DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

Copyright © Editura Academiei Române, 2010.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050711, București, România
Tel. 4021 – 318 81 46, 4021 – 318 81 06
Fax: 4021 – 318 24 44
e-mail: ed.acad.@ear.ro
Internet: www.ear.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE" DIN IAȘI

Dicționarul limbii române (DLR) / întocmit și publicat după îndemnul și cheltuiala M.S. Regelui Carol I. – București : C. Sfetea ; Socec & Comp.; Editura Academiei Române, 1913 –.

Tomul I. Partea a 8-a : Litera E : ES – EZREDEȘ. București: Editura Academiei Române, 2010. – ISBN 978-973-27-1898-8

81'374.8 = 135.1

Redactor: ADRIANA GRECU
Tehnoredactor: SOFIA MORAR

Bun de tipar: 12.03.2010. Format: 8/61×86.
Coli tipar: 45,75.
C. Z. pentru biblioteci mari: 459-3-59
C. Z. pentru biblioteci mici: 459

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI" DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU" DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE" DIN IAȘI.

ACADEMIA ROMÂNĂ

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE
(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL I

PARTEA A 8-A

LITERA E

ES – EZREDEŞ

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Bucureşti, 2010

Serie nouă, întemeiată de:

IORGU IORDAN
Membru al Academiei Române

ALEXANDRU GRAUR
Membru al Academiei Române

ION COTEANU
Membru al Academiei Române

Redactori responsabili:

MARIUS SALA
Membru al Academiei Române

GHEORGHE MIHĂILĂ
Membru al Academiei Române

Partea a 8-a a tomului I a fost elaborată în cadrul Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide" din Iaşi de următorul colectiv:

Redactori:

dr. Doina COBEŢ
Rodica COCÎRŢĂ
Marcela DEUTSCH
dr. Eugenia DIMA
Corneliu MORARIU
dr. Ioan OPREA
Rodica RADU
Mioara VIŞOIANU
Victoria ZĂSTROIU

A colaborat la redactare: dr. Gabriela HAJA

Revizori:

drd. Marius Radu CLIM
dr. Elena DĂNILĂ
dr. Eugenia DIMA
dr. Mioara DRAGOMIR
dr. Cristina FLORESCU
dr. Gabriela HAJA
dr. Laura MANEA
dr. Ioan OPREA
dr. Carmen-Gabriela PAMFIL
Victoria ZĂSTROIU

Au fost consultaţi pentru etimologiile din acest tom: Vasile ARVINTE, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Iaşi; Grigore BRÂNCUŞ, membru corespondent al Academiei Române, profesor, Universitatea din Bucureşti; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti; Gheorghe MIHĂILĂ, membru al Academiei Române; Ladislau MURÁDIN, doctor în filologie, cercetător ştiinţific, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca; Marius SALA, membru al Academiei Române, Lucia WALD, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti.

Revizia materialului din *Atlasul lingvistic român*, I şi II:

Doina GRECU
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca

dr. Ion MĂRII
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca

Corelaţii:
dr. Elena DĂNILĂ

Analişti programatori: Adriana IVANCIU, Monica CORODEANU, Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide".

ES[1]- v. **ex-.**

ES[2] s. m. invar. (În terminologia muzicală germană) Notație literală pentru sunetul mi bemol. Cf. ENC. ROM., IVELA, D. M., CERNE, D. M., D. MUZ., DTM, D. ENC.
– Din germ. **Es.**

ES[3] s. n. Unealtă de metal, în formă de „s", folosită pentru netezirea și îndreptarea formelor de turnătorie. Cf. IOANOVICI, TEHN. 84. *Esurile servesc la finisarea adânciturilor profunde și înguste.* LTR[2] VIII, 141.
– Pl.: *esuri.*
– Cf. fr. e s s e „obiect în formă de „s".

ES[4] s. n. **1.** (Învechit) Minereu. *Arama să găsește pe drumuri și straturi în munții mai tuturor formațiilor, împreună cu alte esuri de aramă, cu fier-oxid, idrat,... cvarț..., lângă Rin, în Silezia.* J. CIHAC, I. N. 413/24. *Să găsește împreună cu alte esuri de fier, în Baden, Saxonia, Bohemia, Ungaria.* id. ib. 423/23, cf. 403/13, 409/21, STAMATI, V. 273[2]/40, 274[1]/37, 274[1]/41, 274[1]/48, 274[2]/21, BARCIANU, ALEXI, W.
2. (Învechit, rar) Bronz. Cf. STAMATI, V. 274[1]/1, 274[1]/3.
– Pl.: *esuri.*
– Cf. germ. E s s e „forjă".

ESACERBÁ vb. I v. **exacerba.**

ESACERBÁRE s. f. v. **exacerbare.**

ESACERBÁT, -Ă adj. v. **exacerbat.**

ESACERBÁȚIE s. f. v. **exacerbație.**

ESACERBAȚIÚNE s. f. v. **exacerbație.**

ESÁCT, -Ă adj. v. **exact.**

ESACTEMÉNTE adv. v. **exactemente.**

ESACTÉȚĂ s. f. v. **exactață.**

ESACTITÁTE s. f. v. **exactitate.**

ESACTITÉȚĂ s. f. v. **exactiteță.**

ESACTITÚDĂ s. f. v. **exactitudine.**

ESACTITÚDINE s. f. v. **exactitudine.**

ESACTÓR s. m. v. **exactor.**

ESACTORÁT s. n. v. **exactorat.**

ESACTÓRIU s. m. v. **exactor.**

ESACȚIÚNE s. f. v. **exacțiune.**

ESAFLÁ vb. I v. **exafla.**

ESAGERÁ vb. I v. **exagera.**

ESAGERÁRE s. f. v. **exagerare.**

ESAGERÁT, -Ă adj. v. **exagerat.**

ESAGERATÍV, -Ă adj. v. **exagerativ.**

ESAGERATÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **exagerator.**

ESAGERÁȚIE s. f. v. **exagerație.**

ESAGERAȚIÚNE s. f. v. **exagerație.**

ESAGERĂCIÚNE s. f. v. **exagerație.**

ESALÁ vb. I v. **exala.**

ESALÁRE s. f. v. **exalare.**

ESALÁȚIE s. f. v. **exalație.**

ESALAȚIÚNE s. f. v. **exalație.**

ESALTÁ vb. I v. **exalta.**

ESALTÁRE s. f. v. **exaltare.**

ESALTÁT, -Ă adj. v. **exaltat.**

ESALTÁȚIE s. f. v. **exaltație.**

ESALTAȚIÚNE s. f. v. **exaltație.**

ESÁME s. n. v. **examen.**

ESÁMEN s. n. v. **examen.**

ESÁMIN s. n. v. **examen.**

ESAMINÁ vb. I v. **examina.**

ESAMIȘÁRE s. f. v. **examinare.**

ESAMINÁT, -Ă adj. v. **examinat.**

ESAMINATÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. v. **examinator.**

ESAMINATÓRIU, -IE s. m. și f., adj. v. **examinator.**

ESAMINÁȚIE s. f. v. **examinație.**

ESAMINAȚIÚNE s. f. v. **examinație.**

ESANTEMÁTIC, -Ă adj. v. **exantematic.**

ESANTÉMĂ s. f. v. **exantem.**

ESÁNTRIC, -Ă adj. v. **excentric.**

ESÁRC s. m. v. **exarh.**

ESARCÁT s. n. v. **exarhat.**

ESÁRH s. m. **exarh.**

ESARHÁT s. n. v. **exarhat.**

ESASPERÁ vb. I v. **exaspera.**

ESASPERÁRE s. f. v. **exasperare.**

ESASPERÁT, -Ă adj. v. **exasperat.**

ESAURÍ vb. IV v. **exhauria.**

ESAURIÁ vb. I v. **exhauria.**

ESAURÍT, -Ă adj. v. **exhauriat.**

ESAUSTIÓNE s. f. v. **exhaustiune.**

ESAVERÁJ s. n. Diferența sau câtul dintre punctele marcate și cele primite de o echipă la jocul de rugbi, servind pentru a departaja două echipe care au același număr de puncte în clasament. Cf. L. ROM. 1961, nr.1, 28, DN^2. *Reprezentativa Australiei... a obținut calificarea datorită unui esaveraj superior față de adversarele sale.* SPORTUL, 1970, nr. 6 507, 4/5. *Echipa bucureșteană va forța nu numai victoriile, ci și realizarea unui essai-averaj cât mai spectaculos.* ib. 1971, nr. 6 837, 2/4, cf. M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^2, NDN.

– Scris și: *essai-averaj*. – Pl.: *esaveraje*.

– De la **eseu,** după modelul unor cuvinte ca: *golaveraj, setaveráj* etc.

ESĂLTĂCIÚNE s. f. v. **exaltație.**

ESĂRȚITÁ vb. I v. **exercita.**

ESĂMPLU s. n. v. **exemplu.**

ESCÁ vb. I v. **isca.**

ESCABEAU s. n. (Franțuzism) **1.** Scăunel de bucătărie (fără brațe și fără spătar). V. t a b u r e t **(1)**. Cf. NDN.

2. Scară mică, portativă. Cf. NDN.

– Pronunțat: *escabó*.

– Din fr. **escabeau.**

ESCÁDRĂ s. f. **1.** Mare unitate navală a Marinei Militare; (învechit, rar) stol^2 **(1)**. V. f l o t i l ă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Jurnalul de San-Petersburg din 5 octomvrie cuprinde următoarea zâlnică poruncă a M[ăriei] Sale... către escadrele flotelor de pe Marea Baltică și de pe Marea Neagră.* AR (1829), 173^1/6. *După scrisoarea de la Constantinopol, din 13 iunie, Căpitan Pașa, de la 7 ale aceștii luni, au intrat în Marea Neagră cu toată scadra sa (stolul).* CR (1829), 96^1/30, cf. 51^1/18. *Escadra turcească ce au venit de la Alexandria se află încă stând pe anghiră, aproape de Dardanele.* AR (1830), 36^1/30. *Scadra admiralului Haide, ce se află la Poros, ar fi luat poruncă... să se tragă din Marea Mediterană.* CR (1830), 361^2/34, cf. I. GOLESCU, C. *Un număr de 10 sau mai multe corăbii de război se zice flotă, iar un număr mai mic scadră.* ELEM. G. 55/24. *Flota este un număr de 10 sau mai multe corăbii de linie; iar scadră sau flotilă un mai mic număr a căror ocârmuitori sânt capitanii.* GENILIE, G. 143/4. *Varvarul Lisandru trimise la Sparta o escadră plină de avuții streine.* SĂULESCU, HR. II, 22/19. *Amenințată fiind crăiia de Neapoli de o escadră franțeză, Acton se văzu nevoit a priimi condițiile propuse.* ASACHI, L. 80^2/18, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 610^1/46. *Alviso Sanuto, comandant de escadră, consilier intim al republicei,... giunta vă aduce înaintea sa a vă asculta sentența.* LĂZĂRESCU, S. 144/14, cf. STAMATI, D., id. V. 359^1/4. *Armă la Melos o escadră contra piraților.* TEULESCU, C. 26/20. *Astă moarte funestă în agiunul luptei... lipsa escadra de unul dintre cii mai buni ofițeri.* GM (1854), 379^2/65. *O parte a escadrei franțezo-englezească să meargă la Sinope, și alta la Sebastopole.* TELEGRAFUL (1854), 13^1/4, cf. POLIZU. *Este lesne de înțeles c-această preumblare, în largul mării, a părții celii mai însemnate a scadrei Mediteranei, a dat loc la felurite presupuneri.* ROMÂNUL (1858), 153^1/33, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 551, COSTINESCU, LM. *Nu uita să telefonezi că de trei zile escadra bulgară bombardează Constanța.* CARAGIALE, O. II, 13, cf. DDRF. *Era... un act de dușmănie neîndoielnic împotriva sultanului, care ar fi avut dreptul a răspunde unei asemenea urmări prin o declarare de război și chemarea în ajutorul său a escadrelor aliate.* XENOPOL, I. R. XII, 167, cf. GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Se împlinesc patru secole de când intră în portul Sevila „Victoria", o caravelă, singura care mai rămăsese din escadra lui Magellan.* ARH. OLT. I, 406, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Consiliul Ordinului aprobase să mi se dea comanda acelei mici escadre.* CAMIL PETRESCU, T. II, 176, cf. ABC MAR. 56. *De patru zile și patru nopți se învârtea escadra în jurul Insulei Șerpilor.* BART, E. 117, cf. SCRIBAN, D. *Ce trebuie să fie atunci pe celelalte căi navigabile ale lumii! Nu un monitor, nu crucișătoare sau cuirasate, ci escadre, flote întregi de crucișătoare și cuirasate.* BOGZA, A. Î. 331. *Trecând prima oară pe aici cu escadra sa..., Magellan a văzut, pe țărmul sudic, focurile indigenilor.* TUDORAN, P. 537, cf. DL, DM, DER, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, LEX. MIL., V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. (Învechit, rar; în formele *scadră, scuadră*) Subunitate militară. *Puterei nu se-ncrede; Când nu-l ajută David, și prin vrăjmașe scadre Nu-i face drum viteazul.* ARISTIA, S. 15/8. *Laurent, nici una, nici două, se duce în grădină lângă catargul steagului, cheamă o scuadră de marinari, salută steagul și-l coboară cu toate onorurile după regulă.* GHICA, S. 430.

3. Mare unitate a Aviației Militare. Cf. SCRIBAN, D., DER, DN^2, DEX, DN^3, LEX. MIL., D. ENC., NDN.

– Pl.: *escadre*. – Și: (învechit) **scádră,** (învechit, rar) **scuádră** s. f.

– Din fr. **escadre.** – **Scadră, scuadră** < it. **squadra.**

ESCADRÍLĂ s. f. **1.** Unitate navală a Marinei Militare, compusă din nave mici și ușoare. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 610^2/4, FROLLO, V. 551, COSTINESCU, MINERVA, CADE, ABC MAR. 56, SCRIBAN, D. *Camoëns, care se găsește pe una din corăbiile acestei escadrile, petrece mai multe luni pe mare, sub focul neîndurător al canicului.* VIANU, L. U. 151, cf. DL, DM, DN^2, DN^3.

2. Subunitate din componența Aviației Militare; totalitatea personalului care face parte din această subunitate. Cf. MINERVA, CADE. *Cântați bunăoară Sonata 3. Are ceva din atacul vijelios al unei escadrile.* CĂLINESCU, C. O. 42. *În văzduh escadrilele participau și ele la bătălie.* STANCU, R. A. V, 252, cf. DL. *Se trimise împotriva ei și pe neașteptate șapte escadrile din acele mici avioane iuți.* PREDA, DELIR. 318, cf. DM, DER, DN^2. *Fugise cu singurul avion rămas după evacuarea escadrilelor germane.* BĂNULESCU, I. 227, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, LEX. MIL., V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *Au în vedere... și livrarea unei escadrile de elicoptere.* RL 2003, nr. 4 019, 6/1. ◊ (Prin analogie) *Departe, în azurul dintre nori, S-arată bifurcat pe cer Un șir subțire de cocori, – O escadrilă de pe vremea lui Homer.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 338. *Aceste stranii piramide, în jurul cărora se rotește o întreagă escadrilă de păsări de pradă, formează o parte din poarta care se deschide spre miazănoapte.* BOGZA, C. O. 195.

– Pl.: *escadrile*. – Și: (învechit, rar) **scadrílă** s. f. COSTINESCU.

– Din fr. **escadrille.** – Pentru **scadrilă,** cf. it. s q u a d r i g l i a.

ESCADRÓN s. n. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" care arată componența, felul etc.) Subunitate a unui regiment de cavalerie, corespunzând unei companii de infanterie; totalitatea militarilor (și a cailor) care fac parte din această subunitate militară. *Câteva steaguri de călărime,*

ce se numesc şvadroane,... din fruntea oştii s-au rupt şi de nevoie la pădure s-au tras. N. COSTIN, LET. II, 67/24. *Capul escadroanelor sfezeşti au lovit această cavalerie.* IST. CAROL XII, 74r/25. *Bălăcean acesta, având doao şcvadroane de unguri şi de români supt sine, s-au cerut de la Haisler se-l sloboadă.* SINCAI O. III, 204, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au rămas pe lângă împăratul numai vreo câţiva ofiţeri din escadronul cel sfânt.* INTAMPL. 29/3. *Au mers obărster Craiu cu... doao-trei şvadroane de oaste şi cu câteva tunuri pe Dunăre la cetatea Turnu.* DIONISIE, C. 179. *Fură rânduite milităreşti escadroane pentru petrecerea lui.* NAPOLEON, 40/23. *Escadroanile sabinenilor... era în aripa stângă în armiia sa.* BELDIMAN, N. P. I, 74/15, cf. II, 188/25. *Escadroane de călăreţi s-au împrăştiat prin oraş.* LEON ASACHI, B. 60/14, cf. 57/28, 87/10. *Pe câmpie răspândite scadroanele tropoiesc, Decât crivăţul mai iute din tot locul năvălesc.* HELIADE, O. I, 100. *În a cailor putere escadroanele se sparg, Rândurile cele strânse se deschid, fac un loc larg.* id. ib. 102. *Calea de la biserică până la teatru era îngrădită cu oarecare trupe... şi cu un escadron de cavalerie, de sub comendantul gvardiei naţionale.* AR (1829), 110[1]/34. *Oastea ce generalul... lua cu sine era de 24 batalioane şi 24 scadroane şi de un reghement de cazaci.* CR (1829), 82[2]/4. *Două scadroane de vânători urmaseră după pezestrimi.* ib. (1830), 152[1]/9. *Gheaţa s-au rumpt cu trecerea trupelor svedicești şi mai multe escadroane de cavalerie s-au acufundat în mare.* AR (1830), 34[1]/9, cf. I. GOLESCU, C., REGULAMENT, 6/4, 26/9. *Numesc pe Costachi Ghiorghiu iuncăr la escadron de cavalerie.* BULETIN, F. (1833), 210[2]/24. *Au binevoit a însămna a Eselenţei Sale mulţemire: inspectorului miliţiei,... comandiriului companiii a 3*[-a]..., *comandiriului escadronului* (a. 1833). URICARIUL, VII, 223. *Puterea pe uscat stă în infanterie (în batalioane şi companii), cavalerie (... dragoni,... husari, ulani, lăncieri ş. a., în escadroane), artilerie,... toate împărţite în reghimenturi.* ELEM. G. 55/12. *Cavaleria sau călărimea este un corp de ostaşi călăreţi, împărţiţi în escadroane de husari, dragoni, ulani.* GENILIE, G. 142/16. *Puterea înarmată să alcătuieşte din... şase batalioane infanterii şi şase scadroane cavalerie.* GEOGR. DAC. 40/21. *Cine apără pe guvern, domnilor? Este o companie, un escadron întreg de gendarmi.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 165, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 610[2]/6. *La avangardă se puse Mihai Vodă, având cu sine 4 mii călăreţi ai săi cu lănci..., la care se adaogă cohortele lui Albert Király şi scadroanele lui Ştefan Ciaki.* BĂLCESCU, O. III, 96. *Văzu pe poloni stând, formaţi în escadroane, în câmpie,... nehotărâţi ce să facă.* id. ib. 293. *Două escadroane s-au desfiinţat şi s-au încorporat la regimentul de pedestrime.* BARIŢIU, P. A. I, 376, cf. STAMATI, D., id. V. 274[2]/38, 359[1]/3. *Escadronul, cum l-a format el, este o trupă de cincizeci călăreţi.* ARISTIA, PLUT. 137/5, cf. id. S. 51/15. *Miliţia Moldovei... se compune de 2 batalioane de infanterie uşoară, un scadron de lanceri şi-o baterie de artilerie.* ROM. LIT. 105[1]/8. *Escadronul miliţiei au fost cel mai nenorocit.* ib. 130[2]/8, cf. POLIZU. *Fuşi comandir în oştire: întâi avuşi escadron.* BOLLIAC, O. 169. *Mândri, pe linii, în şir, s-adună Bravii întâiului escadron!* CALENDAR (1859), 131/11. *În oraşele rezidenţe de judeţe... va fi şi un escadron de jandarmi, în plină uniformă.* DÂMBOVIŢA (1860), 99[3]/64. *În fine, careta domnitorului se arătă în mijlocul unui escadron de cavalerie.* FILIMON, O. I, 399, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *Un capitan fu espedit la Nemirov cu trei escadroane pentru a pune mâna pe Potcoavă.* HASDEU, I. V. 184, cf. 140, FROLLO, V. 551. *Puternica armată Cu-a sale lungi scadroane în larg cuadrat formată, Ocupă după şanţuri al taberei câmp nalt.* ALECSANDRI, O. II, 26, cf. 29, COSTINESCU. *Scadroanele s-avântă prin câmpul nisipos.* BOLINTINEANU, O. 189, cf. LM. *Cavaleria avea numai şase escadroane.* LĂCUSTEANU, A. 52. *Luând cu sine... două scadroane de călăraşi,.... porneşte din zi, de dimineaţă, la 18 octomvrie, din satul Kruşeven, unde poposise noaptea.* ODOBESCU, S. III, 573. *Un escadron de roşiori... captură câteva care de proviziuni, destinate oştilor turceşti din Rahova.* id. ib. 597. *Încălecă ţarul şi sub sunetul muzicilor militare şi strigări de „ura"! trecu înaintea fronturilor regimentelor, escadroanelor şi bateriilor.* EMINESCU, O. IX, 365, cf. XI, 419. *Trecea pe dinaintea noastră escadronul de suită.* CARAGIALE, O. III, 163, cf. DDRF. *Se concentrase aici, în decursul lui iulie, 10 batalioane de linie a 750 de oameni,... 6 excadroane de lăncieri cu 170 de călări, 7 excadroane de dorobanţi de câte 180 de oameni.* XENOPOL, I. R. XIII, 63, cf. XII, 127, GHETIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU. *Escadroanele se mişcau la deal şi la vale, fără rost.* D. ZAMFIRESCU, R. 234, cf. ALEXI, W., TDRG. *Cortegiul regal înainta agale spre Mitropolie. Copitele escadroanelor de escortă pârâiau prelung pe macadamul străzii.* REBREANU, R. I, 195, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Un escadron francez pierdut fără urmă.* LOVINESCU, C. IV, 178. *Am rămas la escadron spre marele necaz al ordonanţei..., dar şi spre bucuria roşiorilor mei.* CAMIL PETRESCU, P. 42, cf. id. O. II, 354. *Escadroane de jandarmi călări şarjează manifestaţiile şomeurilor.* C. PETRESCU, O. P. II, 190. *Ofiţerul... venise cu escadronul şi cu ordinul să ne ducă legaţi.* BRĂESCU, A. 148. *Căpitanul izbucni într-un hohot nestăpânit, şi, după el tot escadronul.* SADOVEANU, O. II, 43. *Al doilea convoi de prizonieri de la Plevna – escortat... de două escadroane de călăraşi – porni la 2 dechemvrie spre Ţară.* id. ib. 122, cf. SCRIBAN, D. *Aveam impresia speriată că... comand un escadron de cavalerie să intre în focul inamic cu lăncile întinse.* ARGHEZI, B. 140, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 7 521, CONTRIBUŢII, I, 65, II, 89, L. ROM. 1961, nr. 6, 41, DER, DN[2]. *Seara, se aud... copitele cailor de la escadronul de cavalerie.* BĂNULESCU, I. 132. *Escadronul meu surprins între nişte dealuri se risipise.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 46, 18/2, cf. HRISTEA, P. E. 286. *Prinţului i-ar fi fost uşor... să obţină mutarea sa,... în alt escadron.* STEINHARDT, J. 122, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DUMISTRĂCEL, INFL. L. LIT. 111, LEX. MIL., V. BREBAN, D. G., D. Î. LAT. – ROM., D. ENC., NDN. *La Ploieşti, pă strada mare, Trece-un iscadron călare.* GEORGESCU-TISTU, B. 72, cf. ALR SN IV h 954/769, FOLC. MOLD. II, 166. ◊ F i g. *Şi, mereu grăbite, aceste rugăciuni îşi repezeau scadroanele către asaltul cerului.* MACEDONSKI, O. III, 101.

2. (Rar; urmat de determinări introduse prin prep. „de", care arată felul) Grup numeros de oameni, de animale etc. *Pornii deci prin sat, ţiindu-mi sacul de drum într-o mână şi având drept tovărăşie un escadron de câni.* ALECSANDRI, O. IV, 185. *Un escadron de tineri cu cizme, cu făclii aprinse în mînă, înainta vertiginos înspre el.* CĂLINESCU, B. I. 610.

– Pl.: *escadroane.* – Şi: **excadrón,** (învechit) **scadrón, şvadrón,** (regional) **iscadrón,** (învechit, rar) **scuadrón** (FROLLO, V. 551), **şcvadrón** s. n.

– Din fr. **escadron.** – **Excadron,** formă hipercorectă. – **Scadron, scuadron** < it. **squadrone.** – **Şvadron, şevadron** < pol. **szwadron,** germ. **Schwadron.**

ESCADRONÁ vb. I. I n t r a n z. (Franţuzism învechit, rar) A rândui, a aşeza în escadroane **(1)**. Cf. COSTINESCU.

– Prez. ind.: *escadronez.*

– Din fr. **escadronner.**

ESCALADÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit; complementul indică o cetate sau un alt loc fortificat) A lua cu asalt cu ajutorul scărilor. *Băiatul învaţă dară călăria şi armele; îl învăţară cum să escalade o citadelă şi un clostru.* HELIADE, D. J. 16/14, cf. PONTBRIANT, D. 653. *Porunci pedestrimii a escalada murii. Scările de asediu erau gata.* HASDEU, I. V. 102, cf. FROLLO, V. 485, COSTINESCU, LM 522, ŞĂINEANU, BARCIANU, NDN. ◊ F i g. *Am vădzut... popoare titane (urieşe), care giurasă că vor escalada (sui pe scară) cerul.* CALENDAR (1861), 67/22.

2. A trece peste un obstacol înalt, cătărându-se sau folosind alte mijloace; p. e x t. a trece printr-o săritură **(I 3)** peste un obstacol. V. s ă r i[2] **(3)**. Cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, ALEXI, W.,

T. POP, D. J. *A escaladat gardul de uluci dinspre grădina de zarzavaturi.* REBREANU, R. II, 136. *Răufăcătorii escaladând poarta au pătruns în curte.* UNIVERSUL, 30 XI, 1933, 10/4. *Poate că atunci, când eu intram pe uşe, d-ta escaladai... cum puteai fereastra?* CAMIL PETRESCU, T. I, 322. *Pe la ora trei şi un sfert, doi necunoscuţi au escaladat grilajul.* CURENTUL, 1 III, 1934, 8/3. *Hoţii sprinteni... excaladează cu uşurinţă gardurile.* DR. VII, 166. *Mi se părea nedemn de mine să escaladez zidul până la fereastră.* A. HOLBAN, O. II, 338. *Candidaţii de la bacalaureat escaladaseră ferestrele cancelariei, aruncând priviri indiscrete.* TEODOREANU, L. 99. *Alţii escaladează pereţii lojei şi se înalţă pe zaplazuri, în echilibruri nestatornice.* SADOVEANU, O. IX, 324. *Marinarii... escaladară în salturi balustrada punţei.* BART, S. M. 91, cf. SCRIBAN, D. *Cei mai valizi ridică pe genunchi şi coate coasta, escaladează groapa.* ARGHEZI, S. XV, 115. *Golani şi haimanale ochesc ferestre de escaladat cu prudenţă de hienă.* id. ib. XVI, 25. *Stănică se ascunde prin casa avarului, escaladează garduri şi ferestre.* CONTEMP. 1956, nr. 520, 3/2, cf. DL, DM, DN. *Uneori, în plină zi escaladau ferestrele casei lui Belizarie.* BĂNULESCU, C. M. 307. *Bărbaţii se pregătesc să escaladeze schelele, în căutarea „bagabondului".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 5/2, cf. HRISTEA, P. E. 286, M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G. *A escaladat cu greutate gardul şi a sărit chiar între noi.* CĂRTĂRESCU, N. 46, cf. D. ENC. *Era chiar asasinul, concubinul lăptăresei, care,... după terminarea operaţiei, fugise escaladând gardul din fund şi ieşind pe altă stradă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 4/4, cf. NDN. *În noaptea de 29 spre 30 noiembrie 2003, cei trei au escaladat o fereastră şi au pătruns într-un imobil.* RL 2004, nr. 4 220, 9/2. ◊ F i g. *Artistul şi, împreună cu el, cititorul lui, escaladând barierele despărţitoare ale contemplaţiei proiectează în natură zbuciumul său.* VIANU, A. P. 213.

3. A face ascensiune (pe un masiv muntos, mai ales pe un vârf de munte). V. u r c a **(1)**, s u i **(1)**. *Pe vârful de munte, în sfârşit escaladat, ochiul şi sufletul gustă o falnică privelişte.* V. ROM. iulie 1954, 9. *Toţi aceşti sportivi au escaladat trasee de dificultate.* SPORTUL, 1972, nr. 6 929, 2/3. *A reuşit să escaladeze cea mai înaltă culme din Mont Blanc.* SCÂNTEIA, 1976, nr. 10 600. *A escaladat piscurile Alpilor.* DSR, cf. D. ENC. *Vârful a fost escaladat prima dată de austrieci, în anul 1954.* RL 2006, nr. 5 009, 24/7. *Matei îl însoţea pe alpinistul Alex Găvan în încercarea acestuia de a escalada vârful himalaian de peste 8 000 de metri.* ib. 2006, nr. 5 054, 24/6. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Doi tineri au realizat... o „premieră" escaladând faţada, placată cu sticlă, de 58 de etaje, a blocului-turn Maine-Montparnasse din Paris.* RL 1975, nr. 9 554, 6/8. ◊ F i g. *Crestele dealurilor, unele în dosul altora, apăreau, cenuşii sau verzi întunecate, escaladând orizontul până departe.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 172. *Sentimentul Elenei Farago nu e propulsiv, nu escaladează cerul şi nu poartă făclia incendiatoare prin golurile albastre.* LOVINESCU, C. V, 173. *Ar voi sufletul să se ridice mai sus, să escaladeze cerul şi, pribeag printre nori, să se risipească în zări.* ARGHEZI, S. VIII, 39. *Escaladând octavele, bătrânul Garoiu sforăia.* BLAGA, H. 122.

4. (Rar) A extinde, a intensifica treptat o acţiune, un conflict. Cf. NDN.

– Prez. ind.: *escaladez*; prez. conjunct. pers. 3 şi: (învechit, rar) *să escalade.* – Şi: **excaladá,** (învechit, rar) **scaladá** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM) vb. I.

– Din fr. **escalader.** – **Excalada,** formă hipercorectă.

ESCALADÁRE s. f. Acţiunea de a e s c a l a d a şi rezultatul ei.

1. (Învechit) Asalt, atac al unei cetăţi sau al unui alt loc fortificat cu ajutorul scărilor; (învechit) escaladă **(1)**. Cf. e s c a l a d a **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. 653. *Virtutea infanteriei noastre la escaladarea Brăilei egală pe acea a cavaleriei la surprinderea taberei de la Jilişte.* HASDEU, I. V. 103, cf. 121. ◊ (Glumeţ) *Escaladare, domnilor, este când se asasinează o cetate.* I. NEGRUZZI, S. I, 243.

2. Trecere, prin cătărare sau prin alte procedee, peste un obstacol înalt (ca mijloc pentru săvârşirea unei infracţiuni). V. s ă r i t u r ă **(I 3)**. Cf. e s c a l a d a **(2)**. *Acuză pe Vasile Coşcodar că a furat cu escaladare.* I. NEGRUZZI, S. I, 243. *Furtul comis prin efracţiune sau escaladare într-o casă locuită se pedepseşte cu închisoare.* ENC. ROM. II, 260, cf. T. POP, D. J. 120. *De la peron se revarsă un puhoi sumbru, ca o apă care rupe zăgazurile. Şi începură rostogoliri şi escaladări pe uşă, pe ferestre, pe barele de fier.* SADOVEANU, O. VII, 7. *Ion, cu o naturalete dumnezeiască, a descris o escaladare cu spargere categorică, în podul caselor ocupate, în strada Sebastopol, de un ministru.* ARGHEZI, S. XIII, 271, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Hoţii au pătruns în apartamente prin escaladarea balcoanelor.* RL 2003, nr. 4 161, 7/5. *S-a constatat că şpringarii folosesc două moduri de operare: forţarea uşilor de acces în locuinţă şi escaladarea şi forţarea ferestrelor.* id. 2004, nr. 4 238, 9/4.

3. Ascensiune (a unui masiv muntos, mai ales a unui vârf de munte); escaladă **(2)**. Cf. e s c a l a d a **(3)**. *Înainte de a întreprinde această escaladare, intrarăm cu toţii într-o colibă pustie.* I. NEGRUZZI, S. III, 412, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 86. *Nu poţi scrie despre escaladarea Himalaiei, decât dacă participi la expediţie.* CONTEMP. 1972, nr. 1 334, 2/2. *Şase alpinişti... au sosit... în vederea escaladării piscului..., înalt de 7 134 m.* RL 1974, nr. 9 251, 8/8. *Escaladarea Alpilor.* DSR. *Pentru Tzecu, aceasta este a doua escaladare, după vârful Shishapangma.* RL 2006, nr. 5 009, 24/7. ◊ F i g. *Critica sa e o escaladare. Alpină, aceasta nu este însă numai prin obiect, ci şi prin subiect, nu numai prin teme, ci şi prin temperament. atitudine, ton.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 42, 9/1.

4. Strategie care constă în intensificarea în mod gradat a măsurilor militare şi diplomatice, în scopul rezolvării unui conflict armat; (rar) escaladă **(3)**. *Escaladarea războiului din Vietnam... reprezintă un curs periculos al politicii americane.* RL 1967, nr. 6 952, 4/1, cf. L. ROM. 1968, 132. *Calea escaladării represiunii militare... nu rezolvă cu nimic situaţia, ci aspreşte şi mai mult lupta dintre cele două comunităţi religioase.* SCÂNTEIA, 1972, nr. 9 121. *O declaraţie a guvernului... dată marţi publicităţii denunţă escaladarea războiului... în Vietnam.* ib. 1972, nr. 9 123, cf. L. ROM. 1975, 176, M. D. ENC., DEX, D. DIPL., DN[3]. *Escaladarea reprezintă un grav pericol pentru omenire, deoarece ea presupune extinderea războiului.* LEX. MIL. *Escaladarea înarmărilor determină cele mai grave pericole la adresa păcii în Europa şi în lume.* SCÂNTEIA, 1982, nr. 12 250, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC.

5. Amplificare, intensificare rapidă a unui fenomen social, conflictual etc.; escaladă **(4)**. *A impus o „escaladare" a cheltuielilor până la dublul sumei prevăzute.* SCÂNTEIA, 1967, nr. 7 226. *Din punctul de vedere al tehnicii valutare, manevrele acestea sunt foarte complicate. Ele au, în mod sigur, o implicaţie nefastă asupra economiilor interne, cum este escaladarea preţurilor şi creşterea numărului de şomeri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 27, 2/1. *A avut loc un protest împotriva escaladării violenţei şi extremismului în viaţa politică românească.* RL 1993, nr. 965, 3/4. *Nu-ţi rămâne decât să fii de acord cu criticile cuprinse în Raportul de ţară referitor la escaladarea fenomenului corupţiei la nivel înalt.* ib. 2005, nr. 4 760, 1/3. *Nu cred că există pericolul escaladării inflaţiei.* ib. 2006, 4 898, 3/5.

– Pl.: (rar) *escaladări.* – Şi: (învechit, rar) **scaladáre** s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **escalada.** – Pentru sensurile **4** şi **5,** cf. engl. e s c a l a t i o n, fr. e s c a l a d e.

ESCALÁDĂ s. f. **1.** (Învechit) Asalt, atac asupra unei cetăţi sau asupra unui alt loc fortificat cu ajutorul scărilor; (învechit) escaladare **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 610[2]/15,

PONTBRIANT, D. 635, FROLLO, v. 485, COSTINESCU, LM 522. *Pentru faptele sale... s-a distins în războiul armeniaco-parthic la dărâmarea şi escaladarea vreunui zid de cetate.* REV. IST. II, 267, cf. ENC. ROM.

2. Ascensiune (a unui masiv muntos, mai ales a unui vârf de munte); escaladare **(3)**. Cf. L. ROM. 1962, nr. 3, 109, DN^2, DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., NDN. *Oaspeţii cred că poate fi vorba de o participare de 100% a maeştrilor escaladei, care s-au întrecut deja în etapele anterioare.* RL 2006, nr. 4 842, 9/3. ♦ Ramură a alpinismului care constă în ascensiuni montane întreprinse în condiţii foarte dificile. Cf. NDN.

3. (Rar) Escaladare **(4)**. Cf. L. ROM. 1968, 132. *Toate popoarele şi toate guvernele vor găsi calea prin care să oprească escalada înarmărilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 44, 21/2, cf. DEX. *Premierul... a dat undă verde „întăririi presiunii pe teren", fără să declanşeze însă o escaladă militară.* RL 2006, nr. 4 901, 8/3.

4. Amplificare, intensificare rapidă a unui fenomen social, conflictual etc.; escaladare **(5)**. *Escalada violenţei continuă la Aden.* RL 1967, nr. 6 950, 6/2. *Escalada bugetului militar.* SCÂNTEIA, 1967, nr. 7 226, cf. L. ROM. 1968, 132. *Escalada tendinţelor agresive... se desfăşoară tocmai pe fondul unei situaţii în care s-au creat posibilităţile obiective pentru suprimarea treptată a tuturor formelor de represiune socială.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 23/2, cf. V. BREBAN, D. G., NDN, DCR^2.

– Pl.: (rar) *escalade.* – Şi: (învechit, rar) **scaládă** s. f. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, I, 395, LM.

– Din fr. **escalade** – Pentru sensurile **3** şi **4**, cf. şi engl. e s c a l a d e.

ESCALATÓR s. n. Scară rulantă, v. s c a r ă **(1 2)**. *Escalatorul e folosit în locul scărilor fixe, unde circulaţia este foarte mare.* LTR, cf. DT, LTR^2, DP, DN, DER, DTT, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, D. ENC., NDN.

– Pl.: *escalatoare.*

– Din engl. **escalator.** Cf. fr. e s c a l a t o r.

ESCÁLĂ s. f. **1.** (Mai ales în legătură cu verbul „a face") Oprire a unei nave sau a unei aeronave într-un punct al rutei, pentru aprovizionare, pentru debarcarea sau îmbarcarea pasagerilor etc. *Numai cu greu a înţeles ziaristul că ţăranul venea din America, rămasă în mintea lui ca „ţara a şaptea", de la numărul escalelor făcute.* LOVINESCU, S. II, 84, cf. SCRIBAN, D. *Costumul de matelot... i-a servit în echipajul unui vapor cu escală la Toulon.* ARGHEZI, P. T. 421. *La Neapole... vaporul a făcut două zile escală.* RALEA, S. T. I, 308. *Făcuse trei zile escală la Punta Arenas.* TUDORAN, P. 552. *Vaporul face escală la Constanţa.* DL, cf. DP, DM, CIORANESCU, D. ET. 7 524, DN. *Vecina sa Dierna a avut o dezvoltare mai lentă, legată de funcţia sa de port, ca staţiune vamală şi ca loc de escală pentru corăbiile ce se angajau a trece prin Cazane.* IST. ROM. I, 406. *Situaţia din Aden, port principal de escală pe calea maritimă dintre Europa şi Asia, continuă să fie extrem de încordată.* RL 1967, nr. 6 950, 6/2. *Avionul... îmi rezervă numai o escală de tranzit prin mica metropolă.* CONTEMP. 1968, nr. 1 108, 6/1, cf. DTT, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. *Înapoiat în patrie în anul 440, după o călătorie pe mare cu escale la Roma şi la Atena,... va deveni obiectul unor persecuţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 12/1. *Avionul... decolase din Kabul şi se îndrepta spre Saragosa, urmând să facă o escală la Trabzon, pentru realimentarea cu combustibil.* RL 1993, nr. 4 007, 1/3, cf. D. ENC., NDN. *De asemenea, anunţăm din vreme autorităţile ţărilor în ale căror aeroporturi se fac escale.* RL 2006, nr. 4 865, 13/6. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Ilie Năstase în escală la Bucureşti.* SPORTUL, 1971, nr. 6 853, 4/1. *Escala premierului Maltei la Teheran.* SCÂNTEIA, 1972, nr. 9 121. *Preşedintele Nixon a făcut o escală în Austria.* ib. 1972, nr. 9 155. ◊ *Zbor fără escală* = zborul unui avion pe distanţă mare, fără aterizări intermediare. Cf. LTR. *Distanţa de zbor fără escală poate fi mărită prin alimentarea avionului, în timpul zborului, cu combustibil de la un avion-cisternă.* LTR^2, cf. DL.

2. Loc de oprire prevăzut în ruta unei nave sau a unei aeronave. V. p o r t^3 **(1)**, s c h e l ă **(I 1)**. *Suezu, Singapuru şi Saigonu îs cele mai importante escale din Europa spre Extremu Orient.* SCRIBAN, D. *Escala reprezintă un loc de oprire prevăzut într-un trafic organizat.* LTR. *Seara este petrecută într-o escală, unde Stendhal se arată a fi tovarăşul de drum cel mai vesel.* VIANU, L. U. 492, cf. LTR^2, DL, DM, DER, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pl.: *escale.*

– Din fr. **escale.**

ESCALÓP s. n. Preparat culinar obţinut din felii subţiri de carne, mai ales de viţel sau din peşte, pregătit în diferite feluri şi servit cu garnituri de macaroane, de ciuperci etc. *Şi-a legat şorţul la spate, să gătească escalop de ciuperci.* PREDA, DELIR. 122, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pl.: *escalopuri.*

– Din fr. **escalope.**

ESCAMATÓR s. m. v. **scamator.**

ESCAMATORÍE s. f. (Învechit) = scamatorie. (F i g.) *Escamatoria lui politică merge atât de departe, încât noi îi putem proroci... că acest „cărunt patriot"... va da încă mâna cu Kossuth şi se va schimba în cel mai mare linguşitor al lui.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 163.

ESCAMOTÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Franţuzism, astăzi rar) A face să dispară (ceva) printr-o mişcare abilă şi rapidă a mâinilor, fără ca spectatorul să observe. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 610^2/39, NEGULICI, 355, POLIZU, 411, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM 522, ŞĂINEANU, 719, ENC. ROM., BARCIANU, 606, ALEXI, W., CADE 1 111.

2. A face să dispară (ceva) fără să se bage de seamă, a ascunde (ceva) cu iscusinţă, cu pricepere; a pune stăpânire (pe ceva) pe ascuns, prin fraudă, prin viclenie etc., a s u b t i l i z a **(4)**, a s u s t r a g e **(2)**. Cf. POLIZU, 411. *Cucul escamotează oul său între ouăle pitulicelor.* ISIS (1859), 85^1/15. *Nu-s prost... am scamotat un decret din ghiozdanul ministrului.* ALECSANDRI, O. VI, 330. *Nu m-aş mira ca acesta să fi scamotat medalia.* id. ib. X, 285. *Averea bisericii a fost escamotată timp de sute de ani de greci.* EMINESCU, O. XII, 490, cf. ŞĂINEANU, 719, ENC. ROM., ALEXI, W. 401, RESMERIŢĂ, D. 721, CADE 1 111. *A da putinţa lui Seleţki să ridice sigiliile şi să escamoteze anumite documente.* UNIVERSUL, 31 XII, 1933, 5/3. *Apucă de un colţ o hârtie de o sută, o scutură şi o escamotă în buzunar.* C. PETRESCU, C. V. 55, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Proiectele dlui P. Carp, depuse mai de mult timp pe biuroul Camerei, formează tezaurul din care guvernul escamotează câte-o idee, pentru a o prezenta, cu multe şi rele modificaţiuni, ca a sa.* EMINESCU, O. XII, 419. *Calitatea grecilor de-a escamota în folosul lor cuceriri făcute de alţii... este proverbială.* id. ib. XIII, 165. ◊ R e f l. p a s. *Aproape tot ce câştigă ţăranul i se escamotează sub titlurile cele mai diverse de către organele politice: statul, judeţul, comuna.* id. ib. 191. ♦ (Învechit, astăzi rar) A înşela, a păcăli. *N-aşi voi să-i învăţ a adora pe om, n-aşi voi să-i espui la primejdia de a fi escamotaţi.* C. A. ROSSETI, ap. GHICA, A. 68. [Cămătarii] *au misia de a calici pe boieri, de a corumpe ţăranii şi de a scamota întreaga ţară română.* ALECSANDRI, O. V, 22. *Momentele-i de trezire le-a întrebuinţat numai spre a inventa mijloace indirecte, tertipuri, pentru a scamota şi buna-credinţă a europenilor şi făgăduinţele de îndreptare ce dase protectorilor săi.* ODOBESCU, S. III, 375. *În toate*

cestiunile ne-am trezit cu surprinderi, ca şi când încrederea ţării acesteia ar trebui escamotată. EMINESCU, O. XIII, 262. *E culpabil fiindcă a escamotat pe clientul său cu 100 galbeni.* I. NEGRUZZI, S. I, 242. *Publicului escamotat de fraudatorii şi farseurii culturali..., sinceri sau ipocriţi, îi lipseşte senzaţia de acurateţe, de rafinament moral.* ARGHEZI, S. XXV, 331.

3. A evita cu abilitate (ceva dificil) printr-un subterfugiu; a trece sub tăcere, a i g n o r a, a o c o l i, a o m i t e; a ascunde sub aparenţe înşelătoare, a d i s i m u l a, a m a s c a; a prezenta altfel decât este, a d e n a t u r a, a f a l s i f i c a, a m i s t i f i c a. *Jurnalistul teatral cată să se lupte... în contra şarlataniei acreditate şi prezumţioase care... schimbă titlul pieselor şi escamotează operile teatrale, prefăcându-le din drame în comedii sau farse.* FILIMON, O. II, 274. *Tocmai pe spanioli şi-a găsit d. Ureche să şi-i escamoteze astfel din propriul său citat?* MAIORESCU, CR. II, 63. *La noi, cu bărbăţie şi cu stăruinţă, s-a manifestat dorinţa vie... de a deveni un lanţ de unire... între cei cari cereau dreptatea pentru popoarele creştine din Imperiul turcesc şi cei cari refuzau sau voiau s-o scamoteze.* ODOBESCU, S. III, 436. *Pe deasupra poporului nostru s-a superpus o pătură străină fără tradiţii,... fără naţionalitate hotărâtă, care ne-a escamotat lucrul cel mai scump pe care un popor îl are: simţul său istoric.* EMINESCU, O. XII, 376. *Om de tenebre şi de politică bizantină, el va căuta să escamoteze acest vot care-l loveşte cu brutalitate în faţă.* id. ib. XIII, 238. *Cu o furie sălbatică începe a mă înjura, certându-mă că am îndrăznit să escamotez un document în care ţara îşi exprima voinţa.* ARHIVA, X, 248. *Aceşti ochelari erau la el o mască...; îl ajutau să escamoteze drama neştiinţei lui de carte.* CAMIL PETRESCU, P. 200. *Diferenţa dintre noi este că ei, prin complezenţe, escamotează adevărul, îl interpretează binevoitor, în timp ce eu am curajul să-l suport.* A. HOLBAN, O. II, 187, cf. 17. *Prin această diversiune xenofobă, boierii sperau să escamoteze revendicările ţărăneşti.* OŢETEA, T. V. 364. *Creaţia e escamotată prin peisaj nefolositor, mişcarea interioară prin epistole.* CONSTANTINESCU, S. V, 74, cf. DL, DM. *Nu ne poate determina să escamotăm drama acestui nobil.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 215, cf. DN^2. *Esenţele tragice ale piesei dispar într-o prezentare dramatică în care textul nu numai că nu se speculează, – ci este sistematic escamotat.* CONTEMP. 1970, nr. 1 253, 4/2. *Un raţionalism prea simplist nu face decât să escamoteze aceste probleme, în detrimentul vieţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 32/3. *Realizatorii filmului nu au putut escamota adevărul istoric.* STEINHARDT, J. 170, cf. 245, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ R e f l. p a s. *Nu vom avea nimica să mai sperăm: articolii convenţiei se vor escamota, se vor aplica rău.* DÂMBOVIŢA (1858), 1^2/32. *Poporul ce grăieşte astfel e de neam latinesc, iar nu slav precum au îndrăznit a o pretinde campionii panslavismului care s-au înşălat a crede că naţionalităţile se pot scamota prin câteva note şi manifestaţiuni diplomatice.* ALECSANDRI, O. IV, 139. *Ei bine, prin proiecte fragmentare şi votate ad-hoc se escamotează în România Constituţia şi regimul electoral.* EMINESCU, O. XIII, 220.

4. A introduce trenul de aterizare al unui avion în interiorul aripii sau al fuzelajului, după decolare, pentru a micşora rezistenţa la înaintare a avionului în timpul zborului. Cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ R e f l. p a s. *La avioanele actuale se escamotează nu numai aterizorul principal, ci şi cel auxiliar.* LTR^2 VII, 294.

– Prez. ind.: *escamotez.* – Şi: (învechit, astăzi rar) **scamotá** vb. I.

– Din fr. **escamoter.**

ESCAMOTÁBIL, -Ă adj. **1.** Care poate fi escamotat **(2, 3)**, care se poate escamota. Cf. DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

2. (Despre trenul de aterizare al unui avion) Care poate fi escamotat **(4)**, care se poate escamota. *Aterizorul escamotabil prezintă şi avantajul că frânează avionul, când e scos în timpul evoluţiei de aterizare.* LTR^2 VII, 294, cf. DL, M. D. ENC., DEX, D. ENC.

– Pl.: *escamotabili, -e.*

– Din fr. **escamotable.**

ESCAMOTÁGIU s. n. v. **escamotaj.**

ESCAMOTÁJ s. n. Acţiunea de a e s c a m o t a şi rezultatul ei.

1. (Franţuzism învechit) Scamatorie; (învechit, rar) escamotare **(1)**. Cf. e s c a m o t a **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 610^2/34. *Lavater... arăta totdauna mult gust pentru orice i se părea misterios...; că-i plăcea cu deosebire să vază făcând escamotage (nezdrăvănii) sau alte minuni de felul acesta.* FIS. 23/6, cf. COSTINESCU.

2. (Rar) Escamotare **(2)**. Cf. DN^3, NDN.

– Pl.: *escamotajuri.* – Şi: (învechit) **escamotágiu** (pl. *escamotage*), (învechit, rar) **scamotágiu** (COSTINESCU) s. n.

– Din fr. **escamotage.**

ESCAMOTÁRE s. f. Acţiunea de a e s c a m o t a şi rezultatul ei.

1. (Învechit, rar) Scamatorie; (franţuzism învechit) escamotaj **(1)**. Cf. e s c a m o t a **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, 411.

2. Acţiunea de a face să dispară ceva fără să se bage de seamă; acţiunea de a pune stăpânire pe ceva pe ascuns, prin fraudă, prin viclenie etc., s u b t i l i z a r e **(2)**, s u s t r a g e r e **(2)**; (rar) escamotaj **(2)**. Cf. e s c a m o t a **(2)**. Cf. POLIZU, 411. *La pehlivănii de burse şi politice, la escamotări de bilete din urne electorale, la pungăşie şi tripotaj vă pricepeţi.* EMINESCU, O. XII, 333, cf. DL, DM, DEX, DN^3. ♦ (Învechit, rar) Act de rea-credinţă bazat pe înşelătorie şi pe forţă. *Azi este tristul aniversar al escamotării lui Cuza.* ALECSANDRI, S. 163.

3. Evitare cu abilitate (a ceea ce este dificil); ignorare, omitere (în mod intenţionat); disimulare; denaturare, falsificare, mistificare. Cf. e s c a m o t a **(3)**. *Iată ce Cameră a fost aceea care la 1868 a votat dlui Rosetti recompensă, o Cameră care ziua în amiaza mare comitea escamotări de cifre.* EMINESCU, O XI, 114. *Roşii sânt în adevăr meşteri în escamotarea ideilor noastre şi în renegarea propriului lor trecut.* id. ib. XII, 361. *De multe ori interpretez în rău vorbe de-ale ei care nu vor să fie rele, dar nu le-am auzit bine, le-am schimbat înţelesul prin escamotarea unei nuanţe.* A. HOLBAN, O II, 57, cf. 126. *Pseudosavantul căpătase o catedră fără concursul legal, prin escamotarea unei situaţii şubrede.* ARGHEZI, P. T. 356. *Ar fi fost un simplu artificiu şi o evadare din sinceritate, care ar fi dus la escamotări de adevăruri.* PAS, Z. I, 6, cf. DL, DM. *Escamotarea aspectelor istorico-sociale, neafirmarea răspicată a unui punct de vedere, ridică o barieră între noi şi cei cărora, în definiţii, le sunt destinate cărţile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 38, 8/1, cf. DEX, DN^3, DSR. *Tolerarea corupţiei,... escamotarea permanentă a adevărului, perpetuarea abuzurilor... sunt factori ce accentuează dezintegrarea socială în România de astăzi.* RL 1994, nr. 1 170, 1/3.

4. Operaţie prin care trenul de aterizare al unui avion este introdus în interiorul aripii sau al fuzelajului, după decolare, pentru a micşora rezistenţa la înaintare a avionului în timpul zborului. Cf. e s c a m o t a **(4)**. *Escamotarea s-a impus când s-a constatat că o carenare a roţilor izolate nu a dat rezultatele aşteptate.* LTR. *Escamotarea se face cu ajutorul echipamentului energetic al avionului.* LTR^2, cf. DP, DER, DTT.

– Pl.: *escamotări.* – Şi: (învechit, rar) **scamotáre** s. f. POLIZU.

– V. **escamota.**

ESCAMOTÁT, -Ă adj. (Despre trenul de aterizare al unui avion) Care a fost supus escamotării **(4)**. *Aterizarea avionului „pe burtă", cu aterizorul escamotat,... e preferabilă aterizării cu trenul scos.* LTR[2] VII, 295.

– Pl.: *escamotaţi, -te.*

– V. **escamota.**

ESCAMOTATÍV, -Ă adj. (Rar) Care escamotează. Cf. PUŞCARIU, L. R. I, 388, SFC IV, 101.

– Pl.: *escamotativi, -e.*

– **Escamotat** + suf. *-iv.*

ESCAMOTĂTÓR s. m. (Învechit, rar) Scamator. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *escamotători.*

– **Escamota** + suf. *-ător.*

ESCAMOTÉR s. m. v. **scamator.**

ESCAMOTÓR s. m. v. **scamator.**

ESCAMPÁ vb. I. I n t r a n z. (Franţuzism învechit, rar) A fugi repede (şi pe neobservate). Cf. COSTINESCU.

– Prez. ind.: ?

– Din fr. **escamper.**

ESCAPÁDĂ s. f. Acţiune intempestivă prin care cineva se sustrage de la obligaţiile profesionale sau familiale, de la preocupările vieţii cotidiene printr-o plecare (nepermisă, secretă etc.) de scurtă durată, cu scopul de a se distra, de a se recrea etc. *Avu apoi îndrăzneala a părăsi scena, lăsând orchestrul a suna numai acompaniamentul – fiindcă partea reală sau motivul cântării o luase cu dânsa în scapada ei.* FILIMON, O. II, 195, cf. COSTINESCU. *Putând, în fine, după atâta răbdare, să-ţi plăteşti luxul unei escapade, fireşte nu poţi găsi nimic mai nemerit pentru divertirea spiritului tău decât nişte munţi mai nalţi decât Carpaţi!* CARAGIALE, O. VII, 451, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Dacă a dorit o escapadă extraordinară, a avut-o, căci a străbătut zeci de sate cu automobilul.* REBREANU, R. II, 99. *Să facem într-o seară o escapadă.* C. PETRESCU, Î. II, 262, cf. id. C. V. 195, BRĂESCU, A. 155. *Până acum a fost foarte amuzant. Un fel de escapadă.* SEBASTIAN, T. 366, cf. SCRIBAN, D. *N-aveam să-i spun nimic lui Raoul de escapada nocturnă a doamnei Alba şi a mamei sale.* MIHĂESCU, D. A. 65, cf. 70. *Îi trebuia o fată frumoasă, o tovarăşă tânără de escapade.* CĂLINESCU, O. I, 98. *Făcea câte o nevinovată escapadă cu dânsa, ca... aceea de a merge cu trenul până în apropiatul Potsdam,... când n-avea treburi la agenţie.* id. ib. XI, 170. *Voi trece peste toate peripeţiile escapadei Olguţei la Bucureşti.* PERPESSICIUS, M. I, 318, cf. 69. *Revede Milanul şi o regăseşte pe Angela Pietragrua, face escapade pe ţărmurile lacului de Como şi la Veneţia.* VIANU, L. U. 442, cf. DL, DM, CONTRIBUŢII, III, 156, DN[2], HRISTEA, P. E. 286, M. D. ENC., DEX. *Zicea că bunică-su, pe vremea lui Carol întâi, făcuse o escapadă de pomină în Bucureşti.* ŢOIU, Î. 393, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G., DREV. *Am fost într-o scurtă călătorie în Franţa şi am avut privilegiul de a ieşi de mai multe ori din perimetrul Parisului, unde mă ţineau captiv domiciliul meu temporar şi lipsa de bani necesari efectuării oricărei escapade.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 9/1, cf. D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Aş fi dorit, ca o răscumpărare a deselor sale escapade prin feerii şi prin operetă, să-l văz reluându-şi firul succeselor sale de mai nainte.* REV. NOUĂ, I, 160. ♦ Legătură amoroasă întâmplătoare (şi trecătoare); aventură. *Ca să facă o escapadă sentimentală, într-un rând, invocase o indispoziţie strict femeiască.* CAMIL PETRESCU, P. 79. *Nu vorbeam despre Dania, căci găseam inutil să vorbesc lui Milly despre escapadele mele.* A. HOLBAN, O. I, 138. *Ziţa... aspiră la „intelectualul" Venturiano şi îi plac escapadele sentimentale, grădinile de vară.* CONSTANTINESCU, S. II, 25. *Nu dădea nicio atenţie escapadelor arhitectului, tolerându-le ca pe un drept intim al lui, sigură de afecţiunea... soţului ei.* CĂLINESCU, O. V, 252. *Află că şi generalul a făcut o escapadă, pe care mi-a mărturisit-o mama abia acum. S-a ambalat cu o croitoreasă.* id. ib. VII, 106. *În amândoi se trezi amintirea ultimei lor escapade.* VINEA, L. II, 230, cf. DL, DM, DN[2]. *Escapadele libertinului încep să ne amuze prin rigoarea pe care ducele o pune în galanterie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 162, 32/1, cf. DEX. *Sever pricepu îndată dorinţa ei ca escapada, cum o numea, să se desfăşoare cât mai discret cu putinţă.* I. GHEŢIE, B. II, 233, cf. DN[3], DSR, DREV, NDN.

– Pl.: *escapade.* – Şi: **excapádă** (HRISTEA, P. E. 286), (învechit, rar) **scapádă** s. f.

– Din fr. **escapade.** – **Excapadă,** formă hipercorectă. – **Scapadă** < it. **scappata.**

ESCAPÍSM s. n. Concepţie filosofică şi etică care preconizează evadarea din cotidian prin contemplarea „esenţelor spirituale" şi căutarea unui refugiu în atemporalitate. Cf. DN[3], D. FIL., NDN.

– Din engl. **escapisme.**

ESCAPÍST, -Ă adj., s. m. şi f. (Persoană) care este adeptă a escapismului. Cf. NDN.

– Pl.: *escapişti, -ste.*

– Din engl. **escapiste.**

ESCÁRĂ s. f. (Med.) Crustă negricioasă şi dură care se formează pe piele, pe plăgi etc. în urma necrozării unor ţesuturi superficiale. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 611[2]/16. *Tabacul tras pe nas aduce o iritaţiune locală care ajunge a face escare (zgăibulițe) şi vegetaţiuni pecinginoase.* MAN. SĂNĂT. 113/24, cf. 106/18, PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM, ENC. ROM. *După ce s-a format escara, vom face pansament cu talion.* BIANU, D. S., cf. MINERVA. *Stând atâta vreme pe spate, în pat, făcu o escară la capătul de jos al şirei spinării.* CĂLINESCU, B. I. 666. *La bolnavii gravi şi slăbiţi în urma îndelungatei şederi în pat într-o singură poziţie se formează adesea escare.* BELEA, P. A. 199, cf. DER. *Prevenirea escarelor se face prin activarea circulaţiei sângelui cu ajutorul frecţiilor alcoolice.* ABC SĂN. 153, cf. 84, DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Scris şi: (după fr.) *escarră* (PROT. – POP., N. D.), *eschară* (LM, ENC. ROM.). – Pl.: *escare.*

– Din fr. **escarre, eschare.**

ESCARIFICÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Rar; despre ţesuturi) A se supune sau face să fie supus procesului de formare a unor escare. Cf. DN[3], NDN.

– Prez. ind.: pers. 3: *escarifică.*

– Din fr. **escarrifier.**

ESCARIFICÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) e s c a r i f i c a şi rezultatul ei; producere, formare a unor escare. Cf. DN[3], NDN 546.

– V. **escarifica.**

ESCARLÁT subst. (Învechit, rar) Scarlatină **(1)**. Cf. ALEXI, W.

– Pl.: ?

– Et. nec.

ESCARMÚŞ s. n. v. **escarmuşă.**

ESCARMUŞÁ vb. I. I n t r a n z. şi r e f l. (Franţuzism învechit, rar; despre avangărzile sau detaşamentele a două armate potrivnice) A se angaja în lupte de scurtă durată; a se încăiera, a se ciocni. Cf. COSTINESCU.

– Prez. ind.: *escarmușez.*
– Din fr. **escarmoucher.**

ESCARMÚȘĂ s. f. (Franțuzism rar) Ciocnire, luptă de scurtă durată între avangărzile sau între detașamentele a două armate potrivnice. Cf. COSTINESCU, IORDAN, L. R. A. 22.
– Pl.: **escarmușe.** – Și: **escarmúș** s. n. COSTINESCU.
– Din fr. **escarmouche.**

ESCARÓTIC, -Ă adj., s. n. (Med.; astăzi rar) (Substanță caustică) a cărei aplicare pe piele produce escare. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 611[2]/42, COSTINESCU, LM, BIANU, D. S., DN[3], NDN.
– Scris și: (după fr.) *escharotic.* LM. – Pl.: *escarotici, -ce.*
– Din fr. **escarotique, escharotique.**

ESCARPAMÉNT s. n. **1.** (Rar) Pantă abruptă. *Spre S de platoul Babadagului se întâlnește o zonă de dealuri... Spre Dunăre, ele formează escarpamentele care încep de la Hârșova și continuă spre S, până la N de Cernavodă.* ONCESCU, G. 39, cf. DN[3], NDN.
2. (Mil.) Pantă abruptă a unui mal de pământ sau a zidului de apărare al unei cetăți. Cf. LTR[2].
– Pl.: *escarpamente.*
– Din fr. **escarpement.**

ESCARPÁRE s. f. (Mil.) Executare a barajelor antitanc. Cf. LTR[2], SFC IV, 313, DN[3], NDN.
– De la **escarpă,** după fr. *escarpement.*

ESCARPÁT, -Ă adj. (Rar; despre terenuri, forme de relief etc.) Care prezintă o pantă abruptă; (învechit, rar) escarpos. V. înclinat, povârnit[2] **(2).** *În genere vorbind, ogașele și văile sânt locurile unde se află situate satele cari se întind pe râpele cele mai escarpate și în ponoarele cele mai adânci.* I. IONESCU, M. 41, cf. DN[2], DN[3], NDN.
– Pl.: *escarpați, -te.*
– Din fr. **escarpé.**

ESCÁRPĂ s. f. (Mil.) **1.** Taluz de pământ sau de zidărie care mărginește șanțul de apărare al unei fortificații. *Înainte de 1886..., escarpa se făcea de zidărie, astăzi... ea se face de pământ.* ENC. ROM., cf. BARCIANU, ALEXI, W., MINERVA, LTR. *La partea superioară, escarpa se continuă cu un parapet, care formează spinarea rampartului.* LTR[2], cf. DN[2], DN[3].
2. Baraj antitanc executat prin săpare de taluzuri în versanții orientați către inamic, în scopul măririi înclinării pantei, astfel încât tancul inamic să nu mai poată trece. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, LEX. MIL., V. BREBAN, D. G., D. ENC.
– Pl.: *escarpe.*
– Din fr. **escarpe.**

ESCARPÉN s. m. Pantof decoltat, nedecupat, cu talpa foarte subțire. *Arătă surprins, nedumerit, halatul, escarpenii de lac, care-i dau un aer de colonel de cavalerie.* CAMIL PETRESCU, N. 113. *Se clatină pe escarpenii lui subțiri.* VINEA, L. I, 422, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pl.: *escarpeni.*
– Din fr. **escarpin.**

ESCARPÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar; despre forme de relief) Escarpat. *Intrând cineva în Vrancea pe la Irești, vede în partea dreaptă versantul Măgurei..., râurat la poalele lui de Putna, a căreia maluri escarpoase... sânt inabordabile.* I. IONESCU, P. 344.
– Pl.: *escarpoși, -oase.*
– **Escarpă** + suf. *-os.*

ESCÁS s. n. (Mar.) Apărătoare a unei guri de țeavă din bordajul unei nave. Cf. L. ROM. 1962, nr. 6, 26, cf. 29.
– Cf. germ. Eiskasten „apărătoare contra ghețurilor". Cf. L. ROM. 1962, nr. 6, 26.

ESCATOLÓGIC, -Ă adj. Care se referă la escatologie, care aparține escatologiei, specific escatologiei. Cf. MINERVA, 201. *Viziunile siderale eminesciene sunt genetice sau eschatologice, după cum privesc nașterea sau moartea universului.* CĂLINESCU, O. XIII, 313. *Stingerea luminii... nu se întemeiază pe nici un concept rațional, ci pe groaza instinctivă de întuneric, pe sentimentul eschatologic al Apocalypsului.* id. ib. 471, cf. XVI, 23. *Percepția... ciclurilor materiei ca „facere și desfacere", exprimând veșnicul „proces universal", umple opera eminesciană de tablouri cosmogonice și eschatologice.* STREINU, P. C. III, 270, cf. DN[2]. *„Cursa oarbă" a memoriei orfice implică un secret înțeles escatologic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 23/4. *Viziunea sumbră, eschatologică a viitorului devine optica unor scrieri.* ib. 1972, nr. 13, 6/3, cf. STEINHARDT, J. 340, M. D. ENC. *El trece de la observația strictă... la cele mai ample viziuni, de factură eshatologică.* PAPU, C. N. 31, cf. DN[3], DEX[2], D. ENC., NDN.
– Scris și: (după fr., germ.) *eschatologic.* – Pl.: *escatologici, -ce.* – Și: **eshatológic, -ă** adj.
– Din fr. **eschatologique,** germ. **eschatologisch.**

ESCATOLOGÍE s. f. Totalitatea concepțiilor (religioase) referitoare la soarta omului după moarte, la sfârșitul lumii și al universului; (în creștinism) învățătura despre instaurarea împărăției lui Dumnezeu, după a doua venire a lui Iisus Hristos, ca Judecător. Cf. ENC. ROM., MINERVA, 427. *În Evul Mediu mistica apocaliptică cunoaște o nouă înviorare, colorându-se însă din ce în ce mai mult cu pesimismul propriu escatologiei catolice.* V. ROM. iunie 1957, 130, cf. DER, DN[2]. [Am discutat] *cu Floriana despre ce ea numește eshatologia lui Marmeladov.* STEINHARDT, J. 389, cf. M. D. ENC. *Trecută prin limbajul liric al lui Dimov, escatologia devine o feerie.* SIMION, S. R. III, 275, cf. 335, cf. DN[3], D. FIL., V. BREBAN, D. G., KERNBACH, D. M. *Într-o antologie a eshatologiei în artă, scenariul acesta ar ocupa un loc unic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 5, 8/2, cf. DEX[2], D. ENC., NDN.
– Scris și: (după fr., germ.) *eschatologíe.* ENC. ROM., DN[2], DN[3]. – Și: **eshatologíe** s. f.
– Din fr. **eschatologie,** germ. **Eschatologie.**

ESCAVÁRE s. f. v. **excavare.**

ESCAVÁT, -Ă adj. v. **excavat.**

ESCAVATÓR s. n. v. **excavator.**

ESCAVĂȚIE s. f. v. **excavație.**

ESCAVAȚIÚNE s. f. v. **excavație.**

ESCEDÁ vb. I v. **exceda.**

ESCEDÁNT, -Ă adj. v. **excedent.**

ESCÉDE vb. III v. **exceda.**

ESCEDÉNT, -Ă adj., s. n. v. **excedent.**

ESCEDÍNT s. n. v. **excedent.**

ESCEDÍNTE s. n. v. **excedent.**

ESCELÁ vb. I v. **excela.**

ESCELÁNT, -Ă adj. v. **excelent.**

ESCELÁRE s. f. v. **excelare.**

ESCELÉNCIE s. f. v. **excelenţă.**

ESCELÉNT, -Ă adj. v. **excelent.**

ESCELENTÍSIM, -Ă s. n., adj. v. **excelentisim.**

ESCELÉNŢĂ s. f. v. **excelenţă.**

ESCELÉNŢIE s. f. v. **excelenţă.**

ESCELÍNŢĂ s. f. v. **excelenţă.**

ESCELÍNT, -Ă adj. v. **excelent.**

ESCELÍNTE adj. invar. v. **excelent.**

ESCÉNTRIC, -Ă adj., s. n. v. **excentric.**

ESCENTRICITÁTE s. f. v. **excentricitate.**

ESCEPCIÚNE s. f. v. **excepţie.**

ESCÉPE vb. III v. **excepe.**

ESCÉPSIE s. f. v. **excepţie.**

ESCEPTÁ vb. I v. **excepta.**

ESCEPTÁRE s. f. v. **exceptare.**

ESCÉPŢIE s. f. v. **excepţie.**

ESCEPŢIONÁ vb. I v. **excepţiona.**

ESCEPŢIONÁL, -Ă adj. v. **excepţional.**

ESCEPŢIUNÁL, -Ă adj. v. **excepţional.**

ESCEPŢIÚNE s. f. v. **excepţie.**

ESCÉRPE vb. III v. **excerpta.**

ESCÉRPT s. n. v. **excerpt.**

ESCÉS s. n. v. **exces.**

ESCESÍF, -Ă adj. v. **excesiv.**

ESCESÍV, -Ă adj. v. **excesiv.**

ESCHÉLĂ s. f. v. **schelă.**

ESCHIAMÁRE s. f. v. **exclamare.**

ESCHÍDE vb. III v. **exclude.**

ESCHÍDERE s. f. v. **excludere.**

ESCHÍLĂ s. f. Fragment mic care se detaşează dintr-un os fracturat sau necrozat. *Osul poate fi rupt în mai multe bucăţi, cari să numesc eschile.* BIANU, D. S. 317, cf. DER. *Aşchiile desprinse de os se numesc eschile.* ABC SĂN. 167, cf. DN^2, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

– Pl.: *eschile.*

– Din fr. **esquille.**

ESCHIMÓ s. m. v. **eschimos.**

ESCHIMÓI s. m. pl. v. **eschimos.**

ESCHIMÓS, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. (La pl.) Populaţie de tip mongoloid, care trăieşte în regiunile arctice din America de Nord, Europa şi Asia; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. *Comerţul eschimosilor cu evropeii, carii foarte rar îi vizitează, se cuprinde cea mai mare parte în schimbul blanilor cu feliurite mărfuri de fier şi de steclă.* IC. LUM. (1840), 11^1/22. *La anul 1777, se creştină, botezându-se, cel dintâi eschimo, traducându-se (tălmăcindu-se) totodată şi Testamentul Nou în limba eschimosilor.* ib. (1840), 11^2/35. *De ea* [rasa mongolă] *se ţin... finii şi laponii din Europa şi eschimoşii din America.* RUS, I. I, 54/28. *Eschimosii se nasc cu o aptitudine estraordinară pentru pescărie.* HASDEU, I. C. I, 247. *Un eschimos, croit din mătrice a fi pescar, va căuta pretutindeni un ţărm unde să nu-i lipsească viţeii-de-mare.* id. ib. *Eschimoii trăiesc încă evul de piatră, ocazionalminte se servesc şi de metale.* F (1882), 265, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU. *Eschimoşii sunt mici, veritabili mongoli... Se nutresc din pescuit şi vânătoare.* MINERVA, cf. CADE. *Nu m-ar mira ca în sobele gazdei noastre să ardă grăsime de balenă, ca în iurtele eschimoşilor.* TUDORAN, O. 160, cf. DL, DM. *Ocupaţia de bază a eschimoşilor este vânătoarea de morse, foci, balene... şi pescuitul.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. *Însuşi cuvântul „teatru" lipseşte din limba eschimoşilor.* SCÂNTEIA, 1978, nr. 11 172, cf. DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative) *Străinătatea civilizată n-a auzit încă de oameni care trăiesc ca eschimoşii, în vizuini.* BACALBAŞA, S. A. II, 22. *Se adună în grabă o ceată... de copii, îmbrăcaţi toţi gros, ca nişte eschimoşi.* AGÂRBICEANU, O. XII, 187. *Marina trecu prin curte, cu fizionomie de eschimos, vătuită cu zăpadă până în gât.* CĂLINESCU, E. O. II, 273. *Toţi aveau nişte căciuli grele, urâte, de eschimoşi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/2.

2. Adj. Care aparţine eschimoşilor **(1)**, privitor la eschimoşi. Cf. DEX. *Un grup... din Groenlanda... a înfiinţat în capitala Danemarcei primul studio de artă dramatică eschimosă.* SCÂNTEIA, 1978, nr. 11 172, cf. DREV, NDN. ♦ (Substantivat, f.) Limbă amerindiană vorbită de eschimoşi **(1)**. Cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *eschimoşi* (şi, învechit, rar, *eschimosi*), *-se.* – Şi: (învechit, rar) **eschimó** s. m., **eschimói** s. m. pl.

– Din fr. **esquimau,** germ. **Eskimo.**

ESCHÍS, -Ă adj. v. **exclus.**

ESCHÍSĂ s. f. (Învechit, rar) = schiţă^1 **(2)**. *Cele mai multe din bucăţile poetice ce se cuprind în această colecţie nu sânt decât nişte eschise, nişte cercări neîndeplinite.* KOGĂLNICEANU, O. I, 321, cf. CONTRIBUŢII, I, 80.

– Pl. *eschise.*

ESCHISÍT, -Ă adj. v. **exchizit.**

ESCHIUZÁR s. m., adj. v. **işchiuzar.**

ESCHIUZARLÂC s. n. v. **ischiuzarlâc.**

ESCHIVÁ vb. I. **1.** R e f l. A se sustrage (cu abilitate) de la ceva, a evita să se implice în ceva, să-şi asume răspunderea, să-şi spună părerea etc. V. s c ă p a **(II 1)**, ş o v ă i^1 **(II 1)**. *E imposibil*

să mă eschivez. Trebuie să discutăm cu dânsul. REBREANU, O. VIII, 330. *În sine își spunea că Gavrilescu ar putea să-l ajute și nu vrea, cine știe din ce cauză. Se eschivează ca să nu-și ia nici un angajament.* id. ib. IX, 49, cf. 176. *O prezintă numai pe ea, eschivându-se să pronunțe limpede numele Mariei.* CAMIL PETRESCU, T. I, 373, cf. id. N. 152. *Răspunsul Porții era gata și Reis-Efendi trimise după dragomanii ambasadei rusești pentru a li-l remite. Sub diferite pretexte, toți s-au eschivat.* OȚETEA, T. V. 214. *De unde o ai? căută Gaittany să afle originea obiectului. – O am și eu de unde o am! se eschivă femeia.* CĂLINESCU, S. 58. *Nu-mi place că te eschivezi, începu ea; mă faci să vorbesc eu în loc să vorbești tu. Vrei să câștigi timp.* VINEA, L. II, 12, cf. DL. *Englezii se eschivară și nu trimiseră în ajutorul marinei decât o parte din avioane.* PREDA, DELIR. 317, cf. DM, DN, DN^2. *Profesorul nostru de naturale s-a eschivat. Nu ne-a vorbit de Darwin. Consemnul tacit al corpului profesoral era de a nu angaja discuții.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 10, 19/4, cf. M. D. ENC. *Pilda Mariei Magdalena... înseamnă pentru noi că nu trebuie să ne eschivăm în abstracțiune și generalizare.* STEINHARDT, J. 310, cf. 224, DEX. *Eu nu știu nimic, se eschivă din nou Helena. Ca să fiu sinceră, nici nu cred.* I. GHEȚIE, B. II, 317, cf. 175. *O invită să ia loc pe patul... unde stătuse.. bucureșteanul plecat fie de oboseală, fie că se eschivase.* ȚOIU, Î, 123, cf. DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ T r a n z. (Învechit, rar) *D. Villamarina ar fi dorit foarte a eschiva (ocoli) orice respuns.* TIMPUL (1856), nr. 3, 3^2/10.

2. R e f l. A pleca repede (și pe neobservate). Cf. ALEXI, W. *Când se alcătui lista, cu înțelegere tacită, îl înscriseră undeva, pe la coadă și toți se eschivară din jurul său.* C. PETRESCU, Î. II, 134. *Pentru ce să dau două mii? încercă țăranul să se eschiveze, iuțind pașii spre a se pierde în mulțime.* CĂLINESCU, S. 37, cf. 154, DL, DM, DN, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

3. T r a n z. (La box, scrimă, lupte etc.; complementul indică o lovitură sau un atac al adversarului) A evita printr-o deplasare ușoară, surprinzătoare și rapidă a corpului. Cf. IORDAN, L. R. A. 498. *Potrivnicul său eschivă lovitura, printr-o paradă puțin obișnuită, stângace.* STANCU, R. A. I, 274. *A eschivat lovitura adversarului la box.* DSR, cf. NDN. ◊ R e f l. (Rar) *O încercare de lovitură în maxilar dădu greș, adversarul eschivându-se, dar în același timp mâna stângă îl plesni în stomac.* CĂLINESCU, O. I, 221.

– Prez. ind.: *eschivez.*

– Din fr. **esquiver.**

ESCHIVÁRE s. f. Acțiunea de a s e e s c h i v a **(1)** și rezultatul ei; sustragere (cu abilitate) de la ceva; (rar) eschivă **(2)**. V. s c ă p a r e **(I 5)**, ș o v ă i a l ă **(II 1)**. *Și acum aceeași întrebare... Dar în ce împrejurări... Nici o eschivare nu era cu putință.* T. POPOVICI, S. 409, cf. M. D. ENC. 339, DEX, DN^3, DSR.

– Pl.: *eschivări.*

– V. **eschiva.**

ESCHÍVĂ s. f. **1.** (La box, scrimă, lupte etc.) Procedeu tehnic prin care se evită o lovitură sau un atac al adversarului, printr-o deplasare ușoară, surprinzătoare și rapidă a corpului. Cf. ALAS 6 VI, 1938, 10/2, IORDAN, L. R. A 498. *Luându-și vânt, îl lovi cu putere în față, dar Văgălău făcu o eschivă, lipindu-se de zid.* T. POPOVICI, S. 537, cf. DN, L. ROM. 1960, nr. 5, 22, DN^2. *Un meci al eschivelor superbe, al paradelor și ripostelor de lecție... în ambianța unei încleștări de stil și frumusețe.* SPORTUL, 1970, nr. 6 324, 4/1. *Cunoscătorii sportului cu mănuși aplaudă cu mai mult entuziasm o eschivă frumoasă decât o lovitură puternică.* ib. 1972, nr. 7 081, 3/5, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. (Rar) Eschivare. *Poate că Gib Mihăescu a mai fost incidental obiectul unor iscoditoare comentarii..., însă automatismul obsesiei, eschiva lucidă și apoi treptata demisie a minții în fața delirului nu apar până acum minuțios examinate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 4/3. *Datorită acelei bine știute strategii a eschivei, romanului îi lipsesc fermitatea și claritatea construcției.* ib. 1992, nr. 3, 11/3, cf. DCR^2, MDN.

– Pl.: *eschive.*

– Din fr. **esquive.**

ESCHÍZ, -Ă adj. v. **exchiz.**

ESCHIZIU adj. v. **exclusiv.**

ESCIÉNT adv. (Franțuzism învechit, rar) În mod conștient; în cunoștință de cauză. Cf. ALEXI, W.

– Din fr. **escient.**

ESCINDÁRE s. f. v. **excindare.**

ESCÍNDE vb. III v. **excinde.**

ESCITÁ vb. I v. **excita.**

ESCITÁBIL, -Ă adj. v. **excitabil.**

ESCITÁNT, -Ă adj. v. **excitant.**

ESCITÁRE s. f. v. **excitare.**

ESCITÁT, -Ă adj. v. **excitat.**

ESCITATÍV, -Ă adj. v. **excitativ.**

ESCITATÓR s. n. v. **excitator.**

ESCITÁȚIE s. f. v. **excitație.**

ESCITAȚIÚNE s. f. v. **excitație.**

ESCITĂTÓR, -OARE adj. v. **excitator.**

ESCITĂTÓRIU, -OARE adj. v. **excitator.**

ESCIZIÚNE s. f. v. **excizie.**

ESCLAMÁ vb. I v. **exclama.**

ESCLAMÁRE s. f. v. **exclamare.**

ESCLAMATÍV, -Ă adj. v. **exclamativ.**

ESCLAMÁȚIE s. f. v. **exclamație.**

ESCLAMAȚIÚNE s. f. v. **exclamație.**

ESCLÚDE vb. III v. **exclude.**

ESCLÚDERE s. f. v. **excludere.**

ESCLÚS, -Ă adj. v. **exclus.**

ESCLUSÍV, -Ă adj. v. **exclusiv.**

ESCLUSIVAMÉNTE adv. v. **exclusivamente.**

ESCLUSIVÍSM s. n. v. **exclusivism.**

ESCLUSIVÍST, -Ă adj. v. **exclusivist.**

ESCLÚZIE s. f. v. **excluziune.**

ESCLUZIÚNE s. f. v. **excluziune.**

ESCLUZÍV, -Ă adj. v. **exclusiv.**

ESCLUZIVITÁTE s. f. v. **exclusivitate.**

ESCOBÁR s. m. (Franțuzism rar) Persoană ipocrită, șireată[3], vicleană. Cf. DN, DN[3], NDN.
– Pl.: *escobari.*
– Din fr. **escobar.**

ESCOGITÁ vb. I v. **exocogita.**

ESCOGITAȚIÚNE s. f. v. **excogitație.**

ESCÓMPT s. n. v. **scont.**

ESCOMPTÁ vb. I v. **sconta.**

ESCÓMT s. n. v. **scont.**

ESCOMUNICÁ vb. I v. **excomunica.**

ESCOMUNICÁRE s. f. v. **excomunicare.**

ESCOMUNICÁT, -Ă adj. v. **excomunicat.**

ESCOMUNICÁȚIE s. f. v. **excomunicație.**

ESCOMUNICAȚIÚNE s. f. v. **excomunicație.**

ESCOMUNICĂCIÚNE s. f. v. **excomunicație.**

ESCÓNT s. n. v. **scont.**

ESCONTÁ vb. I v. **sconta.**

ESCONTÁRE s. f. v. **scontare.**

ESCONTENTÁ vb. I. Tranz. (Învechit, în Transilv.) A acorda (cuiva) o despăgubire (mai ales bănească); (învechit, în Transilv.) a escontentelui. V. despăgubi, mulțumi **(7).** *Ardelenii cari au pretensiuni în Ungaria să fie escontentați.* BARIȚIU, P. A. I, 38, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– Prez. ind.: *escontentez.*
– Cf. esconta.

ESCONTENTÁRE s. f. (Învechit, în Transilv.) Acțiunea de a escontenta și rezultatul ei; despăgubire (mai ales bănească); (învechit, în Transilv.) escontentațiune. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., T. POP, D. J. 123.
– Pl.: *escontentări.*
– V. **escontenta.**

ESCONTENTAȚIÚNE s. f. (Învechit, în Transilv.) Escontentare. Cf. BARCIANU, 238, T. POP, D. J. 123.
– De la **escontenta.**

ESCONTENTELUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, în Transilv.) A escontenta. *Dumnealui ne-au excontenteluit cu mai mult, care noi niceodată nu am avut a cere de la d[u]mnealui ceva, fără cât de milostivire au făcut* (a. 1806). IORGA, S. D. XII, 160, cf. SFC IV, 129.
– Prez. ind.: *escontenteluiesc.* – Și: **excontenteluí** vb. IV.
– **Escontenta** + suf. *-elui.*

ESCONTÓR adj. (Franțuzism învechit, rar) Scontator. *Bancheri escontori.* EMINESCU, O. XII, 486.
– Pl.: *escontori.*
– Din fr. **escompteur.**

ESCOPÉTĂ s. f. Veche armă de foc portativă, cu țeava evazată. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *escopete.*
– Din fr. **escopette.**

ESCORIÁ vb. I v. **excoria.**

ESCORIÁT, -Ă adj. v. **excoriat.**

ESCORIÁȚIE s. f. v. **excoriație.**

ESCORIAȚIÚNE s. f. v. **excoriație.**

ESCÓRT s. n. v. **escortă.**

ESCORTÁ vb. I. Tranz. **1.** A însoți (pe cineva sau ceva) în timpul unei deplasări, pentru a apăra, a proteja sau în semn de respect, de considerație. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 612[1]/42, NEGULICI, 356, STAMATI, V. 274[2]/47, 347[1]/7. *Romanii se apărară; și Valeria, fiia lui Poplicola, călare având năvălit prin mijlocul luptătorilor, a fugit, și trei servi carii o escorta, năvălind..., o scăpară în tabăra lui Porsena.* ARISTIA, PLUT. 275/10. *Cele două legioane, ce escorta bagagele, cum aflară despre luptă alergară aci.* TEULESCU, C. 140/17, cf. 337/4, POLIZU. *O ceată de oameni înarmați atacase o trăsură mare, ce era escortată de câțiva soldați.* CALENDAR (1858), 75/31. *Domnii deputați moldoveni fură excortați de către șeful și jandarmeria poliției până la cuartirurile d-lor.* DÂMBOVIȚA (1859), 128[2]/68. *Când voiagea în provințiile a cărora... supunere către el îi erau cunoscute, svita sa era de 500 până la 1000 cavaleri, însă în Cecinia,... unde influența rosiană nu rămăsăse fără rezultat, el era... escortat de 2-5000 oameni.* CALENDAR (1860), 99/28. *O caretă domnească cu șesă cai, escortată de un escadron de arnăuți și neferi.* ib. (1861), 125/20, cf. PROT. – POP., N. D. 577, FROLLO, V. 501, CANELLA, V. 8. *[Î]l vor escorta ca să reintre în capitală.* BARONZI, C. I, 184/32, cf. COSTINESCU, LM. *E târziu, trebuie să dejunez mai devreme: escortăm pe Maiestățile Lor la gară.* CARAGIALE, O. II, 11, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pe șosea, apărea trăsura prefectului Baloteanu escortată de maiorul călare.* REBREANU, R. II, 250, cf. SCRIBAN, D. *Cei mai mulți veneau escortați de cete numeroase de slujitori, pe care țăranii trebuiau să-i găzduiască.* OȚETEA, T. V. 68. *Venind cu vaporul în țară, apăru și el escortat de miliția valahă, pe podul Mogoșoaiei.* CĂLINESCU, O. XVII, 276, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ♦ A însoți în timpul unei deplasări un deținut, un prizonier etc. pentru a-l împiedica să fugă. *Escortară la Sibiiu cu dragoni pe alți patru preoți, și-i trântiră în prinsoare.* BARIȚIU, P. A. II, 654. *Ceilalți* [prizonieri] *să fie escortați de una din diviziile noastre până la granița rusească.* MAIORESCU, D. II, 110. *A fost arestat în Săcel și excortat la Sibiiu, unde a fost condamnat la moarte.* ENC. ROM. III, 155. *O frică grozavă începu a încolți în sufletul soldatului: să nu fugă dezertorul ce escorta.* LUC. VI, 335. *Sosi și convoiul de țărani din Lespezi, escortat de soldați.* REBREANU, R. II, 279. *Preotul Radu Șapcă era prins și condus din oraș în oraș, escortat de dorobanți, ca un pungaș de rând.* ARH. OLT. XII, 192. *Al doilea convoi de prizonieri de la Plevna – escortat de trei companii din regimentul al treisprezecelea de dorobanți și*

de două escadroane de călăraşi – porni la 2 dechemvrie spre Ţară. SADOVEANU, O. II, 122. *Sentinelele îi escortau dinapoi fără baionetă, de-a lungul străzilor către autorităţi şi gări.* ARGHEZI, S. XVIII, 74, cf. DL, DM, DN. *Scena finală a Columnei lui Traian înfăţişează un lung şir de daci cu femeile şi copiii lor, escortaţi de soldaţi romani.* H. DAICOVICIU, D. 236, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. P. ext. A însoţi, a conduce, a acompania (pe cineva). *Morrel escortă pe contele până la port.* BARONZI, C. VIII, 141/11. *Deputatul a propus o plimbare pe malul mării, căci au plecat escortaţi şi de economistul brun.* CAMIL PETRESCU, P. 134. *Ministrul Justiţiei, Gică Elefterescu, escortat de Iordan Hagi-Iordan, a fost sufletul festivităţilor.* C. PETRESCU, O. P. II, 322, cf. id. C. V. 182. *Fusesem foarte bine primiţi de un domn impunător..., escortându-ne la plecare un alai de chelneri şi picoli.* BRĂESCU, A. 199, cf. 50. *O femeie grasă sosea şi ea de-a fuga,... escortată de un alai de copii.* ARGHEZI, S. XVI, 57. *Landră... îl escortase până în odaia lui caldă şi curată.* STANCU, R. A. III, 187. *Părea... o şcolăriţă de la călugăriţe, escortată de rude tutelare, într-un local public.* VINEA, L. I, 151, cf. II, 160. ◊ F i g. *Se va îmbarca din piaceta St. Marco şi va fi escortat de glasul magneficului.* LĂZĂRESCU, S. 19/20. *Cu ochii împăienjeniţi înaintam printre călători, întâmpinat de aceleaşi mirosuri pestilenţiale, care mă excortaseră la despărţire.* BRĂESCU, A. 8. *Am aşteptat între trăsuri,... escortaţi de ţipătul gâtuit al unui cor.* ARGHEZI, S. X, 115.

3. (Despre nave militare) A însoţi (în timp de război) nave de transport sau de pasageri pentru a le proteja; (despre avioane de vânătoare) a însoţi (în timp de război) avioane de bombardament, de transport, de pasageri sau nave comerciale pentru a le proteja. Cf. DL, DM, DN, DEX, DN^3.

– Prez. ind.: *escortez.* – Şi: **excortá,** (învechit) **scortá** (NEGULICI, PROT. – POP., N. D., LM 240) vb. I.

– Din fr. **escorter.** – **Excorta,** formă hipercorectă. – **Scorta** < it. **scortare.**

ESCORTÁRE s. f. Acţiunea de a e s c o r t a **(1)** şi rezultatul ei; însoţire a cuiva (sau a ceva) în timpul unei deplasări, pentru a apăra, pentru a proteja etc. sau pentru a supraveghea, a păzi să nu fugă. Cf. POLIZU. *Dorobanţul este dator a face în fiecare lună zece zile de serviciu administrativ adică... escortarea arestanţilor, prinderea hoţilor.* I. IONESCU, M. 268. *Divizia 3 sub generalul Racoviţă e întrebuinţată la escortarea prizonierilor până la Prut.* MAIORESCU, D. II, 110. *Toate acestea trebuie să aibă o margine – şi marginea este escortarea poliţienească a softalelor până la graniţă, pentru a evita scandalele.* EMINESCU, S. P. 195, cf. T. POP, D. J. 123. *La transportul şi escortarea banilor haraciului la Poartă erau folosiţi atât slujitorii, cât şi lefegii.* STOICESCU, C. S. 353, cf. DN^2, DEX, DN^3.

– Pl.: *escortări.*

– V. **escorta.**

ESCORTÁT, -Ă adj., s. m. (Rar) (Persoană) care este însoţită în timpul unei deplasări, pentru a fi apărată, pentru a fi protejată etc. sau pentru a fi împiedicată să fugă. Cf. e s c o r t a **(1)**. Cf. LM, GHEŢIE, R. M. *Numărul ofiţerilor din escortă este cel puţin egal cu cel al escortaţilor.* RL 2006, nr. 4 865, 13/6.

– Pl.: *escortaţi, -te.*

– V. **escorta.**

ESCÓRTĂ s. f. **1.** Grup (mic) de militari, de poliţişti, de agenţi de pază etc. care însoţesc, în timpul unei deplasări, o persoană, un grup de persoane sau un transport de mărfuri, de valori etc., cu scopul de a le asigura protecţia. V. p a z ă **(II 1)**, s t r a j ă **(I 3)**. *Escorta lui au fost de 200 de călăreţi.* INTAMPL. 28/24. *Vor rândui milităreşti escorte pentru petrecere.* LP 15/14. *Arunsu, fiul lui Porsena, agiunsu la bună vreme ca să agiute escorta... şi să întovărăşască zăloagele.* VÂRNAV, F. 58^v/1, cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 612^1/38. *Purceserăm spre casă, luând, din staţie în staţie, câte o escortă de siguranţă de trei jandarmi călări, ca să ne apere de briganzi.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 48, cf. NEGULICI, 356. *Voi merge singur, unde sânt chemat, fără nici o escortă de zbiri.* LĂZĂRESCU, S. 119/18, cf. STAMATI, D., ib. V. 274^2/46, 347^1/12, POLIZU. *O ceată de oameni înarmaţi atacase o trăsură mare, ce era escortată de câţiva soldaţi; escorta era aproape de a fi învinsă.* CALENDAR (1858), 75/32. *În ziua de Sf. Constantin, Olimpie soseşte la Goleşti cu o mică escortă de arnăuţi.* GHICA, S. 112, cf. PROT. – POP., N. D. *Îl întovărăşea numai o mică oaste,... ca în chip de escortă, contra nesiguranţei drumurilor.* HASDEU, I. V. 16, cf. 173. *Lasă-mă cel puţin să-ţi dau o escortă care să te însoţească până la cetate.* BARONZI, I. L. I, 72/12, cf. FROLLO, V. 501, CANELLA, V. 8, cf. COSTINESCU, LM. *Generalul... mă va trimite cu o escortă de cazaci.* LĂCUSTEANU, A. 39, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Cere să i se dea o escortă, ca să-l însoţească pe drumul de la Turnu Roşu până la graniţă.* ARH. OLT. V, 307, cf. ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Escorta de soldaţi îl părăsi.* ARH. OLT. X, 232. *Urmează plecarea escortei.* SADOVEANU, O. II, 508, cf. IORDAN, L. R. A. 40, SCRIBAN, D. *Ipsilanti... se prezentă cu o excortă de oameni înarmaţi.* OŢETEA, T. V. 243, cf. 291. *Părăsind Bucureştii cu o escortă de trei ostaşi din garda domnească.* CĂLINESCU, C. O. 266. *Desigur aş fi putut să-ţi dau o escortă care să-l însoţească până la ieşirea din ţară.* PREDA, DELIR. 147, cf. DN, HRISTEA, P. E. 285, DN^3. *15 bandiţi înarmaţi au atacat o maşină blindată şi o escortă, pentru a jefui cinci milioane de ranzi.* RL 1993, nr. 1 043, 8/6, cf. NDN. ◊ F i g. *Catone dezarmat iese din citadelă cu încredere şi merge la dânşii. Nemărginita sa consideraţiune îi servă de escortă şi otagiu.* TEULESCU, C. 313/20. ♦ Grup (mic) de militari, de poliţişti, de agenţi de pază etc. care însoţesc pe deţinuţi, pe prizonieri etc., în timpul unei deplasări, pentru a-i împiedica să fugă. *Fu dus pântre şire de nenumăraţi privitori, până la cel mai din afară capăt a piaţei...; un escort de husari îl petrece.* FM (1840), 9^1/9. *Îl ferecă în lanţuri şi-l trimise cu escortă la Ibrahim.* BARIŢIU, P. A. I, 42. *Fu... smuls din mijlocul seracilor şi de la poalele bisericei; şi, încungiurat de o numeroasă şi aspră escortă, fu trimis în lagărul de la Hotin.* ROM. LIT. 43^1/14. *În dreapta şi în stânga străluceau armele escortei.* BARONZI, I. G. 592/3. *Ne daseră paşapoarte pentru Semlin, prin Braşov, şi se hotărâră cu învoiala consulului englez să ne ducă cu o escortă până la hotar şi acolo să ne libereze.* BOLINTINEANU, O. 263. *De-abia poate înainta prin învălmăşala neînchipuită a coloanelor de prizonieri cu escortele lor.* MAIORESCU, D. II, 108. *Escorta noastră de-a lungul sălilor Justiţiei, cu arma orizontală în spatele deţinuţilor... era impresionantă.* ARGHEZI, S. XIII, 155, cf. DL, DM. *Câteodată arestaţii erau mai mulţi, şi atunci,... păşind prin mijlocul străzii, escorta mânuind în văzul tuturor patul armei.* V. ROM. februarie 1958, 28, cf. DN, M. D. ENC., DEX, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Escorta era compusă din agenţi de poliţie din cadrul Serviciului Cercetări Penale.* RL 2004, nr. 4 410, 29/5. *Numărul ofiţerilor din escortă este cel puţin egal cu al escortaţilor.* ib. 2006, nr. 4 865, 13/5. ◊ L o c. a d v. **Sub escortă** = (în legătură cu verbe ca „a duce", „a trimite" etc.) sub pază militară sau poliţienească. *S-au arestuit de către oastea franţeză, atât soldaţii cum şi ofiţării lor, depuind armele, s-au dus sub escortă.* AR (1837), 68^1/36. *Viteaza ei garnizoană latină fu silită să capituleze şi trimisă sub excortă sigură... la marginea Ungariei.* EMINESCU, O XIV, 104. *Este izgonit sub excortă peste Dunărea.* XENOPOL. I. R. XIV, 41. *Cumnatul lui Neculce... fu arestat în Chiev, iar hatmanul nostru dus supt escortă, „cu vartă", la Harcov.* IORGA, L. I, 240. *După interogatoriile şi bătăile obişnuite, îl trimise sub escortă, la parchetul din Bistriţa.* REBREANU, I. 354. *Parcă ar fi fost deţinute plimbate sub excortă la tribunal.* CAMIL PETRESCU, P. 86, cf. DL. *Îl duce sub escortă.* DSR. *Au*

fost transportați sub escortă la Parchetul de pe lângă CSJ, în vederea continuării cercetărilor, sub aspectul săvârșirii infracțiunilor de trafic de droguri. RL 2003, nr. 4 120, 1/4. *Polițiștii Biroului Național Interpol au adus în România, sub escortă, șapte persoane urmărite internațional.* ib. 2004, nr. 4 283, 20/6. (F i g.) *Și te poartă subt escortă O cohortă De țânțari.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 87. (E x p r.) **A fugi** (sau, rar, **a evada**) **de sub escortă** = (despre deținuți, prizonieri etc.) a reuși să scape de sub paza militară sau polițienească. *Totul era ca deținutul să poată fugi de sub escortă.* CĂLINESCU, B. I. 535. *Au încercat să fugă de sub escortă pe când erau duși de la o închisoare către altă închisoare.* STANCU, R. A. III, 242. *Arestatul dădea de veste unui prieten că are intenția... să fugă de sub escortă la cel dintâi prilej.* PAS, Z. IV, 215, cf. DL. (F i g.) *Au evadat din evul mort Poemele de sub escortă.* VULPESCU, P. 109.

2. Grup de oameni (de obicei militari) care întâmpină și însoțesc un suveran, un mare demnitar, o persoană importantă etc. în semn de respect, de onoare, de prețuire. V. a l a i, c o r t e g i u, p a r a d ă **(1)**, s u i t ă **(1)**. *De aice Înălțimea Sa au purces spre Măscva de unde i s-au trimis întru întâmpinare o caretă cu o escortă (svită de cavalerie).* AR (1829), 101[2]/18. *După această audienție M[ăria] Sa s-au suit în trăsură, însoțit... de câțva dregători ai palatului împărătesc și de acii de frunte ai politiii, cu escortă de un escadron de cavalerie.* ib. (1837), 184[1]/28. *Aveam ambiția a mă duce singur, fără scortă de onoare.* ARICESCU, P. E. 25/17. *Cei ce se trăgeau din slujbă, li se făcea cinste trimițându-se acasă cu escortă.* BĂLCESCU, O. I, 55, cf. NEGULICI, 356, POLIZU. *Escortele prinților asiatici se par totdeauna ezagerate în privirea europeilor.* CALENDAR (1860), 100/1. *Gubernatorii lui Șamil... erau încungiurați de o escortă mai mică sau mai însămnătoare, dupre rangul ce-l ocupa.* ib. (1860), 100/8, cf. PROT. – POP., N. D. 578, LM, CADE. *De Marenne mulțămi cu potrivite vorbe, preamărind pe renumitul și binecredinciosul prinț creștin Georgie Vodă, care avea bunătatea să-i trimeată o escortă așa de aleasă.* SADOVEANU, O. X, 99, cf. SCRIBAN, D. *Automobilul... m-a transportat la palat cu prilejul răspunsului la mesaj, încadrat de escorta regală.* ARGHEZI, P. T. 282, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ (Ironic) *Scorta lui Don Juan se compunea de trei domestici și un preceptor, licențiatul Pedrillo.* HELIADE, D. J. 103/22. ◊ F i g. *Escorta acea neagră a Tetesii se suie, Ieșind din sânul mării.* PELIMON, C. I. 72/11. *Lenea și escorta ei de vicii.* SCRIBAN, D. *Oltul, e el însuși prea dornic de aventură, pentru a nu porni, chiar fără escortă, în altă parte.* BOGZA, C. O. 105.

3. Navă **(1)** sau formație de nave **(1)** de luptă care însoțesc (în timp de război) nave de transport sau de pasageri pentru a le proteja; avion de vânătoare sau formație de avioane de vânătoare care însoțesc (în timp de război) avioane de bombardament, de transport, de pasageri sau nave comerciale pentru a le proteja. Cf. STAMATI, V. 347[1]/48, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, LTR[2] XI, 376, 385, 387, 388, DL, DM, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pl.: *escorte.* – Și: **excórtă,** (învechit) **scórtă** s. f., (învechit, rar) **escórt** s. n., (formă coruptă) **iscúrtă** (BL X, 40, HRISTEA, P. E. 218, GR. S. V, 121) s. f.

– Din fr. **escorte.** – **Excortă,** formă hipercorectă. – **Scortă** < it. **scorta.** – **Iscurtă**: prin apropiere de „(a fi ținut) *din scurt*".

ESCORTÓR s. n. Navă **(1)** mică de luptă sau avion de vânătoare care face parte dintr-o escortă **(3)** și care îndeplinește misiunea de a escorta **(3)**. Cf. LTR[2], DN[2], DEX, DN[3], NDN. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Vedete escortoare.* LTR[2] XI, 376.

– Pl.: *escortoare.*

– Din fr. **escorteur.**

ESCREMÁNT s. n. v. **excrement.**

ESCREMÉNT s. n. v. **excrement.**

ESCREMENTÁL, -Ă adj. v. **excremental.**

ESCREMENȚIÁL, -Ă adj. v. **excrementțial.**

ESCREMÍNT s. n. v. **excrement.**

ESCRESCÉNȚĂ s. f. v. **excrescență.**

ESCRETÍV, -Ă adj. v. **excretiv.**

ESCRETÓRIU, -IE adj. v. **excretor.**

ESCRÉȚIE s. f. v. **excreție.**

ESCREȚIÚNE s. f. v. **excreție.**

ESCRÍE vb. III. T r a n z. **1.** (Învechit; complementul indică alegeri, concursuri etc.) A face public, a aduce la cunoștința tuturor (în scris). *Societatea pentru studii istorice... din Paris a escris un concurs pentru cea mai bună „istorie a provinciilor danubiane...".* CONV. LIT. XI, 200. *Pentru ocuparea postului..., comitatul Bistrița-Năsăud să escrie concurs.* GT (1886), nr. 198, 4/2, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Acest ministeriu dizolvă Camera Deputaților... în 22 mai 1879 și escrise alegeri noauă.* SBIERA, F. S. 328, cf. 249, ALEXI, W. ◊ R e f l. p a s. *Fratele Iacob îmi scrie că el aude că d-ta nu vrei să primești postul știut, și de aceea Bătrânul vrea să se escrie concurs.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 77. *Alegerile pentru Camera Legislativă a țării se escriseră îndată, în mart.* SBIERA, F. S. 162. *Comitetul Bucovinei a propus... să se escrie concurs pentru ocuparea lui* [a postului]. id. ib. 246.

2. (Învechit, rar; complementul indică operațiuni financiare) A pune în circulație; a emite. *Statul escrie un împrumut. Creditul Mobiliar se-nsărcinează să-l plaseze.* EMINESCU, O. XII, 250.

3. (Învechit, rar; complementul indică dări, impozite etc.) A pune **(B II 4)** (în mod ilegal). *Bandele, formate câteodată din 100 până la 200 vagabonzi, merg cu îndrăzneala lor până a năvăli ziua-n amiaza mare asupra satelor și a escrie contribuțiuni grele pentru locuitori* (a. 1880). ap. EMINESCU, O. XI, 199.

– Prez. ind.: *escriu.*

– Calc după germ. **ausschreiben.**

ESCRÍERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a e s c r i e **(1)** și rezultatul ei; aducere la cunoștința tuturor (prin scris). *Perturbațiunea cauzată prin măsura escrierii unui termen prea lung pentru acoperirea acțiilor băncii, abuzul cu procurele... sânt agravate... de turburarea adusă în circulațiunea bunurilor.* EMINESCU, O. XI, 235, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *escrieri.*

– V. **escrie.**

ESCRÓC, -OÁCĂ s. m. și f. Persoană care obține prin manevre frauduloase, prin înșelătorie un profit, un avantaj (material sau spiritual); pungaș, șarlatan, șnapan, (popular și familiar) pezevenchi **(2)**, (învechit și regional) mafler, (regional) șalvir[1], (familiar) panglicar **(2)**, pehlivan **(2)**, potlogar **(2)**. V. p a p u g i u **(2)**, p i ș i c h e r **(1)**, ș i r e t[3], ș m e c h e r **(1)**, ș o l t i c, ș u l e r[1] **(1)**. *Excrocii, potlogarii, samsarii se recrutează toți din această clasă.* IONESCU-RION, S. 223, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *El mai introduce în nuvelă și pe polițaiul orașului, care e un escroc laș.* IBRĂILEANU, S. P. CR. 257, cf. T. POP, D. J. 123, RESMERIȚĂ, D., MINERVA, 432, CADE. *Nu e scriitor, ci escroc, încercând... să escrocheze și pe regina, cu plasarea unei piese a ei la Berlin.* LOVINESCU, S. II, 11, cf. 332. *Am socotelile în sertar la birou... Acest*

miliard e băgat în buzunar de câțiva excroci. CAMIL PETRESCU, P. 219, cf. id. T. II, 151. *Adina, dar aceasta e o faptă de canalie! – De perfect acord, De canalie și de excroc.* C. PETRESCU, O. P. II, 219. *Oameni oficiali și gravi, cu masca zâmbetului falș pe buze, dau mâna cu aventurierii și escrocii, barcagiii de ieri, milionarii de azi.* BART, E. 146. *Dispare subit, întorcându-se la condiția lui mizeră de escroc nerealizat.* STREINU, P. C. III, 217, cf. IORDAN, L. R. A. 40, SCRIBAN, D. *Excroaca... procedase cu sânge rece și cu răbdare. Și când fusese sigură de lovitură... devalizase pe prinț de întregul lui avut.* MIHĂESCU, D. A. 234, cf. 265. *Stănică, tip jovial, de escroc sentimental, de intermediar interlop și de intrigant,... arivist aprig, fără scrupule.* CONSTANTINESCU, S. II, 217. *Poporul... nu te ascultă și nu-ți dă atenție decât atunci când te impui, ori ca om puternic, bine înarmat, ori ca excroc.* ULIERU, C. 73. *N-ai simțit că te minte, escrocul? n-ai mirosit că te păcălește, banditul?* ARGHEZI, S. X, 71, cf. XV, 98. *Dar cum ai putut să te lași tu, mamă, să-și bată joc escroaca de tine?* CĂLINESCU, O. III, 168. *Nu-i nici un motiv ca escroci de teapa lui Taïeb să lase din mână o legație care i-a înscris în statul de plată.* id. ib. VII, 414. *Pe cuvintele unui escroc, care s-a mai ocupat și cu spionajul, nu va pune nimeni temei.* STANCU, R. A. IV, 43. *Nu-mi plăcea să fac pe escrocul sentimental.* VINEA, L. I, 366, cf. DL. *Ce escroc! exclamă secretarul, răsfoind dosarul.* PREDA, R. 366. *Acesta era, într-adevăr, un excroc ordinar.* T. POPOVICI, S. 298, cf. DM, DN. *„Inevitabilul Stănică"... e parșiv și seducător, hoț și sentimental, escroc și principial.* N. MANOLESCU, A. N. I, 260, cf. HRISTEA, P. E. 285. *Ajuns la un moment de cumpănă (iminența unor controale financiare etc.) escrocul caută soluții.* L 1971, nr. 484, 3/1, cf. M. D. ENC., DEX. *De toate am avut în familie, chiar și escroci, pe frate-meu.* I. GHEȚIE, B. II, 385, cf. DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. *Prin această metodă, escrocul reușise să înducă în eroare și câțiva ziariști din presa locală, pozând în victimă.* RL 1993, nr. 1 141, 9/4, cf. D. ENC., NDN. ◊ (Adjectival) *Bătrânii sunt șireți, escroci, ți-o spun eu ca avocat.* CĂLINESCU, O. IV, 27.

– Pl.: *escroci, -oace.* – Și: **excróc, -oácă** s. m. și f.

– Din fr. **escroc.** – **Excroc,** formă hipercorectă.

ESCROCÁ vb. I. Tranz. (Folosit și a b s o l.) A obține prin manevre frauduloase, prin înșelătorie un profit, un avantaj (material sau spiritual); a înșela, a pungăși, (regional) a potlogări **(2)**, a șufări. V. ș m e c h e r i **(2)**. Cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Nu e scriitor, ci escroc, încercând, între altele, să escrocheze și pe regina, cu plasarea unei piese a ei la Berlin.* LOVINESCU, S. II, 111. *Nu apăruse, ca atâția alții, după război,... cu trecutul ermetic drapat de avere, ademenind și aservind lumea bună.... prin balul banului, cu scopul de-a exploata sau escroca mai târziu.* TEODOREANU, L. 214, cf. SCRIBAN, D. *Vinovată e direcția închisorii că s-a scoborât... să-l ajute să fie escrocat și păcălit.* ARGHEZI, S. XXXIV, 78. *Tu discuți aprins... în cafenea și birt – și debitezi o mie de nerozii pe minut, escrocat în speranță, escrocat în bună-credință.* id. P. T. 77, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Prez. ind.: *escrochez.* – Și: **excrocá** vb. I.

– Din fr. **escroquer.** – **Excroca,** formă hipercorectă.

ESCROCÁRE s. f. Acțiunea de a e s c r o c a și rezultatul ei; înșelare. Cf. M. D. ENC. 339, DEX, DSR.

– Pl.: *escrocări.*

– V. **escroca.**

ESCROCĂRÍE s. f. v. **escrocherie.**

ESCROCHERDÍE s. f. v. **escrocherie.**

ESCROCHERÍE s. f. **1.** Faptă a unui escroc; înșelătorie, pungășie, șarlatanie **(1)**, șmecherie **(2)**, (popular și familiar) pezevenclâc **(2)**, (regional) șolticărie, (familiar) matrapazlâc **(2)**, panglicărie **(3)**, pehlivănie **(2)**, potlogărie[1] **(2)**. V. p i ș i c h e r l â c, ș i r e t l i c **(1)**, ș i r e t e n i e[1] **(2)**, ș u l e r i e. Cf. I. GOLESCU, C. *Aci vezi vun cârciumar, care... a devenit pseudomilionar, aci vrun gheșeftar învechit în zile rele care-a știut să ocolească cu măiestrie paragrafii Codului penal privitori la escrocherie.* EMINESCU, O. XI, 243. *Matilda Popescu a zis că dacă se știe cu casa încurcată pentru ce face escrocherie și o mai dă și la alții.* CARAGIALE, O. I, 191, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Ceea ce vrei să faci acum e o escrocherie, o nelegiuire.* SĂM. I, 27, cf. 162, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., MINERVA, 432. *Trebuie să fie închis pentru vreo excrocherie.* CAMIL PETRESCU, P. 386, cf. SCRIBAN, D. *Ziarele furnică de afaceri, de escrocherii comise sub firme guvernamentale.* ARGHEZI, P. T. 31, cf. id. S. X, 60. *Își dădu numaidecât seama că ar fi umilit-o, scoțând în evidență micile escrocherii pe care le îngăduia din cauza ei.* CĂLINESCU, O. III, 89, cf. 263. *Escrocheriile se petreceau în acte, în arhivele tribunalelor; se jura strâmb, se măsluia.* BOGZA, A. Î, 43. *Destituit pentru escrocherii, a părăsit capitala, plecând spre o destinație necunoscută.* STANCU, R. A. III, 353, cf. I, 178. *Dar să știi un lucru: în escrocherii nu mă bag. E specialitatea voastră.* VINEA, L. II, 254, cf. I, 144. *Ai făcut vreo ispravă, vreo escrocherie, ai făcut politică?* H. LOVINESCU, T. 146, cf. DL. *Îl pusese la curent cu un proces al fabricii; o escrocherie pe care o făcuse în numele ei unul dintre furnizori.* T. POPOVICI, S. 250, cf. DM, DN, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G. *Sfârșitul secolului trecut, al occidentalizării Japoniei, a fost pentru clasa ei conducătoare o epocă de aur a escrocheriilor, jafului public, malversațiunilor și corupției.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 4/3, cf. D. ENC., NDN.

2. Mod de a acționa propriu escrocilor; înșelăciune, șarlatanie **(2)**. *Unii... au săvârșit mai multe mișcări de eshocherdie (de urâcios câștig).* CR (1832), 21^2/3. *Escrocheria (înșelăciunea) descoperindu-să, au vederat că nenorocita femeie... era de la Presburg.* CALENDAR (1856), 42/29. *Trebuie să constatăm că d. ministru de interne nu se sfiește a cita în raporturile sale către rege acte apocrife, cu iscăliturі căpătate prin subrepțiune și escrocherie.* EMINESCU, O. XII, 262, cf. ȘĂINEANU, CADE. *La sate pătrund cărți... dăunătoare; unele au chiar o vădită tendință de escrocherie, cum sunt broșurile de făcut farmece.* SADOVEANU, O. XIX, 54. *Mijloacele pe care le întrebuințezi sunt mai mult escrocherie decât muncă.* id. ib. XX, 562. *Iată iar mijind în mine gândul falsului și-al escrocheriei.* MIHĂESCU, D. A. 11. *Tatăl ei, un alcoolic nevindecabil, lunecând pe panta decăderii sociale până la escrocherie.* CONSTANTINESCU, S. V, 82. *Primul-procuror a înlăturat din primul moment bănuiala escrocheriei.* ARGHEZI, S. X, 207. *Încasa niște bani fără să i să cuvină și fără să muncească. – Adică furt? – Nu... – Atunci, escrocherie... sau delapidare.* TUDORAN, O. 135. *Cunoșteați de mult întregul mecanism, toată superba escrocherie pe care eu o întâlnisem din întâmplare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 85, 7/1.

– Pl.: *escrocherii.* – Și: **excrocherie,** (învechit, rar) **escrocherdíe** (I. GOLESCU, C.), **escrocăríe** (ALEXI, W.), **eshocherdíe** s. f.

– Din fr. **escroquerie.** – Pentru **escrocherdie, eshocherdie,** cf. ngr. α ι σ χ ρ ο κ έ ρ δ ε ι α.

ESCUÁDĂ s. f. (În trecut) Subunitate militară comandată de un caporal sau de un brigadier. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN, DN^3, NDN.

– Pronunțat: *-cu-a-.* – Pl.: *escuade.* – Și: (învechit, rar) **scuádă** s. f. ALEXI, W.

– Din fr. **escouade.**

ESCÚDO s. m. Unitate monetară a Portugaliei și a țărilor care îi sunt sau i-au fost asociate; moneda care o reprezintă. Cf. ENC. ROM., DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

– Pronunțat și: *ișcudu.* – Pl.: *escudos.*

– Din port. **escudo.** Cf. fr. e s c u d o.

ESCUISÍT, -Ă adj. v. **exchizit.**

ESCULÁP s. m. Calificativ pentru un medic[1] renumit. *Persoana juridică care se afla acum pe mâna îngrijitoare a esculapului nostru avea drepturi asupra unei moşteniri.* EMINESCU, O. VII, 110, cf. BIANU, D. S., MINERVA, DN[2], DEX, MDN.
– Pl.: *esculapi.*
– De la n. pr. **Esculap.** Cf. fr. e s c u l a p e.

ESCULÁPIC adj. (Învechit, rar) Care este adept al lui Esculap. *Aprobată de către mai mulți barbați esculapici am tipărit-o în două tomuri.* CORNEA, E. I, VIII/18.
– Pl.: *esculapici.*
– **Esculap** (n. pr.) + suf. *-ic.*

ESCULAPICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care ține de Esculap, care aparține lui Esculap. *Aceia din tinerii ce vor voi să învețe în universități ighieismul după sistema Morizon să fie îndulciți în practica lor de aceleşi privileghii ce le au cei ce învață teoriia esculapicească.* VEISA, I. 162/2.
– Pl.: *esculapiceşti.*
– **Esculap** (n. pr.) + suf. *-icesc.*

ESCULÍNĂ s. f. Glicozidă extrasă din scoarța castanului sălbatic, utilizată ca febrifug, antinevralgic şi antireumatic. Cf. NOM. MIN. I, 225, LTR. *Esculina e insolubilă în apă, dar se dizolvă în anumite proporții în alcool şi în eter.* LTR[2]. *Esculina este folosită ca medicament având proprietăți febrifuge, antinevralgice.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
– Din fr. *esculine.*

ESCÚRS s. n. v. **excurs.**

ESCÚRSĂ s. f. v. **excursie.**

ESCÚRSIE s. f. v. **excursie.**

ESCURSIÚNE s. f. v. **excursie.**

ESCURSÍV, -Ă adj. v. **excursiv.**

ESCURȚIÚNE s. f. v. **excursie.**

ESCUZÁ vb. I v. **scuza.**

ESCUZÁBIL, -Ă adj. v. **scuzabil.**

ESCUZÁRE s. f. v. **scuzare.**

ESCUZÁT, -Ă adj. v. **scuzat.**

ESCÚZĂ s. f. v. **scuză.**

ES-DĂNȚUITOÁRE s. f. (Învechit, rar) Fostă dansatoare. *Aceasta este cetățeana Artemisa, es-dănțuitoare la operă.* BARONZI, I. G. 256/7.
– Pl.: *es-dănțuitoare.*
– **Es-**[1] + **dănțuitoare.**

ESECRÁ vb. I v. **execra.**

ESECRÁBIL, -Ă adj. v. **execrabil.**

ESECRÁRE s. f. v. **execrare.**

ESECRÁT, -Ă adj. v. **execrat.**

ESECRAȚIÚNE s. f. v. **execrație.**

ESECUCIÚNE s. f. v. **execuție.**

ESECUTÁ vb. I v. **executa.**

ESECUTÁBIL, -Ă adj. v. **executabil.**

ESECUTÁNT s. m. şi f. v. **executant.**

ESECUTÁR s. m. v. **executar.**

ESECUTÁRE s. f. v. **executare.**

ESECUTÁT, -Ă adj. v. **executat.**

ESECUTÍV, -Ă adj. v. **executiv.**

ESECUTÓR s. m. v. **executor**[1].

ESECUTÓRIU, -IE adj. v. **executoriu**[2].

ESECUTÓRIU, -OARE s. m. şi f. v. **executor**[4].

ESECÚȚIE s. f. v. **execuție.**

ESECUȚIÚNE s. f. v. **execuție.**

ESEGÉSĂ s. f. v. **exegeză.**

ESEGÉT s. m. v. **exeget.**

ESEGÉTIC, -Ă adj., s. f. v. **exegetic.**

ESEÍSM s. n. Stil specific unui autor de eseuri **(1)**. *Impresia... nu este de pagini proustiene, lipsind cu totul acel esseism al scriitorului francez.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 622. *Aminteam de... prozatori care îşi fixează explorările în densă materie socială – chiar dacă o fac fiecare în moduri stilistice atât de deosebite şi câteodată cu totul neconvergente: – realism liric, analism,... narațiune de atmosferă, eseism.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 5/5. *Criticul stăpâneşte tehnica sintezei, ceea ce într-o fază de „eseism" amorf şi fragmentar nu este chiar puțin lucru.* ib. 1970, nr. 87, 20/2. *Trebuie semnalată aci contribuția „noii critici" de factură structuralistă... al cărei defect este de a o fi făcut să se ruşineze de condiția sa literară, de „impresionismul" şi de „eseismul" cu caracter tradițional, excomunicate fără complexe.* GRIGURCU, C. R. 10, cf. L. ROM. 1989, 472.
– Scris şi: (după fr.) *esseism.*
– Din fr. **essayisme.**

ESEÍST, -Ă s. m. şi f. (Rar la f.) Autor de eseuri **(1)**. *Tinerii eseişti români par să fi luat prea „ad litteram" această definiție.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 259. *Esseist, estetician şi filos[of], ziarist, a colaborat la multe rev[iste] şi ziare.* MINERVA, 192. *Tânărul eseist face o expunere academică, obiectivă a polemicii dintre I. Gherea şi T. Maiorescu.* LOVINESCU, S. VIII, 53, cf. 120. *Toți scriitorii români, esseişti, gazetari, poeți sau dramaturgi au scris, scriu sau vor scrie un roman.* CONV. LIT. LXVII, 35. *Printre eseiştii momentului, Octavian Goga rezervă un loc întins... portretului moral.* VIANU, A. P. 297. *Printre portrete, unul din cele mai admirate este cel al marelui eseist Carlyle.* OPRESCU, I. A. IV, 202. *D. Blaga, cu ascendența sistematizării, se evidențiază ca cel mai valoros eseist al generației prezente.* CONSTANTINESCU, S. I, 252, cf. IV, 456. *Sugera elevilor cu inteligență mai suplă asociații,*

care la unul din ei, eseist de mare merit, luă forma unei adevărate filozofii a naturii. CĂLINESCU, O. V, 262. *De mult n-am mai avut plăcerea să scrim despre dl. F. Aderca, poetul şi romancierul, esseistul şi criticul.* PERPESSICIUS, M. III, 116. *Keyserling..., celebrul eseist arată neajunsurile aspiraţiei spre noutate.* BLAGA, Z. 312. *Critic literar, publicist,... eseist, filosof.. – activitatea lui G. Ibrăileanu este prea multilaterală pentru a putea fi studiată amănunţit.* RALEA, S.T. III, 183. *Zi-i eseist, zi-i filozof, dar nu ziarist.* VINEA, L. I, 333, cf. DL, DM, DN. *Pirgu foloseşte de fapt o expresie populară pe care eseistul francez a introdus-o în franceza literară.* N. MANOLESCU, A. N. III, 81. *Printre puţinii noştri eseişti pot fi amintiţi Paul Zarifopol, Mihai Ralea, G. Călinescu.* D. TERM. L. 126. *Eseistul adoptă atitudinea aceasta pentru a ne invita să nu ne lăsăm intimidaţi de sferele abstracte ale speculaţiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 73, 11/2. *Albert Camus n-a fost numai un mare eseist şi romancier.* CONTEMP. 1972, nr. 1 313, 2/5, cf. M. D. ENC. *Eseistul francez identifică aceste arhetipuri în ideogramele cărţilor de joc.* SIMION, D. P. 305, cf. DEX. *Eseistul ştie din nou să-şi ascundă între rândurile unor judecăţi de constatare o întreagă concepţie despre teatru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 11/3. *Eseişti remarcabili prin cultură şi fineţe: Ion Vartic..., Marian Papahagi, Ioana Em. Petrescu.* GRIGURCU, C. R. 19, cf. DREV, V. BREBAN, D. G. *Se mira retoric că... eseista Monica Lovinescu s-ar împotrivi „autonomiei esteticului".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 3/1, cf. D. ENC., NDN. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Distincţia este repede acceptată. Ea devine chiar clasică. Scriitorii-eseişti o revendică energic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 4/2.

– Scris şi: (după fr.) *esseist.* – Pl.: *eseişti, -ste.*

– Din fr. **essayiste.**

ESEÍSTIC, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. Gen de scriere literară, politică sau filosofică care conţine eseuri **(1)**; totalitatea eseurilor unui scriitor, ale unei literaturi, ale unei epoci. *La noi, mai ales, în ultima vreme, eseistica a luat o dezvoltare enormă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 257. *În eseistica filozofică nimeni nu e mai aproape de stilul lui decât I. Petrovici, subsumând totul clarităţii, simplicităţii, proprietăţii de expresie.* LOVINESCU, S. VIII, 170, cf. 220. *Poezia, proza narativă, teatrul, critica şi eseistica se concurează remarcabil şi fac afirmaţii comparabile în ordinea creaţiei cu acelea ale perioadei „junimiste".* STREINU, P. C. III, 239, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 388. *Nuvelistica, folclorul, istoria, arheologia, istoria literară, critica de artă,... eseistica – iată tot atâtea domenii disparate, în care Odobescu s-a manifestat cu competenţă.* CONSTANTINESCU, S. IV, 108. *Există totuşi, în eseistica dlui Ralea, o serie de afirmaţii categorice; ele iau deseori forma aforistică.* id. ib. 455, cf. DN[2]. *Am greşi grav reducând eseistica lui Marin Sorescu la o pură înclinaţie spre parodie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 73, 11/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Eseistica sa, repet, e mai aproape de literatură decât de critică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 11/4, cf. D. ENC., NDN.

2. Adj. Care aparţine eseistului sau eseisticii (v. e s e i s t i c **1**), privitor la eseist sau la eseistică, specific eseistului sau eseisticii. *Nu se poate observa undeva în Occident o creştere apreciabilă a producţiei eseistice.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 258. *Pur ideologică, de caracter mai mult eseistic, prolixă ca exprimare, corespondenţa lui e plină de puncte de vedere personale.* LOVINESCU, S. VIII, 80. *Toată literatura eseistică şi de memorialist, ca şi discursurile lui I. Petrovici, sunt punctate... de fulgerări poetice.* id. ib. 171. *Aplicaţiile lui eseistice, privind pictori (Delacroix, Guys), muzicieni (Wagner) şi scriitori (Hugo, Gautier, Flaubert), întemeiază altă estetică şi altă critică.* STREINU, P. C. III, 73, cf. DN[2]. *În toată opera sa poetică, dramatică, filosofică şi eseistică, Blaga a lărgit... această idee.* TRIBUNA, 1970, nr. 694, 3/3. *Mici paragrafe eseistice privind avatarurile istoriei moderne aparţin unei inteligenţe subtile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 15/1. *Este atras deopotrivă de... spiritul causeur, atât de specific literaturii memorialistice şi eseistice.* ib. 1972, nr. 11, 9/1, cf. M. D. ENC. *Limbajul este direct şi de o precizie eseistică, poemul este întreţăiat de citate şi înnobilat cu nume străine.* SIMION, S. R. III, 100, cf. DEX. *În cazul lui G. Călinescu, asistăm la triumful spiritului eseistic în critica noastră literară de descendenţă lovinesciană.* DTL 157, cf. DN[3], SCL 1987, 112, D. ENC., NDN.

– Scris şi: **(1)** *esseistică.* PUŞCARIU, L. R. I, 388. – Pronunţat: *-se-is-.* – Pl.: *eseistici, -ce.*

– Din germ. **Essayistik, essayistisch.**

ESELENTÍSIM s. n. v. **excelentisim.**

ESELÉNŢĂ s. f. v. **excelenţă.**

ESELÉNŢIE s. f. v. **excelenţă.**

ESELÍNŢĂ s. f. v. **excelenţă.**

ESEMPLÁR[1] s. n. v. **exemplar[1].**

ESEMPLAR[2], -A, adj. v. **exemplar[2].**

ESEMPLÁRIU[1] s. n. v. **exemplar[1].**

ESEMPLARIU[2], -IE adj. v. **exemplar[2].**

ESEMPLARNIC, -A adj. v. **exemplarnic.**

ESEMPLIFICÁ vb. I v. **exemplifica.**

ESEMPLIFICÁT, -Ă adj. v. **exemplificat.**

ESEMPLU s. n. v. **exemplu.**

ESÉMPRU s. n. v. **exemplu.**

ESÉMPT, -Ă adj. v. **exempt.**

ESEMPŢIÚNE s. f. v. **exemptiune.**

ESÉMT, -Ă adj. v. **exempt.**

ESEMŢIÚNE s. f. v. **exemptiune.**

ESÉN s. m. (Învechit, astăzi rar) Esenian[1] **(1)**. *După întoarcerea de la robia Vavilonului, evreii au început a se eleni, frământând începuturile filozofiei elineşti cu vechea înţelepciune a părinţilor lor: de unde au răsărit şi eresurile fariseilor, saducheilor şi essinilor, pre carele pomenindu-le să vede şi Iosip.* POTECA, F. 7/11, cf. FROLLO, V. 211, BARCIANU. *Îi asemăna* [pe preoţii geţi] *cu acea sectă din Palestina pe care o cunoaştem sub numele de eseni.* PÂRVAN, G. 162.

– Scris şi: *essen.* FROLLO, V. 211, BARCIANU. – Pl.: *eseni.* – Şi: **esín** (scris şi *essin*) s. m.

– Din lat. **Esseni.**

ESENCIÁL, -Ă adj. v. **esenţial.**

ESÉNCIE s. f. v. **esenţă.**

ESENIÁN[1], -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Membru al unei secte, la vechii evrei, apărută pe la mijlocul sec. II î. Hr., caracterizată prin comunitatea bunurilor, ascetism, pacifism şi practicarea divinaţiei; (învechit, astăzi rar) esen. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 615[2]/30, FROLLO, V. 211, BARONZI, I. L. III, 216/31, BARCIANU, ENC.

ROM., DER. *Essenienii sunt îndeobște socotiți ca precursori ai creștinismului.* PANAITESCU, C. R. 44, cf. 43. *Cărturarii evrei de pretutindeni au făcut foarte mare caz de asemănările dintre esenieni și creștini.* STEINHARDT, J. 200, cf. M. D. ENC., DN[3], V. BREBAN, D. G. *De la esenieni, care au influențat puternic creștinismul primitiv, au rămas, probabil, „Manuscrisele de la Marea Moartă".* D. ENC., cf. NDN.

2. Adj. (Rar) Care aparține esenienilor[1] **(1)**, care se referă la esenieni[1]. *Tâlcul amploarei ce s-a dat textelor eseniene este ușor de dibuit.* STEINHARDT, J. 200.

– Scris și: *essenian.* – Pronunțat: *-ni-an.* – Pl.: *esenieni, -e.*

– Din fr. **essénien.**

ESENIÁN[2], -Ă adj. Care aparține lui S. Esenin sau creației lui; privitor la S. Esenin sau la creația lui; specific lui S. Esenin sau creației lui. *Poezia* [e] *prevăzută de prisos cu o notă eseniană.* GL 1962, nr. 416, 2/3, cf. L. ROM. 1962, nr. 5, 66. *Un iz esenian se simte în poeziile „Frunze de toamnă", „Cu irisul în galaxii".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 9, 10/3, cf. L. ROM. 1989, 476. *Elegiile Florenței Albu exprimau, în amintita perioadă, nu numai... dezrădăcinarea, echivalentă cu înstrăinarea, cândva cu vagi ecouri eseniene,... dar și suferința.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 9/2, cf. NDN.

– Pronunțat: *-ni-an.* – Pl.: *esenieni, -e.*

– **Esen**[in] (n. pr.) + suf. *-ean.*

ESENINÍSM s. n. (Rar) Mod de a scrie specific lui S. Esenin. *Ortodoxindu-și eseninismul și așezându-se pe sol național, versificatorul păstrează plebeianismul.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 855.

– **Esenin** (n. pr.) + suf. *-ism.*

ESENINÍST s. m. (Rar) Poet care scrie în maniera lui S. Esenin. Cf. CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 854.

– Pl.: *eseniniști.*

– **Esenin** (n. pr.) + suf. *-ist.*

ESENÍSM s. n. Doctrină a esenienilor[1] **(1)**. Cf. NDN.

– Din fr. **essénisme.**

ESENȚÁR s. n. Vas special folosit la prepararea esenței (mai ales pentru ceai). *N-a fost îndeplinit cum trebuie nici angajamentul de a produce o serie de sortimente noi cum ar fi: strecurători de legume, esențare, omletiere, filtre de cafea.* SCÂNTEIA, 1962, nr. 5 351, cf. LL X, 240, DN[3], DCR[2], NDN.

– Pl.: *esențare.*

– **Esență** + suf. *-ar.*

ESÉNȚĂ s. f. **1.** Substanță volatilă, cu miros aromatic puternic, extrasă din plante sau preparată sintetic și întrebuințată în industria farmaceutică sau alimentară, în parfumerie etc.; ulei esențial (v. e s e n ț i a l **4**). *De folos iaste essența din sare zburătoare.* MEȘT. DOFT. II, 119[r]. *Cui va da mâna să ia esența de mărgean.* ib. 225[v]/21. *Esențe de smirnă.* CALENDARIU (1814), 164/20. *Esența de camfor.* ib. (1814), 183/17. *Esențe de chihlibar.* PISCUPESCU, O. 288/23, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 615[2]/24. *S-au arătat... destui șarlatani, carii prin săruri astrale..., prin esențe de sare, de aer, și mirabilă,... cutează a zice cum că pot stavili cursul naturei.* VASICI, M. I, 22/7, cf. NEGULICI. *Ia balsam (esență) de lemne 16 dram[uri].* CORNEA, E. II, 27/20. *Deși solid, camforul se svapoară ca vericare esență, și el absoarbe ca dânsele osigenul aerului.* MAN. SĂNĂT. 98/10. *Să puie... în locul camforului esențe de terebentină.* ib. 199/22. *Mai mulți corpi, precum clorul, hidrogenul carbonit... essencia de terebentin, pot împiedica fosforul de a luci la întunerec.* MARIN, PR. I, 34/4, cf. 182/8, STAMATI, D., PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., BARONZI, I. L. III, 217/1, FROLLO, V. 211. *În dulcea atmosferă de plante aromate Ce ard în cățulete prin colțuri animate, Unind cu-a narghilelei narcotice parfumuri, Esența-mbătătoare ascunsă-n a lor fumuri.* ALECSANDRI, O. II, 140, cf. COSTINESCU, LM. *Stecla este acoperită... de un lac compus din 3 părți de ceară și o parte de esență de terebentină.* PONI, CH. 82. *Întrebuințarea esențelor aromatizătoare se interzice numai în cazul când ele conțin substanțe vătămătoare.* ENC. ROM. *Esențele sunt foarte active și trebuie date cu mare băgare de seamă pentru ca să nu producă otrăviri.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 294, ȘĂINEANU, D. U. *Se cunosc esențe de uleiuri eterice (parfumuri) și de substanțe aromatice (întrebuințate la prepararea băuturilor etc.).* MINERVA, cf. CADE. *Servitorii începeau să măture, să deschidă ferestrele, să pulverizeze esența de brad.* C. PETRESCU, C. V. 179, cf. VOICULESCU, L. 18, 24, ENC. AGR. *Esență de roze.* SCRIBAN, D. *Pentru obținerea parfumului de migdale amare..., se oxidează clorura de benzen, obținându-se astfel aldehida benzoică sau esența de migdale amare artificială.* ENC. TEHN. I, 415, cf. NOM. MIN. I, 472. *S-a desfășurat aici o orgie de miresme, de pomezi, de esențe și de ape.* VINEA, L. I, 74, cf. LTR[2], DL, DM. *Bucureștii nu aveau izul de vanilie și scorțișoară, esențele exotice ale pieților asurzitoare din Cannaregio sau Dorsodure.* BARBU, S. N. 229, cf. DER, URSU, T. Ș. 199, DN[2], DTT, M. D. ENC., DEX. [Era] *un fel de pâine înmuiată în sirop de zahăr, învelită cu o coajă de ciocolată..., totul trăsnind a esență de rom proastă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 14/3, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. I. LAT. – ROM., D. ENC., NDN. ◊ (Ironic sau glumeț) *Cât e de bine să te părăsești în stăpânirea acestor atâtea simțiri ce te-nvăluiesc din toate părțile ca niște vârteje de aburi calzi saturați de esențe adormitoare.* CARAGIALE, O. I, 26. *Tata a chefuit toată noaptea la Alba-Iulia, și acum îl ard pe dinăuntru esențele.* BLAGA, H. 45. ◊ (Figurat sau în contexte figurate) *Inima, acest dar dumnezeiesc... prin care circulează sângele; tinerețea, junie, spirtul, o esență îmbătătoare.* NEGRUZZI, O. I, 258. *Poe consideră poezia în general – ca o sublimare, ca o distilare, o stoarcere de esențe, o operație mintală, asemănătoare oarecum cu fabricarea parfumurilor.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 19. *Ca niște flacoane, fiecare carte conține sucul unei distilări, o esență tare, o licoare dulce.* ARGHEZI, S. XXXIV, 163. ♦ (Rar) Mireasmă **(1)**, parfum **(1)**. *Dar în a mea curată essență de floare nu ași fi prepus cele ce vedeam.* CALENDAR (1853), 35/6. *Regele își va desfăta mirosul în cea mai orientală și mai nuanțată esență.* ARGHEZI, P. T. 25. *O, ce beție de parfum. Molizii, brazii din troiene Exală de esențe un fum.* CĂLINESCU. L. L. 90. *Crini albi... umpleau atelierul de esențe amețitoare.* CAMIL PETRESCU, N. 116. *E un miros de brad, de scânduri abia ieșite din dinții ferăstraielor,... lăsând să se împrăștie din ele esențele concentrate ale pădurii.* BOGZA, C. O. 132. ♦ Substanță concentrată din care, prin diluare, de obicei în apă, se obține un produs alimentar. *Oțetul se prepară din esență prin diluarea ei cu 16 până la 18 părți apă.* ENC. ROM., cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 87, 288. *Nu se putea să lipsească mai ales cafeaua cu lapte: un lapte bine fiert, cu caimac mult, ș-o esență foarte concentrată de cicoare amestecată cu Moka.* SADOVEANU, O. VIII, 152, cf. LTR[2], DL, DM, DER, DN[2], DTT, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, CIAUȘANU, GL. 31, id. V. 168. ♦ (În sintagma) *Esență de Orient* = materie sidefie extrasă din solzii unor specii de pește, folosită la fabricarea perlelor artificiale. Cf. ANTIPA, P. 712, 779, LTR[2].

2. (Filos.) Ceea ce alcătuiește fondul, elementul constitutiv și permanent al unei ființe; ceea ce constituie natura **(4)** proprie a lucrurilor și a fenomenelor, care nu poate fi cunoscută sau demonstrată; miez **(III 8)**, substanță **(1)**. V. n u c l e u **(II 1)**, s â m b u r e **(II 1)**, s t r u c t u r ă **(7)**. Cf. IORGOVICI, O. 70/1, I. GOLESCU, C. *Hrana... nu încheie alt sfârșit decât acela ca să plodească singele, esența aceasta ce să înființază din toate cele ce întră în stomah.* VEISA, I. 511, cf. 169/18. *Vinul este o băutură iritătoare, pătrunzătoare și întăritoare, care întrebuințându-să măsurat, este o adevărată esenție a vieței.* ALBINEȚ, M. 138/13.

Genul omenesc poate să se facă pradă celei mai urâte deprăvăciuni, fără ca esența binelui moral să se schimbe în veri un mod. LAURIAN, F. 114/22, cf. 203/13. *Mă plec a crede că lenea este... „esența răului moral".* CODRESCU, C. I, 264/29, cf. II, 32/26. *Unitatea este esența rânduielii și rânduiala este pretutindenea.* NEGULICI, E. II, 41/5, cf. STAMATI, D., id. V. 275[1]/27. *Vedem lumina... fără a putea cunoaște ce este lumina. Ce este esența luminei?* BARASCH, M. III, 7/9. *Oarecare asigurantă... este essența (adevărul, ființa) chiar al caracterului persoanei ce observăm.* FIS. 134/2, cf. POLIZU. *Principiul religios și principiul moral sânt strâns legate și cresc împreună; cel întâiu nu-i alta decât perfecția acelui al doile, ambe sânt dezinteresate. Asta-i esența religiei adevărate.* CALENDAR (1858), 11/17, cf. PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 211, ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *În sânul unei vieți dedate plăcerilor fizice... nu poate crește o generațiune cu aspirațiuni ideale, cu purtare morală... după cum o cere esența ființei omenești.* CONV. LIT. VI, 38. *Poate va veni și epoca mai fericită, când vom ști cum este această lume și cum trebuie explicată în adânca ei esență și rădăcină.* MAIORESCU, CR. II, 165. *Face... observări... asupra raportului între noțiune și cuvânt, pe care nu le putem admite, fiindcă provin dintr-o lipsă de înțelegere a esenței noțiunilor.* id. L. 171. *Materialismul pur, ajuns la acest punct, admite, deci, că principiul și esența lumii întregi este forța.* CONTA, O. F. 403, cf. 89. [Materia și puterile naturale] *sânt însă nemuritoare în esența lor și-n nesfârșită varietate fac ocolul prin multe aplicațiuni folositoare întreținerii vieții.* EMINESCU, O. XIV, 956. *Prin urmare esența ființelor este forma, esența vieții trecerea, mișcarea materiei prin ele.* id. ib. XV, 35, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Societatea... dă individului prin însăși esența ei posibilitatea existenței.* PÂRVAN, I. F. 111. *Unele din aceste datine... le păstrează poporul nostru... până în ziua de astăzi, ele fiind niște forme externe, cari ating mai mult înfățișarea decât esența sau sâmburele credinței creștinești.* AN. IST. NAȚ. I, 34. *Căutător de absolut poetic, el merge cu predilecție către adâncimi, către esențe, către... arhetip.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 114, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Pasiunea trupească devine... durabilă, fiindcă se alimentează din esența inepuizabilă a sufletelor.* REBREANU, R. I, 212. *Am simțit atunci... cum un om poate trăi în anumite clipe toată esența misterioasă a destinului uman.* CONV. LIT. LXVII, 20, cf. SCRIBAN, D. *Arta și filozofia romantică sunt animate de „pasiune creatoare"...; ele scrutează esența lucrurilor, principiul unic, mobil al fenomenelor.* CONSTANTINESCU, S. I, 250. *De pe la Baudelaire înspre zilele noastre, poezia... a mers spre esențe, spre izvoare ascunse.* id. ib. III, 10. *Omul e în stare a formula în noțiuni esența însăși a universului.* CĂLINESCU, O. XIII, 15. *Spiritul hegelian are un caracter practic, esența lui fiind moralitatea, comunitatea etică.* id. ib. 77. [Ion Barbu] *trece la... o compoziție din umbre și lumini, o dispunere a esențelor, un ritm de pe urma căruia se alege acea armonie, înrudită cu armonia sferelor.* PERPESSICIUS, M. III, 162. *Talentul reușește mai bine în științe, decât în arte, al căror obiect este reprezentarea esenței lucrurilor.* VIANU, P. 87, cf. 88. *Feuerbach era convins că simțurile ne transpun de-a dreptul în esența metafizică a realității.* BLAGA, Z. 95, cf. 109, DL, DM. *El tindea să picteze tipuri și să surprindă esența fenomenelor.* V. ROM. martie 1958, 73, cf. DER. *Poetul își asumă un destin cosmic,... care devine, de la un moment anume, unicul său destin. El se resoarbe în poezie, i se identifică mântuindu-se de accidental, intră în imperiul esențelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 7/1. *Nesățios și doritor de a merge la esențe, m-am întrebat care e taina finală a disciplinei îndrăgite.* STEINHARDT, J. 105, cf. M. D. ENC., DEX. *Primii sunt* [poeții] *orientați în înălțime, pe când ceilalți explorează zone de adâncime. Unii recoltează esențe pure, ceilalți substanțe dense.* PALEOLOGU, S. L. 195, cf. DN[3], DREV, D. ENC., NDN. ♦ Ceea ce constituie unicitatea lui Dumnezeu; ceea ce constituie principiul primordial și fundamental al credinței creștine. *D[umne]zeu e o substanță perfectă a cărei esență o formează ideile.* LAURIAN, F. 175/2. [În] *esența naturei divine, El descoperi fiecărui individ legea libertății, a demnității, a moralității.* BĂLCESCU, O. III, 11. *Numai un singur Dumnezeu este... Aceea ce este printr-o singură essențe nu poate fi altceva decât numai unu; și aceea ce este unu nu poate să nu existe.* ARISTIA, PLUT. LXXVI$_2$/25. *Dumnezeu este... începutul, pentru că toate lucrurile vin de la el și purced din esința sa.* BARONZI, I. C. V, 537/17. *Am privit cu bunăvoință pe toți cei ce mă înconjoară, crezându-i pe toți de esență eternă, ca unii ce erau făptura lui Dumnezeu.* ANGHEL, PR. 67. *Viața și esența ei divină nu poate fi concepută decât ca atare, eternitatea ei este imanentă.* CONSTANTINESCU, S. I, 108. *Din considerarea onomasticii lui Iisus rezultă o cunoaștere mai intimă a esenței divine însăși.* CĂLINESCU, O. XVI, 174. *Cauza este un fundament cu totul misterios la el, în definitiv de esență divină.* N. MANOLESCU, A. N. I, 248. *Mai amețitoare vorbe nu s-au rostit niciodată, afară de: Cred, Doamne, ajută necredinței mele. Despre care îmi spun că dacă din toată Biblia n-ar rămâne decât ele, ar fi de ajuns pentru a dovedi esența divină a creștinismului.* STEINHARDT, J. 38.

3. Ceea ce face ca un lucru să fie ceea ce este; calitate, însușire proprie a unei ființe sau a unui lucru; ansamblu de caracteristici constitutive și invariabile proprii unei ființe sau unui lucru. *Dositei Obradovici... toată dulceața și esența înțeleptelor dulcețuri din limbile cele mai învățate a lumii aceștiia mari o au supt.* ȚICHINDEAL, A. M. [prefață] 5^{v}/7. *Versificația... nu este poezie, nu este esența unui ideal, ci o formă metrică.* HELIADE, O. II, 141, cf. id. D. J. 161/2, POEN. – AAR. – HILL., V. I, 615[2]/18. *A căzut în acea greșală, întrebuințând o mare parte din cartea sa... a vorbi de esența febrelor și de cualitățile pulsului.* KRETZULESCU, M. 5/24, cf. NEGULICI. *La începutul dezbaterii își deteră în capete trei opiniuni, care difereau în essența lor unele de altele.* BARIȚIU, P. A. I, 642. *Despre răscoala ce s-a fost început în Constantinopole se împărtășesc... mai multe știri, esența lucrului este următoare: reprezentanții poterilor mari au poftit... pe Poartă... a face pace.* TELEGRAFUL (1854), 4[1]/36. *E vorba daca aceste vicie sânt legate de esența regimului industrial.* CONCORDIA (1857), 4[3]/71, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU. *Talentul, frumusețea adesea pătimește... Dar vezi dreapta natură cum te despăgubește: Glasu-ți este esența cereștii melodii.* ALEXANDRESCU, O. I, 155, cf. PROT. – POP., N. D. *Asemenea și esința libertății este manifestarea și acțiunea simultanee a tutulor drepturilor.* BARONZI, I. C. II, 141/26. *Filozofia... este în esența ei... complexul de adevăruri fundamentale.* CONV. LIT. IV, 209. [Leonil:] *Trebuie să găsăști în capul tău... vrun șiriclic nou... necunoscut.* [Titirez:] *Înțăleg... cum s-ar zice, esența vicleniei.* ALECSANDRI, O. VII, 266. *Conul Leonida citește jurnalele și explică nevestei sale esența republicei, așa cum o pricepe el.* MAIORESCU, CR. II, 173. *Acest stat se află în opoziținea cea mai vădită cu spiritul și cu esența tuturor statelor mari și mici ale Europei.* ODOBESCU, S. III, 374. *Esența cuvintelor rostite e cea comunicată de noi.* EMINESCU, O XII, 39. *Dintr-o grămadă de obiecte neînsufletite poți separa o parte fără a le strica esența.* CARAGIALE, O. III, 59. *Ideile cele mai înalte ale spiritului, care sunt... tema adevăratei poezii... noi ni le închipuim ca întrând chiar în esența poeziei.* REV. CRIT. I, 71. *Acest proiect fu schimbat, întors și sucit în deosebite rânduri: în esența lui răsare însă acelaș.* XENOPOL, I. R. XII, 156, cf. ENC. ROM. *Esența diferitelor civilizații naționale e asemănătoare.* PÂRVU, I. F. 27. *Esența, ceea ce formează nota specifică a operei unui artist, este un sunet unic.* IBRĂILEANU, S. L. 20. *E vorba de acea transfigurare prin stil, prin expresie și care este însăși esența artei.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 50, cf. CADE. *Primejdia e ca, sub masca intelectualizării, să nu se ascundă... chiar inexistența emoției, și din retorta poetului să nu iasă esența operei viabile, ci numai simulacrul ei.* LOVINESCU, S. I, 442. *Conservatorismul lui nu era de esență ideologică, streină, ci venea dintr-o cunoaștere adâncă a*

trecutului național. id. ib. VIII, 38. *Menționăm viguroasele caracteristice creațiuni poetice ale lui Aron Cotruș, de esență pur românească.* ARH. OLT. XII, 159. *În fața conștiinței mele sunt răspunzător de tot ce se întâmplă unei asemenea femei de esență rară.* CAMIL PETRESCU, T. III, 313. *În esența lor, sentimentul și situația sunt aceleași ca și în vechea Veronă medievală.* SADOVEANU, O. IX, 211. *Am înțeles mult mai bine acum esența superioară a inteligenței dumitale hrănită de zăcămintele unui lirism întunecat și primitiv.* I. BARBU, în ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 12/2. *Privit în esența lui, stilul este produsul acordării a două ritmuri.* VIANU, A. P. 125. *Recunoaștem în ei... acea exaltare a firii lor, în care ni se pare a desluși esența caracterului donquijotesc.* id. L. U. 111. *Antichitatea, înțeleasă acum în esența ei intimă, comunică secretul artei de a exprima.* OȚETEA, R. 334. *Au fost... și persoane care și-au dat seama numaidecât de calitatea rară și de esența acestei picturi.* OPRESCU, I. A. IV, 16. *Esența acestei sensibilități credem că se cuprinde în caracterul unui adânc pasionalism.* CONSTANTINESCU, S. I, 69. *Ermetică este și lirica dlui Ion Barbu, și lirica lui Lucian Blaga; de esențe deosebite, ermetismul lor final corespunde unor structuri speciale.* id. ib. IV, 430. *Eminescu începu cu multă hărnicie să-și fixeze în câteva linii esența prelegerilor.* CĂLINESCU, O. XI, 165. *Tipică pentru secolul al XVIII-lea este teoria de esență muzicală a armoniilor.* id. ib. XVII, 323. *Între „Remember" și „Craii de Curtea-Veche" este o strânsă legătură, dictată... de aceeași esență sufletească.* PERPESSICIUS, M. III, 3. *Autorul comediilor și al „Momentelor" nu avea nici o aderență la fenomenul liric, în esența sa, interior.* CIOCULESCU, C. 70. *Însușirea fundamentală a limbii ca fenomen social, esența ei, constă în funcția de comunicare.* SCL 1960, 461. *Dragostea de natură, precum și jalea sunt esența literaturii populare românești.* PANAITESCU, C. R. 173. *În adevărata sa esență..., wagnerismul nu lasă urme adânci în conceptul despre limbă al lui Macedonski.* L. ROM. 1966, 32. *Lirismul eminescian tinde mereu... spre o puritate de esență muzicală, pe care poezia românească n-o mai cunoscuse până atunci.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 5/3. *Esența poeziei rămâne... tot pătimirea, iar pătimirea este de natură sentimentală.* SIMION, D. P. 285. *În esența ei, poezia lui Ion Barbu se axează pe o linie de gândire diferită de ideologia noastră.* PALEOLOGU, S. L. 192. ◊ Loc. adv. **În esență** = în ceea ce este fundamental, esențial; în ultimă analiză. *Elementul intelectual e în essență reprezentativ.* LAURIAN, F. 40/16, cf. 118/5. *Am trebuit să atingem la locul acesta măcar numai în esență acești articlii de lege din1848.* BARIȚIU, P. A. II, 25. *În roman și în novelă din contra persoana principală este în esență pasivă.* MAIORESCU, CR. III, 27. *Cultura nu e de sine creatoare, ci în esență e receptivă, pasivă.* EMINESCU, O. XIV, 918. *În esență, toată greutatea stă în nelămurirea noțiunilor.* PETICĂ, O. 409. *Nu e aceasta, în esență, înțelesul primitiv al cuvântului nostru?* DR. I, 254. *În esență, au spus ceea ce spun mereu de treizeci de ani.* BĂNUȚ, T. P. 25. *Simbolismul este de o natură mai specifică; în esență, el reprezintă adâncirea lirismului în subconștient.* LOVINESCU, S. I, 370. *Corpurile vii sunt alcătuite în esență din asemenea molecule.* CAMIL PETRESCU, P. 401. *Viața lui Cézanne rămâne aceeași în esență, cu toate schimbările produse de căsătoria sa.* OPRESCU, I. A. IV, 287. *Procedeul se reduce, în esență, la o monotonă succesiune de pastișe.* CONSTANTINESCU, S. II, 259. *Abordă o temă, în esență, comică.* PERPESSICIUS, M. III, 29. *Afirmă principiul că nu există problemă... în care cei doi filozofi să nu coincidă în esență, oricare ar fi fost deosebirea lor de termeni.* VIANU, L. U. 27. *Conceptul feudal despre „națiune" era... în esență static.* BLAGA, G. 108. *Ne atrage luarea-aminte asupra caracterului, în esență, oral al acestei opere.* CIOCULESCU, C. 39, cf. DL, DM. *El este, în esență, pozitiv, întrucât concepția poetului despre „armonia imitativă"... reprezintă prima încercare românească de interpretare și teoretizare estetică a unui fenomen lingvistic.* L. ROM. 1966, 25. *Acestea sunt problemele și atmosfera din tot romanul epocii antebelice, romantic în esență.* N. MANOLESCU, A. N. I, 199. *În esență, situația se prezintă în termeni cât se poate de limpezi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 4/3, cf. M. D. ENC. *Acestea ar porni, în esență, de la faptul că descoperirile suprarealiste încep să fie folosite în chip mimetic.* SIMION, S. R. III, 8, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Actul moral, nemotivat în esență, poate doar să fie descris.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 8/4, cf. NDN. **Prin esență** = prin însăși natura sa, prin definiție. *Criticii... combat încă romantismul, ca pe un ferment de dizolvare a sufletului francez raționalist prin esență.* LOVINESCU, S. V, 13. *Intelectual prin esență, talentul său și-a căutat expresia unitară în poezie, ca și în teatru.* CONSTANTINESCU, S. I, 249, cf. VI, 81. *Ideea noastră fundamentală este că suntem un popor prin esență creștin-ortodox.* CĂLINESCU, O. V, 402.

4. Nume dat anumitor specii de arbori forestieri; p. g e n e r. specie de arbori. *Mai nainte de... a semăna o pădure, ar fi înțelept lucru ca mai nainte să se apuce de oarecare cercări relative la esența arburilor căror le-ar merge bine pe acel tărâm.* BREZOIANU, A. 361/7. *De acole la 1/2 oră începe bradul a fi esencia forestieră ce domină în dealurile vecine din Bucovina.* I. IONESCU, D. 52, cf. 267, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DS 118. *Ar fi foarte multe de spus... despre pădurile cu esențe rare.* SADOVEANU, O. X, 449. *Mă aflam... lângă o desime de pădure cu esențe diverse întrețesute de liane puternice.* id. ib. XVIII, 630. *În extremul nord și regiunile alpine ale Europei centrale și meridionale, pădurea este caracterizată prin esențe rășinoase.* ENC. AGR. IV, 392. *Esențele conifere predomină în pădurile nordului.* SCRIBAN, D. *Erau acolo peste două sute hectare plantate, în care... nu mai intrase securea, cu esențele cele mai felurite.* OPRESCU, I. A. IV, 26. *Esența dominantă este aici stejarul.* DOMBROWSKI, P. 27. *Eminescu are printre copaci câteva esențe la care ține în chip deosebit.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 406. *Esențele care acoperă acest podiș... nu sunt așa de exotice cum am crede.* id. O. XVI, 226, cf. LTR[2], DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ♦ Varietate de lemn. *Esențe tari.* NOM. MIN. I, 30. *Lemne (grinzi) din esențe speciale (teac, mahon, cedru...).* ib. 115, cf. ALEXANDRU, I. M. 48, LTR[2], DL, DM. *Esențe tari: stejar, fag; esențe moi: tei, plop, salcie.* DER, cf. DN[2], DEX. DN[3]. *Măsuțele imitau, din esențe prețioase de lemn și stucaturi aurite, butoiașele de sardele.* CĂRTĂRESCU, N. 22, cf. NDN. *La mobilierul de artă... se identifică esența lemnului, a furnirului.* RL 2005, nr. 4 696, 1/4. *Transporta material lemnos, esență de fag... fără a poseda documente legale.* id. 2006, nr. 4 854, 13/2.

– Scris și: (învechit) *essență.* – Pl.: *esențe.* – Și: (învechit) **esénție** (scris și *essenție*), **esínță** (scris și *essință*, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D.), (regional) **isắnță** (CIAUȘANU, V. 168), **isắnție** (id. GL. 31), **isénță** (id. V. 168), **isénție** (id. ib.), (învechit, rar) **eséncie** (scris și *essencie*) s. f.

– Din lat. **essentia,** fr. **essence,** it. **essenza,** germ. **Essenz.**

ESENȚÂIMÍNTE adv. v. **esențialmente.**

ESENȚIÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A parfuma **(2)** cu o esență **(1)** (de trandafir). Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 615[2]/28, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, SCL 1950, 76.

– Scris și: *essenția.* PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. – Prez. ind.: ?

– Din fr. **essencier** (după *esență*).

ESENȚIÁL, -Ă adj. **1.** Care alcătuiește fondul, elementul permanent și constitutiv al unei ființe; care constituie natura **(4)** proprie a lucrurilor și a fenomenelor; care aparține esenței, naturii proprii a unei ființe sau a unui lucru. V. c a r a c t e r i s t i c, c o n s t i t u t i v, i n t r i n s e c, s u b s t a n ț i a l **(2)**. Cf.

IORGOVICI, O. 70/2, I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 615²/35. *Și stările împregiur, subt care se săvârșește această treabă* [a cugetării] *fac o ființelnică (esențială) diferință.* VASICI, M. II, 18/20. *Sufletul și corpul sânt doue substanțe essențiale distincte, și cu toate acestea așa de strîmt legat e una cu alta, încât unitatea vieții omenești nu e compromisă.* LAURIAN, F. 73/31, cf. 123/7. *Munca acea slobodă și cinstită, care este principul esencial al oricăria bogății.* FM (1847), 57¹/25, cf. NEGULICI. *Nici o idee tristă și desperată, nici o cauză morală... nu va paraliza jocul fonctiunilor noastre esențiale.* MAN. SĂNĂT. 21/3, cf. STAMATI, V. 732²/30. *Soartea intiliginței noastre este a admira... efectele miraculoase ale deosebitelor obiecte materiale, fără a putea vreodată a ajunge la adânca cunoștință esențială a acelor obiecte.* BARASCH, M. III, 7/6, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. 203, FROLLO, V. 211, BARONZI, I. C. II, 204/31. *Trebuie să considerăm întreg individul omenesc, în natura lui esențială.* CONV. LIT. IV, 207, cf. COSTINESCU, LM. *Se cuvine... să observăm că, în ce privește percepția, nu-i nici o deosebire esențială între icoanele lucrurilor din afară și acele ale modalităților percepției.* CONTA, O. C. 124. *El ne descopere... elemente esențiale ale naturei noastre omenești cari ajung la o espresiune cu totul individuală.* EMINESCU, O. XIV, 237, cf. 353, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Funcționarea regulată a minții e esențială producțiunii omenești de valoare.* SĂM. VIII, 4. *Tendința... de a scoate din viață ce este tipic și esențial se vede mereu la Courteline.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 246, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Esențiale sau numai subsidiare, din pure concepte aceste principii morale au devenit cu timpul instincte neraționate.* LOVINESCU, S. I, 92, cf. VIII, 73. *Aceste artificii sunt esențiale naturii omenești, deci trebuie să le admitem fără niciun comentariu.* A. HOLBAN, O. II, 251. *Dând la o parte invențiile lumii nouă, care nu sunt esențiale vieții, nici nu-i aduc fericire.* SADOVEANU, O. IX, 166. *Rațiunea e esențială omului.* SCRIBAN, D. *Am putut surprinde în activitatea sa critică trăsăturile esențiale care-l caracterizează.* CONSTANTINESCU, S. II, 38. *Pentru romantici facultatea esențială este entuziasmul.* CĂLINESCU, O. XIII, 267. *S-a cerut operei de artă... o calitate cât mai espresivă, un lirism esențial, o coloratură caracteristic-individuală.* VIANU, P. 190. *Christian Wolff a fost acel filozof al timpului, care... a susținut că un lucru, pentru „a exista", trebuie să îndeplinească condiția esențială de a nu se contrazice în sine însuși.* BLAGA, G. 157, cf. DL, DN². *Este un poem metafizic izvorât din tensiunea sufletului lui Eminescu spre ipostaza sa esențială.* CONTEMP. 1970, nr. 1 212, 3/4. *Oamenii aceștia nu au discernământ, adică darul esențial al deosebirii adevărului de eroare.* STEINHARDT, J. 179, cf. M. D. ENC. *Virtutea esențială a acestui gânditor este trezia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 15/1, cf. DEX, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ♦ (Despre boli) Căreia nu i se poate atribui o cauză bine determinată. Cf. COSTINESCU, D. MED. I, 90. ♦ (Adverbial; și, învechit, rar, în l o c. a d v. **în esențial**) În esență, v. e s e n ț ă **(3)**. *Totuși în esențial lungimea și scurtimea vocalelor e otărâtă pentru pronunțare.* EMINESCU, O. XIV, 292. *Plato și Aristotele,... deși esențial diferiți unul de altul, totuși, pentru noi au un interes necontestat.* id. ib. XV, 1 141. *Reparația..., cea din vremea lui Matei Basarab și... aceea care a fost orânduită de Constantin Brâncoveanu, n-a schimbat esențial cea dintâi înfățișare a măreței biserici.* IORGA, C. I. II, 31. *D. Rebreanu..., tocmai prin această mare putere de creație obiectivă, cu toate că materialul operei sale e rural, se deosebește esențial, până la antinomie, de sămănătorismul liric.* LOVINESCU, S. V, 18. *Următoarele exemple... diferă însă esențial de precedentele, prin natura afectului.* IORDAN, STIL. 56, cf. SCRIBAN, D. *Credem mult mai util să facem câteva demarcații între roman, pamflet și memorii, poziții ale spiritului creator esențial deosebite și imposibil a se confunda.* CONSTANTINESCU, S. V, 24. *În realitate,... Spencer se deosebește esențial de Darwin.* RALEA, S. T. III, 194. *Pe vremea lor, forma de artă a liricii populare era la noi de mult constituită și... nu se deosebea esențial de cea care s-a menținut de la primele culegeri folclorice până spre zilele noastre.* IST. LIT. ROM. I, 135. *Dacă ar fi să ne întrebăm ce l-a deosebit esențial de Eminescu, n-am găsi altceva decît că maturitatea lirică arghezianâ... se caracterizează printr-o voită duritate a versului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 85, 5/2. *Cerul și stelele sunt „sus", luminoase și curate; sunt esențial altă lume decât pământul.* PALEOLOGU, S. L. 200.

2. Care este absolut necesar, care este indispensabil pentru existența cuiva sau a ceva. V. o b l i g a t o r i u **(2)**, v i t a l **(2)**. Cf. NEGULICI. *Ferul, unindu-se totdeodată cu oxigenul și cu apa din aer, perde cea mai mare parte din proprietățile sale; această alterație esențială a ferului face fenomenul himic.* MARIN, PR. I, IX/15, cf. X/21. *Capilaritatea joacă asemene un rol esencial în toți fenomenii ce se rapoartă la imbibițiune.* id. F. 363/5. *Aceste proprietăți sânt esențiale pentru toate corpurile materiale, fără vro escepție.* BARASCH, I. N. 10/20. *Reformele cele esenciale le-am redus la proporții mai mărginite, care de s-ar mai scădea ar face neputincioasă propășirea.* CALENDAR (1861), 98/2, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. 203. *Infanteria se conservă... prin naturala-i stabilitate în comparațiune cu essențiala mobilitate a unei cavalerie.* HASDEU, I. V. 156, cf. FROLLO, V. 211, BARONZI, I. C. 204/31. *Nu trebuie... să nesocotim conștiința generală a umanității și condițiunile esențiale ale esistenței societăților.* CONV. LIT. II, 38, cf. COSTINESCU. *Acest neajuns [economic] trebuie să rezulte din neaplicarea unei esențiale părți a Constituției.* EMINESCU, O. XI, 25. *Și alte proprietăți esențiale ale gazurilor se pot esplica și pune în acord... tot prin acest chip de vedere.* id. ib. XV, 1 167. *Pe țărmii Dunării de Jos, meiul a fost nutriment esențial din cea mai depărtată anticitate.* REV. IST. II, 295. *Existența lor.... credem că trebuie admisă fără discuție, întrucât corespundeau unei nevoi esențiale a curții domnești.* BUL. COM IST. V, 150, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Această piesă reprezintă de fapt spata și țelele de la război, ca elemente esențiale ale țesutului.* APOLZAN, P. I. 73. *Printre factorii naturali care influențează direct germinația..., umiditatea și căldura sunt esențiale.* SĂVULESCU, M. U. I, 65. *Solificarea ne apare astfel ca un vast proces de fertilizare naturală a litosferei... și, în același timp, condiție esențială a vieții pe pământ.* CHIRIȚĂ, P. 18, *O răsărire uniformă este necesară tuturor plantelor cultivate, dar este o condiție esențială pentru unele plante.* AGROTEHNICA, II, 19. *Popoarele de păstori din stepă... își petrec iarna pe câmpurile sărate, de unde obțin sarea esențială pentru creșterea turmelor.* PANAITESCU, C. R. 80. ◊ (Biol., Chim.) *Acizi (grași) esențiali* = acizi grași nesaturați care stimulează creșterea anumitor celule ale organismului. *Se pare că acizii esențiali participă la metabolismul tiaminei și al lactozei. De asemenea se pare că există o strînsă corelație între activitatea acizilor esențiali și solubilitatea anumitor vitamine în uleiuri.* LTR². *Calitatea grăsimilor este conferită de proporția în acizi grași esențiali.* RL 2008, nr. 5 522, 13/1. *Aminoacizi esențiali* = aminoacizi care nu pot fi sintetizați de organism din componenții alimentari și care trebuie asigurați prin alimentație, având un rol însemnat în metabolismul proteinelor. *Unii aminoacizi pot fi sintetizați de organismul animal..., alții însă nu pot fi sintetizați în organism din componenții alimentari (aminoacizi esențiali sau indispensabili).* LTR² I, 342, cf. ABC SĂN. 23, D. MED. I, 78. *La om există opt aminoacizi esențiali.* D. ENC. I, 63. (Biol.; astăzi rar) *Caractere esențiale* = caractere specifice prin care indivizii dintr-un gen, dintr-o specie etc. se diferențiază de alții din alt gen, din altă specie etc. *Caracterurile esențiale a formei vitelor întră în pripas prin buhaiul întrebuințat la corcitură.* I. IONESCU, V. 56/7, cf. CADE. (Rar) *Minerale esențiale* = minerale a căror prezență este indispensabilă în procesul de formare a rocilor. *Mineralele care intră în constituția rocilor se pot grupa în două clase: minerale*

esențiale, care iau parte însemnată la constituția globului pământesc și minerale accesorii. GEOLOGIA, 13. ♦ (Învechit, rar) Obligatoriu **(1)**. *De ce greșală se fac vinovați slugile care neîngrijesc aceste datorii esențiale?* BREZOIANU, R. 13/27.

3. Care este (foarte) important în ceea ce privește natura lucrurilor sau a fenomenelor, care se detașează prin importanță într-o categorie de lucruri sau de fenomene; care este de primă importanță sau de o importanță deosebită, c a p i t a l, d e b a z ă (v. b a z ă), f u n d a m e n t a l, p r i m o r d i a l, r a d i c a l **(I 1)**, v i t a l **(2)**. V. p r i n c i p a l **(1)**. *Practica este lucrarea esențială a doctorului, în cunoștința deosebirii și a tămăduirii boalelor omului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 117/5. *La ocaziunea reformei celei mai grele, celei mai esențiale, celei mai vitale, cestiunea proprietății, cestiunea țăranilor..., însuși cestiunea națională a României! Noi n-am făcut nimica.* KOGĂLNICEANU, O. III$_2$, 171. *Un obiect de căpetenie și cumpănitoriu în privința rennoirei este nutrirea (hrănirea), aicea se arată esențiala diferință între vietăți și plante.* VASICI, M. I, 84/6. *Am observat certe analogii essențiale între mai multe vegetale.* LAURIAN, F. 85/10, cf. NEGULICI. *Operațiile esențiale ale acestor ape sânt mai vârtos asupra următoarelor organe: asupra pelei, precum și asupra membranei mucoase.* DESCR. APE. 29/16. *Între aceste două feluri de căldură nu se află vro diferență esencială.* MARIN, F. 9/32. *Școalele socialiste atacau principiele cele mai esențiale ale mișcării economice.* CONCORDIA (1857), 4^3/81. *Talentul parlamentar a devenit la noi calitatea cea mai esențială.* GHICA, C. E. I, 370. *Mulțimea aceasta de picturi s-au lucrat în zece ani și reprezintă toate scenele cele mai esențiale din religiunea creștină.* FILIMON, O. II, 146, cf. I, 399. *Cetind traducțiunea germană pe[n]tru „Tageblatt", observai că... au rămas afară din nebăgare de seamă un pasagiu foarte esențial* (a. 1863). BARIȚIU, C. II, 263, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. 203. *Să vedem în ce chip s-ar putea complecta o lipsă atât de essențială.* HASDEU, I. V. 249, cf. FROLLO, V. 211. *Din elementele esențiale ale religiunii, vedeți clar născându-se soțietatea religioasă.* BARONZI, I. C. I, 164/10. *Viața omului este o educațiune continuă... Condițiunile esențiale ale acestei educațiuni sânt amorul binelui și imperiul de sine.* CONV. LIT. II, 60, cf. COSTINESCU. *Înțelegând astfel personalitatea lui Eminescu, înțelegem totdeodată una din părțile esențiale ale operei sale literare: bogăția de idei.* MAIORESCU, CR. II, 304, cf. 87. *Ar fi lipsit din lucrarea de reviziune acea porțiune esențială a unui bun dicționar.* ODOBESCU, S. II, 393. *Aristocrația adevărată are un rol esențial în viața unui stat.* EMINESCU, O. XII, 159, cf. XIV, 151, 162. *Uniți în toate punctele esențiale cu vederile răposatului nostru amic, noi, prin lucrarea de față, nu facem altceva decât a continua și săvârși... opera începută de el.* ARHIVA, I, 18. [Demisia] *nu ar fi fost dată, dacă cei doi corifei ai partidului radical... ar fi privit legea împroprietărirei ca o parte esențială din programul regenerării poporului român.* XENOPOL, I. R. XIII, 160, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Apoi începu decăderea neapărată a culturilor de împrumut, care nu se razimă pe nimic esențial și durabil, care nu-și au rădăcinile în viața intimă a unui popor.* IORGA, L. I, 414. *Există contraziceri, și.. ele privesc puncte esențiale ale scrierii.* BUL. COM. IST. II, 111, cf. 112. *Chiar înlăturând toate greutățile indicate până aci, mai rămâne una esențială, care rezultă din însăș firea lucrurilor.* IST. NAȚ. I, 26. *În această povestire se găsesc... două teme esențiale ale operei lui Poe.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 37, cf. RESMERIȚĂ, D. *Între aceste două grupe de texte există deosebiri esențiale.* RF I, 121. *Interpolatorul nu vorbește nimic despre atribuția principală, esențială a marelui logofăt.* BUL. COM. IST. V, 102, cf. 161. *Etnograful... nu poate promova știința sa descriptivă, dacă nu va ține seamă și de limbă ca element esențial pentru descrierea... și clasificarea grupelor etnice.* DR. V, 670. *I-a lipsit... însușirea esențială ce se cere unui critic: obiectivitatea.* LOVINESCU, S. II, 71. *Eu sunt un factor al menținerii echilibrului social. Eu reprezint momentul esențial.* CAMIL PETRESCU, T. III, 175. *Lirica dlui Pillat pare ajunsă la o etapă esențială.* CONV. LIT. LXVII, 372. *În poezia nouă... Demostene Botez a intrat cu ceea ce se va cere totdeauna poetului și ceea ce în definitiv e esențial: a intrat cu talent.* SADOVEANU, O. XIX, 330. *Formularele sunt importante mai ales din două motive. Ele reduc cercetarea la termenii esențiali ai problemei și... o uniformizează.* D. GUSTI, P. A. 146. *Volumul „Plumb", esențial carierei poetice a lui Bacovia, mai conține incontestabil numirea și a altor colori.* STREINU, P. C. I, 36. *Dar tocmai aceste elemente nouă, care se adaugă la elementul vechi..., constituie nota esențială.* PUȘCARIU, L. R. I, 195, cf. 26, SCRIBAN, D. *Tehnica esențială a retoricii este amplificarea.* VIANU, A. P. 160, cf. id. L. U. 27. *Din aceste fapte și documente se pot desprinde elementele esențiale pe baza cărora s-a făcut înțelegerea între Tudor și boieri.* OȚETEA, T. V. 231. *Imediat ce Renoir ajunge în posesia tehnicei impresioniste, se oprește la tema care joacă un rol esențial în evoluția școalei.* OPRESCU, I. A. IV, 176, cf. 116. *Piesa esențială de îmbrăcăminte o formează „rochia", care se numește mai mult „sucnă".* APOLZAN, P. I. 185. *Charles Maurras face o observație esențială asupra artei lui Zola.* CONSTANTINESCU, S. I, 38. *Aceasta pare a fi o condiție esențială la extinderea ariei de răspândire.* DOMBROWSKI, P. 118. *Notele esențiale ale acestei literaturi, care oglindește psihologia momentului, sunt: un romantism extravagant,... problema sufletului și „naționalismul".* CĂLINESCU, O. XI, 140. *Cunoaștem aspectele esențiale ale teoriei relativității.* BLAGA, H. 146, cf. 134. *Problema esențială din acest roman e aceea a fericirii.* RALEA, S. T. I, 111. *E bun acest raționament..., însă îi lipsește o verigă. Și, mi se pare, una esențială.* STANCU, R. A. IV, 300. *Condiția esențială a pastișei este însușirea procedeelor caracteristice unui poet sau unei școli literare.* CIOCULESCU, C. 64, cf. DL, DM. *Tema esențială a poveștii declanșează emoția estetică.* IST. LIT. ROM I, 87. *Să vedem cum putem valorifica aceste date, pe care noi le considerăm esențiale pentru scopul urmărit.* VUIA, PĂST. 166. *Cel mai însemnat cuvânt al terminologiei creștine este numele Paștilor, sărbătoarea esențială a creștinilor.* PANAITESCU, C. R. 103, cf. DN^2. *Relația dintre scenariu și realitate este esențială pentru înțelegerea „Baltagului".* N. MANOLESCU, A. N. I. *S-au păstrat în limba română trei termeni esențiali viticoli, provenind din limba dacă.* C. GIURESCU, P. O. 14. *Lovinescu aduce o contribuție esențială pentru istoria literară studiind mutația valorilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 9/1. *Este o naivitate să faci abstracție de atâtea studii esențiale care s-au scris despre Dostoevski.* L 1971, nr. 470, 2/4. *Viața de mânăstire... l-a învățat ceea ce este esențial pentru a răbda.* STEINHARDT, J. 136, cf. M. D. ENC., DEX. *Tema esențială a poemelor lui Mugur derivă... dintr-o exacerbată conștiință a fragilității.* SIMION, S. R. III, 228, cf. DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. *Nicolae Bălcescu e autorul pamfletului. Scrisul său familiar, cunoscut multor cercetători, constituie întâiul și esențialul atestat.* MS 1988, nr. 4, 10. *Mă așteptam ca el să-mi facă acum vreo dezvăluire esențială.* CĂRTĂRESCU, N. 226, cf. D. ENC., NDN. ◊ (Ironic) *Ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici, pe colo, și anume în punctele... esențiale.* CARAGIALE, O. VI, 133. ♦ (Substantivat, n., de obicei art.) Ceea ce constituie partea cea mai importantă și caracteristică a unui lucru, a unui fenomen etc.; ceea ce constituie un lucru (foarte) important. *În orice întreprindere, esențialul este de a reuși prin mizloace oneste.* ap. NEGULICI, cf. COSTINESCU. *Artea însă concentră aceea ce e răzlățit încă în viața reală,... ceea ce-i întrerupt de diferite finiri..., escluzând, cu[m] s-ar zice, zgurile vremuirei și arătându-ne totdeuna aurul unei personalități pline de-nsemnătate. Asta-i esențialul fiecărui caracter poetic.* EMINESCU, O. XIV, 238. *Thomas Hardy, ca orice artist adevărat, alege esențialul și caracteristicul.* IBRĂILEANU, S. L. 101. *Purtând în chip adânc caracterul său național, avea totodată caracterul de universalitate, de corespundere cu esențialul uman*

din toate timpurile și locurile. AL. PHILIPPIDE, S. IV, 99, cf. ȘĂINEANU, CADE. *Toate observațiile de până acum sunt însă lăturalnice; e timpul să venim la esențial.* LOVINESCU, C. VII, 25. *Observațiile pe care le aduce nuvelei „O făclie de Paște"..., oricât ar trece cu vederea esențialul, sunt interesante și denotă simț critic.* id. S. VIII, 93. *Vorbea foarte repede, păstrând rostirea rărită, ca o subliniere, numai pentru esențial.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Esențialul e determinarea intrinsecă a principiului.* CONV. LIT. LXVII, 70. *Esențialul e să înțelegeți că ordinea de timp a bătrânului meu din acest munte stăpânește asupra aeroplanului dumnealor.* SADOVEANU, O. XII, 13, cf. SCRIBAN, D. *Darul de a reține esențialul, pătrunderea psihologică... fac din I. Codru-Drăguşanu o figură aproape unică în vremea sa.* VIANU, A. P. 83. *Drepturile acestea erau mai mult decât contestabile, dar esențialul era că se putea da expediției o aparență de legitimitate.* OȚETEA, R. 157. *Aparent, risipirea în episodic și anecdotă dă iluzia unei devieri de la esențial.* CONSTANTINESCU, S. III, 283. *Aparent triumfător, el uită esențialul.* ARGHEZI, P. T. 234. *Revăzând „Opera lui Eminescu" am căpătat convingerea că, cel puțin întrucât mă privește, esențialul îl spusesem.* CALINESCU, O. XII, 4. *Dl M. Carp merge de-a dreptul la subiect. Elimină materialul de a doua importanță, reține esențialul.* PERPESSICIUS, M. II, 206. *Reținem esențialul: Worringer vede în „intropatie" și „abstracțiune" cele două ramificații fundamentale ale esteticului.* BLAGA, Z. 55, cf. 321. *Esențialul e că suntem împreună.* VINEA, L. II, 237, cf. I, 221. *Se simți mai tare decât toată lumea. „N-o să mă pierd eu... Asta-i esențialul. Pe urmă vom vedea".* T. POPOVICI, S. 213. *Primul lucru evident este spațiul acordat descrierii operelor; desigur, o descriere care are în vedere (măcar principial) esențialul.* CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 3/3. *Și despre unul și despre altul, ni se spune în câteva fraze esențialul.* N. MANOLESCU, A. N. I, 247. *Pe Lovinescu îl caracterizează... arta de a degaja esențialul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 29/2. *Când studiem valorile artistice ale limbii, esențialul nu este izvorul faptelor lingvistice pe care le adoptă scriitorul..., ci scopul cu care le adoptă și valoarea, funcția pe care le-o dă.* IVĂNESCU, I. L. R. 15. *Esențialul discursului izolaționist și antieuropean poate fi rezumat fără mare dificultate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/1. *Nu stă nici o clipă locului, altfel descrierea mi-ar fi ieșit mai bine. Cred că esențialul l-am spus.* CĂRTĂRESCU, N. 167, cf. 57. ♦ (Adverbial) În principal (v. p r i n c i p a l **1**), cu precădere (v. p r e c ă d e r e **1**), în primul rând. *Când, după izgonirea domniilor străine, am fost chemați să ne dăm noă instituții, ne-am purtat ca și când ne-ar fi fost rușine de tot ce era al nostru; am aruncat tot ce era esențial pământesc, ne-am lepădat de trecut ca Petru de Hristos.* KOGĂLNICEANU, O. I, 101. *Înțelesul vorbei „metod" depinde esențial de la înțelesul pe care-l vom uni cu vorba „logică".* LAURIAN, F. 78/9. *Alianța anglo-franceză, oricât de mare ar fi fost importanța sa, este esențial numai europeană.* TIMPUL (1856), nr. 1, 2[2]/17. *Înfățoșând această Unire ca o necesitate supărătoare... și ca o concesiune esențial excepțională și trecătoare... se osândește guvernul meu și țara întreagă la tristul rol de a trăi de azi pe mâne* (a. 1864). ap. XENOPOL, I. R. XIII, 126. *Soțietatea religioasă se pune sub un guvern esențial aristocratic.* BARONZI, I. C. II, 102/8. *După opinia noastră, acea încredere este esențial iluzorie.* MAIORESCU, CR. I, 345. *Învățăturile budismului, fiind esențial umanitare și egalizatoare, erau îmbrățișate... de mulțimea cea mare de asupriți.* CONTA, O. F. 400. *Posesiunea industrială se bazează esențial pe sclavagi.* EMINESCU, O. XV, 1 142. *Comodatul este esențial gratuit.* HAMANGIU, C. C. 397. *Asta era firea ei... esențial românească.* D. ZAMFIRESCU, R. 77. *Nobilii... se ridicară cu furie împotriva „tiranului"... și ei contribuiră esențial la căderea lui.* BUL. COM IST. II, 191, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Descripția, nu-i... picturală, ci-i și umanizată; ea este, deci, esențial lirică.* LOVINESCU, S. I, 31. *Pentru el* [Goethe] *demonicul creator, fiind singurul factor productiv – în planul spiritualității, devine esențial și principala formă a demonicului.* BLAGA, Z. 271. *Teatrul e o artă care se bizuie esențial pe dramaturgie.* CONTEMP. 1966, nr. 1 032, 4/4. *Romanul de senzație de după 1860 era esențial burghez, orășenesc și anarhist.* N. MANOLESCU, A. N. I, 103.

4. (Chim.; în sintagma) *Ulei* (sau, învechit, rar, *oleu*) *esențial* = esență **(1)**. V. u l e i e t e r i c (v. u l e i[2] **2**). *Acele* [plantele], *care sânt de natură rece, fără miros și fără gust, trăiesc în asemenea împregiurări mai puțin decât acele tare mirositoare, care cuprind în sine balsam și mai mult olei esențial și spirt.* VASICI, M. I, 57/20. *Unit cu hidrogenul, sulful face parte dintr-un mare număr de ape minerale. Se găsește și în câteva substanțe animale, în câțiva olei esențiali.* MARIN, PR. I, 26/14. *Fosforul nu cristalizează prin topire, dar poate lua forme regulate când se pune de se dizolvă în olei esenciali.* id. ib. 33/20. *Camforul este un oliu esențial.* MAN. SĂNĂT. 97/19, cf. COSTINESCU. *Sulfurele este... însolubil în apă; puțin solubil în alcool, eter și, în general, în oleiurile esențiale.* PONI, CH. 84, cf. LTR[2] XVIII, 232, 234.

– Scris și: (învechit) *essențial*. – Pronunțat: *-ți-al*. – Pl.: *esențiali, -e*. – Și: (învechit) **esenciál, -ă** (scris și *essencial*), (învechit, rar), **esințiál, -ă** (PONTBRIANT, D.; scris și *essințial*, id. ib.) adj.

– Din lat. **essentialis, fr. essentiel,** it. **essenziale.**

ESENȚIALEMÉNTE adv. v. **esențialmente.**

ESENȚIALÍSM s. n. **1.** Doctrină medicală care considera că bolile sunt de esențe proprii, independente de perturbările organismului. Cf. DN[2], DN[3], NDN.

2. Teorie filosofică, fundamentată de Aristotel, care admite că în orice lucru subzistă o esență accesibilă prin intuiție și care primează în raport cu existența. Cf. D. ENC., NDN.

3. Orientare în pedagogia americană a cărei teză fundamentală o constituie înțelegerea educației ca transmitere a moștenirii culturale care conține valorile spirituale esențiale ale umanității. Cf. NDN.

– Pronunțat: *-ți-a-*.

– Din fr. **essentialisme.**

ESENȚIALÍST, -Ă adj. (Livresc) Care aparține esențialismului, care se referă la esențialism. Cf. NDN.

– Pronunțat: *-ți-a-*. – Pl.: *esențialiști, -ste.*

– Din fr. **essentialiste.**

ESENȚIALITÁTE s. f. (Livresc) Calitatea de a fi esențial **(1, 3)**; caracter esențial al unui lucru, al unui fenomen etc.; substanțialitate **(1)**. Cf. FROLLO, V. 211, LM. *Esențialitatea unui eseu consistă în determinarea obiectului, mai întâi.* CONV. LIT. LXVII, 328. *Însă tocmai această esențialitate definindu-l ca obiect singular, deosebit de altul, îi răpește independența de lucru.* CĂLINESCU, O. XIII, 85. *Noțiunile oglindesc întotdeauna lucrurile numai în esențialitatea lor.* CF 1960, 173, cf. L. ROM. 1963, nr. 5, 114, SFC VI, 56, DN[3]. *Esențialitatea unui fenomen.* DSR, cf. DEX[2], NDN.

– Scris și: (învechit, rar) *essențialitate*. LM. – Pronunțat: *-ți-a-*.

– Din it. **essenzialità,** fr. **essentialité.**

ESENȚIALIZÁ vb. I. (Livresc) **1.** T r a n z. și r e f l. A face să devină sau a deveni esențial **(1, 3)**. *Simbolismul e considerat etapă hotărâtoare spre poezia modernă, pentru că lărgește sfera tematică..., esențializează lirismul, delimitează două atitudini morale distincte.* CONTEMP. 1966, nr. 1 030, 3/3. *Lirismul de factură gnomică se concentrează și se esențializează.* SIMION, S. R. III, 349, cf. DN[3], L. ROM. 1989, 477, NDN.

2. T r a n z. (În artele plastice; complementul indică obiecte, figuri etc.) A stiliza **(2)**. [Pictorul] *pornind de la natură...*

încearcă s-o esențializeze, să-i găsească o exprimare cât mai emoționantă. L 1965, nr. 176, 10/4. *A esențializa un cap de copil.* DSR.

– Pronunțat: *-ți-a-*. – Prez. ind.: *esențializez.*
– **Esențial** + suf. *-iza.*

ESENȚIALIZÁRE s. f. (Livresc) Faptul de a (se) esențializa.

1. Faptul de a deveni esențial **(1, 3)**; substanțializare **(2)**. Cf. esențializa **(1)**. *A dispărut tot ceea ce reprezenta diluare a elementelor esențiale..., mergând până la miniatural. Tendința spre esențializare este... manifestă.* CONV. LIT. LXVII, 372. *E vorba de melodramă... care reprezintă un proces de adâncire și nuanțare psihologică... și care, totodată, realizează o concentrare și o esențializare a replicii.* IST. T. II, 134. *Dintr-un instrument, cugetarea asupra limbajului se transformă în chiar substanța gândiri poetice. Proces de abstractizare și de esențializare caracteristic întregii poezii moderne.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 21/4. *Acordurile grave, majore ale personalității ei luminoase au rămas... înscrise în grafica noastră, confirmând și subliniind întreaga aspirație modernă a artei către o esențializare profund sugestivă.* CONTEMP. 1970, nr. 1 225, 7/3. *Fantasticul talent de esențializare al poetului transformă ficțiunea într-un real posibil.* STĂNESCU, R. 206. *În „Gloria lacrimei" poezia lui George Alboiu se înnoiește vizibil printr-o maximă esențializare, printr-o rafinare ce atinge adeseori deplina puritate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 8/1, cf. DN[3]. *Prin esențializarea arhetipală a personajului, Octavian Goga anunța una din tendințele de astăzi ale dramaturgiei naționale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1988, nr. 18, 5/4, cf. L. ROM. 1989, 477, DCR[2].

2. Stilizare **(2)**. Cf. esentializa **(2)**. Cf. DSR.

– Pronunțat: *-ți-a-*.
– V. **esențializa.**

ESENȚIALIZÁT, -Ă adj. **1.** Care reprezintă ceea ce este esențial **(1, 3)**, care a devenit esențial. *Cred că nu e vorba de o experiență strict personală. Toți ne regăsim (sau ne putem regăsi) în Sadoveanu pe noi înșine în expresie nu idealizată, dar limpezită, esențializată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 159, 1/3. *Pe o dimensiune unică aleasă, esențializată, proiectată în colosal, se păstrează exuberanța formelor. Gigantismul e posibil și firesc aici.* ib. 1972, nr. 9, 9/3. ◊ Fig. *Simte... nevoia... să-și facă așadar o autobiografie specială, un sumar esențializat al chipului interior.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 9/1.

2. (Despre obiecte) Stilizat **(2)** (în vederea obținerii unui efect decorativ, ornamental); (despre motive ornamentale, desene etc.) stilizat **(2)** (după un model din natură). *Scenografia lui Dan Nemțeanu (ca și costumele lui esențializate la Richard al II-lea...) s-a impus.* T ianuarie 1969, 110. *Ideea spirituală a regiei și a scenografului, I. Popescu Udrișteț, – autorul unui cadru plastic adecvat prin epurarea detaliilor și prin volume, linii și lumini esențializate,... a fost oarecum deteriorată în cursivitatea ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 25/3, cf. DSR.

– Pronunțat: *-ți-a-*. – Pl.: *esențializați, -te.*
– V. **esențializa.**

ESENȚIALMÉNTE adv. (Livresc) **1.** Din punct de vedere esențial **(3)**; în principal (v. principal **1**), cu precădere (v. precădere **1**), în primul rând, mai ales. *Poziționea consilierului de școale în conducerea esamenului esențialmente este aceea că el are să vegheze... la finea totalului curs.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 124. *Rațiunea de stat trebuie să fie... conformă cu justiția, espresiune adevărată a dreptului, rațiune esențialminte generală... și, prin urmare, distinctă de rațiunea individuală.* CONV. LIT. II, 40. *Se înțelege că ceea ce societatea crede bun de făcut este totuș esențialmente relativ.* CONTA, O. C. 195. *Această opoziționea avea o rădăcină esențialminte politică.* EMINESCU, O. XIV, 230. *Veritabilitatea (autenticitatea) de reprezentațiune dramatică constă așadar esențialmente în înrudirea fiecărui individ cu o mulțime de circonstanțe și personalități.* id. ib. 253, cf. 241. *Natura lor arată o origine esențialmente etruscă.* CONV. LIT. XXII, 66. *Romanii, națiune esențialmente războinică, aveau o mare dragoste pentru traiul la țară.* OLLĂNESCU, H. O. 158. *A lămuri o noțiune esențialmente nelămurită prin alte noțiuni, tot atât de puțin lămurite, este o întreprindere foarte grea.* ARH. OLT. X, 224, cf. BUL. FIL. VI, 55. *Esențialmente artist, geniul italian a găsit în momentul acela unic concursul de împrejurări necesare pentru a-și afirma, în toată plenitudinea, simțul profund al vieții reale.* OȚETEA, R. 333. *Spiritul este esențialmente un proces..., un teatru în care popoarele sunt numai actori.* CĂLINESCU, O. XIII, 76. *Viziunea antitetică a lumii este esențialmente revoluționară.* VIANU, S. 154. *Noțiunea de punct ordinar sau singular este esențialmente legată de drumul L parcurs.* STOILOV, T. F. 118. *Cervantes era un cititor pasionat dar nesistematic și esențialmente antipedantesc.* L L 1955, 126, cf. SCL 1963, 217. *Umanismul Renașterii, de tip esențialmente literar, oferea o alianță răsunătoare celorlalte arte.* CONTEMP. 1966, nr. 1 051, 1/3. *Romanul corintic este esențialmente un roman parodic.* N. MANOLESCU, A. N. I, 56. *Primul capitol al lucrării... se caracterizează printr-un sistem fonologic esențialmente portughez.* SCL 1969, 117, cf. L. ROM. 1989, 477.

2. În esență, v. esență **(3)**. Cf. COSTINESCU. *Ceea ce deosebește esențialmente eul de facultățile sufletești... este că aceste din urmă pot varia.* CONTA, O. C. 126. *Slavii de sud, esențialminte diferiți și prin tip și prin naturel de către cei de nord, aceia sânt cu cari românii au făcut în Evul Miez cauză comună.* EMINESCU, S. P. 404, cf. SCRIBAN, D. *Victor Felea este un spirit esențialmente elegiac, asaltat de mici neliniști.* SIMION, S. R. III, 160. *A preciza în ce măsură un anume tipar, o anume schemă, un anume mod de concepere și receptare a spectacolului cuvintelor sunt în măsură să integreze o încărcătură de idei esențialmente diferită de acelea pentru care au fost concepute și utilizate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 4/3, cf. DN[3], NDN.

– Și: (învechit) **esențialminte,** (învechit, rar) **esențialeménte** (COSTINESCU; scris și *essențialemente*, id.), **esențâiminte** (în SFC II, 195) adv.
– Din it. **essenzialmente,** fr. **essentiellement.**

ESENȚIALMÍNTE adv. v. **esențialmente.**

ESENȚÂIMÍNTE adv. v. **esențialmente.**

ESÉNȚIE s. f. v. **esență.**

ESEPTÁ vb. I v. **excepta.**

ESÉPȚIE s. f. v. **excepție.**

ESEPȚIONÁL, -Ă adj. **excepțional.**

ESERCÍCIU s. n. v. **exercițiu.**

ESERCITÁ vb. I v. **exercita.**

ESERCITÁRE s. f. v. **exercitare.**

ESERCITÁT, -Ă adj. v. **exercitat.**

ESERCITATÓRIU, -ORIE adj. v. **exercitator.**

ESERCITAȚIÚNE s. f. v. **exercitație.**

ESERCÍȚ s. n. v. **exercițiu.**

ESERCÍȚIE s. f. v. **exercițiu.**

ESERCÍȚIU s. n. v. **exercițiu.**

ESEREDITÁ vb. I v. **exeredita.**

ESEREDITÁRE s. f. v. **exereditare.**

ESERSÁ vb. I v. **exersa.**

ESERSÍCIU s. n. v. **exercițiu.**

ESERSÍS s. n. v. **exercițiu.**

ESERȚÍR s. m. v. **exertir.**

ESÉU s. n. **1.** Text în proză, de dimensiuni variabile, în care se tratează teme filosofice, literare, științifice etc., dintr-un punct de vedere personal și într-o manieră liberă, digresivă, fără ambiția de a le epuiza. Cf. ENC. ROM. *Romanul actual este mai mult un eseu decât o operă de ficțiune și de creație.* IBRAILEANU, S. L. 98. *Eseul, sub aparența lui modestă, este o manifestare a maturității literare, nu o manifestare a debutului.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 260, cf. 257, MINERVA. *Se prezinta cu trei mari volume compacte... asupra „izvoarelor" eseurilor lui Montaigne.* LOVINESCU, S. II, 94. *Primul său eseu „Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu"... se referă aproape exclusiv la principiile pe care se reazimă studiul lui T. Maiorescu din 1867.* id. ib. VIII, 253. *Lucrez la studiu. La un esseu asupra boierimei nostre în ultima jumătate a veacului trecut.* C. PETRESCU, C. V. 70. *Dna Izabela Sadoveanu semnează un admirabil esseu filozofic.* ALAS 22 IV, 1934, 7/6. *Se pare că dl Tudor Vianu lucrează la un esseu asupra lui Ion Barbu.* CONV. LIT. LXVII, 96. *A mai scris și un eseu despre teatru.* VLASIU, D. 77. *Oricine străbate unul din eseurile lui Crainic trăiește, la sfârșitul lui, impresia unui lucru bine articulat în toate încheieturile lui.* VIANU, A. P. 308. *Operă de analiză și memorial de călătorie, eseul „Despre iubire" conține și pagini de jurnal intim.* id. L. U. 474. *Ca să înțelegem lirismul său metafizic, nu rareori am făcut apel la eseul său filozofic.* CONSTANTINESCU, S. I, 298. *Zarifopol e un precursor al eseului, care abia după război se organizează și-n cultura noastră.* id. ib. VI, 147. *Poetul a scris și esseuri, interesându-se de problema criticei, atingând felurite puncte de estetică poetică.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 817, cf. 820. *Esseurile despre creația poetică și despre feluritele ei varietăți dovedesc o întinsă cunoaștere a literaturii comparate.* PERPESSICIUS, M. IV, 162, cf. I, 342. *S-ar putea încerca o publicare a studiului (în care va fi vorba, fără îndoială, și despre eseurile mele) în „Colecția Gândirea".* BLAGA, în ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 13/3. *Primul său volum, cuprinzând câteva eseuri..., a apărut în 1896.* RALEA, S. T. I, 92. *A publicat și două volume de eseuri.* STANCU, R. A. V, 303. *A face din onorabilul autor... al unei compilații un om de geniu este o enormă exagerare, la rigoare admisibilă într-un eseu de răspundere pur personală.* CIOCULESCU, I. C. 8, cf. DL, DM, DN, DER, DN[2]. *În Marea Britanie, esseurile politice ale lui Swift... au fost hrana revoluției irlandeze.* L 1968, nr. 310, 1/3. *Premisa eseului meu este că, cu sau fără conștiință, Urmuz a schimbat însăși regula jocului.* N. MANOLESCU, A. N. III, 16. *Un bun eseu presupune, pe lângă interpretări personale, o anumită detașare, elemente de umor, de fantezie și... o formă și un stil deosebit de atrăgătoare.* D. TERM. L. *Eseurile lui Alain au apărut în două volume dense, într-o proză care n-a pierdut savorile aspre ale originalului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 15/3, cf. M. D. ENC. *Eseul de față (suita de eseuri) încearcă să descopere aceste semne în niște texte care... își depășesc mereu tema și se exprimă într-un limbaj ce poate părea desuet spiritului modern.* SIMION, D. P. 8, cf. id. S. R. III, 5, DEX. *Vocația pentru eseu, în epoca dintre cele două războaie mondiale, se manifestă la noi mai întâi în articolele de reflecții ale unor scriitori.* DTL. *Faptul mi-a sugerat eseul publicat în ianuarie următor.* PAPU, C. N. 9. *Cu referire la un eseu al lui Tudor Vianu..., vom putea spune că primii* [poeții ermetici] *sunt orientați în „înălțime", pe când ceilalți explorează zone de „adâncime".* PALEOLOGU, S. L. 195, cf. DN[3]. *Nicolae Balotă cultivă un eseu „axiologic", de o impresionantă extindere în timp și în spațiu.* GRIGURCU, C. R. 18, cf. DREV, V. BREBAN, D. G. *Logicianul a fost și un eseist. Eseurile sale nu au strălucirea stilistică a colegilor de generație. Dar sunt dense, substanțiale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 7/2, cf. D. ENC., NDN.

2. Acțiune de atac prin care mingea de rugbi este pusă în terenul din spatele liniei buturilor echipei adverse; încercare. *Bofeli a înscris un essai.* SPORTUL, 1971, nr. 6 892, 2/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Primul lor eseu destul de norocos, dar susținut de greșeli de apărare românești, le-a dat și aplombul de care aveau nevoie.* L 1975, nr. 709, 7/4, cf. DN[3]. *Într-adevăr, important este eseul, adică acea exprimare finală a jocului colectiv, care face frumusețea rugbiului.* SPORTUL, 1979, nr. 9 064, 4/4, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DCR[2].

3. (Filatelie) Probă preliminară a unei mărci poștale, făcută pe hârtie și în culori diferite, cu scopul de a alege prototipul definitiv al întregului tiraj. Cf. DN[3]. *Deși eseurile nu sunt comercializate, au ajuns, pe căi necunoscute, în mâinile colecționarilor.* D. FILAT., cf. DEX[2], NDN.

– Scris și: *esseu.* – Pl.: *eseuri.* – Și: (astăzi rar) **essai** (pronunțat *esé*) s. n.

– Din fr. **essai.**

ESHATOLÓGIC, -Ă adj. v. **escatologic.**

ESHATOLOGÍE s. f. v. **escatologie.**

ESHIBÍT s. n. v. **exhibit[1].**

ESHIBIȚIÚNE s. f. v. **exhibiție.**

ESHOCHERDÍE s. f. v. **escrocherie.**

ESHUBERÁNȚĂ s. f. v. **exuberanță.**

ESÍBE vb. III v. **exhiba.**

ESIBÍT[1] s. n. v. **exhibit[1].**

ESIBÍT[2], -Ă adj. v. **exhibit[2].**

ESIBITÓRIU, -IE adj. v. **exhibitoriu.**

ESIBIȚIÚNE s. f. v. **exhibiție.**

ESÍGE vb. III v. **exige.**

ESIGÉNT, -Ă adj. v. **exigent.**

ESIGÉNȚĂ s. f. v. **exigență.**

ESIGÉNȚIE s. f. v. **exigență.**

ESIGÍBIL, -Ă adj. v. **exigibil.**

ESIGUITÁTE s. f. v. **exiguitate.**

ESÍGUU, -Ă adj. v. **exiguu.**

ESÍL s. n. v. **exil.**

ESILÁ vb. I v. **exila.**

ESILÁRE s. f. v. **exilare.**

ESILÁT, -Ă adj. v. **exilat.**

ESILIÁT, -Ă adj. v. **exilat.**

ESÍLIU s. n. v. **exil.**

ESIMÁ vb. I v. **exima.**

ESÍN s. m. v. **esen.**

ESÍNȚĂ s. f. v. **esență.**

ESINȚIÁL, -Ă adj. v. **esențial.**

ESISTÁ vb. I v. **exista.**

ESISTÁRE s. f. v. **existare.**

ESISTÁT, -Ă adj. v. **existat.**

ESISTÉNT, -Ă adj. v. **existent.**

ESISTÉNTE adj. invar. v. **existent.**

ESISTÉNȚĂ s. f. v. **existență.**

ESISTÉNȚIE s. f. v. **existență.**

ESISTÍNT, -Ă adj. v. **existent.**

ESISTÍNTE adj. invar. v. **existent.**

ESISTÍNȚĂ s. f. v. **existență.**

ESITÁȚIE s. f. v. **ezitațiune.**

ESITAȚIÚNE s. f. v. **ezitațiune.**

ÉSKER s. n. (Geol.) Tip de relief glaciar, de acumulare, care se prezintă sub forma unor mici movile longitudinale, constituite din nisipuri și argile, cu blocuri și cu pietrișuri stratificate. Cf. LTR[2], D. GEOMORF., DN[3], NDN.

– Pl.: ?

– Din engl. **esker.**

ESMÍTE vb. III v. **exmite.**

ESMÚLGE vb. III. R e f l. (Învechit, rar) A se smulge **(3).** *Când toate s-ar esmulge din marea încentrare, Ieșind din a lor axe și nu s-ar mai ținea, S-ar prăvăli în spațiu spre vecinică pierzare.* HELIADE, O. I, 196, cf. LM.

– Prez. ind.: *esmulg.*

– Din lat. **exmulgere.**

ESNÁF s. n. v. **isnaf.**

ESOCICULTÚRĂ s. f. Ramură a pisciculturii care se ocupă de reproducerea, creșterea etc. și ameliorarea condițiilor de viață a știucilor. Cf. D. ECOL., NDN.

– Din fr. **ésociculture.**

ESOCÍD s. n. (La pl.) Familie de pești răpitori, care trăiesc în ape dulci, având ca tip știuca; (și la sg.) pește care face parte din această familie. Cf. NDN.

– Pl.: *esocide.*

– Din fr. **ésocidés.**

ESOFÁG s. n. Porțiune a tubului digestiv, cuprinsă între faringe și stomac; (învechit) țevia mâncării (v. ț e a v ă III **2**), (regional) gușter. [Omușorul] *se întinde... din rădăcina limbii în jos spre gura esofagului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 214/6. *Partea de sus diafragmatică coprinde gura, farinxul sau înghițitoarea și ezofagiul.* KRETZULESCU, A. 269/18. *Ezofagul este un canal drept destul de îngust, ce se află situat în coloana vertebrală.* id. ib. 288/12, cf. 289/11. *Esofagul este partea aceea a gâtului, prin care merge mâncarea în stomah.* CORNEA, E. I, 120/4, cf. 205/12. *Când cineva a tras camfor, cearcă, în căile respiratoare și chiar în oesofagiu, aceleași efecte vermifuge, ca și când fumă țigareta.* MAN. SĂNĂT. 106/13. *Opresc emeticul de teama congestiunilor celebrale, de zgăibarea stomacului și esofagiului.* ib. 184/7, cf. STAMATI, V. 616[2]/49. *Se zice ezofog un lung canal muscolare-membranos.* EL. AN. 57/1. *Esofagul este un canal suptire care începe de pe la a 4-a vertebră cervicală și se sfârșește pe la a 10-a dorsală.* POLIZU, P. 102/11, cf. PROT. – POP., N. D. IX, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 209, LM, ENC. ROM. *Sistemul nervos... constă din un lanț duplu de ganglioni, ce înaintează până în dreptul esofagiului.* ib. I, 178, cf. 843, BARCIANU, ALEXI, W. *Ezofagul este format din două tunici: una externă, musculoasă, și alta internă, mucoasă.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM. *Prin esofag alimentele sunt transportate în stomac.* DER, cf. URSU, T. Ș. 200. *Vasele stomacului și ale esofagului se îngroașă și se dilată.* ABC SĂN. 96, cf. DN[2], D. MED. *Esofagul este un organ tubular care se întinde de la faringe la stomac.* MOGOȘ – IANC., C. 434, cf. 417, M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NALR – B I h 85/72, NALR – MB I h 63, ALR – T I h 114/321, 361.

– Scris și: (învechit) *esophag* (LM), *oesophag* (ENC. ROM.). – Pl.: (rar) *esofage* și *esofaguri.* – Și: (învechit, astăzi rar) **ezofág,** (învechit și regional) **isofág** (PONTBRIANT, D., ALEXI, W. 153, NALR – MB I h 63; pl. *isofage*, NALR – MB I h 63/662), (învechit) **esofágiu** (scris și *oesofagiu*), (regional) **esufác** (NALR – MB I h 63/509; pl. *esufface*, ib.), **ezofác** (ALR – T I h 114/389; pl. *ezofface*, ib.), **isofác** (NALR – MB I h 63; pl. *isofface*, ib. h 63/551), **isufác** (ib. h 63/523; pl. *isufface*, ib.), (învechit, rar) **ezofágiu, ezofáj** (KRETZULESCU, M. 99/11), **ezofóg** s. n.

– Din fr. **œsophage,** it. **esofago,** ngr. **οἰσοφάγος.**

ESOFAGECTOMÍE s. f. (Med.) Rezecție a unei părți a esofagului. Cf. DN[3], NDN.

– Pl.: *esofagectomii.*

– Din fr. **œsophagectomie.**

ESOFAGIÁN, -Ă adj. Care ține de esofag, care se referă la esofag; care este localizat la esofag, care afectează esofagul. *Arterile ezofaghiene, foarte mici, în număr de trei obicinuit, nasc din partea de dinainte a aortii.* KRETZULESCU, A. 364/3. *Vena azigos... intră în torax pe lângă aorta abdominală...; într-însa dau: vena bronșică dreaptă, venișoare esofagiene.* POLIZU, P. 174/1. *Ganglionii cei dedesubtul esofagiului și cei deasupra formează... împreună un inel numit esofagian.* ENC. ROM. I, 179, cf. CADE, DN. *Tratamentul stenozelor esofagiene... este deosebit de greu la copil.*

ABC SĂN. 208, cf. 110, DN[2]. *În restul conductului esofagian, musculatura mucoasei devine din ce în ce mai evidentă.* MOGOȘ – IANC., C. 435, cf. DEX, DN[3], NDN.

– Pronunțat: *-gi-an.* – Pl.: *esofagieni, -e.* – Și: (învechit, rar) **ezofaghián, -ă** adj.

– Din fr. **œsophagien.**

ESOFAGÍSM s. n. (Med.) Spasm al esofagului, care apare în unele boli (tetanos, isterie, turbare etc.). *Ezofagismul sau spasmul ezofagului poate fi de natură nervoasă.* BIANU, D. S., cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Și: (astăzi rar) **ezofagísm** s. n.

– Din fr. **œsophagisme.**

ESOFAGÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație a mucoasei esofagiene. *Inflamațiunea sau aprinderea numită ezofagită... să produce prin înghițirea lichidelor fierbinți, a lichidelor caustice.* BIANU, D. S., cf. D. MED., DN[3], L. ROM. 1989, 126, NDN.

– Și: (astăzi rar) **ezofagítă** s. f.

– Din fr. **œsophagite.**

ESOFÁGIU s. n. v. **esofag.**

ESOFAGOPLASTÍE s. f. (Med.) Operație de chirurgie plastică efectuată pe esofag, în scopul redării dimensiunii normale, a refacerii continuității după esofagectomia parțială etc. Cf. D. MED., DCR, DEX – S, NDN, DCR[2].

– Pl.: *esofagoplastii.*

– Din fr. **œsophagoplastie.**

ESOFAGOSCÓP s. m. (Med.) Aparat folosit pentru examenul endoscopic al esofagului. Cf. ABC SĂN. 110, D. MED., DN[3], DEX – S, NDN, DCR[2].

– Pl.: *esofagoscoape.*

– Din fr. **œsophagoscope.**

ESOFAGOSCOPÍE s. f. (Med.) Explorare a esofagului cu ajutorul esofagoscopului. Cf. D. MED., DN[3], DEX – S, NDN.

– Pl.: *esofagoscopii.*

– Din fr. **œsophagoscopie.**

ESOFAGOSTOMÍE s. f. Deschidere operatorie la nivelul pielii a unei porțiuni a esofagului. D. MED., DN[3], NDN.

– Pl.: *esofagostomii.*

– Din fr. **œsophagostomie.**

ESOFAGOTÓM s. n. Intrument chirurgical folosit în esofagotomie. Cf. D. MED., DN[3], NDN.

– Din fr. **œsophagotome.**

ESOFAGOTOMÍE s. f. (Med.) Incizie a peretelui esofagian. Cf. D. MED., DN[3], NDN.

– Pl.: *esofagotomii.*

– Din fr. **œsophagotomie.**

ESONERÁ vb. I v. **exonera.**

ESOPERÁ vb. I. v. **exopera.**

ESÓPIC, -Ă adj. **1.** Care aparține lui Esop sau creației lui, privitor la Esop sau la creația lui, specific lui Esop sau creației lui; (învechit, rar) esopicesc. *Fabula poate fi laconică, după modelul pildelor esopice sau foarte dezvoltată, discursivă, digresivă.* CONTEMP. 1962, nr. 840, 3/6, cf. SCL 1964, 416, 418, DN[2], M. D. ENC., DEX, DTL, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. P. ext. (Despre limbaj, stil etc.) Care are semnificații ascunse, care este greu de înțeles; ascuns, enigmatic, sibilinic. Cf. DN[2]. *În loc de lamentări, paranteze, aluzii, prevestiri și alte propoziții „esopice",... să pună... în coloanele „României literare" ideile sale concrete despre istoria literară actuală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 88, 28/4. *Limbajul esopic s-a inventat mai târziu.* CONTEMP. 1971, nr. 1 285, 3/6, cf. M. D. ENC., DEX. *În această accepție, sunt esopice și unele aluzii politice pe care le întrevedem în alegoriile privitoare la sistemul autocratic al lui Ludovic XIV.* DTL, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G. *Limbajul* [lui]... *n-a ieșit încă din faza esopică – un limbaj obișnuit mai mult să ascundă decât să comunice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 2, 2/1, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *esopici, -ce.*

– Din fr. **ésopique,** lat. **aesopicus, -a, -um,** it. **esopico.**

ESOPICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Esopic **(1)**. *Socrat nu au mai scris altcevași, decât numai niște basne esopicești.* GOLESCU, E. 13/15.

– Pl.: *esopicești.*

– Cf. ngr. α ἰ σ ω π ι κ ό ς, lat. a e s o p i c u s, - a, - u m.

ESORBITÁNT, -Ă adj. v. **exorbitant.**

ESORBITÁNTE adj. v. **exorbitant.**

ESORCÍSM s. n. v. **exorcism.**

ESÓRD s. n. v. **exordiu.**

ESÓRDIU s. n. v. **exordiu.**

ESORTÁ vb. I v. **exorta.**

ESORTAȚIÚNE s. f. v. **exortație.**

ESOSMÓSĂ s. f. v. **exosmoză.**

ESOSTÓSE s. f. v. **exostoză.**

ESOTÉRIC, -Ă adj. v. **ezoteric.**

ESOTERÍSM s. n. v. **ezoterism.**

ESÓTIC, -Ă adj. v. **exotic.**

ESPÁDA s. f., s. m. (Livresc) **1.** S. f. Spadă cu lama mare, cu două tăișuri, care se mânuia cu ambele mâini, întrebuințată între secolele al XV-lea și al XVIII-lea de către germani și elvețieni. Cf. ENC. ROM.

2. S. m. Toreador care are sarcina de a ucide taurul într-o coridă. *Momentul culminant e atunci când „espada" jură moartea taurului.* RALEA, S. T. I, 337.

– Pl.: ?

– Din sp. **espada.**

ESPADÓN s. n., s. m. **1.** S. n. Spadă mare și lată, cu două tăișuri, care se mânuia cu ambele mâini, folosită mai ales între secolele al XV-lea și al XVII-lea de către elvețieni și germani. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

2. S. m. (Iht.; rar) Pește-cu-spadă, v. p e ș t e [2] **(2 a)** (*Xiphias gladius*). Cf. NDN.

– Pl.: **(1)** *espadoane,* **(2)** *espadoni.*

– Din fr. **espadon.**

ESPADRÍLĂ s. f. (Mai ales la pl.) Încălțăminte ușoară, cu fețele de pânză și cu talpa împletită din sfoară. *Îmbrăcămintea lui Puiu se compunea dintr-o cămeșă cu mânici scurte și guler răsfrânt; o pereche de pantaloni de flanelă albă... și espadrile de pânză cu talpă de sfoară.* TEODOREANU, M. II, 257, cf. DL, DM. *Se îmbrăca ușor, în straie de pânză aspră, umbla cu picioarele goale în espadrile.* V. ROM. ianuarie 1965, 30, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.
– Pl.: *espadrile.*
– Din fr. **espadrille.**

ESPAGNOLÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobișnuit) Spaniol **(2)**. *Se statornici la București, scriind contra salariu lunar foiletoane la „România liberă" a lui D. August Laurian, sub pseudonimul espagnolesc Don Padil.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 470.
– Pronunțat: *espa-ni-o-lesc.* – Pl.: *espagnoleşti.*
– De la fr. **espagnol** (după *spaniolesc*).

ESPAGNOLÉTĂ s. f. **1.** Dispozitiv de metal, cu mâner care, prin răsucire, servește la închiderea sau deschiderea unei ferestre. V. c r e m o n ă. Cf. ALEXI, W., NDN.
2. (Livresc, rar) Bust mic de femeie, făcut din bronz, folosit ca obiect decorativ. *Îi aduse în seara aceea câteva piese de poterie din majolică de Faenza, o espagnoletă de bronz cu un cap de femeie surâzătoare.* BARBU, I. I, 338.
– Pronunțat: *espa-ni-o-letă.* – Și: (învechit) **espanolétă** s. f. ALEXI, W.
– Din fr. **espagnolette.**

ESPANOLÉTĂ s. f. v. **espagnoletă.**

ESPANSÍBILE adj. v. **expansibil.**

ESPANSIBILITÁTE s. f. v. **expansibilitate.**

ESPANSIÚNE s. f. v. **expansiune.**

ESPANSÍV, -Ă adj. v. **expansiv.**

ESPANSÍVO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu însuflețire, cu vivacitate. Cf. NDN.
– Din it. **espansivo.**

ESPARGÚTĂ s. f. (Bot.; învechit, rar) Hrana-vacii, v. h r a n ă (*Spergula aevensis*). Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *e spargute.*
– Din fr. **espargoute.**

ESPARSÉT subst. (Învechit, rar) Numele unei plante din familia leguminoaselor, cultivată ca plantă furajeră. *Ca plântă pentru nutreț de vite, se mai samănă esparsetul, măzărichea, popușoiul și altele.* LITINSCHI, M. 81/24.
– Din fr. **esparcette.**

ESPÁS s. n. (Franțuzism învechit, rar) = spațiu **(III 2)**. *Cât espas mare de vreme.* ÎNCEPUTURI, 7/11.
– Pl.: ?
– Din fr. **espace.**

ESPATRIÁ vb. I. v. **expatria.**

ESPATRIÁRE s. f. v. **expatriere.**

ESPATRIÁT, -Ă adj. v. **expatriat.**

ESPATRIÁȚIE s. f. v. **expatriație.**

ESPATRIAȚIÚNE s. f. v. **expatriație.**

ESPECTÁNT, -Ă adj., s. m. v. **expectant, -ă.**

ESPECTÁNȚĂ s. f. v. **expectanță.**

ESPECTATÍV, -Ă adj. v. **expectativ.**

ESPECTATÍVĂ s. f. v. **expectativă.**

ESPECTÁȚIE s. f. v. **expectație.**

ESPECTAȚIÚNE s. f. v. **expectație.**

ESPECTORÁ vb. I v. **expectora.**

ESPECTORÁRE s. f. v. **expectorare.**

ESPECTORÁȚIE s. f. v. **expectorație.**

ESPECTORAȚIÚNE s. f. v. **expectorație.**

ESPEDÁ vb. I v. **expedia.**

ESPEDÍ vb. IV v. **expedia.**

ESPEDIÁ vb. I v. **expedia.**

ESPEDIÁRE s. f. v. **expediere.**

ESPEDIÉNT s. n. v. **expedient.**

ESPEDIRUÍ vb. IV v. **expedirui.**

ESPEDITÍV, -Ă adj. v. **expeditiv, -ă.**

ESPEDITIVITÁTE s. f. v. **expeditivitate.**

ESPEDÍȚIE s. f. v. **expediție.**

ESPEDIȚIUNÁRIU, -Ă adj. v. **expediționar.**

ESPEDIȚIÚNE s. f. v. **expediție.**

ESPEDUÍ vb. IV v. **expedui.**

ESPEDUÍRE vb. IV. v. **expeduire.**

ESPEDUITÓRIU s. m. v. **expeditor.**

ESPENSÁR s. n. (În dicționarele din trecut) Registru **(1)** de cheltuieli. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– Pl.: *espensare.*
– Cf. lat. e x p e n s a r e „a plăti, a achita".

ESPÉNSĂ s. f. v. **expensă.**

ESPENSÍV, -Ă adj. v. **expansiv.**

ESPEPTORÁ vb. I v. **expectora.**

ESPEPTORÁRE s. f. v. **expectorare.**

ESPEPTORAȚIÚNE s. f. v. **expectorație.**

ESPERÁ vb. I v. **experia.**

ESPERANTÍSM s. n. Mișcare, curent care promovează și susține limba esperanto; doctrină a partizanilor limbii esperanto. Cf. DN[2], DEX, DN[3], M. D. LINGV., NDN.
– Din fr. **espérantisme.**

ESPERANTÍST, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care este adeptă a limbii esperanto; (persoană) care se ocupă cu studiul limbii esperanto; (persoană) care este specialistă în limba esperanto. *Astăzi există centre de esperantiști în diferite țări.* GRAUR, I. L. 275. *Se citează cazul unui tată esperantist, care, neizbutind să-și boteze copilul Esperanto, a descoperit în calendar un obscur sfânt Espérat și a obținut înscrierea acestui nume în actul de naștere.* id. N. P. 47, cf. DN[2], DEX, DN[3], M. D. LINGV., DCR[2], NDN. ◊ (Ironic) *În cazul... în care va binevoi să vorbească limba noastră nu veți înțelege absolut nimic. Vă veți putea închipui că vă găsiți în fața unui esperantist.* CONV. LIT. LXVII, 91.
– Pl.: *esperantiști, -ste.*
– Din fr. **espérantiste.**

ESPERÁNTO s. n. (Și, adjectival, în sintagma *limba esperanto*) Limbă artificială, formată din elemente de vocabular și de gramatică împrumutate din cele mai răspândite limbi europene, creată la sfârșitul secolului al XIX-lea de către medicul polonez L. Zamenhof, cu scopul de a deveni limbă internațională. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *În limba esperanto s-au publicat multe cărți și reviste, s-au ținut congrese cu reprezentanți ai diferitelor popoare.* MINERVA, cf. CADE. *O estetică nouă a făcut obiectul studiilor remarcabile, date la lumină prin revista publicată în esperanto.* ARGHEZI, S. XVI, 160, cf. 161. *Iată, de pildă, pe ofițerul... stânjenit mai cu seamă de aproximativul esperanto în care nu se poate înțelege cu baronul.* PERPESSICIUS, M. III, 176. *Cea mai cunoscută și cea mai răspândită limbă artificială este esperanto.* GRAUR, I. L. 275, cf. DL, DM, DN, SCL 1960, 43, 45, DER. *În epoca noastră continuă să se încerce folosirea universală a limbilor esperanto și volapük.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr.8, 11/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], M. D. LINGV., L. ROM. 1986, 374, 379, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.
– Din fr. **espéranto.**

ESPERÉNȚĂ s. f. v. **experiență.**

ESPERÍ vb. IV. v. **experia.**

ESPERIÉNTE adj. invar. v. **experient.**

ESPERIÉNȚĂ s. f. v. **experiență.**

ESPERIÉNȚIE s. f. v. **experiență.**

ESPERIÍNȚĂ s. f. v. **experiență.**

ESPERIMÁNT s. n. v. **experiment.**

ESPERIMÉNT s. n. v. **experiment.**

ESPERIMENTÁ vb. IV v. **experimenta.**

ESPERIMENTÁBIL, -Ă adj. v. **experimentabil.**

ESPERIMENTÁL, -Ă adj. v. **experimental.**

ESPERIMENTÁRE s. f. v. **experimentare.**

ESPERIMENTÁT, -Ă adj. v. **experimentat.**

ESPERIMENTAȚIÚNE s. f. v. **experimentațiune.**

ESPERÍNȚĂ s. f. v. **experiență.**

ESPÉRT, -Ă adj., s. m. și f. v. **expert.**

ESPERTÍZĂ s. f. v. **expertiză.**

ESPIÁ vb. I v. **expia.**

ESPIACIÚNE s. f. v. **expiație.**

ESPIÁRE s. f. v. **expiere.**

ESPIATÓR, -OÁRE adj. v. **expiator.**

ESPIATÓRIU, -IE adj. v. **expiator.**

ESPIÁȚIE s. f. v. **expiație.**

ESPIAȚIÚNE s. f. v. **expiație.**

ESPIÉRE s. f. v. **expiere.**

ESPINGÓLĂ s. f. Armă de foc primitivă din bronz, montată pe un pivot, care se folosea în secolul al XVI-lea în artileria de marină. Cf. ENC. ROM., DN[2], DEX, DN[3], NDN.
– Scris și: (după fr.) *espingole.* ENC. ROM. – Pl.: *espingole.*
– Din fr. **espingole.**

ESPIRÁ vb. I v. **expira.**

ESPIRÁNT, -Ă adj. v. **expirant.**

ESPIRÁRE s. f. v. **expirare.**

ESPIRÁT, -Ă adj. v. **expirat.**

ESPIRÁȚIE s. f. v. **expirație.**

ESPIRAȚIÚNE s. f. v. **expirație.**

ESPIRĂȚIÚNE s. f. v. **expirație.**

ESPLANÁDĂ s. f. **1.** (Mil.) Spațiu întins, neted, de obicei în pantă lină, amenajat în fața unei lucrări de fortificație, pentru a asigura vizibilitatea. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 614[1]/1, STAMATI, V. 275[1]/15, PROT. – POP., N. D., II, 588. *Deșertul neastâmpăr care domnea în mulțime prinsese mai ales pe unul din spectatorii esplanadei de la Saint-Jean.* BARONZI, C. I, 6/14, cf. FROLLO, V. 545, COSTINESCU, ENC. ROM. *Intră în cetate pe calea sacră... Ajungând pe o esplanadă se opri un minut să se odihnească.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 33, cf. MINERVA, SCRIBAN, D., LTR[2], DER, DN[2], DN[3], D. ENC., NDN.

2. Spațiu de mari dimensiuni (amenajat cu alei, peluze și arbori) în fața unui edificiu important sau al unui ansamblu arhitectural. Cf. NEGULICI, 369. *Piața de-nainte are a să mai lărgi prin abaterea riului și facerea unei esplanade.* CALENDAR (1852), 95/31. *Mitropolitul ori marele logofăt, sau chiar însuși domnul ieșea pe esplanada curții princiarie..., adresându-se către gloatele grămădite.* HASDEU, I. V. 60, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., MINERVA, SCRIBAN, D. *Va oferi la vrăbii nadă Pe vreo pustie esplanadă Vreun*

sculptor al meu bust? CĂLINESCU, L. L. 192, cf. LTR[2], DL, DM, DN, V. ROM. august 1960, 159, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *Au fost scoase moaştele Sfântului Apostol Pavel şi ale Sfintei Cuvioase Parascheva pe esplanada din faţa Catedralei.* RL 2005, nr. 7 748, 24/4.

3. Loc amenajat, de obicei, pe o înălţime, de unde se pot privi împrejurimile, apele unui fluviu etc. *Terasa New Safari, aflată pe esplanada portului turistic Tomis, în strada Karatzali, este o adevărată oază de linişte.* RL 2003, nr. 4 068, 10/3. *Azi, sâmbătă, are loc pe esplanada fluviului concertul „Pe valurile Dunării".* ib. 2005, nr. 4 679, 5/2.

4. (Rar) Stradă largă amenajată cu spaţii verzi. *În timp ce străbătea marea esplanadă, Anton Lupan urmărea în gând drumul cablogramei peste paralele şi meridiane.* TUDORAN, P. 483, cf. DER, DEX.

– Pl.: *esplanade.* – Şi: (învechit) **splanádă** s. f. NEGULICI, PROT. – POP., N. D.

– Din fr. **esplanade.**

ESPLANÁT, -Ă adj. v. **explanat.**

ESPLETÍV, -Ă adj. v. **expletiv.**

ESPLICÁ vb. I v. **explica.**

ESPLICÁBIL adj. v. **explicabil.**

ESPLICÁRE s. f. v. **explicare.**

ESPLICÁT, -Ă adj. v. **explicat.**

ESPLICATÍV, -Ă adj. v. **explicativ.**

ESPLICATÓR s. m. v. **explicator.**

ESPLICÁŢIE s. f. v. **explicaţie.**

ESPLICAŢIÚNE s. f. v. **explicaţie.**

ESPLICĂTÓR, -OÁRE adj. v. **explicator.**

ESPLICĂTÓRIU, -OÁRE adj., s. m. v. **explicator.**

ESPLICĂŢIÚNE s. f. v. **explicaţie.**

ESPLICÍT, -Ă adj. v. **explicit.**

ESPLOATÁ vb. I v. **exploata.**

ESPLOATÁBIL, -Ă adj. v. **exploatabil.**

ESPLOATACIÚNE s. f. v. **exploataţie.**

ESPLOATÁNT adj. v. **exploatant.**

ESPLOATÁRE s. f. v. **exploatare.**

ESPLOATÁT[1] s. n. v. **exploatat**[1].

ESPLOATÁT[2], **-Ă** adj. v. **exploatat**[2].

ESPLOATATÓR s. m. v. **exploatator.**

ESPLOATÁŢIE s. f. v. **exploataţie.**

ESPLOATAŢIÚNE s. f. v. **exploataţie.**

ESPLOATĂCIÚNE s. f. v. **exploataţie.**

ESPLOATĂTÓR s. m. v. **exploatator.**

ESPLOATĂŢIÚNE s. f. v. **exploataţie.**

ESPLODÁ vb. I v. **exploda.**

ESPLOETÁŢIE s. f. v. **exploataţie.**

ESPLOETAŢIÚNE s. f. v. **exploataţie.**

ESPLORÁ vb. I v. **explora.**

ESPLORÁT, -Ă adj. v. **explorat.**

ESPLORATÓR s. m. v. **explorator.**

ESPLORÁŢIE s. f. v. **explorare.**

ESPLORAŢIÚNE s. f. v. **explorare.**

ESPLORĂŢIÚNE s. f. v. **explorare.**

ESPLOSÍBIL, -Ă adj. v. **explozibil.**

ESPLÓSIE s. f. v. **explozie.**

ESPLOSIÚNE s. f. v. **explozie.**

ESPLOSÍV, -Ă adj. v. **exploziv.**

ESPLOTAŢIÚNE s. f. v. **exploataţie.**

ESPLOZÍBIL, -Ă adj. v. **explozibil.**

ESPLÓZIE s. f. v. **explozie.**

ESPLOZIÚNE s. f. v. **explozie.**

ESPLOZÍV, -Ă adj. v. **exploziv.**

ESPLUSIÚNE s. f. v. **explozie.**

ESPLUSÍV, -Ă adj. v. **exploziv.**

ESPONÉNT s. m. v. **exponent.**

ESPONENŢIÁL, -Ă adj. v. **exponenţial.**

ESPÓRT s. n. v. **export.**

ESPORTÁ vb. I v. **exporta.**

ESPORTÁRE s. f. v. **exportare.**

ESPORTÁT, -Ă adj. v. **exportat.**

ESPORTATÓR, -OÁRE s. m., adj. v. **exportator.**

ESPORTÁŢIE s. f. v. **exportaţie.**

ESPORTAŢIÚNE s. f. v. **exportaţie.**

ESPORTĂCIÚNE s. f. v. **exportaţie.**

ESPORTĂȚIÚNE s. f. v. **exportație.**

ESPORTUÍ vb. IV v. **exportui.**

ESPOSÁNT, -Ă s. m. și f. v. **expozant.**

ESPOSITÍV, -Ă adj. v. **expozitiv.**

ESPOSÍȚIE s. f. v. **expoziție.**

ESPOSIȚIÚNE s. f. v. **expoziție.**

ESPRÉME vb. III v. **exprima.**

ESPRÉS[1] adv. v. **expres**[1].

ESPRÉS[2]**, -Ă** adj., s. m. v. **expres**[3].

ESPRÉSIE s. f. v. **expresie.**

ESPRESIÚNE s. f. v. **expresie.**

ESPRESÍV, -Ă adj. v. **expresiv.**

ESPRESSIÓNE subst. (Muz.; în loc. adv.) **Con espressione** = în manieră expresivă, însuflețită; espressivo. Cf. ENC. ROM. II, 332, D. MUZ., DTM 164, NDN.
– Cuv. it.

ESPRESSÍVO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În manieră expresivă, însuflețită. Cf. ENC. ROM., CERNE, D. M., DN[3], DTM, NDN.
– Din it. **espressivo.**

ESPRIMĂ vb. I v. **exprima.**

ESPRIMÁBIL, -Ă adj. v. **exprimabil.**

ESPRIMÁRE s. f. v. **exprimare.**

ESPRIMÁT, -Ă adj. v. **exprimat.**

ESPRÍME vb. III v. **exprima.**

ESPROPRIÁ vb. I v. **expropria.**

ESPROPRIÁRE s. f. v. **expropiere.**

ESPROPRIÁȚIE s. f. v. **expropriație.**

ESPROPRIAȚIÚNE s. f. v. **expropriație.**

ESPROPRIÉRE s. f. v. **expropriere.**

ESPÚLS, -Ă adj. v. **expulzat.**

ESPULSÁ vb. I v. **expulza.**

ESPULSÁRE s. f. v. **expulzare.**

ESPULSÁT, -Ă adj. v. **expulzat.**

ESPÚLSIE s. f. v. **expulsie.**

ESPULSIÚNE s. f. v. **expulsie.**

ESPÚLSIV, -Ă adj. v. **expulsiv.**

ESPUNĂTÓR s. m. v. **expunător.**

ESPUNCȚIÚNE s. f. v. **expuncțiune.**

ESPÚNE vb. III v. **expune.**

ESPUNÉNT s. m. v. **exponent.**

ESPÚNERE s. f. v. **expunere.**

ESPURGÁ vb. I v. **expurga.**

ESPÚS, -Ă adj. v. **expus.**

ESPUSEȚIÚNE s. f. v. **expoziție.**

ESSAI s. n. v. **eseu.**

ESSOD s. n. v. **exod.**

EST s. n. sg. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus vestului, situat într-o direcție care formează un unghi de 90° cu direcția sudului; loc pe orizont, zonă în care răsare soarele, răsărit[1] **(II 3)**, soare-răsare (v. soare[3] **I 1**); p. ext. parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări, a unui oraș etc. așezată spre acest punct cardinal; orient, (învechit) ost. *Răsăritul îl numesc est, apusul, ovest, amiazăzi, sud, miazănoapte, nord.* AMFILOHIE, G. 2/6, cf. I. GOLESCU, C. *La fieștecare hartă estul sau răsăritul se socotește despre mâna dreaptă.* EG 3/17. *Crăia Britaniii se hotărăște la nord și vest cu Oceanul Atlantic, la est cu Marea Nordului.* ib. 14/14. *Est însemnează în limba franțuzască răsăritul; uest, apusul, nord, miazănoapte, sud, miazăzi.* GS 23[v]/21. *Răsăritul propriu se zice punctul de unde răsare soarele primăvara (est, orient).* GENILIE, G. 66/28, cf. id. P. 1/19, NEGULICI, ISER. *Pentru a cunoaște direcțiunea vânturilor, le numim dupe cele patru punte cardinale, adică: est (răsărit), vest (apus), sud (miazăzi) și nord (miazănoapte).* BARASCH, M. II, 190/1, cf. ANTONESCU, D. *Observatorul care privește spre nord are la spate-i sudul, estul la dreapta, și vestul la stânga.* DRĂGHICEANU, C. 5. *Grecii și romanii formau o întindere mai considerabilă de la vest la est, decât de la nord la sud.* id. ib. 55, cf. FROLLO, V. 211. *Lăsă pe contele și se îndreptă către estul orașului.* BARONZI, C. VIII, 110/22. *El predică, călătorind de la vest spre est, c-un succes minunat.* id. I. C. V, 32/21, cf. COSTINESCU. *Nu poate pleca nici spre nord, nici spre sud, nici spre est, nici spre west.* CARAGIALE, O. VII, 497. *Gratianus, fiul și urmașul lui Valentinian, numi ca împărat în Est pe spaniolul Teodosiu.* ENC. ROM. III, 783, cf. 380, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERITA, D. *A fost un dialect sârb ce s-a răspândit la est de acest ținut.* DR. IV, 1 296, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Românii de azi continuă a vorbi limba romană din Estul imperiului.* PUȘCARIU, L. R. I, 195. *Când pentru aceeași noțiune existau, în latinește, doi termeni, în Vest rămâne adesea unul, iar în Est celălalt.* id. ib. 213, cf. SCRIBAN, D., LTR, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 366, SCL 1954, 38. *„Speranța" avusese o briză slabă de la est, care o împinsese... către Gibraltar.* TUDORAN, P. 409, cf. 307, LTR[2], DL, DP, DM. *Subdialectul moldovean... cuprinde și partea de est a Transilvaniei.* MAT. DIALECT. I, 50, cf. L. ROM. 1966, 207, DN[2]. *Particularitățile graiului din sudul Transilvaniei* [se continuă] *în nordul și estul Munteniei și în sudul Moldovei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 119, 10/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Și Eminescu se așază în acest Pantheon al celor care durează, venind dinspre o lume veche, așezată la răscruce de drumuri, între est și vest, între nord și sud.* MS. 1975, nr. 1, 8, cf. DN[3], DSR, DREV, L. ROM. 1986, 379, V. BREBAN, D. G. *Numărul evreilor din Ierusalimul*

de Est a depăşit cu cinci mii pe cel al palestinienilor. RL 1993, nr. 994, 8/1, cf. D. ENC., NDN. *În estul şi nord-estul ţării, îndeosebi ziua, ninsori locale şi vânt cu unele intensificări.* RL 2004, nr. 4 192, 12/1. *Doreşte să vândă un teren... situat în zona de est a Bucureştiului.* jb. 2005, nr. 4 694, 5/7.

2. (Mai ales în terminologia referitoare la politica internaţională) Nume dat părţii din Europa orientală, care se afla sub influenţa fostei Uniuni Sovietice. *A apreciat ca normală, legitimă nevoia de identitate naţională care se afirmă, azi, în Est.* RL 1993, nr. 1 043, 1/3. *În 1991 am văzut pentru prima oară Parisul... Vii din Est, mi s-a spus. Tu nu ştii să foloseşti telecarul, poarta de la metrou,... interfonul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 6/1.

– Din fr. **est,** it. **est.**

ESTABLISHMÉNT s. n. Totalitatea celor care deţin puterea, care îşi impun autoritatea în viaţa socială şi care au interesul să menţină ordinea stabilită. Cf. DCR^2, NDN. *Ieri, săptămânalul satiric de investigaţii „Le Canard Enchaîné" a publicat un document care zdruncină establishmentul politic francez.* RL 2006, nr. 4 918, 8/4. *Modelul multiculturalismului britanic, atât de lăudat de establishmentul european, nu a făcut decât să ducă la separarea comunităţilor religioase.* ib. 2008, nr. 5 423, 11/2.

– Pronunţat: *establişment.*

– Din engl. **establishment,** fr. **establishment.**

ESTACÁDĂ s. f. **1.** Construcţie din bare de lemn, de metal sau de beton armat care delimitează intrarea într-un port sau, aşezată pe un fluviu, pe un canal navigabil, protejează podurile, navele etc. Cf. ENC. ROM., ABC MAR., LTR, LTR^2, DL, DM, DER, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, NDN.

2. (Mil.) Baraj construit de-a curmezişul unui curs de apă sau la intrarea într-un port cu scopul de a împiedica trecerea navelor inamicului, a minelor sau a altor obiecte plutitoare. *La fluvii, estacada se amplasează în faţa navelor ancorate... pentru a împiedica trecerea minelor de curent sau a îmbarcaţiunilor de atac inamice.* LTR^2, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DN^3, D. ENC., NDN.

3. Punte fixă construită perpendicular pe chei, la care acostează navele care nu se pot apropia de ţărm. *Au făcut pod meschin de lemn, înaintat puţin în mare, în chip de estacadă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 9. *Şoaptele îşi făcură din nou loc pe estacadă.* CONTEMP. 1953, nr. 376, 4/5, LTR^2, DL, DP, DM, DN^2, DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

4. Construcţie care susţine la o înălţime oarecare conducte, instalaţii de transport, diferite instalaţii industriale sau o cale de comunicaţie. Cf. NOM. MIN. I, 493, 509, LTR, LTR^2, DL, DP, DM, DER, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pl.: *estacade.*

– Din fr. **estacade.**

ESTAFILÁDĂ s. f. (Învechit, rar) Tăietură făcută cu un instrument ascuţit, mai ales pe faţă. Cf. ANTONESCU, D.

– Pl.: *estafilade.*

– Din fr. **estafilade.**

ESTAMPÁRE s. f. = stampare. Cf. NDN.

– Cf. fr. e s t a m p a g e.

ESTÁMPĂ s. f. v. **stambă.**

ESTÁNCIA s. f. Fermă şi crescătorie de vite în America de Sud, mai ales în Argentina. *Un mare mozaic, pe jos, de o violenţă coloristică uluitoare, reprezenta văcari argentinieni călări, gonind turme de cornute într-o estancia.* CĂLINESCU, S. 263, cf. DN^2, DN^3, NDN.

– Pronunţat: *estan-si-a.*

– Din sp. **estancia.**

ESTÁS s. n. v. **extaz.**

ESTĂSĂ s. f. v. **extaz.**

ESTÁSE s. f. v. **extaz.**

ESTASIÁ vb. I. v. **extazia.**

ESTASIÁRE s. f. v. **extaziere.**

ESTASIÁT, -Ă adj. v. **extaziat.**

ESTÁTIC adj., s. m. şi f. v. **extatic.**

ESTAVÉLĂ s. f. (Geol.) Orificiu carstic care funcţionează alternativ ca ponor şi ca izvor. *În cazurile în care estavela este situată într-o depresiune închisă, în perioadele când funcţionează ca izvor, poate da naştere unui lac carstic temporar.* D. GEOMORF., cf. DN^3, NDN.

– Pl.: *estavele.*

– Din fr. **estavelle.**

ESTÁZ s. n. v. **extaz.**

ESTÁZĂ s. f. v. **extaz.**

ESTAZIÁ vb. I. v. **extazia.**

ESTAZIÁRE s. f. v. **extaziere.**

ESTAZIÁT, -Ă adj. v. **extaziat.**

ÉSTEMP adv. v. **estimp.**

ESTEMPORÁL s. n. v. **extemporal.**

ESTÉNĂ s. f. (Maghiarism învechit, prin Transilv.) Stână **(1)**. Cf. LB 669, TAMAS, ET. WB.

– Pl.: *estene.*

– Din magh. **esztena.**

ESTÉNSIE s. f. v. **extensie.**

ESTENSITÁTE s. f. v. **extensitate.**

ESTENSÍV, -Ă adj. v. **extensiv.**

ESTENUÁ vb. I v. **extenua.**

ESTENUÁT, -Ă adj. v. **extenuat.**

ESTÉNZIE s. f. v. **extensie.**

ESTÉR s. m. Compus chimic rezultat prin combinarea unui alcool şi a unui acid organic sau anorganic oxigenat, prin eliminare de apă. *Dintre esterii acizilor organici cei mai importanţi sunt esterii care formează grăsimile animale şi vegetale..., iar dintre esterii acizilor anorganici cei mai importanţi sunt esterii halogenaţi (clorurile, bromurile şi iodurile...).* MINERVA. *Substanţele cu cari se tratează în acest scop pot fi: produsele din*

grupa cauciucului, pluta... lanolina, esterii celulozici. IONESCU-MUSCEL, TES. 51, cf. 126, id. FIL. 71, NOM. MIN. I, 208, 221. *Prin obținerea esterilor acetilici se determină numărul grupărilor alcoolice din molecula monozacharidelor.* MACAROVICI, CH. 548, cf. 126, 430, 488, 542. *Esterii organici au proprietăți foarte variate, cari depind de acidul și de alcoolul din cari au fost sintetizați.* LTR. *Cartofii tratați cu esterul metilic al acidului acetic naftalenic și-au oprit creșterea mugurilor timp îndelungat.* AGROTEHNICA, II, 17. *Procedeele generale de preparare a esterilor acizilor anorganici sunt analoge celor ale acizilor organici.* LTR[2], cf. DL, DM. *Reacția dintre alcoolul etilic și acidul acetic... duce la formarea esterului respectiv.* CHIM. AN. CALIT. 70, cf. 263. *Esterii acizilor organici constituie o clasă importantă de produși naturali sau sintetici.* DER, cf. DN[2]. *Esterii organici sunt lichide cu miros plăcut, întrebuințate în parfumerie și cofetărie, iar unii esteri anorganici sunt întrebuințați ca plastifianți, materiale de impregnare etc.* DTT, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pl.: *esteri.*

– Din germ. **Ester,** fr. **ester.**

ESTERÁZĂ s. f. (Chim., Biol.) Enzimă cu acțiune hidrolitică asupra unui ester, prin descompunerea acestuia în acidul și alcoolul respectiv. *Din grupul esterazelor fac parte și lipazele, fosfatazele și sulfatazele.* LTR, cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DN[3], D. ENC.

– Pl.: *esteraze.*

– Din fr. **estérase.**

ESTERELÍT subst. Rocă vulcanică albăstruie, care are structură porfirică, din familia dacitelor și a porfiritelor cuartiere. Cf. CANTUNIARI, L. M. 139, LTR, LTR[2].

– Din germ. **Esterellit,** fr. **estérellite.**

ESTERGÁI s. n. v. **estergă.**

ESTERGÁL s. n. v. **estergă.**

ESTÉRGĂ s. f. (Maghiarism, prin nord-vestul Transilv.) Strujniță **(3)**. Cf. TAMÁS, ET. WB., ALR SN II h 568, ALRM SN I h 382, L. ROM. 1965, 71.

– Pl.: *esterge.* – Și: **estergái** (ALR SN II h 568/325, ALRM SN I h 382/325), **estergál** (ALR SN II h 568/334, ALRM SN I h 382/334; pl. *estergaluri,* ALR SN II h 568/334) s. n.

– Din magh. **eszterga.** – **Estergai, estergal** < magh. **esztergál(y).**

ESTERIFICÁ vb. I. (Chim.) T r a n z. (f a c t.) A face să se obțină un ester prin reacția unui alcool cu un acid. *Acidul fosforic esterifică grupa alcoolică terminală din flavină.* MACAROVICI, CH. 642, cf. 636, DN[3], DEX[2], NDN.

– Prez. ind. pers. 3: *esterifică.*

– Din fr. **estérifier.**

ESTERIFICÁRE s. f. Reacție reversibilă dintre un acid și un alcool, cu formarea unui ester și cu eliminare de apă. *Din punct de vedere chimic aroma se datorește sau uleiurilor eterici... sau produselor de esterificare propriu-zise.* ENC. AGR. I, 318. *Un ester aromatic folosit în medicină este aspirina. Rezultă din esterificarea grupei fenolice din acidul salicilic cu acidul acetic.* MACAROVICI, CH. 542, cf. LTR. *Vitesa reacțiilor de esterificare variază mult cu structura alcoolilor.* LTR[2] VII, 302. *Esterificarea acidului acetic cu alcool etilic are loc în câteva ore.* CHIM. AN. CALIT. 70, cf. DER, DTT, M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, D. ENC.

– Pl.: *esterificări.*

– V. **esterifica.** Cf. fr. e s t é r i f i c a t i o n.

ESTERIÓR, -OÁRĂ adj., s. n. v. **exterior.**

ESTERIÓRE adj., s. n. invar. v. **exterior.**

ESTERMINĂ vb. I v. **extermina.**

ESTERMINÁRE s. f. v. **exterminare.**

ESTERMINÁT, -Ă adj. v. **exterminat.**

ESTERMINATÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. v. **exterminator.**

ESTERMINATÓRIU, -IE adj., s. m. și f. v. **exterminator.**

ESTERMINÁȚIE s. f. v. **exterminație.**

ESTERMINAȚIÚNE s. f. v. **exterminație.**

ESTERMINĂTÓR s. m. v. **exterminator.**

ESTERMINĂTÓRIU, -IE adj., s. m. și f. v. **exterminator.**

ESTERMINĂȚIÚNE s. f. v. **exterminație.**

ESTÉRN, -Ă adj. v. **extern.**

ESTERNÁT s. n. v. **externat[1].**

ESTÉT, -Ă s, m., adj. **1.** S. m. Nume dat, la sfârșitul secolului al XIX-lea, adepților unei orientări artistice care susținea existența unui frumos accesibil numai celor inițiați; (adesea cu o nuanță ironică) persoană ale cărei concepții artistice sunt dominate de cultul frumosului, considerat drept o valoare supremă; (rar) estetist **(2)**, estetizant **(2)**. *Oscar Wilde, șeful recunoscut al esteților englezi, a luat de la maestru... această mărire caracteristică a rolului artei.* PETICA, O. 355, cf. 356. *Cu toată silința lui de a atrage atenția publicului,... poetul nu mai rămăsese decât cu o gardă de „efebi" și de esteți.* LOVINESCU, S. I, 268. *Vom analiza un fragment... privitor la una din cele mai gingașe probleme ale maiorescologiei și, anume, la capitolul raportului dintre „universalitate și naționalism", ce a dat posiblilitate nu numai esteților să-l revendice pe T. Maiorescu, ci și naționaliștilor.* id. ib. VIII, 240, cf. SCRIBAN, D. *Imaginația artificioasă a estetului devalorizează natura, elimină patosul ei tradițional.* VIANU, A. P. 251, cf. CONSTANTINESCU, S. II, 343. *Esteții susțineau..., dimpotrivă, că Ioanide construia o biserică creștină cu elemente păgâne.* CĂLINESCU, O. VI, 173. *Amândoi sunt niște esteți rafinați, căci ei caută pretutindeni puritatea stilului.* id. ib. XI, 225, cf. XIII, 334. *Dryden e mai puțin critic și mai mult estet, adică un om care iubea frumosul în el însuși.* PERPESSICIUS, M. I, 345. *Ar însemna să ridicăm la rangul de valoare absolută estetica noastră clasică. Un lucru, la care Tillich, alături de atâția esteți contimporani, nu se poate decide.* BLAGA, Z. 280. *Ar fi timpul să spunem câteva cuvinte despre cariera acestui subțire... estet.* CAMIL PETRESCU, N. 124. *Pătrund pentru întâia oară într-o casă bogată, de ciocoi, de cărturari și de esteți.* VINEA, L. I, 385, cf. DL, DM. *Vom găsi la G. Călinescu..., în locul unui ochi de observator și de moralist, ochiul estetului.* N. MANOLESCU, A. N. I, 257. *Ion Luca fiind un clasicist, Mateiu este un „decadent" și un estet.* id. ib. III, 108, cf. M. D. ENC. *Baconsky este, în fond, un estet al melancoliei.* SIMION, S. R. III, 146, cf. DEX, DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ (Adjectival) *Din amărăciune a ieșit o poemă, din părere de rău o*

simfonie şi maiestrul estet are de ce să fie mulţumit. PETICĂ, O. 297. *Prozator estet, amator de lucruri frumoase pe care, în armonia lor decorativă, se complace a le regăsi.* VIANU, A. P. 248. *Paul Zarifopol, spirit independent, radical şi estet până în vârful unghiilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 115, 5/1.

2. Adj. Care ţine de estetism, privitor la estetism, caracteristic estetismului; estetist **(1)**, estetizant **(1)**. *Toată şcoala poetică estetă engleză a înrâurit asupra simbolismului francez.* PETICĂ, O. 371. *Două curente îşi împart scena literară. Pe de o parte, realismul liric şi artistic, pe de alta, curentul intelectualist şi estet.* VIANU, A. P. 12. *Studiezi pe Matei Caragiale? Opera sa nu va fi bine înţeleasă decât pe fundalul „estet" al epocii.* CONTEMP. 1968, nr. 1 116, 9/5. *M-am gândit să notez ceva din aceste străfulgerări violente... Dar nu la modul proustian, prea estet pentru ce vreau eu.* CĂRTĂRESCU, N. 74.

3. S. m. (Rar) Estetician. *Stilistica, aşa cum o concep criticii şi esteţii literari, se ocupă, în general, numai de mijloacele expresive.* IORDAN, STIL. 12, cf. 24. *E foarte îndreptăţită astfel atitudinea esteţilor germani... care, după Hegel, consideră activitatea artistică în funcţie de întregul moment cultural.* RALEA, S. T. I, 209. *Pentru criticii şi esteţii noştri această problemă are o existenţă pur teoretică.* L. ROM. 1959, nr. 2, 70.

– Pl.: *esteţi, -te.*

– Din fr. **esthète,** it. **esteta,** germ. **Ästhet.**

ESTÉTIC, -Ă subst., adj. **I.** S. f. **1.** Ştiinţă care studiază esenţa frumosului şi care se ocupă cu stabilirea legilor generale şi a categoriilor artei; totalitatea teoriilor care stabilesc natura artei, raporturile ei cu realitatea, metodele creaţiei artistice, criteriile şi genurile artei; p. e x t. obiectul de învăţământ respectiv. *Un copil de 8 ani ce va intra într-un institut, când va fi de ani 15 va fi destoinic să dea răspuns la întrebarea măcar oricăruia profesor asupra grămăticii, ritoricii, poeziii..., asupra loghicii, metafizicii... şi esteticii.* GOLESCU, S. 109. *Bazele pe care se vor face observaţiile nu vor fi altele decât baze generale de logică, de estetică, de retorică.* HELIADE, O. II, 122. *Programa materiilor ce au a să paradosi în shoalele publice a Moldovii... Anul I...: Loghica, metafizica, estetica, istoria pragmatică, înalta matematică.* AR (1837), 316[1]/28, cf. FL (1838), 10/38. *Înţelegeţi bine, domnilor, că aceasta ar fi o lucrare care nu ar răspunde nici la regulile esteticei, nici la acele eraldice.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 331. *Dizvoltarea ce au luat la noi teatrul naţional, emulaţia ce s-au deşteptat între autorii dramatici... sânt simtoame ce minesc literaturei române un viitori şi soţietăţii o shoală practică, mai ales când estetica, moralul şi o filologie rezonată vor prezidui la asemene lucrări.* ASACHI, O. I, 480, cf. id. I. VI/26, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 617[1]/18. *Germanul Butervec, în estetica sa literară,... recunoaşte că gloata de consonante aspre şi clănţănitoare, grămădite în limba germană unele peste altele, sună neplăcut.* FM (1844), 366[2]/1, cf. NEGULICI, STAMATI, V. 358[2]/4, POLIZU. *N-ar face rău compozitorii români... să studieze aceste arii din puntul de vedere al esteticei.* FILIMON, O. II, 341, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 212. *De am voi să esplicăm ce este frumosul în generalitatea sa,... ar trebui să abordăm, una după alta, toate problemele de estetică, şi astfeli să discutăm toată filosofia artelor.* CONV. LIT. II, 31, cf. COSTINESCU. *De aceste considerări mai înalte... nu credem oportun a se trata în literatura noastră, prea tânără încă pentru o estetică mai rafinată.* MAIORESCU, CR. I, 45. *Aceşti doi articoli de credinţă ai esteticei româneşti, din care unul se referă la archeologie, iar cellalt se poate numi etnologic.* ODOBESCU, S. II, 238. *Estetica se ocupă cu impresia frumosului,... întrucât această impresie e produsă printr-un obiect sensibil, un obiect de artă.* EMINESCU, O. XI, 414, cf. XIV, 916. *Estetica, fiind o ştiinţă exactă, arta nu poate fi lăsată pe mâna celor nepreparaţi ştiinţificeşte.* CARAGIALE, O. VI, 500. *Cu deosebire estetica, psihologia şi sociologia sânt acele ştiinţe de ale căror observaţiuni şi investigaţiuni se foloseşte actualminte critica literară.* REV. CRIT. I, 34, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *S-a putut cultiva astfel o estetică liberă care a ajuns la un grad de perfecţie necunoscut până aci.* PETICĂ, O. 355, cf. 354, GR. S. I, 15, RESMERIŢĂ, D. ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Binele nu merge însă fără frumos, precum frumosul nu merge fără armonie: morala în fond este, aşadar, şi o estetică.* LOVINESCU, C. IV, 149. *Estetica muzicală se ocupă în special de frumosul muzical, de frumosul realizat prin sunete.* CERNE, D. M. *Baumgarten, întemeietorul esteticii, având să precizeze domeniul noii discipline, afirma despre o cunoaştere prin sensibilitate.* STREINU, P. C. III, 63, cf. I, 90. *Estetica se despică astfel pentru noi într-o filosofie a artei şi o fenomenologie a structurii ei, analizate deopotrivă aci.* VIANU, E. 7, cf. 11. *Estetica a însemnat la început disciplina care denumeşte câmpul senzaţiilor şi treptat a dobândit înţelesul atât de deosebit de astăzi.* CARACOSTEA, E. 260. *Estetica, dacă nu e o ştiinţă strictă, este un mod de cunoaştere înlăuntrul unor fenomene specifice, care sunt operele de artă.* CONSTANTINESCU, S. II, 219. *Estetica este o disciplină... care s-a născut, inconştient sau nu, din nevoia simţită de o întinsă clasă de intelectuali de a vindeca lipsa sensibilităţii artistice prin judecăţi aşa-zise obiective.* CĂLINESCU, O. XV, 11. *S-a dedicat cu râvnă şi cu artă, spiritualului şi problemelor de estetică teoretică.* PERPESSICIUS, M. IV, 194. *Părerea că o operă artistică trebuie să placă nemijlocit, fără nicio pregătirea prealabilă, e invenţia unei estetice copilăreşti.* BLAGA, Z. 36. *Una din cele mai spinoase probleme ale esteticii moderne e aceea a stilului.* RALEA, S. T. I, 209, cf. 43, DL. *S-au mai desfiinţat câteva catedre, de pildă, la noi, estetica, logica, psihologia.* PREDA, C. I. P. II, 59, cf. DM, DER, URSU, Î. L. II, 260, DN[2]. *Teatrul, dramaturgia, arta spectacolului se guvernează după legi ale esteticii.* IST. T. II, 28. *Prilej a numeroase polemici, obiectul esteticii constituie încă o problemă deosebit de controversată.* D. TERM. L. *Orientarea în estetica filozofică am dobândit-o... în seminarul profesorului Liviu Rusu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 6/1. *Atât la seminarul de filozofie a culturii, cât şi la cel de estetică domnea o atmosferă academic - intimă, de mare libertate de opinii.* ib. 1970, nr. 101, 6/2. *Orientarea etică a esteticii.. apare statornic de-a lungul istoriei esteticii.* NOICA, D. 27, cf. D. ES., M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G. *Karl Philipp Moritz... este autor de romane.. de studii de poetică şi estetică.* MS. 1988, nr. 2, 11, cf. D. ENC., NDN. ◊ (Ironic) *Escelenţa Sa d. Titus Livius de Maiorescu..., profesor universitar de metafizică, estetică, logică, morală, psicologie şi istoria filozofiei.* EMINESCU, O. XV, 232. *Desigur, cât de afumată... nu mi-ar servi nişte zarzavaturi mai puţin indigeste decât principiile de estetică.* CARAGIALE, O. VII, 444.

2. Concepţie estetică **(II 1)** proprie unui filosof, unui artist, unui curent literar, unei mişcări artistice etc. *Vom vorbi despre tot ce se atinge de estetica teatrului melodramatic, fără a maltrata adevăratele talente sau a lăuda mediocrităţile.* FILIMON, O. II, 280. *În acest poem de tinereţe Poe expune un principiu al esteticii sale.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 49. *Estetica simbolismului... substituie versului turnat pe tiparul exact al gândirii, versul fluid, insesizabil.* LOVINESCU, C. VII, 39. *Baudelaire depăşise estetica romantismului, ca şi aplicaţiile lui eseistice.* STREINU, P. C. III, 73, cf. 145. *Impersonalitatea povestirii a fost punctul principal în estetica realismului şi naturalismului.* VIANU, A. P. 54. *Fundamentul esteticii maioresciene în 1867 este pur hegelian.* id. L. R. 149. *Rousseau admira pe atunci pe romantici, este evident. El se va despărţi... în curând de estetica lor, cam prea plină de retorică.* OPRESCU, I. A. IV, 28. *Conştient de contribuţia lui, fixat într-o estetică dramatică de naturalism clasic, Ion Luca aplică criterii precise, într-un domeniu în care e maestru necontestat.* CONSTANTINESCU, S. II, 102. *Estetica lui Maiorescu este un amestec de hegelianism... şi de schopenhauerism.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 353. *Opera aceasta nu putea să fie înţeleasă în lumina esteticii*

impresioniste. BLAGA, Z. 37, cf. 120. *Romanticii răstoarnă valorile. Estetica lor nu se inspiră de la frumos,... ci de la caracteristic.* RALEA, S. T. I, 163. *Înainte de a indica rădăcinile esteticii lui Mateiu Caragiale,... care se ridica, toată, împotriva realismului şi naturalismului, ar merita să situăm fugar romanul din 1929 în ansamblul prozei scriitorului.* N. MANOLESCU, A. N. III, 100, cf. 41. *Ar fi greşit să susţinem că „estetica" lui Blaga nu are decât semnificaţia unei apologii de curent.* TRIBUNA, 1970, nr. 694, 3/4. *În publicistica română, simbolistul Ştefan Petică pomeneşte primul, la începutul secolului XX, de estetica prerafaelită, la care şi subscrie ca poet.* DTL 348.

3. Totalitatea mijloacelor de realizare artistică a unei opere literare, muzicale, plastice etc.; (în special) totalitatea mijloacelor de exprimare a unei limbi sau ale unui scriitor, privite sub aspectul conţinutului lor expresiv. *Ne permitem... să arătăm lectorilor noştri ce este muzica „Bărbierului"... Meritele ei cele mai remarcabile vin de la estetica şi identitatea ce există între dânsa şi textul poeziei.* FILIMON, O. II, 249. *Faptul că o Cameră întreagă trebuie să discute moralitatea şi estetica unui tablou dovedeşte cât de mult pasionează arta lumea într-un astfel de oraş.* PETICĂ, O. 406. *Lirica modernă a suferit o diformare a esteticii ei cu poezia simbolistă.* CONV. LIT. LXVII, 247. *Obsesia verbală este, poate, un element de estetică mai remarcabil, ducând în mod necesar la problema atmosferei în poezie.* STREINU, P. C. I, 38. *Tudor Arghezi s-a condus de o estetică verbală... Căci nimeni..., dintre poeţii după Eminescu, n-a creat mai durabile tipare de expresie, mai răspândite forme şi mai noi... Opera sa este în primul rând o creaţie de limbă.* id. ib. II, 11. *Anghel recurge la cuvinte neologistice, în anumite împrejurări precise, a căror delimitare poate alcătui ca un început al unei estetice, consacrate acestei categorii lexicale.* VIANU, A. P. 253. *În general, în studiile de estetică a limbajului, se cuvine să ţinem seama de această cerinţă a compensaţiei.* CARACOSTEA, E. 33. *Cursurile lui inedite de semantică şi de estetica limbii române sunt preţioase sondări în spiritualitatea lingvistică română, intuiţii surprinzătoare, smulse din viaţa intimă a expresiei.* CONSTANTINESCU, S. II, 439. *Am spus că înţelegem estetica poeziei ca o retorică bizuită pe experienţă, care... arată nu ce este poezia ci cum este poezia.* CĂLINESCU, O. XV, 18. *De la un moment dat, pentru Macedonski estetica poeziei devine inseparabilă de estetica limbii, în virtutea principiului fundamental al unităţii dintre „fond" şi „formă".* L. ROM. 1966, 28, cf. 21. *O întreagă estetică a prozei (şi, implicit, a romanului) se află contestată aici.* N. MANOLESCU, A. N. III, 36. *Mă bate gândul să încep... şi un volum de eseuri având ca temă estetica poeziei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 12/1. *Arta lui poetică intelectualistă, îndrăzneaţă, nouă, însemna în epocă o sfidare la adresa esteticii conservatoare.* PALEOLOGU, S. L. 192.

4. Ansamblu de caracteristici corespunzătoare unor criterii de apreciere estetică, uneori intuitive. *Damele, fără a fi streine de estetică, nu au pretenţiile capricioase a deşărtăciunei ca pe aiurea.* FM (1847), 94[1]/28. *Pantof de casă grosolan, făcut dintr-o cizmă sau gheată, căruia i se taie cât mai jos căputa fără multă grije de simetrie sau estetică.* CARAGIALE, O. VII, 187. *Cei mai frumoşi, după estetica poporului român, sunt ochii negri.* CANDREA, F. 42. *Ah! lumea asta! Are estetica subţire..., o jigneşte orice nevaliditate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 112. *Bucureştii clădiţi în golurile lor de meşteri şi zidari italieni... intrau în faza betonului armat, şi, parţial, într-o estetică a lui de mai târziu nouă.* ARGHEZI, S. XVIII, 167, cf. X, 137, 172. *Asta numeşti dumneata ordine..., să-mi încurci toate cărţile?... Aveam socotelile mele, ordinea interioară sub aparenţa dezordinii, estetica culorii şi a formatului, şi-mi pusesem la o parte unele volume cu însemnări.* CĂLINESCU, O. I, 38. *Cum poţi permite tu, ca ministru, lui Ioanide să-ţi râdă în nas şi să strice estetica oraşului?* id. ib. VI, 175. *Estetica noilor locuinţe e deficitară şi sub alte aspecte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 68, 28/3.

II. Adj. **1.** Care se referă la sentimentul frumosului şi la percepţia sa; care aparţine esteticii **(I 1)**, referitor la estetică, specific esteticii; care este în conformitate cu principiile şi cu legile esteticii; (învechit) esteticesc. *Pentru aceaia creşterea cea sufletească se despărţeşte în creşterea cea intelectuală, cea estetică şi cea moralicească.* MAN. ÎNV. 97/17. *La San-Petersburg s-au fost aşezat operă italiană şi altile, care aceste mult au lucrat la sporirea politicirei estetice a Rosiei.* ASACHI, I. 324/21, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 617[1]/22. *La educaţia intelectuală, care formă inteligenţa pentru adevăr, se lipeşte... educaţia morală, al căria scop este a forma voinţa pentru bine, şi educaţia estetică, care formă simţibilitatea pentru a preţui frumosul.* BREZOIANU, Î. 124/22, cf. 127/31, STAMATI, V. 358[2]/6. *Altele se dezvoaltă cu ocazia unei modificări intelectuale, şi le raportăm la spirit; acestea sânt sentimentele estetice; formează sensibilitatea intelectuală.* ZALOMIT. E. F. 32/9. *Fiecare lucru frumos trebui să fie frumos... pentru simţul estetic sau moral.* BARASCH, I. 77/13, cf. POLIZU. *Aceste voace inocente şi curate, care în hor celebrează minunele Creaţiei şi binefacerile Providenţei,... deschid în sufletul copiilor îmbelşugate izvoare de emoţii şi de idei morale, estetice şi religioase.* CALENDAR (1862), 52/21, cf. CANELLA, V. 375, FROLLO, V. 212, COSTINESCU. *În ce constă dar moralitatea artei? Orice emoţiune estetică, fie deşteptată prin sculptură, fie prin poezie, fie prin celelalte arte, face pe omul stăpânit de ea... să se uite pe sine ca persoană şi să se înalţe în lumea ficţiunii ideale.* MAIORESCU, CR. II, 185. *Iluziunile provocate prin artele frumoase... pot servi la educaţiunea estetică a mulţimii.* CONTA, O. F. 482. *Simţimântul estetic este un ce fără patrie... Frumosul este pretutindeni frumos.* ODOBESCU, S. II, 242, cf. 252. *Oricât de neplăcut să fi fost spectacolul pentru simţul estetic al călătorului meu, el avu o influinţă salutară asupra eroului nostru.* EMINESCU, O. VII, 94. *Ştiinţa estetică generală este încă prea june.* id. ib. XIV, 926, cf. XIII, 64. *Cele mai grave chestiuni politice, etice, estetice etc. îl lasă indiferent.* CARAGIALE, O. VII, 45, cf. 295, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Arta adevărată cuprinde în sine profunda sa moralitate, căci emoţia estetică are un caracter social.* PETICĂ, O. 357, cf. 352. *Orice creaţie omenească, la baza căreia stă o raţiune superioară etică, estetică ori metafizică, devine un adevărat simbol.* PÂRVAN, I. F. 103. *Dă dovadă de o mare pricepere şi de o serioasă cultură estetică.* IBRĂILEANU, SP. CR. 167. *Natura nu-i pentru el o confidenţă... Ea este un bogat şi mereu înnoit prilej de emoţii estetice, de visare.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 48, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Critica nu este numai o ştiinţă de principii, ci şi o problemă de gust literar, de sensibilitate estetică şi de simţ de nuanţe în evaluări...* LOVINESCU, S. VIII, 24. *Criteriul estetic impune de la sine o alegere şi, deci, o limitare prin eliminări şi introducerea unei scări de valori judicios motivată.* id. ib. 142. *Literatura clasică s-a dovedit foarte folositoare ca educaţiune estetică şi îndrumare morală.* ARH. OLT. XII, 165. *Chiar şi consideraţii de natură estetică pot fi... hotărâtoare la răspândirea şi mai ales la restrângerea unei rostiri.* PUŞCARIU, L. R. I, 32, cf. SCRIBAN, D. *Este o constatare plină de consecinţe, pentru întreg domeniul studiilor estetice şi literare, faptul că limbajul omenesc este însufleţit de două intenţii.* VIANU, A. P. 15, cf. id. P. 75. *Era greu prin urmare ca toţi să se plece în faţa unor legi estetice prea rigide.* OPRESCU, I. A. IV, 198. *În domeniul estetic, maeştrii săi de căpetenie Hegel şi Schopanhauer i-au dat elementele de orientare.* CONSTANTINESCU, S. I, 259. *Alimentată de mediul muzical german..., sensibilitatea estetică a lui Caragiale îşi dezvăluie o latură nouă.* id. ib. II, 40. *Luate în absoluitate, principiile lui estetice se pot discuta, ca instrumente de îndrumare a culturii române ele şi-au atins ţinta.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 358, cf. id. XVI, 295. *Se poate vorbi de o adevărată emoţie estetică de esenţă religioasă.* PERPESSICIUS, M. I, 146. *Deşi încărcată de semnificaţii echivoce, „natura" e recomandată ca supremă valoare estetică.*

BLAGA, Z. 289. *Acustica estetică urmăreşte progresele artei muzicale şi caută metodele ştiinţifice de perfecţionare a instrumentelor de muzică.* CIŞMAN, FIZ. II, 6. *Criteriile estetice nu trebuie confundate cu cele etnografice.* CIOCULESCU, I. C. 134, cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 260. *Concepţia poetului despre „armonia imitativă", urmată de exerciţii corespunzătoare, reprezintă prima încercare românească de interpretare şi teoretizare estetică a unui fenomen lingvistic obiectiv, graţie căruia stilul poetic câştigă... în flexibilitate şi sonoritate.* L. ROM. 1966, 25, cf. DN[2]. *Criticul care nu urmăreşte, fie şi cu mari pauze, concertele, nici expoziţiile.. va avea în mod inevitabil o percepţie estetică mai săracă.* CONTEMP. 1968, nr. 1 116, 9/5. *Mai adânc, sufeream o altă înrâurire, pur artistică, la nivelul straturilor originare ale vocaţiei mele estetice: aceea a picturii, a sculpturii şi a muzicii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 6/3. *Lucian Blaga admite caracterul posibil estetic şi al naturii, pe care însă îl disociază cu rigurozitate de natura estetică a artei, care singură îl preocupă.* TRIBUNA, 1970, nr. 694, 3/3. *Ignorând specificul artei, diferite şcoli estetice au asimilat în secolul al XIX-lea principii din alte ştiinţe.* D. TERM. L. 126. *Direcţia estetică în critica literară a fost iniţiată, ca fenomen cultural, de către revista „Convorbiri literare" şi mentorul ei, T. Maiorescu.* D. ES. 112, cf. M. D. ENC., DEX, DTL 158, DSR, V. BREBAN, D. G. *Puţini sunt poeţii cu o atât de bine însuşită educaţie estetică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 11/1, cf. D. ENC., NDN. *Meritul său primordial constă în adoptarea criteriului estetic în judecăţile de valoare şi, implicit în stabilirea poziţiilor ierarhice ale scriitorilor.* DGLR II, 629. ◊ (Ironic) *„Artă fără tendinţă şi tendinţă cu artă...", – 65 de file, cu va urma – studiu estetic de palpitantă actualitate!* CARAGIALE, O. II, 168. *Nu-mi azvârl cu paharul în cap pentru cine ştie ce controverse estetice.* C. PETRESCU, C. V. 306. *Lângă sofaua lui Saferian se găseau două mormane de covoare persane... sustrase din emoţie estetică circulaţiei comerciale.* CĂLINESCU, B. I. 420. ◊ (Adverbial) *Caută, cu subtilitate,... să pledeze literar şi estetic, pentru o mişcare spirituală declarat antiliterară şi antiestetică, cum a fost suprarealismul.* STREINU, P. C. III, 323, cf. 60. *Prima lucrare a istoricului literar este aceea a cunoaşterii foarte atente şi complexe a textelor, pe care urmează apoi să le explice istoric şi să le aprecieze estetic.* VIANU, L. R. 15.

2. Care se referă la totalitatea mijloacelor de realizare artistică ale unei opere literare, muzicale, plastice etc.; (în special) care se referă la totalitatea mijloacelor de exprimare ale unei limbi sau ale unui scriitor privite sub aspectul lor expresiv. *Nu ţ-au plăcut limba aceasta...; ai cârtit-o şi ai vrut a auzi ceva mai plăcut, mai frumos şi mai estetic; ai vrut ca limba d-tale... să se îmbrace într-un vestmânt... mai de gust, adică mai poetic.* FM (1847), 185[1]/6. *Cugetul e ca un fundament, iară vorba ca un edificiu... Ferice de naţia ce onorează fundamentul acest divin, ferice zic de ea, deacă rădică deasupra aceluia un asemenea edificiu naţional, plin... de simetrie şi de gust estetic.* CÂMPEANU, GR. ROM. VI/24. *Cu atât mai puţin ne este iertat... a nu şti schimbările prin care a trecut limba noastră, a nu respecta prezintele ei, auzul, eufonia, mai pe scurt legile gramatice şi estetice care s-au învăscut în limbă.* RUSSO, S. 63. *Rugăm pe d. Millo să binevoiască a ne face să vedem din când în când pre Melpomena română apărând în scena noastră, nu însă sub figura lui Bogdan cel Chior..., ci sub forme mai estetice, mai fidele adevărului, artei dramatice şi bunului simţ.* FILIMON, O. II, 273, cf. 251. *Din publicarea acestor poezii rezultă o lipsă deplină de gust estetic.* CONV. LIT. IV, 84. *Am asămănat pe Negruzzi cu Mérimée... Amândoi aveau condeie de oţel mlădios, cu care ştiau a cizela foarte fin limba de care se serveau. Ei aveau deopotrivă simţul estetic în producerile lor şi posedau acelaşi farmec de naraţie.* ALECSANDRI, O. IV, 371. *Nici starea noastră literară nu poate fi deodată bună, ci trebuie să treacă încă prin multe schimbări până va ajunge la o expresie mai estetică.* MAIORESCU, CR. I, 247. *S-ar fi ivit şi în trecutul nostru cel mult turburat manifestaţiuni estetice cari, în felurite ramure ale artelor, continuă până la oarecare punt un adevărat stil românesc.* ODOBESCU, S. II, 235. *Nici o producţiune estetică nu va face să bată mai cu mândrie inima românului, decât acelea care se vor inspira... din cele mai glorioase tradiţiuni străbuneşti.* id. ib. 243. *Fiecare din piese e precesă de o introducere în genere bine scrisă, care espune clar coeziunea internă şi valoarea estetică şi etică a piesei.* EMINESCU, O. IX, 87. *Anul 1863 vede apărând pe tărâmul literaturii estetice... reeditarea a două opere însemnate.* XENOPOL, I. R. XIV, 116, cf. VI, 207. *Vreo douăzeci de ani ei stăpâniră terenul şi, printr-o literatură din care numai o mică parte are o valoarea estetică, ei pregătiră calea pentru adevăraţii scriitori care trebuiau să vie.* IORGA, C. I. II, 140. *Astăzi lipseşte şi spiritul şi tehnica şi simţirea estetică. Publicul nu are nici o legătură sufletească cu arta plastică şi în zadar am căuta acea vibrare armonică şi caldă care unea... pe artist cu poporul.* PETICĂ, O. 385. *Eminescu... vrea ca rima să fie, prin ea însăşi, un element estetic al poeziei.* IBRĂILEANU, S. L. 168. *Prin această magie a cuvintelor scriitorul înţelege tocmai valoarea estetică a cuvintelor, posibilităţile artistice infinite pe care le oferă asocierea, îmbinarea, aranjarea verbelor în vederea obţinerii unui efect de artă.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 134. *Orice operă de artă porneşte de la un material amorf şi cenuşiu, valabil numai prin prelucrarea lui în substanţă estetică.* LOVINESCU, S. II, 7. *Pictorii consideră valoarea estetică a tabloului nu după elementele funcţionale, ce au fost respectate, ci după puterea proprie de sugestie.* CONV. LIT. LXVII, 256. *Literatura, zicea el, trebuie să fie numai estetică şi numai realizare artistică.* SADOVEANU, O. XIX, 107. ***O** opoziţie irelevantă din punct de vedere semantic poate servi spre scopuri estetice, căci fonemul nu este numai un slujbaş al gândului, rolul lui nu e numai semantic, ci... are şi o înfăţişare simandicoasă.* PUŞCARIU, L. R. II, 229. *Sunt considerate ca satisfăcând nevoile estetice aşa-numitele figuri de stil.* IORDAN, STIL. 12. *Eminescu pune în valoare virtualităţile estetice ale limbii româneşti.* ROSETTI, S. L. 58. *Orice caracterizare critică de aci începe, surprinzând constantele de sensibilitate ale poetului, legându-le organic, adică în expresia lor estetică.* CONSTANTINESCU, S. I, 111. *Evocarea parnasiană, ca şi trecerea la „modul interior" sunt două principii estetice alternative, două metode poetice, pe care spiritul cercetător al dlui Barbu le-a experimentat.* id. ib. 185. *Oricât ar susţine unii că nu este ierarhie în poezie, ci numai poezie pur şi simplu şi că un sonet bun face cât un lung poem, experienţa estetică ne arată că există o poezie profundă şi o poezie superficială.* CĂLINESCU, O. XV, 54. *Acuta sa analiză estetică subliniază şi pune în valoare extraordinarele merite.* PERPESSICIUS, M. III, 212, cf. 117. *O altă funcţiune estetică a metaforei... este aceea de a sublinia unitatea dintre felurite date ale sensibilităţii.* VIANU, M. 78. *Să nu uităm că receptivitatea estetică nu e în stare de nativitate, ci e totdeauna alterată de un anume gust impus de opere existente.* BLAGA, Z. 36. *Perfecţia stilului său, care aminteşte prin arhitectonică de A. France şi prin muzicalitate de M. Barrès, constituie o mare revoluţie lingvistică: fuziunea vechii limbi cu cea contemporană într-o sinteză estetică.* RALEA, S. T. I, 13. *Ideile lui Macedonski despre aspectul estetic al limbii reprezintă... un act de pionierat.* L. ROM. 1966, 25. *Autenticitatea fiind în „Craii" de natură estetică, romanul se pune, începând de la limită, sub pecetea artei.* N. MANOLESCU, A. N. III, 109. *Versurile în genere exacte şi fidele... sunt, din punct de vedere estetic, încă nişte schiţe de lucru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 22/1. *Poemele n-au mare rezonanţă estetică, doar câte un vers este memorabil.* SIMION, S. R. III, 142, cf. 130. *Tot ce e deosebit de limbajul curent are o funcţie estetică.* IVĂNESCU, I. L. R. 17. *Dar un ochi cât de cât format nu putea să nu observe de la început rafinamentul estetic, duetul grafic coerent şi emoţionant al unui mare artist.* CĂRTĂRESCU, N. 22. ◊ (Adverbial) *Estetic însă, ca*

manifestare artistică, ei nu seamănă cu nimeni, își urmează cu perseverență impulsul și produc opere excelente. OPRESCU, I. A. IV, 106. *De la admirabila sinteză lirică din „Păunul", până la „Uvedenrode" și „Domnișoara Hus", punctele cardinale ale erotismului său divulgat estetic, d. Barbu rămâne într-o atitudine ideativă și simbolistă.* CONSTANTINESCU, S. I, 186. *Acțiunile și reacțiunile dintre eroul de epopee și natura dimprejurul său e canavaua pe care sunt brodate estetic aproape toate bucățile sale mai importante.* RALEA, S. T. I, 11. *Viziunea generală a poemului este... simplificator politică și foarte puțin lirică pentru a supraviețui estetic.* SIMION, S. R. III, 77. ♦ (Despre scriitori, critici etc.) În ale căror opere predomină preocuparea pentru aspectul artistic. *Alescandri, Bolintineanu și Odobescu sânt scriitori estetici și nu eruditi reflexivi, și fiindcă în materie de limbă urechea lor singură face mai mult decât capul a o sută de filologi.* MAIORESCU, CR. I, 382. *Se voiește și teoretician estetic în domeniul poeziei.* CONSTANTINESCU, S. II, 219. *Ce ar putea spune despre Blaga, poet cu viziune a lumii și totdeodată dialectician estetic, un istoric literar nefilozof?* CĂLINESCU, O. XV, 89. *Mai puțin cunoscută... este relativa opoziție dintre cele două capete ale interpretării literare între punctul de vedere al filologului și cel al criticului estetic.* VIANU, L. R. 38. *Istoria criticii este plină de gafele interpreților estetici neatenți la datele filologiei și ale istoriei.* id. ib. 46.

3. (Care constituie un ansamblu de caracteristici) care corespund unor criterii de apreciere estetică, uneori intuitive. Cf. CÂMPEANU, în CONTRIBUȚII, I, 181. *În legătură cu jocul călușerilor merită să vorbim și de jocul lor cu fetele, dintre care... cel mai frumos, mai estetic și mai compus din mai multe figuri este acela care... se numește haidău.* FRÂNCU – CANDREA, M. 133. *Nu mai este fata greoaie de altădată, ci părea personificarea estetică a cuviinței femeiești.* D. ZAMFIRESCU, A. 68. *O iubire acordată ca un premiu pentru calități estetice, morale și intelectuale... nu este iubire.* IBRĂILEANU, A. 105. *Facultatea mea de iluzionare fiind disponibilă, convertisem eminente însușiri biologice în atribute estetice.* id. ib. 119. *Spectacolul acesta e tot așa de puțin estetic ca și celălalt.* SADOVEANU, O. VII, 124. *Dorința de o viață întreagă... a fost ca să-și vadă bogatele-i colecții... într-un muzeu public regional, cu un local corespunzător cerințelor estetice și științifice.* ARH. OLT. XIX, 37. *Pieptănatul propriu-zis al părului are în primul rând scop igienic și numai în al doilea rând scop estetic.* APOLZAN, P. I. 96. *Zidarul ascultă aceste deziderate cu calm și înțelegere, fiindcă era obișnuit să construiască locuințe nu după rațiuni estetice și arhitectonice, ci după instrucțiile clienților.* CĂLINESCU, O. IV, 129. *Să existe o ambianță cât mai plăcută, întreținută de aranjarea estetică a mesei.* ABC SĂN. 25. *Anatomia artistică studiază în special laturile estetice ale alcătuirii corpului omenesc (dimensiuni, proporții...).* ib. 31. ◊ (Ironic) *Nu, cârnațul ar fi ceva mai estetic, fiindcă e mai subțire, mai delicat* (a. 1845). BARIȚIU, C. II, 308. *Idealul estetic consistă pentru femei într-o aluniță așezată împrejurul gurii.* ARGHEZI, P. T. 116. ◊ (Adverbial) *Londra, estetic și arhitectonic vorbind, e un oraș urât.* RALEA, S. T. I, 276. *Feciorul aduse un braț de ramuri de liliac pe care îl împărți în vaze. Pictorul interveni... enervat, căci nu era mulțumit de efectul artistic și le împrăștie estetic.* CAMIL PETRESCU, N. 136.

4. (În sintagma) *Chirurgie estetică* = ramură a chirurgiei plastice care are ca scop corectarea aspectului exterior al corpului și, mai ales, al feței. *Doctorul Felix se specializase în chirurgia estetică.* VINEA, L. I, 394. *În domeniul chirurgiei estetice medicina românească deține... o performanță.* CONTEMP. 1972, nr. 1 324, 10/1.

III. S. n. (De obicei art.) **1.** Categorie estetică **(II 1)** prin care se desemnează ansamblul însușirilor și al fenomenelor studiate de estetică **(I 1)**; domeniul esteticii. *Eticul, esteticul, metafizicul absolut,... ritmic, nu-s decât forme relative ale spiritualului în continuă luptă și devenire.* PÂRVAN, I. F. 116. *Esteticul, eticul și etnicul sunt... valori deosebite, și-i revine tocmai lui Maiorescu meritul de a le fi disociat pragmatic la începuturile confuze ale literaturii române.* LOVINESCU, S. I, 59. *În faptul semnalării existenței unei treceri de la noțional la estetic se indică esențialul experienții mele artistice, întemeiată nu numai pe clasica diferențiere a formei de fond.* id. ib. II, 99. *În literatura noastră, critica îndeamnă cu perseverență pe scriitori la abandonarea contingentului pentru estetic.* STREINU, P. C. I, 13. *Concilierea eticului și a esteticului – în caracteristicile stilului cultural – este, evident, o ipoteză puțin verificabilă istorice*ște. CONSTANTINESCU, S. I, 253. *Dl Tudor Vianu își cantonează cercetarea, deocamdată, în bibliografia germană culminând în directiva fenomenologică, ce izbutește să elibereze esteticul din stratele eterogene.* PERPESSICIUS, M. IV, 194, cf. I, 356. *Esteticul nu consistă în nici unul din cele două procese de conștiință (intropatie și abstracțiune), ci într-o realizare sui-generis a lor; și anume: în realizarea lor pe planuri intuitive improprii.* BLAGA, Z. 55. *Ideea fixă a esteticului pur poate servi drept diagnoză pentru un moment istoric.* RALEA, S. T. I, 205. *Indiferent... de sensul pe care-l dă esteticului, I. Negoițescu e un foarte fin critic, mai ales de poezie.* CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 3/6. *Dacă celelalte acte filosofice ridică la sensul ideal al ordinii, esteticul e sortit să redea imaginea ei sensibilă.* NOICA, D. 26. *Apariția și dispariția unor curente literare, ca și redescoperirea lor, au cauze în afara esteticului, ce potențează o anume sensibilitate și apercepție valorică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 9/1. *Tudor Vianu... excludea frumosul natural din sfera esteticului.* TRIBUNA, 1970, nr. 694, 3/3. *La Sainte-Beuve lectura și critica nu părăsesc..., așa cum s-ar părea,... domeniul esteticului.* L 1971, nr. 484, 7/5, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. (Rar) Calitatea a ceea ce este estetic **(II 2)**; realizare artistică a unei opere literare. *„Ciocoii" lui Filimon sunt o operă viabilă, o frescă neisprăvită...; o frescă, în care semnificativul înăbușă esteticul, iar cronologicul dăunează compoziției.* LOVINESCU, S. I, 193. *Rezultă foarte clar că esteticul e luat în sens de realizare formală, uneori chiar stilistică.* CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 3/4.

IV. S. m. (Rar) Estetician. *Cele mai disparate spirite s-au putut întâlni...: veselul voltairian Pogor cu sistematicul politic Carp,... închisul estetic Burghele cu vârtosul glumeț Creangă.* MAIORESCU, CR. II, 338. *Esteticii au mers până a indica pentru fiecare tonalitate caracteristicile ei proprii.* CERNE, D. M. I, 155, cf. SCRIBAN, D. *Toate aceste autocorecțiuni indică un tip de civilizație și cultură și le însemnăm cu gândul la esteticii riguroși.* ARGHEZI, S. XXXIII, 60.

– Scris și: (învechit, rar) *esthetic.* CANELLA, V. 375. – Pl.: *estetici, -ce.* Gen.-dat.: **(I)** *esteticii* și (astăzi rar) *esteticei.*

– Din fr. **esthétique,** lat. **aesthetica, aestheticus, -a, -um,** it. **estetica, estetico,** germ. **Ästhetik, ästhetisch.**

ESTETICALEMÍNTE adv. v. **esteticamente.**

ESTETICAMÉNTE adv. (Învechit) Esteticește **(1)**. Cf. SFC II, 189, 191, 195, COSTINESCU.

– Și: (învechit, rar) **esteticalemínte** adv. în SFC II, 189, 191, 195.

– Din it. **esteticamente,** fr. **esthétiquement.**

ESTETICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Estetic **(II 1)**. *Cultivirea facultatei de a simți sau creșterea cea esteticească.* MAN. ÎNV. 117/21. *Idilele, fiindcă sânt o izvodire firească alcătuită de stihuri poeticești,... la cele mai multe noroade pre pământ, dacă au ajuns în gradul cel adevărat al închipuirii esteticești, s-au făcut cunoscute.* F. DUM. I, 86[1]/13. *A auzi o așa sentenție în public promulgată de la un literator, de la un autor așa delicat cu atâta*

gust esteticesc... nu e un lucru de toate zilele. FM (1844), 32[1]/35, cf. URSU, Î. L. II, 260.

– Pl.: *esteticeşti.*

– Cf. lat. a e s t h e t i c u s, - a, - u m, germ. ä s t h e t i s c h.

ESTETICÉŞTE adv. **1.** Din punct de vedere estetic **(II 1)**; (învechit) esteticamente. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 617[1]/24, COSTINESCU. *Judecată în sine,... improvizaţia constituie chiar o piedică reală...; judecată... din punctul de vedere al mutaţiei fenomenului estetic în valoare socială, ea este însemnată, dând putinţa unui auditor, neinteresat astfel esteticeşte, de a asista la însuşi misterul creaţiei.* LOVINESCU, S. II, 149. *Nu crimele lui Macbeth interesează esteticeşte, ci unghiul spiritual sub care sunt văzute.* id. ib. V, 27. *Chiar bradul singuratec, deşi ciuntit... continuă să repete în mod fragmentar schema frumuseţii răpite; adică e frumos totuşi, deoarece mai posedă doi ultimi termeni, fie tulpina şi coroana, care într-o unitate inseparabilă se valorifică esteticeşte reciproc.* STREINU, P. C. I, 90. *Un naiv cântec din copilărie, care răsună odată cu amintirea lui, poate să mă încânte din pricina zilelor fericite pe care le evoacă şi prin urmare pentru un motiv esteticeşte inadecuat.* VIANU, E. 45. *O părăsire prea mare a personagiilor din „Germinări" va scădea esteticeşte din profunzimea volumelor ulterioare.* CONSTANTINESCU, S. I, 204. *Orice relaţie între opere rămâne exterioară, neputându-se..., esteticeşte vorbind, stabili vreo legătură cauzală între Dante şi Shakespeare.* CĂLINESCU, O. XV, 75, cf. 77. *Scrie pagini severe împotriva decadentismului pe care-l consideră esteticeşte inferior chiar când autorul e talentat.* RALEA, S. T. III, 221, cf. SFC II, 145. *Esteticeşte, stereotipia ne lămureşte asupra chestiunii originalităţii.* IST. LIT. ROM. I, 228. [Romanul] *e primul gen care-şi măsoară valoarea în raport cu succesul de vânzare: devine o marfă, înainte de a se constitui esteticeşte într-un gen literar.* N. MANOLESCU, A. N. I, 72. *Literatura propriu-zisă... acum începe să dea primele sale opere viabile esteticeşte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 8, 9/3. *Mai viu, esteticeşte, decât poeziile lui de dragoste este „Jurnalul" citat, în care transpar exaltarea şi teama obscură de moarte.* SIMION, D. P. 256.

2. Din punct de vedere estetic **(II 2)**. *Amorul e sentimentul cel mai complex, deci un material foarte productiv esteticeşte, adică foarte propriu unei opere literare.* IBRĂILEANU, S. L. 66. *Posibilităţile estetice ale oricărei atmosfere în poezie nu le vom discuta, deoarece nimeni nu mai crede altfel astăzi, totul fiind posibil esteticeşte.* STREINU, P. C. I, 38, cf. II, 187. *Aspectul propriu-zis artistic, adică acela care este făcut din gruparea materialelor, inexpresive esteticeşte atâta timp cât artistul nu le-a supus prelucrării lui.* VIANU, A. P. 6. *De aceea spuneam că Vlaicu e un simbol, un individ ce rezumă tipic o electivitate şi cel mai realizat esteticeşte dintre personagii.* CONSTANTINESCU, S. II, 149. *Poezia dlui Octavian Goga,... esteticeşte, reprezintă mai puţin decât a lui Iosif.* PERPESSICIUS, M. I, 348.

– **Estetic** + suf. *-eşte.*

ESTETICIÁN s. m. Persoană care se ocupă cu estetica (v. e s t e t i c **I 1**), specialist în estetică; (rar) estet **(3)**, estetic **(IV)**. [Este] *un estetician ale cărui studii critice n-au nici cea mai mică aluzie supărătoare.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 609. *Esteticianul... observă că atunci o concepţiune ajunge a deveni sorginte de efecte artistice şi poate fi utilizată pentru producerea de emoţiuni estetice când s-a întins şi adâncit în suflete.* ARHIVA, I, 423, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Întrebarea pusă de esteticienii moderni de până acum a fost: în ce condiţiuni fenomenul care are o valoare etică ia o valoare estetică.* PETICĂ, O. 357. *Acest estetician fin nu a putut... să se entuziasmeze de o operă românească, numai pentru că e românească.* IBRĂILEANU, SP. CR. 213, cf. RESMERIŢĂ, D. *Eseist, estetician şi filosof, ziarist, a colaborat la multe reviste şi ziare.* MINERVA, 192, cf. CADE. *De la un estetician ca Tudor Vianu nu se putea aştepta decât o atitudine estetică faţă de artă.* LOVINESCU, S. VIII, 257. *Poetul „florilor maladive" şi al „poemelor în proză"... zăcuse în epocă necunoscut, ca şi esteticianul şi criticul.* STREINU, P. C. III, 74, cf. SCRIBAN, D. *Această artă superficială şi factice nemulţumeşte şi scandalizează pe tinerii pictori şi esteticiani ai epocii.* OPRESCU, I. A. IV, 85. *Polemist, filolog, jurist, estetician,... memorialist, Titu Maiorescu... a însumat structural toate aceste feţe.* CONSTANTINESCU, S. II, 108, cf. 220. *E adevărat că esteticienii încearcă apoi să clasifice fenomenele artistice sau să studieze formele, cu o oarecare pretenţie de metodă naturalistică.* CĂLINESCU, O. XV, 15, cf. id. IST. LIT. ROM. 353. *Dl Tudor Vianu uneşte,... după ce le-a experimentat în parte, cele două registre, al criticului literar şi al esteticianului.* PERPESSICIUS, M. IV, 193, cf. II, 249. *Titu Maiorescu a fost... estetician şi critic literar, filozof al artei şi judecător al ei.* VIANU, L. R. 148, cf. id. P. 190. *Esteticienii de lege veche vor considera... această eliminare a conţinutului important-omenesc din opera de artă ca o sărăcire a procesului estetic.* BLAGA, Z. 116. *Esteticianul german uită că expresivitatea înseamnă comunicativitate specială.* RALEA, S. T. I, 223. *Doctor în filozofie de la München, elev al esteticianului Geiger.* BENIUC, M. C. I, 28. *Acesta este secretul... publicisticii sale, în care criticul social se transformă în critic teatral, muzical sau în estetician.* CIOCULESCU, C. 59, cf. DL, DM. *Catedra de vioară... n-a fost invitată în juriul internaţional (în care au intrat compozitori, esteticieni, teoreticieni).* M 1965, nr. 3, 22/1. *Macedonski nu este numai primul poet, dar şi cel dintâi „estetician" român, care începe să pună cu regularitate... probleme de estetică a limbii.* L. ROM. 1966, 21, cf. DN[2]. *Dintre esteticienii „eului poetic" doar Croce trage această concluzie radicală: personalitatea poetică a scriitorului nu se confundă cu personalitatea sa „practică".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 4/3. *Esteticienilor puri să le dea de gândit aforismul lui Vauvenargues: „Ca să ai gust trebuie să ai suflet".* STEINHARDT, J. 371, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ (Ironic) *Academiile din lume, psihologii, esteticianii ar trebui telegrafic anunţaţi că în Iaşi un fenomenal şi modest cugetător român a descoperit... cheia magică a percepţiei estetice.* CONSTANTINESCU, S. III, 191.

– Pronunţat: *-ci-an.* – Pl.: *esteticieni* şi (astăzi rar) *esteticiani.*

– Din fr. **esthéticien.**

ESTETICÍSM s. f. (Rar) Estetism. Cf. MINERVA.

– Din fr. **esthéticisme,** germ. **Ästhetizismus.**

ESTETÍSM s. n. Orientare artistică şi literară apărută în Anglia, la sfârşitul secolului al XIX-lea, ca o reacţie împotriva curentului naturalist, care se caracterizează prin cultivarea virtuozităţii formale, a rafinamentului şi a unei atitudini exclusiviste; concepţie artistică şi literară care susţine primatul şi autonomia valorilor estetice; (rar) esteticism. *Estetismul care se dezvoltă după aceea purcede de la Ruskin, admiţând arta ca supremul scop al vieţii.* PETICĂ, O. 355, cf. 381. *Unii şi-au ridicat la început scuturile împotriva materialismului istoric şi a criticei gheriste, care tindea să ia locul estetismului maiorescian.* LOVINESCU, S. VIII, 165, cf. 206. *Estetismul vremii noastre şi-a afirmat apogeul odată cu asumarea instinctivă a teoriei poeziei pure.* STREINU, P. C. I, 86, cf. III, 143. *Estetismul este acea atitudine care reactivează în realitate numai valori de artă, rămânând într-acestea închisă celorlalte valori ale culturii sau profesând chiar o anumită ostilitate faţă de ele.* VIANU, E. 56. *Originalitatea sa a provenit din curajul... de a se menţine în sfera de mijloace a clasicismului academic, într-o vreme care, prin realism artistic şi liric, prin estetism şi intelectualism, producea o radicală schimbare a artei de a scrie.* id. A. P. 282. *Estetismul lui Maiorescu, cultul*

expresiei, care-i o dogmă-n critica lui, departe de a fi dăunat scriitorilor pe care i-a patronat şi impus, este încă unul din titlurile de glorie ale bătrânului critic. CONSTANTINESCU, S. II, 96. *În discuţiile purtate între apărătorii specificului naţional în artă şi moderniştii estetismului pur, aceştia din urmă au invocat... ca o ilustraţie a teoriei lor opera dlui Arghezi.* RALEA, S. T. I, 30, cf. DL, DM, DER, DN^2. *Se pare că teama de a nu face critică psihologică sau sociologică îl alungă pe I. Negoiţescu în estetism.* CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 3/6. *Descoperim,... în însăşi limba poeziei lui Mateiu Caragiale, o caracteristică fundamentală a întregii opere şi anume tendinţa spre contrafacere artistică, spre artificialitate, spre estetism.* N. MANOLESCU, A. N. III, 85, cf. 96. *Această nouă formă a estetismului nu e altceva decât sterilitate, uscăciune, lipsa unui suflu uman.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 85, 5/4. cf. D. TERM. L, D. ES., M. D. ENC., DEX, DTL. *Estetismul de vocabular, plăcerea formelor accidentate, hipnoza fastului terminologic... etc. reprezintă doar suprastructura unei bogate sentimentalităţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/4, cf. DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Din fr. **esthétisme,** it. **estetismo.**

ESTETÍST, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care ţine de estetism, privitor la estetism; caracteristic estetismului; estet **(2)**, estetizant **(1)**. *Stăpâneşte un punct de vedere estetist acela care, în faţa unei opere ştiinţifice, în loc să se intereseze de substanţa cercetării,... judecă numai darul de scriitor al cercetătorului.* VIANU, E. 56. *Neatenţia pentru realitate, substanţa în care se plăsmuieşte fapta morală şi preţuirea cu mult superioară a expresiei faţă de acţiune, iată manifestările unei atitudini estetiste a spiritului.* id. ib. 57. *Rămas de capul lui, Matei nu „freia" decât cu „lumea bună", întreţinând relaţii avantajoase sau condescinzând să frecventeze cercul estetist al lui Al. Bogdan-Piteşti.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 5/3, cf. D. TERM. L. 127, DTL 158, DN^3, NDN.

2. S. m. (Rar) Estet **(1)**. *Din perspectiva criticii nedeterministe, scrierea unor tomuri biografice şi reconstituirea epocii reprezintă o aberaţie, de vreme ce estetistul consideră valoarea drept o transcendere a contingentului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 9/3. *Acel „parfum de roze şi ambrozie"... anticipează pe parnasienii, estetiştii, coloriştii noştri.* SIMION, D. P. 147, cf. DN^3, NDN.

– Pl.: *estetişti, -ste.*

– **Estet** + suf. *-ist.*

ESTETIZÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A da un caracter estetic **(II 1, 2)**, a face să devină estetic. Cf. BUL. FIL III, 185. *Trecând dincolo de tehnica fără pată a acestui roman, lumea lui... cu gusturi scumpe de artă, niţel snobă, lume estetizată până la dezumanizare.* STREINU, P. C. II, 229. *Utilizând numai spiritul limbii cronicăreşti, el a reuşit să estetizeze limba cronicilor, să-i dea o accepţie modernă.* RALEA, S. T. I, 13, cf. DN^3, NDN.

– Prez. ind.: *estetizez.*

– Din fr. **esthétiser.**

ESTETIZÁNT, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care ţine de estetism, privitor la estetism, caracteristic estetismului; care admite, susţine estetismul; estetist **(1)**. *O. Densusianu era un critic... estetizant, neînţelegând decât o singură formulă de artă, simbolismul.* LOVINESCU, S. VIII, 161. *Criticului, ce-l învinuia pe T. Maiorescu că nu e „modernist", nimic nu i se pare mai primejdios şi mai dizolvant decât critica „estetizantă".* id. ib. 210. *Prea multă coloare, prea multă risipă de dorinţe, prea multă intenţie de artă, în gustul estetizant al epocei.* CAMIL PETRESCU, T. I, 84. *Cu Virgil Gheorghiu, poezia noastră, părăsind deprinderea estetizantă,... fără ca totuşi să lase impresia de rudimentar, îşi descopere principiul generator.* STREINU, P. C. I, 86, cf. III, 332. *Când se va scrie istoria criticii postlovinesciane, cel dintâi lucru de remarcat va fi... comprehensiunea ei lungă, în planul estetic al valorilor literare. Caracterul „estetizant" şi „liberalizant" ce i se atribuie astăzi, ca o deficienţă, este însuşi marele ei merit.* CONSTANTINESCU, S. II, 278. *Poezia italiană degenerase într-adevăr prin D'Annunzio într-o declamaţie convenţională fără lirism şi într-un formalism estetizant.* CĂLINESCU, O. XV, 24, cf. 31. *Un alt argument... aduce când invocă pe Maiorescu, şeful şcoalei estetizante.* RALEA, S. T. III, 212. *Respingând principial impresionismul şi tot ce ţine de critica estetizantă, Ibrăileanu vedea în critică o ştiinţă.* V. ROM. martie 1960, 74. *În viziunea sa eticistă şi estetizantă, Pompiliu Constantinescu consemna periodic carte cu carte şi fixa valoric scriitor cu scriitor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 13/2, cf. M. D. ENC. *Poezia şi eseistica lui,... profundă şi originală, apără totdeauna imaginea creatorului solemn, estetizant, senioral, pierdut în cerul marilor modele.* SIMION, S. R. III, 158, cf. DEX, DN^3. *Ele sunt scrierile care conturează imaginea unui spirit critic căruia nu-i place gratuitatea estetizantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 6, 7/1. *Acum... îmi vine să râd de maniera asta estetizantă pe care-o foloseam pe atunci în scris.* CĂRTĂRESCU, N.106, cf. NDN. ◊ (Adverbial) *Preferinţa... pentru epoca lui Ludovic al XV-lea se colorează... estetizant, cu afinităţi literare sau plastice.* CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 2/5.

2. S. m. (Rar) Estet **(1)**. *Ibrăileanu poate risca să se afunde în descripţia minuţioasă de procedee literare fără primejdia de a apărea ca un „estetizant". Ba chiar făcând aşa, el răpeşte estetizanţilor o armă puternică şi un argument garantat.* RALEA, S. T. III, 221, cf. M. D. ENC., DEX, DSR.

– Pl: *estetizanţi, -te.*

– **Estetiza** + suf. *-ant.* Cf. fr. e s t h é t i s a n t.

ESTETIZÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a e s t e t i z a şi rezultatul ei. *Este... de acord cu limitarea lui Kant cât priveşte domeniul propriu al genialităţii, cât şi cu estetizarea idealului genial, pe care am remarcat-o drept una din trăsăturile caracteristice ale teoriilor romantice.* VIANU, P. 85, cf. 83. *Simboliştii... sunt preocupaţi în gradul cel mai înalt de muzicalitate, de invenţia verbală, de estetizarea limbii printr-un nou vocabular poetic, o sintaxă mai complexă, o versificaţie din ce în ce mai liberă.* L. ROM. 1966, 22. *Cea mai originală estetizare a emoţiilor şi a atitudinilor umane ce surprindem în asimilarea „dorului" şi a „iubirii" cu actul nobil al „scrisului".* CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 3/4. *Romanescul nu e decât forma nouă a aventurii, modelată cultural, uneori interiorizată...; romanescul este o estetizare a aventurosului.* N. MANOLESCU, A. N. I, 236, cf. DN^3, NDN.

– Pl.: *estetizări.*

– V. **estetiza.**

EST-EUROPEÁN s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţiile de bază ale ţărilor din Europa de Est sau care este originară de acolo; (la m. pl.) populaţie, popor, naţiune care locuieşte în Europa de Est. *Majoritatea est-europenilor decedează din cauza bolilor de inimă, a cancerului la stomac şi a tuberculozei, pe fondul unei alimentaţii sărace în fructe şi legume.* RL 2001, nr. 3 508, 1/1. *În cazul bugetului UE, este limpede că cel mai mult vor avea de pierdut est-europenii.* ib. 2005, nr. 4 796, 11/2.

2. Adj. Care aparţine Europei de Est sau est-europenilor **(1)**, privitor la Europa de Est sau la populaţia ei, caracteristic Europei de Est sau est-europenilor; care este originar din Europa de Est. V. e s t i c, o r i e n t a l, r ă s ă r i t e a n **(1)**. *Literatura română e o literatură est-europeană,... literatura română nu poate fi lămurită decât pe temeiul est-european.* CARACOSTEA, ap. LOVINESCU, C. VIII, 205. *Rasa de nord, cea vest-europeană, cea*

est-europeană, cea dinarică, cea asiatică ar prezenta aceleași legi de stil în ce privește mersul și vorbitul oamenilor, atitudinea corporală... debitul verbal etc. RALEA, S. T. I, 213, cf. FORM. CUV. I, 167, L. ROM. 1993, 22. *La Casa Albă, președintele SUA... îi va primi cu mare pompă pe șefii de guvern ai celor șapte țări est-europene.* RL 2004, nr. 4 264, 1/5. *14 miliarde ar urma să fie „luate" din fondurile structurale destinate statelor est-europene.* ib. 2005, nr. 4 796, 11/2. *A obținut... premiul pentru „cea mai bună regie" cu filmul „Hârtia va fi albastră" la festivalul de film de la Cottbus, dedicat cinematografului est-european.* ib. 2006, nr. 5 083, 15/7.

– Pl.: *est-europeni, -e.*

– **Est + european.**

ESTEZÍE s. f. (Fiziol.; rar) Sensibilitate **(2)**. Cf. ANTONESCU, D., DN[2], D. MED., DN[3], NDN.

– Scris și: (după fr.) *esthesie.* ANTONESCU, D.

– Din fr. **esthésie.**

ESTEZIOLOGÍE s. f. Ramură a fiziologiei care se ocupă cu studiul fenomenelor senzoriale. Cf. DN[2], D. MED., DN[3], DEX[2], NDN.

– Pronunțat: *-zi-o-.*

– Din fr. **esthésiologie.**

ESTEZIOMÉTRIC, -Ă adj. Care se referă la esteziometrie, care aparține esteziometriei. Cf. DN[3], NDN.

– Pronunțat: *-zi-o-.* – Pl.: *esteziometrici, -ce.*

– Din fr. **esthésiométrique.**

ESTEZIOMETRÍE s. f. (Metodă de) măsurare a sensibilității tactile prin stabilirea distanței minime la care cele două vârfuri ale esteziometrului, aplicate pe piele, determină două senzații distincte. Cf. MINERVA, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN.

– Scris și: *estesiometrie.* MINERVA. – Pronunțat: *-zi-o-.* – Pl.: *esteziometrii.*

– Din fr. **esthésiométrie.**

ESTEZIOMÉTRU s. n. Aparat în formă de compas cu ajutorul căruia se măsoară sensibilitatea tactilă. Cf. ENC. ROM., MINERVA, DER II, 299, DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Scris și: *estesiometru.* ENC. ROM., MINERVA. – Pronunțat: *-zi-o-.* – Pl.: *esteziometre.*

– Din fr. **esthésiomètre.**

ESTEZIOPATÍE s. f. Denumire a unui grup de simptome întâlnite în unele boli psihice, care se caracterizează prin tulburări ale sensibilității, fiind însoțite și de modificări comportamentale. *Numeroase esteziopatii apar doar ca fenomene secundare unor tulburări ale nivelului cunoașterii abstracte.* D. PSIH., cf. NDN.

– Pronunțat: *-zi-o-.* – Pl.: *esteziopatii.*

– Cf. e s t e z i e.

EST-GERMÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care făcea parte din populația de bază a fostei Republici Democrate Germane sau care era originară din fosta Republică Democrată Germană; (la m. pl.) populație care locuia în fosta Republică Democrată Germană; redegist. Cf. L. ROM. 1992, 486, 543. *Est-germanii aveau o problemă serioasă cu RFG, pe care o sufocau cu agenții infiltrați în Berlinul Occidental.* R L 2005, nr. 4 780, I/1.

2. Adj. Care aparține fostei Republici Democrate Germane sau est-germanilor **(1)**, privitor la fosta Republică Democrată Germană sau la est-germani, originar din fosta Republică Democrată Germană. *Șeful agenției de spionaj est-germane... îi spusese că, în Parlamentul de la Bonn, deputații care lucrau pentru el erau... numeroși.* R L 1993, nr. 994, 8/1. *Germania proaspăt reunificată dispunea de cea mai mare parte a dosarelor.... întocmite cetățenilor est-germani.* ib. 2006, nr. 4 994, 2/2.

– Pl.: *est-germani, -e.*

– **Est + german.** Cf. fr. e s t - a l l e m a n d.

ÉSTIC, -Ă adj. Care este situat, în raport cu un punct, cu o regiune etc., la (sau în, spre) est **(1)**; care provine (sau este originar) din est **(1, 2)**; care ține de est, mai ales de estul Europei, care este caracteristic estului, mai ales estului Europei; oriental, răsăritean **(1)**, (învechit) ostic. *Coamă de munți în Helveția, pe partea estică a lacului Zürich.* ENC. ROM. I, 85. *Trebuie să presupunem că a mai existat un pod de lemn,... paralel cu zidul estic al castrului.* ARH. OLT. X, 185. *În tranșeele estice ale Franței nu s-a înmormântat o rasă, ci numai o legendă.* LOVINESCU, C. IV, 187. *Coasta estică a Italiei se potrivește cu coasta vestică a Peninsulei Balcanice.* PUȘCARIU, L. R. I, 246. *Astfel întâlnim la albanezi și la români – uneori și la neogreci și slavii balcanici – o serie de cuvinte latine, obișnuite pe cât se pare, în latinitatea estică, dar pierdute în Apus.* id. ib. 264, cf. 307, 333. *Se presupune că vrabia de casă ar fi o specie de origine estică și că s-ar fi infiltrat spre vest deodată cu răspândirea agriculturii.* DOMBROWSKI, P. 136. *Ciocănitoare pestriță mare estică.* LINȚIA, P. 48, cf. 35, 219. *Provincia danubiano-getică cuprinde Oltenia și partea de vest a Munteniei și se găsește sub influența climatului mediteranean, care interferă aici cu climatul estic.* AGROTEHNICA, II, 665. *Ne putem oare gândi la o „roire" a unei populații românești din Carpații estici în Transilvania?* MAT. DIALECT. I, 50, cf. SCL 1963, 214, M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *În jumătatea estică a Europei, vremea va fi răcoroasă.* RL 2004, nr. 4 404, 28/7. *După Baltica, Marea Neagră va deveni peste un an, odată cu aderarea României și Bulgariei, noua frontieră estică a Uniunii Europene.* ib. 2005, nr. 4 808, 7/1. ♦ (Substantivat, m.) Persoană care face parte dintr-o populație care trăiește în Europa de Est și care s-a aflat, după al Doilea Război Mondial, în sfera de influență a Uniunii Sovietice. *Aici are loc un proces mai complex și care se petrece mai degrabă în mintea vesticilor decât în realitatea esticilor.* RL 2003, nr. 3 956, 1/1. *Nimeni... nu-și mai dorește acum o „vânătoare de vrăjitoare", o denunțare colectivă a esticilor, pe de o parte, respectiv o victimizare a vesticilor, pe de alta.* ib. 2006, nr. 4 994, 2/7.

– Pl.: *estici, -ce.*

– **Est** + suf. *-ic.*

ESTÍCĂ s. f. (Maghiarism regional) Otic **(1)** (Arpașu de Jos – Victoria). Cf. TAMAS, ET. WB., L. ROM. 1967, 510, ALR SN I h 23/172.

– Pl.: ?

– Din magh. **ösztöke** (dial. *esztike*).

ESTÍM adv. v. **estimp.**

ESTIMÁ vb. I. **1.** T r a n z. și r e f l. A (se) considera, a (se) socoti, a (se) aprecia. *Și se împresaze de a purta doauăzeci de mii de florinți la mirele său, estimându-se norocoasă de putea pre prețul acesta a cumpăra libertatea lui.* CALENDAR (1794), 35/13. *Tânăra amăgită... numără... o vârstă cam de 44-45 de ani. Sânt vecine în mahala care o estimează chiar la mai mult.* CARAGIALE, O. II, 123. *Urma deci să estimeze adevăratul raport de forțe.* CĂLINESCU, B. I. 612. *O să estimez situația cu o aproximație acceptabilă.* TUDORAN, O. 151. *Nu poate fi estimat rolul pe care tânărul saxofonist l-a jucat în popularizarea giganticei opere și personalități a arhitectului.* CĂRTĂRESCU, N. 305. *Sunt antrenate...*

în eforturi militare care se dovedesc mai ample şi de mai lungă durată decât s-a estimat. RL 2006, nr. 4 980, 6/2.

2. T r a n z. A determina (cu aproximaţie) valoarea, preţul unui lucru, a unui bun etc. V. e v a l u a, p r e ţ u i **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Aceste comisiuni au estimat capitalul fonciar dupe cum se găseşte.* I. IONESCU, D. 88. *Venitul brut al acestei moşioare se poate estima în acest an rău la aproape 300 galbeni.* id. ib. 326. *Moşia Călugărenii a fost pusă garanţie întâi o jumătate şi a doua oară cealaltă jumătate. Jumătatea cea dintâi... a fost estimată la 585 mii şi a afectat-o ca garanţie pentru 390 000. Partea cealaltă a fost estimată la suma de 897 000.* EMINESCU, O. XIII, 66. *Amicii noştri... estimează pagubele mele la Monaco cam la 2-3 sute de mii de franci.* CARAGIALE, O. VII, 539, HAMANGIU, C. C. 176, BARCIANU, ALEXI, W., cf. T. POP, D. J. 123. *Estimăm... numai briliantele, căci numai ele ne interesează. Oricând se pot demonta şi a doua zi reapar în vitrină.* C. PETRESCU, A. 326, cf. SCRIBAN, D. *Dar ce farmece secrete trebuie să aibă acel... la care mă gândesc, estimat la un tot general, de lefuri şi comisioane mensuale, de trei sute mii lei?* ARGHEZI, S. X, 17, cf. DL, DM, DN. *„Opt sute de ducaţi plafonul", estimase în treacăt Alfano Stradiotte.* BARBU, S. N. 161, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *La ultima expertiză cerută de „Banca de Credit" din Budapesta, valoarea morii, a uzinei şi a celorlalte clădiri anexe (locuinţe, magazii, depozite) a fost estimată la cincisprezece milioane.* I. GHEŢIE, B. II, 157, cf. I, 331, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *A estimat costurile împăduririi unui hectar de teren cu lemn de esenţă moale la circa 300 de euro.* RL 2007, nr. 5 285, 4/5. ◊ R e f l. p a s. *Falcea de pământ lucrată de sătean pentru el însuşi s-a găsit de cuviinţă de-a se estima cu un preţ foarte mare* (a. 1880). ap. EMINESCU, O. XI, 429. *Valoarea lucrărilor se estimează integral pe baza analizelor şi devizelor respective.* LEG. EC. PL. 254.

3. T r a n z. A calcula cu aproximaţie dimensiunea, numărul, durata etc. *Acest timp varie ceva cu natura solului şi poate fi estimat cam la optsprezece zile pentru 1 metru.* MARIAN, F. 485/20. *Esacta câtime a stânjenilor n-am putut-o estima.* I. IONESCU, M. 22. *Numărul speciilor cunoscute se poate estima la circa şaptezeci.* DOMBROWSKI, P. 184. *Grosimea normală a depozitelor cretacice superioare din bazinul Babadagului este estimată la circa 200 m.* ONCESCU, G. 61. *Învăţasem să estimez, acceptabil, tonajul unui vapor, judecând... după lungime.* TUDORAN, O. 90, cf. id. P. 425. *Estimăm numărul emisiunilor de cultură literară la mai mult de cincizeci.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 27/5. *Pentru următorii 100 de ani, climatologii estimează o creştere medie a temperaturii, faţă de 1990, de la 1,4 la 5,8 grade Celsius.* RL 2003, nr. 4 119, 7/4. *Specialiştii estimează că numai 10% din pacienţii cu afecţiuni psihice se tratează cu medicamente.* ib. 2006, nr. 5 005, 13/3.

4. T r a n z. (Învechit) A stima[1] **(1)**. *După gradul în care să află estimată ştiinţa istoriii naturale la un popor, în acel grad să poate preţui şi cultura minţii acelui popor.* J. CIHAC, I. N. 5/21. *În adevăr, cum se poate puni, recompensa, estima, despreţui lucrătoriul moral, deacă, în intervalul care trece între percepciunea faptei şi între aplicăciunea legii, ar fi încetat de a fi acelaşi.* LAURIAN, F. 70/1, cf. STAMATI, D. *Cualităţile şi defectele părinţilor sânt d-o foarte mare influinţă asupra formărei fiinţei mânzilor. S*[pre] *e*[xemplu] *caii arabeşti de ce sânt aşa de estimaţi? Fiindcă sânt d-o rasă nobilă.* BARASCH, I. 126/21, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Prez. ind.: *estimez.*
– Din lat. **aestimare,** fr. **estimer.**

ESTIMÁBIL, -Ă adj. **1.** Care poate fi estimat **(2)**. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., DEX, DSR, NDN.

2. (Rar) Care poate fi apreciat, care are oarecare valoare; apreciabil. Cf. DN[2], DEX, DN[3].

3. (Învechit, rar) Stimabil. Cf. FROLLO, V. 212.

– Pl.: *estimabili, -e.*
– Din fr. **estimable.**

ESTIMÁRE s. f. Acţiune de a e s t i m a şi rezultatul ei.

1. Determinare (aproximativă) a valorii, a preţului unui lucru, a unui bun etc.; estimaţie **(1)**. V. e v a l u a r e, p r e ţ u i r e **(1)**. Cf. e s t i m a **(2)**. Cf. PONTBRIANT, D. *La estimarea proprietăţilor mari s-a procedat astfel încât sânt proprietari cari sânt gata a ceda statului după toate formele exploatarea proprietăţii lor cu o a treia parte mai jos de preţul cu care-au fost evaluate* (a. 1880). ap. EMINESCU, O. XI, 430, cf. ALEXI, W., T. POP. D. J. 123. *Partea practică cuprinde estimarea separată a bunurilor agricole cuprinse în inventar,* ENC. AGR. II, 445, cf. LTR, DT, LTR[2], DL, DP, DM, DN[2]. *Estimarea cheltuielilor a fost efectuată de la început în dolari.* SPORTUL, 1972, nr. 6 932, 4/7, cf. DEX. *La început* [era] *o operaţie de estimare a averilor de către anumiţi magistraţi romani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 2/3, cf. DN[3], DSR, DREV, NDN. *A afirmat că bugetul municipalităţii va fi gata până la 2 februarie, dar nu a dorit să facă nici o estimare privind valoarea acestuia.* RL 2006, nr. 4 815, 25/3. *Suma exactă... nu a fost încă stabilită, estimările oscilând între 25 şi 50 de milioane de lire sterline.* ib. 2006, nr. 4 857, 8/4.

2. Calculare aproximativă a unei dimensiuni, a unui număr etc.; estimaţie **(2)**. *După estimarea ce făcea focului şi fumului credea că lagărul lor putea să cuprinză opt mile în întindere.* TEULESCU, C. 131/23, cf. DS. [Este] *o estimare statistică a termenilor în discuţie cuprinşi într-un dicţionar general al limbii române.* L. ROM. 1968, 41. *În ţări ca Austria, Germania, Franţa..., estimările arată că beneficiază de psihoterapie de la 10 până la 20% din totalul populaţiei.* RL 2006, nr. 5 005, 13/5.

– Pl.: *estimări.*
– V. **estima.**

ESTIMARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A stima[1] **(1)**. *Zici că mă iubeşti, eu o doresc: aceasta poate că te va aduce la hotărâre în a te face un om vrednic de estimarisit.* CĂPĂŢINEANU, B. 54/7, cf. L. ROM. 1965, 373, ib. 1966, 249, 250, URSU, Î. L. I, 335. ◊ R e f l. r e c i p r. *Popoarele se estimarisesc şi se iubăsc mai mult pe cât ele se apropie.* SPIC. I, 6/6.

– Prez. ind.: *estimarisesc.*
– Cf. e s t i m a.

ESTIMÁT[1] s. n. Valoare aproximativă cu care se înlocuieşte valoarea exactă a unei mărimi atunci când măsurarea experimentală a acesteia este afectată de erori. Cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.

– Pl.: *estimate.*
– V. **estima.**

ESTIMÁT[2], -Ă adj. **1.** (Învechit, rar; în formule de politeţe) Stimat. *Prea estimate d[omnu]le frate şi amice* (a. 1868). BARIŢIU, C. VI, 310, cf. 311.

2. (Nav.; în sintagmele) *Punct estimat* = punct în care se află o navă, calculat prin estimă. *Poziţia navei (punctul navei) se determină din drumul parcurs (dedus din măsurătorile vitesei şi ale timpului) şi din drumul adevărat, respectiv capul de compas, obţinându-se punctul estimat.* LTR IV, 44. *În estimă intră elemente de apreciere cari fac ca punctul estimat să fie uneori foarte depărtat de punctul adevărat.* LTR[2] XI, 395. *Navigaţie estimată* = navigaţie care foloseşte estima ca procedeu de orientare şi de determinare a poziţiei unei nave. *Instrumentele de navigaţie cari servesc pentru navigaţia estimată sunt: compasul, cronometrul şi hărţile.* LTR IV, 44, cf. 45. *Acest mijloc de a călători pe mări se cheamă navigaţie estimată – şi, după cum chiar denumirea o arată, nu are la bază un calcul exact.* TUDORAN, P. 405. *În general,*

problemele navigației estimate se rezolvă grafic pe harta Mercator. LTR[2] XI, 395, cf. DER III, 478.

– Pl.: *estimați, -te.*

– V. **estima.** Cf. lat. aestimatus, -a, -um, fr. estimé.

ESTIMATÍV, -Ă adj. Care conține o estimație **(1)**, care se referă la o estimație; (rar) estimatoriu. *Orice act de donațiune de mobili este valabil numai pentru obiectele trecute într-un act estimativ subsemnat de donator și donatar.* HAMANGIU, C. C. 196, cf. T. POP, D. J. 123. *Cu prețurile unitare ale articolelor de lucrări astfel evaluate se întocmește devizul estimativ al lucrării.* LEG. EC. PL. 254. *Evaluările și calculele estimative de deviz... se folosesc pentru stabilirea valorilor aproximative ale lucrărilor.* LTR[2] VI, 290, cf. DL, DM. *Spectacolul.. a fost pus în scenă peste planul de producție. S-a urmărit, deci, un consum minim de fonduri, devizul estimativ fiind alcătuit cu multă economie.* CONTEMP. 1960, nr. 699, 5/6, cf. SCL 1960, 183. [Devizul] *estimativ... cuprinde evaluarea lucrărilor pe bază de antemăsurători, folosind normele de deviz și analizele de prețuri.* DER II, 82, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *Cele zece secțiuni ale expoziției sunt grupate pe teme diferite (bijuterii, sculptură, pictură etc.), iar obiectele au un preț estimativ.* RL 2003, nr. 4 118, 23/2.

– Pl.: *estimativi, -e.*

– Din fr. **estimatif.**

ESTIMATÓR s. m. **1.** (Învechit, rar) Admirator. *Binevoiți a primi a mea mulțumire, ca de la un adevărat estimator al laudabilului caracter al d-voastră.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 15.

2. (Învechit, astăzi rar) Persoană calificată, specializată în estimarea prețului, a valorii unui obiect sau a unui bun. V. prețuitor. Cf. PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 212, 557, BARCIANU, ALEXI, W., DN[3], NDN.

3. (Rar) Persoană care știe să aprecieze rezultatele cuiva într-un anumit domeniu de activitate. *Eram curioși să-i vedem pe fotbaliștii băcăuani în ipostaza de estimatori ai performanței.* SPORTUL, 1972, nr. 6 934, 3/4.

– Pl.: *estimatori.* – Și: (învechit, **2**) **estimătór** s. m. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W.

– Din fr. **estimateur.**

ESTIMATÓRIU, -IE adj. (Rar) Estimativ. *Pentru executarea acestei contravalori a numit o expertiză estimatorie.* UNIVERSUL, 23 II, 1898, 2/6, cf. DN[2], DEX, DN[3], NDN.

– Pronunțat: (f.) *-ri-e.* – Pl.: *estimatorii.*

– Din fr. **estimatoire.**

ESTIMÁȚIE s. f. **1.** Determinare (aproximativă) a valorii, a prețului unui lucru, a unui bun etc.; estimare **(1)**. *E un preț pe care guvernul l-a dobândit..., și prin urmare ar trebui să-l încuviințăm, căci estimațiunile cari se cer nu au să aducă cifra la mai puțin, ci la mai mult.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 316. *Era să fie în tot dreptul de a rezilia și de a lua asupră-i, conform convențiunii, toate lucrările făcute după o estimațiune dreaptă.* GHICA, S. 454. *Moșia Călugărenii a fost pusă garanție întâi o jumătate și a doua oară cealaltă jumătate. Jumătatea cea dintâi a fost pusă... pentru două treimi din valoarea estimațiunii.* EMINESCU, O. XIII, 66, cf. PONTBRIANT, D. *În acest caz ei vor face cu cheltuielile lor o estimațiune dreaptă prin un expert, care se va numi de tribunal.* HAMANGIU, C. C. 102. *Estimațiunea imobilelor se face de experți aleși de părțile interesate.* id. ib. 176, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ENC. AGR., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ♦ (În sintagmele) *Estimație forestieră* = disciplină care se ocupă cu estimarea **(1)** pădurilor. Cf. LTR, DN[2], DN[3]. *Teoria estimației* = capitol al statisticii matematice care se ocupă de problemele legate de elaborarea metodelor de evaluare a unor parametri numerici, de care depinde repartiția teoretică a populației statistice studiate. Cf. D. ENC., NDN.

2. Calculare aproximativă a unei dimensiuni, a unui număr etc.; estimare **(2)**. *Arhitectura stă exclusiv pe bazele geometriei și proporțiile unui edificiu sunt prestabilite. Urieșenia este abolită ca împiedicând estimația numerică a proporțiilor.* CĂLINESCU, O. XVI, 15. *După estimații arhicunoscute, în anul 2000 planeta va avea o populație de circa 7 miliarde de oameni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 28/3.

3. (Rar; în forma *estimațiune*) Considerare, apreciere. *După o scurtă estimațiune a situației ochi pe rând cupele, care zburară în aer.* CĂLINESCU, S. 482. *Nu uita că reputația de avariție rezultă și din estimațiunea subiectivă a semenilor noștri.* id. Ć. O. 169.

4. (Învechit, rar; în forma *estimațiune*) Stimă[1]. Cf. FROLLO, V. 212, 557.

– Pl.: *estimații.* – Și: (învechit, astăzi rar) **estimațiúne,** (învechit, rar) **estimățiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **estimation,** lat. **aestimatio, -onis.**

ESTIMAȚIÚNE s. f. v. **estimație.**

ESTÍMĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Stimă[1]. Cf. LEON ASACHI, B. 87/12, L. ROM. 1961, nr. 6, 41, URSU, Î. L. I, 204, 212.

2. Metodă de determinare a punctului în care se află o navă, în funcție de drumul și de viteza acesteia. Cf. LTR, LTR[2], DN[2], DEX, DN[3], NDN.

– Pl.: *estime.*

– Din fr. **estime.**

ESTIMĂTÓR s. m. v. **estimator.**

ESTIMĂȚIÚNE s. f. v. **estimație.**

ESTÍME s. f. (Învechit) **1.** Existență, ființă. *În urmă de toate trece pân gându lor cum că sânt ele pentru estime (ființă).* CUV. 48[v]/34, cf. 33[v]/31. [Omul] *are simțiri din afară și din lăuntru, care îl înștiințează la cel mai mic lucru ce va fi împotriva estimii sale.* GOLESCU, E. 4/19. *Așadar nu rămâne să mai socotesc altceva, decât numai că am priimit această putere socotitoare de la o altă ființă mai naltă și decât mine, și decât tatăl mieu,... și decât celelalte materialnice estimi.* id. ib. 181/6. *Așadar de estimea noastră a înșine și a celorlalte lucruri nu putem să ne îndoim.* POTECA, F. 275/1. *Ființă de sine fiind D*[u]*mnezeu... este și estime vecinică și neatârnată.* id. ib. 277/30. *Și geniuri, și duhuri, și minți, virtuți mulțime Se-ntrec să se închine la marele Cuvânt, Prin el să se-ntărească în toat-a lor estime Și-ntr-însele să cheme al lui coborământ.* HELIADE, O.[2] I, 564. *Socotiți-vă pre cât estimea voastră se deosebește de a lor, – între toate, afară de suferire!* id. ib. IV, 182. *În a lor față nu curge sângele d-estime vie.* ASACHI, O. I, 206. *Însă-atuncea dreptul soare, da-ngiosita cea estime Zisu-i-au: „Uitat-ai oare Cum agiuns-ai la-nălțime?"* id. ib. 319. *Tot momentul estimei noastre este o ciudată mestecare de nimicire și de creație nouă.* VASICI, M. I, 47/20, cf. II, 226/7. *Văz un amestec d-o turbată turmă: Ce pare nu e, estimea vine-n urmă.* I. VĂCĂRESCUL, P. 23/13. *D. Aimé Martin, analizând estimea (ființa, l'être) noastră, anatomizând facultățile noastre,... trăgând o linie de demarcație între înțelegere și inimă... s-a vădit el însuși stăpânit de acele friguri ale înțelegerii.* BĂLCESCU, O. I, 166. *Cele ce ț-ai agonisit sânt merite pentru estimea nemuritoare, care însuflețește pe ist trup.* CALENDAR (1851), 9/27, cf. STAMATI, D. *O, preaiubiții miei părinți! de la voi cu-ntregime Această ființă o am și-a vieții estime.* PANN, E. IV, 18/12. *Atotiubitoriul nu se mânie pre lumea ce din nimic au plăzmuit-o, căci în estimea cea mai nobilă nu încape patima.* CALENDAR (1854), 6/19, cf. COSTINESCU, ENC. ROM., CONTRIBUȚII, I,

177, 183, 185, L. ROM. 1962, nr. 6, 89, 90, URSU, T. Ş. 118, 202, id. Î. L. I, 195, 199, OPREA, T. F. 139, 150, 231, 232.

2. Substanță, natură **(4)**. *Natura este, precum se va arăta, un trup însufleţit... în al căria nemărginit coprins nu este nici un atom zăcător... necoprins în obştească lucrare a tuturor estimilor şi trupurilor ei.* EPISCUPESCU, O. I. XLI/15. *Ştim că apa de Borca are fier, dar ştim... că fierul este o estime zidărâtoare şi întărtătoare.* AR (1830), 190[1]/7, cf. 189[2]/45. *Estimile cele nesimțitoare şi nevietoare încă să arată prin substantive care, dupre rânduială, trebuie să priimească neam.* VIDA, GRAM. 37/24, cf. ENC. ROM., URSU, T. Ş. 284.

– Pl.: *estimi*.

– **Este** (prez. ind. al lui *a fi*) + suf. *-ime*.

ESTÍMP adv. **1.** (Învechit şi popular) În acest an. *De să vor afla că sint den partea iliseştilor, iară ei să aibă a-ş lua a dzecea estimpu, de acie să să lase bălăceanii de aceale doo pământuri* (a. 1626). I. BIANU, D. R. 123. *Pentr-aceaea, iubiții miei fii, tâmplându-mi-se estimp în părțile Țârâi Românești, cu treabe domneşti şi a nărodului, în Târgovişte, cu cei mai de frunte... vorovind.* VARLAAM, O. 186. *Mai multe oşti sântu estimpu decât în ceialalți timpi.* R. GRECEANU, CM II, 34, cf. 88. *Estimp numai a plimbărilor grijă vom avea.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 325, cf. 332. *Estimp au mersu chesarul iarăş la Crâm.* VĂCĂRESCUL, IST.[2] 147. *Mă strămură osârdia pedestraşilor acelora, pre carii îi hrănesc est tâmp.* ŞINCAI, O. III, 66, cf. KLEIN, D. 338. *Pre un munte destul de nalt este o casă de observație astronomicească... De aciia mai întâi estimp au văzut comitul ce s-au arătat.* GOLESCU, S. 15, cf. LB. *Estimp iarn'am degerat, Cum am fost dus la vânat.* MUMULEANU, C. 147/17. *În Eghipt, estimp s-a făcut prea puțin bumbac.* CR (1829), 8[1]/25. *Fânul estimp e de minune.* VOINESCU II, M. 57/20. *Riscam de a mă întoarce cu nasul şi urechile degerate, cum multor estimp li s-a întâmplat.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 183. *Socoți că va fi estimp „Hauptschlacht" în privința literilor?* (a. 1847). BARIȚIU, C. II, 339. *Să cumpere... 1 707 chile de Moldova mei, spre a le împărți lăcuitorilor din învecinatele patru județe, ca să le semene estimp* (a. 1847). DOC. EC. 933, cf. ISER. *Apoi vei şti că de ex*[emplu] *iestimp se află 96 studenți români la Academia nemțească din Sibii.* BARIȚIU, C. VII, 172, cf. POLIZU. *Dacă d*[om]*nii artişti vor corespunde cu pompoasele titluri ce li se dau, vom avea estimp o companie completă şi bună.* FILIMON, O. II, 218. *Adunarea – față cu situațiunea prezinte – nu se va ținea estimp* (a. 1866). BARIȚIU, C. II, 210, cf. PONTBRIANT, D., HEM 1 122. *Țeara întreagă... nu va cruța alte mai mari sacrificii spre a desăvârşi, în anul viitor, ceea ce cu atâta economie s-a început estimp.* ODOBESCU, S. II, 90. *Foarte apropiata întrunire a Consiliului general de instrucțiune,... est-timp, după prescripțiunile legei, se va deschide la 1 septemvrie.* id. ib. III, 343. *Rebelii vor iestimp să întrebuințeze pe episcopi ca pe nişte frigări de lemn, pentru a frige în ele pe Bekkus.* EMINESCU, O. XIV, 135. *Până estimp oaspeții vizitatori... aduceau apa cu butoaiele de la izvoare.* F (1886), 452, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Chiar estimp va veni Ulise-ncoace, Pe la-nceput ori la sfârişitul lunii.* MURNU, O. 238, cf. TDRG. *Atunci, revărsarea fusese numai o gogoriță, o clătire a prundului. Estimp, era ce era, căci înecul se vestea cumplit.* CHIRIȚESCU, GR. 6, cf. 249, DA I_1, 160, II_1, 460, RESMERIȚĂ, D. *Al treilea congres anual al Federației cercurilor studențeşti din Oltenia s-a ținut esttimp la Tg.-Jiu.* ARH. OLT. V, 370, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Estimp Skokke luase drumul înspre Țarigrad.* ap. IORDAN, STIL. 58. *Estimp nu s-a făcut fân mult.* SCRIBAN, D. *Ca să avem cu ce potoli estimp gurile copiilor, am vândut pământul.* STANCU, D. 103, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 8 709, CONTRIBUȚII, I, 17, III, 88, ALIL XV, 64, FORM. CUV. I, 220, DEX, V. BREBAN. D. G., VAIDA. *Estimp nu să face nimic.* GRAIUL, I, 23, cf. FRÂNCU – CANDREA, M. 100, ALR T II, 19, 322. *Estimp au fost multe poame.* MAT. DIALECT. I, 209. ◊ (În opoziție sau în corelație cu a n, l a a n u l, a n ț ă r ț etc.) *Le spune cât rod a adunat estimp, cât an şi cât anterț.* SLAVICI, O. II, 71. *Un flăcău ori o fată mare ia trei oase... şi le râduieşte: unul pentru estimp, altul pentru la anul şi celălalt pentru la doi ani.* MUSCEL, 9. *Dacă se scoală la prima lovitură, se zice că se mărită anul ăsta, estimp; dacă nu, la anu.* GOROVEI, CR. 342. *Daca voieşte să ştie că se va mărita în cursul anului sau peste unul ori doi ani,... zice cu glas tare: „hui estimp, hui atimp; hui dincolo de atimp".* FRÂNCU – CANDREA, M. 124, cf. ARH. FOLK. V, 167. *An n-am câştigat, estim am păgubit, la anul trag nădejde.* PANN, P. V. II, 85/13, cf. HEM 1 140, DA I_1, 160, ŞĂINEANU, D. U, CADE, DL, ZANNE, P. V. 153. *An scùipam în iarbă Şi estim în barbă.* PANN, P. V. II, 146/13, cf. HEM 1 140, ROMÂNUL GLUMEȚ, 43/22, ZANNE, P. I, 4. *An s-a ars şi estimp suflă.* I. GOLESCU, ap. CADE, cf. HEM 1 140, DDRF, ZANNE, P. I, 4. ◊ L o c . a d j. **De estimp** = care este din acest an; care se petrece, se desfăşoară în acest an. *5 stoguri de grâu de estimpu* (a. 1588). DOC. I. (XVI), 165. *Scriem şi facem ştire cu această scrisoare a noastră pentru rândul muntelui, ce le-au fost colacii oşorhienilor, ne-au adus şi de anul de estimp şi de an* (a. 1677). BUL. COM. IST. III, 200. *Şi aşa într-acesta chip şi războiul de estimpu s-au întâmplat.* R. GRECEANU, C. M. II, 85. *Pripas de estimp să-ş socotească 2 o vită* (a. 1713). IORGA, S. D. V, 359. *2 iepe mari: una vânătă şi alta roaibă, cu mânji dă estemp* (a. 1802). DOC. EC. 70. *Pământul acestui județ este cel mai mult cam pietros..., şi în cele mai multe părți a nu semăna locul de estim şi la anu viitor.* GOLESCU, S. 5. *Până întru acest oraş al Italiii mi-au fost călătoriia de estim.* id. ib. 78. *Mărturia şoimarilor... adeverează cheltuiala de taleri 617 a timpului de estimp cu cinci şoimi* (a. 1824). DOC. EC. 340, cf. 339. *Dijma de estimp ne-au strâns-o până acum* (a. 1821). IORGA, S. N. 173. *Pentru lei 665... s-a secfestrat rodul de estimp al unei vii din dealul Greaca al pomenitei slugerese.* CR (1832), 244/30, cf. POLIZU. *În numerile viitoare ne vom încerca... a vorbi despre operile jucate până astăzi de trupa de estimp.* FILIMON, O. II, 192. *Laurian şi Maxim au fost consecuenți, păstrând, în retipărirea de estimp, lucrarea d-lor mai cu totul conformă cu cea de an.* ap. ODOBESCU, S. II, 321. *Ne onorează cu trimiterea următoarelor versuri, scrise anume pentru Botezul Domnului de estimp.* EMINESCU, O. XII, 21, cf. TDRG. *Teatrul Național a dat în timpul din urmă ultima piesă nouă a repertoriului său de estimp.* ARH. OLT. V, 151.

2. În timpul acesta, între timp. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Estimp, o vie mişcare se iscase în tot birtul.* M. I. CARAGIALE, O. 58. *Îi ațipea estimp oare voința, era cumva victima fără răspundere vreunei sminteli stranii?* id. ib. 71. *Est timp marele cupar se duse la curte şi aduse... cupa din care gustă mai întâi mitropolitul.* BARBU, PRINC. 218. *Estimp, de zor, Ancuțele-amândouă Turnau în oale nouă chihlimbarul.* IL noiembrie 1960, 63. *Estimp, ea o să se mire, de mult ce tare-i bate inima.* L 1962, nr. 105, 1/3, cf. L. ROM. 1964, nr. 5, 2. *Estimp Zoe să certa În politichie naltă cu Manoli.* CĂRTĂRESCU, L. 77, cf. 181. *Iar tu, estimp,... să-i spui poveşti cu iele.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 25, 6/1. *Estimp locuia într-o mansardă fără sobă.* STEINHARDT, J. 195.

– Scris şi: *est timp, est-timp, esttimp.* – Accentuat şi: *éstimp.* ALEXI, W., DL, DM, DEX, V. BREBAN. D. G., MAT. DIALECT. I, 209. – Şi: (învechit şi regional) **estím** (accentuat şi *éstim*, ALRT II, 322), (învechit) **iestímp,** (învechit, rar) **éstemp** adv.

– Lat. **istum tempus.**

ESTINCȚIÚNE s. f. v. **extincție.**

ESTÍNDE vb. III v. **extinde.**

ESTÍNDERE s. f. v. **extindere.**

ESTÍNȚĂ s. f. (Învechit, rar) Estire. Cf. OPREA, T. F. 231, POLIZU.

– **Este** (prez. ind. al lui *a fi*) + suf. *-ință*.

ESTÍRE s. f. (Învechit, rar) Existență, ființă; (învechit, rar) estință. *Ființele aceste sânt trase din adâncul nimiciei la lumină şi la adevărul estirii de Atotputernicul Dumnezeu, potrivit sfatului Său celui vecinic.* CÂMPEANU, în CONTRIBUȚII, I, 183, cf. URSU, Î. L. I, 195, OPREA, T. F. 103, 124, 231, 232.

– Pl.: *estiri.*

– De la **este** (prez. ind. al lui *a fi*), prin apropiere de *fire.*

ESTIRISÍ vb. IV. R e f l. p a s. (Grecism învechit, rar) A lipsi de..., a priva de... *Pentru ca după vreme să nu se estirisească sfânta episcopie de acel loc* (a. 1768). ap. TDRG.

– Prez. ind.: *estirisesc.*

– Din ngr. ἐστέρησα (aor. al lui *στερῶ*).

ESTIRPÁ vb. I v. **extirpa.**

ESTIRPÁRE s. f. v. **extirpare.**

ESTIRPÁRE s. f. v. **extirpare.**

ESTIRPATÓR s. n. v. **extirpator.**

ESTIRPÁȚIE s. f. v. **extirpație.**

ESTIRPAȚIÚNE s. f. v. **extirpație.**

ESTÍV, -Ă adj. (Livresc) Estival **(1)**. Cf. LM, SCRIBAN, D. *Eminescu are printre copaci câteva esențe la care ține în chip deosebit şi care înfățişează pentru el însuşirile generale ale copacului. Teiul sugerează mireasma estivă, bradul e copacul boreal, aproape uranic.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 406, cf. DN[2], DEX, DN[3], NDN.

– Pl.: *estivi, -e.*

– Din lat. **aestivus, -a, -um,** it. **estivo.**

ESTIVÁL, -Ă adj. **1.** Care ține de vară **(1)**, care aparține verii, care este caracteristic verii; care se manifestă vara; văratic **(I 1)**, (livresc) estiv. *Pe un acelaş meridian, diferința între meziile estivale şi hibernale* [de temperatură] *este cu atât mai mare cu cât mezia anuală este mai mică.* DRĂGHICEANU, C. 112. *Vedeți, vă rog, dle doctor, villa...? Aceea este residența pe care mi-am ales-o pentru vilegiatură estivală.* CARAGIALE, O. VII, 42, cf. BARCIANU. *Puternicul şir de Carpați,... grație întinderei ce are,... multitudinei de dealuri, de văi şi de ape... desfăşoară o luptă gigantică prin temperatura moderată şi prin ploile estivale ce trămite în regiunea şesurilor, atenuând astfel excesele climatului.* GRECESCU, FL. 685. *Vânturile estivale, frecuente în regiunea stepelor, sânt cele mai nocive cauze ce contribuiesc şi mai mult la lipsa de apă în atmosferă.* id. ib. 755, cf. ALEXI, W. *Ne îngrămădeam pentru a apuca o gazetă cu senzaționale veşti, care alimentau îmbelşugat inteligența noastră estivală.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 84. *Cataloagele câtorva librării străine şi un dicționar portativ... alcătuiesc biblioteca mea estivală.* IBRĂILEANU, A. 8, cf. CADE. *Sezoniştii estivali sau hibernanți... cunosc Braşovul numai între Biserica Neagră şi hotel Coroana.* I. BOTEZ, B. I, 26, cf. SCRIBAN, D. 475. *Nu este, oare, temerar să scriem în acest preludiu de iarnă despre o carte prin excelență estivală?* PERPESSICIUS, M. II, 254. *În aerul rar se mai răsfățau încă multicolorele găteli estivale purtate de optimismul tinerelor femei.* VINEA, L. I, 21, cf. DL, DM, DN[2]. *Pentru pictorul nostru... huma unei case țărăneşti capătă luciri de porțelanuri, un buchet de flori începe să semene cu vitraliile, marea cu talazurile ei înghețate magnific în plin sezon estival.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 32, 27/4. *Ultimelor spectacole ale stagiunii vin să li se alăture cele proprii sezonului estival, pregătite în moderna capitală a Greciei.* T iulie 1970, 77. *Parcă, în plin anotimp dogorâtor estival, veşteda încremenire autumnală ne-ar atinge cu aripa ei rece.* L 1971, nr. 484, 6/2. *Au împlinit... visul cel mai scump al publicului şi al presei: o stagiune estivală în adevăratul înțeles al cuvântului.* T august 1971, 69. *Turneele estivale îşi au, desigur, rostul lor.* CONTEMP. 1971, nr. 1 300, 6/7, cf. M. D. ENC. *Poeta manifestă predilecție pentru peisajele marine... Din seria anotimpurilor vivaldiene („Vârstele anului") se remarcă această acalmie estivală... sau peisajul extatic al țărmului.* SIMION, S. R. III, 101, cf. DEX, DN[3], DREV. V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *Peste două săptămâni începe sezonul estival.* RL 2005, nr. 4 590, 1/5.

2. (Despre plante sau despre părți ale acestora) Care crește, care se dezvoltă în timpul verii **(1)**. V. v ă r a t i c **(I 2)**. *Flori estivale.* ŞĂINEANU, cf. ENC. ROM. *Frigul, care cobora atunci în văi, peste florile estivale, sileşte oamenii să-şi îmbrace cojoacele.* BOGZA, C. O. 56, cf. DL.

– Pl.: *estivali, -e.*

– Din fr. **estival,** lat. **aestivalis.**

ESTIVÁȚIE s. f. **1.** (Bot.) Preflorație. Cf. ENC. ROM. III, 664. *Periantul simplu având estivația valvară.* GRECESCU, FL. 21, cf. ENC. AGR. V, 38, DN[3], NDN.

2. (Fiziol.) Perioadă de viață latentă, specifică unor animale în timpul verii, frecventă în regiunile calde şi secetoase. *Estivația este frecventă în regiunile cu climă caldă şi secetoasă şi reprezintă o adaptare la condițiile climatice nefavorabile şi la lipsa de hrană.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Şi: (astăzi rar) **estivațiúne** s. f. ENC. ROM. III, 664, ENC. AGR. V, 38.

– Din lat. **aestivatio, -onis,** fr. **estivation.**

ESTIVAȚIÚNE s. f. v. **estivație.**

ESTÓC s. n. (Franțuzism învechit) Spadă lungă şi subțire, cu vârf foarte ascuțit, folosită în secolele al XIV-lea şi al XV-lea. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., ENC. ROM.

– Pl.: ?

– Din fr. **estoc.**

ESTOMPÁ vb. I. **1.** T r a n z. A utiliza estompa pentru a obține, într-un desen, într-o pictură etc., treceri gradate de la umbră la lumină; p. e x t. a acoperi cu o umbră **(I 3)** o porțiune dintr-un desen, dintr-o pictură etc. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 617/40, NEGULICI, COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. S., D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Poezia lui Milcu nu este de un desen precis, care să îmbrățişeze linia, conturând-o, – ci mai mult o schiță, în care se individualizează doar prin câteva trăsuri fondamentale portretul unui suflet: sufletul estompat de melancolie al poetului nostru.* ARH. OLT. V, 305. *Desenul grafic şi melodic al frazei lui Russo este de-a dreptul estompat.* VIANU, A. P. 44. (R e f l.) *Toate valorile vieții... se estompează şi se degradează în nuanțe evanescente.* LOVINESCU, S. II, 69.

2. T r a n z. şi r e f l. A face să devină sau a deveni mai puțin clar ori a face să-şi piardă sau a-şi pierde (treptat) conturul (din cauza depărtării sau a unor fenomene naturale etc.); a (se) şterge **(I 3)**. *Obrazul fin, estompat de vinele albăstruie ce transpar sub pielița delicată a chipurilor de rasă.* MON. IST. I, 127. *Fumul pipelor se-nalță sub tavan, se statornicește în nour compact, se destramă la fiece deschidere de uşă, estompând figurile... ca într-un vis.* ANGHEL, PR. 190. *În ceața alburie ce atârnă uşoară şi fină... turnurile oraşului se estompează nedesluşite ca într-o gravură germană.* PETICĂ, O. 243. *În urma lui se estompează pe depărtatul mal conturul munților albiți de vremuri.* id. ib. 283. *Ceața albastră a depărtărilor mari... estompează muntele şi-l fac mai formidabil şi mai îndepărtat.* IBRĂILEANU, S. 140, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cu coatele rezemate de pervazul geamului,... contemplând acelaş decor...:*

dealurile Galatei şi zidurile Cetăţuiei estompate de ceaţă. C. PETRESCU, S. 138. *S-au oprit să privească întinderea câmpurilor, cu văile de departe şi cu satele estompate în pâclă.* id. A. 436, cf. CADE. *Biblioteca Academiei, cu copacii învestmântaţi de sărbătoare, se estompează în potopul de fulgi.* I. BOTEZ, B. I, 209. *Ne-am întins pe muşchi legănaţi de aerul pur, cu ochii peste pădurile care coborau până departe, estompându-se în zare.* A. HOLBAN, O. II, 264. *Era o fotografie pe care o estompa mult învelişul transparent şi încreţit de celuloid.* MIHĂESCU, D. A. 112, cf. DSR. ◊ Fig. *În atitudinea de însumare mistică a unei ordini transcendente, lucrurile îşi estompează contururile, îşi pierd independenţa.* STREINU, P. C. I, 50.

3. Tranz. şi refl. (De obicei figurat sau în contexte figurate) A face să devină sau a deveni mai puţin intens, mai slab, a (se) atenua, a (se) diminua **(3)**, a scădea **(5)**, a slăbi **(3)**; a face să-şi piardă sau a pierde din amploare, din intensitate etc. *Opt ani personalitatea lui estompându-se în discreţie, glasul lui Veveriţă nu s-a auzit în parlament.* LOVINESCU, C. V, 91. *Amintirea unei întâmplări de dragoste... povestitorul ne-o evocă acum în perspectiva timpului; totul se estompează, astfel, în fluiditatea poetică a depărtării şi se mistuie în duioşia ireversibilităţii lucrurilor omeneşti.* id. S. V, 34. *Adina Buhuş îşi potrivea pălăria în faţa oglinzii, estompa cu puful roşul din pometii obrajilor.* C. PETRESCU, O. P. II, 216. *Scenele din care ar putea stoarce mai multă sevă umană sunt estompate cu precauţie teologală.* CONSTANTINESCU, S. I, 18. *Ceea ce era viziune realistă a ambianţei în „Ion" şi „Pădurea spânzuraţilor" se estompează aci în linii sumare, reduse până la convenţional.* id. ib. IV, 477. *Dacă... zicea numai „dulce ca mierea" nu ieşea cu mult din metaforismul estompat de uz.* CONTEMP. 1950, nr. 170, 5/2. *Toate aceste artificii se estompează... în unda tărăgănată a versului.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 610. *Sunt aceste cruzimi în romanele dlui Liviu Rebreanu? Sunt şi nu sunt. Pentru că dl Liviu Rebreanu le estompează, le revarsă asemeni unei neguri pogorând din vale în vale,... negură ce se va risipi.* PERPESSICIUS, M. III, 144. *Aşa îl regăsim... când încercăm să-i înviem chipul din negura amintirilor estompate de vreme.* VIANU, L. R. 473. *În curgerea timpului patimile furtunoase se estompează, altele noi se afirmă.* RALEA, S. T. I, 97, cf. DL, DM, DN. *Aliteraţiile şi consonanţele,... omofonia şi ritmica se estompează din ce în ce mai mult.* IST. T. I, 87. *Naratorul autocrat se estompează în faţa personajelor, fără a dispărea.* N. MANOLESCU, A. N. I, 196. *Autorul nu s-a mulţumit să construiască un sistem alegoric, ci... a vrut parcă să-şi rezolve şi nişte răfuieli personale. Şi atunci ideile s-au destrămat, s-au estompat, cititorul fiind silit să-şi îndrepte toată atenţia spre acele păpuşi de ceară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 85, 9/2. *Cu trecerea vremii, patosul cam declarativ al versurilor de început s-a estompat.* CONTEMP. 1971, nr. 1 283, 3/3, cf. M. D. ENC. *Semnele acestei oralităţi se estompează în discursul liric al lui Iancu Văcărescu.* SIMION, D. P. 46. *Chiar în poemele... direct confesive, Fann introduce elemente impersonale din zicerile populare care estompează într-o oarecare măsură nota subiectivă.* id. ib. 375, cf. DEX. *Mallarmé... separă cuvintele de orice aluviune, le izolează, le delimitează, elimină orice adaos, suprimă orice rest care estompează limitele.* PALEOLOGU, S. L. 195, cf. DN[3]. *Limita recepţiei sale se estompează într-o apreciabilă măsură prin expresie.* GRIGURCU, C. R. 62, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Situaţia-limită pe care o reprezintă închisoarea ne ajută să vedem lucruri elementare, estompate de ritmul normal al scurgerii timpului.* STEINHARDT, J. 274. *Diferenţele de rang şi de situaţie se estompau pe moment.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 14/2, cf. D. ENC., NDN.

– Prez. ind.: *estompez.* – Şi: **extompá** (IORDAN, L. R. A. 40, HRISTEA, P. E. 285), (învechit, rar) **stompá** (COSTINESCU, I, 397) vb. I.

– Din fr. **estomper.** – **Extompa,** formă hipercorectă.

ESTOMPÁRE s. f. Acţiunea de a (se) estompa şi rezultatul ei.

1. Pierdere (treptată) a conturului (din cauza depărtării, a unor fenomene naturale etc.). Cf. estompa **(2)**. *Ca un padişah oriental contribuieşte cu norul lui de fum la estomparea cuprinsului în care se ţese marea cortină albastră.* ANGHEL, PR. 31. *Azi, din cauza izolării ei şi a estompării reliefurilor, acestea abia se mai pot distinge cu ochiul liber.* CONV. LIT. LXVII, 334, cf. DL, DM, DN[2], DEX, DN[3], DSR.

2. (De obicei figurat) Reducere, diminuare, atenuare a intensităţii; pierdere a amplorii, a intensităţii etc.; estompă **(3)**. Cf. estompa **(3)**. *Gândului de adineauri i se asociau necontenit altele, dublate în acelaşi timp cu anumite estompări, căderi în subconştient.* CAMIL PETRESCU, P. 260. *Este caracteristic, pentru proza sa, absenţa unui cadru exterior al evenimentelor sau... estomparea acestui cadru, redus până la schemă.* CONSTANTINESCU, S. I, 232. *Şi totuşi, în această estompare stă chiar poezia evocărilor din „Ritm roman".* PERPESSICIUS, M. III, 208. *Violarea orânduirii medievale, încercată de Clain, consta într-o estompare a conceptului feudal de ierarhie socială.* BLAGA, G. 98. *Unele tărăgănări sau precipitări de ritm, unele conturări şi sublinieri sau dimpotrivă estompări ale temelor... îţi creează în prima clipă o stinghereală.* CONTEMP. 1960, nr. 699, 5/2, cf. DSR.

3. (Poetic) Scădere a luminozităţii, provocată de fenomene naturale; estompă **(4)**. V. întunecime, obscuritate **(1)**, umbrire **(2)**. *Căutai să descopăr, spre miazănoapte, pasărea pe care o pomenise. Deasupra unei estompări uşoare de nori, o zării desluşindu-se tot mai mult, din desimea zării.* CAZABAN, V. 32. *Când ochii s-au deprins cu semiobscuritatea încăperii,... Adina Buhuş i-a apărut materializată din estomparea viorie.* C. PETRESCU, O. P. I, 80. *În estompările de basm ale apusului, scorbura aceasta pare o monstruoasă gură de balaur.* BOGZA, C. O. 13. *Când vine amurgul, cu răcoarea şi estompările lui, se ivesc* [florile albe] *deodată cu miile.* id. ib. 301.

– Pl.: *estompări.*

– V. **estompa.**

ESTOMPÁT, -Ă adj. **1.** Care a devenit neclar, care şi-a pierdut (treptat) conturul (din cauza depărtării, a unor fenomene naturale etc.); care este vag, imprecis conturat. Cf. estompa **(2)**. *Degetele ei apucară un carton, o poză veche cu o fetiţă de vreo zece ani: ochi mici, sprâncene abia estompate.* BASSARABESCU, V. 43. *De acolo înainte, se zăreşte estompat tot şesul îmbrăţişat de panglica Dunării.* ARH. OLT. XII, 354. *Sub dulamele lor de şiac, drăganii, împresurând căruţa, avură în curând înfăţişări de vedenii estompate.* SADOVEANU, O. X, 199. *Orizonturile estompate, fără linie precisă, ne trimit o muzică de otravă şi pierzare.* RALEA, S. T. I, 249, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. ◊ Fig. *Sunt însă momente, la începutul dragostei, mult mai nuanţate, mai estompate, al căror contur este mai greu de prins.* A. HOLBAN, O. II, 241. *Figura lui Avram Iancu... este mult mai nebulos conturată. Din elemente precise, istorice, Avram Iancu se conturează estompat şi legendar.* BOGZA, Ţ. 38.

2. Fig. Care a devenit mai puţin intens, mai slab, care şi-a pierdut amploarea, intensitatea etc.; care a devenit vag, imprecis. V. şters[2] **(1 5)**. Cf. estompa **(3)**. *Reală, de altfel, psihologia scriitorului se reduce la fixarea unor atitudini sufleteşti momentane, imprecise, estompate, condiţionate de împrejurări externe.* LOVINESCU, S. V, 35. *Vorba străină, nefixată încă în tezaurul lexical, permite o exprimare estompată, neprecisă a gândului.* PUŞCARIU, L. R. I, 362. *Desenul grafic şi melodic al frazei lui Russo este de-a dreptul estompat.* VIANU, A. P. 44, cf. 140, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. ♦ (Despre voce, sunete) Care este abia perceptibil, cu sonoritate, tonalitate sau claritate redusă; stins[2] **(4)**. *În nenumărate cuşti, construite din placaj şi geam, se vedeau funcţionarii, dar vocile lor se auzeau*

estompate. PREDA, R. 191. *Din păcate, soliștii rămân aceleași prezențe îndoielnice, inegale, cu voci anemice, estompate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 27/4, cf. DSR.

3. (Mai ales despre culori) Care este puțin intens, care este lipsit de strălucire; palid **(3)**, stins[2] **(6)**, șters[2] **(4)**. *Câinele, gri și cu pete ca de fum mai estompate pe spinare.* CĂLINESCU, S. 387. *În zare, o pădure rară, de un verde palid, estompat, bolnav parcă.* STANCU, R. A. II, 371, cf. DSR.

– Pl.: *estompați, -te.*

– V. **estompa.** Cf. fr. e s t o m p é.

ESTÓMPĂ s. f. **1.** (A. plast.) Sul mic de piele sau de hârtie, cu extremitățile ascuțite, cu care se întinde prin frecare praful de creion, de cărbune sau de culori pentru a potrivi umbrele unui desen, pentru a uniformiza tentele etc. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 617/35, NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU, ȘĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 87, CADE. *S-a ocupat de Trăenel ca de propriul lui copil, inițiindu-l la început în toate tainele peniței, creionului, cărbunelui și estompei.* TEODOREANU, C. B. 210, cf. SCRIBAN, D., LTR, LTR[2], DL, DM, DER, DN[2], DTT, M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. ◊ F i g. *Grămadă curseră anii, neagra estompă a morței îndoliase multe case.* ANGHEL, PR. 90. [Autorul] *uzează de estompă și de paletă ca să zic așa, conspirativă.* CONTEMP. 1959, nr. 679, 1/6.

2. Desen făcut cu ajutorul estompei **(1)**. Cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM., CADE, DN[3], NDN.

3. F i g. Reducere, diminuare, atenuare a intensității; pierdere a amplorii, a intensității etc.; estompare **(2)**. *După cea dintâi estompă a timpului, critica ar putea trece la afirmații mai categorice.* LOVINESCU, S. I, 272. *Neputând concepe la alții atitudini și virtuți pe care ea le practică... spontan, dizolvând, astfel, în estompa susceptibilității și bănuielii, realitățile sufletești ce i-au ieșit în cale.* id. ib. II, 333. *Rădăcinile și cadrul acestor vieți se pierd într-o estompă care... poate ataca într-o măsură verismul romanului și încrederea în realitatea ficțiunii.* STREINU, P. C. II, 33.

4. F i g. Scădere a luminozității provocată de fenomene naturale; estompare **(3)**. V. î n t u n e c i m e, o b s c u r i t a t e **(1)**, u m b r i r e **(2)**. *O desfășurare de coline și văi... se pierdeau în estompa cenușie a zilei.* D. ZAMFIRESCU, A. 158. *Când vreun tren dispărea printr-o estompă de umbră ușoară, toată animația asta apărea îngrijorătoare.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 24. *Există... un moment precis al zilei când, sub estompa amurgului, nuanțele se șterg într-o totalitate uniformă.* LOVINESCU, S. V, 221.

– Pl.: *estompe.* – Și: **extómpă,** (învechit, rar) **stómpă** (COSTINESCU, I, 397) s. f.

– Din fr. **estompe.** – **Extompă,** formă hipercorectă.

ESTÓN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Estoniei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în Estonia; estonian **(1)**. *Valdemar II Învingătorul... a câștigat lupte contra estonilor cu ajutorul crucii căzute din cer.* ENC. ROM. III, 1 187, cf. BARCIANU. *E o credință și o datină străveche pe care o au și germanii,... estonii, sârbii, bulgarii.* CANDREA, F. 93. *Estonii culți vorbesc mai mult germana și rusa.* MINERVA, cf. DL, DM, SFC II, 222, DER IV, 109, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Este acuzat de implicare în deportarea a 251 de estoni.* RL 2007, nr. 5 131, 11/6.

2. Adj. Care aparține Estoniei sau estonilor **(1)**, privitor la Estonia sau la estoni, originar din Estonia; estonian **(2)**. *Vizitasem pavilioanele eston, leton și lituan.* V. ROM. octombrie 1954, 171, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Datorită specialistului G. Meri vor apărea pentru prima dată în limba estonă „Operele complete ale lui Shakespeare".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 26, 23/2, cf. DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Actuala republică este succesoare statului eston fondat în 1918.* RL 2005, nr. 4 557, 8/5. *Trebuie... să asigure securitatea diplomaților estoni.* ib. 2007, nr. 5 217, 12/2.

♦ (Substantivat, f.) Limbă fino-ugrică vorbită de estoni **(1)**. Cf. GRAUR, I. L. 208, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pl.: *estoni, -e.*

– Derivat regresiv de la **Estonia** (n. pr.).

ESTONIÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Estoniei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în Estonia; eston **(1)**. Cf. BUL. FIL. VI, 21. *Estonianul E. de Wahl și-a luat sarcina să satisfacă toate condițiile unei limbi artificiale.* GRAUR, I. L. 276, cf. DL, DM, SFC II, 217, 222, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *La începutul sec. 13,... strămoșii estonienilor din ramura fino-ugrică au fost cuceriți și convertiți la creștinism.* D. ENC. *La 23 aug*[ust] *1987, a avut loc prima demonstrație publică a estonienilor pentru obținerea independenței țării.* ib., cf. NDN.

2. Adj. Care aparține Estoniei sau estonienilor **(1)**, privitor la Estonia sau la estonieni, originar din Estonia; eston **(2)**. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Poporul estonian s-a constituit în sec. 12-13.* D. ENC., cf. NDN. *Un avion rusesc ce se îndrepta spre Kaliningrad a pătruns în spațiul aerian estonian.* RL 2005, nr. 4 527, 10/1. *Strămutarea monumentului din centrul capitalei estoniene... constituie „o afacere internă" a Estoniei.* ib. 2007, nr. 5 217, 12/2.

– Pronunțat: *-ni-an.* – Pl.: *estonieni, -e.*

– Din fr. **estonien.**

ESTORCÁ vb. I v. **extorca.**

ESTORCÁRE s. f. v. **extorcare.**

ESTORCÁȚIE s. f. v. **extorcație.**

ESTORCAȚIÚNE s. f. v. **extorcație.**

ESTÓRSIE s. f. v. **extorsiune.**

ESTORSIÚNE s. f. v. **extorsiune.**

ESTRÁCT s. n. v. **extract.**

ESTRACTÍV, -Ă adj. v. **extractiv.**

ESTRACTÓRIU, -IE adj. v. **extractor[2].**

ESTRÁCȚIE s. f. v. **extracție.**

ESTRACȚIÚNE s. f. v. **extracție.**

ESTRÁDĂ s. f. **1.** Parte înălțată a planșeului dintr-o încăpere, pe care se așază catedra într-o clasă de școală, într-un amfiteatru, masa judecătorului într-o sală de tribunal etc. *În fundul salei era o estradă încunjurată cu o balustradă de lemn de abanos.* LEON ASACHI, B. 29/29, cf. 87/21, I. GOLESCU, C. *În acest palat se află o sală lungă...; în fund, orhestra ca un amfeteatru, și într-o parte un tron și o estradă (un fel de lojă) pentru familia crăiască.* AR (1837), 223[1]/8. *În mezul bisericei se înălța o estradă cu trei jâlțe, unul pentru marele principe, iară cele două pentru Dmitri și mitropolit.* ASACHI, O. II, 90, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 618[1]/5. *Voi fi peste puțin în capul unei scoale mărețe. În timpul ceasurilor clasei, șezut pe o stradă cu un mare scriitor dinainte, voi oblădui mai mult de o sută scolari.* BREZOIANU, Î. 38/19. *O cameră bogat îmbrăcată cu roșu și cu aur. Într-un unghi, în stânga, un pat strălucit așternut pe o stradă și subt un baldachin.* NEGRUZZI, O. III, 158. *În fundul salei era o stradă ceva mai înaltă, ocolită de grile de lemn de abanos.* PELIMON, C. I. 17/17, cf. 18/21, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, II, 562. *Sala era arhiplină. Mă sui la tribună, pe o*

estradă. CARAGIALE, O. II, 138. *Lângă grilaj, la stânga, în scenă, este o estradă pe care sânt aşezate masa şi jeţul prezidenţial.* id. ib. VI, 128. *Scena înfăţişează interiorul unei săli în genul egiptean. Un tron pe estradă cu trepte în stânga; tronul între coloane.* MACEDONSKI, O. II, 197, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Pe estrada prezidenţială forfoteau secretari şi funcţionari.* REBREANU, R. II, 35. *Aici, sub estrada asta,... aflarăm o sumă de lucruri: peniţe ruginite, crâmpeie de creion.* I. BOTEZ, ŞC. 37. *Stanciu cu oaspeţii de seamă şi mirii mâncau deoparte, pe o estradă anume ridicată.* VOICULESCU, P. II, 133. *Boscovich zări în fund, pe un divan înălţat pe-o estradă, pe Vodă Grigore.* C. GANE, TR. V. II, 308. *Găsim o clădire largă şi naltă sprijinită pe numeroase coloane... Bănci simple de jur-împrejurul estradei oficiului şi lumânări aprinse în candelabre.* SADOVEANU, O. IX, 235, cf. SCRIBAN, D., LTR. *Scoborî treptele estradei.* ARGHEZI, S. X, 273. *Apăru în clipa asta pe estradă, şi se întoarse teatral către Sineşti, care îl urma.* CAMIL PETRESCU, N. 144. *Completul de judecată se afla pe o estradă în plin exerciţiu al funcţiunii.* STANCU, R. A. II, 276, cf. LTR[2], DL, DP, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Se dăduse jos de pe estradă, străbătând sala cu capul sus.* ŢOIU, I. 198, cf. 225, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. Scenă (improvizată) într-o încăpere sau în aer liber, pe care au loc mai ales reprezentaţii artistice; (învechit) eşafod **(3)**. *Toma se sui pe estradă şi aruncă în giurul lui priviri neliniştite.* CODRESCU, C. II, 211/32. *Împrejurul lui cântă o numeroasă orchestră, aşezată de toate părţile, care pe jos, care pe o estradă înălţată.* ODOBESCU, S. III, 111. *Muzica, aşezată în mijloc pe o estradă, începe să cânte.* SĂM. I, 330. *Pe o estradă, în stânga, orchestra, compusă mai mult din alămuri, făcea un scandal nemaipomenit.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 97. *Când sala s-a umplut... cântăreţii anunţaţi apar pe estradă.* ANGHEL, PR. 190. *Acela care dirijează e un neamţ... Ca să fie mai înalt, e urcat pe o cutie mare de lemn,... îmbrăcată în pânză roşie, drept estradă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 7. *Jucă în mână portbiletul cu hârtiile de o mie... Smulse una, o mototoli şi o aruncă pe estrada orchestrei.* C. PETRESCU, C. V. 256. *De pe scena Teatrului Naţional, Eminescu trecea pe o estradă improvizată într-un colţ al târii.* SADOVEANU, O. XIX, 117. *La un circ sau la o baracă dintr-un bâlci, pentru ca să atragă clienţi apar câtiva dintre artişti, se plimbă pe o estradă, fac gesturi şi spun fel de fel de nimicuri.* OPRESCU, I. A. IV, 226, cf. LTR. *Tiptil, ţiganul franţuzit s-a strecurat din sală pe estradă.* ARGHEZI, S. XXV, 290, cf. XVIII, 124. *O estradă largă de lemn slujea drept scenă.* CĂLINESCU, S. 352. *Un cor de copii, care aştepta de multă vreme pe estradă, începu să cânte.* STANCU, R. A. I, 285, cf. IV, 22. *Femei în şalvari cântă şi dansează turceşte, pe o estradă.* PAS, Z. I, 20, cf. LTR[2], DL, DP, DM. *Pe estrada de scânduri se urcase orchestra.* BARBU, G. 354, cf. 267, DER, DN[2]. *Vara, o grădină cu scaune şi estradă oferea o soluţie mai uşoară (până începeau ploile).* IST. T. II, 48, cf. I, 38. *Până acum s-au perindat pe scenele şi estradele de concert ale capitalei cele mai bune formaţii româneşti.* TRIBUNA, 1970, nr. 712, 13/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ *Spectacol* (sau *concert, muzică*) *de estradă* = spectacol, concert sau muzică având caracter de divertisment şi componenţă variată. Cf. DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *Teatru de estradă* = teatru în care se desfăşoară spectacole de varietăţi. Cf. DL, DM, DER, DN[3], M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ◊ L o c. a d j. **De estradă** = care ţine de estradă **(2)**, care se referă la spectacolele de estradă. [Sunt] *opinii ce recomandă accentuarea montării spectaculoase, cu elemente de estradă aparent de o mai largă audienţă şi accesibilitate.* CONTEMP. 1970, nr. 1 212, 7/4. *Publicul de comedie nu e format doar... din spectatori de estradă, sensibili doar la poante.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/4. *Premiera... a fost tratată de regizorul Marius Popescu într-o notă uşoară, şăgalnică, de estradă, către care... conducea şi textul celor doi autori.* ib. 1978, nr. 1, 16/4.

– Pl.: *estrade.* – Şi: (învechit) **strádă** s. f.
– Din fr. **estrade,** germ. **Estrade.**

ESTRADIÓL s. m. Hormon steroid, secretat de foliculul ovarian, care este folosit în tratamentul osteoporozei, al cancerului de prostată etc.; dihidrofoliculină. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC., NDN.
– Pronunţat: *-di-ol.* – Pl.: *estradioli.*
– Din fr. **estradiol, œstradiol.**

ESTRADÍST, -Á adj. (Rar) Estradistic. *Pledând pentru varietate,... nu dorim transformarea lui* [a teatrului] *în producţie estradistă.* T ianuarie 1969, 87.
– Pl.: *estradişti, -ste.*
– **Estradă** + suf. *-ist.*

ESTRADÍSTIC, -Ă adj. Care aparţine estradei **(2)**, care se referă la estradă, de estradă; (rar) estradist. *N. F., actriţă de dramă, e dirijată spre o falsă exuberanţă estradistică.* în DCR[2]. *El a provocat un spectacol de formulă apăsat atractivă, uneori estradistică.* în DCR[2], cf. DEX[2], NDN.
– Pl.: *estradistici, -ce.*
– **Estradă** + suf. *-istic.*

ESTRADÍŢIE s. f. v. **extradiţie.**

ESTRADIŢIÚNE s. f. v. **extradiţie.**

ESTRADOTÁLE adj. invar. v. **extradotal.**

ESTRÁGE vb. III v. **extrage.**

ESTRÁGERE s. f. v. **extrage.**

ESTRAJUDICIÁR, -Ă adj. v. **extrajudiciar.**

ESTRÁL, -Ă adj. (Fiziol.) Care se referă la estru, de estru. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC. ◊ *Ciclu estral* = ansamblul modificărilor periodice ale uterului şi ale vaginului. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.
– Scris şi: (după fr.) *oestral.* DN[3]. – Pl.: *estrali, -e.*
– Din fr. **œstral.**

ESTRALEGÁL, -Ă adj. v. **extralegal.**

ESTRAMUNDÁN, -Ă adj. v. **extramundan.**

ESTRÁN s. n. Porţiune a litoralului acoperită de apa mării în timpul fluxului. Cf. D. GEOMORF., D. ENC., NDN.
– Pl.: ?
– Din fr. **estran.**

ESTRAORDINÁR, -Ă adj. v. **extraordinar.**

ESTRAORDINARIAMÉNTE adv. v. **extraordinarmente.**

ESTRAORDINARITÁTE s. f. v. **extraordinaritate.**

ESTRAORDINÁRIU, -IE adj. v. **extraordinar.**

ESTRAORDINARMÉNTE adv. v. **extraordinarmente.**

ESTRAORDINÉR adj. v. **extraordinar.**

ESTRÁS, -Ă adj., s. n. v. **extras.**

ESTRATARÁ s. f. v. **extratară.**

ESTRAVAGÁ vb. I v. **extravaga.**

ESTRAVAGÁNSĂ s. f. v. **extravaganță.**

ESTRAVAGÁNT, -Ă adj. v. **extravagant.**

ESTRAVAGÁNȚĂ s. f. v. **extravaganță.**

ESTRAVAGÁNȚIE s. f. v. **extravaganță.**

ESTRAVAZÁ vb. I v. **extravaza.**

ESTRAVAZÁT, -Ă adj. v. **extravazat.**

ESTRĂDÁ vb. I v. **extrăda.**

ESTRĂDÁRE s. f. v. **extrădare.**

ESTRÉM, -Ă subst., adj. v. **extrem.**

ESTREMITÁTE s. f. v. **extremitate.**

ESTRINSÉC, -Ă adj. v. **extrinsec.**

ESTRIÓL s. m. Hormon steroid, secretat de placentă, izolat din urina gravidelor. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *-tri-ol.* – Pl.: *estrioli.*
– Din fr. **estriol, œstriol.**

ESTROGÉN, -Ă s. m., adj. (Hormon feminin de tipul foliculinei sau substanță medicamentoasă) care provoacă fenomene caracteristice estrului[2]. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.
– Scris și: (după fr.) *oestrogen.* DN[3]. – Pl.: *estrogeni, -e.*
– Din fr. **estrogène, œstrogène.**

ESTROMANÍE s. f. Nimfomanie. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Din it. **estromania.**

ESTRÓNĂ s. f. Hormon estrogen secretat de ovar și de placentă; foliculină. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
– Scris și: (după fr.) *oestronă.* DN[3], NDN. – Pl.: *estrone.*
– Din fr. **estrone, œstrone.**

ESTROPIÁ vb. I. Tranz. (Livresc; complementul indică ființe sau părți ale corpului lor) A mutila, a schilodi **(1)**. Cf. COSTINESCU, LM. *Sergentul... a primit întâi o rană în mâna dreaptă, vindecată în exterior, dar estropiată pe dinlăuntru.* ARGHEZI, S. XII, 45, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ♦ Fig. (Complementul indică scrierea, cuvintele etc.) A pronunța sau a scrie incorect; a deforma **(2)**. Cf. COSTINESCU, LM. *În crearea tipurilor, Caragiale dă dovadă... de perfecta lui cunoaștere a limbajului de mahala și de siguranța de a gâci cum ar estropia mahalagiul un cuvânt nou.* IBRĂILEANU, S. 61. *Conu Leonida, de extracție mahalagească, estropiază nume proprii, neologisme tehnice.* CONSTANTINESCU, S. II, 147.
– Pronunțat: *-pi-a.* – Prez. ind.: *estropiez.* – Și: (învechit, rar) **esturpiá** vb. I. LM.
– Din fr. **estropier.** – Pentru **esturpia,** cf. it. storpiare.

ESTROPIÁRE s. f. v. **estropiere.**

ESTROPIÁT, -Ă adj. (Livresc; despre ființe sau părți ale corpului lor) Mutilat, schilodit; p. ext. neputincios **(1)**, slăbit **(2)**. Cf. COSTINESCU, LM. *Calic, în acea vreme veche a cărților părintelui meu, era cel căruia îi zici mata astăzi invalid ori estropiat.* SADOVEANU, O. IX, 427, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. 340, DEX, DN[3]. *Montarea... a optat pentru o estetică a urâtului..., personajele fiind prezentate ca niște ființe estropiate, culese dintr-o debara a existenței.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 10/3. *În fața muzeului Prado, o întreagă echipă de cerșetori estropiați sau simulând a fi.* RL 2007, nr. 5 314, 6/5. ◊ (Substantivat) *Fiindcă George a strâns-o de pe drumuri..., Savista îl iubea cu o furie sălbatică, atât de caracteristică estropiaților.* REBREANU, I. 427. (Fig.) *Mă întorc în România din ură pentru cei care au făcut din mine un estropiat moral și m-au împiedicat să mă afirm.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 15/4. ♦ Fig. (Despre cuvinte, limbă etc.) Pronunțat sau scris greșit, incorect, deformat[2] **(2)**; (despre texte) reprodus inexact, falsificat. *În loc de repertoriu compus din opere alese, ne dete o serie de opere vechi, rău alese, stropiate și puse în scenă fără a fi bine studiate.* FILIMON, O. II, 244. *Traducerile nu ne arată decât un lucru din trecut: limba și aceea mai mult sau mai puțin estropiată, pe când scrierile originale ne arată limba, ideile... și forța conceptivă a timpului.* ARHIVA, I, 52.
– Pronunțat: *-pi-at.* – Pl.: *estropiați, -te.* – Și: (învechit, rar) **esturpiát, -ă** (LM), **stropiát, -ă** adj.
– V. **estropia.** Cf. fr. estropié. – **Stropiat** < it. **stroppiato.**

ESTROPIÉRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a estropia și rezultatul ei; mutilare, schilodire. Cf. DN[2], DEX, DN[3], DSR. ♦ Pronunțare sau scriere incorectă a cuvintelor, a limbajului etc.; deformare **(2)**. Cf. DR. I, 284. *Criticii sensibili la limbajul caragialian... s-au oprit cu deosebire la aspectul lui pitoresc... și mai ales au subliniat estropierea limbajului, provocată de tipurile mahalagești.* CONSTANTINESCU, S. II, 146.
– Pronunțat: *-pi-e-.* – Pl.: *estropieri.* – Și: (rar) **estropiáre** s. f. DR. I, 284.
– V. **estropia.**

ÉSTRU s. n. Perioadă a ciclului sexual la femelele mamiferelor, în care mucoasa uterului permite fixarea oului fecundat. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.
– Scris și: (după fr.) *oestru.* DN[3], NDN. – Pl.: *estre.*
– Din fr. **œstrus.**

ESTUÁR s. n. Albie minoră a unui fluviu, lărgită și adâncită (adeseori în formă de pâlnie), în zona de vărsare a acestuia, formată pe țărmurile afectate de maree puternice sau de mișcările de coborâre a uscatului. Cf. FROLLO, V. 212, LM. *Escadra... se îndreptă spre estuarul râului.* ARH. OLT. I, 405. *Estuarele au formă de pâlnie și ajută mult la intrarea vaselor mari în interiorul țărilor.* MINERVA, cf. CADE. *Cum spuneam, țiparul femelă, după un stagiu de cinci ani în apele noastre, coboară în estuare.* C. PETRESCU, C. V. 193, cf. SCRIBAN, D., LTR. *Se îndrepta spre vest, străbătând estuarul, posomorât și cenușiu de mâlul La Platei.* TUDORAN, P. 502, cf. LTR[2], DL. *În estuare se amestecă apa dulce cu apa de mare și se observă fluxul și refluxul.* DP, cf. DM, DER. *Efectele caracteristice acțiunii apelor curgătoare pe văi sunt: ... deltele și estuarele la vărsare.* GEOLOGIA, 52, cf. DN[2], M. D. ENC., D. GEOMORF., DEX, DN[3], D. COL., DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *Ca urmare a furtunii, în estuarul respectiv s-a produs un accident.* RL 2005, nr. 4 665, 12/1. ◊ Fig. *Șiroaiele de zăpadă topită împletiseră pe covor ciudate exerciții de cartografie: lacuri și estuare, fluvii și mărunte arhipelaguri.* C. PETRESCU, C. V. 154.

– Pronunţat: *-tu-ar.* – Pl.: *estuare* şi (rar) *estuaruri* (DN^2, DN^3).

– Din fr. **estuaire,** lat. **aestuarium.**

ESTURPIÁ vb. I v. **estropia.**

ESTURPIÁT, -Ă adj. v. **estropiat.**

ESUBERÁNT, -Ă adj. v. **exuberant.**

ESUBERÁNŢĂ s. f. v. **exuberanţă.**

ESUFÁC s. n. v. **esofag.**

ESUNDÁ vb. I v. **exunda.**

EŞAFÓD s. n. **1.** (Învechit, astăzi rar) Ghilotină; (sens curent) platformă ridicată într-o piaţă publică, servind la expunerea sau la executarea condamnaţilor la moarte (mai ales prin decapitare), (învechit) p a l c **(2)**, s c a f a l d, s c h e l ă **(II 2)**. Cf. I. GOLESCU, C. *Gândind la omul acesta, am adormit cu mâna pe cugit... şi am visat loc de privelişte şi eşafod.* HRISOVERGHI, A. 46/28. *Asemine arătare urmează din întâmplătoare căderi şi peiri multor familii rosiene, dişterarea (surghiunul) şi arestuirea multor rosieni şi din riurile de sânge vărsat pe eşafoturi.* ASACHI, I. 324/10. *Craiul Franţii, Ludovic al XVI-le*[a], *soţia şi sora sa au închiet viaţa lor pe eşafot.* id. ib. 391/14, cf. VI/28. *Era un fiu al grafului Luchetini, carele... muri pe şafot.* MOZAICUL (1839), 301/5, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 528^2/11. *După aceasta, Maria Stuart fu dusă într-o sală, unde era ridicat un eşafod (locul sângelui) îmbrăcat în negru.* FM (1840), 28^1/20. *Şi această conjuraţie fu descoperită. Sincmar muri pe eşafot.* ib. (1840), 36^1/10. *Fu... dusă la şafotul care sta înaintea prinsorii.* ib. (1840), 133^2/13. *O soţietate,... după ce au lăsat cu neomenie a lâncezi copiii familiei cei mari în ignoranţie (neştiinţă), în vicii şi în ticăloşie,... se vede silită a li fi călău şi a-i trage sau în galere, sau pe eşafod.* SPIC. II, 23^2/3. [Religia]... *vine întru ajutorul păcătoşilor, se coboară în întunecoasele temniţe, se urcă pe sângerosul eşafod.* FM (1844), 354^2/26. *În acest minut cumplit el se gândeşte la maică-sa, îi mulţumeşte de curagiul ce-l însufleţează şi cu care va merge până la eşafod.* NEGULICI, E. I, 42/3. *Domnilor, eu nu murmur contra destinei mele; pe mare sau pe eşafod, trebuia a muri odată.* LĂZĂRESCU, S. 132/31, cf. STAMATI, D., id. V. 163^2/29. *Religia rădică aziluri nenorocirei, şi intoleranţa înalţă eşafoduri;... una şterge lacrimile, şi alta varsă singele.* CALENDAR (1854), 17/13. *L-a trimis la eşafod (ghilotină) unde i-a tăiat capul, în vremea terorismului întâiei revoluţii în Franţa.* BARASCH, M. I, 14/7, cf. id. I. 191/25. *După ce va sosi acolo, se vor slobozi trei împuşcături de tun. Cea întâi, când se va sui pe eşafod; a doua, când va îngenunchea pe postavul negru, a treia, când îi va cădea capul.* NEGRUZZI, O. III, 131, cf. 110, 115. *Scăpat ca prin minune din temniţa din care Chenieri şi Lavoisieri ieşeau numai ca să se urce pe eşafod, trăia pribeag în Bucureşti.* GHICA, S. 620. *Gendarmeria formă un cerc în care coprinse eşafodul, pe condamnat împreună cu esecutorul.* FILIMON, O. I, 338, cf. II, 268, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 366. *De pe o fereastră se vedea într- mică ogradă eşafotul unde cei condemnaţi îşi aflau pedeapsa.* CONV. LIT. II, 50. *Un preot aşteptase pe Maria Antoaneta ca să-i trimită dezlegarea păcatelor în momentul când era să se urce pe eşafod.* BARONZI, I. G. 592/30, cf. 184/21, COSTINESCU, LM. *Cel din urmă din Basarabi au căzut pe eşafod.* EMINESCU, O. XIII, 285, cf. XIV, 109. *O fecioară... a părut, Întinzând a sale braţe Desperate spre şafot: „Nu lovi! Ah, două viete Ar ucide braţul tău!"* I. NEGRUZZI, S. II, 166, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Femeia... ţinea capul pe marginea ferestrei ca pe un eşafod.* TEODOREANU, M. II, 231, cf. SCRIBAN, D. *Pedeapsa cu moartea, prin sfâşiere, ardere, ştreang şi eşafod, era aplicată frecvent şi, uneori, pentru delictele cele mai neînsemnate.* VIANU, L. U. 166. *Mergea cu un fel de exaltare solemnă, ca un osândit în mers trufaş spre eşafod.* VINEA, L. II, 281, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Execuţiile pe eşafod s-au făcut mai ales în timpul Evului Mediu, iar în unele ţări (Franţa, Rusia ş.a.) până la sfârşitul sec. al XIX-lea.* DER, cf. DN^2. *În apărarea doamnei Roland, acuzată de teatralism, pentru că înainte de a se urca pe eşafod a exclamat uitându-se la statuia Libertăţii: Câte crime se comit în numele tău!* STEINHARDT, J. 281, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ♦ P. e x t. Execuţie a unui condamnat la moarte, mai ales prin decapitare; (sentinţă de) condamnare la moarte, mai ales prin decapitare. *Muri, în 1542, osândită la şafot.* FM (1840), 134^1/34. *Este lucru grozav şi nesuferit a gândi că un favorit napolitan poate scoate câte eşafode va voi de subt patul aceştii regine!* NEGRUZZI, O. III, 78. *Oameni pe care niciunul din noi nu îi cunoaşte şi cari ne cunosc pe toţi. Oameni ce nu se văd la nicio ţeremonie şi se văd la toate eşafodele.* id. ib. 147. *Lăsă pe Artur să fugă cu dânsa în Francia să o scape de eşafodul ce i se pregătea.* FILIMON, O. II, 275. *Ai dus la eşafod chiar pe girondini... Lasă lumea să răsufle, Robespierre.* CAMIL PETRESCU, T. II, 556. *Mă fascinează figurile oamenilor Convenţiei, agitaţia acelor ani şi, trebuie să spun, primejdia la fiece moment de a merge la eşafod.* CĂLINESCU, O. V, 349. *Astfel, de pildă, romanul Gracchus avea să devină francezul demagog Babeuf, supranumit şi Gracchus, şi profet, plătit cu eşafodul, al Societăţii Egalilor.* id. ib. XII, 61. *Trimit la eşafod pe celălalt apărător al poporului.* BLAGA, G. 77. *La urmă, după ce-şi pierde onoarea, şi iubirea, ajunge şi la eşafod.* RALEA, S. T. I, 121, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DREV, D. ENC., NDN. *Are de ales între umilinţă chivernisită şi o pasionată expresie de sine ce-l duce la eşafod.* CONTEMP. 1972, nr. 1 366, 3/3. *Se repede la tribună pentru a pretinde să fie trimis la eşafod.* STEINHARDT, J. 265, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DREV, D. ENC., NDN.

2. (În dicţionarele din trecut) Eşafodaj **(1)**. Cf. PROT. – POP., N. D. *Nenorocitul s-a zdrobit căzând de pe eşafod.* COSTINESCU, cf. LM, RESMERIŢĂ, D., MINERVA.

3. (În dicţionarele din trecut) Estradă **(2)**. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, MINERVA.

– Pl.: *eşafoduri* şi (rar) *eşafoade,* (învechit, rar) *eşafode.* – Şi: (învechit) **eşafót** (pl. *eşafoturi*), **şafót** s. n.

– Din fr. **échafaud.** – **Şafot** < germ. **Schafott.**

EŞAFODÁ vb. I. T r a n z. (Rar) **1.** (Complementul indică piesele unui eşafodaj **1)** A asambla între ele pentru a forma un tot (şi pentru a face ca sistemul, ansamblul să funcţioneze). Cf. COSTINESCU, CIORĂNESCU, D. ET. 3 206, DN^3, NDN.

2. F i g. (Complementul indică modul de alcătuire a unei opere) A întocmi, a elabora. *Stravinski eşafodează o construcţie ritmică de o amploare nemaivăzută.* V. ROM. august 1970, 111.

– Prez. ind.: *eşafodez.*

– Din fr. **échafauder.**

EŞAFODÁGIU s. n. v. **eşafodaj.**

EŞAFODÁJ s. n. **1.** Construcţie provizorie, demontabilă, alcătuită din bare de metal (sau de lemn) asamblate rigid între ele, care are rolul de a susţine elementele de execuţie ale unei construcţii (grinzi, bolţi, arce) sau de a constitui, temporar, elementul de rezistenţă al unei construcţii şi care poate servi drept schelă de lucru; (învechit) eşafod **(2)**. V. s c h e l ă **(II 1)**. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *La fiecare pas ocolim lucrări, eşafodagii, canale desfundate.* BART, S. M. 42, cf. SCRIBAN, D. *Ceea ce ardea era eşafodajul de lemn al teatrului.* CĂLINESCU, S. 104, cf. LTR, LTR^2, DL, DP, SFC I, 55, DM,

CIORĂNESCU, D. ET. 3 206, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Apoi, dlor, eu întreb: comuna, această putere fundamentală în stat, este şi trebuie ea să fie o fiinţă hibridă..., încât cel dintâi subprefect... să fie în stare să strice tot eşafodagiul d-voastră, pe care voiţi să o întemeiaţi, să o urcaţi... ?* MAIORESCU, D. I, 226. *Societatea întreagă se alcătuieşte pe un şir de privilegii şi clase, fiecare clasă cu privilegii deosebite; fiecare individ are un privilegiu: întins eşafodagiu de tiranii superpuse una asupra altia şi toate apăsând pe popor.* ODOBESCU, ap. BĂLCESCU, M. V. 20. *Amidon, mulţumită legăturilor sale, vă duce în cârcă pe toţi... Mişcările tale dezordonate riscă să-i năruie tot eşafodajul.* VINEA, L. I, 370.

2. (Rar) Grămadă de obiecte de acelaşi fel aşezate (în neorânduială) unele peste altele. *Din cel mai înalt vârf, de unde ochiul omenesc priveşte, el are de coborât un nesfârşit eşafodaj de schelete, pentru ca ajungând în fundurile de la început ale lumii, să poată zări apa primordială.* BOGZA, C. O. 232.

3. F i g. Ansamblu (artificios) de raţionamente, de argumente, de fapte etc. în jurul căruia se alcătuieşte o teorie, o ipoteză etc.; mod de alcătuire a unei opere, mai ales literare, s t r u c t u r ă **(5)**; (rar) eşafodare. Cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Concepţia filosofică pesimistă... îi furniza lui Eminescu un întreg şi unitar eşafodaj, de pe care meditaţia nu putea porni decât îmbibată de dezolare.* ARH. OLT. XII, 399. *A scris „Negriada", un eşafodaj obositor de versuri, fără pic de duh poetic.* DR. VIII, 9. *N-a sesizat cu antenele inteligenţei sale substratul acestui fragil eşafodaj de pretexte secundare.* MIHĂESCU, D. A. 280. *Cititorul e pus... în faţa eşafodajului acestei piese.* PERPESSICIUS, M. I, 326. *Simplă ipoteză în legătură cu eşafodajul lacunar al romanului.* id. ib. III, 235. *Nu ne interesează construcţii fanteziste, eşafodajele savante, echilibristica titlurilor.* VINEA, L. I, 352, cf. DN[2]. *Întregul eşafodaj pe care şi-l construise în apărarea sa... nu era străin de ceea ce îi spusesem eu.* PREDA, C. I. P. II, 177. *Avea însuşiri la care nici măcar nu râvnise – puterea de a înţelege abstracţiunea, de a construi cu mintea eşafodaje, care nu pot fi atinse şi pipăite cu mâinile.* V. ROM. iulie 1960, 12. *În orice artă există un enorm eşafodaj de opere necesare pregătirii geniului, opere al căror drept de existenţă este justificat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 24/2. *Mărturisim... că nu atât eşafodajul teoretic ne-a cucerit..., ci precizia cu care autorul ştie să-şi angreneze eroii.* ib. 1973, nr. 36, 11/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Sub tot acest eşafodaj teoretic (care nu are... nicăieri caracterul unei construcţii abuzive, fiind prins şi absorbit în ţesutul critic), se află un depozit mai profund, psihologic.* GRIGURCU, C. R. 32, cf. DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pl.: *eşafodaje.* – Şi: (astăzi rar) **eşafodágiu** (pl. *eşafodagii*) s. n.

– Din fr. **échafaudage.**

EŞAFODÁRE s. f. (Rar) Eşafodaj **(3)**. Cf. e ş a f o d a **(2)**. *Întreaga eşafodare critică a dlui Lovinescu se înalţă în jurul a două schele capitale: desrusticizarea prozei româneşti de la 1900 încoace şi descuamarea lirică.* PERPESSICIUS, M. II, 343. *Planul sau genul acestui roman este altul. Alta este tehnica lui. Ea este... diferită de eşafodările cu care ne-a deprins d-l Liviu Rebreanu până acum.* id. ib. III, 144.

– Pl.: *eşafodări.*

– V. **eşafoda.**

EŞAFÓT s. n. v. **eşafod.**

EŞALÓN s. n. **1.** (Mil.) Element component al unui dispozitiv de luptă sau operativ, ori al unei coloane de marş, fracţionat în profunzime. *Când o trupă este aşezată pe mai multe linii succesive, unele înapoia altora... se zice că este dispusă în eşeloane.* ENC. ROM., cf. ALEXI, W., MINERVA, BL V, 76, SCRIBAN, D. *Eşalonul nostru se îndreaptă spre nord.* V. ROM. mai 1954, 90, cf. LTR[2], DL, DM. *Pe şosea se iviră primele eşaloane care se retrăgeau în ordine.* T. POPOVICI, S. 422. *Dispunerea pe eşaloane se face în funcţie de introducerea lor succesivă în luptă.* DER, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Dispozitivul de luptă (operativ)... poate cuprinde eşalonul întâi, al doilea şi uneori al treilea... având roluri şi misiuni distincte.* LEX. MIL., cf. V. BREBAN. D, G., D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Tot mai clară apare astăzi deturnarea Revoluţiei din decembrie '89 spre o răfuială între eşalonul unu şi eşalonul doi pentru accesul la putere.* RL 1994, nr. 1 170, 1/1.

2. Treaptă ierarhică în organizarea subunităţilor şi unităţilor militare, exprimând poziţia uneia faţă de alta. *Divizia este un eşalon superior regimentului.* LEX. MIL., cf. NDN. ♦ Împărţire pe categorii între echipe sportive în funcţie de valoarea lor. *Competiţia eşalonului secund.* SPORTUL, 1971, nr. 6 857, 2/2. *Cluburile nu vor putea contracta (şi angaja) decât antrenori din grupa care corespunde eşalonului divizionar în care ele activează.* ib. 1972, nr. 6 945, 3/3. *Astăzi... se dă startul în eşalonul secund.* RL 2007, nr. 5 314, 10/4.

3. (Mil.) Unitate de transport (tren, coloană de maşini etc.). *Rămăsese să plece cu ultimul eşalon, înainte de a se închide graniţa cea nouă.* BENIUC, M. C. I, 21. *În gară oprise un eşalon militar.* V. ROM. august 1958, 51, cf. DN[2], DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], LEX. MIL., V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

4. (Aeron.) Altitudine de zbor. Cf. DER, DN[2], DN[3].

– Pl.: *eşaloane.* – Şi: (astăzi rar) **eşelón** s. n.

– Din fr. **échelon.**

EŞALONÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Mil.; complementul indică trupe) A dispune în eşaloane **(1)** succesive. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Ispravnicul de Argeş primi ordinul să pregătească provizii şi mijloace de trecere peste Olt, şi trupele eteriste au fost eşalonate între Piteşti şi Râmnic.* OŢETEA, T. V. 289, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. T r a n z. A dispune, a repartiza (ceva), în mod succesiv, la intervale egal distanţate (stabilite în prealabil). Cf. ALEXI, W. *Închipuieşte-ţi: vor duel. Toţi vor duel. Dar... – Le-aţi eşalonat pe mai multe zile?* STANCU, R. A. I, 270, cf. DL, DM. *Se efectuează... revizia definitivă a materialului în vederea predării lui eşalonate, pe fascicule, la tipar.* L. ROM. 1964, nr. 4, 11. *În pulsaţia vie a culturii româneşti se succed, eşalonate la scurte intervale, congrese şi simpozioane internaţionale.* TRIBUNA, 1970, nr. 712, 13/4. *Scrisorile, publicate de Frida Arnold..., puţine la număr, eşalonate între lunile octombrie 1789 şi mai 1800, sunt zguduitoare prin accentul sincerităţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 76, 20/2. *Fireşte, e foarte greu ca în patru ani de muncă... să recompui, singur, douăzeci şi şapte de personalităţi lirice, eşalonate în şase secole.* ib. 1970, nr. 84, 22/1, cf. M. D. ENC., DEX, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. ♦ S p e c. (Fin.) A repartiza, a împărţi o sumă de bani în aşa fel, încât plata să se efectueze pe rând şi la date succesive, dinainte fixate. *Nu vor avea nici un interes de a eşalona – cum face Banca Naţională – plăţile odată ce va exista aprobarea.* CURENTUL, 13 III, 1934, 1/6. *Te păsuiesc şase luni, după care eşalonăm plata în alte şase luni.* P. DUMITRIU, CRON. FAM. II, 586, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Prez. ind.: *eşalonez.* – Şi: (astăzi rar) **eşelonă** vb. I. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Din fr. **échelonner.**

EŞALONÁRE s. f. Acţiunea de a e ş a l o n a şi rezultatul ei.

1. Dispoziţie, dispunere a trupelor în profunzime, pe eşaloane **(1)**. Cf. e ş a l o n a **(1)**. Cf. MINERVA, DER, DN[2], DN[3], DEX, LEX. MIL.

2. Dispunere, repartizare succesivă, la intervale egal distanţate (stabilite în prealabil). Cf. e ş a l o n a **(2)**. Cf. ALEXI, W., DL, DM. *Din spectacolul iniţial al obiceiului a rămas structura lui de ansamblu, eşalonarea episoadelor într-o anumită ordine dramatică.* IST. T. I, 81, cf. DEX. ♦ (Fin.) Repartizare, împărţire a unei sume de bani în aşa fel, încât plata să se efectueze pe rând şi la date succesive, dinainte fixate. Cf. e ş a l o n a **(2)**. *Suntem de acord să întindem mâna debitorilor, pentru a ajunge la o înţelegere comună în ce priveşte o recalculare a dobânzilor... şi o eşalonare de plată.* UNIVERSUL, 25 XI, 1933, 7/3. *A promis că, dacă nu va putea mări numărul eşalonărilor, va reduce, în primii doi ani de plată, cotele.* CURENTUL, 24 III, 1934, 2/8. *Există mai multe posibilităţi: o amânare a întregii datorii, cu sporirea, moderată... a dobânzii, eşalonarea împrumutului în trei rate.* GHEŢIE, B. II, 414.

– Pl.: *eşalonări.* – Şi: (învechit, rar) **eşelonáre** s. f. ALEXI, W.

– V. **eşalona.**

EŞALONÁT, -Ă adj. (Rar) Care este dispus, repartizat, în mod succesiv, la intervale egal distanţate (fixate în prealabil). Cf. e ş a l o n a **(2)**. *Ortografia oficială, intrată în vigoare în mod eşalonat, cu începere de la 1 aprilie 1954.* L. ROM. 1959, nr. 4, 35. ◊ (Adverbial) *Atingerea acestei vârste se va realiza, eşalonat, în termen de 13 ani de la intrarea în vigoare a legii.* RL 2006, nr. 4 834, 9/1.

– Pl.: *eşalonaţi, -te.*

– V. **eşalona.**

EŞANCRÚRĂ s. f. (Rar) **1.** (Geol.) Excavaţie în formă de arc în malul mării. Cf. DN[3], NDN.

2. (Anat.) Scobitură în formă de arc pe marginea oaselor sau a unor organe. Cf. L. ROM. 1960, nr. 5, 87, DN[3], NDN.

– Din fr. **échancrure.**

EŞANTILIÓN s. n. v. **eşantion.**

EŞANTILÓN s. n. v. **eşantion.**

EŞANTIÓN s. n. **1.** Cantitate mică dintr-un produs, dintr-o marfă etc. sau bucată mică de ţesătură, care servesc la determinarea anumitor caracteristici ale întregului din care fac parte; obiect dintr-o serie de obiecte identice, care poate servi la stabilirea anumitor caracteristici ale obiectelor respective; mostră **(3)**, probă **(5)**. Cf. STAMATI, D. *Am cercetat a doua oară munţii culegând eşantilioane şi însemnând regiunile.* I. IONESCU, M. 50. *În timpurile din urmă, s-a găsit un depozit... de un mineral de telur, din care am avut ocaziunea să analizez un eşantilion.* ARHIVA, II, 23, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Pesmeţii puţini şi vechi, rătăciţi în fundul unei farfurii prea mari, aminteau eşantioanele ingredientelor dezgropate din săpăturile Pompeiului.* C. PETRESCU, O. P. I, 251. *Primiţi gratuit şi franco un eşantion de „Dentol".* CURENTUL, 13 III, 1934, 2/1, cf. DS, SCRIBAN, D. *Am avut o conferinţă... foarte importantă cu directorii Băncilor Unite. Le-am arătat eşantioanele de pepite pe care le-am extras în ultimul timp.* KIRIŢESCU, G. 151, cf. LTR. *Un sprijin real poate aduce folosirea unor eşantioane reper, cu ajutorul cărora cercetătorul să poată compara solul.* CHIRIŢĂ, P. 914, cf. LTR[2], DL, DP, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *Eşantioanele de rocă au fost colectate de profesor la începutul anilor '80, de la Zagradia, în scopul studierii fosilelor de plante conţinute.* RL 2004, nr. 4 247, 21/2. *Au fost prelevate 59 eşantioane de făină de grâu care au fost analizate.* ib. 2006, nr. 4 908, 11/7. ◊ (Prin extensiune) *Desena binişor (îi păstrez multe eşantioane de peisajuri şi planuri topografice de când era în şcoală).* LĂCUSTEANU, A. 255. *Eşantioanele studiate cuprind texte contemporane (din perioada 1923–1970) beletristice, ştiinţifice şi publicistice.* SCL 1974, 15. *Cuvintele care apar într-un singur eşantion nu sunt, desigur, toate specifice pentru stilul reprezentat de acesta.* ib. 1974, 18.

2. Persoană, individ reprezentativ pentru grupul din care face parte, pentru categoria căreia îi aparţine etc. V. p r o t o t i p **(1)**, s p e c i m e n, t i p [1] **(2)**. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Imaginaţi-vă un târg de provincie reşedinţă a prefectului, un prefect satrap care... are o fată, care abia aşteaptă... să colinde Europa, cu bani smulşi în chipuri inavuabile..., adăogaţi acestor eşantioane, altele, profesori şi gazetari arvunind intervenţiile, sub patronajul prefectului, pe lângă comisia examinatoare.* PERPESSICIUS, M. III, 30. *Tragedia nu este doar a familiei mele. Simbolizează destinul românilor din Bucovina... Aniţa este reprezentantul unui eşantion foarte mare al ţărănimii bucovinene.* RL 2007, nr. 5 398, 8/4. ♦ Exemplar caracteristic dintr-o specie. *Ca în fiecare an au luat parte la această expoziţie câteva sute de expozanţi, care au expus produsele crescătoriilor regionale. În total s-au expus peste 1 400 de eşantioane: fazani regali, porumbei, gâşte monstre, raţe, câteva zeci de găini etc.* CURENTUL, 29 XI, 1933, 3/6.

3. (Statistică) Fracţiune reprezentativă a unei populaţii, aleasă prin sondaj, pentru a fi studiată. Cf. D. PSIH. *Eşantionul conduce la rezultate valabile când este cât mai numeros.* D. PED., cf. NDN. *Au participat la acest sondaj, realizat pe un eşantion de 1 004 indivizi, în perioada 5-7 decembrie.* RL 2003, nr. 4 191, 5/6. *Sondajul, realizat pe un eşantion de 1 153 persoane de peste 17 ani, considerat reprezentativ pentru populaţia adultă a României, aduce din nou în actualitate subiectul uniformelor şcolare.* ib. 2007, nr. 5 393, 16/1.

– Pronunţat: *-ti-on.* – Pl.: *eşantioane.* – Şi: (învechit) **eşantilón** (STAMATI, D., ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D.), **eşantilión** s. n.

– Din fr. **échantillon.**

EŞANTIONÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Rar) A compara măsurile sau greutăţile cu etalonul şi a le face să fie conforme cu acesta. Cf. DN[3], NDN.

2. (Rar) A lua, a preleva un eşantion **(1)** în scop comercial, ştiinţific etc. Cf. DN[3], NDN.

3. (Statistică) A alege un eşantion **(3)** reprezentativ al unei populaţii, cu scopul efectuării unui sondaj. Cf. DN[3], DEX[2], NDN.

– Pronunţat: *-ti-o-.* – Prez. ind.: *eşantionez.*

– Din fr. **échantillonner.**

EŞANTIONÁJ s. n. (Rar) Eşantionare **(2)**. Cf. DN[3], DEX[2].

– Pronunţat: *-ti-o-.* – Pl.: *eşantionaje.*

– Din fr. **échantillonage.**

EŞANTIONÁRE s. f. Acţiunea de a e ş a n t i o n a.

1. Luare, prelevare de eşantioane **(1)** în scop comercial, ştiinţific etc. Cf. e ş a n t i o n a **(2)**. Cf. DTT, DN[3].

2. Alegere a unui eşantion **(3)** reprezentativ al unei populaţii cu scopul efectuării unui sondaj; (rar) eşantionaj. Cf. e ş a n t i o n a **(3)**. Cf. DN[3], D. PED. 165, DEX[2].

– Pronunţat: *-ti-o-.* – Pl.: *eşantionări.*

– V. **eşantiona.**

EŞANTIONÁT, -Ă adj. (Rar) Care a fost ales ca eşantion **(3)**. Cf. DEX[2].

– Pronunţat: *-ti-o-.* – Pl.: *eşantionaţi, -te.*

– V. **eşantiona.**

EŞAPÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Franţuzism învechit, rar) A scăpa **(1)**, a se salva. Cf. ALEXI, W. ◊ F i g. *Conştiinţa este tocmai punctul de gravitaţie al individului, care, mişcat de puteri enorme, sare în unghiul de scăpare, eşapează într-o tangentă, în realitate proporţională, dar în iluzie infinită.* EMINESCU, O. XV, 279.

2. (La pers. 3; rar; despre gazele arse într-un motor cu ardere internă) A ieşi, a fi evacuat. Cf. DN[3], L. ROM. 1992, 588, NDN.
– Prez. ind.: *eşapez.*
– Din fr. **échapper.**

EŞAPAMÉNT s. n. Ansamblul organelor de maşină care asigură evacuarea gazelor arse dintr-un motor cu ardere internă sau a gazelor şi a aerului din unele pompe pentru servicii auxiliare. *Uruitul motorului şi pocniturile eşapamentului se înăspreau cu cât se apropia.* REBREANU, R. II, 45. *O pornisem razna, nebuneşte, dând drumul eşapamentului.* CAMIL PETRESCU, P. 117. *Deschisesem iar eşapamentul pentru ca bubuiturile lui de mitralieră să ne facă drumul liber.* id. ib. 120. *Viaţa aceasta zgomotoasă nu le mai permite conversaţia. Aci jazzul, pe drum eşapamentul maşinei deschis.* C. PETRESCU, C. V. 200. *Nu trăgeai în piept decât dogoarea îngroşată cu trâmbe de praf şi nisip, răscolite de goana maşinilor cu eşapamentele deschise.* VOICULESCU, P. II, 188. *Pentru amortizarea zgomotului pe care l-ar produce evacuarea directă a gazelor în aer, se introduce toba de eşapament.* LTR. *Prin prezenţa sa, eşapamentul conduce în general la o micşorare a puterii motorului.* LTR[2]. *În funcţiune de scopul urmărit, eşapamentul se compune din unu sau mai multe organe: colectorul de evacuare, toba de amortizare şi ţeava de evacuare.* ib., cf. DL. *O maşină claxonând la nesfârşit trecu ca o săgeată, bubuind, cu eşapamentul deschis.* T. POPOVICI, S. 20, cf. DM, DER, DN[2], SFC IV, 287, V, 52, 54. *Năvala... dinspre puntea superioară, din dreptul mufei de eşapament, îmi părea tot mai zadarnică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 85, 7/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *Patru persoane au murit..., după ce s-au intoxicat cu gaze de eşapament degajate din garajul locuinţei lor.* RL 2003, nr. 4 190, 5/1.
– Pl.: *eşapamente* şi (rar) *eşapamenturi* (DN[2], DN[3]).
– Din fr. **échappement.**

EŞAPÁRE s. f. Evacuare a gazelor arse dintr-un motor cu ardere internă. Cf. SFC IV, 277, 287, 313, DN[3], L. ROM. 1992, 588.
– Pl.: *eşapări.*
– V. **eşapa.**

EŞÁRF s. n. v. **eşarfă.**

EŞÁRFĂ s. f. **I. 1.** Bandă lată de ţesătură de mătase, de stofă etc., care se poartă peste piept, de la un umăr la şoldul opus, sau care se înnoadă în jurul taliei ca însemn al unei demnităţi, al unei funcţii (înalte) etc. V. l e n t ă. Cf. I. GOLESCU, C. *Madmazel, ce norocire ca să mă învrednicesc La persoana d-voastră, să mă recumanduiesc. N-am chivăra şi eşarfu, căci aşa ne este dat Să-ndrăznim l-asfel dă case, dar mă rog să fiu iertat.* PR. DRAM. 98. *Sholerii să vor alcătui în cete..., ofiţării lor vor purta spade, eşarpe (brâie).* AR (1837), 299[1]/42, cf. T. PAPAHAGI, C. L. 46. *Ofiţirii au legat vro câteva scânduri cu a lor eşarpe sau brâie.* ASACHI, I. 399/22. *Coribut, văzând pe doamna în siguranţă, luă de la ea ziua bună,... şi, drept suvenir al acestei neaşteptate întâmplări, i-au cerut nemetezul ei, care de atunce îl purtă în o şarpă.* id. O. II, 274, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 530[1]/21, VALIAN, V. 165, NEGULICI. *Se văzu alăturea cu ambasadorul, calare galopând cu eşarpa şi cu cocarda tricoloră.* CALENDAR (1848), 65/30, cf. STAMATI, D., id. V. 286[1]/48, 607[1]/9, POLIZU, 129, 550. *Piepturile voastre se vor decora cu cocarde, magistraţii voştri vor încinge eşarpe.* BOLLIAC, O. 224. *Aceste cheltuiele se fac pentru... costul eşarfelor de primar.* I. IONESCU, P. 114. *Primarii... încinşi fiind cu eşarpa tricoloră a tăriei.* id. D. 50, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 494. *Era... în mare costum de cetăţean municipal, adică c-o scarpă care-i strângea talia ceă mlădioasă.* BARONZI, I. G. 265/4, cf. 188/26, id. I. L. IV, 205/21, COSTINESCU, CIHAC, II, 386, LM. *Rusia recunoştea rangurile militare române, acordându-le şi dreptul de a purta epoleturi şi eşarfuri ruseşti.* LĂCUSTEANU, A. 61. *La început cavaleria era îmbrăcată ca şi infanteria dupe modelul rusesc cu căşti şi şepci, oficierii purtau epolete şi şarfuri* (a. 1893). URICARIUL, XXII, 440, cf. DDRF, JAHRESBER. II, 210, GHEŢIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., T. PAPAHAGI, C. L., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Apoi se formă procesiunea către mânăstire, având în frunte pe mesenii comitetului, care purtau eşarfe tricolore.* CĂLINESCU, O. XI, 155. *Puteau vedea acum lămurit... câteva sute de dorobanţi aliniaţi pe două rânduri... Magheru călare, încins cu eşarfa, îi trece în revistă, concentrat, grav.* CAMIL PETRESCU, O. II, 189, cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 261, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. Fâşie de pânză care se utilizează pentru a susţine şi a imobiliza antebraţul sau mâna, în caz de fractură, rănire etc. Cf. STAMATI, D., LM. *Eşarpa opreşte partea bolnavă de a să mişca... Ea să aplică în cazurile de fracturi, de scrintiri, de răniri.* BIANU, D. S., cf. SAINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Purta braţul stâng într-o eşarfă neagră petrecută după gât.* CAMIL PETRESCU, N. 131. *Avea capul bandajat şi mâna stângă legată într-o eşarfă neagră.* TUDORAN, P. 371. *Un alt pansament special este eşarfa.* BELEA, P. A. 41, cf. 115. *În practică se folosesc: feşi, eşarfe, bandaje.* ABC SĂN. 62, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

3. Fâşie lungă de ţesătură fină, de mătase, de stofă etc. purtată de către femei ca podoabă, în jurul gâtului sau pe umeri. *Sta acole sprintină, elegantă, plină de graţii în mişcările ei şi învălită de o eşarpă de dantelă ca cu un abur.* CODRESCU, C. I, 270/26, cf. COSTINESCU, LM. *Femeile sânt îmbrăcate în cenuşiu cu eşarpele lor naţionale.* CARAGIALE, O. VI, 475. *O rochie roz stins cu o eşarpă albă, aproape diafană, o îmbracă.* ANGHEL, PR. 167, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *M-a privit dispreţuitoare, în timp ce el îi aşeza eşarfa de batic pe umeri.* CAMIL PETRESCU, P. 136, cf. 127. *După lanţul automobilelor, întrecându-se în vârtej, fâlfâiau multicolore eşarfe de mătase.* C. PETRESCU, C. V. 364. *Se întreba... dacă n-ar fi trebuit să-şi deschidă cât de uşor toaleta, pentru adunarea aceasta, c-o floare ori o eşarpă deschisă.* SADOVEANU, O. VII, 121. *Te rog, rochia... cu eşarfă de tulle verde.* KIRIŢESCU, G. 55. *Am văzut odată într-o vitrină o eşarfă minunată.* ARGHEZI, S. XV, 48. *Bereta şi eşarfa păreau să fie din acelaşi material.* VINEA, L. I, 147, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Coborî... pe furiş... şi-i cumpără o eşarfă de mătase şi un parfum franţuzesc.* I. GHEŢIE, B. I, 474, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Mi-am pus... pe cap o eşarfă lungă de mătase, imprimată cu flori vişinii.* CĂRTĂRESCU, N. 273, cf. NDN. ◊ (Figurat sau în contexte figurate) *În uşă apăru Natasa. Toată lumina soarelui năvăli învăluind-o în irizaţii tremurătoare, ca o eşarfă.* C. PETRESCU, Î. II, 62. *Arta lui Matei s-a fixat într-o singură carte „Craii de Curtea-Veche", făcută din incantaţie, din culoare, din pitoresc...; paletă descriptivă bogată; ton evocator, larg, muzical; fâlfâit de eşarfe multicolore.* LOVINESCU, S. II, 396. *Apa sfântă a Sucevei, adormită sub răchite, părea o eşarfă de atlaz albastru uitată acolo de cine ştie ce zeitate a nopţii.* I. BOTEZ, B. I, 115. *Luna apusese lin, ca alunecarea unei eşarfe albe.* TEODOREANU, M. II, 235. *De la primele sale poeme de virtuos metaforism, până la prezentul roman, n-a încetat să-şi desfăşure eşarfele de imagini,... oferind pilda celei mai nesecate fantezii.* CONSTANTINESCU, S. V, 87. *Poemele sale de debut, acele eşarpe de alexandrini, zguduiţi de frenezii şi elanuri dionisiace, aveau de ce să placă... pentru vitalitatea şi sonorităţile din ele.* PERPESSICIUS, M. III, 158. *Departe-un stol de grauri drotează, leneş, zarea;... Un altul se-ncovoaie – fluidică eşarpă – Ce-n calda lui mătase susţine înserarea.* id. S. 29. *Masele de apă, izbindu-se de stânci, fac să se ridice în aer uriaşa vibraţie a trecerii lor. E o năvală de sunete scurte, puternice..., pe deasupra cărora se desfăşoară lungi eşarfe melodioase,... împletindu-se şi despletindu-se între ele.* BOGZA, C. O. 164. *Printre livezi, prin câmpuri cu trifoi, Eşarfe lungi de flacără se leagă, Ling*

limbi de foc pădurile de brad. LABIS, P. 82. ♦ (Rar) Fular (de purtat la gât). *O eşarfă de lână roşie îi înfăşura gâtul.* V. ROM. martie 1954, 144, cf. COMAN, GL. 67.

II. (Mil.; în forma *eşarpă*) Direcţie de tragere înclinată faţă de front şi care străbate în diagonală poziţia inamică. Cf. LTR, LTR^2, DN^2, DN^3, NDN.

– Pl.: *eşarfe.* – Şi: **eşárpă** s. f., (învechit, **I**) **eşárf** (pl. *eşarfuri*), **şarf** (pl. *şarfuri*) s. n., (regional) **şárfă** (COMAN, GL.), (învechit, rar) **şárpă, scárpă** s. f.

– Din fr. **écharpe.** – **Şarf, şarfă, şarpă** < germ. **Schärpe,** rus. **шарф.** – Pentru s c a r p ă, cf. it. s c i a r p a.

EŞÁRPĂ s. f. v. **eşarfă.**

EŞÉC s. n. **1.** (Franţuzism învechit) Şah^2 **(I 1).** *Vistul este... jocul... cel mai nobil din toate jocurile de cărţi; un joc care poate fi potrivit cu eşecul.* KOGĂLNICEANU, O. I, 27, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 531^1/24, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU. *Pentru noi viaţa e ca un joc d-eşec, în care reflexiunea şi combinarea judicioasă învinge trăsăturile cele neconştiente sau imprudente ale contrarilor noştri.* EMINESCU, S. P. 399, cf. ENC. ROM., BARCIANU, DSR.

2. (Franţuzism învechit) Şah^2 **(I 2).** Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 531^1/9, STAMATI, D., POLIZU. ◊ E x p r. (Franţuzism învechit, astăzi rar) **A ţine** (pe cineva) **în eşec** = a ţine (pe cineva) în şah, v. ş a h ^{2} **(I 2).** *Umiliţi d-a se vedea ţinuţi în eşec de către un singur om, ei se consulta între ei.* BARONZI, I. G. 17/9, cf. COSTINESCU. *Asemenea coborâtori din principii vasali... se gerau ca pretendenţi,... pentru a ţine la-ntâmplare în eşec pe părinţii lor.* EMINESCU, O. XIV, 178. *Aici* [în Apolonia] *vine C. Antonius, care ţine în eşec pe M. Brutus.* GR. S. I, 75.

3. Nereuşită, insucces, neşansă într-o acţiune, într-o întreprindere etc. *Dar eşecul amicilor săi în Bucureşti chiar cată să fie foarte simţitor pentru el* (a. 1880). ap. EMINESCU, O. XI, 216, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ENC. ROM. *Iar Greceanu, pentru inspiratorul şi stăpânul căruia această schimbare în Moldova, căderea ginerelui şi venirea în loc a duşmanului, era un dureros eşec,... caută să mascheze înfrângerea partidei brâncoveneşti.* IORGA, L. I, 336, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Aspiraţiile noastre sunt toate condamnate la un eşec final.* CAMIL PETRESCU, P. 404. *Eşecul conferinţei a folosit... în primul rând Angliei şi Japoniei.* CONV. LIT. LXVII, 53. *Conştiinţa insuccesului în teatru, la Balzac, deşi el îşi da eşecurile, după cum s-a văzut, pe seama... foiletoniştilor duşmani,... apare destul de clară.* STREINU, P. C. III, 316, cf. SCRIBAN, D. *Participarea ei* [a Turciei] *la conferinţa de la Viena ar permite cel mult aliaţilor, în caz de eşec, să arunce asupra ei responsabilitatea rupturii.* OŢETEA, T. V. 347. *Cu natura sa de iluminat, omul de care eşecurile se ţinuseră lanţ în viaţă, îşi închipuie că numai în acest fel va putea fi folositor.* OPRESCU, I. A. IV, 310. *E o pierdere pentru noi, iar pentru asociaţii politicii din jurul domnului Filipescu, un eşec.* ARGHEZI, S. XXXIII, 31. *Hangerlioaica nu se astâmpăra, cu toate eşecurile suferite.* CĂLINESCU, B. I. 538. *Prima încercare profesională a lui Pomponescu, după căderea din minister, se soldă cu un eşec.* id. ib. 616. *În faţa acestor preparative,... puneţi catastrofala surpriză a numirii, de către minister, a unei alte comisii de bacalaureat, cu preşedinte adversar politic, tăind, spânzurând, răzbunând un eşec electoral.* PERPESSICIUS, M. III, 30. *Cei trei ani petrecuţi la Leipzig se terminaseră printr-un eşec.* VIANU, L. U. 225. *Atâtea eşecuri şi toate într-un timp atât de scurt îl scoteau din pepeni.* STANCU, R. A. III, 163. *Acum ar fi momentul, gândi turburat Silion, acum... şi, dacă n-o fac, mă paşte plictiseala şi eşecul.* VINEA, L. I, 273. *Toate încercările făcute până acuma de a le explica prin rădăcini diferite s-au soldat cu eşecuri.* GRAUR, E. 440, cf. DL. *Mi-am dat seama, nu mă dusesem la el de la început de frică să nu sufăr un eşec.* PREDA, DELIR. 95, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Eşecurile se datoresc, de obicei, neglijenţei bolnavului, care nu se prezintă cu regularitate la insuflaţie.* ABC SAN. 101. *Vechii cronicari, Miron Costin şi Dimitrie Cantemir,... şi-au închipuit că după eşecul Sinodului de la Florenţa (1439)... românii... au primit de bunăvoie limba străină în biserică.* PANAITESCU, C. R. 197, cf. DN^2. *Cu toate datele personale ale artistului şi directorului Davila, compania a cunoscut neîmpliniri şi eşecuri.* IST. T. II, 70. *La Maiorescu, limba filosofiei româneşti este dintr-odată pură şi neverosimil de frumoasă, lăsând să alunece de pe corpul ei toate încercările, toate eşecurile.* N. MANOLESCU, C. M. 111. *Gestul ei final se soldează... cu un eşec.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 11/1. *Tinerii... erau mai puţin obsedaţi de acreli şi răbufniri, mai puţin încărcaţi de anexele trecerii timpului: sluţenii, eşecuri, dezamăgiri.* STEINHARDT, J. 132, cf. M. D. ENC., DEX. *Găsi puterea de a-şi mărturisi cu seninătate eşecul.* I. GHEŢIE, B. II, 156, cf. 386, DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. *Eşecul proiectului de constituire a unei legiuni române... a agitat până la exacerbare spiritele, stârnind ample şi înverşunate discuţii.* MS. 1988, nr. 2, 18. *Aveam sentimentul că nu voi fi la înălţime, că ziua mea va fi un eşec.* CĂRTĂRESCU, N. 274, cf. D. ENC. *Gesturile grandioase sunt sortite eşecului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 9/4, cf. NDN. ♦ Înfrângere suferită într-o acţiune militară, într-o bătălie etc. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Încercarea lui Ateas se termina, aşadar, printr-un eşec deplin.* H. DAICOVICIU, D. 60. *După eşecul ofensivei nemţeşti asupra Parisului, înţelese... că lupta e pierdută.* I. GHEŢIE, B. I, 53. *Eşecurile în executarea atacurilor dovedesc că recruţii nu sunt bine instruiţi.* RL 2007, nr. 5 269, 12/4.

– Pl.: *eşecuri.*

– Din fr. **échec.**

EŞECHIÁR s. n. v. **eşichier.**

EŞÉLÁ s. f. (Franţuzism învechit, rar) Scară de măsură, v. s c a r ă **(IV).** Cf. ASACHI, E. III, 309/10, cf. L. ROM. 1964, nr. 3, 71.

– Pl.: ?

– Din fr. **échelle.**

EŞELÓN s. n. v. **eşalon.**

EŞELONÁ vb. I v. **eşalona.**

EŞELONÁRE s. f. v. **eşalonare.**

EŞERNÉU s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Umbrelă **(1).** Cf. TAMÁS, ET. WB., CABA, SĂL. 96.

– Pl.: ?

– Din magh. **esernyő.**

EŞICHIÉR s. n. **I. 1.** (Franţuzism, rar) Tablă de şah^2 **(I 1).** Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Pe un eşichier dinainte zgâriat pe masă, dedublându-se, începu să joace şah cu el însuşi.* CĂLINESCU, B. I. 537. *Maşinile electronice care joacă şah au adus o inovaţie revoluţionară... Anume, fiecărei piese de pe eşichier i se acordă o anume valoare numerică.* V. ROM. iunie 1958, 93. ◊ F i g. *D. Noirtier, pentru care Francia era numai un eşechiar întins, ai căruia pioni, turnuri, cavaleri şi regine căta să peară.* BARONZI, C. IV, 76/6.

2. (Şi în l o c. a d v. **în eşichier,** LTR^2) (Mod de aşezare a unor obiecte) în careuri egale, grupate, la intervale regulate, pe două sau mai multe rânduri, ca pătrăţelele de aceeaşi culoare de pe tabla de şah^2 **(I 1).** Cf. DN^2, DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., NDN.

3. Formaţiune de trupe militare grupate în careuri egale, la intervale regulate, pe mai multe şiruri, ca pătrăţelele de aceeaşi culoare de pe tabla de şah^2 **(I 1).** Cf. LTR^2, DN^2, DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., NDN.

4. F i g. (Mai ales în sintagma *eşichier politic*) Configuraţie a partidelor politice existente la un moment dat şi a relaţiilor dintre ele. Cf. DN^3. *Eşichierul politic numără peste 100 de partide.* în L. ROM. 1992, 547, cf. DCR^2, NDN. *Pe eşichierul politic românesc „este foarte multă aglomeraţie, mai ales pe acest segment creştin-democrat".* RL 2005, nr. 4 656, 2/6. *Au discutat şi au convenit... asupra posibilităţii de constituire a unui pol de stânga prin crearea unei federaţii a partidelor de pe această parte a eşichierului politic.* ib. 2005, nr. 4 686, 2/2.

II. (Rar) Administraţia financiară centrală din Marea Britanie. Cf. SCRIBAN, D. ◊ *Cancelar al Eşichierului* = titlu purtat în Marea Britanie de către ministrul **(1)** de finanţe. Cf. DN^2, DN^3, NDN.

– Pronunţat: *-chi-er.* – Pl.: *eşichiere.* – Şi: (învechit, rar, **I 1**) **eşechiár** s. n.

– Din fr. **échiquier.**

EŞINODÉRM s. n. v. **echinoderm.**

EŞOFÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Franţuzism învechit) **1.** A (se) enerva, a (se) înfuria. *Considerând neînsemnătatea materialului disponibil, e îndoielnic dacă chiar aceia, cari se eşofează mai mult pentru această treabă, au fost până acuma vreodată în poziţia de a-şi da samă cu precizie suficientă de factorii respectivi ce trebuiesc consideraţi.* EMINESCU, S. P. 217. *Sânteţi echaufată, milady?* I. NEGRUZZI, S. VI, 123.

2. A (se) încălzi (treptat). *Până la piramidă trebuie de regulă cam 4 ore, spre a nu se prea eşofa călătorul.* TURCU, E. 44, cf. ALEXI, W.

– Scris şi: (după fr.) *echaufa.* – Prez. ind.: *eşofez.*

– Din fr. **échauffer.**

EŞOFÁRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a (s e) e ş o f a.

1. Enervare, înfuriere. Cf. e ş o f a **(1)**. *Această minciună,... atât de cumplită în esenţa ei, va procura, ca fenomen, se-nţelege, căci nu mai implică voinţă şi eşofare, multe ore de petrecere strănepoţilor noştri.* EMINESCU, O. XV, 36.

2. Încălzire. Cf. e ş o f a **(2)**. Cf. ALEXI, W.

– Pl.: *eşofări.*

– V. **eşofa.**

EŞPANZÍBIL, -Ă adj. v. **espansibil.**

EŞPEDÁ vb. I v. **expedia.**

EŞPÉH adj. (Turcism învechit, rar) Lăudăros **(1)**. *Ali-Bei, fiind mai eşpeh, intră în Ţara Leşească.* DUMITRACHE, ap. ŞIO II$_2$, 146.

– Din tc. **eşbeh.**

EŞPLICĂLUÍ vb. IV v. **explicălui.**

EŞTAFÉT s. n. v. **ştafetă.**

EŞUÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (La pers. 3; despre ambarcaţiuni, nave) A ajunge accidental cu chila pe un banc de nisip sau între stânci, a se împotmoli, în urma devierii de la drumul navigabil, a apropierii prea mari de ţărm, a scăderii nivelului apei prin reflux etc. *Transatlantic francez, eşuat la 9 februarie, pe coasta insulei Minorca.* CARAGIALE, O. VII, 160. *Escadra se îndreaptă spre estuarul râului... Eşuează pe coastele Patagoniei.* ARH. OLT. I, 405. *Două vapoare au eşuat azi-dimineaţă.* UNIVERSUL, 16 II, 1934, 1/7, cf. ABC MAR. 56, SCRIBAN, D. *Corabia, după o luptă grea cu furtuna descătuşată..., a eşuat pe ţărmul insulei.* VIANU, L. U. 88. *Zace ca o corabie eşuată pe stânci.* VINEA, L. I, 86, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 3 207, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DN^3, D. ENC. *Când îngheţa Dunărea..., trecea dincolo cu tot agarlâcul şi întindea taraba într-un vechi caic aurit, eşuat de multă vreme la mal.* CĂRTĂRESCU, N. 208, cf. NDN. *Un petrolier sub pavilion singaporez, transportând 43 000 tone de hidrocarburi, a eşuat sâmbătă după-amiază, la intrarea în portul Dunkerque.* RL 2001, nr. 3 312, 4/6. *Motonava Bârca a eşuat, duminică noapte, în Portul Constanţa... după ce, din cauza vântului puternic, i s-au rupt parâmele de legătură.* ib. 2001, nr. 3 569, 1/1. ◊ (Prin analogie; despre mamifere maritime) *În ultima perioadă, numeroase cetacee au eşuat pe coastele japoneze şi australiene.* RL 1982, nr. 11 569, 6/6. *Balena de cinci metri lungime eşuase la mal.* ib. 2006, nr. 4 827, 10/1.

2. F i g. A se aşeza, a se stabili într-un loc în urma unor întâmplări nefavorabile etc. *Doborât de boală, criticul a eşuat într-un sanatoriu.* ALAS 22 III, 1936, 5/7. *Pierdu castelul, moşiile, rămânând cu puţine giuvaieruri şi eşuă într-o odăiţă cu intrare prin scara de serviciu.* CĂLINESCU, S. 14.

3. (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) A se solda cu un insucces; (despre oameni) a nu izbuti, a nu reuşi într-o acţiune, într-o întreprindere etc., a suferi un eşec **(3)**. Cf. T. POP, D. J. 123. *După cum am arătat în nenumărate rânduri, această politică a eşuat.* CURENTUL, 31 XII, 1933, 3/2. *Toate încercările din vară eşuaseră şi a trebuit să aduc noi transformări..., schimbând rezervorul.* CAMIL PETRESCU, P. 310. *Acest plan de insurecţie... a eşuat acum 10 zile... încât era să compromitem totul.* id. T. II, 375. *Acest proiect e destinat să fie propus marilor puteri în cazul când conferinţa dezarmării va eşua.* UNIVERSUL, 13 III, 1934, 5/2. *Teatrul lui Balzac este tot o astfel de „afacere" care i-a eşuat.* STREINU, P. C. III, 317, cf. SCRIBAN, D. *Una din cauzele principale pentru care Reforma a eşuat în Franţa e că clasele rurale i-au fost în general ostile.* OŢETEA, R. 312. *Amândoi ne-am născut cu impulsul de a forţa cursul naturii; tu cu fapta imediată, eu cu proiecte de edificii. Tu ai eşuat brusc, eu eşuez cronic.* CĂLINESCU, B. I. 529, cf. 567. *Încercarea lui Samoil Clain a eşuat. Evoluţia limbii noastre filozofice a luat în realitate un alt drum.* BLAGA, G. 169. cf. 73. *Încercarea de a obţine o prefectură eşuează.* VIANU, L. U. 442, cf. DL. *Ultima sa tentativă de a se împrieteni cu vărul său eşuase.* PREDA, DELIR. 24, cf. DM. *Încearcă să publice în 1789 o „Foaie română pentru econom", care n-a putut să apară. Ideea nu este abandonată, dar şi încercările sale ulterioare eşuează.* IST. LIT. ROM. II, 99, cf. DN^2. *Planul lui Decebal eşuase.* H. DAICOVICIU, D. 227. *Nu avea intenţia să scrie contribuţii de ordin informativ, ci cu adevărat o istorie, aceea la care luase parte, aceea în care eşuase.* N. MANOLESCU, C. M. 124, cf. M. D. ENC., DEX. *Era sigură că încercările ei de a-l câştiga eşuaseră pentru că îşi propuneau ţinte false.* I. GHEŢIE, B. II, 213, cf. DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. *Dacă mecanismul piesei de teatru nu funcţionează ca ceasul, efectele scontate de autor nu se produc şi spectacolul eşuează.* MS. 1988, nr. 1, 47. *Ghinionul său fiind... total, nu putea decât să eşuese întotdeauna în intenţia de a se sinucide.* CĂRTĂRESCU, N. 26, cf. 43, NDN. *Cele două încercări de ranfluare au eşuat lamentabil.* RL 2004, nr. 4 455, 28/2.

– Pronunţat: *-şu-a.* – Prez. ind.: *eşuez.*

– Din fr. **échouer.**

ÉŞUARE s. f. Acţiunea de a e ş u a şi rezultatul ei.

1. Imobilizare a unei nave pe uscat, datorită întâlnirii unui banc de nisip, a unor stânci, a retragerii apelor prin reflux etc. Cf. e ş u a **(1)**. Cf. LTR, LTR^2, DP, DER, DN^2, DTT, DEX, DN^3, NDN 550. *Un bilanţ, la mai bine de trei ani de la eşuarea navei „Rostock", evidenţiază cheltuielile... pentru execuţia şenalului provizoriu de navigaţie.* RL 1994, nr. 1 305, 2/1. *În momentul eşuării, motonava nu avea echipaj la bord.* ib. 2001, nr. 3 569, 1/1.

2. Nereuşită, insucces, neşansă într-o acţiune, într-o întreprindere etc. Cf. e ş u a **(3)**. Cf. D. POP, D. J. 123. *Fu rânduit*

domn în Scaunul Munteniei, abia în vara anului 1770, după eşuarea a două tentative de aşezare. ARH. OLT. V, 337. *Călătoria lui Ion Ghica la Iaşi fusese determinată, pe de o parte, de eşuarea planurilor sale în Ţara Românească.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1956, II, 67. *Secolul al XVII-lea în istoria României, de la eşuarea încercării de formare a unui stat unitar sub Mihai Viteazul până la instaurarea regimului domnilor fanarioţi..., formează o subperioadă oarecum unitară.* IST. LIT. ROM. I, 333. *Eşuarea răscoalei obligă pe participanţi să se răspândească în diferite părţi.* IST. T. I, 147. *În cronica sa scriitorul respinge... acuzaţia adusă hatmanului, după eşuarea tentativei de dezrobire a Moldovei de sub turci, de către unii boieri, de a fi fost partizanul... alianţei cu Petru I.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 10, 51, cf. DEX, DN[3], NDN 550.

– Pl.: *eşuări.*

– V. **eşua.**

EŞUÁT, -Ă adj. **1.** (Despre nave) Care a rămas imobilizat pe uscat, datorită întâlnirii unui banc de nisip, a unor stânci, a retragerii apelor prin reflux etc. Cf. e ş u a **(1)**. *Nava eşuată rămâne imobilizată şi poate suferi avarii grave.* DER II, 300. *În 2004, o sută de vapoare eşuate... au fost dezmembrate şi transformate în fier vechi.* RL 2006, nr. 5 009, 24/3.

2. (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Neizbutit, nereuşit. Cf. e ş u a **(3)**. *Simţul critic e actul creator eşuat.* CĂLINESCU, O. XV, 85. *Îi purta pică... din pricina acestei aventuri eşuate.* PREDA, M. S. 38, cf. DSR. *În acest context, erau rememorate evenimentele de la 1848, precum şi încercările recente – eşuate – de reinsurecţionare a Principatelor în scopul eliberării de sub dominaţia străină.* MS. 1988, nr. 4, 15. *Unul dintre noii reţinuţi după atentatele eşuate... este un chirurg iordanian.* RL 2007, nr. 5 268, 11/6.

– Pl.: *eşuaţi, -te.*

– V. **eşua.**

ET conj. (Latinism învechit, rar) Şi. Cf. PROT. – POP., N. D., V. MOLIN, V. T., RESMERIŢĂ, D.

– Din lat. **et.**

ÉTA s. m. invar. Numele celei de a şaptea litere a alfabetului limbii greceşti vechi, care notează sunetul *e* lung. Cf. LM, CADE, NDN.

– Din gr. **ἦτα.**

ETABLÁ vb. I. (Franţuzism învechit, rar) **1.** T r a n z. A construi; a funda, a institui, a întemeia. Cf. ALEXI, W., T. POP, D. J. 123.

2. R e f l. A se stabili, a se fixa. Cf. ALEXI, W., T. POP, D. J. 123.

– Prez. ind.: *etablez.*

– Din fr. **établir.**

ETABLÁRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a (se) etabla.

1. Construire; fundare, întemeiere. Cf. e t a b l a **(1)**. Cf. ALEXI, W., T. POP., D. J. 123.

2. Stabilire **(1)**, fixare. Cf. e t a b l a **(2)**. Cf. ALEXI, W., T. POP, D. J. 123.

– Pl.: *etablări.*

– V. **etabla.**

ETÁC s. n. v. **iatac.**

ETACÍSM s. n. Sistem de pronunţare a alfabetului grecesc, în care litera „eta" are valoarea sunetului *e* lung, ca în limba greacă veche (şi nu *i*, ca în neogreacă). Cf. ENC. ROM.

– Din fr. **étacisme,** germ. **Etazismus.**

ETAGÉRĂ s. f. v. **etajeră.**

ETÁGIU s. n. v. **etaj.**

ETÁJ s. n. **1.** (Astăzi rar) Fiecare dintre părţile unei clădiri, situate între două planşee succesive, c a t (astăzi rar), r â n d **(1)**, (învechit) p l a n **(6)**; (sens curent) fiecare dintre părţile unei clădiri situate deasupra parterului, între două planşee succesive, (învechit) p o d[1] **(I 1)**, s t r e a ş i n ă **(4)**, (regional) p l i o n t. *Mare casă cu 4 etajuri şi are prea frumoasă privealâ la marea.* CĂLĂTORIE, IV, 144[v]/5. *Alăturea cu sala teatrului să fie făcută osibită sală pentru cazino şi baluri, tot în etajul acesta să fie bufet şi câteva prăvălii pentru a da un venit.* HELIADE, F. 44/27, cf. I. GOLESCU, C. *Va fi cu stâlpi şi cu scânduri după plan, de care treizeci stânjeni cu doă etajuri, rânduri, şi o sută stânjeni numai cu un rând* (a. 1848). DOC. EC. 948. *Un bolnav de lingoare, în furia sa, a deschis fereastra... şi a sărit de la al doilea etagiu, rămâind pe loc mort.* PARAB. 11/18. *Îl conduse de mână în etagiul de sus.* TEULESCU, C. 106/16. *Într-o cameră destul de elegantă, la al doilea etagiu al unei case,... locuia o femeie încă june.* TIMPUL (1856), nr. 1, 1[1]/59. *În uliţa Şelarilor... sânt două bolţi de dat cu chirie... şi un apartament de trei încăperi în etajul de la mijloc.* ib. (1858), 88[2]/11. *Era o casă mică, cu un singur etagiu şi cu faţa la uliţă.* SION, P. 220. *Camerile primului etagiu despre care voim a trata sânt lucrate în caustic.* FILIMON, O. II, 151, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Un miros greu... se urca până la etaje.* D. ZAMFIRESCU, A. 83, cf. ALEXI, W. *Casele c-un etaj, cu două dispărură în curând, rămaseră în urmă.* AGÂRBICEANU, A. 59. *Întâlnirea în semi-întunericul scărilor dintre etaje.* IBRĂILEANU, A. 51. *Când se bătea un cui la parter, se auzea până la ultimul etaj.* AL PHILIPPIDE, S. II, 8, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Locuinţa lui de om public, la etajul al cincilea al casei din faţă.* LOVINESCU, M. 139, cf. 222. *Odaia lui era la etaj, în clădirea cea nouă.* REBREANU, R. I, 90, cf. 18. *Un clavir îngână-ncet la un etaj.* BACOVIA, O. 49. *Toate camerele sunt la etaj.* CAMIL PETRESCU, T. III, 18. *Era în anul când se adăogau trei etaje hotelului Splendid.* id. P. 180. *Uneori întâlnea un locatar de la alt etaj.* C. PETRESCU, C. V. 41. *În fund, colţul din dreapta, o scară de lemn în spirală, ce duce la etaj.* SEBASTIAN, T. 9. *Străzi mari şi drepte, case cu etaje multe..., cafenele şi restaurante elegante, toate pline de oameni îmbrăcaţi europeneşte.* A. HOLBAN, O. I, 9. *În odăiţa lui curată..., la al patrulea etaj în Calea Victoriei, am lunecat eu şi el într-o discuţie lungă.* SADOVEANU, O. XIX, 107, cf. SCRIBAN, D. *M-a adus dinaintea unui imobil enorm, un block-hause cu şapte etaje.* MIHĂESCU, D. A. 65. *Inspectează, pe rând şi de câteva ori pe zi, toate etajele.* ARGHEZI, P. T. 271, cf. 156. *Izbutise, cu ajutorul prietenilor, să găsească o locuinţă mai încăpătoare la etajul al şaselea al unei case de raport.* CĂLINESCU, S. 321. *Emma şi Rodolphe au ocupat o fereastră la etajul primăriei.* VIANU, L. U. 491. *Ultimul etaj se ascute la capăt şi se termină în triunghi.* RALEA, S. T. I, 271. *L-am văzut cu mirare la una dintre ferestrele de la etaj.* STANCU, R. A. I, 217, cf. DT. *O clădire albă, înaltă, cu două etaje şi mansardă.* VINEA, L. I, 32. *Voiau să cumpere grădina, să ridice prăvălii cu etaj.* TUDORAN, P. 64. *De obicei, etajele unei clădiri au aceeaşi înălţime.* LTR[2], cf. DL, DP. *Urcară unicul etaj al vilei, pe o scară largă, din lemn.* PREDA, R. 61. *Coborârăm la etajul următor.* id. C. I. P. II, 93. *Străbătură coridorul de la etaj, pardosit cu scânduri.* T. POPOVICI, S. 293, cf. 259, DM, CONTRIBUŢII, III, 159. *Ici-colo se ridicau clădiri noi, cu mai multe etaje.* BARBU, G. 103, cf. DER, DN[2], L. ROM. 1967, 282. *Aşa l-am cunoscut pe Raul Roa..., în biroul său luminos,... de la etajul superior al unei clădiri noi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 32/1. *Casa – parter şi etaj în stil olandez –... e pe strada Justiţiei.* STEINHARDT, J. 277. *Ajunse în faţa apartamentului de la etaj.* I. GHEŢIE, B. I, 480, cf. DSR. *Blocul are opt etaje.* CĂRTĂRESCU, N. 35, cf. D. ENC., DEX[2], NDN. *Destul de*

mulți infractori... escaladează etajele superioare. RL 2004, nr. 4 238, 9/4, cf. FD III, 199. ◊ F i g. *Așez cu îndrăzneală etaje peste etaje de considerente... și apoi le dărâm rând pe rând.* MIHĂESCU, D. A. 114. *Ah, poezia timpurilor noi Cu vechituri la fitece etaj!* BENIUC, V. A. II, 63. ◊ (Învechit, astăzi rar) *Etajul de jos* sau *etajul întâi* ori *primul etaj* = parterul unei clădiri. *Se află cu șederea în casele domnului Fialcovschi, vizavi de teatru, 1-iul etagiu.* ROMÂNUL (1857), nr. 29, 4²/16, cf. COSTINESCU. *Sânteți rugat să binevoiți a onora cu prezența D[omniilor] Voastre serata dănțuitoare ce se dă... astăzi, 10 iulie, orele 9 sara, în salonul otelului mare, etajul de jos.* GANE, S, 376. *Teatrul înfățișează a sală de intrare a unui otel, etajul întâi.* CARAGIALE, O. VI, 443. *Se strecurau repede pe lângă ei, apucând pe scări în jos, spre etagiul întâi.* AGÂRBICEANU, A. 31. ◊ E x p r. (Argotic) **A atinge** (pe cineva) **la etaj** = a lovi pe cineva peste cap. Cf. BUL FIL. IV, 143, IORDAN, STIL. 347. **A fi slab la etajul de sus** (sau **superior**) = a fi prost. id. ib. ♦ F i g. Treaptă socială, r a n g [1] **(1)**; condiție socială. Cf. PONTBRIANT, D. *Se află spirite de diverse etage.* COSTINESCU. *Femeile sânt mai serioase și mai pozitive. (Totul se reduce, scoborând din etaj în etaj, la instinctul creator).* IBRĂILEANU, A. 62. *Etajele inferioare ale societății tind totdeauna să înlăture pe cele superioare.* N. MANOLESCU, A. N. I, 116.

2. Fiecare dintre suprafețele plane ale unui obiect sau ale unui ansamblu format din părți suprapuse. Cf. COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D. *Noul călător dă semnalul hamalilor și plasează optsprezece geamantane în etajul de sârmă al plafonului.* ARGHEZI, S. XVI, 183. *Un lavoir de lemn alb, rotunjit, fără dulap, cu două mici etaje, dintre care cel de deasupra susținea un lighean mare.* CAMIL PETRESCU, N. 68, cf. DN², NDN. ◊ F i g. *Acum tindem să ne construim o cultură unică, dar cu două etaje.* I. GHEȚIE, în NDU. *Etajul examenului de conștiință și al căutării adevărului este unul rafinat, esențializat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 17/3.

3. (Min.) Porțiune dintr-un zăcământ cuprinsă între două orizonturi succesive. *Etajul are lungimea egală cu aripa câmpului minier.* LTR². *Împărțirea în etaje se face pe verticală sau în planul zăcământului.* DP, cf. DER, D. ENC.

4. (Și în sintagma *etaj de vegetație*) Fiecare dintre zonele de vegetație cu tipuri dominante distincte, determinate de modificarea regimului termic și hidric în funcție de altitudine. *Reținerea apei pe pantele ce acoperă solul reduce cantitatea de apă care ajunge la sol, îndeosebi în pădure, ale cărei etaje de vegetație pot reține până la 40% din ploile obișnuite.* CHIRIȚĂ, P. 270. *Corespunzând etajului inferior al zonei rășinoaselor, în care se întâlnesc și păduri de fag.* id. ib. 443. *Plantele mai înalte din etajul superior împiedică lumina să pătrundă la plantele mai scunde.* AGROTEHNICA, I, 81. *Numărul de etaje e mai mare spre ecuator și pe munții înalți.* LTR². *Locuri ierboase și stâncoase din etajul alpin și subalpin.* FLORA, P. P. R. V, 185. *Pentru țara noastră sunt specifice următoarele etaje de vegetație: stepa, silvostepa, pădurile de stejar, pădurile de fag, pădurile amestecate de fag și molid, pădurile de molid, pajiștile subalpine și pajiștile alpine.* DER, cf. D. ENC., NDN, DEX².

5. (Silv.; și în sintagma *etaj arborescent*) Zonă formată de arborii unui arboret, ale căror coroane se găsesc, aproximativ, la același nivel. Cf. DS. *În pădure se dezvoltă, într-o structură etajată, etajul superior al arborilor, subetajul, subarboretul, pătura vie a solului.* CHIRIȚĂ, P. 64. *Dacă arborii dintr-un arboret au coroanele grupate la două niveluri distincte, constituind deci două etaje deosebite, arboretul e un arboret bietajat.* LTR².

6. (Și în sintagma *etaj geologic*, DT, DP, DM) Complex de strate bine individualizate petrografic și faunistic, corespunzător vârstei geologice. Cf. ENC. ROM. *Pentru identificarea etajelor e necesar să se găsească o asociație complexă de faună.* LTR², cf. DL, DER, DN². *Referindu-se la rocile depuse în intervalul respectiv de timp, se întrebuințează denumirile de grupă, sistem, serie și etaj.* GEOLOGIA, 54, cf. D. ENC., DEX², NDN.

7. (Tehn.) Fiecare dintre nivelurile de presiune sau de viteză în care se produce o variație de stare a fluidului energetic într-o mașină de forță sau într-un aparat. *Compresoare de înaltă presiune în etaje.* NOM. MIN. I, 237, cf. LTR², DL, DP, DM, DN², NDN. ♦ Partea unei mașini de forță sau a unui aparat în care se produce o variație a vitezei sau a presiunii fluidului energetic. Cf. DT, LTR². *Etaj de înaltă presiune.* DL, cf. DP, DM, DER, DN², D. ENC., NDN, DEX².

8. (Tehn.) Fiecare dintre treptele de turație ale unui schimbător de viteză. Cf. LTR², D. ENC.

9. (Tehn.) Parte a unui lanț de transmisiune electromagnetică, conținând elemente de circuite electronice, în care semnalul suferă o transformare bine determinată (amplificare, modulație, defazare etc.), necesară pentru emisiune, transmisiune sau recepție. *Receptorul are... 2 etaje amplificatoare de joasă frecvență.* ENC. TEHN, I, 185, cf. DL, DM, DER, DN², D. ENC., NDN, DEX². *Aparatul se compune dintr-un etaj electronic de comutare care comandă funcționarea unui generator de semnal sinusoidal modulat în gama parametrilor biocâmpului uman.* RL 2006, nr. 4 855, 12/2.

10. (Tipogr.) Subdivizarea orizontală a capului unei tabele. Cf. LTR², DN², NDN.

– Pl.: *etaje* și (învechit) *etajuri*. – Și: (învechit și popular) **etágiu** (pl. și *etagiuri*, PONTBRIANT, D.) s. n.

– Din fr. **étage.**

ETAJÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) așeza în etaje **(2)**, în rânduri care se suprapun. V. s u p r a p u n e. *Am sub ochi tabloul comemorativ al „Junimei", o serie de capete care se etajează, o piramidă de efigii care se suprapun, o îngrozitoare hecatombă de decapitați.* ANGHEL, PR. 147, cf. BUL. FIL. III, 185. *Sub bărbia rotundă, câteva rânduri de guși se etajau către piept.* STANCU, R. A. I, 252, cf. DL, DM, DN², D. ENC., NDN, DEX². ◊ F i g. *Dramaturgul mânuiește cu iscusință pamfletul în interiorul situațiilor create și izbutește să pirandellizeze în nuanțe multiple, etajând și supraetajând mereu realitatea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 10/2.

– Prez. ind.: *etajez.*

– Din fr. **étager.**

ETAJÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) e t a j a și rezultatul ei.

1. Așezare, dispunere în etaje **(2)**, în rânduri care se suprapun. Cf. DEX², NDN, 551. ◊ F i g. *O etajare strictă a discursului se observă în poemele lui Gr. Alexandrescu: întâi descripția..., apoi meditația..., confesiunea..., după care urmează încheierea.* SIMION, D. P. 140. *O astfel de etajare mi se pare memorabilă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 6, 7/2.

2. Dispunere în etaje de vegetație. V. e t a j **(4)**. *În țara noastră, etajarea vegetației față de arcul carpatic e următoarea: etajul stepelor și antestepelor; etajul pădurilor de stejar...; etajul pajiștilor alpine.* LTR² VII, 310. *Datorită etajării straturilor de vegetație (arborescent, arbustiv, ierbos), care interceptează precipitațiile, frunzișul reține și redă prin evaporare în atmosferă o însemnată cantitate de apă.* SCÂNTEIA, 1970, nr. 8 486, 6/1.

– Pl.: *etajări.*

– V. **etaja.**

ETAJÁT, -Ă adj. **1.** (Despre clădiri) Cu unul sau cu mai multe etaje **(1)**. *Mori etajate.* NOM. MIN, I, 237, cf. ARGHEZI, S. XVII, 48, DEX². ◊ F i g. *Părul lung și creț... și-l adunase într-un turn etajat și și-l prinsese... în scumpe și strălucite spelci.* STANCU, R. A. III, 337.

2. Pus, așezat în etaje **(2)**, în rânduri care se suprapun. [Rațele] *acuma se îmbulzeau spre nord în șiraguri nesfârșite și etajate.* SADOVEANU, O. XXI, 277. *Rochiile din mătase sau din material ușor nu avantajau pe madam Farfara, care vara se afla în*

mari dificultăți, recurgând la pichete scrobite, la rochii cu volane etajate. CĂLINESCU, B. I. 400. ◊ F i g. [Kremlinul]... *e un rezumat al istoriei Rusiei, etajat și despărțit în epoci de la Ruric și până la ultimii autocrați Romanovi.* SADOVEANU, O. XVII, 33. *Semnificațiile unei opere majore sunt virtual infinite, dar dispuse într-o ordine etajată; succesivele nivele nu se neagă, ci se sprijină reciproc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 15/4.

3. (Silv.) Care este dispus în etaje **(5)**. *În pădure se dezvoltă într-o structură etajată, etajul superior al arborilor, subetajul, subarboretul, pătura vie a solului.* CHIRIȚĂ, P. 64. *Acolo, în marginea pădurii ospitaliere, mute, cu brazi etajați și doldora de ozon.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 20/1.

– Pl.: *etajați, -te.*

– V. **etaja.**

ETAJÉR s. n. v. **etajeră.**

ETAJÉRĂ s. f. Mobilă (fixată în perete) formată din unul sau din mai multe rafturi suprapuse, pe care se țin cărți, obiecte decorative etc.; poliță[1] fixată orizontal pe un perete, pe care se țin diferite obiecte. *Aici vei găsi tot felul de pandule, lampe, etajere, jirandole, oglinzi* (a. 1846). N. A. BOGDAN, C. M. 141. *Această scenă se petrece într-un salon mic... El este luminat prin două lampe cu gazogen care respândesc o palidă lumină pe tapiseria bogată, pe mobilele elegante și pe etajerile pline de bronzuri artistice și de porțelane prețioase.* ROM. LIT. 113[2]/22, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Într-un colț o etajeră cu cărți, la mijloc o masă neagră.* VLAHUȚĂ, D. 199, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Nu era frumos în casă: un pat mare de fier... O etajeră la colț, plină de cărți roase și prăfuite.* SAM. I, 40, cf. ALEXI, W. *Mesuțele, rafturile de cărți, pianele, mărunțișurile de pe etajere încep să apară.* IORGA, V. F. 136. *Ființa ta intimă sufere dacă-ți clintește cineva un vas de pe o consolă, un portret de pe-o etajeră.* ANGHEL, PR. 3. *Dulapul de blide... constă dintr-un dulăpaș de frasin sau de molid, cu două uși, deasupra căruia este așezat un policer = etajer.* PAMFILE, I. C. 443. *În colțul din stânga mesei era o etajeră cu patru rânduri de cărți cu scoarță veche, iar în colțul mesei o bucoavnă mare.* AGÂRBICEANU, O. XII, 364, cf. RESMERIȚĂ, D. *Etajere de lemn, netapisate, simple.* NICA, L. VAM. 87, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *El își revendică, astfel, meritul de a fi întrebuințat cel dintâi cuvântul „etajeră" în poezie.* LOVINESCU, M. 254. *Și-n vazele uitate pe albe etajere, Buchetele uscate, de alb mărgăritar, Vor palpita.* MINULESCU, V. 91. *Pe etajere, obiecte de artă, fotografii ale eroinei, cărți, un patefon portativ deschis.* CAMIL PETRESCU, T. III, 69. *O etajeră de cărți de-a lungul unui perete.* id. N. 68. *Adina Buhuș se ridică și aduse de pe etajera de cristal și nichel un volum în pânză.* C. PETRESCU, O. P. I, 136. *Se îndreptă spre etajeră, pe care, în afară de telefon, se mai află un teanc de ziare.* SEBASTIAN, T. 13, cf. 9. *Se ridică din fotoliu și îndreptându-se către etajeră potrivi fotografia, ușor strâmbată, contemplând-o mișcat.* P. CONSTANT, R. 133. *Începu să se plimbe prin odaie, privind în neștire la lucrurile grămădite pe etajere, în colțuri, la covorul de jos.* SADOVEANU, O. II, 597, cf. SCRIBAN, D. *O masă în mijlocul încăperii... Apoi o măsuță cu patefon, o etajeră de cărți în zid.* KIRIȚESCU, G. 121. *Tot ce căzu sub mâna lui de prin cutii și de pe etajere umplu la moment buzunarele-i și servieta încăpătoare.* MIHĂESCU, D. A. 34. *Într-un colț se vedea și o etajeră proastă, îmbrăcată în pluș, cu câte un bibelou improvizat.* CĂLINESCU, O. III, 176. *Comandă câteva bufete pentru veselă expusă și etajere după modele franțuzești.* id. B. I. 436. *Era în perete o etajeră cu cărți.* PAS, Z. I, 68. *Vezi, te rog, pe etajeră. Mulțumesc!* VINEA, L. I, 272, cf. DL. *Într-un colț, deasupra unei etajere cu cărți o maternitate de lut.* PREDA, R. 144, cf. DM, DN[2]. *În afară de patul de la părete din stânga și măsuța lui, mai erau acolo un șifonier cu oglindă mare, o comodă,... etajere cu cărți, colțare cu vase și bibelouri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 68, 16/2, cf. D. ENC., NDN, DEX[2]. *Se duse în baie... Clăti paharul care se aflase cu gura în jos pe etajera de sticlă și îl umplu cu apă.* CĂRTĂRESCU, N. 72. ◊ F i g. *Iubire, bibelou de porțelan – Obiect cu existență efemeră, Te regăsesc pe-aceeași etajeră Pe care te-am lăsat acum un an.* MINULESCU, V. 155. *Când o să trecem cândva de această față,... vom fi cucerit atunci o altă treaptă pe etajera estetică a artelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 6/4.

– Pl.: *etajere.* – Și: (rar) **etajér** s. n., (învechit) **etagéră** (PONTBRIANT, D., LM, ENC. ROM.) s. f.

– Din fr. **étagère.**

ETALÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică mărfuri) A expune spre vânzare. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Marele pictor și-a avut cartierul în preajma negustorilor de vechituri. Acele mătăsuri și catifele abandonate pe care ei le etalau înainte-i... – el le-a fixat ades într-o strălucire de veșnicie.* SADOVEANU, O. IX, 233, cf. DSR, NDN. ◊ R e f l. p a s. *Fasoanele pariziene se etalează pe manechine moderne – și înaintea lor staționează bărbați și femei.* id. ib. 231.

2. T r a n z. A desfășura, a întinde pe o suprafață. Cf. BARCIANU. *Nu se poate concepe o pictură de concentrare ca a lui Leonardo da Vinci, etalată pe-atâtea pânze ca a lui Rubens.* IBRĂILEANU, S. L. 95. ♦ A arăta propriile piese partenerilor, la jocul de remi, de cărți etc. *Cu aceeași mână, cu stânga, împărțea cărțile și le etala cu o îndemânare care mă uimea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 13/1, cf. NDN.

3. T r a n z. A arăta, a prezenta **(2)**, a înfățișa. *Ea îi etală cele mai noui numere din revistele de modă, îi explică detalii de croială, de stofe și garnituri.* REBREANU, R. I, 188. *Dumineca ne duceam – în șiruri – la biserica Sf. Nicolae, unde, etalându-ne palorile în fața catapetesmei, stam în picioare câte 4-5 ore.* BLAGA, H. 84. *Un pat sordid etala albul murdar al unor cearșafuri răvășite.* PREDA, R. 21ł. *Poezia lui nu sugerează, prin expresia dată conținutului liric, ci demonstrează, analizează, explică și etalează toate accidentele, în loc să selecteze pe cel mai puțin vizibil.* IST. LIT. ROM. II, 189. *E o mirare cum o carte de imagini, o carte de reportaj fotografic, poate avea un asemenea fior tragic, o asemenea densitate emoțională, ca și cum paginile n-ar etala niște simple relicve, ci o poveste de istorie apropiată sau contemporană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 53, 3/1. *Sighișorenii etalează o frumoasă colecție de mărci consacrată poștei aeriene din țara noastră.* RL 1977, nr. 10 288. ◊ R e f l. *Omul și nu numai femeia – și-a dobândit sau și-a redobândit atributele care-i permit să se etaleze așa cum este.* CONTEMP. 1970, nr. 1 245, 9/6.

4. T r a n z. și r e f l. A (se) face cunoscut; a ieși sau a face să iasă în evidență. *Jean Bart... nu-și etalează personalitatea sa intimă.* IBRĂILEANU, S. 90, cf. RESMERIȚĂ, D. *S-etalează în public.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Explicațiile nu lipsesc, se etalează chiar cu un lux de motivare unde nu te aștepți, fără a fi concludente.* REBREANU, R. I, 261. *Vei da pradă opiniei publice nu numai purtarea ei de soție nedemnă și de mamă denaturată..., dar vei etala și tarele ei intime de femeie bolnavă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 327. *Această voluptate a celei mai dezgustătoare insecte se etalează cu cinism pe toți pereții, pe toate lucrurile casnice.* ARGHEZI, S. XIII, 171. *D-sa vine cu o bogată activitate nuvelistică, în care existențele mizere își etalează ridiculele lor mărunte, când suflete frământate și despuiate de vise nu se torturează în dezagregante chinuri.* PERPESSICIUS, M. I, 287. *Dragostea de frumoasele priveliști nu-i lipsea, dar nu-i plăcea să și-o etaleze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 7/2, cf. DSR. *Primarul încerca... să etaleze în fața primului ministru virtuțile societăților de jocuri.* RL 1993, nr. 965. *Asediul castelului de la Crișior, bătălia din satul Târnava sunt câteva din momentele de vârf ale narațiunii care etalează... o remarcabilă putere de reprezentare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/3. *Priveau cu ură la câte o fată care se îmbrăca mai elegant... Pentru mine, asta însemna pur și simplu că ea își etalează dorințele erotice.* CĂRTĂRESCU, N. 97.

5. Tranz. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, bijuterii etc.) A arăta, a expune cu ostentație; a face paradă de (sau cu)...; a afișa, a exhiba. *Ia uite, cum își etalează pe[l]ele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 94. *Veniturile Movilenilor le permiteau dumnealor să etaleze blazon la Viena.* SADOVEANU. O. XIV, 15, cf. DL, DM, DN[2], DSR, D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ (Complementul indică sentimente, calități etc.) *Își etalează știința.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Etala... o mare erudițiune.* SCRIBAN, D. *Și-au câștigat prin legături matrimoniale dreptul de-a etala oarecare morgă de sânge albastru.* MIHĂESCU, D. A. 283. *Weininger își etalează teoria și opiniile în jurul celor două litere B și F, cari cu toată aparența cabalistică, nu înseamnă altceva decât: Bărbat și Femeie.* BLAGA, Z. 177.

– Prez. ind.: *etalez.*

– Din fr. **étaler.**

ETALAGÍST, -Ă s. m. și f. v. **etalajist.**

ETALÁGIU s. n. v. **etalaj.**

ETALÁJ s. n. **1.** Expunere de mărfuri spre vânzare, etalare **(1)**; p. ext. loc unde sunt expuse aceste mărfuri, galantar, raft; totalitatea mărfurilor expuse. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Eu, odinioară așa de puțin simțitor față cu aceste legume cari nu se mănâncă, stau acuma să casc gura la etalajurile florarilor, la florile de pe bulevarde, piețe, grădini publice și particulare.* CARAGIALE, O. VII, 448, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În hală, pe trotoarul îngust, între ibricele și samovarele unui tinichigiu și etalajul improvizat al unui țigan vânzător de piepteni și scoabe, o planșă cu fotografii adună lume pestriță.* CAZIMIR, GR. 29, cf. SCRIBAN, D., DSR, DEX[2], NDN.

2. Faptul de a expune, de a arăta ceva cu ostentație; paradă **(1)**, etalare **(2)**. Cf. ENC. ROM. *Etalaj de erudițiune.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Etalaj de lux, de erudițiune.* SCRIBAN, D. *Aceste două atribute ale operei sale compensează celelalte defecte: teoriile sale banale și pretențioase. etalajul ridicol de cultură ieftină, imperfecțiunea stilului său.* RALEA, S. T. I, 85, cf. DL, DM, DN[2]. *Indicațiile autorului privitoare la costumele lui M*[atei] *Basarab, inspirate după portretul votiv de la Arnota, sunt un etalaj de erudiție.* IST. T. II, 125. *Mă plimb țanțoș cu doamna Z. pe străzile din jurul bisericii Batiște și-i explic cele două etimologii ale numelui:... – sărman etalaj de erudiție elementară.* STEINHARDT, J. 41, cf. NDN.

3. (Tehn.) Partea inferioară, în formă de trunchi de con, a cuvei unui furnal. *Conul inferior se numește etalaj, cel superior, cuvă.* IOANOVICI, TEHN. 34. *Fierul astfel obținut, alunecă în etalaj și ajunge într-o zonă, în care temperatura este de 1000°-1500° C.* id. ib. 37, cf. DT. *Conicitatea etalajului depinde de natura minereului și a combustibilului folosit și de forța care trebuie obținută.* LTR[2], cf. DL. *Pereții etalajului și ai creuzetului sunt răciți cu apă.* DP, cf. DM. *Partea inferioară de formă cilindrică se numește creuzet; pe aceasta se reazemă etalajul, de forma unui trunchi de con cu baza mare sus.* DER II, 483, cf. DN[2], D. ENC., DEX[2], NDN.

– Pl.: *etalaje* și (învechit, rar) *etalajuri.* – Și: (învechit) **etalágiu** s. n.

– Din fr. **étalage.**

ETALAJÍST, -Ă s. m. și f. (Rar) **1.** Vânzător care își etalează **(1)** marfa în stradă. Cf. COSTINESCU, NDN.

2. Persoană specializată în aranjarea mărfurilor în vitrine sau în rafturile de prezentare din fața magazinelor. Cf. NDN.

– Pl.: *etalajiști, -ste.* – Și: (învechit, rar) **etalagíst, -ă** s. m. și f. COSTINESCU.

– Din fr. **étalagiste.**

ETALÁRE s. f. Acțiunea de a etala și rezultatul ei.

1. Expunere a mărfii spre vânzare; etalaj **(1)**. Cf. etala **(1)**. Cf. DSR, DEX[2].

2. Expunere ostentativă a ceva; etalaj **(2)**, exhibare. Cf. etala **(5)**. *Parnasienii voiau o poezie obiectivă și rece și disprețuiau orice etalare a sentimentelor.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 56. *Trufia lui jignită găsește o satisfacție momentană în etalarea unui lux provocator în îmbrăcăminte, echipaj, casă și mobilier.* OȚETEA, T. V. 60. *Etalarea coapselor nu părea o intenție și n-ar fi fost arma lor cea mai bună: n-aveau picioare frumoase.* TUDORAN, O. 178, cf. DL. *Lux, petreceri, etalarea bogăției, lipsa de grijă față de cei... pe care într-adevăr îi exploatau.* PREDA, C. I. P. III, 69, cf. DM, DN[2]. *De aici, orientarea întregii mișcări teatrale în Europa în această perioadă, practica efectului sonor, etalarea mimicii excesive a gestului poncif.* IST. T. I, 309. *După ce a lăsat să se ghicească un corp frumos și sănătos sub rochia sac, moda a impus și o anumită etalare a lui.* CONTEMP. 1970, nr. 1 245, 9/6, cf. DSR.

– Pl.: *etalări.*

– V. **etala.**

ETALÁT, -Ă adj. Prezentat, arătat, înfățișat. *Subiectele etalate sunt dintre cele mai diverse: vechile balade irlandeze, o călătorie în Franța, droaie de anecdote... etc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 115, 23/5.

– Pl.: *etalați, -te.*

– V. **etala.**

ETÁLĂ s. f. Nivel de apă staționar între flux și reflux. Cf. LTR[2], DP, NDN.

– Din fr. **étale.**

ETALIÉR s. n. Aspersor. Cf. LTR, LTR[2], DN[3], DSR, NDN.

– Pl.: *etaliere.*

– Din fr. **étalier.**

ETALÓN[1] s. m. (Franțuzism, astăzi rar) Armăsar pentru reproducere. Cf. CADE.

– Pl.: *etaloni.*

– Din fr. **étalon.**

ETALÓN[2] s. n. **1.** Măsură sau instrument de măsură, care materializează o unitate de măsură și servește la reproducerea și la păstrarea preciziei acesteia. *În 1864... am dat o misiune scrisă de mine domnului Bonnet,... ca să meargă la Paris să trateze pentru cumpărarea etaloanelor prevăzute de lege.* KOGĂLNICEANU, O IV[1], 72. *Putem, dupe un echer de hârtie, să tăiem un echer de pergament, care... va fi un etalon permanent propriu a verifica echerele solide.* G. POP, G. 153/11. *Pentru orice sistem de măsuri se caută a se constitui etaloane, a căror pază se face cu multă îngrijire, căci măsurile trebuiesc să fie raportate exemplarului tip.* ENC. ROM., cf. BARCIANU, ALEXI, W. *La 1835 s-a fixat lungimea stânjenului la 1 m 962 după etalonul de la mănăstirea Cotroceni.* I. BRĂESCU, M. 68. *Aceşti stâlpi... nu prezintă mai multă garanție de exactitate decât etaloanele trimise de municipalitățile de Iași și București, palme sau stânjeni de fer; cu încrestături groase de câte un milimetru.* id. ib. 69, cf. T. POP, D. I. 123, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Metrul tehnic este un etalon de oțel cu un coeficient de dilatație de 0,0115 mm.* ORBONAȘ, MEC. 70. *Având în vedere că prismele sunt etaloanele de măsură ale fiecărei fabrici, la confecționarea lor se iau precauțiuni deosebite pentru a evita deformarea lor în timp.* id. ib. 71, cf. SCRIBAN, D., DT. *Problema alegerii cât mai raționale a etalonului de lungime a fost îndelung dezbătută, fiindcă, în principiu, trebuia legată de un fenomen natural, care să poată fi reprodus oricând și măsurat cât mai precis.* CIȘMAN, FIZ. I, 16. *Etalonul internațional de masă se*

numește kilogram. id. ib. 29. *S-a definit un etalon de rezistență, adică o rezistență materială cu care să poată fi comparate celelalte rezistențe.* T. V. IONESCU, E. 131. *E vorba aici de etaloane de măsurat și de cântărit.* S. C. ST. (IAȘI), 1956, 82. *Un etalon trebuie să fie invariabil în timp și în spațiu, să poată fi folosit ușor în tehnică și să poată fi reconstituit oricând.* LTR[2], cf. DL, DP, DM, DER, DN[2], D. ENC., DEX[2], NDN. ♦ Model, tip de mare precizie, acceptat oficial pentru a servi ca bază de comparare. *Adesea are cineva trebuință de termometre prea simțibile, care să arate numai câteva grade; atunci se însemnează punturile cele estreme ale lor, punându-le pe rând în două băi ala cărora temperaturi se dau printr-un bun termometru-etalon.* MARIN, F. 127/17, cf. ENC. ROM., DT. *Metrul-etalon, păstrat la Biroul Internațional de Măsuri și Greutăți.* DER, cf. D. ENC. *Biroul Român de Metrologie Legală a emis primele 22 de certificate cu sigla DKD pentru greutățile-etalon de masă.* RL 2003, nr. 4 161, I/2. ♦ Fig. Model **(1)**; tip reprezentativ; prototip **(1)**. *Toate însă raportate la etalonul poeziei epice cad... pe un al doilea plan.* PERPESSICIUS, M. II, 343. *Instinctul de conservare a speței... împinge femeia în căutarea unui etalon masculin, care să reprezinte cele mai perfecte atribute ale rasei.* RALEA, S. T. I, 229. *Lucrurile frumoase sunt acelea care se apropie de un criteriu ideal. Ca să se apropie de acest etalon, ele trebuie să fie asemănătoare.* id. ib. 233. *Etalonul vârstelor se schimbă cu anii; pentru mine, atunci profesoara era o doamnă, deși poate n-o depășise de mult pe codană.* TUDORAN, O. 40. *În activitatea sa... cronicarul literar nu poate folosi un singur etalon.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 9/1. *Splendida carte macariană, apreciată de Nicolae Iorga, de C. C. Giurescu,... a constituit un etalon neîntrecut de frumusețe, de funcționalitate și de execuție poligrafică.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 30, cf. DSR. *Nu modelele sunt cele care ne lipsesc, ci etalonul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr.8, 18/3, cf. DEX[2], NDN. *Maestrul Gică... reprezintă etalonul a ceea ce înseamnă marele artist de revistă.* RL 2006, nr. 4 814, 16/3. *Unitatea medicală este un etalon în serviciile spitalicești.* ib. 2007, nr. 5 390, 7/4.

2. Cantitate de metal prețios (aur sau argint) ori de valută străină adoptată oficial, ca bază a unității monetare a unei țări sau a unui grup de țări, care servește la măsurarea prețurilor. Cf. ENC. ROM., BARCIANU, I. PANȚU, PR. 48, 54, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CONV. LIT. LXIV, 660. *Tuturor... le lipsea autoritatea morală să vorbească în numele etalonului aur, altfel decât mizând mintal pe aurul băncii tutelare.* ib. LXVII, 54. *Aurul din care e bătută o monetă... poate deveni unul din cei mai importanți factori financiari îndată ce i se dă valoarea convențională de etalon.* DR. VII, 445, cf. DL, DP, DM, DER, DN[2]. *Guvernul britanic... devalorizează lira sterlină și abandonează etalonul-aur.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 14, D. EC. POL., D. ENC., DEX[2], NDN.

– Pl.: *etaloane.*
– Din fr. **étalon.**

ETALONÁ vb. I. Tranz. **1.** A grada scara unui instrument de măsură; a verifica gradarea scării unui instrument de măsură. Cf. ALEXI, W. *Dacă am etalona un termometru cu mercur..., diviziunile termometrului cu mercur nu ar mai fi echidistante.* MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. II, 72, cf. M. D. ENC., DEX, NDN.

2. A compara direct o măsură-model sau un instrument de măsură cu un etalon[2] **(1)**; a fixa valoarea reală a mărimii de măsurat; a stabili un etalon. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN. ◊ Refl. pas. *Se etalonează cuva cu un electrolit de conductivitate cunoscută.* T. V. IONESCU, E. 424.

3. A uniformiza planurile și secvențele dintr-un film din punctul de vedere al densității optice și al culorii. *Mașină de etalonat.* NOM. MIN. I, 512, cf. DEX[2].

– Prez. ind.: *etalonez.*
– Din fr. **étalonner.**

ETALONÁJ s. n. (Rar) Etalonare **(2)**. Cf. NDN.

– Pl.: *etalonaje.*
– Din fr. **étalonnage.**

ETALONÁRE s. f. Acțiunea de a etalona și rezultatul ei.

1. Operație de gradare a scării unui instrument de măsură; operație de verificare a gradației scării unui instrument de măsură. Cf. ENC. ROM., LTR[2], DER, D. MED., M. D. ENC. 340, DEX, DN[3].

2. Operație metrologică prin care se compară direct o măsură-model sau un instrument de măsură cu un etalon[2] **(1)**; fixare a valorii reale a mărimii de măsurat; stabilire a unui etalon; (rar) etalonaj. Cf. MINERVA, DT. *Erorile sistematice se datoresc unei defectuoase etalonări a aparatelor de măsură, unor acțiuni exterioare permanente, de care nu s-a ținut seamă.* CIȘMAN, FIZ. I, 10. *Etalonarea aparatului se face prin comparație cu manometrul cu aer liber.* MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. I, 168, cf. LTR[2], DL, DP, DM, M. D. ENC. 340, DEX, DC, DN[3], D. ENC., NDN. *Etalonarea greutăților în conformitate cu normele internaționale în vigoare oferă garanția exactității chiar și la cântarele din piețe sau din supermarketuri.* RL 2003, nr. 4 161, I/2.

3. Operație de uniformizare a planurilor și secvențelor dintr-un film din punctul de vedere al densității optice și al culorii. Cf. LTR[2], DEX[2], NDN.

– Pl.: *etalonări.*
– V. etalona.

ETALONÁT, -Ă adj. **1.** (Despre instrumente de măsură) Care a fost prevăzut cu o scară gradată; a cărui scară gradată a fost verificată cu un etalon[2] **(1)**. *Se pot măsura cantități de electricitate cu ajutorul unui electroscop etalonat.* T. V. IONESCU, E. 78. *Gradarea* [termometrului cu alcool] *se face prin comparație cu un termometru cu mercur bine etalonat.* MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. II, 74, cf. M. D. ENC., DEX[2].

2. (Despre măsuri și instrumente de măsură) Care a fost comparat, pentru conformitate, cu un etalon[2] **(1)**. Cf. DEX[2].

– Pl.: *etalonați, -te.*
– V. **etalona.**

ETALONÓR s. m. **1.** Tehnician specializat în operații de etalonare **(1)**. Cf. DN[3], DEX[2], MDN.

2. Tehnician specializat în operații de uniformizare a diferitelor planuri și secvențe dintr-un film din punctul de vedere al densității optice și al culorii. Cf. LTR[2], DN[3].

– Pl.: *etalonori.*
– Din fr. **étalonneur.**

ETAMBÓU s. n. **1.** Element de rezistență a scheletului unei nave, amplasat în planul longitudinal-vertical la pupa navei, în continuarea chilei, și care susține cârma. Cf. CADE, ABC MAR., DT. *Căram buloneria de îmbinat piesele grele, chila, etrava și etamboul.* TUDORAN, O. 28. *Aplecându-se pe sub traversele punții, cercetă corabia, pe îndelete, de la etravă până la etambou.* id. P. 76. *După tipul de navă și după modul de amplasare a elicelor și a cârmei, rezultă numeroase tipuri constructive de etambouri la cari unele dintre părțile componente pot lipsi.* LTR[2], cf. DP, SCL 1960, 39, L. ROM, 1960, nr. 5, 33, DER, L. ROM. 1966, 299, 303, DN[2], D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ *Tub etambou* = tub montat la pupa navei, prin care trece axul elicei. Cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC.

2. Piesă de rezistență din scheletul unui avion, situată la extremitatea din spate a fuzelajului, care servește ca element de sprijin pentru ampenajul vertical al acestuia. Cf. DT. *Uneori etamboul e prelungit deasupra fuzelajului, servind drept sprijin sau ca lonjeron pentru derivă.* LTR[2], cf. DP, DER, DN[2], D. ENC., DEX[2], NDN.

– Pl.: *etambouri*.
– Din fr. **étambot.**

ETAMBRÉU s. n. Deschizătură în punte, prin care trec catargele, sau în bordajul unei nave, la pupa, prin care trece axul cârmei. Cf. CADE, ABC MAR. *Bompresul se hâțâna în prova și straiul care pornea din vârful lui, slăbit, lăsa arborele mic să se smucească, izbindu-se în etambreu, gata să se frângă.* TUDORAN, P. 451, cf. LTR^2, DER, DN^2, DEX, NDN.
– Pl.: *etambreuri*.
– Din fr. **étambrai.**

ETAMÍNĂ s. f. Țesătură rară de bumbac, de lână sau de mătase, care se întrebuințează la confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte ușoară și, mai ales, pe care se brodează. Cf. ENC. ROM., ALEXI, W., NICA, L. VAM. 87, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Broda cu lână de felurite colori o bucată de etamină întinsă pe un mic gherghef.* CĂLINESCU, E. O. I, 19. *Luă gherghefiul și într-o clipă îl făcu bucăți, sfâșiind cu înverșunare etamina.* id. ib. 94, cf. DT, LTR^2, DL, DP, DM, DN^2, DEX, D. ENC., NDN.
– Pl.: *etamine*.
– Din fr. **étamine.**

ETÁN s. m. Gaz din seria hidrocarburilor, incolor și fără miros, prezent în gazele de sondă, și care se întrebuințează la prepararea etilenei, drept combustibil, ca agent frigorigen, în sinteze organice etc. Cf. PONI, CH. 289, SCRIBAN, D., DT, LTR^2, DL, DP, DM. *Etanul reprezintă o materie primă prețioasă pentru obținerea etilenei (prin descompunerea lui termică).* DER, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.
– Din fr. **éthane.**

ETANÁL subst. (Chim.) Aldehidă acetică, v. a c e t i c. Cf. MACAROVICI, CH. 498, LTR^2, DC, D. MED., DSR.
– Din fr. **éthanal.**

ETANÓIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid etanoic* = acid acetic, v. a c e t i c. Cf. DREV, NDN.
– Pronunțat: *-no-ic*. – Pl.: *etanoici*.
– Din fr. **éthanoïque.**

ETANÓL s. m. Alcool etilic, v. e t i l i c **(1)**. Cf. DT, LTR^2, DP, DER, DC, SFC V, 62, D. MED., M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC., NDN.
– Pl.: *etanoli*.
– Din fr. **éthanol.**

ETANOLAMÍNĂ s. f. (Chim.) Aminoalcool care se obține prin acțiunea amoniacului asupra oxidului de etilen. Cf. LTR^2, DER I, 689, DC, D. MED., DSR.
– Pl.: *etanolamine*.
– Din fr. **éthanolamine.**

ETÁNȘ, -Ă adj. (Despre recipiente, aparate, construcții etc.) Care nu permite să intre sau să iasă un fluid. *Crucișătorul „Elisabeta" are compartimentagiul prevăzut cu uși etanșe, cari... împedecă apa de a rezbi în celelalte compartimente ale bastimentului decât cel în care s-a produs spărtura.* ENC. ROM. *Se realizează în modul acesta o nituire perfectă și etanșă în același timp.* IOANOVICI, TEHN. 156. *Oxigenul comercial se vinde comprimat la 150 atm[osferă] în butelii etanșe de fier.* ORBONAȘ, MEC. 390. *Se compune dintr-un puternic resort închis într-un tub etanș, pentru a fi ferit de praf și rugină.* ENC. AGR. I, 224. *Cartușul este de altfel închis într-o cameră complet etanșe.* ENC. TEHN. I, 320. *O conductă impermeabilă... poate să nu fie etanșă la îmbinări.* LTR, cf. DT. *Păhărelele cu plante... se așază... într-o ladă de lemn etanșă.* CHIRIȚĂ, P. 264. *Între site... sunt garnituri de cauciuc, care permit o îmbinare etanșă.* AGROTEHNICA, I, 424, cf. LTR^2, DL. *Etanșeitatea depinde de fluidul la care se referă, un spațiu putând fi... etanș pentru lichide.* DP, cf. DM, DER. *Principiul tancului sau plămânului de oțel se bazează pe crearea unei variații de presiune pozitivă și negativă în interiorul unei camere etanșe.* ABC SĂN. 312, cf. DN^2, DTT, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *Recipientele în care se vinde vinul trebuie să fie etanșe, iar produsul să nu prezinte impurități.* RL 2007, nr. 5 192, 9/6. ◊ F i g. *Petre Stoica e dintre izolații care cultivă o manieră proprie, etanșă la influențele dominatoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 39, 9/2. ◊ (Adverbial) *Nu achiziționați produse la care constatați că ambalajul este murdar sau nu este închis etanș.* RL 2002, nr. 5 314, 9/4.
– Pl.: *etanși, -e*.
– Din fr. **étanche.**

ETANȘÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică recipiente, aparate, construcții etc.) A face să fie etanș; (rar) a etanșeiza. *Zi de zi... sunt îndrumate noi și noi vagoane, care urmează a fi etanșate și revizuite.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 396, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, NDN.
– Prez. ind.: *etanșez*.
– Din fr. **étancher.**

ETANȘÁRE s. f. Acțiunea de a e t a n ș a și rezultatul ei.
1. Închidere etanșă; etanșeizare. *Din cauza slabei aderențe, lipiturile acestea nu se întrebuințează decât foarte rar și aproape exclusiv în scopuri de obturare, etanșare etc.* ORBONAȘ, MEC. 373. *Pentru o bună etanșare, muchiile tolelor sau ale ecliselor trebuiesc ștemuite.* SOARE, MAȘ. 56. *Etanșarea se poate obține și prin prelucrarea exactă a suprafețelor pistonului și cilindrului.* id. ib. 112. *Garnituri tehnice de etanșare (de azbest, de bumbac, de cânepă, combinate, izolante)* NOM. MIN. I, 288, cf. 389, DT. *Etanșarea se poate realiza, fie numai prin contactul direct al suprafețelor de asamblare, fie prin interpunerea unor organe de etanșare.* LTR^2, cf. DL, DP, DM, DN^2, DTT, M. D. ENC. 340, DEX, NDN 551, DCR^2.
2. Operație de astupare a golurilor și a porilor de pe suprafața unei îmbrăcăminți asfaltice. *A luat măsuri pentru... crearea unui stoc de materiale pentru etanșări.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 393, cf. DT, LTR^2, DP, DTT.
– Pl.: *etanșări*.
– V. **etanșa.**

ETANȘEITÁTE s. f. Proprietate a unui recipient, a unui aparat etc. de a fi etanș. *Pentru ușurarea executării sudurii fontelor intervin mai mulți factori:... etanșeitatea.* IOANOVICI, TEHN. 179. *Etanșeitatea obținută prin segmenți.* ORBONAȘ, MEC. 97. *Detaliul 7 corespunde tuturor sistemelor compensatoare, pentru asigurarea etanșității articulațiilor, ținând seama de dilatație.* ENC. TEHN. I, 304, cf. 356. *Legătura trebuie să asigure etanșeitatea, adică să împiedice fluidul din cazan să pătrundă afară.* SOARE, MAȘ. 54, cf. 113. *Se așează proba pe fundul unui cilindru, la baza căruia un inel fixează... țesătura de pereții cilindrului, iar niște inele de cauciuc dau o etanșeitate completă.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 53. *Tobe de fontă pentru segmenți de etanșeitate pentru locomotive.* NOM. MIN. I, 110, cf. 390. *Etanșeitatea depinde de fluidul la care se referă.* DT. *Astuparea ei [sticlei] să se facă cu dop de cauciuc, care asigură o etanșeitate mai mare decât cel de sticlă rodată.* CHIRIȚĂ, P. 913. *Să se oprească comunicarea stratelor între ele și să se asigure condiții de etanșeitate și de securitate la exploatarea țițeiului.* LTR^2 XVI, 135, cf. DL, DP, DM. *S-a introdus graficul ciclic de reparații și de menținere a etanșeității cuptoarelor.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 861, cf. DN^2, DTT, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.

– Pronunţat: *-şe-i-*. – Şi: (rar) **etanşitáte** s. f.
– Din fr. **étanchéité.**

ETANŞEIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A etanşa. Cf. NDN, DCR[2], 99. ◊ Refl. pas. *Încăperea se etanşeizează prin lipirea ferestrelor şi a uşilor cu hârtii.* BELEA, P. A. 523.
– Pronunţat: *-şe-i-*. – Prez. ind.: *etanşeizez.*
– După fr. **étancher.**

ETANŞEIZÁRE s. f. Etanşare **(1)**. *Inele de etanşeizare pentru fabrici de conserve.* NOM. MIN. I, 247. *Prin modificarea dispozitivelor de etanşeizare a morilor de pastă, conţinutul de apă în pastă s-a redus.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 852. *În întreprinderile din ţara noastră se aplică numeroase măsuri de protecţie a muncitorilor împotriva prafului industrial, prin... etanşeizarea unor maşini în care se produce praf.* ABC SAN. 292, cf. NDN, DCR[2].
– Pronunţat: *-şe-i-*. – Pl.: *entaşeizări.*
– V. **etanşeiza.**

ETANŞEIZÁT, -Ă adj. Care este închis etanş. *Geamurile, incasabile, erau prinse în benzi de cauciuc, perfect etanşeizate.* în DCR[2].
– Pronunţat: *-şe-i-*. – Pl.: *etanşeizaţi, -te.*
– V. **etanşeiza.**

ETANŞITÁTE s. f. v. **etanşeitate.**

ETANŞÓR s. n. Ansamblul organelor şi al părţilor unui sistem tehnic, care asigură etanşeitatea într-o zonă de asamblare. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.
– Pl.: *etanşoare.*
– Din fr. **étancheur.**

ETÁP s. n. v. **etapă.**

ETÁPĂ s. f. **1.** (Mil.) Loc de cantonament al trupelor în marş. *În biserică etapuri fiind, s-au statornicit, Stareţul i-au rugat tare, dar să iasă n-au primit.* BELDIMAN, E. 81/19. *Obşteasca adunare... au hotărât a se face gătire de lemne de foc pe la toate trebuincioasele locuri, în Valahia, pentru spitaluri, cfartiruri, etapuri.* CR (1830), 261[1]/29. *Comindanţilor şi nacealnicilor di etap... să li se deie pentru cheltuielile cele neapărat trebuitoare... câte 1000 lei.* PORONCA DIV. 14/14, cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *A fost trimis la etape fiindcă în timpul bătăliilor şi-a pierdut o parte din minţi.* STANCU, D. 420, cf. DN[2].

2. (Mil.) Distanţă străbătută de trupele în marş, într-un timp determinat; distanţă între două opriri. *Glumă, războiul cu turcii, grecilor li se păre,... Căci în câteva etapuri, ce afară au făcut, Sânt încredinţat pre bine că turcilor n-au plăcut.* BELDIMAN, E. 86/5, cf. SCRIBAN, D. *Corpul lui şubred a suportat greu rigorile vieţii militare... şi regimul etapelor în vest.* CV 1950, nr. 1, 14, cf. DL, DM, DER, DN[2], DEX, D. ENC, NDN. ◊ Fig. *Ar fi de meditat dacă aşa-zisele „revizuiri" ale d-lui Lovinescu nu sunt... aspecte ale unei lupte de clarificare, etape ale unui marş către marea înţelegere critică.* PERPESSICIUS, M. I, 365. *Neîntrerupt el* [Oltul] *curge, şi totuşi e mereu prezent în toate etapele pe care le-a parcurs.* BOGZA, C. O. 386. ♦ Loc de oprire; conac, popas **(2)**.Cf. ŞĂINEANU. D. U. *M-am întors peste o lună, de la izvoarele Nilului, în cinci, şase etape fără glorie.* CAMIL PETRESCU, P. 315. *Îi explica Olimpiei orele hotărâte şi etapele, îi făcu portretul tatălui său.* SADOVEANU, O. IX, 136, cf. NDN.

3. Interval de timp, moment în desfăşurarea unui proces, caracterizat, de obicei, prin evenimente importante; fază, stadiu al unei evoluţii. *Am relevat că ideea daco-română ca aspiraţie politică era una din etapele programului balcanic al Rusiei.* EMINESCU, O. XI, 359. [Sufletul] *nu a făcut decât o foarte modestă etapă în ascuţirea psiho-fiziologică, necesară marilor abstracţii ale culturilor creatoare superioare.* PÂRVAN, I. F. 26. *Aceste paranteze în paranteze marcau etapele analizei.* IBRĂILEANU, S. 306. *Talentul său poetic ajunsese... la o etapă de dezvoltare care îl obliga să se manifeste.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 85. *Lirismul literaturii române de azi nu este, aşadar, un privilegiu al rasei, ci numai o primă etapă de evoluţie literară, la care ne-am oprit deocamdată.* LOVINESCU, C. IV, 52. *Eminescu a străbătut etapele de dezvoltare literară – pentru care, obişnuit, literaturile începătoare cheltuiesc decenii multe şi generaţii succesive – numai în răstimpul scurt de şaptesprezece-optsprezece ani.* SADOVEANU, O. XX, 542. *Arta sa intră acum într-o etapă de intelectualizare şi povestitorul se întregeşte cu gânditorul şi cu criticul.* VIANU, A. P. 238. *Interpretarea literară, obiectul statornic al preocupărilor noastre, parcurge mai multe etape.* id. L. R. 37. *Prin această clasificare, ne-am putut face şi o idee despre etapele de evoluţie ale portului.* APOLZAN, P. I. 123. *Junimismul înseamnă o etapă, cea dintâi, a spiritului naţional ajuns la expresie universală.* CONSTANTINESCU, S. VI, 99. *Nici un an al nostru nu e provizoriu, fiecare înfăţişează o etapă definitivă a scurtei noastre existenţe.* CĂLINESCU, C. O. 103. *Trei nuvele... marchează o etapă interesantă în scrisul lui Gârleanu.* PERPESSICIUS, M. I, 51. *Dar dacă impresionismul, curent de ultime concluzii, s-ar reduce numai la rafinarea procedeelor naturaliste, reprezentând o simplă nouă etapă a acestora, ar fi riscant să vorbim despre el ca despre un nou stil.* BLAGA, Z. 111. *Reprimarea inconştientului, conceput sub această prismă, duce într-o primă etapă la ascetism.* RALEA, S. T. II, 44. *Cu ocazia acestei vizite la Londra trecu Paul la cea de a treia etapă a carierei sale.* CAMIL PETRESCU, N. 125. *Epoca cuprinde mai multe etape.* IST. LIT. ROM. II, 8. *Pune la dispoziţie noi mijloace de cercetare şi astfel începe o nouă etapă, cu noi descoperiri.* CIŞMAN, FIZ. II, 556. *Dacă lucrurile stau astfel, totul se simplifică. Etapele se precipită şi se împuţinează.* VINEA, L. I, 277. *Noţiunea a trecut prin numeroase etape,... a variat de la epocă la epocă şi de la autor la autor.* CIOCULESCU, C. 49. *Se zărea insula Cithera, vestind apropierea continentului şi sfârşitul acestei etape zbuciumate.* TUDORAN, P. 334, cf. DL. *Fiecare etapă a aventurii lui îmi stârnea atâtea sentimente neplăcute.* PREDA, R. 32, cf. DM. *Aspectul fonetic şi cel gramatical, pentru etapa actuală din evoluţia graiurilor, sunt în linii mari conturate.* MAT. DIALECT. I, 31. *Etapele şi perioadele păstoritului pot constitui şi ele un important criteriu al clasificării.* VUIA, PĂST. 18. *Analiza estetică a teatrului trebuie făcută în funcţie de fiecare etapă de dezvoltare a acestuia.* IST. T. I, 16. *Cu toate acestea, cine urmăreşte mai îndeaproape etapele vieţii şi ale închegării operei marelui scriitor va avea adesea surpriza să constate relaţii dintre cele mai neaşteptate între ele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 73, 12/1. *Orice spectacol trece prin două etape.* CONTEMP. 1971, nr. 1 300, 10/7, cf. M. D. ENC. *Lingvistica românească... a cunoscut mai multe perioade şi etape de dezvoltare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr.1, 8/1, cf. DEX, DN[3], DSR. *Reuşea să treacă de la o etapă la alta, de la o mentalitate la alta..., redescoperind, pas cu pas, istoria muzicii.* CĂRTĂRESCU, N. 307, cf. D. ENC., NDN. ◊ Loc. adv. **În etape** = la un anumit interval de timp. *Totuşi, apropierea se face în etape.* A. HOLBAN, O. II, 101. *D. Eliade înţelege prin autenticitate perpetuă căutare de sine, devenire în etape şi continuă travestire a autobiografiei.* CONSTANTINESCU, S. II, 504. *Aspectul nostim al chestiunii este că lucrurile nu se petreceau cu scandal vizibil. Atacul se desfăşura în etape şi în modul cel mai convenabil.* CĂLINESCU, B. I. 153. *Golescu întreprinde călătoria de iniţiere în trei etape, dintre care ultima, pentru aşezarea copiilor în şcolile Apusului.* PERPESSICIUS, M. I, 58. *Împrejurările îi impuneau o luptă în etape, cu obiective mereu lărgite, prin care va încerca să antreneze cercuri, din ce în ce mai largi.* BLAGA, G. 49. ◊ Expr. **A arde etapele** = a face ceva mai

repede decât era prevăzut; a progresa foarte rapid. *Clasele superioare ale liceului, Tata le-a urmat la Bruckenthal, la Sibiu, unde, pentru a câştiga timp, a ars etapele, consumând într-un singur an trei clase şi bacalaureatul.* BLAGA, H. 11. *Lirica noastră n-a cunoscut prefaceri mai adânci. Arghezi a silit-o să parcurgă, arzând etapele,... momentul post-simbolist al revoluţiei poetice moderne.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 10.

3. (La ciclism, motociclism, automobilism etc.) Porţiune stabilită convenţional dintr-o cursă sportivă de mare fond, care trebuie parcursă fără oprire. Cf. DL, DM, DER, DN^2. *Comitetul de organizare a tradiţionalei competiţii cicliste „Cursa Păcii"... s-a întrunit recent la Berlin... Cursa va fi împărţită în 14 etape şi va măsura 2 051 km.* SPORTUL, 1971, nr. 6 863, 4/5. *Turul ciclist al Italiei a continuat după o zi de repaus cu etapa a 15-a disputată în circuit la Parabiago.* ib. 1972, nr. 7 079, 4/7, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

4. (La fotbal, la hambal şi la alte jocuri de echipă) Fiecare dintre părţile succesive ale unei competiţii sportive de lungă durată. Cf. DL, DM, DER, DN^2. *Etapa inaugurală a campionatului diviziei A de rugby a fost mutată, din motive obiective, pe 29 august.* SPORTUL, 1971, nr. 6 778, 2/1. *Această etapă a competiţiilor pe echipe constituie pentru cei mai mulţi dintre atleţii noştri ultimul lor start în concursurile pe pistă din acest an.* ib. 1971, nr. 6 854, 1/7. *Astăzi şi mâine sunt programate meciurile etapei a doua a campionatelor diviziei A de volei.* ib. 1971, nr. 6 854, 2/4. *Etapa a opta a campionatului de fotbal programează azi unul dintre derbiurile de mare atracţie.* RL 1971, nr. 8 399, 7/5. *A fost suspendat şase etape.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1 971, nr. 160, 32/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN. *Comisia de disciplină a Federaţiei Române de Fotbal l-a suspendat luni pe antrenorul echipei... două etape şi l-a amendat.* RL 2005, nr. 4 801, 11/7.

– Pl.: *etape.* – Şi: (învechit) **etáp** (pl. *etapuri*) s. n.
– Din fr. **étape.**

ETAPIZÁ vb. I. T r a n z. A stabili etape **(3)** în cadrul unei discipline cu caracter istoric, a împărţi în etape. Cf. DEX^2, NDN, DCR^2.

– Prez. ind.: *etapizez.*
– **Etapă** + suf. *-iza.*

ETAPIZÁRE s. f. Acţiunea de a e t a p i z a. Cf. DEX^2, NDN 551, DCR^2.

– Pl.: *etapizări.*
– V. **etapiza.**

ETAPIZÁT, -Ă adj. Care a fost împărţit în etape **(3)**. Cf. DEX^2, DCR^2.

– Pl.: *etapizaţi, -te.*
– V. **etapiza.**

ETÁTE s. f. **1.** Timpul scurs de la naşterea unei fiinţe până la un anumit moment din viaţa ei; numărul de ani (sau de luni, de zile) prin care se exprimă acest timp; vârstă[1] **(I 1)**, (învechit şi regional) timp **(I 1)**, (învechit) crescut. *În al doazeci şi opt de ani ai etatei (vârstei lor), în toate părţile iscusiţi au ieşit.* ŢICHINDEAL, A. M. 53/9. *Pero era pe atunci om înaintat în etate.* BARIŢIU, P. A. I, 302. *Atunci dar înţeleg rău gândul tău: tu îţi imaginezi o altă fericire decât aceea ce poate adăsta o copilă de etatea ta de la părinţii săi.* LĂZĂRESCU, S. 26/26. *Numa era în etate de patruzeci ani când veniseră la el soli de la Roma.* ARISTIA, PLUT. 157/29. *Clima, staţiunea anului şi etatea (vârsta) au o influinţă foarte mare asupra temperamentului.* BARASCH, I. 140/12. *Era ambasador la Paris, pe la anul 1862, om în etate de 80 de ani.* GHICA, S. 631. *O mulţime de curioşi de toate etăţile şi clasele societăţii inundau piaţa.* FILIMON, O. I, 298, cf. PROT. – POP., N. D. *Urcat pe tron în etatea de 3 ani, sub tutela unei mume desfrânate,... nu e de mirare dacă el îşi perdu minţile.* HASDEU, I. V. XVIII. *Asta e istoria tutulor oamenilor cari au trecut prin etatea de douăzeci de ani.* BARONZI, C. V, 180/27. *Etatea esercită o mare influenţă asupra moralului indivizilor.* CONV. LIT. II, 29, cf. COSTINESCU, LM. *În etate de şapte ani, la 1820 am abandonat pe bunul meu profesor.* LĂCUSTEANU, A. 32. *Puterea imaginativă nu se află tot într-un grad la toţi oamenii. Ea variază cu etatea, cu sexul, cu constituţiunea sau temperamentul persoanei.* CONTA, O. F. 94. *Nu permit nimănui de-a-mi imputa etatea or[i] studiile mele.* EMINESCU, S. P. 414. *Puiul este mititelul Ionel Georgescu, în etate de cinci anişori împliniţi.* CARAGIALE, O. II, 1, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DS, SCRIBAN, D. *Toţi grangurii mei... seamănă după etate şi sex întocmai cu aceia.* DOMBROWSKI, P. 92. *Transcriem din foaia de observaţie clinică aşa cum a fost completată ulterior, fără ştirea bolnavului: „Numele: Hagienuş Bonifaciu. Etate: 63 ani".* CĂLINESCU, S. 236. *La etatea de 33 ani, Lucu Silion... nu încetase a fi pentru Aretie Silion un copil unic şi nevârstnic.* VINEA, L. I, 93, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., SCL 1962, 561, DN^2. *Mihail a avut durerea, ca adolescent, să-şi piardă mama, în etate de treizeci şi patru de ani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 159, 6/1, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC., NDN. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Societăţile au, ca şi omul, etatea lor.* CONV. LIT. 37. *Statistica joacă un rol capital în rezolvirea a o sumă de probleme, aşa, asupra creşterii sau împuţinării populaţiunii..., determinarea etăţii mijlocii la un popor, precum şi a maximului etăţii.* ARHIVA, I, 285. ◊ (Prin metonimie) *Îmi plac dulciurile. În privinţa asta am rămas tot de şapte ani... – Semn bun, o tachină doctorul, dacă şi inima are aceeaşi etate.* SADOVEANU, O. VII, 149. ◊ L o c. a d j. **De aceeaşi etate (cu...)** sau **de o etate (cu...), de etatea** (cuiva) = care are acelaşi număr de ani (sau de luni, de zile) (cu...). *Copiii plâng când sânt lăsaţi singuri, nu le place nici singurătatea, nici întunericul, le place să fie în societatea semenilor lor, preferind pe cei de aceeaşi etate cu dânşii.* GHICA, S. 191. *Cei de o etate se titulează cu „frate" sau „soră".* LIUBA – IANA, M. 1. *Nu e înţeles de nimeni pe lume, afară doar de sora cam de aceeaşi etate.* LOVINESCU, S. VIII, 72. *Omu să gândi: „apâi de, nevastă, zice, sî te măriţ, da sî caţ om, zice, tot cam dî itatea mea".* GRAIUL, I, 205. (Învechit) ♦ Număr de ani împliniţi în funcţie de care o persoană poate fi considerată aptă pentru ceva, în funcţie de care se acordă anumite drepturi (civile, politice etc.); vârstă[1] **(I 1)**. *Cât popor fu în legitimă etate l-a împărţit în ordini militare.* ARISTIA, PLUT. 61/23, cf. 137/26. *Îndată ce se naşte principele erede al ţerei, i se imprime pre corp un semn cu fer ars, pentru ca, ajungând la etatea bărbătească, să se ştie după acest semn, fără vreo îndoială cum că este adevărat fiu de domn.* TES. III, 139. *Legea zice la art. 31: „Instrucţiunea elemnatară este obligatorie pentru toţi copiii de amândouă sexele, începând de la opt până la duoisprezece ani împliniţi ai etăţii".* ODOBESCU, S. III, 344. *Timpul până la şase ani, etatea de şcoală, este cel mai însemnat pentru viitoarea existenţă a individului.* CONV. LIT. XXII, 423, cf. HAMANGIU, C. C. LIX. *Mai multe drepturi publice şi private... sânt condiţionate de o anumită etate.* ENC. ROM. *Etatea canonică la căsătorie e:12 ani împliniţi pentru femei şi 14 ani pentru bărbaţi.* ib., cf. T. POP, D. J. 123. *Ioan Neculce numeşte chiar „vârstă de boierie" etatea când în mod obişnuit boierii erau numiţi în dregătorii.* STOICESCU, S. D. 75. ◊ L o c. a d j. **În etate** = (despre oameni) bătrân, în vârstă, v. v â r s t ă [1] **(I 1)**. *Om ajuns în etate.* LM. *Om în etate.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, DN^2, DEX, D. ENC., NDN, NALR – MB II MN 231, 506/635, ALR – T II MN 289, 506/406. **Mai în etate** = (despre oameni) care a împlinit un număr mai mare de ani (decât altcineva); care aparţine unei generaţii trecute de anii tinereţii; mai în vârstă, v. v â r s t ă [1] **(I 1)**. *De armată toţi au oroare. Înţeleg aceasta despre cei mai în etate, cari au servit în armata austro-ungară.* PRIBEAGUL, P. R. 17. *O fată ca tine poate să*

iubească un om cu mult mai în etate? CĂLINESCU, O. III, 113. *Aceştia angajau un baci, care era un păcurar mai în etate şi cu experienţa necesară.* VUIA, PĂST. 134. (Regional) **Fără etate** = minor **(1)**. *Tinerel, fără musteaţă, Când mi-ai pus arma pe braţe, Tinerel, fără etate, Când mi-ai pus ranița-n spate.* FOLC. MOLD. I, 570. (Învechit, rar) **În floarea etății** = care se află în plină tinereţe **(1)**; vârstă[1] **(I 4)**. *Un frumos june repauzat în floarea etății.* F (1872), 177.

2. Etapă din viaţa unei fiinţe caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare; vârstă[1] **(I 2)**. *Vorbind de individ şi de etăţile lui, după bătrâneţe sau decrepitudine nu poate aştepta decât moartea.* HELIADE, O. II, 383. *Avea un fiu şi una fiică în etatea juniei.* BARIŢIU, P. A. I, 302. *Bărbat bătrân... s-a gândit în ocaziunea asta fără cuvenita înţelepciune care se aştepta de la etatea sa.* ARISTIA, PLUT. 85/6. *Contractase o patimă de imaginaţiune prin citirea, într-o etate fragedă încă, a autorilor ce găsiră plăcere să nobileze meritele lui Don Juan.* DÂMBOVIŢA (1860), 88[2]/32. *Până la etatea maiorităţii, am trăit şi am lucrat sub direcţiunea tatălui meu.* SION, P. 387. *În parohia părintelui său, cu ochii săi au văzut greutatea şi deseori neputinţa... de a combate răul şi a dezvăli binele în etate (vârsta) cea coaptă a giunimei, ba şi în al doilea period a copilăriei.* CALENDAR (1862), 46/3, cf. COSTINESCU. *Fragida etate a copilului; etatea matură a bărbatului.* LM. *E frumoasă etatea aceea când priveşti viaţa ca o luptă pasionată.* EMINESCU, S. P. 399. *Astăzi... toţi sânt parte demisionaţi, parte pensionaţi în etatea cea mai viguroasă.* id. O. IX, 264. *Novicii în port se coboară, Spre râs şi petrecere zboară: Răscoala etăţi-i frământă.* MACEDONSKI, O. I, 153. *De la începutul medicinii şi până în zilele noastre viaţa omenească mereu s-a împărţit în diferite etăţi.* BIANU, D. S. *Creşterea începe la naştere.... şi să prelungeşte până la etatea adultă sau virilă.* id. ib., cf. RESMERIŢĂ, D. *La această etate viitoarea matcă taie cu gura capacul celulei şi iese femelă perfectă.* ENC. AGR. I, 122. *Conţescu era la o etate când trebuia să se exerciteze în sentimentul zădărniciei.* CĂLINESCU, B. I. 62. *De la o anumită etate, femeia e tânără numai împreună cu bărbatul, singură are o vârstă oribilă.* id. ib. 468. ◊ F i g. *Iată dar viaţa sau durata limbilor, etăţile lor, geniul lor.* HELIADE, O. II, 387. *Privind noi la viaţa limbei, după cum se dezvoltează ea treptat crescând, vom deosebi într-însa patru graduri de cultură sau etăţi (vârste).* BĂLĂŞESCU, GR. 132/27.

3. (Învechit) Vârstă[1] **(III 1)**. Cf. PROT. – POP., N. D. *El nu putea, în singurătatea temniţei sale şi în deşertul cugetării sale, să reconstruiască etăţile trecute, să reînvieze popoarele stinse, să rezidească oraşele antice.* BARONZI, C. I. 229/30, cf. PONTBRIANT, D. *Etatea de aur a literaturei latine.* LM. *Fatalismul teologic este... trebuitor pentru conservarea şi dezvoltarea omului la o oarecare etate a omenirii; dar, trecând de la etatea aceea, fatalismul teologic trebuie să dispară..., ca să facă loc altor credinţe.* CONTA, O. C. 206, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: (învechit) *etăţi.*

– Din lat. **aetas, -atis.**

ETÁTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Statal. *Cu o asemenea concepţie a legii ţării,... putea să treacă pământul din regimul statutar al familiei, din epoca gentilică, în regimul contractual al epocei etatice.* CONV. LIT. LXVII, 245. *Îndeplinirea contractului referitor pământului era asigurată prin constrângerea socială – etatică –, ce intra în atribuţiunile puterii domneşti.* ib.

– Pl.: *etatici, -ce.*

– Din fr. **étatique.**

ETATÍSM s. n. Doctrină care preconizează extinderea atribuţiilor şi a răspunderii statului în toate domeniile vieţii economice şi sociale. Cf. IORDAN, L. R. A. 241, SCRIBAN, D. *D. Tomescu... combate etatismul nostru exagerat.* CONSTANTINESCU, S. V, 116, cf. DER, DN[2], D. EC. POL., DEX, L. ROM. 1975, 176, DN[3], NDN. *Odată cu dispariţia etatismului în cultură, dispare şi cenzura.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/2.

– Şi: **etatízm** s. n. SCRIBAN, D.

– Din fr. **étatisme.**

ETATÍST, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Adept al etatismului. Cf. IORDAN, L. R. A. 240, SCRIBAN, D., NDN.

2. Adj. Care se referă la etatism, care aparţine etatismului. Cf. SCRIBAN, D. *Organizaţia economică etatistă, centralizarea excesivă va atrage, după Proudhon, o regresie, o întoarcere la regimul feudal.* RALEA, S. T. III, 82. *Uităm că trăim vremi ale dictaturii etatiste.* STEINHARDT, J. 368, cf. NDN. *Economia de piaţă era privită cu reticenţă, întoarcerea la structurile etatiste având mare susţinere în rândul celor care s-au angajat să treacă clasa politică printr-o purificare controlată.* RL 2005, nr. 4 712, 1/4.

– Pl.: *etatişti, -ste.*

– Din fr. **étatiste.**

ETATIZÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică bunuri mobile sau imobile, instituţii etc.) A trece în administraţia statului; a trece în proprietatea statului; (rar) a statiza. V. n a ţ i o n a l i z a **(2)**, s o c i a l i z a **(2)**. Cf. CADE, IORDAN, L. R. A. 240, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC., NDN.

2. (Rar; complementul indică o instituţie particulară de învăţământ) A acorda aceleaşi prerogative cu ale instituţiilor de stat. Cf. CADE.

– Prez. ind.: *etatizez.*

– Din fr. **étatiser.**

ETATIZÁRE s. f. Acţiunea de a e t a t i z a.

1. Cf. e t a t i z a **(1)**. Cf. IORDAN, L. R. A. 241. *Legea pentru organizarea şi etatizarea băncii.* LEG. EC. PL. 218, cf. LTR, DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC. 340, D. EC. POL., DEX, L. ROM. 1975, 176, DSR, NDN 551.

2. (Rar) Cf. e t a t i z a **(2)**. *Pe tărâmul învăţământului, Regulamentul organic enunţase câteva principii binevenite...: etatizarea şcolii, gradaţia ciclurilor, extinderea instrucţiunii în mediul urban.* IST. LIT. ROM. II, 236.

– Pl.: *etatizări.*

– V. **etatiza.**

ETATIZÁT, -Ă adj. (Despre bunuri mobile sau imobile, instituţii etc.) Care a fost trecut în administraţia statului; care a fost trecut în proprietatea statului. V. n a ţ i o n a l i z a t. *Locuia într-o chilioară oferită de un fost sanatoriu catolic etatizat.* CĂLINESCU, S. 9, cf. DN[2], M. D. ENC. 340, DEX. *Întreprindere etatizată.* DSR. *Aici e întreaga dramă a ţărilor foste comuniste,... transformarea economiei hipercentralizate şi complet etatizate într-o economie „normală".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 1/1.

– Pl.: *etatizaţi, -te.*

– V. **etatiza.**

ETATÍZM s. n. v. **etatism.**

ÉTĂ s. f. (Latinism învechit în Transilv.) Veac **(II 1)**, vârstă[1] **(III 1)**. *Fu pre încet mult avuţită, frumseţată şi cu nove şi nove strălucire diresă până în zilele acelui mare orator al romanilor, Cicero, care timp s-au zis eta seau veacul cel de aur a limbei latină cei gramaticească.* MAIOR, IST. 272/12, cf. id., în SA II, 616, L. ROM. 1987, 193. ♦ Lume. Cf. LB, ISER.

– Din lat. **aetas, -atis.**

ETCÉTERA adv. (Arată că enumerarea ar putea fi continuată) Şi alţii, şi altele, şi ceilalţi, şi celelalte, şi restul; şi aşa

mai departe; (învechit, rar) etcetereşte, (slavonism învechit) proci. *Feciorilor de regi le-oi zice, cu toată plecăciunea, prinţi, iar nu crăişori; doamnelor le-oi zice doamne, iar nu jupânese; coloneilor, maiorilor ect. le-oi zice domnii maiori, iar nu jupânii.* HELIADE, O. II, 346. *Multe operaţii de asemene am făcut în Veneţia, la Ferara, Padova... ecetera, dar ca astă însărcinare, drept vă spun, n-am avut.* ASACHI, P. R. 12/16, cf POLIZU. *Înainte vreme tot se mai găsea din timp în timp câte un boier, câte un logofăt... care înregistrau zi cu zi, oră cu oră cele ce se petreceau în timpurile lui Grigorie Ghica, lui Cantemir, lui Brâncoveanu etc.* GHICA, S. 86. *Esplicându-i că nu sânt grec şi că eram de neam latin, spunându-i de Traian, de colonii aduşi de dânsul în Dacia etc.* id. ib. 155, cf. PROT. – POP., N. D. *Trebuie însă totdeauna să zicem „priincios" în loc de „favorabil"? „nădejde" în loc de „speranţă" etc.?* MAIORESCU, CR. I, 389. *Puterea imaginativă nu se află tot într-un grad la toţi oamenii. Ea variază cu etatea, cu sexul,... cu gradul de civilizaţiune etc.* CONTA, O. F. 94. *Şi mai jos, subt articolii 34 până la 39, stabileşte dispoziţiuni dupe care părinţii, stăpânii etc. ar avea să plătească diferite amende, deacă nu vor trămite pe copiii lor la şcoalele primare.* ODOBESCU, S. III, 345. *Numele satelor sânt mai toate nediscutabil româneşti. Astfel găsim: Frasinul, Ulmul, Şipotul, Sulița etc.* EMINESCU, S. P. 406. *Toţi fierbem într-o oală, şi dumneata, şi dumnealui, şi noi eţetera.* CARAGIALE, O. III, 35. *Îmi spui că „doreşti să nu regret timpul etc."* id. ib. VII, 501, cf. MÂNDRESCU, I. G. 45, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pe-araba ta sofa: Cântece-n surdină, Gesturi, Umbre, Flori, Et caetera.* MINULESCU, V. 90. *Multe turcisme au primit la noi o notă glumeaţă sau batjocoritoare, astfel, „marafet"...,„hal", „hatâr", „taifas" etc.* PUŞCARIU, L. R. I, 317. *Ce-am spus despre oarecine şi toate celelalte compuse discutate aici mai sus este valabil, în linii mari, şi pentru fiecine etc.* IORDAN, L. R. 401, cf. 559, SCRIBAN, D. *Prin vastitatea materialului referitor la „Scrisori", la „Luceafărul", la „Doina", la „Glossa" etc. ne aflăm în faţa unor veritabile monografii.* CONSTANTINESCU, S. IV, 230. *Noapte de internat. Cinci şi jumătate dimineaţa: sculare, spălare... Patru şi jumătate: meditaţie, Cinci şi jumătate, şase şi jumătate, şapte şi jumătate etc.* ARGHEZI, S. XXI, 138. *Vine Otilia, vine Felix, vine Pascalopol eţetera şi declară că totul e calomnie.* CĂLINESCU, E. O. I, 337. *Ioanide... calma pe interlocutor cu propoziţii anodine: „S-auzim de bine! Să fim serioşi!" etc.* id. B. I. 93. *Se pune totuşi întrebarea dacă toate noţiunile citate, clasicism şi iluminism, preromantism şi romantism, naturalism, impresionism şi simbolism etc., pot fi considerate ca epoci sau perioade, ca şcoli, curente sau mişcări literare.* VIANU, L. R. 34. *Sunt curente în limba literară actuală din lista de mai sus: cerdac, conac, divan...; mai puţin curente: caftan, pehlivan etc.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 343. *În biblioteca satului se înşirau opere de-ale lui Caragiale, Creangă, Odobescu, Sadoveanu, Iorga etc.* BLAGA, H. 97. *Natura ca să existe se sprijină pe elemente plastice. Unele poezii împrumută chiar titluri de la pictură: „Gravură", „Creion" etc.* RALEA, S. T. I, 31. *Acest „etcetera" o exasperase.* CAMIL PETRESCU, N. 115, cf. DL, DM. *Partea descriptivă... formează de fapt miezul colindei, descrierea vieţii idilice, invocarea belşugului, acţiunea eroică etc.* IST. LIT. ROM. I, 21, cf. DN[2]. *Orice ceremonie, ritual, joc, procesiune etc. poate constitui un obiect de studiu al istoricului de teatru.* IST. T. 13. *Punerea la contribuţie într-o măsură mai mare decât s-a făcut până acum, a izvoarelor limbii literare actuale (opere literare, lucrări ştiinţifice, reviste, ziare etc.).* CL 1970, 160, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC., NDN. ◊ (Întărit prin repetare) *Luaţi seama la lămpi, la tramvaie etc., etc.* CARAGIALE, O. VII, 395. *Şi încă mai mare caz făcea de conferinţa domnişoarei Laura Cretulescu, doctoră în ştiinţe fizico-chimice de la Paris, premiată de Academia de ştiinţe franceză eţetera, eţetera.* C. PETRESCU, C. V. 87. *Am putea lua măsuri, ştii, sunt destule, debilitate mintală etcetera, etcetera.* CĂLINESCU, E. O. I, 142. *Atâtea scene (nunta din curtea lui Niţă Măturaru, moartea cizmarului bătrân, preumblarea cucoanelor, noaptea, spre cheiul gârlii, însoţite de Alexandru Gangu etc., etc.) sînt admirabile aqua-forte realiste.* PERPESSICIUS, M. I, 291. *Morala stoică sau budistă, de pildă, caută să prescrie autosugestiuni după care suferinţa n-ar fi un rău,... după care suferinţa înnobilează etc., etc.* RALEA, S. T. II, 243. *Gelu e un Ruscanu pursânge..., un adevărat descendent al postelnicului Ruscanu... Ultimul descendent etcetera, etcetera.* CAMIL PETRESCU, N. 114. *De câte ori sunt aduşi în discuţie Horaţio, Othello, Macbeth, Iago etc., etc. comentariul e didactic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 9/4. ◊ (Substantivat) *Cine sânt acei etc. pe care domnul autor îi pune?* EMINESCU, S. P. 408.

– Prescurtat: *etc.* – Scris şi: *et cetera* (TDRG, DOOM[2]), *et caetera.* – Şi: **eţétera,** (învechit), **etţétera** (POLIZU), **ecétera** (prescurtat: *ect.*) adv.

– Din lat. **et caetera, et cetera,** it. **eccetera.**

ETCETERÉŞTE adv. (Învechit, rar) Etcetera. *În societatea înaltă domneşte limba franceză; cea de mijloc n-a uitat încă neogreaca, de curând detronată; apoi plebea, după cum îi e originea, îşi exprimă puţinele idei sârbo-bulgăreşte, germano-ungureşte, italo-spanioleşte, muscăleşte, turceşte etceterește, – numai rar româneşte.* CODRU-DRAGUSEANU, C. 16, cf. SFC II, 147.

– **Etcetera** + suf. *-eşte.*

ETÉ subst. Nume dat unor păduri tropicale din Câmpia Amazonului, situate pe locuri mai înalte şi neinundabile. Cf. M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN.

– Din port. **ete.**

ETÉNĂ s. f. (Chim.) Hidrocarbură nesaturată cu o dublă legătură în moleculă, gaz incolor şi inflamabil, compus din carbon şi hidrogen, întrebuinţat ca materie primă pentru fabricarea multor compuşi organici; etilenă. Cf. MINERVA, MACAROVICI, CH. 443. *Industrial, se obţin cantităţi mari de olefine inferioare gazoase (etene, propenă...) în procedeele de prelucrare termică şi termocatalitică a petrolului,* LTR[2] XI, 614. *Etena este o materie importantă pentru producerea polietilenei, alcoolului etilic,... care servesc apoi la fabricarea materialelor plastice, cauciucului sintetic, răşinilor,... fibrelor sintetice etc.* DER, cf. DC, DSR, D. ENC., DEX[2], NDN.

– Pl.: *etene.*

– Din fr. **éthène.**

ETÉR s. n., s. m. **1.** S. n. (În concepţia unor filosofi antici) Fluid imperceptibil şi imponderabil care ar fi existat mai sus de atmosferă, în spaţiul interastral; al cincilea element constitutiv al Universului (alături de foc, apă, pământ şi aer). *Atmosfera, adică văzduhul pământului, este aerul cel supţire şi uşor care... îl împresoară şi îl îmbracă de jur-împrejuru lui... şi de ce se înalţă, de aceea este mai limpede, mai supţire şi mai uşor, până dă în cel mai supţire de tot, ce se numeşte eter.* EPISCUPESCU, O. I. 333/20, cf. I. GOLESCU, C. *Peste atmosferă, mai sus, este eterul, aerul cel curat de orce abur şi gaz pământesc, şi se întinde nemărginit printre toate trupurile cereşti.* GENILIE, P. 61/30, cf. 107/21. *Din aburirea umezelei se înfiinţă deasupra apei aerul şi nourii cu ale sale electrice focuri numite fulgere, apoi deasupra aerului stătu eterul.* SĂULESCU, HR. I, 23/18, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623[1]/40, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 212, COSTINESCU, LM. *Putem câştiga credinţa... că pretutindeni în univers unde este materie se nasc fiinţi organice şi chiar inteligente, că eterul chiar care umple universul trebuie să fie populat de fiinţi cari, din cauza substanţei superioare din cari sunt compuse, trebuie să aibă calităţi şi facultăţi infinit superioare.* CONTA, O. F. 484, cf. DDRF, ENC. ROM., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, KERNBACH, D. M., D. ENC., NDN.

2. S. n. (Poetic) Aer, atmosferă, văzduh **(1)**; boltă cerească (v. b o l t ă), firmament, cer; slavă **(2)**, spațiu[1] **(I 2)**. *Ochii-mi în mărmurire se uită la vecie, Din stea în stea se plimbă, în orice stea cinstesc; Sufletu-mi s-aripează și zboară în tărie, Se scaldă în lumina eterului ceresc.* HELIADE, O. I, 179. *Voi, care cu o păşire pământul măsurați, Ş-aveți lăcaşul vostru în cel mai nalt eter.* C. A. ROSETTI, C. 10/12. *Credeai c-auzi în spațiu o muzică cerească, Pe aripe de angel purtată prin eter.* R. IONESCU, C. 148/10, cf. POLIZU. *E limpede eterul și seara-naintează.* BOLLIAC, O. 82, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. I, 140/24. *Dar într-o noapte lină O palidă lumină Se stinse în eter, Și îngeru-mi cu jale, Zburând pe-a stelei cale, Se-ntoarse iar în cer.* ALECSANDRI, P. I, 183. *Eterul albastru cu stele-aurite Se scaldă prin valuri uşor încreţite De vântul uşor.* BOLINTINEANU, P. II, 221. *Nor ce treci făr-de ţintire! Eu ca tine sânt străin;... Prin eterul cu flori de-aur Tu ferice rătăceşti.* id. O. 25. *Acea stea luceşte... Prin eterul luminos.* ODOBESCU, S. I, 59. *Sferele tot mai umblă, eterul tot străluce. Târziu ori mai devreme cu toate se vor duce.* EMINESCU, O. IV, 541. *Îngenuncheat stă Hugo, şoptind o rugăciune Ce pe o rază d-aur străbate prin eter.* MACEDONSKI, O. I, 255, cf. BARCIANU. *Priveam odată-n spațiu, Cum se mişca etheru.* D. ZAMFIRESCU, în ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 17/1, cf. ALEXI, W. *Şi parcă vin să fure florilor parfumul Şi gândurile noastre Departe să le ducă în eter.* DENSUSIANU, L. A. 33. *Pe nourii albi ai zenitului, în larga împărăție a aetherului, în mijlocul lumii imense, ținute de tine în cumpănă, e un singur altar nepătat: al Iubirei.* PÂRVAN, I. F. 210, cf. RESMERIȚĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pe înălțimi, d. Dragomirescu s-a menținut întotdeauna în contact cu eterul limpede și generator.* LOVINESCU, S. I, 157. *Redă nemărginirii fugarul tău mister... Mereu mai străvezie, mereu mai recuprinsă, Prin sure și înalte pustiuri de eter Desfăşură pe hăuri o horbotă aprinsă.* I. BARBU, J. S. 19, cf. 101. *Opera fără credință a epigonului este ca a meşteşugarului de amănunt care ar cârpi cerul cu stele sau ar zugrăvi valurile, neființd în stare de a crea forțele cosmice ale eterului și ale oceanului.* CĂLINESCU, O. XIII, 385. *Aproape cu iubire am privit ades spre moarte, Şi nume mulcome i-am dat... Ca să-mi îngăduie o expirare lină în eter.* BLAGA, L. U. 141, cf. DL, DM, DN[2]. *Această vrajă nu își va atinge ținta, ci va rătăci în eter.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 9, 7/4. *Prigoria se leagă în mintea mea de ceea ce aş numi prima intuiție a eterului.* ib. nr. 10, 7/4. *Marea participă, aici, la o existență universală, aburii ei se pierd în eter.* SIMION, D. P. 156, cf. DEX, DSR. *În acel an, în vară, se arătase deodată pe cer o cometă cu şase cozi răsfirate, care păleau în eter.* CĂRTĂRESCU, N. 182, cf. NDN.

3. S. n. Fluid ipotetic, invizibil și imponderabil (a cărui existență nu este admisă de fizica modernă), care ar fi prezent în spațiul dintre corpuri, dar și în structura lor și care ar face posibilă explicarea fenomenelor electromagnetice. *Trăsnetul este aprinderea eterului celui amestecat cu aerul și se numeşte materia electrică.* EPISCUPESCU, O. Î. 337/17. *Alții iarăş după fantazia lor scornesc un curgători foarte elastic (întingători),... prin carele precum lumina și sunetul purceade, aşa și atârnarea părticilor se întâmplă sub numele eterului.* M. DRĂGHICI, F. I, 11[v]/7. *Formarea pământului nu se poate înțelege într-alt chip decât numai prin întrunirea și îndesuirea materiei primitive ce înoată în eter.* FĂTU, D. 82/10. *Mişcându-se, eterul produce lumina prin care-l vedem și pun mizlocul lui și toate obiectele fizice pe care el le ilumineză.* BARASCH, M. III, 9/22. *Vederea este mizlocită prin eter (un feliu de aer subțirel) care poartă razele luminii în ochii noştri.* ib. I. N. 243/3. *Lumea se compune de două elemente: de materia astrelor, care este elementul ponderabil, și de alt element, care este elementul neponderabil; acesta se cheamă ether.* MARIN, F. 31/20. *Lumina este o vibrație a eterului, precum sunetul este o vibrație a aerului.* id. ib. 32/10, cf. LM. *Între corpurile ponderabile s-a admis că se află mai totdeauna un fel de pulbere fină, imponderabilă, numită eter.* CONTA, O. F. 513. *Părticelele de eter, ca și cele de materie ordinară, se învârtesc în jurul lor înşele și vibrează (tremură) cu o iuțeală înspăimântătoare.* CONTEMPORANUL, I, 47. *Fizica a constatat... că lumina soarelui nu e nimic alt decât o mişcare... a celor mai mici părți a unui mediu, răspândit pretutindenea; fin și elastic, numit eter.* EMINESCU, O. XV, 1 162. *Etherul se află pretutindenea, el umple atât spațiile vide, unde nu este nici un alt corp material, cât și intervalele care separă moleculele materiei.* PONI, F. 388. *Eterul este mediul prin care se propagă razele luminei și ale căldurii, precum și acțiunile electrice și magnetice.* ENC. ROM. *În această gamă mută a vibrațiunilor eterului care umple lumea, nu mai există azi nici o lipsă; octavele sunt complecte.* ARH. OLT. II, 151, cf. RESMERIȚĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D. *Mediul prin care se face propagarea mișcării vibratoare la lumină este eterul cosmic, un corp imaterial admis ipotetic.* ENC. TEHN. I, 99. *Este o iluzie să credem că noi rămânem imobili, când știm că în realitate pământul circulă în eter cu o viteză prodigioasă.* OPRESCU, I. A. IV, 330, cf. DL, DM, URSU, T. Ş. 200, DN[2], M. D. ENC., DEX, D. ENC.

4. S. m. Compus organic rezultat din combinarea unui alcool sau a unui fenol cu un acid, prin eliminarea apei, care este foarte întrebuințat în industrie. *Nu avem și nici vom avea alte mai puternice și mai destoinice leacuri... decât acestea din jos arătate, adecă, curățenia de vărsătură: piatra iadului,... camforul, eter de vitriol.* PISCUPESCU, M. 22/8. *Într-o temperatură însămnată ard în azot... trupurile arzibile. El se poate amesteca cu apă, alcohol, eter și olei.* ASACHI, L. 59[1]/28, cf. NEGULICI. *Clătitite cu clor apele acestea perd numaidecât coloarea lor și etherul dizolvă bromul colorându-se în galben.* MARIN, PR. I, 22/24, cf. 26/23, FROLLO, V. 212, COSTINESCU, LM. *Dintre toate eterurile haloidice cele mai importante sânt iodurile; ele servesc la prepararea unui mare număr de substanțe organice.* PONI, CH. 303. *Eterurile compuse au în general un miros plăcut. Ele dau parfumul lor la un mare număr de producte organice naturale și artificiale.* id. ib. 304. *Este interzis a se aromatiza rachiul cu esențe artificiale, alcool metilic, nitrobenzole, cu eter nitros, nitric.* ENC. ROM. III, 715, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 87, MINERVA, CADE. *Alcoolurile nerectificate îndeajuns, adică amestecate cu eteruri, alcooli diferiți etc. se întrebuințează la încălzit, iluminat și ca dizolvanți.* ENC. AGR. I, 131. *Prin tratarea acizilor acetilenici și a eterilor s-a descoperit parfumul de violete.* ENC. TEHN. I, 414, cf. NOM. MIN. I, 372. *Eterii sunt folosiți ca dizolvanți în parfumerie.* DT. *Un mare număr de eteri se găsesc în natură, în special în regnul vegetal.* LTR[2], cf. DL, DP, DM. *Eterii sunt substanțe cu miros plăcut și cu putere de dizolvare pentru multe substanțe organice.* DER, cf. DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX, DREV, D. ENC., NDN. ♦ (Și în sintagmele *eter sulfuric* sau *etilic*, învechit, *ordinar, de amețit*) Lichid volatil, incolor, inflamabil, cu miros caracteristic, puțin solubil în apă, dar solubil în alcool, obținut prin fierberea alcoolului etilic cu acid sulfuric și întrebuințat în medicină ca anestezic, ca antispasmodic etc., ca narcotic, precum și ca solvent în unele ramuri ale industriei. *Iar cu palma mâinii stângi să freacă pântecele lehuzii din vreme în vreme cu puțin rachiu sau cu cel mai răzbătătoriu și mai folositoriu spirt, ci să numeşte eter sulfuric.* CHIRIACOPOL, D. Î. 65/15. *Să se ia eter sulfuricum 1 jumătate de dram.* POV. 28/2. *Profesorul Simpson... au aflat un nou mijloc de adormire, precum este și eterul sulfuric.* CR (1848), 11[2]/30. *Presară un pahar de apă zaharată cu cantitatea... de pulbere de camfor...; adaogă acestuia două picăturele de eter sulfuric; amestecă-l.* MAN. SĂNĂT. 103/26, cf. POLIZU. *De vreo câțiva ani nu se întrebuințează cu izbândă decât eterul sulfuric și cloroformu.* TURNESCU, MED. OP. 4[v]. *Cantitatea cloroformului, ca să adoarmă, este mai puțină decât acea a etherului.* id. ib. 5[v]. *Să-mi aducă apă și eter.* BARONZI, C. VI, 97/22. *O parte de eter se dizolveşte în 9 părți de apă.* PONI, CH. 306, cf. 305. *Eterul ordinar se întrebuințează în medicină ca stimulant și ca anestezic.* ENC. ROM. *La durere de dinți, de ureche, să pune bumbac înmuiat în eter, după care dispare durerea.* BIANU, D. S. *Eterul... insensibilizează și face*

suportabilă înțepătura. IBRĂILEANU, A. 205, cf. NICA, L. VAM. 87, ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Aș picura-ntr-o cupă cu eter Morfină.* MINULESCU, V. 99. *M-am săturat... Au izbutit să infesteze și parcul ăsta cu isteriile lor, cu calculele lor... urinare,... cu eterul injecțiilor.* CAMIL PETRESCU, T. III, 176. *Din flacoanele de lac și văpsea, se împrăștie un miros farmaceutic de eter.* C. PETRESCU, C. V. 259. *Îi dăm să respire eter turnat pe batistă.* VOICULESCU, L. 90, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 221. *Tremurând de mânie, ambele doamne se retrag precipitate în apartamente și cad pe câte o canapea. Se aude: – Mariță, dă-mi puțin eter.* ARGHEZI, S. XV, 102. *Eterul etilic (cunoscut sub numele de eter)* [este folosit] *ca anestezic.* DT. *Mirosul pătrunzător și subtil al eterului se răspândi în odaie.* VINEA, L. II, 249. *Eterul etilic are acțiune narcotică și antispasmodică asupra organismului.* LTR[2], cf. DL, DP. *Din când în când răcoarea eterului, Ne-amintea lumea cealaltă.* ISANOS, Ț. L. 49. *După acidularea cu acid sulfuric a soluției... se adaugă eter.* CHIM. AN. CALIT. 84. *Se zicea că beizadeaua bea vutcă cu eter și cade în adevărate halucinații.* BARBU, S. N. 104. *Răutăți lumești făcuse... Hrisant, mai trăgând din eterurile lui pe nări.* id. ib. 183, cf. DER. *În 1844, Morton a folosit ca anestezic eterul sulfuric.* ABC SĂN. 33. *Substanțele folosite sunt... eterul etilic, ciclopropanul, fluotanul, care se administrează pe cale respiratorie.* ib. 253, cf. M. D. ENC., DREV, D. ENC. *Râdea în prostie, cu lacrimi mari țâșnind din ochii iritați de eter.* CĂRTĂRESCU, N. 162, cf. NDN. ◊ F i g. *Nu mai e muritorul slab, muritorul plin de defecte pământești, nelimpezit încă de eterul opiniunei publice; – nu! el e personificarea unui principiu.* EMINESCU, S. P. 71. *Departe de a se hrăni cu eterul idealurilor dezinteresate, a arătat chiar de la început un remarcabil simț de orientare practică și materială.* LOVINESCU, M. 281. *Metoda dogmatică a dlui Blaga, preconizată în eterul metafizicei rămâne garantată cu eventualele ei roade.* CONSTANTINESCU, S. I, 262. ◊ *Eter metilic* = gaz incolor, inflamabil, obținut din alcool metilic prin încălzire cu acid sulfuric și întrebuințat ca refrigerent, ca agent de extracție etc.; anisol. Cf. LTR, LTR[2], DER, M. D. ENC., D. ENC. ♦ (În sintagma) *Eter de petrol* = fracție petrolieră parafinoasă, incoloră, volatilă, constituită din hidrocarburi inferioare, și care este folosită ca solvent. Cf. CADE. *Eterul de petrol este un lichid foarte inflamabil, se întrebuințează în chirurgie, parfumerie și fotografie.* IOANOVICI, TEHN. 20. *Tratamentul cel mai nou și cel mai rațional este prin întrebuințarea ca solvent a eterului de petrol rectificat sau chiar a benzinei rectificate.* ENC. TEHN. I, 416, cf. NOM. MIN. I, 221, DT. *Pentru temperaturi mai joase de –100°C se întrebuințează termometrul cu eter de petrol sau cu pentan.* MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. II, 75, cf. LTR[2], DP, DER, M. D. ENC., D. ENC.

– Scris și: (după lat.) *aether,* (după fr.) *ether.* – Pl.: **(4)** *eteri* și (învechit, n.) *eteruri.*

– Din lat. **aether,** fr. **éther,** germ. **Äther.**

ETERÁ vb. I. Refl. (Rar; poetic) A se eteriza **(2)**. *O lume întreagă trăiește, se mlădie, se eterează și se zeifică, în dansul ei.* GALACTION, A. 391.

– Prez. ind. pers. 3: *eterează.*

– V. **eter.**

ETERÁL, -Ă adj. (Rar; poetic) Eteric **(1)**. *Intențiile de apocaliptic, arhanghelesc, procesional, de eteral sunt zădărnicite de lipsa muzicii interioare, de o prea mare încordare materială a frazei.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 812. *Dan și Maria trec prin acest paradis selenar simțind în trupurile lor răcoarea eterală, asemeni plantelor ce sug seva din pământ.* id. O. XIII, 117.

– Pl.: *eterali, -e.*

– **Eter** + suf. *-al.*

ETERÁT[1] s. m. (Chim.) **1.** (Învechit) Sare care rezultă din combinarea acidului eteric cu o bază. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Combinație organomagneziană, rezultată prin evaporarea soluțiilor eterice ale compușilor organomagnezieni micști. *Eteratii pierd eterul din molecula lor cu multă greutate și numai prin încălzire.* LTR[2], cf. DEX, D. ENC.

– Pl.: *eterați* și (învechit, n.) *eterate* (BARCIANU).

– Din fr. **éthérate.**

ETERÁT[2], -Ă adj. **1.** (Învechit, astăzi livresc) Eteric **(1)**. Cf. NEGULICI. *În zboru-i furtunos, Urca prea sus adese, ș-ades cădea prea jos! Deosebit în toate de-ntreaga Omenire De mult se dezbrăcase de-a ei însuflețire... Din regii eterate privea tihnit de ea Acum.* MACEDONSKI, O. I, 268. *Dragostea lui coborî din sferele eterate și deveni obsesie erotică.* T. POPOVICI, S. 231.

2. (Învechit) Eteric **(2)**. *Așadar învălișul cel luminos al soarelui pricinuiește neîncetat, fără răpaos și fără slăbire, vibrații în substanța eterată.* MARIN, P. 34/1. *Se va putea străbate istmul care desparte această parte a oceanului eterat, unde vibrează, furtunos, undele hertziene, calorifice, luminoase și ultraviolete, de acele minuscule unde vibratorii a razelor x?* ARH. OLT. II, 151.

3. (Livresc) Vaporos, aerian; delicat, gingaș, fin, grațios; eteric **(3)**. *Se sili să-și evoce în minte latinitatea sub chipul eterat al Lolei și porni regenerat spre casă.* CĂLINESCU, O. I, 125. *Leucemia... era „boala" lui Rilke... Era numai boala acestui palid, eterat și îngeresc trubadur.* RALEA, S. T. III, 242, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ♦ (Despre sentimentele, manifestările, creațiile etc. oamenilor) Care exprimă puritate, gingășie; care se caracterizează prin finețe, subtilitate sau prin imaterialitate. *Cea mai pură artă, cea mai eterată, cea mai castă e influențată de clasa din care face parte artistul.* IONESCU-RION, C. 43. *În secolul nostru, tipul dragostei eterate se arată întâi în pampasele lumii nouă.* ARHIVA, I, 516. *Versurile mele nu v-au spus nimic, pentru că ele nu vorbesc niciodată de dragoste, dar substanța lor era, toată, iubirea aceasta eterată și otrăvitoare.* CAMIL PETRESCU, P. 380. *Reproducem „Garoafele"... transpunând și un nou accent al liricii dlui Celarianu, care lipsea din „Drumul", unde tonul era eterat și pasiunea se risipea în contururi diafane.* CONSTANTINESCU, S. II, 270. *Nota aceasta de frăgezime picturală avea să devie în „Flaute de mătase" acea atmosferă de incantație eterată, în care cuvântul își pierde sensul precis.* PERPESSICIUS, M. I, 135. *El dă operei, pe de o parte, un bun aer robust, de adâncă tradiție, și oferă, pe de altă parte, indispensabilul ton acompaniator pentru notele cele mai eterate, unde fantezia creatoare întreprinde analiza sublimului sentimentelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 15, 28/3.

4. (Chim.; învechit) Eteric **(4)**. *Hidrogenul bicarbonit este gazos, necolor, cu un miros empireumatic și eterat.* MARIN, PR. I, 189/29. *Poți să bei ast pahar de apă eterată?* BARONZI, C. VI, 98/8. *Tratamentul se face ca și la tenie, cu extract eterat de ferigă, medicament vermifug.* ABC SĂN. 72, cf. DEX, D. ENC., NDN.

– Pl.: *eterați, -te.*

– Din fr. **éthéré.**

ÉTERĂ s. f. (Mold. și prin Munt.) Vârșă[1] **(1)**; (în special) unealtă de pescuit asemănătoare vârșei[1] **(2)**, cu plasa montată pe trei sau pe cinci cercuri și prevăzută cu două aripi. *Bătrâna urma a țesă din ramuri tinere etere, cu care păscuia pești.* ASACHI, S. L. II, 63, cf. 113, STAMATI, V. 296[1]/2, 538[1]/51. *Avea la gura Dunăvățului puse-n stufării niște ieteri și trebuia să vază de n-a căzut ceva pește.* CONTEMPORANUL, VI[1], 20, cf. 28, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Numai la iazurile mari se întrebuințează și o vârșă de plasă, cu trei sau cinci cercuri și cu aripe, numită în Moldova ietere.* ANTIPA, P. 61. *La eterele cu cinci cercuri, interiorul saculuí... este împărțit în 2 camere printr-un perete transversal de plasă care are și el în mijlocul său o gaură în formă de pâlnie.* id. ib. 157, cf. 20, 66, 408, 413, TDRG, ȘEZ. IV, 115, PAMFILE, I. C. 67, CHIRIȚESCU, GR. 50, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II[1], 460, ENC. AGR.,

SCRIBAN, D., LTR. *Eterele... se întrebuințează mai mult în iazurile din nordul Moldovei.* GHELASE, U. P. II, 201, cf. LTR[2], ALR SN III h 741/520, ALR M SN h 559/520.

– Pl.: *etere* și *eteri*. – Și: **éderă** (ANTIPA, P. 157, 779), **iéteră** (pl. *ietere* și *ieteri*), **iátră** (SCRIBAN, D.; pl. *ietre*, DA II_1, 460, ANTIPA, P. 20, 61, SCRIBAN, D.) s. f.

– Din ucr. **ятер.**

ETERÉU, -ÉE adj. **1.** (Învechit, astăzi livresc; poetic) Eteric **(1)**. *Făclii ca mii de stele Lucesc împrăștiete; Trec focuri eteree, Trec șărpuind ca fulgeri.* I. VĂCĂRESCUL, P. 28/11, cf. LM. *Mă simțeam dus pe aripi invizibile în regiuni eteree. Deasupra părea că se pogorâse Sfântul Duh.* PETICĂ, O. 309, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Intrăm Să ospătăm În Cămara Soarelui, Marelui Nun și Stea, Abur verde să ne dea, Din căldări de mări lactee, La surpări de curcubee, – În Firida ce scânteie eteree.* I. BARBU, I. S. 106.

2. (Livresc) Fig. (Despre sentimentele, manifestările, creațiile etc. oamenilor) Care exprimă puritate; care se caracterizează prin subtilitate, rafinament; eteric **(3)**. *De ce ai dispărut tu, existență eteree și plină de năluciri?* CONTEMPORANUL, I, 22. *„Ce fel!" va zice vreun cititor înamorat de ideile eteree.* ODOBESCU, S. I, 463, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Critica literară de până acum cu privire la Arghezi a convenit unanim că el își scoate puternice efecte ale artei sale din înfățișarea unei lumi, învrăjbite cu ea însăși; cosmos conflictual de valori, pe care poetul îl exprimă alăturând formele abjectului de calitățile move și eteree ale vieții.* STREINU, P. C. I, 25, cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *eterei, -ee.*

– Din lat. **aethereus, -a, -um,** it. **etĕreo.**

ETERIÁN, -Ă adj. (Învechit, rar; poetic) Eteric **(1)**. *Nu mai e nici un înger ceresc care să se coboare din sferă sa eteriană.* HELIADE, O[2], IV, 172.

– Pl.: *eterieni, -ene.*

– **Eter** + suf. *-ian.*

ETÉRIC, -Ă adj. **1.** (Poetic) Care ține de eter **(1)**, privitor la eter, din eter; care ține de eter **(2)**, privitor la eter, din eter, ceresc; (rar) eteral, (învechit, astăzi livresc) eterat[2] **(1)**, etereu, (învechit, rar) eterian, eteriu. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, V. $68^1/38$. *Înalta bunătate divină, vrând a ne înălța la dânsa în regiunele ei cele sublime, dar prevăzând că înțelepciunea și imaginațiunea noastră mărginită și materială nu se poate urca în regiunele eterice..., a însuflat în genul uman o adâncă credință religioasă.* BARASCH, M. I, 43/3, cf. POLIZU. *Visul ce legănase câtva timp mințile generoase și înflăcărate pentru binele public își luase iarăși zborul din lumea aievea către regiunile eterice din cari se coborâse.* XENOPOL, I. R. XII, 115, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Părea că vorbește cu o voce care ar veni din înălțimi fabuloase, din azururi eterice, la care ochii lor deprinși cu întunericul și cu simbolurile neguroase nu se pot ridica.* PETICĂ, O. 312, cf. CADE. *Este ceva de cataclism geologic în asimetria straturilor acestui roman... Străbătându-l,... te cufunzi în mlaștini, te-nalți în zone eterice, obosești, te reculegi și iar pornești la drum.* CONSTANTINESCU, S. II, 510. *Cerul fără unde stagna ca o apă veștedă. Domnișoara dormita îngândurată în bătaia apelor eterice, explorând nemișcată spre linia orizontului regiuni îndepărtate.* CĂLINESCU, O. I, 13. *Pământul s-ar răci și zbârci, stelele ar cădea la loc spre nucleele lor, ca fulgii de cenușă în vatră, scânteile lumii eterice s-ar strânge într-o singură flacără tremurată și chircită.* id. ib. 306. ◊ (Substantivat) [Păcătoșii] *cred cu toții verbal în monofizitism și manicheism, concep viața religioasă numai sub forma ericului și absolutului.* STEINHARDT, J. 318.

2. Care este de natura eterului **(3)**, care aparține eterului; (învechit) eterat[2] **(2)**. *Acest fluid umple toată întinderea universului... și când este în repaus, nu este văzut de noi și nici alt corp nu e vizibil, fiindcă fluidul eteric nu lucrează.* BARASCH, M. III, 9/21. *Din închipuirea aceasta, a unui soare care stăpânește întregul spațiu al cerului... și a unei substanțe eterice care umple lumea și face rezistență, se leagă cu necesitate o altă închipuire: aceea a unei produceri necontenite și nesecate de căldură în corpul central al acestui sistem cosmic.* EMINESCU, O. XV, 1 184. *Senzația de lumină produsă de obicei sub acțiunea undelor eterice poate fi determinată și de o lovitură mecanică sau de un curent electric descătușat asupra retinei.* VIANU, M. 92. ◊ Fig. *Un fluid intens circulă între interpreții pierduți în rolurile lor,... iar de pe scenă acest fluid, ca un Golfstream în miniatură și eteric, învăluia sala prinsă intens, ca să se întoarcă spre actori sporit de emoția tuturor privirilor.* CAMIL PETRESCU, N. 4. ♦ Foarte ușor; care are o densitate foarte mică, rarefiat. *Balonul îl poți ținea la pământ, până când gazul mai eteric nu l-a ocupat; dar odată plin de acest element, el rupe funiile și se înalță în regiunile ce i se cuvin.* MAIORESCU, CR. II, 401. *Între volumul ocupat azi de soare și volumul ocupat de pământ materia nu era eterică ca astăzi, ci cu mult mai grea, mai deasă.* CĂLINESCU, O. XIII, 30.

3. Fig. Vaporos, aerian; delicat, gingaș, fin, grațios; (livresc) eterat[2] **(4)**. *Vom împrăștia legenda scriitorului eteric, care consumă luciu de lună.* ANGHEL, PR. 187, cf. CADE. *Fibra de suavitate mătăsoasă din structura sa intimă,... țese în basm lumi diafane, ne poartă pe poduri de vis, cu făpturi eterice și zvonuri de serafimi.* CONSTANTINESCU, S. I, 81. *Suflet nostalgic, visător, obsedat de „fecioare" eterice și de o fericire niciodată atinsă.* id. ib. IV, 239, cf. DL, DM, DN^2. *Da, istoria poate fi adusă în prezent, ca și aburul dimineții unei primăveri trecute, ca și forma nedeslușit eterică a unei făpturi trecând, cu pas grăbit, peste coline. Prin cuvânt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 12, 13/3, cf. DEX, DN^3, DSR, D. ENC., NDN. ◊ (Ironic) *Agresorul descreierat este fratele persoanei ridicule, pasionată de „boboci", din care confrații de la „Aurora" au vrut să facă cu orice preț o eterică eroină de roman sentimental.* CARAGIALE, O. II, 126. *Mă gândeam eu că, tot împreună cu marele... meu naturalist și tot cu plăpânda și eterica sa jumătate..., mâncasem sardelele de cutie cu mămăligă caldă.* HOGAȘ, M. N. 108. ◊ (Substantivat) *Erminia... Eterica de altădată avea ambiția murăturilor delicate, precum ardeii umpluți cu varză.* CĂLINESCU, B. I. 139. ◊ (Adverbial) *Mă-nvelea cu șalul de-ntuneric Și stăteam alăturea tăcuți, Trupul fin i-l cuprindeam eteric.* BENIUC, V. A. I, 105. ♦ (Despre sentimentele, manifestările, creațiile etc. oamenilor) Care exprimă puritate; care se caracterizează prin finețe, subtilitate sau prin imaterialitate; care vădește o mare sensibilitate; (livresc) etereu **(2)**. *E-aievea acea ființă, visele-ți nu te mint, Dar nu-i aci în lume... E sufletu-unei moarte Pe care-nsă eu însumi pot ca să-l reaprind. Pot s-o topesc în forma de lut care s-o poarte Și idealu-eteric în lut eu pot să-l prind.* EMINESCU, O. IV, 176. *Omul acesta, care pare că nu caută decât plăcerea senzuală, e consumat de o patimă eterică, ideală, de iubire către Anna.* IONESCU-RION, C. 83. *Avusese convingerea că iubirea e ceva foarte poetic, eteric și romantic.* REBREANU, I. 185. *O suferință eterică transportă pe violonist spre unda liniștită a luciului de mare.* IZV. XII, 10. *Creația lui G. Călinescu, alcătuită din lumini de toate intensitățile, ni se propune pe un fond de obscuritate. Pe lângă acest fond, „cronicile" sunt de o limpezime eterică.* STREINU, P. C. III, 255. *În explicarea caracterului eteric al poeziei lui Rainer Maria Rilke, d. Ralea pornește de la slaba dozare a sângelui, de care poetul a și sucombat.* CONSTANTINESCU, S. IV, 450. *Tonul eteric al acestor rânduri, comparat cu purtarea lui Eminescu, dovedește tocmai contrariul de ce a crezut că înțelege Veronica Micle.* CĂLINESCU, O. XI, 248. *„Dar ce-ți oferă aceștia este o iluzie" – ți-au atras intrigați atenția, adesea, prietenii care căutau bucurii mai puțin eterice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 22/4. ◊ (Substantivat) *Urmară apoi a serie de poeme..., un fel de litanii sufletești, o încercare de poezie*

odihnitoare, fraternă şi infracelestă. Încercare neizbutită pentru că diafanul, etericul... cer alte mijloace decât ale dlui Dorian. PERPESSICIUS, M. I, 137.

4. (Chim.) Care are calităţile sau proprietăţile eterului **(4)**; care conţine eter; (învechit) eterat[2] **(4)**, (învechit, rar) eteros. *Corpuri de constituţiune deosebită, grupate numai din cauză că în genere au un miros plăcut, eteric.* ENC. ROM. II, 337. *Vom întrebuinţa cuvântul lipoide pentru denumirea substanţelor din plante şi animale ce se separă odată cu grăsimea brută în extractul eteric.* ENC. AGR. III, 592. *Eterii sânt în general combinaţii cu miros plăcut (eteric).* LTR[2] VII, 323, cf. DEX, D. ENC., NDN. ◊ *Uleiuri* (sau, învechit, *oloiuri*) *eterice* = substanţe uleioase, volatile, cu miros puternic, care se extrag din plante şi care se folosesc în industria parfumurilor, în farmacie etc. *Soponul bun, curat, face pielea netedă,... iar toate celelante feliuri de sopon meşteşugit şi compus din oloiuri eterice şi aromate... lesne înfierbintează vazele pielei.* ALBINEŢ, M. 209/9. *Este un var cuprinzător de bitumen (oloiuri eterice minerale, precum undinaft, dohot ş. a.), care la frecare seau zdrobire dă un deosăbit miros.* J. CIHAC, I. N. 375/13, cf. ENC. ROM. III, 715. *Se adaug diferite vegetale sau esenţe de vegetale, cari le dau un gust şi o aromă particulară, şi anume: sămînţe, frunze, rădăcini, plante întregi..., cari conţin oleiuri eterice, cum sunt: chimionul, feniculul, cuişoara, scorţişoara.* BIANU, D. S. 624. *Aroma se datoreşte sau uleiurilor eterici... sau produselor de esterificare propriu-zise.* ENC. AGR. I, 318, cf. NOM. MIN. I, 213, 227. *De la izopren se pot deduce o serie de substanţe foarte importante, ce se găsesc în uleiurile eterice.* MACAROVICI, CH. 445. *Elementele acestor substanţe organice... formează un mare număr de compuşi..., acizi organici, uleiuri... eterice, răşini.* CHIRIŢĂ, P. 21. *Semînţele care conţin uleiuri eterice au un miros caracteristic puternic curând după treierat.* AGROTEHNICA, II, 29, cf. DL, DM, DN[2], DEX, D. ENC., NDN.

– Pl.: *eterici, -e.*

– Din germ. **ätherisch,** fr. **éthérique.**

ETERÍE s. f. **1.** Nume dat unor societăţi politice secrete greceşti, cu ramificaţii şi în Ţările Române, înfiinţate la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, cu scopul organizării luptei de eliberare naţională de sub stăpânirea turcească. *Alcătuiesc Eterie, vrând s-aprinză a lor foc Şi otrava lor să verse şi-n cel mai depărtat loc.* BELDIMAN, E. 2/13. *Discoperindu-se în Constantinopole urme de o ascunsă Eterie, ce avea scopos de răsturnarea stăpânirei, însămnatele persoane s-au aflat a fi turci şi greci uniţi.* AR (1829), 198[1]/15, cf. POLIZU. *După moartea lui Riga, esecutat de turci..., propaganda Eteriei a mers înainte.* GHICA, S. 95. *Alexandru Ipsilante s-a hotărât, la 1819, să intre în Eterie şi să devie şeful ei militar.* id. ib. 97. *Aflase... că-i plăcea foarte mult să cânte... vestitele peane ale Eteriei greceşti.* FILIMON, O. I, 208, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 658, LM. *Eteria se ramifică în curând, cu deosebire pintre grecii Ţărilor Române.* ARHIVA, II, 18, cf. DDRF. *Mihai Suţu interveni chiar şi pe cale diplomatică în favoarea Eteriei.* XENOPOL, I. R. X, 30. *O altă Eterie secretă se întemeia în Odesa, cu scop de a lupta contra turcilor şi câştiga o mulţime de aderenţi în Ţerile Române.* ENC. ROM., cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, MINERVA, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Conducătorii Eteriei au înţeles, de la început, importanţa de a avea în fruntea societăţii o persoană de mare prestigiu.* OŢETEA, T. V. 121, cf. 127, 233, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Eteria a fost o societate secretă organizată după modelul carbonarilor italieni.* IST. ROM. III, 862, cf. 872. *Prima Eterie a fost organizată în 1795 de poetul grec Constantin Rigas, după executarea căruia... ea s-a destrămat.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC.

2. Mişcarea de eliberare naţională a grecilor de sub stăpânirea turcească, organizată în anul 1821. *Eterie sau jalnicile scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor, prin şeful lor, Alexandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821* [Titlu]. BELDIMAN, E. *Eteria din 1821... trase nimicirea şi împrăştierea familiilor fanariotice.* ap. TDRG. *La 1821 trebui să lase familia sa... şi să fugă în Besarabia pentru că atunce izbucnise Eteria în patria sa.* KOGĂLNICEANU, O. I, 315. *Anul 1821 care urma tot a mai produs oareşcare varietate în monotonia socială cu ştirile despre dezastrele Heteriei greceşti în Moldova, sub comanda fostului general rusesc Alexandru Ipsilanti.* BARIŢIU, P. A. I, 574. *Eteria au jăfuit ţara, dregătoriile şi domniile greceşti au dat mâna cu jăcuitorii.* RUSSO, S. 114. *Mai la vale este altă bisericuţă făcută de eterişti; singură urma ce a mai rămas din vestita Eterie!* NEGRUZZI, O. I, 214. *Tulburările de pe-mprejurul ţării, precum răscularea lui Caragheorghe şi a lui Pazvantoglu,... Eteria grecească şi revoluţia de la 1821, făcură să zbârnâie în tinerii români coarda vitejiei.* GHICA, S. 45. *Armata Eteriei, mărită prin corpul lui Vasile Caravia şi Iordache Olimpie, intră în Ţara Românească.* FILIMON, O. I, 281, cf. RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D. *Mihai Suţu... le-a prezentat un tablou al situaţiei, le-a propus să îmbrăţişeze şi ei cauza Eteriei.* OŢETEA, T. V. 183, cf. 123, DL, DM. *Fără talent literar, fără spirit de observaţie..., Beldiman descrie monoton şi cu văietături cu totul mecanice, în 4260 de versuri, înscăunarea Eteriei la Iaşi, organizarea ei, băjenirea boierilor.* IST. LIT. ROM. II, 135, cf. DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 603.

3. (Învechit, rar) Grupare sau asociaţie (conspirativă). *Această eterie nu pregetă vreun mijlocitor spre a ajunge la scoposul său.* AR (1830), 371[2]/12. *Englezii au descoperit la Indie o eterie înfricoşată de ucigători.* ib. (1837), 60[1]/32. *Această varvară eterie să razămă pe a lor legi relighioase şi mădularii sânt socotiţi în ţară de oameni foarte buni.* ib. (1837) 60[2]/15. *Într-această vreme s-au risipit eteriile izuiţilor în Galia.* IST. UNIV. III, 197/7. *Au dat voie la eteriile neguţătoriii din India, ca să aducă mărfurile lor în toate coloniile anglizeşti.* ib. IV, 216/7.

– Pl.: *eterii.* – Şi: (învechit, rar) **heterie** s. f.

– Din ngr. **ἑταιρία.**

ETERIFICÁ vb. I. T r a n z. (Chim.) A transforma un alcool sau un acid în eter **(4)**. Cf. DN[3], NDN.

– Prez. ind.: *eterífic.*

– Din fr. **éthérifier.**

ETERIFICÁRE s. f. Acţiunea de a e t e r i f i c a; reacţie de formare a unui eter **(4)**; transformare a unui alcool sau a unui acid în eter **(4)**. Cf. FROLLO, V. 212. *Metoda... constă în eterificarea bromurii de etilen cu ajutorul acetatului de potasiu topit în prezenţă cu un exces de alcol.* ARHIVA, II, 145, cf. SFC IV, 319, LTR[2], DN[3], DREV, NDN 551.

– Pl.: *eterificări.*

– V. **eterifica.** Cf. fr. é t h é r i f i c a t i o n.

ETERÍSM s. n. Intoxicaţie cronică provocată de absorţia de eter etilic, v. e t e r **(4)** (sub formă de vapori sau de băutură). Cf. LM. [Eterul etilic] *administrat în doze mici şi repetate produce obişnuinţa organismului (eterism).* LTR[2] VII, 324, cf. DN[3], NDN.

– Din fr. **éthérisme.**

ETERÍST, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Membru al eteriei **(1)**. *Moldovenii..., amestecând în aceeaşi ură pre prigonitorii lor şi pe eterişti, nu vrură să se pătrundă de adevărul că planul lui Rigas... cuprindea şi dezrobirea tuturor popoarelor creştine.* KOGĂLNICEANU, O. I, 315. *Jurământul eteriştilor era de a sacrifica familie, avere şi viaţă pentru libertatea patriei şi supunere oarbă ordinelor comitetului.* GHICA, S. 95, cf. LM. *Comitele Capodistrias... declară totuşi eteristului Xantos că se roagă lui Dumnezeu pentru fericita ajungere a scopului comun.* ARHIVA, II, 19, cf. DDRF, BARCIANU. *Au jurat toţi eteriştii să moară pentru libertate.* N. A. BOGDAN, C. M. 98. *Delegatul Eteriei la St. Petersburg, Kamerinos venea să anunţe*

eteriştilor că nu pot conta pe ajutorul Rusiei. OŢETEA, T. V. 131, cf. DL, DM. *Când Al. Ipsilanti a intrat în Iaşi, Mihai Suţu s-a declarat pe faţă eterist.* IST. ROM. III, 721. *Eteriştii revendică în programele şi manifestările lor doar independenţă şi libertate politică.* IŞT. T. I, 145, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparţine Eteriei **(1)**, privitor la Eterie. *După mai multe conferinţe ţinute la Kişinov şi la Sculeni de comitetul eterist cu generalul Ipsilanti, cu Mihai Suţu, domnul Moldovei,... s-a hotărât să se devanseze epoca izbucnirii şi să înceapă cu primăvara anului 1821.* GHICA, S. 99. *Ministru de externe al Rusiei şi preşedinte onorific al unei secţiuni eteriste.* ENC. ROM. II, 211, cf. CADE. *Despre domnia lui Mihai Suţu, în afară de preocupările sale eteriste, n-ar fi aproape nimic de spus.* C. GANE, TR. V. II, 454. *Ipsilanti a convocat la o consfătuire pe principalii şefi eterişti.* OŢETEA, T. V. 126. *Tot succesul propagandei eteriste se întemeia pe această credinţă în intervenţia armatei ruse.* IST. ROM. III, 864.

3. S. m. Participant la Eterie **(2)**. *Să pornesc şi eteristii, merg spre a-i întâmpina, A duşmanului mulţime, nimica nu-i înfrica.* BELDIMAN, E. 52/3. *Eteriştii au vândut a lor viaţă.* CALENDAR (1848), 67/32. *Şi încă şi între eterişti (aşa s-au numit grecii, carii cu Ipsilanti în frunte au atiţat rescoala la anul 1820 în Moldavo-România) au fost mulţi, carii subt frazele cele bombastice pentru libertate... s-au silit din toate poterile a aduce privinciele greceşti subt stăpânirea rusească.* TELEGRAFUL (1854), 5^2/39. *Mai la vale este altă bisericuţă făcută de eterişti; singură urma ce a mai rămas din vestita eterie!* NEGRUZZI, O. I, 214. *După stricarea eteriştilor la Drăgăşani şi la Sculeni... ţările noastre rămaseră în prada birbanţilor.* id. ib. 230. *În ziua de 26 fevruarie, eteriştii şi zavergiii, adunaţi în mănăstirea Galata din deal de lângă Iaşi, pornesc în procesiune.* GHICA, S. 103. *El intră în descrierea evenimentelor revoluţiei greceşti, întrerumpând-o cu blăstemuri contra eteriştilor... care luaseră ţara în pradă.* CONV. LIT. II, 8. *Eteriştii omoară-n Iaşi pe toţi turcii cari le cad în mână.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. [La Drăgăşani] *s-a dat lupta dintre eteriştii greci şi turci, 7 iunie 1821, pierdută de greci.* ENC. ROM. II, 211. *În anul 1821, izbucnind revoluţiunea în contra eteriştilor greci,... tipografia fu cu totul zădărnicită în acţiunea sa.* G. IONESCU, C. T. 131, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Eteriştii nu făcură altă vitejie decât să prindă pe Tudor şi să-l omoare.* GALACTION, O. 275. *Tudor Vladimirescu, faţă de căpitanul Farmachi şi de alţi eterişti, jurase... că va înlesni cu pandurii săi trecerea lui Ipsilanti peste Dunăre.* C. GANE, TR. V. II, 447, cf. SCRIBAN, D. *Se adevereşte zvonul că în rândurile eteriştilor s-ar afla multe sute de sârbi.* OŢETEA, T. V. 230. *Tună şi trăsneşte împotriva eteriştilor, făcându-le o straşnică afuriseală.* CĂLINESCU, S. C. L. 22. *Conacul... fusese ars de turci când urmăriseră pe panduri şi pe eterişti în anul 1921.* CAMIL PETRESCU, O. II, 269, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. Adj. Care aparţine Eteriei **(2)** sau eteriştilor **(3)**, privitor la Eterie sau la eterişti. *Slugerul Tudor, chemat din vreme în Bucureşti din ordinul amicului şi protectorului său Samurcaş, porneşte în ziua de 22 ghenuarie cu 40 de arnăuţi eterişti... şi începe a scula pandurimea.* GHICA, S. 100. *Mai mult... decât această rostire împărătească vorbesc faptele netăgăduite îndeplinite de ruşi în contra mişcării eteriste.* ARHIVA, II, 20. *Spătarul Sturza... era pe deplin conştiut de relele şi primejdiile adunate pe capul ţării lui prin mişcarea eteristă.* XENOPOL, I. R. X, 47. *Conducătorii tărăboiului eterist din Iaşi sânt zugrăviţi într-o galerie de caricaturi.* IORGA, L. II, 92. *Un epizod de epică populară e şi „Lângă apa Vodislavei", de pe timpul venirii turcilor ca să înăbuşe mişcarea eteristă de la noi.* LOVINESCU, S. V, 65. *Indisciplina trupelor eteriste a fost un alt motiv de recriminare din partea lui Tudor.* OŢETEA, T. V. 248. *Mişcarea eteristă din Principate şi reacţiunea lui Tudor făcură ca... zvonuri de nesiguranţă să umble prin Bucureşti.* PERPESSICIUS, M. I, 57. *Eroul eterist, acum om ca de patruzeci şi ceva de ani, era primit în cea mai bună societate.* CAMIL PETRESCU, O. I, 267.

5. S. m. (Învechit, rar) Membru al unei eterii **(3)**. *Englezii au descoperit la Indie o eterie înfricoşată de ucigători... Aceşti eteristi să numesc Tung.* AR (1837), 60^2/39.

– Pl.: *eterişti* (şi, învechit, *eteristi*), *-ste.*

– **Eterie** + suf. *-ist.*

ETÉRIU, -IE adj. (Învechit, rar; poetic) Eteric **(1)**. *Cereşti, eterii trombe în spaţiuri răsună, Puteri, tării de îngeri zbor repezi şi sosesc.* HELIADE, O. I, 191. *Cu duhul tiraniei strigară: Libertate! (O masc-amăgitoare, un nume pământesc,) Iar bolţile eterii răsună: Strâmbătate! Din margine la alta din temelii trosnesc.* id. ib. 195.

– Pl.: *eterii.*

– Din lat. **aetherius, -a, -um,** it. **eterio.**

ETERIZÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Med.) A anestezia cu eter **(4)**. V. n a r c o t i z a. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., DN^2, DEX, NDN. ◊ F i g. *S-ar fi zis că muzica începe să curgă prin vinele Miniei, iluminând-o şi eterizând-o.* CĂLINESCU, S. 215.

2. T r a n z. F i g. (Poetic) A face să devină imaterial, pur, diafan; (rar) a etera. *A fost nefericit Eminescu? am răspunde cu toată convingerea: nu! Ce e drept... era prin urmare un pesimist. Dar acest pesimism... era eterizat sub forma mai senină a melancoliei pentru soarta omenirii îndeobşte.* MAIORESCU, CR. II, 302. *Din cauza temperamentului carnal, scriitorul spaniol nu eterizează îndeobşte femeia şi n-avem în lirica spaniolă o Beatrice dantescă.* CĂLINESCU, O. XVI, 144, cf. NDN. ◊ R e f l. p a s. *Muzical şi nu plastic, adică abstract şi inconsistent, materialul poetic se eterizează: „Nimicul", „Eternul", „Albastrul"... sunt palidele abstracţii care, în solemnitatea majusculelor, defilează în poezia minulesciană, descărnate, dar sonore.* LOVINESCU, C. VII, 44.

3. T r a n z. (Chim., rar) A combina cu un eter **(4)**. Cf. RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *eterizez.*

– Din germ. **ätherisieren,** fr. **étheriser.**

ETERIZÁRE s. f. Acţiunea de a e t e r i z a şi rezultatul ei.

1. (Med.) Anesteziere cu eter **(4)**; (învechit, rar) eterizaţie. Cf. e t e r i z a **(1)**. Cf. POLIZU, DN^3, NDN 552.

2. F i g. (Poetic) Cf. e t e r i z a **(2)**. *Ce importanţă are această eterizare pentru ştiinţă, am arătat cu altă ocaziune. Rezultatul însă pentru artă este că poetul nu mai poate întrebuinţa toate cuvintele limbei simplu..., ci trebuie... să le ilustreze cu epitete mai sensibile.* MAIORESCU, CR. I, 14. *Petică, Minulescu, Bacovia, Maniu ş. a. ne-au deprins de mult cu astfel de eterizări, cu astfel de murmure armonioase, care îşi propagă în unde concentrice toată vibraţia cuceritoare.* PERPESSICIUS, M. I, 106.

– Pl.: *eterizări.*

– V. **eteriza.**

ETERIZÁŢIE s. f. (Învechit, rar) Eterizare **(1)**. Cf. POLIZU.

– Pl.: *eterizaţii.*

– Din germ. **Ätherisation.**

ETÉRN, -Ă adj., subst. **I. 1.** Adj. (În concepţiile religioase) Care nu are nici început şi nici sfârşit, care există în afara oricărei determinări temporale; veşnic **(I 1)**, (învechit) eternel **(1)**. *M-am liniştit; ma Tu, o, Dumnezeule etern! poţi a mai răbda cu o lume ca aceasta?* HELIADE, $O.^2$ IV, 340. *Dar D[umne]zeu este răbdător, căci este etern, în vreme ce omul, care simte traiul său scurt, ar dori ca tot lucru să se îndeplinească în acest moment iute.* BĂLCESCU, O. III, 12, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Calcurile algebraice ale lui Laplas... dovedesc că este o Providenţă eternă.* BARASCH, M. II, 67/20, cf. POLIZU. *Noi... avem şi o facultate (putere) care nu*

voieşte a se mărgini numai în ceea ce vedem..., o facultate care... nu poate afla repaos până a nu se înălţa către Fiinţa eternă (vecinică), care toate le îmbrăţoşază. CALENDAR (1858), 11/8, cf. PONTBRIANT, D. *Nu! Pe eternul D[umnez]eu! nu-mi pot călca jurământul.* CONV. LIT. IV, 132, cf. FROLLO, V. 212, COSTINESCU, LM. *Dumnezeu... El e pretutindenea – are spaţiul; El e etern – are timpul.* EMINESCU, O. XV, 268, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◊ (Prin extensiune; în unele concepţii filozofice) *În o sferă speţială,... esiste ideea, model absolut, etern, despre care lucrurile sânt numai manifestăciuni informe.* LAURIAN, F. 174/7. *Mundul e creat. Cu toate acestea nu se poate demustra raţional că materia nu e eternă.* id. ib. 187/17. *Unii fac din toţi aceşti filozofi o mulţime de atei, carii nu cunoştea alt zeu decât simpla natură, materia eternă care, fiind organizată prin a sa proprie forţă, formase diversele fiinţe carii compun lumea.* ARISTIA, PLUT. LXXVII$_2$/14. *Toate creaturile fie mari sau mici... pot peri; nimic nu e etern; voinţa divină le-a creat.* ISIS (1859), 20^2/41. *Nu este iertat a sacrifica eterna veritate trecătorului interes, fie acesta de orice natură.* HASDEU, I. C. I, IX. *Idei panteiste erau acelea profesate... de şcoala lui Platon care nu acorda existenţa reală şi absolută decât unor tipuri sau modeluri eterne, numite idei, cari toate rezidează în Dumnezeu.* CONTA, O. F. 397. *Voi arăta că materia e fără început şi fără sfârşit, adecă eternă.* CONTEMPORANUL, I, 88. *Noi înşii sântem numai formele unei eterne treceri ale materiei prin* [lume]. EMINESCU, O. XV, 29. *Noi nu vedem decât umbrele trecătoare ale ideilor eterne.* id. ib. 1 144. *Unii răspund că germenii organici au existat totdeauna de când materia, adecă sânt eterni.* ARHIVA, I, 290. *Creatorul şi geniul care participă la „forma cea dintâi" sunt două eterne idei platonice; nemurirea lor nu este deci nemurirea creştină.* CONSTANTINESCU, S. II, 580. *Voinţa se obiectivează... pe o scară de prototipi sau de forme eterne ale lucrurilor..., care nu sunt decât ideile platoniciene.* CĂLINESCU, O. XIII, 14. *A atras... atenţia asupra noului concept al convenienţei... care vine să ocupe... locul deţinut mai înainte de conceptul platonic al ideii, modelul etern al lucrurilor.* VIANU, P. 67. *Interiorizat dar şi vizionar, Schelling trăieşte în tovărăşia eternelor lucruri, ca un duh.* BLAGA, Z. 165, cf. URSU, Î. L. II, 261. *Schelling consideră că filozofia, la fel ca poezia, aspiră către adevărul etern.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 11/2. *Enunţă calm adevărurile simple şi eterne.* STEINHARDT, J. 20. ♦ Care aparţine divinităţii, care este de esenţă divină. *Privi împregiurul său natura ce povestea o înţelepciune şi o provedinţă eternă, ridică ochii către cer,... simţi că inima sa bate de o îndoită viaţă.* FM (1844), 22^2/11. *Orice naţie... are o misie a împlini în omenire, adecă a concurge... la triumful ştiinţei asupra naturei, la perfecţionarea înţelegerii şi a sentimentului omenesc potrivit legei divine şi eterne care guvernează ursitele omenirei.* BĂLCESCU, O. III, 12. *Cugetul e ca un fundament...; fundamentul acesta... e aşezat în mintea noastră de însuşi Dumnezeu,... după nişte legi morale, universale şi eterne.* CÂMPEANU, GR. ROM. VI/18. *Acest univers ni se înfăţişează vrednic d-a fi ieşit, cum este, din mâinile Atotputernicului, eternul izvor al tuturor perfecţiunilor!* BARASCH, M. I, XI/12. *Pavel... mustră pe acei filozofi carii având cunoscut, prin operele vizibili ale Lui Dumnezeu, perfecţiunile Lui cele invizibili, eterna Lui putere şi divinitate, nu l-au glorificat.* ARISTIA, PLUT. LXXVIII$_2$/2. *Civilizaţiunea europeană a intrat... în adevărul etern, în planul Provedinţei! Ea merge după căile Lui Dumnezeu.* BARONZI, I. C. I, 54/15. *Rătăcind în căutarea misterului morţii, se opri târziu, încurcându-şi firul logic în eterna enigmă a creaţiei.* BART, S. M. 78. *Iisus însuşi, simbol etern al vieţii şi credinţii în viaţă.* CONSTANTINESCU, S. I, 107. *La treizeci şi trei de ani, Iisus purtase coroana de spini a gloriei eterne.* VINEA, L. I, 18.

2. S. m. (Art. sau precedat de art. adj. „cel") Dumnezeu. *Eternul preaputernic ce-nalţă şi doboară Rigate mari şi naţii, şi altele realţă.* HELIADE, O. I, 204. *Cântaţi ziua a şaptea, a Domnului zi sântă: Sânt, sânt, sânt este Domnul, omnipotent Eternul!* id. ib. 363. *Această politie se numeşte sfântă în cărţile rabinilor, iară în psalmi, cetatea Lui Dumnezeu, şi de către profiţi, tronul celui Etern.* GUSTI, G. V. 33/1, cf. NEGULICI, FROLLO, V. 212, CADE. ◊ (La voc.; ca termen de adresare către Dumnezeu) *Te bucură, Eterne! Princip al frumuseţei! Căci opera-ţi e mare.* HELIADE, O. I, 358, cf. 357.

3. S. n. (Livresc) Eternitate **(1)**. *D[umne]zeu lucrează din etern spre dânsa* [materie], *spre a-i imprime o formă imitativă de idei.* LAURIAN, F. 175/3, cf. POLIZU. *Resorturile şi mijloacele poeziei sânt multe şi varii fără sfârşit; în ea poate să încapă spaţiul, eternul şi infinitul, căci toţi aceştia sânt fii ai ei.* BOLLIAC, O. 37, cf. FROLLO, V. 212. *Numirea unui scriitor ca ministru nu este... o „ascensiune", ci o abatere din domeniul eternului în domeniul vremelnicului.* LOVINESCU, M. 123. *Aceste realităţi vor intra, pe tot cuprinsul operei, într-un dialog neîntrerupt, dialogul eternului cu efemerul, constituind marele arc voltaic al lirismului eminescian.* STREINU, P. C. III, 192, cf. I, 91. *Vrea să-şi reîntâlnească iubitul şi să se cufunde, nelimitat, cu un simţ al eternului indic, în pasiunea care a sanctificat-o prin suferinţă.* CONSTANTINESCU, S. II, 502. *Poetul simte nevoia irezistibilă de a se reîntoarce la primordial, la esenţial, la etern şi la universal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 99, 3/3. ◊ L o c. a d v. (Învechit, rar) **În etern** = **a)** pentru totdeauna. *Aristophane... calomnie pe Socrate, persecută pe Cleon, şi aceasta va fi în etern ruşinea... lui.* HELIADE, O. II, 91. *Iar despoticul guvern Chiar de astăzi voi schimba Şi republica-n etern Pentru voi s-a proclama!* ASACHI, O. I, 359; **b)** în viitor. *Toţi ai tăi moştenitori... care să vor naşte în etern, bărbaţi şi femei, să se onoreze de adevăraţi conţi şi contese ai Principatului Ardealului.* REV. IST. IX, 229.

II. 1. Adj. Care există dintotdeauna, care este recunoscut că a existat dintotdeauna şi va exista totdeauna. V. c o n t i n u u, n e c o n t e n i t **(1)**, n e î n c e t a t. *Tresar de bucurie, celebră fiecare Amorurile sale, Spre-eterna propagare şi varia-nmulţire De generi şi de speţii.* HELIADE, O. I, 361. *Astă noapte o credeau acea eternă (vecinică) noapte a tuturor celor urzite.* ASACHI, A. LIT. 24/15. *Deacă omul se depărtează câteodată de la natură,... nu poate stabili nicio bază ştienţifică legitimă, fără a se răzima pe legile ei cele eterne.* LAURIAN, F. 86/3, cf. 99/21. *Mugind eterne valuri sub stâncele-nălţate.* PELIMON, C. I. 77/16. *Astfel, circulaţiunea apei oceanului este eternă şi neîntreruptă.* ISIS (1859), 26^1/27. *Pare că numai geniul şi frumuseţea sânt eterne într-această lume.* DÂMBOVIŢA (1860), 373^3/9. *Chiar soarele... Ar stinge-a sale raze pe inima-ţi de gheaţă, Şi lumea trist-ar zace sub o eternă ceaţă.* ALECSANDRI, O. I, 350. *În spaţiele nemăsurate ale universului, pământul îşi urmează eterna sa mişcare.* ODOBESCU, S. III, 320. *Lucească cer senin Eternelor ape, Care din văi adânci Se-nalţă la maluri.* EMINESCU, O. I, 221. *Vedem că toată viaţa, toată natura, universul întreg este în eternă mişcare.* id. ib. XV, 24. *Frumoasă a fost odinioară grădina Socolei... Părăsită cum este, ea ne înfăţişează îndoitul mister al decăderii omeneşti şi al naturii eterne.* GANE, S. 68. *„Porţile de Fier" s-au deschis în faţa puterii eterne a valurilor.* VLAHUŢĂ, R. P. 7. *Nu se bolteşte ceru-asupra noastră?... Şi blânde scânteind pe cer Eterne stele nu răsar?* GORUN, F. 156. *Asupra pădurii veghează de sus Cetatea eternelor stele.* GOGA, POEZII, 36. *E primăvară dulce... Viaţa-şi rennoieşte izvoarele-i eterne.* IOSIF, PATR. 90. *Goethe, Schiller, Alfieri... cu scânteia eternă a geniului lor au aprins flacăra sfântă a libertăţii.* în PLR II, 231. *Prin iubire... sufletul ajunge, suind un şir de trepte, la frumuseţea eternă.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 14. *O scurtă idilă, în care natura îşi împrumută eternele acorduri.* LOVINESCU, S. V, 29. *Pândesc leviatanul ascuns pe fundul lumii, Vuind de prozodia eternelor genuni.* VOICULESCU, POEZII, II, 84. *Descopăr sus, undeva, între stelele eterne, silueta lungăreaţă a dirijabilului inamic.* SADOVEANU, O. VII, 23. *Faptele povestite, reacţiunile intime ale eroilor omerici exprimă sentimente care şi-au păstrat un substrat de etern omenesc.* CONSTANTINESCU, S. V, 310. *Modelele eterne ale literaturilor clasice nu i-au întunecat orizontul.* id. ib. 342.

Clasicul, arătând interes pentru tipurile eterne, are despre lume o viziune caracterologică. CĂLINESCU, O. XVI, 22. *Operele civilizației... fiind produsele adaptării unui material la o dorință,... au o valoare eternă, ca unele care reprezintă o posibilitate permanentă de a satisface o anumită dorință.* VIANU, P. 186. *Ceea ce prin veacuri a fost semn al eternei neclintiri: stelele, chiar și ele încep să rotească.* BLAGA, Z. 39. *Omul se naște cu anumite prerogative eterne, inalterabile, pe care nici o tiranie nu i le poate lua.* RALEA, S. T. III, 33. *Constelațiile... se rotesc pe deasupra munților, la mari depărtări, mărețe, impresionante și eterne.* BOGZA, C. O. 108. *Totul zăcea, ca acum,... într-o lume eternă scăldată în lumină.* PREDA, R. 357. *Plachetele sale anterioare ne-ar îndreptăți să relevăm... tendința manifestă... de a lua în discuție condiția eternă și universală a omului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 99, 3/3. *Nu accepta schimbările, socotind că o anumită realitate e eternă, dată pentru totdeauna.* I. GHEȚIE, B. II, 135. *Comedia de caracter... prezintă trăsături umane eterne.* MS. 1988, nr. 1, 46. ◊ F i g. *Natura se deșteaptă și cerul își deschide Eterne porți de aur și soarele răsare.* HELIADE, O. I, 215. ◊ *Prezentul etern* = modalitate stilistică prin care, utilizând timpul prezent, se realizează trecerea de la o serie de fapte particulare la o concluzie ce exprimă un adevăr valabil oricând. *Nu s-ar putea vorbi oare de un „prezent etern" al reflecțiunii în scrierile istoricilor gânditori?* VIANU, A. P. 35. *Invocarea acestor motive se face prin prezentul etern.* id. ib. 440, cf. id. S. 79. (Substantivat, n.) *Eternul feminin* = totalitatea caracteristicilor, presupuse imuabile, atribuite psihologiei feminine. *„Și cu tine și fără tine, viața-mi e cu neputință" – scria îndrăgostitul Mecena nevestei lui, și în acest strigăt geme sufletul celor chinuiți și desfătați de eternul feminin.* LOVINESCU, C. VII, 79. *E cunoscut aspectul sub care Ion Luca prezintă „eternul feminin".* CONSTANTINESCU, S. II, 182, cf. 500. *Ioanide iubea femeia pe toate registrele: patern, conjugal, și liber, era un om dedicat eternului feminin.* CĂLINESCU, B. I. 424. *Așadar, „eternul feminin" nu lipsește marelui satiric.* CIOCULESCU, C. 37. ◊ (Adverbial) *Mi-ar părea lumea verde grădină, Și cerul negru, făr' de lumină, Etern albastru, etern senin.* I. NEGRUZZI, S. II, 205. *Firescul vibrării creatoare are în el elemente etern omenești.* PÂRVAN, I. F. 99. (F i g.) *Ceahlăul este muntele împărat,... este izvorul tainic al legendelor și doinelor neamului nostru, este ochiul etern deschis hotarelor moșiei strămoșești.* GANE, S. 325.

2. Care nu poate avea sfârșit, care nu va înceta să existe; perpetuu, veșnic **(II 1)**, (învechit) eternel **(2)**. V. n e c l ă t i t **(2)**, n e m u r i t o r **(2)**, n e s f â r ș i t[2] **(2)**, p e r m a n e n t **(1)**. *Eternă pace fie cu sufletele mari Eroilor din seculi ce nu se mlădiară Vrodată în pericol!* HELIADE, O. I, 345. *Cu cât căta la dânsul... Cu-atât simțea nevoia... D-eternă despărțire.* id. ib. 395. *Orighen... dogmatisea că... torturile iadului nu vor fi eterne.* SĂULESCU, HR. I, 70bis/1. *Numai tu, virtute, procuri fericire, Dulce și eternă, la biată omenire!* ARICESCU, A. R. 8/15. *Vederea cerului limpede face totdauna o impresiune magică asupra unei inimi curate, îi introduce... o pregustare de fericirea eternă, ce adastă sufletele oamenilor buni.* BARASCH, M. I, 33/19. *Atunci peste tot pământul va fi zioă și noaptea egală în tot timpul; în toate climele... va domni o primăvară eternă.* id. ib. II, 66/7. *Iadul nu se-ndură De lacrimi, vaiete și plâns, Focul ce arde-ntr-a lui gură Este etern, este nestins.* NEGRUZZI, O. II, 292. *O eternă primavară cu rozele înflorite Îl făcea a fi grădina a tot neamul omenesc.* id. ib. 301. *Pe criminali îi gonește în focul etern.* FILIMON, O. II, 147. *A voit să întărească pe pământul ei fundamentele pe cari sânt așazate strălucirea eternă și gloria neînvinsă a Bisericei ortodoxe* (a. 1865). URICARIUL, X, 368. *Etern e binele ca rezultat al adevărului.* CONV. LIT. IV, 79. *Șezând pe marginea țermului, ascultând acel gemet al mării, etern ca durerea sa.* BARONZI, C. I, 205/3, cf. id. I. L. I, 198/21, COSTINESCU, LM. *Janina-i scris că piere Sub pașii tăi,... Allah ție-ți păstrează amarul cel etern.* CONV. LIT. XI, 73. *Să văd cerul negru că lumile-și cerne Ca prăzi trecătoare a morții eterne.* EMINESCU, O. I, 38. *Împăcare sau tranzacțiune nu se încap aicea, căci divergența noțiunilor fundamentale și a principiilor sistematice condiționează o eternă divergență a deducțiunilor din ele.* id. ib. IX, 94. *Privește din trecut Cum te-adoră viitorul, fiii tăi cum au făcut Într-o marmură eternă umbra-ți sfântă să se-nchege.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 245. *Învățăturile lui principale sânt acele despre predestinațiunea unor oameni la fericirea, și a altora la pedeapsa eternă.* ENC. ROM. I, 680. *A putut... să creeze pe Faust, cu alte cuvente năzuința către eterna tinerețe.* D. ZAMFIRESCU, A. 13, cf. id. V. Ț. 202. *Frumoasa mea copilă... N-auzi eterna lumilor durere?* GOGA, POEZII, 98. *L-am revăzut, într-o altă călătorie a mea, printre marmorele eterne, scriind o umbră violetă pe pământ.* ANGHEL, PR. 40. *Să ne apropiem de Virgiliu cu simplicitate, fără păreri preconcepute, ca de un contemporan în durată eternă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 12, cf. SEVERIN, S. 141, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O iubire care nu este eternă, nu este nimic.* CAMIL PETRESCU, T. I, 364. *An vechi, revii același la cap de veac amarnic, Nou doar prin vicleșugul eternei înturnări.* VOICULESCU, POEZII, II, 53. *Câta parcă să prindă cu ochii eternul mister al morții.* BART, E. 341. *Cântecul ieșea timbrat omenește... cu simțământul limitelor trecătoare în mijlocul eternei nelimitări.* STREINU, P. C. II, 15, cf. SCRIBAN, D. *Numai creația spiritului este eternă și numai expresia ei ideală cuprinde acel absolut care face unicitatea unui popor.* CONSTANTINESCU, S. I, 301. *Ion Kalinderu trebuia să fie etern. Și aveam în același timp sentimentul că prin moartea acestui om... am pierdut mai mult decât am crede.* ARGHEZI, S. XXXIII, 19. *S-ar sinucide, dacă nu și-ar da seama că este inutil, întrucât viața în totalitatea ei este eternă.* CĂLINESCU, O. XV, 97. *Cei care se iubesc devin... eterni.* H. LOVINESCU, T. 14, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., DN[2], M. D. ENC. *Aici este o eternă, mirifică primăvară.* SIMION, D. P. 165. *Un număr de poeme caută să dea o definiție memorabilă iubirii, temă eternă și copleșitoare.* id. S. R. III, 89, cf. DEX, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ (F i g.) *În mijlocul văii e un lac în care curg patru izvoare cari ropotesc, se sfădesc, răstoarnă pietricele toată ziua și toată noaptea. E o muzică eternă în tăcerea văratică a văii.* EMINESCU, O. VII, 121. ◊ (În concepțiile religioase) *Viața (cea) eternă* = viața spirituală care continuă după moarte; viața veșnică, v. v i a ț ă **(II 2)**. *Dra Ofelia încă simțea pierderea aceasta; dară în inima ei cea bună și de treabă, cercarea aceasta produce rezultate pentru viiața cea eternă.* CODRESCU, C. II, 168/5. *Păcatele voastre fiind iertate, Iisus Cristul să vă conducă în viața eternă.* BARONZI, I. L. I, 107/30. *Nu crede, tu, că moare vreodată Căci e ca umbra unei vieți eterne.* EMINESCU, O. IV, 217, cf. CARAGIALE, O. II, 64, ENC. ROM. *Numai voințele puternice pot dura la infinit, pot dobândi așadar viață eternă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 88. *Ioanide era prea înrădăcinat în raționalismul lui ca să-și schimbe filozofia, chiar și acum o discuție despre suflet și viața eternă i s-ar fi părut meschină.* CĂLINESCU, B. I. 464. *Repaus* (sau *somn*) *etern* ori *liniște* (sau, rar, *stingere*) *eternă* = moarte (considerată ca stare de odihnă veșnică). *Tot în acea biserică, de-a stânga, își afla repausul etern regina nefericită Isabela și Ioan Sigismund.* BARIȚIU, P. A. I, 275. *Moartea nu e decât un somn etern.* TEULESCU, C. 24/14. *Odoarele de la relicviile lui Ștefan cel Mare nu se înstrăinasă în scopuri profane, ci tot pentru susținerea și împodobirea acelei monastiri, care o înalță acel domnitoriu... și care o și aleasă el de locul eternului său repaos.* CALENDAR (1857), 77/6. *Spre ură și blestemuri aș vrea să te înduplec, Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă!* EMINESCU, O. I, 116. *Ce să caut? E același cântec vechi, Setea liniștei eterne care-mi sună în urechi.* id. ib. 157. *Ș-o să dorm, în întuneric și în liniște eternă. N-o să-mi pese căpătâiul de-mi va fi pietroi, ori pernă.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 15. *În „Valea odihnei", Millais imaginează locul adevăratului repaus, cel etern.* OPRESCU, I. A. IV, 93. *Eterna pace* v. p a c e **(4)**. ◊ E x p r. (Rar) **A intra la repausul etern** sau (învechit) **a adormi de un somn etern,** (substantivat, n.; rar) **a trece la cele eterne** =

a muri[1] **(1)**. *Să încerce cineva la noi a mânca... a zecea parte a unui dram de afion şi, peste puţin, o să adoarmă d-un somn etern!* BARASCH, I. 10/9. *Mult aş da eu să văd pe bucureştenii aceia!... Ori nu s-au născut încă, ori au trecut la cele eterne!* SADOVEANU, O. VII, 146. *Au intrat la repaosul etern Gane, Anghel şi Delavrancea.* id. ib. XIX, 264. ♦ (Adverbial) Fără încetare, într-una, necontenit **(2)**, mereu **(II 1)**. *Lumină, întuneric, glorificaţi pe Domnul, În ziuă şi în noapte etern prea-înălţaţi-l!* HELIADE, O. I, 357. *Un dar de floricele din mân' amantei sale: E gagiu de două inimi c-etern le va uni.* FM (1847), 140[1]/38. *Of! te blestem cu-nfocare: Să te ajungă chinul meu! Şi în flacări arzătoare Să suferi etern şi greu!* ARICESCU, A. R. 33/12. *Suvenirul fiinţelor iubite Va fi la al meu suflet etern înfăţişat.* ALEXANDRESCU, O. I, 251. *Astă buturugă de arbor ars sub care Părintele tău zace ucis, fără suflare, Va da şi flori şi frunze, etern fiind udată Cu apa cea din vale.* ALECSANDRI, O. II, 88. *Ar fi dorit ca etern să ţie astă noapte.* EMINESCU, O. VII, 96. *Aicea nu se încape acest mijloc dulce şi pacific, care va fi etern neînţeles.* id. ib. IX, 94. *Pe frunzele de iederi etern va cădea rouă.* COŞBUC, P. II, 193. *Societatea viitoare va accentua rolul iubirii,... căci vor fi etern femei preferate.* CAMIL PETRESCU, T. III, 324, cf. id. V. 86. *Romanticul moare tânăr..., viaţa înfăţişându-i-se de la început ca o absurditate, ori trăieşte etern... spre a avea răgaz să dezlege enigma, să se mântuie.* CĂLINESCU, O. XVI, 22, cf. SCL 1962, 485. ♦ (Adverbial; învechit; în enunţuri negative) Niciodată. *Şi când destinul negru, cu litere fatale Scria a tale doruri etern să nu-mplineşti, Cum ai cântat pe fluier tu doinele de jale Şi ai cules comoare de cântări bătrâneşti.* I. NEGRUZZI, S. II, 289. *Când judec eu puterea lui Brama, mi se pare Că el, creând pe fata lui Camva, nu e-n stare Etern să mai creeze frumuseţ în lumea lui, Aşa precum le are Sacontala.* COŞBUC, S. 34.

3. Care are o durată nedefinită, al cărui sfârşit nu se poate prevedea; perpetuu, veşnic **(II 2)**, (învechit) eternel **(3)**. V. durabil, interminabil. *Pre al doilea spre eternă (veacinică) închisoare l-au judecat.* TEODOROVICI, I. 356/20, cf. 328/19. *Ross, la 1840, a ajuns până la vulcanul Ereb,... şi nestrăbătutele barieri de gheţe eterne.* GENILIE, PRINC. 114/31. *Spre eterna onoare a lui Grigorie Ghica, a bunului domn, aşezământul lui din Moldova a fost un pas înainte în îmbunătăţirea soartei ţăranilor.* KOGĂLNICEANU, O. III$_2$, 146. *S-au văzut şi două frumoase medalie la atenieni... Zice-se dară... că s-au făcut spre eterna suvenire a victoriei sale asupra minotaurului.* ARISTIA, PLUT. XIV/28. *Maică-ta... visa pentru tine cununa maritagiului! Această cunună se schimbă într-un văl etern!* ROM. LIT. 356[2]/28. *Această periodă... se sfârşi... în Germania prin învoirea nobililor, proclămând, la 1494, pacea eternă.* ib. 384[1]/9. *Înainte-acelor lupte, în vechimea depărtată, Fii ai Romei cei eterne, aceşti popoli au fost fraţi.* ALEXANDRESCU, O. I, 259. *Inimile noastre nu se pot opri de a reporta recunoştinţa lor eternă la picioarele tronului augustului suveran al Franţei* (a. 1863). ap. XENOPOL, I. R. XIII, 152. *Deputaţii... rennoiră eterna alianţă prin giurământ.* CALENDAR (1862), 33/1, cf. PONTBRIANT, D. *Un mister etern acoperi astă întâmplare întunecoasă.* BARONZI, C. II, 15/29. *Daţi-i hârtia alăturată. Puteţi fi sigur de eterna mea recunoştinţă.* CONV. LIT. IV, 204. *Muntele Olimpul cu a lui cunună De ninsori eterne se zăreşte-n fund.* BOLINTINEANU, O. 106. *Eternă să fie memoria marelui domnitor al României, Alexandru Ioan I Cuza!* ODOBESCU, S. II, 357. *Chiar în zona fierbinte vârful munţilor înalţi sânt acoperiţi cu zăpadă eternă.* EMINESCU, O. XV, 1 208. *Pe aici (pe munţi) zăpada unei ierni e acoperită de zăpada iernilor următoare şi pentru aceasta ea se numeşte zăpadă eternă ca şi cea de la poli.* MEHEDINŢI, G. F. 97. *Vin' din foile uscate Să ne facem două perne, Căpătâie-ndurerate Unei despărţiri eterne.* GOGA, POEZII, 244. *Lui T. M., eternă pietate.* SOVEJA, O. 35. *Se ştie doar că România e aliata noastră. Deci... – Alianţele însă nu sunt eterne!* REBREANU, I. 448. *Ar fi bucuros să afle amănunte despre craterul vulcanului... şi ce distanţă este între crater şi zăpezile eterne.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 89. *În această epocă de crepuscul, îşi trage seva din cultura Romei eterne.* id. ib. 115. *Când era îndrăgostită, m-a dus într-o biserică şi mi-a jurat sentimente eterne.* A. HOLBAN, O. II, 31. *Înţeleg că s-au întâlnit în tren, mergând spre Bârlad, şi au jurat amiciţie eternă.* SADOVEANU, O. VII, 160. *Îi dedica o dragoste eternă, pentru ca apoi să se plictisească.* CĂLINESCU, E. O. I, 311. *Norii... par asemeni unor piscuri înalte, acoperite cu zăpezi eterne.* BOGZA, C. O. 52. *Poate din această pricină eternele sale dificultăţi materiale nu l-au abătut de la canonul meseriei de scriitor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 6, 28/1. *Ai cumva o Dulcinee, căreia i-ai jurat fidelitate eternă?* I. GHEŢIE, B. I, 306. ◊ *Cetatea eternă* sau (rar) *oraşul etern* = Roma. *Deveni cetatea eternă.* TEULESCU, C. 3/17. *Ajunseră astfel în cetatea eternă.* D. ZAMFIRESCU, Î. 78. *Se îndrepta, sprijinit de o sclavă, spre terasa de marmoră de unde obişnuia să contemple priveliştea fără de seamăn a oraşului etern.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 8, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Columna... se înalţă în cetatea eternă..., într-o atmosferă plină de gloria marelui Traian.* CONV. LIT. LXVII, 335, cf. SCRIBAN, D. *Oraşele italice şi cetatea eternă gem de bogăţiile palatelor şi bazilicelor.* KIRIŢESCU, G. 279.

4. (Prin exagerare; de obicei precedă substantivul determinat) Care pare să nu aibă sfârşit; care oboseşte, care plictiseşte prin repetare, prin monotonie; veşnic **(II 2)**. V. interminabil, permanent **(1)**. *Mirosul tutunului, eternul trictrac a jucătorilor de domino făcea un efect deosebit asupra simţurilor mele.* EMINESCU, O. VII, 178. *Eterna idilă înflorea la lumina discretă a becurilor Duer.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 100. *Găsi oportun să-l roage să mai lase în pace eterna chestie ţărănească ce-l urmărea pretutindeni ca o obsesie.* REBREANU, O. VIII, 49. *Am ajuns, după treizeci de ani de serviciu, de sunt ca frunza pe apă... Era eterna lui groază cu scoaterea la pensie.* id. ib. IX, 147. *Eterna ipocrizie!* IBRĂILEANU, A. 96. *Bravii noştri alegători zâmbesc, ripostându-i cu eternul refren: „Trăiască Trâmbiţaş al nostru!"* BĂNUŢ, T. P. 24. *Nu se învârte eterna farandolă a balului mascat.* LOVINESCU, C. IV, 126. *Nemaiştiind ce să facă... a încercat să plaseze eternul şi teribilul ei cuplet din „Modelul".* CAMIL PETRESCU, P. 302. *Îl plictiseau eternele apostrofe şi insinuări ale colegilor: „Te-am văzut cu o damă bine", „Ai dat o lovitură".* CĂLINESCU, O. IV, 10. *Un chip costeliv... cu gura întredeschisă într-un etern surâs de ironie blajină.* VINEA, L. I, 138. *Eterna problemă a literaturii noastre, tradiţionalismul, atât de mult şi de energic discutată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 12/2. ♦ (Despre oameni) Care este mereu într-o anumită stare; care este în mod repetat raportat la cineva sau la ceva; care oboseşte, plictiseşte prin prezenţa sa. *Nicola Benedetti... s-au declarat etern inemic al lui Verdi şi al muzicei sale.* FILIMON, O. II, 224. *Nu trecu mult timp şi eternul nostru fugar, Petru cel Şchiop, reveni cu o puternică armată de munteni.* HASDEU, I. V. 188. *Geronte,... eternul om slab, ce-şi disimulează slăbiciunea de caracter sub o mască de brutalitate.* LOVINESCU, C. IV, 127. *Ministrul cel serviabil şi a toate împăciuitor, eternul Gică, indispensabilul Gică..., avu un rânjet pe care nimeni nu i l-a văzut niciodată.* C. PETRESCU, C. V. 112. *Un ilustru savant,... un etern grăbit al căilor ferate, şi-a examinat candidaţii în trăsura care-l ducea de-acasă la gară.* ARGHEZI, P. T. 113. *Panait Sufleţel, amicul şi inamicul etern al lui Hagienuş, avea aceeaşi meteahnă.* CĂLINESCU, B. I. 182. *E desigur eternul Jean Baudet care... s-a repezit, avid, la geam.* VINEA, L. II, 44.

– Pl.: *eterni, -e.*

– Din lat. **aeternus, -a, -um.** Cf. it. eterno, fr. éternel.

ETERNÁL, -Ă adj. v. **eternel.**

ETERNAMÉNTE adv. v. **eternelminte.**

ETERNÉL, -Ă adj. (Învechit) **1.** Etern **(I 1)**. *Dară Dumnezeu care m-au chemat de pe pământ, Dumnezeu va fi eternela mea comoară.* CODRESCU, C. II, 300/9, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 212, URSU, Î. L. II, 261.

2. Etern **(II 2)**. *Cine-i îngerul pe maluri, Ce visează în castel, Când al mărei vis rebel Sfarmă lumile-i de valuri De pământul eternel?* EMINESCU, O. IV, 23, cf. ALEXI, W., L. ROM. 1967, 276.

3. Etern **(II 3)**. *Acelaşi clopot... are să sune pentru femeia şi omul acesta minutul unei despărţiri eternelă.* CODRESCU, C. I, 187/20. *Iată, tu ai o zi mai mult! Luptă-te spre a căpăta mărirea eternelă!* id. ib. II, 278/15.

– Pl.: *eterneli, -e.* – Şi: (învechit, rar) **eternál, -ă** adj. PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 212.

– Din fr. **éternel,** lat. **aeternalis,** it. **eternale.**

ETERNELMÍNTE adv. (Învechit, rar) În mod etern **(II 2)**, pentru totdeauna. *Crimă abominabilă care se va considera eternelminte ca o pată de dezonoare pentru numele de Ieremia Movilă care o ordonă.* I. NEGRUZZI, S. I, 438, cf. SCF II, 195.

– Şi: **eternaménte** adv. în SFC II, 195.

– Din fr. **éternellement,** it. **eternalmente.** – **Eternamente** < it. **eternamente.**

ETERNÍT s. n. (Construcţii) Azbociment. Cf. NOM. MIN. I, 279. *Învelitoarea de eternit este formată din plăci de mortar cu ciment şi azbest.* CV 1949, nr. 9, 26, cf. LTR, DT, LTR^2, DP, DER, DN^2, DC, DN^3, DEX^2, com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ, L. ROM. 1966, 274.

– Şi: (regional) **eternítă** s. f. com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ.

– Din fr. **éternite,** germ. **Eternit.**

ETERNITÁTE s. f. **1.** (În concepţiile religioase şi în unele concepţii filosofice) Durată fără început şi fără sfârşit; existenţă în afara oricăror determinări temporale; caracterul a ceea ce este etern **(I 1)**; vecie **(2)**, veşnicie **(I 1)**, (livresc) etern **(I 3)**. *Vine şi acel moment când inima... ne îndeamnă către acele mişcări şi fapte a cărora suvenire nu o ar putea distruge eternitatea.* HELIADE, D. J. 170/7. *Politica... e un cameleon cugetător, perfid, e şarpele antic ce... promite tot, eternitatea, divinitatea însuşi.* id., ap. GHICA, A. 693. *Ideea eternităţii e nedespărţită de nişte atribute, precum sânt invariabilitatea, perfecţiunea etc.* LAURIAN, F. 131/25, cf. 121/12. *Vârstă sau zecimi de ani, în faţa producătoarei eternităţi, nu e decât o singură clipă.* FM (1847), 159^2/5, cf. NEGULICI. *Căci sufletul se deşteaptă tremurând, strein, între aceste doaă eternităţi misterioase, eternitatea trecutului şi eternitatea viitoriului.* CODRESCU, C. II, 93/11. *Dar jur că voi merita iertarea: iată momentul... suprem din viaţa mea: eternitatea mi se deschide.* LĂZĂRESCU, S. 87/9, cf. STAMATI, D., id. V. 275^2/50. *Această inteligenţă divină şi supremă a închipuit că toate fenomenele firmamentului... să nu piarză niciodată caracterul lor de unitate, de statornicie şi de orânduială, care sânt nişte adevăraţi martori pentru eternitatea... Creatorului lumii.* BARASCH, M. II, 67/28. *Lavater... a dat la lumină mai multe lucrări în versuri, mai cu seamă imagini (idei, închipuiri) asupra eternităţii (veciniciei), câteva cântări elvetice.* FIS. 23/17. *Operile acestui bărbat, dacă... ar fi avut şi calitatea stilului, ar fi fost ca un glob luminos, lucind în eternitate, fără a-şi mai întrerupe splendoarea.* ARISTIA, PLUT. XXX$_2$/22. *Totul invita la umilire, la rugăciune. Omul se simţea împins cătră ceriu, cătră eternitate.* CALENDAR (1857), 61/20. *Cu ce aveţi a vă scuza înaintea generaţiilor viitoare pentru minutele ce le lăsaţi să treacă, să se strecoare pe dinainte-vă ca să se prevale în caosul eternităţii.* ROMÂNUL (1857), nr. 8, 2^1/52, cf. POLIZU. *Ştiinţa... este în cea mai mare armonie cu credinţa religiunei, care atribuie eternitatea numai unei fiinţe adevărate, Creatorului.* ISIS (1859), 20^2/36, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., DRĂGHICEANU, C. 31, FROLLO, V. 212. *Egiptul,... un întins mormânt, unde eternitatea se face pipăită şi unde nimic nu turbură tăcerea.* BARONZI, I. L. I, 130/12, cf. 30/12. *Eternitatea lui Dumnezeu.* COSTINESCU, cf. LM. *În eternitatea fără margini nu este orice bucată de timp, oricât de mare sau oricât de mică, numai o clipă suspendată?* EMINESCU, O. VII, 93. *Această stare oarbă şi neconştie a universului rămâne faţă cu eternitatea... cu o nesfârşită probabilitate.* id. ib. XV, 25, cf. 42, DDRF, ENC. ROM. *Iisus Cristos... e Dumnezeu. Eternitatea Lui întrece cu mult... partea de nemurire a celui mai bun dintre oameni.* SĂM. I, 106, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Eternitatea prinsă-n cadre Îşi poartă sfântul ei fior... Se-nchină sufletul supus În faţa veşnicei icoane Cu răstignirea lui Iisus.* GOGA, POEZII, 190. *Infinitul şi eternitatea sunt, raţional, insondabile.* PÂRVAN, I. F. 108. *Ne-am luat adio... cu păreri de rău de la priveliştile care ne dăduse... senzaţia eternităţii şi a vremelniciei.* IBRĂILEANU, A. 83, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *La picioarele lui, şarpele Uroboros, încolăcindu-se cu coada la gură, îmi comunica semnul eternităţii şi al ciclurilor.* SADOVEANU, O. XII, 12. *Părinţii noştri geţi şi elini, domnilor, au învăţat de la Egipet şi de la Babilon cele douăsprezece simboluri şi... imaginile constelaţiilor, şi toate câte trebuiesc pentru a ceti în eternitate şi în clipa trecătoare.* id. ib. 13. *La Sadoveanu,... „pustietatea" muntoasă, codrul apărat de propriele-i sălbăticiuni, râul şi locurile geologice sunt metaforele eternităţii.* STREINU, P. C. III, 117, cf. SCRIBAN, D. *Nemişcarea amiezii trezeşte gândul eternităţii.* VIANU, A. P. 80. *Pe acest fior de tristeţe metafizică îşi va clădi universul său paradiziac, într-un absolut în care timpul şi spaţiul îi dau conştiinţa eternităţii.* CONSTANTINESCU, S. I, 28. *Tovărăşia spaţiului şi a eternităţii, mărturia moliftilor şi tăcerea lungă, mai adâncă decât oriunde şi oricând, m-au mişcat.* ARGHEZI, S. X, 137. *Poezia aceasta este... foarte frumoasă în elevaţia ei, într-o tristeţă a marilor probleme, prin nostalgia recilor ţinuturi ale eternităţii şi printr-un inedit lirism astronomic.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 808. *După concepţia metafizică a lui Hegel, „ideea" nu e o formă imobilă a cerului platonic. Ideea iese necontenit, din proprie iniţiativă, din sfera cristalină a eternităţii şi a logicii pure, pentru a se realiza în natură.* BLAGA, Z. 82. *Eternitatea, nemurirea sunt atributele dumnezeirii. Omul reprezintă un abia perceptibil moment din acest lanţ fără sfârşit.* RALEA, S. T. III, 28, cf. DL, DM. *Şarpele Uroboros este semnul unităţii cosmice, el exprimă eternitatea, pentru că nu are nici început, nici sfârşit.* BARBU, PRINC. 89, cf. URSU, Î. L. II, 262. *Schimonoselile şi năframa neagră fluturată de măscărici sunt înălţate în spaţiile purpurii ale eternităţii.* N. MANOLESCU, A. N. III, 96. *Poetul sesizează riscul şi închipuie adâncul ca pe un paradis regăsit a cărui esenţă e fluiditatea şi a cărui finalitate, pentru subiectul liric, e iluzia eternităţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 8, 5/2. *S-a scris enorm în acest stil despre umanism şi istorie, libertate şi necesitate, fiinţă şi eternitate, relaţii de natură mai mult filozofică decât poetică.* SIMION, S. R. III, 101. *Eminescu este ca poet expresia unei iubiri uriaşe... Aşa cum dialogul implică Logosul, iubirea implică eternitatea.* MS. 1980, nr. 1, 11. ◊ (La pl., cu valoare de sg.) *O stea... străluceşte din adânci eternităţi.* MACEDONSKI, O. I, 155. *Romanticul e independent şi prin natura lui structurală e îndemnat să computeze timpul cu „clipele", „secolele", „eternităţile".* CĂLINESCU, O. XVI, 25. (Fig.) *Fiorul păcii-n suflet mi se lasă, Eternităţi îmi flutură veşmântul; Simt Dumnezeu cum mă primeşte-n casă.* GOGA, POEZII, 316. *Duc viermilor luceferi ce sparg singurătăţi, Le duc şi frumuseţea şi zâmbetul iubitei Şi gândul plin de lacrimi şi de eternităţi.* LESNEA, I. 150.

2. Durată care nu va avea sfârşit; caracterul a ceea ce este etern **(II 2)**; (în concepţiile religioase) viaţa veşnică, n e m u r i r e **(1)**; vecie **(1)**, veşnicie **(II 1)**. V. n e s f â r ş i t[2] **(II)**, p e r p e t u i t a t e. *Cei care au să piară în neantul eternităţii nu ordonă, ei se roagă.* FILIMON, O. I, 321. *Animele... celor răi se duceau în Nifleim sau infernul german, unde erau condamnate a se munci în eternitate.* id. ib. II, 186. *Când fu aproape de moarte, când apropierea eternităţii dete spiritului său iluminarea mormântului, astă cugetare... deveni o convingere.* BARONZI, C. IV, 98/24, cf. id. I. G. 594/18, FROLLO, V. 212, COSTINESCU. *Adeseori îmi părea cum că Eternitatea nu mi-ar fi destulă s-o ador.* EMINESCU, O. VII, 196. *Faţă cu eternitatea, adesea 73 ani plus încă o săptămână au o imensă valoare.* CARAGIALE, O. VII, 107. *Din fruntea bărbătească a unchiului se desprindea seninătatea,... liniştea clasică a figurilor intrate în pacea eternităţii.* D. ZAMFIRESCU, Î. 26. *Să-ntrebăm un val să spuie: ce e mai sfântă şi mai mare, E veşnicia ta de unde, ori e eternitatea noastră.* GOGA, POEZII, 355, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Formula personalităţii lui,... formulă ce s-ar putea fixa aşa: lucrează în cadrul conştiinţei tale morale, ca şi cum ai lucra pentru eternitate.* LOVINESCU, C. VIII, 120. *Ah, aş fi putut să mor... Ar fi putut să se aşeze între noi sensul unic al eternităţii... fără să ştiu cât mă iubeşti.* CAMIL PETRESCU, T. III, 80. *Îi vorbesc de eternitatea sentimentelor noastre.* A. HOLBAN, O. II, 79. *I-am citit lucrările, m-am lăsat condus pe căile eternităţii unde s-a dus şi pe care pornise cu mintea altădată.* D. GUSTI, P. A. 63. *Poetul îşi anunţă cursa cosmică şi eternitatea pegastă de după moarte.* STREINU, P. C. I, 71, cf. SCRIBAN, D. *Dincolo de realitatea vizibilă e ceva mai adânc,... ceva din eternitatea sufletului nostru e prins în acest tablou de tonalitate biblică.* OPRESCU, I. A. IV, 38. *Universul liric eminescian este o soluţie subiectivă a vieţii atingând însuşi destinul uman... Eminescu l-a contemplat din eternitatea durerii şi a morţii.* CONSTANTINESCU, S. I, 130. *Se şi găseau... pe căile eternităţii.* ARGHEZI, P. T. 106. *Ne-a fost silă de viaţă, am vrut să prelungim clipa în eternitate.* CĂLINESCU, O. IV, 13. *Eminescu este stăpânit, ca orice tânăr, de altfel, de obsesia eternităţii.* id. ib. XI, 141. *Contemplaţia divinităţii,... ierarhia sufletelor în eternitate, în acord cu doctrina virtuţilor teologice..., nu lasă de asemenea nicio îndoială asupra caracterului eticii dantesti.* VIANU, L. U. 14. *De la ritmul vieţii sufleteşti, care tinde către stabilizare, la acel al vieţii sociale, care manifestă aceeaşi tendinţă, putem descoperi acelaşi proces al conştiinţei, care se leagă de semne fixe ca să se agaţe de eternitate, în orice caz să se prezerve de moarte.* RALEA, S. T. II, 159, cf. DL. *În asfinţit regăseam umbra şi sufletul meu liniştit, Acela cu care nădăjduiam să trec în eternitate.* ISANOS, V. 257, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. 3 210, DN[2]. *Legenda l-a pândit pe Caragiale încă din timpul vieţii lui şi nu-l slăbeşte nici în eternitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Din oasele de-atâta plâns spălate, Gândirea morţii sună diafană Şi se preface în eternitate.* VOICULESCU, POEZII, II, 49. *Acest portar simbolic la poarta eternităţii era îngăduitor.* SADOVEANU, O. XVI, 398. ◊ L o c. a d v. **Pentru eternitate** = pentru totdeauna; în mod definitiv. *Acolo părinţi şi copii se vor despărţi pentru eternitate.* CODRESCU, C. II, 271/32. *O oră a fortunei mă poate ferici pentru toată viaţa sau a şterge pentru eternitate numele meu dintre cetăţenii Veneţiei.* LĂZĂRESCU, S. 74/3, cf. ROM. LIT. 186[1]/4. *Abandonarea culpabilului în calea sa rătăcită... ar fi un semn de părăsire,... ar fi de a perde pe acest nenorocit pentru eternitate.* CONV. LIT. II, 61. *Nouă, voi cu sângele vostru ne-aţi asigurat pentru eternitate libertăţile sacre şi fericirea României.* BOLINTINEANU, O. 251. *Cauzele erupţiunilor vulcanice... poate vor rămânea necunoscute pentru eternitate.* CONTEMPORANUL, I, 103. *S-au făcut pre atunci săpături... sfărâmând şi răsipind urme preţioase ale vechilor aşezăminte romane din acel colţ al ţării, însemnat pentru eternitate cu stampila colonilor romani din Dacia.* ODOBESCU, S. II, 411. *Göthe... a declarat cum că un dramaturg care ceteşte pe an mai mult de una piesă a lui Shakespeare, e un dramaturg ruinat pentru eternitate.* EMINESCU, O. IX, 85, cf. BARCIANU. *Când te gândeşti că acum Irina a dispărut pentru eternitate.* A. HOLBAN, O. II, 198. *O operă de artă... ar trebui să exprime o emoţie durabilă, prinsă pentru eternitate.* OPRESCU, I. A. IV, 152. *Noul edificiu al băncii de pe strada Doamnei, un adevărat palat,... placat cu marmură neagră, părând a fi înălţat acolo pentru eternitate.* I. GHEŢIE, B. II, 447. ♦ (De obicei în contexte figurate) Celebritate, glorie (postumă); nemurire **(2)**. *Tu puteai însuşi cu toată invidia ta măreaţă Să reverşi peste făptura-ţi fericire şi viaţă Din eternitatea ta!* HELIADE, O. I, 293. *Pictori, eternitatea v-aşteaptă c-o cunună.* EMINESCU, O. IV, 221. *În competiţia firească tuturor copiilor de a scrie, însemnând tăbliţele eternităţii cu versuri sau proză, atitudinea de inhibiţie, spontană mai întâi, dar teoretică apoi, constituie în ochii mei de-acum, poate cea dintâi piatră de hotar a formaţiei mele spirituale.* LOVINESCU, M. 14. *Paşadia şi Pantazi împreună cu autorul, întreprind călătoria din urmă, pe punţile arcuite spre Eternitate.* VIANU, A. P. 363. *Caragiale supără numai din eternitatea lui literară.* CONSTANTINESCU, S. II, 48. *Este adevărat că sub unghiul eternităţii toţi creatorii importă în aceeaşi măsură, fie că va fi fost contribuţia lor mai adâncă,... fie că va fi fost mai redusă.* PERPESSICIUS, M. III, 197. *După douăzeci de ani trec iarăşi pe-aceleaşi uliţi Unde-am fost prietenul mic al ţărânii din sat. Port acum în mine febra eternităţii, Negru prundiş, eres vinovat.* BLAGA, POEZII, 133. (Ironic) *Dramatică i se părea nu situaţia de a rata eternitatea ca Pomponescu, ci de a rata viaţa.* CĂLINESCU, B. I. 427.

3. (Prin exagerare; de obicei precedat de art. nehot. „o") Perioadă îndelungată de timp; timp îndelungat; veşnicie **(II 2)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Fiecare minut de întârziere e o eternitate pentru mine.* BARONZI, C. VI, 235/20. *Al tău pentru o eternitate şi per toujours.* CARAGIALE, O. VI, 19. *Ce sânt două zile de întârziere într-o eternitate?* id. ib. VII, 118, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Până mâine?... Mă ofensezi, coniţă!... Pentru eternitate, coniţă, pentru eternitate poţi fi sigură aici de linişte.* REBREANU, R. II, 102. *Ce înseamnă o duminecă liberă în eternitatea unui an şcolar?* BRAESCU, A. 255. *Dar eu te aştept de o eternitate!* A. HOLBAN, O. II, 23. *Într-adevăr, între două clipe poate exista spaţiul unei eternităţi.* SADOVEANU, O. IX, 119. *E o eternitate de când nu te-am văzut.* SCRIBAN, D. *Umbra de seară a parcului o făcea să se simtă într-un continent situat la o distanţă de o eternitate.* ARGHEZI, S. IX, 54. *Pentru oamenii inteligenţi, cinci minute înseamnă o eternitate.* VINEA, L. I, 130. *N-o să stăm o eternitate. Şi mie, Delta mi s-a părut extraordinară.* H. LOVINESCU, T. 357, cf. DL, DM, DN[2], DEX, V. BREBAN, D. G. ◊ (Precedat de art. nehot. „o"; urmat de determinări introduse prin prep. „de") *În această singură privire ceteam... o eternitate de fericire.* CONV. LIT. II, 52. *Blânda turturică a sosit, ameţită de bucurie, aproape de soţul ei;... totul, pentru norocita pereche, pluteşte în visuri de plăcere, în farmec armonios! Cu gândul, ea soarbe, poate, o eternitate de fericiri!* ODOBESCU, S. III, 36. *I se păru o eternitate de ruşine maladivă.* DELAVRANCEA, ap. CADE.

– Pl.: (rar) *eternităţi.*

– Din lat. **aeternitas, -atis,** fr. **éternité.** Cf. it. e t e r n i t à.

ETERNÍTĂ s. f. v. **eternit.**

ETERNIZÁ vb. I. **1.** T r a n z. A face să dureze la nesfârşit, a face să devină etern **(II 2)**; a face să rămână veşnic în amintirea oamenilor, a i m o r t a l i z a, a n e m u r i[1]; (astăzi, rar) a veşnici **(1)**, (învechit) a înveşnici. V. p e r p e t u a. *Este destul un scriitor mare spre a eterniza o limbă.* NEGULICI, cf. PONTBRIANT, D. *Lupta... fu atât de cruntă, încât învingătorul crezu de cuviinţă a-i eterniza memoria, zidind o biserică pe locul bătăliei.* HASDEU, I. V. 169, cf. FROLLO, V. 212, COSTINESCU, LM. *E o datorie sfântă a*

popoarelor... de a eterniza prin ajutorul artelor memoria bărbaților mari și evenimentelor glorioase. ODOBESCU, S. III, 505. *În zădar le scrii în piatră și le crezi eternizate, Căci eternu-i numai moartea, ce-i viață-i trecător.* EMINESCU, O. IV, 151. *Fiecare caută să-și facă... nemuritor numele și să-și eternizeze amintirea în paginile câtorva volume.* REV. CRIT. II, 118. *Ești mândru pentru că simulezi viața pe pânză moartă și eternizezi fapte mari.* I. NEGRUZZI, S. V, 431, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Eroismul soldaților români și suferințele lor sunt pe veci eternizate de penelul lui Grigorescu.* JUN. LIT. IV, 211. *Radu Greceanu a avut sarcina să eternizeze splendoarea curții lui Constantin Brâncoveanu.* BUL. COM. IST. II, 3. *Își aduse aminte de iubirea lui, versurile în care se chinuise să eternizeze ochii ei verzi.* REBREANU, I. 438. *N-a fost notiță injurioasă aruncată pe hârtie sau eternizată în tipar... pe care să nu fi încercat a o valorifica.* AN. IST. NAȚ. I, 21, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O simplă arhivă de date biografice, care nu are alt scop decât să înfățișeze marelui public... viața și activitatea acelor fii ai neamului nostru,* [care] *merită să fie eternizați în Pantheonul bănățean.* ARH. OLT. XII, 153. *În „Faust" Goethe l-a eternizat în acel clocotitor personaj, născut din dragostea Elenei și a lui Faust.* BLAGA, Z. 83, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., 3 210, DN[2]. *Sunt toate scrise pentru a organiza sub un unghi constant o lume și un timp, cu ideea de a eterniza o eră care își epuiza specificul, cu pași repezi.* IST. T. II, 149. *Visul-povestire îi eternizează: este emblema în care cei patru crai se reîntâlnesc, definitiv, după ce viața i-a adunat și i-a risipit.* N. MANOLESCU, A. N. III, 96, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G. *Unirea politică, odată înfăptuită, trebuia să fie continuată, susținută, eternizată printr-o „umanizare întru sublimul uman".* MS. 1988, nr. 3, 8, cf. D. ENC., NDN. ◊ Refl. (pas.) *Românii au fost în secolul XV și XVI una din țările creștinătății.... Alții au avut gloria, onorul, folosul, iar ii nu au avut decât dezastre (nenorociri). Cuveni-se ca o asemene strâmbătate să se eterniseze (învecinicească)?* CALENDAR (1861), 87/13. *Abuzurile se eternizează.* CADE. *Un marș care se eternizează astăzi, care va fi mâni, și poimâni,... același și același,... o, e cu totul altceva.* SADOVEANU, O. XXI, 58. *Mă voi mulțămi... să-i trimit... și câte o contribuție care... va arăta tuturor ce am crezut eu că trebuie subliniat în tehnica și psihologia poporană, în năzuința lor de a se eterniza.* IZV. XVIII, 219, cf. SCRIBAN, D. *O altă consecință a dezvoltării individualității în Renaștere este dorința de glorie... A cultivat-o Dante, la începutul secolului al XIV-lea, cu o pornire care înfrânge transcendentalismul Evului Mediu și afirmă valoarea perseverării în amintiria oamenilor. Profesorului său, lui Brunetto Latini îi recunoaște meritul de a-l fi învățat cum se poate eterniza.* VIANU, P. 35.

2. Tranz. A prelungi (o acțiune) pe o perioadă nedeterminată de timp, a face să dureze mult timp. V. tărăgăna **(2)**, tergiversa. *Averile proscrișilor rezbelelor civile... a le împărți sau a le vinde poporului, n-ar fi fost alt, decât a eterniza proscripțiunea sau confiscarea.* TEULESCU, C. 7/27, cf. ALEXI, W. *Șicana eternizează procesele.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Mulți avocați eternizează procesele.* SCRIBAN, D. *Nu vreau să eternizez această fraudă. Ajunge. Scoate-mă, doctore, din această încurcătură juridică, te implor!* VINEA, L. I, 163. ◊ Refl. *Discuția pe tema asta amenința să se eternizeze.* COCEA, S. I, 61. *Într-o materie așa de controversată discuția se poate eterniza.* RALEA, S. T. II, 29.

3. Refl. (Adesea prin exagerare; ironic sau familiar) A rămâne într-un loc pe o perioadă îndelungată sau nelimitată de timp. *Reuși a se eterniza direct și indirect pe toată întinderea bazinului istrian.* HASDEU, I. C. I, 160. *Aci e gălăgie, e neutrul teren unde... se adună paradoxele,... e caravanseraiul unde toți intră și nimeni nu se eternizează.* ANGHEL, PR. 34, cf. CADE. *Filfison însemna acum un fecioraș de boier sau arendaș, care se eternizează în Montmartre, la „Moulin Rouge".* SADOVEANU, O. XX, 218, cf. SCRIBAN, D. *Femeile... când vin să-l vadă, uită să mai plece... Mai toate au detestabila tendință să se eternizeze.* VINEA, L. I, 57, cf. DL.

4. Refl. și tranz. (Rar) A rămâne sau a face (pe cineva) să rămână pentru o perioadă nelimitată de timp într-o anumită stare, situație etc. *Orice asigurare de viitor însemna o despărțire de Rozica. Dar iarăși nu putea stărui să se eternizeze în lenevie.* REBREANU, I. 187. *Sunt boli care ne eternizează mereu la vârsta de optsprezece ani. Adeseori bolile acestea, care întârzie maturitatea, fac pe poeți.* RALEA, S. T. III, 244. *General în rezervă, Turkmenbași s-a eternizat în ultimii 21 de ani în funcția supremă.* RL 2006, 5 110, 8/4.

– Prez. ind.: *eternizez.*

– Din fr. **éterniser.**

ETERNIZÁRE s. f. Acțiunea de a (se) eterniza și rezultatul ei; imortalizare, perpetuare. Cf. eterniza **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Se rapoartă și despre fondul destinat pentru eternizarea memoriei laureatului poet Andrei Mureșanu* (a. 1868). ap. MAIORESCU, CR. I, 202. *Fondul ce se creează pentru eternizarea memoriei lui Pumnul.* EMINESCU, O. IX, 82, cf. ALEXI, W. *În definirea caracterului istoric al fenomenelor va fi, pe această bază, un așa haos, încât istoria se va înăbuși sub cascada faptelor brute, proclamate de contemporanii lor ca istorice și, ca atare cerându-și eternizarea.* PÂRVAN, I. F. 71, cf. 159. *G. M. Fontanin... și G. P. Constantinescu... au luat inițiativa eternizării în bronz a chipurilor acestor apostoli ai școalei.* ARH. OLT. XIII, 469. *Nu un „roman de moravuri bucureștene"... urma a face..., ci acest poem al glorificării și eternizării crailor; operă de transfigurare estetică.* N. MANOLESCU, A. N. III, 96, cf. DN[3], DSR, DEX[2].

– V. **eterniza.**

ETEROCLÍT, -Ă adj. **1.** (În dicționarele din trecut) Care se abate de la regulile gramaticale. V. neregulat **(2)**. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 806[2]/33, PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. 223, FROLLO, V. 212, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

2. (Despre opere literare, artistice, arhitecturale etc.) Care se abate de la regulile stabilite, care este realizat printr-un amestec de stiluri, de genuri diferite. V. compozit. Cf. PROT. – POP., N. D., RESMERIȚĂ, D., CADE. *„Filozofia cuvântului", care, deși nici de o sută de pagini, întrunește un mare număr de autori de cea mai eteroclită formație.* STREINU, P. C. III, 395. *Edificiu eteroclit.* SCRIBAN, D. *În cadrul general al figurilor de stil, se pot observa variații individuale: imaginele, comparațiile sau metaforele pot fi împrumutate uneia sau alteia dintre domeniile sensibilității, universului apropiat sau unor regiuni îndepărtate și eteroclite.* VIANU, A. P. 9, cf. DL, DM 359, DN[2] 358. *O expoziție eteroclită ca limbaj, lipsită de unitate în intenții, poate ilustra în mod convingător o anume etapă din dezvoltarea vieții artistice...?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 26/1. *„Convorbirile critice" se restrâng la discuții cu un singur autor,... ceea ce e foarte bine, pentru că „montajele" realizate în primele două numere erau prea eteroclite și lipsite de un ax critic.* ib. 1972, nr. 9, 25/5, cf. DN[3]. *Un ansamblu heteroclit.* DSR.

3. Care este alcătuit dintr-un amestec de elemente diverse, variate, care conține un amestec de elemente diverse, variate. *Acest amestec de tipuri și nume eteroclite făcu... o impresie adâncă asupra lui.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 127. *Jumătatea din stânga a dulapului... era plină de obiecte eteroclite: dosare, cartoane, cutii, flacoane, lupe.* id. ib. 178. *După lectura marilor poeți, putea fi văzut cercetând... tratate care mai de care mai eteroclite.* STREINU, P. C. II, 126. *Cadrul e de provincie, etnicește, eteroclită.* id. ib. 231. *Între timp, Eminescu își statornicește domiciliul... în casele din*

curtea bisericii Trei Sfetite, unde... mai locuia şi Miron Pompiliu şi,... chiar Slavici, toţi tineri afirmându-se în cercul eteroclit al „Junimii". CĂLINESCU, O. XI, 183, cf. DL, DM 359. *Un public eteroclit impune... o diversitate de repertoriu.* T ianuarie 1969, 79. *Sunt singurii care ştiau româneşte din toată acea clientelă eteroclită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 17/3, cf. M. D. ENC. 441, DEX 297, V. BREBAN, D. G. 443, D. ENC. III, 71, NDN.

4. Ciudat, bizar, neobişnuit. Cf. FROLLO, V. 212. *Aşteptând... O lume mai puţin heteroclită.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 67. *Scoasei iute prosopul meu de drum..., al cărui miros heteroclit eram încredinţat că va covârşi... toate mirezmele acre şi sălbatice ale tuturor fiarelor universului.* HOGAŞ, O. I, 218, cf. RESMERIŢĂ, D., DA II_1, 389. *Gustul experienţelor poetice eteroclite conduce încă, sigur de sine, talentul lui V. Voiculescu.* STREINU, P. C. II, 49. *Gusturi eteroclite.* SCRIBAN, D. *În grupul eteroclit, „Craii de Curtea-Veche" încep să depene firul visărilor lor de esteţi.* VIANU, A. P. 365, cf. DL, DM 359, DN^2 358, M. D. ENC. 441, DEX 397, DN^3, V. BREBAN, D. G. 443, D. ENC. III, 71, NDN.

– Pl.: *eteroclíţi, -te.* – Şi: **heteroclít, -ă** adj.

– Din fr. **hétéroclite,** lat. **heteroclitus, -a, -um.**

ETEROCROMOZÓM s. m. v. **heterocromozom.**

ETERODÍNĂ s. f. v. **heterodină.**

ETERODÓNT, -Ă adj., s. m. v. **heterodont.**

ETERODÓX, -Ă adj., s. m. v. **heterodox.**

ETERODOXÍE s. f. v. **heterodoxie.**

ETEROFÓN, -Ă adj. v. **heterofon.**

ETEROFONÍE s. f. v. **heterofonie.**

ETEROGÉN, -Ă adj. **1.** Diferit prin natura sa; (despre părţi sau elemente ale unui întreg) diferit în ceea ce priveşte originea, proveniența, felul; neasemănător, deosebit, divers, disparat, într-o alcătuire neunitară; (învechit, rar) eterogenic. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, $806^2/45$, VALIAN, V. *Din toată natura, carea ne înconjoară, se apucă şi trag neprecurmat noauă părţi alcătuitoare; şi din acestea heterogene (nepotrivite) părţi se produce prin puterea viieţei un nou omogen (asemenea, potrivit) produpt.* VASICI, M. I, 157/26, cf. CAIET, $65^r/24$, NEGULICI. *Apoi, vorbe multe,... pierdere de timp prin amestecarea de cestiuni secundarie cu principali, multe heterogene.* BARIŢIU, C. VII, 302, cf. STAMATI, D., id. $314^1/33$, $415^2/4$. *Dialectul italian rămâne mai roman, deşi nu mai latin, ca unul ce din capul locului se alcătuia de mai puţine părţi eterogene.* RUSSO, S. 88. *Aseminea mijloace el le-au născocit la 1800, prin înfiinţarea unei coloane alcătuite de un numer de plăci de doue metaluri deosebite (eterogene).* ROM. LIT. $370^1/34$. *Traducând această dramă într-un stil mai potrivit cu civilizaţia veacului nostru – voi a zice, în felul românismului, făr a fi împănată de ziceri eterogene – o dedic d-t[ale].* NEGRUZZI, O. III, 514, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Armata lui Petru cel Şchiop se compunea din trei elemente eterogene, turci, munteni şi secui.* HASDEU, I. V. 90, cf. FROLLO, V. 213, COSTINESCU. *Cuvintele se cade să fie de origine latină,... faţă cu care orce cuvânt de origine heterogenă are în sunetele lui ceva nepotrivit.* MAIORESCU, CR. II, 279. *În intenţiile d-sale stă să mulţumească pretenţia majorităţii radicale şi să elimineze astfel din cabinet elementele eterogene.* EMINESCU, O. XI, 126. *D-sa ştie că toate elementele c-o ambiţie extravagantă de a parveni sânt naturalmente eterogene şi că a le da vânt... înseamnă a înstrăina ţara?* id. ib. XIII, 236. *Limba română, cu toate elementele eterogene, ce este nevoită să încorporeze, rămâne, prin fond, limbă rustică latină, mai curată şi mai avută decât orice dialect romanic.* MACEDONSKI, O. IV, 114. *Cuvintele de origine eterogenă nu mai trebuiesc excluse sistematic din limbă.* id. ib. 122, cf. DDRF. *Ce unitate de acţiune poate rezulta din deliberaţiile unui minister compus din elemente aşa de eterogene* (a. 1859)*?* ap. XENOPOL, I. R. XIII, 33, cf. ENC. ROM. II, 697, BARCIANU, ALEXI, W. *Funcţiile pe cari aceşti diverşi şi eterogeni eroi le-au ocupat, ar fi rămas, desigur, o ficţiune, dacă ei n-ar fi căutat să le puie în valoare.* ANGHEL, PR. 107. *Să se vadă cu ce noţiuni neîndestulătoare lucrează şcoala organică şi cum, adunând la un loc elementele eterogene, ajunge la nişte încheieri surprinzătoare pentru sociologie.* PETICĂ, O. 485. *O a treia presupunere nu poate exista, întrucât nu avem cunoştinţă şi dovezi de un alt element lingvistic eterogen.* GR. S. I, 213, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Am stat totuşi veacuri dezbinaţi sub influenţe felurite ce nu ne-au diferenţiat fundamentul moral, dar ne-au adăugat şi elemente eterogene pe care nu trebuie să le înlăturăm.* LOVINESCU, S. I, 34, cf. VIII, 87, DA II_1, 389. *Adoptă procedeul simbolist al acumulărilor de imagini eterogene, dar convergente ca sens emotiv, refăcând o atmosferă unitară... Mai multe imagini, disparate, dar constituind o atmosferă.* VIANU, A. P. 350. *D. Camil Petrescu îşi defineşte culegerea de articole atât de eterogene ca preocupări, din „Teze şi antiteze", drept „viaţa romanţată a unui deceniu literar".* CONSTANTINESCU, S. IV, 270. *Aş putea spune... ce se găseşte într-un anumit sertar şi câte mărfuri eterogene îl ocupă.* ARGHEZI, S. XIII, 153, cf. XII, 31. *Gaittany avea obiceiul de a organiza mese,... adunând laolaltă indivizii cei mai eterogeni.* CĂLINESCU, B. I. 90. *Diplomaţii jucau tăcuţi bridge pentru că nu puteau să-şi acorde gândurile lor atât de eterogene.* id. S. 406. *Îmi amintesc să fi descoperit..., în întâiu-i volum..., printre foarte numeroase vestigii eterogene, o stăruitoare vână de noblеţe parnasiană.* PERPESSICIUS, M. I, 158. *Viziunea liniei şi mişcarea (ca tensiune şi trăire) sunt stări sufleteşti cu totul eterogene, amândouă sunt însă deopotrivă stări de conştiinţă.* BLAGA, Z. 41. *Elementele eterogene colonizate din diferite regiuni ale Imperiului Roman în regiunile balcano-carpatice.* L. ROM. 1953, nr. 3, 87. *Conflictul slab al romanului încearcă în zadar să sudeze părţile eterogene ale cărţii.* CONTEMP. 1953, nr. 330, 4/6. *Repertoriile muzicale ale lăutarilor orăşeni, împestriţate de tot soiul de elemente eterogene.* ALEXANDRU, I. M. 152. *Alecsandri alcătuieşte din elemente eterogene o compoziţie care reuşeşte să nu fie nici doină de dragoste şi nici de voinicie.* CIOCULESCU, I. C. 115. *Amestecul e, desigur, opera negustorilor, care..., grăbindu-se să-şi investească banii şi aplicându-şi gusturile eterogene, au stricat de multe ori stilul oraşelor.* TUDORAN, O. 253, cf. DL, DM. *Ca şi în cazul obiceiurilor de iarnă, elementele constitutive ale diferitelor manifestări au un caracter eterogen. Ele au migrat de la un obicei la altul..., sfărâmând astfel unitatea acelora din care s-au desprins.* IST. LIT. ROM. I, 29, cf. URSU, T. Ş. 200, DN^2. *Pierde din vedere lipsa de omogenitate a jocului, compilat din mai multe motive eterogene, care n-au format de la început o unitate.* IST. T. I, 85. *Autorul „Crailor" nu se satură să scotocească un oraş straniu prin sedimentările eterogene, prin balcanismul voluptuos, prin aerul crepuscular.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 35, 5/1. *Omonimia lexicală se justifică şi se rezolvă prin sintagme lexicale eterogene.* SCL 1970, 459, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC.

2. Care pune în relaţie elemente diferite prin natura lor; (despre un întreg) alcătuit din părţi diferite în ce priveşte originea, proveniența, felul; care nu are unitate, în care părţile continuă a rămâne distincte. *De la scriitor... să ceară stil, şi zicând stil nu va să zică vorbe innobile şi eterogene cu întregul unei limbi.* HELIADE, O. II, 330. *Într-o seară de toamnă.... împregiurul unei mese,... şedea cinci tineri, carii înfăţoşa adunarea cea mai eterogenă ce-şi poate cineva închipui.* KOGĂLNICEANU, O. I, 96. *La 1857,... găsind acolo o populaţiune eterogenă.* id. ib. IV_1, 116. *Altoaiele eterogene (de deosebite ramure) descrise în cărţile celor vechi precum vie altoită pe nuc..., trandafir altoit pe mirt.* PENESCU, PR. 51/1. *S-a mai*

adaos... casarea vechiei împărțiri politice... și împărțirea țerei întregi numai în 10, iară mai apoi în 11 districte mari, fără niciun respect la amestecul de naționalități heterogene. BARIȚIU, P. A. I, 472, cf. LAZARINI, M. 21/20. *După care pierderi împrumutându-ne cu alte* [cuvinte] *străine eterogenee în locul celor pierdute.* CP 87/26. *Atelajul eterogen.* ALEXANDRESCU, O. I, 311, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. 223. *Împrumuturilor făcute de la străini și de la vecini să știe un popor a le da un caracter de originalitate, care să le distingă de operele eterogene.* ODOBESCU, S. II, 251. *Cultura și literatura la români nu merg defel în acelaș pas, ba sânt eterogene chiar.* EMINESCU, S. P. 15. *Eminescu... a avut nenorocul să lucreze sub o direcțiune... eterogenă față cu ideațiunea poporului nostru,... sub direcțiunea unei școli pesimiste.* CARAGIALE, O. III, 173. *Atât în evoluțiunea organică, cât și în cea socială,... se observă o continuă trecere de la forme mai omogene și mai nedefinite, la altele mai eterogene și mai definite.* REV. CRIT. I, 15. *O generație nouă se ridicase...; vroia să maghierizeze în 10 ani (!) națiile eterogene.* XENOPOL, I. R. XII, 13. *Nu vreau să părăsesc aceasta catedră, fără a face profesie publică de atitudinea științifică și națională ce voi observa în activitatea mea față de popoarele eterogene, pe cari soarta le-a așezat în mijlocul nostru.* AN. IST. NAȚ. I, 17. *Tot ce e orășenesc în Creangă e inferior. Mai întâi pentru că este ceva eterogen concepției și expresiei generale a operei.* IBRĂILEANU, S. 153. *Au pus mâna de la dualism încoace pe toate provinciile eterogene, dizbrăcându-le de drepturile lor.* L. COSTIN, GR. BĂN. 19, cf. CADE. *Găsim în versuri nesiguranță de limbă... și, mai ales, un amestec de eleganță și vulgaritate... „Ambrozie și poșircă" e o asociație eterogenă.* LOVINESCU, C. IV, 18. *Muzica orientală... se găsește risipită în limbajul cântecelor populare sau în puține îmbinări eterogene de imagini muzicale.* IZV. XI, 31. *Această sforțare la noutatea temelor... se remarcă mai ales în romanele de al doilea plan, și din ea rezultă aspectul felurit până la eterogen al totalului creației sale.* STREINU, P. C. II, 187, cf. SCRIBAN, D. *Macedonski își alege termenii săi de comparație... din sfere cu totul eterogene față de aspectele pe care vrea să le sensibilizeze.* VIANU, A. P. 246. *D. Călinescu avea, atunci, o concepție prea eterogenă despre acest gen, în care a voit să cuprindă prea mult.* CONSTANTINESCU, S. II, 214. *Ca substanță și ca tehnică romanul este eterogen.* id. ib. VI, 83. *Acel spirit arhitectonic, singurul în stare să dea unitate și atmosferă tomurilor de poezie, eterogene și arbitrare – prin chiar natura lor.* PERPESSICIUS, M. I, 123, cf. DL, DM. *Cum s-ar putea ști ce este exact „limba" literaturii artistice dacă nu se cunosc în prealabil elementele stilurilor limbii literare...; cum să definim oare ceva eterogen decât stabilind proporția și calitatea amestecului?* L. ROM. 1959, nr. 1, 70. *Folclorul copiilor are un conținut complex și eterogen, deoarece cuprinde piese create în epoci diferite, și unele sunt preluări din folclorul maturilor.* IST. LIT. ROM. I, 181. *O primă piedică în calea alcătuirii prezentei tipologii a păstoritului este caracterul eterogen al lucrărilor apărute asupra acestui subiect.* VUIA, PĂST. 11. *Programele sunt de multe ori eterogene, hibride.* M 1965, nr. 3, 15/2. *Întors din Orient, poetul cunoștea structura eterogenă a Imperiului Otoman, slăbiciunea lui constituțională.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 3, 5/2. *S-a putut remarca din exemple... cât de eterogen este corinticul.* MANOLESCU, A. N. I, 56, cf. III, 99. *Alcătuire eterogenă, incluzând alături de studii de istorie literară, portrete intelectual-morale, micro-eseuri, comentarii teatrale.* ib. 1970, nr. 114, 4/2. *Viziunea eterogenă asupra tematicii publicației se răsfrânge și asupra conținutului.* CONTEMP. 1972, nr. 1 313, 8/1. *De multe ori, între zidurile vechi ale Jilavei... și Gherlei, un eterogen și neașteptat public în zeghe aplaudă piesa aceasta a lui Ionescu.* STEINHARDT, J. 284. *Numai în felul acesta devin explicabile o serie de filiații permanente, paralelisme și concordanțe între zone literare total heterogene, în afara oricăror contaminări și „influențe" posibile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 50, 4/2, cf. M. D. ENC., DEX. *S-ar putea ușor crede că ne aflăm în fața unui volum relativ eterogen.* SCL 1976, 92, cf. DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ (Învechit, astăzi rar) *Gen eterogen* (si substantivat, n.) = gen neutru, v. n e u t r u **(1)**. Cf. CARAGIALE, O. I, 89. *Neutrele au devenit masculine la singular și feminine la plural, au devenit eterogene.* PHILIPPIDE, P. 114. *Limba română cunoaște trei genuri: masculin, feminin și ambigen (sau eterogen).* IORDAN, G. 80, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cu folos și pentru chestiunea eterogenului românesc se poate ceti studiul lui H. Lommel.* DR. IV, 1 056, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DSR. *Substantiv eterogen* = substantiv neutru, v. n e u t r u **(1)**. Cf. COSTINESCU, LM, DDRF, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, D. ENC. *Număr eterogen* = număr mixt, v. m i x t. Cf. CADE.

3. (Chim., Fiz.) Calitate a unui sistem fizico-chimic de a fi constituit din părți cu proprietăți structurale sau funcționale diferite. *Daca se compară corpi de natură deosebită sau eterogeni între dânșii,... atunci volumele egale nu mai au tot aceeaș greutate.* MARIN, F. 42/37. *Se zice în fizică că polii eterogeni (de deosebite feluri) în magnet sânt poli care se iubesc.* BARASCH, M. III, 60/24. *O să se apropie amândouă foile una de alta, fiindcă amândouă sânt acum electrizate de două electricități eterogene.* id. ib. 69/20. *E un fenomen cunoscut că două gazuri eterogene puse în vecinătate unul de altul se amestecă în curând.* EMINESCU, O. XV, 1 167, cf. MINERVA, CADE, LTR, T. V. IONESCU, E. 160, LTR[2]. *Se numește cataliză eterogenă reacția catalitică în care catalizatorul se află în altă fază decât sistemul.* CHIM. AN. CALIT. 71, cf. DTT, DREV.

– Pl.: *eterogeni, -e.* – Și: (învechit, astăzi rar) **heterogén, -ă,** (învechit, rar) **eterogenéu, -ée, eteroghén, -ă** (STAMATI, D.) adj.

– Din fr. **hétérogène,** lat. med. **heterogeneus, -a, -um,** germ. **heterogen,** ngr. ἑτερογενής.

ETEROGENEITÁTE s. f. v. **eterogenitate.**

ETEROGENÉU, -ÉE adj. v. **eterogen.**

ETEROGENÉZĂ s. f. v. **heterogeneză.**

ETEROGÉNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Eterogen **(1)**. *Va ține o luptă statornică pentru ca să gonească din trup umorii acei eteroghenici și stricați, care pricinuiesc boalele.* VEISA, I. 12/5. *Toți porii trupului nu sânt altă decât canaluri... a cărora natură nu slujește decât pentru a deșărta tot ceea ce este în trup eteroghenic și stricăcios.* id. ib. 124/15, cf. 169/21.

– Pl.: *eterogenici, -ce.* – Și: **eteroghénic, -ă** adj.

– Cf. ngr. ἑ τ ε ρ ο γ ε ν ή ς, fr. h é t e r o g è n e.

ETEROGENÍE s. f. v. **heterogenie.**

ETEROGENITÁTE s. f. Însușirea de a fi eterogen **(1, 2)**; diversitate, lipsă de unitate, dispersare. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 806[2]/47, NEGULICI, STAMATI, D., id. V. 415[2]/5, FROLLO, V. 212, COSTINESCU. *Cu cât ființele organice fac progres, cu atât se mărește diviziunea muncei între celulele ce constituiesc indivizii organici; și cu aceștia capătă mai multă eterogeneitate și mai multă coheziune.* CONTA, O. F. 327. *Cât privește diferința între cunoștința filozofică și cea matematică, ele arată o eterogeneitate foarte mare.* EMINESCU, O. XIV, 439. *Există o atât de mare eterogenitate în sânul societăților, încât... nu întâlnim zece indivizi la care să se vadă uniformitate la chipul lor... de a simți.* REV. CRIT. I, 149, cf. BARCIANU, 243, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nemulțumirea... nu crește proporțional cu distanța și eterogeneitatea, ci cu apropierea și omogeneitatea.* LOVINESCU, C. V, 79. *Poezia rezultă dintr-o eterogenitate sau, cel puțin, dintr-o stare ambiguă, care se manifestă ca atare.* STREINU, P. C. I, 92, cf. SCRIBAN, D. *Cu toată eterogenitatea ideologiei eminesciene, cu tot substratul ei afectiv..., d. Dima găsește ca o noutate... „că a încercat o adaptare*

originală a idealismului hegelian la concepția teologică a istoriei". CONSTANTINESCU, S. II, 450. *Dostoievski... ne-a arătat în viața sufletească a eroilor săi această eterogeneitate a elementelor care compun conștiința omenească.* RALEA, S. T. I, 96. *Cartea e acum criticată mai ales pentru cusururi de construcție (acțiune deslânată, eterogeneitate de planuri etc.).* V. ROM. 1960, 104/1, cf. DN[2]. *La toate nivelele, Ismail e o făptură cu desăvârșire contradictorie. Dar eterogenitatea nu e singurul lucru frapant.* N. MANOLESCU, A. N. III, 17, cf. SFC VI, 61. *Este evidentă... eterogeneitatea neobișnuită a spațiului geografic, pe care acest prozator are ambiția să îl compună.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 10/4, cf. DEX, DN[3], NDN.

– Și: **eterogeneitáte,** (rar) **heterogenitáte** (DN[2], DN[3], NDN) s. f.

– Din lat. med. **heterogenitas, -atis, heterogeneitas, -atis,** fr. **Hétérogénéité.** Cf. germ. H e t e r o g e n (e) i t ă t.

ETEROGHÉN, -Ă adj. v. **eterogen.**

ETEROGHÉNIC, -Ă adj. v. **eterogenic.**

ETEROGRÉFĂ s. f. v. **heterografă.**

ETEROINFÉCȚIE s. f. v. **heteroinfecție.**

ETEROMÁN, -Ă s. m. și f. Toxicoman care se droghează cu eter[1] etilic. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DN[2], FORM. CUV. I, 140, DEX, DN[3], NDN.

– Pl.: *eteromani, -e.*

– Din fr. **éthéromane.**

ETEROMANÍE s. f. Formă de toxicomanie constând din consumarea (inhalare, injectare etc.) repetată a unor cantități crescânde de eter[1] etilic, în scopul obținerii unei stări de excitație psihică. Cf. CADE, DER, DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pl.: *eteromanii.*

– Din fr. **éthéromanie.**

ETEROMÉTRIC, -Ă adj. (Despre versuri) Care are măsuri diferite; (despre strofe) care admite două sau mai multe versuri de măsuri diferite. *Un capitol despre poezia populară... pune în valoare, alături de structurile monometrice și izosilabice, formele heterometrice și asilabice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 9, 11/2, cf. DN[3], NDN.

– Pl.: *eterometrici, -ce.* – Și: **heterométric, -ă** adj.

– Din fr. **hétérométrique.**

ETEROMÓRF, -Ă adj. v. **heteromorf.**

ETERONÍM, -Ă adj. v. **heteronim.**

ETERONIMÍE s. f. v. **heteronimie.**

ETERONÓM, -Ă adj., m. v. **heteronom.**

ETERONOMÍE s. f. v. **heteronomie.**

ETEROPROTEÍDĂ s. f. v. **heteroproteidă.**

ETERÓS, -OÁSĂ adj. (Chim.; învechit, rar) Eteric (4). *Acetatul de etil se prepară distilând un amestec de alcool, de acetat de sodiu și acid sulfuric. El este un lichid incolor, cu un miros eteros, foarte plăcut.* PONI, CH. 304.

– Pl.: *eteroși, -oase.*

– **Eter**[1] + suf. *-os.*

ETEROSFÉRĂ s. f. v. **heterosferă.**

ETEROSUGÉSTIE s. f. v. **heterosugestie.**

ETEROTHALÍS s. m. (Jur.; grecism învechit, rar) Nume dat fiecăruia dintre frații născuți din același tată și din mame diferite. *Iară de nu va avea frate de un tată și de o mamă, și va avea alt frate care va fi de un tată și două mumâni, atunci îl moșteneaște frate-său carele să cheamă eterothalis (și eterothalis să cheamă când sânt doi frați de un tată și de două mumâni).* ÎNDR. LEG., ap. MURNU, GR. 23, cf. GALDI, M. PHAN. 38, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 353.

– Din ngr. **ἑτεροθαλής.**

ETEROTÍP, -Ă adj. v. **heterotip.**

ETEROTRÓF, -Ă adj. v. **heterotrof.**

ETEROTROFÍE s. f. v. **heterotrofie.**

ETEROZIGÓT, -Ă adj., s. m. v. **heterozigot.**

ETEZIÁNE adj. v. **eteziene.**

ETEZIÉNE adj. (În sintagma) *Vânturi eteziene* = vânturi care suflă vara, în fiecare an, de la nord la sud, în Mediterana Orientală, în timpul caniculei. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623[1]/25. *Taie cetatea în două strade principale, ca să poată priimi dulcea suflare a vânturilor etesiane.* BARONZI, I. L. I, 153/4, cf. 198/22, ENC. ROM. *Acestea sunt vestitele vânturi etesiene (= anuale) ale grecilor, pe cari ei le foloseau spre a pluti spre Egipt.* MEHEDINȚI, G. F. 89, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Vânturile etesiene sunt asemănătoare musonilor și se datoresc diferenței de temperatură dintre mare și uscat.* LTR[2] XVIII, 551.

– Scris și: (după fr.) *etesiene.* – Și: (învechit) **eteziáne** (scris și *etesiane*) adj.

– Din fr. [vents] **étésiens.**

ETIÁJ s. n. Nivel convențional de referință al unui curs de apă, stabilit pe baza nivelurilor minime anuale pe o perioadă îndelungată de timp și în raport cu care se măsoară cotele apelor. Cf. ALEXI, W. *Peștii – și în special crapul –... se duc mai cu seamă spre bălțile Somovei sau spre bălțile Basarabiei cari, deși sunt bălți adânci cu nivelul fundului sub etiajul Dunărei, au totuș împrejurul lor și suprafețe întinse de teren inundabil.* ANTIPA, P. 618, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Se fac hărți zilnice, pe care se notează etiajul Dunării și a râurilor mai însemnate.* MINERVA, cf. CADE, ABC MAR. *E de mare importanță cunoașterea etiajului unui curs de apă folosit pentru irigarea terenurilor învecinate.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D., LTR. *Prin etiaj se înțelege nivelul minim al apelor (calculat pe o perioadă de 10 ani).* GHELASE, U. P. II, 168, cf. LTR[2], DP. *Etiajul sau nivelul 0 constituie nivelul convențional de referință față de care se măsoară nivelurile (cotele apelor) și se întocmesc planurile de amenajare hidrotehnică.* DER, cf. DN[2], DTT, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *-ți-aj.* – Pl.: *etiaje* și (rar) *etiajuri* (SCRIBAN, D.).

– Din fr. **étiage.**

ÉTIC, -Ă subst., adj. **I. 1.** S. f. Știință care se ocupă, din perspectiva principiilor morale, cu studiul teoretic al valorilor și condiției umane și cu rolul lor în viața socială. *Laertie... și Bocatie... spun că au fost obiceaiu la filosofii Athinei ca niceunui filosof nu să cădea a învăța în școală până n-ar fi arătat întâi*

dovadă întru învățăturile fizicăi și ethichii. N. COSTIN, C. 522. *Numai ithicăi, adecă învățăturii obiceinice, temeiul și sfârșitul iaste.* CANTEMIR, O. C. IV, 243, cf. 60, 106. *Itica ori învățătura de bunele obiceiuri.* AMFILOHIE, G. F. 7[r]/4. *Ethica, în carea se arată calea cum putem să ascultăm de cele ce să poruncesc în legi.* MICU, L. 18/4, cf. DRLU. *Etica au învățătura năravurilor.* MUMULEANU, C. 168/22. *Practica iarăși arătând calea spre cel bun învață sau în neam ce este bun, sau în feliu ce e drept, cinstit, frumos, sau de trebuință. Și la cel bun în neam să îndeletnicește ithica, adecă filosofia moralnică.* POTECA, F. 4/20, cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623[2]/4, NEGULICI, STAMATI, D., id. V. 275[2]/6. *Într-adevăr acest gust pentru sâmțiri estraordinare însemnează o decadință a adevăratului simț estetic, dar din punctul de vedere al eticei (moralei).* BARASCH, M. III, 107/25, cf. POLIZU, ANTONESCU, D., FROLLO, V. 213, COSTINESCU, LM. *Confuzia... în politică, în educația tinerimii, în etică, în relațiile sociale, provine din starea înapoiată, în care se află încă toate științele numite „biologice", îndeosebi psichologia.* MAIORESCU, CR. II, 131. *Logica, fiind o știință, este... o cercetare a adevărului; prin chiar aceasta ea contribuie indirect la unul din scopurile principale ale orcărei etice și pedagogii: la respectul adevărului.* id. L. 162. *Cultura e privită ca un izvor deosebit al moralității..., totodată însă ea cere multe în privirea împlinirei chemării noastre omenești cari sânt străine sau indiferente pentru etica și religiozitatea pură.* EMINESCU, O. XIV, 916, cf. DDRF. *Cad în o mare greșală metodologică... aceia cari scot cu totul din pedagogie chestia scopului educației, o dau pe seama altor științe, etica sau teologia, ca s-o cerceteze.* ARHIVA, X, 95, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Etica și metafizica sunt de mii de ani într-o violent-agitată devenire, tocmai din cauza nesiguranței cunoștințelor noastre asupra lumii și vieții.* PÂRVAN, I. F. 105, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D. *Schiller ne apare ca un gânditor kantian, ca unul din acei care dezvoltă în consecințe noi, interesante pentru etică și estetică, pozițiile kantismului.* VIANU, L. U. 349. *Între punctele sale de plecare se găsesc astfel definiții foarte precise, aproape kantiene, despre „morală" și „etică".* BLAGA, Z. 283. *Practicile care exaltă forța și libera ei desfășurare sunt de domeniul politicii. Nietzsche confundă între ele politica și etica.* RALEA, S. T. II, 269, cf. DL, DM, DER, URSU, Î. L. I, 137, II, 262, DN[2]. *Edmund Wilson confirmă teza lui Gide despre simbolism, care s-ar fi constituit prin respingerea vieții în numele artei și n-ar fi propus niciodată o etică, ci numai o estetică.* N. MANOLESCU, A. N. III, 106. *Cred că de la... absolutizarea acestor adevăruri a pornit ceea ce se cheamă în mod curent filozofia limbajului, tendință cu manifestări extrem de variate în domenii dintre cele mai diferite, pornind de la logică și teoria matematicii și sfârșind cu lingvistica,... psihanaliza, etica și estetica.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 85, 5/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. Î. LAT. – ROM. 181, D. ENC., NDN. ♦ Obiect de învățământ care se ocupă cu studiul eticii **(I 1)**; lucrare care tratează principiile de bază ale eticii. *Ce jiganiia spurcată, încă demult în școala Camilopardalului ithica ascultând.* CANTEMIR, O. C. IV, 173. *De dimineață să ezamenuiască cineva pe tineri din relighie, din etică (sau învățătura bunelor năravuri).* CARTE TREB. II, 312/10. *Eticele lui Aristot.* COSTINESCU. *Scrieri:... etica... în 10 cărți; politica în 8 cărți.* ENC. ROM. I, 260. *Se mai afla deschisă... o etică a lui Spinoza, recitită în doze prudente.* VINEA, L. I, 51. *Nu vom susține niciodată că o carte de poezii se va substitui unui manual de etică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 4/4. *Scrie un tratat de filozofie, etică, politică fără egal în literatura sud-est europeană a timpului.* ib. 1971, nr. 119, 13/1.

2. Concepție etică **(II 1)** proprie unui filozof, unui scriitor etc. *Trecând la epoca berlineză, de înrâurire a eticei schopenhauriene.* CONSTANTINESCU, S. II, 554. *Etica eminesciană este o formă a absolutului metafizic.* id. ib. VI, 179. *Etica lui Shakespeare rămâne astfel pur imanentistă.* VIANU, L. U. 89. *Desigur că și etica și estetica lui Kant nu mai sunt ale noastre.* id. P. 162. *Aceste considerații rămân străine eticii kantiene.* RALEA, S. T. II, 253. *În subtextul acestei poezii... plutește triumfător sentimentul obiectiv, lipsit de orice ostentație, al datoriei împlinite, întrupat într-o strofă puternică, revelatore pentru etica lui Alecsandri.* IST. LIT. ROM. II, 470. *Ceea ce contează în etica lui Dostoievski... nu* [este] *practicarea unei virtuți cuminți, egale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 32, 19/3.

3. Ansamblul normelor de conduită morală. V. m o r a l ă **(1)**. *Așijderea ithica nu altor fapte, fără numai ceiia carea cu socoteală și cu înțelegere iaste, slujește.* CANTEMIR, O. C. IV, 244. *Să venim iarăș la prochimen. Ethica în Curan, întru care să coprindu faptele cele bine plăcute iaste a ținea cu slobozenie patru soții după lege.* VĂCĂRESCUL, IST.[2] 10. *Câți învață pe tineri... cu care mijloc să dobândească bunătatea și bunele fapte, aceștia cu atât mai mult folosesc pe ascultători, că aceia îi îndemnează numai la ritorică, iar aceștia ne îndreptează și ithica.* GOLESCU, S. 277. *Chinezul... va privi cu un simțământ de superioritate religia creștină, ce i se va părea o palidă exegeză... a eticei Vedelor.* EMINESCU, O. IX, 165. *Avem, așadar, astăzi, o armată de muncitori ai condeiului, adevărați declasați sociali, cu mai mult talent și hărnicie, dar cu mai puțină zăbavă și etică.* LOVINESCU, C. IV, 6. *Horațiu nu reprezintă numai o estetică, ci și o etică.* id. ib. X, 160. *Etica ce se organizează în astfel de condiții nu va fi așadar o încercare filosofică de a lămuri cauzele și condițiile vieții morale.* VIANU, A. P. 164. *Etica societății sclavagiste nu îngăduia prețuirea muncii și, prin urmare, nici a meșteșugarilor.* id. P. 20. *Am cita tot ce se referă la acest ciclu, în care o supremă etică a vieții simple, domestice se-mbracă într-o expresie poetică de mare strălucire.* CONSTANTINESCU, S. I, 102, cf. II, 561. *Erau... în fond filozofi întemeiați pe speculațiune în scopul de a ajunge la o teorie generală asupra universului..., din care tindeau să derive un sistem practic omogen: o etică, o estetică, o politică.* CĂLINESCU, O. XI, 203. *Angajarea insului într-o alcătuire colectiv-spirituală, organizarea lăuntrică a sufletului printr-o credință impersonală, etica anonimatului – definesc deopotrivă nevoile adânci ale acestei vremi.* BLAGA, Z. 78. *Omenirea a văzut totdeauna în puritate cel mai înalt grad de etică.* RALEA, S. T. I, 56, cf. DL, DM, DN[2]. *Ardeleanul e... înclinat spre fundamental, spre general. Are vocația eticii și crede în legea firii care pedepsește orice abatere de la ea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 9, 8/3. *Critica nu-i o știință. Ea trebuie să aibă, firește, metodă, rigoare, etică, dar de o știință precisă nu poate fi vorba.* L 1972, nr. 527, 7/3, cf. M. D. ENC. *Iubirea are o etică și o estetică, este o formă de cunoaștere și un mod de a fi.* SIMION, S. R. III, 99, cf. DEX, DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ (Urmat de determinări care precizează felul, natura, domeniul) *La această istorie ce scriu în limba rumânească amu găsit cu cale a da idee... și dă legea moamethană cititorilor, pântru ca să aibă oareșcare știre dă ethica credinții.* VĂCĂRESCUL, IST.[2] 11, cf. 15. *Interesele reciproce creează un fel de regulamentare consuetudinară, care e prima formă a eticei sociale pe baze pragmatiste.* PÂRVAN, I. F. 111. *Morala ce se poate înfiripa din „Cugetări" marchează cele mai multe contraste față de etica religioasă.* VIANU, A. P. 165. *Dante este... un poet medieval prin sistemul valorificărilor sale morale, împrumutat eticii teologice.* id. L. U. 14, cf. 55. *D. V. Voiculescu și-a întovărășit de îngeri frământarea sa mai mult de etică religioasă decât propriu-zis atitudine mistică.* CONSTANTINESCU, S. I, 333. *Creștinismul ar fi voința de putere a celor slabi, cari se aliază ca să submineze pe cei tari, inoculând acestora etica umilinții.* BLAGA, Z. 191. *Bunătatea și mila... formează baza pe care se sprijină toată etica creștină.* RALEA, S. T. II, 236. *Etica antică face o distincție esențială între viața practică, activă, și cea teoretică și contemplativă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 4/2. ♦ (Învechit; în forma *itichi*) Calitate morală, virtute **(3)**. *Bravo, bei-mu; mă bucur că ești plin de itichi!*

FILIMON, O. I, 167. *Eşti un nerecunoscător, un adiafor, fără ithiki.* ALECSANDRI, O. VI, 209.

II. 1. Adj. Care este în conformitate cu principiile sau regulile eticii **(I 1, 3)**, care ține de etică, privitor la etică; (învechit) eticesc. V. m o r a l [2] **(I 1)**. *Aşijderea, unii în gramatică, iară alţii în poetică, unii în loghică, iară alţii în ritorică, unii în cea ithică, iară alţii în cea fizică filosofie mai isteţi... după a firii orânduială au ieşit.* CANTEMIR, O. C. IV, 91. *Deci... în pravila turcească, ce iaste alcătuită după coprinderea Curanului nu sânt fetfale numai pântru pricinile ethice ale faptelor omeneşti.* VĂCĂRESCUL, IST.[2] 15, cf. DRLU. *Aşa face mintea şi idei slobode (libere) şi arhetipe, precum cele mathimatice şi ithice.* POTECA, F. 58/20, cf. NEGULICI, STAMATI, V. 275[2]/7, LM. *Tocmai partea cea mai importantă a discuţiilor ştiinţifice, etice, estetice ar fi de-a dreptul imposibilă, dacă limbagiul ar fi osândit să se restrângă în cercul „cuvintelor noastre" de rând.* MAIORESCU, CR. II, 367. *Studiai cu luare-aminte caracterele fizice şi etice ale celor mai obicinuite subiecte însufleţite de vânătoare.* ODOBESCU, S. III, 3. *Doctrinele răposatului Simeon Bărnuţ... au drept izvor o adunare eclectică de principii din dreptul roman şi din doctrinele etice ale filozofiei germane.* EMINESCU, O. XI, 265, cf. 415. *Cele mai grave chestiuni, politice, etice, estetice etc. îl lasă indiferent.* CARAGIALE, O. VII, 45, cf. ENC. ROM. II, 338, BARCIANU, ALEXI, W. *Un condei oţelit în atâtea nobile străduinţi pentru însănătoşirea moravurilor şi pentru frumuseţea etică a vieţii publice româneşti – îl pregătise de mult pentru rolul de factor al conştiinţii naţionale.* ap. LOVINESCU, C. V, 163. *Orice creaţie omenească, la baza căreia stă o raţiune superioară etică, estetică ori metafizică, devine un adevărat simbol raţional perpetuu valabil.* PÂRVAN, I. F. 103. *Acum, odată cu apariţia romantismului ca mişcare de idei filozofice, etice şi literare, poeţii constată şi afirmă... că inima naturii bate odată cu inima omului.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 162, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U:, CADE. *Prezenţa sa... se reducea la oficierea cultului vechilor valori junimiste, în latura lor etică şi naţionalistă.* LOVINESCU, S. VIII, 46. *Opera d-lui Ţuculescu... din punct de vedere etic merită toată lauda.* CONV. LIT. LXVII, 478. *Lecţiile sale au avut totdeauna o înaltă valoare ştiinţifică şi etică.* D. GUSTI, P. A. 86, cf. SCRIBAN, D. *Marile creaţiuni geniale „respiră de obicei o înălţime etică egală".* ARH. OLT. XIX, 257. *Nucleul însuşi al dezbaterii etice din roman se află în prelegerile lui, referitoare la sensul moral al feminismului.* CONSTANTINESCU, S. III, 45, cf. II, 18. *Spiritul hegelian are un caracter practic, esenţa lui fiind moralitatea, comunitatea etică.* CĂLINESCU, O. XIII, 77. *Din punct de vedere etic, constatăm în literatura „marială" o profundă deosebire de mentalitate faţă de veacul nostru incredul.* id. ib. XVI, 163. *S-ar putea crede, amintind această lume de preoţi, că literatura lui Ion Agârbiceanu are tinctură etică.* PERPESSICIUS, M. I, 213. *Aşadar, frumuseţea întruchipării omeneşti ca şi a artei, au o temelie etică.* VIANU, L. R. 460. *Sunt germanii „individualişti" în ceea ce priveşte valorile etice, fiindcă în fond ar fi lipsiţi de individualitate?* BLAGA, Z. 185. *Casa săsească... are la temelie mai mult o concepţie etică decât estetică despre rosturile vieţii.* id. ib. 320. *Majoritatea sistemelor etice s-au ocupat să descopere „esenţa" fenomenului moral, arătând ce elemente intră în competenţa lui şi care e mecanismul său.* RALEA, S. T. II, 263. *La valorile poetice ale cronicii lui Neculce, în partea ei originală un adevărat memorial, se adaugă cele etice.* CIOCULESCU, I. C. 26, cf. DL, DM. *Povestea populară românească, în toate înfăţişările ei, este un produs cultural cu o mare valoare etică şi estetică.* IST. LIT. ROM. I, 90, cf. URSU, Î. L. II, 262, DN[2]. *Reflecţia în romanul clasic e numai de natură morală: o distanţă etică între autor şi personajele sale, între divinitatea invulnerabilă şi creaturile ei supuse greşelii.* N. MANOLESCU, A. N. I, 34. *Pentru Ibrăileanu este caracteristică intenţia de a face critică completă, întreprinzând investigaţii din mai multe unghiuri: estetic, etic, social etc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 29/2. *Mi-a vorbit nemaipomenit de frumos despre marele poet V. Voiculescu, dar şi mai marele om de înaltă ţinută etică.* ib. 1970, nr. 114, 7/2. *Camaraderia... presupune un mare progres moral, e o subtilitate psihică şi etică.* STEINHARDT, J. 220, cf. M. D. ENC. *Neliniştea, suferinţa lui M. Ciobanu sunt de natură etică.* SIMION, S. R. III, 338, cf. DEX, DN[3]. *Disprețul lui Platon e întemeiat doar din punctul lui de vedere dialectic şi etic.* PALEOLOGU, S. L. 200, cf. DSR. *Statutul etic al criticului e o condiţie „sine qua non" a celui estetic.* GRIGURCU, C. R. 6, cf. DREV, V. BREBAN, D. G., D. Î. LAT. – ROM. 181, D. ENC., NDN. ◊ (Adverbial) *Istoria are a însemna cu răceală şi perfectă indiferenţă toate aceste deveniri ale vieţii ideilor,... ferindu-se de a le valora etic ori estetic.* PÂRVAN, I. F. 119. ◊ *Dativ etic* v. d a t i v **(1)**.

2. S. n. (De obicei art.) Categorie etică **(II 1)** prin care se desemnează ansamblul valorilor studiate de etică **(I 1)**; domeniul eticii. *Fizionomia e aşa de puţin certitudine naturală că în ea se pare încorporat mai mult caracterul, aşadar eticul.* EMINESCU, O. XIV, 255. *Eticul, esteticul, metafizicul absolut, care, ritmic, nu-s decât forme relative ale spiritualului în continuă luptă şi devenire.* PÂRVAN, I. F. 116. *Prin disocierea esteticului de etic şi de etnic, modernismul... nu putea decât să înăsprească şi mai mult rezistenţa sămănătorismului şi a poporanismului altoite pe această confuzie.* LOVINESCU, S. IV, 549. *În practica sa, critica sămănătoristă a confundat din nou etnicul şi eticul cu esteticul, pe care T. Maiorescu reuşise să le disocieze.* id. ib. VIII, 134. *Poezia este pentru sine o purificare a omului, un catharsis al pasiunii prin beatitudine edenică; etic şi poetic se identifică în această romantică supraînălţare a conştiinţei.* CONSTANTINESCU, S. I, 169. *Critica sămănătoristă aplica în domeniul producerilor literare ideologia sămănătoristă care topise în aliajul aceluiaş inel de logodnă, cu destinele neamului: eticul, etnicul şi esteticul.* PERPESSICIUS, M. I, 365. *Nu eticul ori aptitudinea pentru tragic lipseau eroilor lui Slavici.* N. MANOLESCU, A. N. I, 122. *Socotim că procedând astfel ne supunem la obiect, în sensul implicării categoriei eticului, în decursul interpretării lui, într-un context literar-artistic obligatoriu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 155, 8/4.

– Scris şi: *ethic.* – Pl.: *etici, -ce.* – Gen.-dat.: **(I)** *eticii* şi (rar) *eticei*, (învechit) *etichii*. – Şi: (învechit) **ític, -ă** (scris şi *ithic*) s. f., adj., **itichí** (scris şi *ithiki*) s. f.

– Din lat. **ethica, ethicus, -a, -um,** ngr. **ἠθική, ἠθικός,** fr. **éthique,** germ. **Ethik, ethisch.**

ETICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Etic **(II 1)**. *Pre Liliac faţă chemând, Moimâţa (carea precum în pravile ethiceşti ştiinţă să fie având dzisese), ca cum advocatul Liliacului s-ar fi făcut..., a mateologhisi au început.* CANTEMIR, O. C. IV, 138. *În sine strălumineadză, carile, preste cele fireşti hotară rădicându-l, la cele metafiziceşti, ithiceşti şi theologhiceşti cunoştinţe îl povăţuiaşte.* id. ib. 244. *Rămâne încă şi o altă mijlocire spre îndreptarea sufletelor celor înrăutăţite, adecă prin învăţăturile şi poroncile legii şi a filosofiei cei iticeşti (ceaia ce învaţă pentru petrecerea oamenilor cea după cuviinţă).* LEG. COND. 30/12, cf. 65/11. *Istorie ithicească şi interesătoare, care s-au tălmăcit di pe limba franţuzească în cea moldovinească* (a. 1786). CAT. MAN. I, 85. *Adevărul altul iaste, care să zice metafizicesc, altul, care să zice ethicesc sau moralicesc.* MICU, în ŞA I, 374. *Să deprindea întru toate învăţăturile iticeşti, procetea neîncetat poruncile legii.* BELDIMAN, N. P. I, 5/19. *Iar de filosofia moralnică mai puţin s-au apucat..., dar însă, fiindcă pusese oarecare începături de patimile sufletului, pre dânsele după aceasta ascultătorii lui au zidit şi iticeasca sistimă.* POTECA, F. 50/28. *Despre iticeştele haracteruri.* ÎNV. ŞT. 92/1, cf. 100/9. *Ghelert, iticesc dascăl al ghermanilor şi, daca voiu zice Socrat al ghermanilor, nu greşesc.* BUZNEA, C. 21/20, cf. URSU, Î. L. I, 137, 138, II, 262, L. ROM. 1964, nr. 5, 6, D. Î. LAT. – ROM. 181.

– Scris şi: *ethicesc.* – Pl.: *eticeşti.* – Şi: **iticésc, -eáscă** (scris şi *ithicesc*) adj.

– Cf. lat. ethicus, -a, -um, ngr. ἠθικός, germ. ethisch.

ETICÉŞTE adv. (Învechit, astăzi rar) Din punct de vedere etic **(II 1)**. *Din cele înainte pomenite a culege putem, ca oricare zidire ithiceşte din-ceputul lucrului socoteala sfârşitului ar avea, aceaia Ziditoriului său cu partea înţelegirii să să asemene.* CANTEMIR, O. C. IV, 245. *Poprirea a unii mulţimi de fapte iticeşte neosebite nu iaste o poprire a greşalelor ce... iaste o naştere de alte greşale noao.* LEG. COND. 101/11. *Drept şi datorie sânt aşa de naturale şi aşa de sine înţelese, încât ele sânt egale cu nimica, sânt etice[şte] imposibile.* EMINESCU, S. P. 3. *E şi mai aptă intelectualiceşte şi eticeşte să exercite funcţiile publice.* CĂLINESCU, O. XIII, 180.

– Şi: (învechit) **iticéşte** (scris şi *ithiceşte*) adv.

– **Etic** + suf. *-eşte.*

ETICHÉT s. n. v. **etichetă.**

ETICHETÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică un obiect) A aplica o etichetă **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 624[1]/14, COSTINESCU, ALEXI, W., CADE, BUL. FIL. III, 185. *Vasile C. Ionescu... n-a etichetat mărfurile şi a vândut cartofi cu preţ de speculă.* CURENTUL, 28 XI, 1940, 4, cf. NOM. MIN. I, 347, 473, DL, DM, CIORĂNESCU; D. ET. 3 211, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. *Sunt obligaţi... să eticheteze produsele pentru a se cunoaşte locul de proveniență al acestora.* RL 2008, nr. 5 419, 8/5. ◊ Refl. pas. *Produsele textile se etichetează şi se caracterizează în limba română.* ib. 2007, nr. 5 314, 9/2.

2. A atribui o calitate; a califica, a categorisi într-un anumit fel. *În inima de pergament a acestui erudit nu răsuna nimic din marea, veşnica lume vie; ochii săi reci vedeau numai litere şi forme, iar nu idei şi sentimente... Trecutul îl eticheta, pentru prezent n-avea nici un interes, – iar viitorul nu putea să-l vadă.* IORGA, L. I, 92. *A fost o perioadă de militantism critic, în care a eticheta un scriitor drept semănătorist echivala cu o stigmatizare.* CONSTANTINESCU, S. II, 194, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 3 211. *Secretarul lui Brâncoveanu, italianul del Chiaro, asistând la un astfel de spectacol, îl etichetează drept „mascherata troppo scandalosa".* IST. LIT. ROM. I, 70, cf. DN[2]. *Nu de evazivitate şi de toleranţă poate fi etichetată această analiză, ci de frontalitate şi de spirit critic acut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 15/2. *O stare de spirit pe care observatorii societăţii au integrat-o sau au asimilat-o unei mişcări şi au etichetat-o printr-un cuvânt cu care ea se alinta: „hippy".* CINEMA, 1972, nr. 1, 29/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. (Absol.) *S-au extaziat, au hulit, au etichetat, au categorisit, n-au găsit însă cu cale să întreprindă lucrările de pietate asupra marilor noştri artişti morţi.* SADOVEANU, O. XIX, 416. ◊ Refl. pas. *Critica e considerată numai într-una din funcţiile ei, analitică, disociativă...; prin reminiscenţe de şcoală, ea este confundată cu stilistica, cu studiul genurilor literare,... aşa cum se predă de altfel în şcoli, în chipul cel mai rebarbativ, etichetându-se metaforele, tonalităţile sensibilităţilor, figurile stilistice.* LOVINESCU, S. I, 511.

– Prez. ind.: *etichetez.*

– Din fr. **étiqueter.**

ETICHETÁRE s. f. Acţiunea de a eticheta şi rezultatul ei.

1. Aplicare a unei etichete **(1)** pe un obiect. Cf. eticheta **(1)**. *Acest material mi s-a transmis... la Cluj, la Muzeul Botanic de la Universitate, pentru determinare şi etichetarea lui.* ARH. OLT. X, 196. *Etichetarea şi ambalarea... trebuie să fie făcută cu multă atenţie.* GEOLOGIA, 121, cf. M. D. ENC., 341, DEX, DN[3], NDN 552. *Au mai fost constatate abateri privind etichetarea produselor şi afişarea preţurilor.* RL 2008, nr. 5 514, 13/6.

2. Atribuire a unei calităţi; calificare, categorisire. Cf. eticheta **(2)**. *Etichetarea cu ajutorul concepţiei etice ori estetice... a aşa-zisului „spirit" – ca „rău" şi „bine", „urât" ori „frumos"... e încă una din multele confuzii.* PÂRVAN, I. F. 116. *Etichetarea „originalităţilor" sau a figurilor poetice e o anexă inferioară a criticei.* LOVINESCU, S. I, 162. *Ar trebui revizuită etichetarea de romancier exclusiv al ţărănimii.* STREINU, P. C. II, 184. *Problematica romanului nu se poate reduce numai la o didactică etichetare pe categorii.* CONSTANTINESCU, S. V, 310. *Aceste etichetări se alterează, termenii adeseori se inversează şi în curând opoziţia celor doi eroi se dovedeşte a fi falsă.* LL I, 127. *Luarea de atitudine faţă de un cuvânt, şi în special etichetarea lui drept inovaţie lexicală, creaţie personală etc. impune un îndelung efort.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 76, 29/2. *Etichetarea de „poet dificil", „scriitor dificil" însoţeşte adesea... numele unor personalităţi excepţionale ale literaturii noastre.* ib. 1971, nr. 119, 31/1. *Rareori poţi prevedea care dintre scriitorii de astăzi vor fi marii noştri clasici de mâine. Să nu ne grăbim deci să dăm etichetări, să emitem aprecieri exagerate.* ib. 1972, nr. 13, 1/3, cf. DSR.

– Pl.: *etichetări.*

– V. **eticheta.**

ETICHETĂT, -Ă adj. **1.** (Despre obiecte) Prevăzut cu o etichetă **(1)**. *Materiale brute, clasificate, etichetate şi înmagazinate metodic.* PÂRVAN, I. F. 40. *Micile uşi... se desfac brusc ca nişte aripi de lemn, lăsând să se vadă înăuntru... o serie de borcane, roşii, galbene, roze, toate etichetate.* CAMIL PETRESCU, P. 67. *Trebuie scos din cutia etichetată şi lăsat liber.* SADOVEANU, O. XIX, 430. *O damigeană... etichetată bombastic.* ARGHEZI, S. XIII, 69. *Semințele florilor uscate... le colecta în borcane de medicamente etichetate.* CĂLINESCU, B. I. 140. *Pe măsuţa de lângă divanul ei se aflau rânduri-rânduri de sticluţe şi fiole multicolore,... etichetate.* VINEA, L. I, 208, cf. DL, DM. *Se eliberează la farmacie... în sticle etichetate.* ABC SĂN. 203, cf. M. D. ENC. 341, DEX.

2. Fig. Căruia i se atribuie o calitate; calificat, categorisit într-un anumit fel. *S-ar alcătui un fel de dicţionar critic în care am găsi scriitorii etichetaţi, într-o serie de formule sterpe, uscate.* CONSTANTINESCU, S. IV, 539. *Etichetaţi în felul acesta, scriitorii îşi văd vămuite bună parte din însuşiri, reduşi la cât poate să încapă, fie şi în imagină negativă, înlăuntrul formulei.* PERPESSICIUS, M. II, 354, cf. DL, DM. *Aceşti tineri scriitori, etichetaţi sub numele comun de „tineri furioşi", erau foarte diferiţi unul de altul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 20/2. ◊ (Substantivat) *Două articole recente... pun problema scrierii numelui celui etichetat restrictiv „poetul florilor".* ib. 1972, nr. 10, 25/2.

– Pl.: *etichetaţi, -te.*

– V. **eticheta.**

ETICHÉTĂ s. f. **1.** Bucată de hârtie, de carton, de metal etc., de diferite forme şi dimensiuni, care se aplică pe un obiect sau se ataşează de acesta şi pe care se indică felul, conţinutul, destinaţia, posesorul etc. obiectului respectiv. Cf. I. GOLESCU, C. *În cel dincoaci vas de cristal se află, precum şi eticheta arată, inima unui graf spaniolesc din Madrid.* MOZAICUL (1838), 97/5, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 624[1]/23. *Un nobil fără merit este ca un vas din care n-a mai rămas decât eticheta.* ap. NEGULICI. *Să se veghieze ca niciun fel de amestec să se facă în coşul morei. Să se pecetluiască şi să se puie etichetă pe saci.* MAN. SĂNĂT. 47/11, cf. STAMATI, D., id. V. 275[2]/9. POLIZU. *Căutând aceste titve, văzui una mai mică, mai delicată; osul era alb şi luciu, dar nu avea nicio etichetă lipită pe ea.* NEGRUZZI, O. I, 229. *Şi domnul, el însuşi, nemaiavând nevoie să aibă rang, ca să fie ales, rangurile – devin ca nişte etichete de*

butilci ce s-au deşertat de vinul lor. DÂMBOVIŢA (1858), 6[1]/3. *Invenţia!... la câtă absurditate nu l-au adus oare unele din aceste, încât până şi pe etichete întrebuinţează lauda geniului său.* CALENDAR (1859), 73/6, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 213. *Mai bine e atunci să fie pe această etichetă un blazon mai puţin şi un zero mai mult.* BARONZI, C. III, 209/12, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Etichetele sunt nişte imprimate cari servesc a se lipi pe sticle, borcane, cutii, registre... sau se atârnă ca volante la diferite mărfuri spre a indica conţinutul vasului, al coletului ori felul mărfei lor.* G. IONESCU, C. T. 283, cf. V. MOLIN, V. T. 35, RESMERIŢĂ, D. *Etichete de celuloid, simple... decorate, argintate, aurite, combinate cu materii comune.* NICA, L. VAM. 87, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *„Să-ţi fac eu dulceaţă... Ia uite ici"... şi Valeria le prezentă, ca un căpitan al dulceţurilor..., după ce mai întâi le citeşte etichetele.* CAMIL PETRESCU, P. 67. *Chiramelele contimporane se aprovizionează tot de pe Lipscani şi de pe Podul Mogoşoaiei cu alte podoabe, purtând alte etichete, din Rue de la Paix sau Faubourg St.-Honoré.* C. PETRESCU, C. V. 79, cf. id. Î. I, 3, SCRIBAN, D. *Colecţionarul posedă cele mai exacte date pentru fiecare obiect, asupra provenienţei şi felului cum s-a descoperit. Etichete sau însemnări pe obiect dau cele mai precise informaţii necesare celui ce-l studiază.* ARH. OLT. XIX, 37. *Borcane farmaceutice simple (cu sau fără etichete).* NOM. MIN. I, 260. *Ai senzaţia că ţi se prezintă o sticlă în care este vin, deşi pe etichetă stă scris oţet.* CONSTANTINESCU, S. IV, 431, cf. LTR. *Dacă sticla e goală, eticheta nu-i de nici un folos.* ARGHEZI, S. X, 49, cf. XII, 52. *Desfăcuse o valiză mare de piele împestriţată cu numeroase etichete de hoteluri internaţionale.* CĂLINESCU, S. 46. *Hagienuş le numerotase, lipindu-le câte o etichetă, pe care făcuse pe scurt şi descripţia obiectului.* id. ib. 232. *Nu cunosc încă muritorul care să se îmbete numai privind etichetele sticlelor de vin.* PERPESSICIUS, M. I, 104. *Sub o singură insectă am lipit şi eticheta cu numele.* BLAGA, H. 59. *Pe şifonier, geamantane de piele de porc, cu etichete de hoteluri străine.* H. LOVINESCU, T. 49. *Privi geamantanul, ros de timp, împestriţat de etichete în parte şterse sau căzute, semnele hotelurilor pe unde trecuse posesorul lui.* TUDORAN, P. 221. *Imprimarea etichetelor se execută prin toate procedeele de tipar, începând cu eticheta simplă,... până la etichetele artistice.* LTR[2], cf. DL. *Se uită la eticheta ei şi îi desfăcu dopul.* PREDA, R. 218. *Unele dintre ele aveau etichete de metal, nişte bucăţele mici de cositor pe care era scris numele unei întreprinderi.* V. ROM. septembrie 1958, 12, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET., URSU, Î. L. II, 262, DN[2]. *Mai cred că acest Robinson a fost prima mea carte, pentru că în biblioteca mea de copil ea purta, scris de mine pe-o etichetă, numărul 1.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 7/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Strânsese tot felul de nimicuri...: etichete de la sticlele de bere pe care le băuserăm, lăcrămioare uscate primite de la mine.* CĂRTĂRESCU, N. 174, cf. NDN. *Conţinutul real în grăsimi era diferit faţă de cel prezentat pe etichetă.* RL 2007, nr. 5 260, 9/3.

2. Fig. Nume, denumire atribuită cuiva sau la ceva; calificativ, caracterizare sub care este prezentat sau sub care se prezintă cineva sau ceva (conţinând, uneori, fie o notă de aproximaţie, fie o intenţie de denaturare). *Cât se vede, noi tot nu sântem martori de astfel de lucruri, pentru că căutăm etichete unde nu se pot prea da.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 41. *Tot ce a esistat a fost privilegiul viager, a cărui etichetă a fost rangul viager.* DÂMBOVIŢA (1860), 93[2]/14. *A nu se opri la aparenţă, la suprafaţă, la etichetă, a căuta mai adânc sorgenta (izvorul) vieţei naţionale.* CALENDAR (1861), 81/12. *De la pecenegi, de la chazari, de la triburile orientale mai mănunte, coprinse sub aceste două vaste etichette confederative şi împrăştiate în Evul Mediu pe tot lungul septentrional al Pontului, Neagrà Mare trecu la turci.* HASDEU, I. C. I, 158. *Ceea ce face binele şi răul într-o societate... sânt tendinţele care o conduc, ideile care o domină. Contra lor luptăm noi, căutăm să combatem tendinţele cosmopolite,... căutăm să combatem libertatea pe hârtie şi etichetele şi să le înlocuim cu libertatea reală.* EMINESCU, O. XI, 36, cf. 93. *Dai de un caracter pervers şi viclean,... dai de fanariot cu eticheta română, de ceva cu totul străin... caracterului nostru naţional.* id. ib. XII, 24. *Dacă demonstraţia e distribuită strict în doze, în pachete şi în silogisme cu eticheta expresiei frumoase, asta e şi o problemă de grad de înzestrare.* CONV. LIT. LXVII, 328. *Creangă a fost aşezat în saltarul care poartă eticheta: „scriitor popular".* SADOVEANU, O. XIX, 425. *Apropierea din ce în ce mai mare de civilizaţia lumii moderne impune sătenilor noştri adoptarea unei lungi serii de cuvinte care sunt etichetele noutăţilor: tren, vagon, aeroplan, automobil, telefon etc.* id. ib. XX, 300, cf. IORDAN, STIL. 366. *În supraproducţia de azi a stihuitorilor,... risipiţi prin noianul de publicaţii bucureştene şi provinciale, cu greu să mai poată cineva citi şi reţine tot ce se tipăreşte sub eticheta de poezie.* ARH. OLT. XIX, 254. *Ei păstrează... destule caractere comune, pentru a ne da dreptul de a-i îngloba sub aceeaşi etichetă.* OPRESCU, I. A. IV, 26. *Dar d. Sadoveanu... este un peisagiu spiritual şi artistic mult mai complex, mai autonom decât ne poate lămuri o etichetă de istorie literară sau o biată calificaţie didactică.* CONSTANTINESCU, S. IV, 533. *Biet cititor! Tu te-ai deprins cu dogma libertăţii de presă şi înghiţi tot ce ţi se dă, corupt şi ticălos, sub această trivială etichetă.* ARGHEZI, P. T. 78. *Manifestul romantic al lui Stendhal este deci foarte realist. Eticheta romantică este... păstrată şi mai departe.* VIANU, L. U. 481. *„Avariţia" este o etichetă prea săracă pentru o structură atât de complexă.* id. P. 157. *Inconştientul a fost unul din termenii cei mai îndrăgiţi de romantici,... fiindcă acest termen punea o etichetă peste atâtea fenomene.* BLAGA, Z. 244, cf. 263. *O altă definiţie a romantismului, tot aşa de răspândită ca aceea „raţiune-sentiment", e aceea care prezintă acest curent sub aspect strict individualist... Această etichetă, devenită astăzi evidentă parcă, conţine fără îndoială mult adevăr.* RALEA, S. T. I, 159. *Grupul de sunete „siret" nu are niciun înţeles propriu-zis, este numai o etichetă pentru un curs de apă.* GRAUR, N. P. 6. *Era folositor tezismului său să cuprindă într-o singură etichetă comodă „ţărănimea", ca să surprindă un contrast avantajos dialecticii lui.* CIOCULESCU, C. 39, cf. DL, DM, DN[2]. *Eticheta de „şcoală poetică barbiană" s-a impus fără prea multe diferenţieri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 8/2. *Visconti purta până acum eticheta de „poet al crepusculului".* ib. 1972, nr. 16, 22/4. *Ca „nesincer cu ancheta", ca purtător al etichetei „favorizare de legionari" şi ca distrofic, nu am fost scos până acum la nicio muncă.* STEINHARDT, J. 112, cf. M. D. ENC. *S-au introdus tot felul de nume noi ale unor noţiuni care se cunoşteau dinainte sub alte etichete.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 12, 13/3, cf. DEX, DN[3]. *Luciditate, intelectualism, maliţie, exigenţă filologică sunt etichetele ce i se aplică fără teama erorii.* GRIGURCU, C. R. 51, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Diferenţa între costul vieţii la Tokio şi alte capitale ale lumii a rămas accentuată, Tokio continuând să deţină eticheta de „cel mai scump oraş".* RL 1994, nr. 1 362, 816, cf. NDN.

3. Ceremonial în uz la o curte monarhică; totalitatea formelor de ceremonial folosite în relaţiile dintre înalţi demnitari, diplomaţi, persoane oficiale etc.; (învechit) politică (v. politic **I 1**). V. protocol **(4)**, rânduială **(II 2)**, rit **(1)**, ritual **(3)**, tipic[1] **(2)**. *Ea crede cum că cocoanele şpanioleşti de curte au luat slujba înlăuntru în odaie a Namesnicesii la vreme a bolnăvirii ei, numai însuş asupra a lor din râvnă sau zelotipie, sau şi din obiceiuri de eticheta.* CHREST. ROM. 26/10, cf. I. GOLESCU, C. *Înştiinţările ce avem de la Constandinopol descriu mirarea în care norodul este pus pentru schimbările ce să fac de către sultanul în eticheta (cuviinţa) şi obiceiurile cele dinlăuntru ale saraiului.* CR (1829), 144[2]/14. *Între altele mai cu seamă sânt curioase a lor etichet (ţeremonii), din care unile se pot vedea din descrierea publicelor semne de întristare, urmate la moartea împărătesii de China.* ib. (1834), 351[2]/42. *Favorul să-l lăsăm pe seama oamenilor,*

etichetelor şi a curţilor. GTN (1836), 87²/18. *Eticheta nu învoieşte ducăi de Orlean a face logodnicei sale o vizită, înaintea publicaţiii peţirei sale cu prinţesa Elena.* AR (1837), 142¹/23. *Crăiasa Victoria voieşte a întroduce la curte o aspră etichetă.* ib. (1837), 285¹/35. *Schimbarea ce să va face în etichetă vine din pricină căci suveranul ce este să să încoroneze e persoană femeiască.* GT (1838), 23. *Nu voi fi atât de nebun să pretinz, ca pentru mine, să se schimbe măcar un titlu din cele obicinuite în eticheta de astăzi a curţii.* VOINESCU II, M. 90/5, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 624¹/26. *Eticheta face pe curtizani şi însuşi pe suverani nişte maşine.* ap. NEGULICI. *Leopold I... trăia retras cu observare strânsă a etiquettei spaniole.* BARIŢIU, P. A. I, 18. *Arhidiaconul descrie... rânduiala slugilor, alegerea bucatelor şi a vinaţelor şi eticheta prânzului curţei Moldaviei.* NEGRUZZI, O. II, 218. *După stăruinţa lui Cantemir, curtea schimbă eticheta întru aceasta şi el avu mulţămirea a aduce la bun sfârşit negoţiaţia păcei cu turcii.* id. ib. 314, cf. POLIZU. *Marea ducesă, scandalizată de violarea ce se aducea printr-aceasta uzului păzit la curtea ei şi cerut atât de mult de regulile etichetei.* FILIMON, O. II, 323, cf. PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 213. *Mă iartă, sire, devotamentul ce-l am pentru Maiestatea Voastră mă face să uit neîncetat, nu respectul ce i-l păstrez..., dar regulele etichetei.* BARONZI, C. I, 173/13, cf. COSTINESCU, LM. *Permite în faţa lui să se calce toate regulele, nu numai ale etichetei monarhice, dar chiar ale celei mai simple bune-cuviinţe.* EMINESCU, O. XIII, 320, cf. XI, 167. *Marele comis fiind mareşalul curţii de pe acel timp, această funcţiune urma să fie încredinţată de drept la grecii ţarigradeni, în curent cu eticheta otomană şi europeană.* RĂŞCANU, L. XXVI, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Când se auzeau accentele înviorătoare ale cânteculuiu său favorit..., vodă nu se mai putea ţinea pe loc şi, uitând ceea ce datorea etichetei, participa şi el la acţiune.* IORGA, L. II, 34. *Marii noştri voievozi... şi-au lăsat părul pe spate, învârtit în bucle, cum cerea eticheta împărătească.* id. C. I. I, 111, cf. 114, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Coribut, cu paşi grăbiţi ieşi înaintea doamnei, se închină după toate regulele etichetei.* SADOVEANU, O. V, 602. *În capitală, la Weimar, marele duce era înconjurat de o curte dominată de regulile cele mai stricte ale etichetei.* VIANU, L. U. 335. *Fiecare laudă direct ori prin aluzii neamul celuilalt, fiecare se crede în aceste momente misionarul ţării sale, îşi simte îndatoriri de etichetă, fiecare se simte diplomat abil la masa verde.* RALEA, S. T. I, 304, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., DN², M. D. ENC., DEX, DN³, DSR. *S-a vorbit... de eticheta riguroasă de la curte.* MAGAZIN IST. 1984, nr. 5, 18, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

4. Totalitatea formelor ceremonioase sau a regulilor de politeţe folosite în relaţiile dintre membrii unui grup social. *Vom da noi deoparte clasele cele privilegiate tot gătite şi întru toate mişcările lor supuse la legile etichetii.* FL (1838), 44¹/20. *Eticheta provinţială mă aşteaptă la moşie.* ASACHI, S. L. I, 217. *Se depărtează cu cea dintâi ocazie favorablă, ca să scape de conversaţiile cele pline de etichete.* MOZAICUL (1839), 770/27. *Pe dragele fete, ca nişte Amori, Fără etichettă le îmbrăţişam.* ARICESCU, A. R. 65/7, cf. NEGULICI. *Mă rog, lăsaţi etichetu...* MILLO, în PR. DRAM. 362. *Acolo nu vor mai fi stavile, legile nu vor mai avea influenţă, vagele cuviinţe ale etichetei nu mă vor mai opri.* LĂZĂRESCU, S. 26/9, cf. STAMATI, D. *Unii joc adevărat un valţ cum o cere eticheta.* BARASCH, M. II, 83/28. *Care-i balul de etichet? – Unde te sileşti a osteni cât de mult şi a cugeta cât de puţin.* ROM. LIT. 80²/30. *Ce-i trist este că în limbă au agiuns curăţismul (purismul) neolatin, ceea ce este în adunări eticheta, unde se întâlnesc amândouă, ca să ne încurce obiceiurile, să ne strâmtoreze convorbirea.* ib. 191¹/42. *Ne mărginim a protesta numai către d. redactor al „Anunţătorului" pentru această călcare de etichetă şi de dreptate.* ROMÂNUL (1857), nr. 41, 1¹/7. *N-am mulţămire în adunările zgomotoase unde domneşte eticheta.* NEGRUZZI, O. I, 44, cf. 308. *Aş fi căzut la picioare-ţi ca un rob... Blestemai, căci eticheta unei inimi a oprit, D-a-şi arăta sentimentul la un înger strălucit.* PELIMON, S. 54/13. *Englezii sânt oamenii cei mai fără etichetă, când primesc pe cineva la ei acasă* (cca 1860). ARH. OLT. XIII, 421. *Am călătorit foarte mult în viaţa mea şi cunosc prea bine eticheta ce trebuie să ţinem cu damele.* FILIMON, O. II, 130. *N-ai venit a-mi face o vizită de etichetă.* CONV. LIT. IV, 243. *Salonul său... era... unul din acele saloane aspre din Paris unde se observă cultul tradiţiunilor şi religiunea etichetei.* BARONZI, C. IV, 61/23, cf. FROLLO, V. 213. *Toată ziua se trece în adunări fără pretenţii... şi în acea linişte de minte pe care nu o ameninţă nici necazurile casnice,... nici şicanurile societăţii supusă etichetii.* ALECSANDRI, O. IV, 176. *Cucoana d-sale pretinde să-i fac eu vizita mai întâi, în contra tuturor regulilor etichetei.* id. ib. V, 731, cf. LM. *Mintea lui... se deprinde uşor cu legile etichetei şi ale prejudecăţilor ridicule.* BOLINTINEANU, O. 252. *În politică, în morală, în etichetă şi, în fine, în tot ce priveşte raporturile sociale,... e vorba de aplicat regule de conduită impuse de moravuri tuturor şi acceptate de toţi.* CONTA, O. F. 496. *Are haz de văzut o asemine lume unde domneşte cea mai complectă lipsă de etichetă... Aici doi oameni care nu se cunosc nu au trebuinţă de intervenirea unui al treilea, ca să le înlesnească formalitatea prezentării.* GANE, S. 367. *Îmi poate trimite o salutare cu condeiul de plumb: mă ştie că nu ţin mult la deşarte etichete.* CARAGIALE, O. VII, 107, cf. 428. *Eticheta strictă e o convenţie socială menită să acopere lipsa totală de sentimente, golul de sinceritate.* BACALBAŞA, S. A. I, 54, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Mă rog, ţii la etichetă? să mă duc să-mi schimb haina...* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 170. *Din ce în ce mai bine aşezaţi, strânşi alături,... fără să ne atingem din... etichetă, privind înainte acelaşi spectacol.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 328. *Tu, care ştii atâtea etichete, nu crezi că-i vremea să-i răspundem?* REBREANU, I. 112, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *La masă... am făcut cele mai grave abateri de la etichetă.* VLASIU, D. 129. *Trebuia să se îngrijească şi ea, până la cochetărie, cum cerea eticheta marii case la care slujea.* VOICULESCU, P. II, 223, cf. SCRIBAN, D. *Pagini înflorite din Taine, istoricul Franţei, îmi trimiteau ecoul unei lumi care a trăit în etichetă, ca într-o sărbătoare a formalismului.* CONSTANTINESCU, S. V, 305. *Caută să execute eticheta lumii în care vrea să intre, îngăduindu-şi, spre a o surprinde, mici dezordini artistice.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 470. *Simboluri sunt, apoi, şi gesturile codificate ale etichetei, scoaterea pălăriei, strângerea reciprocă a mâinilor, trecerea mâinii de la frunte la gură şi în dreptul inimii, ca în salutul orientalilor.* VIANU, P. 102. *N-au politeţe şi nu înţeleg valoarea regulilor sociale ale etichetei.* RALEA, S. T. II, 142, cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 262, DN², M. D. ENC. *Respinge eticheta provincială.* SIMION, D. P. 369, cf. DEX. *Edith îl trata fără etichetă, chiar cu o nuanţă de intimitate.* I. GHEŢIE, B. I, 244. *Trecând peste etichetă, invitatele zăboviră până la şapte şi mâncară... tot ce se găsea pe masă.* id. ib. II, 283, cf. DN³, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Mumele,... temându-se ca să nu pătimească... cuviinţa şi o mulţime de relaţii etichete.* VASICI, M. II, 96/25.

5. (Informatică) Element al unui limbaj de programare (ansamblu de caractere alfanumerice) folosit pentru identificarea instrucţiunilor dintr-un program sau a unor fişiere. Cf. D. ENC., NDN.

– Scris şi: (învechit, rar) *etichettă, etiquettă.* – Pl.: *etichete.* – Şi: (învechit) **etichét** (pl. *etichéturi*, ap. URSU, I. L. II, 262) s. n.

– Din fr. **étiquette,** germ. **Etiquette, Etikett(e).**

ETICIÁN s. m. Specialist în etică (v. e t i c **I 1**); adept al eticii (v. e t i c **I 3**). *Într-un stil limpede şi lapidar,... eminentul etician expune... acele chestiuni fundamentale privitoare la tot ce interesează... mai adânc orice existenţă umană.* ARHIVA, I, 349. *Echipa moral-juridică se compune dintr-un etician, un istoric al*

dreptului, un civilist şi un criminolog. D. GUSTI, P. A. 139. *Vlahuţă rămâne tot timpul un etician, un dispensator al sfatului cuminte, pornit din inima lui umană.* VIANU, L. R. 463. *Dificultatea care a făcut pe unii eticieni, în special pe N. Hartmann, să considere noblețea, nu atât ca pe o valoare în sine, cât mai ales ca pe un nivel ridicat al altor valori.* RALEA, S. T. II, 227. *Unii eticieni fac deosebire între morala socială conformistă, conservatoare şi morala individuală temerară şi înnoitoare.* id. ib. 260. *Eticienii idealişti (Socrate, Platon, Kant ş.a.) au apărat şi au fundamentat într-un fel sau altul morala religioasă.* DER II, 302, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.

– Pronunțat: *-ci-an.* – Pl.: *eticieni.*

– **Etică** + suf. *-ian.* Cf. fr. éthicien.

ETICÍSM s. n. Tendință care constă în afirmarea şi prețuirea excesivă a valorilor etice **(II 1)**. *Revoluția estetică a lui T. Maiorescu nu mai era primejduită nici de socialism, nici de eticism şi etnicism.* LOVINESCU, S. VIII, 187. *Cade într-un eticism nelalocul lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 12/2. *Eticismul sever şi grandios stă şi la baza poemelor ocazionale din „Ostaşii noştri".* SIMION, D. P. 275, cf. DN[3]. *Criticul nu stăruie întru eticism, bucuria sa fiind cea de-a trece drept un excentric.* GRIGURCU, C. R. 83.

– Din germ. **Ethizismus.**

ETICÍST, -Ă adj. Care ține de eticism, care se referă la eticism, specific eticismului. *Din aceeaşi categorie antimaioresciană..., sub raportul esenței, e şi S. Mehedinți – de structură rurală, pasională, tradiționalistă, eticistă.* LOVINESCU, S. VIII, 40. *Deşi... se pot găsi la T. Maiorescu texte etniciste şi eticiste, principial, dogmatic, T. Maiorescu a impus concepția autonomiei esteticului.* id. ib. 216. *Această creație... nu este nici idilică, nici bucolică şi nici eticistă.* D. GUSTI, P. A. 96. *Manoil nu poate fi prezentat ca un iremediabil viciat, ci, doar ca un suflet nobil care a scăpat o clipă hățurile. Iluzia eticistă contează mai mult în acest realism decât adevărul.* N. MANOLESCU, A. N. I, 87. *Imperturbabil şi rectiliniu în viziunea sa eticistă şi estetizantă, Pompiliu Constantinescu consemna periodic carte cu carte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 13/2.

– Pl.: *eticişti, -ste.*

– **Etic** + suf. *-ist.*

ETICITÁTE s. f. Calitatea a ceea ce este etic **(II 1)**; caracter etic. *Concludem mai departe şi la eticitatea artei: artistul trebuia să împlinească trecerea de la faptul iluminării poetice la acela al traducerii ei tehnice în formă; în această realizare a formei apare însă sensul etic al operei.* V. ROM. februarie-martie 1936, 142, cf. NDN, DCR[2].

– Din it. **eticità.**

ETICIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A face să capete caracter etic **(II 1)**. *Ideea abstractă şi general-omenească, morală, eticizează viața socială, creând drepturi şi datorii ideale.* PÂRVAN, I. F. 87.

– Prez. ind.: *eticizez.*

– **Etic** + suf. *-iza.*

ETICIZÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a eticiza şi rezultatul ei. *Eticizarea vieții sociale şi spiritualizarea vieții social-politic-juridice sunt deveniri ideale imense.* PÂRVAN, I. F. 114, cf. D. GUSTI, P. A. 110.

– V. **eticiza.**

ETÍL s. m. Radical organic monovalent, derivat din etan prin eliminarea unui atom de hidrogen. Cf. MINERVA, SCRIBAN, D., LTR, DT, LTR[2], DL, DP, DM, DER, DN[2], DC, DTT, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 518, DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ *Clorură de etil* = derivat monoclorurat al etanului, gaz incolor întrebuințat ca anestezic. Cf. PONI, CH. 303, BIANU, D. S., NOM. MIN. I, 222. *Clorura de etil... este de asemenea un gaz şi se întrebuințează ca anestezic local.* MACAROVICI, CH. 481, cf. LTR[2] IV, 502, DER I, 669, D. ENC. I, 409.

– Scris şi: (după fr.) *ethyl.* PONI, CH. 303.

– Din fr. **éthyle,** germ. **Äthyl.**

ETILÁ vb. I. Tranz. A efectua o etilare **(1, 2)**. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.

– Prez. ind.: *etilez.*

– Din **etil.**

ETILAMÍNĂ s. f. Substanță organică din clasa aminelor, lichid volatil, inflamabil, cu miros de amoniac, solubil în apă, în alcool şi în eter. Cf. MACAROVICI, CH. 575, LTR, LTR[2], DREV.

– Pl.: *etilamine.*

– Din fr. **éthylamine,** germ. **Äthylamin.**

ETILÁRE s. f. **1.** Tratare a benzinei cu etil fluid în vederea obținerii benzinei antidetonante; (rar) etilație **(1)**. Cf. LTR. *Etilarea se execută într-o instalație.* LTR[2], cf. DP, DER, DC, DTT, M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, D. ENC., NDN.

2. Introducere a unui radical etil într-o moleculă organică; (rar) etilație **(2)**. Cf. DER, DC, M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, D. ENC., NDN.

– V. **etila.** Cf. fr. éthylation.

ETILÁȚIE s.f. (Chim.; rar) **1.** Etilare **(1)**. Cf. DN[3], NDN.

2. Etilare **(2)**. Cf. DN[3], NDN.

– Din fr. **éthylation.**

ETILÉN subst. v. **etilenă.**

ETILÉNĂ s. f. Hidrocarbură nesaturată cu o dublă legătură în moleculă, gaz incolor şi inflamabil, compus din carbon şi hidrogen şi întrebuințat ca materie primă pentru fabricarea multor compuşi organici; etenă. *Cu 8 kilograme de bromură de etilen abia s-a obținut 250 gr[ame] de glicol.* ARHIVA, II, 145. *Ethylenul, cunoscut şi sub numirele de hidrogen bicarbonat şi de gaz olefiant, se produce întotdeauna când substanțe organice,... precum sânt răşinele şi corpurile grase, se descompun prin acțiunea căldurei.* PONI, CH. 315, cf. CADE. *Pentru prepararea alcoolului etilic... se ia ca punct de plecare etilenul, un gaz ce se obține la distilarea huilei.* ENC. TEHN. I, 414, cf. MACAROVICI, CH. 443, LTR, DT. *Etilena pură serveşte ca materie primă pentru o serie de produse: polietenă, alcool etilic, cloretan,... etilenoxid, glicol.* LTR[2]. *Fabricarea industrială a etilenei cuprinde trei operații principale: prepararea materiei prime, cracarea şi separarea etilenei din produşii pirolizei.* ib., cf. DL, DP, DM, DER, DN[2], DC, DTT, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Şi: (învechit, astăzi rar) **etilén** (scris şi, după fr., *ethylen*) subst.

– Din fr. **éthylène,** germ. **Äthylen.**

ETILENDIAMÍNĂ s. f. Cea mai simplă diamină alifiatică, solubilă în apă, având caracter bazic şi care este folosită în chimia analitică şi ca intermediar în sinteze organice. Cf. DER, M. D. ENC., D. ENC.

– Pl.: *etilendiamine.*

– Din fr. **éthylènediamine.**

ETILENGLICÓL s. m. (Chim.) Glicol. Cf. LTR, LTR[2], DP, DER, M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, D. ENC., NDN.

– Pl.: *etilenglicoli.*
– Din fr. **éthylène-glycol.**

ETILÉNIC, -Ă adj. (Despre compuşi organici) Care conţine o legătură dublă în molecula sa. *Hidrocarburi etilenice.* LTR[2] XI, 612, cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *etilenici, -e.*
– Din fr. **éthylénique.**

ETILENOXÍD s. m. (Chim.) Oxid de etilenă. Cf. NOM. MIN. I, 223, LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC., NDN.
– Pl.: *etilenoxizi.*
– Din germ. **Äthylenoxyd.**

ETILFLUÍD s. n. Amestec de tetraetil-plumb cu bromură de metil şi naftalină clorurată, folosit ca adaos la benzine, pentru a le îmbunătăţi proprietăţile lor antidetonante. Cf. LTR, LTR[2], DP, DER, DC, DTT, M. D. ENC., D. ENC., NDN.
– Pl.: *etilfluide.*
– Din fr. **éthylfluide,** germ. **Äthylfluid.**

ETÍLIC, -Ă adj. **1.** (Chim.) Care conţine etil, pe bază de etil. Cf. CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., NDN. ◊ *Alcool etilic* = lichid incolor, inflamabil, cu miros şi gust caracteristic, obţinut prin fermentarea zaharurilor din fructe, din cereale etc. sau pe cale sintetică şi folosit la prepararea băuturilor spirtoase, ca dezinfectant etc.; etanol. *Tratăm alcoolul ethylic cu acid clorhidric; clorul va înlocui osidrilul din alcool.* PONI, CH. 303. *Multe imitaţiuni de ţuică şi de cognac, fabricate din alcool etilic bine răfinat..., constituie o beutură mai curată.* ENC. ROM. III, 715, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Pentru prepararea alcoolului etilic... se ia ca punct de plecare etilenul.* ENC. TEHN. I, 414, cf. NOM. MIN. I, 221, LTR, DT 11. *Astfel, prin descompunerea anaerobă a glucozei în mediul umed, neaerat, rezultă acid lactic şi acetic, alcool etilic, bioxid de carbon, metan şi hidrogen.* CHIRIŢĂ, P. 357. *O mare parte din producţia mondială actuală de alcool etilic se obţine plecând de la etilenă.* LTR[2] I, 237, cf. DL, DP 16, DM. *Esterificarea acidului acetic cu alcool etilic are loc în câteva ore, în prezenţa ionilor de hidrogen.* CHIM. AN. CALIT. 70, cf. 160, DER I, 74, 75, DN[2], DC 71, D. MED. I, 64, M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. I, 42, NDN. *La numai 10 metri de camion, era un depozit cu 46 de tone de alcool etilic.* RL 2006, nr. 4 980, 20/4. ◊ *Eter etilic* v. e t e r [1].

2. Care este cauzat de consumul excesiv de alcool. *Consumate în exces,... băuturile alcoolice au urmări grave. De obicei acestea încep cu scăderea poftei de mâncare, apariţia gastritei etilice.* S. MARIN, C. B. 13. *La Serviciul de Ambulanţă s-au înregistrat 21 de solicitări, patru dintre cazuri fiind mai grave, constând în intoxicaţii etilice şi multiple plăgi cauzate de petarde.* RL 2006, nr. 4 812, 17/7.
– Scris şi: (învechit; după fr.) *ethylic.* – Pl.: *etilici, -ce.*
– Din fr. **éthylique.**

ETILÍSM s. n. Intoxicaţie cronică provocată de consumul excesiv de alcool; alcoolism. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, L. ROM. 1986, 379, DREV, D. ENC., NDN. *Pe 31 decembrie au fost 18 cazuri de etilism, iar pe 1 ianuarie 15 cazuri.* RL 2006, nr. 4 811, 15/1.
– Din fr. **éthylisme.**

ETILOTÉST s. n. Aparat cu ajutorul căruia se măsoară procentul de alcoolemie, în urma analizei aerului expirat. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Conducătorul auto... a fost testat cu aparatul etilotest, rezultatul indicând că avea în aerul expirat o concentraţie de 0,79 mg/l alcool pur.* RL 2007, nr. 5 118, 20/2. *Cei doi şoferi au fost testaţi cu aparatul etilotest, rezultatul fiind 0,89 mg/l în cazul jandarmului.* ib. 2008, nr. 5 535, 2/2.
– Pl.: *etiloteste.*
– Din fr. **éthylotest.**

ETIMOLÓG s. m. **1.** Etimologist **(1).** *Ia poftim lexicoanele etymologhilor în mână, în carile binişor şi pre amănuntul cercând pare-ni-să că după socoteala unora mai mult de o sută şi unsprezăce cuvinte hireşe lătineşti, în toată limba lătinească nu va pute afla.* CANTEMIR, HR. 104, cf. I. GOLESCU, C., LM. *Mi se pare greşit a aplica cuvintelor care au caracterul creării imediate aceleaşi criterii pe care etimologul le întrebuinţează la celelalte cuvinte ale limbii.* DR. I, 81. *Din experienţa câştigată de fiecare etimolog în parte să rezulte un fel de metodă a cercetărilor etimologice.* ib. IV, 1 316, cf. SCRIBAN, D., DN[3], D. Î. LAT. – ROM., DEX[2], NDN, NDU. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Lingvistul etimolog trebuie să studieze ambele elemente în evoluţia lor, pentru a stabili originea justă a unui cuvânt.* GRAUR, I. L. 113.

2. (Învechit) Etimologist **(2).** *Stilul etimologilor, chiar al celor mai buni, este pedantic şi greoi.* MAIORESCU, CR. I, 368. [Literaţii] *cred a fi găsit calea de mijloc între fonetici şi etimologi.* EMINESCU, O. IX, 81.
– Scris şi: *etymolog.* – Pl.: *etimologi.*
– Din ngr. **ἐτυμολόγος,** lat. **etymologos,** germ. **Etymologe.**

ETIMOLÓGHIC, -Ă s. m., adj. v. **etimologic.**

ETIMOLOGHICÉSC, -EÁSCĂ adv. v. **etimologicesc.**

ETIMOLOGHÍE s. f. v. **etimologie.**

ETIMOLÓGIC, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. (Învechit, rar; în forma *etimologhic*) Etimologist **(1).** *„Homo, om", vor cei mai curaţi etimologhici, precum purcede de la cuvântul elinesc.* CANTEMIR, HR. 103, cf. D. Î. LAT. – ROM.

2. Adj. Care ţine de etimologie **(2, 3),** care se referă la etimologie; (învechit) etimologicesc **(1),** (învechit, rar) etimological. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Cetitorul s-a putut încredinţa despre preţul ce-l are artea etimologică a autorului.* FM (1847), 138/17, cf. NEGULICI. *Să binevoiască a concede românilor formarea unei societăţi literare, a cărei chemare să fie... elaborarea unui dicţionar etimologic.* BARIŢIU, P. A. III, 31, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Se vor rădica multe greutăţi în deducerea şi cunoaşterea etimologhică a cuvintelor.* BĂLĂŞESCU, GR. 109/17, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., LM. *O a doua ediţie a gramaticei e o adevărată babilonie de fantasii etimologice.* EMINESCU, S. P. 302. *O mărginire la actualitate... dă naştere celor mai multe rătăciri etimologice.* ŞĂINEANU, Î. 10, cf. DDRF. *Până la 1886 Hasdeu şi-a recules puterile, când a început publicarea dicţionarului etimologic.* PHILIPPIDE, O. A. 190. *Grecii şi romanii se ocupau cu cercetări etimologice, dar abia în seclul de faţă... ele au luat caracterul unei adevărate ştiinţe.* ENC. ROM. II, 338, cf. BARCIANU. *Dicţionarul Academiei Române nu e numai etimologic, ci şi istoric.* DR. I, 130. *Impulsiunile în această direcţie i-au fost date de cercetările fonetice şi etimologice.* GR. S. I, 3, cf. RESMERIŢĂ, D. *Studiile etimologice ale lui P. Skok ne reamintesc şi de alt cuvânt tratat în fascicula aceasta.* RF II, 144, cf. CADE. *Simţul etimologic, în specie simţul pentru raportul ce există între cuvântul primitiv şi între derivat, rămâne mai adesea viu în conştiinţa subiectelor vorbitoare.* DR. VI, 225. *Cele două epitete sunt, sub raportul etimologic, identice.* BUL. FIL. I, 57. *Omul posedă un simţ etimologic înnăscut, care face ca toate cuvintele înrudite... să se grupeze într-o unitate, al cărei miez este tulpina.* PUŞCARIU, L. R. I, 17. *Cercetările etimologice au dovedit mereu că, până la proba contrară, două*

cuvinte identice din punct de vedere fonetic au... origine comună. IORDAN, STIL. 68, cf. SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 343. *Dicționarul lui Cihac este cel dintâi dicționar etimologic științific al limbii române.* SCL, 1954, 279. *Cuvântul poate fi studiat din diferite puncte de vedere: fonetic, semantic, etimologic.* GRAUR, I. L. 117, cf. DM. *Indicațiile etimologice date în dicționarele limbii române la cuvintele citate sunt incomplete.* URSU, T. Ș. 116. *Explicarea etimologică a cuvintelor... nu satisface pe deplin necesitățile științifice ale cercetătorului de astăzi.* CL 1970, 160, cf. DEX, DN[3], IVĂNESCU, I. L. R. 5, D. ENC., NDN. [Cuvântul] *a suscitat în decursul timpului numeroase și vii discuții etimologice.* L. ROM. 1994, 47. ♦ (Adverbial) Din punctul de vedere al etimologiei **(2)**, sub aspectul etimologiei. *Orheiul din Basarabia nu se poate desface, etimologic, de Orheiul Bistriței.* DR. I, 219. *Cultura nu derivă numai etimologic din cult.* STREINU, P. C. I, 83, cf. SCRIBAN, D. *Etimologic, „primar" nu face parte din familia lui „mare".* HRISTEA, P. E. 206, cf. SCL 1971, 530. *Aristocrația moldovenească evita fonetismul palatal chiar în cuvinte în care el era etimologic justificat.* IVĂNESCU, I. L. R. 502.

3. Adj. Care este conform cu etimologia **(2)** sau cu etimonul unui cuvânt; care aparține etimologismului, referitor la etimologism, caracteristic etimologismului, e t i m o l o g i s t **(3)**. *Această părere, deși etimologică,... îngreuiază pe scriitor, nefiindu-i destule ajutoarele ce-i înlesnește însăși limba sa, și alergând și la dicționarul latin.* HELIADE, PARALELISM, 149. *Toate sunetele primitive etimologice să se scrie cu literele răspunzătoare din alfabetul latin.* CIPARIU, O. II, 143. *O reconstrucțiune etimologică corectă... nu este ipotetică, dar iarăși nici exactă, ci totdauna aproximativă.* HEM XXVII. *Stilul transilvănenilor, cu puține excepții, este dictat de scoala etimologică.* MAIORESCU, CR. I, 368. *Ortografia e fonetică, cu concesiile etimologice, pe care le-am făcut și noi.* EMINESCU, S. P. 313. *Sistemul etimologic nu e numai ortografic, ci și lingvistic.* DR. VIII, 17. *Între diferiții reprezentanți ai latinismului au existat unele deosebiri în ce privește limitele sistemului etimologic.* IORDAN, L. R. 204. *Cu cât ne apropiem de sfârșitul secolului, cu atât se observă mai evident tendința de a părăsi formele moldovenești și de a adopta formele etimologice păstrate în graiurile de sud.* SCL 1971, 271. ◊ *Sens etimologic* = sensul originar, adesea diferit de sensul curent al cuvântului. *După cum vedem, numărul formelor verbale având valoare stilistică, adică subiectivă (de mod, în sensul etimologic al termenului), este cu mult mai mare decât rezultă din gramaticile normative.* IORDAN, STIL. 166. *Nu întrebuințează cuvântul* [lichea] *în înțelesul de astăzi, ci în sensul etimologic de „pată".* CIOCULESCU, C. 27. *Spațiul imaginar al scriitorului este, evident, acela al orașului tentacular cu farmecul său – în dublul sens etimologic al acestui cuvânt, de leac și de venin.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 14/1. *Figură etimologică* = construcție sintactică în care se alătură două cuvinte aparținând aceleiași familii lexicale (de obicei un verb și un substantiv) sau apropiate semantic. *Există anume o serie întreagă de verbe tranzitive al căror gol la acuzativ se poate umplea cu ceea ce se numește „complement intern", – de obicei o figură etimologică.* PUȘCARIU, L. R. I, 153, cf. M. D. LINGV., NDU. *Principiu etimologic* = principiu de bază al ortografiei etimologice. *Principiul etimologic are de fundament etimologia sau forma originară a cuvântului.* CIPARIU, O. I, 135. *Unitate în limbă, unitate în ortografie... se pot realisa numai prin adoptarea principiului etimologic.* id. ib. 136. *Această confuziune ortografică este numai o consecință neapărată a principiului așa-numit etimologic.* CONV. LIT. VI, 42. *Să se înlesnească cunoștința practică a scrierii limbei, fără a se uita principiul etimologic.* ODOBESCU, S. II, 391. *Cartea dlui Maiorescu... combate deopotrivă și principiul etimologic și principiul fonetic.* ARHIVA, I, 17. *Când Școala Ardeleană a încercat, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, să dovedească și prin grafie originea noastră latină, s-a pus la temelia ortografiei noastre principiul etimologic.* PUȘCARIU, L. R. I, 97. *Ca toți latiniștii, și el adoptă principiul etimologic.* IORDAN, L. R. 763. *La noi, principiul etimologic a fost susținut de curentul latinist.* GRAUR, I. L. 87. *Acest lucru – îmbinarea principiului fonetic cu cel etimologic în realizarea noii ortografii – îl va susține „Familia" în permanență.* L. ROM. 1966, 191. *Ortografie* (sau *scriere*) *etimologică* = (în opoziție cu o r t o g r a f i e f o n e t i c ă) ortografie bazată pe principiul de a scrie cuvintele în conformitate cu etimologia lor. *Au adoptat cu entuziasm erudita ortografie, zisă etimologică.* ODOBESCU, S. I, 493. *Peste vreo 500 ani scrierea pe care o adoptăm noi azi ca fonetică, va fi etimologică.* F (1885), 154. *N-a existat vreodată un popor în lume care să-și fi croit chiar din capul locului o scriere etimologică.* ARHIVA, I, 16. *S-a ajuns la ortografia etimologică: se scriu cuvintele... în așa fel, încât să li se recunoască ușor etimologia.* IORDAN, L. R. 204. *Au preconizat înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin, formulând totodată principiile unei ortografii etimologice, pentru a apropia în acest fel cuvintele limbii române de aspectul latin originar.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 378. *Exemplele de limba românească, de care se face uz în „Elementa", sunt scrise cu litere latinești și cu ortografie etimologică, ceea ce pentru ochiul și urechea străinilor apropia desigur enorm limba noastră de cea latină.* BLAGA, G. 181. *În limbile cu ortografie etimologică scrierea numelor de persoane creează adesea dificultăți.* GRAUR, N. P. 145. *Se poate vedea clar cum scrierea etimologică a fost înlocuită treptat cu cea fonetică.* L. ROM. 1959, nr. 2, 89. *De la Cipariu și-a însușit și ortografia etimologică, pe care a aplicat-o toată viața.* MAT. DIALECT. I, 12. *Constatarea... trebuie limitată la limbile străine cu ortografie etimologică.* L. ROM. 1965, 682, cf. DN[2]. *Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior au folosit, în mod paralel, scrierea etimologică, pentru a demonstra latinitatea limbii române..., cât și scrierea tradițională chirilică.* CL 1967, 7. *Heliade... adoptă acum o ortografie etimologică italienizantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 12/2, cf. DN[3], DEX[2], NDN. ◊ (Adverbial) *Noi însă, tot mai meșteri, am vrut să scrim etimologic de la început.* PHILIPPIDE, O. A. 188. *Scriind însă etimologic, el n-a înțeles să schimbe și pronunțarea limbii române, ci numai să dovedească, prin forma scrisă, originea latină a cuvintelor.* IST. LIT. ROM. II, 41.

4. (Gram.; învechit, rar) Morfologic **(2)**. *Forme generale de întrebările ce se pot face la analizul etimologic.* CÂMPEANU, GR. ROM. 127/3. ◊ *Parte a cuvântului etimologică* = parte de vorbire, v. p a r t e **(I 2)**. *Părțile cuvântului etimologhice sânt noă.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 24/3.

– Scris și: *etymologic.* – Pl.: *etimologici, -e.* – Și: (învechit) **etimológhic, -ă** s. m., adj.

– Din ngr. **ἐτυμολογικός,** lat. **etymologicus, -a, -um,** germ. **etymologisch,** fr. **étymologique.**

ETIMOLOGICÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) Etimologic **(2)**. *Scrierea sa... deschide un câmp nou și larg dezbaterilor gramaticale și etimologicale.* ARHIVA R. I, 372/4.

– Pl.: *etimologicali, -e.*

– **Etimologic** + suf. *-al.*

ETIMOLOGICÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** (Învechit) Etimologic **(2)**. *Pentru numele lui acmu bine foarte ne-am înștiințat, însă, oare, cine s-ar afla în lexicoanele ethimologhicești ca încă și mai dintr-adânc și mai curat numele ei să ne tâlcuiască?* CANTEMIR, I. I. I, 80. *Scaligher... cu mari și netede socotele etymologhicești (adecă tâlcuitoare de cuvinte), arată și dovedește.* id. HR. 102. *Pentru așa întocmire a limbii, pe lângă gramatică, de lipsă este încă și un dicționariu etimologhicesc.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 143/11, cf. I. GOLESCU, C. *După... cuvântare sau etimologhicească cercetare, cuvântul „gramata" alt înțăles nu cuprinde în sine decât abețătite sau bucherite.* GRAM. MOLD. 3[r]/1, cf. POLIZU, SFC I, 101, 108, L. ROM. 1964, 414, URSU, Î. L. II, 263, D. Î. LAT. – ROM.

2. (Gram.; învechit, rar) Morfologic **(2)**. *Proprietăţile cele etymologiceşti a numelor sânt patru: genul, numerul, căderea, plecarea.* ŞINCAI, P. P. 11[r]/24. ◊ *Parte de cuvânt etimologhicească* = parte de vorbire, v. parte **(I 2)**. *Unde să pune coma, opritoarea?... Să pune după părţâle de cuvinte etimologhiceşti, substantivi, verburi, adverburi, care urmază una după alta.* ALBOTEANU, GRAM. 100[r]/1.

– Scris şi: *etymologicesc.* – Pl.: *etimologiceşti.* – Şi: (învechit) **etimologhicésc, -eáscă** (scris şi *etymologhicesc*).

– Cf. ngr. ἐτυμολογικός, lat. etymologicus, -a, -um.

ETIMOLOGICÉŞTE adv. (Astăzi rar) Din punct de vedere etimologic **(3)**, conform cu etimologia **(2)** sau cu etimonul unui cuvânt. Cf. VALIAN, V. *Noi, luând aice un pasagiu din „Psaltirea" lui Dositeiu, mitropolitul Moldovei,... îl vom cerceta etimologiceşte.* ROM. LIT. 306[2]/23, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Îmi pare că etimologiceşte e pretutindenea ciuntirea unei silabe care conţine pe „r".* EMINESCU, O. XIV, 735. *Pare a se generaliza opiniunea că Racine, Corneille, Molière, Voltaire, Victor Hugo şi alţii sânt mai mult psihologi decât poeţi... În înţelesul strict al termenului, ei fiind creatori în domeniul intelectual, stau, etimologiceşte vorbind, în perfect raport cu titlul ce li s-a dat.* MACEDONSKI, O. IV, 102. *Cuvintele etimologiceşte înrudite ale unei limbi s-ar putea compara cu un lanţ electric omogen, dar întrerupt.* ŞĂINEANU, Î. 24, cf. DDRF. *Un cuvânt neclar etimologiceşte te preocupă ani de zile.* DR. IV, 1 317, cf. CADE. *Eu cred că „corhană" şi „gorgan", deşi etimologiceşte identice, trebuiesc despărţite.* BUL. FIL. I, 131. *Mai avem următoarele sinonime, dintre care unele obscure etimologiceşte.* DR. IX, 434.

– **Etimologic** + suf. *-eşte.*

ETIMOLOGÍE s. f. **1.** (Învechit) Morfologie **(2)**. *Etimologhia, a doa parte de gramatică,... învaţă cunoştinţa cuvintelor.* ST. LEX. 220[r]/16. *Etimologhie au cuvântare limbii moldoveneşti să împarte în opt părţi.* ŞCOLERIU, L. 10/6. *Etymologia e învăţătura de a pleca bine cuvintele.* ŞINCAI, P. P. 4[2]/6. *Câte şi care sânt părţile gramaticii? Patru: ortografia, etimologhia, sintaxis şi prosodia.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 10[r]/15. *Etimologhia fiind partea a doao a gramaticei învaţă a cunoaşte şi a arăta osebirile fieştecăruia cuvânt făcând despărţire prin părţile voroavei.* id. ib. 26[r]/4. *Etimologhia sau învăţătura cuvintelor.* TEMPEA, GRAM. 6/10. *Etimologhia câte părţi are?* ETIMOL. 1[r]/21. *Etimologhia (deducerea cuvintelor)... ne învaţă cum se fac, cum se nasc, cum se schimbă şi ce însuşiri au cuvintele.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 2/1, cf. 33/2, 157/25. *Acest fel de cercetare ca să vedem fieştecare zicere în care parte de cuvânt se-aduce, ne dă o parte a grămătici[i], care se numeşte etymologie.* HELIADE, GR. ROM. 6/15, cf. 8/31. *Care cercetare să zice tehnologhie sau etimologhie, adică iscodirea şi cercetarea vorbei.* I. GOLESCU, B. 85/7. *Cercetarea ce facem ca să cunoaştem de ce parte de cuvânt este o zicere sau ce însemnare are o numim etimologie sau, mai de obşte, analisu grămăticesc.* GR. R. (1835), 3/7, cf. 2/26, SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 24/1. *Etimologia, adică formaţia părţilor cuvântului.* MN (1836), 70[2]/46. *Numai să păzeşti o limbă cât să poate de netedă şi regulată în etimologie şi în ortografie.* FL (1838), 2[2]/13. *Încă în etimologie s-au arătat că dativul şi acuzativul pronumelor personale celor simple la români sânt de mai multe feluri, nu ca la germani de un fel.* GR. R.-N. II, 15/20. *Câte părţi are etimologhia?... Are noă părţi.* ALBOTEANU, GRAM. 1[r]/17, cf. 21[v]/3. *Despre drept-cuvântare sau, precum o numesc grecii, etimologhie.* GRAM. MOLD. 23[v]/10. *Programul acesta este următorul...: 1. religia; 2. limba română, adecă etimologia, sintaxul, stilul şi compoziţiile uzuale.* FM (1845), 51[2]/7. *Cursul acestor scoale este de doi ani, în care se învaţă: sfintele rugăciuni, cetirea şi scrierea românească, memorizaţia, catihisul, din gramatică, etimologia* (a. 1847). URICARIUL, VII, 234. *Cercetarea ce facem ca să cunoaştem de ce parte de cuvânt este o zicere sau ce însemnare are, o numim etimologie.* GR. R. (1853), 5/14. *Tractarea despre formele cuvintelor se numeşte şi etimologie, iar cea despre costrucţiune se cheamă sintaxe.* CIPARIU, O. II, 152. *Am fi cam temerari de-a susţinea cum că limba noastră şi-a sfârşit deja curăţirea sa, că e organizată, că a ajuns la stadiul ultim al dezvoltării sale şi că acum n-ar trebui decât constatarea formală a acestei dezvoltări prin etimologie şi sintaxă.* EMINESCU, S. P. 14, cf. O. XIV, 738. *Gramatica română are patru părţi, care sânt: 1. etimologia, 2. sintaxa, 3. ortografia şi 4. prozodia.* CREANGĂ, A. 88. *În gramatică, etimologia se numeşte partea care tratează despre elementele şi clasele cuvintelor, precum şi despre formarea lor.* ENC. ROM., cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, L. R. 753, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DEX.

2. Stabilire a originii unui cuvânt prin explicarea evoluţiei lui fonetice şi semantice; etimonul astfel stabilit. *Iară cât ieste despre etimologhie, fietecine o poate pricepe.* CANTEMIR, I. I. I, 83. *„Deus", „Dumnăzău", a căruia etymologhie cei mai învăţaţi o fac.* id. HR. 103. *Pius zice că de la Flac, cuvântare nemţească, vine „vlahos"... Iară noi, zice el, împotrivă am socotit a le zice, adecăte etimologhia făcându-le de la cuvântul grecesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 30, cf. CĂLĂTORIE, I, 130[v]/16. *Etimologhia caută ce însemnează numele şi după însemnare pune adeverirea şi adaogerea ritoricească.* MOLNAR, RET. 35/16. *Eder... zice că prin „episcopie", în hrisovul Isabelei, trăbuie să se înţăleagă arhimandria mănăstirilor greceşti, această pricină aducând, că şi etimologhia cea grecească a cuvântului „episcopie" pofteşte aceasta şi se loveşte cu obiceiul cel adevărat al grecilor.* id. I. B. 165/5. *Aceasta o pot face capete româneşti... cercând etimologhia, adecă izvorul fiestecăruia cuvânt, şi un lexicon curat românesc făcând.* MAIOR, în ŞA I, 819. [Ortografia] *arată etimologhia cuvintelor.* BUDAI-DELEANU, LEX. I, 180[v]/10. *Etimologhia zicerii greceşti „Temis" vine de la rânduială sau regulă.* CĂPĂŢINEANU, M. 29/19, cf. I. GOLESCU, C. *Etimologhia vorbei „Patricius".* BOJINCĂ, A. I, 44/1. *Scriem ună dintre cinci vocale, după cum etimologhia cere.* ANTROP. 208/3, cf. VALIAN, V. *Să însemnăm că după etimologie, „definire" va să zică mărginire (finire).* LAURIAN, F. 22/20, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Când practica leapădă un cuvânt, Academia se mulţemeşte a însemna noima şi etimologia lui şi a spune: cuvânt vechi ce nu se mai întrebuinţează.* ROM. LIT. 349[1]/29. *Astă etimologie este confirmată de Varron.* ARISTIA, PLUT. XXV/4. *Dé nu era a se păzi etimologia, era de prisos a relua literele şi a lepăda slovele.* NEGRUZZI, S. I, 349, cf. POLIZU. *Principiul etimologic are de fundament etimologia sau forma originară a cuvântului.* CIPARIU, O. I, 135, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *A face etimologie în sensul ştiinţific al cuvântului, lămurind prin metoda comparativă... originea vorbelor române.* HEM. LIX, cf. COSTINESCU, LM. *Cu asemenea procedere începe ştiinţa noastră despre latinitatea cuvintelor române şi primul pas se face prin o falsificare a etimologiei.* MAIORESCU, CR. I, 269. *Comisiunea lexicografică este invitată a nu trece cu rigurozitatea etimologiilor peste marginile impuse de buna pronunţare a limbei române.* ODOBESCU, S. II, 343. *Despre vechimea acestei fiinţe mitologice ne vom convinge şi mai bine deacă vom cerceta etimologia cuvântului.* REV. CRIT. I, 524, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pe baza legilor fonologice s-au descoperit mai ales o sumă mare de etimologii nouă.* DR. II, 23, cf. RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 53. *Articolul se încheie cu vreo câteva indicaţii gramaticale, derivatele şi etimologia.* RF II, 136, cf. ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *O atenţie deosebită vom acorda etimologiei.* BUL. FIL. I, 11. *Cum dialectele păstrează uneori forme mai vechi, ele ne ajută să recunoaştem mai uşor etimologiile unor cuvinte.* PUŞCARIU, L. R. I, 246. *Chestia e prea complicată din cauza numeroaselor înţelesuri ale lui „cocon", care îngreuiază şi*

stabilirea unei etimologii sigure. IORDAN, STIL. 43, cf. SCRIBAN, D. *Aceste etimologii ingenioase... sunt izbucniri ale unei intuiții înnăscute care se găsește dincolo de metoda riguroasă urmată în cercetările sale filologice.* DR. X, 3. *La sfârșitul fiecărui articol de dicționar se dă etimologia cuvântului.* SCL 1954, 427. *Din punctul de vedere al înțelesului, această etimologie nu prezintă nicio dificultate.* GRAUR, E. 25. *Etimologia cuvântului poate fi stabilită numai prin legile de dezvoltare istorică a sistemului fonetic dintr-o anumită limbă și din limbile înrudite.* MACREA, F. 32, cf. DL, DM. *Etimologiile le-am indicat numai în cazul în care ele nu au fost date până acum.* MAT. DIALECT. I, 51. *Până în ultima clipă munceşte la revizuirea Lexiconului (1825), îi completează etimologiile, cu gândul la nevoile culturii neamului.* IST. LIT. ROM. II, 64, cf. DER, URSU, T. Ş. 116, id. Î. L. II, 263, DN^2. *Etimologia cuvintelor ridică probleme dificile, greu sau imposibil de rezolvat.* CL 1970, 160. *Din moment ce sunt satisfăcute atât criteriul formal cât și cel semantic, noua etimologie nu poate fi, teoretic, înlăturată.* HRISTEA, P. E. 87. *Studiul formării cuvintelor este, prin forța lucrurilor, obligat să rezolve probleme de etimologie.* FORM. CUV. I, XIII. *Pentru ca o etimologie să fie acceptabilă este necesar ca să satisfacă cerințele impuse de cele două elemente care alcătuiesc cuvântul: sunetele și înțelesul.* L. ROM. 1972, 179. *Adesea, o etimologie nu poate fi considerată sigură până când nu aflăm întâmplarea concretă... care a dus la crearea cuvântului sau la schimbarea înțelesului lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 11/4, cf. DEX, DN^3, M. D. LINGV., D. Î. LAT. – ROM., D. ENC., NDN. ◊ *Etimologie populară* (sau, învechit, rar, *poporană*) = fenomen prin care vorbitorul modifică spontan forma unui cuvânt mai puțin cunoscut (recent intrat în limbă) sub influența altui cuvânt, mai cunoscut, asemănător ca formă și uneori ca sens. *Al nostru „măruntaie",... latin numai ca material, este, sub raportul logic, o etimologie poporană română.* CUV. D. BĂTR. I, 277. *Influențe perturbătoare ca analogia, etimologia populară etc. au intrat în joc.* REV. IST. IX, 162. *Dacă admitem... o etimologie populară după „răşină", ajungem la „Răşinari".* PĂCALĂ, M. R. 34. *Se poate însă ca legătura între „caier" și „încăiera", pe care o simte vag orice român, să nu fie originală, ci să se datorească unei etimologii populare.* DR. III, 670. *Destul de des contaminațiile și etimologiile populare au cauze pur lingvistice.* BUL. FIL. III, 242. *Trebuința pe care o simte omul de a uni într-o singură serie cuvintele înrudite... face adesea să se creeze false legături de înrudire și produce fenomenul numit în lingvistică etimologie populară.* PUȘCARIU, L. R. I, 17. *Etimologii populare întâlnim mai ales atunci când neologismul a pătruns și în graiul popular.* id. ib. 404. *Acest proces psihologic stă la baza etimologiei populare și a jocurilor de cuvinte.* IORDAN, STIL. 89, cf. 40, SCL 1950, 33, DL. *În domeniul vocabularului, creațiile datorite etimologiei populare reprezintă unul dintre rezultatele reacției subiectului vorbitor.* SCL 1957, 460, cf. DM. *Un capitol întreg este consacrat acțiunii etimologiei populare asupra împrumuturilor, ca o consecință firească a faptului că omul încearcă să înțeleagă tot ce i se comunică.* L. ROM. 1959, nr. 1, 101, cf. DER. *Și alte fenomene lexicale, ca atracția paronimică sau etimologia populară, pot avea uneori consecințe gramaticale, mai ales când sfera semantică este aceeași.* GRAM. ROM.^{2} I, 18, cf. DN^2. *Fenomenul lingvistic pe care Förstemann, cel dintâi, l-a numit etimologie populară... joacă un rol deosebit de important în viața oricărei limbi.* HRISTEA, P. E. 205, cf. CL 1970, 67, DEX, DN^3, M. D. LINGV., D. ENC., NDN. *Etimologie multiplă* = origine, proveniență a unui cuvânt din două sau din mai multe surse diferite. Cf. SCL 1950, 22, 23. *Am încercat să arăt două lucruri: întâi, că ceea ce am numit „etimologie multiplă" este o realitate, deci trebuie adesea să avem în vedere posibilitatea de a găsi mai multe origini pentru un singur cuvânt.* GRAUR, E. 18, cf. id. I. L. 115. *O a treia categorie o formează cuvintele cu etimologie multiplă.* L. ROM. 1959, nr. 3, 91, cf. DER. *Etimologia multiplă a fost identificată fie în adaosul de sensuri adus unui cuvânt de filierele sale succesive, fie în formele diferite sub care se prezintă unul și același cuvânt.* L. ROM. 1965, 681. *În ultimul timp, majoritatea lingviștilor noștri sunt, totuși, de acord că cele mai multe împrumuturi neologice din limba română au o etimologie multiplă.* HRISTEA, P. E. 104. *Nu de mult, autorul a subliniat încă o dată că etimologia multiplă este o realitate.* L. ROM. 1971, 479, cf. DEX, DN^3, M. D. LINGV., D. ENC., NDN.

3. Ramură a lexicologiei care studiază originea și evoluția elementelor care alcătuiesc o limbă. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *Dacă etimologia este derivațiune, atunci ea nu formează o știință separată..., ci aparține linguisticii întregi.* HEM XXII, cf. LM. *Pentru ce regulele etimologiei filologilor să fie mai bune decât legea eufonică a poporului?* MAIORESCU, CR. I, 371, cf. ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D. *Studiile de fonetică și semantică, precum și lucrările de etimologie au adus o mai mare precizie în stabilirea prototipului.* SCL 1954, 387. *Originea și evoluția cuvintelor sunt studiate de altă parte a lexicologiei, etimologia.* GRAUR, I. L. 90, cf. id. E. 5, cf. DL, DM, DER, DN^2. *Etimologia este una dintre cele mai importante și mai complexe ramuri ale științei limbii. În sens foarte larg, obiectul ei îl constituie originea cuvintelor și evoluția lor formală și semantică.* HRISTEA, P. E. 5, cf. L. ROM. 1972, 179, DEX, DN^3, M. D. LINGV., D. ENC., NDN.

– Pl.: *etimologii.* – Și: (învechit) **etimologhíe** (scris și *etymologhie*) s. f.

– Din ngr. **ἐτυμολογία,** lat. **etymologia,** germ. **Etymologie,** fr. **étymologie.**

ETIMOLOGÍSM s. n. Concepție proprie Școlii Ardelene și, în special, curentului latinist, care susținea reformarea și unificarea limbii române literare, prin reintroducerea unor forme vechi, de origine latină, și, mai ales, prin adoptarea principiului ortografiei etimologice. *Deși etimologismul e întâiul factoriu al limbei, prin carele s-au costituit formele originare, dar fonetismul este al doilea, pentru că prin el s-au costituit particularitățile cari desting limba românească de cătră surorile ei.* CIPARIU, O. I, 155, cf. id. O. II, 150. *Etimologismul... nu e atât un sistem ortografic, cât mai mult un sistem limbistic.* MAIORESCU, CR. I, 369. *După estremul latinității, a etimologismului absolut inaugurat de bătrânul Petru Maior..., trebuia neapărat să vină ca remediu contra lui estremul fonetismului absolut.* EMINESCU, O. IX, 81. *Autorul... arată extrema slăbiciune a raționamentelor pe care să întemeiază etimologizmul școalei ciparіene, cât și intelectualizmul dlui Maiorescu.* ARHIVA, I, 17. *Sistemul ortografic ciparian a fost înlăturat și înlocuit cu ortografia bazată pe principiul fonetismului combinat cu etimologismul în marginele formelor limbei române.* F (1891), 308. *Sânt popoare, care duc sarcina etimologizmului în spinare de nevoie fiindcă nu ș-au modificat scrisul după vorbă la vreme.* PHILIPPIDE, O. A. 188, cf. ENC. ROM. *D. Quintescu a fost cel mai aprig susțiitor al rămășițelor etimologismului.* SĂM. III, 622. *Etimologismul rom[ânesc] pretindea să scriem cuvintele așa fel încât să li se observe derivarea din limba latină.* MINERVA. *Filologia română nu se putea construi pe... etimologismul lui Cipariu.* LOVINESCU, S. I, 242. *„Familia"..., fără de a se putea rupe însă definitiv de etimologism, primește inovația cu rezerve.* DR. VIII, 17. *Maiorescu atacase etimologismul în numele unei concepții organice a limbii.* VIANU, L. R. 179. *Pentru limba literară, etimologismul extrem al gramaticei din 1780 a avut însă efecte prejudiciabile, care cu greu au putut fi înlăturate.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 375. *Etimologismul latin face deci concesii în favoarea unui fonetism după model italian.* BLAGA, G. 182. *Ion Budai-Deleanu... e adept fără rezerve al etimologismului.* IST. LIT. ROM. II, 71. *Se caută, în vremea aceasta, ca limba literară să fie cât mai aproape, sub aspectul fonetic, de limba textelor lui Coresi. Tinzând spre acest lucru, ea nu putea lua decât o înfățișare muntenească ajutată... și*

de teoria latinistă care susținea etimologismul împotriva fonetismului. S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 40. *Aproape deloc cunoscut sub raportul ideilor despre limbă și ortografie, până acum știindu-se doar că a rămas partizanul etimologismului, Macedonski prezintă, și în acest domeniu, un interes pentru cercetători.* L. ROM. 1965, 381, cf. DN^2. *În condițiile istorice ale timpului, etimologismul a fost un mijloc de afirmare a poporului român ca popor latin.* CL 1967, 7. *Alături de unificarea limbii, al doilea factor lingvistic care a determinat aderarea lui Timotei Cipariu la etimologism a fost dovedirea caracterului romanic al limbii române.* L. ROM. 1970, 508, cf. DN^3, M. D. LINGV. *S-a renunțat atunci la etimologismul latinizator, menținându-se numai un etimologism în marginile limbii române.* IVĂNESCU, I. L. R. 682, cf. DEX^2, NDN.

– Și: **etimologízm** s. n.

– Din germ. **Etymologismus.**

ETIMOLOGÍST, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Specialist în etimologie **(2, 3)**; etimolog **(1)**, (învechit, rar) etimologic **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C. *După cum spun unii etimologiști, această lună s-a numit „maius", pentru cinstirea senatorilor carii se numea „majores".* MN (1836), 51^2/10, cf. NEGULICI. *Un etimologist faimos ne spune că zicerile „stânga" și „dreapta" vin d-acolo că în stânga stă inima, iar în dreapta stă ficatul ce fabrică veninul.* DÂMBOVIȚA (1859), 406^2/40, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Sensul, pe lângă forma cuvântului, trebuie... să conducă pe etimologist în calea adevărată a deducțiunilor sale.* ȘĂINEANU, Î. 10, cf. id. D. U., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Nu s-a învrednicit de atenția etimologiștilor (și Pascu îl ignorează), poate pentru că e prea ușor de explicat.* DR. IV, 792, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Termenii tehnici, științifici, culturali, politici depășesc tot mai mult granițele unei singure țări... Acest lucru complică serios munca etimologistului.* GRAUR, E. 11, cf. DL. *E adevărat că etimologistul trebuie să fie „poliglot", dar în condițiile noastre, forma ideală de lucru este să avem specialiști pentru fiecare compartiment al lexicului românesc.* SCL 1958, 218, cf. DM, DN^2, DEX, DN^3, M. D. LINGV., NDN.

2. S. m. (În opoziție cu fonetist) Adept al etimologismului, în special, partizan al ortografiei etimologice **(3)**; (învechit, rar) etimolog **(2)**. *A etimologistului este de a cerceta, afla, culege și esamina întreg usul acesta, după datele istorice și după principiul etimologic.* CIPARIU, O. I, 155. *Scriau românește fără filologie și fără morfologie, fără să știe dacă sânt etimologiști, fonetiști sau eclectici.* GHICA, S. 53. *În contra acestei simplificări a scrierii lui „i" se opun etimologistii.* MAIORESCU, CR. III, 207. *Etimologiștii și fonetiștii..., afară de smintelele ortografice..., mai fac și unii și alții destule în contra gramaticii.* F (1879), 290. *Având fiecare facultatea de a pronunța cum va vrea, generațiune cu generațiune vom păstra viciul pronunției corupte, – și teama etimologiștilor cum că fonetiștii vor consacra prin uz pronunția provincială și vor face dialecte, e iluzorie.* EMINESCU, S. P. 411. *Etimologiștii și Pumnul urmăreau de la un capăt la altul al vieții și activității lor literare, fără abatere..., aducerea la îndeplinire a visului de reformare a vorbirii după regulele arbitrare ale voinții.* PHILIPPIDE, O. A. 190. *Latiniștii au fost etimologiști, fenomeniștii au fost fonetiști.* IBRĂILEANU, SP. CR. 115, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am văzut că etimologiștii nu făceau aproape nici o deosebire între cuvintele românești și cuvintele latinești corespunzătoare, în sensul că scriau pe cele românești ca și cum ar fi fost latinești.* IORDAN, L. R. 213, cf. SCRIBAN, D. *Adoptarea rădăcinilor latine în formele vorbirii și ale scrierii, preconizată de etimologiști, își afla... o concluzie paralelă.* VIANU, L. R. 179. *Etimologiștii doreau ca forma cuvintelor să semene cu forma latină din care provin.* GRAUR, I. L. 87, cf. DL, DM. *Primul etimologist, Samuil Micu, dar mai ales Gheorghe Șincai, au făcut treptat concesii scrierii fonetice.* CL 1967, 7, cf. DN^2, DEX, DN^3, M. D. LINGV., NDN.

3. Adj. Care aparține etimologismului, referitor la etimologism, caracteristic etimologismului; etimologic **(3)**. *Zădarnice au trebuit să rămâie încercările școalei etimologiste de a ne face pe noi, românii,... să trecem de la fonetizm la etimologizm.* ARHIVA, I, 17. *La neologisme, deosebirile de accent se datoresc..., mai cu seamă, unei tendințe pe care am putea-o numi etimologistă.* IORDAN, G. 36, cf. SCRIBAN, D. *Pentru a argumenta originea latină a limbii române, Micu elaborează un sistem ortografic etimologist latinizant.* IST. LIT. ROM. II, 41. *Elaborând sistemul lor ortografic etimologist, Micu și Șincai n-au înțeles însă să schimbe și pronunțarea limbii române.* CL 1967, 5. *Ortografia etimologistă a fost primul cuvânt al Școlii Ardelene.* ib. 7.

– Pl.: *etimologiști* (și, învechit, rar, *etimologisti*), *-te.*

– Din fr. **étymologiste.**

ETIMOLOGIZÁNT, -Ă adj. Care se conformează etimologismului, în special, ortografiei etimologice. *Micu adoptă... un sistem ortografic etimologizant.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 374. *În timpul Renașterii... apar tendințe etimologizante, adică se încearcă să se demonstreze originea latină a unor cuvinte, care în realitate erau luate din franceză.* GRAUR, I. L. 86. *Micu... încerca aplicarea ideilor sale etimologizante.* IST. LIT. ROM. II, 42. *Reprezintă această grafie cunoscuta particularitate fonetică a graiului bănățean sau este vorba... de aceeași „tendință etimologizantă" a ortografiei lui Loga?* L. ROM. 1974, 85, cf. DN^3, NDN.

– Pl.: *etimologizanți, -te.*

– Din fr. **étymologisant.**

ETIMOLOGÍZM s. n. v. **etimologism.**

ETIMÓN s. n. Cuvânt din care derivă, provine un anumit cuvânt dintr-o limbă; etimologie **(2)**. *Adevăratul etymon al numelui e prozaicul „bostan": „cucurbetă".* DR. I, 215. *A ortografiat cuvintele românești de origine slavă la fel cu etimoanele lor.* RF I, 153. *S-a lăsat înșelat de sensul primitiv al etimonului.* BUL. FIL. I, 128. *Pentru „meredeu"... propun ca etymon ung. „meritő".* DR. VII, 137. *Alt tip de dicționare sunt cele etimologice:... scopul principal urmărit de autori este să dea etimologia cuvintelor, să le arate etimonurile, adică prototipurile lor, cuvintele din care provin.* IORDAN, L. R. 124. *Pentru cuvântul „creion" – cuvânt împrumutat – etimonul trebuie căutat în limba franceză, unde găsim cuvântul crayon.* GRAUR, I. L. 113. *Se căutau etimoane și pentru cuvintele formate în românește.* L. ROM. 1959, nr. 4, 46. *Stabilirea etimonurilor maghiare este, de altfel, foarte importantă pentru explicarea terminației de plural de care ne ocupăm.* SCL 1959, 214, cf. DER. *Trebuie să luăm în considerație nu numai raporturile strict formale și semantice (adică lingvistice) dintre etimoane și diversele forme sub care se prezintă unul și același neologism, ci și numeroși factori lingvistici și extralingvistici mai generali.* L. ROM. 1965, 685, cf. DN^2, IST. T. I, 54. *A exclude posibilitatea formării acestor cuvinte în mod independent de etimonurile invocate și a căuta cu orice chip modele străine pentru derivatele românești înseamnă a subaprecia capacitatea limbii române de a-și forma singură cuvinte, tocmai prin cel mai productiv dintre procedeele ei interne – derivarea cu sufixe.* HRISTEA, P. E. 29. *Ar fi fost util să se indice întotdeauna sensul etimonului.* CL 1970, 160. *Au făcut un inventar al cuvintelor (și morfemelor) românești (de origine latină) care conțineau sunetele în discuție, le-au comparat cu etimoanele lor latinești.* SCL 1970, 583. *Am insistat suficient, în prezentarea explicațiilor propuse pentru originea fr. trouver, it. trovare etc., asupra celor două elemente constitutive (sunetele și sensul), care au, în ce*

privește evoluția de la etimon la continuatorul lui, norme oarecum fixe, acceptate de toată lumea. L. ROM. 1972, 182, cf. DEX, DN[3], M. D. LINGV., D. ENC., NDN.

– Scris și: (după fr.) *etymon.* – Pl.: *etimoane* și *etimonuri.*

– Din fr. **étymon.**

ETÍNĂ s. f. (Chim.) Acetilenă. Cf. SCRIBAN, D., DREV, D. ENC.

– Pl.: *etine.*

– Din fr. **éthyne.**

ETIOLÁ vb. I. R e f l. (Despre plante) A se decolora și a-și alungi tulpinile din cauza insuficienței luminii și a aerului în care se dezvoltă. *Când o plantă se etiolează, românul zice că ea se zărnește.* HASDEU, I. C. I, 273, cf. AGROTEHNICA, II, 77, M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN, DEI, MDN, NDU. ◊ R e f l. p a s. *Sparanghelul, spre a i se mări valoarea comercială, se etiolează artificial, grămădindu-se deasupra rizomilor săi pământ cât de mult.* ENC. AGR. II, 446.

– Pronunțat: *-ti-o-.* – Prez. ind. pers. 3: *etiolează.*

– Din fr. **étioler.**

ETIOLÁRE s. f. Acțiunea de a s e e t i o l a și rezultatul ei. Cf. ENC. ROM. *În toate cazurile de etiolare, formațiunea clorofilei este împiedicată.* ENC. AGR. II, 446. *În regiunile maritime... plantele cresc vegetativ, fac masă multă, dar cu tendință spre etiolare.* AGROTEHNICA, I, 77. *Cauza principală a etiolării este lipsa de lumină suficientă.* LTR[2], 334, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pronunțat: *-ti-o-.* – Pl.: *etiolări.*

– V. **etiola.**

ETIOLÁT, -Ă adj. (Despre plante) Care a suferit fenomenul de etiolare. Cf. ENC. ROM. *Plantele când cresc la lumină slabă au o culoare gălbuie, frunzele sunt mai mici și palide, internodurile lungi și fragile: sunt etiolate.* ENC. AGR. 446, cf. DREV.

– Pronunțat: *-ti-o-.* – Pl.: *etiolați, -te.*

– V. **etiola.**

ETIOLOGHÍE s. f. v. **etiologie.**

ETIOLÓGIC, -Ă adj. **1.** (Filos.) Care se referă la etiologie **(1)**, care aparține etiologiei. *Cu progresul științelor pozitive în genere și al fiziologiei în special, vom ajunge într-un viitor îndepărtat să avem explicațiunea etiologică a tuturor manifestărilor sufletului prin simplul joc al legilor firești.* CONTA, O. C. 24, cf. DL, DM. *Toți cercetătorii le conferă un caracter etiologic de primă importanță.* ROMÂNIA LITERARĂ 1969, nr. 52, 28/1, cf. DN[2]. *Legendele... au un caracter etiologic.* IST. LIT. ROM. I, 15, cf. M. D. ENC., DN[3], NDN, DEI, NDU.

2. Care se referă la etiologie **(2)**, care aparține etiologiei. *Toate aceste neoformațiuni osoase se sprijină, din punct de vedere etiologic, pe același proces patologic, periostită osificată.* ENC. AGR. IV, 327, cf. DL, DM, DN[2]. *Toate descântecele cuprind... o alegorie etiologică, în care se povestește, în plan alegoric, modul în care pacientul a contractat boala.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 8, 7/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN, DEI. *Sistemul urmărește în primul rând stabilirea unui diagnostic etiologic corect.* RL 2004, nr. 4 202, 1/1, cf. NDU. ♦ (Despre tratamente, medicamente etc.) Care urmărește combaterea directă a agentului, a microbului etc. care a cauzat boala. *Medicamentele... cu acțiune etiologică lovesc chiar în cauza bolii.* BELEA, P. A. 263. *Ca tratament etiologic se utilizează cloramfenicolul, antibiotic cu acțiune foarte bună împotriva bacilului tific.* ABC SĂN. 355. ♦ (Despre agenți, factori etc.) Care cauzează boli. *Agentul etiologic al bolii.* ABC SĂN. 223. *Medicina... ține la respect o mulțime de boli, cărora factorul etiologic le este numai bănuit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 23/4.

– Pronunțat: *-ti-o-.* – Pl.: *etiologici, -ce.*

– Din fr. **étiologique,** lat. **aetiologicus, -a, -um.**

ETIOLOGÍE s. f. **1.** (Filos.) Știință care studiază cauzele. *Etiologhia... să face când ritorul întreabă îndată și răspunde.* ȘA I, 343. *Etiologhia nu se naște din siloghismi, ci din obicei și din întâmplarea înțelegerilor.* POTECA, F. 65/5, cf. LM, ENC. ROM., CADE. *Fenomenul literar nu mai e, așadar, privit în sine prin sensul său estetic ca un fapt de sine stătător, ci prin proveniența și prelungirile sale sociale, adică prin etiologie și finalitate.* LOVINESCU, C. VI, 70, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], V. ROM. februarie 1960, 145, M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. Ramură a medicinei care studiază cauzele bolilor, factorii care influențează apariția diverselor afecțiuni etc. *Luminarea etiologiei patologiei, de pricinele boalelor, care cum sânt.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 99/3, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 624[1]/7, NEGULICI. *Etiologia noastră se adeverează prin observațiunile care ne vin din toate părțile.* MAN. SĂNĂT. 53/17, cf. PAT. CHIR. 113[r]/23, ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Nu vom trece în revistă toate ipotezele emise cu privire la etiologia pelagrei.* ARH. OLT. II, 437, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., A. POP, CHIRURG. 274, DL, DM, DN[2], DER, URSU, T. Ș. 200, D. MED., M. D. ENC., DEX, D. PSIH., D. ECOL., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ Cauza sau totalitatea cauzelor unei boli. *Symptomatologia calculelor vesicale și etiologia lor.* TURNESCU, C. 69[v]/12. *Astăzi nu se mai poate susține etiologia alcoolică a cirozelor.* ap. DL. *Îngrozit de suferința unui coleg și prieten (hepatita C, care are etiologie virală) ... l-am vizitat pentru a-l ajuta să-și recapete sănătatea.* RL 2003, nr. 4 157, 23/2. ◊ Fig. *A face critică literară este a face anatomia, fiziologia și etiologia unei opere de artă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 62.

– Scris și: (după lat.) *aetiologie* NEGULICI, ANTONESCU, D., ENC. ROM. – Pronunțat: *-ti-o-.* – Și: (învechit) **etiologhíe** s. f.

– Din lat. **aetiologia,** fr. **étiologie.** – **Etiologhie** < ngr. **αἰτιολογία.**

ETIÓP s. m. (Învechit) Etiopian **(1)**. *Într-însul cad eftiopii și dracii lui țeară lingu.* PSALT. SCH. 221/8. *Și Tiru și oamerii etiopilor* (e t h i o p u l u i H, t i o p i l o r C) *aceștia fură acie.* PSALT. 179, cf. 141. *Într-însul cad ethiopii și dracii lui țărână ling.* CORESI, PS. 189. *Ce voi face lui Avimelelh, ethiopului?* DOSOFTEI în GCR I, 254/24. *Au botedzat pre Simon vâlhovnicul, ce să făcea a fi credincios. Și apucat de îngerul, aflând pre etiopul cel scopit, învățându-l, l-au botedzat.* DOSOFTEI, V. S. octombrie, 60[r]/2. *Răpindu-să de înger află pre ethiopul cel scopit pe care învățându-l, l-au botezat.* MINEIUL (1776), 63[r²]/1. *Și-ntâi indienii se văd luminați; Apoi etiopii cu negrele fețe.* NEGRUZZI, S. II, 284, cf. TDRG[3].

– Scris și: *ethiop.* – Pronunțat: *-ti-op.* – Pl.: *etiopi.* – Și: (învechit, rar) **eftióp, tióp** s. m.

– Din slavon. **ѳѳиопъ.**

ETIOPENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Etiopian **(2)**. *Sânt zgărzi de mult preț și pietri scumpe indienești și etiopenești.* AETHIOPICA, 44[v]/2.

– Pronunțat: *-ti-o-.* – Pl.: *etiopenești.*

– **Etiopian** + suf. *-esc.*

ETIOPÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Etiopian **(2)**. *Cerdacile cu turlele în sus să râdica înalte, cât de gios de abiia la vârvu sigeata ethiopască a agiunge să poată.* CANTEMIR, I. I. I, 166. *Copții din Africa... încă se țin de varietatea etiopească.* RUS, I. I, 55/17.

– Pronunțat: *-ti-o-.* – Pl.: *etiopești.*

– **Etiop** + suf. *-esc.*

ETIOPIÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Etiopiei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care locuieşte în Etiopia; (învechit) etiop, (învechit, rar) etioplean, abisinian **(1)**. *S-au aflat oameni vestiţi la amiaza-noapte între sciti, la amiaza-zi între etiopieni.* CR (1832), 280/7. *Li se recomandară deci în mod expres următoarele neamuri: saracinii, grecii, bulgarii..., etiopienii.* EMINESCU, O. XIV, 156. *Creştinismul l-au primit aethiopienii prin sec. IV d. Chr.* ENC. ROM. I, 51, cf. CADE, DL, DM, SFC II, 217. *Portughezii, chemaţi în ajutor de etiopieni în lupta împotriva turcilor, au încercat să-şi extindă dominaţia asupra Etiopiei.* DER II, 304. *Personajele – regele Irod, cei doi episcopi, craii Melhior şi Baltazar, etiopianul, negrul crai Gaspar – sunt caracteristice.* IST. T. I, 111, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., D. ENC., NDN, DEI, MDN, NDU, TDRG^3.

2. Adj. Care aparţine Etiopiei sau etiopienilor **(1)**, privitor la Etiopia sau la etiopieni, originar din Etiopia; (rar) etiopic, (învechit, rar) etiopenesc, etiopesc, etiopicesc, abisinian **(2)**. *Întâi s-au demoralizat servii şi sclavii, apoi veni un regim al metreselor, căci cei mari cumpărau sclave siriene şi etiopiene, le încărcau cu bogăţii şi-şi neglijau soţiile proprii.* EMINESCU, O. XII, 221. *Ah! arsă, inima mi-e arsă De soare etiopian.* MACEDONSKI, O. I, 69. *Calasiris oferă lui Nausicles, preot al lui Mercur,... un inel, ... cu un ametist etiopian.* CĂLINESCU, S. 242. *Flota... navighează între Madagascar şi coasta etiopiană.* VIANU, L. U. 153, cf. DL, DM. *Majoritatea ţăranilor etiopieni nu au pământ.* DER II, 304, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., D. ENC., NDN, DEI, MDN, NDU. ◊ *Limbi etiopiene* = (şi substantivat f.) grupare de limbi din familia afro-asiatică, ramura semitică, din Etiopia şi Eritrea, cu excepţia arabei. Cf. GRAUR, I. L. 207, NDN, NDU.

– Scris şi: *aethiopian.* – Pronunţat: *-ti-o-pi-an.* – Pl.: *etiopieni, -e.*

– Din fr. **Éthiopien, éthiopien.**

ETIÓPIC, -Ă adj. (Atestat pentru prima dată în 1773, cf. TDRG^3) (Rar) Etiopian **(2)**. Cf. CADE, ENC. ROM. I, 51, TDRG^3.

– Pronunţat: *-ti-o-.* – Pl.: *etiopici, -ce.*

– Din ngr. **αἰθιοπικός,** fr. **éthiopique.**

ETIOPICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Etiopian **(2)**. *Ca moimâţa omului, aşea eu urmele lui Iliodor, scriitoriului Istoriii ethiopiceşti, călcând, mijlocul istoriii la început şi începutul la mijloc, iară sfârşitul scaunul său păzindu-şi pre cât slăbiciunea mea au putut, pre picioare mijlocul şi capul să stea am făcut.* CANTEMIR, I. I. I, 5. *A lui Iliodor istorie ethiopicească* (a. 1773). GCR II, 88/14, cf. TDRG^3.

– Scris şi: *ethiopicesc.* – Pronunţat: *-ti-o-.* – Pl.: *etiopiceşti.*

– **Etiop** + suf. *-icesc.*

ETIOPLEÁN s. m. (Învechit, rar) Etiopian **(1)**. *Înrainte-i cădea etioplenii şi dracii lui lut vor linge.* PSALT. HUR.^{2} 148. *Într-însul cad ethiopii* (*ethioplenii* H, *ethiopleanii* C^2) *şi dracii lui ţeara ling.* PSALT. 141. *Înaintea lui vor cădea ethioplenii şi vrăjmaşii lui ţărână vor linge* (a. 1710). GCR I, 367/19, cf. SFC II, 216, TDRG^3.

– Scris şi: *ethioplean.* – Pronunţat: *-ti-o-.* – Pl.: *etiopleani* şi *etiopleni.*

– Din slavonul **ѥѳиоплѧнинъ.**

ETIRÁ vb. I. T r a n z. (Franţuzism) A efectua o etirare; a alungi, a întinde, a trage **(III 2)**. Cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, NDN, DEI, NDU.

– Prez. ind.: *etirez.*

– Din fr. **étirer.**

ETIRÁRE s. f. Operaţia de întindere şi de subţiere a metalelor ductile sau a fibrelor textile prin trecerea lor printr-o filieră, în scopul orientării macromoleculelor şi al creşterii rezistenţei lor. Cf. LTR^2, DL, DP, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX, DREV, DEX^2, D. ENC., DN^3, DSR, NDN, DEI, NDU.

– Pl.: (rar) *etirări.*

– V. **etira.**

ETIRÁT, -Ă adj. Alungit, întins. Cf. DN^2, DEX, DN^3, NDU.

– Pl.: *etiraţi, -te.*

– V. **etira.**

ETÍSION s. n. (Grecism învechit) Contribuţie (băneasă) anuală. *Din venitul hanului i al viilor să se dee un etision pe an de 40 tal[eri]* (a. 1797). GÁLDI, M. PHAN. 184. *Etision la numita mănăstire Mărcuţa* (a. 1802). id. ib. *Acest etision să-l răspunză la numita mănăstire* (a. 1823). DOC. EC. 283, cf. CONTRIBUŢII, III, 79.

– Pronunţat: *-si-on.* – Pl.: ? – Şi: **entísion** s. n. GÁLDI, M. PHAN. 184.

– Din ngr. **ἐτήσιον.**

ETIZÍE s. f. (Rar) Slăbire extremă a organismului, ca urmare a unei boli (cronice). Cf. DN^2, DN^3, NDN, DEI.

– Pronunţat: *-zi-e.*

– Din fr. **étisie.**

ETMOÍD s. n. (Şi, adjectival, în sintagma *os etmoid*) Os mic nepereche al craniului, situat în partea anterioară a bazei cutiei craniene, între osul frontal şi osul sfenoid, a cărui lamă superioară este străbătută de numeroase orificii traversate de nervii olfactivi şi care participă la formarea cavităţilor nazale şi a orbitelor. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623^2/8. *Etmoidul se află situat la partea inferioară şi anterioară a bazii cranului, precum şi în regia superioară a nărilor.* KRETZULESCU, A. 99/4, cf. 90/24, PROT. – POP., N. D., ENC. ROM., ALEXI, W., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DN^2, DER, URSU, T. Ş. 200. *Inflamarea mucoasei... căptuşeşte celulele (cavităţile) cuprinse în osul etmoid.* ABC SĂN. 153, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pronunţat: *-mo-id.* – Pl.: *etmoide.* – Şi: (învechit) **etmoídă** s. f. I. GOLESCU, C., PROT. – POP., N. D.

– Din fr. **ethmoïde.**

ETMOIDÁL, -Ă adj. Care se referă la etmoid, care aparţine etmoidului. *Ştirbitura etmoidală, în care intră etmoidul şi în laturile căria se deschid sini frontali ce sânt nişte găunoşituri scobite în desimea osului.* KRETZULESCU, A. 94/16, cf. POLIZU, P., PROT. – POP., N. D., URSU, T. S. 200, DN^3, NDN.

– Pronunţat: *-mo-i-.* – Pl.: *etmoidali, -e.*

– Din fr. **éthmoïdal.**

ETMOÍDĂ s. f. v. **etmoid.**

ETMOIDECTOMÍE s. f. (Med.) Operaţie chirurgicală pentru îndepărtarea leziunilor celulare etmoidale. Cf. D. MED., DN^3, NDN.

– Pronunţat: *-mo-i-.*

– Din fr. **ethmoïdectomie.**

ETMOIDÍTĂ s. f. Inflamaţie a etmoidului sau a mucoasei celulelor etmoidale. Cf. ABC SĂN., D. MED., DN^3, NDN, DEI.

– Pronunţat: *-mo-i-.* – Pl.: *etmoidite.*

– Din fr. **ethmoïdite.**

ETNÁRH s. m. Titlu dat guvernatorului unei provincii a Imperiului Roman, a Imperiului Bizantin sau a Imperiului Otoman, cu rang inferior celui de rege şi superior celui de tetrarh; persoană care avea acest titlu. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623^2/14,

ANTONESCU, D., SCRIBAN, D., DN^2, DN^3, D. ETNOL., DEX^2, NDN, DEI, NDU.

– Scris şi: *etnarch.* ANTONESCU, D. – Pl.: *etnarhi.*

– Din fr. **ethnarque.**

ETNARHÍE s. f. Provincie a Imperiului Roman, a Imperiului Bizantin sau a Imperiului Otoman, guvernată de un etnarh; funcţie de etnarh. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623^2/11, ANTONESCU, D., SCRIBAN, D., DN^2, DN^3, D. ETNOL., DEX^2, NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *etnarhii.* – Scris şi: *etnarchie.* ANTONESCU, D.

– Din fr. **ethnarchie.**

ÉTNIC, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Învechit) Care se închină la idoli, i d o l a t r u; care aparţine unei alte religii decât cea creştină; (învechit, rar) etnicesc. V. p ă g â n **(1)**. *Basme de cele ce făcea şi scorniia poeticii ethnici în vremea elinilor pentru orbul norod (adecă idololatri) şi n-avea cunoştinţa unuia şi adevăratului Dumnezeu.* C. CANTACUZINO, CM I, 7, cf. LM, SCRIBAN, D., URSU, Î. L. II, 263, NDU. ◊ (Substantivat) *De zavistie... etnicii (păgânii) au înţernat sântul loc al Golgotei, unde Mântuitorul lumei s-au încruciat şi s-au înmormântat.* CALENDAR (1854), XXIII/12, cf. TDRG^3, NDU.

2. Adj. Care este propriu unui popor, care aparţine unui popor; care se referă la un popor; referitor la formele de cultură şi de civilizaţie specifice unui popor. *S-au improvizat idilul de faţă dupre caracterul etnic a[l] ţiganilor.* ASACHI, Ţ. 4/15. *Numele personal etnic Srăbul (= Şerbul).* CUV. D. BĂTR. I, 90. *Autorii aceştia... s-au inspirat de viaţa proprie a poporului lor şi ne-au înfăţişat ceea ce este, ceea ce gândeşte şi ceea ce simte românul în partea cea mai aleasă a firei lui etnice.* MAIORESCU, CR. III, 24, cf. CONV. LIT. XI, 205. *Descoperim..., sub alterările pronunciaţiunii orientale, numiri geografice şi etnice din părţile româneşti.* ODOBESCU, S. II, 203, cf. 257. *Cari sânt acele proprietăţi cari dovedesc un substrat etnic şi lingvistic comun?* EMINESCU, O. XV, 99. *Trebuie să esiste deosebiri între incultură şi cultură, între tinereţe şi bătrâneţe etnică.* id. ib. XV, 367. *Atât Prisc, cât şi ceilalţi scriitori bizantini vâră prea adeseori toate popoarele de la nordul Dunării... sub aceeaşi căciulă etnică de sciţi.* REV. IST. I, 287, cf. ARHIVA I, 276, DDRF. *Unele părţi dintr-un popor păstrează uneori numele general etnic al acestuia, ca nume special al tribului lor.* XENOPOL, I. R. III, 49, cf. BARCIANU. *Acest proces al dezvălirii notei etnice particulare din imitaţia spiritului şi formei străine, durează şi până astăzi.* IORGA, L. II, 431, cf. SĂM. VIII, 246. *Aceste jocuri florale au creat o întreagă literatură în care se vădeşte genul etnic al rasei ce le-a instituit.* ANGHEL, PR. 192. *Este poezia izvorâtă din altoirea cugetării germane pe firea românească şi într-una se găsesc caracterele etnice ale celor două popoare care i-au dat naştere.* PETICĂ, O. 22. *Era un schimb destul de viu, de o parte şi de alta a graniţei, de elemente etnice.* PĂCALĂ, M. R. 38. *Numele... trebuiau să caracterizeze şi clasa socială... a personagiilor, originea lor etnică, proveniența lor muntenească ori moldovenească.* IBRĂILEANU, S. L. 88, cf. AN. IST. NAŢ. I, 7, RESMERIŢĂ, D. *Băştinaşii traci... formează baza etnică a poporului românesc.* ARH. OLT. V, 380. *Interesanţi din punct de vedere etnic sunt bulgarii.* RF I, 148. *„Sistemul fonetic" al unei limbi... priveşte felul specific – însuşit prin obicinuinţă sau rezultând, după alţii, din predispoziţii etnice – de a articula sunetele din partea unei comunităţi linguistice.* DR. V, 777, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Exprimând o notă esenţială a psihologiei noastre etnice, d. Arghezi este totuşi reprezentativ.* LOVINESCU, C. IV, 58. *Nu se poate tăgădui importanţa specificului etnic pentru evoluţia limbilor.* DR. VII, 334. *Substratul etnic slav se menţinea mai puternic.* ARH. OLT. XII, 174, cf. CONV. LIT. LXVII, 381. *Rost de existenţă şi valoare durabilă artistică pot avea mai ales operele care radiază din sufletul nostru etnic.* SADOVEANU, O. XIX, 372, cf. IX, 344, IZV. XVI, 389. *Englezii şi francezii... au ajuns... la un portret etnic identificabil pe orice punct al planetei.* STREINU, P. C. III, 166. *Cu mult înainte de a se începe marea mişcare de dislocare etnică, pe care istoria o cunoaşte... subt numele de „migraţiunea popoarelor", prin România de azi treceau... neamuri venite din stepele Rusiei sau din regiunile Vistulei.* PUŞCARIU, L. R. I, 333. *Amestecurile etnice, când sânt numeroase, dau naştere unei nomenclaturi topice pestriţe şi complicate.* IORDAN, N. L. I, VI, cf. id. STIL. 76, 183, SCRIBAN, D. *Toate aceste elemente de origine slavă s-au suprapus însă pe alt fond etnic care n-a renunţat la specificul său.* APOLZAN, P. I. 228, cf. CONSTANTINESCU, S. VI, 57. *L-a creat fantezia populară sau pur şi simplu cumînţenia etnică negustorească silită să se opună odată eficace cămătarilor din Fanar?* ARGHEZI, S. XXXIV, 169. *Liberalismul lui Saint-Simon, cât şi ideea unei colectivităţi universale negau statutul natural, etnic, al poetului.* CĂLINESCU, O. XIII, 197. *Toate aceste variaţiuni stilistice pe o aceeaşi temă nu sunt decât ilustrarea elocventă a acelei obsesii etnice care a stăpânit începuturile veacului al XX-lea.* PERPESSICIUS, M. I, 357, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 282. *Naţionalitatea unei opere nu trebuie căutată; ceea ce e profund etnic se înfăptuieşte de la sine.* BLAGA, Z. 323. *Prin acest exemplu etnic se dovedeşte... că civilizaţia e operă de comprimare şi de refuz al naturii.* RALEA, S. T. I, 277, cf. BENIUC, M. C. I, 211. *La noi,... originea numelor nu are nici o legătură cu apartenenţa etnică a celor care le purtau.* GRAUR, N. P. 53. *Trăsătura cea mai caracteristică, dacă nu singura care deosebea o colectivitate etnică de alta,... o constituia limba.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/1. *Mult mai reduse sunt... informaţiile privind realităţile etnice şi demografice în fazele de tranziţie de la perioada traco-dacă la cea romană.* CL 1957, 257, cf. DL. *Valorificarea vitalităţii etnice a unui popor se face în momentele sale de cumpănă.* T. POPOVICI, S. 175, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET., URSU, Î. L. II, 263. *Cristalizarea etnică românească în această ţară s-a produs în sec. X-XI, prin deznaţionalizarea daco-slavilor.* PANAITESCU, C. R. 18, cf. DN^2. *Sextil Puşcariu face o distincţie categorică între limbă şi factorul etnic.* L. ROM. 1968, 396. *Ne-au reprezentat sub forma frumosului o realitate etnică.* N. MANOLESCU, C. M. 198. *Sub raport etnic, majoritatea populaţiei au format-o românii.* C. GIURESCU, P. O. 200. *Geto-dacii au adaptat romanismul la unitatea lor etnică.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 49. *Componenţa etnică geto-dacă şi romană este în afară de orice îndoială.* ib. 1970, nr. 11, 5, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 75, 12/1. *Substratul este moştenit din punct de vedere etnic.* L. ROM. 1972, 177. *Ar fi să dăm prea lesne câştig de cauză planului cusut cu aţă albă al administraţiei de a isca discuţii şi certuri, aşezând în aceeaşi încăpere oameni cu apartenenţe politice, sociale sau etnice diferite.* STEINHARDT, J. 164. *Mulţi au vrut să vadă în sistemul lui Blaga o expresie a geniului etnic autohton.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 215, cf. M. D. ENC., DEX. *Odată cu întregirea etnică, politica incidenţei naţionale şi politice a încetat practic, lăsând loc problemei renaşterii culturale.* GHEŢIE, B. I, 369. *Elementele umaniste diferenţiale prin care aceasta se defineşte... ca adevăr deopotrivă etnic şi etic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 4/3, cf. DN^3, V. BREBAN, D. *Problema originii românilor... a originii lor etnice... n-a mai fost tratată cu obiectivitatea necesară operelor ştiinţifice.* IVĂNESCU, I. L. R. 48, cf. DREV. *Organizarea de stat, suprapusă unităţii etnice, a dat poporului român identitate politică.* MS. 1988, nr. 4, 6, cf. L. ROM. 1992, 546, D. ENC., NDN. *Copiilor de ţigani li se oferă posibilitatea să intre la facultate graţie înseşi condiţiei lor etnice.* RL 2004, nr. 4402, 1/2, cf. L. COSTIN. GR. BĂN. 6, 10. *Împrejurările istorice, configuraţia etnică a regiunii... au avut urmări însemnate şi asupra graiului regiunii.* MAT. DIALECT. I, 148. ◊ *Nume etnic* = nume de popor; (rar) etnonim. *Numele său etnic de român a căpătat prin această supunere un al doilea înţeles, acel de supus.* XENOPOL, I. R. III, 51, cf. CADE, DL, DM, DN^2, SCL 1971, 358,

M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN, DEI, MDN, NDU. *În derivarea numelor etnice, se remarcă o mare varietate de sufixe moționale.* MAT. DIALECT. I, 152. *Purificare etnică* = program de eliminare a minorităților etnice, realizat în forme care merg de la deportare la genocid. *Ei au imaginat purificarea etnică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 2/3. ♦ (Rar) Național, românesc. *N. este etnic.* IORDAN, L. R. A. 478. ♦ (Substantivat) Persoană care aparține unui popor. *Dat fiind că valahii și bulgarii îmbrățișează credința de rit răsăritean (ortodox), fără îndoială desconsiderând credința catolică, au îndurat aceeași soartă cu etnicii (unguri).* MAIOR, S. II, 132.

3. S. n. Ceea ce este caracteristic unui popor, culturii sau civilizației lui; etnicitate. *Ei sunt condamnați să nu se integreze în atmosfera de tradiționalism sănătos al etnicului.* CONV. LIT. LXVII, 253. *Era, deci, fatal ca idealul lui Macedonski să reprezinte... negațiunea principală a etnicului.* LOVINESCU, C. IV, 14. *Ideologia semănătoristă... topise în aliajul aceluiași inel de logodnă cu destinele neamului: eticul, etnicul și esteticul.* PERPESSICIUS, M. I, 365. *Tradiționalismul lui Blaga se rezolvă în etnic și metafizic, în timp ce atitudinea lui Barbu vizează universalul atemporal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 12/3. *Distanța între asemenea concepții și ideile lui Lovinescu se reducea simțitor, etnicul fiind și pentru ideologul modernismului o determinantă fatală.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 195, cf. NDU.

– Pl.: *etnici, -ce.*

– Din ngr. **ἐθνικός,** lat. **ethnicus, -a, -um.**

ETNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Etnic **(1)**. V. păgân **(1)**. *Și nu numai cele creștinești, ce încă și cele ethnicești asemenea învață* (a. 1702). GCR I, 344/14, cf. MURNU, GR., CIORĂNESCU, D. ET. 3 212, SFC I, 108.

– Scris și: *ethnicesc.* – Pl.: *etnicești.*

– Cf. ngr. ἐ θ ν ι κ ό ς, lat. e t h n i c u s, - a, - u m.

ETNICÉȘTE adv. (Astăzi rar) Din punct de vedere etnic **(2)**. *De fapt, nu există popoare etnicește curate.* SĂM. VIII, 246. *Procesul se încheie în pragul celor din urmă secole, când peste tot în Europa elementele intruzive n-au putut să predomine etnicește elementul autohton.* L. COSTIN, GR. BĂN. 10. *Etnicește, trăim în folclor.* IZV. XII, 37. *Cadrul e de provincie, etnicește eteroclită.* STREINU, P. C. II, 231. *Clasicul este... abstract etnicește.* CĂLINESCU, O. XXI, 21, cf. NDU.

– **Etnic** + suf. *-ește.*

ETNICÍSM s. n. **1.** Tendință a unor grupări literare românești de la începutul secolului al XX-lea de a subordona aspectele etice și estetice celor etnice, de a acorda o importanță exagerată factorului etnic **(2)** în artă și cultură, cultivând exclusiv tradițiile, obiceiurile, felul de viață etc. specifice țărănimii. *De la umanitarismul tinereții a trecut la un etnicism exclusivist, dar tot de categorie socială.* LOVINESCU, S. VIII, 216. *Camil Petrescu... a fost în aceeași măsură un adversar al etnicismului, al tradiționalismului decorativ și pitoresc, al specificului național, al ortodoxismului gândirist sau de orice altă natură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 115, 28/2, cf. DN[3], DEX[2], NDN, DEI, NDU.

2. Caracter etnic **(2)**; etnicitate. Cf. NDN, NDU.

– **Etnic** + suf. *-ism.*

ETNICÍST, -Ă adj. Care ține de etnicism, care se referă la etnicism. *Se pot găsi la T. Maiorescu texte etniciste.* LOVINESCU, S. VIII, 216. *Concepțiile etniciste susțin că opera de artă nu poate fi valoroasă dacă nu e etnică.* BLAGA, în NDU, cf. DEX[2], NDN.

– Pl.: *etniciști, -ste.*

– **Etnic** + suf. *-ist.*

ETNICITÁTE s. f. **1.** Ansamblu de însușiri proprii, specifice unui popor; caracter etnic **(2)**; etnicism **(2)**; (rar) etnie **(2)**. *Titanica resemnare și menținere a etnicității este dovada unei energii colective.* ARH. OLT. V, 456. *Celelalte valori de etnicitate, datine, eresuri populare... să se cheme cu timpul reciproc sub același condei.* STREINU, P. C. I, 55. *Inconștientul e substituit prin conștient, destinul prin calcul, „etnicitatea autentică" prin etnografie, calitatea interioară și vie a sângelui prin combinația exterioară și moartă a unor realități folclorice.* BLAGA, Z. 324. *Etnicitatea nu e un caracter auxiliar artei... ea e presupusă, e oarecum intrinsecă însuși momentului realizării estetice.* RALEA, S. T. II, 226. *Blaga proiectează tradiționalismul său pe fondul etnicității noastre, de unde caută să releve matricea ancestrală și permanentă a spiritualității etnice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 12/3. *Această compoziție mozaicată, care este specificul național, îi impune artistului o creație între coordonatele etnicității.* ib. 1972, nr. 27, 14/3, cf. D. ETNOL., DEX[2], NDN, DEI, NDU.

2. Apartenență a unei persoane la un anumit popor. *„U" s-a adăugat în același fel, pentru a marca etnicitatea română a purtătorului, la nume terminate în „-ici".* GRAUR, N. P. 150. *Ne găsim în fața unor triburi de certă etnicitate tracică.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 4.

– **Etnic** + suf. *-itate.*

ETNICIZÁ vb. I. T r a n z. A da un caracter etnic **(2)**. Cf. DN[3], NDN, NDU.

– Prez. ind.: *etnicizez.*

– **Etnic** + suf. *-iza.*

ETNÍE s. f. **1.** Unitate etnică **(2)** determinată în timp și spațiu de trăsături comune de civilizație, de cultură (limbă, obiceiuri, tradiții etc.) și de rasă; comunitate etnică. *Aplicarea onestă a legilor și respectarea particularităților fiecărei etnii.* KOGĂLNICEANU, O. V, 13. *De ce am ascunde confuzia care stăpânește pe câțiva dintre tineri, mai ales dintre sculptorii tineri, care, plăsmuind idolii înfricoșați și înfricoșători, nu creează în sensul artei populare române, ci în acela al artei precolumbiene, al artei etniilor negre din Africa.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 6/7. *Finalul piesei e o întoarcere extatică a etniei la izvoarele ei elementare invincibile.* CROHMĂLNICEANU, L. R. I, 140, cf. MS. 1975, nr. 1, 9. *Îi gonea... șarjând în scârbă ignobila apucătură a etniei lor hrăpărețe.* ȚOIU, Î. 405. *Cuprinși de porunca supraviețuirii etniilor Un cor cu sașii una fiți.* MS. 1988, nr. 1, 35, cf. D. ETNOL., DEX[2], NDN, DEI. *Parchetul de pe lângă Tribunalul Municipal București a început urmărirea penală împotriva lui Ali Serce, de 38 de ani, cetățean turc de etnie kurdă.* RL 2004, nr. 4 218, 28/13, cf. NDU.

2. Etnicitate **(1)**. Cf. IORDAN, L. R. A. 177.

– Pl.: *etnii.*

– Din fr. **ethnie.**

ETNO- Element de compunere care înseamnă „popor, comunitate etnică, rasă" și care servește la formarea unor substantive ca: e t n o c i v i l i z a ț i e, e t n o g e o g r a f i e etc. Cf. IORDAN, L. R. A. 221, FORM. CUV. I, 248, DN[3], D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Izolat prin analiză, din împrumuturi ca: *etnogeneză, etnografie, etnologie* etc. Cf. fr. e t h n o -.

ETNOASTRONOMÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu studiul motivelor etnografice, a textelor sacre și rituale tradiționale ale popoarelor referitoare la astre, la constelații, la cosmos în general. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.

– Din engl. **ethnoastronomy.**

ETNOBIOLOGÍE s. f. Știință care se ocupă cu studiul raporturilor dintre om și mediul natural, cu determinarea comportamentului cultural. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.

– Pronunțat: *-bi-o-*.
– Din fr. **ethnobiologie.**

ETNOBOTÁNIC, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. Ramură a etnobiologiei care se ocupă cu studiul denumirilor populare ale plantelor și al relațiilor dintre comunitatea etnică și mediul vegetal. Cf. DN[3], D. ETNOL., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ♦ Nomenclatura populară botanică. Cf. CL, 1989, 183.

2. Adj. De etnobotanică **(1)**, referitor la etnobotanică. Cf. DN[3], DEX[2], NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *etnobotanici, -ce.*
– Din fr. **etnobotanique.**

ETNOCÉNTRIC, -Ă adj. Care ține de etnocentrism, referitor la etnocentrism. Cf. NDN, DCR[2].

– Pl. *etnocentrici, -ce.*
– Din fr. **ethnocentrique.**

ETNOCENTRÍSM s. n. Tendință de a judeca valorile altor culturi, ale altor etnii prin raportare la propria cultură, considerată drept criteriu de apreciere a adevăratelor valori. Cf. D. PSIH., D. ETNOL., DEX[2], D. ENC., NDN, DCR[2], DEI. *Șeful delegației... a propus ca ideile etnocentrismului și ale separării pe baze etnice să reprezinte principiile de bază ale noii Europe.* RL 2006, nr. 4 846, 12/3, cf. NDU.

– Din fr. **ethnocentrisme,** engl. **ethnocentrism.**

ETNOCÍD s. n. **1.** Ucidere în masă a unei părți sau a unei întregi comunități etnice. Cf. D. ETNOL., NDN, DEI, MDN.

2. Modificare forțată a structurii biosociale sau culturale a unui grup etnic. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.

– Pl.: *etnocide.*
– Din fr. **ethnocide.**

ETNOCIVILIZÁȚIE s. f. Civilizație proprie unei comunități etnice. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.

– **Etno-** + **civilizație.**

ETNOCOREGRAFÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu studiul jocurilor sau dansurilor unui popor. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.

– **Etno-** + **coregrafie.**

ETNOCRÁTIC, -Ă adj. Care se referă la etnocrație, privitor la etnocrație. *Istoricul Paparigopulos, voind a delimita teritoriul asupra cărui grecii avea drept, a trebuit să-și numească harta sa nu etnografică, ci... etnocratică.* EMINESCU, O. XI, 189, cf. IORDAN, L. R. A. 221. *Împreună cu teologii creștini, gânditorul împacă Spiritualul cu secularul, printr-un stat etnocratic creștin, autoritar, călăuzit de rege, prin mijlocirea românilor neaoși.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 789, cf. NDU.

– Pl.: *etnocratici, -ce.*
– Din gr. **ἐθνοκρατικός.**

ETNOCRATIZÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A institui puterea politică în funcție de caracterele etnice ale unei națiuni. *În noțiunea etnocrație se cuprinde... dorința de-a predomina..., pe de altă parte însă cată a se ști dacă elementele etnocratizate pe hârtie vor și îngădui cu mânile-n sân o asemenea predominare.* EMINESCU, O. XI, 189. *Ce-ți pasă d-tale cum merge ori nu merge Țara Românească? Pese-ți de ceea ce se petrece în patria d-tale originară, în Morea sau cel mult în regiunile hartelor etnocratizate de d. Paparigupolos.* id. ib. XII, 283.

– Prez. ind.: *etnocratizez.*
– Cf. e t n o c r a ț i e.

ETNOCRAȚÍE s. f. Teorie care susține instituirea puterii politice în funcție de caracterele etnice ale unei națiuni. *În noțiunea etnocrație se cuprinde... din capul locului dorința de-a predomina, de-a stăpâni asupra altora.* EMINESCU, O. XI, 189, cf. IORDAN, L. R. A. 221, D. ETNOL., NDN, MDN, NDU.

– Din fr. **ethnocratie.** Cf. gr. ἐ θ ν ο κ ρ α τ ί α.

ETNOCULTURÁL, -Ă adj. Care se referă la etnocultură, de etnocultură. *Continuitatea etnoculturală nu a fost întreruptă pe aceste meleaguri.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 5, cf. DEX[2], NDN, NDU.

– Pl.: *etnoculturali, -e.*
– **Etnocultură** + suf. *-al.*

ETNOCULTÚRĂ s. f. Cultură populară tradițională, proprie unei comunități etnice. Cf. D. ETNOL., DEX[2], NDN, DEI, MDN, NDU.

– Din fr. **ethnoculture.**

ETNODEMOGRAFÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu studiul unităților etnice restrânse. Cf. D. ETNOL., NDN.

– Din fr. **etnodemographie.**

ETNOFILÍE s. f. Afecțiune deosebită pentru tot ceea ce privește viața unei comunități etnice. Cf. D. ETNOL., NDN.

– Din fr. **ethnophilie.**

ETNOFILOSOFÍE s. f. Totalitatea conceptelor filosofice ale unei grupări etnice. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.

– **Etno-** + **filosofie.**

ETNOFOLCLÓRIC, -Ă adj. Care aparține etnografiei și folclorului unui popor; privitor la etnografia și la folclorul unui popor. Cf. DSR, DEX[2], NDN, DCR[2], DEI, NDU.

– Pl.: *etnofolclorici, -ce.*
– **Etno-** + **folcloric.**

ETNOGENEALOGÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu studiul dezvoltării popoarelor. Cf. D. ETNOL., NDN.

– Pronunțat: *-ne-a-*.
– Din fr. **ethno-généalogie.**

ETNOGENÉTIC, -Ă adj. Care se referă la etnogenie, care aparține etnogeniei. *Procesul etnogenetic al poporului român ne apare azi din ce în ce mai mult în toată complexitatea sa.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 3, DN[3], D. ETNOL., NDN.

– Pl.: *etnogenetici, -ce.*
– Din fr. **ethnogénétique.**

ETNOGENÉZĂ s. f. **1.** Formare etnolingvistică a unui popor, a unei colectivități umane și a structurilor sale social-economice și politice. V. e t n o g e n i e. *Procesul de etnogeneză... cuprinde evidente exagerări.* IST. LIT. ROM. II, 39, cf. DN[2]. *Va fi elucidat integral substratul lingvistic în structura limbii române,... ca și etnogeneza românilor pe temelia etnic-socială autohtonă.* L. ROM. 1959, nr. 3, 23, cf. SCL 1960, 360. *Formarea (ethnogeneza) poporului român înseamnă alcătuirea și distingerea unei unități de cultură folosind acest nume, precum și o limbă proprie.* PANAITESCU, C. R. 114. *În procesul etnogenezei poporului român trebuie să ținem seama nu numai de vatra Daciei romane..., dar și de împrejurarea istorică reală a cuprinderii în procesul romanizării a întregii lumi geto-dace, supusă sau liberă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 7. *Autorul a subliniat că, atunci când vrem să stabilim etnogeneza populației dintr-o regiune oarecare, prima chestiune care se pune este aceea a originii triburilor care au locuit din timpuri străvechi teritoriul respectiv.* SCL 1970, 80, cf. DEX, DN[3], D. ETNOL., DSR, DREV, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. Etnogenie. Cf. NDN, DEI, MDN, NDU.
– Scris şi: *ethnogeneză.*
– Din fr. **ethnogénèse.**

ETNOGENÍE s. f. Ramură a antropologiei care se ocupă cu studiul originii şi al filiaţiei raselor şi a popoarelor; p. ext. studiul procesului de formare a unui popor, etnogeneză. Cf. DN^2, MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 7, DEX, DN^3, DSR, NDN, DEI, NDU.
– Din fr. **ethnogénie.**

ETNOGEOGRAFÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu studiul influenţei reciproce dintre mediul geografic şi comunitatea etnică. *Autorul pare să fi avut o pasiune pentru studiile de istorie şi de etnogeografie.* IST. LIT. ROM. I, 383, cf. D. ETNOL., NDN, MDN.
– Pronunţat: *-ge-o-.*
– **Etno- + geografie.**

ETNOGRÁF, -Ă s. m. şi f. Specialist în etnografie. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623^2/17, POLIZU, COSTINESCU. *Etnografii şi limbiştii caută primele elemente ale limbii.* CONV. LIT. VI, 61, cf. MAIORESCU, CR. III, 17. *D. baron de Helfert, cunoscut ca istoric şi etnograf..., ne dă într-o carte asupra cestiunii confesionale din Austria următoarele amănunte.* EMINESCU, O. XIII, 209, cf. DDRF. *Theodor T. Burada, profesorul conservatorului şi etnograf român foarte activ..., a luat cunoştinţă despre regiunea şi poporul vlah.* ARHIVA, X, 113, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SĂM. VIII, 244, RESMERIŢĂ, D. *Dispariţia rapidă a formelor vechi de păstorit... a făcut pe etnografii noştri să-şi îndrepte atenţia nu numai asupra cercetării exhaustive a formelor noi, socialiste, ale păstoritului..., ci şi asupra celor din trecut.* VUIA, PĂST. 10, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Etnograful poate constata numai extinderea anumitor credinţe sau obiceiuri colective, în anumite regiuni, în anumite straturi sociale sau la anumite popoare, fără să fi ajuns să explice legile ce diriguiesc această răspândire.* PUŞCARIU, L. R. I, 31, cf. SCRIBAN, D., CĂLINESCU, O. XIII, 144. *Etnografii, psihologii, filologii ar trebui să scrie o carte despre magismul poporului nostru.* BLAGA, Z. 300. *Nenumărate cazuri de degenerare a diferitelor triburi sunt înfăţişate de etnografi ca fiind datorite războaielor continui dintre ele.* RALEA, ST. II, 275, cf. DL, DM, DN^2. *Conţinând multe fapte de etnografie, ALR II va putea fi folosit şi de etnografi.* L. ROM. 1959, nr. 4, 60. *La Callatis a trăit în veacul al II-lea î.e.n. un învăţat vestit în lumea grecească, Demetrios din Callatis, geograf şi etnograf.* PANAITESCU, C. R. 37. *Medicul experimentator, farmacologul şi clinicianul pot să găsească în medicina populară ceea ce etnograful, folcloristul, filologul nu au urmărit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 29/1. *Un etnograf inspirat ar putea scrie un studiu frumos despre funcţiile soarelui în arta noastră populară.* ib. 1972, nr. 7, 3/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. *Problemele originii românilor au atras... şi pe etnografi.* IVĂNESCU, I. L. R. 49, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Sunt însemnările de călătorie ale unui cercetător etnograf... despre laponi.* SADOVEANU, O. XIX, 119. *Artur Gorovei îl cunoscuse personal pe Creangă, fapt care nu contribuie cu puţin la prestigiul eminentului cercetător etnograf.* CIOCULESCU, I. C. 133.
– Pl.: *etnografi, -e.*
– Din fr. **ethnographe.**

ETNOGRÁFIC, -Ă adj. Care aparţine etnografiei, care se referă la etnografie. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623^2/22. *Aceasta se află în mai mare măsură în staturile lăcuite nu numai de un popor în înţălesul etnografic.* RUS, I. I, 75/26. *Metodul etnografic e cel ce prezentează separat operele filozofice ale fiecărei naţiuni.* LAURIAN, F. 153/11. *Aici ajunseserăm noi românii cu ale noastre cunoştinţe geografice şi ethnografice.* BARIŢIU, P. A. II, 568. *Nenorocirile Prinţipatelor Dunărei s-au tras din neştiinţa marelor puteri a Occidentului în privirea istorică, comerţială şi etnografică ale acestor Prinţipate.* ROM. LIT. 142, 1/2. *A venit în Rumânia spre a studia... ţara noastră, care are atâtea raporturi istorice şi etnografice cu scumpa sa patrie.* ROMÂNUL (1857), nr. 29, 4^1/37. *Românii, prin poziţia geografică, politică, morală şi etnografică, sânt datori mai mult decât orişicare altă naţie de a nu rămânea străini la tot ce face gloria şi puterea secolului.* KOGĂLNICEANU, O. I, 100, cf. POLIZU. *Cercetările moderne etnografice (asupra naturei populilor) ne probă că locuitorii primitivi din America... sânt d-o origină cu chinezii şi japonezii.* ISIS (1859), 158^1/15, cf. XENOPOL, I. R. XII, 191. *Teatrul este dator a lua dintre costumele etnografice pe acelea care reprezintă mai bine obiceiul de învesmântare naţional.* FILIMON, O. II, 356, cf. PONTBRIANT, D. *Orice fracţiune a neamului românesc va fi aprofundată sub toate raporturile: teritorial, etnografic, dinastic, nobilitar.* HASDEU, I. C. I, VIII. *În spusele noastre vom retipări charta etnografică a românilor* (a. 1869). BARIŢIU, C. II, 222. *Vizitând Esplanada Invalizilor, transformată în lagăr etnografic, îţi pare că faci un voiaj din cele mai extraordinare.* ALECSANDRI, S. 233, cf. COSTINESCU, LM. *Popoarele sânt chiemate a se consolida în cercuri etnografice, specializându-şi fiecare misiunea istorică după propria sa natură.* MAIORESCU, CR. I, 356. *Există dar o caracteristică a popoarelor sub raportul artistic. Aceea, bine explorată, bine studiată, bine explicată, poate fi cel mai puternic auxiliar al ştiinţei etnografice, precum chiar şi al istoriei.* ODOBESCU, S. II, 255. *Istoricul..., voind a delimita teritoriul asupra căruia grecii ar avea drept, a trebuit să-şi numească harta sa nu etnografică, ci... etnocratică.* EMINESCU, O. XI, 189. *Cele două societăţi etnografice – din Londra şi New York nu încetară în urmărirea studiilor lor* (a. 1889). ARHIVA, I, 219, cf. DDRF. *Trebuie deci bine cercetate izvoarele bizantine... spre a putea stabili o hartă etnografică a vremurilor vechi.* ARH. OLT. XII, 146, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dintr-o lucrare etnografică asupra românilor din Transilvania extragem următoarele.* CANDREA, F. 137, cf. DR. I, 321. *Scriitori antici, în continuarea excelentei tradiţii a lui Herodot,... capătă interes din ce în ce mai viu pentru chestiunile etnografice şi notează mai amănunţit numele şi felul popoarelor din regiunile nordice ale Europei.* PÂRVAN, G. 247, cf. id. I. F. 26. *Studiile mai nouă etnografice au arătat că forma plugului nostru e eminamente latină şi obiceiul de a umbla cu „pluguşorul" la colindat e desigur şi el străvechi.* DR. I, 404. *Însemnările lui Hanes... privesc chestiuni etnografice.* ib. II, 723. *A enumerat următoarele elemente ca factori istorici constitutivi ai naţionalităţii: 1. elementul geografic... 2. elementul etnografic.* AN. IST. NAŢ. I, 28, cf. RESMERIŢĂ, D. *Caracterul eterogen al lucrărilor apărute asupra acestui subiect... ne face să fim lipsiţi de un material cules unitar şi care să ţină seama îndeosebi de principiile şi metodele ştiinţei etnografice, căreia îi aparţine în primul rând acest domeniu.* VUIA, PĂST. 11. *Un dicţionar nu poate să devie o carte de tratate fiziologice, morfologice, istorice, etnografice, sociologice, semasiologice, etimologice etc.* RF II, 135, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Critica lui nu mai e nici modernistă, nici etnografică, ci abordează terenul nou al geneticului.* LOVINESCU, S. VIII, 206. *De atunci Muzeul Naţional Bulgar... s-a tot sporit, despărţindu-se de partea etnografică, care este azi adăpostită... într-o casă particulară.* CONV. LIT. LXVII, 25. *Nu cred că pierderea înţelesului etnografic ar avea vreo legătură cu desnaţionalizarea vlahilor.* DR. VII, 313. *Volumul al II-lea se încheie printr-o scurtă, dar interesantă monografie... cuprinzând: o schiţă istorică, una etnografică.* IZV. XII, 112. *La Cluj era un muzeu etnografic.* VLASIU, D. 385. *Muzeul nostru nu este un muzeu etnografic, ci este un muzeu social.* GUSTI, P. A. 221. *Cercetările etnografice ale tipurilor de sate de la noi ne duc la rezultate favorabile „continuităţii".* PUŞCARIU, L. R. I, 337, cf. 416, SCRIBAN, D. *Aceasta este o lege etnografică universal valabilă.* APOLZAN, P. I, 31. *„Hotarul" este... un roman descriptiv şi de evocare a unei lumi văzute în sălbăticia ei cosmică şi în pitorescul etnografic.* CONSTANTINESCU, S. V, 18. *Poezia eminesciană stă pe observaţia etnografică într-un fel care a avut urmări.* CĂLINESCU, O. XIII, 534. *Monografia etnografică*

despre românii timoceni era străbătută... de acea poezie a ținutului și a sufletelor. PERPESSICIUS, M. I, 301. *E desigur frumos... să faci uz într-o operă de artă de elemente din cultura etnografică a poporului, dar nu trebuie să ne îngăduim iluzia că prin aceasta se creează o artă națională.* BLAGA, Z. 324. *O excursie etnografică ori istorică cât de sumară ne indică... același scop urmărit de orice fenomen artistic: individualizare, tendință către specificitate.* RALEA, S. T. I, 222. *Femei negre tinere oferă produsele etnografice ale insulei.* V. ROM. aprilie 1954, 61. *Impresionează în mod deosebit partea etnografică a celor două volume în discuție. Ea dovedește o cunoaștere adâncă a vieții materiale și a felului de a gândi al poporului român.* SCL 1957, 101, cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 263, DN^2. *Despre ea* [jelire] *ne vorbesc atât documentele vechi, cât și cercetările folclorice și etnografice contemporane.* IST. LIT. ROM. I, 43, cf. L. ROM. 1964, nr. 4, 9. *Se produce fenomenul de roire al obștii, de desprindere a unei părți din obște și de trecere pe alt hotar, fenomen etnografic frecvent.* PANAITESCU, O. Ț. 99. *Elaborarea unei istorii complete a teatrului în România presupune în primul rând o amplă muncă de cercetare a celor mai variate izvoare: arheologice și etnografice, literare și istorice, de istoriografie generală și de specialitate.* IST. T. I, 7. *Macheta se păstrează la Muzeul etnografic din Cluj.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 32. *A avut din adolescență intuiția neasemuitei noastre comori etnografice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 159, 6/2, cf. M. D. ENC., SCL 1973, 739, SIMION, D. P., 250, DEX, DN^3, V. BREBAN, D. *Adoptă tonul amuzat al celui ce conspectează un fenomen etnografic.* GRIGURCU, C. R. 62, cf. DREV, D. ENC., NDN, DEI. *Tablouri rare și colecții etnografice unicat în lume.* RL 2005, nr. 4963, 24/1, cf. NDU, FRÂNCU – CANDREA, M. I. ◊ (Substantivat) *Etnograficul exprimă o concepție etică, estetică și metafizică asupra lumei și vieții, ca rezultat al unei experiențe multiseculare.* PÂRVAN, I. F. 28. *Pentru naționalitatea unei opere de artă, etnograficul e aproape tot atât de indiferent ca elementele de orice altă proveniență.* BLAGA, Z. 324. *Locul realismului sau al etnograficului îl ia generalitatea simbolică.* N. MANOLESCU, A. N. III, 116. ◊ (Adverbial) Cf. SCRIBAN, D.

– Scris și: *ethnografic.* – Accentuat și: *etnografic.* I. GOLESCU, C., URSU, Î. L. II, 263. – Pl.: *etnografici, -ce.*

– Din fr. **ethnographique,** germ. **ethnographisch.**

ETNOGRAFICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Etnografic. Cf. POLIZU, URSU, Î. L. II, 263.

– Pl.: *etnograficești.*

– Cf. germ. e t h n o g r a p h i s c h.

ETNOGRAFICÉȘTE adv. În mod etnografic, potrivit etnografiei. Cf. POLIZU. *Erau populații etnografic superpuse și sântem convinși îndeosebi că elementul românesc a fost, dacă nu dominant, desigur pe deplin liber.* EMINESCU, O. XII, 44.

– **Etnografic** + suf. *-este.*

ETNOGRAFÍE s. f. Disciplină care studiază compoziția, originea și răspândirea popoarelor, care urmărește evoluția culturii lor materiale și spirituale, moravurile și particularitățile felului lor de viață, relațiile lor cultural-istorice. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623^2/19. *Geografie antropologică sau etnografie, de cuprinde numai neamul omenesc peste tot sau împărțit în popoare.* RUS, I. I, 2/21, cf. POLIZU. *Spre a reprezenta la noi piesele clasice, trebuie ca artiștii noștri să cunoască arta dramatică în toată întinderea ei, să aibă idei solide despre tradițiunea fiecăreia școale în parte, despre etnografie.* FILIMON, O. II, 354, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *La 1848... era nevoie de-a combate notele din Petersburg, cari ne atribuiau o origine slavă; atunci orice armă a fost bună: istorie, geografie, etnografie.* ALECSANDRI, S. 54, cf. COSTINESCU, LM. *O lucrare colectivă în limba germană asupra etnografiei și istoriei culturei popoarelor din Austro-Ungaria.* MAIORESCU, CR. III, 48. *Ne rămâne numai să admirăm ignoranța grecilor moderni în privirea istoriei și etnografiei unor țări asupra cărora pretind a avea drepturi.* EMINESCU, O. XIII, 166. *La descrierea fiecărei comune (oraș, târg, sat sau cătun) se va da: ... populația și etnografia.* CONV. LIT. XXII, 286. *Lucrările societății antropologice din Paris... avură două direcțiuni...: lucrări de etnografie și lucrări de antropologie generală* (a.1889). ARHIVA, I, 220. *Studiul acestor moravuri, datine, credințe și povestiri face obiectul etnologiei și etnografiei.* CONV. LIT. XXIII, 6, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, MEHEDINȚI, G. F. 4, ALEXI, W. *Aceste însușiri ni le poate da cu privire la geneza rasei noastre daco-romane antropologia și etnografia.* AN. IST. NAȚ. I, 32, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Studiul modern al geografiei... presupune o serie de cunoștințe preliminare, de geologie, de statistică, de etnografie.* LOVINESCU, S. VIII, 32. *Prin „lucruri" trebuie să înțelegem obiectele și noțiunile de toate categoriile din viața zilnică a omului, adică studiul lor, care se cheamă tocmai etnografie și folclor.* BUL. FIL. I, 15, cf. 42. *Etnografia singură nu ne poate lămuri acele „caractere specifice" ale unui element etnic.* DR. VII, 404. *Nici o lucrare de ansamblu asupra etnografiei Olteniei nu se poate dura astăzi temeinic.* IZV. XIII, 202. *Gândeam că e vorba de vreo plasă de pescuit nouă și inedită în domeniul etnografiei.* VOICULESCU, P. II, 269, cf. SCRIBAN, D. *Restul materialului – documente, istorie bisericească, etnografie – așteaptă pe specialiștii respectivi.* ARH. OLT. XIX, 37. *E o sinteză modernă a tot ce se putea ști despre Moldova: geografia, etnografia, istoria.* CONSTANTINESCU, II, 13. *Studierea vieții instinctive a omului duce la etnografie, și Eminescu este etnograf.* CĂLINESCU, O. XIII, 369. *În timpul din urmă a sporit îngrijorător numărul acelora, cari, în numele unui tradiționalism rău înțeles, fac exces de etnografie artistică.* BLAGA, Z. 325. *Etnografia și sociologia contemporană, prin datele pe care le-au cules din viața sufletească a popoarelor primitive, au adus o literatură extrem de bogată asupra rolului pe care-l joacă simbolul în mentalitatea acestor societăți.* RALEA, S. T. II, 151, cf. LTR^2. *Același interes pentru alte țări a dus și la cultivarea, pe scară întinsă, a etnografiei, mai cu seamă în „Icoana lumii".* S. C. ȘT. (Iași), 1956, 90, cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 264, DN^2. *În cronică, sunt folosite elemente de folclor și de etnografie.* IST. LIT. ROM. I, 406, cf. DER. *S-a recurs la colecțiile institutelor și muzeelor de etnografie din București, Cluj și Iași.* IST. T. I, 8. *Critica ne informează, ne „introduce" în: psihanaliză, structuralism, lingvistică, sociologie de diferite orientări, etnografie, estetică „informațională", poetică „matematică" și multe alte asemenea inovații.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 119, 10/3. *Sălbaticii sunt teribil de complicați și meticuloși: sociologia, etnografia și antropologia o dovedesc.* STEINHARDT, J. 285. *Există o strânsă interdependență între folclor, sociologie și etnografie.* IZV. XVI, 305, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D., D. PSIH., D. ETNOL., DREV, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Scris și: *ethnographie.* ANTONESCU, D., LM.

– Din fr. **ethnographie,** germ. **ethnographie.**

ETNOGRAFIZÁRE s. f. **1.** Considerarea unui popor numai din perspectiva trecutului, sub aspect tradițional. *A încerca să facem din cultura noastră o prelungire colonială a culturii franceze, italiene, germane ori anglo-saxone, e o greșeală analogă aceleia, mai înainte atinse, a etnografizării creațiilor abstracte.* PÂRVAN, I. F. 31, cf. D. ETNOL.

2. Tendință pseudoștiințifică de reducere a cunoștințelor despre un popor la strictul necesar rezultat din observația directă și din descrierea analitică a faptelor. Cf. D. ETNOL.

– **Etnografie** + suf. *-(iz)are.*

ETNOGRÁMĂ s. f. Reprezentare grafică prin scheme, tipuri, modele și fotograme a unor fenomene etnice. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.

– Pl. *etnograme.*

– Din fr. **ethnogramme.**

ETNOIÁTRIC, -Ă adj. Care se referă la etnoiatrie, care ține de etnoiatrie. *La catedra de Istoria medicinii din Cluj se culegea... material românesc etnoiatric din toate regiunile țării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 29/1.

– Pl.: *etnoiatrici, -ce.*

– **Etnoiatr[ie]** + suf. *-ic.*

ETNOIATRÍE s. f. Disciplină etnologică care are ca obiect cunoașterea și explicarea datinilor, obiceiurilor și a practicilor medicale populare; medicină populară. *Cu toate că la noi, în secolul trecut,... prin strădu[n]ța unor folcloriști de seamă, s-a strâns un foarte bogat material de folclor medical românesc, totuși în literatura noastră nu există încă un studiu sintetic și aprofundat asupra etnoiatriei noastre.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 29/1, cf. D. ETNOL., NDN, MDN, NDU.

– Din **etno-** + **-iatrie.**

ETNOISTÓRIE s. f. Disciplină care se ocupă cu studiul microistoriei unei comunități etnice. Cf. D. ETNOL., DCR^2, NDN, MDN.

– Din engl. **ethnohistory.**

ETNOLINGVÍST, -Ă s. m., s. f. Persoană specializată în etnolingvistică. Cf. NDN, MDA.

– Pl. *etnolingviști, -iste.*

– Din fr. **ethnolinguiste.**

ETNOLINGVÍSTIC, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. Curent lingvistic care susține că limba este un produs al societății și o funcție a culturii. Cf. SCL 1959, 314, L. ROM. 1968, 396. *S-au creat discipline noi, ca: lingvistica, sociolingvistica, etnolingvistica.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 10, 11/4, cf. DEX, DN^3, D. ETNOL., M. D. LINGV., SCL 1993, 552, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. Adj. Care aparține etnolingvisticii, care se referă la etnolingvistică. Cf. DN^2. *S-ar părea că întâlnim la Sextil Pușcariu idei ale unor școli etnolingvistice.* L. ROM. 1968, 396, cf. M. D. LINGV., DCR^2, NDN.

– Pl.: *etnolingvistici, -ce.*

– Din fr. **ethnolinguistique.**

ETNOLÓG s. m. Specialist în etnologie; (astăzi rar) etnologist. *Maghiarii..., după cum se știe, sânt strașnici etnologi.* EMINESCU, O. IX, 411, cf. CADE, SCRIBAN, D. *„Statul natural" al romanilor nu găsește nicăieri vreo recunoaștere din partea etnologilor și antropologilor.* RALEA, S. T. III, 104, cf. DL, DM, DN^2. *Etnologii, referindu-se la funcțiunea religioasă a miturilor străvechi, constată că mitul, ajutându-l pe om să descopere propriile sale limite în cunoașterea existenței, îi asigură acestuia sentimentul certitudinii în propria sa existență prin imitația rituală a unui act presupus ca săvârșit de ființe supranaturale la începutul lumii.* CONTEMP. 1966, nr. 1 050, 3/3. *Un etnolog... a putut spune că prohibiția incestului este legea universală și minimală pentru ca o cultură să se diferențieze de natură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 8, 27/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *etnologi.*

– Din fr. **ethnologue.**

ETNOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține etnologiei, privitor la etnologie. *Cercetările etnologice (despre natura diferitelor populi) au arătat că gradul 48 al lățimei nordice, formează hotarul meridional pentru păru[l] blond.* ISIS (1859), 42^1/32. *Rezultatele dobândite... să poată servi de bază neîndoioasă la comparațiuni etnologice.* ODOBESCU, S. II, 266, cf. EMINESCU, O. XI, 77. *Societatea etnologică scoase la lumină 2 volume de buletine.* ARHIVA I, 218, cf. DDRF, BARCIANU. *Considerațiunile sociologice pot de multe ori să se întâlnească cu cele etnologice, mai ales când studiem trecutul unei limbi.* GR. S. I, 10, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nu cunosc raporturile etnologice din această regiune.* RF I, 145. *Diferitele nume de localități românești... au fost studiate... pentru că lămuresc chestiuni sociale, etnologice, linguistice, geografice etc.* DR. V, 633, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ciobanii, aceștia conservatori ai tezaurului etnologic al națiunii române.* IZV. XVI, 174. *Amestecurile etnice, când sunt numeroase, dau naștere unei nomenclaturi topice pestrițe și complicate, a cărei cercetare, cu scopuri istorice și etnologice, oferă dificultăți adesea de neînvins.* IORDAN, N. L. I, VI, cf. SCRIBAN, D. *Un basm ratat nu poate să dea material serios pentru speculații estetice, sociologice, etnologice, cum poezia unui oarecare Titius sau Cajus nu poate caracteriza literatura latină.* CĂLINESCU, B. 5, cf. DL, DM, DN^2. *Medici cu preocupări etnologice... studiază etnoiatria.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 29/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ (Adverbial) Din punctul de vedere al etnologiei. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *etnologici, -ce.*

– Din fr. **ethnologique.**

ETNOLOGICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere etnic; referitor la etnie. *Malul drept al Dunării a fost al Țării Românești. Etnologicește e o țară locuită de români, tătari și turci.* EMINESCU, O. X, 87, cf. NDU.

– **Etnologic** + suf. *-ește.*

ETNOLOGÍE s. f. **1.** Disciplină care se ocupă cu studierea explicativă și comparativă a ansamblului caracterelor grupurilor umane, mai ales al populațiilor primitive, care încearcă să înțeleagă liniile generale ale structurii și evoluției societăților. Cf. COSTINESCU. *Sântem în drept de a aștepta... rezultate de cea mai mare însemnătate pentru etnologia antică a țărei noastre.* ODOBESCU, S. II, 273. *Această carte oferă mult acelora cari se interesează de etnologie.* EMINESCU, O. XII, 240. *Drumul deschis în Franța prin influența Societății de Etnologie nu se opri numai pe pământul său* (a. 1889). ARHIVA I, 218. *Studiul acestor moravuri, datine, credințe și povestiri face obiectul etnologiei și etnografiei.* CONV. LIT. XXIII, 6, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Aducerea în istoria contemporană a geografiei umane, a antropologiei, etnologiei... a însemnat științifizarea istoriei.* PÂRVAN, I. F. 52, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BLAGA, T. CULT. 48, DL, DM, DN^2. *Reproșează preopinenților săi,... exponenți de seamă în psihanaliză, filosofie sau etnologie ai structuralismului..., că exclud dinamica dialecticii din sistemele lor de referință.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 4/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. PSIH., D. ETNOL., V. BREBAN, D., D. ENC., NDN. *Ipoteza imagologică se constituie din varii perspective de la psihologia socială la etnologie, la istoria mentalităților, la folclor și literatură comparată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 3, 9/1, cf. DEI, NDU.

2. Disciplină care se ocupă cu studiul caracterelor de rasă la speciile de animale. Cf. ENC. AGR.

– Din fr. **ethnologie,** germ. **Ethnologie.**

ETNOLOGÍST s. m. (Astăzi rar) Etnolog. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, NDU.

– Pl.: *etnologiști.*

– Din fr. **ethnologiste.**

ETNOMETODOLOGÍE s. f. Metodologie de tip epistemologic a cercetării etnologice care se ocupă cu studiul metodelor, al strategiilor pe baza cărora membrii societății acționează și interacționează în activitatea și relațiile lor cotidiene. Cf. D. ETNOL., D. ENC., NDN, MDN.

– Din fr. **ethnométhodologie.**

ETNOMUZICOLÓG s. m. Specialist în etnomuzicologie. Cf. DCR, DEX^2, DCR^2, NDN, MDN.

– Pl.: *etnomuzicologi*.
– Din fr. **ethnomusicologue.**

ETNOMUZICOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține etnomuzicologiei, care se referă la etnomuzicologie. Cf. DCR^2, NDN.
– Pl.: *etnomuzicologici, -ce.*
– Din fr. **ethnomusicologique.**

ETNOMUZICOLOGÍE s. f. Ramură a muzicologiei care se ocupă cu studiul culturilor muzicale ale popoarelor sau al culturilor muzicale de tip arhaic; folcloristică muzicală. Cf. DCR, M. D. ENC., D. ETNOL., D. MUZ., DEX^2, D. ENC., DCR^2, NDN, DEI, MDN, NDU.
– Din fr. **ethnomusicologie,** it. **etnomusicologia.**

ETNONÍM s. n. Nume de popor. Cf. DN^2, DEX, DN^3, NDN, DEI, NDU.
– Pl.: *etnonime.*
– Din fr. **ethnonyme.**

ETNONIMÍE s. f. Studiu lingvistic al antroponimelor din punct de vedere etnic. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.
– **Etnonim** + suf. *-ie.*

ETNOPEDAGÓGIC, -Ă adj. Care se referă la etnopedagogie, de etnopedagogie. Cf. DEX^2, NDN.
– Pl.: *etnopedagogici, -ce.*
– **Etnopedagog[ie]** + suf. *-ic.*

ETNOPEDAGOGÍE s. f. Orientare în pedagogia de la începutul secolului al XIX-lea care are în vedere educația întregului popor. Cf. DEX^2, NDN, DEI, MDN, NDU.
– Din fr. **ethnopédagogie.**

ETNOPSICOLÓGIC, -Ă adj. v. **etnopsihologic.**

ETNOPSIHIATRÍE s. f. Studiul bolilor mintale în raport cu faptele sociale proprii culturilor primitive, precum și cu factorii etnici. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.
– Pronunțat: *-hi-a-.*
– Din fr. **ethnopsychiatrie.**

ETNOPSIHOLÓGIC, -Ă adj. Care ține de etnopsihologie, care se referă la etnopsihologie. Cf. EMINESCU, O. XIII, 323. *Școala noastră trebuie să fie alta, pornind de la realitatea etnopsihologică a sufletului nostru național.* PÂRVAN, I. F. 26. *Considerațiile generale ale lui N. Iorga asupra limbii reflectă... concepția etnopsihologică a lui Wundt.* CL 1966, 162, cf. DN^2.
– Pl.: *etnopsihologici, -ce.* – Și: **etnopsicológic, -ă** adj. EMINESCU, O. XIII, 323.
– **Etnopsiholog[ie]** + suf. *-ic.*

ETNOPSIHOLOGÍE s. f. Ramură a antropologiei care studiază viața unui popor și producțiile sale culturale, în raport cu însușirile lui psihologice. Cf. ENC. ROM., BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Lucrarea de etnopsihologie a lui Wundt... a contribuit de asemenea la revizuirea concepțiilor neogramatice asupra legilor fonologice.* DR II, 25. *Lovinescu subliniază printre primii necesitatea unor serioase studii de etnopsihologie în vederea schițării profilului spiritual al poporului român.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 27, 14/2, cf. DEX, DN^3, D. ETNOL., NDN, DEI, NDU.
– Scris și: *etnopsichologie* (ENC. ROM., BARCIANU), *etnopsicologie* (RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U.).
– Din fr. **ethnopsychologie.**

ETNOSEMIÓTICĂ s. f. Studiu etnologic al semnelor, simbolurilor și semnificațiilor relative la obiecte, evenimente și acțiuni. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.
– Pronunțat: *-mi-o-.*
– **Etno-** + **semiotică.**

ETNOSOCIOLOGÍE s. f. Disciplină sociologică ce studiază și interpretează fenomenele sociale cu ajutorul datelor etnologiei. Cf. DEX, DN^3, D. ETNOL., NDN, DEI.
– Pronunțat: *-ci-o-.*
– Din fr. **ethnosociologie.**

ETNOTANATOLOGÍE s. f. Disciplină etnologică având ca obiect de studiu riturile de înmormântare ale unui popor. Cf. D. ETNOL., NDN.
– Scris și: *etnothanatologie.* D. ETNOL.
– **Etno-** + **tanatologie.**

ETNOTÍP s. n. Formație biopsihică specifică unui grup etnic înainte și după procesul de educație complexă (școală, armată etc.). Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.
– Pl.: *etnotipuri.*
– **Etno-** + **tip.**

ETNOZOOLOGÍE s. f. Ramură a etnobiologiei care se ocupă cu analiza raporturilor dintre om și mediul animal. Cf. D. ETNOL., NDN, MDN.
– Din fr. **ethnozoologie.**

ETOCRÁT, -Ă s. m., s. f. Adept al etocrației. Cf. NDN, MDA.
– Pl.: *etocrați, -te.*
– Din fr. **éthocrate.**

ETOCRAȚÍE s. f. Guvernare întemeiată pe principiile moralei. Cf. DN^2, DEX, DN^3, NDN, DEI, NDU.
– Din fr. **éthocratie.**

ETÓFĂ s. f. (Franțuzism învechit, rar) Stofă. Cf. PROT. – POP., N. D., ALEXI, W., SCL 1950, 60.
– Scris și: *etoffă.* – Pl.: *etofe.*
– Din fr. **étoffe.**

ETOGRAFÍE s. f. (Rar) Descriere sistematică a obiceiurilor, a practicilor sau comportamentului unui grup etnic. Cf. SCRIBAN, D., D. ETNOL., NDN, MDN.
– Din fr. **éthographie.**

ETOGRÁMĂ s. f. Înregistrare a comportamentului animalelor. Cf. DN^3, D. PSIH., NDN.
– Pl.: *etograme.*
– Din fr. **éthogramme.**

ETÓLĂ s. f. **1.** Fâșie lungă de mătase sau de stofă, brodată cu motive religioase, de aceeași culoare cu sutana, pe care preoții catolici o poartă în jurul gâtului, în timpul serviciului religios, astfel încât cele două capete să vină în față; s t o l ă. V. p a l i u [1], p a t r a f i r, o r a v [1] **(1)**. Cf. SEVERIN, S. 53, DL, DM, DN^2, DEX. *Nu apucă să-și rostească rugăciunea dinaintea spovedaniei, că preotul își făcu apariția cu etola după gât.* GHEȚIE. B. I, 122, cf. M. D. ENC., D. ENC., NDN, DEI, NDU.
2. Eșarfă lungă de blană purtată de femei în jurul gâtului sau al umerilor. *Are bot ascuțit de vulpe devenită etolă la gâtul cucoanelor, și niciodată nu leapădă cojocelul de păr de capră.* TEODOREANU, C. B. 102. *S-a înălțat de pe buștean, cu barba-i albă*

revărsată pe piept ca o etolă. SADOVEANU, O. XVIII, 577. *Pensulele trebuiesc ferite de molii prin întrebuințare și gândurile se capătă cum se cumpără etolele de samur și măștile de mucava.* ARGHEZI, S. XXV, 34, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., D. ENC., NDN, DEI.

– Pl.: *etole.*

– Din fr. **étole.**

ETOLÓG, -Ă s. m., s. f. Persoană specializată în etologie. Cf. DN[3], DEX[2], NDN, NDU.

– Pl.: *etologi, -ge.*

– Din fr. **éthologue,** germ. **Ethologe.**

ETOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține etologiei, care se referă la etologie. Cf. DN[3], D. ECOL., DEX[2], DCR[2], NDN, NDU.

– Pl.: *etologici, -ce.*

– Din fr. **éthologique,** germ. **cthologisch.**

ETOLOGÍE s. f. **1.** Disciplină care se ocupă cu studiul moravurilor, al obiceiurilor, al tradițiilor și al uzanțelor unui popor; descriere a tradițiilor, moravurilor, uzanțelor unui popor. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623[2]/24, LM, ENC. ROM., CADE, BARCIANU, ALEXI, W., DN[2], M. D. ENC., D. ETNOL., DN[3], DEX[2], D. ENC., NDN, DCR[2], DEI, NDU.

2. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul modului de viață, al comportamentului animalelor sub aspectul obiceiurilor legate de hrănire, de reproducere, de depunere a ouălor, de cuibărire etc. și cu adaptarea lor la mediu. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. PSIH., D. ECOL., DEX[2], D. ENC., NDN, DCR[2], DEI, NDU.

– Din fr. **éthologie,** germ. **Ethologie.**

ETONAMÉNT s. n. (Franțuzism învechit, rar) Uimire, uluire. Cf. ALEXI, W., MDA.

– Din fr. **étonnement.**

ETONÁNT, -Ă adj. (Franțuzism învechit, rar) Uimitor, uluitor. *Numai o inteligență cerească a putut prevedea și a produce asemenea fenomene etonante.* BARASCH, M. II, 202/24.

– Pl.: *etonanți, -te.*

– Din fr. **étonnant.**

ETOPÉE s. f. **1.** (Livresc) Descriere a moravurilor și a sentimentelor omenești. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 623[2]/26, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *S-a pretins că textul e o falsificație, un simplu exercițiu literar (etopee).* CĂLINESCU, ap. NDU, cf. DN[2], DN[3], DEI.

2. Figură de compoziție constând în zugrăvirea caracterului sau a structurii psihice a unui personaj prin scrisori ori prin cuvântări (fictive). Cf. LM, CADE, DN[3], D. ETNOL., NDN, DEI.

3. Figură de stil constând în personificarea unor lucruri. Cf. DN[3], NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *etopei.*

– Din fr. **ethopée.**

ÉTOS s. n. **1.** Ansamblul trăsăturilor, al normelor, al idealurilor morale specifice indivizilor, unei colectivități, unui grup social, unei clase sau unei epoci; fizionomie morală; moralitate. *Romantismul e însă în conceptul tradiționalist al „poporului" profesat de „Gândirea"; ethosul e un nepot de sânge al alegoriei herderiene a poporului, depozitar sacru, fetiș al folclorului.* CONSTANTINESCU, S. VI, 450. *Etosul aristocrației e singularizarea care nu e numai o poză voită, ci o consecință fatală a condiției ei.* RALEA, S. T. II, 224. *Resturile de „pitoresc"... sunt totuși convertite în sugestii de transpunere picturală aerată, ușor dansantă, în care stenica și senina afirmare vitală a etosului românesc se poate regăsi în forma ei prețioasă de decantare artistică.* CONTEMP. 1969, nr. 1172, 7/4. *Ce are a face că un poet sau un prozator scrie insistent despre eu și nu despre ethos, despre etern și nu despre clipă?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 10/3. *Eroul este un artist în formare. Fiul conflictului între ethos și simțuri se simte atras de universul imaginii.* ib. 1973, nr. 42, 15/2, cf. DEX, DN[3], DSR, DEX[2], D. ETNOL., L. ROM. 1986, 380, NDN, DEI, RL 2003, nr. 4 093, 9/5. *Ethosul său cu subtext metafizic nu e unul al afirmării exclusiv pozitive.* ROMÂNIA LITERARĂ, 2005, nr. 3, 9/1, cf. NDU.

2. Specific cultural al unei colectivități, al unei epoci. *O astfel de evoluție a sentimentelor este una din cele mai caracteristice pentru etosul propriu al dramei lui Shakespeare.* VIANU, L. U. 88. *Mai adecvată... i se pare lui Tudor Vianu interpretarea poeziei pe baza recunoașterii unui stil unitar, a unui ethos care „străbate, leagă între ele și dă aceeași direcție tuturor manifestărilor unei culturi".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 11/3. *Dacă avem de a face cu un poet într-adevăr reprezentativ pentru ethos-ul românesc, este interesant să vedem ce trăsături aparte ale sufletului național reușește să le evidențieze.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 94, cf. DEX, DN[3]. *Înzestrarea unui creator... nu e decât un punct de plecare, un dar care se poate împlini sau degrada, în funcție de un dinamism intern din care face parte și ethosul intrinsec al creației.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 13/2, cf. D. ETNOL., NDN, DEI, NDU.

3. (În filosofia antică) Termen care desemna caracterul unui fenomen fizic, moral, social și artistic, privit în unitatea dintre intern și extern, dintre etic și estetic. Cf. NDN, NDU.

– Scris și: *ethos.*

– Din lat. **ethos,** gr. **ἔθος.** Cf. germ. E t h o s.

ETOTÉHNICĂ s. f. Sistem de reguli de conduită morală. Cf. DN[3], NDN, DEI.

– Pl.: *etotehnici.*

– **Eto[s] + tehnică.**

ETPÁI s. n. v. **ecpaia.**

ETPAIÁ s. f. v. **ecpaia.**

ETPÁN s. m. v. **ecpaia.**

ETRÁBĂ s. f. v. **etravă.**

ETRÁVĂ s. f. Element de rezistență din osatura longitudinală a unei nave, situat la proră și solidarizat cu chila, cu ajutorul căruia nava își deschide drumul la înaintarea prin apă. Cf. CADE, ABC MAR., DT. *Oamenii au prins să cioplească alt stejar... și din el au scos acea grindă arcuită prelung, care se cheamă etravă și care, formând partea din față a corăbiei, despică valul foșnind.* TUDORAN, P. 105, cf. DP, DN[2]. *Convoiul era încheiat de câteva vase... cu prova și pupa ridicate și etrava verticală.* BARBU, S. N. 89, cf. L. ROM. 1960, nr. 5, 33. *Etrava urca și cobora, zgâlțâită de valuri.* V. ROM. februarie 1961, 33, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D., CL 1993, 215, 218, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *etrave.* – Și: **etrábă** s. f. CL 1993, 215.

– Din fr. **étrave.**

ETRIÉR s. n. **1.** (Constr.) Element de armătură transversală care înconjoară armătura longitudinală la construcțiile de beton armat, pentru a realiza legătura dintre armătură și beton. *Aparate pentru executarea etrierilor în spirală.* NOM. MIN. I, 299, cf. MDT. *La stâlpi, etrierele servesc la fixarea poziției barelor longitudinale și la împiedicarea deformațiilor transversale sub acțiunea eforturilor principale.* LTR[2], cf. DP, DN[2], DER, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. (Tehn.) Piesă în formă de U utilizată pentru asamblarea barelor de tracțiune ale vehiculelor, ca mâner pentru pârghiile de

acționare a întrerupătoarelor electrice etc. Cf. LTR[2], D. ENC., DEI, NDU.

3. (Mar.) Suport pe care se sprijină tangoanele, scărițele etc. Cf. NDN, MDA, MDN.

– Pronunțat: *-tri-er.* – Pl.: *etriere* și (m. DER) *etrieri.*

– Din fr. **étrier.**

ETRÚRI s. m. pl. (Învechit, rar) Etrusci. V. e t r u s c **(1)**. *Făcând război cu Mezenție, domnul etrurilor, Enias la bătaie au perit.* CANTEMIR, HR. 96. *Ancus, următoriul lui, spăimântă pre etruri cu învingerile sale.* BOJINCĂ, A. II, 110/4.

– Derivat regresiv de la **Etruria** (n. pr.).

ETRÚSC, -Ă s. m. pl., adj. **1.** S. m. pl. Populație de origine necunoscută, probabil indo-europeană, care s-a stabilit la începutul mileniului I î. Hr. în Etruria, regiune din centrul Peninsulei Italice, între râurile Arno și Tibru (Toscana și nordul regiunii Lazio de astăzi), și care a exercitat o puternică influență asupra Romei și a culturii latine, atât în perioada în care a condus-o (sec. VI–V î. Hr.), cât și mai târziu, după integrarea Etruriei în statul roman (sec. III î.Hr.) și după romanizarea completă a populației etrusce (sec. I î. Hr.); (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație; (rar) tusci, (învechit, rar) etruri. *Osebite au fost limbile neamurilor Italiei, adecă a etruscilor, a grecilor, a oscilor, a insubrilor, a ligurilor și ale altor... popoare, înainte de a-și supune grumazii biruitorilor romani.* MAIOR, S. I, 303. *Nu numai Porsena, craiul etruscilor, ci și latinii se înfricoșară de a cuteza porni asupra Romei.* BOJINCĂ, A. II, 111/3. *Unii pretind că pelasgii și tirenienii (etruscii sau toscanii) au fost o singură națiune.* ARISTIA, PLUT. XXIII/3. *Porsena, regele etruscilor antici, numiți astăzi toscani, stăpâni Roma.* FILIMON, O. I, 356. *Etruscii, samniții, sabinii, popoarele din Grecia mare, toți sânt într-aceeași stare.* BARONZI, I. C. I, 56. *Roma... n-avea alți ctitori decât națiunile ce o împrejmuiau pe pământul Italiei, adică pe etrusci și pe osci.* ODOBESCU, S. I, 45. *Etruscii par a fi avut acest obicei al schimbării numelui orașelor cucerite.* EMINESCU, O. XV, 1125. *Năvălirea celților și cuprinderea orașului Veii de către romani (395) însemnează începutul căderii etruscilor.* ENC. ROM., cf. NAUM, IST. ART. 131, CADE. *Două capitole se ocupă cu misteriosul popor al etruscilor, apărut pe scena istoriei prin secolul al X-lea și a dispărut apoi lent în marea masă a romanității triumfătoare.* DR. VI, 482. *Originea larilor este de la etrușci.* IZV. XIV, 16. *Toate colecțiile, de la etrușci până la Saxa și Sèvres,... ce reprezintă ele, față de aglomerația uriașă de pământ prost, distribuită între mări și dedesubtul mărilor și între poli?* ARGHEZI, P. T. 463. *Știu mai multe despre asiro-chaldeeni sau despre etrusci.* T. POPOVICI, S. 163. *Organizați politiceşte într-o confederație de orașe sclavagiste, iscusiți marinari, etruscii au avut un rol de frunte în comerțul maritim al lumii mediteraneene.* DER. *În Italia, elementul autohton îl formează celții, etruscii... și altele care au fost romanizate.* PANAITESCU, C. R. 114. *În expansiunea lor către sud, etruscii au cucerit cea mai mare parte a Latiului, inclusiv Roma, pe care o stăpânesc din secolul VII până la sfârșitul secolului VI (sau începutul secolului V).* IST. L. ROM. I, 36, cf. SCL 1970, 441, 448, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., D. ENC., NDN, DEI, MDN, NDU.

2. Adj. Care aparținea Etruriei sau etruscilor **(1)**, originar din Etruria, privitor la Etruria sau la etrusci, caracteristic Etruriei sau etruscilor. *Tu te adunaseș de toate învățăturile filosofilor noștri etruschi.* CANTACUZINO, N. P. 8[v]/7. *Duca ghintei etrusce, venind cu ajutoriu romanilor și așezând scaunul său în acest munte, l-au numit Celius.* BOJINCĂ, A. I, 18/2. *În prima sală se văd vase etrusce și table de metal.* FILIMON, O. II, 37. *În minunatul muzeu de antichități etrusce... era și o lulea de bronz.* ODOBESCU, S. II, 300. *Numele Clusiu e probabil că format în imitarea numelui orașului etrusc Clusium.* EMINESCU, O. XV, 1125. *Natura lor arată o origine esențialmente etruscă.* CONV. LIT. XXII, 66. *Tot la romani avem „lar" de proveniență etruscă.* REV. CRIT. I, 52, cf. DDRF. [Etruscii] *au stabilit colonii în Campania, au avut influență mare asupra romanilor în timpul regilor și se pare chiar că i-au supus în timpul ultimilor regi romani, cari par să fie de origine etruscă.* ENC. ROM., cf. BARCIANU. *S-a vorbit despre stilul egiptean,... stilul etrusc.* PETICA, O. 413. *Olarii de la Târgul-Mureșului cercau să imite în lut vasele de bronz etrusce.* PÂRVAN, G. 296, cf. DR I, 491, RESMERIȚĂ, D. *Originea acestei credințe la romani nu e cunoscută; în orice caz proveniența ei etruscă... e foarte îndoioasă.* GR. S. II, 311, cf. SCRIBAN, D. *Se rostesc faptele... cu același duh de obiectivitate cu care se introduce într-o colecție... un urcior etrusc, cu numărul de ordine și indicarea epocii.* ARGHEZI, S. XII, 191. *Pe thalamos cum stai, ca morții într-o rână, De pe morminte etrusce, o umbră ții de mână.* CĂLINESCU, L. L. 203. *Pe lista celor de văzut, urma numaidecât Forul roman cu toate ale sale, de la cele mai vechi vestigii etrusce până la cutare templu cezaric.* BLAGA, H. 121. *Aceleiași familii i-ar aparține și limba etruscă.* GRAUR, I. L. 208. *Cea mai acceptabilă concluzie pare a fi aceea că triburile etrusce s-au format în condițiile amestecului triburilor venite din Asia Mică cu triburile purtătoare ale culturii villanova – din nordul Italiei.* DER. *Structura limbii latine nu a suferit modificări de pe urma pătrunderii cuvintelor etrusce.* IST. L. ROM. I, 38. *De curând, au fost scoase la lumină pe litoralul toscan, la limita nordică a Maremmei, vestigiile unui port etrusc, situat la cca 250 m de plajă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 15, 23/4, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., D. ENC. *Vom dansa superb și fantomatic Pe tija rece de oțel etrusc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 6/4, cf. NDN, DEI, MDN, NDU. ♦ (Substantivat, f.) Limba indo-europeană vorbită în Antichitate de etrusci **(1)**. *Grupul italic, cu limbile vechi (etruscă, latină, umbrică, oscă) ale populației romane și romanizate din care s-au format limbile romanice.* ARH. OLT. X, 91. *Savantul bulgar Vl. Gheorghiev e de părere că etrusca este indo-europeană.* GRAUR, I. L. 208. *Etrusca e practic necunoscută, iar mărturiile gramaticilor antici sunt și puțin numeroase și nesigure.* IST. L. ROM. I, 36, cf. NDN, MDN, NDU.

– Pl.: *etrusci, -ce* și *etrușci, -ce, etruschi, -che.*

– Din lat. **etruscus, -a, -um,** it. **etrusco,** fr. **Étrusques, étrusque.**

ETRUSCOLÓG, -Ă s. m., s. f. Persoană specializată în etruscologie. Cf. DN[3], DEX[2], NDN.

– Pl.: *etruscologi, -ge.*

– Din fr. **étruscologue.** Cf. it. e t r u s c o l o g o.

ETRUSCOLOGÍE s. f. Studiul culturii și civilizației etrusce. Cf. DN[3], DEX[2], NDN.

– Din fr. **étruscologie.** Cf. it. e t r u s c o l o g i a.

ETȚÉTERA adv. v. **etcetera.**

ETUBÁ vb. I v. **etuva.**

ETÚBĂ s. f. v. **etuvă.**

ETUDÍNĂ s. f. (Învechit) Compoziție muzicală cu caracter de virtuozitate, care servește mai ales la cultivarea tehnicii interpretative; studiu **(4)**. *Faima lui, fiind ajunsă înainte de dânsul la Paris printr-o serie de etudine pentru violină,... pusese într-o mare mișcare pe toți violoniștii cei mai însemnați.* FILIMON, O. II, 326.

– Pl.: *etudine.*

– Din fr. **étudine.**

ETUFÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Franțuzism învechit, rar) A asfixia, a sufoca. Cf. ALEXI, W. ◊ F i g. (Ironic) *Sclamă, dragă, sclamă că vrei să vin... Nu-ți etufa simțiciunea.* ALECSANDRI, T. 707.

2. (Complementul indică gogoşi de mătase) A supune etufării. *Cuptor* [de] *etufat gogoşi de mătase.* NOM. MIN. 26, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN, DEI, NDU.
– Prez. ind.: *etufez.*
– Din fr. **étouffer.**

ETUFÁNT, -Ă adj. (Franţuzism învechit, rar) Sufocant, înăbuşitor. Cf. ALEXI, W.
– Pl.: *etufanţi, -te.*
– Din fr. **étouffant.**

ETUFÁRE s. f. Operaţie care constă în distrugerea nimfei fluturelui de mătase, prin introducerea gogoşilor destinate filării într-un cuptor special, la o temperatură de cca 80° C, timp de 20–30 de minute. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN, 555, DEI, NDU.
– Pl.: *etufări.*
– V. **etufa.**

ETUFÓR s. n. **1.** Dispozitiv care permite oprirea rapidă a unui motor de avion cu electroaprindere, obturând accesul aerului sau al vaporilor de benzină în carburator. Cf. DN[3], D. ENC., NDN, DEI.
2. Dispozitiv al unui aparat de proiecţie care împiedică propagarea focului de la capul de peliculă aprinsă accidental la restul filmului. Cf. DN[3], D. ENC., NDN, DEI.
– Pl.: *etufoare.*
– Din fr. **étouffoir.**

ETÚI s. n. (Franţuzism) Cutie de metal, de lemn, de piele, material plastic etc., de construcţie specială, destinată păstrării unui anumit obiect (fragil), pentru a-l proteja, şi care are forma adaptată acestuia. V. t o c. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, DEX[2], D. ENC., NDN, NDU.
– Pronunţat: *-tu-i.* – Pl.: *etuiuri.*
– Din fr. **étui.**

ETUVÁ vb. I. T r a n z. **1.** A ţine la etuvă; a usca în etuvă. Cf. DN[3], NDN. *Ne-a etubat ţoalile, ne-a ras şi ne-a tuns.* IZV. XVI, 314.
2. (Constr.) A usca betonul. Cf. DN[3], NDN.
– Prez. ind.: *etuvez.* – Şi: (popular) **etubá** vb. I.
– Din fr. **étuver.**

ETUVÁRE s. f. Acţiunea de a e t u v a **(1)**; procedeu de dezinfecţie, sterilizare şi deparazitare prin căldură a obiectelor din sticlă sau metalice şi a echipamentelor de protecţie, utilizat în medicina umană şi veterinară. *Deparazitarea se efectuează fie prin etuvarea obiectelor, fie prin folosirea prafului DDT.* BELEA, P. A. 516, cf. DN[3], D. ENC., NDN, 555.
– Pl.: *etuvări.*
– V. **etuva.**

ETÚVĂ s. f. **1.** Aparat metalic de diferite forme şi dimensiuni, alcătuit dintr-o incintă etanşă, în care se realizează o temperatură foarte ridicată şi care se întrebuinţează pentru dezinfectare, sterilizare, deparazitare etc., pentru uscarea sau menţinerea la o temperatură ridicată a unor substanţe sau piese ori la prepararea unor culturi microbiene, prin menţinerea unei temperaturi constante, fixate în prealabil. Cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. *Cucoana, după ce se făcu şi dezinfectarea la etuvă, îşi opri privirile asupra Ilincăi.* AGÂRBICEANU, S. P. 48, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Oamenii circulă ca într-o etuvă, cu straiele vâscoase lipite de trup.* C. PETRESCU, A. 466, cf. ENC. TEHN. I, 474, SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 452, A. POP. CHIRURG. 467, MDT. *Din faptul că-l chem la respectarea regulamentului, care... interzice păduchii, vă rog pe dumneavoastră să interveniţi ca domnul Coleg să ia o baie, să-şi trimită aşternutul la etuvă.* ARGHEZI, S. XIII, 97, cf. 28. *Arhitectul nu dormi bine peste noapte, avu senzaţia că se află într-o etuvă.* CĂLINESCU, B. I. 199. *Uscarea prealabilă în etuvă a probei de sol micşorează puterea de absorbţie a solului.* AGROTEHNICA, I, 133. *Încălzirea etuvei se poate face între 60 şi 250°.* LTR[2], 337, cf. DL, DP. *Să meargă la serviciu sau să stea aici, în camera asta de la mansardă, care, desigur, peste zi se încălzeşte ca o etuvă?* T. POPOVICI, S. 302, cf. DM, DN[2], DER, SCL 1963, 512, D. MED., M. D. ENC., DEX, DT, DN[3], V. BREBAN, D., D. ENC., NDN, DEI, NDU. *Ainile le-a pus la etubă şi pe noi ne-a uns cu neşte gaz.* IZV. XVI, 394. *Cân făceam păduichi aducea ituba haia de fier şi fierbia cămăşile.* IZV. XVII, 18.
2. (Rar) Cameră de baie încălzită cu aburi sau cu aer fierbinte, pentru a provoca transpiraţia; saună. V. b a i e d e a b u r i. Cf. BIANU, D. S., RESMERIŢĂ, D. ♦ (Med.; rar) Cadă în care este introdus un bolnav pentru a-l supune unui tratament cu băi de aer cald şi uscat. *Este bine să supraveghem căldura din etuvă ca să nu treacă de 42°.* BIANU, D. S.
– Pl.: *etuve.* – Şi: (popular) **etúbă** (SCL 1963, 512, HRISTEA, P. E. 331, IZV. XVI, 394), (regional) **itúbă** (GR. S. V, 121, IZV. XVII, 18) s. f.
– Din fr. **étuve.**

EŢÉTERA adv. v. **etcetera.**

EŢINDÁR s. m. v. **exildar.**

EŢUÍRE s. f. Corodare; atacare cu reactivi. Cf. LTR[2], SFC IV, 317.
– Cf. germ. Ä t z e n, Ä t z u n g.

EU pron. pers. 1 sg., s. n. **A.** Pron. pers. 1 sg. (Înlocuieşte numele persoanei care vorbeşte)
I. (La nominativ; înlocuieşte numele subiectului propoziţiei, marcând adesea insistenţa asupra lui; aşezat înaintea predicatului; şi în construcţii eliptice de predicat) *Giudeţu eu acelora nu voiu se fiu.* COD. VOR[2]. 229. *Eu sântu Isus, cela ce tu-l goneşti.* ib. 305. *Eu mă bucur de tine că ai făcut voia lu Dumnedzeu* (ante 1550). GCR I, 3/3. *Eu, în mulţia milosteniei tale, intram în casa ta.* PSALT. 6. *Eu sânt învierea şi viiaţa.* VARLAAM, C. 62. *Eu sânt Domnul Domnedzeu al tău* (a. 1607). GCR I, 40/11, cf. ANON. CAR. *Eu, pe cum am aflat, aşa cum e: eu, a doa, cum e: tu, a treia, cum e: el.* ST. LEX. 243[r]/26. *Eu, pentr-aceasta, tutinderea-n lume Voi dzâce ferice svântului tău nume.* DOSOFTEI, O. I, 42. *Eu sânt cel dentâi.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/10. *Eu văz faţă numai de războiu* (a. 1704). FN 158, cf. LEX. MARS. 202. *Eu aici în ţară n-am venit de voia mea.* ANTIM, P. XXIV. *Eu aş fi făcut şi 4 mii, că bani sânt* (a. 1779). FURNICA, D. C. 50. *Eu am văzut astă noapte în vis* [că] *era sămănat grâu prin cetate.* ALEXANDRIA (1794), 59/2, cf. KLEIN, D. 54, 70. *Eu am pus în minte ca de acum înainte Să nu mai dau credinţă.* SLĂTINEANU, A. 67/21. *Eu îţi voi fi în loc de tată până vei afla pre acela care îţi diede viiaţă.* MAIOR, T. 109/10. *Eu nu te voi putea izbăvi.* CANTEMIR, S. M. 289/16. *Eu... am început să scriu cele ce vedeam în limba naţională.* GOLESCU, I. 66, cf. LB. *Eu priimesc să împărătesc împreună cu tine.* MARCOVICI, VEL. 32/24. *Eu îi număr foarte bine de aici şi văz că aciia îmi iesă lipsă* (a. 1837). FURNICĂ, D. C. 383. *A voastră şi secunda Eu în veci am numărat.* C. A. ROSETTI, C. 173/4. *Eu n-am drept de a-ţi asculta demustrăciunea ta.* LAURIAN, F. 95/26. *Eu caut numai să-mi placă omul cu carele o să trăiesc.* PR. DRAM. 161. *Eu sânt singura pricină!* CONACHI, P. 86. *Eu nu cer schimonositurile fâţarnicei înţelepciuni, ci virtutea.* NEGULICI, E. I, 90/1, cf. PANN, P. V. I, 155/25, POLIZU. *Eu, ca să mă apăr, las lucru început.* ALEXANDRESCU, O. I, 178, cf. PONTBRIANT, D. *Eu am zis ceea ce se cuvenea să zic.* BARONZI, I. G. 170/19. *Eu... Nu pot să stau în pace, când văd cu oţărâre Batgiocura infamă pe biata omenire!.* ALECSANDRI, POEZII, 476, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 85, LM. *Eu îl sforţez prin voinţa mea să urmeze drumul.* CONTA, O. F. 76. *Eu în lumea mea mă simt Nemuritor şi rece.* EMINESCU, O. I,

181. *Eu mă duceam... în pridvorul din spatele casei.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 167. *Eu aveam inimă bună.* CONV. LIT. XXII, 416, cf. DDRF, BARCIANU. *Eu l-am ascultat şi m-am dus acasă.* SBIERA, F. S. 10. *Eu sunt o biată fiinţă, Eleno!* D. ZAMFIRESCU, A. 138, cf. ALEXI, W. *Eu mă răped la insula Itaca... Să îmbărbătez mai tare Pe Telemah.* MURNU, O. 4. *Bătrâne codru! Eu m-am dus, Răpus de-un gând nebun.* GOGA, POEZII, 24. *Eu nu sunt nici măcar un romantic.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 214, cf. TDRG. *Eu nu sunt tânără?* DELAVRANCEA, O. II, 85, cf. CDDE. *Eu o să mă duc pe urmă la tata.* GÂRLEANU, N. 44. *Io-ţi dau fata.* REBREANU, I. 27. *Eu sângur îmi sunt şarpe în paradisul meu.* AL. PHILIPPIDE, S. 12, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Eu... M-avânt din nou în infinit.* MINULESCU, U. 25. *Eu n-am nimic de spus.* CAMIL PETRESCU, P. 10. *Eu nu mi-aş da fata după el.* POPA, T. 32. *Datu-i-am tot ce-am ştiut pe lume, dar io cred că alta-i buba.* VLASIU, A. P. 11. *Eu am îmbinat imaginaţia cea mai neobişnuită cu imaginaţia creatoare de noi fapte.* VISSARION, B. 7. *Nici eu nu l-am întrebat unde mergem.* VOICULESCU, P. I, 59. *Eu am învăţat atâţia ani prin şcoli.* SADOVEANU, O. II, 10. *Eu am crezut că numai al meu e aşa.* DAN, U. 65. *Eu i-am răspuns că, dacă-mi fac datoria, n-am nici o teamă.* ULIERU, C. 60. *Eu găsesc păsările mele colorate ceva mai deschis.* DOMBROWSKI, P. 156. *Eu ştiu tăcea când visul a murit.* ARGHEZI, VERS. 107. *Eu nu mai cer nimic de la viaţă.* CĂLINESCU, E. O. II, 264. *Eu zic să... rămână la noi.* STANCU, R. A. I, 28. *Eu pândeam ca şi-alte dăţi Pe-acelaşi drum.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 16. *Eu iau altă cale.* H. LOVINESCU, T. 9. *Io mănânc aici.* VINEA, L. I, 65. *Eu nu mă refer la absenţa încrederii.* PREDA, R. 26. *Eu vorbeam despre o civilizaţie.* BARBU, PRINC. 47, cf. CIORĂNESCU, D. ET. *Eu am pus preţ pe mintea mea.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 30. *Eu stârnesc dinadins nedumeriri.* GRIGURCU, C. R. 38, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDU. *Cântă cucul pe fântână, Eu mai am o săptămână.* MARIAN, O. I, 26. *Io-i fac zeamă pipărată.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 173. *Cucul umblă, că-i e dat, Dară eu sunt blestemat.* SEVASTOS, C. 18, cf. VAIDA. *Eu pre aceasta o voi lua!* CĂTANĂ, P. B. I, 11. *Io-s fată logodită.* MAT. FOLK. 1 471. *Io trii fraţi am.* CANDREA, Ţ. O. 36. *Eu îs norocul omului.* VASILIU, P. L. 68. *Şărpe verinos, Io te-oi pune gios.* T. PAPAHAGI, M. 128, cf. ALR I/II h 285, ib. h 394. *Ieu t'e cunosc pe t'ine pe glas.* ALR SN VI h 1 814/836. *Io trăiesc cu trii săcuri.* ANT. LIT. POP. I, 222. *Eu... Nu l-am cunoscut.* BALADE, I, 421. *Turcilor..., Eu vouă voi da Pe stăpânul meu legat.* FOLC. TRANSILV. II, 554. *Eu mireasă mi-am găsit.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 71. ◊ (Precedat de adverbul „şi" care subliniază subiectul) *De aceasta şi eu nevoiescu-me nevinovatu gându aibându către Dumnedzeu.* COD. VOR[2]. 289. *Şi eu îţi scriu că tot oraşul Agrighintin de voroavele carele să aud de tine aicea de mirare să desfăteadză.* N. COSTIN, C. 357. *Aceasta şi eu vreau să-mi zici.* MOLNAR, RET. 105/19. *Şi eu voiesc despre această pricină să povestesc.* CANTEMIR, S. M. 319/16. *Şi eu sânt mică parte din trista omenire.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Şi eu am giucat hora Unirei.* ALECSANDRI, T. 39. *De asta şi eu mă anin şi mă închin la cinstita faţa voastră, ca la un codru verde.* CREANGĂ, P. 255. *Şi eu mă temeam să nu dau pe faţă lucruri ce i-ar întări bănuiala.* LOVINESCU, S. VIII, 22. *Şi eu găsisem o băncuţă într-un pachetel din fundul lăzii, dar n-am vrut să vă spun vouă nimic.* MOROIANU, S. 171. *Şi eu am să mă reeduc.* CĂLINESCU, S. 55. *Şi eu le-oi înşela, De-or plânge şi-or suspina.* FOLC. TRANSILV. II, 544. ◊ (Învechit; în formule de introducere din acte oficiale, texte domneşti etc., determinat de o apoziţie, de obicei nume propriu) *Eu, jupânul Hârjil Lucaciu..., dedu de le tipării* [evangheliile]. CORESI, EV. 1. *Eu, Şerban diiac, meşterul mare al tiparelor şi cu Marien diiac dându în mâna noastră ceste cărţi* (a. 1582). GCR I, 38/6. *Scriş eu, jupan Bărcan, mar[e] vistiar, al meu răvaş să se ştie cum au dat bistriceanii lu Calmadi căpitanul şaptezeci şi şase de bucăţi de caragiu* (a. 1600). DOC. I. (XVI), 134. *Eu, Vlăduşil ot Călăreni, dat-am zapisul meu la mâna lui Copos* (a. 1602). BUL. COM. IST. V, 185. *Eu, Petrea, diiac[o]lo, scriu pace şe sănătate d[o]mnelor vostre, să vă trimeaţe D[u]mnedzău* (a. 1612). ROSETTI, B. 79. *Adecă eu, Rusca,... nepoata Cornei ce-au fost şetrariu..., am vândut a mea dereaptă ocină şi moşie lui Ifrim* (a. 1619). I. BIANU, D. R. 43. *Eu, Dragna, fămiia Lupului,... am fost cumpărat... o jumătate de funea de ocină* (a. 1622). ib. 186. *Adecă eu, Ştefan Boul, ce-am fost vornic mare de Ţara de Sus,... scriem şi mărturisim cu cest zapis al nostru pentru un sat, anume Nisporeştii* (a. 1666). GHIBĂNESCU, S. I. IV, 45. *Eu, Ianache log[ofăt],... scris-am acest al mieu zapis ca să fie de bună credinţă la mâna lui Costin* (a. 1670). ib. 202. *Eu, Arthasasta împăratul, am făcut ştire la toate visteriile... ca tot ce va ceare Esdra... gata să să facă.* BIBLIA (1688), 340[1]/46. *Eu, Ilie Abăza vor[nicu] de Botoşani am scris zapisul* (a. 1704). IORGA, S. D. XVI, 208. *Prea luminatul Domn, io, Constantin Basarab Voievod.* ANTIM, P. XIII. *Eu, Opre Luca, din vidicul Secmariului,... am cumpărat aceasta sfântă carte* (a. 1707). IORGA, S. D. XVII, 112. *Eu, Lupa, femeia lui Ştefan..., am dat un loc de prisacă* (a. 1712). URICARIUL, XX, 87. *Eu, Ioniţ vornic ot Hulboca, şi eu, Ursul frate lui Ioniţ,... făcut-am zapisul nostru la mâna dumisale, sărdariului Iordachi Ruset* (a. 1730). GHIBĂNESCU, I. Z. VI[1], 108. *Eu, Preda,... dat-am zapisul mieu... la mâna dumnealui socră-meu* (a. 1763). URICARIUL, XX, 257. *Această carte am luat-o eu, Athanasie a lui Hagi Georghie,... de la Iancu din Mizieşu* (a. 1781). IORGA, S. D. XIII, 51. *Eu, Zoara, dat-am zapis[ul] mieu la mâna nepoţilor miei* (a. 1784). BUL. COM. IST. V, 280. *Eu, Alexandru, împărat preste toţi împăraţii, scriu voao ierusalimleanilor sănătate şi viaţă.* ALEXANDRIA (1794), 79/18. *Eu, Ileana, sin Ionaşcul, cu toţi feciorii miei cei vitregi, vânzători* (a. 1819). IORGA, S. D. XXII, 371. *Eu, Stana,... dempreună... cu copiii miei... dat-am aceasta a nostru adăvărat zapis ca să fie de bună credinţă la mâna dumnealui log[ofăt] Nicăi* (a. 1835). BUL. COM. IST. V, 305. *Eu, Caragiale, am vândut dlor Şaraga dreptul de a tipări operele mele teatrale.* CARAGIALE, O. VII, 515, cf. DEX[2]. ◊ (Urmat de „unul", „una", exprimă ideea de izolare dintr-o mulţime) *Eu unul, aici, nu pot lua iniţiativa a aduna pe români şi a-i îndemna, a-i îmboldi,... a-i sili să voteze numirea lui.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 71. *Eu unul sânt fericit de-a videa pe fiul lui C. Negruzzi preferând câmpul deschis şi înflorit al literaturii la vizunia labirintică a justiţiei.* ALECSANDRI, S. 66. *Eu una nici mai pot arunca ochi pe asemene defăimări.* CONV. LIT. XII, 1. *Eu unul mă mărginesc să-i mai trimit la şcoală.* MACEDONSKI, O. IV, 30. *Eu unul nu ştiu, declară colonelul categoric.* BRĂESCU, V. A. 32, cf. V. BREBAN, D. G., DEX[2]. ◊ (Aşezat după predicat; adesea între predicat şi pronume se intercalează adverbul „şi", care subliniază subiectul) *Dau ştire domniei tale... cum am auzit eu că împăratul au ieşit den Sofiia* (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 843. *Curatu-s eu de sângele tuturoru.* COD. VOR[2]. 249. *Da-voiu eu pace în ţara voastră* (a. 1560). GCR I, 4/3. *Bate-voiu eu păcatele lor când va veni dzua bătăiei.* PO 290/10. *Va vrea de bună[voie]... c-aş vrea să hie toţi oamenii cumu-s şi eu* (ante 1618). GCR I, 46/3. *Vă-i voia să faceţi acmu câte am făcut şi eu.* VARLAAM, C. 44. *Iară Agrippa zise către Fist: vreare-aş şi eu să auz pre acel om.* N. TEST. (1648), 168[v]/26. *Slăvesc eu.* MARDARIE, 151[2]/9. *Frântura şi necătura volburilor ce-au venit asupra besearicii o ştiu aceasta şi eu.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 39[v]/10. *Făgăduiesc şi eu dumneavoastră a arăta cu multe feliuri de mărturii în ce chip acuma să află sfinţii în ceriu.* CHEIA ÎN. 1[v]/14. *Scrie-voiu şi eu lor cuvinte de mângâiere.* BIBLIA (1688), 707[1]/56. *Nu vă spui eu cevaş de bun?* (a. 1693). FN 19. *Am deprinsu a vorovi cu cei nenorocoş, cum sintu şi eu.* N. COSTIN, C. 162. *Întâiu voi dzice şi eu cu sfânta Scriptură fieştecăruia.* ANTIM, P. 65. *Mă... turbură mai mult ca nu cumva să fi auzit pentru Ahamen vreunile din cele ce prepui şi eu.* AETHIOPICA, 37[v]/14. *Acolo voiu să merg şi eu.* MINEIUL (1776), 51[v2]/3. *Această... carte o am cumpărat eu cu ai miei bani* (a. 1806). IORGA, S. D. XIII, 140. *Această copie am scris-o eu, care m-am şi iscălit* (a. 1809). GHIBĂNESCU, S. I. I, 42. *Şi trebuie să plâng şi eu vrând şi nevrând.* KOTZEBUE, U. 7[v]/30. *Să pui şi eu umerele ca o proptea.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 61. *Am putut să-mi dau şi eu părerea la câte ceva.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 4/16. *Cine sânt eu, ca să-ţi aduci aminte de mine?* MARCOVICI, D. 1/18. *Astfel sânt*

şi eu; ca dânsul, totdeauna rătăcit. ALEXANDRESCU, O. I, 177. *Ştii bine că nu te voi părăsi eu.* BARONZI, C. IV, 84/4. *Fugi de-aici, cată-ţi de treabă, cornul nu i l-am rupt ieu.* CONTEMPORANUL, I, 14. *Făcui eu tovarăşului meu această poveste.* ODOBESCU, S. I, 406. *Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie.* EMINESCU, O. I, 15. *Aista nu-i semn bun, după cât ştiu eu.* CREANGĂ, P. 186. *Gustam şi eu ceva, stăpâne.* CARAGIALE, O. I, 6. *Toate le întocmesc eu după vrerea voastră.* ISPIRESCU, L. 78. *Să fac ce oi vrea eu.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 170. *Mai ştiu eu ce-aş vrea s-ascult?* COŞBUC, B. 8. *Din tabăra nemţească Am venit şi eu la bal.* GOGA, POEZII, 291. *De-acum pot să mă veselesc şi eu!* AGÂRBICEANU, A. 139. *Singură mă simt şi eu bine.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 5. *Schimbă-ţi numele sau primeşte pe acesta ce ţi-l dau eu.* IBRĂILEANU, A. 13. *O să vorovăsc şi io câcheva voarbe.* BĂNUŢ, T. P. 4. *Lasă, frate,... o să-i potcovesc eu.* LOVINESCU, S. VII, 13. *În murmure stranii... M-adaug şi eu în convoi.* BACOVIA, O. 19. *Eram şi eu ca ea – licean.* MINULESCU, V. 120. *M-am oprit şi eu în loc, ca un răspuns reflex.* CAMIL PETRESCU, P. 15. *Iaca am uitat şi eu.* POPA, T. 31. *Mă miram eu să faci tocmai tu vreo ispravă.* VISSARION, B. 12. *Bilete scot eu.* VOICULESCU, P. I, 58. *Eram copil şi multe nu înţelegeam eu pe vremea aceea.* SADOVEANU, O. III, 26. *Nu-mi las eu oamenii mei.* DAN, U. 64. *Îţi spun eu ţie, dacă n-are s-ajungă ministru!* ULIERU, C. 60. *Vezi, am şi eu socotelile mele.* ARGHEZI, S. X, 158. *Sunt eu acest cocon cu pletele pe umăr Nespus de-ngândurat?* CĂLINESCU, L. L. 33. *Ce sunt eu şi lucrurile din jurul meu?* BLAGA, Z. 32. *Voi doi, după câte ştiu şi eu, v-aţi avut dragi odată.* STANCU, R. A. I, 26. *Ştiu şi eu?* H. LOVINESCU, T. 36. *Aş fi vrut să fiu şi eu ca el.* PREDA, R. 37. *Am fost departe de oameni şi eu.* ISANOS, V. 127. *Atunci, mă duc eu la el.* BARBU, PRINC. 56. *În locul ei îţi aduc eu mâine alta.* ŢOIU, G. 19. *Pe palme să mă spăl eu De sângele frate-meu.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 496. *De vă voi arăta pre Ciprian, atunci văd eu că-mi veţi crede.* CĂTANĂ, P. B. I, 14. *Umblu şi eu să găsesc undeva vo bucăţică de mămăligă.* VASILIU, P. L. 37, cf. ALR SN V h 1 437. *Auleo! Mă arde focul, Ca să-mi cerc şi eu norocul.* ANT. LIT. POP. I, 553. *Să-mi aşterni... patul, Şă-mi aşez eu capul.* BALADE, III, 105. *Frunză verde di pe tău Tot mai dragă i-am fost eu.* FOLC. TRANSILV. II, 448. *Rabdă, murguleţul meu, Neadăpat şi nemâncat, Cum rabd şi eu neînsurat.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 69. *Te spui io mâni-ta.* NALR – MN 209, 470/573, cf. PANN, P. V. III, 133, 22, ZANNE, P. II, 674. (Cu valoare afectivă de întărire) *Stam eu şi mă chiteam în capul meu că şerpe cu pene nu poate să fie.* CREANGĂ, A. 53. *Cum v-aş fi pus eu la butuc pe vremea vornicului!* SOVEJA, O. 21. *Las' că ţi-oi da eu ţie!* DL. ◊ (În corelaţie cu alte subiecte, indică paralelismul sau opoziţia, evidenţiindu-se astfel subiectele) *Tu credinţă ai, iară eu lucru amu.* COD. VOR[2]. 348. *Să culegem împreună, tu, fragi roşi de prin păşună, Eu, crini albi pe sânul tău.* ALECSANDRI, P. I, 79. *Ai voit, amice,... să citesc eu, în manuscript, cartea... ce tu ai compus.* ODOBESCU, S. III, 9. *Ce-ţi pasă ţie, chip de lut, Dac-oi fi eu sau altul?* EMINESCU, O. I, 181. *Îţi poţi da seama, şi tu, şi eu, şi ăsta, şi toţi, ce Dumnezeu!* GÂRLEANU, N. 53. *Să te apere un zeu, Numai el dacă mai poate. El şi eu.* BLAGA, POEZII, 370. *Citesc eu în loc să citeşti tu.* DL. *Tu te duci, bade sărace, Eu cu dorul tău ce-oi face?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 110. *Uite, maică urâtul Cum îmi poartă inelul; Eu i-l tot cer să mi-l dee, El zice c-o să mă iee.* id. ib. 274. *Şî eu, mult ţi-am învăţat Şî tu nu m-ai ascultat.* VASILIU, C. 11. *Eu urât şi tu frumoasă, S-o mai dăm dracu' de casă!* CIAUŞANU, V. 11. *Tu că m-ai petit, Io că n-am primit.* BALADE, I, 321. *Tu cu boieria ta, Eu cu haiducia mea.* ib. II, 313. *Eu vrusei drumul s-apuc, Ea mi-a cerut un sărut.* FOLC. MOLD. I, 110. *Cum tu mie şi eu ţie* (= cum te-ai purtat cu mine, aşa mă voi purta şi eu cu tine). Cf. ZANNE, P. IV, 207. ◊ (Urmat sau precedat de pronumele de întărire „însumi", „însămi" sau de adjectivul „singur", care precizează subiectul) *Dzise Agripu către Fistu: „Vreare-aşi eu însumi se audzu".* COD. VOR[2]. 298. *Vedea-veţi cum numai cu un cuvânt va învie mortul şi vă veţi adeveri că eu însumi pre mene mă voiu învie.* VARLAAM, C. 61. *Eu însumi episcup sânt, lucrând împreună la cele de afară ziditi de dumnezăieşti besereci.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 8/42. *Eu însumi, urgisita lumină Stângându-mi, voi să ies din viaţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 296. *Eu însumi nu voiesc ca să aib amestecare cu dânşii, că umbleteli şi pornirile lor sânt nebuneşti* (a. 1838). IORGA, S. D. XXII, 306. *Eu însumi poci să fiu un prieten pentru unii oameni şi un vrăjmaş pentru alţii.* HELIADE, O. II, 17. *Însumi eu am avut puţin ca să cuget, la cursul ce cătam a vi-l înfăţişa.* BARONZI, I. C. I, 9/16. *Domnule Petcu,... ea nu-i vinovată..., eu singur merit toată asprimea.* ALECSANDRI, T. 1 279. *De este vorba să-mi dai soţioară, Află că eu însămi sânt o fetişoară.* BOLINTINEANU, P. I, 12. *Eu singur am prezentat actul meu de naştere... şi s-a liniştit conştiinţele tutulor asupra ortodoxiei mele.* MAIORESCU, D. I, 391. *Eu însumi mi-l făceam cu câţiva ani în urmă.* CONTA, O. F. 347. *Nu mai cutez, Doamne fereşte! Nici chiar eu însumi să-l arunc.* ODOBESCU, S. III, 11. *Neştiind eu singur această taină..., nu te pot sfătui.* EMINESCU, P. L. 43. *De unde îmi venea această siguranţă?... Eu singur nu ştiu.* GANE, N. III, 72. *La scrisoarea în privinţa publicaţiunii literare săptămânale, îţi răspund eu însumi.* CARAGIALE, O. VII, 271. *Vreau să fiu eu însumi stăpîn pe faptele mele.* CONV. LIT. XXII, 241. *Eu... singură nu ştiu ce cânt.* COŞBUC, P. I, 64. *Să mă lăsaţi să comand eu însumi plutonului.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 36. *Învăţând pe o vioaie verişoară,... i-am transmis o caligrafie pe care eu însumi am pierdut-o.* IORGA, P. A. I, 41. *Pădurea noastră tace părăsită, Eu singur cânt cu vocea obosită.* IOSIF, P. 46. *Crai nou verde-pal şi eu singur Prin crengile cu sunet de schelet.* BACOVIA, O. 71. *Lucid, mă înspăimântam eu însumi de proporţiile ce putea lua şi la ce hotărâre mă putea împinge.* VOICULESCU, P. I, 302. *Mi s-a întâmplat să experimentez eu singur acest lucru.* SADOVEANU, O. XIX, 428. *Eu însumi... sunt foarte-mpovărat.* ARGHEZI, S. V, 140. *Cum o să ştie lumea lucruri pe care eu însumi nu le ştiu?* CĂLINESCU, S. 133. *Eu însumi îmi întâmpinam propria-mi religiozitate cu sfială.* BLAGA, H. 47. *Mi se pare... că eu însumi călătoresc de-a lungul şi de-a latul lumii.* STANCU, D. 297. *Toată vremea am rămas eu însumi.* BENIUC, V. A. I, 13. *Aş vrea să găsesc alte vorbe, deoarece eu însumi le-am folosit pe acestea până la saturaţie, dar îmi simt imaginaţia sleită.* TUDORAN, O. 294. *Eu însumi nici n-aş dori altceva decât să poată să se justifice.* PREDA, R. 382. *Nici eu însumi Nu-nţelegeam prea bine tot ce simt.* LABIŞ, P. 137. *Îmi dă libertatea de a fi eu însumi.* BARBU, PRINC. 49. *Eu însămi stam la capul tău Ca la celălalt capăt al lumii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 5/ 4. *Eu înşuşi singur.* ALR I 283/77. *Eu însuşi.* ib. 283/174, cf. ALR SN VI h 1 663, ib. VI h 1 884, ALRM SN IV h 1 386. ◊ (Substantivat) *Eu, mereu eu! Eul ăsta ne omoară. E aşa de greu să spui „noi". Să gândeşti şi să simţi „noi"?* H. LOVINESCU, T. 379.

II. (La dativ) **1.** (Înlocuieşte numele complementului indirect)

a) (În forma accentuată *mie*; aşezat după predicat; şi în construcţii eliptice de predicat) *Nimărui se nu spunri că aceastea vestit-ai mie.* COD. VOR[2]. 281. *Tu eşti scut mie.* PSALT. 51. *Vai mie* (v a i d e *mie* H, v a i d e *mine* C) *că verirea mea lungi-se.* ib. 268. *Să nu veţi nici aş îngădui mie* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 9/3. *Ei judecară mie.* CORESI, L. 139/12. *Această pârâ... face mie Giva Ragozei* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 342. *Şi dzise Ghedeon: Vai mie, Doamne, Doamne, că am văzut pre îngerul Domnului faţă către faţă.* BIBLIA (1688), 177[2]/58. *Acea ascultare ce o faceţi mie, o faceţi lui Hristos.* ANTIM, P. 5. *Vai mie, cum ai suferit între doi tâlhari a te prigoni pre cruce.* MINEIUL (1776), 198[v2]/15. *Te făgăduieşti... tu mie să mă iubeşti.* CATON, 62[r]/4. *Te-ai făcut fiu mie.* SLĂTINEANU, A. 93/1. *Ce necaz, ce osândire, vai mie!* BELDIMAN, E. 1/6, cf. LB. *Vai mie! Ce rătăcire, ce idei m-au străbătut?* MUMULEANU, P. 11/21. *Să te mai văz, dar, vai mie, Nu cu draga mea Zulnie.* CONACHI, P. 210. *Vai mie! Eu am cunoscut amorul!* NEGRUZZI, S. I, 51, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Dar, vai mie! Vremea zboară.* ALECSANDRI, P. I, 86, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 163, LM, DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Vai mie, m-am bucurat şi de vorba asta.* SADOVEANU, O. XX, 171, cf. SCRIBAN, D. *Vai mie, amară-i viaţa, Mai şubredă decât aţa.*

CĂLINESCU, L. L. 155. *Vai mie! Îmi cauți pe cineva care să mă descânte și să mă vrăjească.* VINEA, L. I, 258. *Eu oi să te iau... Soțioară mie.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 30. ◊ (Precedat de adverbul „și", care subliniază complementul indirect) *De-ați fi fost crezut lu Moisi, fi-vreați de-ați crede și mie.* CORESI, TETR. 194. *Mulțămește-mi și mie pofta mea și îmi arată în ce chip s-au ivit această păgână vrăjitorească.* HALIMA (1783), 98^{v}/8. *Mi-a răpit și mie o nevastă tânără, înțeleaptă și virtuoasă.* TAVERNIER, A. 9/6. *Multe lucruri bune mi-ar fi plăcut și mie, ca oricărui muritor, pe lumea asta, însă nici unul mai mult ca vorba pe d-asupra limpede, dar adâncă la înțeles.* CARAGIALE, O. VII, 159. *Ne-am despărțit..., rugându-i să-mi trimită și mie revista pe care voiau s-o scoată.* CAMIL PETRESCU, P. 47. *Vodă mă cheamă să-mi deie și mie slujba lui Cantemir serdar.* SADOVEANU, O. X, 242. *E bun vierul, mi-a vierât și mie scroafa.* UDRESCU, GL. *Zaci, puiule, ori te scoală, Ori mai dă și mie o boală.* MAT. FOLK. 1 323. *Dați-mi și mie un boț (colăcel), Să fie vaca cu vițel, Purceaua cu purcel Și cățeaua cu căței!* VICIU, COL. 14, cf. ALR SN V h 1 471. *Rămâneți în veselie, Ca Codreanu-n haiducie, Să-mi faceți parte și mie.* FOLC. TRANSILV. II, 415. *Dați-mi și mie mâncare de-a vuoastră.* O. BÎRLEA, A. P. II, 571 ◊ (Învechit, precedă predicatul) *Acela upuvăi înrema mea și agiutoriu mie fu.* PSALT. 48. *Toate mie date sânt de la Tatăl miu.* CORESI, TETR. 24. *Bine am ispitit și socotit și am aflat... și mie tare plăcură.* id., în BV I, 518/11. ◊ (Însoțit de pronumele de întărire „însumi", „însemi") *M-am arătat vârtos mie însumi.* MIL. TIT. 17^{r}/26. *Vei fi pregătit familiii mele cum și mie însumi.* MARCOVICI, D. 6/7. ◊ (Urmat de „unuia", „uneia", exprimă ideea de izolare dintr-o mulțime) *Mie unuia să-mi fie rușine să iau pe aceea care-mi place! Auzi vorbă!* GANE, N. III, 49. *Mie unuia nu-mi trebuie nici împărăție, nici nemica.* CREANGĂ, P. 186. ◊ (În corelație cu alte complemente indirecte, indică paralelismul sau opoziția, evidențiindu-se astfel complementele) *Vameșul de la Slănic, om priceput în socoteli de una ție – două mie... scotoci toți desagii după măgarii lui Ion.* CONV. LIT. XXI, 1 105. *Să se priminească-n ie... Să placă altor și mie.* ALECSANDRI, P. P. 349. *Untul mie, Zara ție, Boloboți cu mazărea Și la spor ca sariea.* ZANNE, P. IV, 192.

b) (În forma neaccentuată *îmi*; precedă predicatul) *Prin ce lucru îmi-uruiești departe Agiutoriul de la greutate?* DOSOFTEI, O. I, 49. *De la vârstă de pruncie Îmești razăm și tărie.* id. ib. 157, cf. KLEIN, D. 29. *Dimineața îmi dă maică-mea de mâncare meare, peare și struguri.* FULEA, B. 28/5. *Mă rog..., ce chirie îmi plătiți?* PR. DRAM. 109. *Dorințe arzătoare... îmi tulbură toată ființa.* MARCOVICI, D. 6/14. *Bunele tale calități... îmi sânt de multă vreme cunoscute.* PR. DRAM. 149. *Toți... De eder îmi pun cunună.* I. VĂCĂRESCUL, P. 177/8, cf. POLIZU. *Cetitorul îmi va rămâne mulțămitor.* NEGRUZZI, S. I, 43. *Cine îmi va spune Ce-o să aducă ziua și anul viitor?* ALEXANDRESCU, O. I, 85, cf. PONTBRIANT, D. *Și-amorul îmi apare un vis dumnezeiesc!* ALECSANDRI, POEZII, 128, cf. CIHAC, I, 163. *Toate... Îmi șoptesc de dor.* EMINESCU, O. I, 9. *Numai prin haos tu îmi apari.* id. ib. 27. *Să... văd Cum cade iarba-n fața mea Și-mi bate-n plete vântul.* COȘBUC, P. II, 59, cf. ALEXI, W. *Ce-nfiorați îmi par cărbunii.* GOGA, P. 20, cf. TDRG. *În sat îmi zic Ion Morariu, nu-mi zic Brătilă.* SOVEJA, O. 57. *Pentru o cauză îmi dau bucuros și viața.* REBREANU, I. 274. *Îmi plăcea mult mai mult așa cum se întorseseră lucrurile.* CAMIL PETRESCU, P. 187. *Totul îmi păru din nou simplu.* C. PETRESCU, C. V. 127. *Omul îmi plăcea, cu toate că vorbea așa de puțin.* SADOVEANU, O. II, 560. *Îmi trebuie o împuternicire față de clienții mei.* ARGHEZI, S. XXV, 254. *Dinamica cerească... îmi dă senzația de a fi veșnic în călușei.* CĂLINESCU, B. I. 7, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^{2}. *Pân-aveam și eu drăguță, Îmi părea noaptea micuță.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 163, cf. ALR I/II h 246, 334, ALR SN VI h 1 623. *Îmi ești dușman cumplit!* ANT. LIT. POP. I, 17. *Din gură îmi grăia.* ib. 362. *De rămâneai, îmi erai ca un frate; iară de nu, îmi ești ca doi.* CREANGĂ, ap. ZANNE, P. IV, 371. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Ia, să mai îmi spui: am văzut la Brașov niște tramvaiete... cu ilectricitate... Atunci de ce nu dau lumină?* BACALBAȘA, M. T. 49.

c) (În forma neaccentuată *mi*, rostită cu „i" plenison; precedă predicatul; se află independent sau legat de pronumele personal „-l" ori de forma conjunctă de indicativ prezent, persoana 3 pl., a verbului „a fi") *Fuiu lucrându Domnului cu toată smerita mândrie și cu multe lacrămi. Și de năpastile cealea ce mi se-au tâmplatu.* COD. VOR^{2}. 247. *Sora maiceei meale... mi și iaste mătușe-mare.* PRAV. LUCACI, 169, cf. MARDARIE, L. 173^{2}/13. *Mi se pare înse să audzu pre mulți de-mi dau respuns.* ANTIM, P. 65. *Fiica mea nu mi să supune.* CATON, 84^{v}/3. *Ast pizmătareț mai adineaurea mi să jura că este statornic.* SLĂTINEANU, A. 75/16, cf. LB. *Viața mi să pare lucru netrebuincios.* PR. DRAM. 100. *Mi să pregătește oare vreo nenorocire?* MARCOVICI, D. 2/12, cf. POLIZU. *Mi s-a părut... c-am auzit vorbind.* NEGRUZZI, S. III, 189. *Amară pedeapsă în dar mi s-a dat.* ALEXANDRESCU, O. I, 91, cf. PONTBRIANT, D. *Mi se pare că totul cată să revie.* BARONZI, I. C. I, 8/10, cf. COSTINESCU. *Niciodată nu mi s-a părut mai tristă Elena.* BOLINTINEANU, O. 455. *Tainic genele le plec, Căci mi le împle plânsul.* EMINESCU, O. I, 175. *Astea mi le-o dat nevasta.* CARAGIALE, O. II, 46. *Cât de clare mi se-nșiră toate din trecut, în minte.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 9, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Flămând și rău, așa mi te arată.* GOGA, POEZII, 326. *Natura reală mi se părea străină.* ANGHEL, PR. 7, cf. TDRG. *Mi s-a făcut negru înaintea ochilor.* SOVEJA, O. 26. *Mi se părea că toate încordările mele pe tărâm literar și filosofic nu-i erau pe plac.* LOVINESCU, S. VIII, 22. *Pentru ceea ce mi se propune e prea puțin leafa de gazetar.* CAMIL PETRESCU, P. 300. *Satul mi se părea mare.* VLASIU, A. P. 19. *Nu găsesc brâul cel de mătasă pe care mi l-a dăruit Dămian.* SADOVEANU, O. XIII, 97. *Mi s-a plâns că nu știe ce are lumea cu mine.* ULIERU, C. 90. *E cineva sau, poate, mi se pare.* ARGHEZI, VERS. 108. *Mi s-au pus cârcei la picioare.* STANCU, R. A. I, 18. *Doamne, n-am isprăvit Cântecul pe care mi l-ai șoptit.* ISANOS, V. 226. *Pentru a mă documenta, mi s-a trimis o broșură.* MS. VI, nr. 2, 18, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^{2}. *De urât aș mere, Calea mi se face stele.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 211. *Da mi-l ardă tare rău, Că mi l-am lăsat și eu.* BUD, P. P. 27, cf. ALR I/I h 98, ALR SN VI h 1 625, ib. VI h 1 627. *Aste voi de mi le-ți spune, Jos eu armele voi pune.* ANT. LIT. POP. I, 437. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Am venit să mi te-nchini, Să nu schimb a ta coroană într-o ramură de spini.* EMINESCU, O. I, 146. *Altădată să mi le spui.* DELAVRANCEA, O. II, 26. *Știa ce o să mi se întâmple mai târziu.* SOVEJA, O. 55. *În vârf să mi se lase o stea din policandru.* ARGHEZI, VERS. 93. ◊ (Așezat după verb, de obicei în formele compuse inversate ale acestuia sau în formele inversate ale unui verb reflexiv; *-mi-* este legat de verb și de unul dintre pronumele personale „-l", „le", „-te" ori de pronumele reflexiv „se" sau este legat de un gerunziu și de unul dintre pronumele personale „-l", „le" sau de pronumele reflexiv „se") *Cade-mi-se întru toate praznicele cealea ce viru.* COD. VOR^{2}. 230. *Fiindu acolo, cade-mi-se și Rrimul a vedea.* ib. 235, cf. MARDARIE, L. 115^{2}/5. *Pare-mi-se să o fie zis aceasta apostolul pentru răsplătirea ce este să să dea în veacul cel viitoriu.* MINEIUL (1776), 34^{v2}/1. *Pare-mi-se să se fie întâmplat vreo minune.* ib. 131^{r1}/1. *Mie totuși mai pare-mi-se că au fost fecior.* ȘINCAI, HR. II, 23/10. *Pare-mi-se, dragă Smărăndiță, că ți-am înțeles planul.* ALECSANDRI, T. 299. *Pare-mi-se c-aveai mai mulți prunci?* ODOBESCU, S. I, 75. *O, arată-mi-te iară-n haină lungă de mătasă.* EMINESCU, O. I, 152. *De la Nistru pân' la Tisa tot românul plânsu-mi-s-a.* id. ib. 182. *Pare-mi-se că știi tu moarea mea.* CREANGĂ, A. 119. *Putea-mi-s-ar asigura din partea băncii... o rentă de 50 coroane lunare pentru un an de studiu.* BĂNUȚ, T. P. 14. *Deschide-mi-te, suflet, prin șapte ochi de flaut.* ARGHEZI, VERS. 53. *Da-mi-l-ar maică-sa mie, Să-i pui flori la pălărie.* CIAUȘANU, V. 90, cf. ALR SN VI h 1 622. *Și-apoi, mamă, dă-mi-le!* ANT. LIT. POP. I, 42. *Stânsu-mi-s-ar lumina Mai nainte de a-ți da mâna.* ib. 435. *Dacă bei și mai mănânci, pare-mi-se că nu te usuci* (= voia bună te menține tânăr). Cf. ZANNE, P. III, 452.

d) (În forma neaccentuată *mi*; precedă predicatul; se află proclitic, *mi-*, când cuvântul următor începe cu o vocală, când este una din persoanele auxiliarului „a avea", cu excepția pers. 1 pl., din formele verbale compuse, pers. 3 sg. „e", regional, „i" a auxiliarului „a fi" ori, regional, pers. 1 sg., „-oi", pers. 2 sg., „-i", pers. 3 sg., „-a" a auxiliarului „a vrea" din formele de viitor prezent, când este pronumele personal „-o" sau enclitic, *-mi*, când cuvântul precedent se termină în vocală) *În picioare ei-mi bătură găvoazde* (a. 1550 - 1600). GCR I, 9/9. *Şi-m va da Domnul după dereptatea mea.* PSALT. 27. *Niceuna dinse nu voiu lua, nice maşteha mea,... printru că mi-e în loc de maică.* PRAV. LUCACI, 178. *Mi-au dat şi trei galbeni arăvonă.* VARLAAM, C. 392. *Oameni şi năroade ce nu-m sânt ştiute Mie să-m slujască.* DOSOFTEI, O. I, 42. *De nu-m vei ajuta, să ştii că voi găsi pre altul.* SIROIU, 34^{v}/13. *Dumnezeul mieu îmi va da ceea ce-mi va fi mai de folos.* MARCOVICI, D. 2/17. *Aceasta mi-a dat un oareşcare curaj.* DRĂGHICI, R. 116/9. *Toate-mi par acum schimbate.* CONACHI, P. 104. *Vin de-mi ajută.* NEGRUZZI, S. III, 235. *Vedeam că-mi urmează O ceată turbată de lupi.* ALEXANDRESCU, O. I, 90. *Vine-n taină de-mi şopteşte.* ALECSANDRI, P. II, 139. *Toate-mi trec... pe dinainte.* EMINESCU, O. I, 9. *Vin' de-mi ajută să pun capătul ista.* CREANGĂ, P. 127. *Când mi-ai spus?* CARAGIALE, O. II, 6. *Mi-a dat voie să plec.* SLAVICI, O. I, 83. *Parcă tot nu-mi vine-a crede că eşti dusă pe vecie.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 9. *Eu ți-am dat coroana țării, să te fac stăpân pe-o lume Şi-acum asta-i răsplătirea ce mi-o dai?* COŞBUC, P. I, 121. *Îmi făgădui că mi-a spune când va ave vreme.* SBIERA, F. S. 8. *Parcă-mi picură un cântec la poarta minții mele reci.* GOGA, POEZII, 68. *Mi-a dat pălăria şi bastonul.* IBRĂILEANU, A. 60. *Sora pastorului... mi-a cerut exact suma pe care o puteam da.* M. ELIADE, O. I, 10. *Mi-a arătat-o cu degetul.* LOVINESCU, S. VIII, 22. *Mi-a spus cu... voce... tulburătoare.* CAMIL PETRESCU, P. 10. *Acuma dascălul nu-mi poate fi de nici o ajutorință.* SADOVEANU, O. XIII, 84. *Bine că mi-ai spus.* DAN, U. 65. *Nu mi-ai răspuns la întrebare.* CĂLINESCU, E. O. II, 264. *Margine-mi este argila, Lege de-asemenea ea.* BLAGA, POEZII, 329. *Tu nu mi-ai spus despre toamna frunzelor roşii.* ISANOS, V. 46. *Na-ți salba cu florile Şi-mi lasă tu zilele.* ALECSANDRI, P. P. 36, cf. ALR SN V h 1 393. *Eşti plin de draci, Că tot de aceste-mi faci.* ANT. LIT. POP. I, 334. *Ziua bună că mi-i da Şi harapu-i mulțumia.* ib. 473, cf. ALR – T I/II h 302. *O să-ți vie mintea, mamă, Când mi-o creşte păr în palmă.* PANN, P. V. II, 107/28, cf. ZANNE, P. II, 398. *Nu-mi fi ciumă, şi-mi fi mumă.* ALECSANDRI, P. P. 36, cf. ZANNE, P. IV, 476. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află după „să", „a") *Ce easte ceaea ce ai a-mi spunre?* COD. VOR^{2}. 280. *Tu să-m fii Dumnedzău şi scut tare.* DOSOFTEI, O. I, 69. *Vă rog să-mi daţi puțintică atenție.* GHICA, C. E. I, 212. *Conştiința să-mi fie cereasca ta povață.* ALEXANDRESCU, O. I, 125. *Nu vrea a-mi răspunde.* id. ib. 139. *Te rog să-mi faci această trebşoară.* FILIMON, O. I, 169. *Şi parc-ai vrea a-mi spune ceva.* EMINESCU, O. I, 107. *Te rog să-mi dai bani de cheltuială.* CREANGĂ, P. 184. *Să-mi dea orzul fiert în lapte.* ISPIRESCU, L. 15. *Ar fi trebuit să-mi aleg un subiect mai puțin greu de tratat.* MACEDONSKI, O. IV, 3. *Furtunile şi moartea Tovarăşe să-mi fie.* DENSUSIANU, L. A. 46. *La ceaiul de după-amiază, prindea să-mi vorbească despre nobleţea familiei sale.* SADOVEANU, O. IV, 9. *Înțeleg că ai a-mi spune ceva.* id. ib. XIII, 94. *Nu vrea să-mi dea de mâncare!* CĂLINESCU, E. O. II, 124. *Prefer postul de secretară..., dacă o vrea să mi-l dea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 502. *Să-mi daţi, dacă vreți, bomboane..., da' să fie de alea bune.* DEMETRIUS, A. 281. *Începu să-mi atragă din ce în ce mai mult atenția.* PREDA, R. 44. *Ea-ntinde mâna, parc-ar vrea să-mi ceară un zâmbet.* ISANOS, V. 352. *N-ai învățat a-mi şti de frică?* BARBU, PRINC. 60. *Nu-i doftor leacuri se-m deie Boala din trup să mi-o ieie.* POP., ap. GCR II, 306. *Să-mi dai tu cu picioru mia.* ALR II 3 586/605. *Rău îi, Doamne,... Om care să-mi creadă nu-i.* FOLC. TRANSILV. I, 270. *De frate, frate să-mi fii, Dar la noi mai rar să vii.* PANN, P. V. III, 6/14, cf. ZANNE, P. IV, 242. ◊ (Forma neaccentuată este aşezată după predicatul redat prin imperativ sau după un verb la gerunziu; folosită enclitic) *Arrată-mi credința ta din lucrurele tale.* COD. VOR^{2}. 348. *Dă-mi apă să beau.* CORESI, EV. 151. *Doamne, Dumnedzău svinte, iartă-mi de păcate.* DOSOFTEI, O. I, 67. *Dă-mi securitate şi mă înştiințează pre carii ai aici prieteni.* ŞINCAI, HR. I, 142/36. *Omule..., spune-mi... duhul tău... măcar vreun lucru de-ți chizăluieşte-n lume.* CONACHI, P. 276. *Ia, spune-mi, cu ce poci să te slujesc?* FILIMON, O. I, 168. *O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai!* ALECSANDRI, POEZII, 283. *Permite-mi... a-ți semnala câteva nume de prelați ce moartea mi-a răpit.* EMINESCU, O. I, 93. *Ia dă-mi toporul cela.* SLAVICI, O. I, 66. *O, spune-mi tu, ce mă voi face?* COŞBUC, P. I, 185. *În suflet seamănă-mi furtună.* GOGA, POEZII, 4. *Dă-mi gândurile tale Să-mpodobească pe-ale mele.* DENSUSIANU, L. A. 11. *Dă-mi degetele-ți inelate să le sărut ca şi-altădată.* MINULESCU, VERS. 65. *Iubite, dă-mi gura.* VOICULESCU, POEZII, 336. *Bunicul cumpăni şi petrecu printre degete vânatul... dându-mi învățăminte.* SADOVEANU, O. IX, 372. *Nu, jură-mi!* H. LOVINESCU, T. 367. *Mi-a deschis singură..., zâmbindu-mi cu prietenie.* CAMIL PETRESCU, P. 417. *Dă-mi cheile!* CĂLINESCU, E. O. II, 160. *Plăteşte-mi consumația!* STANCU, R. A. V, 148. *O, spune-mi, vânt, S-a dezgheţat lacul?* ISANOS, V. 179. *Ori me lasă-n calea mea, Ori dă-mi dulce guriţa.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 45. *Dă-mi fusul de jos.* STĂNCESCU, B. 336. *Ian' spuneți-mi de unde sunteți voi?* CĂTANĂ, P. B. I, 16. *Spune-mi, puică, unde-ai fost?* CIAUŞANU, V. 11. *Mă mânii spunându-mi vorbi de-aiestea.* ALR I 1 572/532, cf. ib. 1 572/900, ALR SN V h 1 395. ◊ (Regional; forma neaccentuată este aşezată după un verb la indicativ prezent) *Strigă-mi domnii-n gura mare: Ieşi din casă, dă-ne dare!* ANT. LIT. POP. I, 25. ◊ (Învechit; forma neaccentuată este folosită proclitic şi reluată enclitic, cu intenția de a insista asupra complementului) *Şi-n vreme de greutate Mi-ai lărgitu-mi pre departe.* DOSOFTEI, O. I, 16. *La război mi-ai datu-mi bună-nvățătură.* id. ib. 41. *Şi-nainte-ț mi-ai datu-mi tărie, Să trăiesc cu tine de vecie.* id. ib. 93. ◊ (Aşezat după verb, în formele compuse inversate ale acestuia; *-mi-* este legat de verb şi de pers. 2, 3 sg. şi pl. ale auxiliarului „a avea" sau de pronumele personal „o") *Datu-mi-ai virtute... Să poci călca iute să mi-ajung pizmaşii.* DOSOFTEI, O. I, 41. *Audzitu-mi-au Domnul.* id. ib. 67. *Spusu-mi-au o stea C-am să mă iubesc cu ea!* ALECSANDRI, P. I, 98. *Poroncitu-mi-a mândra Să mă duc pân' la dânsa.* id. ib. 371. *Fostu-mi-a când mi-a fost bine, Dar acuma vai de mine.* MARIAN, SA. 13. *Când oi trece pe la vamă, Sufletelul da-mi-a samă.* BUD, P. P. 27. *Icea, Doamne,... Crescutu-mi-a... Doi merişori înălțişori.* PĂSCULESCU, L. P. 53.

e) (Forma accentuată *mie* este urmată de una dintre formele neaccentuate, *îmi*, *mi*, *-mi*, *mi-*, care reia complementul indirect exprimat prin forma accentuată; ambele forme sunt aşezate înaintea predicatului) *Vecinicul neprriatin... mie îm pizmuiaşte.* CANTEMIR, IST. 218. *Mie nu mi se cuvine ca unui archiereu să grăiesc pe nimenea de rău.* ANTIM, P. XXVI. *Mie mi se pare că sute de ani trebui Să poți pre om cunoaşte.* NEGRUZZI, S. II, 225. *Tu amorul poeziei mie mi l-ai însuflat.* ALEXANDRESCU, O. I, 179. *Şi mie mi-au dat suflet ca ție să-l închin!* ALECSANDRI, P. I, 137. *Mie mi-a dat soarta amara mângâiere O piatră să ador.* EMINESCU, O. I, 20. *Vai de mine, moşnege!... Mie ostaşi îmi trebuiesc?* CREANGĂ, P. 84. *Mie nu-mi plac oamenii care se uită în jos.* DELAVRANCEA, O. II, 22. *Mie... mi se păruse că unele din punctele în discuție mai aveau încă nevoie de unele precizări.* LOVINESCU, S. VIII, 52. *Şi mie îmi trecu o ceață pe dinaintea privirilor.* SADOVEANU, O. IV, 77. *Mie îmi spunea un prieten... că numai medicii slabi... se stabilesc la țară.* ULIERU, C. 69. *Mie mi se par oamenii de treabă.* STANCU, R. A. V, 82. *Ei au... ştiut că mie îmi lipsea cu desăvârşire un asemenea obicei.* MS. VI, nr. 2, 11. *Mie mi se prea pare Că-i fire copilărească.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 67. *Io atuncea m-oi scula Când tu mie mi-i aduce Mure negre din pădure.* MÂNDRESCU, L. P. 102. *Mie nu-m trăbă.* ALR II 3 091/2, cf.

ib. 3 091, ALR I 1 326. *Creşti, pădure, şi te-ndeasă, Numai mie cale-mi lasă.* ANT. LIT. POP. I, 37. *Ce mie îmi va scăpa, ţie, Gruio, să nu-ţi scape.* ib. 336. *Mie taica-mi dă Plugul cu opt boi.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 133. *Mie nici nu-mi intră în pungă, nici nu-mi iese.* PANN, P. V. II, 152/13, cf. ZANNE, P. V, 523. (Forma accentuată *mie* este urmată de pronumele de întărire „însumi") *Cântă el ce în neştire mie însumi eu mi-ascund.* BLAGA, POEZII, 374. (Forma accentuată *mie* este legată de forma neaccentuată *-mi*, care reia complementul indirect exprimat prin forma accentuată; ambele forme sunt aşezate înaintea predicatului) *Mie-mi plac lucrurile pe faţă.* NEGRUZZI, S. III, 59. *Fată faină, mie-mi spui?* CĂLINESCU, E. O. II, 263. (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, forma neaccentuată este aşezată după „să", „a") *Mie are să-mi fie fum şi ţie are să-ţi fie foc!* RĂDULESCU-CODIN, Î. 136. ◊ (Forma neaccentuată *îmi* este urmată de forma accentuată *mie*, care reia complementul indirect exprimat prin forma neaccentuată, subliniindu-l; forma neaccentuată este aşezată înaintea predicatului, iar cea accentuată după predicat) *Să vezi ce cinste îmi fac mie fiii mei cei sufleteşti.* ANTIM, P. XXVI. *Îm va fie mie păzire.* MARDARIE, L. 245^{2}/14. *Îmi zicea mie gândul că nu o să poci ţine casă bună cu pricopsita asta.* PR. DRAM. 164. *Tu, minunată poezie,... Îmi mai deschizi azi poartă mie.* GOGA, POEZII, 175. *Îmi spunea mie fata.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 145. *Îi vorbeam aşa cum îmi vorbea el mie.* PREDA, R. 52. *Voi îm sunteţi mie de vină Că aţi iubit fată străină.* POP., ap. GCR II, 306. *Până a fi să iasă dreptul, Îmi plesneşte mie pieptul*, se spune atunci când cineva obţine, cu greutate, dreptate. Cf. ZANNE, P. V, 280. ◊ (Forma neaccentuată *mi, -mi, mi-* este urmată de forma accentuată *mie*, care reia complementul indirect exprimat prin forma neaccentuată, subliniindu-l; forma neaccentuată este aşezată de obicei înaintea predicatului, iar cea accentuată după predicat; adesea între forma neaccentuată şi cea accentuată se intercalează adverbele „şi", „numai" care subliniază complementul indirect) *Giudecă-mi şi mie cu a ta direptate.* DOSOFTEI, PS. 25/3. *Lovirea ce-mi dai mie de oameni se slăveşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 253. *Mi se părea şi mie.* ODOBESCU, S. II, 526. *Tot ce mişcă-n ţara asta, râul, ramul Mi-e prieten numai mie.* EMINESCU, O. I, 147. *Lasă-ţi lumea ta uitată, Mi te dă cu totul mie.* id. ib. 161. *Mi se pare mie că şi boieriul... luase firea turbincii.* CREANGĂ, P. 307. *Nu-mi plac mie astea.* CARAGIALE, O. VI, 519. *Nu mi-ar fi pricinuit mie supărare.* SADOVEANU, O. XIII, 76. *Eram parcă dus pe sus de cel ce-mi glăsuia mie.* MIHĂESCU, D. A. 286. *Mi se pare mie că vrea să cumpere o casă pentru Titi.* CĂLINESCU, E. O. II, 65. *Adusese un coş mare plin cu struguri..., numai din cei ce-mi plăceau mie.* STANCU, R. A. I, 53. *De ce mi-o spui mie?* BARBU, POEZII, 112. *Doi mi-i dă mie de zestre, Pe roşul şi pe plăviţ.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 389. *Vai de mini, ce-mi place mie Măru' roşu din hârtie.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 25. *Mi-a trimis el mie pre un neghiob ca tine.* CĂTANĂ, P. B. I, 55. *Are taica şase boi..., Doi mi-i dă mie de zestre.* RETEGANUL, TR. 98. *Cini... mi-a zis mie, Să iau fată cu moşie?* MAT. FOLK. 1 339. *Mi-aţi lăsat doru mie.* ANT. LIT. POP. I, 143. *Cine-mi face mie O frumoasă vie.* id. ib. 580. *Mi-a veni (şi mie) apa la moară.* ZANNE, P. III, 241. *D-aia nu-mi fierbe mie oala în vatră.* id. ib. IV, 20. (Forma accentuată este urmată de pronumele de întărire „însumi", „însemi") *Lucrarea în total avea unele cususuri care mi-o făceau mie însumi dezagreabilă.* CĂLINESCU, O. XII, 4. (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, forma neaccentuată este aşezată după „să", „a") *Vorbele acestea le va fi stârnit comisul Manole, ca să-mi facă mie inimă rea.* SADOVEANU, O. XIII, 83. *Pe Murăş şi pe Câmpie Nu-i mândră să-mi placă mie.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 24. *Să vie la pălărie Ş-apoi să-mi rămână mie!* id. ib. 410. *Ţine, fine, na şi ţie, Cât p-aci să-mi dea şi mie.* PANN, P. V. I, 112/21, cf. ZANNE, P. IV, 359. (Forma neaccentuată şi cea accentuată sunt aşezate după predicat sau după un verb la gerunziu; adesea forma accentuată este precedată de adverbul „şi" care subliniază complementul indirect) *Dă-mi mie puterea în mână şi... ţi-oi îndoi producţiunea ţării.* GHICA, C. E. I, 126. *Amice, teamă-mi e că, acordându-mi mie o aşa amicală şi linguşitoare precădere, n-ai nimerit tocmai bine.* ODOBESCU, S. III, 9. *Dă-mi-i mie ochii negri... nu privi cu ei în laturi.* EMINESCU, O. I, 155. *Nene Costache, dă-mi mie să joc pe ţăranul.* CARAGIALE, O. I, 6. *Spune-mi tu adevărat şi mie De eşti cumva chiar fiul lui Ulise.* MURNU, O. 8. *Dă-mi şi mie un cadou, boierule!* CĂLINESCU, S. 374. *Spune-mi mie.* STANCU, R. A. IV, 139. *Daţi-mi mie două divizii.* T. POPOVICI, S. 238. *Place-mi mie d-a juca Cu drăguţa d-altuia.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 360. *Petre, Petre, fiul mieu, Fă-mi şi mie loc în raiu!* VICIU, COL. 84. *Spune-mi mie drept Cu mâna pe piept.* ANT. LIT. POP. I, 400. *Adă-mi mie vin de-un zlot.* ib. 561.

2. (În forma accentuată *mie*, precedată de adverbele de comparaţie „ca", „asemenea", „aidoma", „întocmai", are funcţie de complement circumstanţial de mod) *Nu ţi-e dat ca mie, Să vezi în drum sălbatica urgie.* GOGA, POEZII, 294. ▭ *Ai procedat asemenea mie. Se comportă aidoma mie.*

3. (În formele neaccentuate *îmi, mi-, -mi, -mi-*; însoţind un verb unipersonal sau în construcţii unipersonale are valoare de subiect logic ori de subiect-obiect logic) *Şi-mi păru* (*îm păru c*^{l}) *că înţeleşu.* PSALT. 144. *Pare-m că-l văz.* PRAV. GOV. 147^{v}/13. *Legea ce legiuieşte acest giudeţ nu-m place.* PRAV. 327. *Greaţă mi-e.* MARDARIE, L. 243^{2}/19. *Jelea... pentru acest neprieteşug mi-au venit.* CANTEMIR, I. I. II, 85. *Mi-e frică că vor avea un grozav sfârşit* (a. 1695). FN 55. *Îmi este drag să le mai audz.* ANTIM, P. XXVI. *Pă cine văz îm pare că-i hoţ şi tâlhar mare.* SLĂTINEANU, A. 67/16. *Îm vine jale văzând pe Tit Livie aruncând florile sale peste aceste colosale mări ale vechimei.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 42/26. *Ştii că-mi place-n tot minutu să tot o mărturisesc.* PR. DRAM. 100. *Eşti al nostru, bine-mi pare.* I. VĂCĂRESCUL, P. 177/4. *Ş-apoi ce-mi pasă de lume?* NEGRUZZI, S. I, 17. *Mi-e urâtă foarte deşearta fudulie.* id. ib. II, 195. *Suferinţi pe care... A le descri mi-e greu.* ALEXANDRESCU, O. I, 145. *Îmi e milă să despoi pe săraci!* FILIMON, O. I, 169. *Mulţămită... lui Dumnezeu..., iarăşi îmi mai veni curagiul* (a. 1867). BARIŢIU, C. II, 136. *Tresar... şi-mi pare Că iar întineresc.* ALECSANDRI, POEZII, 103. *De vor – m-arunce în margine de drum... Tot îmi va fi mai bine ca-n ceasul de acum.* EMINESCU, O. I, 128. *Când gândesc... că am să mă întorc iar la dânsa acasă, îmi vine să turbez.* CREANGĂ, P. 123. *Îmi place că te văz chefliu şi vesel.* CARAGIALE, O. II, 258. *Căci azi iubesc: din nou îmi pare Că e întâia mea iubire.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 60. *Cu voinicii-mi place traiul, Ori îi văd cu spada-n mâni, Ori cu naiul.* COŞBUC, P. I, 84. *Mi-e şi de copilă, care tânjeşte de când e mă-sa bolnavă, dar mi-este şi de ea.* SOVEJA, O. 58. *Metodele acestei colaborării..., chiar de le-aş fi cunoscut..., nu-mi era dat să vorbesc despre ele.* LOVINESCU, C. VII, 9. *Da ce-mi pasă dacă plânge Doamna voastră?* EFTIMIU, Î. 31. *Acum te văd şi-mi pare bine.* TOPÎRCEANU, P. O. 119. *Tot mai bine-mi era la curte!* SADOVEANU, O. I, 41. *Mi-i frig! îngână cel mic.* id. ib. III, 86. *Meargă, nu meargă, tot una mi-e.* DAN, U. 35. *Mi-e ruşine de-atâtea elogii şi-mi vine să strig: nu se poate, nu se poate.* CONSTANTINESCU, S. I, 118. *Mi-e somn. Mâine povestim fiecare ce-am visat.* CĂLINESCU, E. O. II, 120. *Tot ce faci tu mi-e drag.* id. L. L. 111. *Nu ştiu ce mi-a trecut pe la nas că-mi venea greaţă.* STANCU, D. 177. *Mi-e frică să n-o păţesc!* PREDA, R. 204. *Mi-a fost dor de tine.* T. POPOVICI, S. 291. *Ce văd, nemica nu-m place.* POP., ap. GCR II, 306. *Ciudă mi-i... C-am iubită şi nu-i mare.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 431. *Somnu-mi-i şi aş dormi.* MÂNDRESCU, L. P. 81. *Să ştie şi mândra Că nu-mi mai pasă de ea.* DOINE, 66, cf. ALR II/I h 99, ib. h 100, ALRM I/I h 110, ib. h 124. *Urâtu-mi-i şî nu-mi placi, Da' trăiesc că n-am ci faci.* ANT. LIT. POP. I, 29. *Oi mere la maică-mea Şi-oi mânca ce mi-a plăcea!* FOLC. TRANSILV. I, 162. *Dragu-mi-i bădiţă spân Că-i şi tânăr şi bătrân.* ZANNE, P. IV, 249. ◊ (Formele neaccentuate *îmi, -mi* sunt urmate de forma accentuată *mie*, care reia complementul cu valoare de subiect logic sau de subiect-obiect logic exprimat prin forma neaccentuată, subliniindu-l; forma neaccentuată este aşezată înaintea predicatului, iar cea accentuată după predicat)

Nece ură vină nu aduseră de ce-mi părea mie. COD. VOR.[2] 298. *Ce-m pasă mie, oricine fie domn..., numai eu să am voie să mă hrănesc din rodul pământului* (a. 1799). GCR II, 170/7. *Ce-mi pasă mie.* NEGRUZZI, S. III, 60. *Dară eu – ce-mi pasă mie – bietul âns! La ce să-l purec?* EMINESCU, O. I, 48. *Tot una mi-este mie De-oi trăi în veci pe lume, De-oi muri în vecinicie.* id. ib. IV, 296. *De cine mi-i mie dor, De-aice e depărtişor.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 147. *Nici îi dulce, nici sălcie, Fără cum îmi place mie!* id. ib. 401. ◊ (Formele neaccentuate *îmi, -mi, mi-* sunt întărite prin forma accentuată *mie*, care le precedă; ambele forme sunt aşezate înaintea predicatului) *Mie îmi pare că nici unui om de pre pământ nu te voi potrivi.* ALEXANDRIA (1794), 48/16. *Şi mie mi-ar plăcea A bea vin bun şi-a juca* (a. 1818). ŞA II, 355. *Mie Mi-a fost luni întregi mânie, Că tu nu te-ai priceput.* COŞBUC, B. 12. *Mie nu-mi pasă nici de bătaie..., nici de notă rea.* DELAVRANCEA, H. T. 55. *Mie gustul ce-mi place-i de stafidă.* ARGHEZI, S. V, 74. *Mie îmi plăcea să dansez.* STANCU, R. A. I, 85. *Nici mie nu-mi e bine, De când m-am dus de la tine.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 114. *Şază cu Dumnezeu Că mie nu-mi pare rău.* id. ib. 158. *Mie mi s-a urât Din vale la deal suind!* ANT. LIT. POP. I, 66. (Forma accentuată *mie* este legată de forma neaccentuată *-mi*; ambele forme sunt aşezate înaintea predicatului) *Să vă spui drept, mie-mi place... Că sunteţi greşiţi foarte la părerea ce-arătaţi.* PR. DRAM. 113. *Mie-mi pare că uitarăm Cât de mult ne-am fost iubit.* EMINESCU, O. IV, 370. *Mie-mi pasă de casa-n care stau cu chirie.* CARAGIALE, O. IV, 2. *Mie-mi place să mă servească funcţionarul cu tragere de inimă.* id. ib. VI, 77. *Parcă mie-mi trebuie cărţi de astea!* BACALBAŞA, M. T. 4. *Numai mie-mi pare rău C-a fost puiuşorul meu.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 386. *Du-mă unde mie-mi place.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 134, cf. ALR SN VI h 1 846. *Numai mie-mi pare rău, Că mă duc din satul meu.* ANT. LIT. POP. I, 47. ◊ (Învechit, rar; în forma accentuată *mie*; însoţind un verb unipersonal are valoare de subiect logic) *Bine am ispitit şi socotit şi am aflat... şi mie tare plăcură.* CORESI, în BV I, 518/11.

4. (În formele neaccentuate *îmi, mi, -mi, mi-*; cu valoare de dativ etic) *Mi-s departe de la mântuinţă.* DOSOFTEI, O. I, 49. *Iartă-mă sufletelul mieu, nu mi te necăji.* SLĂTINEANU, A. 52/6. *Iute mâna-şi întindea; Dar Mărioara mi-l oprea.* ALECSANDRI, P. I, 99. *Merge mândrul Craiovan... Şi feciorii mi-l urmează.* id. ib. II, 82. *Ce mi-i vremea, când de veacuri Stele-mi scânteie pe lacuri.* EMINESCU, O. I, 123. *Parcă mi te văd, drăguţă, Că îmi zbori şi că te scap.* id. ib. IV, 369. *Ce mi te-ai posmăgit aşa?* ISPIRESCU, L. 45. *Greuceanu, sărind repede, unde mi-aduse şi el pe zmeu odată... şi-l băgă în pământ.* id. ib. 161, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDU. *Ei se sfătuiră... Ca să mi-l omoare.* ALECSANDRI, P. P. 1. *Căpitan Râmlean Că mi se iveşte Pe mal se opreşte.* id. ib. 14. *Eu mi-l întreb de trăit.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 398. *Prinde pe zmeu şi mi-l trânteşte până la brâu în pământ.* SBIERA, P. 103. *Şi unde-mi cădea Tot mir se făcea.* PĂSCULESCU, L. P. 10. *Eu mi-s fecior de-mpărat.* BÂRLEA, L. P. M. I, 163. *Acolo de-mi ajungea, Sapa-n mână că lua.* ANT. LIT. POP. I, 276. *Apoi îmi pleca În târg în Sibiu.* ib. 307. *În puşcărie mi-s rob.* FOLC. TRANSILV. II, 486. *De pe cal jos că mi-l da.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 56. *Colea-mi doarme mari boieri, Cu ilice puse-n cuie.* ib. V, 63. *Ce-mi este mojicul, Ce-mi este calicul? Unul ş-alt obraznic Şi în zi de praznic.* PANN, P. V. III, 34/2, cf. ZANNE, P. IV, 461. *Ce mi-e mama, ce mi-e şi tata.* ZANNE, P. IV, 469. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, forma neaccentuată este aşezată după „să", „a") *Codrul prinse a vui, Brazii a-şi însufleţi, Pe stejari a mi-i trezi.* ALECSANDRI, POEZII, 158. ◊ (Întărit prin forma neaccentuată a pronumelui personal pers. 2 sg., „ţi") *E, cerce dumnealui, şi-i videa cum mi ţi l-a lua cu prăjina.* NEGRUZZI, S. III, 13. *Odată mi ţi-o înşfacă de cozi, o trânteşte la pământ şi o ţine bine.* CREANGĂ, P. 177. *Mi-au lunecat ciubotele şi am căzut în Ozana, cât mi ţi-i băietul!* id. A. 23. *Când veni şi ceasul..., unde mi-ţi născu un dolofan de copil, vârtos şi zdravăn.* ISPIRESCU, U. 25. *Ce credeţi că mi-ţi văzu, boierii d-voastră?* id. L. 191. *Pre acest june poruncesc craii de mi ţi-l prind cei patru slujitori.* MARIAN, S. R. III, 121. *Voinicii lui Ştefan îi cuprinseră din trei părţi... şi mi ţi-i găteau de zile.* id. T. 271. *Balabane, viţă rea! Pe min' de me-i mânia Capul mi ţi l-oi tăia.* POP., ap. GCR II, 297. *D-o fi vrun tare viteaz Veste mie să mi-ţi faci.* BALADE, I, 383. *Apăi mi ţi l-am luat şi eu pe vrej să văd cine e ăla care îmi cere fata, ce poamă e, ce spiţă are, cu ce se ocupă şi multe altele.* UDRESCU, GL. ◊ (Popular; în forma neaccentuată *mi-* face corp fonetic comun cu pronumele reflexiv în forma neaccentuată *-şi*, aşezat enclitic şi având valoare de pronume posesiv) *Neica mă lasă şi pleacă Şi mi-şi trece prin dumbravă.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 383. *Ea mi-şi şede armeneşte Şi-mi coasă ciuceşeşte.* MÂNDRESCU, L. P. 213. *Cântă cucul pe pelin, Barbu mi-şi varsă venin.* ŞEZ. I, 144. *Ş-oi mi-şi trecea Prin păduri albe, Tot cu păsări albe, Stând pe rămurele, Cântând viersurele!* CĂTANĂ, B. 92. *Şapte sfori că mi-ş scotea,... Mi-l lega, mi-l verega, În mâna turcilor că-l da.* MAT. FOLK. 85. *În pat cine mi-şi doarme?* PĂSCULESCU, L. P. 53. *Ăst domn bun ce-mi făceară? Că mi-şi are-un fiu vinar Şi-mi trimite-un argăţel, La fiu-său, buţi s-aducă.* I. CR. IV, 101. *Cum veneam, unde... mi-ş începe o ploaie de credeam că s-au dărâmat cerurile!* PAMFILE, C. Ţ. 50. *Cu oile să dušea Şî trei fetše mi-ş găsea.* DENSUSIANU, Ţ. H. 189. *Gruia ce mi-ş făcea? De pe cal se cobora.* ANT. LIT. POP. I, 340. *Dacă mi-şi ajungea, Baba... La fereastră s-aşeza.* BALADE, II, 234. *Mare masă că-ntindea Şi mi-şi bea, Şi mi-şi mânca, Şi tare se veselea Cu nuntaşii-alături.* ib. III, 309. *Ileana mi-ş plângea Şi din gur-aşa zicea.* FOLC. TRANSILV. II, 550. *Turcii cum îmi veneau... Pe cine mi-şi nimereau?* ib. 553. *Vidra ce mi-şi făcea?* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 76.

III. (La acuzativ) **1.** (Înlocuieşte numele unui complement direct)

a) (În forma accentuată *mine*; precedat de prepoziţia „pe" şi aşezat după predicat; şi în construcţii eliptice de predicat) *Mânie-se pre mine.* MARDARIE, L. 152[2]/24. *Numai ce cunoaşteţ dară şi vedeţ că vinuiaşte acesta pre mine.* BIBLIA (1688), 268[2]/40. *Tu ziditu-m-ai, D(oa)mne, şi pus-ai pre mene mâna ta.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Mă lăsarăţi şi pe mine a şedea în casa dumneavoastră, dându-mi toate cele spre hrană.* GORJAN, H. I, 101/30. *De la lumea cea vicleană, care parcă vă zâmbeşte, Întoarceţi, rog, ochii voştri, ca să-i aruncaţi pe mine.* HRISOVERGHI, P. 39/4. *Norii de furtună cădea-n sfârşit pe mine.* NEGRUZZI, S. II, 242. *Eşti pururea stăpân pe mine.* GOGA, POEZII, 276. *Te rog... Mă trece şi pe mine.* PĂSCULESCU, L. P. 53. *Doctore, vindecă mai întâi pă tine, apoi pe mine.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 271. ◊ (Învechit şi regional; fără prepoziţie) *Rrogu-ţi-me în lungă rrebdare se asculţi minre.* COD. VOR.[2] 302. *Armele meale spăsescu mene* (*mine* C[2], *menre* H). PSALT. 83. *Doamne, nu ruşina mine.* CORESI, PS. 334/11. *Să fii doamnă mie şi împărătească tuturor palatelor meale e să nu ascultareţ mene* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 151/14. *Blestematu fii şi tu, suflete, derept ce tu mie îngăduişi a face rău, ştiindu tu mene stârv împuţit.* COD. TOD. 103[v]/8. *Petre, Petre, sfânt Sânpetre, Du şi mine-n rai cu tine!* VICIU, COL. 84. ◊ (Urmat de pronumele de întărire „însumi", „însă" care precizează complementul) *M-am întrebat pe mine însumi dacă aripele vultureşti, răpindu-mă în spaţiu, nu m-ar duce şi m-ar rătăci prin nouri?* ALECSANDRI, T. II, 47. *Ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaşte.* EMINESCU, O. I, 116. ◊ (Învechit şi regional; face corp fonetic comun cu pronumele reflexiv în forma neaccentuată „-şi", aşezat enclitic şi având valoare de pronume posesiv) *Ca să nu mă arăt adins mineş iubitoriu, cum nu iubesc să se înfolosască şi alţii,... le-am scos afară la lumină, ca să le înţeleagă şi mici şi mari* (a. 1642). GCR 159/29. *Tot cosând şi chindesând... Zări mineşi tinerel, cu saiaua-nfiptă-n brâu.* PĂSCULESCU, L. P. 53.

b) (În forma neaccentuată *mă*; precedă predicatul; se află independent sau proclitic când verbul începe cu vocala „î" sau, popular, este forma conjunctă de indicativ prezent pers. 2 sg., „-i", a auxiliarului „a vrea" din formele de viitor prezent) *Dumnedzău mă ascultă, Când îl strig din grije multă.* DOSOFTEI, O. I, 16. *Mă va*

avea mai mult judecător decât părinte. SIROIU, 33^{r}/14. *Îndrăzneala ei mă nebuneşte.* SLĂTINEANU, A. 32/12. *Ce soartă mă aşteaptă?* MARCOVICI, D. 1/15. *Acei carii mă cunosc îmi pot sluji de chizeşi.* ARHIVA R. II, III/8. *Luna... mă găseşte în suspin şi în oftare.* CONACHI, P. 100. *Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Dintr-o peşteră, din râpă, noaptea iese, mă-mpresoară.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Mii de suvenire mă-ncungiură-ntr-o clipă.* ALECSANDRI, POEZII, 5. *Mă cunoşteau vecinii toţi – Tu nu m-ai cunoscut.* EMINESCU, O. I, 191. *Adevăr grăiesc vouă: puţin şi nu mă veţi vedea.* CARAGIALE, O. I, 8. *Un vis straniu mă purtase pe tărâmuri pe care nici nu le-am văzut.* ANGHEL, PR. 7. *O mână nevăzută şi caldă Mă poartă Printr-o imensitate de Nimic.* CAMIL PETRESCU, V. 55. *Focul care mă arde e mai rău decât moartea!* SADOVEANU, O. I, 44. *Mă durea inima.* DAN, U. 120. *Să nu se ştie că mă dezmierdai.* ARGHEZI, VERS. 27. *Felix, am observat că mă suspectezi!* CĂLINESCU, E. O. II, 198. *Atunci mă cheamă ţărmuri încântate şi virgine, atunci ascult vechea „invitaţie la călătorie".* RALEA, S. T. III, 305. *În ultima vreme ţinerea de minte mă lasă.* ŢOIU, G. 13, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^{2}. *Vai! Mămucă iubitoare, Inimioara rău mă doare.* ALECSANDRI, P. P. 303. *Nu mă da fără plăcere, Că io-s fată, nu-s pământ.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 274. *Cipriane, nu mă bate, ci grijeşte bine de mine.* CĂTANĂ, P. B. I, 10. [Câinele] *mă muşcă.* ALR I 154/837. *Mă roade opinca.* ALR SN IV h 1 188/872. *Şi-i avea, codre, păcat, De mă-i da cumva legat, Că nimic nu ţi-am stricat.* ANT. LIT. POP. I, 71. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, forma neaccentuată se află după „să", „a") *Cela ce va dzice altuia „să mă ierţi că minţi", să va certa.* PRAV. 241. *Să mă mângâie de la cădere Cu al tău cuvânt fără scădere.* DOSOFTEI, O. I, 275. *Ne-au zis... să scrie la Ţarigrad, să mă caterisească.* ANTIM, P. XXIII. *Nu s-au săturat şi iubeşte să mă vază pedepsindu-mă.* CATON, 77^{v}/18. *Caută... să mă ieie în râs.* NEGRUZZI, S. III, 60. *Îţi mărturisesc că nu am curagiul să mă expun la noi viscoli şi la nouă aventure de iarnă.* ALECSANDRI, O. X, 268. *Eu, privindu-l din pădure, Las aleanul să mă fure.* EMINESCU, O. I, 121. *Să nu mă laşi!* CARAGIALE, O. I, 7. *Tu, păiangănule, ai făcut aţă să mă spînzuri.* PAMFILE, S. T. 11. *Prinţul Preda mă apostrofă.* MIHĂESCU, D. A. 263. *Să mă scuzaţi, zise şofeurul, virând în curtea de cristal.* ARGHEZI, S. IX, 101. *Mă cucerise francheţea lui totală, fără să mă sperie violenţele lui de limbaj.* V. ROM. iunie-iulie 1963, 94. *Eu de te voi uita, Să mă uşte Precista!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 252. *Să nu mă crezi că mă lăs înd'emnat d'e orşâcare.* ALR II 3 095/228. *Mândruliţă, mândruleană, Nu cunoşti vreo buruiană Ori vreun leac vindecător, Să mă lecuieşti de dor?* FOLC. MOLD. II, 571. ◊ (Învechit şi regional; forma neaccentuată, folosită proclitic, este reluată după verb cu intenţia de a insista asupra complementului) *Mă vei învăţa-mă şi tu mă vei scoate.* DOSOFTEI, O. I, 42. *Bagă-mă, ascunde-mă, Turcii nu mă prinză-mă!* FOLC. OLT. – MUNT. V, 229. ◊ (Popular; în forma *mi-*, când forma neaccentuată *mă* este urmată de forma conjunctă a indicativului prezent pers. 2 sg. „-i", a auxiliarului „a vrea" din formele de viitor prezent) *A! domnule, mi-i îndatora pân' la moarte.* ALECSANDRI, T. 1 184. *Spune-mi un' mi-i îngropa?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 173. *Dacă mi-i părăsi, Eu altul n-oi mai găsi.* id. ib. 234. *Fă-mă, Doamne, ce mi-i face, Fă-mă viţa rugului, Pe malu părăului, C-oi creşte şi m-oi întinde Şi toţi munţii i-oi cuprinde.* MÂNDRESCU, L. P. 49. *Dară zbici din ce mi-i da? – Din păr de la sora-ta, C-are chica-n şepte viţe De când fu ea copiliţă.* BIBICESCU, P. P. 311. *De mi-i omorî, Mort mai rău oi fi.* ANT. LIT. POP. I, 314. *Să-i spui verzi şi mărunte, Până mi-i scoate-o din minte.* FOLC. MOLD. II, 298. ◊ (Forma neaccentuată se află intercalată în formele compuse inversate ale verbului) *De toată grija izbăvitu-me-ai.* PSALT. 103. *Dar vai mie! Vro nădejde pute-mă-va bucura!* CONACHI, P. 21. *Un lucru aşa mare... Ca să-l dobândiţi... Crede-mă-ţi că nu se poate decât cu îndelungare De supărări.* id. ib. 81. *Doamne!... Ierta-mă-vei ca să-l lepăd pentru o amorezată?* id. ib. 84. ◊ (Forma neaccentuată este aşezată după predicat sau după un verb la imperativ; folosită enclitic) *Izbăvişi-me* (i z b ă v i - m ă C^{2}, i z b ă v i - m ă - v a D) *de... pizmuitorii miei.* PSALT. 26. *Goneaşte-me* (g o n e a ş t e - m ă H) *în toate dzilele viaţeei meale.* ib. 39. *Mângâiu-mă dinpreună cu altul.* MARDARIE, L. 249^{2}/21. *Învăţu-mă începătura.* id. ib. 282^{2}/23. *Tu, Doamne, miluieşte-mă.* ANTIM, P. XXIV. *Pre mine cel viscolit întru turburarea lenii, îndreptează-mă, stăpînă, la limanul cel cu bună linişte al mântuirii.* MINEIUL (1776), 203^{v1}/7. *Dăruieşte părintelui meu viaţa şi în locul lui omoară-mă pe mine.* GOLESCU, P. 387/11. *Scapă-mă de defăimare.* NEGRUZZI, S. III, 144. *O, ascultă-mă, dorită, Scumpă, dragă Emilie!* ALEXANDRESCU, O. I, 98. *A mă iubi nu-ţi este permis, disprefuieşte-mă!* EMINESCU, P. L. 56. *S-a împlinit vorba ceea: „Apără-mă de găini, că de câini nu mă tem".* CREANGĂ, P. 188. *Parcă-l auz deseară proclamându-mă candidat al colegiului.* CARAGIALE, O. VI, 115. *Lăsaţi-mă singurătăţii mele.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 28. *Bate-mă, ucide-mă, cucoane; eu nu fac pozna asta".* MIRONESCU, S. A. 92. *Lasă-mă s-adorm.* ARGHEZI, S. V. 58. *Lasă-mă să dorm undeva noaptea asta.* CĂLINESCU, B. I. 154. *Omoară-mă cu mâna ta divină.* BARBU, PRINC. 60. *Iartă-mă, mândruţă dragă, Nu pociu veni fără treabă!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 237. *Lasă-mă să mai trăiesc.* ANT. LIT. POP. I, 26. *Iartă-mă, nănaşă dragă.* MAT. DIALECT. I, 115.

c) (În forma neaccentuată *m-*; se află proclitic când cuvântul următor începe cu o vocală, când este pers. 3 sg., „a", a auxiliarului „a avea" sau, învechit, este forma conjunctă a indicativului prezent pers. 2 sg., „-ii", regional, „-ăi", pers. 3 sg., „-a", pers. 3 pl., „-or" ale auxiliarului „a vrea" din formele de viitor prezent) *Când din lume m-ii duce, Mă vei odihni cu dulce În casa ta cea senină.* DOSOFTEI, O. I, 17. *Tu m-ai povăţuit prin mulţimea primejdiilor.* MARCOVICI, D. 4/14. *Imaginaţia m-a amăgit.* NEGRUZZI, S. III, 189. *În ceasul cel din urmă s-auz că m-ai iubit.* ALEXANDRESCU, O. I, 100. *M-ai lăsat în plângeri Cu dor nemărginit.* ALECSANDRI, POEZII, 165. *M-or troieni cu drag Aduceri aminte.* EMINESCU, O. I, 220. *Pe-acolo m-a purtat dorul.* CREANGĂ, P. 93. *În zboru-i molatic, plăpândul meu vis M-atinge cu aripa lui.* GOGA, POEZII, 237. *M-a rugat plin de gravitate să nu m-ating de datorii.* ULIERU, C. 23. *Prietene care întâi m-ai fi citit, N-aş vrea să fi rămas cumva nedesluşit.* ARGHEZI, S. V, 9. *M-a omorât iarna asta, tăiculiţă.* CĂLINESCU, E. O. II, 252. *M-ai speriat!* id. B. I. 131. *Teddie m-a rugat să-ţi ţin de urât.* T. POPOVICI, S. 194. *Încăpăţânarea cu ceara ei hilară Azi s-a insinuat şi m-a durut.* LABIŞ, P. 184. *M-a făcut maica fecior Să dau taichii ajutor.* TEODORESCU, P. P. 292. *Tot de rău parte-am avut Dumnezeu m-a tot bătut.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 140. *De m-ăi întreba de vorbă bună, bine.* RĂDULESCU-CODIN, I. 167. *Orîsiné m-a ruga,* (nu-l mai ajut). ALR II I 3 102/260. *Tot în codru am crescut, Nimenea nu m-a văzut.* ANT. LIT. POP. I, 76. *M-o-ngălbenit ca ceara Puşcăria, ard-o para!* FOLC. TRANSILV. II, 486. ◊ (Învechit şi regional; forma neaccentuată *m-* este reluată după verb în forma *-mă*, cu intenţia de a insista asupra complementului) *S-a cunoaşte, Doamne, când m-ii ispiti-mă.* DOSOFTEI, O. I, 59. *M-ii acoperi-mă în cămar-adâncă, Să fiu fără teamă.* id. ib. 61. *De-aş merge prin mijloc de greaţă M-ii feri-mă şi-m vei tinde viaţă.* id. ib. 309. *M-or ţeli-mă.* T. PAPAHAGI, M. LXXI.

d) (Forma accentuată *mine*, precedată de prepoziţia „pe", este urmată de una dintre formele neaccentuate *mă*, *m-*, care reia complementul direct exprimat prin forma accentuată; ambele forme sunt plasate înaintea predicatului) *Pre mine greşiţii m-aşteptară.* DOSOFTEI, O. I, 276. *Pe mine... inima nu mă lasă.* NEGRUZZI, S. I, 49. *Pe mine... mă-ncântă... Ileana Cosânzeana.* ALECSANDRI, POEZII, 20. *Pe mine m-ar mulţumi numai puterea.* C. PETRESCU, C. V. 140. *Pe mine nu mă-ntreabă.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 383. *El moara că şi-o porneşte Şi pe mine mă trezeşte.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 75. *De ar iubi badea o sută, Pe mine tot nu mă uită.* id. ib. 154. *Pe mine când m-ai luat, Biciul să ţi-l fi-nodat.* MARIAN, SA. 138. *Sfori*

dalbe mi-a-ntins Pe mini m-a prins. PĂSCULESCU, L. P. 9. *Pă mine mă mustră mama pentru tine.* ALR I 1 442/772. *Pă mine mă doare mereu capu.* ALR II 3 109/928. *Soarele c-a răsărit Şi pe mine m-a trezit.* ANT. LIT. POP. I, 514. *Şoimul s-a lăudat Ca pe min' m-o-ntrece.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 75. (Învechit, rar; forma accentuată nu este precedată de prepoziția „pe") *Lepi-se sufletul mieu după tinre e menre me-au lu[a]t derepta ta.* PSALT. HUR. 139. *Mărturiseaşte şi grăiaşte că legături şi scârbi menre aşteaptă-me.* COD. VOR.[2] 248. (Când verbul este la conjunctiv forma neaccentuată se află aşezată după „să", „a") *Pre mine va vrea să mă-ndrepteze.* NEGRUZZI, S. II, 212. *Pe mine să mă întrebați de ce înaintea fericirii voastre îmi plec capul!* ULIERU, C. 63. ◊ (Formele neaccentuate *mă, -mă, m-* preced forma accentuată *mine* însoțită de prepoziția „pe" și, uneori, subliniată prin adverbul „și", și anticipează complementul direct exprimat prin forma accentuată; forma neaccentuată este aşezată înaintea predicatului, iar cea accentuată după predicat) *Furtuna deznădăjduirii mă viscoleşte pre mine* (a. 1784). ap. TDRG. *Mă şterge* [Doamne] *şi pre mine din cartea vieții.* ȚICHINDEAL, F. 218. *Întâi te junghie pre tine, Că tu m-ai vândut pre mine.* BĂRAC, A. 57/3. *Şi tu mă ştii pe mine.* ALECSANDRI, POEZII, 226. *M-a purtat pre mine.* ODOBESCU, S. I, 168. *Aş tăcea privindu-te dacă m-ai iubi şi tu pe mine.* EMINESCU, P. L. 86. *Nu s-ar plânge să viețuiască totdeauna în sărăcie, numa să mă ştie pe mine cu sufletul mulțumit.* CARAGIALE, O. IV, 237. *Îl doare, cum mă doare şi pe mine – că doar mi-i soră.* POPA, T. 32. *Nu mă părăseşte pe mine domnul Ioanide, observă zâmbind Saferian.* CĂLINESCU, B. I. 15. *Crezi tu, mă vericule, că nu m-a usturat la ficați şi pe mine când l-am văzut... în flăcări?* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 243. *Îl apăra pe Simion şi mă veştejea pe mine.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 278. *Să-l porți, murgule, bine Cum m-ai purtat şi pe mine.* ALECSANDRI, P. P. 76. (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, forma neaccentuată se află după „să", „a") *Mijloceşte acum către Măria Sa, vodă, ca să mă priimească şî pă mine între ministrii Măriii Sale.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59. *Ai îndrăzneala să mă respingi pe mine?* ALECSANDRI, POEZII, 391. *Ist pleşuv are să mă ia pe mine.* EMINESCU, P. L. 62. *Era să mă ia ăia şi pe mine, mânca-i-ar moartea şi arde-i-ar focul de curcani şi de sticleți şi de vistavoi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 15/2. *Ilenuțo de la Piatră,... Să mă farmeci şi pe mine Ca să mă iubesc cu tine.* ALECSANDRI, P. P. 333. *Moaie-ți o aripă în său şi alta în apă şi cu săul să mă stropeşti pre mine.* MARIAN, O. II, 14. *Prinsei cocoşul chiar de gât şi începui a-l bâti să mă-nvețe şi pre mine a minți.* CĂTANĂ, P. B. I, 7. *Nu vreau să m-arate pe mine tot satul că eu mă fişcăiesc.* PORȚILE DE FIER, 4. (Forma accentuată este urmată de pronumele de întărire „însumi", „însămi") *Îi ştiu cine sânt, ca cum mă ştiu pre mine însumi.* ANTIM, P. XXVI. *Nimic nu mă împiedică pe mine însumi să scriu un eseu critic cu totul nou.* CĂLINESCU, O. XII, 6. (Forma neaccentuată şi forma accentuată sunt aşezate după un verb mai ales la imperativ) *Cunoscându-mă pre mine mai păcătos.* ANTIM, P. XXV. *Ajutați-mă şi pe mine, vă voi mulțămi în mormânt.* MARCOVICI, C. 8/20. *Ia-mă şi pe mine cu d-ta.* EMINESCU, P. L. 17. *Bădică! bădică! zise iarăşi cel mic. Ascultați-mă şi pe mine!* CREANGĂ, P. 22. *Ascultă-mă pe mine.* BACALBAŞA, M. T. 211. *Adu-mi tu cărți şi lasă-mă pe mine să le aşez.* SANDU-ALDEA, D. N. 39. *Ascultă-mă pe mine, Ionuț.* SADOVEANU, O. XIII, 32. *Măria Ta, fă-mă şi pe mine lup.* id. ib. 62. *Blăstămându-mă pe mine, De ce şed, mândră, cu tine!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 61. *Du-mă bade, şi pe mine, Unde mergi, în țări străine.* id. ib. 63. *Muierea te face să zici: La-mă, mamă, şi pe mine.* PANN, ap. ZANNE, P. II, 287. *Fă-mă, mamă, şi pe mine, Să mă fac frumos ca tine.* ZANNE, P. IV, 470.

2. (Precedat de diverse prepoziții sau adverbe)

a) (În forma accentuată *mine*; cu funcție de atribut, complement indirect, complement circumstanțial de mod, de loc etc.) *De menrea şuguia cei ce şedea în uşe.* PSALT. HUR. 155. *Vinovățiiu oamenrii miei suptu menre.* ib. 207. *Venre la menre şi stătu de-mi dzise.* COD. VOR.[2] 268. *Nu easte nemică ce aceştea spre menre clevetescu.* ib. 295. *Cere de la mere (mene* S) *şi da-ți-voiu limbile ocinele tale.* PSALT. 2. *Cine iubeşte feciorul sau fata mai vârtos de mine nu e mie destoinic.* CORESI, TETR. 21. *Întoarceți-vă către mine, grăiaşte Domnul.* id. EV. 22. *Cu acea milă vei face cu mine şi cu acest pământ în care tu eşti om venit.* PO 69/6. *Domnul dzise către meânre: scoală-te şi pasă în Damascu* (sec. XVI). GCR I, 2*/35. *Stătu în picioare în căldare şi zise: mare este spre meânre* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 149/16. *Duceți-vă de la mene, blăstămaților de voi, în [f]ocul de veac.* COD. TOD. 228. *Carele va hi viu şi va crede în mene nu va muri în veci.* VARLAAM, C. 62. *Ce treabă are starostia de Cameniță cu mine?* PRAV. 278. *Bătu-şi joc de mene.* MARDARIE, L. 202[2]/16. *Depărtați-vă de la mine.* ST. LEX. 164[v]/4. *De vreme ce la nevoia ta la mine şi la agiutorul meu ai năzuit,... supt apărarea mea te-am primit.* M. COSTIN, O. 293. *Vei cere de la mine De-ț voi da limbile toate.* DOSOFTEI, O. I, 13. *Să vor omorî frații înde eiş şi va fi despre mine vina.* id. V. S. noiembrie 152[r]/30. *La mine să năzuiască.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/13. *Numai prin mine aşteptați să vă fac treaba.* IST. Ț. R. 9. *Verice va păsa cuiva la cele sufleteşti, alerge la mine ca la un părinte.* ANTIM, O. 28. *Cine cu mine vorove ca de vin bun să vesăle* (a. 1784). GCR II, 138/1. *Astă noapte veniră dumnezeii voştri la mine şi mă certară foarte rău pentru voi.* ALEXANDRIA (1794), 58/1. *Dumnezeu s-au milostivit spre mine.* CATON, 70[r]/23. *M-am săturat... să suduieşti un nevinovat ca mine.* SIROIU, 42[r]/16. *Milă de va vrea Spre mine să-şi arate.* SLĂTINEANU, A. 90/7. *Au venit la Iaş... soțiia dumitale şi au vorovit cu mine pentru voința dum[nea]v[oastră]* (a. 1814). IORGA, S. D. XXII, 291. *Of!... Câtă vreme este de când liniştirea nu s-a apropiat de mine!* MARCOVICI, C. 7/3. *Vă rog, prințipul mieu, să credeți că veți găsi totdeauna în mine omul cel mai credincios.* KOGĂLNICEANU, S. 15 *Mă aşteaptă balaurul desnădăjduirei ca să verse în mine veninul.* POENARU, în ARH. OLT. XIII, 360. *Slujească de dovadă... Catalogul cărților publicate de către mine.* ARHIVA R. II, III/14. *O inimă... Pentru mine se boceşte.* CONACHI, P. 109. *Aş fi iertat... viclenia care ai întrebuințat-o cu mine.* MILLO, în PR. DRAM. 350. *Nu mă tem pentru mine.* NEGRUZZI, S. III, 433. *Eu nu îți cei în parte nimica pentru mine.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Cât pentru mine, sânt convins că se află... o destinată generală a omenirii.* BARONZI, I. C. I, 14/18. *O şopârlă de smarald Cată țintă, lung, la mine.* ALECSANDRI, POEZII, 51. *Vino somn – ori vino moarte. Pentru mine e tot una.* EMINESCU, O. I, 49. *Peste noapte a şi dat holera peste mine.* CREANGĂ, O. 186. *Uiți că nu e bine să te joci cu un om ca mine astfel.* CARAGIALE, O. VI, 119. *Te voi urma până voi avea viață în mine.* ISPIRESCU, L. 35. *În mine Simt din nou tumultul vieții şi renasc dintre ruine.* MACEDONSKI, O. I, 220. *Mama mea... se purta cu mine mai crud ca o mamă vitrigă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 28. *Vine ieri pe la amurg la mine un prieten de la Giula cu căruța încărcată de peşte verde.* F (1891), 337. *Ş-adormi târziu cu mine-n gând Ca să visezi de mine!* COŞBUC, P. I, 193. *Te iau pe lângă mie şi-ți fac parte.* SANDU-ALDEA, D. N. 15. *Ce neînțeles mister L-o fi îndrumat spre mine Minunatul strop de cer?* GOGA, POEZII, 244. *Bănuia în mine un duşman.* LOVINESCU, S. VIII, 22. *A întors spre mine ochii mari verzoşi.* CAMIL PETRESCU, P. 96. *Am intrat ca la mine acasă.* BRĂESCU, A. 201. *Era mai mică decât mine.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 40. *L-aş ține cu mine şi l-aş purta peste tot.* POPA, T. 33. *Vedeți cum sunt silit să merg cu vitesă redusă, 20 de noduri, înțelegeți, e o nimica toată pentru mine.* SEBASTIAN, T. 95. *A renunța la literatură ar fi însemnat pentru mine a renunța la cea mai substanțială şi veridică formă a vieții mele.* TEODOREANU, M. U. 49. *Cu tot cumpătul ce-şi ținuse, hotărâse să se verifice din nou. Prin mine, însă, martor.* VOICULESCU, P. II, 117. *Sentimentul meu e o realitate care nu va pieri odată cu mine.* SADOVEANU, O. XII, 15. *Ca mine Vei ispiti la rându-ți temutele destine.* I. BARBU, J. S. 28. *S-a întors spre mine puțin vexată şi cu un vag aer de rigiditate.* MIHĂESCU, D. A. 302. *Am ales... să stau în noaptea de Anul Nou,*

singur, la mine acasă. ULIERU, C. 114. *Căutătura-i rece, ca de statuie-naltă, Se uită peste mine.* ARGHEZI, S. V, 13. *Te vei căsători vreodată cu mine?* CĂLINESCU, E. O. II, 118. *Îi era ruşine să se uite la mine.* STANCU, R. A. II, 12. *Ai început să fii vicleană cu mine.* DEMETRIUS, C. 8. *Toţi cei străini, fără casă, Să şadă cu mine la masă.* ISANOS, V. 106. *Niciodată N-am fost singur cu mine, cum mulţi au crezut.* LABIŞ, P. 155. *Se simt viţă de boier, întocmai ca mine.* VINEA, L. II, 123. *Citesc pe fruntea ta un gând rău pentru mine.* BARBU, PRINC. 75. *Ce minunat dormea Ela alături de mine câteodată!* A. HOLBAN, O. II, 331. *A venit aseară beat Şi de mine s-a legat.* ALECSANDRI, P. P. 361. *La mine n-ai ce lăsa.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 390. *Zioa câtu-i de mare Nime gând ca mine n-are.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 82. *Să ştii tu, vecină, bine, C-aşa-i povestea cu mine.* id. ib. 278. *Ochii şi gura-i râdea Când el la mine venea.* MÂNDRESCU, L. P. 50. *De-i gândi, bade, la mine, Deie-ţi Dumnezeu tot bine.* RETEGANUL, TR. 147. *Ciprian numai singur să rămână cu mine!* CĂTANĂ, P. B. I, 8. *De mine n-ai ascultat.* PĂSCULESCU, L. P. 11. *Să se premenească bine, Să mai suie-n deal la mine.* CIAUŞANU, V. 11, cf. ALR I 303, ib. 328. *La mine-i tot atât.* ALR SN VI h 1 846/833, cf. ib. h 1 613, 1 645, ALRM SN IV h 1 368. *Voinicel străin ca mine Numa merla din pădure!* ANT. LIT. POP. I, 20. *Între mine şi-ntre tine E o ţară şi nu-i bine.* ib. 125. *Mai sunt voiniş ca mine.* MAT. DIALECT. I, 106. *De iubeşti pe mândra mea, Vin' cu mine-a te lupta.* BALADE, III, 264. *Dorule, ardă-te focul, Tot la mine-ţi afli locul.* FOLC. TRANSILV. II, 486, cf. NALR – MB II 209, 468/548, 213, 482/623. (În proverbe şi zicători) *La toată casa Bate coasa, Numai la mine n-are cine.* PANN, P. V. II, 106/8, cf. ZANNE, P. V, 207. *D-oi muri nu o să dea cu tunul pentru mine sultanul.* PANN, P. V. III, 125/9. *Mănâncă la mine şi munceşte la tine.* ZANNE, P. III, 629. *Treacă de la mine acest pahar* (= să fiu scutit de a trece printr-un necaz, printr-o nenorocire etc.). Cf. id. ib. IV, 41. *Cu mine nu te însoţi Că astfel nu-i păgubi.* id. ib. 211. *Ce folos! Tata-i craiu Şi de mine vai!* id. ib. 318. ◊ (Forma accentuată este urmată de pronumele de întărire „însumi", „însămi") *Gândul meu nu este să supăr pe cineva; şi nici că mă va putea face vrodată vro cârtire omenească ca să-mi ies din principele mele, de a mă vrăjmăşi cu mine însumi.* HELIADE, O. II, 18. *Nu vă voi ierta niciodată de mă veţi mai sili să vorbesc de mine însumi.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 844. *M-am întrebat pe mine însumi dacă aripele vultureşti, răpindu-mă în spaţiu, nu m-ar duce şi m-ar rătăci prin nouri?* ALECSANDRI, T. II, 47. *Vreau să fiu... pe faptele mele, să stau ori să cad prin mine însumi.* CONV. LIT. XXII, 241. *Vorbesc cu mine însumi şi-mi zic: – De ce mă minţi De-atâţia ani.* MINULESCU, V. 62. *Expunerea mea e mai mult o serie de convorbiri cu mine însumi, pe care vreau să vi le trec şi dv.* SADOVEANU, O. XX, 49. ◊ (Învechit; face corp fonetic comun cu pronumele reflexiv în forma neaccentuată „-şi", care este aşezat enclitic şi are valoare de pronume posesiv) *Mai bine este să mă rog mineş, iară nu în biserică.* PRAV. GOV. ap. TDRG. *Să nu mă arăt adins mineş iubitoriu* (a. 1642). GCR I, 94/20. *Nu poci eu să facu de mineş nimica* (a. 1669). id. ib. 183/9. ◊ Expr. **În mine** = în sinea mea, în propria mea conştiinţă; în gândul sau în sufletul meu. *Toţi vă veţi sminti în mine în noaptea aceasta.* N. TEST. (1648), 60ᵛ/10. *Toate celea în mine s-au prefăcut în durere.* CONACHI, P. 85. *S-a stins în mine flacăra toată.* ALEXANDRESCU, O. 158. *Tu,... prin iubire,... Ai deşteptat în mine poetice simţiri.* ALECSANDRI, P. I, 121. *Am simţit în mine cucernica mulţumire.* ODOBESCU, S. I, 439. *Născur-acolo-n mine şoptiri de-un gingaş dor.* EMINESCU, O. I, 8. *Am surâs în mine, recunoscând în acest act de zgârcenie pe vechiul meu amic.* GANE, N. III, 161. *Oricât... aş fi găsit în mine îndemnul pentru a merge mai departe cu colecţionarea şi copiarea actelor, totuşi imboldul ar fi slăbit.* GHIBĂNESCU, S. I. I, II. *În mine se petrece-o agonie.* GOGA, POEZII, 180. *Eu când mă uit în mine-arare, Sărmanul suflet mă-nspăimântă.* id. ib. 335. *S-a făcut în mine ca o lumină de moarte.* CAMIL PETRESCU, P. 182. *Simt uneori că e în mine o imensă doză de bunătate inutilă.* id. ib. 357. *Eu, noaptea, ca un pom, ascult cu ceea ce se petrece în mine când un motiv mă determină..., înţeleg că elementul identic al oricărui fenomen este aceeaşi voinţă, voinţa de a exista.* CĂLINESCU, O. XIII, 14. *Se clatină-n mine catarguri Şi doruri de larguri.* ISANOS, V. 309. *Mergând, dragă, de la tine Plânge inima în mine.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 108. **A nu fi cineva** sau **ceva de mine** = a nu fi potrivit cu persoana mea, cu aptitudinile, sentimentele, gusturile etc. mele. *Murad, nu eşti de mine!* ALECSANDRI, POEZII, 381. *Nu-i de mine meseria asta!* GANE, N. III, 145. **După mine** = după părerea mea. *După mine, rezolvarea problemei este perfectă.* (Glumeţ) **Eu şi cu mine** = eu în persoană, chiar eu; eu singur. *Ce văd?... Cuconu Grigori Bârzoi!... [Bârzoi:] Eu şi cu mine, cucoană dragă!* ALECSANDRI, T. 462, cf. DDRF, NDU, ZANNE, P. IV, 207.

b) (Învechit şi regional; în comparaţii sau în construcţii comparative; în forma *eu*) *Stai derept mine, săraca de eu, şi-mi fii ajutătoare* (sec. XVI). HEM 644. *De ce şi cum... cuvântul Om nu poate să-l ştie afară decât eu.* ALEXANDRESCU, O. I, 110. *Oare ţie n-o să-ţi fie greu Cu un fără-linişte ca eu?* V. ROM. mai 1956, 53, cf. SCL 1960, 514. *Dar nu vrei, serman de eu! Şi eu mor de dorul tău!* ALECSANDRI, P. P. 243. *Nu mă lăsa să mor! Că-i păcat de Dumnedzău Să pice voinic ca eu.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 108. *De-aici până la Braşeu Nu-i pruncuţ săleac ca eu, Numa [v]idra din pârău.* ŢIPLEA, P. P. 448. *Tătă lumea trage-n rele Nu tra' nime ca io-n ele.* T. PAPAHAGI, M. 11. *La feciori de temeteu, Care-s tâneri ca şî eu.* id. ib. 19. *Câtu-i Maramureşu Nu-i fecior ca eu şi tu.* Com. din DEDA – REGHIN. *Mai bine ca io.* ALR I 1 867/354. *Nu e atât de bogat ca şi io.* ALR SN VI h 1 613/334, cf. ALRM SN IV h 1 368/334. ◊ Expr. (Literar) **Eu, ca eu,** se spune pentru a arăta că într-o anumită situaţie persoana 1 este pe plan secundar. Cf. SCL 1960, 516.

B. (La dativ şi la acuzativ; formele neaccentuate au valoare de pron. refl.)

I. (La dativ) **1.** (Pe lângă verbe active pronominale are funcţie de complement indirect, acţiunea verbului fiind făcută de subiect în favoarea lui)

a) (Rar; în forma neaccentuată *îmi*; precedă predicatul) *Cum îmi gătesc, aşa mănânc.* ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, forma neaccentuată se află după „să", „a") *Mă dădui din deal în luncă,... Să îmi tai şi de-o măciucă.* ANT. LIT. POP. I, 69.

b) (În forma neaccentuată *mi*; precedă predicatul; folosit independent, proclitic sau enclitic) *Baier de gât nu-m pun pentru leac sau pentru farmec.* MARDARIE, L. 267²/42. ▭ *Acel tablou mi l-am ales pentru camera de zi.* ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, forma neaccentuată se află după „să", „a") *Adă-mi flori peană să-mi fac, Să-mi trimit la badea-n jos.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 157. *Încotro acuma în amurg? – Iată pân-aici la fântână, se-mi iau puţină apă de băut.* CĂTANĂ, P. B. I, 16. *Să-mi aleg judecători cei stejari nestrâmbători.* ANT. LIT. POP. I, 17. ◊ (*-Mi-* apare în formele compuse inversate ale verbului) *Face-mi-aş de tine milă De n-ai fi tu om pizmaş.* ALECSANDRI, P. P. 41.

2. (Ca marcă morfologică a diatezei reflexive; precedă verbul; în forma *îmi* folosit independent; în forma *mi* folosit independent, proclitic sau enclitic) *Fiind eu prea ostenit, o luai... de-a dreptul la Prejmer unde, făcând puţintea pauză şi dormind mai liniştit, mi-am venit în fire.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 111. *Un ceas de când anul trecu... Mi-aduc aminte cu ce nădejdi zâmbinde, ce dulce a-nceput.* ALEXANDRESCU, O. I, 109. *De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte, Oceanul cel de gheaţă mi-apare înainte.* EMINESCU, O. I, 14. *Nu-mi aduc aminte să fi auzit mierlile la Bobotează.* SOVEJA, O. 15. *Mi-am venit greu în fire. Convalescenţa mi-a fost un chin lung.* VOICULESCU, P. II, 171. *Nu-mi aduc aminte.* SADOVEANU, O. XIII, 79. *Nu mi-am închipuit că acest băiat să fie aşa de sociabil.* CĂLINESCU, B. I. 146. *Uiu, iu, mi-am luat de seamă: Iepuraşu-i bun de zeamă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 367. *Nu mi-aduc*

aminte cine mi-a spus. ALR II 3 099/886. *Când la minte mi-am venit, Văd că ochii mi-au sărit, Căci un bobocel ca mine N-a avut noroc pe lume.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 480. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află după „să", „a") *Să mă odihnesc puțintel ca să-m viu în sine-m.* HALIMA (1783), 32^{r}/9. *În sânul casei mele eu mă vedeam strein... Totul mi-era un chin. Voiam să-mi viu în sine-mi din lunga-mi rătăcire.* HELIADE, O. I, 172. *Şi dacă norii deşi se duc De iese-n luciu luna, E ca aminte să-mi aduc De tine-ntotdeauna.* EMINESCU, O. I, 193. *Pe frunte-mi mâna ta n-o luneci Ca să mă faci să-mi ies din minți.* id. ib. 211. *În momentul acesta caut să-mi lămuresc figura mamei Dumitrii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 171. *Vreau să-mi aduc aminte... şi nu pot.* POPA, R. 31. ◊ (În forma *mi*; aşezat după predicat sau după un verb la gerunziu; folosit enclitic) *Batu-m joc.* MARDARIE, L. 228^{2}/12. *Mă deştept!... Viindu-mi în simțire, ce am câştigat?... Schimbare de amărăciuni, căci adevărul mă chinuieşte.* MARCOVICI, C. 7/14. *Spaima mea era la culme... Viindu-mi în fire,... am rupt un par de la gard şi am plecat cu el în luncuşoară.* SBIERA, F. S. 105.

II. (La acuzativ; în formele neaccentuate *mă*, *m*-) **1.** (Pe lângă verbe active pronominale are funcție de complement direct, acțiunea verbului fiind făcută şi suferită de subiect; precedă predicatul; forma neaccentuată *mă* este folosită independent sau proclitic) *Împins am fost şi m-am povârnit la cădere.* CANTA, LET. III, 185/35. *Auzit-ai, Piro, socoteala mea, ție mă încredințez.* SLĂTINEANU, A. 43/15. *Ori încătrău mă întorc, tot de dânsa mă poticnesc.* KOTZEBUE, U. 8^{r}/23. *Toată ființa mi se cutremură: Unde mă duc?* MARCOVICI, C. 10/16. *Mă duc să-ți aduc ceva.* NEGRUZZI, S. III, 203. *Eu mă duc în faptul zilei, mă aşez pe malu-i verde.* ALECSANDRI, POEZII, 50. *Din chaos Doamne-am apărut Şi m-aş întoarce-n chaos.* EMINESCU, O. I, 177. *Mă dau jos şi am să şez toată noaptea lângă d-ta.* CREANGĂ, P. 133. *Mă voi duce să-mi mai văz o dată părinții.* ISPIRESCU, L. 8. *Să vreau eu, m-aş face iar tânără, cum am fost.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 170. *Astă noapte m-am trezit brusc din somn.* ANGHEL, PR. 7. *Mă supuneam acestui demers.* CAMIL PETRESCU, P. 10. *Dacă mă făceam profesor, acum eram pensionar.* POPA, T. 30. *Eu m-am sculat şi el s-a aşezat în locul meu.* SEBASTIAN, T. 37. *Până ce mă dezbrac, mi se pare că trece un an.* SADOVEANU, O. III, 79. *M-am apărat zadarnic şi mă strecor din luptă.* ARGHEZI, VERS. 44. *Lasă, mă duc singur.* DEMETRIUS, C. M. 49. *Mă scald în zi ca un copil în râu.* ISANOS, V. 62. *De câte ori nu m-am dus drept către una, Spunând: „Acesta sunt eu".* SORESCU, P. 86. *Prea mă cunosc bine de când eram mic.* A. HOLBAN, O. II, 322. *M-oi face mai bine Cu gândul la tine.* ALECSANDRI, P. P. 9. *Eu mă duc cu mare dor.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 108. *Fă, soro,... Eu mă duc la mândra me(a).* VASILIU, C. 19. *M-am dus şi io astăz la târg.* ALR II 3 028/872. *Doină, doină, cântec dulce! Când te-aud nu m-aş mai duce.* ANT. LIT. POP. I, 13. *Dimineața când mă scol Cu pelin pe ochi mă spăl.* ib. 20. *M-oi face vrăjitoare De alean să te descânt.* ib. 554. *Rămâi, mamă, sănătoasă, Eu mă duc la altu-n casă.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 29. *Nu mă duc roabă să fiu.* ib. V, 92. ◊ (Întărit prin forma accentuată *mine*, însoțită de prep. „pe", care precedă forma neaccentuată) *Chiar pe mine mă dojenesc.* GRAM. ROM^{2}. I, 144. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află după „să", „a") *Eu, în copilărie, iubeam să mă opresc Pe dealul mănăstirei.* ALEXANDRESCU, O. I, 67. *De ce să nu mă plec, Dacă păsările trec!* EMINESCU, O. I, 214. *De ce nu pot în praf a mă preface?* id. ib. IV, 79. *Acuma eu... mă duc să mă culc?* CARAGIALE, O. VI, 13. *M-a îndemnat să ies puțintel să mă răcoresc.* SADOVEANU, O. XIII, 51. *Trăiesc pe altă lume, dar am să mă cobor din ea ca să vă apăr.* CĂLINESCU, B. I. 132. *Aşa-mi vine... Să mă sui la munți cu frunze.* POP., ap. GCR II, 305. *Nu curge ceia vale Să mă pot spăla de jale.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 217. *N-am leţcaie la chimir Să mă pot plăti de bir.* ANT. LIT. POP. I, 18. ◊ (Învechit şi regional; forma neaccentuată *m*- este reluată în forma *-mă*, aşezată după verb, cu intenția de a insista asupra subiectului) *Eu, Doamne, fără de greață, M-oi arătă-mă-n svânta ta față.* DOSOFTEI, O. I, 38. *Pre mâni m-oi spăla-mă cu cei fără vină.* id. ib. 59. *M-am întorsu-mă-ntr-a mea mişelitate.* id. ib. 72. *M-am băgatu-mă.* T. PAPAHAGI, M. LXXI. ◊ (Aşezat după predicat sau după un verb la gerunziu; folosit enclitic) *Eu cu dereptate ivescu-mă feței tale.* PSALT. 24. *Doamne, Dumnezeul mieu, în veacu ispovedescu-me ție.* ib. 51. *Ispovedescu-mă ție, Doamne, cu toată inema mea, Spuiu toate ciudesele tale. Veselescu-mă şi mă bucur de tine.* CORESI, PS. 18/1. ◊ (*-M, -mă-* apar în formele compuse inversate ale verbului) *M-ai veselit, D[oa]mne, cu facerea ta şi întru faptele mânilor tale bucura-mă-voiu.* ib. 411^{2}/59. *Face-m-aş privighetoare De-aş cânta noaptea-n răcoare Doina cea dismierdătoare!* ALECSANDRI, P. I, 4. *Duce-m-aş şi m-aş tot duce, Dor să nu me mai apuce!* id. ib. 235. *Lăsa-m-oi de răzeşie Să apuc în haiducie.* ANT. LIT. POP. I, 17. ◊ (Pe lângă verbe cu sens pasiv, acțiunea verbului este suferită de subiectul gramatical exprimat prin pronume sau inclus şi întărit prin forma neaccentuată *mă*- obiect direct) *Nici sânt vrednic să mă botez.* ANTIM, P. 114, cf. ALR I/II h 284, ALRM I/II h 393.

2. (Cu valoare de reflexiv reciproc, verbul fiind determinat de un complement sociativ care este concomitent obiect-pasiv al acțiunii verbale şi cel de al doilea subiect) *Mă voi cununa cu tine.* PRAV. 193. *Mă lasă pustiit, veştejit şi amorțit Şi cu doru-mi singurel, De mă-ngân numai cu el!* EMINESCU, O. I, 214. *M-am găsit, ghici, mamă, în țarină, cu cine?* ARGHEZI, S. V, 117. *Când eram copil mă jucam cu tine.* BLAGA, POEZII, 80. *A... fost..., Măriia Ta Că mni l-o dat fiică-ta Să mă iubăsc cu dânsa.* VASILIU, C. 12. *Cu streinul eu m-oi bate.* ANT. LIT. POP. I, 42. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv pronumele se află după „să", „a") *La tine mă opresc, Cu tine să mă iubesc.* ALECSANDRI, P. I, 100.

3. (Ca marcă morfologică a diatezei reflexive; precedă verbul; folosit independent sau proclitic) *Eu mă bucur de tine* (ante 1550). GCR II, 3/3. *Nu me cutedzu atinge dinsă.* PRAV. LUCACI, 169. *M-am apucat a scrie ce au pizmuit şi ce au însemnat alții.* URECHE, L. 59. *Mă sfiesc.* MARDARIE, L. 154^{2}/16. *Ți voi întra-n svânta casă... De m-oi închina cu rugă.* DOSOFTEI, O. I, 18. *I-am zis cum că mă las de vlădicie de voia mea.* ANTIM, P. XXIII. *Mă dăruiesc în mâinile tale.* SIROIU, 56^{v}/1. *Mă dezmierd să o văz muncindu-să.* CATON, 68^{r}/21. *Mă văz în bătrânețe întristat şi amărât.* PR. DRAM. 104. *Mă bucur de acest nou dar al vieții.* MARCOVICI, D. 1/14. *Mă dedeiu într-o rână, la umbra altui copaciu.* GORJAN, H. I, 155/9. *M-am săturat de bătrânețe.* NEGRUZZI, S. I, 91. *Mă gândeam l-aceia ce umbra-i învăleşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 79. *La o slavă meritată cu mândrie m-am smerit.* id. ib. 173. *Mă pomenesc vorbindu-ți despre arta germanilor.* ODOBESCU, S. III, 60. *Trăind în cercul vostru strâmt Norocul vă petrece, Ci eu în lumea mea mă simt Nemuritor şi rece.* EMINESCU, O. I, 181. *O să mă pomenesc într-o bună dimineață la Golia.* GANE, N. III, 145. *Nu mă îndur ca să vă părăsesc.* ISPIRESCU, L. 8. *Şi-s mândru când mă uit în juru-mi.* DENSUSIANU, L. A. 117. *Eu am fost destul de prudent la începutul carierei mele şi m-am poticnit grav, tocmai acum la bătrânețe.* GALACTION, O. A. I, 42. *Eram de-a binelea gângav şi oleacă surd; aşa m-am pomenit.* VLASIU, A. P. 12. *Mă gândesc dacă n-ar fi fost mai bine să înştiințăm pe Măria Sa.* SADOVEANU, O. XIII, 16. *Bine, atunci îți dau via, îl asigura Hagienuş. Uite, mă jur!* CĂLINESCU, B. I. 184. *M-am poticnit la pagina 26.* CAMIL PETRESCU, T. III, 220. *Mă bucur că te văd.* STANCU, R. A. IV, 105. *M-am zăpăcit totdeauna printre lucruri.* PREDA, R. 204. *Pentru pace mă rog... Şi pentru oameni din singurătate.* ISANOS, V. 111. *M-am născut iarna, la Sfântul Andrei.* LABIŞ, P. 22. *Am zărit lumină pe pământ Şi m-am născut şi eu Să văd ce mai faceți.* SORESCU, P. 5, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^{2}, NDU. *Nu mă-ndur să las căminul părintesc, că aci m-am pomenit.* H II 31. *Ş-oi tăia câte-o crenguță Şi m-oi şti fără drăguță!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 453, cf. ALR I 1 349, ALR SN V h 1 377, ALRM SN III h 1 148. *M-am temut di pacat.* ANT. LIT. POP. I, 19. *Tu, dacă m-ii urî, M-oi friże şi m-oi topî.* MAT. DIALECT. I, 113. *Când m-am măritat, Colbu nu l-am scuturat.* ib. 116. ◊ (Când verbul este la conjunctiv

sau la infinitiv, pronumele se află după „să", „a") *Me suiiu întru Ierusalim a me închira.* COD. VOR.[2] 288. *Lăsați-mă, îngerii lui Dumnedzeu, să me pocăiesc.* COD. TOD. 231. *Aș voi să mă rog ție.* MARCOVICI, D. 6/19. *Trebuie dar să mă mărturisesc ca unui duhovnic.* NEGRUZZI, S. III, 63. *Dați-mi voie să mă explic.* ODOBESCU, S. II, 252. *Las' să mă uit în ochi-ți ucigător de dulci.* EMINESCU, O. I, 95. *Nu mai am de obicei Ca-n zilele acele Să mă îmbăt și de scântei Din stele.* id. ib. 187. *Îmi atrase atenția ca să mă gândesc serios la ceea ce mi-a propus.* ULIERU, C. 51. *Trebuie să mă deosebesc, neapărat, prin ceva.* CĂLINESCU, E. O. II, 271. *Dacă pământul nu este etern..., nu e un motiv să mă sinucid.* id. S. 61, cf. ALR II 3 110. ◊ (Învechit și regional; formele neaccentuate sunt reluate în forma *-mă*, așezată după verb cu intenția de a insista asupra subiectului) *Nu m-oi mâhni-mă de lungă zăbavă.* DOSOFTEI, O. I, 62. *M-oi ruga-mă ție, Doamne svinte, Cu inemă-ntreagă denainte.* id. ib. 309. *Întru-n casă, – audu-vă, Mamă, mă topăscu-mă.* T. PAPAHAGI, M. 117. ◊ (Așezat după predicat sau după un verb la gerunziu; folosit enclitic) *M-am pomenit gândindu-mă la tine.* ARGHEZI, VERS. 309. ◊ (*-m-* apare în formele compuse inversate ale verbului) *Apucatu-m-am și eu pre urma a tuturora a scrie aceste povești.* URECHE, L. 58. *Mira-m-aș!* SADOVEANU, O. XIII, 79. *Supărată-s și nu spui, Zăleni-m-aș și n-am cui.* ANT. LIT. POP. I, 30. *Foicica macului, Jelui-m-aș și n-am cui.* ib. 49.

C. (La dativ; în formele neaccentuate *îmi, mi, mi-, -mi* are valoare de adj. pos., cu funcție de atribut pronominal al substantivului pe care îl determină, fiind sinonim cu adjectivul pronominal posesiv „meu", „mea", „mei", „mele", și, rar, de pron. pos.; în forma *îmi* se află independent; în forma *mi* se află înaintea unui pronume reflexiv, a unui pronume personal, cu excepția femininului „o"; în forma *mi-* se află înaintea formelor conjuncte de indicativ prezent, pers. 1 sg., 3 sg. și pl. ale verbului „a fi" sau, regional, pers. 1 sg., 2. sg. și pl. ale verbului „a vrea" din formele de viitor prezent; în forma *-mi* se află după un cuvânt care se termină în vocală)

I. (Indică posesia) (Cu valoare de adj. pos.; stă pe lângă un verb) *O temniță-adâncă îmi e locuința.* ALEXANDRESCU, O. I, 89, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2]. *Mi-e murgul sprintenel În picioare subțirel.* ALECSANDRI, P. P. 17. *Pentr-o pușcă, arz-o para, Îmi lăsai locul și țara.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 319. *Îmi cunosc eu petecul.* CĂTANĂ, P. B. I, 11. *Îmi luai pușca și vergeaua Ș-apucai la deal vâlceaua.* ANT. LIT. POP. I, 66. *Casa mi-e dărăpănată Și nevasta dezbrăcată.* ib. 557. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află după „să", „a") *Așa-mi vine câte-un gând Să aduc boii să mi-i vând.* POP., ap. GCR II, 306. *Să fiu tot cu voi; În dosul stânii Să-mi aud câinii.* ANT. LIT. POP. I, 230. ◊ (Învechit sau în limbajul poetic; în forma *-mi*; stă pe lângă un substantiv, de obicei articulat, sau un adjectiv plasat înaintea substantivului determinat) *Întra-voiu în casa ta cu toate arsele-mi.* PSALT. HUR. 142. *O așa gogomănie din pana-mi n-aș vrea să scot.* NEGRUZZI, S. III, 99. *Vă dau a mea comoară Și sabia-mi și cortul.* ALECSANDRI, POEZII, 346. *Sorin, crescut la curte-mi..., mă înșeală!* BOLINTINEANU, P. I, 207. *M-am sculat din luntre, de jos, ca să-l salut, Scoțând pentru cinstire albastra-mi pălărie.* ARGHEZI, VERS. 79. *Tot două oale-mi fierb...: una seacă ș-alta goală.* ZANNE, P. IV, 19.

II. (Indică apartenența) **a)** (Cu valoare de adj. pos.; stă pe lângă un verb) Care aparține vorbitorului, care ține de vorbitor (ca parte a corpului). *Ce faceți plângându, de-mi frângeți înrema?* COD. VOR.[2] 256. *Nu-m mut piciorul din cărări direpte.* DOSOFTEI, O. I, 60. *Mi-e cugetul curat Ca un miel nevinovat.* ALECSANDRI, POEZII, 125. *Buza mi-e rece, sufletul sec, Viața mea curge uitând izvorul.* EMINESCU, O. I, 26. *Mi-oi târâi piciorul pe lânga d-ta.* CREANGĂ, P. 163. *Mâinile mi s-or topi ca ceara.* DELAVRANCEA, O. II, 65. *Trec pârleazul și bat la ușă, schimbându-mi glasul.* SADOVEANU, O. XIII, 63. *Vino, mâna mi-e caldă și pură.* ARGHEZI, VERS. 97. *Simțindu-mi spinii frunții ieșind cu răni prin păr.* id. ib. 103. *S-a-ntors... în lume o stea. Mi-s mâinile arse de ea.* BLAGA, POEZII, 146. *Îmi simt inima ca un mic cheag.* CAMIL PETRESCU, U. N. 339. *Uneori, îmi purtam zile întregi... tristețea.* STANCU, R. A. II, 43. *Mi-i fraged sufletul.* ISANOS, V. 55. *Nu mai puteam. Îmi ardea ceafa.* LABIȘ, P. 30. *Toamna îmi înecă sufletul în fum.* id. ib. 205, cf. DEX[2]. *Mi-am urât zilele, Mutând căpătâiele.* ALECSANDRI, P. P. 53. *Îmi robește inima Pentru-ntreaga viață.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 33. *Ai, săraca mândra mea,... Inima mi-o aprindea.* id. ib. 244. *De când trăiesc cu urât, Mi-e obrazul pământit.* BUD, P. P. 26. *Dacă-mi țin capul mai drept, Zic că pe badea-l aștept.* id. ib. 27. *Când mă uit la casa ta Mi se rupe inima.* BÂRLEA, L. P. M. I, 206. *Viața mi-e amară, Departe de țeară.* ANT. LIT. POP. I, 40. *Îmi făcui ochii roată, Văzui valea turburată.* ib. 80. *Sprâncenile mi le-o uns Pe peană de merlă neagră.* FOLC. TRANSILV. II, 448. ◊ (Anticipează un adjectiv posesiv) *Tu-mi cei chiar nemurirea mea În schimb pe-o sărutare.* EMINESCU, O. I, 173. *Dă-mi tinerețea mea.* id. ib. IV, 361. *Măi, bade, de dorul tău Îmi tot cade părul meu.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 88. *Alei, Doamne Dumnezeu, Auzi-mi și glasul meu.* ANT. LIT. POP. I, 18. ◊ (Urmează după un adjectiv posesiv, subliniindu-l) *Care s-a afla De va redica Buzduganul meu... Și zealele mele, Cât îmi sânt de grele, Acela se vie Cu mine-n frăție.* ALECSANDRI, P. P. 67. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află după „să", „a") *Să-m taie capul, de vreme ce eu nu sânt leah, ce sânt frânc.* PRAV. 278. *Sufletul să-m scoț de la armă.* DOSOFTEI, O. I, 50. *Viu mintea să-mi mustreze.* SLĂTINEANU, A. 34/12. *Nu știu să-mi prefac chipul.* NEGRUZZI, S. II, 228. *Nu era firesc, oare, să caut a-mi cruța viața?* id. ib. III, 229. *Să mi se prindă ochiul pe dragii mei eroi!* ALECSANDRI, POEZII, 477. *Ruben a venit cu medicii să-mi vândă corpul.* EMINESCU, P. L. 61. ◊ (Învechit sau în limbajul poetic; în forma *-mi*; stă pe lângă un substantiv, de obicei articulat, sau un adjectiv plasat înaintea substantivului determinat) *Zise Domnul: cine va vrea după mine să vie... și pre urmă-mi să vie.* CORESI, TETR. 138. *Inima-m pare că să despică Dă mare jele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 194. *Inima rece d-abia bate în pieptu-mi.* MARCOVICI, C. 20/3. *Piei din ochi-mi.* NEGRUZZI, S. II, 223. *Inima-mi e-ntristată Și-n lacrimi înecată.* ALEXANDRESCU, O. 145. *Sufletu-mi se-nchină ție.* ALECSANDRI, P. I, 211. *De ce taci, când fermecată Inima-mi spre tine-ntorn?* EMINESCU, O. I, 206. *Să te ridic la pieptu-mi, iubite înger scump.* id. ib. 213. *Urându-ți din parte-mi tot succesul, îți trimit multe salutări.* CARAGIALE. O. VII, 278. *Fața-mi întorsei să plec.* DENSUSIANU, L. A. 94. *O, vină, fluture, te lasă Pe brațu-mi ostenit.* ARGHEZI, VERS. 63. *Câți ani inima-mi are?* CĂLINESCU, L. L. 214. *N-aș vrea s-auză alții plânsu-mi.* BENIUC, V. A. I, 13. *Inima-mi bate deodată, Grăbită ca o pasere plină de spaimă.* ISANOS, V. 70. *Mi-s vinele pline umflate, pieptu-mi bate.* LABIȘ, P. 124. *Colea-n umbra istor nuci Pe brațe-mi se mi te culci.* ALECSANDRI, P. P. 51. *Lacrimile-mi curg părâu.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 151. *D-amar și de pelin, bietu-mi suflet este plin!* ANT. LIT. POP. I, 19. *Nimeni nu le poate stinge; Numai inima-mi când plânge.* ib. 134. ♦ (Determină nume de însușiri, manifestări, stări, acțiuni etc. ale vorbitorului) Care este propriu vorbitorului, care se referă la vorbitor; care este săvârșit, îndeplinit etc. de vorbitor. *Mi-i virtutea ca hârbul de sacă.* DOSOFTEI, O. I, 50. *Ce? Tu voiești legii-mi să faci compărire Cu legea ta care eu îți hotărăsc?* HELIADE, O. I, 93. *Mi-am lăsat toate trebile.* NEGRUZZI, S. III, 163. *Tu îmi erai nădejdea.* ALEXANDRESCU, O. I, 149. *Visând că toată lumea îmi asculta cuvântul, În valurile Volgăi cercam cu spada vad.* EMINESCU, O. I, 88. *Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul.* id. ib. 147. *Te rog primește-mi omagiul cu dragostea cu care ți-l aduc.* CARAGIALE, O. VII, 246. *Sunt negustor și mi-am făcut datoria cătră țară la '77.* SADOVEANU, O. XXI, 43. *Supărările mi-au agravat boala.* CĂLINESCU, E. O. I, 100. *Mi-s gândurile frunze sfinte.* BENIUC, V. A. 157. *Mi-i mare păcatul.* id. ib. 205. *Dorule, dorușule, Eu îmi caut dragostele!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 52. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv,

pronumele se află după „să", „a") *Trebuie să caut a-mi uita nenorocirea.* EMINESCU, P. L. 89. *Cuvintele să nu mi le dezmierzi.* ARGHEZI, VERS. 224. *Aceeaş ură... Voi pune-o să-mi răzbune greşeala înzecit.* ARGHEZI, S. V, 23. ◊ (Învechit sau în limbajul poetic; în forma *-mi*; stă pe lângă un substantiv, de obicei articulat, sau un adjectiv plasat înaintea substantivului determinat) *Priveşte la fapta-mi ce este cumplită.* ALEXANDRESCU, O. I, 91. *Asta e soarta ce mi-ai gătit, Singurul bine, singura-mi pace, Dupe amorul ce-am suferit.* id. ib. 103. *Doru-mi nu s-alină şi jalea mea adâncă... E fără de trecut!* ALECSANDRI, P. I, 120. *Astfel dulcea-mi mângâiere A pierit de pe pământ.* id. ib. 175. *Cobori în jos, luceafăr blând, Alunecând pe-o rază, Pătrunde-n codru şi în gând, Norocu-mi luminează!* EMINESCU, O. I, 181. *Ai ştiut cine te-aşteaptă Şi-ai venit să răsplăteşti Lungi durerile-mi lumeşti.* id. ib. IV, 53. ♦ (În forma *-mi*; precedat de prepoziţii, locuţiuni prepoziţionale sau de cuvinte cu sens local; cu funcţie de complement indirect sau circumstanţial) *Munci iaste între mere* (î n a i n t e-*mi* C^2). PSALT. 144. *Grăiesc asupră-mi cu tot răul.* DOSOFTEI, O. I, 38. *Asupră-mi ochii tăi aţintează.* HELIADE, O. I, 151. *Tu ai privegheat asupră-mi.* MARCOVICI, D. 4/18. *Plin de spaimă, caut asupră-mi şi mă cutremur.* id. C. 16/11. *Eu n-am asupră-mi nici bani de cheltuială!* DRĂGHICI, R. 6/11. *Nu ştiu, pentru că nici n-am văzut, fiind fost rămas acasă-m* (a. 1835). DOC. EC. 572. *Dacă numai asupră-mi nu poţi s-aduci vrun bine, Eu râz d-a mea durere.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Lunca-n giuru-mi clocoteşte.* ALECSANDRI, POEZII, 51. *Astfel zise lin pădurea, Bolţi asupră-mi clătinând.* EMINESCU, O. I, 111. *Deasupră-mi crengi de tei Să-şi scuture floarea.* id. ib. 222. *O amintire, ca un reflex din altă viaţă, se contura înainte-mi.* SADOVEANU, O. IX, 368. *Roată-n juru-mi mă uitai.* ANT. LIT. POP. I, 58.

b) (Cu valoare de pron. pers.; ţine locul numelui a ceea ce aparţine sau se referă la vorbitor, înlocuind, totodată, şi numele acestuia) *Durerile fizice sunt insuportabile în această boală. Medicii mi le calmează prin terapie intensivă.*

III. (Indică dependenţa; în legătură cu termeni care denumesc persoane considerate în raportul lor faţă de vorbitor) (Cu valoare de adj. pos.; stă pe lângă un verb) *Fratele maicei meale îmi iaste unchiu-mare.* PRAV. LUCACI, 169. *Te voi lua să-m fii muiare.* PRAV. 193. *Eu îmi iubesc copiii cu egală iubire!* EMINESCU, O. IV, 16. *Căprarul vechi îi iese-n prag. „Ce-mi face Radu?" el întreabă.* COŞBUC, P. I, 100. *Mi-au ucis feciorul.* SADOVEANU, O. I, 24. *Tu soţie mi-i fi.* ANT. LIT. POP. I, 125. *Da', unde ţi-i mirele, unde mi-i ginerele?* ib. 175. ◊ (Când verbul este la conjunctiv sau la infinitiv pronumele se află după „să", „a") *Pe mândruţa să mi-o-mbrac Cum i-ar fi mândrei pre plac.* ib. 55. ◊ (Învechit sau în limbajul poetic; stă pe lângă un substantiv, de obicei articulat) *Se gice soacra-mi maica... muierii meale.* PRAV. LUCACI, 178. *De când pierdui părinţii-mi, trei ierni întregi trecură.* ALEXANDRESCU, O. I, 138.

D. S. n. (Filos.) Ceea ce constituie individualitatea, personalitatea cuiva; conştiinţă care reflectă lumea exterioară şi propria existenţă. *Eul, adecă toată această porţiune a existenţei noastre despre care avem simţimânt, e... ceea ce noi ne propunem să studiem şi să cunoaştem.* LAURIAN, F. 10/14. *Eul e personalitatea omenească, manifestându-se, cunoscându-se şi guvernându-se.* id. ib. 67/4. *Viaţa adevărată se întemeiază... în unirea materiei cu spiritul, a eului cu lumea din afară.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Eul mai este imaterial şi fără dimensiune, pentru că el nu este decât o funcţionare, o forţă în activitate.* CONTA, O. F. 106. *Iluziunea caracterului lucrează aşa de puternic în ei, încât nu au a se teme de ieşirea la lumină a propriului lor eu.* EMINESCU, O. XIV, 271. *Ceea ce distinge iarăşi povestirile veteranului căpitan este lipsa de personalitate, lipsa aproape completă a acelui eu, atât de detestabil mai ales în povestirile de vitejie.* CARAGIALE, O. IV, 416. *Eul meu este în scrierile mele.* MACEDONSKI, O. III, 115. *A preocupa lumea numai în jurul eului tău individual mi se pare o vanitate ridiculă.* BACALBAŞA, S. A. I, 231. *Prin această plăcere şi iubire, eul lui se înalţă şi păşeşte într-o nouă ordine de lucruri.* SBIERA, F. S. 310. *Patru vorbe lapidare, în cari se închidea tot eul lui învins şi dreptul lui, nediscutat la milă.* ANGHEL, PR. 52. *Omul e centrul universului, fiindcă numai în om materia a ajuns la conştiinţa propriului său eu, a ajuns să se cunoască.* REBREANU, P. S. 56. *Poezia lui Novalis... este făcută din exaltarea metafizică a eului.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 169. *Eul este... fructul, iar nu sămânţa personalităţii.* RĂDULESCU-MOTRU, P. 80. *Instinctul afirmării eului este specific omului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 324. *Nu credem că ne înşelăm văzând în elegia lui Nichita Stănescu zbuciumul idealităţii eului după neidentitate.* STREINU, P. C. III, 63. *Eul bacovian este-nfipt pe loc, ca un pom, ca o piatră.* CONSTANTINESCU, S. I, 156. *Omul este pentru d. Mircea Eliade un element statistic, mediocru prin definiţie, larvă interesantă ca punct de comparaţie pentru eul său excepţional.* id. ib. II, 492. *Pomponescu suferea de un sentiment placid de zădărnicie. Aceasta nu mergea până la dizolvarea noţiunii de eu.* CĂLINESCU, B. I. 646. *Între speţă şi caracterul empiric al individului, rezultat al cumulării tuturor accidentelor, intuiţia descoperă un caracter inteligibil, dincolo de timp, un eu metafizic, individual.* id. O. XIII, 15. *În raportul dintre eu şi lume, Renaşterea afirmă superioritatea eului.* VIANU, L. U. 81. *Pământule larg, fii trunchiul meu,... Fii amfora eului meu îndărătnic!* BLAGA, POEZII, 61. *Subiectivitatea nu vine decât atunci când se formează eul.* RALEA, S. T. III, 46. *Ca în întregimea liricii sale, şi aici, Coşbuc nu vorbeşte în numele eului său poetic limitat.* V. ROM. martie 1957, 8. *În transcendenţa ei, ea depăşeşte universul, oamenii şi însuşi eul care o emite.* CIOCULESCU, C. 49, cf. DL. *Cultura le-a trezit dorinţa de expansiune a eului.* PREDA, R. 84, cf. DM. *Intru repede în legătură cu eul profund şi spun despre viţile anterioare.* BARBU, PRINC. 37. *Sensul filozofic al eului său irumpe în strofa următoare.* SORESCU, S. 69. *El distinge un eu empiric.* N. MANOLESCU, C. M. 242. *În spiritualitatea noastră, eul spiritual era bărbatul, iar eul carnal – femeia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 67, 6/2. *Iureşul acesta sonor... pătrunde până-n straturile cele mai freudiene, mai jungiene, mai adleriene ale eului şi-şi stabileşte bârlogul în locuri neştiute ale fiinţei.* STEINHARDT, J. 78, cf. M. D. ENC. *Eul se dădea ruşinat la o parte, lăsând locul vastelor fresce.* SIMION, S. R. III, 82. *Ceea ce acolo era doar înregistrare a metamorfozelor lumii trece acum revelaţia unor metamorfoze ale eului lăuntric.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 4/1, cf. DEX. *Nu e vorba doar de un epicureism critic,... ci de un mod de existenţă morală, de o determinare fundamentală a eului.* GRICURCU, C. R. 52. *Eul meu spiritual duce o existenţă veşnică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 21/3, cf. D. ENC., DEX^2. [Goga] *va mai publica până în 1916, alte trei volume de poezie..., după care, până în mai 1938, când moare, eul său liric tace.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 9/1, cf. NDU. ◊ *Eu absolut* v. a b s o l u t. ♦ Identitate spirituală a unei comunităţi. *Eul nostru soţial a mers p-o cale străină nouă înşine.* EMINESCU, O. XV, 77. *Dacă această populaţiune constituie o personalitate, atuncea ea are un eu, o voinţă şi o faptă.* id. ib. 1 152. *Dincolo de realitatea eului social, convenţional sau automatizat, caută o realitate mai profundă, mai vie.* CONSTANTINESCU, S. I, 232. *Tăria acestui neam... constă în faptul că a ştiut totdeauna să-şi strângă rândurile în momentele tragice ale existenţei sale, că a ştiut să facă abstracţie de eul său.* T. POPOVICI, S. 19, cf. NDU. ♦ Individ, subiect. *Creaţiunea lirică e în strânsă legătură cu sentimentele eului creator, ea fiind eminamente subiectivă.* GR. S. II, 263. *Urmăreşte... şi întunecarea trecătoare a conştiinţei eului cu toate acompaniamentele fiziologice.* VIANU, A. P. 184. *Lirica argheziană este... o integrare a eului în ordinea cosmică.* CONSTANTINESCU, S. I, 131. *A trebuit să intervină însă o serie de observaţii moderne despre psihologia eului, ca definiţia biografiei să se revendice deschis de la noile analize care recunosc diferite euri specializate, supraetajate, interindependente.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 4/2.

– Pronunțat: **(A,** popular) *ieu.* – Pl.: **(D)** *euri.* – **(A)** Nom.: (popular) *io*; **(A, B, C)** dat.: *mie, îmi* (învechit și popular, *îm*), *mi* (învechit și popular, *m-, -m*, învechit, rar, *-m-*); **(A, B)** acuz.: (pe) *mine* (învechit, *mene*), *mă* (învechit și popular, *mi*, învechit, *me*, învechit, rar, *mia*).

– Lat. **ego, mihi, me.** – Sensul **D,** calc după fr. **(le) moi,** germ. **(das) Ich.**

EUCALÍPT s. m. Numele mai multor specii de arbori gigantici tropicali și subtropicali, de origine australiană, din familia mirtaceelor, cu frunze persistente, acoperite cu un strat ceros, din care se extrage un ulei balsamic, folosit în farmacie și în cosmetică, iar lemnul, deosebit de dur, este utilizat în construcții (*Eucalyptus globulus*); (la sg.) arbore care face parte din una din aceste specii. Cf. ENC. ROM., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *În covorul din perete ca și-ntr-o glastră am înfipt Trei ramuri verzi de lămâiță Și-un ram uscat d-eucalipt.* MINULESCU, V. 49. *Eucaliptus... se poate cultiva și la noi.* VOICULESCU, L. 121, cf. DS, ENC. AGR., SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 226. *Ca niște fluvii vegetale, eucalipții își revarsă în cer mărețele și nepotolitele lor torente.* BOGZA, C. O. 91. *Florile de eucalipt sunt albe și parfumate.* LTR[2], cf. DL, DM, DN[2]. *E[ucaliptul] crește spontan, formând păduri masive, mai ales în Australia.* DER, cf. DEX. *Călinescu n-a fost un pascalian, omul său nu e o „trestie cugetătoare", e un arbore solid și trainic, vidând pământul de seve, un eucalipt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 8, 4/2, cf. DN[3]. *Vedeam... un cangur adulmecând... coaja unui eucalipt.* CĂRTĂRESCU, N. 259. *Am identificat eucaliptul, mireasmă plăcută și întrematoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/1, cf. D. ENC., NDN. ◊ *Esență (*sau *ulei) de eucalipt* = Ulei extras din frunzele de eucalipt. Cf. NOM. MIN. I, 226, LTR[2]. ◊ *Bomboană de (*sau, rar, *cu) eucalipt* = Bomboană aromată cu esență de eucalipt. *O bomboană englezească verde, cu mentol și eucaliptus.* ARGHEZI, S. XVI, 103. *Să pregătească... pachetul... alcătuit... dintr-un kilogram de cafea, un sfert de bomboane de eucalipt, un sfert de bomboane de mentă.* VINEA, L. I, 207.

– Scris și: *eucaliptus.* – Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eucalipți.*

– Din lat. **eucalyptus,** fr. **eucalyptus.**

EUCALIPTÓL subst. Substanță cu proprietăți dezinfectante și expectorante, obținută pe cale chimică din uleiul de eucalipt, întrebuințată în farmacie și cosmetică. *Eucalyptolul... se întrebuințează în medicină la bronșitele cronice și la alte boale ale aparatului respirator.* ENC. ROM. II, 341, cf. BIANU, D. S. *Îți mulțumesc... pentru țigaretul cu eucaliptol.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 43. *Cel mai răspândit este „Eucalyptus globulosus", din care se extrage eucaliptolul.* ENC. AGR. II, 447, cf. ENC. TEHN. I, 415, NOM. MIN. I, 225. *Avea borcane pline cu pastile de eucaliptol, mentă.* CĂLINESCU, B. I. 57, cf. LTR[2], DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN.

– Scris și: (după fr.) *eucalyptol.* – Pronunțat: *e-u-.*

– Din fr. **eucalyptol.**

EUCALIPTOLÁT, -Ă adj. (Rar) Care conține eucaliptol, cu eucaliptol. *Se aplică soluții dezinfectante (ulei eucaliptolat sau gomenolat).* ABC SĂN. 314.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eucaliptolați, -te.*

– **Eucaliptol** + suf. *-at,* după modelul unor cuvinte ca *mentolat.*

EUCAPNÍE s. f. Prezența bioxidului de carbon în cantități normale în sângele arterial. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *e-u-.*

– Din fr. **eucapnie.**

EUCARIÓT, -Ă adj., s. f. (Biol.) Organism evoluat, care are nucleu tipic, separat prin membrană. Cf. DEX – S, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eucarioți, -te.*

– Din fr. **eucaryote.**

EUCARÍSTIC, -Ă adj. v. **euharistic.**

EUCARISTÍE s. f. v. **euharistie.**

EUCERÍNĂ s. f. Amestec de vaselină cu hidroxicolesterol, care are proprietatea de a absorbi apă și care este folosit ca bază de unguente. *Condiția esențială este ca grăsimile să poată încorpora apa, putându-se utiliza numai grăsimi de tipul lanolinei, cerii, eucerinei.* ABC SĂN. 111, cf. D. MED.

– Pronunțat: *e-u-.*

– Din fr. **eucérine.**

EUCHINÍN s. n. v. **euchinină.**

EUCHININĂ s. f. (Med.) Medicament antipiretic care are la bază chinină. Cf. BIANU, D. S. 161, NICA, L. VAM. 87.

– Pronunțat: *e-u-.* – Și (rar): **euchinín** s. n. NICA, L. VAM. 87.

– Din fr. **euquinine.**

EUCLÁZ s. n. (Geol.) Mineral rar, din familia silicaților, cu o compoziție foarte apropiată de cea a beriliului. Cf. ANTONESCU, D., DEX, DN[3], DEX[2], NDN.

– Scris și: (învechit; după fr.) *euclase.* ANTONESCU, D. – Pronunțat: *e-u-.*

– Din fr. **euclase.**

EUCLIDIÁN, -Ă adj. Care se referă la axiomele și postulatele formulate de Euclid; (rar) euclidic. *Paleta elină... nu cunoaște această nuanță, cum concepția de viață respectivă nu cunoștea decât conturul limitativ al construcției euclidiene.* STREINU, P. C. III, 182. *Lumea socială antică a trăit organizată în „cetăți" limitate. Conturul lor oglindește concepția geometrică euclidiană.* RALEA, S. T. III, 9, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ *Geometrie euclidiană* = geometria bazată pe sistemul de axiome enunțat de Euclid. Cf. MINERVA. *Se poate ca un copil să descopere la doisprezece ani geometria euclidiană... fără studiu și fără ajutor?* ARGHEZI, S. IX, 141. *Concepția despre lume a antichității nu poate ieși din marginile geometriei euclidiene.* RALEA, S. T. III, 9. *Geometria euclidiană înfățișează cu mare precizie relațiile în lumea materială, în manifestările ei cele mai simple.* GEOM. SP. 98, cf. M. D. ENC., D. ENC. *Spațiu euclidian* = spațiul tridimensional, identic pretutindeni cu el însuși. Cf. MINERVA. *Schimbare de coordonate în spațiul euclidian.* VRĂNCEANU, G. D. I, 6. *Subiectul pictorului începe să aleagă spațiul, altul decât acela euclidian tridimensional.* N. MANOLESCU, A. N. III, 9. ◊ (Adverbial) F i g. *De data aceasta poetul își simte sub peniță „geniul elinesc"; în strofe tăiate euclidian din lumină, divulgă sensurile permanente ale simbolurilor.* STREINU, P. C. II, 90.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *euclidieni, -e.*

– **Euclid** (n. pr.) + suf. *-ian.* Cf. fr. e u c l i d i e n.

EUCLÍDIC, -Ă adj. (Rar; în sintagma) *Geometrie euclidică* = geometrie euclidiană. V. e u c l i d i a n. *Una și aceeași năzuință formativă zace la temelia tuturor creațiunilor spiritului grec, fie că e vorba despre geometria euclidică sau despre structura spațială a templului grec.* BLAGA, Z. 66.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *euclidici, -ce.*

– **Euclid** (n. pr.) + suf. *-ic.*

EUCOLÓG s. n. v. **evhologhion.**

EUCOLÓGIU s. n. v. **evhologhion.**

EUCOLOÍD s. m. (Chim.) Substanță macromoleculară cu proprietăți coloidale, având un mare grad de polimerizare. Cf. DER, M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *e-u-*.
– Din fr. **eucolloïde.**

EUCRAZÍE s. f. Constituție fizică bună. Cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, NDN.
– Scris și: (învechit; după fr.) *eucrasie*. ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. – Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eucrazii*.
– Din fr. **eucrasie.**

EUCROMOZÓM s. m. Cromozom tipic, normal. Cf. D. MED., NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eucromozomi*.
– Din fr. **euchromosome.**

EUDEMÓNIC, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Privitor la eudemonie, care ține de eudemonie. Cf. LM. *Moartea fiind considerată ca o izbăvire, adică o soluție facilă, agreabilă, o formă egoistă și eudemonică.* RALEA, S. T. II, 199.
2. Adj. Referitor la eudemonism; eudemonist **(2)**. Cf. DN[3], NDN.
3. S. m. și f. (Învechit, rar) Eudemonist **(1)**. Cf. LM.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eudemonici, -ce*.
– Din fr. **eudémonique.**

EUDEMONÍE s. f. (Rar) (Stare de) fericire. Cf. LM. ◊ (Ironic) *Evdemonia e-un secret Ce n-am aflat în Epictet.* CĂLINESCU, L. L. 182.
– Pronunțat: *e-u-*. – Și: **evdemonie** s. f.
– Din ngr. **εὐδαιμονία.**

EUDEMONÍSM s. n. Concepție etică potrivit căreia fericirea este binele suprem, obținut printr-o viață dominată de rațiune, și nu de plăceri efemere. Cf. LM, ENC. ROM. *Eudemonismul, ca morală a sforțării către fericire, este o tendință a vieții.* RALEA, S. T. II, 242, cf. DN[2]. *Limitele istorice... ale eudemonismului au constat în modul individualist și abstract de a pune problema fericirii.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. FIL., D. ENC., DEX[2], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*.
– Din fr. **eudémonisme.**

EUDEMONÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al eudemonismului; (învechit, rar) eudemonic **(3)**. Cf. LM, ENC. ROM., DN[2], DEX, DN[3], DEX[2], NDN. ◊ (Glumeț) *Am găsit... un pat de pufuri, înălțat ca pentru obrazul unui evdemonist sadea.* CIAUȘANU, R. SCUT. 52.
2. Adj. Care aparține eudemonismului, care se referă la eudemonism; eudemonic **(2)**. *Rupând cu aspectul spontan și idilic al vechilor etici eudemoniste, marele filozof a introdus în viața morală rigoarea poruncilor inevitabile pe care le presupune noțiunea de datorie.* RALEA, S. T. II, 253, cf. DEX, DN[3], DEX[2], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eudemoniști, -ste*. – Și: (rar) **evdemoníst** s. m.
– Din fr. **eudémoniste.**

EUDIOMÉTR s. n. v. **eudiometru.**

EUDIOMÉTRIC, -Ă adj. Referitor la eudiometrie. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630[2]/14. *Densitatea oxigenului, care este cunoscută, slujește a se afla, prin calcul, volumul acestui gaz ce corăspunde cu adăogarea de greutate a tubului eudiometrie.* MARIN, PR. I, 59/37, cf. LM, COSTINESCU, SCRIBAN, D., DN[3], NDN.
– Pronunțat: *e-u-di-o-*. – Pl.: *eudiometrici, -ce*.
– Din fr. **eudiométrique.**

EUDIOMETRÍE s. f. Determinare a compoziției unui gaz cu ajutorul eudiometrului. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630[1]/11, COSTINESCU, LM, ENC. ROM., DN[3], NDN.
– Pronunțat: *e-u-di-o-*. – Și: (învechit, rar) **evdiometríe** s. f. I. GOLESCU, C.
– Din fr. **eudiométrie.**

EUDIOMÉTRU s. n. Aparat electric alcătuit dintr-un tub de sticlă gradat, cu doi electrozi de platină, folosit la analiza volumetrică a gazelor sau la sinteza anumitor substanțe din constituenți gazoși, cu ajutorul descărcărilor electrice. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630[2]/7. *Analiza aerului prin eudiometru dă rezultate foarte exacte.* MARIN, PR. I, 57/29. *Spre a determina compoziția hidrogenului protocarbonit, se arde acest gaz în eudiometru cu un prisos de oxigen și se transformă astfel în apă și în acid carbonic.* id. ib. 187/16, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, C., COSTINESCU, LM. *Sintesa apei în volume se face cu agiutorul unui aparat numit eudiometru.* PONI, CH. 6, cf. ENC. ROM., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D. *Cu ajutorul unui eudiometru... s-a făcut pentru prima oară, în mod experimental, sinteza apei, dintr-un volum de oxigen și două volume de hidrogen.* LTR[2], cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *e-u-di-o-*. – Pl.: *eudiometre*. – Și: (învechit, rar) **eudiométr** (I. GOLESCU, C.), **evdiométr** (id. ib.) s. n.
– Din fr. **eudiomètre.**

EUDÍST, -Ă s. m. și f. Membru al unei congregații catolice instituite de Jean Eudes în secolul al XVII-lea, care forma seminariști și preoți misionari. Cf. DN[2], DEX, DN[3], DEX[2], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eudiști, -ste*.
– Din fr. **eudiste.**

EUFÉMIC, -Ă adj. Eufemistic. Cf. SCRIBAN, D., DN[3], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eufemici, -ce*.
– Din fr. **euphémique.**

EUFEMÍE s. f. Exprimare eufemistică. Cf. NDN.
– Pronunțat: *e-u-*.
– Din it. **eufemia.**

EUFEMÍSM s. n. Cuvânt sau expresie care înlocuiește (în vorbire sau în scris) un cuvânt sau o expresie cu conținut jignitor, obscen, supărător etc. (pentru a-i evita numirea directă). Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630[1]/24, ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Faimoasa clauză..., sub eufemismul de neutralitate, restrângea până la paralizare puterea navală a imperiului.* MAIORESCU, D. I, 35. *D. ministru de război... s-a și făcut vinovat de-o mulțime de erori, ca să întrebuințăm un eufemism parlamentar, pentru a-și putea înainta pe cine i-o plăcea.* EMINESCU, O. XI, 143. *O, eufemism. Tu faci din negru alb și din alb negru, tu faci din o injurie... o mică neînțelegere.* id. ib. XII, 503. *Îți alătur asemenea o poezie care mi se pare c-ar trebui intitulată „Culmea eufemismului".* CARAGIALE, O. VII, 173, cf. ȘĂINEANU, Î. 202, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Descriind foile furate..., despre unele se zice că sunt „luate"... („luat" aci e eufemizm).* BUL. COM. IST. II, 9. *Eufemismul și circumlocuțiunea în stil arhaic au fost admirabile.* IBRĂILEANU, A. 153, cf. RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 823. *Tendința... de a atenua oarecum sensul numirilor, prin eufemisme pornite din considerații pudice.* DR. V, 309. *Limba recurge la eufemisme spre a reda numele duhurilor rele și în primul rând al necuratului (ce superstițiunea*

interzice a-l numi pe nume), al zânelor rele (ex. Ielele, Frumoasele, Milostivele), ale boalelor grave (v. epilepsie). ȘĂINEANU, D. U., cf. MINERVA, CADE. *Povestitorul... e supărător de insuficient. Faptul îl recunoaște și criticul sub forma acestui eufemism.* LOVINESCU, S. V, 23. *Mă întreb... dacă nu va fi nevoie, pentru ca să câștig încrederea Emiliei și să-i pot cere scrisorile, să mă culc (ca să întrebuințez barbarismul și eufemismul acesta) cu ea din nou.* CAMIL PETRESCU, P. 358. *Forma „râiuță"... în loc de „râie" trebuie privită ca un eufemism.* DR. IX, 418. *Numele pe care i l-am dat e mai mult un eufemism. Porecla adevărată sună mai puțin nobil.* SADOVEANU, O. VIII, 373. *Vorbele groase... ale tatarului... eu nu le pot reda decât cu eufemisme.* id. ib. XVI, 32, cf. SCRIBAN, D. *Vorbea tot cu ocoluri și cu eufemisme.* CĂLINESCU, B. I. 563. *Autoarea evită prin abile eufemisme... orice obscenitate.* RALEA, S. T. III, 231. *M-am ocupat de mai multe ori de cuvinte ca „cot", „călcâi", întrebuințate prin eufemism pentru un cuvânt grosolan care începe cu aceeași consoană.* GRAUR, E. 65. *E bine... să nu-l încurajăm în concesiile pe care a pornit să le facă gustului obștesc și să-l supunem unei judecăți literare fără eufemisme și reticențe amabile.* CONSTANTINESCU, S. V, 138. *Curățenia blocului lăsa, ca să folosesc un eufemism, de dorit.* V. ROM. aprilie 1957, 118, cf. DL, DM, DN[2], DER. *De fapt, „a dăruit" era aici un eufemism, era vorba de o cumpărare.* PANAITESCU, O. Ț. 181. *În exercițiul criticei... se strecoară mai adeseori o puternică doză de îngăduință, iar când judecata este totuși negativă, ea îmbracă haina amăgitoare a eufemismelor și a circumlocuțiunilor de convenție socială.* ROMÂNIA LITERARĂ 1969, nr. 17, 5/2, cf. D. TERM. L., SCL 1973, 228, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN, TEAHA, C. N. 114.

– Scris și: (învechit, după fr.) *euphemism.* ANTONESCU, D., LM. – Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eufemisme.* – Și: (învechit, rar) **eufemízm** s. m.

– Din fr. **euphémisme.**

EUFEMÍST, -Ă adj. (Rar) Eufemistic. Cf. LM. *Recunoaște... tendința eufemistă izvorâtă din aceeași interdicțiune, proprie oricărui tabu.* DR. I, 334.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eufemiști, -ste.*

– Derivat regresiv de la **eufemistic.**

EUFEMÍSTIC, -Ă adj. Privitor la eufemism, caracteristic eufemismului; eufemic; (rar) eufemist. Cf. LM, BARCIANU. *Și la alte popoare se întrebuințează câte unul sau mai multe nume eufemistice pentru ciumă, de teamă ca, rostindu-i numele adevărat, să n-o îndârjească mai tare.* CANDREA, F. 137. *Este... o foarte răspândită credință despre unele ființe femeiești mitice, care poartă numirea omonimă de Rusalii sau, cu un termen eufemistic la noi, Frumoasele, Ielele, Dânsele.* DR. II, 223, cf. RESMERIȚĂ, D. *Termini mai noi... și-au făcut drum în limbă numai atunci când puteau prezenta o nuanță de înțeles deosebită, în sens subiectiv: ironică, eufemistică.* DR. V, 276, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fel eufemistic de a spune că nu le-a citit nimeni.* LOVINESCU, S. VIII, 207. *La nașterea acestui fel de a vorbi a contribuit... nevoia de a acoperi realitatea urâtă prin expresii eufemistice, care servesc individului vorbitor și drept scuză pentru actul socotit de el însuși ca jenant.* BUL. FIL. I, 141, cf. IORDAN, STIL. 98, DL. *Uneori, din cauza unei anumite temeri superstițioase sau din motive de decență, subiectul vorbitor face apel la mijloace eufemistice și deformează în mod deliberat cuvintele a căror rostire vrea să o evite.* SCL 1957, 461, cf. DM, DN[2]. *Vorbitorul își atacă interlocutorul prin intermediul unor expresii... metaforice și eufemistice.* N. MANOLESCU, A. N. III, 81, cf. FORM. CUV. I, 190, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Vremurile în care au fost scrise ar putea trece de-acum înainte drept o nouă reprezentare, eufemistică, a morții.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 4/1, cf. DEX[2], NDN. ◊ (Adverbial) *Asemenea pasaje nu sânt în broșura noastră de deschidere numită eufemistic mesaj.* EMINESCU, O. XI, 409, cf. IORDAN, STIL. 89. *E, cum s-ar spune, puțină trădare la mijloc, sau, mai eufemistic, presiune din afară, cumpărarea spiritelor.* CĂLINESCU, B. I. 219. *Poetul uzează des de amenințări intenționat disproporționate, cum ar fi spânzurătorea, exprimată eufemistic prin „ordinul Sfintei Cânepe".* id. O. XII, 565. *S-a arătat, la început, eufemistic vorbind, foarte rezervat față de opera sa.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 2/3. *Este de-a dreptul paradoxal (eufemistic spus) să adopți o atitudine zdrobitoare, disprețuitoare... față de o serie întreagă de scriitori.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 86, 8/2.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eufemistici, -ce.*

– **Eufem[ism]** + suf. *-istic.* Cf. germ. e u p h e m i s t i s c h.

EUFEMIZÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) A da unui cuvânt, unei expresii caracter eufemistic. Cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-*.

– Din fr. **euphémiser.**

EUFEMIZÁNT, -Ă adj. (Livresc) Care eufemizează. Cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-*.

– **Eufemiza** + suf. *-ant.*

EUFEMÍZM s. m. v. **eufemism.**

EUFENÍE s. f. Ramură a geneticii care se ocupă cu ameliorarea fenotipului. *Viitorul nu aparține... eugeniei, axată pe ereditate, ci eufeniei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 28/4, cf. D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *e-u-*.

– Cf. engl. e u p h e n i c s.

EUFOMANÍE s. f. (Med.) Stare patologică ce se manifestă printr-o falsă bună dispoziție, dezvoltată în urma administrării repetate de substanțe stupefiante, care induc dependență fizică și psihică organismului. *Cocaina... favorizează, la repetarea dozelor, instalarea eufomaniei.* D. MED. I, 318, cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-*.

– **Euforie** + **manie.**

EUFÓNIC, -Ă adj. De eufonie **(1)**, privitor la eufonie **(1)**; care produce eufonie. Cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630[1]/34, NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Întrebuința această numire în loc de „Madelena", care era prea dulce și prea eufonică poate pentru vorbirea sa cea aspră.* BARONZI, C. II, 132/5, cf. FROLLO, V. 213, COSTINESCU, LM. *Unul din isvoarele vii, din care decurge legea eufonică a popoarelor... este și iuțeala crescândă a ideilor și trebuința unei împărtășiri mai grăbite.* MAIORESCU, CR. I, 371, cf. DDRF. *Această idee e părăsită de știință, care explică mai toate fenomenele în aparență eufonice ca efecte ale altor principii, ca economia de forță sau analogia.* ENC. ROM., 342, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Alegerea sufixului... nu e întâmplătoare, ci are un rost eufonic.* DR. VI, 534, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Frumusețea eufonică este un element esențial al poeziei.* CONV. LIT. LXVII, 194. *Am adoptat... forma eufonică, mai cu seamă că e arătată ca aparținând unui manuscris integral.* STREINU, P. C. III, 179. *Dintre aceste cuvinte eufonice nu lipsește nici acel „întorn" rimând cu „corn"..., în care sunetele pline de sonorități ridică în mijlocul strofei două cupole de un farmec arhitectonic extraordinar.* PUȘCARIU, L. R. 88. *„Valeria" e un nume eufonic, pe când „Vlada" ori „Neacșa" nu.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 264, DN[2]. *Rima nu trebuie să fie numai un simplu ornament eufonic al versului, ci și un suport semantic al imaginii poetice.* L. ROM. 1967, nr. 1, 26. *Această formulare... mai eufonică,... subliniază exemplar muzicalitatea originalului.* ROMÂNIA LITERARĂ 1970, nr. 65, 15/2, cf. M. D. ENC., DEX, DTL, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ (Adverbial) *În*

sanscrită literele finale se adaptează eufonic literelor începătoare ale cuvântului următor. EMINESCU, O. XIV, 734.

– Scris şi: (învechit) *euphonic.* ANTONESCU, D., LM. – Pronunţat: *e-u-.* – Pl.: *eufonici, -ce.* – Şi: (învechit, rar) **evfónic, -ă** adj. VALIAN, V.

– Din ngr. **εὐφωνικός,** fr. **euphonique.**

EUFONÍE s. f. **1.** Succesiune armonioasă de sunete, care produce o impresie acustică plăcută; muzicalitate a cuvintelor sau a unor îmbinări de cuvinte. *Acest semn arată a fi o litară sunătoare afară lăsată... pentru eufonie, adecă pentru plăcutul auz, precum se întâmplă în versuri.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 29/23-24. *Câteva substantive şi adjective femeieşti..., când iau articol, pentru eufonie, primesc şi un „o".* HELIADE, GR. ROM. 33/27, cf. I. GOLESCU, C. *Pronumele „îmi", „îţi", „îşi"..., pentru eufonie leapăd pe „î".* GR. R. (1835), 13/11. *Câteva substantive... femeeşti se termină în „a" fără a avea articolul şi, când îl iau, pentru eufonie, priimesc şi un „o", ca să nu vie doi „a" unul după altul.* GR. R.-N. I, 18/3, cf. NEGULICI, POEN – AAR. – HILL, V. I, 630[1]. *Aceste demonstrative compuse..., pentru eufonie priimesc între ele consunata „l".* GR. R. (1853), 29/16. *Cu atât mai puţin ne este iertat... a nu şti schimbările prin care a trecut limba noastră, a nu respecta... auzul, eufonia, mai în scurt legile gramatice şi estetice care s-au învăscut în limbă.* BARIŢIU, ap. RUSSO, S. 63, cf. STAMATI, D. *Argumentele latineşti... dovedesc... o eufonie aplicată de cel întâi moldo-român, la cuvinte luate din limbi străine.* RUSSO, S. 63, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 213, COSTINESCU, LM. *După starea ştiinţei limbistice de astăzi, aflarea legilor variaţiei, analogiei şi eufoniei unei limbi este cu neputinţă fără studiul filologiei comparate.* MAIORESCU, CR. I, 349. *Legea eufoniei... e pe deplin satisfăcută prin schimbarea de fapt a lui „t" în „d" sau „l".* EMINESCU, O. XIV, 734, cf. DDRF. *Alunecările de sunete de tot felul, ori spontanee, ori combinatorii, nu-şi datoresc, negreşit, originea eufoniei.* PHILIPPIDE, O. A. 271. *Eufoniei i se atribuia odinioară rolul unui principiu important în evoluţia limbii.* ENC. ROM., cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Eufonia versurilor lui Eminescu se explică în mare parte prin această instinctivă preferinţă pentru cuvintele de origine latină.* PUŞCARIU, L. R. 195. *Schimbările fonetice sunt explicate cu ajutorul eufoniei.* IORDAN, L. R. 790, cf. SCRIBAN, D. *Retipărirea acelor povestiri ale începutului îi dă prilejul lui Sadoveanu să le pună în acord cu estetica sa actuală..., eliminând puţinele neologisme, perfecţionând eufoniile textului, temperând nota socială.* VIANU, A. P. 222, cf. DR. X, 83. *Versul... îşi turbură eufonia prin strivirea prepoziţiei „în", care modelează rostirea.* STREINU, P. C. III, 179. *Pentru cine nu-i sensibil la eufoniile limbii castillane, materia nu aduce nimic nou.* CĂLINESCU, I. 190. [Istoricii literari] *ne vor spune cu precizie din ce variante, de pildă, a luat d-l Ion Pillat pe „Toma Tominoc" ca şi pentru care motiv – desigur de eufonie – l-a preferat pe acesta lui „Tomoioc" sau „Tobâltoc".* PERPESSICIUS, M. I, 209, cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 264, DN[2], DER, CL 1966, 178. *Ritmul sau cadenţa nu înseamnă numai – pur şi simplu – succesiunea regulată a accentelor din vers, ci totodată eufonie vocalică şi consonantică.* L. ROM. 1967, 30, cf. D. TERM. L., M. D. ENC., DEX, DN[3], M. D. LINGV., D. ENC., DEX[2], NDN. *Frumoasă aliniere de nume, armonizate şi gramatical..., Susţine, printr-un amănunt morfologic, unitatea stilistică şi eufonia grupului întreg.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/2.

2. (Muz.) Sonoritate plăcută, armonie, muzicalitate produsă de instrumente muzicale sau de voce. Cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630[1]/28, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., PROT. – POP., N. D., CANELLA, V., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, CERNE, D. M. 21. *A cântat acompaniat de două clarinete în si bemol, două eufonii.* ALEXANDRU, I. M. 304. *Urechea poate imagina... o cădere consonantă a clapelor pianului, eufonii ce creează în concretul cel mai evident scene de vis şi uitare.* ROMÂNIA LITERARĂ 1972, nr. 9, 4/1.

– Scris şi: (învechit; după fr.) *euphonie.* ANTONESCU, D., CANELLA, V., LM. – Pronunţat: *e-u-.* – Pl.: *eufonii.* – Şi: **efonie** (I. GOLESCU, C.) s. f., **evfonie** (I. GOLESCU, C., VALIAN, V.) s. f.

– Din gr. **εὐφωνία,** lat. **euphonia,** fr. **euphonie.**

EUFONÍSM s. n. (Neobişnuit) Eufonie **(1).** *Monosilabele nu dau eufonism versului şi-l face adesea aproape imposibil de pronunţat.* MACEDONSKI, O. IV, 37.

– Pronunţat: *e-u-.* – Pl.: *eufonisme.*

– **Eufonie** + suf. *-ism.*

EUFÓNIU s. n. Instrument muzical de suflat din alamă, folosit, de obicei, pentru acompaniament. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., CERNE, D. M. *Ştie să cânte din eufoniu... şi... din clarinet.* ALEXANDRU, I. M. 304, cf. DN[2], DEX, DN[3], DEX[2], NDN.

– Pronunţat: *e-u-.* – Pl.: *eufonii.*

– Din it. **eufonio.**

EUFÓRB[1] s. n. v. **euforbie.**

EUFÓRB[2] s. n. v. **euforbiu**[2].

EUFORBIACÉE s. f. (la pl.) Familie de plante dicotiledonate, lemnoase şi erbacee, ale căror fructe (capsule, bace sau drupe) conţin numeroase seminţe bogate în uleiuri grase şi care sunt folosite în industria alimentară, textilă sau ca plante ornamentale; (la sg.) plantă din această familie. Cf. BRANDZA, FL. 172, id. D. 366, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 18, REV. PĂD. XXXVI, 323, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DN[2], D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Scris şi: (după fr.) *euphorbiacee.* BRANDZA, FL. 172, id. D. 366, GRECESCU, FL. 18, REV. PĂD. XXXVI, 323. – Pronunţat: *e-u-for-bi-a-.* – Pl.: *euforbiacee.*

– Din fr. **euphorbiacées.**

EUFÓRBIE s. f. Plantă din familia euforbiaceelor, care conţine în tulpină şi în frunze un suc lăptos otrăvitor; alior, laptele-câinelui, laptele cucului (*Euphorbia*). Cf. LM, BRANDZA, FL. 172, 173, 174, 175, 176, id. D. 367, 368, 369, 370, 371, ALEXI, W. *Iei o cătină albă, dincolo... câte o euforbie înaltă căreia îi prieşte umezeala.* SIMIONESCU, FL. 258, cf. SCRIBAN, D., NDN.

– Scris şi: (învechit; după lat.) *euphorbia.* LM. – Pronunţat: *e-u-for-bi-.* – Pl.: *euforbii.* – Şi: (învechit) **eufórb** (ALEXI, W.), **eufórbiu** (BRANDZA, D. 369, 370) s. n.

– Din lat. **euphorbia,** fr. **euphorbe.**

EUFÓRBIU[1] s. n. v. **euforbie.**

EUFÓRBIU[2] s. n. (Med.) Gumă răşinoasă obţinută din euforbie, din care se prepară unele medicamente. Cf. BIANU, D. S., ENC. AGR.

– Pronunţat: *e-u-.* – Şi: **eufórb** s. n. BIANU, D. S.

– Din fr. **euphorbíum.**

EUFÓRIC, -Ă adj. **1.** Care se referă la euforie **(1)**; cuprins de euforie **(1).** *Situaţia din acea vreme era însă atât de înapoiată şi de haotică, bântuită fiind şi de febra crizei de creştere, ce produce senzaţii euforice.* LOVINESCU, S. VIII, 262. *Temperamentul simplist euforic, evident în faţa rumenă şi mustăţile întoarse galic peste buze.* CĂLINESCU, B. I. 46, cf. DL, DM. *În această contemplare euforică intră şi o undă de tristeţe.* CONTEMP. 1962, nr. 837, 3/6. *Mă cuprinsese pe neştiute o stare euforică... Eram vesel, aveam o bucurie care-mi dădea nelinişte şi neastâmpăr.* BĂNULESCU, I. 143. *Trăiam şi trăiesc citindu-l pe Sadoveanu, la modul euforic,*

simțământul de a fi suflet în sufletul neamului meu. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 159, 1/3. *Doar din bucurie... deschideam brusc ochii, cuprins de o stare euforică, izvoditoare nu de adormire – ca la stupefiante – ci de veghe, de viață supraintensă.* STEINHARDT, J. 202, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN. ◊ (Substantivat) *El părea să fie de fapt șeful lucid, nu euforicul Zăvor.* TOIU, I. 162, cf. NDN. ◊ (Adverbial) *Am muri înainte ca bucuria dăruirii să se spulbere..., am muri tot atât de împăcați ca într-un somn... și ne-am scufunda euforic.* PREDA, C. I. P. II, 341. *Își întemeiază cuiburi în nenumărați arbori..., din frunzișul cărora cântă euforic.* G. GRIGURCU, C. R. 41.

2. (Med.) Care se referă la euforie **(2)**. *Bolnavul simte nevoia irezistibilă de a-și procura toxicul care-i produce o stare de beție euforică.* ABC SĂN. 265, cf. DEX[2]. ◊ (Adverbial) *Un praf și nimic mai mult... O senzație dezagreabilă chiar... Mai aspiră o dată... Gândul planând euforic.* C. PETRESCU, C. V. 378.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euforici, -ce.*

– Din fr. **euphorique.**

EUFORÍE s. f. **1.** (Stare de) bucurie intensă, de fericire; beatitudine. *O idee comică... îmi dădu starea de euforie a omului care visează că zboară.* IBRĂILEANU, A. 139. *Pornind de la sine, de la o atitudine hipertrofică și bătăioasă..., de la o euforie personală bine caracterizată, viziunea se întinde apoi în jur.* LOVINESCU, M. 184. *Eu tăceam, pătruns de euforia pe care o purtam de câtva timp în mine, de când văzusem, în vis, dincolo de marea furtunoasă, un liman fericit.* SADOVEANU, O. XVIII, 623. *O sinteză lirică personală a exultanței de viață și a nepăsării de moarte..., figurație care sugerează luciditatea și în același timp starea de euforie.* STREINU, P. C. III, 64, cf. SCRIBAN, D. *Îi plăcea să se-afunde prin crâșme și dughene mărginașe, în căutare de vin bun, care nu-l îmbăta, dar îi dădea o euforie caracterizată prin lacrimi de duioșie.* CĂLINESCU, O. XI, 184. *Eram stăpânit de euforia ce ți-o dă depășirea norocoasă a unei pietre de hotar.* BLAGA, H. 145, cf. DL. *Avui eu însumi o reacție..., un fel de euforie bruscă, de veselie, când aveam revelația instantanee a unui adevăr.* PREDA, C. I. P. II, 58, cf. DM, BARBU, S. N. 264. *Forța acestor oameni constă tocmai în faptul că reușesc să-și depășească constant preocupările materiale și să trăiască o euforie a ideilor.* V. ROM. ianuarie, 1960, 133. *Strigăturile se mai numesc și chiuituri, ceea ce le indică tot ca niște izbucniri elementare ale sentimentelor de euforie, provocate de dansul popular.* IST. LIT. ROM. I, 155. *Euforia nu e supărătoare când se confundă cu pasiunea de a trăi o viață liberă.* CONTEMP. 1962, nr. 837, 3/6. *Emil a căzut pradă unei euforii amăgitoare.* BĂNULESCU, C. M. 343. *De fapt nu muzica o iubești, ci euforia interioară pe care ți-o procură ea.* ROMÂNIA LITERARĂ 1972, nr. 7, 22/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Vinul de la gheață... îi umplea de o căldură intimă, de euforie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 20/3, cf. D. ENC., NDN.

2. (Med). Stare care se manifestă printr-o senzație de bună dispoziție exagerată și care este specifică unor boli neuropsihice sau este provocată de substanțe narcotice. Cf. DL, DM. *Substanțe toxice medicamentoase (morfină, cocaină)... dau o senzație de euforie.* DER IV, 694. *În unele tumori cerebrale ale lobului frontal, această stare de euforie nejustificată se numește „moria".* ABC SĂN. 153. *Beția adâncurilor..., caracterizată prin euforie și agitație psihomotorie.* D. MED. I, 191, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. PSIH., D. ENC., DEX[2], NDN.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euforii.*

– Din fr. **euphorie.**

EUFORIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A da o senzație de euforie **(1)**. Cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-*. – Prez. ind.: *euforizez.*

– Din fr. **euphoriser.**

EUFORIZÁNT, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care provoacă euforie **(1)**. *Marea este un element euforizant.* SIMION, D. P. 155. *Locul securizant (valea tristă și euforizantă) este, în același timp, o sursă de neliniște.* id. ib. 59, cf. NDN.

2. S. n. Medicament sau substanță care provoacă euforie **(2)**. *Băuturile alcoolice sunt căutate cu fervoare pentru efectul lor euforizant.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 11, 27/1. *Cocaina... are... acțiunea euforizantă..., favorizează, la repetarea dozelor, instalarea eufomaniei.* D. MED. I, 318, cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euforizanți, -te.*

– Din fr. **euphorisant.**

EUFUÍSM s. n. Manieră stilistică similară gongorismului spaniol sau marinismului italian, care era la modă în Anglia la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea și care se caracterizează prin prețiozitate. *Prețiozitatea clasicilor francezi concurează... gongorismul și eufuismul.* STREINU, P. C. III, 355. *S-a afirmat... un curent antirealist..., o dată cu... cultismul spaniol, eufuismul englez și prețiozitatea franceză.* VIANU, L. U. 42, cf. DN[2], D. TERM. L., M. D. ENC., DTL, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *e-u-*.

– **Euphues** (n. pr.) + suf. *-ism.* Cf. fr. euphuïsme, engl. euphuism.

EUFUÍSTIC, -Ă adj. (Despre stil) Care aparține eufuismului, care caracterizează eufuismul; bombastic, pompos, prețios **(3)**. *John Lyly... creează stilul eufuistic care... reprezintă varianta engleză a manierismului, în care sfârșește Renașterea pe continent.* VIANU, L. U. 60, cf. DN[3], NDN.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eufuistici, -e.*

– Din engl. **euphuistic.** Cf. germ. euphuistisch.

EUGENÉTIC, -Ă adj. Referitor la eugenie; eugenezic, eugenic. Cf. DN[3]. *Sfatul genetic premarital este o formă de consiliere eugenetică.* D. ENC. 254, cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eugenetici, -e.*

– Din germ. **eugenetisch.**

EUGENÉTICĂ s. f. Eugenie; eugenism. Cf. IORDAN, L. R. A. 219, SCL 1952, 59, DN[2], DEX, DN[3], DEX[2], NDN.

– Pronunțat: *e-u-*.

– Din germ. **Eugenetik.**

EUGENÉZIC, -Ă adj. Care se referă la eugenetică; eugenetic. Cf. DN[2], DEX, DN[3], DEX[2], NDN.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eugenezici, -e.*

– Din fr.: **eugénésique.**

EUGÉNIC, -Ă adj. Care se referă la eugenie, care aparține eugeniei; eugenetic. *Rase inferioare sunt acelea hibride, ivite din încrucișare pripită și în contrazicere cu legile eugenice ale naturii.* CĂLINESCU, O. XIII, 146, cf. id. B. I. 174. *Noblețea, cel puțin în sensul uman, depășește fără îndoială ideea de selecție eugenică.* RALEA, S. T. II, 226, cf. DN[3], NDN.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eugenici, -ce.*

– Din fr. **eugénique.**

EUGENÍE s. f. Ansamblu de metode care au ca scop ameliorarea zestrei genetice a speciei umane, împiedicând reproducerea genelor considerate defavorabile și promovând reproducerea genelor considerate benefice; eugenetică; eugenism. Cf. MINERVA. *Nu se da în lături... să ne facă și lecțiuni de eugenie... povățuindu-ne să ne luăm niște neveste durdulii ca dropiile.* CIAUȘANU, R. SCUT. 69, cf. ENC. AGR. *Părinții să caute a zămisli odrasle cât mai bune; există o știință a eugeniei.* I. BOTEZ, B. I, 113, cf. SCRIBAN, D., SCL 1952, 59. *Puțin temei pune Eminescu pe conținutul specific al nației, o dată asigurată eugenia rasei și continuitatea firească între malurile unei limbi naționale.*

CĂLINESCU, O. XIII, 153. *Astfel apare eugenia, teorie... care pretinde că urmăreşte ameliorarea speciei umane pe baze genetice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 30, 23/3, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], DEX[2], NDN.

– Pronunţat: *e-u-*.
– Din fr. **eugénie.**

EUGENÍSM s. n. Eugenie; eugenetică. Cf. DN[3], NDN.
– Pronunţat *e-u-*.
– Din fr. **eugénism,** engl. **eugenism.**

EUGENÍST, -Ă s. m. şi f. Specialist în eugenie; adept al eugeniei. *Horticultorul care, împreunând diferite spețe de flori, capătă una mai frumoasă ca toate..., ca şi eugenistul care urmăreşte îmbunătăţirea neamului omenesc, toţi se străduiesc către o ridicare a nivelului biologic al speţei.* RALEA, S. T. II, 224, cf. DN[3], NDN.

– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *eugenişti, -ste.*
– **Eugenie** + suf. *-ist.*

EUGENÓL s. n. Esenţă uleioasă vegetală, extrasă din cuişoare, dafin şi alte plante, folosită în parfumerie şi în fabricarea produselor farmaceutice. Cf. MINERVA, SFC V, 62, D. MED., DN[3], D. ENC., NDN.

– Pronunţat: *e-u-*.
– Din fr. **eugénol.**

EUGLÉNĂ s. f. (Şi în sintagma *euglena verde*) Protozoar flagelat oval-alungit, de apă dulce, care posedă cromatofori cu clorofilă (*Euglena viridis*). *Plantele din clasa flagelatelor, cum este euglena verde, se mişcă cu ajutorul flagelilor.* BOTANICA, 59. *Datorită prezenţei clorofilei în cloroplaste, euglena se poate hrăni la lumină ca şi o plantă verde.* ZOOLOGIA, 5, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN.

– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euglene.*
– Din fr. **euglène.**

EUHARÍSTIC, -Ă adj. De euharistie **(1)**, privitor la euharistie **(1)**. Cf. FROLLO, V. 213, COSTINESCU, LM, CADE. *Fuziunea aceasta creştino-păgână a constituit... unul dintre rarele farmece ale literaturii părintelui Gala Galaction..., apologet al preludiilor euharistice din „Piatra din capul unghiului".* PERPESSICIUS, M. III, 244, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], DEX[2], NDN.

– Scris şi: (învechit) *eucharistic.* LM, FROLLO, V. 213. – Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euharistici, -ce.* – Şi: (astăzi rar) **eucarístic, -ă** adj. CADE.

– Din ngr. **εὐχαριστικὸς,** fr. **eucharistique.**

EUHARISTÍE s. f. **1.** A treia din cele şapte taine ale bisericii creştine, constând în gustarea pâinii şi a vinului sfinţit, care simbolizează trupul şi sângele lui Iisus Hristos; (concretizat) pâinea şi vinul sfinţit care servesc în acest ritual; eulogie **(1)**; cuminecătură, împărtăşanie; (popular) grijanie. Cf. DOSOFTEI, MOL. 90. *Minunata tain[ă] a evharistiei..., cu d[u]mnezăescul trup al D[o]mnului... ne împreună, ne uneşte* (cca 1680). GCR I, 345/9. *Au venit arhimandritul de la mănăstirea Sfintei Trroiţe... şi, aşa ridicând mâna numai decât monarhul, s-au învrednicit de d[umne]zeiasca evharistie* (a. 1757). GCR II, 54/17, cf. LB, VALIAN, V., NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 213, COSTINESCU, LM, GHEŢIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 55, ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Am dormit un ceas de somn necunoscut celor vii..., cum nu voiu mai dormi decât după ultima euharistie, la umbra pridvoarelor eterne.* GALACTION, O. 42, cf. SCRIBAN, D., SCL 1950, 72. *Mă simt înviorat ca de-o eucaristie.* CĂLINESCU, L. L. 99, cf. DL, DM, DN[2]. *Făcătorul se lasă de-a pururi consumat în euharistie.* STEINHARDT, J. 202, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN, TDRG[3].

2. (Suspect; sens etimologic) Recunoştinţă. Cf. LM. *Copiii sunt datori a avea eucharistie către părinţi.* SEVERIN, S. 55.

– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euharistii.* – Şi: **eucaristíe** (scris şi *eucharistie*), (învechit) **evharistíe,** (învechit, rar) **eharistíe** (POLIZU) s. f.

– Din ngr. **εὐχαριστία,** lat. **eucharistia,** fr. **eucharistie.**

EUHEMERÍSM s. n. Doctrina lui Euhemeros, dezvoltată între secolele al IV-lea şi al III-lea î. H., potrivit căreia zeii sunt oameni de seamă divinizaţi după moarte. Cf. LM, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX[2], NDN.

– Pronunţat: *e-u-*. – Şi: (rar) **evemerízm** (SCRIBAN, D.), **evhemerísm** (LM, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DN[2], DEX[2], NDN) s. n.

– **Euhemeros** (n. pr.) + suf. *-ism.* Cf. fr. évhémérisme.

EUHEMERÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** S. m. şi f. Adept al euhemerismului. Cf. NDN.

2. Adj. Care se referă la euhemerism. Cf. NDN.

– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euhemerişti, -ste.* – Şi: **evhemeríst** adj., s. m. şi f. NDN.

– Din fr. **évhéméristе.**

EUHOLÓG s. n. v. **evhologhion.**

EUHOLÓGHION s. n. v. **evhologhion.**

EUHOLÓGHIU s. n. v. **evhologhion.**

EUÍSM s. n. (În dicţionarele din trecut) Egoism. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Pronunţat: *e-u-*.
– Calc după fr. **égoïsme.**

EULÁN s. n. Preparat de apret folosit pentru a apăra de molii ţesăturile şi fibrele de lână. Cf. DN[3], NDN.

– Pronunţat: *e-u-*.
– Din fr. **eulan.**

EULOGÍE s. f. **1.** Euharistie **(1)**. Cf. ANTONESCU, D., ENC. ROM.

2. Pâine binecuvântată care se împărţea credincioşilor participanţi la adunările creştine din primele secole după Hristos. Cf. LM, ENC. ROM., DN[3], NDN.

– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *eulogii.*
– Din ngr. **Εὐλογία,** fr. **eulogie,** it. **eulogia.**

EUMENÍDE s. f. pl. Nume eufemistic dat eriniilor, furiilor în Antichitatea greacă, mai ales în Atica. Cf. NEGULICI. *Fură împinşi atenienii până la templul eumenidelor.* ARISTIA, PLUT. 31/4, cf. PROT – POP., N. D., MINERVA, DN[2]. *Eumenidele să ne ignore?* DOINAŞ, A. P. 254, cf. DEX, DN[3], L. ROM. 1986, 466, D. ENC., DEX[2], NDN.

– Pronunţat: *e-u-*.
– Din gr. **εὐμενίδες,** lat. **Eumenides,** fr. **euménides.**

EUMICÉTE s. f. pl. Clasă de ciuperci cu miceliul septat, cuprinzând un mare număr de specii parazite pentru om şi animale (*Eumycota*). Cf. D. MED., NDN.

– Scris şi: (după engl.) *eumycetes* D. MED.
– Din engl. **eumycetes.**

EUNÚC s. m. **1.** (Învechit) Bărbat castrat. V. scapet **(1)**, scopit[3] **(2)**. *Ţimishi... spuse sfatul evnuhului.* MOXA[2], 191. *Fiind*

evnuh, adecă curățât, s-au călugărit. DOSOFTEI, V. S. octombrie 78^{v}/25, cf. 54^{r}/21. *Fiind evnuh, adecă scopit, să făcu călugăr și igumen la Mănăstirea Arhanghelului.* MINEIUL (1776), 136^{r2}/22, cf. NEGULICI, POLIZU, PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 213, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U.

2. Bărbat castrat, care la turci era folosit în special pentru paza haremului; hadâmb. *Dinlăuntru chivernisea împărăția neşte întriganți evnuci.* BUDAI-DELEANU, în ȘA II, 370. *Muierilor slujeau eunuhii (iscopiții).* BOJINCĂ, A. I, 35/25, cf. I. GOLESCU, C. *Era Geafer-Paşa eunuch, ungur de neam, ce fusese paşă de Taurida.* BĂLCESCU, M. V. 106, cf. NEGULICI. *Nişte eunuci erau însărcinați de a malaxa... nasul tinerilor prințese persane.* FIS. 136/21, cf. POLIZU. *Se gândi să aducă un eunuc din Constantinopole.* FILIMON, O. I, 124, cf. PROT. – POP., N. D. *Uiți... că... sclava dumitale a devenit liberă?... Având un mut, ai şi eunuci?* BARONZI, C. III, 243/16, cf. COSTINESCU, LM. *Eunucii..., curtenii mai înalți şi pajii... i se opuseră cu vioiciune.* EMINESCU, O. XIV, 91, cf. DDRF. *Grabnic eunucii se-nşiră, urmărind... Prin tufişuri pe Musa-Nin.* COȘBUC, B. 15, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Intră sub coloanele subțiri de marmoră de la Arz-Odasî. Eunucul alb dădu la o parte perdeaua.* SADOVEANU, O. X, 303, cf. SCRIBAN, D. *Un rigă spân Cu eunucul lui bătrân.* I. BARBU, J. S. 91. *În harem au intrat eunucii.* ARGHEZI, S. XXXIV, 230. *O fată de rege... venise... înconjurată de slugi ale haremului şi eunuci.* CĂLINESCU, B. 321. *Era şi nițel gelos... Ca un eunuc.* VINEA, L. I, 282. *Haremuri mari au numai sultanii, vizirii, paşalele şi pe ici, pe colo, negustorii foarte bogați, fiindcă nu-i uşor să ții atâtea femei... cu servitoare, cu eunuci.* TUDORAN, P. 218, cf. DL, DM, DN^{2}, M. D. ENC., DEX, DN^{3}. *Ar fi îmbătrânit ca un eunuc, de pază la uşa unui harem care nu era al lui.* CĂRTĂRESCU, N. 277, cf. D. ENC., DEX^{2}, NDN. ◊ (În construcții comparative) *Izbucni neaşteptat, cu glas ascuțit de eunuc, un sclav persan.* C. PETRESCU, R. DR. 21. *Figura de eunuc i se încruntă.* ARGHEZI, S. XVII, 118. *Obrazul ei de eunuc semăna cu un măr prea rumen pe dinafară şi prea acru la muşcătură.* CĂLINESCU, O. I, 48.

3. F i g. Bărbat lipsit de vigoare, de energie; s p e c. bărbat impotent. *Femeile... s-au scandalizat de aceste inocente, dar exacte argumente şi câțiva eunuci zbârciți s-au alăturat sufleteşte „mişcării".* ARGHEZI, S. XIV, 44. *Un om cast, fără revolte ale cărnii, e un eunuc, iar eu nu sunt un astfel de infirm.* CĂLINESCU, B. I. 385. *Cred că şi în dragoste şi-ar lua catastiful şi plaivazul alături, dacă natura... nu l-ar fi creat eunuc.* VINEA, L. I, 402, cf. DN^{2}. (În construcții comparative) *Nimic nu modific. Nimic nu adaug. Eu nu fac literatură de eunuc.* BĂNULESCU, C. M. 249, cf. DN^{3}, NDN.

– Scris şi: *eunuch.* BĂLCESCU, M. V. 106, LM, ENC. ROM., BARCIANU. – Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eunuci.* – Şi: (învechit) **evnúh** (învechit, rar) **eunúh** s. m.

– Din ngr. **εὐνοῦχος,** lat. **eunuchus,** fr. **eunuque.**

EUNUCHÍSM s. n. (Med.) Stare morfopatologică ce se observă la om în unele cazuri de insuficiență genitală. *În eunuchism, insuficiența testiculară este totală.* ABC SĂN. 154, cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *e-u-.*

– Din fr. **eunuchisme.**

EUNUCOÍD, -Ă adj. (Despre voce) Care seamănă cu a unui castrat. *După glasul nazal, de o stridență eunucoidă, Silion recunoscu pe Moroianu.* VINEA, L. I, 22, cf. DN^{3}, NDN.

– Pronunțat *e-u-nu-co-.* – Pl.: *eucunucoizi, -de.*

– Din fr. **eunuchoïde.**

EUNUCOIDÍSM s. n. (Med.) **1.** Insuficiență testiculară. *Tratamentul eunucoidismului se face cu hormoni gonadotropi şi testosteron.* ABC SĂN. 154, cf. D. MED., DN^{3}, NDN.

2. (În sintagma) *Eunucoidism feminin* = insuficientă maturație ovariană la pubertate. Cf. D. MED., DN^{3}, NDN.

– Pronunțat: *e-u-nu-co-.*

– Din fr. **eunuchoïdisme.**

EUNÚH s. m. v. **eunuc.**

EUPATÍE s. f. Atitudine de resemnare în fața suferinței. Cf. ANTONESCU, D., DN^{2}, DN^{3}, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eupatii.*

– Din fr. **eupathie.**

EUPATRÍD s. m. Membru al aristocrației gentilice în Atica, deținător de pământuri. *El primul a împărțit locuitorii în eupatrizi, agricultori şi meseriaşi.* ARISTIA, PLUT. 27/3. *Numai eupatrizilor dede direptul de a protege cele sacre.* id. ib. 27/4, cf. ENC. ROM., SCRIBAN, D., DER, DN^{2}, M. D. ENC., DEX, DN^{3}, D. ENC., DEX^{2}, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eupatrizi.*

– Din gr. **εὐπατρίδης,** fr. **eupatrides.**

EUPEPSÍE s. f. (Med.) Digestie normală, uşoară. Cf. ENC. ROM., DN^{2}, D. MED., DEX, DN^{3}, DEX^{2}, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eupepsii.*

– Din fr. **eupepsie.**

EUPÉPTIC, -Ă adj., s. n. (Med.) (Medicament) care înlesneşte digestia. Cf. DN^{2}, DN^{3}, DEX^{2}, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eupeptici, -e.*

– Din fr. **eupeptique.**

EUPLOÍD, -Ă adj. (Despre celule, organisme) Care prezintă un număr multiplu de seturi cromozomiale haploide. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *e-u-plo-.* – Pl.: *euploizi, -de.*

– Din fr. **euploïde,** engl. **euploid.**

EUPLOIDÍE s. f. Înmulțire a seturilor complete de cromozomi în toate celulele organismului. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *e-u-plo-i-.* – Pl.: *euploidii.*

– Din fr. **euploïdie.**

EUPNÉE s. f. (Med.) Respirație normală ca amplitudine, frecvență şi ritm. Cf. DN^{2}, D. MED., DEX, DN^{3}, DEX^{2}, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.*

– Din fr. **eupnée.**

EUPNÉIC, -Ă adj. Care facilitează respirația. Cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-.*

– Din fr. **eupnéique.**

EUPRAXÍE s. f. Capacitatea de a executa mişcări coordonate. Cf. D. MED., DN^{3}, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eupraxii.*

– Din fr. **eupraxie.**

EURAFRICÁN, -Ă adj. Care aparține atât Europei, cât şi Africii. Cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eurafricani, -e.*

– Din fr. **eurafricain.**

EURASIÁN, -Ă s. m. şi f., adj. (Metis) care este născut dintr-un bărbat european şi o femeie asiatică. Cf. SFC II, 217, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eurasieni, -e.*

– Din fr. **eurasien.**

EURASIÁTIC, -Ă adj. Care aparţine Eurasiei sau populaţiei ei, referitor la Eurasia sau la populaţia acesteia. Cf. LTR[2]. *Cu ajutorul... studiului comparat al limbilor din continentul eurasiatic, s-au putut formula unele ipoteze.* IST. ROM. I, 128. *Ajunşi în stepele eurasiatice, creşterea animalelor a devenit ocupaţia lor principală.* ib. 768. *Jakobson a integrat dialectul moldovenesc în uniunea lingvistică eurasiatică.* IVĂNESCU, I. L. R. 733, cf. NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *eurasiatici, -ce.*
– Din fr. **eurasiatique.**

EURIALÍN, -Ă adj. v. **eurihalin.**

EURIALINITÁTE s. f. v. **eurihalinitate.**

EURIBÁR, -Ă adj. (Biol.; despre animale) Care suportă variaţii mari ale presiunii hidrostatice şi trăiesc la diferite adâncimi. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euribari, -e.*
– Din fr. **eurybare.**

EURIBIÓNT, -Ă adj. (Biol.; despre plante şi animale) Care suportă variaţii mari ale condiţiilor de mediu (climat, lumină, salinitate, oxigen etc.) şi (tundră, pădure, stepă etc.). Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ECOL., D. ENC., DEX[2], NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euribionţi, -te.*
– Din fr. **eurybionte.**

EURICEFÁL, -Ă adj., s. m. şi f. (Med.) (Persoană) care prezintă euricefalie. Cf. DN[3], NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euricefali, -e.*
– Din fr. **eurycéphale.**

EURICEFALÍE s. f. (Med.) Malformaţie congenitală caracterizată prin dezvoltarea exagerată a diametrului lateral al craniului. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euricefalii.*
– Din fr. **eurycéphalie.**

EURIÉC, -Ă adj. (Biol.) (Despre plante şi animale) Care poate trăi în orice biocenoză. Cf. D. ECOL., NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *eurieci, -e.*
– Din fr. **euryèce.**

EURIFÁG, -Ă adj. (Biol.) (Despre animale) Care foloseşte hrană variată, vegetală şi animală. Cf. D. ECOL., NDN.
– Pronunţat: *-e-u-*. – Pl.: *eurifagi, -e.*
– Din germ. **euryphag.**

EURIGNÁT, -Ă adj., s. m. şi f. (Med.) (Persoană) care prezintă eurignatism. Cf. DN[3], NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *eurignaţi, -te.*
– Din fr. **eurygnathe.**

EURIGNATÍSM s. n. (Med.) Malformaţie caracterizată prin maxilare anormal de late. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *eurignatisme.*
– Din fr. **eurygnathisme.**

EURIHALÍN, -Ă adj. (Biol.) (Despre plante şi animale) Care suportă variaţii mari ale salinităţii apei. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ECOL., D. ENC., DEX[2], NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *eurihalini, -e.* – Şi: **eurialín, -ă** adj. DN[3].
– Din fr. **euryhalin.**

EURIHALINITÁTE, -Ă s. f. (Biol.) Calitate a ceea ce este eurihalin. Cf. DN[3], NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *eurihalinităţi.* – Şi: **eurialinitáte** s. f. DN[3].
– Din fr. **euryhalinité.**

EURIÓNIC, -Ă adj. (Biol.) (Despre plante şi animale) Care suportă variaţii mari în reacţia ionică a mediului în care trăieşte. Cf. DER, M. D. ENC., D. ECOL., NDN.
– Scris şi: *euriionic.* D. ECOL. – Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *eurionici, -ce.*
– Din fr. **euryonique.**

EURÍP s. n. Canal umplut cu apă, care separa, în circurile romane, arena şi animalele sălbatice de spectatori. Cf. LM, DN[2], DEX, DN[3], DEX[2], NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euripe.*
– Din lat. **euripus,** fr. **euripe.**

EURIPROZÓP, -Ă adj., s. m. şi f. (Med.) (Persoană) care are faţa mai mult lată decât lungă. Cf. D. MED., NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euriprozopi, -e.*
– Din fr. **euryprosope.**

EURIPROZOPÍE s. f. (Med.) Însuşirea de a fi euriprozop. Cf. NDN.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euriprozopii.*
– Din fr. **euryprosopie.**

EURÍSTIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Şi substantivat, f.) (Metodă pedagogică) ce se bazează, în principal, pe dialog organizat în scopul de a orienta gândirea elevilor spre aflarea de cunoştinţe noi. V. m a i e u t i c ă. *Au dat unei metoade care are multă analogie cu cea socratică numele de metodă euristică sau artea de a găsi. Ea constă în a face să treacă scolarii prin eserciţii care fac a li se descoperi sau a găsi oarecare adevăruri.* BREZOIANU, Î. 160/27, cf. SCRIBAN, D. *C[onversaţie] euristică, formă specială a metodei conversaţiei, care urmăreşte ca elevii să ajungă, cu ajutorul raţionamentelor, la concluzii noi.* DER I, 786, cf. DN[2], D. PSIH.

2. S. f. Parte a metodologiei **(2)** care se ocupă cu analiza teoretică a metodelor folosite în ştiinţă pentru descoperirea unor fapte noi. *Se poate împărţi metodologia întâi în sistematica, adică în teoria formelor sistematice... şi al doilea în heuristică.* MAIORESCU, L. 114. *Metoadele studiate în euristică sânt: inducţiunea, analiza, sinteza, analogia şi ipoteza.* ENC. ROM., cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. PSIH., D. ENC., DEX[2], NDN.

3. Adj. Care aparţine euristicii **(2)**, care se referă la euristică. Cf. LM. *Teoria formelor heuristice.* MAIORESCU, L. 114. *În terminologia logică se numeşte s[inteză] acela dintre metoadele euristice, care ne arată calea cum din gândiri de o formă mai simplă, cugetarea întocmeşte gândiri de o formă mai complexă.* ENC. ROM. III, 965, cf. II, 819. *Ipotezele ştiinţifice au valoare euristică.* DER. *Asemenea distincţii nu pot dobândi totuşi suficientă valoare euristică.* CONTEMP. 1967, nr. 1 086, 1/3. *Autorul... va încerca să ofere aici o demonstraţie a funcţiei euristice pe care o pot avea conceptele freudiene pentru înţelegerea mecanismului social.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 23/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. PSIH., D. ENC., DEX[2]. ◊ P. e x t. *Experienţa elaborării unei astfel de cărţi are neapărat o ţinută exemplară şi o deschidere euristică fertilă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 15/1.
– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *euristici, -ce.* – Şi: (învechit, rar) **heurístic, -ă** adj., s. f.
– Din fr. **heuristique, euristique.**

EURITÉRM, -Ă adj. (Biol.) (Despre plante și animale) Care suportă variații mari ale temperaturii din mediul înconjurător. Cf. MINERVA. *Plantele... care... pot să se acomodeze la variații termice... sunt denumite euriterme.* AGROTEHNICA, I, 88, cf. 96, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ECOL., D. ENC., DEX[2], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euritermi, -e*.
– Din fr. **eurytherme.**

EURITERMÍE s. f. (Biol.) Însușirea organismelor de a fi euriterme. Cf. NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euritermii*.
– Din fr. **eurythermie.**

EURÍTMIC, -Ă adj. Care se referă la euritmie **(1)**. Cf. LM. *Linia unui stil plin de grațiile veacului XVIII, euritmic și șerpuitor.* LOVINESCU, C. V, 14. *Umplea ziarele cu revolta sa socială, tălmăcită într-o proză luminoasă și euritmică.* GALACTION, A. 80, cf. SCRIBAN, D., DN[2], DL, DM, M. D. ENC., DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ (Adverbial) *Piramidele nu impresionează, euritmic, ca figuri geometrice, ci prin insolența lor misterioasă de „erupții faraonice".* CĂLINESCU, I. 12.
– Scris și: (învechit; după fr.) *eurythmic.* LM. – Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euritmici, -ce*.
– Din fr. **eurythmique.**

EURITMÍE s. f. **1.** Îmbinare armonioasă de sunete, linii, forme etc. Cf. ANTONESCU, D., FROLLO, V. 213, LM, ENC. ROM., BARCIANU. *Ritmul care dă, la apercepere, cea mai plăcută senzație vibratilă ființei noastre, e caracterizat drept euritmie.* PÂRVAN, I. F. 131, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Această creație novalisiană... are ceva din simetria și euritmia clasicismului.* CONV. LIT. LXVII, 207, cf. SCRIBAN, D. *Alternanța bine aleasă a plinurilor și a golurilor dintr-o fațadă poate da o impresie de euritmie.* LTR[2], cf. DL, DM, DN[2], DN[3], M. D. ENC., DEX, DN[3], DTL, D. ENC., DEX[2], NDN. ♦ Sinteză a gimnasticii și a dansului, ce se desfășoară pe un fond de muzică, poezie sau chiar simplă incantație. *Spectacolul se constituie și în absența teatrului, prin muzică, dans, euritmie, virtuozitate atletică.* IST. T. I, 11, cf. M. D. ENC. *Eroul are o legătură cu altă balerină, mai bine-zis o inițiată în euritmie, din trupa soției sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 10/2, cf. D. ENC. ◊ F i g. Cf. SCRIBAN, D. *Ne-a mai impus prin acea armonie definitivă ce se desprindea din întreaga lui personalitate, prin adaptarea gestului la gând, a vieții practice la teorie, prin euritmia fondului și a formei.* LOVINESCU, C. V, 117. *Citatul... tinde... să diminueze... valoarea de bloc a unei opere plină de unitate și de euritmie sufletească și intelectuală.* CONSTANTINESCU, S. I, 119. *Topoarele cădeau pe lemn, departe, Euritmia codrilor ritmând.* LABIȘ, P. 264.
2. (Med.) Ritm regulat al pulsului. Cf. D. MED., DN[3], D. ENC., NDN.
– Scris și: (după lat., fr.) *eurythmie.* ANTONESCU, D., LM, ENC. ROM. – Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euritmii*.
– Din gr. **εὐρυθμία,** lat. **eurythmia,** fr. **eurythmie.**

EURITÓP, -Ă adj. (Despre plante și animale) Care are o distribuție geografică largă, datorată faptului că poate trăi în biotopuri variate. Cf. D. ECOL., DN[3], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euritopi, -e*.
– Din fr. **eurytope.**

EURO-[1] Element de compunere care înseamnă „în, din Europa, european" și care servește la formarea unui adjectiv ca: e u r o a t l a n t i c și a unor substantive ca: e u r o p a r l a m e n t a r, e u r o v a l u t ă. Cf. NDN.
– Pronunțat: *e-u-*.
– Din fr. **euro-.**

ÉURO[2] s. m. Unitate monetară în unele țări din Uniunea Europeană, egală cu o sută de cenți, stabilită în 2002; moneda care o reprezintă. *Costul extinderii spre Est a Uniunii Europene este estimat... la aproximativ 393 miliarde de euro în primii zece ani.* RL 2001, nr. 3 402, 1/4. *Moneda euro a intrat pe piața valutară românească pe 3 ianuarie 2002.* ib. 2005, nr. 4 682, 1/1.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euro*.
– Din fr. **euro,** engl. **euro.**

EUROATLÁNTIC, -Ă adj. Referitor la țările Europei care aparțin Alianței Atlanticului de Nord. Cf. NDN. *Politicienii de astăzi se întrec... în a-și construi strategii pliate pe dorința majorității românilor de integrare euroatlantică.* RL 2004, nr. 4 204, 1/1. *România se ambiționează să joace un rol de articulație între structurile euroatlantice și spațiul eurasiatic.* ib. nr. 4 808, 7/5.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euroatlantici, -ce*.
– **Euro[1]- + atlantic.**

EUROBÁNCĂ s. f. Bancă ce efectuează operațiuni pe piața eurodevizelor. Cf. D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eurobănci*.
– Din fr. **eurobanque.**

EUROCOMUNÍSM s. n. Atitudine a partidelor comuniste din unele țări occidentale, care preconizează un program și structuri de organizare adaptate democrației liberale și economiei de piață. Cf. D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *e-u-*.
– Din fr. **eurocommunisme.**

EUROCOMUNÍST, -Ă s. m. și f. Adept al eurocomunismului. Cf. L. ROM. 1993, 22.
– Pronunțat *e-u-*. – Pl.: *eurocomuniști, -ste*.
– Din fr. **eurocommuniste.**

EUROCRÁT s. m. Funcționar al instituțiilor europene. Cf. DN[3], NDN. *Eurocrații au afirmat... că transportul pe apă este mult mai ieftin decât cel rutier.* RL 2004, nr. 4 396, 1/3.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eurocrați*.
– Din fr. **eurocrate.**

EUROCRÉDIT s. n. Împrumut acordat pe piețele europene pentru o perioadă mai mare de un an, de către băncile din circuitul eurovalutar. Cf. D. ENC., L. ROM. 1993, 544, NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eurocredite*.
– Din fr. **eurocrédit.**

EURODEVÍZ s. n. Monedă a unei țări din Europa, plasată în bancă într-o altă țară. Cf. NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eurodevize*.
– Din fr. **eurodevise.**

EURODOLÁR s. m. Dolar depozitat în afara Statelor Unite, în băncile din Europa. Cf. DEX – S, DN[3], L. ROM. 1993, 544, DEX[2], D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eurodolari*.
– Din engl. **eurodollar,** fr. **eurodollar.**

EUROOBLIGAȚIÚNE s. f. Obligațiune emisă în eurovalută de către o bancă internațională, care se plasează în afara țării debitorului și se nominalizează în altă valută decât moneda țării creditoare. Cf. D. ENC., L. ROM. 1993, 544, 599, NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eurooobligațiuni*.
– Din fr. **euro-obligation.**

EUROPÁIC, -Ă adj. (Învechit) European **(1)**. *Turchia evropeică are numai un oraş cu număr de lăcuitori peste 500 mii.* AR (1829), 131[2]/31. *Aduseră la neodihnă şi provinţiile europaice ale acelii împărăţii.* F. AARON, I. I, 188/20.

– Pronunţat: *-pa-ic.* – Pl.: *europaici, -ce.* – Şi: (învechit, rar) **evropéic** adj.

– Cf. ngr. ε ὐ ρ ω π α ϊ κ ό ς, germ. e u r o p ä i s c h.

EUROPARLAMENTÁR s. m. Membru în Parlamentul european. *Nu contest misiunea observatorilor europarlamentari, ci planul de bătaie al celor care se ocupă de trecerea regulamentului prin Senat.* RL 2005, nr. 4 730, 1/4, cf. ib. nr. 4 846, 12/1.

– Pronunţat: *e-u-.* – Pl.: *europarlamentari.*

– **Euro**[1]**- + parlamentar.** Cf. it. e u r o p a r l a m e n t a r e.

EUROPEÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** Adj. Care aparţine Europei sau europenilor **(1)**, privitor la Europa sau la europeni **(1)**, originar din Europa, caracteristic Europei sau europenilor; (învechit) europeu **(2)**, europaic, europesc, europicesc. *Elinii evropeni..., cu toate oştile în vase întrând, au trecut la Asia.* CANTEMIR, HR. 94. *Se organisesc finanţele sau veniturile statului după modul evropian.* AR (1829), 79[2]/8. *Limba noastră are o fire aşa de fericită de a putea priimi sunetele din mai multe limbi asiatice şi europene, fără să fie primejduită fiinţa... ei cea din lontru.* FL (1838), 63[2]/3. *Să lucrăm cu mai multă inimă la o reformă politică şi soţială, care să ne facă vrednici a ne lua rangul ce ni se cuvine în marea familie a naţiilor europene.* MAG. IST. I, 2/11. *Avem mare plăcere şi dorinţă a vedea şi portul acestui oraş în floarea celorlalte porturi evropiene* (a. 1850). DOC. EC. 975. *Puterile europene nu vor recurge contra noastră la acele mijloace coercitive ce a întrebuinţat contra altor puteri mult mai mari decât noi.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 308, cf. POLIZU. *O capitalie atât de nouă, a căria cea mai mare parte de zidiri, înformând o adevărată politie evropeană,... ar trebui se aţiţe curiozitatea tutulor oamenilor doritori de propăşire.* CALENDAR (1858), 25/28. *Ion-Vodă ştiu a se feri de o greşeală comună generalilor europeni din secolul XVI.* HASDEU, I. V. 144. *Sistemul teologic care s-a format în Evul mediu a împins civilisaţiunea europeană... mai departe decât sistemul politic şi religios a grecilor şi a romanilor.* CONV. LIT. II, 38. *În mai toate ţările europene s-au făcut colecţiuni însemnate de cântice naţionale.* ODOBESCU, S. I, 181. *Am încheiat convenţii... cu statele europene, în prima linie... cu Austro-Ungaria, pe baza unei perfecte reciprocităţi.* EMINESCU, O. XI, 156. *„Naţiunea Română" va fi primul jurnal european în ţară.* CARAGIALE, O. I, 216, cf. BARCIANU. *Ţara Românească... a trăit în cincizeci de ani mai un şfert de secol de viaţă europeană.* IORGA, L. II, 10. *Tinerii romantici umblau îmbrăcaţi în costume medievale, aşa cum tinerii europeni de azi... umblă îmbrăcaţi cu pantaloni scurţi şi bufanţi.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 286, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Trecea cu uşurinţă prin vreo şapte-opt idiome europene.* C. PETRESCU, C. V. 279. *Dintre fenomenele de ordin social care au avut o influenţă hotărâtoare asupra dezvoltării limbii române, trebuie citat în primul rând rusticizarea limbii latine în sud-estul european.* PUŞCARIU, L. R. I, 347, cf. SCRIBAN, D. *Oamenii politici vorbiră despre situaţia politică europeană.* CĂLINESCU, S. 365. *Fiecare curent din câte s-au ivit în istoria europeană,... se crede astfel cel puţin un pas mai aproape de natură decât curentul premergător.* BLAGA, Z. 290. *Contactul cu literatura europeană i-a dat o perspectivă mai largă, l-a scos din orizontul unui regionalism critic dăunător.* CONSTANTINESCU, S. III, 204. *Există, pe strada principală, lângă bancă, un hotel cu faţada europeană.* TUDORAN, O. 175, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 3 214. *Cele două cadre de cultură care au înglobat poporul românesc în epoca sa de formaţie sunt cel bizantino-slav, oriental, şi cel central, european.* PANAITESCU, C. R. 15. *La sfârşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea... gândirea estetică teatrală se ridică la nivelul culturii europene.* IST. T. I, 19, cf. M. D. ENC., DEX. *Structuralismul american şi cel european au combătut atitudinea logicistă sau mentalistă din lingvistică.* IVĂNESCU, I. L. R. 4. *Eminescu... este un om de formaţie europeană.* MS. XIX, nr. 1, 45. *Critica îşi desfăşoară procesul de conştiinţă... în dialog cu modurile europene de existenţă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 3/1, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, TDRG[3], NALR – O IV, h 693/903, 920, 921. ♦ (Substantivat, f. pl. art.) Campionate care se desfăşoară la nivel european **(1)**. *Campionii primei ediţii a europenelor.* În L. ROM. 1959, nr. 2, 96.

2. S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Europei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popoare, naţiuni care locuiesc în Europa; (învechit) europeu **(1)**. *Fieştecarea ţeară are osebite plânte... şi osebiţi vieţuitori şi, într-unele ţeri, nici nu au putut străbate evropenii pân-acuma.* ŞINCAI, în ŞA I, 656, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. II, 425. *Aceste adunări... să făcea pe dealuri, la locuri pustii, la care să putea ajunge numai pe drumuri care să părea evropenilor a fi nerăzbătute.* CHREST. ROM. 9/22. *Această bere o beau numai evropeni[i]* (a. 1825). DOC. EC. 352. *Veri ce călător, viind în carantină, va fi îndatorat, de este evropian, să-şi arate paşaportul.* REG. ORG. 122/17. *Hrana vieţii eschimoşilor este o neguţătorie ce fac schimb cu evropenii de le dă piei, şi ei primesc fierării.* F. DUM. I, 43/3, cf. VALIAN, V. *Europeanii sânt albi.* LAURIAN, F. 102/11, cf. POLIZU. *Când au dat europenii peste locuitorii acestui conţinut (continent n. n.) i-au aflat formând şi desvoltând societăţile lor.* BOLLIAC, O. 35, cf. PETRI, V. *Nu-mi vorbiţi de europiani pentru suplicie... şi despre cruzime.* BARONZI, C. III, 101/20, cf. COSTINESCU. *Europenii trebuiau să ia această măsură.* CARAGIALE, O. VII, 457, cf. DDRF, BARCIANU, CADE. *Am întâlnit odată... un englez care a fost... cel dintâi european, pe fluviul Congo, în inima Africei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 210. *Zbaterile şi fineţile lui în politiceştile trebi dovedeau o primejdioasă măiestrie, faţă de care europenii, subţiri în astfel de manifestări în viaţă, nu erau decât nişte naivi.* SADOVEANU, O. XIX, 289, cf. SCRIBAN, D. *Cuvântul „Canada" nu trezeşte aceeaşi reprezentare unui canadian şi unui european care n-a trecut niciodată Atlanticul.* CĂLINESCU, B. I. 469. *Întinsa literatură a arabilor transmite europenilor cunoaşterea lui Aristotel.* VIANU, L. U. 13. *Se stabilise undeva într-un colţ din Estonia... unde, ca orice bun european, îşi aştepta cu nerăbdare deplina înflorire a personalităţii.* BLAGA, Z. 206, cf. 212. *Nu există european iubitor de literatură care să nu citească cu interes cărţile lui Neruda, Amado, Guillen.* V. ROM. decembrie 1953, 262. *Se spune că, în materie de paralizii nervoase, asiaticii ştiu mai mult decât noi, europenii.* VINEA, L. I, 258. *Insulele îngrămădite de la ţărmul Patagoniei... erau şi astăzi tot atât de necunoscute ca la timpul când trecuse pe aici primul european.* TUDORAN, P. 397, cf. DL, DM, SCL 1958, 254, IST. LIT. ROM. II, 165, SFC II, 215, M. D. ENC., DEX, ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 10/2, D. ENC., DEX[2], NDN, TDRG[3].

– Pronunţat: *e-u-.* – Pl.: *europeni, -e* şi (învechit, rar) *europeani* (pronunţat: *-pe-ani*), *-e.* – Şi: (învechit) **evropeán, -ă** (pronunţat: *-pe-an*), **evropián, -ă** (pronunţat: *-pi-an*; pl. *evropieni*) s. m. şi f., adj.

– **Europa** şi (învechit) **Evropa** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. e u r o p é e n.

EUROPEÁNCĂ s. f. (Astăzi rar) Femeie care face parte din populaţia de bază a Europei sau este originară de acolo; europeană **(2)**. Cf. CADE.

– Pronunţat: *e-u-.* – Pl.: *europence.*

– **European** + suf. *-că.*

EUROPEÍSM s. n. **1.** Caracter european; europenism **(2)**. *În domeniul estetic, maeştrii săi de căpetenie, Hegel şi Schopenhauer, i-au dat elementele de orientare, pe baza şi la*

nivelul unui contemporan europeism. CONSTANTINESCU, S. I, 259. *Este ciudată asemănarea dintre destinul lui... şi acela al spătarului Milescu... care, depăşind prin învăţătură şi curiozitate spirituală limitele epocii lui, rămâne ca o prefigurare a aceluiaşi europeism.* id. ib. II, 12, cf. NDN.

2. (Mai ales despre cuvinte) Comun mai multor limbi europene. Cf. SCL 1952, 45, L. ROM. 1992, 544, NDN.

3. Atitudine favorabilă unităţii europene. Cf. NDN. ♦ Mişcare care urmăreşte formarea unităţii europene (socială, politică, economică şi culturală). Cf. NDN.

– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *europeisme.*

– Din it. **europeismo.**

EUROPEÍST, -Ă adj. European **(1)**. *De aici caracterul „de sus în jos" al democratismului românesc, al civilizării şi adaptării europeiste.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/1.

– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *europeişti, -ste.*

– De la **europeism.**

EUROPENÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparţine Europei sau europenilor **(2)**, privitor la Europa sau la europeni, originar din Europa, care este caracteristic Europei sau europenilor; european **(1)**; (învechit) europaic, europesc, europicesc. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. I. *Ţara grecească, partea cea către ameaz de la Turchia cea evropenească.* MOLNAR, I. 444/16. *Aceşti otcârmuitori evropeneşti, adevărat făr' de plăcere trebuie să iasă la plimbări..., fiind siliţi făr' de contenire să mulţămească... la închinăciunea şi strigarea norodului de: vivat!* GOLESCU, Î. 41. *Purtarea sa este întru toate europenească.* CR (1831), 5^2/23. *Dintr-o conglăsuire cu înfăţăşătorii puterilor europeneşti în Constantinopul să se orânduiască în fieşi care Prinţipat câte o comisie.* REG. ORG. 38/21. *Am văzut o mulţime de calecite..., pline de figuri evropieneşti.* ROM. LIT. 388^2/11, cf. PETRI, V. *Mă videm în capul unui batalion de greci sau turci, învăţaţi de noi în tactica evropenească.* RUSSO, S. 171, cf. POLIZU. *Nu poate tăgădui că uliţele oraşelor europeneşti... au multă monotonie şi obosesc vederea.* NEGRUZZI, S. I, 69. *Oraşul întreg... înformează un tablou original şi minunat cu zidirile sale albe,... cu tot farmecul unei politii ce are doă feţe, una orientală şi alta evropienească.* ALECSANDRI, S. L. 140/32. *Toate driturile evropieneşti... osândesc asemenea criminaliceşti fapte.* CONTEMPORANUL, I, 154, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Clădirile au un aer mai europenesc, deşi arhitecţii au căutat să păstreze caracterele naţionale.* SADOVEANU, O. IX, 238. *Pofti pe musafir să şadă în acea unealtă evropienească şi el se aşează pe divan..., după moda orientală.* id. ib. X, 296, cf. SCRIBAN, D. *Un călător atent la toate curiozităţile evropeneşti din epoca sa..., marele logofăt merita epitetul de întâiul român modern.* PERPESSICIUS, M. I, 55. *Străzile principale au ceva europenesc.* RALEA, S. T. I, 258. *Se apropie de biroul europenesc la care lucrează aga Iancu Manu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 123, cf. DL, DM. *Speriase cancelariile evropeneşti pre unde umblase.* BARBU, PRINC. 224, cf. SFC II, 140, DEX, DEX^2. ♦ (Învechit; despre oră) Care se calculează după Europa. *Iar la 30 despre zioă, pe Dunăre, şi a doă zi la dooă ceasuri după amiază evropieneşti s-au aflat la Bota fără nici o primejdie.* CR (1829), 9^2/12. *Miercuri noaptea, spre 14 ale acestia, la 4 ceasuri evropieneşti şi 11 jumătate asiaticeşti, au urmat un zbuciumătoriu cutremur.* ib., 280^1/32. *La 9 ceasuri de dimineaţă evropeneşti, trebuie să se afle toţi strânşi, ca să se sfârşască tragerea sorţilor.* REG. ORG. 2/21. *Eu negreşit sânt aicea, la şapte evropeneşti, şi mă rog, şăzi, coconiţă, să nu te jenariseşti.* PR. DRAM. 99. *Pe la ceasurile patru evropeneşti, în dimineaţa asta de joi, 10 iunie, era la Ploieşti.* CAMIL PETRESCU, O. II, 138. ♦ (Învechit; despre îmbrăcăminte; în opoziţie cu o r i e n t a l) Făcut după moda occidentală. *D. Parizel, croitorul, are cinste a se recomanda cinstitului public că de curând a adus de la Viena haine europeneşti bărbăteşti, după cele mai din urmă mode.* CR (1834), 344^2/40. *Îmbrăcat în haina lui „evropinească"..., îl vedeau bucureştenii umblând fără încetare, pretutindeni.* GANE, TR. V. 389. *S-au arătat pe cărare câteva costume evropeneşti.* SADOVEANU, O. IX, 13. *Era un bătrân înalt..., îmbrăcat în straie evropeneşti.* id. ib. XIX, 200.

– Pl.: *europeneşti.* – Şi: (învechit) **evropenésc, -eăscă, evropienésc, -eáscă** (pronunţat *-pi-e-*), **evropinésc, -eáscă.**

– **European** + suf. *-esc.*

EUROPENÉŞTE adv. (De obicei în legătură cu verbul „a se îmbrăca") În felul europenilor **(2)**, ca europenii **(2)**. *Sultanul hotărî ca să crească pe fiii săi europeneşte.* GT (1839), 28^2/13, cf. VALIAN, V. *La 1812 şi-a ras barba şi s-a îmbrăcat europeneşte.* NEGRUZZI, S. I, 71, cf. POLIZU. *Abdul-Hamid se poartă europeneşte, păstrând din îmbrăcămintea orientală numai fesul.* EMINESCU, O. IX, 195, cf. CARAGIALE, O. VII, 456, DDRF. *Vistieria Moldovei trebuie să cheltuiască pentru ca nemţi şi evrei să pregătească europeneşte curtea.* IORGA, V. F. 81, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Străzi mari şi drepte, case cu etaje multe..., teatre, cafenele şi restaurante elegante, toate pline de oameni îmbrăcaţi europeneşte.* A. HOLBAN, O. I, 9. *Erau doi bătrâni respectabili, îmbrăcaţi europeneşte.* BART, S. M. 24, cf. SCRIBAN, D. *Salutarăm europeneşte, cu mâna la scufii.* ARGHEZI, S. XIV, 16. *Se îmbrăca europeneşte, la Gheorghe Coengiopolu în Lipscani, unde hainele i le croia Coulevrin, adus anume de la Paris.* CAMIL PETRESCU, O. II, 124. *Doi turci, îmbrăcaţi pe jumătate europeneşte..., se aflau pe punte.* TUDORAN, P. 195, cf. DL, DM, SFC II, 140, DEX, DEX^2.

– Pronunţat: *e-u-*. – Şi: (învechit) **evropenéşte** adv. POLIZU, DDRF.

– **European** + suf. *-eşte.*

EUROPENÍSM s. n. **1.** Cuvânt sau expresie împrumutate dintr-o limbă europeană (şi neasimilate). *Puşkin admite europenismele, cu condiţia ca acestea să fie justificate de „felul de gândire şi de simţire" al poporului rus.* L. ROM. 1957, nr. 1, 90.

2. Ansamblu de trăsături de ordin social, politic, cultural etc. care este în conformitate cu standardele europene; (rar) europenitate. *Critica junimistă accelerează ridicarea fondului la formă, bazându-se pe norme de europenism.* CONSTANTINESCU, S. VI, 446.

– Pronunţat: *e-u-*. – Pl.: *europenisme.*

– **European** + suf. *-ism.*

EUROPENITÁTE s. f. (Rar) Europenism **(2)**. *Romanul lui Eginald Schlattner străpunge, din fericire, cercul strâmt al particularismelor regionale, lansându-se în circuitul europenităţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 21/1.

– Pronunţat: *e-u-*.

– **European** + suf. *-itate.*

EUROPENIZÁ vb. I. R e f l. şi t r a n z. A adopta sau a face să adopte îmbrăcămintea, obiceiurile, mentalitatea proprii europenilor **(2)**. V. a (s e) o c c i d e n t a l i z a. *A arăta Europei dorinţele noastre de a ne europeniza patria, era a atrage simpatiile şi sprijinul marilor puteri şi a însăşi opiniei publice din străinătate.* KOGĂLNICEANU, S. A. 205. *Boierii şi cocoanele din Ţara Românească şi Moldova aruncară vechile datini, vechile moravuri..., pentru a se europeniza, pentru a se civiliza după noua reţetă... pe care o dădeau francezii.* IORGA, L. I, 14, cf. RESMERIŢĂ, D., DL, DM, DN^2, SFC III, 108, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Cultura, civilizaţia şi limba bizantină continuă până în secolul al XVIII-lea sau chiar până în secolul al XIX-lea, când grecii se „europenizează".* IVĂNESCU, I. L. R. 424, cf. LR 1992, 588, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Pronunţat: *e-u-*. – Prez. ind.: *europenizez.*

– Din fr. **européaniser.**

EUROPENIZÁRE s. f. Acțiunea de a (se) europeniza și rezultatul ei. V. occidentalizare. *Se știe la ce europenizare pripită... au fost supuși, din ordine împărătești, vecinii noștri de la răsărit.* IORGA, L. II, 9. *O istorie a matematicilor în țara românească... ar însemna, totuși, o europenizare..., o atașare de marile curente și noile înțelesuri filosofice care stăpânesc de câtăva vreme Occidentul.* CONV. LIT. LXVII, 189. *Europenizarea noastră a schimbat atât de radical felul nostru de trai și concepțiile societății românești, încât materialul vechi de limbă nu mai ajungea ca să îmbrace ideile nouă.* PUȘCARIU, L. R. I, 374, cf. RALEA, S. T. I, 308. *Karamzin cu școala lui era pentru europenizarea limbii literare ruse.* L. ROM. 1957, nr. 1, 90. *Europenizarea economiei spaniole creează probleme care nu sunt ușor de rezolvat.* V. ROM. februarie 1960, 143/2. *Prin europenizarea definitivă a conștiinței românești..., literatura avea șansa de a deveni „reflexivă", înlocuind expunerea prin analiză și atitudine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 10, 3/1. *Intelectualii români ce s-au integrat conștient altei culturi... formează o categorie aparte..., la care europenizarea a luat formă extremă și fără întoarcere.* ib. 1992, nr. 1, 4/3.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *europenizări*.

– V. **europeniza.**

EUROPENIZÁT, -Ă adj. Care a împrumutat îmbrăcămintea, obiceiurile, mentalitatea caracteristice europenilor **(1)**. V. occidentalizat. *Turcii sânt turci și nu „juni turci" europenizați.* ANGHEL, PR. 156. *Pașa... pare a fi un om cu totul europenizat.* BART, S. M. 22.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *europenizați, -te*.

– V. **europeniza.**

EUROPÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) European **(1)**. *În tătărâmea asiatică iaste Cazanul..., cu alalte nenumărate țări și neamuri, iară în tătărâmea evropască sint Tavrica Hersonesus..., Sarmația.* CANTEMIR, HR. 61. *Șoimul acela din neamul său persiesc era, carii decât cești evropești cu multul mai buni sint.* id. I. I. II, 34. *Aducând în lăuntru petreceri și obiceiuri evropești la un neam a Evropii, au aflat acele lesniri pre care el însuși n-au nădăjduit.* LEG. COND. 3/23. *La multe neamuri europești puțin sânt cunoscuți țiganii.* BUDAI-DELEANU, Ț. 68. *Stăpânirile cele împreunate poftesc o putere... carea va fi în stare Franția cu toate neamurile și stăpânirile evropești a o împăca* (a. 1814). ȘA II, 245. *Se luară după dânșii... pentru ca să facă schimb cu nimicuri evropești, dând ei pentru acelea bumbac tors* (a. 1816). ib. 317. *Celelalte saduri ce se află acum întru această insulă sânt aduse din alte părți... și aci răsădite..., tot feliul de pomi evropești și îndienești.* CALENDARIU BUDA (1816), 55/16. *Trimiterea oștirilor din Turcia europească la armadia sultanului să face ne-ncetat.* GT (1838), 24^{1}/47. *Au început a-și orândui o parte a oștii după tactica europească.* RUS, I. III, 31/29, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 414.

– Pl.: *europești*. – Și: **evropésc, -eáscă** adj.

– **Europa** și (învechit) **Evropa** (n. pr.) + suf. *-esc*.

EUROPÉU, -ÉE s. m. și f., adj. (Învechit) **1.** S. m. și f. European **(2)**. *Este șafărul stăpâniri[i] europeilor.* VĂCĂRESCUL, I. I, 51^{r}/9. *Negoțul evropeilor au civilizat... pe varvari.* LEON ASACHI, B. 105/11. *Poate cinevaș să încarce cară de cărți coprinzătoare de călătorii făcute de evropei.* GOLESCU, Î. 1. *N-avem pildă numai din evropei apuseani, ci și din răsăriteni.* MUMULEANU, C. 18/6. *Mai întâi sântem datori Școalele să le cătăm... Pild-avem pe europei.* PLEȘOIANU, C. 140/29. *Mulți evropei... sânt așezați diregători în noul departament al condicăriei.* AR (1829), 79^{2}/9. *Cele mai din lăuntru părți a Americii... sânt nelăcuite de evropei.* DRĂGHICI, R. 39/21. *Următorii evropeilor în alte părți a lumii să numesc creoli.* J. CIHAC, I. N. 17/14. *Straile șonțite a europeilor.* KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUȚII, I, 82. *Europeilor... le crește barba fără osteneală și pomezi cosmetice.* CALENDAR (1855), 75/19. *Nu au ieșit din haosul ideilor în care s-au tăvălit filosofia grecilor și a evropeilor în șir de multe veacuri.* ROM. LIT. 213^{1}/19. *Escortele prinților asiatici... par totdeauna ezagerate în privirea europeilor.* CALENDAR (1860), 100/3. *Europeii secolului XV... au creat din nou frumoasele arte și s-au distins... în științele morale și religioase.* CONV. LIT. II, 39, cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D., SFC II, 215.

2. Adj. European **(1)**. *Au și un corpus de oaste regulată supt comanda unui căpitan europeu.* AR (1829), 59^{2}/6. *Care prinț, care particolar europeu... va priimi să se aleagă de sultanul ca să cârmuiască un norod slobod!* CR (1829), 117^{2}/7, cf. POEN. – AAR. – HILL., V. I, 630^{1}/39. *Spania ajunsese pentru o clipă a fi statul cel mai puternic de pe continentul europeu.* HASDEU, I. V. XV, cf. id. I. C. II, 42.

– Pronunțat: *e-u-ro-peu*. – Pl.: *europei, -ee*. – Și: **evropéu, -ée** s. m. și f., adj.

– Din ngr. **εὐρωπαίος,** lat. **Europaeus, -a, -um,** it. **europeo.**

EUROPICÉSC adj. (Învechit) European **(1)**. *Mai vârtos legilor evropeicești cătând.* ZILOT, în SFC I, 111. *Limba patriii noastre cea română, carea este una din limbile evropaicești, adevărată față a latinii, și soră cu cea italienească.* PALLADI, C. 14/5, cf. 9/8. *Evropaicească Ivirie coprindea Ișpania cea de acum și Portugalia în care era multe neamuri lăcuite acolo din vechime.* IST. UNIV. I, 208/12. *De unde... se trage... poftirea de bine cu bucurie, în zioa de anul nou, ce și până astăzi la neamurile europicești se îndatinează.* BOJINCĂ, A. I, 121/26, cf. SFC I, 111.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *europicești*. – Și: **evropaicésc, -eáscă** (pronunțat: *-pa-i-*), (rar) **evropeicésc, -eáscă** adj.

– **Europa** și (învechit) **Evropa** (n. pr.) + suf. *-icesc*. Cf. ngr. ε ὐ ρ ω π α ϊ κ ό ς, germ. e u r o p ä i s c h.

EUROPÍD, -Ă adj., s. m. și f. (Livresc) **1.** S. m. și f. Europoid **(1)**. Cf. D. ENC., NDN.

2. Adj. Europoid **(2)**. Cf. D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *europizi, -de*.

– Din germ. **Europide.**

EURÓPIU s. n. Element chimic din familia lantanidelor, utilizat la reactoarele nucleare. Cf. MINERVA, ENC. TEHN. *Lantanidele se aseamănă atât de mult între ele,... încât numai cu mare greutate se pot separa unele de altele... Aceste elemente sunt: ceriul, Ce..., europium.* MACAROVICI, CH. 398, cf. LTR^{2}, DN^{2}, CHIM. AN. CALIT. 12, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^{3}, D. ENC., DEX^{2}, NDN.

– Scris și: (după fr.) *europium*. MACAROVICI, CH. 398. – Pronunțat: *e-u-ro-piu*.

– Din fr. **europium.**

EUROPOCENTRÍSM s. n. Teorie care susține că studiul civilizațiilor și al culturilor tradiționale ale popoarelor din alte continente trebuie să pornească de la modelul european. Cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *europocentrisme*.

– Din fr. **européocentrisme.**

EUROPOCENTRÍST, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care este adeptă a europocentrismului. Cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *europocentriști, -ste*.

– Din fr. **européocentriste.**

EUROPOÍD, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (la m. pl.) Denumirea uneia dintre cele trei principale rase omenești cu pielea albă, din care fac parte populațiile din Europa; persoană care aparține acestei rase; (livresc) europid. *Neandertalul ar reprezenta pe strămoșul unor rase numite de ei inferioare, în timp ce*

umanitatea «evoluată» – europoizii – ar fi derivat dintr-o altă formă umană, superioară. IST. ROM. I, 14, cf. DN^3, NDN.

2. Adj. Care aparține europizilor **(1)**, referitor la europizi **(1)**. Cf. DN^3, NDN.

– Pronunțat: *e-u-ro-po-id.* – Pl.: *europoizi, -de.*

– Din germ. **Europoide.**

EUROVALÚTĂ s. f. Valută convertibilă, exprimată în dolari, lire sterline, mărci, franci elvețieni etc. care circulă în afara sistemului bancar al țării de origine. Cf. D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eurovalute.*

– **Euro**[1]**-** + **valută.**

EUROVIZIÚNE s. f. Organizație cu sediul la Geneva, care se ocupă cu schimburile de programe de televiziune și radiodifuziune între statele din Europa și asigură realizarea lor. Cf. D. ENC., NDN.

– Scris și: (după fr.) *eurovision.* D. ENC. – Pronunțat: *e-u-.*

– Din fr. **eurovision.**

EUSEMÍE s. f. (Med.) Totalitatea simptomelor favorabile în evoluția unei boli. Cf. ANTONESCU, D., DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eusemii.*

– Din fr. **eusémie.**

EUSÍSTOLĂ s. f. v. **eusistolie.**

EUSISTOLÍE s. f. (Med.) Contracție cardiacă normală. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eusistolii.* – Și: **eusístolă** s. f. D. MED.

– Din fr. **eusystolie.**

EUSTÁTIC, -Ă adj. Care se referă la eustatism. *Când mișcările modifică marile bazine ale mărilor și oceanelor, ele poartă numele de mișcări eustatice.* AGROTEHNICA, II, 455, cf. LTR^2, DN^3, D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *e-us-.* – Pl.: *eustatici, -ce.*

– Din fr. **eustatique.**

EUSTATÍSM s. n. Variație a nivelului general al oceanelor, de natură climatică sau tectonică. Cf. DN^3, NDN.

– Pronunțat: *e-us-.* – Pl.: *eustatisme.*

– Din fr. **eustatisme.**

EUSTÍL s. n. Colonadă în care coloanele sunt distanțate între ele prin spații proporționate după diametrele lor. Cf. LM, ANTONESCU, D., LTR^2, DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

– Scris și: *eustyl.* LM, ANTONESCU, D. – Pronunțat: *-e-u-.* – Pl.: *eustiluri.*

– Din fr. **eustyle.**

EUTANASIÁ vb. I. Tranz. A provoca prin metode speciale, folosite de medici, moarte nedureroasă unei ființe bolnave incurabil, pentru a-i curma suferințele. *Animalele domestice fără stăpân găsite pe teritoriul Rezervației Delta Dunării vor fi eutanasiate.* RL 2005, nr. 4 680, 12/1.

– Pronunțat: *-e-u-.* – Prez. ind.: *eutanasiez.*

– De la **eutanasie.**

EUTANÁSIC, -Ă adj. (Rar) Care se referă la eutanasie; care provoacă eutanasia. Cf. DN^3, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eutanasici, -ce.*

– Din fr. **euthanasique.**

EUTANASÍE s. f. **1.** Moarte ușoară, fără suferință. Cf. ENC. ROM., MINERVA, SCRIBAN, D. *Morala lui Schopenhauer este... o prelungire a esteticii... Principiul ei de bază este lethargia stoică..., alungarea grijilor individuale de care se leagă durerea, prin asceză și euthanasie.* CĂLINESCU, O. XIII, 17, cf. 554, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

2. Metodă de provocare a unei morți nedureroase unui bolnav incurabil, pentru a-i curma o suferință grea și îndelungată. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN. ♦ (Prin analogie) Sacrificare prin procedee rapide, nedureroase, a animalelor bolnave care nu mai pot fi vindecate. Cf. DN^3, NDN.

– Scris și: (după fr.) *euthanasie.* CĂLINESCU, O. XIII, 17. – Pronunțat: *e-u-.* – Și: (rar) **eutanazíe** s. f. DN^2, DN^3.

– Din fr. **euthanasie.**

EUTANASIÉRE s. f. Acțiunea de a eutanasia și rezultatul ei. *Nefericitul animal nu mai putea să-și miște picioarele posterioare... din cauza infecției care avansase, soluția găsită de administrația Parcului Romanescu fiind... eutanasierea ursoaicei.* RL 2005, nr. 4 648, 7/4.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eutanasieri.*

– V. **eutanasia.**

EUTANAZÍE s. f. v. **eutanasie.**

EUTÉCTIC, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Despre amestecuri chimice) Care se topește sau se solidifică la temperatură constantă, inferioară punctului de topire al fiecăruia dintre constituenți. *Amestecul eutectic al corpurilor dizolvate și al dizolvantului... se comportă ca și o combinație chimică, având un punct de topire perfect definit.* MACAROVICI, CH. 65. *Aliajele fero-carbon... cuprind în masa lor... soluții solide și eutectice.* ENC. TEHN. I, 401, cf. LTR^2, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2, NDN.

2. S. n. Amestec chimic de doi sau mai mulți componenți, care se topește sau se solidifică la o temperatură constantă, inferioară punctului de topire al fiecăruia din constituenți. Cf. LTR^2, M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eutectici, -ce.*

– Din fr. **eutectique.**

EUTECTOÍD s. n. (Chim.) Aliaj sub formă de amestec mecanic a două sau mai multe faze solide, rezultate prin cristalizarea lor simultană, la temperatură constantă. Cf. LTR^2, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eutectoide* și (rar) *eutectoizi.*

– Din fr. **eutectoïde.**

EUTEXÍE s. f. (Fiz.) Fenomen prezentat de amestecuri solide în proporții determinate, a căror fuziune se face la temperatură constantă. *Când proporția metalelor ce se aliază nu este corespunzătoare eutecticului, amestecul se solidifică în etape până la punctul de eutexie, moment în care topitura se solidifică brusc.* MACAROVICI, CH. 64, cf. LTR^2, DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

– Pronunțat: *e-u-.* – Pl.: *eutexii.*

– Din fr. **eutexie.**

EUTICHIÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al eutichianismului. Cf. NDN.

2. Adj. Care se referă la eutichianism. Cf. NDN.

– Pronunțat: *e-u-ti-chi-an.* – Pl.: *eutichieni, -ne.*

– Din fr. **eutychien.**

EUTICHIANÍSM s. n. Doctrină a lui Eutyches, dezvoltată în secolul al V-lea, care a susținut că, după întrupare, în Iisus Hristos ar fi rămas numai natura divină, sub aparență umană. Cf. ENC. ROM., NDN.

– Pronunțat: *e-u-ti-chi-a-*.
– Din fr. **eutychianisme.**

EUTIMÉTRU s. n. Mină stadimetrică orizontală, fixată pe un suport vertical, utilizată la măsurarea indirectă a distanțelor. Cf. LTR[2], DN[3], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eutimetre.*
– Din fr. **euthymètre.**

EUTIMÍE s. f. (Med.) Dispoziție afectivă normală; liniște sufletească. Cf. ANTONESCU, D., DN[2], D. MED., DN[3], NDN.
– Scris și: (după fr.) *euthymie.* ANTONESCU, D. – Pronunțat: *e-u-*.
– Din fr. **euthymie.**

EUTÓCIC, -Ă adj. (Med.) Care se referă la eutocie. Cf. DN[3], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eutocici, -ce.*
– Din fr. **eutocique.**

EUTOCÍE s. f. (Med.) Naștere normală, fără complicații. Cf. DN[2], DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eutocii.*
– Din fr. **eutocie.**

EUTRÓF, -Ă adj. (Despre ape stătătoare) Îmbogățit cu substanțe organice care favorizează proliferarea vegetală și bacteriană; (despre sol, soluții nutritive etc.) bogat în materii nutritive. *În turbăriile joase, turbăriile eutrofe... condițiile de formare a humusului sunt mai favorabile.* AGROTEHNICA, I, 340, cf. LTR[2], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eutrofi, -e.*
– Din fr. **eutrophe.**

EUTRÓFIC, -Ă adj. **1.** Care are un conținut bogat în substanțe nutritive; nutritiv. *Bălțile de suprafață cu un caracter eutrofic pronunțat.* GHELASE, U. P. II, 348.
2. Care este bine hrănit; dezvoltat normal. Cf. NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eutrofici, -ce.*
– Din fr. **eutrophique.**

EUTROFÍE s. f. (Med.) Dezvoltare armonioasă a organismului ca urmare a unei bune nutriții a țesuturilor. Cf. DN[2], D. MED., DEX, DN[3], DEX[2], NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eutrofii.*
– Din fr. **eutrophie.**

EUTROFIZÁRE s. f. Proces de îmbogățire a apelor cu substanțe nutritive, în special nitrați și fosfați, care duce la dezvoltarea excesivă a organismelor vii și la poluarea apei. Cf. D. ECOL., D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *eutrofizări.*
– După fr. **eutrophisation.**

EUXENÍT s. n. v. **euxenită.**

EUXENÍTĂ s. f. Nume dat unui mineral nedefinit mai îndeaproape. Cf. CANTUNIARI, L. M. 93, ENC. TEHN. I, 404.
– Pronunțat: *e-u-*. – Pl.: *euxenite.* – Și: **euxenit** s. n. CANTUNIARI, L. M. 93.
– Din fr. **euxénit,** germ. **Euxenit.**

EV s. n. **I.** Perioadă din istoria omenirii (sau a unui popor) cu anumite trăsături specifice și cu limite convenționale, determinate de evenimente considerate ca importante în raport cu anumite situații, fapte, întâmplări etc. semnificative. V. e p o c ă **(1)**, e r ă **(4)**, v e a c **(II 1)**, v â r s t ă **(III 1)**. *Nu-i nou est an ce vine, Cercați în istorii, Și-l veți afla ca mine, În evii cei dintâi.* MUREȘANU, P. 102/6, cf. PROT. – POP., N. D. *Presupuind lumea redusă la un bob de rouă..., seculii din istoria acestei lumi microscopice ar fi clipite, și în aceste clipite oamenii ar lucra tot atâta și ar cugeta tot atâta ca în evii noștri.* EMINESCU, O. VII, 93. *În evul nostru... este deosebirea între frumos și urât.* id. ib. XI, 61, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *France ne duce prin toți evii, – e un caleidoscop al istoriei omenirii.* IBRĂILEANU, S. 277, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Sfârșitul unei epoci și începutul unui alt ev, cum sunt delimitate capitolele în manualele de istorie.* C. PETRESCU, Î. II, 217. *Deprinzându-mă a cerceta scoarța pământului..., a restaura un ev de acum o mie de milenii din câteva oase împrăștiate, am ajuns să-mi pun probleme.* SADOVEANU, O. XII, 9. *Ele înviază ca și în volumele anterioare un ev baladic.* STREINU, P. C. II, 88. *E un belșug de minuni în toată lumea, fără seamăn. Trăim un ev miraculos.* ARGHEZI, S. X, 258. *Sunt astăzi, în ev cultural, o mie de oameni de litere.* id. ib. XXXIV, 143. *Aici nimic nu putea fi așezat într-un moment al istoriei, nici un monument, nici o formație a solului nu amintea vreun ev.* CĂLINESCU, E. O. I, 106. *Întâlnim și descripția Indiei în evul în care un mag vestește nașterea lui Iisus.* id. O. XII, 49. *Voința... slujește totdeauna o cauză generală a unei națiuni; a unei epoci..., cum a fost cazul lui Alexandru prin care se produce elenizarea Asiei și se pun bazele unui nou ev istoric.* VIANU, P. 93. *Dincolo, pe coasta largă... a fost așezată bătrâna Troia, acest „1914" al epocii dintre preistorie și antichitate, când s-a sfârșit un ev pentru o femeie.* RALEA, S. T. I, 303, cf. DL, DM. *Trăim în miezul unui ev aprins.* LABIȘ, P. 306. *Azi omenirea trăiește în pragul mărețului ev.* id. ib. 333, cf. DER, CIORĂNESCU, D. ET. 3 215, DN[2]. *E, în totalitatea lui, romanul „Adam și Eva", o probare a unei metafizici a iubirii care e urmărită prin felurite evuri istorice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 162, 7/2, cf. M. D. ENC. *Pe când în Apus se pregătea era capitalistă..., la noi se pregătea adevăratul ev feudal.* IVĂNESCU, I. L. R. 447, cf. DEX, DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., NDN. ◊ (Urmat de determinări care indică specificul, apartenența etc.) *După noi, societățile au trei perioade intelectuale...: Evul credinței, al ipotesei și al științei.* CONV. LIT. II, 37. *Evul modern... afirmă implicit și începuturile individualismului.* RALEA, S. T. III, 32. *Dar în evul modern trebuie să-mi dai dreptate.* T. POPOVICI, S. 234. *D. Arghezi a urmărit construcția unui labirint, ca într-o „divină comedie" adaptată la evul modern.* CONSTANTINESCU, S. I, 67. *Evul științific, evul triumfului adevărului este la începutul lui.* T. ianuarie 1969, 102. *Evul luminii e, demult, o amintire.* DOINAȘ, A. P. 184. ◊ F i g. *Parisul arde-n valuri, furtuna-n el se scaldă,... Răcnete, vuiet de-arme pătrund marea cea caldă, Evul e un cadavru – Paris al lui mormânt.* EMINESCU, O. I, 62. *Evul arde – Roma este oceanicu-i mormânt.* id. ib. IV, 123. *Eminescu s-a refugiat în evul mediu sentimental și patriotic.* CONSTANTINESCU, S. II, 32. ◊ (Cu aluzie la cele patru vârste mitologice) *D-aci se începură ș-întâiul ev de cremene Și epoca faimoasă, epoca a dolmanilor.* HELIADE, O. I, 397. *Eschimoșii trăiesc încă evul de piatră, ocasionalminte se servesc și de metale.* F (1882), 265. *Așteptăm să vedem prin columne de aur Evul de foc cu steaguri pășind.* BLAGA, POEZII, 161. *Vânătoarea Drum deschidă-ne pe grind, Spre arhaice izvoare Și spre evul de argint.* id. ib. 389. ◊ *Evul Mediu* (sau, învechit, *Meziu, de Mijloc*) = perioadă din istoria omenirii cuprinsă între Antichitate și începutul epocii moderne, limitată, în mod convențional, între căderea Imperiului Roman de Apus (anul 476 d. Hr.) și cucerirea Constantinopolului de către turci (anul 1453). *Francii... călcară țeara în Evul Mediu și se stabiliră acolo.* LAURIAN, M. IV, 35/17. *Dilema... numită în Evul Meziu argument cornut, oferește adversariului să aleagă dintre cele două laturi ale chestiunii.* id. F. 95/18. *Ți se pare că audzi resunetul cântecelor țerănești din întunericul feodal al Evului Meziu.* HASDEU, I. V. 36. *Deschideți cele mai cutezătoare scrieri din*

Evul Mediu. BARONZI, I. C. I, 150. *Nu mai suntem în Evul de Mijloc.* id. C. VII, 50/9. *Sistemul teologic... s-a format în Evul Mediu.* CONV. LIT. II, 38. *Nu mai e vorba de începuturile istoriei românilor..., ci de Evul Mediu.* id. XI, 205, cf. VI, 45, 63. *În Evul Mediu toată lumea vedea pe dracul sub toate tufele.* CONTA, O. F. 96. *Găsești legi din Evul Mediu mai barbare decât barbaria.* EMINESCU, S. P. 46. *Dacă românii ar da mai mare atenție dialectelor limbei italice... și limbei latine postclasice și din Evul Meziu, rezultatele pentru etimologismul nostru ar fi mult mai mari.* id. O. XV, 102. *Ce a fost femeia în timpii primitivi, în antichitate, în Evul Mediu, în timpii moderni.* CARAGIALE, O. II, 147. *Legiuitorul nu s-a urcat cu rațiunea mai sus decât cavalerii din Evul Mediu.* CONTEMPORANUL, I, 84. *Armata de pe uscat a Evului Mediu, în loc de orare, purta cu dânsa cocoși.* MARIAN, O. II, 239, cf. REV. IST. IX, 242, ENC. ROM. III, 841. *Tot Evul Mediu a dus-o într-un război.* ARHIVA, X, 158, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *E o credință și o datină străveche pe care o au și germanii – la cari e atestată încă din Evul Mediu – estonii, sârbii.* CANDREA, F. 93. *Faimoasa problemă doctrinară care a stăpânit tot Evul Mediu era: ce există în realitate? Idee sau lucru, fapt general sau fapt individual?* PETICĂ, O. 455. *În Evul Mediu învățații nu primeau adevărurile cele mai patente dacă nu găseau în Aristotel vreun pasagiu referitor la ele.* BUL. COM. IST. I, 9. *A fost în Evul Mediu un focar de cultură înaltă, care chiar astăzi s-ar considera ca un ideal greu de ajuns.* id. ib. 33. *Roma ne descoperise pe noi încă din întunecatul Ev Mediu.* PÂRVAN, I. F. 32, cf. 99. [Epidemia] *care a bântuit în acele regiuni în Evul Mediu.* DR. II, 235. *În Evul Mediu, Țara Românească s-a numit și Ungrovlahia.* ib. VII, 197. *Zugrăvea... lăcomia și zgârcenia vreunui stareț sau ipocrizia monahală, cunoscută în literatură încă din Evul Mediu.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 279. *Este potrivită cu firea romantică a lui Eminescu dragostea acestuia de Evul Mediu românesc.* id. ib. IV, 128, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Luvrul Evului Mediu cu cele opt veacuri de istorie.* LOVINESCU, C. IV, 182. *Din acest nou sistem de prezentare, poporul românesc apărea altfel: nu în ceața Evului Mediu..., ci ca un factor original... și continuu activ al vieții europene.* id. ib. VIII, 141. *Cam așa ceva făceau și cavalerii în Evul Mediu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 123. *Un popor care astăzi pare scăpat abia din nebunia furioasă a Evului Mediu.* SADOVEANU, O. XIX, 89. *Toponimicele de origine slavă ne-au rămas de la vechile seminții absorbite de noi în Evul Mediu.* PUȘCARIU, L. R. I, 304. *Grecii... au continuat mai târziu să influențeze tot sud-estul european din Bizanțul unde, în Evul de Mijloc, ardea făclia civilizației europene.* id. ib. 364, cf. 362, SCRIBAN, D. *Întreaga organizare a Evului Mediu e subordonată ideii de subzistență.* OȚETEA, R. 41. *Acele orașe din Apus... s-au constituit la sfârșitul Evului Mediu.* id. T. V. 65. *Imaginea aceasta se cuvenea luată sau din Evanghelie, sau din Biblie sau din Evul Mediu cavaleresc sau încă din Antichitate.* OPRESCU, I. A. IV, 86. *Istoria veche era pentru el o pregătire la creștinism, Evul Mediu era plantarea lui, iar vremile viitoare vor face din pământ grădina Domnului.* CĂLINESCU, O. XII, 175. *În Evul Mediu... de multe ori această insistență alegorică neutralizează poezia.* PERPESSICIUS, M. II, 43. *Evul Mediu era o epocă de conformism.* VIANU, P. 27. *În primele secole ale Evului Mediu, limbile naționale... nu luaseră încă naștere.* id. L. U. 11. *Strindberg se dovedește mai naiv decât mulți dintre naturaliștii-vrăjitori ai Evului Mediu.* BLAGA, Z. 175. *Vechii romani și boierii Evului Mediu țineau în înaltă considerație militarii, cavalerii duelului și ai războiului.* RALEA, S. T. I, 141. *Făcui un tablou al întunecatei Spanii în Evul Mediu.* STANCU, R. A. I, 286. *Aplecarea mea către lumea Evului de Mijloc fiindu-i cunoscută, nu contenea să mă mustre pentru risipa de atenție.* GL 1957, nr. 43, 8/1. *Aș îndrăzni să atrag luarea-aminte... în privința cercetării a două cumplite boli ale Evului Mediu: lepra și ciuma.* CIOCULESCU, I. C. 13, cf. DL, DM. *Bogomilismul... – ca orice mișcare eretică din Evul Mediu – ascundea sub haina religioasă revendicări sociale.* IST. ROM. II, 12. *Preluând doar ideea unor mistere reprezentate în Evul Mediu, în preajma bisericilor, autorii anonimi români... au ajuns la creații folclorice în spirit autohton.* IST. LIT. ROM. I, 75. *În cultura Evului Mediu literatura religioasă era dătătoare de normă pentru formația spirituală a cărturarilor.* id. ib. 240. *Există... câteva lucrări... privind organizarea militară... a celor două țări în Evul Mediu.* STOICESCU, C. S. 5, cf. DER. *Eroul popular... devine imaginea paiației înțelepte, cunoscută de-a lungul secolelor în istoria teatrului universal, de la mimul antic până la păpușa comică a Evului Mediu.* IST. T. I, 77. *Asemenea măsuri...au fost luate și mai târziu, în cursul Evului Mediu, de diferiți stăpânitori.* C. GIURESCU, P. O. 14. *Cultura creatoare a românilor din Evul Mediu apare acum ca aceea a unui popor european.* PANAITESCU, C. R. 15. *Dintre marile perioade ale istoriei, Evul Mediu este, poate, lumea cea mai autonom constituită, fără memoria unui alt model de istorie, născut fără preexistență.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 19/3. *Românii nu trebuie căutați, pentru primele secole ale Evului Mediu, nici în fostele orașe romane și nici în preajma acestora, ci în regiunile de văi și dealuri.* ib. 1971, nr. 119, 10/4. *Un asemenea om îți dă, puternic, nostalgia Evului Mediu.* STEINHARDT, J. 32. *Ororile regimurilor totalitare nu pot fi, în general, detectate decât dacă regimul respectiv practică o brutalitate simplistă (exemple: tiranii din vechime și Evul Mediu...).* id. ib. 380. *S-a propus adoptarea, din nou, a latinei, ca limbă universală, rol pe care l-a avut în întreg cursul Evului Mediu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 8, 11/4. *Bunăoară era extraordinar când evoca începuturile sau Evul Mediu.* CONTEMP. 1972, nr. 1 322, 2/5. *Evul de Mijloc preia prin Aristotel gustul pentru antica sinteză dintre bine și frumos.* ib. nr. 1 328, 6/4. *Semnificativă este atitudinea Evului Mediu în ce privește raportul dintre ceea ce noi numim poezie și proză, întrucât continuă și dezvoltă, în forme noi, o moștenire a școlii retorice antice.* L. 1972, nr. 527, 1/3, cf. M. D. ENC. *Credința... populară despre vampiri a avut un caracter general european, ea întâlnindu-se, în Evul Mediu, în toate țările continentului.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 3, cf. DEX, DREV, DN[3], V. BREBAN, D. G., NDN. ◊ (Cu schimbarea construcției) *Figurele ieratice din Mediul Ev, care inspirau devotament iar nu plăcere, dispărură, iar în locul lor veni o pictură perfectă în plastică și simetrie.* FILIMON, O. II, 79. *În Mediul Ev Dacia era reputată în toată Europa de desciplina ei eclesiastică.* HASDEU, I. C. I, 161. *Nici una, nici alta din aceste două condițiuni nu s-a văzut în situațiunea burghezilor din Meziul Ev.* BARONZI, I. C. 260. *Cu șeapte secoli în urmă-i, a formulat-o într-altfel renumitul vânător al Meziului Ev, Gaston Phoebus.* ODOBESCU, S. III, 60. *Evul vechi* = Antichitatea. *„Francez" este și rămâne cuvântul cel mai bun. „Franco-galic" se rapoartă la timpurile evului vechi și nu se potrivește cu însemnătatea actuală.* MAIORESCU, CR. I, 203, cf. ALEXI, W. *În evul vechi, sus pe podișul de pe dealul Padeșului va fi fost vreun templu.* ARH. OLT. V, 128. *Grecii... au dat Tracilor și Geto-Dacilor elemente culturale în evul vechi.* PUȘCARIU, L. R. I, 364.

II. (Mai ales la pl.; adesea prin exagerare sau poetic) Perioadă nelimitată de timp care sugerează permanența unui lucru, a unei situații, a unei stări etc.; eternitate **(2)**, veșnicie **(II 1)**. *Ai căzut geniu mândru, plin de-ndărătnicie În spațiu făr-de margini, în evi de veșnicie!* EMINESCU, O. IV, 63. *Cu glasul lui ce sună adânc, ca de aramă El noaptea cea eternă din evii-i o rechiamă.* id. ib. 418. *Vai! de o mie de evi se zbate și-și opune Singurătatea.* id. ib. XV, 930. *Poeții... Prin evii ce se nasc si mor, Cântând, ei mai slujesc un grai pierdut de mult.* BLAGA, POEZII, 418. *Poezia lui Blaga formulează sensibil... divorțul evurilor și o istorie generală a spiritului.* STREINU, P. C. I, 49. *Așternuturile de bălării și ierburi, neumblate parcă de evuri..., erau năpădite.* ARGHEZI, S. IX, 35. *Cartea vine ca pasărea, singură, de undeva de sus, din stele sau din evuri.* id. ib. XXXIV, 187. *În fruntea lui e strânsă un ev de-nțelepciune.* CĂLINESCU, O. XII, 26. *În craniul uscat al omului pe care-l acoperi c-o mână intră evi întregi de cugetare.* id. ib. XIII, 397. ◊ Loc. adv. **Din ev în ev** = nesfârșit, etern, veșnic. *Un nume*

oricât de mare n-atinge umbra-i, sfântul... Al cărei nume-n slavă din ev în ev să fie. EMINESCU, O. XV, 1 003.

– Pl.: (rar) *evuri* şi (m.) *evi*.

– Din lat. **aevum.** Cf. it. e v o.

EVACUÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Mil.; complementul indică ţări, provincii, localităţi etc.) A lăsa liber, a părăsi, a se retrage (în urma unei înfrângeri sau capitulări). *Sfezii fură învinşi şi la 4 sept. 1742 trebuiră a evacua Finlandia.* SĂULESCU, HR. II, 443/5, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Provincia ar fi fost evacuată de legiunile romane sub acest împărat.* ARH. OLT. X, 188. *Aurelian... renunţă la politica de prestigiu şi evacuă provincia.* PUŞCARIU, L. R. I, 329, cf. SCRIBAN, D. *În urma înfrângerii eteriştilor de la Galaţi, mare parte a acelora de la Iaşi au evacuat oraşul.* OŢETEA, T. V. 192. *Tudor şi Adunarea sa trebuiau să evacueze Bucureştiul.* id. ib. 253, cf. 363. *Ei nu pot evacua cazarma până nu vor primi un ordin.* PREDA, DELIR. 229. *Trupele noastre au evacuat... poziţii dinainte stabilite.* T. POPOVICI, S. 170. *Germanii încep să evacueze ţara.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 5/4. ◊ R e f l. *Domnule colonel, ordine urgente schimbă radical dispozitivul: nu ne evacuăm.* V. ROM. noiembrie 1954, 17.

2. (Complementul indică imobile, încăperi etc.) A lăsa liber, a părăsi (silit de împrejurări). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, CADE. *Şcoala, abia înfiripată, este evacuată din localul ei de către ruşi.* ARH. OLT. XII, 318. *Până în zorii zilei spitalul trebuie evacuat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 414. *A trebuit să intervină poliţia să evacueze o porţiune de uliţă.* VOICULESCU, P. II, 244, cf. SCRIBAN, D. *D. Călugăru... îşi străpunge eroul cu acul ironiei, fiindcă şi-a rezolvat numai iluzoriu dorinţa de a nu-şi evacua cocioaba mizerabilă în care locuia.* CONSTANTINESCU, S. II, 230, cf. DL. *Veţi evacua toate casele şi antreprizele ocupate ilegal.* PREDA, DELIR. 155. *Nici măcar n-au vrut să evacueze de bunăvoie clădirea.* id. ib. 261. *Te rog să iei doi ostaşi şi să evacuezi cu forţa laboratorul de anatomie al facultăţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 13/2, cf. ib. 1973, nr. 1, 21/1, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., MDN. ◊ A b s o l. *Domnişoara Lucreţia Ionescu... nu voieşte a evacua, deşi sus-zisul proprietar i-a dat mobilele afară.* CARAGIALE, O. I, 190.

3. (Complementul indică persoane) A face să plece dintr-un loc (expus unei primejdii). *Răniţii şi bolnavii transportabili sunt evacuaţi peste Dunăre.* MAIORESCU, D. II, 98. *Rănit, am fost evacuat într-un spital dinapoia frontului.* CAMIL PETRESCU, P. 45. *Dacă voi găsi o urmă de murdărie, vă evacuez instantaneu din incinta docurilor.* BART, S. M. 82. *Poate că doriţi să aflaţi când am fost evacuat din cetatea Moldovei... După masacre, domnule.* STANCU, R. A. II, 231. *Bolnavii au fost evacuaţi şi duşi la Starighiol.* H. LOVINESCU, T. 408, cf. DL, DM. *Colonelul Badea descoperise că n-am evacuat „civilii", bătrâna şi nepoţica ei din raionul postului de comandă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 5/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Mă aşteptam să fiu oprit de poliţişti înarmaţi şi evacuat cu forţa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 7/2, cf. MDN. ♦ P. e x t. A da afară din locuinţă, dintr-un loc etc., pe baza unei hotărâri judecătoreşti sau din ordinul altei autorităţi (decât cea juridică). *Instalarea completă a Muzeului limbei române s-a putut face abia în toamna anului 1921, din cauza imposibilităţii de a evacua înainte de acest termen pe fostul proprietar.* DR. I, 560, cf. RESMERIŢĂ, D. *Primeşte cu poşta... o scrisoare de la proprietar, cu ameninţarea de a fi evacuat.* ARGHEZI, P. T. 467. *Să reclame, în cazul în care ar fi fost evacuat cu forţa, se temea.* CALINESCU, S. 239. *A treia zi după arestarea ta, au venit sa mă evacueze.* PREDA, C. I. P. II, 34, cf. DN^2.

4. (Med.; mai ales la forma pasivă; complementul indică reziduuri organice) A elimina din organism. V. d e f e c a, e x c r e t a, u r i n a, v o m a. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *După golirea stomacului dăm un purgativ,... spre a evacua intestinele.* BELEA, P. A. 150, cf. DL, DM, DN^2. *Puroiul este evacuat în cursul unui acces de tuse.* ABC SĂN. 8. *Tot prin plămâni sunt evacuate şi alte substanţe.* ib. 154, cf. DEX, DN^3, DSR, MDN. ◊ R e f l. p a s. *Prin contracţia musculaturii abdominale... se evacuează reziduurile digestive în timpul actului defecaţiei.* ABC SĂN. 9. *Printr-o înţepătură cu un ac mai gros de seringă, se evacuează lichidul adunat în pleură.* ib. 311.

5. (Tehn.; complementul indică o cantitate excesivă de apă) A îndepărta de pe un teren, dintr-o mină, dintr-o casă etc.; a deseca, a asana, a drena. *O staţiune de pompare... evacuează aceste ape peste dig.* AGROTEHNICA, II, 991. *Aceste ape se adună în incinta îndiguită ca într-o cuvetă şi, dacă nu sunt evacuate, face ca suprafaţa ce se poate folosi agricol să fie chiar mai mică decât înainte de îndiguire.* ib. 994, cf. 88. *Reţeaua de desecare are rolul de a evacua apele în exces de pe suprafaţa solului şi de a le conduce la canalele colectoare.* LTR^2 VI, 209. *Lucrare subterană destinată să colecteze şi să evacueze apa de infiltraţie, în vederea asecării unui teren prea umed.* DP 194. *Să interceptăm... apele ce se scurg de pe terenurile vecine şi să le evacuăm în văile care nu prezintă pericol de alunecare.* SCÂNTEIA, 1970, nr. 8 486, cf. DREV, D. ENC.

6. (Tehn.) A elimina reziduurile rezultate în urma unui proces tehnologic sau anumite substanţe aflate în stare gazoasă. *Pentru a evacua fonta topită din cuptor se strânge cu ajutorul unui drug de fier dopul de grafit al orificiului de scurgere.* IOANOVICI, TEHN. 37, cf. DL. *Pompele cu inel lichid evacuează aerul din conducta de aspiraţie putând fi astfel folosite pentru amorsarea automată a pompelor centrifuge.* DP 523, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., MDN. ◊ R e f l. p a s. *Un balon umflat nu se poate urca decât dacă se evacuează gaz prin apendice, deoarece altfel s-ar rupe învelişul.* CARAFOLI – OROVEANU, M. F. I, 81.

7. (Tehn.) A elimina gazele dintr-un cilindru al unui motor cu combustie internă. Cf. DL, DM, DN^2, DEX, DN^3, MDN.

– Pronunţat: *-cu-a.* – Prez. ind.: *evacuez.*

– Din fr. **évacuer.** Cf. lat. e v a c u a r e.

EVACUÁBIL, -Ă adj. Care poate fi evacuat. Cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, NDN.

– Pronunţat: *-cu-a-.* – Pl.: *evacuabili, -e.*

– **Evacua** + suf. *-bil.*

EVACUÁRE s. f. Acţiunea de a e v a c u a şi rezultatul ei. Cf. DL, M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC., MDN.

1. (Mil.) Părăsire a unei ţări, a unui teritoriu, a unei localităţi etc. de către trupele ocupante în urma unei înfrângeri, a unui tratat etc.; evacuaţie **(1)**. V. r e t r a g e r e **(3)**. Cf. e v a c u a **(1)**. *Cabinetul din Petersburg declara că nu putea considera evacuarea Principatelor ca efectuată.* GHICA, S. 475, cf. PONTBRIANT, D. *Au luat cuvântul în Parlament pentru ca să silească pe Minister a cere... evacuarea Principatelor.* ALECSANDRI, O. P. 173, cf. COSTINESCU. *Se vorbea în termeni hotărâtori despre această evacuare.* EMINESCU, O. XII, 85, cf. DDRF. *Goţii chiar, năvălitorii pentru care se ordonase evacuarea,... au trebuit să împiedice strămutarea paşnicilor şi laborioşilor coloni.* IORGA, L. II, 251. *Nu ne rămâne decât evacuarea Parisului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 434. *Va veni sau nu, evacuarea? căci luptele sa dau acum în Carpaţi, la optzeci de kilometri depărtare.* id. U. N. 419. *Evacuarea Daciei de armată şi oficialitate... a fost una din cauzele care au favorizat menţinerea romanismului în stânga Dunării.* PUŞCARIU, L. R. I, 329. *Cei mulţi, ţăranii şi sărăcimea, au rămas desigur în ţară şi după evacuarea oficială.* id. ib. 330. *La prima şedinţă, Tatiscef a declarat că Rusia nu cere, pentru a relua relaţiile diplomatice cu Poarta, decât evacuarea Principatelor şi numirea unor noi domni.* OŢETEA, T. V. 346, cf. 113. *Un singur amănunt*

tulburâ ordinea desăvârşită a încăperii:... două-trei lăzi, care dovedesc că şi pe aici a trecut panica evacuării. V. ROM. noiembrie 1954, 15. *Nu mai înțeleg nimic. Alaltăieri primesc ordin de evacuare, astăzi, de rămânere pe loc. Ce urmăreşte comandamentul?* ib. noiembrie 1954, 16. *Cu privire la data evacuării Daciei de către Aurelian, scriitorii antici nu fac nici o precizare, dar studiul monedelor permite să stabilim că evenimentul a avut loc în anul 271.* IST. ROM. I, 465. *Evacuarea Daciei a putut fi făcută nu în grabă.* ib. 648. *Fugise cu singurul avion rămas după evacuarea escadrilelor germane.* BĂNULESCU, I. 227. *Acest transport se făcea în cadrul evacuării Principatelor.* C. GIURESCU, P. O. 251. *Amintirea ei după evacuarea Daciei s-a păstrat de către Aurelian în denumirea provinciei Dacia Ripensis.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 5. ◊ *Spital* (sau *ambulanță*) *de evacuare* = formație sanitară unde sunt îngrijiți răniții şi bolnavii de pe front în timp de război. *Despre doctorul Damian se ştie ceva? Cred că e la Mecica, la ambulanțele de evacuare.* D. ZAMFIRESCU, R. 274, cf. DL, DM.

2. (Mai ales cu complemente care desemnează persoane, grupuri sociale etc.) Părăsire determinată de anumite împrejurări (circumstanțe juridice, economice etc.) a unei încăperi, a unei clădiri, a unui oraş etc. Cf. e v a c u a **(2, 3)**. *N-au lipsit nici obişnuitele ameninţări cu evacuarea, dacă nu vom scoate bani pentru chirie.* VLASIU, A. P. 448. *Experienţa din ultimul război mondial ne arată şi ea cum trebuie înțelese evacuările decretate de stăpânire.* PUŞCARIU, L. R. I, 330. *Odăile lui Saferian se goliră de covoare, icoane, şaluri, mobile încrustate cu sidef, duşumelele rămaseră nude, pereții aproape goi, ca la o casă în curs de evacuare.* CĂLINESCU, B. I. 423. *„Roşu, Galben şi Albastru" de curând apărutul roman al d-lui Ion Minulescu împleteşte cu o spirituală vervă confesiunea unui mobilizat la cenzură cu mareele evacuărilor şi revenirii în capitală.* PERPESSICIUS, M. I, 18. *O trimisese la părinți într-un sat de lângă Mediaş, după evacuarea Universității din Cluj.* BENIUC, M. C. I, 124. *Asistau la evacuarea legionarilor din prefectura județeană.* id. ib. 181. *De obicei o ține la moşie, Dar cu zvonurile astea de evacuare a dus-o aseară aici.* H. LOVINESCU, T. 269. *Chiar dacă va trebui să întârzie cu câteva minute evacuarea, el va asigura totuşi un transport.* BELEA, P. A. 69. *Jurca organizase o echipă care să asigure evacuarea familiilor de muncitori din cartierul gării.* T. POPOVICI, S. 378. *Fuseseră chemați de dimineață, ajutaseră la evacuarea acestei clădiri, instalaseră aici postul de radio şi aşteptau dispozițiile.* BARBU, Ş. N. II, 241, cf. DER. *A ordonat evacuarea completă a oraşului.* CONTEMP. 1972, nr. 1 313, 10/4. *Domnea acolo o linişte deplină şi binefăcătoare, cu totul rară în vuietul şi zarva, în panica şi hărțuiala anilor 50, care în Bucureşti însemnau pentru atâția alții dintre locuitori evacuări din case.* STEINHARDT, J. 194, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Iată ordinul că vine, Ordinul de ivacuară, Să ne treacă-n altă țară.* FOLC. MOLD. I, 583.

3. (Med.) Eliminare din corpul omenesc a unor reziduuri organice; evacuație **(2)**. V. e x c r e ț i e, u r i n a r e, d e f e c a r e, v o m a r e. Cf. e v a c u a **(4)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Excepție fac hemoragiile toracice, când evacuarea se face în poziție semişezândă.* BELEA, P. A. 103. *Prin purgative înțelegem acele medicamente care au proprietatea de a uşura sau de a provoca evacuarea conținutului intestinal.* id. ib. 274, cf. DP. *Constipație, evacuare întârziată şi insuficientă a conținutului intestinal.* ABC SĂN. 107. *Vărsătura, act reflex care constă în evacuarea conținutului gastric... în afara corpului.* ib. 384, cf. 42, 326, DN[2], DN[3], MDN. ◊ F i g. *Ca un purgativ urmat de efectul lui matematic invariabil, lauda, în special cea nemeritată, produce evacuarea întregilor bune voințe.* ARGHEZI, P. T. 264.

4. (Tehn.) Operație de îndepărtare a apelor colectate de pe un teren, dintr-o mină etc. Cf. e v a c u a **(5)**. *În cazul creşterii apelor se asigură evacuarea apelor prin stăvilare în baraj.* ENC. AGR. I, 406. *Canale libere (pentru alimentare, evacuare... legătură şi evacuarea apelor catastrofale).* NOM. MIN. I, 301. *Se foloseşte aparatul... cu alimentare continuă şi evacuare a apei printr-un dispozitiv cu sifon.* CHIRIȚĂ, P. 194. *Din nefericire s-a crezut că lucrările de îndiguire sunt suficiente şi nu s-a dat destulă atenție lucrărilor de drenaj şi de evacuare a apelor din incintă.* AGROTEHNICA, II, 992, cf. 994, DP, DER. *Drumurile şi terasele orizontale prevăzute cu lucrări de evacuare a apelor au suferit mai puțin, în comparație cu cele lipsite de astfel de amenajări.* SCÂNTEIA, 1970, nr. 8 486, cf. DTT.

5. (Tehn.) Îndepărtarea reziduurilor în urma unui proces tehnologic. Cf. e v a c u a **(6)**. *Minereul calcinat este scos prin porțile de evacuare B.* IOANOVICI, TEHN. 32. *Pompe de vid pentru evacuarea aerului din becuri.* NOM. MIN. I, 169, cf. PARHON, B. 14/34. *Instalațiile de evacuarea a fontei şi a zgurii.* LTR[2] VIII, 405. *Pompă folosită pentru deplasarea unui gaz sau pentru... evacuarea lui dintr-un spațiu închis.* DP, 525, cf. DL, DM, DER, V. BREBAN, D. G.

6. (Tehn.) Fază din ciclul maşinilor cu ardere internă, în care cilindrul, după efectuarea lucrului mecanic de către piston, este golit de gazele de ardere. Cf. e v a c u a **(7)**. Cf. LTR[2], DP. *În timpul întâi se continuă baleiajul... pentru evacuarea gazelor de aprindere reziduale şi pentru alimentarea motorului cu încărcătură proaspătă.* DP 433, cf. DER, DTT, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., MDN.

– Pronunțat: *-cu-a-*. – Pl.: *evacuări*. – Şi: (regional) **ivacuáră** s. f.

– V. **evacua.**

EVACUÁT, -Ă adj. **1.** Care a fost supus evacuării **(1)**. *Fiind în toamna anului 1916 „evacuat" oficial împreună cu toți profesorii din Blaj... am avut prilej să cunosc şi că copiez acest Vocabular.* DR. V, 553. (Substantivat) *Fertilitatea solului din sudul Dunării şi bogățiile minerale nu ofereau celor evacuați posibilitățile înfloritoare din Dacia Troiană.* IST. ROM. I, 648.

2. Care a fost supus evacuării **(2)**; părăsit, abandonat. Cf. LM, PONTBRIANT, D. ▭ *Persoanele evacuate au fost duse în adăposturi improvizate.* ◊ F i g. *Evacuat de demonii propriei tragedii, poetul s-a închis între zările scunde ale unei umanități în care sentimentele aproape au murit.* CONSTANTINESCU, S. I, 73. *Energiile proaste... vin, vătămate, din insulele de noroi şi putreziciune create de madrepora evacuată de oraşe.* ARGHEZI, S. XXXIII, 28. *Excesul arzător scobeşte-n mine Tunel de fulgi şi scamă. sacru loc Evacuat... Acum de orice măduvă.* DOINAŞ, A. P. 252.

3. Golit, deşertat. *Strângerea gunoiului într-un vas acoperit, evacuat zilnic.* ABC SĂN. 25.

4. Care a fost supus evacuării **(6)**; eliminat. *Una dintre principalele surse de poluare a atmosferei... o constituie gazele evacuate.* SCÂNTEIA, 1972, nr. 9 060.

– Pronunțat: *-cu-at*. – Pl.: *evacuți, -te*.

– V. **evacua.**

EVACUATÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. Care permite sau favorizează evacuarea **(3)**. Cf. LM. *Clismele evacuatorii se folosesc atunci când purgativele sunt contraindicate.* BELEA, P. A. 226. *Tratamentul constă în puncție evacuatoare.* ABC SĂN. 75. *Cateterism evacuator.* ib. 83, cf. 99, MDN.

2. S. n. Deversor pentru evacuarea debitelor excedentare de apă, aluviunilor etc. *Evacuatoarele au ca organe de obturare vane, supape, clape.* LTR[2] VII, 353, cf. DER, DN[3], MDN.

– Pronunțat: *-cu-a-*. – Pl.: *evacuatori, -oare*. – Şi: **evacuatóriu, -ie,** adj.

– Din fr. **évacuateur.**

EVACUATÓRIU, -IE adj. v. **evacuator.**

EVACUÁȚIE s. f. **1.** (Mil.; învechit) Evacuare **(1)**. *Acesta în puterea dreptului protecției pretendui de la Ferdinand evacuația*

țerilor Ungariei. SĂULESCU, HR. II, 348/24, cf. STAMATI, D., PROT. – POP. N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D., URSU, T. Ş. 200.

2. (Med.) Evacuare **(3).** *Despre purtarea îngrijitorului bolnavilor pentru tot ceea ce privește deosebitele evacuații, precum ar fi ieșirea afară, udul, scuipatul.* KRETZULESCU, M. 42/16, cf. id. ib. 167/1, STAMATI, D. *Întârdzierea evacuației-i căşuna la occipitul (şezut) mari dureri.* CALENDAR (1862), 26/21, cf. PROT. – POP. N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., URSU, T. Ş. 200, DN[3].

– Pronunțat: *-cu-a-.* – Pl.: *evacuații.* – Şi: **evacuațiúne** s. f. SCRIBAN, D.

– Din fr. **évacuation,** lat. **evacuatio, -onis.**

EVACUAȚIÚNE s. f. v. **evacuație.**

EVADÁ vb. I. **1.** Intranz. (Despre deținuți, prizonieri etc.) A fugi pe ascuns dintr-o închisoare, dintr-un lagăr, de sub pază etc. pentru a scăpa din captivitate. Cf. LM. *A evadat de la cazarma vânătorilor.* CARAGIALE, O. II, 12, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Acu patru ani au cercat vreo doi-trei să evadeze...* SADOVEANU, O. II, 494. *Au evadat ocnașii, mă! striga Florescu.* id. ib. 518, cf. IORDAN, L. R. A. 337, SCRIBAN, D. *Mă scoate printr-o uşă subterană, şi eu îi strâng mâna cu febrilitate şi recunoştință, ca şi când mi-ar fi dat posibilitatea să evadez din temnițele provizorii ale palatului, pe lângă care m-a condus.* MIHĂESCU, D. A. 119. *Se auzi că Gavrilcea evadase şi fugise în străinătate.* CĂLINESCU, S. 136. *Şi Sophia evadează în cele din urmă şi amândoi se refugiază în Elveția.* id. O. XII, 393. *În timpul când lagărul funcționa, aceste sârme erau electrizate... ca să nu evadeze internații.* STANCU, R. A. II, 370, cf. DL. *Nu cu uşurință reuşeşte cineva să evadeze.* PREDA, M. S. 31. *Ce măsuri s-au luat ca tinerii care au evadat să fie adunați?* T. POPOVICI, S. 285. *Evadase cu o zi înainte de execuție.* id. ib. 511, cf. DM, DN[2]. *Cercel evadează în august 1587.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 16. *Balan... evadează din închisoare.* MANOLESCU, A. N. I, 234. *După un alt interval, e iarăşi arestat, evadează şi răpeşte din mănăstire pe propria lui cumnată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 5/1. *Debarcat în Guyana Franceză spre a-şi ispăşi pedeapsa, nu are decât un singur gând: să evadeze.* ib. 1971, nr. 111, 32/1. *Nu ne deschid uşile şi nu taie gratiile cu pila ca să evadăm.* STEINHARDT, J. 227, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR. *Evadează şi fuge la Iaroslav, principele Rusiei.* ŞA I, 81, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC. *O bună parte din discuții s-au învârtit în jurul lagărului de la Cavnic, de unde a evadat cândva Ioanid.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 8/2, cf. MDN. *După vo trii zâle am evădat din lagăr.* IZV. XIV, 217. ◊ Fig. *Stropii de apă încep să se evaporeze numaidecât... Agățându-se de razele luminii, ei evadează şi îşi iau zborul lăsând în urmă şirurile de cărămizi, ca pe o imensă închisoare părăsită.* BOGZA, C. O. 222. *Un peşte zburător evadase din borcanul său şi săgetă sala izbindu-se de un perete.* CĂRTĂRESCU, N. 158. *Între volutele sonore ale orgii, cele şase stele ale sfeşnicelor mari şi cele trei vitralii, fantazia sa evadează, se extaziază.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 2, 11/2. ◊ Refl. (Învechit, rar) *Pogrijindu-i mijlocirile de a se evada... din monastire, grija sa cea mai mare fu de a se duce întru ascuns... la una din frățiile sale.* CALENDARIU (1764), 36/13.

2. Tranz. (Neobişnuit; complementul indică obstacole, pericole etc.) A evita; a trece peste... *Evade focul.* LM. (Fig.) *Dar puteri neliniştite, ce trăiesc în adâncime, Ar vrea țărmul să-l evadă, să înnece cu mărime Lumea.* EMINESCU, O. IV, 145.

3. Intranz. Fig. A pleca (în mod discret) de undeva pentru a scăpa dintr-o situație stânjenitoare, dintr-un anumit anturaj sau dintr-un anumit mediu **(2).** Cf. RESMERIȚĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Nu evadează din cadrul orânduit al vieții de şcoală şi al vieții de familie.* LOVINESCU, S. VIII, 72. *Radu nervos, stânjenit, desgustat, vroind să evadeze chiar în clipa asta, căci ştie că nu plăteşte el, pentru că nu are bani şi situația asta... îl înnebunește.* CAMIL PETRESCU, T. II, 91. *Auzi... n-a venit să evadeze... a venit să facă aci „o cură de vitamine".* id. ib. III, 102. *Se sfârlogea pe banchetă căutând un pretext să evadeze pe culoar.* C. PETRESCU, C. V. 15, cf. SEBASTIAN, T. 96. *Stam la pândă, să nu ne vadă bătrânii şi la întâiul moment prielnic, țipând ca sălbatecii, evadam cu Fana în mână, desculți şi numai în cămaşă, în viscolul ce răsturna zăpada.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 127. *Din grădina aceasta nimeni nu simte nevoia să evadeze.* SADOVEANU, O. XXI, 198. *Câteodată – evada. Evada nu tocmai departe, până la Sebeş sau la Bălgrad.* BLAGA, H. 42. *Evadează, din casă, pe coridor.* id. ib. 130. *Tânărul a evadat devreme din mediul familiar.* RALEA, S. T. I, 107. *Nu vreau să mă duc din patriotism, ci ca să fiu liber şi tare. Trebuie să evadez!* H. LOVINESCU, T. 33, cf. DL, DM, DN[2]. *Copilul n-avea decât unsprezece ani când a evadat din mâinile Wandei.* BĂNULESCU, C. M. 282. *Evadase de sub escorta soțului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 18/4, cf. M. D. ENC., DN[3], D. ENC., MDN.

4. Intranz. Fig. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „din") A scăpa dintr-o dificultate de ordin moral; a depăşi o stare sufletească, o mentalitate, o prejudecată etc.; a se sustrage unei influențe. *Tipul evadează, astfel, din existența lui obiectivă pentru a se coborî în cadrul unui comentar subiectiv.* LOVINESCU, C. VII, 49. *Mă simțeam evadat din mine însumi, căzut ca pe un povârniş prăpăstios.* CAMIL PETRESCU, U. N. 13. *Se va întoarce deseară, condamnat să nu evadeze niciodată din irevocabila mediocritate a celor unsprezece colocatari.* C. PETRESCU, C. V. 67. *Asistă... la una din minunile acelea când o mie de oameni evadează din mizeria lor ascunsă, din ambiții şi deşertăciune, din griji vulgare şi din rânjetul fiecărei zile, să se ofere purificați de o flacără arzătoare, bucuriei de a admira.* id. ib. 250. *O explicație a preferinței romanului este nevoia cititorului de a evada din real în lumea iluziilor.* CONV. LIT. LXVII, 83. *La răstimpuri, păianjenul acesta al cărții evada din pânza lui de întuneric.* I. BOTEZ, ŞC. 120. *Evadase complect din el însuşi.* TEODOREANU, L. 58. *Îți ofer ocazia de-a evada din tine într-un alt subiectivism.* id. C. B. 170. *Autorul însuşi... evadează din tragic în comicul uneori chiar vodevilesc.* STREINU, P. C. III, 319. *Evadăm din sensuri vechi în sensuri noi, obosiți de tradiții biruitoare.* ARGHEZI, S. XX, 41, cf. id. ib. XXXIV, 230. *Îndrăzniseră să evadeze din tipare şi să atragă asupra-le ironiile contemporanilor.* PERPESSICIUS, M. I, 183. *Să evadăm din cuviință şi din pravili – Îndeamnă câteodat' din inimă un glas.* BLAGA, POEZII, 271. *Evadam pe podişurile abstracțiunii şi în văile lumilor posibile atât de scumpe imaginației mele.* id. H. 143. *Temerar, Einstein evada, prin fapta sa, din pipăirea precaută ce-o cerea ca metodă de cercetare empirismul ştiințific.* id. Z. 144, cf. 323. *Voieşte să evadeze din închisoarea nesuferită care e el însuşi.* RALEA, S. T. III, 174. *Poezia devine astfel o conştiință prezentă care, „prelucrând" trecutul, nu evadează de fapt din prezent.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 39, 9/2. *Evadează... din opera latin structurată... a lui Eminescu cel puțin doi poeți români care nu-l secondează, ci i se alătură. Unul este Blaga.* ib. 1970, nr. 84, 6/3. *Numai cei care se tem de realitate, care vor să evadeze din ea şi care îşi închipuie asta un refugiu al propriei lor izolări mizere, clamează fățarnic că această simbioză necesară ar macula asta, ar degrada-o.* CONTEMP. 1972, nr. 1 326, 4/7. *Televizorul forțează uşi spre lumi imaginate sau chiar imaginare. Prin aceste uşi, evadăm adeseori spre domenii noi, infinite, iar această evaziune reprezintă în mod cert o terapie.* ib. 1972, nr. 1 334, 9/1. *Totul, pentru noi, este cum să evadăm din camera închisă şi din infernul dialecticei.* STEINHARDT, J. 185. *Lumea serioasă se duce la cinema ca să evadeze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 41, 24/1. *Cu obrazul înscris în extazul roz-alb, – Evadai din neant.* DOINAŞ, A. P. 256.

5. Intranz. A se detaşa, prin mărirea vitezei, dintr-un grup de sportivi angajați într-o întrecere sportivă. *Dacă vom avea ocazia să şi „evadăm din pluton", nu o să ezităm.* SPORTUL, 1972,

nr. 6 933, 1/3. *Singurul sportiv care se încumetă să spargă unitatea plutonului* [de ciclişti] *este un tânăr... Acesta evadează şi reuşeşte să ruleze de unul singur până la întoarcerea spre Posada.* ib. nr. 7 080, 3/1.

– Prez. ind.: *evadez.* – Şi: (neobişnuit) **eváde** vb. III.

– Din fr. **évader.** Cf. lat. e v a d o, - e r e.

EVADÁRE s. f. (Mai ales cu determinări introduse prin prep. „din") Acţiunea de a e v a d a şi rezultatul ei. Cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3].

1. Acţiunea de a fugi pe ascuns dintr-o închisoare, dintr-un lagăr etc. pentru a scăpa de o detenţie sau dintr-o captivitate. Cf. e v a d a **(1)**. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Cred că o evadare a întregii familii regale dintr-o închisoare atât de straşnic păzită e ceva imposibil.* CAMIL PETRESCU, T. II, 486. *Repeta mereu cuvintele neant, evadare.* VLASIU, D. 79. *Sublocotenentul iar mă întreabă... despre evadări.* SADOVEANU, O. II, 488. *N-au cercat condamnaţii evadări?* id. ib. 487, cf. COD. PEN. R. P. R. 381. *Semnele evadării sunt distincte şi dovedesc inteligenţa celui care a fugit sau stă pitit undeva.* ARGHEZI, S. XIII, 188. *Când o intenţie de evadare i-a fost semnalată, administraţia temniţei este apucată de febrilităţi solemne şi grave.* id. ib. 254. *În capul ei mijea ideea unei evadări cu ajutor exterior sau a unei fugi de sub escortă în ziua execuţiei.* CĂLINESCU, B. I. 526. *La toate propunerile Hangerloaicăi de evadare, osânditul strâmbă din nas.* id. ib. 534. *Binecunoscutul bandit botoşănean,... a făcut o demonstraţie de evadare, revenind după câteva zile în celula sa.* BOGZA, A. I. 338. *Amestecat într-un plan vast de evadare,... Răutu îşi va pierde favoarea de a beneficia de condiţiile din Turinsc.* CONSTANTINESCU, S. V, 16, cf. DL. *Tocmai aceşti turnători, datorită poziţiei lor privilegiate în lagăr, organizară o evadare.* PREDA, C. I. P. II, 65. *Ăştia au plan fin de evadare.* id. ib. 117, cf. DM, DN[2]. *Evadarea de sub gratii şi demascarea bruscă a amantului mincinos acumulează imagini palpitante.* IST. T. II, 155. *Fata asta a vândut 123 000 de cărţi, povestindu-şi evadarea ei din centrul de reeducare unde se afla închisă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 111, 32/2. *Risipirea întunericului se dovedi folositoare celor care efectuau evadarea.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 28. *Cei cinci jandarmi, aflaţi pe bord în momentul evadării, fură luaţi prizonieri.* ib. 29. *Fabrice del Dongo e eroul unor aventuri demne de a figura într-un roman de Walter Scott: deghizări, dueluri, evadări miraculoase.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 15, 29/1. *În tren,... Scurtu ne povesteşte cele două evadări ale lui, de pe bac în deltă.* STEINHARDT, J. 87, cf. DN[3], DSR. *Mai este vorba şi de senzaţionalul pe care-l conţine în sine o evadare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 8/1. ◊ F i g. *Greierii... parcă taie cu un ferăstrău subţire gratiile unei închisori. Poate că pregătesc marea evadare a întregii lumi, în altă planetă.* BOGZA, C. O. 397.

2. F i g. Plecare (în mod discret) de undeva pentru a scăpa dintr-o situaţie stânjenitoare, dintr-un anumit mediu **(2)** etc. Cf. e v a d a **(3)**. *Tendinţa de evadare din atmosfera de cercetări „atomistice"... nu e ceva nou.* DR. VII, 441, cf. RESMERIŢĂ, D. *Năzuinţa lui de aer liber... spiritul de aventură, nu se armonizau nici cu rezerva mea timorată,... nici cu scepticismul meu firesc faţă de orice iniţiativă de evadare.* LOVINESCU, M. 16. *Găsea într-una clipe de evadare pentru a satisface pe colecţionarul pasionat care era.* SADOVEANU, O. XXI, 638. *E vorba de exodul ieşenilor spre Bucureşti, de acel fel de evadare din neam.* STREINU, P. C. II, 210. *Natalia îşi dă seama de tragedia tinerei mătuşi, o consolează şi îi caută o evadare din carcera unei căsnicii înăbuşitoare.* CONSTANTINESCU, S. V, 8. *La Casina din Sebeş, sau uneori, mai rar,... la Bălgrad, îşi încerca la jocul de cărţi o anumită linie scrisă în palmă, pe care realitatea o dezmintea. Aceasa era forma cea mai de jos a evadărilor sale.* BLAGA, H. 43. *Nici în vastele lui halucinaţii de evadare nu avusese Ladima o privelişte atât de largă.* CAMIL PETRESCU, N. 63. *Ce sunt toate băiguielile astea, misticismele astea de duzină: libertate, evadare, aventură!* H. LOVINESCU, T. 33, cf. DM, DN[2]. *O călătorie reprezintă... o evadare.* N. MANOLESCU, C. M. 164. *Genul tău de evadare trebuie pus în antiteză... cu beţia şi drogarea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 22/4. ◊ F i g. *Mirat portarul să vadă la nişte şunci atâta fantezie şi atâta dor de evadare, deschise sacul cu pricina, şi când văzu ce-i înăuntru, îşi făcu cruce.* ANGHEL, PR. 133.

3. F i g. Eliberare dintr-o dificultate de ordin moral; depăşire a unei stări sufleteşti încordate, a unei mentalităţi, a unei prejudecăţi etc.; sustragere de sub o influenţă, emancipare. Cf. e v a d a **(4)**. *Expresia, devenită posibilă, căpăta pentru el sensul unei evadări.* CAMIL PETRESCU, P. 411. *Însă această încercare de evadare din obişnuinţă, din cotidian, o găsisem şi la André Gide.* CONV. LIT. LXVII, 123, cf. BRĂESCU, A. 180. *Căci cerul e îndepărtarea de tine însuţi în vag: e albastrul evadării în spaţiu.* TEODOREANU, L. 124. *Cuvintele străine... satisfac nevoia de evadare lingvistică a argotizanţilor.* IORDAN, STIL. 339. *Orice evadare conştientă a ritmului omenesc din cadrele ritmului cosmic este fără întârziere pedepsită.* PÂRVAN, I. F. 132. *În lipsa idealului şi în dorul lui teribil ai nevoie să recurgi la evadări şi surogate.* MIHĂESCU, D. A. 244. *Oricâtă veritabilă dorinţă de evadare din oficial intra la Pomponescu, funcţiona în bună măsură şi rutina sa de ministru.* CĂLINESCU, B. I. 396. *Demonicul e ieşirea din sine a divinităţii, o evadare a acesteia din ordinea logică şi morală ce şi-a impus-o.* BLAGA, Z. 237. *Şi în toate timpurile omul a năzuit spre evadarea din demonism, spre salvare şi emancipare.* id. ib. 282. *Înăuntrul societăţii, operă obiectivă a experienţei generaţiilor, individul arată o tendinţă constantă de evadare din rigurozitatea prescripţiilor clasei stăpânitoare.* RALEA, S. T. III, 109. *Această stimă pentru tot ce e exterior, simbol al nevoii de evadare din el, a dovedit-o James şi prin faimoasa sa teorie a emoţiei.* id. ib. 176. *Pretinzând că ar crea o „suprarealitate", scriitorii ce practică o asemenea pseudoliteratură propagă, conştient sau nu, ideea „evadării din contingent".* V. ROM. martie, 1954, 262. *Vizuinea sărmanului Dionis a fost o continuă evadare în regiuni poetice create de dânsul.* CONSTANTINESCU, S. I, 63. *Evadarea din personalitatea noastră firească e interzisă de o înţelepciune realistă.* id. ib. II, 154, cf. V, 296, DL. *Matei părea inaccesibil influenţelor, şi-n zona în care credeam noi că ajunsesem nu putea să intervină nici o tulburare. Era marea evadare!* H. LOVINESCU, T. 50. *Nevoile nesatisfăcute sau reprimate în cadrul instituţiilor determină o evadare compensatorie a tânărului în domeniul timpului liber.* CONTEMP. 1972, nr. 1 326, 10/4. *Da, pilulele pot da somnul, ori mai îndeosebi somnolenţa ori evadarea prin deconectată nepăsare.* STEINHARDT, J. 42. *Rămânea un spaţiu... deschis evadărilor posibile într-o lume a imaginarului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 13/2.

4. Detaşarea, prin mărirea vitezei, dintr-un grup de sportivi angajaţi într-o întrecere sportivă. Cf. e v a d a **(5)**. *Dintre acţiunile mai deosebite, relatăm evadarea, pe străzile Braşovului, a şase ciclişti.* SPORTUL, 1972, nr. 7 079, 3/5. *Etapa – în mare parte monotonă, traseul plat în general nestimulând prea mult evadările – s-a decis la sprintul final.* SCÂNTEIA, 1972, nr. 9 141.

– Pl.: *evadări.*

– **V. evada.**

EVADÁT, -Ă adj., s. m şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (Persoană) care fuge pe ascuns dintr-o închisoare, lagăr etc. pentru a scăpa de detenţie, din captivitate. Cf. e v a d a **(1)**. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Băiatul aprovizionase pe evadaţi cu mâncare şi tutun.* BRĂESCU, A. 137. *În drumul lui după aer slobod şi lumină nezăbrelită, evadatul ucide tot ce i se împotriveşte.* ARGHEZI, S. XIII, 254. *Tot acolo erau trimişi şi cei evadaţi de prin închisori.* STANCU, R. A. V, 38, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., MDN. ◊ F i g. *Erau amintirile evadate ale unor fapte care trecuseră prin acel trup şi-l zguduiseră atât.* SADOVEANU, O. IX, 168.

2. Adj., s. m. (Persoană) care se sustrage unei influențe, unei stări emoționale, unei dificultăți morale etc. Cf. e v a d a **(4)**. *Izvorând din metafizic (D-zeu evadat din sine) demonicul se manifestă în istorie.* BLAGA, Z. 243. *Un prototip viu al evadaților din societate este Jean-Jacques Rousseau.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 13/1.

– Pl.: *evadați, -te.*

– V. **evada.**

EVÁDE vb. III v. **evada.**

EVAGÁȚIE s. f. (Teol.; în dicționarele din trecut) Stare de spirit a unei persoane care nu-și poate controla gândurile, ideile, fiind considerată ca o lipsă de evlavie. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, $630^2/27$, COSTINESCU, LM.

– Pl.: *evagații.* – Și: **evagațiúne** s. f. COSTINESCU, LM.

– Din fr. **évagation,** lat. **evagatio, -onis.**

EVAGAȚIÚNE s. f. v. **evagație.**

EVAGINÁRE s. f. (Med.) Acțiune prin care se produce la un organ o dilatație tubulară pentru a da naștere unui alt organ sau unei alte părți din același organ, în timpul dezvoltării embrionare. Cf. DREV.

– Pl.: *evaginări.*

– Cf. lat. e v a g i n a r e.

EVAGINÁȚIE s. f. (Med.) Proeminență patologică spre exterior sau ieșirea în afară a unui organ sau a peretelui unui organ cavitar. Cf. D. MED., NDN.

– Pl.: *evaginații.* – Și: **evaginațiúne** s. f. NDN.

– Din fr. **évagination,** lat. **evaginatio, -onis.**

EVAGINAȚIÚNE s. f. v. **evaginátie.**

EVALÁ interj. (Turcism învechit) Exclamație care exprimă o reacție de mulțumire sau de uimire, surpriză, admirație. Cf. SĂGHINESCU, V. 53, ȘIO I, LXIII. *Evala! zise... un turc înalt și bărbos.* SADOVEANU, O. II, 98.

– Din tc. **evalla.**

EVALUÁ vb. I. T r a n z. **1.** A aprecia valoarea în bani; a stabili prețul. *În stabilirea veniturilor normale ale statului pe anul 1857, domnul ministru ne arată că s-a povățuit, spre a le evalua, cu scăderile și adaosurile anilor precedenți.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 123. *Trebuiesc toate evaluate la cel puțin îndoit suma ce o vedem aice.* CONV. LIT. XI, 42. *Nu va fi prea mult a evalua la 20 milioane franci suma totală a banilor cheltuiți de români în străinătate.* ib. XII, 123. *Evaluau prețul lampioanelor și focurilor de artificii, calculând cât costă.* EMINESCU, O. XII, 236, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Respectivii vameși evaluau mărfurile după cum le convenea.* N. A. BOGDAN, C. M. 165, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Înconjurată cu teren mare* [fabrica] *putea fi evaluată la vreo trei milioane.* CAMIL PETRESCU, U. N. 48. *Am evaluat împreună despăgubirile la trei mii cinci sute lei.* SADOVEANU, O. VII, 144. *Căci evaluând Buciumenii 7 milioane și Iazu Crucii 3, iar Fundenii și Mărginenii la un loc 5, datoria Creditului n-ar greva prea mult un fond de 15 milioane.* id. ib. VIII, 145, cf. 146. *Averea lui Vodă Brâncoveanu... turcii o evaluau la 10 milioane de lei.* ARH. OLT. XVII, 281, cf. SCRIBAN, D. *A început... să evalueze ce venit i-ar putea aduce șantajul respectiv.* MIHĂESCU, D. A. 322. *Pierderea... a fost evaluată... la 700 000 piaștri.* OȚETEA, T. V. 55, cf. DL. *Îi permite să-și evalueze fără alte măsurători recolta sa de porumb.* PREDA, C. I. P. II, 30, cf. DM, DN^2. *Solul lui Bela III... evaluează venitul anual... la 60 000 de grivne de argint.* PANAITESCU, C. R. 232. *Ele sunt evaluate însă global, scăzându-se apoi..., câte o cotă.* C. GIURESCU, P. O. 70. *Cheltuielile necesitate de punerea în aplicare a legii au fost evaluate... la maximum 2 700 000 lei.* id. ib. 166, cf. 239, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., MDN. ◊ R e f l. p a s. *Suma totală a fondurilor Blajului... după inventurile încheiate se evaluase la 400 000 florini.* BARIȚIU, P. A. I, 611. *Aceste valori mobiliere s-au cercetat, numerotat și evaluat cu ocasiunea facerii statisticii.* I. IONESCU, M. 150. *Impozitele... se evaluau după numărul lucrătorilor.* FRÂNCU – CANDREA, M. 33.

2. A aprecia, a stabili, în unități de măsură corespunzătoare, valoarea unei mărimi. *Berzelius a supus toate bazele și toți acizii la o serie de analize, spre a evalua proporția de oxigen ce coprind.* MARIN, PR. I, XXVII/8. *Adesea are cineva trebuință a evalua presia aceasta în kilograme.* MARIN, F. 65/20. *D. Dureau de la Malle evaluează proporția de sclavi... la 2 312 677 luzi și proporția liberă la 2 665 805.* ROM. LIT. $98^1/11$. *Conținutul nu-l putem evalua în termenii actuali, întrucât și cântarul se va fi schimbat de mult.* N. A. BOGDAN, C. M. 172, cf. CADE. *Electronii sunt evaluați... la a zecea mia parte mai mici decât atomul.* ENC. TEHN. I, 96. *Să evaluăm aria acestei elipse în coordonate polare.* T. V. IONESCU, E. 496. *Bugetele acestui principat,... fiind mai cu îngrijire evaluate..., s-au executat de cele mai multe ori cu excedente.* ENC. AGR. I, 513, cf. DL, DM, DN^2. *Formula... ne permite să evaluăm cantitativ informația statistică.* REV. FIL. 1971, 1 158, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., MDN.

3. A aprecia, a califica, a stabili valoarea, importanța etc. *Legile nu știu evalua sentimentul țăranului.* ARHIVA, X, 170. *Întinse mâna scheletică și, dintr-o lâncedă privire a ochilor cenușii și mici,... evaluă individul din față ca pe un obiect neînsuflețit și lipsit de orice interes.* C. PETRESCU, C. V. 67. *Le evaluăm ca bijuterii într-adevăr vechi și necunoscute de noi.* id. A. N. 326. *Mi-a fost de ajuns să-l văd de două ori ca să-l evaluez.* TEODOREANU, M. II, 399. *Criticul... îi evaluează antologic... opera.* CONSTANTINESCU, S. II, 280, cf. DL, DN^2. *Un ministru de externe în concediu pare o contradicție în termeni, dacă evaluăm exact nevoia de continuitate a muncii, mai ales într-un asemenea domeniu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 69, 1/1. *Numeroasele evadări în imaginar... sunt... o modalitate de a deruta criteriile după care evenimentele vieții sufletești pot fi evaluate.* ib. 1970, nr. 85, 8/2. *Asemenea mijlocitori pot amplifica, ilustra și evalua ceea ce primesc de la cercetători.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 21. *Valoarea deciziei depinde... de capacitatea omului de a evalua cu cât mai mare precizie conținutul faptelor.* REV. FIL. 1971, 1 516, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Ne impunem să-i evaluăm poezia cât mai clar.* GRIGURCU, C. R. 134, cf. DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., MDN. *Nu a apărut încă specialistul, cercetătorul care să evalueze proporțiile dezastrului lingvistic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 9/2, cf. DȘL.

– Pronunțat: *-lu-a-.* – Prez. ind.: *evaluez.*

– Din fr. **évaluer.**

EVALUÁBIL, -Ă adj. Care poate fi evaluat. Cf. ALEXI, W., DN^2, DEX, DN^3, DSR, MDN.

– Pronunțat: *-lu-a.* – Pl.: *evaluabili, -e.*

– Din fr. **évaluable.**

EVALUÁRE s. f. Acțiunea de a e v a l u a și rezultatul ei. Cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN^3.

1. Cf. e v a l u a **(1)**. *În privința veniturilor, comisiunea roagă pe domnul ministru să se ocupe... de a face o evaluare esactă a proprietăților imobile.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 273. *Am luat și am cercetat toate evaluările bugetare și încasările.* EMINESCU, O. XII, 57. *O comisiune care să adune elementele pe care să se poată sprijini o evaluare a sumei de despăgubire.* XENOPOL, I. R. XIV, 38. *Bugetul nu este numai o evaluare aritmetică, ci un act juridic și politic.* ENC. ROM. I, 514, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Când îți arde casa, întâi stingi focul și pe urmă faci cercetări și evaluări.* CAMIL PETRESCU, T. II, 500. *O redevență de 4 % asupra proprietății... ar veni cam 320 000 lei în moneda noastră, la o evaluare de circa*

8 milioane. SADOVEANU, O. IX, 329. *După evaluările lui Perthusier, Muntenia exportă produse de 9 milioane de lei.* OȚETEA, T. V. 45. *Arunca câte un Andreescu, Grigorescu ori Luchian într-un fotoliu, întorcându-l cu dosul, ca și cum ar fi fost un tablou adus spre evaluare.* CĂLINESCU, S. 72. *Evaluările și calculele estimative de deviz... se folosesc pentru stabilirea valorilor aproximative ale lucrărilor.* LTR[2] VI, 290, cf. DER, DM, DN[2], DSR.

2. Cf. evalua **(2)**. *Găsim însă o evaluare mai precisă a numărului populației în timpul ocupației germane.* ARHIVA, I, 137, cf. ENC. ROM. *Evaluarea lucrărilor se va face pe baza devizelor și analizelor tip respective.* LEG. EC. PL. 252. *Aurica fu încântată de evaluare.* CĂLINESCU, E. O. II, 249. *Domnește cantitatea și deci evaluarea spațială cu ajutorul numărului.* RALEA, S. T. II, 130. *Evaluarea rezervelor se face pe secțiuni geologice naturale.* LTR[2] XIV, 573, cf. DP, DM, DN[2]. *Sondajul-evaluare efectuat în octombrie 1963 a arătat o situație mulțumitoare.* VÂN. PESC. martie 1964, 3. *Preocuparea primordială... era evaluarea forței garnizoanei germane.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 87, cf. DSR.

3. Cf. evalua **(3)**. *Trebuie să procedăm la evaluarea sumară a acestei ultime producții.* LOVINESCU, S. I, 286. *În evaluarea unei opere de artă considerațiile etice nu au ce căuta.* id. ib. VIII, 234, cf. 24, 165. *Literatura noastră a ajuns... în stadiul de a putea fi înfățișată într-o serie de inventare critice clarvăzătoare, de evoluție și evaluări precise.* CONSTANTINESCU, S. I, 25. *Consumatorul de romane are preferințe, gusturi și criterii de evaluare ce fac posibilă existența geniilor.* id. ib. II, 386. *Evaluările literare ale acestor pontifi ai criticei s-au lăsat influențate de asiduitatea mai intensă sau mai redusă a justițiabililor.* PERPESSICIUS, M. III, 317. *Apare și un nou criteriu de evaluare estetică.* RALEA, S. T. I, 233. *Cultura noastră e zămislită altfel, încât orice noțiune și orice evaluare sunt definite prin contrast.* id. ib. III, 11, cf. 42. *Comentariul vizează evaluarea, într-o formă sau alta, a informațiilor.* N. MĂNOLESCU, A. N. I, 134. *Un capitol... va fi dedicat criticii ca domeniu specializat și conștientizat al procesului de evaluare artistică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 32, 5/4. *Esteticul poate să ne fie oferit... împletit cu alte tipuri de evaluare, dar nu-l percepem și nu-l gustăm decât dacă știm să-l izolăm.* REV. FIL. 1971, 238. *Trebuie... să întronăm un asemenea climat încât nimeni să nu poată zădărnici desfășurarea evaluării obiective și drepte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 13, 5/3, cf. D. ES. *În evaluarea fenomenului... trebuie avute în vedere și alte elemente determinante.* MAGAZIN IST. 1976, nr. 9, 41. *Faptul că o limbă romanică a păstrat mai mult sau mai puțin caracterele limbii latine nu poate avea nici o importanță pentru evaluarea originii ei latine.* IVĂNESCU, I. L. R. 29. *Ideile călinesciene... sunt aplicate cu o remarcabilă dexteritate în trierea și evaluarea săptămânală a literaturii curente.* GRIGURCU, C. R. 15, cf. DSR. *Evaluarea care se sprijină pe imagine pare a avea un coeficient mai ridicat de obiectivitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 18/2.

– Pronunțat: *-lu-a-.* – Pl.: *evaluări.*
– V. **evalua.** Cf. fr. évaluation.

EVALUÁT, -Ă adj. Care poate fi apreciat, măsurat, estimat (la o anumită valoare, după o anumită unitate de măsură, după importanță etc.). *Accelerațiune se numește schimbarea evaluată a repejunii unui corp care nu se mișcă în mod uniform.* EMINESCU, O. XV, 1 188, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *-lu-at.* – Pl.: *evaluați, -te.*
– V. **evalua.**

EVALUATÍV, -Ă adj. Referitor la valoarea, prețul, însemnătatea unui lucru, referitor la o evaluare. *Valoarea pe care o acordăm sau o recunoaștem implică procesul unei judecăți, judecată evaluativă sau apreciativă.* REV. FIL. 1971, 235, cf. DN[3], NDN.

– Pronunțat: *-lu-a-.* – Pl.: *evaluativi, -e.*
– Din fr. **évaluatif.**

EVALUATÓR s. m. Expert autorizat desemnat să stabilească valoarea unor pagube sau a diferitelor obiecte sau lucruri. Cf. DN[3], MDN. ◊ (Adjectival) *Expert evaluator.* ♦ Expert care analizează oportunitatea și valoarea unui proiect în vederea unei eventuale finanțări. Cf. DEXI.

– Pronunțat: *-lu-a-.* – Pl.: *evaluatori.*
– **Evalua** + suf. *-tor.* Cf. fr. évaluateur.

EVALUÁȚIE s. f. (Rar) **1.** Evaluare **(1)**. Cf. STAMATI, D. *Nici elementele necesarii pentru evaluația veniturilor și cheltuielilor,... nici timpul nu i-a permis d-a se ocupa cu pregătirea unui budget eminamente regulat.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 515. *Se ridică evaluațiunea corvelei clacașilor la 3 072 595 lei pre an.* I. IONESCU, M. 146, cf. PROT. – POP., N. D., ENC. ROM., ALEXI, W. *Cred... că este bine să inserez... evaluațiunile referitoare la acest obiect.* PĂCALĂ, M. R. 277.

2. Evaluare **(2)**. *Linii incomensurabile. Evaluația cu apropierea raportului lor.* ASACHI, E. III, 14. *Să coborâm din vârful triunghiurilor mari perpendiculara pe basul lor, care este prea trebuincios pentru evaluația suprafeței lor.* G. POP, G. 197/8. *Dl Letrone, a cărui evaluații sunt priimite și de D. Dureau de la Malle,... dă cifra de 110 000 pentru poporația sclavă, și de 130 000 pentru poporația liberă.* ROM. LIT. 98[1]/6. *Ministerul de Comerț a făcut să răsară mai cu seamă plângerile relative la modul arbitrar cu care se fac evaluațiunile la vamă.* EMINESCU, O. XI, 324. *Evaluațiile actuale fonciare sunt cu totul minime față de veniturile ce realizează proprietarii.* id. ib. 411, cf. XIV, 936, ENC. ROM.

3. Evaluare **(3)**. *Marile simboluri ale artei sunt, într-un fel, exterioare evaluației morale.* VIANU, P. 157.

– Pronunțat: *-lu-a-.* – Pl.: *evaluații.* – Și: **evaluațiune** s. f.
– Din fr. **évaluation.**

EVALUAȚÍUNE s. f. v. **evaluație.**

EVANESCÉNT, -Ă adj. (Mai ales poetic) Care se pierde, se risipește, care dispare sau se estompează treptat; pieritor **(4)**. *Toate valorile vieții, valori morale și sociale, măriri și locuri, bani și onoruri, se estompează și se degradează în nuanțe evanescente.* LOVINESCU, M. 109, cf. id. S. II, 69. *Cred că îndărătul tău ai lăsat un miracol, dar nu privi, fiindcă nu sunt, probabil, decât brume evanescente.* CONV. LIT. LXVII, 200. *Respectivele cazuri... constituesc cea mai evanescentă chestiune a actualității.* CURENTUL (1936), nr. 2 804, 1/1. *Creme evanescente.* LTR[2], cf. DN[2]. *Le amintea lor ce evanescentă e viața.* BARBU, S. N. 86. *Ceva din scriitura acestei cronici vii – evanescentă și totuși perenă – pe care zilnic o produce televiziunea, poartă sigiliul proprietății.* CINEMA, 1968, nr. 3, XI. *Înregistrez din lucruri doar senzațiile, până la urmă evanescente.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 14/1. *Aristocratismul se desfăcea aburos, evanescent, ca o rochie de moar spulberată în fâlfâirile unui vânt.* CONTEMP. 1972, nr. 1 326, 4/3. *Vor să ocrotească o realitate fragilă, ea însăși tristă, evanescentă.* SIMION, D. P. 55. *Metafora depărtării... e capabilă să-i sugereze originalitatea și atmosfera evanescentă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 16/2, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. *Edificiul fiecărei cărți propuse de el fiind concomitent real și imaginar, angajat în terestru dar evanescent ca umbra unei comete.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 20/1. *Este desigur, o formă de implicare a eului liric, care la suprafață rămâne divinatoriu, singurul reper stabil al evanescentelor lumi.* ib. 1993, nr. 1, 4/3, cf. MDN.

– Pl.: *evanescenți, -te.*
– Din fr. **évanescent.**

EVANESCÉNȚĂ s. f. Dispariție lentă; estompare, destrămare treptată. *Cerul e cu adevărat exasperant... Te îndeamnă pur și simplu la evanescență.* CONV. LIT. LXVII, 4. *Un fel de abur transparent dădea pomilor desfrunziți și drumurilor așternute cu frunze roșcate evanescența lucrurilor ce se pierd în infinit.* CĂLINESCU, S. 643, cf. DN^2. *O surprinzătoare precizie și flexibilitate a mijloacelor verbale, puse în slujba unor evocări lirice în care stângăcia, aparenta neîndemânare... se transformă în dulci evanescențe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 98, 5/3. *Nu vom găsi în scrierile sale nici urmele unei practici caracteristice filozofului de profesie, aceea... a disocierilor verbale subtile până la evanescență.* REV. FIL. 1971, 1 409. *Ori, dacă nu-mi aduc aminte,... mă dau pradă dulcelui delir al evanescenței.* STEINHARDT, J. 13. *Mai ales pentru că știe că va muri este sufletul omului cucerit de atâta evanescență și i se pare lumea în jurul său atât de solidă.* id. ib. 308, cf. 341, M. D. ENC. *Acel sentiment al perisabilului, al evanescenței lucrurilor.* RL 1973, nr. 51, 15/3, cf. DEX, DN^3. *Evanescența liniei de demarcație dintre coșmar și realitate coșmărească nu provine doar dintr-o premeditare mentală, ci și din construcția formală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 4/4, cf. D. ENC., MDN.

– Pl.: *evanescențe.*
– Din fr. **évanescence.**

EVANGELIÁR s. n. v. **evangheliar.**

EVANGÉLIC, -Ă adj. v. **evanghelic.**

EVANGELICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **evanghelicesc.**

EVANGELICÉȘTE adv. v. **evangheliceşte.**

EVANGÉLIE s. f. v. **evanghelie.**

EVANGELIÉR s. n. v. **evangheliar.**

EVANGELÍST s. m. v. **evanghelist.**

EVANGELISTÁR s. n. v. **evanghelistar.**

EVANGELÍSTIC, -Ă adj. v. **evanghelístic.**

EVANGÉLIU s. n. v. **evanghelie.**

EVANGELIZÁ vb. I v. **evangheliza.**

EVANGELIZÁT, -Ă adj. v. **evanghelizat.**

EVANGELIZATÓR s. m. v. **evanghelizator.**

EVANGHELÉSC, -EĂSCĂ, adj. **1.** (Învechit) Evanghelic **(1)**. *Nimic ce-i făr de D[u]mnezeu nu lucrează de cele ev[an]gh[e]leşt[i] şi ap[o]stoleşt[i]* (a. 1765). GCR II, 80/2. *Cu D[u]mnezeiască însuflare au spus, ca nişte propoveduitori ai lui H[risto]s şi ispravnici ev[anghe]leştilor dogme.* MINEIUL (1776), 70^{VI}/17.

2. (Regional) Evanghelist **(1)**. *Luca vangelescu.* MARIAN, NA. 186.

– Pl.: *evangheleşti.* – Şi: **vangelésc, -eáscă** adj.
– **Evanghelie** + suf. *-esc.*

EVANGHELÉST s. m. v. **evanghelist.**

EVANGHELÍ vb. IV. Tranz. A formula, a adresa o imprecație. *Categorii semantice comune derivatelor mediate în „-ui" și celor imediate în „-i" cruci, drăci, dumnezei, evangheli, mămi.* SCL 1970, 20.

– Prez. ind.: *evanghelesc.*
– V. **evanghelie.**

EVANGHELIÁR s. n. Carte bisericească în care sunt cuprinse cele patru Evanghelii **(2)**; tetraevanghel. *Am văzut acolo un antic Evangeliar, scris în Ungrovlachia.* HASDEU, I. C. I, 145, cf. COSTINESCU, ENC. ROM., BARCIANU. *Ştefan cel Mare, poartă, în adevăr, în Evangheliarul de la Humor..., costumul a cărei descripție urmează.* IORGA, C. I. I, 115. *Coresi... se şi pare că şi-a tradus Evangheliarele.* DR. I, 343. *I. Marțian a descoperit un nou exemplar din Evangheliarul lui Coresi tipărit în anul 1561.* ib. 344, cf. RESMERIȚĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DN^2, DM. *Evangheliarele conțin nişte parabole atribuite lui Ioan, Luca, Marcu şi Matei.* L. ROM. 1960, nr. 2, 59, cf. SFC III, 148, DER, CIORĂNESCU, D. ET. 3 216. *Ultimul produs al acestei tipografii este un evangheliar bilingv, slavo-român, cunoscut... sub denumirea de „Evangheliarul din Petersburg".* L. ROM. 1970, 254. *Copierea Evangheliarului a fost făcută de către un român.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 71, cf. D. TERM. L., L. ROM. 1971, 635, M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Manuscrisul... este un Evangheliar romano-catolic.* L. ROM. 1997, 29, cf. MDN.

– Pronunțat: *-li-ar.* – Pl.: *evangheliare.* – Şi: (învechit) **evangeliár, evangeliér** (ENC. ROM.) s. n.
– **Evanghelie** + suf. *-ar.* Cf. fr. évangéliaire.

EVANGHÉLE s. f. v. **evanghelie.**

EVANGHÉLIC, -Ă adj., s. m. (Atestat pentru prima dată în 1679, cf. TDRG^3) **1.** Adj. Care aparține Evangheliei, care este cuprins în Evanghelie; care emană din Evanghelie, privitor la Evanghelie, care este conform Evangheliei, după Evanghelie. Cf. FL (1838), 51. *Evlavia şi moralul evangelic formau temeiul societății.* ASACHI, S. L. II, 87, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630^2/41. *Fiecare nație are o misie evangelică de împlinit pe pământ... pentru realizarea legei lui Dumnezeu.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Ne mirăm că ardelenii, emancipați de abia, să nu cunoască principiul evangelic al toleranței.* RUSSO, S. 165. *Caritatea evangelică îşi va relua locul ce i se cuvine.* id. ib. 185. *Era cel mai smerit între toți, urmând porunca evangelică.* NEGRUZZI, S. I, 228. *Morala ta cea evangelică.* id. ib. 228, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Dar până şi capii bisericelor, până şi predicatorii păcii evangelice... nu strigau.* HASDEU, I. V. 215, cf. COSTINESCU, LM. *Luna... botează cu o undă luminoasă capul femeiesc al cărui păr, ca în dulcea şi frumoasa istorie evangelică, acoperea picioarele celui iubit.* CONV. LIT. XI, 151. *Mitropolia Sucevei... a dat razismul evanghelic populațiilor aservite din Polonia.* EMINESCU, S. P. 154, cf. ENC. ROM. *Ca bun creştin ce era, le-ndurase pe toate cu-o evanghelică resemnare.* SĂM. I, 62, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Sărăcimea pe care o ajută caritatea evangelică este blândă şi recunoscătoare, cum cere Evanghelia.* SĂM. VIII, 25. *Vă suntem recunoscători pentru evangelica d-voastră îngăduință.* id. 290. *Voiam să adorm printre corolele roşii şi să rămân aşa până în ceasul cuvântului evanghelic.* PETICĂ, O. 329. *Mila evanghelică este adeseori însoțită de indignare şi de revoltă.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 75. *Aceste idei pornesc din creştinism, morala evanghelică, concepută în spirit larg.* DR. III, 89. *Cântecul său... e totdeauna învelit într-un sentiment de evanghelică iubire de oameni.* ARH. OLT. V, 384, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Domna Herdelea, în stilul ei evanghelic presărat cu maxime..., îi spunea toate câte s-au petrecut.* REBREANU, R. I, 31. *Din tot volumul se degajează o personalitate plină de ea însăşi, vrând să iasă cu toate virtuțile evanghelice, în spate.* CONV. LIT. LXVII, 478. *Cântări de laudă, aşa zise evanghelice, a căror subiect e luat din Testamentul Nou.* CERNE, D. M. I, 148. *Nici unul nu scapă un prilej să nu-mi rostească, cu*

glas evanghelic, adevărurile vânătoarei. COCEA, S. I, 2, cf. SCRIBAN, D. *Însuşi capul bisericii dădea exemplul celor mai grave abateri de la simplitatea şi evlavia evanghelică.* OŢETEA, R. 317. *Felul acesta de viaţă plină de privaţiuni... i se pare lui conform adevăratei învăţături evangelice.* OPRESCU, I. A. IV, 309. *Atrage atenţiunea asupra elementelor narative şi dogmatice care s-au adăugat fondului evanghelic.* DR. XI, 244. *Într-o locuinţă privată se petrec lucruri contrare vieţii evanghelice.* CĂLINESCU, B. I. 513. *Idila eminesciană este absolută, de o gravitate evanghelică.* id. O. XIII, 337, cf. SCL 1956, 95, DL, DM. *În basmele săseşti... cădem în oarecare platitudine amestecată cu moralităţi evanghelice.* IST. LIT. ROM. I, 228. *Nu am inclus în cercetare textul evanghelic care precede fiecare predică.* SCL 1963, 233, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 3 216, DN^2. *Tragicului sublim de pe Golgota evanghelică i s-a substituit un tragic fără măreţie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 85, 4/4. *Cea mai extraordinară cugetare citită vreodată, în afara textelor evanghelice. E a lui Kierkegaard.* STEINHARDT, J. 165. *Textele evanghelice sunt clare.* id. ib. 172, cf. 188, M. D. ENC., DEX. *În viziunea evanghelică a lui Ion Heliade Rădulescu, asta se traduce prin dorinţa de a înfăţişa „starea adamiană" a omului.* SIMION, D. P. 65, cf. ALIL XXIX, 258, V. BREBAN, D. G. *Constituţia este legea evanghelică.* MS. XIX, nr. 4, 14, cf. D. ENC. *Străduinţa oamenilor scrisului în limba română de a reda evidenţa faptelor, impulsul de a înfăţişa, în loc de a domina materialul faptic... vin... de la scrierile evanghelice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 10/1, cf. NDN. *Simplitatea evanghelică dispare sub luxurianţa policandrelor, sub plenitudinea acordurilor orgii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 2, 11/1, cf. MDN. ◊ *Partea evanghelică* = partea stângă a altarului într-o biserică. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 631^1/9, ENC. ROM. ◊ (Adverbial) Cf. LM, SCRIBAN, D. ▭ *La această provocare a reacţionat evanghelic.*

2. Adj. (Despre oameni sau despre organizaţii, instituţii etc.) Care aparţine cultului creştin protestant, care îşi însuşeşte doctrina evanghelică **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630^2/41. *Iară ceilalţi sânt evanghelici calvini şi luterani.* RUS, I. I, 310/8, cf. COSTINESCU, LM. *Biserica Evanghelică Luterană de azi a saşilor s-a clădit la anul 1845.* TURCU, E. 83, cf. ENC. ROM. *Copiii nu ni-i vom putea trimite la şcolile evanghelice.* IORGA, P. A. II, 369, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Ministru evanghelic.* CADE, cf. SCRIBAN, D. *Era pastorul comunităţii evanghelice.* OŢETEA, T. V. 323. *Catedrală evanghelică.* DL, cf. DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Alianţa evanghelică.* D. ENC., cf. MDN.

3. S. m. Membru al cultului creştin protestant sau reformat şi adept al doctrinei evanghelice **(1)**. *Luteranii să numesc evanghelici, ca cum ai zice următorii evangheliei.* KLEIN, în ŞA I, 230, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630^2/41, COSTINESCU, SCRIBAN, D., DM, DN^2, M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., D. ENC., MDN.

– Pl.: *evanghelici, -ce.* – Şi: (învechit) **evangélic, -ă** adj.

– Din fr. **évangélique.**

EVANGHELICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Evanghelic **(1)**. *Privesc numai către adevărul cel evanghelicesc, şi către credinţa lui H[risto]s* (a. 1700). GCR I, 337/30. *Dintru care cuvânt evanghelicesc luom pricină astăzi să arătăm... ce zice Evanghelia.* ANTIM, O. 164. *Am voit ca să ştiţi statul căsătoriilor din început... până la vestirea legii evangheliceşti.* MICU, în ŞA I, 539, cf. CAT. MAN. I, 302. *Prinţipi de legea evanghelicească... toate mijloacele întrebuinţau spre a face pe naţia românească să primească credinţa helveticească.* BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. 32/9, cf. LB. *Noroade născute creştine şi hrănite cu învăţături evangheliceşti.* MARCOVICI, D. 102/4. *Aceia să depărtează de mântuitoarele învăţături ale moralului evanghelicesc.* id. ib. 139/6, cf. 264/6, VALIAN, V. 43. *Să nădăjduim că şi preoţii..., luând în de-aproape băgare de seamă evangheliceasca doctrină a acestei cărţi, vor voi a se lumina şi ei.* NEGULICI, E. I, VII/13, cf. ISER, POLIZU, ALEXI, W., TDRG, SFC I, 114, ALIL XXIII, 158.

– Pl.: *evanghelicești.* – Şi: **evangelicésc, -eáscă** adj. LB, POLIZU, ALEXI, W.

– **Evanghelie** + suf. *-icesc.* Cf. ngr. ε ὐ α γ γ ε λ ι κ ό ς.

EVANGHELICÉŞTE adv. (Învechit) Conform Evangheliei **(1)**, în spiritul Evangheliei. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630^2/44, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., SCL 1963, 215.

– Şi: **evangelicéşte** adv. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630^2/44, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W.

– **Evanghelie** + suf. *-iceşte.*

EVANGHÉLIE s. f. **1.** Fiecare dintre cele patru scrieri ale Noului Testament care relatează viaţa, învăţătura, patimile, moartea şi învierea lui Iisus Hristos, redactate de către cei patru evanghelişti: Matei, Marcu, Luca şi Ioan; carte creştină care cuprinde cele patru scrieri, p. ext. Biblia; volum **(II 1)** (tipărit sau manuscris) care cuprinde aceste scrieri. V. e v a n g h e l i a r, t r e t r a e v a n g h e l i u. *Mă grăiia cu nuşii de în Ev[an]ghelie* (circa 1569–1575). GCR I 15/30. *Ce este evanghelia?... Bunăvestire şi veselie de la Tatăl sfânt, Dumnezeu.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 103. *Scoasem sfânta evanghelie.* id. în TEXTE ROM. (sec. XVI), 101. *Cu ajutoriul lu Dumnezeu, tipărită această sfântă carte „Evanghelie cu învăţătură".* id. ib. 563. *Fratele îl chemăm şi-l grăim cel sufletesc, cel ce iaste cu giurământu spre svânta evanghelie.* PRAV. LUCACI, 170, cf. CUV. D. BĂTR. I, 198/1. *Şi iară zise în Ev[an]gh[e]lie lui Marco* (a. 1607). GCR I, 42/30. *Că-ş sânt fraţi sufleteşti ce-s pre sfânta evanghelie, când fac frăţie.* PRAV. GOV., ap. MURNU, GR. 23. *Dumeneca lăsatului cărnii. Evanghelia din Matei într-o sută şi şease capete.* VARLAAM, C. 21/8. *Ieşindu-i înainte mitropolitul cu toţi preoţii, aducând sfânta evanghelie şi cinstita cruce în mâinile sale.* URECHE, L. 93. *Uneori să cheamă Ev[an]gh[e]lie una singură; şi aşa să înţeleage cartea celor patru ev[an]gh[e]leşti.* N. TEST. (1648), 1^r/24. *În svâ[n]ta evanghelie zice* (a. 1651–1675). GCR I, 193/26. *Am jurat cu mănile pe s[văn]ta evanghielie* (a. 1652). IORGA, S. D. V, 120. *Sfântul apostol evanghelist Luca copiindu-şi sfânta Evanghelie... la mare şi cinstit domn Teofil le-au scris.* DOSOFTEI, PS. 5/10. *Ioan... pe urma tuturor au scris Ev[an]gh[e]lia* (a. 1693). GCR I, 307/26. *Sărutând masa cea sfinţită şi evanghelia cea îndumnezeită... închinându-să au îngenucheat.* IST. Ţ. R. 4. *Patru Ev[an]gh[e]lii den ceriu ne tună Şi la credinţă pre toţi adună* (a. 1703). GCR I, 347/9. *Puindu-şi mâinile pre sfânta evanghelie, jurând.* CM I, 193. *Sfinteli icoane au sărutat şi jurământu acolea cu boierii încredinţându-să, în sfânta evanghelie ca cu Măria Sa în dreptate să ţie.* ib. II, 15. *Jupânul Gheorghe Maiu... au gătit evanghelia şi cădelniţa şi ni le-au trimis* (a 1709). IORGA B. R. 102. *Cercând eu pricina acestii minuni ce s-au făcut,... aflu de la tâlcuitorii sfintei Evanghelii, cum-că alta n-au fost făr' numai rugăciunea ce au făcut apostolii.* ANTIM, P. 43. *Aceasta nu învaţă sfânta Evanghelie.* id. ib. 45. *Marco... au scris şi Ev[an]gh[e]lia sa* (a. 1705). GCR I, 358/33. *Poarta a îngăduit misionarilor să cetească evanghelia latinilor ce locuiesc în pomenitele raiele şi în Moldova* (a. 1721). IORGA, S. D. II, 96. *Au cumpărat o ivanghelie românească* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 339. *Văşmânte multe au făcut, şi evanghelii scumpe tot cu aur poleite* (a. 1760). GCR II, 74/22. *Tu ne-ai scris noao prea cinstita ev[anghe]lie.* MINEIUL (1776), 107^{r1}/23. *Popa, preste firea duhovniciii şi duhului Evangheliei s-au prea înălţat.* MAIOR, în ŞA I, 70. *Ţâind împreună cu amândouă mâinilie evanghelie înaintea pieptului lor* (a. 1805). GRECU, P. 104. *I-au poftit... la episcopie, ieşându-le înainte cu litanie besericească, adecă preoţii cu s[fânta] evangelie şi cu sfânta cruce.* DIONISIE, C. 179. *Să nu li se dea bucăţi mari..., psalmi întregi, o evanghelie... să o înveţe de rost.* PETROVICI, O. 78/13. *Cu gând apostolicesc Evanghelia o citesc* (a. 1821). REV. IST. II, 319. *Vieţuieşte cu chip împotrivitor*

învățăturilor sfintei Evanghelii. MARCOVICI, D. 446/13. *Preoții nu știa mai mult decât să citească liturghia, Evanghelia și alte sfinte cărți, fără-a înțelege ce citesc.* F. AARON, I. I, 161/20. *Ne-au dat câte un rând vase bisericești de argint și câte o evanghelie ferecată cu argint* (a. 1770). ARHIVA R. I, 357/9. *Slovele cu care scriem și citim sunt împreună cu tălmăcire Bibliei, Evangheliei și alte cărți bisericești.* FM (1847), 6[1]/12. *După cetirea 4 Evangheliilor în uliță, intrând în biserica catedrală, fu urmat de un popor numeros* (a. 1846). BARIȚIU, C. II, 326. *Evanghelia este cartea libertății.* RUSSO, S. 182, cf. POLIZU. *Se jură... pe această coronă, și pe evangelia astă deschisă.* NEGRUZZI, S. III, 320. *Și noi, tot cu evanghelii Din balconuri predicam.* BOLLIAC, O. 192. *Să jeluim pe văduvă și pe orfani..., ținând în mâinile noastre pline de sânge crucea și Evangheliul.* FILIMON, O. I, 313. *Preoții vor pune evanghelia... în calea lor, pentru ca ei să o calce în picioare.* XENOPOL, I. R. XII, 78. *Vezi pe acel sipet cartea de Evanghelii a nevestei mele.* BARONZI, C. II, 171/2, cf. COSTINESCU, LM. *Evangelii slavone scrise în timpul acela în România cu zugrăvituri în miniatură.* CONV. LIT. VI, 63. *Ideile creștine... au fost lărgite de... aceia cari, în cele dintâi trei veacuri după Christos, au făcut Evangheliile.* CONTA, O. F. 401. *La ușa bisericii îl întâmpină mitropolitul Maxim cu mai mulți archierei, purtând crucea și evangelia.* ODOBESCU, S. I, 72. *Un singur glas îngână cuvintele de miere, Închise în tratajul străvechi evanghelii.* EMINESCU, O. IV, 358. *În anul 1274... s-au cetit Evanghelia greceşte și latineşte.* id. ib. XIV, 133. *Îl ascultau cu gura căscată parcă le-ar fi citit din Vanghelie.* CARAGIALE, O. II, 311. *N-ai văzut evanghelii care vorbește tocmai dă pă vremea lu Cristos.* BACALBAȘA, M. T. 119. *Ei mai susțin că... în mânia sa, i-ar fi aruncat mai multe evanghelii, psaltiri și ceasloave în cap.* I. NEGRUZZI, S. I, 17, cf. DDRF. *Se îngrijește de a-l jura și pe cruce și pe evanghelie că i va fi credincios.* XENOPOL, I. R. VI, 154, cf. ENC. ROM. *Furăm întâmpinați de preoți cu sfintele icoane și evanghelia.* ARHIVA, X, 141, cf. BARCIANU. *Evanghelia s-a păstrat într-o copie pe care a reprodus-o Coresi în 1561.* IORGA, L. R. 23. *Se ajunge apoi la Evanghelie, pe care... Barbu Știrbei... o numește... temei al studiilor.* id. C. I. II, 117, cf. TDRG. *Dănacul nostru... își ia inima în dinți și se duce în altar apucându-se de cetit Vanghelia.* PAMFILE, S. T. 167. *Nici una din aceste notițe nu e veche decât anul 1515 când s-a scris evanghelia pentru popa din Sărăcinești.* BUL. COM. IST. I, 124. *Preoții s-au oprit în jurul mesei, acoperită c-o pânză curată de in, au așezat evanghelia cu scoarțe aurite.* LUNGIANU, C. 6. *Se găsește în partea omiletică, nu în Evanghelii.* DR. I, 305. *S-a adeverit întocmai cuvântul Evangheliei.* AN. IST. NAȚ. I, 25. *În Evanghelia de la Ioan... ni se spune.* DR. II, 619. *Îl purta pe la toate bisericile,... punându-l să facă mătănii și să sărute evanghelii.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 164, cf. RESMERIȚĂ, D. *Noul Testament cuprinde întreaga doctrină a lui Christ, conținută în cele patru Evanghelii și-n scrierile apostolilor.* SEVERIN, S. 55, cf. MINERVA, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O singură evanghelie ferecată în argint din 1794... e tot ce este mai vechi și păstrat.* ARH. OLT. X, 125. *Miros... de scoarță de evanghelie veche.* KLOPȘTOCK, F. 303. *Preotul deschide evanghelia cu scoarțe de argint.* TEODOREANU, C. B. 255. *Căutăm și evanghelia cu scoarțe de aur împănate cu smaralde.* VOICULESCU, P. I, 199. *Preotul ceruse luare-aminte pentru cetirea Evangheliei.* SADOVEANU, O. II, 660. *Nu poate trece pe la mănăstioară fără să asculte Sfânta Evanghelie.* id. ib. XXI, 456, cf. BUL. FIL. IV, 63. *Cu „în vremea aceea..." încep cele mai multe din Evanghelii.* PUȘCARIU, L. R. I, 366, cf. SCRIBAN, D. *Alte mărunțișuri ce s-au mai găsit...: o evanghelie..., 3 leturghii.* ARH. OLT. XIX, 151. *Sinodul îl întâmpină cu sculele sfinte: evanghelie îmbrăcată în aur..., cădelnițe, trichere.* ARGHEZI, P. T. 26. *Peizajul semăna cu locul din Evanghelie, în care au ieșit din gropi să-l întâmpine pe Iisus, slăbănogii.* id. S. XVIII, 81. *Poezia... descinde cu hotărâre din morala creștină și din ficțiunile cu care „cazaniile" tălmăcesc, împodobindu-le, evangheliile.* PERPESSICIUS, M. II, 42. *Maior încearcă să arate cu dovezi și exemple culese din Evanghelie că imperiul duhovnicesc se îndeplinește.* BLAGA, G. 190. *Psalmi ori citate din Evanghelie, conțin consilii de sobrietate, smerenie și pietate.* RALEA, O. 78. *Popa Șapcă îi șoptește lui Tell, căutând un text în evanghelia legată în catifea, cu copci de aur.* CAMIL PETRESCU, O. II, 182, cf. DL, DM. *Trebuie să deosebim cărțile de cult: evanghelii, liturghii, molitvenice etc.* IST. LIT. ROM. I, 241. *Domnii îi puneau să jure pe evanghelie că nu vor fura din banii ce li se încredințau.* STOICESCU, S. D. 220, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 3 216. *Traducerea Evangheliei de către Coresi.* PANAITESCU, C. R. 149. *Au pătruns din slavonă în limba română... termeni referitori la slujba bisericească și la cărțile de slujbă (evanghelie, liturghie, parastas).* CL, 1967, 314. *Tema în jurul căreia se axează acțiunea dramei religioase Irozii este cea a textului Evangheliei.* IST. T. I, 108. *Această sfântă și dumnezăiască evanghelie este cumpărată de sătenii de la mănăstire.* C. GIURGESCU, P. O. 226, cf. D. TERM. L. *Apare... în 1682 evanghelia îngrijită de Iordache Cantacuzino.* L. ROM. 1971, 635. *La Facla..., instinctul proprietății era adesea combătut cu citate din Evanghelie.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 32. *Pesemne că Dumnezeu n-a vrut să mai existe o a cincea Evanghelie.* STEINHARDT, J. 57. *Hristos nu ne apare din Evanghelii numai ca blând, bun, drept, fără de păcat, îndurător, puternic.* id. ib. 101, cf. SCL 1973, 32, M. D. ENC., DEX, ALIL XXX, 389, DSR, DREV, SCL 1987, 421, V. BREBAN, D. G. *Cu evanghelia într-o mână... judecă în conștiință.* MS. XIX, nr. 4, 13, cf. L. ROM. 1993, 556, D. ENC. *O copie după „Evanghelia cu învățătură" tipărită de Coresi.* L. ROM. 1997, 287. *Și-n biserică intra, Evanghelia citea.* TEODORESCU, P. P. 42. *Ți-ai purta tu feția Ca popa vanghelia.* RETEGANUL, TR. 173, cf. ȘEZ. III, 193. *Vine și Domnul Dumnezeu Cu vanghelia deschisă, În mână cu făclie-aprinsă.* BUD, P. P. 71. *Să cetia Vanghelia, Doară dracul ti-a lua.* BÂRLEANU, L. P. M. I, 81. *Când ți-o fi ție mai bine Să vie popa la tine Cetind Evanghelia Doară te-o lua moartea.* FOLC. TRANSILV. III, 18. *Da pus-ai cina pe masă? Evanghelia mi-o trasă.* NUNTA, 16, cf. 61. ◊ (În comparații) *Se crede a fi adevăr ca însuși Evanghelia.* ȚICHINDEAL, ap. ZANNE, P. VII, 2. *Eu gazeta d-voastră o citesc ca Evanghelia totdeauna.* CARAGIALE, O. VI, 114. *Două volume groase și late cât nişte evanghelii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 7/1. *Strângând volumul la piept cu amândouă mâinile ca pe o evanghelie, se gândi.* ȚOIU, G. 13. (F i g.) *Și icoanele-au picat Și sfinții i s-au strâmbat, Vanghelia-a prins a plânge Și luminile-a se stinge.* BUD, P. P. 11. ◊ (În imprecații) *Mai înjură și tu..., că eu am obosit, nu mai pot! Biblia, Vanghelia și Coranul!* CARAGIALE, O. VII, 464, cf. ȘĂINEANU, Î. 118. *Te-oi blăstema cu 99 de cruci, cu 99 de vanghelii.* MARIAN, NA. 371. *El a spurcat, astfel, toate monumentele Parisului... cu adaos de cruci, evanghelii, prescuri și alte lucruri sfinte, într-o bogăție de expresie ce contrasta cu obișnuita lui sărăcie verbală.* LOVINESCU, M. 128. *Patru ore de răcnete și înjurături, cruci și răscruci, sfinți și evanghelii.* IORDAN, STIL. 208, cf. CAMILAR, N. II, 30, T. POPOVICI, S. 361. ◊ E x p r. **Evanghelie învățătoare** (sau **comentată, cu tâlc**) = textul Evangheliei însoțit de comentarii și explicații. *Această sfântă carte ce se cheamă Evanghelie învățătoare* (a. 1642). GCR I, 98/10, cf. 109/23. *Compun cazanii și evanghelii comentate.* RUSSO, S. 73. **A-și pleca** (sau **a-și vârî, a-și pune, a-și pleca, a-și băga**) **capul** (**sănătos** sau **zdravăn, teafăr**) **sub** (sau **la**) **evanghelie** = **a)** a se însura. *Nu ascultați la carii zic...: Cine crede în cruce ca crucea se usucă, sau De ce să-mi plec capul sănătos la evanghelie.* PANN, P. V. I, 78/10. *După șapte ani Dumnezeu strângând la sine pe scumpa lui soție, el de-atunci ca mai ba să-și puie cap sănătos sub evanghelie.* GANE, N. III, 163, cf. RF II, 137, SCRIBAN, D. *Și-a pus capul sub evanghelie.* ZANNE, P. VII, 2; **b)** = a-și cauza, a-și produce singur neplăceri, încurcături, necazuri. *Va să zică cauți încă o dată să pui cap sănătos sub evanghelie.* GANNE, N. II, 70. *Erau nebuni să-și vâre capul zdravăn sub evanghelie?* VLAHUȚĂ, N. 188, cf. CADE, DL,

DM, DEX. *De ce să-mi plec capul sănătos la evanghelie?* ZANNE, P. VII, 3. **Literă** (sau **cuvânt) de Evanghelie** ori **litera Evangheliei** = lucru sigur, neîndoielnic, care trebuie acceptat întru totul, care nu se poate schimba, modifica etc. *Putem crede ca cuvânt de Evanghelie că Ieşul, Blajul sau Bucureştii au găsit România prăpădită?* RUSSO, S. 77. *Drept şi bun ca litera Evangheliei, iată cum voim noi să fie caracterul vulgar din drame naţionale.* EMINESCU, O. IX, 87, cf. TDRG. *Aceste idei vor fi pentru Eliade literă de Evanghelie ori de câte ori va aprecia literatura.* DR. III, 25. *Ceea ce afirmă el este literă de Evanghelie pentru toţi cei ce îl citesc.* CONV. LIT. LXVII, 383, cf. CĂLINESCU, O. XIII, 218, DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Nu luăm vorbele sale... literă de evanghelie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 11/1. **A-i citi cuiva Evanghelia** = a dojeni, a mustra pe cineva. *I-a cetit Evanghelia, adică l-a mustrat, l-a probozit pentru şi cu multe de toate.* I. CR. III, 174.

2. Învăţătura lui Iisus Hristos (despre mântuire şi despre împărăţia lui Dumnezeu), care are la bază viaţa şi faptele lui, aşa cum sunt descrise în Noul Testament. *Mai mult nu vreţi vedea faţa mea voi toţi, întru ceia ce îmblaiu şi propovediu ev[an]gh[e]lia.* COD. VOR.[2] 248. *Nici aţi ascultat ev[an]gh[e]lie şi scriptura.* CUV. D. BĂTR. II, 458/9. *Cine-ş va piarde sufletul său pentru mine şi evanghelie acela spăsi-şi-li-va.* CORESI, EV. 71. *Ştefan propoveduitoriul ev[anghe]liei lu H[risto]s.* PALIA (1581), ap. GCR I, 37/14. *Şi aşa nu credzut, nice ascultat evanghelia mea cum greieşte.* IEUD, 153. *Dascălii bişericei îndreptând luminat dumnezeiaşte urmele noastre şi pornindu-le către evanghelie.* PRAV. GOV., ap. MURNU, GR. 23. *Pentru glasul sfintei eva[n]ghelii au trecut sfinţii mucenici prin foc şi printr' apă.* DOSOFTEI, PS. 93/10. *Să află împreună lucrătoriu la ev[an]gh[e]lia lui H[risto]s.* BIBLIA (1688), [prefaţă] VIII/42. *Dzice H[risto]s la evanghelii că, dacă s-ar împuţi sarea, bucăţile cu ce s-ar săra.* NECULCE, L. 340. *Dumnezeu noroceasc̆ă armele creştineşti cari să bat pentru a lăţirea evanghelia* (a. 1694). FN 37. *Au luat iar propoveduitorii evanghelii... i-au trimis să propoveduiască lumei buna vestire.* ANTIM, P. 3. *Stâlpii evangheliei.* BV II, 79. *Partea dintâi... ne povăţuieşte la credinţa ev[an]gheliei.* KLEIN, ap. GCR II, 154/15. *Lumina evangheliei au gonit întunerecele necredinţei, şi au strălucit credinţa în lume.* MOLNAR, RET. 42/12. *Împreună cu evanghelia, stând şi învăţând Hristos.* GRECU, P. 176. *Evangheliei lui Hristos să împotriveşte.* MAIOR, în ŞA I, 75. *Sion, în Ierusalim,... întru carea mai întâi s-au cuvântat eva[n]ghelia.* TEODOROVICI, I. 20/15, cf. LB. *De aice şi din Polonia începu a se întinde cuvântul evangheliei şi în Prusia.* SĂULESCU, HR. I, 225/6, cf. VALIAN, V. 43, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 631[1]/9. *În evangelie Mântuitorul ne arată legea morală absolută, nemărginită.* BĂLCESCU, M. V. 2, cf. ISER, POLIZU, PONBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 658, LM. *Preoţimea Evului Mediu explica evangeliul astfel, încât făcea ca popoarele să îngenunche.* EMINESCU, S. P. 44. *Sublima doctrină a evangeliului au străbătut la Dunăre odată cu legiunile Romei.* COLUMNA, IX, 1882, 638, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Aceasta e concepţia cea adevărată a evangheliei.* SĂM. VIII, 24. *Acesta este care nu ceteşte scripturile şi nu le face pre cumu-i învăţătura lui D[u]mnezeu şi cum grăieşte sf[â]nta evanghelie.* PAMFILE, S. T. 98. *Primirea evangheliei lui Hristos n-a însemnat o abandonare totală a vechilor datine.* AN. IST. NAŢ. I, 33, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Apostolii predicau evanghelia.* SEVERIN, S. 55, cf. CADE. *Intelectualii întâmpină o rezistenţă firească în chiar locul de baştină al lui Ion Creangă, spre a se adeveri cuvântul evangheliei.* SADOVEANU, O. XX, 226, cf. SCRIBAN, D. *Îl îndeamnă să dorească a vedea înfăptuit spiritul religios cât mai aproape de spiritul evangheliei.* CĂLINESCU, B. I. 333. *În Dacia nu s-a auzit cuvântul evangheliei.* PANAITESCU, C. R. 96. *Care a fost sistemul religios păgân pe care-l dezrădăcinaseră în Dacia creştinii, înlocuindu-l cu credinţa evangheliei?* id. ib. 102, cf. D. ENC.

3. Fragment sau capitol dintr-o evanghelie **(1)** citit în timpul serviciului religios; moment al slujbei religioase în care se citeşte din evanghelie. *Evanghelie a vameşului şi a fariseului.* CORESI, EV. 11. *Ascultaţi, fraţi dragi, den învăţătura aceştii evanghelii de astăzi.* id. ib. 65. *Fraţi dragi ascultaţi sfâ[n]ta ev[an]gh[e]lie* (a. 1619). GCR I, 53/30. *S-au cetit evanghelii şi molitve la toate patru colţurile zidului cetăţii* (a. 1770). ARHIVA R. I, 343/11. *Au mers la beserică, şi când cetea evanghelia, iată au sosit de la Iaşi... Antiohi* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III 194/25, cf. COSTINESCU. *S-a citit în ziua aceea evanghelia asupra fiului rătăcit.* SLAVICI, O. I, 57. *Ei mai susţin că... s-ar fi încurcat în citirea sfintei evanghelii.* I. NEGRUZZI, S. I, 16. *În cele din urmă prinsese şi el mai o rugăciune, mai o cântare bisericească, mai scria şi câte-o evanghelie.* REV. CRIT. I, 508, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Tocmai trăgeau clopotele de sfânta evanghelie şi mă închinam.* REBREANU, R. I, 317. *Înainte de cetirea evangheliei, trăsura lucitoare cu caii negri se opri în faţa bisericuţei.* SADOVEANU, O. II, 658. *Găsea... în ea... explicaţiile evangheliilor duminicale.* id. ib. XIX, 59, cf. SCRIBAN, D. *Arhidiaconul era pregătit în amvon, cu cartea deschisă între două făclii, şi... începu citirea evangheliei.* ARGHEZI, S. XII, 92, cf. DM, DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Ajunge vremea sfintei evanghelii; lumea se pune în genunchi.* FURTUNĂ, C. 114, cf. ALR II/I h 188/848, ib. MN 87, 2 710, ib. MN 100, 2 759, ALRM II/I h 200, ib. h 241.

4. Fig. Text, scriere (considerată) fundamentală; idee revelatoare pentru o doctrină, pentru un crez, pentru un domeniu etc. *Condica de daravere fie evanghelia ta.* ASACHI, S. L. I, 225. *S-a început publicarea... cu volumul de faţă: în el găsim sistemul său politic în întregimea sa şi avem, cum se zice, evangelia şcoalei.* MAIORESCU, CR. III, 73. *Cu scop de a-şi predica şi răspândi evanghelia sa pedagogică.* CONV. LIT. XXII, 425, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Ea este evanghelia eroilor micimei turnaţi în tuş.* KLOPŞTOCK, F. 170. *În locul religiei transcendentale, ei predică o religie pur raţională... În locul evangheliei resemnării şi smereniei, evanghelia frumuseţii şi a gloriei.* OŢETEA, R. 217. *Ai putea scrie... o evanghelie locală a negoţului.* ARGHEZI, S. XXXIV, 11. *Taraba la care serviseră o viaţă întreagă evanghelia viciilor acumulate.* id. ib. 128. *Este obicei în lumea continentală a se lua drept trăsătură de evanghelie plastica descriptivă a lui El Greco.* CĂLINESCU, I. 341. *Profetismul din... Zaratustra... e o foarte limpede evanghelie a acestui gând... „voinţa de putere".* BLAGA, Z. 190. *De la Rousseau şi Kant până la Ibsen şi Nietzche aceasta a fost evanghelia.* RALEA, S. T. III, 8. *Evanghelia ce ne lipseşte am dobândi-o cu adevărat pe calea unui limbaj totalmente tehnic.* MANOLESCU, A. N. I, 16. *Scrisorile lui Van Gogh sunt poate evanghelia cea mai sărăcăcioasă a unei vieţi care n-a avut parte decât de bucuria orfană a artei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 87, 23/1.

– Pl.: *evanghelii.* – Şi: (popular) **vanghélie,** (învechit şi regional) **evangélie** s. f., **evangéliu, evanghéliu** s. n., (regional) **evanghéle** (ALR II/I MN 100, 2 759/27, 36, 105, 414, 551), **ivangéle** (ib. 2 759/272), **ivanghéle** (ib. 2 759/2), **ivanghélie, ivanghílie** (ib. 2 759/346), **vangélie** (ib. 2 759/219, 228, 250), **vanghéle** (ib. MN 87, 2 710/36), **vanghílie** (ib. 2 710/279, 334), **vangíle** (ib. MN 100 2 759/365) s. f.

– Din m. gr. **εὐαγγέλιον,** slavon. **ЕВАНГЕЛИЕ.**

EVANGHELISÍ vb. I v. **evangheliza.**

EVANGHELISÍRE s. f. v. **evanghelizare.**

EVANGHELÍSM s. n. Atitudine, stare de spirit, mod de gândire insuflat de evanghelie **(2)**; caracter evanghelic, doctrină evanghelică **(1)**. Cf. LM. *Iritarea sa e hrănită din misticismul iudaic al Vechiului Testament, evanghelismul însă vibrează din simplitatea candidă care a dominat sufletul subaltern al celor patru*

pescari, purtători de cuvânt ai Mântuitorului. CONSTANTINESCU, S. I, 68, cf. MDN.

– Din fr. **évangélisme.**

EVANGHELÍST s. m. **1.** Fiecare dintre autorii uneia din cele patru Evanghelii **(2)**: Matei, Marcu, Luca şi Ioan. *De aceasta şi evanghelist Ioan mărturiseşte.* CORESI, EV. 4. *De Dumnezeu glăsitoriu evanghelist Matei răspunde noao astăzi.* id. ib. 46. *Sfâ[n]tul M[a]t[ei] ev[an]gh[e]list* (a. 1607). GCR I, 42/27. *Uneori să cheamă Ev[an]gh[e]lia una sângură; şi aşa să înţeleage cartea celor patru ev[an]gh[e]lesti.* N. TEST. (1648) 1^{r}/24. *D[u]hul Sfânt au îndemnat ev[an]gh[e]liştii şi ap[o]s[to]lii a scrie în limbă grecească* (a. 1648). GCR I, 126/3. *Sfântul apostol evanghelist Luca copiindu-şi sfânta Evanghelie.* DOSOFTEI, PS. 5/10. *Zice Matei ev[an]gh[e]list grăind* (a. 1678). GCR I, 239/19. *Ioan ev[an]gh[e]listul.* BIBLIA (1688), [prefaţă] VIII/128. *Cele ce s-au lucrat de cei trei ev[an]gh[e]lişti s-au scris* (a. 1693). GCR I, 308/4. *Cine ar cuteza a călca şi a face silă... să fie blăstămat de Domnul Dumnedzău... şi de patru svinţi evanghelişti* (a. 1698). IORGA, S. D. V, 98. *Sfi[n]ţii şi iubitorii de adevăr ev[an]gh[e]liştii* (a. 1699). GCR I, 331/4. *Aşa ne învaţă dumnezeieştii evanghelişti.* ANTIM, O. 67. *Zice evanghelistul, cum că, umblând Iisus..., întreba pe ucenicii săi, zicând: „Cine-mi zic mie oamenii a fi?".* id. P. 7. *Într-această lună..., pomenirea sfâ[n]tului ap[o]stol şi ev[an]gh[e]list Marco* (a. 1705). GCR I, 358/3. *Moarte n-au gustat... Enoh şi Ilie şi Ioan eva[n]ghilestul* (cca 1750). id. ib. II, 61/8. *Apostole sfi[n]te şi ev[a]ngheliste Luco, roagă pre milostivul D[u]mnezeu.* MINEIUL (1776) 107^{v2}/27. *Aceştia sunt acei patru stăpânitori, despre cari scrie eva[n]ghelistul.* TEODOROVICI, I. 15/2, cf. LB. *Schimbă sentimenturile şi purtarea sa, zice evanghelistul Luca.* MARCOVICI, D. 442/27, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630^{2}/47, ISER, POLIZU. *Sânt cinci nichii (scobituri) în perete, în care se află depus Crist şi cei patru evanghelişti sculptaţi.* FILIMON, O. II, 146, cf. PONBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Cei patru evanghelişti întorşi cu feţele înspre cele patru părţi ale lumii.* EMINESCU, O. XV, 380. *De la Matei citire?... Nu vanghelistul, ăsta e altul, e doftor de bătături.* CARAGIALE, O. VI, 184. *Cetirea Evangheliei a unui singur evanghelist se numeşte „un stâlp".* MARIAN, Î. 223, cf. DDRF, ENC. ROM. *Biblia, istoria evangheliştilor si apostolilor nu sunt potrivite, zice Locke, pentru cărţi de lectură.* ARHIVA, X, 219, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În colţuri se văd evanghelistii, scoşi foarte mult în relief* IORGA, C. I. III, 50. *Uşa de intrare a bisericii... cu cele patru chipuri energice... ale evangheliştilor din colţuri.* id. ib. III, 64, cf. TDRG. *Şi de la sfinţii patru evanghelişti şi de la doisprezece verhovnici apostoli... care din veac au plăcut lui Dumnezeu.* BUL. COM. IST. I, 151, cf. RESMERIŢĂ, D., MINERVA, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *D-sa descrie în toate amănuntele manuscrisul din Muzeul Bizantin din Atena... cuprinzând biografiile evangheliştilor.* ARH. OLT. XII, 295/2. *Sus în naltu cerului... Şede Luca vangilistu.* IZV. XIII, 325. *Dionisie se ţine după Evanghelia lui Matei, intercalând evenimentele arătate de ceilalţi evanghelişti.* GRECU, P. 10. *Măria sa trecu la icoana făcătoare de minuni a Maicei Domnului, cea zugrăvită de Luca evanghelistul.* SADOVEANU, O. XIII, 34, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 353, SCRIBAN, D. *Poţi fi poet român, trăind în lumea noastră... şi totuşi să te simţi contemporan în spirit cu Moisi şi evanghelistul Ioan.* CONSTANTINESCU, S. I, 137. *Tudor Arghezi s-a mărturisit, cum ştim, contemporan în spirit cu evanghelistul.* id. ib. 145. *De jur-împrejurul meu, evenimentele microscopice se petreceau cu o abundenţă furtunoasă de mare simfonie... ca în pildele evanghelistului.* ARGHEZI, S. XV, 9. *Patru păstori..., închipuind cei patru evanghelişti, convorbesc în chipul cel mai familiar.* CĂLINESCU, I. 233, cf. DL, DM, SFC I, 237, CIORĂNESCU, D. ET. 3 216. *Cine au fost evanghelistii sau apostolii.* L. ROM. 1964, 154. *Nu am luat în consideraţie termenii religioşi mai puţin familiari ca... evanghelist.* SCL 1965, 627, cf. M. D. ENC., DEX, ALIL XXX, 389, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Patru sfinţi evanghelişti.* TEODORESCU, P. P. 254.

2. Predicator, propovăduitor al Evangheliei **(2)**; misionar creştin. *Deaci întrămu în casa lu Filipu ievanghelistul, cel ce era de cei şapte, şi lăcuimu la dinsu.* COD. VOR.^{2} 13^{v}/10, cf. LM, ENC. ROM. *Le ard blesteme cerul gurii Când ţi se par duioşi şi trişti, Aştern peste pornirea urii Blândeţe de evanghelişti.* GOGA, POEZII, 194. *Azi nu mai am nici râs, nici glume, Nici dor de zâmbetul femeii, M-au omorât evanghelistii Şi oamenii şi fariseii.* id. ib. 381. *S-a putut apropia de perdeaua cântăreţului un evanghelist.* CONSTANTINESCU, S. I, 142. *Am trăi plutind ca păsările cerului şi aţipi în lumină ca floarea de crin. Cuvintele evanghelistului ar fi adevărate şi pentru oameni, nu numai pentru păsări şi plante.* ARGHEZI, P. T. 382, cf. D. ENC. *Când ar vrea a fi Mesia,... când ar vrea Doar evanghelist să fie, despre altul a scria.* CĂRTĂRESCU, L. 184.

3. (Mai ales la pl.) Membru al unui cult creştin protestant sau luteran, adept al doctrinei evanghelice. V. e v a n g h e l i c **(3)**. *Acesta fiind nemerit la ţara leşască, şi între slujitori la război umblând,... s-au încleştat cu o samă de evanghelişti.* URECHE, L. 161, cf. ŞĂINEANU, D. U. *La biserica, – într-o duminică la evanghelişti şi în alta la mitropolia ortodoxă, – n-a observat nimic suspect.* SADOVEANU, O. VIII, 156, cf. ALR II/I h 192, D. ENC.

– Pl.: *evanghelişti* şi (învechit şi regional) *evanghelisti.* – Şi: (popular) **vanghelíst, vangilíst,** (învechit) **evanghelést, evanghilést, evangelíst, evăngelíst** (LM), (regional) **ivanghilíst,** (ALR II/I h 192) s. m.

– Din slavon. **евангелистъ,** m. gr. **εὐαγγελιστής.**

EVANGHELISTÁR s. n. (Rar) Lista completă a pasajelor şi parabolelor din evanghelie **(1)** care se citesc în timpul ceremoniilor de cult de-a lungul anului şi care sunt aranjate în funcţie de data sărbătorii de Paşti; carte care cuprinde aceste pasaje, e v a n g h e l i a r. Cf. COSTINESCU, D. ENC.

– Pl.: ? – Şi: **evangelistár** s. n.

– **Evanghelist** + suf. *-ar.* Cf. fr. e v a n g é l i s t a i r e.

EVANGHELÍSTIC, -Ă adj. Care se referă la evanghelie **(1)**, care ţine de evanghelie; care se referă la, care este realizat de evanghelici **(3)**. Cf. LM.

– Pl.: *evanghelistici, -ce.* – Şi: **evangelístic, -ă** adj. LM.

– **Evanghelie** + suf. *-istic.*

EVANGHELÍT s. m. (Învechit) Membru al unui cult creştin protestant sau luteran şi adept al doctrinei evanghelice. V. e v a n g h e l i s t **(3)**. *Acesta fiind nemerit la ţara leşască, şi între slujitori la război umblând... s-au încleştat cu o samă de evanghelişti (că el încă n-a fost pravoslavnic).* SIMION. DASC., LET. 174, cf. 279.

– Pl.: *evanghelişti.*

– Cf. e v a n g h e l i s t.

EVANGHÉLIU s. n. v. **evanghelie.**

EVANGHELIZÁ vb. I. T r a n z. A converti, a atrage la creştinism prin propovăduirea şi predicarea Evangheliei **(1)**. Cf. DLRU, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 630^{2}/45, POLIZU, COSTINESCU, DL, DM, SFC III, 116, CIORĂNESCU, D. ET. 3 216, DN^{2}, DEX, MDN.

– Prez. ind.: *evanghelizez* şi (învechit) *evanghelizesc* (DLRU). – Şi: (învechit) **evangelizá** vb. I, **evanghelisí** (SFC III, 116) vb. IV.

– Din lat. **evangelizare,** fr. **évangéliser.**

EVANGHELIZÁRE s. f. Convertire la creştinism; acţiunea de a e v a n g h e l i z a şi rezultatul ei. *Ca un apostol şi adevărat episcop îndată s-a apucat de evanghelisire şi de*

propovăduire îmblând prin sate şi învăţând norodul. ŞINCAI, HR. III, 270/26, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Omul caută o evanghelie nouă, sau altfel înţeleasă decât în timpul strădaniei pentru evanghelizare.* ARGHEZI, S. XX, 225, cf. NDN.

– Pl.: *evanghelizări.* – Şi: (învechit) **evanghelisíre** s. f.

– V. **evangheliza.**

EVANGHELIZÁT, -Ă adj. (Rar) Care este supus evanghelizării; convertit la creştinism. Cf. LM, DEXI.

– Pl.: *evanghelizaţi, -te.* – Şi: **evangelizát, -ă** adj.

– V. **evangheliza.**

EVANGHELIZATÓR s. m. Predicator al evangheliei **(1)**; misionar creştin. Cf. LM, MDN, DEXI.

– Pl.: *evanghelizatori.* – Şi: **evangelizatór** s. m.

– Din fr. **évangélisateur.**

EVANGHILEST s. m. v. **evanghelist.**

EVANTÁI s. n. **1.** Obiect confecţionat din pene sau din fâşii de hârtie, de pânză etc. pliabile, dispuse radial şi montate pe un mâner, care, prin agitare, produce răcoare, folosit mai ales de către femei; (învechit) apărătoare. *Însuşi oamenii cei mai înţelepţi, şi ei, oricât s-ar feri, însă au nişte momente... încât numai o lovitură de evântaliu de la femeile lor ar fi îndestul să-i topească.* HELIADE, D. J. 9/8. *Am văzut nişte evântalii schimbându-se în măciuci în mâinile frumoase.* id. ib. 9/11, cf. NEGULICI. *Cucoana Caliopi se scoală şi-şi face vânt cu evăntailul.* NEGRUZZI, S. III, 65. *O ucide cu evăntaliul ei.* id. ib. 68. *Îşi făcea vânt cu un evantail de fluturi.* BOLLIAC, O. 217, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *Lino, mergi de-mi caută evantailul în budoar.* ALECSANDRI, T. I, 294, cf. COSTINESCU. *Pe acest timp de călduri teribile, evantaliul... joacă un mare rol.* F (1875), 307, cf. ib. (1882), 205. *Apărându-se cu evantaliu.* MACEDONSKI, O. II, 16, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Astfel, de la Ştefan sunt ripidele, evantaiile de aur, înfăţişând serafimi cu cele şase aripi desfăşurate.* IORGA, C. I. III, 26. *Începu să-şi facă vânt cu evantail de hârtie.* CONV. LIT. XLIII, 403. *Îşi făcea vânt alene cu evantaiul.* HOGAŞ, DR. II, 65. *D-voastră, turiştii, zise ea făcându-şi nervos şi repede vânt cu evantaliul, sunteţi nişte oameni nesuferiţi.* id. ib. 78, cf. id. H. 109. *Cineva, la spatele scaunului, mi-a dat evantaliul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 15. *Evantaiul avea un preţ deosebit din pricina diferitelor iscălituri de la diferitele baluri.* REBREANU, I. 139. *Ţinând carnetul de dans şi evantaiul,... îşi luă cuvenitul loc pe un scaun.* id. ib. 481. *Bufonul verde trece cu evantaliul rupt.* AL. PHILIPPIDE, A. 54, cf. RESMERIŢĂ, D. *Cu evantailul ne apăram de căldură.* SEVERIN, S. 123, cf. NICA, L. VAM. 88, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Olimpia se plimba prin casă,... exercitându-se să închidă şi să deschidă evantaiul mare cât o coadă de păun.* BRĂESCU, A. 40, cf. 65. *O cunoşteam din statuetele ei de alabastru de bronz,... din evantaiele... care au invadat muzeele şi colecţiile particulare ale Europei.* COCEA, S. I, 64. *Doar dantela unui evantai clătinat îl despărţea de ea.* TEODOREANU, M. II, 202. *Câţiva muscali cu doi cai aminteau vechiul Bucureşti şi vechiul laşi de pe vremea corsetului... şi a evantaiului.* id. L. 114, cf. BUL. FIL. V, 20, SCRIBAN, D. *Şi cine a făcut toate astea?... Dumneata, cu câţiva metri de mătase, cu o eşarfă de aur, cu câteva crâmpeie de dantelă,... cu un evantai!* KIRIŢESCU, G. 93. *Renoir se gândeşte atunci la alt mijloc de existenţă: la pictura evantaliilor.* OPRESCU, I. A. IV, 172. *L-am văzut copiind pe Watteau... atunci când picta evantaie.* id. ib. 174, cf. 262. *Ne gândeam la o gătealâ nouă, cercei cu briliante, evantalii, coliere de perle.* ARGHEZI, S. XV, 118. *Nervozitatea se manifesta... prin răcorirea cu un evantai improvizat.* CĂLINESCU, B. I. 88. *Bătrâna tăia cu foarfecele nişte cartoane moi, din care făcea evantaie.* id. S. 203. *Gelu luase de pe pian... un enorm evantaliu de dantelă albă.* CAMIL PETRESCU, N. 138. *Cântăreaţa s-a supărat, şi-a lovit mâna peste degete, cu evantaiul.* STANCU, R. A. IV, 244. *Trăsuri în care stau cucoane cu evantaie şi umbreluţe.* PAS, Z. I, 15, cf. DL. *Evantai al miresei moarte, Mâinile cui o să te poarte.* ISAC, O. 102, cf. DM, DN[2]. *Şopti pe după evantalii, să nu fie auzită.* BARBU, PRINC. 144, cf. 130. *Apucă o cutiuţă prelungă, verzuie, şi scoase dinăuntru un evantai.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 114, 18/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G. *În spatele ei, cu turban şi evantai, Balena îşi căra colacii de osânză.* CĂRTĂRESCU, N. 245. *Ester... îşi adusese... un evantai rabatabil, cu care-şi ascundea jumătatea de jos a feţei.* id. ib. 255, cf. D. ENC., MDN. ◊ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la forma şi la mişcarea imprimată obiectului) *Celelalte două aripi... se strâng ca un evantail.* CALENDAR (1848), 32/18. *Un mare surguciu de pene de struţ răsfirate ca un evantaliu e prins cu un juvaier.* IORGA, C. I. I, 123. *Mişcându-şi uriaşele-i urechi ca nişte evataiuri,* [elefantul] *şi-a întins trompa zguduind cu putere gratiile.* ANGHEL, PR. 115. *Un păun îşi deschise coada ca un evantaliu.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 9. *Porumbii îşi trimiteau obolul compătimirii lor, înclinându-şi evantaiele verzi.* KLOPŞTOCK, F. 116. *Cu palma făcută evantai aduc fumul spre ei.* SADOVEANU, O. IX, 259. *Îmi place să privesc... dâra sclipitoare lăsată de învârtirea elicelor în mers – un evantaliu imens de-o finâ dantelă albă.* BART, S. M. 36. *Vântul de primăvară îmi aminteşte de întâia femeie, Cum venea şi se împrăştia ca un evantai.* CONSTANTINESCU, S. V, 122. *Trec unele* [păsări] *greoaie şi altele iuţi, aripile molcome ca evantaliile.* ARGHEZI, P. T. 380. *La colţ comuna se răsuceşte ca un evantaliu.* id. S. XVII, 30. *Şi se ţin după noi scai, formând un fel de imens alai. Nu, mai bine zis, un evantai.* SORESCU, U. 58. *Apoi oraşe. Unul are forma unui evantai deschis.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 7/4. *Tot el ţine şi dă cârma ce e parcă evantaliu.* CĂRTĂRESCU, L. 74. *Se vedeau... cele două role negre, evantaiul metalic de la mijloc, din care mereu se ridicau litere.* id. N. 280. ◊ F i g. *Şi haina de-albă strălucită stofă Cuprinde-un mijloc mlădiet-gentil, Ce lin se-ndoaie parc-ar sta să culce Sub evantaliu-i ce pluteşte dulce.* EMINESCU, O. IV, 203. *Dispreţuitor, resfrângâdu-şi udul evantai, îl săgeta păunul.* ANGHEL, PR. 95. *Azvârle orgile planetei herbe grele De imnuri spre spiralele de stele... Când evantalii latescente trec domol Ca reci comete dincolo de gol.* CAMIL PETRESCU, P. 365. *Evantaiele fazanilor aştern pe ea luminele de fildeş ale orchideelor din cozi.* KLOPŞTOCK, F. 180. *Pe faţa mării, se deschidea... un evantaliu imens de spumă albă, dantelată, cu rigle lungi, întinse până la ţărm.* BART, E. 101. *Norii-n volane marchize Dau evantalii de moarte.* CONV. LIT. LXVII, 116. *În acest treizeci de ani trecuţi nici unui poet nu i-a mai fost cu putinţă să-şi facă vânt cu evantaliul înstelat al vântului mare.* ARGHEZI, S. XXV, 35. *Şi-a desfăcut păunul splendorile de-a surda, ale unui evantaliu de iris şi ibrişin.* id. P. T. 105, cf. id. VERS. 58. *Graţioase pantomime de atmosferă săpate în evantaiuri de epocă... iată ce este volumul d-lui Adrian Maniu.* PERPESSICIUS, M. III, 251. *Automobilele se opreau în faţa intrării, repezind răpăit dintre roţi, nori de fum, evantalii de sloată şi duduituri.* CAMIL PETRESCU, N. 29. *Cometa, Parcă şi-a suprapus evantaiul cozii Peste lumina intrinsecă-a Acestui cuvânt.* SORESCU, S. 78. *Cu mandarinii între evantalii Noi în volute ne rotim egal Când razele-s filtrate de vitralii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 6/4. ◊ L o c. a d j. şi a d v. **În (formă de) evantai** = (care este) în formă de raze **(4)** răspândite în semicerc; cu dispunere radială. *Când a pus piciorul pe roata trăsurii, rochia, desfăşurată în evantai, i s-a ridicat puţin deasupra botinei înalte.* IBRĂILEANU, A. 146. [Adela] *cu poala rochiei în evantaliu, era acolo jos, pe fondul negru al pelerinei, un bloc de frumuseţi vii şi calde.* id. ib. 150. [Toamna] *Risipeşte-n evantai Ploi mărunte, Frunze moarte.* TOPÎRCEANU, B. 53. *Farurile automobilelor prindeau potopirea molatică în evantaiele albăstrii.* C. PETRESCU, C. V. 162. *Şi mâinile, cu degetele întinse răsfirate în evantai, destăinuiau cu claritate gestul sufletului.* TEODOREANU, M. II, 29. *Nu e un crâmpei de lac*

văzut la capătul unei străzi care abia apoi se desfăşoară în evantai de ape. CAMIL PETRESCU, N. 84. *Îşi rotea coada, desfăşurând-o în evantaliu.* SADOVEANU, O. IX, 206, cf. XIV, 503, ENC. AGR. *Una din antene este verticală în formă de evantai.* ENC. TEHN. I, 206. *Aburul îngheţat pe geamân evantaliu A prins contur fantastic şi s-a făcut vitraliu.* CĂLINESCU, L. L. 212. *Sunteţi un maestru al echilibrului, putând construi şi pe un metru pătrat, în evantai.* id. B. I. 647. *Nisipurile Oltului au izbutit să clădească în gura lui un prag larg, împingându-l în formă de evantaliu în apele Dunării.* BOGZA, C. O. 402, cf. DL, DM, DN^2. *Aceste oglinzi stau puţin înclinate, ca să arunce lumina în evantaie pe trotuar.* BĂNULESCU, I. 135, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G. *Scoici cât casa, resfirate pe nisipe-n evantaliu.* CĂRTĂRESCU, L. 59. *Era o scoică în formă de evantai japonez, cu sideful trandafiriu.* id. N. 214, cf. 118, MDN. (În sintagma) *Boltă în evantai* = tip de boltă cu formă specifică, lucrată minuţios, care caracterizează stilul gotic englez. Cf. NDN. ♦ Cadru, folosit în special în ţările asiatice, acoperit cu pânză sau hârtie care poate fi suspendat pe plafon sau ţinut cu ambele mâini şi care, prin agitare, produce răcoare. *Sirienii cu forme clasici, copilandri prin etate.... Peste masa largă mişcă evantalii de păun.* MACEDONSKI, O. I, 104. *Saşii mai trimiteau, dar numai ca dar Domnilor, evantalii de pene de păun.* IORGA, C. I. I, 119. *Veselele mele evantaliuri şi parasoluri japoneze au reluat în posesie tavanul şi pereţii de unde fuseseră excluse.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 87. *Subt evantalii zâmbeau şi şopteau figuri.* SADOVEANU, O. VII, 168. *Câteva evantalii sprijinite de umerii cucoanelor asudate băteau ca nişte aripi desfăcute.* ARGHEZI, T. C. 21.

2. (F i g.) Ansamblu de lucruri diverse (din aceeaşi categorie); varietate. *Vasiliad... şedea înfundat în evantaiul lui de cărţi.* CĂLINESCU, O. IV, 162, cf. E. O. II, 264. *Işvara, Domnul, ne vrăjeşte... cu cea mult mai subtilă şi fermecată a dulceţilor nevinovate ale acestei lumi... ce se desfăşoară pe evantaliul duioşiilor permise.* STEINHARDT, J. 266, cf. DN^3. *Evantaiul artistic tot mai multicolor şi cu o deschidere din ce în ce mai largă, implică mereu noi coordonate estetice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 8/3. *Evantaiul problemelor internaţionale discutate la Elisée a identificat multe poziţii similare sau apropiate.* ib. 1970, nr. 90, 1/1, cf. 1971, nr. 115, 1/1. *Omul alege mereu dintr-un evantai de posibilităţi.* SCÂNTEIA, 1972, nr. 9 095. *Imaginarul îşi deschide evantaiul de reprezentări.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 16/3. *Desemnăm, în mod general vorbind, un evantai larg de posibilităţi, de la Jacques Derrida..., la şcoala sartriană.* ib. 1992, nr. 9, 3/2, cf. MDN.

– Pl.: *evantaie* şi *evantaiuri*. – Şi: **evantáliu** (pl. *evantalii*), (rar) **evantáil,** (învechit) **evăntáil, evăntáliu, eventáil** (PROT. – POP., N. D.), **eventáliu** (NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU), (învechit, rar) **evântáliu** (pl. *evântalii*) s. n.

– Din fr. **éventail.** Cf. it. v e n t a g l i o. – **Evântaliu,** prin apropiere de **vânt.**

EVANTÁIL s. n. v. **evantai.**

EVANTÁLIU s. n. v. **evantai.**

EVAPORÁ vb. I. **1.** R e f l. (Despre lichide) A se transforma în vapori (la temperaturi inferioare temperaturii de fierbere). V. v a p o r i z a. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 631^1/30. *De să lasă aceasta* [apa] *să se evaporeze (aburească), apoi rămâne în vas o aşezătură negrie şi răşinoasă.* IC. LUM. (1841), 55^{31}/1, cf. NEGULICI. *Sânt locuri ce asorb apa cu cea mai mare repejune lăsând-o a se evapora asemenea.* BREZOIANU, R. 68/8. *Ca să însănătoşeze localul, întrebuinţează... o tigaie pe care face să svaporeze oţetu.* id. A. 559/9. *Prin fierberea apei se evaporează toate materiile aeroase.* FĂTU, D. 14. *Apele... se evaporă în căldări de aramă.* MARIN, PR. I, 36/14, cf. STAMATI, D. *Soluţia o supunem căldurii sau aerului spre a se evapora apa.* BARASCH, I. B. 71/17. *Apa se evaporă.* MARIN, F. 368/35, cf. PONTBRIANT, D. *Geniul* [nu este în om] *ca un parfum care se evaporă îndată ce se zguduie vasul ce-l conţine.* CONV. LIT. II, 582, cf. COSTINESCU, LM. *În căldură, are să se evaporeze alcoolul, umplând odaia cu o emanaţiune subtilă.* CARAGIALE, O. VII, 299, cf. DDRF. *Apa se evaporează chiar la temperaturi reci, de aceea pânzeturile ude se usucă dacă sânt întinse la aer.* PONI, F. 127, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *O căldură de mii de grade... face să se topească toate corpurile solide şi să se evaporeze toate lichidele.* CAMIL PETRESCU, P. 399, cf. SCRIBAN, D. *Se ţine vasul pe spuză până ce lichidul de la fund s-a evaporat cu totul.* ARGHEZI, S. XII, 131. *Abia turnate-n cupe, c-un roşu fum imens Evaporate pier.* CĂLINESCU, L. L. 172. *Când acestea* [cărămizile] *sunt întinse la soare, stropii de apă încep să se evaporeze numaidecât.* BOGZA, C. O. 222. *Apa de precipitaţii... în mare parte se evaporă.* CHIRIŢĂ, P. 271. *Apa... se evaporă.* AGROTEHNICA, I, 140. *Să... se adauge apa evaporată.* T. V. IONESCU, E. 129. *Apa se evapora cât ai clipi.* TUDORAN, P. 430. *Toate trei sunt lichide care se evaporează foarte uşor.* BELEA, P. A. 265, cf. DL, DM, DN^2. *Spirt care se evaporă, se vaporizează.* SORESCU, S. 102, cf. M. D. ENC., SFC III, 11. *Apa pusă la fiert pentru ceai se evaporase aproape în întregime.* D. R. POPESCU, I. Ş. 44, cf. DEX, L. ROM. 1974, 263, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU, ALIL XXIX, 316, GL. OLT. 25. ◊ F i g. *Tirajul scăzuse ca apele unei viroage în luna lui Cuptor, publicitatea şi subvenţiile se evaporaseră.* VINEA, L. I, 120. ♦ T r a n z. f a c t. (Complementul indică lichide) A face să se transforme în vapori. Cf. COSTINESCU, CADE. *A evapora un lichid.* SCRIBAN, D. *Stropii pornesc în număr de miliarde... O lumină puternică şi fierbinte îi evaporă.* BOGZA, C. O. 40. *În tubul T introducem întâi o cantitate de eter ordinar, prin care suflăm un curent de aer, care-l evaporă.* CIŞMAN, FIZ. I, 388. *Evaporăm soluţia.* L. ROM. 1959, nr. 2, 56, cf. M. D. ENC. ◊ R e f l. p a s. *Metoda... este a se evapora substanţa într-un lichid prin căldură.* MARIN, PR. I, XXXVIII/2, cf. DEX, DN^3, DSR, NDN. ♦ R e f l. (Despre secreţii, seve etc.) A se elimina sub formă de vapori. *Cele netrebuitoare... să evaporează prin porii pielii.* J. CIHAC, I. N. 6/11, cf. ALBINEŢ, M. 64/21. *Peria deschide porii şi lasă loc slobod umezelilor să se evaporizeze.* PENESCU, M. 18, cf. COSTINESCU. *Toate sucurile... s-au evaporat şi au lăsat o mumie vegetală îmbălsămată.* CĂLINESCU, B. I. 15. ◊ F i g. *Surâsul i se evapora pe buze, fraged, ca o ceaţă alburie.* ARGHEZI, S. XIII, 259. ♦ R e f l. şi i n t r a n z. (Rar; despre substanţe în stare cristalină) A sublima. [Cadmiul] *este de color albiu, foarte moale îndoitori, lesne topitori şi evaporează la topire.* J. CIHAC, I. N. 463/26. *Deşi solid, camforul se svapoară cu vericare esenţă... Ceea ce mai rămâne din el este partea cea mai puţin volatilă (zburătoare).* MAN. SĂNĂT. 98/9. *Nu v-am dat astă iarnă câte cinci kgr* [de naftalină] *de fiecare companie! Ce-aţi făcut cu ea?... – S-a evaporat.* BRĂESCU, M. B. 146. [Camforul] *E ca o bucată de zahăr care se evaporează.* CĂLINESCU, E. O. II, 296. ◊ F i g. *El şi-a îmbibat carnea cu esenţele sublime, gata de a se evapora instantaneu, ale unui sfârşit de veac.* BLAGA, Z. 308. ◊ T r a n z. *El atunci se compară cu tămâia, pe care o evaporă căldura, şi care ecsală un miros dulce.* ARISTIA, PLUT. XLVII$_2$/20.

2. R e f l. F i g. A se risipi, a se destrăma, a înceta să mai fie, să mai existe **(2).** *Căzând prizonieră..., condusă în robie la Constantinopole, ea se evaporează din istorie... „Ca o fantasmă".* HASDEU, I. 172, cf. COSTINESCU. *Poetul trebuie... să resusciteze în imaginaţiunea auditorului trupul evaporat din vechile concepţiuni de cuvinte.* MAIORESCU, CR. I, 15. *Nu rămâne decât o umbră care se evaporează* (a. 1881). CONTEMPORANUL I, 26. *Visul unui imperiu bulgaro-român se evaporase, sâmburul poporului bulgar căzuse pe câmpiile de luptă.* EMINESCU, O. XIII, 223. *Aceste frumoase calităţi... se evaporau.* SĂM. VIII, 45. *Intervenind gândirea analitică, poezia s-ar evapora.* IBRĂILEANU, S. L. 227, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE,

CONV. LIT. LXVII, 339. *Fantomele coincidențelor s-au evaporat.* SADOVEANU, O. XXI, 272. *Mânia i s-a evaporat.* SCRIBAN, D. *Esența farsei s-a evaporat.* CONSTANTINESCU, S. II, 54. *Am în acest album Un fir de-aur curat, Din părul tău – un fum De mult evaporat.* CĂLINESCU, L. L. 114. *Panica se evapora repede.* BLAGA, H. 149. *O fantomă cu dimensiunile pierdute, cu contururile sfâșiate... Privirile lui s-au evaporat, încheieturile i se destramă.* ARGHEZI, S. XIII, 256, cf. DL, DM, DN^2. *Sensurile se preling printre cuvinte, se evaporă pe coridoarele sintaxei.* CONTEMP. 1970, nr. 2, 6/1. *Substanța materială se evaporă.* SIMION, D. P. 237. *Ideile..., abstrase, exprimate nud, se șterg, se evaporă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 15/2. *Cât despre Afacerea „Țigareta", ea s-a evaporat simultan cu fumul respectivelor țigări.* ib. 1999, nr. 3, 2/2. ◊ (Rar) Tranz. fact. *Rând pe rând purced, evaporați de moarte, Toți cei din jurul meu.* CĂLINESCU, L. L. 34.

3. Refl. Fig. (Familiar) A dispărea, plecând pe neobservate; a se face nevăzut. *Căzând prizonieră, văduva fericirii sale, condusă la robie, ea se evaporează din istorie.* HASDEU, I. V. 172. *Mușteriul cu câștigul se evaporase.* REBREANU, I. 231. *Cârdul de dropii se evaporase.* CAMIL PETRESCU, N. 88, cf. DL, DM, DN^2. *Minerul care mă adusese s-a evaporat fără veste de lângă noi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 19/1, cf. M. D. ENC. *Nu l-am mai găsit în colțul lui pe judecătorul surd, care-și înghițise pesemne fursecurile și ceaiul și se evaporase.* GHEȚIE, în NDU, cf. DEX, DN^3, DSR; V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI.

– Prez. ind.: *evapor* și *evaporez.* – Și: (învechit) **svaporá** (prez. ind. pers. 3 *svapoară*) vb. I.

– Din lat. **evaporare,** fr. **évaporer.** – **Svapora** < it. **svaporare.**

EVAPORÁBIL, -Ă adj. (Despre lichide) Care se poate evapora (ușor); volatil. Cf. ALEXI, W., DN^2, DEX, NDN, NDU.

– Pl.: *evaporabili, -e.*

– Din fr. **évaporable.**

EVAPORÁRE s. f. Acțiunea de a (se) evapora; evaporație.

1. Cf. evapora **(1)**. *Materiile ce sânt cuprinse în apă se depun în fundul ei... prin evaporarea licvidului ce le cuprinde.* COBĂLCESCU, G. 56/10, cf. PONTBRIANT, D. *Atmosfera dizolvă în parte corpurile solide... prin volatilizare, lichefiere și evaporare.* CONTA, O. F. 536. *Când seceta se prelungea, pădurile... dădeau naștere chiar la ploi prin evaporarea cea mai tare ce se făcea din sânul lor din cauza acelei călduri.* CONV. LIT. XI, 16. *S[areă] fiartă se obține prin evaporarea soluțiunilor ori apelor sărate de izvoare.* ENC. ROM. III, 888, cf. ALEXI, W. *O cantitate respectabilă de sare de bucătărie... se scotea... prin evaporare din anumite bălți ori izvoare.* N. A. BOGDAN, C. M. 12, cf. ALEXI, W. *Apa conținută în combustibil se transformă în vapori, evaporarea necesitând o cantitate de căldură.* IOANOVICI, TEHN. 8, cf. DS. *Evaporarea unui gram de apă din conținutul nădușelei scoate din organism 0,5 - 0,6 calorii.* ENC. AGR. V, 694. *Instalații de evaporare în vid.* NOM. MIN. I, 58. *Creuzetele de platină sunt folosite... pentru dezagregări prin topire... precum și la evaporări cu acid fluorhidric.* MACAROVICI, CHIM. CANT. 19, cf. LTR, MDT, DT. [Solurile nisipoase] *pierd ușor apa prin evaporare.* CHIRIȚĂ, P. 146. *Evaporarea directă este mai pronunțată.* AGROTEHNICA, II, 44. *Evaporarea se face cu atât mai repede cu cât temperatura este mai ridicată.* CIȘMAN, FIZ. I, 406. *Se naște o scânteie care produce o evaporare.* T. V. IONESCU, E. 541. *Se numește evaporare vaporizarea unui lichid numai la suprafața lui liberă.* MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. II, 120. *Viteza de evaporare... e proporțională cu suprafața liberă a lichidului.* LTR^2, cf. DL, DP, DM, DN^2. *Zăcăminte actuale de* [sare]... *iau naștere... prin evaporarea acestor ape sărate.* DER IV, 305. *Evaporarea este o reacție endotermică, adică necesită pentru producerea ei o cantitate de căldură.* ABC SĂN. 353. *Se adaugă pe măsura evaporării vin de aceeași calitate.* C. GIURESCU, P. O. 109, cf. M. D. ENC. 343. *Era sarea care îmbâcsise postavul prin evaporarea sudorii.* GHEȚIE, în NDU, cf. DEX, DN^3, D. MEC., DSR, D. ENC., NDN, 560.

2. Cf. evapora **(2)**. *O asemenea evaporare a sensibilității este așadar rezultatul unui fel de educații intelectuale.* MAIORESCU, CR. I, 164. *De aici... acuzarea de pulverizare a formelor, de evaporare în efecte coloristice.* OPRESCU, I. A. IV, 290, cf. M. D. ENC. 343, DEX, DN^3, DSR. *Misterioasa evaporare, în doar câteva minute, a „ortacilor" din Râmnicu Vâlcea... duce la gândul că adevărații conducători ai minerilor nu erau negociatori de la mânăstirea Cozia, ci alții, neștiuți.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 4, 2/1.

3. Cf. evapora **(3)**. *Fotografia puțin îngălbenită... ne-a rămas în mâini după evaporarea Ideii sau, dacă vrei, a imaginii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 16/3, cf. NDN, 560.

– Pl.: *evaporări.*

– V. **evapora.**

EVAPORÁT, -Ă adj. **1.** (În dicționarele din trecut; franțuzism) Care este împrăștiat, zăpăcit, zburdalnic. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.

2. Care s-a vaporizat, care s-a volatilizat. *Aerul se strică mai degrabă prin multele umezele evaporate.* ALBINEȚ, M. 80/12, cf. DSR, M. D. ENC. 343. *Am văzut... fluvii evaporate.* CĂRTĂRESCU, N. 260.

3. Fig. Care a dispărut. *Timpul evaporat din vechile concepțiuni de cuvinte.* MAIORESCU, CR. I, 15. *Îl bucură chipul palid cu ochi ciuruiți de extaz și cu dârele surâsului evaporat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 6/4.

– Pl.: *evaporați, -te.* – Și: (învechit, rar) **svaporát, -ă** adj. SCRIBAN, D.

– V. **evapora.**

EVAPORATÓR[1] s. n. **1.** Instalație pentru concentrarea soluțiilor prin evaporare **(1)**; vaporizator. Cf. NOM. MIN. I, 180, MDT, DT, LTR^2, DP, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. Subansamblu al unei instalații frigorifice în care se evaporă **(1)** lichidul de răcire, producând frigul. Cf. NOM. MIN. I, 180, DT. *Construcția evaporatoarelor variază într-o măsură mare în funcțiune de destinația lor.* LTR^2, cf. DP, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *evaporatoare.*

– Din fr. **évaporateur,** germ. **Evaporator.**

EVAPORATÓR[2] s. m. Muncitor calificat care lucrează la evaporator[1] **(1)**. Cf. DN^2, L. ROM. 1962, nr. 2, 12, DEX, DN^3, DCR^2, NDN, DEI.

– Pl.: *evaporatori.*

– **Evapora** + suf. *-tor.*

EVAPORÁȚIE s. f. Evaporare **(1)**; (concretizat) vapori. V. emanație **(1)**. *Din mustul cel până la a dousprezecea parte, prin evaporație (răsuflare) scăzut se face sirup.* DZ 15/10. *Toate aceste sânt fenomene a evaporații[i] sau aburirii cii firești a apelor.* AR (1832), 292[1]/19. *Evaporație: aburirea mărilor.* ELEM. G. 101/1. *Este... folositoare această evaporație prin piele.* ALBINEȚ, M. 65/3. *Meteorile sânt toate fenomenele câte să lucrează în aer prin electricitate și evaporație.* GENILIE, G. 111/8. *Toate sânt înrâuriri a evaporațiilor subțiate în căldura cea mare.* IC. LUM. (1840), 19^2/7, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 631[1]/23. *Alăturea... se află și o baltă, a căria evaporații nu pot fi priincioase bolnavilor.* CUCIURAN, D. 37/7, cf. PENESCU, PR. 1. *Spală și curăță adesea poditura... într-o zi uscăcioasă, ca să iuțești svaporația umidității.* BREZOIANU, A. 516/22. *Forma cristalelor este cu atât mai frumoasă cu cât evaporația lichidului s-a făcut mai încet.* MARIN, PR. I, XXXVIII/4, cf. STAMATI, D. *Apa se resuie astfel la mai mulți metri, alimentând neîncetat evaporațiunea mai mult sau mai puțin repede de la*

suprafață. MARIN, F. 365/17. *Ori în ce chip s-ar forma aburul, ori prin fierbere, ori prin evaporație la o temperatură oarecare, absoarbe neapărat cuantitatea de căldură latentă.* id. ib. 207/23. *Evaporațiunea fluidelor din plante și din pământ... înlesnește actul espirațiunei.* BARASCH, B. 11. *Tumulii de cenușa ruinelor încălzindu-se prin arșiță... corumpea corpurile prin evaporațiunei infective și prin resuflarea lor.* ARISTIA PLUT. 374/2, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Aceste organe slujesc la... circulațiunea apelor sub formă de evaporațiune.* CONTA, O. F. 201. *Lichidele se pot preface în vapori și la temperaturi mai gioase decât acele ale fierberei... Acest fenomen se numește evaporațiune.* PONI, F. 127. *Factorii cari influențează asupra t[ranspirației] sânt aceiași cari modifică evaporațiunea.* ENC. ROM. V, 695, cf. ALEXI, W. *Valorile evaporațiunii apei sunt cele mai urcate în iulie și august.* PĂCALĂ, M. R. 52, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prin o arătură adâncă făcută în acest anotimp, se expune un volum mare de sol în aer și astfel se pierde multă apă prin evaporație.* ENC. AGR. I, 296, cf. SCRIBAN, D. *Un nor..., de îndată ce se înfiripă din evaporațiuni, cade imediat în ploaie.* RALEA, S. T. I, 20. *Pierderea apei prin evaporație este împiedicată, prin micșorarea suprafeței de evaporație.* AGROTEHNICA, II, 53, cf. DEX[2], DN[3], DCR[2], NDN, NDU. ♦ (Rar) Sublimare. *Remâne... camforul căpătat prin svaporațiunea a topirii sale alcoolice.* MAN. SĂNĂT. 98/15.

– Pl.: *evaporații.* – Și: **evaporațiúne,** (învechit, rar) **svaporátie, svaporațiúne** s. f.

– Din lat. **evaporatio, -onis,** fr. **évaporation.** – **Svaporație** < it. **svaporatione.**

EVAPORAȚIÚNE s. f. v. **evaporație.**

EVAPORIGRÁF s. n. Aparat pentru măsurarea, prin înregistrare, a cantității de apă evaporată; evaporimetru înregistrator. Cf. LTR. *Se folosesc și evaporimetre înregistratoare numite evaporigrafe.* LTR[2] IX, 89, cf. DP, DN[3], NDN, NDU.

– Pl.: *evaporigrafe.*

– Din germ. **Evaporigraph.**

EVAPORIMETRÍE s. f. Măsurare a evaporației de pe suprafețele de apă și din sol. Cf. DN[3], NDN, MDA.

– Din engl. **evaporometry.**

EVAPORIMÉTRU s. n. Instrument folosit pentru măsurarea vitezei de evaporare a apei de pe diverse suprafețe. Cf. ENC. ROM. *Sunt aparate speciale, numite evaporimetre, cu care se poate măsura cantitatea de apă evaporată.* AGROTEHNICA, I, 165. *În studiul hidrometeorilor se mai folosesc instrumente numite evaporimetre.* LTR[2] IX, 89, cf. DP, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DCR[2], NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *evaporimetre.* – Și: **evaporométru** s. f. ENC. ROM.

– Din fr. **évaporimètre.**

EVAPORÍT s. n. (Geol.) Rocă sedimentară (sare gemă, ghips etc.) care se formează prin evaporarea apei de mare dintr-o lagună, a apei continentale dintr-un lac de deșert sau dintr-o mare închisă pe cale de a seca; rocă salină. *De aici denumirea de „evaporite" care se dă acestor roci.* GEOLOGIA, 31, cf. NDN, DEI.

– Pl.: *evaporite.*

– Din fr. **évaporite.**

EVAPOROMÉTRU s. f. v. **evaporimetru.**

EVAPOTRANSPIRÁȚIE s. f. **1.** (Fenomenul de) pierdere a umidității solului prin evaporare directă și prin transpirația plantelor. Cf. DN[3], D. MEC., NDN, DEI.

2. Cantitatea de apă evaporată parțial prin transpirația unui organism vegetal. Cf. DN[3], D. MEC., NDN, DEI.

– Din fr. **évapotranspiration.**

EVAZÁ vb. I. Tranz. A lărgi **(1)** progresiv, spre extremitatea deschisă, cavitatea unui obiect. Cf. SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., DEI, NDU.

– Prez. ind.: *evazez.*

– Din fr. **évaser.**

EVAZÁRE s. f. Acțiunea de a evaza și rezultatul ei.

1. Lărgire progresivă efectuată la extremitatea **(1)** unui obiect. Cf. MDT. *Evazarea difuzorului unei turbine hidraulice.* LTR, cf. DT, LTR[2], DP, DN[2], M. D. ENC. 343, DEX, DN[3], D. ENC., NDN, 560, NDU.

2. Partea lărgită progresiv, spre extremitatea deschisă, a unui obiect. Cf. LTR, LTR[2], DP, DER, DSR, NDU. ◊ (Prin extensiune) *Nasul... puțin protuberant din față, cu nervoase evazări ale subțirilor nări.* CĂLINESCU, O. I, 13.

– Pl.: *evazări.*

– V. **evaza.**

EVAZÁT, -Ă adj. (Despre obiecte) Lărgit progresiv către una din extremități **(1)**. *Ceașcă evazată.* SCRIBAN, D., cf. LTR. *În jurul vasului se încolăceau o nimfă și zbura un ibis, iar pe marginea lui evazată albăstreau rânduri de roze și romaniță.* ARGHEZI, S. XV, 137, cf. M. D. ENC. 343, DEX, DN[3], V. BREBAN, D., NDN, NDU. ◊ (Prin analogie) *Buzele îi erau groase, senzuale, nasul însă mic, cu nările evazate ca ale unui armăsar.* CĂLINESCU, S. 68. ♦ (Despre unele obiecte de îmbrăcăminte sau despre elemente ale acestora) Care are partea inferioară mai largă decât cea superioară. *Lola apărea... în pijama albă de crêpe-satin, cu pantaloni marinărești foarte evazați.* CĂLINESCU, O. I, 152, cf. DEX, NDN, NDU.

– Pl.: *evazați, -te.*

– V. **evaza.**

EVÁZIE s. f. v. **evaziune.**

EVAZIONÍSM s. n. Atitudine, tendință de evaziune **(2)**, manifestată prin înstrăinare, neangajare, evadare din real. Cf. IORDAN, L. R. 313, DER. *Evazionism, într-o accepție curentă, ar însemna tendința artei de a evada din realitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 113, 8/2, cf. DN[3]. *Romanul zis politic se rătăcește cu bună știință într-un veritabil evazionism.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 9/4, cf. DCR[2], NDN, DEI.

– Din fr. **évasionnisme.**

EVAZIONÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Persoană) care se sustrage obligațiilor fiscale. Cf. DL, DM, DN[2], SFC I, 127, II, 181, IV, 107. *Se purtau perfect normal, cu toate că și ei lucrau în dublă partidă de evazioniștii fiscali.* ȚOIU, Î. 323, cf. M. D. ENC., DN[3], L. ROM. 1990, 200, NDN, DEI, NDU.

2. S. m. și f., adj. (Care este) adept al evazionismului. *Evazioniștii... întorcând spatele realității, ca s-o denunțe, se refugiază în vis.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 10/3. *Iată-l pe Isaciuc apărându-i pe evazioniști.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 15/3, cf. NDN, NDU.

3. Adj. (Despre creații artistice sau despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă, reflectă evazionismul **(1)**. *Aici tendința evazionistă a poetului e ceva mai lămurită.* V. ROM. martie 1960, 155, cf. CONTEMP. 1972, nr. 1 324, 4/6, cf. DN[3]. *„Scrisorile", Călin... ar fi mânate, după socotința lui Gherea de aceleași tendințe evazioniste.* N. MANOLESCU, C. M. 239. *Creștinismul... nu e o simplă școală a cinstei, curăției și dreptății... ori o terapeutică evazionistă.* STEINHARDT, J. 158, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 5/1.

– Pl.: *evazioniști, -ste.*

– **Evaziune** + suf. *-ist.*

EVAZIÚNE s. f. **1.** Evadare **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mă duc la telefon, să dau amănunte despre evaziunea bulgarului... care a evadat.* CARAGIALE, O. II, 11, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Am evadat din penitenciar... După această evaziune, am fost retrimis, patru ani, la salină.* ARGHEZI, S. XIII, 81. *Se aştepta ca acesta* [prizonierul] *să scrâşnească din dinți, să mediteze evaziuni senzaționale.* CĂLINESCU, B. I. 533. *O evaziune care a fost dibuită, în sfârşit.* V. ROM. februarie 1955, 237, cf. DL, DM, DN^2. *Nu e vorba în roman de o evaziune propriu-zisă.* N. MANOLESCU, A. N. I, 238., cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR. *Orice evaziune e exclusă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 4/2, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. Sustragere, eschivare de la o situație, de la o solicitare etc.; abandonare a unui mediu, a unei ambianțe etc. *Cuvintele străine prezintă avantajul noutății... şi totodată satisfac nevoia de evadare lingvistică a argotizanților, nu mai puțin puternică decât aceea a evaziunii sociale.* IORDAN, STIL. 335. *O întreagă umanitate măruntă... suspinând sub o povară umilă, nutrind cu timiditate dorul evaziunii.* VIANU, A. P. 284. *Ca să devii un poet autentic nu trebuie să te laşi stăpânit de ideea evaziunii din realitate.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 5/5. *Bolnavul meu suferea de facultatea evaziunii şi a emigrărilor din sine aiurea şi prin interiorul lui sufletesc de orizonturi.* ARGHEZI, S. X, 231. *Acesta are nevoie de evaziune în imaginație şi senzațional.* N. MANOLESCU, A. N. I, 96. *Atitudinea ascultătorului pasiv şi comod, care primeşte concertul... ca pe un mijloc de evaziune spre un tărâm necunoscut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 27/3. *Ar trebui să nu se piardă din vedere că există o forță – cu două fețe – care se uită la ei şi-i poate vindeca de orice alean răpindu-le orice mijloace de evaziune.* STEINHARDT, J. 375. *O sursă inepuizabilă de ironie e... spațiul sacru al evaziunii lirice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 5/1. *Gesticulația mitică pare mai degrabă o evaziune, o compensație a spiritului.* SIMION, S. R. III, 363. *Această atemporalitate este o formă de evaziune din istorie prin revoltă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 5/2, cf. NDN.

3. Însuşirea de a fi evaziv **(2)**; lipsă de precizie, de claritate, p. ext., lipsă de fermitate, de convingere, de siguranță. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Viciile... estetice, intelectuale, morale: lipsă de structură şi de valoare, incoerență, evaziune, iresponsabilitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 114, 5/3.

4. (Şi în sintagma *evaziune fiscală*) Sustragere a unei persoane fizice sau juridice de la obligațiile fiscale. *Înțeleşi toți cu agenții statului, nimeni nu mai plătește. Fraudele directe..., evaziunile fiscale vor nărui statul românesc.* CAMIL PETRESCU, P. 241. *Se vor scădea datoriile întreprinderilor... izvorând din evaziuni fiscale sau alte operațiuni.* LEG. EC. PL. 34, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., D. EC. POL. *Mari evaziuni fiscale se produc în cazul unor localuri de noapte.* RL 1977, nr. 10 306, cf. DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *evaziuni.* – Şi: (ieşit din uz) **evázie** s. f. DDRF.

– Din fr. **évasion,** lat. **evasio, -onis.**

EVAZÍV, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care are o atitudine vagă, imprecisă. *Evaziv se arată Maiorescu şi în ce priveşte idealul poetic.* LOVINESCU, S. VIII, 254. *Proprietarul... încercase de câteva ori să-mi determine, evaziv şi semidistrat, sugestiunea de care avea nevoie.* ARGHEZI, P. T. 94, cf. SFC IV, 107. *Îşi învăluie munca şi este evaziv, dacă nu obscur, când i se cer precizări.* CONTEMP. 1972, nr. 1 325, 2/6, cf. DEI.

2. (Despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă imprecizie, nesiguranță; vag, neclar. *Înțelegând pricina care făcea pe ciocoi să răspunză prin cuvinte evazive, reluă vorba.* FILIMON, O. I, 168, cf. PONTBRIANT, D. *Rezoluția regelui la cererea aceasta a fost la început evazivă.* EMINESCU, O. XIV, 118, cf. ALEXI, W. *Toate cuvintele acestea, aşa-zise, în chip evaziv, „balcanice", au o origine... greu de fixat.* DR. I, 481, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A asistat... încurcat de privirea disperat întrebătoare a lui Jef, de gesturile evazive ale Corinei.* SEBASTIAN, T. 158. *El este absolut nesigur şi de aceea dă un răspuns evaziv.* IORDAN, STIL. 165, cf. SCRIBAN, D. *Boierii... n-au obținut decât un răspuns evaziv.* OȚETEA, T. V. 164. *După un cântec, țiganul făcea câte un semn evaziv către beregată, cu sensul plural: „Trebuie să o conservăm".* ARGHEZI, S. XXV, 289. *Arhitectul făcu un gest evaziv cu mâna.* CĂLINESCU, B. I. 225. *Cu un gest evaziv, care ar fi putut să fie un fel de răspuns, căută să se sprijine de pian.* CAMIL PETRESCU, N. 132. *Umbli cu şiretlicuri. E ceva evaziv în cuvintele tale.* VINEA, L. I, 219, cf. DL. *Veți decide dumneavoastră în fața acestor declarații evazive.* PREDA, C. I. P. II, 18, cf. DM, DN^2, SCL 1963, 211, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G. *Un soi de lasă-mă să te las, un gest evaziv şi defetist determină multe din reacțiile, mai bine spus din pasivitățile lor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 12/3, cf. NDN, DEI, NDU. ◊ (Adverbial) *Postelnicul Andronache... când era întrebat în cauza aceasta, răspundea evaziv şi mai mult prin gesturi.* FILIMON, O. I, 114. *El însă a răspuns evaziv.* MAIORESCU, D. II, 56. *Credem că nu ni se va răspunde evaziv sau prin acuzarea că ținem seama de ceea ce spune o foaie discreditată ca „N. fr. Presse".* EMINESCU, O. X, 438. *După oameni să nu te iai niciodată! zise Gavrilescu evasiv.* REBREANU, I. 62, cf. RESMERIȚĂ, D. *Disperarea pe care o simți... îl făcu să răspundă evaziv.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 135, cf. CADE. *Fireşte, răspunse poetul evaziv, absent.* LOVINESCU, M. 216. *Puciu aprobă evasiv.* C. PETRESCU, O. P. II, 21. *Ipsilanti răspunde evasiv.* OȚETEA, T. V. 244. *Filip, redevenit grav, zâmbi evaziv.* CĂLINESCU, S. 307, cf. DL. *Răspunse evasiv.* T. POPOVICI, S. 76, cf. DM, DN^2, SCL 1963, 211, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *evazivi, -e.*

– Din fr. **évasif.**

EVAZIVITÁTE s. f. Caracter evaziv; atitudine evazivă. *Cu drept cuvânt se-ntreabă deci un ziar dacă această evazivitate a diplomației române e născută din nesiguranța întâmplărilor.* EMINESCU, O. IX, 248, cf. MS. 1580, nr. 1/45. *Nu de evazivitate şi de toleranță poate fi etichetată această analiză, ci de frontalitate şi de spirit critic acut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 15/2, cf. NDN, NDU.

– Pl.: *evazivități.*

– **Evaziv** + suf. *-itate.*

EVANTAIL s. n. v. **evantai.**

EVANTALIU s. n. v. **evantai.**

EVĂNGELÍST s. m. v. **evanghelist.**

EVCOLÍE s. f. (Grecism învechit) Confort; comoditate. *Să poată a-şi ave şi epitropia săvârşirea trebuinței la lucrare mai cea evcolie* (a. 1793). GÂLDI, M. PHAN. 184. *Cuviincioasă fiind cererea dumnealui clucerului, ca una ce priveşte atât la discolie, cât şi la afcolie* (a. 1811). id. ib.

– Pl.: *evcolii.* – Şi: **afcolíe** s. f.

– Din ngr. **εὐκολία.**

EVDÉMON s. m. (Grecism învechit) Înger. *Ca a amageilor ce mai de frunte invetiatură... este, în inima pe cacodemonul, iara în fața pe evdemonul să poarte.* CANTEMIR, IST. 267, cf. GÂLDI, M. PHAN. 184, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 323, cf. 355, SCL 1996, 61, cf. TDRG^3.

– Pl.: *evdemoni.*

– Din ngr. **εὐδαίμων.**

EVDEMONÍE s. f. v. **eudemonie.**

EVDEMONÍST s. m. v. **eudemonist.**

EVDIOMÉTR s. n. v. **eudiometru.**

EVDIOMETRÍE s. f. v. **eudiometrie.**

ÉVDOXIS subst. v. **ecdosis.**

EVÉCȚIE s. f. v. **evecțiune.**

EVECȚIÚNE s. f. (Astron.) Inegalitate periodică în mișcarea Lunii, deviere a orbitei lunare, provocată de forța de atracție a Soarelui. Cf. ENC. ROM., DN^2, DEX, DN^3, D. ENC., NDN, DEI, NDU.
– Pl.: *evecțiuni.* – Și: **evécție** s. f. D. ENC.
– Din fr. **évection.**

EVEMERÍZM s. n. v. **euhemerism.**

EVENEMÁNT s. f. v. **eveniment.**

EVENEMÉNT s. n. v. **eveniment.**

EVENÍ vb. IV. Refl., intranz. (În dicționarele din trecut) A se produce, a se întâmpla. Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.
– Prez. ind.: *evenesc.*
– Din lat. **evenire.**

EVENIMÁNT s. n. v. **eveniment.**

EVENIMÉNT s. n. **1.** Întâmplare, fapt (remarcabil) de o importanță deosebită pentru un individ sau pentru o colectivitate umană; ceea ce se întâmplă, ceea ce are loc. V. întâmplare, lucru. *Mari avenimente vrednice de a fi povestite.* HELIADE, D. C. 238/2. *Apoi eroul începe a vă nara... în formă de episod, evenimentele ce s-au întâmplat înaintea debutului.* id. D. J. 3/15. *Istoria Moldovei, ce-i plină de evenimente interesante, e țesută cu acele ale popoarelor învecinate, cu care se afla în relațiuni politice și sociale.* ASACHI, S. L. II, 31. *Celelalte evenimente ce urmară după bătălia de la Călugăreni... sânt descrise cu puțină osebire de cronicele ce avem.* MAGAZIN IST. I, 259/10. *Cine știe ce bucurie, ce bine poate produce o suferință trecătoare, dacă o considerăm ca legată într-o catenă infinită de evenimente?* LAURIAN, F. 146/8, cf. NEGULICI. *Propunerea de a o lăsa să se ducă la Noua-Orleans a fost în casă un evenimânt neauzit.* CODRESCU, C. I, 236/1, cf. STAMATI, D. *Gătirea unei familii boierești de țară era un eveniment serios.* RUSSO, S. 19. *Unde munții sânt acoperiți de păduri, se întâmplă mai rar asemenea evenimente.* BARASCH, M. II, 34/19, cf. id. I. F. 13/2. *Toate aceste însă nu ar fi produs a lui scăpare, deacă un eveniment mai însemnătoriu nu ar fi întrerupt astă scenă.* CALENDAR (1854), 95/2. *A mai venit de atunci un eveniment cu mult mai tăietoriu în negoțiațiunile aceste care paralisese intențiunea... conferinței vieneze.* TELEGRAFUL (1854), 3^1/15. *Într-un timp așa de scurt, ce de evenimente născute, ce de speranțe înșelate... în țara noastră!* TIMPUL (1856), nr. 1, 1^1/17. *A fost un eveniment mare represintarea aceasta ce s-a dat la 12 mai 1664.* CONCORDIA, 19^2/68. *Evenimentul fu în timpul secerișului.* ARISTIA, PLUT. 257/29. *O mișcare foarte grabnică pare că ți-ar vesti un ce nou, un evenement.* ROM. LIT. 246, 2/27, cf. POLIZU. *Știi tu de câte ori lepăd condeiul din mână până ce nimeresc ceea ce trebuie să zic asupra unui eveniment despre care am auzit sau la care am asistat?* GHICA, S. 85. *Casa lui,... înainte de acest eveniment, era frecventată numai de oameni ce veneau să implore vreo favoare.* FILIMON, O. I, 114, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Un singur evenement face să trăiască în istorie numele acestui somnoros Neron.* HASDEU, I. V. XVII. *O vizită neprevăzută anunță totdeauna un eveniment.* BARONZI, I. G. 568/28, cf. id. I. L. IV, 199/7. *Această întâlnire este cel mai mare eveniment intelectual al timpului nostru.* CONV. LIT. IV, 183, cf. COSTINESCU, LM. *Adevărul artistic este un adevăr subiectiv și el nu prescrie niciodată d-lui... de a face câte o poezie din toate evenimentele d-sale private.* MAIORESCU, C. I, 82. *Istoria românilor este destulă dovadă ca să constate nenorocitele evenimente care necontenit au suferit românul.* LĂCUSTEANU, A. 8. *Când vede o stea căzând și după aceea un om murind, crede că evenimentul dintâi a produs pe cel de al doilea.* CONTA, O. F. 352. *Moartea lui... au fost privită ca un eveniment fericit pentru popoarele apăsate ale imperiului.* CONV. LIT. XI, 1. *Revoluțiuni peste revoluțiuni, uciderî și mazilii în cele mai-nalte regiuni ale guvernului otoman; iată o succesiune de evenimente care... amenințau o conflagrațiune generală a Orientului.* ODOBESCU, S. III, 415. *Demnitarul cel mai înalt al administrațiunii... îi aduse la cunoștință importantul eveniment.* EMINESCU, O. XIV, 122. *A știut să prevestească cu atâta siguranță atâtea și atâtea evenimente mari.* CARAGIALE, O. I, 322. *S-a încercat a se arăta ce imensă înrâurire pot să aibă lucrurile cele mai mici în aparență asupra existenței și viitorului națiunilor și asupra celor mai mari evenimente ce se pot produce.* MACEDONSKI, O. IV, 25. *Mai prevestește țarca și schimbarea timpului și a unor evenimente.* MARIAN, O. II, 57. *Nimeni n-a găsit vreo probă indirectă a evenimentului unei creațiuni speciale* (a. 1889). ARHIVA I, 289, cf. DDRF. *Izbânda contra dacilor fu privită ca un mare și însemnat eveniment.* XENOPOL, I. R. I, 121, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Vorba asta „natura și rațiunea de a fi a unui popor" spune mult, atunci când o minte adâncă... caută legătura ascunsă a evenimentelor mari cu firea poporului.* D. ZAMFIRESCU, Î. 55, cf. ALEXI, W. *Sânt însă unele aluzii la evenimente istorice... care nu se potrivesc cu această dată.* IORGA, I. L. I, 140. *Compilatorul recurge la „Izvodul" lui Miron numai după ce povestise evenimentul.* BUL. COM. IST. I, 196. *Au manifestat bucurie pentru evenimentele culturale sau politice.* DR. I, 430. *Se întâmplase un eveniment extraordinar: murise... deputatul circumscripției.* REBREANU, I. 273. *Evenimentele zguduitoare... l-au însoțit.* AN. IST. NAȚ. I, 44. *Gustul literar de astăzi înclină mai mult către evenimentul trăit.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 37, cf. RESMERIȚĂ, D. *Scrisorile ei... – raport de fiecare zi al vieții ei fără evenimente, din orașul de provincie.* IBRĂILEANU, A. 52, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O aplicare... a acestui fel de a studia comparativ evenimente... se face... apropiind lupta de la Posada de aceea de la Sempach.* ARH. OLT. X, 89. *Subliniau acest simplu fapt divers ca un eveniment însemnat și ca o revendicare legitimă a viitorului.* LOVINESCU, M. 122. *Apropierea unei stele de alta e un eveniment de o raritate aproape neimaginabilă.* CAMIL PETRESCU, P. 397, cf. id. N. 151. *Simțea o irezistibilă atracție pentru toate evenimentele mondene: baluri și înmormântări, serate și premiere, recepții și vernisagii.* C. PETRESCU, C. V. 177. *Moș Nicu, epitropul nostru, a hotărât... dată fiind însemnătatea evenimentului, s-o ducă la bal.* BRĂESCU, A. 40. *Evenimentul acesta n-a impresionat pe nimeni.* SAHIA, S. A. 41. *Îmi explică cum sub fiecare eveniment literar se ascunde câte o întâmplare adevărată.* A. HOLBAN, O. I, 17. *Prin prezența lui la bară, procesul devine un eveniment.* TEODOREANU, C. B. 283. *Le venea unora ideea să se oprească la jumătatea unui cuvânt, interesându-se deodată despre cel mai mare eveniment al zilei.* SADOVEANU, O. IX, 142. *Așteptase mereu ceva nou, o întâmplare, un eveniment care să-i schimbe traiul.* BART, E. 240. *Afirmă în felul său că „distanța" față de evenimentul reflectat e mai propice chiar reflecțării creatoare.* STREINU, P. C. III, 92. *Aflarea și formularea unei legi fonetice trecea drept un eveniment de mare importanță.* PUȘCARIU, L. R. I, 3, cf. id. ib. 326, 421, id. L. R. A. 26, SCRIBAN, D. *Evenimentele istorice, fiind prin însăși natura lor perisabile, pot fi puse la trecut.* VIANU, A. P. 35. *Momentul decisiv care va mai schimba purtatul părului este evenimentul cel mai important din viața unei fete: căsătoria.* APOLZAN, P. I. 104. *Poetul surprinde agonia unui condamnat, ca pe un eveniment singular.* CONSTANTINESCU, S. I, 77. *Un asemenea număr de corbi se poate vedea foarte rar și era pentru mine un adevărat eveniment.* DOMBROVSKI, P. 41. *Un eveniment caracteristic... este inaugurarea*

unui mare local de bancă. ARGHEZI, P. T. 121, cf. 149. *Își închipuise când își văzuse articolul tipărit că, cu acest eveniment simbolic, începe pentru el o existență nouă.* CĂLINESCU, E. O. I, 266. *A fost un eveniment volumașul acela.* PERPESSICIUS, M. I, 94. *Detaliile dramatice și sfâșietoare ale evenimentului treceau patetice din cărțile de școală în sufletele concetățenilor săși și în ale noastre.* BLAGA, H. 48. *Hardy nu e indulgent cu oamenii pe care-i creează. Evenimentele sunt, de obicei, mai tari ca dânșii.* RALEA, S. T. I, 121. *Evenimentul cel mai de seamă era arestarea supusului turc.* STANCU, R. A. V, 24. *Le cerea să nu participe la acel mare eveniment.* BENIUC, M. C. I, 35. *Dorește să se întâmple un eveniment senzațional, extraordinar.* H. LOVINESCU, T. 257. *Evenimentele din primăvara anului 1907 au avut un puternic răsunet în literatura momentului.* V. ROM. martie 1957, 7, cf. DL. *Uneori... evenimentele mai mici sunt mai neclare și par chiar mai dramatice decât acele mari.* PREDA, R. 18. *Serbarea ce se dădea... marca un eveniment.* T. POPOVICI, S. 8, cf. 195, cf. DM, URSU, Î. L. II, 264, DN^2. *Cu acea putere de vibrație la toate marile momente de emoție colectivă, pe care anii nu i-au alterat-o, Alecsandri cinstește acest eveniment în ciclul intitulat „Ostașii noștri".* IST. LIT. ROM. II, 470. *O istorie a limbii în care rostul și valoarea fiecărui eveniment petrecut în viața poporului să fie așezat la locul ce i se cuvine ar trebui precedată de istoria aprofundată a tuturor așezărilor de pe teritoriul în care se vorbește.* COTEANU, S. E. 56. *Acest eveniment a avut semnificația unei ridicări a multor oameni.* STOICESCU, C. S. 20. *Cronica lui Miron Costin nu este numai o înșiruire de evenimente istorice, ci și o galerie de portrete.* IST. LIT. ROM I, 402. *A tălmăcit Nea Florea evenimentul.* SORESCU, L. L. I, 110. *Au îmbrățișat cauza războiului văzând în el un eveniment de o covârșitoare importanță.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 12. *Columna e exactă din punct de vedere cronologic și diferitele evenimentele (sacrificiu, cuvântări către armată, consilii de război, construiri de castre, marșuri, bătălii etc.) se desfășoară pe columnă conform ordinii lor reale.* H. DAICOVICIU, D. 220. *Hainele astea, lucrate de câțiva ani, le pun rar și numai în așteptarea unui eveniment de seamă.* BĂNULESCU, I. 143. *Evenimentul avea loc într-un mediu cultural evoluat, în care astfel de spectacole nu au un caracter neobișnuit.* IST. T. I, 32. *Evenimentul capătă, mai ales în conjunctura actuală, semnificații sporite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 1, 3/3. *Nici un eveniment nu poate fi stabilit cu precizie în timp.* N. MANOLESCU, A. N. III, 131, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 38, 8/2. *Se petrecuse în știință un eveniment de o semnificație uluitoare.* T ianuarie 1969, 101. *Nu prea intră în tradiția cronicii, la noi, să formuleze fără rezerve elogiul cuvenit evenimentului teatral.* CONTEMP. 1970, nr. 2, 4/3. *Perspectiva autorului este hotărât aceea a naratorului atotștiutor și atotstăpân, dirijând evenimentele și evoluția interioară a personajelor pe traiectorii ce nu-i pot rezerva vreo surpriză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 85, 8/2. *Au vreo legătură cu un eveniment răsunător petrecut în viața politică a Țării Românești?* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 15, cf. SPORTUL 1972, nr. 6 952, 1/4. *M-am hotărât să „povestesc" evenimentele mai importante petrecute în viața celui mai vechi teatru al țării.* T ianuarie 1972, 19. *Propunerea constituie un eveniment excepțional. E un prilej ce nu trebuie scăpat.* STEINHARDT, J. 112. *Ochii satului urmăresc fermecați sosirea saltimbancilor, nescăpând nici un amănunt al evenimentului.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 143, cf. M. D. ENC. *S-a produs un eveniment economic important în viața micii Românii de la sfârșitul secolului trecut.* CIOCULESCU, C. 72, cf. DEX. *Nici un eveniment personal sau istoric nu e scutit de astfel de intruziuni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 9/3. *Însemnările le făcea... numai când credea că se petrecuse un eveniment vrednic de a fi consemnat.* ȚOIU, G. 18, cf. DN^3, D. PSIH. *Evenimentul cu urmările cele mai dezastruoase... îl constituie invazia hunilor.* IVĂNESCU, I. L. R. 66, cf. LEX. MIL. *A fost un eveniment pasionant.* GRIGURCU, C. R. 44, cf. V. BREBAN, D. G. *Cartea... rămâne un document important pentru acest eveniment.* MS. 1988, nr. 1/49. *Drumurile până la tanti Aura și zilele petrecute acolo mi se păreau niște evenimente miraculoase.* CĂRTĂRESCU, N. 200, cf. SCL 1993, 211, D. ENC., NDN, DEI. *Publicitatea a creat, cu alte cuvinte, un tip de eveniment care a atras reacții prompte ale spectatorilor, mai degrabă dintr-un soi de mondenitate, decât din receptare pur artistică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 16/2, cf. NDU. ♦ S p e c. Accident (de circulație). Cf. DCR^2, NDN.

2. (La pl.) Totalitatea împrejurărilor care determină, la un moment dat, schimbarea unei stări de fapt. *Evenimentele timpurilor păstraseră aceste trei principate.* BĂLCESCU, M. V. 90. *Până aici a fost vorba de... a ști evenemintele care s-au trecut înaintea noastră.* BREZOIANU, I. 221/24. *Activitatea lui au avut influență pătrunzătoare asupra mersului evenimentelor.* BARIȚIU, P. A. II, 30. *Am asistat ca un simplu spectator la evenimentele acestei țări.* RUSSO, S. 200. *E gata a se ruina când se pregătesc evenimentele grozave.* BARASCH, M. I, 11/6. *Au nu sântem noi și acum tot acel popor rusesc despre a cărui vitejie dau aducere aminte evinemintele a. 1812?* TELEGRAFUL (1854), 67^2/50. *Oare evenementele astea din urmă... să fie realizarea acelor promisiuni ale tale?* HASDEU, I. V. 197. *În urmă vom vorbi despre evenimentele a cărora descriere va face obiectul acestei istorii.* BARONZI, I. G. 4/10. *Eu* [trăiesc] *fără alt scop decât a urma regulele generale cele mai aspre despre viață și a lăsa altfeliu un liber curs evenimentelor.* CONV. LIT. IV, 218. *El avea de gând să vie la Paris ca să-mi citească un lung articol asupra oamenilor și evenimentelor din 1848.* ALECSANDRI, S. 157. *Nu am încetat d-a observa cursul evenimentelor și mai ales a celor ce ne ating mai de aproape* (a. 1878). BARIȚIU, C. II, 234. *Acest manuscris e destinat să facă a se înlătura evenimentele ce pot naște din memoriile nobilului diplomat.* CONV. LIT. XI, 238. *A știut să profite de ocaziunile priincioase ce evenimentele îi prezentau.* ODOBESCU, S. III, 438. *Demersul următor al evenimentelor pe pământul româno-bulgar dovedește... totala lipsă de înrâurire și deplina împingere la o parte a elementului român în regatul Asanizilor.* EMINESCU, O. XIV, 153, cf. CARAGIALE, O. VII, 66. *Evenimentele desfășurate... știute sânt istorice.* REV. IST. I, 219. *Aceste evenimente poate te vor fi emoționat fiind copil.* CONV. LIT. XXII, 46. *Radu Mihnea... se duce la Rusciuc de unde să aștepte desfășurarea evenimentelor.* XENOPOL, I. R. VI, 18. *Imitațiunea... trebuie să introducă elemente noue în mersul evenimentelor* (a. 1899). ARHIVA, X, 6. *Când un boier... însemna într-o condică evenimentele contimporane pentru sine... n-avea nici un motiv să-și puie numele pe titlul cronicii.* BUL. COM. IST. I, 29, cf. IBRĂILEANU, SP. CR. 234. *Penetrațiunea în rostul adevărat al evenimentelor.* AN. IST. NAȚ. I, 26. *Vă vom ține la curent cu desfășurarea evenimentelor!* BĂNUȚ, T. P. 22, cf. LOVINESCU, S. VIII, 131. *Văd insuficiența, nedestoinicia guvernului în fața gravelor evenimente.* REBREANU, R. II, 24. *Erau ziare, evenimente de vremuri grele.* BACOVIA, O. 168. *Viața e o sărbătoare de prezenturi, de intermitențe, de evenimente.* CONV. LIT. LXVII, 17. *Va trebui... să nu țin seamă de evenimente.* A. HOLBAN, O. I, 242. *S-au indicat evenimente și învățăturile nouă din Testamentul nou.* GRECU, P. 12. *Începuseră a trece în revistă ultimele evenimente.* SADOVEANU, O. VII, 127. *Declarația e conformă cu logica internă a evenimentelor.* OȚETEA, T. V. 6. *Latentă numai, tendința moralizatoare nu tulbură impresia de logică interioară a evenimentelor.* CONSTANTINESCU, S. I, 44. *Evenimentele precipitându-se, însă, aghiotantul fu rechemat.* ARGHEZI, P. T. 30. *Deocamdată ar fi plecat în Turcia și de acolo ar fi așteptat desfășurarea evenimentelor.* CĂLINESCU, B. I. 445. *Nuvelele d-lui Ion Dongorozi suferă... de o patinare așa de grăbită peste suflete și evenimente, că... nu distingi prea bine de ești în viața de toate zilele cu exagerările ei sau în ficțiune.* PERPESSICIUS, M. III, 29. *Omul medieval... cântărind oamenii și evenimentele... află că viața omenească poate să-și dea un scop.* VIANU, L. U. 19. *Numai aceste evenimente... s-au dovedit destul de spectaculoase și de tari, ca să mă smulgă, cel puțin vremelnic, din preocupările mele spirituale.*

BLAGA, H. 138. *Războinicul trufaș, răpus de evenimente, a suportat secole dominația străină.* RALEA, S. T. I, 15. *Acolo se va vedea ce e de făcut, după cum se vor desfășura evenimentele.* CAMIL PETRESCU, O. II, 643. *La început au fost numai de stânci... cum s-au suprapus în urma evenimentelor geologice.* BOGZA, T. 11. *Nu le-am scris din cauza evenimentelor.* STANCU, R. A. II, 326. *Stăteau și ei de vorbă despre evenimente.* PREDA, C. I. P. II, 91. *Evenimentele din anul 602 însemnau pierderea provinciilor nordice ale imperiului, care au fost luate în stăpânire de slavi.* IST. LIT. ROM. I, 605. *Au atitudini diferite... față de unele evenimente.* STOICESCU, C. S. 67. *Făcea considerații de ordin filosofic asupra evenimentelor și conflagrației.* SORESCU, L. L. I, 73. *Descrierea acestor evenimente cuprinzând și lupta cu geții ne-o dă Arrian, un scriitor grec.* H. DAICOVICIU, D. 61. *Cunoașteți deja natura și motivele reale, nu trebuie deci așteptat, înainte ca evenimentele să se fi precizat mai bine.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 9. *Am învățat din... esența evenimentelor.* BĂNULESCU, C. M. 286. *Ele sunt o creație improvizată, de la un spectacol anual la altul, în funcție de evenimentele locale petrecute între timp.* IST. T. I, 81. *Mai grav ar fi dacă autorul și-ar fi impus să tacă asupra unora din evenimentele „copilăriei" lui.* N. MANOLESCU, C. M. 25. *Ultima numire evocă vreun episod al evenimentelor din 1716, când „cătanele austriace" ocupaseră mănăstirile Mera și Cașin.* C. GIURESCU, P. O. 218. *Evenimentele din prima jumătate a lunii februarie au transformat neliniștea în îngrijorare și apoi în derută.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 3. *Unele evenimente adună mii de oameni din toată regiunea.* CONTEMP. 1971, nr. 1 294, 9/4. *Nici o altă cronică a vremii nu acordă atâta spațiu evenimentelor internaționale.* CIOCULESCU, I. C. 23. *Poezia tinde să fie cronologia unei existențe cu evenimentele și stările ei.* SIMION, S. R. III, 191. *Investigarea cauzală a evenimentelor n-a apărut decât odată cu Polybios.* ROMÂNIA LITERARĂ 1976, nr. 1, 4/1. *Un singur an, încărcat de atâtea evenimente... însemna enorm.* ȚOIU, G. 14. *Povestirea urmează firul evenimentelor.* ROMÂNIA LITERARĂ 1978, nr. 1, 10/4, cf. MS. 1980, nr. 1/14. *N-a trecut atât de mult timp de la evenimentele... tratate în roman.* ROMÂNIA LITERARĂ 1992, nr. 7, 10/1.

3. (Fiz.) Orice fenomen local și instantaneu sau oricare stare locală și instantanee. Cf. M. D. ENC., DEX, D. PSIH., V. BREBAN, D. G., NDN.

4. (Mat.) Noțiune de bază din domeniul teoriei probabilităților, care exprimă producerea sau neproducerea unui fenomen în cadrul unui experiment. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI.

5. (Franțuzism rar) Incident dramatic într-o operă literară. Cf. CADE.

– Pl.: *evenimente* și (învechit) *evenimenturi* (DN[2]). – Și: (învechit, rar) **evenimânt, eveneménț, evenemínt, evenemânt** (STAMATI, D.), **aveniménț** s. n.

– Din fr. **événement.** – **Aveniment** < it. **avvenimento.**

EVENIMENȚIÁL, -Ă adj. **1.** Care se limitează la descrierea evenimentelor **(1)**. *E de ajuns o criză evenimențială sau, cum se mai zice, o explozie informațională să schimbe semnul unor fenomene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 162, 23/1. *Există o tradiție o poeziei evenimențiale.* ib. 1973, nr. 33, 8/1, cf. DEX[2], DCR[2], NDN, NDU.

2. Care se referă la un eveniment **(1)**. Cf. NDN, NDU.

– Pronunțat: *-ți-al.* – Pl.: *evenimențiali, -e.*

– Din fr. **événementiel.**

EVENÍRE s. f. (În dicționarele din trecut) Faptul de a e v e n i; întâmplare. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– Pl.: *eveniri.*

– V. **eveni.**

EVÉNT s. n. (Sport) **1.** Joc de noroc la cursele de cai; pariu în care trebuie indicat câștigătorul din două curse de cai consecutive. V. p a r i u **(2)**. *Câteva casierițe croșetau la casele de eventuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 90, 6/2, cf. L. ROM. 1973, 28, NDN, DEI, NDU. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Spectatorul... vine să mizeze la pariul event.* SPORTUL 1972, nr. 6 952, 2/2.

2. Probă, întrecere, cursă; spectacol sportiv. Cf. L. ROM. 1973, 28, DN[3], NDN, DEI. ♦ Rezultat bun, record; realizare din nou a unei performanțe sportive. *Liderul clasamentului... a realizat „eventul" în întâlnirile... din rundele a 13-a și a 14-a, consolidându-și poziția de fruntaș.* SPORTUL 1972, nr. 7 256, cf. DN[3], NDN, DEI, NDU. ♦ S p e c. Câștigare în același sezon a campionatului și a cupei la fotbal. Cf. DCR[2].

– Pl.: *eventuri.*

– Din engl., fr. **event.**

EVENTÁIL s. n. v. **evantai.**

EVENTÁLIU s. n. v. **evantai.**

EVENTÁR s. n. v. **inventar.**

EVENTÍV, -Ă adj. (Gram.; și substantivat n.) (Verb) care arată că în starea subiectului se produce o schimbare, că subiectul se transpune într-o altă stare decât aceea în care se găsea. Cf. DL, DM, DN[2], SFC II, 55. *Unele verbe eventive pot fi și pasive.* GRAM. ROM.[2] I, 211. [Verbele] *sunt, ca sens, dinamice, eventive, factitive sau de alt gen.* L. ROM. 1965, nr. 5, 552. *Eventivul, fără a fi legat exclusiv de pronume..., având interferențe cu dinamicul și cu impersonalul, constituie totuși o diateză aparte.* SCL 1969, nr. 1, 19, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], L. ROM. 1987, 361, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *eventivi, -e.*

– Din fr. **éventif.**

EVENTRÁȚIE s. f. **1.** (Med.) Desfacere, deschidere de la sine a mușchilor abdominali și ieșirea, prin orificiul astfel creat, a viscerelor învelite în sacul peritoneului, până sub învelișul epidermic, după o operație (la locul unei incizii abdominale), sau spontan, ca urmare a unor eforturi fizice exagerate ori prin scăderea tonicității mușchilor. Cf. DN[2], DER. *Mai frecvent se utilizează centura abdominală în următoarele cazuri:... în eventrații postoperatorii.* ABC SĂN. 88. *Eventrație, licoproteide..., toate aceste cuvinte sunt de strictă specialitate, având o sferă de circulație redusă.* L. ROM. 1965, 629, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. Deschidere operatorie a abdomenului. Cf. NDN, NDU.

– Pl.: *eventrații.* – Și: **eventrațiúne** s. f. DN[2].

– Din fr. **éventration.**

EVENTRAȚIÚNE s. f. v. **eventrație.**

EVENTUÁL, -Ă adj. Care poate să se întâmple, care are șanse (mari) de a se produce; care este posibil; care depinde de împrejurări; în funcție de caz; probabil. *Îți voi împărtăși câte ceva, lăsând în discreționea... d-tale a face uz de eventualele comunicațiuni.* BARIȚIU, C. II, 234, cf. CONCORDIA, 3, TELEGRAFUL (1854), 199, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *În scop de a preveni sau cel puțin de a localiza un eventual războiu regulat, încearcă acum obișnuita acțiune diplomatică.* MAIORESCU, D. II, 49. *Multe reprezentări deșteptate în mintea noastră... nu se pot verifica decât în mod eventual.* CONTA, O. F. 472. *Călătoria actuală a d-lui Brătianu... mai are de scop și asigurarea eventuală a succesiunei în Principat.* EMINESCU, O. XI, 85. *Afirmația asta este un fel de mângâiere ce-și face el apriori pentru eventuala indiferență*

din partea lumii. CARAGIALE, O. VII, 135, cf. DDRF. *Din un ajutor îi răsărea acum un pericol eventual, tocmai spre acea parte atât de gravă a intereselor germane.* XENOPOL, I. R. V, 258. *Doreşte să se întrebuinţeze toate mijloacele spre a evita... naşterea eventuală a unei alte convingeri.* ARHIVA, X, 2006, cf. BARCIANU. *Luai în ele, spre eventuală operare, câte un ou împistrit în mâni.* SBIERA, F. S. 104, cf. ALEXI, W. *Aceia... de frica unei eventuale numiri a lui Duca, se risipise prin munţi şi în străinătate.* IORGA, I. L. I, 355, cf. CADE. *Povesteşte binefacerile ce a făcut Grigorie Vodă în Muntenia în a doua domnie a sa.... pentru a preîntâmpina acuzaţiuni eventuale.* BUL. COM. IST. II, 31. *Atragem atenţiunea şi asupra câtorva greşeli de tipar pentru a fi îndreptate la o eventuală reeditare a cărţii.* DR. XI, 281. *Eventuala neexactitate a acestor „definiţii" nu ar infirma însăşi ideea susţinută.* IBRĂILEANU, S. L. 59, cf. RESMERIŢĂ, D. *Aveau să hotărască în eventualele conflicte dintre negustori şi populaţia ţării.* BUL. COM. IST. V, 31. *Eventualele deducţii lingvistice... nu le putem localiza.* RF I, 75, cf. ŞĂINEANU, D. U. *O fac mai mult de frica eventualelor neînţelegeri.* BĂNUŢ, T. P. 15. *Romanii au făcut zid... ca să aibă o mai mare siguranţă de apărare la un eventual atac duşman.* ARH. OLT. X, 166. *Eventualul spor de dinamism e precumpănit de prolixitate.* LOVINESCU, M. 95. *Purtau şi bâte grele cu care să îmboldească la mers pe eventualii şovăitori.* REBREANU, R. II, 297. *Se gândea la noi cunoscuţi pentru eventuale ieşiri din uitarea ce-l înconjura.* BACOVIA, O. 243. *Eventuala lor plecare nu ar însemna o pagubă.* CAMIL PETRESCU, P. 107. *Aprodul târguia din uşe soluţiunile eventuale ale pricinilor.* KLOPŞTOCK, F. 310. *Preotul să citească la căpătâi (cu potirul ascuns pentru o eventuală împărtăşanie).* VOICULESCU, P. I, 212. *Stabilirea textului originar la o eventuală ediţie critică a acestuia.* GRECU, P. 33. *Într-un eventual război... apa prizonieră devine un aliat formidabil.* SADOVEANU, O. IX, 252. *Eventuala reformă a unei academii va atârna de alegerea ce o va face între aceste două concepţii.* GUSTI, P. A. 204. *La o concluzie sigură nu putem ajunge. Rămâne de controlat prin alţi informatori şi prin eventuale descoperiri sau legături folclorice.* ARH. OLT. XVII, 32. *La acest scrupul de artist, semnalat mai mult spre a preîntâmpina pe eventualii purişti ai poeziei, se adaugă întocmirea morală a poetului.* STREINU, P. C. II, 91. *Eventualii ascultători... înţeleg fără nici o dificultate restul frazei.* IORDAN, STIL. 79, cf. SCRIBAN, D. *Avusei puterea să mai glumesc idiot, pentru a deruta orice eventuală bănuială de frământare lăuntrică.* MIHĂESCU, D. A. 106. *Intensificarea lucrărilor de fortificare erau pentru a face faţă unui eventual atac.* OŢETEA, T. V. 286. *Aşteptăm încă surprizele, în eventualele sale povestiri.* CONSTANTINESCU, S. II, 230. *Această specie o amintesc... cu scopul de a atrage atenţia ornitologilor din România... pentru eventuala stabilire a acestei specii la noi în ţară.* DOMBROVSKI, P. 76. *Ceilalţi... cred în posibilitatea unei eventuale derivări a conjuncţiunii „de" din prepoziţia „de".* DR. XII, 6. *Viitorii soţi eventuali ai domnişoarei nepoate au cerut un preţ exagerat.* ARGHEZI, P. T. 403. *Intrară într-un cavou deschis, care avea o masă de tablă pentru pus flori şi candelă şi două bănci pentru eventualii vizitatori.* CĂLINESCU, B. I. 129. *Va trebui să se observe eventualele situaţii anormale de alcătuire.* CHIRIŢĂ, P. 768, cf. SCL 1955, 128. *Alteori... îi acompaniază melodia fără să ţină seama de eventualele nepotriviri dintre ei.* ALEXANDRU, I. M. 135, cf. DL. *Gheorghe... izbucni singur... cu cotul ridicat ca pentru a se feri de eventualii pumni.* PREDA, M. S. 13. *Va fi omul chemat să conducă, după o eventuală schimbare de orientare.* T. POPOVICI, S. 249, cf. DM, DN[2]. *Se suturează... eventualele leziuni.* ABC SĂN. 255. *Creştinismul românesc nu-şi trage izvorul din acei eventuali creştini din oraşele Daciei lui Traian.* PANAITESCU, C. R. 96. *Politica Romei, de dezbinare a eventualilor adversari, era prea bine cunoscută.* H. DAICOVICIU, D. 86. *Într-un eventual sfârşit apropiat... îşi mărea câştigul.* BĂNULESCU, C. M. 179. *Apăsătoare e în acest timp şi intervenţia cenzurii vieneze, care, îngrijorată de progresul ideilor şi de eventuala lor răspândire prin teatru, ia măsuri pentru respectarea repertoriului.* IST. T. I, 194. *Obstacolele eventuale... nu sunt date ca supoziţii.* N. MANOLESCU, A. N. I, 132. *Capătă şi el deci aceleaşi drepturi ca şi ceilalţi răzăşi la o eventuală nouă vânzare de vie.* C. GIURESCU, P. O. 152. *Eventualii cititori... să-şi dea avizul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 28, 4/2. *Oricine poate deduce limpede proporţiile pagubelor eventuale.* SPORTUL 1972, nr. 6 973, 2/7. *Eu mi-am pregătit cu grijă, din celulă, eventualul cuvânt final şi-l recit fără oprire.* STEINHARDT, J. 70. *Credem că ea ridică şi temerea moldovenilor faţă de unele eventuale atacuri la hotarul de apus.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 19, cf. M. D. ENC. *Ce-mi putea el face, în afara unei eventuale păruieli?* D. R. POPESCU, I. Ş. 147. *Vlad Ţepeş... asigura pe braşoveni că-i va apăra împotriva unui eventual atac turcesc.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 5, cf. DEX. *La o eventuală nouă ediţie, acele pagini să fie... în volumul care include critica.* ROMÂNIA LITERARĂ 1976, nr. 1, 11/1, cf. DN[3]. *Apare teama de o eventuală „egalizare a tuturor deosebirilor de temperatură".* MS. 1980, nr. 1/19. *Problema originii românilor, ... a originii lor etnice şi a eventualelor lor migraţii, n-a mai fost tratată cu obiectivitatea necesară operelor ştiinţifice.* IVĂNESCU, I. L. R. 48, cf. 158, 415. *Are o mare delicateţe faţă de scriitorul comentat, străduindu-se a para eventuala neînţelegere.* GRIGURCU, C. R. 17, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Ca şi cum eventualele „pagube" pe care avea să le provoace asemenea publicare puteau contrabalansa meritele ei imediate!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 5, 21/1, cf. D. ENC, NDN, DEI, NDU. ◊ (Adverbial) *Să se puie învingătoriul pe roată,... eventuel să se decapiteze prin ghilotină.* ROM. LIT. 398 (1855), 2/16. *De la lucrurile cunoscute atât prin experienţa noastră, cât şi a altora, putem conchide la lucruri pe cari numai eventual le poate percepe cineva.* CONTA, O. F. 493. *El încheie... un tratat defensiv spre a-şi da reciproc ajutor contra Ungariei, eventual însă şi condiţionat şi contra altor inamici.* EMINESCU, O. XIV, 182. *Ultima oară rog răspundeţi. Alminteri, reclam Ministerului, Direcţiei Generale, eventual Justiţiei.* CARAGIALE, O. VII, 404. *Rămase ca eventual să adopt în urmă şi unele din celelalte păreri ale d-sale* (a. 1883). REV. IST. I, 169. *Fiecare donaţiune va fi menţionată cu numele donatorului în Arhiva societăţii, făcându-se eventual şi o dare de seamă.* ARHIVA I, 128, cf. DDRF. *La 15 iunie 1840 se iscăleşte tratatul... îndreptat împotriva lui Mehmet-Ali şi eventual în contra sprijinitoarei acestuia, Franţa.* XENOPOL, I. R. XII, 145, cf. BARCIANU. *Eventual să-i ocupe locul cu demnitate.* SBIERA, F. S. 166. *Trebuie să plece... la Piteşti, de unde eventual ar putea continua călătoria.* REBREANU, R. II, 100. *Aceste lungi note... pot fi eventual sărite la lectură.* CAMIL PETRESCU, P. 212. *Celor neatenţi îngrămădirea aceasta de exemple va părea scandaloasă, eventual inutilă.* CONV. LIT. LXVII, 110. *Să se compare „strângerea" dinţilor, eventual „scrâşnirea" lor.* IORDAN, STIL. 38, cf. SCRIBAN, D. *Eventual casa poate să fie făcută din bârne.* SEBASTIAN, T. 9. *Îngrijeşte-te de câtiva juristi, de preferinţă doctori în drept, eventual, de la Bruxelles.* ARGHEZI, P. T. 298. *Gavrilcea nu voia ca Pica să-l vadă pe unde fuge şi cu cine se întâlneşte eventual.* CĂLINESCU, B. I. 373. *Aveam mai ales îndatorirea de a sta de vorbă cu oamenii şi eventual de a face hârtiile de primire ale vreunui nou proces.* BLAGA, H. 142. *Propuneţi sabia, pistolul, toporul, ciomagul sau, eventual, cuţitul.* STANCU, R. A. I, 270. *Complexele silicatate care pot rezulta, eventual, sunt formate... prin precipitare.* CHIRIŢĂ, P. 87. *V-aţi aşteptat la mai mult. Eventual să se ajungă până la un conflict armat.* BENIUC, M. C. I, 59, cf. DL, DM, SCL 1963, 211. *Microbii care eventual s-ar găsi.* ABC SĂN. 326. *La obştile mai evoluate se disting şi părţile rezervate pentru biserică şi eventual pentru conducătorul obştii.* PANAITESCU, C. R. 160, cf. N. MANOLESCU, A. N. I, 41. *Învăţământul artistic ar mai putea fi eventual ameliorat.* T ianuarie 1969, 6. *Vătaful avea grijă ca să se strângă venitul ce revenea eventual şi domniei.* C. GIURESCU, P. O. 230. *A vrut să distingă revizuirea opiniei asupra unor valori ale trecutului, ca un act al unei conştiinţe moderne, de revizuire a propriei opinii critice..., eventual negarea unei afirmaţii făcute.*

ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 5/1. *Fenomene exterioare..., cu timpul, se pot, eventual, naturaliza poeziei.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 3/2. *Opera lui Arghezi intrigă nu atât prin şirul aspectelor ei violent contrastante, reductibile eventual la un individualism impenitent..., cât prin universurile poetice aparent autonome sub care ni se prezintă.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 25. *Ce voi avea de făcut? Aproape nimic: o dată pe lună, ori şi mai rar, sau poate mai des – eventual, se va vedea – voi face câte o mică vizită.* STEINHARDT, J. 46, cf. M. D. ENC. *Se va simţi nevoia unei acţiuni de ordin critic, eventual adăugându-se la sfârşitul fiecărui volum un aparat de note critice.* CIOCULESCU, I. C. 122. *M-ar interesa... ca să ştiu eventual în viitor de cine să mă apăr.* D. R. POPESCU, I. Ş. 242, cf. DEX. *Să vedem pe ce a fost ea întemeiată până azi şi, eventual, pe ce trebuie ea să se întemeieze.* IVĂNESCU, I. L. R. 24, cf. V. BREBAN, D. G. *Tot singur încearcă, eventual, să se vindece.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 2/3, cf. D. ENC., NDN, NDU.

– Pronunţat: *-tu-al.* – Pl.: *eventuali, -e.* – Şi: (învechit) **eventuél** adv.

– Din fr. **eventuel,** it. **eventuale.**

EVENTUALITÁTE s. f. Împrejurare, situaţie, fapt viitor posibil, probabil, dar nu sigur; (urmat de un determinant substantival în cazul genitiv sau de o construcţie infinitivală cu prepoziţia „de") însuşirea de a constitui, de a reprezenta o posibilitate, o probabilitate. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, $632^2/8$. *Împăratul părea... a fi oprit pentru sineşi numai dreptul onorific de suzeranitate şi eventualitatea puţin probabilă... d-a dobândi Transilvania.* BĂLCESCU, M. V. 70. *Împrumutul votat de D-voastră este de ajuns pentru acoperirea trebuinţelor actuale şi pentru eventualităţile cele mai puţin apropiate.* DÂMBOVIŢA (1860), 3/22, cf. PONTBRIANT, D. *Lucrul se află încă în stare de proiect... Cine zice proiect... va să zică eventualitate.* BARONZI, C. III, 237/14, cf. COSTINESCU, LM. *Rusia prevăzuse însăşi această eventualitate.* MAIORESCU, D. II, 117. *Pentru toate eventualităţile, e prudent ca să admit existenţa lui Dumnezeu.* CONTA, O. F. 347. *Era neapărat să discute toate eventualităţile posibile.* ODOBESCU, S. III, 403. *Articolele lor de fond încep a zugrăvi eventualităţile războiului.* EMINESCU, S. P. 197. *Venim a vă comunica, pentru eventualitate, că... noi ne-am restabilit în penaţii noştri.* CARAGIALE, O. VII, 174. *Pentru a se încungiura ori cel puţin amâna această eventualitate, s-a pus în practică o sumă de espediente.* REV. CRIT. I, 506, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Aveam acum asigurată măcar întrucâtva existenţa vieţii pentru toate eventualităţile.* SBIERA, F. S. 130, cf. ALEXI, W. *Strânsese... vreo două sute de franci... pentru eventualităţi în cursul lunei.* SĂM. VIII, 520, cf. CADE. *Pentru eventualitatea întâie..., am avea o convingătoare analogie în Moldova.* DR. I, 142, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *A şi vorbit... într-un ton care să justifice orice eventualitate ulterioară.* REBREANU, R. I, 230. *Este posibilă şi a treia eventualitate.* IORDAN, STIL. 60, cf. SCRIBAN, D. *Statele europene... avură impresia că Rusia sondează terenul pentru a se asigura de dispoziţiile marilor puteri faţă de eventualitatea unui război al Rusiei cu Turcia.* OŢETEA, T. V. 211. *Ca om cu experienţă, nu se lăsa surprins de nici o eventualitate.* CĂLINESCU, B. I. 484. *Tatăl... nu vedea cu ochi buni eventualitatea căsătoriei.* RALEA, S. T. III, 254. *Îl unseră şef... şi-i trecură pe sub nas eventualitatea instalării într-un portofoliu ministerial.* STANCU, R. A. II, 209. *La un moment dat... un ziar publică o informaţie ce anunţă eventualitatea ieftinirii zahărului.* V. ROM. martie 1954, 271, cf. SCL 1955, 128. *Această ultimă eventualitate survine mai des la femeile care au născut de mai multe ori.* BELEA, P. A. 185, cf. DL, DM, DN^2. *Se va face o radiografie pentru a se exclude eventualitatea unei leziuni osoase.* ABC SĂN. 149. *Satira nu este numai a temerii bolnăvicioase a boierimii reacţionare de orice eventualitate ce i-ar periclita existenţa.* IST. T. I, 290. *În eventualitatea că n-a fost prins... e puţin probabil ca noi să ajungem la un rezultat mai bun.* BĂNULESCU, I. 95. *Eventualitatea mi se părea mai mult decât probabilă, deşi criticul, iarăşi, n-o ia în considerare.* N. MANOLESCU, A. N. III, 37. *Anticipase o asemenea eventualitate.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 14. *Aceste eventualităţi... coexistă pe picior de egalitate.* NOICA, D. 43, cf. M. D. ENC., CIOCULESCU, I. C. 11. *Aveţi interesul... să evitaţi această eventualitate.* D. R. POPESCU, I. Ş. 185, cf. L. ROM 1974, 161, cf. DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Această eventualitate punea în primejdie realitatea programului naţional.* MS. 1988, nr. 1/31. *Eventualitatea publicării romanului lui Goma nu e ceva care să le surâdă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 15/4, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU.

◊ L o c. a d v. **Pentru (orice) eventualitate** (sau **pentru eventualităţi**) = oricum, în orice caz. *Credea cu sinceritate că şi-a asigurat, pentru eventualităţi, şi concursul adversarilor.* ARGHEZI, S. X, 83. *Pentru orice eventualitate, noi am lăsat în spatele nostru un front.* T. POPOVICI, S. 332. *Nu e mai bine să se sparie gândul şi să fie gata pentru orice eventualitate?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, 1/4. *Oricare robinet bun trebuie azi, pentru orice eventualitate, să aibă legătură cu un val sau un talaz.* SORESCU, U. 68.

– Pronunţat: *-tu-a-.* – Pl.: *eventualităţi.*

– Din fr. **éventualité.**

EVENTUÉL adv. v. **eventual.**

EVERDÚR s. n. (Chim.) Aliaj de cupru, siliciu şi mangan, anticoroziv, cu proprietăţi mecanice asemănătoare celor ale oţelului moale, folosit la construcţia rezervoarelor în industria chimică. Cf. MDT, DP, DN^3, NDN, DEI.

– Din engl. **everdur,** fr. **everdur.**

EVERGHESÍE s. f. (Grecism învechit) Binefacere. *Se ruga să nu înceteze a ravărsa preste dânşii everghesiile (facerile de bine).* SĂULESCU, HR. I, 41/20. *Acestui Caton decretuindu-i senatul onoruri şi recompenzii pentru ale sale everghesii făcute patriei, numitul le aruncă.* id. ib. 64/7, cf. GÂLDI, M. PHAN. 184.

– Pl.: *everghesii.*

– Din ngr. **εὐεργεσία.**

EVERGHÉT s. m. (Grecism rar) Binefăcător. *Eroul e un Titan, dar şi un everghet al neamului omenesc.* LOVINESCU, S. I, 123.

– Pl.: *everghеţi.*

– Din ngr. **εὐεργέτης.**

EVERSIÚNE s. f. **1.** (Livresc) Răsturnare, ruinare. Cf. LM, DN^2, DEX, DN^3, NDN, DEI, NDU.

2. (Med.) Desprindere, dislocare a unei membrane **(2)** din cavitatea ei naturală. Cf. DN^2, D. MED., DEX, DN^3, NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *eversiuni.*

– Din lat. **eversio, -onis,** fr. **éversion.**

EVFÓNIC, -Ă adj. v. **eufonic, -ă.**

EVFONÍE s. f. v. **eufonie.**

EVGHENETĂT s. n. (Grecism învechit) Evghenist **(1)**. *După nici doi ani de viaţă tihnită, de viaţă mare pe care trebuie s-o fi dus aceşti evghenetaţi..., deodată izbucni revoluţia grecească.* C. GANE, TR. V. II, 346.

– Pl.: *evghenetaţi.*

– Din ngr. **εὐγενέτατος.**

EVGHENICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Livresc, rar) Evghenist **(2)**. *Am priimit cu toată bucurie evghenicescul dum[itale] pitac* (a. 1828). IORGA, S. D. V, 278. *Coconu Eftimie este treti-logofăt cu fumuri evgheniceşti şi visează să fie pitar.* CĂLINESCU, S. C. L. 46, cf. NDU.

– Pl.: *evgheniceşti.*
– **Evghen[ie]** + suf. *-icesc.* Cf. ngr. ε ὐ γ ε ν ι κ ό ς.

EVGHENICHÍ adj. invar. (Grecism învechit, rar) Evghenist **(2)**. *Altor proaste şi lepădate fapte te asemeni şi de la cea mai de-a firea şi mai evghenichi te dezsameni.* CANTEMIR, I. I. II, 178, cf. TDRG[3].
– Din ngr. **εὐγενική**.

EVGHENICÓS, -OÁSĂ adj. (Grecism învechit) (Atestat pentru prima dată în 1783, cf. URSU, Î. L. I, 58) Evghenist **(2)**. Cf. CIHAC, II, 658, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Boierul, fiind un om evghenicos, îl ocrotea.* GALACTION, O. 86. *Dar la această biserică boierească el nu vedea cinstitele şi evghenicoasele obraze ale boierilor folticeneni de demult.* SADOVEANU, O. XIX, 200, cf. SCRIBAN, D. *Toţi îi porunceau cu apucături evghenicoase.* CAMIL PETRESCU, O. II, 291, cf. SCL 1955, 320, DL, DM, URSU, Î. L. I, 58, L. ROM. 1965, 224, DEX, DSR, CĂRTĂRESCU, L. 126, TDRG[3], NDU. ♦ (În forma de superlativ construită cu adverbul „prea") Termen reverenţios de adresare către un boier. *Pre evghenicoşilor boieri şi cucoane,... am avut cinste a înfăţoşa d-voastre prohorisirile ucenicilor mei.* NEGRUZZI, S. I, 5, cf. TDRG[3]. ◊ (Adverbial) *Cuvântul să-l rosteşti evghenicos.* MILLO, ap. L. ROM. 1965, 215.
– Pl.: *evghenicoşi, -oase.*
– Din ngr. **εὐγενικός.**

EVGHÉNIE s. f. (Grecism învechit) (Atestat pentru prima dată în 1767, cf. URSU, Î. L. I, 57) **1.** Noblețe **(2)**. V. b o i e r i e. *Sâmţâre sa atâta evghenii.* CANTACUZINO, A. 53[r]/4. *Din buni şi tari părinţi născându-se, a sângelui curăţenie şi a neamului evghenie, nestricată şi nebetejită să fie ferit.* CANTEMIR, HR. 25/11. *Îndrăzneşte a loa cele mai înalte titluri de evghenie.* CRITIL, 55/3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ei să vor folosi cu dreptate unor evghenii personali, iară urmaşii lor vor intra în numirea Mazililor* (a. 1818). GCR II 220/14. *Neamul norodului nostru nu iaste mai jos întru evghenie decât al vostru.* BELDIMAN, N. P. II, 135/25, cf. LEON ASACHI, B. *Credem că veţi grăbi venirea... întru mulţămirile la care treapta evgheniei după cuviinţă vă trage* (a. 1826). URICARIUL, X, 89/27. *Nu-i ajunge nimeni nici cu strămurarea la nas, mai vârtos când se gândeşte la evghenia dumisale, îl apucă capul.* HELIADE, O. II, 425. *Când mă gândesc la evghenia familiei noastre, uite, îmi vine ameţeală. Noi cu toţi boierii cei mari sântem rudă.* GHICA, S. 266. *Te cinstesc cu acest caftan, pentru multa vreme de când stai fără chiverniseală şi pentru evghenia neamului tău.* FILIMON, O. I, 149, cf. CIHAC, II, 658, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Săulescu era din familie de popi de ţară, însă, fiindcă pe vremea lui nobilitatea era la modă, făcea caz de evghenie recentă şi se supără pe Hasdeu pentru că acela îl făcea numai paharnic, deşi devenise căminar şi în fine spătar.* CĂLINESCU, S. C. L. 39, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 323, 493. *Marele boier... era într-adevăr prea sus în evghenie ca să se mai poată teme că-şi pierde rangul umblând pe jos.* CAMIL PETRESCU, O. II, 389, cf. DL, DM, SCL 1963, 69, CIORĂNESCU, D. ET., L. ROM. 1965, 224. *Părintele conservator făcând caz de evghenie, speriat de orice măsură nouă şi neîntâlnită... se închipuie adept al poporului.* IST. T. I, 282, cf. DEX, DSR, TDRG[3], NDU. ♦ (Urmat de un adjectiv posesiv) Termen reverenţios cu care se adresa cineva unui boier. *Rămăind al evgheniei tale umilită slugă* (a. 1821). SA II, 559. *Vărul evgheniei voastre v-au proscalisit.* ALECSANDRI, T. 1 228. *Creditorii evgheniei voastre.* TDRG, cf. CADE. *Întotdeauna să le spui că evghenia ta eşti cel mai credincios.* OŢETEA, T. V. 148, cf. DL, DM, TDRG[3]. ♦ Nobilime. *Este vremea când în tabăra feudală se face distincţia, între boierime şi ciocoime, între evghenia înnăscută şi cea dobândită prin înşelăciune.* PR. DRAM. 21, cf. URSU, I. L. I, 57. *Teoretizând în felul său asupra aristocraţiei şi a evgheniei, autorul pretinde să explice ruina unor state sclavagiste.* S. C. ŞT. (IAŞI), I, 55.

2. Noblețe **(4)**. V. d i s t i n c ţ i e, e l e g a n ţ ă **(2)**. *Chipul ei cel măreţ, statul ei cel înalt şi plin de evghenie şi delicateţe, părul ei cel lung şi negru, faţa sa cea frumoasă... toate acestea sânt încă întru vederea lui Numa.* BELDIMAN, N. P. I, 56/8, cf. 71. *Acesta l-au primit cu respect, mirându-se de evghenia purtărilor sale.* ASACHI, I. I, 57/6. *Dar evghenia ce are... Pleacă toată omenirea.* CONACHI, P. 32, cf. CIHAC II, 658, CIORĂNESCU, D. ET., DSR.

3. Noblețe **(3)**. *Evghenia sufletului şi neclintita supunere către Biserică şi către patrie împodobea pe acest bărbat vrednic întru a istoriii aducere aminte.* ASACHI, I. 159/22, cf. L. ROM. 1965, 217, DSR.
– Pl.: *evghenii.*
– Din ngr. **εὐγένεια.**

EVGHENÍS s. m. şi adj. (Atestat pentru prima dată în 1767, cf. URSU, Î. L. I, 58) (Grecism învechit) **1. S.** m. Evghenist **(1)**. Cf. LEON ASACHI, B. *L-au arătat sfârşitul cu suflet pre pângărit, Duşman patriei la toate, şi la evghenişi la toţi.* BELDIMAN, E. 70/33. *Cruţă timpul vreodată dritul unui evghenis, Ori frumuseţa, avuţia nu să trec c-al nopţei vis?* ASACHI, P. 90/23. *Vino să te sărut, evghenisul mamei.* GHICA, S. 266, cf. DL, L. ROM. 1965, 224, cf. DSR, L. ROM. 1996, 82, TDRG[3].

2. Adj. Evghenist **(2)**. *Hotărâm ca să se păzească şi curţile celor evghenişi boieri* (a. 1787). GÁLDI, M. PHAN. 186. *Un evghenis om al Măriei Sale* (a. 1808). FURNICĂ, I. C. 266, ap. T. PAPAHAGI, C. L. *În trupul ei cel mai frumos lăcuie un suflet evghenis şi înalte simţiri.* ASACHI, I. 313/28. *Provinţialul e fudul din născare şi evghenis din cap până în călcâi. El e nepot tuturor boierilor mari.* NEGRUZZI, S. I, 238, cf. CIHAC II, 658, DL, URSU, Î. L. I, 58, L. ROM. 1987, 359, DSR, NDU.
– Accentuat şi: (rar) *evghénis.* URSU, Î. L. I, 58. – Pl.: *evghenişi.*
– Din ngr. **εὐγενής.**

EVGHENISÍ vb. IV. T r a n z. (Grecism învechit) A înnobila. *Atâta numele neamului lor şi-au evghenisit, cât în urechile tuturor muritorilor primit au fost cuvântul... tot carile nu iaste elin, varvar iaste.* CANTEMIR, IST. 89, cf. CADE, SCRIBAN, D., SFC III, 109, DSR. ◊ R e f l. *Privindu-se cu alţi ochi, dritul omenirii se mai evghenisiră.* SĂULESCU, HR. I, 130/25.
– Prez. ind.: *evghenisesc.*
– Din ngr. **εὐγενίσα** (aor. al lui **εὐγενίζω**).

EVGHENISÍRE s. f. (Grecism învechit, rar) Nobilime. *Stăpâneşte moştenirea evghenisirii sau nobilitatea* (a. 1800). ŞA I, 516.
– Pl.: *evghenisiri.*
– V. **evghenisi.**

EVGHENISÍT, -Ă adj. (Grecism învechit) Evghenist **(2)**; înnobilat. *Cele despre apus a Evropii neamuri... astăzi mari, tari şi evghenisite sânt.* CANTEMIR, IST. 6. *Vai, evghenisită chera, începui cu şovăire.* CĂRTĂRESCU, L. 135.
– Pl.: *evghenisiţi, -e.*
– V. **evghenisi.**

EVGHENÍST, -Ă s. m. şi adj. (Grecism învechit) **1.** S. m. Nobil **(1)**; evghenetat, evghenis **(1)**. Cf. GHERASIM, ap. URSU, Î. L. I, 58, VÎRNAV, F. M. I, 110[r]/9. *Turnurile, şi mai ales al Sfântului Iulian, geme de evghenişti, ghenerali, judecători.* AR (1829), 233. *Un vrăjmaş carele zi şi noapte să sâlească a smulge din rădăcina pomenirea unui evghenist roman şi însăş fericirea neamului.* ALBOTEANU, GRAM. 93[r]/17. *Kera Zinca..., te-aşteapt-un evghenist.* NEGRUZZI, S. IV, 524. *Mai bine... nu v-aţi da fetele după evghenişti*

tufă de parale. ALECSANDRI, ap. TDRG. *Când şedea el sus la masă cu Măriile lor, cu protipendada şi cu evgheniştii ăi mai simandicoşi, cântau jos pe sub ferestre meterhanele şi jucau soitarii.* CARAGIALE, O. II, 242. *Au înţeles singuri cât le preţuieşte pielea de evghenişti.* SĂM. IV, 451, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D. *O obşteasc㠄 adunare, compusă din evghenişti fără iniţiativă.* TOCILESCU, în COLUMNA, VII, 59., cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ion Caragea... desărcinează pe biv vel banul... de „epitropia sărmanilor evghenişti".* ARH. OLT. XII, 198. *Graiul prostimii suna la urechile evgheniştilor, în lumina rampei.* SADOVEANU, O. XIX, 362, cf. PUŞCARIU, L. R. 371, SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUŢII, II, 86, SFC I, 131, TDRG[3].

2. Adj. Nobil **(2)**; nobiliar; evghenicesc, evghenichi, evghenicos, evghenist **(2)**, evghenisit. *Către cinst[it] şi evghenist Divan a obşteştii adunări.* CAT. MAN. 45. *În mijlocul îndeletnicirilor mult ostenitoare la interesurile însămnate a statului, el nu continea a păstra evghenistă plecare către învăţături şi către alesele măiestrii.* ASACHI, I. I, 217/18. *Tinerele odrasle din tulpina evghenistă păşeau triumfal peste toate treptele ierarhiei.* ALECSANDRI, ap. CADE. *Românismul avea un înţeles insultător pentru tagma evghenistă, căci o apropia de clasa locuitorilor de la ţară.* SADOVEANU, O. XIX, 356. *Bărbucică, fost mare ceauş, devenit cirezar, nutreşte visuri evgheniste, realizabile prin căsătoria fiicei lui, Anica cu marele vornic.* CĂLINESCU, S. C. L. 59, cf. DL, NDU.

– Pl.: *evghenişti, -e.*

– **Evghenie** + suf. *-ist.*

EVGHENITÁŢE s. f. (Livresc) Evghenie **(1)**. *Cei mai mulţi din aceşti fanarioţi nu aveau o vechime mai mare de o sută de ani, iar unii din ei numărau abia două sau trei decenii de evghenitate.* C. GANE, TR. V. II, 168, cf. SFC VI, 58.

– **Evghenie** + suf. *-itate.*

EVGLENDISÍ vb. IV **eglendisi.**

EVGLOTÍE s. f. (Grecism învechit) Elocvenţă **(1)**. *Ca să-l păzască pune toată silinţa evglotiei sale.* AHILEU, 4[r]/12. *Aristotel zice... întocmeşte evglotie lui cu cea mai mare sirguinţă.* BELDIMAN, T. 44[r]/13, cf. GÁLDI, M. PHAN. 185, URSU, Î. L. I, 58, L. ROM. 1986, 125.

– Din ngr. **εὐγλωττία.**

EVGNOMOSÍNE s. f. (Grecism învechit) Recunoştinţă. *Sufletul şi viaţa care ce sânt credincioase jertve a evgnomosinii mele* (a. 1821). GÁLDI, M. PHAN. 185, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 354.

– Din ngr. **εὐγνωμοσύνη.**

EVHARISTÍE s. f. v. **euharistie.**

EVHEMERÍSM s. n. v. **euhemerism.**

EVHEMERÍST, -Ă adj., s. m. şi f. v. **euhemerist.**

EVHOLOGHIÓN s. n. (Învechit) Molitvenic. *Euhologhion, adică Molitvenic* (a. 1699). BV I, 377. *Precum vedem în evhologhion sau M(o)litvenicul cel Mare* (a. 1699). ib. 378, cf. COSTINESCU, LM. *Euchologiul bisericei orientale* (a. 1880). CAT MAN. I, 570, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Popa Tonea şi-a luat Epitrahilul şi Evhologiul.* GALACTION, O. 184, cf. GÁLDI, M. PHAN. 184, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 355, L. ROM. 1959, 3, CIORĂNESCU, D. ET., DSR, NDU. ♦ (Glumeţ) Perorație. *Ajunge la d. Nacu, profesor la universitate, căruia-i ţine un evloghion bine simţit.* EMINESCU, O. X, 15, cf. NDU.

– Pl.: *evhologhioane.* – Şi: **evhológiu, evhológhiu** (SCRIBAN, D.), **evloghión, efhológhiu** (id. ib.), **euhológhion** (scris şi *euchologhion* ENC. ROM.), **euhológhiu** (SCRIBAN, D.), **eucológiu** (ALEXI, W.; scris şi *euchologiu*; pl. *euchologii* LM), **eucológ** (COSTINESCU), **euhológ** (id.) s. n.

– Din ngr. **εὐχολόγιον.**

EVHOLÓGHIU s. n. v. **evhologhion.**

EVHOLÓGIU s. n. v. **evhologhion.**

EVÍCŢIE s. f. v. **evicţiune.**

EVICŢIÚNE s. f. Anularea posesiunii unui bun (imobil) obţinut legal, survenită în urma unei sentinţe sau a unui drept exercitat de către o altă persoană asupra aceluiaşi bun, în favoarea unei alte persoane. *Unde s-au dat decimele sau cvartele cuiva cu contract de pururea şi cu cădinţa de a avea evicţie, acelea să remână la cei ce le au.* ŞINCAI, HR. III, 212/28. [Li se dăruiesc] *veniturile oricum se cheamă şi cu dreptul au obicinuit din zilele cele bătrâne a se lua, luând pe sine fiscul crăiesc evicţie asupra tuturor împrotivitorilor.* id. ib. 276/57, cf. ŞA II, 109, DRLU. *Vânzătorul este garant pentru evicţiunea ce s-ar întâmpla cumpărătorului.* COSTINESCU, cf. LM, GHEŢIE, R. M. *Garanţia încetează când... evicţiunea a fost cauzată din greşala eredelui.* HAMANGIU, C. C. 187, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. *Termenul de evicţiune vine de la cuvântul latinesc „evictus" (înfrângere).* PR. DREPT. 367, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *evicţiuni.* – Şi: **evícţie** s. f.

– Din lat. **evictio, -onis,** fr. **éviction.**

EVIDÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A scobi pe dinăuntru, a goli, a decupa, a scoate. Cf. DN[2], NDN, DEI, NDU.

– Prez. ind.: *evidez.*

– Din fr. **évider.**

EVIDÁRE s. f. Acţiunea de a e v i d a; s p e c. (med.) intervenţie chirurgicală prin care se extrage conţinutul unei regiuni anatomice. *Operaţia se numeşte evidare petromastoidiană.* ABC SĂN. 269, cf. D. MED., DN[3], NDN, 561, NDU.

– Pl.: *evidări.*

– V. **evida.**

EVIDÉNT, -Ă adj., adv. **1.** Adj. Care este (atât de) clar, limpede (încât nu mai poate fi pus la îndoială, nu trebuie dovedit); care se impune prin claritate; clar, limpede, vădit, lămurit, neîndoielnic, manifest, (rar) reliefant, ostensibil. Cf. IORGOVICI, O. 40/23. *Gura şi mâna s-au făcut cu o destinăciune evidinte.* LAURIAN, F. 108/5. *Această reacţie a chlorului devine evidentă mai cu seamă când se face asupra unei materii colorante.* MARIN, PR. I, 17/32. *Genul uman se înmulţeşte din zi în zi mai mult. Aceasta este acum constatată într-un mod foarte evident.* BARASCH, I. 97, cf. ARISTIA, PLUT. *Evidentele colosale foloase ce dobândesc astăzi antreprenorii acestui venit.* DÂMBOVIŢA (1858), 11[2]/21, cf. 3[1]/346, 5[1]/20. *Sistemul adoptat de impresa actuală... a dat dovezi evidente că cunoaşte prea bine iconomia sau comerţiul teatral.* FILIMON, O. II, 218. *Necesitatea este aci evidentă de a ieşi din această populaţiune.* I. IONESCU, M. 200, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Proteza lui „a" înainte de „l" este evidinte în moldovenescul „alămâe".* CUV. D. BĂTR. I, 267. *Superioritatea sistemului de organizare socială asupra regimelor politice ce au fostu adoptate de popoarele antichităţii este evidentă.* CONV. LIT. II, 38, cf. COSTINESCU, LM. *Cele trei principii sânt de la sine evidente.* MAIORESCU, L. 107, cf. id. D. I, 22. *Legătura va fi cu atât mai evidentă cu cât ea va fi fost mai des imprimată pe organul percepţiunii.* CONTA, O. F. 80. *Ni se pare un ce evident că... guvernul român nu va contesta câtuşi de puţin stricta şi religioasa executare*

a acestei ultime clase. ODOBESCU, S. II, 47. *Ele se fereau, cu toată evidenta lor precumpănire numerică, de orice ciocnire cu dânsul.* EMINESCU, O. XIV, 140, cf. CARAGIALE, O. I, 60. *Document istoric, care cuprinde probe destul de evidente în contra teoriei sale.* REV. IST. I, 287. *Analogia produce o convingere cu atât mai întemeiată, cu cât se bazează pe un şir de cazuri evidente.* ŞĂINEANU, Î. 65, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU. *Confuzia e evidentă.* SĂM. I, 78. *Admiţând această consingenitate, lucru care în ochii noştri este cât se poate de evident, trebuie să zicem că numele... popei Guga Ignat a fost Sperea.* SBIERA, F. S. 45. *Ba eu mă mir, zise Ana, cu evidenta intenţie de a-l sili să urmeze mai departe.* D. ZAMFIRESCU, P. 48, cf. ALEXI, W. *O tendinţă evidentă de manifestare a personalităţii se afirmă din tot ce se produce azi.* ANGHEL, PR. 185. *Are dreptate, dreptate evidentă şi absolută.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, ap. CADE. *Emendaţiunile evidente... nu e nevoie să se însemneze printr-un semn sau prin deosebite caractere.* BUL. COM. IST. I, 74, cf. II, 93. *Faptul e atât de evident încât e destul să compari marii scriitori... pentru a constata imediat deosebirea.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 291, cf. RESMERIŢĂ, D. *Se vor constata anumite corelaţii destul de evidente între treptele de evoluţie ale tipurilor de păstorit şi perfecţionarea produselor din lapte.* VUIA, PĂST. 198. *Pedeapsa se dă... în bani, evidenta pedeapsă mai blândă.* RF I, 113, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Inspiraţiunea este evidentă, pe cât e de adâncă simţirea poetului în spontaneitatea ei.* ARH. OLT. X, 72. *Acest proces social evident a fost fixat în opere literare.* LOVINESCU, C. IV, 10. *Au început să-şi puie în aplicare speranţele într-un mod cât se poate de evident.* REBREANU, R. II, 53, cf. I, 88. *Traducerea Sfintei Scripturi este una din cele mai evidente minuni.* GALACTION, O. 33. *I-am răspuns cu dorinţă evidentă de a nu aprofunda nimic.* CAMIL PETRESCU, U. N. 166. *Îşi cultivase acest diminutiv familiar, semn evident al popularităţii.* C. PETRESCU, C. V. 101. *Limba* [secuilor]... *n-are nimic bulgaro-turc şi nimic ce nu s-ar găsi în limba ungurească şi are în schimb afinităţi evidente cu dialectele apusene ale limbii ungureşti.* DR. VII, 228. *Era un evident neadevăr.* TEODOREANU, L. 203. *Un lucru aşa de evident s-ar traduce în chip firesc în faptă.* SADOVEANU, O. XIX, 345, cf. IX, 96. *Debutantul abundă în comparaţii, a căror articulaţie evidentă le pune în vedere elementaritatea.* STREINU, P. C. III, 183. *Zădărnicia ocupaţiilor filozofice devine evidentă.* VIANU, A. P. 163, cf. 46. *Aversiunea Porţii pentru această soluţie era evidentă.* OŢETEA, T. V. 336. *Ne impresionează... o evidentă seriozitate spirituală şi artistică.* OPRESCU, I. A. IV, 182. *Am putea spune că una din caracteristicile cele mai evidente ale portului este zadia.* APOLZAN, P. I. 154. *Linia lirică... ascunde oarecum procedee mai evidente.* CONSTANTINESCU, S. I, 64. *Aceasta este colorată mai mult mat, o dungă superciliară evidentă.* DOMBROVSKI, P. 203. *Ea conduce întreaga gospodărie, cu o autoritate evidentă.* ARGHEZI, S. XIII, 160. *În mod evident voia să evite orice scandal.* CĂLINESCU, S. 248. *Acest contact este semnul cel mai evident al timpurilor noi.* VIANU, L. U. 15. *Faptul... va fi evident pentru oricine are facultatea să se transpună în alte fiinţe.* BLAGA, Z. 211, cf. 304. *Această etichetă, devenită astăzi evidentă parcă, conţine fără îndoială mult adevăr.* RALEA, S. T. I, 159, cf. 44. *Diferenţele de aciditate sunt mai evidente în solurile forestiere.* CHIRIŢĂ, P. 861, cf. 786. *Simpatia evidentă a omului l-a dezarmat.* H. LOVINESCU, T. 379. *Scăderile... ca şi greşelile evidente au fost îndreptate.* PRAV. COND. (1780), 31. *Toate trei sentimentele... au devenit evidente pentru oricine le simte nevoie.* TUDORAN, O. 164. *Schimbările neaşteptate ale tânărului îi apăreau evidente.* VORNIC, P. 52, cf. DL. *Sentimentul grabei e una din pricinile cele mai evidente a nefericirii oamenilor.* PREDA, R. 359. *Vorbi... ca şi cum ar fi fost ostenit să susţină atâta vreme un lucru evident.* T. POPOVICI, 227, cf. DM, CONTRIBUŢII, I, 188, URSU, Î. L. II, 265, DN[2]. *Ca la alţi reprezentanţi ai romantismului nostru din această jumătate a veacului, trăsăturile romantice sunt evidente.* IST. LIT. ROM. II, 317, cf. L. ROM. 1961, 560. *Sarcina noastră nu a fost decât să atragem atenţia asupra aspectelor actuale mai puţin evidente ale limbii române.* COTEANU, S. E. 8. *Această organizare... este mai evidentă în Moldova.* STOICESCU, C. S. 213, cf. SFC III, 137. *Invazia se manifestă cu simptome puţin evidente.* ABC SĂN. 315. *O evidentă transpoziţie a unor momente şi personaje din nunta ţărănească se regăseşte în desfăşurarea dramatică.* IST. T. I, 107. *Sensul antiecleziastic fiind evident, anvergura satirei este cu mult mai mare.* N. MANOLESCU, A. N. III, 49. *Textul inscripţiei de la Sevilla a înregistrat în chip evident cele două nume ale oraşului de pe Olt.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 4. *Moşul avea faţa descompusă de un evident consum de alcool.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 110, 18/2. *Notează memoriile sale cu străduinţă evidentă de a se uita pe sine.* ib. 1971, nr. 159, 13/4. *Relaţia dialectică dintre obiect şi subiect este evidentă.* CONTEMP. 1972, nr. 1 324, 1/1. *În ciuda unui handicap evident, echipa noastră a făcut o partidă mult mai bună.* SPORTUL 1972, nr. 6 952, 1/4. *Nu ne este ruşine nici de exaltări la rece şi de un fel de neîntrerupt extaz, prevenitor şi solemn, tot potrivit recomandării lui Dostoievski ale cărui cuvinte... le repetăm surâzând cu subînţeles şi ni se par orbitor de evidente.* STEINHARDT, J. 33. *El însuşi se socotea reprezentantul unei direcţii culturale, generate de o „evidentă sensibilitate metafizică".* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 192. *Avem aici evidente semne ale dezinteresului esteticienilor de azi faţă de film.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 38, 21/3, cf. M. D. ENC., L. ROM 1974, 436, DEX, DN[3], GRIGURCU, C. R. 27, DSR, L. ROM. 1986, 175, V. BREBAN, D. G. *În mod evident, prin această înţelegere justă ar deveni caducă anticiparea naivă de mai înainte, că imaginile percepute sunt totodată imagini reale.* MS. 1988, nr. 1/19. *Grotescul evident al scenei... este obţinut prin sinceritatea vizionarului în credinţa sa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 21/2. *Nu putea să nu observe... rafinamentul... unui mare artist, al cărui nume, din motive evidente, prefer să nu-l amintesc.* CĂRTĂRESCU, N. 22, cf. DEX[2], D. ENC., NDN, DEI, TDRG[3], NDU.

2. Adv. Desigur, fără îndoială, bineînţeles; în mod clar, în mod neîndoielnic. *Conservând prin el integră şi necruntată vieaţa oaminilor, a produs evident exemplul şi proba de argumentul lui Platon.* ARISTIA, PLUT. 187/9. *Aceste otărâri erau supuse la casaţiunea Domnului şi atunci e evidinte că trebuia a se supune şi la a curţii de casaţiune.* DÂMBOVIŢA (1860), 292[1]/81. *Este clar şi evident că... guvernul comunităţii nu mai cere o direcţiune aşa de autocratică.* CONV. LIT. II, 40. *Este evident că o comedie nu are nimic a face cu politica de partid.* MAIORESCU, CR. II, 180. *Cât priveşte fenomenele intelectuale, este evident că nu este cu putinţă să le observăm... în timp ce ele se execută.* CONTA, O. F. 108, cf. 288. *Mobilele din cameră, evident improvizate – se compuneau din cutii de lumânări şi lăzi de mărfuri.* CONV. LIT. XI, 147. *Este dar evident că ne punem în pericolul de a aduce evenimente în care cestiunea să fie rezolvată dupe voinţe străine.* ODOBESCU, S. III, 484. *E evident că numai această disproporţie... a fost deja în stare de a împiedeca mersul esportului grânelor.* EMINESCU, S. P. 214, cf. 119, 124. *Printr-un discurs de preţioasă factură, să-i consacre o carieră evident predestinată succeselor.* CARAGIALE. O. VII, 277. *Evident că data morţii contelui trebuie să fi avut loc între aceste două date.* REV. IST. I, 241. *Este evident că şi mai numeroase încă au trebuit să fie busturile lui.* CONV. LIT. XXII, 115. *Este evident că prin această procedare, scrierea câştigă în simplitate şi conciziune.* ARHIVA I, 20. *Era evident că contrastul dintre năzuinţile unora şi ale altora trebuia neapărat să pună pre purtătorii lor în luptă crâncenă.* SBIERA, F. S. 131. *Evident, un asemenea subiect de vorbă turbura pe Milescu.* D. ZAMFIRESCU, R. 220. *Cu tot corbul-vultur din stemă, s-ar putea crede că această lucrare, evident din al XVI-lea veac, a ieşit din teascuri balcanice.* IORGA, C. III, 37. *Evident că nu poate fi vorba despre o apreciere literară sau culturală a operei.* PETICĂ, O. 5. *Este evident că, amândouă fiind scrise în acelaşi timp, ele sunt opera aceluiaşi autor.* BUL. COM. IST. I, 191. *Este evident că acest cuvânt a numit la început un „munte prăpăstios".* DR. I, 110.

Cu toate aceste rezerve și asigurări însă, era evident că un curs ca acel ce începea tânărul profesor moldovean... nu putea fi îngăduit. AN. IST. NAT. I, 5. *Evident că și aici „y" se articulează înainte de „i" cu mai puțină energie decât înainte de „e".* DR. II, 13. *Este evident că se poate spune... că între ziaristică și literatură există deosebiri adânci.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 241, cf. RESMERIȚĂ, D, DR. IV, 107. *Evident că o viață pastorală transhumantă este condiționată și de o perioadă petrecută în timpul văratului la munte.* VUIA, PĂST. 188. *Nu se putea insista, evident, asupra acestui capitol.* BUL. COM. IST. V, 3. *Prin unele particularități evident dialectale... limba acestor texte prezintă... importanță.* RF I, 78. *Fiind vorba de istoria literaturii, este evident că numai veacul XIX este în cauză.* LOVINESCU, S. VIII, 116. *Atunci evident că țăranul geme, și se zvârcolește, și amenință.* REBREANU, R. I, 37. *Evident, din punct de vedere procedural așa ar fi.* id. ib. II, 243. *Îmi făcea din când în când cadouri care depășeau evident resursele lui obicinuite.* CAMIL PETRESCU, P. 18. *Evident că ar fi putut spune că mi-a adus o carte.* id. ib. 19. *Evident că-mi amintesc.* C. PETRESCU, C. V. 22. *Cercetarea d-lui Giurescu caută să arate o seamă de părți care sunt evident interpolările și amplificările lui.* ARH. OLT. XIII, 234. *Evident, sprijinul Berlinului și al Budapestei nu lipsește.* CONV. LIT. LXVII, 363. *Evident că în amândouă cuvintele avem la bază lat[inescul] „pannus".* DR. VII, 125. *Maro abia dezlipise buzele cu o liniște evident impusă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 100. *Mi se pare că mi se face curte. Evident, e ridicol.* SEBASTIAN, T. 98. *Evident, n-o să-i fiu mamă. În schimb va avea în mine un camarad atent și experimentat.* TEODOREANU, M. I, 225, cf. DR. VIII, 13. *Cărțile de pictură bisericească bizantină sunt evident manuale practice de atelier.* GRECU, P. 21. *Evident, însă, admirabilul succes nu este numai urmarea talentului de traducător.* STREINU, P. C. III, 20. *E evident că asemenea cuvinte, tocmai din cauza multelor lor înțelesuri, nu mai puteau să exprime lămurit pe niciunul din acestea.* PUȘCARIU, L. R. I, 378, cf. id. STIL. 48, SCRIBAN, D. *Evident, imaginile lui Vinea apar totdeauna în serviciul analizei.* VIANU, A. P. 353, cf. 425. *Evident,... el nu poate să intre în detaliile fine pe care le-ar obține cu primul instrument.* OPRESCU, I. A. IV, 15. *Optica... este evident romantică.* CONSTANTINESCU, S. I, 71, cf. DOMBROVSKI, P. 118. *Alții cască, alții dau din umeri, evident, din cauza geloziei.* ARGHEZI, P. T. 124. *Era evident că el venea acolo pentru cineva.* CĂLINESCU, E. O. I, 50. *Evident, grecii n-au putut dispune de o astfel de noțiune.* VIANU, L. U. 275. *Cu cât se depărtează însă de viață..., interpretările devin evident tot mai forțate.* BLAGA, Z. 192, cf. 91. *Evident, o completare reciprocă între două noțiuni nu înseamnă o opoziție.* RALEA, S. T. II, 13, cf. BOGZA, C. O. 44. *Era evident că fostului conducător nu-i făcea câtuși de puțin plăcere să audă aceste două nume.* STANCU, R. A. II, 292. *Este evident că... există în sol tendința de realizare a unui echilibru de solubilitate.* CHIRIȚĂ, P. 288, cf. VINEA, L. II, 310. *La succesul formației a contribuit desigur folosirea unor muzicuțe cromatice, ale căror posibilități sunt evident mult mai mari.* ALEXANDRU, I. M. 94. *Ar vrea să spună ceva, dar se stăpânește și rostește, evident, alt gând.* H. LOVINESCU, T. 333, cf. DL. *Evident, dacă gândești așa, chiar că poți s-o pățești.* PREDA, R. 200. *Acesta-l repezi și brutalitatea lui, evident forțată, îi făcu bine.* T. POPOVICI, S. 541, cf. DM, DN[2]. *Din punct de vedere sistematic, matematismul lui Descartes este, evident, exagerat.* JOJA, S. L. 342. *Plecând de la cronicari și de la Dimitrie Cantemir, dar, evident și de la cultura umanistă..., a încercat să deslușească originea poporului român.* IST. LIT. ROM. II, 39. *Formele frecvente sunt, evident, cele de persoana I.* COTEANU, S. E. 46. *Era, evident, vitregit de inspirație.* SORESCU, S. 84. *Este evident că aceste ținuturi au fost și ele romanizate.* PANAITESCU, CR. 63. *Este evident că reprezentația avea ca scop preamărirea casei Báthory.* IST. T. I, 95. *Evident, un drept roman valabil pentru toată istoria romană nu există.* MANOLESCU, C. M. 53. *Dările asupra vinului s-au plătit evident și la Odobești.* C. GIURESCU, P. O. 235. *De-ar fi scris-o, opera s-ar fi situat într-o linie mai evident dostoievskiană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 32, 19/3. *A existat, evident, o unitate a lumii geto-dace.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 3. *Că ea e posibilă, ni s-a părut evident.* NOICA, D. 100. *Nu avem, evident, o dramaturgie care să ne mulțumească.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 4/4. *Era evident că cei trei nu fuseseră... pregătiți.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 19/1. *Evident, o asemenea îndrăzneață provocare nu putea rămâne fără răspuns din partea lui.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 6. *Toate acestea sunt, evident, simboluri ale ființei ce simte lanțurile iremediabilului.* SIMION, S. R. III, 167. *Este evident că în mintea lor ideea unității politice... era o idee de bază.* MS. 1975, nr. 2/16, cf. DEX. *Există, evident, un conținut confesiv în aceste micropoeme.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 10/1, cf DN[3]. *Au tendința evident idealistă de a nu considera materia ca sursă primordială a curburii spațiului.* MS. 1980, nr. 1/27. *Este evident că nu limba creează poporul, ci poporul creează limba.* IVĂNESCU, I. L. R. 12, cf. M. D. ENC. *Faptul ține, evident, mai mult de o explicație psihologică decât de una estetică.* GRIGURCU, C. R. 67, cf. DSR. *Fascismul punea tot mai evident în primejdie independența popoarelor.* MAGAZIN IST. 1986, nr. 5, 4. *S-ar putea aduce dovezi (indirecte, evident) pentru ideea că Halici în Caransebeș a conceput dicționarul.* L. ROM. 1989, 62, cf. V. BREBAN, D. G. *În acest raționament, evident, nu luăm în calcul pe intelectualii români ce s-au integrat conștient altei culturi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/3. *Gina... se așeză lângă mine și începurăm o conversație literară, căci cu mine, evident, nu se putea discuta altceva.* CĂRTĂRESCU, N. 106, cf. DEX[2], D. ENC., NDN. *Absolutizarea uneia dintre cele două laturi ale construcției evident unitare... demonstrează facilitatea cu care Declarația se poate transforma în propagandă politică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 3/1, cf. DEI, NDU.

– Pl.: *evidenți, -te.* – Și: (învechit) **evidénte** (IORGOVICI, O. 40/23, LM, L. ROM. 1961, 560, SFC III, 137, URSU, Î. L. II, 265) adj. invar., **evidínt, -ă** (PONTBRIANT, D.), **evedént, -ă** (PROT. – POP., N. D.) adj., **evidínte** (LAURIAN, F. 108/5, CONTRIBUȚII, I, 188, URSU, Î. L. II, 265) adj. invar., adv.

– Din lat. **evidens, -ntis,** fr. **évident.**

EVIDÉNTE adj. invar. v. **evident.**

EVIDENȚÁ vb. I v. **evidența.**

EVIDÉNȚĂ s. f. **1.** Faptul de a fi evident **(1)**, caracterul a ceea ce este evident; ceea ce este evident, clar; certitudine, claritate, realitate. Cf. IORGOVICI, O. 40/25, I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 633[1]/2. *Aceste senzațiuni... se pot produce în evidență la sensibilitate.* LAURIAN, F. 119/17. *Aceste lucrări n-au același grad de evidență ca ale lui Lavoisier.* MARIN, PR. I, 53/36. *Deși este necunoscută, efectele sale nu sânt mai puțin dovedite până la evidență (invederare).* FIS. 203/13, cf. ARISTIA, PLUT. *Un fapt care era oarecum în aer, care înconjura pe toată lumea cu puterea evidenței, trebuia de la o vreme să-și găsească un răsunet intelectual.* XENOPOL, I. R. XII, 191, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Aceasta rezultă cu un prisos de evidință din contextul scriitorului bizantin.* HASDEU, I. C. I, 55, cf. COSTINESCU, LM. *Teoriile etice sânt încă... așa de nesigure din punctul de vedere al evidenței științifice.* MAIORESCU, CR. II, 368. *Din toate aceste exemple rezultă cu evidență că, împreună cu viața, persistă la aceste animale și voința de a trăi, deși inteligența lor a dispărut cu totul.* CONV. LIT. XI, 267. *Sânt multe lucruri cari dovedesc evidența acestei teorii.* CONTEMPORANUL, I, 91. *Evidența însăși are nevoie de-a fi comparată cu miile de căi strâmbe câte se urmează, pentru a se dovedi că ea este singura linie dreaptă.* EMINESCU, O. XI, 17. *În toți timpii... știința a cerut dovezi pozitive, evidențe matematice.* MACEDONSKI, O. IV, 141, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM. *Cartea...*

dovedește cu evidență că reputația ce o căpătase în Occident pe calea literară a lăsat urme și după moartea sa. ARHIVA, X, 190, cf. BARCIANU. *Această continuă oscilare între extreme se poate urmări cu evidență și în ceea ce a scris.* SĂM. I, 45, cf. ALEXI, W. *Ceea ce a făcut pe istorici ca, împotriva evidenței, să considere totuși acest izvod ca opera lui Miron Costin, a fost credința că cel care îl folosise și îl citase era chiar fiul său, Nicolae Costin.* BUL. COM. IST. I, 201. *Jean Bart știe să dea ficțiunii evidența realității palpabile.* IBRĂILEANU, S. 88. *Viorica ar fi fost în stare să tăgăduiască chiar evidența, până într-atât era de convinsă că pătrunderea ei era fără greș.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 24, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Eram deprinși cu lipsa de constrângere în fața evidenței a polemistului român.* LOVINESCU, C. VII, 19. *Cine se dușmănește de moarte? Gândirea discursivă și intuiția, se răspunde fără nici o clipă de șovăire. E doar o evidență orbitoare.* CONV. LIT. LXVII, 513. *Te miri că n-ai văzut de atunci ceea ce abia descoperi într-o evidență edenică.* TEODOREANU, L. 128. *E de prisos să spun ce speranțe – împotriva evidenței – a legat Gheorghidiu de acest „gest" al lui Ionel Brătianu.* CAMIL PETRESCU, P. 236. *Perfecțiunea unui text dramatic este să facă inutile indicațiile închise de obicei între paranteze, prin însăși evidența constrângătoare a adevărului vorbirii.* VIANU, A. P. 135. *Această simplificare a doctrinei nu poate decât să seducă pe umaniștii setoși de claritate și evidență.* OȚETEA, R. 320. *Apare cu o evidență irezistibilă perfecția tehnicei acestui artist.* OPRESCU, I. A. IV, 18. *Sunt încornorați, ... lesne crezători, orbi în fața evidenții.* CONSTANTINESCU, S. II, 56. *Metoda în problemele metafizice a lui Schopenhauer este evidența.* CĂLINESCU, O. XIII, 26, cf. id. B. I. 441. *Ar trebui, împotriva evidenței, să credem că arta s-a apropiat tot mai mult de natură.* BLAGA, Z. 291. *Îți dai seama cât de mare trebuie să fi fost dragostea mea pentru a lupta astfel împotriva tuturor evidențelor.* H. LOVINESCU, T. 307, cf. DL. *Înțelepciunea... ne silește să acceptăm evidența.* T. POPOVICI, S. 227, cf. DM, DN[2]. *Evidența și certitudinea intuiției nu se cer numai pentru judecăți, ci și pentru orice raționament.* JOJA, S. L. 340. *Limitele serioase ale principiilor poporaniste... ni se relevă cu o evidență deplină.* V. ROM. februarie, 1960, 90/1. *Astfel s-a pierdut încrederea în „intuiție" și în „evidență".* GEOM. SP. 98, cf. SFC III, 137, URSU, Î. L. II, 265. *În aparență, povestirile prezintă evidențe care nu se cer elucidate.* L 1965, nr. 16, 12/4. *În cele din urmă, Macedonski se supune evidenței și adevărului, abandonând – în esență – individualismul romantic.* L. ROM. 1965, 389, cf. N. MANOLESCU, C. M. 73. *Domeniul în care insuficiența era de domeniul evidenței a fost... acela al romanului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 82, 4/2. *Ne apare ca o evidență mitul, ca o acțiune a memoriei, ca o posesiune.* STĂNESCU, R. 93. *Evidența judecății este forma cea mai înaltă a sintezei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 2/2. *Ni se cere... ceva mai tainic și mai ciudat: să contestăm evidența și să acordăm încredere unui ne-fapt.* STEINHARDT, J. 63, cf. M. D. ENC., DEX. *Cantemir anunță cu toată evidența corespunzătorul aspect din marea lirică eminesciană.* PAPU, C. N. 47. *Luciditatea obligă la recunoașterea ambelor evidențe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 20/7, cf. DN[3]. *Paginile inițiale sunt prea timide, deși notele ansamblului pe care îl propun câștigă lesne aerul evidenței.* GRIGURCU, C. R. 75, DSR, V. BREBAN, D. G. *Nu-mi pot imagina că ați încerca, un moment măcar, să respingeți evidența însăși.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 13/2. *Nu eram în stare să accept evidența: ea își găsise pe altul și nu mai vroia să aibă de-a face cu mine.* CĂRTĂRESCU, N. 176, cf. D. ENC., NDN. *Dacă nu începi prin a recunoaște aceste evidențe, falsifici datele oricărei posibile discuții.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 3/2, cf. DEI, NDU. ◊ F i g. *Ele opresc atenția cititorului, o distrag de la întreg printr-o evidență de amănunt tot atât de neputincioasă ca a neologismelor țipătoare.* STREINU, P. C. III, 203. *Dacă pentru o intrare în marea evidență i-ai aduce o scară de coșar... el s-ar sui până la jumătatea ei.* ARGHEZI, S. C. 14. ◊ L o c. a d v. (Calc după *jusqu'a l'evidence*) **Până la evidență** = până la capăt; deplin. *Niște meditațiuni care... lăsau să se vază până la evidență că gândirea ce-l preocupa nu era decât planuri ambițioase.* FILIMON, O. I, 99. *Au nu dovedesc aceste esemple, până la evidență, că atât aci cât și dincolo de Carpați, semința română... a rămas credincioasă spiritului neatins al institutelor primitive ale bisericei?* (a. 1865). URICARIUL, X, 380. *Câteva fapte de acelaș fel... se arată cu mai multă evidență într-un fluid vizibil.* CONTA, O. C. 442. *Destăinuiesc până la evidență respândirea peste mai toată Europa a unei semințiî înzestrate cu înalte facultăți estetice.* ODOBESCU, S. II, 257. *Lucrul a fost probat până la evidență de Frau Director.* CARAGIALE, O. VII. 61. *Condițiile... dovedesc până la evidență că în primul caz avem de-a face cu o modificare.* RF I, 154. *Cine urmărește cu atenție literatura franceză postbelică poate observa până la evidență caracterul ei moral, filozofic ori chiar social.* RALEA, S. T. I, 195. ◊ E x p r. **A scoate** (sau **a pune**) **în evidență** = a scoate la iveală, a sublinia, a reliefa, a releva. *A pune în evidență necesitatea de a se îngădui recursul în casațiune.* DÂMBOVIȚA (1860), 292[2]/78, cf. LM. *Prin vocea, prin gesturile, prin mișcările sale rapsodul punea în evidență caracterul eroului ce înfățoșa.* CONV. LIT. IV, 145. *Autorul... pune în evidență partea comică așa cum o găsește.* MAIORESCU, CR. II, 180. *Apa pune în mișcare, pune în evidență calitățile specifice ale mecanismului nostru intelectual.* EMINESCU, O. XV, 43. *A pus în evidență... dependența lexicografiei slavo-române de „Dicționarul slavo-rusesc".* REV. IST. I, 169. *Punem în evidență tot ce e bun și tot ce e rău în ea.* MACEDONSKI, O. IV, 53. *Spre a pune în evidență acest fapt, confruntăm aici două verbe terminate în „i" cu două terminate în „i".* ARHIVA, I, 159. *Cercetările mai nouă pun mereu în evidență faptul că în faza primordială de dezvoltare a limbilor este necunoscută întrebuințarea de cuvinte izolate.* REV. CRIT. I, 22. *Ambii au ținut câte un discurs... punând în evidență meritele multiple.* SBIERA, F. S. 239. *Cu ocazia lucrărilor de conservare ce s-au făcut... s-a pus în evidență structura pridvorului.* MON. IST. I, 19. *Într-un colț fericit, iată o simandicoasă familie ce ține sfat, punându-și pretențiile în evidență.* ANGHEL, PR. 173. *Critica se simte datoare a veghea, gata să puie în evidență originalitatea sau să demascheze împrumuturile nepermise.* BUL. COM. IST. I, 72. *Tânărul publicist și istoric punea în evidență interesul pe care istoria națională trebuie să-l aibă.* AN. IST. NAȚ. I, 2. *Dacă am scos în evidență aceste obiceiuri, în legătură cu cultul apelor, am făcut-o pentru a releva importanța actului foarte semnificativ din obiceiul călușarilor.* DR. II, 225. *Latura morală, educatoare a ei este pusă în evidență cu multă pătrundere, chiar cu duioșie.* ib. 734. *Numai alăturarea cuvintelor... adâncește înțelesul și îl scoate mai bine în evidență.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 125. *Cercetările făcute pe baze științifice au demonstrat... netemeinicia acestor păreri, scoțând în evidență... caracterul istoric al acestei îndeletniciri.* VUIA, PĂST. 9, cf. CADE. *Să le punem în evidență.* LOVINESCU, S. V, 51. *Cu atât mai mult ținea să-și puie în evidență calitățile de gospodar.* REBREANU, R. II, 85. [Conferința] *a scos în evidență mai ales neînțelegerile dintre turci și bulgari.* ARH. OLT. XII, 158. *A izbutit a pune în evidență resurse noi, pe care vechia noastră artă le poate încă oferi celei moderne.* CONV. LIT. LXVII, 346, cf. DR. VII, 442. *Spre a putea scoate mai bine în evidență lucrările de artă care-l decorează, i-au schimbat culoarea.* SAHIA, S. A. 187. *Are... meritul să scoată în evidență cele patru elemente esențiale.* PUȘCARIU, L. R. I, 6, cf. SCRIBAN, D. *O astfel de transformare prozaică pune în evidență imagini.* VIANU, A. P. 100. *Pune în evidență ceva prin care acest subiect își reînnoiește substanța.* OPRESCU, I. A. IV, 190. *Dorința de a apărea mai frumoși în proprii... ochi sau de a scoate în evidență superioritatea față de alții este general umană.* APOLZAN, P. I. 93. *Caracterul decorativ și feeric al prozei lui Anghel și viziunea ei plastică sunt scoase în evidență cu multă aplicație.* CONSTANTINESCU, S. I, 37. *Ca o notă particulară a prezentei lucrări, ce se impune a fi scoasă în*

evidență, este permanenta preocupare de factorul geografic în repartizarea fenomenelor lingvistice. DR. XI, 277. *Am scos în evidență magistratului adevărul.* ARGHEZI, P. T. 471. *S-au ținut șapte toasturi, scoțându-se în evidență marile calități ale sărbătoritului.* ULIERU, C. 105. *Pascalopol puse în evidență un gros portmoneu de marochin roșu.* CĂLINESCU, E. O. I, 26. *Trebuie să mă port modest, discret, spre a nu scoate în evidență situația critică a Otiliei.* id. ib. 208. *Epitetele scot în evidență particularitățile închipuirii și sensibilității poetului.* VIANU, S. 13. *O culoare, adesea săracă, aspră, uscată, scoate și mai mult în evidență accentul pus pe ritmul linear.* BLAGA, Z. 307. *Condițiile istorice în care a trăit Gheorghe Șincai scot și mai mult în evidență meritele acestui luptător dârz.* CONTEMP. 1954, nr. 388, 5/1. *Scoase dintr-un portvizit o scrisoare pusă acolo în evidență.* VINEA, L. II, 240. *În felul acesta vena se umflă și se pune în evidență.* BELEA, P. A. 77, cf. DL. *Cel care vorbea scotea parcă mai mult în evidență liniștea care domnea aici.* PREDA, R. 109, cf. DM, DN[2]. *Consider util să scot în evidență și câteva particularități fonetice.* MAT. DIALECT. I, 275. *În cuprinsul unor orații de nuntă se pune în evidență o puternică influență religioasă.* IST. LIT. ROM. I, 42. *Comparația globală a flexiunii scoate în evidență după numărul și varietatea de forme următoarea ordine a părților de vorbire: verbul, pronumele, articolul, substantivul, adjectivul, numeralul.* COTEANU, S. E. 12. *Pe baza unor analize ale sângelui... se pun în evidență niște anticorpi speciali.* ABC SĂN. 330. *Articolele menționate mai sus pun în evidență însemnătatea și rolul națiunii române.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 20. *Cele mai multe lucrări de istoriografie teatrală nu pun în evidență în suficientă măsură caracterul social al artei.* IST. T. I, 9. *Scoțând în evidență logica vorbirii lui Maiorescu... nu putem totuși explica ceea ce este irepetabil în această vorbire.* N. MANOLESCU, C. M. 117, cf. L. ROM. 1969, 157. *Deosebirea dintre ei în această privință pune în evidență... trăsăturile fundamentale ale liricii lor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 12/3, cf. ib. 1971, nr. 128, 8/2. *Considerația aceasta e poate cea mai gravă și scoate în evidență constatarea că o viață creștină nu se poate întemeia pe o pretenție, o mască, o inducere în eroare, o păcăleală.* STEINHARDT, J. 154. *Blaga s-a simțit împins mereu să scoată în evidență o dimensiune ontologică.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 206, cf. M. D. ENC. *Scoate în evidență o problemă extraordinară.* D. R. POPESCU, I. Ș. 187, cf. DEX, DN[3]. *Criticul se crede îndreptățit a-i scoate în evidență, în plin context polemic, bunătatea.* GRIGURCU, C. R. 53, cf. V. BREBAN, D. G. *Aceste texte scot în evidență... fața reală a oamenilor.* MS. 1988, nr. 2/19. *Nu rezultă clar ce au vrut să scoată în evidență.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 7/3, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU. **A ieși în evidență** = a se reliefa, a ieși la iveală. *Acolo, concurența e mai mică, meritul iese mai repede în evidență.* CĂLINESCU, E. O. II, 68. *Forma osoasă a capului ieșea și mai bine în evidență.* id. ib. 115. *Impresia de „ceea ce era de demonstrat" iese și mai accentuat în evidență.* PERPESSICIUS, M. III, 169. *Făcea ca nasu-i vulturesc să iasă și mai mult în evidență pe obrazu-i smead.* STANCU, R. A. I, 296. *Roșul metalic și galbenul de miere împietrită ies în evidență datorită infinitelor trepte de nuanțe.* BĂNULESCU, I. 145. *Vertebrele... și coastele alungite ieșiră în evidență pe sub pielea gălbuie.* CĂRTĂRESCU, N. 139, cf. NDU. (Rar) **A fi în evidență** = a fi vizibil. Cf. LM. *Altele dintre aceste nume... erau prea în evidență pe atunci.* REV. IST. I, 214, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. (Urmat de determinări care precizează domeniul) Înregistrarea și controlul proceselor, fenomenelor, lucrurilor, bunurilor, persoanelor etc. din punct de vedere cantitativ și calitativ, cu scopul informării permanente și precise despre situația dintr-un anumit domeniu; (concretizat) listă care cuprinde înregistrări de lucrări, bunuri, persoane etc. legate de o anumită activitate. *Propune regule de a scăpa de toată recăderea în eroare: admite decât verități cu evidență.* LAURIAN, F. 198/29. *Țăranii îl urăsc mai tare din pricina catastifelor cu datoriile și evidențele învoielilor.* REBREANU, R. II, 186. *Articolul 77 din legea pentru organizarea cadastrului stabilește normele privitoare la evidența cadastrală.* ENC. AGR. II, 453. *Primirea și prestarea de contabilitate se face.... prin încheiere de proces verbal, ce se întocmește pe baza evidenței contabile a soldurilor și valorilor materiale.* LEG. EC. PL. 336. *Evidența contabilă se va organiza potrivit planurilor de conturi.* BO (1951), 489. *Înregistrările se vor face în evidențe distincte și separate de acelea ale instituției.* ib. 759. *Organizarea unei stricte evidențe a muncii.* CONTEMP. 1952, nr. 28, 2/3. *Împăratul vrea să aibă evidența permanentă a marilor lui puteri.* ARGHEZI, S. XVII, 158. *Siguranța era în măsură să arate evidența tuturor membrilor mai însemnați.* CĂLINESCU, B. I. 266, cf. DL, DM. *Evidență la locul de muncă.* FD III, 193. *Nu avem nici o evidență a satelor de plai.* STOICESCU, C. S. 146, cf. DER, DN[2], D. MED., L. ROM. 1973, M. D. ENC., DEX. *S-au întocmit registre de evidență a economiilor.* RL 1978, nr. 10 361, DN[3]. *Preluarea... nu a fost efectuată după registrele de evidență.* MS. 1980, nr. 1/45. *Evidență militară.* LEX. MIL., cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *Soarele are o evidență totală a lumii.* CĂLINESCU, B. 255. ◊ *Evidența populației* = **a)** serviciu administrativ care înregistrează datele civile ale cetățenilor; **b)** bază de date alcătuită în urma înregistrării datelor civile ale cetățenilor. *Evidență economică* = înregistrare într-o ordine sistematică a activității economice, avându-se în vedere însușirile ei cantitative și calitative. Cf. D. EC. POL. ◊ E x p r. **A ține** (sau **a păstra**) **evidența** sau **a ține** (sau **a avea**) **în evidență** = a înregistra și a păstra la zi situația bunurilor, lucrurilor și persoanelor legate de o anumită activitate. *Nenumărate lipse câte cer coperire sânt neîncetat ținute în evidență.* BARIȚIU, P. A. III, 495. *Țin evidența disponibilului persoanelor care urmează a fi plasate în câmpul muncii.* LEG. EC. PL. 273. *Deși mă are în evidență de la Cluj, n-a pus încă pe urma mea copoii.* BENIUC, M. C. I, 62, cf. DL. *Logofeții... țineau evidențele cantităților de carne ce se primeau pentru curtea domnească.* STOICESCU, S. D. 81. *Să țină evidența.* MS. 1980, nr. 1/46. **A avea evidența** (cuiva sau a ceva) = a nota, a consemna în vederea unei observări atente. *În chipul acesta avea evidența sanitară a tuturor.* CĂLINESCU, B. I. 309. **A fi în evidența cuiva** = **a)** a fi sub observația cuiva; **b)** a se afla în baza de date a cuiva. *Sunt în evidența acestui medic.*

– Pl.: *evidențe.* – Și: (învechit) **evidénție** (IORGOVICI, O. 40/25, ARISTIA, PLUT., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 384, L. ROM. 1961, nr. 6, 40, SFC III, 137, URSU, Î. L. II, 265), **evidínță** s. f.

– Din lat. **evidentia,** fr. **évidence,** it. **evidenza.**

EVIDENȚIÁ vb. I. **1.** T r a n z. A scoate în evidență (**1**), a sublinia, a accentua, a reliefa, a releva. Cf. LM, CADE. *La sfârșit articulă un slab protest, menit să-i evidențieze mai mult cavalerismul.* REBREANU, R. I, 209, cf. 56. [Profesorul] *vrea să evidențieze romanitatea noastră.* ARH. OLT. XII, 326. *Privirea aceasta suntem siguri că va evidenția cât de unitară în evoluție, de organică în atitudine și rotunjită în aspect este frumoasa și autentica personalitate poetică a d-lui Pillat.* CONV. LIT. LXVII, 372, cf. SCRIBAN, D. *Cele mai bune pânze pe care le-a zugrăvit – și care ar fi evidențiat calitățile sale de colorist – lipseau din expoziție.* ARH. OLT. XIX, 273. *Transformă în proză unele din versurile contimporanilor săi, pentru a evidenția mai bine absurditatea hilariantă a imaginilor.* VIANU, A. P. 100. *Mișcarea n-a avut nici un rezultat, dar evidenția o stare de lucruri.* OȚETEA, R. 306. *Să evidențiem... toate însușirile care fac din d. Baciu... un poet interesant.* CONSTANTINESCU, S. I, 151. *Mulțumindu-mă, în cadrul acestei lucrări, să evidențiez cele spuse de Iordan, mă mărginesc la simpla enumerare... a subspeciei lor.* DOMBROWSKI, P. 79. *Expoziția faptului să evidențieze acest mod de obiectivare a intemporalului.* CĂLINESCU, O. XIII, 74. *Literatura de astăzi, din contra, încearcă să evidențieze o altă concepție despre individ.* RALEA, S. T. I, 82.

Pentru a putea evidenția interesul ce merită... am și crezut că e necesar a i se da un nume al său propriu. PARHON, B. 8. *Se caracterizează prin culoarea brună slab-roșcată până la brună-ruginie, evidențiind prezența hidroxizilor de fier.* CHIRIȚĂ, P. 436. *Primul care a evidențiat existența presiunii atmosferice... a fost Torricelli.* CIȘMAN, FIZ. I, 285. *Aceste cinci poezii, suficiente... pentru a evidenția o reală vocație.* IST. LIT. ROM. II, 310, cf. SORESCU, S. 69. *Dorința colectivului de autori este ca fiecare volum... să evidențieze tendințele generale ale artei teatrale.* IST. T. I, 20. *Va trebui să evidențiem acele mărunte alcătuiri lipsite de perspectivă, de dezvoltare sau de menținere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 115, 29/3. *Solicitările traseului au evidențiat... virtuțile certe ale unor schioare autentice.* SPORTUL 1972, nr. 6 945, 1/3. *Au crescut simțitor și facultățile criticii de a evidenția diversitatea peisajului literar.* CONTEMP. 1972, nr. 1 324, 5/2. *Teologii occidentali au evidențiat că a voi să ucizi pe cineva nu e tot una cu a-l ucide.* STEINHARDT, J. 289. *Se referă la scriitorii vremii sale, evidențiind o particularitate a omului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 11/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Evidențiem... preocupările manifestate pentru îmbunătățirea condițiilor în transportul urban.* RL 1978, nr. 10 337, cf. DN^3. *Se oprește asupra altor aspecte decât cele evidențiate de procesul de la Iași.* MS. 1980, nr. 1/47. *În cele de urmează dorim a evidenția câteva dintre opiniile despre critică.* GRIGURCU, C. R. 25, cf. DSR. *A evidențiat cu putere faptul că pacea, libertatea și independența popoarelor formau din nou obiectul unor contestări directe și vehemente.* MAGAZIN IST. 1986, nr. 5, 4, cf. V. BREBAN, D. G. *Regizorul a evidențiat și mai mult singurătatea eroilor.* MS. 1988, nr. 1/52, cf. NDN, NDU. ◊ R e f l. p a s. *În studiul prezent s-a evidențiat faptul că la populația agricolă din țara noastră exista o transhumanță.* VUIA, PĂST. 188. *Se vor evidenția onomastica, toponimia, evenimentele și instituțiile.* ARH. OLT. X, 301. *Pe bărbie și pe piept se evidențiază pete spălăcite.* DOMBROWSKI, P. 171. *Prin acest conținut se evidențiază caracterul de predicat.* CV 1949, nr. 6, 54. *Mijloacele de bază ale întreprinderilor... se evidențiază în activul bilanțului la valoarea inițială.* BO (1951), 677. *Efortul plantei de a absorbi apa din sol... se evidențiază prin dezvoltarea rapidă a sistemelor de rădăcini.* CHIRIȚĂ, P. 262. *Progresul realizat de traducătorii tipăriturilor se evidențiază dacă observăm... lexicul textelor rotacizante și cel folosit în textele coresiene.* IST. LIT. ROM. I, 312. *Aceste cusururi sunt atât de reduse, încât nu se pot evidenția de la sine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 68, 16/2.

2. T r a n z. A recunoaște oficial meritele sau succesele obținute de cineva. *Aceste instituțiuni... au căpătat în dezvoltarea lor – ca și elementele culturale – un caracter propriu românesc, ce trebuie evidențiat și pus în valoare.* AN. IST. NAT. I, 15. *În gardă, își îndeplinise datoria cu atâta tragere de inimă, încât l-a evidențiat în scris ofițerul de serviciu.* V. ROM. noiembrie 1953, 131, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU, A II 6, III 17.

3. R e f l. A se se distinge, a se remarca. Cf. ALEXI, W. *Personalitatea doctorului Ioan Molnar-Piuariu s-a evidențiat în ultimul timp în măsură tot mai mare.* DR. IV, 383, cf. CADE. *Desemnarea evoluției poetice a lui... s-ar fi evidențiat și mai bine, în trecerea sa de la romantism spre neoclasicismul său.* ARH. OLT. XIII, 234. *De asemenea, se evidențiază elemente comune cu Hunedoara.* APOLZAN, P. I. 110. *O a doua formă se evidențiază prin colorațiune.* DOMBROWSKI, P. 179. *Anarhia sa psihică se evidențiază prin lipsa de caracter unitar al eului.* RALEA, S. T. II, 122, cf. DL, DM, DN^2. *De urmărit... accentuarea caracterului nițel naiv și nițel ridicol al eroului..., spre a-l identifica personajelor literaturii române în care se evidențiază tocmai sfătoșenia, curățiа sufletească.* STEINHARDT, J. 357, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pronunțat: *-ți-a-.* – Prez. ind.: *evidențiez.* – Și: (neobișnuit) **evidențá** vb. I. ALEXI, W.

– V. **evidență.**

EVIDENȚIÁRE s. f. v. **evidențiere.**

EVIDENȚIÁT, -Ă adj. (Și substantivat) (Persoană) care s-a remarcat într-un anumit domeniu, căreia i s-au recunoscut oficial meritele, succesele. *Șerban Cioculescu ne apare cu atributele sale proprii, mai evidențiate sau mai sobre.* CONSTANTINESCU, S. II, 280. *N-am fost citat pe tabloul de evidențiați?* CĂLINESCU, O. IX, 232, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC. 344, DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., NDN, NDU.

– Pronunțat: *-ți-at.* – Pl.: *evidențiați, -te.*

– V. **evidenția.**

EVIDÉNȚIE s. f. v. **evidență.**

EVIDENȚIÉRE s. f. Acțiunea de a e v i d e n ț i a și rezultatul ei.

1. Cf. e v i d e n ț i a **(1).** *Minunatul articolaș din „Românul" este o strălucită evidențiere a talentului dumitale.* CARAGIALE, O. VII, 278. *Pentru cugetele simple ale contemporanilor „descălecării", pământul țării întregi a fost evidențierea concretă a existenței statului.* CONV. LIT. LXVII, 238. *În scopul evidențierii rezultatelor inventarierii..., întocmește situații comparative.* BO (1951), 1 084. *Se impune cu strictețe descoperirea și accentuarea tuturor elementelor ce converg spre evidențierea ideii unice.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 2/4. *Pentru evidențierea regimului de aer în sol se determină porozitatea acestuia.* CHIRIȚĂ, P. 297, cf. DL, DM. *Evidențierea radiografică și radioscopică a țesuturilor.* ABC SĂN. 304. *După ce au văzut că lui Pujdercă îi plac... îndeplinirile și evidențierile – au devenit mai încrezători și mai netemători.* LĂNCRĂJAN, C. II, 244. *Este posibilă evidențierea faptului că... istoria teatrului românesc este condiționată de lupta continuă între două tendințe contradictorii.* IST. T. I, 14. *Evidențierea de către părintele Stăniloaie a marilor abuzuri săvârșite de catolicism sub Habsburgi ori înfierarea de către profesorul Giurescu a jugului turcesc luau... un aer foarte înrudit cu 21-ul lui Cațavencu.* STEINHARDT, J. 22, cf. M. D. ENC. 344, DEX, DN^3, DSR. *Modalitatea de investigație... se va concretiza în evidențierea originalității acestei opere.* MS. 1988, nr. 1/41, cf. NDN, 561, NDU.

2. Cf. e v i d e n ț i a **(2).** *A făcut o propunere de evidențiere la cererea ministerului.* PREDA, R. 201. *Primește el de la direcție prime și evidențieri.* id. ib. 317, cf. M. D. ENC. 344, NDN, 561, NDU.

– Pronunțat: *-ți-e-.* – Pl.: *evidențieri.* – Și: (învechit, rar) **evidențiáre** s. f. ALEXI, W.

– V. **evidența.**

EVIDÍNT, -Ă adj. v. **evident.**

EVIDÍNTE, -Ă adj. invar., adv. v. **evident.**

EVIDÍNȚĂ s. f. v. **evidență.**

ÉVIE s. f. (În mit. gr.) Bacantă. Cf. DN^3, NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *evii.*

– Din it. **evia.**

EVINGĂTÓR s. m. (Jur.; învechit) Persoană care deținea un bun pe nedrept. *Cumpărătorul s-a judecat până la ultima instanță cu evingătorul său.* HAMANGIU, C. C. 345.

– Pl.: *evingători.*

– **Evinge** + suf. *-ător.*

EVÍNGE vb. III. Tranz. (Jur.; învechit) A deposeda prin lege de un bun deținut pe nedrept. Cf. LM. *Plata făcută cu bună-credință... este valabilă, chiar dacă în urmă posesorele ar fi evins.* HAMANGIU, C. C. 262, cf. 343, ALEXI, W., SCRIBAN, D., L. ROM. 1960, nr. 5, 16, M. D. ENC., DEX, NDN, DEI.

– Prez. ind.: *evíng.*

– Din lat. **evíncere.**

EVÍNS, -Ă adj. (Jur.) **1.** Al cărui drept de proprietate a fost contestat și anulat pe cale juridică. Cf. ALEXI, W. *Moștenitorul evins are dreptul a cere celorlalți restabilirea egalității loturilor.* PR. DREPT. 435.

2. (Despre bunuri, obiecte etc.) Care a fost deținut pe nedrept. *Cumpărătorul a pierdut definitiv obiectul evins.* HAMANGIU, C. C. 343. *Cumpărătorul lucrului evins are dreptul a cere de la vânzător: restituirea prețului... spesele și daunele.* ENC. ROM., cf. M. D. ENC. 344.

– Pl.: *evinși, -se.*

– V. **evínge.**

EVIRÁȚIE s. f. (Rar) Castrare; emasculare; evirare. *Sugrumările, evirația, spânzurarea, împușcarea sunt povestite cu atenție.* CĂLINESCU, în NDU, cf. DN[2], D. MED., DEX, DSR, NDN, DEI. ♦ Impotență precoce. Cf. DN[2], NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *evirații.*

– Din fr. **éviration,** lat. **eviratio, -onis.**

EVISCERÁ vb. I. Tranz. **1.** (Ind. alim.) A scoate organele din cavitatea abdominală și toracică la animalele sacrificate pentru consum. *Ei eviscerează și pun la sărat în butoaie imensele grămezi de pește.* TODORAN, O. 280, cf. DEX[2], NDN, NDU. ◊ Refl. pas. *Peștele prins, după ce se eviscerează și se spală bine, se pune într-un vas cu asemenea sarămură.* VÂN. PESC. iunie 1962, 9.

2. (Med.) A evida o cavitate a corpului de organele conținute. Cf. NDN, MDA.

– Prez. ind.: *eviscerez.*

– Din fr. **éviscérer,** lat. **eviscerare.**

EVISCERÁRE s. f. Acțiunea de a eviscera și rezultatul ei; eviscerație. *La răpitori eviscerarea se face prin despicarea abdomenului în lung.* VÂN. PESC. 1962, 9, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., DEX[2], D. ENC., NDN, 561, DEI, NDU.

– Pl.: *eviscerări.*

– V. **eviscera.**

EVISCERÁT, -Ă adj. (Rar) Căruia i s-au scos măruntaiele. *Greutatea țapului eviscerat.* VÂN. PESC. mai 1961, 13, cf. NDU.

– Pl.: *eviscerați, -te.*

– V. **eviscera.**

EVISCERÁȚIE s. f. **1.** (Ind. alim.) Operație prin care, la animalele tăiate pentru consum, se scot din cavitatea abdominală și toracică organele care formează masa gastrointestinală, vezica urinară și uterul; eviscerare. Cf. NDN, DEI, NDU.

2. (Med.) Ieșire temporară în afară a viscerelor din cavitatea lor normală (abdomen, torace) printr-un orificiu sau traiect, creat artificial, printr-o incizie, printr-un traumatism sau prin desfacerea unei cicatrici postoperatorii. Cf. D. MED., D. ENC., DEI.

– Pl.: *eviscerații.*

– Din fr. **éviscération,** lat. **evisceratio, -onis.**

EVITÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică ceva neplăcut, nepotrivit sau dăunător ori ceva care ar putea să producă neplăceri, necazuri etc.) A căuta să scape de..., a sta departe de..., a ocoli, a se feri de...; a împiedica, a înlătura. V. para. *Erorile din neputință nu se pot evita decât numai prin modestia care ne dă adevărata măsură a puterilor noastre.* LAURIAN, F. 112/22. *Spre a evita aceasta* [acuzația de omucidere], *prezența secondatorilor e de nevoie.* ROM. LIT. 408[1]/8. *Am evitat de atunci a mă mai întâlni cu domnul Boierescu.* DÂMBOVIȚA (1860), 290[2]/9. *Se întorsese iarăși la religia creștinească ca să evite urmărirea pentru un omor.* GHICA, S. 477, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Depinde totdeauna de la noi de a evita raționamente false.* CONV. LIT. II, 57, cf. COSTINESCU, LM. *Dacă în rândurile precedente ne-am opus în contra abusului diminutivelor, cu aceasta nu am voit să zicem că ele sânt cu totul de evitat.* MAIORESCU, CR. I, 92. *Omul... va fi mai apt să eviteze și să învingă cauzele distrugătoare.* CONTA, O. F. 185. *Sfătuiește pe băieții decorați de a reveni la hotărârea lor pentru a evita orice tulburări.* EMINESCU, S. P. 13. *Pomologia e un cuvânt hibrid pe care autorul ar fi trebuit să-l eviteze.* id. ib. 313. *Voind să evite scandalul în mahala, se hotărî să recurgă la un subterfugiu.* CARAGIALE, O. II, 124. *Fuge de o putere pe care a măsurat-o și pe care știe cum s-o eviteze.* CONTEMPORANUL, II, 35. *Evită lancea.* MACEDONSKI, O. II, 199. *Să evit cu orice preț d-a mă lovi aici de oarecare susceptibilități.* REV. IST. I, 214. *Meritul cel mare al autorului este de a fi fost foarte circumspect în întrebuințarea terminilor... spre a evita orice confuzie.* ARHIVA I, 81. *Alt mijloc de a evita acest conflict nu era decât dizolvarea adunărilor.* XENOPOL, I. R. XIII, 70. *Dorește să se întrebuințeze toate mijloacele spre a evita... nașterea eventuală a unei alte convingeri.* ARHIVA, X, 206, cf. BARCIANU. *Cultura străină știu evita în mod admirabil atâtarea și dezvoltarea sâmțului național românesc.* SBIERA, F. S. 105, cf. ALEXI, W. *De aceea trebuie evitat tot ce poate împiedica dezvoltarea normală a trupului copilului, în epoca lui de creștere.* CANDREA, F. 16. *Titlurile pretențioase de cărți sau de capitole în cari excela Hasdeu sunt asemenea de evitat.* BUL. COM. IST. I, 81. *Dialectul dacoromânesc a evitat echivocul.* DR. I, 182. *Poetul a sfătuit-o să evite atingerile terestre.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 50. *Prin aceasta ar fi intrat în conflict cu turcii, ceea ce regele ținea să evite.* AN. IST. NAȚ. I, 65. *Aproape nici unul din scriitorii primei jumătăți a secolului trecut n-a scăpat de această influență. Au fost puțini cei care s-o evite.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 289, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Va aplica sancțiuni necruțătoare spre a evita în viitor repetarea unor astfel de nenorociri.* REBREANU, R. II, 244. *Doamnele visătoare evitau marile oglinzi.* BACOVIA, O. 205. *La ambele capete camerele sunt prevăzute cu uși... care se lipesc bine cu lut spre a evita pătrunderea aerului.* IOANOVICI, TEHN. 15. *Patronii de restaurant au tot interesul să evite un scandal.* C. PETRESCU, C. V. 136. *Violoniștii evită... întrebuințarea sunetelor date de coarde libere.* CERNE, D. M. II, 5. *Din nefericire, atâția vorbesc pentru a evita gândirea.* CONV. LIT. LXVII, 262. *De aceea „dictus" a fost dat în cele din urmă cu totul uitării, orice neînțelegere fiind evitată pe patru căi.* DR. VII, 336. *Asculta discursul... evitând să privească pe cineva.* TEODOREANU, L. 100. *Se iau precauțiuni deosebite pentru a evita deformarea lor în timp.* ORBONAȘ, MEC. 71, cf. 381. *Învățătorii aveau instrucțiuni să evite neapărat problema pământului.* SADOVEANU, O. XIX, 443, cf. 8. *Am crezut că din dilema în care mă aflam pot scăpa evitând, în acest volum introductiv tot ce ar putea îngreuia citirea ușoară.* PUȘCARIU, L. R. I, 9. *Formulele în discuție să fie evitate de oamenii mai sensibili.* IORDAN, STIL. 47, cf. 38, 45, SCRIBAN, D. *Nu e însurat, dar poate că are legături destul de puternice pentru a fi constrâns să evite a fi văzut în anumite condițiuni.* MIHĂESCU, D. A. 243. *Pentru a evita împrăștierea indiscretă a sentimentului înjosit, scriitorul preferă să adopte masca cinică.* VIANU, A. P. 348, cf. 122. *Planul... de a evita pe cât posibil un conflict armat cu turcii.* OȚETEA, T. V. 285. *El căuta să evite tot ce ar fi contrazis prea evident părerile interlocutorilor.* OPRESCU, I. A. IV, 260. *Pentru a*

evita căldura produsă prin învârtire, un susur de apă vine de la roată şi-l udă mereu. APOLZAN, P. I. 87. *Perpessicius... a evitat extremele, reunind într-un volum compact douăzeci şi cinci de scriitori francezi.* CONSTANTINESCU, S. V, 321. *Am căutat să triez şi să ordon numirile româneşti cu sinonimele lor, pentru a evita o confundare.* DOMBROWSKI, P. 16. *O dorinţă sinceră de reabilitare îi mâna pe aceşti desfrânaţi, care n-au evitat nici un mijloc de parvenire, să se purifice odată parveniţi.* ARGHEZI, S. XXXIV, 129, cf. id. ib. XVI, 84. *Făcea cele mai comice sforţări spre a evita discuţia la care îl provocam.* CĂLINESCU, B. I. 283. *Catren cu intenţiuni funebre, precum se vede şi pe care-l vom evita ca inoportun.* PERPESSICIUS, M. I, 23. *Evită o mai largă dezbatere a esteticului natural.* BLAGA, Z. 45, cf. id. H. 79. *Ceea ce ne trezeşte conştiinţa e surpriza, noutatea. Pe aceasta o evităm fiindcă poate fi periculoasă.* RALEA, S. T. II, 28. *Evita chiar să mai întâlnească pe cineva din familia lui.* CAMIL PETRESCU, N. 101, cf. 128. *Crezi că nu se putea evita amputarea?* STANCU, R. A. I, 131. *Rădăcinile fine, cu micorize, ale arborilor, evită acest humus.* CHIRIŢĂ, P. 128. *A vrut să evite o discuţie inutilă.* VINEA, L. I, 222. *Sunt şi alte situaţii în care un nume este evitat... din dispreţ.* GRAUR, N. P. 104. *Instrumentele care folosesc registrul înalt au fost scrise cu o octavă mai jos de cum sună, pentru a evita folosirea unui prea mare număr de linii.* ALEXANDRU, I. M. 160. *Nu crezi c-ar fi preferabil să eviţi subiectul puritanismului?* H. LOVINESCU, T. 406, cf. 350. *Zâmbi silit şi căută să evite continuarea acestei discuţii.* JIANU, C. 217. *Ori de câte ori este posibil vom evita cauzele care duc la comă.* BELEA, P. A. 180, cf. DL. *Evitai... să mă las atras în explicaţii inutile.* PREDA, C. I. P. II, 258. *Evitând poarta principală, se strecură prin fundul grădinii.* T. POPOVICI, S. 301, cf. 406, 510, DM, URSU, Î. L. II, 265, DN[2]. *Pentru a evita metafizica, pentru a exorciza filozofia, pozitiviştii logici... se refugiază într-un univers al propoziţiilor analitico-tautologice.* JOJA, S. L. 361. *Părea imposibil să eviţi ceea ce evoca el însuşi.* BARBU, S. N. 198. *Se alege varianta care evită omonimia cea mai incomodă.* COTEANU, S. E. 11, cf. 34. *Bolnavul va evita eforturile fizice, frigul, umezeala.* ABC SĂN. 177. *Aşezările lor înconjură şi evită regiunile muntoase şi păduroase.* PANAITESCU, C. R. 79. *Pacea cu Anglia este căutată... pentru a evita epuizarea unor mari forţe.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 20. *Evitând confuzia... tratatul porneşte de la ideea că teatrul este o formă artistică de cunoaştere a lumii.* IST. T. I, 11. *Mai curând, Maiorescu evită amănuntele, punctele neesenţiale, căutând să dea impresia că nu-l preocupă decât principiul.* N. MANOLESCU, C. M. 73. *Evită cu abilitate, atât pe germani, cât şi cursele întinse de natură.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 45. *Au alergat după puncte în deplasare pentru a evita locurile 15 şi 16.* SPORTUL 1972, nr. 6 924, 3/2. *În stilul noii generaţii, Tell s-a priceput să tacă... şi ca să evite orice provocare nici nu trecea prin piaţa unde sta găina lui Gessler.* STEINHARDT, J. 20. *Artista a ştiut să evite titlurile pompoase.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 24/1. *Războiul nu mai putea fi evitat.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 69, cf. M. D. ENC. *Chiar dacă-şi exploatează soţiile, afectează decenţa, evită prostul-gust al cinismului.* CIOCULESCU, C. 58. *Aveţi interesul, zic ei, să evitaţi cu orice preţ această eventualitate.* D. R. POPESCU, I. Ş. 184. *Pentru a evita confruntarea directă, patetică, versurile execută mai întâi o operaţie ingenioasă de învăluire.* SIMION, S. R. III, 89, cf. DEX. *Trebuie o strategie artistică pentru a evita lunecarea în platitudinea amoroasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/3, cf. DN[3]. *Terminologia ştiinţifică de specialitate... evită termenii comuni.* IVĂNESCU, I. L. R. 19, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Puteaţi scăpa şi evita ruşinea asta.* MS. 1988, nr. 4/20. *Dicţionarele enciclopedice evitau denumirea cu încăpătânare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 10/1. *După vreo săptămână vorbeau din nou, dar amândoi evitau intimităţile.* CĂRTĂRESCU, N. 133, cf. D. ENC., NDN, DEI. ◊ (Ironic) *Unul minte ca să evite simpla şi cinstita sinceritate şi altul din neputinţa de a se realiza.* ARGHEZI, P. T. 388. ◊ Refl. pas. *Erorile din neputinţă nu se pot evita.* LAURIAN, F. 122/22. *Ca să se eviteze nişte asemenea pericole... s-au făcut nişte ferestrue sub paturile bolnavilor.* PARAB. 35/10. *Să se evite verificarea reciprocă între secţiuni.* TELEGRAFUL (1868), 27/1. *Cuvântul „România" se evită cu teamă în orice act oficial.* EMINESCU, O. XII, 92. *Pe lângă acest neajuns care nu se poate evita, este un altul de o importanţă practică şi teoretică mult mai mare.* CONTA, O. F. 488. *Asta pentru ca să se evite o anumită asprime.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 68. *Găsim o seamă de repetiţii care era bine să se evite.* DR. II, 761. *Toamna ele se stricau, iar primăvara se construiau din nou, dar în alt loc pentru a se evita ca oile să doarmă pe acelaşi loc gunoit.* VUIA, PĂST. 39. *Eu aş admite... dacă mi-ai garanta că prin ea se evită răul cel mare.* REBREANU, R. I, 300. *Prin mijlocirea ei... se evita penibila ofertă pe piaţa comercială.* CĂLINESCU, B. I. 84. *În timpul iernii se evită îngheţarea stratului superficial al solului.* CHIRIŢĂ, P. 218. *Trebuie să se evite afânarea exagerată.* AGROTEHNICĂ, II, 78. *Să se evite riscul de electrocutare.* ABC SĂN. 11. *S-au evitat spaţiile vaste.* CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 7/5, cf. STEINHARDT, J. 273. *În felul acesta s-ar evita aglomeraţiile de pe culoare.* RL 1978, nr. 10 336. *Atunci când se vorbeşte despre formarea unui popor nu se poate evita... să vorbim despre formarea limbii lui, şi invers.* IVĂNESCU, I. L. R. 12. *Totul se petrece în limita unei acţiuni practice de clarificare, evitându-se risipa de energie electrică.* GRIGURCU, C. R. 73. ◊ Refl. impers. *A se evita enormitatea cheltuielilor.* DÂMBOVIŢA (1858), 7[1]/61. *Vrem să-i înmânăm un apel urgent şi să discutăm cu el posibilitatea de a se evita o ciocnire sângeroasă.* PREDA, DELIR. 265. *Proprietarii... n-au dreptul să ridice nimic din aceste imobile, decât în prezenţa autorităţilor, pentru a se evita accidentele.* T. POPOVICI, S. 33. *Trebuie luate toate măsurile pentru a se evita îmbolnăvirea.* ABC SĂN. 34. *Aceasta, în primul rând, pentru a se evita suprapunerile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 16/5. ◊ Refl. recipr. *Evitându-şi privirile, amândoi îşi opriră caii.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 49. ♦ (Rar; construit cu un complement în dativ) A face să nu sufere, a feri de... *Măsura aceasta a fost bună pentru că... a evitat Sfinţiei Sale neajunsurile ce puteau să i se întâmple.* GHICA, S. 389. *Tudor încercase să ajungă pe cale legală... la o înţelegere cu turcii care să evite ţării o ocupaţie militară.* OŢETEA, T. V. 285. ♦ (Complementul indică constrângeri, obligaţii etc.) A se sustrage, a scăpa de... *Însă Socrat le evită* [onorurile] *fără cugetare.* GR. R.-N. II, 47/18.

2. (Complementul indică oameni) A face în aşa fel încât să nu întâlnească pe cineva. *Nu găsi de cuviinţă de a evita pe Lucian.* TIMPUL (1856), nr. 1, 2[1]/75. *Ori de câte ori îl întâlneam, îl evitam.* GHICA, ap. CADE. *El trebuie evitat.* MACEDONSKI, O. IV, 37. *Pe el mai puţin decât pe oricare ar putea să-l evite.* SĂM. I, 412, cf. RESMERIŢĂ, D. *Femeile îl evitau atât, că mi-era milă de el.* CAMIL PETRESCU, P. 18. *Mi-ai promis acum o lună că ai să-l eviţi.* id. T. III, 296. *De un timp încoace, mă evită.* C. PETRESCU, C. V. 335, cf. SCRIBAN, D. *Iluzia ce-mi făceam că mă evită mi-a spulberat-o însă acum câtva timp Radu.* MIHĂESCU, D. A. 60. *Ca să nu capitulez în faţa femeilor, prefer să le evit.* CĂLINESCU, B. I. 275. *De câte ori sunt împreună, Lucu încearcă să o evite.* VINEA, L. II, 96. *Ca să-l evit, a trebuit să nu mă duc în excursie tocmai din pricină că mergea şi el.* PREDA, R. 435, cf. 295. *Citise în fiinţa lui pierzania fiului şi-l evita cât îi ştia de frică.* BARBU, PRINC. 243, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Mi s-a părut că mă eviţi.* GHEŢIE, în NDU, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Ea părea să mă evite, era poate la fel de stânjenită ca şi mine.* CĂRTĂRESCU, N. 205, cf. D. ENC., NDN, DEI. ◊ Refl. recipr. *Parcă se evită politicos.* RALEA, S. T. I, 274. *Se întâmpla să nu-şi spună nimic zile întregi, să se evite.* T. POPOVICI, S. 99. *În primele zile ale menajului lor comun, ajunseră să se evite.* GHEŢIE, în NDU. *Se evită..., nu mai au nimic să-şi spună.* CĂRTĂRESCU, N. 288.

3. Spec. (Mar.) A schimba direcţia unei nave aducând-o cu prova în vânt ori în curent. Cf. ABC MAR., NDN.

– Prez. ind.: *evit* şi (învechit) *evitez*.
– Din fr. **éviter.** Cf. lat., it. e v i t a r e.

EVITÁBIL, -Ă adj. Care poate fi evitat **(1)**. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Acestea sânt, zic unii, accidente evitabile.* CONTA, O. F. 185, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, NDN, NDU.
– Pl.: *evitabili, -e*.
– Din lat. **evitabilis, -e,** fr. **évitable.**

EVITABILITÁTE s. f. (Rar) Caracterul a ceea ce este evitabil. Cf. DN^2, DEX, NDN, NDU.
– **Evitabil** + suf. *-itate*.

EVITÁRE s. f. Acţiunea de a e v i t a şi rezultatul ei.
1. Cf. e v i t a **(1)**. Cf. SĂULESCU, ap. URSU, Î. L. II, 265. *Evitarea dificultăţilor şi a grelelor încurcături şi pagubi ce izvorăsc acum.* DÂMBOVIŢA (1858), 7^1/29, cf. PONTBRIANT, D. *Regulele estetice... nu pot crea binele, dar indică răul şi contribuiesc la evitarea lui.* MAIORESCU, CR. I, 79, cf. ALEXI, W. *Prin prudenţă aş înţelege mai ales evitarea pronosticurilŏr şi a profeţiilor.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 49. *Pentru evitarea neînţelegerii..., se adresă unuia din ei.* IORDAN, STIL. 126. *S-a aranjat un angajament pentru evitarea unui conflict cu turcii.* OŢETEA, T. V. 287. *Pentru evitarea oricărei confuzii, trebuie spus că examenul se petrece cu mai mulţi ani în urmă.* ARGHEZI, P. T. 356. *Curteanului îi e rezervată doar o fericire negativă, constând în evitarea răului.* CĂLINESCU, I. 257. *Sobrietatea înseamnă simplitate, moderaţie, evitarea podoabelor inutile.* VIANU, S. 171. *Măsurile necesare pentru evitarea unei descompuneri prea repezi a humusului.* CHIRIŢĂ, P. 123, cf. DL, DM. *Ele serveau şi servesc la evitarea efectelor determinate de evoluţia flexiunii numelui.* COTEANU, S. E. 10. *În timpul epidemiilor se recomandă evitarea aglomeraţiilor.* ABC SĂN. 178. *Determinarea istorică a personalităţii artistice este în funcţie de evitarea prezentării schematice.* IST. T. I, 17. *Pentru evitarea unei asemenea stări de lucruri, Fabricius cerea lui von Ribbentrop să intervină.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 57. *Multă mişcare, activitate intelectuală dozată şi evitarea stresurilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 23/4, cf. M. D. ENC. *Se remarcă în poezie evitarea stărilor de frenezie.* SIMION, S. R. III, 366, DEX, DN^3, DSR, D. ECOL., V. BREBAN, D. G. *Se dovedeşte un maestru al evitării exceselor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 8, 21/3, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU.
2. Cf. e v i t a **(2)**. Cf. CĂLINESCU, B. I. 400, DEI, NDU.
3. (Mar.) Poziţie (determinată de direcţia prorei) pe care o ia nava sub acţiunea vântului şi a curenţilor; evitaj. Cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI. ♦ (Mar.) Manevră efectuată de o navă pentru întoarcere sau pentru a ocoli o altă navă. Cf. M. D. ENC., DEX, NDN, DEI, NDU.
– Pl.: *evitări*.
– V. **evita.**

EVITÁT, -Ă adj. (Rar) Care a fost ocolit. Cf. PONTBRIANT, D., LM, CERNE, D. M. II, 21, TEODOREANU, C. B. 233, ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/2.
– Pl.: *evitaţi, -te*.
– V. **evita.**

EVITÁŢIE s. f. (Învechit) Evitare **(1)**. *Spre evitaţia unor greşeli..., ne poate servi mai întâiu următoarea regulă generală şi împărţirea silabelor unei ziceri.* GR. R.-N. II, 96/23, cf. LM.
– Pl.: *evitaţii*. – Şi: **evitaţiúne** s. f. LM.
– Din fr. **évitation,** lat. **evitatio, -onis.**

EVITAŢIÚNE s. f. v. **evitaţie.**

EVLAVICÓS, -OÁSĂ adj. (Grecism învechit) Evlavios. *Genovef, cneaz de la Brabant, având o fiică foarte evlavicoasă către Preacurata Fecioară* (a. 1726). GÁLDI, M. PHAN. 185, cf. TDRG^3.
– Pl.: *evlavicoşi, -oase*.
– Din ngr. **εὐλαβη [τι] κός.**

EVLÁVIE s. f. (Atestat pentru prima dată în 1680, cf. TDRG^3) **1.** Sentiment religios manifestat printr-un ataşament puternic pentru Biserică şi practicile sale, pentru reprezentanţii săi etc.; smerenie, religiozitate, cucernicie, pietate, devoţiune; credinţă religioasă. *Domnul... nici la mic, nici la mare lucru ce ar duce, să uită, fără la osârdiia şi evlavia aducătoriului* (a. 1693). FN, 4. *Trimiţând Ştefan Vodă pe doamnă-sa... pentru închinăciunea şi pentru chip de evlavie..., într-aceeaşi zi au lovit pe această doamnă a lui Ştefan Vodă nevoie.* IST. Ţ. R. 122. *Turcii o au supus şi o stăpânesc, nepăzind încă nici cele dreptăţi şi faceri de bine care, mai dinainte vreme, de mai marii lor, şi de bunii de evlavie, şi de milostivii împăraţi puse în legi erau şi neclintit se păziau.* SPĂTARUL MILESCU, LET^2. I, 117. *Un patriarh bătrân la vârstă şi vrednic de evlavie.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 185/32. *Nu că doară punem casa să-i fie datoriu, ci o facere de bine pentru evlaviia.* ANTIM, O. 337. *Şi având el* [împăratul] *pre sfântul întru evlavie, vrea să-i facă pre voie* (cca 1705). GCR I, 354/36. *Cei ce să judecă, din orice fel de rânduială sau treaptă va fi, ori ţăran sau boier, ori de bun neam sau prost, să stea la judecată cu tot feliu de evlavie şi de cucernicie.* PRAV. COND. (1780), 165. *L-au priimit cu mare cinste, având-l în mare evlavie ca pe un Patriarh ce era* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 199/6. *Darurile Duhului Sfânt sânt acestea: 1. înţelepciunea, 2. înţelegerea... 6. evlavia.* ŞINCAI, în ŞA I, 47. *Ei s-au pătruns unei osârdnice evlavie.* CANTACUZINO, N. P. 152^v/25. *Rugăciuni pentru evlavia fieştecăruia creştin.* MICU, în ŞA I, 529. *S-au stins din lume icoana evlaviei, s-au uscat floarea cea mai frumoasă.* MOLNAR, RET. 129/16. *O dragoste împreunată cu multă evlavii.* MACHEN, 12^r/16. *Datorii... care le pomeneşte Apostolul... sânt două, adică singurătatea şi evlavia.* MAIOR, în ŞA I, 795. *Această slujbă a fost compusă din evlavie către sfîntul* (a. 1815). ARH. OLT. V, 9. *Evlavia smereşte sufletul.* BELDIMAN, N. P. II, 162/23. *Şi evanghelia de a săruta îşi arătă evlavia sa.* CANTEMIR, S. M. 130/16. *Epitropii... găsind mănăstirea fără nici o rânduială, din firească evlavie... au orânduit această biserică postelnicul Gheorghe Dencei* (a. 1826). ARH. OLT. X, 353, cf. DRLU, LB, HELIADE, O. II, 346, I. GOLESCU, C. *Te sileşti a înşela pe ceilalţi creştini printr-o evlavie prefăcută.* MARCOVICI, D. 299/17. *Se vor fi silit îndestul să semene iubire şi evlavie de a săvârşi liturghia mai mult în limba grecească.* F. AARON, I. I, 160/21. *Pentru evlavia şi virtutea sa era iubit de cler şi de popor.* SĂULESCU, HR. I, 152/8. *Biserica l-au pus în rândul sfinţilor, numindu-l asemene cu apostolii, pentru evlavia sa către relighia creştinească.* ASACHI, I. I, 17/3. *Evlavia ce avea către slujitorii lui I[su]s H[risto]s.* ARHIVA R. I, 64/27, cf. VALIAN, V. *Se odihneşte, sub o marmură smerită, doamna locului, moartă în floarea juneţii, dar a căria evlavie şi frumuseţe au lăsat lungi aduceri aminte.* NEGULICI, E. I, 11/36. *Păzăsc posturile, nu pentru ochii oamenilor, ci pentru curată evlavie.* C. VÂRNAV, H. 72/6. *Clerul avea mare nume de învăţătură şi de evlavie.* RUSSO, S. 73, cf. POLIZU. *Norodul se grămădi în biserică, nu atâta de evlavie, cât ca să vadă cum a s-o scoată la capăt bietul Vlădică.* NEGRUZZI, S. I, 226, cf. 228, PONTBRIANT, D., CANELLA, V. 378. *Ticăloşia oamenilor de astăzi, care ş-au pierdut evlavia.* CONV. LIT. III, 43, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 658, LM. *În fiecare zi îngenunchia la 8 ore dimineaţa în biserică, fără a-şi tulbura evlavia.* MAIORESCU, CR. II, 162. *Pornind dintr-un simţimânt curat de evlavie, simţimântul estetic se găseşte covârşit cu totul de cel religios.* CONV. LIT. IX, 11. *Evlavia şi frica lui Dumnezeu şi le dovedise voievodul încă de demult.* EMINESCU, O. XIV, 186. *De*

evlavie multă ce avea sau din alte împrejurări, a închinat toată averea sa Mănăstirii Neamțului. CREANGĂ, A. 21. *Evlavia aceea adâncă și caldă, de care erau pătrunse sufletele tuturor enoriașilor noștri.* CARAGIALE, II, 183. *Îl îngropă... și pe acesta, cu toată evlavia.* ISPIRESCU, L. 136. *Icoana bătută într-un colț de perete... arăta evlavia din casa căpitanului.* MACEDONSKI, O. III, 126. *Ne simțeam ca într-o biserică, pătrunși de un sentiment de evlavie.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 119, cf. ȘĂINEANU, I. 419, CADE. *După amiază, când ieșea hogea să cânte..., Iusuf trecea nepăsător și sceptic, nu ca alți turci care se simțeau înfiorați de evlavie.* BACALBAȘA, S. A. I, 147, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM. *Cu toată evlavia exterioară, se simțea în cuvintele lui un fel de ironie ascunsă foarte hazlie în privirea vieții monahale.* ARHIVA, X, 146, cf. BARCIANU. *Când citea sfânta Evanghelie, era o smerenie și-o evlavie cum rar s-a mai văzut.* SĂM. I, 59. *Cu atâta mai plăcute să fie lui Dumnezeu aceste locașuri de rugă și de evlavie.* SBIERA, F. S. 19, cf. ALEXI, W., MURNU, GR. 24. *Neagoe, ce și-a zis Basarab..., vestit domn prin evlavia și iubirea sa pentru artă.* IORGA, C. I, 10. *Lumina și cântul nuntesc peste fire în zvon de evlavie sfântă.* GOGA, POEZII, 136, cf. TDRG. *Pașii noștri lunecau cu ușurința unor fantome și vorbele noastre sunau ca un cântec de evlavie.* PETICĂ, O. 254. *Ziua întâi de Paști era serbată în Văleni cu multă evlavie.* AGÂRBICEANU, A. 109. *Nu vom repeta acelaș lucru, descriind însușirile deosebite și virtuțile acestui domn, blândețea, îngăduința... și mai ales nemărginita lui frică de Dumnezeu și evlavia către ale dumnezeirii.* BUL. COM. IST. II, 81. *Cultul, plin de iubire și evlavie... începe a fi propagat.* AN. IST. NAȚ. I, 21, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 56, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Evlavia cu care pornește la oraș cu icoanele sfinte.* LOVINESCU, C. IV, 47. *Articolul de pioasă pomenire, scris cu evlavie pentru cel dus dintre noi, de profesorul Axente Baciu.* ARH. OLT. XIII, 236. *Ochii negri aveau evlavia gravă a ochilor deprinși să se închine la icoane în biserici nalte și întunecoase.* TEODOREANU, M. II, 29. *Schimnicul Antonie și-a tupilat duhovnicia și și-a răsădit evlavia.* VOICULESCU, P. I, 161. *Moș Ilia se închină pătruns de evlavie și încredințat de izbândă.* SADOVEANU, O. XIII, 227. *Nu s-a putut feri de reflexele evlaviei creștine.* STREINU, P. C. I, 83, cf. SCRIBAN, D. *Maxim obține... sprijinul nepoatei sale și al lui Neagoe Vodă – cunoscut pentru evlavia și mărinimia sa în tot răsăritul.* ARH. OLT. XIX, 15. *Pline de evlavie, ele ascultă cuvântul preotului.* OPRESCU, I. A. IV, 346. *Metaniile lui Avram erau construite ca o răstignire pe brânci, cu o evlavie care-l făcea din ce în ce mai apt pentru viața de Apoi.* ARGHEZI, S. XV, 179. *Se simți pătruns de evlavii și începu să se închine larg.* CĂLINESCU, E. O. II, 223. *Aceiași meșteri simpli, nedibaci, dar îndemnați de evlavie, le zideau și le zugrăveau* [bisericile] *pretutindeni.* PERPESSICIUS, M. III, 14. *Cel de sus vrea să-ți încerce evlavia și tu cazi în păcat.* V. ROM. ianuarie 1954, 109, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Ești ca un stâlp neclintit, apărător al evlaviei.* PANAITESCU, C. R. 312. *Se găsește în popor o adâncă evlavie.* N. MANOLESCU, C. M. 253, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 10, 16/2. *Preoții și cărțile de evlavie îi dojenesc pe oameni că disproporționează cele trei elemente constitutive ale rugăciunii (slăvire, mulțumire, cerințe) în favoarea celui din urmă.* STEINHARDT, J. 256, cf. M. D. ENC. *Diaconul răspopit se folosește de cuvântul „evlavie" ca să sugereze licențios, ca și acel „gust de călugărie", evoluția catiheților „stătuți" în jurul mânăstirilor de maici.* CIOCULESCU, I. C. 131. *Poetul substituie sentimentului erotic evlavia creștină.* SIMION, D. P. 101, cf. DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 428, DSR, V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1994, 458, 459, D. ENC., DEI, TDRG[3], NDU. ◊ (În contexte figurate) *Mirosul de tămâie se urca până-n tavan și se cobora până-n sufletele care-l sorbeau lacome, îmbătate de evlavie.* REBREANU, I. 479. *S-a suit pe scări de evlavie biblică până la tronul de nori al dumnezeirii.* CONSTANTINESCU, S. I, 64. *Autorul și rapsodul pătrund în mister, descoperă racla cu moaște din care lasă să se risipească arome de balsam și de evlavie.* PERPESSICIUS, M. III, 3. ◊ L o c. a d j. **Cu evlavie** = evlavios. *Iară cei mai cu evlavie* [să se spovedească] *de 12 ori.* ANTIM, ap. GCR II, 29/4. *Pururea se cade să fiți cu evlavie.* MAIOR, D. 61. *În agiunul electiilor sânt atâța candidați cu evlavie și lucrurile se fac cu așa sevas în biserică.* CODRESCU, C. I, 225/24, cf. ALR II/I MN 97, 2 751/325. L o c. a d v. **Cu (mare** sau **multă,** rar, **atâta) evlavie** = în mod evlavios. [Patriarhul] *s-au și prestăvit și l-au astrucat la sfânta Mănăstire Golia și cu mare evlavie, că au mers tot norodul de i-au sărutat mâna.* N. COSTIN, LET. II, 47/26. *Îmi cerui voie de la Odabașa al nostru pentru seara viitoare, lipindu-i o minciună cum că am să mă întâlnesc cu un prieten Derviș..., numaidecât îmi dete voie, și încă cu multă evlavie.* HALIMA (1783), 86. *Cu... evlavie se cade să ne purtăm în besericâ.* MAIOR în ȘA I, 842, cf. 838. *După ce se închină cu evlavie pe la sfintele icoane, merge în mijlocul bisericii.* CANTEMIR, S. M. 216/5, cf. LB. *La Roma o cinsteau și-i făceau sfințiri cu atâta evlavie și reverință, cât nici una dumnezeire nu se cinstea așa de tare.* BOJINCĂ, A. I, 154/7. *Datori era în toate zilele a merge în templul a sacrifica... și a asculta cu evlavie învățătura arhiereului.* SĂULESCU, HR. I, 4/28, cf. RUS, I. III, 26/17. *Se cuminecă cu sânta grijanie și o trecu din mână în mână cu multă evlavie.* BĂLCESCU, M. V. 146. *În toate sărbătorile ascultau cu evlavie slujba bisericească.* CREANGĂ, A. 152. *Citirăm pe rând, cu mare evlavie și o carte groasă de predici, Evanghelierul.* SBIERA, F. S. 95. *Ei au chiar obiceiul de a sărbători cu mare evlavie pe Sf. Spiridon.* PAMFILE, S. T. 191. *N-a fost niciodată pridvor de biserică mai cu evlavie călcat decât pragul acelei portițe.* PETICĂ, O. 268. *Preotul se închină cu mare evlavie.* REBREANU, R. I, 283. *Călugărul... era înconjurat de toți, întrebat, ascultat cu evlavie.* VOICULESCU, P. I, 162. *Cu evlavie și rar, Tomșa făcu trei cruci și sărută cartea sfântă cu ochii închiși.* SADOVEANU, O. V, 578. *Amatorii, după ce le primesc, își depun cu evlavie monedă în potcap.* ULIERU, C. 54. *Moș Costache ieși ușurat din biserică, după ce se închină cu evlavie.* CĂLINESCU, O. IV, 203. *Oamenii... ascultau vorbele preotului celui mic și la urmă s-au închinat cu evlavie.* BARBU, G. 171. ◊ F i g. *Ai fi zis că fecioarele își plecau cu evlavie spre închinare în templul sfânt al Naturii, capul lor virginal.* HOGAȘ, M. N. 156.

2. Comportare respectuoasă (și admirativă); devotament (puternic) față de o persoană sau pentru un lucru, pentru o idee etc.; adorație, venerație **(2).** *Cu evlaviia cea fățarnică... să vârî întru părtinirea împăratului.* MAIOR, în ȘA I, 381. *Toți, cu evlavie cucerită, ... să-nchină.* BUDAI-DELEANU în ȘA I, 273. *Dragostea neamului întâiu să cheamă evlavie și ascultare.* POTECA, F. 285/24. *Acești nesocotiți tineri, carii nu știu cu câtă evlavie trebuie să se poarte către părinții lor.* DRĂGHICI, R. 6/30. *Mai înainte de toate sânt datori stăpânii să dea slujilor pildă bună, ca și aceasta să-i îndemne pre ei spre evlavie.* TEAMPE, O. S. 88/25. *Pre care întâi să pomenim? Evlavia ce avea către slujitorii lui Isus Hristos, ori dragostea cu care se aprindea către împlinirea poroncilor lui?* (a. 1841). ARHIVA, R. I, 64/27. *Pentru multa evlavie și părinteasca dragoste ce avea către maica Măriei sale.* MAGAZIN IST. II, 352/3. *Cu ce solemnitate, cu ce evlavie... s-au dus în sfârșit în data serbare* (a. 1846). BARIȚIU, C. II, 325. *Poporul păstra cu evlavie numele lor.* CONV. LIT. IV, 150. *Cu evlavie adâncă ne-nvățau al minții scripet.* EMINESCU, O. I, 140. *S-o plângeți cu toată evlavia firească, cum merită o așa sfântă femeie și mamă.* CARAGIALE, O. VII, 28. *Acolo l-au primit cu toată evlavia și prinții acelor țări și boiarii și tot norodul.* XENOPOL, I. R. IV, 180. *Își bate joc de orice sinceră evlavie față de această atât de tainică natură.* SĂM. VIII, 5. *Un fel de evlavie pătrunsese în sufletele țăranilor pentru el.* CHIRITESCU, GR. 24. *Oaspeții îl ascultau cu evlavie ca și când ar auzi o destăinuire sfântă.* AGÂRBICEANU, A. 127. *Suntem cam de departe, încheie el, înclinându-se cu oarecare evlavie.* HOGAȘ, M. N. 112. *Acei care au plecat de mult din sate, vor căpăta... îndemnul de a judeca cu mai multă evlavie lumea de unde au pornit.* SOVEJA, O. 10. *Cultul, plin de iubire și evlavie, al trecutului.* AN. IST. NAȚ. I, 21.

Când fiecare om ar arăta evlavie către semenul său n-ar mai exista ură între oamini. SEVERIN, S. 56. *Tovarăşul nedespărţit al lui Paşadia de care aveam o evlavie nemărginită.* M. I. CARAGIALE, C. 11. *Primarul era omul boierului, de la care învăţase evlavia.* I. BOTEZ, ŞC. 73, cf. id. M. I, 170. *Mă impresiona... un fel de evlavie, o venerație de altă esență cu care eram întâmpinat.* VOICULESCU, P. I, 105. *În afară de evlavie şi această legătură, l-a îndemnat pe Dionisie să adune, să corijeze şi să tipărească această slujbă.* GRECU, P. 18. *Grație... evlaviei... pentru această noțiune.* IORDAN, STIL. 358. *Un întreg cler de subalterni respectuoşi îl înconjurară cu evlavii evidente.* ARGHEZI, S. XVI, 119, cf. BLAGA, POEZII, 191, VINEA, L. II, 90, DL, DM. *Sentimentul de evlavie şi de supunere nediscutată față de domnie nu răspundea cumva unei atitudini personale a lui Ureche față de curte?* IST. T. II, 131, cf. N. MANOLESCU, A. N. 89. *Rareori am avut prilejul să consemnăm o astfel de grijă, aproape o evlavie, pentru cuvânt.* CONTEMP. 1971, nr. 1 295, 5/3. *Smaranda răscumpără lipsa de evlavie a fiului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 8/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Atitudinea mea acolo, care acum mi se pare caraghioasă şi antipatică, nu era decât evlavie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 14/4, cf. V. BREBAN, D., D. ENC., DEI. ◊ F i g. *Când însuşi glasul gândurilor tace, Mă-ngână cântul unei dulci evlavii.* EMINESCU, O. I, 120. ◊ L o c. a d v. **Cu (mare** sau **multă,** rar, **atâta) evlavie** = cu respect. *Acestea să află păzite în scrisorile casii mele cu multă evlavie.* VĂCĂRESCUL, I. II, 47^{r}/2. *Căutând cu mare smerenie şi evlavie la chipul cel galbăn a lui Tație.* BELDIMAN, N. P. I, 21/3. *Radu lui, al cărui nume îl pronunță cu evlavie, e pentru el toată fericirea.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, ap. CADE. *Filibaş rămase locului nemişcat şi uluit, privind cu mirare şi cu evlavie în urma şefului.* REBREANU, NUV. 62. *Autorul... cu evlavie şi mare lux de amănunte ne descrie oraşul în care şade.* ARH. OLT. XII, 263. *Judecățile lor estetice şi religiile lor în care sunt conservate cu evlavie speranțele lor cele mai înalte.* CAMIL PETRESCU, P. 398. *Să se minuneze cu evlavie de asemenea tainice orânduieli ale naturii.* C. PETRESCU, C. V. 191. *Dacă va fi ascultat sau va fi auzit despre conferința d-lui A. C. Cuza – va înțelege de ce a vorbit cu atâta frumusețe şi cu atâta evlavie despre acele timpuri care au cunoscut asemenea oameni.* CONV. LIT. LXVII, 273. *Era tot Iaşul meu de altădată, trezind ecoul copilăriei mele, despre care vreau să vă vorbesc cu evlavie.* BRĂESCU, A. 12. *Servitoarele... iau cu evlavie fițuica tipărită din pliscul papagalului.* TEODOREANU, M. U., 224. *Ceteam cu evlavie nuvelele lui pline de milă pentru slabi şi horopsiți.* SADOVEANU, O. XIX, 197. *Ascultă cu evlavie cuvintele directorului pe care îl socotea un înțelept.* STANCU, R. A. IV, 378. *Iarăşi am primit cu evlavie şi smerenie o preacinstită scrisoare.* MS. 1975, nr. 2/11. *Cu o adâncă evlavie rămânând a excelenției tale preaumilită slugă.* ib. 1980, nr. 3/7. ◊ (Ironic) *Cu câtă evlavie ne istorisea scandalul ce fusese la Nimfios, când o barză obraznică a îndrăznit să-şi aşeze cuibul lângă coşul bucătăriei.* GHICA, S. 298. *Cu evlavie de vulpe, ca în strane, şed pe locuri Şi aplaudă frenetic schime, cântece şi jocuri.* EMINESCU, O. I, 150. *O găină virtuoasă... Cu evlavie ea cată fire de-orz şi coji de jimblă.* id. ib. IV, 222. *Închinau amândoi, bând subțirel şi cu evlavie din păhărele de cristal.* SADOVEANU, O. XXI, 194. *În mână... ținea ziarul Liberalul, pe care îl silabisea cu o mare evlavie.* CĂLINESCU, C. O. 85, cf. BARBU, G. 344.

– Pl.: *evlavii* şi (învechit, rar) *evlăvii.* I. GOLESCU, C.

– Din ngr. **εὐλάβεια.**

EVLAVIÓS, -OÁSĂ adj. (Şi substantivat) (Persoană) care este cuprinsă, stăpânită de evlavie **(1)**; cucernic, pios, religios, (învechit) evlavnic, evlavicos. *Părintele tău Jupiter ne face evlavioş.* CANTACUZINO, N. P. 2^{v}/28, cf. KLEIN, D., DRLU, I. GOLESCU, C. *Pe lângă virtuțile sale, împăratul acel evlavios îşi câştigă şi lauda pentru ținerea şi ocrotirea Daciei.* F. AARON, I. I, 10/20, cf. VALIAN, V. *Țara-i plină de oameni evlavioşi.* CODRESCU, C. I, 225/23. *Era din natură foarte evlavios.* BARIȚIU, P. A. I, 13. *Sânt prea evlavioasă şi mă tem de Dumnezeu.* PANN, P. V. I, 139/28, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 658, LM. *Ludovic cel Mare... fu gata de război contra turcilor şi era îndemnat într-una la aceasta de către mumă-sa, evlavioasa regină Elisabeta.* EMINESCU, O. XIV, 167. *Ea fu crescută într-o mănăstire unde crescu evlavioasă într-o atmosferă de rugăciuni şi de tămâie.* CONV. LIT. IV, 106. *A fost odată un împărat evlavios şi bun.* ISPIRESCU, L. 295. *A nemerit la o casă bună, de oameni evlavioşi, cari l-au ospătat bine.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 119, cf. DDRF. *Oamenii... evlavioşi contribuiau la reînnoirea mânăstirilor.* XENOPOL, I. R. VI, 31, cf. GHEȚIE, R. M. *Din nou să se înalțe în aer vibrarea acelor melodii cari atât de bogate umplură o seară rară între toate... Să se înalțe în aer... şi evlavioşi să ascultăm mai departe.* SĂM. I, 228, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Foarte evlavioasa Elina a ridicat 2 biserici.* IORGA, V. F. 29, cf. TDRG. *Mai toate catapitesmele bisericilor şi mânăstirilor noastre de odinioară sunt foarte bine lucrate de oameni harnici şi răbdători, cu adevărat evlavioşi.* PAMFILE, I. C. 172. *Ca un domn foarte evlavios s-a grăbit să îndrepteze prin sinodul obştesc şi alte vechi rânduieli cari s-au stricat şi nu se mai țin astăzi.* BUL. COM. IST. II, 76. *Găseşte adăpost pe mai multă vreme în casa unui băcan turc, Ibraim, om evlavios şi înțelept.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 78, cf. RESMERIȚĂ, D. *După numele bisericei ridicată... de către stolniceasa Dumitrina Ştirbei (Ştirboaia), evlavioasa soție a bogatului boier... Ştirbei, şi-a luat numele şi mahalaua dinprejurul bisericii.* ARH. OLT. V, 97, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Era cântăreață înflăcărată şi o femeie foarte evlavioasă. Toată ziua... lălăia cântece sau rugăciuni.* REBREANU, I. 67. *Românii... cunosc mai de aproape pe acești călugări evlavioşi şi cucernici.* ARH. OLT. XII, 48, cf. IORDAN, STIL. 308, SCRIBAN, D. *Orice om are păcate – se tângui, evlavioasă, Aurica.* CĂLINESCU, E. O. II, 252. *Un bătrân şi evlavios medic încearcă să-l aducă în drumul drept pe unul rătăcit.* VIANU, L. U. 254. *Evlavios, ținea o carte de rugăciuni în mână.* STANCU, R. A. I, 191, cf. DL, DM. *Radu cel Mare fusese un domnitor evlavios.* IST. LIT. ROM. I, 278, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEI, TDRG^{3}, NDU, ALR II/I MN 97, 2 751/27, 36, 47, 105, 192, 386, 414, 551, 605, 784. ◊ (Glumeț) *Şi este evlavioasă, să ferească Dumnezeu, Nici călugăriță-n lume ca dânsa n-am văzut eu.* PANN, P. V. I, 139/7. *Din păcate, era şi evlavios moş Nechifor şi tare se temea să nu cadă sub blăstămul preoțesc!* CREANGĂ, P. 110. ♦ (Despre fizionomia, manifestările, creațiile etc. oamenilor) Care rezultă dintr-un sentiment de evlavie **(1)**; care exprimă, trădează evlavie. *Îş mângâie viața cea slăbănoagă cu evlavioase cântări* (a. 1785). ŞA I, 107. *Cântând aceste evlavioase stihuri au îngenunchet înaintea ceriului.* DRĂGHICI, R. 47/25. *Monah însămnează o persoană solitară, depărtată de lume, ca, în singurătate, să poată fără tulburare a se îndeletnici în cugetări evlavioase.* SĂULESCU, HR. I, 117/4. *Prin multe slujbe evlavioase şi țeremonii religioase, se sili să îmblânzească mânia cerului.* F. AARON, I. I, 182/4. *Popa Grigorie al XI-lea se adresă acum către Ludovic cel Mare, al cărui zel evlavios făcuse deja pe-o parte a poporului român să se convertească.* EMINESCU, O. XIV, 192. *În sufletul lui... ca într-o liniște evlavioasă de templu apăru... Ana.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 63. *Au ajuns a pune mâna pe aceste evlavioase şi vechi aşezări.* XENOPOL, I. R. XIII, 211. *De trei ori însemnă larg, cu trei cruci evlavioase şi mari, cele patru puncte sacramentale ale trupului său.* HOGAŞ, M. N. 134. *El stă în fruntea soborului... prin marile osteneli evlavioase.* VOICULESCU, P. I, 149. *Legenda spune că marele preot Deceneu, din motive evlavioase, ar fi cerut distrugerea viilor din acea țară.* PANAITESCU, C. R. 39. *Este adevărat, dar în măsura în care libertatea interioară ar conta numai într-un fond strict evlavios.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 3/2. ◊ F i g. *Caractere slave de o evlavioasă, gheboasă, fantastică arătare.* EMINESCU, P. L. 35. ◊ (Adverbial) *Se închină, foarte evlavios.* CĂLINESCU, E. O. II, 276.

◊ (Glumeț) *În cofetărie intram evlavios, cum n-am simțit nevoia să fiu în biserică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 14/3.

– Pronunțat: *-vi-os.* – Pl.: *evlavioși, -oase.* – Și: (regional) **ivlaviós, -oásă** (ALR II/I MN 97, 2 751/386, 414), **ivavlióș, -oásă** (ib. 2 751/47), **vlăviós, -oásă** (ib. 2 751/7, 551, 605).

– **Evlavie** + suf. *-os.*

EVLAVISÍ vb. IV. (Grecism învechit) **1.** Tranz. A respecta, a venera. *Legăturile nunții era prea evlavisite de vechii peruvieni.* IST. AM. 50^{v}/9. *Era evlavisit de ai săi supuși ca un dumnezău.* id. ib. 55^{r}/3.

2. Refl. A se smeri. *Evlavisindu-se adânc..., sihastrul mulțumi lui Dumnezeu.* GALACTION, O. 254. ◊ Fig. *Mă evlavisesc și prind puteri..., când stau și cuget la dumneata.* id. A. 338.

– Prez. ind.: *evlavisesc.*

– Cf. ngr. εὐλαβούμαι.

EVLÁVNIC, -Ă adj. (Învechit) Evlavios. Cf. KLEIN, D. 215. *Carele au viețuit cu jurământuri și cu sudălmi nu va muri întră evlavnice doriri.* MAIOR, P. 59/23. *Multe locuri care s-au părut unor evlavnici călugări de la Cioară cu prepus, au fost cu totul șterse.* BUDAI-DELEANU, Ț. 306, cf. ȘA I, 436. *Știu cum că este om blând cucernic, evlavnic, pacinic.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 136, cf. LB. *Sentimente evlavnice.* GT (1838), 59/27, cf. CONTRIBUȚII, II, 96, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIAUȘANU, R. SCUT. 70, cf. NDU. ◊ (Substantivat) *La această cetate călătoresc în tot anul mai mulți evlavnici.* RUS, I. III, 65/12.

– Pl.: *evlavnici, -e.*

– **Evlav[ie]** + suf. *-nic.*

EVLOGHIÓN s. n. v. **evhologhion.**

EVMÉNIE s. f. (Grecism învechit, rar) Bunăvoință, îngăduință; evnie. *Aducem această a noastră împărătească și crăiască evmenie, și prostasie, și poruncă* (a. 1787). GÁLDI, M. PHAN. 185. *Fusei priimit și de vezirul și de toți ceilalți cu evmenie.* VĂCĂRESCUL, IST. 286.

– Din ngr. **εὐμένεια.**

EVMENÓS adv. (Grecism învechit, rar) Cu bunăvoință. *Îndemnăm pă aceștia și evmenos poruncim și cu hotărâre.* DUMITRACHE, 415, cf. GÁLDI, M. PHAN. 186.

– Din ngr. **εὐμενῶς.**

ÉVNIE s. f. (Grecism învechit, rar) Evmenie. *Aceasta este un mijloc ca să se învredniceasc ei a-și câștiga buna evnie și har despre noi.* DUMITRACHE, 411. *Negreșit va dobândi mila lui Dumnezeu și evnia domniei mele* (a. 1786). GÁLDI, M. PHAN. 186. *Pentru evnia și nazarul domniei mele* (a. 1791). id. ib.

– Pl.: *evnii.*

– Din ngr. **εὔνοια.**

EVNÚH s. m. v. **eunuc.**

EVOCÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică fapte, evenimente etc. din trecut) A aduce în conștiință; a aminti, a reînvia, a redeștepta; a reconstitui; (complementul indică ființe, lucruri, imagini etc. din trecut) a descrie în mod sugestiv; a scoate în relief. *Vulgarizarea artelor evoacă talente din cele mai adânci și mai umile straturi ale societății.* CARAGIALE, O. V, 328. *Dar tu-mi evoci o lume-ntreagă, De care... doruri mistice mă leagă.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU. *Puterea legitimă a cuvântului acesta avusese farmecul de a evoca imaginea mame-si.* D. ZAMFIRESCU, Î. 77, cf. ALEXI, W. *În casa ta ne chemi, ca umbra să intrăm, Și triști, să-ți evocăm Un cânt... din alte vremi.* SĂM. VIII, 15. *Din nou în strada tristă și întunecată de neguri, mă strecor încet, evocând încă odată viziunea delicată a florilor de nalbă.* ANGHEL, PR. 174. *Amintirea pe care vreau s-o evoc e comună multora.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 95. *Și-mi pare că simt în brațe vigoarea unui atlet, când evoc în minte-mi o scenă de eroism.* PETICĂ, O. 306. *Tot din îndemnul lui trebuie să fi scris și medicul Dapesta scrierea sa în care cu puțin talent și multă trudă a căutat să evoce... domniile lui Constantin Mavrocordat.* BUL. COM. IST. II, 5. *Mirosul unei odăi vechi lui îi evocă atâtea senzații.* IBRĂILEANU, S. L. 11, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Îl ascultă... evocând aiurit... amintirea celei duse și totuși sempiternel prezentă.* ARH. OLT. X, 72. *Ruinile... ne evocă splendoarea vechei cetăți.* LOVINESCU, C. IV, 53. *Consiliul Societăților Națiunilor să evoce partea a doua a conflictului, adică ocuparea Corfului.* TITULESCU, D. 121. *Să evocăm această artă de infinite lungimi, în obiectul ei cel mai clar: Quintetul în fa minor.* CONV. LIT. LXVII, 209. *Datele de ordin etnografic evocă fapte și împrejurări din epoci mai vechi decât datele pe care le poate ilustra limba vie.* DR. VII, 405. *Am evocat satele noastre.* COCEA, S. I, 56. *Ca și cum ar urmări viziunea evocată de vorbele ei.* SEBASTIAN, T. 180. *Bucurie pe care n-o să poată nimeni s-o priceapă, oricât m-aș căsni s-o evoc, și pe care n-o s-o înțeleg nici eu însumi.* A. HOLBAN, O. I, 118. *Venirea mea i-a evocat duioase amintiri.* TEODOREANU, M. II, 146. *Venea aici ca să evoce atmosfera familiară de la Roznov.* SADOVEANU, O. XXI, 193. *Cuvintele se pierd singure în ceea ce atât de puternic au evocat.* STREINU, P. C. III, 203, cf. SCRIBAN, D. *O dramă se petrece în viața străzii evocată în forfota ei colorată.* VIANU, A. P. 349. *Romanul evocă zbuciumul dureros al bătrânului meșter.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 2/4. *E inutil să vă descriu costumele noastre... de circumstanță făcute să evoce Castilia.* ARGHEZI, P. T. 195. *Evoca și enumera volubil toate vechile erori ale doamnei.* CĂLINESCU, B. I. 27. *Intenționează să evoce splendoarea unor vremuri apuse.* PERPESSICIUS, M. I, 240. *Un ceas auriu, pus sub un clopot de sticlă, cânta... două melodii vieneze cu sunete metalice, săltărețe și ușurele ce evocau o epocă.* BLAGA, H. 9. *Sadoveanu a evocat-o când aprigă, când șireată.* RALEA, S. T. I, 17, cf. BOGZA, C. O. 318. *Le vorbii despre satele de lângă Dunăre... Evocai câmpurile nemărginite în pământul negru și ars.* STANCU, R. A. II, 305. *În romanul „Ion" e evocată atmosfera casei părintești.* V. ROM. noiembrie 1953, 281. *În cuprinsul scenetei... este evocată întâlnirea dintre mamă și fiică.* LL I, 15. *Întunecat acest inel Evocă, dacă nu mă-nșel... Dar nu mai știu nimic.* BENIUC, V. A. I, 208. *Această literatură... încearcă să redeștepte virtuțile cetățenești ale trecutului, evocând în tablouri dramatice figurile mari ale istoriei poporului.* PR. DRAM. 19. *Ingeniozitatea scenografului va trebui să evoce puntea unui mic vas.* H. LOVINESCU, T. 349, cf. DL. *Evoca copiilor tinerețea mamei, misterioasă și plină de farmec.* PREDA, R. 8. *Topica frazei, cadența ei plângăreață îi evocă figura lui.* T. POPOVICI, S. 50, cf. DM, DN^{2}. *Părea imposibil să eviți ceea ce evoca el însuși.* BARBU, S. N. 198. *Poveștile fantastice românești evocă numeroase aspecte de cultură străveche.* IST. LIT. ROM. I, 85, cf. CIORĂNESCU, D. ET., L. ROM. 1967, 92. *Kogălniceanu evocă fastul cu care se reprezentau irozii la începutul veacului al XIX-lea.* IST. T. I, 108. *Una din acele întâmplări, care, evocate după trecerea timpului, lasă să se vadă un semn al destinului.* N. MANOLESCU, A. N. III, 9. *Ultima numire evocă o întâmplare de prin 1716.* C. GIURESCU, P. O. 218. *Autorul „Istoriei Țării Românești"... apelează la dialog pentru a evoca cu fidelitate unele întâmplări.* CL 1970, 327. *Ele atestă necesitatea de a evoca domnii care au întemeiat și susținut instituția Mitropoliei Țării Românești.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 17. *Poetul evocă locurile copilăriei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 86, 14/1. *Parisul în iulie evocă mai mult ca orice lună a anului tot ceea ce Franța a dăruit mai valoros omenirii.* CONTEMP. 1971, nr. 1 288, 10/5. *Pillat evocă pios*

asemenea relicve familiale înduioşătoare. CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 110, cf. M. D. ENC. *A evoca în voită umbră obiectul, prin cuvinte aluzive..., comportă o tentativă apropiată credinţei.* CIOCULESCU, C. 71, cf. DEX. *În privinţa acestei selectări de amănunte... trebuie să mai evocăm încă cel puţin două episoade.* PAPU, C. N. 55, cf. DN[3], GRIGURCU, C. R. 40, DSR, V. BREBAN, D. G. *Comedia de moravuri evocă... realităţi perisabile.* MS. 1988, nr. 1/46. *Este ca şi cum aceeaşi împrejurare ar fi evocată din unghiuri de vedere diferite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 5, 7/2, cf. NDN, DEI, NDU. ◊ R e f l. p a s. *Pasiunea nu se poate desemna, ea se evocă.* IBRĂILEANU, S. L. 42. *Ceea ce ni se evocă este drumul unui samaritean.* VIANU, A. P. 158. *I se evocau Sabinei tablourile de infern urât, mediocru.* ARGHEZI, S. IX, 18. ♦ P. e x t. A sugera; a aminti de... *La Arghezi, vârfurile munţilor evocă lumea spiritului însetat de absolut.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 38. *Vorba asta... îl încânta evocând în mintea lui ceva ales, distins.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 36. *Eşti tu nefericitul Dante, Cel care-a morţii jalnice mistere Le-a evocat în rapsodii vibrante?* TOPÎRCEANU, B. 90. *Unele poezii evoacă pe Topîrceanu sau pe Bolintineanu.* ALAS 22 IV, 1934, 7/4. *Vocalele evocă reprezentări spaţiale, şi anume „i" apropierea, pe când „a" şi „o" depărtarea.* IORDAN, STIL. 93. *Tehnica impresionistă îl ajută ca să evoce ceea ce este mobil, trecător şi frivol.* OPRESCU, I. A. IV, 179. *D. Arghezi ne evocă imaginea unui genial dresor, când amabil, când încruntat, care vrăjeşte fiara rebelă a gândului şi a expresiei în excepţionale incantaţii.* CONSTANTINESCU, S. I, 66. *Şeful vorbeşte pe un ton supus, prompt, concentrat care evocă un lung şi dureros dresaj.* STEINHARDT, J. 26. *Acel „în schimb" nu e aici un automatism de limbaj, ci evocă principiul geometric al simetriei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 11/4.

2. (Complementul indică spiritele morţilor) A chema, a invoca prin vrăji sau cu ajutorul unor anumite formule magice. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *În cazul acesta sufletul este evocat, iar când este chemat în ajutor, atunci se zice că este invocat.* CONTA, O. F. 361. *După cum se poate evoca sufletul unui mort..., tot aşa se poate evoca şi sufletul unui om viu.* CONTEMPORANUL, II, 53, cf. RESMERIŢĂ, D. *Vrăjitorii se făleau a evoca sufletele morţilor.* ŞĂINEANU, D. U., CADE. *O evocasem şi o coborâsem din cer pe pământ cu toată fatalitatea de păcate care o urmărea.* VOICULESCU, P. II, 283. *A evoca strigoii.* SCRIBAN, D. *Hamlet evocă cu melancolie făptura spirituală a lui Yorick.* VIANU, L. U. 74, cf. NDU.

3. (Jur.) A retrage un proces de la un tribunal pentru a fi deferit unui alt tribunal spre judecare. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *evoc*; pers. 3 şi (rar) *evoacă*.

– Din fr. **évoquer.** Cf. lat. e v o c a r e.

EVOCÁBIL, -Ă adj. (Rar) **1.** (Jur.; despre procese) Care putea fi deferit unui alt tribunal spre judecare. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. (Despre duhuri, spirite ale morţilor etc.) Care poate fi evocat **(2)**. Cf. SCRIBAN, D.

3. Care merită sau poate să fie evocat **(1)**. Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 3221, SCRIBAN, D., DN[2], DEX, DEX[2], NDN, NDU.

– Pl.: *evocabili, -e.*

– Din fr. **évocable.**

EVOCÁNT, -Ă adj. (Rar) Evocator. Cf. SFC II, 112.

– Pl.: *evocanţi, -te.*

– **Evoca** + suf. *-ant.*

EVOCÁRE s. f. **1.** Faptul de a e v o c a **(1)** şi rezultatul lui; aducere în conştiinţă a unor fapte, evenimente, împrejurări petrecute demult; descrierea sugestivă a unor fiinţe, lucruri, imagini etc. din trecut; amintire, aducere-aminte; (concretizat) compoziţie literară, text în care se evocă ceva. Cf. PONTBRIANT, D. *Încearcă, rogu-te, odată procedeul ce-ţi recomand şi, dacă nu-ţi reuşeşte, scrie-mi: poate să-ţi găsesc altul mai bun pentru altă evocare.* CARAGIALE, O. VII, 300. *E atât de duioasă aici evocarea mamei flăcăului.* GHEREA, ST. CR. III, 274, cf. DDRF, ALEXI, W. *Cuvântul se înalţa ca o evocare rustică a colinelor verzi.* PETICĂ, O. 325. *Subt evocarea acestei impresii ne dăm iarăşi seama de înalta valoare morală a celui ce peste cadrele literaturii a fost un apostol.* DR. I, 539. *Dl Lupaş înlesneşte evocarea chipului trudit al protopopului iubitor fierbinte de naţia sa.* DR. II, 846. *Procedeul cel mai des... de a trata natura este descoperirea şi evocarea corespondenţei dintre ea şi om.* IBRĂILEANU, S. 22. *La această evocare de fiecare clipă a trecutului îi îndemna şi locul în care trăiau.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 286, cf. RESMERIŢĂ, D. *Petrovici e contemporanul literaturii de evocare a lui T. Maiorescu.* LOVINESCU, S. VIII, 172. *Parcă s-ar fi complăcut în evocarea unor suferinţe care le răscoleau sufletele.* REBREANU, R. I, 126. *Când inspirată de evocări Mai crezi în câteva glume... Mi-am zis: e târziu – O gânduri, – În lume.* BACOVIA, O. 153. *Forţa acestei poezii va fi atmosfera. Căci evocare şi atmosferă presupun tocmai contrariul elementului de concentrare şi sugestie al imaginii, presupun enumerarea.* CONV. LIT. LXVII, 153. *Moment de evocare adâncă.* IZV. XIII, 208. *Evocarea lor cu ajutorul scrisorii, în care se vorbea de asemănarea noastră..., abia dacă mi-l mai contura palid în memoria mea vizuală.* KLOPŞTOCK, F. 260. *Cum a înţeles el evocarea antichităţii romane.* COCEA, S. I, 61. *Am găsit răscumpărarea mâhnirii mele în evocările preasfinţitului stareţ.* SADOVEANU, O. XXI, 577. *Principiul muzical... a căpătat în transpunerea românească inadmisibilă putere de a elimina orice urmă de evocare plastică.* STREINU, P. C. III, 86. *Evocarea unui volum şi a reliefului sunt calităţile esenţiale în pictură.* OPRESCU, I. A. IV, 275. *După evocarea fantomelor de infern ale închisorii... închipuirea d-lui Arghezi poposeşte în universul naiv al copilăriei.* CONSTANTINESCU, S. I, 80. *Evocarea vieţii poporului nostru de-a lungul vremurilor.* SCL 1950, 117. *El trebuie să scoată din sine ceva la evocare.* ARGHEZI, S. X, 94. *Asculta... tristele evocări ale soţiei sale.* CĂLINESCU, S. 408. *E transcrierea... uneia din evocările imaginare ale poetului.* PERPESSICIUS, M. I, 83, cf. III, 68. *Situaţii sentimentale şi evocări de natură vorbesc prin ele însele.* VIANU, S. 50, cf. BLAGA, H. 93. *Şi evocarea începe a curge neoprită în tăcerea definitivă.* RALEA, S. T. I, 356. *Ei sfârşesc evocarea uneia din nopţile de pomină ale ţinutului.* BOGZA, C. O. 289. *Înfrumuseţarea istoriei, idealizarea unor figuri din trecut... nu pot fi tolerate în literatura de evocare istorică.* CONTEMP. 1953, nr. 351, 2/3. *Uneori transpare chiar... o exaltare în evocarea trecutului.* IST. LIT. ROM. II, 54. *Glasul doctorului... îi întrerupse şirul evocărilor.* VINEA, L. I, 27. *Încercările de evocare istorică ale lui Eliade sau Asachi reprezentau doar un aspect al literaturii dramatice originale.* PR. DRAM. 20. *Ele sunt simple evocări.* H. LOVINESCU, T. 404, cf. DL. *Simţi că orice evocare ar fi sărăcit-o.* T. POPOVICI, S. 548. *Din vuirea de tramvaie şi din ud pavaj să-ţi crească, Evocarea mea frăţească.* LABIŞ, P. 293, cf. DM, DN[2]. *Evocarea acestui pustiu constituie unul din cele mai poetice momente ale descântecelor.* IST. LIT. ROM. I, 63. *Ce imagine mai rotunjită pentru evocarea femeii putea găsi?* SORESCU, S. 83. *Elemente de artă teatrală primitivă existente în dansul tracic de evocare a războiului par a fi evoluat.* IST. T. I, 25. *Întregul tablou capătă relief prin precizia evocării.* N. MANOLESCU, C. M. 134. *Am descoperit un caiet cu textul unor evocări rostite la câte o comemorare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 6/1. *Bacovia a folosit ca metodă de creaţie evocarea.* STĂNESCU, R. 117. *Evocarea vieţii patriarhale din Basarabia: masa, de Paşti, stă întinsă trei zile în şir, acoperită de mâncăruri şi cozonaci.* STEINHARDT, J. 178. *Lirismul acestor evocări rezultă dintr-o încântare care ridică armonia şi echilibrul clasic la o filozofie a vieţii.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 120. *Puterea lui de actualizare, de înviere a trecutului afectiv, este cu totul*

neobișnuită, iar tonul de evocare, neimitabil. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 22/1, cf. M. D. ENC. *Reținem din această pioasă evocare amănuntul lecturii maestrului din Faust.* CIOCULESCU, I. C. 143. *Discursul rămâne, în esență, didactic, iar instrumentele lui sunt: descripția, evocarea.* SIMION, D. P. 48, cf. DEX. *Vasul acesta ne amintește... puterea de evocare eminesciană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 7/1, cf. DTL. *Ea întrece până și admirabila evocare a luptei de cocoși din Antropomorfismele lui Eminescu.* PAPU, C. N. 35. *Reușita acestei proze ține de atmosfera evocării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/3, cf. DN[3]. *Pe drumul evocării... firul atestărilor... se împletește cu cel al memoriei.* GRIGURCU, C. R. 45, cf. V. BREBAN, D. G. *Apare volumul „1907. Peizaje", amplă evocare a răscoalelor țărănești din acel an.* MS. 1988, nr. 1/41. *De la o pagină la alta, procedeele de evocare și analiză se schimbă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 10/1, cf. DEX[2], D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ L o c. a d j. **De evocare** = evocator. *Însemnările lui din călătorie te poartă, cu o putere de evocare uimitoare, prin munții Moldovei.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 318. [Baladele] *au o stranie putere de evocare.* SADOVEANU, E. 14. *Tabloul e o lucrare semnificativă, prin puterea de evocare a mediului.* OPRESCU, I. A. IV, 150. *Poemele sunt distribuite în 6 grupe, începând cu acele imagini de evocare și pitoresc al trecutului istoric.* PERPESSICIUS, M. I, 123. *Slăbirea memoriei de fixare și a celei de evocare.* PARHON, B. 82. *Va apărea și mai târziu... cu o putere de evocare superioară.* VIANU, S. 34. *Să întrebuințăm toată puterea noastră de evocare.* CONTEMP. 1950, nr. 185, 3/5. *Forță de evocare și autenticitate a limbajului în creații.* M 1972, nr. 1, 3.

2. Faptul de a e v o c a **(2)** și rezultatul lui; invocație. *Sfințirea apelor și a caselor nouă... n-are alt scop decât alungarea duhurilor necurate prin anumite amenințări (molitve) și prin stropirea cu apă în care prin evocare s-a întrupat un duh mai puternic.* CONTEMPORANUL, II, 53.

– Pl.: *evocări.*

– V. **evoca.**

EVOCÁT, -Ă adj. (Despre evenimente, fapte, împrejurări, persoane etc. din trecut) Care a fost readus în conștiința cuiva, a unei colectivități; care a fost descris, redat (prin cuvinte); care este scos în relief. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Revarsă zbuciumarea din vremuri evocate Pe nota din cântarea ce plânge tremurată.* PETICĂ, O. 134. *Tot dintr-o țară de vis sunt și priveliștile evocate în cele două poeme.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 66. *Accentul principal cade însă asupra evocării, făcute mai totdeauna din unghiul ființei evocate.* VIANU, A. P. 215. *Memorialistul nu desemnează numele real al tuturor personagiilor evocate.* CONSTANTINESCU, S. I, 70. *Aceste vremuri contemporane lui Octaviu trebuiau, credem, numai evocate.* CĂLINESCU, O. XII, 59, cf. RALEA, S. T. II, 65. *Se legănară amândoi peste prăpastia singurătății evocate.* VINEA, L. I, 260. *Când vorbește, Pirgu minimalizează spontan: metoda lui este a scăderii din zestrea subiectului evocat și a îngroșării puținului rămas.* N. MANOLESCU, A. N. III, 84. *Acele câteva adăogiri verosimile ale dramaturgului nu atentează cu nimic la autenticitatea realității evocate.* MS. 1975, nr. 2/57. *Unul din principalele merite... e de a repune evenimentele evocate în contextul lor firesc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/1. *Și scena evocată... și amicul sunt invenții într-o stratagemă a lui L. de a-și jigni el însuși amicul.* ib. 1992, nr. 3, 4/1.

– Pl.: *evocați, -te.*

– V. **evoca.**

EVOCATÍV, -Ă adj. Evocator. *Toate se îngrămădeau în mintea lui, cu puterea evocativă ce o au pentru români figurile și faptele măreție ale timpurilor lor eroice.* D. ZAMFIRESCU, R. 19. *Devenise în traducere cu totul exclusivist, eliminând orice altfel de mijloace evocative.* STREINU, P. C. II, 161. *Sforțarea intelectuală... poate fi înlesnită prin imagini, analogii și figuri evocative.* PUȘCARIU, L. R. I, 9. *Mai puțin „tari" [sunt] „ciupăra" și „ciupeli", ale căror sunete nu sunt la fel de evocative.* IORDAN, STIL. 364. *Pentru a afla dovada unei adevărate fantezii evocative, trebuie să recurgem la alte scrieri ale lui Russo.* VIANU, A. P. 42. *Familia..., sub aspectul ei pitoresc și evocativ, este o preocupare vădită.* CONSTANTINESCU, S. II, 214. *Preotul românilor e o amuletă evocativă.* ARGHEZI, S. XII, 254. *Ce valoare evocativă ar fi avut micul cactus ghimpos din ghiveci dacă Pica ar fi văzut păduri, aproape, de cactee în Sicilia sau în Africa de Nord?* CĂLINESCU, B. I. 470. *Face parte din stilul evocativ care prenumără în literatura noastră destui reprezentanți.* PERPESSICIUS, M. C. IV, 44, cf. DL, DM, DN[2]. *Indice evocativ.* SG II, 146. *Desprinși din tentațiile impresionismului evocativ și din nostalgia stării de primitivitate a folclorului nud.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 30, 29/1, cf. DEX, DSR. *Accentuarea caracterului evocativ al textului și implicit marcarea distanței între personaje prin trecerea tulburătoarei apariții feminine de la persoana a II-a la persoana a III-a... vor singulariza acest text.* MS. 1988, nr. 1/12, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 4/1, NDN, NDU.

– Pl.: *evocativi, -e.*

– Din lat. **evocativus, -a, -um.**

EVOCATÓR, -OÁRE adj. **1.** Care are însușirea de a evoca **(1)**, de a rechema în amintire; evocativ. Cf. LM, DDRF. *Sadoveanu e scriitorul nostru cel mai evocator.* IBRĂILEANU, S. 34. *Înainte de toate romancierul scoțian a fost un poet evocator al priveliștilor din țara lui.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 290, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O poezie plastică, evocatoare, dar puțin emotivă.* LOVINESCU, C. IV, 17. *Profesorul aspiră... parfumul evocator.* TEODOREANU, M. II, 10. *Întregul talent tumultuos și puterea profund evocatoare de viață a lui Rebreanu se vădește în „Răscoala".* D. GUSTI, P. A. 97. *I se face un portret atât de evocator.* STREINU, P. C. II, 240. *În fața unui monument evocator de amintiri istorice... vizitatorul dobândește... dispoziție sufletească.* PUȘCARIU, L. R. I, 8, cf. SCRIBAN, D. *Se găsesc totuși în descripții peisagistice și vestimentare portrete fizice și interioare, dar fără un deosebit caracter evocator.* VIANU, A. P. 143. *Se mulțumește să dea unele aspecte din natură... tot atât de evocatoare și de elocvente.* OPRESCU, I. A. IV, 39. *În comparație cu Sadoveanu și Hogaș... evocatori de natură în care omul se integrează ca un element indisolubil, proza d-lui Stere e deposedată de lirism și colorit.* CONSTANTINESCU, S. V, 6. *Vocea lui mustră deopotrivă, în cuvinte nescrise, evocatoare de dumnezei..., și pe cei care au mai fost, și pe cei abia sosiți.* ARGHEZI, P. T. 477. *Un poem evocator al vremurilor lui Ștefan cel Mare.* CĂLINESCU, O. XII, 307. *Imagine vastă și evocatoare a migrațiunii.* BOGZA, C. O. 176. *Povestitorul nici nu-și dă seama ce evocatoare sunt vorbele lui domoale.* TUDORAN, O. 132, cf. DL, DM, DN[2]. *Imagini de o mare forță evocatoare sugerează aspecte ale vieții familiale.* IST. LIT. ROM. I, 179, cf. SFC II, 112, CIORĂNESCU, D. ET. 3 221. *Criticul vede în Craii... cea mai importantă tentativă de dezagregare a romanului de tip clasic narativ și de înlocuire a stilului narativ cu cel evocator.* N. MANOLESCU, A. N. III, 96. *Nu se iscă nici o contradicție între elementul evocator și rigoarea științifică.* IST. T. I, 17. *E vorba, firește, de turismul cu caracter evocator.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 72. *Vorbirea lui poetică e un imn evocator.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 8/1. *Absența substanței pigmentare atrage după sine sărăcirea partiturii cromatice și a posibilităților acesteia de a constitui imagini evocatoare.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 6/5. *Bunăoară la Ioan 13,30... fulgurantul: „Și era noapte". Nici poeții cei mari n-au găsit cale mai evocatoare și mai scurtă; și rapiditatea – crede Pasternak – e modul poeziei.* STEINHARDT, J. 199, cf. M. D. ENC. *Acelea... le aflăm în toate poemele reflexive și evocatoare din epocă.* SIMION, D. P. 82, cf. DEX, DN[3], DSR. *Informațiile despuiate cu o atenție cupidă sunt stoarse treptat de*

sucurile lor evocatoare. GRIGURCU, C. R. 48, cf. V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1992, 97, D. ENC., NDN, NDU. ♦ (Substantivat) Persoană care face evocări. *Shakespeare, acest colosal evocator de viață.* GHEREA, ST. CR. I, 13, cf. 15. *Aceasta nu i-a împiedicat de a fi cei mai desăvârșiți evocatori ai frumusetei divine în marmoră.* PETICĂ, O. 382. *Cei pe care evocatorul, cu creștinească dragoste iertătoare, îi scoate din întuneric și hulă spre a-i aduce în lumina poeziei, nu sunt niciodată răi.* ARH. OLT. V, 34. *Talentul oratoric l-a pus în situația de a fi evocatorul dascălului, cu ocazia diferitelor comemorări și solemnități.* LOVINESCU, S. VIII, 172. *Evocatorul orizonturilor tragice ale Spaniei.* VIANU, A. P. 225. *Evocator al energiei sufletești, al tenacității omului, în luptă cu forțele adverse și cu destinul lui, romancierul Rebreanu practică un fel de igienă a creației.* CONSTANTINESCU, S. VI, 198–199. *Freamătul firii la sosirea vremii când sălbătăciunile simt chemarea instinctului de perpetuare își găsește în d. Ciurezu un evocator admirabil.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 164. *Cantemir devine, astfel, primul mare evocator al prăbușirilor de lumi din literatura noastră.* PAPU, C. N. 44, cf. GRIGURCU, C. R. 50. ◊ (Adverbial) *Tzara... o contemplă evocator cu aproape o jumătate de veac mai târziu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 12/1.

2. (Jur.) Care evocă **(3)**. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *evocatori, -oare.* – Și: (învechit) **evocatóriu, -oáre** (LM), **evocatóriu, -ie** (SCRIBAN, D.) adj.

– Din fr. **évocateur,** lat. **evocatorius, -a, -um.**

EVOCATÓRIU[1], -IE adj. v. **evocator.**

EVOCATÓRIU[2], -OARE adj. v. **evocator.**

EVOCÁȚIE s. f. (Rar) **1.** Evocare **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Scriitorul a făcut... și câteva încercări – uneori neizbutite – de a ieși din epica populară și de a trece de la povestire și evocație la creație și analiză.* LOVINESCU, S. V, 67. *Aceeași evocație a maselor o întâlnim și în romanul „Pădurea spânzuraților".* D. GUSTI, P. A. 98, cf. SCRIBAN, D. *Alte străzi de evocație antice... formează împreună cu ea o familie poetică.* CĂLINESCU, B. I. 51. *Noua dramă dobândește caracterul unei evocații realiste.* VIANU, L. U. 318. *Evocația subită a trecutului provocată de o asociație sentimentală inconștientă.* RALEA, S. T. II, 21. *Slăbirea memoriei de evocațiune se manifestă mai de timpuriu.* PARHON, B. 67, cf. DN[2], CIORĂNESCU, D. ET. 3 221, cf. DEX, DN[3], NDN, DEI, NDU.

2. Chemare adresată duhurilor sau spiritelor morților prin vrăji sau cu ajutorul unor anumite formule magice; invocație. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Evocațiunea, adică chemarea pe nume a dușmanului.* CONTA, O. F. 364, cf. SCRIBAN, D. *Tencuielile să aibă în substratul lor evocații egiptiene.* ARGHEZI, P. T. 133.

3. (Jur.) Trimitere a unei cauze spre judecare la o altă instanță. Cf. DRLU, COSTINESCU, ENC. ROM., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN[2], DEX, DN[3], NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *evocație.* – Și: (învechit) **evocațiúne** s. f.

– Din lat. **evocatio, -onis,** fr. **évocation.**

EVOCAȚIÚNE s. f. v. **evocație.**

EVOÉ interj. Strigăt (al bacantelor) în onoarea lui Bachus. *Atunci el p-ai lui îi cheamă; Rumeni toți de sfânta-i zamă, Întră, evoe! strigând.* I. VĂCĂRESCUL, P. 176/21, cf. DN[2], DEX. *Evoé! Ce biruință!... O, victorie!* CĂRTĂRESCU, L. 165.

– Din lat. **evoe.** Cf. fr. é v o é.

EVOLUÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** A trece printr-o serie de transformări, prin diferite faze progresive, de la o stare la alta; a se dezvolta, a se transforma, a se modifica (în sens pozitiv). *Societatea românească a progresat și evoluat.* REV. IST. I, 255. *O părticică de protoplasmă care, evoluând, repetează din cauza eredității și adaptațiunii... fazele cele mai fundamentale.* ARHIVA I, 295, cf. ALEXI, W. *Postul și clădirea au evoluat, ajungând din vreme în vreme la înfățișări cu totul deosebite.* IORGA, C. I, 107. *Individul evoluează într-o direcție statornică și dezvoltarea sa nu întâmpină piedice dăunătoare.* PETICĂ, O. 421. *Ruptura de direcția generală în care evoluează poezia nouă românească... e marcată răspicat.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 14. *Nu-și mai păstrau forma lor veche, ci sufereau mereu schimbări, evoluând în bine sau în rău, după talentul cântărețului și al copistului.* DR. I, 58. *Personajul în adevăr „evoluează", e mereu altul, se schimbă el însuși din cauza timpului și a împrejurărilor și ele schimbătoare.* IBRĂILEANU, S. L. 30. *Un spirit inferior... are oricând putința să evolueze, dacă vrea.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 87. *Un păstorit pendulator cu stânele la munte poate evolua spre un păstorit permanent de câmpie.* VUIA, PĂST. 165, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Autorul evoluează de la povestirea care nu urmărește decât a descrie un mediu de orășenism mijlociu, cu anecdota interesantă și amănuntul picant.* ARH. OLT. X, 71, cf. CADE. *Poezia noastră epică a evoluat spre creația obiectivă.* LOVINESCU, S. V, 14. *„Tibisis" a putut evolua la traco-daci în „Timisis".* DR. VII, 231. *Expoziția... e ca un ultim bilanț al activității și-al spiritului inventiv, a cum se dezvoltă și cum evoluează la popoarele cele mai deosebite.* COCEA, S. I, 64. *Bunica cea deșteaptă, discutând totul, pricepând totul, evoluând o dată cu noi, în curent cu orice știre nouă.* A. HOLBAN, O. II, 324. *Față de stagnarea sau mult sistematizarea ideativă a celorlalți, E. Lovinescu evoluează remarcabil.* STREINU, P. C. III, 243, cf. SCRIBAN, D. *Monopolurile cârciumilor și al morilor nu e încă un fapt, dar lucrurile evoluează în acest sens.* OȚETEA, T. V. 38. *În diferite note de amănunt, ea a evoluat simțitor.* APOLZAN, P. I, 156. *Atunci când arta lui a evoluat spre povestire... Caragiale s-a folosit de motivul lui Machiavelli.* CONSTANTINESCU, S. II, 37. *În ce forme a evoluat... revolta titanică a călugărului, în lupta cu omenirea cea rea?* ARGHEZI, S. XVI, 246. *Lumea evoluează, se subțiază.* CĂLINESCU, E. O. II, 100. *Copilul acesta evoluează sufletește.* PERPESSICIUS, M. I, 277. *Această împrejurare îi permite să zugrăvească nu numai omul static..., dar caractere în devenire, evoluând între poli opuși.* VIANU, L. U. 64. *Ca să se conserve, ei trebuie să evolueze.* RALEA, S. T. I, 17. *Solurile nisipoase evoluează spre unul din tipurile zonale.* CHIRIȚĂ, P. 247. *Filosofii greci... au observat... că totul este în mișcare, totul evoluează.* AGROTEHNICA, I, 18. *Astfel evoluaseră ocheadele savante, privirile discrete și piezișe.* VINEA, L. I, 149. *Ați evoluat deosebit.* DEMETRIUS, C. M. 52. *Odată cu trecerea timpului, forma instrumentului a evoluat.* ALEXANDRU, I. M. 106. *Radu era încă o mică sălbăticiune tăcută, singuratică și orgolioasă... Pe urmă a evoluat.* H. LOVINESCU, T. 266, cf. DL. *Cine îi spunea lui că lumea asta evoluează spre rău?* PREDA, C. I. P. II, 289, cf. DM, DN[2]. *Limba literară evoluează în raport cu epoca respectivă.* VARLAAM – SADOVEANU, 217. *Să încerce cineva o sinteză a modului în care a evoluat limba română.* COTEANU, S. E. 7. *Dregătorii personali ai domnului au evoluat și ei de-a lungul celor peste patru secole.* STOICESCU, S. D. 153. *Macedonski evoluează și într-un alt cadru estetico-ideologic.* L. ROM. 1965, 383. *Cercetarea împrejurărilor în care a evoluat cultura.* PANAITESCU, C. R. 12. *Elementele de artă teatrală primitivă existente în dansul tracic de evocare a războiului par a fi evoluat.* IST. T. I, 25. *Noi am fi evoluat, din cauza condițiilor istorice, de la formă către fond, prin imitație.* N. MANOLESCU, C. M. 63. *Diverse ca tipologie și semnificație, măștile au evoluat de-a lungul vremurilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 110, 30/1. *Evoluează și publicul, iar opera de artă trebuie să-și parcurgă drumul ei în public.* CONTEMP. 1972, nr. 1 313, 7/5. *Ce se știe mai puțin este cum a evoluat ulterior regele, cum, din catolic de conveniență, a devenit catolic convins.* STEINHARDT, J. 281. *Societatea omenească evoluează.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 34, 19/4. *Așa evoluează lumea, iar progresul se obține cu prețul uitării.* CIOCULESCU, I. C. 15, cf. M. D. ENC., DEX. *Limba evoluează și ea.* ȚOIU, Î. 179, cf. DN[3]. *Rigorismul istoriei literare transilvănene...*

evoluează... către un impresionism ce-l echilibrează. GRIGURCU, C. R. 82, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Moravurile evoluează, dar schema evoluției lor păstrează un cerc permanent.* MS. 1988, nr. 1/46. *Am evoluat, astfel, de la prestigiul unor modele ca Thibaudet sau G. Călinescu spre alte modele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 3/2, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. A se desfășura, a se petrece, a-și urma cursul. *Viața scriitorilor evoluează într-un cerc de abstracții ideologice.* LOVINESCU, M. 8. *Ar putea evolua spre acel viitor promis pe care îl așteptăm.* BACOVIA, O. 241. *În cercul acesta care evoluează între Barbizon și impresioniști trebuie înglobați și cei doi pictori români.* OPRESCU, I. A. IV, 212. *Primele două volume formează o complexă frescă socială, în care evoluează generația de intelectuali.* CONSTANTINESCU, S. V, 11. *Va trebui să fiu atent, să văd cum evoluează situația internă.* STANCU, R. A. V, 326, cf. DL. *Așteaptă, frate, să vezi cum evoluează lucrurile, nu te pripi.* T. POPOVICI, S. 376, cf. DN^2, cf. SFC IV, 297, cf. DEX. *Cum au evoluat lucrurile în acești doi ani?* RL 1978, nr. 10 335, cf. DN^3, ALIL XXIX, 84. *Probabil că integrarea noastră ar fi evoluat normal și favorabil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/3, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ A (se) prezenta (în etape) în fața publicului, a cititorilor etc. *D-l Ciparіu evoluează pe scenă ca să-și arate că știe să poarte cocoașa și că e șchiop, dar nu subliniază cugetările lui Shakespeare.* CONV. LIT. LXVII, 287. *Spațiul în care evoluează personagiile e construit după norme obiective.* OȚETEA, R. 281. *O vom vedea, în mișcări grațioase și bine ritmate, evoluând în fața noastră.* OPRESCU, I. A. IV, 146. *Evoluează în ritmul undelor biblice, aceste nouă sirene, cu forme și glas de pierzanie.* PERPESSICIUS, M. I, 174. *E necesară următoarea scurtă povestire a acțiunii, în cadrul căreia evoluează cele o sută de personagii din volum.* V. ROM. octombrie 1954, 157. *Cei doi nu vor acționa decât împreună... evoluând în fața cititorului în acel joc armonic de atitudini pe care-l creează echilibrul nestabil.* LL 195, 128. *Eroul romanului evoluează în arena realităților imediate ale vieții micului oraș de provincie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 9/1, cf. CONTEMP. 1971, nr. 1 300, 4/6. *Cei doi își continuă la biroul lor pseudo-conversația de actori figuranți, în timp ce în mijlocul scenei evoluează și înalță glas eroii piesei.* STEINHARDT, J. 35, cf. DSR.

3. A susține un meci sau a prezenta un exercițiu sportiv; a juca, a participa. *Lotul olimpic al țării noastre va evolua în compania echipei bulgare.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 7 094. *O serie de sportivi vor evolua la mari turnee internaționale peste hotare.* SPORTUL 1972, nr. 6 964, 3/1, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., DEI, NDU.

4. A se mișca, a se deplasa cu mișcări largi (circulare). *Dacă ai ști ce grațioasă e, evoluând prin cameră, mititică și sprintenă, numai în pijama.* A. HOLBAN, O. I, 145. *Bobocii... evoluau gratios în partea cealaltă a lacului.* SADOVEANU, N. F. 65. *Dodo profită de asta, merge repede la scaunul din fund, unde Dinu i-a aruncat pălăria și pardesiul, le ia, evoluează în vârful picioarelor spre salon.* KIRIȚESCU, G. 78. *Siluetele oamenilor evoluau... în mahalaua târgurilor aglomerate.* CONSTANTINESCU, S. II, 234. *Insul, asemănător câinelui pribeag, evoluează, prin labirintul satului, cu chelie și chică de jur împrejur, și cu ghiozdan, alături de tinerețea guturală și sclipitoare, sosită din Paris.* ARGHEZI, S. XV, 88, cf. DL, DM, DN^2, V. ROM. mai 1963, 51, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *Leca e al doilea bărbat... care evoluează în zona farmecului ei.* SADOVEANU, O. XII, 529.

5. (Med.; despre boli sau despre caracteristici ale unei boli) A se dezvolta treptat. Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM. *Congestia ficatului... poate evolua până la ciroză.* ABC SĂN. 22, cf. 313. *I-a fost din ce în ce mai rău – boala evolua repede – și a pătimit (răsuflarea devenise chinuitoare) până la moarte.* STEINHARDT, J. 133, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

6. (Milit.) A executa evoluții **(1)**. Cf. CADE, LOVINESCU, M. 125, SCRIBAN, D. *Din rândurile unei armate evoluând în mase compacte, o avantgardă sprintenă se desprinde.* BOGZA, C. O. 113.

– Pronunțat: *-lu-a.* – Prez. ind.: *evoluez.*
– Din fr. **évoluer.**

EVOLUÁBIL, -Ă adj. (Livresc) Care poate evolua **(2)**. *Stilul este evoluabil, ca orice concepție omenească.* LOVINESCU, S. II, 103. *Nota lui caracteristică n-a fost însă egalitatea unei individualități evoluabile.* id. ib. VIII, 169.
– Pl.: *evoluabili, -e.*
– **Evolua** + suf. *-bil.*

EVOLUÁRE s. f. Acțiunea de a e v o l u a și rezultatul ei; evoluție **(2)**. *Întreaga lor creștere și evoluare, de la răsărirea până la apunerea lor.* PÂRVAN, I. F. 125. *Proza lui Poe are o cadență, o armonie a frazei, o evoluare ritmică a narațiunii.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 20. *El cuprinde în forme reduse elemente din toate aceste tipuri de păstorit, cu posibilitatea de evoluare în orice direcție.* VUIA, PĂST. 67. *Posibilitățile de evoluare sunt numeroase și constituie însăși legea existenței oricărei forme de viață.* LOVINESCU, S. III, 11, cf. DN^2, DEX, DN^3, NDN, 561, NDU.
– Pronunțat: *-lu-a-.* – Pl.: *evoluări.*
– V. **evolua.**

EVOLUÁT, -Ă adj. Care a ajuns, trecând prin faze succesive, la un stadiu superior de dezvoltare. *Bărbia îngustă, fină, de rasă evoluată, care-i dă o gingășie emoționantă.* IBRĂILEANU, A. 108. *În cadrul tipurilor mai puțin evoluate, din primele categorii, se producea aproape numai pentru acoperirea nevoilor casnice.* VUIA, PĂST. 198. *Strigarea... este și ea o pedeapsă evoluată.* RF I, 113. *În limbile aglutinante vorbele pot varia, modificându-și astfel înțelesul cu ajutorul unor afixe, forme plurisilabe care înlocuiesc pe cele ale declinărilor, ale modurilor și timpurilor din conjugările limbilor mai evoluate.* ARH. OLT. X, 90. *Minulescu e reprezentantul tipic al unei formule evoluate, care... își limitează acțiunea pur estetică la un public relativ restrâns.* LOVINESCU, C. VII, 36. *Poeziile acestui volum..., prin sensibilitatea-le evoluată, marchează stadiul de maturitate deplină în talentul... poetului.* ARH. OLT. XIX, 253. *Așa-numita „cămașă cu pene"... reprezintă forma cea mai evoluată a cămășii vechi locale.* APOLZAN, P. I. 183. *Momentul social evoluat schimbă starea civilă a personagiilor, le menține însă conceptul interior.* CONSTANTINESCU, S. VI, 15. *Cine ar mai putea pretinde că regimurile trecute nu erau evoluate și culturale?* ARGHEZI, B. 151. *În ciuda formulei arhitectonice evoluate, interiorul era apăsător și sufocant.* CĂLINESCU, S. 349. *Expresia prin limbaj e formă evoluată, caracteristică omului.* RALEA, S. T. II, 69. *Lumea... s-a acoperit de vegetație, adăugându-și stratului mineral încă unul, mai cuprinzător și mai evoluat.* BOGZA, C. O. 260, cf. DL, DM, DN^2. *Scoarța cerebrală este caracteristică animalelor evoluate.* ABC SĂN. 323. *Cea mai evoluată familie de maimuțe cu nas îngust o formează maimuțele antropoide.* ZOOLOGIE, 184. *Ritualul antic... ca și dansul de inițiere Zalmoxis... sunt forme evoluate din străvechiul cult al strămoșilor.* IST. T. I, 24. *Sunt în stare să dezlege alfabeturi evoluate.* STĂNESCU, R. 38, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Se situează pe teza... existenței unor macrostructuri coerente din ce în ce mai evoluate.* MS. 1980, nr. 1/27. *Impresia cea mai vie... e împrumutată cu dezinvoltură din domeniile străine ale unei fantezii mai evoluate.* GRIGURCU, C. R. 71, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Ar reprezenta specimenul cel mai puțin evoluat al acestei noi categorii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 2/4, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ (Despre oameni; p. e x t. despre anturaj, mediu etc.) Dezvoltat din punct de vedere intelectual, spiritual etc. *Rămase cu o preocupare ciudată, cu nevoia de a studia... acele însușiri minunate pe care primitivii... le mai au, pe când oamenii evoluați le-au pierdut.* SADOVEANU, O. XXI, 217. *Trebuie să ajungem până la societățile evoluate unde mii de membri ai grupului devin persoane autonome.* RALEA, S. T. III, 107. *Ființele omenești, oricât de*

evoluate, nu își desfac niciodată rădăcinile atavice. BOGZA, C. O. 89, cf. IST. LIT. ROM. II, 66. *Am auzit că sunteți o ființă superioară, „evoluată".* VINEA, L. II, 186, cf. DL. *Părea să și fie mai evoluată în aprecierea literaturii decât Vale.* PREDA, R. 494, cf. DM, DN[2]. *Cum era de așteptat într-o societate evoluată, ea are darul să le adâncească.* PANAITESCU, C. R. 56. *Evenimentul avea loc într-un mediu cultural evoluat.* IST. T. I, 36, cf. M. D. ENC., DEX. *Falsul are culoare de avertizare pentru un cititor cât de cât evoluat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 4/4, cf. DN[3], DSR, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pronunțat: *-lu-at.* – Pl.: *evoluați, -te.*

– V. **evolua.**

EVOLUCIÚNE s. f. v. **evoluție.**

EVOLÚTĂ s. f. **1.** (Mat.) Curbă, loc geometric al centrelor de curbură ale unei curbe date; evolventă, desfășurată. Cf. DT, LTR[2], DP, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D., DEX[2], D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. (Bot.) Organ răsucit spre partea dorsală. Cf. DN[3], NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *evolute.*

– Din germ. **Evolute,** engl. **evolute.**

EVOLUTÍV, -Ă adj. **1.** Care evoluează, se dezvoltă treptat și neîntrerupt; care este supus evoluției **(2)**; de evoluție **(2)**. Cf. DDRF. *Formele universale și esențiale ale materiei sunt acelea evolutive.* CONTA, O. F. 163. *Individul trebuie să parcurgă, în cursul educațiunii sale, aceleași faze pe care le-a parcurs omenirea în dezvoltarea ei evolutivă* (a. 1889). ARHIVA, I, 74. *Înapoierea nu poate fi explicată decât prin o scădere momentană în puterea evolutivă care încetează pentru câtva timp a mai produce ființi mai bine constituite.* ib. X, 36. *Cuvântarea vădea... o necunoștință totală... asupra istoriei românilor și a însemnătății lor în procesul evolutiv al popoarelor.* SBIERA, F. S. 296. *Voiți să fiți dincolo de satele bătrâne, care, într-adevăr, au urmat calea evolutivă în dezvoltarea lor.* D. ZAMFIRESCU, Î. 54. *Istoricul vede... forme și conținuturi evolutive, vede deveniri puternice și bogate.* PÂRVAN, I. F. 100. *Opera... mai ales subt raportul mișcării evolutive, rămâne însă să fie studiată.* DR. I, 539. *Reîntorcându-ne acum la problema fonetică în chestiune, cu drept cuvânt ne putem întreba: care poate fi faza evolutivă a celor două palatale până în secolul al VIII-lea?* GR. S. I, 211, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vom ține seama... de treptele evolutive ale tipurilor de păstorit și de așezarea regională a acestora.* VUIA, PĂST. 198, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Gustul tradiționaliștilor... reclamă înmlădierea evolutivă a formelor de cultură.* LOVINESCU, S. I, 268. *Fiecare fapt linguistic face parte nu numai dintr-un anumit sistem de semne..., ci și dintr-o serie evolutivă.* DR. VII, 269. *Lovinescu dovedește o propulsie evolutivă clară.* STREINU, P. C. III, 247, cf. SCRIBAN, D. *Istoria literară este obligată la o selecție mai puțin aprigă, decât aceea la care ne-am văzut constrânși în prezenta încercare de estetică literară evolutivă.* VIANU, A. P. 7. *Mersul evolutiv al felului său de a picta.* OPRESCU, I. A. IV, 293. *Caragiale nu coincide cu treptele normal evolutive ale culturii noastre.* CONSTANTINESCU, S. II, 16. *Demarcația e infinită și inteligența continuu evolutivă.* ARGHEZI, S. XXV, 334. *Cum mișcarea evolutivă firească a organismelor e foarte înceată, atunci a păstra contactul între generații înseamnă a respecta legile naturale.* CĂLINESCU, O. XIII, 183. *E totuși legitim să considerăm fenomenele psihice sub aspectul evolutiv al diferențierii și complicației crescânde.* RALEA, S. T. III, 102. *În procesul evolutiv, mlaștinile înlocuiesc pădurile.* CHIRIȚĂ, P. 71, cf. DL, DM, DN[2]. *Metoda comparativ-istorică... privește fenomenul istoric evolutiv.* PANAITESCU, O. T. 15. *Tendințele evolutive ale lexicului românesc.* SCL 1967, 137, cf. SFC IV, 107. *Stare evolutivă, conștiința se clădește pe stele fixe.* STĂNESCU, R. 82. *Creșterea numărului cetățenilor trebuie să conducă spre o locuință evolutivă.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 7/2, cf. M. D. ENC. *Au socotit că este necesar să desfășurăm, cronologic și evolutiv, o latură mai puțin cunoscută a activității lui Caragiale.* CIOCULESCU, C. 31, cf. DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU. ◊ (Adverbial) *Istoric, adică evolutiv-uman, popoarele trăiesc numai prin fapta precursorilor.* PÂRVAN, I. F. 11. *Continuarea... nu se înscrie pas cu pas, ci evolutiv, în etape succesive.* LOVINESCU, S. VIII, 144. *Ardeleanu nu explică evolutiv decăderea lor.* CONSTANTINESCU, S. I, 34. *L-a urmat evolutiv cu răbdare în toate momentele afirmației sale.* RALEA, S. T. I, 14. *Septicemie, fază evolutiv posibilă a oricărei infecții.* ABC SĂN. 328.

2. Care ține de evoluție, care se referă la evoluție. *A căuta deci o lege evolutivă în acest domeniu însemnează în cazul cel mai inofensiv, pierdere de timp.* BLAGA, în NDU, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

3. (Despre boli, despre procese patologice) Care se modifică treptat, rapid și constant (agravându-se). *Unele chisturi, în special cele de ovar, prezentând un potențial evolutiv malign, este bine să fie operate.* ABC SĂN. 92.

4. Evoluționist **(2)**. *Vechii eleni n-au putut ajunge la o concepție evolutivă.* RALEA, S. T. III, 9. *Concepția naturii biologic-evolutivă a procesului de solificare.* CHIRIȚĂ, P. 73.

– Pl.: *evolutivi, -e.*

– Din fr. **évolutif.**

EVOLUTÓRIU, -IE adj. (Rar) Care evoluează, care se dezvoltă. *După psihologii moderni – inclusiv Maiorescu – pătura evolutorie e o pătură de abstracțiune.* EMINESCU, O. XV, 325, cf. NDU.

– Pl.: *evolutorii.*

– **Evolua** + suf. *-toriu.*

EVOLÚȚIE s. f. **1.** Mișcare de ansamblu, executată de trupe, de flote sau de avioane, în scopul unor schimbări de poziție în cadrul manevrelor militare. *Două batalioane de pedestrime... au săvârșit mai toate evoluțiele (mișcările) școalei unui batalion.* CR (1829), 256[1]/30, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 633[2]/20, NEGULICI, STAMATI, D. *În cazul împărțirei trupelor în linie și a osebitelor manevre și evoluții, reglementele... cuprind cu deplinătate toate cele citate.* ROM. LIT. 131[2]/22, cf. POLIZU. *Armata franceză făcea cele mai eroice evoluțiuni sub comanda învingătorului.* FILIMON, O. I, 365, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Urcând vreo movilă... principele observa cu ochii săi toate evoluțiunile bătăii.* HASDEU, I. V. 114. *Dup-un bun număr de evoluțiuni ale grenadierilor și ale vânătorilor... Mauriciu reluă brațul Genevievei.* BARONZI, I. G. 272/1, cf. COSTINESCU, LM, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., URSU, Î. L. II, 265, DN[3], ALIL XXIX, 84, L. ROM. 1990, 440, NDN, DEI, NDU. Cf. ♦ S p e c. Succesiunea schimbărilor de poziție ale unui avion în aer sau pe sol. Cf. DT. *Evoluțiile uzuale ale avionului reprezintă mișcări obișnuite, distincte, efectuate de obicei în timpul oricărui zbor.* LTR[2], cf. DP, DN[2].

2. Dezvoltare în timp a unui fenomen sau proces, a unui eveniment, a unei ființe etc. V. c r e ș t e r e, s p o r i r e, p r o g r e s. *Cu întemeierea acestor state, evoluțiile istorice ale românilor se fac mai lămurite.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Intervine competent la toate proiectele de interes major, urmărește cu încordare evoluția cutărui tânăr bătăios.* KOGĂLNICEANU, O. V, 17, cf. POLIZU, LM. *Să cercetăm mai întâi numai istoria și evoluțiunea ființelor.* CONTA, O. F. 296. *Oamenii ar înțelege mai bine dacă ar ști să aplice peste tot teoriile evoluțiunei.* CONTEMPORANUL, I, 110. *Formula de evoluțiune.* EMINESCU, O. XV, 276. *Lăsați fără grije să-și urmeze răul evoluția lui.* CARAGIALE, O. VII, 47. *Nu ține samă de evoluția istorică a formelor românești.* REV. IST. I, 186. *„Mai puțină sforțare" este unul din principiile cele mai de frunte ale*

evoluțiunii. ib. 254. *Legenda a făcut, pe terenul românesc, un pas mai departe în evoluțiunea ei.* CONV. LIT. XXII, 194. *În privința anatomică negrul nu este mai puțin avansat decât albul în evoluțiune.* ARHIVA I, 126, cf. DDRF. *Să urmărim domnia lui, în această nouă perioadă a evoluției sale.* XENOPOL, I. R. XIII, 71. *O altă putere cu ajutorul căreia se mișcă evoluțiunea mintală a omului este imitațiunea.* ARHIVA, X, 1, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Această evoluție se poate împărți... în câteva perioade.* IORGA, V. F. 51. *În evoluțiunea științelor naturale, teoria darwinistă a făcut o epocă strălucită.* PETICĂ, O. 481. *În evoluția faunei... schimbarea ocupațiunilor locuitorilor a avut consecințe fatale.* PĂCALĂ, M. R. 27, cf. BUL. COM. IST. II, 122. *Societatea omenească e... în continuă evoluție.* PÂRVAN, I. F. 112. *Frumusețea ei creștea cu fatalitatea evoluțiilor naturale.* IBRĂILEANU, A. 30, cf. AN. IST. NAȚ. I, 23. *Suntem în pragul unei evoluții fericite de cel puțin câteva secole.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 55, cf. RESMERIȚĂ, D. *Un interesant exemplu al evoluției păstoritului pendular ni-l prezintă oieritul din comuna Poiana Sărată.* VUIA, PĂST. 165, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Evoluția spiritului meu critic se abate de la această formă pur artistică spre a intra în făgașul adevăratei critice.* LOVINESCU, M. 289. *Mii de ani, evoluția spune că poate și mai mult.* BACOVIA, O. 422. *Evoluția aceasta de la spiritual (aparent) la veros e normală la politicienii români.* CAMIL PETRESCU, P. 247. *Dacă arta e reflexul vieții, ea s-a ivit odată cu ea... De-atunci arta e în continuă devenire prin evoluție.* CONV. LIT. LXVII, 540. *Nu știam dacă este fericită sau nu... nu puteam prevedea evoluția ei în afară de mine.* A. HOLBAN, O. I, 192, cf. DS. *Atitudinea mea, ținând seamă de evoluția firească, e inalterabil aceeași de când am devenit spectator al comediei vieții.* SADOVEANU, O. XIX, 7. *Pe baza paralelismului sociologic se pot stabili tendințele de evoluție.* D. GUSTI, P. A. 18. *Noi nu avem de judecat direcțiile lirice ale momentului, ele fiind desigur în plină evoluție.* STREINU, P. C. III, 54. *Înțelegem mai ușor un fenomen când îi urmărim evoluția.* PUȘCARIU, L. R. I, 4. *Pentru cine a urmărit cu atenție evoluția meșteșugului d-sale pictural... a fost o bucurie să constate un continuu progres în stăpânirea tehnicii și o cât mai pronunțată realizare a paletei sale.* ARH. OLT. XIX, 267. *Sensul evoluției noastre istorice s-a definit prin nevoia unei revoluții sociale și democratice.* OȚETEA, T. V. 12. *Prin această clasificare ne-am putut face și o idee despre etapele de evoluție ale portului.* APOLZAN, P. I. 123. *Istoricește, simbolismul apare, în evoluția poeziei noastre moderne, ca o reacțiune împotriva a tot ceea ce este academism.* CONSTANTINESCU, S. VI, 130. *Scriitorul român... este străin și de toate mișcările și evoluțiile ce interesează timpul.* ARGHEZI, S. XXXIV, 182. *Pe căi deosebite, ei au fost aduși la această doctrină politică prin natura speculativă a spiritelor lor, care îi făcea să vadă un ritm în evoluția materiei, un paralelism între etapele gândirii și acele ale naturii.* CĂLINESCU, O. XI, 203. *Evoluția ideologiei literare... pune problema în toată actualitatea ei.* PERPESSICIUS, M. I, 355. *Abundența imagistică este, în evoluția prozei noastre literare, un fenomen ulterior momentului lui Caragiale.* VIANU, S. 110. *Analiza în manual drama antică și drama shakespeareană, ținând în același timp seamă și de evoluția mai recentă a genului.* BLAGA, H. 107. *Evoluția către individualizare se face pe două căi: una religioasă și cealaltă politică.* RALEA, S. T. II, 99. *Cărarea... va coborî din munți, mărindu-se neîncetat, până ce va deveni drum de căruțe și apoi șosea adevărată, repetând astfel, în spațiul unui ținut, o evoluție căreia i-au trebuit mii de ani să se împlinească.* BOGZA, C. O. 94. *Humusul... participă activ la procesele de formare și evoluție a solului.* CHIRIȚĂ, P. 127. *Fără aceste cunoștințe despre climă, despre însușirile solului și despre evoluția fertilității, cititorul nu va putea adânci cunoștințele despre asolamente.* AGROTEHNICA, I, 6. *În linii mari, asistă... la o evoluție stăruitoare.* IST. LIT. ROM. II, 9. *Filologii trebuie să meargă mai departe, să studieze limba în evoluția ei.* GRAUR, I. L. 8. *Modul împerecherii instrumentelor într-un ansamblu este extrem de variat și supus unei permanente evoluții.* ALEXANDRU, I. M. 150. *Evoluția limbii nu este legată de suprastructură, ci de viața poporului de-a lungul istoriei.* MACREA, F. 15, cf. DL. *Evoluția geologică a Dobrogei prezintă în ansamblul său un tot unitar.* MG I, 110, cf. DM, URSU, Î. L. II, 265, DN[2]. *Tipul vechi al doinei își precipită și el evoluția.* IST. LIT. ROM. I, 141. *Ramura sudică a românei comune, reprezentate de aromână și meglenoromână, se menține într-un stadiu arhaic, dezavantajând evoluția culturală a comunităților romanizate.* COTEANU, S. E. 57. *Vor fi studiate originea, evoluția, rolul, componența... sfatului și divanului domnesc ale Țării Românești și Moldovei.* STOICESCU, S. D. 5, cf. DER. *Cunoașterea evoluției și structurii pământului.* GEOLOGIA, 4. *Istoria teatrului are, din punct de vedere estetic, sarcina să studieze evoluția artei teatrale.* IST. T. I, 11. *Nici o evoluție nu cunoaște prietenia între ei doi: din prima clipă până în ultimul ceas e aceeași.* N. MANOLESCU, A. N. III, 92. *Nu era nici o operă care să arate evoluția istorică a podgoriei românești.* C. GIURESCU, P. O. 7. *Volumul tratează perioada Principatului... în cadrul general al evoluției Imperiului Roman.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 49. *În privința evoluției literare se pot face desigur speculații.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 43, 8/4. *Din cultura unui popor fac parte și organizarea instituțiilor sale și evoluția lor.* PANAITESCU, C. R. 11. *Evoluția judo-ului a cunoscut o progresie aproape geometrică.* SCÂNTEIA, 1970, nr. 8 463. *Muzica nouă nu este un caz particular, ci este o continuare firească a evoluției istorice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 27/5. *În poezie, evoluția, dacă există, este imperceptibilă.* STĂNESCU, C. R. 92. *Contradicția este și istorică; apare în evoluția lui Ibrăileanu.* CONTEMP. 1971, nr. 1 280, 3/4. *Evoluția civilizației nu este altceva decât aceea a succesivelor etape de stăpânire a „tainelor" universului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 5/1. *Alte fenomene... caracterizează evoluția accelerată a tehnologiei.* CONTEMP. 1972, nr. 1 313, 8/3. *Trecerea, prin evoluție, de la simplu la complex, pare a fi o realitate incontestabilă.* STEINHARDT, J. 284. *O logică interioară a prezidat evoluția lentă și aparent paradoxală a talentului său.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 97, cf. M. D. ENC. *Evoluția scrisului cantemirian n-a fost deplin lămurită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 43, 7/3, cf. CIOCULESCU, C. 71. *Teoria catastrofelor asociază accidentele morfologice la un conflict între regiuni cu evoluții stabile.* D. R. POPESCU, I. Ș. 293, cf. SCL 1974, 649. *Evoluția este aproape imperceptibilă.* SIMION, S. R. III, 353. *Iar apariția lui, sintetizatoare a datelor de până atunci ale unei evoluții, vestește de obicei o fază de plenitudine.* MS. 1975, nr. 1/7, cf. DEX. *Istoria este... o sumă a comportamentului uman... într-o societate determinată de trăirea umană în condiții... corespunzătoare unei etape date a evoluției societății.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 3/2. *Suntem cu toții interesați într-o evoluție rapidă, pe toate planurile, a societății noastre.* RL 1977, nr. 10 281, cf. D. PSIH., D. MUZ., D. ETNOL. *Evoluția universului.* MS. 1980, nr. 1/27. *Vom examina fazele pritocirii..., pentru a surprinde semnificațiile evoluției artistice a lui Mihail Sadoveanu.* GRIGURCU, C. R. 54, cf. DSR, D. ECOL. *El a fost elaborat pe baza unei analize aprofundate a realităților societății românești și a principalelor ei direcții de evoluție.* MAGAZIN IST. 1986, nr. 5, 2, cf. V. BREBAN, D. G. 520, CL 1990, 113. *Acțiunea se consumă în peripeții mici, cu evoluții previzibile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 16/2. *Pe lamele scufundate în alcool se prezenta evoluția unui embrion, de la fazele abia vizibile cu ochiul liber..., până la diferențierea organelor.* CĂRTĂRESCU, N. 154, cf. DEX[2], D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ (Biol.) Transformare succesivă a speciilor de organisme, care are ca rezultat specii cu însușiri superioare. Cf. COSTINESCU, LM. *Diferențierea organică este un fenomen general care se observă în întreaga dezvoltare a vieții organice... și chiar în întreaga evoluțiune a materiei.* CONV. LIT. XI, 170. *D. Maiorescu, vorbind despre darwinism, nu a zis că teoria evoluțiunii este ipotetică.* EMINESCU, O. XI, 414. *Prin nenumărate și nenumerabile evoluțiuni*

puterea creatoare a naturei a scos din starea primitivă a chaosului amorțit formele mișcătoare ale vieții organice. CONV. LIT. XXII, 134, cf. BARCIANU. *Acest termen se referă de obicei la evoluția organismelor vii.* ENC. AGR. II, 454, cf. SCRIBAN, D., D. ENC. ♦ (Pedol.) Modificare în timp a profilului și proprietăților solului, datorită schimbării factorilor mediului și a procesului pedogenetic însuși. *Vegetația imprimă o anumită evoluție a solului.* AGROTEHNICA, I, 17. *Reacția... este un indicator prețios pentru a aprecia felul de evoluție și starea solului.* ib. 351. ♦ (Lingv.) Transformare, schimbare, modificare. Cf. DER. *Nu suntem nicidecum de părere că evoluțiunea logică a tuturor cuvintelor unei limbi se conformează strict cu dânsele.* ȘĂINEANU, Î. 24. *Autorul în loc de a urmări evoluțiunea istorică a numelui..., să mulțămește, până la sec. 16-lea, cu un Villehardouin.* REV. CRIT. I, 166. [Lingvistul este] *vecinic preocupat și de aflarea rațiunii care determină evoluțiunile limbei.* DR. I, 365. *Numai când se vor aduce dovezi sigure despre evoluția târzie a metatezei din grupele citate în limba bulgară, abia atunci se va putea întrezări legătura dintre cuvintele românești și formele slave.* ib. V, 631. *Fiecărui cuvânt trebuie să-i aplicăm normele proprii de evoluție.* IORDAN, STIL. 44. *Acest fenomen merge... sub raportul evoluției fonetice.* RF I, 142. *Se pot trage concluzii istorice și din evoluția sensului cuvintelor.* GRAUR, I. L. 11, cf. LTR[2]. *Micu a descoperit principalele reguli de evoluție fonetică ale limbii române.* IST. LIT. ROM. II, 41. *Din această perspectivă, evoluția limbii române poate fi cuprinsă în... trei mari perioade.* COTEANU, S. E. 58. *Dialectele unei limbi... au sau pot avea și o evoluție comună.* IVĂNESCU, I. L. R. 34, cf. L. COSTIN. GR. BAN. 15. *Prin evoluție fonetică s-a născut tipul de adjective: „rău" – „re", „greu" – „gre".* MAT. DIALECT. I, 39.

3. (Filos.) Una dintre cele două forme ale procesului dialectic al mișcării și dezvoltării în natură și în societate, constând în schimbări și acumulări cantitative treptate, neînsemnate, imperceptibile, necontenite, care pregătesc schimbările radicale, calitative, obiective și subiective, în viața socială (care au ca rezultat apariția de forme noi de organizare). *Ideile urmează întocmai aceeaș evoluțiune.* CONTA, O. F. 179, cf. ENC. ROM., DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DEI. ◊ *Teoria evoluției emergente* = teorie metafizică, formulată în deceniul trei al sec. al XIX-lea de filozofii englezi S. Alexander și C. L. Morgan, conform căreia apariția noilor calități în procesul dezvoltării ar fi absolut spontană și imprevizibilă, criticând evoluționismul plat. Cf. M. D. ENC., D. ENC., D. PSIH., NDN.

4. (Mod de) manifestare, desfășurare a unei activități (artistice, sportive etc.); mers, curs; succesiune a etapelor unei activități. *Societatea de construcții își poate face evoluțiunea ei de afaceri bune ori mediocre.* EMINESCU, O. XII, 259. *Așa cum ar fi, de exemplu, afirmația că literatura urmează în evoluția ei progresele materiale – astăzi mai ales tehnice – ale omenirii.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 251. *Fenomenul estetic... trebuie să-l legăm de spiritul vremii și de evoluția întregii literaturi.* LOVINESCU, S. VIII, 185. *Prefectului i se păru favorabilă evoluția atmosferei.* REBREANU, R. II, 90. *Sunt puțin obsedat de gândul ca sora ei din bucătărie să nu descopere evoluția acestei vizite.* CAMIL PETRESCU, P. 73. *Să urmărim „evoluția" calvarului lui Eminescu, cum și „roadele" uriașei lui opere.* KLOPȘTOCK, F. 229. *Vom vedea ce importanță are acest detaliu în evoluția carierei picturale a lui Courbet.* OPRESCU, I. A. IV, 13. *Prin simplă evoluție a conversației... își exprimă dorința ca ministrul cu soția să-i vadă herghelia de cai.* CĂLINESCU, S. 286. *Viața își urmează evoluția ei victorioasă.* PREDA, R. 348, cf. DM, DN[2]. *Oaspeții au avut o evoluție sub orice critică.* SPORTUL 1972, nr. 6 945, 3/6, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ Desfășurare a unei reprezentații artistice, într-un spațiu special amenajat, s p e c t a c o l; s p e c. prestație artistică. *Tablouri vii, evoluțiuni, dansuri și cântece.* CARAGIALE, O. VI, 471. *Să-i vedeți evoluțiile grațioase.* SADOVEANU, O. XIX, 347. *În toată îndelungata perioada de care ne ocupăm nu se cunoaște nici o acțiune oficială care să fi oferit actorilor noștri posibilitatea unei evoluții pe scene străine.* IST. T. II, 72. *Principalele calități ale spectacolelor și ale evoluției actorilor... se datorează regizorilor.* T ianuarie 1969, 81. *Actuala manifestare a acestor artiști anunță evoluții de prestigiu.* CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 7/2. *Privindu-i evoluția scenică... nu se poate să nu fii pătruns de maxima economie a gesticii.* ib. 1972, nr. 1 312, 6/4. *Pianistul nostru... a însoțit evoluția vocală cu o suplețe, ... o muzicalitate a participării excepționale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 17/4.

5. (Med.) Totalitatea manifestărilor și fazelor unei boli. *Cercetarea lor ne arată evoluțiunea boalei în acest oraș și această evoluțiune e foarte instructivă.* ARH. OLT. V, 407. *Ei apără decrepitudinea lor atacându-ne pe noi, care știm, ca și ei, că remediile mărunte nu se mai potrivesc cu evoluția maladiei.* ARGHEZI, S. XXV, 30. *Antibioticele... pot produce o serie întreagă de neplăceri, ba chiar și boli cu evoluție foarte gravă.* BELEA, P. A. 285, cf. DL. *În cursul evoluției unui abces pulmonar se pot deosebi două stadii.* ABC SĂN. 7. ◊ (Ironic) *Iubirea e o boală născocită și construită în toată evoluția ei de scriitori și poeți.* VINEA, L. I, 112.

6. Mișcare de ansamblu executată de o trupă artistică, sportivă etc. Cf. NDU.

7. Deplasare prin mișcări largi (circulare). *Ce evoluții năpraznice, ce fasoane va fi făcând mașina, pe aceste drumuri care nu sunt drumuri?* SADOVEANU, O. XIX, 18. *Manevrele de pânze, evoluțiile în largul mării... întregul serviciu riguros al bordului începuse să mă satur.* BART, S. M. 11, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI.

8. (Astron.) Mișcare completă de revoluție a unui corp ceresc în jurul altuia. Cf. ENC. TEHN. I, 94.

– Pl.: *evoluții.* – Și: (rar) **evoluțiúne,** (învechit, rar) **evoluciúne** (STAMATI, D., URSU, Î. L. II, 265) s. f.

– Din fr. **évolution,** lat. **evolutio, -onis.**

EVOLUȚIONÁ vb. I. I n t r a n z. (Franțuzism învechit) A trece printr-o serie de transformări; a evolua **(1)**. *Lupta vieții... face ca echilibrul principal necontenit să fie mobil și să evoluționeze.* CONTA, O. F. 215. *R. n-a evoluționat deloc și, dacă ar fi persistat în a scrie... ș-ar fi compromis total nimbul ce i l-au creat prietenii.* SĂM. I, 191.

– Prez. ind.: *evoluționez.*

– Din fr. **évolutionner.**

EVOLUȚIONÁR, -Ă adj. (Rar) **1.** (Învechit; despre ofițeri) Care conduceau evoluțiile **(1)** militare. Cf. NEGULICI, NDU.

2. Care este de natura evoluției **(2)**, care are legătură cu evoluția. *Adaptarea societății umane... fără a fi absolut fixistă, este brut evoluționară.* CĂLINESCU, în CONTEMP. 1960, nr. 46, 3/2, cf. NDU.

– Pronunțat: *-ți-o-.* – Pl.: *evoluționari, -e.*

– Din fr. **évolutionnaire.**

EVOLUȚIONÍSM s. n. **1.** (Filos.) Concepție filosofică potrivit căreia Universul, Pământul, ființele vii, societatea etc. trec printr-un proces istoric de evoluție **(1)**. *Evoluționismul... a avut cele mai binefăcătoare urmări pentru acest din urmă.* REV. CRIT. I, 32. *Junimismul reprezintă replica evoluționismului german și englez.* LOVINESCU, S. VIII, 187, cf. SCRIBAN, D. *Hegel e în centrul acestui evoluționism.* CĂLINESCU, O. XII, 501, cf. XIII, 77. *Acestor influențe coborâtoare din Hegel și din întreaga gândire a Restaurației li s-au putut adăuga oarecari întăriri din partea evoluționismului englez.* VIANU, L. R. 591. *Goethe devine un precursor al evoluționismului.* BLAGA, Z. 156. *Pozitivismul și evoluționismul... s-au întrecut... să aducă fiecare contribuția lor la explicarea minimalizantă a omului.* RALEA, S. T. III, 35, cf. DM, DN[2],

SFC I, 126, N. MANOLESCU, C. M. 63, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 6/3, CONTEMP. 1970, nr. 1 211, 10/5, L. ROM. 1986, 378, M. D. ENC., DEX, D. ETNOL., V. BREBAN, D. G. *E de ajuns să-l invocăm pe Brunetière, îndatorat evoluționismului pentru a înțelege, prin comparație, faptul că noua critică... se desparte de un asemenea pozitivism închis.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 3/2, cf. DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ *Evoluționism plat* = concepție care reduce procesul istoric complex al evoluției (dezvoltării) la schimbări cantitative. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.

2. (Biol.) Teoria lui Lamarck, Darwin ș.a. despre evoluția speciilor de plante și de animale, despre transformarea lor unele într-altele; transformism. *Nici evoluționismul și nici concepția antropologică nu sunt privite fără o anumită rigoare.* STREINU, P. C. III, 453. *Argumentul a fost formulat de Bergson împotriva evoluționismului darwinian.* BLAGA, în NDU, cf. DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., D. PSIH., DSR, V. BREBAN, D. G., DEX[2], D. ENC., NDN, DEI.

– Pronunțat: *-ți-o-*.

– Din fr. **évolutionnisme.**

EVOLUȚIONÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Despre concepții, teorii etc.) Care se referă la evoluționism **(1, 2)**, care are la bază evoluționismul. *Am întrebuința următoarea formulă din teoria evoluționistă aplicată la viața spirituală a poporului.* MAIORESCU, CR. III, 58. *Ideile evoluționiste... au fost privite la început ca utopii.* ARHIVA II, 40. *Faptele din domeniul biologiei confirmă îndeajuns cele spuse asupra principiului evoluționist.* REV. CRIT. I, 19. *Școala organică evoluționistă... face o fundamentală greșeală de metodă în materie socială.* PETICĂ, O. 484. *În istoria universală orice gând artistic, filosofic, științific... la fiecare reluare el devine altul... Iată de pildă... ideea atomistică sau cea evoluționistă.* PÂRVAN, I. F. 171. *În subîmpărțire se urmează metoda evoluționistă, dându-se atenția cuvenită influențelor externe și curentelor de idei care stăpâneau în vremea despre care se tratează.* DR. I, 442. *Ambiția lui Hartmann era de a stabili, cu ajutorul gândirii evoluționiste, o unitate între principiile fundamentale ale filosofilor germani din prima jumătate a secolului al XIX-lea.* MS. 1988, nr. 1, 17. *O astfel de critică, evoluționistă, ... a fost și este încă violent combătută.* LOVINESCU, S. VIII, 196. *Concluziile filogeniei aduc argumente puternice... teoriilor evoluționiste.* ENC. AGR. IV, 592. *Darwin... a introdus în teoria evoluționistă... teoria reacționară asupra populației.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 9/3. *Schițează în linii mari o concepție evoluționaistă.* BLAGA, în NDU. *Biologismul evoluționist al secolului al XIX-lea... a adus toate luminile posibile în ajutorul ideii identității între om și animal.* RALEA, S. T. III, 30, cf. CHIRIȚĂ, P. 12, DL, DM, DN[2], SFC IV, 107. *Lucrările sale sunt o expresie a orientării evoluționiste în fiziologia normală.* ABC SĂN. 266, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. S. m. și f. Adept al evoluționismului **(1, 2)**. *Alții... reduc totul la figuri și comparații urmând doctrina empiristului Bruke și până la un punct pe aceea a evoluționistului Spencer.* CONV. LIT. XXII, 62, cf. BARCIANU, SCRIBAN, D. *Spencer, fiind evoluționist,... s-ar fi putut atribui naturalistului ceea ce se cuvine filosofului.* PETICĂ, O. 477. *Evoluționist, prin concepție, n-ar mai fi avut de ce să sprijine clasa în chip firesc dispărută a marilor proprietari.* CĂLINESCU, O. XIII, 208. *Evoluționiștii, harnici căutători de precursori, socotesc pe Goethe printre cei dintâi reprezentanți ai doctrinei lor.* BLAGA, Z. 149. *A fost primul evoluționist, un evoluționist panteist.* RALEA, S. T. I, 89, cf. DM, DN[2]. *Savanții apologeți ai textelor eseniene îmi par în postura de evoluționiști încremeniți în ajunul unei mutații.* STEINHARDT, J. 201, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI.

– Pronunțat: *-ți-o-*. – Pl.: *evoluționiști, -ste.*

– Din fr. **évolutionniste,** germ. **Evolutionist.**

EVOLUȚIÚNE s. f. v. **evoluție.**

EVOLVÉNTĂ s. f. (Mat.) Evolută **(1)**. *Frezele modul se întrebuințează la tăierea dinților roților dințate după principiul evolventei.* ORBONAȘ, MEC. 325, cf. MDT, DT. *Evolventa admite ca desfășurată o curbă dată.* LTR[2], cf. DP, DER, M. D. ENC., DN[3], DSR, D. ENC., NDN, DEI.

– Pl.: *evolvente.*

– Din germ. **Evolvente.**

EVONÍMIN s. m. v. **evonimină.**

EVONIMÍNĂ s. f. (Farm.) Extract alcoolic uscat, obținut din rădăcina de *Evonymus antropurpureus* și folosit în medicină ca laxativ. Cf. LM, BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 88, LTR[2].

– Și: (învechit) **evonimín** s. m. BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 88.

– Din fr. **évonymine.**

EVORSIÚNE s. f. (Geomorf.) Acțiune erozivă a curenților turbionari din apa curgătoare, încărcați cu pietriș sau nisip, care, căzând vertical, formează vârtejuri la baza cascadelor, dând naștere la adâncituri circulare în albiile râurilor, numite marmite sau căldări. Cf. LTR[2], DER. *Diversitatea alcătuirii geologice și pedologice... provoacă vârtejuri în mersul apei și are loc eroziunea de evorsiune.* AGROTEHNICA, II, 530, cf. M. D. ENC., DN[3], NDN, DEI.

– Pl.: *evorsiuni.*

– Din fr. **évorsion,** germ. **Evorsion.**

EVREIÁN, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar) Evreu **(1)**. *Moașe veți fi evreianelor.* PO 181/17. *Nu sânt așa evreianele cumu-s muierile eghiptiiane.* ib. 181/27, cf. L. ROM. 1966, 49.

– Pl.: *evreiani, -e.*

– Cf. slavon. **е в р е й н ы н и.**

EVRÉICĂ s. f., adj. **1.** S. f. (Femeie) care face parte din neamul evreilor **(1)**, care este de origine evreiască; ovreică. Cf. VALIAN, V., CIHAC, II, 658. *Prin căsătoria c-o evreică pământeană, evreul străin nu câștigă dreptul de-a se așeza în statele noastre.* EMINESCU, O. XII, 360, cf. DDRF. *E adevărat că toate prietenele matale din școală erau evreice?* IBRĂILEANU, A. 75. *N-am găsit decât una din cele două evreice tinere.* id. ib. 119, cf. RESMERIȚĂ, D. *Daria este evreică și eu sunt creștin, iată o problemă între noi.* A. HOLBAN, O. I, 31. *Mady nu este frumoasă... o perfectă evreică de provincie, care pare mereu mulțumită că are tot ce-ți trebuie.* id. ib. 162. *A cunoscut la un bar o evreică arabă, albă ca porțelanul.* BART, E. 272. *Are... aerul unei cocoane evreice de șaizeci de ani.* STREINU, P. C. III, 148, cf. SCRIBAN, D. *Ni se evocă ciudata figură a Ibolyei, cântăreața născută dintr-un conte ungur și o actriță evreică.* VIANU, A. P. 347. *Partenerii alcătuiesc un falanster, în casa evreicei Sarah Blumberg.* CONSTANTINESCU, S. V, 10. *De acolo poate să fi ieșit și sugestia îndrăgostirii unei evreice de un creștin.* CĂLINESCU, O. XII, 478, cf. id. E. O. II, 251. *Era o evreică frumoasă în felul ei.* BENIUC, M. C. I, 130, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 3 222, DEI, TDRG[3].

2. Adj. (Rar) Care aparține evreilor **(1)**, care este de origine evreiască. *Limba în care s-au scris... a fost cea evreică sau chaldeică.* CONV. LIT. XII, 39.

– Pl.: *evreice.*

– De la **evreu.**

EVREICÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui e v r e i c ă, v. e v r e u **(1)**; ovreicuță **(1)**. Cf. SFC IV, 157, NDU.

– Pl.: *evreicuțe.*

– **Evreică** + suf. *-uță.*

EVREIÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparține evreilor **(1)**, privitor la evrei, care este caracteristic sau specific evreilor, de

evrei; evreu **(2)**, (rar) ovreiesc, iudaic, jidovesc. *Grăiia cu limba evreiască.* COD. VOR.[2] 305, cf. 264. *Auziră că evreiasca limbă glăsi către înşii* (sec. XVI). GCR I, *2/15. *Stând cu arhierească evreiască îmbrăcăminte* (a. 1805). GRECU, P. 265, cf. LB. *Alegându-şi dintră toate neamurile păgâne pe poporul evreesc, i-au prescris legi otărâte.* BOJINCĂ, A. II, 75/4, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 799[2]/46. *Cuconul X, împrumutătorul, avea instincturi de zaraf evreesc, deşi era creştin.* CONV. LIT. II, 7. *Avem prilej a ne convinge de acest... adevăr întrând în mai multe case evreeşti.* ALECSANDRI, O. P. 325, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 658. *În religiunile chineză, mahometană, evreiască şi creştină... principiul binelui este infinit mai puternic decât principiul răului.* CONTA, O. F. 385, cf. CONTEMPORANUL, I, 167. *Tipografia naţională lucrează constant mai ieftin decât cea evreiască.* EMINESCU, O. IX, 134. *Talmudul, după cum se ştie, e un fel de enciclopedie ebreiască, conţiind fel de fel de tractate asupra cestiunilor controversate, fie religioase, fie de drept.* id. ib. 136, cf. DDRF. *Până şi chestia evreiască pusese piedică unui sprijin mai înfocat din partea puterilor partizane Unirii.* XENOPOL, I. R. XIII, 122, cf. GHEŢIE, R. M. *Sinagoga evreiască s-a clădit în anul 1858.* TURCU, E. 83, cf. BARCIANU, IORGA, C. I, 193. *În rătăcirile mele prin lume, m-am oprit odată la poarta unui cimitir evreesc din Rusia.* ANGHEL, PR. 135, cf. TDRG, PASCU, S. 67, RESMERIŢĂ, D. *Rolul limbii s-a redus, limba evreească s-a omis cu totul, iar cea germană nici n-au încercat s-o înveţe.* DR. IV, 81, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, BACOVIA, O. 19. *E favorabil acestei teze, respingând energic „legenda" originii evreeşti.* CONV. LIT. LXVII, 381. *B. spune că este psihologie evreiască de a nu da un răspuns direct, de a răspunde cu o contraîntrebare.* A. HOLBAN, O. II, 97. *Nume greceşti, bulgăreşti, evreeşti, apoi exotice.* TEODOREANU, L. 122, cf. SCRIBAN, D. *Interioare sărace şi închise din cartierele ori din dughenele evreeşti.* OPRESCU, I. A. IV, 70. *Povestirea începe cu înfăţişarea mahalalei evreieşti... de o colorată şi vie prezenţă.* CONSTANTINESCU, S. II, 252. *Poporul evreiesc... cerea să fie priceput.* ARGHEZI, P. T. 62, cf. CĂLINESCU, O. XIII, 145. *Am crescut într-un orăşel din Moldova, unde am apucat tot ritualul vechii vieţi evreieşti.* RALEA, S. T. I, 261. *Meritul esenţial al cărţii e însă acela de a fi creat o frescă vastă şi plină de culoare a vieţii specifice din cartierul evreiesc.* V. ROM. martie 1954, 267, cf. DL. *Ai fost profesor la liceul evreiesc.* T. POPOVICI, S. 212, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. 3 222. *A căutat prin bibliotecile călugărilor greci cărţile ce conţineau costumele evreieşti şi arabe.* IST. T. I, 317. *Templele evreieşti imitau forma arhitectonică a basilicilor laice romane.* PANAITESCU, C. R. 104. *Sângele meu e evreiesc..., dar de gândit şi de simţit gândesc şi simt româneşte.* STEINHARDT, J. 164. *Ultima... este o simplă anecdotă evreiască.* CIOCULESCU, C. 67. *Preocupările sale erau, acum, consacrate fenomenului evreiesc din România antebelică.* ROMÂNIA LITERARĂ 1992, nr. 4, 11/1. *„Ierusalim, să mi se usuce cerul gurii şi să-mi cadă mâna dreaptă dacă te uit!" – vorbă evreiască.* ib. 1999, nr. 2, 14/3, cf. DEI, TDRG[3], NDU.

– Scris şi: *evreesc.* – Pl.: *evreeşti.* – Şi: (rar) **ebreiésc, -eáscă** adj.

– **Evreu** + suf. *-esc.*

EVREIÉŞTE adv. Ca evreii **(1)**, în felul evreilor; s p e c. în limba evreilor; ovreieşte. Cf. CORESI, ap. TDRG[3], DRLU, LB, VALIAN, V., COSTINESCU, DDRF, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 3 222, NDU. ♦ (Substantivat) Limbă germanică vorbită de unele populaţii evreieşti; idiş. *Cât ştim noi evreieşte.* ALEXANDRESCU, M. 270, cf. RESMERIŢĂ, D. *Când vrea să cuvinteze ca oamenii, a făcut-o... în evreieşte şi, de atunci încoace, în greceşte şi slavoneşte.* ARGHEZI, S. XII, 220, cf. NDU.

– **Evreu** + suf. *-eşte.*

EVREÍME s. f. (Cu sens colectiv) Mulţime de evrei **(1)**, totalitatea evreilor; (învechit şi popular) jidovime, (învechit şi regional) ovreime, jidănime. Cf. DRLU. *Iosif..., însufleţind evreimea, Iar s-au pornit cu mulţimea.* BĂRAC, ap. GCR II, 241/3. *Un arab... se ţine pe pragul ghettoului şi, la un sămnal dat prin o descărcătură de tun, el întoarce cheia în broască..., Evreimea-i întemniţată până a doua zi!* ALECSANDRI, O. IV, 276. *Săracii sânt ţăranii în Moldova de nord, pe calea mare a evreimei, pe colţul dintre Galiţia şi Rusia.* EMINESCU, O. XI, 381. *Totdeauna autorul s-a ocupat de aceeaşi lume, de evreimea săracă din Bucureşti.* CĂLINESCU, în NDU, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 3 222, ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 11/2.

– **Evreu** + suf. *-ime.*

EVREÍSM s. m. Iudaism. Cf. COSTINESCU. *El pretindea că ar fi fiu de domn, lucru ce s-ar putea împăca cu evreismul său.* XENOPOL, I. R. V, 123, cf. IBRĂILEANU, în NDU.

– **Evreu** + suf. *-ism.*

EVREISTÓR subst. v. **ovreistor.**

EVRÉU, -ÉE s. m., adj. **1.** S. m. (La pl.) Nume generic dat populaţiilor semitice de religie iudaică (mozaică), originare, prin tradiţie, din Israelul şi Iudeea antice, răspândite în aproape toate ţările de pe glob; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie; israelian; (învechit şi popular) jidov, (învechit şi regional) ovrei, jidan, (învechit, rar) evreian. *Tocmi-se pământul lui, cu adaus scris de ovrei (de evrei* CC[2]*, la evrei* D*).* PSALT. SCH. 200, cf. D. BOGDAN, GL. 55. *Făcutu-s-au răzştire elinilor către evrei.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Zice la al doilea cap către evrei.* ANTIM, O. 41, cf. ŞA I, 44. *Au fost proorocit pentru patimile cetăţii aceştia şi pentru stricarea evreilor* (a. 1821). GCR II, 276/10. *Osebit de moldoveni..., mai lăcuiesc întru dânsa şi greci, sârbi, ... evrei.* CANTEMIR, S. M. 271/7, cf. DRLU, LB. *Cel dintâiu plăcea lui Petagora, cel al doilea egiptenilor şi cel după urmă răsăritenilor şi evreilor.* POTECA, F. 199/2, cf. I. GOLESCU, C. *Este un cuvânt de zic împotriva evreilor celor ce şed la Salonic.* ARHIVA R. II, 33/9. *Popoarele împrăştiete sânt: a) evreii în toate părţile Europei... b) armenii, mai cu samă în împărăţia turcească.* RUS, I. I, 101/17. *Dieta Prusiei dă evreilor drepturi foarte însemnate.* GT (1847), 199[2]/55. *Grecii, ca şi ebreii, numiia copiii lor după întâmplările şi evenimentele naşterii.* ARISTIA, PLUT. III/33, cf. POLIZU. *Evreii nu mai îndrăzneau a trece pe strada casei noastre.* GHICA, S. 70. *Fiind el singur acela care lucrează, trebuie să achite... camăta evreilor.* XENOPOL, I. R. XII, 64. *Acest negustător, evreu de origină, dar trăit şi naturalizat printre fanarioţi, se deosebea dintre colegii săi printr-o rară dibăcie.* FILIMON, O. I, 146. *Egiptul, din captivitatea căruia evreii au scăpat ca printr-o minune.* BARONZI, I. L. I, 129/29, cf. CONV. LIT. IV, 230. *Regina din Saba şi toate poeticele figuri din istoria antică a evreilor.* ALECSANDRI, O. P. 325, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 658. *Evreii de aice se vor fi dus în alt sat.* CONV. LIT. VI, 33. *Evreii au înlesnit la noi activitatea comercială.* MAIORESCU, CR. III, 173. *Persecuţiunile necontenite suferite de evrei în decurgerea veacurilor.* CONTA, O. F. 387, cf. CONV. LIT. XI, 198. *Rămâne-vor... toţi evreii lipsiţi de drepturile ce întreaga Europă reclamă de la noi pentru dânşii?* ODOBESCU, S. III, 485. *Ce datorie are România de a purta în spatele ei rezultatele persecuţiunilor ce evreii pretind a le fi suferit în alte ţări ale Europei?* EMINESCU, O. XV, 1084. *Trece peste punte, în corabie... Aron, un evreu negustor, vechi cunoscut al lui.* CARAGIALE, O. II, 193. *Monoteismul evreilor este mai mult un politeism, dacă-l judecăm după cărţile lor sfinte.* CONTEMPORANUL, II, 93. *Evreii din Brody, în Polonia mai cumpărau din Moldova până la 200.000 de piei de iepure pe an* (a. 1889). ARHIVA, I, 134, cf. DDRF. *Sub Lăpuşneanu trăiesc pe Hârlău, pe lângă armeni, evrei şi sârbi... şi greci.* XENOPOL, I. R. VII, 36, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Aceeaşi credinţă o au germanii, sirienii şi evreii.* CANDREA, F. 63. *Evreii aveau un staroste, căpitani de breaslă, o*

„şcoală", adică sinagogă. IORGA, C. II, 202. *În fund, sub tavanul murdar, un alt evreu bătrân ca un Faust îşi aşezase rafturile lui de anticar.* ANGHEL, P. R. 15, cf. TDRG. *Îmi scrie că ştie şi toaca-n cer... un evreu.* DELAVRANCEA, O. II, 36. *Evreul acela... a reprezentat cugetarea română* DR. I, 532. *Izbânda ar fi fost asigurată, dacă s-ar fi putut rupe voturile evreilor.* REBREANU, I. 274, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Staroste s-a numit apoi şi şeful unei bresle de negustori or meseriaş de prin oraşe, ba chiar şi staroste de evrei, pe la 1761, ca şi de armeni.* ARH. OLT. X, 262, cf. LOVINESCU, S. V, 37. *Aşa sunt evreii, spunea cineva: posedaţi de o singură idee, de un singur principiu explicativ.* CONV. LIT. LXVII, 72. *Într-o zi, bunica m-a descoperit... neştiind diferenţa fizică între un creştin şi un evreu.* A. HOLBAN, O. II, 318. *Se spunea despre el că e un evreu ratat.* TEODOREANU, L. 213. *Printre inginerii aceştia era ş-un evreu.* SADOVEANU, O. XIX, 71, cf. ENC. AGR. IV, 443, IORDAN, STIL. 308, SCRIBAN, D. *Dacă n-ar fi fost evrei, m-aş fi întrebat ce pot căuta ei tocmai la Iaşi?* MIHĂESCU, D. A. 8. *Evreii, de asemenea în număr redus, 88 în regiunea întreagă, situaţi în patru sate.* APOLZAN, P. I. 33. *Evreii tradiţionalişti chiar au atacat cartea d-lui Peltz.* CONSTANTINESCU, S. I, 201. *În evreul sărac nu se poate stinge vocaţia şi înfrânge râvna.* ARGHEZI, S. IX, 182. *În oraş erau destui români şi evrei români.* CĂLINESCU, S. 261. *Arabii şi evreii... mijlocesc apusenilor cunoştinţa unora din izvoarele cele mai de seamă ale culturii greceşti.* VIANU, L. U. 13. *Singurul pitoresc al acestei stepe fără bucurii sunt evreii de pe peronul gării.* RALEA, S. T. I, 261. *Voi, evreii, n-aveţi nici o vină.* STANCU, R. A. II, 236. *Un evreu foarte învăţat... şi poate şi înţelept.* VINEA, L. II, 38, cf. DL. *Anecdote cu ţigani şi evrei.* T. POPOVICI, S. 104, cf. DM. *La casele evreilor se aprindeau lămpile.* BARBU, G. 228, cf. DER, CIORĂNESCU, D. ET. *La deal urca o haraba plină de saci, trasă de un căluţ răblăgit mânat de-un evreu bătrân, istovit de trudă.* CAMILAR, N. I, 113. *Negustorul, cu tichie de vulpe sau tulpan, ... este asimilat cu evreul.* IST. T. I, 75. *Se adună ca odinioară evreii.* PANAITESCU, C. R. 120. *Viaţa evreilor siliţi de prigoana fascistă să trăiască ascunşi în pivniţele caselor... sugerează deosebit de expresiv o atmosferă halucinantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 96, 20/4. *Nu se poate să nu înţeleg, oricât aş fi de reacţionar..., partizan al hitleriştilor şi ucigaşilor de evrei tot nu pot fi.* STEINHARDT, J. 46. *Acesta ar fi scris chiar o serie de editoriale, cu prilejul expulzării unui grup de evrei, care apelaseră la Alianţa israelită.* CIOCULESCU, C. 21. *A văzut pe un egiptean care bătea pe un evreu.* D. R. POPESCU, I. Ş. 22. *Numai evreii au avut ca şefi supremi pe judecători înainte de a avea regi.* IVĂNESCU, I. L. R. 75, cf. L. ROM. 1987, 60. *Adunase arhiereii... şi cărturarii pentru a afla mai mult, îndeosebi unde va fi locul naşterii acestui Mesia, atât de aşteptat de evrei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/4. *Este aici o analogie interesantă din punct de vedere statistic: cam 15 mii de saşi şi 15 mii de evrei au mai rămas în toată România din cei 800 de mii.* ib. 1999, nr. 1, 20/4, cf. DEI, TDRG[3], NDU. *Când Hristos cina la masă Sta evreii după casă.* PAMFILE, CR. 64, ALR – M III h 686/230, 231, 232, ZANNE, P. VI, 207. ♦ Persoană care face parte din populaţia de bază a actualului stat Israel. Cf. DEX.

2. Adj. (Învechit, rar la f.) Care aparţine evreilor **(1)**, privitor la evrei, care este caracteristic sau specific evreilor; evreiesc, (rar) ovrei, jidovesc. *Rasa evree stă... atât de departe de noi* [ca înrudire etnică]... *încât nu e de gândit la o asimilare cu ei.* CONV. LIT. IV, 230. *Limba evree asemenea s-a redus la vreo 500 de rădăcini.* MAIORESCU, CR. III, 367. *În şcoalele acestei episcopii se propun obiectele în limba germană, cu profesori nemţi şi elevi evrei.* EMINESCU, O. IX, 259. *Studiu dialectologic asupra graiului evreo-german* (a. 1889). ARHIVA I, 257. *El se încunjură... de neguţători italieni şi evrei.* XENOPOL, I. R. VI, 90. *În educaţia poporului evreu vom găsi o parte însemnată din secretul puterii lui.* SĂM. I, 197. *Savu se împrieteneşte cu un meseriaş evreu.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 78. *Costea Chiorul, cămătarul evreu ascuns sub nume grecesc.* LOVINESCU, C. IV, 7. *În curte, mai încolo, stătea un cizmar evreu.* REBREANU, R. I, 27. *Acest pasaj s-ar raporta mai mult la muzica siriacă decât la cea evreie.* CERNE, D. M. II, 22. *La Ierusalim, unde negustorii evrei cereau zece preţuri pe fiecare obiect, ştia să se tocmească minunat.* A. HOLBAN, O. I, 14. *Alte figuri..., răzăşul Dumbravă, Voinea, birjarul evreu, sunt luate din regiune.* SADOVEANU, O. V, 718, cf. SCRIBAN, D. *Schiţează un tip de intelectual evreu, autodidact şi ambiţios, destinat sionismului.* CONSTANTINESCU, S. I, 206. *Am considerat cu acelaş ochi şi pe poeţii români şi pe poeţii evrei.* PERPESSICIUS, M. I, 32. *Li se datoreşte tot învăţaţilor evrei... primele traduceri latine ale învăţaţilor greci.* VIANU, L. U. 13, cf. T. POPOVICI, S. 100. *Un pictor evreu face dintr-o mică ţărăncuţă... o mare celebritate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 10/5. *Să povestesc ce am păţit eu cu domnul Herman, un contabil evreu bătrân.* ib. 1992, nr. 7, 9/2. *Numai poeţii evrei scriau aşa ceva.* T. POPOVICI, S. 100, cf. NDU.

– Pl.: *evrei, -ee.* – Şi: (învechit) **ebréu** s. m.

– Din slavon. **еврѣи**. – **Ebreu** < fr. **hébreu.**

ÉVRICA interj. (Livresc) Exclamaţie de bucurie la rezolvarea unei probleme dificile sau la găsirea unei soluţii pentru rezolvarea unei probleme dificile. Cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN[2], L. ROM. 1959, nr. 3, 39. *Evrica! se veseli el cu un aer de triumf.* GHEŢIE, în NDU, cf. DEI.

– Din gr. **εὕρηκα.**

EVROCLIDÓN subst. (Grecism învechit) Vânt puternic şi rece. V. c r i v ă ţ, v i f o r. *Mai suflă protivnicu vântu, cel ce-i e numele vrocnidon.* COD. VOR.[2] 315. *Nu mult suflă împotrivă vânt de bură, meneşte-se evroclidon.* CORESI, ap. DHLR II, 545. *Iară nu preste multă vreame să lovi întru ea vânt cu vihor, carele să chiamă evroclidon.* N. TEST. (1648), 170[v]/28, cf. L. ROM. 1963, nr. 3, 57.

– Şi: **vrocnidón** subst.

– Din slavon. **еврокл҃идонъ**. Cf. gr. ε ὐ ρ ο κ λ ύ δ ω ν.

EVROPAICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **europicesc.**

EVROPEÁN, -Ă s. m. şi f., adj. v. **european.**

EVROPÉIC, -Ă adj. v. **europaic.**

EVROPEICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **europicesc.**

EVROPENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **europenesc.**

EVROPENÉŞTE adv. v. **europeneşte.**

EVROPÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **europesc.**

EVROPÉU, -ÉE s. m. şi f., adj. v. **europeu.**

EVROPIÁN, -Ă s. m. şi f., adj. v. **european.**

EVROPIENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **europenesc.**

EVROPINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **europenesc.**

EVSÉVIE s. f. (Învechit) Pietate, religiozitate. *Dreptele jurământuri a ţinea, a evseviii... faptă iaste.* CANTEMIR, IST. 350. *Şapte daruri d[umne]zeeşti (evsevia sau buna cinstire)* (a. 1869). TDRG, cf. LM, BARCIANU, SEVERIN, S. 56, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 324, CIORĂNESCU, D. ET., TDRG[3].

– Din ngr. **εὐσέβεια.**

EVSEVIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Care este religios, cucernic, pios. *În anul 6985 (1477) luna decemvrie în 19, răposat-a evsevioasa roaba lui Dumnezeu, Maria, doamna evseviosului Ioan Stefan Voievod.* XENOPOL, I. R. IV, 114, cf. LM, CIORĂNESCU, D. ET.
– Pl.: *evsevioşi, -oase.*
– **Evsevie** + suf. *-ios.*

EVSÉVIS adj. invar. (Grecism învechit) Devotat, pios; evlavios. *În zilele dară a acestui evsevis împărat... s-au sculat pre romani* (sf. sec. XVIII). LET.[2] I, 112, cf. MURNU, GR. 24, L. ROM. 1994, 458.
– Din ngr. **εὐσεβής.**

EVSPLAHNÍE s. f. (Grecism învechit, rar) Evlavie, cucernicie. *Creştineasca noastră datorire şi evsplachnie ne-au poprit* (a. 1788). GÁLDI, M. PHAN. 186, cf. SCL 1996, 62.
– Scris şi: *evsplachnie.* – Pl.: *evsplahnii.*
– Din ngr. **εὐσπλαγχνία.**

EVTAXÍE s. f. v. **eftaxie.**

ÉVTEN adj. v. **ieftin.**

EVTIHÍE s. f. (Grecism învechit) Mulţumire, fericire. *În toată evtihiia şi distihiia tovarăşi nedespărţiţi... să ne ţinem.* CANTEMIR, IST. 176. *Să săvârşeşti câte se cuvine spre eftihia şi bunăstarea ţării* (a. 1804). TES. II, 325. *Vrând a fi slugă dreaptă împărăţiei, fiind franţuz, pofteşte eftihia împărăţiei.* ARHIVA R. II, 69/2, cf. GÁLDI, M. PHAN. 176, 186, SCL 1996, 61.
– Pl.: *evtihii.* – Şi: **eftihíe** s. f. GÁLDI, M. PHAN. 176, 186.
– Din ngr. **εὐτυχία.**

EVÚLSIE s. f. v. **evulsiune.**

EVULSIÚNE s. f. (Rar) Smulgere, scoatere, extracţie. Cf. LM, DN[2], DN[3], SCL 1988, 270, NDU. ♦ (Med.) Extirparea prin smulgere a unei formaţiuni patologice. Cf. D. MED.
– Pronunţat: *-si-u-.* – Pl.: *evulsiuni.* – Şi: **evúlsie** s. f. DN[3].
– Din fr. **évulsion.** Cf. lat. e v u l s i o, - o n i s.

EVZÓN s. m. Infanterist grec, îmbrăcat cu fustanelă. *Un evzon din garda palatului... privea plictisit în vale.* TUDORAN, în NDU.
– Pl.: *evzoni.*
– Din fr. **evzone,** ngr. **εὔζωνος.**

EX- Element de compunere care înseamnă „afară de", „fost" şi care serveşte la formarea unor substantive ca: e x - c ă p i t a n, e x - d e p u t a t, e x - p r e f e c t, e x - p r e ş e d i n t e, e x - p r i m a r şi a unor adjective ca: e x - c o r o n a t. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, L. R. A. 205, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN[2], FORM. CUV. II, 111, DEX, DN[3], L. ROM. 1993, 20, D. ENC., DEX[2], NDN.
– Scris şi: (învechit) *ecs-.* STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU. – Şi: (învechit) **es-.** NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU, ALEXI, W.
– Din lat. **ex-,** fr. **ex-.**

EXABORÁ vb. I. T r a n z. (În dicţionarele din trecut) A exala **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 640[1]/28, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 207, COSTINESCU, ALEXI, W.
– Scris şi: (învechit) *ecsabora.* POEN. – AAR. – HILL, V. I, 640[1]/28, PROT. – POP., N. D. – Prez. ind.: *exaborez.* – Şi: **exaburá** vb. I COSTINESCU, FROLLO, V. 207.
– **Ex-** + **abur.**

EXABORÁRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Faptul de a e x a b o r a; exalare **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 640[1]/25, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 207, COSTINESCU.
– Scris şi: (învechit) *ecsaborare.* POEN. – AAR. – HILL, V. I, 640[1]/25. – Pl.: *exaborări.* – Şi: **exaburáre** s. f. COSTINESCU, FROLLO, V. 207.
– V. **exabora.**

EXABORÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care s-a transformat în vapori; evaporat. Cf. PONTBRIANT, D.
– Pl.: *exaboraţi, -te.*
– V. **exabora.**

EXABURÁ vb. I v. **exabora.**

EXABURÁRE s. f. v. **exaborare.**

EXACERBÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) **1.** (Complementul indică persoane) A irita, a enerva **(2)**; a exaspera **(1)**. Cf. LM. *Indolenta, fără intenţii rele, din obtuzitate psihologică, nu voia să exacerbeze un om „supărat".* CĂLINESCU, B. I. 227.
2. (Complementul indică sentimente, stări etc.) A intensifica, a accentua; a exagera **(2)**, a exalta **(2)**; a exaspera **(2)**. Cf. SCRIBAN, D. *Cezara... îşi bate joc de Angelo, analizându-i şi exacerbându-i deznădejdea.* CĂLINESCU, O. XII, 214, cf. DL, DM, DN[2]. *Nelinişte... exacerbând sensibilitatea asociativă şi nu angoasă expresionistă, urmărind diseminarea acestei stări.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 16, 26/1, cf. SFC III, 11, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Cel mai perfid resort al său este acela de a exacerba dispreţul faţă de sine însuşi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 21/1, cf. D. ENC., DEX[2], NDN.
– Prez. ind.: *exacerbez.* – Şi: (învechit, rar) **esacerbá** vb. I. LM.
– Din lat. **exacerbare,** fr. **exacerber.**

EXACERBÁRE s. f. Acţiunea de a e x a c e r b a şi rezultatul ei.
1. (Învechit, rar) Iritare, enervare **(2)**; exasperare **(1)**; (rar) exasperaţie. Cf. LM.
2. Accentuare, intensificare a stărilor, sentimentelor, senzaţiilor etc.; exasperare **(2)**; (livresc) exacerbaţie. *Exacerbarea individualităţii... va reveni asemenea unui leit-motiv.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 4/1, cf. ABC SĂN. 282. *Deşi insistă uneori poate prea mult în determinările sociale, surprinde ecourile lor psihice asupra creatorilor, fie globale..., fie individuale (prin exacerbarea orgoliului de creator şi cultul pentru poezie).* CONTEMP. 1966, nr. 1 030, 3/1, cf. M. D. ENC., 357, DEX. *Eşecul... a agitat până la exacerbare spiritele, stârnind ample şi înverşunate discuţii.* MS. XIX, nr. 2, 18, cf. DEX[2], NDN.
– Pl.: *exacerbări.* – Şi (învechit, rar): **esacerbáre** s. f. LM.
– V. **exacerba.**

EXACERBÁT, -Ă adj. **I.** (Învechit, rar) Care este iritat, enervat **(2)**. Cf. LM.
2. Care este intensificat, accentuat; exasperat **(2)**. *Ungurii vedeau în publicarea de către Aug. T. Laurian la Bucureşti a vechilor hărţi ale Daciei o manifestare exacerbată a „dacoromânismului".* KOGĂLNICEANU, O. IV[3], 10. *Ceea ce interesează pe Rodin sunt atitudinile expresive, o mimică exacerbată.* OPRESCU, I. A. IV, 239. *Individul romantic este utopia unui om... cu sensibilitatea şi intelectul exacerbate la maxim.* CĂLINESCU, I. 17. *Ludwig este un caz comun de soţ egoist..., dar cu un instinct... al orgoliului mascul exacerbat.* CONSTANTINESCU, S. I, 216, cf. DL, DM. *Un sentiment exacerbat al solidarităţii de castă.* V. ROM. august 1960, 115. *Boala oscilează neregulat..., cu simptomele din invazie exacerbate.* ABC SĂN. 301. *Manipularea*

personajelor de către autor... nu era decât o formă... exacerbată a deprinderii scriitorului de a aprecia... faptele sau gândurile eroilor săi. N. MANOLESCU, A. N. I, 50, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 25, 29/2. *Panica lui e mai inventivă, închipuirea lui mai exacerbată.* STEINHARDT, J. 317, cf. M. D. ENC. 357. *Tema esențială a poemelor lui Mugur derivă... dintr-o exacerbată conștiință a fragilității.* SIMION, S. R. III, 228, cf. DEX. *Instinctul meu exacerbat nu mă putea înșela.* CĂRTĂRESCU, N. 91. *Omul acesta delicat... ar fi putut să scrie, o dată cu Heinrich von Kleist, cu care... a împărtășit aceeași sensibilitate exacerbată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 20/3, cf. DEX^2.

– Pl.: *exacerbați, -te.* – Și (învechit, rar): **esacerbát, -ă** adj. LM.

– V. **exacerba.**

EXACERBÁȚIE s. f. **1.** (Livresc) Intensificare, accentuare; exacerbare **(2)**. Cf. COSTINESCU, LM, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Nimeni nu s-a oprit în aceeași măsură ca Eminescu, pentru a evoca exacerbația voluptății.* VIANU, A. P. 107, cf. DN^2, DEX^2, NDN. ♦ (Învechit, rar) Îndârjire, înverșunare. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

2. (Învechit, rar; în forma *esacerbațiune*) Enervare **(2)**, iritare; exacerbare **(1)**. Cf. LM.

3. (Învechit, rar) Amărăciune, întristare, supărare. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *exacerbații.* – Și: **exacerbațiúne** (COSTINESCU, LM, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., ALEXI, W., DN^2, NDN), (învechit, rar) **esacerbáție** (ALEXI, W.), **esacerbațiúne** (LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU) s. f.

– Din fr. **exacerbation.**

EXACERBAȚIÚNE s. f. v. **exacerbație.**

EXÁCT, -Ă adj., adv. **1.** Care este întru totul conform cu realitatea, care este în deplină concordanță cu adevărul; veridic **(1)**, precis **(1)**. *Scolarii... numai atunci pot să-și facă o idee esactă despre tot, când cunosc părțile din care se compune.* LAURIAN, M. IV, I/16, cf. NEGULICI. *Studie cu mare luare-aminte călătoria lui Flint în Statele de Sud, spre a-și face o idee esactă despre țară.* CODRESCU, C. I, 236/6. *Populațiunea noastră de la țară merge... descrescând și să-mi permiteți a vă spune că nu sânt exacte acele publicațiuni sau date cari spun că populațiunea noastră crește.* KOGĂLNICEANU, O. V$_3$, 49, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Să ne facem o idee exactă de epoca părinților noștri.* CONV. LIT. VI, 12, cf. LM. *Ne vom face o idee exactă de forma acelor podoabe.* ODOBESCU, S. I, 420. *Indicația că ar fi prima gravură făcută de un român... nu este pe deplin exactă.* EMINESCU, O. IX, 111. *Trei, patru ceasuri de goană după o știre exactă.* CARAGIALE, O. I, 31, cf. DDRF. *Arătarea ambasadorului venețian, că răscoala împotriva lui Alexandru Iliași fusese făcută de partizanii lui Gavril Movilă, nu este exactă.* XENOPOL, I. R. VI, 41, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 227. *I-am cerut adresa exactă.* IBRĂILEANU, A. 198, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A mai subliniat că știrea... el, personal, n-o crede exactă.* REBREANU, R. II, 145. *Toate aceste presupuneri sunt exacte.* A. HOLBAN, O. II, 260. *Numai o antologie de șapte-opt volume masive a operei scrise și vorbite a marelui învățat... ar putea da ideea exactă a neobișnuitei dimensiuni a geniului său literar.* STREINU, P. C. III, 113, cf. SCRIBAN, D. *Află ziua și ora exactă când Hangerliu urma să fie scos din arest.* CĂLINESCU, B. I. 525. *Lista pe care o vom publica noi va fi exactă nouăzeci și cinci la sută.* STANCU, R. A. I, 277. *Cezar Petrescu a fixat figura poetului în cadrul vremii în care-a trăit, cu o exactă documentare de roman istoric.* CONSTANTINESCU, S. VI, 201, cf. TUDORAN, P. 193, DL. *Ești atașat unor idei atât de eronate, încât o să-ți fie cu neputință să vezi proporțiile exacte ale lucrurilor.* PREDA, R. 377, cf. DM, DN^2, L. ROM. 1960, nr. 6, 65, URSU, T. Ș. 201, ALIL XV, 186. *O legendă cu date exacte nu mai este o legendă.* PANAITESCU, C. R. 321, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Originea exactă a acestor graiuri este greu de lămurit.* IVĂNESCU, I. L. R. 44, cf. D. ENC., DEX^2, NDN, TDRG^3. ◊ (Ironic) *Expunerile dumneavoastră au fost exacte, dar tot ce ați spus despre Bacon i se potrivește lui Descartes.* BLAGA, H. 106. ◊ (Adverbial) *Oamenii care nu făceau nimică, care nu știau ezact aceea ce au să facă..., erau nevrednici de stima ei.* CODRESCU, C. I, 238/16. *Mi-am propus să descriu cât se poate mai exact... traiul, portul, graiul și obiceiurile românilor-munteni.* FRÂNCU – CANDREA, M. I. *Nu m-ați înțeles exact.* REBREANU, R. II, 227. *Rumoarea publică află însă totul, mai mult ori mai puțin exact.* CĂLINESCU, B. I. 250. *O descrisei pe Valentina și reprodusei cât... mai exact intervenția ei.* STANCU, R. A. II, 74. *Nu m-am exprimat exact că am fost împins împotriva voinței mele.* PREDA, R. 365, cf. DEX, DN^3. *Lipsa materialului informativ... ne împiedică... de a stabili mai exact timpul în care au avut loc transformările petrecute în această îndelungată perioadă.* IVĂNESCU, I. L. R. VII. *Pentru a înțelege mai exact esența fenomenului, se impune o extindere de analiză.* MS. XIX, nr. 1, 30, cf. DEX^2, NDN. ♦ Care este adecvat; just, potrivit, nimerit. *Divanul ad-hoc este privit, ca orice adunare straordinară, drept spresiunea esactă și legală a dorințelor Rumâniei.* ROMÂNUL (1857), nr. 6, 1/29. *Definiția economiei politice ar fi fost și mai esactă și mai vie.* EMINESCU, S. P. 280. *E un fel de definiție sumară, pe care... o găsesc exactă.* CĂLINESCU, B. I. 310. *Se așează pe scaun, serioasă, ca o elevă ce dăduse răspunsul exact.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 9/4. ♦ Care reproduce întocmai originalul; fidel. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Copia... a executat-o într-un mod admirabil o savantă din Moscova..., fiind silită a face mai mult un exact fac-simile după manuscris.* CUV. D. BĂTR. I, 343. *Acest obiect... îl vom face să figureze printr-o reproducere foarte exactă.* ODOBESCU, S. II, 189. *O copie cât de exactă n-ar avea haz și nici n-ar fi credibilă.* CARAGIALE, O. VII, 444. *Dorind ca textul nostru să poată fi utilizat cu încredere și de filologi, am dat o transcriere cât se poate mai exactă.* BUL. COM. IST. I, 221. *Traducător exact.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *O copie exactă de pe această hartă se execută apoi de desenator.* CHIRIȚĂ, P. 890, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ (Adverbial) *Dacă-ți convine alăturata litanie în genul medieval, copiaz-o exact și dă-o la tipar.* CARAGIALE, O. VII, 431. *Desenă exact pisica.* CĂLINESCU, B. I. 102.

2. (Despre măsurători, calcule) Care exclude orice aproximație; precis **(2)**. *Măsura ecsactă a gradelor Ecuatorului.* GENILIE, G. 51/24. *Un stănjăn domnesc de fer, foarte ezact.* D. ASACHI, T. 12/12. *Lucrarea va fi eczactă când suma diferenții ce s-a aflat și a scăzătorului cu semnele neschimbate va fi dopotrivă cu descăzutul.* POENARU, E. A. 10/27. *Analisa aerului din eudiometru dă resultate foarte ecsacte.* MARIN, PR. I, 57/30, cf. 55/9. *La măsurarea unui cub facem abstracție de aparențele vederii..., facem calcul pur și exact.* EMINESCU, O. XV, 306. *Valoarea exactă este dată de numărul zecimal.* GEOMETRIE IX, 10. ◊ *Știință exactă* = știință în care formulările (logice) se pot prezenta în formă matematică. Cf. PROT. – POP., N. D. *Acea carte de lectură, care să agereasca inteligința... și să o înzestreze cu elementele culturei moderne, în special ale științelor exacte.* CONV. LIT. IV, 38. *Nu este menirea filozofiei de a afla... raportul dintre științele exacte.* EMINESCU, O. XV, 20. *Nu prețuia decât cunoașterea ce-o dau științele exacte.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 56, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fonetica e o știință exactă, de laborator, care se ocupă cu cercetarea obiectivă a sunetelor.* DR. VII, 443, cf. SCRIBAN, D. *Știința exactă, asta a fost pasiunea mea.* CĂLINESCU, E. O. II, 27. *Calea pătrunderii înrâuririlor britanice s-a netezit pentru lumea burgheză a Franței, care descoperea... înflorirea științelor exacte, a metodelor de observație și experimentare.* VIANU, L. U. 8. *El vrea să îndrepte sociologia pe calea științelor exacte, pe calea palpabilă a metodelor inductive.* RALEA, S. T. III, 153, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ (Adverbial) *Linia curbă AEV să cază*

eczact peste linia curbă AFV. POENARU, G. 47/14. *Nu iesă o rămăşiţă care să fie exact cuprinsă în acea precedentă.* ASACHI, E. III, 14/12. *Zicem că un număr este întâi când nu se poate împărţi exact decât prin sine însuşi şi prin unime.* G. POP, E. 38/16. *Ştiinţa a ajuns prin nişte esperimente ingenioase a măsura esact şi această iuţeală.* ISIS (1859), 3/19. *Ni s-ar părea că toamna şi hiarna ar trebui să aibă în toată întinderea lor aceeaşi temperatură, dacă considerăm că lungimea zilelor este esact aceeaşi în cele două perioade.* DRĂGHICEANU, C. 94. *Este mijlocul optim... de a fixa grafic, exact, fiecare punct sau limită.* CHIRIŢĂ, P. 896. *Se poate calcula exact variaţia vitezei radiale şi spaţiul străbătut în primul cilindru.* T. V. IONESCU, E. 473. *Creşterea ponderală şi cea staturală pot fi măsurate exact.* ABC SĂN. 346. ♦ (Mat.; despre cătul unei împărţiri) Care conţine doar unităţi nefracţionate. *Adăogăm o frângere care de numărător să aibe pe rămăşiţă şi numitor pe împărţitorul, atunci avem pe cătul exact (negreşit).* HELIADE, A. 33/10. *Operează ca la împărţire cu numire întregi: cătoriul care va ieşi va fi exact.* ASACHI, E. I, 63/4, cf. II, 29/14.

3. Care se face cu respectarea strictă a unor reguli; riguros **(2)**. *Slobod va fi oricare a clădi asemenea poverni şi magazii, însă prin eczacta păzire a îndatoririlor următoare.* BULETIN, G. (1844), 76/5, cf. NEGULICI. *Esacta esecutare a ordonanţelor medicului.* PARAB. 8/2, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Urmează o repartiţie exactă pe diferitele ministerii după analogia anului trecut.* EMINESCU, O. XI, 113, cf. SCRIBAN, D. ◊ (Adverbial) *Un inginer lucrând eczact, nu poate hotări pe zi mai mult decât 20-25 fălci.* D. ASACHI, T. [prefaţă], 1/14. *În realitate lucrurile nu se petrec chiar aşa de matematic exact.* CONTA, O. F. 251. *O dată m-am hotărât să nu citesc nimic literar un an întreg, totuşi nu m-am putut ţine exact de cuvânt.* CĂLINESCU, B. I. 272, cf. id. S. 46, DL, DM, DEX. ♦ (Despre oameni) Care dovedeşte atenţie, rigurozitate în ceea ce întreprinde, în îndeplinirea unor obligaţii etc.; conştiincios, corect, punctual **(1)**. *Ai bunătate să vii dupe mine şi-ţi jur... că vei priimi mai mult decât ceea ce ceri. De acest mai mult te scutesc... Atâta îţi cer, să fii mai eczact.* HELIADE, D. C. 27/18, cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 197/30, FROLLO, V. 208, COSTINESCU. *După socoteala ce faci îmi rămâi dator, şi eu sânt o creditoare exactă.* BOLINTINEANU, O. 332, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Să nu se uite că Radu Lupescu, care a scris pentru Nicolaie-Vodă Mavrocordat însuş, era un om exact.* BUL. COM. IST. II, 119. *Cel puţin de-aci înainte să fii exact cu ratele, domnule Herdelea!* REBREANU, I. 266, cf. CADE. *Poate vin, poate nu. Altfel, ştii că sunt cel mai exact om din lume!* C. PETRESCU, C. V. 67. *Conitz a fost exact la întâlnire.* A. HOLBAN, O. II, 22, cf. SCRIBAN, D. *Zoican nu era un negustor destul de exact şi de atent.* OŢETEA, T. V. 80, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN. ♦ Care are o formă regulată **(6)**. *Cântecele se menţin şi se păstrează, ca nişte diamante exacte.* ARGHEZI, P. T. 432. *Litoralul... era tăiat în linie dreaptă, ca o râpă exactă.* CĂLINESCU, S. 493. *Cărămizile sunt puse la uscat, una lângă alta, lăsând să le strălucească sub soare suprafeţele exacte şi noi.* BOGZA, C. O. 219.

II. Adv. **1.** Întocmai, chiar, la fel; (astăzi popular) taman. *Nu-i spune nimic, fiindcă poate nu ţii minte exact persoanele.* CARAGIALE, O. II, 103. *Mă aflu exact în starea în care era Costică.* id. ib. VII, 189. *Iubeam o fată care mă-nşela Exact ca-n poezia mea.* MINULESCU, V. 189. *Organele noastre vocale nu sânt în stare a reproduce exact decât foarte puţine sunete din natură.* DR. I, 83. *Mi-e greu să merg imediat în spatele cuiva, cu obligaţia să calc exact în urmele lui.* CAMIL PETRESCU, U. N. 74. *Varga avu exact aceeaşi senzaţie, ca şi cum s-ar fi aflat pe un morman de nisip care se scufundă dintr-o dată.* T. POPOVICI, S. 268. *Statul-major al lui Wilhelm II conduce politiceşte războiul, exact după acest plan.* SADOVEANU, O. XIX, 91. *Unele studii darwiniste mi-au căzut în mână tot atunci. Era, pentru setea acelor săptămâni, exact ceea ce căutam.* BLAGA, H. 89. *Jupân Dumitrache are exact aceeaşi funcţie psihologică în mediul mahalalei ca şi Trahanache în al burgheziei provinciale.* CONSTANTINESCU, S. II, 24, cf. DM, DN[2]. *Romanul... joacă în ochii americanului din ultima sută de ani exact rolul pe care l-au jucat epopeile homerice în ochii vechilor greci.* N. MANOLESCU, A. N. I, 23, cf. DEX, DN[3], DEX[2]. *Exact în aceeaşi perioadă şi tânărul scriitor a rămas pe drumuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 9/1, cf. NDN. ♦ (Adverbial; folosit ca răspuns afirmativ la o întrebare sau drept confirmare a unei afirmaţii) Da, firește, desigur, întocmai. *Fac prinsoare că scrisorile sânt de la Bresci şi de la Luccheni... – Exact.* CARAGIALE, O. II, 10. *Exact, postulatul psihologic este împins până la extrem.* LOVINESCU, C. IV, 115. *Care va să zică îl duseşi aseară înăuntru, în vilă... – Exact.* SEBASTIAN, T. 11. *Dar cine nu cunoaşte pe marele... profet Tulea – sugeră Stănică. – Exact! – confirmă studentul.* CĂLINESCU, E. O. II, 51. *Da, confirmă ea,... n-aveai cu ce s-o cumperi, trebuia să rabzi, că nu-ţi dădea nimeni. – Absolutamente exact, zisei.* PREDA, C. I. P. III, 57. *Martini, spuse competent. – Exact.* T. POPOVICI, S. 31.

2. Fix, precis **(2)**. *Ştiu mai esact ora decât dac-aveam un orologiu.* BARONZI, C. I, 276/4. *Instrumentul se pune astfel către soare, încât umbra vasului de argint să cază exact pe discul de metal şi să-l acopere.* EMINESCU, O. XV, 1 200. *Adela avea pala de păr aşezată exact la locul ei pe jumătatea stângă a frunţii.* IBRĂILEANU, A. 180. *Îşi propusese... să afle exact câte trepte are de urcat.* C. PETRESCU, C. V. 40. *Sosea exact la unu fără zece.* TEODOREANU, L. 150. *Se hrăneşte cu zece lei pe zi, exact.* ARGHEZI, S. XXXIV, 166. *Dar la cursul lui Bogdan de ce-ai fost exact în ziua de 4 decembrie?* CĂLINESCU, B. I. 262. *Maşina din urmă va trebui cuplată rigid, în aşa fel încât rândurile ei să semene exact la jumătatea distanţei dintre rândurile primei semănături.* AGROTEHNICA, II, 45. *Noi avem exact o mie de lire, cât ceri dumneata.* TUDORAN, P. 54. *Cu cei înscrişi astăzi, aveau exact nouă sute de hectare.* MIHALE, O. 110. *Se arătă exact la un ceas, cum fusese vorba.* BARBU, PRINC. 119.

– Scris şi: (învechit) *ecsact.* – Pronunţat: *egzact.* – Pl.: *exacţi, -te.* – Şi: (învechit) **eczáct, -ă, esáct, -ă,** (învechit, rar) **ezáct, -ă,** adj.

– Din lat. **exactus, -a, -um,** fr. **exact.**

EXACTEMÉNTE adv. (Franţuzism învechit) Exact **(II 1)**. *Legile diferentelor urloaie închise... sânt esactemente aceleaşi ca ale urloaielor deschise.* MARIN, F. 411/18. *Lingvistul... extrage prin analisă din întreaga serie un termen-mediu, prin care o caracterisă în totalitate şi de care se apropie orice membru al ei în parte, deşi nici unul nu poate să nu coincidă exactemente cu acea expresiune generală aproximativă.* HEM I, XXXI, cf. COSTINESCU, SFC II, 188, 195.

– Pronunţat: *egzactemente.* – Şi: **esacteménte** adv.

– Din fr. **exactement.**

EXACTÉŢĂ s. f. (Italienism învechit) **1.** Exactitate **(2)**. *Pentru exacteţa operaţiilor mari putem şi noi întrebuinţa împărţirea zăcimală la stânjânul nostru.* ASACHI, E. III, 18/7, cf. L. ROM. 1988, nr. 1, 31.

2. Exactitate **(3)**. *Un inginer... ar câştiga numai 10-12 lei pe zi, deacă n-ar lăsa eczacteţa de o parte şi n-ar rădica, după cum îi vine, sute de fălci într-o zi.* D. ASACHI, T. [Prefaţă], 1/17. *Încă în timpurile vechi figura furnica ca model a hărniciei şi a sirguinţei. Ele săvârşesc trebile lor cu ecsacteţă ecstraordinară.* CALENDAR (1853), 95/6, cf. STAMATI, D., LM.

– Scris şi: *ecsacteţă.* – Pronunţat: *egzacteţă.* – Şi: **eczactéţă, esactéţă** s. f. STAMATI, D.

– Din it. **esattezza.**

EXACTITÁTE s. f. **1.** Faptul de a fi exact **(1)**, conformitate cu realitatea, cu adevărul; veridicitate; exactitudine **(2)**, (învechit) exacteţă **(1)**, exactiteţă **(1)**. *Mare şi minunată este ţinerea şi înfăţişarea aflărilor minţii... în ideile ei de înţeles şi de*

cunoscut, cu ecsactitate nebăgată de seamă de organele ei îndestul. EPISCUPESCU, O. Î. 211/3, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *„Georges" este un lexicon lățit printre scolarii gimnasiilor austriace și Reverendisimul Moldovanu va fi dar în stare să controleze exactitatea notiței precedente.* MAIORESCU, CR. I, 245. *C-o înfiorătoare exactitate, analele bizantine povestesc cum călărețiii romei prizonieri au fost aruncați de vii... în gropile pline cu cadavre.* EMINESCU, O. XIV, 106. *După cină, ți-aș citi lucrarea mea. Aș dori să o controlezi și d-ta din punctul de vedere al exactității.* CARAGIALE, O. VII, 10, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Stilul ziaristic... cere... claritate și repeziciune... De multe ori exactitatea și precizia, în ziaristică, constituie un defect.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 242, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Problema este... ca această stilizare să fie, până în fiece detaliu, executată în spiritul celei mai perfecte exactități față cu datele reale de la care pornește.* CONV. LIT. LXVII, 497, cf. SCRIBAN, D. *Vorbirea personagiilor este redată cu exactitate.* VIANU, A. P. 287, cf. id. L. U. 32. *Documentele literare... ale umaniștilor, interpretate după regulile criticei filologice, din punctul de vedere al autenticității și exactității textului.* OȚETEA, R. 31. *Apariția fenomenului... se poate data cu o mare exactitate.* OPRESCU, I. A. IV, 60, cf. 62. *Exprimă mai multe lucruri cunoscute, dar le înfățișează prin comparații perfect proprii, prin exemple care surprind în analogia și exactitatea lor.* RALEA, S. T. I, 49, cf. 93. *Pasiunea exactității și grija amănuntului informativ, instinctul investigator... – sunt însușirile sale fundamentale.* CONSTANTINESCU, S. VI, 191. *Studiul tău tot ar rămâne excepțional prin varietatea cazurilor cercetate și exactitatea descrierii lor.* PREDA, R. 178, cf. DN^2, cf. URSU, T. Ș. 201. *Comedia vremii vădește preocuparea pentru exactitate și efortul de oglindire a realității este prima ei veleitate.* IST. T. II, 114, cf. BĂNULESCU, C. M. 222, N. MANOLESCU, A. N. I, 251, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Al. Piru își propune... un teren de maximă obiectivitate, înțeleasă ca o adiționare de o atroce exactitate.* GRIGURCU, C. R. 57, cf. D. ENC, DEX^2, NDN. ♦ Conformitate cu modelul, cu originalul; fidelitate. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Acest fac-simile este de o exactitate perfectă, fiind executat prin foto-tipie.* CUV. D. BĂTR. I, 33. *Se silesc a traduce cu exactitate toate ideile, toate nuanțele stilului său.* ODOBESCU, S. II, 367. *Competența traducătorilor este cea mai bună garanție de exactitatea textului, redat din ebraică în românește.* CONSTANTINESCU, S. VI, 114.

2. Faptul de a fi exact **(2)**; precizie **(1)**, exactitudine **(1)**. *Din tablele logaritmice..., numai numere compuse de 5 țifre se pot hotărî cu eczactitate.* POENARU, E. A. 227/22. *Datele tutulor problemelor... pot să se înfățișeze cu ezactitate prin puncte și linii așezate pe două plane fixe ce se taie.* ORESCU, T. 58/30. *Spre a se determina cu ecsactitate proporția de apă coprinsă în aer, se aduce a trece încet un volum cunoscut de aer.* MARIN, PR. I, 61/30, cf. id. F. 14/38. *Fiecare spectator putea măsura cu esactitate timpul cât ținea acțiunea.* CONV. LIT. IV, 149. *Se pretinde... de la orice sistem stenografic două calități: scurtimea care garantează repejunea scrierii și esactitatea, care garantează legibilitatea scrisorii.* ib. VI, 64. *Poate stabili cu mai mare exactitate și siguranță anumite caractere ale solului.* CHIRIȚĂ, P. 914. *Tendința către exactitatea matematică și, prin urmare, considerarea fenomenelor din punctul de vedere al cantității lor, sunt comune tuturor științelor.* L. ROM. 1959, nr. 3, 25. *Omul își scoase ceasornicul din buzunar pentru a-i verifica exactitatea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 14/1.

3. Respectarea cu strictețe a unor îndatoriri, obligații etc.; corectitudine, rigurozitate; exactitudine **(3)**, (învechit) exacteță **(2)**, exactiteță **(2)**. *În cele mai multe meșteșuguri, cine voiește să lucreze cu eczactitate trebuie să facă mai nainte plan pă hârtie.* DESEN. ARH. 9/20. *Să păzească în toată vremea și cu toată ezactitatea ale sale îndatoriri despre luoarea navlului* (a. 1843). DOC. EC. 804. *Nimic din toate acestea nu se va întâmpla, urmând cu esactitate prescripțiunile precedente.* MAN. SĂNĂT. 97/2, cf. POLIZU. *Păturică se afla lângă ușa postelnicului, stând în picioare spre a împlini cu exactitate ordinile stăpânului său.* FILIMON, O. I, 123, cf. 179, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Dup-aceasta se cunoaște esactitatea unui bun soldat.* BARONZI, C. VIII, 101/19, cf. FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM. *Unii membri... nu se deosebesc prin o mare exactitate întru a-și îndeplini îndatoririle lor, la orele hotărâte.* XENOPOL, I. R. XIII, 86, cf. BARCIANU. *Având conștiința despre esactitatea celor lucrate de mine, am căutat să-i arăt și să-i demustru că eroarea zace în cele dictate de domnia sa.* SBIERA, F. S. 101, cf. ALEXI, W. *De o exactitate în serviciu și de o scrupulozitate exemplară, pretinsese ca cincisprezece din cele patruzeci de zilnice procese să se ia de președinte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 182. *Zâmbi... și-i răspunse că garantează exactitatea socotelilor.* REBREANU, I. 210, cf. ȘĂINEANU, D. U. *De exactitatea înscrierii în borderouri a biletelor și participațiilor vândute... răspund... vânzătorii respectivi.* BO (1951), 1 163. *Erminia nu proceda astfel din avariție, ci din sentimentul exactității și al justiției.* CĂLINESCU, B. I. 622. ♦ Punctualitate, promptitudine. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Omul civilizat întâi după exactitate se cunoaște.* REBREANU, R. I, 33. *Toți... ceruseră conducătorului exactitate și grabă: trebuiau să sosească acolo neapărat în clipa hotărâtă.* SADOVEANU, O. XXI, 262, cf. SCRIBAN, D. *Încasa chiriile, cupoanele acțiunilor cu exactitate.* CĂLINESCU, S. 474. ♦ Regularitate. *Mult timp spartanii conservară cu exactitate a cina la Sissitia.* ARISTIA, PLUT. 117/8. *Din aceste însemnări, ies la lumină...: o misiune de conducător și educator..., pasiunea (devenită o regulă de higienă sufletească, urmată cu exactitate până la sfârșitul vieții) pentru excursiuni în plină natură.* LOVINESCU, S. VIII, 74. ♦ Simetrie. *Încrețiturile nu supără deloc paralelismul și exactitatea firelor.* APOLZAN, P. I, 137. *Tot pământul era împărțit în straturi de o exactitate și o supra-decorație supărătoare.* CĂLINESCU, E. O. I, 54.

– Scris și: (învechit) *ecsactitate.* – Pronunțat: *egzactitate.* – Pl.: *exactități.* – Și: (învechit) **eczactitáte, esactitáte, ezactitáte** s. f.

– **Exact** + suf. *-itate.*

EXACTITÉȚĂ s. f. (Învechit, rar) **1.** (În forma *esactiteță*) Exactitate **(2)**. *Spre întrebuințarea zilnică, când nu se cere vro mare esactiteță, slujește barometrul cu țăve întoarsă într-un vas în forma unei pere.* STAMATI, F. 49/15.

2. Exactitate **(3)**. Cf. STAMATI, D.

– Scris și: *ecsactiteță.* STAMATI, D. – Pronunțat: *egzactiteță.* – Și: **esactitéță** s. f.

– Probabil contaminare între **exactitate** și **exacteță.**

EXACTITÚDINE s. f. **1.** Exactitate **(2)**. *Ochiul și instrumentul nu ne agiută îndestul a desina cu toată ezactitude matematicească.* D. ASACHI, T. 6/9. *Orologiul astronomic... arată toate fenomenele astronomice cu exactitudine prin mecanism artistic.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 212. *Propune regule de a scăpa de toată recăderea în eroare: a nu admite decât veritați cu evidință,... a denumera toate părțile cu essactitudine.* LAURIAN, F. 199/1. *Cere ca puntul și virgula să se puie cu atâta esactitudine ca și... cele două punturi.* BREZOIANU, I. 195/24. *Modul acesta de determinație nu are acelaș grad de esactitudine ca modul ce... au propus de puțini ani.* MARIN, PR. I, 164/5. *Prin această metoadă și cu o mulțime de paze ce-i asigura esactitudinea..., au determinat coeficientul de dilatație.* id. F. 137/21, cf. LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Du Bois Reymond încerca..., în spiritul de exactitudine al epocii, să numere... veșnicele taine în fața cărora avea să se oprească pentru totdeauna cunoștința omenească.* BLAGA, Z. 106, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

2. Exactitate **(1)**. *Marturi la fața locului, noi am expus aici, cu exactitudine și cu sinceritate, faptele.* ODOBESCU, S. I, 504. *În aceste tablouri, efectul dramatic e obținut prin exactitudinea cea*

mai strânsă. LOVINESCU, C. VII, 188. ♦ Conformitate cu modelul, cu originalul; fidelitate. *Traducătorul nostru să cerce la anul a sălta cu o treaptă şi mai sus pe scara progresului în exactitudinea traducerii.* ODOBESCU, S. II, 494. *Opul întreg nu se bazează decât pe supoziţiunea cea justă a conştiinţei lui Iffland, celei foarte chiare şi pătrunzătoare până-n minuţiozităţi, pe cari opul adică s-a-ncercat au o urmări cu esactitudine.* EMINESCU, O. XIV, 275.

3. Exactitate **(3)**. *Sânt sigur că astăzi toţi se felicit de dădarea cu bună orânduială, cu curăţenia, cu esactitudinea... ce le au supt deodată cu învăţătura la şcoală.* BREZOIANU, Î. 89/7, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Exactitudinea împiedică ca să nu uităm cel mai mic lucru.* CANELLA, V. 29, cf. COSTINESCU. *Cunoscând riguroasa dumitale esactitudine, a adunat toate hârtiele ce le-a putut afla sub semnătura această.* BARONZI, C. II, 188/14, cf. LM, ALEXI, W. *Intrată în exactitudinea comerţului, Sultana... receptă cu consolare la început caracterul solid al lui Demirgian.* CĂLINESCU, B. I. 430. ♦ Punctualitate, promptitudine. Cf. ANTONESCU, D. *Ion Vodă avea dreptul de a cere din parte-le nu numai o recunoştinţă morală, ci încă pe acea materială, manifestată prin esactitudine şi sinceritate în plata dărilor fiscale.* HASDEU, I. V. 46, cf. COSTINESCU, 402, LM, ALEXI, W. *Intră Constantin Lipan, confruntându-şi ceasul cu pendulul din perete. Privirea avea o semnificaţie de toţi înţeleasă. Ea dovedea respectul exactitudinei.* C. PETRESCU, C. V. 89, cf. SCRIBAN, D.

– Pronunţat: *egzactitudine.* – Pl.: *exactitudini.* – Şi: (învechit) **esactitúdine,** (învechit, rar) **esactitúdă** (STAMATI, D.), **ezactitúde** s. f.

– **Exact** + suf. *-itudine.* Cf. fr. e x a c t i t u d e.

EXACTÓR s. m. **1.** (Învechit) Perceptor. Cf. FROLLO, V., LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU. ♦ P. e x t. Persoană care pretinde, care cere ceea ce i se datorează. *Un sever exactor al drepturilor lui.* SCRIBAN, D. ♦ (Rar) Controlor. Cf. ALEXI, W. ♦ (În forma *esactor*) Şantajist. Cf. BARCIANU.

2. Persoană care comite o exacţiune **(1)**. Cf. GHEŢIE, R. M., SCRIBAN, D.

3. (Învechit, rar; în forma *esactoriu*) Călău. Cf. LM.

– Pl.: *exactori.* – Şi: **esactór** (GHEŢIE, R. M., BARCIANU), **esactóriu** (LM) s. m.

– Din lat. **exactor, -oris,** fr. **exacteur.**

EXACTORÁT s. n. (Învechit, prin Transilv.) Oficiu de control, de revizie. *Mai departe, prepozitul numără următoarele lipse: Institutu de preparandie în Blaj..., exactoratu arhiedecezan spre a cenzura veniturile bisericelor şi a curma abuzurile.* BARIŢIU, P. A. III, 148, cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

– Pl.: *exactorate.* – Şi: **esactorát** s. n. GHEŢIE, R. M.

– **Exactor** + suf. *-at.*

EXÁCŢIE s. f. v. **exacţiune.**

EXACŢIÚNE s. f. (Jur.) **1.** Faptul de a cere şi de a încasa în mod abuziv dări sau taxe mai mari decât cele legale. *Spune că... acei popi sânt supuşi din vechime la mulţime de asupriri cu plătirea decimelor şi la alte exacţiuni.* BARIŢIU, P. A. I, 142. *Adunarea protestează... în contra esacţiunilor şi estorsiunilor celor nedrepte.* id. ib. II, 185. *Calimah era mazâlit pentru multele esacţiuni şi prevaricaţiuni cari... adusese poporul la desperare.* GHICA, S. 91, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cicerone l-a atacat teribil pe Verres pentru exacţiunile lui.* SCRIBAN, D. *În timpul lui Caragea exacţiunile ajunseseră la culme.* VIANU, L. R. 51, cf. DL, DM, DN^2, DN^3, SFC III, 10, NDN. ♦ (Învechit, rar; în forma *esacţiune*) Percepere riguroasă a impozitelor. Cf. ANTONESCU, D.

2. Abuz; şantaj. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Nu voi face inventarul crimelor şi exacţiunilor lor.* în DCR^2.

– Pronunţat: *-ţi-u-.* – Pl.: *exacţiuni.* – Şi: (învechit) **esacţiúne,** (învechit, rar) **exácţie** (COSTINESCU, ALEXI, W.) s. f.

– Din lat. **exactio, -onis,** fr. **exaction.**

EXAÉDRU s. n. v. **hexaedru.**

EXAFLÁ vb. I. T r a n z. (Prin sud-vestul Transilv.) A afla. Cf. HEM, 456, H XVIII, 314.

– Prez. ind.: *exaflu.* – Şi: **esaflá** vb. I HEM, 456, H XVIII, 314.

– Din lat. **exafflare.**

EXAGERÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) A prezenta lucrurile dându-le proporţii mai mari sau mai mici decât cele adevărate, deformând realitatea. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, ARISTIA, PLUT., PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *Escorta lui Ion-Vodă, a unui neguţitoriu, să fi fost ea oare mai numeroasă?... Pare-se că am cam esagerat-o noi înşine.* HASDEU, I. V. 240, cf. FROLLO, V. 207, COSTINESCU, LM. *După tonul cu care vorbim, s-ar putea presupune că, în dreapta indignare, exagerăm lucrurile.* EMINESCU, O. IX, 254. *A alergat imediat să înştiinţeze autorităţile militare române, exagerând faptul, ca toate persoanele impresionabile.* CARAGIALE, O. I, 320. *Conştiinţa lui slabă, nedeprinsă cu nevoile... îi exagera toate în proporţii spăimântătoare.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 43, cf. DDRF. *Rapoartele turcilor... exagerau până într-atâta lucrurile, încât spuneau că din creştini nici unul n-ar fi căzut în luptă.* XENOPOL, I. R. V, 164, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Autorului i-e frică să nu fie acuzat că exagerează, că dintr-un lucru neînsemnat face caz mare.* BUL. COM. IST. II, 98. *Dacă vei trece vreodată pe acolo, ai să-ţi aduci aminte de mine şi vei recunoaşte că n-am exagerat.* REBREANU, I. 233. *Exagera până la absurd: o înţepătură la deget era o rană gravă, o durere de cap devenea un simptom de meningită.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 28. *Mă îndoiam dacă poiana corespunde laudelor mele, căci începeam să-mi dau seamă că-i exagerasem frumuseţile.* IBRĂILEANU, A. 154, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A făcut un sacrificiu mare pentru mine... – Doamnă Luli, nu exagera.* TEODOREANU, L. 272. *Exagerezi... îl întrerupse un prieten. Eu cred că văpaia omului dumitale era un fosfor oarecare.* VOICULESCU, P. I, 117, cf. SCRIBAN, D. *Hagienuş exagera în bună parte căci, deşi era amator de vechituri..., nu făcuse caz de ele.* CĂLINESCU, B. I. 426, cf. id. E. O. I, 314. *Nu exagerez deloc spunând că ani de-a rândul am stăruit zilnic câteva ore, cel puţin două, în rugăciune.* BLAGA, H. 46. *Vorbitorii exagerau şi forţele duşmanului.* STANCU, R. A. I, 367. *Römischer nu-mi sugerează să exagerez şi eu importanţa lucrării mele?* PREDA, R. 182, cf. DM, URSU, Î. L. II, 265, DN^2. *Nu trebuie... să exagerăm însemnătatea exportului de grâne..., e vorba de cantităţi mici.* PANAITESCU, C. R. 275, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ R e f l. i m p e r s. *Lasă, Nae, că se mai şi exagerează.* CARAGIALE, O. I, 288. *Trecând din om în om, toate se deformează şi se exagerează.* REBREANU, R. II, 225. *Ar fi... greşit să se exagereze această influenţă ori să nu fie subliniat rolul nefast al acestor trupe care... au frânat dezvoltarea formaţiilor autohtone.* IST. T. I, 144.

2. T r a n z. şi r e f l. (Cu sens intensiv) A deveni sau a face să devină mai intens; a (se) amplifica, a (se) mări **(V)**, a exacerba **(2)**, a exalta **(2)**. *Această petrecere să nu se ecsagereze în patimă.* FĂTU, D. 128/8. *Potcoavă le apărea cu atât mai mare, cu cât mai mult o esagera fama depărtării.* HASDEU, I. V. 182. *O emoţiune poate să fie sau micşorată, înăbuşită, sau aprinsă, exagerată, exaltată, de către o mulţime de cauze.* CONTA, O. F. 91. *Cuvintele figurate întrebuinţate de Locke... au făcut pe mulţi să creadă... că exagerează puterea educaţiei.* ARHIVA, X, 85. *Muzica ori nu e nimic, ori ţine de sublim, ca tot ce zguduie adâncurile insondabile ale fiinţei noastre, ca tot ce exagerează durerea de a trăi.* IBRĂILEANU, A. 193. *Într-o vreme toate aceste amănunte se exagerează ca într-o exasperare.* CAMIL PETRESCU, P. 228, cf. 231. *Durerile din sciatică se exagerează la frig umed.* ABC SĂN. 322, cf. 280.

3. Tranz. (Folosit şi absol.) A trece peste limitele îngăduite; a abuza. *Tu zici în sinod ca să nu esagerăm cu limba, apoi primeşti pre cea românească pentru corespondinţele oficioase în octombre 1868 şi scrii în decembrie – tot 1868 – tot ungureşte.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 170. *Damele romane esagera mult cu ornamentele capului lor.* ISIS (1859), 44[1]/18, cf. COSTINESCU. *Nevroza de care se îmbolnăveşte cel ce s-a smuls din realitatea biologică a speciei lui şi caută, exagerând până la monstruos, legătura cu specia nouă.* PÂRVAN, I. F. 60, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Nu ţi se pare că exagerezi?... Am sărit, ţi-am deschis, destul.* REBREANU, R. I, 288. *E adevărat că oarecare diferenţă de vârstă putea îngădui convorbitorului un ton de superioritate, exagera însă, în maniera lui condescendent cordială.* CAMIL PETRESCU, P. 409. *Maiestatea-sa a cam exagerat. Să bată personal un bancher!* STANCU, R. A. V, 142. *Ai moştenit într-adevăr... vicii şi partea proastă este că ai nu numai tendinţa, ci şi mijloacele să exagerezi.* VINEA, L. I, 104. ◊ P. ext. *Munceşti mult, îmi închipui. Însă, te rog eu, nu exagera.* CĂLINESCU, E. O. II, 33. *Sunt cumplit de obosit..., iar azi am exagerat cu scrisul.* CĂRTĂRESCU, N. 251.

4. Tranz. A accentua, în realitatea dată, anumite trăsături, proporţii etc. *Nu este timpul ca..., înaintea străinilor ce sânt între noi şi ne studiază de aproape, noi înşine, singuri cu mânile noastre, să ne dezvălim şi să ne esagerăm corupţia?* ROM. LIT. 197[1]/23, cf. PONTBRIANT, D. *Esagera eleganţa anglă, înălţându-se mereu în vârful botinelor.* BARONZI, C. V, 70/26. *Poate că atunci, într-o nuvelă istorică, am exagerat puţin trăsăturile portretului.* ODOBESCU, S. I, 423. *Artiştii bizantini exagerează simetria compoziţiunilor.* PETICĂ, O. 378. *Arta lui Caragiale exagerează, – pentru că societatea însăşi, din care a crescut această artă, avea fizionomie exagerată.* CONV. LIT. LXVII, 498. *Are totdeauna bunul gust de a nu exagera avantagiile unei arme destul de greu de mânuit.* OPRESCU, I. A. IV, 77. *Pictorul îi exagerase culorile palide.* A. HOLBAN, O. II, 178. *El este încă mai înclinat decât cei analizaţi până acum să exagereze latura de expresivitate a gesturilor şi a figurilor.* OPRESCU, I. A. IV, 95. *Mulţi i-au adus vina că exagerează punctul de vedere ştiinţific ori social.* RALEA, S. T. I, 46. *Încălţase pantofi cu toc înalt, care-i exagerau statura mândră.* VINEA, L. II, 295. ◊ Refl. *Din maliţie, se exageră pe sine însuşi, conştient.* CĂLINESCU, B. I. 505.

– Scris şi: (învechit) *ecsagera.* – Prez. ind.: *exagerez* şi (învechit, rar) *esager* (NEGULICI). – Şi: (învechit) **esagerá** vb. I.

– Din lat. **exaggerare,** fr. **exagérer.**

EXAGERÁRE s. f. Acţiunea de a exagera şi rezultatul ei.

1. Mărire a proporţiilor unui eveniment, unui fapt faţă de cele reale; exagerare **(1)**. Cf. exagera **(1)**. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Îmi vine să judec prin sine-mi adevărul sau esagerarea laudelor dumitale.* BARONZI, C. II, 263/14, cf. LM. *O exagerare sau cel puţin o mărire şi o nouă privire a obiectelor sub impresiunea simţimântului şi a pasiunii.* MAIORESCU, CR. I, 57. *La aceste exagerări şi creaţiuni ale imaginaţiei, se poate răspunde.* CONTA, O. C. 194, cf. DDRF, BARCIANU. *Este o exagerare a susţinea... că „lovitura de stat" fusese pregătită cu 2-3 luni înainte.* XENOPOL, I. R. XIII, 247, cf. ALEXI, W. *Nu-i o exagerare afirmaţia că chiar un scriitor mediocru are, astăzi, un public.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 251. *Apariţia romantismului e atât de însemnată încât se poate afirma fără exagerare că reprezintă un adevărat punct de plecare.* LOVINESCU, S. V, 13, cf. CADE. *Bănuiesc că exagerările tendenţioase au creat atmosfera apăsată în general.* REBREANU, R. II, 14. *Se ascultă doar exagerările lui Miron, care se plânge... de păcatul care a căzut asupra lui.* SAHIA, S. A. 44. *Asemenea expresii caricaturale sunt destul de frecvente şi în alte limbi. Efectul produs de ele se bazează de obicei pe o exagerare (hiperbolă).* PUŞCARIU, L. R. I, 122, cf. SCRIBAN, D. *Se poate spune fără exagerare că la această vârstă el era un maestru.* OPRESCU, I. A. IV, 182. *A spune că arhitectul fugise de acasă cu Ioana e o mare exagerare. Cel mult Ioanide trăi câteva zile aproape marital cu fata.* CĂLINESCU, B. I. 197, cf. id. E. O. I, 273, URSU, Î. L. II, 265. *A face din onorabilul autor... un om de geniu este o enormă exagerare.* CIOCULESCU, I. C. I, 8, cf. ALIL XVI, 187, M. D. ENC. 357, DEX, DN[3], DEX[2], NDN 562.

2. Lipsă de măsură, exces **(1)**; exagerare **(2)**. Cf. exagera **(3)**. *Se fereşte până la exagerare de cuvinte abstracte.* MAIORESCU, CR. I, 18, cf. II, 251. *Revoluţia din '48, în starea în care se afla până acum, ferită de exagerările partidei radicale, nu se sculase împotriva turcilor.* XENOPOL, I. R. XII, 87. *Au fost şi în Moldova câţiva reprezentanţi ai exagerărilor: ... vorbim de şcoala lui Barnuţiu.* IBRĂILEANU, SP. CR. 30. *Exagerare caricaturală ori monstruoasă a valorilor artistic-plastice.* PÂRVAN, I. F. 149. *Insistând mai puţin în exagerarea patriotică..., amestecau încă sentimentul naţional în toate manifestările culturale.* LOVINESCU, M. 34. *Discipolii lui au mers... cu exagerările şi încăpăţânarea până la ridicol.* DR. VIII, 6. *Trebuie să deosebim unde-i hotarul între artă şi manifestările patologice, cu exagerările lor, care duc în absurd.* SADOVEANU, O. XIX, 330. *A fost de o perfectă politeţe, fără exagerări.* A. HOLBAN, O. II, 289. *Am subliniat şi mai sus exagerarea expresiei sale, prin acumularea de termeni tari.* VIANU, L. R. 133. *Teoriile psihanalitice ne apar azi pline de nenumărate exagerări.* RALEA, S. T. III, 132. *Luă plicul... şi mulţumi cu oarecare exagerare.* VINEA, L. I, 275. *În această prietenie n-au lipsit nici gelozia, nici exagerările şi nici exaltările.* PREDA, R. 39. ◊ Loc. adv. **Cu exagerare** = exagerat **(2)**. *Ne-am exprimat... mirarea de-a vedea pe ofiţerii noştri preocupaţi cu exagerare de un lux şi o eleganţă cvasifeminină.* ARGHEZI, S. XXXIV, 29. *Mihai... – înduioşat cu exagerare de propria lui soartă – trebuia să-şi dea o parte din dejunul lui acestui camarad.* CAMIL PETRESCU, N. 28.

3. Accentuarea anumitor proporţii, trăsături etc.; (rar) exagerare **(3)**. Cf. exagera **(4)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Îl cunoaştem din parodierea d-lui Pascaly, a cărui pronunţie greşită şi exagerări scenice d. Manolescu le-a reprodus cu atâta succes.* EMINESCU, O. IX, 145. *Alt defect consistă în exagerarea formei şi în tendinţa de a face din literatură mai mult o ştiinţă decât o artă.* ARHIVA, X, 128. *Din punct de vedere estetic opera d-lui Ţuculescu are anume exagerări.* CONV. LIT. LXVII, 478. *Faunul are o înfăţişare foarte expresivă, prin exagerarea diformităţilor.* ARH. OLT. XIX, 50. *Alături de exagerarea sentimentelor şi... de supraîncordarea melodramatică a tonului, se găsesc şi unele înmuguriri ale artei viitoare.* VIANU, A. P. 181. *Cine zice „caricatură", zice în acelaşi timp exagerare, scoatere în relief a unor detalii ridicole din fizicul sau moralul uneia sau unor persoane.* OPRESCU, I. A. IV, 41. *Exagerarea unor trăsături, îngroşarea defectelor... înrudesc parodia cu ceea ce este şarja în desen.* CONSTANTINESCU, S. II, 93.

– Pl.: *exagerări.* – Şi: (învechit) **esageráre** s. f.

– V. **exagera.**

EXAGERÁT, -Ă adj. **1.** Care prezintă în proporţii mai mari sau mai mici decât cele adevărate; (rar) exagerativ **(1)**. *Detaşamentul otoman... de abie se rădica la 19 mii, chiar şi când am crede zisele ezagerate.* GM (1854), 2[1]/27. *Mai văd apoi laude exagerate a unor reputaţii cu totul locale.* ROM. LIT. 186[1]/10. *Crede c-aceste ştiri erau o repetare esagerată a ştirilor sosite prin curierul trecut.* ROMÂNUL (1857), nr. 36, 1[1]/32, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Fie-mi permis această comparaţiune cam exagerată.* ODOBESCU, S. II, 484. *Vă mulţumesc de laudele cam prea-prea exagerate ce-mi faceţi.* CARAGIALE, O. VII, 431. *Această veste, oricât ar fi fost ea de exagerată, explică scrisoarea lămuritoare a marelui vizir.* XENOPOL, I. R. XIV, 59, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *O laudă exagerată a unei proaste poetese.* ANGHEL – IOSIF, C. M. II, 8. *Credem că numărul de 10 diaci nu e exagerat pentru cancelaria de la începutul domniei lui Ştefan.* BUL. COM. IST. V, 107, cf. ŞĂINEANU,

D. U., CADE. *Cuvintele unui astfel de pamfletar... sunt umflate, exagerate.* LOVINESCU, C. IV, 57, cf. S. VIII, 29, SCRIBAN, D. *Mișcări și racursiuri, care la prima vedere par exagerate, dacă nu chiar imposibile.* OPRESCU, I. A. IV, 184. *Cât despre buna părere, vă asigur că este exagerată.* VINEA, L. I, 27, cf. DL. *Toate acestea i se păreau lipsite de interes și exagerate.* PREDA, R. 157, cf. DM, URSU, Î. L. II, 265, DN[2], SCL 1963, 211, M. D. ENC. *Un participant... dă cifra, iarăși mult exagerată, de 100000.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 6, cf. DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN.

2. Care depășește măsura, care întrece limitele sau proporțiile obișnuite; excesiv **(1)**. *Aceşti jăluitori exagerați aveau niște fizionomii de adevărați hoțomani.* FILIMON, O. I, 162, cf. PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 200. *Ne aflăm într-o epocă în care domnește individualismul cel mai esagerat.* CONV. LIT. II, 61, cf. LM, COSTINESCU. *Izvorul a tot ce este rău este... egoismul exagerat.* MAIORESCU, CR. II, 185. *Am fi putut dar să ne mărginim întru a combate și a exclude tot ce ni s-ar fi părut... prea tare exagerat ca sistemă de prefacere radicală a limbei românești.* ODOBESCU, S. II, 393. *Această ambiție cu totul exagerată și în disproporție cu calitățile sale l-au făcut să devie mai bine șef al roșiilor decât al doilea într-alt șir de oameni.* EMINESCU, O. XI, 78. *Dan sfârși c-un gest mare, exagerat, ca și cum ar fi râs de vorbele altuia.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 32. *Aceste esperiințe triste au deșteptat în sufletul lui Alesandru Lăpușneanul... neîncrederea, pripusul... și o apropiere esagerată și fără precauțiuni îndestulătoare către turci.* SBIERA, F. S. 59. *Scrisoarea – patru pagini de adorație în stil poetic, exagerat.* IBRĂILEANU, A. 51, cf. id. SP. CR. 56. *De aci s-a născut acel tendenționism exagerat care a împărțit pe câtva timp literile române în două tabere.* PETICĂ, O. 433. *Unei epoci de tehnicizare exagerată și de materialism exasperat... îi poate corespunde... o literatură plină de vis și de fantastic.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 252, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Timiditatea este, de cele mai multe ori, dovadă de mândrie exagerată și prost ascunsă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 37. *Pe urmă a adus vorba despre situația lor veșnic nesigură, cu mutări și chirii exagerate.* C. PETRESCU, A. 422. *Chinurile fuseseră exagerate.* A. HOLBAN, O. II, 279. *Zbaterile lui luară forma unor ploconeli exagerate.* SADOVEANU, O. VIII, 72. *A înecat narațiunea propriu-zisă într-un lirism exagerat și dulceag.* VIANU, A. P. 144. *Profesa un hedonism exagerat.* CĂLINESCU, B. I. 644, cf. H. LOVINESCU, T. 46. *Prezența ei la întâlniri făcea să crească în el veselia până la forme exagerate.* PREDA, R. 445, cf. ABC SĂN. 12. *Cu un zâmbet larg, de bucurie exagerată, ne poftea înăuntru.* CĂRTĂRESCU, N. 191. ◊ (Substantivat) *Ca să mă strevestesc mai bine, sânt în costum de patriot, de esagerat, de marsilies.* BARONZI, I. G. 496/8. *Ești un exagerat.* COSTINESCU. ♦ (Adverbial) Din cale-afară de..., excesiv de..., prea. *Îi spun o noutate cu ezitări caraghioase,... încurc cuvintele, mă supăr sau râd exagerat.* A. HOLBAN, O. II, 148. *Bănuiam unde vrea să ajungă și-a ajuns foarte târziu, cu un surâs galben și exagerat de vioi.* CAMIL PETRESCU, P. 181. *Te înclini... Apoi întinzi jobenul... Toate aceste mișcări ai să le execuți cât se poate de exagerat.* SAHIA, S. A. 155. *Bău cafea, iarăși excesiv, fumă exagerat.* TEODOREANU, L. 323, cf. SCRIBAN, D. *Rodin ajunge să se mulțumească cu... ceva dintr-o fizionomie, lucruri exagerat de expresive, în vreme ce tot restul figurei era abia indicat.* OPRESCU, I. A. IV, 237. *Otilia oftă exagerat.* CĂLINESCU, E. O. I, 40. *Regimul termic al solului poate fi echilibrat, blând sau exagerat de rece ori cald.* CHIRIȚĂ, P. 218, cf. DL. *Își scoase batista și o flutură intenționat exagerat.* T. POPOVICI, S. 133, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN.

3. Care accentuează în scopul de a reliefa, de a scoate în evidență anumite trăsături. *Această caricatură esagerată... era ca un bici de foc.* CONV. LIT. IV, 166. *Vulgaritatea... o sublinia și printr-o eleganță a rochiilor exagerată.* CAMIL PETRESCU, P. 77. *Își pipăia cu gesturi exagerate buzunarele, ca să vadă celălalt că a uitat ceva în casă.* ARGHEZI, P. T. 129. *Pe o suprafață mică, păpușa concentrează în trăsături exagerate caricatural, o mască de un comic dus până la grotesc.* IST. T. I, 121.

– Pl.: *exagerați, -te.* – Și: (învechit) **esagerát, -ă,** (învechit, rar) **ezagerát, -ă** adj.

– V. **exagera.**

EXAGERATÍV, -Ă adj. (Franțuzism rar) **1.** Exagerat **(1)**. Cf. NEGULICI, FROLLO, V. 207, COSTINESCU.

– Pl.: *exagerativi, -e.* – Și: (învechit) **esageratív, -ă** adj. NEGULICI, FROLLO, V. 207.

– Din fr. **exagératif,** it. **esagerativo.**

EXAGERATÓR, -OÁRE s. m. și f. (În dicționarele din trecut) Persoană care exagerează. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 207, COSTINESCU, LM, BARCIANU, CADE.

– Scris și: (învechit) *ecsagerator.* – Pl.: *exageratori, -oare.* – Și: (învechit) **esageratór, -oáre** s. m. și f. NEGULICI, COSTINESCU, LM, BARCIANU.

– Din lat. **exaggerator, -oris,** fr. **exagérateur.**

EXAGERÁȚIE s. f. **1.** Exagerare **(1)**. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Unii au zis că tabloanele înfățoșate în această carte ar fi numai niște esagerații!* CODRESCU, C. I, III/15. *Dar în această descriere a lui Dumas este mult adevăr amestecat cu multe esagerațiuni.* ISIS (1859), 70[1]/22. *Aceste cuvinte sânt niște exagerații ale analiștilor.* BĂLCESCU, M. V. 325. *Tot este ecsagerațiune, voind a zice că astă mare putere a Romei a fost o consecuință a evenimentelor carii însemnară originea ei.* ARISTIA, PLUT. XXIX/10, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 207, COSTINESCU, LM. *Pentru fiecare exagerație, eu să-ți dau 50 de franci, iar d-ta să-mi dai pentru fiecare greșeală 50 de bani.* CARAGIALE, O. VII, 506, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Ce exagerație! Zilele dintâi sânt grele, dar un tânăr le biruie și pe acelea.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 38, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, URSU, Î. L. II, 265, DN[2], BARBU, PRINC. 56, DEX, DEX[2], NDN.

2. Exagerare **(2)**. *Ezagerațiile școalelor combatem, nu școalele, nu munca, nu îmbunătățirea.* RUSSO, S. 69. *Nici un drit, nici o chestie nu remase fără a fi tratată, cu patimă în adevăr, ades și cu eczagerație.* ROM. LIT. 54[1]/42. *Esagerațiunele faimosului Cagliostro... sânt foarte cunoscute.* BARASCH, I. 19/5. *Adevărații patrioți iubitori de țara lor cată... să fugă de exagerațiunele celor esaltați.* DÂMBOVIȚA (1858), 16[2]/19. *Damele romane esagera mult cu ornamentele capului lor. Această esagerațiune însă a întrecut-o încă damele franceze din secolul trecut.* ISIS (1859), 44[1]/20, cf. FROLLO, V. 200, COSTINESCU. *Aceste vorbe... mă dezgustă, ca tot ce este minciună, ca tot ce este exagerație.* BOLINTINEANU, O. 428, cf. ODOBESCU, S. II, 360. *Se întâmplau cazuri de-o monstruoasă exagerațiune.* EMINESCU, O. X, 195. *Să fie moderați..., adică nu exagerațiuni.* CARAGIALE, O. VI, 133. *De când mi-ai spus că avem datorii, eu nu mai dorm. – E! Ce exagerație!* D. ZAMFIRESCU, Î. 114, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Specia oratoriei lui... e explozivă, retorică, plină de pasiune și de exagerație.* LOVINESCU, S. VIII, 170. *În secolul nostru, aplecat la exagerații, opera burlesca a degenerat din farsă în caraghiozlâc.* CERNE, D. M. I, 132. *Prețuirea lui nu trebuie să cadă în exagerații care nu-i sunt de folos.* CĂLINESCU, O. XII, 522. *Am ținut să notez această apreciere pentru ca nu cumva opinia sa despre proiectul unui roman eminescian să fie asimilată exagerațiilor cu care ne-am prea obișnuit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 11/1

3. (Rar) Exagerare **(3)**. *Satira d-lui Brăescu e ferită de exagerația atât de comună lui Caragiale.* LOVINESCU, C. VII, 51.

– Scris și: (învechit) *ecsagerațiune.* – Pl.: *exagerații.* – Și: **exagerațiúne,** (învechit) **esagerátie, esagerațiúne,** (învechit, rar) **ezagerátie, esagerăciúne** (STAMATI, D.) s. f.

– Din lat. **exaggeratio, -onis,** fr. **exagération.**

EXAGERAȚIÚNE s. f. v. **exagerație.**

EXAGÓN s. n. v. **hexagon.**

EXALÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică mirosuri, vapori, gaze etc.) A emana, a degaja, a împrăștia; a exabora. *Cântați, flori, bucuria... vă exalați profumul Spre ceruri ca tămâie.* HELIADE, O. I, 359. *Smeul-Balaur, Cu un muget ca de taur, Duhul ciumat esala.* ARICESCU, A. R. 53/12, cf. NEGULICI. *Cine a făcut că în capitalele Europei ulițile să nu esaleze tot mereu aburi infectoși.* BARASCH, I. 179/19, cf. id. I. N. 120/21. *Pe floare cade roa... Trăiește fericită, profumul esalând.* R. IONESCU, C. 20/3. *Materii... ce se simt prin mirosul ce egzalează dupre frecare sau încălzire.* COBÂLCESCU, G. 37/30. *Lampele începură a se stinge și fumul ce esalau umplu sala de un miros asfixietor.* FILIMON, O. II, 171, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 207. *În loc de ger sec..., ei au umezeala ce pătrunde la oase și glod ce exală miasme bolnăvicioase.* ALECSANDRI, S. 242, cf. COSTINESCU, LM. *În sala cea de bal... Unde mii flori mirosul lor esal'.* EMINESCU, O. IV, 203. *Au măsurat cât oxigen absorbise animalele și cât acid carbonic exalase.* id. ib. XV, 1 179. *Pe niște cotloane se prăjesc la tavă niște cârnați exalând un miros puternic.* CARAGIALE, O. IV, 119. *O floare... Parfumu-și exalează.* MACEDONSKI, O. II, 126, cf. DDRF, ALEXI, W. *Crizanteme zburlite se ofilesc... exhalând ca un miros ușor de camfor.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 135, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era numai un pachet de pansamente... o mumie neclintită exalând miros de dezinfectante.* C. PETRESCU, Î. II, 47, cf. SCRIBAN, D. *Exala... un miros de manufactură scoasă din vamă.* ARGHEZI, P. T. 338, cf. id. S. XV, 170. *O, ce beție de parfum, Molizii, brazii din troiene Exală de esențe un fum.* CĂLINESCU, L. L. 90. *Puiul fript exală o dulce aburească.* id. O. IX, 218, cf. DL, DM, DN^2, URSU, T. Ș. 201. *Respirația exală un miros fetid.* ABC SĂN. 259, cf. M. D. ENC., DEX. *Individul exala un miros înecăcios de haină de piele răscoaptă.* ȚOIU, I. 340, cf. DN^3, IVĂNESCU, I. L. R. 692, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ F i g. *Sufletul Să zboare... printre stele... iar stelele-i esală Un corp de raze blonde.* EMINESCU, O. IV, 175. *Ne uităm la miazmele morale ce esală ciocnirea de idei și de interese necesară în regimul nostru.* id. ib. XI, 35. ◊ R e f l. *O, amoroasă floare..., În aer s-esalează Profumul tău ceresc.* ARICESCU, A. R. 60/7. *Acest gaz se esală în cuantitate mare și din crateri mai multor volcani.* MARIN, PR. I, 188/25, cf. CADE. *Un miros de lumânare și de colivă se exala din rochia sa.* CĂLINESCU, C. N. 55. ◊ F i g. *A candelei lumină se naltă, se coboară... Și un profum de viață dintr-însa se esală.* HELIADE, O. I, 214. *Doliul ce se exală după atâtea mari morminte.* VLAHUȚĂ, ap. DDRF. *Din studiile sale se exală un fond puternic și cuceritor de umanitarism.* DEMETRESCU, O. 174. *De s-ar părea că în aceste rânduri se exală vreun resentiment, e departe de adevăr.* LOVINESCU, M. 163.

2. (Învechit) (Despre plante) A elimina apă sub formă de vapori; a transpira **(2)**. *Un fenomen analog cu transpirația este și espirația..., adică facultatea plantelor de a esala (a asuda) diverse raze.* BARASCH, I. N. 120/20. *Această schimbare a sevei... se urmează prin suprafața de sus a frundzelor, pe când suprafața de jos..., înghite (inaleadză) gazuri nutritoare din aer și dă afară (esaleadză) alte gaze din corpul vegetalului.* id. B. 20.

3. T r a n z. și r e f l. F i g. (Franțuzism învechit) A (se) exterioriza, a (se) manifesta. Cf. NEGULICI. *Două glasuri, esalându-se râzătoare și sgomotoase, amestecate cu cele d-întâi acoarde ale unui piano.* BARONZI, C. VI, 6/1. *A-și exala plângerile.* ȘĂINEANU, D. U. *A-ți exala furia.* SCRIBAN, D.

– Scris și: (învechit) *ecsala.* PROT. – POP., N. D. – Pronunțat: *egzala.* – Prez.: *exál;* prez. ind. pers. 3: *exală* și (învechit) *exalează.* – Și: (astăzi rar) **exhalá,** (învechit) **esalá,** (învechit, rar) **egzalá** vb. I.

– Din lat. **exhalare,** fr. **exhaler.**

EXALÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) e x a l a și rezultatul ei.

1. Exalație **(1)**; exaborare. Cf. e x a l a **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2, NDN 562. ◊ F i g. *Îmi pare... că, din atâtea lacrimi ce s-au vărsat în acele locuri, iese încă o exalare amară.* CARAGIALE, O. IV, 123.

2. (Învechit, rar) Exalație **(3)**. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: *exalări.* – Și: (învechit) **esaláre** s. f. NEGULICI.

– V. **exala.**

EXALATÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar; în forma *exhalator*) Care secretă sau elimină transpirație **(1)**. *Mai cu samă lucrătoare sânt vazele pielii cele ecshalatoare (...ce scot afară) și cele sorbitoare (...ce trag înlăuntru).* ALBINEȚ, M. 189/16.

– Scris și: *ecshalator.* – Pl.: *exalatori, -oare.* – Și: **exhalatór, -oáre** adj.

– **Exala** + suf. *-tor.*

EXALÁȚIE s. f. **1.** Emanație de vapori, de mirosuri etc. (de obicei rău mirositoare); exalare **(1)**. V. m i a s m ă. *Să aibă... priveghere asupra... lacurilor puturoase care, prin exhalațiunea lor, sânt vătămătoare... pentru oameni.* LUCACI, M. 30/22, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, FROLLO, V. 207, ALEXI, W., CADE. *Exalația plămânilor îi repugna.* CĂLINESCU, C. N. 318. *Hainele mele degajează un miros de găinați, gura o exalație de clor.* ARGHEZI, P. T. 99, cf. DL, DM, DN^2, URSU, T. Ș. 201, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ F i g. *Exalațiuni miasmatice din oficina confesională* (a. 1878). BARIȚIU, C. II, 236.

2. (Învechit, rar) Eliminarea apei sub formă de vapori; transpirație **(2)**. *Toți organi[i] care sânt în contact cu aerul se par mai mult destinați la esalațiunea decât la absorbțiunea aburului de apă.* MARIN, F. 366/5. *Aerul mijlocește și evaporațiunea fluidelor din plante și din pământ, de aceea înlesnește actul espirațiunei (esalațiunea) plantelor.* BARASCH, B. 11. ♦ Procesul de eliminare a dioxidului de carbon din plante. *Rădăcinele și foile sorb o mare câtime de aer, dar când pe d-o parte planta soarbe, pe de altă parte scoate și afară niște raze vătămătoare plantei. Această scoatere afară se numește esalație sau espirație.* BARASCH, I. N. 120/25. ◊ P. e x t. *În asemine relație antagonistică stă... și ecshalația pielii cu secreția udului..., că iarna, când mai puțin să transpirează, mai mult merge udul.* ALBINEȚ, M. 175/7, cf. COSTINESCU.

– Pl.: *exalații.* – Și: (învechit) **exalațiúne** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.), (învechit, rar) **exhaláție** (scris și *ecshalație*), **exhalațiúne, esaláție, esalațiúne** s. f.

– Din lat. **exhalatío, -onis,** fr. **exhalation.**

EXALAȚIÚNE s. f. v. **exalație.**

EXALBUMINÁT, -Ă adj. (Despre semințe) Fără albumen, lipsit de endosperm. Cf. ENC. ROM., NDN.

– Pl.: *exalbuminați, -te.*

– Din fr. **exalbuminé.**

EXALGÍN subst. v. **exalginǎ.**

EXALGÍNĂ s. f. (Med.) Substanță în formă de pulbere albă, solubilă în apă, folosită în medicină ca analgezic, antiseptic sau antitermic. Cf. ENC. ROM., BIANU, D. S., LTR^2, NDN.

– Și: (rar) **exalgín** subst. ENC. ROM.

– Din fr. **exalgine.**

EXALTÁ vb. I. **1.** T r a n z. ș i r e f l. A fi cuprins de exaltare **(1)**; a (se) entuziasma, a (se) înflăcăra peste măsură. Cf. I. GOLESCU, C. *Nu te prea esalta, sângele tău ar provoca prea*

amare lacrimi. ASACHI, E. D. 13. *Inimile noastre se vor esalta de fericire, se vor transporta de bucurie.* LĂZĂRESCU, S. 17/25, cf. STAMATI, D. *Națiunea lor, amăgită și exaltată de sublima mărime a unui bărbat din sânul său, s-a încrezut orbește în puterea și auctoritatea lui.* BARIȚIU, P. A. I, 504. *Falșii patrioți sună în toate părțile și în sânul gloatelor se găsesc oameni buni, însă slabi de minte, cari se ecsaltă la vorbele lor.* RUSSO, S. 182. *Laudele fărmecătoare ce-i făcuse moșul meu de persoana mea, exaltaseră închipuirea sa.* ROM. LIT. 49[1]/28, cf. POLIZU. *Cât era de trăitor aerul ce se exalta din aste piepturi tinere!* BOLLIAC, O. 220. *Aceste două știri importante făcu pe ciocoi să se esalteze de bucurie.* FILIMON, O. I, 245, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 207. *Ah! inima-mi saltă Și mintea-mi s'exaltă Cuprinsă de-amor.* ALECSANDRI, T. 263, cf. COSTINESCU, LM. *Îi lipsește cultul frumosului, al acelui ideal de perfecțiune... care exaltă cu noblețe mintea.* ODOBESCU, S. II, 240, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În timp ce se exalta pe nuvelele lui Slavici, iată cum se exprima criticul... într-o scrisoare.* LOVINESCU, S. VIII, 100. *E puterea care exaltă mintea surprinzând-o într-o comunicare directă cu depărtări legendare.* CONV. LIT. LXVII, 438. *„Publicul" mă deprimă; pe tine te exaltă, fiindcă tu ești artist și ai nevoie de public.* TEODOREANU, M. II, 325, cf. SCRIBAN, D. *Vai ce bine-mi pare – se exaltă Otilia, bătând din palme.* CĂLINESCU, E. O. I, 86. *Ideea primejdiei și a sacrificiului o exalta.* id. B. I. 371. *De aci înainte gândul reînvierii Romei va exalta mereu simțirea marilor poeți patrioți.* VIANU, L. U. 140. *Privirea lui mă exalta.* BLAGA, H. 50. *Mergeau parcă purtați de un curent pornit din mișcarea mulțimii exaltate de străveziul acelei ore de toamnă.* VINEA, L. I, 155, cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 266, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ F i g. *Viața lui se avântă spre Laura ca un fluviu exaltat de apropierea mării.* VINEA, L. I, 261.

2. T r a n z. A face să devină mai puternic (**III 1**); a intensifica, a mări (**V**), a exacerba (**2**), a exagera (**2**). *Dulcea respirare ce ea simțea pe gâtul ei esaltau ardoarea și curagiul ei.* CODRESCU, C. I, 72/14. *Kossuth... exalta și el cu partizanii lui... prețul pe care-l punea pe limba și naționalitatea poporului său.* XENOPOL, I. R. XII, 13. *O emoțiune poate să fie sau micșoartă, înăbușită, sau aprinsă, exagerată, exaltată, de către o mulțime de cauze.* CONTA, O. F. 91. ◊ R e f l. r e c i p r. *În general, culorile complimentare din spectru se exaltează una pe alta.* OPRESCU, I. A. IV, 246.

3. T r a n z. A lăuda, a glorifica; a slăvi (**1**). *În acel stat primitiv, esaltat de unii sofiști, puterile sale intelectuale și morale s-ar sterilisa.* LAURIAN, F. 129/3, cf. NEGULICI. *Ai venit tu aci să-ți esaltezi meritele în paguba pațienței noastre sau să-ți împlinești datoria?* LĂZĂRESCU, S. 102/7, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Acești bravi înrolați voluntari... al căror patriotism era esaltat încă prin numeroasele toaste.* BARONZI, I. G. 10/24, cf. FROLLO, V. 207, COSTINESCU, LM. *De câte ori un om îmi exaltează calitățile... și subliniază prea mult bunele sale opinii despre mine, îi zic politicos: foarte mulțumim! și-l părăsesc.* CARAGIALE, O. IV, 4, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, LOVINESCU, C. IV, 17. *Moise improvizează un imn... exaltând mărirea lui Dumnezeu.* CERNE, D. M. II, 22, cf. SCRIBAN, D. *A doua zi după ce i se încredințează puterea, presa lui îl exaltă – și el o citește, fără să dea afară de la gazetă pe toți redactorii ei.* ARGHEZI, P. T. 265. *Eminescu... se apropie mai mult de „sălbăticia" candidă, exaltată în literatura vremii.* CĂLINESCU, O. XI, 88. *Ramura paseistă a romantismului, o exaltă în romanele și dramele sale.* VIANU, L. U. 488. *Nu mai putu gusta cu aceeași tragere de inimă cina îmbelșugată pe care ieri o exaltase într-un lirism gastronomic.* CAMIL PETRESCU, N. 88. *Nu ne interesează aci tendința umanitaristă sau naționalistă a unora din martorii care s-au confesat în scris, bestemând sau exaltând războiul.* CONSTANTINESCU, S. V, 312, cf. DL. *Unele aveau intriga senzațională..., altele exaltau idei sau pasiuni inventate.* PREDA, R. 495, cf. DM, DN[2], IST. T. I, 276. *Obiectele descurajante și agresive sunt trase în imagini ce exaltă violența materiei.* SIMION, S. R. III, 72, cf. DEX. *E mai la îndemâna autorului să observe si să exalte faptele eroice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/1, cf. DN[3]. *Ce rost are să-i umbrim, punând accentul pe scăderile lor, în loc să le exaltăm virtuțile?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 7/2, cf. DEX[2], NDN. ◊ R e f l. p a s. *În teatre strigă luminile, se exaltă libertățile insului.* BLAGA, POEZII, 125. ◊ R e f l. r e c i p r. (Rar; în forma *esalta*) *Ei se esalta unii pre alții.* LM.

4. R e f l. (Astăzi rar) A-și ieși din minți, a fi surescitat. Cf. LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Scris și: (învechit) *ecsalta.* – Pronunțat: *egzalta.* – Prez. ind.: *exalt* și *exaltez.* – Și: (învechit) **esaltá** vb. I.

– Din lat. **exaltare,** fr. **exalter.**

EXALTÁNT, -Ă adj. (Rar) Care provoacă o stare de exaltare (**1**). *De aici, fascinația pe care o exercită asupra sa natura frustă, comunicându-i un sentiment exaltant al libertății.* GRIGURCU, C. R. 72. *Ca și în natură, tot ceea ce Geo Bogza descoperă în omul simplu, muncitor, apare fabulos, măreț, exaltant.* CONTEMP. 1956, nr. 510, 5/4.

– Pronunțat: *egzaltant.* – Pl.: *exaltanți, -te.*

– Din fr. **exaltant.**

EXALTÁRE s. f. Acțiunea de a (se) e x a l t a și rezultatul ei.

1. Stare de puternică excitație a spiritului provocată de o impresie vie, de un sentiment puternic etc.; entuziasm, înflăcărare, încântare duse la paroxism; exaltație (**1**). Cf. STAMATI, D. *Atunci în esaltare Înalță a sa voce ș-începe a cânta.* R. IONESCU, C. 10/17. *Atuncea fierbe-n vine românul sânge, arde; Răpit, în ezaltare, aș vrea să zbor spre cer.* CREȚEANU, M. 13/11. *Orice om, împins fiind de nenorocire și căzut în desperarea cea mai violentă.. se află într-o stare de esaltare (uimire), care o dovedesc niște fapte și mișcări dezordonate sau neregulate ce săvârșește.* FIS. 233/11. *Făgăduințele sânt lesne în minutele de esaltare!* ROMÂNUL (1857), nr. 5, 1[2]/69, cf. POLIZU. *Vom cere mai puțină esaltare și mai multă gravitate calmă de la domnul Pascale.* DÂMBOVIȚA (1858), 16[2]/1. *În esaltarea în care mă aflam, pronunțai de mai multe ori numele ei.* FILIMON, O. I, 323, cf. PONTBRIANT, D. *Îndată ea își deschise ochii și se sculă în prada unei esaltări ce o făcu strălucitoare de frumusețe.* BARONZI, I. G. 660/6. *Voinicelul..., în exaltarea dragostei lui, îi dă numirile cele mai dismierdătoare.* ALECSANDRI, S. L. 289, cf. COSTINESCU, LM. *Exaltarea religioasă, aprinderea revoluționară, mișcarea poetică... iacă izvorul de viață al cuvintelor nouă.* MAIORESCU, CR. II, 275. *Această plinătate de viață nemijlocită ce-o dezvoltă artistul dramatic înaintea spectacolului..., îi asigură admirațiunea plină de esaltare a mulțimelor impresionate de el.* EMINESCU, O. XIV, 245. *A fost... o exaltare a simțirii.* CARAGIALE, O. I, 26, cf. ENC. ROM. 361, ALEXI, W. *Exaltarea și paroxismul... duc repede la monotonie.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 131, cf. CADE, LOVINESCU, S. VIII, 42. *Sinceritatea și exaltarea fac periculoși pe oamenii cu o cultură insuficientă!* REBREANU, R. I, 117, cf. CAMIL PETRESCU, T. I, 56, C. PETRESCU, C. V. 255. *Aveam practicele mele proprii spre a-mi înlesni concentrarea până la exaltare.* VOICULESCU, P. II, 281, cf. SADOVEANU, O. V, 38, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, O. XI, 151, VIANU, A. P. 110. *Orice frumusețe aduce în inimă Înțelepciune și exaltare.* BLAGA, POEZII, 377, cf. BOGZA, C. O. 345, VINEA, L. I, 312. *Mi-aduc aminte că și odinioară mă speria exaltarea ta.* H. LOVINESCU, T. 191, cf. CONSTANTINESCU, S. II, 86, DL. *În această prietenie n-au lipsit nici gelozia, nici exagerările și nici exaltările.* PREDA, R. 39, cf. id. DELIR. 82, DM, URSU, Î. L. II, 266, DN[2]. *Pe chipul messerului strălucea o exaltare fără margini.* BARBU, PRINC. 267, cf. L. ROM. 1964, 258. *Structura psihologică a actorilor noștri din această perioadă pendulează între exaltarea*

patetică a romanticului M. Pascaly şi ponderea analistă a lui Matei Millo. IST. T. II, 264. *Exaltarea de care e stăpânit, când începe să scrie prietenului său, şi-o explică singur prin trei împrejurări.* N. MANOLESCU, A. N. I, 83, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 16/1. *Exaltările... întâlnesc în calea spre expresie o minte iscoditoare şi speculativă.* SIMION, S. R. III, 99, cf. M. D. ENC. 357, DEX, DN^3. *Zăpada de pe trotuarul bulevardelor... îmi dădea o stare de exaltare.* CĂRTĂRESCU, N. 113, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 20/3. *Cei din asistenţă... multiplicau cu fericirea lor atmosfera de exaltare.* ib. 1993, nr. 3, 15/4, cf. DEX^2, NDN.

2. Slăvire, glorificare; exaltaţie **(2)**. Cf. e x a l t a **(3)**. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 207, COSTINESCU, LM, ENC. ROM. 361, ALEXI, W. *Exaltarea oraşului a dus la cultivarea în literatură a peizajului industrial.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 187, cf. CADE. *Sub aceeaşi formă a solidarităţii naţionale prin tradiţie şi a exaltării păturii rurale ca unică realitate a neamului nostru..., ideologia... marelui poet a reapărut... şi în mişcarea sămănătoristă.* LOVINESCU, S. IV, 13, cf. SCRIBAN, D. 480, OŢETEA, R. 193. *Lupta, în care motivele naţionale şi sociale se împleteau în chipul cel mai divers..., ducea... la exaltarea unor adevăruri.* BLAGA, G. 136. *Programul literar din „Propăşirea" reprezintă exaltarea trecutului şi acordarea lui cu problemele prezentului.* CONSTANTINESCU, S. VI, 140, cf. DL, DM, DN^2. *Cei doi termeni ai conflictului dramatic sunt exaltarea domnului patriot, a cinstei şi purităţii omului din popor şi rezistenţa boierilor corupţi.* IST. T. II, 129, cf. DEX, DN^3. *Tendinţa primelor poezii era o exaltare a naturii moarte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 10/2, cf. DEX^2, NDN.

– Pronunţat: *egzaltare.* – Pl.: *exaltări.* – Şi: (învechit) **esaltáre,** (învechit, rar) **eczaltáre** (POLIZU), **ezaltáre** s. f.

– V. **exalta.**

EXALTÁT, -Ă adj. **1.** (Astăzi rar) Slăvit, glorificat, lăudat. Cf. NEGULICI, LM, PONTBRIANT, D., LM, CADE.

2. (Despre oameni) Care este cuprins, stăpânit de exaltare **(1)**. *Papa căută a creşte influenţa sa în Germania... prin întformarea ordinului iezoviţelor înfiinţat la 1540 de ecsaltatul spaniol Ignaţ Loiola.* SĂULESCU, HR. II, 275/19. *Mă cunoşti că iubesc mult naţiunea, ştii că n-am fost din cei esaltaţi, dar nici pesimist.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 30, cf. STAMATI, D. *Se sirguieşte... a domoli, pe cât este cu putinţă, pre cii esaltaţi.* CALENDAR (1855), 15/20, cf. PONTBRIANT, D. *Păta conştiinţa sa curată de republican esaltat.* BARONZI, I. G. 30/5, cf. COSTINESCU. *Este... exaltat până nu a ţine seamă de mica distanţă dintre sublim şi ridicol.* BOLINTINEANU, O. 419, cf. LM, DDRF. *Alţii..., care... persecutau pe adepţii unirei, astăzi... au devenit cei mai exaltaţi apostoli, cei mai radicali revoluţionari.* XENOPOL, I. R. XIII, 53, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Apare ca un tânăr visător, pasionat, impulsiv şi exaltat, simţind aproape în chip constant frenezia pasiunii.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 90, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Mie mi s-a părut foarte sincer, doar puţin exaltat!* REBREANU, R. I, 117. *Cade în genunchi lângă pat..., exaltat, cu ochii în lacrimi, cu fervoare ca într-o rugăciune.* CAMIL PETRESCU, T. III, 75, cf. SCRIBAN, D. *Ideea superficială a unei fete exaltate părea a nu se potrivi cu noua imagine.* CĂLINESCU, B. I. 157. *Hep – hep! urlă Silion, exaltat.* VINEA, L. II, 275, cf. DL. *Se simţea îndârjit şi exaltat cum erau, de altfel, cei mai mulţi.* PREDA, R. 17, cf. DM, URSU, Î. L. II, 266, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Ne dă o întâmplare survenită unui ex-comunist francez,... soţ al unei exaltate comuniste.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4/1, cf. D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ F i g. *Atât de emoţionat, iar uneori fantastic şi exaltat e Oltul în timp ce trăieşte această aventură fără seamăn a vieţii lui.* BOGZA, C. O. 325, cf. id. Ţ. 55. ◊ (Substantivat) *Eşti un exaltat.* COSTINESCU. *Era cu noi pe vasul ce cobora aici Un exaltat... El ne cânta, zi noapte, un marş de libertate.* BOLINTINEANU, O. 158. *Era... o persoană foarte sentimentală sau, mai bine, o exaltată... îngâmfându-se de numărul adoratorilor.* CONV. LIT. XXII, 348. *După ce exaltatul acela se depărtase, Gheorghe Pruncul reîncepu firul conversaţiei întrerupte.* AGÂRBICEANU, A. 423, cf. CADE. *Reformele se discută cu oameni sănătoşi, nu cu bolnavi sau cu exaltaţi.* REBREANU, R. II, 156. *Eşti numai un exaltat care te-ai rătăcit pe un drum iluzoriu.* CĂLINESCU, B. I. 529. *Era... o exaltată care nu putea bănui ce urmări grozave ar putea avea astfel de fapte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 232, cf. DL. ◊ (Adverbial) *Îl iau sub ocrotirea mea de azi înainte, ţipai exaltat.* VOICULESCU, P. II, 88. ♦ (Despre fizionomie, manifestările etc. oamenilor) Care denotă, trădează exaltare **(1)**. *Ecsaltata simţire şi fantasie a stării culturii veacului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 278/29. *Escită în inima privitorului nişte simţiri înalte, nişte imagini esaltate.* BARASCH, I. F. 14/23. *Spiritul său cel esaltat medita ne-ncetat proiecte... chimerice.* TEULESCU, C. 56/125. *Amorul ei e ecsaltat, mobil, plin de foc, dar necăjicios.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Mauriciu ar fi luat o parte activă, după cum îl împingea... patriotismul său esaltat.* BARONZI, I. G. 185/26, cf. COSTINESCU. *Trebuie să fie neapărat o raţiune, nu o combinaţiune răutăcioasă ori exaltată.* EMINESCU, S. P. 43. *Văd toate-acele tipuri de greceşti mitologii, Pe cari le-a creat avântul exaltatei fantazii.* COŞBUC, P. II, 139. *Ajunge, din prietenie exaltată, să ia asupra lui un fals comis de Sebastian.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 264, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Pentru a o convinge, întrebuinţează termeni exaltaţi, neobişnuiţi astăzi.* LOVINESCU, S. VIII, 247. *O loveau în urechi vorbe ca grindini, care aveau gemătul unei pasiuni exaltate.* TEODOREANU, L. 282. *Acea incontinuă vibraţie surdă a sălilor pline, îi sună în urechi ca o muzică ameţitoare şi exaltată.* C. PETRESCU, C. V. 242. *Şi-n visurile-i exaltate, Maria se simţise purtată... spre simţiri aşa de înalte.* SADOVEANU, O. V, 222, cf. VIANU, A. P. 174. *Simion, cu ochii exaltaţi, slăbit..., şedea la masă.* CĂLINESCU, E. O. II, 46. *Ioanide îi făcu semn cu mâna să intre, neînregistrând prin nici o mişcare a feţei cuvintele exaltate ale vizitatorilor.* id. S. 69. *Cu închipuirea exaltată a unui adolescent..., desfiinţa hotarele cu focul utopiei.* BLAGA, H. 67. *Ce priviri exaltate!* VINEA, L. I, 308. *Toată disperarea şi-o converti... într-un discurs exaltat.* CĂRTĂRESCU, N. 107.

3. (Popular; şi în sintagma *zaltat din minţi*, ALRM II/I h 161/520) Ţicnit, smintit; surescitat. *Depărtează de la dumneata aste idee esaltate, cari se cam apropie de nebunie.* BARONZI, C. V. 198/24. *El este un om exaltat de minte.* ODOBESCU, S. II, 466, cf. ENC. ROM. 361, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Era un domn exaltat, cu gesturi nervoase, corect îmbrăcat, dar evident ieşit din ţâţâni.* BLAGA, H. 78. *L-au socotit... zăltat, deliu aproape.* STANCU, D. 39, cf. DL, DM, SCL 1958, 515, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN, RĂDULESCU-CODIN, Î. 347, VÎRCOL, V. 92, 95. *Fetiţo de la Arad, M-ai făcut că sunt zaltat.* ŞEZ. XII, 74, cf. com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ, I. CR. IX, 186, CIAUŞANU, V. 157, 211, BUL. FIL. III, 180, V, 175, BL X, 42, COMAN, GL., CV 1950, nr. 3, 36, SCL 1958, 515, ALRM II/1 h 161/520. ◊ (Substantivat) *Cuprins de o bucurie stranie ca a exaltaţilor, sări în sus strigând: – L-am ucis!* ARDELEANU, U. D. 230. *Mă, zăltatule, începuşi să iei câmpii?* IOVESCU, N. 158. *Norocul lui nenea Vasile şi al altor zăltaţi e că nenea Mihalache nu se sinchiseşte.* STANCU, D. 73. *L-am auzit înjurând ca un zăltat.* PREDA, Î. 120.

3. Amplificat, intensificat. *Iuţeala firii vieţii va moderată, iar nu exaltată, nici deprimată.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 447/12. *Urechea stângă... se ridicase la o stare exaltată de sensibilitate.* CARAGIALE, O. I, 128. *Circul de la un capăt la altul al peşterii într-o stare de... exaltată agitaţie.* STEINHARDT, J. 58.

– Scris şi: (învechit) *ecsaltat.* – Pronunţat: *egzaltat.* – Pl.: *exaltaţi, -te.* – Şi: (învechit) **esaltát, -ă,** (popular) **zăltát, -ă,** (regional) **izăltát, -ă** (CIAUŞANU, V. 211, BUL. FIL. III, 180), **izeltát, -ă** (RĂDULESCU-CODIN, Î. 347), **izultát, -ă** (VÂRCOL, V. 95), **dezăltát, -ă** (id. ib. 92).

– V. **exalta.**

EXALTATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care exaltă **(1)**; exaltant. *Povestirea amănunțită a luptelor favorizează tirada patriotică exaltatoare.* IST. T. II, 144.

– Pronunțat: *egzaltator.* – Pl.: *exaltatori, -oare.*

– **Exalta** + suf. *-tor.*

EXALTÁȚIE s. f. **1.** Înflăcărare, entuziasm, fervoare; exaltare **(1)**. *Cea mai mare esaltație (bucurie înălțată) a întregei noastre ființe.* VASICI, M. II, 92/18, cf. id. ib. I, 196/15, NEGULICI, STAMATI, D. *Nu era nici bucurie, nici ezaltație în privirea ghibacei Cassi.* CODRESCU, C. II, 321/6, cf. id. ib. I, 70/20. *Privirea acestor scene grandioase, escită în inima privitorului nişte simțiri înalte, nişte imagini exaltate, apoi în spiritul slab al smintiților, după asemenea esaltațiune, însoțește mai totdeauna o depresiune şi o paralizâ.* BARASCH, I. F. 14/24. *O sărutam cu ezaltație.* ROM. LIT. 220^2/33, cf. POLIZU. *Esaltațiunea religioasă a cizmarilor ajunge rar la gradul de zmintire.* ISIS (1859), 127^1/15. *Nu pot descrie bucuria şi esaltațiunea mea la vederea acestui amic.* SION, P. 316. *Se aruncau cu exaltație în arena dantului.* FILIMON, O. I, 176, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Filozofii... vorbesc cu o mare esaltațiune... de legislatorii Minos, Licurg şi Solon.* CONV. LIT. II, 38, cf. COSTINESCU, LM. *În esaltațiunea poftei lor de alianță... lăudau armata.* EMINESCU, S. P. 199. *Schimbând tonul şi cu exaltațiunea crescândă... Te iubesc, George!* MACEDONSKI, O. II, 23, cf. DDRF. *Numerosul public... izbucni într-o detunătură de aplauze..., iar deputații săteni, în exaltația lor..., striga.* XENOPOL, I. R. XII, 109, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, B. I. 413, URSU, Î. L. II, 266, DN^2, DN^3, NDN. ♦ (Învechit, rar) Demență. Cf. ALEXI, W.

2. Slăvire, glorificare, lăudare; exaltare **(2)**. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM, ENC. ROM., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Din timp în timp... vedeau exaltațiunea acelor virtuți statornice numite virtuți romane.* ARH. OLT. XIII, 418, cf. SCRIBAN, D., DN^2, DN^3, NDN.

3. (Învechit, rar) Înălțare, ridicare. Cf. PROT. – POP., N. D., LM. ◊ *Exaltațiunea crucii* = înălțarea crucii, v. înălțare. Cf. COSTINESCU.

– Scris şi: (învechit) *ecsaltație.* PROT. – POP., N. D. – Pronunțat: *egzaltație.* – Pl.: *exaltații.* – Şi: (Astăzi rar): **exaltațiúne** (COSTINESCU, ENC. ROM., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.), (învechit) **esaltátie, ezaltátie, esaltațiúne,** (învechit, rar) **exaltățiúne** (PONTBRIANT, D.), **eczaltátie** (POLIZU), **esăltăciúne** (STAMATI, D.) s. f.

– Din lat. **exaltatio, -onis,** fr. **exaltation.**

EXALTAȚIÚNE s. f. v. **exaltație.**

EXALTĂȚIÚNE s. f. v. **exaltație.**

EXÁMEN s. n. **1.** (Jur.; învechit) Parte a procedurii penale care cuprinde rechizitoriul, audierea părților şi a martorilor implicați într-un proces; interogatoriu; (rar) examinație **(3)**. *Faur Pătru şi cu fata Susa... au fost fugit şi s-au cununat... Pe carii după, luund examen, ei s-au cerut din bunăvoința lor... să vie la noi pentru dezlegarea de acest păcat* (a. 1779). IORGA, S. D. XII, 291. *Logofeții să ție condici pentru hotărârile ce să facă i pentru eczamene şi tacrireri, atâtă a vinovaților câtă şi a părâşilor.* MAN. LEG. 6^v/8. *Acelora care cad în examen criminale, li să opreşte împlinire deregători[i] sale până când ține încviziție (adecă cercetare).* RÂND. JUD. 401/19. *Procurator sau advocat să zice fieştecare persoană procopsită în istoria şi în legile țării, pre lângă asprul despre acestea examen jurată, spre a griji despre cauzele lui încredințate, cu tot deadinsul.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 117. *Va aduce pe vinovați la ispravnici ca să li să facă eczamen şi, după orânduială, să-i trimiță la dum[nea]lui vel spăthar* (a. 1819). IORGA, S. D. VII, 69. ♦ Proces-verbal întocmit în timpul interogatoriului, care cuprinde întrebările adresate părților şi martorilor, precum şi răspunsurile primite. *Să se treacă în condică atât numele fieşcăruia dintr-acei vinovați, cât şi de la care ispravnic s-au trimis, împreună cu eczamenul lui.* PRAV. COND. (1780), 56. *Priimind, pe lângă raportul poloțmaistrălui de aici, şi eczaminul ce le-au făcut într-această priicină, îl trimiț la Divan spre a să da vinovații în facerea monedi[i] mincinoase în judecata cremenalicească* (a. 1829). DOC. EC. 425, cf. GÁLDI, M. PHAN. 175.

2. Probă (orală sau scrisă) la care este supus un elev, un student, un candidat la un post etc. pentru verificarea şi aprecierea cunoştințelor; examinare **(1)**; (rar) examinație **(2)**. *Cum trebuie să să rânduiască examenurile ca să poată judeca... sporiul şcolarilor.* CARTE TREB. II, 304/2, cf. CPÎ II, 320/15. *La examenurile cele rânduite de ştânțele sale cele dobândite întru aceasta..., alese dovediri au arătat.* EUSTATIEVICI, I. 26/5. *Toate examenurile acestor obicinuite cursuri... bine au făcut* (a. 1793). IORGA, S. D. V, 161. *Esamenul sau cercarea să nu se facă numai înaintea preoților români, ci înaintea şi a altor preoți.* ŞINCAI, HR. III, 189/25, cf. ST. INST. 33/21. *După săvârşirea celui dintâi exament, fu la trupa cea de artelerie... orânduit cadet.* NAPOLEON, 6/25. *La svârşitul fieştecăriia lună, să cheme învățătoriul pre părinți la cercare, adecă examen în shoală.* PETROVICI, P. 45/4, cf. LB, CR (1829), 5^1/5, I. GOLESCU, C., HELIADE, F. 1/2. *A dăruit un mare număr de eczemplare la Colegiul Sf Sava, spre a se da în dar şcolarilor ce vor merita încurajare la eczamenul viitor.* MN (1836), 51^1/59, cf. ASACHI, Î. 4/26, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 634^2/13. *Programul examinilor pentru dobândirea diplomilor agricole.* I. IONESCU, F. 14/24, cf. ISER, SP I, 166/20, STAMATI, D. *Nimene din cadeți să nu poată înainti la rang de ofițer fără a da eczamen.* ROM. LIT. 106^2/11, cf. KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 263, POLIZU, NEGRUZZI, S. I, 4, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Tinerii de prin facultăți vor putea asista, având cursurile şi examenile lor sfârşite.* ODOBESCU, S. I, 501. *Esamenele anului scolastic curent se vor ține... sâmbăta şi duminica.* EMINESCU, O. IX, 136. *Ne ducea la stărăție să dăm esamen dinaintea starețului Neonil.* CREANGĂ, A. 76, cf. CARAGIALE, O. I, 96, CONTEMPORANUL, IV, 4, DDRF, XENOPOL, I. R. VI, 222, ENC. ROM., BARCIANU. *Ne supuse pre amândoi... la un esamin la care directorul punea întrebările.* SBIERA, F. S. 94, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Îşi ține examenul de sfârşit de an la logică.* LOVINESCU, S. VIII, 202, cf. REBREANU, R. I, 25. *Eram în examenele primului an de liceu.* GALACTION, O. 56. *Se plimba silitoare, învățând... poezia de examen.* BRĂESCU, A. 49. *Examenul era suspendat pentru a se da rezultatul lucrărilor scrise.* TEODOREANU, L. 202, cf. SADOVEANU, O. XIX, 324. *Ne-am cunoscut... la o şcoală mixtă de prepararea examenelor de sfârşit de an.* A. HOLBAN, O. II, 297, cf. SCRIBAN, D. *Mi-a promis că-şi va da toate examenele şi va lua doctoratul.* CĂLINESCU, B. I. 318. *Am de dat un examen aici, la liceu.* STANCU, R. A. II, 11. *Şi-a dat examenul cu o teză.* H. LOVINESCU, T. 154. *Boala îl împiedicase... să-şi dea examenele la timp.* TUDORAN, P. 51, cf. DL. *A căzut la un examen.* PREDA, R. 300, cf. DM, URSU, Î. L. II, 266, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN, TDRG^3. ◊ (Urmat de determinări care arată felul) *Examenturile sholasticeşti, fie publice sau private, sânt de mare folos.* MAN. ÎNV. 54/3. *Acest cuvânt s-au spus la examenul public în şcoala de la Sf. Sava.* POTECA, F. 358/2. *S-au făcut sholerilor acii shoale eczamenul de vară.* BULETIN, F. (1833), 41/9. *Eczamen teoric şi practic.* BULETIN, G. (1840), 205^2/1. *Am citit şi eu articulii... despre esamenul de maturitate.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 122. *Câteva zile înainte de examenele anuale.* CARAGIALE, O. I, 204. *Se pregătea de zor să-şi treacă examenul de bacalaureat.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 85. *Şcoala comercială superioară... se fineşte cu examenul de maturitate (bacalaureat).* TURCU, E. 83. *La examenul de capacitate nu era voie să spui „ista", dar „ăsta" cât poftești!* HOGAŞ, DR. II, 201, cf. MINERVA. *Îşi trecuse examenul de absolvire.*

C. PETRESCU, I. I, 6. *La examenele particulare din luna asta la franţuzeşte, am dat celor mari să-mi tălmăcească literar câte un crâmpei de proză ori de versuri.* I. BOTEZ, B. I, 47. *A putut să asiste la ultimul examen de licenţă.* ARGHEZI, S. XXV, 256. *Asociaţii solicitau... reînfiinţarea examenului de docenţă.* CĂLINESCU, B. I. 579. *La examenul oral, Valentina străluci.* STANCU, R. A. II, 71. *La examenul de diplomă... a fost singurul care a luat nota zece la matematici.* PREDA, D. 24, cf. DER. *Actualul examen de stat poate fi numit, limpede şi întemeiat, examen de diplomă.* L. ROM. 1965, 165, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Nu mai puteam... să învăţ tocmai atunci când examenul de bacalaureat şi... de facultate se apropiau.* CĂRTĂRESCU, N. 141, cf. D. ENC., NDN. ◊ **A face** (cuiva) **(un) examen** = a examina **(1)**. *Asupra învăţăturii destulă a lor din ştiinţa pravilii au făcut examen la un universitat a ţerilor moştenitoare.* RÂND. JUD. 399/17. *Mergea Petru Maior prin sate unde, adunând pruncii, făcea examen, pre cei ce ştiia îi lăuda, pre ceialalţi părinţeşte îi dojenea.* MAIOR, RĂSP. 19/24. *Cu bună samă va dori să facă examen elevilor.* CALENDAR (1852), 82/25. *Da' ian să-i fac un examen... Guliţă, spune nineacăi, cum se cheamă franţuzeşte furculiţa?* ALECSANDRI, T. I, 178. ♦ Încercare prin care se verifică trăinicia unui lucru, a unei situaţii etc.; probă **(2)**. *Criticul îşi acoperă cu propria-i persoană părerile şi... adevăratul examen în faţa opiniei publice nu-l dau scriitorii judecaţi, ci el.* LOVINESCU, S. VIII, 224. *Reuşita unui plan e oarecum examenul exterior care probează meritul.* RALEA, S. T. III, 175. *După asta, pot cere să fiu transferat în altă parte... Dar acum nu pot fugi. Trebuie să trec examenul ăsta.* H. LOVINESCU, T. 369, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX[2]. ♦ (Prin nord-estul Olt.; în forma *izamen*) Serbare dată la sfârşitul anului şcolar de către elevii din primele clase. Cf. CIAUŞANU, V. 169.

3. (Adesea urmat de determinări care arată felul) Cercetare atentă, amănunţită a unui obiect, a unei fiinţe, a unei probleme etc. făcută în scopul unei cunoaşteri juste sau pentru a trage anumite concluzii; examinare **(2)**; (rar) examinaţie **(1)**. Cf. LB, CONTRIBUŢII, I, 19. *Comisiriatul din Bucureşti... era însărcinat cu examenul (cercetarea) socotelilor d[omnului] Şnel, spiţerul din acest oraş.* CR (1830), 355[1]/6, cf. VALIAN, V. *Fiindcă face o parte liberului esame, e persecutat îndată de apărătorii ortodoxiei.* LAURIAN, F. 185/24, cf. NEGULICI, ISER, STAMATI, D. *Ar fi a se mărgini într-un ecsamen superficial dacă s-ar atribua numai cristianismului meritul abolirei sclaviei.* ROM. LIT. 97[2]/13, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT – POP., N. D. *Aţintă căutătura sa înţelegătoare asupra patriotului, pe care acest esamin îl turbură cu tot curagiul său.* BARONZI, I. G. 448/5, cf. FROLLO, V. 208, COSTINESCU. *Vom supune... unui examen mai amănunţit cestiunea.* EMINESCU, O. XV, 1184, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Mi-am exprimat dorinţa să-i văd copiii. Voiam s-o văd cum se comportă cu ei. Este, pentru mine, un examen probant al psihologiei unei femei.* IBRĂILEANU, A. 131, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Începe examenul critic al omului şi al operei..., pe care îl trec toate marile personalităţi în faţa generaţiilor succesive.* LOVINESCU, S. VIII, 166. *Îi înfăşurase încă o dată pe toţi, într-un examen atent, aplicându-le, profesional, diagnosticul.* C. PETRESCU, C. V. 14. *A terminat examenul aparatului de radio.* SEBASTIAN, T. 55. *Se impune... un examen riguros al tuturor posibilităţilor de falsificare.* D. GUSTI, P. A. 132, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Încercarea... de a ajunge la o clarificare printr-un examen general al situaţiei.* OŢETEA, T. V. 340. *Trecând la examenul lucrărilor acestor pictori, vom începe cu cele ale lui Rossetti.* OPRESCU, I. A. IV, 91. *Animalul trebuie supus unui examen medical veterinar riguros.* BO (1951), 1 117. *Legăturile de familie se pun la cale după un examen colectiv.* CĂLINESCU, E. O. II, 81. *A arătat la examenul roentgenografic caractere cristaline.* CHIRIŢĂ, P. 84, cf. VINEA, L. I, 117, CONSTANTINESCU, S. V, 12, LTR[2], DL. *Se expuse şi unui examen ginecologic.* PREDA, C. I. P. 411, cf. DM, DN[2], DER. *Publicul devine din ce în ce mai pretenţios,... cartea de vizită a unor trupe insuficient reputate fiind supusă unui examen minuţios.* IST. T. II, 105, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ *Examen de conştiinţă* = cercetare atentă a propriei conduite, din punct de vedere moral. *E obosit... a mai gândi, refuzând examenul de conştiinţă la care o piesă de valoare şi adâncimea acesteia te invită imperios.* ARH. OLT. X, 77. *Deprinderea unui examen de conştiinţă la încheierea unui an, spre a stabili bilanţul moral al vieţii.* LOVINESCU, S. VIII, 74, cf. SCRIBAN, D. *De multe ori mi-am făcut un examen serios de conştiinţă.* CĂLINESCU, B. I. 279. *Îşi face un necontenit examen de conştiinţă.* CONSTANTINESCU, S. V, 22, cf. M. D. ENC., D. ENC.

– Scris şi: (învechit) *ecsamen.* – Pronunţat: *egzamen.* – Pl.: *examene,* (învechit) *examenuri* şi (neobişnuit; m.) *exameni.* – Şi: (astăzi rar) **exámin** (COSTINESCU, SCRIBAN, D.), (învechit) **eczámen, esámen,** (învechit, rar) **exáment, esáme, ezámen, esámin,** (regional) **izámen** (CIAUŞANU, V. 169) s. n.

– Din lat. **examen,** fr. **examen,** rus. **экзамен.**

EXAMENÁ vb. I v. **examina.**

EXAMENÁRE s. f. v. **examinare.**

EXAMENĂTÓR s. m. v. **examinator.**

EXAMENÍE s. f. v. **examinie.**

EXÁMENT s. n. v. **examen.**

EXAMENUÍ vb. IV. Refl. pas. (Învechit, rar) A examina **(1)**. *Slobod este şi altora, mai vârtos părinţilor, a cere ca acesta sau acela dintră şcolari să se examenuiască.* CARTE TREB. II, 312/5.

– Pronunţat: *egzamenui.*
– **Examen** + suf. *-ui.*

EXAMÉTRU s. n. v. **hexametru.**

EXÁMIN s. n. v. **examen.**

EXAMINÁ vb. I. Tranz. **1.** A supune unui examen **(2)**; a asculta. *Shoală a mea..., eu numai cât o examinai (cercai) una oară, şi pruncii se arătară bine.* PETROVICI, P. 53/21. *Guvernantul, instructorul care l-ai adus lângă prunci[i] domnii[i] tale arătatu-ţi-l ceva atestaturi de unde este..., ai mers cu dânsul la directorul şcoalelor ca să-l examine?* FL (1838), 27[1]/15. *Ce face studentul meu? Cine l-a esaminat anul acesta?* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 63, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Prin urmare, vă primiţi ca să fiţi examinaţi?* ALECSANDRI, T., I, 295, cf. COSTINESCU, LM. *Am venit să te rog să dai lui Ovidiu Georgescu, pe care l-ai examinat ieri la morală..., nota 6.* CARAGIALE, O. II, 32. *Profesorul era necesitat să propună şi să esamineze nemţeşte.* SBIERA, F. S. 107, cf. DDRF. *Examina foarte rar şi-atunci făcea mai mult o conversaţie şi dădea note bune.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 10, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Să se prezinte la un concurs pentru a fi examinat.* LOVINESCU, M. 79, cf. SCRIBAN, D. *Îl examinează şi îl clasifică în a treia clasă de umanităţi.* VIANU, A. P. 83. *Continua totuşi să mă examineze de la oră la oră.* BLAGA, H. 106. *Fuseseră examinaţi la un loc de către o singură comisie de învăţători.* PREDA, D. 24, cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 266, DN[2], URSU, T. Ş. 201, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN, TDRG[3]. ◊ Refl. pas. *Trăbuie omul, dară, din fieştecare împărtăşire a învăţături[i] numai o scurtă întrebare ca o probă a face... şi aşa dară în scurtă vreme toţ s-ar pute examina.* CPÎ II, 322/1. *S-au adus întru cercetare câte doi şcoleri din fieşcare clasă... şi s-au examinat.* BULETIN, F. (1833), 119/14.

2. (Învechit, rar) A supune (pe un acuzat) unui interogatoriu. *Însă mai examinând (cercând) el o dată dimineața pre lotri... să dezvăli îndoiala lui în încredințare de adevăr.* BR (1829), II, 47/25, cf. LM.

3. (Complementul indică un obiect, o ființă, o situație etc.) A supune unui examen **(3)**. *El examinează (cercetează) pe bolnav de-amăruntul.* VASICI, M. II, 256/5, cf. LAURIAN, F. 119/8, NEGULICI. *A esaminat mai târziu compoziția și forma cristalină a unui mare număr de corpi.* MARIN, PR. XXIX/22, cf. STAMATI, D., BARASCH, M. I, 12/13. *Grăbirea cu care credem răul ce auzim despre cineva, înainte de a-l esamina, vine de la deșărtăciunea, lenea și mai adese de la răutatea noastră.* CALENDAR (1855), 156/11, cf. ARISTIA, PLUT. XLI/15, POLIZU. *Ezaminând care sânt poruncile... lui Dumnezeu.* CALENDAR (1858), 50/28. *Se puse a examina cu mai multă atențiune figura lui Dinu Păturică.* FILIMON, O. I, 132, cf. CALENDAR (1861), 50/21, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. [Manuscrisul] *ne-am mărginit... de a-l examina numai în porțiunea cea veche a dicționarului.* CUV. D. BĂTR. I, 262. *Îngenunchie dinaintea unui plan ce-l esamină la tremurătoarea lumină a fanarului.* BARONZI, I. G. 460/1, cf. FROLLO, V., COSTINESCU, LM. *Examinând pe pacientă, au blamat tratamentul lui Spor.* LĂCUSTEANU, A. 25. *Fără a examina în parte pe fiecare din științele sociale..., voi considera deosebit învățămintele istoriei de acelea ale statisticei.* CONTA, O. F. 36, cf. ODOBESCU, S. II, 161. *Trebuie să examinăm și să prețăluim la măsura acestor regule toate cunoștințele noastre.* EMINESCU, O. XIV, 391. *Examinând cu mare atenție celelalte documente, binevoiește în sfârșit să-mi dea fițuica pentru admitere.* CARAGIALE, O. II, 201, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PÂRVAN, I. F. 143, PAPADAT-BENGESCU, O. I, 4. *Începu să-i cerceteze rând pe rând încăperile, cu metodă și atenție, așa cum examina registrele pe vremea când era expert contabil.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 173, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Să examinăm principiile după care s-a construit o operă atât de vastă.* LOVINESCU, S. VIII, 224. *Porni... să examineze proporțiile distrugerilor.* REBREANU, R. II, 271. *Aparatele de bord au fost examinate ieri toată ziua.* CAMIL PETRESCU, P. 314. *Mi-am reamintit... de bisericile vechi, pe care le-am examinat cu atâta entuziasm.* A. HOLBAN, O. II, 278. *Se-ntoarse către nepot, examinându-l din cap până-n picioare.* TEODOREANU, C. B. 51, cf. STREINU, P. C. III, 125, SCRIBAN, D., VIANU, A. P. 417. *Urmează să se constituie o comisie de medici care să-l examineze și să se pronunțe.* BOGZA, A. Î. 357, cf. DL. *Începu să-mi examineze odaia cu priviri circulare.* PREDA, C. I. P. III, 106, cf. DM, DN^2, ABC SĂN. 326, MANOLESCU, A. N. I, 27, M. D. ENC., SIMION, S. R. III, 131, DEX, DN^3. *S-a încercat să se rezolve problema patriei primitive a românilor, examinând gradul de romanizare a diferitelor regiuni din sud-estul Europei.* IVĂNESCU, I. L. R. 50. *Nu ne vom elibera, ca stare de spirit, ca mentalitate decât examinând critic amândouă formele de extremism totalitar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 11/4, cf. D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ R e f l. p a s. *Proprietatea cea decolorantă a cărbunelui s-a ecsaminat bine.* MARIN, PR. I, 50/10. *Examinându-se suprafața pietrii..., s-au putut observa numeroase depresiuni și ridicături.* ARH. OLT. V, 133. *Întreaga înrâurire grecească a fost examinată subt toate aspectele.* DR. VII, 230. *Se examinează textul răspunsului ce Papa Nicolae I adresează la 865 ultimului împărat din dinastia isauriană.* ARH. OLT. XII, 147. *Se va examina cu atenție ugerul.* BO (1951), 1 117. *Dacă se examinează liniile emise sau absorbite de un atom de sodiu, se constată că sunt formate din dubleți.* T. V. IONESCU, E. 484. [Sângele] *se examinează la microscop.* ABC SĂN. 185. ◊ R e f l. *Cu cât mai mult ne esaminăm cu sinceritate, cu atâta mai mult recunoaștem câte greșeli am făcut.* I. POP, L. 178/3. *Ies în lumină... un spirit critic de o logică sigură..., necesitatea morală de a se examina pe sine.* LOVINESCU, S. VIII, 73. ♦ A privi atent, cu insistență; a scruta **(1)**. *Cu mare luare aminte îl esamină o clipă până-l cunoscu.* ROM. LIT. 235^2/32. *Mița și toți ceilalți se grupează în jurul catindatului și-l examinează.* CARAGIALE, O. VI, 249, cf. 234. *Vedea cum îl examinează toată familia și aceasta îl încurca.* REBREANU, I. 132. *Examinam curioasă pe tovarășii de compartiment.* CAMIL PTERESCU, P. 35. *Toți îl examinară cu o oarecare surprindere.* C. PETRESCU, C. V. 184. *Examină din cap până în picioare pe Felix.* CĂLINESCU, E. O. I, 18. ♦ R e f l. *Se retrase doi pași îndărăt să se examineze în întregime.* C. PETRESCU, C. V. 46. *Îmi examinai degetele și le numărai de câteva ori.* ARGHEZI, P. T. 153. *Avea obiceiul, devenit manie, de a se așeza goală între oglinzile interioare ale unui șifonier și a se examina astfel îndelung.* CĂLINESCU, S. 473. ◊ R e f l. r e c i p r. *Și unul și altul au rămas la distanță, examinându-se cu ochii, ca două bestii.* GALACTION, O. 134. *Privirile a doi dușmani care se examinează brusc din prima clipă, ca să-și cunoască intențiile..., ochii noștri s-au întâlnit.* CAMIL PETRESCU, P. 28, cf. DL.

– Scris și: (învechit) *ecsamina.* – Pronunțat: *egzamina.* – Prez. ind.: *examinez* și (învechit, rar) *examin.* – Și: (învechit) **esaminá,** (învechit, rar) **examená** (PONTBRIANT, D., FROLLO, V.), **eczaminá** (POLIZU), **ezaminá** vb. I.

– Din lat. **examinare,** fr. **examiner.**

EXAMINÁBIL, -Ă adj. (Livresc) Care se poate examina. Cf. DN^3, NDN.

– Pronunțat : *egzaminabil.*

– Pl.: *examinabili, -e.*

– Din fr. **examinable.**

EXAMINÁRE s. f. Acțiunea de a e x a m i n a și rezultatul ei.

1. Evaluare a cunoștințelor unui student, unui elev, unui candidat etc.; ascultare. V. examen **(2)**, (rar) examinație **(2)**. Cf. e x a m i n a **(1)**. *Scholasticescul fruct al tinerimei romane din... carele în cursul de vară l-au făcut și la publica ecsamenare.* TIN. ROM. [foaia de titlu]/10, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 403, DDRF, BARCIANU. *Într-această comisiune am fost denumit și eu..., pentru esaminarea limbii..., în locul decedatului director de la școala reală.* SBIERA, F. S. 203, cf. ALEXI, W., MINERVA, 431. *Examinarea orală se va desfășura cu ajutorul unor bilete de bază.* CONTEMP. 1952, nr. 293, 1/2. *Am gustat mult acest soi de lecție fără examinări.* CĂLINESCU, B. I. 285. *Câteva zile trecură fără a fi fost învrednicit de vreo examinare din partea dascălului.* BLAGA, H. 37. *Își găsi loc mai lângă fereastră și continuă examinarea orală a celorlalți.* STANCU, R. A. II, 74, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC. 357, DEX. *Profesorul mi-a dat de știre că fuseseră desemnați membrii comisiei de examinare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 6, 21/2, cf. DEX^2, NDN 562.

2. Supunerea unui obiect, unui fapt, unei situații etc. unei analize atente, detaliate; e x a m e n **(3)**, (rar) examinație **(1)**. Cf. e x a m i n a **(3)**. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Nu vom mai întra și în ezaminarea condițiilor de avere, de însușiri scientifice și de caracter.* CALENDAR (1856), 18/32, cf. PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, 403. *Aceasta se va înțelege mai bine după examinarea de mai la vale a experimentelor d-lui Flaudin.* CONTA, O. F. 217. *Din examinarea acestor patru dosare... se poate constata eficacitatea măsurei ce ați binevoit a lua.* ODOBESCU, S. II, 158. *Nu e destul... ca actorul să privească o piesă numai așa, pe dinafară..., și apoi să-și manifeste fără esaminare plăcerea sau displăcerea sa.* EMINESCU, O. XIV, 267. *M-a turmentat cu fel de fel de examinări, palpări și ascultări.* CARAGIALE, O. VII, 45, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PÂRVAN, I. F. 64. *Perpessicius a stabilit, pe baza amănunțitei examinări a grafiei, cronologia celor două versiuni anterioare textului publicat.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 120, cf. CAMIL PETRESCU, P. 50. *Instrumente pentru examinare și diagnostic.* NOM. MIN. I, 128. *M-am scufundat în examinarea și analiza detaliilor.* ARGHEZI, S. XV, 133. *După examinarea sumară a fondului, convorbirea continuă în*

limba română. CĂLINESCU, B. I. 80. *Alteori... întrebările sânt forme ale exclamației, îndemnuri la examinarea propriei conștiințe.* VIANU, S. 85. *Se lansă brusc într-o amplă examinare a situației politice.* STANCU, R. A. IV, 114. *Sociologului îi era importantă examinarea mai strânsă a problemei.* CIOCULESCU, C. 40, cf. LTR[2], DL, DM, DN[2]. *Examinarea atentă a alimentelor ușor alterabile.* ABC SĂN. 25. *Examinarea trăsăturilor mai de seamă ale păstoritului și poienarilor și mocanilor... ne va ajuta să fixăm locul lor în tipologia păstoritului la români.* VUIA, PĂST. 159. *O examinare a situației teatrului îi duce pe societari la constatarea că instituția se discreditează.* IST. T. II, 54. *Examinarea dezvoltării limbilor ne arată că... avem perioade de mari transformări.* IVĂNESCU, I. L. R., cf. DEX[2], NDN. ◊ L o c. v e r b. **A (se) lua în examinare** = a (se) examina **(3)**. *Se luau în examinare toate problemele la ordinea zilei.* CĂLINESCU, B. I. 668, cf. 115. ♦ Scrutare **(1)**. *Căutătura-i scrutatoare strebătu pe junele de la picioare până în creștet. Dup-această esaminare păru mai liniștit.* BARONZI, C. VII, 216/31. *Prințul Eduard fu nemulțumit de rezultatul examinării lui. Recunoscu mâinile, la fel cu ale lui, fine, mătăsoase.* A. HOLBAN, O. II, 178.

– Pronunțat: *egzaminare.* – Pl.: *examinări.* – Și: (învechit) **esaminăre,** (învechit, rar) **examenăre** (scris și *ecsamenare*), **ezaminăre** s. f.

– V. **examina.**

EXAMINÁT, -Ă adj. **1.** (Și substantivat) Care a fost supus unui examen **(2)**. *Verificare riguroasă a nivelului de cunoștințe al celor examinați.* CONTEMP. 1952, nr. 293, 1/2.

2. (Învechit, rar; în forma *esaminat*) Care a fost supus unui interogatoriu; interogat. *Acuzații esaminați s-au adus iarăși în carcere.* LM.

3. (Și substantivat) Care a fost supus unei cercetări atente, amănunțite. *Nu-i așa? nu-i așa? – exultă Stănică, nu se știa dacă de recomandarea doctorului sau de știrea proastei sănătăți a examinatului.* CĂLINESCU, E. O. I, 150.

– Pronunțat: *egzaminat.* – Pl.: *examinați, -te.* – Și: (învechit, rar) **esaminát, -ă** adj.

– V. **examina.**

EXAMINATÓR, -OÁRE subst., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Persoană) care supune un obiect, o ființă, o situație etc. unui examen **(3)**. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Autorul... carele s-ar afla și membru al comisiunii lexicografice, să nu poată fi și examinator al acelui articol.* ODOBESCU, S. II, 344, cf. I, 503. *Ministrul de rezbel... adresează o circulară către președinții a șapte comisiuni esaminatoare.* EMINESCU, O. XI, 144. *Dintre membrii Academiei, s-au chemat în comisia examinatoare Maiorescu, Hasdeu și Alecsandri.* CARAGIALE, O. VII, 533, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Oftalmoscopul direct... este prevăzut cu un sistem optic care dirijează fasciculul luminos în prelungirea axului vizual al examinatorului.* ABC SĂN. 264, cf. DN[2], DEX, DN[3], DEX[2], NDN. ◊ (Învechit, rar) *Examenător de colegiu* = inspector. Cf. PONTBRIANT, D.

2. S. m. și f., adj. (Persoană) care supune un elev, un student, un candidat etc. unui examen **(2)**. Cf. POLIZU. *Profesorul esaminator crede ocaziunea bună de a-și arăta recunoștința.* GHICA, S. 164, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *O atare cunoștință a lecției place foarte mult examinatorului.* CONTEMPORANUL, I, 138. *E tipul examinatorului ironic. Dintre cele patru eleve scoase la tablă, numai pe una a izbutit s-o facă să plângă.* VLAHUȚĂ, O. A. 437, cf. DDRF, BARCIANU. *După primele respunsuri... date spre deplina mulțămire a esaminatorilor..., frica dispăruse.* SBIERA, F. S. 109, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *M-a rugat să-l las în banca întâia... pentru a fi văzut de profesori, de la care avea de cerut... vreun bilețel de recomandare pentru examinatorii din țară.* LOVINESCU, M. 80. *Nu vreau... un examinator rău, care nu vrea să ajute pe candidatul încurcat.* CAMIL PETRESCU, P. 70, cf. id. N. 10, SCRIBAN, D. *Tot acum își face debutul în învățământ... Fusese numit în noiembrie și într-o comisie examinatoare.* CĂLINESCU, O. XI, 185, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Hotărî, asemeni unui examinator pe deplin edificat asupra unui școlar.* ȚOIU, Î. 124. *Profesorul Mănescu m-a prezentat celorlalți membri ai comisiei... Examinatorii au luat loc în fața mea la o masă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 6, 21/3, cf. D. ENC., DEX[2], NDN.

3. S. m. și f., adj. (Învechit, rar; în forma *esaminatoriu*) (Persoană) care supune pe cineva unui examen **(1)**. Cf. LM.

– Scris și: (învechit) *ecsaminator.* PROT. – POP., N. D. – Pronunțat: *egzaminator.* – Pl.: *examinatori, -oare.* – Și: (învechit) **esaminatór, -oáre** s. m. și f., adj., (învechit, rar) **examinătór, -oáre** (ALEXI, W.) s. m. și f., adj., **examenătór** (PONTBRIANT, D.) s. m., **esaminatóriu, -ie** (LM) s. m. și f., adj.

– Din lat. **examinator, -oris,** fr. **examinateur.**

EXAMINÁȚIE s. f. (Învechit, rar) **1.** Examen **(3)**; examinare **(2)**. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

2. Examen **(2)**; examinare **(1)**. Cf. COSTINESCU, LM.

3. (Jur.; în forma *esaminațiune*) Examen **(1)**; interogatoriu. Cf. LM.

– Pronunțat: *egzaminație.* – Pl.: *examinații.* – Și: (învechit, rar) **esaminátție** (NEGULICI), **examinațiúne** (COSTINESCU), **esaminațiúne** (LM) s. f.

– Din lat. **examinatio, -onis,** fr. **examination.**

EXAMINAȚIÚNE s. f. v. **examinație.**

EXAMINĂLUÍ vb. IV. (Învechit, rar) R e f l. p a s. A examina **(1)**. *S-au lăsat a să examinălui, pentru ca să poată căpăta oarece dregătorie.* CN 81/10, cf. DRLU, URSU, Î. L. I, 336, id. ib. II, 266.

– Pronunțat: *egzaminălui.*

– **Examen** + suf. *-ălui.* – Cf. lat. e x a m i n a r e, fr. e x a m i n e r.

EXAMINĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **examinator.**

EXAMINÍE s. f. (Grecism învechit) Semestru **(1)**. *Pentru diminie și pentru examinie să trimiță... perilipsis* (a. 1822). IORGA, S. D. XXI, 387. *Hrisovul ce s-a făcut pentru mutarea examiniii menzilhanelelor, adică câștigul de primăvară la dechemvrie și câștigul de toamnă la iunie, adică iulie 1, avgust, septembrie, octomvrie, noemvrie și decembvrie* (a. 1825). CAT. MAN. I, 581. *Condică șnuruită pă o ecsaminie, adică iulie 1, avgust, septemvrie, octomvrie, noemvrie și dechemvrie* (a. 1830). DOC. EC. 467, cf. CIHAC, II, 656, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 186.

– Scris și: (învechit) *ecsaminie.* – Pl.: *examinii.* – Și: **examenie** s. f. GALDI, M. PHAN. 186.

– Din ngr. **ἐξαμηνία.**

EXÁMPT, -Ă adj. v. **exempt.**

EXÁMPLU s. n. v. **exemplu.**

EXANGUITÁTE s. f. v. **exsanguitate.**

EXÁNGUU, -Ă adj. v. **exsanguu.**

EXANTÉM s. n. (Med.) Erupție care apare pe piele în unele boli infecto-contagioase ca scarlatina, rujeola etc.; p. e x t. (învechit) boală infecto-contagioasă al cărei simptom principal îl

constituie apariția unei erupții pe piele. V. e r i t e m, e x e m ă, d e r m a t o z ă, s p u z e a l ă **(1)**. *El priimește bolnavi cu exantemuri seau și alte boale externe.* CUCIURAN, D. 66/22. *Dă se nasc esanteme (bube) în deosebite forme..., atunci este tot trupul pătruns de venin.* VASICI, M. II, 75/2. *Esantemele sânt oarecare puschele seau bubușoare roșietice și pline cu o materie subțire.* CORNEA, E. I, 56/32. *Ecsanteme, adecă boale de piele cu fierbinteală, precum este coriul și vărsatul.* FĂTU, D. 22/18. *Esantemă, râie, pecingine.* DESCR. APE 1/7. *Ele se vor pute întrebuința... și la ecsantemuri hronice.* APE MIN. 24/18. *Aerul preînnoit să intre succesiv prin ușa și fereastra odăii..., spre a nu reintra năduşala sau exantema în organism.* PARAB. 35/8, cf. 35/2, POLIZU, ANTONESCU, D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, ENC. ROM., BIANU, D. S. *Adeseori un semn caracteristic al boalei este ivirea pe piele a unui exantem, un fel de exemă.* ENC. VET. 652, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN^2, DER, URSU, T. Ș. 69. *Scarlatină... caracterizată prin: febră, angină, exantem.* ABC SĂN. 320, cf. 154, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Scris și: (după fr.) *exantheme.* ENC. ROM., (învechit) *ecsantemă.* – Pronunțat: *egzantem.* – Pl.: *exanteme* și (învechit) *exantemuri.* – Și: (învechit) **exantémă, esantémă** (scris și *esanthemă.* ANTONESCU, D.) s. f., (învechit, rar) **exantén** (ENC. VET. 652) s. n.

– Din ngr. **ἐξάνθημα,** fr. **exanthème,** it. **esantema.**

EXANTEMÁTIC, -Ă adj. **1.** (Rar la f.) Care prezintă exanteme, care poate provoca apariția exantemelor; (livresc) exantematos. *Friguri esantematice. Se numesc așa, pentru că se întâmplă atunce când are omul resuflături pe trup, precum este: varsatul, coriul, și altele de asemene.* CORNEA, E. I, 67/6, cf. II, 151/17, POLIZU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1960, nr. 6, 65, URSU, T. Ș. 201. ◊ *Tifos exantematic* (și substantivat, n.) = boală infecto-contagioasă gravă, care se manifestă prin febră mare, convulsii și erupții pe piele. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Zi și noapte era între cei o sută de bolnavi de tifos exantematic.* MIRONESCU, S. A. 124, cf. SCRIBAN, D. *Tata murise cu trei luni înainte, de tifos exantematic.* MIHĂESCU, D. A. 10. *Epidemia de tifos exantematic ce s-a ivit de curând în comună.* ULIERU, C. 21. *La Merigoala a izbucnit exantematicul.* STANCU, R. A. II, 161. *Tifosul exantematic a izbucnit cu o putere nemaipomenită.* GALAN, Z. R. *Numai cu săpun o să-i dăm la cap exantematicului.* H. LOVINESCU, T. 297, cf. DM, DN^2. *Serul de convalescent a fost folosit în profilaxia unor boli contagioase (rujeolă, scarlatină, varicelă..., tifos exantematic).* ABC SĂN. 328, cf. 38, ALIL XXIII, 26, M. D. ENC., DEX, DN^3, L. ROM. 361, D. ENC., DEX^2, NDN, ALRM I/7 h 166.

2. (Și substantivat) (Persoană) care suferă de tifos exantematic. *În spitale au început să ne vie exantematici.* SADOVEANU, O. VII, 36, cf. SCRIBAN, D., NALR – MB I MN 279, 444/481, 514, 600, 619.

– Scris și: (învechit) *ecsantematic.* – Pronunțat: *egzantematic.* – Pl.: *exantematici, -e.* – Și: (învechit) **esantemátic, -ă** (regional) **ezantemátic, -ă** (NALR – MB I MN 279, 444/619), **ixantemátic, -ă** (NALR – MB I MN 279, 444/481), **izantimátic, -ă** (NALR – MB I MN 279, 444/600), **zantimátic, -ă** (NALR – MB I MN 279, 444/514) adj.

– Din fr. **exanthématique.**

EXANTEMATÓS, -OÁSĂ adj. (Livresc) Care este de natura exantemului; exantematic **(1)**. Cf. SCRIBAN, D., DN^3, NDN.

– Pronunțat : *egzantematos*

– Pl.: *exantematoși, -oase.*

– Din fr. **exanthémateux.**

EXANTÉMĂ s. f. v. **exantem.**

EXANTÉN s. n. v. **exantem.**

EXANTROPÍE s. f. (Med.) Teamă patologică de oameni. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *egzantropie.*

– Din germ. **Exanthropie.**

EXAPORÍT s. m. (Grecism învechit, de obicei ca atribut pe lângă numele unui mare demnitar) Confident, secretar intim. *Domnia Mării[i] Sale lui Nicolae-voievod, fiul preaslăvitului Alixandru Exaporitul, marele dragoman al puternicii împărății a otomanilor.* R. POPESCU, CM I, 492. *Știind casa lui Exaporiton că s-au arătat tot credincios împărații..., au socotit să trimită domnu în țară iar dintr-acea casă, adecă pă Ioan.* id. ib. 510. *Au venit și dumnealui Alexandru Mavrocordat Exaporitos.* R. GRECEANU, CM II, 126. *Au venit în țară Scarlat țelebiu, fecior lui Alexandru Exaporitul.* ANON. BRÂNCOV. CM II, 330, cf. ENC. ROM., T. PAPAHAGI, C. L., CADE. *Unii sufereau pentru că hotărârile lui vodă cu toții nu se mai luau decât în odaia de taină a exaporitului.* BARBU, PRINC. 44. *Nu vrea să intre în sufletul monarhului, cum stă bine oricărui exaporit.* id. ib. 115, cf. L. ROM. 1969, 584.

– Pl.: *exaporiți.* – Și: (învechit, rar) **exaporíton, exaporítos** s. m.

– Din ngr. **ἐξαπορρήτον** „confident".

EXAPORÍTON s. m. v. **exaporit.**

EXAPORÍTOS s. m. v. **exaporit.**

EXAPSÁLM s. m. v. **hexapsalm.**

EXARÁȚIE s. f. (Geol.) Acțiunea de modelare (săpare, șlefuire) a rocilor, exercitată de către ghețarii de calotă sau montani în deplasarea lor; eroziune glaciară. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Pl.: *exarații.*

– Din fr. **exaration,** germ. **Exaration.**

EXARCÁT s. n. v. **exarhat.**

EXARENDÁ vb. I T r a n z. (Învechit) A arenda. *Voind a exarenda... dreptul crâșmăritului în Bucium..., scrise o epistolă la un avocat.* BARIȚIU, P. A. I, 659. *Această petrărie e exarendată arhitectului.* LIUBA – IANA, M. 88. *Exarendându-le ca munți de păşunit, au după ele și un folos material.* TURCU, E. 72.

– Prez. ind.: *exarendez.*

– **Ex- + arenda.**

EXÁRH s. m. **1.** (Bis.) Rang în ierarhia Bisericii Ortodoxe, inferior patriarhului și superior mitropolitului, care era conferit, prin delegație, de către patriarhia de la Constantinopol; persoană care deținea acest rang. Cf. VALIAN, V. *Sântul Chiril... s-au înfățoșat în sinodul ecumenic din Efes ca ecsarh.* CALENDAR (1852), XIX /17, cf. STAMATI, D. *Cum oare suferea ceilalți episcopi, metropoliți, exarchi și patriarchi ai Răsăritului o... călcare în picioare a dogmelor.* BARIȚIU, P. A. I., 125, cf. POLIZU, ANTONESCU, D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, CIHAC, II, 656. *Acea persoană a fost Dionisie..., exarhul Dunării întregi.* EMINESCU, O. X, 170, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., MURNU, GR. 23, SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2, TDRG^3. ♦ (Și în sintagmele *exarhul plaiurilor* (sau *al plaiului, exarhul laturilor*) Conducător al unei biserici ortodoxe autonome. *Ștefan mitropolit al Târgoviștii. Exarhul plaiului și a toată Ungrovlahia* (a. 1652). GCR I, 156/29. *Varlaam..., exarh plaiului și a toată Ungrovlahiia* (a. 1678). id. ib. 236/8. *Prea sfințitului părinte kir Theodosie, mitropolitul țării, și exarhu laturilor.* BIBLIA (1688), [prefață] 1/20. *Neofit, cu mila lui D[u]mnezeu arhiep(i)scop și mitropolit a toată Uggrovlahia, prea*

cinstit şi exarh plaiurilor (a. 1742). GCR II, 30/9. *Iubitoriului de Dumnezeu episcop a sfintei episcopii Râmnicului şi Craiovei, exarhu Noului Severin.* VĂCĂRESCUL, GR. 1/3. *Exelenţii Sale..., comendator prin Mare Prinţipatul Ardealului şi părţilor lui împreunate guvernator crăiesc..., întâi exarh* (a. 1785). ŞA I, 110. *Era şi Arsenie, mitropolitul Tirnovului şi ecsarhul a toată Bulgaria.* ŞINCAI, HR. II, 229/39. *În Ungrovlahia doi mitropoliţi s-au făcut, unul carele şi cu titulă de exarh s-au cinstit, altul a părţii Ungrovlahiei.* MAIOR, în ŞA II, 181. *Prea cinstitul şi exarhul plaiurilor... kir Veniamin* (a. 1815). URICARIUL, II, 225. *Preasfinţitul exarh de Gruzia, după sfinta liturhie au făcut un cuvânt epitafiu foarte pătrunzătoriu.* AR (1829), 131/17, cf. I. GOLESCU, C. *Mitropolit a Moldavii şi Sucevii, arhiepiscop şi exarh plaiurilor.* CALENDAR (1851), 21/20. *Să se adreseze totdauna la esarcul ocârmuirii* (a. 1865). URICARIUL, X, 377, cf. LM. *Orândui pe Pahomie, egumenul acestei mănăstiri, exarh cu toate drepturile şi datoriile.* EMINESCU, O. XIV, 197. *Mitropolitul Valahiei... poartă încă astăzi titlul de mitropolit al Ungrovlahiei şi exarh al plaiurilor, adecă al munţilor Transilvaniei.* XENOPOL, I. R. II, 119. *În anul 1889 s-a înnoit acoperemântul acestei bisericuţe... cu spesele frăţâni-mieu, Niculai Sbiera, esarh şi paroh la Botoşana.* SBIERA, F. S. 73, cf. ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D. *Locţiitor al unei abstracţiuni numită Capadochia şi beneficiar al dregătoriei teoretice de exarh al plaiurilor.* ARGHEZI, P. T. 227. *Ctitoria Drăgoseştilor din Peri, la care va fi egumen şi apoi exarh Pahomie.* CĂLINESCU, O. XII, 509, cf. DL, DM, DN^2, DN^3. *Au mai obţinut ca starețul Mănăstirii din Peri... să fie numit exarh şi să conducă bisericile din aceste ţinuturi.* IVĂNESCU, I. L. R. 450, cf. NDN. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Un candidat pe care-l aflaseră ei... nu-i convenise mitropolitului exarch de la Bucureşti.* BARIŢIU, P. A. I, 172. ♦ Arhiereu însărcinat cu inspecţia pentru mănăstirile care aparţin de o eparhie ortodoxă. *Banii ce au priimit visteriia... din banii mănăstirilor şi ai preoţilor, prin sfinţia [sa] părintele exarh* (a. 1810). DOC. EC. 130. *Anchetele în lumea bisericească se fac numai de către două persoane – obraz din partea Chiriarhiei, protopopul sau exarhul, şi un defensor din partea Casei Bisericii.* STĂNOIU, C. I. 74, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN. ♦ Titlu care se dădea (în Moldova) mitropolitului. Cf. STAMATI, D., TDRG. ◊ F i g. *Unde este Mundau, namestnicul hulii..., exarhul răutăţilor?* (a. 1746). ap. TDRG.

2. Titlu dat unor înalţi demnitari din Imperiul Roman de Răsărit, care guvernau provinciile din Italia sau din Africa în locul împăratului de la Constantinopol; persoană care avea acest titlu. *Cuceri împărăţia vandalilor în Africa... pe care, supuindu-o Împeriei Romane, o guvernă prin administratori întitulaţi ecsarhi.* SĂULESCU, HR. I, 152/20. *O administră împăratul prin guvernatori numiţi ecsarhi, reziduitori în Ravena.* id. ib. 179/21, cf. VALIAN, V., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, ENC. ROM., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D., DN^2, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., L. ROM. 1994, 192, DEX^2, NDN. ♦ Comandant al unei unităţi de cavalerie în armata romană. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2.

– Scris şi: (după lat.) *exarch*, (învechit) *ecsarh*. – Pl.: *exarhi* şi (învechit, rar) *exarchi*. – Şi: (învechit) **esárh** (scris şi *esarch*, ANTONESCU, D., LM, BARCIANU), (învechit, rar) **eczárh** (VALIAN, V.), **esárc** s. m.

– Din gr. **ἔξαρχος**, lat. **exarchus**, fr. **exarque.**

EXARHÁT s. n. **1.** (Bis.) Demnitate, funcţie de exarh **(1)**; (rar) exarhie **(2)**. Cf. POLIZU, FROLLO, V. 208, COSTINESCU, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2, NDN. ♦ Teritoriu care se afla sub autoritatea unui exarh **(1)**. Cf. COSTINESCU, BARCIANU. *Balc, feciorul lui, căpătase exarhatul câtorva locuri maramureşene.* CĂLINESCU, O. XII, 509, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

2. Demnitate, funcţie de exarh **(2)**; (rar) exarhie **(1)**. Cf. COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN^2. ♦ Provincie a Imperiului Roman de Răsărit, care era guvernată sau care se afla sub autoritatea unui exarh **(2)**. *Dându-se papei de către domnitorii Franţiei şi o parte din ecsarhat, rămase sub domnia bizandinilor Apuleia, Calabria şi Sitilia.* SĂULESCU, HR. I, 107/9, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ENC. ROM. 362, ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D., DN^2. *Urmaşii lui aveau să părăsească treptat Italia, în afară de exarhatul Ravenei.* MAG. IST. 1970, nr. 4, 56, cf. DN^3, NDN.

– Scris şi: (învechit) *esarchat*. LM, *ecsarhat*, (după fr.) *exarchat*. MINERVA. – Pl.: *exarhate* şi (rar) *exarhaturi* (POLIZU). – Şi: (învechit, rar) **esarhát** (BARCIANU), **esarcát** (LM), (astăzi rar) **exarcát** (PROT., – POP., N. D., SAINEANU, D. U., CADE) s. n.

– Din lat. med. **exarchatus**, fr. **exarchat**, it. **esarcato.**

EXARHÍE s. f. (Astăzi rar) **1.** Demnitate, funcţie de exarh **(2)**; exarhat **(2)**. Cf. VALIAN, V., COSTINESCU, SCRIBAN, D. ♦ Provincie din Imperiul Roman de Răsărit care era guvernată de un exarh **(2)**, care se afla sub autoritatea unui exarh. *Papa, având a ţinea tocmelele bisericei cele vechi,... aşează în Trinova... nu patriarhie, fără numai primaţie sau exarhie şi, aşa, făcu acolo primat a toată Bulgaria şi Vlahia pre Vasile, episcopul Târnovei.* MAIOR, în ŞA, 186, cf. VALIAN, V., SCRIBAN, D.

2. (Bis.) Demnitate, funcţie de exarh **(1)**; exarhat **(1)**. Cf. VALIAN, V., COSTINESCU. ♦ Teritoriu asupra căruia se întinde autoritatea unui exarh **(1)**. Cf. VALIAN, V.

– Pl.: *exarhii*. – Şi: (învechit, rar) **eczarhíe** s. f. VALIAN, V.

– Din ngr. **ἐξαρχία.**

EXARTRÓZĂ s. f. (Med.) Luxaţie. Cf. NDN.

– Pl.: *exartroze.*

– Din fr. **exarthrose.**

EXASPERÁ vb. I. T r a n z. **1.** A enerva, a irita peste măsură; (livresc) a exacerba **(1)**. *Întâmplarea contelui de Morcerf esasperă pe nefericitul june.* BARONZI, C. VI, 256/24, cf. FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM. *Înţelesul ironic al cuvintelor Elenei exasperă pe Anna.* D. ZAMFIRESCU, A. 132, cf. ALEXI, W. *M-ai exasperat cu muţenia!* REBREANU, P. S. 114. *Formalismul şi paperaseria birocratică îl exasperează.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 248, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Gerul ăsta mă exasperează.* CAMIL PETRESCU, P. 305. *Mediocritatea, prostia ori incultura lor mă exasperează.* SADOVEANU, O. XIX, 106, cf. SCRIBAN, D. *Ştirea îi e dată de soţie pe un ton care-l umileşte şi-l exasperează.* OPRESCU, I. A. IV, 350. *Cuvintele mele căutate, limba literară pe care o vorbesc, documentarea mea, logica mea... îi exasperează.* ARGHEZI, P. T. 98. *Toată răutatea asta mă exasperează.* CĂLINESCU, E. O. I, 224. *I-am exasperat cu stăruinţele mele.* BLAGA, H. 137. *Faptul că nu pot pleca mă exasperează.* H. LOVINESCU, T. 288, cf. DL, DM, DN^2. *Adeseori mă exasperează, dar îl respect.* STEINHARDT, J. 207, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN. ◊ (Absol.) *Stăpânii au voluptatea... de a porunci şi exaspera.* IST. LIT. ROM. I, 225. (Prin lărgirea sensului) *Fiecare mişcare îi pare înadins îndreptată împotriva ei, ca să-i exaspereze răbdarea.* C. PETRESCU, C. V. 262. *Contactul zilnic cu o administraţie coruptă şi cu o justiţie venală exasperează temperamentul său violent.* OŢETEA, T. V. 87, cf. DL. ◊ R e f l. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D., BL VI, 79. *Aglae se exasperă.* CĂLINESCU, E. O. II, 308.

2. A mări **(IV)**, a intensifica; (livresc) a exacerba **(2)**. *Eternitatea splendidă a universului exasperând în om conştiinţa obscură a vremelniciei lui.* IBRĂILEANU, A. 170. *Iubirea acestei fete este îndârjită şi exasperată tocmai de refuzul tău.* CAMIL PETRESCU, T. III, 215. *Bea multe cafele negre, ca să-i piară pofta de mâncare exasperată de regim.* TEODOREANU, M. II, 415. *Spania e ţara cochetăriei, a Sudului care ştie să exaspereze imaginaţia.* RALEA, S.

T. I, 324. *Înghețul, în loc să neutralizeze mirosul excrementelor, îl exasperează.* STEINHARDT, J. 93. ◊ R e f l. *Tăcut, voința dintre noi creștea, se exaspera ca sacadele unui spasm.* CAMIL PETRESCU, U. N. 94. *Energiile se exasperează, cresc ca-ntr-o bătaie de furtună.* SADOVEANU, O. XXI, 58.

– Pronunțat: *egzaspera.* – Prez. ind.: *exasperez.* – Și: (învechit) **esasperá** vb. I.

– Din lat. **exasperare,** fr. **exaspérer.**

EXASPERÁNT adj. Care exasperează **(1)**, care este de natură să exaspereze; enervant, sâcâitor, agasant; (rar) exasperator. *Dan simțea că se prostește... în fața omului acestuia, care-l ținea de brat cu o intimitate exasperantă.* VLAHUȚĂ, D. 96, cf. CADE. *Larma devenea... exasperantă.* VOICULESCU, P. II, 191, cf. ARGHEZI, S. X, 48. *Când... lua condeiul să scrie, debita naivități exasperante.* CĂLINESCU, S. 13. *Veneau... roiuri de gânduri neplăcute, exasperante.* V. ROM. iunie, 1954, 155. *Glasul trecu, înecându-se în răpăitul surd, exasperant al bocancilor.* CAMILAR, N. I, 171, cf. DL. *Își cerea mereu și într-un mod exasperant scuze.* PREDA, DELIR. 364, cf. DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Muncă de migală, exasperantă uneori.* MS. XIX, nr. 1, 39. *Își reluă unul dintre obișnuitele, exasperantele discursuri emoționale.* CĂRTĂRESCU, N. 114. *N-a trecut săptămână... fără să nu ni se servească exasperante porții de farsă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1982, nr. 6, 1/1, cf. D. ENC., NDN. *Dintr-un sumar consistent..., puține poeme nu sunt atinse de o moleșeală sentimentală exasperantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 3, 2/3. ◊ (Adverbial) *În urechi îi huruiau exasperant de uniform glasurile ploaiei.* REBREANU, P. S. 84. *Clăpăcim cu greutate prin noroi, alunecăm exasperant pe brânci.* CAMIL PETRESCU, V. 53. *E exasperant! Mi-am răsucit piciorul prin gropile astea.* H. LOVINESCU, T. 160. *Un mare exod liniștit... există în poemele lui, exasperant prozaice uneori.* SIMION, S. R. III, 55.

– Pronunțat: *egzasperant.* – Pl.: *exasperanți, -te.*

– Din fr. **exaspérant.**

EXASPERÁRE s. f. Faptul de a (s e) e x a s p e r a.

1. Stare de enervare, de iritare maximă; disperare; (rar) exasperație; exacerbare **(1)**. Cf. e x a s p e r a **(1)**. Cf. FROLLO, V. 208, COSTINESCU, 403. *Un lucru... le este comun tuturor: sentimentul de indignare și de exasperare de cele ce se petrec zilnic.* EMINESCU, O. XI, 27. *Crimele... sânt copiii teribili ai exasperării.* CARAGIALE, O. VI, 449. *Exasperarea lor era la culme.* D. ZAMFIRESCU, A. 182, cf. ALEXI, W., CADE, 467. *Îi venise să plângă de exasperare, în fața râsetelor cu accent și gest de crâșmă.* TEODOREANU, M. II, 34. *Simte nenorocirea și exasperarea abătându-se asupra capului lui.* SADOVEANU, O. XXI, 19. *Ceea ce a împins la exasperare spiritul căpitanilor a fost omorârea căpitanului Ioan Urdăreanu.* OȚETEA, T. V. 294. *Petru are un gest de exasperare și ciudă.* H. LOVINESCU, T. 12, cf. DL, DM, DN^2. *Năvala în sate a vameșilor stăpânirii punea vârf exasperării produse de frig și de foametea ce chinuia oameni și vite.* IST. LIT. ROM. I, 147. *Pereții casei îmi sunt plini De rame În care prietenii mei Nu văd nimic. Cred că le-am pus acolo Pentru exasperarea lor.* SORESCU, P. 32. *La început am scris... din exasperare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 35, 17/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Tot acest protocol... face ca lectura să se desfășoare cu dificultate, iar uneori îl aduce pe cititor la exasperare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 9/3, cf. D. ENC., NDN 563. ◊ L o c. a d v. **Până la exasperare** = până la ultima limită, la culme. *Simțea cum dezgustul de viața lui casnică sporea până la exasperare.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 142. *Acolo se speculează țăranii până la exasperare.* REBREANU, R. I, 168, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, D. ENC.

2. Mărire **(III)**, intensificare; exacerbare **(2)**; (livresc) exacerbație. Cf. e x a s p e r a **(2)**. *Vom constata esasperarea sistemei nervoase, vom recunoasce asfisia învederată.* BARONZI, C. V, 233/1. *Rezistența indivizilor și societății... față de revoluția Rațiunei, creea o adevărată exasperare a nouei teorii a cunoștinței.* PÂRVAN, I. F. 104. *Totul concură la exasperarea pasiunii pentru ea.* IBRĂILEANU, A. 116. *Nu era decât exasperarea sentimentului părintesc pentru progenitură.* CAMIL PETRESCU, U. N. 64. *O exasperare a facultăților sensitive purta pe oamenii acelui secol spre studiul pasionat al naturii.* CONV. LIT. LXVII, 201. *Ar fi simțit nevoia dezrobirii... ș-a exasperării simțurilor.* SADOVEANU, O. VII, 174.

– Pronunțat: *egzasperare.* – Pl.: *exasperări.* – Și: (învechit) **esasperáre** s. f.

– V. **exaspera.**

EXASPERÁT adj. **1.** Care este cuprins, stăpânit de exasperare **(1)**. Cf. LM. *Mă-ntorc cu fața spre cocoana și... strig exasperat: – Doamnă!* CARAGIALE, O. II, 100, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Era furioasă că era contrazisă și exasperată că nu putea avea ultimul cuvânt.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 155. *Sunt exasperat... Nu mai pot!... De ce mă chinuiești așa?* REBREANU, R. I, 221. *Celălalt, exasperat, îl provoacă la duel.* ARH. OLT. X, 223. *Tinerii... sunt exasperați pentru că nu-și găsesc un post în societatea de aici.* CONV. LIT. LXVII, 182. *Au protestat exasperați contra scumpetii vieții.* SAHIA, N. 63, cf. TEODOREANU, M. II, 25. *Când, exasperată, simțea că-i gata să izbucnească, își mușca buzele subțiri, șuierând vorbele cu răutate.* BART, E. 61. *Hagienuș, exasperat, se întoarse țipând și plângând în odaia lui.* CĂLINESCU, S. 233. *Grunz, exasperat, îi prinse gâtul.* STANCU, R. A. III, 273. *Camilar... povestește... persecuțiile necurmate suferite de slobodeni până când, exasperați, imigrează spre America.* CONSTANTINESCU, S. II, 9, cf. DL. *Mânca bătăi... de la învățător sau de la colegii exasperați.* PREDA, R. 224, cf. DM, M. D. ENC. 357, DEX. *Exasperat de insuficiența opoziției, regele se delimitează... de toate partidele politice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 2/1. (Prin lărgirea sensului) *O simplă închipuire a lui de om cu nervii exasperați.* REBREANU, R. II, 53. *Toți sunt cu nervii exasperați.* H. LOVINESCU, T. 39. ◊ F i g. *Hoiturile... sporeau nebunia pădurii exasperate.* VOICULESCU, P. I, 64. ♦ (Despre fizionomia, manifestările etc. oamenilor) Care rezultă dintr-o stare de exasperare **(1)**, care exprimă, trădează exasperare. *Se plimbă făcând gesturi exasperate.* CARAGIALE, O. VI, 203. *O literatură chinuită și exasperată, plină de neliniște.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 262. *Nu împinge... pe un om năucit la gesturi deznădăjduite, exasperate.* CAMIL PETRESCU, P. 376. *Polemismul său excesiv, crud, exasperat, dovedește toate acestea.* RALEA, S. T. I, 22. *Are un aer exasperat.* H. LOVINESCU, T. 28.

2. Care este intensificat, amplificat; exacerbat **(2)**. Cf. LM. *Nu trăim în atmosfera de speranțe exasperate ce se formase atunci.* IORGA, L. II, 62. *Misticism exasperat, negând viața actuală.* PÂRVAN, I. F. 149. *Iubea... cu toate fibrele corpului ei, cu căldura ei exasperată.* IBRĂILEANU, A. 54. *Unei epoci de... materialism exasperat, cum este epoca noastră, îi poate corespunde foarte bine o literatură plină de vis și de fantastic.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 252. *Tot ce era în mine căpătase o viață exasperată.* CAMIL PETRESCU, U. N. 236.

– Pronunțat: *egzasperat.* – Pl.: *exasperați, -te.* – Și: (învechit, rar) **esasperát, -ă** adj. BARCIANU.

– V. **exaspera.**

EXASPERÁȚIE s. f. (Astăzi rar) Exasperare **(1)**. Cf. FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM, CADE.

– Pronunțat: *egzasperație.* – Pl.: *exasperații.* – Și: (astăzi rar) **exasperațiúne** s. f. FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM, CADE.

– Din lat. **exasperatio, -onis,** fr. **exaspération.**

EXASPERAȚIÚNE s. f. v. **exasperație.**

EXASTÍL adj. v. **hexastil.**

EXAURIÉNT, -Ă adj. (Livresc) Exhaustiv. *Am ilustrat temele cu pilde suficiente, nu exauriente, scoase prin cercetare*

proprie din cei mai de seamă romantici. CALINESCU, O. XII, 5, cf. DN[3], NDN.

– Pronunțat: *egza-u-ri-ent.* – Pl.: *exaurienți, -te.*

– Din it. **esauriente.**

EXAUSTÓR s. n. v. **exhaustor.**

ÉXÂN, -Ă adj. (Prin nord-vestul Transilv.) Albastru deschis. Cf. ALR SN IV h 1 217/325, LEXIC REG. I, 19.

– Pl.: *exâni, -e.* – Și: **éigsin, -ă** adj. ALR SN IV h 1 217/325.

– Din magh. **égszin** [kék].

EXCADRÓN s. n. v. **escadron.**

EXCALADÁ vb. I v. **escalada.**

EX-CAMPIÓN, -OÁNĂ s. m. și f. Fost campion. Cf. DEX – S, DN[3], NDN.

– Pronunțat: *ex-campioni, -oane.*

– **Ex-+ campion.**

EXCAPÁDĂ s. f. v. **escapadă.**

EXCASÁ vb. I T r a n z. (Rar; în opoziție cu î n c a s a) A cheltui. Cf. SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *excasez.*

– **Ex-** + **casă.**

EXCAVÁ vb. I. T r a n z. A săpa o cavitate în pământ (cu ajutorul unui excavator). Cf. LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. *Au mai rămas de excavat și betonat 6,75 m.* SCÂNTEIA, 1965, nr. 6 794, cf. SFC III, 9, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN. ◊ R e f l. p a s. *La baraj... s-au excavat în fundație peste 20 000 metri cubi.* SCÂNTEIA, 1954, nr. 2 875.

– Prez. ind.: *excavez.*

– Din lat. **excavare,** fr. **excaver.**

EXCAVÁRE s. f. Acțiunea de a e x c a v a și rezultatul ei; săpare **(3)**, excavație **(1)**. Cf. LTR[1], LTR[2], DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC. 357, DEX, DN[3], NDN 563.

– Pl.: *excavări.* – Și: (învechit) **escaváre** s. f. LM.

– **V. excava.**

EXCAVÁT, -Ă adj. **1.** (Despre pământ) Săpat **(3)**, scobit în adânc. Cf. LM. *Pământul excavat în uscat.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 357, cf. M. D. ENC. 357.

2. (Rar) Care are o formă concavă. *Peretele abdominal este contractat, excavat sau, dimpotrivă, balonat.* ABC SĂN. 9.

– Pl.: *excavați, -te.* – Și: (învechit) **escavát, -ă** adj. LM.

– V. **excava.**

EXCAVATÓR s. n. Mașină autopropulsată, cu mare capacitate de lucru, întrebuințată pentru săpat și încărcat pământul la diferite lucrări de terasament, la exploatări de cariere etc. Cf. NICA, L. VAM., SCRIBAN, D. *Prevenirea accidentelor de muncă la... excavatoare.* PREV. ACCID. 77. *Escavatoare cu cupe.* NOM. MIN. 49, cf. 305. *Stațiuni forestiere înzestrate cu tractoare de diferite tipuri, escavatoare.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 11/2, cf. LTR[1]. *Ceea ce îi plăcea... era să arate cu lampa lui... mecanicului de la escavator unde să „pășească".* V. ROM. august 1953, 212. *Materialul de subsol... poate fi extras mecanic, cu excavatoare.* AGROTEHNICA, II, 1 019, cf. SCL 1955, 79, LTR[2], DL. *Un excavator încărca șiruri de camioane cu pământul scormonit.* PREDA, R. 96, cf. DM, DN[2], SCL 1959, 406, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pl.: *excavatoare.* – Și: **escavatór** s. n.

– Din fr. **excavateur.** Cf. rus. э к с к а в а т о р.

EXCAVATORÍST, -Ă s. m. și f. Muncitor calificat care lucrează cu excavatorul. *Stamate Ion, excavatorist.* V. ROM. decembrie 1950, 160, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.

– Pl.: *excavatoriști, -ste.*

– **Excavator** + suf. *-ist.*

EXCAVÁȚIE s. f. **1.** Groapă, cavitate la suprafața pământului sau în adâncime, creată în urma unui fenomen natural sau executată artificial în scopul realizării unor construcții (fundații, terasamente, canale etc.); săpătură **(2)**, adâncitură. *Pivnițele din prejurul Parisului, câteva puțuri și alte escavații se umplu de acid carbonic.* MARIN, PR. I, 159/25. *Nu crede că se poate face un port favorabil pe aceste țărmuri, fiindcă acele vânturi opresc corăbiile... și... nisipul la mal, în excavațiunile ce s-ar face.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 468. *Fusesem să asist la escavațiunile ce făcea învățatul alcheolog.* GHICA, S. 422, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., LTR[1]. *Două fete... Și-au ales ca să se netezească reciproc, cu argila grasă, marginea depărtată a heleșteului, o excavațiune cu mocirlă.* ARGHEZI, P. T. 171. *Am ajuns cu inelele tunelului de o parte și de alta..., încât e cazul... de a lucra... întărind excavația superioară.* CĂLINESCU, O. IX, 225. *Canale, tuburi și alte excavații datorite faunei și rădăcinilor plantelor.* CHIRIȚĂ, P. 295. *Apele de la suprafață se adună astfel în excavații de teren.* ONCESCU, G. 93, cf. LTR[2], DL, DM, DN[2], DER, URSU, T. Ș. 201. *Heinrich Schliemann a făcut... monumentalele sale excavații.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 21, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Biografia este arheologie și, numai după ce timpul a mistuit arhivele, e posibilă restituția omului moral prin escavațiuni.* CĂLINESCU, C. O. 219. ♦ Cavitate naturală sau făcută de un parazit în fructul, rădăcina etc. unei plante. *Rachisul (axa primară a inflorescenței) fără excavații laterale care ar conține spicușoarele.* GRECESCU, FL. 594. *Larva... începe să formeze o galerie... în carnea fructului, unde creează o escavație internă largă.* ENC. AGR. III, 91.

2. (Med.) Adâncitură, cavitate patologică într-un organ (ficat, plămân etc.). Cf. ENC. AGR., DN[2], DER. *Pelvi-peritonită, inflamație a peritoneului excavației pelviene.* ABC SĂN. 278, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pl.: *excavații.* – Și: **excavațiúne, escavațiúne,** (învechit) **escaváție** s. f.

– Din lat. **excavatio, -onis,** fr. **excavation.**

EXCAVAȚIÚNE s. f. v. **excavație.**

EX-CĂPITAN s. m. Fost căpitan. *Ex-căpitanul nu poate fi făcut vinovat.* ARGHEZI, S. XXXIV, 77.

– Pl.: *ex-căpitani.*

– **Ex-** + **căpitan.**

EXCEDÁ vb. I. **1.** T r a n z. și i n t r a n z. A depăși în dimensiune, durată, valoare, număr în raport cu o anumită limită. *Aicea escedează și aceia carii lucră pururea producând, iară nu și câteodată concepând.* VASICI, M. II, 21/5. *Dacă facem ca niște ciocnituri egale de corpuri să se succedeze la intervale egale și să nu excedeze 60 pe secundă, atunci efectul fiecărei ciocnituri este simțit ca un vuiet deosebit.* CONTA, O. F. 49. [Direcțiunea] *cea mai însemnată de noi ca cea întâi va cădea mult mai lesne în pericolul de-a esceda chiar și măsura nobleței și-a frumuseței.* EMINESCU, O. XIV, 274. *Amânarea nu poate exceda termenul de o lună.* HAMANGIU, C. C. XXXI. *Suma care escede prețul stipulat.* id. ib. 458, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A exceda atribuțiunile tale.* SCRIBAN, D., cf. DN[2], L. ROM. 1960, nr. 5, 9, SCL, 1960, 21, DEX, DN[3], DEX[2], NDN. ♦ I n t r a n z. (Astăzi rar) A prisosi. *Banii excedează.* SCRIBAN, D.

2. I n t r a n z. A fi agasat, enervat. *Acum câțiva ani, excedat de această trainică și rea în trăinicia ei prejudecată,*

deschisesem o rubrică într-un săptămânal de cultură. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 20/3. *Era ca un copil excedat de musafirii părinților și care refuza să fie mândria acestora măcar câteva clipe.* ib. 1992, nr. 9, 14/1. *Șeful... mi s-a părut realmente excedat de excesul acestor gafe.* ib. 1993, nr. 6, 18/1.

– Prez. ind. pers. 3: *excedează* și *excedă.* – Și (astăzi rar): **excéde** (ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.) vb. III, (învechit) **escedá** vb. I, **escéde** vb. III.

– Din lat. **excedere,** fr. **excéder.**

EXCEDÁRE s. f. Acțiunea de a e x c e d a și rezultatul ei. Depășire a duratei, valorii, dimensiunii etc. în raport cu o anumită limită. Cf. e x c e d a **(1).** *Pare posibil și lesnicios criticii literare să recomande îngrădirea excedărilor emotive.* STREINU, P. C. I, 87, cf. NDN 563.

– Pl.: *excedări.*

– V. **exceda.**

EXCEDÁT, -Ă adj. Agasat, enervat, iritat. *Mereu îl chema, până ce el, excedat, i-a spus: „Dar mai lasă-mă în pace!"* A. HOLBAN, O. II, 280. *Excedată, stăpâna casei întrerupe: „Destul..., mersi".* VIANU, A. P. 292. *Ridică spre fată ceașca goală de cafea și spuse, cu un glas excedat.* PREDA, DELIR. 287, cf. L. ROM. 1989, nr. 5, 477.

– Pl.: *excedați, -te.*

– V. **exceda.**

EXCÉDE vb. III v. **exceda.**

EXCEDÉNT, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care excedează **(1),** care constituie un surplus; excedentar **(1).** Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 635[1]/8. *Când oaspeții acestui lotru era mai lungi decât patul unde-i culca, el le tăia partea eccedentă.* ARISTIA, PLUT. VI, 7, cf. PROT. – POP., N. D., LM. *Silicele, excedente chiar de cu timpul înflorirei.* GRECESCU, FL. 63, cf. SCRIBAN, D.

2. S. n. Cantitate, număr, valoare etc. care excedează **(1),** care trece peste o anumită limită; exces **(3),** prisos **(1),** surplus. Cf. PONTBRIANT, D. *Deficitul de nerodire se acopere cu escedentul de preciuri.* I. IONESCU, D. 260, cf. LM. *Exportul a întrecut importul și a produs astfel un escedent în favoarea bilanțului nostru comercial.* CONV. LIT. XI, 122. *Asta nu e posibil însă decât dacă vorbitorul... are totdeauna în sine un escedent de respirare care l-ar duce chiar până peste marginea ce și-a pus-o el deja.* EMINESCU, O. XIV, cf. DDRF. *Când un succesibil primește, cu dispensă de report, un dar care escede porțiunea disponibilă, reportul escedentului se face în natură.* HAMANGIU, C. C. 182, cf. BARCIANU. *Tipurile de păstorit mai evoluate... produceau un excedent din ambele produse..., care erau comercializate.* VUIA, PĂST. 198, cf. ALEXI, W. *În toată regiunea Olteniei s-au măsurat 51.3 mm de apă, dând astfel un excedent de 15% față de valoarea normală.* ARH. OLT. V, 353, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], SFC III, 130, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., L. ROM. 1993, 244, DEX[2], NDN. ◊ F i g. *Excedent de vorbă.* SEVERIN, S. 56. *Vreau să adaug interesului meu un excedent, în care nu se găsește decât prietinie pură.* SADOVEANU, O. X, 187. *Simpatia sa, ca și viața, se revarsă din veșnice excedente, din prisosuri neutilizate.* RALEA, S. T. I, 119. ♦ (F i n. și în sintagma *excedent bugetar,* CADE, DER) Plusul veniturilor în raport cu cheltuielile. *Afară de escedentul ce v-am arătat, Casa de licuidare poate să ne mai dea o economie pe anul acesta.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 279. *Dupre ce făcea cheltuielile avea totdeauna un escedinte.* I. IONESCU, M. 207. *Suma capitalului ce se forma din escedentele veniturilor peste cheltuieli.* id. D. 101, cf. LM. *Rezultă un escedent de venituri de lei noi 890 484.* EMINESCU, O. XI, 113. *Consiliul familiei va hotărî suma, din escedentele veniturilor asupra cheltuielilor.* HAMANGIU, C. C. 102, cf. ENC. ROM. *Anul financiar a dat un mare excedent.* SEVERIN, S. 56, cf. MINERVA, 234, CADE. *Bugetele subordonate care au, conform planului, excedente de venituri.* LEG. EC. PL. 147, cf. DL, DM, DN[2], DER. *Consiliul de administrație, a cărui principală sarcină este de a veghea... la distribuirea echitabilă a excedentului... se constituie din trei persoane.* IST. T. II, 16. *Excedentul – se ridica la suma de 16. 831 lei.* C. GIURESCU, P. O. 183, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ♦ (Și în sintagma *excedent natural*) Numărul relativ cu care crește, într-o perioadă de timp determinată, populația unui teritoriu; spor **(3).** *Dacă natalitatea e mare, mortalitatea e destul de ridicată, dând abia un excedent de 12,7.* ARH. OLT. XII, 303. *Excedentul populației, care nu-și găsește rostul în satul natal, e silit să caute alte mijloace de trai.* OȚETEA, R. 56. *Ceea ce vrem să subliniem... este creșterea mare a populației de la munte... Bineînțeles că sporul nu se datorește numai unui excedent natural.* APOLZAN, P. I. 30. *Excedentul natural (numărul nașterilor, minus numărul deceselor).* ABC SĂN. 121, cf 154, D. MED.

– Pl.: *excedente.* – Și: (învechit) **escedént, -ă** adj., s. n., **escedánt, -ă** (PROT. – POP., N. D.), **escedínt** (pl. *escedinturi,* PONTBRIANT, D.) s. n., **escedínte** s. n., **eccedént, -ă** adj.

– Din lat. **excedens, -tis,** fr. **excédent.** – **Eccedent** < it. **eccedente.**

EXCEDENTÁR, -Ă adj. Care este în plus, care prisosește; excedent **(1).** Cf. DL, DM. *Măsurile de prim ordin cuprind reducerea numărului câinilor excedentari.* ABC SĂN. 366, cf. DN[2]. *Țesutul adipos, departe de a fi un țesut inert, un simplu rezervor excedentar, intervine în toate metabolismele fundamentale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 23/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ♦ (Fin.; despre buget) Care prezintă un plus al veniturilor față de cheltuieli. *Buget excedentar.* SCRIBAN, D. *Cotele părți ale bugetelor excedentare afectate fondurilor de regularizare.* LEG. EC. PL. 149. *Bugetul statului nostru este excedentar.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 5/2, cf. DL, DM, DN[2], DEX, DN[3], DEX[2], NDN.

– Pl.: *excedentari, -e.*

– Din fr. **excédentaire.**

EXCELÁ vb. I. I n t r a n z. A se remarca, a se distinge în mod deosebit (în unul sau mai multe domenii). *Petrarca a excelat în sonete.* HELIADE, O. II, 174. *La acest concert a excelat... Iza, fiica mea, atât cu fortepiano cât și cu cântarea.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 150. *Ecselează în pictură, scultură și muzică.* CALENDAR (1861), 134/4, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Mă determinai a mă prinde la preferanț, în care excelam.* BOLINTINEANU, O. 367, cf. LM. *A escelat în postul acesta prin activitatea sa practică și prin tăria caracterului său.* EMINESCU, O. XI, 86, cf. DDRF. *Poeziile lirice sunt toate elegii, gen în care Bolintineanu – după unii critici – a excelat.* DEMETRESCU, O. 161, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Virtutea plastică..., în care V. Voiculescu excela adesea, devine virtute muzicală.* STREINU, P. C. III, 206, cf. SCRIBAN, D. *Arta sa scriitoricească va excela în interpretarea formelor simbolice ale culturii.* VIANU, A. P. 314. *El își dă seama cu preciziune de calitățile unde excelează și de slăbiciunile lui.* OPRESCU, S. 230, cf. id. I. A. IV, 180. *Școala lui Gustav Schmoller a excelat în monografii, în statistici și tablouri ale stării sociale.* CĂLINESCU, O. XII, 355. *Gimnastica, dansul, muzica... erau cunoștințe curente în care foarte mulți excelau.* RALEA, S. T. III, 32. *Grecii excelau în aranjarea numelor străine în așa fel încât să pară grecești.* GRAUR, N. P. 106. *Caragiale excelează-n reportajul satiric, în stilul de vervă vorbită, în atitudinea de moralist.* CONSTANTINESCU, S. II, 71, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Alexandru Ștefănescu susține un comentariu alegru, excelând în fotografia critică „à la minut".* GRIGURCU, C. R. 17. *Era un grec după părerea mea, din școala sofiștilor, care excelau în subtilități.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/3. *Strecuram și câte o pastișă,*

gen în care excelam. ib. 1993, nr. 4, 12/1, cf. D. ENC., NDN. ◊ (Ironic) *La ședințele cenaclurilor se întâmplă adesea să ia cuvântul inși care excelează în confuzii.* CONTEMP. 1950, nr. 185, 4/4.

– Prez. ind.: *excelez*; conjunct. pers. 3 și: (învechit) *să excele.* – Și: (învechit) **escelá, exelá** (scris și: *ecsela*) vb. I.

– Din lat. **excellere,** fr. **exceller.**

EXCELÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a e x c e l a și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– Pl.: *excelări.* – Și: **esceláre** s. f. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– V. **excela.**

EXCELÉNT, -Ă adj. **1.** Care excelează, e x c e p ț i o n a l **(2)**, e x t r a o r d i n a r, m i n u n a t **(3)**; excelentisim **(1)**. *Ori în ce învățătură, mai cuvârșitoriu exțelenț și desăvârșit se va arăta.* ȚICHINDEAL, A. M. 73/15. *Vacina... a fost un escelent antidot pentru ciupiture.* HELIADE, D. J. 52/24, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 635[1]/43. *Trebuia să fie o subordinăciune între aceste puteri... și cea din urmă, care e cea mai escelinte, trebuie să domnească.* LAURIAN, F. 113/14, cf. NEGULICI, MARIN, PR. I, 87/20. *Le merge foarte bine cu cumpătarea, carea produce încă cele mai escelente efecturi în contra patimilor.* CALENDAR (1854), 45/19, cf. BARASCH, I. 57/6, POLIZU. *Stejarul cu lemne albe... dă un lemn d-o cualitate escelantă.* ISIS (1859), 108[1]/6. *Doamna Carolina Gavotti... ne-a dat ocaziunea să auzim... un escelinte metod de cântare.* FILIMON, O. II, 283, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., CUV. D. BĂTR. I, 263. *Se înălță remășițele vechiului palat al Santului Ludovic, care se numea palatul cel escelent.* BARONZI, I. G. 428/6, cf. id. I. L. I, 197/33, FROLLO, V. 200, COSTINESCU, LM. *Nu mai puțin excelente sunt poesiile populare.* MAIORESCU, CR. I, 130. *Jocul actorilor a fost escelent.* EMINESCU, S. P. 363. *Avem o excelentă orchestră.* CARAGIALE, O. VII, 42, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un excelent paleograf și un bun tălmaci.* BUL. COM. IST. I, 108. *Courteline a fost un scriitor excelent.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 245, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era un profesor excelent.* LOVINESCU, M. 276. *Era o excelentă dansatoare.* REBREANU, R. I, 58. *Are un radio excelent.* A. HOLBAN, O. II, 334. *Romul acesta e excelent.* SADOVEANU, O. II, 334, cf. SCRIBAN, D. *Asupra oralității lui Creangă s-au oprit mai toți criticii... cu excelente observații asupra rolului intonației.* VIANU, A. P. 112. *Se găsea printre cei vreo cincizeci de colegi un excelent caricaturist.* BLAGA, H. 127. *Aducem toate elogiile pentru excelenta metodă întrebuințată.* CONSTANTINESCU, S. II, 39. *Micul apolog... este o excelentă ilustrare a migalei artistice caragialiene.* CIOCULESCU, C. 66, cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 267, DN[2], SFC III, 135, 138. *Băile reci... sunt un mijloc excelent de călire.* ABC SĂN. 85, cf. ALIL XVI, 187, L. ROM. 1964, 259, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Capitolul e excelent în sesizarea prejudecăților timpului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 6, 5/1, cf. D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ (Exclamativ) *Escelent, de prima calitate!* CODRESCU, C. I, 6/21. *Excelent, gândi Belega. Serbarea aceasta și-a atins scopul.* T. POPOVICI, S. 323. ◊ (Adverbial) *Socotea că guvernul debutează excelent.* REBREANU, R. II, 155, cf. SCRIBAN, D. *Copiii... păreau excelent instruiți.* CALINESCU, B. I. 119. *Mișcarea... va fi executată excelent.* RALEA, S. T. II, 12. *Un text bine gândit, excelent adaptat scopului.* MS. XIX, nr. 1, 31. *Se căsătorise.. cu o moldoveancă simpatică..., cu care se înțelegea excelent.* CĂRTĂRESCU, N. 294. *A îndeplinit de această dată excelent rolul de gazdă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 18/2, cf. D. ENC. ◊ (Substantivat; rar) *Câteva din momentele unui proces literar, în care excelentul se amestecă cu mediocrul.* VIANU, A. P. 367.

2. (Învechit, rar; în forma *exelent*; ca termen de reverență pe lângă cuvinte reprezentând un titlu) Slăvit, înălțat, măreț; cinstit. *Mă rog dar..., exelente general, să binevoiești a crede că această numire... a umplut de bucurie toate inimile lăcuitorilor.* CR (1829) 279[2]/12.

– Scris și: (învechit) *ecscellent.* PROT. – POP., N. D. – Pl.: *excelenți, -te.* – Și: (învechit) **exelént, -ă, escelént, -ă, escelánt, -ă, escelínt, -ă** (PONTBRIANT, D.), (învechit, rar) **exțelénț, -ă** adj., **escelínte** (scris și *escellinte*, ANTONESCU, D.) adj. invar.

– Din lat. **excellens, -tis,** fr. **excellent.** – **Exțelent** < germ. **exzellent.**

EXCELENTÍSIM, -Ă s. n., adj. (Învechit) **1.** S. n. Titlu de onoare dat înalților demnitari. *Prea-cinstitului și luminatului lustrisum, exelentisumului ghenărar al Brașovului* (a. 1759). IORGA, S. D. X, 217. *După cum mi-a pomenit... excelentisimul... Saul, serdar al Principatului Moldovei..., familiile boierești mai cu seamă obișnuiesc a-și scrie analele pentru uz privat.* ȘINCAI, ap. MS. XIX, nr. 3, 13. *De-abia au văzut universitatea cinci sau șese luni și îndată-și atribuiesc titlu de medici eselintisimi.* CORNEA, E. I, X/23, cf. ANTONESCU, D. 202, COSTINESCU.

2. Adj. Excelent **(1)**. Cf. ANTONESCU, D. 202, COSTINESCU. *Excelentisimă conferența ta!* CARAGIALE, O. VII, 455.

– Scris și (după fr.): *excelentissim.* COSTINESCU. – Pl.: *excelentisimi, -e.* – Și: **escelentísim, -ă** (scris și *escellentisim*, ANTONESCU, D. 202) s. n., adj., **eselentísim, exelentísum** s. n.

– Din fr. **excellentissime.**

EXCELÉNȚĂ s. f. (Adesea urmat de un adj. pos.) Termen de reverență folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o persoană de rang înalt. V. î n ă l ț i m e. *Fiind director Țărâi Ardealului și Valahiei Ecțelenției Sa, Grof de Vales* (a. 1737). BV II, 52. *Păzind hatârul Celenției Tale, am socotit ca să-ți dau știre* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 257/14. *Mă rog Excelenții Tale ca să fiu trimis cu un ceas mai înainte.* VĂCĂRESCUL, I. I, 99[r]/11. *Exțelenția Voastră. Cel mai jos numit să roagă ca să se priimească în starea preoțească.* EUSTATIEVICI, I. 41/22. *Au fost de față în pășunea cetății... Exelența Sa obrist mareșal,... măria sa baronul.* MIJLOCIRI, 57/17. *Exelenții sale prea luminatului d[o]mn Samoil Liber, baron de Brukental.* MOLNAR, E. S. 1/1. *Am dat țidulă ca să se cunune pe lege, fără de a le da a se ceti rezoluția Exțelenției Tale.* MAIOR, I. B. 336/27, id. RĂSP. 14/27. *Preacinstitul domn Andrei Ioanovici de Șacabent, la Exțelența Sa preaosfințitul... episcop al Verșețului.* PETROVICI, P. 361/28. *La un svetnic de curte zicem: Exelența Ta, domnule sveatnic de curte.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 15/15, cf. CAIAN, P. 8/22. *La începutul substantivelor ce însemnează vreo dregătorie au arată titlul...: „episcop, profesor, Exelența Ta, Măria Ta".* HELIADE, GR. ROM. 155/21. *Prințul Frideric..., chemându-l pre dânsul iară înapoi la Berlin, îl făcu consiliar din lăuntru, adecă Exțelenț.* BOJINCĂ, D. 155/22. *Eselința Sa general adiotant și cavaler Kiselef, privind... parada..., au găsit pe oameni în vioaie și sănătoasă videre* (a. 1833). URICARIUL, VII, 222. *Exălența Sa, marele vizir.* GORJAN, H. IV, 76/33, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 635[1]/34. *Să întâmpene pe Escelența Sa mitropolitul.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 50, cf. POV. HOL. 14/1, NEGULICI. *Este cel mai intim amic al Escelenției Sale.* LĂZĂRESCU, S. 53/19. *Escelență, am ordinul de a vă conduce înaintea senatului.* id. ib. 118/22, cf. STAMATI, D. *Exelensia Sa, domnul... Ioan D. Bibescu.* PANN, ap. CONTRIBUȚII, I, 40. *La noi, în Italia..., titlul de Exelenție se dă fără osebire la toți acei care au mijloace de a plăti asemine titluri.* ROM. LIT. 47[1]/13, cf. POLIZU. *Escelență, poți fi grec prin sentimente și prin religie, dar după vorbă și după chip ești român.* GHICA, S. 157, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP, N. D., ANTONESCU, D. *Eselința Voastră n-are trebuință de voie, insula e nelocuită.* BARONZI, C. II, 233/6, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *La compartimentul Excelenței erau trase perdelele cafenii.* REBREANU, P. S. 123. *Era încântat... să dea mâna spunând: am onoarea, Excelență, ce mai faceți.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 34, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Excelență, cred că nu mai aveți nimic cu mine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 213. *Nici nu mă îndoiam, Excelență!* C. PETRESCU, C. V. 187. *Rămăsei... în picioare... cu ochii ațintiți asupra lentilelor Excelenței Sale.* VOICULESCU, P. I,

77, cf. SCRIBAN, D. *Va trece prin comună Excelența Sa ministrul.* ULIERU, C. 5. *La minister, Excelența Sa și-a păstrat toate amintirile...: scrisori, portrete.* ARGHEZI, P. T. 57. *Discuta cu ministrul Angliei despre vânătoarea urșilor, dând informații de un interes acut pentru Excelența Sa.* CĂLINESCU, B. I., cf. SCL 1954, 39. *Domnul ministru? Chiar Excelența Sa?* VINEA, L. I, 77. *L-a concurat pe secretarul președintelui, trimis de însăși Excelența Sa să liciteze.* TUDORAN, P. 498, cf. DL, DM, CONTRIBUTII, III, 82, URSU, I. L. II, 267, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN, TDRG^3.

2. Calitatea de a fi excelent **(1)**; înalt grad de perfecțiune, superioritate. *Cultivându-și toate puterile sufletești și trupești, a făcut legăminte și așăzăminte între ai săi pentru binele comun, prin care încă mai particular se caracterează ecscelența sa pe pământ.* GENILIE, G. 129/28. *Pentru escelența în arta culinară, zice diploma.* CODRU – DRAGUSANU, C. 84, cf. NEGULICI. *Acolo toate națiile arată eselența caracterului lor.* CODRESCU, C. I, VI/11, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Vorbește și de eccelența fructelor din Italia.* ARISTIA, PLUT. CL/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP, N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V., COSTINESCU, LM, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Venind la voi..., am venit nu în excelența cuvântării sau a filosofiei, vestindu-vă mărturia lui Dumnezeu.* GALACTION, O. 234. *Mișcarea criticii literare... va dovedi atât excelența momentului, cât și obiectivitatea limitelor lui istorice.* STREINU, P. C. III, 240. *Când voia să indice excelența unei fapte sau a unui om despre care se vorbea, făcea cu mâna o spirală ascensivă.* CĂLINESCU, B. I. 56, cf. DN^2, DN^3, NDN. ◊ **Prin excelență** și (învechit, rar) **în excelență** = în cel mai înalt grad; mai ales, îndeosebi. *Argumentul în escelință rezultă din idea lui D[umne]zeu însăși, a cărei origine nu se poate esplica.* LAURIAN, F. 133/4. *Zicerea elenică... înseamnă „a vorbi" și va să zică aci „cuvânt" prin eccelenție.* ARISTIA, PLUT. LXV/9. *Cutia este corpul sonor prin escelencie.* MARIN, F. 416/35, cf. PROT. – POP, N. D. *Dispare ceea ce constituia prin escelință poezia numelui.* HASDEU, I. C. I, 106. *Domeniul binelui sau al moralei, domeniu prin excelență al sentimentelor născute din instinctul de conservare socială.* CONTA, O. F. 429. *Shakespeare a fost al poporului său, prin escelință.* EMINESCU, O. XV, 138. *Fenomenele social-politice... constituie deveniri istorice prin excelență spirituale.* PÂRVAN, I. F. 114. *Sadoveanu este un epic prin excelență.* IBRĂILEANU, S. L. 108, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Gen prin excelență social, teatrul transmite idei și sentimente sociale.* LOVINESCU, M. 175. *Lectura... spiritului francez, clasic prin excelență, m-a ajutat să-mi alcătuiesc această personalitate.* A. HOLBAN, O. II, 16. *Topica este, în cele mai multe limbi, prin excelență, mijlocul stilistic spre a scoate în relief un anume membru al frazei.* PUȘCARIU, L. R. I, 47, cf. SCRIBAN, D. *Se încercase o tatonare indirectă prin Gaittany, negociator prin excelență.* CĂLINESCU, B. I. 390. *Creangă a fost, prin excelență..., un umorist de clasă mare.* CIOCULESCU, I. C. 132, cf. DL, DM, DN^2. *Lirica populară se impune... ca o artă prin excelență realistă, plină de amănunte de viață locală.* IST. LIT. ROM. I, 137. *Balzacianismul romanului călinescian nu este numai polemic, ci și, prin excelență, critic.* N. MANOLESCU, A. N. I, 251, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Arta icoanei este prin excelență exclusiv realistă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 12/3, cf. D. ENC., DEX^2, NDN.

– Scris și: (învechit) *ecscellență.* PROT. – POP., N. D. – Pl.: *excelențe.* – Și: (învechit) **excelénție** (scris și *ecscelenție*), **exelénță, exelénție, exțelénție, escelénță** (scris și *escellență*, LM), **escelénție, escelínță** (scris și *escellință*, ANTONESCU, D.), (învechit, rar) **exselénție, eccelénție, ecțelénție, esceléncie, eselénță, eselénție, eselínță, celénție** s. f., **exțelént** s. m.

– Din lat. **excellentia,** fr. **excellence,** germ. **Exzellenz.** – **Eccelenție, celenție** < it. **eccelenza.**

EXCELÉNȚIE s. f. v. **excelență.**

EXCENTRÁ vb. III. T r a n z. A deplasa centrul, axa (unei piese dintr-un mecanism). Cf. DN^3, NDN.

– Prez. ind.: *excentrez.*
– Din fr. **excentrer.**

EXCENTRÁRE s. f. Acțiunea de a e x c e n t r a și rezultatul ei. Cf. NDN 563.
– Pl.: *excentrări.*
– V. **excentra.**

EXCÉNTRIC, -Ă adj., s. n. **I.** Adj. **1.** (Despre un punct, o piesă de mașină etc.) Care se află în afara centrului unei figuri geometrice, al unui corp, al unui mecanism etc.; (la pl.; despre figuri geometrice; în opoziție cu c o n c e n t r i c) care, deși sunt cuprinse unele în altele, nu au un centru comun. *Cercurile ce au acelaș centru să numesc concentrice, almintrile să numesc excentrice.* GEOMETRIA, A. M. 19^v/10, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 635^2/14, STAMATI, D., NEGULICI, PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Prin împingerile... adesea escentrice a moleculelor întreolaltă s-ar dezvolta mișcări învârtitoare.* EMINESCU, O. XV, 1 167, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *La uzina de automobile... este larg aplicat un dispozitiv cu came excentrice.* IOANOVICI, TEHN. 294, cf. SCRIBAN, D. *Distribuitorul este constituit dintr-un ax gol cu partea din mijloc în formă excentrică.* ENC. TEHN. I, 383. *Conduce panglica nouă printr-un canal excentric în corpul tubului colector.* IONESCU – MUSCEL, FIL. 152, cf. LTR^2, DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. (Adverbial) *Același lucru se petrece cu o sferă pe care am îngreuiat-o cu o bucată de plumb, situată excentric.* CIȘMAN, FIZ. I, 73. ◊ F i g. *Gherea gustă aci... că explicația sociologică e într-un fel excentrică studiului.* CONSTANTINESCU, S. II, 111. *Vă dați seama ce pagubă cumplită e să fii în afara lui Hristos, adică excentric dumnezeirii Lui?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 13/2.

2. (Rar; despre cartiere, terenuri etc.) Care se află la periferie; mărginaș **(1)**. *Cartier excentric.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D.

II. Adj. Care iese din limitele obișnuitului, care contravine normelor în general acceptate; original **(3)**, extravagant, bizar, ciudat. *Viiața de țară poate da inimei acela ton care este cu totul împrotivitoriu celui pătimaș, prea întins și escentric.* VASICI, M. II, 169/10, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Ce toaletă eccentrică la dama asta.* NEGRUZZI, S. I, 327. *Purta pălării... cu horbotă neagră..., maniind cochetăria cea mai esantrică.* PELIMON, I. 34/13. *Lipsesc cu totul compozitorii sau, de există câtiva, sunt foarte mediocri și excentrici.* FILIMON, O. II, 159, cf. PONTBRIANT, D. *Cu caracterul său escentric..., contele era să producă cel mai mare efect.* BARONZI, C. III, 149/8, cf. FROLLO, V. 200, LM. *Prezidentul Adunării... ceru totodată ca Adunarea să aprobe această măsură cu totul escentrică.* EMINESCU, O. XI, 90. *Stă... înțepenit în excentricele sale teorii idealiste.* CARAGIALE, O. VI, 467, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Chiar în acest mediu de gusturi bizare și de obiceiuri excentrice, atrage atenția.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 40, cf. ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Americancele excentrice... năvăliseră la hotelul la care locuia.* COCEA, S. I, 62. *Era... dusă la paroxism anglomania de totdeauna a vărului meu, excentric și original de când îl cunoșteam.* VOICULESCU, P. II, 65, cf. SCRIBAN, D. *În descrieri abundente sau evocarea unor caractere excentrice... a proliferat un întreg curent literar.* VIANU, A. P. 242. *Se știe că romanticul englez avea... obiceiuri excentrice.* BLAGA, Z. 249. *Fură invitați la Londra de o camaradă de atelier a lor, un fel de lady excentrică.* CAMIL PETRESCU, N. 124. *Ținuta ta poate părea aici uneori cam excentrică, nepotrivită.* H. LOVINESCU, T. 365, cf. DL, DM, DN^2. *Măscăricii domnești aveau un costum făcut să atragă atenția fie prin nota excentrică, fie prin zgomot.* IST. T. I, 100, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *A scris mai mult o glumă excentrică dialogată, decât o piesă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 16/4. *Se înalță, chiar în mijlocul arăturilor... o casă excentrică, stacojie, construită înainte*

de război. CĂRTĂRESCU, N. 194, cf. D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ (Adverbial) Cf. SCRIBAN, D. *Un bătrân... îmbrăcat cum nu se putea mai excentric, prezida o adunare.* STANCU, R. A. I, 167. *Din luciul coperților răsăreau figuri dure, groteşti, de bărboşi îmbrăcați excentric.* CĂRTĂRESCU, N. 95. ◊ (Substantivat) Cf. CADE. *Criticul nu stăruie întru eticism, bucuria sa fiind de-a trece drept un excentric potolit.* GRIGURCU, C. R. 83. ◊ P. a n a l. *După cum viața forfecuțelor e destul de excentrică, așa şi cuibăritul este destul de neregulat.* DOMBROWSKI, P. 126.

III. S. n. (Tehn.) Organ de mașină în formă de disc, fixat pe un arbore rotativ şi servind la transformarea mișcării circulare în mișcare rectilinie şi invers. *Centrul discului... nu coincidează cu centrul axei şi din această cauză el este numit escentric.* PONI, F. 168, cf. ALEXI, W., MINERVA, CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Ea se destupă în partea distribuitorului formând excentricul.* ENC. TEHN. I, 383. *Excentricul îndeplineşte aceeaşi funcțiune ca şi manivela, însă este altfel construit.* SOARE, MAŞ. 176. *Excentricul va continua să se învârtească.* IONESCU – MUSCEL, FIL. 155, cf. id. TES. 121. *Mașini de îndreptat cu excentric.* NOM. MIN. I, 84. *Mișcarea sertărașului este asigurată de un excentric.* CISMAN, FIZ. I, 451, cf. LTR^2, DL, DM, DN^2, DER, SFC III, 10, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Scris şi: (învechit) *ecscentric.* – Pl.: *excentrici, -e.* – Şi: (învechit) **escéntric, -ă** adj., s. n., (învechit, rar) **esántric, -ă, eccéntric, -ă** adj.

– Din lat. med. **excentricus, -a, -um,** fr. **excentrique.** – **Eccentric** < it. **eccentrico.**

EXCENTRICITÁTE s. f. **I. 1.** Calitate a unui punct, a unei piese de a se găsi în afara centrului unei figuri, al unui ax; deviație. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., DDRF, ENC. ROM., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Deplasarea, denumită „excentricitate"..., îndeplineşte aceeaşi funcțiune ca şi raza manivelei.* SOARE, MAŞ. 176, cf. DL, DM, DN^2, DEX, DN^3, NDN. ♦ Distanța dintre centrele sau axele de rotație a două puncte, piese etc. excentrice **(I 1)**. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., CADE. *Verificarea excentricităților nu se poate face direct pe cercul primitiv.* IOANOVICI, TEHN. 381, cf. LTR^2, DL, DM, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ♦ Defect de asamblare a două piese care, în mod normal, trebuie să fie concentrice sau trebuie să aibă o axă comună. *Motive de spargere pot fi: ... excentricitatea pietrei.* ORBONAŞ, MEC. 367, cf. LTR^2, DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

2. (Astron.) Raport între distanța care separă cele două focare ale elipsei şi lungimea axei mari. *Cometii se disting de planeți... prin escentricitatea cea de multe ori înfricoşat de mare a eclipsilor descrise.* FONTANIN, C. 76/18. *Escentricitatea elipsei mediane.* GHICA – STURDZA, A. 217, cf. LM. *Se dă numire de escentricitate raportului distanței centrului de unul din foculare către jumătatea axei mari a elipsei.* CULIANU, C. 105, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

3. (Rar) Calitate a unui cartier, a unui teren etc. de a fi situate la periferia unei localități. Cf. CADE. *Îşi pierdea clientela, şi așa puțină, prin specializare şi prin excentricitatea cartierului.* CĂLINESCU, B. I. 57.

II. Comportament neobişnuit, care contravine normelor în general acceptate; extravaganță, originalitate **(2)**. Cf. NEGULICI, BARIȚIU, P. A. II, 64. *E de mirare cum a putut să ajungă la o așa de mare escentricitate şi materialism un compozitor ca Wagner.* FILIMON, O. II, 161, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Escentricitatea mea nu merge pân-acolo încât să mă facă a-mi călca cuvântul.* BARONZI, C. V, 138/29, cf. FROLLO, V. 200, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Între toți tovarăşii aceştia tineri, se deosebea prin excentricitate Alecu Racoviță.* SADOVEANU, O. XIV, 399, cf. SCRIBAN, D. *Ioanide avea un mod de a ameți pe unele femei prin excentricitatea lui volubilă.* CĂLINESCU, B. I. 37, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Excentricitatea, în contextul dat, fiind chiar ținuta de artist, bereta şi lavaliera cu care cutează a păşi în mediul universitar.* GRIGURCU, C. R. 83, cf. D. ENC., DEX^2, NDN. ♦ (La pl.) Fapte, vorbe, gesturi etc. care denotă un caracter excentric **(II)**. *Derivațiuni... demne de a figura doară în catalogul doctelor escentricități ale minții umane.* HASDEU, I. C. I, 38. *A căpătat mare renume prin escentricitățile sale de tot soiul.* EMINESCU, O. IX, 188. *A te ține de excentricități.* SCRIBAN, D. *Toate aceste... ieşiri împotriva lui Ioanide se explicau prin frica de a nu da de bănuit că aprobă excentricități burgheze.* CĂLINESCU, S. 384. *A găsit argumente valabile spre a-şi justifica excentricitățile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 6, 5/1.

– Scris şi: (învechit) *ecscentricitate.* – Pl.: *excentricități.* – Şi: (învechit) **escentricitáte** s. f.

– Din lat. med. **excentricitas, -atis,** fr. **excentricité.**

EXCÉNTRU s. n. **1.** (Învechit, rar) Care este situat excentric **(I 1)**. Cf. CANTEMIR, IST. 11.

2. (Învechit, rar) Excentricitate **(I 2)**. *Lăcomia nici în hotarele gheometriceşti se opreşte, nici de exțentrurile astrologhiceşti se covârşeşte, nici caută materia şi forma filosofască.* CANTEMIR, IST. 45.

3. (Tehn.; rar) Excentric **(III)**. *Cursa conducătorului... depinde de forma excentrului.* IONESCU – MUSCEL, TES. 70.

– Pl.: *excentruri.* – Şi: (învechit, rar) **exțéntru, exțéntrum** (CANTEMIR, IST. 11) s. n.

– Din lat. med. **excentrum.** Cf. germ. E x z e n t e r.

EXCEPCIÚNE s. f. v. **excepție.**

EXCÉPE vb. III. T r a n z. (Învechit, rar) A extrage, a scoate din... Cf. IORGOVICI, O. 49/10, LM.

– Prez. ind.: *excep.* – Şi: **escépe** vb. III LM.

– Din lat. **excipere.**

EXCEPTÁ vb. I. **1.** T r a n z. A lăsa deoparte, a nu lua în considerație; a exclude **(5)**, a excepționa **(1)**. *Din holdele împărțite fură ecceptate de Romulus cele posedate de părinții copilelor răpite.* ARISTIA, PLUT. 70/3, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 200, COSTINESCU, LM. *Cineva s-asculte prelecțiuni la universități – esceptăm pe cele de matematică.* EMINESCU, O. XI, 28, cf. DDRF. *Numai mănăstirile închinate ar fi fost exceptate de la această măsură obştească.* XENOPOL, I. R. XIII, 226, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aceia dintre români cari voiau să facă studii mai deosebite urmau la şcolile catolice, ce fusese deschise uniților, fără a escepta seminariul din Cluj.* IORGA, L. II, 68. *Dacă exceptăm „Poema polonă"..., cronicarul n-a mai scris nimic după 1675.* BUL. COM. IST. II, 121, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Păşunile alpine propriu-zise lipsesc cu desăvârşire, exceptând câteva vârfuri calcaroase sărace în vegetație.* APOLZAN, P. I. 35. *Ar trebui oprite trăsurile – exceptând muscalii – tramvaiele.* ARGHEZI, P. T. 15. *Exceptând artele şi ştiința, în care geniul şi voința sunt indispensabile, reuşita în viață nu e condiționată de nici o calitate precisă.* CĂLINESCU, B. I. 663. *Solul este – exceptând anii prea secetoşi – reavăn sau chiar jilav.* CHIRIȚĂ, P. 273, cf. DL. *În privința şedințelor, exceptând pe cele ale organizației, e timpul să urmez de aici înainte exemplul doctorului Sârbu.* PREDA, R. 369, cf. DM, DN^2. *Accentul l-am pus şi atunci când nu este notat, exceptând câteva cuvinte asupra accentuării cărora mi-a lipsit siguranța.* MAT. DIALECT. I, 17, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ R e f l. *Criticii literari, dintre care autorul acestei observații nu se exceptează, au creat romancierului... un portret de om necorespunzător adevărului.* STREINU, P. C. III, 128. ◊ R e f l. i m p e r s. *Mitropolitul Valachiei... e împuternicit a îndeplini toate funcțiile episcopale, esceptându-se numai instalarea unui episcop.*

EMINESCU, O. XIV, 185. *Cea mai mare parte din hrisoave, dacă se exceptă numele persoanelor, nu prezentă nici un interes.* ARHIVA, I, 52. *Principatele Unite vor putea... modifica și schimba legile..., excepțându-se... legăturile ce unesc Principatele cu Imperiul Otoman.* XENOPOL, I. R. XIV, 16.

2. I n t r a n z. A face excepție de la o regulă, normă etc. stabilită; a e x c e p ț i o n a **(2)**. *Să aplice aceste remediuri calde..., esceptând numai când medicul va ordona să fie reci.* PARAB. 94/9. *Un fenomen specific întregii societăți, din care țara noastră nu poate excepta.* IORDAN, L. R. A. 338. ◊ R e f l. *Umanitatea cazuală, interesantă în sine ca tot ceea ce se exceptează de la legea comună.* STREINU, P. C. II, 193.

3. R e f l. A se separa **(1)**. *Damele..., ca prin o minune eseptându-să de restul cercului..., se grupase ceva mai departe.* CALENDAR (1859), 68/12. *Poezia s-a exceptat o dată față de clasicism... și se exceptează a doua oară cu modernii.* STREINU, P. C. I, 76.

– Scris și: (învechit) *ecscepta.* PROT. – POP., N. D. – Prez. ind.: *exceptez.* – Și: (învechit) **esceptá,** (învechit, rar) **eseptá, eccepta** vb. I.

– Din fr. **excepter,** lat. **exceptare.** – **Eccepta** < it. **eccettuare.**

EXCEPTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) e x c e p t a **(1)** și rezultatul ei. Cf. FROLLO, V. 200, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., DL, DM, DN^2, M. D. ENC. 358, DEX, DN^3, DEX^2, NDN 563.

– Pl.: *exceptări.* – Și: (învechit) **esceptáre** s. f. FROLLO, V. 200, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., ALEXI, W.

– V. **excepta.**

EXCÉPȚIE s. f. **1.** (Jur.) Mijloc de apărare într-un proces prin care se tinde să se schimbe soluționarea cazului sau să se atace forma de judecată; incident. *Jeluitul trebuie să aducă deodată toate exțepțiile (adecă arătările de împotrivire) cu carele gândește că s-ar putea apăra.* RÂND. JUD. 7/19, cf. 9/4. *Deaca s-au făgăduit neștine că va veni la judecată și, pentru boala sau pentru vremea rea..., n-au putut să vie, să ajută cu exțepție.* MICU, ST. 16/18, cf. 36/22. *Nefiind vreo escepție sau luare afară în diplomatul țerei, el în diplomatul ce l-au dat singur au scos afară pe turci și pe tătari.* ȘINCAI, HR. III, 33/21. *Exepsiile ciontătoare... sunt 2: prescripția și calumnia.* AARON, P. F. 654^v/21, cf. 633^v/1. *După săvârșirea exțepțiilor se cerea jude spre judecarea proțesului întru acest chip.* BOJINCĂ, A. II, 88/11, cf. ANTONESCU, D., FROLLO, V. 200. *Excepțiunea lucrului judecat... fiind de ordine privată, nu poate fi ridicată din oficiu de judecători.* HAMANGIU, C. C. 299, cf. ENC. ROM., BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DN^2. *După luarea interogatoriului, părțile din proces pot ridica diferite excepții.* PR. DREPT. 872, cf. DER, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

2. (Jur.) Abatere de la o regulă de drept generală îngăduită sau prevăzută de lege în cazuri particulare. Cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2.

3. Fapt, situație care se abate de la o regulă generală. Cf. IORGOVICI, O. 49/11. *Ne vom băga la mii de încurcături din care nu vom putea eși fără mii de regule și eșteptii.* BUDAI-DELEANU, în ȘA II, 143. *Nu este regulă în toată natura fără ecțepție.* EPISCUPESCU, O. Î. 136/8. *În italienește... asemenea substantivi sunt prea puțini și nu pot... face un gen în parte, ci o escepsie.* HELIADE, PARALELISM, 22, cf. id. D. J. 94/4. *Iarna... de la 1834 să poate socoti o ecscepție: căldura și frumusețea ei a fost plăcută.* GENILIE, G. 183/14, cf. ALBINEȚ, M. 22/10, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 635^2/33. *Toate materiile ce nu sunt văpsite din iță... sunt oprite, afară numai de ecepțiile însămnate prin tarifă.* BULETIN, F. (1843), 23/26. *Regulele ce-am lucrat... au eșteptiile făcute* (a. 1844) BARIȚIU, C. II, 248, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Limbile au regule și escepții.* RUSSO, S. 69. *Telegraful... numai prin vremelnice eccepții să putea încuviința spre folosul fețelor particulare.* ROM. LIT. 24^2/18. *Escepții la legile generale.* MARIN, F. 170/18. *În timp de 36 ani abia sunt trei sau patru esepții.* DÂMBOVIȚA (1858), 5^2/30. *S-a observat multe escepțiuni la această regulă generală.* ISIS (1859), 42^2/3. *Unii ca aceștia..., afară de câteva onorabile exepții, împilează foarte satele.* URICARIUL, VII, 119. *Prin o exepție de mare însemnătate..., musulmanii... ș-au recuzat dritul de a zidi acolo vreo geamie.* CALENDAR (1861), 52/23, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 200. *Sânt o escepțiune indivizii aciea cari au puterea de spirit de a sacrifica interesele lor proprii dcelora ale patriei.* EMINESCU, O. XV, 1 154, cf. DDRF. *Când se întâmpla să se răscumpere românul sau vecinul numai pentru capul lui, fără de moșie, se însămna aceasta ca o excepțiune anume în document.* XENOPOL, I. R. VI, 136, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *„Excepțiile"... afirmă existența regulei.* IBRĂILEANU, S. L. 43, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Impresiile lui despre Italia, cu rari excepții, sunt în general plate.* LOVINESCU, S. VIII, 227. *Nu-mi place să fac afaceri cu rudele, dar tăicutul meu drag merită o excepție.* REBREANU, R. I, 158, cf. DM. *Unii... vorbesc de aceste excepții ca și cum ar fi de fapt împrejurări comune.* SADOVEANU, O. XIX, 21, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 77, SCRIBAN, D., VIANU, A. P. 49. *În general, depozitele fuseseră, cu câteva excepții, ascunse în cripte.* CĂLINESCU, B. I. 368. *Cu rare excepții, putem fi siguri că pe măsură ce greutatea volumetrică a unui sol este mai mică, în aceeași măsură porozitatea lui este mai mare.* CHIRIȚĂ, P. 830. *Sunt și excepții de la această regulă generală.* AGROTEHNICA, II, 19, cf. DL. *Critica noastră, cu mici excepții, a insistat asupra acestui localism.* CONSTANTINESCU, S. II, 119, cf. DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Cu puține excepții, în fazele lor mai vechi, structuralismul american și cel european au combătut atitudinea logicistă sau mentalistă din lingvistică.* IVĂNESCU, I. L. R. 4. *Scapin... este... revoltatul, excepția, singularul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 16/2, cf. D. ENC., DEX^2, NDN, TDRG^3. ◊ L o c. a d j. **De excepție** = excepțional **(2)**, deosebit. *Nu cumva să-mi intre în suflet orgoliul de a fi o persoană de excepție, fiul ilustrului arhitect Ioanide.* CĂLINESCU, B. I. 276. *Toate acestea dovedesc prezența... unui talent de excepție.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 42, 13/4. *Recunoașterea inevitabilă a valorii de excepție.* GRIGURCU, C. R. 24. *Beneficiind și de condiții grafice de excepție..., publicația noastră trebuie să devină... o oglindă vie a spiritualității românești actuale.* MS. XIX, nr. 2, 7. *„Memorialul durerii" e un film de excepție.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/1, cf. NDN. ◊ L o c. a d v. **Fără excepție** = **a)** fără deosebire. *Lasă asemenea și principatul Țării Rumânești, și Banatul... fără vreun fel de exepție (deosebire sau altă pricinuire).* CR (1829), 284^1/18. *Sunt îndatorați toți călătorii de obște, de orice treaptă ar fi, fără exepsie, a se supune și a urma... regulile mai sus zise.* BULETIN, G. (1844), 15^2/4. *Caracterele obligăciunii morale sunt universalitatea, adecă ea oblegă pe toți oamenii, fără escepțiune.* LAURIAN, F. 121/9. *Ar fi un lucru iraționabil a crede sau a lua întocmai principiul d. Lavater, ce-l aplică în general, pentru toți, fără nici o escepțiune (deosebire).* FIS. 171/12. *Aceste proprietăți sunt esențiale pentru toate corpurile materiale, fără vro escepție.* BARASCH, I. N. 10/21. *Toți corpii solidi, fără escepțiune, prezentă același fenomen.* MARIN, F. 372/36, cf. CALENDAR (1857), 57/30. *El se purta cu mare amabilitate către toți servitorii casei, fără excepțiune.* FILIMON, O. I, 123. *Întregul cler grecesc se rosti..., fără excepție, pentru uniunea bisericească.* EMINESCU, O. XIV, 132. *Toate administrațiunile publice, fără excepțiune, au locuri gratuite și permanente la teatru.* CARAGIALE, O. VI, 498. *Presa locală, fără excepțiune de partizi, ... s-au înțeles a vesteji... un act care nu poate decât să sporească greutățile situației.* XENOPOL, I. R. XIV, 54. *Va fi pedepsit tot satul, ... fără nicio excepție.* REBREANU, R. II, 246, cf. SCRIBAN, D. *Viitoarea noastră agapă... ne va întruni pe toți, fără excepție.* VINEA, L. I, 23, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2, NDN. *Oamenii pe care i-au umilit și chinuit le sunt în mod evident și*

aproape fără excepție superiori. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 10/1, cf. D. ENC., NDN. **b)** consecvent; fără abatere. Cf. BARCIANU. *Seara, aproape fără excepție, făcea observațiile sale meteorologice.* CĂLINESCU, B. I. 638. *Capacitatea de schimb cationic... arată, fără excepție, un maximum în primii 5–10 cm.* CHIRIȚĂ, P. 456. **Prin excepție** = în mod neobișnuit, neprevăzut. *Sunt prințul Hangerliu, își destăinui prin excepție titlul.* CĂLINESCU, B. I. 378. *Vara... mergea cu capul gol. De aceea... își uită șapca în tramvai când, prin excepție, și-o luă o dată.* id. S. 155. ◊ L o c. p r e p. **Cu excepția** = (în) afară de. *Petru... exercită toate drepturile unui arhipăstor, cu excepția numai a hirotoniei diaconilor și preoților.* EMINESCU, O. XIV, 198. *Istoricii, cu excepția lui Xenopol, admir cu toții originea bizantină a vornicului nostru.* BUL. COM. IST. V, 75. *De oral era exonerat, cu excepția matematicilor.* TEODOREANU, M. II, 24. *Cu excepția lui Galaction, ei înlocuiesc... narațiunea prin evocare.* VIANU, A. P. 319. *Căpătase materialul gratis, cu excepția câtorva articole.* CĂLINESCU, B. I. 188. *Noi, cei mici, cei mari, cu excepția mamei, mergeam pe jos, în urma căruței.* BLAGA, H. 53. *Colegii... m-au felicitat și mi-au mulțumit, cu excepția reprezentantului ministerului.* PREDA, R. 54, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Cu excepția începutului, limba literaturii religioase era și limba literaturii și actelor publice și private, ca și limba conversației boierilor și clerului.* IVĂNESCU, I. L. R. 561. *Își dădu seama că este unicul trecător, cu excepția unei figuri feminine ce venea spre el.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 20/2. *Trunchiul s-a golit de insecte, cu excepția carilor care-și săpau în lemnul afânat... canalele.* CĂRTĂRESCU, N. 228, cf. DEX[2], NDN. ◊ E x p r. **A face (o) excepție** = **a)** a excepta **(2)**. *Abisinia și Capul Bunei Speranții fac o excepție de acea floră.* J. CIHAC, I. N. 272/24. *Această regulă la sămănarea după meșteșug face oarecare excepții (deosebire).* MIHALIC, O. 21/12, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 635[2]/38. *Numai craii Franței din familia Borbon fac aicea excepție, unde trei... au ajuns câte 70 de ani.* VASICI, M. I, 95/27. *Aerul atmosferic, privindu-se ca o combinație, ar face o escepție la legea raporturilor simple ce se observă în toate combinațiile himice.* MARIN, PR. I, 66/34. *Refrenul, departe de a face excepțiune, confirmă regula de mai sus.* MAIORESCU, CR. I, 60. *La această regulă n-au făcut excepțiune decât câteva plante cultivate.* CONTA, O. F. 253. *Valahia face o excepție de la această regulă.* XENOPOL, I. R. III, 49. *Făceau... excepție de la aceasta inginerii și advocații.* CAMIL PETRESCU, P. 238. *Hotărându-se la reflecții de felul acestora, nu fac o excepție singulară.* VIANU, A. P. 59, cf. DL. *A făcut excepție sala cu gravuri, desene și acuarele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 7/3. (Cu inversarea expresiei) *Escepție la cele de mai sus-zise vor face aceia cari pătimesc de slăbiciunea nevrelor.* DESCR. APE 16/26. *O eccepțiune fac țermurile lângă Veneția, unde se arăt urme regulate a fluxului și refluxului în toate zilele.* ISIS (1859), 27[2]/39. *Excepție fac unele tehnici arhaice din industria casnică.* APOLZAN, P. I. 39. *Excepție face varianta a doua a păstoritului local, la care stâna nu se muta din loc în loc.* VUIA, PĂST. 47. *Nu invita pe nici unul din cunoscuții lui la masă, excepție făcând rudele intime.* CĂLINESCU, B. I. 240. **b)** a proceda altfel decât de obicei (în favoarea sau în defavoarea cuiva). *Rog plecat pă Înălțimea Voastră..., dacă să poate face o exepsie pentru întâia corabie ce să vede în țară* (a. 1834). DOC. EC. 558. *Fac o eccepție pentru... Andrei Murășianu.* ROM. LIT. 186[1]/6. *De data aceasta... o să facem o excepție. Arestările vor fi zgomotoase.* STANCU, R. A. IV, 42, cf. DL. ◊ *(Complement) circumstanțial de excepție* = complement circumstanțial care arată obiectul care constituie o excepție față de subiect, de complement, de atribut sau de numele predicativ. Cf. NDN. *Circumstanțialul de excepție exprimă un tip special de restrângere a unei predicații semantice, indicând ceea ce se exclude din relația predicativă.* GRAM. ROM.[3] 587. *Propoziție circumstanțială de excepție* = propoziție ce exprimă un raport de excepție față de regenta ei. Cf. NDN, GRAM. ROM.[3] 589.

– Scris și: (învechit) *ecscepție.* – Pronunțat: *-ți-e-.* – Pl.: *excepții.* – Și: (învechit) **excepțiúne, exțépție, exépție, escépție, escepțiúne,** (învechit, rar) **excepciúne** (IORGOVICI, O. 49/11) **exépsie, eccépție, ecépție** (CALENDAR 1862, 3/12), **eccepțiúne, ecțépție, escepciúne** (STAMATI, D.), **escépsie, esépție** s. f.

– Din lat. **exceptio, -onis,** fr. **exception.** – **Eccepțiune, eccepție** < it. **eccezione.**

EXCEPȚIONÁ vb. I. T r a n z. **1.** A excepta **(1)**. *Dacă escepționam primele compoziții cari servesc ca deprinderi în stil, operile literare se pot împărți în două genuri principale: poezia și proza.* F (1877), 303, cf. BARCIANU, SFC II, 181, DN[3], NDN.

2. (Învechit, rar) A excepta **(2)**. *Legea excepționează, scutește pe magistrați, profesori... etc. fără să le ceară nici o indemnitate.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 91.

– Pronunțat: *-ți-o-.* – Prez. ind.: *excepționez.* – Și: (învechit, rar) **escepționá** vb. I.

– **Excepție** + suf. *-ona.*

EXCEPȚIONÁL adj. **1.** Care constituie o excepție **(3)** sau care se bazează pe o excepție; special **(1)**. *Condițiile exțepționale a încungiurărilor noastre... îngreuiază la noi mult cvestia reformei scoalelor.* ASACHI, Î. 15/22, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 635[2]/45, NEGULICI. *Boala este o stare escepțională a vieței.* MAN. SĂNĂT. 1/8. *Sclăvia au fost un fact eccepțional în Germania.* ROM. LIT. 70[2]/25. *Legea... zice... că disponibilitatea este numai o fază, o formă a activității, este poziținea excepțională a oficerilor generali sau de stat-major.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 141. *Mi-a explicat că se afla într-un caz cu totul și cu totul escepțional.* GHICA, S. 150, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *Ion Vodă conservă această diviziune, ... afară de garda personală, o mică unitate escepțiunală.* HASDEU, I. V. 149, cf. COSTINESCU, LM. *La regulile de mai sus pot să fie excepțiuni, determinate și ele de circumstanțe excepționale.* CONTA, O. C. 190. *Actualul guvern..., aprețuind favoarea excepțională ce s-a acordat..., simte că... trebuie a ceda la considerațiuni de ordine mai superioară.* ODOBESCU, S. II, 88. *Să cercetăm aceste trei puncte..., să vedem dacă vreunul din ele poate fi rațiunea atitudinii excepționale a ungurilor din Austria.* EMINESCU, O. IX, 93, cf. DDRF. *Se scoate cu desăvârșire limba grecească din toate bisericile și mănăstirile închinate, tolerând prin o favoare excepțională slujba grecească numai în o singură biserică din Brăila.* XENOPOL, I. R. XIII, 201. *Afaceri și preocupări excepționale m-au împiedicat câteva săptămâni să-i scriu.* IBRĂILEANU, A. 31. *Nu se poate face o regulă de artă din cazuri rare și excepționale.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 34. *Turma de oi nu părăsea limitele comunei decât în cazuri excepționale, iarna, pentru iernat în comunele din apropiere.* VUIA PĂST. 47. *Ei nu figurau individual în lista de martori de la sfârșitul documentelor decât în mod excepțional.* BUL. COM. IST. V, 36, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Răzeșii... n-aveau decât în mod excepțional șerbi pe moșiile lor.* OȚETEA, T. V. 65. *Când intervin vătămări excepționale ale vegetației prin geruri, ... nivelul accidental al producției nu caracterizează în nici un fel fertilitatea solului.* CHIRIȚĂ, P. 725, cf. DL, DM, DN[2], SFC II, 181. *Cazurile de scabie sunt în prezent excepționale.* ABC SĂN. 320. *Germanii... nu s-au așezat permanent la Dunărea de jos decât în mod excepțional.* PANAITESCU, C. R. 93, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ (Adverbial) *Nu era întrebuințat decât esepțional.* CALENDAR (1860), 97/11. *Numai excepțional documentele se alcătuiau și aiurea, cum se făcea lucrul când Suceava era capitală.* XENOPOL, I. R. V, 84. *Casele au numai parter și, excepțional, în interiorul curților, dependințele sunt sporite cu câte un etaj.* CĂLINESCU, B. I. 51. *E mulțumit că ne găsește, excepțional, în atâta tăcere.* BLAGA, H. 128. *Diferențierile nu apar decât excepțional de importanță practică.* CHIRIȚĂ, P. 261. *Cu totul excepțional, aniridia se poate datora unui traumatism.* ABC SĂN. 35.

2. Care iese din comun, care depășește limitele obișnuite; deosebit, extraordinar **(2)**; p. e x t. admirabil, excelent **(1)**, minunat **(3)**. Cf. NEGULICI. *Cum că a lui oseminte sunt acele din mormântul de lângă mauzoleul său, aceasta confirmează... lungimea mormântului..., escepționala sirguință și cheltuială cu care e făcut mormântul lui.* CALENDAR (1857), 78/11, cf. PONTBRIANT, D. *S-a împotrivit... nu din sumeția unei inteligențe excepționale, ... ci din naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideală.* MAIORESCU, CR. II, 297. *Fapte de o însemnătate excepțională se petrec în Anglia.* EMINESCU, O. XII, 84, cf. DDRF. *Trebuia dobândit bilul de indemnitate al puterilor asupra acestui act de o excepțională gravitate.* XENOPOL, I. R. IV, 14, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Scriitorul... este... un om escepțional nu numai prin talentul lui, ci și prin alcătuirea lui sufletească.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 56, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acest om... îmi impunea din ce în ce mai mult, cu însușirile lui excepționale.* GALACTION, O. 100. *Ești o artistă excepțională.* CAMIL PETRESCU, P. 154. *Este o pianistă excepțională.* CĂLINESCU, E. O. II, 42. *Aluviunile... au în general o fertilitate bună până la excepțională în cultura agricolă.* CHIRIȚĂ, P. 633. *Singurul hering pe care l-am prins era, viu și nevătămat, în gura unui cod de dimensiuni excepționale.* TUDORAN, O. 210, cf. DL, DM. *Personalitatea excepțională a marelui actor, calitatea spectacolelor sale... au constituit un impuls... pentru cei ispitiți de scenă.* IST. T. II, 57. *Soluția aceasta... presupune o tărie de caracter excepțională.* STEINHARDT, J. 8, cf. M. D. ENC. *Este un album de poezie tipărit în condiții grafice excepționale.* SIMION, S. R. III, 121, cf. DEX, DN[3]. *Pianistul... a însoțit evoluția vocală cu o suplețe..., o muzicalitate... excepționale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 17/4, cf. D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ (Exclamativ) *Domnule, ți-am văzut albumul! Te felicit! Eminent!... Excepțional!* CĂLINESCU, B. I. 93. ◊ (Substantivat) *Adâncimea sentimentului este asigurată de această înrădăcinare a unei obișnuințe, a unei stări contrarii excepționalului.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 103. ◊ (Adverbial) *Ce mi se părea mie excepțional în toate astea?* CAMIL PETRESCU, T. II, 157. *Lucrarea trebuie să fie plătită excepțional.* CĂLINESCU, B. I. 472. *Pictura, teatrul, muzica au putut înflori excepțional pe continentul nostru.* RALEA, S. T. III, 19, cf. M. D. ENC., D. ENC. ♦ (Adverbial, ca determinant al unui adjectiv căruia îi dă valoare de superlativ) Foarte, extraordinar. *Succesul operației răscumpărării se datorește... condițiilor excepțional de splendide ce li s-au făcut acționarilor.* EMINESCU, O. XI, 146. *Are piciorul escepțional de mic.* VLAHUȚĂ, D. 110. *Ioanei nu-i plac deloc crizantemele, fie ele și excepțional de mari.* CAMIL PETRESCU, I, 27. *Un an excepțional de ploios.* SCRIBAN, D. *Calitatea excepțional de fină a aerului și a luminii.* OPRESCU, I. A. IV, 71. *Excepțional de frumoasă n-a fost.* CĂLINESCU, S. 63. *Compuși chimici... care..., din cauza solubilității lor excepțional de mici, se precipită.* CHIRIȚĂ, P. 82, cf. DL, DM. *Această cale de evoluție continuă este excepțional de rară în istoria artei teatrale populare.* IST. T. I, 78, cf. DEX, ALIL XXVII, 197, DEX[2].

– Scris și: (învechit) *ecscepțional.* PROT. – POP., N. D. – Pronunțat: *-ți-o-.* – Pl.: *excepționali, -e.* – Și: (învechit) **escepționál, -ă,** (învechit, rar) **extepționál, -ă, escepțiunál, -ă, esepționál, -ă, eccepționál, -ă** adj.

– Din fr. **exceptionnel.** – **Eccepțional** < it. **eccezionale.**

EXCEPȚIONALITÁTE s. f. Însușirea de a fi excepțional **(2)**. *Personalistul nu vorbește la persoana întâi, ci la persoana a treia, speriat de presupusa excepționalitate a ființei lui.* CĂLINESCU, C. O. 77, cf. NDN.

– Pronunțat: *-ți-o-.*

– **Excepțional** + suf. *-itate.*

EXCEPȚIÚNE s. f. v. **excepție.**

EXCERPÁ vb. I v. **excerpta.**

EXCERPÁT, -Ă adj. v. **excerptat.**

EXCÉRPT s. n. (De obicei la pl.) **1.** Pasaj sau termen extras dintr-o lucrare. *Despre acelea cruzimi... ne vom informa la alt loc din escerptele care vor urma din câteva chronice.* BARIȚIU, P. A. I, 60, cf. LM. *Am făcut excerpte în Anexe.* ODOBESCU, S. II, 440. *Se scuză undeva că n-a făcut, luând excerpte în grabă, trimiteri exacte.* IORGA, L. I, 285. *Știm, printr-un excerpt..., că Decebal, văzând mărimea forțelor cu cari romanii veneau la contraatac, a cercat să ceară pace.* PÂRVAN, G. 113. *Pe temeiul arhivei proprii de scrisori, zapise..., excerpte din cărți, cronici și periodice vechi, concepea mai întâi o istorie a literaturii române.* STREINU, P. C. III, 111, cf. DL, DM, DN[2]. *La un excerpt care nu depășește 1000 de cuvinte... nu se poate calcula concentrarea fiecărei părți de vorbire separat.* L. ROM. 1960, nr. 4, 59. *Cărțile unde se vorbește despre luptele purtate cu dacii de către Domițian și Traian... nu s-au păstrat în forma lor originală, ci numai în niște excerpte bizantine târzii.* H. DAICOVICIU, D. 213, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], L. ROM. 1986, 468, D. ENC., DEX[2], NDN.

2. Lucrare care conține pasaje, termeni extrași din anumite lucrări sau din anumiți autori. Cf. DEX, DN[3], DEX[2], NDN.

– Pl.: *excerpte.* – Și: (învechit) **escérpt** s. n.

– Din lat. **excerptum.**

EXCERPTÁ vb. I. Tranz. A extrage dintr-o lucrare (termeni, pasaje etc.); a scoate (ceva) prin alegere. Cf. LM. *Cronicari bizantini ale căror opere fuseseră intercalate în alte cronici sau excerpate în cunoscuta Enciclopedie a lui Constantin Porfirogenit.* BUL. COM. IST. I, 17. *Magnus Aurelius Cassiodorus, ale cărui douăsprezece volume le consultase și le excerptase Jordanes.* CĂLINESCU, O. XII, 495, cf. DN[2]. *În materialul excerptat din limba română scrisă în perioada 1780 – 1860 e firesc să se reflecte tendințele dialectului popular ce stă la baza fiecărui dialect literar întrebuințat.* SCL 1970, 13. *Sunt excerptate și numeroase texte aromâne și istroromâne.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 25, 12/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], GRIGURCU, C. R. 81, D. ENC., DEX[2], NDN.

– Prez. ind.: *excerptez.* – Și: (învechit) **excerpá** vb. I, **escérpe** (LM) vb. III.

– Din lat. **excerpere.**

EXCERPTÁRE s. f. Acțiunea de a excerpta și rezultatul ei. *Observațiile noastre se întemeiază pe excerptarea... a 15000 de cuvinte.* L. ROM. 1960, 58. *Studiul direct al manuscriselor a fost prilej de excerptare a unor nebănuit de mari frumusețe.* STREINU, P. C. III, 268, cf. DEX, DEX[2], NDN 563.

– Pl.: *excerptări.*

– V. **excerpta.**

EXCERPTÁT, -Ă adj. **1.** Care a fost extras dintr-o lucrare. *Cel mai practic mijloc e întrebuințarea fișelor pentru fiecare cuvânt excerpat, fie nume propriu, fie comun.* BUL. COM. IST. I, 84.

2. Din care (sau din opera căruia) a fost extras un termen, un pasaj etc. *Analiza statistică a stilului scriitorilor excerptați este dificilă.* L. ROM. 1960, nr. 4, 63.

– Pl.: *excerptați, -te.* – Și: **excerpát, -ă** adj.

– V. **excerpta.**

EXCÉS s. n. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") Ceea ce depășește măsura sau limita obișnuită; exagerare **(2)**. *Inima omenească poate liga excesul tândreții la excesul grozeviri.* CALENDARIU (1794), 26/24, cf. 37/6, NEGULICI, FROLLO, V. 200, CANELLA, V. 375. *El nu cădea întotdeauna într-așa exces de conștiință.* ODOBESCU, S. I, 291. *Comisia, dintr-un exces de zel, a căzut într-un exces de putere, substituindu-se puterii*

judecătorești. EMINESCU, O. XI, 42. *Ar fi o prostie din* ***partea*** *ta să faci exces de zel.* CARAGIALE, O. I, 285. *Viața lui Eminescu, adânc zdruncinată de un lung exces de* ***muncă*** *și de suferinți, se* ***scurge*** *ca o agonie grea.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 365. *Cunosc toate excesele... la care poate să dea loc o exagerată căutare a strălucirii stilistice.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 37, cf. CADE. *Jandarmii bat și torturează zeci de oameni de toate vârstele, dintr-un simplu exces de zel.* REBREANU, I. 356. *Am rămas surprins de acest exces de precauții.* CAMIL PETRESCU, P. 108. *Uneori, excesul* ***de*** *viață obosește.* TEODOREANU, M. II, 407, cf. SCRIBAN, D. *Amintind* ***înde****aproape unele din excesele stilistice ale lui Macedonski.* VIANU, A. P. 339. *Acest exces de ardoare... se potolește.* OPRESCU, I. A. IV, 119. *Hangerliu schiță un salut amical lui Tudorel, însă fără exces de emoție.* CĂLINESCU, B. I. 550. *Spirit voluntar, se vindecă de un exces de vitalitate interioară prin adaptarea la platitudinea vieții moderne.* CONSTANTINESCU, S. II, 502, cf. DL, DM, DN^2. *Când elevii școlii... se abat de la îndrumarea spre natural... plătind tribut exagerării, excesului, ei sunt aspru criticați.* IST. T. I, 156, cf. SCL 1973, 572, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Emisiunea mi s-a părut ratată din exces de diplomație.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 18/3, cf. D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ L o c. a d v. **Cu exces** = exagerat **(1)**. *Calificativele în versuri..., întrebuințate cu exces, devin cele mai urâcioase umpluturi.* MACEDONSKI, O. IV, 39. *Am asigurat-o... că nu țin la nimeni atât de mult ca la dânsa, subestimând* ***cu exces*** *... importanța lui pentru mine.* IBRĂILEANU, A. 85. *Fondului instabil cu exces i s-a adăugat apoi o formă dialogică.* LOVINESCU, M. 94. *Cea mai mare eroare pe care o face omul nou este de a veni îmbrăcat cu exces la evenimente cerând simplitate.* CĂLINESCU, B. I. 534. *A utiliza cu exces sau moderație lexicul regional este mai curând un impediment.* CONSTANTINESCU, S. VI, 113. **Fără exces** = moderat **(I 1)**. *Gaittany ducea viață ponderată..., mâncând bine, fără exces.* CĂLINESCU, B. I. 86, cf. id. S. 95. **(Până) la exces** = depășind orice limită, excesiv **(1)**. *El era darnic până la exces.* CALENDAR (1860), 94/29. *Iubind pân' la excese simțirile extreme, Plăcerile sălbatici îl atrăgeau.* MACEDONSKI, O. I, 261. *Mândră până la exces cu ceilalți..., își trecea viața chibzuind, iar nu trăind.* D. ZAMFIRESCU, Î. 9. *Sub pumnul lui Tamerlan* ***sau*** *Akbar, s-au* ***încovoiat*** *sutele de milioane de la Amur până la* ***Dunăre****..., într-o împărăție absolută și centralizată la exces.* SADOVEANU, O. XIX, 259. *Direcția estetică a lui Maiorescu va fi practicată până la exces... de Mihail Dragomirescu.* STREINU, P. C. III, 236. *Desconsiderați de o presă imorală și hâdă la exces.* ARGHEZI, P. T. 72. *Căutător, până la exces, de cuvinte rare prețuite pentru* ***bizara lor*** *expresivitate..., ascunde, în toate acestea, un fond afectiv.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/4.

2. (Mai ales la pl.) **Acțiune sau** faptă care depășește măsura obișnuită sau permisă; abuz; **p. e x t.** lipsă de cumpătare, de măsură. *Oameni cari... era* ***gata*** *la toate* ***exțesurile*** *(lucruri peste măsură) spre a-și împlini* ***poftele lor.*** CR (1831), 27^1/15. *Deacă așa feliu de oameni beau sau* ***mănâncă mult sau alte*** *exțesuri fac..., au aceste de a păzi.* DIETET. 108/10. *Mai* ***mulți*** *dintre dânșii câștigă și bani, dar îi prădează mai bucuros la jocuri de cărți și la feliurimi de exțesuri desfrânate.* FL (1838), 31^1/6. *Să-l întrebe... dacă au făcut eccese (catahrise) și din care* ***împregiurări*** *i-au venit boala.* CORNEA, E. I, 188/3. *Mor de asfisie, de esces* ***sau*** *lipsă, de învenirare cu voie și fără voie.* MAN. SĂNĂT. 21/14. *Abuzul ce se face cu singurătatea ne mărturisește folosul* ***ei,*** *fiindcă escesurile urmate au toate de caracter tirania unei* ***singure*** *gândiri.* CALENDAR (1855), 30/2. *Era inconstant și neregulat,... fără cumpăt și educațiune, abătându-se și despre una și despre alta în diverse eccesuri.* ARISTIA, PLUT. 291/6. *Escesele comise se pot lesne îndrepta când guvernul ar voi să fie drept.* I. IONESCU, M. 149, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Palid, delicat, era, cu toate astea, capul tuturor esceselor de student.* EMINESCU, O. VII, 188, cf. ENC. ROM., DDRF, BARCIANU. *Să se ferească de escesuri în băuturi.* SBIERA, F. S. 322, cf. ALEXI, W. *Evitați toate excesele.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, CAMIL PETRESCU, T. I, 414. *Toate excesele și nebuniile se plătesc.* C. PETRESCU, C. V. 32. *Femei istovite de privațiuni..., de boli, de muncă, de excese sexuale.* BRĂESCU, A. 228. *Acest oraș monstruos... era o cavernă a exceselor vieții fizice.* SADOVEANU, O. XIX, 400. *Cine nu face excese, e sănătos.* SCRIBAN, D. *Impresia excesului ne urmărește mai cu dinadinsul.* VIANU, A. P. 372. *Ciocârlan..., cu liniile feței alterate din pricina zbuciumului și a exceselor fizice, fu introdus în biroul lui Tilibiliu.* CĂLINESCU, S. 422. *Cu excesele și cu destrăbălările la care se deda, nu mai putea s-o ducă mult.* STANCU, R. A. I, 165, cf. DL, DM, DN^2. *Excesele alimentare nu sunt mai puțin periculoase decât alimentația insuficientă.* ABC SĂN. 25, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ◊ *Exces de putere* = infracțiune care constă în fapta funcționarului unui organ de stat de a efectua acte care intră în atribuțiile altui organ de stat sau de a împiedica, zădărnici ori îngreuia exercitarea acelor atribuții. *Partizile... au înlăturat până și controlul șefului statului care... se bucură de toate acele prerogative constituționale care-l pun în poziție de-a controla escesele de putere ale miniștrilor săi.* EMINESCU, O. XI, 26, cf. CADE, SCRIBAN, D., DER. ♦ (La pl.) Acte de violență comise asupra uneia sau mai multor persoane. *Nemaiavând nici un prepus de ceva blăstămății și exțesuri,... într-alt loc mai departe ar vrea să-și caute lucru.* ST 13/11. *Auzit-ai... despre exțesurile ce au făcut cazacii dumitale?* PIRAMIDA, 13/17. *Albanezii în Ianina și în alte locuri, atât musulmanilor, cât și raelilor fac cele mai înfricoșate eccesuri.* CR (1830), 156^1/17. *Norodul a făcut cele mai urâte exțesuri... împotriva caselor acelora care n-au fost iluminate în seara în care... s-a făcut iluminație întru semn de bucurie.* ib. (1831), 119^1/43. *Oarecare escesuri ce făcură ostașii... ridicară plângeri din partea locuitorilor.* BĂLCESCU, M. V. 403. *Precum în toate revoluțiile, asemine și în aceasta s-au făcut mai multe eccesuri.* NEGRUZZI, S. I, 217, cf. COSTINESCU. *Căsătoriții pot, fiecare în parte, cere desfacerea căsătoriei pentru escese, cruzimi sau insulte grave.* HAMANGIU, C. C. 59, cf. ENC. ROM., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Spaima lor era, în parte, motivată de excesele comise de trupele lui Tudor.* OȚETEA, T. V. 173, cf. DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

3. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") Ceea ce depășește o cantitate dată, un procent fixat etc.; prisos **(1)**, surplus, excedent **(2)**. *Din excesul răului iese binele.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Un ecces (prisos) de frig și de căldură le este vătămător.* BARASCH, B. 3/24, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Licinius Stolo a fost unul din cei dintâi condamnați pentru excesul acelui maximum de 500 jugere.* MAIORESCU, CR. III, 135. *Suma terminilor unei progresiuni geometrice... este egală cu termenul întâi împărțit prin escesul unității asupra rațiunei.* CULIANU, A. 176, cf. DDRF, ENC. ROM., ALEXI, W. *Excesul de bumbac din ladă se consumă.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 79. *Îl copleșea cu exces de jucării.* CĂLINESCU, S. 416. *Excesul de apă umple parțial sau total porii capilari ai solului.* CHIRIȚĂ, P. 227, cf. LTR^2, DL, DN^2. *Se adaugă la soluție un exces de acid azotic.* CHIM. AN. CALIT. 363. *Respingând... excesul de traduceri, cei mai mulți dintre scriitorii vremii citesc, traduc și adaptează romane.* N. MANOLESCU, A. N. I, 68, cf. DN^3, D. ENC., NDN. ◊ L o c. a d j. și a d v. **În exces** = excesiv **(3)**. *Constituția diferitelor argile este variată, după cantitatea de silice precipitată în exces, ca impuritate.* CHIRIȚĂ, P. 81. *Toată apa să fie folosită de rădăcinile plantelor, fără apă în exces.* AGROTEHNICA, II, 1 005. *O soluție saturată de sulfat de cadmiu, în care se găsesc și cristale în exces.* CIȘMAN, FIZ. II, 302. *Cafeaua... produce tulburări dacă este consumată în exces.* ABC SĂN. 25. *Uneori vorbește în exces.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 18/2, cf. D. ENC.

– Pl.: *excese* și (învechit) *excesuri,* (învechit, rar) *eccesuri, exțesuri.* – Și: (învechit) **escés,** (învechit, rar) **exțés, eccés** s. n.

– Din lat. **excessus,** fr. **excès.** – **Ecces** < it. **eccesso.**

EXCESÍV, -Ă adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este în exces **(1)**; exagerat **(2)**. Cf. LM. *Această atracțiune va fi neapreciabilă pentru noi din cauza micimii excesive a corpurilor ce se atrag.* CONTA, O. F. 160. *Aceasta este o rigiditate excesivă.* MACEDONSKI, O. IV, 33. *Această excesivă preocupare de sine e eminamente egoistă.* GHEREA, ST. CR. II, 298. *A înconjurat-o cu politeți excesive și naive.* IBRĂILEANU, A. 73. *Ești de o modestie excesivă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 84. *Trecând fără tranziție de la o indignare excesivă la un calm patologic, îmi spuse: – Vei rămâne singur la școală.* BRĂESCU, A. 196, cf. SCRIBAN, D. *Severitatea excesivă și nejustificată a celor ce compuneau comisia de admitere a provocat... chiar o reacție din partea împăratului.* OPRESCU, I. A. IV, 143. *Vorbea cu un accent moldovenesc excesiv.* CĂLINESCU, E. O. II, 9. *Formele excesive pe care regimul feudal le-a îmbrăcat aci.* BLAGA, G. 62. *Liberalismul manchesterian, sub forma sa excesivă, duce la anarhism.* RALEA, S. T. III, 283. *Zâmbi, uimit... de sensibilitatea excesivă a actorului.* CAMIL PETRESCU, N. 8. *Își îndoaie mâna cu grație excesivă.* H. LOVINESCU, T. 95, cf. DL. *Se purta cu mine cu atenție aproape excesivă.* PREDA, R. 43, cf. DM. *Consumul excesiv de cafeină ca stimulent poate avea ca rezultat scăderea activității nervoase superioare.* ABC SĂN. 77, cf. L. ROM. 1964, 259, DN^2. *Ne derutează adesea extravaganța naratorului și estetismul excesiv.* N. MANOLESCU, A. N. I, 269. *Vi s-au dat condamnări excesive.* STEINHARDT, J. 273, cf. DEX^2. ◊ (Adverbial) *E înfățișată o clădire în stil excesiv modern.* CAMIL PETRESCU, T. III, 155. *Bău cafea... excesiv, fumă exagerat.* TEODOREANU, L. 323. *Controlul de sine... îl abate de la ceea ce poate fi judecat excesiv în manifestarea sentimentelor.* VIANU, A. P. 53. *Noi înșine nu citeam excesiv.* CĂLINESCU, B. I. 283.

2. Care este în exces **(2)**; abuziv. *Scaunul Romei își arogase... câteva drepturi foarte escesive în sfera bisericească.* BARIȚIU, P. A. I, 397. *Alți domnitori fanarioți au regulat zilele de clacă, ajunse la un număr excesiv.* SADOVEANU, O. XIX, 451. *O fiscalitate excesivă a ruinat pe orășeni și pe țăranii liberi.* PANAITESCU, C. R. 66. ♦ (Despre oameni) Care este lipsit de cumpătare, de moderație. *Oamenii povestirilor lui au o fire agitată de pasiuni violente, sunt excesivi și impulsivi.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 95. *Era pasionată, excesivă, inutil zbuciumată.* CAMIL PETRESCU, P. 74.

3. Care este în exces **(3)**; excedentar. *În luna lui avgust urma la Constantinopole, pentru căldurele eccesive, de multe ori epidemii.* CALENDAR (1853), XXXVI/26. *Toată Germania a fost... acoperită de dese păduri imense fără agricultură: aceasta a produs escesiva stare de frig în Germania d-atunci.* BARASCH, I. 71/9. *O căldură escesivă este contrarie stejarului.* ISIS (1859), 109^1/12. *Judecătorul poate să respingă cererea, când suma pusă la joc sau la prinsoare ar fi excesivă.* HAMANGIU, C. C. 411. *Transpirația excesivă conduce la un consum neeconomic al apei.* CHIRIȚĂ, P. 274. ◊ (Adverbial) *Sol prea superficial, excesiv nisipos sau argilos.* CHIRIȚĂ, P. 872. *Se procedează la primirea mai judicioasă a societarilor, spre a nu se încărca excesiv bugetul teatrelor.* IST. T. II, 55. ◊ *Climă excesivă* sau, învechit, *climat excesiv* = climă cu variații mari de temperatură de la un anotimp la altul. *Se zice că un loc are un climat escesif, când verile sânt acolo prea calde și iernile prea reci.* MARIN, F. 482/8. *Climate escesive, în care această diferență este mai mare.* PONI, F. 177. *Clima temperată ajunge să fie, în unele locuri, o climă excesivă.* MEHEDINȚI, G. F. 103. *Clima excesivă, simțul aromatelor... aduc o atmosferă violentă.* CĂLINESCU, I. 246, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

II. Adv. (ca determinant al unui adjectiv căruia îi dă valoare de superlativ) Din cale-afară de..., prea, extrem de. *Una din suferințele cele mai mari ale poporului român... a fost... vacanța escesiv de lungă la scaunul episcopiei, după moartea lui Gherasim Adamovici.* BARIȚIU, P. A. I, 555. *Fiecare nerv este alcătuit dintr-o infinitate de fibre, excesiv de fine și de subtile.* CONTA, O. C. 37. *Un bărbat excesiv de scrupulos.* CARAGIALE, O. II, 154, cf. IORDAN, G. 120. *Deși sunt o fire excesiv de șovăitoare, de data aceasta am conștiința pe deplin împăcată.* REBREANU, P. S. 17. *Timpul... a fost excesiv de secetos.* ARH. OLT. V, 353. *E mirată... că filozofia se ocupă de lucruri cari lor le par excesiv de simple.* CAMIL PETRESCU, U. N. 79. *Regia aceasta autonomă se dovedise excesiv de harnică.* SADOVEANU, O. XIX, 451. *A plouat excesiv de mult.* SCRIBAN, D. *Sprâncene excesiv de stufoase.* CĂLINESCU, B. I. 35, cf. 8. *Solurile prea permeabile sunt excesiv de receptive pentru apă.* CHIRIȚĂ, P. 271, cf. M. D. ENC., DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Pl.: *excesivi, -e.* – Și: (învechit) **escesív, -ă,** (învechit, rar) **escesíf, -ă, eccesív, -ă** adj.

– Din fr. **excessif.** – **Eccesiv** < it. **eccessivo.**

EXCESIVITÁTE s. f. (Neobișnuit) Faptul de a fi excesiv **(1)**. *Cum nu există nici mișcare, nici chiar substanță care să poată fuziona în realitate cu o altă mișcare, ... excesivitatea constrângerii dă naștere unei tendințe de asimilare între dinamie și dinamie.* MACEDONSKI, O. IV, 154.

– Pl.: *excesivități.*

– Din fr. **excessiveté.**

EXCHÍDE vb. III v. **exclude.**

EXCHÍZ, -Ă adj. (Franțuzism învechit, rar) Încântător; distins. *Vechiul tip al damelor române, care știau, cu grația cea mai eschiză, să împace virtuțile casnice cu virtuțile patriotice.* BOLINTINEANU, O. 278.

– Pl.: *exchizi, -e.* – Și: (învechit) **eschíz, -ă** adj.

– Din fr. **exquis.**

EXCHIZÍT, -Ă adj. (Învechit) Ales, deosebit; excelent **(1)**. Cf. LM. *Vă trimit un pachet cu exquisite dulcețuri literare.* CARAGIALE, O. VII, 160, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Scris și: (după lat.) *exquisit.* CARAGIALE, O. VII, 160. – Pl.: *exchiziți, -te.* – Și: (învechit) **eschisít, -ă** (BARCIANU, ALEXI, W.), **escuisít, -ă** (BARCIANU, ALEXI, W.) adj.

– Din lat. **exquisitus, -a, -um.**

EXCINDÁRE s. f. (Învechit, rar) Separare **(1)**; eliminare **(2)**. Cf. ALEXI, W.

– Pl.: *excindări.* – Și: (învechit) **escindáre** s. f. ALEXI, W.

– V. **excinde.**

EXCÍNDE vb. III. T r a n z. (Învechit, rar) A separa **(2)**; a elimina **(2)**. Cf. ALEXI, W.

– Prez. ind.: *excind.* – Și: (învechit) **escínde** vb. III. ALEXI, W.

– Din lat. **excindere.**

EXCIPIÉNT s. n. (Farm.) Substanță sau amestec de substanțe inactive sau foarte puțin active față de organism, în care se încorporează diferite medicamente. Cf. BIANU, D. S., LTR^2. *În compoziția supozitoarelor intră substanțe medicamentoase active și un excipient.* ABC SĂN. 348, cf. DN^2, DEX, DN^3, NDN.

– Pl.: *excipiente.*

– Din fr. **excipient.**

EXCITÁ vb. I. T r a n z. **I. 1.** A determina (prin mijloace fizice, chimice sau biologice) intrarea în acțiune a unei celule, a unui țesut sau a unui organ. *Apa de mare... ecsitează pielea și sistema ghinduroasă.* FĂTU, D. 181/22. *Aceste molecule (părticele) escită organul... prin atingerea cea mai ușoară.* BARASCH, I. N. 241/23, cf. id. B. 11, PONTBRIANT, D. *Organele cerebrale pot să fie excitate de diversele cauze determinante și astfel să fie puse într-o stare activă.* CONTA, O. F. 88. [Creierii] *în timpul somnului, nefiind escitați din afară, nici dinlăuntru, nu se consumă celular.*

EMINESCU, O. XI, 47. *Remedii care excitează fie organismul întreg, fie numai nervii, inima.* ENC. ROM. 362, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ȘĂINEANU, D. U. *Cafeaua l-a excitat prea mult.* CADE. *Ceaiul excită nervii.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM. *Aerul excită terminațiile nervoase ale mucoasei olfactive.* ABC SĂN. 311, cf. DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN. ◊ R e f l. p a s. *Când se excită sciaticul popliteu intern, nu se observă contracția gemenului intern.* PARHON, O. A I, 113. *Se excită, într-o ordine strict determinată, când mușchii inspiratori, când cei expiratori.* DM. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Însușirea ce o au unele corpuri de a emite lumină, după încetarea razelor ce le-au excitat.* ENC. TEHN. 94.

2. A provoca, a stârni, a stârța un sentiment, o senzație etc. V. m ă r i **(V)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Privirea acestor scene grandioase escită în inima privitorului niște simțiri înalte.* BARASCH, I. F. 14/22. *Acel imn... au ecscitat un mare entuziasm în publicul român.* DÂMBOVIȚA (1859), 132^1/14. *Pictura, sculptura și arhitectura escită admirarea.* FILIMON, O. II, 160, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 200, COSTINESCU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *La aceste vorbe izbucni un râs general, excitat de Caterina.* BOLINTINEANU. O. 443. *Toate la un loc Pot în tine visarea și cântul să-l escite.* EMINESCU, O. IV, 173. *Orice-obrăznicie, rugă, ea îi trece cu vedere, Ca-n sultanul vechi să-escite gelozie și durere.* id. ib. 227, cf. DDRF. *Putem și trebuie să le excităm... curiozitatea, pofta de a cunoaște.* ARHIVA, X, 229, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Obiectul li se propune, le excită imaginația, se zbate în percepții senzoriale străine.* STREINU, P. C. III, 343. *A excita milă.* SCRIBAN, D. *Punea o tărăgăneală naivă în narație, ce excita curiozitatea în mod extraordinar.* CĂLINESCU, S. 201. *De ani de zile... mi-a excitat curiozitatea cu dumneata.* VINEA, L. II, 253, cf. DL, DM, DN^2. *Autorii vremii excită interesul și curiozitatea spectatorului, dacă nu prin profunzime dramatică, cel puțin printr-o mare varietate de situații, adesea neprevăzute.* IST. T. II, 127, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ (Absol.) *Societatea, sub un alt aspect al ei, excită și încurajează.* RALEA, S. T. III, 110. ◊ R e f l. *Am băgat... de seamă că mă excit singur, că simt plăcere să multiplic nenorocirile posibile din viitor.* IBRĂILEANU, A. 181. ♦ A stârni o dorință sexuală. Cf. ALEXI, W. *Ce să-ți spun, chestia vedeam că-l excită... mă întreba când îi venea mai bine... Te iubește?* CAMIL PETRESCU, P. 160. *Am eu ceva care turbură bărbații, care excită?* CĂLINESCU, S. 83, cf. id. B. I. 175. *Toate acestea... se petrec numai în câteva capete viermănoase de babalâci excitați de lecturi obscene.* VINEA, L. I, 211.

3. A îndemna, a încuraja, a îmbărbăta. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *A găsi cea mai bună formă de guvern, a îndupleca pe alții să creadă că este cea mai bună și, înduplecându-i, a-i escita s-o ceară, iată ordinea de idei în spiritul acelora cari priimesc această vedere a filozofiei practice.* EMINESCU, O. XIV, 910. *O sforțare, excitat de îndemnul unanim al amatorilor!* CARAGIALE, O. I, 30, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *A excita la muncă.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *A excita soldații la luptă.* SCRIBAN, D. *Sunt cărți care excită la viață.* CĂLINESCU, B. I. 272.

4. (Folosit și a b s o l.) A enerva, a irita. *Numele primului-ministru englez are darul de-a escita puțin nervii tuturor acelora cari se ocupă cu politica la Viena.* EMINESCU, O. XI, 287, cf. BARCIANU, ALEXI, CADE. *La noi, în țară, distincțiunea mea supără și excită; natural, invidia.* ARGHEZI, P. T. 97. *Aglae păru foarte excitată de acest nevinovat dialog.* CĂLINESCU, E. O. I, 29. *Asta te-ntreb și eu – zise calm Stănică, dar cu vădită intenție de a excita.* id. ib. 217, cf. DL, DN^2, DN^3, NDN.

II. A produce un câmp magnetic într-un aparat electric; a produce un surplus de energie. Cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2, NDN. ◊ R e f l. *Nu se poate escita într-un corp electricitate negativă fără ca la celalt capăt să se escite în același timp una pozitivă corespunzătoare.* EMINESCU, O. XIII, 153. *Fieeare din aceste bucăți de fier devine firește și el un magnet, care exercită... o reacție astfel încât la capetele corespunzătoare se escită și se fixează magnetismul corespunzător.* id. ib. XV, 1 203.

– Scris și: (învechit) *ecscita.* – Prez. ind.: *excit* și (învechit, rar) *excitez.* – Și: (învechit) **escitá,** (învechit, rar) **exitá** (scris și *ecsita*) vb I.

– Din lat. **excitare,** fr. **exciter.**

EXCITÁBIL, -Ă adj. **1.** (Despre celule, țesuturi, organe etc., p. e x t. despre oameni) Care poate fi (ușor) excitat **(I 4)**; iritabil, irascibil. Cf. PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Temperament excitabil.* CADE, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2. [Dispepsia] *este mai frecventă la persoanele ușor excitabile, obosite.* ABC SĂN. 133, cf. DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

2. Care poate fi (ușor) excitat **(I 2)**. Cf. FROLLO, V. 200. *Dacă popoarele mici n-ar fi atât de lesne escitabile prin obiecte neînsemnate, daca nu li s-ar distrage atenția de la munca serioasă prin trezirea de mici apetituri politice, relațiile vechi s-ar restabili de la sine.* EMINESCU, O. XI, 261.

– Pl.: *excitabili, -e.* – Și: (învechit) **escitábil, -ă** adj.

– Din lat. **excitabilis, -e,** fr. **excitable.**

EXCITABILITÁTE s. f. Capacitate a substanței vii de a reacționa în mod specific la stimuli. Cf. SCRIBAN, D. *Tremurătura nărilor și a buzelor subțiri trăda o excitabilitate infinitesimală de lac turburat concentric de rare picături de ploaie.* CĂLINESCU, C. N. 170. *Reflexele condiționale... scad cu vârsta și..., paralel cu excitabilitatea centrilor nervoși, se observă și o scădere a inhibiției lor.* PARHON, B. 70, cf. id. O. A. I, 113, DL, DM, DER, URSU, T. Ș. 201. *Droguri care scad excitabilitatea sistemului nervos.* ABC SĂN. 35, cf. 143, DN^2, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Pl.: *excitabilități.*

– **Excitabil** + suf. *-itate.* Cf. fr. e x c i t a b i l i t é.

EXCITÁNT, -Ă adj. **1.** Care excită **(I 1)**; excitator **(I 1)**, (rar) excitativ **(1)**. *La câinii bătrâni... scade și capacitatea de a răspunde la diferiți agenți excitanți.* PARHON, B. 70, cf. DM, DN^2, M. D. ENC. ♦ (Și substantivat n. și, rar, m.) (Substanță) care stimulează capacitatea funcțională a organismului. *Adesea se hrănea numai cu narcotice și excitante: abuz de tutun și de cafea.* MAIORESCU, CR. II, 300, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Excitantele se întrebuințează în cazuri grave și de urgență.* BIANU, D. S. *Circulația metodelor agricole ori migrația industriei băuturilor excitante sunt... deveniri istorice.* PÂRVAN, I. F. 90. *Cafeaua e un excitant.* ȘĂINEANU, D. U., cf. MINERVA, CADE. *Excesele de excitante... îl aduseseră în așa hal de șubrezenie.* VOICULESCU, P. II, 189, cf. ENC. AGR. *Ceaiu și cafeaua-s excitante.* SCRIBAN, D. *Toxicele excitante sau calmante joacă un rol important.* RALEA, O. 65, cf. LTR^2. *Medicament excitant.* DL. *Fierul fiind excitantul cel mai puternic al măduvei osoase, se întrebuințează cu rezultate bune în anemii.* BELEA, P. A. 279, cf. DER. *Medicament de origine vegetală sau sintetică..., are o acțiune excitantă asupra proceselor nervoase.* ABC SĂN. 28, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

2. Care excită **(I 2)**, care stimulează un sentiment, o senzație etc.; care atâță. Cf. FROLLO, V. 200, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Am venit la ea... dintr-un soi de curiozitate provocată de faptul excitant că seamănă cu nudurile pline..., pe care un coleg... mi le arăta la expozițiile de scandal.* CAMIL PETRESCU, P. 101. *Fluierul fermecat... sau alt instrument muzical prin care se obține un efect, îndeobște adormitor sau excitant asupra altora, e foarte comun în basme.* CĂLINESCU, B. 181, cf. DM, DN^2. *Elegantele toalete și mișcările excitante din talie îi vor atrage pe investitorii străini.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 2/4. ♦ (Substantivat m. și, rar, n.) Factor extern care provoacă o stare de tulburare, de agitație, de enervare etc. *O fatalitate organică provoacă depresiuni încontinui, fără determinante și excitante exterioare, numai dintr-o adâncă turburare internă.*

CONV. LIT. LXVII, 21. *Greșala de înțelegere provoacă asociații nebănuite, prilej de invenție personală, fiind și lucrând de aceea ca un excitant mental.* STREINU, P. C. III, 297. *Acestea au căpătat fie o semnificație de utilitarism social sau național, fie un sens de consolare și înviorare psihică, un excitant stenic.* RALEA, S. T. III, 36. *Multe edificii... sunt pline de amintiri și excitante pentru imaginație, prin parfumul romanelor de dragoste... pe care-l răspândesc și acum.* V. ROM. aprilie 1954, 68. *Duelul telefonic cu Gună era și pentru el un excitant, un derivativ la monotoniile singurătății.* VINEA, L. I, 421, cf. DL, DM, DER. *Modificare funcțională sau structurală a unui organ sau organism corespunzător intensității, duratei, frecvenței excitanților (modificărilor) din mediu.* ABC SĂN. 15, cf. DN^2, DN^3, NDN.

– Pl.: *excitanți, -te.* – Și: (învechit) **escitánt, -ă** adj. FROLLO, V. 200, BARCIANU, ALEXI, W.

– Din fr. **excitant.**

EXCITÁRE s. f. Acțiunea de a e x c i t a și rezultatul ei.

I. 1. Provocarea activității unor celule, țesuturi sau organe, sub influența unor factori fizici, chimici sau biologici; excitație **(1)**. Cf. e x c i t a **(I 1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Acestea atârnă de excitarea și emoțiunea nervilor, de oboseala lor.* CONTA, O. F. 114, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. 481, DL, DM. *Senzația de durere... apare ca rezultat al excitării puternice a corpului sau a unor organe interne.* ABC SĂN. 28, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN 564.

2. Provocare a unui sentiment, a unei senzații etc. Cf. excita **(I 2)**. Cf. FROLLO, V. 200. *Acestea sânt imagini produse prin escitare internă și aruncate în afară.* EMINESCU, O. XI, 47, cf. ALEXI, W., CADE. *A început să se dea unui calcul vulgar de excitare metodică.* CAMIL PETRESCU, P. 81, cf. SCRIBAN, D. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Priceperea neștiinței mele..., în loc de-a pune capăt cercetărilor mele va fi, din contra, și mai mult cauza pentru escitarea lor.* EMINESCU, O. XIV, 429.

3. Enervare, iritare. Cf. e x c i t a **(I 4)**. Cf. ALEXI, W. *Uite aici, întinse el cărțile cu degetele noduroase, tremurând de excitare.* T. POPOVICI, S. 63. ♦ (Rar) Instigare. *Excitare la revoltă.* MAIORESCU, D. I, 40.

II. 1. Aplicare a unei mărimi de comandă (tensiune electrică, curent electric etc.) la intrarea unui aparat sau a unui dispozitiv comandat. Cf. e x c i t a **(II)**. Cf. LTR^2, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2, D. ENC., NDN 564.

2. (Fiz.) Proces prin care un atom, un nucleu, o moleculă trec din starea normală într-o stare energetică superioară. *Energiile necesare pentru excitarea atomilor vor fi puțin diferite între ele.* T. V. IONESCU, E. 481, cf. D. ENC.

– Pl.: *excitări.* – Și: (învechit) **escitáre** s. f. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– V. **excita.**

EXCITÁT, -Ă adj. **1.** Care este supus unor stimuli externi. Cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., LM. *Laba excitată se retrage cu repeziciune.* CONTA, O. F. 145, cf. DL, DM, M. D. ENC. 358, DEX.

2. Care este cuprins de senzații, de sentimente; tulburat **(3)**. *Simțindu-mă excitat... se întoarce, atingându-mi cu bărbia obrazul.* CAMIL PETRESCU, P. 71.

3. Enervat, iritat. *Madam Ioanide, devenea excitat într-adevăr Ioanide, ascuțindu-și tonul, nu sunt supărat și nu ridic glasul.* CĂLINESCU, B. I. 508, cf. id. E. O. I, 29, 271.

– Scris și: (învechit) *ecscitat.* PROT. – POP., N. D. – Pl.: *excitați, -te.* – Și: (învechit) **escitát, -ă** adj. PONTBRIANT, D., LM.

– V. **excita.**

EXCITATÍV, -Ă adj. (Astăzi rar) **1.** Excitant **(1)**. Cf. LM. *Remediu excitativ.* SCRIBAN, D.

2. Excitant **(2)**. Cf. FROLLO, V. 200.

– Pl.: *excitativi, -e.* – Și: (învechit) **escitatív, -ă** adj. FROLLO, V. 200, LM.

– Din fr. **excitatif.**

EXCITATÓR, -OÁRE adj., subst. **I. 1.** Adj. (Și substantivat) Excitant **(1)**. *Sânt iritative... pentru membrana mucoasă, escitătoare cu putere pentru sistema vaselor.* DESCR. APE 78/1, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2, NDN.

2. Adj. (Rar) Care instigă, provoacă **(1)**. Cf. ALEXI, W. ♦ (Substantivat) Instigator. *Un excitator de revolte.* SCRIBAN, D.

3. S. m. (Rar) Factor care provoacă, stimulează o senzație, un sentiment etc. Cf. FROLLO, V. 200. *Mișcarea inițială dată de idee servește numai ca un excitator al unor energii latente.* PÂRVAN, I. F. 144.

II. S. n. Aparat format din două brațe metalice, care servește la alimentare înfășurării de excitație a altor mașini electrice. *Prin mijlocirea escitatorului cu brațe metalice și cu coade de sticlă... se stabilă totdodată comunicația între cele două armături.* MARIN, F. 271/18, cf. 277/12. *Pentru a descărca instantaneu un condensator, ne servim de un mic aparat numit escitator.* PONI, F. 218, cf. ENC. ROM., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., LTR^2, DER, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Scris și: (învechit) *ecscitator.* – Pl.: *excitatori, -oare.* – Și: (învechit) **escitatór** s. n, **escitătór, -oáre,** (învechit, rar) **escitătóriu, -oare** (PONTBRIANT, D., LM) adj.

– Din lat. **excitator, -oris,** fr. **excitateur.**

EXCITATRÍCE s. f. (Franțuzism rar) Generator care furnizează curent de excitație **(II)**. *Un dinamo direct acuplat cu o excitatrice.* ENC. TEHN. I, 119.

– Pl.: *excitatrici.*

– Din fr. **excitatrice.**

EXCITÁȚIE s. f. **I. 1.** (În opoziție cu i n h i b i ț i e) Proces fiziologic care se manifestă prin activitatea funcțională a unei celule, a unui țesut sau a unui organ, ca răspuns la un factor stimulativ; excitare **(1)**. *Acele cazuri de boale unde avem trebuință de o mare îmboldire și de o vie ecsitație la nerve.* FĂTU, D. 33/14. *Halucinațiunea... este produsă de o excitațiune internă.* CONTA, O. F. 475. *Hipnoza broaștei cuprinde nu numai inhibițiunea mișcărilor de răspuns la excitațiunea exterioară directă.* ARHIVA, II, 308, cf. ENC. ROM., MINERVA. [Atropina] *în doze slabe produce excitații cerebrale; dar e și un sedativ al sistemului nervos.* ENC. AGR., I, 354, cf. SCRIBAN, D. *Fața ministrului căpătase o gălbejeală de icter, semn al excitației ficatului.* CĂLINESCU, B. I. 476. *Importanța excitației în producerea leziunilor trofice a fost lămurită prin experiențele strălucite ale lui I. P. Pavlov.* CONTEMP. 1954, nr. 404, 5/5, cf. DER. *Se extrage conținutul stomacului... după o excitație a secreției.* ABC SĂN. 12, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Apă solidificată..., formată într-o formă particulară prin escitațiunea unui ajutor organic (semințe).* BARASCH, B. 11.

2. Stare de emoție, de agitație etc.; tulburare **(2)**. *Ist nou mediu în care copilul va afla ecscitația, reținerea, preschimbarea... este societatea altor copii.* CALENDAR (1862), 48/3, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 200, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Visul e de multe ori provocat de excitațiile senzoriale care se exercită în timpul somnului.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 35, cf. SCRIBAN, D. *Vinul... negru, dulce și aromat... produse fugarului o plăcută excitație.* CĂLINESCU, S. 317, cf. id. B. I. 136, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Inima bătea speriată în pieptul tânărului... Dar o astfel de stare de excitație... deriva din certitudine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 20/4, cf. D. ENC., DEX^2, NDN.

II. Realizarea câmpului magnetic inductor necesar funcționării unei mașini electrice. *Montajele curente sunt: paralel și compound, cu excitație proprie, separată sau mixtă.* ORBONAȘ, MEC. 412. *Slab flux magnetic permanent, care servește la excitația curentului.* ENC. TEHN. I, 117, cf. LTR^2, DER, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Scris și: (învechit) *ecscitație.* – Pl.: *excitații.* – Și: (învechit) **excitațiúne, escitáție** (ALEXI, W.), **escitațiúne** (învechit, rar) **exitáție** (scris și *ecsitație*) s. f.

– Din lat. **excitatio, -onis,** fr. **excitation.**

EXCITAȚIÚNE s. f. v. **excitație.**

EXCITÓN s. m. (Fiz.) Particulă fictivă asociată unei stări de excitare **(II 2)**, care se propagă prin masa unui corp cristalin. Cf. LTR^2, M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

– Pl.: *excitoni.*

– Din germ. **Exciton.**

EXCITRÓN s. n. (Fiz.) Tub redresor cu un singur anod, cu descărcare în vapori de mercur și cu un electrod auxiliar de aprindere; ignitron. Cf. LTR^2, M. D. ENC., DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Pl.: *excitroane.*

– Din fr. **excitron.**

EXCIZÁ vb. I. Tranz. **1.** A extirpa **(2)**. Cf. DN^2, DEX, DEX^2, NDN. ◊ Refl. pas. *Trebuie să se excizeze chiar și țesuturile sănătoase, pentru a distruge complet focarul și a evita recidiva.* ENC. AGR. I, 472. ♦ A tăia. *Circumcizie, operație prin care se excizează prepuțul.* ABC SĂN. 96.

2. A scobi (în lemn sau într-un alt material). Cf. DN^2, DEX, DEX^2, NDN.

– Prez. ind.: *excizez.*

– Din fr. **exciser.** Cf. lat. excidere.

EXCIZÁRE s. f. Acțiunea de a exciza și rezultatul ei. **1.** Extirpare **(2)**. Cf. exciza **(1)**. Cf. NDN.

2. Scobire **(2)**. Cf. exciza **(2)**. ♦ Spec. Tehnică în artele decorative constând în evidențierea unui element prin scobirea suprafeței din jurul lui. Cf. D. ENC.

– Pl.: *excizări.*

– V. **exciza.**

EXCIZÁT, -Ă adj. Spec. Ornamentat prin excizare **(2)**. *Cultura Boian... cu oale, cu ornamente excizate... se deosebește prin ceramica pictată.* PANAITESCU, CR. 28.

– Pl.: *excizați, -te.*

– V. **exciza.**

EXCÍZĂ s. f. Impozit indirect perceput în Anglia asupra anumitor bunuri de consum. Cf. DN^2, DN^3, NDN.

– Pl.: *excize.*

– Din fr. **excise,** engl. **excise.**

EXCÍZIE s. f. **1.** Extirpare (a unei tumori, a unei porțiuni de țesut etc.) cu ajutorul unui instrument chirurgical; excizare **(1)**. Cf. ANTONESCU, D., LM, DER, DN^2, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

2. (Tehn.) Tăiere, scoatere a unui fragment dintr-un material sau dintr-o piesă. Cf. LTR^2, DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

– Pl.: *excizii.* – Și: **exciziúne** (LTR^2, DN^2), (învechit) **esciziúne** (ANTONESCU, D., LM) s. f.

– Din lat. **excisio, -onis,** fr. **excision.**

EXCIZIÚNE s. f. v. **excizie.**

EXCLAMÁ vb. I. Tranz. A rosti cuvintele cu un ton ridicat (și prelungit) ca urmare a unei stări afective puternice; a scoate o exclamație. *Nu poți tu esclama cu profetul? Unde arunc ochii mei, pe tine te găsesc, Doamne!* BARASCH, M. II, 120/20. *„O primavera, gioventù dell' anno!" esclama Metastasio.* NEGRUZZI, S. I, 97. *El exclamă cu bucurie: „Iată-mă, în sfârșit, ajuns la ținta dorințelor mele!"* FILIMON, O. I, 126, cf. FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM. *Fericit, unul din ei exclamă: frate, frate!* EMINESCU, O. IV, 505. *Ei! frumoase vremuri! exclamă unul.* CARAGIALE, O. II, 42. *Adela se mărită! esclamă domnișoara.* I. NEGRUZZI, S. I, 27, cf. DDRF, BARCIANU. *Tănase Scatiu cu mă-sa!... exclamă boier Dinu.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 14, cf. ALEXI, W. *Un ofițer și o maică! exclamă Adela.* IBRĂILEANU, A. 151. *Ar putea exclama, ca și Faust:... eu zbuciumului mă consacru, plăcerii celei mai dureroase.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 32, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *După o clipă de consternare generală, Deliceanu exclamă în culmea indignării: – Asta e provocare directă la rebeliune!* REBREANU, R. II, 25, cf. SCRIBAN, D. *A! sfântă retorică! exclamă Caragiale.* VIANU, A. P. 125. *Nefericitul! exclamă Ioanide.* CĂLINESCU, B. I. 44, cf. DL. *Ah! exclamă el, cu o voce sălbatică, uită-te unde calci!* PREDA, R. 330, cf. DM, URSU, Î. L. II, 267, DN^2. *Să poftească sus, exclam, du-te de-l cheamă numaidecât.* STEINHARDT, J. 385, cf. SCL 1973, 572, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. *Leonardo da Vinci... a exclamat cu atâta certitudine „La pittura e cosa mentale".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 12/2. *Uriașul s-a ridicat deodată... și a exclamat cu vocea lui neplăcută: „Slavă Domnului!"* CĂRTĂRESCU, N. 226. ◊ (Absol.) *Un om care este lucid tot timpul și care exclamă pe neașteptate, impresionează.* A. HOLBAN, O. II, 15.

– Prez. ind.: *exclam.* – Și: (învechit) **esclamá** vb. I.

– Din lat. **exclamare,** fr. **exclamer,** it. **esclamare.**

EXCLAMÁRE s. f. Faptul de a exclama; exclamație. Cf. STAMATI, D. 92. *În convorbirea englezilor cuvântul afirmativ „o! ies!"... și esclamarea „au!" gioc un rol foarte mare.* ROM. LIT. 8^2/38. *Asistenții la libațiuni fac esclamare strigând.* ARISTIA, PLUT. 23/9. *Semnul mirării [...] stă mai vârtos: după orice eschiămare ori strigare.* BĂLĂȘESCU, GR. 216/21. *Astă esclamare mi se pare cu totul teatrală și afectată.* BARONZI, C. VII, 68/26, cf. COSTINESCU, 404, LM, ODOBESCU, S. I, 207. *Rândunica... a fost întâmpinată de către români cu eschiamări de bucurie și însuflețire.* MARIAN, O. II, 81, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se aud țipete, exclamări disperate.* SAHIA, S. A. 103. *A început curând să mănânce, întovărășindu-și fiecare îmbucătură cu exclamări stridente.* A. HOLBAN, O. II, 243, cf. SCRIBAN, D. 481. *Toate aceste exclamări se unifică.* VIANU, A. P. 331, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") *Am urmărit cu toată disciplina rechizitoriul onoratului domn procuror, reprimându-mi exclamările de uimire.* CĂLINESCU, B. I. 332. ◊ *Semnul exclamării* = semn de punctuație (!) care se pune după o interjecție, un vocativ, o propoziție exclamativă sau imperativă, cu scopul de a marca intonația; semn de exclamație, semnul mirării. *Semnul exclamării e impresionant când e întrebuințat rar.* A. HOLBAN, O. II, 18, cf. DL, DM, URSU, Î. L. II, 267, DN^2, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ◊ (În comparații) *Degetul cel mare rămase singur neîndoit, ca un semn de exclamare.* TEODOREANU, L. 185.

– Pl.: *exclamări.* – Și: (învechit) **esclamáre, eschiamáre** s. f.

– V. **exclama.**

EXCLAMATÍV, -Ă adj. Care exprimă o exclamație. Cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 208, LM, ALEXI, W., CADE. *Lipsa de mirare și încântare exclamativă față de Luli, dădeau Gabrielei certitudinea că ei n-o văd niciodată.* TEODOREANU, L. 28. *Expresivitatea mare se datorește și tonului exclamativ.* IORDAN, STIL. 285. *Această poziție își află echivalentul lingvistic în mulțimea frazelor exclamative din operele lui.* VIANU,

S. 82. *Marele număr de fraze exclamative... împrumută scrierilor lui Bălcescu coloratura lor oratorică.* L. ROM. 1953, nr. 1, 42. *În limbajul afectiv, atributul genitival apare înaintea substantivului determinat în construcții exclamative.* SCL 1954, 106. *Găsim, astfel..., o intonație exclamativă, descendentă.* GRAUR, I. L. 57, cf. DL, SCL 1959, 595, DM, URSU, Î. L. II, 267, DN^2. *În perioada clasică, infinitivul exclamativ era întrebuințat de Cicero.* IST. L. ROM. I, 220, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ (Adverbial) *Emoția artistică se traduce, în primul moment, printr-o stare de reculegere tăcută, iar eliberarea se produce exclamativ.* G. GRIGURCU, C. R. 43. ◊ *Propoziție (sau frază) exclamativă* = propoziție prin care se exprimă o stare afectivă. *Propoziția... esclamativă... exprimă o mișcare repede a sufletului în acela ce vorbește și care face o esclamație.* I. POP, L. 48/29, cf. CADE. *Propozițiile... exclamative... arată o stare sufletească afectivă.* IORDAN, G. 219. *Pasagiul se desfășoară în stilul soliloculuiu, al dezbaterii intime..., cu propoziții exclamative.* VIANU, A. P. 196. *Problema propozițiilor exclamative este mai dificilă, din pricina elementului de constatare pe care îl cuprind.* SCL 1955, 293, cf. DL, DM. *În vorbirea indirectă... propozițiile... exclamative... se transformă în propoziții enunțiative.* SCL 1959, 595. *În construirea propozițiilor exclamative joacă un rol important schimbarea ordinii cuvintelor, care e dictată de afectivitate.* GRAM. ROM.^{2} II, 33, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. *După scopul comunicării, frazele se clasifică analog cu propozițiile (enunțiative, interogative, imperative, exclamative).* E. L. R. 207, cf. 223. ◊ (Substantivat) *Această cercetare împărțește... propozițiile în patru: în expozitive..., imperative..., interogative... și ecsclamative (de mirare).* HELIADE, GR. ROM. 140/23, cf. id. GRAM. 28^r/21, M. D. ENC., D. ENC., NDN.

– Scris și: (învechit) *ecsclamativ.* – Pl.: *exclamativi, -e.* – Și: (învechit) **esclamatív, -ă** adj.

– Din fr. **exclamatif.**

EXCLAMÁȚIE s. f. Cuvânt, propoziție sau frază rostite cu o anumită modulație a vocii, prin care se exprimă o stare afectivă puternică; exclamare. *Aceste încheieri s-au alcătuit prin esclamații sau glasuri, încât nu-i de trebuință de vreo altă hotărâre sau întrebare.* CR (1829), 238^1/16. *Gemetele, blestemele, pietoasele esclamații resuna acum în mijlocul oceanului.* HELIADE, D. J. 107/19, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., NEGULICI. *Nu se auzea[u] decât esclamații, nu se vedea[u] decât duceri și întornări.* CODRESCU, C. I, 58/8, cf. STAMATI, D. *Proferise... un sunet ce îl gâcisem că trebuie ca să fie o esclamație ca „zeu".* ROM. LIT. 3/6^2/38, cf. POLIZU. *Încântat de exclamațiile amoroase de care este plină această cantilenă, se apropie de ferestrele casei.* FILIMON, O. I, 115, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., BARONZI, I. L. I, 197/32, FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM, ODOBESCU, S. I, 206. *Să nu zică cineva că esclamațiunile noastre de intuziasm sânt numai vorbe sforăitoare.* EMINESCU, O. XI, 93. *Ia de pe masă batista impiegatului și, până când acesta să scoată măcar o exclamație, se șterge cu ea la gură.* CARAGIALE, O. II, 36, cf. DDRF, ENC. ROM., ALEXI, W. *Din adâncul sufletului său izbucneau tot mai des în vremea din urmă exclamații.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 125, cf. SEVERIN, S. 115, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Toți cei de față au urmărit povestirea cu semne de interes și exclamații potrivite.* CAMIL PETRESCU, T. I, 428. *Ieșiră în fumoarul tixit și hăuind de glasuri și de exclamații.* C. PETRESCU, C. V. 253. *Din când în când se aud exclamații, râsete, voci.* SEBASTIAN, T. 81, cf. TEODOREANU, M. II, 12. *La exclamație se pare... că predomină accentul expirator asupra celui muzical.* IORDAN, STIL. 74, cf. SCRIBAN, D. *Hasdeu introduce exclamația melodramatică.* VIANU, A. P. 141. *Jucătorii emiteau numai scurte exclamații.* CĂLINESCU, E. O. I, 25. *În graiul ei de toate zilele se amesteca, plină de aluzii, șoapte, exclamații..., o magie de aspecte pitorești.* BLAGA, H. 46, cf. L. ROM. 1953, nr. 1, 43. *Anton Lupan își dădea seama că nu era o exclamație neghioabă, ci chipul lui de a se minuna.* TUDORAN, P. 346. *Ea scoase o exclamație înăbușită.* PREDA, R. 404, cf. URSU, Î. L. II, 269, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") *Elevii și-au avut exclamațiunile lor de bucurie și de jale!* ODOBESCU, S. I, 207. *Dând unii cu ochii de ceilalți, de o parte și de alta, exclamație de surpriză.* CARAGIALE, O. II, 89. *Toți intrară să o examineze cu exagerate exclamații vocalice de extaz.* C. PETRESCU, C. V. 169. *Exclamații de laudă.* ULIERU, C. 50. *O exclamație de surpriză și șovăială fu tot ce înregistră.* CĂLINESCU, S. 281. *Tata m-a întrerupt cu o exclamație de bucurie.* BLAGA, H. 5. *O exclamație de oroare e primul răspuns.* RALEA, S. T. III, 127. *După primele exclamații de surprindere..., începură să-și dea amănunte unul despre altul.* CAMIL PETRESCU, N. 32. *Se auzeau exclamații simultane de dezamăgire sau de triumf* PREDA, R. 159. *Mâncau totuși cu entuziasm, neprecupețind exclamațiile de admirație.* T. POPOVICI, S. 307. *Nu o dată tonul său e dat de exclamația de bucurie.* GRIGURCU, C. R. 48. ◊ *Semn (sau, învechit, punct) de exclamație* = semnul exclamării, v. e x c l a m a r e. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Autorul se dovedește foarte atent la transcrierea cuvântului interesant..., îl prevede cu un întreit semn de exclamație.* IORDAN, STIL. 55, cf. SCRIBAN, D. *Semnele de punctuație sunt total expulzate (cu excepția câte unui semn de exclamație).* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 9/1. (Eliptic) *Nici puntul, nici exclamația nu ascund vro idee.* RUSSO, S. 149, cf. PROT. – POP., N. D. ◊ F i g. *Ici și colo..., puncte... de exclamație vin, se înalță și trec, coșuri răzlețe de fabrică.* COCEA, S. I, 56. *Neculai... mai avea un singur dinte: semn alb de exclamație.* TEODOREANU, M. II, 73.

– Scris și: (învechit) *ecsclamație.* STAMATI, D., POLIZU, PROT. – POP, N. D. – Pl.: *exclamații.* – Și: (învechit) **exclamațiúne, esclamáție, esclamațiúne,** (învechit, rar) **exlamáție** (VALIAN, V. 45) s. f.

– Din lat. **exclamatio, -onis,** fr. **exclamation.**

EXCLAMAȚIÚNE s. f. v. **exclamație.**

EXCLÚDE vb. III. T r a n z. **1.** A îndepărta, a înlătura, a elimina. *Întocmirea dintâi ecsclude (dă afară) pre a doua.* POTECA, F. 161/8. *Regulamentul, cum este astăzi redijat, nu esclude nicidecum dreptul fiecărui senator de a-și spune liber opiniunea.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 54, cf. NEGULICI. *Insultarea și dizordinea să fie cu totul excluse din măritiș.* ARISTIA, PLUT. 124/1. *Cercetările istorice etimologice mai profunde... erau eschise după planul său.* CIPARIU, O. I, 135, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Nu excludem pe nimeni nici din casa, nici de la masa noastră.* LM. *Am fi putut... să ne mărginim întru a combate și a exclude tot ce ni s-a părut, în proiectul comisiunii lexicografice, prea tare exagerat ca sistemă.* ODOBESCU, S. II, 393. *E exclus și dreptul de-a determina măsura românității și a patriotismului.* EMINESCU, O. IX, 456. *Această datină, care nu poate fi eschisă de la nici o nuntă românească..., trebuie să fie o reminiscență foarte vechie.* MARIAN, O. II, 378, cf. DDRF. *În ornamentica bisericească statuiele sculptate sunt acceptate în biserica apuseană, iar în cea de răsărit sunt exchise și acceptă pictura.* ENC. ROM. III, 485. *Grânele românești... vor fi escluse de pe ace piață importantă.* CONV. LIT. XI, 122. *Această asemănare în datini... exclude de la început ideea unei colonizări pe pământuri nelocuite.* BUL. COM. IST. II, 182, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cercetările de natură istorică... nu exclud înțelegerea preocupărilor nouă ale linguisticei moderne.* PUȘCARIU, L. R. I, 4, cf. SCRIBAN, D. *Măiestria în cercetare se arată... în puterea de a sacrifica o parte din gândurile care se prezintă, de a exclude pe unele și de a reține pe altele.* VIANU, L. R. 12. *Materialul de construcție urma să fie piatra de Dobrogea și roca de mare..., fără a exclude, la nevoie, zidăria albă.* CĂLINESCU, S. 493. *Consimțământul comun la legi și reguli a exclus starea de natură cu rivalitățile, urile și sedițiunile ei.* RALEA, S. T. III, 103, cf. DL, DM,

URSU, Î. L. II, 268. *Regim alimentar din care sunt excluse condimentele.* ABC SĂN., cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2.

2. A da afară, a elimina pe cineva (ca măsură disciplinară) dintr-o organizație, instituție etc. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM. *Pe deputatul C. Aricescu...* [adunarea] *îl exclude din sânul ei.* XENOPOL, I. R. XIV, 32. *Vericare va fi esclus sau destituit din o tutelă nu mai poate fi niciodată membru la vreun consiliu de familie.* HAMANGIU, C. C. 99, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Erau excluse din serviciu în clipa în care contractau o căsătorie.* SAHIA, S. A. 224. *Președintele... are dreptul, la caz de conturbare..., a depărta pe conturbători din auditor iar, în cazul extrem, a exchide auditorul întreg.* PUȘCARIU, L. R. I, 415, cf. SCRIBAN, D., DL. *Am fost exclus din partid.* PREDA, R. 373, cf. id. D. 186, DM, DN^2. *O vizitez adesea de când a fost exclusă din partid.* STEINHARDT, J. 209, cf. M. D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Apele Oltului întâlnesc în mijlocul lor... o stâncă masivă, întunecată și neagră. Profilul ei este plin de atâta răutate, încât pare exclusă din comunitatea munților, trăind în afara lor.* BOGZA, C. O. 113. ◊ R e f l. p a s. *Temistocle temându-se, nu cumva ecscluzându-se de tot din consiliu tesalienii, argivii și tebanii, va crește... majoritatea la voturi.* ARISTIA, PLUT. 317/24. *Femeia fusese... exclusă din comunitate.* ȚOIU, Î. 133. ◊ R e f l. *Se exclude singur din „societate".* CAMIL PETRESCU, N. 48. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Pe mine mă exclusă de la comisiunea ce fu rânduită a cerceta proiectul președintelui.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 103. *Lacedemonienii au propus a ecsclude din Amfictionica adunare toate urbile carii nu s-au aliat în rezbel contra medilor.* ARISTIA, PLUT. 317/21. *Înaintea Unirii..., partidul liberal n-a fost deloc exclus de la putere.* EMINESCU, O. XI, 43. *Colegul meu a fost exclus din examen.* VLAHUȚĂ, ap. ȘADE.

3. A lipsi pe cineva de un drept. Cf. NEGULICI. *Pe timpul chiar când Elina își scria testamentul, fusese exclus de la moștenire.* ARHIVA, I, 253. *Constituția Antoniniana..., care a întins drepturile de cetățenie romană în tot imperiul, a exclus pe țăranii băștinași de la acest drept.* PANAITESCU, C. R. 56.

4. A respinge (ca fiind incompatibil, nepotrivit, contrar). *Sacrificii celebra împreună, fără a esclude și cele de mai nainte ale popoarelor.* ARISTIA, PLUT. 77/19. *Politica este un product al rațiunii; poesia este... un product al fantaziei...: una dar exclude pe ceailaltă.* MAIORESCU, CR. I, 40. *Nu poate admite cineva toate aceste sisteme, deoarece fiecare din ele exclude pe celelalte.* CONTA, O. F. 488. *Adevăr pe adevăr nu esclude.* EMINESCU, O. IX, 416. *Știri puține, scurte, naive și rău legate, care esclud ideea unei traduceri după un original latin.* IORGA, L. II, 600. *Înnoirea expresiei contrazice și chiar exclude corectitudinea mediocră.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 29. *Sunt numeroase cazurile care dovedesc că sărăcia nu exclude ospitalitatea.* GR. S. II, 40, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Calitatea de advocat nu exclude pe aceea de profesor.* CADE. *Bunătatea exclude avariția.* SCRIBAN, D. *Metoda carteziană nu exclude sinteza.* JOJA, S. L. 345. *Raticidele moderne nu exclud utilizarea vechilor arme de luptă contra șobolanilor.* ABC SĂN. 121. *Analiza critică și sinteza istorică nu exclud contribuția pe care poate să o aducă fantezia istoricului.* IST. T. I, 17. *Bunăvoința și gentilețea... nu exclud ironia.* STEINHARDT, J. 214. ◊ R e f l. r e c i p r. *Noțiunile..., în privința unei cugetări comune, se exclud unele pe altele.* MAIORESCU, L. 31. *Existența și neexistența se exclud.* CONTA, O. F. 83. *Principii care se esclud unul pre altul.* EMINESCU, O. IX, 94. *Aceste nemulțumiri, opuse între ele și eschizându-se una pe alta, se sumau orișicând în tendența negativă de-a răsturna guvernul.* id. ib. XIII, 153. *Tinerețea nu este un atribut care se exclude cu ideea de „son maître".* IBRĂILEANU, A. 109. *Presa și literatura erau două activități care se excludeau una pe alta.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 241. *Bunătatea și avariția îs două lucruri care se exclud.* SCRIBAN, D. *Aceste două versiuni, care par a se exclude, nu sunt de fapt inconciliabile.* OȚETEA, T. V. 245. *Sensuri care se neagă sau se exclud unele pe altele.* RALEA, S. T. III, 19, cf. DN^2, DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ R e f l. p a s. *Cele două procese, ale deducțiunii și ale inducțiunii, în loc de a se exclude, trebuie combinate.* LAURIAN, F. 99/23.

5. A excepta **(1)**. *Escluzând de la acest maestru calea cea greșită prin care voiește să reformeze muzica, îi rămân încă multe merite.* FILIMON, O. II, 162. *Excludem de asemenea pe pârcălabi cari apar... ca martori numai în documentele moldovene.* BUL. COM. IST. V, 4. *Peste instinctul de adaptare în toate mediile străbătute, fără a exclude și pe cel al Parisului..., ceea ce stăpânește într-însul e instinctul de dominație.* LOVINESCU, M. 121. *Excluzând pe Olguța..., rămânea Rodica.* TEODOREANU, M. II, 253, cf. M. D. ENC. ◊ R e f l. p a s. *Cele mai multe se opun la primirea monetei naționale de argint, eschizându-se rubla.* EMINESCU, O. XI, 235.

– Scris și: (învechit) *ecsclude.* – Prez. ind: *exclud.* – Și: (rar) **exchíde,** (învechit) **esclúde,** (învechit, rar) **eschíde** vb. III.

– Din lat. **excludere,** it. **escludere.** Cf. fr. e x c l u r e.

EXCLÚDERE s. f. Acțiunea de a e x c l u d e și rezultatul ei.

1. Îndepărtare, înlăturare; excluziune **(2)**. Cf. e x c l u d e **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, 404, LM. *Interesul exclusiv al unei profesiuni constă într-aceea de a nu lăsa pe altul ca să administreze interesele profesiunei – escluderea voinței unui al treilea.* EMINESCU, O. XV, 1 155. *Hiatul... trebuie evitat cu îngrijire acolo unde se poate. Excluderea lui desăvârșită este imposibilă.* MACEDONSKI, O. IV, 37, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Boierii sperau... să-și întărească poziția economică, socială și politică prin excluderea concurenței grecești.* OȚETEA, T. V. 364. *Asigurarea unei protecții depline a pădurii – în special prin excluderea cu desăvârșire a pășunatului.* CHIRIȚĂ, P. 296. *Judecata acelei critici estetice... pleacă... de la prejudecata operei de artă, născută din conjuncțiunea mistică a subiectului cu obiectul... și cu excluderea desăvârșită a socialului.* CIOCULESCU, C. 33, cf. DL, DM, DN^2. *Tratamentul obezității se bazează... pe regimul alimentar din care se reduc până la excludere făinoasele.* ABC SĂN., 260, cf. M. D. ENC. 358. *Perioada veche a istoriei noastre devenise... izvorul unor ridicole mistificări, fie prin excesul daco-tracismului sau prin excluderea componentei slave.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 5, 11/2.

2. Eliminare dintr-o organizație, instituție etc. (ca măsură disciplinară); excluziune **(1)**. Cf. e x c l u d e **(2)**. *Împăratul... încuviință escluderea mumei sale de la serviciul divin.* EMINESCU, O. XIV, 135. *Dintre pedepse, cea mai rușinoasă este escluderea de la joc.* FRÂNCU – CANDREA, M. 134. *Încheierea consiliului de familie, prin care se va pronunța escluderea sau destituirea tutorelui.* HAMANGIU, C. C. 99. *La conferință, profesorul jignit propuse eschiderea mea din gimnasiu.* SBIERA, F. S. 102. *Trebuie... să ceară excluderea lui din partid.* PREDA, D. 195, cf. id. R. 376. *Conducerea obștii avea drept de... excludere a unor membri care nu țineau seama de disciplina comunității.* PANAITESCU, C. R. 161. *A fost exclusă din partid... Dramatica ședință de excludere a zguduit-o până-n cele mai ascunse fibre.* STEINHARDT, J. 209, cf. DN^3. *În anii '70 trecuse printr-un post relativ important al responsabilității de partid..., funcție pe care a trebuit să o părăsească... Cauza pincipală a excluderii părea să fie un roman prea îndrăznеț.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 9/1, cf. NDN 564.

3. Respingere **(2)**; excluziune **(3)**. Cf. e x c l u d e **(4)**. *Nu e nici un raport de excludere între talent și legitima lui retribuire.* LOVINESCU, M. 286, cf. M. D. ENC. 345, DEX^2, NDN 564.

4. Exceptare. Cf. e x c l u d e **(5)**. *Propune a se aplacida o sumă ajutătoare... pentru preoțime, fără eschiderea protopopilor.* BARIȚIU, P. A. III, 234. *Repararea acaretelor să se facă sub privigherea consulului rusesc, cu excluderea autorităților române.* XENOPOL, I. R. XIII, 220, cf. M. D. ENC. 345.

– Pl.: *excluderi.* – Şi: (învechit) **esclúdere,** (învechit, rar) **eschídere** s. f.

– V. **exclude.**

EXCLÚS, -Ă adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este îndepărtat, înlăturat. Cf. e x c l u d e **(1)**. Cf. FROLLO, V. 208, DN^2. ♦ Care, în condiţiile date, nu este posibil să existe, să se întâmple; care nu poate fi admis. *Nu e exclusă posibilitatea de a ne vedea.* CARAGIALE, O. VII, 148. *Pentru simetrie va fi bine a să întinde aplicare accentului la „ă" şi „e" final chiar asupra acelor cazuri unde orice eroare e exclusă.* ARHIVA, I. 169, cf. DDRF. *Încă o probabilitate foarte mare nu este eschisă sub nici un caz.* SBIERA, F. S. 45, cf. ALEXI, W. *O influenţă directă bizantină ni se pare exclusă.* BUL. COM. IST. V, 108. *Durerea o resimţim şi mai vie, întrucât o alinare, printr-o eventuală înlocuire a unei aşa de vechi şi temeinice prietenii este exclusă.* CONV. LIT. LXVII, 391. *Japonezii îşi au aranjate trăsăturile lor interioare diferit de ale noastre, încât înţelegerea ni se pare exclusă.* A. HOLBAN, O. II, 181. *Ipoteza aceasta n-ar fi cu totul exclusă.* CĂLINESCU, E. O. I, 123, cf. id. B. I. *Formarea de argilă este exclusă sau foarte lentă.* CHIRIŢĂ, P. 86, cf. DL, DM, DN^2. *Este exclusă orice comparaţie cu situaţia lingvistică din Italia.* IVĂNESCU, I. L. R. 45. *Dacă a fost menţionată influenţa germană, aceasta s-a oprit la Fr. Nietzsche, fiind exclusă cea... ariană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 10/3.

2. Eliminat dintr-o funcţie, organizaţie, instituţie etc. (ca măsură disciplinară). Cf. e x c l u d e **(2)**. Cf. LM, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. (Prin lărgirea sensului) *În momentele acelea, mă simţeam din nou exclus, rămas pe dinafară.* CĂRTĂRESCU, N. 90.

II. Adv. Cu neputinţă, imposibil; inadmisibil. *Este exclus... ca Basarab întemeietorul şi Nicolae Alexandru să nu-şi fi avut cancelaria lor.* BUL. COM. IST. V, 91. *Nu e... exclus ca focul să fi fost pus pentru o distrage atenţia publicului de la mişcările eteriştilor.* OŢETEA, T. V. 180. *Pe cele mai multe exemplare este absolut exclus de a le putea încadra la una sau la cealaltă formă.* DOMBROWSKI, P. 78. *Pândesc... pe unul din voi sau pe amândoi, nu-i exclus.* CĂLINESCU, B. I. 132. *Nu e... exclus ca ordinile de invadare să se fi şi dat, la ora asta.* CAMIL PETRESCU, O. II, 618. *Nu ar fi exclus ca... să colaborezi şi dumneata cu noi.* STANCU, R. A. V, 233. *Nu e exclus să te primească.* PREDA, DELIR. 95, cf. DM, DN^2. *Nu e exclus... să avem de-a face şi cu negustori care cumpărau vin.* C. GIURESCU, P. O. 196, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN. ◊ (Exclamativ) – *Nu ţi se pare că prinţul e cam comunist?...* – *Exclus! râse Gaittany.* CALINESCU, S. 430.

– Pl.: *excluşi, -se.* – Şi: (învechit) **esclús, -ă,** (învechit, rar) **eschís, -ă** adj.

– V. **exclude.**

EXCLUSÍV, -Ă adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care aparţine anumitor persoane, categorii, instituţii etc.; care se referă la anumite persoane, categorii, instituţii etc.; care intră în atribuţiile anumitor persoane, categorii, instituţii etc. *Soţietatea să aibă încă dreptul ecscluziv a vinde praful şi plumbul de puşcă.* HELIADE, F. 44/9. *Avea drept scopos de a înstăina banii scutelnicilor, a opri dritul slobodei esportaţii..., hărăzând... o privilegie exclusivă ministrului Canta* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 127. *Pronomii ecscluzive, adică personale..., cu carile englezii se folose pin piaţile de negoţ.* ASACHI, I. 211/14. *După vreme, înmulţindu-se poporul, s-au iscat şi ideea proprietăţii escluzive.* PROPĂŞIREA (1844), 306^1/41, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Telegraful şi-au dobândit un loc însemnat... din minutul ce au încetat a fi spre întrebuinţarea escluzivă a ocârmuirilor şi s-au dat şi în despunerea... particularilor.* ROM. LIT. 24^1/5, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM. *Numirea şi nenumirea unui revizor fiind de exclusiva atribuţiune a ministrului, el este responsabil.* MAIORESCU, D. II, 167. *Nu se poate deduce un drept esclusiv al bejănarilor.* EMINESCU, S. P. 152. *O asemenea funcţiune numai patriarhul din Constantinopol singur are dreptul esclusiv de-a împlini.* id. O. XIV, 110, cf. DDRF. *Hotărnicia nu e o atribuţie exclusivă a logofătului.* BUL. COM. IST. V, 104, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Aveau la dispoziţie şi o maşină, nu exclusivă..., dar în fine maşină.* CĂLINESCU, B. I. 309. *Se aplică numai cu indicaţia exclusivă a medicului.* ABC SĂN. 39. *Lumea n-a fost creată în temeiul moralei producătorului; cu totul invers: în temeiul dăruirii şi spre binele exclusiv al consumatorului.* STEINHARDT, J. 202.

2. Care se referă, se limitează la un singur domeniu, subiect etc.; care se concentrează asupra unui singur domeniu, subiect etc. *Oamenii cei mai dedaţi la studiile ecscluzive a legilor s-au înmulţit.* ROM. LIT. 396^2/28. *Goethe a făcut multe picturi în viaţa lui şi a avut chiar timpuri... unde s-a ocupat cu o pasiune aproape exclusivă de pictură.* MAIORESCU, CR. II, 70, cf. id. D. I, 48. *Persistenţa direcţiunii modificărilor organice nu se poate explica într-un chip lămurit şi precis prin selecţiune naturală; pe când ea se explică... prin înrâurirea exclusivă chiar a mediului.* CONTA, O. F. 291. *Foarte învăţat... vom numi pe medicul acela care... pătrunde şi cele învecinate într-un aşa mod ca şi când ar fi specialitatea lui esclusivă.* EMINESCU, O. XIV, 922. *O cercetez lung... ca să nu îmi trădez interesul exclusiv pentru scrisori.* CAMIL PETRESCU, P. 300, cf. id. T. II, 215. *Istoria ei nu mai putea să formeze obiectul exclusiv al cărţii mele.* PUŞCARIU, L. R. I, 6. *Obscuritatea în literatură este un efect al desocializării expresiei prin concentrarea exclusivă a vorbitorului către procesul său subiectiv.* VIANU, A. P. 19. *Gaittany mă întreabă de evenimente ca să evite a aduce vorba de biserică..., subiectul lor exclusiv de convorbire.* CĂLINESCU, B. I. 505, cf. DL. *Dacă Pavlov ar trăi, ar fi scandalizat de aceste... exclusive referiri la funcţiile scoarţei.* PREDA, R. 481, cf. DM, URSU, Î. L. II, 268, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Primul război mondial constituie preocuparea exclusivă a celui de-al treilea volum.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 5/3, cf. D. ENC., DEX^2, NDN.

3. Care admite numai un anumit punct de vedere, o anumită orientare etc.; p. e x t. care acceptă numai ideile, opiniile etc. proprii, respingându-le (fără discernământ) pe ale celorlalţi; exclusivist **(1)**. *Nu fiţi exclusivi, nu fiţi nedrepţi; alegerea domnului general Florescu e tot atât de bună... ca şi a domniilor voastre.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 360. *Au fost esclusivi pentru cei cari... n-au voit să-i idolatreze.* DÂMBOVIŢA (1860), 289^3/4. *Atât opiniunea celor antici, cât şi opiniunea modernă... sânt exclusive şi unilaterale.* CONTA, O. F. 337. *Nu se cuvine niciodată să fie cineva esclusiv.* BARONZI, C. VI, 75/25. *S-ar cuveni să aibă la îndemână un material care a lipsit negreşit comisiunii lexicografice, – fără ca dânsa, consecinţă sistemei sale exclusive, să simtă vreo piedică.* ODOBESCU, S. II, 399. *Fiecare clasă omenească îşi are logica sa, o logică esclusivă, teribilă, cumplită.* EMINESCU, O. XV, 74, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Exclusive şi pornite totdeauna a-şi găsi o justificare teoretică..., preferinţele nu scapă, totuşi, analizei.* LOVINESCU, C. VII, 146. *N-avea opinii exclusive.* CAMIL PETRESCU, U. N. 26, cf. SCRIBAN, D.

4. (Despre noţiuni, idei etc.) Care se resping reciproc, care se exclud **(4)**. *Sferele a două noţiuni sânt exclusive când nu au nici o parte comună.* MAIORESCU, L. 38. *Zilele care preced războiul european atârnă greu pe umerii regelui nostru, sfâşiat între două datorii contrarii şi exclusive.* ARH. OLT. XII, 145, cf. M. D. ENC., DEX^2, NDN.

II. Adv. **1.** Cu excluderea oricăror altor posibilităţi; în totalitate; numai (şi numai); (învechit) exclusivamente **(1)**. *Să nu se judece cea ce s-ar face oameni[i] sub domnia dreptului, pentru că ii sânt mai escluziv sub domnia nedreptăţei.* CALENDAR (1861), 84/22. *Aceste substantive şi verbe sânt numai semne... pentru... gândirea abstractă a faptului istoric, gândire exclusiv prozaică.* MAIORESCU, CR. I, 20. *Emoţiunile domnesc exclusiv sau aproape*

exclusiv asupra voinței. CONTA, O. F. 95. *Aceste semne nu sânt exclusiv particulare popoarelor barbare din Dacia.* ODOBESCU, S. II, 276. *Literatura... națională...; cu acest nume se înseamnă foarte corect toate ramurile acelea ale literaturii cari nu aparțin unei specialități anumite, adică esclusiv numai unei clase de oameni, ci care sânt comune tuturor, națiunii întregi.* EMINESCU, O. XIV, 930. *Aceste rânduri... sânt destinate exclusiv ție.* CARAGIALE, O. VII, 328, cf. DDRF. *Mijloacele întrebuințate de noi sunt exclusiv de caracter social-cutural.* PÂRVAN, I. F. 20. *Te-ai consacrat exclusiv vânătoarei.* IBRĂILEANU, S. L. 96, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Scriitorii cu tendința excluziv estetică nu pot rezista unei literaturi abundente.* LOVINESCU, M. 175. *O simți din nou exclusiv a lui.* TEODOREANU, L. 334, cf. IORDAN, STIL. 291, SCRIBAN, D. *A speculat exclusiv asupra dispozițiilor amicale ale Curții de la Viena.* OȚETEA, T. V. 345. *Pictură bazată exclusiv pe latura decorativă.* OPRESCU, I. A. IV, 149. *N-avea stimă decât pentru cariera bizuită exclusiv pe studiu.* CĂLINESCU, O. VII, 214. *Echilibrul zborului va depinde exclusiv de rezistența materialului din care aparatul va fi construit.* BLAGA, H. 104, cf. L. ROM. 1953, nr. 2, 6. *Alterarea... rocilor nu se produce exclusiv sub acțiunea factorilor fizico-mecanici.* CHIRIȚĂ, P. 62. *Metastazele se produc aproape exclusiv pe cale sanguină.* ABC SĂN. 319. [Episcopii] *reprezintă o masă de populație... care vorbea exclusiv latinește.* PANAITESCU, C. R. 74, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. *Este un Eminescu văzut schopenhauerian, ca un geniu care se hrănește exclusiv cu spirit, disprețuind mizeriile vieții cotidiene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 3, 1/2.

2. (În opoziție cu i n c l u s i v) În afară de; (învechit, rar) exclusivamente **(2)**. *De la mai până la octomvrie excluziv.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN.

– Scris și: (învechit) *ecsclusiv.* – Pl.: *exclusivi, -e.* – Și: (învechit) **excluzív, -ă** (scris și *ecszcluziv*), **esclusív, -ă, escluzív, -ă,** (învechit, neobișnuit) **eschíziu** (accentul necunoscut, STAMATI, D., SFC IV, 96) adj.

– Din lat. **exclusivus, -a, -um,** fr. **exclusif.**

EXCLUSIVAMÉNTE adv. **1.** (Învechit) (În forma *esclusivamente*) Exclusiv **(II 1)**. *În loc de amalgame româno-bulgare... apar licărind vro câteva staturi esclusivamente române.* HASDEU, I. C. I, VII. *Înalta Poartă ar fi oare în stare să gonească pe albaneji... din Ceamur, care este locuit esclusivamente de albaneji de religiune mahomedană?* EMINESCU, O. XI, 260.

2. (Învechit, rar; în opoziție cu i n c l u s i v, în forma *exclusivemente*). Exclusiv **(II 2)**. *De la mai până la octomvri exclusivemente.* COSTINESCU.

– Și: (învechit) **esclusivaménte,** (învechit, rar) **exclusiveménte** adv.

– Din it. **esclusivamente,** fr. **exclusivement.**

EXCLUSIVEMÉNTE adv. v. **exclusivamente.**

EXCLUSIVÍSM s. n. **1.** Atitudine condamnabilă, prin care cineva acceptă numai opiniile, ideile, principiile etc. proprii, respingându-le (nejustificat) pe ale altcuiva; caracterul a ceea ce este exclusiv **(I 3)**; p. e x t. intoleranță. *În ministeriul acesta am văzut un esclusivism vătămătoriu și lipsă de tact politic.* DÂMBOVIȚA (1860), 289[2]/62. *Orce timp care... ni se consumă cu intoleranță și cu exclusivismul așa numit național este un timp pierdut.* MAIORESCU, CR. III, 174. *În urma acestei declarări prezidențiale, patru din membrii biuroului își dau demisiunea,... fiindcă, conform statutelor, trebuie să fii contra esclusivismului de idei.* EMINESCU, O. IX, 455. *Exclusivism se cheamă tocmai neîngăduirea unor personalități cu alte principii sau cu altă nuanțare a lor.* id. O. XI, 198. *Crede foarte păgubitoare pentru literatura noastră coteriile literare și spiritul de excluzivism care se dezvoltă în ele.* GHEREA, ST. CR. III, 202, cf. BARCIANU, 234. *Se descopere... o notă de mândrie, de esclusivism față de alte neamuri.* IORGA, L. II, 352. *Archaismul ceramicei din mormintele getice... reprezintă nu o primitivitate, ci un exclusivism religios față de elementele străine.* PÂRVAN, G. 721, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Patima exclusivismului autoritar se dovedea mai puternică.* LOVINESCU, S. VIII, 126, cf. SCRIBAN, D. *E un om... care trăiește din exclusivisme.* CĂLINESCU, I. 382. *Spiritul social nu se dezvoltă, nici se alimentează prin exclusivism față cu ideile altuia.* id. O. XI, 158. *Teologia lui Șincai... e liberă de orice exclusivism dogmatic.* BLAGA, G. 173, cf. DL, DM. *Nu doresc să invit la exclusivism, dar o astfel de preocupare a interpreților mi-ar alunga... impresia de „amatorism".* M 1965, nr. 3, 16, cf. DN[2]. *Manifesta tendința de a combate exclusivismul aristocrației maghiare față de celelalte popoare.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 11. *Vorbește cu... intransigență și exclusivism despre neprihănire.* STEINHARDT, J. 319, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN.

2. Caracterul a ceea ce este exclusiv **(I 2)**. *Pillat n-a căzut niciodată victimă exclusivismului și a păstrat o curiozitate pentru cele mai variate experiențe lirice moderne.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 99, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX[2], NDN.

– Pl.: *exclusivisme.* – Și: (învechit) **excluzivísm, esclusivísm** s. n.

– Din fr. **exclusivisme.**

EXCLUSIVÍST, -Ă adj. **1.** Care are o atitudine de exclusivism **(1)**, care manifestă exclusivism **(1)**; care are un caracter exclusiv **(I 3)**; i n t o l e r a n t. *Religiile monoteiste, în loc de a fi curat naționale și exclusiviste ca religiile idolatrice și politeiste, se adresează la lumea întreagă.* CONTA, O. F. 385. *Acest minister... a avut caracterul nu al unui partid esclusivist, ci al întrunirii unor elemente diferite.* EMINESCU, O. XI, 129. *Știința nu trebuie tratată în mod excluzivist.* CARAGIALE, O. I, 104, cf. ALEXI, W. *Ideea nu ar fi fost rea dacă nu ar fi fost înfățișată sub o formă prea exclusivistă.* PETICĂ, O. 449. *Ideile exclusiviste extreme, exagerate, cari au fost negreșit spre folosul naționalității acum trei pătrare de secol, nu mai sunt admise în mod serios astăzi, când lumină s-a făcut îndestulă asupra originei noastre.* DR. I, 524. *Să ne ferim, când judecăm o poezie, de intransigența atitudinilor exclusiviste.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 27. *S-a văzut primit... în cercul „Poseidon", cerc foarte exclusivist, de conferențiari... și poeți.* BASSARABESCU, S. N. 186, cf. CADE. *De la umanitarismul tinereții a trecut la un etnicism exclusivist.* LOVINESCU, S. VIII, 216, cf. ENC. AGR. I, 87, SCRIBAN, D. *Suportă cu zel și resemnare destinul pe care i-l impune arbitrarul stăpânului închis în conștiința lui exclusivistă.* VIANU, A. P. 292. *Clasificarea aceasta nu este exclusivistă.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 64, cf. DL, DM, DN[2]. *Metodele de creație... au coexistat în teatrul nostru..., curentele n-au fost exclusiviste și romantismul a însoțit... realismul.* IST. T. I, 17, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DEX[2], NDN.

2. Care are un caracter exclusiv **(I 2)**. *L-a făcut... să nu arate cât este de primejdioasă... o specializare numismatică prea exclusivistă.* ODOBESCU, S. II, 154. *Principiul muzical... devenise în traducere cu totul exclusivist, eliminând orice altfel de mijloace evocative.* STREINU, P. C. II, 161.

– Pl.: *exclusiviști, -ste.* – Și: (învechit) **excluzivíst, -ă, esclusivíst, -ă** adj.

– Din fr. **exclusiviste.**

EXCLUSIVITÁTE s. f. **1.** Calitatea a ceea ce este exclusiv **(I 1)**. *Cu escluzivitatea nobleței cavalere..., duelul se mărgini la aceia ce aveau „jura libertatis" cum: la starea cavalerilor, la slujbașii înalți ai statului.* ROM. LIT. 3 851/7. *Între studenți și calfe se iscă în curând un război crâncen pentru exclusivitatea folosirii locului.* CĂLINESCU, O. XI, 59. *Nu există o*

exclusivitate deplină privind dreptul de judecată al marelui ban în Oltenia. STOICESCU, S. D. 165. ♦ (Neobișnuit) Specificitate, specific **(2)**. *Nu descopăr nici un obiect de exclusivitate locală, în ceea ce privește îmbrăcămintea, mobila, ustensilele gospodăriei moderne.* TUDORAN, O. 167. ◊ S p e c. Drept exclusiv de a publica o carte, de a proiecta un film, de a vinde un produs etc. Cf. DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN. ▭ *Editura deține exclusivitatea asupra unei cărți până la expirarea contractului.*

2. Calitatea a ceea ce este exclusiv **(I 3)**; exclusivism **(1)**. *Partidul dominant și-a dat toată silința pentru a imprima alegerilor în consiliile județene același caracter de escluzivitate politică pe care l-au dat alegerilor din Parlament.* EMINESCU, O. XI, 209, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *O exclusivitate a inspirației noastre prin Francia, ne-ar duce... la situația intolerabilă de colonie culturală franceză.* PÂRVAN, I. F. 33. *Socotind iubirea cu veleități de alegere și exclusivitate drept o prejudecată infiltrată de spiritul burghez, a încercat s-o desființeze printr-o educație contrară.* CAMIL PETRESCU, P. 361, cf. SCRIBAN, D.

3. Calitatea a ceea ce este exclusiv **(I 4)**; starea a două lucruri care se exclud **(5)**. *Noțiunea subiectului... este în raport de exclusivitate cu sfera predicatului.* MAIORESCU, L. 52. *Academia servește adevărul și frumosul cu exclusivitatea oricărei alte tendințe.* D. GUSTI, P. A. 216, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

4. (În l o c. a d v.) **În** (sau **cu**) **exclusivitate** = exclusiv **(II 1)**; (învechit) exclusivamente **(1)**. *Idealul fiecăruia pare să fie, cu exclusivitate, să câștige cât mai multe pâini.* CAMIL PETRESCU, U. N. 70. *Se depărtează... de destinul proletariatului român, pentru a îmbrățișa aproape cu exclusivitate cauza țărănească.* RALEA, S. T. III, 190. *Banca de Stat deține în exclusivitate dreptul plăților în devize.* DL, cf. DM, L. ROM. 1962, 16. *Administrarea în exclusivitate a lichidelor... are mai multe efecte favorabile.* ABC SĂN. 126, cf. DN^2. *Se apelează în exclusivitate la dramaturgie franceză.* IST. T. II 115. *Versurile nu sunt în exclusivitate erotice, ele arată în același timp un simț remarcabil al naturii în stare de metamorfoză.* SIMION, S. R. III, 90, cf. DEX, DN^3. *A renunțat la sumele investite... pentru achiziția în exclusivitate a piesei.* BĂNULESCU, C. M. 246. *Critici literari... care nu au nici o tentație pentru publicistica de opinie, fiind acaparați în exclusivitate de fenomenul literar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 1/1, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *exclusivități.* – Și: (învechit) **excluzivitáte** (ALEXI, W., SCRIBAN, D.), **escluzivitáte** s. f.

– Din fr. **exclusivité.**

EXCLÚZIE s. f. v. **excluziune.**

EXCLÚZIUNE s. f. **1.** Eliminare dintr-o adunare, organizație, instituție etc.; excludere **(2)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 636^2/38. *Precum românii se despart în români ortodoxi și în români catolici, vor fi și români israeliți... Ecsclusia nu are simpatiile noastre.* RUSSO, S. 165. *De această origine care, în secolele trecute, nu era titlu de escluzie sau cel puțin o piedică pentru candidații la treptele înalte a clerului, Iacov nu se rușina.* ROM. LIT. 30^1/9. *Cei mai mulți negustători... nu puteră înrâuri la facerea legilor în favorul clasei lor: legile nu-i părtiniră. Această excluzie îi făcu și mai nepăsători.* DÂMBOVIȚA (1858), 2^2/42, cf. PROT. – POP, N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM. *Puterile constituționale ale domnului sânt ereditare în linie directă și legitimă..., din bărbat în bărbat, prin ordin de primogenitură, cu escluziunea femeilor.* EMINESCU, O. XI, 324. *Osânda la o pedeapsă criminală aduce cu sine de drept escluziunea de la tutelă.* HAMANGIU, C. C. 98, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. ◊ (Prin extensiune) *Remușcarea este apoi nu numai lupta, dar și simțirea teribilă a singurătății morale, a excluziunii din comunitatea de iubire a oamenilor.* VIANU, L. U. 85.

2. (Învechit, rar) Înlăturare; excludere **(1)**. Cf. LM. *Nu poate să bazeze cercetările sale numai prin statistica bolnavilor de creieri cu excluziunea celorlalte boale.* CONTA, O. F. 235.

3. Interdicție; excludere **(3)**. Cf. M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN. ♦ (Log.) Relație între două propoziții care nu pot fi simultan adevărate. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ♦ (Fiz.) Principiu potrivit căruia într-un sistem cuantic nu pot exista doi fermioni care să aibă simultan același ansamblu de numere cuantice. *„Principiul exclusiunii" determină numărul de electroni din fiecare pătură.* T. V. IONESCU, E. 498, cf. M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

– Scris și: *exclusiune.* T. V. IONESCU, E. 498. – Pl.: *excluziuni.* – Și: **exclúzie** (scris și *ecsclusie*), (învechit) **esclúzie, escluziúne** (scris și *esclusiúne.* ANTONESCU, D. 202, PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din lat. **exclusio, -onis,** fr. **exclusion.**

EXCLUZÍV, -Ă adj. v. **exclusiv.**

EXCLUZIVÍSM s. n. v. **exclusivism.**

EXCLUZIVÍST, -Ă adj. v. **exclusivist.**

EXCLUZIVITÁTE s. f. v. **exclusivitate.**

EXCOGITÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) A gândi. Cf. LM. *Nu voi împuia capul altora cu propoziții excogitate într-un moment de improvizație intelectuală.* CĂLINESCU, C. O. 94.

– Prez. ind.: *excogitez.* – Și: (învechit, rar) **escogitá** vb. I LM.

– Din lat. **excogitare.**

EXCOGITÁȚIE s. f. (Livresc) Efort de gândire. Cf. LM, DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

– Pl.: *excogitații.* – Și: (învechit, rar) **escogitațiúne** s. f. LM.

– Din lat. **excogitatio, -onis,** fr. **excogitation.**

EX-COLÉG, -Ă s. m. și f. Fost coleg. *Am văzut pe ex-colegul de la externe acuzând ieri pe actualul d. ministru de externe.* MAIORESCU, D. II, 210.

– Pl.: *ex-colegi.*

– **Ex-** + **coleg.**

EXCOMUNÁ vb. I v. **excomunica.**

ESCOMUNIÁ vb. I v. **excomunica.**

EXCOMUNICÁ vb. I. T r a n z. **1.** A exclude pe cineva dintr-o comunitate religioasă. V. a f u r i s i, a n a t e m i z a. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 636^2/8, NEGULICI. *Pentru anatheme... nici episcopul, nici popii lui să nu fie suferiți a excomunica.* BARIȚIU, P. A. I, 187. *Papa Urban VIII escomunică pe acei ce intrau cu tabac în bisărică.* CALENDAR (1854), 54/2. *Să blesteme..., se înțelege, cu oarecare formalitate... religioasă; se ecscomune, ca la... anatema.* ARISTIA, PLUT. 234/30, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Fură escomunicați de către patriarhul Bekkus.* EMINESCU, O. XIV, 133, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A trăit cam acum o sută de ani un evreu sărac, tuberculos, care... era excomunicat de Sinagogă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 212. *Biserica o să mă excomunice pentru blasfemie.* VLASIU, D. 386, cf. SCRIBAN, D., DM. *Papa îl excomunică.* PANAITESCU, C. R. 307, cf. DN^2, SCF III, 10, M. D. ENC., DEX. *A fost excomunicat din biserica pravoslavnică.* ȚOIU, Î. 167, cf. DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

2. P. e x t. A repudia **(1)**, a renega. *Ziarele lor m-au anatemizat, m-au excomunicat.* MACEDONSKI, O. III, 115. *Sinteza stărilor sufletești ale sărmanului excomunicat și din inimă și din iatac...*

manifesta simptomele unui îngrijorător diagnostic: iubire nomadă. KLOPȘTOCK, F. 274. ◊ Refl. *Personajul se excomunică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 10/2. ◊ Refl. recipr. *Rivalitatea a trei confesiuni oficiale, care se excomunicau reciproc, le-a discreditat pe toate.* OȚETEA, R. 324. ◊ Fig. *De aci trecură la saramurile foarte piperate, pe care madam Valsamaky le excomunică, lăudând... mâncările cu zahăr.* CĂLINESCU, B. I. 20. *Trebuie semnalată aci contribuția „noii critici" de factură structuralistă..., al cărei defect este de a o fi făcut să se rușineze de condiția sa literară, de „impresionismul" și de „eseismul" cu caracter tradițional, excomunicate fără complexe.* GRIGURCU, C. R. 10.

– Scris și: *ecscommunica.* PROT. – POP., N. D. – Prez. ind.: *excomunic.* – Și: (învechit) **escomunicá,** (învechit, rar) **excomuná** (scris și *ecscomuna*), **escomuniá** (POEN. – AAR. – HILL, V. I, 636²/8) vb. I.

– Din lat. **excomunicare.** Cf. fr. excommunier.

EXCOMUNICÁRE s. f. Acțiunea de a excomunica și rezultatul ei.

1. Excluderea cuiva dintr-o comunitate religioasă; (astăzi rar) excomunicație **(1)**. V. afurisenie, anatemizare. Cf. excomunica **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. II, 229/13, COSTINESCU, LM. *În contra neascultătorilor se rosti escomunicarea bisericească.* EMINESCU, O. XIV, 186. *După curățirea clerului și poporului din Moldova de escomunicarea rostită, preotul Isidor... să fie admis în toate drepturile cinului preoțesc.* id. ib., cf. ȘĂINEANU, Î. 62, DDRF. *Amenințând pe principe cu excomunicarea patriarhului Constantinopolului, domnul i-ar fi răspuns cu mare liniște.* XENOPOL, I. R. XIV, 42, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Vlădica Inocențiu îndrăzni să fulgere cu excomunicarea sa pe acel care îndeplinea aceste funcții de spion.* IORGA, L. II, 63. *Toate nenorocirile învățătorului i se păruseră binemeritate..., adăugând, ca o culme egală cu excomunicarea, refuzul lui de a intra cu sfânta cruce.* REBREANU, I. 373, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE., MINERVA, SCRIBAN, D. 481. *Vrei încă o excomunicare și Baglioni scoși pentru a doua oară din creștinătate?* KIRIȚESCU, G. 371. *Până la un punct, cuvântarea avu efectul unei excomunicări.* CĂLINESCU, B. I. 479, cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX, DN³, D. ENC. *S-a recurs la exomunicarea majoră, la marea anatemă, la șammata.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 15/3, cf. DEX², NDN, 654.

2. P. ext. Repudiere **(1)**, renegare; (învechit, rar) excomunicație **(2)**. Cf. excomunica **(2)**. *S-au primit și încuviințat în mod prevenitor aproape toate celelalte cereri secundare ale regelui, precum... escomunicarea tuturor acelora cari... s-ar face vinovați de înaltă trădare.* EMINESCU, O. XIV, 118, cf. BARCIANU. *Orice exagerare..., orice excomunicare a unui compozitor în întregime, după analiza unei singure opere, sunt greșeli.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 11/6. *Avem de-a face cu o excomunicare de către „familie".* N. MANOLESCU, A. N. I, 89. *Un caz mai aparte din lungul șir al excomunicărilor literare postbelice este acela al așa-numitei grupări onirice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 4/2.

– Pl.: *excomunicări.* – Și: (învechit) **escomunicáre** s. f.

– V. **excomunica.**

EXCOMUNICÁT, -Ă adj. (Și substantivat) (Persoană) care a fost exclusă dintr-o comunitate religioasă. V. afurisit, anatemizat. Cf. excomunica **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Peste cinci sute de „în-afară-de-lege" din toată Italia: ucigași, tâlhari, excomunicați.* KIRIȚESCU, G. 382.

– Pl.: *excomunicați, -te.* – Și: (învechit) **escomunicát, -ă** (PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU) adj.

– V. **excomunica.**

EXCOMUNICÁȚIE s. f. **1.** (Astăzi rar) Excomunicare **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I. 636²/46, NEGULICI. *Citind această excomunicațiune adresată episcopului, ea... semăna tare cu o ceartă a unui frate cu altul mai tânăr.* BARIȚIU, P. A. I, 224, cf. STAMATI, D. *Totdeauna se amenința cu escomunicație (afurisenie) pe acel ce nu se supunea sentenției date.* CALENDAR (1855), 70/25. *Roma... procedă în contra liniștitei revolte cu toate escomunicațiile Vaticanului.* FILIMON, O. II, 123, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, BARCIANU 234, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. (Învechit, rar; în forma *escomunicațiune*) Excomunicare **(2)**. Cf. LM, BARCIANU, 234.

– Scris și: (învechit) *ecscomunicație.* POEN. – AAR. – HILL, V. I, 636²/46, *ecscommunicație.* PROT. – POP., N. D. – Pl.: *excomunicații.* – Și: (învechit) **excomunicațiúne** (COSTINESCU, SCRIBAN, D.) **escomunicáție, escomunicațiúne,** (învechit, rar) **escomunicăciúne** (STAMATI, D. 92) s. f.

– Din lat. **excommunicatio, -onis,** fr. **excommunication.**

EXCOMUNICAȚIÚNE s. f. v. **excomunicație.**

EX-COMUNÍST, -Ă s. m. și f. Fost comunist. *Ne dă o întâmplare survenită unui ex-comunist francez.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 4/1, cf. L. ROM. 1993, 20.

– Pl.: *ex-comuniști, -te.*

– **Ex-** + **comunist.**

EXCONTENTELUÍ vb. IV v. **escontenta.**

EXCORIÁ vb. I. Tranz. și refl. (Despre piele) A se jupui ușor. Cf. LM, DN², DEX, DN³, DEX², NDN.

– Pronunțat: *-ri-a.* – Prez. ind. pers. 3: *excoriază.* – Și: (învechit, rar) **escoriá** vb. I. LM.

– Din lat. **excoriare,** fr. **excorier.**

EXCORIÁT, -Ă adj. (Despre piele) Jupuit, julit. Cf. excoria. Cf. LM. *Se distinge o plagă excoriată, superficială.* D. R. POPESCU, I. Ș. 204.

– Pronunțat: *-ri-a-.* – Pl. *excoriați, -te.* – Și: (învechit, rar) **escoriát, -ă** adj. LM.

– V. **excoria.**

EXCORIÁȚIE s. f. Ulcerație ușoară, superficială a pielii sau a mucoaselor; julitură; excoriere. Cf. FROLLO, V. 208, ENC. ROM., BIANU, D. S. *În caz că prezintă crăpături, escoriații sau zgârieturi, putem să aplicăm local și alifie sulfamidată.* BELEA, P. A. 203, cf. DER. *Bacilii bruceloși pătrund în organismul omului prin pielea care are mici zgârieturi, răni, excoriații.* ABC SĂN. 74, cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DN³, D. ENC., DEX², NDN.

– Pronunțat: *-ri-a-.* – Pl.: *excoriații.* – Și: (învechit) **escoriáție, excoriațiúne** (ENC, ROM., BIANU, D. S.), **escoriațiúne** (FROLLO, V., BIANU, D. S.) s. f.

– Din fr. **excoriation.**

EXCORIAȚIÚNE s. f. v. **excoriație.**

EXCORIÉRE s. f. Excoriație. Cf. DN², DEX, DN³, DEX², NDN.

– Pronunțat: *-ri-e-.* – Pl.: *excorieri.*

– V. **excoria.**

EX-CORONÁT, -Ă adj. (Neobișnuit) Care aparține unei persoane care a purtat coroană sau care este de viță nobilă. *N-avem noi destulă posteritate și destule rude, că am putea trăi mii de prinți și de nobili fără să simțim. E țara de viligiaturi ex-coronate.* ARGHEZI, P. T. 222.

– Pl.: *ex-coronați, -te.*

– **Ex-** + (în)**coronat.**

EXCORPORÁȚIE s. f. Act prin care un episcop declară că o anumită persoană nu face parte din dioceza sa. Cf. DN[2], DEX, DN[3], DEX[2], NDN.
– Pl.: *excorporații.*
– Din fr. **excorporation.**

EXCORTÁ vb. I v. **escorta.**

EXCÓRTĂ s. f. v. **escortă.**

EXCREMÂNT s. n. v. **excrement.**

EXCREMÉNT s. n. **1.** (Mai ales la pl.) Materii rezultate din digestie, care se elimină din corpul oamenilor sau al animalelor prin anus; materii fecale. *Scremântul ce lapădă vermuții dinpreună cu rămășițele de la frunzele cele mâncate... fac gunoi.* ÎNV. FRĂG. 48/15. *Aceste au... un canal pentru ud și ecscrement.* J. CIHAC, I. N. 44/13. *Formarea ecscrementului (materie de lepădat) pe toată ziua la un om sănătos poate să fie de 4 - 5 unțe.* ALBINEȚ, M. 184/17, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 637[1]/24. *Putoarea ranelor, a ecscrementelor, a unsorilor... sânt în stare a da un miros unic... și celui mai curat spital.* CUCIURAN, D. 30/9. *Astupă vasul cu îngrijire, însă și aicea trăiră peștii, crescură și avură escreminte.* VASICI, M. I, 42/23. *Are durere de inimă și nu iesă regulat afară și escremântul (prisosințile) i sânt nemistuite.* CORNEA, E. I, 193/5. *Îngropați fără nici o pregătire în locuri lucrate, scrementii umani ar forma un gunoi.* BREZOIANU, A. 43/30. *Materia sa colorantă galbenă trece în scremente pe care le gălbinește.* MAN. SĂNĂT. 151/23. *Materia... este scoasă afară în forma de escremente (baligă).* BARASCH, I. 58/8, cf. POLIZU, P. 86, 92, PONTBRIANT, D., PROT. – POP. N. D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM. *Animalele cele mai inferioare au în loc de stomac un singur sac... care servește atât pentru introducerea alimentelor, cât și pentru expulsiunea excrementelor.* CONTA, O. F. 222. *Dintre materiile albuminoase introduse, o parte iese... ca escrement prin canalul mațelor.* EMINESCU, O. XV, 1 181, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 84, BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vine miros de excremente și de putreziciune.* C. PETRESCU, I. II, 15. *Azotul înmagazinat din pământ în vegetale sub formă de substanțe proteice, trece în organismele animale, care îl restituie pământului sub formă de excremente.* ENC. AGR. I, 368, cf. SCRIBAN, D. *Un miros de excrement ieșea din așternut.* ARGHEZI, S. XV, 41. *Coridorul mirosea pătrunzător a excremente.* CĂLINESCU, E. O. II, 176. *Străzi grămădite, ... presărate cu excremente.* RALEA, S. T. I, 340. *Alteori se descânta cu... animale, alimente, chiar cu excremente.* IST. LIT. ROM. I, 58, cf. URSU, T. Ș. 201. *Ouăle depuse de femelă se elimină împreună cu excrementele.* ABC SĂN. 361, cf. DN[2]. *Înghețul, în loc să neutralizeze mirosul excrementelor, îl exasperează.* STEINHARDT, J. 93, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], CĂRTĂRESCU, N. 21, D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ Fig. *Aici o vreme eminamente scârnavă; plouă, ninge, ceață, nor; toate excrementele unui firmament disenteriac.* CARAGIALE, O. VII, 24. *Interminabila diaree socială și politică... ocupa toată revista... care, în atât excrement intelectual trebuie să se scufunde.* ARGHEZI, P. T. 54. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau cu determinări în genitiv) *Tabacii argăsesc piei mai subțiri: le umflă cu fiertură de secară, de grâu sau și de escremente (baligă) de găină.* ISIS (1859), 139[1]/39. *Excrementele oamenilor și ale animalelor sânt... gunoiul cel mai bun.* CONV. LIT. XI, 12. *Excrementele omului, ca și ale animalelor, sunt bogate în fosfor.* MACAROVICI, CH. 310. *Ochii îi căzuseră pe candelabru. Brațele acestuia erau pigmentate cu excremente de muscă.* CĂLINESCU, B. I. 29. *Gândacul de bălegar... acumulează în excavațiile pe care le sapă excrementele de animale mari.* CHIRIȚĂ, P. 394. ♦ P. gener. (Învechit, la pl.; în forma *escreminte*) Resturi nefolositoare, gunoi. *Huma. materia unei flori sau chiar ea va rămânea până atunci în stare de escreminte meprizabile!* BARASCH, I. 45/16.

2. Fig. (Rar; în forma *excremânt*) Persoană abjectă, demnă de dispreț. Cf. COSTINESCU.
– Scris și: (învechit) *ecscrement.* – Pl.: *excremente.* – Și: (învechit) **escremént,** (învechit, rar) **excremânt** (COSTINESCU), **escremínt, escremânt, scremént** (pl. și m. *scremenți*), **scremânt** s. n.
– Din lat. **excrementum,** fr. **excrément.** – **Screment, scremânt** < it. **scremento.**

EXCREMENTÁL, -Ă adj. (Rar) Excremential. *Dezgustăciosul obicei de a da să bee persoanelor lovite de junghi materii excrementale sau baliga cailor și a vacilor.* PROPĂȘIREA (1844), 257[1]/20, cf. FROLLO, V. 208. *Larvele încep să sfâșie sâmburii..., umplând toată zona centrală perinucleară cu materii excrementale.* ENC. AGR. III, 91.
– Pl.: *excrementali, -e.* – Și: (învechit, rar) **escrementál, -ă** adj. FROLLO, V. 208.
– Din it. **escrementale.**

EXCREMENȚIÁL, -Ă adj. Care se referă la excremente **(1)**; fecal. *Diareea nu întârzie a se manifesta: mai întâi sânt niște materii escrementiale, care sânt lichide.* I. IONESCU, D. 482, cf. NDN.
– Pl.: *excrementiali, -e.* – Și: (învechit) **escrementiál, -ă** adj.
– Din fr. **excrémentiel.**

EXCRESCÉNȚĂ s. f. Protuberanță cu aspect tumoral crescută pe suprafața pielii sau a unui organ. V. nodul **(1)**, tubercul **(2)**, vegetație **(3)**. Cf. LM, ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ființe... prevăzute cu structuri fanteziste, inutile și jenante: Rhynchopharus cu gâtul peste măsură de mare..., Sphonyophare cu uimitoare escrescențe frontale.* CAMIL PETRESCU, P. 405, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ Fig. *Nu trebuie... să încercăm să curățim orice pete stilistice sau excrescențe parazitare ale letopisețelor.* BUL. COM. IST. II, 90. *Toate aceste suprastructuri..., unei filozofii simple și simpliste i se par excrescențe prisoselnice.* IBRĂILEANU, A. 186. *Prezența lui în romanele lui Rebreanu ar fi alcătuit o excrescență parazitară.* VIANU, A. P. 332. *Spiritul filozofiei lui mergea împotriva excrescențelor sentimentale ale actului sexual.* CĂLINESCU, O. XIII, 103. *Viața mea avea să fie tot mai hotărât stăpânită de un sentiment religios, sporit de cele mai necontrolate excrescențe.* BLAGA, H. 46. *Legarea mecanică a criticii de producția literară propriu-zisă și considerarea ei ca o escrescență ulterioară a acesteia... nu dă un răspuns real, adevărat, întrebării pe care ne-o pusesem.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 131, 8/2. ◊ P. anal. *Ceea ce e foarfecele la grădinar, care suprimă excrescențe anarhice, la educator sunt biciul și nuiaua.* RALEA, S. T. I, 287. ♦ Proeminență pe o suprafață netedă. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dacă suprafețele verticale ale piesei sunt plane și lipsite de adâncituri sau excrescențe..., vom întrebuința un echer cu talpă.* ORBONAȘ, MEC. 184, cf. SCRIBAN, D., LTR[2].
– Pl.: *excrescențe.* – Și: **escrescénță** s. f.
– Din lat. **excrescentia.** Cf. fr. excroissance.

EXCRÉT s. n. Substanță (inutilă sau nocivă) eliminată din organism prin excreție **(1)**. Cf. ENC. ROM., NDN.
– Pl.: *excrete.*
– Din germ. **Exkret.**

EXCRETÁ vb. I. Tranz. A elimina din organism, în urma proceselor biochimice, pe cale digestivă, urinară, respiratorie, cutanată etc., substanțe devenite inutile sau nocive. *Rinichii sunt glande excretoare, iar urina, lichidul excretat de ei.* ENC. ROM. I, 363, cf. SCRIBAN, D. *Activitatea râmelor aduce ameliorări însemnate în starea fizică a solului... prin afânarea înaintată a*

materialului organico-mineral excretat. CHIRIȚĂ, P. 393, cf. DL, DM, L. ROM., 1960, nr. 5, 88, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Prez. ind.: *excretez.*

– Din fr. **excréter.**

EXCRETÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Excretor. *Organele secretive ori escretive vor fi împiedicate în lucrarea lor.* DESCR. APE 96/3.

– Pl.: *excretivi, -e.* – Și: **escretív, -ă** adj.

– Din it. **escretivo.**

EXCRETÓR, -OÁRE adj. Care se referă la excreție **(1)**, de excreție; prin care se realizează excreția; excretoriu, (învechit, rar) excretiv. Cf. PROT. – POP., N. D., ENC. ROM., 363, ALEXI, W., ENC. AGR., DL, DM. *Introducerea unei sonde (cateter) pe un canal excretor sau pe un vas.* ABC SĂN. 83, cf. 154. *Substanțele gazoase se elimină prin plămâni, iar cele solide prin aparatul excretor, piele și tubul digestiv.* MOGOȘ – IANC., C. 635, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

– Pl.: *excretori, -oare.*

– Din fr. **excréteur.**

EXCRETÓRIU, -IE adj. Excretor. Cf. FROLLO, V. 208, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Striațiunea caracteristică a celulelor canalelor excretorii se pierde, de asemeni.* PARHON, B. 20, cf. DN^2, DN^3, NDN.

– Pl.: *excretorii.* – Și: (învechit, rar) **escretóriu, -ie** adj. FROLLO, V. 208.

– Din fr. **excrétoire.**

EXCRÉȚIE s. f. **1.** Faptul de a e x c r e t a; proces de eliminare a produșilor rezultați din secreția unor glande sau organe. *Când să lapădă celea de prisos, acea lucrare să zice ecscreție... sau lăpădare.* V. POPP, A. M. 25/24. *Pentru aceea vietățile au mai mare lipsă și de escreții (stoarceri), iar plantele mai puțină.* VASICI, M. I, 84/26. *Calculele nu se formează dară apriat decât în cavitățile organelor de escrețiune.* MAN. SĂNĂT. 287/3, cf. PROT. – POP., N. D. *Aceste materii de escrețiune se nasc din nutrimentele introduse.* EMINESCU, O. XV, 1 181, cf. ENC. ROM., BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Variațiunile excreției azotului în raport cu vârsta merg paralel cu aceleă ale coeficientului de dezintegrare senilă.* PARHON, B. 49. *Humusul... constă din substanțe complet humificate..., amestecate cu pământ fin și cu produse de excreție ale animalelor inferioare din sol.* CHIRIȚĂ, P. 129, cf. DL, DM. *Activitate coordonată în vederea asigurării unei anumite funcții generale în organism (respirație, digestie, circulație, excreție, locomoție).* ABC SĂN. 41, cf. DN^2. *Rinchii... au un rol esențial în funcția de excreție.* MOGOȘ – IANC., C. 635, cf. M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN. ♦ (Mai ales la pl.) Substanță (inutilă sau nocivă) eliminată din organism pe cale digestivă, urinară, respiratorie, cutanată etc., în urma proceselor biochimice; (învechit, rar) excret. *Toate cele prea mari și neprecurmate deșertări (escreții),... sudoarea,... curgeri de sânge... nu seacă numai puterea, ci și materia.* VASICI, M. I. 213/21. *Pe când a intrat această câtime nouă de materii... în corpul meu, o altă parte a ieșit din corp (prin sudoare și celelalte escrețiuni).* BARASCH, I. 44/21, cf. FROLLO, V. 208, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Râmele aruncă la suprafața solului 15-20 tone de excrețiuni la ha.* CHIRIȚĂ, P. 394. *Contactul omului sănătos cu excrețiile unui bolnav poate constitui cauza îmbolnăvirii.* BELEA, P. A. 513, cf. DL, DM. *Degradarea substanței vii și transformarea ei în secreții, excreții ori alte deșeuri.* ABC SĂN. 51, cf. DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

2. P. a n a l. (Învechit, rar; în forma *excrețiune*) Proces de eliminare a substanțelor (inutile sau nocive) din plante. Cf. ENC. ROM. ♦ (În forma *escreție*) Substanță eliminată de către plante în urma proceselor biochimice. *Escrețiile vegetale sânt licuide groase sau subțiri, untură, reșină, gumi, materie viscoasă sau mucoasă... și zahar.* BARASCH, I. N. 121/27.

– Scris și: (învechit) *ecscreție.* – Pl.: *excreții.* – Și: (învechit) **excrețiúne, escréție, escrețiúne** s. f.

– Din lat. **excretio, -onis,** fr. **excrétion.**

EXCREȚIÚNE s. f. v. **excreție.**

EXCRÓC, -OÁCĂ s. m. și f. v. **escroc.**

EXCROCÁ vb. I v. **escroca.**

EXCROCHERÍE s. f. v. **escrocherie.**

EXCÚRS s. n. **1.** Abatere, deviere de la subiect (pentru a lămuri o problemă secundară); digresiune; (astăzi rar) excursie **(3)**. Cf. LM. *După acest excurs să ne întoarcem la tema noastră proprie.* EMINESCU, O. XV, 1 167. *El lasă la o parte numai lungile excursuri despre țerile vecine.* IORGA, L. I, 88. *Fiindcă și în această privință cronicarul e bine informat, e de regretat că excursele lui nu sunt mai dese.* BUL. COM. IST. II, 30. *Întreg acel excurs de o ușoară didactică, în istoria filosofiei, este punctat, întrerupt... cu pagini de pasiune intensă.* PERPESSICIUS, M. IV, 278, cf. DL, DM, DN^2. *În cap. X al „Istoriei ieroglifice" există un lung excurs filozofic în care Cantemir pune problema condiției umane.* L. ROM. 1966, 7. *În „Istoria ieroglifică"... există un excurs filozofic... care este un adevărat tratat „De dignitate hominis".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 27, 15/1, cf. DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. *Aproape invariabil, fiecare dintre ele debutează prin sau include în cuprins – un excurs istoric.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 21/1.

2. Disertație sub formă de digresiune, făcută cu ocazia comentării unui pasaj dintr-un autor (antic). Cf. DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN. ♦ Expunere (orală sau scrisă) detaliată a unui subiect. *Lungul excurs în estetica simbolismului publicat în „Viața românească" (1926) nu depășește formula gourmontiană a idealismului.* CONSTANTINESCU, S. I, 120. *Șerban Cioculescu, într-un excurs liber, în linia gentilei cozerii, l-a așezat pe Călinescu în spații italice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 25, 26/2. *Pe parcursul întregii sale cărți, John Sweeney se relevă drept o minte puternică și disciplinată... Acest excurs istoric se bazează în mod evident pe o bibliografie menționată, de altfel, la sfârșit.* ib. 1992, nr. 7, 21/2. *Mircea Florian ni se relevă ca un veritabil estetician... Autorul... întreprinde un excurs doct în istoria mai tuturor punctelor de vedere importante privind obiectul esteticii.* ib. 1993, nr. 6, 11/2.

– Pl.: *excursuri* și (rar) *excurse.* – Și: (formă latinizantă) **excúrsus** (DN^2), (învechit) **escúrs** (LM) s. n.

– Din lat. **excursus.**

EXCÚRSIE s. f. **1.** (Învechit) Incursiune militară a unei populații pe un teritoriu străin; năvală **(I 1)**. *Romanii... agiungând până la Tisă, ba trecând și Tisa cu escursia lor, s-au tare împuternicit în Dachia cea veche.* ȘINCAI, HR. I, 120/6. *De pe acole se întindea cu ale lor escursiuni și prădăciuni înlăuntrul Daciei.* SĂULESCU, HR. I, 234/1, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 637^2/1. *Clusinii făcură ecscursiune; a început atacul..., urmând lupta împregiurul zidurilor.* ARISTIA, PLUT. 357/6, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *Besii... trăiau în munții Balcani, de unde-și întindeau din când în când escursiunile de hoție până la Dunăre.* HASDEU, I. C. 71, cf. FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM. *Sălbaticii cumani arseră, părăduiră și pustiiră... în escursiunile lor prădalnice... Rusia și Ungaria.* EMINESCU, O. XIV, 154, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCL 1950, 76.

2. Plimbare sau călătorie de agrement sau cu scopuri științifice, educative etc., făcută pe jos sau cu un mijloc de

locomoție; (învechit, neobișnuit) **excursoare (1)**. *Eu voi să fac excursii și prin Bănat.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 9. *Toți elevii fac excursii pe moșie... cu directorul și profesorii, ca... să se deprindă cu observarea faptelor.* I. IONESCU, F. 14/4. *Interesantele escurțiuni pe Domoclet... fac acest loc de băi a fi o locuință din cele mai plăcute.* DESCR. APE 84/7, cf. STAMATI, D. *Aceste... am admirat astă toamnă... în o repede, dar plăcută ecscursie.* CALENDAR (1859), 123/7, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., LM. *Alergau... să apuce unul din vapoarele cari fac de câteva ori pe zi excursiuni de plăcere.* CARAGIALE, O. VII, 448, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Face împreună cu soțul ei... o excursie cu balonul.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 25, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Făcând o excursie până la Mânăstirea Neamțului, m-am întâlnit din nou cu... Ibrăileanu.* LOVINESCU, M. 257. *Toți cei care aveau mașini plecau în diverse excursii, pentru o zi, două.* CAMIL PETRESCU, P. 116. *Am văzut anunțată în ziare o excursie spre munți.* A. HOLBAN, O. II, 243, cf. SCRIBAN, D. *Simte această natură... ca un țăran, nu ca un orășan în excursie.* OPRESCU, I. A. IV, 24. *Numindu-se șapte comisii cu scopul de a face excursii pentru adunare de material folcloristic..., Eminescu a fost repartizat... pentru Moldova.* CĂLINESCU, O. XI, 117. *Preferam... excursiile în natură oricăror vizite.* BLAGA, H. 116, cf. DL. *A doua zi în zori trebuia să se ducă într-o excursie.* PREDA, R. 244, cf. DM. *Din stațiune se pot face frumoase excursii și ascensiuni.* ABC SĂN. 383, cf. DN^2, STEINHARDT, J. 183, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2. *Îmi spunea că într-o excursie la munte... se simțise... singură.* CĂRTĂRESCU, N. 110, cf. NDN. ◊ F i g. *Astă cercetare e totdeauna o excursiune în trecut.* BARONZI, C. III, 303/30. *Există memoria care ne permite și excursii înapoi.* RALEA, S. T. III, 48. *Excursiile d-lui Vladimir Streinu printre clasici... ne-au deschis perspective noi și ne-au pus în fața a numeroase probleme.* CONSTANTINESCU, S. VI, 184. *Dincolo de sondajul arhivistic..., de minuțioasa încadrare istorică... începe o excursie pasionantă într-un spațiu biografic, care îi apare criticului mai tentant decât opera.* GRIGURCU, C. R. 47.

3. (Astăzi rar) Excurs **(1)**. *Escursiunea istorică a lui Kövári,... sufere corecturi esențiali.* BARIȚIU, P. A. II, 336, cf. STAMATI, D., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE.

4. (Învechit, rar; în forma *escursiune*) Oscilație **(2)**, fluctuație. *Le săvârșește cu o amplitudine mare sau mică, după cum coarda face escursiunile sale la o distanță mai mare sau mai mică de la poziția sa de echilibru.* MARIN, F. 25/22. *Un molecul oscilează într-un moment dat în excursiuni mai largi încoace și încolo.* EMINESCU, O. XV, 1 165.

5. (Fon.) Moment în care organele articulatorii iau poziția necesară pentru articularea sunetului; tensiune **(5)**. Cf. GRAUR, I. L. 47, DN^3, NDN.

– Scris și: (învechit) *ecscursie*. – Pl.: *excursii*. – Și: (învechit) **excursiúne** (scris și *ecscursiune*), **escúrsie, escursiúne,** (învechit, rar) **escurțiúne,** (învechit, neobișnuit) **escúrsă** (LM) s. f.

– Din lat. **excursio, -onis,** fr. **excursion.**

EXCURSIONÍST, -Ă s. m. și f. (Persoană) care face o excursie **(2)**; turist. *Nu găsârâ... decât niște tineri escursioniști, plini de voie bună.* SBIERA, F. S. 129, cf. ALEXI, W. *Era un vestit excursionist.* IBRĂILEANU, A. 152. *Orășenii... se obișnuiesc să pivească și să guste frumusețea naturii... cu atitudinea excursioniștilor amatori de pitoresc.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 207, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A coborât un grup de excursioniști streini.* SAHIA, U. R. S. S. 123. *M-a mirat că a reținut expresia, dar pare-se că a frapat-o, ca pe excursioniști, un obiect de curiozitate... în muzeu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 77. *Priveau lung la costumul lui de excursionist elvețian.* SADOVEANU, O. IX, 106. *Era un vestit excursionist.* STREINU, P. C. II, 239, cf. SCRIBAN, D. *Excursioniștii se așază în automobile.* VIANU, A. P. 385. *O fotografie ni-l reprezintă pe dramaturg pe capra unui uriaș tramcar de excursioniști.* CĂLINESCU, C. O. 209, cf. RALEA, S. T. I, 288, DL. *De la Tușnad plecă cu același grup de escursioniști.* PREDA, R. 345, cf. DM, L. ROM. 1959, 84, SFC I, 127, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *În vale ne-am întâlnit cu elevi excursioniști.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 2, 15/1.

– Pronunțat: *-si-o-*. – Pl.: *excursioniști, -ste.*

– Din fr. **excursionniste.**

EXCURSIÚNE s. f. v. **excursie.**

EXCURSÍV, -Ă adj. Care are caracter de excurs **(1)**, de digresiune. Cf. LM, DN^3, NDN.

– Pl.: *excursivi, -e.* – Și: (învechit) **escursív, -ă** adj. LM.

– Din fr. **excursif.**

EXCURSOÁRE s. f. (Învechit, neobișnuit) **1.** Excursie **(2)**. Cf. STAMATI, D. 92.

2. Abatere. Cf. STAMATI, D. 92.

– Scris și: *ecscursoare*. STAMATI, D. 92. – Pl.: *excursori.*

– **Excursie** + suf. *-oare.*

EXCÚRSUS s. n. v. **excurs.**

EXCUSÁȚIE s. f. v. **excuzație.**

EXCUSAȚIÚNE s. f. v. **excuzație.**

EX-CUTÍE s. f. (Neobișnuit) Fostă cutie. Cf. IORDAN, L. R. A. 198. *O sticlă goală de parfum, o ex-cutie de bomboane.* CĂLINESCU, E. O. I, 194.

– Pl.: *ex-cutii.*

– **Ex-** + **cutie.**

EXCUZÁ vb. I. v. **scuza.**

EXCUZÁBIL, -Ă adj. v. **scuzabil.**

EXCUZÁRE s. f. v. **scuzare.**

EXCUZÁT, -Ă adj. v. **scuzat.**

EXCUZÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Scuză. Cf. ARISTIA, PLUT., PROT. – POP., N. D., L. ROM., 1961, 563.

– Pl.: *excuzații.* – Și: **excusáție** (scris și *ecscusație*. PROT. – POP., N. D.) L. ROM. 1962, 563, **excusațiúne** (scris și *ecscusațiune*) s. f. ARISTIA, PLUT.

– Din lat. **excusatio, -onis.**

EXCUZĂ s. f. v. **scuză.**

EX-DEPUTÁT s. m. Fost deputat. Cf. COSTINESCU, 401.

– Pl.: *ex-deputați.*

– **Ex-** + **deputat.**

EXEÁT s. n. Învoire dată de un episcop catolic unui preot de a ieși din dieceza sa. Cf. ANTONESCU, D., DN^2, DN^3, NDN. ♦ Permisiune dată cuiva de a pleca, de a părăsi o adunare, o instituție etc. Cf. ANTONESCU, D., DN^2, DN^3, NDN.

– Pronunțat: *-xe-at.*

– Din lat. **exeat,** fr. **exeat.**

EXECRÁ vb. I. T r a n z. **1.** A avea repulsie, oroare față de cineva sau de ceva; a detesta, a disprețui, a urî. Cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *„Frazeologul" Hegel, atât de execrat de Schopenhauer,... este un finalist notoriu.* CĂLINESCU, O.

XII, VIII, cf. DN^2. *Ceea ce Rimbaud execrează, Blecher dorește cu ardoare.* N. MANOLESCU, A. N. III, 74, cf. DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

2. (Suspect; sens etimologic; în forma *esecra*) A blestema, a urgisi **(1)**. Cf. FROLLO, V. 208, LM.

– Prez. ind.: *execrez.* – Și: (învechit, rar) **esecrá** vb. I FROLLO, V. 208, LM.

– Din lat. **exsecrari,** fr. **exécrer.**

EXECRÁBIL, -Ă adj. **1.** Care trezește repulsie, detestabil; oribil, respingător **(1)**, abominabil. Cf. PROT. – POP., N. D., CANELLA, V. 4, FROLLO, V. 208, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Trăiam în cel mai execrabil mediu.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 66, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Nimic n-a încurajat mai mult „secta blestămată și execrabilă" a libertinilor și a naturaliștilor decât această rivalitate.* OȚETEA, R. 324. *Tudorel al meu, executat pentru a fi fost ademenit de niște bandiți să participe la o crimă execrabilă.* CĂLINESCU, S. 60, cf. DL, DM, DN^2, DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN.

2. De calitate proastă; foarte rău. Cf. ENC. ROM. 364, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mâncări execrabile.* SCRIBAN, D. *Hangerlioaica zbârci din nas, agasată de predicile, execrabile, după părerea sa, ale monseniorului prinț.* CĂLINESCU, S. 165, cf. DL, DM. ◊ (Adverbial) *A cânta execrabil.* SCRIBAN, D.

3. (Învechit, rar; sens etimologic) Blestemat, urgisit **(1)**. Cf. FROLLO, V. 208, LM.

– Scris și: (învechit) *ecsecrabil.* PROT. – POP., N. D. – Pl.: *execrabili, -e.* – Și: (învechit) **esecrábil, -ă** adj. LM, BARCIANU.

– Din lat. **exsecrabilis, -e,** fr. **exécrable.**

EXECRÁRE s. f. (Rar) **1.** Faptul prin care o biserică sau o capelă devine inaptă pentru a se îndeplini în ea serviciul divin, din cauza deteriorării sau a profanării. Cf. ENC. ROM.

2. (Învechit, rar; sens etimologic) Blestemare, anatemizare. Cf. FROLLO, V. 208.

– Pl.: *execrări.* – Și: (învechit) **esecráre** s. f. FROLLO, V. 208, ENC. ROM. 331.

– V. **execra.**

EXECRÁT, -Ă adj. **1.** Detestat, urât; respins **(3)**. *Pare a-și anina speranțele aspirației sale către libertate de figura unui suveran tolerant și luminat, cum ar fi putut deveni Carlos..., dacă absolutismul și execrații lui aliați n-ar fi fost mai puternici.* VIANU, L. U. 334.

2. Blestemat, anatemizat. Cf. FROLLO, V. 208. *„Soldatul lui Cristos" crede la un moment dat că a venit momentul pedepsirii exemplare a Angliei execrate.* VIANU, L. U. 100.

– Pl.: *execrați, -te.* – Și: (învechit, rar) **esecrát, -ă** adj. FROLLO, V. 208.

– V. **execra.**

EXECRÁȚIE s. f. **1.** Aversiune, dezgust, repulsie **(1)**. Cf. PROT. – POP., N. D., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

2. Persoană sau obiect care provoacă dezgust, oroare. *Ești... O perturbăciune..., Și execrăciune!* ALECSANDRI, T. 718, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nerone a fost execrațiunea neamului omenesc.* SCRIBAN, D. *Până când neamul Baglionilor... să fie execrațiunea oamenilor?* KIRIȚESCU, G. 379, cf. DN^2, ALIL XVII, 66, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

3. Blestem; afurisenie, anatemă. Cf. FROLLO, V. 208, LM, ENC. ROM. *În tabletele de execrație, „-s" final este, în genere, menținut.* ROSETTI, I. L. R., 110. *A profera mii de execrațiuni.* SCRIBAN, D.

– Scris și: (învechit) *ecsecrație.* PROT. – POP, N. D. – Pl.: *execrații.* – Și: **execrațiúne,** (învechit) **esecrațiúne** (FROLLO, V. 208, LM, BARCIANU), (neobișnuit) **execrăciúne** s. f.

– Din lat. **exsecratio, -onis,** fr. **exécration.**

EXECRAȚIÚNE s. f. v. **execrație.**

EXECRĂCIÚNE s. f. v. **execrație.**

EXECUTÁ vb. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) **1.** A duce la îndeplinire, a pune în aplicare, a înfăptui; a efectua **(1)**, a realiza **(1)**, a săvârși **(3)**; (învechit, rar) execvi. Cf. LB. *Ficatul este bazaretul fierii; însă foarte rar își execută funcțiile.* HELIADE, D. J. 178/12, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638^1/16. *Aceea ce o mie de oameni nu ar putea executa, aplicându-și pe rând fiecare puterea sa, asociația puterilor, mai puține la număr, execută cu ușurință.* ROM. LIT. 271^2/18. *A trimis mai mulți ingineri în fața locului ca să esecute lucrările.* ROMÂNUL (1857), nr. 1, 3/33, cf. POLIZU. *Trece a 100 parte a unei secunde până când un mușchi al corpului esecutează voința creierilor.* ISIS (1859), 4^1/6. *Toate aceste mici servicii le executa cu cea mai mare iuțeală.* FILIMON, O. I, 123, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., BARONZI, I. L. I, 198/2, FROLLO, V. 208, COSTINESCU. *Moleculele planetei noastre au ajuns să execute mișcări și mai complicate.* CONTA, O. F. 191. *Să se apuce... de lucru, spre a executa la Paris... planul viitoarei instalațiuni a productelor române.* ODOBESCU, S. II, 82. *Domnirea în stat... pot dar să spun cum ar trebui să fie după idee, nu însă cum vei esecuta-o tu în realitate.* EMINESCU, O. XV, 1 145, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Eram convinsă că ai să-ți execuți... programul de excursii.* IBRĂILEANU, A. 197. *Executau față de mine o obligație morală care nu-i apăsa deloc.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 192, cf. CADE. *Căile ferate... n-au putut executa transporturile.* REBREANU, R. I. 46. *Mă oferisem în ajun să execut cu plutonul o săpătură.* CAMIL PETRESCU, U. N. 12. *Nici un guvernant înțelept n-are interes să execute asemenea operație asupra obștei.* SADOVEANU, O. XIX, 450. *Deplasarea este executată în sens invers.* VIANU, A. P. 274. *Viceregele... era învestit cu aceleași puteri pe care regele le executa în Spania.* OȚETEA, R. 147. *Electronul va executa o mișcare circulară.* T. V. IONESCU, E. 485. *Zi cu zi... execuți cu sfințenie tot ce-ai citit.* VINEA, L. I. 374. *Radioscopia pulmonară ne dă date asupra mișcărilor executate de diafragm.* ABC SĂN. 311, cf. DN^3, NDN. ◊ R e f l. p a s. *Aceste două principuri fondamentale a asociației noastre se vor executa după următoarele măsuri.* I. IONESCU, F. 8/15. *Erau chemați la Moscva pentru întreprinderile cele mărețe ce se ecsecutau în toate ramurile.* CALENDAR (1851), 41/15. *Spre a se-nțelege după cuviință modul... în care se esecutează înmulțirea numerelor, o desfacem în două cazuri.* LAZARINI, M. 40/12. *Operații grele s-au ezecutat numai șese în această secție.* CALENDAR (1855), 140/31. *Îi pare rău că nu s-a putut executa planul nostru de petrecere.* CARAGIALE, O. VII, 35. *Orcâte circumstanțe atenuante s-ar admite pentru răsturnarea lui Cuza, modul cum s-a executat această răsturnare rămâne condamnabil.* MAIORESCU, D. I, 7. *Reviziunea Proiectului de dicționar și de glosar, ce se executa de către comisiunea lexicografică.* id. ib. 385. *Se execută o mișare de rotație a sondei.* CHIRIȚĂ, P. 917. *Semănatul în rânduri apropiate se poate executa și cu mașinile.* AGROTEHNICA, II, 45. *Reacția se poate executa pe hârtia de filtru.* CHIM. AN. CALIT. 184. *Seroterapia se execută în mod obișnuit prin injecții intramusculare.* ABC SĂN. 328. ◊ R e f l. *În trupul unui animal se executează acte de funcționare în fiecare moment.* CONTA, O. F. 215. ♦ A oficia **(1)**. *Îmi place foarte mult să executez acest rit oriental în toate părțile sale, să fac și maslu..., să ascult și mărturisirea păcatelor.* BARIȚIU, P. A. I, 196. ♦ A efectua o înmulțire, o împărțire etc. *Executând împărțirea, avem drept cât „a" și drept rest „b".* ELEM. ALG. 46/22.

2. (Complementul indică o poruncă, un ordin etc.) A da ascultare, a face ce i s-a spus, a se supune **(II 2)**. *Ordinul fu esecutat mai cu aceiași iuțeală ca și pe un bastiment de resbel.* BARONZI, C. I, 8/19. *Soldații executează comanda.* ALECSANDRI, S. L. 346/18, cf. COSTINESCU. *Iordache execută ordinul.* CARAGIALE, O.

VI, 228. *O ordonanță dată pe lângă oficeri de diferite ranguri ca să execute ordinile lor.* REV. IST. I, 251. *Generalul a ordonat să fac... exersisul de companie, pe care l-am executat cu multă exactitate.* LĂCUSTEANU, A. 55. *Când ți-am dat un orden, trebuie să-l execuți!* BACALBAȘA, M. T. 88, cf. CADE. *Domnule prefect, trupa totdeauna execută ordinele.* REBREANU, R. II, 227. *Așteaptă ca Nicola să execute ceea ce îi spune.* CAMIL PETRESCU, T. II, 175. *Să treci mâne dimineață pe la Leon și să-l întrebi de ce n-a executat încă ordinul meu.* SADOVEANU, O. VIII, 141, cf. SCRIBAN, D. *Tudor dădea ordine ascultate și executate de toată lumea.* OȚETEA, T. V. 209. *Înștiințează pe marele spătar... la Iași că au executat porunca ce li se dăduse.* GIURESCU, P. O. 229. *Nu trebuie osândiți... că s-au supus și au executat.* STEINHARDT, J. 36. ◊ R e f l. p a s. *Statul român este dator să-și întrebuințeze acum autoritatea... Lui i se cuvine... de a face să se execute voințele ctitorilor... în ceea ce privește... regularea și fixarea părții de contribuțiuni.* ODOBESCU, S. II, 46. *Ordinul tocmai se executa..., când trăsura prefectului opri în uliță.* REBREANU, R. II, 277. *Se ocupa puțin... de felul cum se executau hotărârile pe care le lua.* SADOVEANU, O. XIX, 392. *Fiți fără grijă, patroane. Se va executa întocmai.* STANCU, R. A. IV, 102. ◊ R e f l. Cf. CADE. *Ia bastonul domnului! Picolul se execută.* C. PETRESCU, C. V. 65. *Îl conduse... la hotel, poruncind portarului să dea camera cea mai bună... Portarul se execută.* id. Î. II, 133. *Intră groomul cu o cutie. Marcel îi face semn s-o așeze pe masă; groomul se execută, salută și iese.* KIRIȚESCU, G. 87, cf. SCRIBAN, D. *Cum Grecescu nu se execută, Tudor se plânge domnului.* OȚETEA, T. V. 79. *Scoateți-vă și cămașa! Acesta, intimidat, se execută.* CĂLINESCU, E. O. I, 147. *Hangiul se execută, alergând.* H. LOVINESCU, T. 175, cf. DL, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Odată ce clientul prezintă un manuscris și plătește un acont, tipograful execută.* ARGHEZI, S. XXV, 252. *Aglae se gândi să execute ordonanța doctorului... și Otilia insistă să se cumpere pungă și ghiață.* CĂLINESCU, E. O. II, 160. *Venit la Brașov să execute o comandă de cărți pentru biserica românească de acolo, Coresi s-a întors în Țara Românească la Târgoviște.* IST. LIT. ROM. I, 306. ◊ R e f l. p a s. *Să-mi trimiți două corecturi și să mi se execute toate însemnările făcute de mine.* CARAGIALE, O. VII, 289. *Instrucțiunile lui depuse pe marginea manuscrisului s-au executat.* BUL. COM. IST. I, 23. ◊ R e f l. *Circula pe seama ei anecdota că, în ziua când un extrem de înalt personagiu nu i-a trimis cadoul..., ea îl silise, cu ajutorul unei fotografii dedicate, să se execute numaidecât.* CAMIL PETRESCU, P. 80.

3. A realiza o operă de artă, o copie, un obiect etc. (după un model, după un plan); a confecționa, a fabrica. *Acest tablou, ecsecutat dupre proiectul meu, s-au compus și s-au desinat pe polonul D. Lesler.* ASACHI, L. M. 8/13. *S-au însercinat a ecsecuta acest monument în bronz.* CALENDAR (1859), 125/6. *Copia... pe care a executat-o într-un mod admirabil o savantă din Moscva.* CUV. D. BĂTR. I, 343. *Unde să fie astăzi originalul?... De către cine fu esecutat?* HASDEU, I. V. 237. *Model vrednic de însemnat al feluritelor măiestrii executate de argintarii bizantini.* ODOBESCU, S. I, 396, cf. DDRF, CADE. *Fotografie urâtă..., executată într-un atelier ieftin.* C. PETRESCU, A. 365, cf. SCRIBAN, D. *Strunguri pentru executat canale de ungere.* NOM. MIN. I, 103. *Pe eboșul sculptat, executat după modelul viu, părțile exagerate apăreau și mai pronunțate.* OPRESCU, I. A. IV, 45. *Ioanide trase blocul din buzunar: execută o schiță, apoi începu să măsoare.* CĂLINESCU, S. 350. *Primea... un pachet în care găsea un trusou întreg de obiecte executate în lână cu andrelele.* id. B. I. 626. *Descrierea solului să fie însoțită de desenul profilului în culori, executat la scară.* CHIRIȚĂ, P., cf. DL. *Trebuia să execut în opt ore douăspezece bucșe, asta era norma.* PREDA, C. I. P. II, 283, cf. DM, DN^2. *Copia „Parnasului", executată de o mână nu de tot stângace, se prăfuise.* BARBU, PRINC. 28. *Costumele cereau... croitori de lux pentru a le executa tăietura.* BĂNULESCU, C. M. 244, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Activitatea lui George Tomaziu nu se reduce numai la pictură, el a executat și expresive desene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 6, 7/2, cf. D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ R e f l. p a s. *Aceste obiecte nu se executau mai niciodată în piatră.* ODOBESCU, S. I, 451. *Arhitectul ținuse să-i facă lui Hagienuș cavoul numai de dragul ideii și lucrarea se executase ca un joc de recreație.* CĂLINESCU, B. I. 189. *Toată pictura canonică se va executa.* id. ib. 492. *Hărțile diferitelor elemente de complex se execută la birou.* CHIRIȚĂ, P. 895.

4. A interpreta o bucată muzicală (vocal sau instrumental), un rol într-o piesă de teatru etc. V. r e p r e z e n t a **(2)**. *A luat parte... la concertul vocal și instrumental executat de elevii de l'Institution Royale* (a. 1827). FURNICĂ, D. C. 481, cf. STAMATI, D. *Capul trupei execută melodia pe vioară.* ROM. LIT. 112^1/16, cf. POLIZU. *Ai învățat de rostu toate polcele ce le executează orhestrul.* NEGRUZZI, S. I, 329. *Se mărginesc a esecuta cântecele naționale.* DÂMBOVIȚA (1860), 417^2/54. *Acest cântec, esecutat într-un mod admirabil de către un cor numeros, a electrizat și a fărmecat publicul român.* SBIERA, F. S. 188. *Un artist care esecutează o compoziție a sa e mult mai degajat.* FILIMON, O. II, 211, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Actorii tineri ai Teatrului național... execută cu mult succes mici piese într-un act și cantonete.* EMINESCU, O. IX, 144, cf. DDRF, BARCIANU, CADE. *Repetă de mai multe ori un întreg motiv executat de o trompetă.* CERNE, D. M. II, 2. *Instrumentele lăutarilor executau cu grabă un „mulți ani" foarte măiestrit.* SADOVEANU, O. VIII, 77, cf. SCRIBAN, D. *Orchestra începe să execute un cântec nou.* VIANU, A. P. 386. *Repertoriul său se compunea mai ales din cântece naționale, pe care le executa cu multă simțire.* CĂLINESCU, O. XI, 137. *Executați amândoi sonate la patru mâini, la pian.* CAMIL PETRESCU, N. 113, cf. DL, DM, DN^2. *S-au afiliat douăsprezece suflători care să execute partiturile într-un desăvârșit echilibru sonor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 22/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Emil Popescu executa concerte întregi din Beethoven și Ceaikovski.* CĂRTĂRESCU, N. 309, cf. D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ R e f l. p a s. *Muzică instrumentală..., se ecsecutează cu deosebite instrumente.* VAHMANN, M. 1/12. *La acest concert s-au executat... un prolog compus și vorbit de D. Petrino.* SBIERA, F. S. 195. *Ai scris o simfonie?... – Și nu s-a executat niciodată?* SEBASTIAN, T. 302. *Se va executa o cantată în amintirea lor.* CĂLINESCU, B. I. 606. ♦ A dansa; a face exerciții de gimnastică, de balet etc. (în fața unui public). *Tinerii de pe la sate executau tot felul de jocuri licențioase.* CONV. LIT. IV, 162. *Damicelele... esecutară pașii lor cu sărituri, ca totdeauna.* BARONZI, C. IV, 164/4. *Vreo doisprezece tineri... executau cu o măiastră agerime săltăturile cele mai periculoase.* ODOBESCU, S. I, 469, cf. DDRF. *Reuniunea se termină cu câteva figuri de dans olandez, pe care Gicu Bărcănescu le executa în sunetul acordeonului.* CĂLINESCU, S. 459. *Execută mexicăneșe câteva figuri fanteziste. Apoi încheie sprijinind pe sub talie pe Dora.* id. O. I, 72, cf. DL, DM, DN^2, DEX^2. ◊ R e f l. p a s. *Celualt mod de dantare se ecsecută cu picioarele.* ARISTIA, PLUT. 175/6.

5. A pune în aplicare o lege, a duce la îndeplinire o hotărâre judecătorească, un act, o măsură a autorităților etc.; (învechit, rar) a executarisi. *De la împărăție au venit să se giudece după legile Ardealului, dară giudecata să nu o ecsecuteze, ca să aibă loc de grație.* ȘINCAI, HR. III, 206/18, cf. STAMATI, D., POLIZU. *În loc de a esecuta legile cu nepărtinire..., s-a preferat totdeauna a se sacrifica datoria la interesul de partid.* DÂMBOVIȚA (1858), 1^1/21. *Divanul domnesc execută întocmai o legiuire din „Codicele Teodosian".* HASDEU, I. V. 38, cf. FROLLO, V. 208. *Poarta desigur va răspunde din nou că are intenția să execute convenția de la 18 aprilie.* EMINESCU, O. XI, 284. *Tribunalele execută coprinsul legilor.* id. ib. XV, 1 159, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O să execut ipoteca.* CAMIL PETRESCU, T. I, 459, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2. *În cazul când debitorul nu execută de bună voie obligația statornicită prin titlul executor obținut de creditor, acesta*

poate cere executarea silită. PR. DREPT. 826, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ R e f l. p a s. *Scrisorile paşilor... se esecutau dindată, fără comentar* (a. 1889). URICARIUL, XIV, 245. ♦ A forţa pe cineva să se achite de o datorie, de o obligaţie (bănească). *Tutorele care nu va depune în tribunal socotelile... va putea fi executat, pentru predarea lor, de către tribunal.* HAMANGIU, C. C. 107. *Ioanide află că Elvira mai urmărise cu succes şi alţi debitori şi că era în curs de a mai executa câtiva.* CĂLINESCU, B. I. 622. *Când se îndeplineşte termenul, gata! N-ai plătit, te execut!* BARBU, G. 101, cf. DEX, DEX^2. *Când un ţăran nu putea plăti birul, se trimeteau jăcuţi (dorobanţi, călăraşi etc.) ca să-l execute.* ŞEZ. III, 18, cf. ALR SN IV h 1 012/172.

6. A duce la îndeplinire o sentinţă de condamnare la moarte; p. e x t. a ucide. *Preste douăzeci au fost condamnaţi la moarte, însă numai doi inşi... au fost executaţi.* BARIŢIU, P. A. I, 23. *După moartea lui Riga, esecutat de turci la Belgrad la 1815, propaganda Eteriei a mers înainte.* GHICA, S. 95, cf. PONTBRIANT, D. *De mai multe ori ceruse pedeapsa cu moartea... Au fost executaţi.* BARONZI, C. I, 146/8, cf. COSTINESCU. *Nogas dă poruncă să execute şi pe Tzasimboxis, care e ucis.* EMINESCU, O. XIV, 141, cf. DDRF, ALEXI, W. *Firmanul... prin care se încuviinţa actul lui Costachi Moruzi, care osândise la moarte şi executase pe Bogdan şi Cuza.* IORGA, L. II, 84, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Să nu uitaţi pe cei executaţi adineaori la primărie!* REBREANU, R. II, 292. *Trebuie executat imediat Capet!* CAMIL PETRESCU, T. II, 363, cf. SCRIBAN, D. *Guvernul austriac l-a predat paşei de la Belgrad, care l-a executat.* OŢETEA, T. V. 117. *După această acţiune, ei aveau să fie executaţi ca să salveze pe ceilalţi orăşeni.* OPRESCU, I. A. IV, 234. *Dacă scoţi un singur cuvânt, te vom executa.* CĂLINESCU, S. 137. *Rienzi..., obligat să se refugieze din nou, este prins şi executat.* VIANU, L. U. 23. *Şi totuşi Fulga a tras în Istrati. A condamnat şi a executat!* VINEA, L. II, 83. *Bestiile astea ar trebui executate în piaţă, fără judecată.* H. LOVINESCU, T. 299, cf. DL, DM, DN^3. *Înainte de a fi fost executaţi, cei ce-şi pierduseră faţa la procesele cu mărturisiri complete, au fost câtva timp... nişte cadavre vii.* STEINHARDT, J. 242, cf. M. D. ENC., DEX. *Erau numiţi trădători... şi executaţi.* ŢOIU, Î, 225, cf. DN^3, D. ENC., DEX^2, NDN. ◊ F i g. *Se grăbise să-l execute sângeros pe Minulescu.* CROHMĂLNICEANU. L. R. II, 18.

– Scris şi: (învechit) *ecsecuta.* – Pronunţat: *eg-ze-.* – Prez. ind.: *execut* şi (învechit şi regional) *executez.* – Şi: (învechit) **esecutá, ezecutá** vb. I.

– Din fr. **exécuter.**

EXECUTÁBIL, -Ă adj. **1.** Care poate fi executat **(1)**, care poate fi îndeplinit; realizabil. Cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ioanide făcu mai multe proiecte, din care numai unul i se păru executabil.* CĂLINESCU, B. I. 454, cf. DN^2, DEX, DN^3, DEX^2, NDN.

2. (Despre piese de teatru) Care poate fi pusă în scenă, care poate fi interpretat. Cf. PONTBRIANT, D.

3. (Despre o hotărâre judecătorească, o lege etc.) Care poate fi pus în aplicare. *Multe legi decretate nebuneşte nu erau deloc executabile.* BARIŢIU, P. A. I, 136.

– Scris şi: (învechit) *ecsecutabil.* PROT. – POP, N. D. – Pronunţat: *eg-ze-.* – Pl.: *executabili, -e.* – Şi: (învechit) **esecutábil, -ă** adj. FROLLO, V. 208, BARCIANU.

– Din fr. **exécutable.**

EXECUTÁNT, -Ă s. m. şi f. **1.** Persoană care execută **(1)** o acţiune, o mişcare, un plan etc.; executor **(2)**. Cf. ALEXI, W., DL, DM, DN^2, DEX, DN^3, NDN. ◊ (Adjectival) *Execută procesul de producţie... în toate compartimentele întreprinderii până la cele mai mici unităţi executante.* LEG. EC. PL. 196.

2. Persoană care execută **(2)** un ordin, o poruncă etc.; executor **(4)**. *Episcopul se arată... apărătorul ţinuturilor... şi nu executantul ordinelor împăratului.* PANAITESCU, C. R. 98. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Este mai tot timpul o docilă executantă.* CĂLINESCU, B. 204.

3. Persoană care execută **(3)** o operă de artă, o copie, un obiect etc. după un anumit plan sau după un model. *Argintarii transilvăneni nu rămâneau doar nişte simple executanţi.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 21. *Executanţii creează, căci sunt obligaţi să ţină pasul necurmat cu evoluţia tehnologiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 7/2.

4. Persoană care execută **(4)** piese muzicale (vocale sau instrumentale); interpret, muzicant **(1)**; (rar) executor **(6)**. *Această piesă în formă de capriciu fantastic, ce este compus din note stacate şi arpegiate..., dete esecutantului o mare salvă de aplaude.* FILIMON, O. II, 210, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, CERNE, DM. II, 26, SCRIBAN, D. *În aplauzele sălii au intrat doi tineri executanţi în scenă, pianistul şi violonistul.* ARGHEZI, P. T. 341. *Executantul cânta pe vârful arcuşului.* CĂLINESCU, S. 224. *Bucata se bisează şi executantul o repetă.* RALEA, S. T. II, 132. *Cântatul din fluiere cunoaşte un rudiment de polifonie: isonul gutural cu care executantul îşi acompaniază de cele mai multe ori cântarea.* ALEXANDRU, I. M. 70. ◊ (Adjectival) *Dovada despre aceasta stă... în jocul mecanic al muzicanţilor executanţi.* CONTA, O. C. 190. ♦ Balerin, dansator. *Unul din tablourile cele mai cunoscute... inspirat din viaţa baletistelor... Publicul nu se vede, ci numai executanţii, pe scenă, în momentul repetiţiei.* OPRESCU, I. A. IV, 195.

5. Persoană care execută **(6)** o sentinţă de condamnare la moarte; executor **(5)**. *În nepăsarea de executant orb a lui Bologa, intervine... un moment de trezire.* N. MANOLESCU, A. N. I, 183. *Legionarii... omorau. Dar executanţii... mergeau şi ei la moarte sigură, căci erau obligaţi să se predea.* STEINHARDT, J. 379.

– Pronunţat: *eg-ze-.* – Pl.: *executanţi, -te.* – Şi: (învechit) **esecutánt, -ă** s. m. şi. f.

– Din fr. **exécutant.**

EXECUTÁR s. m. (Învechit, rar; în sintagma) *Esecutar testamentar* = executor testamentar, v. e x e c u t o r **(2)**. *A lăsat un testament... prin care ea numeşte pe preotu[l] satului, ruda sa, moştenitor şi esecutar testamentariu.* ROMÂNUL (a. 1857), nr. 40, 3^2/53.

– Pronunţat: *eg-ze-.* – Pl.: *executori.* – Şi: **esecutár** s. m.

– **Executa** + suf. *-ar.*

EXECUTÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) e x e c u t a şi rezultatul ei.

1. Înfăptuire, îndeplinire, realizare (a unei acţiuni, a unui plan etc.), efectuare **(1)**; execuţie **(2)**. Cf. e x e c u t a **(1)**. *Această suprimare va ave loc numai până după esecutarea operăciunei.* LAZARINI, M. 75/5. *Esecutarea drumurilor şi a canalurilor.* ROM. LIT. 337^2/13. *Despre băgarea de seamă ce trebuie a avea îngrijitorul când va da ajutor medicului la esecutarea unor operaţii mai mari.* PARAB. 175/15, cf. POLIZU. *Ministru[l]... va face cuvenita publicare acestui program şi fiecare întru ceea ce-l priveşte va lua dispoziţii spre esecutarea lui pe deplin.* DÂMBOVIŢA (1860), 99^2/32. *Oprim executarea intenţiilor rele.* ALEXANDRESCU, O. I, 312, cf. PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, 405, LM. *Veni timpul executării dorinţelor şi voinţelor rostite.* STURDZA, M. N. 10. *Dă-mi o dovadă despre libertatea d-tale... Executarea imediată a uneia din faptele cari ziceai că stau în puterile d-tale.* CONTA, O. F. 133. *Părintelui episcop Şaguna... carele a sprijinit proiectul pe lângă curtea imperială din Viena şi căruia singur s-a încredinţat de acolo executarea lui, poporul ardelean are de ce să-i fie recunoscător.* ODOBESCU, O. I, 505. *Osteniră nebuneşte înainte de-a se-ncepe atacul, pentru a căruia esecutare temeinică le-ar fi trebuit puterea lor întreagă.* EMINESCU, O. XIV, 87, cf. XI, 367, DDRF. *Toate aceste*

măsuri, introduse din inițiativa principelui, erau privileghiate de el în a lor executare. XENOPOL, I. R. XII, 131, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Întârzii executarea planului.* CĂLINESCU, S. 41, cf. id. E. O. I, 126. *Această sondă oferă avantajul de a permite executarea celor trei operații arătate mai sus.* CHIRIȚĂ, P. 918, cf. DN^2. *Anestezia modernă permite executarea unor operații foarte dificile.* ABC SĂN. 33. *Istoricul grec Dion Cassius îl caracterizează astfel: „Ager în înțelegerea artei războiului și în executarea ei".* PANAITESCU, C. R. 51, cf. M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN. ◊ Expr. **A (se) pune în executare** = a (se) executa **(1)**. *Acest proiect s-ar fi și aprobat și... s-ar fi luat dispozițiile trebuincioase spre a se pune în ecsecutare* (a. 1847). DOC. EC. 923. *A pune în executare o idee provenită din propria sa inițiativă.* ODOBESCU, S. II, 355.

2. Ducere la îndeplinire a unui ordin, a unei porunci etc.; execuție **(6)**. Cf. executa **(2)**. *Îl însărcină cu executarea cea mai delicată cu putință a ordinelor.* CĂLINESCU, B. I. 364, cf. id. S. 491. ◊ (Art.; cu valoare de imperativ) *Patru zile carceră: executarea!* VLASIU, A. P. 420. *Hai, pleacă! Și să vii cu banii... Înțelesu-m-ai? Executarea!* BENIUC, M. C. I, 448. *S-a auzit? Executarea!* H. LOVINESCU, T. 230. *Pui mâna pe telefon... Baldovineștii..., executarea, că vin peste voi.* PREDA, M. S. 14. *Primești ordine de la căpitan Popescu. Executarea!* T. POPOVICI, S. 420. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Te-ndemn a fi sever în privința executării punctuale a prescripțiilor medicale.* CARAGIALE, O. VII, 124. *Lucrează ca un adevărat activist. Primește orice critică, ascultă,... pune energie și personalitate în executarea sarcinii.* CĂLINESCU, S. 491.

3. Realizare a unei opere de artă, a unei copii, a unui obiect etc. (după un plan sau după un model); confecționare, fabricare; execuție **(5)**. Cf. executa **(3)**. *Noi credem „Tezaurul de monumente istorice pentru România"... o întreprindere cu desăvârșire greșită în concepție și în executare.* MAIORESCU, CR. III, 38. *Nu vom spune nimic de pungile și de pernele de caneva..., căci civilizațiunea... perfecționând și generalizând mijloacele de executare, a răpit acelora orice originalitate națională.* ODOBESCU, S. I, 482. *Găsim un merit în reproducerea esactă numai a unei flori de câmp sau în executarea maestră a unui motiv oricât de banal.* CONV. LIT. XXII, 45, cf. DDRF. *Scrieri cari în privința executării tehnice pot servi în multe privințe de model.* BUL. COM. IST. I, 83. *În turnătoriile moderne, executarea tiparelor se face cu ajutorul mașinilor speciale de formare.* IOANOVICI, TEHN. 89. *Obiceiul casei este de-a nu începe executarea unei comenzi fără un aconto.* KIRIȚESCU, G. 47. *Când se puse problema executării statuilor..., toți rămaseră nemulțumiți de machetele propuse.* CĂLINESCU, S. 451. *Lucrase la executarea unor reproduceri de pe Biserica Domnească.* CAMIL PETRESCU, N. 162. *Este ales președinte al comisiei însărcinate cu executarea hărții pedologice.* CHIRIȚĂ, P. 878, cf. DM. *Tabloul... reprezintă... o modalitate artistică necunoscută până la data executării lui.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 18.

4. Interpretare a unei bucăți muzicale (vocale sau instrumentale), a unui rol într-o piesă de teatru etc. Cf. executa **(4)**. *Un bun declamator este pentru o limbă aceea* [ce] *este și un bun artist muzicant pentru ecsecutarea unei bucăți muzicale.* CR (1834), 282^1/44. *Esecutarea acestui violonist, departe de a ne arăta pe artistul perfect, ne lasă a vedea mai mult pe diletante fără esperiință.* FILIMON, O. II, 210, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 405. *Spre a da cântecelor și melodiilor naționale o mai mare splendoare în esecutarea lor, se acordă o trupă aleasă de lăutari.* SBIERA, F. S. 190, cf. TIM. POPOVICI, D. M. *Executarea pe două coarde dă un aer întăritor de sociabilitate.* CĂLINESCU, C. O, 42. *Se va executa o cantată... Aș fi vrut să mi se încredințeze mie executarea ei.* id. B. I. 606. *Forma acompaniamentul melodiilor puse în executare.* ALEXANDRU, I. M. 15, cf. DM.

5. Punere în aplicare a unei legi, îndeplinire a obligațiilor prevăzute într-un act administrativ, a hotărârii autorităților etc.; execuție **(1)**. Cf. executa **(5)**. Cf. POLIZU. *Guvernământul se înspăimântă de rezultatele ce ar da esecutarea unei asemenea legi.* DÂMBOVIȚA (1858), 5^2/17, cf. ib. (1859), 16^2/35. *Guvernul român nu va contesta câtuși de puțin stricta... executare a acestei ultime clauze.* ODOBESCU, S. II, 47. *Trebuie a procede încet, parte cu parte, la executarea reformei, daca se adoptă.* EMINESCU, O. XIV, 907. *Toate aceste legi... să se promulge spre a se pune îndată în executare.* XENOPOL, I. R. XII, 164. *Ministrul finanțelor este autorizat să încheie... convenții prin care să stabilească modalitatea de executare a garanției statului.* LEG. EC. PL. 218. *Parchetul... trimite un ordin de executare comisarului.* ARGHEZI, S. XXXIV, 225. *Testamentul a fost atacat de o mulțime de indivizi care... au obținut... suspendarea executării lui.* CĂLINESCU, O. III, 244. *Executarea este activitatea procesuală prin care se aduce la îndeplinire hotărârea penală definitivă.* PR. DREPT. 890, cf. DM, DEX, M. D. ENC., DEX^2, D. ENC. ◊ *Executare silită* = totalitatea normelor procedurale după care autoritatea publică sechestrează sau vinde bunurile materiale ale unei persoane. *Executările silite începură să se înmulțească prin sate.* SAHIA, S. A. 304, cf. DER, M. D. ENC., D. ENC. *Executare voluntară* = îndeplinire de bunăvoie a unei obligații prevăzute de lege, de un act administrativ, a clauzelor unui contract etc. Cf. M. D. ENC., D. ENC. *Executarea pedepsei* = aducere la îndeplinire a hotărârii prin care cel trimis în judecată penală a suferit o condamnare. *Spre executarea pedepsei, osândita și jandarmul, cu mantaua năclăită de noroi până la brâu, bătuseră cale de-o zi. Când au ajuns la închisoare, s-aprindeau luminile.* I. BOTEZ, SC. 74, cf. DER. *N-a fost trimisă la penitenciarul de executare a pedepsei, o țin la Malmaison.* STEINHARDT, J. 27, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX^2. *Executarea bugetului* (sau *executarea bugetară*) = realizarea veniturilor bugetare și folosirea lor pentru acoperirea cheltuielilor aprobate în buget. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2, NDN. *Executarea prin echivalent* = plată de despăgubire pentru neîndeplinirea unei obligații contractuale. Cf. M. D. ENC., D. ENC.

6. Execuție **(3)**. Cf. executa **(6)**. *Esecutarea sentențelor de moarte s-a întâmplat la Buda.* BARIȚIU, P. A. I, 314. *Cu loviri de verge le sfâșiară corpurile..., nimeni n-a putut susține nici vederea, nici inima la ecsecutarea aceea.* ARISTIA, PLUT. 255/18, cf. 81/11. *Cethegus, Statilius... se scoborâră aci pe rând ca să sufere aceeași moarte... Cicerone luase asupră-i însărcinarea d-a grăbi esecutarea osândei.* TEULESCU, C. 87/28. *Semnalul esecutării se dete; ...mulțimea aștepta să vază pe condamnat urcând scara eșafodului.* FILIMON, O. I, 338, cf. PONTBRIANT, D. *Se vor mulțumi a-l ghilotina... – Sunt dispus la orce ca să împiedic esecutarea bietului om.* BARONZI, C. III, 65/26, cf. COSTINESCU, 405, LM. *Cinci victime... În anecdotele despre sectarii iluminați, se povestesc câteodată executări de așa absurdă sălbăticie.* CARAGIALE, O. I, 59, cf. DDRF. *Când fu la executare însă, nici un soldat nu vroia să ieie asupră-și meseria de călău.* XENOPOL, I. R. IV, 240, cf. ALEXI, W. *El... a fost acela care a supravegheat executarea influentului și temutului hatman.* IORGA, L. I, 303. *Executarea lui Tudorel atrăsese atenția asupra cazului său de tată nenorocos.* CĂLINESCU, B. I. 580, cf. DL, DM, DN^2. *A avut o scurtă convorbire cu Klapka, aflat pe o poziție opusă în ce privește legitimitatea judecării și executării lui Svoboda.* N. MANOLESCU, A. N. I, 184. *Executările în timpul revoluției franceze aveau un caracter teatral.* STEINHARDT, J. 281, cf. DN^3. *Executarea eroului de către călău.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 16/1.

– Scris și: (învechit) *ecsecutare.* – Pronunțat: *eg-ze-.* – Pl.: *executări.* – Și: (învechit) **esecutáre** s. f.

– V. **executa.**

EXECUTARISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar; folosit și absol.) A executa **(5)**. *S-au poroncit a eczicutarisi sau prin publică vânzare a vreunui lucru de valora banilor arătați.* BULETIN,

F. (1843), 207[2]/21. ◊ Refl. pas. *Să să eczecutarisască pe epitropii ce au fost în aceşti doi ani trecuţi, ca să dei socoteală curată... de tot venitul târgului* (a. 1825). IORGA, S. D. V, 268.

– Pronunţat: *eg-ze-*. – Prez. ind.: *executarisesc*. – Şi: **eczecutarisí** vb. IV.

– **Executa** + suf. *-arisi*.

EXECUTARISÍRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a (se) executarisi şi rezultatul ei. *Epitropii de acum, fără o silnică eczăcutarisire, ei nu trag, ci mai vârtos să îndeasă* (a. 1828). IORGA, S. D. V, 280. *Instrucţiile giudecătoreştilor tribunaluri... despre eczecutarisirile hotărârilor* (a. 1837). CAT. MAN. I, 68.

– Pronunţat: *eg-ze-*. – Pl.: *executarisiri*. – Şi: **eczecutarisíre** s. f.

– V. **executarisi.**

EXECUTÁT, -Ă adj. **1.** (Despre o mişcare, o acţiune etc.) Realizat **(1)**, îndeplinit, efectuat **(1)**. Cf. executa **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Este... remarcabilă prezentarea... gesturilor executate şi pe care povestitorul le notează cu o mare precizie.* VIANU, S. 142. *Se indică modul de folosinţă, lucrările executate şi efectele acestora.* CHIRIŢĂ, P. 880.

2. (Despre o operă, un obiect etc.) Creat din imaginaţie sau după model; confecţionat, fabricat. Cf. executa **(3)**. *Expune... vo opt desemnuri şi pasteluri, destul de bine executate.* CONV. LIT. IV, 193, cf. 27. *Această fereastră dădea într-o chilie pe pereţii cărei erau aruncate cu creionul fel de fel de schiţe ciudate – ici un sfânt..., colo icoana foarte bine executată a unei rudaşte.* EMINESCU, O. VII, 118. ▭ *Piesele executate au fost trimise pe piaţă.*

3. Care a fost supus unei execuţii **(3)**; ucis. Cf. executa **(6)**. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Se înmulţea şi numărul comuniştilor arestaţi şi executaţi.* STANCU, R. A. IV, 396. ◊ (Substantivat) *Cadavrul executatului... nu va şti niciodată că a fost un condamnat la moarte.* CĂLINESCU, B. I. 547.

– Pronunţat: *eg-ze-*. – Pl.: *executaţi, -te*. – Şi: (învechit): **esecutát, -ă** adj.

– V. **executa.**

EXECÚTĂR s. m. v. **executor[1].**

EXECUTÍV, -Ă adj. **1.** Care are sarcina de a pune în aplicare legile şi dispoziţiile organelor superioare; (rar) executoriu **(2)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[1]/46, STAMATI, D. *Fu numit... unul din cei trei membri ai divanului executiv, care purta trebile sub ordinile superioare ale ocârmuirii provizorii ruseşti.* XENOPOL, I. R. XII, 121, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU, DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Dr. Marcu Tulliu Piţulă, directorul executiv şi jurisconsultul institutului.* BĂNUŢ, T. P. 3, cf. CADE. *Parlamentul internaţional de la Geneva..., neînvestit cu puteri executive, este chemat să decidă pacea vremurilor viitoare.* ARH. OLT. XII, 152, cf. SCRIBAN, D. *Zilnic el vede câţi miniştri actuali vrea..., primeşte politeţele... membrilor... executivi.* ARGHEZI, S. XXXIV, 192, cf. DL, DM, DN[2]. *A acordat o atenţie mai mare alcătuirii aparatului executiv.* STOICESCU, C. S. 10, cf. SFC IV, 96, 108. *Panţirii erau ostaşi şi totodată agenţi executivi mărunţi; îi găsim în subordinea nu numai a căpitanilor..., dar şi a vornicului de Vrancea.* C. GIURESCU, P. O. 233, cf. L. ROM. 1971, 483, DEX, NDN, DN[3], A III 3. ◊ *Comitet executiv* = colectiv, de obicei ales, care aduce la îndeplinire sarcinile trasate de forul tutelar. *Întrunirea comitetului executiv al liberalilor.* CARAGIALE, O. VII, 553. *Mult am stăruit pe lângă membrii comitetului esecutiv, ales de adunarea poporană.* SBIERA, F. S. 225. *S-a întrunit adunarea comitetului executiv al partidului.* SAHIA, S. A. 191. *Brote a căutat prin diferite manopere să izoleze pe preşedintele comitetului executiv al românilor ardeleni.* CIOCULESCU, C. 24. *Se aplecă spre secretarul comitetului executiv.* PREDA, D. 39, cf. id. R. 382. *Comitetele executive ale sfaturilor populare sunt organe locale ale administraţiei de stat.* PR. DREPT. 62, cf. DER I, 716. *A fost implicat în procesul de la Cluj, ca semnatar al documentului, alături de... Eugen Brote şi ceilalţi membri ai comitetului executiv.* MS. XIX, nr. 4, 30. *Putere executivă* (şi substantivat, n. art., L. ROM. 1990, 545, D. ENC., NDN)= sistem de organe compus din guvern şi din întregul aparat administrativ, în frunte cu şeful statului. *Fiecare legiuire are trebuinţe de puterea eczecutivă, care se îndatorească către împlinirea celor rânduite pe respectivii cetăţeni nesupuşi.* SĂULESCU, HR. I, 47/24. *Puterea mai înaltă se împarte în legislativă şi ecsecutivă.* RUS, I. I, 71/31. *Pretenţiile ce s-au ridicat din partea puterii esecutive a Staturilor Unite sânt... periculoase pentru staturile neatârnate.* CR (1846), 21[2]/18. *Puterea esecutivă este în mâna regelui.* LAURIAN, M. IV, 16/20. *Puterea esecutivă din Francia în 1795, compusă de 5 directori.* NEGULICI, 138. *Puterea esecutivă şi comanda armatelor se da câte la unul sau doi parcalabi.* CALENDAR (1852), 53/2. *Prin guvern... mulţi înţeleg numai puterea esecutivă a statului.* CONCORDIA (1857), 1/16. *Puterea executivă a avut... până atunci tot dreptul, toată libertatea ca să organizeze ţara.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 81, cf. COSTINESCU, LM. *Nu este bine ca Adunarea să tindă a face acte care sânt de atribuţiunea puterii executive.* MAIORESCU, D. II, 166. *Puterea esecutivă îşi are terenul ei de sine stătător şi administraţiunea reală iarăşi îşi are terenul ei propriu.* EMINESCU, O. XV, 1 158, cf. id. ib. XI, 71, DDRF. *Iniţiativa legilor era păstrată numai puterei executive, care le pregătea prin consiliul de stat.* XENOPOL, I. R. XIV, 10. *Puterea executivă este încredinţată regelui, care o exercită în modul regulat prin constituţiune.* HAMANGIU, C. C. XX, cf. ENC. ROM. *Acceptarea a patru legi fundamentale de stat... doauă asupra esercitării puterii guvernative şi esecutive.* SBIERA, F. S. 212, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Puterea legislativă să fie separată de cea executivă.* OŢETEA, T. V. 257. *Într-un ocol de ziduri grele, păzite de armată, trăieşte o lume supusă unui regulament şi stăpânită cu toate puterile executive reunite, acordate de stat.* ARGHEZI, P. T. 444, cf. DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Este vorba de... existenţa unui sistem de proceduri care să echilibreze şi să controleze funcţionarea celor trei puteri (legislativă, executivă, juridică).* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/2, cf. L. ROM. 1992, 545, D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ (În construcţii comparative) *Învăţătoriului sânt ca o normă noaoă, care volnicia lui în lucrări o mărgineşte şi hotăreşte modul pedepsirei care el ca o potere ecsecutivă are a o întrebuinţa.* MAN. ÎNV. 52/4. *Organ executiv* = organ de stat cu funcţie de organizare şi de asigurare a executării legilor. *Nu există monarhie absolută fără sfat la domnul ţărei. Cine însă e această putere sfătuitoare? Sânt capetele, vârfurile organelor executive, şefii puterei esecutive.* EMINESCU, O. XV, 1 154, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ◊ (În construcţii comparative) *Arhiepiscopul Granului să aibă asprime necurmată... contra ereticilor..., să-i tragă la răspundere şi la pedeapsă în temeiul postulatelor canonice şi a dispoziţiilor papale..., să se serve ca de proxime organe executive de ordinul predicanţilor... şi al minoriţilor.* EMINESCU, O. XIV, 78.

2. (Astăzi rar) Care duce la îndeplinire o obligaţie. Cf. FROLLO, V. 208. *Caracter executiv.* SCRIBAN, D.

– Scris şi: (învechit) *ecsecutiv*. – Pronunţat: *eg-ze-*. – Pl.: *executivi, -e*. – Şi: (învechit) **esecutív, -ă**, (învechit, rar) **eczecutív, -ă, execúţiu, -ă** (STAMATI, D., SFC IV), (regional) **ezecutív, -ă** (A III 3) adj.

– Din fr. **exécutif,** it. **esecutivo.**

EXECUTÓR, -OÁRE[1] subst. **1.** S. m. şi f. (şi în sintagma *executor testamentar*) Persoană însărcinată să aducă la îndeplinire dispoziţiile dintr-un testament; (învechit, rar) executar. *Muierii sale au lăsat 100 000 de ducaţi..., făcând pre împăratul turcesc*

ecsecutoriu diatei. ȘINCAI, HR. III, 18/32. *Făcu testament (diată), îl dede în mânile împăratului și pusă pre împăratul executor de testament.* BR (1829) I, 35/15. *Asupra căria averi lăsând apărătoriu și eczecutoriu în folosul clironomiei pe fratele său.* BULETIN, F. (1843), 137[1]/27. *Vânzare de negri din partea eczecutorilor testamentari.* CODRESCU, C. I, 176/29, cf. id. ib. IV/20. *Îi rog... de a fi epitropi și ezecutori acestui testament.* CALENDAR (1855), 65/9. *M-a făcut esecutor testamentar.* BARONZI, C. II, 139/31. *„Institutul academic"..., prevăzut în testamentul lui Anastasie Bașotă..., nu este încă înființat de executorii testamentari.* MAIORESCU, D. II, 164. *Femeia măritată nu poate fi executoare testamentară decât cu consimțământul bărbatului.* HAMANGIU, C. C. 215, cf. ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Gheorghe Știrbei, prieten al lui Weiss, executorul lui testamentar.* LOVINESCU, M. 141, cf. SCRIBAN, D. *Averea mea mobilă... o va asigura executorii mei testamentari.* ARH. OLT. XII, 435, cf. DL, DM, DN[2]. *Sarcina executorului testamentar este gratuită și facultativă.* PR. DREPT. 421, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], DDC, D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ P. ext. *Mareșalul Pilsudski... trebuie considerat ca executorul testamentului național lăsat de Mickiewicz.* CONV. LIT. LXII, 518. ◊ Fig. *Cultura e-n criză. O criză ce... este executorul testamentar al fabuloasei noastre averi moștenite: al acceptărilor și umilințelor noastre.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 5/1.

2. S. m. și f. Persoană care execută **(1)** o acțiune, o activitate, un plan etc.; executant **(1)**. *Domnul președinte declară... că ministerul... nu are alt merit decât acela de a fi foarte credinciosul esecutor al ideilor domnitorului.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 48, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[1]/39. *Istoricii înscriu numinile primilor executori de resbel civil.* ARISTIA, PLUT. 196/25, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM. *Acest Pătrașcu, care la bătrânețe fu ban al Craiovei..., fu ispravnic, adică executor la zidirea bisericei domnești din Târgoviște.* ODOBESCU, S. I, 253, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], L. ROM. 1971, 483, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN.

3. S. m. (Jur.; și în sintagma *executor judecătoresc*). Funcționar de stat însărcinat cu îndeplinirea unor acte de procedură și cu executarea **(5)** hotărârilor judecătorești; (învechit) portărel; portar **(4)**. *Cele prin judecată hotărâte ca să se săvârșască și ca să se împlinească, ecsecutoriul le săvârșește.* PRAVILA (1814), 182/20. *Orânduiesc spre aceasta pe-un Duca ecsecutor, Execuție în casă îi pun, îi orânduiesc, Bolta, ale sale toate, îndată pecetluiesc.* BELDIMAN, E. 14/1, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Eu n-am pe seama mea, zise esecutorul, decât despuierea acelor... persoane..., vestmintele, giuvaerele lor.* BARONZI, I. G. 567/25, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Bate și pe executorul de dări.* CĂLINESCU, B. 170, cf. DL, DM, DN[2]. *Legea de organizare judecătorească prevede... funcționarea, pe lângă fiecare tribunal popular, a executorilor judecătorești.* PR. DREPT. 736, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Serioși în lume ni se cere a fi în înțelesul de virtuoși..., dar... nu executori nemiloși ai regulamentelor trecătoarelor împărății.* STEINHARDT, J. 157, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, ȘEZ. III, 18, ALR SN IV h 1 014, ALRM SN II h 821. ◊ Fig. *De ești tu executor înaltelor decrete, Mai dă-ne un mic termen de zece mii de ani, Să ne-ndreptăm purtarea, să ne spălăm de pete.* ALEXANDRESCU, O. I, 270.

4. S. m. Persoană care are sarcina de a îndeplini un ordin, o poruncă etc.; executant **(2)**. *Eu sânt ecsecutor trimes de la Dumnezău, zice el, și datoria me este... a lua aminte ca faptele cele rele să nu rămâie fără pedeapsă.* ASACHI, I. 308/9. *Unul din acești teribili esecutori ai urgiei domnului fu și Iancul Jianul.* FILIMON, O. II, 346. *Fu... cel mai inteligent esecutor al ordinilor unui om de geniu.* HASDEU, I. V. 114, cf. I. PANȚU, PR. 3. *Pristanda..., executor al ordinelor patronilor politici..., e un profitor.* CONSTANTINESCU, S. II, 137. ◊ (Atribuind calitatea ca unui adjectiv) *Banul era deci agent executor fie personal, fie prin subalternii săi, a hotărârilor domnești.* BUL. COM. IST. V, 48. *Cele două slugi... se aflau deci în subordonare..., fiind agenți executori ai poruncilor primite.* STOICESCU, C. S. 16.

5. S. m. Persoană însărcinată cu ducerea la îndeplinire a unei execuții **(3)**; călău, gâde; executant **(5)**. *Nu trecu mult timp și veni esecutorul împreună cu ajutorii săi și ceru să esamineze pe condamnat.* FILIMON, O. I, 336. *Esecutorul se arată, convoiul funebru se îndreptează către eșafod.* id. ib. II, 268, cf. COSTINESCU, LM. *Moșierii... au început să se facă singuri instructori, judecători și executori ai presupușilor vinovați.* REBREANU, R. II, 297.

– Scris și: (învechit) *ecsecutor.* – Accentuat și: (regional) *execútor* ALR SN IV h 1 014, ALRM SN II h 821. – Pronunțat: *eg-ze-.* – Pl.: *executori, -oare.* – Și: (învechit) **eczecutór, -oăre, eczecutóriu, -oáre, esecutóriu, -oăre** (LM) s. m. și f., (învechit și regional) **execútăr** (ALR SN IV h 1 014/76, ALRM SN II h 821/76), **ezecutór** (accentuat și *ezecútor* ALR SN IV h 1 014/219, ALRM SN II h 821/219), (învechit) **esecutór** (accentuat și *esecútor* BARCIANU), **executóriu** (scris și: *ecsecutoriu*), (regional) **eczecútăr** (ALR SN IV h 1 014/105, ALRM SN II h 821/105), **ezecútăr** (ALR SN IV h 1 014/76, ARLM SN II h 821/76), **izecútăr** (ALR SN IV h 1 014, ALRM SN II h 821), **izicútăr** (ALR SN IV h 1 014/27, ALRM SN II h 821/27), **izicútor** (ALR SN IV h 1 014, ALRM SN II h 821), **jucútor** (ALR SN IV h 1 014/141, ALRM SN II h 821/141), **jucútăr** (ALR SN IV h 1 014/95, ALRM SN II h 821/95), **arjicútor** (ALR SN IV h 1 014/833, ALRM SN II h 821/833) s. m.

– Din lat. **exsecutor, -oris,** fr. **exécuteur,** it. **esecutore.**

EXECUTÓR[2], -OÁRE adj. v. **executoriu[2].**

EXECUTÓRIU[1] s. m. v. **executor[1].**

EXECUTÓRIU[2], -IE adj. **1.** (Jur.) (Despre o lege, o dispoziție, o sentință etc.) Care trebuie pusă în execuție **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[2]/18. *Domnul G. Cantacosino a pus cestiunea pe tărâm de drept și susține că hotărârea trebuie să fie esecutorie din acel moment.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 111, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Dacă amenda aplicată nu este mai mare..., procesul verbal este definitiv și executoriu.* BO (1951), 315, cf. DL, DM, DN[2]. *Actul administrativ este executoriu din momentul emiterii lui sau în termenul prevăzut în el.* PR. DREPT. 107, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ *Hotărâre executorie* = hotărâre care poate fi executată de îndată, fie că este definitivă, fie că se încadrează într-un caz de execuție provizorie. Cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEX[2]. *Titlu executoriu* (și, rar, *executor*) (și substantivat, n.) = act care servește drept temei unei executări silite. *Obținând titlu executoriu..., opoziția [a] promis războinare.* CARAGIALE, O. I, 185. *Creditorii pot și ei să ceară punerea de peceți în virtutea unui titlu executor sau a unei permisiuni judecătorești.* HAMANGIU, C. C. 175, cf. 185, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DN[2], M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN. *Formulă executorie* = ordin de executare pus pe hotărârea definitivă a unui organ de jurisdicție pentru a o transforma într-un titlu executoriu și a da loc la executarea ei silită. Cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN.

2. (Rar) Executiv **(1)**. *Multe alte acțiuni... erau produsul... intervenției statului suzeran, reprezentat prin diversele lui organe executorii.* VARLAAM – SADOVEANU, 77.

– Pronunțat: *eg-ze-.* – Pl.: *executorii.* – Și: (învechit) **executór, -oáre, esecutóriu, -ie** adj.

– Din lat. **exsecutorius, -a, -um,** fr. **exécutoire,** it. **esecutorio.**

EXECÚȚIE s. f. **1.** Aducerea la îndeplinire a unei hotărâri judecătorești, a unui act al autorităților etc.; executare **(5)**. *Confiscația averilor are loc împotriva streinilor și a țăranilor...*

După ce s-au tras afară dăruirea arătării sau a prinderii, chieltuelele ce pentru ținerea lui, procesul și ecsecuție s-au făcut să obvine fiscusului. INSTRUCȚII, 16/3. *Ecsecuție nu trebuie să să dăie, fără numai asupra unei hotărâri judecătorești.* RÂND. JUD. 283/8. *Lăsând toate averile sale încrezătorilor..., să fie el iertat de la execuție personească* (a. 1787). ȘA I, 132, cf. KLEIN, D. 179. *Au dat rugare la crăescul gubernium, ca să-i dea ajutoriu cu execuție să scoată de la preoți dajdea vlădicească.* MAIOR, în ȘA II, 189. *Ecsecuția sau giucuția deliberatului încă nu să isprăvește prin persoane bisericești.* AARON, P. F. 623^{v}/4, cf. LB. *Grăia sentența... și zicea să se ducă lucru în ecsecuție..., prin carea se da lucrul proțesual stăpânului său.* BOJINCĂ, A. II, 39/8. *Rămâne... cu averea sa răspunzători supt ecsecuție.* NICHIFOR, P. 78/20. *Ecsecuția unui atare edict începu în multe țeri ale Ghermaniei.* SĂULESCU, HR. II, 283/17, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638^{2}/5. *Se stabilește între membrii soțietății un contract tăcut sau formulat care... fisează garanțiile pentru essecuțiunea contractului.* LAURIAN, F. 129/15, cf. ISER. *Execuțiuni armate cercau însii domnii feudali sub cuvânt că, dacă locuitorii nu mai vor să lucre, domniile lor n-au să producă nimic.* BARIȚIU, P. A. II, 76, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Sânt delimitări făcute în acest județ cu esecuțiune, jaf, bătăi și închisori.* I. IONESCU, M. 148. *Acte administrative și judiciare necesarii la execuțiunea legei de expropriare.* CONV. LIT. VI, 48. *Locuitorii... au apoi să sufere din partea administrației execuție pentru împlinirea birurilor și pentru facerea șoselelor.* EMINESCU, O. XI, 90. *Această avere de sine mișcătoare se reproducea așa de ușor că, deși distrusă într-un an prin execuția dărilor, ea se refăcea.* ARHIVA, I, 149, cf. DDRF. *Prin energica execuție din partea ministrului..., chestiuneă mănăstirilor închinate fusese hotărâtă de fapt în România.* XENOPOL, I. R. XIV, 37, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, CONTRIBUȚII, III, 126. *Notarul era urât fiindcă întocmea procesele-verbale pentru execuțiile fiscale.* IST. LIT. ROM. I, 160, cf. TAMÁS, ET. WB., DN^{2}, DN^{3}, NDN, TDRG^{3}, FRÂNCU – CANDREA, M. 102, ALR SN IV h 1 012, ALRM SN II h 820. ◊ *Execuție provizorie* = efect al unei hotărâri judecătorești de a fi executată înainte de a rămâne definitivă. Cf. DER, M. D. ENC., D. ENC. *Execuție silită* = executare silită, v. e x e c u t a r e **(5)**. Cf. DL. ◊ E x p r. (învechit și regional) **A (se) pune (în)** sau **a (se) face execuție** = a se executa **(5)**. *Se face execuția lor întâi în bani gata sau, de nu sânt bani, în unelte de aur și de argint și de alte scule.* MICU, în CONTRIBUȚII, III, 117. *Acest diplomat să se pună în ecsecuție.* ȘINCAI, HR. III, 292/6. *Execuție în casă îi pun, îi orânduiesc, Bolta, ale sale toate, îndată pecetluiesc.* BELDIMAN, E. 14/3, cf. COSTINESCU, ALR SN IV h 1 004, 1 012. (Rar) **A sta** sau **a veni execuție** = a exercita o presiune asupra cuiva pentru a-l sili să acționeze într-un anumit fel; a incomoda (pe cineva) prin prezență, prin insistențe etc. *Maxențian veni execuție pe capul lui și-l luă vrând, nevrând la dânsul.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *În zilele care i-am muncit, (boierul) îmi sta zacuție, de nici nu puteam să mă răsuflu.* ap. TDRG.

2. Executare **(1)**. Cf. IORGOVICI, O. 65/21, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638^{2}/1. *Să-i contrarieze atât planurile, cât și mijloacele sale de ezecuție.* CALENDAR (1855), 23/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 208, COSTINESCU, LM. *Scaunul roman... lăudă meritosul lor proiect, deja în execuție, de-a scutura jugul unui domnitor eretic și neomenos.* EMINESCU, O. XIV 152, cf. DDRF, ENC. ROM., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Contractul e făcut și în curs de execuție.* CĂLINESCU, B. I. 481. *Proiecte tehnice și de execuție pentru lucrări de împăduriri.* CHIRIȚĂ, P. 900, cf. DL, DN^{2}, DN^{3}, NDN. ◊ E x p r. **A (se) pune în execuție** = a executa **(1)**. *Ideea păru tuturor minunată; ea se puse îndată în execuțiune.* ODOBESCU, S. I, 326, cf. CADE.

3. (Și în sintagma *execuție capitală*) Aducerea la îndeplinire a unei sentințe de condamnare la moarte; executare **(6)**. Cf. LB. *Înștiințările... arată că ecsecuțiile urmează până la atâta, încât să socotește că numărul jertfelor de acuma este mai mare de cum era la 1826.* CR (1829), 204^{1}/3, cf. AR (1829), 53^{2}/33. *Judecătorii... judecară pe toată familia la moarte – ecsecuția se făcu.* FL (1838), 36^{2}/22. *Ecsecuția lui să se facă la fața locului unde a săvârșit crima.* BULETIN, G. (1844), 394^{2}/25. *Domnul au fost poruncit armașului Nicorița se-l ducă la locul eczecuției, se fie numai martur tragicului sfârșit a consoților sei.* CALENDAR (1850), 61/12, cf. ISER. *Execuțiuni de acestea misterioase nu erau rare nici în alte țeri în veacurile trecute... Cine să fie fost acei 45 de oameni cari trebuia să moară în secret?* BARIȚIU, P. A. I, 48. *Spectacolul unei execuțiuni de moarte... este văzut cu multă plăcere.* BARASCH, I. 175/5, cf. POLIZU. *Nu o lăsă să se depărteze, ca să privească esecuțiunea amantului său.* NEGRUZZI, S. I, 108, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, I. G. 4/22, COSTINESCU. *Sânt condamnat la moarte. Esecuțiunea mea va fi în curând.* EMINESCU, O. VII, 186, cf. DDRF, BARCIANU. *Chiar de la început vedem pe Ioan vodă tăind pe Ionașcu Sbierea pentru prepus că ținea cu polonii. Toate celelalte execuții vor fi avut acelaș motiv.* SBIERA, F. S. 63, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Rămase în jâlț, neclintit, ca un condamnat electrocutat pe scaunul de execuție.* C. PETRESCU, C. V. 126. *Execuții publice sunt ordonate.* SADOVEANU, O. XIX, 86, cf. SCRIBAN, D. *Apostol Bologa, luând parte la execuția prin spânzurătoare a cehului Svoboda.* VIANU, A. P. 427. *Această gardă, decât numai la execuții de uciderі, atunci ieșea.* OȚETEA, T. V. 175. *Urmau un interogatoriu, un verdict și execuția imediată.* CĂLINESCU, B. I. 383. *Pe strada orașului polonez, soldați S. S. duc la execuție un grup uriaș de femei.* STANCU, R. A. II, 374. *Amintirile revoluției franceze, cu cruzimile și execuțiile ei, îi îngrozeau.* CAMIL PETRESCU, O. II, 358. *Pregătesc execuția. Bat stâlpii pentru spânzurătoare.* V. ROM. aprilie, 1954, 49. *Tocmai atunci străjile îl scot pe prizonier din temniță și-l duc la locul execuției.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 145. *Amândoi au pierit sub securea călăului... Nu se cunosc motivele reale ale acestei execuții.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 15. *Îmbrăcați impecabil..., nu le lipsește decât... jobenul și mănușile călăului la execuții capitale.* STEINHARDT, L. 66, cf. M. D. ENC., DEX, DN^{3}, D. ENC. *Procesul s-a încheiat fără condamnări și execuții publice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 4/2, cf. DEX^{2}, NDN. ◊ F i g. *D. Costică l-a stâlcit pe Garabet. Îți trimit numărul „Adevărului"... Așa execuție magistrală, mai rar!* CARAGIALE, O. VII, 157. *Pus în felul acesta la punct, Urechiă nu mai are replică și, de acum, nu-i rămâne lui Maiorescu decât să aleagă felul execuției capitale.* N. MANOLESCU, C. M. 82. ◊ *Pluton de execuție* v. p l u t o n. ♦ (Cu sensul atenuat) Pedeapsă corporală. *Dascălul s-a așezat și el grecește și comandă cu nuiaua execuția.* CARAGIALE, O. VI, 480. *Scena... bătăilor aplicate dădacii de către zbirul polițienesc, chemat pentru treaba acestei execuții.* VIANU, A. P. 292.

4. Executare **(4)**. *Îl interesă cel puțin cântecul, dacă nu execuțiunea lui.* DÂMBOVIȚA (1860), 417^{2}/58, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., COSTINESCU. *La teatru, arta execuțiunii are o importanță cu atât mai mare, cu cât materialurile lor de construcție sânt deosebite suflete omenești, iar nu pietre și lemne.* CARAGIALE, O. III, 295. *Cântă cu foc, cu inspirație și calcă cu toată libertatea peste regulile... unei execuții pure.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 7, cf. CADE. *Execuțiunea muzicei de clavecin.* CERNE, D. M. I, 100. *Fiorul trezit în suflet la auzul unei frumoase execuțiuni muzicale.* IZV. XIV, 11. *Se străduі să evoce toate cântărețele celebre..., căutând a le descrie jocul, a le sugera nuanța execuției.* CĂLINESCU, B. I. 653, cf. id. O. III, 152. *În decursul execuției, cântăreața a făcut multe variații ritmice.* ALEXANDRU, I. M. 300. *Execuția melodică apare superfluă și fastidioasă.* IST. LIT. ROM. I, 200. *Nu trece mult de la începutul executării simfoniei... Valuri de euforie se revarsă peste tot. Se simte că și bucata și execuția stau sub lucrarea harului sfinților.* STEINHARDT, J. 308. *Inflația de execuții ale „Recviemului" nu ne poate impresiona pozitiv.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/2.

5. Executare **(3)**. *Văzând... fotografiile..., a rămas uimit... văzând atâta adevăr în execuțiunea lor.* CONTA, O. F. 98. *La fiecare arte avem de-a distinge întâi ideea, adică acel ceva al cărui (împlinire) execuțiune artea și-o propune de țintă.* EMINESCU, O. XIV, 219, cf. 254. *În partea laterală despre stânga se află sculptat un cap de meduză, totul de o execuțiune mediocră.* REV. IST. I, 282. *Tot chrisovul este de o execuțiune admirabilă, o adevărată lucrare de meșter.* CONV. LIT. XXII, 256, cf. DDRF. *Noua tipografie domnească din Târgoviște și București dădu la lumină un alt rând de cărți religioase, de o deosebită eleganță în execuție.* IORGA, L. I, 422. *Episod... interesant și adânc în ce privește ideea lui generală sau execuția artistică.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 273. *Execuția celor 32 de planșe fotografice... este... ireproșabilă.* ARH. OLT. V, 301, cf. CADE. *Cu toată execuția sa tipografică superioară..., revista „Literatura și arta română" n-a lăsat urme în istoria literaturii noastre.* LOVINESCU, S. VIII, 105, cf. A. HOLBAN, O. II, 343. *Nu i s-a încredințat niciodată execuția unui monument important.* OPRESCU, S. 111. *Îmi lasă mie, o dată cu cinstea execuției, și onoarea ideii.* ARGHEZI, S. X, 16. *Angajă... un tânăr artist care copia mobile vechi și supraveghea execuția în atelier.* CĂLINESCU, B. I. 433. *Anevoioase erau hărțile de desenat... Treaba aceasta... cerea o execuție migăloasă și de precizie.* BLAGA, H. 85. *Monetele dacice... se pot recunoaște, mai ales în privința execuției artistice.* PANAITESCU, C. R. 46.

6. Executare **(2)**. *Prin minunata execuțiune a ordinelor lui Ion vodă, vornicul Dumbravă fu principalul instrument al victoriei de la Jiliște.* HASDEU, I. V. 91. *Nu uitați, ordine clare, energie în execuție.* CAMIL PETRESCU, T. I, 188. ◊ E x p r. (Învechit) **A pune în execuție** = a executa **(2)**. *Obține de la vițe-crai o poruncă pentru... a închide femeia sa întru o monastire. Nepierzând vremea, o pune în ecsecuție.* CALENDARIU (1794), 35/26. *Pune o poruncă în execuție.* IORGOVICI, O. 65/22.

7. (Informatică) Proces de realizare, de către calculator, a acțiunilor descrise de instrucțiunile programului. Cf. D. ENC.

– Scris și: *egzecuțiune*, (învechit) *ecsecuție*. – Pronunțat: *eg-ze-*. – Pl.: *execuții*. – Și: (învechit) **execuțiúne, ezecúție, esecuțiúne, gecúție** (LB, TAMÁS, ET. WB. 475), (regional) **izicúție** (ALR SN IV h 1 012, ALRM SN II h 820), **jecúție** (TDRG 601, TAMÁS, ET. WB., FRÂNCU – CANDREA, M. 102), (învechit și regional) **eczicúție** (TAMÁS, ET. WB. 475), **jucuție** (LB, TAMÁS, ET. WB. 475, ALR SN IV h 1 012, ALRM SN II h 820), **arjicúție,** (învechit, rar) **esecúție** (STAMATI, D.), **esecuciúne** (id. ib. 91), **zacúție, zecúție** (TDRG 601), **țecúție** (LB) s. f.

– Din lat. **exsecutio, -onis,** magh. **egzsekució,** fr. **exécution.**

EXECÚȚIU, -Ă adj. v. **executiv.**

EXECUȚIÚNE s. f. v. **execuție.**

EXECVĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A ridica o excepție **(1)** în cadrul unui proces. ◊ R e f l. p a s. *Delibăratul ieșit asupra lui să exsecvăluiește.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 127.

– Prez. ind.: *excvăluiesc.* – Și: **exsecvăluí** vb. IV.

– Din lat. **exsequari.**

EXECVÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A executa **(1)**, a împlini (ceva). Cf. IORGOVICI, O. 65/19.

– Prez. ind.: ?

– Din lat. **exsequi.**

EXÉDRĂ s. f. (Arhit.) **1.** Anexă în formă de semicerc a unei construcții care are în interior scaune dispuse de-a lungul zidului. Cf. ALEXI, W. *Ele împart această zonă într-un panou de forma unui triptic compus dintr-o exedră la centru și două portice laterale.* NAUM, IST. ART. 126, cf. LTR[2], DN[2], DEX, DN[3], NDN, MDN.

2. Sală de primire și conversație în termele și casele senatoriale romane, prevăzută cu scaune dispuse de jur-împrejurul pereților. Cf. LTR[2], DN[2], DEX, DN[3], NDN, MDN.

3. Construcție semicirculară într-un parc, făcută din lemn, piatră sau din plantații decorative. Cf. LTR[2], DN[2], DEX, DN[3], NDN, MDN.

4. Bancă semicirculară, de obicei din piatră, lipită de zidul curb din partea de răsărit a absidei, în bisericile creștine primitive și în bisericile catolice. Cf. LTR[2], NDN, MDN.

– Pl.: *exedre.*

– Din fr. **exèdre,** lat. **exedra, -ae.**

EXEGÉSĂ s. f. v. **exegeză.**

EXEGÉT s. m. **1.** Învățat, erudit care se consacră interpretării cărților sacre, mai ales a Bibliei. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ne trebuiau profeți pentru cei umiliți, și avurăm din belșug exegeți pentru cei mândri de înțelegerea lor.* IORGA, L. II, 270, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Pe de altă parte, unii exegeți catolici arată că Sf. Anton nu ajută la regăsirea unor obiecte pierdute, ci la regăsirea credinței pierdute.* STEINHARDT, J. 125, cf. D. ENC.

2. (Adesea f i g.) Persoană care se ocupă cu exegeza **(1)**, specialist în exegeză. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[2]/27, ANTONESCU, D., LM, DDRF, BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D. *Își iau rolul de exegeți ai publicului ori, oarecum, de protectori ai artiștilor.* OPRESCU, A. M. 23. *Înaintea criticului (exeget meticulos înarmat cu lupa rațiunii), poetul însuși e primul exeget al propriei dispoziții.* CONSTANTINESCU, S. V, 295. *Gongora era... un Paul Valery, vorbind prea hiperbolic sau prea epigramatic și având nevoie de exegeți.* CĂLINESCU, I. 327, cf. DL, DM, DN[2]. *Cred că este o exagerare a exegeților.* N. MANOLESCU, A. N. III, 108. *Lumea..., așa cum remarcă un exeget al piesei, putea lesne să recunoască analogia.* T ianuarie 1969, 101. *Exeget prin cântec al surselor primordiale ale poeziei moderne.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 20/3, cf. M. D. ENC. *Biograf din dragoste, exeget literar din dragoste.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 30/3, cf. DEX, DN[3]. *Acest concediu a fost interpretat de majoritatea exegeților eminescieni... ca o cursă revanșardă întinsă lui Eminescu.* MS. XI, nr. 1, 45. *I. Negoițescu aparține tipului „călinescian", dar numai într-un sens larg, prin coabitarea în aceeași persoană a exegetului și a artistului.* GRIGURCU, C. R. 15. *Din acest microcosm, exegetul își extrage, în mod bizar, seva regeneratoare, încrederea în actul poeziei.* id. ib. 67, cf. V. BREBAN, D. G. *Problemele evidențiate de cercetătorul străin sunt cele despre care a vorbit cunoscutul nostru exeget.* MS. XIX, nr. 1, 49. *Felul lui de a scrie... s-a dovedit până la urmă una din probele cel mai greu de trecut pentru exegeți.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 6, 5/1. *Doi exegeți au demonstrat că ne aflăm în fața unei traduceri.* ib. 1993, nr. 7, 11/1, cf. D. ENC., NDN, MDN.

– Scris și: (învechit) *ecseget.* POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[2]/27. – Pl.: *exegeți.* – Și: (învechit) **esegét** (scris și *esseget*, LM) s. m. ANTONESCU, D., LM, BARCIANU.

– Din fr. **exégète.**

EXEGÉTIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Care explică, interpretează; care ține de exegeză **(1)**, privitor la exegeză, bazat pe principiile exegezei. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638 [2]/30. *Studiază cu pătrundere un șir de uvrajuri ce păstrăm, bibliografice, lexicografice, ermeneutice și exegetice asupra... dritului civil.* ROM. LIT. 398 [1]/11, cf. COSTINESCU, LM. *Obiectul conferințelor au fost:... prelegeri,... convorbiri exegetice asupra metodologiei.* EMINESCU, S. P. 246, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *A întregit esaminul de maturitate, iar pre cele universitare la facultatea teologică,... depunând și primul esamin de stat, pre cel esegetic, istoric.* SBIERA, F. S. 362, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ca dovadă de pătrundere exegetică a criticului vom analiza un fragment din articolul intitulat „Titu Maiorescu față de noi".* id. ib. 240. *Deslușim...*

intenția de a exprima... un elenism integral cu dominarea... recelui alexandrism exegetic. STREINU, P. C. II, 91. *Puținele rânduri de mai sus au putut sintetiza toată cuprinderea exegetică a criticului.* id. ib. III, 270, cf. SCRIBAN, D. *Lucrarea, mai mult bibliologică decât filologică sau exegetică,... se deschide cu un studiu introductiv.* DR. XI, 286, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Participând la arta cuvântului, producția exegetică aspiră totodată la statutul de gen literar autonom, legat de obiectul său în chip creator.* GRIGURCU, C. R. 10. *O problemă... este cea a descendenței maioresciene, sub semnul căreia au fost plasate... cele mai importante activități exegetice dintre cele două războaie.* id. ib. 12, cf. V. BREBAN, D. G. *Perspectiva exegetică înnoitoare asupra lui Eminescu a venit adesea dinafară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 3/1. *Impactul ei asupra conștiinței publicului a fost mai acut decât acele pe care îl lăsa să se întrevadă fervoarea exegetică din rândul intelectualilor.* ib. nr. 8, 10/1, cf. D. ENC., NDN, MDN. (A d v.) *Nu și-a cunoscut înaintașul și nici nu s-a ocupat de dânsul exegetic.* LOVINESCU, S. VIII, 220. ◊ (Jur.) *Școală exegetică* = curent, doctrină juridică în drept care consideră că textele de lege trebuie interpretate strict literal și logic-formalist pentru a desprinde intenția legiuitorului întocmai cum a fost formulată în momentul edictării legii. Cf. DER, M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, MDN.

2. S. f. Știința care se ocupă cu studiul, interpretarea, comentarea și explicarea unui text religios, mai ales a Bibliei. V. e x e g e z ă **(1)**. *Avuseră să asculte... prelegeri din dreptul canonic, dogmatică, teologie morală și ceva exegetică.* BARIȚIU, P. A. I, 612, cf. LM, DDRF, GHEȚIE R. M., BARCIANU, RESMERIȚĂ, D.

3. S. f. (Mat.; învechit, în forma *esegetică*) Metodă de a afla rădăcinile ecuațiilor unei probleme. Cf. ANTONESCU, D.

– Scris și: (învechit) *ecsegetic, -ă.* POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638^2/30. – Pl.: *exegetici, -ce.* – Și: (învechit) **esegétic, -ă** (scris și *essegetic, -ă,* LM) adj., s. f.

– Din fr. **exégétique,** lat. **exegetice, -es.** Cf gr. ἐ ξ η γ η τ ι κ ὸ ς.

EXEGÉZĂ s. f. (Atestat pentru prima dată în 1705, cf. TDRG^3) **1.** Analiză, interpretare, comentare, explicare (din punct de vedere filologic, istoric etc.) a unui text (literar, juridic etc.). Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638^2/24. *Essegesa unui singur cuvânt, asupra căruia noi ne-am dat osteneala de a grămădi probe peste probe, împrăștia toată negura.* HASDEU, I. C. I, 13, cf. COSTINESCU, LM. *Un profesor onest, în sensul științific al cuvântului, ar trebui să facă cu elevii cel mult exegeza scrierilor recunoscute de bune ale antichității.* EMINESCU, O. XV, 21, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU. *Ar putea sluji deci numai la studii de exegesă, la cercetări lexicografice și la investigații bibliografice.* IORGA, L. R. VI, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Insuficiența exegezii lui estetice este dovedită prin fapte materiale evidente și nu prin aproximații de gust.* LOVINESCU, C. V, 57, cf. id. S. VIII, 173. *Nici un text eminescian nu ne îngăduie această exegeză.* CONV. LIT. LXVII, 381, cf. SCRIBAN, D. *Am ocolit exegeza minuțioasă a sintaxei și a metaforei, pentru a nu fărâmița o interpretare sintetică.* CONSTANTINESCU, S. I, 182. *Șovăind între metoda estetică și cea istorică, trecând apoi la atitudini de umilă exegeză față de opera de artă, pe care o consideră un produs istoricește necesar, Croce ancorează... tot în portul hegelian.* id. ib. V, 289. *Unamuno face... o exegeză idealistică a vieții lui Don Quijote.* CĂLINESCU, I. 334. *Cutare anatomie a poeziei deștepta noțiunea unei exegeze, piesă cu piesă, fără vreun program general.* id. O. XII, 4. *Desigur exegeza poemelor d-lui Ion Barbu e de-abia la începutul ei.* PERPESSICIUS, M. III, 159. *Pe drumurile deschise de Valla se va dezvolta exegeza modernă.* VIANU, L. U. 29. *Noul comentator român dezvoltă mai ales latura estetică a exegezei sale, răspunzând astfel nevoilor cititorului actual de literatură.* id. ib. 598. *Schelling ne oferă o exegeză în spirit platonic.* BLAGA, Z. 165. *Nici o operă literară nu s-a bucurat de comentarii și exegeze.* LL I, 118, cf. DL, DM, DN^2. *Pe zi ce trece, exegeza arghezian se îmbogățește cu noi și noi cercetări.* IL octombrie 1961, 87, cf. DER. *Se pot construi exegeze literare ori simbolice ale operei lui Kafka.* L 1965, nr. 16, 12/4. *În genere, în cazul unui creator de limbă cum este Cantemir, exegeza filologică trebuie să o preceadă pe cea filozofică.* L. ROM. 1966, 5. *Îi cunoaște destul de bine ca să le facă acestora doi celebrele portrete contrastante care au determinat o întreagă exegeză a romanului.* N. MANOLESCU, A. N. III, 89. *Anumite texte de exegeză literară... sunt cerute de fiecare încercare artistică mai serioasă.* T ianuarie 1969, 85, cf. 110. *Două sunt modurile predilecte ale exegezei călinesciene: aforismul și analogia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 75, 13/1. *Asemenea realizări s-au înregistrat mai mult în câmpul istoriei literare decât în cel a exegezei aplicate pe fenomenul literar contemporan.* CONTEMP. 1972, nr. 1 324, 5/3. *Condiția literară cam umilă a teatrului... ține de faptul că el și-a pierdut... capacitatea de exegeză..., nu o cercetează și nu o valorifică științific.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 20/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Avea să fie intuit de Eminescu, înaintea tuturor exegezelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 13/1, cf. DN^3, D. FIZ. *Trebuie semnalată aici contribuția „noii critici"... al cărei merit este de a fi impus exegezei o meditație aprofundată asupra mijloacelor de care dispune.* GRIGURCU, C. R. 10. *Exegeza nu e doar un cod în sine, ci o pedagogie, o energie formativă.* id. ib. 11, cf. DREV, V. BREBAN, D. G. *Descoperirea unei scrieri inedite a lui Nicolae Bălcescu, în faza actuală a exegezei, este un eveniment rar.* MS. XIX, nr. 4, 8. *Imensa bibliotecă pe care a generat-o exegeza operei ionesciene probează... dificultățile de interpretare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 16/3, cf. D. ENC., NDN, MDN. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Ascultă, Fișel, vorbi el vesel, să trecem la exegezele noastre. Ce-ai mai cugetat și ce-ai mai descoperit?* SADOVEANU, O. VIII, 74. *Cartea participă la spiritul subțire de exegeză din acea Alexandrie a Ptolemeilor.* STREINU, P. C. II, 91. *Ca într-o exegeză dogmatică asupra realității, a apărut seria binecunoscută de inși schematici obținuți prin reducerea personalităților.* CONTEMP. 1956, nr. 484, 4/7. *Nesecata putere generatrice a neroziei; hățișul exegezei nimicurilor.* STEINHARDT, J. 51. *Programul revoluției ardelene de la 1848 este una dintre marile construcții ideologice demne de atenția exegezei trecutului românesc.* MS. XIX, nr. 1, 29.

2. Interpretare lingvistică și istorică a cărților sacre, mai ales ale Bibliei. Cf. ANTONESCU, D., LM. *Religia creștină... i se părea o palidă exegeză a moralei lui Lao-Tze sau a eticei Vedelor.* EMINESCU, S. P. 83, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D. *Inaugurând critica filologică și istorică, umanismul a deschis în mod firesc calea exegezei biblice și a făurit cele mai teribile arme contra dogmei catolice.* OȚETEA, R. 318. *În jurul acestei presupuse fântâni de înțelepciune s-au ridicat schelele înalte ale unei exegeze talmudice.* CĂLINESCU, O. XIII, 93, cf. DN^2. *Credeam că sinagoga e o biserică. Nu, e un locaș de recitare a unor texte, de exegeză și îndeplinire a unor rituri.* STEINHARDT, J. 120. *Textele evanghelice sunt clare, iar... Simone de Beauvoir a confirmat pe deplin... tezele Mântuitorului și exegeza kierkegaardiană.* id. ib. 172, cf. DN^3, D. ENC.

3. (Mat.; învechit, rar, în sintagma) *Exegeză numerică* (sau *lineară*) = soluția numerică a ecuațiilor sau construcția lor geometrică. Cf. ANTONESCU, D.

– Pl.: *exegeze.* – Gen.-dat. și: (învechit) *exegezii.* – Și: (învechit) **esegésă** (scris și *essegesă*), **exegésă** (scris și *ecsegesă,* POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638^2/24) s. f.

– Din fr. **exégèse.** Cf. gr. ἐ ξ ή γ η σ ι ς.

EXELÁ vb. I v. **excela.**

EXELBÁNT s. n. (Învechit, rar) Eghilet. Cf. VALIAN, V. 44, PONTBRIANT, D.

– Scris și: (învechit) *ecselbant.* VALIAN, V. – Pl.: *exelbanturi.*

– Din rus. **аксельбант.** Cf. germ. A c h s e l b a n d.

EXELÉNT, -Ă adj. v. **excelent.**

EXELENTÍSUM s. n. v. **excelentisim.**

EXELÉNȚĂ s. f. v. **excelență.**

EXELÉNȚIE s. f. v. **excelență.**

EXEMPLÁR[I] s. n. (Atestat pentru prima dată în 1782, cf. TDRG[3]) **1.** Fiecare dintre obiectele identice reproduse în serie după un model comun; copie. *Prin această numărare înainte vom şti câte să tipărim, la număr, ca nu oare cumva, tipărind mai puține exemplare, să nu ajungă la toți.* ÎNȘTIINȚARE, 4/12. *Toate hrisoavele de acest fel au obişnuit a se scrie îndoite, dintre care un ecsemplar rămâne la zălogitoriu.* ŞINCAI, HR. I, 377/17, cf. II, 236/30. *Îndată să să pedepsască această călcare,... pe lângă pierderea exemplariurilor.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 722. *Pentru districtul Sfinției Sale, 20 de exemplare.* PETROVICI, P. 346/11. *Această aşezare... să să publicarisească prin toată Valahia, prin tipărire eczemplaruri* (a. 1828). DOC. EC. 410, cf. 450. *Orice carte se va tipări la tipografie sau la litografie, fără să fie supusă la censură, să vor lua toate eczemplarurile de către stăpânire.* CR (1833), 202[1]/14. *Dacă s-au hotărât numărul ecsemplarelor de cărți, datoriu este tipografiul să ceară.* COD. ȚIV. 196/13. *Se tipăreşti pe sama D-tale un număr de 100 esemplare.* URICARIUL, VIII, 202. *A dăruit un mare număr de eczemplare la Colegiul Sf. Sava spre a se da în dar şcolarilor.* MN (1836), 51[1]/58. *Negruzzi... a binevoit a dărui Teatrului Național 250 exemplare.* GTN (1836), 78[2]/39. *Îți face de lipsă următoarele catastife a le avea, şi cu bună cuviință... vro câteva exemplare a le ținea.* NICHIFOR, P. 4/18. *Tot ecsemplariul ce nu va fi întărit cu această pecete va fi socotit... contrafăcut.* VEISA, I. 165/2. *Îți trimăt şi ecsemplariul acsesitului sau al doilea premium de zugrăvit.* KOGĂLNICEANU, S. 66. *Una mie ecsemplare prosforate de Institutul Albinei în agiutoriul locuitorilor țărei de gios.* ASACHI, M. H. 32/11, cf. VALIAN, V. 43, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[2]/33. *Mi-am luat libertatea... a-ți trimite aice un ecsemplar prin domnul Coradini.* ARHIVA R. I, 371/33. *Vor pune pre scolari să desemneze harta de pre un essemplariu ce li se va da.* LAURIAN, M. IV, I/7. *Planul gheometricesc închipuit mai în urmă în două esemplare.* URICARIUL, III, 255/3. *Exemplariele nelegate fuseră închise într-o chilie de la mănăstirea franciscanilor.* BARIȚIU, P. A. I, 121, cf. STAMATI, D. *Te rog să ceteşti „Dorințile partidei naționale", din care ți-am trimis un esemplar prin poşta de astăzi.* ROM. LIT. 184[2]/15. *Afară de esemplarele întregi, se află esemplare de tomul 3-lea, ... precum şi mai multe broşuri.* ROMÂNUL (1857), nr. 3, 4[3]/40, cf. ib. nr. 12, 4[2]/54, POLIZU. *Alătur... un eczemplar din acel domnesc decret.* DÂMBOVIȚA (1859), 216[2]/39. *Prețul unui essemplariu, 1 sfanț.* ib. (1860), 416[3]/71. *Am comisionat a se turna monede de aur în preț câte de 2 şi de 10 galbeni una, din care s-au şi trimes esemplare la Constantinopol.* CALENDAR (1862), 72/19, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POT., N. D. *Imaginea de pe moneda cea de aramă a acestui principe, fiind prea ştearsă pe toate essemplariele publicate până acum, se sublinia prin pura fantezie a editorului.* HASDEU, I. V. 236, cf. id. I. C. I, X. *O ortografie mai veche denotă şi un exemplar mai vechi.* CUV. D. BĂTR. I, 264. *Voi trimite în curând mai multe exemplare din repertoriul meu dramatic.* ALECSANDRI, S. 71, cf. COSTINESCU, LM. *Din opt esemplare... numai unul singur l-am văzut complet.* CONV. LIT. VI, 158. *Se cere ca un copil, pentru a avea noțiunea unui obiect..., să fi văzut acest obiect de mai multe ori şi în mai multe exemplare.* MAIORESCU, CR. I, 163. *A scoate 1 000 de esemplare din o foaie sau broşură este a face un risc.* CONTEMPORANUL, I, 5. *Pregătind piesele Imprimeriei imperiale... se trase un exemplar.* CONV. LIT. XI, 237. *Exemplarului de la Bistrița îi lipseşte o pagină de la început.* ODOBESCU, S. I, 355. *Nu ni s-a trimis un esemplar din partea editorilor.* EMINESCU, S. P. 120. *D-sa posedează personal câte un exemplar al tuturor actelor din dosarele cestiunilor de politică externă.* id. O. XI, 179. *Ți-am trimis câteva rânduri în două exemplare, unul adresat la Costică şi altul la Galbeni.* CARAGIALE, O. VII, 181, cf. 426. *Încolo amândouă esemplarele sunt totuna.* MARIAN, O. II, 373. *În esemplarul care-l posedăm noi... nu se află prefața la care răspunde Maior.* REV. CRIT. II, 157, cf. DDRF. *A fi fost copiată de popa Grigorie de pe un exemplar mai vechi.* XENOPOL, I. R. VI, 207. *El şi-a făcut cuvinte cu rol de sufixe, tot în câte două exemplare.* ARHIVA, X, 175, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *De obicei autorul scria unul sau mai multe exemplare pentru prietinii săi.* BUL. COM. IST. I, 12, cf. 319. *Copia noastră s-a făcut după un exemplar necomplet.* DR. II, 591. *Una din exemplarele cele mai frumoase de acest fel este biserica din satul Socoteni.* ARH. OLT. V, 184, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Sunt... prea multe numere de exemplare obligatorii de trimis bibliotecilor publice.* ARH. OLT. X, 92/2, cf. CADE. *Şi-a tipărit mai multe volumaşe...; despre unul mi-a spus că s-au vândut numai zece exemplare.* LOVINESCU, M. 297, cf. id. S. VIII, 181. *Colindă zece chioşcuri până să descopere un exemplar.* REBREANU, R. I, 180. *Tata a întrebat însă câte exemplare vom trage.* CAMIL PETRESCU, P. 197. *Iar când o carte atingea a doua ediție, chiar şi după trei mii de exemplare numai, lucrul părea că stabileşte un memorabil record.* CONV. LIT. LXVII, 34, cf. 428. *La 1830, în Franța, câteva mii de exemplare era tiraj mare pentru un Victor Hugo.* SADOVEANU, O. XIX, 49, cf. SCRIBAN, D. *D-nul Drăgescu comunică lui Gh. B. că i-a lăsat librarului Samitca din Craiova un număr de exemplare din „Observatorul".* ARH. OLT. XIX, 281. *Un exemplar este la muzeul „Jeu de Paume" din Paris.* OPRESCU, I. A. IV, 128. *Am înaintea mea cincizeci şi două de exemplare alese.* DOMBROWSKI, P. 198. *O carte englezească... vândută în sute de mii de exemplare.* ARGHEZI, P. T. 69. *În zece mii de exemplare, domnişoară, în atâtea exemplare câte direcții, oficii, subtoficii, impiegate şi vagoane poştale sunt.* id. S. XXV, 372. *Alerga prin librării şi-şi retrăgea toate exemplarele posibile.* CĂLINESCU, B. I. 21. *Poetul adusese într-o ladă, sub un vraf de psaltiri, ceasloave şi biblii, un număr însemnat de exemplare dintr-o broşură antiaustriacă.* id. O. XI, 195. *Temelia acestei legende era o pretinsă apostilă pe un exemplar din Decretele lui Constantin.* VIANU, L. U. 28. *M-am repezit in librărie... Nu sosise decât acest exemplar.* BLAGA, H. 134, cf. 135. *Introduseseră şi câteva exemplare din „Scânteia" ilegală.* STANCU, R. A. III, 26. *Publicistul o multiplica mereu în sute şi mii de exemplare.* id. ib. V, 119. *Sunt necesare... 2-3 exemplare de planuri directoare.* CHIRIȚĂ, P. 914. *Numărul abonaților la un exemplar se anunța... impresionant.* CIOCULESCU, I. C. I, 58, cf. LTR[2], DL. *Fugi în pod şi ia câteva exemplare din volumele mele.* T. POPOVICI, S. 348, cf. DM, DN[2]. *Chestionarul a fost răspândit în toată țara într-un număr mare de exemplare.* MAT. DIALECT. I, 132, cf. SCL 1962, 484. *S-au aflat şi la noi două exemplare de căşti cumane în Prahova.* PANAITESCU, C. R. 252. *Se găsesc exemplare reuşite ale căror măşti întăresc această constatare.* IST. T. I, 32. *Ni s-a păstrat exemplarul din culegerea de nuvele a lui I. Al. Brătescu-Voineşti.* N. MANOLESCU, C. M. 193, cf. M. D. ENC. *Un exemplar din „Opere" de Mateiu I. Caragiale, ediție definitivă... la Fundația pentru Literatură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 7/1, cf. DEX, DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. *Exemplarele astfel obținute au fost dăruite invitaților.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 10/1. *Manualele şcolare există în sute de mii de exemplare.* id. 1993, nr. 2. 14/1, cf. D. ENC., NDN, MDN. ◊ P. a n a l. *Coriolan, Hamlet,... Othello, Falstaff, Polonius au apărut în noi exemplare uriaşe.* CĂLINESCU, S. 60. ◊ F i g. *Sutele de fețe cu aceeaşi expresie păreau a fi... un singur şi acelaşi om în infinite exemplare.* REBREANU, R. II, 86. *Simțeam că femeia aceasta era a mea în exemplar unic.* CAMIL PETRESCU, U. N. 137. *Se găseau şi exemplare distonante în această exuberanță şi nepăsare.* MIHĂESCU, D. A. 13. *Mă voi mărgini la discutarea mai de aproape a acelora din seria mea de exemplare românești.* DOMBROWSKI, P.

179. *Dacă am avea fiecare din nou același cuprins sufletesc, viața noastră ar fi repetarea aceleiași individualități în mai multe exemplare.* CĂLINESCU, O. XI, 158. *Erau... generali de la Ministerul de Război... nu în postura de apărători ai moralității publice,... ci în aceea de exemplare multiplicate ale prototipului incriminat.* IST. T. II, 102. *Sufletul e lipsă; spiritul e un fel de papagal incoerent, uzinat în două miliarde exemplare.* STEINHARDT, J. 184.

2. Fiecare dintre reprezentanții unei categorii de ființe sau de lucruri asemănătoare, care întrunește caracteristicile principale ale categoriei din care face parte; model **(1)**, prototip **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[2]/33, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Despre esemplarul cel latin... nu-mi putu spune nimic.* CONV. LIT. VI, 118. *Am auzit singur cu urechile mele pe un asemenea esemplar de secătură.* EMINESCU, O. XV, 142. *Bărbatul e firește agresiv, va să zică natura se repetă în fiecare exemplar în această privință.* id. P. L. 79. *Exemplarele din menajerie, publicul este rugat să nu le atingă.* CARAGIALE, O. I, 75. *Stă la masă, pe un scaun de polisandru, exemplar unic.* VLAHUȚĂ, O. A. 246, BARCIANU, ALEXI, W. *Exemplar feminin de lux.* IBRĂILEANU, A. 141, cf. CADE. *Toate lucrurile acestea... fac din ea o ființă depărtată de lume... un exemplar unic.* CAMIL PETRESCU, T. I, 47. *Un tânăr înalt și musculos, cu umeri lați și cu mijloc subțire; un exemplar superb.* C. PETRESCU, C. V. 351. *Grig e „bucureștean"... parcă e un exemplar din altă specie umană.* SEBASTIAN, T. 339. *Cum la noi toate caracteristicile au câte un singur exemplar, trebuiesc totuși menajați.* A. HOLBAN, O. II, 343. *Hotărî că nu e nevoie de oameni cu unelte speciale pentru un singur „exemplar".* VOICULESCU, P. I, 36. *Era un exemplar rar și foarte frumos. Avea cel puțin șase kilograme.* SADOVEANU, O. IX, 419. *Între ei și alte monstruoase și splendide exemplare ale regnului animal deosebirea nu era prea mare.* id. ib. XIX, 152. *Doctorul era un interesant și unic exemplar.* BART. E. 120. *Era Bărbucică, un exemplar slab la minte, care sfârșește mai târziu ca antreprenor de tripou.* VIANU, A. P. 69. *Ne-o redau informațiile bătrânelor și puținele exemplare ce se mai poartă.* APOLZAN, P. I. 170. *Există... exemplare de poeți tributari fie numai conținutului, fie numai expresiei unui maestru.* CONSTANTINESCU, S. I, 151. *Martirajul Tincuței, nobil exemplar feminin, e făcut să pună în evidență grosolănia lui Scatiu.* id. ib. VI, 14. *Din această formă am primit și o aberație interesantă, exemplar pe care l-a cedat.* DOMBROWSKI, P. 203. *Directorul general afirmă că buldogul lui e cel mai frumos exemplar de câine.* ARGHEZI, S. XV, 164. *Monotonia se repetă cu singurul scop aparent de-a trece viața dintr-un exemplar într-altul.* id. P. T. 320. *Ioanide e un om eminent, un exemplar neobișnuit, nu-i așa?* CĂLINESCU, B. I. 473. *Nu fără să se mire că un exemplar de o frumusețe așa de rară putea cădea așa de jos.* id. O. III, 223. *Voltaire a fost un exemplar foarte tipic al poporului francez.* VIANU, L. U. 210. *Exemplare ale aceleași spețe abia dacă se mai găsesc în peisajul social al Italiei moderne.* id. ib. 457. *Era un exemplar, după părerea vânătorilor, cu totul singular.* CAMIL PETRESCU, N. 95. *Copiii acestor locuri par cele mai desăvârșite exemplare de inteligență și frumusețe umană.* BOGZA, C. O. 281. *În Prusia estică se găsesc exemplare de tranziție.* LINȚIA, P. II, 136, cf. CHIRIȚĂ, P. 623. *Neconformismul lui atrasu-i-a, oare, înăcrire, exasperarea orgoliului, cum se întâmplă cu atâtea exemplare din cultura unei națiuni?* CIOCULESCU, C. 10, cf. DL, DM, DN[2]. *În atelierul de la Bucov s-au găsit exemplare din „ceramica de bucătărie".* PANAITESCU, C. R. 198. *Umanitatea e umilită în câte un asemenea exemplar ce trădează stângăcia „creației".* N. MANOLESCU, A. N. III, 41, cf. 106. *Asemenea exemplare justificau vechea zicală a locului.* C. GIURESCU, P. O. 79, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. *Primele vitrine conservau exemplare mai curând grațioase: spongieri..., un Graal de buret.* CĂRTĂRESCU, N. 149. *Mă invită el să consult exemplarul de lux din fața lui.* ib. 1993, nr. 2, 13/2, cf. D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Fiecare nou exemplar de supraom a fost repede înrolat, catalogat, uniformat în casta preoțească, curtea monarhică ori clientela politică.* PÂRVAN, I. F. 12. *Stând în individualitate, talentul e un exemplar unic, căruia natura îi zdrobește tiparul pentru a putea servi la multiplicarea lui în serie.* LOVINESCU, M. 124. *Să fie într-adevăr poetul un exemplar sortit să fie un fatal și „greu cenzurat de moarte"?* CAMIL PETRESCU, P. 406. *Ana savura parcursul acesta..., ca un fragil și inaccesibil exemplar al umanității.* C. PETRESCU, C. V. 240. *Exemplar ciudat și învechit al ultimelor rămășițe de cărturărie romantică, el purta odată ochelari cu clește și plete bogate.* I. BOTEZ, ȘC. 116. *Păstrăm în noi personaje diferite. Arborăm..., după împrejurări, un exemplar nou. Unul naționalist,... altul grav, solemn,... spiritual.* BRĂESCU, A. 259. *Îți recomand două... surse de succes și procopseală: credința strămoșească și natia. La fiece treizeci de ani, câte o serie de exemplare au făcut excelentă carieră cu acest capital.* ARGHEZI, P. T. 296. *Frumusețea e o particularitate, care și în ce privește bărbații dă exemplare în toate privințele reușite.* id. B. 83. *Diavolul jubilează. Trei exemplare în perspectivă.* STEINHARDT, J. 148.

3. (Învechit) Exemplu **(II 1)**; pildă **(2)**. *Tu ești exemplarul toleranței și a iubirii de om, acoperitoriul celor mișei și sprijinitoriul celor asupriți.* IORGOVICI, O. X/2, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[2]/33, STAMATI, D., POLIZU, PROT. – POP., N. D. *Publicarea proiectului... Kogălniceanu o apăra... invocând exemplarul Angliei.* XENOPOL, I. R. XIII, 241. *Tagore era un strălucit exemplar de umanitate.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 103, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ea este poate exemplarul unei noi feminități.* LOVINESCU, C. VII, 89. *În el, noi am pierdut un rar exemplar al discreției profesionale.* id. M. 219. *Celor mai mulți, el le-a apărut, așadar, ca exemplar omenesc rarisim.* STREINU, P. C. III, 28, cf. SCRIBAN, D. *Am constatat aceasta la Dürer, la Holbein, la Cranach, ca să nu mă opresc decât la exemplare faimoase.* OPRESCU, I. A. IV, 73. *Longevitățile cele mai mari le dă Franța și le dă în exemplare de intelectuali.* ARGHEZI, S. XXV, 83.

– Scris și: (învechit) *ecsemplar.* – Pronunțat: *egzem-.* – Pl.: *exemplare* și (învechit) *esemplarie, exemplaruri.* – Și: (învechit) **exemplăriu** (scris și *ecsemplariu*), **eczamplár** (SCL 1962, 484), **eczemplár, esemplár, esemplăriu** (scris și *essemplariu*, ȘINCAI, HR. II, 236/30, URICARIUL, VIII, 202) s. n.

– Din fr. **exemplaire,** lat. **exemplarium.**

EXEMPLÁR[2], -Ă adj. **1.** Care poate servi ca exemplu sau model prin calitățile sale deosebite; (învechit, rar) exemplarnic. V. e x c e p ț i o n a l **(2)**, i r e p r o ș a b i l , p i l d u i t o r **(2)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[2]/33. *Viața casnică și armonia ce domnea între junii căsătoriți era ecsemplară.* CALENDAR (1851), 47/15, cf. ib. (1853), 40/10, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Regularitatea speduirii telegramelor nu e prea esemplarie* (a. 1868). BARIȚIU, C. II, 215. *Tânărul este unul dintre cei mai buni și cu purtare morală exemplarie* (a. 1882). id. ib. II, 250, cf. COSTINESCU, LM. *În zadar vom predica... copilului morala și purtare exemplară.* CONV. LIT. VI, 37[2]. *Ne pot servi de colecțiune exemplară poeziile d-lui Heliade.* MAIORESCU, CR. I, 111. *Românii din Ardeal posedă în protopopul Popazu unul din acei preoți exemplari.* ODOBESCU, S. I, 475. *Acest conducător încă tânăr,... știu să deprindă armata cu ascultare punctuală și c-o disciplină exemplară.* EMINESCU, O. XIV, 85. *Îl știu de o corectitudine exemplară.* CARAGIALE, O. I, 286, cf. DDRF. *Totuși ordinea cea mai exemplară predomni și aice și nu fu turburată un singur moment.* XENOPOL, I. R. XII, 27. *Ministrul credea că va dezarma camera prin purtarea sa exemplară și politicoasă.* id. ib. XIII, 228, cf. BARCIANU. *D-nii Sturdza și Carp sunt două adevărate caractere... prin aceeași viață exemplară ca și cel dintâi.* D. ZAMFIRESCU, Î. 48, cf. ALEXI, W. *Aș înțelege prin tradiție literară... un mănunchi de opere exemplare prin construcția lor durabilă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 11, cf. id. ib. IV, 122, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *E regretabil că G. Călinescu... nu*

scoate din această exemplară corespondență decât elemente caricaturale. LOVINESCU, S. VIII, 102. *Privi cu satisfacțiune ordinea exemplară.* C. PETRESCU, C. V. 211. *Traducerile din Shakespeare și Edgar Poe... sunt în același sens exemplare.* id. ib. III, 30. *Aș fi fost femeia cea mai supusă, cea mai exemplară de pe lume.* KIRIȚESCU, G. 142. *Cinstea exemplară, un realism sănătos... aveau să facă din el mai târziu un atât de bun decan.* DR. X, 5. *Avusese o execuție foarte îngrijită, de o eleganță și de o corectitudine de linie exemplară.* OPRESCU, I. A. IV, 191. *Explică și colecționează cu o neutralitate științifică exemplară.* CONSTANTINESCU, S. VI, 191. *Totul era de o curățenie exemplară.* CĂLINESCU, S. 457. *O corespondență se legă între el și Iacob Negruzzi, caracterizată din partea lui Eminescu printr-o liniște și o corectitudine exemplare și o luciditate... de om cu desăvârșire cult.* id. O. XI, 148. *Dacă simțim nevoia de ceva exemplar, trebuie să ne înapoiem la greci, în ale căror opere este reprezentat omul frumos.* VIANU, L. U. 277, cf. 397. *Și Aretie s-a resemnat la rolul ei de mamă exemplară.* VINEA, L. II, 28. *Autorul Țiganiadei a lăsat o întinsă operă, ... mulțumindu-se printr-o exemplară modestie cu tipărirea unor tălmăciri.* CIOCULESCU, I. C. 37, cf. 121, DL. *Căsnicia părea trainică și exemplară.* PREDA, R. 332, cf. DM, DN[2]. *Igiena picioarelor arteriticului trebuie să fie exemplară.* ABC SĂN. 47. *A participat cu exemplară conștiință civică și sincer entuziasm.* V. ROM. iunie 1965, 6. *Cronica teatrală... a consemnat cu o precizie și cu o promptitudine exemplare orice eveniment.* IST. T. II, 97. *Ordonată ca un soldat exemplar... și-a încheiat ireproșabil anii de școală.* BĂNULESCU, C. M. 293. *Dinu Păturică e un monstru, însă unul exemplar, credibil și excesiv.* N. MANOLESCU, A. N. I, 110. *Prin ce anume poate fi Maiorescu eroul exemplar de care aveam nevoie?* id. C. M. 262. *În acest context, spectacolul își înscrie valori exemplare.* T februarie 1969, 53. *Cazul poeziei lui Goga este exemplar în acest sens.* STĂNESCU, C. R. 95. *Sunt, acestea, doar prime titluri dintr-o stagiune pe care o dorim exemplară.* CONTEMP. 1971, nr. 1 299, 4/3. *Dacă sacrifică spontaneitatea, câștigă în schimbul ei adesea, prin concentrare și esențializare, o grație exemplară.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 123, cf. 153, M. D. ENC. *Povestirile, desigur de ficțiune, sunt exemplare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 1 312. *Sunteți un om exemplar.* D. R. POPESCU, I. Ș. 49. *Dimov utilizează în chip normal metafora ca instrument liric și totdeauna cu o rigoare exemplară.* SIMION, S. R. III, 263, cf. DEX, DN[3]. *Este un stil... exemplar prin precizie și proprietate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 11/2. *Tonitza este un spirit de o exemplară exigență.* RL 1978, nr. 10 325, cf. DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. *Suntem conștienți că nu totdeauna... am lucrat cu o exigență exemplară.* MS. XIX, nr. 2, 7. *Concertele formației „Virtuozii din București" au fost exemplare în multe privințe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/2, cf. id. 1993, nr. 4, 14/3, D. ENC., NDN. ◊ (Adverbial) *Desigur, mânuirea procedeului implică primejdii, cum se înveterează exemplar în cele două mișcări contimporane.* CONV. LIT. LXVII, 259. *Aptitudinea de a cuprinde o cât de complexă personalitate artistică în cât mai puține cuvinte i se propune exemplar.* STREINU, P. C. III, 245. *Au știut... să o înfăptuiască exemplar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 1/1. *Reușise să organizeze exemplar armata prusacă.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 63. *Și-au făcut exemplar datoria.* D. R. POPESCU, I. Ș. 36. *E. Lovinescu le-a răspuns exemplar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 11/4. *Scrisul lui C. Ciopraga ilustrează exemplar virtuțile și servituțile criticii universitare.* GRIGURCU, C. R. 117.

2. (Mai ales despre pedepse, sancțiuni) Care are un caracter drastic, servind ca avertisment. *Merită o pedeapsă exemplară.* BĂLCESCU, M. V. 413. *Jur pe cartea legilor că vei fi pedepsit de o manieră esemplară.* LĂZĂRESCU, S. 105/9, cf. PONTBRIANT, D. *Pedepsi în mod exemplar pe hainul ban al Croației.* EMINESCU, O. XIV, 195. *Afară străini!... Scuze numaidecât ori o lecție exemplară.* CARAGIALE, O. I, 18, cf. DDRF, CADE. *Vom proceda la o răzbunare exemplară.* CAMIL PETRESCU, T. II, 362, cf. SCRIBAN, D. *Presa independentă fu aceea care făcu mare caz de întâmplare,... cerând insistent prinderea și pedepsirea exemplară a ucigașilor.* CĂLINESCU, B. I. 248, cf. 268. *Îi voi da o lecție exemplară.* id. O. IX, 326. *„Soldatul lui Cristos" crede la un moment dat că a sosit momentul pedepsirii exemplare a Angliei.* VIANU, L. U. 100, cf. DL, DM. *Această cruzime trebuia să fie exemplară, să înspăimânte.* BARBU, PRINC. 114, cf. M. D. ENC. *Instrucția lor exemplară, școlile lor unde-au dus?* D. R. POPESCU, I. Ș. 232. *E necesară o pedeapsă exemplară.* id. ib. 255, cf. DEX, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ (Adverbial) *Orice încercare de dezordine... să fie reprimată energic și exemplar!* REBREANU, R. II, 21. *Vinovații vor fi pedepsiți, negreșit, exemplar.* id. ib. 243. *Aceste acte trebuiesc exemplar pedepsite.* ARGHEZI, S. XXXIV, 74.

– Scris și: (învechit) *ecsemplăr, -ă.* – Pronunțat: *egzem-.* – Pl.: *exemplari, -e.* – Și: (învechit) **eczemplár, -ă, esemplár, -ă, esemplăriu, -ie** (scris și *essemplariu, -ie,* LM), **exemplăriu, -ie** adj.

– Din fr. **exemplaire,** lat. **exemplaris, -e.**

EXEMPLARITATE s. f. Caracterul a ceea ce este exemplar[2] **(1)**. *„Exemplaritatea" eroului de biografie e foarte asemănătoare, dacă nu identică, cu „tipicitatea" eroului de roman.* STREINU, P. C. III, 263, cf. SCRIBAN, D. *I. Budai-Deleanu nu s-a orientat spre dominantul idilism galant al operei metastasiene, ci a selectat din cuprinsul acesteia exemplaritatea etică.* IST. LIT. ROM. II, 71, cf. DN[2]. *Maiorescu tinde către exemplaritate.* N. MANOLESCU, C. M. 27. *Exemplaritatea lui Maiorescu nu provine doar din năzuința de a începe absolut cultura.* id. ib. 264. *Prefigurarea personajelor... concură... la clasicitatea și exemplaritatea acestei creații.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 25, 8/4, cf. DEX. *Opera celor două mari personalități..., o intenție de revelare a exemplarității.* CONTEMP. 1975, nr. 48, 10/1, cf. DN[3]. *Această exemplaritate riscând însă a îngheța, a se transforma în convenție didactică.* GRIGURCU, C. R. 24. *Suntem izbiți de afirmarea exemplarității sale.* id. ib. 36, cf. DCR. *Pentru mulți dintre cetățenii obișnuiți rezolvarea criminalității ține de exemplaritatea pedepsei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 18/1, cf. NDN.

– Pronunțat: *egzem-.* – Pl.: *exemplarități.*

– Din fr. **exemplarité.**

EXEMPLÁRIU s. n. v. **exemplar[1].**

EXEMPLARIU, -IE adj. v. **exemplar[2].**

EXEMPLÁRNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Exemplar[2] **(1)**. *Un bărbat... cu așa esemplarnice simțiri sufletești înzestrit.* BOJINCĂ, A. I, VIII/7, cf. L. ROM. 1964, 419.

– Pl.: *exemplarnici, -ce.* – Și: **esemplárnic, -ă** adj.

– **Exemplar[2]** + suf. *-nic.*

EXEMPLIFICÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) (Complementul indică idei, teorii, reguli etc.) A lămuri, a demonstra, a ilustra cu ajutorul exemplelor **(I 1)**. *Ceea ce am exemplificat pentru forma corpului, putem face pentru mișcarea lui.* CONTA, O. F. 528, cf. BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Voind numai să-i exemplificăm starea de spirit..., vom recurge la „România nouă".* LOVINESCU, C. VII, 103. *Deputatul democrat Zuzu își făcuse popularitate perorând vorbe caraghioase... și exemplificând prin familia prințului Eduard.* A. HOLBAN, O. II, 179, cf. BUL. FIL. VI, 50, SCRIBAN, D. *Jean Bart a izbutit să realizeze două siluete care exemplifică tragicul provincial.* CONSTANTINESCU, S. I, 191. *Aci caracterizările sunt exemplificate.* CĂLINESCU, I, 200. *Euthanasius, care exemplifică schopenhauriana „euthanasie", își pregătește cu ebrietate dispersiunea în natură.* id. O. XII, 119. *Armonizarea poporană,*

exemplificată prin muzica lăutarilor. ALEXANDRU, I. M. 137, cf. DL, DM, DN[2]. *Unele aspecte generale, teoretice, ale sinonimiei au fost discutate succint și exemplificate cu puține fapte de limbă.* L. ROM. 1959, nr. 2, 34. *„Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni" (1858), o piesă care exemplifică elocvent tendința de a impune prin pompă exterioară, indicațiile autorului privitoare la costumele lui Matei Basarab.* IST. T. II, 125. *Pentru a exemplifica este suficient să arătăm că echipa Poloniei... a ocupat... locul 7.* SPORTUL, 1972, nr. 6 964, 4/7. *Înțelegerea noțiunilor exemplificate printr-un volum mare de date cere elaborarea unor logici a judecăților nuanțate.* CONTEMP. 1972, nr. 1 313, 1/5. *Pentru nespusa onoare de a fi exemplificat un adevăr rostit de Cel ce este Adevărul... sunt convins că regicidul, complicele asasinilor, partizanul tiraniei s-a izbăvit.* STEINHARDT, J. 265. *Ideea de bază a lui Teilhard... poate fi exemplificată foarte bine astfel: lucrurile se petrec – pare-se – ca într-o vitrină unde o mână nevăzută înlocuiește în fiecare anotimp obiectele expuse.* id. ib. 284, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Universitarul coexistă cu foiletonistul sceptic, în efortul de a accede la o formulă strictă, nu totdeauna originală, dar exemplificând una din înclinațiile fundamentale ale spiritului critic, cea către certitudine.* GRIGURCU, C. R. 62, cf. DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *egzem-*. – Prez. ind.: *exemplific*. – Și: (învechit) **esemplificá** vb. I. BARCIANU.

– Din it. **esemplificare,** fr. **exemplifier,** germ. **exemplifizieren.**

EXEMPLIFICÁRE s. f. Acțiunea de a e x e m p l i f i c a și rezultatul ei; (rar) exemplificație. V. i l u s t r a r e. *Autorul explică, ajutându-se de exemplificare, cum se produce procesul asocierii ideilor.* ARH. OLT. V, 297. *A demonstrat, cu exemplificare bogată, că aici e vorba de altă lege fonetică, bazată pe accent.* DR. IV, 425. *O exemplificare în problema „revizuirilor".* LOVINESCU, C. VII. 5. *Pentru exemplificarea concepției literare a d-lui N. Iorga, vom pleca de la câteva citate.* id. S. IV, 16, cf. VIII, 92. *„Glossa" rămâne exemplificarea strălucită a noului popas eminescian.* ARH. OLT. XII, 397. *La exemplificări, dl Bartok a citat și 3 doine românești.* CONV. LIT. LXVII, 21. *Orice afirmație trebuie lămurită printr-o bogată și sugestivă exemplificare.* PUȘCARIU, L. R. I, 9. *Prezentării noastre îi lipsește exemplificarea.* CONSTANTINESCU, S. I, 157. *Exemplificările noastre nu tind... să epuizeze problema limbajului.* id. ib. II, 150. *Trebuie adus obrazul finanței și al bunului trai depravat să roșească prin exemplificare.* ARGHEZI, S. XXXIV, 175. *Scoțând strofa cu „Comuna", Eminescu a ridicat cu voință poemul la modul abstract, făcând din el exemplificarea dreptății relative a claselor.* CĂLINESCU, O. XII, 47, cf. 53. *Bazându-se pe o bogată exemplificare, lecțiile... trebuie să aibă un puternic caracter combativ.* CONTEMP. 1953, nr. 329, 5/4. *Pentru exemplificare, să urmărim unele aspecte din marea diversitate cauzată de relief.* CHIRIȚĂ, P. 281. *Pentru exemplificarea nuanțelor diferite în basmele celor doi culegători vom da un citat.* LL I, 72, cf. DL. *Nu-l reținuse vocabularul teoretic, pe care îl cunoștea din liceu, ci exemplificările auditive.* PREDA, R. 119, cf. DM, DN[2]. *Aduce o exemplificare bogată. Aproape fiecare cuvânt e ilustrat printr-un exemplu sau chiar mai multe.* MAT. DIALECT. I, 15. *Să fiu iertat dacă pentru exemplificare mă voi folosi de propria mea experiență.* CONTEMP. 1971, nr. 129, 9/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Am descoperit însă un inedit dicționar de expresii italo-grecești (spre exemplificare, vezi o fotocopie la p. 13).* MS. 1974, nr. 2, 14, cf. DN[3]. *Spre exemplificare, vă oferim un singur bilanț, cel mai edificator de altfel.* RL 1978, nr. 10 327, cf. DSR, NDN.

– Pronunțat: *egzem-*. – Pl.: *exemplificări.*

– V. **exemplifica.**

EXEMPLIFICÁT, -Ă adj. Care este lămurit, demonstrat, ilustrat cu ajutorul exemplelor **(I 1)**. Cf. BARCIANU. *Concilierea dintre unitate și multiplicitate este aici palpabilă, exemplificată, nu o pură abstracție.* CĂLINESCU, O. XIII, 86.

– Pronunțat: *egzem-*. – Pl.: *exemplificați, -te*. – Și: (învechit) **esemplificát, -ă** adj. BARCIANU.

– V. **exemplifica.**

EXEMPLIFICATÍV, -Ă adj. (Rar) Care exemplifică; exemplificator. *Cazuri, - fapte exemplificative.* SCL 1960, 183, cf. 186, DN[3], DSR, NDN.

– Pronunțat: *egzem-*. – Pl.: *exemplificativi, -e.*

– Din it. **esemplificativo.**

EXEMPLIFICATÓR, -OÁRE adj. Care exemplifică, care servește drept exemplu **(I 1)**; (rar) exemplificativ. *Puținul ce a scris pe urmă e numai ocazional și exemplificator.* LOVINESCU, S. VIII, 193. *Trebuie menționate... explicațiile date faptelor în discuție și bogăția și varietatea materialului exemplificator.* L. ROM. 1959, nr. 4, 28, cf. SCL 1960, 186. *Scriitorii vor trebui să fie apți... pentru a le sublinia finalitatea exemplificatoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 3/2, cf. DN[3], NDN.

– Pronunțat: *egzem-*. – Pl.: *exemplificatori, -oare.*

– **Exemplifica** + suf. *-tor.* Cf. germ. e x e m p l i f i k a t o r i s c h.

EXEMPLIFICÁȚIE s. f. (Rar) Exemplificare. Cf. ENC. ROM. 264. *Ioanide... se pierdea în exemplificații.* CĂLINESCU, B. I. 125.

– Pronunțat: *egzem-*. – Pl.: *exemplificații.*

– Din it. **esemplificazione,** fr. **exemplification.**

EXÉMPLU s. n. (Atestat pentru prima dată în 1736, cf. TDRG[3]) **I. 1.** Caz, lucru sau fapt tipic care întrunește caracteristicile unei categorii întregi și care este citat pentru a lămuri, a sprijini, a ilustra a idee, o teorie, o demonstrație etc.; mostră **(4)**; s p e c. text sau pasaj într-un text, care este citat pentru a ilustra o regulă gramaticală, o definiție, o explicație filologică sau stilistică. Cf. VĂCĂRESCUL, GR. 25/15, AAT 14[r], GEOMETRIA, A. M. 132[r]. *Pruncii trebuie să învețe regulele prin multe ecsempluri.* PETROVICI, P. 79/12. *Nenumărate esempruri, adecă pilde, sunt cum că acest groaznic rău totuși au răsărit și cumplite damne, adecă pagube, au făcut.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 111/1. *Am alăturat și nește exemple, pentru exemplificare.* DIACONOVICI-LOGA, în SA II, 333, cf. LB. *Cu multe exempluri au dovedit.* POTECA, F. 174/24. *Iată mai multe exempluri de adunare.* HELIADE, A. 7/17. *Ca să vedem câtă de multă se poate strânge untura, voi aduce vreo câteva exempluri.* ANTROP. 131/6. *Un vrednic ecsemplu despre această vindecătoare lucrare a imaginației... poate a să împărtăși aice.* ALBINEȚ, M. 29/4. *Lecția trebuiește a o explica profesorul cu cele mai simțite ecsempluri firești.* GENILIE, G. XV/2. *Exempluri de plânte a deosebitelor clasuri.* J. CIHAC, I. N. 277/15. *Operația... nu să încheie totdeauna atât de repede precum în eczemplul trecut.* ASACHI, E. III, 11/5. *Să poate videa aceasta în următoarele doă exempluri.* A. TEODORESCU, A. 8/9, cf. VALIAN, V. 43, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[2]/39. *Fie-ne slobod a aduce pentru esemplu aci vreo câteva vorbe despre vestitul Turneisen.* VASICI, M. I, 13/1. *Essemple: Alexandru, Cezare, Napoleon au avut o viață.agitată.* LAURIAN, F. 91/4, cf. ANDRIEVICI, A. 48/1, ISER, G. POP. A. 21, STAMATI, D. *Pentru exersiție mai dăm exemplele următoare.* ELEM. ALG. 60/18. *Niște esemple lesne de prețuit... ne vor da firul analogiei ce cată să ne conducă la cunoașterea cauzelor.* MAN. SĂNĂT. 18/16. *Cetatea era îndesată de mulțimea ecsemplelor.* ARISTIA, PLUT. 142/18. *Un exemplu îl constituia propunerea de revizuire a regulamentului Camerei.* KOGĂLNICEANU, O. V, 18, cf. POLIZU. *Fie-mi iertat a aduce un esemplu.* NEGRUZZI, S. I. 268. *În toate lungele șiruri a formării depoziturilor de apă, Beserabia nu au suferit nici un feliu de prefacere și numai ea înfățoșază dișențatul eczemplu a unei statorniciri desăvârșite.* CALENDAR (1858), 36/34, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Pe lângă exemple aduse altă dată... vom mai cita aci unul singur.* CUV. D. BĂTR. I, 265. *Ne va fi permis de a da...*

essemple mai generale. HASDEU, I. V. 74. *Nu era esemplu ca să fi întors cineva vorba contelui.* BARONZI, C. III, 276/7, cf. COSTINESCU, LM. *Un singur exemplu va lămuri lucrul.* CONV. LIT. VI, 151. *Voi lua numai câteva exemple din miile ce s-ar putea aduce.* CONTA, O. F. 38. *Pentru mai bună lămurire, să luăm exemple.* CONTEMPORANUL, I, 8. *Culegerea sa de exemple din scrierile vechi românești e foarte folositoare.* ODOBESCU, S. I, 352, cf. II, 25. *Acesta e singurul și marele folos al exemplelor, că ascut puterea de judecată.* EMINESCU, O. XIV, 418. *Următoarele exemple de adunare, scădere, înmulțire și împărțire sunt atât de lesne de priceput.* id. ib. XV, 187. *Să luăm un exemplu concret.* CARAGIALE, O. II, 139. *Sper că vro câteva exemple din aceste anecdote vor fi bine primite.* MARIAN, O. II, 33, cf. DDRF. *Să limpezim însă prin exemple ideile arătate.* XENOPOL, I. R. XIV, 101, cf. ENC. ROM. *Alte exemple ne vor arăta alternative de imitație conștiută, întovărășită de propășire.* ARHIVA, X, 11, cf. 16, BARCIANU. *Ni se arăta, prin felurite esâmple, cam în ce mod am trebui să purcedem.* SBIERA, F. S. 113. *Iată un exemplu.* BUL. COM. IST. II, 21. *Cronologia exemplelor nu trebuie să fie totdeauna hotărâtoare pentru stabilirea evoluției semantice a unui cuvânt.* DR. I, 168. *O prepoziție cu înțelesurile ei subtile, demonstrate prin exemple.* IBRĂILEANU, A. 9. *Friedländer dovedește cu numeroase exemple că românii arătau un mare interes față de natură.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 87, cf. RESMERIȚĂ, D. *Aceste repetate exemple dovedesc ele oare că stolnicia era o dregătorie dublă?* BUL. COM. IST. V, 146. *Aproape unanimitatea exemplelor citate... par a veni în sprijinul acestui punct de vedere.* RF I, 143. *Un singur exemplu am mai găsit în cartea lui.* DR. V, 20, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Exemplele date sunt îndestulătoare.* LOVINESCU, C. VII, 140. *Un al treilea exemplu ni-l oferă radioactivitatea.* CAMIL PETRESCU, P. 402, cf. id. U. N. 183. *O asemenea gazetă mai este „Neamul românesc pentru popor"... Ș-acesta este, după cât spune d-sa, un „singur" exemplu.* SADOVEANU, O. XIX, 55. *Exemplul acesta, la care se mai pot adăuga încă nenumărate altele, este concludent.* D. GUSTI, P. A. 130. *Chiar cu riscul de a îneca uneori expunerea în exemple, le-am dat.* PUȘCARIU, L. R. I, 9. *Stările afective... sunt de altă natură decât la exemplele precedente.* IORDAN, STIL. 47, cf. SCRIBAN, D. *Ca exemple despre cele mai sus afirmate, vom analiza câteva tablouri.* OPRESCU, I. A. IV, 28. *Să luăm un exemplu la năvăditul prin două ițe.* APOLZAN, P. I. 67. *Bogăția exemplelor, capacitatea de a stabili numeroase relațiuni de asemănare și deosebire dovedesc mlădioasa inteligență lingvistică a d-lui Capidan.* CONSTANTINESCU, S. II, 14. *Un exemplu pentru observația aceasta mi-a servit o pereche.* DOMBROWSKI, P. 93. *Năvălise în creierul lui Ioanide o sumedenie de alte exemple.* CĂLINESCU, B. I. 29, cf. id. O. XIII, 174. *Există, în această privință, nenumărate exemple. Voi cita numai pe unele dintre ele.* VIANU, L. R. 40, cf. id. S. 7. *Exemplele s-ar putea înmulți la infinit.* RALEA, S. T. III, 16. *Oferind astfel lumii exemplul unei existențe simultane, iar nu succesive, Oltul străbate uriașa monotonie a câmpiei.* BOGZA, C. O. 386. *Ca exemplu clasic al acestei reacții s-a dat mult timp schema transformării ortozei în caolinit.* CHIRIȚĂ, P. 80. *Nu mai umblați mereu după exemple.* BENIUC, V. A. I, 9. *Aceste însemnări se află la finele celor optzeci de exemple muzicale.* ALEXANDRU, I. M. 160. *Și unul și celălalt din aceste exemple dovedesc varietatea infinită de interpretări.* CIOCULESCU, I. C. 124, cf. DL. *Să precizeze doctorul Sârbu, prin exemple concrete,... acele acțiuni obștești la care n-a considerat că poate să ia parte.* PREDA, R. 372, cf. id. D. 67, DM, DN[2]. *Fiecare, cuvânt e ilustrat printr-un exemplu sau chiar mai multe.* MAT. DIALECT. I, 15. *Din vocabularul caracteristic nivelului mediu de cultură s-ar putea da sute de exemple.* COTEANU, S. E. 51. *Din... exemplele citate mai sus rezultă că toți dregătorii... făceau parte din categoria generală a curtenilor.* STOICESCU, C. S. 56. *Acomodarea... reprezintă exemple de adaptare a unui organ.* ABC SĂN. 13, cf. 15. *Nu întâmplător își alege exemplele dintre vorbitorii politici.* N. MANOLESCU, C. M. 118. *Acesta e numai un exemplu luat la întâmplare.* PANAITESCU, C. R. 276. *Exemplul dat de jurişti... e cât se poate de concludent.* STEINHARDT, J. 36. *Cel mai elocvent exemplu îl oferă una din ultimele poezii.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 35, cf. M. D. ENC. *Exemplul cel mai des citat este acela al diviziunii celulare.* D. R. POPESCU, I. Ș. 294. *Iată numai două exemple.* MS. 1975, nr. 2, 29, cf. DEX. *Problema independenței naționale, pentru a lua un exemplu, nu se poate pune la fel în feudalism.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/1, cf. DN[3]. *Invocă exemple din texte.* IVĂNESCU, I. L. R. 145, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Se cunosc... o mulțime de exemple de pasiuni absurde care pot duce... la manifestări nebunești.* CĂRTĂRESCU, N. 304, cf. D. ENC. *Dau un singur exemplu, care pentru cineva avizat scutește de orice comentarii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9. 7/3, cf. NDN. ◊ L o c. a d v. **De** (sau **ca, spre,** învechit, **pentru) exemplu,** se spune atunci când urmează să sprijinim, să ilustrăm o idee, o teorie, o regulă etc. printr-un exemplu **(I 1)**; de pildă, bunăoară. *Aceste, pentru ezemplu (pildă),... drept pot să fie pre o nuieluță sau pre un ram.* ÎNV. POM. 30/14. *Toate câte au mânjit cu balele, adecă vestminte, vase,... pentru esempru, paturi, așternuturi... cu flacără de foc să se recurățe.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 125/23. *Această espresie, însemnându-se cu semnul termenului celui mai mare, va fi suma cerută; spre eczemplu:... 7a – 5a = 2a.* POENARU, E. A. 8/12. *Se aduce... un volum cunoscut de aer, spre esemplu, 20 sau 30 de litri printr-un aparat de curgere.* MARIN, PR. I, 61/32. *Drept esemplu vom lua flacăra unei lumânări.* id. ib. 71/25. *Să luăm de esemplu aceste versuri dintr-o baladă.* RUSSO, S. 186, cf. ARISTIA, PLUT. 291/19, POLIZU. *Cunoaște cineva vreun om... carile să se ducă să prosforeze Dumnezeului, carile i-au hărăzit, de eczemplu, moderația în dorințe?* CALENDAR (1858), 54/10. *Spre esemplu: ea era... înaltă ca un grenadier.* FILIMON, O. II, 27, cf. PROT. – POP., N. D. *Uneori ne închipuim... că vedem spre esemplu, și că auzim virtutea sau talentul.* CONV. LIT. II, 30, cf. IV, 113, COSTINESCU, LM. *Pot... să-mi închipuiesc un înger, de exemplu, care ar trăi în spațiu și timp, fără a fi material.* CONTA, O. F. 77. *Greșeli contra pedagogiei, ca de ecsemplu întrebuințarea unor expresiuni neinteligibile pentru copii.* CONTEMPORANUL I, 21. *De exemplu, din limba străveche a Indiei meridionale, s-au născut toate limbile indo-europene.* CONV. LIT. XI, 159. *Vedeți, spre exemplu, cu ce armonioasă splendoare sunt îmbrăcate domnițele din biserica episcopală.* ODOBESCU, S. I, 418. *Drept esemplu, am cam aminti aicea pintre figurele clasice pe Nathan înțeleptul, pe marchizul Posa.* EMINESCU, O. XIV, 239, cf. XV, 138. *Când datoria a atins o țifră prea mare, trecând spre exemplu peste doi franci, atunci cel care intră întâi pe ușa cafenelei... plătește socoteala.* CARAGIALE, O. I, 304, cf. VII, 453. *În urma acestora, putem numi pe... foarte mulți alții, ca de exemplu Ispirescu.* MACEDONSKI, O. IV, 27. *Ziller, spre exemplu, n-a cugetat niciodată să introducă seria menționată în învățământul secundar.* ARHIVA, I, 76, cf. XENOPOL, I. R. III, 23, BARCIANU. *Adecă batjocuri cu vorba, și personale, la adresa omului, de igzenblu lovituri pe obraz.* BĂNUȚ, T. P. 7, cf. CADE. *Cultivă relațiile!... De exemplu principele Anton Mușat.* C. PETRESCU, C. V. 73. *De exemplu, e în stare să mă împuște.* SEBASTIAN, T. 36. *Te durea dacă descopereai că iubita uitase să-ți spuie ceva, inofensiv chiar, un spectacol, de exemplu.* A. HOLBAN, O. II, 131, cf. SCRIBAN, D. *De exemplu, o evocare în batjocură a revoluției de la Ploiești.* CONSTANTINESCU, S. II, 78. *Ca exemplu, vreau să amintesc lacul Babadag.* DOMBROWSKI, P. 29, cf. 127. *Gulimănescu era disperat când, spre exemplu, lipsise de la o recepție urmată de bufet.* CĂLINESCU, B. I. 240. *Nu același lucru se întâmplă însă cu un silicat primar, de exemplu feldspatul.* CHIRIȚĂ, P. 34, cf. DL. *Cum aș fi eu, de exemplu.* T. POPOVICI, S. 124, cf. DM. *Specificul unei limbi nu se pierde decât în situații cu totul excepționale, când, de exemplu, vorbitorii nu mai fac față valului de construcții și de cuvinte luate din alte limbi.* COTEANU, S. E. 55. *Variațiile care apar în anumite condiții (de exemplu, în efort).* ABC SĂN. 311. *Aseară, de ezemplu, am stat de vorbă cu Ion Miclean.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 32. *În 1851, de exemplu, Matei Millo întreprinde primul mare turneu.* IST. T. II, 57. *De*

exemplu: „Copilul râde". CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 202, cf. M. D. ENC., DEX. *Mă gândesc, de exemplu, la acea perioadă din viața lui Flaubert.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 4/1, cf. DN[3]. *Coșbuc e... asemuit, pentru unele poezii, cu Creangă, de exemplu în parodia „Un pipăruș modern".* GRIGURCU, C. R. 63. *Opera sa istoriografică, de exemplu, nu ambiționează altceva decât să-i învețe pe conaționalii săi.* MS. 1988, nr. 3, 24. *Tot ce-am gândit în acele momente a fost subliminal, așa cum „gândești" când ești, de exemplu, în mare pericol.* CĂRTĂRESCU, N. 88. *De exemplu, am primit scrisori de la Vasile Boaru.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 12/2, cf. D. ENC., NDN.

2. (Învechit) Lucru asemănător sau comparabil cu acela la care ne referim. Cf. ENC. ROM., CADE. ◊ L o c. a d j. și a d v. **Fără exemplu** = (care este) fără precedent, fără seamăn. Cf. POLIZU. *Rostirea actelor ce le-a adus sunt fără esemplu în analele țărei* (circa 1865). URICARIUL, X, 369. *Aceasta nu e fără esemplu.* BARONZI, I. C. I, 20/9. *Reformele civilisătoare... s-au împământenit cu o răpejune fără exemplu.* CONV. LIT. VI, 12. *Și nici un preot – lângă templu. Ei trec cu grabă făr-exemplu.* EMINESCU, O. IV, 497. *Soldații... s-au apucat a face oamenilor daune, strâmbătăți și violenți nemaipomenite și fără exemplu.* XENOPOL, I. R. VI, 55, cf. ENC. ROM., CADE.

II. 1. Faptă, acțiune, manieră care poate fi imitată, care poate servi pentru a ilustra ceva; persoană care prin calitățile pe care le întrunește poate servi drept model; pildă, (rar) exemplar[1] **(2).** *Unele ca aceste lăudate exempluri mi-au dat și mie povață.* ȚICHINDEAL, F. [prefață], 2/7. *Pentru exemplu (pildă) și spre aducerea aminte de obște, datori suntem a arăta coprinderea următorului testament.* CR (1829), 149[2]/13. *Această hotărâre au arătat cel mai rău esemplu (pildă) pentru țeară.* BOJINCĂ, A. I, 205/5. *Aceasta se dovedește cu îndestule ecsemple a autorilor.* ALBINEȚ, M. 51/3. *Marele Columbru dete un îndemn nespus la o mulțime de navigatori carii, ...după eczemplul său călătorind, deteră cele dintâi cuvântate cunoștințe.* GENILIE, G. 29/4. *Prin „Istoria naturală" ... primim un exemplu de legi adevărate și neschimbătoare.* J. CIHAC, I. N. 5/8. *Acestui eczemplu urmară mai mulți călugări și însuși arhiepiscopul.* SĂULESCU, HR. II, 261/16. *Chiar ca tânăr pui de vultur, ce-n esemple se îndeamnă, A sumeței sale maice la zbor drumul când însamnă, Stând în viglă, este-ostașul.* ASACHI, S. L. I, 104, cf. VALIAN, V. 43, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 638[2]/39. *După eczemplul Domnitoriului fiecare amploiat în postul seu nu mai era altă decât un adevărat precupeț.* CALENDAR (1850), 64/25, cf. STAMATI, D. *Astă pompă fu originea și ecsemplul celor din urmă triumfi.* ARISTIA, PLUT. 68/28. *Voiți a vedea un esemplu curat despre această teorie.* BARASCH, M. I, 11/10. *Constantini n-au imitat ezemplul companionului seu, ...și în 22 iulie s-au suit pe eșafod.* GM (1854), 251[3]/22. *Rudele lor... le imitară acest ezemplu și așa curând se respândi... nuoua modă de a se rade barbele.* CALENDAR (1855), 74/27, cf. 153/2. *După essemplul strămbunilor săi, făcuse deja ilustre serviciuri patriei sale.* TEULESCU, C. 69/26, cf. POLIZU. *Prin ecsemple, povața e mai bună.* NEGRUZZI, S. II, 264. *Tu amorul poeziei mie mi l-ai însuflat, Și exempluri îndestule de ce e frumos ai dat.* ALEXANDRESCU, O. I, 179, cf. 306. *Neîntăriți prin virtuți și exemple de onoare învățate din casa părinților, ... cad în mânile femeilor și junilor celor stricați.* FILIMON, O. I, 97, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. *Ștefan cel Mare imita acest essemplu în privința muntenilor.* HASDEU, I. V. 96. *Dante avea trebuință numai să fie încuragiat de un esemplu.* BARONZI, C. I, 266/29. *Esemplele de bravură strămoșească au să inspire pe strănepoți de asemenea virtuți.* CONV. LIT. IV, 67, cf. COSTINESCU, LM. *De aceea istoria era considerată ca o mare colecție de exemple, putând sluji moraliștilor, publiciștilor, oamenilor de stat.* CONTA, O. C. 15. *Călugării cari de acolo vor veni aci... vor ști să dea la noi exemplul unei pietăți.* ODOBESCU, S. II, 43. *Nu putea să nu se întâmple ca... exemplul bizantinilor mai civilizați... să nu desprindă la artele păcii pe românii și bulgarii primitivi.* EMINESCU, O. XIV, 153. *No,... vegheți numai exămplu ghe aplicățiune!* CARAGIALE, O. I, 97, cf. VI, 60. *Au început, după exemplul lui Victor Hugo, să nu mai manifesteze nici un scrupul în privința împietării.* MACEDONSKI, O. IV, 39. *Sunt destule esemple.* MARIAN, O. II, 333, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 214. *Avusese el doar exemplul cald încă, acel al lui Ioan Vodă cel Cumplit.* XENOPOL, I. R. V, 335, cf. XIII, 87, ENC. ROM. *Cu vremea, aceste bune exemple se vor înmulți.* SĂM. I, 213. *Ne-a dat și unul din acele exemple superioare de onestitate, de conștiință, de eroism în sacrificiu.* IORGA, P. A. II, 141, cf. id. V. F. 165. *Jean Christophe... cred că e un exemplu reușit de varietate în unitate.* IBRĂILEANU, S. L. 35. *Mihnea e gata să slujească... după exemplul predecesorilor săi.* AN. IST. NAȚ. I, 55. *După exemplul antichității, pe scriitorii și pe moraliștii francezi din sec. al șaptesprezecelea îi interesa în primul rând omul.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 106, cf. IV, 23, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am pretenția chiar de a provoca exemplul și iluzia de a deștepta în alții mai tineri conștiința literară.* LOVINESCU, C. VII, 7, cf. id. S. VIII, 175. *D-ra Boldenache... e un exemplu de simțire și loialitate.* CAMIL PETRESCU, T. III, 199. *Acolo sunt exemplele mari ale tradiției.* CONV. LIT. LXVII, 200. *Mirel, timid cu cei străini, găsea în exemplul doctorului un ideal la care ar fi dorit să ajungă.* A. HOLBAN, O. I, 14. *Operele sale rămân ca un exemplu de muncă cinstită, modestă și de probitate.* D. GUSTI, P. A. 88, cf. SCRIBAN, D. *Exemplul lui Rebreanu trezește în cea mai mare parte a prozatorilor noștri aspirația către romanul de amplă compoziție.* VIANU, A. P. 366, cf. id. L. U. 20. *Soldații urmară exemplul șefilor.* OȚETEA, T. V. 153. *Degas începe să studieze estampele japoneze, ca să vadă cum ar putea, pornind de la exemplul lor, să reînnoiască aspectul compoziției.* OPRESCU, I. A. IV, 186. *Dacă ești om cinstit,... exemplul să plece de la tine.* ULIERU, C. 73. *Un profesor trebuie să plătească și să tacă, dând exemplu de disciplină.* ARGHEZI, P. T. 275. *Exemplul meu, sau falsa mea reputație,... îmi diminuează autoritatea în ochii fetei mele.* CĂLINESCU, B. I. 206 cf. id. S. 13. *Exemplul său prindea, căci era sugestiv și viu.* BLAGA, H. 41. *Pe unii îi încântă exemplul Elveției sau al țărilor scandinave.* RALEA, F. 18. *Pentru ca în viitor nimeni să nu le urmeze exemplul.* STANCU, R. A. II, 294. *Ești un exemplu pentru omenire.* DEMETRIUS, C. M. 7. *Cunosc câteva exemple de soiul acesta.* H. LOVINESCU, T. 336, cf. DL. *Uneori exemplele zguduie conștiințele.* T. POPOVICI, S. 116, cf. DM, DN[2]. *Exemplul cel mai grăitor... îl oferă un document.* STOICESCU, C. S. 328. *Un interesant exemplu al evoluției păstoritului pendular ni-l prezintă oieritul din comuna Poiana Sărată.* VUIA, PĂST. 165. *Un remarcabil exemplu de transformare a pământului în țară nouă îl înfățișează istoria românilor.* PANAITESCU, C. R. 26. *În cazul lui Mateiu Caragiale, exemplul lui Alexis Dufrêne este însă evident mai potrivit.* N. MANOLESCU, A. N. III, 107. *Odată pentru totdeauna a consimțit a-și trăi viața conform exemplului și modelului unui perpetuu azil de noapte.* STEINHARDT, J. 7, cf. 20. *Adevărul e că ele sunt poate cele mai strălucite exemple de poezie parnasiană din literatura noastră.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 104, cf. M. D. ENC. *A fost un exemplu de patriotism.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 59. *După exemplul cunoscutului model.* SIMION, S. R. III, 367, cf. DEX. *Ea mi-a inoculat pasiunea pentru adevăr, ea mi-a dat exemplul unei munci necurmate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 12/1, cf. DN[3]. *G. Călinescu constituie un alt și mai pregnant exemplu.* GRIGURCU, C. R. 51, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Astea sunt efectele lipsei în societate... a exemplului ce trebuie ca guvernul să fie model.* MS. XIX, nr. 4, 18. *Mi-era dragă Gigi, deși, în afară de obiceiul spălatului, nu era un exemplu de virtute.* CĂRTĂRESCU, N. 229. *Exemplul lui Umberto Eco e prea recent și prea eclatant pentru a mai lăsa loc controverselor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 8, 21/1, cf. D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Uneori un munte se ridică spre apus, cu prăpăstii adânci și piscuri înalte, încât munților adevărați le-ar putea fi exemplu de singurătate și semeție.* BOGZA, C. O. 45.

◊ E x p r. **A da** (sau **a fi,** rar, **spre, drept) exemplu** = a se comporta astfel încât să inspire altora dorința de a-l imita; a constitui un model demn de urmat. *Așadar, domnilor,... să dăm exemplu de paza legilor, păzind acea lege a noastră însine ca senatori.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 55. *Voi singuri dați exemplul și-i invitați la ură.* BOLLIAC, O, 201. *De o virtute mare Exempluri mumă-sa da.* ALEXANDRESCU, O. I, 306. *Genevieva dete esemplul retragerii sculându-se însăși ea.* BARONZI. I. G. 118/19. *Numeroase exemple... ne dă d. T. Maiorescu în critica sa.* CONV. LIT. XI, 77. *El ne da esemplul vieții celei mai modeste.* EMINESCU, O. IX, 221. *Vor da exemplu veacurilor.* CARAGIALE, O. I, 305. *Să dăm un exemplu.* ARHIVA, I, 22. *Și noi am dat, unul din cei dintâi, exemplul cum trebuie dărâmați idolii închinărilor false și neîndreptățite.* XENOPOL, I. R. IV, 28, cf. BARCIANU. *El... cercetează o întâmplare a adolescenței, acest roman fiind un exemplu al acelei discuții de sensuri și de cazuri des întâlnită în literatura germană.* AL. PHILIPPIDE. S. III, 263, cf. CADE. *Vom da aici numai un exemplu.* LOVINESCU, S. VIII, 224. *De săptămâna viitoare... nu mai sunt ministru... Vreau să dau un exemplu ambițioșilor.* CAMIL PETRESCU, T. II, 476. *Cum, domnule plutonier, d-ta elev în școala de ofițeri, care trebuie să dai exemplu!* BRĂESCU, V. 81, cf. BL VII, 64. *Amicii săi, cunoscându-i repertoriul, dădeau exemplu, aplaudând unde trebuia.* CĂLINESCU, B. I. 356. *Am să postesc, să țin tradiția, să dau exemplu.* id. E. O. II, 216. *Sunt mândru și de mine că ți-am dat exemplul unei demnități și a unei ținute morale recunoscute de toată lumea.* H. LOVINESCU, T. 11, cf. DL. *Umple presa cu numele lor și ni-i dă și drept exemplu.* PREDA, C. I. P. II, 246, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. **A urma exemplul** (cuiva) sau **a(-și) lua** (pe cineva sau ceva) **de** (sau **ca, drept, un,** învechit, **ca de**) **exemplu** = a imita (pe cineva sau ceva), a se inspira (de la cineva sau ceva). *Urmând esemplilor strămoșilor moldo-români..., acești frații au înobilat nobilitatea familiei.* CALENDAR (1855), 55/8. *Națiunile îi ia ca de esemplu în consiliurile lor.* TEULESCU, C. 36/4. *Să ne luăm mai bine de exemplu poeziile populare... care toate au cel puțin originalitate.* MAIORESCU, CR. I, 33. *Pentru a rezolva această problemă logică să luăm un exemplu mai de rând.* CONV. LIT. XI, 264. *Să luăm ca exemplu arderea zahărului și prefacerea lui în acid carbonic și apă.* EMINESCU, O. XV, 1 179. *Ia exemplu de la soția d-tale: cum ne scrie dumneaei de regulat.* CARAGIALE, O. VII, 11, cf. 89. *Ca exemplu, putem lua păstoritul din Neagra Șarului.* VUIA PĂST. 122, cf. CADE. *Voi lua exemplul meu din literatură.* A. HOLBAN. O. II, 343. *Luând ca exemplu catedrala în cruce simplă vizibilă..., Ioanide încrucișă pur și simplu două temple grecești.* CĂLINESCU, B. I. 454. *Aștepta și de la noi să ne turnăm românească pe calapoade atice, să o ritmăm urmându-i exemplul.* BLAGA, H. 127. *În viitor nimeni să nu le urmeze exemplul.* STANCU, R. A. II, 294, cf. DL, DM. *Ceilalți îi urmează exemplul.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 44. *Într-o notă... mărturisește că a vrut să urmeze exemplul impresioniștilor.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 106, cf. M. D. ENC., DEX. **A (se) da** (sau **a servi**) **(de** sau **ca, drept, un) exemplu** = a atrage atenția în mod intenționat asupra unei persoane sau a propriei persoane, a unei acțiuni etc., care poate servi ca model; a (se) pune în evidență. *Dea cerul ca fapta mea să vă dea un esemplu bun.* BARONZI, I. G. 139/8. *Urmându-se a da esemple și esplicări lămurite.* CONTEMPORANUL, I, 121. *Aceste strigăte erau așa de răspândite încât Eschil le dă ca exemplu de vaietare, de cântec, de doliu.* ODOBESCU, S. I, 195. *Dânșii sunt chemați... a le servi de exemplu și de emulațiune pentru viața lor cetățenească.* EMINESCU, O. XII, 76. *Două critice extreme în negație și afirmație, dând totodată și un exemplu de condițiile nesănătoase în care e silită să se dezvolte la noi orice activitate literară.* LOVINESCU, S. V, 20. *Îmi dă ca exemplu Italia, unde guvernarea... a ucis spiritul revoluționar.* COCEA, S. I, 63. *Numai manualele o dau ca exemplu.* CONSTANTINESCU, S. VI, 82. *Clamase de multe ori împotriva siluirii conștiințelor juvenile, dându-se exemplu pe sine, care... se orientase singur.* CĂLINESCU, B. I. 31. *Pentru a da numai puține exemple, iată-l pe Arnaud de Mareuil comparându-și iubita cu Leda și Elena.* VIANU, L. U. 13. *Fu dat ca exemplu de energie și pricepere politică.* STANCU, R. A. II, 162, cf. DL. *Toți cei ce vorbeau despre el îl dădeau exemplu demn de urmat.* T. POPOVICI, S. 547, cf. DM. *Ajunsese să fie dat exemplu de longevitate.* SORESCU, L. L. I, 45, cf. M. D. ENC. *Ele serveau drept exemplu pentru pretendenții la tron.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 11, cf. DEX. *Caragiale este un autor pe care-l poți da ca exemplu.* MS. 1988, nr. 1, 44. *Îmi plăcea să dau exemplul reptilelor din mezozoic care se adaptaseră monstruos la mediul respectiv.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 15/1.

2. Întâmplare care poate servi drept avertisment; pedeapsă. V. l e c ț i e **(5).** *Nu-i în datul nostru cruda tiranie; Dar un aspru esemplu am voit să fie.* DÂMBOVIȚA (1858), 32[2]/33, cf. PONTBRIANT, D. *Când oare se va face un exemplu cu aceşti domnişori, care se introduc în familii oneste... spre a corupe copilele.* CARAGIALE, O. II, 121. *Iată folosul exemplului, Popovici a căzut... și l-a umplut sângele pe nas și pe urechi.* CONTEMPORANUL, IV, 399. *L-am pedepsit ca să fie exemplu altora.* SCRIBAN, D. *Politicienii trebuiesc intimidați prin exemple răsunătoare.* CĂLINESCU, B. I. 289 *Până când o să se scufunde de tot, mai aveau destul timp și suficientă putere să dea un exemplu... conștiințelor oscilante.* T. POPOVICI, S. 286, cf. DN[2], DN[3], NDN.

– Scris și: (învechit) *ecsemplu.* – Pronunțat: *egzem-.* – Pl.: *exemple* și (învechit) *exempluri.* – Și: (învechit și regional) **eczémplu, esémplu** (scris și *essémplu*), **ezémplu,** (învechit, rar) **esâmplu** (pl. *esâmple*), **esémpru** (pl. *esempruri*), **exămplu, igzénblu** s. n.

– Din fr. **exemple,** lat. **exemplum.**

EXÉMPT, -Ă adj. (Jur.) Care nu este supus unei obligații, care este liber de ceva; dispensat, scutit. Cf, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DN[2], NDN. ◊ (Ironic) *Pentru prima oară un așa travaliu nu putea să fie exampt de foturi.* CARAGIALE, O. I, 314.

– Pronunțat: *egz-.* – Pl.: *exempți, -te.* – Și: (învechit) **esémpt, -ă** (scris și *essempt, -ă,* LM), **esémt, -ă** (GHEȚIE, R. M., BARCIANU), **exámpt, -ă** adj.

– Din fr. **exempt,** lat. **exemptus, -a, -um.**

EXÉMPȚIE s. f. v. **exempțiune.**

EXEMPȚIÚNE s. f. **1.** (Jur.) Privilegiu care dispensează de o obligație, de o datorie etc.; scutire. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., DN[2], NDN, NDU.

2. (Bis.; rar) Privilegiu în virtutea căruia o persoană, o comunitate sau un teritoriu au posibilitatea să se retragă de sub jurisdicția superiorului imediat și să se supună altei autorități bisericești. Cf. ENC. ROM.

– Pl.: *exempțiuni.* – Și: **exémpție** (ALEXI, W., NDN), (învechit, rar) **esempțiúne** (scris și *essempțiune,* LM), **esemțiúne** (GHEȚIE, R. M., BARCIANU) s. f.

– Din fr. **exemption,** lat. **exemptio, -onis.**

EXENCEFÁL s. m. (Med.) Făt cu malformații, caracterizat prin absența bolții craniene prin care encefalul, acoperit numai cu meninge, iese în afară. Cf. D. MED., NDN.

– Pl.: *exencefali.*

– Din fr. **exencéphale.**

EXENCEFALÍE s. f. **1.** Anomalie prezentată de un exencefal. Cf. NDN.

2. Tumoare ieșită în afara craniului sau a regiunii superioare a feței. Cf. NDN.

– Din fr. **exencéphalie.**

EXENTERÁȚIE s. f. (Med.) **1.** Ieșire a intestinelor din cavitatea peritoneală. V. eventrație, evisceratie. Cf. ENC. ROM., D. MED., DN[3], NDN. ♦ Ablațiune a intestinelor în abator. Cf. NDN.

2. Intervenție chirurgicală efectuată în oftalmologie, prin care se extrage ochiul din cavitatea orbitară, în caz de tumoare malignă oculară. V. extracție. Cf. ENC. ROM., D. MED.

– Pronunțat: *egzen-*. – Pl.: *exenterații*.

– Din fr. **exentération.**

EXÉPSIE s. f. v. **excepție.**

EXÉPȚIE s. f. v. **excepție.**

EXEQUATÓR s. n. v. **exequatur.**

EXEQUÁTUR s. n. (Jur.) **1.** (Învechit) Formulă executorie. Cf. ANTONESCU, D., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

2. Autorizație dată de un șef de stat unui consul străin de a-și exercita funcțiile în țara în care a fost trimis. Cf. ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D. *Metternich, cancelarul Austriei, ... refuză exequatur-ul.* VIANU, L. U. 445, cf. DN[2], DER, M. D. ENC., D. DIPL., D. DR. I., D. ENC., NDN, NDU.

3. Încuviințare dată de un stat pentru executarea **(2)** pe teritoriul său a unei hotărâri judecătorești sau de arbitraj străine, prin investirea acesteia cu formulă executorie. Cf. SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC., D. DIPL., D. ENC., NDN, NDU.

– Pronunțat: *executor*. – Și: (rar) **exequatór** s. n. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

– Din lat. **exsequatur** (conjunct. al lui *exsequi*) „să se execute". Cf. fr. exequatur.

EXERCÍCIU s. n. v. **exercițiu.**

EXERCITÁ vb. I. Tranz. **1.** A exersa **(1)**. *Oare trebuie ca cel ce învață să exerciteze pre ucenici la socotele neînvoite ale altora sau nu?* POTECA, F. 187/12. *Argumentăciunea silogistică e o speță de gimnastică care essercitează foarte mintea.* LAURIAN, F. 98/18. *Spune romanilor că, ecsercitând temperația și curagiul lor, se vor înălța la culmea puterii umane.* ARISTIA, PLUT. 89/4, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Omagiul recunoștinței noastre unor așa bărbați care consacră timpul... spre... a ne dezvolta inteligența, esercitând-o asupra nuanțelor celor mai delicate ale senzațiunilor noastre.* CONV. LIT. II, 27, cf. BARONZI, I. L. I, 198/3, COSTINESCU, LM. *Nu copiind pe alte popoare, ci deprinzându-ne noi singuri... a esercita și a desvăli facultățile noastre intelectuale, vom izbuti a imprima tinerei noastre culturi un caracter de originalitate.* CONV. LIT. VI, 73. *Prin persistența și puterea voinții eu exercitez cumplit organul percepțiunii.* CONTA, O. F. 76. *Cum esercitează un pictor mâna și ochiul său întru esecuțiunea concepțiunilor sale..., tot așa sunt și în artea noastră oarecari condițiuni naturale a individualității.* EMINESCU, O. XIV, 254, cf. DDRF. *Copiii pot să învețe ce cade sub simțurile lor... întrucât numai memoria lor este exercitată.* ARHIVA, X, 227, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Nu se poate afirma despre lucrul în sine... nici că e subiectiv, nici că exercită sau suferă înrâuriri.* MS. 1988, nr. 1, 21, cf. L. ROM. 1990, 301. ◊ (Cu pronumele în dativ) *Visele... trebuie să le studiem și să-i deprindem a-și ezercita judecata cu sine singuri.* CALENDAR (1855), 21/1. *Linia cea groasă a trăsurelor sale caracteristice arăta un om mai deprins a-și esercita facultățile morale decât cele fizice.* BARONZI, C. I, 257/13 *Cineva își poate menține și exercita asemenea calități.* SĂM. VIII, 75. *Când copilul spune „ma ma"... începe să-și exerciteze organele vorbirii pentru funcțiunea lor viitoare.* DR. I, 80. *După o asemenea constatare, era firesc ca Poe să aleagă, pentru a-și exercita spiritul de analiză în descurcarea unei acțiuni misterioase, Parisul și nu peisajul natal.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 28. *S-au dus acolo... pentru a-și exercita talentele.* CERNE, D. M. II, 5. *Învățații ș-au exercitat mintea asupra acestui tezaur de cunoștințe.* OȚETEA, R. 190. *Deocamdată își exercitează tonul de tenor al demagogiei.* CONSTANTINESCU, S. II, 20. *Analiza publicului trebuie să arate în ce măsură își exercită teatrul această funcție.* IST. T. I, 15. *Își exercită ironia... împotriva propovăduitorilor, misionarilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 13/2. *Acești tineri critici literari întreținuți de părinți își exercită spiritul critic doar asupra cărților.* ib. 1992, nr. 4, 1/1. ◊ Fig. *După ce trage linia de deasupra și face un unghi drept, coada acestei cifre o duce în jos cu preciziune... Astfel exercitat, s-ar părea că Oltul va scrie în curând și unele litere ale alfabetului.* BOGZA, C. O. 325. ◊ Refl. *Dacă ai procopseală, eczercitează-te totdeauna la dânsa.* BUZNEA, C. 94/8. *Trebuie să te supui rezonului și să te ezercitezi prin activitate și lucru.* CALENDAR (1856), 24/24. *Arcul custa mai nemica; încât nu era, poate, nici un moldovean care să nu fi avut această armă și să nu se fi esercitat din ea.* HASDEU, I. V. 76, cf. LM. *Exemple cari pot să servească... tuturor acelori cari voiesc să se exerciteze în arta de a ajunge cât mai sigur un scop în societate.* CONTA, O. F. 37. *Școlarii să repete în comun lecțiunile..., exercitându-se încă și la gimnastică și la muzică.* ODOBESCU, S. II, 74. *În cea dentâi abstragem de la toate condițiile empirice sub care se exercită inteligența noastră.* EMINESCU, O. XIV, 389. *S-a pus... să-și facă mâna, exercitându-se în fiecare zi, pe hârtie velină, la fel de fel de scriituri.* CARAGIALE, O. II, 70, cf. CADE. *Compunea romane de haiduci și se exercita în nuvela sentimentală.* LOVINESCU, M. 15. *Știi să tragi?... Trebuie să te exercitezi neapărat.* C. PETRESCU, C. V. 286. *Cu mine se exercita să devină caporal un camarad, Walther.* BRĂESCU, A. 223. *Arghezi se exercită cu putere în imitații baudelairiene.* STREINU, P. C. I, 53. *De la cine ai învățat în școală să te exercitezi cu materiale explozibile...?* CĂLINESCU, B. I. 322. *Să te exercitezi adunând... ca un avar, hotărâri de voință.* RALEA, S. T. III, 175.

2. (Complementul indică funcții, profesiuni etc.) A profesa, a practica; (învechit) a exersa **(4)**. *Mai mulți elevi... și astăzi încă esercitează în țeară arta ingineriei.* ASACHI, A. LIT. 4/27. *Funcțiile sale le ecsercitează ca un delegat și în numele sultanului.* CALENDAR (1851), IV/15. *Învățătoriul esercitează o profesie și nicicum o meserie.* ib. (1854), 27/4. *Senatorii, pururea exercitând acest sistem, se servea de un aseminea remediu, ca medicii.* ARISTIA, PLUT. 348/23. *Frații mamei mele... esercitau profesiunea de avocați.* SION, P. 361, cf. PONTBRIANT, D. *Comerciul plăcu lui Ion; și, ca să-l poată essercita și mai cu succes, el își lăpedă religiunea pentru a doua oară.* HASDEU, I. V. 14. *Funcțiunea cea spăimântătoare care o esercita de douăzeci și cinci de ani îl făcuse mai mult sau mai puțin om.* BARONZI, C. VII, 178/18. *Învățătorii de orice ram să nu ocupe nici o altă funcțiune, nici să eserciteze vreo altă profesiune.* CONV. LIT. IV, 35, cf. COSTINESCU, LM. *Alta este a exercita în practică o profesiune.* MAIORESCU, D. I, 305. *Unii se duc ca să câștige viața și să strângă stări însemnate, exercitând negoț seau industrii prin toate orașele.* ODOBESCU, S. I, 227, cf. 329. *Ei nu pot exercita avocatura.* EMINESCU, O. IX, 150, cf. XIV, 941. *Nu știi medicina, nu o poți exercita.* CARAGIALE, O. VI, 500. *Neputând surprinde nici la om, nici la femei, vreo schimbare apreciabilă de structură în timpul celor câteva oare ce-și exercită observațiile ei.* ARHIVA, I, 289, cf. DDRF. *Ea samănă cu o cazarmă sau cu un falanster comunal, fiecare exercitând o meserie oarecare.* ARHIVA, X, 147, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Sf. Anton... este patronul măcelarilor în Belgia, pentru că exercitase, la Roma, meseria de măcelar.* CANDREA, F. 208. *Și hamalii exercită o meserie folositoare și onorabilă.* DR. II, 721, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Le plăcea comerțul și-l exercitau cu profit.* CĂLINESCU, S. 40. *E vorba de persoane care, fără nici un motiv, pleacă în lume,... exercită diverse meserii.* RALEA, S. T. II, 15, cf. DL, DM, DN[2]. *Nevoia de*

cultură a orășenilor era în strânsă legătură cu felul lor de viață, cu negoțul și meșteșugurile pe care le exercitau. IST. LIT. ROM. I, 259. *Odată cu păstoritul exercitat de bărbați, se naște și familia patriarhală.* PANAITESCU, C. R. 31. *Oricine poate exercita o profesiune de selecție cum este creația literară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 2/2, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Din toată voia mea... renunț să mai exercit funcția de prelat al cultului catolic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 12/2, cf. NDN. ◊ (Cu pronumele în dativ) *Își exercită meseria, dar cu intermitențe mari.* IBRĂILEANU, A. 37, cf. 112. *E posibil să-și fi exercitat atribuțiile sau pe rând fiecare câte un anumit timp sau simultan.* BUL. COM. IST. V, 158. *Ei continuă să-și exercite meseria.* IORDAN, STIL. 338. *Spirea Vărnacul îți exercită meseria lui de bandit, de mijlocitor și de haiduc al zărilor.* CONSTANTINESCU, S. V, 22. *Ai putea... să-ți exerciți meseria dumitale cum trebuie.* ULIERU, C. 68. *Sunt singurul martor al medicului și medicul mă roagă să nu-mi exercit calitatea.* ARGHEZI, P. T. 94. *Cu el, dar, a sosit în București și Eminescu, exercitându-și mai departe funcțiunea de sufleur, combinată cu aceea de copist.* CĂLINESCU, O. XI, 97. *Nu va mai lăsa-o să-și exercite meșteșugul seducțiilor ei.* VIANU, L. U. 372. *Face gălăgie, că nu poate să-și exercite funcțiunea.* LĂCRĂNJAN, C. II, 136. *Profesia și locul unde își exercitase tatăl lor meseria de doctor fuseseră menționate de fiecare dată.* ȚOIU, G. 16. *Îl acuzi de fraudă pe judecător pentru ca acesta să nu-și poată exercita magistratura.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 4/1. (Fig.) *Paienjenii își exercitau tăcuta și pacinica lor industrie.* EMINESCU, P. L. 29. ◊ Refl. (pas.) Cf. LM. *Dintr-asta rezultă un șir întreg pentru alegerea artelor menite a se exercita.* EMINESCU, O. XIV, 923. *Conducerea armatei se exercită, de fapt, în timp de pace de către miniștrii de război.* CONV. LIT. LXVII, 266. *Funcțiunile de casier se vor exercita numai de secretarii comitetelor executive.* BO (1951), 1 173. *Polemica lui Voltaire se va exercita mereu de aici înainte.* VIANU, L. U. 173 *Din zori până în noapte se exercitau pe drumuri cele mai felurite negustorii.* PAS. Z. I, 170, cf. DL. *Această critică se exercită de către critici.* PREDA, C. I. P. II, 258. *Profesiunea noastră nu se poate exercita fără respectarea eticii.* CONTEMP. 1971, nr. 1 298, 8/1.

3. A acționa în mod stimulator (asupra cuiva sau a ceva), a face să fie simțit; a provoca; (învechit) a exersa **(5)**. V. influența. *Asupra operelor lor a essercitat soartea o influință stricătioasă.* KLEIN, în ȘA I, 1. *Esercitează o prea mare putere lecuitoare asupra organului plămânariu.* MAN. SĂNĂT. 111/27. *Ne învață natura cea intimă a corpilor și cauza efectelor celor curioase și ciudate ce esercită unii asupra altora.* MARIN. PR. I, VII/11. *Învăța la autoritatea gubernului tot dintre tribuni militari carii exercita tot acea superioritate și putere consulare.* ARISTIA, PLUT. 336/3. *Cunoscând influența ce exercita asupra principelui..., se prefăcu că primește cu bucurie propunerea.* FILIMON, O. I, 104. *Le întreabă în ce au contribuit pentru civilisațiunea acestui popor..., ce parte au luat, ce influință au esercitat.* BARONZI, I. C. I, 15/20. *Să nu fi esercitat una sau alta dintre felurile de influențe.* id. ib. 28/14. *El va esercita un fel de fascinare asupra tuturor contemporanilor săi.* CONV. LIT. IV, 168. *Fiecare corp nu sufere o modificare decât prin influența exercitată asupra-i de celelalte corpuri.* CONTA, O. F. 462. *Să tragem vreo câteva idei generale asupra influenței ce au exercitat dialectele slavone în țările unde s-a vorbit și se vorbește românește.* ODOBESCU, S. I, 363, cf. 366. *Unele puteri se înțeleseseră între ele ca să exercite o presiune asupra și în contra statului român.* EMINESCU, O. XI, 24. *Loviturile date bisericii au desființat poliția morală, pe care o esercita aceasta în alte vremi.* id. S. P. 223. *Apărițiunea comeachelor au esărțitat togheauna înrâurire aupra maselor populare.* CARAGIALE, O. I, 100, cf. II, 113. *A cugetat a exercita o presiune asupra adunării prin oficiala și întinsa publicare.* XENOPOL, I. R. XIII, 241. *Acestea... exercită o înrâurire constantă asupra activității noastre.* ARHIVA, X, 90. *Prelegerile acestor profesori... esercitau asupra auditorilor o înrâurință vădită.* SBIERA, F. S. 124. *Ea exercită oarecum o parte din egoismul comun și dobândește dreptul de a nu suferi prin tine.* D. ZAMFIRESCU, R. 157. *O mare greutate pentru Nicolae Vodă... a fost prezența suedezilor și polonilor aliați..., al căror rege exercita și din retragerea-i de la Bender... o mare influență asupra sfaturilor turcești.* IORGA, L. I, 138. *Diviziunea muncii exercită anumite facultăți pe socoteala altora.* IBRĂILEANU, S. 63. *Poporul român din Transilvania și Ungaria înlocuiește... suveranitatea și autoritatea pe care... a exercitat-o până acum în aceste părți statul unguresc.* AN. IST. NAȚ. I, 1. *Trebuie apoi să se studieze... influențele culturale pe care... le-au exercitat asupra fraților din Transilvania.* id. 15. *Pentru ca o personalitate să poată exercita o influență, este neapărat nevoie de un teren prielnic.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 18, cf. RESMERIȚĂ, D. *Influența exercitată de Muntenia... asupra Moldovei.* BUL. COM. IST. V, 108, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tocilescu... exercita o influență reală asupra studenților.* LOVINESCU, M. 47. *Timpul și împrejurările au exercitat influența lor inevitabilă.* ARH. OLT. XII, 168. *Am căutat să exercit asupra lui presiunea care mai niciodată nu dă greș.* CAMIL PETRESCU, P. 39. *Tribunalul școlar a exercitat o foarte mare influență asupra elevilor.* CONV. LIT. LXVII, 417, cf. SCRIBAN, D. *Este... scriitorul care a exercitat o înrâurire mai adâncă asupra dezvoltării romanului nou.* VIANU, A. P. 334. *Influența lingvistică și culturală neogreacă exercitată în Vechiul Regat.* DR. X, 157. *Apelul adresat... n-a fost decât un mijloc... de a exercita o presiune eficace asupra boierilor.* OȚETEA, T. V. 4. *Nudul feminin va exercita o forță fascinatoare asupra lui Renoir.* OPRESCU, I. A. IV, 174. *În acest înțeles, balcanitate... se traduce prin-un umor exercitat asupra omului.* CONSTANTINESCU, S. II, 154. *Este extrem de important că elementele străine reușesc să exercite o influență foarte târzie.* APOLZAN, P. I. 26. *Influența remarcabilă pe care a exercitat-o asupra marelui nostru cronicar limba latină.* DR. XI, 257. *Ibrăileanu exercita... o presiune delicată și fină asupra mea.* SADOVEANU, E. 180. *Formația vegetală acționează... prin influența exercitată în acțiunea factorului apă, prin modificarea climei solului.* CHIRIȚĂ, P. 60, cf. 121, DL. *Dumneata exerciți asupra mea această atracție.* PREDA, R. 25, cf. DM, DN[2]. *Descartes... a exercitat o influență profundă nu numai în filozofie și metodologia științelor, ci și în matematică, fizică.* JOJA, S. L. 330. *Puterea centrală este acum exercitată de o oligarhie alcătuită dintr-un număr relativ restrâns de familii.* IST. LIT. ROM. I, 333. *Această lume a exercitat, fără îndoială, o anumită influență culturală asupra daco-geților.* COTEANU, S. E. 58. *Sfatul domnesc sau unii membri ai săi exercitau o influență mai puternică asupra unor domni mai slabi.* STOICESCU, S. D. 101. *Acest lucru este îndeosebi necesar pentru a se putea cunoaște... influența exercitată de răspândirea creștinismului.* IST. T. I, 18. *Maiorescu poate exercita fără efort presiunea personalității sale.* N. MANOLESCU, C. M. 153. *Întrunirile din casa cu turn..., măiestria descoaserii spirituale de către gazdă a celor prezenți exercită o puternică atracție asupra mea.* STEINHARDT, J. 210. *Deși exercită prin scrisul său o influență considerabilă asupra întregii mișcări literare, Arghezi nu se grăbește să-și adune versurile în volum.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 17, cf. DEX, DN[3]. *Limba textelor rotacizante... a exercitat o influență covârșitoare asupra limbii literare românești din epoca veche.* IVĂNESCU, I. L. R. 564. *Fascinația exercitată de marele precursor are nu numai o motivație pur literară, ci și o infrastructură reflexivă.* GRIGURCU, C. R. 25, cf. DREV, V. BREBAN, D. G. *Mii de lumini... se aprindeau și se stingeau ritmic, exercitând asupra saxofonistului un efect hipnotic.* CĂRTĂRESCU, N. 313, cf. D. ENC. *Suspiciunea angoasată în fața imperialismului cultural exercitat de marile țări europene n-a fost un apanaj exclusiv al României.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/3, cf. NDN. *Ordinea și*

moralitatea o păstrează însuşi publicul, care esercită cea mai bună poliţie şi controlă ca să nu se comită nimic ce ar putea atinge bunele moravuri. FRÂNCU-CANDREA, M. 55. ◊ (Cu pronumele în dativ) *Gaittany îşi exercita inefabila sa presiune.* CĂLINESCU, B. I. 503. *Absolutismul spaniol îşi exercita strașnica lui opresiune prin regimul ducelui de Alba.* VIANU, L. U. 333. *Un alt cuvânt îşi exercita atracţia şi farmecul violent: contrabandă.* BOGZA, C. O. 319. *Aprecierile lui Revendy au jucat un rol important în epocă, exercitându-şi influenţa... asupra multora dintre poeţii de avangardă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 12/2. (F i g.) *Ca un teribil artist înconjurat de operele sale se află Oltul... E un conglomerat haotic, asupra căruia el şi-a exercitat puterea şi fantezia.* BOGZA, C. O. 98. ◊ F i g. *Crescătoria asta de fazani... exercita o vrajă uriaşă.* VOICULESCU, P. I, 61. *Influenţa pe care o exercită acest sufix asupra afectului nostru este atât de puternică, încât şi derivate să zicem inofensive... impresionează defavorabil.* IORDAN, STIL. 199. *Biblioteca tatii a exercitat un prestigiu asupra mea.* CĂLINESCU, B. I. 272. ◊ R e f l. (p a s.) *După măsura cu care se esserciteză, această lucrare... nu poate fi decât prea folositoare.* LAURIAN, F. 211/22. *Câtetrele se esercitez... prin mijlocul organelor trupului.* BREZOIANU, Î. 115/26. *Asupra populaţiunii s-au exercitat într-un mod deosebit... o mulţime de înrâuriri exterioare.* CONTA, O. F. 40. *Înrâuririle exterioare ajung totdeauna scopul lor,... căile prin cari ele se exercitează nu sunt identice.* id. ib. 45. *Selecţiunea naturală are a se exercita între indivizi din ce în ce mai puţin numeroşi.* CONV. LIT. XI, 171. *Numai asupra conştiinţei poporului s-a exercitat trista influenţă a ideilor partidului roşu?* EMINESCU, O. XI, 438. *Înrâurirea prin înrudire... avea să se exercite prin persoane mijlocitoare anume poftite.* id. ib. XIV, 148. *El le spune, că... voiau pesemne să se exercite o presiune.* XENOPOL, I. R. XIII, 111. *Influenţa se exercită în adânc şi prin calităţile de conţinut.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 18. *Influenţa sârbă s-a exercitat... în trei epoci.* ARH. OLT. V, 399. *Printre limbile străine a căror acţiune se exercită asupra graiului lor, se află bulgara şi albaneza.* RF I, 152. *Spre a explica la noi o influenţă bizantină, ar trebui să admitem că ea s-a exercitat direct.* BUL. COM. IST. V, 126. *Însuşirile criticului se exercită asupra unui obiect care nu merită atâtea clasificări şi analize.* DR. VII, 342. *Pictorul... aduce la rândul său o nouă viziune din locul unde s-au exercitat artistic toate temperamentele.* CONV. LIT. LXVII, 255. *Ispita femeiască s-a exercitat asupră-i cu acele forţe ale subconştientului care ţin de magie.* CONSTANTINESCU, S. II, 159. *Influenţele reciproce se exercită în continuu ca un fel de osmoză psihică.* RALEA, S. T. II, 36. *Se exercită asupra lui, indirect, influenţa nefastă a filozofului german Schopenhauer.* id. ib. III, 189. *Un alt miraj începe să se exercite asupra imaginaţiei.* BOGZA, C. O. 246. *Se vor exercita presiuni din afară asupra guvernului.* STANCU, R. A. V, 385. *A trebuit... să se exercite asupra doctorului Drăghici presiuni diverse,... pentru ca să fie împiedicat să divorţeze.* PREDA, R. 333. *O a doua problemă... este fixarea ariei geografice în Orient pe care s-a exercitat romanizarea şi modificarea ei treptată.* PANAITESCU, C. R. 49, cf. 136. *Imaginaţia creatoare arghezianâ se exercită în direcţia dimensiunii utopice a vieţii.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 38. ♦ R e f l. (Rar) A exersa **(4)**, a se manifesta **(1)**. *În acest vast spaţiu vom avea a ne essercita noi în cursul operei de faţă.* HASDEU, I. C. I, 32.

4. (Complementul indică drepturi, privilegii, sentimente etc.) A face uz de ceva; a pune în fapt, a aduce la îndeplinire; (învechit, rar) a exersa **(5)**. *Esercitase el însuşi înalta autoritate a consulatului în patria sa.* TEULESCU, C. 87/21. *Nu e mai puţină şi virtutea lui Poplicola care... a format perfectă republică fără a exercita nici măcar ale sale direpturi asupra vulgului.* ARISTIA, PLUT. 285/5. *Până acum s-a tolerat... ca un strein să essercite vreunul din drepturile românilor.* DÂMBOVIŢA (1858), 14/29. *Dreptul ce are proprietariul pe productele moşiei arendate, nu îl poate essercita decât asupra obiectelor ce sunt încă avere a arendaşului.* ib. (1860), 416[1]/78. *Vrem să ne impunem nişte drepturi, fără să le putem exercita, neavând puteri intelectuali şi materiali.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 103, cf. COSTINESCU. *Ciocoismul bine exercitat îşi da însuşi diplomă.* CONV. LIT. VI, 8. *Mănăstirile de aici aveau mijlocul de a exercita nişte drepturi de o natură aşa de locală.* ODOBESCU, S. II, 14. *El cită pilda regelui Ştefan cel Sfânt, care exercitase aceste drepturi.* EMINESCU, O. XIV, 118. *Se primblă... pe la naltele scaune..., pentru a putea esercita un drept garantat de constituţie.* id. S. P. 142, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Acest drept... putea să-l exerciteze oricare sătean.* PĂCALĂ, M. R. 56. *Toate persoanele schiţelor sale fac parte... din acele categorii de oameni, care au primit formele nouă şi le reprezintă, le exercită.* IBRĂILEANU, SP. CR. 237. *O activitate ştiinţifică, pură, exercitată exclusiv în domeniul faptelor.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 84, cf. CADE. *Un fenomen social asupra căruia dl Iorga a exercitat o reală dictatură spirituală.* LOVINESCU, S. IV, 18. *Orice diplomat al universităţii... poate exercita acest drept.* CONV. LIT. LXVII, 141, cf. SCRIBAN, D. *Ei exercitau în judeţe aceeaşi autoritate pe care domnul o avea la Bucureşti.* OŢETEA, T. V. 50. *Pentru marele feudal Lear, puterea era personală... şi nu era exercitată prin delegaţie.* VIANU, L. U. 86. *Aceasta exercita... o autoritate absolută.* CIOCULESCU, I. C. 34, cf. DL, DM, DN[2]. *Dreptul de stăpânire asupra pământului exercitat de obşte se bazează pe o moştenire străveche.* PANAITESCU, O. Ţ. 11, cf. DEX. (F i g.) *Subiectul... nu esercită altă activitate decât reenumeră piesele de aur (deja gata) ale limbii şi ale fantaziei.* EMINESCU, O. XIV, 234. ◊ (Construit cu pronumele în dativ) *Le dete mai puţină materie de a-şi esercita răutatea.* HELIADE, D. J. 28/7. *Şi cum ar putea fi cineva împiedicat a-şi exercita drepturile sale politice numai pe cuvântul că ar fi o acuzaţiune asupra sa?* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 56. *Îşi exercita dreptul său de proprietate pe acele bunuri pământene.* ODOBESCU, S. II, 9. *În aceste clipe... îndrăznim a implora Coroana să-şi exercite prerogativele faţă cu desfrâul irupt în partidul de la putere.* EMINESCU, O. XI, 123, cf. id. ib. XIV, 105. *Bărbatul de stat îşi exercita prin canalul nostru micile răutăţi şi marile intenţiuni.* CARAGIALE, O. II, 23. *Măicuţa îşi exercită un drept: „Are musafiri în gazdă".* IBRĂILEANU, A. 152. *Instinctul de a porunci era la el incoercibil, şi pentru a şi-l putea exercita ar fi suportat orice umilinţe.* CĂLINESCU, B. I. 86. *Refuză să-şi exercite drepturile lui de şef.* PREDA, C. I. P. II, 122. *Aceşti dregători... îşi exercitau autoritatea numai în afara oraşului.* PANAITESCU, C. R. 289. *Mi-a spus biroul instituţiei care continua încă să-şi exercite drepturi poliţieneşti.* BĂNULESCU, I. 214. ◊ R e f l. (p a s.) *Asemenea drepturi se exercită azi de către guvernul român.* ODOBESCU, S. II, 31. *Puterea constituţională se va exercita de Măria Sa... în numele principelui străin.* XENOPOL, I. R. XIII, 49. *Perfectibilitatea se exercită într-un domeniu material.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 10. *S-ar fi putut să se exercite această solicitudine comunală asupra unor morminte de partizani politici.* SADOVEANU, O. XIX, 265. *Nici o autoritate nu e legitimă dacă... nu se exercită spre folosul obştesc.* OŢETEA, T. V. 144. *Chestiunea este numai dacă nu cumva prestigiul nu se exercită în sensul unei cauze pierdute.* CĂLINESCU, B. I. 316.

5. (Învechit; complementul indică soldaţi) A instrui. V. e x e r s a **(6)**. *Frideric al 2-le... nu pregetă... a ecsercita o armie numeroasă de 100 mii.* SĂULESCU, HR. II, 425/2, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU. ◊ R e f l. *Atunci Turcii se credeau oarecum numai ei singuri capabili de a opera această artistică mişcare, pentru care se exercitau... din timpii cei mai depărtaţi.* HASDEU, I. V. 153.

6. (Folosit şi a b s o l.; complementul indică acţiuni, fenomene etc.) A produce, a avea ca efect; a realiza, a îndeplini, a efectua; (învechit, rar) a exersa **(7)**. *Gândesc... la mărirea sacerdoţiului ce sunt chemaţi a esercita.* RUSSO, S. 183. *Privirea sa... esercita asupra mea o nespusă atragere.* CONV. LIT. II, 50. *Agenţii din afară exercită direct înrâurirea lor asupra unei pietre şi*

o fac să-şi schimbe starea ori forma. CONTA, O. C. 29. *Aceleaşi măiestrii le găsim exercitate cu o identică asemănare în iconiţa... lăsată... de banul Preda.* ODOBESCU, S. I, 396. *Newton a fost adus la gândul că greutatea nu e nimic alta decât atracţiunea de masă, exercitată de corpul pământului.* EMINESCU, O. XV, 1 197. *Sunt în stare a exercita o percepţie... atomistică şi dezastruoasă.* id. S. P. 249. *La polul opus existenţa uşoară, trândavă, exercită o operă inversă.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 46, cf. CADE. *Era cu neputinţă să exercite vreun control.* CAMIL PETRESCU, P. 170. *La rândul meu exercitam ocolirile, care nu lipseau din program.* BRĂESCU, O. A. I, 27. *Aceste organizaţii... n-au voie să mai exercite nimic în afară de serviciul cultului.* SAHIA, U. R. S. S. 52. *Presiunea maximă exercitată de la 100-500 tone.* NOM. MIN. I, 99. *Ea s-a extins în Anglia şi a exercitat emulaţia de care avea nevoie această naţiune spirituală şi îndrăzneaţă.* VIANU, L. U. 399. *Apa..., supusă îngheţului şi dezgheţului alternativ, exercită presiuni însemnate asupra pereţilor parilor.* CHIRIŢĂ, P. 25, cf. 187. *Forţa exercitată pe fiecare atom... va fi constantă şi egală.* T. V. IONESCU, E. 502, cf. DN[2]. *O asemenea intenţie centrifugă este împiedicată de constrângerea permanentă exercitată de comunitate.* COTEANU, S. E. 55. *Abcesul... exercită o presiune crescândă asupra lichidului cefalorahidian.* ABC SĂN. 7, cf. 30. *Este firesc să stabilim epoca romanizării... ca fiind exercitată mai ales în vremea stăpânirii romane.* PANAITESCU, C. R. 64. *Am exercita o atracţie magnetică pentru anumite sorturi de evenimente.* STEINHARDT, J. 176. ◊ (Cu pronumele în dativ) *Ci fiecare din ei şi-ar fi întărit propriul jug, fără care nu putea să-şi esserciteze ura.* HASDEU, I. V. 96. *Stomahul îşi exercită funcţiunile pe când ochii sunt închişi în somn.* EMINESCU, O. XIV, 908. ◊ R e f l. (p a s.) *Strădania din toate zilele la tractaturile în carele puterea de a bine socoti a pururea să exercitează, precum sunt mai vârtos cele matimaticeşti.* POTECA, F. 145/9. *Agricultura... se exercitează într-un chip prea felurit.* BREZOIANU, R. 2/26. *Funcţiile vieţei se ezercitau cu mai multă regularitate.* CALENDAR (1854), 42/12. *Acţiile molecularii ce se exercită fără a schimba compoziţia corpilor.* MARIN, F. 25/2. *Asemenea tâlhării..., pentru mai mare nenorocire, s-au exercitat chiar de oameni privaţi.* FILIMON, O. I, 159. *Ca punturi unde se exercitau cruzimile haiducilor se semnalează... Fântâna tâlharilor.* ODOBESCU, S. II, 224. *Amândouă modurile de aşezare în scaun se exercitau în aceeaşi vreme.* EMINESCU, O. XIV, 159, cf. XVI, 1 161 *Presiunea buzelor executantului se exercitează direct pe capătul tubului.* CERNE, D. M. I, 130. *Asta ar însemna că o împingere disimetrică se exercită de sus.* CĂLINESCU, O. IX, 226. *Temperatura diferitelor strate tind a se egala,... tendinţa de egalare se exercită către suprafaţa solului sau către adâncime.* CHIRIŢĂ, P. 217. *Să ne închipuim o clipă că, printr-o tainică lege intimă, în perspectivă s-ar exercita o bruscă schimbare de situaţie.* CONSTANTINESCU, S. V, 304. *Se exercită o tracţiune asupra grilajului costal, mărindu-se diametrul cutiei toracice.* ABC SĂN. 312. (F i g.) *Graurii par a fi supuşi la o tactică ce se exercită cu o disciplină militară, sub ordinele unui şef.* ODOBESCU, S. III, 30. *Ironia însăşi... se exercita cu o armă ascuţită adeseori în propriul ei arsenal.* VIANU, A. P. 124.

7. (Rar) A exersa **(8)**. *Mâna aceasta... exercitată la muzică înaltă... era numai a Otiliei.* CĂLINESCU, O. IV, 96. *Cântă-ne ceva la clavecin... Ce-ai exercitat ieri şi azi, mi se pare Scarlatti.* id. S. 170. ◊ R e f l. *Acum mă exercitez cântând lucruri uşoare şi după ureche.* id. E. O. I, 63.

– Scris şi: (învechit) *ecsercita.* – Pronunţat: *egzer-.* – Prez. ind.: *exércit* (accentuat şi *exercít*) şi (învechit) *exercitez.* – Şi: (învechit) **eczercitá, esercitá** (scris şi *essercita*), **ezercitá,** (regional) **esărţitá** vb. I.

– Din lat. **exercitare,** it. **esercitare.**

EXERCITÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) e x e r c i t a şi rezultatul ei.

1. Exersare **(1)**. Cf. e x e r c i t a **(1)**. *Despre ecsercitarea (îndeletnicirea) romanilor în arme.* BOJINCĂ, A. II, 165/1. *Efectul principal al muzeelor de arte... fu... o esercitare a fantasiei.* CONV. LIT. IV, 5. *Fiinţa... aleargă repede la satisfacerea sa..., fără d-a se supune în singurătate unei esercitări treptate de tecnică.* EMINESCU, O. XIV, 234, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Un număr nesigur încă de bucăţi tipărite în „Convorbiri"... pot fi pe drept cauţionate ca exercitări ale debutului.* STREINU, P. C. III, 173. *Nevrozarea lui era mai mult descriptivă, pretext de exercitare a expresiei şi căutare a unui ton elegiac.* CONSTANTINESCU, S. I, 163. *El nu urmăreşte decât exercitarea capacităţii lui de iubire castă şi a tuturor forţelor lui sufleteşti virtuoase.* CĂLINESCU, I. 319, cf. id. O. XIII, 104. *Aceste două sonete înseamnă momentul exercitării în cadrul strict observat al endecasilabului.* CIOCULESCU, I. C. 106, cf. DL, L. ROM. 1966, 280. *Parodierea imaginilor străvechi, exercitarea fanteziei ornamentale şi a jocului scenic... au adus condiţii noi de dezvoltare formelor teatrale.* IST. T. I, 67, cf. 77, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Mulţi membri ai aparatului represiv... s-au îndreptat spre alte zone geo-politice la exercitarea „talentelor" lor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 3/2, cf. NDN.

2. Practicare a unor funcţii, a unor profesii etc.; profesare, exerciţiu **(II 1)**, (învechit, rar) exersare **(6)**. Cf. e x e r c i t a **(2)**. *Petreceri la vânătoare şi ecsercitări gimnice şi adunări la vorbă era necontenite când nu era timp de resbel.* ARISTIA, PLUT. 138/25, cf. PONTBRIANT, D. *Alţi oameni trăiesc din agricultură sau din exercitarea unei profesiuni.* EMINESCU, O. XII, 20, cf. DDRF, BARCIANU. *Nu aflase material pentru esercitarea meseriei sale.* SBIERA, F. S. 123, cf. ALEXI, W. *S-au luat unele dispoziţii relative la exercitarea negoţului.* N. A. BOGDAN, C. M. 78. *Marele vornic era ajutat în exercitarea atribuţiilor sale de un vornic al doilea.* BUL. COM. IST. V, 72. *În exercitarea punctuală a meseriei lui de bibliotecar, nu ignora micimea,... şicanele.* LOVINESCU, M. 113. *Cecilia era... incultă şi de aceea greoaie în exercitarea profesiunii.* IORDAN, STIL. 293. *Ne putem închipui tragedia vieţii unui pictor lipsit de ochi, mai ales a unuia care-şi făcuse din exercitarea meseriei sale unicul scop al vieţii.* OPRESCU, I. A. IV, 253. *Exercitarea profesiunii de inginer.* BO (1951), 777, cf. DL, DM. *Pentru exercitarea meseriei de actor ambulant este necesară o aprobare specială a comitetului teatral.* IST. T. II, 58, cf. DEX, DSR. *În absenţa autorităţii paterne, ocupată cu negoţul, instrumentul de exercitare a acesteia rămâne sluga.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 16/1.

3. Punere în fapt, valorificare a unor drepturi, a unor privilegii etc.; (rar) exerciţiu **(II 4)**. Cf. e x e r c i t a **(4)**. *Să nu lase neluminat nici chipul de chezăşuire al esercitării drepturilor lăcuitorilor.* CONCORDIA (1857), 1[2]/1. *Acest popor... mărginise cu el însuşi esercitarea drepturilor de cetăţeni romani.* TEULESCU, C. 4/4. *Esercitarea acestui drept să fie regulată în urmă, în amănuntele sale* (a. 1866). URICARIUL, X, 365. *Statul nu venise să ia asupra-şi exercitarea autorităţii.* CONV. LIT. VI, 78. *Ea intră în esercitarea acestui mare drept.* EMINESCU, O. IX, 158. *Autoritatea domnului era absolutismul..., nefiind mărginită în exercitarea ei prin nici o normă.* XENOPOL, I. R. VI, 155. *Se publică însuşi noaua Constituţiune Imperială cu câte un statut special pentru esercitarea autonomiei diferitelor ţări şi regate.* SBIERA, F. S. 217. *Ea ştiu... să cultive în el pornirile... gusturile ce puteau înlesni exercitarea instinctului ei de dominaţie.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 17. *Vor îndrăzni însă duşmanii să ne împiedice în exercitarea sfintelor noastre drepturi.* BĂNUŢ, T. P. 23. *Cioculescu şi-a găsit aici terenul propriu de exercitare a predispoziţiilor sale de istoric literar.* CONSTANTINESCU, S. II, 38. *Îşi permite... să lase exercitarea autorităţii în mâna intendenţilor.* ARGHEZI, S. XXXIV, 218, cf. DL, DM. *Ion Caraion se oferă întâi lecturii ca un poet capabil de exercitarea artei sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 42, 8/3. *Originea puterii centralizatoare a Domnului şi raţiunea exercitării*

ei sunt de esență divină. IST. LIT. ROM. I, 281. *Faptul de a omite să întrebe pe rude și vecini, deci de a le da putința exercitării dreptului,... constituie motiv de anulare a vânzării.* C. GIURESCU, P. O. 152, cf. GRIGURCU, C. R. 53. *În exercitarea acelei capacități lucrul în sine produce cauzalitate.* MS. 1988, nr. 1, 21. *Atitudinea pasivă pe care proprietarul claxonului era silit s-o păstreze în decursul exercitării drepturilor sale... era marea hibă a... claxoanelor.* CĂRTĂRESCU, N. 299. *Este vorba de întronarea... dreptului... la libertatea exercitării religiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/1.

4. Îndeplinire a unor acțiuni; realizare, efectuare, producere. Cf. e x e r c i t a **(6)**. *Însemnăm bucăți de fier moale, pe care le aducem în atingere cu magnetul pentru a-l menține în activitate prin exercitarea lui asupra fierului moale.* EMINESCU, O. XV, 1 202. *Circumstanțele speciale ce-mi dădeau impresia exercitării unei acțiuni salutare.* LOVINESCU, M. 116. *Cu exercitarea sentimentului de dragoste, treburile se încurcă.* STREINU, P. C. III, 218. *În exercitarea acestui control, șeful serviciului financiar... exercită atribuțiunile prevăzute de lege.* LEG. EC. PL. 237. *Găsești însă și tipul ingenios, pentru care practicitatea e numai un pretext, ... scopul fiind exercitarea în sine a plăcerii de a meșteri.* CĂLINESCU, C. O. 71, cf. id. O. XIII, 266, DL. *Dorința de exercitare a funcției sexuale.* ABC SĂN. 44.

5. (Rar) Exercițiu **(I 2)**. Cf. e x e r c i t a **(5)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

6. (Rar) Exercițiu **(I 3)**. Cf. e x e r c i t a **(6)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

7. (Rar) Exercițiu **(I 4)**. Cf. e x e r c i t a **(7)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Scris și: (învechit) *ecsercitare.* – Pronunțat: *egzer-.* – Pl.: *exercitări.* – Și: (învechit) **esercitáre** s. f.

– V. **exercita.**

EXERCITÁT, -Ă adj. **1.** Care a dobândit îndemânare într-un anumit domeniu, cu ajutorul exercițiilor **(I 1)**; deprins, format. V. a b i l, a g e r. *Se poate a-i preschimba de tot întru toate și ecsercitați a se asemina și despre voce și despre gesturi.* ARISTIA, PLUT. 24/22, cf. PONTBRIANT, D. *Scrisoarea e cursivă, de o mână bine exercitată, dar nerăbdătoare.* CUV. D. BĂTR. I, 62, cf. LM. *Întipăririle din memorie nu dispar... decât puțin; întocmai precum dezvoltarea unui mușchi exercitat sau o rană dispare încet.* CONTA, O. F. 100. *Capătă o colorațiune care le face să fie confundate de către ochiul cel mai exercitat.* CONV. LIT. XI, 167. *Mintea lui exercitată nu-i dădea rezultate.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 5/6. *Un fiu de muzicant se naște cu o ureche exercitată pentru sonurile muzicale.* CĂLINESCU, C. O. 106. *Redeveni femeia de lume, cu ipocrizia iscusită și amabilă, exercitată în jocul minciunilor convenționale.* CAMIL PETRESCU, N. 157, cf. M. D. ENC.

2. (Învechit, rar; despre militari) Instruit. *Anglia... se confederă cu Austria, Prusia, Rusia, imperii puternice... în privirea întinderii areale, cât și a numărului lăcuitorilor și a numeroaselor și bine isercitatelor armii.* SĂULESCU, HR. I, 19/3. *Numai două vase aveau în complet echipajele ezercitate.* GM (1854), 231^3/48. *Și fiindcă în București era siguranță că se vor găsi oameni esercitați mai bine..., s-a organizat după modelul pompierilor din Milan.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 146. *Avea sub comanda sa câteva sute de ostași ecsercitați și curagioși.* BARIȚIU, P. A. I, 240. *Contra unor armate astfel organizare și essercitate, forțele statelor creștine ieșeau la luptă cu un mare dezavantagiu.* HASDEU, I. V. 70.

– Scris și: (învechit) *ecsercitat, -ă.* – Pronunțat: *egzer-.* – Pl.: *exercitați, -te.* – Și: (învechit) **esercitát, -ă** (scris și *essercitat, -ă*, LM), **ezercitát, -ă,** (regional) **isercitát, -ă** adj.

– V. **exercita.**

EXERCITATÓR, -OÁRE adj. (Latinism învechit) Care instruiește în mod practic, prin exercițiu. *Operele lui Platon sunt publicate sub forma de dialoguri fizice, logice,... exercitatoare.* LAURIAN, F. 175/25, cf. LM.

– Pronunțat: *egzer-.* – Pl.: *exercitatori, -oare.* – Și: **esercitatóriu, -órie** (scris și *essercitatoriu, -orie*) adj. LM.

– Din lat. **exercitatorius, -a, -um.**

EXERCITÁȚIE s. f. Exercițiu; antrenament. *Teoria fără essercitațiune nu face pre omul practic.* LM, cf. BOJINCĂ, A. II, 170/2. *Eminescu mai era văzut și la cursul de limbi romanice... și nu era exclus să fi urmat și pe acela de gramatică și exercitații italiene ale lui Cattaneo.* CĂLINESCU, O. XI, 124.

– Pronunțat: *egzer-.* – Pl.: *exercitații.* – Și: (învechit) **esercitațiúne** (scris și *essercitațiune*) s. f.

– Din lat. **exercitatio, -onis,** it. **esercitazione.**

EXERCITÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Care presupune efectuarea unor exerciții **(I 1)** (fizice). *Măiestriile sânt meșteșugurile frumoase și exercitive, ca sânt lucru și al imaginației.* GENILIE, G. 149/19 *Pictura, muzica, teatrul, arhitectura,... după care vin și cele exercitive cum: dansul sau jocul, călătoria.* id. ib. 150/1.

– Pronunțat: *egzer-.* – Pl.: *exercitivi, -e.*

– **Exercita** + suf. *-iv.*

EXERCÍȚIE s. f. v. **exercițiu.**

EXERCÍȚIU s. n. **I. 1.** Activitate desfășurată (sistematic și în mod repetat) pentru a dobândi, a întreține sau a dezvolta anumite calități sau deprinderi; exersare **(1)**; (germanism învechit) exerțir **(1)**. V. a n t r e n a m e n t. *Un eczersițiu foarte folositor prinză locul celor șezătoare; petreacă cu tovarășele lor afară la aer cu jocurile cele potrivite cu vârsta lor.* PR 36/23. *Celelante condizii... în sanatate... sânt... aerul curat, o temperatură potrivită și o eczerciție.* ER 15^r/2. *Sala exercitiei care este cea mai mare din toată Evropa.* IC. LUM. (1840), 14^1/29. *O viețuire înfrânată și o eserciție cumpătată dau vârtute trupului și duhului.* I. POP, L. 77/18. *Înstristăciunea crește patima aceasta, precum și gândurile, iară eserciția (purtarea) și bucuria o răsipește.* CORNEA, E. I, 159/8, cf. ISER. *Activă este mișcarea când se face prin însuși puterile trupești a persoanii,... prin exerciții cu arme,... gimnastică.* CALENDAR (1851), 90/8. *Obicinuind ochiul și mâna la lucrarea desemnului,... cu chipul acesta de eserciciu..., folosul lor se arată mai învederat.* ORESCU, T. 5/26. *Odihnește-te o jumătate de ceas după fiecare mâncare, apucă-te apoi de un esersiciu trupesc.* MAN. SĂNĂT. 34/22, cf. STAMATI, D. *A numera învață omul prin eserciție.* LAZARINI, M. 5/8, cf. POLIZU. *Sântem în stare a câștiga prin exercițiu o ageritate în simțurile noastre.* ISIS (1859), 4^2/2, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Aceste organe... s-au întărit și dezvoltat prin exercițiu neîntrerupt.* CONTA, O. F. 463, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Gimnastica e un excelent exercițiu.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Pentru a exista cu adevărat, spiritul critic are nevoie de un exercițiu public.* LOVINESCU, M. 87. *Panoplia de scrimă nu e decât continuarea unui exercițiu fizic, cu care m-a deprins de mic mătușa mea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 216. *Toate aceste exerciții de mimică în fața oglinzii... ar fi surprins poate un martor indiscret.* C. PETRESCU, C. V. 168, cf. STOICA, VAN. 10, SCRIBAN, D. *În această privință, făcusem exerciții cu toată familia timp de două săptămâni.* ARGHEZI, P. T. 196. *Exercițiile mele poetice rămâneseră undeva în urmă.* BLAGA, H. 105. *Medicii casei... ordonau cu gravitate continuarea tratamentului, a exercițiilor prudente.* VINEA, L. I, 208, cf. DL, DM, DN^2, DER. *Pentru întreținerea unei stări normale a acestei musculaturi, se recomandă exerciții fizice.* ABC SĂN. 9, cf. DEX, MDN. ◊ (Prin extensiune) *Gonii... toată eserciția de stil nefolositor.* BREZOIANU, Î. 69/32. *Amorul și exercițiile venerice sânt lucrări dăunătoare sănătății.* FĂTU, 128/9. *Poate... că și ea a fost*

vinovată, că n-a făcut cu el decât exerciții de cochetărie. REBREANU, I. 184. *Se vede că tânărul avea neîncetat nevoie de exerciții pasionale.* CĂLINESCU, O. XI, 93. *Virgil Carianopol abandonează definitiv exercițiile avangardiste.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 176.

2. (S p e c.) Instruire a militarilor pentru a deprinde folosirea armelor și a tehnicilor de luptă; instrucție, șmotru **(2)**, (rar) exercitare **(2)**, (învechit și popular) mustră[1] **(1)**, (germanism învechit) exerțir **(2)**. V. m a n e v r ă **(1)**. *Ne-au chemat ca să mergem a doua zi afară dân cetate la loagher, unde are însuși să facă ezercițiu ostașilor ce era acolo.* VĂCĂRESCUL, I. II, 3[r]/15, cf. LB. *De aici au mers în grădină, unde se sevârșea exercițiia seau mustra cadeților.* AR (1829), 134. *Nu face alt toată zioa decât eczersiții și marșuri.* VOINESCU II, M. 39/9. *Nu se împotrivea... nici prieteșugului lui Petru cu Lefort și nici ecsercițiilor militare.* ASACHI, I. 236/33. *S-au făcut... paradă, pompe, țeremonii și eczerciții militare.* GENILIE, G. 224/5, cf. VALIAN, V. *În apropiere de Hotin, voind a face o ecserciție armiei sale,... deodată s-au încungiurat de cătră mai mulți țerani.* IST. M. 170/7, cf. ISER, POLIZU. *Trebile șicanei nu se învoiesc cu ecsercițiile unui ostaș.* NEGRUZZI, S. II, 144, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Silința și esersisurile deveneau penibile, căci câte opt ore ne exersam pe zi, astfel că în patru luni oștirea nu mai era recrută.* LĂCUSTEANU, A. 53. *Douăzeci și trei de ofițeri români și treisprezece soldați, făcând exerciții pe malurile Dunării,... au fost înconjurați de echipajul unei șalupe bulgare.* CARAGIALE, O. II, 11, cf. DDRF, MÂNDRESCU, I. G. 44, ENC. ROM., BARCIANU, JAHRESBER. X, 185, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ieri s-au făcut exerciții de tragere.* CAMIL PETRESCU, T. II, 195. *A mai arătat și felurite exerciții militare și pași de defilare.* SADOVEANU, O. XIX, 311, cf. SCRIBAN, D. *O unitate de miliției... făcuse un timp exerciții de tragere pe străzile schițate și pustii din împrejurime.* CĂLINESCU, S. 139. *Soldații!... Făceau exerciții de tragere la poligon.* STANCU, R. A. III, 116, cf. DL, DM, DN[2], DEX, MDN. *Cătanele... începuseră a-și face exercițiile.* RETEGANUL, P. IV, 12. ◊ (Prin extensiune) *Cocorii se primblă în grupe triunghiulare, făcând niște exerciții în aer, întocmai ca soldații.* BARASCH, M. II, 231/24.

3. Problemă, întrebare, aplicație practică etc. prin care se verifică și se fixează cunoștințele (elevilor); temă (sub forma unei probleme, a unui ansamblu de calcule sau de întrebări etc.) dată elevilor, în scopul aplicării și consolidării cunoștințelor însușite anterior. V. t e s t[1]. *Cel mai puternic mijloc al înțelegerii și ținerii de minte sânt exercițiile asupra lecțiilor învățate și întrebările.* GENILIE, G. X/12. *Se va învăța:... cunoștinți practice de geometrie, de arhitectură, elemente de agronomie și exerciții în felurite compuneri* (a. 1847). URICARIUL, VII, 236, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, CONV. LIT. XI, 36, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *În exercițiile care urmează se repetă... materialul învățat.* DR. I, 513, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Părea caietul de exerciții la caligrafie al unui școlar.* CĂLINESCU, E. O. I, 299. *Profesorii de literatură recomandau uneori exercițiul transformării în proză a unei poeme.* VIANU, S. 6, cf. DL, DM, DN[3], M. D. ENC., DEX, MDN.

4. Exercitare **(5)** a unei meserii, a unei profesii, a unei activități; manifestare a unei deprinderi, a unei facultăți etc.; practică **(5)**. *Cu mai doă feluri de eczerziții lăsă pentru oamenii cei slobozi, adică plugăria și ostășia.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 98/25. *Întocmind eu o fabrică pentru eczersiția meșteșugului trebuincios la fabricația tulumbelor de foc, am cinste a supune... proectul următor* (a. 1835). DOC. EC. 593. *Între două realități asemine perfecte, n-ar ave loc decât spre o simplă constatațiune de asemănare sau de disemnare, care nu cere esercițiul unei facultăți particulare.* LAURIAN, F. 90/11. *Esercițiia acestor două cualități a făcut să înainteze ființele animate mult mai departe în toată esistența lor.* BARASCH, I. N. 223/18. *Este un admirabil eserciciu de stil în istorie.* TEULESCU, C. 56/7. *Au învățat bele-literele, musica și ecserciciul armelor.* ARISTIA, PLUT. XXVII/20, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Se cere un esercițiu oarecare al inteligenței.* CONV. LIT. II, 58, cf. COSTINESCU. *Se știe că orice exercițiu îndelungat al unei aptitudini nervoase formează deprinderea.* CONTA, O. F. 131. *Raționamente străine, răsărite din alte stări de lucruri, înlocuiesc exercițiul propriei judecăți.* EMINESCU, O. XI, 18, cf. DDRF. *Cei doi vecini se leagă... că... nu-i vor turbura în liberul exercițiu al crâșmăritului.* PĂCALĂ, M. R. 51, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Exercițiile de analiză ale lui G. Ibrăileanu nu au nici o legătură cu dânsul.* LOVINESCU, S. VIII, 214. *Urcarea pe munte cu piciorul este un exercițiu folositor.* VOICULESCU, L. 223, cf. SCRIBAN, D. *Mă vedeam... în exercițiul măreț al viitoarei mele meserii.* BLAGA, H. 14. *A desfășurat exerciții retorice în jurul marilor momente istorice.* CONSTANTINESCU, S. I, 20, cf. DN[2], DEX, NDN. ◊ (Prin extensiune) *După aceste exerciții cavalerești, toți se duc la biserică.* DACIA LIT. 37/22. *Acesta au strălucit mai întâi în exercițiul monastic, de unde pentru virtutea și înțălepciunea lui s-au hirotonit episcop.* CALENDAR (1854), LII/22. *Exercițiile vânătorești au darul de a dezvolta într-un chip cu totul excepțional imaginațiunea omenească.* ODOBESCU, S. III, 47. *Aceste exerciții de echilibristică ar fi de atribuit unei deosebite înțelepciuni politice.* EMINESCU, O. XI, 21. *Voiește totuși să-și facă exercițiul pentru care a fost angajat.* ARGHEZI, S. XXXIV, 55. *Cuvintele le rosteam... fără de trunchierile sau stâlciturile pe care oricine le-ar fi așteptat de la un copil încă nemuncit de nici un exercițiu al uneltelor comunicative.* BLAGA, H. 5. *Din contactul cu lecturile s-a născut o persuasivă voință de poezie, de care ne izbim în succesivele sale exerciții.* CONSTANTINESCU, S. III, 19. ◊ E x p r. **În exercițiul funcțiunii** (sau, rar, **postului**) = în timpul serviciului legal. *S-a pronunțat cu vociferări la adresa guvernului... și în contra noastră, chiar în eserciciul fonctiunii.* CARAGIALE, O. I, 189. *Să mi-l torni patru zile la dubă pentru că a dormit în egzersisu postului.* BACALBAȘA, M. T. 115. *Aici sânt în exercițiul funcțiunii și te poftesc să părăsești odaia imediat.* REBREANU, I. 355. *Se revine... asupra unora din aceștia demnitari, cari ne sânt prezentați chiar în exercițiul funcțiunii lor.* BUL. COM. IST. V, 15, cf. CADE. *Să-i torni... un proces-verbal drastic de ultragiu adus în exercițiul funcțiunii.* BART, S. M. 89. *Aștept să te porți cu mine ca un ministru în exercițiul funcțiunii.* ARGHEZI, S. X, 77. *Îmi pare rău că te-am deranjat în exercițiul funcțiunii.* STANCU, R. A. III, 292, cf. DL, DM, DN[2], DEX, NDN. (Rar) **A pune în exercițiu** = a face să se manifeste, să acționeze, să funcționeze. *Îmi puneam în exercițiu și înclinările analitice și de sinteză, scriind o lucrare... asupra „visurilor".* BLAGA, H. 103. (Învechit) **A intra în exercițiu** = a începe să se manifeste, să acționeze. *Sensațiile deșteaptă pre sentimente și idei, facultățile intelectuale intră în exercițiu.* CALENDAR (1862), 49/15. *Simțibilitatea este... o intuițiune obscură prin care spiritul intră în exercițiu.* CONV. LIT. II, 30. ♦ Practică într-o îndeletnicire; deprindere. *E indiferent gradul de exercițiu la care a ajuns un om cu numărarea.* EMINESCU, O. XV, 269. *Cei care n-au acest exercițiu sau n-au spate... sânt condamnați să rămână ultimii pe listă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 18/3. ♦ Punere în practică, în valoare; (posibilitate de) exercitare **(6)**. *Exercițiul unui privilegiu.* CADE. *Salariatul trebuie... să aibă exercițiul drepturilor civile și politice.* LEG.. EC. PL. 278. *Am văzut care sânt drepturile personale nepatrimoniale care alcătuiesc conținutul dreptului de autor. Exercițiul lor aparține exclusiv autorului.* PR. DREPT. 281. ♦ (Învechit, rar) Mod de a proceda **(2)**; procedeu **(1)**. *Aseminea întâlnire... era un ecserciciu de înfrânare și de înțelepciune.* ARISTIA, PLUT. 123/19. *Însoțea fiecare cu câte o mână, esersiciu cu care se obicinuiseră din fantasie.* BARONZI, C. VI, 6/28.

5. Practicare a unui cult; practică **(8)**. *Exercițiul liber al religiunei garantat.* BARIȚIU, P. A. III, 40. *Mare parte... din reforma politică era cultul divin și practica abituală de ecsercicii religioase.* ARISTIA, PLUT. 163/16. *Găseau un adăpost pentru*

exercițiul liber al credinței. EMINESCU, O. XII, 216, cf. CADE. *Exercițiul cultului divin..., Arghezi l-a văzut subordonat unui simplu interes egoist al claselor stăpânitoare.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 28.

6. Interpretare (vocală sau instrumentală) cu scopul dobândirii unor deprinderi sau al perfecționării în executarea **(4)** unei piese muzicale; (rar) exercitare. V. s t u d i u **(4)**. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., CERNE, D. M. *Este o cauză organică și oarecum istorică; exercițiul de degetație, preludarea, înaintea marilor concerte.* VIANU, A. P. 322. *Lipsa de contact cu alți copii, într-o școală, făcuse pe Filip meditativ și emotiv, și asta se vedea din exercițiile sale la clavecin.* CĂLINESCU, S. 171. *Câteva clipe nu îndrăzni să-l tulbure în exercițiul lui muzical.* CAMIL PETRESCU, N. 107. *Uneori, în timpul exercițiilor la pian, se oprea cu inima strânsă.* T. POPOVICI, S. 278. ♦ Piesă muzicală de mici dimensiuni, compusă pentru exersarea și perfecționarea interpretării. Cf. ENC. ROM., CADE, CERNE, D. M. *Avea și o vioară pe care i-o cumpărase tanti Aglae, dar nu putea să cânte decât câteva linii de exercițiu elementar.* CĂLINESCU, E. O. I, 62, cf. DN^2, NDN.

II. (Fin.; și în sintagmele *exercițiu bugetar*, DM, DN^2, DER, DEX, NDN, *exercițiu financiar*, ENC. ROM., DER, M. D. ENC.) Perioadă (de un an) cuprinsă între două bugete succesive (ale unui stat). *Precum respectăm proprietatea, tot așa trebuie să respectăm și adevărul pe care ni-l arată istoria, adevărul că felul, că exercițiul, că marginile proprietății funciare au variat pururea după secoli, după țări și după legi.* KOGĂLNICEANU, S. A. 136, cf. PONTBRIANT, D. *Bugetul... a ajuns să se voteze pe un exercițiu de trei luni, ba chiar de o lună.* EMINESCU, O. XI, 71, cf. DDRF, ENC. ROM., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN^2, DER, DEX, NDN.

– Scris și: (învechit) *ecsercițiu.* – Pronunțat și: *eg-zer-.* – Pl.: *exerciții* și (învechit, rar) *exercițuri* (PONTBRIANT, D.), *exerciție* (DDRF). – Și: (învechit) **exercíție** (scris și *ecserciție*), **esercíție** s. f., **esercíțiu** (pl. și *eserciție* LM), (regional) **ezircít** (CARAGIALE, O. VI, 9, 32), **izircít** (CARAGIALE, O. VI, 9), (învechit, rar) **exersís** (PROT. – POP., N. D.), **exersíțiu, eczercíțiu, eczerzíțiu** s. n., **eczercíție, exerțítie** (STAMATI, D.), **eczersítie** s. f., **exirsís, exercíciu** (scris și *ecserciciu*), **esercíciu, esercít** (ANTONESCU, D.), **esersíciu, esersís** (pl. *esersisuri*), **eserțír** (LB) s. n.

– Din lat. **exercitium,** fr. **exercice,** it. **esercizio,** germ. **Exerzitium.**

EXEREDITÁ vb. I. T r a n z. (Jur.; învechit) A dezmoșteni. Cf. COSTINESCU, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

– Prez. ind.: *exereditez.* – Și: **esereditá** vb. I LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

– Din lat. **exhereditare.** Cf. fr. e x h é r é d e r.

EXEREDITÁRE s. f. (Învechit, rar) Dezmoștenire. Cf. BARCIANU.

– Pl.: *exereditări.* – Și: **esereditáre** s. f. BARCIANU.

– V. **exeredita.**

EXERÉZĂ s. f. (Med.) Ablațiune, extirpare. Cf. COSTINESCU, DN^2, DER. *Chirurgia are succese remarcabile, dar a rămas totuși pe principiul exerezei.* ABC SĂN. 92, cf. D. MED., NDN.

– Pl.: *exereze.*

– Din fr. **exérèse.**

EXÉRG subst. v. **exergă.**

EXÉRGĂ s. f. **1.** Spațiu de pe fața unei medalii, unei monede etc. unde se află o inscripție (data emiterii, numele atelierului etc.). *Exerga e ocupată de inscripțiunea citată.* ODOBESCU, S. I, 395, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Aș voi să le încrustez în exerga medalionului prietenului său.* LOVINESCU, M. 194. *În jurul medalionului, în exergă..., se citește... următoarea inscripție.* ARH. OLT. XVII, 198, cf. SCRIBAN, D., DN^2. *Pe exerga lui de smalț verde și albastru, necunoscutul silabisi.* BARBU, PRINC. 35, cf. DER, NDN. ◊ F i g. *În exerga „Sburătorului" nostru n-am bătut nici o formulă.* LOVINESCU, S. I, 502.

2. Inscripție gravată pe o medalie, pe o monedă etc. *(Arată o monedă de aur.) Privește și citește exerga de pe ea.* ALECSANDRI, T. II, 153, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Pecetea în ceară cu exerga.* GHIBĂNESCU, S. I. XII, 158, cf. CADE, DN^2, DER, NDN.

– Pl.: *exerge.* – Și: (rar) **exérg** subst. ENC. ROM.

– Din fr. **exergue.**

EXERSÁ vb. I. **1.** T r a n z. A supune pe cineva unei activități pentru a-i dezvolta sau a-i întreține calitățile ori pentru a-i forma anumite deprinderi; a exercita **(1)**, (învechit, rar) a exerselui, a exerțirui. V. a n t r e n a, c u l t i v a, f o r m a. *Tu printr-aceasta le vei exerți talanturile, le vei cerca puterile minții și sențeritatea virtuții lor.* PLEȘOIANU, T. IV, 156/19. *Trebue să-și exerțeze cineva puterile cele sufletești și trupești.* BUZNEA, C. 94/6, cf. POLIZU. *Sântem în stare a esersa și creerii noștrii și un om care meditează mult cu creerii dobândește o mai mare ageritate.* ISIS (1859), 4^2/6, cf. PROT. – POP., N. D., LM. *A-și exersa corpul, memoria.* ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., 482, DM, DEX.

2. T r a n z. și r e f l. A (se) supune unui antrenament pentru a crea o aptitudine sau o obișnuință ori pentru a deprinde o practică. *După alergăturile ce făceau pe câmpuri ecserțindu-se, se aruncau în Tiber.* BOJINCĂ, A. I, 34/22. *Studentul se poate exersa asupra problemelor rostite la vale.* ELEM. ALG. 78/8. *Alții în săbii se exersează, Alții pistoale slobod în vânt.* BOLLIAC, O. 151. *Le urca, potolit, la loc, ca pe niște ghiulele de atlet, cu care se exersa.* VOICULESCU, P. I, 250. ◊ R e f l. p a s. *S-au exersat școlarii în declamație dându-li-se înainte mai multe scrieri în proză și în versuri.* HELIADE, C. 7/19.

3. T r a n z. (Învechit) A uza de un drept, de un privilegiu etc.; a exercita **(4)**. *Din mândrie, voește a exersa puterea de stăpân și de părinte.* GTN (1835), 8^2/31. *Noi avem drepturile ce ne trebuiesc și... le vom exersa.* EMINESCU, S. P. 52. *Politistul român își exersează autoritatea cu un zel exagerat de cal-mașină.* ARGHEZI, S. XXXIV, 12.

4. T r a n z. (Învechit, complementul indică îndeletniciri, funcții etc.) A avea drept ocupație; a practica **(2)**, a exercita **(2)**. *Dau privilegiu vânătorilor a eserza meseria lor și a se îmbogăți de blănile lor.* BARASCH, M. I, 73/3. *El eczersa iurisdicția sa cu neatârnare și hotăra procesele singur sau uneori cu concursul asesorilor sei.* ROM. LIT. 396^1/5. *Să aleagă pe niște domni cari să eserseze funcțiunile de judecători de plăși.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 191. *Clăcașii nu produc toți în genere acelaș folos, ci diferite și variabile după... întinderea... agriculturi[i] ce ecsersează.* DÂMBOVIȚA (1858), 11^1/24. *Dându-li-se toată libertatea a esersa de aici înainte meseria lor.* ib. (1860), 85^1/53. *Ei se deosebeau după meseriile ce esersau.* GHICA, S. XIII, cf. PROT. – POP., N. D. *O societate în sânul căreia aceste profesiuni nu sânt exersate nu se poate numi o națiune civilizată.* EMINESCU, O. XI, 193. ◊ (Prin extensiune) *Vedeți această mulțime a animalelor ș-a insectelor ce umple toată această verdeață a câmpului!... Unele esersează o industrie și deosebitele talente, altele umplu aerul de cântecele lor.* BARASCH, M. I, 59/23. *Paia(n)jenii își exersau pacifica și tăcuta lor industrie.* EMINESCU, P. L. 115. *La lecțiile de logică de odinioară, școlarii exersau în joacă paradoxul clasic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 9/1. ♦ A pune în valoare, în funcție, în evidență. V. m a n i f e s t a **(1)**. *Iată mijlocul d-a exersi curajul unui nație în vreme de pace.* PLEȘOIANU, T. III, 57/16. *El era cu totul închinat artei sale, și cu trupul și cu sufletul, și... își exersa a sa artă ca un mare artist.* GTN (1836), 23^1/26. *Contracțiunea lor este orizontală,*

de vreme ce acțiunea (lucrarea) triunghiularelor... care își esers (întrebuințează) puterea în espresiunea întristării, lungesc fața. FIS. 196/2. *Cine esersă arta vorbirei pe culmea poeziei, de la acela se poate pretinde măiestrie și-n declamarea compozițiunilor prozaice.* EMINESCU, O. XIV, 317. *Îmi trebuie o revoluție de aristocrați – și o dictatură, pe care aș exersa-o cu mare stil.* ARGHEZI, P. T. 100.

5. T r a n z. (Învechit) A face să fie simțit, să se manifeste asupra cuiva sau a ceva; a exercita **(3)**, a produce[1] **(II 1)**. *Omul ori femeia care simte puternic... esersază necurmat o înrâurire binefăcătoare asupra rasei omenești.* CODRESCU, C. II, 382/18. *Considerând și influința ce statul ezersează asupra cetățenilor, împiedicându-i de la vre o muncă, încurăjându-i la o alta.* ROM. LIT. 258[1]/36. *Acest imperiu este atârnat de un stat ce... ecsersează o înrâurire preponderentă în lume.* ROMÂNUL (1957), 1/3, 19. *O influință foarte mare asupra astor feluri de schimbări esersează sexul femeiesc.* BARASCH, I. 23/2. *Educația și civilizațiunea... nu putu esersa decât o foarte mică influență asupra individelor în parte.* FILIMON, O. II, 20. *Judecăm după impresiunea cea mare ce-a esersat-o asupra unor naturi cu totul germane.* EMINESCU, O. XIV, 275. *Albanezii... au putut exersa o oarecare influență asupra limbei românilor.* DR. II, 469. ◊ R e f l. *Lucrarea apelor muriatice alcaline se va ezersa anume asupra următoarelor organe.* APE MIN. 20/27. *Structura senzuală și patetic sentimentală a poetului nu se poate exersa deplin decât atunci când află semnificațiile generale ale actelor sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 76, 9/2.

6. T r a n z. (Rar; complementul indică militari) A instrui pentru a deprinde folosirea armelor și a tehnicilor de luptă. Cf. POLIZU. ◊ R e f l. p a s. *Școlarii vor fi în dispoziția stăpânirii, spre a să eczersa, sau la arme, ori la slujba de pompier.* DOC. EC. (1835), 594. ◊ R e f l. *Silința și esersisurile deveneau penibile, căci câte opt ore ne exersam pe zi.* LĂCUSTEANU, A. 53.

7. T r a n z. (Învechit, rar) A pune în acțiune, în uz; a exercita **(7)**. *Armanul... exersa asupra punței Aracanului un feliu de control.* CALENDAR (1861), 129/23, cf. PROT. – POP., N. D. (Prin extensiune) *Toate aceste reflecțiuni... nu m-au împiedicat de a esersa găzduirea ce datoream oaspeților mele. Improvizai îndată un bal.* NEGRUZZI, S. I, 99.

8. T r a n z. și i n t r a n z. A face exerciții **(I 6)** pentru a deprinde interpretarea unei piese muzicale, practica unui instrument etc. V. c â n t a. *A exersa la pian.* CADE, cf. DL, DN[2], NDN.

– Pronunțat și: *eg-zer-*. – Prez. ind.: *exersez*. – Și: (învechit) **esersá** (prez. ind. pers. 6 și *esers*), **ezersá** vb. I, (învechit, rar) **exersí, exerțí** vb. IV, **eczerțá** vb. I.

– Din fr. **exercer,** germ. **exerzieren,** lat. **exercere.**

EXERSÁRE s. f. Acțiunea de a (se) e x e r s a și rezultatul ei.

1. Efectuare sistematică și repetată a unor exerciții **(I 1)**, pentru a dobândi sau a forma anumite deprinderi, abilități etc.; exercițiu **(I 1)**; exercitare **(1)**. Cf. e x e r s a **(1)**. Cf. POLIZU, DM.

2. (Învechit, rar) Practicare a unei îndeletniciri, a unei profesii etc.; exercitare **(5)**. Cf. e x e r s a **(4)**. *Noi cu mâhnire privind încetarea acestui destoinic slujbaș din exersarea datoriilor posturilor ce astăzi ocupează.* BULETIN, G. (1844), 129[1]/14.

3. Interpretare repetată a unei piese muzicale (vocale sau instrumentale) în scopul familiarizării cu piesa muzicală respectivă sau cu un instrument muzical. Cf. e x e r s a **(8)**. *Exersarea unei bucăți muzicale.* DL.

– Pronunțat și: *eg-zer-*. – Pl.: *exersări.*

– V. **exersa.**

EXERSELUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A exersa **(1)**. *De toate cele ce trebuiesc viții te sărguiaște: iară mai vârtos mintea ta o exerțeluiaște.* ȚICHINDEAL, A. M. [Titlu], cf. VÂRNAV, L. 134[r]/17, L. ROM. 1964, 251, 1965, 375, 1966, 249.

– Pronunțat și: *eg-zer-*. – Prez. ind.: *exerseluiesc*. – Și: **exerțelui** vb. IV.

– **Exersa** + suf. *-elui.*

EXERSÍ vb. IV v. **exersa.**

EXERSÍS s. n. v. **exercițiu.**

EXERSÍȚIU s. n. v. **exercițiu.**

EXÉRT, -Ă adj. (Bot.; rar; despre unele organe) Care este ieșit în afară. Cf. ENC. ROM., ENC. AGR., DN[2], NDN.

– Pl.: *exerți, -te.*

– Din fr. **exert,** lat. **exertus, -a, -um.**

EXERȚELUÍ vb. IV v. **exerselui.**

EXERȚÍ vb. IV v. **exersa.**

EXERȚÍR s. n. (Germanism învechit, prin Transilv.) **1.** Exercițiu **(1)**. *Datina era a să scălda nainte de cină, precum și după preumblări, îndeletniciri și exerțiruri și după orice lucrare.* BOJINICĂ, A. I, 28/23.

2. Exercițiu **(2)**. Cf. ISER, MÂNDRESCU, I. G. 44, JAHRESBER. X, 185. *De-ar fi... regementu de fete, Eu m-aș pune ofițir, Să le scot la exerțir.* DOINE, 239. *Mă scoate la egzițir Și mă-nvață prezentir.* HODOȘ, P. P. 227. *Aș cătăni și eu, zău, De-ar fi pușca de tuleu,... Cumpania de neveste, Eu să fiu un ofițir, Să le scoț la izițir.* MAT. FOLK. 1 034.

– Scris și: *ecserțir.* ISER – Pronunțat: *eg-zer-*. – Pl.: *exerțiruri.* – Și: (regional) **exițăr** (T. PAPAHAGI, C. L.), **egzițír, igzițír** (MÂNDRESCU, I. G. 44, JAHRESBER. X, 185), **izițír** s. n.

– Din germ. **Exerzieren.**

EXERȚIRÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv.; complementul indică soldați) A instrui. Cf. MÂNDRESCU, I. G. 45. ◊ (Glumeț) *Ziua le-aș exerțiri Ș-altădată le-aș iubi.* DOINE, 239. *De-ar fi pușca de lemn verde, Și cumpania de fete,... Eu m-așifacе-un ofițir, Să le iau la izițir. Știu că le-aș izițiri, De m-ar putea pomeni.* MAT. FOLK. 895.

– Pronunțat și: *eg-zer-*. – Prez. ind.: *exerțiresc*. – Și: **izițirí** vb. IV.

– Din **exerțir.**

EXERȚIRUÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A se exersa **(1)**. *Întru cetire și învățătură... cu folos a se exerțirui.* ȚICHINDEAL, A. M. 75/15.

– Prez. ind.: *exerțiruiesc.*

– **Exerțir** + suf. *-ui.* Cf. germ. e x e r z i e r e n.

EXERȚÍȚIE s. f. v. **exercițiu.**

EXFILTRÁȚIE s. f. Evacuare a aerului dintr-o încăpere prin elemente de construcție specifice. Cf. NDN.

– Pl.: *exfiltrații.*

– Din fr. **exfiltration.**

EXFOLIÁ vb. I. **1.** R e f l. (Despre stratul exterior al pielii, al unei răni etc.) A se desprinde, a se desface în forma unor solzi, fâșii mici sau lamele. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D. *Tuberculul de cartof... la suprafață este acoperit de o epidermă care se exfoliază când tuberculul a ajuns la maturitate.* AGROTEHNICA, II, 8, cf. DN[2], DEX, NDN.

2. T r a n z. și r e f l. A face să-și piardă sau a-și pierde frunzele; a (se) desfrunzi. Cf. SCRIBAN, D., DN[2], DEX, NDN.

3. Tranz. A se desface în lamele sau în fâşii subţiri. *A exfolia ardezia.* SCRIBAN, D.

– Pronunţat: *-li-a.* – Prez. ind.: *exfoliez.*

– Din fr. **exfolier,** lat. **exfoliare.**

EXFOLIÁRE s. f. v. **exfoliere.**

EXFOLIATÍV, -Ă adj. Care favorizează sau ajută procesul de exfoliere **(1)**. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: *exfoliativi, -e.*

– Din fr. **exfoliatif.**

EXFOLIATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care se exfoliază **(1)**. *Acest strat exfoliator e compus din celule care au ajuns la ultimul stadiu al evoluţiei.* ENC. AGR. II, 458.

– Pl.: *exfoliatori, -oare.*

– **Exfolia** + suf. *-tor.*

EXFOLIÁŢIE s. f. **1.** (Med.) Proces de desprindere sub formă de lamele subţiri a straturilor superficiale ale pielii sau ale unui organ necrozat; exfoliere **(2)**. Cf. COSTINESCU, ENC. ROM., DN^2, DEX, NDN.

2. (Bot.) Cădere treptată a scoarţei copacilor sub forma unor bucăţi mici, ca urmare a îmbolnăvirii provocate de o ciupercă parazită; exfoliere **(3)**. Cf. COSTINESCU, DS, DN^2, DEX, NDN.

3. (Tehn.) Desprindere a unor foi mici şi subţiri de pe suprafaţa unui (obiect de) metal; exfoliere **(4)**. Cf. DN^2, NDN.

– Pronunţat: *-li-a-ţi-e.* – Pl.: *exfoliaţii.* – Şi: (învechit) **exfoliaţiúne** s. f. COSTINESCU, ENC. ROM.

– Din fr. **exfoliation.**

EXFOLIAŢIÚNE s. f. v. **exfoliaţie.**

EXFOLIÉRE s. f. Acţiunea de a (se) exfolia şi rezultatul ei; exfoliaţie.

1. Pierdere a frunzelor; desfrunzire. Cf. COSTINESCU 406, DS, DN^2, DEX, NDN.

2. Desprindere a straturilor superficiale ale pielii sau ale unui organ necrozat. Cf. COSTINESCU, ENC. ROM., DN^2, DER, NDN.

3. (Bot.) Boală a arborilor, provocată de o ciupercă parazită, care constă în înnegrirea, fisurarea şi desprinderea în bucăţi mici a scoarţei; cojire. Cf. DS, DER, DEX, NDN.

4. (Tehn.) Fenomen de fisurare şi de desprindere a unor straturi subţiri de la suprafaţa unui (obiect de) metal. Cf. LTR^2, DER, DEX.

– Pronunţat: *-li-e-.* – Pl.: *exfolieri.* – Şi: (învechit) **exfoliáre** s. f. COSTINESCU 406, DS.

– V. **exfolia.**

EXHALÁ vb. I v. **exala.**

EXHALATÓR, -OÁRE adj. v. **exalator.**

EXHALÁŢIE s. f. v. **exalaţie.**

EXHALAŢIÚNE s. f. v. **exalaţie.**

EXHAURIÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A seca; a stoarce. Cf. LM. *Nu se poate numi o restituţiune acele plăceri ce esauriază sucul vieţii.* EMINESCU, S. P. 6.

– Prez. ind.: *exhauriez.* – Şi: **esauriá** vb. I, **esaurí** (LM; prez. ind. *esauresc*) vb. IV.

– Din lat. **exhaurire.**

EXHAURIÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Secat; stors; golit. Cf. LM. *Şi-ar presupune despre noi că sântem ca un ogor care... azi este steril; ne-ar crede ca pe o mină exhauriată, ca pe o lămâie stoarsă.* F (1890), 37.

– Pl.: *exhauriaţi, -te.* – Şi: (învechit) **esaurít, -ă** adj. LM.

– V. **exhauria.**

EXHAUSTIÚNE s. f. (Rar) Epuizare completă, sleire. Cf. LM, DN^2, NDN.

– Pronunţat: *-ha-us-ti-u-.* – Pl.: *exhaustiuni.* – Şi: (învechit) **esaustióne** s. f. LM.

– Din fr. **exhaustion,** lat. **exhaustio, -onis.**

EXHAUSTÍV, -Ă adj. (Despre expuneri, cercetări etc.) Care epuizează un subiect **(1)**, o temă[1] **(6)**; complet. *Nu pot să declar în chip simplist că cercetarea exhaustivă este de osândit.* CĂLINESCU, C. O. 217. *Viaţa surprinsă de literatura ce a adoptat norma individualului creşte organic..., în afară de orice regularitate accesibilă unei formulări exhaustive.* BLAGA, Z. 61, cf. DL, DM, DN^2. *Nu poate fi vorba aici de o cercetare exhaustivă a ironiei caragialiene.* CIOCULESCU, C. 56, cf. VUIA, PĂST. 10. *Nimic nu lipseşte întinsei anchete exhaustive a cercetătorului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 25, 7/1, cf. DEX. *Nu am aici spaţiul pentru o investigaţie exhaustivă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/1, cf. NDN. ◊ (Prin extensiune) *Autorul nu are nici o pretenţie exhaustivă.* T ianuarie 1969, 115. *Mijloacele exhaustive de informatică şi documentare sunt de dată recentă.* V. ROM. martie 1975, 62. ♦ (Rar; despre oameni) Care cercetează, analizează, exprimă sub toate aspectele ceva. *Voinţa scriitorului este aceea de a fi exhaustiv, de a epuiza infinitatea de imagini.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 10/4. ♦ (Adverbial) În mod exhaustiv, total. *Totul reducându-se la prezent, care mi se impune exhaustiv.* IBRĂILEANU, A. 169.

– Pronunţat: *-ha-us-.* – Pl.: *exhaustivi, -e.*

– Din fr. **exhaustif.**

EXHAUSTIVITÁTE s. f. Însuşirea de a fi exhaustiv. Cf. DEX^2, NDN.

– Pronunţat: *-ha-us-.*

– Din fr. **exhaustivité.**

EXHAUSTÓR s. n. (Tehn.) **1.** Ventilator centrifugal folosit la absorbirea aerului, a altor gaze sau a prafului din mine, din încăperi închise etc. Cf. ENC. ROM. *Praful este eliminat de un exaustor situat deasupra.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 79, cf. 428, LTR^2, DN^2. *La atelierul de tâmplărie... era nevoie de un exaustor mecanic pentru aspirarea prafului.* SCÂNTEIA 1960, nr. 4 852, cf. DER. *Cineva îi atrase atenţia că trebuia să aibă grijă de noile măsuri de protecţie a muncii..., de instalarea unor noi exhaustoare, pentru aerisire.* V. ROM. octombrie 1963, 14.

2. Dispozitiv pentru alimentarea cu carburant a carburatorului. Cf. LTR^2, DN^2, NDN.

– Pl.: *exhaustoare* şi (m.) *exhaustori* (ENC. ROM., DN^2, NDN). – Şi: **exaustór** s. n.

– Din fr. **exhausteur.** Cf. lat. exhaustorius.

EXHIBÁ vb. I. Tranz. A arăta ceva (în mod ostentativ, fălindu-se); a etala, a expune, a evidenţia. Cf. LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Exhibează un fume-cigarette interminabil.* H. LOVINESCU, T. 78. *Îşi exhibează toaletele.* DL, cf. DM, DN^2. *Există... cazuri când poetul exhibă natura livrescă a inspiraţiei sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 11/3. ♦ Spec. A prezenta unei autorităţi judiciare. Cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Reclamantul exhibă un titlu de proprietate.* PR. DREPT. 240.

– Prez. ind.: *exhibez* şi *exhib.* – Şi: (învechit, rar) **exibá** (SCRIBAN, D.) vb. I, **exhíbe** (ALEXI, W.), **esíbe** (LM) vb. III.

– Din fr. **exhiber,** lat. **exhibere.**

EXHIBÁRE s. f. Acțiunea de a e x h i b a și rezultatul ei. *O hetairă care prin îndrăzneala exhibării persoanei și podoaba ei a făcut vâlvă.* PÂRVAN, I. F. 71. *Se subliniază o tendință generală... de exhibare a gestului și mișcării scenice.* IST. T. I, 315. *Mânuirea și exhibarea lor... țin de ritualul artistic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 19, 2/3. *Ea ascunde de fapt modul de exhibare a eului poetic.* ib. 1993, nr. 6, 10/3.

– Pl.: *exhibări.*

– V. **exhiba.**

EXHÍBE vb. III v. **exhiba.**

EXHIBÍT[1] s. n. (Învechit) **1.** Înaintare, prezentare a unui document, a unei petiții etc. Cf. ALEXI, W. ♦ (Concretizat) Act; petiție. Cf. LM, BARCIANU. ♦ (În forma *esibit*) Registratură. Cf. LM.

2. Propunere, proiect de lege. Cf. ALEXI, W.

– Pronunțat: *ex-hi-.* – Pl.: *exhibite.* – Și: (învechit) **eshibít** (BARCIANU), **esibít** (LM, BARCIANU) s. n.

– Din lat. **exhibitum.**

EXHIBÍT[2]**, -Ă** adj. (Învechit, rar) Arătat, prezentat. Cf. LM.

– Pronunțat: *ex-hi-.* – Pl.: *exhibiți, -te.* – Și: **esibít, -ă** adj. LM.

– Din lat. **exhibítus, -a, -um.**

EXHIBITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care exhibă **(2)**. Cf. SCRIBAN, D.

– Pronunțat: *ex-hi-.* – Pl.: *exhibitori, -oare.* – Și: **exibitór, -oáre** adj. SCRIBAN, D.

– Din lat. **exhibitor, -oris.**

EXHIBITÓRIU, -IE adj. (Rar) De exhibiție **(1)**. Cf. LM, DN[2], NDN.

– Pronunțat: *-o-riu.* – Pl.: *exhibitorii.* – Și: (învechit) **esibitóriu, -ie** adj. LM.

– Din fr. **exhibitoire,** lat. **exhibitorius, -a, -um.**

EXHIBÍȚIE s. f. **1.** Etalare, expunere **(1)**; arătare (ostentativă) a ceva; gest, comportare exagerată, stridentă; (rar) exhibare. V. e x t r a v a g a n ț ă. Cf. LM. *Tinerii scriitori... se mărginesc a cutriera lumea românească,... ținând ședători literare... Aceste exhibițiuni fac poate o bună reclamă de popularizare.* CARAGIALE, O. VII, 233, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Le impută că vor să-i îmbolnăvească feciorul, umplându-i mintea fragedă cu fantasmagorii popești și... interzise pe viitor asemenea exhibiții.* REBREANU, P. S. 35, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Devenit obiect de monopol și de exibiție, scriitorul publicat de dânsul se investește cu o genialitate în care nu rămân decât de precizat porțiunile și nuanțele.* LOVINESCU, M. 185. *Doamna T. n-a primit... dintr-un fel de oroare de exibiția pe care o implică scena cu rampa ei.* CAMIL PETRESCU, P. 8, cf. SCRIBAN, D. *Îl înfricoșa ideea unei exhibiții neconvenabile, întrucât observase că vreo câteva femei și copii se adunase din curiozitate în cimitir.* CĂLINESCU, S. 31, cf. id. B. I. 638, DL, DM, DN[2], DEX, NDN. ◊ F i g. *Matineul domnișoarelor răscoapte și sanctuarul exibiției colorilor agresive, al mlădierilor căsnite și al idilelor promiscuie.* KLOPȘTOCK, F. 219. *Nasul lui rumen și cărnos, cu vinișoare albăstrii, ochii aceștia bulbucați, luminișul roz-alb al cheliei, ce indecentă exhibiție!* VINEA, L. II,196. ♦ S p e c. Expunere publică; expoziție **(3)**. *Esibițiunea universale de la Londra.* LM, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Bucureștenii... n-au gustul exhibiției de pergamente.* ARGHEZI, S. XVIII, 39.

2. (Rar) Prezentare a unui act, a unui document etc. în fața unei autorități judecătorești. Cf. ENC. ROM., BARCIANU.

3. (Mai ales la pl.) Figură acrobatică sau jonglerie prezentată într-un spectacol de circ. *Femeia-șarpe își isprăvise exhibițiile.* STANCU, R. A. V, 204. *A fost un mim cu geniul exhibiției în sânge.* CONSTANTINESCU, S. VI, 194. *Exhibițiile comice ale măscăricilor și soitarilor... aduc motive orientale străvechi.* IST. T. I, 42, cf. DN[2], DEX, NDN. (Prin extensiune) *Ne-a dus numai în urale... și tot soiul de exhibiții în cinstea barosanului.* VOICULESCU, P. II, 72.

– Pronunțat: *ex-hi-.* – Pl.: *exhibiții.* – Și: **exibíție,** (învechit) **exhibițiúne, exibițiúne** (ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.), **eshibițiúne** (BARCIANU), **esibițiúne** (LM, BARCIANU) s. f.

– Din fr. **exhibition,** lat. **exhibitio, -onis.**

EXHIBIȚIONÍSM s. n. **1.** Mania de a face exhibiții **(1)**. *Oroarea ei de exibiționism, fie și psichologic, fusese mai tare.* CAMIL PETRESCU, P. 10. *Ce rost are o asemenea fântână într-o curte particulară, căzu în recidivă Gulimănescu. Nouăzeci și nouă de țâșnituri, asta este exhibiționism.* CĂLINESCU, S. 384. *Preocuparea fundamentală a burghezului bucureștean era plimbarea, cu cuvenitul exhibiționism al toaletei.* CONTEMP. 1957, nr. 584, 4/5, cf. DL, DM, DN[2]. *Gigantismul sau exhibiționismul sunt taxate ca forme aberante de expresie artistică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 33, 7/2, cf. DEX, NDN. (Prin extensiune) *Acum, m-am hotărât, am ales acest soi de exhibiționism legal și inofensiv.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 15/2.

2. (Med.) Perversiune sexuală care constă în expunerea în public a organelor genitale. *Prezintarea ostentativă și stăruitoare a capului dinaintea unei uși deschise, echivalează cu ceea ce psihologia perversiunilor genitale a numit „exhibiționism".* ARGHEZI, S. XVI, 81. *Exhibiționismul (expunerea în public a organelor genitale).* ABC SĂN. 282.

– Pronunțat: *-ți-o-.* – Și: (învechit) **exibiționísm** s. n.

– Din fr. **exhibitionnisme.**

EXHIBIȚIONÍST, -Ă s. m. și f. **1.** Persoană care practică exhibiționismul **(1)**. *Un exhibiționist al suferinței.* VINEA, L. I, 419, cf. DL, DM, DN[2], DEX. *Eu sunt un reacționar apocaliptic, nihilist și exhibiționist.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 15/4, cf. NDN.

2. (Med.) Persoană care are predispoziția de a-și expune public organele genitale.

– Pronunțat: *-ți-o-.* – Pl.: *exhibiționiști, -ste.*

– Din fr. **exhibitionniste.**

EXHIBIȚIÚNE s. f. v. **exhibiție.**

EXHORÁRE s. f. v. **exortare.**

EXHORCÍSM s. n. v. **exorcism.**

EXHORTÁ vb. I v. **exorta.**

EXHORTÁRE s. f. (Rar) Expunere, discurs. *Zgârcenia vornicului era atât de universal cunoscută, i se puneau în seamă atâtea anecdote nemaipomenite, încât exhortarea finală păru hazlie.* V. ROM. octombrie 1960, 49.

– Pl.: *exhortări.*

– V. **exhorta.** Cf. fr. e x h o r t a t i o n, lat. e x h o r t a t i o, - o n i s.

EXHORTATÍV, -Ă adj. (Rar) Care explică; discursiv. *Cu strofa a 6-a începe... partea exhortativă a poemei.* L. ROM. 1960, nr. 4, 49.

– Pl.: *exhortativi, -e.*

– Din lat. **exhortativus, -a, -um.**

EXHORTÁȚIE s. f. v. **exortație.**

EXHUMÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică un cadavru sau oseminte) A dezgropa. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2],

DEX, M. D. ENC., NDN. (Prin extensiune) *O ultimă licărire a orizontului bronza suprafața cangrenată a smârcurilor, scoțând la iveală... monstruozitatea câte unei rădăcini exhumate din nămol.* CĂLINESCU, C. N. 13. ◊ F i g. *Ce titlu va alege Victor Eftimiu acestei opere..., când se va hotărî să facă publică această comoară exhumând-o din scutecele manuscriptului.* TRIBUNA 1959, nr. 8, 6/4.

– Prez. ind.: *exhumez.*

– Din fr. **exhumer,** lat. **exhumare.**

EXHUMÁRE s. f. Acțiunea de a e x h u m a și rezultatul ei; dezgropare, (rar) exhumație. *La exhumarea scheletelor s-a găsit o copcă, puțin șiret de mătase și o bucățică de postav roșu.* ARH. OLT. XII, 139, cf. SCRIBAN, D. 482, DL, DM, DN^2, DEX, NDN.

– Pl.: *exhumări.*

– V. **exhuma.**

EXHUMÁȚIE s. f. (Rar) Exhumare. Cf. ENC. ROM., SCRIBAN, D.

– Pl.: *exhumații.* – Și: (învechit) **exhumațiúne** s. f. ENC. ROM., SCRIBAN, D.

– Din fr. **exhumation.**

EXHUMAȚIÚNE s. f. v. **exhumație.**

EXIBÁ vb. I v. **exhiba.**

EXIBITÓR, -OÁRE adj. v. **exhibitor.**

EXIBÍȚIE s. f. v. **exhibiție.**

EXIBIȚIONÍSM s. n. v. **exhibiționism.**

EXIBIȚIÚNE s. f. v. **exhibiție.**

EXICÁT s. n. Fruct sau plantă conservată prin deshidratare. *Grija cu care geograful își aduna fișele în cutii și exicatele în ierbar.* CĂLINESCU, B. I. 61.

– Pl.: *exicate.*

– Din it. **essicato.**

EXICATÓR s. n. (Rar) Aparat sau dispozitiv pentru uscarea substanțelor. *Articole medicinale, farmaceutice și de laborator... Exicatoare.* NOM. MIN. I, 260.

– Pl.: *exicatoare.*

– Din fr. **exsiccateur.**

EXÍGE vb. III. T r a n z. (Învechit) **1.** A cere imperios ceva, a pretinde (în virtutea unui drept). Cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU. *Necesitățile războiului au silit autoritățile de ocupație, cât și pe ale noastre, să exige de la săteni să cultive grâu din abundență.* ARH. OLT. II, 440, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *A-și forma un program și-a exige stricta lui aplicare e o cochetărie a minții.* CONV. LIT. LXVII, 147, cf. SCRIBAN, D., DN^2, DEX, NDN.

2. (Complementul indică persoane) A constrânge, a forța, a sili; a obliga. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

3. A necesita, a reclama. *Starea lui exige multe îngrijiri.* SCRIBAN, D., cf. DN^2, NDN.

– Prez. ind.: *exig.* – Și: (învechit, rar) **esíge** (LM, BARCIANU) vb. III, **exigéa** (PROT. – POP., N. D.) vb. II.

– Din lat. **exigere,** fr. **exiger.**

EXIGÉA vb. II v. **exige.**

EXIGEÁNT, -Ă adj. v. **exigent.**

EXIGÉNT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care pretinde mult de la alții și de la sine însuși; pretențios **(1)**. *Învățătura noastră gimnasială nu este destul de serioasă, profesorii nu sânt destul de exigenți, nici destul de riguroși la esamene.* GHICA, S. 270. *Sub Movilă, oastea s-au redus la 40,000... Mi se pare că nu am fi prea exigenți a o recompune, cu unirea Valahiei, la cifra de 100,000 oșteni.* CALENDAR (1861), 34/27, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Devii din ce în ce mai exigent.* ODOBESCU, S. III, 38. *Asupra aceluiași număr de producători s-a așezat o nouă pătură foarte mare de consumatori, pe atât de exigenți pe cât sânt de corupți.* EMINESCU, O. XI, 277. *Devine din ce în ce mai puțin exigent cu cei cari și cu ceea ce-l încunjură.* CARAGIALE, O. VII, 45, cf. VI, 505, BARCIANU, ALEXI, W. *Sperber, în alegerea temelor, este tot așa de exigent ca și în privința formei.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 114, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Caragiale, rafinatul și exigentul Caragiale, vorbea întotdeauna cu entuziasm despre bucățile d-lui Mogaș.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 318. *Un spirit critic, chiar mediocru exigent, ar fi găsit de prisos chiar pe maestră.* CAMIL PETRESCU, P. 7, cf. SCRIBAN, D. *Ricard știe că va fi pictor... Se formează cu încetul, căci e exigent cu sine.* OPRESCU, I. A. IV, 107. *Fetița... deveni exigentă și-i pretinse să cânte „de-adevărat".* CĂLINESCU, B. I. 58. *E puțin cam exigent în materie de poezii, dar, după părerea mea, are dreptate.* V. ROM. septembrie 1955, 92, cf. DL. *E un om foarte exigent.* PREDA, R. 285. *Voi, adolescenții, sunteți așa de exigenți!* T. POPOVICI, S. 404, cf. DM, DN^2, DEX, NDN. ◊ (Adverbial) *M-am gândit astăzi la unii din oamenii... pe care îi întâlnesc mai des și-i judec... poate prea exigent, uneori aspru.* TUDORAN, O. 391. ◊ (Substantivat) *Ești un exigent.* COSTINESCU. ♦ (Despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care corespunde unor anumite cerințe. *Exigentele puneri în pagină a ziarului ne silește să ne oprim aici cu confruntarea.* EMINESCU, O. XII, 19. *Formarea exigentă și stăruitoare a tuturor deprinderilor de igienă individuală.* ABC SĂN. 200. *Datorită unei selecții mai puțin exigente, în concurs se aflau filme diferite ca valoare tehnică și artistică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 76, 24/4. *Critica noastră trebuie să supună unei exigente reconsiderări propria tradiție.* ib., 1992, nr. 9, 3/1.

2. Care necesită efort și măiestrie pentru a putea fi realizat, parcurs etc.; dificil. *Rolul acesta este foarte exigent, are o originalitate de caracter și o finețe de expresiuni ce trebuiesc exprimate și jucate foarte bine.* DÂMBOVIȚA (1859), 123^2/19. *Prosodia complicată și exigentă a versului alexandrin.* ODOBESCU, S. I, 246. *Trebuie să le împlem spre a putea pași înainte cu toată vigoarea și certitudinea pe... exigentele căi ale studiilor științifice.* ARHIVA I, 3, cf. DL. *Sunt soluri excelente chiar pentru cele mai exigente specii vegetale.* CHIRIȚĂ, P. 691, cf. 542.

– Pl.: *exigenți, -te.* – Și: (învechit) **esigént, -ă** (LM, BARCIANU), (învechit, rar) **exigeánt, -ă** (ALEXI, W.), **exigínt, -ă** (PONTBRIANT, D.) adj.

– Din fr. **exigeant,** lat. **exigens, -ntis.**

EXIGÉNȚĂ s. f. **1.** (De obicei la pl.; adesea cu determinări care indică domeniul vizat) Ceea ce este cerut de împrejurări; ceea ce i se impune cuiva (de o situație); obligație **(1)**, necesitate **(1)**, nevoie **(1)**, trebuință **(1)**. *E bine să ne familiarizăm mai înainte spre... exigențele datoriei.* LAURIAN, F. 117/25. *Am cea mai mare îngrijire de a le da tot aceea ce li-i de trebuință, încât aceasta se cuvine după ezigențiile serviției.* CODRESCU, C. I, 259/8. *Corurile, deși în total nu corespund la exigențile dramatice..., sânt... scrise pe niște melodii foarte bele și simple.* FILIMON, O. II, 228, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *A cumpăni demnitatea națională și interesele țării cu legile echității și cu exigențele politicei.* ODOBESCU, S. III, 480. *Are sarcina de a împăca formele trecutului cu exigențele viitorului.* EMINESCU, O. XII, 162. *Exigențele sociale paralizează adesea francheța onestă.* CARAGIALE, O. II, 187, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Poate, țările...*

mici cunosc mai bine exigențele păcii ca țările mari. TITULESCU, D. 11. *Este vorba de o datorie imperioasă, dictată de exigențele esențiale ale vieții internaționale.* D. GUSTI, P. A. 375, cf. SCRIBAN, D. *Poezia de ieri și de totdeauna... nu vrea să se sustragă exigențelor meșteșugului versificației.* ARH. OLT. XIX, 259. *Știința reușise... să stabilească un echilibru între experiență și exigențele explicative ale intelectului uman.* BLAGA, Z. 118, cf. DM. *Divertismentul în evul mediu din țările noastre era în raport cu exigențele intelectuale modeste.* IST. T. I, 91. *Aceasta nu constituie o invitație la coborârea exigenței artistice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 33, 3/3, cf. DEX, MDN.

2. (Adesea la pl.) Faptul de a pretinde ceva (de la alții sau de la sine însuși); spec. ceea ce o persoană (sau, p. ext., o colectivitate) pretinde de la cineva; cerere, cerință, pretenție **(1)**, (rar) exiguitate. V. dorință, revendicare. *Cu toate silințile ei cele iroice spre a agiunge la aceasta, ea rămânea tot mai gios de esigențiile ei.* CODRESCU, C. I, 239/4, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., LM. *Întâmplarea îl sluji cu prisos și-i dete prilej de a înfrânge exigențele lui Moruz.* ODOBESCU, S. I, 323. *Reprezentația a satisfăcut exigențele muzicale ale publicului nostru.* EMINESCU, O. XI, 442, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Exigențele acestuia sânt atât de exagerate încât nici nu îndrăznește să le spună.* OTETEA, T. V. 168, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX. *Ca om moral, nu pot să formulez o asemenea exigență.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 8/2, cf. MDN. ◊ (Prin extensiune) *Este necesară cunoașterea solului în raport cu exigențele vegetației forestiere.* CHIRIȚA, P. 757.

3. Faptul de a fi exigent **(1)**, de a cere mult de la alții sau de la sine însuși. V. intransigență. Cf. LM. *Ne temem ca nu cumva, printr-o exigență prea riguroasă, Societatea să nu facă alt decât a micșora și mai tare puținul îndemn la asemenea lucrări lungi.* ODOBESCU, S. II, 355, cf. ENC. ROM., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, DEX, MDN.

– Pl.: *exigențe.* – Și: (învechit) **exigéncie** (COSTINESCU, pl. *exigenții*), **exigință** (PONTBRIANT, D., ALEXI, W.) **esigéncă** (BARCIANU), **esigéncie** (pl. *esigenții*), (învechit, rar) **ezigéncie** (pl. *ezigenții*) s. f.

– Din fr. **exigence,** lat. **exigentia,** it. **esigenza.**

EXIGÉNȚIE s. f. v. **exigență.**

EXÍGERE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a exige și rezultatul ei.

1. Pretenție, cerință (exagerată); exigență **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W.

2. Constrângere. Cf. ALEXI, W.

– Pl.: *exigeri.*

– V. **exige.**

EXÍGHISES subst. v. **exighisis.**

EXIGHISÍ vb. IV. (Grecism învechit) **1.** Tranz. A explica **(1)**. *Ai vorbe cu parimii; exighisești lucrurile cu tropos.* ALECSANDRI, T. 1 232, cf. GÁLDI, M. PHAN. 186.

2. Refl. A-și motiva acțiunile, afirmațiile etc.; a se explica **(3)**. *Cum.. domnule orator... nu vă-nțeleg... – Mă exighisesc... – Exighisiți-vă.* ALECSANDRI, T. 1 248, cf. GÂLDI, M. PHAN. 186.

– Prez. ind.: *exighisesc.*

– Din ngr. **ἐξήγησα** (aor. lui **ἐξηγῶ**).

EXÍGHISIS subst. (Grecism învechit) Explicație **(1)**, interpretare; exegeză. *Filosofia Lupului în școala dobitoacelor să nu se profesască, nici ale lui tâlcuri și exighises să se citească.* CANTEMIR, IST. 182, cf. 11. *Fără a scrie exighisis ucenicii..., ce numai de tematografiea cea din toate zilele... și din tălmăcirea cea din toate zilele, îi învață pre ucenici ortografia* (cca 1800). URICARIUL, III, 17/7, cf. GÁLDI, M. PHAN. 186.

– Pl.: ? – Și: **exíghises, exigisis** (accentul necunoscut, GÁLDI, M. PHAN. 186) subst.

– Din ngr. **ἐξήγησις.**

EXIGÍBIL, -Ă adj. **1.** (Despre sume de bani) Care se poate cere, asupra căruia se pot ridica pretenții în vederea încasării; scadent. Cf. COSTINESCU, LM. *Sânt mobili prin determinațiunea legei, obligațiunile și acțiunile cari au de obiect sume exigibile sau efecte mobiliare.* HAMANGIU, C. C. 120, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Această dobândă este exigibilă la termenul fixat mai jos pentru plata capitalului.* MON. OF. (1906), 19. *Impozitul este exigibil pentru toți cetățenii.* ȘĂINEANU, D. U., cf. SCRIBAN, D. *Datorii care deveniseră exigibile înainte de intrarea în vigoare a Tratatului de față.* SCÂNTEIA, 1947, nr. 740, cf. DL, DM, DN^2, DEX, NDN. ◊ *Obligație exigibilă* = obligație a cărei executare poate fi cerută de către creditor imediat. Cf. DER.

2. (Despre îndatoriri, obligații etc.) Care trebuie îndeplinit neapărat. Cf. CADE, DN^2, NDN.

– Pl.: *exigibili, -e.* – Și: (învechit) **esigibil, -ă** adj. LM, BARCIANU.

– Din fr. **exigible,** it. **esigible.**

EXIGIBILITÁTE s. f. Însușirea, caracterul a ceea ce este exigibil **(1)**; scadență. Cf. SCRIBAN, D. *Ministerul Finanțelor poate să amâne exigibilitatea impozitului pentru asemenea produse.* LEG. EC. PL. 153. *Accepta chiria lunar, în schimb se acoperea printr-o poliță scadentă la data exigibilității ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 143, cf. DL, DM, DN^2, DEX, NDN.

– Din fr. **exigibilité.**

EXIGÍNT, -Ă adj. v. **exigent.**

EXIGÍNȚĂ s. f. v. **exigență.**

EXIGISIS subst. v. **exighisis.**

EXIGUITÁTE s. f. (Rar) **1.** (Cu sens cantitativ) Micime **(2)**. Cf. LM. *Exiguitatea unei lefi.* SCRIBAN, D. *Criteriul rămâne raritatea materială, exiguitatea tirajului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 7/1.

2. (Cu sens dimensional) Micime **(1)**. *La noi, întreprinderea era oarecum dificilă, din cauza exiguității locuințelor și a fragilității lor.* CĂLINESCU, B. I. 124. *Oricât am voi să mai discutăm exiguitatea spațiului ne obligă să punem punct.* PERPESSICIUS, M. III, 391. *Vocala i... devine proprie pentru a exprima micimea, gingășia, exiguitatea.* VIANU, P. 138, cf. DN^2.

3. Exigență **(1)**. Cf. DN^2.

– Pronunțat: *-gu-i-.* – Și: (învechit) **esiguitáte** s. f. LM.

– Din fr. **exiguïté,** lat. **exiguitas, -tis.**

EXÍGUU, -Ă adj. (Rar) **1.** (Cu sens dimensional) Mic **(1)**. Cf. LM. *Apare în 1965 cu un volum atât de exiguu ca primul.* STREINU, P. C. III, 41.

2. (Cu sens cantitativ) Puțin, redus, limitat. Cf. LM. *Trebuie să ne mulțumim cu o exiguă inferioritate.* N. MANOLESCU, A. N. 56. (Prin extensiune) *Trebuie mai întâi să stabilim că filonul amintit se prezintă exiguu, palid, șters.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 3/3.

– Pronunțat: *-gu-u.* – Și: (învechit) **esíguu, -ă** adj. LM.

– Din lat. **exiguus, -a, -um.**

EXÍL s. n. **1.** Pedeapsă aplicată mai ales pentru delicte politice, care constă în îndepărtarea, definitivă sau temporară, a

unei persoane din țara sau din localitatea în care trăiește (și în care își are domiciliu stabil) (stabilindu-i-se domiciliu forțat în altă țară sau în altă localitate); situația de exilat **(1)**; perioadă de timp în cursul căreia o persoană se află în exil **(1)**; exilare **(1)**, expatriere, (astăzi rar) destărare, (învechit și popular) surghiun **(3)**, (învechit) izgnanie, izgoană, surghiunie, surgunlâc, urgie **(2)**, zatocenie. V. deportare, expulzare **(1)**, proscriere, proscripție. *Să pedepsi să se trimită de pururea în exilium (afară din patrie, în surghiun).* BR (1829), I, 26/5. *Dă-i patrie, dă-i nume; exiliul te așteaptă,... calumnia ți-e parte.* HELIADE, O. I, 185. *Nevoiți fiind întru depărtare a suferi amărăciunea unui exil (surgun) neagonisât.* AR (1832), 72[1]/12. *Acest vas, cu 9 luni mai nainte, au fost dus pe câțiva nobili la Africa, unde don Mighel i-au osândit în exil (surghiun).* CR (1834), 294[1]/21. *Să presupune că aice ar fi trăit în exil (surgun) acel poeta latin Ovidiu.* ASACHI, P. 153/27, cf. NEGULICI. *Trăia la curtea de Moscova cu fiul ei Dimitri ca la un loc de exil.* CALENDAR (1851), 61/1. *În urma... blestematelor conspirațiuni... purced toate relele: sentențe de moarte, captivități, exilii.* BARIȚIU, P. A. I, 11. [Decât] *secura..., mai bine un mic esil.* LĂZĂRESCU, S. 16/22, cf. STAMATI, D. *Nu-mi rămâne decât timpul necesar ca să-ți vestesc că guvernul și-a pus în minte să facă din mine un om important și demn de exil.* RUSSO, S. 199. *Din boierii cei mai vrednici și aprozi, parte au perit sub securea cea cruntă a lui Ștefăniță, parte au murit în esiliul străin.* CALENDAR (1854), 101/14. *Esilul îl așteaptă drept toată răsplătirea.* ROM. LIT. 367[2]/1. *Pretindea... banii și averile sale, ale amicilor și ale congenerilor săi, ca sa aibă cu ce trăi în ecsiliu.* ARISTIA, PLUT. 251/16. *Peste puțin s-a întâmplat ecsiliul lui Camilus.* id. ib. 353/28, cf. POLIZU. *Temniți și exile.* BÒLLIAC, în CONTRIBUȚII, I, 96. *Înturnându-mă din ezil, au trecut astă politie.* CALENDAR (1858), 51/12. *Oameni de omenie și de pace se rădică din lăcuințele lor, se închid și se trimit în esiliu pe la monastiri.* DÂMBOVIȚA (1858), 6[2]/34. *Prefera moarte, însă a ei nenorocire mai era sporită... și prin perspectiva petrecerei sale în locul cel sălbatic a esiliului.* CALENDAR (1859), 101/16, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *El fu silit a se întoarce în Polonia, fu arestat și trimis în esiliu la fortăreața Marienburg.* HASDEU, I. V. 174. *Ăst om pe care cinci ani de esil era să-l facă martir.* BARONZI, C. I, 83/15. *Exilul e o dizgrație care... te depărtează de patrie.* CANELLA, V. 129, cf. COSTINESCU, LM. *E oprit optsprezece zile în corturile din tabăra rusească, expus... la temerea exilului.* ODOBESCU, S. I, 268. *Întors în patrie, dupe exilul de la 1848, a început tipărirea... articolilor săi.* id. ib. II, 439. *Boierii români sufereau cu anevoință exilul.* id. ib. 271. *Judecă aspru pe locuitorii ce... erau aliați într-ascuns cu inamicul, osândindu-i parte la moarte prin securea călăului, parte la exil.* EMINESCU, O. XIV, 104. *Lui Romeo îi ordonăm exilul.* MACEDONSKI, O. II, 146. *E cel din urmă minister ce a făcut sacrilegiul de a subsemna o hârtie de exil și moarte politică.* XENOPOL, I. R. XIII, 96, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Plângerea lor disperată din 1486 înseamnă lucruri grozave: exiluri, omoruri, spânzurători.* BUL. COM. IST. II, 187. *Exilul, izolarea, anonimatul devin motive de mândrie.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 38, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În crud exil, pribeag prin țări străine.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 65. *Guvernul turcesc trimitea în exil pe mulți dintre osândiții politici.* BART, S. M. 23, cf. SCRIBAN, D. *Călătoriile lui... conțin, în parte, roadele literare ale exilului la care îl sortise acțiunea sa în revoluția de la 1848.* VIANU, A. P. 87. *Iancu Callimachi a fost ucis în exilul său.* OȚETEA, T. V. 336. *Marx ajunge în exil la Paris.* RALEA, S. T. I, 80. *Bibescu ne-a amenințat cu exilul la moșie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 616. *Rămășițele averii părintești, mutumită cărora izbutise să asigure exilul... Aretei.* VINEA, L. II, 218. *Regret acum că nu i-am dat un ordin de exil.* PREDA, DELIR. 147, cf. DL, DM, DN, DN[2], DL, DER. *Anii exilului lui Ovidiu... sunt plini... de asalturi barbare asupra Dobrogei.* H. DIACONOVICIU, D. 123. *Minereul de fier a încetat... să mai fie bogăția de căpetenie a pământului care a găzduit primul exil al lui Bonaparte.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 72, cf. L. ROM. 1969, 585, SCL 1973, 522. *Revenit în patrie..., după aproape nouă ani de exil, a ocupat o serie de funcții.* MS. 1988, nr. 2, 17. *Atâția ani de închisoare, ocnă, exil și deportare în Siberia, atâtea suferințe, jertfe și nădejdi.* STEINHARDT, J. 18, cf. DEX[2]. ◊ F i g. *Viața e un essiliu pentru noi oamenii, patria noastră nu e aici pe pământ.* LM 1195. *Câmpia ca un exil în imensitatea orizontului este o definiție lirică frumoasă.* SIMION, S. R. III, 259. *Acest amiez al nopții-mi stă pe umeri Ca o mantie de exil.* DOINAȘ, A. P. 279. *Copilăria a fost un exil dureros în care n-am suferit.* ROMÂNIA LITERARĂ nr. 1, 1992, 21/4. *Romanul e sortit unui prelung exil al receptării.* ib. 1993, nr. 7, 9/2, cf. DEX[2]. ♦ (Și în sintagmele *loc de exil, țară de exil*) Spațiu geografic, localitate etc. în care trăiește o persoana exilată **(1)**. *Oricâte a încercat cu arme... să apuce... tronul Transilvaniei, nu a reușit și a perit în exil.* BARIȚIU, P. A. I, 4, cf. POLIZU. *Gândiți că-n aste zile Stau sub pământuri, ocne, prin temniți și exile Atâți nevinovați.* BOLIAC, O. 90. *Dar de vrei să-ți spui ș-aevea aci-n exil ce gândesc; Gândesc la epoc-aceea care n-o s-o mai găsesc.* id. ib. 119. *Țărâna lui Ipătescu a rămas la Brusa, locul de esil al răposatului.* DÂMBOVIȚA (1859), 1[3]/13. *Coloana cea de foc, Coloana ce, odată, din țara de exil, Pe calea mântuirei ducea pe Israil.* ALEXANDRESCU, O. I, 70, cf. PONTBRIANT, D. *Vizirul Mehmet... chemă din esiliu pe amicul său Ion.* HASDEU, I. V., 12. *Acest principe... muri peste puțin timp în esiliu.* id. ib. 208, cf. COSTINESCU. *Pătrașcu, ginere lui Petre Vodă..., a urmat în ecsil pe socrul său... și... au murit la Barcelona.* CONV. LIT. VI, 52[1]. *Nemulțămitorul Thodor unelti, din locul său de exil, intrigi în patria sa.* EMINESCU, O. XIV, 111, cf. BARCIANU, CADE. *Nu era numai o locuință mizerabilă într-o margine uimilită de târg. Era, mai cu samă, un exil.* SADOVEANU, O. XX, 509. *A avut o relație normală de încredere cu românii din exil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 3, 12/4. ◊ F i g. *Guvernul... a fost silit să primească verice funcționari..., mulțumit numai să-i găsească, fiindcă locurile acele sânt adevărate exiluri.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 174.

2. (Și în sintagma *exil voluntar*) Părăsire de bună voie de către o persoană a țării sau localității de origine (pentru a scăpa de închisoare, de persecuție, de o stare socială neprielnică etc.); pribegie **(1)**, emigrare **(1)**, (învechit) strămutare **(1)**, străinătate **(1)**. V. băjenie, refugiu, înstrăinare. *Dacia cea veche reținu... un număr însemnat de ai săi locuitori, carii avea mai mare frică de esiliu decât de un domn got.* MAG. IST. I, 31/15. *Am rătăcit mai multe zile și stâncele mi-a servit mai multe nopți de companion în esilul ce-mi creasem.* FM (1847), 146[2]/10, cf. ANTONESCU, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Ne-am depărta prea mult de obiectul nostru dacă am sta să expunem mai amănunțit cauzele exilului de bunăvoie al lui Aristotel.* EMINESCU, O. XI, 415. *Mă întorc în țară după 6 ani... Și cauza exilului? Vreo cestiune de onoare?... Nu! O nenorocire de amor.* CARAGIALE, O. VI, 462. *Meritați asta după sacrificiul îndelung al exilului voluntar.* id. ib. VII, 148. *Din exilu-n care plecă de voie bună, Stăpânul lor puternic-e-aci: – S-a reîntors!* MACEDONSKI, O. I, 257, cf. ENC. ROM. *În 1703, după optsprezece ani de exiliu, Gheorghe Cantacuzino se însură la Brașov.* IORGA, L. II, 629. *Își amintește o călătorie a sa în Podolia... făcută desigur pe vremea exilului din 1684–87.* BUL. COM. IST. II, 130, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *După ani lungi de tăcere ispășitoare, de uitare și de exil voluntar, Macedonski reapare nevindecat.* LOVINESCU, C. IV, 15. *În exilurile lui, fie în Basarabia sudică, fie în Crimeea, în rătăcirile lui în Caucaz, în călătoria la Arzrum, ... Pușkin... s-a simțit frate al tuturor neamurilor.* SADOVEANU, O. XX, 457, cf. SCRIBAN, D. *După șase ani de vesel exil, ce obârșie oare nu se șterge?* VINEA, L. I, 321. *Activitatea lor epistolară se țese între Berlin, sediul exilului voluntar al marelui comic, și Lipsca.* CONSTANTINESCU, S. II, 39. *Se găsea, în momentul acela, la Berlin, într-un exil voluntar, întrerupt de puține înapoieri în țară.* V. ROM. martie 1957, 11, cf. DL. *A fost azi pe la noi să-și ia rămas bun. Mi-a dat să înțeleg că eu sunt cauza exilului său.*

T. POPOVICI, S. 218, cf. DM, DN, DN^2. *A luat calea exilului.* DSR, cf. DEX^2.

– Scris şi: (învechit) *ecsil.* – Pronunţat şi: *eg-zil.* – Pl.: *exiluri* şi (învechit) *exile, exilii.* – Şi: (învechit) **exíliu, esíl, esíliu** (scris şi *essiliu*; pl. şi *esilie* LM 1195), (învechit, rar) **exílium, ezíl, eczíl** s. n.

– Din fr. **exil,** lat. **ex(s)ilium. – Esil, esiliu** < it. **esilio.**

EXILÁ vb. I. **1.** Tranz. (Folosit şi absol.; despre o autoritate juridică sau o persoană cu rol de decizie într-un grup social) A dispune ca cineva să fie condamnat la exil **(1)** (stabilindu-i-se domiciliu forţat în altă ţară sau altă localitate); a expulza **(1)**, a surghiuni, (învechit) a deştăra, (livresc) a relega[1] **(1)**. V. a deporta. *Insula Ponţia... unde Tiberius eczili pe nepotul seu Neron, pe Caligula şi sora sa.* GUSTI, G. V. 132/29. *Maiorul Ceglovschi, care fu esilat în Sibiria 52 de ani, numără acuma 107 ani.* VASICI, M. I, 116/24. *O seamă de fanarioţi pe care Poarta, după plângerea lor, îi esilă la insula Mitilinu.* MAG. IST. I, 120/25, cf. NEGULICI. *De strigă moldovanul că prin judecătorii şi-au pierdut averea, el este sigur să fie eczilat* (a. 1848), URCARIUL, X, 3, cf. STAMATI, D. *A scris îndată decretul...* [pentru] *toţi câţi au fost ecsilaţi pentru un termin oarecare.* ARISTIA, PLUT. 304/16. *Bărbatul Mărioarei se plânse la curte. Frate-meu fu exilat la o mănăstire.* ROM. LIT. 426^2/33, cf. POLIZU. *Autorul acestui articol... fu ecsilat la moşia sa, nejudecat şi neosândit.* NEGRUZZI, S. I, 204. *Români ce aţi fost esilaţi în Turcia!... Voi toţi sânteţi nişte ianiceri... în ochii autorului articolului.* DÂMBOVIŢA (1860), 85^3/45, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Ovidiu fu exilat printr-un ordin al lui August.* CANELLA, V. 129, cf. COSTINESCU, LM. *Ferosul Constantin Gehan Racoviţă Voievod... exilă pe Ştefan şi pe fratele său Barbu la insula Cipru.* ODOBESCU, S. I, 261. *Oedipus,... devenind rege, ţara lui e bântuită de ciumă, iar oracolul din Delphi, întrebat, răspunse că ţara nu va scăpa de rău dacă el nu va exila pe ucigaş.* EMINESCU, O. XI, 424. *Tasso, Dante, Omer, mari genii, când nu sunt persecutaţi, când nu sunt închişi, rătăcitori sau exilaţi, sunt fără pâine.* MACEDONSKI, O. III, 113, cf. DDRF, BARCIANU. *Conu Costică, tatăsău, fusese exilat la 48.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 44, cf. ALEXI, W. *Guvernul a exilat din ţară pre mulţi trădători.* SEVERIN, S. 82. cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Eram foarte curios să aflu de ce fuseseră exilaţi – n-am izbutit.* BART, S. M. 24, cf. SCRIBAN, D. *Michelangelo fu exilat din patria sa.* VIANU, L. U. 479, cf. SCL 1955, 174, DL. *Napoleon... preferase să fie exilat pe Sfânta Elena.* T. POPOVICI, S. 232, cf. DM, DN, DN^2. *După moartea lui Pătraşcu Vodă, Petru fu exilat în insula Rodos.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 14, cf. DEX^2. (Fig.) *Săruturi exilate în ţările de vise... Vom merge-n pribegie pe-aducerile-aminte.* PETICĂ, O. 59. *I-am arătat Varaticul..., misteriosul Pleş exilat în marginea zării.* IBRĂILEANU, A. 79. *Sunt altul? Mie însumi străin? Fugit din mine? Din mine însumi exilat?* AL. PHILIPPIDE, S. 102. *Îngeri exilaţi printre meduze.* DOINAŞ, A. P. 166. ◊ Refl. pas. *Apostol Petru se ecsili... de Domiţian.* SĂULESCU, HR. I, 118/14. *Pentru cruzimile sale fu detronit, i să tăie nasul... şi se eczili în Hersones.* id. ib. 156/10. *Rabinii învinovăţindu-l că ar fi ateist, se pedepsi nu numai cu perderea întregei sale averi, dar încă se şi exilă pe 15 ani.* ASACHI, L. 76^1/27. *Veniamin, prin hotărârea guvernului vremelnic sau a căimăcăniei pământeneşti, se eczilă pentru un cuvânt ce făcuse cu un an mai nainte la slujba de îngropare a răposatului banului C. Filipescul.* CR (1839), 262^2/39. *De aice chemat la tronul Antiohiei în 360, s-au exilat iară de către Arianofronul Imperator Constanţie, fiul marelui Costandin.* CALENDAR (1852), XXII/18. *Stârnindu-se a doua persecuţie sub Domeţian..., s-au adus din Asia la Roma..., de acolo, s-au eczilat în insula Patmu şi aicea au scris Apocalipsul.* ib. (1854), XXVI/6. ♦ A impune, a determina, a face ca cineva să rămână într-o anumită localitate, într-un loc anumit etc. *Am compus... un vodevil... cu scop de a combate tendinţa neomenească a unor părinţi de a considera pe fete ca nişte sarcini grele în familie..., ecsilate la monăstiri.* ALECSANDRI, T. XVIII. *Se simt ca exilaţi în oraşul lor.* EMINESCU, N. 84. *Stimată doamnă, d-ta te canoneşti la cură de apă minerală, exilată în Franţişbat, iar boierul d-tale face cură de şampanie... cu tarafu.* CARAGIALE, O. II, 189. *În acest vechi oraş ori intri în fugă pentru interese mărunte...,ori stai pentru că... ai fost exilat acolo pe când inima şi apetiturile dumitale râvnesc în altă parte.* SADOVEANU, O. XIX, 500. *Îmbătrânise exilat în Deltă, aşteptând parcă mereu ceva.* BART, E. 172. *De acum încolo avea să stea singur, exilat pe acest vast coridor.* CĂLINESCU, E. O. I, 240. (Fig.) *O beată păpuşe, ezilată sub un foteil din colţul unui salon.* CALENDAR (1859), 66/5. *La ce-mi răsari tu soare, şi cui trămiţi lumină, La unul ce în peşteri profunde-i esilat, La cela ce din leagăn nu are zi sănină.* MUREŞANU, P. 21/17. *Exilat în stânce sure... Ca Prometeu ce-a-adus lumei a luminei fericire, De pe-o piatră el priveşte.* EMINESCU, O. IV, 146. *Acesta azvârli pe Genarul până în mare,... Norii cerului înmărmuriră..., iar din două gene de nouri se vedeau doi ochi albaştri... Erau ochii Genarului exilat în împărăţia aerului.* id. ib. VI, 327. *Ai spus despre casă... că-ţi aduce aminte de un monument de Palladio, exilat în altă climă.* CĂLINESCU, B. I. 5. *Îi atribuise fără control o vârstă pe care n-o atinsese şi... îl exilase egoist într-o vârstă de demisie morală.* id. ib. 46, cf. DL, DM, DN, DN^2. *Istoria continuităţii culturale nu mai poate rămâne exilată într-o anexă a celei politice.* PANAITESCU, C. R. 13.

2. Tranz. A îndepărta pe cineva (prin forţă armată) dintr-un anumit spaţiu geografic, dintr-o structură socială sau grup social etc.; a alunga, a izgoni. V. exclude **(1)**, oropsi **(2)**, ostraciza, persecuta, prigoni, urgisi **(3)**. *Lipseşte toată floarea eroilor din oaste... şi esilat se află Eroul ce ucise pe fruntaşul Gernando.* HELIADE, O. I, 320. *Un scăpătat patriciu,... orânduit comendant în resboiul pontic..., cu urgie repezintu-se..., eczili şi ucise pe contrarii partidei sale.* SĂULESCU, HR. I, 56/13, cf. POLIZU. *Uliţa-mare... s-a făcut un cafarnaum din care mai toţi creştinii sânt exilaţi.* NEGRUZZI, S. I, 322. *Crez că nu va merge cu pretinderea ca să ceară s-o esilezi din casă.* BARONZI, I. G. 243/13, cf. CANELLA, V. 130. *De aceea esilează Plato din statul său... pe poeţi, anume pe cei dramatici.* EMINESCU, O. XIV, 230, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. (Fig.) *Nevinovata poveste servi de pretext Tartufilor politici ca să închidă jurnalul şi să exileze pe autor!* NEGRUZZI, S. I, 94. *Sângele tău dulce... ca mirea cea de struguri, În vine-ţi fierbe nebunit şi mintea o exilă.* EMINESCU, O. IV, 186. *Vremea a exilat din viaţă pe d[omnul] M.* IBRĂILEANU, A. 187. *Domnul Jean Tehaş se consideră exilat ca predecesorul său Adam, izgonit din Paradis.* ARGHEZI, S. XXXIV, 192. ◊ Refl. pas. *Spre mântuirea Romei este de neapărată nevoie să se ecsileze toţi grecii învăţători, ca stricători tinerimei romane.* SĂULESCU, HR. I, 65/27. *Oare n-ar fi bine să se ecsile – dacă nu să se îngroape – şi la noi bătrâna aceea care, în loc să povăţuiască tinereţea către bine, o împinge la vicţiuri şi pătează haina cea curată a nevinovăţiei?* NEGRUZZI, S. I, 323. *Propun deci ca un număr egal de fruntaşi dintre ai girondinilor şi dintre ai noştri să se exileze din Adunare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 504. ♦ (Învechit; complementul se referă la stări omeneşti, produse ale spiritului etc.) A înlătura, a scoate; a elimina **(2)**. *Toată lucrarea de macanism fără raţionament trebuie a fi esilată dintr-o bună şcoală.* BREZOIANU, Î. 185/21. *Ştiinţa ce ne va descoperi o organizaţie socială, de unde suferinţele morale şi fizice să fie în vechi ezilate.* ROM. LIT. 258^1/14. *Poporul cel mai artistic al lumei, grecii,... a esilat mai cu rigurozitate măsura... iluziunei sensibile din creaţiunile sale de arte şi idee.* EMINESCU, O. XIV, 242.

3. Refl. A părăsi de bună voie ţara sau localitatea de origine (de teama persecuţiei) (stabilindu-se în altă ţară sau în altă localitate); a se expatria **(2)** (v. băjeni, fugi, emigra, pribegi); p. ext. a se retrage, a se izola. *Efectul acestei întâmplări fu, dintr-o parte, schimbarea Domnului, iar dintr-alta,*

medelnicerul Ştefanache şi Dudescu, capetele opoziţiei, se esilară la insula Mitilinu. MAG. IST. I, 120/13. *Cei ce comitea ucidere se ecsila de sine şi se condamna singuri.* ARISTIA, PLUT. IV/33. *Se supunea norocului şi se esila de bunăvoie la Marsilia.* TEULESCU, C. 72/11, cf. COSTINESCU, CADE, SCRIBAN, D. *Dificultăţile de ordin material nu încetează pentru cel ce se exilase voluntar.* OPRESCU, I. A. IV, 350, cf. 18, DL, DM, DN, DN^2, DEX^2.

– Scris şi: *ecsila.* – Pronunţat şi: *eg-zi-.* – Prez. ind.: *exilez* şi (învechit) *exil*, pers. 2 *exili*, pers. 3 şi 6 *exilă*; conjunct.: pers. 3 şi 6 şi (învechit) *să exile.* – Şi: (învechit) **esilá, ezilá, eczilá** vb. I, (învechit, rar) **eczilí** vb. IV.

– Din fr. **exiler.**

EXILÁRE s. f. Acţiunea de a (se) exila şi rezultatul ei.

1. Îndepărtare (definitivă sau temporară) a unei persoane din ţara sau din localitatea în care trăieşte (şi în care îşi are domiciliu stabil) (stabilindu-i-se domiciliu forţat în altă ţară sau altă localitate); expatriere, (astăzi rar) deştărare, exilaţie **(1)**, (învechit şi popular) surghiun **(3)**, (învechit) izgnanie, izgoană, surghiunie, surgunlâc, urgie **(2)**, zatocenie. V. deportare, expulzare **(1)**, proscriere, proscripţie. Cf. exila **(1)**. *Exilarea a doi fraţi Văcăreşti la Chipru, unde să prăpădi unul dintr-înşii.* MAG. IST. I, 120/20, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Domnul Mihail Sturza... ştiu... să dee o aparenţă de legalitate exilării deputatului a cărui cuvinte din adunare îi displăceau peste măsură.* CONV. LIT. VI, 15^1. *De această exilare a mai multor boieri vorbeşte astfel şi „Fotino".* ODOBESCU, S. I, 309, cf. DDRF, ALEXI, W., DL, DM, DEX^2.

2. Alungare, izgonire, ostracizare **(1)**; (rar) exilaţie **(2)**. Cf. exila **(2)**. Cf. POLIZU. *În Franţa..., marginalizarea avea loc prin exilarea tânărului intelectual în mansarda friguroasă a metropolei.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 4/2. ♦ (Învechit, rar) Înlăturare, scoatere, eliminare **(2)**, stârpire. V. vindecare **(1)**. *Stârpirea sau cel puţin esilarea sau surghiunirea lor din câte un ţinut..., iar acum, prin înţălepte aşezăminte, sânt stirpite cu totul... veninul ciumei, veninul leprei.* VASICI, M. II, 67/3.

3. Expatriere, emigrare, pribegire. Cf. exila **(3)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., DL, DM, DEX^2.

– Pronunţat şi: *eg-zi-.* – Pl.: *exilări.* – Şi: (învechit) **esiláre** s. f.

– V. **exila.**

EXILÁRH s. m. Conducător politic al evreilor aflaţi în captivitatea babiloniană. Cf. DN^2, MDN, DEX^2, MDA.

– Pl.: *exilarhi.*

– Din fr. **exilarque.**

EXILÁT, -Ă adj., s. m. şi f. (Despre oameni) **1.** Adj. Care a fost condamnat la exil **(1)**, care se află în exil; expulzat, surghiunit, (învechit) deştărat; p. ext. izgonit, alungat. V. deportat, strămutat. Cf. exila **(1)**. *Noi ştim că această familie exilată (surghiunită), în părţile locului are o moşie.* CR (1832), 251^1/24, cf. STAMATI, D. *Acolo se ocupau foarte mult cu generalii ezilaţi.* GM (1854), 79^2/55, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. I, 198/5, LM. *Cuvintele acestea din urmă, în care se simte dureroasa mângâiere ce-şi crease poetul exilat, cântând patria sa depărtată.., ne destăinuiesc... solide virtuţi.* ODOBESCU, S. I, 184. *Doi tineri exilaţi: N. Bălcescu şi V. Alecsandri.* CARAGIALE, O. VI, 472, cf. DDRF, ALEXI, W. *Leonara... cu mersul de regină exilată, în plimbările nesfârşite prin parcul imens.* IBRĂILEANU, A. 49, cf. CADE. *Acesta era ofiţerul exilat.* BART, S. M. 24, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN, DN^2, L. ROM. 1990, 110, DEX^2. (Fig.) *Un câine flocos, exilat, se oprise la apropierea mea,... îşi legăna coada... cu o declaraţie de vasalitate.* ARGHEZI, S. XXXIV, 192. *Exilate stele, nenufari şi lotuşi.* BENIUC, C. P. 103. ◊ (Substantivat) *Femei, c-o vorbă numai... aţi izbutit Să dobândească tronu gonitu[l], ecsilatu[l].* C. A. ROSETTI, C. 147/6. *Adu-ţi aminte de Pietro, cum, după o lună, vizită Cipru ca esilat.* LĂZĂRESCU, S. 18/3. *Guvernul să se folosască de astă giuruinţă spre a deschide acelor ezilaţi drumul Franţiei.* GM (1854), 79^2/63. *Peste un ceas plec cu nepusă masă... mulţumită îngrijirii guvernului...: amice, gândeşte la bietul esilat.* RUSSO, S. 200. *Este dubitată legea de pământenire, să nu poată a se naturalisa nimeni, afară numai din cei ecsilaţi din patria lor pentru totdeauna, sau strămutaţi cu toată familia.* ARISTIA, PLUT. 235/6. *Ştii... ce va să zică un esilat?... un om afară de lege; oamenii îl urăsc, se şfiesc de el; îl privesc ca pe un făcătoriu de rele.* ROM. LIT. 367^2/3. *Am aplaudat cu sinceritate măsura domnească pentru aducerea ţărânii esilaţilor morţi în streinătate.* DÂMBOVIŢA (1859), 1^3/3, cf. COSTINESCU. *Să-i mai lăsăm dar cuvântul ca să ne spună soarta mai grea ce aştepta pe exilaţi.* ODOBESCU, S. I, 315. *Eu voi trece nepăsător prin această viaţă, ca un exilat, ca un paria.* EMINESCU, P. L. 87, cf. DDRF. *Exilatul îşi pierdea drepturile şi averea, rudele se lepădau de el.* ENC. ROM. 265, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Călătorul se întoarce, pe când exilatul are puţină nădejde.* SADOVEANU, O. X, 102, cf. SCRIBAN, D., DL, DN^2. *Venind aici m-aş simţi un exilat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 20/4. (Fig.) *Papagalul favorit al coanei Adela... recădea în somnolenţa şi melancolia lui de exilat.* ANGHEL, PR. 43. *Mă plimb prin mine ca un exilat, Şi mă cutreier iar în lung şi-n lat.* AL. PHILIPPIDE, S. I, 43.

2. S. m. şi f. Persoană care a părăsit (de bună voie) ţara sau localitatea de origine (de teama persecuţiei, pentru o stare socială mai bună etc.); emigrant, expatriat, (învechit) băjenit, pribeag. Cf. exila **(2)**. *Biata esilată-şi petrecea câteodată cântându-mi vreo arie din ţara sa.* BARONZI, C. IV, 163/11. *Ce te-ar costa să arunci măcar la zece zile o dată un plicuşor în cutia poştei de hatârul unui biet exilat?* CARAGIALE, O. VII, 11. *Îţi mulţumesc că te-ai gândit să mă-mpărtăşeşti şi pe mine, bietul exilat, cu două-trei picături din dulceaţa Jubileului.* id. ib. 546. *Ţiganii, drumeţii cei veşnici... În vis, exilaţii pământului lor, Văd Sudul, o ţară, şi ei un popor.* COŞBUC, P. I, 143. *Am... cunoscut câţiva poliţişti străini care mi-au lăsat impresii neuitate, comparabile numai cu cele dobândite în cariera mea de exilat de bună voie.* ARGHEZI, S. XXXIV, 12. *Suntem singuri, ca nişte exilaţi de bună voie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 265. *Situaţia exilatului şi... situaţia democraţiei faţă de ameninţarea totalitară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 2, 11/3.

– Pronunţat şi: *eg-zi-.* – Pl.: *exilaţi, -te.* – Şi: (învechit) **esilát, -ă** adj., s. m. şi f., **ezilát, -ă,** (învechit, rar) **esiliát, -ă** (LM) adj.

– V. **exila.**

EXILÁŢIE s. f. (Rar) **1.** Exilare **(1)**. Cf. POLIZU.

2. Exilare **(3)**. Cf. POLIZU.

– Pronunţat şi: *eg-zi-.* – Pl.: *exilaţii.*

– **Exila** + suf. *-ţie.*

EXILDÁR s. m. (Grecism) Monedă care a circulat în trecut în Ţările Române şi a cărei valoare era de doi taleri. *Starostea Ţigara dimpreună cu... hagi Vergioglu, le-am dat o pungă cu nişte argint în eţindari, care pungă mă rog să o primeşti dumneata* (a. 1801). FURNICĂ, D. C. 219. *Taleri... 2... ecsildarul.* id. I. C. XXIX, cf. T. PAPAHAGI, C. L., MDA.

– Scris şi: *ecsildar.* – Pl.: *exildari.* – Şi: **eţindár** s. m.

– Din ngr. **ἐξυντάρα.**

EXÍLIU s. n. v. **exil.**

EXÍLIUM s. n. v. **exil.**

EXIMÁ vb. I. Tranz. (Jur.) A elibera pe cineva de o obligaţie (legală). Cf. GHEŢIE, R. M. 138, BARCIANU, DN^2, NDN, MDN.

– Prez. ind.: *eximez.* – Şi: (învechit) **esimá** vb. I. GHEŢIE, R. M. 138, BARCIANU.

– Din fr. **eximer,** lat. **eximere.**

EXÍNĂ s. f. (Bot.) Membrană protectoare externă a grăuntelui de polen. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *exine.*
– Din fr. **exine.**

EXINÍT subst. Grup de minerale care măresc rezistența mecanică a cărbunelui. Cf. LTR[2].
– Et. nec.

EXIRSÍS s. n. v. **exercițiu.**

EXISTÁ vb. I. Intranz. **1.** (Despre ființe, obiecte etc.) A avea existență **(2)** (reală), a fi; (de obicei cu determinări locale) a se afla, a se găsi (în realitate), a sta **(V 1)**, (învechit) a locui **(3)**, (învechit) a existarisi, (învechit, rar) a existelui. *Există 34 cumpaniști, din care unul este „legat" la cumpania Mavrodinul* (a. 1819). DOC. EC. 210. *Ne spune câte există și cum vorbește lumea De arborul științei, și lasă o speranță De câte au să fie.* HELIADE, O. I, 384. *Neatârnată de evropei ecsistește de ceia parte de Ganghes împeria birmană.* SĂULESCU, HR. II, 358bis/17. *Când tinerii scriitori vor vedea că există o scenă națională, se vor grăbi să aducă tributul lor.* KOGĂLNICEANU, S. 36. *Îndată... alinează treapădul întovărășit de oareșcare huruituri în stomah și adeseori fără nici o tăietură din acele de existează când boala este în întreaga dezvălire.* CUCIURAN, P. 53/7. *Nu există lânării locale, în care să se spele* [lâna] (a. 1841). DOC. EC. 754. *La alegere nu am fost băgat în samă, ca și când nu aș fi nici esistat.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 153. *Două principie există: materia inactivă și focul activ.* LAURIAN, F. 171/ 6. *Titlurile... nu existau la început ca titluri..., ci representau numai numirea funcțiilor.* BĂLCESCU, M. V. 10. *În toată Europa stăpânește o slobozenie care până astăzi n-a mai ecsistat* (a. 1848). URICARIUL, X, 1. *Puncte afară din linia aceasta, care să fie comune la amândouă planele, nu pot exista.* ORESCU, T. 12/29. *A arătat că esistă în aer o substanță carbonită.* MARIN, PR. I, 62/36. *În Moldova astăzi eczistă cinuri, dar boieri nu mai sânt!* RUSSO, S. 35. *Esistă în sufletul nostru un glas tainic, care îndeamnă a lua partea celui mai slab în contra celui mai tare?* id. ib. 175. *Scafa ecsistă legată cu arcuri de aramă.* ARISTIA, PLUT. 53/26. *La spartani nu se mai afla de cumpărat nimic din cele streine mercație..., pentru că nu ecsista monedă ca să le cumpere.* id. ib. 113/10. *Discursurile..., ce mai esist încă din timpul lui August... nu arată deloc... grația, forța și bogăția elocuinței sale.* TEULESCU, C. 23/11. *Tot ce există, există numai prin această lege..., cunoscută sub numire de atracțiune electivă.* BARASCH, M. I, 44/24. *Esistă în adâncul naturei noastre o desmințire formală în contra unei așa culpașe învățături.* CALENDAR (1854), 10/21. *Aceea ce-i și mai interesant încă este descoperirea unui microscop, căci, până acuma, nu se știa nicicum că la cei vechi ar fi ezistat un asăminea instrument.* GM (1854), 3[1]/45. *Resboaiele ce au existat între Turcia și ambițioasa sa megieșă.* ROM. LIT. 42[2]/11, cf. POLIZU. *În latină aseminea terminații nu esistă.* NEGRUZZI, S. I, 348. *Străinii... nu înțeleg aceste proroci fără sens și care nu există în nici un vocabular al lumii.* BOLLIAC, O. 232. *Dacă o lege electivă ar exista în aceste țări, n-ar fi cerut atât venit în galbeni austriacești ca la noi.* ISIS (1859), 31[2]/49. *La noi nu existau asemenea titluri de nobilime.* GHICA, S. 150. *Există totdeauna pentru fiecare o limită peste care mijloacele sale nu-i permit să treacă.* id. ib. 224. *Eu nici aș fi crezut că existați pe lume.* ALEXANDRESCU, O. I, 271. *Între slugile de la casele bogaților... există o ierarhie oarecare.* FILIMON, O. I, 96. *De va fi esistat teatru în țara noastră înainte de Caragea, nu știm.* id. ib. 210. *Confesionalist periculos ca Babeș doară nu există nici între popii noștri* (a. 1866). ap. BARIȚIU, C. II, 211, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *În apropiere trebuia să fi existat... un alt râu mai voluminos decât Argeșul și acesta poate fi numai Oltul.* HASDEU, I. C. I, 188. *Lungimea vocalică există numai la serbi și la unguri.* CUV. D. BĂTR. I, 35. *Civilizațiunea... e... faptă generală..., care nu esistă mai puțin și care n-are, pentru aceasta, mai puțin drept de a fi descrisă și istorisită.* BARONZI, I. C. I, 14/4. *La lucirea acestui fel de lumină, ce esistă totdauna pentru ochii cari sânt deprinși de mult timp cu întunericul, strelucia trei săbii goale.* id. I. G. 86/19. *Obiceiul de a reprezenta pe zei și pe eroi... prin oameni reali esista la greci ca și la toate celelalte popoare din familia ariană.* CONV. LIT. IV, 147. *Există foarte puține exemplare din „Îndreptarea Legii".* ib. 158, cf. COSTINESCU, LM. *În Englitera nu există nici o livră sterling în budgetul statului.* MAIORESCU, D. I, 286. *Stăbilește... centrurile de creațiune ale speciilor superioare... într-un continent ce ar fi existat odată în locul ocupat astăzi de Oceanul Indic.* CONTA, O. F. 316. *Cura bronșitei nu se poate... termina fără o serie de baie de abure ruseți, pentru cari în modestul nostru oppid nu essistă neci un stabiliment* (a. 1881). ARH. OLT. XII, 340. *Să sperăm că nu vor mai fi existând mulți domni cari să ni trimeată la furcă și stative.* CONTEMPORANUL, I, 4. *Există o industrie națională.* CONV. LIT. XI, 103. *Există... o legătură de familie între ambele nații.* ib. XII, 45. *Acest chivot... trebuie să fi fost lucrat dupe un model mai vechi, care va fi existat mai nainte la Snagov.* ODOBESCU, S. I, 457. *Nu esistă nici timp, nici spațiu – ele sânt numai în sufletul nostru.* EMINESCU, O. VII, 93. *Există... un singur lexicon aproape complet al limbii române..., lexiconul dlui Cihac.* id. ib. XIII, 376. *O lacună... există în administrațiunea polițienească.* CARAGIALE, O. I, 314. *La corectura întâia acele greșeli nu existau.* id. ib. VII, 317. *S-ar fi putut găsi... în societatea hunică... rămășițele romane din Dacia, dacă acii ar fi existat astfel de rămășițe.* REV. IST. I, 285. *Despre una din aceste două păsări există la românii din... Ungaria următoarea legendă.* MARIAN, O. II, 69. *Există... multe și mari goluri pe care trebuie să le împlem, spre a putea păși cu toată vigoarea și certitudinea pe dificilele și exigentele căi ale studiilor științifice.* ARHIVA, I, 2, cf. DDRF. *Există și o altă cronică a Moldovei, cea anonimă, mai nouă decât celelalte.* XENOPOL, I. R. III, 37. *Reprezentantul Austriei întâmpinând că nu ar exista fondurile trebuitoare pentru crearea unui astfel de așezământ, Ștefan Szechenyi se scoală să ofere venitul său întreg pe un an... spre întemeierea academiei.* id. ib. XIII, 10. *Lucrul se socotește litigios când există proces sau contestațiune asupra fondului dreptului.* HAMANGIU, C. C. 357. *O unitate culturală a tuturor românilor există.* COȘBUC, în SĂM. I, 18, cf. BARCIANU. *Organele femele sunt carpelele..., ovariul, în interiorul căruia există ovulele.* GRECESCU, FL. 3. *Poate că a existat în Sârete încă o a patra biserică cu patronul „Adormirea".* SBIERA, F. S. 78. *Cuvântul nu există în limba noastră.* D. ZAMFIRESCU, A. 104, cf. ALEXI, W. *Există o legătură strânsă... între îmbrăcămintea pe care o poartă omul și trupul lui.* CANDREA, F. 55. *Există în Moldova..., în multe versiuni..., un letopiseț slavon al Curții.* IORGA, L. II, 550. *În Orient, ca și în țară, biblioteci publice n-au existat... în trecut.* BUL. COM. IST. II, 6. *Trebuie să fi existând vreo legendă asupra acestor două pâraie.* HOGAȘ, DR. I, 23. *În ce privește cultura viței-de-vie, știm de la Ovidius că în Dobrogea, pe vremea lui, nu exista.* PÂRVAN, G. 137. *Vor fi existat... aceste ustensile și la noi, ca și lingurițele de pregătit diferite dresuri de obraz.* id. ib. 527. *În Iași și în București au existat, un veac și jumătate, școale înalte grecești.* DR. I, 32. *Ceea ce e denumit de subiectul propoziției trebuie să existe, să fie o realitate.* IBRĂILEANU, A. 40. *Nu există... nici o inscripțiune care să dovedească exodul acestei populațiuni.* AN. IST. NAȚ. I, 29. *Situația aceasta nu exista în Statele Unite pe vremea lui Poe.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 28. *Pe versantul apusean al Munților Călimani nu existau stâne de vaci cu lapte.* VUIA, PĂST. 82. *Cuvântul „afin" există și în dialectul aromân.* RF I, 99. *Pentru vopsitul postavurilor exista breasla vopsitorilor.* GOLOGAN, C. R. 30. *Știința pare... a se îndrepta către concluzia că nu există atomi neschimbători.* MARINESCU, P. A. 35, cf. ȘĂINEANU, D. U. *N-am avut idee să poată exista-n lumea asta oameni de calitate așa de proastă.* BĂNUȚ, T. P. 10, cf. CADE.

Pamfletul nu e numai opera vremilor noastre, ci a existat în toate timpurile. LOVINESCU, C. IV, 54. *Oamenii trebuie să simtă că există o autoritate! zise bătrânul Miron.* REBREANU, R. II, 21. *Nu există nici un popor care, având limbajul său, să nu aibă şi muzica sa.* IZV. XI, 81. *Ştiam... că există regiuni... suprapopulate.* TITULESCU, D. 177. *Sunt un volum ce n-are titlu încă, Deşi există-n mine tipărit.* MINULESCU, V. 176. *Există un canon care îngăduieşte şi desleagă pe omul călător – încolţit de vreme rea – să intre să se adăpostească.* GALACTION, O. 81. *Există şi răstimpuri când se moaie, Când parcă nu mai toarnă-aşa, de sus.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 370. *Există pasăre răpitoare care se hrăneşte numai cu insecte.* SIMIONESCU, F. R. 168. *Nu ştiu... dacă există sau nu culoare în sine.* CONV. LIT. LXVII, 68. *Tot ce există în natură e format din conglomeratul de electroni şi de ioni, formând un acelaşi sistem elementar.* ARH. OLT. XIII, 500. *Ar fi potrivit şi necesar să se facă extrase de texte în traducere românească. În chipul acesta s-ar completa lacuna ce există în culegerile de folklor privitoare la regiunea dintre Prut şi Nistru.* ARH. FOLK. III, 178. *La mine la ţară există gară.* SAHIA, S. A. 51. *Mai existau elemente romanice... alături de cele slave şi germane.* DRĂGANU, ROM. 155. *Dacă... n-ar exista arhitectura Bucureştilor şi-a Budapestii n-aş fi destul de pregătit să privesc, să admir şi să înţeleg armoniile fericite ale artei înflorite sub cerul prielnic al Italiei.* COCEA, S. I, 57. *Între muzică şi matematică există legături foarte strânse.* SEBASTIAN, T. 133. *Existau cărţi de pictură bisericească bizantină ce circulau sub numele acestor doi faimoşi pictori bisericeşti.* GRECU, P. 14. *Prin adevăratul simţ militar se înţelege pumnul, palma, ghiontul, răcnetul... şi toate celelalte lucruri... fără de care nu poate să existe un... căprar.* SADOVEANU, O. II, 402. *Nu există un cuvânt care să fie mai des întrebuinţat decât „socialul".* D. GUSTI, P. A. 114. *Pentru sortarea părului există maşini speciale care economisesc simţitor mâna de lucru.* ENC. AGR. I, 7. *Există, în strofa a treia, un paralelism ritmic între primul enjambament, menit să arate mişcarea... Cătălinei... şi restul strofei* (a. 1938). în L. ROM. 1968, 170. *Pentru fenomenul linguistic nu există de obicei o singură, ci mai multe posibilităţi de explicare.* PUŞCARIU, L. R. I, 1. *Există... texte latineşti care conţin vulgarisme.* ROSETTI, I. L. R. 287, cf. SCRIBAN, D. *Există creaţii ale poeziei în care privim ca într-un abis fără fund.* VIANU, A. P. 16. *Înainte de intrarea turcilor, orice autoritate legală încetase de a mai exista în Principate.* OŢETEA, T. V. 317. [În] *Trascău... există o astfel de vopsitorie.* APOLZAN, P. I. 60. *Există... o predilecţie pentru jocurile obscure ale subconştientului.* CONSTANTINESCU, S. II, 400. *Două lichide se emulsionează unul în celălalt numai când există o a treia substanţă.* MACAROVICI, CH. 165. *Şi la Ministerul Sănătăţii... trebuie să existe un inspector.* ULIERU, C. 59. *Penajul nasului există numai la păsările tinere.* DOMBROWSKI, P. 51. *Există mai multe feluri de legături... din curele de piele (legături moi), fie cu ajutorul unor piese de metal (legături tari).* SP. POP. 1950, nr. 1 784, 2. *Am încercat în repetate rânduri să-mi explic divorţul sufletesc ce există între mine şi tata.* CĂLINESCU, B. I. 279. *Există oare vreuna din creaţiile tragice ale lui Shakespeare care să nu fie străbătută de o trăsătură de titanism?* VIANU, L. U. 83. *La şcolile din aceeaşi clădire existau doi profesori cu acelaşi nume.* BLAGA, H. 75. *Nu există capital de gândire, de simţire ori de acţiune... care să fie ferit de fatalitatea acestei legi.* RALEA, S. T. III, 13. *Se gândi... înduioşat că nu există om mai capabil de recunoştinţă decât Halepliu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 131. *Exista, deci, dovada că actriţa... fusese asasinată prin otrăvire.* STANCU, R. A. IV, 214. *Există un singur domeniu în care scriitorul este obligat să se descurce mai bine decât concetăţenii sau contemporanii săi – lumea lăuntrică a omului.* V. ROM. decembrie 1953, 263. *La începutul vomerului nu există nod şi nu atinge maxilo-palatinul.* LINŢIA, P. II, 162. *Între materia minerală şi cea organică a solului există legături de natură diferită.* CHIRIŢĂ, P. 118. *Există în sol bacterii adaptate, care... liberează bazele şi acidul silicic.* AGROTEHNICA, I, 206. *Nu poate să existe o maşină care să-şi creeze energie din nimic.* CIŞMAN, FIZ. I, 493. *Pentru aceeaşi energie totală pot exista mai multe orbite eliptice.* T. V. IONESCU, E. 493. *Există... un „l" labiovelar, dur, în limbile slave sau în engleză.* GRAUR, I. L. 51. *Se prea poate să fi existat în trecut... două sau chiar mai multe variante.* ALEXANDRU, I. M. 106. *Pentru cei tari şi cu inima rece nu există limită şi... totul e posibil.* H. LOVINESCU, T. 308. *De când există vameşi în lume, există şi tainiţe pe corăbii.* TUDORAN, P. 314. *Există un tratament local al leziunilor eczematoase.* BELEA, P. A. 568, cf. DL. *Între cei doi copii exista... o taină.* PREDA, R. 77. *N-am verificat încă dacă există pe listele noastre un astfel de nume.* T. POPOVICI, S. 198, cf. DM. *Există viaţă largă necadenţată încă, Ce-n viitor deschide fantastice fereşti.* LABIŞ, P. 407. *Există puteri superioare, care, lucrând la mântuirea universului, urmează linii ideale.* JOJA, S. L. 28. *În domeniul chimiei analitice s-a stabilit că există 101 de elemente.* CHIM. AN. CALIT. 11. *Între figurile tablourilor votive din vechea artă moldovenească au existat realizări mai apropiate de adevăratul portret decât cele de la Sucevita.* MÂN. SUCEVIŢA, 190. *Legile cele mai generale există în legile particulare.* CF 1961, 425. *Asemenea centrale de videotelefon nu există încă.* SCÂNTEIA, 1961, nr. 5 177. *Există... o ierarhie morfologică în care... genul este mai puternic decât numărul.* COTEANU, S. E. 11. *În Ţara Românească a existat... un singur mare vornic.* STOICESCU, S. D. 187. *Exista părerea că pe terenul şcolar trebuie să se cultive absolut toate plantele prevăzute în programa de cunoştinţe agricole.* GÎ 1962, nr. 652, 3/3. *În domeniul lingvistic retoroman există graiuri foarte deosebite unele de altele.* SCL 1962, 62. [Limfosarcomul] *poate să apară în orice organ unde există ţesut limfoid.* ABC SĂN. 225. *Există legături subterane între fluviu şi bălţile sale.* VÂN. PESC. aprilie 1964, 3. *A existat numai o ţară frumoasă la o margine de mare.* SORESCU, P. 87. *În latina clasică existau două categorii de verbe care interesează... cercetarea noastră.* CL 1965, 283. *În vechea organizare a statelor din Germania existau mărci săteşti formate din mai multe sate.* PANAITESCU, O. Ţ. 101, cf. DN[2]. *Nefericirea mare ar fi ca, în ciuda faptului că nu se vede şi nu se aude, oraşul acesta al dumitale să existe totuşi.* BĂNULESCU, I. 130. *În orice roman trebuie să existe cineva care narează.* N. MANOLESCU, A. N. I, 19. *Există în limba română şi un termen special pentru această vită sălbatecă.* C. GIURESCU, P. O. 12. *În pod nu existase nicicând un orologiu zgomotos.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 45. *În vremea marilor migraţii n-a existat la noi meseria de apar.* HRISTEA, P. E. 45. *Nu existau câteva procedee cu care să mă deprind, oricât de ciudate ar fi ele.* A. HOLBAN, O. II, 127. *Există... o psihologie a sărbătorilor de iarnă.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 1/6. *În cor să nu existe voci îndoielnice din punct de vedere cantitativ.* M 1972, nr. 1, 9. *Nu mai există moneta în care să-i poată fi achitat preţul trădării.* STEINHARDT, J. 6. *Pe Arghezi îl chinuie mereu nevoia de a-şi certifica prezenţa unei fiinţe atotputernice, îndărătul a tot ce există.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 26. *Ideea... s-a născut cu mult înainte de a exista cinematograful.* CINEMA, 1973, nr. 2, 54. *Pentru autorul „Domnişoarei Hus" nu exista decât un singur mare scriitor român: Mateiu I. Caragiale.* CIOCULESCU, I. C. 124. *În poemul din care am citat această curioasă imagine există un vers admirabil.* SIMION, S. R. III, 362. *Ca în orice comedie, există două-trei leit-motive menite să-i sporească hazul.* CINEMA, 1975, nr. 5, 7/4. *Există în acest volum o adevărată poezie a străzilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 10/2. *În limba scriitorilor latinişti există şi numeroase elemente moderne.* IVĂNESCU, I. L. R. 676. *E gata să recunoască valorile chiar în câmpul advers, atunci când ele există realmente.* GRIGURCU, C. R. 79, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Nu există lucruri în afara sau dincolo de reprezentarea umană.* MS. 1988, nr. 1, 19. *Existau în epocă antreprize care se ocupau anume cu aşa ceva.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/4, cf. D. ENC. *Există un loc în lume unde imposibilul e posibil şi anume în ficţiune, adică în literatură.* CĂRTĂRESCU, N. 25,

cf. DEX[2], NDN, DEI, NDU. ♦ (Rar) A rezida **(2)**. *Însuşi nepreceperea noastră... nu există din alta, decât numai pentru că ne s-au diriguit rău cei întâi paşi.* CALENDAR (1854), 23/13, cf. DSR.

2. (Despre fiinţe) A trăi **(1)**, a vieţui **(1)**, a fi, (rar) a dăinui, a fiinţa, (astăzi rar) a via[3] **(I 1)**, (învechit şi popular) a sta **(VII 1)**, (învechit) a custa, a locui, (regional) a lăbădui, (învechit, rar) a ojivoi. Cf. NEGULICI. *Timpul care adevărat este al meu nu este acela în care eu esist, ci acela în care mă port ca om cinstit.* I. POP, L. 177/4. *Oasele monstruoasei vietăţi a cărora speţie de mult au încetat de a mai exista.* FĂTU, D. 85/3, cf. STAMATI, D. *Eraclide Ponticul... a eczistat nu cu mult în urma acelor ani.* ARISTIA, PLUT. 365/26. *Această lume esterioară privită ca izvorul tutulor fiinţelor însufleţite ce există, se numeşte natură.* BARASCH, I. 75/2, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Embriologia ne arată că individul omenesc începe prin a exista sub forma unei simple celule.* CONTA, O. F. 276. *La ce-ar fi – atunci lumea în două împărţită? La ce-ar exista proştii – şi iar la ce şireţii?* EMINESCU, O. IV, 60. *Un secol mi se pare că e de când exist.* MACEDONSKI, O. II, 183. *Causa pentru care românii nu le cunosc după nume pre toate raţele câte există este că cele mai multe dintre aceste paseri nu sunt indigene.* MARIAN, O. II, 384, cf. DDRF. *Din îmbinarea acestor două nume ale tradiţiei şi documentelor s-a făurit personajul închipuit de Bogdan-Dragoş, care nu a existat niciodată.* XENOPOL, I. R. III, 37. *Nu numai aceia cari sunt... ameninţaţi în dreptul lor de a exista trebuie să răspingă cu indignare această tăgăduire grosolană.* IORGA, P. A. II, 451. *În Marea Neagră există trei specii din această familie:... calcani..., limbi... şi cambule.* ANTIPA, F. I. 88. *Sunt anumite fiinţe pe care nu le poţi concepe decât ca o pluralitate. Ei singuri nu există, pentru că cer o completare.* ANGHEL, PR. 87. *Mă mişc, vorbesc, târăsc o umbră după mine – şi cu toate acestea nu exist.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 214. *Există un asemenea şarpe. Îl cunosc jugănarii şi-l iau de-l vând.* PAMFILE, DUŞM. 229. *Judecătorul însă nu-l... luă în seamă, ca şi când pentru dânsul nici n-ar mai exista un Herdelea.* REBREANU, I. 241, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Noi înşine nu existăm decât pentru că pământul primeşte de la soare exact cantitatea necesară de radiaţie.* CAMIL PETRESCU, P. 403. *Subiectul e legat de un tip abject ce-a existat..., ce-şi trata cu sălbăticie feciorul epileptic.* SADOVEANU, O. V, 718. *În sufletul lui Ion Luca existau doi spiriduşi.* CONSTANTINESCU, S. II, 176. *Mutaţiunile biologice, creatoare de forme vitale, de specii şi variante, sunt altceva decât mutaţiunile ontologice, creatoare de moduri specifice de a exista.* BLAGA, T. CULT. 475. *Aud că ar exista pe lume oameni cărora li se zice comunişti.* STANCU, R. A. III, 27. *Uitase că exist.* VINEA, L. I, 230. *Nici nu mai exist pentru tine.* H. LOVINESCU, T. 366, cf. DL. *Se uită la tine ca şi când s-ar crede cel mai deştept din câţi există.* PREDA, DELIR. 11. *Aş dori să iubesc o femeie şi eu... Ea în mine există de mult şi-o aştept.* LABIŞ, P. 333, cf. DM, L. ROM. 1959, nr. 3, 49, DN[2]. *În Deltă... mai există... lişiţe, nagâţi şi cormorani.* SORESCU, U. 24. *Întâi trebuie să existi ca să poţi mai apoi şi visa.* STĂNESCU, C. R. 66. *Au dispărut cu toţii printre umbre, parcă eu n-aş mai fi existat.* A. HOLBAN, O. II, 340. *Existau în SUA circa 150-200 cetăţeni veniţi din teritorii româneşti ca rezultat al unei emigraţii cu totul sporadice.* MAGAZIN IST. 1976, nr. 1, 41, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Cuget... a fi existat vreun autor de scrieri din familia amintită, căci... familiile boiereşti mai cu seamă obişnuiesc a-şi scrie analele pentru uz privat.* MS. 1988, nr. 3, 13. *În timp ce tu, iubito, exişti!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/2. *Toţi există, toţi respiră.* CĂRTĂRESCU, L. 130, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ (Despre plante) *O plantă fără aer sau fără apă nu poate esista.* BARASCH, I. N. 151/29. *Mormintele egiptene ne-au conservat imagini şi rămăşiţe de plante... care existau cu mii de ani înaintea noastră.* CONTA, O. F. 320. ◊ Fig. *Austria există prin discordia popoarelor sale.* EMINESCU, O. IX, 165. *Un bec agonizează, există, nu există.* BACOVIA, O. 49. ◊ Expr. **Raţiunea de a exista** v. raţiune[1] **(2)**.

3. (De obicei impers.; adesea în construcţii negative) A fi posibil. *O asemenea corespondenţă nu trebuie să existe decât între persoane legate prin angajamente.* C. A. ROSETTI, N. I. 90/5. *Păstrez cu ea suvenire de oricare întâmplare. Făr' de ea n-ar eczista nicio artă sau ştiinţă.* CALENDAR (1850), 104/5. *Spre a explica fenomenele electrice, cea mai mare parte din fisici îşi închipuiesc că există două feluri de electricităţi.* BARASCH, I. N. 17. *După noi, nu există eroare absolută.* CONV. LIT. II, 38. *Binele... nu poate să esiste decât în armonia cu legile lumei.* ib. IV, 122. *Nu pot exista idei şi cugetări fără simţuri.* CONTA, O. F. 51. *Cuprinşi de necazurile vieţii, se făceau aspri şi liniştea familiei nu putea să existe.* CONTEMPORANUL, I, 783. *Pentru flacăre cereşti Nu există îngrădire, cât de naltă e trecută.* EMINESCU, O. IV, 225. *Nu există monarhie absolută fără sfat la domnul ţării.* id. ib. XV, 1154. *N-are cine să-l oprească de a lovi în tot ce e mai scump, pentru care nu mai există nici o apărare, fiindcă tăcem toţi.* CARAGIALE, O. I, 242. *Frumosul de sine stătător, mai presus de ideile şi de idealurile noastre, nu există.* BACALBAŞA, S. A. I, 249. *Nu există nici o nuntă românească... la care să nu fie şi lăutari.* MARIAN, NU. 228. *Pentru dânsul nu există lucru care să nu mai fie bun de nimic, care trebuie lepădat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 80. *Există, fără îndoială, cel puţin în genere, o corespondenţă între anumite figuri şi anumite temperamente.* IBRĂILEANU, S. L. 47. *Au consimţit să dezlege lumea de această „ciudată închipuire" că ar fi existând numai două căi de atingere a adevărului.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 26. *Nu există decât foarte îndepărtate analogii între viaţa unui animal care asimilează şi dezasimilează continuu şi imobilitatea cristalului.* MARINESCU, P. A. 44. *O literatură universală nu există decât prin mijlocirea individualităţii etnice.* LOVINESCU, S. VIII, 235. *Nu mai exista acum pentru mine nici o plăcere.* CAMIL PETRESCU, U. N. 157. *Nu există decât o singură formă – supremă! – de libertate: lenea.* SEBASTIAN, T. 64. *Exista şi aci o explicaţie.* CĂLINESCU, B. I. 154. *Cutare fluture de noapte seamănă cu un cap de mort, prin urmare – trebuie să existe o legătură între fluture şi moarte.* BLAGA, Z. 174. *Nu poate exista simpatie pentru alţii când trupul e înfiorat de febră.* RALEA, S. T. I, 119. *Fără apă, solul şi vegetaţia, ca şi viaţa în general, nu ar putea exista.* CHIRIŢĂ, P. 218. *O soluţie trebuie să existe.* DEMETRIUS, C. M. 13. *Există două feluri de a traula: pe fund şi pe pelagic, adică între ape.* TUDORAN, O. 114. *Un criteriu unic de clasificare a instrumentelor muzicale popular recunoscut de toţi specialiştii nu există.* ALEXANDRU, I. M. 19. *Un entuziasm al întristării Există pentru oamenii întregi.* LABIŞ, P. 312. *Particularul nu există decât în legătură cu ceea ce duce spre general.* JOJA, S. L. 126. *Există şi reacţii care au loc cu consum de căldură.* CHIM. AN. CALIT. 20. *Nu există o relaţie între greutatea creierului şi capacitatea intelectuală.* ABC SĂN. 333. *Da, există... o negândită a treia soluţie.* STEINHARDT, J. 14. *Dacă ai o nevastă cu care nu prea vorbeşti... nu există altă şansă de a scăpa de plictis decât un copil.* V. ROM. iunie 1973, 12. *Există vreo răsplată pentru această dragoste?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 45, 27/1. *Nu există libertate fără să fie susţinută de o gândire elevată.* D. R. POPESCU, I. Ş. 210. *Există o soluţie de salvare şi, cea dintâi, este chiar evitarea situaţiilor limită.* SIMION, D. P. 206. *Normă în estetică nu există.* GRIGURCU, C. R. 23. *Binefacere mai mare, cred că nici nu există.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/1. ♦ Intranz. impers. (Exclamativ; mai ales în construcţii negative) Nu se poate! Cf. BL VI, 71, IORDAN, STIL. 251, NDU.

4. A se manifesta **(1)**; a apărea; a se produce[1] **(2)**, a avea loc. *Este peste putinţă de a recunoaşte..., fiindcă singurele raporturi adevărate essistă... sau între efecte, sau de la aceste efecte la cauză, sau de la cauză la aceste efecte.* LAURIAN, F. 91/19. *Nu va mai esista duşmănie între naţii.* RUSSO, S. 183. *Sentimentul naţional există în toată virtutea la dânşii.* ROM. LIT. 112[1]/36. *Vroim să vorbim numai de oarecare anomalii ce ecsistă în literatura limbelor.* NEGRUZZI, S. I, 346, cf. PONTBRIANT, D. *Acum, frică şi speranţă dispăruseră; fără îndoială, suferinţa esista încă.* BARONZI,

I. G. 474/1. *În viața modernă esistă prea puțină spontaneitate.* CONV. LIT. II, 31. *În Munții Apenini... există un fenomen volcanic foarte curios de observat.* ALECSANDRI, O. I, 205. *Imaginațiunea din creierul său există... ca efect real al unei cauze morale.* CONTA, O. F. 476. *Între părți nu numai că nu esistă un raport inamic, ci, din contra, unul cât se poate de îndatoritor.* EMINESCU, O. XIV, 928. *De boli infecțioase n-aveți a vă teme, căci astfel de rele nu prea există în țara nemțească.* CARAGIALE, O. VII, 22. *Am observat o nepotrivire ce există între un izvor istoric intern și scrierea lui Gerlach.* REV. IST. I, 195. *Erau mai bine de doi ani de când între poet și mama copilei nu mai exista nici o relațiune compromițătoare.* BACALBAȘA, M. T. 227, cf. DDRF. *Ură sau iubire nu există în măidan.* LIUBA – IANA, M. 1. *Misiunea încredințată noului minister... este de a pune capăt nenorocitelor conflicte ce există între adunare și guvern.* XENOPOL, I. R. XIII, 175. *Diferența de potențial care există între două poluri ale pilei se numește putere electromotrice a plilei.* PONI, F. 250. *Exista... mare teamă printre naționaliștii și autonomiștii din Bucovina ca nu cumva... Bucovina să fie trasă în grupul galițian.* SBIERA, F. S. 218. *Din cauza configurațiunii terenului, între temperatura de la șes și de la munte există diferințe cu limite foarte întinse.* PĂCALĂ, M. R. 9. *Le asigurase amândurora, ca să nu mai existe astfel de motive de lamentări.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 121. *În privința aceasta există adesea deosebiri foarte mari la diferite popoare.* DR. I, 84. *Trebuie... să se studieze... relații de tot soiul ce au existat în cursul timpului între Ungaria și Transilvania.* AN. IST. NAȚ. I, 15. *India a pus accentul pe armonia care există între individual și universal.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 99. *O singură diferență există între traiul poienarilor și cel al „mugurenilor".* VUIA, PĂST. 16. *Există deosebiri... de la un ținut la altul.* RF I, 138. *Mai pot exista deosebiri provenite... din rolul relativ pe care îl joacă... limba de comunicație.* DR. VI, 487. *„Viața românească" exista incomparabil mai vivace decât „Convorbirile".* LOVINESCU, M. 287. *E cunoscută de toți strânsa prietenie care a existat între Carageale și Petre Missir.* CONV. LIT. LXVII, 358. *Ceea ce presimțise, exista.* TEODOREANU, L. 107. *Există o dialectică interesantă a vieții științifice.* D. GUSTI, P. A. 111. *Între diferiții reprezentanți ai latinismului au existat unele deosebiri în ce privește limitele sistemului etimologic.* IORDAN, L. R. 204. *În opera unui mare creator de valori lirice există însă o organicitate uimitoare.* CONSTANTINESCU, S. I, 92. *Le-am răspuns că nu există nicio epidemie.* ULIERU, C. 20. *Între portari, profesori universitari și doctori în litere există o afinitate* [vestimentară], *care, când păcălește, vexează.* ARGHEZI, S. XIV, 25. *Chiar și când era vorba de aceștia, de Gaittany de pildă, existau rezerve.* CĂLINESCU, B. I. 348. *Această mișcare a spiritelor n-a existat în primul rând prin lirism.* VIANU, L. U. 354. *Între adevăr și morală ar putea să existe oarecare incompatibilitate.* BLAGA, H. 82. *De la conștiința luminoasă și până la leșin există o întreagă serie de stări intermediare.* RALEA, S. T. II, 30. *Există... un prag energetic, în afara căruia energia obținută în metabolismul bazal,... nu mai poate crește.* PARHON, B. 110. *În natură există tendința ca fiecare asemenea sistem să ajungă la starea căreia îi corespunde un minimum de energie liberă.* CHIRIȚĂ, P. 167. *La plantele cultivate există numeroase boli.* AGROTEHNICA, II, 34. *Există în epoca luminilor încercări de înființare a presei.* IST. LIT. ROM. II, 33. *Există pericolul unei embolii gazoase.* BELEA, P. A. 129, cf. DL. *Existau situații nepotrivite unei apropieri a doi oameni.* PREDA, M. S. 21, cf. DM. *Ea, materială încă, Gravă-l asculta și tristă – Exigența pentru versuri În iubire nu există.* LABIȘ, P. 405. *Există leziune ori de câte ori o parte a fost păgubită prin încheierea unui contract.* PR. DREPT. 298. *Între modul... cum erau organizați curtenii și slujitorii existau unele deosebiri.* STOICESCU, C. S. 213. *Înainte de stenoză există o tendință de dilatație.* ABC SĂN. 46. *Există la eroii lui Creangă... o vervă extraordinară.* L. ROM. 1965, 570. *Există piedici serioase care au despărțit în trecut pământul românesc de centrul continentului.* PANAITESCU, C. R. 23, cf. DN[2]. *Există o doză considerabilă de fanfaronadă în asemenea amenințări.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 5. *Nu știu cum se făcuse obiceiul la început, dar acum exista între noi și nu mă puteam împotrivi.* A. HOLBAN, O. II, 231. *Există o adevărată teroare a trecerii timpului, a vulnerabilității lucrării omenești.* V. ROM. iulie 1973, 162. *Exista în vremea aceea o atmosferă de cruzime.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 12. *Există mereu în poezia lui o trecere și o dispariție lentă a lucrurilor.* SIMION, S. R. III, 143. *De la pierderea ultimului copil, între ea și Valer nu existau nici un fel de legături trupești.* I. GHEȚIE, B. I. 383. *O încurcătură exista și aici.* ȚOIU, G. 16. *În stratul fiecărei comedii bune există un substrat de tristețe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/3, cf. DN[3]. *Echilibrul... există de amândouă părțile.* MS. 1988, nr. 2/24. *Există un exod disperat, care tinde să devină adevărată migrare est-vest.* RL 1993, nr. 1 075, 1/3, cf. DEX[2], NDN, DEI, NDU.

5. (Despre lucruri, așezări omenești, clădiri, instituții etc. sau despre stări, situații etc.) A dăinui, a dura, a se menține **(1)**, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne **(3)**, a stărui **(1)**, a trăi **(6)**, a ține **(VII 1)**, (livresc) a subzista **(I)**, a petrece **(II 2)**, (astăzi rar) a via **(I 4)**, (învechit și popular) a sta **(VII 2)**, (învechit) a locui. *Strălucitul stat al Romei... cu neputință au fost să mai ecsistească.* ALBINEȚ, M. 5/8. *Cucerind în sfârșit capitala ei, Constantinopole, resturnă această împărăție la 1453, carea ezisti la 1000 de ani după dezbinarea ei de cea apuseană.* SĂULESCU, HR. I, 15/7. *Înformă Alexandru și personalul curtei cu toate boeriile ce existesc până astăzi.* id. ib. 119/29. *Palatul seu, ce era așezat în dreapta, cu paraclis și alte încăperi, nu mai existează.* CALENDAR (1851), 118/18. *Locul este acela unde până acum există templul Victoriei.* ARISTIA, PLUT. 262/ 24. *Această societate..., de ar fi esistat pân-acum, negreșit că arta dramatică și literatura noastră ar fi ajuns la mare grad de cultură.* FILIMON, O. I, 215. *Mai înainte de a examina ceea ce ar putea să fie societatea română regenerată, se cuvine a vedea deacă astă societatea are drit de a exista.* CALENDAR (1861), 50/23, cf. PONTBRIANT, D. *Turcul nu va înceta de-a zice: „Alah e mare și Mahomet e profetul său!" pe atât timp Turcia va exista.* EMINESCU, O. XI, 383. *Cum acești pezevenchi veniți de ieri de-alaltăieri impun legi unei țări care există de la 1200?* id. ib. XV, 377. *Nimic nu mai există din câte au fost odată.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 66, cf. DDRF. *Este vorba în documentul din 1291 de satul Făgăraș, care există și astăzi.* XENOPOL, I. R. III, 24. *Vechea bisericuță din Beclean a sașilor luterani a existat... până la anul 1880.* TURCU, E. 83. *Mi se vorbește despre un sat... ca existând încă de pe timpul lui Ștefan celui Mare.* SBIERA, F. S. 26. *Există... la românii din Transilvania... credințe și datine despre viermii de mere.* MARIAN, INS. 298. *Nu se rupseră... legăturile care existau de mult între locuitorii acestui sat românesc și principatul român.* PĂCALĂ, M. R. 38, cf. CADE. *A venit altă lume nouă..., care se plimbă doar prin sălile acestor cetăți pustii, minunându-se... că ele au putut să existe sute de ani.* SAHIA, S. A. 188. *Valorile economice și spirituale... fac ca societatea să existe, ele sunt societatea.* D. GUSTI, P. A. 116. *Piramidele din Egipt există de zeci de secule.* SCRIBAN, D. *În anii următori pepiniera amintită a fost parcelată, încetând de a mai exista.* DOMBROWSKI, P. 116. *Totul există mai departe: satele, turlele bisericilor, colinele.* BOGZA, C. O. 157. *Se miră că vechiul parc mai există!* STANCU, R. A. V, 54. *Imaginea teatrală are un caracter temporal, există în timp.* IST. T. I, 11. *Mă întreb dacă... universul acesta... și toate astrofizicile newtoniene ori relativiste au luat ființă și există numai pentru ca să fi putut fi exprimate aceste cuvinte ale lui Bukovski.* STEINHARDT, J. 8, cf. DSR.

6. A avea importanță, valoare; a conta. Cf. PONTBRIANT, D. *Astăzi aceste motive nu mai există.* ODOBESCU, S. II, 89. *Virtutea pentru dânșii ea nu există.* EMINESCU, O. I, 56, cf. DDRF. *Pentru ei, lumea din afară nu mai exista, adevărata natură, ce reîntinerește veșnic dincolo de zidurile caselor uriașe, nu avea ființă.* ANGHEL, PR. 145. *Restul lumii, pentru dânsul, parcă nici nu mai exista.* REBREANU, I. 186. *Nu vreau să cunosc pe nimeni, nu exista pentru*

mine decât femeia aceasta cu rochie de culoarea caisei. CAMIL PETRESCU, U. N. 204. *Pentru mine, nu există nici prietini, nici legături politice, când e vorba de justiție.* C. PETRESCU, C. V. 109. *Pentru el nu exista ceea ce nu era la ordinea zilei.* CĂLINESCU, B. I. 642. *Singuri, departe de lume, iubito,... numai noi doi, nimic nu mai există în jur.* H. LOVINESCU, T. 6. *Cunosc oameni pentru care... nu există desfătare mai mare decât să înghiță o linguriță de dulceață și apoi să bea un pahar cu apă rece.* TUDORAN, P. 440. *Nu există decât o obsesie veritabilă: o leafă umilă, pe care o întinzi ca pe un gumilastic.* A. HOLBAN, O. II, 238. *În preocupările lingviștilor români a existat dintotdeauna această latură teoretică.* L. ROM. 1981, 319, cf. NDU.

– Scris și: (învechit) *ecsista.* – Pronunțat și: *eg-zis-.* – Prez. ind.: *exist* și (învechit) *existez.* – Și: (învechit) **esistá** (scris și *essista*; prez. ind. și *esistez* NEGULICI, STAMATI, D.), **ezistá, eczistá,** (regional, prin metateză) **ezixtá** (BUL. FIL. IV, 77) vb. I, (învechit, rar) **ezistí** vb. IV.

– Din fr. **exister,** lat. **existere.**

EXISTÁRE s. f. (Învechit, rar) **1.** Existență **(1)**. Cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D. *El ajunge să tragă încheierea că răul este în faptul existării.* GHEREA, ST. CR. I, 311, cf. ALEXI, W.

2. Existență **(4)**. Cf. POLIZU.

– Pronunțat și: *eg-zis-.* – Pl.: *existări.* – Și: **esistáre** (STAMATI, D.), **eczistáre** (ib.) s. f.

– V. **exista.**

EXISTARISÍ vb. IV. Intranz. (Învechit) A exista **(1)**. *Există acel sânet?...– Existarisește!* ALECSANDRI, T. 1 437.

– Pronunțat și: *eg-zis-.* – Prez. ind.: *existarisesc.*

– **Exista** + suf. *-arisi.* Cf. fr. exister.

EXISTÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Existent **(1)**. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– Pronunțat și: *eg-zis-.* – Pl.: *existați, -te.* – Și: (învechit) **esistát, -ă** adj. STAMATI, D.

– V. **exista.**

EXISTĂLUÍ vb. IV v. **existelui.**

EXISTELUÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A exista **(1)**. Cf. L. ROM. 1964, 252, ib. 1965, 375.

– Pronunțat și: *eg-zis-.* – Prez. ind.: *existeluiesc.* – Și: **existăluí** vb. IV. L. ROM. 1965, 375.

– **Exista** + suf. *-elui.* Cf. fr. exister.

EXISTÉNT, -Ă adj. **1.** Care există **(1)**, care este, se află, se găsește în realitate, în fapt; real[2] **(1)**; (învechit, rar) existat, realnic; care se află, se găsește undeva. *Cuvântul lui Cartesiu despre metod esplică cum a ajuns el la îndoință constatând incertitudinile și contradicțiunile științei essistinte.* LAURIAN, F. 198/27, cf. PONTBRIANT, D. *O pereche din toate animalele esistente au putut încăpe în corabia lui Noe.* CONV. LIT. IV, 47. *Orice idee nouă, când vine la lumină, întâlnește un complex de idei existente adevărate sau nu, care i se opun.* ib. 123. *Oricare din sistemele filozofice ecsistente sau viitoare, în a cărora complecs de adevăruri nu poate intra acel a unei desvoltări a pământului, trebuie să cadă de sine.* ib. 209, cf. COSTINESCU, LM. *O combinație de cuvinte dă loc, în creier, la o nouă combinație de idei sau imagini deja existente.* CONTA, O. C. 150. *Fără dânsa poate ne ar fi astăzi greu a constata, prin obiecte existinte, vechi relațiuni și însemnate producte.* ODOBESCU, S. I, 343. *Sânt... eliminări intenționate de cuvinte și de forme existente în limba română.* id. ib. II, 392. *Se întâmplă... să cumpere titluri a unor întreprinderi existente.* EMINESCU, O. XII, 250. *În noul document al tratatului se pune ca principal motiv al învoielii nu numai iubirea prietenească, ci și o legătură existentă de înrudire prin sânge între cei doi regenți.* id. ib. XIV, 182. *Se vor adăoga, la conservatoarele deja existente, cadrele care lipsesc.* CARAGIALE, O. III, 115. *El este cu pământenie seculară și adoptată de toate partidele noastre existente.* REV. IST. I, 215. *Multe anomalii existente vor dispărea.* GHEREA, ST. CR. I, 347. *Nu știm dacă... este o pură invențiune a scriitorilor sau să sprijinește pe vreo pronunțare locală existentă undeva prin Valahia.* ARHIVA, I, 184, cf. DDRF. *Se înțelege că exercițiul religionar nu poate fi în contrazicere cu principiile morale existente ori cu legile în vigoare.* ENC. ROM. II, 803, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Se vedea cât de acolo că-și dădea seama că ieșise din convenționalul lucrurilor existente.* ANGHEL, PR. 9. *Textele în edițiile existente sunt date numai după un singur manuscris.* BUL. COM. IST. II, 18. *Valorile sunt părți de deveniri, existente numai prin deveniri.* PÂRVAN, I. F. 125. *Aceste cuvinte... se nasc... din combinații de sunete care se găsesc în cuvintele existente ale limbii.* DR. I, 83. *Acestea sunt fenomene secundare, existente, de altfel, și la scriitorii care nu sunt romantici.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 97. *Flautul invizibil al amfibiilor..., acea vocalizare repetată cu fină discreție și lipsită de monotonia existentă numai pentru urechile omului grăbit.* JUN. LIT. XXVIII, 45. *Vom da următoarea definiție transhumanței, corespunzând cu realitățile existente pe teren, în trecut, la noi.* VUIA, PĂST. 189. *Nu este numai o luminoasă coordonare a materialului existent, ci și o adevărată mină de informații noi.* DR. VII, 369, cf. CADE. *La noi, pe singurul talent existent în fața lui Eminescu, Al. Macedonski, l-a trecut alături de Aricescu.* LOVINESCU, S. VIII, 193. *Granițele existente să nu mai constituie bariere între oameni.* TITULESCU, D. 10. *Data... să fie dovedită cu documente mai temeinice și mai ales existente.* CĂLINESCU, E. 48. *A crea oameni nu înseamnă a copia de pe natură indivizi existenți.* D. GUSTI, P. A. 96. *Versul... se află în fragmentul de manuscris existent.* STREINU, P. C. III, 179. *Adjectivele... se pretează mult mai ușor decât substantivele... la acest proces psihologic, cu urmări de ordin lingvistic, care duce la înlocuirea totală a înțelesului diminutival propriu-zis prin nuanța pur afectivă... existentă, la început, numai ca un element secundar.* IORDAN, STIL. 179. *Noul proiect este diferit de liniile ferate existente.* ENC. TEHN. I, 346. [Țundrele albe] *dispar treptat,... iar cele existente se învechesc și ajung să fie purtate mai ales la vite.* APOLZAN, P. I. 171. *D. Călinescu, pe baza materialului existent, destul de însemnat,... a purces eroic la evocarea vieții lui Eminescu.* CONSTANTINESCU, S. II, 207. *Doresc numai a clarifica părerea mea, pe care mi-am creat-o după un studiu intens, făcut după literatura existentă.* DOMBROWSKI, P. 119. *Cantinele existente nu vor depăși cheltuielile de regie practicate în prezent.* BO (1951), 1 044. *Specia inexistentă a gazetarilor devine subit existentă și e chemată la telefon și e invitată la masă.* ARGHEZI, P. T. 227. *Gonzalv compunea cel puțin două articole, pe care le comunica în extras corpului profesoral de la toate facultățile existente.* CĂLINESCU, B. I. 18. *El se joacă cu cuvinte existente, grupându-le sunetele... și obținând astfel neașteptate calambururi.* VIANU, S. 134. *Lucrări speciale, relative la tipurile de păduri existente.* CHIRIȚĂ, P. 903, cf. 244. *Gramatica este... legată de lexic, căci ea nu se naște și nu se poate aplica decât pe materialul lexical existent al limbii.* GRAUR, I. L. 124. *În linie generală astăzi în Europa se dau copiilor nume existente de mai înainte.* id. N. P. 23, cf. DL. *Se întâlnesc numeroși martori dintr-un mare podiș vulcanic existent ca atare până în cuaternar, care apoi a fost fragmentat de văi epigenetice.* MG I, 209. *Respingi cu îndârjire viața și societatea reală, cea existentă, bună sau rea.* T. POPOVICI, S. 46, cf. DM. *Interesul pentru graiul popular..., existent fără îndoială la Blaj în jurul anului 1880, a crescut simțitor după 1884.* MAT. DIALECT. I, 13, cf. SFC II, 114. *Citind după gradațiile existente la aparat, aflăm capacitatea vitală și volumele ei componente.* ABC SĂN. 311, cf. 26. *Toleranța religioasă față de alte credințe existente pe pământul românesc*

formează o caracteristică a mentalității religioase românești. PANAITESCU, C. R. 103, cf. DN[2]. *În timp de șase luni transformă Curtea domnească existentă din vremea lui Mircea cel Bătrân.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 16. *Distanțele... apar imens mărite față de limitele existente.* BĂNULESCU, C. M. 257. *Reconstituirea artei actorului... este posibilă... ascultând vocile imprimate sau vizionând ecranizările existente.* IST. T. I, 17. *Nici una din formele de muncă existente nu dă însemnătate efortului de cercetare.* T ianuarie 1969, 86. *Având un obiect exterior savantului, un obiect existent ca atare prin sine..., opera de știință își face un merit din a explica legitățile, determinațiile și implicațiile specifice ale acestuia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 28/2. *În cadrul cronicii pictate, fuseseră incluse și portretele existente anterior.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 18. *Betonul păstrează forma... altor volume existente anterior.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 7/3. *Verbul artistic vizează nu reproducerea lumii existente, ci făurirea alteia noi.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 90. *Să înregistreze... totalitatea bisericilor existente în ținut.* CIOCULESCU, I. C. 33. *Cunoaște realizările, cât și lipsurile existente.* CINEMA, 1974, nr. 4, 2. *Statele majore... erau convinse că pe plajele existente nu puteau fi cantonate forțe.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 86. *S-a constatat că boabele nerăsărite, existente în pământ, sunt valabile.* RL 1978, nr. 10 327, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G. *Tehnica video și informatica și-au găsit un nou și fertil teren de conlucrare, ilustrând astfel posibilitățile existente de colaborare privind stocarea și prezentarea informațiilor.* RL 1988, nr. 13 521. *Aceasta era marea hibă a tuturor claxoanelor existente în comerț.* CĂRTĂRESCU, N. 299, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, NDU. ♦ (Despre ființe) Care există **(2)**, care trăiește, care este în viață. *Această lume esterioară... se numește natură sau macrocosm, sau maică obștească numită Isis, în mitologia antică, și înfățișată sub figură de femeie c-un număr infinit de țâțe, prin care nutrește infinite ființe esistinte.* BARASCH, I. 75/6. *Ființele organice astăzi existente formează o serie neîntreruptă.* CONTA, O. F. 283. *Eu nu-ți fac dumitale portretul ca să înmulțesc cu unul numărul indivizilor existenți în realitate!* PREDA, R. 322. *Socotea la 1000 numărul ostașilor existenți.* STOICESCU, C. S. 113. *Cipariu... continuă linia lui Micu și Șincai, după alți latiniști existenți și în „epoca Heliade".* L. ROM. 1980, 583. *Pelasgii... nu aparțin nici unei rase dintre cele existente.* L. COSTIN, GR. BĂN. 5. ♦ (Substantivat, n.; adesea art.) Manifestare concretă a existenței **(2)**. *Bunătatea funcționează ca un aparat, obiectiv, ca și cum ar fi nu o facultate din domeniul condițional, ci însușirea indicativă a unui existent.* STEINHARDT, J. 330. *Existentul, ca un paharnic Prea harnic Pe toate Vai! ne-a umplut Până peste poate De înțelepciune și lut.* DOINAȘ, A. P. 287. *Se cocoață ca vâscul pe trunchiul existentului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 12/1, cf. NDN. ♦ (Substantivat, n. art.) Disponibilul dintr-un capital, dintr-o sumă. *Ține... situația existentului față de normare.* LEG. EC. PL. 209, cf. NDN.

2. (Despre situații, tendințe, diferențe etc.) Care se manifestă (într-un anumit fel); prezent[2] **(2)**. *Voiește răsturnarea stării de lucruri existente.* GHICA, ap. CADE. *Realitatea socială existentă trebuie studiată și reconstituită.* D. GUSTI, P. A. 108. *Aceasta fiind starea de lucruri inițial existentă, cercetarea... noastră este destul de apreciabilă.* JOJA, S. L. 173. *Ideile lui Șincai nu vizau, desigur, o răsturnare a stărilor sociale existente.* IST. LIT. ROM. II, 51. *Acest interpolator înregistrează situația existentă.* STOICESCU, C. S. 40. *Reale sunt analogiile existente în procesul de apariție și formare a imaginilor teatrale.* IST. T. I, 40. *Statutele... erau rezultatul unui compromis între două tendințe la fel de legitime existente în sânul societății.* I. GHEȚIE, B. I, 371. *Posteritatea conține paradoxul existent și în viață.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/2, cf. DSR. *Deosebirile existente* [în lexic] *sunt o consecință firească a liniei poetice proprii.* L. ROM. 1989, 300. *Se opune unei tendințe profunde, existentă în toate straturile societății.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/4, cf. DEX[2], NDU.

3. (Despre legi, decrete, dispoziții etc.) Care este în vigoare **(2)**; actual. *Toți domnii staroste a deosebitelor corporăciuni... sânt desfiențiați, conform chiar cu legea comunală ezistintă* (a. 1866). FURNICĂ, D. C. 464, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Până se va proceda la revizuirea legiuirilor existente, vor fi menținute ca dispoziții.* XENOPOL, I. R. XIII, 56. *Nu recunoaște votului adunării nici un caracter de fel a aduce păgubiri drepturilor și stipulațiilor existente.* id. ib. XIV, 37. *Legile existente.* ȘĂINEANU, D. U., cf. SCRIBAN, D. *Guvernul turc a refuzat să primească condițiile formulate pe baza tratatelor existente.* OȚETEA, T. V. 346. *Limba literară este aspectul cel mai îngrijit al limbii comune care se conformează cel mai bine normelor existente.* GRAUR, I. L. 253. [Cuvântul] *se va declina după regulile existente și limba de adopție.* MACREA, F. 17, cf. DL, DM, NDU.

– Scris și: (învechit) *ecsistent.* – Pronunțat și: *eg-zis-.* – Pl.: *existenți, -te.* – Și: (învechit) **existínt, -ă** (scris și *essistint*), **esistént, -ă** (scris și *essistent*), **esistínt, -ă,** (învechit, rar) **ezistínt, -ă,** adj., (învechit, rar) **esisténte** (LM), **esistínte** (L. ROM. 1961, nr. 1, 65) adj. invar.

– Din lat. **existens, -ntis,** fr. **existant,** it. **esistente.**

EXISTÉNȚĂ s. f. **1.** Faptul de a exista **(2)**, de a fi, de a trăi **(1)**; viață **(II 1)** omenească; fire, ființă, ființare, (învechit) viețuire **(1)**, (învechit, rar) existare **(1)**. *Omul iaste o ființă, întru care sufletul cu trupul sau materia laolaltă sânt legate, și numai legăturii aceaștia poate el mulțemi pentru ființa sau existența sa.* TEODORI, A. 57/17. *Animalile au numai instinct seau motive a naturei, prin care trupul, din înăscută plecare din lăuntru, fără slobodă voie, făptuiește potrivit cu scoposul ecsistenției.* I. CIHAC, I. N. 10/8. *Așa a fost întocmai ș-al existenți-mi curs.* C. A. ROSETTI, C. 115/2, cf. NEGULICI. *Dama... nici a doua zi, nici a treia zi nu dete lui Albert semne de esistință.* BARONZI, C. III, 149/28. *Orice ființă nouă este alta decât cea dispărută și cu atât mai deosebită de dânsa cu cât treapta ce ocupă în șirul esistenților este mai înaltă.* CONV. LIT. IV, 126. *Obiecte... cari nu pot servi la un uz indispensabil pentru existența omului.* ODOBESCU, S. II, 253. *Invoc... dreptul ce-l au acești oameni la esistență.* EMINESCU, O. XV, 74. *Tu ești steaua... care strălucește sublim în noaptea tenebroasă a existenții mele.* CARAGIALE, O. VI, 35. *Oameni și lucruri [î]mi păreau dintr-o altă existență.* SĂM. I, 25. *Să fii o preoteasă pe un altar păgân... Povestește misterele religiilor trecute, spune secretele existențelor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 16. *Personaje care se reduc la povestitorul însuși, adică la una din existențele imaginare ale scriitorului.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 45. *Căutăm să trecem de la problema originilor la aceea a scopului existenței noastre.* CAMIL PETRESCU, P. 403. *Ne aflăm într-o ecuație a aceleiași existențe, însă unul la semnul pozitiv, celălalt la semnul negativ.* VOICULESCU, P. II, 284. *Aceeași pereche amoroasă străbate șapte existențe.* STREINU, P. C. II, 186. *În pământuri croindu-mi vaste porți... Aduc Înaltei Cumpeni povara mea, bogată De-atâtea existențe și tot atâtea morți.* I. BARBU, J. S. 3. *Considerăm „Cimitirul Buna-Vestire" ca pe cel mai frumos roman fantastic..., făcând din sarcasm o viziune de înalt plan contemplativ al existenței umane.* CONSTANTINESCU, S. I, 109. *O insectă fără aripi cunoaște adevărul care-i finește existența.* ARGHEZI, S. XII, 20. *Cuvintele noastre erau încete, rostirile grele... ca ființele din alte ere, cărora de milioane de ani li s-a retras dreptul la existență.* BLAGA, H. 141. *Își spuse cu tristețe că existența în lume este compartimentată.* CAMIL PETRESCU, N. 13, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 38. *Liliecii... Caută-n apa dușmană comori Spre a-și plăti existența de-acum și postumă, Micului lor univers.* LABIȘ, P. 255. *Eroul... repetă adesea un rol în vederea spectacolului definitiv: multe din gesturile de azi răspund în existența ulterioară.* N. MANOLESCU, C. M. 33. *E mai normal să profiți de literatură pentru a-ți face portretul interior și a căuta să-ți prelungești existența.* A. HOLBAN, O. II, 13. *Elementele unui asemenea univers apar celebrate... cu o devoțiune instinctivă,*

senină, mâhnită doar de scurgerea vremii și de scurtimea existenței omenești. CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 110. *Existența umană se vertebrează și iese din anonimat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 26, 3/1. *În calea fricii și a sentimentului de subțirime a existenței stă poezia.* SIMION, S. R. III, 229. *În contextul imprescriptibil al existenței umane, critica e menită a sublinia funcția socială a literaturii.* GRIGURCU, C. R. 11, cf. V. BREBAN, D. G., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ (Prin extensiune) *Vin să se unească toate elementele vieții poporului, toate puterile esistenței sale.* BARONZI, I. C. I, 15/28. *Va înlesni foarte Societății Academice mijloacele de a înălța cultura limbii românești cu o treaptă încă mai sus de cum dânsa a făcut în primul deceniu al existenței sale.* ODOBESCU, S. II, 405. *Spornică și rodnică a fost activitatea acestei societăți, mai ales în primul deceniu al esistenței sale.* SBIERA, F. S. 176. *Directiva „Sămănătorului" era... trasă chiar din primul an al existenței sale.* LOVINESCU, S. IV, 15. *Îmbogățirea tezaurului spiritual al omenirii aduce națiunilor un prestigiu permanent și o justificare deplină a dreptului lor de existență alături de națiunile mari ale lumii.* D. GUSTI, P. A. 73. *H. Dresser pune la îndoială dreptul de existență al numirii „Collaris".* DOMBROWSKI, P. 57. *Realitatea ia sensuri fantastice, moartea și dezastrul... devin condiții de existență.* ARGHEZI, S. XXXIV, 102. *Noua putere de stat a legiferat încă din primele ei zile de existență reforma agrară.* CF 1960, nr. 3, 60. *Vulgarizatorii psihanalizei seamănă cu ereticii inochentiști care din versetul „unde însă păcatul s-a înmulțit, darul a prisosit"... deduc dreptul nu numai la existență, ci și la propășire și extindere al păcatului.* STEINHARDT, J. 224. ◊ E x p r. **Rațiunea de existență** v. r a ț i u n e[1] **(2).** ♦ (Biol.) Viață **(I 3).** *Aerul face din toate părțile o deasemine apăsare asupra trupului omenesc și această apăsare este foarte trebuitoare pentru a noastră eczistenție.* ALBINEȚ, M. 106/12. *Foile joacă o mare rolă în esistința plantelor.* BARASCH, I. N. 125/27. *Se produce un tip nou, o varietate... care..., în condițiuni favorabile de ecsistență, se dezvoltă cu putere pe lângă tipurile celelalte, pe care apoi le domină sau le cotropesc.* CONV. LIT. IV, 199. *Același punct al suprafeței pământului nici nu a prezentat în toate timpurile tot aceleași condițiuni de existență pentru ființele organice.* ib. XI, 227. *Rămânând pătura externă de celule, adecă ectodermul, în contact direct cu mediul..., o sumă de condițiuni de existență lucrau direct asupra ectodermului, forțându-l să se specializeze ca organ de simțire.* ARHIVA, I, 295. *Adaptarea la mediu e o condiție de existență.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 199. *Evoluția constituie însăși legea existenței oricărei forme de viață.* LOVINESCU, S. VIII, 195. *A defini o operă drept un poem... înseamnă pur și simplu a diferenția regnurile vieții fără a le surprinde și principiul interior de existență.* CONSTANTINESCU, S. I, 90. *Unele alge pot trăi și în sol..., unde duc o existență heterotrofă.* CHIRIȚĂ, P. 364. *Apă, condiție obligatorie a existenței oricărui organism viu.* ABC SĂN. 42. ◊ F i g. *Dragostea de frumusețea scrisului este o condiție de existență a oricărui talent.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 38. *O primă condiție de existență a literaturii este să fie bine scrisă.* id. ib. 242. *Poezia, pe lângă neapărata condiție de a plăcea, condiție a existenței sale, este datoare să exprime trebuințele societății.* PR. DRAM. 27.

2. (Adesea urmat de determinări) Mod de viață, fel de trai; trai **(2),** trăire **(1),** viață **(II 3),** viețuire **(2),** (învechit și popular) petrecere **(II 1),** veac **(I 1),** (învechit) cust, estime **(1),** născut[1] **(2),** petrecanie **(3),** (învechit, rar) estore, estință. V. d e s t i n. *Voi sânteți hotărâți a avea o existență (o fire sau ființă) întemeiată asupra privileghiurilor și drepturilor celor necălcate și socotite ca niște sfinte.* CR (1829), 275[1]/22. *Așa de înțelepțește și strâns au fost țesută iubirea vieței,... această columnă... a fericirei de obște cu esistința noastră.* VASICI, M. I, 5/3. *Episcopul orice, numai postul în care mă aflu nu l-ar mai suferi. Sânt îngrijit pentru esistința mea.* id., ap. BARIȚIU, C. II, 54. *Reformatorii... au întrebuințat existența și talentul lor nu pentru a englendisi seau a ucide pe oameni, dar pentru a-i înavuți și a le da mijloacele viețuirei.* I. IONESCU, V. 27. *Filosofia îți era elementul cel mai prețirat, renunțând pentru esistența d-tale, la mijloacele pozitive sau materiale ce ți se propuneau.* FM (1847), 182[2]/38, cf. NEGULICI. *Toate cele trebuincioase pentru o existență comodă sânt foarte ieftine.* DESCR. APE 76/6, cf. STAMATI, D. *Creatorul lumei n-a fost niciodată mărginit în creațiunile sale și înalta inteligența sa a știut a forma cele mai variabile ființe, potrivite cu variabilele maniere ale existenței lor.* BARASCH, M. II, 104/21. *El este dator să-i rădice la un mai înalt grad de fericire prin ezistența ce-i va câștiga purtarea sa.* CALENDAR (1855), 20/14. *Toată ținta vieței noastre aice pe pământ să nu se aplice spre a ne da ezistența în spectacol.* ib. (1855), 40/34, cf. POLIZU. *Se lăsă cu totul în prada unei melancolii care, mai în urmă, se schimbă într-un delir ce-i amenința esistința!* FILIMON, O. I, 332, cf. PONTBRIANT, D. *Damele societății de la 1828... au primit o educație îngrijită..., simțindu-se create pentru a fi regine, pentru a păși triumfal pe cale unei existențe demne de calitățile lor fizice și morale.* CONV. LIT. VI, 6, cf. COSTINESCU. *Frica... silind pe animal a face tot ce-i stă în putință pentru a scăpa de primejdiile ce amenință buna stare și esistența sa.* CONTA, O. F. 342. *Existența omului nu poate fi lăsată... numai în voia elementelor celor mai nestatornice.* CONV. LIT. XI, 16. *Ne pierdem existența în meschine și lungi intrigi, Spre a putea trăi mai lesne despoind pe înșelat.* CONTEMPORANUL, I, 780. *N-o poate părăsi voluntar fără de a-și pune-n pericol esistența.* EMINESCU, O. XV, 78. *Existența mi-este periclitată. Voi să scap.* CARAGIALE, O. VI, 47. *S-a încercat a se arăta ce imensă înrâurire pot să aibă lucrurile cele mai mici în aparență asupra existenței.* MACEDONSKI, O. IV, 25, cf. DDRF. *Dacă ei n-ar fi avut de apărat decât goala lor existență, nu ar fi avut pentru ce să fugă.* XENOPOL, I. R. VI, 97, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Acest personagiu versatil, cu existența curioasă, e un adevărat cărturar.* IORGA, L. I, 506. *Bătrânul... se hotărî să aștepte vremea când, după ciudatele ierarhii ale existenței, va putea să ia tronul celuilalt.* ANGHEL, PR. 53. *Buna Lina, cu existența ei modestă și laborioasă, îi părea... o piedică.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 95. *Unul concepe existența ca acceptabilă și o consideră cu un suflet echilibrat.* IBRĂILEANU, S. L. 59. *O mare lume de ființe... își ascund pe unde pot umila lor existență.* PĂCALĂ, M. R. 27. *Faptul că te-am întâlnit a fost o... răsturnare a întregii mele existențe.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 157, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *T. Maiorescu poate reprezenta tipul unei existențe eleatice.* LOVINESCU, S. VIII, 70. *Plăcerea de a trăi m-a făcut să-mi caut, de timpuriu, o existență liberă.* BACOVIA, O. 229. *Lașitate, simplă dorință de a-ți simplifica existența, teama să nu pari poltron... m-a împiedicat să-i spun ceea ce știam lui Ladima.* CAMIL PETRESCU, P. 181. *Se plecase... deasupra mușuroiului de furnici să le consemneze cu minuțiozitate de entomologist existența, obiceiurile.* C. PETRESCU, O. P. II, 177. *Scamatorul își vedea existența zdruncinată.* SAHIA, S. A. 102. *Singura existență logică pe care le-o admisesem era aceea a uniformei pe care o purtau.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 286. *Nimeni să nu le mai precupețească în țara lor dreptul la o existență omenească.* SADOVEANU, O. XXI, 50, cf. SCRIBAN, D. *Ce înseamnă amestecul acesta, continuu, neîndurător, în existența mea?* KIRIȚESCU, G. 92. *Ni se vorbește despre un doctor care nu era văzut decât într-o trăsură trasă de doi cai bătrâni și condusă de un vizitiu din altă vreme... Existența lor nu putea fi concepută decât ca o „pluralitate".* VIANU, A. P. 256. *Oameni bogați și culți... doreau să-și împodobească existența cu toate creațiile artelor.* OȚETEA, R. 254. *În ultima perioadă a vieții sale..., când... avea nevoie de liniște, existența lui e nesfârșit de complicată din cauza certurilor pentru bani.* OPRESCU, I. A. IV, 120. *Un personaj istoric nu este o simplă ficțiune, pitorească numai prin dramatismul existenței.* CONSTANTINESCU, S. I, 54. *Despre existența lui Eminescu s-a putut afla după ce toate vremurile bune au trecut.* ARGHEZI, P. T. 390. *După față arătau a duce o existență fără griji.* CĂLINESCU, O. IV, 81. *Activitatea lui literară e un model de existență robită artei.* PERPESSICIUS, M. I, 65. *Nevoia unei existențe independente era...*

foarte puternică în sufletul mândru al lui Schiller. VIANU, L. U. 335. *Existența egipteanului e aceea a unui călător, în aceeași direcție; tot limbagiul formulei culturii sale servește la concretizarea acestui unic motiv.* BLAGA Z. 203. *Câinii... fac de veghe... asemeni unor sfincși vii, mândri, enigmatici și încărcați de misterul solemnei lor existențe.* BOGZA, C. O. 72. *Potolește-te, dragă doctore... Îți periclitezi existența.* STANCU, R. A. II, 245. *Pe Sandu Crai îl readuce la sentimentul existenței nemijlocite marșul apăsat... al unei companii de soldați.* BENIUC, M. C. I, 54. *Existența fostului profesor parcă se petrecea mai mult în tren.* VINEA, L. I, 112. *Să iei cunoștință de propria ta existență, să o simți întinsă ca o coardă de arc.* H. LOVINESCU, T. 9, cf. DL. *Amenzile și scăderile de salariu sileau clasa muncitoare la o existență din ce în ce mai apăsătoare.* PREDA, R. 17. *Ică e un șnapan de-o diabolică inteligență. Nu-și joacă el existența pe o carte proastă.* T. POPOVICI, S. 320, cf. DM. *Studiul textelor antice continuă să fie una din voluptățile existenței lor, el rămâne un fel de plăcere ascunsă, clandestină, un viciu aristocratic.* V. ROM. octombrie 1964, 92, cf. DN[2]. *Era un destin la răscrucea existențelor nefericite ale celorlalți.* BĂNULESCU, C. M. 289. *În fiecare din aceste perechi... unul din parteneri are o existență dublă.* N. MANOLESCU, A. N. III, 92. *Cuplul duce în continuare o existență searbădă, într-un decor artificios, de falsă luxură și găunoasă superioritate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 3/1. *Existența ei se petrecea mereu neprevăzut, nu-mi povestea niciodată ce făcea în timpul despărțirii noastre.* A. HOLBAN, O. II, 127. *Europeanul e aproape incapabil de sinucidere: dovadă de lașitate. Asiaticul e mai detașat, nu atât de jalnic înrobit de existență.* STEINHARDT, J. 139. *Tată a doi copii,... Arghezi are... satisfacția să poată duce o mult visată existență gospodărească.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 22. *Mihail Crama a ieșit mai senin decât alții din încercările existenței.* SIMION, S. R. III, 118. *Sfârșitul lui prematur adaugă un cert patetism existenței sale oscilante.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/2, cf. DN[3], DSR. *Își duc existența și acțiunea lor după aceleași legi ale unuia și peste tot același logos.* MS. 1988, nr. 1, 23. *Într-o zi... surveni o întâmplare... care avea să-i tulbure definitiv existența.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 15/1, cf. DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ (Prin analogie) *Popoare... trăind o existență mai mult vegetativă.* CONV. LIT. IV, 127. *Biata mănăstire grecească trăgăna o existență mizeră.* EMINESCU, O. XIV, 76. *Să acorde plenipotențiarilor săi depline puteri pentru a putea discuta cu plenipotențiarii ruși asupra mijloacelor de a restabili ordinea în „provinciile creștine ale Imperiului Otoman...” și a asigura acestora o existență liniștită și fericită.* OȚETEA, T. V. 344. ◊ F i g. *Muritori cari rătăcesc fără sens și scop al vieții pe marea furtunoasă a existenței.* PÂRVAN, I. F. 107. *În rafturi dorm volume visându-și existența închisă între foi.* LABIȘ, P. 79. ♦ F i g. Suflet **(I 9)**. *Un Minulescu țipând: „Nu-mi scoateți piesa, domnilor! Asta e existența mea!”* LOVINESCU, M. 244. ♦ Interval, perioadă a vieții trăită de cineva; moment din viața cuiva; durată a vieții cuiva; viață **(II 6)**. *Pentru prima oară de când îmi am existența, reflectai asupra nenorocirilor ce ne înconjoară chiar din leagăn.* FILIMON, O. I, 308. *Aci începe un nou period în existența acestui om eminent.* ODOBESCU, S. I, 271. *Pentru a da impresia trezită scriitorului nostru de T. Maiorescu în 1900, adică în pragul celui de al șaizecilea an al existenței sale, reproducem o pagină dintr-un articol.* LOVINESCU, S. VIII, 178. *Existența lui Ioanide luă câtva timp forma unei căsnicii renovată în plină tensiune pasională.* CĂLINESCU, B. I. 198. *Romanul ultim al dlui Mihail Sadoveanu este cea mai de seamă producție din vasta sa operă, de vreme ce lansarea ei a coincidat cu trecerea peste pragul celui d-al 50-lea an al existenței sale.* PERPESSICIUS, M. III, 129. *O ființă umană putând întâlni, în durata existenței, o alta asemănătoare.* BOGZA, C. O. 285. ◊ (Prin analogie) *Iubire, bibelou de porțelan – Obiect cu existență efemeră.* MINULESCU, V. 155. ◊ (Adesea întărit prin „toată”, „întreagă”, exprimă ideea de permanență, de durabilitate etc.) *Toată soarta, toată eczistența noastră ca a unui popor,... spânzură de la întemeierea și propășirea agriculturi[i] sistematice!* POVĂȚ. (1844), 77/13. *De multe ori de la țânearea vitei bolnave atârnă toată esistența unei familii.* LITINSCHI, M. IV/23. *Învățătoriul nu poate să aibă nicio viață privată... Întreaga sa esistenție nu-i decât o prosfora.* CALENDAR (1854), 27/10. *Drăgălașa ei făptură îi cucerea mințile și i le îneca într-o așa de neînchipuită voluptate, încât întreaga lui existență se pierdea într-un basm.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 72. *După mine, locul e gol pentru toată existența. Înțelegi de ce nu mai poate fi fericire pentru mine?* CAMIL PETRESCU, T. I, 65. *Întâlnirea cu Reinhardt a fost cea mai hotărâtoare din întreaga existență de om de teatru a lui N. Carandino.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 10/4. ♦ (În legătură cu verbele „a dedica”, „a închina”) Parte semnificativă, esențială a vieții **(II 6)** cuiva. *A scris o seamă de aprecieri prin care recunoștea drepturile la gratitudinea noastră, ale unui poet care a închinat întreaga sa existență frumosului.* GRIGURCU, C. R. 53. *Samuil Micu și-a dedicat întreaga existență luminării neamului său.* MS. 1988, nr. 3, 24. ♦ P. e x t. Evoluție **(2)**, devenire. V. s u p r a v i e ț u i r e **(1)**. *Fiecare fază în essistența limbelor au avut o epocă de mărire.* RUSSO, S. 83. *Telegrafia are o netăgăduită înrâurire asupra popoarelor și este menită a aduce în existența omenirei cea mai adâncă revoluție.* ROM. LIT. 25[1]/29. *Orișicând privim omenirea, o vedem împărțită în diverse popoare ajunse fiecare în un punct a esistenței sale.* CONV. LIT. IV, 127. *Dacă Grecia n-ar fi avut decât spartani, ea ar fi fost condamnată într-un punct al esistenței sale la stagnațiune.* EMINESCU, O. XV, 1 141. *Oameni ca Eminescu răsar la depărtări de veacuri în existența unui popor.* VLAHUȚĂ, O. A. 238. *Timpul până la șase ani, etatea de școală, este cel mai însemnat pentru viitoarea existență a individului.* CONV. LIT. XXII, 423. *Indică mutații complexe în existența oamenilor.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 3/4. ◊ (Prin analogie) *Aceste influențe se mențin în tot cursul existenței plantei.* AGROTEHNICA, II, 30. ♦ (Mai ales în legătură cu verbele „a câștiga”, „a-și asigura”) Faptul de a subzista **(2)**; (concretizat; și în sintagma *mijloace de existență*, calc după fr. *moyens d'existence*) condiții, mijloace (v. m i j l o c **II 4**) materiale necesare vieții sau traiului zilnic al cuiva, resurse materiale (suficiente); subzistență **(1)**, trai **(3)**, viață **(II 5)**, pâine, (învechit și regional) pită **(I 2)**, (familiar) păpică; avere, stare; fonduri. *De la foloasele acestui ticălos comerciu Tomșa își aștepta chear și eczistența sa pe când arenda tronului i s-ar lua cumva din mână.* CALENDAR (1850), 64/23. *Dezrobirea averilor coboară prețul lucrurilor trebuincioase esistenții omului.* ROM. LIT. 271[1]/38. [Învățătorii] *să aibă mijloacele de existență.* CONV. LIT. IV, 33. *Este un popor a căruia viață esterioară e dulce, comodă; plătește puține biruri; nu sufere deloc;... esistința materială luată împreună e destul de bine și fericit regulată.* BARONZI, I. C. I, 20/2. *Predominarea egoismului împinge pe individ să-și asigure existența materială.* CONV. LIT. VI, 70. *Dacă adăogim la aceste industrii... și alte câteva meserii din cele mai neaparate existenței omului, vom ave întreg tabloul industriei indigene.* ib. XI, 42. *Politica nu este mijloc de existență, ci numai mijloc de-a îndrepta în bine mersul vieții statului.* EMINESCU, O. XI, 31. *Să-mi câștig existența într-un mod onorabil.* CARAGIALE, O. II, 136. *Prin el* [testament] *aveam acum asigurată măcar întrucâtva esistința vieții pentru toate eventualitățile.* SBIERA, F. S. 130. *Scriitorul de azi scrie ca să-și câștige existența.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 270. *Acum are un motiv să înceapă o activitate publicistică, și acest motiv este nevoia de a-și asigura existența.* id. ib. IV, 87. *Păstoritul din zona fânețelor, care împreună cu creșterea vitelor costituia sursa de existență a locuitorilor..., era caracterizat prin așezări cu case risipite.* VUIA, PĂST. 213, cf. CADE. *O chelneriță... muncește 15 ore pentru existența ei.* SAHIA, S. A. 282. *Omul preistoric... întindea curse pentru probleme de existență.* VOICULESCU, P. I, 117. *Omul-probă pentru măști contra gazelor și călăuzul de torpilă sunt jertfe voluntare ca să asigure existența familiilor lor.* SADOVEANU, O. XX, 180. *Se intenționează ameliorarea condițiilor de existență a savantului.* D. GUSTI, P. A.

236. *Renoir se gândește la alt mijloc de existență: la pictura evantaliilor.* OPRESCU, I. A. IV, 172. *Bărbatului... îi revine construirea locuinței și asigurarea existenței în general.* APOLZAN, P. I. 41. *Îmbrățișase cariera tehnică fiindcă i se păruse că asta șade bine unui om de lumea mare, nicidecum cu gândul de a-și câștiga existența.* CĂLINESCU, S. 168. *Providența avusese grijă de el și-i dăduse... mijloace de existență pe care nu le meritase.* id. O. IV, 150. *Cu excepția petrolului și bumbacului, își produce singură majoritatea mijloacelor de existență.* RALEA, F. 20. *Fiecare luptă să-și câștige existența.* CAMIL PETRESCU, N. 127, cf. DL. *Își câștigă existența ca simplul grădinar.* PREDA, M. S. 38, cf. DM, DN^2, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G. *Ruleta..., ca sursă de existență sau de avere, devenise o idee absurdă.* CĂRTĂRESCU, N. 19, cf. DEX^2, NDN, DEI, NDU. ◊ (Prin analogie) *Diferența între animal și plantă este că cel dintâi se poate deplasa ca să-și adune mijloacele de existență.* RALEA, S. T. III, 45. ◊ *Lupta pentru existență* v. luptă **(3)**. ♦ (Concretizat; și în sintagmele *existență omenească, existență umană*) Persoană care are o anumită viață **(II 3)**, un anumit destin; om **(1)**, persoană **(1)**, viață **(I 1)**. V. destin. *Zăpada... este unul din cele mai scumpe daruri ale naturei pentru fericirea esistinței umane.* BARASCH, M. III, 145/30. *El era orfan, o existență... fără de speranță.* EMINESCU, N. 35. *Fiecare din existențele omenești care se perindează în decursul veacurilor sunt o neîncetată și treptată apropiere către perfecția ideală.* PETICĂ, O. 354. *Nu-i o simplă întâmplare că o femeie se gândește tocmai la aceste existențe umile..., la acești „dezmoșteniți ai naturii".* IBRĂILEANU, S. L. 125. *El a pus o artă desăvârșită în zugrăvirea acestor existențe.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 273. *Interogativele și indefinitele nu sunt pronume, ci nume de existențe.* DR. VII, 284. *Descoperiri cu totul neașteptate, care au dus la alcătuirea acestui „dosar de existențe".* CAMIL PETRESCU, P. 5. *Existențele în toate comediile caragialiene... sunt semnul aceluiași neîndoios clasicism.* CONSTANTINESCU, S. II, 58. *Istoria reprezintă întreg corpul existențelor umane.* STĂNESCU, R. 132. *Doar poet și poezie, Conștiință și destin, Existența o învie Și-o fixează pe deplin.* CĂRTĂRESCU, L. 142. ♦ Entitate **(1)**, ființă. V. esență, natură **(4)**. *Omul se amăgește și-și pierde cu mila și unirea ecsistenții lui din lumea și din viața aceasta, din necunoștința puterilor sineșului său, ce sânt sădite într-însul, spre aflarea și paza orânduielii canoanelor, de fericirea lui.* EPISCUPESCU, O. Î. 153/5. *Când sufletul, inerent al fiecărei națiuni, care constituie existența sa națională, s-a dus, națiunea a murit, populu a devenit un cadaver.* BARASCH, I. 88/1. *Această percepțiune, după cum lesne se înțelege, este absolut neatârnată în existența și calitatea sa de orice altă facultate a sufletului.* CONTA, O. F. 55. *E îndeajuns ca o impresie de dinafară s-atingă păharul plin al existenței individuale, pentru ca acest păhar să se verse într-un act de volițiune și de mișcare.* EMINESCU, O. XV, 326. *Când s-a ivit în mine, pentru întâiaș dată, conștiința despre esistința mea proprie, nu știu.* SBIERA, F. S. 87. *Această stare de suflet s-a detașat de subiect... și a căpătat o existență independentă.* IBRĂILEANU, S. L. 13. *Democrit admite două principii necesare pentru orice existență: atomii și vidul.* MARINESCU, P. A. 31. *Acțiunea lui T. Maiorescu... își va păstra actualitatea istorică, întrucât se identifică cu însăși linia de evoluție a artei privită ca o existență autonomă.* LOVINESCU, S. VIII, 263. *După cum ideile, ca niște existențe separate de noi, aparțin unei sfere eterogene și ideale, tot astfel și însușirile vizuale sau auditive ale operelor de artă.* VIANU, E. 149. *Orice existență individuală, aici, e o vanitate.* RALEA, S. T. I, 254. *Marin Preda... a meditat... asupra unor vicii ale existenței spirituale.* GRIGURCU, C. R. 20, cf. DSR, D. ENC., NDU. ◊ Fig. *Tînărul izvor își afirmă propria-i existență.* BOGZA, C. O. 75.

3. Faptul de a continua să existe **(5)**; durată a unei situații, a unei acțiuni, a unei structuri sociale etc.; (rar) durație; menținere sau prezență în viața politică, economică, socială etc.; dăinuire, durabilitate, (rar) durată, (învechit) ființare, durare. V. entitate **(1)**, supraviețuire **(2)**. *Dieta de la Spir a vestit pacea și a dat protestantismului ecsistința (ființa) cea leguită.* CR (1829), 58^1/23. *Agiunse ecsistența Imperiei Romanorientale din zi în zi amenințată.* SĂULESCU, HR. I, 164/11. *Acesta este fundamentul ecsistenței și a mărimei fiitoare a Prusiei.* id. ib. II, 346/10. *O țară a căria esistință politică fu... precarie.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 25. *Problema de existență a bisericii românilor era pusă spre a fi dezlegată.* BARIȚIU, P. A. I, 128. *De acest simtiment este legat dreptul de a ave o națiune și o patrie și, prin urmare, un guvern național, cu care să poată înfățoșa esistența sa politică înaintea celorlate staturi.* IST. M. II/19. *Aceste state se văzură amenințate în... existența lor politică.* BĂLCESCU, M. V. 8. *Eşti copleșit cu lucrul ziua, noaptea, dar mai vârtos în timpul acesta a reformelor, în care se lucră și de pelea românilor, despre cum mai departe esistința lor* (a. 1848). ap. BARIȚIU, C. II, 356. *Din vorbă în vorbă înțălegându-să folosul ce au primit prințipatele în eczistența lor politică, din rivalitățile vecinilor.* CALENDAR (1852), 62/9, 15/5, cf. STAMATI, D. *Drituri... ce nu vatămă nici esistința țerilor, nici vrednicia personală a omului.* RUSSO, S. 157, cf. 68. *Domnul Grigori Ghica II se încercase... de a reîntemeia în Iași scoli eline, slavoane și române, însă existența acestora nu fu decât efemeră.* ROM. LIT. 30^2/16. *Mare este spectacolul unei națiune carea se luptă pentru ecsistența ei.* CALENDAR (1861), 36/7. *Învățătura este mărginită în existență efemeră și schimbăcioasă a câtorva școli unde dascalul cel mare grecesc își avea toată însemnătatea.* CONV. LIT. VI, 153. *Am asistat prin vis la acea serbare care consacră 20 de ani de existență a societății voastre și am auzit glumele, veseliile, toasturile nenumărate.* ALECSANDRI, S. 138. *Anglia datorește existența sa emigrațiunilor făcute în insule.* CONTA, O. F. 244. *O țară nu poate rămânea curat agricolă fără a primejdui existența sa.* EMINESCU, O. IX, 233. *Să adunăm date istorice din gura poporului nostru, care sunt cele mai mari dovezi ale existenței noastre.* LIUBA – IANA, M. 1. *Organizați țara... și... fiți fără îngrijire pentru existența noastră politică și pentru consolidarea libertăților publice.* XENOPOL, I. R. XIII, 175. *Nu se poate cere ca acești oameni... să contribuie... la înflorirea... unui stat ce poartă caracter dușmănos și care este negațiunea existenței lor naționale.* SĂM. VIII, 13. *Regatul român puse în cumpănă, în vederea realizării actualei ordine politice, însăși existența sa răzimată pe o viață de stat de șase ori seculară.* AN. IST. NAȚ. I, 7. *Existența patriei e sprijinită pe vârful săbiilor.* LOVINESCU, C. IV, 169. *Statul are nu numai dreptul, dar chiar datoria să-și apere existența, când i-e amenințată, prin orice mijloace!* REBREANU, R. II, 296. *Mai este o monadă în care ne este dată toată existența lumii, o monadă, care vine imediat după Dumnezeu și care este femeia.* CAMIL PETRESCU, T. II, 220. *De existența și de importanța muzeelor este legată nu numai cunoștința mai amănunțită a țării în care trăim, dar și conștiința națională.* CONV. LIT. LXVII, 26. *Tovarășii de luptă ai tatălui său au împins cultura românească, mai ales în Ardeal, unde era o problemă de existență națională, pe un drum care putea să devină fatal.* DR. VIII, 10. *Oastea, pentru poporul tău, e o chestie de existență pentru viitor.* SADOVEANU, O. XXI, 18. *Amintirăm de vapor și de acel tip de „curiere" cu roți laterale a căror existență s-a prelungit până acum un deceniu.* PERPESSICIUS, M. IV, 155. *Rareori existența în timp a unei cărți a fost supusă atentatelor mai numeroase ale pirateriei literare, ale falsificării și răstălmăcirii.* VIANU, L. U. 99. *Nu se poate concepe existența unui stat fără popor liber și egalitate de drepturi.* CONTEMP. 1953, nr. 350, 5/4. *Nu vroiam să părăsesc instituția în momentele pe care toți le simțeau, nemărturisit, nesigure pentru existența trăită până atunci.* BĂNULESCU, I. 147. *Orașul are o existență milenară.* RL 1977, nr. 10 220. *Unitatea, independența, libertatea și dreptatea au reprezentat dintotdeauna coloane de granit ale existenței poporului nostru.* MS. 1988, nr. 4, 5, cf. NDU. ◊ *Lupta pentru existență* v. luptă **(3)**.

4. Faptul de a exista **(1)** într-un anumit loc sau într-un timp dat, de a avea o realitate **(1)** concretă, obiectivă; aflare, prezență;

(învechit) subzistență **(2)**, (învechit, rar) existare **(1)**, preființă. Cf. AR (1834), 51. *Guvernul român, conștient de piedicile ce se puneau exporturilor noastre, dar și de existența unor legături politice statuate prin tratatul secret, nu putea acționa fățiș.* KOGĂLNICEANU, O. V, 6. *Tractatul de Londra... au însămnat hotarele în cuprinsul cărora s-au părut potrivită existența păsei doritoriu de pace cu acea a împărăției turcești.* ASACHI, L. $74^{2}/38$. *Organele... ce anatomia... le-au arătat eczistența.* CAIET $68^{v}/7$. *Pentru lucruri, a cărora esistință este netăgăduită,... trebuie să avem numiri.* VASICI, M. I, 30/8. *Existența lui Dumnezeu se demustră în cinci moduri.* LAURIAN, F. 187/12, cf. NEGULICI. *Când n-ar fi și alte dovezi de ecsistența lui Dumnezeu, decât minunile naturei, aceste dovezi sânt atât de tari, încât ar putea să convingă pe tot omul.* CALENDAR (1852), 1/1. *Rădăcina pătrată a unei câtimi pozitive, comensurabilă sau nu, are în adevăr totdauna o ecsistință, pentru că putem totdauna arăta doă hotare numerice.* ELEM. ALG. 152/4. *Cei ce ar dori... să se încredințeze de esistința atâtor virtuți în sânul atâtor nenorociri, se vor adresa la dna Jaspier.* MAN. SĂNĂT. 53/12. *Existența și activitatea Asociațiunii transilvane a vibrat... în tot corpul națiunei din toate țările locuite de români.* BARIȚIU, P. A. III, 33. *Ecsistența unui princip hidrogenat și carbonit în aer.* MARIN, PR. I, 62/34. *Cu vro doă vecuri mai în urma esistenției Catelinei, au reînviet în Dacia al său nume.* CALENDAR (1854), 67/8. *Ne pătrunde de argumentele cele mai învederate despre esistința lui Dumnezeu.* BARASCH, I. N. 1/24. *Aștepta, de la singura esistența a aceștii armate, insurecțiunea politică a Italiei prin esemplul ei.* TEULESCU, C. 75/12. *Unii zic că s-a cufundat* [insula] *și alții cred că esistența ei a fost fabuloasă.* ARISTIA, PLUT. CXIV/33, cf. POLIZU. *Esistența unor astfeliu de canaluri fac pre mai multe fluvii să se peardă-n pământ.* COBÂLCESCU, G. 65/9, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Esistința și combaterea principielor diferite n-au fost, în istoria acestor popoare, decât... un accident.* BARONZI, I. C. I, 47/7. *Institutiunea Vasiliană..., suvenirea esistenței ei..., contribui ca atare la regenerarea națională.* CONV. LIT. II, 21, cf. COSTINESCU. *Înțeleg aceste certuri, căci înțeleg și existența partidelor.* BOLINTINEANU, O. 420, cf. LM. *S-a dovedit că crizele comerciale chiar, pentru a căror existență lumea are obicei să arunce vina asupra cutărei sau cutărei case comerciale..., nu pot fi evitate.* CONTA, O. F. 38. *Proboscidienele... fac parte dintr-o altă diviziune mare a mamiferelor, caracterizată prin existența membrelor caduce.* CONTEMPORANUL, I, 123. *La noi existența unei caste de nobletă moștenită a fost și este cu totul iluzorie.* ODOBESCU, S. I, 251. *Deși țin la desființarea acestor greșeli, totuși nu văd în esistența lor deznaționalizarea noastră.* EMINESCU, O. IX, 82. *Am aflat cu bucurie... de existența unui mare artist modelator de statuete.* CARAGIALE, O. VII, 433. *Afară de acestea, existența unor negri cu părul lânos în unele locuri din Australia au făcut pe Topinard să presupuie... că înaintea australianilor adevărați... se află în Australia un tip mai inferior.* CONTEMPORANUL, II, 79. *Monetele ne dau și ele probe despre existența statuelor ecuestre ale lui Traian în costum de căpetenie a oastei.* CONV. LIT. XXII, 114. *Aflăm următoarele știri care întăresc existența acestei credințe deșerte.* MARIAN, O. II, 31. *Aceste trei fapte sunt: existența unui alfabet român, acea a unei ortografii române și acea a unei limbi literare române.* ARHIVA, I, 151. *Gana, ființă mitică, este o veche divinitate... Nu avem nici un motiv de a ne îndoi despre esistența ei.* REV. CRIT. I, 523, cf. DDRF. *Această denumire fiind îndeobște destul de cunoscută, vom raporta numai câteva dovezi în sprijinirea existenței sale.* XENOPOL, I. R. III, 48. *Se aruncă... altă putere, acea a regalității, care... și ea dă naștere unei imitațiuni conștiente a formelor sale de existență.* ARHIVA, X, 12, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Existența unei comete, ca și aceea a unei ființe omenești de pe pământ, fiind trecătoare.* SĂM. VIII, 23. *Sfinții, a căror existență nu poate fi pusă la îndoială, capătă atribuții speciale.* CANDREA, F. 208. *Cel mai vechi document care atestă existența satului* [Rășinari] *e din 1204.* PĂCALĂ, M. R. 36. *Dintre cele șase ori șapte continuări, a căror existență o putem documenta, cunoaștem până acum numai două.* BUL. COM. IST. I, 209. *Orice vibrație, pentru a avea loc, presupune existența unei materii vibratorii.* PÂRVAN, I. F. 165. *Existența lui „gamba" e contestată pe nedrept.* DR. I, 414. *Apăruse... credința în existența spiritelor.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 61. *Documentele slavo-române din secolele XIV–XVII sunt scrise... în dialectul slav din Macedonia nordică și centrală, cum dovedesc: raritatea articolului post-pozitiv..., existența infinitivului, a lui „e" epentetic.* ARH. OLT. V, 396. *Are meritul de a fi recunoscut pentru prima dată existența celor trei tipuri ale păstoritului la români.* VUIA, PĂST. 12. *Problematică e explicarea existenței termenului „percică" în Basarabia.* DR. V, 282, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cercetarea vocabularului vieții culturale românești arată existența... unei civilizații romane la baza vieții românești.* ARH. OLT. X, 488. *Ce este real și dovedit e numai existența episcopiei Strehăii din ultimul sfert al secolului XVII.* ARH. OLT. XII, 162. *Oficiosul guvernului se preface că nu crede în existența unui document compromițător.* CAMIL PETRESCU, T. I, 208. *Mahalaua capitalei... am cunoscut-o de-aproape. În general, bucureștenii îi ignorează existența.* SADOVEANU, O. XIX, 301. *Existența socialului se înțelege numai prin elementele care-l constituie.* D. GUSTI, P. A. 116. *Pasiunea pentru „cuvintele încrucișate"..., farmecul ghicitorilor noastre populare sunt probe indiscutabile despre existența unui asemenea dar* [de a ghici] *și despre plăcerea de a-l pune în lucrare.* PUȘCARIU, L. R. I, 119, cf. SCRIBAN, D. *Problema dezbătută avea cel puțin două aspecte: al existenței unui fior mistic... și al vitalității de organizare a vieții noastre ecleziastice.* CONSTANTINESCU, S. I, 64. *Citez... datele asupra existenței acestei forme în Dobrogea.* DOMBROWSKI, P. 112. *Autorul încearcă să dovedească existența unui „concept".* DR. XI, 247. *Într-o zi își propuse să demonstreze la Ateneu existența lui Dumnezeu!* ARGHEZI, P. T. 7. *Un grilaj înalt și greoi de fier... dovedea, pe dreapta, existența unei curți.* CĂLINESCU, E. O. I, 9. *Stabilește existența armatei naționale... în trecutul principatului Valahiei.* VIANU, S. 83. *Pico della Mirandola afirmă existența unei zone de interdeterminare care se întinde în jurul ființei omului.* id. L. U. 29. *Naturalismul, ca stil al sănătății, afirma cu vigoare... existența omului în mijlocul lucrurilor de toate zilele.* BLAGA, Z. 132. *Reflecția asupra structurii sufletești e un semn... al existenței vieții interioare.* RALEA, S. T. I, 47. *Nu mă mira... numai existența speluncii și faptul că o aflasem ticsită.* STANCU, R. A. I, 295. *Existența unui centru bulbar, ale cărui fibre emergente coboară în măduvă,... nu ni se pare, a priori, deloc probabilă.* PARHON, O. A. I, 196. *Aceste fapte puneau în lumină existența unei structuri discrete a sarcinilor electrice.* SANIELEVICI, R. 11. *Acumularea sărurilor... și ridicarea carbonaților... se datoresc existenței curenților ascendenți ai apei în sol.* CHIRIȚĂ, P. 284. *El socotea... că, dată fiind existența în Muntenia a unei trupe române de actori, este îndreptățită nădejdea într-o grabnică creație dramatică originală, care să umple golul ce se resimțea.* PR. DRAM. 5. *Această bănuială este oarecum sprijinită și de existența unui termen local.* ALEXANDRU, I. M. 72. *Am terminat o carte mare, care dovedește că existența e o condiție absurdă.* H. LOVINESCU, T. 146. *Din două adevăruri cunoscute să dovedești existența unui al treilea.* TUDORAN, P. 404, cf. DL, DM. *Un mare număr de logisticieni admit existența unei logici filozofice pornind de la Aristotel și a unei logici simbolice, matematice sau pozitive.* JOJA, S. L. 220. *Acest fenomen s-ar datora existenței unor colonii de ceangăi în Banat și Oltenia.* MAT. DIALECT. I, 133. *Izvoarele vremii vorbesc frecvent de existența unui mare număr de români (și mai ales de moldoveni) în centrele căzăcești din Ucraina.* IST. ROM. II, 923. *Cea dintâi mărturie despre existența cântecului popular pe teritoriul locuit de români datează din prima jumătate a secolului al XI-lea.* IST. LIT. ROM. I, 13. *O serie sinonimică oarecare... dovedește existența unei incontestabile modalități de variație a enunțurilor în care este vorba de ideea generală din această serie.* COTEANU, S. E. 52.

Existența curtenilor aflați în slujba marilor feudali... este dovedită... și de documente târzii. STOICESCU, C. S. 19. *Se constată existența celuilalt izvor de căldură, care, emanând din interiorul pământului, s-a numit căldură centrală.* GEOLOGIA, 9. *Aici, pe lângă existența funcțiilor de mai sus, se găsește o zonă mai întinsă, care are rol în funcția limbajului.* ABC SĂN. 324. *N-am admis existența în istoria românilor a unei perioade sclavagiste.* PANAITESCU, C. R. 15, cf. DN^2. *Existența acestor fenomene se include în aria istoriei și științei teatrului.* IST. T. I, 23. *Cu ajutorul acestor dovezi se confirmă existența Daciei Malvensis în Oltenia.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 4. *Nu prea cred în existența lui Don Juan.* A. HOLBAN, O. II, 250. *De naivitate și credulitate se poate lecui – fără a cădea în cinism – numai cine crede în existența diavolului.* STEINHARDT, J. 291. *Arghezi, prin însăși existența sa, venea să justifice întreaga mișcare intelectuală postsămănătoristă.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 19. *Două sunt... lecțiunile posibile pentru grafia a cărei existență o presupunem.* L. ROM. 1980, 319. *Weigand admisese existența unor dialecte mozaic și în Ardealul de sud-est, în Oltenia de sud și în Dobrogea.* IVĂNESCU, I. L. R. 43, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Imaginile percepute au o existență reală.* MS. 1988, nr. 1, 19. *Un nou Eminescu este de neconceput fără deslușirea intimă a unui homo-eminescianus – complex..., dar și copleșit de devenire și existența limitelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 3/2. *Despre existența acestei Ieșiri... Egor îmi spusese că știau oameni din toată lumea.* CĂRTĂRESCU, N. 251, cf. D. ENC., DEX^2, NDN, DEI, NDU.

5. (Filos.) Categorie filosofică care se referă la natură **(4)**, la materie **(2)**, la realitatea obiectivă, la tot ceea ce există **(1)**. *Precum are toată făptura răsăritul și isvorul, din care s-au înființat, așa are toată ghinta rădăcina și trupina sa, din care se-au luat ecsistența și începutul.* BOJINCĂ, în ȘA II, 656. *Crezi tu că ecsistența atârnă de la vremi?* C. A ROSETTI, C. 51/11. *Elementul pozitiv sau real nu poate ieși din cel negativ precum nici essistința din neființă.* LAURIAN, F. 97/18. *Dumnezeu, în care se cuprinde toată existența, este conceput ca fiind constituit dintr-o singură substanță.* CONTA, O. F. 391. *Împrejurul razei în care viețuim... cearcă a veni în viață toate posibilitățile de existență, toate aceste forme posibile.* EMINESCU, O. XV, 28, cf. CARAGIALE, O. VII, 262. *Imperativul categoric al simplei existențe individuale.* PÂRVAN, I. F. 83. *Viața nu cunoaște această lene a existenței care se numește timp.* CONV. LIT. LXVII, 17. *Intuițiile lui poetice sunt judecăți asupra existenții.* CONSTANTINESCU, S. I, 130. *Gavrilcea... și Tudorel nu înțelegeau viața decât fenomenal, numai prin întâmplările zilnice, prin ele intuiau poate și semnificația mai adâncă a existenței.* CĂLINESCU, B. I. 463. *Influența școlii eleate, a lui Parmenide, dar mai ales cea covârșitoare a platonismului, reușise să împreune un caracter static, imuabil al existenței.* RALEA, S. T. III, 11, cf. DL. *Iată o ruptură între existență și esență.* PREDA, C. I. P. II, 165, cf. DM. *Are un interes vital să reflecte existența obiectivă și categoriile acesteia.* JOJA, S. L. 15, cf. DER, DN^2. *Parcurgi... minunatul mister al existenței.* BĂNULESCU, I. 67. *Iată o mărturisire... a imposibilității de a defini însuși sentimentul de existență.* N. MANOLESCU, A. N. III, 58. *Va fi vorba... despre o judecată de apreciere asupra existenței.* NOICA, D. 49. *A repus întrebările fundamentale despre structura cosmosului și existență.* MS. 1975, nr. 1, 8. *Iată misterul existenței!* ȚOIU, Î. 14, cf. DN^3. *Această precumpănire a existenței în conștiința exegetului... reprezintă un simptom al propriei structuri deschise mai mult către concretul vital.* GRIGURCU, C. R. 47, cf. DSR. *Existența se poate învedera doar în devenire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 3/1, cf. D. ENC., DEX^2, NDN, DEI, NDU. ◊ *Existență socială* = categorie fundamentală a materialismului istoric care desemnează totalitatea condițiilor materiale, obiective ale vieții sociale, în primul rând producția bunurilor materiale și relațiile de producție. *Imperativul categoric al simplei existențe... sociale.* PÂRVAN, I. F. 83. *Caragiale a contemplat existența socială sub o privire particulară de moralist.* CONSTANTINESCU, S. II, 124. *Existența socială determină conștiința socială.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 35. *Dostoievski stabilește admirabil legătura între existența socială a individului și psihologia lui.* V. ROM. iunie 1957, 162, cf. DL, DM. *Existența socială determină întotdeauna – în ultimă instanță – caracterul și direcția de dezvoltare a conștiinței sociale.* CF 1961, nr. 1, 9, cf. DER, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^2, NDN, DEI.

6. (Rar; sens etimologic) Poziție socială, rang. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

7. (Mat.; în sintagma) *Teoremă de existență* = teoremă prin care se demonstrează că, în anumite condiții, o problemă admite soluții. LTR^2, cf. DER.

– Scris și: (învechit) *ecsistență.* – Pronunțat și: *eg-zis-.* – Pl.: *existențe.* – Și: (învechit) **existénție** (scris și *ecsistenție*; pl. *existenții*), **existínță** (scris și *ecsistință*), **esistență** (scris și *essistență*), **esisténție** (pl. *esistenții*), **esistínță** (scris și *essistință*), **ecziștență, ecziștenție,** (învechit, rar) **existénție, existínță** (RUSSO, S. 68) s. f.

– Din fr. **existence,** lat. **existentia,** it. **esistenza.**

EXISTENȚIÁL, -Ă adj. (Filos.) Care ține de existență **(5)**, care se referă la existență. *Afirmarea voinței sociale este fundamentul existențial al oricărei unități* [sociale], *căci forțele voluntare o pun... în relație cu alte unități.* D. GUSTI, P. A. 117, cf. DL, DM, DN^2. *Experiența de limbaj ne relevă cu timpul o experiență existențială.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/6. *Ce înțeles existențial are filosofia pentru tânărul Maiorescu?* N. MANOLESCU, C. M. 35. *Întrebarea tulbure și fundamentală... este despre sensul existențial al comunicării.* STĂNESCU, C. R. 49. *Experiența noastră existențială ne dovedește că numai când facem binele dobândim ceva ce răii nu pot avea: liniștea și pacea.* STEINHARDT, J. 108. *Fuga timpului capătă un reper existențial foarte propriu și cât se poate de concret.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 110. *Prozatorul... a conferit conștiinței existențiale o extindere decisivă, un volum extraordinar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 5/2. *Poezia... devine... agonică în sens mai profund existențial.* SIMION, S. R. III, 79, cf. DN^3. *Romanul ori poezia sunt legate de motivele existențiale pe care le ilustrează.* GRIGURCU, C. R. 10. *A încetat să mai fie văzut numai ca un autor de satire sociale..., devenind și un autor capabil să descifreze probleme existențiale.* MS. 1988, nr. 1, 50. *Barbara dă aceleași semne de neliniște existențială ca în octombrie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 20/4, cf. D. ENC., DEX^2, NDN. *Autorul este un universitar cu fantezie, un erudit căruia nu-i lipsesc nici frisonul existențial, nici plăcerea paradoxului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 4/4, cf. DEI, NDU.

– Pronunțat: *eg-zis-ten-ți-al.* – Pl.: *existențiali, -e.*

– Din fr. **existentiel,** lat. **existentialis, -e.**

EXISTENȚIALÍSM s. n. Curent filosofic modern, care opune lumii materiale, vieții fizice și sociale, viața spirituală individuală, dând prioritate existenței trăite; p. ext. orice filosofie care are ca obiect omul care există. *Un „esthesis" obscur al conștiinței reizbucnește, după Bergson, în existențialismul contemporan.* STREINU, P. C. III, 325. *Se profesează în Occident... filosofia existențialismului.* id. ib. 341. *Cartea lui Lukacs reprezintă neîndoielnic cea mai adâncă analiză a existențialismului.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 14/4. *Remarcăm o luptă din ce în ce mai îndârjită între marea tradiție a dramaturgiei franceze și denigratorii ei de azi, ascunși sub faldurile existențialismului.* ib. nr. 138, 9/2. *Existențialismul francez și-a afirmat curând o personalitate proprie.* RALEA, F. 116, cf. DL, DM, DER, DN^2. *Identitatea ca loc rău: aceasta este marea temă a existențialismului la Blecher.* N. MANOLESCU, A. N. III, 74. *Virgil e pasionat de existențialism.* STEINHARDT, J. 145. *De la romantismul filosofic al secolului premergător și până la existențialismul la un moment dat caracteristic pentru stările de spirit ale acestui veac.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 20/4, cf. DN^3, V. BREBAN, D. G. *Eugen Ionesco își mai amintește probabil și azi de confreria în rândurile căreia ar*

fi dorit să intre..., „Corabia cu rataţi"... „îmbarcându-se", astfel, pe puntea unui existenţialism avant la lettre. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 7/1, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ (Prin analogie) *Ne găsim... în prezenţa unui manifest al „existenţialismului" literar.* VIANU, A. P. 393.

– Pronunţat: *eg-zis-ten-ți-a-*.

– Din fr. **existentialisme,** germ. **Existentialismus.**

EXISTENȚIALÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine existenţialismului, care se referă la existenţialism. *Pentru simbolurile existenţialiste ale „spaimei" şi „catastrofei" universale... are destul loc şi timp să-şi construiască... o poezie a solidarităţii genealogice.* STREINU, P. C. III, 45. *În orele când nu face filozofie, proză sau teatru existenţialist este patronul unor elegante baruri pariziene.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 13/3. *Filozofia devine antiraţionalistă cu Bergson... şi existenţialistă.* RALEA, S. T. II, 11, cf. DL, DM. *Cu fină ironie... persiflează moda freudiană, ca şi moda existenţialistă.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 893, cf. DN[2]. *Înscrie opera lui Blecher în „tipul existenţialist".* N. MANOLESCU, A. N. III, 61. *Viaţa monastică e tot atât de plină de greutăţi... şi deznădejdi ca cel mai negru roman existenţialist.* STEINHARDT, J. 148, cf. 7, DN[3]. *Poetul vizează, prin intermediul psalmilor, tot ceea ce ţine de absurdul existenţial (sau mai bine zis existenţialist).* GRIGURCU, C. R. 64. *Albert Camus... l-a ridicat până la conceptul existenţialist din veacul XX.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/3, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU.

2. S. m. şi f. (Rar la f.) Adept al existenţialismului. *Preocuparea... de ceea ce transcende fenomenalul... e proprie... existenţialiştilor.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/4, cf. ib. nr. 110, 10/1, DL, DM, DN[2]. *Existenţialiştii au aici dreptate: de vreme ce avem conştiinţa binelui pe care-l facem, conştiinţa îl compromite iremediabil.* STEINHARDT, J. 100. *Rezultă că, atâta vreme cât sunt folosite mijloacele materiale, existenţialiştii au deplină dreptate şi condiţia umană e deznădăjduită.* id. ib. 354, cf. DN[3], DEX[2].

– Pronunţat: *eg-zis-ten-ți-a-*. – Pl.: *existenţialişti, -ste.*

– Din fr. **existentialiste.**

EXISTENȚIALITÁTE s. f. (Rar) Însuşirea de a fi o parte a existenţei **(5)**; caracter existenţial. Cf. NDN, MDA.

– Pronunţat: *eg-zis-ten-ți-a-*.

– **Existenţial** + suf. *-itate.*

EXISTÉNȚIE s. f. v. **existenţă.**

EXISTIMÁȚIE s. f. (Latinism rar) Opinie, judecată, apreciere. *Dupre existimaţia mai multora, afacerea va ieşi bine.* SEVERIN, S. 109.

– Pl.: *existimaţii.*

– Din lat. **existimatio, -onis.**

EXISTÍNT, -Ă adj. v. **existent.**

EXISTÍNȚĂ s. f. v. **existenţă.**

EXITÁ vb. I v. **excita.**

EXITÁȚIE s. f. v. **excitaţie.**

ÉXITUS s. n. (Livresc) Moarte **(1)**, sfârşit[1] **(2)**. V. e s t i n c ţ i e **(1)**. Cf. DN[2], L. ROM. 1964, 263, D. MED. *Aceeaşi otravă, injectată la orele 9,30, nu a dus la exitusul decât a 10% dintre ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 19, 28/4, cf. DN[3].

– Din lat. **exitus.**

EXIȚÁR s. n. v. **exerţir.**

EXÍVĂ s. f. (Argotic) **1.** Act de legitimaţie. Cf. GR. S. VII, 113, L. ROM. 1960, nr. 5, 22. ♦ (În forma *ixivă*) Act, hârtie fără valoare. Cf. L. ROM. 1960, nr. 5, 22.

2. Scrisoare. Cf. GR. S. VII, 113, L. ROM 1960, nr. 5, 22. ♦ (În forma *chisivă*) Petiţie. Cf. GR. S. VII, 113, L. ROM. 1960, nr. 5, 22.

3. Ziar. *Ia citeşte, mă, mânzule, cu glas tare, ce mai scrie la exivă, la hârtie.* în L. ROM. 1 960, nr. 5, 22.

4. Ştire, veste, comunicare. *Bine, am să dau ecsivă la camaragii ca n-ai murit şi că-i chemi la prăduială.* BARBU, G. 388, cf. L. ROM. 1960, nr. 5, 22.

– Scris şi: *ecsivă.* – Pl.: *exive.* – Şi: **ixívă, chisívă** s. f.

– Cf. magh. (argotic) k s z i v e „portofel", k s z i v e r l „scrisoare".

EX-ÎMPĂRÁT s. m. (Rar) Fost împărat. *Făcu pasul acesta numai cu speranţa că doar ar putea... să oprească pe latini de-a ataca Constantinopolul şi de-a reinstala pe exîmpăratul Balduin II.* EMINESCU, O. XIV, 132, cf. MDA.

– Scris şi: *exîmpărat.* – Pl.: *ex-împăraţi.*

– **Ex-** + **împărat.**

EXÎNSCRÎE vb. III. T r a n z. (Mat.) A construi o figură geometrică, astfel încât unele puncte ale ei să fie tangente la laturile altei figuri geometrice. Cf. DEX – S, DEX[2], NDN.

– Prez. ind.: *exînscriu.*

– **Ex-** + **înscrie.**

EXÎNSCRÍERE s. f. Acţiunea de a e x î n s c r i e şi rezultatul ei. Cf. DEX – S.

– Pl.: *exînscrieri.*

– V. **exînscrie.**

EXÎNSCRÍS, -Ă adj. (Mat.) **1.** (Despre figuri plane) Care este tangent la una dintre laturile unei figuri, precum şi la prelungirile celorlalte laturi. Cf. DER, LTR[2], M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI.

2. (Despre corpuri geometrice) Care este tangent la una dintre feţele unui corp şi la prelungirile feţelor alăturate ei. Cf. DER, LTR[2], M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEI.

– Pl.: *exînscrişi, -se.*

– **Ex-** + **înscris** (după fr. *exinscrit*).

EXLAMÁȚIE s. f. v. **exclamaţie.**

EX-LÍBRIS s. n. Menţiune sau vinietă aplicată pe o carte, care indică numele unei biblioteci sau al unui bibliofil. Cf. MOLIN, V. T. 16, 31, CADE. *Ex-librisul era mai adesea autograf.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 7/4, cf. M. D. ENC., DN[3], DEX – S, D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *ex-librisuri.*

– Din fr. **ex-libris,** lat. **exlibris (meis)** „din cărţile mele".

EXLIBRÍSTICĂ s. f. (Livresc) Colecţie de ex-librisuri; studiul ex-librisurilor. Cf. DN[3], NDN, MDA.

– **Ex-libris** + suf. *-istică.*

EX-MARȘÁNDĂ s. f. (Învechit) Fostă modistă. *E neînsurat, dar preacontează pe una Didina Mazu, ex-marşandă.* CARAGIALE, O. VI, 209.

– Pl.: *ex-marşande.*

– **Ex-** + **marşandă.**

EXMATRICULÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică elevi, studenţi etc.) A da afară, a elimina, a exclude dintr-o instituţie de învăţământ, ştergându-i numele din registrul matricol. Cf. SCRIBAN, D., DL. *Poate totuşi nu mă exmatriculau dacă mă apăram*

corect și hotărât, fără să sfidez pe nimeni. PREDA, C. I. P. III, 85, cf. DM, DN[3], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *exmatriculez.*
– Din germ. **exmatrikulieren.**

EXMATRICULÁRE s. f. Acțiunea de a e x m a t r i c u l a și rezultatul ei; eliminare definitivă dintr-o instituție de învățământ, prin ștergerea din foaia matricolă. *Acesta trebuie să fie motivul pentru care Eminescu a făcut cerere de exmatriculare la rectorat.* CĂLINESCU, O. XI, 174. *Trebuie să aibă o poziție fermă, să susțină exmatricularea unora dintre ei.* V. ROM. septembrie 1955, 99, cf. DL. *Putea fi și mai rău decât o exmatriculare.* PREDA, C. I. P. III, 85, cf. DM, DN[3], DEX.
– Pl.: *exmatriculări.*
– V. **exmatricula.**

EX-MINÍSTRU s. m. Persoană care a deținut funcția de ministru; fost ministru. Cf. COSTINESCU, 401, CADE 466, RESMERIȚĂ, D. 247, IORDAN, L. R. A. 198, DL. *Ex-ministrul era infatuat, dar nu laș.* CĂLINESCU, B. I. 601, cf. 589, DEX – S, NDN, DEI.
– Pl.: *ex-miniștri.*
– **Ex-** + **ministru.**

EXMÍSIE s. f. (Învechit, rar) Notificare prin care se amână pronunțarea unei sentințe judecătorești în vederea audierii de noi martori. *Iară la vălătașul alăturătoriu, afară de condițiile mai sus... însămnate, este de lipsă ca reghiușii să aibă exmisie sau slobozenie de la cuviinciosul loc.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 121, cf. CL 1959, 212.
– Pl.: *exmisii.*
– Din lat. **exmissis, -onis.**

EXMÍTE vb. III. T r a n z. (Învechit, rar) A trimite pentru verificare sau pentru anchetare. *Sinodul nu va suferi nici o comisiune investigatoare în afaceri religioase, decât numai una, pe care o ar exmite însuși împăratul.* BARIȚIU, P. A. I, 189, cf. 513, 642, II, 489. *Din partea comitatului Făgăraș am fost esmis eu ca protonotar și substitut al vice-comitelui.* TURCU, E. 185.
– Prez. ind.: *exmit.* – Și: **esmíte** vb. III.
– Din lat. **exmitere.**

EXO- Element de compunere savantă care înseamnă „extern", „exterior", „în afară" și care servește la formarea unor adjective ca: e x o b u c a l, e x o f a g etc. și a unor substantive ca: e x o b a z ă, e x o c o r t e x, e x o f i l i e etc. Cf. LTR[2], DER, D. MED., M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN, DEI.
– Din fr. **exo-**. Cf. gr. έ ξ ο.

EXOBÁZĂ s. f. (Med.) Fața exterioară a bazei craniului. Cf. D. MED., MDA.
– Pl.: *exobaze.*
– **Exo-** + **bază.**

EXOBIOLOGÍE s. f. Ramură a biologiei care studiază prezența și particularitățile formelor de viață în spațiul cosmic, pe planetele sistemului solar (altele decât Pământul); astrobiologie. Cf. DN[2], L. ROM. 1962, 398, M. D. ENC.
– Pronunțat: *-bi-o-.*
– Din fr. **exobiologie.**

EXOBUCÁL, -Ă adj. (Med.) Care este situat în afara cavității bucale. Cf. D. MED., NDN, MDA.
– Pl.: *exobucali, -e.*
– **Exo-** + **bucal.**

EXOCARDIÁC, -Ă adj. (Despre zgomotele inimii) Care se produc în afara activității cardiace. Cf. DN[3], NDN, MDA.
– Pronunțat: *-di-ac.* – Pl.: *exocardiaci, -ce.*
– Din fr. **exocardiaque.**

EXOCARDÍE s. f. (Med.) Dezvoltare a inimii în afara cavității cardiace. Cf. D. MED., DN[3], NDN, MDA.
– Din fr. **exocardie.**

EXOCÁRP s. n. Parte externă a pericarpului; epicarp. Cf. DN[2], DER, M. D. ENC.
– Pl.: ?
– Din fr. **exocarpe.**

EXOCÁRST s. n. (Geol.) Totalitate a proceselor și a formelor carstice de pe suprafața rocilor. Cf. DN[3], NDN, DEI, MDA.
– Pl.: *exocarsturi.*
– Din fr. **exokarst.**

EXÓCASTRON subst. (Grecism învechit, rar) Foburg, suburbie, cartier periferic. *Mai sus de vii este varușul lui Mistra, adecă tot exocastron, case multe frumoase, târg mare* (a. 1715). ARHIVA R. II 171/12, cf. GÁLDI, M. PHAN. 186.
– Pl.: ?
– Din ngr. **ἐξώκαστρον.**

EXOCERVICÁL, -Ă adj. (Med.) Care se raportează la partea externă a colului uterin. Cf. NDN, MDA.
– Pl.: *exocervicali, -e.*
– Din fr. **exocervical.**

EXOCERVICÍTĂ s. f. (Med.) Boală care constă în apariția unui grup de leziuni inflamatorii pe suprafața colului uterin. Cf. NDN, MDA.
– Din fr. **exocervicite.**

EXOCITÓZĂ s. f. (Med.) Prezența, în leziunile epidermice din eczemă, a leucocitelor și a histiocitelor. Cf. NDN, MDA.
– Pl.: *exocitoze.*
– Din fr. **exocytose.**

EXOCOLECISTOPEXÍE s. f. (Med.) Ablațiune a vezicii biliare și fixarea ei în afara cavității abdominale. Cf. NDN, MDA.
– Din fr. **exocholécystopexie.**

EXOCÓRTEX s. n. (Med.) Strat extern al regiunii corticale. Cf. NDN, MDA.
– Pl.: *exocortexuri.*
– **Exo-** + **cortex.**

EXOCRANIÁN, -Ă adj. (Med.) Care se află sau se produce în afara cavității craniene. Cf. DN[3], NDN, DEI, NDU.
– Pronunțat: *-ni-an-.* – Pl.: *exocranieni, -e.*
– Din fr. **exocrânien.**

EXOCRÍN, -Ă adj. (Despre glande) Care are secreție externă. Cf. DN[2], DER, ABC SĂN. 175, M. D. ENC.
– Pl.: *exocrini, -e.*
– Din fr. **exocrine.**

EXOCRINOPATÍE s. f. (Med.) Afecțiune provocată de disfuncția unei glande exocrine. Cf. DN[3], NDN, MDA.
– Din fr. **exocrinopathie.**

EXÓD s. n. **1.** (De obicei art.) Cartea a doua a Vechiului Testament, atribuită lui Moise, în care se povestește ieșirea evreilor

din Egipt; Ieşirea, (învechit, rar) ishod. Cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, ENC. ROM., CADE, ŞĂINEANU, D. U., ROSETTI, L. R. VI, 255, SCRIBAN, D.

2. Părăsire în masă a unei ţări, a unui teritoriu sau a unei localităţi de către o populaţie; (p. ext.) plecare în număr mare (dintr-o regiune în alta, de la sat la oraş etc.). V. emigrare. Cf. VALIAN, V., POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Până târziu în secolul al XVI-lea durează exodul polonilor spre Italia.* IORGA, L. I, 23 cf. CADE, ŞĂINEANU, D. U. *Copiii au fost o jertfă teribilă în acest exod.* SADOVEANU, O. VII, 22. *Exodul... a fost puternic şi repede, fiindcă populaţia Iaşului scăzu numaidecât.* CĂLINESCU, I. C. 72, cf. SCRIBAN, D. *La vestea intrării lui Alexandru Ipsilanti în ţară exodul boierilor se înteţi.* OŢETEA, T. V. 117. *Oriunde o asemenea stare de lucruri i-ar fi îndrumat pe locuitorii ţinutului spre exod.* BLAGA, G. 71. *Câte un călător din deprimantul exod se oprea pe culme şi privea în vale.* BENIUC, M. C. I, 21. *Ţara aceasta nu cunoscuse niciodată un asemenea exod.* TUDORAN, P. 555, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. ◊ Fig. *Exodul către lumină, pelerinajul către civilizaţie începea.* IORGA, L. II, 44. *Totul e pregătit şi ora exodului trebuie să se fi rostit până la secundă.* ARGHEZI, C. J. 131. *Sufletul nomad se întindea pe ape, spre apus, începându-şi exodul lung.* TUDORAN, P. 630.

3. Parte finală (care conţine deznodământul) a unei tragedii antice greceşti, după care urmează ieşirea din scenă, în cortegiu, a actorilor. Cf. POLIZU, CADE, DL, DM, DN[2], M. D. ENC.

– Pl.: *exoduri* şi (învechit, rar) *exoade*. – Şi: (învechit, rar) **exodos** (accentul necunoscut, ENC. ROM.), **essod** (accentul necunoscut, ANTONESCU, D., LM), **eczod** (accentul necunoscut, VALIAN, V.) s. n.

– Din fr. **exode.** Cf. lat. exodus. – **Exodos** < ngr. **ἔξοδος.**

EXODÉRM s. n. **1.** Înveliş exterior al embrionului celular; ectoblast, ectoderm **(1)**. Cf. ENC. ROM. *Embrionul, rezultat din diviziunea oului, îşi formează cele trei straturi de celule: exodermul, mezodermul, endodermul.* ENC. AGR. IV, 279, cf. 50.

2. (Rar) Înveliş exterior care acoperă corpul unor animale inferioare. V. ectoderm. Cf. ENC. ROM. *Tegumentul* [moluştelor] *este moale, acoperit cu un mucus vâscos, care este secretat de numeroase celule glandulare mucipare, din exoderm.* ENC. AGR. IV, 50.

3. Ţesut vegetal constituit din celule mari poliedrice, situate sub epiderma rădăcinii. Cf. DN[2], DER.

– Pl.: ?

– Din fr. **exoderme.**

EXÓDIU s. n. (Rar) Scurtă piesă comică cu care se încheia un spectacol de teatru la romani. Cf. LM, ENC. ROM.

– Pl.: *exodii.*

– Din lat. **exodium.**

EXODOS s. n. v. **exod.**

EXOELECTRÓN s. m. (Fiz.) Electron produs prin exoemisie. Cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI.

– Pronunţat: *ec-so-e-*. – Pl.: *exoelectroni.*

– Din fr. **exo-électron.**

EXOEMÍSIE s. f. (Fiz.) Emisie de electroni de către suprafeţele metalice sau nemetalice ale unor corpuri, supuse în prealabil unei acţiuni fizice (prelucrare mecanică, iradiere etc.). Cf. LTR[2], D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU.

– Pronunţat: *ec-so-e-*. – Şi: **exoemisiúne** s. f. LTR[2], NDN.

– Din fr. **exoémission.**

EXOEMISIÚNE s. f. v. **exoemisie.**

EXOENZÍMĂ s. f. Enzimă secretată de celule şi eliminată în lichidele din organism sau în mediul în care trăiesc. *Humusul sintetic... este format din exoenzimele microorganismelor care distrug resturile organice.* CHIRIŢĂ, P. 124, cf. LTR[2], D. MED., DN[3].

– Pl.: *exoenzime.*

– Din **exoenzyme.**

EXOFÁG, -Ă adj. (Despre insecte) Care se hrăneşte în aer liber, în afara încăperilor. Cf. NDN, MDA. ♦ (Despre animale) Care trăieşte pe suprafaţa plantei pe care o consumă. Cf. NDN, MDA.

– Pl.: *exofagi, -ge.*

– **Exo-** + **-fag.**

EXOFAGÍE s. f. Însuşirea insectelor sau animalelor de a fi exofage. Cf. D. MED., NDN.

– **Exofag** + suf. *-ie.*

EXÓFILĂ s. f. v. **exoflă.**

EXOFILÍE s. f. Însuşirea unor insecte de a trăi în aer liber, în afara adăposturilor. Cf. D. MED., MDA.

– **Exo-** + **-filie.**

EX-OFIŢÉR s. f. (Rar) Persoană care a avut gradul de ofiţer; fost ofiţer. *Ex-ofiţerul avea o oarecare ţinută, de o aroganţă firească, şi purta monoclu.* CĂLINESCU, B. I. 377.

– Pl.: *ex-ofiţeri.*

– **Ex-** + **ofiţer.**

EXÓFLĂ s. f. (Grecism învechit) Carte fără valoare la jocul de cărţi. Cf. BL IV, 78, GÁLDI, M. PHAN. 186, DR. X, 195. *Nu pot câştiga fiindcă am numai exofle.* Com. din PIATRA NEAMŢ. ♦ Fig. Persoană fără importanţă. *Ce sunt eu? O exoflă.* BL IV, 78, cf. GÁLDI, M. PHAN. 186.

– Pl.: *exofle.* – Şi: **exófilă** s. f. BL IV, 78, GÁLDI, M. PHAN. 186.

– Din ngr. **ἐξώφυλλον** (pl. **ἐξώφυλλα**).

EXOFLESÍRE s. f. v. **exoflisire[1].**

EXOFLISÍ[1] vb. IV. (Învechit) **1.** Refl. A-şi plăti **(3)** o datorie, o obligaţie băneească. *Pentru 1 500 lei au primit chezăşia lui Alexandru Davidel prin zapis, care bani după moartea aceluia i-ar fi plătit Iordache,... şi aşa s-au exoflisit de dânşii* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 330. *În care zapis arată ritos că s-a exoflisit* (a. 1794). GÁLDI, M. PHAN. 186. *Pentru că creditorii nu să află aice cu veniturile... rămâne ocârmuire[a] îndatorată a le scoate prin chip cuviincios şi a le faci teslim dumisali spatarului, ca unu ce dumnealui să exoflisăşti cu păini săcfestuite* (a. 1821). IORGA, S. D. XXI, 371. *Am luat fieştecare câte una (carte de exoflisis) ca să fie ştiut că ne-am exoflisit şi n-avem a mai pretendălui unul de la altul nimica* (a. 1822). GÁLDI, M. PHAN. 186. *Au mai dat părâtul talere 50 jăluitorului şi s-au exoflisit, dând şi exoflisis* (a. 1825). FURNICĂ, I. C. 342.

2. Tranz. (Complementul indică un cont, o datorie etc.) A achita, a lichida, a plăti **(3)**. *Să face dovadă ca sânt exofilisiţi prin înscris* (a. 1825). FURNICĂ, I. C. 343, cf. POGOR, HENR., GHEŢIE, R. M. 132, ALEXI, W., TDRG, CADE, BL IV, 78, GÁLDI, M. PHAN. 186, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 355. ◊ Refl. pas. *Adunându-vă cu toţii la un loc, să chibzuiţi de unde are a să împlini şi a să exoflisi acestă datorie* (a. 1822). DOC. EC. 255. *Au spus că iaste lăsat de răposatul prin diată cu adevărat a să da pomenitei beserici 200 galbeni cu care crede că s-a exoflisit şi datoria de 1 621 lei* (a. 1845). GÁLDI, M. PHAN. 186.

– Scris şi: *ecsoflisi* (ALEXI, W.). – Prez. ind.: *ecsoflisesc.*

– Din ngr. **ἐξοφλώ** (viit. *ἐξοφλήσω*).

EXOFLISÍ[2] vb. IV. Tranz. (Grecism învechit) **1.** (La jocul de cărți) A separa cărțile fără valoare. Cf. BL IV, 78, GÁLDI, M. PHAN. 186.

2. (Complementul indică angajați, funcționari etc.) A concedia, a da afară din slujbă. *Bărădău a fost exofilisit din minister.* CARAGIALE, O. VII, 49, cf. DDRF, DL, DM, DEX. ♦ P. ext. A se descotorosi de cineva; a expedia pe cineva. *Bate-mi în uşe când l-ăi exoflisi pe Crăcănel.* CARAGIALE, O. VI, 195, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, GÁLDI, M. PHAN. 186, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

– Scris şi: *ecsoflisi* (DDRF). – Prez. ind.: *exoflisesc.*

– Din ngr. **ἐξωφυλλίζω** (viit. *ἐξωφυλλίσω*).

EXOFLISÍRE[1] s. f. Acțiunea de a se exoflisi[1] şi rezultatul ei; achitare, lichidare a unei datorii, a unui cont. V. exoflisis. *Dacă au deschis ei lăzile cu adevărat au putut atuncea lua scrisoarea lor de exoflisire* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 329. *S-au încredințat zapisul lui Alexandru Sărea, pentru exoflisirea în socotelile ce au avut.* BULETIN, F. (1838), 116[2]/34. *Din termine în termine obligațiile după numerația lor sânt chiemate a trage la sorți exoflesirea lor.* RUSSO, S. 158, cf. GÁLDI, M. PHAN. 186.

– Pl.: *exoflisiri.* – Şi: (rar) **exoflesíre** s. f.

– V. **exoflisi[1].**

EXOFLISÍRE[2] s. f. Acțiunea de a exoflisi[2] şi rezultatul ei; concediere. *Hasdeu merge cu noi de când cu plecarea lui Chițu şi exoflisirea-i din cameră.* CARAGIALE, O. VII, 533.

– Pl.: *exoflisiri.*

– V. **exoflisi[2].**

EXÓFLISIS subst. (Grecism învechit) Achitare a unei datorii, a unui cont etc., exoflisire[1]; chitanță, act prin care se face dovada achitării unei datorii. *Vor avea exoflisis de la mine sau de la clironomii miei* (a. 1775). GÁLDI, M. PHAN. 186. *1400 lei i-au dat în socotelile ce au avut dumnealor făcând exoflisis* (a. 1792). URICARIUL, XX, 146. *Scrisoarea ei de exoflisis ce este iscălită de mulți şi de credință marturi va fi această dovadă îndestulă* (a. 1813). id. XXII, 164. [Banii] *cei ce nu se ajung spre ecsoflisis... să se de negreşit în răspunderea acestor datorii* (a. 1814). TES. II, 374. *Au mai dat pârâtul talere 50 jăluitorului şi s-au exoflisit, dând şi exoflisis slav jăluitoru la mâna pârâtului* (a. 1825). FURNICĂ, I. C. 342. *Dă căti o hărtie de exoflisis* (a. 1829). IORGA, S. D. XXI, 211, cf. TDRG, DR. II, 794, T. PAPAHAGI, C. L.

– Scris şi: *ecsoflisis.* – Pl.: ?

– Din ngr. **ἐξόφλησις.**

EXOFLISÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Achitat, lichidat. *Să-şi ia zapizele exoflisite* (a. 1823). GÁLDI, M. PHAN. 186.

– Pl.: *exoflisiți, -te.*

– V. **exoflisi[1].**

EXOFLÍSTICO subst. v. **exofliticon.**

EXOFLÍSTICON subst. v. **exofliticon.**

EXOFLÍTICON subst. (Grecism învechit) Chitanță, dovadă, adeverință. *Să avem a da la mâna dumnealui alt exofliticon* (a. 1752). GÁLDI, M. PHAN. 187. *Să binevoieşti dumneata a-mi trimite un exoflistico, precum ca amaneturile ce le-ai avut în casa mea la păstrare, le-ai priimit* (a. 1808). FURNICĂ, I. C. 271, cf. T. PAPAHAGI, C. L.

– Şi: (rar) **exoflísticon** (GÁLDI, M. PHAN. 187), **exoflístico** subst.

– Din ngr. **ἐξοφλήτικον.**

EXOFORÍE s. f. (Med.) Tendință de deviere latentă a axelor vizuale în afară; strabism divergent. Cf. D. MED., NDN.

– Din fr. **exophorie.**

EXOFTÁLMIC, -Ă adj. (Med.) **1.** (Despre ochi) Care este ieşit în afară ca urmare a unor infecții sau a unor boli; bulbucat. Cf. DN[3], DEX – S, DEX[2], NDN, NDU. ♦ (În sintagma *guşă exoftalmică*) Care este produs de mărirea glandei tiroide şi însoțit de exoftalmie. Cf. ENC. ROM. II, 632, BIANU, D. S. 739, D. MED. I, 651.

2. (Şi substantivat; despre oameni) Care suferă de exoftalmie. Cf. DN[3], DEX – S, NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *exoftalmici, -ce.*

– Din fr. **exophtalmique.**

EXOFTALMÍE s. f. Ieşire în afară a globilor oculari, care constituie un simptom al unor boli. Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, ENC. ROM., BIANU, D. S., CADE, ENC. AGR., DL, DM, DN[2], DER, ABC SĂN. 62, D. MED.

– Pl.: *exoftalmii.*

– Din fr. **exophtalmie.**

EXOFTALMOGÉN, -Ă adj. (Med.) Care produce exoftalmie. *Factori exoftalmogeni sunt hipertonia simpatică, hormonul tireotop.* D. MED., cf. NDN, MDA.

– Pl.: *exoftalmogeni, -e.*

– Din fr. **exophtalmogène.**

EXOFTALMOMETRÍE s. f. (Med.) Măsurare a proeminenței globului ocular (în cazul exoftalmiei). Cf. NDN, MDA.

– Pl.: *exoftalmometrii.*

– Din fr. **exophtalmométrie.**

EXOFTALMOMÉTRU s. n. (Med.) Aparat folosit în exoftalmometrie. Cf. D. MED., NDN, MDA.

– Pl.: *exoftalmometre.*

– Din fr. **exophtalmomètre.**

EXOGÁM, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care practică exogamia **(2)**. Cf. DN[3], DEX – S.

2. (Biol.; despre organisme) Care prezintă exogamie **(3)**. Cf. DN[3], DEX – S.

– Pl.: *exogami, -e.*

– Din fr. **exogame.**

EXOGAMÍE s. f. **1.** Datină, obicei al popoarelor primitive de a interzice căsătoriile între membrii aceleiaşi ginți, ai aceluiaşi trib sau ai aceluiaşi clan. Cf. ENC. ROM., DN[2], DER, DEX, DN[3]. *Astfel s-a născut interdicția de a ucide totemul, simbol al tatălui, şi exogamia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 20/3.

2. Căsătorie între persoane care nu aparțin aceluiaşi grup social. Cf. DEX – S.

3. (Biol.) Fuzionare a gameților în afara organismului. Cf. DN[3], DEX – S.

– Din fr. **exogamie,** engl. **exogamy.**

EXOGASTRÚLĂ s. f. (Med.) Embrion anormal care prezintă ieşirea în afară a intestinului primitiv. Cf. D. MED., NDN, MDA.

– Pl.: *exogastrule.*

– Din engl. **exogastrula.**

EXOGÉN, -Ă adj. (În opoziție cu endogen; despre fenomene, procese etc.) Care provine sau care acționează din afară; care îşi are originea sau care se produce în elementele periferice, de suprafață. Cf. ENC. ROM. *În cele mai multe cazuri găsim o cauză exogenă.* PARHON, B. 140, cf. LTR[2]. *Geneza şi evoluția reliefului sunt*

privite ca un rezultat al acțiunii dintre agenții endogeni și exogeni. MG I, 31, cf. DN[2], DER, D. MED. ♦ S p e c. (Despre factori geologici) Care acționează la suprafața scoarței terestre, provenind din exterior. Cf. DN[3]. ♦ (Despre căsătorie) Care are în vedere o persoană de altă condiție socială. *Aristocrațiile de pretutindeni au interzis căsătoriile exogene, mezalianțele, care ar fi putut corci cursul imaculat al atavismelor.* RALEA, S. T. II, 224.

– Pl.: *exogeni, -e.*

– Din fr. **exogène.**

EXOGÍRĂ s. f. Moluscă bivalvă fosilă din cretacic, având cochilia cu valve inegale. Cf. LTR[2], DER.

– Din fr. **exogyre.**

EXOLITOFÍT, -Ă adj., s. f. (Plantă) care crește pe stânci sau pe pietre. Cf. NDN, MDA.

– Pl.: *exlitofiți, -te.*

– Din fr. **exolithophyte.**

EXOMFÁL s. n. (Med.) Hernie ombilicală congenitală. Cf. DN[3], COSTINESCU, ENC. ROM., D. MED., NDN, DEI.

– Pl.: ? – Și: (rar) **exomphálos** subst. (D. MED.), (învechit) **exomfálă** (COSTINESCU) s. f.

– Din fr. **exomphale.**

EXOMFÁLĂ s. f. v. **exomfal.**

EXOMÓRF, -Ă adj. Care prezintă exomorfism. Cf. DN[3].

– Pl.: *exomorfi, -e.*

– Din fr. **exomorphe.**

EXOMORFÍSM s. n. Totalitate a transformărilor metamorfice determinate de o masă eruptivă în rocile înconjurătoare. Cf. LTR[2], DN[2], DER.

– Din fr. **exomorphisme.**

EXOMPHÁLOS subst. v. **exomfal.**

EXONÁRTEX s. n. (Arhit.) Pridvor în bisericile (paleo)creștine, deschis spre latura de vest, având una până la trei turle. [Turlele] *apăsau toate trele exonartexul pictat în văpsele negre și roșii.* BARBU, PRINC. 323. *La Putna și la mănăstirea Neamț întâlnim și câte o gropniță, la care se adaugă, la Neamț, și un exonartex.* IST. ROM. II, 724, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *exonartexuri.*

– Din fr. **exonarthex.**

EXONDÁ vb. I. R e f l. (Despre forme de relief) A se ridica la suprafață din fundul unui bazin (maritim). V. e m e r g e. *Din momentul formării lor, catenele huroniene s-au exondat, sudându-se cu blocul continental din partea de est a Europei.* MG I, 112. *După cutarea hercinică, zona Măcinului s-a exondat definitiv.* ib. 115, cf. DN[3].

– Prez. ind. pers. 3: *exondează.*

– Din fr. **exonder.**

EXONDÁRE s. f. Acțiunea de a s e e x o n d a și rezultatul ei; proces de ridicare deasupra nivelului mării a unor suprafețe ale scoarței terestre, datorită mișcărilor tectonice. V. e m e r g e r e, e m e r s i u n e, e m e r g e n ț ă. Cf. LTR[2]. *În fazele de exondare care au urmat după cele de cutare, ele au fost supuse unei intense eroziuni.* MG I, 108. *După o scurtă fază de exondare..., marea revine din nou.* ib. 123, cf. DER, DN[3].

– Pl.: *exondări.*

– V. **exonda.**

EXONDÁT, -Ă adj. (Despre forme de relief) Care s-a ridicat deasupra nivelului mării din fundul bazinului. *Platforma Moldovenească și zona învecinată din Platforma Rusă au rămas exondate.* MG I, 112.

– Pl.: *exondați, -te.*

– V. **exonda.** Cf. fr. e x o n d é.

EXONERÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. **1.** A (se) elibera de o sarcină; a (se) achita de o datorie, de o obligație etc. *Nu este exemplu ca un proprietar să nu se exonereze în mai puțin de treizeci de ani, plătind sau o amortizare mai mare, sau dând aconturi de câte ori nimerește un an bun.* GHICA, S. 558, cf. CADE. *Tezele cele grele i le făcea Mircea ori Dănuț; de oral era exonerat, cu excepția matematicilor, obiect din pricina căruia fusese lăsat de două ori repetent.* TEODOREANU, M. II, 24, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. (R e f l. p a s.) *Nu s-ar putea concepe ca, printr-o convenție intervenită între întreprinderile economice în cauză, acestea să se exonereze de obligația lor de a încheia contractul impus de actul de planificare.* PR. DREPT. 288.

2. (Sens etimologic) A (se) descărca, a (se) goli (parțial sau în întregime). Cf. LM. *În Dunăre se esoneră mai multe râuri.* id. ib. (F i g.) *El își esonera durerea prin distracțiuni.* id. ib.

– Prez. ind.: *exonerez.* – Și: (învechit) **esonerá** vb. I.

– Din fr. **exonérer.** Cf. lat. e x o n e r a r e.

EXONERÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) e x o n e r a și rezultatul ei; eliberare, achitare de o datorie, de o sarcină etc.; descărcare de răspundere printr-o dispoziție legală sau printr-o clauză contractuală; (rar) exonerație. Cf. DN[2], DER, DN[3].

– Pl.: *exonerări.*

– V. **exonera.** Cf. fr. e x o n é r a t i o n.

EXONERÁȚIE s. f. (Rar) Exonerare. Cf. LM, DN[3].

– Pl.: *exonerații.* – Și: (învechit) **exonerațiúne** s. f. LM.

– Din fr. **exonération,** lat. **exoneratio, -onis.**

EXONERAȚIÚNE s. f. v. **exonerație.**

EXONIRÓZĂ s. f. Poluție care se produce în somn. Cf. DN[2].

– Pl.: *exoniroze.*

– Din fr. **exonirose.**

EXONÓVĂ s. f. (Astron.) Novă a cărei strălucire, după explozie, se reduce la intensitatea inițială; postnovă. Cf. NDN, MDA.

– Pl.: *exonove.*

– **Exo-** + **novă.**

EXOPEPTIDÁZĂ s. f. (De obicei la pl.) Enzimă care catalizează reacția de hidroliză a peptidazelor. Cf. LTR[2], D. MED.

– Pl.: *exopeptidaze.*

– **Exo-** + **peptidază.**

EXOPERÁ vb. I. T r a n z., r e f l. p a s. (Învechit) A obține prin insistență, prin stăruință; a (se) realiza **(1).** *Fără publicitate nu va fi maturitate, fără aceasta gimnaziul e ca privat. Maturitatea s-ar putea esopera, dar eu nu pot, eu cutez să propun împărțășirea ei, până ce gimnaziul nu va corespunde prescriselor mai înalte* (a. 1865). ap. BARIȚIU, C. II, 108. *Dl Gáll au exoperat... bilete cu preț redus* (a. 1884). ap. id. ib. 266. *Recâștigarea odihnei copilului se crede a se esopera încă și prin înfundarea hornului cu haine de ale sale.* MARIAN, NA. 371. *Se exoperează consimțământul ministerelor.* D. ZAMFIRESCU, Î. 121.

– Prez. ind.: *exoperez.* – Și: **esoperá** vb. I.

– Din lat. **exoperari.**

EXOPLÁSMĂ s. f. (Biol.) Zona periferică a citoplasmei. Cf. DN[3], NDN, DEI, MDA.
– Pl.: *exoplasme.*
– Din fr. **exoplasme.**

EXOPLÁSMIC, -Ă adj. Care aparține exoplasmei, care se referă la exoplasmă. Cf. NDN, MDA.
– Pl.: *exoplasmici, -ce.*
– Din fr. **exoplasmique.**

EXÓPRICĂ s. f. (Învechit) Parafernă. *Toată averea mișcătoare și nemișcătoare câte are muierea afară din zestrea ei, exoprică se zice.* CARAGEA, L. 48/19. *Dacă pravilele dau voie unei femei a trage după moarte[a] bărbatului său dobânde... pentru exoprica?* (a. 1820). CAT. MAN. I, 37. *Femeia are neîngrădită proprieta asupra exopricei ei.* COD. ȚIV. 209/18. *La judecătoria județului Ilfov secția comercială se vând cu mezat cele următoare:... o vie din marginea Bucureștilor pe locul sfintei Mitropolii cu plată de chirie, exoprică a d-ei sărdăresii Ralu.* CR (1832), 292[1]/26, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 657, LM. *D-apoi câte zestrișoare și exoprici s-au papat.* CONV. LIT. VII, 316, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. TDRG, I. BRĂESCU, M. 65, ȘĂINEANU, D. U., CADE, GÁLDI, M. PHAN. 187, SCRIBAN, D., ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 353.
– Pl.: *exoprici.*
– Din nrg. **ἐξώπροικα.**

EXORÁBIL, -Ă adj. (În opoziție cu inexorabil) Care poate fi înduplecat (prin rugăciune, prin pocăință etc.); v. indulgent, îndurător, blând. Cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.
– Pl.: *exorabili, -e.*
– Din fr. **exorable.** Cf. lat. exorabilis, -e.

EXORÁȚIE s. f. (Livresc) Acțiunea de a îndupleca prin rugăciune, prin pocăință etc.; rugă, implorare făcută cu scopul de a îndupleca pe cineva Cf. LM, DN[2].
– Pl.: *exorații.* – Și: (învechit, rar) **exoratiúne** s. f. LM.
– Din lat. **exoratio, -onis.** Cf. fr. exoration.

EXORAȚIÚNE s. f. v. **exorație.**

EXORBITÁNT, -Ă adj. **1.** (Despre sume de bani, prețuri, cheltuieli etc.) Care depășește (cu mult) limitele obișnuite, îngăduite, normale; (învechit) nemăsurat. V. excesiv **(1)**, extravagant **(4)**. *Nu poate să înlăture... urmările dărilor exorbitante care sânt serăcia țărei.* ROM. LIT. 270[2]/7. *Popușoii i-a pus pe 45 lei merța, un preț exorbitante pentru timpurile ordinarie.* I. IONESCU, D. 375, cf. LM. *Prețul pentru care am făcut noi aceste linii este exorbitant.* CONV. LIT. XI, 51, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Îi spuse că, în cele trei luni,... a avut cheltuieli exorbitante.* REBREANU, R. I, 167, cf. SCRIBAN, D. *Nici cafea nu mai este, și-n tot cazul, cu prețuri exorbitante.* CĂLINESCU, B. I. 618. *Prețul era exorbitant.* BLAGA, H. 134. *E o sumă de bani exorbitantă.* VINEA, L. II, 229, cf. DL. *Un moș, care avea o tăligă, îi ceruse o sumă exorbitantă ca să-l ducă la gară.* T. POPOVICI, S. 373, cf. DM. *Trăiau de azi pe mâine, din împrumuturi cu dobânzi exorbitante.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 69, 4/2. ♦ (Rar) Care este foarte costisitor, foarte scump. *L-aș lua, dar e exorbitant, lasă-l mai ieftin.* CĂLINESCU, B. I. 439.

2. P. ext. Care întrece măsura (prin cantitate sau prin număr); care depășește proporțiile normale; foarte mare, foarte numeros; imens, enorm **(II 1)**, exagerat **(2)**. *Răportul argintului către aramă era de 1 la 400, un răport în adevăr exorbitante, de 6 ori mai mare decât în ziua de astăzi.* ISIS (1859), 103[2]/35, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Proporția depindea de cifră, evitându-se cererile exorbitante ce speriau pe client.* CĂLINESCU, B. I. 446. ♦ Fig. Măreț, grandios, falnic. *Noi, ca ziar independent, avem... o datorie pe care ne-o facem de a anunța o veste așa de exorbitantă.* POPA, V. 204. *Ana i se ivește într-o exorbitantă revărsare de lumină.* VINEA, L. II, 46. ♦ Fig. Ieșit din comun, neobișnuit, extravagant **(2)**, ciudat. *Au isbutit a decreta că posedarea agrului public din partea lor, chiar cea abuzivă și exorbitantă, este bună și sfântă.* MAIORESCU, CR. III, 133. *Austria e aceea care vrea să excludă pe toată lumea. Această pretenție e deja destul de exorbitantă, dar nu e singură.* EMINESCU, O. XI, 315.

3. P. ext. Foarte intens, foarte puternic; exagerat **(2)**, excesiv **(3)**. *Au asistat seleniții cu telescoapele lor la bătăliile... produse prin o exorbitantă ambițiune a unora dintr-ai noștri.* BARASCH, M. II, 105/29. *Ce călduri! se plânge advocatul. – Într-adevăr, exorbitante, se plânge locotenentul.* ARGHEZI, P. T. 133. *În ciuda scumpirii exorbitante a lucrurilor, făcea afaceri mai bune din vânzări mai puține.* CĂLINESCU, B. I. 435. ◊ (Adverbial) *Rațiunea s-a dezvoltat atunci exorbitant.* RALEA, S. T. I, 87.

4. (Rar; despre oameni) Care exagerează în manifestări; care nu se comportă normal. *Eseul moral își are rațiunea de a fi numai pentru câțiva inși exorbitanți.* STREINU, P. C. I, 13.
– Pl.: *exorbitanți, -e.* – Și: (învechit) **esorbitánt, -ă** adj., **esorbitánte** adj. invar.
– Din fr. **exorbitant,** lat. **exorbitans, -ntis,** it. **esorbitante.**

EXORBITÁNȚĂ s. f. Calitatea, starea a ceea ce este exorbitant; însușirea de a fi exorbitant. Cf. LM, BARCIANU, DN[2].
– Din fr. **exorbitance,** it. **esorbitanza.**

EXORBITÁT[1], -Ă adj. (Învechit, rar) Exorbitant **(2)**, exagerat. Cf. LM.
– Pl.: *exorbitați, -te.*
– Din lat. **exorbitatus, -a, -um.**

EXORBITÁT[2], -Ă adj. (Rar; despre ochi) Care iese din orbită; deschis foarte tare. *Holba și el niște ochi exorbitați.* VINEA, L. I, 149.
– Pl.: *exorbitați, -te.*
– Din fr. **exorbité.**

EXORCHISÍ vb. IV. Tranz. (Grecism învechit, rar; în practicile religiilor creștine) A alunga, a izgoni demonii (din oameni). V. exorciza. *Pentru a astâmpăra sau, cum am zice, pentru a exorchisi acele duhuri prăznuia acea zi* (a. 1780). BV II, 257, cf. GÁLDI, M. PHAN. 187.
– Prez. ind.: ?
– Din ngr. **ἐξόρκιζω** (viit. *ἐξορκίσω*).

EXORCÍSM s. n. Practică mistică de alungare a demonilor (din oameni) prin slujbe religioase, descântece, vrăji etc.; text religios sau descântec destinat alungării demonilor. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Exorcismele sânt practicate de descântători de meserie.* CONTA, O. F. 363, cf. MARIAN, NA. 180. *Selbatecii cred că în omul nebun sau în cel epileptic au întrat mai multe duhuri rele. Pentru a le alunga se întrebuințează exorcisme, cum am zice, descântece.* CONTEMPORANUL, II, 53, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *A trebuit, cu complicația exorcismelor, să ne desfacă o castă a vrăjitorilor.* IORGA, P. A. II, 285, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Descântecile... nu sunt decât exorcisme păgâne.* ARH. OLT. XII, 210, cf. SCRIBAN, D., DN[2]. *Ridică de pe podele biciul cu care își făcea exorcismele.* BARBU, PRINC. 57, cf. DER.
– Pl.: *exorcisme.* – Și: (învechit, rar) **exhorcísm** (MARIAN, NA. 180), **esorcísm** (BARCIANU, ALEXI, W.) s. n.
– Din fr. **exorcisme,** lat. **exorcismus.**

EXORCÍST s. n. Persoană care practică exorcismul. Cf. LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN^2.
– Pl.: *exorciști*.
– Din fr. **exorciste,** lat. **exorcista.**

EXORCIZÁ vb. I. Tranz. (În practicile mistice; complementul indică persoane) A oficia o ceremonie religioasă sau a pronunța descântece pentru a alunga diavolul; a face exorcisme. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Preoții creștini exorcizează pe bolnavi, prin cetirea de molifte și prin formalități.* CONTA, O. F. 363, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, I, 97, cf. DN^2, DEX, NDN. ♦ A alunga, a izgoni. *Autorul încearcă să exorcizeze forțele malefice din juru-i.* CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 3/3. *Cel care dă banii exorcizează răul prin mulțumiri repetate.* ROMANIA LITERARA, 1993, nr. 7, 4/2.
– Prez. ind.: *exorcizez.*
– Din fr. **exorciser,** lat. **exorcisare.**

EXORCIZÁRE s. f. Acțiunea de a exorciza și rezultatul ei. Cf. COSTINESCU, LM. *Este o formulă de exorcizare în contra grindinei de la sfârșitul veacului al XVII-lea.* ŞĂINEANU, I. 111, cf. DDRF. *Oamenii simpli... rămân la vechile lor incantații, exorcizări, blesteme, farmece și vrăjitorii.* PÂRVAN, I. F. 93. *Acești oameni se chiamă îndrăciți și pot fi vindecați prin exorcizări, adică descântece.* CANDREA, F. 102, cf. DN^2, DEX, NDN. ♦ Substituire; reflectare mediată. *Evoc ca un principiu de exorcizare un vechi proverb macedoromân.* LOVINESCU, M. 271. *Nu scrie pentru a ține minte: este mai curând o exorcizare a realului decât o oglindire a lui.* N. MANOLESCU, C. M. 24.
– Pl.: *exorcizări.*
– V. **exorciza.**

EXORCIZÁT, -Ă adj. (Rar) Care a fost supus exorcismului. Cf. LM. *Rotbart și Odillia dispărură ca demonii exorcizați.* CĂLINESCU, S. 812.
– Pl.: *exorcizați, -te.*
– V. **exorciza.**

EXÓRD s. n. v. **exordiu.**

EXÓRDIU s. n. (În retorica antică) Prima parte a unui discurs; p. ext. introducere, prefață, preambul, prolog, început (al unei cărți, al unui articol etc.) *Urmează dintr-aceasta că orice cuvântare coprinde patru părți: 1-iu exordul, care pregătește duhurile.* MARCOVICI, R. 81/19, cf. VALIAN, V., NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, SEVERIN, S. 113, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Bătrânul stătuse în loc, ascultând acest exordiu rece.* SADOVEANU, O. XIV, 52, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, DER, DEX, NDN. ♦ P. ext. Început, debut. *Pătruns de durere, vin a-ți împărtăși esordiul vieței sale.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 184. *Se înturnă în țara sa nativă și își făcu esordiul (debutul) printr-o romanță.* FILIMON, O. II, 253. *O aruncătură de ochi, aruncată asupra regelui dup-acest esord însânuitor, încredință pe Villefort despre binevoința augustului seu auditor.* BARONZI, C. I, 162/22.
– Pl.: *exordii.* – Și: (învechit) **exórd** (pl. *exorduri*), (învechit, rar) **esórdiu** (scris și: *essordiu* ANTONESCU, D., LM), **eczórd** (VALIAN, V.), **esórd** s. n.
– Din lat. **exordium.** Cf. fr. exorde.

EXORÉIC, -Ă adj. (Despre regiuni, bazine hidrografice) Cu ape naturale care se varsă direct în mare sau în ocean. Cf. AGROTEHNICA, I, 260, LTR^2, DN^3, NDN, DEI.
– Pl.: *exoreici, -ce.*
– Din fr. **exoréique.**

EXOREÍSM s. n. Însușirea de a fi exoreic, situația a ceea ce este exoreic. Cf. DN^3, NDN, MDA.
– Pronunțat: *-re-ism.*
– Din fr. **exoréisme.**

EXORÍE s. f. (Grecism învechit) Exil, expatriere. Cf. LB. *S-au trimis la exorie cu toată casa lui.* MAG. IST. IV, 178/10, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., GÁLDI, M. PHAN. 187.
– Pl.: *exorii.*
– Din ngr. **εξορία.**

EXORISÍ vb. IV. Tranz. (Grecism învechit, rar; complementul indică persoane) A exila **(1)**. *Ioan Paleologul a prins pe Matei și întâi l-a exorisit la insula Limnos* (a. 1787). GÁLDI, M. PHAN. 187.
– Prez. ind.: ?
– Din ngr. **ἐξόρισα** (aor. al lui *ἐξορίζω*).

EXORTÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică persoane sau colectivități; folosit și abs ol.) A sfătui, a îndemna, a încuraja (prin cuvinte, prin discursuri etc.). Cf. ARISTIA, PLUT. *A exorta la pace, la binefacere.* COSTINESCU. *Generariul essorta pre militari la luptă.* LM, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DN^2, DEX, NDN. *Există un document... prin care... exorta Congresul american să nu acorde României celebra clauză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 2/3.
– Prez. ind.: *exortez.* – Și: (rar) **exhortá** (DN^2), (învechit, rar) **esortá** (scris și: *essorta*) vb I.
– Din fr. **exhorter,** lat. **exhortari.**

EXORTÁRE s. f. Acțiunea de a exorta și rezultatul ei; încurajare, îndemn, îndemnare. Cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., DN^2, DEX, NDN.
– Pl.: *exortări.* – Și: **exhoráre** s. f. DN^2, NDN.
– V. **exorta.**

EXORTATÍV, -Ă adj. (Livresc) Care îndeamnă sau stimulează (prin cuvinte) o persoană sau o colectivitate. Cf. LM, DEX – S.
– Pl.: *exortativi, -e.*
– Din fr. **exhortatif,** lat. **exhortativus, -i, -um.**

EXORTÁȚIE s. f. (Livresc, învechit) Cuvântare, discurs prin care se îndeamnă la o acțiune sau se stimulează anumite sentimente; exortare, imbold, îndemn, (franțuzism) pareneză. *După sfârșitul biografiei, arhimandritul Vartolomei începe o ecsortație către călugării mănăstirii.* ARHIVA, R. I, 366/4, cf. ARISTIA, PLUT., COSTINESCU, LM. *Primesc cu plăcere observările făcute de Domnia Sa și patriotica exortațiune pentru înălțarea și încuragiarea picturei la noi.* MAIORESCU, D. I, 241. *Scaunul roman adresă scrisori călduroase de exortație către mai mulți catolici din Serbia și din Albania.* EMINESCU, O. XIV, 152, cf. GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Întorcându-se cu totul spre Barbu..., îi adusă o patetică exortațiune.* VINEA, L. I, 26, cf. DL, DM, DN^2. *Micul studiu se încheie cu o exortație adresată slujitorilor învățământului românesc din epocă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 18/2, cf. DEX, NDN.
– Pl.: *exortații.* – Și: **exortațiúne,** (rar) **exhortáție** (DN^2, NDN), **esortațiúne** (BARCIANU) s. f.
– Din fr. **exhortation,** lat. **exhortatio, -onis.**

EXORTAȚIÚNE s. f. v. **exortație.**

EXOSCHELÉT s. n. (Biol.) Schelet extern al nevertebratelor, realizat prin întărirea tegumentului. Cf. ENC. ROM., DEX – S.
– Din fr. **exosquelette,** engl. **exoskeleton.**

EXOSERÓZĂ s. f. (Med.) Proces de reacție cutanată în eczemă, caracterizat prin producerea de lichid care disociază mai întâi celulele epidermice și, ulterior, formează vezicule. Cf. NDN, MDA.
– Pl.: *exoseroze.*
– Din fr. **exosérose.**

EXOSFÉRĂ s. f. Strat al atmosferei înalte, cuprins între 1 000 și 2 500 km deasupra Pământului. *În exosferă, noțiunea de temperatură pierde înțelesul obișnuit; ciocnirile dintre atomi sau molecule sunt atât de rare, încât echipartiția energiei nu mai e posibilă.* LTR[2], II, 165, cf. DN[2]. *La aproximativ 1000 km altitudine începe exosfera, care, de la 1 500 km, se transformă treptat în mediul interplanetar.* D. MED. I, 157, cf. DEX, NDN.
– Din fr. **exosphère.**

EXOSFÉRIC, -Ă adj. (Geogr.) Care ține de exosferă, care se referă la exosferă, al exosferei. Cf. DEX – S.
– Pl.: *exosferici, -ce.*
– Din fr. **exosphérique.**

EXOSMÓZĂ s. f. (În opoziție cu e n d o s m o z ă) Fenomen de trecere a unui lichid printr-o membrană poroasă, din spațiul mărginit de ea către mediul exterior. *Funcțiunile cele mai elementare ale vieții organice, precum endosmosa și exosmosa, sânt și cele mai ignorate la noi.* CONTA, O. F. 138, cf. CADE. *Se produce numaidecât o exosmoză.* ENC. AGR. II, 983, cf. SCRIBAN, D. *Dacă ne e permisă o analogie..., raportul dintre conștient și inconștient trebuie identificat unui fenomen de osmoză, mai precis de endosmoză și exosmoză.* RALEA, S. T. II, 52, cf. DT, LTR[2], DL, DM, DN[2], DER, D. MED., DEX, NDN. ◊ F i g. *În acest raport perpetuu de clase primitive, în această endosmoză și exosmoză a elementelor de cultură între orașe și sate, organul principal de intermediare... este școala comunală.* CONV. LIT. IV, 36.
– Scris și: *exosmosă.* – Pl.: *exosmoze.* – Și: **esosmósă** s. f. BARCIANU.
– Din fr. **exosmose.**

EXOSPLENOPEXÍE s. f. (Med.) Fixare operatorie a splinei în afara cavității abdominale (pentru a fi eliminată prin cangrenare). Cf. D. MED., DN[3], NDN, DEI, MDA.
– Pl.: *exosplenopexii.*
– Din fr. **exosplénopexie.**

EXOSTOZĂNT, -Ă adj. (Med.) Care produce exostoză. Cf. NDN, MDA.
– Pl.: *exostozanți, -te.*
– Din fr. **exostosant.**

EXOSTÓZĂ s. f. Excrescență osoasă traumatică sau inflamatorie, care apare la om sau la cal și provoacă șchiopătarea sau anchilozarea articulațiilor. *Esostosea se ivește adesea fără durere și fără simptome, în urma mai cu seamă a tratărilor mercuriale.* MAN. SĂNĂT. 362/19, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., BIANU, D. S. *Cunoscând aceste date ne putem explica ușor modul cum se produc diferitele oase moarte (peristoze sau exostoze).* ENC. VET. 9. *Așa-zisele „creste", denumire dată exostozelor cu sediul la locul de inserție al ligamentelor primei falange, cu o mare importanță clinică.* ENC. AGR. IV, 327, cf. DN[2], DER, D. MED., DEX, NDN.
– Pl.: *exostoze.* – Și: (învechit, rar) **esostóse** s. f.
– Din fr. **exostose,** it. **esostosi.**

EXOSTÓZIC, -Ă adj. (Med.) Care aparține exostozei, care se referă la exostoză. Cf. NDN. ◊ *Boală exostozică* = dezvoltare patologică a oaselor în punctele de osificare activă, apărută în timpul creșterii acestora. Cf. DER, L. ROM. 1987, 361, D. ENC., DEX[2], NDN, DEI.
– Pl.: *exostozici, -ce.*
– **Exostoză** + suf. *-ic.*

EXOTÉCĂ s. f. **1.** Învelișul extern al sporogonului. Cf. NDN, MDA.
2. Membrana externă a lojei antenelor. Cf. NDN, MDA.
3. Stratul extern al grăuntelui de polen. Cf. NDN, MDA.
– Pl.: *exoteci.*
– Din fr. **exothèque.**

EXOTÉRIC, -Ă adj. s. m. **1.** Adj. (Despre doctrina filozofilor antici; în opoziție cu e z o t e r i c) Care se predă în public; care poate fi înțeles și de neinițiați, a c c e s i b i l. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DER, DEX, NDN.
2. Adj., s. m. (În Antichitate) (Persoană) care învăța filozofia prin lecții publice. Cf. LM.
– Pl.: *exoterici, -ce.*
– Din fr. **exotérique,** lat. **exotericus, -a, -um.**

EXOTERÍSM s. n. Parte a unei tradiții sau a unei religii care poate fi divulgată și neinițiaților. Cf. DN[3], NDN, DEI, MDA.
– Din fr. **exotérisme.**

EXOTÉRM, -Ă adj. (Rar) Exotermic. *Sursele principale de energie calorică ale solului sunt energia solară și căldura degajată din reacțiile biochimice exoterme.* CHIRIȚĂ, P. 215, cf. LTR[2], DN[3], DEX – S, NDN.
– Pl.: *exotermi, -e.*
– Din fr. **exotherme,** germ. **exotherm.**

EXOTÉRMIC, -Ă adj. (În opoziție cu e n d o t e r m i c; despre procese, fenomene, reacții chimice etc.) Care se produce cu degajare de căldură; (rar) exoterm. Cf. CADE, ENC. AGR. II, 401. *Nu se va face diluarea... altor substanțe care dau reacțiuni exotermice.* PREV. ACCID. 15, cf. DT, LTR[2], DL, DM, DN[2], DER, DEX, NDN.
– Pl.: *exotermici, -ce.*
– Din fr. **exothermique.**

EXÓTIC, -Ă adj. **1.** Care se află într-o regiune sau într-o țară foarte îndepărtată și are aspecte neobișnuite; care este propriu unei astfel de regiuni sau țări; care provine dintr-o asemenea regiune sau țară. V. s t r ă i n **(2)**. Cf. I. GOLESCU, C. *Călătorind între livedzi de portocale și plânte esotice, am agiuns la Molo di Gaeta.* ASACHI, A. LIT. 14/18. *Astăzi va începe în grădina domnească de la Socola expoziția florilor și a plantilor exotice.* GT (1839), 98[1]/32. *Plantele esotice (străine) de naturalisat.* BREZOIANU, A. 130/19, cf. NEGULICI. *Chipul acesta de a trata șerbitorii, ca și cum ei ar fi plânte exotice..., asta-i cu totul ridicul.* CODRESCU, C. I, 259/14, cf. STAMATI, D. *O aseminea plântă e încă o plântă ezotică pentru Moldova.* ROM. LIT. 400[1]/37, cf. POLIZU. *Găsi o bibliotecă aleasă, o grădină bine ținută cu florărie plină de plante ecsotice.* NEGRUZZI, S. I, 110. *Cine... va să admire pe pământ un paradis de flori esotice... să viziteze o florărie de orhidee.* ISIS (1859), 24[2]/42, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Am creat o atmosferă publică pentru plante exotice, de care planta autohtonă moare.* EMINESCU, O. X, 20, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Câteva femei amețite pe jumătate, unele fumând, altele râzând cu hohot, fac o larmă de păsări exotice.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 135, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pentru noi, reduși numai la cei câțiva iepuri jigăriți din preajma orașului, însemna un vânat aproape exotic.* VOICULESCU, P. I, 184, cf. DS. *Cinematograful... perinda pe dinaintea ochilor peisagii și obiceiuri exotice.* SADOVEANU, O. XIX, 172. *Toate celelalte specii sunt exotice, cultivându-se în Europa ca plante ornamentale.* ENC. AGR. I, 70, cf. SCRIBAN, D. *Triunghiul lung al aripilor negre... face să aparție mai*

repede unei flori exotice, decât unei gângănii. ARGHEZI, P. T. 326. *Un adevărat parc, plin de plante exotice, cu buchete de frunze groase.* CĂLINESCU, S. 284. *Rabelais mijloceşte francezilor cunoaşterea tuturor acestor animale exotice.* VIANU, S. 133. *Publicistul... comandă friptură de curcan rece, brânzeturi de import, fructe exotice.* STANCU, R. A. IV, 396. *Holurile vor fi pline de arbori şi plante exotice.* CAMILAR, N. I, 111, cf. DL, DM. *Pe pereţi erau pictaţi arbori şi paseri exotice.* BARBU, PRINC. 127. *Stupefiantele sunt de obicei alcaloizi extraşi din plante exotice.* ABC SĂN. 346. ◊ F i g. *Peisajul transilvan nu produsese încă buruieni atât de exotice.* BLAGA, H. 139. ♦ (Substantivat, n.) Trăsătură sau sumă de trăsături neobişnuite (care par aduse sau venite din alte regiuni sau din alte ţări); ceea ce are sau conferă aspect deosebit, aparte. *Trăia în vis exoticul din mine În mijlocul naturii suverane.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 129. *Dădea o primă impresie de exotic oriunde se afla.* TEODOREANU, L. 49. *Romanticul aspiră după exoticul septentrional ori subtropical.* CĂLINESCU, O. XVI, 23. *Străinii consemnează mai ales manifestări cu caracter de spectacol, izbiţi de latura de pitoresc, de exotic a acestora.* IST. T. I, 91.

2. (Despre ţări, ţinuturi etc.) Care se află foarte departe şi se caracterizează prin peisaje, tradiţii etc. neobişnuite. *Suntem într-o regiune exotică, deşi prin apropierea zânei Dochia.* CĂLINESCU, O. XII, 23. ◊ (Prin extensiune) *În abundenţa subită a literaturii... de geografie exotică..., poetul a fost repede copleşit.* LOVINESCU, C. VII, 35. *Închipuirea se refugia în trecut, în viitor, în depărtări exotice.* BLAGA, Z. 86.

3. Care este altfel decât ceea ce este obişnuit; care iese din comun; care are un caracter aparte; neobişnuit, străin **(6)**. V. c i u d a t, e x t r a v a g a n t **(2)**, s t r a n i u. *Rostul nostru mi se pare că de tot este esotic.* CALENDAR (1862), 129/3. *Erau constrânşi a întrebuinţa vrând-nevrând esoticul nume de Trans-silvania.* HASDEU, I. C. 51. *Acest tip exotic, de înfăţişare foarte hotărâtă şi energică, atrage fireşte atenţia.* CARAGIALE, O. II, 16. *Anna ieşea ca un fruct copt din bumbacul unei cutii exotice.* D. ZAMFIRESCU, A. 171. *Literele chilirice..., peste câţiva ani, vor fi tot atât de exotice ca şi literele ebraice sau chineze.* BUL. COM. IST. I, 26. *Un coleg îi împuiase capul cu... sălbătecia exotică a ostroavelor pline de flori şi păsări nemaivăzute.* VOICULESCU, P. II, 142. *Privirile mulţimei erau atrase de finţa aceea exotică.* BART, E. 79. *Din dragoste pentru subiecte exotice,... nu ezită să se expatrieze.* OPRESCU, I. A. IV, 100. *Frumuseţea sa exotică îl făcuse interesant.* CĂLINESCU, O. XI, 129. *Fata asta avea o frumuseţe exotică, americănească.* T. POPOVICI, S. 489.

4. (Despre oameni) Care trăieşte în regiuni îndepărtate sau este atras, pasionat de astfel de regiuni. *Prăpădul căldurilor l-a gonit pe exoticul meu unchi la Sinaia.* VOICULESCU, P. II, 190. ◊ (Substantivat) *Acesta este... numai unul din motivele invaziei exoticilor în teatrul parizian.* LOVINESCU, S. I, 137.

– Scris şi: (învechit) *ecsotic.* – Pl.: *exotici, -ce.* – Şi: (învechit, rar) **esótic, -ă, ezótic, -ă** adj.

– Din fr. **exotique,** lat. **exoticus, -a, -um.**

EXOTICITÁTE s. f. (Rar) Exotism **(2)**. Cf. LM.

– Din it. **esoticità.**

EXOTIMOPEXÍE s. f. (Med.) Enucleare **(1)** operatorie a timusului şi fixarea lui deasupra sternului. Cf. D. MED., DN^3, NDN, DEI, MDA.

– Pl.: *exotimopexii.*

– Din fr. **exothymopexie.**

EXOTIROPEXÍE s. f. (Med.) Intervenţie chirurgicală în scopul extirpării glandei tiroide. Cf. D. MED., DN^3, NDN, DEI, MDA.

– Pl.: *exotiropexii.*

– Din fr. **exothyropexie.**

EXOTÍSM s. n. **1.** Preferinţă pentru exotic; tendinţă (artistică) de a folosi (în mod abuziv) prezentarea de peisaje şi de obiceiuri exotice. *Exotismul dlui Istrati... nu poate fi singura cauză a succesului său.* IBRĂILEANU, S. L. 134. [Tendinţa] *se manifestă... prin invazia unui romanesc şi a unui exotism de formă nouă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 223. *Succesul exotismului extrem-oriental germanizat nu e o întâmplare, ci răspunde unei necesităţi estetice.* LOVINESCU, C. VII, 134. *Apărător al bunei tradiţii, duşman la exotismului,... Lemaître a fost unul dintre marii îndrumători.* SADOVEANU, O. XIX, 104. *Alecsandri..., ieşind din categoriile constituite ale exotismului romantic, observă şi locurile Moldovei lui.* VIANU, A. P. 218. *Acela care în literatura franceză făcuse mai multă paradă de exotism oriental..., a fost Théophile Gautier.* CĂLINESCU, O. XII, 398, cf. DL, DM, DN^2, DER, NDN.

2. Caracterul sau însuşirea de a fi exotic, străin, neobişnuit; (rar) exoticitate. *Acesta, cu tot prestigiul miraculos pe care i-l dă exotismul, nu explică nimic, ci constată numai.* PUŞCARIU, L. R. I, 2, cf. SCRIBAN, D. *Lui Demirgian, chestiunea i se părea de un exotism nebun.* CĂLINESCU, B. I. 437, cf. DL, DM, DN^2, DEX, NDN.

– Din fr. **exotisme.**

EXOTIZÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A da un caracter exotic **(3)**. Cf. NDN, NDU.

– Pronunţat: *egz-.* – Prez. ind.: *exotizez.*

– **Exot**[ic] + suf. *-iza.*

EXOTOXÍNĂ s. f. (Biol.) Substanţă toxică, de natură proteică, secretată de unele specii microbiene în mediile în care se dezvoltă şi care, răspândită în mediul exterior, produce stări toxico-infecţioase la om şi la animale. Cf. LTR^2, DER, D. MED., DEX, DN^3, M. D. ENC.^{2}, D. ENC., DEX^2, NDN, DEI.

– Pl.: *exotoxine.*

– Din fr. **exotoxine.**

EXOTRÓF, -Ă adj. (Despre organisme) Care îşi procură hrana din mediul exterior. Cf. NDN, MDA.

– Pl.: *exotrofi, -e.*

– Din fr. **exotrophe.**

EXOTROPÍE s. f. (Med.) Strabism divergent în care axa unuia dintre ochi este deviată în afară. Cf. D. MED., NDN, MDA.

– Din fr. **exotropie,** engl. **exotropia.**

EXPANDÁ vb. I. T r a n z. şi i n t r a n z. (Tehn.) A (se) mări[1] **(1)**, a (se) dilata **(2)**, a (se) întinde. Cf. LM. *O parte din aburul care a expandat în cilindrul maşinii, efectuând lucru mecanic, se evacuează în atmosferă.* LTR^2 VII, 219, cf. NDN, NDU. ♦ T r a n z. A deforma **(3)** prin întindere. Cf. NDN, NDU. ♦ T r a n z. F i g. A întinde către..., a deschide; a se revărsa **(2)**. *Pe lâng-aceasta iară intrase-n ale rugei, În câte îşi expande spre cer inima omul.* HELIADE, O. I, 388. *Domniile voastre vă puteţi expanda oricând spleenul, dezgustul, mânia sau coptura sufletească pe posturile naţionale.* în DCR^2.

– Prez. ind.: *expandez.* – Şi: (învechit) **expánde** vb. III.

– Din lat. **expandere,** it. **espandere,** germ. **expandieren.**

EXPANDÁBIL, -Ă adj. Expansibil. Cf. NDN, NDU.

– Pl.: *expandabili, -e.*

– **Expanda** + suf. *-bil.*

EXPANDÁRE s. f. Acţiunea de a e x p a n d a şi rezultatul ei; proces care constă în creşterea volumului unor materiale la trecerea bruscă de la presiune şi temperatură înalte la condiţiile mediului ambiant. Cf. D. ENC., NDN, NDU.

– Pl.: *expandări.*
– V. **expanda.**

EXPANDÁT, -Ă adj. (Despre alimente, materiale etc.) Care are structură spongioasă. *Plută expandată.* NIM. MIN. 349, cf. DEX – S, DEX^2. *Este autorul unei statui... realizată din material expandat, cu o înălțime de opt metri.* în DCR^2. *Polistiren expandat.* ib., cf. NDN, DEI, NDU.
– Pl.: *expandați, -te.*
– V. **expanda.** Cf. engl. t o e x p a n d.

EXPÁNDE vb. III v. **expanda.**

EXPANDÓR s. n. (Tehn.) Dispozitiv electronic care mărește dinamica semnelor de audiofrecvență. Cf. NDN, MDA.
– Pl.: *expandoare.*
– Cf. germ. E x p a n d e r, engl. e x p a n d e r.

EXPANSÍBIL, -Ă adj. (Mai ales despre fluide) Care se poate dilata, dilatabil; care tinde să ocupe un spațiu sau o suprafață mai mare; care se caracterizează prin expansibilitate; expandabil. V. e x p a n s i v **(1)**. *Vapor se numește fluiditatea expansibilă (putincioasă a se întinde) ce se formează prin căldură din trupuri vârtoase sau curgătoare.* ASACHI, L. 18^2/38, cf. STAMATI, D., COSTINESCU. *Aerul e un corp espansibile.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W, SCRIBAN, D. *Atmosfera pământului, deși expansibilă, nu se împrăștie în spațiu.* CIȘMAN, FIZ. I, 281, cf. DL, DM, DN^2, DEX, NDN. (Adverbial) În mod deschis, comunicativ; cu expansiune **(2)**. *Când tonțolea doamna așa delicat și espanzibil..., i-au vint un acțes.* CARAGIALE, O. I, 114.
– Pl.: *espansibili, -e.* – Și: (învechit, rar) **espansíbile, eșpanzíbil, -ă** adj.
– Din fr. **expansible.**

EXPANSIBILITÁTE s. f. Calitate a fluidelor de a se dilata, de a-și mări volumul; p. e x t. tendință a unui corp de a-și mări volumul. Cf. STAMATI, D. *Caracterul corpilor solizi stă în stabilitatea moleculelor lor..., iar al gazelor, în espansibilitatea lor.* MARIN, F. 24/38, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Expansiblitatea lichidelor este un factor important, din care putem trage foloase practice.* ENC. TEHN. I, 261, cf. MACAROVICI, CH. 40, DL, DM, DN^2, DEX, NDN.
– Și: (învechit, rar) **espansibilitáte** s. f.
– Din fr. **expansibilité.**

EXPÁNSIE s. f. v. **expansiune.**

EXPANSIONÁL, -Ă adj. (Rar) Expansionist **(1)**. *România... n-are țeluri expansionale și... nu râvnește teritorii străine.* D. R. POPESCU, I. Ș. 104.
– Pronunțat: *-si-o-.* – Pl.: *expansionali, -e.*
– Cf. e x p a n s i o n i s m.

EXPANSIONÍSM s. n. Politică a unei țări de exercitare a influenței politice sau economice dincolo de frontierele ei. V. e x p a n s i u n e **(3)**. *A slăvit de minune... intereselor expansionismului colonial.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 9/4, cf. DL, DM, DN^2, DEX, NDN.
– Pronunțat: *-si-o-.*
– Din fr. **expansionnisme.**

EXPANSIONÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care ține de expansionism, care se caracterizează prin expansiune **(2)**. V. i m p e r i a l i s t. *Nu se poate trece peste tendințele expansioniste îndreptate împotriva suveranității țărilor continentului Europei.* SCÂNTEIA, 1947, nr. 755. *Fostul călugăr... dezvăluie tendințele expansioniste ale bisericii catolice.* IST. LIT. ROM. II, 52, cf. DL, DM, DN^2. *Întemeierea celor două state înseamnă... o creație de luptă pentru independența politică împotriva marilor state feudale expansioniste.* PANAITESCU, C. R. 15, cf. NDN.
2. S. m. și f. (Rar) Adept, partizan al expansionismului. Cf. DN^2, NDN.
– Pronunțat: *-si-o-.* – Pl.: *expansioniști, -ste.*
– Din fr. **expansionniste.**

EXPANSIÚNE s. f. **1.** Creștere a volumului sau a suprafeței unui corp ori a unui sistem fizic; s p e c. mărire a volumului unui gaz prin încălzire sau prin scăderea presiunii, d e t e n t ă; dilatare **(2)**, dilatație **(2)**. *Apa... se dilată... și câștigă atunci o forță de expansiune (întindere) prea mare.* BARASCH, I. N. 15. *Este un aparat care demonstră expansiunea ce ia aerul în momentul când trece printr-însul o descărcătură tare.* MARIN, F. 275/34. *Aburii acizi și apoși, fiind foarte abondenți, disfac toate stăncile și formează astfeli un aluat care, nemaiputând a se împotrivi expansiunei lăuntrice, face exploziuni de materii glodoase.* COBÂLCESCU, G. 52/3, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Aerul dinăuntru, scăpat în parte de presiune, se răcește prin expansiune și astfel pierde din puterea sa de rezistență.* CONTA, O. F. 442. *La asta ne duce teoria expansiunii gazurilor.* EMINESCU, O. XV, 278, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DT. *Într-un vas închis, presiunea se datorește practic numai forței elastice de expansiune.* CIȘMAN, FIZ. I, 282, cf. LTR^2, DL, DM, DN^2, DER, DEX, NDN. ◊ *Expansiunea universului* = teorie potrivit căreia galaxiile universului se îndepărtează una de alta cu o viteză proporțională cu distanța dintre ele. Cf. D. ENC., NDU. ♦ Alungire, excrescență. *Axa caulinară având expansii laterale foliare alterne, fără ramificații verticilare.* GRECESCU, FL. 19. *Sunt prevăzute la unele specii cu o expansiune laterală.* FAUNA R. P. R. VIII$_1$, 14.
2. Manifestare (euforică) a impresiilor și sentimentelor; e x u b e r a n ț ă **(2)**; deschidere sufletească. V. c o m u n i c a t i v i t a t e, e f u z i u n e **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Îl ar fi făcut foarte cu luare-aminte la cele mai mici expansiuni ale acestei conștiințe spăimântate.* BARONZI, C. III, 281/27. *Junii au multă espansiune.* LM. *I se părea falsă toată bucuria și expansiunea omului acestuia.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 71. *O strânsei în brațe cu expansiune, întorcându-mă cu mintea la acele vremuri de demult.* SĂM. I, 172, cf. ALEXI, W. *Se ridică brusc și cu o expansiune meridională întâmpină pe noul venit.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 145. *Cuvintele au o putere de sufletească expansiune care robește și fascinează de la început.* PETICĂ, O. 296. *Nu e obișnuită din partea mea cu expansiuni de natura asta.* IBRĂILEANU, A. 46. *Viorica mărturisise asta cândva, într-una din rarele ei clipe de expansiune.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 131, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Aveam expansiuni către ea, eram gata să-i accept orice scuză.* A. HOLBAN, O. I, 23, cf. SCRIBAN, D. *Cu neputință să fi avut alt chip în minte în momentele unei astfel de spontane și sincere expansiuni admirative.* MIHĂESCU, D. A. 105. *Să trăiești, domnule locotenent, strigă cu o expansiune subită, advocatul Theodorescu-Fălciu.* ARGHEZI, P. T. 134, cf. DL, DM, DN^2, DEX, NDN.
3. Acțiune de extindere teritorială sau economică (a unui stat, a unui oraș, a unui popor etc.), ca urmare a dezvoltării; s p e c. extindere teritorială a unei țări sau exercitare a influenței politice și economice dincolo de frontierele ei. V. e x p a n s i o n i s m. *Destăinuiesc... răspândirea peste mai toată Europa a unei seminții înzestrate... cu un mare geniu de expansiune.* ODOBESCU, S. II, 257. *Imaginații romantice de sultani tineri puteau dori timpurile de expansiune, dar nu era în puterea lor să le reînnoiască.* IORGA, L. I, 389. *Cetățile se întreceau cu nobilii în tentative de expansiune și cotropire.* PĂCALA, M. R. 48. *Foarte puternică a fost expansiunea getică... către Dalmația.* PÂRVAN, G. 281. *Prezența unui ban românesc al Olteniei era cu atât mai necesară domnului muntean,*

cu cât... constatăm o expansiune spre răsărit a Țării Românești. BUL. COM. IST. V, 63. *Sub frontoanele înguste și prelung înălțate, se cetesc ani vechi, din veacurile Renașterii și ale marii expansiuni olandeze.* SADOVEANU, O. IX, 228, cf. SCRIBAN. D. *Descoperirile geografice și expansiunea europeană în celelalte continente s-au făcut din imboldul comerțului și sub egida noilor monarhii.* OȚETEA, R. 331. *Fie că direcția expansiunii germane ar fi fost spre țările slave din răsărit sau spre Constantinopol, o mică șansă se desena la orizont.* CĂLINESCU, B. I. 168. *Habsburgii reușesc... să-și compenseze pierderile printr-o considerabilă expansiune spre sud-est.* BLAGA, G. 15, cf. DL, DM, DN^2, DER, DEX, NDN.

4. Propagare, răspândire a unei idei, a unei influențe etc. Cf. CADE. *A știut dintr-o dată să imprime „Flacării" o forță de expansiune.* LOVINESCU, M. 293. *Industria și comerțul nu cunosc încă puterea de expansiune care răstoarnă toate piedicile din cale.* OȚETEA, R. 41. *Semne caracteristice ale expansiunei poftelor și aspirațiilor noastre – ele sunt rezultate din acea „credință de trebuință", de care vorbea Fechner.* RALEA, S. T. II, 153.

– Pl.: *expansiuni.* – Și: (învechit) **espansiúne,** (învechit, rar) **expánsie, expanziúne** s. f.

– Din fr. **expansion,** lat. **expansio, -onis.**

EXPANSÍV, -Ă adj. **1.** (Fiz.) Care tinde să ocupe un spațiu sau o suprafață mai mare; care tinde să-și mărească dimensiunile, să se dilate. V. e x p a n s i b i l. *Aceea ce caracterisă aburul este forța cea elastică sau forța sa cea expansivă.* MARIN, F. 8/13, cf. 24/16, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., BARONZI, I. L. IV, 199/3, COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. [Firele] *sunt întinse în lățime cu ajutorul unui peptine expansiv.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 151.

2. (Despre oameni) Care nu-și ascunde (sau nu știe să-și ascundă) sentimentele sau atitudinile; care își manifestă direct, fără reținere, sentimentele, e x u b e r a n t **(2)**, v i o i **(1)**. V. c o m u n i c a t i v. *Unii au fost mai espansivi și mai precișî, alții mai în rezervă și mai vagi.* ap. EMINESCU, O. XI, 40. *Să mă ierți și să mă iubești! (expansiv) pentru că toți ne iubim țara.* CARAGIALE, O. VI, 170. *Priboianu, gros, vorbariț, expansiv cu toată lumea, sgomotos, iubitor de chefuri și absolut străin de tot ce e artă.* VLAHUȚĂ, D. 45, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Am găsit pe Adela în doliu, mai înaltă, mai puțin expansivă și mai frumoasă.* IBRĂILEANU, A. 30, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era în vremea aceea... surd aproape cu desăvârșire, puțin expansiv, dar binevoitor.* LOVINESCU, M. 143, cf. SCRIBAN, D. *Barutu..., expansiv și simplificator, nu s-a putut stăpâni.* ARGHEZI, S. VII, 101. *Ioanide uită supărările recente și deveni expansiv.* CĂLINESCU, B. I. 41. *Oamenii expansivi ne apar puțin eleganți.* RALEA, S. T. III, 301, cf. DL, DM, DN^2, DEX, NDN. ◊ (Adverbial) *Îi fu frică să nu se compromită și să-și piardă reputația de om de lume blazat cu superioritate, arătându-și expansiv satisfacția.* CAMIL PETRESCU, N. 166.

3. (Despre manifestările, acțiunile etc. oamenilor) Care este specific omului deschis, comunicativ; care este realizat fără reținere, fără limitare. *Patimile cele espansive (întinsătoare).* FIS. 189/7. *Fiindcă tot într-un timp este un sentiment expansiv, este și un sentiment egoist.* BARONZI, I. G. 546/5, cf. id. I. L. IV, 199/3. *El are o inimă expansivă.* LM. *Se urmărea reprezentațiunea cu atențiunea cea* [mai] *espansivă.* EMINESCU, O. XIV, 246. *Totul părea așezat pentru o lungă viață..., căreia naturile lor puțin expansive îi dau o ușoară umbră de ideal.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 205. *Veselie expansivă.* ȘĂINEANU, D. U. *Caracter expansiv.* SCRIBAN, D. *Îl cunoaștem pe Courbet, natură expansivă și optimistă.* OPRESCU, I. A. IV, 31. *Frumusețea locurilor îmi creează o bună dispoziție expansivă.* V. ROM. aprilie 1956, 154.

4. (Rar) Care ține de extinderea teritoriului, a spațiului. V. e x p a n s i o n i s t **(1)**. *O epopeă despre începutul mișcării espansive a neamului Basarabilor.* HASDEU, I. C. I, 120. ◊ F i g. *În dizertația despre Dante, ni se revelează înțelesul expansiv al elegiei.* ARHIVA, X, 130.

– Pl.: *expansivi, -e.* – Și: (învechit) **espansív, -ă,** (învechit, rar) **espensív, -ă** (LM) adj.

– Din fr. **expansif.**

EXPANSIVITÁTE s. f. **1.** Calitatea de a fi expansiv **(1)**. Cf. SCRIBAN, D. ◊ F i g. *Există o expansivitate a acțiunii și a inimii, pe care stoicismul o mortifică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 8/4.

2. Însușirea de a fi expansiv **(2)**; manifestarea acestei însușiri. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, DEX, NDN.

– Din fr. **expansivité.**

EXPANZIÚNE s. f. v. **expansiune.**

EXPATRIÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. **1.** T r a n z. (Complementul indică oameni) A obliga să-și părăsească patria; a surghiuni **(1)**, (învechit) a deșăra. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Tarquinii fură expatriați din Roma printr-un decret public.* CANELLA, V. 129, cf. COSTINESCU, LM. *Expatriat după revoluțiunea de la 1848, a avut pietoasa și patriotica idee de a întemeia un templu românesc.* ODOBESCU, S. I, 454, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◊ (Glumeț) *Duminica viitoare sper să fiu iar expatriat la Berlin.* CARAGIALE, O. VII, 26. ◊ P. e x t. *Providența divină n-a vrut printr-aceasta a espatriea pe om din pământ.* ISIS (1859), 118^2/25.

2. R e f l. A pleca din patrie și a se stabili (definitiv sau temporar) în altă țară; a emigra **(1)**, a se exila **(3)**. *Speriat... că Rusia nu poate chezășui viața lui despre turci de va rămânea în țară, hotărî a se espatria.* MAG. IST. 189/13, cf. NEGULICI, POLIZU. *N-a lăsat nici a se ecspatria pe cineva din cei ce voia să se călătorească.* ARISTIA, PLUT. 142/21. *Spuindu-i deciziunea mea de a mă expatria, el mă aprobă cu totul.* SION, P. 235, cf. BARONZI, C. VI, 190/12, COSTINESCU, LM. *S-au mirat cei ce mă cunoșteau că nu m-am expatriat.* M. I. CARAGIALE, C. 106, cf. CADE. *Ghizela se expatriase în America.* BRĂESCU, A. 132. *S-ar putea spune că autorul nu se expatriase, ci fusese izgonit.* SADOVEANU, O. XX, 545, cf. SCRIBAN, D. *Artiștii..., din dragoste pentru subiecte exotice..., nu ezită să se expatrieze.* OPRESCU, I. A. IV, 100. *Plec în Franța... Scăpați de mine. Mă expatriez.* VINEA, L. I, 62, cf. DL, DM, DN^2, DEX, NDN. ◊ F i g. *Fiecare caută să se expatrieze din căutările zadarnice ale eului în fructuoasa și interesanta realitate.* RALEA, S. T. I, 285.

– Scris și: (învechit) *ecspatria.* – Pronunțat: *-tri-a.* – Prez. ind.: *expatriez.* – Și: (învechit) **espatriá** vb. I.

– Din fr. **expatrier.**

EXPATRIÁRE s. f. v. **expatriere.**

EX-PATRIÁRH s. m. (Rar) Fost patriarh. *Pentru ajungerea acestui scop trimise către Andronic împărat... pe expatriarhul Ioan.* EMINESCU, O. XIV, 151.

– Scris și: *expatriarh.* – Pl.: *ex-patriarhi.*

– **Ex-** + **patriarh.**

EXPATRIÁT, -Ă adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care și-a părăsit patria (definitiv sau temporar) stabilindu-se într-o țară străină. *Elvețienii espatriați, când aud un deosebit cântec, sânt prinși d-o durere nespusă și de dorința d-a vedea țara lor.* ISIS (1859), 31^2/7, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Trecuse cu patru copii ai săi și cu celelalte familii de boieri expatriați.* ODOBESCU, S. I, 317. *Aici expatriatul o patrie găsește.* EMINESCU, O. IV, 15. *Cam prea mult până atunci, pentru un expatriat așa de sentimental și simțitor ca mine.* CARAGIALE, O. VII, 12, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DEX.

– Pronunțat: *-tri-at.* – Pl.: *expatriați, -te.* – Și: (învechit) **espatriát, -ă** adj.

– V. **expatria.**

EXPATRIÁȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Expatriere. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W.

– Pl.: *expatriații*. – Și: (învechit, rar) **expatriațiúne** (COSTINESCU), **espatriáție** (ALEXI, W.), **espatriațiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **expatriation.**

EXPATRIAȚIÚNE s. f. v. **expatriație.**

EXPATRIÉRE s. f. Acțiunea de a (se) expatria și rezultatul ei; plecare (silită) din patrie; emigrare **(1)**, emigrație **(1)**, exilare **(1)**, (astăzi rar) deștărare, (în dicționarele din trecut) expatriație. V. înstrăinare, pribegie **(1)**, strămutare **(1)**. Cf. NEGULICI. *Se împăca cu această dorință de expatriare.* TEULESCU, C. 96/4, cf. 2/18, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Expatriarea e pedeapsa defăimătoare a unui delict judicat de tribunale.* CANELLA, V. 129, cf. COSTINESCU, LM. *Anglia nu împiedică... expatriarea lucrătorilor.* CONV. LIT. XI, 110, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Pe măsură ce te depărtai de oraș simțeai expatrierea.* BRAESCU, A. 217, cf. SCRIBAN, D. *Expatrierea voluntară se explică și prin aceste limpezi documente.* CONSTANTINESCU, S. II, 82, cf. DL, DM, DER, DN^{2}, DN^{3}, DSR, V. BREBAN, D. G., DEX^{2}, NDN, NDU.

– Pronunțat: *-tri-e-*. – Pl.: *expatrieri*. – Și: (învechit) **expatriáre, espatriáre** (NEGULICI, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.

– V. **expatria.**

EXPECTÁNT, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Despre oameni) Care așteaptă un fapt (important); care rămâne în așteptarea unui moment prielnic (pentru acțiune). Cf. LM, COSTINESCU, NDN, NDU. ◊ (Substantivat) *Indivizii... urmăresc cu tenacitate un scop așteptând ani și ani. Fără îndoială, acești expectanți sunt ființe superioare care știu să-și comande destinul.* RALEA, S. T. II, 164.

2. Adj. (Despre procedee, metode, moduri de acțiune) Expectativ. *Medicină expectantă.* COSTINESCU. *Au trebuit... ani de zile... pentru a ajunge... cel puțin la o neutralitate expectantă și la încheierea tacită a unui pact de neagresiune.* LOVINESCU, M. 114.

3. S. m., adj. (În dicționare din secolul trecut) (Persoană) care este în așteptarea unui post pe cale de a deveni vacant. Cf. COSTINESCU, GHEȚIE, R. M. 138, BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *expectanți, -te*. – Și: (învechit) **espectánt, -ă** (LM, GHEȚIE, R. M. 138, BARCIANU, ALEXI, W.) adj., s. m.

– Din fr. **expectant.**

EXPECTÁNȚĂ s. f. **1.** (Învechit) Expectativă **(1)**. Cf. LM, NDU.

2. (Med.) Așteptare în observarea evoluției unei boli; expectație **(2)**. Cf. NDN, NDU.

– Pl.: *expectanțe*. – Și: (învechit) **espectánță** s. f. LM.

– Din **expect**[ant] + suf. *-anță*.

EXPECTATÍV, -Ă adj. Care ține de așteptare; care este în așteptare; care face posibilă sau necesară așteptarea; expectant **(2)**. *În aparență politica Franciei în Principate era o politică cu totul espectativă.* GHICA, S. 176, COSTINESCU, LM. *În poziție espectativă, ziarele oficioase tac.* EMINESCU, O. XI, 264. *Metoda expectativă.* ENC. ROM., cf. BARCIANU. *Neretragerea trupelor engleze de pe Rin și a delegatului lor de la Comisia pentru reparații nu înseamnă o politică favorabilă..., ci... o politică expectativă.* TITULESCU, D. 101, cf. SCRIBAN, D. *Tezaurizam și eu o intransigență, un fel de idol espectativ, păstrat pentru noțiunile de bine.* ARGHEZI, S. X, 71. *Deși în genere rezervat și expectativ, se întâlnea cu foarte mulți prieteni.* CĂLINESCU, O. XI, 136, cf. 236, NDU. ◊ (Adverbial) *Cornelia își aruncă capricioasă pe spate voalurile de doliu..., în vreme ce Melinte se uita la ea expectativ.* CĂLINESCU, S. 180.

– Pl.: *expectativi, -e*. – Și: (învechit) **espectatív, -ă** adj.

– Din fr. **expectatif.**

EXPECTATÍVĂ s. f. **1.** (Adesea construit cu verbele „a fi", „a sta", „a rămâne" și precedat de prep. „în", „întru") Atitudine, stare de așteptare a unui moment favorabil (pentru acțiune), a unui lucru (întrevăzut ca posibil prin calcule sau promisiuni), (rar) expectație **(1)**; neintervenție într-o situație care se poate soluționa de la sine, (învechit) expectanță **(1)**. *În nici un caz putem îndepărta deplina dreptate, din a noastră poziție de față a unei espectative (poziții așteptătoare) a trece în aceea a unui părtaș de rezbel.* GM (1854), 326^{2}/70, cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Retragerea în expectativa critică a atâtor capete eminente... și-a dat roadele sale.* IBRĂILEANU, SP. CR. 266, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Neutralitatea binevoitoare nu este decât o fază provizorie a expectativei.* TITULESCU, D. 103. *Sta în espectativă, gata ca, atunci când situația din țară va deveni critică, să treacă munții la Brașov.* ARH. OLT. XII, 200. *Pentru moment e într-un soiu de expectativă indulgentă.* CAMIL PETRESCU, P. 62. *Marea Britanie – în expectativă pentru evenimentele din Europa și Extremul Orient, își organizează comerțul imperial.* CONV. LIT. LXVII, 38, cf. SCRIBAN, D. *De aci atitudinea de rezervă, de espectativă sceptică.* CONSTANTINESCU, S. III, 323. *Gonzalv decise să fie încă rezervat și să stea în expectativă neutră.* CĂLINESCU, B. I. 577. *Nu am mai putut să-l atacăm, însă nici sprijin nu i-am dat. Am rămas, cum se spune, în expectativă.* STANCU, R. A. IV, 378, cf. DL, DM. *În această conflagrație, Antioh Cantemir se pare că nu stă în expectativă.* M 1965, nr. 1, 41, cf. DN^{2}. *E o misiune ușoară... O misiune de expectativă.* BĂNULESCU, I. 94. *După o perioadă de expectativă armată, capetele luminate ale omenirii... au trecut la acțiune.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 76, 22/4. *În loc de a se împotrivi, oameni cumsecade adoptă expectative binevoitoare.* STEINHARDT, J. 322, cf. DN^{3}. *Ceea ce l-a determinat... să iasă din espectativă a fost inițiativa revistei „Familia".* MS. 1988, nr. 1, 27. *Se retrage într-o expectativă combatantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 6, 14/1, cf. D. ENC., DEX^{2}, NDN, DEI, NDU.

2. (Drept de) candidatură la un post pe cale de a deveni vacant; drept prezumtiv (la o moștenire). Cf. ALEXI, W. *A avea expectativa unei moșteniri.* CADE. *Expectativele... se achitau din partea candidaților numiți într-o funcție ecleziastică, înainte ca aceasta să fi devenit vacantă.* OȚETEA, R. 303.

– Pl.: *expectative*. – Și: (învechit) **espectatívă** s. f.

– Din fr. **expectative.**

EXPECTÁȚIE s. f. **1.** (Rar) Expectativă **(1)**. Cf. TURNESCU, MED. OP. 34^{v}/5, COSTINESCU, LM. *Gonzalv Ionescu, după un timp de expectație prudentă, fu nevoit să admită că Ermil Conțescu era mai tare ca oricând.* CĂLINESCU, B. I. 656, cf. DN^{2}, DN^{3}, NDN, DEI, NDU.

2. (Med.) Expectanță **(2)**. Cf. DN^{3}, DEI, NDN.

– Pl.: *expectații*. – Și: (rar) **espectațiúne** (COSTINESCU, LM), (învechit) **espectâție** (TURNESCU, MED. OP. 34^{v}/5) s. f.

– Din fr. **expectation,** lat. **ex(s)pectatio, -onis.**

EXPECTAȚIÚNE s. f. v. **expectație.**

EXPECTORÁ vb. I. Tranz. **1.** A elimina prin tuse secreții (patologice) ale căilor respiratorii; a scuipa **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *După câtva timp respirația se înviorează, copilul începe să tușească și să expectoreze o spută mucoasă.* BELEA, P. A. 188, cf. DL, DM. *Secrețiile produse pe trahee și bronhii nu pot fi expectorate, astupând în parte căile respiratorii.* ABC SĂN. 354, cf. DN^{2}, DN^{3}, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^{2}, NDN, DEI, NDU.

2. Fig. (În dicționarele din trecut) A destăinui public (și fără rost) lucruri intime, gânduri etc. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.

– Prez. ind.: *expectorez.* – Şi: (învechit) **espectorá** (LM, BARCIANU, ALEXI, W.), (învechit, rar) **espeptorá** (PONTBRIANT, D., ALEXI, W.) vb. I.

– Din fr. **expectorer,** lat. **expectorare.**

EXPECTORÁNT, -Ă adj., s. n. (Medicament) care provoacă sau favorizează expectoraţia **(1)**. Cf. MAT. MEDIC. 115, COSTINESCU, ENC. ROM., BIANU, D. S., ENC. AGR., SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 229, LTR[2]. *În caz de tuse cu spută, se vor da expectorante.* BELEA, P. A. 375. *Sirop expectorant.* DL. *A lua un expectorant.* DM, cf. DER, URSU, T. Ş. *Când apare expectoraţia se recomandă expectorante.* ABC SĂN. 74. *Tratamentul constă în... infuzii expectorante.* ib. 106, cf. DN[2], D. MED., DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU.

– Pl.: (adj.) *expectoranţi, -te* şi (s. n.) *expectorante.*

– Din fr. **expectorant.**

EXPECTORÁRE s. f. Acţiune de a e x p e c t o r a **(1)** şi rezultatul ei; expectoraţie **(1)**. *Limba se încarcă, espectorarea (scuipirea flegmei) se face mai îmbelşugată.* CALENDAR (1862), 18/28, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Prin expectorarea salivei sau înlocuirea scuipării printr-un simplu gest imitativ..., poporul caută să alunge duhurile necurate.* CANDREA, F. 57, cf. DL, DM, DN[2], DN[3], DEX[2], NDN, NDU. ◊ F i g. *În loc de... espectorări naţionaliste, n-a găsit la studinţii români din Viena decât luări peste picior.* SBIERA, F. S. 122.

– Pl.: *expectorări.* – Şi: (învechit) **espectoráre,** (învechit, rar) **espeptoráre** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– V. **expectora.**

EXPECTORÁŢIE s. f. **1.** Eliminare prin tuse a secreţiilor (patologice) existente în căile respiratorii superioare; expectorare; (concretizat) secreţie (patologică) a căilor respiratorii, eliminată prin tuse; flegmă, scuipat[1] **(2)**, spută. *Din acel ceas tusea încetează, ca şi espectoraţiunea (scoaterea de flegmă).* MAN. SĂNĂT. 302/24, cf. PARAB. 63, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *În cursul boalei expectoraţiile, puroiul etc. se distrug prin foc.* ENC. AGR. I, 508, cf. SCRIBAN, D. *Expectoraţia se repetă câtva timp cu aceleaşi caractere şi cedează spontan sau în urma tratamentului.* BELEA, P. A. 508, cf. 98, 269, DL, DM, DER. *Tusea devine umedă..., aducând după sine o expectoraţie caracteristică.* ABC SĂN. 287, cf. DN[2]. [Tusea], *în funcţie de prezenţa expectoraţiei, se împarte în uscată şi umedă.* D. MED. II, 687, cf. DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *Artistul reprezintător e... departe de espectoraţiunile ce izvorăsc numai din simţirea lirică.* EMINESCU, O. XIV, 270.

2. F i g. (La pl.; franţuzism) Destăinuiri publice (şi fără rost) a unor lucruri intime, a unor gânduri etc. *Poate am scăpat vreo vorbă slabă din gură, şi aici e locul a-ţi ţinea limba între dinţi..., nu să latri verzi şi uscate, ca în Franţa, unde poliţia ascultă tot felul de expectoraţii cu indulgenţă, ca să afle opinia publică.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 155. *Nu este iertat... să se trateze despre libertatea în alegeri într-o interpelare în care este vorba de expectoraţiile intime ale unui om, al cărui nume nici nu trebuie să fie adus astăzi în Camera României.* MAIORESCU, D. I, 252, cf. ENC. ROM. ♦ P. e x t. Strigăte, zgomote. *Unii strengari... turbură liniştea oamenilor cu „tralalele" lor şi cu ecspectoraţiunile lor muzicale care rup urechile oamenilor.* BARASCH, I. 178/8.

– Pronunţat: *-ţi-e.* – Pl.: *expectoraţii.* – Şi: (rar) **expectoraţiúne** (scris şi *ecspectoraţiune*), (învechit) **espectoráţie, espectoraţiúne,** (învechit, rar) **espeptoraţiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **expectoration.**

EXPECTORAŢIÚNE s. f. v. **expectoraţie.**

EXPEDĂLUÍ vb. IV v. **expedelui.**

EXPEDELUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit; complementul indică persoane) A expedia **(1)**. *Sânt expedăluiţi comendanţi noi la nişte cetăţi de mare* (a. 1699). FN 76. *Să spedeluiescu olăcari cu mari porunci.* ib. 106. *Să expedeluiaşte un norod înarmat spre ţărmurile unii gărle.* ib. 134. *Cu pripă să expedeluiesc corăbii, de ajutor celor bătuţ.* ib. 135. *Sânt expedeluiţ soli, cu porunci de mari trebi.* ib. 140, cf. MAIOR, I. B. 340, SCL 1954, 40, L. ROM. 1965, 375, SFC IV, 128, L. ROM. 1967, 375, ib. 1986, 236, SCL 1994, 24, D. Î. LAT. – ROM.

– Prez. ind.: *expedeluiesc.* – Şi: **expedăluí, spedeluí, speduluí** vb. IV.

– Din lat. **expedire.** – **Spedelui, spedului** < it. **spedire** (după modelul unor verbe terminate în suf. *-e(ă)lui*, împrumutate din maghiară).

EXPEDIÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit; complementul indică persoane) A trimite **(1)**, a determina să plece către o destinaţie îndepărtată, cu o anumită misiune **(I 1)**; (învechit) a expedelui, a expedui **(2)**, (învechit, rar) a expedirisi. *Nu vom expedia 30 de mii de franţezi prin aerostaturi ca să zboare spre ajutoru[l] Constandinopolului.* CR (1829), 197[2]/18, cf. ib. (1833), 195[2]/24. *Un capitan Dilon pleacă de la Calcuta, expediat de compania englezească.* GENILIE, G. 57/12. *Toată cavaleria moldovenească Ion Vodă o espedi la Dunăre, cu misiunea de a opri desantul otomanilor.* HASDEU, I. V. 132, cf. BARONZI, I. L. I, 198/7. *Administratorul politic din Vatra Dornei espedia repede spre recunoaştere nişte jandarmi călări.* SBIERA, F. S. 129, cf. D. Î. LAT. – ROM. ◊ R e f l. p a s. *Se espediară curieri la Florenţa pentru întărirea sentinţei.* FILIMON, O. I, 320. ♦ P. g e n e r. A trimite **(1)**, a face să plece în grabă într-un anumit loc. *Mă duc acolo de unde Boemondo m-a spediat în grabă.* HELIADE, O. I, 313. *Ronetti Roman e tare bolnav şi... trebuie să expediez urgent pe băiatul lui acasă.* CARAGIALE, O. VII, 85. *Să trimită pe pretendentul agreat de partizanii de peste munţi ai ungurilor... spre a-l expedia, imediat, cu toate oştile, în Ţara Românească.* AN. IST. NAŢ. I, 48. *Goethe îl expediază scurt cu o scrisoare către Schiller.* STREINU, P. C. III, 67. *Merse de-a dreptul la... academicianul Şaramet, şi-l expedie îndată la Ioanide.* CĂLINESCU, S. 202. *Fata o expediase la Piteşti mai de multişor... Ei stau pe loc orice s-ar întâmpla.* REBREANU, R. II, 19. *Deli-başa Mihali, Tufecci-Başa Bozin... au fost expediaţi cu poşta pentru a se uni cât mai repede cu trupele stăpânirii din Oltenia.* OŢETEA, T. V. 163. *Îşi puse familia într-o maşină militară, le dăduse un sergent înarmat ca să-i păzească şi-i expedie la Ineu.* T. POPOVICI, S. 384. *Părinţii l-au expediat la Essen.* BĂNULESCU, C. M. 293. *Ne-a arestat şi ne-a expediat înapoi, însoţiţi de doi agenţi.* D. R. POPESCU, I. Ş. 566.

2. (Complementul indică scrisori, colete, bani etc.) A trimite prin poştă[1] **(I)**, prin mesagerie **(2)** etc. la o anumită adresă; a trimite **(2)**, (astăzi rar) a porni **(I 2)**, (învechit şi popular) a mâna[1] **(4)**, (învechit) a expedirui, a expedui **(3)**, (grecism învechit) a protaxi **(5)**. *La un simplu control vor fi supuse înlăuntru în coprinsul vămilor: ... bumbacul nelucrat ce torcătorii... vor expedia.* CR (1836) 4[1]/7. *Scrisoarea... o espedează prin cine vei şti mai bine.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 64. *Aceasta este scrisoarea espediată.* BREZOIANU, Î. 187/24, cf. NEGULICI. *Această din urmă speţie* [de camfor]*... ne este espediată nelucrată.* MAN. SĂNĂT. 101/2. *Ministrul..., fiind în mare parte ocupat..., nu are cine să espedieze lucrările curente.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 254, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *D. de Blacas i espediase brevetul cu îngrijire.* BARONZI, C. I, 191/1, cf. COSTINESCU, LM. *Din zi în zi trebuie să-mi sosească pianul, expediat din Bucureşti de mult.* CARAGIALE, O. VII, 31. *Îţi spedez un mic transport de zaharicale.* id. ib. 152, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Bătrânul îi mărturisi că a şi expediat cererea de pensie.* REBREANU, I. 437, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Epistola de faţă fusese scrisă, pusă în plic şi francată, apoi*

totuşi nu ţi-am expediat-o. LOVINESCU, S. VIII, 243. *Cărţile le-am şi expediat astăzi.* CAMIL PETRESCU, P. 261. *Mircea primise un pachet expediat de la Iaşi.* TEODOREANU, M. II, 32. *Vreau să expediez macar câteva bilete de scuze.* SADOVEANU, O. VIII, 203, cf. SCRIBAN, D. *Indicaţia... „f f. urgent"... numeroşi oameni o pun pe corespondenţa expediată prin poştă.* IORDAN, STIL. 50. *Pachetul... fu în sfârşit expediat.* ARGHEZI, P. T. 30. *Ordonă strângerea tuturor tablourilor laolaltă şi le expedie cu maşina acasă.* CĂLINESCU, B. I. 598. *După ştampila aplicată pe marca poştală, se vedea că* [scrisoarea] *este expediată din Braşov.* STANCU, R. A. V, 214. *Paginile... vreau să le expediez de la Reykjavik.* TUDORAN, O. 236, cf. DL. *El îi scrise... două scrisori..., pe care însă le expedie în acelaşi plic.* PREDA, R. 313. *Trebuie să iscălim un memorandum detailat, pe care să-l ecşepediem Mareşalului.* T. POPOVICI, S. 261, cf. DM, DN[2]. *Fibula a expediat scrisoarea ei spre Viena.* BĂNULESCU, C. M. 270. *Maiorescu... expediază în ţară telegrame copilăreşti.* N. MANOLESCU, C. M. 167. *Îi roagă să-i expedieze sapele.* C. GIURESCU, P. O. 115. *Raportul expediat a fost recepţionat la şase zile.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 45. *Mania aceasta de a ne expedia epistole unul altuia, loco, a fost... criticată cu asprime.* STEINHARDT, J. 20. *Baronul expedie la Paris o alarmantă depeşă.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 64. *Către sfârşitul lunii noiembrie i se expediară lui Caragiale, la Berlin, drepturile de autor.* CIOCULESCU, C. 13. *Îşi expediază corespondenţele de la Giurgiu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 19/1, cf. DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G. *Este aceea care a însoţit primele sale versuri expediate în 1866 redactorului revistei „Familia".* MS. 1988, nr. 1, 26. *Ţi-a expediat deja banii.* ib. nr. 4, 29, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *Întâia palmă este expediată cu o mare putere mecanică.* ARGHEZI, P. T. 438. ◊ R e f l. p a s. *Un teasc de tipografie în preţ de 1000 ghinee s-a spediat... din Londra la Constantinopol.* CR (1832), 228[1]/12. *S-a şi espedat cele de lipsă la Cluş* (a. 1863). ap. BARIŢIU, C. II, 80. *Nu este prin putinţă ca domnii prefecţi... să fi citit lista ce li se expediase.* ODOBESCU, S. II, 103. *D. preşedinte autorizează a se expedia membrilor societăţii volumul apărut.* REV. IST. I, 288. *Trebuia a se spedi în toate părţile exemplariele* (a. 1882). ap. BARIŢIU, C. II, 253. *Mii de telegrame se primesc, alte mii se expediază.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 11 001. ♦ (Rar; complementul indică porunci) A transmite **(2)**, a comunica (prin cineva); a trimite **(3)**. *Poarta Otomană espedi ordini la sangiacul de Nicopole.* HASDEU, I. V. 71. *Marii vornici... expediau diverse porunci.* STOICESCU, S. D. 203.

3. (Complementul indică acţiuni, lucrări, subiecte, personaje etc.) A face, a executa cu uşurinţă sau în grabă (şi superficial); a trata **(5)**, a analiza superficial. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Antioh Vodă e expediat mult mai răpede, şi, către sfârşit, avem sau împrumuturi din Neculce, sau însemnări fără importanţă.* IORGA, L. I, 227. *A expedia o afacere.* ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D. *Cum era nevoit să execute caricaturi... ca să trăiască, şi cum trebuia să producă cam opt bucăţi pe lună, prietenii săi spun că le expedia pe toate într-o singură zi, ca să-i rămână tot restul lunii pentru pictat.* OPRESCU, I. A. IV, 45. *Imitând pe Bolintineanu mai cu deosebire, Pantazi* [Ghica] *expediază naraţiunea în stil cronologic.* CĂLINESCU, S. C. L. 168, cf. DL, DN[2]. *Clasicii căutau aproape întotdeauna să expedieze finalul într-o formă de rondo mai concisă.* CONTEMP. 1971, nr. 1 284, 615. *O astfel de mişcare culturală... nu poate fi expediată laconic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 4/3, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G. *Analiza acestei etape... nu poate fi expediată în câteva rânduri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 7/1, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU.

4. (Familiar) A face pe cineva să plece, să părăsească în grabă un anumit loc (rezolvându-i superficial problemele); a se debarasa **(1)** de..., a se descotorosi de... (trimiţând în altă parte); (învechit) a expedui **(4)**, (grecism învechit) a exoflisi[2] **(2)**. Cf. NEGULICI. *În toate nopţile, după ce expedia pe amândoi adoratorii ei, se ungea pe obraz cu alifie vânătă.* FILIMON, O. I, 131, cf. COSTINESCU. *Prefectul intră în birou să expedieze pe cei doi* [musafiri]. CARAGIALE, O. I, 45. [Trahanache] *Îi face semn să expedieze pe Pristanda.* id. ib. VI, 83. *Expediase pe Cosma.* REBREANU, I. 304, cf. CADE. *Moş Iorgu s-a dus până-n birou să expedieze un client.* TEODOREANU, M. II, 326. *Îmi părea rău că-l expediasem* [pe şofer] *cu atâta uşurătate.* VOICULESCU, P. II, 192. *Întâi expediară pe necunoscuţi.* SADOVEANU, O. VII, 126, cf. SCRIBAN, D. *Iordache e... tot atât de util..., expediind pe adversari.* CONSTANTINESCU, S. II, 57. *Pe tipi i-am expediat numaidecât, le-am dat a înţelege că aici nu e ce cred dumnealor.* CĂLINESCU, E. O. II, 77. *Mă aşteaptă în cancelarie trei clienţi... În câteva minute îi expediez.* STANCU, R. A. IV, 103, cf. DL. *Tata înţelegea că individul trebuie expediat.* PREDA, C. I. P. III, 70, cf. DM, DN[2], DN[3], V. BREBAN, D. G. *De câte ori mă expedia când ajungeam, seara, la poarta casei ei, aveam sentimentul că totul s-a terminat.* CĂRTĂRESCU, N. 123. *Mi-a pus în braţe trei cărţi şi, fără nici o explicaţie, m-a expediat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 7/2, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU.

5. (Învechit) A face o copie după un act dau după o hotărâre judecătorească. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE.

– Scris şi: (învechit) *ecspedia.* – Pronunţat: *-di-a.* – Prez. ind.: *expediez.* – Şi: (învechit) **espediá, espedá, spediá** vb. I, **espedí, spedí** vb. IV, (regional) **ecşpediá,** (neobişnuit) **eşpedá** (MDA), **şpedá** vb. I.

– Din fr. **expédier,** lat. **expedire,** germ. **expedieren.** – **Speda** < it. **spedire.**

EXPEDIÁRE s. f. v. **expediere.**

EXPEDIÉNŞ s. m. (Latinism învechit, rar) Expeditor **(1)**. *Trebuie să-şi scoată transmisia de nu cumva aceasta pentru boala expedienşului sau altă cuprindere a lui în cele din deregătorie n-ar putea face.* AARON, în CONTRIBUŢII, III, 123.

– Pl.: ?

– Din lat. **expediens.**

EXPEDIÉNT s. n. **1.** Mijloc, procedeu (ingenios) de a ieşi dintr-o dificultate, de a face faţă unei situaţii grele sau de a atinge un scop. *Ali-paşa Tebedeleu întrebuinţase toate espedientele credincioşilor săi, Nuţu şi doctorul Voia..., nu putuse însă nici să prinză, nici să biruie pe beiul de la Suli.* GHICA, S. 263. *Dupe o reflexiune matură, renunţai la espedientul acesta.* FILIMON, O. I, 324, cf. PROT. – POP., N. D. *Cel mai bun expedient ar fi să se aleagă Dobra de mitropolit* (a. 1868). ap. BARIŢIU, C. II, 219, cf. LM. *Să vă consultaţi asupra espedientului ce v-am comunicat* (a. 1881). ap. BARIŢIU, C. II, 245. *Gorceacoff a inventat acest espedient.* EMINESCU, O. IX, 353. *Împăratul Vatatzes, înţelept ca om de stat şi versat în expediente..., ştiu să compenseze lipsele sale legând interesul familiei cu acela al statului.* id. ib. XIV, 112. *Astfel de espediente au în ştiinţa sufletului aproape folosul pe care-l dau în ştiinţele cosmologice analizele făcute cu ajutorul aparatelor optice măritoare.* ARHIVA, II, 646. *Pentru a se încungiura... această eventualitate s-au pus în practică o sumă de espediente.* REV. CRIT. I, 506, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A căuta un expedient.* SCRIBAN, D. *Cererea de garanţie era un simplu expedient menit să asigure Porţii o retragere onorabilă.* OŢETEA, T. V. 339. *Mergea la băi sau ape minerale, uzând de toate expedientele posibile, pentru a-şi trata fenomenele reumatice.* CĂLINESCU, S. 385. *În ultimă instanţă, spiritul e unul din cele câteva expediente prin care ne facem viaţa suportabilă.* RALEA, S. T. III, 137. *Nu era decât un expedient, un mijloc de a se câştiga timp.* VINEA, L. II, 185, cf. DL, DM, DN[2]. *Decebal recurgea la expediente.* H. DAICOVICIU, D. 233. *Am întrebuinţat toate expedientele care mi s-au spus că ar fi folositoare.* A. HOLBAN, O. II, 86, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ (Jur.) *Hotărâre de expedient* = hotărâre care

consfinţeşte învoiala părţilor. *Hotărârea care consfinţeşte învoiala părţilor, denumită hotărâre de expedient, se pronunţă fără drept de recurs şi este executorie.* PR. DREPT. 810, MDA.

2. (Mai ales la pl.; de obicei construit cu verbul „a trăi" şi precedat de prep. „din") Mijloc improvizat, adesea ilicit, prin care se procură bani (pentru subzistenţă). *Trăiesc unii din expediente.* CONTEMPORANUL, I, 141. *Un astfel de tip tânăr, cochet, frumuşel, mlădios, sclivisit, are felurite expediente de a trăi.* VLAHUŢĂ, O. A. 202. *Expedientele cu cari reuşise să se salveze... de la moartea de foame, vreme de opt luni, erau ceva la care el însuşi trebuia să se gândească cu uimire.* SĂM. I, 276. *A fi redus la expediente.* ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Cleant e nevoit să trăiască din expediente.* LOVINESCU, S. I, 89. *Trăieşte din expediente de club.* REBREANU, R. I, 254. *Principele Anton Muşat... e curăţat complect. Trăieşte din expediente.* C. PETRESCU, C. V. 73, cf. SCRIBAN, D. *La luxul îmbrăcămintei se adaugă pasiunea jocului de cărţi pentru a dezechilibra bugetul boierului şi a-l împinge la expediente.* OŢETEA, T. V. 61. *Se afla în acea vreme în Bucureşti o tagmă de publicişti fără talent, care trăgeau pe dracu de coadă şi trăiau din expediente.* SADOVEANU, O. XX, 551. *Ei nu umblau după expediente alimentare, ci după plăcerile societăţii.* CĂLINESCU, B. I. 24. *Longin se pierdu cu totul în datoria faţă de fraţii săi mai mici, trudindu-se sub apăsarea circumstanţelor, în căutarea unor expediente, ca să-i scoată la liman.* BLAGA, H. 99. *Funcţionarul trebuie să trăiască din expediente ca să nu moară de foame.* RALEA, S. T. III, 297, cf. DL, DM. *Un friulan frumos..., numismat..., trăind din expediente fără s-o arate.* BARBU, S. N. 202, cf. DN[2]. *Se ocupă şi trăieşte din expediente.* BĂNULESCU, C. M. 290, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU.

– Pronunţat: *-di-ent.* – Pl.: *expediente.* – Şi: (învechit) **espediént** s. n.

– Din fr. **expédient,** lat. **expediens.**

EXPEDIÉRE s. f. Acţiunea de a e x p e d i a şi rezultatul ei.

1. Trimitere, prin poştă[1] **(I)** sau prin mesagerie **(2)**, a scrisorilor, pachetelor, mărfurilor, banilor etc.; expediţie **(4)**, (învechit) expeduire. Cf. e x p e d i a **(2)**. Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU 408. *Trimite-mi de la Gh. Mateescu (să te-nsărcineze fireşte el cu expediarea) 3 kilo... de halva.* CARAGIALE, O. VII, 190, cf. DDRF, ALEXI, W. *Am asistat la expediarea unui stoc de pânzeturi colorate.* SADOVEANU, O. XIX, 163. *Nici timbrele nu sunt originale pentru expedierea coletelor cu ziare.* ARGHEZI, S. XXXIV, 159. *Expediarea coletului.* DL, cf. DM, DN[2], DN[3]. *Data expedierii actului este... 16 august 1876.* MS. 1980, nr. 1, 46, cf. DSR, DEX[2], NDN, NDU.

2. (Familiar) Cf. e x p e d i a **(4)**. Cf. COSTINESCU.

3. Cf. e x p e d i a **(3)**; (învechit) expediţie **(5)**. Cf. COSTINESCU.

– Pronunţat: *-di-e.* – Pl.: *expedieri.* – Şi: (învechit) **espediáre** (NEGULICI, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.), **expediáre** s. f.

– V. **expedia.**

EXPEDIRISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A expedia **(1)**. Cf. BARONZI, I. L. I, 198/7.

– Prez. ind.: *expedirisesc.*

– **Expedi** + suf. *-irisi.*

EXPEDIRUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A expedia **(2)**. *Pieile de vulpe... să faci ce vei face ca să le expediruieşti* (a. 1811). IORGA, S. D. XIII, 167. *Tom. I... mi s-au expediruit în 310 exemplare* (a. 1844). ap. BARIŢIU, C. II, 289. *Încă nu mi-au sosit* [numerii], *despre carii m-ai înştiinţat că i-ai fi espediruit* (a. 1845). ap. id. ib. 316, cf. L. ROM. 1965, 375, SFC IV, 142.

– Prez. ind.: *expediruiesc.* – Şi: **espediruí** vb. IV.

– Din germ. **expedieren.**

EXPEDITÍV, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care înfăptuieşte sau rezolvă lucrurile cu uşurinţă, cu repeziciune (şi, uneori, superficial), i u t e, p r o m p t, o p e r a t i v **(1)**. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Bubi al nostru s-a lăsat pe tânjală şi în trei ani, el, care era atât de expeditiv în alte daraveri, nu şi-a putut trece niciun examen.* VLAHUŢĂ, O. A. 218, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Primesc... comanda unui plan de casă. Sunt om harnic şi expeditiv. I l-am alcătuit îndată.* SADOVEANU, O. XIX, 348. *Om expeditiv în afaceri.* SCRIBAN, D. *Ministrul înaintează spre mijlocul anticamerei vaste, extrem de cordial, dar expeditiv.* ARGHEZI, S. X, 66. *Ioanide, care era foarte expeditiv..., grifonă în pripă pe o foaie de hârtie o schiţă de casă alpină şi un plan.* CĂLINESCU, B. I. 63. *Omul... pare expeditiv şi întreprinzător.* TUDORAN, O. 159, cf. DL. *I-a căzut Sony cu tronc... şi ăştia-s expeditivi.* T. POPOVICI, S. 120, cf. DM, DN[2], DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ (F i g.) *Nu întotdeauna norii sunt atât de grăbiţi şi de expeditivi.* BOGZA, C. O. 44. ♦ (Prin extensiune; despre gesturi, vorbire etc.) Care este grăbit, precipitat[2]. *Glasul expeditiv al preşedintelui anunţă.* REBREANU, R. II, 36. ♦ (Despre fenomene, procese etc.) Care se produce, se efectuează cu repeziciune, cu uşurinţă. *Se numeşte bogăţie, în economia politică, aşa de doritoare de viteză expeditivă, un bun mobilizabil, livrabil la dorinţă.* RALEA, S. T. III, 296. *Referinţe expeditive.* SCL 1963, 304.

2. (Despre modul de a acţiona al oamenilor, despre mijloacele, procedeele folosite de ei) Care permite să se facă, să se rezolve repede (şi, uneori, superficial). *Modul este cât se poate de espeditif. Noi recomandăm întrebuinţarea acestui mijloc comod.* G. POP, G. 16/1. *Iacă modul cel mai espeditiv d-a pregăti apa sedativă ordinară.* MAN. SĂNĂT. 136/3. *Plămădelile făcute cu făină şi fosfor sânt... mijloacele cele mai sigure şi mai espeditive spre nimicirea acelor animale.* CALENDAR (1856), 99/17. *Revista nu a ales acest mod expeditiv şi prudent de a întâmpina critica făcută.* MAIORESCU, CR. II, 39. *Adoptează repede măsurile expeditive.* CONTEMPORANUL, I, 170. *Procederile expeditive ce întrebuinţa autocratul produceau... conflicte şi turburări.* ODOBESCU, S. III, 522. *Se întrebuinţează o invenţie mai modernă şi mai expeditivă: chibriturile.* EMINESCU, O. XII, 48. [Pompierul] *este eficace..., speditiv, just.* CARAGIALE, N. S. 73. *Trebuia să caut un mijloc de trai expeditiv, cu care să poată trăi şi mama.* SĂM. IV, 266. *Autorul sublinia ironic procedeul prea expeditiv al lui T. Maiorescu.* LOVINESCU, S. VIII, 180. *E[lectricitatea] a fost aplicată... pentru a face mai expeditiv mecanismul orgelor.* CERNE, D. M. II, 10. *Întâi de toate intra surpriza că o femeie poate să-l planteze în chipul acesta expeditiv.* CĂLINESCU, B. I. 341. *S-au pus la punct... procedee expeditive şi economice.* CHIRIŢĂ, P. 347. *Argumente... expeditive.* VARLAAM – SADOVEANU, 227, cf. DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ (Adverbial) *În Anticitate* [maladia] *se tămăduia expeditiv, prin masajuri sistematice.* CARAGIALE, O. VII, 46, cf. DDRF. *Se scria cât mai expeditiv la noi.* IORGA, C. R. 41, cf. SCRIBAN, D. *Meme descărcă repede maşina de colegele ei, concediindu-le cu strângeri de mână din cele mai expeditiv cordiale.* CĂLINESCU, S. 366. *Această aroganţă moale indispuse pe Pomponescu, pentru întâia oară în viaţa sa plantat în drum aşa de expeditiv.* id. B. I, 589, cf. SCL, 1963, 211. *Ar fi mult mai clar şi mult mai expeditiv decât să tot încerci să-i convingi pe toţi nebunii să renunţe la asemenea prejudecăţi.* D. R. POPESCU, I. Ş. 502, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI.

– Pl.: *expeditivi, -e.* – Şi: (învechit) **espeditív, -ă** (scris şi *espeditif*), (neobişnuit) **speditív** adj.

– Din fr. **expéditif.**

EXPEDITIVITÁTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi expeditiv **(2)**; rapiditate în rezolvarea problemelor. *Garanţia de espeditivitate.* EMINESCU, ap. NDU. *Expeditivitatea asonanţei, refrenul simplu sau*

dezvoltat în leitmotiv... au fost inițial... simple forme necesare spunerii. STREINU, P. C. III, 363.

– Și: (învechit) **espeditivitáte** s. f.

– Din **expeditiv** + suf. *-itate.*

EXPEDITÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care are însărcinarea de a expedia **(2)** scrisori, colete, mărfuri, bani etc. (prin poștă[1] **(I)**, prin mesagerie **(2)** etc.) la o anumită destinație; (învechit) expediționar **(2)**, expeduitor, trimițător **(1)**, (latinism învechit, rar) expedienș. *Ecspeditorul poștelor de aici... mi-au arătat însemnare pentru punerea la cale a să așeza... dilijansuri între București și Iași* (a. 1829). DOC. EC. 437. *Reghistratorul de întrare..., expeditor, revizorul țenzurei.* BULETIN, F. (1833), 2/9. *S-au exportarisit... subt iscălitura expeditoriului* (a. 1840). FURNICĂ, D. C. 414, cf. NEGULICI. *Eu stau de speditori.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 13. *Broșurile... le-am dat la espeditorul Visarion* (a. 1846). ap. id. ib. 15, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un expeditor... expediază prin poștă gazeta, o dă, în București, vânzătorilor.* CAMIL PETRESCU, P. 201, cf. NOM. PROF. 4, SCRIBAN, D. *Toată lumea face așa, secretul scrisorilor aparținând exclusiv numai celor doi oameni care se slujesc de corespondență, expeditorul și primitorul.* ARGHEZI, P. T. 365, cf. DL, DM, DN[2], DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G. *Locuri în care se aflase și expeditorul.* MS. 1988, nr. 2, 18, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU.

2. Adj. Care (este organizat anume pentru a) trimite la destinație **(3)** scrisori, colete, mărfuri, bani etc. *Poșta, când adresantul lipsește, păstrează banii numai câteva zile, după care îi înapoiază biuroului expeditor.* CARAGIALE, O. VII, 402.

– Scris și: (învechit) *ecspeditor.* – Pl.: *expeditori, -oare.* – Și: (învechit) **expeditóriu, speditór** s. m.

– Din fr. **expéditeur.** – **Speditor** < it. **speditore.**

EXPEDITÓRIU s. m. v. **expeditor.**

EXPEDÍȚIE s. f. **1.** (Jur.; învechit) Copie după un act sau după o hotărâre. *În ecspedițiile cele publice... să se iscălească și un consiliariu catolic.* ȘINCAI, HR. III, 213/14. *După trecerea a 15 zile de la punerea apelații[i] trebuie să urmeaze expediția transmisiei.* AARON, în CONRTIBUȚII, III, 117, cf. PONTBRIANT, D. *Notarii au datorința... a concipia toate expedițiunile de lipsă pe baza concluzelor sinodale.* ap. PUȘCARIU, L. R. I, 415, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În dicționarul acesta... am găsit toată enumerația termenilor întrebuințați în procedură:... expediție, prescripție, jurisdicție.* C. PETRESCU, C. V. 93.

2. Deplasare a unor forțe militare (de război) pe un teritoriu străin, de obicei îndepărtat; campanie militară în afara granițelor țării (pentru cucerirea unui teritoriu străin îndepărtat); efectivul militar care ia parte la o asemenea campanie; perioada de timp în care se desfășoară această campanie. *Mari expediții de ostași să văd între doao țări* (a. 1703). FN 125. *În comentația cea despre ecspedițiile lui Traian la Dunăre...* [Engel] *mai voiașe a se îndoi despre crezământul lui Tertulian.* MAIOR, I. B. 5/8, cf. id. IST. 21/22, MOLNAR, I. 202/4. *Gazeta înștiințează... că expediția oastei eghiptienești, care ave să meargă la Asia spre agiutoriul Porței, ar fi rămas mai pe urmă.* AR (1829), 18[1]/38. *Astfel sânt cărțile lui Ionniu asupra ecspediției lui Bacu.* HELIADE, GR. P. 36/13. *Gazeta... înștiințează de la 15 dechembrie că ar fi sosit la Marsilia 2 500 ostași franțezi întorcându-se de la expediția din Morea.* CR (1830), 361[1]/26, cf. CĂPĂȚINEANU, M. 90/18. *Au cetit istorii... ce lucrează despre ecspedițiile lui Traian.* BOJINCĂ, R. 22/23. *Vood Roger, englez, înaintează... cu o expediție militară.* GENILIE, G. 50/10. *Împăratul Sever în vremea unii espediții împotriva gotilor, a numit după al său nume orașul Acmonia.* MN (1836), 13/17. *Acesta... au fost 67 de ani soldat, în care vreme s-au aflat în toate expedițiile supt Frideric I, supt Frideric Wilhelm I și Frideric II.* ALBINEȚ, M. 53/15. *Întreprinzând o expediție de a subjuga Europa toată..., plecă spre Apus.* F. AARON, I. I, 20/19. *Mahomed încă trecu Dunărea în Țerile Românești, străbătu cu ecspedițiile sale până la Veneția și în Ghermania până la Bavaria.* SĂULESCU, HR. I, 147/14. *Biruitorul..., în expediția sa în Egipt..., trimite emisari în Valahia și Moldova.* KOGĂLNICEANU, S. 76. *Comandantul moldovan... au cerut și au căpătat de la rege voia unei asemine expediții sumețe care o întreprinsese cu 400 din ai sei călărești.* ASACHI, L. M. 5/25. *Cele întâi întâmplări ce pomenește istoria a se fi făcut în locurile acestea au fost ecspedițiа lui Darie Istaspris, împăratul Persiei.* IST. M. 2/21. *Spre a-și răzbuna asemine necinste, au hotărât a face singur... o expediție asupra Moldavei.* ib. 104/1. *După întoarcerea domnului din espedițiа de la Țahrin, din Țara Căzăcească, unde însoțise pe vizirul cu oștirea turcească,... îl pârâră la vizir.* MAG. IST. I, 138/17. *Nenorocirea expediției lui Sinan desperă pe sultanul d-a pute învinge fățiș pe Mihai Vodă.* BĂLCESCU, M. V. 226, cf. NEGULICI. *Afară din fruntariile țării să nu fie scoși niciodată la vreo espediție belică.* BARIȚIU, P. A. I, 378, cf. STAMATI, D. *Ocasionându-se ecspediție de arme la Poplicola,... făcură pe popor în lipsa lui a delibera pentru Poplicola comanda resbelului.* ARISTIA, PLUT. 267/27. *Multe expediții de rezbel atunci pretindea neapărate mari speze.* id. ib. 337/12. *Petru și veteranul Cerinat... aveau a conduce în astă espediție pe armași.* CALENDAR (1854), 98/3. *Dacă această propunere ar fi fost priimită, espediția din Crâm nu ar fi fost neapărată.* ROM. LIT. 144[1]/3. *Englitera... își face preparațiuni pentru espediția în contra Persiei.* TIMPUL (1856), nr. 2, 4[1]/28. *Aceste considerațiuni igienice sânt importante pentru colonizațiuni care vor să se așeze în țări străine, sau pentru ecspedițiuni militare.* BARASCH, I. 162/18, cf. POLIZU. *Aceste valuri vechi ca lumea... Spun viitorimei încă d-ecspedиții sângeroase.* PELIMON, S. 47/16. *El... a făcut o espediție în contra acelui popor barbar și l-a supus puterii Romei, colonisând țara cu legiuni aduse din deosebite părți ale marelui imperiu.* GHICA, S. 165, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Pentru fiecare espediție militară, ei își alegeau... câte un cap numit hatman.* HASDEU, I. V. 72. *Cercând a-l înșela că espediția lui Albert ar fi menită contra turcilor.* CONV. LIT. VI, 49, cf. COSTINESCU, LM. *La Berhoë... se strânseră și rămășițele scăpate ale oștirii sale de espediție.* EMINESCU, O. XIV, 84. *A luat parte la mai multe espediții războinice.* REV. IST. I, 255. *Folosându-să de o lespede aflată la Roseta în timpul expediției lui Napoleon cel Mare în Egipt.* CONTEMPORANUL, I, 433, cf. DDRF. *Franța era... ținută în loc prin expedițiunea Mexicului.* XENOPOL, I. R. XIV, 13, cf. BARCIANU. *Socotelile cronologice sunt într-o foarte strânsă legătură cu data expediției lui Traian.* BUL. COM. IST. II, 106. *De la expediția lui Darius Hystaspes până la ultimele războaie dintre ruși și turci.* AN. IST. NAȚ. I, 3, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cronica Țării Românești, povestind expediția lui Mustafa Pașa..., arată că acesta din urmă au trimes pre un Manta Banul cu oaste.* BUL. COM. IST. V, 50, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Toată greutatea și răspunderea de comandant al expediției apăsa numai asupra vagmistrului.* VOICULESCU, P. II, 141. *Am luat parte la expediția din Balcani ca locotenent de infanterie.* SADOVEANU, O. XXI, 9, cf. SCRIBAN, D. *Expediția lui Carol al VIII-lea a putut fi pregătită... de politica predecesorilor săi.* OȚETEA, R. 154. *Împăratul... primise la curtea sa pe trubadurii provensali, refugiați în timpul expediției contra albigensilor.* VIANU, L. U. 33. *Argonauții au trecut în expediții care puteau fi pentru ei mortale.* RALEA, S. T. I, 303, cf. DL, DM. *Expedițiile lui Iancu iau proporții colosale.* IST. LIT. ROM. I, 168. *Oștirile... au trebuit să însoțească armata turcă în diverse expediții dincolo de hotarele țării.* STOICESCU, S. D. 149. *Capitolul este bazat pe o vastă experiență căpătată în timpul expedițiilor militare.* PANAITESCU, C. R. 87, cf. DN[2]. *Alexandru a putut trece la... declanșarea expediției sale antipersane.* H. DAICOVICI, D. 64. *A avut loc o adevărată expediție militară.* C. GIURESCU, P. O. 218. *Carol pentru mine este cel mai pustiitor flagel care s-a abătut vreodată*

Românești: mai rău decât hunii, avarii, gepizii..., expedițiile primitive turcești. STEINHARDT, J. 131. *Marele vizir... a pregătit expediția care avea să se desfășoare pe pământ românesc.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 8. *Poetul dă... un sens facil alegoric acestei expediții războinice.* SIMION, D. P. 341, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G., D. Î. LAT. – ROM., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *El e Ahile în veșnică expediție erotică, filozoos, iubitor de viață.* CĂLINESCU, B. I. 9. ♦ (Învechit) Grup de persoane oficiale însărcinate cu îndeplinirea unei anumite misiuni. *Mișcare de tabere... și expediții cu porunci de taină, spre sudalma unei țări* (a. 1699). FN 72. *Să arată dease călătorii, solii și expediție de miniștri* (a. 1704). ib. 160, cf. D. Î. LAT. – ROM. ♦ (Rar) Operație militară (ordonată de o autoritate de stat) pentru reprimarea unei mișcări social-politice; efectivul militar care ia parte la această operație. *Tulburările agrare au luat proporții atât de grave, încât e nevoie de o urgentă și energică expediție de represiune.* REBREANU, R. II, 78. *Cei împușcați sau în general uciși de expedițiile represive sunt fericiți și norocoși, pentru că au scăpat de schingiuirile spăimântătoare.* id. ib. 301. *Capitanii Iordache Olimpiotul, Ioan Farmache și Hagi Prodan... au fost însărcinați cu conducerea expediției.* OȚETEA, T. V. 163.

3. Călătorie lungă (și anevoioasă) întreprinsă de un grup organizat într-o regiune îndepărtată (și necunoscută), cu scopuri științifice, comerciale etc.; totalitatea persoanelor care participă la o astfel de călătorie. *Când Turen era în expediție, au venit lăcuitorii unui oraș.* GOLESCU, E. 294/2. *Corvetele s-au întors împregiurul lumei... Folosurile acestii ecspediții sânt vrednice de însemnat asupra celor ce să aduc la științe.* CR (1829), 204[1]/26. *Călătoria lui Tombuetoo, espedița la poluri etc. sânt pentru oameni niște faceri de bine.* HELIADE, D. J. 53/18. *Un dor de a înainta științele, fericirea și civilizația noilor nații... or ilustra de-a pururea numele lui Kook, Perusie și a suveranilor carii au trimis aceste dentâi ecspediții adevărat înțelepte și iubitoare de omenire.* GENILIE, G. 50/1. *Ross... s-au întors înapoi în Rotterdam de la o ecspediție unde au cutezat a merge numai cu doaozeci de oameni într-un vapor.* F. DUM. I, 127[1]/27. *Capitanul Ros în expediția sa către marea Polară... au pierdut numai un om.* ALBINEȚ, M. 104/4, cf. VALIAN, V. 44, BULETIN, F. (1843), 198[2]/15. *Expediția la Pol.* UNIVERSUL (1845), 2/18, cf. CODRESCU, C. I, 85/28. *Onoare și recunoștință societății de la Calcuta, expediției din Egipet... și tuturor acelora care se ostenesc spre descoperirea mundului antic.* BOLLIAC, O. 40. *Expedițiile geografice și comerciale au avut drept rezultat descoperirile numeroase, cari au deschis debușeuri atât de mari vechiului continent.* ENC. ROM., cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acest doctor... încearcă de vreo zece ani să ajungă cel dintâi, pe cel mai înalt pisc al Alpilor... Cheltuiește averi organizând expediții în fiecare an.* CAMIL PETRESCU, T. II, 211, cf. SCRIBAN, D. *Nu cuprind decât date... din regiunile unde s-au organizat expediții de cercetări folclorice.* ALEXANDRU, I. M. 7. *„Santa Maria" lui Columb naviga înspre Canare... Șeful expediției socotea că pământul e rotund.* TUDORAN, P. 422, cf. DL. *Începu să mănânce flămând..., ca și cum ar fi fost adus acum cu avionul dintr-o expediție în pustiu.* PREDA, R. 373, cf. DM, DN[2]. *Piscul Makelu a fost atins în anul 1955 de o expediție franceză.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 973, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ♦ (Familiar, de obicei glumeț) Excursie **(2)**, călătorie, plimbare (în grup). *În vreme ce ne pregăteam pentru această espediție, unii... începură a ne spune feluri de anecdote.* NEGRUZZI, S. I, 319. *Socru-meu... era sătul de călătorie și expediții.* CARAGIALE, O. VI, 469. *Luli făcu o expediție grăbită.* TEODOREANU, L. 62. *Îți voi scrie ceva despre expedițiile noastre din zori de ziuă la iazul Șomuzului, unde ne ducem să pescuim raci.* SADOVEANU, O. XIX, 312. *Un individ îmbrăcat țărănește avu misiunea de a lua parte la expedițiile cinegetice și a trimite un glonț greșit.* CĂLINESCU, B. I. 378. *Mama, mulțumită oarecum de rezultatul expediției, mi-a spus.* SORESCU, L. L. I, 105. *E evocată o expediție cinegetică medievală, cu sfârșit tragic.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 133. *Nu vom ieși din ambianța traiului zilnic cu excepția expedițiilor la munte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/3. *După aceste expediții mâncam întotdeauna bătaie.* CĂRTĂRESCU, N. 79 *S-au umplut trei rucsacuri enorme și s-a vădit necesară o a treia expediție.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 20/4, cf. NDU. ◊ F i g. *Teatrul Mic ne propune o expediție în comedia Restaurației.* T ianuarie 1969, 89. *Logica perfectă, expediția din aproape în aproape asupra ideii e făcută cu mijloacele poetului și nu ale filozofului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 5/3.

4. Expediere **(1)**, (învechit) expeduire. *Espedița acestor ape se va pute face și pe la alte locuri.* AR (1829), 28[2]/28. *Ecspedița pacheturilor... să se facă cu toată ceruta scumpătate.* REG. ORG. 96/19. *Ecspedițiia acturilor... pe la deosăbitile instanții* (cca 1835). CAT. MAN. I, 68. *Pentru ecspedița bunelor leacuri... se află în spital o spițerie mare, bună și frumoasă, de unde și zioa și noaptea la orice ceas se cere, se dau doctoriile, cu însemnarea numărului odăii, al patului bolnavului.* CUCIURAN, D. 13/28, cf. NEGULICI, STAMATI, D., IARCU, D. S. II, 441/15, POLIZU. *Mai mare păzire facă la expedițiunile cu paşapoartele sănătății* (a. 1866). FURNICĂ, D. C. 439, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. I, 198/9, COSTINESCU, LM. *Adevărată „făcătură"..., espedițiunea „Observatoriului", abia la începutul anului mi se trămiteau două esemplarie* (a. 1881). ap. BARIȚIU, C. II, 247. *Să nu aveți val cu spedițiunea la atâtea adrese* (a. 1882). ap. id. ib. 253. *Cheltuielile de expediție* [a revistei] *sânt mai mici.* CONV. LIT. XI, 211. *Cât ar costa tiparul, hârtia, administrația, expedița pentru acel număr de exemplare?* CARAGIALE, O. VI, 272. *La o masă, în picioare, un băetan... pregătea benzile pentru espediție.* VLAHUȚĂ, D. 40, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Fără de zăbavă să mă înștiințeze cu espedița viitoare.* ARH. OLT. X, 133, cf. CADE, LOVINESCU, M. 250. *Expedița o făcea servitorul la o masă rudimentară.* CAMIL PETRESCU, P. 237. *Aici o să facem expedița gazetei.* I. BOTEZ, ȘC. 65. *Gazeta era alcătuită cu chibzuială..., munceam la ea zece zile pe lună, scriam adresele, făceam expedița.* SADOVEANU, O. XIX, 59, cf. SCRIBAN, D. *A pornit expedița prin poștă de cutii goale și de cărți poștale nescrise și numai adresate.* ARGHEZI, S. XVI, 92. *Ar putea retrage de la expediție un număr suficient de exemplare, pentru ca ziarul să n-ajungă la abonații principali decât cu întârziere.* CĂLINESCU, S. 272. *Stabili data scrisorii și locul de expediție.* STANCU, R. A. V, 214, cf. DL, DN[2], DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ *Condică* (sau, învechit, *catastif*) *de expediție* = registru în care se consemnează corespondența expediată de o instituție sau de o întreprindere. *Catastifu spedițiii: în care se însemnează în stânga coleturile ce au venit cu marca lor.* NICHIFOR, P. 8/17, cf. DM, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], DEI. ♦ (Concretizat; învechit, rar) Corespondență expediată. *Domnii abonați de prin districte vor avea bunătate a trimite să-și priimească foaia de la corespondenții comersanți la venirea espedițiii[i].* DÂMBOVIȚA (1858), 5[1]/7, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. ♦ (Concretizat; rar) Serviciu pentru expedierea **(1)** corespondenței; biroul unde se află acest serviciu. *Scrisorile și pachetele noastre le espeduia cu o espedițiune organizată în toată forma la noi în țară, cu biurouri în toate orașele noastre.* GHICA, S. XXI. *L-am închis la expediție până vine directorul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 192.

5. (Învechit) Expediere **(3)**. *Nu mai puțân împăcătoare este organizația mai deplinită a personalului administrațiilor țănutale, prin care să siguripsește grabnica ecspediție a trebilor.* BULETIN, F. (1833), 199[1]/13, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Expedița afacerilor curente.* CADE.

– Scris și: (învechit) *ecspediție.* – Pronunțat: *-ți-e.* – Pl.: *expediții.* – Și: (învechit) **expedițiúne** (scris și *ecspedițiune*), **espedíție, espediținne, spedíție, spediținne,** (învechit, rar) **spediciúne** (STAMATI, D.) s. f.

– Din fr. **expédition,** lat. **expeditio, -onis.** – **Spediție, spediciune, spediținne** < it. **spedizione.**

EXPEDIȚIONÁR, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care efectuează o expediție **(2)**, care se află într-o expediție militară. Cf. COSTINESCU, PONTBRIANT, D., LM, SCRIBAN, D., DM, DN^2, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^2, NDN, DEI, NDU. (Substantivat) *Fusese, după, cât se spunea, sergent în corpul expeditionarilor din Africa de Nord.* CĂLINESCU, S. 263. ◊ *Corp* (sau, învechit, *corpos*) *expeditionar* ori *armată* (sau, învechit, *armie*) *expeditionară* = totalitatea trupelor care participă la o expedițe militară aflată pe un teritoriu străin, îndepărtat de propria țară. *Au anunțat... că el îi dă gradul lucrător de general de divizie în corposul de armie expeditionar.* GM (1854), 80^1/16, cf. COSTINESCU, LM, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^2, NDN, DEI, NDU.

2. S. m. (Învechit) Expeditor **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., CADE, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., NDU.

3. S. m. Persoană care participă la o excursie în grup, la o expediție **(3)**. *Această vară e a douăsprezecea de când expeditionarii se prezintă la start.* SCÂNTEIA, 1972, nr. 9 174. *Și așa-zișii „copii-problemă" sunt mai disciplinați, mai silitori, cu gândul nemărturisit că vor fi odată admiși printre expeditionari.* CONTEMP. 1975, nr. 50, 8/5. ◊ (Adjectival) *Mi-am luat îmbrăcăminte ca pentru o expeditie polară... În sertarul învecinat țineam săpunul, în cantități expeditionare.* TUDORAN, O. 13.

– Pronunțat: *-ți-o-*. – Pl.: *expeditionari, -e*. – Și: (învechit) **expeditionáriu, -ă** (LM), **espeditiunáriu, -ă** (PONTBRIANT, D.) adj.

– Din fr. **expéditionnaire.**

EXPEDIȚIONÁRIU, -Ă adj. v. **expeditionar.**

EXPEDIȚIÚNE s. f. v. **expeditie.**

EXPEDUÍ vb. IV. (Învechit) **1.** Intranz. A face o expediție **(2)**. *Acesta..., ecspeduind pe uscat și pe apă, cuceri mai întâi staturile Africei, apoi ale Asiei.* SĂULESCU, HR. I, 3/12. *Numeroasele cete tatarice ecspeduiră spre a cuceri lumea sub comanda fiilor lui Ostai.* id. ib. 141/20, cf. 30/1, II, 354/28. [Traian] *ecspeduind asupra lui Decebal, îl învinge în mai multe rânduri.* IST. M. VI/2. *Asemene prădăciuni nemaiputându-le suferi domnitorii Bizantiei, împăratul Emanoil au ecspeduit asupra lor la 1148.* ib. 20/23, cf. 5/12, 164/15, 239/13, STAMATI, D.

2. Tranz. (Complementul indică persoane) A expedia **(1)**. *Alecsandru, credincios fiind giuruirilor sale, ecspedui în Prusia cumnatului său un corpos de cavalerie moldovană, sub comanda spătariului Coman.* ASACHI, L. M. 4^1/29. *Rommul mai trămite un ajutor de 3 000 pedestrași și 300 călărești oștirei expeduită... la graniță.* BĂLCESCU, M. V. 228. *Sigismund expedui la Satârgi pe Matei Borbeli.* id. ib. 287. *11 tineri din acele mai însemnate familii din Moldova fură îndată expeduiți în căruțe de poștă la Galați* (a. 1848). URICARIUL, X, 14. [Ipsilante] *pune pe boieri să iscălească o petițiune către împăratul Alexandru, cerându-i protecțiunea Rusiei pentru țara Moldovei, și espediueşte pe cneazul Gheorghie Cantacuzino s-o ducă la Leibach.* GHICA, S. 103. *Venețienii... au espeduit, la anul 1296, o flotă compusă din 25 galere.* CALENDAR (1855), 98/7. *Cât pentru actori, să-i ticsești într-o trăsură de harabagiu și să-i ecspedueşti la monăstirea Slatina spre pocăință.* ALECSANDRI, T. 1 401. *Dacă se găsește în Bucureşti vreun necăpătuit, vreun stâlp de cafenele, ori în Dobrogea, ori în Moldova, e espeduit ca să civilizeze.* EMINESCU, O. XI, 381. ◊ Refl. pas. *Voi ați fi de socotință ca să se espeduiască pe toți în Africa, departe de viderea și de mirosirea voastră.* CODRESCU, C. I, 267/26. *Un însărcinat s-au espeduit de către șah la Cabul, și el era însărcinat cu o misie către Dost-Mahomed.* GM (1854), 4^3/4.

3. Tranz. (Complementul indică scrisori, colete, mărfuri, bani etc.) A expedia **(2)**. *La Paris poșta expeduiește sau trimite afară în toate zilele 36 mii scrisori.* CR (1830), 331. *Marfa-i espeduită.* CODRESCU, C. I. 137/2. *Lucrurile care le trimit... nu poci să le espeduiesc pe la Turnu-Roșu* (a. 1846). ap. BARIȚIU, C. II, 15, cf. STAMATI, D. [Poșta] *în toate dzilele purcede... cu scrisori, expeduite prin toate țările străine.* CALENDAR (1860), 127/4. *La 26 aprilie declarațiunea de răsboi este și espeduită la Constantinopol.* GHICA, S. 479, cf. PONTBRIANT, D. *Vă espeduiesc de la țară un pachet.* ALECSANDRI, S. 28. *Scrisoarea era expeduită cu trei zile mai nainte de luarea Plevnei.* CARAGIALE, O. I, 169. *Caii... erau expeduiți tot după sistemul bine cunoscut al vânzării silite.* ARHIVA, I, 132. *Stefan Vogoride... primește... foarte rău pe Teodor Balș, expeduind serascheirului Silistriei în locul unei scrisori de recomânduire o pârâ asupra boierilor.* ib. II, 263, cf. ALEXI, W., DL, DM, NDU. ◊ Refl. pas. *Astăzi se espeduiră de aicea cărțile.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 14. *Acea materie... îndată să și expeduiește.* CALENDAR (1851), 82/11. *S-au espeduit ordine către comandantul stației din Corc.* GM (1854), 308^2/37. *Păstravii uscați se așază în hârzoabe făcute cu frunze de brad și, astfel împachetați, se espeduiesc la locurile cele mai departe.* I. IONESCU, M. 66. ◊ Fig. *Să deschidem cărțile religiunilor antice și vom vedea pe stăpânitorul cerului trămițând la avertismente și espeduindu-le la adresa lor cu mai multă iuțeală decât registratorii de la Ministerul Dinlăuntru.* FILIMON, O. I, 207.

4. Tranz. (Complementul indică persoane) A expedia **(3)**. *Frumușică vornicească are vornicul!... Bună idee am avut să-l espeduiesc.* ALESCANDRI, T. 714. *Am expeduit pe singurul meu tovarăș de călătorie.* GHICA, ap. CADE.

– Scris și: *ecspedui*. – Pronunțat: *-du-i*. – Prez. ind.: *expeduiesc*. – Și: (învechit) **espeduí, speduí** (STAMATI, D.) vb. IV.

– Din lat. **expedire,** fr. **expédier.** – **Spedui** < it. **spedire.**

EXPEDUÍRE s. f. (Învechit) Expediere **(1)**, expediție **(4)**. *Slobozindu-să expeduirea sării..., au exportarisit păn-acum treizăci și șapte mii una sută* (a. 1840). FURNICĂ, D. C. 414, cf. STAMATI, D. *La expeduirea numărului pe martie să-mi trimeată și mie patru exemplare.* CARAGIALE, O. VII, 534.

– Pl.: *expeduiri*. – Și: **espeduíre** (STAMATI, D.), **speduíre** (STAMATI, D.) s. f.

– V. **expedui.**

EXPEDUITÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (Învechit) Expeditor **(1)**. Cf. STAMATI, D.

– Scris și: *ecspeduitor*. – Pronunțat: *-du-i-*. – Pl.: *expeduitori, -oare*. – Și: **espeduitóriu** (STAMATI, D.), **speduitóriu** (STAMATI, D.) s. m.

– **Expedui** + suf. *-tor.*

EXPÉNSĂ s. f. (Latinism învechit; de obicei la pl.) Cheltuială; (astăzi rar) speze. Cf. LM. *Ceea ce pricep mai rău românii uniți și neuniți sânt expensele împreunate cu politica militantă.* BARIȚIU, P. A. III, 416, cf. ALEXI, W.

– Pl.: *expense*. – Și: **espénsă** s. f. LM.

– Din lat. **expensa.**

EXPEREMÉNT s. n. v. **experiment.**

EXPERIÁ vb. I. Tranz. (Latinism învechit, rar) A lua cunoștință de...; a experimenta **(1)**; a îndura, a suferi **(1)**. *Cu ocaziunea aceasta încă am esperat mari înșelăciuni, care ne învață să nu dăm pe cuvintele celor mari nici o ceapă.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 151. *A esperi puterea veninului.* LM. *Am esperit cu neplăcere că mă aflam înșelat.* id. ib. *E de natura cea mai denăuntru a omului d-a nu esperia sau d-a nu gusta nimic fără de-a deveni în același timp productiv.* EMINESCU, O. XIV, 233. *Cele esperiate nu se dau șterse, ci reapar totdeauna în noi.* id. ib. 244. *E tot ecuivalent daca cineva în parte esperiază cu conștiință aceste trepte sau daca le percurge cel puțin.* id. ib. 259, cf. DR. I, 301. *Nu e o întâmplare că*

ea a fost enunțată întâia oară de cel ce mai mult decât oricare altul i-a experiat temeiurile. BLAGA, Z. 250, cf. NDU.

– Prez. ind.: *experiez.* – Și: **esperá** vb. I., **esperí** vb. IV.

– Din lat. **experiri.**

EXPERIÉNT, -Ă adj. (Rar) **1.** Experimentat **(1)**. Cf. LM. *Mă îndatoresc... a avea odgon bun, cu toate uneltele pentru băgatul vaselor și oameni experienți* (a. 1860). C. GIURESCU, P. O. 120. *Teatrul de dramă era pentru animatorii de la „Dacia literară" încă prea dificil pentru înțelegerea unui public care abia lua contact cu arta scenei, prea peste puterile, puțin experiente, ale cadrelor actoricești și poate chiar peste forțele creatoare dramatice ale scriitorilor înșiși.* PR. DRAM. 34, cf. NDN.

2. Activ, întreprinzător. Cf. NDN, MDA.

– Pronunțat: *-ri-ent.* – Pl.: *experienți, -te.* – Și: (învechit) **esperiénte** adj. invar. LM.

– Din lat. **experiens, -ntis.**

EXPERIÉNȚĂ s. f. **1.** Totalitatea cunoștințelor și deprinderilor dintr-un domeniu (oarecare), dobândite de oameni, în mod nemijlocit, prin observații și practică îndelungată, prin interacțiunea cu universul înconjurător, prin raportarea la realități istorice și socioculturale; cunoaștere, (învechit) ispită, ispitire. V. deprindere **(4)**, practică **(5)**, pricepere **(2)**, rutină. *Experiența și dovada din toate zilile ne învață.* CANTEMIR, HR. 170. *Ecsperiența și cunoștința pre fieștecine... îl învață.* MICU, în ȘA I, 491. *Toți oamenii, cei ce sânt de mare esperienție..., cu un cuvânt întăresc cum că nu e cu putință a ținea și cruța feliul cel bun al oilor* (a. 1806). ȘA I, 687. *Învățătură adevărată pre scurt a vindeca boala sfrantului, după experiența și ispitirile ceale mai noao* [Titlu]. ÎNV. ADEV. *Această puțintică a mea esperiența pentru aceaia am dorit a o vesti* (a. 1811). ȘA I, 847. *Aceasta o adeverează și cercarea cea cu sârguință și isperința.* ÎNV. POM. 32/13. *Această carte... cu mare cercare și ecsperienție am scris-o.* PETROVICI, P. 2/20, cf. 43/4. *Experiința mai adaogă știința* (a. 1816). ȘA II, 325, cf. LB. *Cel întâiu pentru experiența ce are în șezemânturile și legile pământului... pune pre toți în încredințare.* AR (1829), 53[1]/13. *Zice că... cuvântul „ispită"... ar avea un înțeles nepotrivit și Domnia Lui propune a se înlocui prin cuvântul de „esperiență".* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 45. *Om cu multă experiență și convicțiuni făcute.* id. ib. V, 36. *Vom lua în agiutor esperiența veacurilor trecute.* CALENDAR (1847), 41/4. *Folosurile ce vor ieși din acumulația experienței, practicei... să se împărtască.* I. IONESCU, F. 9/32. *Experiența s-au însercinat a-mi da o bună creștere.* CALENDAR (1850), 73/7. *Fetele niciodată nu vor putea face o alegere bună, pentru că n-au esperiință.* NEGULICI, E. I, 93/13, cf. ISER. *Esperiința (ispita) povățuiește pe econom.* LITINSCHI, M. 110/27, cf. STAMATI, D. *Domnul... se pare a-și fi adunat... toată ecsperiența filologică pentru a critica în tot feliul biata „Băcălie ambițioasă".* RUSSO, S. 5. *Solon s-a călătorit nu pentru câștig de avere, ci mai mult pentru a se înavuți d-ecsperiință întinsă și multă învățătură.* ARISTIA, PLUT. 201/17. *Politica și experiența lucrurilor făcuse din el cel mai robust istoric.* TEULESCU, C. 110/24. *De-ntâiu slab, fără esperiență..., mintea i se pierdu în închipuiri.* ROM. LIT. 331[2]/41. *Ea* [prudența] *este acea esperiință (încercare) câștigată dintr-o mare practicare.* FIS. 71/28, cf. POLIZU. *Vremea nu dă esperiință la cei ce nu pricep A lucrurilor reguli.* NEGRUZZI, S. II, 259. *Prin poesie s-au transmis generațiilor posterioare toate experiențele ce rația omenească și-a tras... din cercetarea naturii lucrurilor.* BOLLIAC, O. 34. *Junele... nu avea lipsă de esperiință.* FILIMON, O. II, 300. *Atâtea pătimiri li-au dat o experienție anticipată de lucrurile omenești.* CALENDAR (1861), 72/3, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Aprețuise... prin propria esperiință, caracterul... austriacilor.* HASDEU, I. V. 58. *Aceste dorinți sânt cele mai de pe urmă termine ale științei și speriinței popoarelor civilisate.* I. IONESCU, D. 466. *Să profităm... de tesaurele de sapiență și de esperiență ce... au adunat pentru noi predecesorii noștri.* CONV. LIT. II, 38, cf. COSTINESCU, LM. *Se poate demonstra o materie estetică... și prin experiența din exemple.* MAIORESCU, CR. I, 113. *Eu capăt o experiență care cuprinde... cele două puncte.* CONTA, O. F. 122. *Superioritatea sa momentană* [este]*... rezultatul experienței și a ghibăciei câștigate.* CONV. LIT. XI, 109. *Multe s-au modificat dupe experiența câștigată de comisiunea lexicografică.* ODOBESCU, S. II, 387. *Avangarda armatei de operație... o comanda... un ostaș încercat, cu multă experiență.* EMINESCU, O. XIV, 195. *Experiența ce am în afacerile de teatru... aș pune-o în serviciul teatrului din Iași.* CARAGIALE, O. VII, 481. *Experiența ce-a câștigat* [omul] *– e nulă!* MACEDONSKI, O. I, 260. *Dânsul caută în sfera experienței sale causa plăsmuită a realității înconjurătoare.* CONV. LIT. XXII, 196, cf. DDRF. *Individul încă minor și fără experiență nu trebuie încurcat.* ARHIVA, X, 206, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Împăratul... cunoștea experiența și purtarea lui Grigorie Vodă.* BUL. COM. IST. II, 69. *Toată comoara de experiență individuală și socială a unei generații... e trecută prin educație, prin exemple și prin precepte, generației următoare.* PÂRVAN, I. F. 101. *Poetul... lucrează... după impulsuri și sugestii venite din experiența acumulată în subconștient.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 60, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tânărul n-are încă experiența condeiului.* LOVINESCU, S. VIII, 124. *Aveți mare curaj și multă experiență, domnule prefect.* REBREANU, R. II, 97. *Tineret fără experiență.* BACOVIA, O. 240. *Ce lipsă de experiență, ce naivitate.* CAMIL PETRESCU, P. 163. *Acestea le gândea, după cum dicta scepticismul și experiența profesională.* C. PETRESCU, C. V. 186. *Filosofia nu poate trece peste experiența trecutului și tradițiile de gândire.* CONV. LIT. LXVII, 98. *Mă mândresc cu lipsa ei, dacă numai lipsa de experiență mai poate da credința în cinste și dreptate.* POPA, T. 43. *Luli îi aducea emoția unui trecut mai vechi decât experiența vieții.* TEODOREANU, L. 128. *Aduc din străfunduri o experiență obștească.* VOICULESCU, P. II, 159. *Vârsta și experiența au adâncit aceste însușiri.* SADOVEANU, O. I, 6. *Plutonierul, om vechi, cu multă experiență, întinse un vraf de hârtii pe masă.* BART, S. M. 78. *După oarecare experiență literară, ajunge oricine să deosebească modurile fundamentale ale gândirii omenești.* STREINU, P. C. I, 6, cf. SCRIBAN, D. *Erau numiți în posturi fii de boieri fără nici o experiență.* OȚETEA, T. V. 50. *Agentul sanitar..., bătrân cu multă experiență..., îmi dă lecții.* ULIERU, C. 10. *Iau de la hoții fără experiență câte o taxă de dormit.* ARGHEZI, P. T. 412. *Bătrânii au experiență, respect de trecut.* CĂLINESCU, C. O. 153. *Puterile teoretice ale spiritului nu pot depăși limitele experienței.* VIANU, L. U. 347. *Aveam să-mi sporesc orizontul cu experiența unei lumi noi.* BLAGA, H. 51. *Printre ei se aflau câțiva vechi profesioniști cu veche experiență.* STANCU, R. A. IV, 331. *În ea* [morala proverbelor] *se strecoară înțelepciunea unei experiențe seculare.* V. ROM. noiembrie 1954, 144. *Ce știi mata, mătușă, ce înseamnă experiența vieții?* H. LOVINESCU, T. 212, cf. LTR[2], DL, DM. *Influența culturii străine, lipsa experienței stilistice... puneau dificultăți... exprimării precise.* CONTRIBUȚII, II, 103, cf. DER. *Cu experiența lor administrativă bine cunoscută, ei au organizat foarte repede noua cucerire.* COTEANU, S. E. 59, cf. DN[2]. *Nu aveam încă experiența eșecurilor.* BĂNULESCU, C. M. 309. *Femeie fiind, n-are experiența acestor relații.* N. MANOLESCU, A. N. I, 205. *Având o mare cultură și experiență în tipicul cancelariei, a fost ispravnicul a numeroase hrisoave domnești.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 16. *Claudel afirmă un lucru deosebit de important, pe care toată experiența vieții și spectacolul lumii de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial încoace ni-l confirmă.* STEINHARDT, J. 103. *Era un om cu multă experiență.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 73. *Medicul avea nu numai experiență, ci și condei.* CIOCULESCU, I. C. 12. *Conștiința scrisului antrenează... o experiență a scriiturii.* SIMION, D. P. 6. *Vorbesc cu destulă experiență.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 11/2, cf. DN[3]. *Această clasificare... nu pleca de la criterii științifice, ci se întemeia pe experiența comună.* IVĂNESCU, I. L. R. 35, cf. DSR,

V. BREBAN, D. G. *Experiența sa filologică i-a fost mai mult decât utilă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 10/3, cf. D. Î. LAT. – ROM. *Resimțeam amplificat complexul lipsei mele de experiență.* CĂRTĂRESCU, N. 122, cf. D. ENC., DEX^2, NDN, DEI, NDU. *În această privință, experiența dlui... singură poate decide.* VASILIU, P. L. 4. *N-are esperență, e crud!* UDRESCU, GL. ◊ (Prin extensiune) *În lupta cu boala și suferința, medicina a acumulat o experiență uriașă.* SCÂNTEIA, 1978, nr. 11 036. *Ce mai putem pretinde de la alte edituri, noi și lipsite de experiență?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 11/2. ◊ *Schimb de experiență* = schimb reciproc (între persoane, colective de specialiști etc.) de informații, cunoștințe, deprinderi dobândite într-un domeniu de activitate. *Ați fost trimis... în schimb de experiență.* PREDA, R. 397, cf. DER. *Schimbul de experiență... între medicii noștri.* ABC SĂN. 338. ◊ L o c. a d j. **Cu** (sau, învechit, **de**) **experiență** = experimentat **(1)**, expert **(1)**. *Mult... s-au folosit grecii, având învățat cu ecsperiența.* ARISTIA, PLUT. 299/10. *Așia s-a întâmplat atunci și la un militar roman..., om cu experiență și-nvățătură la științele vechimei.* id. ib. 339/25. *Junimea de astăzi se vede superioară oamenilor de experiență.* CONV. LIT. II, 61. *Un întreg parchet, compus din oameni cu esperiență..., se pune la discrețiune D[omniei] Sale.* EMINESCU, O. XI, 110. *Personajul istoric... e cunoscut ca om așezat și cu experiență.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 90. *Păcurarii erau angajați de cârmaș, un păcurar mai în vârstă, cu experiență.* VUIA, PĂST. 83. *Pâlcul fusese dat în seama lui..., om matur, energic, cu cap și experiență.* VOICULESCU, P. II, 140. *Dumneata ești un om cu experiență, poate să ai o idee bună.* SADOVEANU, O. VIII, 165. *Făcea lucrurile mai bine decât unul cu experiență.* CĂLINESCU, S. 64. *Am observat pe cobzarii cei mai cu experiență.* ALEXANDRU, I. M. 108. *Sfaturile bătrânilor înțelepți și cu experiență au fost prețuite întotdeauna.* STOICESCU, S. D. 74. *Sfaturile date de colegii cu experiență îi ajută pe noii învățători.* GÎ 1962, nr. 652, 1/5. *Lua aer înțelepțesc, de bătrân cu experiență.* A. HOLBAN, O. II, 304. ♦ (Filos.) Ansamblul practicii sociale care formează baza cunoașterii și criteriul adevărului și care se creează mai ales în procesul producției materiale. Cf. LM, DL, DM, DN^2.

2. Încercare, probă **(2)** care se face cu scopul de a verifica o teorie, o idee, un sfat etc.; verificare practică a unor fenomene, situații, cunoștințe etc. *Esperiența ne arată că fieștecare trup are o putere, prin care el se împrotiviaște mișcărei.* ȘINCAI, ÎNV. 15/7. *Despre șerpi... ne-au învățat esperiența că nu le lipsește auzul.* id., în ȘA I, 665. *În zilele noastre însuși omul cel prost, care prin experienție despre acestea s-au învățat, nu să îndoiaște* (a. 1804). ȘA I, 568. *Din pământ mult, au puțin folos, precum experiența arată.* ECONOMIA, 28/20. *Sperienta va să zică ispitirea de toate zilele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 360, cf. LEX. *Pomii la dânșii nu pot să crească;... isperiința se veade a adeveri socotirea lor.* ÎNV. POM. 6/8. *Taurul mai mult pentru esperienție (cercare)... au pornit.* ȚICHINDEAL, F. 39, cf. TEODORI, A. 59/21. *Experiența nu are învederarea dovedirilor matimaticești.* POTECA, F. 65/10. *Vedem experiența aceasta la tăierea coadelor cailor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XIII/26. *Părerea aceasta este... rodul experienții.* SIBINEANU, C. 87/4, cf. 86/28. *Experiența (încercarea) a dovedit că tractatul a avut un sfârșit cu totul împrotiva părerii D[omniei] Sale.* CR (1830), 284^2/19. *Esperiența este pățirea sau cercarea a multor lucruri.* MARCOVICI, C. 65/25. *Ne învață experiența (cercarea) cea de toate zilele.* ANTROP. 41/3. *Prin acea de toate zilele experienție se adeverește un lucru cu totul dinpotrivă.* ALBINEȚ, M. 2/10. *Omul... prin ecsperienție începu a cunoaște făptuirile lumei.* SĂULESCU, HR. I, 43/10. *Regulamentul poate să fie necomplet, însă experiența ne va arăta când... să-l completăm.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 54, cf. VALIAN, V. 44. *Este o lege prin esperiință (cercare) întărită.* VASICI, M. I, 217/23. *Experiența au arătat că trebuiesc să fie privite ca locul unde se află cea mai bună carne.* I. IONESCU, V. 4/30. *Neputința și a ei totală vindecare cu mijloace simple cercate prin esperiință și aprobate de mulți pătimași* [Titlu]. NEP. VIND. *Doctorii și guvernul s-au pătruns de experiență, că măsurile carantinești... cu totul nu sânt de folos.* POV. HOL. 5/19, cf. NEGULICI. *Agricultura... chiamă într-ajutor esperiința.* BREZOIANU, A. 9/3. *Din experiență să știe că plantele rodesc atunce mai bine.* LITINSCHI, M. 13/23. *Dacă vrem câte o dată să iubim, facem... o esperiență,... o studie a inimei.* RUSSO, S. 23. *Câteva regule foarte simple... se bazează pe esperienție.* CALENDAR (1854), 33/17. *Experiința învață pe proprietarii romani că sclavul... muncea cu mai multă ardoare.* ROM. LIT. 96^2/36. *Studia aici și istoria, ast maestru al tutulor esperiințelor.* TEULESCU, C. 30/1. *Experiența a dovedit că sperietura și gâdilatul calului sânt pricinile... ce-l fac a se îndupleca cu... greutate la învățătură.* PENESCU, M. 68. *Esperiința arată Că un popul blând din fire... Ușor e d-a-l conduce.* MUREȘANU, P. 84/23, cf. PONTBRIANT, D. *Este descoperit de știință și sancționat de speriință... leacul cel mai bun.* I. IONESCU, D. 292. *Poarta Otomană, pricepând din esperiență necapacitatea lui Petru, cât p-aici era să trimită în Moldova alt domn.* HASDEU, I. V. 258. *După esperiința ce ne dă observările noastre, pân-a nu împlini anul, de azi înainte, va fi cu totul smintit.* BARONZI, C. I, 208/27, cf. COSTINESCU. *Aceste adevăruri le-am demonstrat... prin experiența din exemple.* MAIORESCU, CR. I, 113. *Experiența dovedește... că raționamentul se face câteodată în mod neconștiut.* CONTA, O. F. 409. *Ca fost redactor... și ca deputat, am făcut esperiința că... ți-ar trebui un fond anume numai pentru spesele poștale* (a. 1879). ap. BARIȚIU, C. II, 240. *Dedat și prin experiență... cu daraverile judecătorești, fu mai întâi vornic de Târgoviște.* ODOBESCU, S. I, 259. *Esperiența arată că multe conspirații s-au făcut, puține au izbutit.* EMINESCU, O. XIV, 901. *Speriința ne-a probat până la evidență.* CARAGIALE, N. S. 72. *Răspunde făcând teorii asupra instrucțiunii criminale pe temeiul îndelungatei Domniei Sale experiențe.* id. O. I, 155. *Experiența ne arată că dacă umblăm cu o lumânare prea iute – lumânarea se stinge.* BACALBAȘA, M. T. 49, cf. DDRF. *Prefera a nu încurca lucrurile prin vorbe tălmăcite, care știa din experiență că pot conduce tocmai la neînțelegere.* XENOPOL, I. R. V, 298, cf. ENC. ROM. *Găsisem, din esperință proprie, că cultura împărtășită în graiuri străine numai priincioasă n-a fost în această privință.* SBIERA, F. S. 131. *Cu această îndreptare, scoasă din propria lui experiență sufletească, păru a redobândi buna dispoziție.* D. ZAMFIRESCU, Î. 74. *Ideile sunt experiență umană concentrată.* PÂRVAN, I. F. 118. *Nu mai privea, fiind convinsă, prin repetate experiențe, că nu va zări acolo nimic nou.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 23, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Experiența de mai târziu m-a convins că avea dreptate.* LOVINESCU, M. 56. *Toate formele estetice sunt caduce, dar conțin într-însele elemente și experiențe ce servesc conceptului estetic.* id. S. VIII, 196. *Cunoaștem problema țărănească și din cărți și din experiență.* REBREANU, R. I, 35. *Să te limitezi la copilărie și tinerețe, pierzând experiența contactului matur cu viața.* TEODOREANU, L. 217, cf. SCRIBAN, D. *În sufletul lui de om trecut prin multele experiențe ale vieții... păcatele streine sânt privite cu indulgență.* VIANU, A. P. 292. *Experiența i-a arătat autorului că nu e bine să se angajeze prea ostentativ.* CONSTANTINESCU, S. I, 51. *Asupra cuibăritului nu relatez din experiență proprie.* DOMBROWSKI, P. 91. *Cunosc din proprie experiență... ce însemnează abuzul de putere.* ARGHEZI, S. XXXIV, 224. *Știa din experiență că mijlocul infailibil de a capta interesul unei femei e de a-i măguli amorul propriu.* CĂLINESCU, O. I, 74. *Fapta noastră era cea dintâi prefigurare a senzațiilor experienței futuriste de mai târziu.* BLAGA, H. 33. *Ajutorul părinților deține loc de experiență proprie.* RALEA, S. T. III, 246. *În felul acesta se fac marile experiențe ale vieții.* BOGZA, C. O. 163, cf. DL. *Experiența le spunea că se puteau aștepta la orice.* PREDA, M. S. 408, cf. DM. *Este... un ascetism ce îngăduie experiențe numeroase.* N. MANOLESCU, A. N. I, 231. *A scris despre o îndeletnicire familiară, pe care o știa din proprie experiență.* C. GIURESCU, P. O. 8. *Tot ce am scris este rezultatul propriilor mele experiențe.* A. HOLBAN, O. II, 13. *N-ai voie să-ți refuzi o experiență, cu toate primejdiile pe care le implică.* T ianuarie 1972, 78. *N-ar fi exclus ca acesta să fie rodul*

experienței sale. CIOCULESCU, I. C. 53. *Experiența nu spune că pe poeți nu trebuie să-i credem pe cuvânt.* SIMION, S. R. III, 292, cf. DN[3]. *Iată, pe scurt și din experiență, indiscrețiile, pretențiile și rezonamentele dlui Magheru.* MS. 1988, nr. 4, 21. *Știa din experiență că viața este în mare parte iluzie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 20/1. *M-am simțit foarte fericit că aș avea și eu... lucruri interesante de povestit din propria experiență.* CĂRTĂRESCU, N. 35, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ♦ (Învechit, rar) Cercetare, investigație. *S-au aflat din esperienție... că numitul Mihnea Vodă din cugetată răutate s-au omorât.* ȘINCAI, HR. II, 126/6. *Un stomah slab depărtează aerul ce au întrat într-însul pe lângă hrană, prin care mistuirea, precum ne-au dovedit experiența foarte se îngreuiază.* ALBINEȚ, M. 64/8. *Experiența au dovedit că în vremea holerii... au lucrat mai vătămat decât toate* [influențele] *cele următoare.* POV. HOL. 7/3. ♦ Situație, împrejurare neașteptată sau neobișnuită prin care trece cineva; pățanie. V. a v e n t u r ă. *Iacă, îmi zisei, o esperiență (încercare) foarte dureroasă și care va arunca în cugetări foarte neliniștitoare pe toți stăruitorii pentru înaintare.* NEGULICI, E. I, 10/41. *După o tristă experiență, o putem afirma cu mai multă tărie.* EMINESCU, O. XI, 26. *A o cruța... de trista experiență ce eu am făcut.* CARAGIALE, O. VI, 459. *Dintr-o sumă suficientă de asemenea experiențe poți dobândi o cunoștință.* CONV. LIT. XXII, 128. *Aceste esperiințe triste au deșteptat în sufletul lui Alexandru Lăpușneanul calitățile rele ale naintașilor săi.* SBIERA, F. S. 59, cf. 132. *După experiența tristă a primei căsătorii, a jurat să nu se mai mărite.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 16. *Experiența unui reveliqn precendent îmi arăta riscurile unei astfel de încercări.* CAMIL PETRESCU, P. 284. *Dacă e vorba ca această divină experiență să facă și din mine aceea ce a făcut din dumneavoastră, nici nu-mi trebuie s-o am.* POPA, T. 43. *Făcuse o „tristă experiență", cum spunea el căsătoriei.* VOICULESCU, P. II, 56. *S-ar părea... să izvorască din recentele experiențe amare.* CONSTANTINESCU, S. II, 222. *Emmi era... copleșită de noua experiență pasională.* CĂLINESCU, S. 281. *Ecourile grelelor experiențe pot fi identificate în mai multe puncte ale operelor lor.* VIANU, L. U. 103. *Mi-am risipit tinerețea în aventuri și galanterii... Experiențele nu mi-au servit la nimic.* VINEA, L. I, 13. *Din experiența călătoriilor... au căutat să ajungă la formele cele mai potrivite.* TUDORAN, P. 106. *Cele mai vechi amintiri sunt legate de cea dintâi experiență sexuală.* N. MANOLESCU, A. N. III, 63. *Găsești într-o carte vreun rând care... pornește parcă de la cele mai intime experiențe al tale.* A. HOLBAN, O. II, 91. *Experiențele sunt intransmisibile.* STEINHARDT, J. 77. *În 1930 îi apar două cărți..., ambele mărturii ale unor experiențe cruciale din viața sa.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 22. *Câteva sunt... revelatorii pentru ultima experiență a poetului.* SIMION, S. R. III, 158. *Un accent trezit de cine știe ce strat adânc al zbuciumatei experiențe trăite de ai lui.* ȚOIU, G. 12. *Noi înșine, după o experiență de viață, începem să ne vedem mai bine la față unii pe alții.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/3. *Prima experiență cutremurătoare de campanie este îngrijirea holericilor.* ib. 1992, nr. 3, 5/3. *Cei mai mulți ruletiști... nu ar fi repetat pentru nimic în lume teribila experiență.* CĂRTĂRESCU, N. 15, cf. NDU.

3. (Adesea cu determinări care indică modul, felul etc.) Provocare intenționată a unor fenomene pentru a demonstra sau verifica legile producerii și dezvoltării lor; experiment **(1)**. *Prin... experiență arăt că este culoare (văpseală) roșu.* POTECA, F. 120/2. *Studiul himiei inspiră... gustul observației și al esperienței.* MARIN, PR. I, VII/21. *Fisica... n-a fost... basată asupra esperienței (cercări).* BARASCH, M. I, 5/25. *Este bine a se demonstra aceasta prin esperiențe.* MARIN, F. 160/23, cf. PROT. – POP., N. D. *Nu e nimeni care să nu fi făcut asupră-și această esperiință.* BARONZI, I. C. I, 32/18, cf. COSTINESCU. *Au știut a face publicului știința atrăgătoare prin experiențe practice.* CONTEMPORANUL, I, 5. *Esperiența consistă... în repartiția exactă a numitorilor de sub numărătorul comun.* EMINESCU, O. XV, 289. *Printr-o experiență de ordine fizică..., a ajuns la concluziunea aceasta.* REV. IST. I, 251. *Putem produce cu ajutorul lor alte experiențe.* CONV. LIT. XXII, 396, cf. ENC. ROM. 366. *Există opere... în care unele elemente sunt izolate ca în experiențele de laborator.* IBRĂILEANU, S. L. 4, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Îi plăcea să se mândrească, mai mult chiar decât cu experiențele agricole, cu biblioteca lui.* REBREANU, R. I, 55. *Am concentrat experiența ca să grăbesc rezultatul.* VOICULESCU, P. II, 119. *Partea aceasta fiind prin excelință practică, ea înfățișează în mod firesc rezultatul unei experiențe.* GRECU, P. 9. *Experiențele lui priveau turburările atenției vizuale.* CĂLINESCU, E. O. I, 262. *Un laborator în care ar avea loc experiențe extraordinare.* BOGZA, C. O. 261. *A nu se elimina din experiențele de laborator lupta naturală a diverselor specii.* CHIRIȚĂ, P. 399. *Aceasta explică rezultatele diferite ale experiențelor întreprinse în câmp.* AGROTEHNICA, I, 100, cf. LTR[2], DL, DM. *El însuși făcea experiențe în medicină, în optică, în verificarea legii minusurilor etc.* JOJA, S. L. 341. *Pentru a se ajunge la anestezia modernă au fost necesari 100 de ani de experiențe.* ABC SĂN. 33, cf. DN[2]. *După experiențele făcute, soluția unică este replantarea.* C. GIURESCU, P. O. 168. *Un crocodil cu mecanismul demontabil era așezat pe jos cu sfoara care servise experiențelor lui de tracțiune.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 132. *Experiențele făcute au demonstrat că o clădire impregnată... cu această substanță devine total ignifugă.* SCÂNTEIA, 1973, nr. 9 445. *A făcut niște experiențe interesante pe câini.* D. R. POPESCU, I. Ș. 32, cf. DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. Î. LAT. – ROM. *Nu poți face experiența cu magnetul fără pilitura de fier.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 8/1, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ (Prin extensiune) *Romanul devine... o experiență de laborator psihologic.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 46. *Volumul acesta de versuri cuprinde experiențele creării făpturii argheziene.* CONV. LIT. LXVII, 127. *Gustul experiențelor eteroclite conduce... talentul lui V. Voiculescu.* STREINU, P. C. II, 49. *„Trustul" este un fel de experiență în eprubetă.* CONSTANTINESCU, S. II, 256. *Dragostea e câmpul cel mai larg de experiență pentru sentimente multiple.* RALEA, S. T. I, 99. *Laboratorul teatral și-a început experiențele.* T ianuarie, 1969, 87. *Păcat că toate aceste experiențe le facem chiar pe pielea noastră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 17/4. ◊ L o c. a d j. **De experiență** = experimental **(1)**. *Lucrurile acestea se învață și pot fi înțelese mai mult pe cale de experiență.* GRECU, P. 9. *Mary prefăcuse locuința în clinică și laborator de experiență.* CĂLINESCU, S. 382.

– Scris și: (învechit) *ecsperiență.* – Pronunțat: *-ri-en-.* – Pl.: *experiențe.* – Și: (învechit) **experiénție** (scris și *ecsperienție*), **esperiénță, esperiénție, esperínță, esperiínță** (pl. *esperiințí*), (regional) **esperénță,** (învechit, rar) **isperiínță, isperínță, speriénță, speriínță** s. f.

– Din lat. **experientia,** fr. **expérience,** it. **esperienza.**

EXPERIENȚIÁL, -Ă adj. (Rar) Experimental **(1)**. *Aceste fapte derivate din morfologie nu rezistă faptului experiențial.* RALEA, S. T. II, 88, cf. LTR[2].

– Pronunțat: *-ri-en-.* – Pl.: *experiențiali, -e.*

– **Experiență** + suf. *-al.*

EXPERIENȚIALÍST s. m. (Neobișnuit) Experimentalist **(1)**. *Vitaliștii, experiențialiștii sau existențialiștii contemporani nu mai pot concepe ideea de sistem sau speculație constructivă.* STREINU, P. C. III, 362.

– Pronunțat: *-ri-en-ți-a-.* – Pl.: *experiențialiști.*

– De la **experiență**, după *experimentalist.*

EXPERIÉNȚIE s. f. v. **experiență.**

EXPERIMÉNT s. n. **1**. Procedeu de cercetare în știință, care constă în producerea artificială sau modificarea intenționată a unui fenomen cu scopul observării lui în condițiile speciale create și a legilor care îl guvernează; folosirea cu caracter experimental a

unor modalităţi şi tehnici noi; experienţă (1), experimentare (2), (învechit) ispită, ispitire. Cf. MICU, ap. TDRG[3]. *Dintru aceste îsperimânturi (ispitiri) luminat se pricepe.* DZ 12/20. *Se adeverează cele mai sus zisă prin experimente.* TEODORI, A. 59/20. *El au arătat experimentele (cercările) sale într-o adunare.* AR (1829), 84[1]/41. *Pruba sau expermentul cel mai de pre urmă l-au făcut sorbind în mici înghiţituri două linguri de unt.* ib. 84[2]/11, cf. 203[1]/45. *Omorâtoarele făpturi a aşa feliuri de aer să dovedesc şi din următoriul experiment.* ALBINEŢ, M. 76/6. *Urmările veninului şi experimenturile... că, deacă se taie nervii carii merg la folcuţ, stă himificaţia.* ANTROP. 58/17. *Mai învederat însă se vede aceasta la esperimentul galvanic.* VASICI, M. I, 45/21, cf. 70/13. *Principii de fisică şi de himie cu esperimente* (a. 1847). URICARIUL, VII, 238. *Cu maşina electrică se pot face mai multe sperimenturi.* STAMATI, F. 115/21, cf. id. D. *Ist imperator se îndeletnicea mai mult cu esperimente de hemie şi cu caii.* CALENDAR (1856), 81/5, cf. COSTINESCU, LM. *Vivisecţiunile şi experimentele făcute de Flourens sânt poate cele mai concludente din toate dovezile.* CONTA, O. C. 28. *Şi la alte procese, în cari electricitatea joacă rolul de mediator, principiul conservaţiunii forţei e dovedit prin experimente.* EMINESCU, O. XV, 1 178. *Întocmim un experiment cu mijloacele indicate de acest raţionament şi cercăm să şi executăm adevărurile conclusiunei. Dacă experienţele la care ajungem aprobă conclusiunea raţionamentului de probă, atunci diferenţa constatată... va dobândi un nou razim de certitudine.* CONV. LIT. XXII, 393, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Experiment de laborator.* CADE. *Observaţia nu se îmbină numai cu experimentul, metoda clasică a ştiinţelor exacte.* D. GUSTI, P. A. 135, cf. SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM, DN[2], DER, DEX, NDN, DEI, MDA.

2. Încercare, probă făcută cu scopul de a cerceta, a verifica, a cunoaşte caracteristicile cuiva sau a ceva; observaţie; experienţă (2). V. p r o b ă (2). *Experimentele ortografice ce s-au ivit... în scrierea autorilor români.* MAIORESCU, CR. III, 181. *Ţara, prin tristele esperimente la care e supusă de domnia frazei, va ajunge până în sfârşit să fie conservatoare.* EMINESCU, O. XI, 19. *Un experiment pe care nu-l poţi face cu subiectul viu de la care culegi materialul de limbă.* DR. I, 366. *Regăsirea autenticităţii umane, prin dinamitarea tuturor convenţiilor literare şi explorarea domeniilor „hazardului obiectiv" sau inconştientului, constituie şi ţinta experimentelor avangardiste.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 7. *Singurul efect al experimentului meu cam copilăros – acela de a mă uita în apa iazului – fusese doar că impresia stranie de la început se adâncise acum şi mai tare.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 30. *Obţinând gloria de a fi cel mai prost din companie, soldatul... îşi pregăteşte un trai la adăpostul tuturor experimentelor.* LOVINESCU, C. VII, 59. *Organizarea şi funcţionarea Institutului Social Român a fost o mare demonstraţie publică şi reprezintă un experiment.* D. GUSTI, P. A. 182. *Cei mai tineri... beneficiază de un climat propice celor mai variate experimente subiective.* STREINU, P. C. III, 53. *Sunt prinţul Hangerliu, îşi destăinui prin excepţie titlul victima, însă cu intenţie glumeaţă de experiment.* CĂLINESCU, B. I. 378. *Astfel ajunge Hamlet să pună la cale un adevărat experiment psihologic.* VIANU, L. U. 96. *Paralel cu aceste experimente,... primele filme sonore sunt pline de exagerări.* M 1965, nr. 3, 6/1. *Noul roman francez a rămas un experiment fără urmare.* N. MANOLESCU, A. N. I, 59. *Nu întâlnim în aceste romane prea multe experimente stilistice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 20/5. *„Creşterea limbii româneşti" nu înseamnă experiment lingvistic formalist.* STĂNESCU, R. 199. *Nu avem nimic împotriva experimentului serios, autentic.* CONTEMP. 1971, nr. 1 295, 6/7. *Aceste postulate pot fi privite drept garanţia unei modernităţi deschisă la diversitate şi ostilă oricărui experiment despotic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/1. ◊ *Experiment-limită* = experiment dus până la extrem. *Clişeul sec, experimentul-limită... în loc să afirme originalitatea tânărului creator îl înfeudează unor formule de mult perimate.* CONTEMP. 1966, nr. 62, 3, cf. DCR. ◊ L o c. a d j. **De experiment** = experimental. *Există teatre de experiment.* T ianuarie 1969, 80. ♦ Experimentare (1). *Ştiinţele sociale discută de multă vreme posibilitatea experimentului în domeniul lor.* D. GUSTI, P. A. 134.

– Pl.: *experimente* şi (învechit) *experimenturi*. – Şi: (învechit) **esperiméntu, esperimânt** (URSU, T. Ş. 202), **experemént, experiméntu, isperemânt** (id. ib.), **isperimânt, sperimént, sperimânt** (STAMATI, D.) s. n., (învechit, rar) **experiméntum** (COSTINESCU) subst.

– Din lat. **experimentum,** germ. **Experiment,** it. **esperimento, sperimento.**

EXPERIMENTÁ vb. I. T r a n z. **1.** A supune la o probă, la o încercare pentru a verifica dacă ceva corespunde scopului, cerinţelor etc.; a încerca, a proba (1); (învechit şi regional) a probălui (2), (regional) a probali, (învechit, rar) a probăi, a probui (1). *Se găsesc soiurile de vite din care ar putea cineva alege pe acele mai uşor de experimentat.* I. IONESCU, V. 35/11, cf. STAMATI, D. 83, 93, POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *D-astăzi voi face patriotismul cum îl înţelegi şi-l voi esperimenta asupra lui Simon.* BARONZI, I. G. 359/10, cf. COSTINESCU. *Aristotel culege din diferiţi scriitori, din diferite constituţiuni, legi, căci el experimentează şi observă state reale, existente, şi din aceste observaţiuni a rezultat apoi... ideea de stat aristotelică.* EMINESCU, O. XV, 1 146. *Se repetă... acelaşi fenomen pe care-l experimentaseră strămbunii lor, romanii.* XENOPOL, I. R. VI, 110, cf. ALEXI, W. *Ştiinţa contemporană nu e ştiinţă decât atâta cât descrie şi experimentează realitatea.* PÂRVAN, I. F. 49, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Charles Richet a experimentat şi dovedit fără contestare fenomene ca moniţii şi premoniţii.* ARH. OLT. X, 434. *Cine poate experimenta mai real, mai personal, noile condiţii de viaţă ale ceasului de faţă.* CONV. LIT. LXVII, 303. *A pronunţat de altfel întreaga frază... cu o nesiguranţă care... dovedea şi că ea, acum, doar o „experimenta".* CAMIL PETRESCU, P. 77. *Experimentau reţete inedite şi eretice de cocktail spre stupoarea barmanului.* C. PETRESCU, C. V. 180. *Planul era într-adevăr bun. Fusese experimentat cu succes în câteva împrejurări.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 126. *Începuse a experimenta durerea în vârful unui ac ori în portiţa fierbinte a unei sobe.* SADOVEANU, O. XIX, 76. *Experimentase toate modurile poetice.* STREINU, P. C. II, 53, cf. SCRIBAN, D. *N-a rămas nici o formulă, nici un curent apusean care să nu fi fost experimentat şi la noi.* CONSTANTINESCU, S. VI, 65. *Observaţie în treacăt, experimentată timp de un an şi jumătate, în redacţia unui mic ziar literar.* ARGHEZI, S. XXV, 102. *Pentru a putea analiza elementele unui tot sintetic e nevoie să le experimentăm în mod izolat sau în combinaţii diferite.* RALEA, S. T. II, 108, cf. DL. *Experimenta pe noi... legi bizare, insondabile.* PREDA, C. I. P. II, 338, cf. DM. *Întâmplarea înseşi nu are în „Remember" decât rostul de a permite lui Mateiu Caragiale să experimenteze o estetică.* N. MANOLESCU, A. N. III, 103. *Artiştii de azi experimentează noi forme de gândire, idei inovatoare despre artă.* CONTEMP. 1971, nr. 1 276, 10/4. *Aici a fost experimentată... îndrăzneala de a îmbogăţi înnoind tradiţia.* T ianuarie 1972, 18. *Un grup de cercetători englezi a experimentat cu succes un remediu ingenios.* SCÂNTEIA, 1973, nr. 9 445. *A experimentat situaţia romanului său, mutat dintr-un regim în altul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 11/3. ◊ A b s o l. *Noi putem esperimenta asupra a noi înşine şi asupra altora.* CONV. LIT. II, 56. *Scriitorul acestora a fost un om obiectiv. Ca atare a experimentat cu diferite obiecte.* EMINESCU, O. XVI, 296. *Ei experimentează numai, tinzând să-şi apropie teme lirice şi să-şi mlădieze expresia.* CONSTANTINESCU, S. VI, 113. *Să aştepţi până atunci când te vei convinge că mă iubeşti cu adevărat. Te autorizez să experimentezi, să-mi găseşti concurente.* CĂLINESCU, O. III, 203. *Dürer experimentează şi lucrează intens, sute de planşe şi de desene ies de sub mâna lui.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 7/4. *Plăcerea de a*

experimenta este foarte vizibilă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 29, 10/3. ◊ R e f l. p a s. *În el se experimentează toate mijloacele de înălțare culturală și de progres tehnic al provinciilor nordice.* SAHIA, S. A. 193. *Dacă s-ar experimenta Statul fără guvern, Statul fără miniștri, credeți că nu s-ar învăța ceva și din această experiență?* ARGHEZI, S. XXV, 26. *Cred că se puteau experimenta materiale decorative care să impună prin colorit, trăinicie, prețiozitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 112, 29/1. ◊ F i g. *Partidul radical avu în curând prilejul a experimenta zădărnicia speranțelor sale în o solidaritate de interese.* XENOPOL, I. R. XII, 82. *Se apropiase de Adela sub pretext că îi „experimentează" sufletul.* STREINU, P. C. II, 241. *În capitală... își experimentează adolescența prelungită până în momentul regăsirii.* CONSTANTINESCU, S. II, 234.

2. A proba, a verifica prin experimente științifice. Cf. LM, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Sub cerul Africei au experimentat avioanele italiene metodele care fac acum ravagii în Spania, dându-ne o imagine justă și înspăimântătoare de ce poate deveni războiul viitor.* BOGZA, A. Î. 563. *Alți cercetători... au experimentat efectul ultrasunetelor asupra semințelor de sfeclă de zahăr.* AGROTEHNICA, II, 33, cf. DL. *Specialiștii stațiunii cercetează și experimentează noi și moderne metode de creștere a pomilor.* RL 1977, nr. 10 319. *Experimentase la Dacia lui cele mai moderne și mai complexe claxoane care se fabricau în lume.* CĂRTĂRESCU, N. 299, cf. DEI. ◊ A b s o l. *Pentru a experimenta practic,... trebuie să ne alegem instrumentele.* EMINESCU, O. XIV, 954. ◊ R e f l. p a s. *Ce sunt eu, un animal de laborator... să se experimenteze pe mine metode fără să fiu întrebat?* CAMIL PETRESCU, T. III, 127. *Conflictul acesta este caracteristic pentru Kleist și... experimentat de el în laboratorul inimii sale.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 95.

– Prez. ind.: *experimentez.* – Și: (învechit) **esperimentá**, (învechit, rar) **sperimentá** (STAMATI, D. 93) vb. IV.

– Din lat. **experimentare**, fr. **expérimenter**, it. **esperimentare**, **sperimentare**.

EXPERIMENTÁBIL, -Ă adj. Care poate fi experimentat. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Conștiința se caută pe sine într-un obiect real, sensibil prezent, experimentabil.* CĂLINESCU, O. XIII, 88. *Fiecare dintre artele tradiționale este mai simplu experimentabilă.* CONTEMP. 1971, nr. 1 298, 9/5, cf. NDN, MDA.

– Pl.: *experimentabili, -e.* – Și: (învechit) **esperimentábil, -ă** adj. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– Din fr. **expérimentable**.

EXPERIMENTÁL, -Ă adj. **1.** (Despre domenii științifice, cercetări sau despre metode de cercetare, operații tehnice, tehnologice etc.) Care se poate executa sau care se efectuează prin experimente (**1**); care este bazat pe experiență; care este utilizat cu titlu de experiment. *Partea aceea a fisicii care descopere puterile și însușirile elementurilor, ale apei, aerului..., să numește cu deosebire fisica sperimentale.* POTECA, F. XXXVI/20. *Fizică teoretică și experimentală.* CR (1832), 37²/13. *Voi începe printr-o serie de articole asupra fisicei experimentale.* PROPĂȘIREA (1844), 213¹/40, cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Științele experimentale au dobândit o însemnătate... mare.* MAIORESCU, L. 12. *Studiul naturei nu se poate face decât pe calea experimentală.* CONTA, O. F. 184. *Terapiștii de azi... au găsit o bază mai sigură în legile farmacologiei experimentale.* CONTEMPORANUL, I, 170. *Apăru,... independent de Meyer, cu cercetările sale esperimentale asupra teoriei mecanice a căldurii.* EMINESCU, O. XV, 1 160. *„Antropologia este știința despre om", în aceasta cuprinzându-se tot ce privește pe om și dezvoltarea sa, servindu-se de ajutorul tuturor științelor, dar mai ales de a acelor experimentale.* ARHIVA, I, 207. *Va procura materiale prețioase pentru generalizările esteticii esperimentale.* REV. CRIT. I, 35, cf. DDRF, ENC. ROM. 366, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Trăim... în veacul științei experimentale.* SADOVEANU, O. XIX, 360, cf. SCRIBAN, D. *Știința intră în faza experimentală.* VIANU, S. 129. *Sprijinit tot pe cercetări în stepe și pe verificări experimentale, admite... că apa de precipitații se poate infiltra până la apa freatică.* CHIRIȚĂ, P. 270, cf. LTR², DL, DM, DN². *I s-a încredințat Catedra de medicină experimentală de la Facultatea de Medicină din București.* ABC SĂN. 80. *Un drum experimental pentru adevăruri psihologice.* N. MANOLESCU, C. M. 152. *Studenți ai altor facultăți... să fie incluși într-o activitate de regie experimentală.* T ianuarie 1969, 6. *Se poate încerca eliminarea pe cale experimentală a acestor elemente animiste.* REV. FIL. 1971, 1 010. *Teoria... cedează în fața faptului experimental contrar.* CONTEMP. 1973, nr. 12, 10/3. *Curentele experimentale cele mai noi nu au avut un suport artistic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 43, 24/2, cf. DEX, DEI, NDN. ◊ *Psihologie experimentală* = psihologie care se ocupă cu observarea obiectivă a relațiilor și comportamentelor și, ca metodă, cu verificarea ipotezelor și deducțiilor prin experiențe. *Spuneți drept, zise profesorul de psihologie experimentală din comisie, ați învinat ori n-ați învinat?* ARGHEZI, S. X, 249, cf. NDN. *Fonetică experimentală* = metodă de studiu a foneticii, care se ocupă cu sunetele articulate, cu ajutorul unor aparate speciale și al unor mijloace tehnice. *Rezultatele la care a ajuns fonetica experimentală... sunt încă neîndestulătoare.* DR. VII, 11. *Trebuie subliniat că fonetica experimentală... nu e o ramură a foneticii.* GRAUR, I. L. 45. *Teatru* (ori *studio*) *experimental* sau *cinematografie experimentală* = spectacol teatral sau cinematografic în care se utilizează procedee stilistice de avangardă. *Au fost înființate studiouri experimentale în care se prezintă lucrări din literatura dramatică.* M 1965, nr. 3, 17. *Remarcabilă ideea înființării unui studio experimental la radio.* T ianuarie 1969, 112. *Teatrul experimental își mai așteaptă inițiatorii și călăuzitorii tineri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 16/4. ◊ (Adverbial) *Această modificare se poate constata și experimental asupra corpurilor vii.* MACEDONSKI, O. IV, 155. *Nu-i nevoie să crezi orbește și să fii convins dinainte, trebuie numai să observi și să constați experimental.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 84. *Sunt sigură că ciobănița mea are dreptate, fiindcă dovedește experimental ceea ce spune.* C. PETRESCU, Î. I, 15. *După câteva ceasuri,... făcuseră experimental o porțiune de temelie.* CĂLINESCU, S. 351. *Cristalizarea gelurilor amorfe... și formarea mineralelor argilei... au fost demonstrate experimental.* CHIRIȚĂ, P. 84. *Cantitatea de sămânță... trebuie determinată experimental pentru fiecare regiune agricolă.* AGROTEHNICA, II, 56. *Existența neutronului a fost dovedită experimental.* T. V. IONESCU, E. 482. *E dispus să suplimenteze o fabrică, ca să-l pună în practică în mic, experimental.* DEMETRIUS, C. M. 33. *În noul an școlar vor funcționa, experimental, un număr sporit de clase speciale.* CONTEMP. 1966, nr. 37, 1/1. *Adevărul acestei concluzii nu poate fi verificat experimental în fizică.* REV. FIL. 1971, 1 011. ♦ (Substantivat, n.) Experiment (**1**). *Dumneavoastră, cu experimentalul și știința d-voastră, ați transformat războiul cavaleresc și eroic într-un asasinat metodic.* C. PETRESCU, Î. I, 15.

2. (Despre instituții, unități tehnologice etc.) Care folosește experimentele (**1**) (într-un anumit domeniu); (despre terenuri, materii prime etc.) pe care se fac experimente (științifice). *La noi se cunoaște numirea... de moșie experimentală.* PROPĂȘIREA (1844), 105¹/24. *Sfătuirile directorului cu toți acei ce confăptuiesc la toate ale... fermei experimentale.* I. IONESCU, F. 14/2. *Cunoașterea detailată a repartiției solurilor în stațiuni experimentale.* CHIRIȚĂ, P. 875. *Se fac experiențe... într-o serie de instituții experimentale.* AGROTEHNICA, I, 326, cf. DL. *Da ce, locul meu îi lot experimental?* LĂNCRĂNJAN, C. III, 204. *Au sintetizat rezultatele cercetării a 274 de soiuri create în stațiuni experimentale.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 892. *Noi am organizat o secțiune experimentală unde vrem să dăm frâu liber spiritului ludic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 16/1. ◊ (Prin

extensiune; despre cercetători) *Se observă în general la fonetiștii experimentali un fel de dispreț față de aceia care se ocupă cu fonetica istorică.* GR. S. I, 6.

3. (Despre opinii, concluzii sau despre acțiuni, manifestări etc.) Care este rezultatul experimentării (**1**) de noi tehnici sau procedee stilistice; care este legat de experimente (**2**). [Filosofia] *are de representanți pe Bacon și pe Cartesiu, care reînviază, unul sensualismul, celalt idealismul, caracterul ei e de a fi esperimentală.* LAURIAN, F. 157/32. *Marginile lumii reale cunoscute... sânt împinse foarte departe de către cunoștințele experimentale câștigate de om.* CONTA, O. F. 375. *Sinteza puterii imaginației și unitatea ei necesară... le raportăm asupra cunoștinței posibile esperimentale în genere.* EMINESCU, O. XIV, 426. *A accentuat cu energie că ideea morții este o idee experimentală.* D. GUSTI, P. A. 92. *Avem o școală literară românească în stare să dea... criteriul experimental complet.* CONSTANTINESCU, S. I, 148. *Discursul meu instructiv e experimental; nu te mai încrede în asmuțirile creierului tău zănatic.* ARGHEZI, P. T. 312. *Cu cât gestul era mai indiferent și pur experimental, cu atât efectul se dovedea mai infailibil.* CĂLINESCU, B. I. 37. *Propune ipoteza formării unor complexe stabile,... sprijinindu-se pe date experimentale proprii.* CHIRIȚĂ, P. 113. *Măsurile făcute dau o concordanță numai calitativă între valorile calculate și cele experimentale.* T. V. IONESCU, E. 513. *Pentru el, chiar raționalismul tău științific și experimental nu-i decât un mit.* BENIUC, M. C. I, 317. *Concepția sa deductivistă, opusă concepției experimental-inductiviste a lui Bacon.* JOJA, S. L. 333. *Aplicând-o, cu titlu experimental, la stihuitorii noștri, ce observăm?* SIMION, D. P. 306.

– Pl.: *experimentali, -e.* – Și: (învechit) **esperimentál, -ă, sperimentál, -ă** adj.

– Din lat. **experimentalis,-e**, fr. **expérimental**, it. **esperimentale, sperimentale.**

EXPERIMENTALÍSM s. n. Folosire a experimentului, a documentului ca mijloc de cunoaștere; spec. caracter experimental al unor forme ori tehnici de creație artistică, al unor activități de avangardă. *Am ajunge astfel să tratăm în mod penibil drept teribilism al inteligenței... orice formă de experimentalism.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 7/2, cf. NDN, DCR^2, DEX^2, MDA, NDU.

– Din engl. **experimentalism**, fr. **expérimentalisme.**

EXPERIMENTALÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al experimentalismului. *Un Robert Kelly, tot un experimentalist de fapt, trece dincolo de unitatea de cuvinte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 29/2. *Apar ca din senin snobii și experimentaliștii, ne sincronizăm la postavangarda europeană.* ib. 1993, nr. 4, 5/2, cf. DCR^2, MDA.

2. S. m. și f., adj. (Persoană) care folosește experimentul. Cf. MDA.

– Pl.: *experimentaliști, -ste.*

– Din engl. **experimentalist**, it. **esperimentalista.**

EXPERIMENTÁLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Experimental (**2**). *Toate îndeletnicirile minții sânt sau la idei, sau la lucruri experimentalnice.* POTECA, F. 65/1.

– Pl.: *experimentalnici, -ce.*

– **Experimental** + suf. *-nic.*

EXPERIMENTÁRE s. f. Acțiunea de a experimenta și rezultatul ei.

1. Încercare, probare prin experiență (**2**); folosire, utilizare a unui lucru, a unui procedeu etc. pentru a constata dacă este bun sau rău. Cf. experimenta (**1**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 408. *Se disting noțiuni cari caracterizează această facultate și cari se pot aduna... în măsura în care această experimentare s-ar fi făcut într-o vreme mai îndelungă.* EMINESCU, O. XIV, 393. *Mână în mână ca această acuzare a lipsei de experimentare merge de regulă o a doua, că... le place a se servi de o terminologie înțeleasă numai de dânșii.* ARHIVA, I, 73, cf. DDRF, ALEXI, W. *Împrospătare a unei umilinți... din experimentarea căreia am scos apoi o atitudine și un criteriu.* LOVINESCU, M. 88. *Limba ne este accesibilă, laturea psihică însă mai puțin, căci nici observația de sine, nici experimentarea nu pot lămuri totul.* DR. VII, 290. *Poezia franceză trebuie... să se vadă abătută de la gustul experimentării și al demonului aventurii.* STREINU, P. C. III, 324, cf. SCRIBAN, D. 484. *Literatura sa ne-a părut mai mult ca experimentarea unei mentalități decât o proprie experiență de artă.* CONSTANTINESCU, S. II, 231. *Romanul mare... permite experimentarea unei idei și a unui temperament ales ca să domine volumul, tonul și seria.* ARGHEZI, S. XXV, 49, cf. DL, DM. *Noțiunea însăși de creație iese schimbată din această experimentare a posibilităților realului lăsate în voia imaginației.* N. MANOLESCU, A. N. III, 21. *Să expună... și teoriile care au reprezentat experimentări, tatonări, încercări de a găsi drumul ascendent al acestei cunoașteri.* REV. FIL. 1971, 1 199. *Există două sau trei alte elemente de acest gen în curs de experimentare.* CONTEMP. 1973, nr. 12, 10/3. *După 26 de ani de cercetare și experimentare, principiul s-a conturat.* MAGAZIN IST. 1978, nr. 3, 29. *Domină o producție ce s-a regăsit mai cu seamă... în experimentarea ideii prin expresie.* GRIGURCU, C. R. 23. *Biserica-locaș,... prin tot ce implică și explică, este... un loc de experimantare a sacrului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 7/2.

2. Producere, provocare intenționată a unui fenomen pentru studierea cauzelor și legilor producerii lui; experiență (**3**), experiment (**1**). Cf. experimenta (**2**). *Experimentărilor se datoresc cele mai multe din progresele științei moderne.* ENC. ROM. II, 366, cf. RESMERIȚĂ, D. *Experimentarea în agricultură caută să reducă oarecum subiectivismul agricultorului.* ENC. AGR. I, 609. *Nu se poate ajunge altfel decât în baza rezultatului experimentării cu inele de marcat, aplicate păsărilor clocitoare.* DOMBROWSKI, P. 86. *Descoperea... înflorirea științelor exacte, a metodelor de observație și experimentare.* VIANU, L. U. 8. *Fizica se rezuma la experimentare prudentă, controlabilă în laborator.* RALEA, S. T. III, 161. *Comunicatul cu privire la experimentarea bombei cu hidrogen.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 750. *Suprafața bazei cilindrului de experimentare.* CHIRIȚĂ, P. 852. *Diferitele probleme ce se pun în agricultură sunt experimentarea și cercetarea pe teren.* AGROTEHNICA, I, 12, cf. LTR^2. *Ce ziceți de clorpromazină?... Inițial experimentarea ei a avut în vedere protecția răniților.* PREDA, R. 139. *Stimulatorul este încă în faza experimentării.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 484.

– Pl.: *experimentări.* – Și: (învechit) **esperimentáre** s. f. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– V. **experimenta.**

EXPERIMENTÁT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care este priceput, competent într-un domeniu; care posedă multă experiență. *Mulți bărbați experimentați la cele politicești au prezis cele viitoare.* POTECA, F. 137/10. *M-am sfătuit cu mulți medici experimentați.* CUCIURAN, D. 103/9. *D-ra Ofelia era esperimentată și ghibace în arta de a crește copii.* CODRESCU, C. II, 97/11, cf. NEGULICI. *A înzestrat țara cu miniștri cum n-a mai avut: sperimentați, plini de probitate.* GHICA, C. E. II, 368, cf. PONTBRIANT, D. *E june, știu bine, dar... e foarte esperimentat în meseria sa.* BARONZI, C. I, 11/2, cf. COSTINESCU, LM. *Cât de experimentați ar fi aceia, nu se cuvine... să-i ia orbește drept călăuze.* ODOBESCU, S. II, 367, cf. DDRF. *Ei sunt oratori distinși, teoreticieni profunzi sau practicieni experimentați.* XENOPOL, I. R. XIV, 32, cf. ALEXI, W. *Sultanul îi adusese cu tot dinadinsul la Constantinopol ca bărbați*

capabili şi experimentaţi. BUL. COM. IST. II, 66. *Stâna era condusă de un vătaf care, de obicei, era cel mai bătrân şi mai experimentat dintre ciobanii stânei.* VUIA, PĂST. 170, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Îl dăscăli cu un glas de corepetitor experimentat.* REBREANU, R. II, 74, cf. SCRIBAN, D. *Scriitorul, mai experimentat acum, ştie că toate aceste reflecţii diluează emoţia.* VIANU, A. P. 187. *Pentru un observator experimentat, caracterul acestor ornamente n-are nimic comun cu stilul gotic.* OPRESCU, S. 162. *Din sămânţa egoismului uman a sădit şi răsădit speciile unui gen, ca un horticultor experimentat.* CONSTANTINESCU, S. II, 126. *Preotul clătină din cap ca un duhovnic experimentat.* ARGHEZI, S. XV, 14. *Inteligenţa lui de om experimentat îi arăta că sub raport pedagogic o întorsese bine cu sau fără intenţie.* CĂLINESCU, B. I. 207. *Fişele... sunt cu deosebire necesare pentru cercetătorii începători sau puţin experimentaţi în materie de cercetare şi cartare a solului.* CHIRIŢĂ, P. 911. *Un meteorolog experimentat... poate conchide cu oarecare siguranţă ce timp va fi în ziua următoare.* AGROTEHNICA, I, 263, cf. DL. *Există aici nişte maiştri oţelari experimentaţi.* PREDA, R. 315, cf. DM, DN^2. *Unii din aceşti tineri... „furaseră" meşteşugul pe lângă un actor mai experimentat.* IST. T. II, 57. *A fost secondat de experimentatul maestru al artei dramatice.* T ianuarie 1969, 118. *Absenţa din formaţie a celor mai experimentaţi concurenţi ai noştri... constituie un handicap.* SPORTUL, 1972, nr. 6 926, 1/2. *Rolul de călăuză a cititorului îl are criticul, cititorul cel mai experimentat.* GRIGURCU, C. R. 56. ◊ (Despre ochii, privirea sau mâinile etc. oamenilor) *Osăbitele îngrijiri date de mânele esperimentate... îi aduseră oarecare uşurare.* CODRESCU, C. II, 249/13. *Ochiul esperimentat ghicea de departe ce fel de frumuseţe era aceea.* DÂMBOVIŢA (1860), 100^1/30. *S-a pus la lucru c-o mână mai experimentată decât ar fi putut cineva crede.* BARONZI, I. G. 535/16. *Era tânăr,... cu o privire experimentată.* PREDA, R. 364.

2. Care are experienţă de viaţă; care a trecut prin multe încercări; încercat. *Îl cheamă Patrocle pentru că e un câne de târg şi pentru că e cuminte, experimentat, credincios şi un protector al fetiţei.* IBRĂILEANU, S. 8. *Aleargă la nepoata ei mai în vârstă, dar mai liberă în viaţă şi mai experimentată.* CONSTANTINESCU, S. V, 8. *Datoriile noastre le cunoaştem cu toţii, părtaşi ai unei generaţii experimentate.* ARGHEZI, P. T. 120. *Ce rost are să mă amestec în treburile voastre? Nici unul, fireşte, afară de acela al unui sfătuitor mai experimentat.* CĂLINESCU, B. I. 49. *Aceeaşi voce de crai experimentat şi sigur de sine.* STANCU, R. A. III, 143, cf. DL. *Era... maternă, strident copilăroasă şi experimentată.* T. POPOVICI, S. 231, cf. DM, DN^2. *Deşi au jucat la egal cu experimentaţii lor adversari, n-au reuşit să străpungă apărarea fermă.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 933, cf. DEX.

3. Care a fost supus unei experienţe ştiinţifice; care este verificat prin experienţă (**3**). *Tehnicile experimentate... au fost adoptate curând în întreaga lume.* ABC SĂN. 68. *Tulpina microbiană se determină după serul imun pe care-l dă reacţia cu microbul experimentat.* ib. 328.

– Pl.: *experimentaţi, -te.* – Şi: (învechit) **esperimentát, -ă**, (învechit, rar) **sperimentát, -ă** adj.

– V. **experimenta**. Cf. fr. e x p e r i m é n t é.

EXPERIMENTATÓR, -OÁRE s. m. şi f. Persoană care face experienţe ştiinţifice. Cf. COSTINESCU. *Corpul greu se află în mâna experimentatorului.* CONTEMPORANUL, I, 20. *Acest ac... a fost pus în mişcare şi a urmat exact mişcarea mâinii experimentatorului.* MACEDONSKI, O. IV, 141, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Rămâne până la capăt numai experimentatorul metodei.* STREINU, P. C. III, 218. *Când experimentatorul face pasele de deşteptare, cadavrul se descompune imediat.* CĂLINESCU, O. XIII, 261. *Experimentatorii de la laborator... voiesc să cunoască un detaliu fiziologic.* RALEA, S. T. I, 9, cf. DL. *Nu s-a produs o atingere de care atât experimentatorul cât şi fotonul sunt conştienţi?* PREDA, C. I. P. II, 370, cf. DM, DN^2. *Poziţia în care s-a aşezat... în cercetarea ştiinţifică – aceea a unui... atotştiutor şi experimentator.* REV. FIL. 1971, 1 540. ◊ F i g. *Rolul dat... lui Aghiuţă este de simplu experimentator, care să verifice plângerea tuturor răposaţilor.* CONSTANTINESCU, S. II, 162. *Vocea feminină a poemelor e... un experimentator al inimaginabilelor convorbiri cu lumea de dincolo.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 5/4. ◊ (Adjectival) *Astfel de indivizi sânt naturaliştii experimentatori.* CONTA, O. F. 124.

– Pl.: *experimentatori, -oare.*

– Din fr. **expérimentateur.**

EXPERIMENTÁŢIE s. f. v. **experimentaţiune.**

EXPERIMENTAŢIÚNE s. f. (Învechit) Experiment (**2**); experimentare (**1**). *Chiar şi educaţiunea ce este alta decât o esperimentaţiune continuă?* CONV. LIT. II, 56, cf. COSTINESCU. *Animalul... arată intenţiunea hotărâtă de a scăpa şi de acid şi de experimentaţiune.* CONTA, O. F. 144. *Omului de stat... nu-i este dat să încerce esperimentaţiunea ficţiunilor cosmopolite cu sacrificiul intereselor imediate şi cu preţul vieţii reale.* EMINESCU, O. XI, 58, cf. 162. *Nu crede că în experimentaţiune să fie o influenţă personală oarecare.* ARHIVA, II, 236, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

– Pl.: *experimentaţiuni.* – Şi: **experimentáţie** (COSTINESCU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.), **esperimentaţiúne** s. f.

– Din fr. **expérimentation.**

EXPERIMÉNTUM subst. v. **experiment.**

EXPERMÉNT s. n. v. **experiment.**

EXPÉRT adj., s. m. şi f. **1.** Adj. (Despre persoane; adesea urmat de determinări care indică domeniul, felul etc.) Care a dobândit (prin experienţă) cunoştinţe temeinice într-un anumit domeniu; care se pricepe (la..., în...); care are experienţă (în...); competent, priceput. V. e x p e r i m e n t a t. *Trebuie să se preţăluiască de către oameni experţi după cel mai mare preţ.* COD. ŢIV. 173/16. *Fiind ispert... întru oştire, în care au arătat nenfricoşarea sa nu numai asupra săgeţilor, ci încă şi asupra... sărăciei.* MAIOR, T. 153/10. *S-apropie fantasma de Oradin espertul, săgetător celebru.* HELIADE, O. I, 331, cf. NEGULICI. *Enric... se crede destul de espert în toate serviţiile ce poate să deie damelor un galant gentleman.* CODRESCU, C. II, 105/12, cf. STAMATI, D. *Generalul... respecta pre mult pe expertul şi curagiosul ostaş.* CALENDAR (1858), 77/13, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Acest punct... îl recomand deosebitei atenţiuni a turiştilor pasionaţi, experţi şi mai îndrăzneţi.* TURCU, E. 46, cf. BARCIANU. *Au pierdut pe politicianul lor cel... mai espert şi mai circumspect.* SBIERA, F. S. 275. *Nu voiau să ceară... sfaturile amicilor experţi.* id. ib. 381, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *În meşteşugul acesta al pompelor,... olandezii sunt foarte experţi.* SADOVEANU, O. IX, 305. *Cum putea un debutant ca Neagu să concureze c-un tip expert ca Deliu.* BART, E. 212, cf. SCRIBAN, D. *Este un şofer neostenit,... expert în rulmenţi.* ARGHEZI, P. T. 113. *Întâia năvală s-a isprăvit cu eleganţa amatorilor experţi, savanţi în demonstrarea subiectivă a unei figuri dificile.* id. ib. 309. *În privinţa identificării organelor poliţieneşti, era nu se poate mai expert.* CĂLINESCU, B. I. 373, cf. id. E. O. I, 68. *Pârâitul brusc al hârtiei, precum şi înfăţişarea sa aminteau de un conţopist mulţumit de rolul său şi foarte expert cu hârtiile.* PREDA, R. 361. *Sunt chiromant şi cabalist, un „incantatore", expert în maleficii.* BARBU, PRINC. 34. *Costumele cereau sume mari... şi maiştri experţi pentru a le concepe.* BĂNULESCU, C. M. 244. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Erau nişte ochi din ce în ce mai periculoşi pentru inimile neexperte de fete, iar pentru femeile experte erau ochii dorului.* CĂLINESCU, O. XI, 102. *Tandaler... e... strategul expert al luptei cu ochii închişi.* IST. LIT. ROM. II, 79. *Scriitorul popular... a devenit în schimb expert*

IST. LIT. ROM. II, 79. *Scriitorul popular... a devenit în schimb expert în citirea pe chipuri.* N. MANOLESCU, A. N. I, 117. *Nina Cassian este foarte expertă în asemenea combinaţiuni.* SIMION, S. R. III, 110. *Sunt alţii mai experţi în viaţă decât el?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 3/2. ◊ F i g. *Cu cuviincioasă cinstire expertei prietenii recomendându-mă, sânt al Domniei Tale şerb cinstitoriu* (a. 1847). BARIŢIU, C. II, 334. *O examină* [pălăria] *cu expertă competinţă.* C. PETRESCU, C. V. 51. ♦ (Despre ochi, mâini sau despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care trădează, care exprimă competenţă, iscusinţă, pricepere. *Îşi fixează toată atenţia la masa emigranţilor, apreciind c-un ochi expert această proaspătă marfă umană.* BART, S. M. 38. *E un ideal fireşte romantic, dar el n-a putut ieşi... din degetele noduroase..., ci din acelea subţiri şi experte ale unui artist.* STREINU, P. C. III, 129. *Pipăitul lui expert atinge calul, îi mângâie şoldul.* ARGHEZI, B. 59. *Mâinile experte ale unui dirijor de cor metodist.* id. XVI, 154. *Nici un tablou nu era original,... şi un ochi expert ar fi descoperit şi cauza unor stranii efecte de stângăcie.* CĂLINESCU, E. O. I, 57. *Copiii au nevoie de o mână expertă, o femeie prea tânără nu le impune respect.* id. B. I. 563. *Desenul simplu arată mâna expertă, iar limbajul direct, fără figuraţie, trădează un spirit obosit.* SIMION, S. R. III, 92. *Au fost loviţi... dintr-o mişcare expertă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 15/2. ◊ (Adverbial) *O privi, expert şi senzual, de sus până jos.* CĂLINESCU, S. 178. *Antoine îi urma singur, călărind fără figuri spectaculoase, însă expert şi seniorial.* id. ib. 185. *Luă în primire, foarte expert, scriptele Sfatului.* PREDA, R. 381.

2. Adj. (Inform.; în sintagma) *Sistem expert* = program de exploatare inteligentă a unei baze de date caracteristice unui domeniu particular de aplicaţie, capabil să ia decizii sau să realizeze probleme pe baza unor cunoştinţe prealabile şi a unor reguli analitice. Cf. DEX – S, DEI, DEXI.

3. S. m. şi f. Persoană cu experienţă (**1**), care posedă cunoştinţe temeinice într-un anumit domeniu; persoană care dovedeşte iscusinţă, pricepere, îndemânare (în...). V. s p e c i a l i s t. Cf. NEGULICI. *Mă recomendă ca pe unul din cei mai buni elevi al Academiei şi espert în ştiinţa limbei greceşti şi latineşti.* CALENDAR (1852), 83/10, cf. LM. *Explorăţiuni făcute de un expert la faţa locului nu vor înmâna cheia acestor enigme.* ODOBESCU, S. II, 424. *Columna e plină de inscripţii a cărora înţeles numai un espert l-ar putea pătrunde.* I. NEGRUZZI, S. V, 108, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Devenim experţi în literatura franceză.* ARGHEZI, S. XXXIV, 180. *Asta nu va împiedica statul... să facă disperat apel la experţii streini.* CAMIL PETRESCU, P. 239. *Băiatul, decretau experţii grupului de familii,... e făcut cu Florescu, colonelul.* CĂLINESCU, B. I. 345. *I-am chemat pe toţi experţii noştri plastici.* id. S. 438. *În calitatea mea de colecţionar şi expert în materie de artă l-am bănuit... că a fost autorul desenelor.* VINEA, L. I, 414, cf. DL, DM, DN^2, DEX. *Experţii în bombe sosiseră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 20/2. ◊ (Ca termen de comparaţie) *A privit fotografia ca un expert.* IBRĂILEANU, A. 109. *Inginerul ieşise de subt vagon ca un expert distrat.* ARGHEZI, S. XVII, 56. *Comisarul de serviciu o contemplă ca un expert şi bănui că nu are de-a face cu o femeie de moravuri uşoare.* CĂLINESCU, S. 368. ◊ F i g. *În afară de faptul de a fi îndrăgostit miştie sau marital, bărbatul e totdeauna un expert eugenic al femeii.* id., B. I. 174. *Sugestia forţei pitoreşti a limbajului... e foarte vie, chiar dacă nu ştim ce spune, căci Pirgu este, în materie, un expert.* N. MANOLESCU, A. N. III, 80.

4. S. m. şi f. Persoană competentă într-un anumit domeniu, însărcinată să facă o expertiză (**1**). *Vezi dacă este o deosebire între preţuirea actuală făcută de expert şi între valoarea care ar ieşi înmulţind cu 15 venitul cuprins în contract.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 472, cf. COSTINESCU. *Esperţii şi judecătorii cei mai competenţi în sfera lor.* LM. *Să se instituiască un consiliu de trei bărbaţi, experţi în ale administraţiei drumului de fier.* EMINESCU, O. XII, 223. *Experţii, după ce vor depune jurământ,... vor procede la diviziunea lucrului de împărteală.* HAMANGIU, C. C. 106, cf. ENC. ROM. *Începu să-i cerceteze rând pe rând încăperile,... aşa cum examina registrele pe vremea când era expert contabil.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 173, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *În paguba totală mai intră lemne de foc, replantarea, curăţirea şi pierderea productivităţii calculată prin experţi.* TITULESCU, D. 77. *Judecata... admite dilatoriul,... acordând părţilor trei zile libere pentru a desemna persoana expertului.* KLOPŞTOCK, F. 312, cf. NOM. PROF. 63, 79, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Experţi, controlori străini sunt trimişi la Bucureşti să supravegheze jaful.* ARGHEZI, B. 149. *Sugeră ideea preţului ridicat unuia dintre experţi.* CĂLINESCU, S. 176, cf. DL, DM, DN^2. *Fuseseră convocaţi o mulţime de consilieri şi experţi.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 85, cf. DEX. *Cei doi experţi semnează.* MS. 1980, nr. 1, 47, cf. DEI.

– Pl.: *experţi, -te.* – Şi: (învechit) **espért, -ă** adj., s. m. şi f., (învechit) **ispért, -ă** adj.

– Din fr. **experte,** lat. **expertus, -a, -um.**

EXPERTIZÁ vb. I. T r a n z. A face o expertiză (**1**); a supune unei expertize. Cf. BUL. FIL. III, 185, DN^2, DEX - S, MDA. ◊ R e f l. p a s. *Trebuia bine examinat înainte de a se expertiza bolnavii.* ARGHEZI, S. X, 208.

– Prez. ind.: *expertizez.*

– Din fr. **expertiser.**

EXPERTÍZĂ s. f. **1.** (De obicei urmat de determinări care arată felul, natura) Cercetare de specialitate efectuată de către un expert (**4**), la cererea unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală ori a părţilor, asupra unei stări de fapt, unei probleme etc. a căror lămurire interesează soluţionarea cauzei; rezultatul constatărilor făcute de către un expert. *Se va legiui răscumpărarea rentei şi se va hotărî prin expertiză preţul deosebit al pământului.* BĂLCESCU, ap. DL. *Proprietarii vitelor ucise vor fi despăgubiţi din casa statului cu jumătate din valoarea acestora constatate prin expertise formale.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 559. *Contribuţiunea aceasta se constată sau prin contractele de arenduire sau prin espertiză.* I. IONESCU, M. 222, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Spesele expertizei cad în sarcina lui, dacă estimaţiunea întrece preţul ce-l reclamă.* HAMANGIU, C. C. 360, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Prima expertiză fusese făcută numai pentru sălile de clasă şi locuinţa profesorilor.* ARH. OLT. X, 281. *La dosar nu există nici o expertiză oficială din partea savanţilor străini.* CONV. LIT. LXVII, 270, cf. SCRIBAN, D. *Executarea expertizei proiectelor de standardizare.* LEG. EC. PL. 410. *Nu primeşte ca întemeiat răspunsul că paternitatea unei opere de artă, împotriva oricărei expertize, o mărturiseşte irefutabil declaraţia autorului.* ARGHEZI, S. XIII, 140. *Trecea la alte ocupaţii..., printre care expertiza de pietre preţioase era cea mai agreată.* CĂLINESCU, S. 385. *Societatea nu-i va da banii, va tărăgăna lucrurile cu expertize.* CONTEMP. 1954, nr. 426, 415. *Voi propune citarea şi altor critici, o expertiză artistică.* VINEA, L. I, 414. *Am venit din partea ministerului, dar nu înţeleg de ce vreţi să-mi vorbiţi... Exact, eu am făcut expertiza.* H. LOVINESCU, T. 328, cf. DL, DM, DN^2, DER, DEX. *Institutul de expertiză şi recuperare a capacităţii de muncă.* ABC SAN. 207, cf. DEXI. ◊ (Prin lărgirea sensului) *„Platitudine stilistică"... a fost diagnosticul diferitelor expertize făcute în numele canoanelor formaliste.* V. ROM. noiembrie 1953, 309. *A cărui intensă activitate critică ne oferă una dintre expertizele cele mai cuprinzătoare şi mai de autoritate asupra liricii actuale.* GRIGURCU, C. R. 19. *Ce prostie mai e şi critica literară, expertiza unui obiect iubit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 20/1. ◊ *Expertiză medicală* = **a)** stabilire, în urma unui examen medical, a capacităţii de muncă a cuiva în condiţiile solicitărilor fizice şi psihice din diferite profesiuni. *Când există o îndoială asupra stării fizice sau mintale a copilului sau adolescentului, se procedează la o expertiză medicală.* COD. PEN. R. P. R. *Certificatele medicale se eliberează de comisiile de expertiză medicală.* BO

(1951), 821. *Indivizi cu profesiuni diferite, aleşi... din cei trecuţi pe la biroul de expertiză medicală.* PARHON, B. 98. *Serviciul de expertiză medicală a capacităţii de muncă.* ABC SĂN. 89, cf. D. MED., DEI, MDA; **b)** (şi *expertiză medico-legală*) consultaţie sau autopsie efectuată de medicul legist în cazuri de rănire, accident, viol, otrăvire, omor etc. pentru clarificarea unor fapte judiciare. Cf. D. MED. *Cadavrul nu avea nici o urmă de rană, iar expertiza medicală a constatat moartea prin atac de cord.* CĂRTĂRESCU, N. 27, cf. DEI, MDA, DEXI; **c)** (şi *expertiză psihiatrică legală*) expertiză efectuată în vederea diagnosticării unei afecţiuni şi a relaţiilor acesteia cu eventuale infracţiuni comise de pacient. Cf. D. MED. *Expertiză de paternitate* = expertiză efectuată în scopul stabilirii filiaţiunii, prin examene serologice, antropologice, dactiloscopice şi genetice. Cf. D. MED., DEXI. ♦ (Concretizat) Raport întocmit de un expert asupra cercetărilor efectuate. Cf. PONTBRIANT, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. II, 459, DL, DM, DN^2, DER. *Dar expertiza psihiatrică ce spune?* D. R. POPESCU, I. Ş. 248.

2. Aptitudine, pricepere, competenţă, experienţă a cuiva într-un anumit domeniu de activitate. *Tânărul a dovedit multă expertiză în cercetare.*

– Pl.: *expertize.* – Şi: (învechit) **espertíză** s. f.

– Din fr. **expertise**, engl. **expertise**, germ. **Expertise**.

EXPIÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică greşeli, păcate, fapte incorecte etc.) A ispăşi. *Face a expia greşala până la mormânt.* CALENDARIU (1794), 30/5. *Ea expiază printr-un lung martir călcarea legii.* BĂLCESCU, M. V. 4, cf. NEGULICI. *Nimic nu putea să împiedice efectul acelor maledicţiuni şi nici un fel de victimă nu le putea expia.* ARISTIA, PLUT. XX/27, cf. 214/22. *S-au osândit a espia (răscumpărare)..., închizându-se în o sihăstrie pe toată a ei viaţă.* CALENDAR (1854), 96/30. *Patria sa scump expiază (rescumpără cu ceartă).* ib. (1861), 41/22, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Contele se afla în trista estremitate a victimei care-şi expie păcatele.* BARONZI, C. VI, 215/17. *Facultăţile sale proprie... cer un timp îndelungat spre a se desvolta şi o altă viaţă spre a espia pe cea de acum.* CONV. LIT. II, 60, cf. COSTINESCU. *Cantacuzineştii şi-au expiat greu complicitatea lor. E adevărat că urmară pe tron,... dar plătiră cu capetele ambiţia lor.* EMINESCU, O. XII, 45, cf. XI, 437, XIV, 147. *Individul expiază... greşalele unui trecut de care nu e singur responsabil.* ARHIVA, I, 427. *Culpabilii n-au voie să vorbească, expiindu-şi păcatul în groaznicul chin al tăcerii neîntrerupte.* DEMETRESCU, O. 183. *El va ajuta poate a repara nişte greşeli pe care guvernul turc începuse acum a le expia.* XENOPOL, I. R. XIII, 104, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cine primeşte ideea întreagă, fără izbucnire sau fără groază, că un om nevinovat expiază păcatul unui asasin necunoscut?* ARGHEZI, S. XIII, 84, cf. DL, DM, DN^2, DEX, DEI. ◊ Absol. *Cineva pentru aceste toate trebuia să expieze.* C. PETRESCU, C. V. 275. ◊ Refl. (pas.) *Sânt unele crime care nu se pot espia.* NEGULICI, 169/5. *Să credem că... de tot ca întru imitaţiune s-ar expia şi ar deveni sacri.* ARISTIA, PLUT. 91/6.

2. Intranz. A muri, a deceda. *Oştirea noastră, rupând zăgazul, intra în Pesta, şi răniţii expiau pe târgi în viscolul de sânge.* ARGHEZI, S. XXXIV, 671. *În aer plutea un miros de tamarisc, un amestec de plante iuţi şi istovitoare, expiind.* BARBU, S. N. 109.

– Pronunţat: *-pi-a.* – Prez. ind.: *expiez*; pers. 3 şi (învechit) *expie.* – Şi: (învechit) **espiá** vb. I.

– Din fr. **expier**, lat. **expiare.**

EXPIÁBIL, -Ă adj. Care poate fi ispăşit. Cf. ALEXI, W., DM, DN^2, MDA, DEXI.

– Pronunţat: *-pi-a.* – Pl.: *expiabili, -e.*

– Din fr. **expiable**, lat. **expiabilis, -e.**

EXPIÁRE s. f. v. **expiere.**

EXPIATÓR, -OÁRE adj., s. m. **I. 1.** Adj. Care are menirea de a şterge, a ispăşi sau de a răscumpăra o greşeală, un păcat etc. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU. *Un singur gând espiator,... să câştig bani mulţi cu sorcova şi să dau Nicuţii în fiece dimineaţă câte o plăcintă.* DELAVRANCEA, H. T. 283, cf. ALEXI, W, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Imagină o deslegare expiatorie.* C. PETRESCU, O. P. I, 107. *Sângele tiranilor va curge ca o jertfă expiatorie şi plăcută manilor.* OŢETEA, T. V. 181, cf. DL, DM, DN^2, DEL

2. S. m. (Învechit) Persoană care ispăşeşte o vină, care se curăţă de păcate. Cf. PROT. – POP., N. D., ŞĂINEANU, D. U., CADE.

II. Adj. De moarte. *Se auzeau loviturile seci în capetele animalelor şi strigătele expietoare.* BARBU, PRINC. 145.

– Pronunţat: *-pi-a-.* – Pl.: *expiatori, -oare.* – Şi: **expiatóriu, -ie, expietór, -oáre,** (învechit), **espiatór, -oáre** (NEGULICI), **espiatóriu, -ie** (NEGULICI, PONTBRIANT, D., LM) adj.

– Din fr. **expiateur, expiatoire**, lat. **expiatorius, -a, -um, expiator, -oris.**

EXPIATÓRIU, -IE adj. v. **expiator.**

EXPIÁŢIE s. f. Ispăşire a unei greşeli, a unui păcat, a unei fapte incorecte etc. *Expiaţiunea lui Teseu s-a făcut la templul lui Joe.* ARISTIA, PLUT. VI/24, cf. 215/8. *Acest timp de espiaţie ce o naţie... sufere... se pare adesi un repaos.* BĂLCESCU, M. V. 4, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *A pune sub sabie pe agentul lui... şi pre toţi neguţitorii moldoveni, în număr de una sută şesăzeci inşi, ca o expiaţie (rezbunare) a perderilor ce pătisă.* CALENDAR (1855), 102/9. *Bietul englez e osândit la o grea espiaţie.* ROM. LIT. 230^1/17, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *A perde pe acest nenorocit pentru eternitate în loc de a-i deschide prin, espiaţiune, un viitori de speranţă şi de fericire.* CONV. LIT. II, 61, cf. COSTINESCU, LM. *Curagiul ce arătase nevinovatul slujbaş la o aşa nelegiuită osândă îndemnă pe Domnitor să rabde cu tărie acea cruntă expiaţiune a vanităţilor sale.* ODOBESCU, S. I, 257. *Violarea înaltei noastre demnităţi regale s-ar fi cuvenit să fie ştearsă prin o espiaţiune tot atât de mare.* EMINESCU, O. XIV, 196, cf. ALEXI, W. *Expiaţia păcatelor duce pe om la rai.* SEVERIN, S. 120, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2. *Ajunsese, înainte de a-i închide în sfârşit, încheindu-şi lunga expiaţie, să aibă amândouă picioarele îndoite şi anchilozate de la genunchi.* CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 3/2, cf. DEI. ◊ Fig. *Descoperiră lui multe lucruri fiitoare şi-l învăţară expiaţiunea trăsnetelor.* ARISTIA, PLUT. 179/11.

– Pronunţat: *-pi-a-.* – Pl.: *expiaţii.* – Şi: **expiaţiúne,** (învechit), **espiáţie, espiaţiúne,** (învechit, rar) **espiaciúne** (STAMATI, D.) s. f.

– Din fr. **expiation**, lat. **expiatio, -onis.**

EXPIAŢIÚNE s. f. v. **expiaţie.**

EXPIÉRE s. f. Acţiunea de a expia.

1. Cf. expia (**1**); expiaţie, ispăşire. *A putut a se iniţia Ercule şi mai nainte chiar de a căpăta expierea cuvenită la unele fapte ale sale.* ARISTIA, PLUT. 35/12. *Lucreţia... îşi pusese toată speranţa espierii crimelor ei.* FILIMON, O. II, 195, cf. PONTBRIANT, D. *Moartea este poate un supliciu, dar nu este o expiare.* BARONZI, C. III, 192/10, cf. id. I. G. 594/21, COSTINESCU, LM. *Asistăm ca la o experienţă înspăimântătoare, în care vedem realizându-se în semenii noştri... destinul, expiera păcatelor părinteşti.* ARHIVA, I, 427, cf. ALEXI, W., DL, DM, DN^2. *Cele două surori... oficiază... crima şi expierea ei.* T februarie 1969, 87, cf. DEX, MDA.

2. Cf. expia (**2**); moarte. *Muriseră de mult pe lespezi cu o ultimă şi tragică expiere.* BARBU, S. N. 331. *Îşi amintea agonia... şi avea ultimă răsuflare înaintea expierii, când îi aruncase o ultimă privire.* id. PRINC. 32.

– Pronunțat: *-pi-e-*. – Pl.: *expieri*. – Și: (învechit) **espiére, espiáre** (PONTBRIANT, D., ALEXI, W.), **expiáre** s. f.
– V. **expia**.

EXPIETÓR, -OÁRE adj. v. **expiator.**

EXPÍRA vb. I. **1.** Intranz. A muri (**1**), a deceda. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 643²/25. *El espiră în Capitolul acela unde el petrecusă cea mai mare parte a lungei și frumoasei sale carieri.* CODRESCU, C. II, 151/26. *Făcând versuri a mea viață Încet se va rumega, Și-ncântat d-a lor dulceață, Mulțumit voi espira.* SION, C. 118. *Cu toate opintelile brațelor mele, a dinților mei, El a expirat.* CALENDAR (1862), 82/11, cf. PROT. – POP. N. D., PONTBRIANT, D. *Nu puteră prinde decât un singur turc greu rănit..., carele expiră mai înainte de a fi putut răspunde la întrebările inamicului.* HASDEU, I. V. 136. *După o luptă furioasă, puiul de erou fu prins și... deja pe jumătate mort din ranele priimite în bătălie, el espiră în țeapă!* id. ib. 193, cf. BARONZI, I. L. I, 198. *Libertinul e pierdut. Singur dânsul își deșiră Al vieții sale tort, El nu luptă, el espiră; El nu moare, dar e mort.* CONV. LIT. IV, 184. [Despot] *a expirat aice în crâncenă durere.* ALECSANDRI, T. II, 145, cf. COSTINESCU, LM, CARAGIALE, O. VI, 290, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Sunt zile care vin prea târziu, ca o grațiere pe care ar afla-o un osândit abia în ultimele momente, când expiră.* IBRĂILEANU, A. 187, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Excelență, condamnatul a expirat, raportă doctorul.* REBREANU, O. V, 22, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX, DSR, L. ROM. 1993, 244, D. ENC., NDN, NDU. ♦ Fig. A dispărea, a se stinge, a descrește (pe nesimțite); a se termina, a se sfârși, a muri (**2**). *Glasul îndepărtat a Nilului... espiră la urechea voiagiorului adormit în cursul nopței.* CALENDAR (1859), 14/24, cf. PROT. – POP. N. D. *Fernand deschise gura ca să respunză, dar cuvântul espiră în gâtul său și nu putu articula nici o vorbă.* BARONZI, C. I, 49/18. *Cu Caton espira republica romană.* LM, cf. BARCIANU. *Părea că-i expiră voința.* IBRĂILEANU, A. 90, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Exprimate în această imensă pană, mereu curmată de incidente ce-i întunecă înțelesul..., expiră la pragul interesului.* LOVINESCU, S. VIII, 142. *Cuvântul îi expiră pe buze ca avântul la marginea prăpastiei.* BRĂESCU, A. 73. *În amvon, expira obosită, o lumină.* KLOPȘTOCK, F. 247. *Numele răposatului îi expiră pe buze.* VINEA, L. I, 266, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR. *Apele... deveneau din ce în ce mai leneșe și expirau într-o lagună nedefinită plină de vegetație.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 14/4, cf. D. ENC., NDN, DEI.

2. Tranz. (Complementul indică aerul pătruns în plămâni prin inspirație) A elimina (**6**) din plămâni. Cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, URSU, T. Ș. 203, DN², M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU. ◊ Fig. *Tragi realu-n nări, și, vis, Tu expiri altă natură.* CĂRTĂRESCU, L. 142. ◊ (Prin analogie; despre plante) *Plantele espiră ziua osigen și noaptea acid carbonic.* BARASCH, B. 12. [Plantele] *espiră (scot afară) oxigenu din sânul lor, trimițându-l în aer și inspiră (înghit) acid carbonic, care se află în aer.* id. I, 61. ♦ Tranz. Fig. (Despre gânduri sau planuri ascunse) A ajunge la urechile celor care nu ar fi trebuit să afle; a se auzi. *Ce discuții vor fi urmat între dânsul și Domn nu au expirat.* LĂCUSTEANU, A. 90.

3. Intranz. (Despre contracte, convenții, obligațiuni etc.) A înceta să mai fie valabil, a se termina, a ajunge la scadență. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Amândoi oratorii au propus... ca tractatul de comerț cu Italia să espire la același termen.* EMINESCU, O. XI, 453. *Împrumuturile expiră repede.* id. ib. XII, 88, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Mai sunt cinci zile, și expiră chiria.* C. PETRESCU, C. V. 121, cf. SCRIBAN, D. *Contractul nostru... expiră abia peste un an.* TUDORAN, P. 55, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ (Despre termenul unui contract, al unei convenții etc.) A lua sfârșit, a se încheia; a ajunge la scadență; a fi depășit. Cf. PROT. – POP. N. D., COSTINESCU. *La 10 iulie, expirând termenul sesiunii parlamentare, adunarea se închide.* XENOPOL, I. R. XIII, 109, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fie termenul arendei a expirat fără reînnoire, fie s-au ivit neînțelegeri între el și proprietar, s-a dus de s-a stabilit la Botoșani.* CALINESCU, O. XI, 13. *Înainte ca termenul fixat de ultimatul rusesc să fi expirat, răspunsul Porții era gata.* OȚETEA, T. V. 214, cf. DN², DSR.

4. Intranz. (Despre termene, perioade de timp etc.) A se împlini, a se termina. Cf. DL. *Concediul meu expira tocmai atunci.* PREDA, C. I. P. III, 100, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ (Despre legitimații, permise etc.) A-și pierde valabilitatea la o anumită dată, fixată în momentul emiterii. *Dodată te pomenești c-a espirat* [biletul], *că nu mai are curs.* EMINESCU, O. XV, 83. *Se ia măsura de a se îndepărta peste granită toți acei ai căror pașaport ar fi expirat.* XENOPOL, I. R. XIII, 60. *Prinseră a citi înnăintea mea biletul pe legitimare și, găsând că espiră într-o săptămână, ne întrebară că ce voi face mai departe.* SBIERA, F. S. 120.

5. Intranz. (Despre produse perisabile, mai ales despre alimente, medicamente etc.) A depăși termenul de valabilitate. *Avea în stoc materiale expirate de ceva vreme.*
– Prez. ind.: *expir*. – Și: (învechit) **espiră** vb. I.
– Din fr. **expirer**, lat. **exspirare**.

EXPIRÁNT, -Ă adj. (Învechit) Care expiră (**1**), care este pe punctul de a expira (**1**); expirator (**2**). Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 643²/14. *Continuă... cu un glas slab și suav ca suspinul cel mai din urmă al unei flori espirante.* CODRESCU, C. I, 259/20, cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.
– Pl.: *expiranți, -te*. – Și: **espiránt, -ă** adj.
– Din fr. **expirant**.

EXPIRÁRE s. f. Faptul de a expira.

1. (Învechit) Moarte, deces; (învechit) expirație (**3**). Cf. expira (**1**). *A făcut că obiceiul barbar d-a îngropa morții puține ore dupe espirarea lor să nu mai esiste.* BARASCH, I. 181, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Am asistat la expirarea ei.* EMINESCU, P. L. 134, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. 484. *Aproape cu iubire am privit adesea spre moarte, Și nume mulcome i-am dat... Ca să-mi îngăduie o expirare lină în eter.* BLAGA, L. U. 141, cf. URSU, T. Ș. 203, M. D. ENC., D. ENC., NDN, 570, DEI.

2. Expirație (**1**). Cf. expira (**2**). *Regnul animal strică aerul prin inspirarea oxigenului și espirarea acidului carbonic.* BARASCH, I. 61, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN, 570, DEI, NDU.

3. Încetare a valabilității, scadență a unui contract, a unei convenții, a unei obligațiuni etc. Cf. expira (**3**). *Expirarea contractului actual.* DÂMBOVIȚA (1858), 15²/32. *Mai nainte de espirarea cambiului, fui provocat a răfui suma toată.* BARIȚIU, C. II, 223. *Asupra acestui punct, cei ce-l înconjoară cred că, cu forța materială, va putea încă dura până la expirarea mandatului acestei legislative.* EMINESCU, O. XII, 25, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *La expirarea mandatului Consiliului Popular, Comitetul executiv își continuă funcțiunile sale până la alegerea unui nou Consiliu.* LEG. EC. PL. 134, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN, 570, NDU. ♦ Încheiere, scadență a termenul unui contract, a unei convenții etc. *Espirarea termenului contractelor actuale.* DÂMBOVIȚA (1858), 15¹/15, cf. DL, DM, CADE. *La expirarea anilor pentru cât au fost ipotecați merii trebuie liberați fără restituirea banilor împrumutați.* FRÂNCU – CANDREA, M. 14.

4. Împlinire a unui termen, a unei perioade de timp etc.; sfârșit, încheiere; expirație (**3**). Cf. expira (**4**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 409. *S-a recomandat părților interesate ca într-un an de zile să se înțeleagă între ele și, după expirarea acestui termen, afacerea să se reguleze definitiv prin arbitraj.* EMINESCU, O.

XII, 331. *Nu te mai revolți... în contra autorității mele până la expirarea termenului convenit?* CARAGIALE, O. VI, 457, cf. DDRF. *Grecii cereau un răstimp de 10 ani pentru a putea reîntocmi clădirile până la expirarea acelui termen.* XENOPOL, I. R. XIII, 219, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Călătoria trebuia să se termine câteva zile după expirarea concediului.* A. HOLBAN, O. I, 146. *Sub presiunea Rusiei, sultanul fixase durata domniei la șapte ani și stabilise că, înainte de expirarea acestui termen, Domnii nu puteau fi depuși decât pentru crima de înaltă trădare.* OȚETEA, T. V. 32. *Eliberarea cartelelor... încetează cu 30 zile înainte de expirarea semestrului.* BO (1951), 1 180, cf. DL. *La expirarea termenului... n-aș fi fost nici prea surprins, nici prea disperat.* PREDA, C. I. P. II, 34. *După expirarea timpului de imobilizare, aparatul gipsat se taie.* ABC SĂN. 42, cf. DN^2. *Concursul se va desfășura în termen de 60 de zile de la expirarea termenului de înscriere.* CONTEMP. 1972, nr. 1, 1 313, 2/1, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN, 570, DEI, NDU. ♦ Pierdere a valabilității a unei legitimații, a unui pașaport etc., la o anumită dată, fixată în momentul emiterii. Cf. DL.

5. Depășirea termenului de valabilitate a unor produse perisabile, mai ales a unor alimente, medicamente etc. Cf. e x p i r a (**5**). *Expirarea materialelor perisabile poate produce pierderi financiare.*

– Pl.: *expirări.* – Și: (învechit) **espiráre** s. f.
– V. **expira.**

EXPIRÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit; despre oameni) Mort (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM, RESMERITA, D.

2. (Despre aer) Care este eliminat (din plămâni). *Carbonul... e espirat sub forma de acid carbonic.* EMINESCU, O. XV, 1 199. *Astfel de stări sufletești provoacă... o creștere a cantității și a intensității curentului de aer expirat.* IORDAN, STIL. 53. *Aerul expirat este cu 10-15° mai cald decât aerul inspirat.* ABC SĂN. 311. *Termoliza se produce datorită eliminării de căldură prin piele și vapori de apă din aerul expirat.* ib. 353, cf. NDU.

3. (Despre termene, perioade de timp etc.) Care a luat sfârșit; trecut. *Talentele acestora sânt prea bine cunoscute lectorilor jurnalului nostru, atât din revistele teatrale ținute de noi în tot cursul stagiunii espirate, cât și din critica particulară ce fiecare din lectorii care au mers des la teatru își va fi făcut în parte.* FILIMON, O. II, 218. *Această măgură s-a săpat de maiorul Papazoglu în anul expirat 1867.* ODOBESCU, S. II, 442. *Cititorii noștri au auzit vorbindu-se negreșit de o adunare a sătenilor, botezată cu pomposul nume de congres agricol, ce trebuia să aibă loc la 29 august expirat în Curtea de Argeș.* EMINESCU, O. XIII, 400. *Arată... mersul societății în sesiunea expirată.* REV. IST. I, 287. *Anul expirat a cunoscut aceeași febrilitate în tipărirea de romane, care dețin primatul prin cantitate.* CONSTANTINESCU, S. VI, 62. *Confrații... au ținut morțiș să „dau ceva" în această pagină consacrată literaturii anului expirat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 4/2. *În raport cu această cantitate de literatură dramatică actuală... ce ne-au propus teatrele în stagiunea expirată?* ib. 1972, nr. 26, 20/2, cf. NDU.

4. (Despre convenții, obligațiuni etc.) Care nu mai este în vigoare, care s-a încheiat fără a fi reînnoit. *Contele a subsemnat mai multe obligații ale căror termine sânt expirate și nu cred să aibă cu ce să le plătească.* ALECSANDRI, O. IV, 427, cf. PONTBRIANT, D., cf. LM, RESMERIȚĂ, D. *Deșteptat de-a binelea, Lucu o asemuia cu liniștea încărcată ce urmează unui ultimatum expirat.* VINEA, L. II, 283, cf. NDU.

5. (Despre legitimații, permise etc.) Care și-a pierdut valabilitatea la o anumită dată. *S-a legitimat cu un pașaport expirat.*

6. (Despre produse perisabile, mai ales despre alimente, medicamente) Al cărui termen de valabilitate este depășit. *A primit o amendă pentru că vindea medicamente expirate.*

– Pl.: *expirați, -te.* – Și: (învechit, rar) **espirát, -ă** adj.
– V. **expira.**

EXPIRATÓR, -OÁRE adj. **1.** Care ajută, care servește la expirație (**2**). Cf. COSTINESCU, IORDAN, STIL. 55, SCRIBAN, D. *Amplitudinea vibratorie a coardelor vocale... e determinată de intensitatea efortului expirator.* GRAUR, I. L. 45, cf. 48, DL, DM, DN^2, DEI, NDU. ◊ *Accent expirator* = accent care constă în intensificarea expirării (**2**) la pronunțarea silabei accentuate. *La exclamație... predomină accentul expirator.* IORDAN, STIL. 74, cf. 65. *Accentul intensiv dinamic sau expirator este produs de pronunțarea mai intensă a silabei respective.* GRAUR, I. L. 56, cf. DL, DN^2, DEI.

2. (Învechit, rar) Care expiră (**1**), care moare (**1**); expirant. Cf. LM.

– Pl.: *expiratori, -oare.*
– Din fr. **expirateur.**

EXPIRÁȚIE s. f. **1.** Act fiziologic prin care se elimină din plămâni aerul expirat; expirare (**2**). Cf. I. GOLESCU, C. *Evaporație prin piele (transpirație) și prin plămâi (expirație).* ALBINEȚ, M. 65/4. *Prin prinderea lor de coaste, ei pot sluji la expirație.* KRETZULESCU, A. 201/8. *Cată a nu confunda pe coriza cu scursoare apoasă pe care o cășună lucrarea aerului cel rece prin condensațiunea espirațiunii nasale.* MĂN. SĂNĂT. 278/15, cf. LUCACI, M. 100, POLIZU, P. 117, PROT. – POP. N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BIANU, D. S. *Combinațiuni de două vocale produse de aceeași lovitură de expirațiune.* ARHIVA I, 165, cf. BIANU, D. S., CADE, CERNE, D. M., SCRIBAN, D. *Respirația se compune din 2 mișcări: inspirație și expirație.* BELEA, P. A. 374, cf. DL, DM, URSU, T. Ș. 203, DN^2. *Aerul rarefiat... ușurează expirația la bolnavii care au tulburări ca enfizemul pulmonar.* ABC SĂN. 287, cf. 310, L. ROM. 1967, 283, D. MED., M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DEX^2. *Numele ursului era o inspirație profundă cu prima silabă și o expirație cu următoarele două.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 15/2, cf. D. ENC., NDN. ◊ (Prin analogie) *Un fenomen analog cu transpirația, este și espirația..., adică facultatea plantelor de a esala (a asuda) diverse gaze.* BARASCH, I. N. 120. *Inspirațiunea gazului acid carbonic și espirațiunea osigenului se urmeadză numai ziua.* id. B. 12.

2. (Învechit) Moarte, deces; (învechit) expirare (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Expirare (**3**). Cf. PROT. – POP. N. D., PONTBRIANT, D., ALEXI, W., SCRIBAN, D.

4. (Învechit) Expirare (**4**); sfârșit, încheiere, terminare. *După espirația celor patru ani ai cei de prezidenție, el au fost învins în lupta electorală.* CODRESCU, C. II, 151/15, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 643^2/20, PROT. – POP. N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1967, 283.

– Pl.: *expirații.* – Și: (învechit) **expirátiune, espirátie, espirațiúne,** (învechit, rar) **expireciúne** (LUCACI, M. 100, URSU, T. Ș. 203), (neobișnuit) **espirățiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.
– Din fr. **expiration,** lat. **exspiratio, -onis.**

EXPIRAȚIÚNE s. f. v. **expirație.**

EXPIRECIÚNE s. f. v. **expirație.**

EXPLANÁT, -Ă adj. Care este expus (**3**), întins. Cf. LM. *Corola de culoare violacee-albastră are limbul explanat.* GRECESCU, FL. 408. *Pedicelele siliculelor stau explanate.* id. ib. 68.

– Pl.: *explanturi.* – Și: **esplanát, -ă** adj. LM.
– Din lat. **explanatus, -a, -um.**

EXPLÁNT s. n. (Med.) Fragment mic de țesut viu, animal sau vegetal, prelevat de la nivelul unui organ sau țesut, în vederea transplantării sau a realizării unei culturi de țesut într-un mediu de cultură adecvat. Cf. D. MED., DN^3, D. ENC., NDN.

– Pl.: *explanturi*.
– Din fr. **explant**, engl. **explant**.

EXPLANTÁ vb. I. Tranz. (Med.) A face un explant. Cf. DN[3], NDN.
– Prez. ind.: *explantez*.
– Din fr. **explanter**.

EXPLETÍV, -Ă adj. (Gram.; despre cuvinte, expresii etc.) Care este lipsit de semnificație și a cărui apariție este impusă din rațiuni structurale. *Propoziție expletivă... este aceea care coprinde în sine vreo zicere netrebuincioasă.* I. POP, L. 46/5, cf. COSTINESCU, LM, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DER. *Pronumele expletiv „o" se întâlnește în limba română standard.* L. ROM. 1972, 447, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., DȘL, NDN, NDU.
– Pl.: *expletivi, -ve*. – Și: (învechit, rar) **espletív, -ă** adj. LM.
– Din lat. **expletivus, -a, -um**, fr. **explétif**.

EXPLICÁ vb. I. (Atestat pentru prima dată în 1799, cf. TDRG[3]) **1.** Tranz. A face mai ușor de înțeles ceea ce este sau pare obscur, neclar, prin comentarii, interpretări etc.; a desluși, a tălmăci; a face (pe cineva) să înțeleagă, a lămuri, a clarifica. Cf. CULT. C. 12. *De multe ori ce s-au zis de dânsul undeva nedesluşit, mult mai desluşit, întru altă parte au explicat (desluşit).* POTECA, F. 160/13. *Esplicând fundament (temeiu) al culturii şi al lucrării cânepei, scoposul mieu e numai acel method... după care se poartă lucrătorii acelor țări* (a. 1828). ȘA II, 668. *Aceasta a lui Prai mărturisire vrea filosoful din Halle stângaci să o ecsplice (tâlcuiască).* BOJINCĂ, R. 57/6. *În cugetarea minții noastre afară de ideile acelea... vin și altele, ce numai explică ori determină pe celelalte.* GR. R.-N. I, 65/12, cf. POEN. – AAR. – HILL, 643[2]/44. *Toate elementele* [unei limbi]... *le-am cercetat, unele cu altele le am alăturat și le am esplicat, regulile pronunției și ale ortografiei din geniul din lăuntru a limbii le am dedus.* ARHIVA R. I, 370/25. *Spre a explica toate aceste transformăciuni el consideră pe omul primitiv ca pe o statuă încă fără nici o impresiune.* LAURIAN, F. 203/10. *Organizarea... societății... ne poate explica evoluțiile istorice.* BĂLCESCU, M. V. 9, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Patronii esplica legiuirile la clienți, îi apăra la procesuri.* ARISTIA, PLUT. 63/8, cf. POLIZU. *Se lasă p-o visare, explică un mister.* BOLLIAC, O. 68. *Oracole viclene de interes dictate, De înțeles lipsite, de patimi explicate.* ALEXANDRESCU, P. 32, cf. PROT. – POP. N. D., PONTBRIANT, D. *Petrecerea lui Ion în Constantinopole, în curs de trei sau patru ani ne prezintă date foarte sigure, dar pe cari noi nu le putem esplica.* HASDEU, I. V. 13. *Miklosich... a găsit cuvântul și într-un manuscris slavic, dar n-a putut să-l explice.* CUV. D. BĂTR. I, 274. *Filosofii-medici esplică cunoștința forței morale a omului prin percepțiunea intra-craniană.* CONV. LIT. II, 55. *Biletul fu depus la cancelaria membrilor Comunei, fu deschis în acel moment și esplicat în toate feliurile.* BARONZI, I. G. 139/21. *Am să-ți explic totul ca să înțelegi și tu.* CONV. LIT. IV, 138, cf. COSTINESCU, LM. *N-am timp nici loc d-a-ți putea splica acum câte toate* (a. 1878). BARIȚIU, C. II, 237. *Cere ajutor de la un derivat spre a explica chiar rădăcina cuvântului.* ODOBESCU, S. I, 36. *Ca s-explic a ta ființă, de gândiri am pus popoare, La idee pe idee să clădească pân-în soare.* EMINESCU, O. IV, 148. *Materialiștii să nu uite că sânt datori a esplica... toate fenomenele psicologice.* id. ib. XV, 267. *Încep să-i explic toată împrejurarea.* CARAGIALE, O. I, 294. *Însemnătatea lui o găsim foarte bine și foarte răspicat explicată în proverbul de mai sus.* MARIAN, O. II, 65, cf. DDRF. *Se numesc agenți români în străinătate care să explice și să susțină cauza revoluției împlinite cu atâta izbândă.* XENOPOL, I. R. XII, 87, cf. BARCIANU. *Interpretează mai altfeliu întâmplările de cum le găsisem povestite și esplicate de alții.* SBIERA, F. S. 123. *Matei explică bătrânului cum se petrecuseră lucrurile.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 189, cf. ALEXI, W. *Îi explica deosebirea dintre grâul de toamnă și cel de primăvară.* REBREANU, I. 101. *Este aici o înrudire adâncă, ... o înrudire pe care aș explica-o măcar în parte prin faptul că amândoi poeții și-au petrecut copilăria și adolescența în mijlocul unor regiuni înrudite.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 109, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mai există alte două motive pentru a explica abundența literaturii sale maioresciene.* LOVINESCU, S. VIII, 172. *Tu nu faci decât să explici un lucru pe care eu îl constat de multă vreme.* CAMIL PETRESCU, T. I, 46. *Tovarășul meu mi-a explicat că, bizuindu-se prea mult pe bătaia puștii, ochise prea departe.* COCEA, S. I, 7. *Te rog să-mi explici ce s-a întâmplat azi-noapte aici?* SEBASTIAN, T. 358. *Singura ei greșeală e că nu-mi explica motivul revenirii ei și că nu m-a bănuit nenorocit așteptând-o în zădar.* A. HOLBAN, O. I, 100. *Medicul le-a explicat că nu poate fi vorba de șarpe.* VOICULESCU, P. II, 255. [Opera] *n-ar fi îndestulătoare ca să ne explice un cult persistent.* SADOVEANU, O. XIX, 358. *I-a explicat unde trebuie s-o ducă.* BART, E. 215. *Ea îi explică existența variantei.* IORDAN, STIL. 37, cf. SCRIBAN, D. *El îl explică mai ales ca pe un fel de revoltat în fața artei „drăguțe și amabile".* OPRESCU, I. A. IV, 16. *Despre romantismul lui suntem astăzi luminați; neaderent în structura sensibilității, formează un vast capitol de literatură comparativă, așa cum Drouhet l-a urmărit și l-a explicat.* CONSTANTINESCU, S. I, 22. *Directoarea școlii le-a explicat că, în caz dacă nu vor putea obține certificatele de la mine, ... să se ducă la oraș, ca să le ceară medicului G.* ULIERU, C. 45. *Mai este nevoie să explicăm marilor antreprenori de presă că „Bilete de papagal" n-au apărut ca să-i concureze.* ARGHEZI, S. XXV, 369. *Un localnic... ne explica foarte curioasa tehnică a cutremurelor de pământ.* BLAGA, H. 414. *Înainte de a încerca să explicăm mecanismul sufletesc al simbolului, trebuie să facem aceste deosebiri între cele două spețe, fiecare pornind din alte complexe psihice.* RALEA, S. T. II, 155. *N-am nimic de explicat!* C. PETRESCU, A. R. 13, cf. STANCU, R. A. IV, 85. *I-am explicat eu ce înseamnă retragerea strategică.* H. LOVINESCU, T. 16, cf. 307. *Să vă explic la ce mă refer.* PREDA, R. 364. *Fiecare voia să explice ce s-a întâmplat.* T. POPOVICI, S. 454, cf. DL, DM. *Face adevărate acrobații pentru-a explica cuvintele din latinește.* MAT. DIALECT. I, 16, cf. ALIL XVI, 185. *Numele dacice de locuri pot fi explicate prin comparație.* PANAITESCU, C. R. 38, cf. DN[2]. *Carol I... însărcina pe reprezentanții săi pe lângă diferitele cabinete europene să explice irezistibila mișcare națională.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 9. *Magdalena Popescu explică admirabil acest sentiment.* N. MANOLESCU, A. N. I, 154. *Nimeni nu-i explicase ce se întâmplă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 45. *Mecanismul ceasului poate fi explicat.* STANESCU, C. R. 107. *Mă plimb țanțoș cu doamna Z, pe străzile din jurul bisericii Batiște și-i explic cele două etimologii ale numelui... – sărman etalaj de erudiție elementară.* STEINHARDT, J. 41. *I-a explicat situația dificilă din Spania.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 64, cf. L. ROM. 1973, 214, M. D. ENC. *Rostul poeziei este să sugereze taina, nu s-o explice.* SIMION, S. R. III, 348, cf. L. ROM. 1975, 562, DEX. *Ceea ce... trebuie explicat nu este apariția, cât menținerea acestei credințe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 13/1, cf. DSR, V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1990, 442. *Recunosc că nu sunt în stare a explica spectaculoasa... metamorfoză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 14/1. *Când... ne-a văzut... ne explică distrată că era cam bolnavă.* CĂRTĂRESCU, N. 256, cf. D. ENC., NDN, DEI, TDRG[3], NDU. ◊ Absol. *O cronică povestește, o geografie constată și explică.* IORGA, I. L. 403. *În detaliu îți voi explica verbal când voiu avea fericirea să ne revedem.* CARAGIALE, O. VII, 181. *Acuma explică mai blajin oamenilor.* REBREANU, R. I, 313. *Dă-mi voie să-ți explic pe îndelete.* CAMIL PETRESCU, P. 241. *Socot că este ceva tulbure între noi... și vreau să explic.* A. HOLBAN, O. I, 85. *Îți voi explica mai târziu.* CĂLINESCU, S. 426. *Nu mai e nevoie să ne explici, tinere.* STANCU, R. A. 387. *Câteodată, în loc să explice, strică.* H. LOVINESCU, T. 392. *Începui din nou să-i explic.* PREDA, C. I. P. II, 16. *Simte nevoia să-mi explice tot timpul.* ȚOIU, G. 8. *Biserica-locaș... prin tot ce implică și explică, este prin excelență*

un iradiant de socialitate. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 7/2. ◊ F i g. *„Cumințenia pământului", identificată în această veșnică nebiruită măcinare de energii, explică elementelor că omul nu poate fi distrus, ucigându-l pur și simplu, cum ar vrea ele.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 137. ◊ R e f l. p a s. *Aceasta se ecsplică din natura sistemei nobililor.* BOJINCĂ, R. 45/8. *Înțelesul cărților testamentului noie se explică în urmă de mulți învățători ai bisericei creștine.* SĂULESCU, HR. I, 70/7. *Se va explica relațiile* [pământului]... *cu constelațiile.* GENILIE, G. X/34. *Aici totu se explică lămurit și nu mai rămâne nici o îndoială.* DÂMBOVIȚA (1850), 290²/3. *Astfel se explică neutralitatea celor două săruri.* MARIN, PR. I, XXIII/21. *Le făcu loru cunoscute ocarile secrete carii erau în interesul patriei sale, explicându-se că nu se va lua Veia.* ARISTIA, PLUT. 340/17. *Cum s-ar fi putut esplica că Catilina ar fi făcut să tremure Roma?* TEULESCU, C. 54/23. *O baladă în care se explică foarte bine acest eveniment.* FILIMON, O. I, 118. *Prin aceste defecte personale se esplicau toate defectele obiective ale imaginației sale despre Ion-Vodă.* HASDEU, I. V. 240. *Astă pierdere a unei părți din speranțele dumitale... s-esplică prin slăbiciunea minților domnului Noirtier.* BARONZI, C. V, 262/19. *S-a explicat în detaliu nașterea și progresul elementului pasionat în suflet.* CONV. LIT. II, 47. *Poate că de acolo se esplică plăcerea ce oamenii o găsesc în operele poeților.* EMINESCU, O. XV, 137. *Cele două cuvinte... s-ar explica prin cunoștințele ce lexicograful ar fi putut avea din limba noastră.* REV. IST. I, 171, cf. CONTEMPORANUL, IV, 351. *De aici se explică tonul batjocoritor pe care organele presei austriece le revarsă asupra persoanei domnitorului român.* XENOPOL, I. R. XIV, 45. *Lipsa de concordanță între societate și literatură se explică... prin faptul că, la începutul evoluției sale, literatura noastră este încă în faza lirică.* LOVINESCU, C. IV, 11. *Nu se poate explica bine de ce, dar vorbele acestea erau minunate.* A. HOLBAN, O. I, 110. *Prin caracterul influent al imaginației sale, se explică întinsa întrebuințare pe care o dă Sadoveanu epitetului.* VIANU, A. P. 231. *Se explică unitar descoperirile făcute.* OȚETEA, T. V. 6. *Emoția lui... se explica printr-o veche imagine dureroasă.* CĂLINESCU, S. 344. *Așa se explică de ce iarna, îmbrăca sub palton... două surtuce.* BLAGA, H. 125. *Existența mormântului se explică lesne.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 15. *Cum se explică... sensibilitatea sa muzicală?* CIOCULESCU, C. 70. *Acest talmeș-balmeș... se explică prin lipsa de discernământ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 9/4. ♦ A preciza. *Acestea sânt adeverite prin mărturiile tragedielor... lui Euripide..., unde și acestea ecsplicând însuși Teseu le reportă.* ARISTIA, PLUT. 34/5. *Îi esplică-ndată vederile sale.* CONV. LIT. XI, 235. *A trebuit să-i explic că nu s-a cheltuit suta schimbată dimineață și că asta nu era a noastră.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 81. *Lucrul nu avea nici o importanță, am explicat bine asta.* A. HOLBAN, O. I, 99. *Are o vocală intermediară, cum explică Weigand.* RF I, 119, cf. PR. DRAM. 157, M. D. ENC, DN³, DSR. *Regizorul „se apucă de treabă", explicând că va face „un spectacol de teatru".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 16/1, cf. D. ENC., NDN. ◊ A b s o l. *Moș Teacă dă drumul șampaniei după ce le mai explică înc-odată și le atrage atenția.* BACALBAȘA, M. T. 18. *Așa m-am pomenit – explică el.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 48. *Niște grâu – îmi explică el.* BĂNULESCU, I. 60. ◊ R e f l. p a s. *La notele din viața lui... se ecsplică pentru ce acești deputați se numea pilagori.* ARISTIA PLUT. 317/30. ♦ T r a n z. (Complementul indică teme, lecții etc.) A expune, a preda. *Mă hotărăsc să le explic ceva elevilor, dar n-am răbdare să termin.* A. HOLBAN, O. I, 89. *La sfârșitul lecției de gramatică trebuie explicată în câteva minute tema care se dă pentru acasă.* L. ROM. 1953, nr. 2, 98, cf. DL, DM, DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., NDN, DEI, NDU. ◊ A b s o l. *Sânt datori a esplica din acea materie a cărei definiție consistă în impenetrabilitatea în trei dimensiuni.* EMINESCU, în NDU. *Deși nu explica niciodată, era un profesor excelent.* LOVINESCU, M. 276. *Unora din băieți le da teme, pe alții îi asculta. Când explica, ascultam toți.* SADOVEANU, O. VIII, 321. ♦ T r a n z. și r e f l. p a s. (Complementul indică autori, opere etc.) A prezenta, a comenta. *Palefatus ecsplică această fabulă.* ARISTIA, PLUT. VII/34, cf. PONTBRIANT, D. *La Cernăuți* [la Universitate] *se esplică pravila lui Mateiu Basarab.* CONV. LIT. XI, 38. *Încercarea de a explica opera numai cu ajutorul vieții scriitorului trebuie făcută cu prudență.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 5, cf. CADE. *Așa se explică opera lui Marcel Proust.* A. HOLBAN, O. I, 13. *Este evidentă preocuparea de a explica operele muzicale într-un mod științific și totodată pe înțelesul publicului larg.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 1/3. *Ea ne ajută să situăm romanul lui Arghezi într-o estetică în stare să-l explice cu adevărat, fără să trebuiască să recurgem la noțiuni din afara romanescului.* N. MANOLESCU, A. N. III, 40, cf. M. D. ENC. *Autorul își ticluiește o biografie imaginară... explicând totodată sensul alegoric al epopeii.* CIOCULESCU, I. C. 38, cf. DSR. *Nu pentru că și-ar fi propus să-l explice pe Picasso, ci pentru că Picasso reprezenta pentru Tzara un principiu poetic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 13/4, cf. D. ENC., DEI. ♦ (Suspect, sens etimologic; complementul indică texte literare, științifice etc.) A traduce. Cf. PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. T r a n z. (Complementul indică fenomene, proprietăți, stări etc.) A servi drept explicație, a constitui o justificare, a reprezenta o motivare; a m o t i v a, a j u s t i f i c a. *Acest folos ultimariu se poate constata în limba franceză, care e cea mai pasionată dintre toate (ceea ce esplică universalitatea ei).* LAURIAN, F. 38/28. *Explică... spargerea vaselor capilarii prin adăugarea volumului său.* MARIN, PR. I, 77/20. *Se înturnară la Roma aducând și alte ursiri, carii explica și niște datine ale patriei.* ARISTIA, PLUT. 340/27. *Neligitima origine a cestui popor... esplică nesațiul concuistelor sale.* TEULESCU, C. 3/14. *O ipoteză sistematică prin care s-a silit a explica toate fenomenele naturii.* BARASCH, M. I, 6. *Această abatere de la solicitudinea constantă manifestată pentru soarta țăranului trebuie explicată prin rațiuni subiective.* KOGĂLNICEANU, O. V, 15. *O căutătură de ochi aruncată de juna fată putea esplica oarecum simtimentul pe care îl mărturisise Morcerf.* BARONZI, C. IV, 148/7. *Credința în vecinicia vieții pe pământ esplică credința în viața vecinică.* CONV. LIT. IV, 209. *Magnetismul e de mult explicat prin ajutoriul electricității.* CONTEMPORANUL, I, 87. *Pentru a esplica varietatea fenomenelor trebuie să le substituim o unitate oarecare.* EMINESCU, O. XV, 291, cf. ARHIVA I, 68. *Ele împacă și explică toate arătările organelor timpului.* XENOPOL, I. R. XIV, 51. *Această atitudine guvernială ni esplică îndeajuns desființarea școlii clericale.* SBIERA, F. S. 198. *Felul de preocupări și de îngrijiri caracteristic unor bărbați bine crescuți, ce atât de mult place femeilor și explică succesele oamenilor mediocri.* D. ZAMFIRESCU, A. 56. *Această micime extraordinară a venitului mânăstirilor nu mi-o pot explica decât prin rărimea populațiunei de pe moșiile lor.* BUL. COM. IST. 218. *Ceva cu totul deosebit trebuie să se fi petrecut... ceea ce ar explica venirea celor doi trimiși ai sibienilor la Mihnea.* AN. IST. NAȚ. I, 60. *Întregul poem... nu reprezintă stadiul final în ce privește forma și asta explică și faptul că Eminescu nu l-a publicat.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 120, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Matematicile... nu explicau nici o categorie de fenomene ale universului.* LOVINESCU, S. VIII, 50. *O aștept pe Daria prea mult în salon, și nici un motiv n-ar mai putea explica această întârziere.* A. HOLBAN, O. I, 13. *Pricinile care explică starea de lucruri de la noi sunt multe.* SADOVEANU, O. XIX, 131. *Reiese oare de aici că fenomenele de succesiune nu pot fi explicate științific?* D. GUSTI, P. A. 81. *Efectul nu ne explică totuși disproporția dintre numărul mic de criterii și numărul mare de poeți.* STREINU, P. C. III, 366. *Ceea ce explică... licențele lui Heliade este atitudinea sa de vorbitor.* VIANU, A. P. 24. *Am crezut că voi putea-o explica printr-o fulgerătoare conversiune.* CONSTANTINESCU, S. I, 120. *Cercetarea pe spațiu european descoperă un factor obiectiv, ce explică favoarea populară.* CĂLINESCU, B. 6, cf. RALEA, S. T. II, 11. *Cum explici dumneata astfel de ordine, domnule inspector?* STANCU, R. A. IV, 116. *Starea generală a solului explică anumite stări în*

vegetația pădurii. CHIRIȚĂ, P. 901. *Știința agricolă... explică și dirijează un sistem energetic.* AGROTEHNICA, I, 11, cf. DL, DM. *Această creștere intensă explică și nevoile relativ mari ale sugarului.* ABC SĂN. 346. *Împrejurările social-economice din Dacia explică procesul romanizării.* PANAITESCU, C. R. 58. *Poți face ceva să-l explici și să-l justifici.* BĂNULESCU, C. M. 290. *Cauze obiective specifice explică această întârziere.* IST. T. I, 89. *Ea nu cunoaște însă „țara de jos"; ceea ce explică îndoiala.* N. MANOLESCU, A. N. I, 205. *Cum va putea explica și justifica prezența lui?* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 43. *Filosofia trebuie să explice știința.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 8/5. *Pentru nimic în lume nu mi le pot închipui explicate prin simpla întâmplare.* STEINHARDT, J. 319. *Prin ce categorii estetice vom explica această desfrânată imaginație civică?* SIMION, S. R. III, 264. *Rosturile naționale, cele mai solide și valabile dintre toate, i s-au părut întărite de misiuni spirituale și explicate de mituri.* MS. 1975, nr. 1/9, cf. DEX. *Ei nu reușeau să explice decât puține fapte de limbă prin gândire.* IVĂNESCU, I. L. R. 3. *Prudența pe care o manifestă autorul „Bivuacului" explică atenția pe care o acordă „Caietelor secrete".* GRIGURCU, C. R. 85, cf. DSR, V. BREBAN, D. G., MS. 1988, nr. 1/19, D. ENC. *Nu încerc să explic aici de ce am iubit-o, lucru inexplicabil ca tot ce este firesc.* CĂRTĂRESCU, N. 74, cf. NDN, DEI, NDU. ◊ Refl. pas. *Toate fenomenele ei se pot lesne explica.* CALENDAR (1851), 83/21. *Latinul se esplică cu zicerea „certamen".* ARISTIA, PLUT. 295/31. *Scrisoarea e cursivă, de o mână nerăbdătoare, de unde se explică, de exemplu, că în loc de „băntuială" pune „băntăntuială".* CUV. D. BĂTR. I, 62. *Vedem... adeseori pe cel rău prosperând, cum se esplică această anomalie?* CONV. LIT. II, 59. *Acest fapt se explică foarte bine, dacă admitem că modificările organice sânt cauzate și diriguite de către mediu.* ib. XI, 166. *Toate fenomenele electrice se pot explica foarte ușor cu teoria espusă aice în scurt.* CONTEMPORANUL, I, 87. *De aici se poate esplica marea mobilitate a fluidelor.* EMINESCU, O. XV, 1 169. *Reunirea ambelor legațiuni în mâna uneia și aceleiași persoane se esplică ușor prin evenimentele ce se petreceau atunci la Dunăre.* REV. IST. I, 273. *Din acest rol al celor două porturi române de-a sluji numai pentru exportul silit către Țarigrad se explică puținătatea elementului.* ARHIVA, I, 132. *Cum s-ar putea explica urcarea lui Vlad... în scaunul Munteniei?* XENOPOL, I. R. VI, 85. *Faptul înălțării balonului de aer se poate explica cu ajutorul legii lui Arhimede.* ENC. ROM. II, 366. *Istoria nu se poate expliça decât prin ea însăși.* PÂRVAN, I. F. 47. *Așa se explică pentru ce... Vlad Vodă – acum domn – nu apăru ca contradictor al acestei poeme.* AN. IST. NAȚ. I, 67. *Așa se explică de ce literații francezi au putut găsi altfel de material sufletesc în mănăstirile catolice decât au găsit la noi literații noștri.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 279. *Așa se explică strămutarea... mocanilor în noile lor așezări de dincolo de Carpați.* VUIA, PĂST. 185. *Numai așa se explică de ce uneori uită să facă inițialele.* RF I, 74. *Particularitățile care s-ar explica prin viața individuală și socială a poetului fac parte din personalitatea lui omenească.* LOVINESCU, S. VIII, 30. *Așa se explică de ce gândirea fenomenologică e astăzi atât de sfâșiată.* CONV. LIT. LXVII, 407. *Așa se explică semnificația specială a lui „oț".* IORDAN, STIL. 49. *Numai așa se pot explica marile arcuri culturale care cuprind popoare de origini cu totul diferite.* APOLZAN, P. I. 227. *Didactismul literaturii lui se explică prin invincibila pornire de a studia probleme pedagogice și economice.* CONSTANTINESCU, S. VI, 32. *Diferența de culoare nu se explică prin vârsta înaintată.* DOMBROVSKI, P. 182. *Aceasta se explică prin conștiința netedă a superiorității sale, dar mai ales prin cultura sa filozofică, ce-l făcea, alături de Maiorescu, cel mai de seamă estet literar al vremii.* CĂLINESCU, O. XI, 162. *Așa se explică eșecul burgheziei germane.* VIANU, L. U. 340. *Oxidarea... se explică prin marea afinitate a oxigenului.* CHIRIȚĂ, P. 30. *Pătrunderea cuvintelor maghiare în graiul românilor din Ardeal... se explică prin relațiile de conviețuire îndelungată a celor două populații.* MAT. DIALECT. I, 204. *Așa se explică pledoaria lui Maior împotriva înnoirilor lui Ivan Barbu.* IST. LIT. ROM. II, 63. *Așa se explică de ce graiurile din regiunile muntoase și sărace sunt în general mai arhaice decât cele din regiunile de deal sau de șes.* COTEANU, S. E. 56. *Așa se explică numărul mare de steaguri.* STOICESCU, C. S. 19. *Aceasta se explică prin faptul că la bărbați arterioscleroza se dezvoltă mult mai devreme.* ABC SĂN. 35. *Așa se explică faptul că săpăturile arheologice au dat la iveală vase.* PANAITESCU, C. R. 93. *Trăsături, proprii arhitecturii moldovenești... nu se pot explica decât în raport cu Transilvania.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 21. *Așa se explică faptul că peste tot se joacă aproape aceiași autori și aceleași piese.* IST. T. II, 39. *Insomnia cronică de care suferă Maiorescu se explică prin refuzul și al acestui ultim subterfugiu.* N. MANOLESCU, C. M. 167. *Așa se explică largul concurs al opiniei publice internaționale.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 47. *Sunt spectacole care se explică integral printr-o singură imagine.* CONTEMP. 1971, nr. 1 302, 9/2. *Numai așa se explică groaza de singurătate, care e cheia sociabilității lui.* CIOCULESCU, C. 7. *Nu se explică de ce a fost nevoie de trei săgeți.* D. R. POPESCU, I. S. 574. *Precizia cifrei se explică prin aceea că se strângeau cu grijă capetele tăiate.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 6. *Eminescu a avut alături un text francez pe care l-a urmărit îndeaproape, altminteri nu se explică unele coincidențe izbitoare de fraze.* MS. 1975, nr. 1/12. *Structura limbii nu se poate explica decât în sensul lingvisticii prestructuraliste.* IVANESCU, I. L. R. IX. *Așa se explică interesul major pentru un mare asentimental.* GRIGURCU, C. R. 32. *Căci altfel nu se esplică cum mă rabdă, cum mă-ndură.* CĂRTĂRESCU, L. 213. *În ce privește opoziția, ezitările ei se explică simplu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 214. ◊ Refl. impers. *Rămâne să se explice în ce împrejurări logofătul a luat locul voinicului.* BUL. COM. IST. 87.

3. Refl. A-și motiva acțiunile, vorbele etc.; a face precizări; a se justifica. *Nu poate face pe amantul ei a se explica.* FILIMON, O. I, 120. *Din contra, e lucrul cel mai înțelept, mi se pare, din toate câte le am făcut în viața mea, căci ne dă toată siguranța. – Să vedem, explică-te.* BARONZI, C. IV, 107/5, cf. COSTINESCU, LM. *Dați-mi voie să mă explic.* ODOBESCU, S. II, 252. *Bieții artiști vor să se explice.* CARAGIALE, O. I, 18. *O să mă explic îndată.* AGÂRBICEANU, A. 112, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Credeam... că va trebui să mă explic asupra vizitei mele.* CAMIL PETRESCU, P. 419. *Să văd cum ai să te explici.* C. PETRESCU, C. V. 116. *Dacă îi cer să se explice, dânsa neagă că a vrut să spuie ceva deosebit.* A. HOLBAN, O. I, 80. *Cine ești dumneata?... Explică-te.* SADOVEANU, O. XIX, 163, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. *Felix... caută să se explice pe sine.* N. MANOLESCU, A. N. I, 258. *Nu a vorbit și nu s-a explicat mult.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 23/2. *Somată să se explice pentru care motiv, văzând despre ce e vorba, nu a sesizat autoritățile, menționează cu voce calmă și joasă.* STEINHARDT, J. 68, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, TDRG[3].

4. Refl. recipr. (Despre două sau mai multe persoane) A se lămuri reciproc asupra unei chestiuni (în litigiu); a limpezi o situație cu scopul de a înlătura sau a evita un conflict. *Ce imprudență fu și aceea de a se ecsplica cu un rege ca să-l facă și mai suspicios!* ARISTIA, PLUT. XXVIII/11. *Vino să intrăm la cel dintâi post, acolo tu te vei esplica gentil cu căpitanul.* BARONZI, I. G. 12/19, cf. MAIORESCU, CR. II, 172. *În privința acestei recomandațiuni, ne vom explica.* CARAGIALE, O. VII, 258, cf. DDRF, CADE. *În fața escortelor lor, rămase la treizeci pași depărtare de locul consfătuirii... Tudor și Iordache se explicară.* OȚETEA, T. V. 291. *Începură să se explice și să combată.* STANCU, R. A. II, 205. *Prefera să se explice cu Amidon de față cu soră-sa.* VINEA, L. I, 41, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEI, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU.

5. Tranz. (Construit cu pronumele în dativ) A înțelege, a pricepe. *Și în privința aceasta domnește acolo o volnicie care nu ni-o putem explica* (a. 1866). BARIȚIU, C. II, 131. *Ne putem lesne explica de ce simple divergențe în păreri se schimbă în neîncredere și în acuzări de intențiuni subversive.* CONV. LIT. IV, 233. *Fără această egalitate cu greu ne-am putea esplica ilustrele campanie*

ale lui Ştefan cel Mare sau Petru Rareş. HASDEU, I. V. 81. *Tot ce el nu poate să-şi explice altfel este atribuit voinţei acestor suflete.* CONTA, O. F. 343. *Lumea v-a văzut cu mirare transformându-vă de azi până mâine în milionari, fără să poată a-şi explica misterul acestei extraordinare schimbări.* EMINESCU, O. XIII, 55. *Cum îţi explici dumneata obiceiul acesta de a scrie scrisori anonime?* CARAGIALE, O. II, 187. *În ce chip să ne explicăm însă o diferenţă aşa de mare?* ARHIVA, I, 13. *Atuncia nu ne-a putea esplica consonanţa dintre tradiţiunea familiară şi documintele din arhiva Consistoriului mitropolitan din Cernăuţ.* SBIERA, F. S. 79. *E un lucru pe care niciodată nu mi l-am putut explica. Cum poate ca, în acelaşi suflet de om, să existe sentimente atât de opuse?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 156. *Alecsandri... nu şi-ar fi putut explica colaborarea lui Bălcescu decât presupunând că acesta a tradus poema din limba franceză.* DR. V, 644, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Prin aceasta îşi explica el singur afecţiunea pentru tânărul său prieten.* LOVINESCU, S. VIII, 103. *Cum să-mi explic această contradicţie?* A. HOLBAN, O. I, 300. *Mulţi numai astfel îşi explicau începutul averilor unor bătrâni bogătaşi.* BART, S. M. 60, cf. SCRIBAN, D. *Cine vrea să-şi explice... cum a apărut „Alexandru Lăpuşneanul" trebuie să-şi spună că aci a lucrat alcătuirea firească a autorului.* VIANU, A. P. 54, cf. 217. *Om inteligent, totdeauna doritor să-şi explice şi să-şi justifice felul de a picta.* OPRESCU, I. A. IV, 165. *Subliniem înrudirea ca să ne explicăm mai bine afecţiunea pentru Charlot.* CONSTANTINESCU, S. II, 238. *Nu-mi explic... cum de vă găseaţi câteşitrei în cabinetul meicului.* ARGHEZI, P. T. 95. *Nu-mi explic asemenea idee la un om plin de orgoliul rasei sale princiare.* CĂLINESCU, S. 465, cf. STANCU, R. A. III, 28/29, DM. *Nu putea să-şi explice cum de abandonase.* PREDA, R. 344. *Omul... nu-şi putea explica multe din fenomenele naturii.* H. DAICOVICIU, D. 49. *Caut să-mi explic resortul sufletesc ce a produs această mişcare.* N. MANOLESCU, C. M. 15, cf. M. D. ENC. *Aşa ne explicăm sfiosul „eu aş pofti".* CIOCULESCU, I. C. 11, cf. DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Mi-e greu să-mi explic care fusese „obiectul" furiei şi entuziasmului popular.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/3. *Când află... Emil Popescu se simţi, nici el nu-şi putu explica de ce, entuziasmat.* CĂRTĂRESCU, N. 297, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Scris şi: (învechit) *ecsplica.* – Prez. ind.: *explic.* – Şi: (învechit) **esplică**, **splică** vb. I.

– Din lat. **explicare**, fr. **expliquer**, it. **esplicare**.

EXPLICABÍL, -Ă adj. Care poate fi explicat (**1**) cu uşurinţă; care se poate înţelege uşor. V. n a t u r a l (**I 4**). Cf. NEGULICI. *Împregiur la balta din Alba, când se întetea resbelul cu mai multe putere, s-a văzut un ce, nicidecum mai puţin din acele miracole cu totul de necrezut, causa căruia nefiind ecsplicabile nici prin vreun mijloc comun.* ARISTIA, PLUT. 338/24, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *O lipsă... e esplicabilă într-o vreme ca a noastră.* EMINESCU, O. IV, 240. *Privise cu o explicabilă gelozie... munca mai cinstită a altora.* REV. IST. I, 170. *Nostalgia colţului în care m-am născut îmi apăsa pieptul şi-mi aducea în gât neînţelesul nod al unei isterii atât de explicabile.* BACALBAŞA, M. T. 208. *Această nepăsare a lui era explicabilă: era opera veacurilor de nedreptate şi de apăsare.* XENOPOL, I. R. XIV, 21, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu numai despre Moldova cronicarul nostru e bine informat. Lucrul e explicabil; patronul cronicarului avea informaţiuni precise de la oamenii săi din Bucureşti.* BUL. COM. IST. II, 26, cf. DR. I, 247, RESMERIŢĂ, D. *Conştienţiozitatea... a lipsit multor culegători de folclor românesc, defect explicabil probabil prin credinţa că producţiunile populare trebuie să fie şi frumoase, iar ei trebuie să înţeleagă tot ce aud.* DR. V, 553, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Prin sincronism am înţeles... o simultaneitate de fenomene explicabilă printr-un spirit al veacului.* LOVINESCU, C. VII, 14. *Lucru curios, cu toată slăbiciunea corporală, după atâtea nopţi nedormite, cu toată lipsa de bani, explicabilă la sfârşitul unei excursii lungi prin ţări scumpe, reuşise să se facă cunoscut într-o singură seară.* A. HOLBAN, O. I, 11. *Misterul... rezistase... devenind însă mai explicabil prin apariţia lui Lorelei.* TEODOREANU, L. 201. *Cântăreţul... din motive lesne explicabile, ar fi substituit... pe bârsan prin moldovan.* SADOVEANU, O. XIX, 240. *E un fenomen unic până acum... explicabil poate prin sentimentul integrităţii naţionale.* STREINU, P. C. III, 22. *A adus cu sine... modificări fonetice, uşor explicabile.* IORDAN, STIL. 70, cf. SCRIBAN, D. *Punctul de vedere fireşte că pare foarte explicabil.* APOLZAN, P. I. 158. *Disprețul pentru roman... este atât de organic şi explicabil la d. Arghezi.* CONSTANTINESCU, S. I, 98. *Este explicabilă relativa imponderabilitate şi placiditate a clasicului.* CĂLINESCU, O. XXII, 19. *Ura lui Shylock este... imensă, dar este explicabilă şi este omenească.* VIANU, L. U. 86, cf. DL. *Faptul... mai putea fi încă explicabil, deoarece ea copilărise la ţară.* PREDA, R. 489, cf. DM. *Fiecare vorbitor în parte are tendinţa de a se distinge de ceilalţi printr-un mod personal de folosire a graiului sau dialectului său, tendinţă frecventă şi uşor explicabilă.* COTEANU, S. E. 55. *Faptul este pe deplin explicabil.* STOICESCU, C. S. 220, cf. DN^2. *Din acest volum am reţinut următoarele noi exemple, explicabile mai ales prin influenţă italiană.* ALIL XVI, 185. *E un fenomen explicabil.* H. DAICOVICIU, D. 52. *Dorinţa apare explicabilă dacă ne gândim că Bucureştii aveau... aproximativ o sută de mii de locuitori şi trăiau o epocă de extindere a relaţiilor politice şi comerciale cu diferite ţări europene.* IST. T. II, 20. *Maiorescu a dovedit întotdeauna în politică o rezervă explicabilă.* N. MANOLESCU, C. M. 118. *Cercetând lista boierilor ce au avut vii la Odobeşti, constatăm că ea cuprinde pe foarte mulţi dintre marii dregători ai ţării... Faptul e explicabil – viile au fost un venit bun.* C. GIURESCU, P. O. 159. *Sunt dispuşi să mă înţeleagă: ce-am făcut am făcut într-un moment de mare şi explicabilă nefericire, deznădejde.* STEINHARDT, J. 318. *Faptul e explicabil, fiind vorba de o temă crepusculară.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 105, cf. M. D. ENC., CIOCULESCU, I. C. 96. *Comportarea boierilor devine explicabilă.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 8, cf. DEX. *Faptul acestei anticipări este întrucâtva explicabil.* PAPU, C. N. 24, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *E o recădere psihanalitic explicabilă, într-o fază de conştiinţă istorică revolută.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 14/1, cf. D. ENC., NDN, NDU. ◊ (Adverbial) *Ar fi... foarte explicabil ca această influenţă... să fi fost mai puternică în silaba protonică.* DR. II, 204. *E de mirare atunci că asociaţiile literare oferă de atâtea ori spectacolul penibil al unui cuib de viespi sau al unei întruniri electorale? E explicabil.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 271. *E o sală splendidă, cum n-am văzut încă la o premieră bucureşteană. – Explicabil, doamnă.* C. PETRESCU, C. V. 242. *De ce nu pomenise nimic despre el, măcar în treacăt? ... În definitiv, asta era explicabil.* TEODOREANU, L. 206. *Este explicabil de ce tradiţionaliştii posteriori... se adresează întotdeauna sensibilităţii conservatoare eminesciene, ca să-şi reactualizeze atitudinea.* CONSTANTINESCU, S. VI, 56. *Poate nu mă mai iubeşti... E perfect explicabil.* CĂLINESCU, E. O. I, 313. *E explicabil, a zis el.* PREDA, C. I. P. II, 165. *E explicabil ca sentimentul proprietăţii... să nu fie puternic.* GL 1960, nr. 334, 2/6. *Că astăzi ele se reeditează cu repeziciune şi în avalanşă compactă, e explicabil, după cinci decenii de interdicţie stupidă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 11/2.

– Pl.: *explicabil, -e.* – Şi: (învechit) **esplicábil**, **-ă** adj., (învechit, rar) **explicábile** (scris şi *ecsplicabile*) adj. invar.

– Din fr. **explicable**, lat. **explicabilis**, **-e.**

EXPLICÁBILE adj. invar. v. **explicabil.**

EXPLICÁRE s. f. Acţiune de a (s e) e x p l i c a şi rezultatul ei.

1. Expunere amănunţită în vederea clarificării unei probleme, a unui fenomen etc.; interpretare; comentare; lămurire, deslușire; explicaţie (**1**). Cf. e x p l i c a (**1**). Cf. IORGOVICI, O. 58/23. *O întâmplare... lesne poate da pricină de oarecare isplicări sau tâlcuiri neadevărate.* AR (1829), 30^1/7, cf. STAMATI, D. *I-au dat*

în ştire Memorandul... cuprinzătoriu esplicărei celor 4 punturi din garanţie. ROM. LIT. 265/43, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *De la el voi afla... esplicarea posibile a numelor cerute* (a. 1873). BARIŢIU, C. II, 231. *Descrierea se numeşte adeseori şi explicare.* MAIORESCU, L. 116. *Prin examinarea acestora vom ajunge la o explicare adecvată a individului actual.* CONTA, O. F. 259, cf. 443. *Voiesc să dau oareşicare esplicări despre supin.* CONV. LIT. XI, 337. *Dase explicare asupra expoziţiunii din Braşov.* ODOBESCU, S. I, 494. *Esplicarea modului în cari noţiuni apriorice se pot referi la obiecte eu o numesc deducţiunea lor transcedentală.* EMINESCU, O. XIV, 400. *Adversarii lor... interpretează explicarea socialistă tot în defavoarea tovarăşilor.* CARAGIALE, O. VII, 453. *Vă rog să binevoiţi a asculta esplicările noastre.* CONV. LIT. IV, 206, cf. DDRF. *Admitem explicarea D-lui Pic că aceşti bulgari ar fi rămas neabsorbiţi.* ARHIVA, I, 240. *O asemenea explicare era firească la un scriitor ce era de părere că ţara Moldovei fusese pustie la descălecare.* XENOPOL, I. I. III, 52, cf. GHEŢIE, R. M. 427. *Cum că această esplicare este sângura adevărată şi istorică resultă de acolo, că bărbaţii apar deodată pe arena publică a domnitorului Moldovei.* SBIERA, F. S. 46. *Cerea explicarea tuturor ştirilor.* D. ZAMFIRESCU, A. 158, cf. ALEXI, W. *Ne oprim la nişte chestiuni neelucidate încă sau la explicări necomplete ori greşite.* DR. I, 73. *Faptul, realitatea vin... în favoarea explicării noastre.* ib. II, 374. *Pentru explicarea formei „afin" am admite amestecarea cuvântului „affinus".* RF I, 104, cf. CADE. *Sincronismul nu este valabil în explicarea individualului.* LOVINESCU, C. VII, 14. *Pentru fenomenul lingvistic... există... mai multe posibilităţi de explicare.* PUŞCARIU, L. R. I, 1, cf. IORDAN, L. R. A. 189. *Spectacolul... reuşeşte, în general, să fie la rându-i o operă de artă care contribuie scenic la explicarea vieţii acestei intelectualităţi în perioada dezvoltării mişcării de eliberare.* CONTEMP. 1950, nr. 175, 6/4. *Să aducă fiecare contribuţia lor la explicarea minimalizată a omului.* RALEA, S. T. III, 35. *Explicarea solurilor forestiere moderat acide în orizontul cu humus.* CHIRIŢĂ, P. 189, cf. 759, CONTRIBUŢII, I, 199, URSU, T. Ş. 203. *Unitatea culturii româneşti şi continuitatea ei... impun reconsiderarea şi o nouă explicare a principalelor curente care formează istoria culturii româneşti.* PANAITESCU, C. R. 17. *Formele folclorice arhaice, ca şi cele mai târzii au fost urmărite pentru posibilitatea pe care o oferă în explicarea originilor teatrului.* IST. T. I, 8, cf. MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 8. *Explicarea cauzelor fiind încă în domeniul ipotezelor, să răsfoim aceste ultime pagini.* N. MANOLESCU, C. M. 34. *Este o simplă ipoteză de domeniul vieţii morale, ca să nu adoptăm explicarea cea mai comodă.* CIOCULESCU, C. 70, cf. DEX, DN[3], DSR. ♦ Predare a unei lecţii. *Cărţile didactice... presupun în mare parte explicări simultane ale profesorilor.* EMINESCU, S. P. 247, cf. NDN, 570. ♦ Expunere, comentare a unui autor, a unei opere etc. *Se îndeletnicea în lectura şi isplicarea Coranului.* SĂULESCU, HR. II, 359/15. *Iată câteva din cursurile cele mai însemnate ce se predau: ... lectura şi explicarea Pravilei târgoviştene.* CONV. LIT. XI, 35. *O educaţiune adevărat estetică... nu va fi de ajuns pe calea graduală a exerciţiului, ci numai prin o instrucţiune regulată şi prin explicarea operelor de artă.* EMINESCU, O. XIV, 924. *Pentru explicarea operei aceste răsfrângeri şi ecouri înseamnă puţin.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 81. *Nu trebuie să vârâm elemente fizice şi sufleteşti în explicarea capodoperelor.* LOVINESCU, S. VIII, 29. *Studiul influenţelor literare externe nu ni se pare hotărâtor pentru explicarea operelor... literare.* VIANU, L. U. 37. *Lirismul nu este starea de comprehensiune cea mai recomandabilă într-o carieră dedicată înţelegerii şi explicării valorilor altor creatori.* CONSTANTINESCU, S. II, 210, cf. DSR, NDU. ♦ Traducere. Cf. PONTBRIANT, D. *Despre vreo esplicare în româneşte a celor citite nemţeşte nu era nici vorbă pe atunci.* SBIERA, F. S. 93.

2. Cauză, motivare, justificare a unui fenomen, a unei stări, a unei situaţii etc., pricină, motiv; explicaţie (**2**); p. ext. origine (**I 1**). Cf. explica (**2**). *Aceasta era cu adevărat esplicarea celor ce s-au petrecut fără ştirea lui, în mintea sa.* BARONZI, C. I, 268/25. *Este nevoie să căutăm esplicarea în împrejurările ce au conlucrat la starea sa sufletească.* CONV. LIT. IV, 60. *Am văzut că, privite din punctul de vedere al teoriei lui Kant, ideile de spaţiu şi timp prezintă şi contrazicere şi greutăţi de explicare.* CONTA, O. C. 81. *Pentru cel ce cunoaşte modul abstract de scriere a profesorului german, această explicare ar fi cea mai naturală.* CONV. LIT. XI, 239. *Un asemenea mod de procedare îşi are fireasca sa explicare în legile tradiţionale ale Ţărilor Româneşti.* ODOBESCU, S. II, 9. *Esplicarea fenomenelor devine un fel de calcul a priori pe care experienţa nu are a-l confirma, ci a-l verifica.* EMINESCU, O. XV, 267. *Videm cum sunt de aplecaţi oamenii a găsi explicări tuturor deprinderilor lor.* CONTEMPORANUL, II, 75. *Toate aceste împrejurări îşi găsesc explicarea în faptul că era istoria aceluiaşi popor.* XENOPOL, I. R. XV, 190. *Căuta explicări filosoficeşti unei stări a sufletului ce o neliniştea.* D. ZAMFIRESCU, A. 156. *Deficitul de creaţie al tipurilor de femei mai poate să aibă o explicare auxiliară.* IBRĂILEANU, S. L. 37. *Explicarea succesului lui este... foarte simplă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 239. *Chiar Zaharia... cu toată patima pentru iscoadele cărţilor şi cu tot de-a dreptul amestec în aceste întâmplări, nu le găsea explicare.* C. PETRESCU, R. DR. 127. *Poate, din această, discuţie, vom ajunge la explicarea cauzelor.* CONSTANTINESCU, C. II, 53. *Găsim chiar o explicare economică a religiei.* RALEA, S. T. II, 85. *Adesea acest lucru nu se poate face din cauză că alta este explicarea prezenţei lor.* ALEXANDRU, I. M. 12, cf. DL, DM, PANAITESCU, C. R. 135. *Este necesar să fie evitate tendinţele de vulgarizare... sau încercările de explicare exclusiv economico-socială a istoriei teatrului.* IST. T. I, 14. *Psihologismul nutrea iluzia explicării comportamentului exterior prin trăirile interioare.* N. MANOLESCU, A. N. III, 63. *Tonul naratorului apare ca voit neadecvat, introducând... o explicare medicală a unor fapte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 9/1, cf. DSR. *Lucrul în sine este unul existând independent de tot ce e în curs de reprezentare conştientă, o decepţiune pur şi simplu indispensabilă pentru orice încercare rezonabilă de explicare a lumii.* MS. 1988, nr. 1/21, cf. NDN, 570.

3. Justificare, motivare a unei atitudini, a unui comportament etc.; scuză, lămurire reciprocă între două sau mai multe persoane; explicaţie (**3**). Cf. explica (**3**, **4**). *Noirtier se uită la noră-sa ca un om care aşteaptă o esplicare.* BARONZI, C. VI, 61/2. *Fără altă explicare, un băiat de la un restaurant vecin le servea o tavă cu mai multe feluri de mâncare.* LOVINESCU, M. 165. *Explicarea acestei atitudini stă într-o eronată privire asupra eficacităţii criticei, în judecata... căreia Croce se pare a nu prea crede.* CONSTANTINESCU, C. V, 289, cf. DN[3], DSR, NDN, 570. ◊ Expr. **A avea o explicare** (cu cineva) = a discuta (cu cineva) cu scopul de a se lămuri asupra unui lucru, pentru a înlătura un conflict. *A doua zi după zioa când avu această explicare cu Genevieva, veni la dânsa la două ore după prânz.* BARONZI, I. G. 154/19. *Voi avea o explicare cu el.* ALECSANDRI, S. 116. *Trebuie să verifice faptele; să aibă o explicare, să se lumineze.* BART, E. 215.

– Scris şi: (învechit, rar) *ecsplicare.* POLIZU. – Pl.: *explicări.* – Şi: (învechit) **esplicáre**, (învechit, rar) **isplicáre**, **splicáre** (STAMATI, D., GHETIE, R. M.) s. f.

– V. **explica.**

EXPLICÁT, -Ă adj. Care a suferit o explicaţie (**1**), care lămureşte. Cf. STAMATI, D. *Ştiinţa filosofică nu este... decât credinţa popoarelor reflectată şi esplicată.* CONV. LIT. II, 38. *O mişcare a păstorilor din zonele menţionate... cere să fie explicată.* VUIA, PĂST. 158. *Criticul îi dă o formă explicată.* GRIGURCU, C. R. 27, cf. DEX[2]. *Expresiile, ce merită relevate şi explicate, sunt, de altfel, mult mai numeroase.* VASILIU, P. L. 4.

– Pl.: *explicați, -te.* – Și: (învechit) **esplicát, -ă** adj.
– V. **explica.**

EXPLICATÍV, -Ă adj. Care explică (**1**), care lămurește, care dă o explicație (**1**); explicator (**1**). *Cum să cuvine a scri explicativa scrisoare, adecă tâlcuitoarea scriere.* POTECA, F. 193/18, cf. NEGULICI. *Să dăm... un esemplu esplicativ.* ISIS (1859), 3^1/40. *Desenuri esplicative.* CALENDAR (1862), 43/6, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *S-a mai încercat să-și facă loc o altă teorie esplicativă.* HASDEU, I. C. I, 190, cf. COSTINESCU, LM. *Trebuința unificării universului de o parte, și numărul covârșitor al fenomenelor explicative materialicește de altă parte, ne silește a admite prin inducțiune că materia este substanța universală unică.* CONTA, O. F. 405. *Sper numai să am câteva cuvinte explicative despre petrecerea domnului doctor în preseara plecării din Berlin.* CARAGIALE, O. VII, 206. *Plecând de la aceleași fapte primare explicative, explicăm și caracterele... creațiunii lui Coșbuc.* GHEREA, ST. CR. III, 365, cf. DDRF. *În propunerea pentru adresa explicativă a celor 19 bile negre, se spune.* XENOPOL, I. R. XIII, 31, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Fiecare din aceste trei capitole, are pe lângă o parte explicativă teoretică, una de aplicare pedagogică.* ARH. OLT. V, 297, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cazul servește de cheie explicativă a acestei dușmănii.* LOVINESCU, M. 172, cf. DR. VII, 296. *Are nevoie de vorbe explicative.* SADOVEANU, O. X, 45. *Aceste două elemente formează firul conducător explicativ.* D. GUSTI, P. A. 75, cf. STREINU, P. C. II, 91. *Modul de formulare a acestor titluri explicative este caracteristic.* VIANU, A. P. 429. *Am eliminat finalul explicativ.* CONSTANTINESCU, S. I, 59. *Vezi soarele? întrebai cu o pauză explicativă.* ARGHEZI, P. T. 152. *Consultă pe Felix, punând mereu întrebări explicative, ce se înțelegea prin dietă.* CĂLINESCU, O. IV, 203. *În procesele explicative, experiența se constituie... și ea ca instanță.* BLAGA, în NDU. *În acest cadru explicativ, omul devine un animal oarecare.* RALEA, S. T. III, 29. *Mâna înmănușată descria arabescuri aeriene explicative.* CAMIL PETRESCU, O. II, 391. *Gramatica actuală este și explicativă, bazându-se în primul rând pe istorie, adică pe evoluția limbii.* GRAUR, I. L. 122, cf. DM, URSU, T. Ș. 203, DN^2, SFC IV, 88. *Imparțialitatea rece și scrupulul explicativ... îl înrudesc cu Sallustius.* N. MANOLESCU, C. M. 126. *Dezvoltarea este preponderent explicativă.* T februarie 1969, 47, cf. MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 17. *Așa sunt evreii, spunea cineva: posedați de o singură idee, de un singur principiu explicativ.* NOICA, în CONV. LIT. LXVII, 72. *Lui Dostoievski i se datorează o viziune ce pare definitiv explicativă: am fost în paradis, în lumea inocenței.* STEINHARDT, J. 244, cf. M. D. ENC. *În poeme explicative a îmbrățișat mai multe atitudini.* SIMION, D. P. 68, cf. DEX. *Din păcate, cele scrise sunt numai semnificative și mai puțin explicative.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 14/4. *Cu cele expuse până acum am atins și punctul final al extinsei noastre paranteze explicative.* PAPU, C. N. 41. *Fenomenul originar al abordării critice îl reprezintă pentru G. Călinescu starea emoțională „sintetică", din care derivă formele explicative.* GRIGURCU, C. R. 26, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Abuziva schemă explicativă a relației Europa – România a rezultat din șederea frustrată la Paris a tânărului student în Litere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/3, cf. D. ENC., NDN, DEL ◊ (Gram.; despre propoziții, părți ale propoziției sau părți de vorbire) *Ca să dejudicăm propozițiile ecsplicative, din cele determinative aducem... exempluri.* HELIADE, GR. ROM 136/1, cf. id. PARALELISM, II, 140/23. *Proposiția subordinată, am zis că este sau esplicativă sau determinativă.* GR. R.-N. II, 71/2, cf. ib. I, 189/5. *Sânt două feluri de incidente, incidente determinative și incidente explicative.* I. POP, L. 27/14. *Absența conjuncției explicative între versul 2 și 3 lărgește un vid pe care un cititor experimentat îl umple numaidecât.* STREINU, P. C. I, 21. *Atributul genitival mai poate fi și explicativ, arătând denumirea specifică a noțiunii exprimate de substantivul determinat.* SCL 1954, 103, cf. 123. *Aceste propoziții apozitive corespund apoziției explicative.* SG I, 148. *Propozițiile explicative sunt... gânduri care se dezvoltă paralel cu ideea de bază.* L. ROM. 1960, nr. 1, 29. *Atributul substantival poate avea uneori și valoare explicativă.* IST. L. ROM. I, 229. *Poetul renunță la propozițiile explicative și tristețile lui iau forme sarcastice.* SIMION, S. R. III, 192. ◊ *Notă explicativă* = explicație, dată de obicei în josul unei pagini, în care se fac precizări în legătură cu textul sau cu un cuvânt din cuprinsul acelei pagini. *Poesiile populare sânt urmate de note explicative.* MAIORESCU, CR. III, 19. *Reversul foaiei din urmă e ocupat de o notă explicativă.* ODOBESCU, S. I, 355. *Notele explicative de la începutul volumului lămuresc personalitatea celor publicate.* ARH. OLT. XII, 149, cf. MACARIE, în GRECU, P. 6, SCRIBAN, D. *Nu publică textul grecesc, dar în baza acestuia face câteva note explicative.* PRAV. COND. (1780), 25, cf. DL, DM, DN^2. *Nu ne-am face o impresie adecvată despre spațiul... lui Bolintineanu dacă n-am lua în considerație poema în patru cânturi și note explicative.* SIMION, D. P. 159, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Note explicative a faptelor, culese de prin cei mai renumiți comentatori.* L. ROM. 1992, 97, cf. NDN, DEI. *Dicționar explicativ* = dicționar în care sunt explicate sensurile și întrebuințarea cuvintelor. *Tot în timpuri îndepărtate apar și dicționarele explicative.* L. ROM. 1953, nr. 2, 23. *Dicționarul explicativ... constituie un ajutor prețios pentru masele largi.* SCL 1954, 248. *Dicționarele explicative au sarcina să lămurească cuvintele unei limbi cu ajutorul sinonimelor și perifrazelor.* GRAUR, I. L. 118, cf. 119, DL, DM. *A înfățișa vocabularul actual al limbii române sub toate aspectele lui însemnase a alcătui o serie de dicționare și de studii: explicative, de sinonime etc.* COTEANU, S. E. 50, cf. DN^2. *Mircea Seche... îi relevă meritele ca operă științifică cu caracter istoric, dar îi contestă, pe drept cuvânt, valoarea practică, ca dicționar explicativ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 7/4. *Dicționarul limbii române moderne, explicativ, ilustrat și etimologic.* ib. 1973, nr. 1, 8/2, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., NDN, DEI, NDU. ◊ (Adverbial) *Hotărât să-mi apropii și explicativ poezia lui Arghezi, mă amân în pragul faptei.* STREINU, P. C. I, 11. *Rosti... cu o voce netedă, totuși explicativ.* PREDA, R. 128. *Se vede că-l privesc întrebător, deoarece repetă, explicativ: vei fi printre cei care cred într-însul.* STEINHARDT, J. 72.

– Scris și: (învechit) *ecsplicativ.* – Pl.: *explicativi, -e.* – Și: (învechit) **esplicatív, -ă** adj.
– Din fr. **explicatif.**

EXPLICATÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** Adj. (Învechit) Explicativ. *Sânt* [conjuncții] *explicătoare sau tâlmăcitoare.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 155/13. *Ambii ierarhi au compus mai multe desertații esplicătoare.* CALENDAR (1852), XIX/24, cf. STAMATI, D. *Austria au trimis la curtea Rusiei copie alăturată, zic capetele străine, împreună cu note explicătoare celor patru puncturi de garanție.* ROM. LIT. 28^1/6, cf. LM. *Un exemplu... va lumina uriașa deosebire între critica esplicătoare și între cea judecătorească.* GHEREA, ST. CR. I, 43. *Aici trebuie să se facă o notiță explicătoare, arătându-se că clasicismul lui nu este estetic și antic și moral, ci social.* ARHIVA, X, 217, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Termenii explicatori, înainte de a fi relevați ca atare, sunt un ce ascuns.* BLAGA, în NDU, cf. DL, DM, URSU, T. Ș. 203, L. ROM. 1974, 84, DEX, DSR.

2. S. m. (Astăzi rar) Persoană care explică (**1**) sau care interpretează (ceva). V. interpret, comentator. *Un bun paroh este un esplicător (tâlcuitor) viu acestei cărți.* CALENDAR (1853), 17/9. *Mâinile... ne slujesc de cei mai buni esplicatori, (tălmaci): prin mișcarea lor exprimăm sau vorbim orice limbă necunoscută.* FIS. 158/13, cf. POLIZU. *Luarăm rămas bun de la explicatoriul nostru.* F (1867), nr. 33, 395. *Morcerf crezuse că era esplicătorul și când colo el făcea, sub direcțiunea contelui, un curs de arheologie, de mineralogie și de istoria naturală.* BARONZI, C. III, 246/19, cf. COSTINESCU, LM. *De aicea apoi se nasc diferiții glosatori și esplicatori, cari de cari mai proști* [ai] *autorilor mari.*

EMINESCU, O. XV, 137, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ochiul explicatorului vede tot, notează tot.* ARGHEZI, P. T. 124. *Oratorul nu e un explicator de dogme, ci un inspirat.* N. MANOLESCU, C. M. 97.

– Scris și: (învechit, rar) *ecsplicator.* POLIZU. – Pl.: *explicatori, -oare.* – Și: (învechit) **explicatóriu, esplicatór** s. m., **esplicătór,-oáre, esplicătóriu, -oáre** (STAMATI, D., LM) adj., s. m., (învechit, rar) **splicătóriu, -oáre** (STAMATI, D.), **spicătóriu, -oáre** (STAMATI, D.) adj.

– Din fr. **explicateur**, lat. **explicator, -oris.**

EXPLICATÓRIU s. m. v. **explicator.**

EXPLICÁȚIE s. f. (Atestat pentru prima dată în 1718, cf. TDRG[3]) **1.** Expunere amănunțită în vederea clarificării, a înțelegerii unei probleme (dificile, obscure), a unui fenomen etc.; interpretare; comentare; lămurire, deslușire; explicare (**1**). *Judecătorul nu trebuie să dea loc prescripții, nici obiceiului, care este împrotivă, nici altei explicații macar de ce feliu ar fi* (a. 1787). SA I, 130, cf. IORGOVICI, O. 58/25. *N-a lăsat nimic spre înțelegerea deplin a unui argument: am spus întâi explicația, definiția și adeverințele.* GENILIE, G. IX/32, cf. GR. R.-N. II, 65/16, NICHIFOR, P. 115/13. *Explicația tablelor litografisite.* J. CIHAC, I. N. 472/1. *Deși am intra în explicații prea lungi, trebuia însă să facem aceasta, spre a fi mai bine înțeleși.* KOGĂLNICEANU, S. 90. *Doresc a familiariza pe fiecare proprietar cu știința hotărirei moșiilor... numai prin explicația și aplicațiia de câteva principii fondamentale de gheometrie.* D. ASACHI, T. I/9, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 643[2]/38. *Explicația acestor metode se va vedea în matematica sublimă.* POENARU, E. A. 218/13. *Noi voim să însemnăm aici și numirile cu care s-au denumit provințiele Daciei lui Traian în veacul de mijloc... spre înțelegerea deosebitelor autori istorici, ca să fim iertați în viitor de toată esplicăciunea.* MAG. IST. I, 28/20. *Ecsplicăciunea regulelor silogistice.* LAURIAN, F. 96/30. *Când ar fi cu putință a găsi cuvinte destoinice de a-ți face o desăvârșită esplicație cât te adoară sufletul meu, atunci ai cunoaște și ai prețui mai bine pe Alecu tău.* PR. DRAM. 138, cf. NEGULICI. *Explicația cea timpurie a legii.* CALENDAR (1853), 25/25. *Esplicațiune teoretică a acestui mod de construcțiune.* MAN. SĂNĂT. 109/26. *Ni s-a părut mai bine să trecem de tot sub tăcere oarecare părți ale științei, decât să dăm niște esplicații necomplete.* MARIN, PR. I, I/17, cf. STAMATI, D. *Camillus... a și purgat urbea conform după formule și ecsplicațiuni dictate de cei instruiți la cele misterioase sacre.* ARISTIA, PLUT. 377/20. *Ajunge a arunca ochii asupra fig[urii] 297 spre a-i ghici esplicațiunea* [fenomenului]. MARIN, F. 420/18. *Voi cerca a vă da aici o mică esplicațiune simplă și fără pregătiri matematice cum a putut inteligența omenească să se apuce de niște asemenea gigantice intreprinderi.* BARASCH, M. II, 78/19. *De aice ar veni și esplicația cuvântului latin „servus", șerb, prin „servatus bello".* ROM. LIT. 69[2]/20. *D[omnul] Aricescu are cuvântul pentru esplicațiune.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 49, cf. POLIZU. *Esplicațiunea cauzei de ce pretutindenea marea este sărată a ocupat mult naturaliștii.* ISIS (1859), 34[2]/45. *Este trebuință de oarecare esplicațiuni.* DÂMBOVIȚA (1860), 89[3]/17, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Această explicațiune, necontestabilă în privința vocalelor „a", „o" și „e" se împiedică totuși în aparință, de duplul „i".* CUV. D. BĂTR. I, 30. *Venerabilul canonic a uitat a ne spune că la margine se află acolo explicațiunea „strugurul".* ib. 269. *Psichologia nu respinge nici una din esplicațiunile date de filosofia medicală.* CONV. LIT. II, 55, cf. ib. XI, 140. *Urmându-se... a da esemple și esplicări lămurite se va realiza mult mai ușor scopul dorit.* CONTEMPORANUL, I, 121, cf. COSTINESCU, LM. *N-a ajuns încă la o explicațiune mai satisfăcătoare a fenomenelor sufletești.* CONTA, O. F. 41. *În explicațiunile critice și în polemica sa zisă științifică, poate da mai cu seamă catalogul colecțiunei sale.* ODOBESCU, S. II, 439. *Pentru determinarea înclinațiunii ne servim de înclinătoriu, a cărui aranjament se pricepe fără nici o explicație.* EMINESCU, O. XV, 1205. *Nu i-am prea înțeles bine explicația.* CARAGIALE, O. II, 187. *Pentru un psiholog ca tine nu este, firește, nevoie și de explicațiuni.* id. ib. VII, 328. *Cât îi ziua de mare nu slăbește pe sergentul major din explicații.* BACALBAȘA, M. T. 82, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *După aceste explicațiuni să ne întoarcem iarăși la istoricul comunei.* PĂCALĂ, M. R. 50. *Dădeam d-nei M câteva explicații asupra regimului.* IBRĂILEANU, A. 92. *Iată o explicație psihologică pe care scriitorul însuși o dă.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 42, cf. RESMERIȚĂ, D. *Explicațiile evanghelice nu trebuie lăsate pe sama inculților.* SEVERIN, S. 19. *Explicația acestui fapt stă în aceea că laptele muls la stână era dus cu rândul acasă.* VUIA, PĂST. 41. *Bazat pe aceste explicații, am cetit numai textele.* RF I, 127, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un al șaselea volum... va da explicația teoretică a ideii generatoare a întregii lucrări.* LOVINESCU, S. IV, 7. *Nu te superi că te-am plictisit cu atâtea explicații?* REBREANU, R. I, 79. *Autorul publică o bună parte a textului, cu notele și explicațiunile d-sale.* ARH. OLT. XII, 157. *Caietul se deschise la o foaie îndoită, unde câteva rânduri veneau ca o explicație.* BACOVIA, O. 248. *Savanții... au cercat a da deosebite explicațiuni.* CERNE, D. M. II, 13. *Tafrali a dat explicațiunile necesare, după cum și în ziua întâia a dat prețioase lămuriri când s-a vizitat muzeul de antichități.* ARH. OLT. X, 82. *Atestarea lui în acest mediu dă dreptate explicației propuse de Bogrea.* DR. VII, 165. *Explicațiile lui mai mult încurcă lucrurile.* CAMIL PETRESCU, T. III, 241. *Corina privește foarte atentă, absorbită de explicație.* SEBASTIAN, T. 53. *Să nu dăm niciodată toate explicațiile, să sugerăm numai.* A. HOLBAN, O. I, 18. *Simbolistica viselor e mult mai complexă și mai tainică decât simpla explicație din popor.* VOICULESCU, P. II, 159. *Pe noi nu ne poate mulțămi nici această explicație.* SADOVEANU, O. XIX, 146. *Explicația psiho-fiziologică a dat-o... Graur.* IORDAN, STIL. 36, cf. SCRIBAN, D. *Științele... dau explicațiilor lui Vasile Probotă caracterul unei adevărate disertații doctorale.* VIANU, A. P. 277. *Explicația aceasta este o simplă ficțiune diplomatică.* OȚETEA, T. V. 335. *Nu se preocupă... de explicații științifice.* OPRESCU, I. A. IV, 205. *Când două porturi populare prezintă elemente comune, explicațiile sunt de două feluri?* APOLZAN, P. I. 228. *În câteva linii de liminară explicație, d. Tudor Arghezi definește natura colecției sale de „tablete".* CONSTANTINESCU, S. I, 85. *Ediția de față, destinată unui cerc mai larg de cercetători, comentariul și explicațiile.* DR. XI, 252. *O zicem, evident, în ironie, și trebuie să adăugăm această explicație, pentru ca judecătorul de instrucție să nu găsească în complimentul nostru elogii.* ARGHEZI, S. XXXIV, 68. *Urmărea cu mare emoție explicațiile criticului.* CĂLINESCU, B. I. 79, cf. 128. *Intenția mea era să dau o explicație îndeosebi visurilor... în cursul cărora... ai dintr-odată impresia că nu te mai poți mișca.* BLAGA, H. 103, cf. 73. *S-au făcut multe tentative de explicațiuni în acest fel.* RALEA, S. T. II, 38. *Explicațiile sale privesc prezentul și viitorul.* id. ib. III, 87. *Acesta e cuvântul, teribila explicație: Așa s-au pomenit.* BOGZA, C. O. 394. *Marea răspândire a acizilor uronici în materia organică a solurilor necesită totuși o explicație privitor la formarea mecanismului fixării lor în sol.* CHIRIȚĂ, P. 112. *Altă explicație... este greu de găsit.* PRAV. COND. (1780), 10, cf. DL. *Inițierea să se producă prin explicații raționale.* PREDA, R. 322. *Privirile-i urmăreau atente, explicațiile date pe desen.* MIHALE, O. 335, cf. DM. *„Curierul" și „Albina" cuprind multe explicații în paranteză a neologismelor.* CONTRIBUȚII, II, 91. *Li s-a dat* [cuvintelor] *o explicație nesatisfăcătoare.* MAT. DIALECT. I, 17. *Aspectele generale ale coordonării și subordonării... nu am crezut că merită explicații.* COTEANU, S. E. 43. *Pot fi două explicații pentru originea termenului.* STOICESCU, C. S. 15. *Oferă o explicație strict fiziologică proceselor psihice.* ABC SĂN. 325, cf. PANAITESCU, C. R. 14, DN[2]. *O explicație stă în faptul că oferă roluri copioase actorilor.* IST. T. II, 124. *Orice explicație pălește în fața faptelor.* BĂNULESCU, C. M. 303. *Pentru a înțelege o scenă, nu e nevoie să privești înapoi,*

căci fiecare moment al narațiunii își conține explicația. N. MANOLESCU, A. N. III, 117. *În ea e vizibil un artificiu modern, anume abstragerea de la realitatea empirică... formulând anecdotica în propoziții necesare și în explicație logică.* T ianuarie 1969, 105. *Poate că explicația dată fenomenului este inexactă.* C. GIURESCU, P. O. 29. *Lucrarea s-a definit nu numai în schițe și desene, dar și în explicația și demonstrația scrisă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 29. *Acum se poate vizita Parisul urmărind explicațiile ghidului înregistrate pe bandă.* CONTEMP. 1971, nr. 1 273, 9/5. *Ceilalți par mulțumiți de explicație și dau din cap: așa e, nu e singur, e cu Dumnezeu.* STEINHARDT, J. 249. *Tulburătoare aici e insistența cu care explicația fantastică tinde să se impună, în ciuda rezistenței spiritului pozitivist al omului legii.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 146. *Găsim o explicație a cuprinsului și a structurii cărții.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 35, 20/3, cf. M. D. ENC., DEX. *În câte feluri nu poate fi înnodată basmaua, având de fiecare dată altă explicație.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 15/1, cf. DN[3], D. PSIH. *N-a putut da adevărata explicație poziției articolului definit.* IVĂNESCU, I. L. R. 140. *O atare explicație, neîntemeiată psihologic, denotă la E. Lovinescu insuficiența pregătirii filozofice.* GRIGURCU, C. R. 36, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Eram absorbit de explicațiile magilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 15/1. *Poate că această explicație e doar o prostie, dar... mi-e imposibil să văd alta care să stea... în picioare.* CĂRTĂRESCU, N. 26, cf. L. ROM. 1993, 432, D. ENC., NDN, DEI, TDRG[3], NDU. *Explicațiile vor trebui completate și adunate la sfârșitul volumului.* VASILIU, P. L. 4. ◊ L o c. v b. **A da (o) explicație** sau **a da explicații** = a explica (**1**). *Wenzel... a dat explicații exacte despre păstrarea neutralității în îndoită descompoziție a sărurilor.* MARIN, PR. I, XXI/8. *Vor să dăm o explicație tiraniei, dictaturii, războaielor.* D. R. POPESCU, I. Ș. 550. *Pare să poată da... o explicație ipotezelor hazardate.* MS. 1980, nr. 1/27. ♦ Predare a unei lecții, expunere a unei teme. *Mai cu samă explicațiile la istorie erau minunate.* SADOVEANU, ap. DL. *Repeta eroarea, în ciuda explicațiilor și somațiilor învățătorului.* PREDA, R. 117, DM, DEX, DEI, NDU. ♦ (Suspect; sens etimologic) Traducere (orală), însoțită de comentarii, a unui autor străin. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ♦ Analiză, comentariu literar, filologic, stilistic etc. menit să pună în evidență originalitatea unui text literar. *Din cercetarea mai multor variante, a câtorva poezii, așa cum le înfățișează, cu subtile și sonante comentarii și explicații, Perpessicius... am ajuns la concluzia că, în general, la Eminescu se pot deosebi trei faze principale de lucru.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 120. *Acum câteva explicații literare pe care le-aș fi crezut de prisos.* ARGHEZI, S. XXV, 275. *Chiar și amatorii de explicații ale operei de artă prin biografie vor găsi acest amănunt lipsit de semnificație.* RALEA, S. T. I, 9. *Un poem care are nevoie de explicații, ca să fie înțeles, nu mai e poem, e ghicitoare.* STANCU, R. A. V, 172. *Preconizăm... reproducerea fotografică a câte unui caiet, urmată de descoperirea lui paralelă, în ortografia originalului, iar numai apoi, în aparat de note, cu explicații de ordin filologic sau de orice altă natură.* CIOCULESCU, I. C. 123, cf. DSR.

2. Cauză a unui fenomen, a unei situații etc., pricină, motiv; p. e x t. origine (**I 1**), proveniență, explicare (**3**). *Nimeni nu putu trage nici o explicație.* HELIADE, D. J. 11/21. *Asta nu s-a pus în hobot, cum crede criticul și cere o explicație care va sluji domnului D. G. pentru alte articole.* RUSSO, S. 6. *Sofia Hrisoscoleu află explicația revocării urmăririi mitropolitului.* XENOPOL, I. R. XIII, 109. *Se uita la dânsul cu felul de mulțumire al oamenilor ce se cred nepricepuți de semenii lor și cărora li se pare că au găsit o explicație.* D. ZAMFIRESCU, Î. 14. *Cât privește cojile de nuci, oprirea de a le arde în foc își găsește probabil explicația în crucea din găoace care desparte cele patru sferturi ale miezului.* CANDREA, F. 81. *Faptul că cititorul își aduce mai bine aminte de romanele cu erou principal bine definit are o esplicație simplă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 42. *Nemulțumirea neiertătorului critic putea fi determinată, de altfel, de faptul că avusesem onoarea să fiu legat... cu acei fruntași ai literaturii românești. Explicațiile sunt posibile.* LOVINESCU, S. VIII, 126. *Căutam mereu o explicație pentru tăcerea Dariei, dar, după ce am revăzut-o, am știut că era normal să se întâmple așa.* A. HOLBAN, O. I, 24. *Explicația era apariția presimțită a mamei lui îndărătul lor.* TEODOREANU, L. 69. *N-am căutat nici o explicație omenescului izbucnit în el.* VOICULESCU, P. I, 74, cf. CADE. *Toate aceste lucruri își au explicațiile lor.* SADOVEANU, O. XIX, 162. *Dacă în compoziția internă a cărții se pare că există ceva fragmentat... explicația o găsim în acea intenție secretă de a alcătui un roman.* CONSTANTINESCU, S. I, 92. *O amărăciune copleșitoare îl invada, fără a putea găsi vreo explicație serioasă a acestui fenomen.* CALINESCU, S. 123. *Explicația puterii și admirației omului stă în aceea că... omul dispune de toate îndemânările.* VIANU, L. U. 31. *Cazul, prezentând fețe atât de ciudate, nu putea să aibă decât două explicații.* BLAGA, H. 4. *Explicația se găsește în temperamentul și vicisitudinile existenței sale.* RALEA, S. T. III, 54. *I-a luat Dumnezeu mințile. Altă explicație nu găsesc.* STANCU, R. A. I, 192. *Contradicțiile prezente în viața și opera lui Octavian Goga își găsesc explicație în înseși condițiile vieții sociale de la noi.* V. ROM. mai 1957, 151. *Nesiguranța asta îl omoară, continuă el ocolind de fapt explicația.* PREDA, R. 43. *Nu găsesc decât o explicație.* T. POPOVICI, S. 46, cf. DM. *Aceasta ar fi una din explicațiile pentru care slujitorii... ajung pe pământul unor proprietari particulari.* STOICESCU, C. S. 89, cf. DN[2]. *O explicație pentru acest procedeu de a numi nuntă piesele haiducești este aceea că... singurul spectacol dramatic cunoscut vreme îndelungată a fost nunta.* IST. T. I, 129. *Naratorul nu vrea să afle explicația morții lui Aubrey, nici restul întâmplărilor.* N. MANOLESCU, A. N. III, 105. *Luptam cu o neputință de a scrie a cărei explicație îmi scăpa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 1/3, cf. M. D. ENC. *Explicația sta în economia mijloacelor caragialiene.* CIOCULESCU, C. 74. *Explicația schimbării de atitudine a tânărului Vlad trebuie căutată în dorința sa... de a ajunge... la domnia Munteniei.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 5, cf. DEX. *Din model, istoria devine cauză, explicație.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 5/4, cf. DN[3]. *Faptul ține, evident, mai mult de o explicație psihologică decât de una estetică.* GRIGURCU, C. R. 67, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Îmbinând critica socială cu o reală dorință de a pune în lumină și resorturile intime ale omului cu explicații complexe ale acțiunilor sale, Liviu Ciulei a realizat o nouă variantă.* MS. 1988, nr. 1/50. *Poate exista și o altă explicație decât exclusivismul politic al revistei în cauză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 24/1. *Nu te puteai gândi decât la o singură explicație... și anume că o făcea pentru... glorie.* CĂRTĂRESCU, N. 16, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU.

3. Justificare, motivare a unei atitudini, a unui comportament etc.; scuză, lămurire reciprocă între două sau mai multe persoane; explicare (**3**). *Prea mândru spre a se îngiosi la esplicații și la rugăciuni, el se aruncă cu ochii închiși în vârtejul plăcerilor elegante.* CODRESCU, C. I, 230/21, cf. COSTINESCU. *Aștepta cu oarecare neliniște esplicația cu bărbatul legiuit.* EMINESCU, S. P. 457. *Îți datorez o explicație.* CARAGIALE, O. VI, 457. *Ar fi datoria lui să vorbească... să afle vreo scuză, vreo explicație.* AGÂRBICEANU, S. 48. *Nu se simțea încă dispus să provoace explicații între el și Viorica.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 142, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fără altă explicație îmi întoarse spatele.* LOVINESCU, M. 100. *Toate explicațiile lui Grigore fură zadarnice.* REBREANU, R. I, 233. *Mustrările d-tale sunt fără utilitate... Dar, și în scrisoarea trecută, ca și acum, aproape mi-a slăbit voința de a face efortul unei explicații.* CAMIL PETRESCU, P. 5. *Rămâne încurcat. Așteaptă explicații.* SEBASTIAN, T. 150. *Inchizitorial, aștept explicații.* A. HOLBAN, O. I, 62. *Onișor, cu ochii la mine, cerșea o explicație.* VOICULESCU, P. II, 265. *Filoti avu o clipă de nemulțumire pentru năcazul care i se mărturisise, pentru altele pe care le bănuia, pentru explicațiile pe care trebuia să le aibă cu vechilul.* SADOVEANU, O. VIII, 70. *Aceasta... ar putea fi numai o explicație, nu și o scuză.* STREINU, P. C. II, 196, cf. SCRIBAN, D. *Domnii maiori Negruzzi și C. Sturdza s-au prezintat ieri la Palatul Justiției, au*

invitat pe domnul Stelian Popescu la o explicație. ARGHEZI, S. XXXIV, 47. *Nu-mi trebuie, domnule, nici o explicație, faci ce poftești!* CĂLINESCU, B. I. 179. *Cât despre explicații, eu n-am nevoie de nici o explicație.* STANCU, R. A. IV, 122. *Intru și ies, fără scuze și explicații.* VINEA, L. I, 20. *De când aștept explicația asta între noi!* H. LOVINESCU, T. 42. *Se împotrivi... fără altă explicație.* TUDORAN, P. 197. *Te scutește de explicații inutile.* PREDA, C. I. P. II, 31. *Începutul explicațiilor ministrului era înțelept.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 65. *Aveau nevoie de o explicație.* D. R. POPESCU, I. Ș. 145. *Nu mai e nevoie de nici o explicație.* MS. 1975, nr. 2/52. *Ascultau în picioare explicațiile lui Zăvor.* ȚOIU, I. 19. *Mi-a pus în brațe trei cărți, și, fără nici o explicație, m-a expediat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 7/2, cf. NDU. ◊ L o c. a d j. **De explicație** = explicativ. *I-a lăsat undeva o scrisoare de explicație, niște instrucțiuni.* CĂLINESCU, E. O. I, 240. *Elvira... intuia punctul său de vedere, evitând scenele vulgare de explicație.* id. B. I. 37. ◊ L o c. v b. **A da (o) explicație** sau **a da explicații** = a se explica (**3**), a se justifica. *Va avea complăcerea de a-mi da oarecare esplicații asupra purtării sale.* LĂZĂRESCU, S. 65/18. *Doamna Assan nu-i dădu nici o explicație.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 42. *Nu puteam să dau prea multe explicații în scrisoare mea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 23. *Să nu fiu nevoit să dau explicații.* id. P. 285. *Îmi spune că e foarte necăjită, dar nu-mi dă nici o explicație.* A. HOLBAN, O. I, 164. *Începu a da explicații.* SADOVEANU, O. VII, 127. *Fiindcă fața tânărului se adumbrise puțin, Otilia începu să-i dea explicații volubile.* CĂLINESCU, O. III, 37. *Careva dintre slujbașii cu răspundere se desmetici și postul de radio, fără să dea nici de data aceasta vreo explicație, se apucă să transmită muzică gravă.* STANCU, R. A. III, 30. ◊ E x p r. **A cere** (cuiva) **explicații** (sau **o explicație**) = a cere (cuiva) să-și lămurească purtarea, atitudinea, cuvintele; a cere socoteală. *Nainte de a-i ataca și a-i nimici, ceru o explicație.* CALENDAR (1859), 109/4. *Îi cere esplicațiuni pentru multa lui întârziere.* FILIMON, O. II, 254. *Nu i-am cerut nici o explicație.* IBRĂILEANU, A. 109. *Maiorescu însuși îmi ieși înainte, foarte jenat și foarte grăbit, ca să-mi ceară o repede explicație a vizitei.* LOVINESCU, S. VIII, 130. *Nu i-am cerut explicații, căci m-au durut motivele pentru care n-a fost în stare să mă asculte.* A. HOLBAN, O. I, 30. *Trebuie să-i cer o explicație hotărâtă.* SADOVEANU, O. IX, 289. *Pristanda... e aprobativ sau cere explicații umil.* CONSTANTINESCU, S. II, 25, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC. *Eu nu vă cer explicații, nici nu purtați nici o răspundere în ce-i privește pe cei doi* D. R. POPESCU, I. Ș. 548, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., NDN. **A avea o explicație** (cu cineva) = a discuta (cu cineva) cu scopul de a se lămuri asupra unui lucru, pentru a înlătura un diferend, un conflict etc. *Ce spițer? nu-i spițer... A! trebuie să am o explicație... O să-mi răsbun... o răsbunare teribilă.* CARAGIALE, O. VI, 192. *Am intrat dinadins pentru a avea o explicație cu dânsul.* LOVINESCU, M. 132, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Scris și: (învechit) *ecsplicație.* – Pl.: *explicații* și (învechit, rar) *explicății* (GR. R.-N. II, 65). – Și: (învechit) **explicațiúne** (scris și *ecsplicațiune*), **esplicáție, esplicațiúne,** (învechit, rar) **explicăciúne** (scris și *ecsplicăciune*), **esplicățiúne** (PONTBRIANT, D.), **splicáție** (ALEXI, W.), **splicațiúne** (BARCIANU, ALEXI, W.) **splicăciúne** (STAMATI, D.) s. f.

– Din fr. **explication,** lat. **explicatio, -onis,** it. **esplicazione.**

EXPLICAȚIÚNE s. f. v. **explicație.**

EXPLICĂCIÚNE s. f. v. **explicație.**

EXPLICĂLÚI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A explica (**1**). *Profesorul trăbuia să explicăluiască, să auză el cum explicăluiește.* MICU, ap. TÁMAS, ET. WB. *Verbe ca: esplicălui... au corespondent... în limba maghiară.* L. ROM. 1965, 375.

– Prez. ind.: *explicăluiesc.* – Și: (învechit, rar) **esplicăluí** vb. IV.

– Cf. lat. e x p l i c a r e, magh. e x p l i k á l.

EXPLICÍT, -Ă adj. **1.** (Despre acțiuni, cuvinte etc. ale oamenilor) Care este exprimat, enunțat limpede, cu claritate; deslușit, lămurit, clar. *În întâmplarea dintâi să le numim explicite, au curate, și în cea de a doilea implicite au împletite.* HELIADE, GR. ROM. 139/8, cf. NEGULICI. *Această concluzie, sub o formă mai explicită, a fost... adoptată de majoritatea comitetului.* KOGĂLNICEANU, S. A. 161. *Actul cel mai esplicit datează din 1464.* HASDEU, I. C. I, 24, cf. COSTINESCU. *Sântem siliți să o recunoaștem, în relațiunea mai explicită a colonelului.* ODOBESCU, S. II, 205. *Următoarele exemple... sânt atât de lesne de priceput și nu li mai trebuie o dezvoltare mai esplicită.* EMINESCU, O. XV, 187, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Aceste cuvinte erau întâia ei recunoaștere explicită că acum nu mai eram cei de altădată.* IBRĂILEANU, A. 200. *Decorul este provincial sau rustic, fie că este arătat astfel în chip explicit, fie că este numai sugerat.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 28, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, TEODOREANU, L. 197. *Ceea ce îl redirecționează acum atât de ferm este ideea subînțeleasă, dacă nu explicită, că literatura progresează indefinit.* STREINU, P. C. III, 244, cf. SCRIBAN, D. *Arta lor fiind mai puțin explicită... nivelul ideologic al artistului nu transpare în ea.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 13/6. *Filosofia explicită ori numai semiconștientă a lui Gulimănescu era „a nu pierde nimic", a pune mâna pe cât mai multe lucruri.* CĂLINESCU, B. I. 240. *Romanticii obișnuiau... să dozeze... un material plin de raporturi explicite cu universalul.* BLAGA, Z. 91. *Textul românesc este mai explicit.* PRAV. COND. (1780), 12, cf. DL, DN. *În sec[olul] al XVII-lea... documentele... revin mai explicite.* STOICESCU, S. D. 13, cf. SCL 1963, 211, DN^2. *Prezența unor indici expliciți care semnalizează o ordine distinctă de aceea reală.* N. MANOLESCU, A. N. III, 49, cf. M. D. ENC., CIOCULESCU, I. C. 52. *Vocea e decisă, imperativă, poemul are mereu o morală explicită.* SIMION, S. R. III, 73, cf. DEX. *Deplasarea interesului către zona dialogului explicit, prin mijloace figurative, cu publicul cel mai larg.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 18/3. *Fenomenul istoric pe care nu l-am putut urmări în mod explicit e înglobat în trăsăturile simultane ale profilului de epocă.* GRIGURCU, C. R. 5, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Istoria nu este decât destinul explicit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 7/4. *Formularea lor explicită ar păstra discuția în limitele ei firești.* ib. 1993, nr. 9, 14/1. *Cartușul se întoarse la patron, care, cu gesturi largi, explicite, îl introduse într-unul din cele șase orificii.* CĂRTĂRESCU, N. 14, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Adverbial) *„Vlach" se aplica esplicit la diferitele forme ale elementului latin.* HASDEU, I. C. I, 40. *Judecata analitică arată... explicite, ceea ce este implicite conținut în subiect.* MAIORESCU, L. 51. *Explicit sau implicit aceste concepțiuni domină biologia până la Darwin.* ARHIVA, II, 293, cf. DDRF. *În sfârșit, și mai explicit Locke zice că tot ce trebuie să lase fiului său ca moștenire un tată onorabil... se cuprinde în aceste patru lucruri.* ARHIVA, X, 97. *Se spune explicit că lucrul s-a făcut în „Cetatea de scaun" a Târgoviștei.* IORGA, L. R. 63. *Vorbi mai explicit.* id. L. II, 139, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Spre a vorovi ghe tătului espliților, m-oi esprima-mă și mai categoric.* BĂNUȚ, T. P. 4, cf. CADE. *Nu e locul de a ne lămuri mai explicat asupra ideologiei semănătoriste.* LOVINESCU, S. V, 12, cf. SCRIBAN, D. *Ioanide nu descosea explicit pe Elvira, ca să dea la iveală toată absurditatea caracterului ei.* CĂLINESCU, B. I. 620. *Ei sunt încă departe de a formula explicit aceste principii.* BLAGA, în NDU. *Se calculează explicit suprafața armăturilor.* T. V. IONESCU, E. 58, cf. DL, DM. *Nu este prezentat explicit și clar raportul dintre diateze și tranzitivitate.* SCL 1960, nr. 3, 341. *Este unicul izvor istoric care atestă explicit existența romanilor în nordul Dunării.* PANAITESCU, C. R. 89, cf. DN^2. *Menținând o imagine unilaterală a lui M. Viteazul, axată mai ales pe valoarea unitară a acestui domnitor, nedeslușind explicit toate substraturile activității lui politice, apar, una după alta, piese care-l glorifică.* IST. T. II, 128. *Poetul pare conștient de tehnica pe care o utilizează căci revine aproape explicit asupra ei.* CONTEMP. 1971, nr. 1 276, 3/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Cuprinde explicit*

sau implicit şi alte preocupări în legătură cu criticii noştri. PAPU, C. N. 5, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Vorbiţi – şi ar trebui să recunoaşteţi explicit acest lucru – strict în numele d[umnea]v[oastră]?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 13/3, cf. SCL 1992, 10, D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Substantivat) *Sesizarea a ceea ce este implicit spre a lega explicitul de el... nu este decât o raportare la contextul real, la acela total.* SCL 1954, 237. *Firescul, explicitul ca un soi de dădăceală tandră şi inofensivă sunt de o ironie cuceritoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 8, 4/4. *Coeziunea plasează interpretarea sensului textual la nivelul literalului, al contextualului, al explicitului.* DR^2, nr. 1–2, 386.

2. (Despre oameni) Care se exprimă (**1**) cu claritate. *Se plânse că n-are loc spre a fi mai explicit.* EMINESCU, O. XI, 94. *Dă-mi voie, să fim expliciţi; mie îmi place să pun punctele pe i.* CARAGIALE, O. VI, 9. *Aici scriitorul este explicit.* IBRĂILEANU, S. 23. *Îl vom ruga ca pe viitor să fie mai explicit.* LOVINESCU, C. V, 41. *O întâmplare mă va face mai explicit.* A. HOLBAN, O. I, 22. *Fii mai explicit, îl îndemnă Lucu.* VINEA, L. I, 332. *Încearcă să fii explicit.* H. LOVINESCU, T. 302. *Intenţia este a fi foarte explicit, de a nu lăsa nici o urmă de nedumerire.* IST. T. II, 130.

3. (Mat.; despre relaţia dintre variabile) Care defineşte o funcţie. Cf. LTR^2, M. D. ENC., D. ENC., NDN, DEI. ♦ (Despre funcţii) Care este egal cu o anumită expresie ce conţine numai variabilele independente. Cf. DL, DM, DN^2, DEX, DEI.

– Accentuat şi: (rar, după lat.) *explícit.* SCRIBAN, D. – Pl.: *expliciţi, -te.* – Şi: (învechit) **esplicít, -ă** (accentuat şi *esplícit* BARCIANU) adj., (neobişnuit) **explicíte** adv.

– Din lat. **explicitus, -a, -um**, fr. **explicite**.

EXPLICITÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică idei, noţiuni, situaţii etc.) A expune, a prezenta, a formula în termeni clari, precişi; a face să devină clar, explicit^2. Cf. IORDAN, L. R. A. 236. *Romanul şi nuvela modernă au o structură determinată de nevoia de a explicita, adânci şi extinde acele elemente ale invenţiei.* VIANU, A. P. 54. *Romancierul explicitează... artistic cauzele adevărate ale răscoalelor.* V. ROM. noiembrie 1953, 301. *Bojincă îşi explicitează... afirmaţiile prin comparaţii.* IST. LIT. ROM. II, 120. *Identitatea şi contradicţia nu sunt două realităţi străine, ci a doua e deja cuprinsă în prima pe care o explicitează.* CF (1960), nr. 2, 16. *Nu putem folosi aceşti termeni fără să-i explicităm.* GL 1960, nr. 334, 2/6, cf. L. ROM. 1963, nr. 5, 567. *Una dintre funcţiile criticii este... de a descoperi frumosul inedit şi a-l explicita.* CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 1/5. *Nu este nicăieri explicitat sentimentul flăcăului disputat între iubirea pentru Florica şi setea de pământ.* N. MANOLESCU, A. N. I, 220. *Interogativa indirectă e o interogativă subordonată unui verb care o explicitează.* L. ROM. 1972, 49. *Poezia „Călătorul" explicitează sensul acestei atitudini polemice.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 109, cf. DN^3. *Documentul prezentat aici nu face decât să explicitеze în forma ideală a poeziei această reciprocitate de interese.* MS. 1988, nr. 1/31, cf. L. ROM. 1989, 477, NDN, NDU.

– Prez. ind.: *explicitez.*

– Din fr. **expliciter**.

EXPLICITÁR, -Ă adj. (Rar) Explicativ. *Exista în întregul ei fel de a fi ceva explicitar, vag ostentativ.* PREDA, R. 462.

– Pl.: *explicitari, -e.*

– **Explicita** + suf. *-ar.*

EXPLICITÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a e x p l i c i t a şi rezultatul ei. *Acestuia din urmă îi revine sarcina explicitării cuprinsului.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/3. *Explicitarea acestui principiu s-a făcut numai cu preţul unor excepţionale eforturi.* BLAGA, în NDU. *Deducţia nu e însă decât o desfăşurare, o explicitare a ceea ce se găseşte implicit în intuiţie.* JOJA, S. L. 341. *Au fost puşi în situaţia... să părăsească explicitarea simplistă.* T februarie 1969, 54, cf. D. MED. *Opiniile... devin un obiect de referinţă doar în măsura în care facilitează explicitarea observaţiei lor.* CONTEMP. 1975, nr. 52, 10/1. *Evident, criticul mimează perplexitatea, interzicându-şi explicitarea prin idee.* GRIGURCU, C. R. 65, cf. L. ROM. 1989, 477. *Prozatorul reuşeşte să se sustragă tezismului şi explicitării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 9/3, cf. NDN, 570.

– Pl.: *explicitări.*

– V. **explicita**.

EXPLICITÁTE s. f. (Rar) Caracterul a ceea ce este explicit; limpezime, claritate. Cf. DN^2, DEX. *Lăsate într-o explicitate aproape militantă, poemele acestei ultime perioade predecembriste coboară în stradă prin substratul lor insurgent.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 5/3, cf. NDU.

– Din fr. **explicité**.

EXPLICÍTE adv. v. **explicit**.

EXPLICUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A explica (**1**). *O axiomă a filozofilor... acoloş am explicuit-o.* CANTEMIR, HR. 392, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 310, SFC IV, 114, 139, D. I. LAT.-ROM.

– Prez. ind.: *explicuiesc.*

– Cf. lat. e x p l i c a r e.

EXPLOATÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică resurse, bogăţii naturale, terenuri, obiective economice etc.) A valorifica, a obţine un profit (din ceva); a cultiva. *Pădurile pe care adese ei nici le mai esploatează.* ROM. LIT. 45^2/12. *Spre... a esploata productele Crimeei, genovezii au plănuit a face... o colonie.* CALENDAR (1855), 96/33. *România încă nu a fost redusă a esploata toate mijloacele sale precum a fost Italia.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 44, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Arendaşul... sploatează... această moşie.* I. IONESCU, D. 275, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, V. *Nu se vor mai teme a angaja sume considerabile, spre a exploata toate avuţiile.* ODOBESCU, S. II, 85. *Esploatează zece pogoane.* EMINESCU, O. XII, 24. *Afară de-aceea, ei aveau argint în minele lor, pe care le exploatau.* id. ib. XV, 141. *S-a dus să exploateze o moşie de munte în tovărăşie cu un unchiu al lui.* CARAGIALE, O. II, 42, cf. DDRF. *Pământul nostru* [este] *în mare parte exploatat abia de la 1834 încoace, el până acuma n-a avut timpul de a seca.* CONV. LIT. XI, 121. *Au început să esploateze întinsele lor păduri.* TURCU, E. 61, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *O societate pe acţii... s-a apucat să exploateze zăcămintele ce conţin aur.* PĂCALĂ, M. R. 9, cf. RESMERIŢĂ, D. *Şi ruşii voiau să exploateze fierul de aici.* ARH. OLT. V, 125, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. [Moşia] *o exploatează în arendă... un moldovean.* REBREANU, R. I, 72. *Pădurile astea sunt ale satului... Dar dacă le-am exploata, ne-am îmbogăţi cu toţii.* CAMIL PETRESCU, T. I, 40. *Familii care dispuneau de un teritoriu rural pe care-l exploatau în comun... se numea după numele genţiliu.* DR. VII, 394. *Tatăl lui... exploata zeci de moşii şi visa culturi rare de orez şi trestie de zahăr.* SADOVEANU, O. XIX, 107, cf. SCRIBAN, D. *Bătrâna era contesa... a cărei fiică se căsătorise cu un Hrisoverghi, moşier boem, cu pământurile ipotecate şi rău exploatate.* CĂLINESCU, S. 12. *Zăcămintele de materii prime ceramice au fost exploatate în mod rudimentar.* CONTEMP. 1953, nr. 35, 5/1. *Căpătase un mic post la una din bogatele societăţi... care exploatau... petrolul românesc.* STANCU, R. A. I, 311. *Robii boiereşti şi mănăstireşti erau puşi să cânte în cârciumile, morile şi hanurile exploatate de stăpânii lor.* ALEXANDRU, I. M. 140, cf. DL, DM. *Minele din Munţii Apuseni erau exploatate şi sub slavi.* PANAITESCU, C. R. 91. *În Transilvania străinii au stăpânit şi au exploatat pământul, noi am lucrat pământul.* id. ib. 110. *S-au exploatat încă din vechime mari resurse materiale.* H. DAICOVICIU, D. 104, cf. DN^2. *Se construia o cale ferată în scopul de a exploata pădurile.* GIURESCU, P. O. 186, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., L.

ROM. 1994, 268, NDN, DEI. ◊ F i g. *Exploatam o grămadă mare de nisip mărunt pus de cineva sub castanul uriaș din fața casei. Din elementul ușor umezit clădeam bolți, labirinte, biserici.* BLAGA, H. 14. ◊ R e f l. p a s. *Poartă în a lui ape fire de aur, ce dineoară să exploatau de țigani.* CALENDAR (1852), 41/32. *Preste aceste vin năsip și luturi... cu minere de fier care... se exploatează în diferite locuri.* COBÂLCESCU, G. 82/16. *Dumbrava se poate sploata în furci... și în alte lemne de trebuință.* I. IONESCU, D. 430. *Una din stâncile jurasice... consta dintr-o masă de melafir ce cuprinde înfășurate în ea mase atât de mari de calcar încât se exploatează.* ARHIVA, I, 231. *Mai înainte se esploata din materiile bituminoase numai păcura.* CONV. LIT. XI, 48. *Această tenacitate de caracter au dovedit-o... când s-a încercat să li se exploateze singurul lor avut, anume pădurile de brad.* GR. S. II, 38. *În afară de aceștia au mai pătruns și elemente străine într-o perioadă când se exploata aurul.* APOLZAN, P. I. 23, cf. NDU. *Renumitele mine de la Vulcoi astăzi se esploatează de o societate franceză.* FRÂNCU – CANDREA, M. 39.

2. F i g. A profita de ceva prin mijloace lipsite de scrupule, a trage folos (în mod abuziv) din ceva. V. a b u z a, s p e c u l a. *Cunosc patrioți politici care-așa esploatez Simplitatea populară și ei singuri profitez.* ALEXANDRESCU, M. 374. *Exploată cât se putu mai bine postul de cămăraș.* FILIMON, O. I, 103, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, V. *Esploată... toate favorurile ce i le dă o ordine constituțională.* DÂMBOVIȚA (1860), 345[2]/75. *Un altul își esploatează calitatea sa de ministru pentru a juca la bursă.* EMINESCU, O. XII, 238. *Izbucnirea unei astfel de nemulțumiri ar fi putut fi exploatată de partizi.* XENOPOL, I. R. XIII, 135, cf. ALEXI, W. *Exploatam cu neruşinare situația mea.* IBRĂILEANU, A. 22, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vrei să exploatezi nenorocirea unei fete?* CAMIL PETRESCU, T. III, 178. *Explotând mărinimia unora, răutatea altora și culpabila indiferență a celor mai mulți, d-lui O. nu-i repugnă nici o umilință în alegerea mijloacelor de parvenire.* CONV. LIT. LXVII, 272, cf. SCRIBAN, D. *Două lucruri puteau să mă dea de gol, dar olteanca nu le-a exploatat.* PREDA, C. I. P. II, 153, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Magul care-l învinge... are scepticismul necesar ca să nu creadă în îndreptarea lumii și exploatează prostia ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 8/1, cf. V. BREBAN, D. G. *Situația a fost exploatată diabolic și oamenii au căzut în capcana promisiunilor propagandistice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 5/3, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ A b s o l. *Libertatea e libertatea de a esploata.* EMINESCU, O. IX, 167. *Nathan... nu apăruse ca atâția alții, după războiu, ... aservind lumea bună și pe-a oamenilor zilei... cu scopul de-a o exploata sau escroca mai târziu.* TEODOREANU, L. 214. ◊ P. e x t. *Noi suntem... o colonie de stări psihologice... Fiecare din ele alcătuiesc o personalitate. De obicei una, câteodată două, pun stăpânire, cu rândul peste celelalte ghemuite la fund. Uneori... alta străină le exploatează ca un tiran.* VOICULESCU, P. II, 120.

3. F i g. (Complementul indică evenimente, fapte concrete, idei, calități, posibilități etc.) A utiliza în mod avantajos, a profita de ceva. *Iesuiții se încercară a exploata această întâmplare în folosul propagandei lor.* BĂLCESCU, M. V. 141. *Domeniul acesta este destul de mare spre a-l esploata.* MAN. SĂNĂT. 7/18. *De atunci au trecut mai multe luni de zile și astăzi răuvoitorii exploatează neîndeplinirile promisiunii.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 219, cf. POLIZU. *Indiile, Egipetul, Persia, America, China și lumea gigantică și poetică unde a domnit marele Odin au început să exploateze bibliile lor.* BOLLIAC, O. 41. *S-au raliat la toate și la toți ca să poată sploata prezentul și compromite viitorul.* GHICA, C. E. II, 340. *Să poată exploata deodată toate doctrinele și partitele în folosul său.* FILIMON, O. I, 98. *Am crezut că acest fapt, mic în sine, poate fi bine esploatat* (a. 1870). BARIȚIU, C. II, 228. *Din această nepotrivire de idei și de simțiri năsteau o mie și una de scene desplăcute pe care sfânta Decasterie le esploata în folosul ei.* CONV. LIT. VI, 6, cf. BOLINTINEANU, O. 196. *Vatatzes hotărî să esploateze acest eveniment.* EMINESCU, O. XIV, 122. *Potrivnicii domnitorului nu lipsiră a exploata aceste încurcături.* XENOPOL, I. R. XIV, 25. *Cade pe o nouă idee pe care o exploatează cu destulă dibăcie.* ib. 46, cf. BARCIANU. *N-ai văzut cum au exploatat ăștia chestiunea?* SĂM. I, 139, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DR. I, 278, ȘĂINEANU, D. U. *Nici prin gând nu-mi trece să profit de ocazie sau să exploatez chestia.* BĂNUȚ, T. P. 15, cf. CADE. *Abia așteaptă vreo gafă ca s-o exploateze împotriva conducerii oficiale.* REBREANU, R. I, 183. *Exploatează totul rece, cu rânduială și socoteală.* CAMIL PETRESCU, P. 106. *Motivul ar mai prezenta și alte posibilități de exploatat.* CONV. LIT. LXVII, 257, cf. SCRIBAN, D. *Urmașii săi nu știură să exploateze situația și în câteva săptămâni Lombardia fu pierdută.* OȚETEA, R. 161. *Bazat pe marele principiu că inteligența practică utilizează materialele existente, exploatate inteligent, mă adresai dulapului cu haine, căutând o materie primă potrivită.* ARGHEZI, S. XVI, 198, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEI. ◊ (Complementul indică perioade de timp) *Trebuie să exploatăm fiecare secundă pentru a reuși.* ♦ (Complementul indică teme, personaje, fenomene ale naturii, efecte artistice, întâmplări, situații etc.) A folosi ca sursă de inspirație sau ca mijloc (pentru crearea unor opere artistice). *Mulți scriitori... au exploatat această dramă.* ODOBESCU, S. I, 444. *Toată sforăria pe care romancierii de aventuri istorice au exploatat-o mereu.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 200. *Poetul a dus la Paris și o viață de aventuri... pe care... le exploatează acum, de câțiva ani, într-o literatură de romane.* LOVINESCU, M. 240. *Și alte particularități dialectale din flexiunea verbului exploatează... scriitorii.* IORDAN, STIL. 167. *Exploatând mijlocul obișnuit al visului, își străpunge eroul cu acul ironiei.* CONSTANTINESCU, S. II, 230. *Subiect petrecut, pentru romancierul care ar dori să-l exploateze.* ARGHEZI, S. XV, 144. *Slavici își alege subiectele sale istorice din epoca cea mai exploatată de romantism.* V. ROM. ianuarie 1963, 89. *Toate resursele combinării și deformării, toate materialele sunt exploatate până la capăt.* N. MANOLESCU, A. N. III, 19. *Momentele de haz sunt exploatate la maximum.* T ianuarie 1964, 121. *E firesc ca un scriitor născut la țară să exploateze... mediul experienței sale primordiale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 3/3. *Acuarelist fin, el fixează cu grație și forță sugestivă un tablou, exploatând admirabil efectul pictural.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 104. *Meșterul exploatează tradiția confecționării măștii populare din materiale diverse.* CONTEMP. 1971, nr. 1 284, 7/2. *Dispoziția e o jubilație în batjocură, nedându-se în lature de la a exploata onomastica celor vizați.* GRIGURCU, C. R. 84. *Poeții și editorii au exploatat la maximum faptul că dictatorul... nu putea să interzică poezia cu totul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 11/2. *Se aflau noutăți, se comentau știrile zilei, se afla totul, adică acele date pe care ziaristul le poate exploata în articolele sale.* ib. 1993, nr. 3, 14/1.

4. F i g. (Complementul indică oameni, sentimente ale acestora etc.) A trage folos (în mod abuziv), a profita de ceva. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644[1]/20. *Esploată cu dibăcie... nemulțumirile personale ale lui Pompei în contra Senatului.* TEULESCU, C. 91/5. *Subalternii... esploatau voința caimacanului.* DÂMBOVIȚA (1858), 6[2]/6, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Ne grămădim pentru a esploata rivalitatea ce-o presupunem că există între* [marile puteri]. EMINESCU, O. XI, 220, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu avem chemarea de a vindeca ticăloșia omenească, dimpotrivă, o exploatăm.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 200, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ajunsese prada unor șnapani care îl exploatau, bătându-și joc de el.* VOICULESCU, P. II, 79, cf. SCRIBAN, D. *Devine pentru restul familiei „burghezul", care se cuvenea să fie exploatat.* OPRESCU, I. A. IV, 120. *El nu e decât un biet învățat, care n-a exploatat pe nimeni.* CĂLINESCU, S. 55, cf. DL, DM. *Chiar dacă-și exploatează soțiile, afectează decența.* CIOCULESCU, C. 58. ◊ R e f l. p a s. *Se publică aceste prețuri, spre cunoștința publicului, și mai cu seamă cu osebire a acelora care, fiind nevoiți a cumpăra cu bucata, s-ar putea esploata de către zeciuitori.* DÂMBOVIȚA (1860), 92/45.

5. (Complementul indică oameni sau clase sociale) A-şi însuşi (în mod abuziv, fără plată) rezultatele muncii cuiva. V. a s u p r i, o p r i m a. *Nobilii români... aveau interes de a trăi pe socoteala ţăranului, găsind folositor de a se înrola în cadrele cuceritorilor pentru a putea exploata şi robi pe poporul de jos.* XENOPOL, I. R. V, 238, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Unde ai putut să aranjezi altceva, cu bandiţii ăştia de patroni, care te exploatează şi te storc ca pe o lămâie?* C. PETRESCU, C. V. 158. *Capitaliştii... au exploatat oameni.* SADOVEANU, O. XIX, 56, cf. CONTEMP. 1948, nr. 106, 7/1, ARGHEZI, S. XXXIV, 49. *Poporul suferă din nou destinul care i se impune prin forţa celor care-l stăpânesc şi exploatează.* VIANU, L. U. 141. *Exploatează pe toate celelalte clase sociale.* RALEA, S. T. III, 61. *Mai este şi o altă politică... să lupţi pentru ca semenii tăi să nu fie exploataţi, să nu mai ducă o viaţă de animale înjugate.* CAMIL PETRESCU, N. 144, cf. L. ROM. 1973, 285, M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ R e f l. p a s. *Nu se cruţa nici un mijloc de a se esploata fără milă puterile muncitorilor.* CODRESCU, C. II, 231/31.

6. (Complementul indică ţări, teritorii, zone de influenţă etc.) A aservi pe plan economic (şi politic) în scopul obţinerii de profituri pentru grupurile de afaceri din ţara colonizatoare. *Au făcut din judeţe şi din plăşi... adevărate spahilicuri pe care le sploatează în favorul lor.* GHICA, C. E. 335, cf. CONV. LIT. XI, 208. *Revoluţia... tăie... turcilor pofta de a mai exploata ţările.* XENOPOL, I. R. VI, 91. *Administraţia cea nouă a Olteniei... exploata ţara fără cruţare.* IORGA, C. II, 67, cf. DL, DM, DN[2], DEX, DEI.

– Scris şi: (învechit) *ecsploata.* – Pronunţat: *-ploa-*. – Prez. ind.: *exploatez.* – Şi (învechit) **esploată,** (învechit, rar) **explotá** (PROT. – POP., N. D., COSTINESCU), **sploată** vb. I.

– Din fr. **exploiter.**

EXPLOATÁBIL, -Ă adj. (Despre terenuri, bogăţii naturale etc.) Care poate fi exploatat **(1)** (în mod avantajos). *Această câtime de pământ să nu treacă peste maximum calculat pentru întreaga comună (adică două treime din întinderea exploatabile a moşiei).* KOGĂLNICEANU, O. III$_2$, 191, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644[1]/11, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Masa exploatabilă a teritoriului, elementele capabile a fi prefăcute în aliment... ne sânt date în cele două espresiuni.* EMINESCU, O. XV, 361. *Materia esploatantă e mai mică decât cea esploatabilă.* id. ib. 362, cf. ENC. ROM., DS, SCRIBAN, D., DM, DN[2], DEX, DSR, NDN, NDU.

– Pronunţat: *-ploa-*. – Pl.: *exploatabili, -e.* – Şi: (învechit, rar) **esploatábil, -ă** (POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644[1]/11), **explotábil, -ă** (COSTINESCU) adj., **exploatábile** adj. invar.

– Din fr. **exploitable.**

EXPLOATABILITÁTE s. f. (Rar) Însuşirea unui bun de a fi exploatabil **(1)**. Cf. DS. *Exploatabilitatea unui zăcământ.* LTR[2], cf. DN[2], DEX, DCR[2], NDN, NDU.

– Pronunţat: *-ploa-*.

– Din fr. **exploitabilité.**

EXPLOATÁNT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care exploatează **(2)**, care se foloseşte (de ceva sau de cineva). *Cantitatea de puteri esploatabile şi cantitatea de puteri esploatante ne sânt date în cele două espresiuni.* EMINESCU, O. XV, 361. *Materia esploatantă e mai mică decât cea esploatabilă.* id. ib. 362. ◊ (Substantivat m.) *Aceste bucăţi* [de ipsos] *vânzându-se cu câte 4 parale ocaoa dă sploatantului un beneficiu de 400 parale.* I. IONESCU, D. 451, cf. SFC II, 112.

– Pl.: *exploatanţi, -te.* – Şi: (învechit) **esploatánt** adj., **sploatánt** s. m.

– Din fr. **exploitant.**

EXPLOATÁRE s. f. Acţiunea de a e x p l o a t a şi rezultatul ei.

1. (Adesea construit cu verbul „a da" de care se leagă prin prep. „în", „spre"; urmat de determinări care arată obiectul, caracterul) Valorificare a unui bun, în special a unei bogăţii naturale, întreprinderi economice sau a unui teren; procesul, modul de valorificare a unui bun; (învechit) exploatăţie **(1)**. Cf. e x p l o a t a **(2)**. *Cea întâi condiţiune a îmbunătăţirii soartei ţăranilor români este respectarea posesiunii lor pe pământul ce legile în vigoare li-l dau spre exploatare.* KOGĂLNICEANU, O. III$_2$, 190. *Simţia îndoita greutate... luându-i o posesiune ereditară întemeiată cu mii de alte posesiuni de esploatare.* TEULESCU, C. 7/22. *Au agiuns prin singure străduinţile lor de a da cârmuirii 7 000 de lei pe an, ce representează o exploatare agricolă mai bine de 100 000 de lei.* ROM. LIT. 15[2]/33. *Proprietarii au înţeles curând că, pre cât locuitorii de pe proprietăţile lor vor fi mai luminaţi şi mai cuprinşi, cu atât ei vor fi mai lipiţi de muncă şi mai ingenioşi în exploatarea ei.* CALENDAR (1857), 56/3, cf. POLIZU. *Acel pământ, din a cărui exploatare să revarsă avuţii asupra cultivatorului.* CALENDAR (1859), 122/4. *Iată cauza ruinării proprietarilor care s-au ocupat cu sploatarea moşiilor.* GHICA, C. E. II, 361, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Ni se vorbeşte întâi despre... exploatarea minelor.* MAIORESCU, D. II, 240. *Aflând bogăţiile de producte naturale ce avem, vor simţi că esploatarea lor... va fi cu mult mai producătoare.* ODOBESCU, S. II, 106. *Teritoriu mare opune greutăţi enorme esploatării.* EMINESCU, O. XV, 361. *Directorul acestei mine... a dat toate explicaţiunile ce privesc exploatarea ei.* REV. IST. I, 286. *Încep a se face studii la început plecând din interes mai mult de câştig bănesc, de exploatarea... bogăţiilor lor, mai apoi poate chiar din râvnă ştiinţifică.* ARHIVA, I, 212, cf. DDRF. *La 2 ianuarie ministerul opreşte exploatarea pădurilor mănăstirilor.* XENOPOL, I. R. XIII, 200. *Dispoziţiuni... asupra exploatării minelor şi pădurilor.* HAMANGIU, C. C. XXXVIII, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Le povesti... metoda sa de exploatare.* AGÂRBICEANU, A. 127. *Alături de stânele de oi se aflau mai multe stâne de vaci cu o exploatare familială.* VUIA, PĂST. 214, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A ridicat nivelul exploatării agricole.* REBREANU, R. I, 39, cf. DS, ENC. AGR. *Îşi acoperă dezastrul financiar cu firme comerciale şi exploatări fictive.* STREINU, P. C. III, 312, cf. SCRIBAN, D. [Boierii] *încearcă... să-şi creeze un drept de monopol din vânzarea vinului şi a rachiului şi din exploatarea morilor.* OŢETEA, T. V. 34. *Existenţa lui rezidă în stratul de exploatare.* CONSTANTINESCU, S. II, 228. *Exploatarea energiei atomice trebuie încredinţată întreprinderilor particulare.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 3/3, cf. SCL 1950, 208. *Vor fi date în exploatare aproape 3 milioane metri pătraţi de spaţiu locativ.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 382. *A luat în exploatare şi bunurile altor instituţii.* ARGHEZI, S. XXXIV, 471. *După o bună exploatare, toamna târziu, sunt în măsură să export.* CĂLINESCU, E. O. I, 114. *Procesul... este descris în termeni prin care se arată exploatarea aurului.* VIANU, S. 126. *Îi propunea să finanţeze o societate anonimă... pentru vaste exploatări de păduri.* STANCU, R. A. IV, 211, cf. DT. *Refacerea patrimoniului forestier pe măsura folosirii lui prin exploatări impun lucrări de proiectare şi de corectă executare.* CHIRIŢĂ. P. 756. *Se recurge la exploatarea terenului prin culturi arborescente.* AGROTEHNICA, I, 255, cf. LTR[2], DL, DM, URSU, T. Ş. 203, DN[2]. *Populaţia... venită... pentru exploatarea lemnului.* MAT. DIALECT. I, 151. *(A) da spre exploatare o (livadă).* FD III, 194, cf. L. ROM. 1961, nr. 4, 292, SCL 1961, 54. *Au intensificat exploatarea bogăţiilor.* COTEANU, S. E. 59. *Se pare că... dregătoriile erau mai productive decât exploatarea pământului.* STOICESCU, S. D. 133. *Studiul zăcămintelor de minereuri şi exploatarea lor.* GEOLOGIA, 4, cf. L. ROM. 1962, nr. 2, 177, DER, cf. URSU, T. Ş. 203, L. ROM. 1965, 289. *O dovadă a vechimii industriei miniere a sării în Ţara Românească este existenţa unei exploatări ţărăneşti a acestui minereu, aşa numitele „maluri de sare".* PANAITESCU, C. R. 152, cf. DN[2]. *Foarte multe exemple se pot da din domeniul exploatării lemnului şi al plutăritului.* L. ROM. 1966, 269. *Pretextul piesei l-a oferit o împrejurare reală... şi proiectele de exploatare a acestor*

ape feruginoase. IST. T. II, 143. *Aşezat pe coline sub care se află cariere de marmură roşie, bântuit decenii de-a rândul de reprezentanţi ai multor societăţi de exploatare, Metropolis moare acum lent, pe măsura epuizării resurselor sale.* N. MANOLESCU, A. N. IV, 126, cf. L. ROM. 1973, 78, M. D. ENC. *I-a fost încredinţată exploatarea minelor.* CIOCULESCU, I. C. 64, cf. DEX, ALIL XXVI, 43, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. *Coloniile romane... se ocupau cu exploatarea minelor.* FRÂNCU – CANDREA, M. 33, cf. ALR SN II h 611/105, 812. ◊ F i g. *Singur încredinţat de nesăcatul isvor de înşirite mărgărinte, ce avea să se puie în esploatare de către învăţaţi.* CALENDAR (1856), 60/2. *Ciocoiul se lăsă pe pat şi adormi, gândindu-se la exploatarea minei sale.* FILIMON, O. I, 128. *Minulescu, devenit... punctul de plecare al unei exploatări literare şi al parodiei.* LOVINESCU, C. VII, 34. ♦ P. e x t. (Concretizat) Bunul care este valorificat; locul unde se valorifică un bun; întreprindere cu caracter economic care se ocupă cu valorificarea unui bun; exploataţie **(2)**. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Să mă ia numaidecât în Java, la exploatările lui.* VOICULESCU, P. II, 190. *Străbătută în lung de râul Someş, constituie o exploatare modernă în înţelesul adevărat al cuvântului.* ENC. AGR. I, 24. *Exploatări de gaz metan.* NOM. MIN. I, 39. *Produse şi producte aflate în depozitele exploatărilor anexe.* LEG. EC. PL. 368. *Locuinţele vor fi construite în apropierea exploatărilor carbonifere.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 389. *Fiecare şef de exploatare are casa lui.* RALEA, F. 20. *Odată cu deschiderea exploatărilor carbonifere din valea Jiului... procesul de populare a acestei regiuni cunoaşte un ritm crescând.* MAT. DIALECT. I, 241. *Maşinile-unelte aplicate în exploatările miniere aurifere permiteau sporirea producţiei.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 31, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ *Exploatare la zi* = metodă de extragere a substanţelor minerale utile, a carierelor de piatră etc. în care procesul tehnologic se efectuează sub cerul liber. Cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI. ♦ S p e c. Organizarea funcţionării traficului. *Cursul de... exploatarea căilor ferate.* MAIORESCU, D. I, 510. *Nu se poate găsi o singură ţară unde să nu se ridice critice în contra exploatării căilor ferate.* EMINESCU, O. XI, 81. *Organizează şi urmăreşte exploatarea economică a parcului de transport hipo şi auto.* LEG. EC. PL. 210, cf. 100.

2. F i g. Utilizare în mod avantajos a ceva, profitare de ceva. Cf. e x p l o a t a **(2)**. Cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC. ♦ Folosire a unor teme, personaje, fenomene ale naturii, efecte artistice, întâmplări, situaţii etc. ca sursă de inspiraţie sau ca mijloc (pentru crearea unor opere artistice). *Exploatarea ridiculelor unei astfel de umanităţi începuse să-i aducă glorie.* IBRĂILEANU, S. 39. *Nu poate fi vorba de vreo apropiere decât doar de aceea a exploatării unei teme comune.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 44. *Minulescu, devenit în scurt timp punctul de plecare al unei exploatări literare sub cele două forme distincte: a imitaţiei şi a parodiei.* LOVINESCU, C. VII, 34. *Teren fertil de exploatare epică, provincia deţine un loc de frunte în romanul naţional.* CONSTANTINESCU, S. I, 190. *Realismul lui... se sprijină pe exploatarea gestului semnificativ.* T ianuarie 1969, 73. *Urmează doi ani de pauză, apoi o bogată şi magistrală producţie..., care totalizează, pare-se, exploatarea aceleiaşi forme fixe.* CIOCULESCU, I. C. 106.

3. Obţinere în mod abuziv a unui profit dintr-o anumită situaţie, împrejurare etc. (prin mijloace lipsite de scrupule); (învechit) exploataţie **(3)**. V. a b u z, s p e c u l ă. Cf. e x p l o a t a **(3, 4)**. *Să lăsăm... a-şi face planurile sale pentru exploatarea averei stăpânului său.* FILIMON, O. I, 102. *Periodica exploatare făcută asupra lipitorilor străine prin ameninţări de izgonire* [era] *un al treile izvor care producea sume colosale oferite pe tablale de aur.* ALECSANDRI, O. IV, 357. *Oamenii publici... formează pe tăcute o societate de esploatare a veniturilor publice în sarcina ţeranului.* CONV. LIT. IV, 36. *Asemene idei... sânt întrebuinţate ca mijloc de exploatare pentru scopuri egoistice.* ib. VI, 70, cf. EMINESCU, O. XI, 437. *Vă bateţi joc de oameni,... este o exploatare şi nu vă mai săturaţi, ca vampirii.* CARAGIALE, O. I, 162, cf. ENC. ROM., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

4. Însuşirea (abuzivă, adesea fără plată) a rezultatelor muncii cuiva. V. a s u p r i r e, o p r i m a r e. Cf. e x p l o a t a **(5)**. *Dacă admitem legile positive ale împăratului Leon într-o privinţă ca drept public, trebuie să le admitem şi... în exploatările financiare sistematice ale ţăranului.* MAIORESCU, CR. III, 112. *La popoare tinere, eroism, avânturi... La popoare bătrâne laşitate, acomodaţiune, trăirea din graţia altuia, esploatarea celui mai simplu.* EMINESCU, O. XV, 289, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *A creat un sistem de exploatare a individului.* PÂRVAN, I. F. 111, cf. IBRĂILEANU, SP. CR. 76. *Mi se pare monstruos ca un om, care trăieşte şi se îmbogăţeşte din exploatarea ţăranului, să afirme totuş cu atâta insistenţă că ţăranul e leneş.* REBREANU, R. I, 40. *Pământul şi soarele, codrii şi apele le asociam cu viaţa acestor fraţi, pe care îi simţeam venind spre timpurile nouă din cel mai adânc trecut, purtând povara persecuţiilor şi exploatării.* SADOVEANU, O. I, 5. *Exploatarea ţăranilor... se intensifică în mod simţitor la sfârşitul acestei perioade.* OŢETEA, T. V. 33. *Numai această politică... ne va vindeca de complexul de inferioritate strecurat în sufletele noastre prin secole de şerbie şi exploatare.* CĂLINESCU, B. I. 283. *Există... un portret al ţăranului iobag medieval, zguduitor în prezentarea omului degradat prin veacuri de... exploatare.* VIANU, L. U. 54, cf. RALEA, S. T. III, 37. *Trebuie să ne păstrăm sângele rece în faţa acestor provocări care trădează spiritul de clasă al celor care nu înţeleg să trăiască decât din exploatarea muncii altora.* CAMIL PETRESCU, N. 20. *Urmele exploatării lor au rămas intacte, absolut intacte.* BOGZA, T. 61, cf. STANCU, R. A. III, 131, DT. *E o ţară în care nu-i exploatare.* BENIUC, V. A. II, 293, cf. H. LOVINESCU, T. 410, DL. *Au suferit pragul exploatării boiereşti.* PREDA, C. I. P. II, 251, cf. DM. *Autorul denunţă aspectul social al exploatării.* IST. LIT. ROM. II, 75. *Într-o epocă de agravare a exploatării maselor de producători, curtenii nu mai puteau constitui elementul sigur şi eficace.* STOICESCU, C. S. 29, cf. DER, ABC SĂN. 343, PANAITESCU, C. R. 99. *Uneltele mai perfecţionate îngăduiau... posibilitatea exploatării omului de către om.* H. DAICOVICIU, D. 33. *Acolo se aşezau elementele ţărăneşti în perioada de aflux a ţărănimii la oraşe, fenomen provocat de o înăsprire a formelor de exploatare feudală.* IST. T. I, 119. *Filme tulburătoare zugrăvesc... această exploatare sufletească a omului de către om.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 34, 21/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., NDN, DEI, NDU, A III, 3.

5. Aservire economică (şi politică) a unui popor sau a unei ţări unor interese străine. Cf. e x p l o a t a **(6)**. *Boierii... rămaseseră deopotrivă cu aceia ai vechii ţări, din vremea exploatării turceşti.* VIANU, S. 97, cf. DL, STOICESCU, C. S. 178. *Vorbi în perfect grai osman de cumplita exploatare a locuitorilor din Valahia.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 16.

– Scris şi: (învechit) *ecsploatare.* – Pronunţat: *-ploa-.* – Pl.: *exploatări.* – Şi: (învechit şi regional) **explotáre** (COSTINESCU, ALR SN II h 611/105), (învechit) **esploatáre, isploatáre,** (învechit, rar) **sploatáre** s. f.

– V. **exploata.**

EXPLOATÁT[1] s. n. (Învechit, rar) Exploatare **(1)**. *Capitalul ce se va împrumuta fermii-modele nu se cere să fie mai mare de 4000 de galbeni, somă destulă pentru esploatatul unei moşii.* PROPĂŞIREA (1844), 108[2]/7.

– Şi: (învechit) **esploatát** s. n.

– V. **exploata.**

EXPLOATÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre terenuri, proprietăţi, mine, păduri etc.) Care este valorificat; care este întrebuinţat în scopuri economice; care este pus în exploatare **(1)**. *Cu cât o proprietate e mai mică, cu atâta e mai esploatată.* RUSSO, S. 157,

cf. PONTBRIANT, D. *Nefiind aceste* [păduri] *exploatate, se poate zice că mai tot pământul românesc era lăsat în sălbăticire.* CONV. LIT. XI, 43. *Văzând cât de exploatat şi de sărăcit e pământul, nu-i făcură un preţ prea mare.* AGÂRBICEANU, S. 488, cf. DL, DM, SFC III, 210. *Nu numai bogăţiile ţării au fost exploatate şi sporite.* PANAITESCU, C. R. 27, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, DSR, NDU.

2. F i g. (Despre situaţii, împrejurări, sentimente etc.) Care este folosit (în mod abuziv); din care se trag foloase (adesea ilicite). Cf. CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 7/1, cf. DL, M. D. ENC.

3. (Despre oameni sau despre clase sociale) Care suferă o exploatare **(4)**. V. o p r i m a t, a s u p r i t, o b i j d u i t. Cf. CAMIL PETRESCU, T. I, 220, VIANU, L. U. 56, DL, DM, LĂNCRĂNJAN, C. I, 182, DN^2, M. D. ENC., DEX, DSR, NDU. ◊ (Substantivat) *Hemingway... se aruncă în experienţa socială de partea exploataţilor.* STREINU, P. C. III, 334. *Concluzia filmului pare a fi, de fapt, aceea că în lumea capitalistă viaţa nu este decât un foarte spiritual joc între exploatator şi exploataţi, în care singura armă eficace este inteligenţa.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 10/2. *A cunoscut de la început organizarea politică în două clase importante: guvernaţi şi guvernanţi, exploatatori şi exploataţi.* RALEA, S. T. III, 22, cf. DL. *Slugile domneşti înăbuşeau împotrivirea celor exploataţi.* STOICESCU, C. S. 18. *Cei exploataţi n-aveau interes să urmeze pe exploatatori.* PANAITESCU, C. R. 110, cf. M. D. ENC., DEX, DN^2, DSR, V. BREBAN, D. G., NDU.

– Pl.: *exploataţi, -te.* – Şi: (învechit) **esploatát, -ă** adj.

– V. **exploata.**

EXPLOATATÓR, -OÁRE adj., s. m., s. f. **1.** (Persoană, întreprindere, societate etc.) Care exploatează **(1)** o pădure, un teren, o mină etc., care valorifică ceva sau care obţine un profit (din ceva) prin investiţii băneşti, de muncă etc. *Se înţelege cu ce furie patricii, senatul, esploatatori ce abuza de pământurile ce erau a se împărţi... priimia fără a mai esamina ori de câte ori monstruozităţi se răspândea asupra lui Catilina.* TEULESCU, C. 67/27, cf. PONTBRIANT, D., ENC. ROM. 366, ALEXI, W., CADE, RESMERIŢĂ, D. *Moratoriul datoriilor agricole a uşurat situaţia exploatatorilor.* CONV. LIT. LXVII, 60. *Baloturile... poartă pe dânsele mărci şi semne care arată locul de origine, societatea exploatatoare.* SADOVEANU, O. IX, 321, cf. SCRIBAN, D. *Umoristul a ironizat cu aceeaşi îndrăzneală „donemania" şi a persiflat crunt pe cocoşatul dramaturg..., fiu al unui exploatator de mine.* CĂLINESCU, I. 87. *Întreprindere exploatatoare de mine.* DL, cf. DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, IVĂNESCU, I. L. R. 668, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, A II 4, A III 3, 17.

2. (Persoană) Care profită (prin mijloace lipsite de scrupule) sau care trage foloase (în mod abuziv), de pe urma unei anumite împrejurări etc. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *În teatrul lui* [Alescandri] *uitat găsim întreaga octavă a eroilor caragialeşti... vânătorul de slujbe, exploatatorul credulităţii publice.* LOVINESCU, C. VI, 21, cf. SCRIBAN, D. *Ajunge patroană de casă rău famată, devenind din victimă exploatatoare.* CONSTANTINESCU, S. I, 42, cf. NDU.

3. (Persoană sau clasă socială) Care exploatează **(5)** rezultatele muncii cuiva. V. a s u p r i t o r. Cf. COSTINESCU, MAIORESCU, CR. I, III, ALEXI, W., CADE. *Exploatatorii au găsit mijlocul să-l ţie* [pe ţăran] *în starea de mai dinainte.* SADOVEANU, O. XIX, 56, cf. 33, 135, CONTEMP. 1948, nr. 110, 14/7, CV I, nr. 9, 24. *Un exploatator odios al unor nenorociţi, visând să ajungă bancheri ca mine.* CĂLINESCU, S. 291. *Unii oameni, cei care formau clasa exploatatoare trăiau în plină prosperitate.* RALEA, S. T. II, 202. *A cunoscut de la început organizarea politică în două clase importante: guvernaţi şi guvernanţi, exploatatori şi exploataţi.* id. ib. III, 22, cf. DL, DM. *Cei exploataţi n-aveau interes să urmeze pe exploatatori.* PANAITESCU, C. R. 110, cf. DN^2, MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 5, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI.

– Pl.: *exploatatori, -oare.* – Şi: (învechit) **esploatatór,** (învechit, rar) **explotatór, esploatătór** s. m.

– **Exploata** + suf. *-tor.* Cf. fr. e x p l o i t e u r.

EXPLOATÁŢIE s. f. **1.** (Învechit) Faptul de a exploata **(1)** resurse, bogăţii naturale, obiective economice etc.; exploatare **(2)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644^1/18. *Vor fi interesaţi în exploataţia moşiei.* PROPĂŞIREA (1844), 114^1/5. *A pus Traian... pe Marc Scaurian, care a fost şi procurator al soţietăţii minelor de aur,... spre a priveghia asupra esploataţiilor de metale.* MAG. IST. I, 20/14. *Vieţuirea îmi este asigurată în munca mea la esploataciunea Fermei-modele.* I. IONESCU, F. 25/22, cf. 9/11. *Voiesc să urmez esploataţia proprietăţei mele.* CODRESCU, C. II, 372/15. *Calităţile* [pământului]*... cată să se deosibească dupe natura esploataţiei pentru care îl întrebuinţează.* BREZOIANU, A. 257/6, cf. STAMATI, D. *La esploataţiunea pădurilor... un silvicultor are o cunoştinţă esactă a naturei ierburilor pădurei.* BARASCH, B. 190. *Cere aplicaţia cu de-amănuntul pe faţa pământului, a chipurilor de esploataţia celor ce se întrebuinţează la scoatere.* CALENDAR (1856), 19/17, cf. POLIZU, AGRONOMIA (1859), 71. *Contribuţiunea tutunului... este aproape îndoită, dacă ţinem seamă de cheltuielile de administraţiune, de sploataţiune.* GHICA, C. E. II, 509, cf. PROT. – POP., N.D., PONTBRIANT, D. *Caută a scoate un folos cât se poate mai mare din capitalele angagiate în sploataţiunea pământului.* I. IONESCU, D. 240, cf. COSTINESCU. *Nu vor întârzia a deschide... nouă căi de exploataţiune ale avuţiilor pământului nostru.* ODOBESCU, S. II, 100, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PONTBRIANT, D. *Explorările ce s-au făcut în vederea unei exploataţiuni a plumbului n-au dat rezultate mulţumitoare.* PĂCALĂ, M. R. 8, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., URSU, T. Ş. 203.

2. Unitate economică, întreprindere care exploatează **(1)** terenuri, păduri, mine etc., care se ocupă cu valorificarea unui bun; locul unde se exploatează un bun; exploatare **(2)**. *Alegeţi o locuinţă espusă la soare, ferită de manaţiunile bălţilor... şi a verce fel de esploetaţiune vătămatoare sănătăţii.* MAN. SĂNĂT. 25/15, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI. ♦ P. e x t. Teren, pădure, mină etc. care se află în exploatare. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

3. (Învechit) Exploatare **(3)**. *Pe ambiţioşi nu-i poţi întroluca aşa de lesne, nici-i poţi organiza atât de splendid precum Caradalele se organizează, la comandă, în societate de esploataţie.* EMINESCU, O. XII, 43, cf. SCRIBAN, D.

– Scris şi: (învechit) *ecsploataţie.* – Pronunţat: *-ploa-.* – Şi: (rar) **exploataţiúne,** (învechit) **esploatáţie,** (învechit, rar) **explotáţie** (PROT. – POP., N. D.), **explotaţiúne** (COSTINESCU), **esploataţiúne, esploataciúne, esploatăciúne** (STAMATI, D.), **esploetáţie, esploetaţiúne, esploatăţiúne** (PONTBRIANT, D.), **esplotaţiúne, sploatáţie, sploataţiúne** s. f.

– Din fr. **exploatation.**

EXPLOATAŢIÚNE s. f. v. **exploataţie.**

EXPLODÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Despre explozive, proiectile, reactoare nucleare, vase etc.; la persoana a 3-a) A se descompune, a se dezintegra violent sub acţiunea unor factori termici sau mecanici, cu degajare bruscă de căldură, lumină şi gaze sub presiune, care produc bubuituri, zguduituri puternice şi efectuare rapidă de lucru mecanic; a face explozie **(1)**. *Câteva vase alieate au pătimit mult, a lor prbvizii de pulbere au esplodat (au ars).* GM (1854), 340^3/59, cf. POLIZU, LM. *Corpuri ca dinamita şi fosforul,... la o presiune mică, explodează.* CONTA, O. F. 520, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Tunul când a explozat Munţii de piatră-a dărămat.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 102. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Au rămas însă pogoane întregi de pământ nelucrat... răscolit de obuze – aşa cum au explodat.* SAHIA, N. 17, cf. IORDAN, L. R. A. 35, SCRIBAN, D., BL X,

40, DR. XI, 319. *Obuzele zburau prin aer şi explodau.* STANCU, R. A. V, 252. *În faţa tancului explodă o grenadă.* V. ROM. august 1955, 55. *Bombele şuierau şi explodau, încadrându-i.* CAMILAR, N. I. 435, cf. SCL 1956, 225, DL. *Grenada..., explodând, i-a retezat două degete.* PREDA, M. S. 22. *Tancul din faţă fusese avariat de o bombă, care explodase în apropiere.* T. POPOVICI, S. 438. *După ce a doua bombă explodă, mai departe, râse, dezvelind un şir de dinţi foarte albi, mărunţi.* id. ib. 439, cf. DM, DN^2. *Ofiţer de legătură pe lângă misiunea militară franceză, era să-şi piardă viaţa odată, când un obuz explodează chiar în faţa automobilului cu care străbătea o şosea.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 99, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. *Într-o zi un glonţ de tun Între noi a explodat Şi pe cinci i-a vulnerat.* FOLC. TRANSILV. III, 33. ◊ F i g. *Pocneşte câte-un foc de armă, Fără ecou, De parc-ar exploda Nucleuri ude de-ntuneric.* CAMIL PETRESCU, V. 54. *Un geam parcă explodă.* TEODOREANU, L. 167. *Perdelele fâlfâiră ca nişte flamuri, părul domnişoarei din faţă se umflă spulberat şi gazeta vecinului de bancă explodă în mâini.* CĂLINESCU, O. I, 10. *Mamaia, pe care o credeam părăsită în acest anotimp, explodează într-un foc bengal nesfârşit.* TUDORAN, O. 48. *Văzui stele multicolore explodând în cascade de lumini.* PREDA, C. I. P. III, 62. *Undeva, într-un colţ al frazei, aşteaptă, fii sigur, o imagine care să explodeze la întâlnirea cu privirea.* SIMION, S. R. III, 55. *De acolo am auzit clar cum oul a explodat în ţăndări.* CĂRTĂRESCU, N. 247. *Parfumul gingaş explodă în sute de cioburi, lăsând o pată udă, cu stropi prelungiţi în toate direcţiile.* id. ib. 161. *Unul după altul, gândurile explodau cu zvâcniri de cartuşe.* VOICULESCU, P. I, 41. ♦ T r a n z. A provoca o explozie **(1)**. *Învăţase să prepare nişte explozibile, pe care... le exploda nu ştiu cum, de speria toată mahalaua.* CĂLINESCU, B. I. 319, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DEI. ♦ (Despre aparate care funcţionează cu gaze sau lichide sub presiune) A sări în aer, a se sfărâma datorită creşterii (peste limite) a presiunii interioare. *O rotaţiune pe loc, imens de repede care e-n stare să sfarme cazanul când explodează.* EMINESCU, O. XV, 297. *Sunt nenorociri care pot veni neaşteptat...: explodează o lampă.* C. PETRESCU, Î. II, 271, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDU, DEI, NDN.

2. (Despre vulcani) A erupe **(1)**. Cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, D. ENC., DEI, NDU.

3. F i g. (Despre persoane sau despre manifestări, sentimente etc. ale lor) A izbucni, a se exterioriza brusc şi violent (prin vorbe, fapte, acţiuni etc.). V. i z b u c n i. *Exploadă un „uaşcă" (vasăzică) după fiecare trei cuvinte.* IBRĂILEANU, A. 134. *Pachet de nervi, el exploda în apostrofe franco-române.* LOVINESCU, M. 31. *Se uită perplex o fracţiune de secundă, apoi explodă cu o indignare amicală.* REBREANU, R. I. 251. *Exploada în hohote groase de râs.* C. PETRESCU, C. V. 309. *Plânsese... explodase de indignare.* BART. E. 115. *Poetul modern... în momentele scrisului se desfăşoară, explodează, se depăşeşte, se introduce... în regatele interzise unde dorm adevărurile.* STREINU, P. C. III, 327. *Îţi prezint pe tata. – Tulea! – explodă deodată bătrânul şi întinse o mână viguroasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 56. *Gaittany profită repede de turnura dialogului şi explodă: – Da, domnule, închipuie-ţi, imbecilii.* id. B. I. 362. *Glasul lui Guiseppe... explodă sus de tot într-un răcnet de fiinţă spulberată.* VINEA, L II, 314, cf. DL, T. POPOVICI, S. 57, DM, DN^2. *Aici însă, iminenta revelaţie, întrupată, e pe punctul de a exploda, iar bucata de lume înfăţişată de scriitor a şi fost înnobilată de razele soarelui celui de taină care urcă spre geana zorilor, spre limes.* STEINHARDT, J. 351, cf. M. D. ENC., DEX. *„Mai ales când suntem în dezordine!" aproape că explodă Brummer.* ŢOIU, G. 13. *Limbajul e foarte supravegheat, rafinat în retorte lirice, explodând deseori în echivalenţe metaforice, spre a surprinde acea „adâncime" poetică.* GRIGURCU, C. R. 15, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

4. F i g. (Despre fenomene naturale, patologice, sociale etc.) A izbucni brusc şi, uneori, fiind urmată de o expansiune **(3, 4)** rapidă. *Oraşul era scăldat în lumină ireală; lumină stelară. Şi aerul uşor, purificat; ca o fereastră care-a fost deschisă într-o cameră de convalescent şi şi-a lăsat să exploadeze hohotitoare sănătatea.* C. PETRESCU, I. II, 119. *Aceasta e clipa când explodează florile şi seminţele.* SADOVEANU, O. XXI, 282. *Forţele reprimate trebuiau să explodeze cu o violenţă cu atât mai mare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 32/2. *Raporturile ţepoase dintre membri păstrate îndeobşte la un nivel amical, explodară odată într-o insurgenţă subită, urmată de defecţiune.* CĂLINESCU, O. XI, 219. *Acumulările de câteva decenii explodează acum într-o operă matură, purtătoare a ideilor cu care curentul ardelean va intra în patrimoniul spiritualităţii naţionale.* MS. 1988, 3/10.

– Scris şi: (învechit, rar) *ecsploda.* POLIZU. – Prez. ind.: *explodez.* – Şi: (învechit, rar) **esplodá** (BARCIANU, ALEXI, W.), (neobişnuit) **explozá** vb. I.

– Din lat. **explodere,** it. **esplodere. Exploza**: prin apropiere de **explozie.**

EXPLODÁNT, -Ă adj. (Rar) Care produce, care determină o explozie **(1)**; exploziv **(1 3)**. *Toţi se exercitau la exterminarea unui inamic şi cumpărau materii explodante.* CĂLINESCU, B. I. 322.

– Pl.: *explodanţi, -te.*

– Din fr. **explodant.**

EXPLODÁRE s. f. Acţiunea de a e x p l o d a; provocare a unei explozii **(1)** în mod accidental (datorită manipulării greşite a explozivilor, a aparatelor care funcţionează cu gaze sub presiune etc.) sau intenţionat, prin mijloace adecvate, în scopul realizării unei distrugeri. Cf. POLIZU. *Explodarea unei căldări cu vapori.* ENC. AGR. II, 460, cf. DT, LTR^2, DL, DP, DM, DN^2. *Explodarea explozivilor în găurile de mină.* DER II, 326, cf. M. D. ENC. 348, DEX, DSR, NDN, 571, NDU. ♦ S p e c. Dislocare a unui masiv de rocă, de zidărie etc. cu ajutorul unui exploziv **(II)**. V. î m p u ş c a r e, p u ş c a r e. Cf. DP.

– Scris şi: (învechit, rar) *ecsplodare.* POLIZU. – Pl.: *explodări.*

– V. **exploda.**

EXPLODÓR s. n. (Min.; rar) Explozor. Cf. DT, LTR^2, DN^3, DEX^2, NDN, NDU.

– Pl.: *explodoare.*

– Din engl. **exploder.**

EXPLORÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică regiuni necunoscute sau puţin cunoscute) A parcurge **(1)**, a străbate cu scopul de a culege informaţii de natură ştiinţifică, economică etc.; a c e r c e t a, a o b s e r v a **(3)**, a i n v e s t i g a. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644^2/1, NEGULICI. *Cu dânşii se agiuta de afla (esplora) locurile.* CALENDAR (1857), 18/15, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Sânt regiuni complect explorate şi în care... nu s-au găsit acele fosile tranziţionale.* CONTA, O. F. 323. *Rusăneştii (plasa Oltului de Jos) este locul explorat de dl. Sturdza.* ODOBESCU, S. II, 446, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Depozitul de la Oşorheiu... nu e poate decât superficial explorat.* IORGA, în BUL. COM. IST. II, 181, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Din călătoriile sale, el a selecţionat şi a adus la Petersburg aproape 35.000 exemplare de plante şi animale din ţinuturile pe care le-a explorat.* CONTEMP. 1952, nr. 292, 4/5. *Oricât... ar fi explorat munţii, hrana prea orăşenească îi lustruise pieliţa.* CĂLINESCU, B. I. 61, cf. id. L. L. 199. *Explorează Oceanul de Nord.* VIANU, L. U. 179, cf. DL, DM, DN^2. *Fibula credea că a şi explorat Polul Nord.* BĂNULESCU, C. M. 305, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *Plecam în expediţii îndepărtate, exploram cimitire.* BRĂESCU, A. 104. ♦ (Complementul indică terenuri) A cerceta cu scopul de a stabili posibilităţile de exploatare, de a descoperi şi localiza zăcăminte, roci etc., a p r o s p e c t a.

Dreptul de a explora și exploata moșia. MON. OF. (1906), 22. *Dreptul de a explora solul și subsolul, pentru scoaterea păcurei, țiței și alte minerale.* ib., cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI.

2. A parcurge și a examina în întregime un loc pentru a descoperi pe cineva sau ceva; a c e r c e t a, a c ă u t a. *Franz..., cerându-i binoclul cel gigantic, începu și el a esplora sala.* BARONZI, C. III, 76/32. *Din partea noastră, ne promitem a explora... acest interesant și vorbitor mormânt al unei lumi de altă dată.* ARHIVA, I, 15. *Un vrăjitor celebru... cu bagheta sa magică a explorat orășelul Vilbisburg.* IZV. XIII, 221. *Am trimis alpiniști să exploreze locul.* CĂLINESCU, O. IX, 260, cf. M. D. ENC., DEX. *Echipa de salvare a explorat sistematic poteca.* ȚOIU, Î. 333, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G. *Nu avusesem până atunci... curiozitatea să explorăm acel culoar lugubru.* CĂRTĂRESCU, N. 47, cf. D. ENC., NDN, DEI. ◊ (Prin extensiune) R e f l. p a s. *Până astăzi nu s-au explorat bine toate bibliotecile din Orient.* BUL. COM. IST. II, 9. *Încă din 1936 explorasem corespondența Legației napolitane de la Constantinopol.* OȚETEA, T. V. 3. ◊ (Familiar, glumeț) *Cel din urmă buzunar fu explorat.* C. PETRESCU, Î. I, 3. ◊ F i g. *Explorând cele șase straturi extaziate ale neocortexului, pictate cu chipul Ginei... rătăcesc prin labirintul minții ei.* CĂRTĂRESCU, N. 140. ♦ (Învechit) A face o recunoaștere militară; a spiona. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Pe lângă îndatorirea de a străjui plaiurile... răsinărenii mai aveau să exploreze... țările vecine.* PĂCALĂ, M. R. 39, cf. SCRIBAN, D. ♦ (Rar; complementul indică obiecte) A examina minuțios cu privirea sau cu ajutorul altui simț; a c e r c e t a. Cf. LM, CADE. ◊ (Prin extensiune) *Explora cu degetele mici capul și obrazul arhitectului.* CĂLINESCU, S. 449.

3. (Med.) A întreprinde o investigație (clinică sau de laborator), a examina, cu ajutorul unor instrumente ori procedee speciale, în vederea stabilirii diagnosticului unei boli. *Orice canal poate fi explorat cu ajutorul unei sonde: canalele glandelor salivare, canalele hepatice.* ABC SĂN. 84, cf. NDN, NDU.

4. F i g. (Complementul indică situații, probleme, sentimente etc.) A observa cu atenție, a examina din toate punctele de vedere; a studia, a cerceta, a analiza. Cf. LM. *Învățații noștri... abia pot dovedi să exploreze în toată viața lor câte un domeniu foarte mărginit al unei științe speciale.* CONTA, O. F. 407. *Eu n-am explorat... întreg „Lexiconul".* REV. IST. I, 171, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Toponimia românească n-a fost sistematic explorată.* DR. I, 210, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *E un umorist ce a explorat domeniul ridicolului.* LOVINESCU, C. V, 89. *Explorând mai adâncit acest sens, descoperim că în cele din urmă neantul e sinonim cu Nedeterminatul.* CONV. LIT. LXVII, 426. *Arghezi lucrează... într-o regiune sufletească explorată de mai nainte.* STREINU, P. C. I, 77. *Nu dorința de a se mărturisi..., ci aceea... de a explora regiuni noi și neașteptate atrage pe scriitorul psiholog. Sufletul femeii i se pare mai complex, mai atrăgător.* VIANU, A. P. 334. *Au moștenit ca un bun comun o bogăție a expresiei, o suplețe a simțirii și îndrăznelii de mult legitimate, ca să exploreze cele mai miraculoase ținuturi ale fanteziei.* CONSTANTINESCU, S. VI, 86. *Deprins să-și exploreze veșnic sufletul... Proust a devenit încetul cu încetul propriul său inamic.* RALEA, S. T. I, 100. *Mihail Sadoveanu a explorat o epocă și a cuprins cu naturalețe o umanitate vastă.* L 1965, nr. 16, 3/3. *În capitolul zece un astfel de spațiu este explorat cu încântare: acela, plin de praf și de obiecte inutile, aflat sub scena teatrului în care se pătrunde prin cușca sufleurului.* N. MANOLESCU, A. N. III, 69. *O conștiincioasă curiozitate este totdeauna înclinată să exploreze dacă nu se află cumva și un miez autentic înlăuntrul neprimitorului ansamblu retoric, care ne declanșează prima impresie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 19/1. *Elucidează o serie de probleme încă necunoscute sau nu îndeajuns explorate ale adolescenței.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 2/3. *Am explorat tăcerile din mine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 5/2. *Consider aceste contribuții capitale și mă tem a fi dezmințit de omniscienții care nu s-au ostenit în aceste domenii încă insuficient explorate.* CIOCULESCU, I. C. 13. *Un scriitor nu se poate îndepărta de izvoarele primordiale... explorând cu torța luminoasă a rațiunii... cele mai îndepărtate rădăcini.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 3/1. *Așa s-a născut acest teatru care explorează creator mersul de lemn pe picioarele de lemn ale dialogului cocoțat pe picioroangele de lemn ale limbajului de lemn.* ib., 1992, nr. 1, 7/2, cf. NDU.

– Prez. ind.: *explorez* și (învechit, rar) *explor* (SCRIBAN, D.). – Și: (învechit, rar) **esplorá** vb. I.

– Din fr. **explorer.** Cf. lat. e x p l o r a r e.

EXPLORÁBIL, -Ă adj. Care poate fi explorat. Cf. DN^2, DEX, NDN, NDU.

– Pl.: *explorabili, -e.*

– Din fr. **explorable.**

EXPLORÁRE s. f. Acțiunea de a e x p l o r a și rezultatul ei.

1. Cercetare, studiere minuțioasă a unor locuri, regiuni etc. necunoscute sau puțin cunoscute, cu scopul de a culege informații de natură științifică, economică sau etnografică; investigație, observație **(2)**, explorație **(1)**. Cf. e x p l o r a **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. [Arheologii] *au făcut și fac încă explorări însemnate în movilele din Crimeea și Rusia.* ODOBESCU, S. II, 266, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., AL. PHILIPPIDE, S. IV, 64, SCRIBAN, D. 485. *Explorările geografice... culminează cu descoperirea Americii.* OȚETEA, R. 106. *Mulțumită avionului explorările au ajuns lesnicioase.* ARGHEZI, S. XVI, 9. *Explorarea Polului Nord sau Polului Sud.* CĂLINESCU, B. I. 282, cf. DL, DM, DN^2, DSR, D. ENC., NDN, 571, DEI, NDU. ◊ F i g. *După ce veneau ceva bomboane... porneam cu fratele meu în explorare.* GALACTION, O. 328. *Victor Slăvescu... s-a interesat de starea clădirii de la Șosea..., cercetându-o de aproape. În afară de suveranul țării... nimeni nu s-a mai hazardat în asemenea explorări.* CONV. LIT. LXVII, 457. *Își rezervaseră nopțile mai mult pentru explorări prin suburbii.* BLAGA, H. 85. *Drumurile până acolo și tot ce se întâmpla când mergeam la mătușa mea erau pentru mine niște aventuri ciudate, explorarea unei alte lumi.* CĂRTĂRESCU, N. 185. ♦ (Geol.) Complex de cercetări geologice care, în funcție de obiectul studiat și obiectivul urmărit, are drept scop stabilirea limitelor, a condițiilor de zăcământ, a structurii și a calității unui corp de substanță minerală utilă etc.; prospectare. Cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Explorările ce s-au făcut în vederea unei exploatațiuni a plumbului n-au dat rezultate mulțumitoare și pentru aceea au fost întrerupte.* PĂCALĂ, M. R. 8. *Explorare și exploatare.* NOM. MIN. I, 48. *Vaste lucrări de explorare au scos la iveală zăcăminte de petrol necunoscute.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 402, cf. LTR^2, DP. *Explorarea cuprinde lucrările care se fac pentru determinarea cantității și calității substanței minerale utile, descoperite în faza de prospecțiune.* GEOLOGIA, 122, cf. DER. *A cumpărat de câțiva ani drepturile de explorare a dealurilor.* BĂNULESCU, C. M. 205, cf. M. D. ENC., DSR, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. Parcurgere și examinare în întregime a unui loc pentru a descoperi aici pe cineva sau ceva; c e r c e t a r e, c ă u t a r e. Cf. e x p l o r a **(2)**. *A întreprins în vara anului 1882 explorarea munților de la nord de București.* ARHIVA, I, 5, cf. GALACTION, O. 328. *Se declară pornit spre noi explorări.* STREINU, P. C. II, 26. *Făceai de fiecare dată explorări noi.* PAS. Z. I, 42, cf. DL, BĂNULESCU, C. M. 61, M. D. ENC., DSR, ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 9/2, D. ENC., NDN, 571, DEI, NDU. ◊ (F i g.) [Barza] *își netezi repede pliscul... și începu o excursie de explorare pe fața mesei.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 41. ♦ (Rar) Recunoaștere militară; spionare. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *De mare îndrăzneală sunt explorările lui împotriva bulgarilor, cari au pătruns în Grecia.* ARH. OLT. XIII, 498.

3. (Med.) Studiul indirect, clinic și paraclinic, al unor structuri anatomice, al organismului în întregime sau al unor

procese, fenomene, metabolisme care au loc în organism, cu ajutorul unor aparate, al unor metode fizice, biofizice, chimice, biochimice etc., în vederea stabilirii diagnosticului unei boli. Cf. e x p l o r a **(4)**. Cf. COSTINESCU. *Medicul se învoi să facă o operație de explorare.* VOICULESCU, P. II, 255, cf. DER. *A preconizat metoda clinică de explorare a toracelui prin percuție.* ABC SĂN. 56. *Explorarea radiologică a toracelui.* ib. 8. *La ultimul nivel funcționează... laboratoare de explorări funcționale.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 7 058, cf. D. MED., M. D. ENC., DSR, D. ENC., NDN, 571, DEI, NDU.

4. F i g. Cercetare minuțioasă, studiere sistematică a unei teme, a unei situații, a unui domeniu etc. Cf. e x p l o r a **(5)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Tinerii de pe atunci aveau credința... că literatura română oferă încă mari domenii inexplorate și posibilități infinite. În această explorare Arghezi pornise de mult, cu vreo douăzeci de ani mai înainte.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 266. *La baza acestor peregrinări însă cred că trebuie să vedem și anumite impulsiuni sufletești de explorări spirituale, de neastâmpăr etnic în dorința de a vedea și a cerceta cât mai mult și cât mai variat.* PAPAHAGI, în GR. S. II, 35. *Bartoli... a încercat să aplice noua metodă de explorare lingvistică prin cercetări aplicate pe teren.* DR. VII, 309. *Metoda menționată aici... permite o explorare verticală a graiurilor.* MAT. DIALECT. I, 32. *Pentru pregătirea unor asemenea lucrări se cere o explorare variată a temelor.* T septembrie, 1966, 95, cf. IST. T. II, 178. *Autorul, medic dublat de un subtil psiholog, face o competentă explorare a universului atât de complex și de nuanțat al adolescentului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 19/4. *Explorarea cosmosului și a universului uman au mers și merg mână în mână.* CONTEMP. 1971, nr. 1 298, 9/5. *Suntem o cultură... ancorată congenital într-o zonă a ființei umane a cărei explorare să nu ducă la pierderea încrederii în om.* ib. 1972, nr. 1 353, 1/5. *Înaintând în precizie în decursul explorării, rechem cu fervoare impresia acelui prim contact care deține etalonul-aur al intenției.* T ianuarie 1972, 44. *Regăsirea autenticității umane prin dinamizarea tuturor convențiilor literare și explorarea domeniilor hazardului obiectiv sau inconștientului, constituie și ținta experimentelor avangardiste.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 7. *Sunt dificile explorările în necunoscutul empiriei medicale.* CIOCULESCU, I. C. 13. *Chiar dacă multe explorări se vor opri în terenuri înfundate, critica se va simți îndemnată să-și nuanțeze instrumentația.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 11/2, cf. D. PSIH., GRIGURCU, C. R. 41, DSR, NDU.

– Pl.: *explorări.*

– V. **explora.**

EXPLORÁT, -Ă adj. **1.** (Despre regiuni necunoscute sau puțin cunoscute) Care este cercetat cu scopul de a cunoaște. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Păstrez aceeași ordine geografică... a teritoriilor explorate.* RF I, 121, cf. DEX^2, NDU. ◊ F i g. *Este lipsit de planul mai adânc al unor regiuni mai puțin explorate ale sufletului.* VIANU, L. U. 45. ♦ (Despre zăcăminte) Căruia i se cercetează posibilitățile de exploatare. Cf. DEX^2.

2. Care a fost cercetat, examinat din toate punctele de vedere. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Sub ele se află o sistemă a căria prezență a fost urmărită și constatată în toată regiunea explorată.* ARHIVA, I, 232.

– Pl.: *explorați, -te.* – Și: (învechit) **esplorát, -ă** adj. PONTBRIANT, D., LM.

– V. **explora.**

EXPLORATÍV, -Ă adj. Care explorează, cercetează (ceva) cu atenție. *Experimentul explorativ.* SCL 1963, 302, cf. SFC IV, 90, 106, 108, NDU. ◊ F i g. *Am strecurat o căutătură explorativă pe subt sprincene.* ARGHEZI, S. X, 18.

– Pl.: *explorativi, -e.*

– Din fr. **exploratif.** Cf. engl. e x p l o r a t i v e.

EXPLORATÓR, -OÁRE s. m., s. f., s. n. **1.** S. m. și f. (Suspect, sens etimologic) Persoană însărcinată să facă, în taină, cercetări în interesul cuiva, i s c o a d ă; (învechit, rar) militar **(1)** care cercetează un sector al frontului, c e r c e t a ș. *Aceste mi le-au adeverit esploratorul.* ASACHI, E. D. 33, cf. POEN.– AAR. – HILL, V. I, 644^1/39. *S-au înaintat numai anteposturi și coloane de exploratori.* BARIȚIU, P. A. II, 467. *Camillus, aflând acestea de la ecsploratorii sei, a ieșit din cetate.* ARISTIA, PLUT. 368/18. *Nu puteau furaja, din cauza esploratorilor lui Dumbravă, ce-i pândia în toate unghiurile.* HASDEU, I. V. 22, cf. LM, SFC, 106, 108.

2. S. m. și f. Persoană care explorează **(1)** o țară, o regiune etc. necunoscută ori puțin cunoscută, în scopuri științifice, economice, culturale etc.; cercetător, observator. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644^1/39, NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Noul explorator mai întâi constată existența movilei Geamăna.* ODOBESCU, S. II, 182, cf. 413, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu e, oare, în tragedia exploratorului suedez cu planurile mari..., pe care nedreptatea sorții l-a înțepenit pe blocurile de gheață, ca un simbol?* IORGA, P. A. II, 77, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, CAMIL PETRESCU, P. 87. *Parcă vin din Sud exploratorii.* CAZIMIR, L. U. 42. *Ne plimbam aferați prin curte, gătiți cu casca albă de explorator.* BRĂESCU, A. 225. *Sunt risipite aceste neamuri în niște întinderi pe care exploratorul trebuie să le străbată zece ani fără a le putea cuprinde.* SADOVEANU, O. XXI, 197. *Voluntarul Comunei din Paris... devine explorator și comerciant... prin ținuturile Ugandei.* STREINU, P. C. III, 95, cf. SCRIBAN, D. *Exploratorii italieni, care nu mai găseau întrebuințare în țara lor, își oferă serviciile Spaniei și Portugaliei.* OȚETEA, R. 110. *Filmul... înfățișează în toată măreția ei figura marelui explorator.* CONTEMP. 1952, nr. 294, 4/6. *Exploratorii se ascund în peștera de la picioarele simulacrului.* CĂLINESCU, I. 108. *Plecând în călătoria lor pe mare, ca atâți exploratori și conchistadori ai vremii..., întâlnesc un vas încărcat cu călugări.* VIANU, S. 136. *Adu-ți aminte de conviețuirea forțată a exploratorilor polari izolați ani de zile pe o banchiză.* VINEA, L. I, 132. *El este un explorator, descoperitor de pământuri și lumi noi, – o conștiință morală de judecător – un luptător.* CONTEMP. 1956, nr. 510, 5/2, cf. DL. *Era... un tânăr bogat explorator (care dispărea des în țara papuașilor sau în insulele Galapagos).* PREDA, R. 454, cf. DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *Călătorul cu pluta e un explorator al unor forme lăuntrice de relief.* N. MANOLESCU, A. N. III, 57. *Nu ne mirăm că în romanele care de obicei au fost ocolite de exploratorii critici... cea mai intimă proiecție de sine a lui Balzac romancierul este aceea a „căutătorului de absolut".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 13/2. ◊ F i g. (Adjectival; glumeț) *Ochii puiului... se află-n treabă pe lângă ciocul explorator al cloștii.* ARGHEZI, S. VIII, 77. ◊ (Ca termen de comparație) *Deschise portierele ca să poată coborî boierii cotoșmăniți... ca niște exploratori polari.* REBREANU, R. I, 153. *Mă descurajau bagajele grămădite, dinaintea cărora mă găseam ca un explorator, neștiind de unde să încep.* ARGHEZI, S. X. 119.

3. S. m. și f. Persoană făcând parte dintr-un grup care pune bazele unei civilizații într-un ținut nelocuit; deschizător de drumuri într-un domeniu oarecare de activitate; pionier. *Să vorbim puțin despre onorabilii exploratori care conduc destinele acestui ținut depărtat.* SADOVEANU, O. XIX, 22. *Pentru Aristotel știința nu se găsește gata făcută, înnăscută în conștiință, ca o preștiință, o reminiscență, ce așteaptă pe exploratorul îndrăzneț.* JOJA, S. L. 341. *Exploratori de avangardă ai modalismului și armoniei modale.* M 1972, nr. 1, 2.

4. S. n. (Telec.; în sintagma) *Explorator de imagine* = dispozitiv care, într-un emițător de televiziune, permite ca fiecăruia dintre punctele imaginii ce urmează a fi transmisă să-i corespundă câte un impuls de curent electric. Cf. DP, DER.

5. S. n. (Med.) Instrument folosit pentru explorarea **(3)** diferitelor organe în vederea stabilirii diagnosticului. *Explorator cu bulă olivară.* D. MED., cf. D. ENC., NDN, NDU.

– Scris şi: (învechit) *ecsplorator.* – Pl.: *exploratori, -oare.* – Şi: (învechit) **esploratór** (accentuat şi *esplorátor* BARCIANU) s. m.

– Din lat. **explorator, -oris,** fr. **explorateur.**

EXPLORATÓRIU, -IE adj. Care ţine de explorare, care se referă la explorare. *Artistul singur stabileşte... pe ce drumuri va descinde şi cu ce instrumente exploratorii spre acele zăcăminte ale realului pe care îşi propune să le descopere. Modalităţile exploratorii sunt infinite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 19, 5/4. *Veniseră la o audiere exploratorie... spre a se edifica asupra oportunităţii frecventării cursului.* GHEŢIE, în NDU, cf. NDN.

– Pl.: *exploratorii.*

– Din fr. **exploratoire.**

EXPLORÁŢIE s. f. **1.** Cercetare, studiere minuţioasă a unor locuri, regiuni etc. de pe suprafaţa pământului, cu scopul de a ajunge la o bună cunoaştere a lor, pentru a putea face observaţii **(2)**, descoperiri ştiinţifice; investigaţie; explorare **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644[1]/46. *Să facem esplorațiune în Italia, Ispania şi Francia meridională.* FILIMON, O. II, 356, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. [Dosarele] *pot deveni... nişte preţuite călăuze pentru serioase explorațiuni arheologice.* ODOBESCU, S. II, 408, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *A plecat în explorație ştiinţifică în munţi.* CĂLINESCU, B. I. 122, cf. 63, DN[2], DEX, NDN, NDU. ◊ (F i g.) *Berzele... mergeau la pas, în explorație, prin terenul mlăştinos.* CĂLINESCU, S. 186. ♦ (Geol.) Cercetare amănunţită a unui teren cu scopul de a descoperi şi localiza zăcăminte de roci utile; prospectare; explorare **(1)**. Cf. ENC. ROM. 367. *Conţescu, fiind în explorație geologică... şedea la masă, pe marginea unei păduri.* CĂLINESCU, B. I. 102, cf. DEX, DN[3], NDN, NDU.

2. F i g. Cercetare temeinică a unor lucruri, fapte etc., cu ajutorul simţurilor; explorare **(2)**. [Documentarea statistică] *este descoperirea prin explorație vizuală şi prin culegere sistematică de fapte, a tuturor datelor.* LEG. EC. PL. 489, cf. CADE.

3. (Med.) Cercetare clinică sau de laborator a unui bolnav sau a unei părţi bolnave a corpului în vederea stabilirii diagnosticului unei boli; explorare **(3)**. Cf. COSTINESCU, ENC. AGR. *Explorație radiologică.* ABC SĂN., 83, cf. DEX, NDN, NDU.

– Pl.: *explorații.* – Şi: (învechit, rar) **esplorátie** (ALEXI, W.), **esplorațiúne, esplorăţiúne** (PONTBRIANT, D.), (învechit) **explorațiúne** s. f.

– Din fr. **exploration,** lat. **exploratio, -onis.**

EXPLORAŢIÚNE s. f. v. **explorație.**

EXPLÓSIE s. f. v. **explozie.**

EXPLOSIÚNE s. f. v. **explozie.**

EXPLOSÍV, -Ă adj. v. **exploziv.**

EXPLOTÁ vb. I v. **exploata.**

EXPLOTÁBIL, -Ă adj. v. **exploatabil.**

EXPLOATÁBILE adj. invar. v. **exploatabil.**

EXPLOTÁRE s. f. v. **exploatare.**

EXPLOTATÓR s. m. v. **exploatator.**

EXPLOTÁŢIE s. f. v. **exploatație.**

EXPLOTAŢIÚNE s. f. v. **exploatație.**

EXPLOZÁ vb. I v. **exploda.**

EXPLOZÍBIL, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care poate exploda **(I 3)**; care produce explozie **(1)**; exploziv **(I 1)**. *Când se duce lampa aceasta într-o amestecătură esplosibilă, atunci se produce o detunație înăuntrul ei.* MARIN, PR. I, 70/11, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Să nu-i fi lăsat acolo o otravă ori un praf explozibil.* C. PETRESCU, Î. II, 110. *S-au ivit în vremea din urmă mişei... care zvârl în ape bombe explozibile.* SAVOVEANU, O. IX, 428. *Compania de torpile fixe făcea câte o călătorie de instrucţie: pentru deprinderea marinarilor cu mânuirea materialului explozibil.* BART, S. M. 71, cf. SCRIBAN, D. *De la cine ai învăţat... să te exercitezi cu materiale explozibile în scopul de a arunca în aer puncte din localul instituţiei?* CĂLINESCU, B. I. 322, cf. DL, DM, DN[2]. *Ultimele noutăţi ale anului, bătaie de confetti, serpentine, baloane-torpilă, bombe explozibile, numeroase intrări comice.* IST. T. II, 103, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *Le-am aruncat o bombă explosibilă tocmai la punctul slab al fortăreţei lor. Ceea ce aş dori să ştiu de la tine este ce impresie a făcut* [publicaţia mea] *asupra publicului imparţial.* CARAGIALE, O. VII, 458.

2. S. n. Exploziv **(II)**; p. e x t. proiectil de artilerie, obuz. *Trei şalupe bulgare cu explozibile.* CARAGIALE, O. I, 321, cf. NICA, L. VAM. 88. *Cartuşe de explozibile spintecând granitul munţilor.* C. PETRESCU, R. DR. 38. *Mânuieşte flacoanele cu precauţia conspiratorilor preparând în laborator explozibile.* id. C. V. 260. *În taină, află o hrubă care se ascundea după zăgazuri, şi noaptea, pe furiş, introduc nişte butoaie cu explozibil.* CONSTANTINESCU, S. II, 9. *Sute de fabrici... muncesc la explozibile şi ghiulele.* ARGHEZI, S. XXXIV, 126. *Învăţase să prepare nişte explozibile.* CĂLINESCU, B. I. 319. *Spargerea norilor prin explozibile... nu a dat rezultatele aşteptate.* AGROTEHNICA, I, 254, cf. DL, DM, DN[2]. *N-am ştiut ce-au făcut avioanele lovite, în cădere, cu încărcătura lor de explozibil decât târziu.* BĂNULESCU, I. 80. *S-au găsit 25 proiectile încărcate cu explozibil.* D. R. POPESCU, I. S. 365, cf. DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

3. Adj. F i g. (Rar) Exploziv **(I 3)**. [Imaginile] *sunt expresia explozibilă în sufletul cetitorului, a unei întregi realităţi.* IBRĂILEANU, S. L. 130.

– Pl.: *explozibili, -e.* – Şi: (învechit, rar) **esplozíbil, -ă** (ALEXI, W.), **esplosíbil, -ă** adj.

– Din fr. **explosible.**

EXPLÓZIE s. f. **1.** Reacţie chimică sau fizică foarte rapidă, violentă (între compuşii unui amestec), însoţită de degajare mare de căldură, gaze (şi zgomot); proces fizico-chimic de descompunere bruscă a substanţelor explozive, sub acţiunea unor factori termici sau mecanici, şi de transformare a lor în alţi compuşi, mai simpli, însoţit de emanare mare de căldură, lumină, zgomot şi de efectuare de lucru mecanic într-un timp foarte scurt; p. r e s t r. zgomotul puternic şi zguduitura care însoţesc acest proces; explodare, detonaţie, fulminaţie. *Câţiva tunari carii lucra la praf de puşcă... au pricinuit o aprindere plesnitoare (explozie).* AR (1830), 14[1]/7, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644[2]/5, NEGULICI. *Aerul ce se află în flacon ar putea aduce esplosiuni lucrând asupra fosforului de hidrogen.* MARIN, PR. I, 185/29, cf. STAMATI, D. *Apa, suindu-se în tubul de degagement, ar ajunge numaidecât în corn şi ar produce o esplosiune.* MARIN, F. 86/10. *Îndată ce s-aprinde o câtime ceva mai mare decât gazul idrogen în vas, atunci se aude o esplusiune (izbucnitură) foarte tare şi vasul se sparge.* BARASCH, M. III, 161/2, cf. POLIZU. *Napoleon... forţă pe generalul Mack a se preda împreună cu treizeci de mii de austriaci, fără o esploziune de tun.* FILIMON, O. II, 102, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *O lovitură de foc răsună şi un fum întunecos ieşi printr-una din ferestrele camerei de culcare care se spărsese prin puterea esplosiunii.* BARONZI, C. VII, 28/29, cf. COSTINESCU, LM. *Glontele primeşte, la exploziunea prafului, un impuls tot atât de mare înainte.* EMINESCU, O. XV, 1189, cf. DDRF. *Clorul şi hidrogenul se*

combină cu esplosiune. PONI, CH. 9, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Pe coasta lină, Cu zăpadă, Zebrată de explozii de obuze şi şrapnele... trasăm o linie.* CAMIL PETRESCU, V. 67, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Urmă un scurt răstimp de tăcere, ca după explozie.* TEODOREANU, M. II, 18. *Cele mai cumplite erau suflurile exploziilor de nevăzute bombe.* VOICULESCU, P. II, 149. *Între cer şi oraş exploziile de şrapnele varsă brusc buchete de artificii.* SADOVEANU, O. VII, 23. *Nu mai rămăseseră decât cincizeci de kilograme* [de fulmicoton], *căci se făcuseră tocmai nouăzeci şi nouă de explozii.* BART, S. M. 71, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Explozia avu loc, din fericire fără alte urmări.* BLAGA, H. 22. *Pădurea prinse pocnetul puternic al exploziei şi-l purtă până departe.* STANCU, R. A. I, 239, cf. DT. *Comprimarea aerului... poate cauza mici explozii în masa umezită brusc.* CHIRIŢĂ, P. 187. *Ozon şi oxigen disociat... dacă trece brusc în oxigen molecular, dă naştere unei explozii.* T. V. IONESCU, E. 562. *Se aude o explozie foarte puternică.* H. LOVINESCU, T. 214, cf. 234, LTR[2], DL. *Mica lor căsuţă scăpase... cu uşa de la intrare smulsă de suflul exploziilor.* PREDA, R. 222. *Norişorii... exploziilor antiaeriene punctau cerul.* T. POPOVICI, S. 24, cf. DM, DN[2]. *Explozii zguduiau din temelie Pământuri, deschizând portale.* HOREA, C. 12, cf. DER. *Răsunară, dincolo de marginea câmpului, bubuituri de explozii, una după alta.* BĂNULESCU, I. 79, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *Multe persoane... caută la desfacerea Imperiei turceşti ca la un proţes himicesc, ce ar pute aduce cu sine explozii mari (spargere cu tunet).* AR (1829), 243[2]/12. *Căderi de fraze şi de rime ce-ţi dau impresia, fiorul unei explozii de lumină surprinzătoare.* VLAHUŢĂ, O. A. 100. *O comoară de culori jucăuşe şi o explozie de viaţă unanimă se ascund în liniştea pădurii.* STREINU, P. C. III, 224. *Lumea părea o imensă explozie de lumină.* BLAGA, H. 27. *Dincolo de pragul uşii deschise e o explozie de lumină.* H. LOVINESCU, T. 7. *Imagini colorate îi ţâşneau sub pleoape ca nişte explozii de lumină.* PREDA, M. S. 39. *M-a izbit în hala imensă explozia de lumină.* L 1965, nr. 16, 6/1. *Trebuia să-mi feresc, cu mâna, ochii de explozia solară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 83, 28/1. ◊ L o c. v b. **A face explozie** = a exploda **(1)**. *Magaziea cu pulbere de tun au făcut esplozie.* CALENDAR (1859), 76/3. [Bomba] *i-a făcut explozie la picioare.* ARGHEZI, P. T. 63. *Se întâmplă aici când fac explozie magaziile de dinamită.* BOGZA, T. 51. *Dintr-un stol de bombardiere argintii, unul rămâne în urmă, pogoară... Bubuie ca şi cum ar fi făcut explozie o bombă.* STANCU, R. A. 51. ◊ *Motor cu explozie* = motor la care arderea combustibilului se face într-un timp foarte scurt şi este provocată de o scânteie. Cf. ENC. TEHN. I, 266, NOM. MIN. I, 103. *Nu se poate una ca asta: un om care cunoaşte motorul cu explozie, să cureţe cartofi!* V. ROM. iunie, 1950, 103. *Motorul cu explozie al automobilelor... le lasă indiferente.* ARGHEZI, P. T. 203. *Invenţia motorului cu explozie a însemnat o etapă superioară în mecanizarea agriculturii.* AGROTEHNICA, I, 26, cf. DL, DM, DEX, NDN, DEI. ◊ (Ca termen de comparaţie) *Apăru la lumină... pufnind indignat pe nări, ca un motor cu explozii.* C. PETRESCU, C. V. 85. ◊ *Explozie nucleară* (sau *atomică*) = proces chimic prin care se eliberează energie nucleară. *Nici una dintre imagini... nu poate reprezenta întreaga realitate a exploziei nucleare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 23/4, cf. D. ENC. ♦ (Impropriu) Ardere a amestecului de combustibil şi aer din cilindrul unui motor cu ardere internă. Cf. DT, DL, DM, DEX[2], NDN, NDU.

2. P. a n a l. Izbucnire foarte zgomotoasă, produsă de un exces de tensiune sau de presiune într-un spaţiu, însoţită uneori de o proiectare violentă de fragmente. *Corabia de abur Mozela... fu sfărâmată prin spargerea cazanului... Explozia fu înfricoşată.* GT (1838), 52/4, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, CADE, M. D. ENC. *Ciocnirea s-a soldat cu o violentă explozie, care a proiectat o jumătate din aparatul distrus în mare.* RL 1977, nr. 10 287. *În ampla naraţiune, introduce... cu siguranţă, bătălii şi atacuri motorizate şi explozia unui tren bombardat din avion.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 16/7, cf. V. BREBAN, D. G. *Deodată... cele două focuri bubuiră într-o explozie de scântei şi se stinseră.* CĂRTĂRESCU, N. 272, cf. D. ENC., NDN, NDU. ♦ (Învechit; şi în sintagma *explozie vulcanică*) Erupţie **(1)** a unui vulcan; (sens curent) expansiune bruscă de gaze şi de material vulcanic, în timpul unei erupţii. *Ecsplozia (isbucnirea) vulcanului (muntelui vărsător de foc).* AR (1835), 157[1]/29, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644[2]/5. *Vulcanul s-a aprins şi... nu va întârziea a face o explozie (izbucnire).* CALENDAR (1856), 44/27. *Focul central rădicând gazuri a produs esplusiuni (sbucnituri) grozave.* BARASCH, M. II, 23/15. *Ştim că s-a râdicat munţii Carpaţilor şi ai Alpilor în unele din cele din urmă explusiuni.* id. ib. 24/9, cf. LM, ALEXI, W. *Aruncate de exploziile ce au însoţit erupţiile vulcanice.* CHIRIŢĂ, P. 691, cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN, DEI.

3. F i g. (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de" care arată natura, felul etc.) Manifestare bruscă, violentă şi zgomotoasă a unei atitudini. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *În el are stânca sa salvatoare... în freamătul unei mulţimi ce salută printr-o esploziune neaşteptată de aplauze efectele.* EMINESCU, O. XIV, 246, cf. RESMERIŢĂ, D. *Încercase odată şi el să facă la fel şi izbucnise într-o explozie de vorbe ca să sperie pe un negustor, dar nu reuşise nimic.* A. HOLBAN, O. I, 14, cf. SCRIBAN, D. *Instinctul ei sexual e o explozie de energie.* CONSTANTINESCU, S. II, 295, cf. M. D. ENC. *Erau primite cu explozii de ilaritate.* D. R. POPESCU, I. S. 78. *Expresionismul lui... este, totuşi, ponderat, fără mari explozii verbale.* SIMION, S. R. III, 115, cf. DEX. *Poezia nu este explozia spontană a vieţii interioare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 10/3, cf. D. ENC. ♦ (Fon.) Al treilea moment (ultimul) în rostirea consoanelor ocluzive, în care organele vorbirii execută mişcarea de deschidere bruscă a canalului fonator, după ce acesta a fost oprit de un obstacol (limbă, buze etc.); deschidere a canalului fonator produsă la iniţială de silabă. V. d e t e n t ă, m e t a s t a z ă **(3)**. *Numai la acestea avem a face cu o „explozie".* IORDAN, STIL. 53. *„I"... caracterizează timbrul exploziei consoanei.* SCL 1954, 434, cf. ib. 1955, 224. *Sub presiunea aerului buzele se deschid brusc (formând o explozie).* GRAUR, I. L. 47. *Explozia e momentul mai puternic în producerea unei ocluzive.* id. ib. 58. *În urma anticipării elementului palatal şi apoi a dispariţiei sunetelor de tranziţie de după explozie, consoanele labiale muiate devin nemuiate.* SCL 1956, 164, cf. DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

4. F i g. Comportament necontrolat, brusc şi zgomotos al unei persoane sau al unui grup care se revoltă. Cf. POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu putea să-şi creadă ochilor, văzând... cu ce blândeţe se poartă băiatul acesta. Din zi în zi aştepta o esplozie.* VLAHUŢĂ. D. 63. *Procurorul, mereu întrerupt de exploziile maiorului, isprăvea.* REBREANU, R. II, 283. *Nu i se potriveau exploziile teatrale.* id. ib. 301. *Se silea să o găsească ridicolă în această explozie, ca să-şi păstreze pentru mai târziu o scuză.* C. PETRESCU, C. V. 220. *Părerea de rău nu trebuie să fie la fel în decursul vremurilor, ca o apăsare constantă, fără explozii şi uimiri în faţa surprizei?* A. HOLBAN, O. I, 246. *Primul volum al lui Panait Istrati a stârnit la noi între unii o explozie duşmănoasă.* SADOVEANU, O. XIX, 292.

5. F i g. (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de" care arată natura, felul etc.) Manifestare bruscă şi violentă a unui sentiment. V. e f u z i u n e **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Nu mai lipsea altceva acestei esplosiuni interioare a fiinţei întregi decât strigătul.* BARONZI, C. VII, 181/11, cf. COSTINESCU, LM. *Înţelesul adânc şi pătrunzător al cuvintelor sale deşteptară în inimile întregului auditoriu o explosiune de entusiasm.* ODOBESCU, S. I. 475. *Orice explozie solitară a geniului individual nu poate cu nimic schimba vibrarea şi ritmul devenirei eterne.* PÂRVAN, I. F. 73. *Lang... fu primit cu o explozie de bucurie.* REBREANU, I. 152. *Preotul... primi pe Titu cu o adevărată explozie de prietenie.* id. ib. 136. *Hogaş ne-a dat imaginea naturii şi explozia sentimentelor pentru natură.* IBRĂILEANU, S. L. 111.

Cuvintele lui [Eminescu] *sunt încărcate de înțeles și fac în sufletul cetitorului explozie de emoții.* id. S. 126. *Explozia dragostei la ordonatul Budu avu efecte extraordinare.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 15, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ar putea cineva, după un discurs al d-lui Maiorescu..., să dorească a auzi o explozie de mânie.* LOVINESCU, S. VIII, 121. *El ni se arată... cu o explozie de sentimente afectuoase.* id. ib. 247. *N-am să uit niciodată explozia de bucurie cu care ai primit știrea.* CAMIL PETRESCU, T. III, 250. *Jeny îl primi cu o explozie de bucurie.* A. HOLBAN, O. I, 14. *Tamara... vorbea mult, neîntrerupt, cu explozii de entuziasm.* VLASIU, D. 369. *E o explozie de bucurie în toată casa.* TEODOREANU, C. B. 232. *Avea în el un avânt de explozie ș-un curaj eroic.* SADOVEANU, O. IX, 177, cf. SCRIBAN, D., VIANU, A. P. 173. *Reflexia rece nu e însoțită de explozia sentimentului.* CONSTANTINESCU, S. II, 273. *O explozie de gigantic entuziasm a irupt în amfiteatru.* ARGHEZI, S. XVI, 239. *E un bărbat tânăr cu gâtul vânjos, cu o explozie de optimism în gura deschisă într-un râs sănătos.* CĂLINESCU, C. O. 295. *Are explozii de bună dispoziție.* VIANU, L. U. 290. *Operele literare și artistice în adevăr noi ale ultimului sfert de veac reprezintă tot atâtea explozii de spiritualitate.* BLAGA, Z. 75. *O explozie de veselă și ironică uimire umplu încăperea.* VINEA, L. I, 35, cf. DL, DM, DN^2. *De aici o nemaipomenită explozie de vitalitate, participarea totală la creație, până la a crea comedia, a o împământeni, a o îndătina.* IST. T. II, 357. *A fost o adevărată exploziune de iubire.* N. MANOLESCU, C. M. 170. *Exploziile sentimentale sau efuziunile dezordonate ale romanticilor „puri" nu-i trezeau nici o simpatie lui Croce.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 114, 8/3, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

6. F i g. Apariție bruscă și dezvoltare spectaculoasă și instantanee a unui fenomen (natural, patologic, social etc.). *Trecură numai două lune de la esplosiunea resbelului.* HASDEU, I. V. 12. *Explozii de energie.* PÂRVAN, I. F. 115, cf. CADE. *Câte o explozie de furtună se spărgea lângă ei.* VOICULESCU, P. II, 143, cf. DL, DN^2. *Explozia scenografică și apoi cea regizorală au cam trecut.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 4/4. *Acum când – datorită exploziei demografice și progresului științei – organizația... se înfățișează din ce în ce mai evidentă și mai acaparatoare, nu se merge hotărât la automatism.* STEINHARDT, J. 206. *Vorbeam despre marea explozie de talente.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 20/3. *La Madrid nimeni nu pricepea explozia franceză.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 66. *O iarnă cu semințe oarbe, pregătindu-și exploziile.* DOINAȘ, A. P. 271. *Măcar în ceea ce privește viața culturală, îndemnurile lui Pârvan... aveau să se realizeze plenar în cunoscuta și mult apreciata explozie artistică a perioadei interbelice.* MS. 1988, nr. 3, 8. *Am văzut apropiindu-se de mine o fantastică aurora... Părea o explozie extatică a cosmosului; un apocalips și-o genează amestecate.* CĂRTĂRESCU, N. 234. *Acest roman a fost un fel de explozie; inițial, el se datorează, să zic așa, unui fapt divers.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 20/2. ♦ (Econ. pol.) Trecere bruscă a unui fenomen de la vechea lui calitate la una nouă, prin distrugerea celei vechi. Cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., D. ENC., NDN, DEI.

– Scris și: (învechit, rar) *ecsplozie.* – Pl.: *explozii.* – Și: (învechit) **exploziúne, explosiúne, esplózie, esplosiúne,** (învechit, rar) **explósie** (COSTINESCU), **explusiúne, esploziúne** (STAMATI, D.) **esplósie** (PROT. – POP., N. D., NEGULICI), **esplusiúne** s. f.

– Din fr. **explosion,** lat. **explosio, -onis,** it. **esplosione.**

EXPLOZIMÉTRU s. n. Aparat electronic pentru semnalizarea pericolului de explozie în medii cu gaze și vapori inflamabili. Cf. DEX^2, NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *explozimetre.*

– Din fr. **explosimètre,** engl. **explosimeter.**

EXPLOZIÚNE s. f. v. **explozie.**

EXPLOZÍV, -Ă adj. s. n. și f. **I.** Adj. **1.** (Despre substanțe) Care poate exploda **(1)**; care produce explozie **(1)**; detonant, explozibil **(1)**. V. f u l m i n a n t. *Câteva picături de gaz... împiedică combustia unei amestecături ecsplosive.* MARIN, PR. I, 58/8. *Substanțe explosive ca praful de pușcă și dinamita.* ENC. ROM. 367, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1954, 255. *Avuseseră norocul să fie lovite numai de bombe explozive, nu și de bombe incendiare.* V. ROM. iulie, 1954, 20, cf. DM, DN^2. *Adventiștii aceștia care zile întregi nu mănâncă dacă bănuiesc o urmă de grăsime în gamelă, au meșterit o bombă (îi lipseau numai declanșatorul, materialul exploziv și posibilitatea de a funcționa).* STEINHARDT, J. 183, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *Simțind atmosfera politică prea mult încărcată de materii explozive... au luat... măsuri de apărare.* BARIȚIU, P. A. III, 33. *Detenta are loc prin izbucnire, ia o formă explozivă.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 86. *Bărbatul (subiectul, marea victimă) deține substanța explozivă.* SIMION, D. P. 328. ♦ (Despre aparate, mașini etc.) Care acționează prin explozia unor substanțe speciale cu care este încărcat. Cf. DL, DM, DEX, DEI, NDU.

2. (Învechit) Care are caracterul unei explozii **(1)**. *Puterea esplosivă (întinzătoare) a gazelor aprinse este foarte mare.* BARASCH, M. II, 35. *La lumina esplozivă a unui chibrit... ceti următoarele cuvinte.* CALENDAR (1862), 100/20, cf. CADE, LTR^2.

3. F i g. (Despre oameni sau despre manifestările, ideile, temperamentul etc. lor) Care se manifestă violent, care izbucnește pe neașteptate. V. f u l m i n a n t. *Capetele oamenilor erau înfierbentate de idei explozive.* BARIȚIU, P. A. III, 412. *Ritmul devenirilor general-omenești... constituie un fenomen exploziv.* PÂRVAN, I. F. 167. *Toate acestea făceau din Budu... o pradă minunată pentru pasiunea explozivă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 14. *Pedagogia sa de natură explozivă consta în descărcături electrice la fiecare două minute.* LOVINESCU, M. 276. *D. Mehedinți și-a arătat vechea sa fire explosivă și pamfletară.* id. ib. 278. *E o bucurie voinicească și explozivă a simțurilor.* STREINU, P. C. II, 121. *Printre atâtea expresii ale unui temperament explosiv... se întregește din când în când câte un cap de caracter.* VIANU, A. P. 141. *Virtuoșii dau celor neinițiați impresia unui mare talent, liber și spontan, a unei forțe explosive, care trebuie cu orice preț să se manifeste.* OPRESCU, I. A. IV, 96. *Suferința are un gust amar în poemele sale, dar nu pare să ajungă la o expresie explozivă.* CONSTANTINESCU, S. I, 266, cf. CĂLINESCU, C. O. 295. *Bucuria vieții... tresaltă iarăși, mai impetuoasă, mai explozivă.* RALEA, S. T. I, 353. *Avea o expresie parcă explozivă.* PREDA, C. I. P. II, 86. *În fiecare lucru, pe fiecare petic de glie pulsează lumina tablourilor lui Van Gogh – explozivă – și nuanțele odihnitoare ale zilei spre sfârșit.* STEINHARDT, J. 84. *Nu e o lumină plină, orbitoare, ci una trecută deja prin filtrul altei lumini, eliberată de nucleele ei explozive.* SIMION, S. R. III, 169. *Micropoemele lui Aurel Rău sunt ca acele crochiuri... intens explozive.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 10/1. *Populația nu mai înțelege decât sarcasmul exploziv până la înjurătură.* ib. 1992, nr. 10, 18/2, cf. NDN, NDU. ◊ (Adverbial) *Râdea cu întârziere, exploziv.* VLASIU, D. 55. *Realismul izbucnește exploziv, eliberator, cu toată duritatea.* CONTEMP. 1971, nr. 1 294, 10/2.

4. F i g. (Despre fenomene naturale, patologice, sociale etc.) Care apare și se dezvoltă brusc. *Negreșit că s-au urmat mai multe d-asemenea revoluțiuni esplusive în mai multe intervale.* BARASCH, M. II, 24/2. *Culorile sunt explozive, dar prinse încă în armonii pline de orgă.* BLAGA, Z. 88. *Situația politică este... încordată și... explozivă.* D. R. POPESCU, I. S. 509. *În ultimii ani, județul Dâmbovița a cunoscut o dezvoltare „explozivă".* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 972. *De-o egală forță se dovedește și celălalt registru, al forței explozive.* PAPU, C. N. 35. *Existența, iubite prieten, este explozivă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 13/4.

5. (Fon.; în sintagma) *Sunet* (sau *consoană*) *exploziv(ă)* = consoană a cărei articulare comportă ocluziunea canalului fonator, urmată de deschiderea lui bruscă și de o explozie. V. o c l u z i v. *O consonantă explozivă sau spirantă urmată de „l" sau „r".* ARHIVA, I, 177. *Toate sonantele ar fi implozive, consonantele când implozive, când explozive.* DR. IV, 15, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În acest caz consonantele ocluzive se numesc și explozive.* PUȘCARIU, L. R. I, 63, cf. IORDAN, STIL. 53, SCRIBAN, D. *Atât dacoromâna cât și aromâna posedă consoane finale explozive.* SCL 1954, 437, cf. 24. *Consoanele cu tensiune crescândă se mai numesc și consoane explozive.* GRAUR, I. L. 55, cf. DL, DM. *Trecerea de la „g" exploziv... la „h" fricativ în limba ucraineană începe să aibă loc de-abia în această epocă.* SCL 1959, 399, cf. SFC III, 214, M. D. ENC., DEX, DN[3], IVĂNESCU, I. L. R. XI, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Substantivat f.) *Un grup de două consoane, dintre care prima e o explozivă sau spirantă, iar a doua o lichidă (l, r), merge totdeauna cu vocala următoare.* IORDAN, G. 73, cf. DL, SFC III, 214, DER.

II. S. n. Substanță sau amestec de substanțe care, sub acțiunea unor factori termici ori mecanici, are proprietatea de a se descompune brusc și violent cu dezvoltare mare de căldură, lumină și gaze, provocând o creștere mare a presiunii într-un spațiu limitat; explozibil **(2)**. *Ce e căldura? ... Explozivele să fie măsurătoarea schimbării mișcării în căldură.* EMINESCU, O. XV, 318. *Prin Dardanele nu se permite trecerea acestui explosiv.* SĂM. VIII, 15, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Explozivi pulverulenți.* NOM. MIN. I, 215, cf. DT, SCL 1954, 255. *Eficacitatea explozivului este colosală.* BENIUC, M. C. I, 140. *Se vorbea că în laboratorul său... pregătea explozivi speciali.* id. ib. I, 275, cf. LTR[2], DL, DP, DM, DN[2], FD I, 161. *A adresat o scrisoare ministrului... oferindu-i serviciile sale pentru fabricarea unor explozivi.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 830, cf. DER, BĂNULESCU, C. M. 149. *Utilizarea explozivilor în mine se baza, de pildă, pe o veche tradiție.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 30. *Devine un exploziv mult mai puternic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 21/1, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Ca termen de comparație) *Te uiți bănuitor la ele, ca la un lucru suspect, ca la o bombă, ca la un exploziv.* SEBASTIAN, T. 70. *Chestia pământului era socotită ca un exploziv.* SADOVEANU, O. XIX, 443.

– Pl.: *explozivi, -e.* – Și: **explosív, -ă** (scris și *ecsplosiv*), (învechit, rar) **esplosív, -ă, esplozív, -ă, esplusív, -ă** adj.

– Din fr. **explosif.**

EXPLOZIVITÁTE s. f. Însușirea de a fi exploziv. Cf. NDN, NDU.

– Din fr. **explosívité.**

EXPLOZÓR s. n. (Min.) Aparat portativ folosit pentru a produce aprinderea capselor electrice detonante, cu ajutorul curentului electric; (rar) explodor. Cf. DT, LTR[2], DN[2], DEX, NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *explozoare.*

– Din fr. **exploseur.**

EXPLUSIÚNE s. f. v. **explozie.**

EXPODISÍ vb. IV v. **embodisi.**

EXPOLIȚIÚNE s. f. Figură de stil, în retorică, care constă în reluarea unei idei cu alte cuvinte. Cf. DN[3], NDN, DEI.

– Pl.: *expoliținuni.*

– Din fr. **expolition.** Cf. lat. e x p o l i t i o, - o n i s.

EX-POLIȚMÁISTRU s. m. (Învechit, rar) Fost polițai. *Iorgu Ionescu expolițmaistru.* CARAGIALE, O. VII, 444.

– Scris și: (învechit) *expolițmaistru.* – Pl.: *expolitmaiștri.*

– **Ex + poliț maistru.**

EXPONÁT s. n. Obiect expus într-un muzeu, într-o expoziție sau într-o vitrină. Cf. CV I, nr. 4, 25, DL, DM, DN[2]. *A vorbit despre arta poporului român, prezentând și exponatele expoziției.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 830. *Vor fi prezentate circa 6 000 de exponate din ramurile principale ale economiei.* ib. nr. 4 850, cf. DER. *Vizitatori, Nu atingeți sărăcia și tristețea Aflate-n muzeu, Sunt exponate originale.* SORESCU, P. 24. *Dintre cele mai interesante exponate... prezentăm o mică planșetă.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 6. *Parcurile arheologice din Constanța și Mangalia se îmbogățeau cu noi exponate.* RL 1967, nr. 6 997, 1/5. *Privite de la ultimul nivel al incintei, exponatele, dispuse în poziții foarte avantajoase, copleșesc privirea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 29/4. *Văzusem nu numai exponatele grâului, ci lângă fiecare bob mai văzusem și altceva.* STĂNESCU, C. R. 10. *Expoziția prezintă un mare număr de exponate menite să-i accentueze caracterul documentar.* CONTEMP. 1971, nr. 1 299, 7/2. *Exponatele lasă să se întrevadă că undeva... mâinile artistei au sângerat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 25, 25/2. *Se pot menționa multe asemenea exponate.* ib. 1973, nr. 1, 15/5, cf. M. D. ENC., DEX. *Muzeul Bacovia prezintă noi exponate.* RL 1977, nr. 10 295, cf. V. BREBAN, D. G. *Tot timpul cât am rătăcit prin muzeu, nu m-am putut opri să nu privesc cu aviditate exponatele.* CĂRTĂRESCU, N. 147. *În scenografia lui Richard Peruzzi exponatele... sunt mărturia vechilor civilizații indigene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 8, 22/5, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *exponate.*

– Din rus. **экспонат.** Cf. germ. E x p o n a t.

EXPONÉNT, -Ă s. m. și f. **1.** S. m. (Jur.; învechit, rar) Expozant **(3)**. *În terminul ce vi s-a pune voă prin numitul esponent, să fiți datori... a vă afla de față înaintea conventului din Cluj.* ȘINCAI, HR. II, 128/20, cf. SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, III, 121, 130.

2. S. m. și f. Persoană sau grup social care reprezintă, apără o idee, un curent etc.; reprezentant. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Care e natura faptelor, exponenților și factorilor istorici cărora avem a le aplica sistematizarea pe categorii istorice?* PÂRVAN, I. F. 68. *Încetând a fi expresia unor sentimente colective și de a fi exponentul „cântării pătimirii noastre"..., el caută cărarea propriilor sale emoțiuni.* LOVINESCU, S. I, 51. *Despre ceea ce făcea din el un adevărat exponent al societății românești de azi, mi se părea că ar da la iveală lucruri de un interes documentar puțin obicinuit.* CAMIL PETRESCU, P. 39. *S-au făcut repetate presiuni de către parlamentarii „concetățeni" – în frunte cu exponenții lor culturali.* ARH. OLT. XII, 133. *Au ajuns, în sfârșit, la nivelul artei din străinătate... prin exponenții direcți ai Școalei românești.* CONV. LIT. LXVII, 451. *Exponenți ai comunității, scriitorii clasici aspirau... la favoarea publică.* STREINU, P. C. I, 75. *Când consideră pe om în realitatea lui internă, el află... produsul și exponentul mediului său.* VIANU, A. P. 51. *Cancelarul Metternich s-a făcut exponentul acestei politici... și a susținut-o împotriva propriilor săi agenți și a opiniei publice europene care erau ostili turcilor.* OȚETEA, T. V. 337. *Satul românesc trăiește... în exponenții săi tipici, frământați de pasiunile rudimentare și limitate ale mediului.* CONSTANTINESCU, S. VI, 18, cf. ARGHEZI, S. XXV, 280. *Domnul Ioanide este exponentul ideii gratuitului în arhitectură.* CĂLINESCU, B. I. 116. *Un exponent hotărât al romantismului în știință ni se pare Cuvier.* BLAGA, Z. 83. *Un om reușește când este exponentul unei societăți.* RALEA, S. T. III, 203. *Merită să fie considerat, alături de N. Bălcescu..., ca exponent reprezentativ al ideologiei progresiste din această perioadă.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 239, cf. DL. *Aspirația lui... este să ne însușim și noi ca indivizi ceea ce și-a însușit el și alții ca exponenți.* PREDA, C. I. P. II, 394, cf. DM, DN[2]. *Cântecele istorice... se ocupă de eroi ieșiți din popor, care s-au ridicat prin lupta lor pentru libertate, devenind*

exponenți ai maselor. IST. LIT. ROM. I, 163, cf. STOICESCU, C. S. 91, URSU, T. Ș. 203. *Exponenții Școlii Ardelene au făcut loc în opera lor unor elemente de gândire raționalistă.* IST. T. I, 136. *Au fost cu adevărat exponenții radicalismului burghez.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 24, 4/2. *Iosif Roth a descris... cazul – ciudat – al acestor exponenți ai „națiunilor conlocuitoare" care au fost și au rămas până la urmă slujitori devotați ai Împărăției.* STEINHARDT, J. 69. *S-a considerat un exponent al tradiției gândiriste.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 99, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 42, 11/2, cf. M. D. ENC. *În acest al doilea plan se alătură... viețile și adevărurile popoarelor trăite de genialii lor exponenți în însumări arhetipale.* MS. 1975, nr. 1, 8, cf. DEX. *Un creator valoros de artă este un exponent integral al aspirațiilor populare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 3/1. *Baltazar Gracian, exponentul cel mai reprezentativ al acestui baroc.* PAPU, C. N. 23. *„Dirijorul" nu excelează... prin originalitate, fiind mai curând exponentul conștiincios al unei școli.* GRIGURCU, C. R. 70, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Caragiale... apare azi ca un exponent de frunte al specificului național.* MS. 1988, nr. 1, 46. *A fost o aberație care a găsit aderenți și ecou, exponenții acestor orientări războindu-se acerb cu Descartes.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 11/2, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU.

3. S. m. (Mat.) Semn în cifre sau în litere scris sus, cu caractere mai mici, la dreapta unui număr sau a unei mărimi matematice, pentru a arăta la ce putere este ridicat acesta; (învechit, rar) expozant **(3)**. Cf. ASACHI, ALGEBRA, ap. URSU, T. Ș. 203. *Această țifră 4 se numește spunent care spune de câte ori numărul este făcător.* HELIADE, A. 11/21, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644²/25. *De obște a^m arată puterea „m" a rădăcinei „a", numărul „m" se numește espunentul puterii.* POENARU, E A. 17/5. *Exponentul de-mpărțitului va fi mai mare decât al împărțitorului.* id. ib. 98/25. *Numărul care arată de câte ori încape mădulariul a doile în cel de întâiu se numește spunintele referinței.* ANDRIEVICI, A. 150/18. *Numărul care... poartă un esponent se numește rădăcină.* G. POP, E. 19/19. *Acest număr ce arată câți sunt factori deopotrivă cu cel ce se scrie o dată numai, se numește esponent.* ELEM. ALG. 9/30, STAMATI, D., COSTINESCU. *Aceste numere cari indică gradul dignității se numesc exponenți.* EMINESCU, O. XV, 188. *Câte unități sânt în exponentul lui 2.* CLIMESCU, A. 74, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Știam cum se înmulțesc între dânșii doi monomi, bineînțeles că fără coeficienți și fără exponenți.* HOGAȘ, DR. I, 124, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DT. *Își dădea seama că partidul poate fi asemănat cu exponentul la un număr.* BENIUC, M. C. I, 149, cf. LTR², DL, DM, DN². *Definiția este în concordanță cu proprietatea puterilor cu exponenți întregi.* ALGEBRA IX, 201, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

4. S. m. (Învechit, rar) Semn în cifre sau litere, scris sus, în dreapta unui cuvânt (dintr-un text), prin care se face trimiterea la note **(I 2)**, la referințe bibliografice etc.; notă **(I 2)**. *Trimiterile de la text la aparat și la comentar se fac prin exponenți.* RUSSO, în BUL COM. IST. I, 60.

5. S. m. (Muz.) Cifră sau literă, pusă sus la stânga unei alte cifre sau litere, care indică octava din care face parte un sunet oarecare. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., CERNE, D. M.

6. S. m. (Chim.; în sintagma) *Exponent de hidrogen* = pH. Cf. M. D. ENC., D. ENC., DEI.

7. S. m. (Învechit, rar) Expozant **(2)**. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *exponenți, -te.* – Și: (învechit) **esponént,** (învechit, rar) **espunént, spunént, spuninte** s. m.

– Din lat. **exponens, -ntis,** germ. **Exponent.** Cf. fr. e x p o s a n t.

EXPONENȚIÁL, -Ă adj. **1.** (Mat.; despre curbe, funcții etc.) Care conține un exponent **(2)** variabil, nedeterminat sau necunoscut. *Fie ecuația esponențială $y=a^x$ în care „a" este o câtime constantă.* ELEM. ALG. 205/11, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Ecuația lui Weigner este tot o funcție exponențială.* CHIRIȚĂ, P. 342. *Ordinul factorului exponențial.* STOILOV, T. F. 217. *Temperaturile arătate scad nu liniar, ci după o lege exponențială de formă.* CIȘMAN, FIZ. I, 445, cf. LTR², DL, DM, DN². *Graficul funcției $y = a^x$ se numește curbă exponențială.* ALGEBRA IX, 217. *Funcția exponențială are numai valori pozitive.* ib. 219, cf. SCL 1964, 409, M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1990, 200, CĂRTĂRESCU, N. 312, D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Despre funcții) A cărei variabilă independentă apare într-un exponent. Cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEI. ◊ (Adverbial) *În lungul unei bare neizolate, temperatura scade exponențial.* CIȘMAN, FIZ. I, 446. *Intensitatea sunetului scade exponențial cu grosimea păturii străbătute.* id. ib. II, 65.

2. (Despre fenomene) A cărui lege de variație este o funcție exponențială. Cf. M. D. ENC., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Prin extensiune) *Popularitatea acestuia părea... să crească mereu, ba chiar la un mod exponențial.* CĂRTĂRESCU, N. 312.

3. Care este reprezentativ pentru o categorie de elemente de același fel. Cf. NDN.

– Pronunțat: *-ți-al.* – Pl.: *exponențiali, -e.* – Și: (învechit) **esponențiál, -ă** adj.

– Din fr. **exponentiel,** germ. **exponentiell.**

EXPONOMETRÍE s. f. **1.** Capitol al opticii fotografice care se ocupă cu studiul duratei de expunere a materialelor fotografice. Cf. LTR², DN², DEX, NDN, DEI. ♦ Totalitatea operațiilor prin care se stabilește și se realizează cantitatea optimă de lumină ce trebuie să impresioneze un material fotografic pentru a obține o imagine corectă. Cf. DN³, NDN.

2. Tehnică a construirii și folosirii exponometrelor. Cf. LTR², DN², DEX, NDN, DEI.

– **Exponometru** + suf. *-ie.* Cf. fr. e x p o s o m é t r i e.

EXPONOMÉTRU s. n. Instrument care se folosește pentru stabilirea duratei (corecte) de expunere la lumină a unui film sau a unei plăci fotografice; pozometru. Cf. DT, LTR², DN², DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *exponometre.*

– Din germ. **Exponometer,** rus. **экспонометр.**

EXPÓRT s. n. Faptul de a e x p o r t a; trimitere, expediere a produselor create, prelucrate sau reparate dintr-o țară în alte țări, în vederea vânzării sau a schimbului comercial; exportare. *În ultimii ani am avut un export cu totul insuficient spre a acoperi plata cupoanelor.* KOGĂLNICEANU, O. V, 56. *Comisiunile... dă învoirea esportului.* id. ib. IV₁, 244. *Țara fiind pe atunci lipsită de esport, grâul nu avea altă căutare decât pentru consumația interioară.* GHICA, S. 32, cf. LM. *Negoțul se ține mai ales cu mărfuri aduse în țară din străinătate sau cu câteva articole de export.* ODOBESCU, S. II, 109. *Esportul productelor agricole scade prin concurența producției.* EMINESCU, S. P. 227. *O țară... n-are export industrial.* id. O. IX, 173, cf. DDRF. [Moldova își] *trăgea venitul ei mai ales din exportul ce-l făcea către Polonia.* XENOPOL, I. R. IV, 233. *O fabrică de sticlă... făcea mare esport în România.* TURCU, E. 169, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Export de pâne nu făceau mânăstirile pe vremea aceea; cu atât mai puțin de fân.* BOGDAN, în BUL. COM. IST. I, 220. *Marfa de vânzare în Moldova are altă situație decât cea de export.* IORGA, C. III, 99. *Exportul productelor țărei era cu totul împiedecat.* N. A. BOGDAN, C. M. 117, cf. CADE. *Cărămida a fost... lucrată pe loc... exportul ei trece și pe malul drept.* ARH. OLT. X, 184. *Semnătura celei mai importante firme de export de cereale... se bucura de respect în toată Europa.* REBREANU, R. I, 46. *Peștele era și articol de export.* ARH. OLT. XII, 174. *Am ajuns să știm aproape mai dinainte ce o să cuprindă un astfel de album; ne-am*

standardizat materialul artistic de export. CONV. LIT. LXVII, 483, cf. DS. *Preleva o parte însemnată... din venitul exportului cerealelor.* SADOVEANU, O. XIX, 391. *Poposi în curtea docurilor o cireadă de boi de export.* BART, S. M. 81, cf. SCRIBAN, D. *Comerțul de export era lucru neînsemnat.* OTETEA, T. V. 42, cf. NOM. MIN. I, 356. *Am înființat vama și tariful vamal pentru import și export.* ARGHEZI, P. T. 466. *A făcut avere mare cu comerțul engros, cu import – export.* CĂLINESCU, S. 64. *A deschis un birou de export la Smirna.* RALEA, S. T. I, 305. *Era păcat să-i lase să se îmbogățească peste măsură din exportul de lemne și din contrabande.* STANCU, R. A. IV, 160. *Exportul mărfurilor engleze în Statele Unite se va reduce simțitor.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 861, cf. VINEA, L. II, 238, DL, DM, DN^2, SFC III, 10, DER. *Exportul vitelor era una din principalele bogății.* PANAITESCU, C. R. 53. *Vinul a constituit la început un articol de export al principatelor.* C. GIURESCU, P. O. 128. *Oratorul a cerut deschiderea piețelor europene pentru exporturile țărilor în curs de dezvoltare.* ROMÂNIA LITERARĂ 1972, nr. 27, 2/1, cf. M. D. ENC., D. R. POPESCU, I. Ș. 186, DEX. *Veniturile Algeriei din exportul de petrol au crescut în cursul ultimilor trei ani.* RL 1978, nr. 10 346, cf. V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1992, 301, ib. 1993, 294, D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ *Primă de export* = primă, în bani sau sub forma unor scutiri de taxe și impozite, acordată de stat exportatorilor pentru încurajarea exportului anumitor mărfuri. *Export invizibil* = vindere de servicii în (sau către) alte țări (operații de transport, asigurare, credit, licențe, servicii de turism etc.). Cf. M. D. ENC., DEX, NDN, DEI. *Export de capital* = plasare de capital în alte țări în vederea obținerii de profituri mai ridicate decât prin plasarea în interiorul propriei țări. Cf. DL, DM, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ (Concr.) Totalitatea mărfurilor exportate. *Ca export prin Galați se trimeteau cereale.* N. A. BOGDAN, C. M. 134, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2. *Suntem preocupați... de mărirea substanțială a volumului de exporturi.* SCÂNTEIA, 1972, nr. 9 264, cf. M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *exporturi.* – Și: (învechit) **espórt** s. n.

– Din germ. **Export.**

EXPORTÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică mărfuri, produse etc.) A trimite peste hotare pentru vânzare sau pentru schimb comercial. Cf. IORGOVICI, O. 62/17. *Acest stat expoartă o mare cătime de cherestele.* GENILIE, P. 7/20, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644^2/17. *Au agiuns a forma acele frumoase soiuri de pâni albe și de roduri, care exportate pretutindenea au păstrat... numele țerei de unde au luat începutul lor.* I. IONESCU, V. 19/33, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Moldova esporta la Veneția o însemnătoare cătime.* CALENDAR (1854), 116/29. *Nu le va fi iertat de a încărca cereale sau obiecte de hrană, ca să le esporteze prin Marea Neagră.* GM (1854), 201^1/33. *Toată lumea știe cum că la Giurgiu, Galați și Brăila numai ceea ce nu vor nu exportează.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 243, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N.D., COSTINESCU, LM. *Ei zic că... nu de acolo încoace, ci de aici într-acolo are să se exporteze hârtia.* BARIȚ, C. II, 231. *Prețul grânelor exportate din țară va fi întotdeauna mărginit prin costul transportului.* CONV. LIT. XI, 9. *Un popor care n-ar esporta nimic ar trăi totdeauna în mare belșug.* EMINESCU, O. XI, 155, cf. DDRF. *Proprietățile mari au exportat mai mult.* XENOPOL, I. R. XIV, 24. *Ceea ce trebuie căutat e ca să se poată exporta pe viitor aceleași mărfuri în stare de semi-fabricate.* ENC. ROM. II, 367, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ei țin moșii în țară și îngrașă acolo, ... mari turme și cirezi pe care le exportă apoi în primăvară.* IORGA, C. I, 213, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Exportăm zeci de mii de vagoane de cereale.* REBREANU, R. I. 210, cf. SCRIBAN, D. *Produsele metalurgice și textile erau exportate mai ales în Franța.* VIANU, L. U. 421. – *De unde ai găsit cei șase sute de galbeni...? – De la tarifa pe vitele exportate de la veniturile vămilor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 50, cf. DL, DM, DN^2, SFC III, 10, URSU, Î. L. I, 58. *Dacia exporta numai mărfuri brute: vite, aur, sare.* PANAITESCU, C. R. 54. *Vinurile sale în mare parte le exporta în Rusia.* C. GIURESCU, P. O. 77. *Nu am exportat decât 200 de vagoane de făină.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 94, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, TDRG^3, NDU. ◊ Absol. *Toamna târziu, sunt în măsură să export.* CĂLINESCU, E. O. I, 114. ◊ Refl. pas. *Din această sumă, pentru Turchiia s-au exportat numai 500 000* (a. 1837). DOC. EC. 684. *Cu aceste mii de vase se exportează pe an... teancuri, lăzi și pacheturi.* IC. LUM. (1840), 95^1/22. *Mărfurile... se vor cumpăra din Turcia și se vor exporta.* BULETIN, F. (1843), 128^2/34. *Cea mai mare parte* [din cantitatea de sare] *se esportează afară din țeară.* LAURIAN, M. III, 20/23. *Cerealele ce se esportează* (a. 1848). URICARIUL, X, 3. *O cătime însemnată de cărbuni... se exportează.* FĂTU, D. 178. *Productele nefabricate, ce se esportează din Principate.* CALENDAR (1855), 81/4. *Piața vămi[i] diferitelor obiecte ce se exportează din Prințipat.* DÂMBOVIȚA (1858), 11^2/23. *Acea mândră rasă... era oprită cu totul a se esporta afară din hotarele Moldovei.* HASDEU, I. V. 77. *La aceeași concluzie ne duce constatarea numărului uriaș al boilor ce se exportau.* PANAITESCU, C. R. 145.

– Scris și: (învechit, rar) *ecsporta.* STAMATI, D., POLIZU. – Prez. ind.: *export,* (învechit) pers. 1 *esportez* (STAMATI, D.), pers. 3 *expoartă.* – Și: (învechit) **esportá, sportá** (STAMATI, D.) vb. I.

– Din lat. **exportare,** fr. **exporter.**

EXPORTABIL, -Ă adj. (Despre mărfuri, produse etc.) Care se poate exporta. *Grânele neconsumate trebuiau prefăcute în obiect exportabil – în vite.* EMINESCU, O. IX, 171, cf. CADE, DL, DM, DN^2, DEX, NDN, NDU. ◊ (Prin extensie) *Pe unii din cetățeni, carii pentru datorii deveniseră ecsportabili și de vânzare, i-a adus din streinătate.* ARISTIA, PLUT. 221/2.

– Scris și: (învechit) *ecsportabil.* – Pl.: *exportabili, -e.*

– Din fr. **exportable.**

EXPORTÁRE s. f. Acțiunea de a exporta și rezultatul ei; export, (ieșit din uz) exportație. Cf. exporta. *În vechime și ecsportarea fichilor era proibită.* ARISTIA, PLUT. 234/26, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 410. *Ar putea scoate ei înșiși* [folos] *din exportarea feluritelor producțiuni ale patriei lor.* ODOBESCU, S. II, 110, cf. DDRF. *Tot din cauza însemnătății cavaleriei, se explică pentru ce așezămintele comerciale ale lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, opresc exportarea cailor buni moldovenești.* XENOPOL, I. R. IV, 157, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. 485, DN^2, DEX, NDN, 572, NDU.

– Scris și: (învechit) *ecsportare.* – Pl.: *exportări.* – Și: (învechit) **esportáre** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.

– V. **exporta.**

EXPORTARISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit; complementul indică mărfuri) A exporta. Cf. I. GOLESCU, C. *Pe câtă sumă de lipitori voi strânge, și vroind a le exportarisi în transporturi* (a. 1835). FURNICĂ, D. C. 379, cf. T. PAPAHAGI, C. L., SFC III, 109, URSU, Î. L. I, 333. ◊ Refl. pas. *Pe amândoao* [hotarele] *în veci să exportarisește monedă.* GOLESCU, Î. 142. *Orice mărfuri de pe uscat ar întra în Portofranc, nu vor plăti vamă; afară numai dacă ele să vor ecsportarisi în țări streine.* AR (1837), 117^1/37. *În această lună s-au exportarisit peste hotar pi la granița aceasta* (a. 1838). FURNICĂ, D. C. 399. *Patruzeci și opt ocă sare s-au exportarisit în 10 Ghenar* (a. 1840). id. ib. 413.

– Scris și: *ecsportarisi.* – Prez. ind.: *exportarisesc.*

– Cf. lat. exportare, fr. exporter.

EXPORTÁT, -Ă adj. (Despre mărfuri, produse etc.) Care este trimis peste granița unei țări pentru a fi vândut sau schimbat. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., LM. *Le plătesc dări de la toate*

obiectele importate şi esportate şi strângerea lor se arendează. EMINESCU, O. XV, 1 107, cf. DDRF. *Pe întreaga întindere a graniţei Moldoveii, se scurgeau toate productele exportate şi se întroduceau cele importate.* (a. 1840–1844). N. A. BOGDAN, C. M. 134. *Că ţara noastră este curat agricolă ne-o dovedeşte compararea între lucrurile importate şi exportate.* XENOPOL, în CONV. LIT. XI, 41. *În tinereţe, verii fuseseră tovarăşi şi se îndeletniceau cu negoţul de ouă exportate.* ARGHEZI, S. XV, 140, cf. DL, NDU.

– Pl.: *exportaţi, -te.* – Şi: **esportát, -ă** adj.

– V. **exporta.**

EXPORTATÓR, -OÁRE s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană, societate comercială, ţară etc. care exportă mărfuri, capital. etc., sau care se ocupă cu exportul. *Exportatorii... vor voi a-şi exportui productele pe la vreunul dintr-aceste picheturi.* BULETIN, G. (1844), 46[1]/12, cf. NEGULICI. *Să blasfeme pe ecsportatorii carii ar contraveni legiuirei.* ARISTIA, PLUT. 234/21, cf. COSTINESCU, LM, ENC. ROM. 367, ALEXI, W., ANTIPA, P., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Exportatorul de la Brăila şi arendaşul din Craiova... toţi se strigă, râd, cântă.* C. PETRESCU, C. V. 240. *Exportatorii de cereale din portul Brăila cred... că s-a redus activitatea din portul lor.* SAHIA, S. A. 323, cf. NOM. PROF. 58, SCRIBAN, D. *Putea să facă forţat jocul lui Taïeb... exportator, subvenţionar de gazete.* CĂLINESCU, S. 262. *Exportatorii ne ocolesc.* TUDORAN, P. 381, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. Adj. (Despre persoane, societăţi comerciale, ţări etc.) Care exportă mărfuri, produse, capital etc. sau care se ocupă cu exportul. Cf. LM, SCRIBAN, D. *Ţara noastră era o ţară agrară, exportatoare de produse agricole.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 387, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Substantivat, f.) *Impasul îl provoca de fapt Ungaria... la rândul ei mare exportatoare de cereale şi vite.* KOGĂLNICEANU, O. V, 6.

– Scris şi: (învechit) *ecsportator.* – Pl. *exportatori, -oare.* – Şi: (învechit, rar) **esportatór, -oare** s. m., adj. NEGULICI, LM.

– Din fr. **exportateur.**

EXPORTÁŢIE s. f. (Învechit) Export, exportare. *Exportaţia să fie mai preţioasă decât importaţia.* POTECA, C. P. 21[2]/10. *Exporteţia (scoaterea unii marfe din ţară afară) a aurului şi argintului urmează neîncetat.* CR (1829), 182[2]/32. *Să opreşte exportaţia de tot felul de grâu, de fân, de cai şi de tot felul de dobitoace cu coarne.* id. ib. 279[1]/17. *Se sloboade exportaţia (scoaterea) afară din hotarăle amândurora prinţipaturilor.* AR (1829), 225[1]/20. *Nu care cumva multa ecsportaţie a porumbului să pricinuiască prin sate vreo foamete.* REG. ORG. 107/14. *Între celelalte producturi grăunţe de a căror exportaţie s-au oprit preste graniţă este şi fasolea.* CR (1830), 392[1]/35. *Am cetit... predlojenia... atingătoare de exportaţia producturilor* (a. 1832). DOC. EC. 497. *Cei mai mulţi* [se ocupă] *cu importaţia şi exportaţia.* GENILIE, G. 143/17. *A opri dritul slobodei esportaţii* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 127. *Toate aceste le adiveresţe nescursa exportaţie ci să face din această ţară.* GEOGR. DAC. 18/11. *Carantina cea din urmă, numită Izlaz, singur[ă] pentru exportaţie este deschisă.* GT (1838), 16/7. *Exportaţia (scoaterea din ţară) a metalurilor preţioase se socotea de călcare de legiuire.* ASACHI, I. 213/11. *Către cinstita casa exportaţii sării piste Prut* (a. 1840). FURNICĂ, D. C. 413. *Importaţia şi exportaţia tuturor mărfilor să fie slobodă.* GT (1839), 52[1]/13. *Patriile noastre... pot avea mai multe obiecte de esportaţie în ţări străine.* ib. 166[1]/32. *Exportaţia ei să mărgineşte în sare, grâu, orz.* TÂMPEANUL, G. 14/22, cf. MIHALIC, O. 5/7, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 644[2]/14. *Îşi vor face toată pregătirea pentru exportaţie.* BULETIN, G. (1844), 46[1]/33. *Esportăciunea tuturor lucrurilor se suie pre an la 60.000.000 lei.* LAURIAN, M. III, 8/2, cf. NEGULICI. *Grâul şi popuşoiul..., prin esportaţia lor, aduc ţărei cele mai mari venituri.* LITINSCHI, M. 44/3. *Rezultatele strălucite ce s-au căpătat din esportaţia grânelor.* GM (1854), 2[1]/43, cf. STAMATI, D. *Tăbliţele exportaţiei grânelor arăta o ieşire de 178.458 chile.* ROM. LIT. 34[1]/34. *Oprind esportaţia materialurilor în natură.* CALENDAR (1856), 14/4. *Fiindcă exportaţiunea e foarte mică, aur nu avem.* KOGĂLNICEANU, O. V, 58, cf. POLIZU. *Esportaţiunea grâului sau a ceaiului.* ISIS (1859), 42[2]/34. *Venitul din taxa exportaţii cerealelor.* DÂMBOVIŢA (1858), 11[2]/57, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Moldova întrebuinţa bani... cari intrau în ţară, în mare câtime în schimb pentru esportaţiunea vitelor.* HASDEU, I. V. 44, cf. COSTINESCU, LM. *Pentru prima oară în istoria economică a României (exceptându-se numai anii de război), exportaţiunea ţării a fost cu 15 milioane mai jos decât importaţiunea.* EMINESCU, O. XI, 251, cf. DDRF. *Temeiul... legiuirii franceze... prohibă această exportaţiune.* CONV. LIT. XI, 42, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Se vor plăti din banii adunaţi din exportaţia vitelor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 47, cf. URSU, I. L. II, 271. ♦ (Învechit, rar) Administraţie care se ocupa cu dirijarea mărfurilor pentru export. *Înscrisu ce mi s-a dat de la exportăţăia stăpânirii* (a. 1838). FURNICĂ, I. C. 398.

– Scris şi: (învechit) *ecsportaţie.* – Pl.: *exportaţii.* – Şi: (învechit) **exportaţiúne,** (învechit, rar) **exportăţăie, exportéţie, esportáţie, esportaţiúne, esportăţiúne** (PONTBRIANT, D.), **esportăciúne, spurtăciúne** (STAMATI, D.) s. f.

– Din lat. **exportatio, -onis,** fr. **exportation.**

EXPORTAŢIÚNE s. f. v. **exportaţie.**

EXPORTĂŢĂIE s. f. v. **exportaţie.**

EXPORTÉŢIE s. f. v. **exportaţie.**

EXPORTUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit; complementul indică mărfuri **4**) A exporta. Cf. I. GOLESCU, C. *Listă de suma sării ce au exportuit Prinţipatul Moldovii* (a. 1837). DOC. EC. 684. *Vor voi a-şi exportui productele pe la vre unul dintr-aceste picheturi.* BULETIN, G. (1844), 46[1]/13, cf. URSU, I. L. I, 338, L. ROM. 1965, 376. ◊ Refl. pas. *Din prisosul ce rămâne... să cuvine a să exportui în folosul proprietarilor 25 mii chile grâu* (a. 1832). DOC. EC. 497.

– Prez. ind.: *exportuiesc.* – Şi: (învechit, rar) **esportuí** vb. IV I. GOLESCU, C.

– Cf. lat. exportare, fr. exporter.

EXPOSÁ vb. I v. **expoza.**

EXPOSABÍL, -Ă adj. v. **expozabil.**

EXPOSÁNT, -Ă s. m. şi f. v. **expozant.**

EXPOSÁT, -Ă adj. v. **expozat.**

EXPOSÍŢIE s. f. v. **expoziţie.**

EXPOSIŢIÚNE s. f. v. **expoziţie.**

EXPOZÁ vb. I. (Învechit, rar) **1.** Tranz. A expune **(5)**. *Legumele... nu trebuie să le expozăm... la aer.* PENESCU, M. 31, cf. COSTINESCU, SFC III, 113.

2. Tranz. A expune **(1)**. Cf. COSTINESCU. *Aceasta pe care o expozăm ar trebui să conţie: întâi, o învăţătură elementară, al doilea o metodologie a raţiunii pure.* EMINESCU, O. XIV, 374.

3. Tranz. şi refl. A (se) expune **(6)**. *Auzi d-ta la ce eşti expozată cu asemenea mogârlani!* N. A. BOGDAN, ap. TDRG 1 004.

– Prez. ind.: *expozez.* – Şi: (învechit, rar) **exposá** vb. I. COSTINESCU.

– Din fr. **exposer.**

EXPOZÁBIL, -Ă adj. Care poate fi expus (într-o expoziție, într-un muzeu etc.). *Producte exposabile.* ODOBESCU, S. II, 80, cf. DL.

– Pl.: *expozabili, -le.* – Și: **exposabíl, -ă** adj.

– Din fr. **exposable.**

EXPOZÁNT, -Ă s. m. și f. **1.** S. m. și f. Persoană care expune **(2)** ceva (la un muzeu, la o expoziție etc.). *Expozanții puterilor literale.* EGT, în URSU, T. S. 203. *Premiile esposanților.* I. IONESCU, P. 342, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *La această manifestare economică iau parte... peste 300 expozanți.* GOLOGAN, C. R. 116. *Au luat parte ca expozanți artiștii localnici și diletanții.* ARH. OLT. V, 280, cf. CADE. *Grupul de expozanți... făceau și oficiul de gazde.* CAMIL PETRESCU, P. 222. *Succesele actualilor expozanți... pledează îndeajuns în favoarea învățământului nostru artistic.* CONV. LIT. LXVII, 451. *Expozantul va continua să vă explice mai pe larg.* VLASIU, D. 108. *Expozanții au realizat în scurt timp lucrări agreabile.* SADOVEANU, O. XIX, 499, cf. SCRIBAN, D. *Gravurile... formează un alt aspect al artei expozantului.* OPRESCU, S. 88. *Ești nedrept, încercă Gaittany să apere pe expozant.* CĂLINESCU, B. I. 404, cf. DL, DM, DN^2. *Se simte în pictura acestei tinere expozante... atât dorința de a închega imaginea unui univers folcloric..., cât și pasiunea de a cultiva o pictură de pată colorată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 1, 27/1. *Fiecare expozant este reprezentat printr-un ciclu de lucrări revelatoare.* CONTEMP. 1971, nr. 1 295, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX, RL 1977, nr. 10 310, cf. DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Adjectival) *Primi pe Români în cercul popoarelor exposante.* ODOBESCU, S. II, 81, cf. SCRIBAN, D., CONTEMP. 1956, nr. 484, 3/2, DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. S. m. (Mat.; învechit, rar) Exponent **(2)**. *Esposanții algebrici multiplică echivalentul.* MARIN, PR. I, XXXVI.

3. S. m. (Jur.; învechit, rar) Persoană care prezintă pretențiile sale într-o reclamație; (învechit, rar) exponent **(6)**; reclamant, acuzator. Cf. PROT. – POP., N. D., SCL 1950, 76.

– Pl.: *expozanți, -te.* – Și: (învechit) **esposánt, -ă, exposánt, -ă** s. m. și f.

– Din fr. **exposant.**

EXPOZARISÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A se expune. *Decât să te expozariseşti a fi tras în giudecată... Mai cuminte-ai urma iertând pe Lipicescu.* ALECSANDRI, O. VI, 367.

– Prez. ind.: *expozarisesc.*

– Cf. fr. e x p o s e r.

EXPOZÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este expus. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: *expozați, -te.* – Și: (învechit, rar) **exposát, -ă** adj. COSTINESCU.

– V. **expoza.**

EXPOZÉU s. n. Expunere sistematică și amănunțită a unor fapte, întâmplări, situații etc., prezentată oral sau scris; dare de seamă, expunere **(1)**. V. r a p o r t. *Îl întovărăşi... şi nu-l slăbi până nu-şi termină expozeul.* REBREANU, R. II, 23. *Raportul... fiind numai fotografia regimului de azi şi un expozeu al raţiunilor pentru care nu se acceptă propuneri noi... nu urmează a fi pus la vot.* TITULESCU, D. 310. *Să faci un expozeu complet al stării în care se găseşte armata.* CAMIL PETRESCU, T. II, 432. *Sunt sigur că veţi face un expozeu larg.* VORNIC, P. 158, cf. DL, DM, DN^2, L. ROM. 1964, 93. *În alte compuneri teatrale ale sale... Ionescu a inserat expozeuri pragmatice.* T februarie 1969, 53. *Prea uşor nu-i... în această necontenită, uneori diabolică alternare de joc şi oratorie, de disimulare şi expozeu direct către public.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 25/2. *Făcând acest expozeu istoric, ne-aţi situat deja în secolul XX.* CONTEMP. 1971, nr. 1 276, 10/1, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Trăirea lirică se epicizează în expozeul critic.* GRIGURCU, C. R. 15. *Romanul, întrerupt de expozeuri filosofice sau economice..., este, de fapt, o meditaţie despre convulsiile istoriei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 12/1, D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *expozeuri.*

– Din fr. **exposé.**

EXPOZITÍV, -Ă adj. (Despre o lecție, un text etc.; despre stilul unei opere literare etc.) În care se expune **(1)**, în care explică; care are caracterul unei expuneri **(1)**; care este prezentat în forma unei expuneri, a unei narațiuni. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 645^1/11, LM. *Cele dentâi le-am putea numi şi judeţuri lămuritoare sau espozitive.* EMINESCU, O. XIV, 371. *Nu e vorba numai de acumularea de erudiție..., ci şi de studiul expozitiv, mereu întrerupt, încărcat de propoziții incidentale.* LOVINESCU, C. VIII, 140. *Decesul e deces fie în banalitatea expozitivă şi clară, fie în expresia oraculară.* STREINU, P. C. III, 54. *Romanul şi nuvela modernă au o structură determinată de nevoia de a... extinde acele elemente ale invenției... cum ar fi de pildă referințele sumare din scenele expozitive.* VIANU, A. P. 54. *Romanul... se citeşte cu interes şi reţine prin liniştea lui expozitivă.* CONSTANTINESCU, S. II, 398. *Vedea... în ştiinţă – un şablon expozitiv.* CĂLINESCU, B. I. 210. *Logica publicată de Samoil Clain e împărțită în două părți expozitive.* BLAGA, G. 140, cf. DL, DM, DN^2. *Logica formală are un simplu caracter expozitiv: ea nu e inventivă.* JOJA, S. L. 334. *Figurația poate să apară în interiorul proverbului, pentru caracterizarea sugestivă a părții lui expozitive, constituind astfel predicatul logic.* IST. LIT. ROM. I, 197. *Acest fenomen nu marchează degradarea..., ci, dimpotrivă, modul ei propriu de evoluție prin imagini teatrale, alegorice, expozitive, prin sinteza simbolului.* IST. T. I, 70. *Prea multe secvențe expozitive, fără capacitatea de a impulsiona acțiunea.* CONTEMP. 1971, nr. 1 289, 5/2, cf. M. D. ENC. *Sunt prea expozitive, fără un pregnant accent al subiectivității.* SIMION, S. R. III, 160, cf. DEX. *Soluțiile decorativ-expozitive par să câştige teren.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 18/2. *Peste necesitățile expozitive, autorul exultă în contact cu limba personajelor caragialeşti.* GRIGURCU, C. R. 62, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Dincolo de acest prim nivel, expozitiv, romanul este autograf.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 20/2, cf. NDN, DEI, NDU. ◊ (Substantivat) *Această traducere a fost întrebuințată apoi ca expozitiv istoric la compusul diplomii pentru marca Bucovinei.* SBIERA, F. S. 218. ◊ (Adverbial) *Tot vorbind cu el despre existențialism şi tot privind în jur..., îmi formez părerea că – descriptiv şi expozitiv – existențialismul are dreptate.* STEINHARDT, J. 145. ◊ *Metodă expozitivă* = metodă de predare în învățământ care constă în prezentarea conținutului lecției sub forma unei expuneri. Cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. (Învechit) *Propoziție expozitivă* = propoziție enunțiativă; v. e n u n ț i a t i v. *Această cercetare împărțeşte şi ea propozițiile în...: expozitive (de spunere), imperative (de poruncire).* HELIADE, GR. ROM. 140. *Propoziția este espositivă când esprimă o judecată actuală.* I. POP, L. 48/8, cf. DL, DN^2, M. D. ENC., DSR, D. ENC., NDN. ♦ (Despre ton) Rece, sec; afectat. *Am asigurat-o, cu tonul cel mai expozitiv posibil, că nu ţin la nimeni atât de mult ca la dânsa.* IBRĂILEANU, A. 85. *Mic de stat, cu vorbă expozitivă şi gest profesoral, reducea totul la cultură.* TEODOREANU, M. U. 9, cf. DL, DN^2, DEX, NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *expozitivi, -ve.* – Și: (rar) **espozitív, -ă, espositív, -ă** adj.

– Din fr. **expositif.**

EXPOZÍȚIE s. f. (Atestat pentru prima dată în 1763, cf. TDRG^3) **1.** Expunere **(1)**, relatare, istorisire. Cf. IORGOVICI, O. 60/25, I. GOLESCU, C. I, 141, ER, ap. URSU, T. Ş. *Esposiția stării învățăturilor publice* [Titlu]. ASACHI, Î. *Mi se va cere... şi o esposiție prea*

metodică despre cele mai bune procedee de urmat. BREZOIANU, Î. 49/2. *Espoziția ce... făcusă cu câteva oare mai înainte despre principiile sale de umanitate.* CODRESCU, C. I, 43/26. *Vezi exposiția stărei învățăturilor publice în Moldova... și un proiect pentru a lor reformă.* C. VÂRNAV, H. 83/26. *Ascultați... o mică exposițiune a metodei ce au întrebuințat astronomii.* BARASCH, M. II, 101/8, cf. CONCORDIA (1857), ap. URSU, T. Ș. *Să putem face o espozițiune mai justă asupra acestui îndoit cap d-operă muzical.* FILIMON, O. II, 193, cf. PONTBRIANT, D. *În catalogul espusețiunei am văzut covorul fetelor mele ca dăruit* (a. 1862). BARIȚ, C. II, 70. *A lipsit și espoziținea de animale domestice* (a. 1866). id. ib. 130. *Se bazează anume pe... acele pasaje, în care diferește de modul de esposițiune a lui Paprocki.* HASDEU, I. V. 260. *Se afla ceva asemene la esposițiunea din urmă.* BARONZI, C. VI, 138/27, cf. COSTINESCU, LM. *În expoziținea ipotezei formelor cugetării nu se citează exemple din toate ordinele de intuițiuni.* CONTA, O. F. 66. *Vorbeam despre mai multe afaceri ale noastre, între altele și despre cestiunea espuseținii* (a. 1881). BARIȚ, C. II, 243. *După espoziținea noastră, accentul logic și-a îndeplinit dătoria cu desăvârșire.* EMINESCU, O. XIV, 312, cf. ARHIVA I, 188. *Această comisiune... organizează esposițiuni, caută de îmbunătățirea rasei animalelor etc.* CONV. LIT. XI, 45, cf. BARCIANU. *Lipsă de continuitate în expoziția unei idei, părăsită brusc pentru a face loc alteia venită pe neașteptate.* LOVINESCU, M. 138, cf. SCRIBAN, D. *Numai cercurile literare postume și în urma unei expoziții teoretice admiră atare gesturi.* CĂLINESCU, B. I. 542. *Renunțând la expoziția publică a tot ce știm, s-ar pierde cea mai însemnată din armele demagogiei culturale.* RALEA, S. T. III, 275, cf. SCL 1958, 515, CONTRIBUȚII, III, 156, URSU, Î. L. I, 58, L. ROM. 1970, 76, NDN. ♦ (Lit.) Parte a unei opere literare, situată la începutul acesteia, în care se schițează datele fundamentale ale acțiunii, locul, circumstanțele, personajele etc.; expunere. *În fruntea acestei culegeri alfabetice, vom pune esposițiunea tractării noastre.* MAN. SĂNĂT. 193, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., DDRF, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ (Muz.) Prima secțiune a unei compoziții muzicale, mai ales a unei sonate sau a unei fugi, în care sunt prezentate temele de bază, subiectul; expunere **(1)**. Cf. POLIZU, DDRF, DN^2, D. ENC., NDN, DEI.

2. (Rar) Abandonare, părăsire (a unui copil). Cf. IORGOVICI, O. 60/25, LM, DDRF.

3. Prezentare organizată, publică, a unor lucrări de artă, a unor produse etc. selecționate, pentru a evidenția specificul unei activități sau în scop artistic, instructiv, într-un anumit loc și pentru o perioadă determinată de timp; etalare, expunere **(3)**. *Fac la fiecare 3 ani o expoziție (înfățoșare).* AR (1830), 357^2/37. *Această expoziție, adecă înfățoșare interesantă, este în această țară o întreprindere noă.* GT (1839), 98^1/34. *Se împreunase și planul unei esposițiuni de manufactură.* BARIȚIU, P. A. III, 143, cf. STAMATI, D. *Ideea măreață a unei expoziții de Industrie universală... a găsit eho.* CALENDAR (1856), 75/2. *Se lucrează oale, cărămizi, cizmărie... care se pot încredința că la curânda noastră espoziținne are să dobândească o răsplătire.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 179, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D. *Îl cunoaștem... de la esposițiunea universală din Paris.* CONV. LIT. IV, 193, cf. COSTINESCU, LM. *Va fi trimes-o la expoziție la Veneția.* CONTEMPORANUL, I, 95. *A împins pe concetățenii săi a încerca o exposițiune de producte naționale.* ODOBESCU, S. I, 477, cf. 470. *Școala de pictură și sculptură întemeiată încă de Colbert, espozițiile de arte înființate tot de el... dezvoltând gustul frumosului în poporul francez a făcut posibilă punerea artelor frumoase în serviciul industriei.* EMINESCU, O. XI, 345. *Expoziținea conține obiecte a trei ateliere.* id. ib. IX, 136. *În palatul Ateneului sânt deschise astăzi două expoziținni de pictură.* CARAGIALE, O. III, 109. *Expoziția începea acum s-atragă din ce în ce mai mulți cumpărători.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 387, cf. DDRF, ENC. ROM. *Cu ocaziunea expoziținnei jubiliare... denumirea... a ajuns la cinstea cuvenită.* ARHIVA, X, 121. *Se va deschide în sala Ateneului exposiția marelui nostru pictor N. Grigorescu.* SĂM. I, 7, cf. ALEXI, W. *În frumoasa lui expoziție de astăzi mă cheamă figuri cunoscute și mă ademenesc priveliști iubite.* ANGHEL, PR. 167. *Ultima expoziție artistică a avut loc la Ateneu în 1899.* PETICĂ, O. 400. *Toate stilurile arhitectonice stau alături ca într-o expoziție de artă decorativă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 39, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Acolo s-a văzut expoziția foarte interesantă.* ARH. OLT. X, 82. *S-a deschis o expoziție de pictură și de sculptură.* GALACTION, O. 116. *Era la vernisajul unei expoziții colective a unui grup de pictori și sculptori.* CAMIL PETRESCU, P. 221. *Se vorbea cu satisfacția din totdeauna despre expozițiile ratate.* C. PETRESCU, C. V. 297. *În expoziția sa are destule ocazii obiective, executate direct după natură.* CONV. LIT. LXVII, 150. *Muzeele, expozițiile, operele de artă, le las pentru a doua zi.* COCEA, S. I, 59. *O făceai neapărat să citească o carte care ți-a plăcut, să se îmbrace după gustul tău... să prefere o anumită expoziție de pictură.* A. HOLBAN, O. I, 131. *Am făcut o expoziție de sculptură.* VLASIU, D. 9. *Devenise tovarășul ei de teatru, concerte, expoziții de pictură.* TEODOREANU, L. 31. *E o expoziție a pescăriilor noastre.* VOICULESCU, P. I, 33. *Expoziția de anii trecuți a arătat unde am ajuns. Dintr-o țară barbară am devenit o țară civilizată.* SADOVEANU, O. XIX, 34. *Toate expozițiile și muzeele noastre înfățișau materialul strâns laolaltă.* D. GUSTI, P. A. 226, cf. ENC. AGR., IORDAN, STIL. 309, SCRIBAN, D. *Eu am mai anunțat expoziția în ziare.* KIRIȚESCU, G. 102. *Prințul Raoul îmi înșira acum prețurile cu care posesorii unor pedrigree-uri seculare sunt solicitați la expozițiile internaționale.* MIHĂESCU, D. A. 92. *A făcut parte din expoziția individuală a artistului.* OPRESCU, I. A. IV, 21. *Ce splendidă multiplicare și-ar fi acordat chipul lui în expozițiile de pictură.* ARGHEZI, P. T. 375. *În local s-ar fi putut organiza expoziții, reuniuni de artă.* CĂLINESCU, B. I. 87. *Scriam... despre expoziții de artă plastică.* STANCU, R. A. I, 263. *Expoziția este dovada acestei idei grandioase.* V. ROM. octombrie 1954, 173. *Proba de sol este destinată muzeelor și expozițiilor.* CHIRIȚĂ, P. 907. *O văd, era întinsă pe un fotoliu, ca la o expoziție de mode.* VINEA, L. II, 51. *Vioara a fost expusă la expoziția universală din Viena din anul 1873.* ALEXANDRU, I. M. 133, cf. LTR^2, DL. *Pictorița se despărțise de el... înainte de prima expoziție.* PREDA, M. S. 29, cf. DM, DN^2, DER. *Lumea începea să frecventeze cu fervoare și un considerabil plus de competență sălile de expoziții.* IST. T. II, 101. *Se produceau vinuri ce obțineau o deplină și continuă recunoaștere la expozițiile internaționale.* C. GIURESCU, P. O. 174. *Expoziția... este un fel de itinerar plastic al călătoriei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 29/1. *Ne bucurăm că ne vizitați expoziția noastră solitară.* STĂNESCU, C. R. 9. *Ce nu-mi place la această expoziție este catalogul.* CONTEMP. 1971, nr. 1 283, 7/2. *Genul picturii miniaturiste fiind rar..., câștigase mult și organizase expoziții în țări felurite.* STEINHARDT, J. 233. *Lucrările din expoziția internațională... erau supuse batjocurii în mai toată presa.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 196. *Expoziția mai prezintă și cinci gravuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 38, 23/4, cf. L. ROM. 1973, 287, cf. M. D. ENC. *Ieșeam cu impresii mai plăcute decât de la vizitarea expozițiilor de artă.* CIOCULESCU, I. C. I, 12. *Cu prilejul expoziției internaționale suprarealiste care are loc la Paris, Breton recunoaște că centrul poeziei mondiale moderne s-a mutat la București.* SIMION, S. R. III, 7, cf. DEX. *Lucrările realizate vor fi prezentate într-o expoziție.* RL 1977, nr. 10 319. *După un debut de succes, prin 1930, au urmat și alte expoziții.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 12/3, cf. V. BREBAN, D. G. *Am pornit spre Plain-palais, ... unde au loc în aer liber târguri și expoziții ocazionale.* MS. 1988, nr. 1, 38. *De curând s-a deschis expoziția comemorativă a centenarului morții lui Theodor Aman.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 7/1. *Dimineața... mai ieșeam prin oraș... la un ping-pong, sau în centru, la vreo expoziție.* CĂRTĂRESCU, N. 127, cf. D. ENC., NDN, DEI, TDRG^3, NDU. *Expoziție itinerantă* = expoziție

care se desfășoară succesiv în mai multe locuri diferite. *Lucrările tinerilor artiști clujeni au fost prezentate într-o expoziție itinerantă. Expoziție retrospectivă* = expoziție de artă plastică ce cuprinde ansamblul operelor create de un artist de-a lungul carierei sale sau care aparțin unui curent, unei școli artistice etc. *Lucrările marelui maestru au fost prezentate într-o expoziție retrospectivă.* ♦ P. ext. Loc, clădire, sală etc., special amenajate, unde sunt expuse aceste obiecte. Cf. PROT. – POP., N. D. *Neuitatul Marțian, vizitând expoziția din Londra spune.* CONV. LIT. XI, 120. *Dacă iei premiul întâi cu cunună, te duc la expoziție.* CARAGIALE, O. I, 112. *Oricine a vizitat expoziținea a rămas uimit.* ARHIVA II, 55, cf. DDRF, SP. POPESCU, M. G. 26, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Începuse să mă poarte pe la expoziții.* CAMIL PETRESCU, P. 101, cf. SCRIBAN, D. *În expoziție ai de gând să pui și proiectele lui Pomponescu?* CĂLINESCU, B. I. 507. *Să beneficieze de-o călătorie aproape gratuită la istorica expoziție de la București.* BLAGA, H. 77. *Am întâlnit-o... pe Sidi la o expoziție.* VINEA, L. I, 175, cf. LTR[2], DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. *La București n-au fos[t] la ispuziție.* GRAIUL, I, 148. *Am fost la spuziția aia, la zece mai.* ib. 161.

4. (Învechit, rar) Expunere **(3)**, punere la vedere. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 645[1]/13. [Odăile pentru morți] *trebuie să fie trei și anume: 1) una pentru expoziția morților.* CUCIURAN, D. 98/16.

5. Orientare a unui teren, a unei clădiri etc. față de punctele cardinale sau față de alte puncte de reper; (concr.) întindere (de teren) cu o anumită orientare. *Esposiția la nord nu-i este vătămătoare.* BREZOIANU, A. 357/23, cf. DDRF, DS. *Pomul cere pământ și expoziție bune.* ENC. AGR. III, 44. *Pe expoziții însorite sunt ușor expuse uscăciunii.* CHIRIȚĂ, P. 689. *Vom împărți mai întâi parcelele de versant în patru grupe, după expoziția generală.* id. ib. 904. *Pe terenurile înclinate, cu expoziție sudică... se vor cultiva plante iubitoare de lumină.* AGROTEHNICA, I, 81, cf. DER, NDN.

6. (Arh.) Așezare a unui obiect, a unei opere de artă, a unei clădiri etc. față de un punct de reper, față de punctele cardinale sau plasare astfel încât să poată fi privit în condiții optime. Cf. LTR[2].

7. (Log.) Premisa majoră a unui silogism. Cf. DN[2], NDN.

– Scris și: (învechit) *ecspoziție.* – Pl.: *expoziții.* – Și: (învechit) **expoziținе, exposíție, exposițiúne, espozíție, esposíție, espoziținе, esposițiúne, spozíție** (în URSU, Î. L. II, 271), (regional) **spuzíție, íspuzíție,** (învechit, rar) **espuseținе** s. f.

– Din lat. **expositio, -onis,** fr. **exposition,** it. **esposizione.**

EXPOZIȚIONÁL, -Ă adj. Care ține de expoziție **(3)**, care se referă la expoziție. *Artă expozițională.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 51, 17/1. *Un bun început de an expozițional.* ib. 1977, nr. 1, 18/4, cf. V. BREBAN, D. G., DEX[2], DCR[2], NDN, NDU.

– Pronunț.: *-ți-o-.* – Pl.: *expoziționali, -e.*

– Din engl. **expositional.**

EXPOZIȚIÚNE s. f. v. **expoziție.**

EXPRÉ adv. v. **expres[1].**

EX-PREFÉCT s. m. Fost prefect. Cf. IORDAN, L. R. A. 198, L. ROM. 1993, 20, 22.

– Pl.: *ex-prefecți.*

– **Ex-** + **prefect.**

EXPREMÁ vb. I v. **exprima.**

EXPREMÁT, -Ă adj. v. **exprimat.**

EXPRÉME vb. III v. **exprima.**

EX-PREMIÉR s. m. Fost premier **(2)**. Cf. L. ROM. 1993, 20, NDU.

– Pl.: *ex-premieri.*

– **Ex-** + **premier.**

EXPRÉS[1] adv. (Atestat pentru prima dată în 1732, cf. TDRG[3]) Cu intenția formală de a face ceva; special pentru..., precis, anume; (rar) expresamente. *Expresse vă zicem* (a. 1732). ap. TDRG[3]. *Expres în el se zice că pe mitropolitul nime îl poate judeca* (a. 1839). URICARIUL, V, 155/27. *Organizarea și administrarea este expres avizată.* BARIȚIU, P. A. III, 238. *Invită... pe acei autori cari ar voi să-și vadă scrierile imprimate astfel, ca să menționeze aceasta expres.* CONV. LIT. I, 15, cf. COSTINESCU, MAIORESCU, CR. I, 240. *Analogia este câteodată întrebuințată pentru a descoperi un principiu nou, ce nu este expres impus și acceptat.* CONTA, O. F. 496. *Acele îndatoriri... și le-au luat expres țara asupră-și.* CONV. LIT. XI, 104. *Bela IV își reservă espres și lămurit drepturile suveranității sale.* EMINESCU, O. XIV, 157, cf. DDRF. *Însă mai adăogi expres că asta este singura lui sarcină.* ARHIVA, X, 95, cf. BARCIANU. *Ni se spune iarăși expres că ele au fost traduse și îndreptate.* IORGA, L. II, 373, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Activitatea mea... se produce numai atunci când i se va simți nevoia mai mult și-mi va fi cerută expres.* LOVINESCU, S. VIII, 183. *În procesul-verbal de ședință... se vorbește expres de avizul consultativ.* TITULESCU, D. 216. *Tacit sau expres, ideea aceasta susține entuziasmul poeților.* STREINU, P. C. III, 341, cf. SCRIBAN, D. *Nimeni nu are dreptul la mai mult de o cartelă... în afară de excepțiunile expres arătate.* BO (1951), 1 178. *Așternutul... e proaspăt... numai o dată m-am culcat în el. L-am lăsat expre.* VINEA, L. II, 315, cf. DL. *A luat cu el într-o zi autobuzul, expre, cu Costică.* PREDA, M. S. 13, cf. DM, DN[2]. *În cercetarea sa... se referă expres la „concepția clasică aristotelică a adevărului".* JOJA, S. L. 358. *Mă dusei espre să fiu Atentă.* SORESCU, L. L. I, 95, cf. M. D. ENC. *Vătămanu emite ipoteza... neconfirmată expres prin documente.* CIOCULESCU, I. C. I, 14, cf. DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. *Se vorbește expres de „o stropitoare, numită «împroor»".* DR. I, 267, cf. ALR I 1 759/770, L. ROM. 1959, nr. 3, 66, NALR – MB II, h 209/631. ◊ Expr. (Familiar) **A** (sau **a nu**) **face expre** (ceva) = a (sau a nu) face intenționat ceva. *Ba ai făcut-o expre!* PREDA, C. I. P. II, 108.

– Și: (învechit) **esprés,** (regional) **ixpré** (L. ROM. 1959, nr. 3, 66), **ispré** (ALR I 1 759/770), (învechit, rar) **exprese** (scris și *expresse*), (familiar) **expré** adv.

– Din fr. **exprès.**

EXPRÉS[2], -Ă adj. (În sintagmele) *Tren expres* (și substantivat, n.) = tren care se deplasează cu mare viteză și care se oprește numai în stațiile importante. *Pornesc cu trenul expres spre București.* CARAGIALE, O. VII, 273, cf. ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Zborul expreselor ce urcă panta cu grații de aeroplane.* MINULESCU, V. 82. *Domnilor! Păziți, sosește expresul!* C. PETRESCU, C. V. 37. *Aștept expresul dinspre Berlin.* SAHIA, S. A. 167, cf. DS. *Veștile din marginele împărăției veneau... cu iuțeala trenurilor exprese.* SADOVEANU, O. XIX, 260, cf. SCRIBAN, D. *Apărea expresul între munți.* ARGHEZI, P. T. 198, cf. DL, DM, DN[2], L. ROM. 1966, 360. *Expresul a fost nevoit să oprească în fața haltei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 30/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Expresul de Viena intră în gară spre prânz, foarte punctual.* I. GHEȚIE, B. II, 234, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. *Scrisoare* (*recomandată*) *expresă* sau *colet expres* (și substantivat, f., n.) = scrisoare sau colet care ajunge la destinație mai repede, în schimbul unei suprataxe. Cf. DL, DM, DN[2]. *Am scris doctorului... o expresă.* BLAGA, H. 109, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. *Bufet expres* (și substantivat, n.) = bufet în care se servesc, foarte repede și la prețuri accesibile, micul dejun, cina sau numai aperitive, gustări, minuturi. Cf. DEX, DN[3], NDN, DEI, NDU.

Cafea expres (şi substantivat, n.) = cafea preparată la filtru cu vapori. Cf. DN[2], D. ENC., NDN, DEI, NDU.
– Pl.: *expreşi, exprese* şi (substantivat, n.) *expresuri.*
– Din fr. **express,** it. **espresso.**

EXPRÉS[3], -Ă adj., s. m. şi n. **1.** Adj. (Despre acţiunile, manifestările etc. oamenilor) Care este exprimat clar, explicit **(1)**; care nu lasă nici un fel de îndoială, lămurit, limpede. *Fără a fi... întrebarea expresă.* GR. R.-N. II, 56/8. *Platon face însemnarea expresă că la un om liber se afla adese 50 sclavi.* ROM. LIT. 83[2]/7. *Răspunzând dorinţelor exprese ale reprezentanţii ţărei în sesiunea trecută.* KOGĂLNICEANU, O. V, 51, cf. PONTBRIANT, D. *Expresul vostru ordin L-a convocat aci spre trebuinţa ţărei.* CONV. LIT. II, 21/2, cf. COSTINESCU, LM. *Acest tratat... cuprindea în mod expres şi provinciile române.* CONV. LIT. XI, 105. *Acest loc a fost acordat... sub condiţiunea expresă că-l va împlini.* ODOBESCU, S. II, 88. *Neaducându-şi aminte de espresa instrucţie a împăratului..., cei doi strategi porniră la atac deschis în contra cumanilor.* EMINESCU, O. XIV, 126. *Au ordin expres ca pe acest domn să nu-l primească.* CARAGIALE, O. IV, 210. *O înţelegere mutuală se speră nu numai prin sensul cel expres, care constituă obiectul semasiologiei.* ŞĂINEANU, I. 5, cf. ENC. ROM. *Când... copilul spune o dată adevărul, trebuie să-l lăudăm în mod expres.* ARHIVA, X, 213, cf. BARCIANU. *A fost sistată de guvernul local printr-un ordin espres.* SBIERA, F. S. 177, cf. ALEXI, W. *Să le transmită... cu menţiunea expresă că le-a văzut.* BUL. COM. IST. II, 27. *Mi-a spus în chip expres că să n-avem nicio grijă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 55, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *După dorinţa expresă a domniei voastre, am căutat să stabilesc toate cifrele care să ne poată lămuri.* SADOVEANU, O. VIII, 146. *O dată cu concepţia de viaţă, expresă sau implicită, poezia propune şi un stadiu al limbii.* STREINU, P. C. III, 417, cf. SCRIBAN, D. *Echipa n-a avut intenţia expresă de a ucide pe Dan Bogdan.* CĂLINESCU, B. I. 267, cf. DL, DM, DN[2]. *Se administrează numai la recomandarea expresă a medicului.* ABC SĂN. 104. *Cererea expresă a lui Brâncoveanu ca numai acest artist să-i realizeze comenzile.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 22. *El n-a scris piesa cu gândul expres de a fi reprezentată la serbările metopolisiene.* BĂNULESCU, C. M. 244. *Comitetul a cerut... aprobarea Ministerului de Interne, care i-a dat încuviinţarea expresă, valabilă pentru toţi actorii în turneu.* IST. T. II, 58. *Există o asemenea critică – uneori subiacentă, de cele mai multe ori expresă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 25, 13/2, cf. STEINHARDT, J. 289, M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G. *După câteva săptămâni a sosit o indicaţie expresă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 6, 9/2, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU. ♦ (Despre caracterul oamenilor) Care este hotărât, ferm. Cf. PROT. – POP., N. D. *Sânt oameni... de-un caracter tare, expres.* EMINESCU, P. L. 91. ♦ (Învechit, rar) Exprimat, pronunţat, enunţat. *„Expres", „în modul cel mai clar" se ciocnesc cu o altă indicaţiune.* HASDEU, I. C. I, 11, cf. LM.

2. Adj. (Jur.; în opoziţie cu t a c i t) Care este formulat, exprimat în termeni clari, fără echivoc. *Actele de închinare... nu lipsesc de a cuprinde, ca o clauză expresă, întreţinerea mănăstirilor.* ODOBESCU, S. II, 40. *Renunţarea la prescripţiune este sau expresă sau tacită.* HAMANGIU, C. C. 465. *Renunţarea expresă se face în faţa notarului.* PR. DREPT, 430. ◊ (Adverbial) *Atrage nulitatea actului chiar şi în cazul nulităţilor expres prevăzute.* ib. 851.

3. S. m. şi n. (Învechit) Curier, trimis special care ducea scrisori sau mesaje urgente, ştafetă **(1)**. [Depeşele] *să se trimită prin stafetă sau alte exprese.* AR (1829), 82[1]/17. *Exemplariele... li-am dat eu, sau însumi în persoană, sau prin expres, care pretutindenea le-au împărţit în numele meu.* BARIŢ II, 257. *Fu prins de către poloni... dupre porunca unui espres ambasador turc.* HASDEU, I. V. 53, cf. COSTINESCU. *Expresul încă nu s-a întors cu răspunsul.* LM, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ei adresară scrisoarea lui Tudor printr-un... expres.* OŢETEA, T. V. 164.

– Pl.: *expreşi, -se.* – Şi: (învechit, rar) **esprés, -ă** adj., s. m.
– Din fr. **exprès,** lat. **expressus, -a, -um.**

EXPRESAMÉNTE adv. (Rar) Expres[1]. Cf. SFC II, 195.
– **Expres** + suf. *-amente.*

EXPRÉSIE s. f. **I. 1.** (Mat.) Ansamblu de numere, litere etc. legate între ele prin simbolurile operaţiilor matematice. *Espressia aceasta... arată cum unul, carele e mai întâi de-a dreapta, face numai o unime.* ŞINCAI, Î. 6/13. *Ecspresia A × (B + C – D) reprezentează productul A prin câtăţimea B + C – D.* POENARU, G. 6/29. *Dintr-acestea ce s-au arătat aici, lesne se poate face o regulă după care se urmează aceste espresii şi după care se pot întinde nemărginit.* id. E. A. 108/8, cf. 212/26. *Să poate întâmpla că o ecspresie numerică zăcimală nu are unimi zăcimale a vreunei trepte.* ASACHI, E. I, 53/1. *O espresiune algebrică se zice întreagă când niciuna din literile ce cuprinde nu întră ca divizor, coeficienţii numerici putând fi oricare.* CULIANU, A. 7, cf. ENC. ROM., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Această expresie este mult întrebuinţată pentru a calcula factorul de recombinare al ionilor.* T. V. IONESCU, E. 547, cf. LTR[2], DL, DM. *Construcţii de expresii algebrice.* GEOMETRIE IX, 203, cf. DER, DN[2]. ◊ *Expresie raţională* v. r a ţ i o n a l **(3)**. ◊ E x p r. **A reduce (o fracţie) la cea mai simplă expresie** = a înlocui o fracţie printr-o altă fracţie egală, dar având termenii cei mai mici posibili. *Ca să se cunoască adevărata mărime a unei frângeri, este mai lesne când se arată prin mai mici numere, de aceea o reducem la cea mai simplă a ei spresie.* HELIADE, A. 39/10, cf. CADE, SCRIBAN, D. (F i g.; astăzi rar) **A reduce** (ceva) **la cea mai simplă expresie** (sau **la expresia cea mai simplă**) = **a)** a aduce (ceva) la forma cea mai simplă, elementară. *D. Maiorescu se complace şi se distinge prin meritul de a abstrage, a generaliza, a reduce o idee la espresiunea sa cea mai simplă.* CONV. LIT. II, 32; **b)** a aduce (ceva) la o stare, la o situaţie de inferioritate. *Tractatu de la Tilsit reduse Prusia la cea mai simplă expresiune.* SCRIBAN, D. ♦ (Geom.) Formulă prin care se exprimă o dimensiune **(1)**. *Este a se arăta... prin espresia AB distanţa între punturile A şi B.* POENARU, G. 6/27. *Însemnând cu S suprafaţa unui paralelogram, cu B baza şi cu I înălţimea, vom avea dar ca espresiune a suprafeţei paralelogramului: S = B × I.* MELIK, G. 1/3, cf. CADE. *Ne propunem aici să găsim expresia laturii poligonului regulat.* GEOMETRIE IX, 138.

2. Faptul de a (s e) e x p r i m a, cu mijloace lingvistice, idei, sentimente etc.; exprimare **(1)**. *Fieştecare om vorbeşte şi scrie după un chip potrivit cu a lui fire şi haracter..., şi fieştecare naţie după haracterul cel domnitor, atât în cea mai mare parte a mădularilor sale, cât şi al limbii care vorbeşte asemenea îşi are felul său de expresie.* HELIADE, O. II, 19, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Învăţă... ca să îndeplinească cugetarea prin vorbă, ordinea discursului, simetria espressiunii, alegerea şi cumpătarea imaginilor.* TEULESCU, C. 29/15, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Vorbirea, espresiunea gândului, devine şi ea foarte repede şi, pentru continuitatea fluxului ei, s-asamănă adesea cu cursul apei.* CONV. LIT. VI, 61. *C-o espresie figurată această procedere se numeşte muncă.* EMINESCU, O. XV, 1171, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Argumentarea lui... era, în fond şi-n expresie, aproximativ aceasta: A scăpa de chinuri înseamnă că simţi că nu te mai doare.* IBRĂILEANU, A. 39, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lipsa de cultură se manifestă... prin tirania expresiei directe.* LOVINESCU, C. IV, 59, cf. ib. M. 40. *Eminescu a eliminat elementele culese din poezia timpului şi şi-a creat un instrument de expresie propriu.* ROSETTI, S. L. 37, cf. SCRIBAN, D. *O altă valoare a neologismului... provine din facultatea lui de a varia expresia aceluiaşi lucru.* VIANU, A. P. 256. *Cu toate că n-avea mijloace de expresie, se vedea că se simţea jignit de aprecierile la adresa Anei.* CĂLINESCU, E. O. I, 185. *Cele două elemente din opera*

lui Sadoveanu..., fuzionate în fond, n-au rămas separate nici în expresie. RALEA, S. T. I, 13, cf. DL, DM, DN^2, DER, URSU, T. Ş. 203. *Conturul însuşi al personajelor se realizează în planul expresiei lingvistice.* L. ROM. 1965, nr. 4, 454. *Arta fiind cunoaştere, propune fie o noutate de expresie, fie una de mesaj, fie pe amândouă împreună.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 39, 7/4, cf. DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ (Învechit; în formule de politeţe) *Primeşte, domnule, espresia mirării mele pentru frumosul d-t[ale] talent.* GTN (1836), 51^2/31. *Primeşte, p[rea] st[imate] d-le, espresiunea celor mai vie sentimente de stimă* (a. 1863). ap. BARIŢIU, C. II, 209. ◊ *Libertate de expresie* = drept al oricărui cetăţean de a-şi exprima liber opiniile. *Este vorba de întronarea... dreptului la deplina libertate de expresie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/1.

3. Cuvânt sau îmbinare de cuvinte cu ajutorul căreia se exprimă idei, sentimente etc.; exprimare **(4)**. *Când începem să aţâţăm o patimă, să o gonim până în sfârşit, ca nu prin ecspresii covârşitoare sau împrotivitoare să pricinuim râs, când socotim să însuflăm plâns.* MARCOVICI, R. 75/15. *D. ministru al justiţiei, cultelor şi instrucţiunei publice este de părere că..., în loc de espresiunea „a osândei din afară" să se zică „ale criticei din afară".* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 45. *Oare nu am putea numi pe om în privinţa aceasta un amfibiu de o speţie mai înaltă (iertare espresiei)...?* VASICI, M. I, 174/11. *Românii au năvălit într-înşii ca nişte zmei, după espresia pitorească a timpului.* BĂLCESCU, O. I, 116. *Aş fi dorit să întrebuinţez în această traducere o limbă mai bogată în termini şi în espresii.* NEGULICI, E. I, IX/4. *Să nu se caute... expresii înfeliurite cu dinadinsă stăruinţă şi îngrijire, nici cuvinte de paradă.* CALENDAR (1852), 50/14. *Plin de citirea poeţilor, adeseori se servea de... espresiuni poetice.* ARISTIA, PLUT. [prefaţă] 13/24. *Întru descrierea faptelor sale filantropice şi creştineşti, voiu întrebuinţa chiar espresiile contimpuranului, amicului şi medicului său.* ROM. LIT. 58^1/11. *Dacă unele piese aveau oarecare expresii familiare, ele erau la locul lor şi îndată venea dialogul elegant, fără pretenţie şi natural.* NEGRUZZI, S. I, 344. *Dorim polemica pentru principie cu demnitate-n espresiuni.* DÂMBOVIŢA (1860), 282^2/51. *Expresiile obscene ce se coprind într-însa* [în baladă] *ne opresc de a o publica.* FILIMON, O. I, 118. *Ce stil! ce espresiuni energice! ce logică invincibile! admirabil ziar!* ALECSANDRI, O. V, 608. *Nimic nu au însemnat nici violentele expresii ale ziarului.* MAIORESCU, D. II, 5. *Voi observa... că expresiunea de „modificări avantajoase pentru luptă" este prea vagă pentru a putea servi la o explicaţiune precisă.* CONTA, O. F. 286. *Satiricii latini au putut negreşit să se folosească de unele idei, de unele expresiuni glumeţe şi iscusite, pe care le culesese în scriitorii eleni.* ODOBESCU, S. I, 51. *Trivială e expresia numai atunci când se caută anume să fie mai de rând decât lucrul pe care-l spui.* EMINESCU, O. XI, 161, cf. ib. X, 1 149. *C-o espresie figurată această procedere se numeşte muncă.* id. ib. XV, 1171. *Adaug aceste rânduri, convins că lipsurile expresiei mele vor fi covârşite cu prisos de înţelegerea d-tale.* CARAGIALE, O. VIII, 147, cf. ENC. ROM., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cum adică e prea tare? Să mai atenuăm atunci vreo expresie.* LOVINESCU, M. 172. *Aceeaşi nesiguranţă... face ca unii actori să sporească, fără să vrea, trivialitatea unor expresii pe scenă.* CAMIL PETRESCU, P. 77. *Într-adevăr, expresia e palidă şi fără nerv.* SADOVEANU, O. XIX, 181. *Cel deprins să vorbească mai multe limbi „suprapune", fără să le amestece, expresiile străine peste cele din limba sa natală.* PUŞCARIU, L. R. I, 14. *Compunând „Ciocoii" în 1863, întrebuinţează expresiile unei epoci anterioare.* VIANU, A. P. 60. *Galaction e un estet subtil, un spirit livresc şi un voluptuos cizelator de expresie.* CONSTANTINESCU, S. III, 27. *Amice, trebuie să-ţi supraveghezi expresiile.* CĂLINESCU, E. O. I, 198. *„Arde Bălgradul!" Era aceasta una din expresiile ei.* BLAGA, H. 45. *Îl iritară câteva neologisme şi câteva expresii grosolane.* STANCU, R. A. V, 257. *Ce te face, doctore, să întrebuinţezi expresia asta?* VINEA, L. I, 30, cf. GRAUR, I. L. 29. *Ai şi tu nişte expresii...* H. LOVINESCU, T. 18, cf. DL, DM. *Tumoare benignă, sinonim cu expresia populară de „cancer mascul".* ABC SĂN. 66, cf. DN^2, M. D. ENC, DEX, D. ENC. *Expresia din titlu a făcut vâlvă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 7/3, cf. NDN, MDN. ♦ Construcţie, de obicei concisă, care exprimă, adesea figurat, o idee şi care constituie o unitate lexicală. *Pedestrimea... se rânduia în falange sau gloate adânci, de unde a venit şi expresia „a se îngloti oştile".* BĂLCESCU, O. I, 63. *A se tăvăli de râs este o espresie foarte adevărată.* EMINESCU, O. XV, 103. *Miroase în aer..., după expresia clasică, a iarbă de puşcă.* CARAGIALE, O. I, 241. *Ar trebui să-i cer mâna (din toate expresiile, aceasta e poate cea mai puţin ridicolă sau vulgară).* IBRĂILEANU, A. 173. *Găsim complementul articulat în expresia: „a juca cărţile".* RF I, 81. *Din mulţimea de cuvinte, expresii, construcţii pe care i le oferă limba sa maternă, scriitorul alege pe cele mai potrivite cu stările-i sufleteşti şi, mai ales, cu intenţiile sale artistice.* IORDAN, STIL. 11. *Expresiile care se repetă, formulele de întâmpinare şi de politeţe etc. sunt fapte de limbă.* VIANU, A. P. 17. *Expresiile sunt îmbinări de cuvinte încărcate cu conţinut afectiv, proprii unei anumite limbi.* SG I, 37, cf. DER. *Expresia de „viie făcătoare" o găsim în zapisul inedit din 26 mai 1646.* C. GIURESCU, P. O. 80, cf. M. D. ENC. *Expresii ca „perdeaua întâia"... sunt folosite de Eminescu în anii de început.* MS. 1975, nr. 1, 12, cf. DEX, DTL, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., SCL, 1993, 552, NDN, DSL^2, MDN. ♦ (Livresc) Limbă **(III 2)**. *Scriitor de expresie germană.*

4. (Lingv.) Latura materială, exterioară (a unui semn); semnificant **(2)**. *Pentru Hjelmslev, orice text lingvistic poate fi descompus în 1. planul conţinutului şi 2. planul expresiei... Astfel expresia reprezintă prezenţa sensibilă a semnificatului în semnificant.* DTL, cf. DSL^2.

5. Manieră de a exprima, de a reprezenta sentimente, gânduri etc. prin mijloace artistice; exprimare **(3)**. Cf. BARONZI, I. L. I, 198/15, COSTINESCU. *Originalitatea de espresiune e începutul şi finitul a orice arte.* EMINESCU, O. XIV, 235, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Gândirea poetică nu capătă valoare decât prin strălucirea expresiei.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 22, cf. CADE. *Duiliu Zamfirescu a fost totuşi cel mai mare prozator al „Junimii",... în sensul expresiei stilistice.* LOVINESCU, S. VIII, 99. *Ca expresie a unei simple stări sufleteşti, a unui personaj anume,* [monologul] *e însă admirabil.* CAMIL PETRESCU, T. II, 88. *Expresiunea dramatică a şcoalei franceze.* CERNE, D. M. II, 1, cf. SCRIBAN, D. *Poetul îşi va fi limitat cercul autenticilor lui cititori prin însăşi adâncimea şi adevărul subiectiv al expresiei sale.* VIANU, A. P. 17. *Expresia nu rezidă în trăsăturile feţei..., ci se obţine numai prin dispoziţia tabloului, deci prin compoziţie.* OPRESCU, I. A. IV, 377. *Orice caracterizare critică de aci începe, surprinzând constantele de sensibilitate ale poetului, legându-le organic, adică în expresia lor estetică.* CONSTANTINESCU, S. I, 111. *Dezvăluia o capacitate de expresie extraordinară.* CĂLINESCU, S. 223, cf. M. D. ENC., DEX, DTL, DN^3, D. ENC., NDN. ♦ Expresivitate **(2)**. *Se auzi ieşind din desişul pădurei o voce care cânta cu multă expresiune o melodie întristătoare şi eroică.* FILIMON, O. I, 155. *Mă mirai de lăutarii ţigani, cu... câtă expresie trag din lăută.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 8. *Ca în poezia populară, natura subliniază, dă mai multă expresie şi culoare stărilor sufleteşti.* V. ROM. mai 1957, 162.

6. Exteriorizare (în fizionomie, în privire) a unor gânduri, a unor sentimente, a unor emoţii etc.; înfăţişarea exterioară a figurii care denotă starea sufletească a omului. *A înşăla cineva prin espresia obrazului său este o mai adâncă prefăcătură decât a înşăla prin vorbe mincinoase.* MN (1836), 38^1/34, cf. GTN (1836), 36^1/13, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 645^1/32, NEGULICI. *Izbită de fatalitatea acestui amor, nu putui ţine o mică espressie de groază.* LĂZĂRESCU, S. 35/24. *În espresia buzelor lui întredeschise, în nemişcarea trupului lui... se vedea curat că suvenirul lui Dumnezeu era înaintea lui.* CALENDAR (1852), 4/5. *Fizionomia lui lua o espresie... diavolească.* ROM. LIT. 462/10. *Chipul lui păstra la moarte espresiunea hotărârei desperate care-l însufleţea în viaţă.* TEULESCU, C. 89/19. *De voiam să cetesc, doi*

ochi frumoşi se puneau dinaintea literelor şi în orice frază găseam o expresie a doamnei B. NEGRUZZI, O. I, 242. *Fizionomiea ei... luase expresia de neplăcere şi supărare.* CALENDAR (1858), 39/6. *Trăsurile feţei sale luară un aspect straniu, ce lăsa să se zărească uneori expresia unei nespuse bucurii.* FILIMON, O. I, 126, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Era o mare diferinţă în espresiunea acelei îndoite căutături care urma pe acelaşi om.* BARONZI, C. I, 19/6. *Îngerească espresie a figurei, colorile menlanholice ale obrajilor... îmi părură... măiestroasă.* ALECSANDRI, O. IV, 54, cf. 55, COSTINESCU. *Părea că toată expresiunea durerei celei adânci se concentrase în capul său.* EMINESCU, P. L. 132. *Este un bărbat oacheş de vreo treizeci de ani, voinic şi frumos, totuş cu o expresie foarte blândă.* CARAGIALE, O. II, 107. *Privirile lui reci şi fără nicio expresie, se opreau când pe mâinile ei cojite şi butucănoase, când pe chipul ei.* VLAHUŢĂ, O. A. 99, cf. ENC. ROM. *Obrazul mame-sii luase expresia obişnuită de nemulţumire şi descurajare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 16. *Erau doi tineri de duzină, fără nici o expresie deosebită în faţă.* AGÂRBICEANU, A. 122. *Expresia figurii ei avea ceva întrebător.* IBRĂILEANU, A. 166. *Nu-şi putea ascunde o expresie de adâncă mirare.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 84, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Sutele de feţe cu aceeaşi expresie păreau a fi ale aceluiaşi cap.* REBREANU, R. II, 86. *Toţi se mută spre stânga urmărind cu expresii diverse.* CAMIL PETRESCU, T. II, 92. *Citeşte fără supriză, fără schimbare de expresie.* SEBASTIAN, T. 41, cf. SCRIBAN, D. *Ce-l atrage este figura... ţăranul, ca tip, ca expresie prinsă în momentul în care el îşi poartă costumul înflorit.* OPRESCU, I. A. IV, 79. *După expresia ce-o ia figura lui, se înţelege că el dezbate o problemă.* ARGHEZI, C. J. 164. *Costache răsuci o ţigară, udând-o cu limba, cu o expresie de absenţă desăvârşită.* CĂLINESCU, E. O. I, 50. *O femeie firavă, ca dintr-o altă lume, cu ochii albaştri şi transcendenţi, şi cu o expresie a feţii de pierdere de sine.* BLAGA, H. 38. *Întreaga lui fiinţă respira zel şi dorinţă de a fi de folos; această expresie îl făcea să pară şi mai tânăr.* V. ROM. septembrie 1955, 60. *Îşi păstrase vechea lui expresie de mucalit care nu râde.* VINEA, L. I, 22. *O expresie de imensă fericire i se zugrăveşte pe faţă.* H. LOVINESCU, T. 26, cf. DL. *Era un ins de vreo patruzeci de ani, cu o expresie de seninătate şi tăcere pe chipul său mare.* PREDA, R. 405. *Peste tot aceleaşi expresii atente, fără nici o nuanţă de nerăbdare sau de plictiseală.* T. POPOVICI, S. 331, cf. DM, DER. *Faţa nu are nici o expresie.* ABC SĂN. 346, cf. DN[2]. *Trupul rămânea imobil, cu capul reprezit înainte, cu o expresie de tensiune grozavă pe faţă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 68, 17/1, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Ţara Românească agiunge la suprema-i espressiune de virilitate.* HASDEU, I. C. I, 34. ♦ Însufleţire, entuziasm exprimat în fizionomie, în privire. *Vorbeşte şi gesticulează degajat, chiar cu multă volubilitate şi cu o figură plină de expresie.* CARAGIALE, O. II, 78. ♦ (Psih.; în sintagma) *Expresie emoţională* = manifestare vizibilă a emoţiilor sub forma unor reacţii vegetative, motorii sau fonetice-verbale. Cf. DER, M. D. ENC. *Expresiile emoţionale pot fi spontane, habituale şi voluntare.* D. PSIH., cf. D. ENC.

7. Mijloc prin care se exprimă, se manifestă cineva sau ceva; exprimare **(2)**. V. m a n i f e s t a r e **(2)**. *Un cuvânt sau o vorbire întreagă, care nu este decât expresia judecăţii noastre.* HELIADE, PARALELISM, 70. *Şi astfel se face că numai legea, care s-a votat de reprezentanţii liberei Englitere nu se poate zice că nu este espresiunea adevăratei voinţe şi a adevăratelor interese ale naţiunii.* KOGĂLNICEANU, O. III$_2$, 171. *Sistema lui e cea mai completă şi cea mai armonioasă espressiune a senzualismului.* LAURIAN, F. 203/17. *Ce este literatura de nu chiar ecspresia vieţii unei naţii?* RUSSO, S. 39. *Cu cât compar (alătur) deosebitele scrieri, zice Lavater, care-mi trec dinaintea ochilor, cu atât mai mult mă confirm (întăresc) în ideea mea că ele sântu atâtea espressiuni (arătări), atâtea izvoare din carecterul scriitorului.* FIS. 173/14. *Astfel compus, ministerul era cea mai tare expresie a ideei conservatoare.* MAIORESCU, D. I, 37. *Toate regulile de purtare în societate sânt considerate a fi expresiunea voinţei zeilor.* CONTA, O. F. 379. *Toate aceste felurite obiecte adunate la un loc, ca o expresiune a industriei românilor de peste munţi.* ODOBESCU, S. I, 483. *Adevărul e că fiecare e rezultatul unei idei, ce trăieşte într-un timp oarecare, fiecare e expresiunea timpului său.* EMINESCU, O. XV, 1 138. *Ce e frumuseţea, dacă nu expresia şi întruparea exterioară a bunătăţii, puterii şi armoniei dinăuntru.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 74. *Ideile contemporane... nu sunt decât aceeaşi expresie a tiraniei sociale.* PÂRVAN, I. F. 111. *La Eminescu, natura este expresia emoţiei lui.* IBRĂILEANU, S. 146. *Nici o poezie nu rămâne neînţeleasă mereu, atunci când este expresia unei individualităţi puternice şi sincere.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 27. *Tradusă prea vizibil prin expresia doctrinară a reformismului catolic, tendinţa romanului micşorează însă interesul pur estetic.* LOVINESCU, C. IV, 123. *Staticul are şi un înţeles mai adânc pentru acei care nu socotesc literatura ca un divertisment şi cred că este expresia vieţii celei mai intime.* A. HOLBAN, O. II, 12. *Această fermă voinţă, de a se opune oricărui inamic comun care ar putea să ameninţe Europa, nu este altceva decât expresiunea spiritului nouei Românii.* CURENTUL, 27 XI, 1940, 1. *Stilul este aşadar expresia unei individualităţi.* VIANU, A. P. 20. *Expresia arhitecturală a societăţii feudale fusese castelul.* OŢETEA, A. R. 260. *Dacă aceste idei erau în mare parte utopice şi în contrazicere cu timpul, ele erau totuşi expresia sinceră şi bine intenţionată a unui adevărat boier.* CĂLINESCU, S. 302. *Fapta era expresia sunătoare cu care un necunoscut răspundea trudei de-o viaţă.* BLAGA, H. 23. *Flora solului de pădure este expresia condiţiilor de vegetaţie din sol.* CHIRIŢĂ, P. 921. *Nu era... numai un reflex al unei conştiinţe primitive, ci expresia unui egoism degradat şi bestial.* PREDA, R. 213. *Este de cele mai multe ori expresia unei tuberculoze.* ABC SĂN. 286. *Imprevizibilul a fost adeseori elogiat de scriitori ca o expresie a libertăţii de mişcare pe care fantezia artistică o revendică neîncetat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 110, 10/1. *Autobiografia... este o formă specială de expresie a legilor care reglementează relaţia dintre individ şi social.* ib. 1992, nr. 1, 21/1. ♦ F i g. Simbol **(2)**; reprezentant, exponent **(2)**. *Vai, sânt o expresie a societăţii în care trăiesc!* BOLINTINEANU, O. 425. *Timpi... a căror caracteristică şi espresiune a fost Şincai.* EMINESCU, O. IX, 83. *D-ta ai fost expresia cea mai înaltă şi mai pură a generaţiei noastre.* IBRĂILEANU, S. L. 93. *Câţiva bărbaţi pe care de mult m-am deprins a-i considera ca adevărată expresie a sufletului nostru românesc.* LOVINESCU, S. VIII, 87. *Hasdeu a fost... un fel de expresie eroică a culturii noastre de la 1870.* SADOVEANU, O. XIX, 142. *Caragiale este mai curând expresia unei rase bătrâne de actori care au culminat în geniul lui creator.* CONSTANTINESCU, S. II, 16. *Vulturul nu pare o fiinţă vie, ci însăşi expresiunea minerală a haoticului peisaj.* BOGZA, C. O. 112. *Salonul rămâne expresia unei anume perioade strict delimitate.* CONEMP. 1972, nr. 1312, 6/2. *Picasso întruchipa, prin arta sa, o expresie absolută a libertăţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 13/4.

8. (Logică) Formulă compusă dintr-un operator şi variabile propoziţionale. Cf. M. D. ENC, D. ENC.

II. (Suspect; sens etimologic) Stoarcere **(1)**. Cf. POLIZU, COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D., LTR[2].

– Scris şi: *ecspresie.* – Pl.: *expresii.* – Şi: (astăzi rar) **expresiúne,** (învechit) **esprésie** (scris şi *espressie*), **espresiúne** (scris şi *espressiune*), (învechit, rar) **sprésie** s. f.

– Din lat. **expressio, -onis,** fr. **expression,** it. **expressione.**

EXPRESIONÍSM s. n. **1.** Mişcare artistică şi literară modernă, apărută în Germania la începutul secolului al XX-lea, care pune accent pe intensitatea nelimitată a expresiei, pe transcenderea fantastă a realităţii şi care este caracterizată prin tendinţa de a sublinia în mod subiectiv şi exacerbat contradicţia dintre individ şi lumea înconjurătore, solitudinea, lipsa de perfecţiune. *Expresionismul... a alungat din teatru faptul divers al*

naturalismului și obsesia timpului real, ceea ce este un rezultat apreciabil. AL. PHILIPPIDE, S. III, 222, cf. 262. *În dezechilibrata de acum Germanie, de unde pornesc toate aberațiunile unora din reprezentanții așa-numitului „expresionism" trăsnit actual.* ARH. OLT. II, 402. *Prin negarea valorii obiective a naturii, căreia voiește să-i substituie numai valoare de interpretare a artistului, expresionismul reprezintă probabil reacțiunea cea mai integrală împotriva compoziției.* LOVINESCU, C. VII, 72. *Fie că s-a adăpat la izvoarele... expresionismului german – un lot... din poezia noastră modernă a răscolit motive, mituri... foarte caracteristice românești.* CONSTANTINESCU, S. II, 194. *Expresionismul nu idealizează contururile lucrurilor ca să se înalțe la tipuri, dar nici nu redă complexitatea accidentală a lor.* BLAGA, Z. 57. *Expresionismul modern se reduce la câteva linii esențiale.* RALEA, S. T. I, 75, cf. DL, DM, DER, DN^2. *De la expresionism păstrează latura romantică.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 7/4, cf. IST. T. II, 97. *El a exprimat, în tonalități înrudite cu expresionismul german, un dispreț pentru o lume înecată în socoteli mercantile.* T ianuarie 1969, 70. *Am oscilat de la expresionism la constructivism în plastică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 8/4. *Expresionismul (ca termen utilizat după 1910) s-a ivit întâi în artele plastice.* D. TERM. L. *Viziunea lui... se îndreaptă astfel spre momentul de început al expresionismului.* CONTEMP. 1971, nr. 1 291, 7/1. *Afinități structurale cu expresionismul au avut și unii mari poeți simboliști ai epocii.* D. ES. *De la curentele plasticii moderne – fauvism, cubism, futurism, expresionism... – își împrumută și poezia avangardistă majoritatea tehnicilor noi.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 8. *Marcat de expresionism e spectacolul „Culorile nemuririi".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 20/3, cf. M. D. ENC. *Mircea Ciobanu descoperă, într-un anumit sens, expresionismul.* SIMION, S. R. III, 343, cf. DEX. *Expresionismul este eminamente vizionar, caracterizându-se în primul rând prin tensiunea extatică, accent halucinatoriu, transcendere fantast tragică a realității.* DTL, cf. DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, MDN, NDU.

2. P. e x t. Orice formă de artă care vizează intensitatea expresiei. *Expresionismul său este, înainte de toate, o problemă de concepție despre forma plastică activă.* CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 6/3, cf. NDN.

– Pronunțat: *-si-o-*.

– Din germ. **Expressionismus,** fr. **expressionnisme.**

EXPRESIONÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține expresionismului **(1)**, care se referă la expresionism **(1)**, caracteristic expresionismului **(1)**, conform cu principiile expresionismului **(1)**. *Marea majoritate a literaților germani actuali au trecut prin vijeliile expresioniste.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 262. *Lumină, culori, montare expresionistă... s-ar spune.* ARH. OLT. V, 151. *Încăperea în care se întâmplă cele de mai jos e oarecum deosebită...: câteva tablouri cenușii expresioniste, cu subiecte evidente de la distanță.* CAMIL PETRESCU, T. II, 7. *Ion Țuculescu... se consideră el însuși expresionist realist.* OPRESCU, A. M. 60. *Evoluția dlui Cotruș este foarte semnificativă pentru originile expresioniste ale poeziei sale.* CONSTANTINESCU, S. VI, 95. *Împrejurul geamului, cât un plic, el a improvizat, cu bidinea albăstruie, o pictură decorativă expresionistă.* ARGHEZI, S. XVII, 31. *Caracteristic pentru compozitorii expresioniști a fost ilustrarea subiectivismului printr-o expresie emoțională voit haotică, crispată.* DER II, 330. *Dansul pe care doream să-l fac era dansul expresionist.* T februarie 1969, 64. *Un accent expresionist găsim și în felul în care se apropie... de personajele sale.* CONTEMP. 1971, nr. 1 295, 7/3. *Formula expresionistă a textului literar i-a impus teatrului o concepție regizorală nouă.* D. ES., cf. M. D. ENC, DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Gestul său amplu, susținut prin tensiuni compoziționale și cromatice expresioniste, se desfășoară pe suprafețe mari.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 17/2. *În 1913 a colaborat la revista berlineză „Die Aktion", de orientare expresionistă de stânga.* ib. 1993, nr. 8, 20/2, cf. NDN, MDN, NDU.

2. S. m. și f. Reprezentant sau adept al expresionismului **(1)**. *Expresioniștii germani vor căuta să exprime în chip aproape exclusiv laturi sau aspecte ale priveliștii care s-ar părea că exprimă caracterul adânc, cel mai expresiv al acesteia.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 182. *Dar și despre tine s-a spus că ești expresionist.* CAMIL PETRESCU, T. II, 69. *Artiștii nordici... sunt expresioniști așa-zicând endemici.* OPRESCU, A. M. 56, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Primul deceniu al secolului* [al XX-lea] *aparține expresioniștilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 21/1, cf. NDN, MDN, NDU.

– Pronunțat: *-si-o-*. – Pl.: *expresioniști, -iste.*

– Din germ. **Expressionist,** fr. **expressionniste.**

EXPRESIONÍSTIC s. n. (Neobișnuit) Ceea ce ține de expresionism **(1)**. *Definind expresionismul printr-o negațiune, ca abatere de la natură, ca simplă exagerare a individualului, nu se diferențiază îndeajuns expresionisticul de caricatural.* BLAGA, Z. 74.

– Pronunțat: *-si-o-*.

– **Expresionist** + suf. *-ic.*

EXPRESIÚNE s. f. v. **expresie.**

EXPRESÍV, -Ă adj. **1.** (Despre gesturi, atitudini etc. ale oamenilor) Care exprimă ceva în mod viu, plastic; elocvent, semnificativ. *Până a-și exprima oamenii cugetarea prin vorbe, se serviră prin alte semne mai puțin expresive.* HELIADE, O. II, 368. *Mișcările mâinilor sânt foarte espresive și felurite.* MARCOVICI, R. 223/20, cf. POEN. – AAR – HILL, V. I, 645^1/28. *Halei răspunsă prin gest espresiv.* CODRESCU, C. I, 192/20, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D. *Aceste trupuri... fac aceleaș gesticulațiuni, aceleaș mișcări expresive ca și trupul meu care manifestă prin mișcările sale exterioare impresiunea interioară ce mi-a făcut acel fenomen.* CONTA, O. F. 461, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *L-am arătat mai sus declamând cu gesturi expresive versurile lui Omer.* CONV. LIT. XXII, 36. *Începenirea era așa de expresivă, de tare, încât Dumitru o simțea și se depărta.* AGÂRBICEANU, S. 22. *Brațele întinse, prinse de după gâtul lui cu o mișcare așa de tare, de pasionată și de expresivă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 19. *Textul expresionist arată și el o predilecție pentru „gestul cel mai expresiv".* AL. PHILIPPIDE, S. III, 219, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Ceea ce interesează pe Rodin sunt atitudinile expresive.* OPRESCU, I. A. IV, 270. *Se fotografiază în poziții expresive.* ARGHEZI, S. X, 11. *Esențialul este nu de a fi desăvârșită trupește, ci expresivă.* CĂLINESCU, S. 505, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Am întrebat-o prin gesturi și mimică expresivă cât cere pe tot.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 4/2, cf. NDN, MDN, NDU. ◊ (Adverbial) *Zbate expresiv degetele de la mâna stângă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 401. *Vorbește foarte repede, gesticulând expresiv.* id. ib. III, 25, cf. SCRIBAN, D.

2. (Despre fizionomie, privire, glas etc.) Care reflectă în mod pregnant, cu putere, stări sufletești, atitudini etc. Cf. NEGULICI. *Țin minte pe tatăl meu..., cu barbă neagră frumoasă, cu căutătură aspră și expresivă.* CALENDAR (1852), 79/28. *Moșul... ieși de la mine arucându-mi o căutătură espresivă.* ROM. LIT. 49^1/4. *Mitologia orientală și elenică sânt tocmai ca un bal mascat unde ni se înfățișează chipurile estraordinare, monstruoase, dar, luându-se masca fiecăriea, dăm peste figurile amabile, vesele și espresive.* BARASCH, M. I, 21/8. *Și cu cât o națiune este mai înferioară, cu atât individele ei au o fizionomie mai puțin expresivă.* id. I. 128/15, cf. PONTBRIANT, D. *Figura e expresivă și caracteristică.* CONV. LIT. IV, 193. *[Î]și opri căutătura espresivă asupra lui Monte Cristo.* BARONZI, C. VI, 41/3, cf. COSTINESCU, LM. *Asupra feței sale palide,*

musculoase, espresive, se ridica o frunte senină şi rece. EMINESCU, O. VII, 178. *Se uita ţintă în ochii lui calzi, mobili, expresivi, îl asculta cu nesaţ.* VLAHUŢĂ, D. 49, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Niciodată nu văzuse mâni mai expresive.* TEODOREANU, M. II, 191. *Tânărul cu ochii aşa expresivi o alesese pe ea între toate.* SADOVEANU, O. VII, 209, cf. SCRIBAN, D. *Faurul are o înfăţişare foarte expresivă, prin exagerarea diformităţilor.* ARH. OLT. XIX, 50. *Unul îi dă măsura grandoarei la care se poate ajunge în sculptură, infinita gamă de posibilităţi expresive, care se ascund în trupul omenesc.* OPRESCU, I. A. IV, 119. *Un om e mai tânăr cu păr alb, drapat peste o faţă expresivă, decât cu o capelură juvenilă semănând a perucă.*CĂLINESCU, B. I. 399. *Priviţi obrazurile acelea negre şi expresive.* ALEXANDRU, I. M. 146, cf. DL. *O văzuse din profil şi îl convinsese chipul ei expresiv.* PREDA, M. S. 123, cf. DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU.

3. (Despre diverse creaţii artisice, mai ales despre opere literare, despre stil etc.) Care înfăţişează, care evocă ceva în imagini plastice, vii, colorate. Cf. NEGULICI. *Faţa hainelor, croiala, fasonul mai mult sau mai puţin dupe modă, toate aceste sânt foarte espresive.* FIS. 177/2, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Locuţiunea a devenit mai poetică, fiindcă verbul este mai expresiv, cum se zice, mai pitoresc.* MAIORESCU, CR. I, 16. *În acea limbă... este scrisă cea mai expresivă poemă a vieţei vânătoreşti, eroica dramă a lui Guilom Tell.* ODOBESCU, S. III, 81. *Vei afla mai lesne oameni ce pun la vot existenţa lui Dumnezeu – decât suflete înamorate în limba şi datinele strămbunilor lor, decât inimi care să iubească caracteristica cea expresivă a poporului nostru.* EMINESCU, P. L. 109. *Linguşiri, desmierdări, ameninţări şi, în sfârşit, lacrimi. Toată această scenă e admirabil de expresivă şi de adevărată.* GHEREA, ST. CR. I, 353, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Echilibru, măsură..., intuiţie sigură în alegerea detaliilor expresive, concizie – acestea sunt calităţile de căpetenie ale talentului lui I. A. Bassarabescu.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 274, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Tabloul zugrăvit de d. Brăescu se poate reduce uşor la o schemă expresivă.* LOVINESCU, C. VII, 56. *Sculpturile dnei Miliţa Pătraşcu trăiesc şi prin sensul expresiv al elementelor.* CONV. LIT. LXVII, 341. *E un teatru expresiv de gesturi.* SADOVEANU, O. IX, 262. *Ca putere expresivă, scrisul romancierei e un stil propriu.* STREINU, P. C. II, 200, cf. IORDAN, STIL. 62. *Figurile profesorilor care au format generaţia sa sunt prinse în trăsături expresive, pe care le susţine căldura oratorului.* VIANU, A. P. 300. *Felul în care Tolstoi alternează capitolele pentru a ne face să pătrundem mai adânc în intimitatea morală a personajelor pune în lumină... realismul expresiv al artei sale.* id. S. 163. *Tablourile italiene din secolul al XVI-lea, atât de expresive, atât de realiste în înfăţişarea durerei.* OPRESCU, I. A. IV, 19. *Romantismul e nu numai o revoluţie a mijloacelor expresive ale sensibilităţii literare, ci însăşi modificarea acestei structuri, proiectată într-un nou aspect.* CONSTANTINESCU, S. V, 301. *Cheitele sunt de o expresivă distincţie.* APOLZAN, P. I. 150, cf. DL. *Şi aici epitetul bun marchează intensitatea şi este mai expresiv decât tocitul epitet mare.* CIOCULESCU, I. C. 130, cf. DM, DN^2. *Vom aminti mai departe expresiva sa sintaxă poetică.* VARLAAM – SADOVEANU, 203. *Figurile de pe metopele trofeului dobrogean sunt portrete (foarte expresive) de tipuri barbare.* PANAITESCU, C. R. 58. *Esenţa artei teatrale nu constă în includerea simultană a mijloacelor plastice şi expresive ale mai multor arte.* IST. T. I, 12. *Rebengiuc desfăşoară un joc de calitate, cu o subtilitate expresivă.* T ianuarie 1969, 92. *Formele şi culorile capătă o neobişnuită violenţă expresivă.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 134, cf. M. D. ENC., DEX, DN^2. *Scrisorile fac din Negruzzi întâiul nostru prozator... intenţia documentară... convertindu-se într-o artă de un mare rafinament expresiv.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 9/3. *În majoritatea paginilor tronează ironia clementă, gustându-şi propria sclipire expresivă.* GRIGURCU, C. R. 41, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Versul expresiv şi armonia de catilenă a stihului eminescian... se întâlnesc reluate... în nenumărate tipare ale poeziei lui Tudor Arghezi.* MS. 1988, nr. 1, 40, cf. NDN, NDU. ◊ *Lectură expresivă* = citire a unei opere literare cu respectarea regulilor de pronunţare şi de intonaţie, cu scopul de a pune în evidenţă valoarea artistică şi semnificaţiile textului. Cf. DL. ◊ (Adverbial) *El o declamă încet şi expresiv.* EMINESCU, O. IV, 476, cf. SCRIBAN, D. *Ion Luca... caracterizează esenţial, simplifică expresiv.* CONSTANTINESCU, S. II, 127. *Poate niciodată însă transformarea titanului în om... n-a fost mai expresiv tratată ca în „Furtuna".* VIANU, L. U. 88. *Artistul pledează expresiv.* RALEA, S. T. I, 235. *Ilustrează expresiv momente din viaţa poporului.* IST. T. I, 136. *Vegetaţia şi viaţa stepei cu cernoziom sunt redate expresiv în următoarea descriere.* CHIRIŢĂ, P. 550. ◊ (Substantivat, n.) *Noutatea promovării la funcţie estetică a „bubelor"... corectează la noi ideea teoretică despre frumos prin aceea de expresiv şi atrage... cuvinte ocolite până atunci, ca triviale.* STREINU, P. C. III, 9. *Naturalul, idealul, expresivul sunt termenii de temelie ai celor trei atitudini.* BLAGA, Z. 58.

4. (Despre limbă sau despre cuvinte, morfeme, construcţii etc.) Care exprimă în mod sugestiv sentimente, judecăţi de valoare etc. Cf. NEGULICI. *Poporul... îşi formează o limbă curată, expresivă, armonioasă.* RUSSO, S. 187. *Conachi... făcea din limba cea bătrânească... o limbă melodioasă şi expresivă.* ROM. LIT. 123^2/49, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Fericite şi expresive cuvinte şi forme, pe care timpul şi influenţele străine ne au făcut a le uita.* ODOBESCU, S. I, 368, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Elipsa face ca vorbirea noastră să fie şi mai scurtă, dar şi mai vie, mai riguroasă, mai expresivă.* IORDAN, G. 241. *Limba maternă, asociată mai puternic de noţiuni decât una străină, este mai frumoasă, adică mai expresivă.* IBRĂILEANU, S. L. 73, cf. RESMERIŢĂ, D. *Compusele nominale şi verbale, atât de expresive.* DR. VII, 167, cf. CADE. *Nevoia cuvântului expresiv... e una din problemele cele mai curioase ce ni se pun.* LOVINESCU, C. IV, 59. *„Leu paraleu" este expresiv, are, deci, valoare artistică, şi încă mare, graţie combinaţiei a două cuvinte, cu înţeles mai mult sau mai puţin asemănător.* IORDAN, STIL. 205. *Naum rezumă răspunsul paşei într-o frază scurtă şi expresivă.* OŢETEA, T. V. 283. *E o greşală să vorbeşti cu expresii prea căutate, care sună nefiresc, câtă vreme limba ne pune la îndemână cuvinte simple, naturale, expresive.* C. V. 1949, nr. 6, 21. *Limba literară este... o formă activă, expresivă a conştiinţei şi creaţiei naţionale.* L. ROM. 1953, nr. 1, 9. *Un cuvânt care nu mai este expresiv, care s-a uzat din punct de vedere semantic, este în anumite împrejurări înlocuit cu alt cuvânt.* GRAUR, I. L. 102, cf. 260, DL, DM. *Îmbrăcămintea, prin anumite părţi sau particularităţi ale ei, a determinat de asemenea o serie de porecle expresive.* C. GIURESCU, P. O. 209, cf. M. D. ENC. *Observaţiile pe marginea faptelor de limbă sunt o dovadă grăitoare a eforturilor pe care Eminescu le făcea pentru... îmbogăţirea şi rafinarea resurselor ei expresive.* MS. 1975, nr. 1, 20, cf. DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Limba noastră ar fi fost mai puţin expresivă.* MS. 1988, nr. 1, 46. *Aşa suna motivaţia juriului, când mi-au dat Premiul Naţional: „... pentru deplina stăpânire a unei limbi expresive".* CĂRTĂRESCU, N. 22, cf. D. ENC., NDN. ◊ (Adverbial) *S-a legat o prietenie mută, în care vorbeşte, mai expresiv şi mai adânc decât cuvintele..., limba peltică a flaşnetei.* ARGHEZI, P. T. 470.

– Pl.: *expresivi, -e.* – Şi: (învechit) **espresív, -ă** (scris şi *espressiv*, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM) adj.

– Din fr. **expressif.**

EXPRESIVITÁTE s. f. **1.** Însuşirea de a fi expresiv **(1, 2)**. *Cu cât un om va fi mai superior, cu atât el va avea o figură cu o expresivitate mai variată, mai adâncă şi mai... greu de a fi cetită în întregime de un observator.* CONTA, O. F. 128. *Pe urmă, cu acea inegalabilă expresivitate, la care participa întregul lui trup,*

să exclame iarăşi...: – Ce are a face, Doamne, literatura cu politica! LOVINESCU, M. 104. *Îl văd şi acum înfipt în podiumul catedrei, cu obişnuita lui elasticitate sufletească şi trupească, cu expresivitatea figurii mobile.* LOVINESCU, S. VIII, 178. *El este şi mai înclinat decât cei analizaţi până acum să exagereze latura de expresivitate a gesturilor şi a figurilor.* OPRESCU, I. A. IV, 95. *Caragiale a creat o sumă de indivizi de o expresivitate excepţională.* CONSTANTINESCU, S. II, 119. *Femeile mai tinere n-au încă expresivitate. Figura lor e candidă încă.* RALEA, S. T. I, 271, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. PSIH., DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU.

2. Exprimare (artistică) vie, clară, sugestivă prin intermediul cuvintelor sau al limbajului artistic; expresie **(5)**. V. e l o c v e n ţ ă. *Expresivitatea obţinută cu ajutorul culorii lipseşte anticilor.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 71. *Noua critică inaugurată e cea a „expresivităţii".* LOVINESCU, S. VIII, 207. *El a simţit mai întâi diferenţele de expresivitate ale limbii sale faţă de limba poporului român.* STREINU, P. C. III, 18. *Am subliniat cele două versuri care formează sâmburele „Rugăciunii"* [lui Eminescu]... *Mai rar versuri de o mai concentrată expresivitate.* PUŞCARIU, L. R. I, 91. *Numai în urmă ne gândim la execuţie şi atunci constatăm că ea este bazată mai ales pe expresivitatea desenului.* OPRESCU, I. A. IV, 36. *Jucată magistral, de o artistă cu variată şi complexă expresivitate teatrală, Nora a vibrat cu înfiorări de coardă, prelung şi intens în interpretarea Emmei Gramatica.* CONSTANTINESCU, S. V, 306. *Cine face din dans o mişcare atât de realistă încât din intenţia de adevăr şi expresivitate distruge mecanica, ucide dansul însuşi, care nu e o imitaţie a realităţii.* CĂLINESCU, O. XV, 25. *Au melodii anume, de o expresivitate puternică.* V. ROM. octombrie 1955, 145, cf. DL, DM. *E cunoscută conexiunea metodei artistice a scriitorului şi expresivitatea stilistică a operei literare.* L. ROM. 1959, nr. 3, 60. *Păstrat în vechile jocuri ţărăneşti cu măşti pe o treaptă rudimentară de expresivitate, dialogul deschide acum calea unui întreg proces de fixare a creaţiei dramatice populare.* IST. T. I, 108. *Păstrează exclusiv acele trăsături ale personajului care folosesc ideii... şi le combină în aşa fel încât să obţină nu o expresivitate de suprafaţă şi de similaritate, ci o expresivitate abstractă, în care să identifici întreaga categorie generală.* N. MANOLESCU, A. N. III, 27. *Expresivitatea în modalitatea impecabilă a rostirii ne-o recomandă în atenţie pe Ildiko.* T ianuarie 1969, 109. *Găsesc excelentă această idee şi ea trebuie prezentată în spectacol cu toată expresivitatea artistică necesară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 2/4. *Fiecare figură îşi păstrează expresivitatea unică a reprezentărilor arhaice.* CONTEMP. 1971, nr. 1 289, 7/5. *Principiul expresivităţii maxime dirijează şi sintaxa arghezianâ.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 89, cf. M. D. ENC., DEX. *Soluţiile... par să câştige teren în detrimentul expresivităţii picturale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 18/2, cf. DN[3]. *Ironia lui Al. Piru e mulată pe aparenţele lumii literare, refuzând expresivitatea largă, himerică.* GRIGURCU, C. R. 62, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Nu după reţete emise... se poate accede la marea performanţă a expresivităţii pertinente.* MS. 1988, nr. 2, 28, cf. D. ENC. *Imaginea este creată de om pentru a spori expresivitatea vorbirii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1991, nr. 1, 8/3, cf. NDN. *Chiar... cel mai legat de programul de atelier şi de spaţiul unei expresivităţi cromatice pure, şi-a însuşit sugestiile peisagistice pe care le-a distilat cu un extrem rafinament.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 16/3, cf. NDU. ♦ Însuşirea de a înfăţişa, de a evoca ceva în mod viu, plastic, expresiv. *Cu cât un cuvânt e mai nou (şi nu numai în sens cronologic), cu atât poate avea o expresivitate mai mare.* IORDAN, STIL. 13. *Este evident că la unele* [cuvinte] *expresivitatea se datoreşte şi sunetelor, fără să putem preciza cum anume (coclauri, doldora, ghiotura, lehamite), la altele, sensului sau atitudinii subiectului vorbitor (este cazul celor mai multe neologisme).* IORDAN, STIL. 344. *În epoca târzie însă, necesităţi fonetice şi de expresivitate au făcut ca numărul cuvintelor derivate cu prefixe să crească.* SCL 1954, 298. *Cei care folosesc cuvintele de argou de dragul expresivităţii lor trebuie să le părăsească imediat ce încep să se răspândească, pentru că, odată ce sunt întrebuinţate frecvent, cuvintele pierd culoarea particulară care le făcea expresive.* GRAUR, F. L. 84. *Pentru exteriorizarea vieţii interioare, expresivitatea onomatopeelor..., textele poetice... sunt modalităţi insuficiente.* IST. T. I, 87. *E un căutător de cuvinte rare, preţuite pentru bizara lor expresivitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/4.

3. (Biol.) Grad de variabilitate fenotipică a unui caracter, a unei însuşiri controlate de o genă. Cf. D. ENC., NDN, MDN.

– Pl.: *expresivităţi.*

– Din fr. **expressivité.**

EX-PREŞEDÍNTE s. m. Fost preşedinte. Cf. DL, L. ROM. 1993, 20.

– Pl.: *ex-preşedinţi.*

– **Ex- + preşedinte.**

EXPRIMÁ vb. I. **1.** R e f l. (Despre oameni; mai ales cu determinări modale) A formula (oral sau în scris), a reda prin cuvinte gânduri, idei, sentimente, stări etc. V. s p u n e **(2)**, z i c e **(1)**, v o r b i **(4)**. *După ce au fost obţinut permisiona de a grăi, ea se exprima aşa: „Domnilor, voi vedeţi pre cea mai nenorocoasă amantă".* CALENDARIU (1794), 32/20. *Subjetul sau predicatul... arată numai o persoană ori un lucru sau, ecsprimându-mă altminterea, numai o idee.* GR. R. – N. II, 67/13. *Neavând praxă în vorbire, nu se poate esprima cum ar dori.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 51. *Afară de dificultatea ce ne prezentă însemnarea foarte obscură a acestui istoric şi anevoinţa de a ne asigura prin modul cu care se ecspreme,... cată să fi intrat aci oarecare complăcere pentru August.* ARISTIA, PLUT. XLII/20. *Ţi-ai ales vorbele, frazele şi chipul de a te esprima.* NEGRUZZI, S. III, 255. *Nu poate deschide gura... fără a întuneci cele ce voieşte să zică prin modul confuz... cu care să ecsprimă.* CALENDAR (1858), 15/10, cf. PONTBRIANT, D. *Din modul de a se espreme al lui Cantemir e peste putinţă a decide dacă „ţările dacilor" sau dacă „Panonia" „până la Marea Neagră se întinde".* HASDEU, I. C. 4, cf. COSTINESCU, LM. *De ce nu te exprimi ceva mai limpede?* CONTEMPORANUL, I, 179. *Lumea va preţui modestia cu care se exprimă învăţatul bătrân.* ODOBESCU, S. I, 487. *Cum m-aş putea exprima în termeni mai aleşi, adică mai potriviţi ?* CARAGIALE, O. II, 213, cf. BARCIANU. *Cernea şi generalul nu şovăiau... să se exprime ca nişte birjari.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 129, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, CAMIL PETRESCU, T. I, 22. *Te-am rugat să nu te exprimi niciodată atât de impertinent în faţa copiilor.* C. PETRESCU, C. V. 94. *Căzuţii în marş nu-i poate lua, căci pot fi atinşi de un morb molipsitor, ca să mă exprim ca doctorul nostru de la şcoala militară.* SADOVEANU, O. XXI, 22, cf. SCRIBAN, D. *Anghel este un om orgolios, mândru, distant căruia îi place să se exprime aluziv.* CONSTANTINESCU, S. I, 27. *Domnul... Alimăneşteanu se exprimă rar, însă gândeşte des.* ARGHEZI, S. XXXIV, 212, cf. CĂLINESCU, B. I. 141. *Metafora este un caz de polisemantism, produs de nevoia vorbitorului de a se exprima mai viu.* VIANU, S. 9. *Studiul limbii literare a veacului trecut prezintă o mare însemnătate, pentru că felul în care au vorbit înaintaşii noştri cei mai apropiaţi a determinat şi explică modul în care ne exprimăm astăzi.* id. ib. 178. *Studiul limbii ne ajută să ne exprimăm mai clar, mai precis.* GRAUR, I. L. 7, cf. H. LOVINESCU, T. 61, DL. *Îşi închipuia probabil că se exprimă ironic.* PREDA, R. 180, cf. DM, DN[2]. *Se exprimă cu multă îngrijire.* N. MANOLESCU, A. N. III, 81, cf. id. C. M. 106, M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR. *Trăind prea mult în lumea cifrelor, domnul... se exprimă eliptic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 2/3, cf. D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ F i g. *În rugă totdauna tăcută-i era buza Şi inima sa numai se esprima fierbinte.* HELIADE, O. I, 216. ◊ P. e x t. *Întrucâtva şi mai lămurit se esprimă uricul din 2 iuliu 1439; aice se zice că dania este făcută protopopului.* SBIERA, F. S. 32. ◊ E x p r.

Dacă pot (sau **putem**) **(ca) să mă exprim** (ori **să ne exprimăm**) **aşa** (sau **astfel**) sau **dacă mă pot** (sau **ne putem**) **exprima aşa** (sau **astfel**), **ca să mă exprim** (sau **să ne exprimăm**) **astfel, spre a mă** (sau **ne**) **exprima astfel** = (adesea în construcţii incidente) dacă îmi este permis să vorbesc (sau să vorbim) astfel; ca să zic aşa. *Prinţul socoate... că duhul lui s-a făcut duhul naţiei şi, dacă ne putem esprima aşa, că naţia s-au identificat cu dânsul.* URICARIUL, X, 4. *Pe aici e o vreme regretabilă, daca ne putem exprima aşa.* CARAGIALE, O. VII, 160. *Clavirul te aşteaptă să te primească în braţe, dacă mă pot exprima aşa.* id. ib. 198. *Este american, însă un american dezamericanizat, dacă mă pot exprima astfel.* OPRESCU, I. A. IV, 198. *Aceste nume se remarcau, spre a ne exprima astfel, prin obscuritatea şi insignifianţa lor.* CĂLINESCU, B. I. 344. *Studiul actual al evoluţiunii literaturilor naţiunilor civilizate este caracterizat prin biserica, dacă ne putem exprima astfel, simbolistico-enigmatico-chinteistă.* CIOCULESCU, C. 67. ◊ T r a n z. *În spaimele lor de versuri ei cred că s-ar micşora Când al lor cuget ca lumea ar voi a-şi exprima.* HELIADE, O. I, 119. *Oratorul... exprimează cu vioiciune şi energie ceea ce simte.* MARCOVICI, R. 57/14. *Aşteptam ca Domnia Sa, care a luat rolul de a exprima ideile junilor ofiţeri, să combată sistema propusă.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 486. *Aci admiraţiunea devine pre viuă pentru ca s-o putem esprime prin cuvinte.* HASDEU, I. V. 83. *Am făcut un vocabular de vorbe pe care le ştiu..., astfel încât să-mi poată ajunge spre a-mi esprima cugetarea.* BARONZI, C. I, 270/31. *Ceea ce este limpede şi lămurit în mintea omului, el poate s-o şi exprime cu claritate şi cu preciziune.* ODOBESCU, S. I, 365. *Altceva este de-a esprima această idee în forma strictă a unei ipoteze ştiinţifice şi a-i deschide calea pentru a deveni o teorie probată.* EMINESCU, O. XV, 1 160. *Am câştigat sufrajele unui eminent critic, atât de frumos şi de solemn exprimate.* CARAGIALE, O. VII, 47. *Mi se pare cam impropriu pentru a exprima ceea ce voieşti.* MACEDONSKI, O. IV, 50. *Naum Râmniceanu... scrie admirabil de bine, exprimându-şi ideile cu o claritate rară.* REV. IST. IX, 282. *Să exprimi limpede lucruri obscure, iată un ideal ademenitor.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 29, cf. SAINEANU, D. U. *Domnul Dobrescu ne-a exprimat lapidar conţinutul ideii de mai sus.* ARGHEZI, S. XXV, 124. *I se părea că el exprimă totdeauna foarte clar ceea ce gândise şi ea.* T. POPOVICI, S. 290. *Înainte de a adresa acest mesaj, autorii îşi exprimaseră poziţia lor teoretică în alte scrieri.* SIMION, S. R. III, 7. ◊ R e f l. p a s. *A pus legea isomorfismului, care poate a se esprima aşa: corpi isomorfi sânt aceia ce cristalisă într-acelaş chip.* MARIN, PR. I, XXIX/24. *Aceasta... se exprima... categoric în unele tractate de comerciu.* CONV. LIT. XI, 104. *Nu corpurile albuminoase, ci cele lipsite de azot constituie materialul combustibil din muşchi, care creează forţă... Ipoteza aceasta s-au exprimat hotărâtor de Moritz Traube.* EMINESCU, O. XV, 1 182. *Principiul conservării muncii se poate deci esprima şi astfel: Suma muncii reale şi a proviziei de muncă rămâne neschimbată.* id. ib. 1 213. *Pentru el, toate problemele filosofiei se exprimă în termeni psihologici.* CONV. LIT. LXVII, 409. *Se exprimă sintetic concepţia de viaţă a genialului poet.* CIOCULESCU, I. C. I, 107. ◊ (Despre abstracte) *Deducţiunea şi silogismul care o ecsprime s-au criticat... de Bacon şi de şcoala sa.* LAURIAN, F. 92/28. ♦ A-şi expune un punct de vedere, o opinie în legătură cu ceva sau cu cineva; a aprecia, a considera. *Asupra acestei substanţe... vroiesc a mă esprima mai lămurit.* LITINSCHI, M. 8/16. *Iată cum se exprimă astăzi în această chestiune unul din oamenii de la 1848.* DÂMBOVIŢA (1860), 86^3/1. *Începu a-şi duce fetiţa prin adunările publice, ca să cunoască lumea, după cum se sprimea ea.* MUREŞANU, I. 130/27. *E greu... să se esprime într-un mod esclusiv în privirea politicei esterne.* EMINESCU, O. XI, 61. *Aceeaşi forţă poate însă apărea sub forma de muncă disponibilă sau, după cum se exprimă Helmholtz, sub forma de putere de tenziune.* id. ib. XV, 1 175. *Înainte se exprimase în această chestiune istorici, etnografi, slavişti şi balcanişti.* DR. IV, 1 410. *Despre literatura lui Slavici se exprima cu unsprezece ani înaintea discursului din 1909.* LOVINESCU, S. VIII, 97, cf. SCRIBAN, D. *Republicarea cărţii... atrase atenţia cercurilor literare asupra uneia din lucrările „cele mai interesante"..., după cum se exprimă N. Iorga.* VIANU, A. P. 81. *Sfârşitul său este lamentabil: o decadenţă continuă, o „lentă agonie", după cum se exprimă Paul Colin.* OPRESCU, I. A. IV, 63. *Se exprimă limpede că arhitecţii sunt nişte hoţi şi că o casă trainică se face cu un zidar... priceput.* CĂLINESCU, E. O. II, 142. *Cum se exprimă* [T. Ribot] *şi în altă parte, inconştientul nu e decât scheletul motor al stărilor intelectuale.* RALEA, ST. II, 49. *Dar bine, omule, nici când suntem între noi n-am voie să mă exprim?* BARANGA, I. 155. *N-a fost un „nefericit", cum te-ai exprimat tu, ci un bandit de prima clasă.* PREDA, R. 329. *La fel se exprimă şi Eutropius.* PANAITESCU, C. R. 68. ◊ T r a n z. *Fiecare cearcă spiritul vecinului său mai înainte de a-şi esprima părerea.* CONV. LIT. II, 31. *Îşi exprimă în modul următor părerea.* CONV. LIT. XI, 13. *Ne-am esprimat deja opinia în privirea aceasta.* EMINESCU, O. X, 192. *Părerea lor de Leibniz fusese mai întâi esprimată.* id. ib. XV, 1 170. *Criticul nu şi-a exprimat niciodată verbal opinia despre începuturile activităţii lui.* LOVINESCU, S. VIII, 181. *După părerea lui, scurt exprimată, pe bulgari... nu i-au bătut grecii.* SADOVEANU, O. XXI, 107. *Îşi exprimase o simplă opinie critică.* CĂLINESCU, B. I. 482. *Se aşteptase ca lucrarea să facă o impresie bună colegului său, dar iată că acest coleg, pe care îl preţuia, nu exprimase nici o opinie.* PREDA, R. 148. *În discuţiile noastre nu v-aţi exprimat anumite păreri ?* T. POPOVICI, S. 19. ◊ R e f l. p a s. *În conducerea liberală s-au exprimat puncte de vedere contrarii.* D. R. POPESCU, I. Ş. 204. *În legătură cu sistemul fonetic al latinei populare s-au exprimat în ultimele decenii păreri eronate.* IVĂNESCU, I. L. R. 127. ♦ A se pronunţa **(2)**; a decide, a hotărî. *Comuna s-a esprimat încă în anul 1895 că ea va îngriji toate reparaturile la astă biserică.* SBIERA, F. S. 80. *Ministerul sănătăţii... s-a exprimat în Parlament despre medicii de plasă că „trebuie să facă apostolat."* ULIERU, C. 37. ♦ T r a n z. (Învechit, rar) A rosti, a pronunţa **(1)**. *Indivizii din aceeaşi comună nu esprimă toţi pe unul şi acelaşi cuvânt cu „r".* FRÂNCU – CANDREA, M. 83. ◊ (Prin sinecdocă) *Îl vedeam că să nevoia ceva să-mi cuvinteze, Dar limba lui n-avea puteri deloc să exprimeze.* PANN, E. V, 60/16. ♦ T r a n z. (Complementul indică sunete, foneme) A reda în scris; (învechit, rar) a exprimălui. *Întrebuinţarea acestor semne n-are de scop numai înlesnirea de a exprima toate sunetele limbei şi de a scrie, în virtutea principiului fundamental, după cum vorbim.* CONV. LIT. VI, 45.

2. T r a n z. (Complementul indică sentimente, trăiri, idei, opinii etc.) A face cunoscut, a arăta, a manifesta prin cuvinte; a comunica, a expune, a transmite **(2)**. *Îi esprimează o mulţumire prin cele mai măglisitoare cuvinte.* MN (1836), 8^1/33. *Un învăţător de sat însă..., care ar fi exprimat doleanţe ale celor mulţi, este respins de adunare.* KOGĂLNICEANU, O. V, 17, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 645^1. *Nu-ţi pot exprima bucuria ce împlu inima mea văzând epistola d-tale.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 100, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Şamil ş-au esprimat... toată admiraţia.* CALENDAR (1860), 79/18. *Să-i esprim căinţa şi recunoştinţa me.* ib. (1862), 112/30, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Domnitorul... a binevoit a ni esprime dorinţa de a vedea o ediţiune franceză.* HASDEU, I. C. X. *Idealul..., de l-au esprimat uneori, aceasta au făcut-o fără voinţa lor.* CONV. LIT. II, 31, cf. FROLLO, V. 211, COSTINESCU, LM. *A rezuma şi a exprima... credinţele obştii..., acestea sânt misiunile încredinţate de providenţă acelora ce au luat sarcina de conducători morali ai societăţii.* ODOBESCU, S. I, 242. *A esprimat autorului recunoştinţa sa într-un mod pe cât de original, [pe] atât de spiritual.* EMINESCU, O. XIV, 218. *Vin... a vă exprima tuturor mulţumirile mele.* CARAGIALE, O. VII, 382. *De simţi ce simt şi eu, Şi dacă poţi mai bine s-o spui..., Exprimă-n grabă tot ce simţi.* MACEDONSKI, O. II, 133. *Îmi împlinesc... numai o sântă datorie, esprimând menţionaţilor domni cea mai adâncă a mea*

recunoştinţă. FRÂNCU – CANDREA, M. II. *Împăratul îşi esprimă încrederea sa în ministeriu.* SBIERA, F. S. 247, cf. ALEXI, W. *Aş vrea să exprim lui Bismarck tot regretul meu pentru acel incident neplăcut.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 98, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Se îmbulzeau cu mutre de circumstanţă, să-i exprime condoleanţele lor sincere.* REBREANU, R. II, 236. *Pe vremuri nici nu aşteptai să exprim o dorinţă, o ghiceai.* CAMIL PETRESCU, T. I, 252. *Îşi exprimă admiraţia pentru felul cum te-ai ridicat în şa.* SADOVEANU, O. X, 26. *Presa independentă fu aceea care făcu mare caz de întâmplare, exprimându-şi indignarea.* CĂLINESCU, B. I. 248, cf. DL. *„Vinovat e şeful secţiei", gândi şi fu gata să-şi exprime acest gând cu glas tare.* PREDA, R. 398, cf. DM. *Domnul Ţării Româneşti îşi exprimă teama că dorobanţii... vor să fugă.* STOICESCU, C. S. 117, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR. *Scria cu uşurinţă şi vorbea cu eleganţă, iar tot ceea ce exprima vădea bun simţ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 16/4, cf. D. ENC. *Nimeni nu te opreşte să-ţi exprimi oral, în scris, ba chiar şi audio-vizual indignarea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 1/1, cf. DEX^2, NDN. ◊ R e f l. p a s. *În primele timpuri ale creştinismului sentimentul naturii a fost... chiar cultivat în chip deosebit şi a putut să se exprime.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 104. *O generozitate şi o familiaritate uşor de încercat caracterizează pe români şi ele se exprimă cu atât mai viu, cu cât musafirul vine mai de departe.* ARGHEZI, S. XVIII, 17. ◊ F i g. R e f l. *Poezia cea mai sublimă şi veră este aceea ce se exprimă prin fapte.* HELIADE, O. II, 140. *Să lăsăm destinul acestei ţări să se exprime prin noi.* CĂLINESCU, B. I. 290. ♦ (Despre fizionomie, gesturi etc.) A manifesta, a dezvălui, a exterioriza sentimente, gânduri, atitudini etc. *Voi plânge şi lacrimile mele nu vor mai esprima bucuria, ci durerosul adio ce-ţi las.* LĂZĂRESCU, S. 135/7. *Un om... cu o fizionomie ce esprimă sintimente de lacheu, striga contra unirei.* DÂMBOVIŢA (1860), 87^3/77. *Figura lui... exprima un fel de nevinovăţie amestecată cu stupiditate.* FILIMON, O. I, 132. *Astă căutătură esprima şi desprefuirea cea mai profundă şi mânia cea mai inteligintă deodată.* BARONZI, C. IV, 240/20. *Faţa acestui om care putea aşa de bine să se stăpânească esprima cordialitatea.* id. ib. VI, 253/7. *Orice emoţiune este exprimată prin contracţiuni musculare.* CONTA, O. F. 128. *Sânt feţe cari... esprimă durerea... printr-o grimasă.* EMINESCU, O. XIV, 256. *O deosebire d-abia simţită între două nuanţe... exprimate prin acele dulci modulaţiuni de voce..., capătă... un farmec indicibil.* CARAGIALE, O. I, 232, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Încheie cu un gest care voia să exprime maximul de îngrijorare.* REBREANU, R. I, 299. *Figura mea exprimă, în acelaşi timp, o întrebare şi o rugăciune ca să-mi vie un răspuns favorabil.* A. HOLBAN, O I, 84, cf. SCRIBAN, D. *Figura lui exprimă o mare nedumerire.* ARGHEZI, S. VII, 145. *Ar fi fost de ajuns ca Gavrilcea să observe cu degetul un mizerabil desen pentru ca Gaittany... să exprime prin rotaţii aeriene de mână adeziunea lui totală.* CĂLINESCU, B. I. 596. *Figurile exprimă mulţumire şi seninătate.* VIANU, L. U. 175. *Avea o intonaţie care exprima... indignare.* PREDA, R. 33. *Numai ochii... exprimau parcă o bucurie.* id. C. I. P. II, 67. *Faţa ei, brăzdată de riduri, exprima atâta bărbăţie şi hotărâre, că... fu mişcat.* T. POPOVICI, S. 366, cf. M. D. ENC., DEX, NDN. ◊ P. a n a l. *Ochii puiului... nu puteau să exprime durerea cârcelului ce-i încleştase mica făptură.* ARGHEZI, P. T. 423. *Câinele său Stolz revela sufletul cel mai candid..., ochii lui exprimau o abdicare totală în faţa voinţei stăpânului.* CĂLINESCU, B. I. 47. ◊ R e f l. *Bătrânul preot ştia din cercare cum să esprimă durerile cele mari. El citi o patimă întreagă pe faţa cea răsturnată a junelui, o mişcare înaltă în glasul său febril.* BARONZI, I. G. 571/4. ◊ P. e x t. *O iubire foarte eterică, alcătuită... mai ales din declaraţii timide, exprimate în limbajul florilor.* REBREANU, I. 63. *Gulimănescu exprima pe faţa lui dorinţa de a lua covorul.* CĂLINESCU, S. 48. *Seraphin frecă degetele spre a exprima noţiunea: bani.* id. ib. 261. R e f l. *Un bărbat cu adevărat vesel... nu se exprimă prin răcnete şi râsete cu gura până la urechi.* PREDA, M. S. 37. ♦ A reprezenta **(1, 4)**, a reflecta **(2)**; a constitui. *Stilul e omul... fiindcă esprimă totodată maniera de cugetare şi percepţiune a omului.* EMINESCU, O. XIV, 930. *Capii corporaţiunilor exprimă voinţa statului.* id. ib. I 156. *Kant..., care... făcea din etică o funcţie de binefacere socială..., exprimase şi el marele impuls romantic.* CONV. LIT. LXVII, 202. *Asociaţia pentru Studiul şi Reforma Socială... a exprimat în realitate neliniştea şi aspiraţiile unei epoci.* D. GUSTI, P. A. 157. *Umilinţa lui Pristanda este rezultatul nesiguranţei micului slujbaş, exprimând înrăutăţirea moravurilor electorale.* CONSTANTINESCU, S. II, 25. *Croiul lui exprimă maximum de simplicitate.* APOLZAN, P. I. 172. *Contrastul dintre mustăţile groase, negre, desenate cu catran şi buclele de păr de cal care acoperă fruntea..., exprimă etapa de reprezentare a două genuri în aceeaşi mască.* IST. T. I, 64. *Aniversările şi comemorările exprimă un omagiu pe care o generaţie îl aduce marilor oameni.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 37. *Decizia lui... exprimă poziţia guvernului turc.* MS. XIX, nr. 2, 21. ♦ A simboliza. *Copilăria exprimă candoarea omului în starea incipientă, când egoismul produs de societate încă n-a răsărit.* CONSTANTINESCU, S. I, 83. *Şarpele Uroboros... exprimă eternitatea pentru că nu are nici început, nici sfârşit.* BARBU, PRINC. 89. ♦ R e f l. A-şi afirma prezenţa, existenţa; a se face simţit, cunoscut, a se manifesta **(1)**, a se revela **(1)**. *Răul şi binele se ecsprimă prin fapte şi fapta este lucrarea oamenilor.* DÂMBOVIŢA (1858), 1^2/3. *De la amibă până la om viaţa suie un număr nemărginit de trepte, darul creaţiunii e preţios oricum s-ar exprima el.* LOVINESCU, C. IV, 33.

3. T r a n z. (Despre artişti) A reda prin mijloace artistice sentimente, trăiri, idei, mesaje etc.; a reprezenta **(1)**, a reflecta **(2)**, a oglindi **(3)**. *Ideea aceea am cetit-o în autori franţezi sau nemţi, cu deosebirea însă că acestii o esprimaseră lină, frumoasă, fără silă.* RUSSO, S. 37. *Pe soţia arcadianului Evandru, care... ecsprema oracoli în versuri, o numiră Carmenta.* ARISTIA, PLUT. 77/26. *Trei capete d-operă... le aş afla în statua antică... În aceste trei creaţiuni se vede într-adevăr unul şi acelaşi scop; dar în câteşitrele, el este exprimat sub forme perfecte.* ODOBESCU, S. III, 53. *Asemenea frumoase cugetări, exprimate în versuri destul de corecte şi de armonioase, nu sânt nicidecum o dovadă de sterilitate literară.* MACEDONSKI, O. IV, 8. *Ceea ce-l îndeamnă la scris este în primul rând nevoia aceasta de-a exprima valoarea literară a vieţii.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 59, cf. CADE. *Exprimând o notă esenţială a psihologiei noastre etnice, d. Arghezi este... reprezentativ.* LOVINESCU, C. IV, 58. *Un scriitor e un om care exprimă în scris... ceea ce a simţit.* CAMIL PETRESCU, P. 9. *A exprimat în realitate neliniştea şi aspiraţiile unei epoci.* D. GUSTI, P. A. 175. *Autorul... găseşte pentru a-şi exprima stările interne... imagini de o mare precizie.* VIANU, A. P. 353. *Prin linii şi modulaţie, florentinii exprimaseră Corful fără să ţină seamă de înfăţişarea lui picturală.* OŢETEA, R. 286. *Pentru a exprima „viaţa interioară" n-are nevoie de compoziţii cu multe personagii.* OPRESCU, I. A. IV, 112. *Tot ţinutul, faţă de celelalte ţinuturi, are un orizont în plus: al poeziei... miile lui de oameni caută cuvintele cu care să o exprime. Ţara Făgăraşului este un vast laborator de poezie populară.* BOGZA, C. O. 275. *Alături de asemenea piese în care îndemnul la Unire este comunicat cu timiditate, circulă altele, al căror mesaj este exprimat deschis şi curajos.* IST. T. II, 135. *Dan Laurenţiu... îmbrăţişează teme mai abstracte, cum ar fi durerea umană, exprimată într-un limbaj mai agresiv.* SIMION, S. R. III, 365. ◊ (Absol.) *Un scriitor nu trebuie... să-şi justifice eroii cu pledoarii; el nu justifică, el exprimă, el intuieşte cât mai adânc.* CONSTANTINESCU, S. I, 215. ◊ R e f l. p a s. *Nu modelul antichităţii, ci triumful burgheziei florentine asupra clerului şi nobilimii se exprimă în laicismul lui Boccaccio.* OŢETEA, R. 205. *Regăsim o altă temă profund eminesciană, thanatofilia, în sonetele „Pe gânduri ziua"... şi „Oricâte stele", în care se exprimă sintetic concepţia de viaţă a genialului poet.* CIOCULESCU, I. C. 107. ◊ R e f l. *Se joacă... pe şenă şi bucăţi unde, vorbirea cu totul lipsind, actorii se esprimează sau*

se înțeleg prin semne, gesturi sau mișcări. Și bucățile acestea se numesc pantomime. CR (1834), 341/24. *Lumea este poezie ca și Politia ta Osebirea-i că poetul se exprimă-n limba sa.* BOLLIAC, O. 114. *Simțirea, ca să se exprime și să devină poezie, nu are nevoie să fie filtrată prin rațiune.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 28. *Dacă sonetul n-ar fi existat, Mihail Codreanu l-ar fi inventat ca să se poată exprima.* id. ib. 282. *A căuta să te exprimi perfect, retrăgându-te apoi din esența operei tale.* A. HOLBAN, O. I, 12. *În vârsta anterioară „Cuvintelor potrivite"... poetul se... exprima fără piedici, în adevărate fluențe de cea mai lină muzicalitate.* STREINU, P. C. III, 11. [Poetul] *găsește, pentru a se exprima, nu expresia rece..., ci pe aceea intimă și caldă.* VIANU, A. P. 200. *Adevărații scriitori... ajung să se exprime pe ei înșiși.* id. ib. 394. *Courbet câștigă ceea ce-i lipsea ca să se exprime cu libertate, își făurește adică o technică conformă cu temperamentul său.* OPRESCU, I. A. IV, 13. *Rousseau... are ceva aspru în firea sa, care se exprimă printr-o notă abruptă, aproape violentă, în execuție.* id. ib. 24. *Poeții cântă, muzicanții compun simfonii... Dar eu, care sunt un simplu arhitect, cum pot să mă exprim? Aș înălța pentru Mini o catedrală.* CĂLINESCU, S. 130. ◊ (Despre arte, creații artistice, stiluri, procedee etc.) *Poesia... poate să esprime Minunele naturei.* ARICESCU, A. R. 79/23. *O odă... ecsprema că cu direpț se pedepsea ei fiind nesupuși la legi.* ARISTIA, PLUT. 122/19. *Ca dintr-o fântână a înțelepciunei lui Numa, s-ar fi revărsat la toți direpturi și fericiri..., încât și poeticele iperbole se zice că sânt în lipsă de a ecspreme adevărat starea romanilor de atunci.* id. ib. 186/23. *Cât pentru stilul traducerii sale, el s-a silit... a-l face înțeles și corect, ca să poată esprima toată ideea autorului.* NEGRUZZI, S. III, 260. *Poezia... să exprime... ideea zeității.* BOLLIAC, O. 37. *Poesia... este chiemată a exprima frumosul.* MAIORESCU, CR. I, 7. *Cântecul natural cel mai simplu... e-n stare de a esprima viața cea mai intimă a sufletului.* EMINESCU, O. XIV, 924. *Valoarea unei opere consistă în măsura cu care ea își esprimă epoca ei.* id. O. XV, 1 140. *Versurile lui Goethe exprimă un adevăr de care trebuie să țină seama orice scriitor.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 17. *Poemul exprimă o mișcare sufletească de apropiere de natură.* id. ib. 159. *Această literatură... exprimă un sentiment de recunoștință.* LOVINESCU, S. VIII, 74. *Scriitorul găsește comparația care exprimă în puține cuvinte cinica rânduială a vremii.* VIANU, A. P. 43. *Prologul exprimă cu claritate motivul social și psihologic al noii drame.* id. ib. 367. *Senzualitatea în „Cântarea Cântărilor" ia tonuri bucolice, descriptive, dar exprimând aceeași beție a dragostei.* CONSTANTINESCU, S. I, 167. *Multe din portretele rembrandtiene exprimă oboseala, amărăciunea.* CĂLINESCU, S. 489. *Te uiți la un tablou cu Acis și Galateea, care exprimă ceva din visul de aur al omenirii.* PREDA, R. 497. *Pentru atingerea acestui scop luptaseră... două generații de cărturari, insuflând opiniei publice conștiința necesității unui teatru apt să exprime pe plan artistic aspirațiile naționale ale poporului.* IST. T. II, 13. *Poetul a dibuit acum un ton care este numai al lui și-i exprimă cu mai mare fidelitate sensibilitatea.* SIMION, S. R. III, 19. ◊ Refl. *Se întoarse la Florența cu un stil nou, care s-a exprimat în porticul „Azilului copiilor găsiți".* OȚETEA, R. 257. *Azi mitul are nevoie de complicitatea ironiei pentru a putea să se exprime.* SIMION, S. R. III, 245. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Se uită la afișul înflăcărat de pe perete... Mâna aceasta care exprimă voința e o capodoperă.* C. PETRESCU, C. V. 157. *Ceea ce... e straniu și obsedant în acest cimitir... e coloarea lui..., ea pare să exprime... moartea și vremea.* BOGZA, C. O. 81. *Cântecul Oltului e ridicat acum spre cer de o întreagă orchestră..., flaute, violoncele... se iau parcă la întrecere să-i exprime viața.* id. ib. 126.

4. Tranz. (Mai ales despre cuvinte) A avea o anumită semnificație; a denumi, a defini; a indica, a reda **(2)**. *Sistema mea a fost ca să poată cineva aduce limba în stare pe cât se poate a esprima tot ce se gândește.* HELIADE, O. II, 214. *Punctul esclamativ (!) se pune dupe frasele ce exprimă mirare, groază, milă.* GR. R. (1853), 96/10. *Nici o limbă în lume nu are un cuvânt destul de puternic ca să esprime disprețuitoarea semnificare a numelui de „franțuz", cu care unii bătrâni din Moldova porecliseră tinerii de pe la 1835.* RUSSO, S. 32. *Neamul român au păstrat... o limbă armonioasă care exprimă... toate iscodirile minții.* id. ib. 186. *Limba omenească n-are astă dată Vorbe să esprime patima-mi turbată.* BOLINTINEANU, B. 55/8. *Cuvântul prin carele, în „Evanghelia lui Matei"... tradusă de Ulfilas, este exprimată în gotic zicerea elenă.* ODOBESCU, S. II, 190. *Cuvintele noue... se justifică prin necesitatea de a exprima un obiect sau o idee nouă.* id. ib. 390. *Unde vei găsi cuvântul Ce exprimă adevărul?* EMINESCU, O. I, 227. *Care limbă e-ndestul de bogată ca să poată exprima acea nemărginire de simțiri.* id. ib. VII, 121. *Verbe se numesc acele cuvinte... cari esprimă starea, acțiunea sau pasivitatea unui obiect.* id. ib. XV, 1 089. *Această obiecțiune este asupra lui „prins" care ni se pare cam impropriu pentru a exprima ceea ce voiește. Ar fi trebuit să zică: „purtat".* MACEDONSKI, O. IV, 50. *Cuvintele „ieși la meidan"... exprimă într-un mod curios faptul că un lucru a ajuns la cunoștința tuturor.* ARHIVA, I, 61. *Aproape toate verbele pe care le folosește scriitorul exprimă mișcare.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 211. *Să se observe abundența termenilor care exprimă bucurie și lumină.* id. ib. IV, 111. *Latina balcanică a avut și un alt termen pentru a exprima noțiunea de „compater".* DR. VII, 357. *Știa că vorbele nu pot exprima ceea ce rămâne tulbure și nespus în fiecare cuget.* C. PETRESCU, C. V. 21. *Vorbirea... nu exprimă întreg conținutul conștiinței noastre.* STREINU, P. C. III, 346. *Valorile stilistice... prin care limba devine aptă să exprime variațiile viziunii și sensibilității individuale.* VIANU, A. P. 6. [Genitivul]... *exprimă ideea posesiunii.* id. S. 17, cf. DR. X, 159. *Cuvântul e mai muzical, dar Silion e de părere că nu exprimă... bine risipirea.* VINEA, L. I, 6. *El folosi cuvintele care exprimau bucuriile știute numai de ei doi.* PREDA, R. 11. *Perfectul simplu și cel compus exprimă acțiuni anterioare prezentului.* COTEANU, S. E. 39. *Limba este un factor de cultură, de vreme ce exprimă gândirea.* PANAITESCU, C. R. 133. *Fiind creată tocmai pentru a exprima gândirea, limba trebuie să aibă structura pe care i-o impune gândirea.* IVĂNESCU, I. L. R. 4. ◊ Refl. pas. *Într-această strofă, cuvintele prin care se exprimă durerea în limba elinilor sânt grămădite cu... emfasă.* ODOBESCU, S. I, 206. *Substantivul prin care să exprimă noțiunea „soare" este de gen masculin.* ARHIVA, I, 22. *De la „douăzeci" mai departe, numeralul se exprimă prin perifraze.* COTEANU, S. E. 31. *După unele gramatici, incertitudinea producerii acțiunii se exprimă printr-un mod aparte, numit prezumtiv.* id. ib. 39.

5. Tranz. A defini o mărime, o relație matematică, fizică etc.; a reprezenta prin semne, simboluri convenționale, a nota **(4)**. *Țifra următoare... are să ecsprimeză zăcimi.* ASACHI, E. I, 52/20. *Spre a exprima o fracție, trebuie mai nainte a însămna câte părți aveam de numărul întreg.* id. ib. 68/14. *Puterile, în înțelegerea abstractă, fără de înclinare cu lucrurile ce ele esprimează, se pot socoti ca niște câtimi.* POENARU, E. A. 4/19. *Esprimând prin numere compositia azotatului de barită... se poate pricepe și mai bine... legea lui Wenzel.* MARIN, PR. I, XXIII/12. *Nu toate numerele exprimate prin cifre sânt și realizate în conștiință.* CONTA, O. F. 427. *Atunci numărul ce exprimă acest grad se scrie sus în dreapta mărimei.* EMINESCU, O. XV, 188. *În unitatea de masă de mai sus, găsim esprimată masa oricărui corp, dacă-l cântărim cu o cumpănă comună.* id. ib. 1 206. *Repejunea se obține daca dividem cuprinsul sferei prin timpul de parcurgere (esprimat în secunde).* id. ib. 1 211. *Ceea ce, o dată exprimat în cifre, era egal cu înălțimea Hăşmașului Mare..., acum nu se mai află decât la câțiva centimetri deasupra lui zero.* BOGZA, C. O. 400. *Se aplică... legea exprimată de formula lui Stokes.* CHIRIȚĂ, P. 152. *Exprimă în procente măsura în care solul... este saturat cu baze.* id. ib. 170. *Masa unei molecule gram, exprimată în grame.* T. V. IONESCU,

E. 515. *Baza și nălțimea dreptunghiului au lungimile exprimate prin numere întregi.* GEOMETRIE IX, 165. ▭ *Semnul „=" exprimă egalitatea.* ◊ Refl. pas. *Ca să se esprimeze că A este mai mare decât B, să scrie A>B.* POENARU, G. 6/9. *Frângerile din eczemplurile precedente s-au putut esprima... prin frângeri zecimale.* id. E. A. 83/3. *A. Thenard a întrebuințat... o metodă prin care se poate esprima cu exactitate proporția de gaz acid carbonic coprins în aer.* MARIN, PR. I, 62/10. *O forță... se esprimă... prin produsul din masă, multiplicat cu accelerarea.* EMINESCU, O. XV, 1 189. *Căldura specifică a solului se esprimă prin numărul de calorii necesare pentru încălzire cu 1° a unității de greutate sau de volum de sol (1 g sau 1 cmc).* CHIRIȚĂ, P. 216. *Se numără semințele germinate..., se exprimă puterea de germinație în procente.* AGROTEHNICA, II, 18. *Numerele iraționale se exprimă prin fracții zecimale.* GEOMETRIE, IX, 10. *Mărimea virusurilor se exprimă în milimicroni.* ABC SĂN. 388.

6. Tranz. (Suspect; sens etimologic) A extrage lichidul prin presare; a stoarce **(1)**. Cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D.

– Scris și: (învechit) *ecsprima.* – Prez. ind.: *exprím* și (învechit) *exprimez.* – Și: (învechit) **esprimá,** (învechit, rar) **expremá** vb. I, **expréme** (învechit, rar) **espréme, espríme, spríme** vb. III.

– Din lat. **exprimere,** fr. **exprimer.**

EXPRIMÁBIL, -Ă adj. **1.** Care poate fi formulat în cuvinte, care poate fi exprimat **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 645[1]/40, NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DEX, DEX[2], NDN.

2. Care poate fi exprimat prin mijloace artistice. ▭ *Pentru unii scriitori, lumea interioară este exprimabilă atât prin poezie, cât și prin proză. În perioada de debut, trăirile pictorului părea că sunt exprimabile numai prin tușe mari, însă ulterior tehnica sa a ajuns la rafinamente de nebănuit. Tensiunea dramatică din „Tosca" atinge și profunde zone de lirism, care a putut fi exprimabil îndeosebi în aparteuri.* ◊ (Substantivat, n.) *Opere născute din... dorința de forțare a limitelor exprimabilului, ca pictura lui Picasso sau poezia lui Ion Barbu ne oferă... prilejul surprinderii unor aspecte și dimensiuni inedite... ale creatorului și sensibilității sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 10, 27/4.

– Scris și: (învechit) *ecsprimabil.* PROT. – POP., N. D. – Pl.: *exprimabili, -le.* – Și: (învechit) **esprimábil, -ă** adj. NEGULICI, BARCIANU, ALEXI, W.

– Din fr. **exprimable.**

EX-PRIMÁR s. m. Fost primar. Cf. L. ROM. 1993, 20.

– Pl.: *ex-primari.*

– **Ex-** + **primar.**

EXPRIMÁRE s. f. Acțiunea de a (se) exprima și rezultatul ei.

1. Formulare (orală sau scrisă), redare a ideilor, gândurilor, sentimentelor, stărilor etc. prin cuvinte; expresie **(2)**. Cf. exprima **(1)**. Cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Logica... m-a adus să năzuiesc spre... o exprimare fără greșeli, scurtă, adevărată.* MAIORESCU, ap. N. MANOLESCU, C. M. 27, cf. ALEXI, W. *Dogme... despre a cărora înțeles, cuprins și mod de esprimare vuia mereu o logomahie și insipidă, și plină de contraziceri.* EMINESCU, O. XIV, 135, cf. DDRF. *De atunci înainte, exprimarea gândirii românești în chipul trainic al scrierei deveni slavonă.* XENOPOL, I. R. VI, 179, cf. BARCIANU. *Această scădere primordială în modul esprimării în graiul nemțesc n-a putut să nu aibă mai apoi înrâurire și asupra vorbirii românești.* SBIERA, F. S. 93, cf. RESMERIȚĂ, D. *Bizarerii neologice apar... unde primează grija exprimării unor adevăruri științifice în forme pe cât se poate de universal recunoscute... și unde snobismul încearcă să impresioneze prin extravaganțe stilistice.* DR. VII, 331. *În evoluția ei, limba vorbită a poporului nu va accepta decât ceea ce-i trebuie pentru a îmbunătăți și clarifica exprimarea.* SADOVEANU, E. 34. *Caragiale a pus în lumină și alte modalități ale exprimării inculte, cum este întrebuințarea unor părți de cuvânt fără complinirea necesară.* VIANU, S. 103. *Ambii referenți... recomandă o exprimare mai simplă.* id. L. U. 303. *Insolenta mea exprimare... nu cuprindea vreo deosebită exagerare.* BLAGA, H. 85, cf. DL. *Deosebirea în discuție se... realizează, iar exprimarea cultă se îndepărtează de cea populară.* COTEANU, S. E. 54, cf. DER. *Scopul pedagogic al predării limbii române este formarea exprimării corecte.* L. ROM. 1965, 269. *Limba slavonă... era forma de exprimare a autorității de stat.* PANAITESCU, C. R. 200, cf. DN[2]. *Maiorescu nu face speculație asupra logicii poeziei, dar pune o problemă de elementară exprimare.* N. MANOLESCU, C. M. 216. *Exprimările tip din primele fraze ale prozei „Ismail și Turnavitu" aparțin unui stil... științific.* id. A. N. III, 13, cf. L. ROM. 1970, 583, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC. *Limbajul îi era sobru, adecvat exprimării filosofice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 6, 11/2, cf. DEX[2], NDN.

2. Manifestare a sentimentelor, trăirilor, ideilor, opiniilor etc. prin cuvinte; comunicare, expunere, transmitere **(2)**; expresie **(7)**. Cf. exprima **(2)**. *Voi să-și răscumpere asemenea gând, a cărui exprimare ar fi întristat, poate, pe prietena ei.* SADOVEANU, O. XXI, 439. *Interjecția „de!"... apare adesea cu un „m" înainte... Aceasta se întâmplă, de obicei, când ne aflăm într-o încurcătură care ne stânjenește libertatea de exprimare.* IORDAN, STIL. 51. *Exprimarea sentimentului caducității prin evocarea cetăților și împăraților era în gustul medieval.* CĂLINESCU, I. 272. *Moții își iubesc munții cu o dragoste organică, subterană, neajunsă în sfera exprimării, rămasă în adânc, pe fundul oaselor.* BOGZA, T. 21, cf. DL, DM. *Un caiet este... un domeniu al exprimării numai față de tine.* CONTEMP. 1972, nr. 1 313, 2/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Înțeleg prin autenticitate exprimarea liberă... a personalității..., în conformitate cu structura ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 11/1, cf. D. ENC., DEX[2], NDN. ♦ Dezvăluire, exteriorizare a sentimentelor, gândurilor, stărilor prin fizionomie, gesturi etc.; expresie **(6)**. *Lacrima... da feței ei mai curând esprimarea unui râs de ironie decât a unei dureri.* CONV. LIT. IV, 79.

3. (Cu referire la artiști) Redare a sentimentelor, trăirilor, ideilor etc. prin mijloace artistice; reprezentare **(1)**; expresie **(5)**. Cf. exprima **(3)** *Formele pe care omul le produce prin artă nu sânt decât esprimarea presimțirei ce o are sufletul omenesc despre forme superioare ce vor să-i urmeze pe pământ.* CONV. LIT. IV, 208. *Voltaire a fost foarte capabil de a exprima lumea conform prismei sale personale, dar s-a arătat incapabil de a simți exprimarea lumii ieșită din prisma lui Shakespeare.* MAIORESCU, CR. II, 210. *Procesul de subiectivare... a mers mai departe spre forma evoluată a simbolismului... prin exprimarea, pe cale mai mult de sugestie, a inefabilului, a fondului muzical al sufletului omenesc.* LOVINESCU, S. V, 13. *Mijloacele lui de exprimare din cele câteva citate pe care le-am produs sunt deosebit de... nouă.* SADOVEANU, O. XIX, 333. *Exprimări de același fel..., cu aluzii subtile, cu maxime intercalate în vorbire, întâmpinăm peste tot locul în „Creanga de aur".* VIANU, A. P. 239. *Frecvența destul de mare a epitetului antitetic în exprimarea sentimentului iubirii, pune în lumină una din emoțiile tipice ale poetului.* id. S. 43. *Printre impresioniștii propriu-ziși se găsesc pictori... care... se desfac de grupare, îi sparg cadrele, în vederea unei exprimări mai sigure..., mai plastice.* OPRESCU, I. A. IV, 243. *Când ajungem să ne desfătăm citind pe un Ureche, Miron Costin sau Neculce, numai atunci putem spune că trăim și autenticitatea exprimării lor.* CONSTANTINESCU, S. VI, 160. *Părăsirea unor instrumente muzicale vechi... este într-o oarecare măsură hotărâtă și de căutarea unor mijloace de exprimare artistică mai cuprinzătoare.* ALEXANDRU, I. M. 14. *Actorii preferă genul pentru că au posibilitatea unor interpretări spectaculoase, cu efecte tari, care*

convin posibilităților de exprimare mai puțin evoluate. IST. T. II, 121. *Mijlocul prin care cei doi prozatori, atât de deosebiți, stilizează exprimarea personajelor lor este unul și același: proverbialitatea, densitatea aforistică.* N. MANOLESCU, A. N. III, 81. *Colectivul Teatrului de Operetă bucureștean și-a analizat periodic configurația repertoriului, modalitățile de exprimare artistică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 18/2. *Bunăstarea materială și libertatea de exprimare favorizează mai mult marile opere... decât singurătatea forțată.* ib. 1992, nr. 3, 20/3. ◊ (Cu referire la arte, creații artistice, procedee etc.) *Reprezentarea dramatică își rezolvă problema sa prin gest și vorbă și... amândouă trebuie să servească întru exprimarea personalității ideale.* EMINESCU, O. XIV, 254. *Scopul lucrării sale fiind să arate cum anumite maniere de exprimare, anumiți tropi din antichitatea literară s-au perpetuat, Curtius nici nu avea nevoie să dea exemple decât numai în această privință.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 95. *E foarte frumos să îndrepți poezia către exprimarea unor realități actuale.* CONV. LIT. LXVII, 181. *Foamea este acum simțirea care urmărește mai statornic pe omul spaniol, după cum o dovedesc nenumăratele exprimări în acest sens ale literaturii vremii.* VIANU, L. U. 100. *Începuturi modeste, aceste preocupări vestesc mersul înainte spre forme noi de exprimare a muzicii instrumentale.* ALEXANDRU, I. M. 156. *Reflectarea – în acest element ornamental – a unui motiv decorativ real probează existența procesului de preluare a modalităților de exprimare teatrală.* IST. T. I, 37. *Opera de artă... fiind exprimarea unei conștiințe individuale deosebit de puternice..., ea devine un model, un ideal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 8/2. *E de văzut dacă poezia noastră actuală și-a creat... instrumentele utile, formele adecvate de exprimare pentru a da glas unei reflecții asupra lumii.* ib. 1977, nr. 1, 4/4.

4. Redare **(2)**; definire; expresie **(3)**. Cf. e x p r i m a **(4)**. *Fie ce limbă își găsește în ea însăși elementele cuvintelor și zicerilor de trebuință pentru esprimarea ideilor.* CONV. LIT. IV, 230. *Acum treizeci de ani o mare parte din ideile, simțirile și principurile moderne care au prins rădăcină adâncă în societatea noastră erau litere moarte, ba chiar lipseau și cuvintele din limbă pentru exprimarea lor.* ib. VI, 9. *Neologismul face uneori posibilă exprimarea sentimentelor de indignare.* VIANU, A. P. 257. *În privința pronumelui, se remarcă... asocierea subiectului la acțiune prin exprimarea ideii de subiect... cu ajutorul pronumelui în cazul dativ.* COTEANU, S. E. 10. *Nu toate categoriile logice și ontologice își cer numaidecât o exprimare lingvistică.* IVĂNESCU, I. L. R. 4. *Exprimarea realităților urâte se face... cu ajutorul limbajului urât.* id. ib. 18.

5. Reprezentare prin semne, simboluri convenționale; echivalare prin relații matematice, fizice etc.; expresie **(1)**. Cf. e x p r i m a **(5)**. *Documentele justificative va cuprinde... exprimarea cantitativă și valorică... a operațiunei economice efectuate.* BO (1951), 489. *Faptul că nu s-au găsit încă pentru percepția duratei simboluri de exprimare proprii și s-a recurs la instrumentele spațiale dovedește recența ideii de timp în istoria sufletească a omului.* RALEA, S. T. III, 46.

– Pl.: *exprimări.* – Și: (învechit) **esprimáre,** (învechit, rar) **sprimáre** (STAMATI, D.) s. f.

– V. **exprima.**

EXPRIMÁT, -Ă adj. (Despre gânduri, idei, sentimente etc.) **1.** Care este formulat, redat prin cuvinte. Cf. STAMATI, D. *La filosofi a remas ca un exemplu sofisma numită cuvântul crescând în dopiu sens expremat.* ARISTIA, PLUT. 24/10, cf. PONTBRIANT, D. [Cantitatea] *scapă ca idee cugetată și esprimată.* EMINESCU, O. XV, 326, cf. DL. ♦ Rostit. *Mona (cu un strigăt abia exprimat): Grig.* SEBASTIAN, T. 358.

2. Manifestat, arătat prin cuvinte; comunicat, transmis. *Amestec de gratitudine demn exprimată, de nesfârșită admirație, de dragoste filială și totuși și de virilă independență de caracter.* LOVINESCU, S. VIII, 85.

– Pl.: *exprimați, -te.* – Și: (învechit, rar) **esprimát, -ă, expremát, -ă, sprimát, -ă** (STAMATI, D.) adj.

– V. **exprima.**

EXPRIMĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) (Complementul indică sunete, foneme etc.) A reda în scris. *Poate vor fi unii proști și carii... vor zice că sau nicidecum sau anevoe se poate cu slove lătinești exprimălui cuvintele românești, cum acum le pronunțăm.* KLEIN, în ȘA I, 530.

– Prez. ind.: *exprimăluiesc.*

– Cf. lat. e x p r i m e r e.

EXPRIMĂTÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care comunică, transmite; care exprimă **(2)**. *Consulatul împărătesc a Rossiei de a cărui protecție atârna de la un timp răposatul Donici,... prin onorabile adrese către supt iscăliții, exprimătoare deosebitei încrederi... ne-au învitat pe cel întâi ca frate* (a. 1854). GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 241. ◊ (Substantivat) *O dată ce este exprimătoarea ideilor și sentimentelor omenești, însușirea ei atârnă de la ce idei și sentimente va exprima.* GHEREA, ST. CR. I, 296.

– Pl.: *exprimători, -oare.*

– **Exprima** + suf. *-(ă)tor.*

EX-PRIM-MINÍSTRU s. m. Fost prim-ministru. Cf. L. ROM. 1993, 20.

– Pl.: *ex-prim-miniștri.*

– **Ex-** + **prim-ministru.**

EX-PROCURÓR s. m. Fost procuror. Cf. L. ROM. 1993, 20.

– Pl.: *exprocurori.*

– **Ex-** + **procuror.**

EX-PROFESÓR s. m. Fost profesor. Cf. IORDAN, L. R. A 198.

– Pl.: *ex-profesori.*

– **Ex-** + **profesor.**

EXPROMISIÚNE s. f. (În dreptul roman) Substituție de debitori care se caracterizează prin faptul că nu există o înțelegere prealabilă între debitori. Cf. DN^3, NDN.

– Pronț: *-si-u-.*

– Din fr. **expromission,** lat. **expromissio, -onis.**

EXPROPIÁ vb. I v. **expropria.**

EXPROPIÉRE s. f. v. **expropriere.**

EXPROPRIÁ vb. I. T r a n z. (Jur.) **1.** (Complementul indică persoane fizice sau juridice) A deposeda de o proprietate, de un bun etc., trecându-le în proprietatea statului, pentru nevoi publice, în virtutea unei legi, prin acordarea unei despăgubiri. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 645^2/9, NEGULICI. *Un număr mare de familii române au mai fost expropriate și în anii în cari împărăteasa exilase pe protestanții din Austria.* BARIȚIU, P. A. I, 396, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Țărănimea e expropiată de pământurile strămoșești... și ajunge proletară.* GHEREA, ST. CR. I, 71. *Nimeni nu poate fi expropiat decât pentru cauză de utilitate publică, legalmente constatată și după o dreaptă și prealabilă despăgubire.* HAMANGIU, C. C. XIV, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. II, 461, SCRIBAN, D. *L-au expropiat acum un an, pentru lucrarea aceea militară, care e vorba să se facă jos, pe coastă.* H. LOVINESCU, T. 142, cf. DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 57. *Ne-am întâlnit... cu o săsoaică bătrână, cu o găzdoaie care fusese expropriată.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 163, cf. SCL 1960, 868, DN^2, M. D. ENC.,

DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ Refl. pas. *Neamul Buzeştilor se exproprie astfel de pe pământul strămoşesc, fără zbatere şi revoltă.* MIHAESCU, D. A. 33. ◊ (Prin extensiune) *Cu toate intrigile egumenilor greci, niciodată nu vom suferi ca o hotărâre străină să ne exproprieze de a cincea parte din pământul nostru.* KOGĂLNICEANU, ap. XENOPOL, I. R. XIII, 192.

2. (Complementul indică proprietăţi, bunuri etc.) A prelua de la cineva şi a trece în proprietatea statului, pentru nevoi publice, în virtutea unei legi (prin acordarea unei despăgubiri). *Îşi dau cuvântul că are să expropieze şi cele două sute de hectare.* C. PETRESCU, I. II, 143. *Mai devreme sau mai târziu, moşiile vor fi expropriate.* CĂLINESCU, S. 358. *Cele două pogoane de vie ale casei părăsite nu fuseseră propriu-zis expropriate.* CAMIL PETRESCU, N. 160. *Printr-un decret al guvernului peruan, au fost expropriate noi latifundii, totalizând o suprafaţă de 12 000 hectare.* SCÂNTEIA, 1972, nr. 9 055. ◊ Refl. pas. *Când se expropriaseră complet moşiile, fusese numită şefă a comisiei de inventariere a unui conac.* PREDA, R. 311.

– Pronunţat: *-pri-a.* – Prez. ind.: *expropriez.* – Şi: (popular; prin disimilaţie) **expropiá,** (învechit) **espropriá** (POEN. – AAR. – HILL, V. I, 645²/9, NEGULICI, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W.) vb. I.

– Din fr. **exproprier.**

EXPROPRIÁBIL, -Ă adj. Care poate fi expropriat. *Moşia... era perfect expropriabilă.* T. POPOVICI, SE. 349, cf. NDN.

– Pronunţat: *-pri-a-.* – Pl.: *expropriabili, -e.*

– **Expropria** + suf. *-bil.*

EXPROPRIÁRE s. f. v. **expropriere.**

EXPROPRIÁT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** (Persoană) care a fost supusă exproprierii. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Voi lua procese ţărăneşti contra expropriaţilor dumitale, contra acestor bătuţi de nenoroc şi de capriciul timpului.* MIHĂESCU, D. A. 31. *Ilie... încerca un oarecare sentiment de solidaritate cu cei expropriaţi.* CĂLINESCU, S. 313, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU.

2. (Proprietate) care a fost luată prin expropriere. Cf. DL, DM, DER III, 474, DN², M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC.

– Pronunţat: *-pri-at.* – Pl.: *expropriaţi, -te.*

– Din fr. **exproprié.**

EXPROPRIATÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Persoană) care expropriază pe cineva sau ceva. Cf. LM, DN², NDN, DEX², NDU.

– Pronunţat: *-pri-at-.* – Pl.: *expropriatori, -oare.*

– Din fr. **expropriateur.**

EXPROPRIÁŢIE s. f. Expropriere. *Legile de espropriaţie (luare din proprietatea cuivaşi când cere interesul de obşte).* MN (1836), 23¹/10, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 645²/4, NEGULICI. *Cheltuielile duratei unui drum de fer se cuprind mai cu seamă în cheltuielile de espropriaţie.* ROM. LIT. 45¹/20. *S-a mai zis, domnilor, că Senatul trebuie să respecte Regulamentul organic, Convenţiunea şi legea de expropriaţiune pentru utilitate publică.* KOGĂLNICEANU, O. IV₁, 66. *Priimirea espropriaţiei pentru pricini de interes public şi cu despăgubire.* DÂMBOVIŢA (1859), 126²/31, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Plata unei benale pentru expropriaţiune.* I. IONESCU, D. 112, cf. COSTINESCU, LM. *La neplată, poate să ceară expropriaţiunea debitorului după formele legale.* HAMANGIU, C. C. 425, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN², NDN.

– Pronunţat: *-pri-a-ţi-e.* – Pl.: *expropriaţii.* – Şi: (învechit) **expropriaţiúne, espropriáţie, espropriaţiúne** (ALEXI, W.) s. f.

– Din fr. **expropriation.**

EXPROPRIAŢIÚNE s. f. v. **expropriaţie.**

EXPROPRIÉRE s. f. Acţiunea de a expropria şi rezultatul ei; trecere a unui bun imobil (teren sau construcţie) din proprietatea unei persoane fizice sau juridice în proprietatea statului, pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu o prealabilă despăgubire; expropriaţie. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 411, LM. *Acte administrative şi judiciare necesarii la execuţiunea legei de expropriare.* CONV. LIT. VI, 48. *Ministerul Creţulescu... înfăţoşase mai multe proiecte de legi, precum... al curţei de conturi, al camerelor de comerţ, al exproprierei pentru utilitatea publică.* XENOPOL, I. R. XIII, 149, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Ce cartiere admirabile s-ar putea trasa aci prin expropriere şi prin parcelare.* ARH. OLT. V, 405, cf. CADE. *Ar putea acum să decreteze şi exproprierea moşiilor.* REBREANU, R. II, 181. *Cincizeci de ani de aci încolo, cetăţenii vor fi robii exproprierilor comercializate şi scandaloase.* CAMIL PETRESCU, P. 109. *O apologie a clasei care... a fost nedreptăţită de expropriere.* C. PETRESCU, C. V. 71. *Să nu ia dreptul băştinaşilor la împărţirea loturilor ce se alegeau atunci din exproprierea moşiilor.* SADOVEANU, O. XXI, 292, cf. ENC. AGR., IORDAN, L. R. A. 40, SCRIBAN, D. 485. *Două sute de pogoane rămase după expropriere, toate arabile.* KIRIŢESCU, G. 50. *Procesul lui Raoul... avea de obiect nu numai o expropiere în favoarea obştii, dar mai era încurcat şi de o prescripţie fatală.* MIHĂESCU, D. A. 43. *Ameninţarea cu exproprerea era... numai un mijloc de presiune pentru a sili pe boieri să se asocieze mişcării lui Tudor.* OŢETEA, T. V. 145. *Proiectul prevedea autonomia ţării, toleranţa religioasă, libertatea individuală, expropierea pentru utilitate publică.* id. ib. 354. *Caragiale propune votul universal şi exproprierea, realizate abia după marele război.* CONSTANTINESCU, S. II, 84. *S-a înfăţişat... proprietarul unei moşii... rămase după expropriere.* ARGHEZI, S. XXXIV, 204. *Terenurile cultivabile puteau fi numai ale unui boier, şi a răspunde la întrebarea ei însemna a spune numele ultimului posesor legitim, înainte de expropriere.* CĂLINESCU, S. 303. *Cum să muncească ea, o fată singură, cele cincizeci de hectare care fuseseră lăsate după exproprierea din '45?* STANCU, R. A. II, 317, cf. DL, DM, DER. *A fost nevoie... de o expropriere a aristocraţiei militare indigene.* PANAITESCU, C. R. 52, cf. DN², M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, 572, NDU.

– Pronunţat: *-pri-e-.* – Pl.: *exproprieri.* – Şi: (rar) **espropriére** (IORDAN, L. R. A. 40), (popular; prin disimilaţie) **expropiére,** (învechit) **expropriáre, espropriáre** (NEGULICI, PONTBRIANT, D., LM) s. f.

– V. **expropria.** Cf. fr. expropriation.

EXPUGNÁBIL, -Ă adj. Care poate fi cucerit. Cf. DN³, NDN.

– Pl.: *expugnabili, -e.*

– Din fr. **expugnable.**

EXPULSÁ vb. I v. **expulza.**

EXPULSÁRE s. f. v. **expulzare.**

EXPÚLSIE s. f. **1.** (Învechit) Expulzare **(1).** *Dară... această expulziune nu va fi privită ca o excludere întemeiată pe litera legii, ci, din contra, ca o excludere politică.* KOGĂLNICEANU, O. IV₁, 108, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 645²/23. *Rezultatul luptei fu graduala espulsie a oamenilor liberi din cel mai mare numer a ramurilor producţiei.* ROM. LIT. 84¹/37, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W. *Invaziunea grecilor din vechime şi încercările de expulsiune sânt deşerte.* CONV. LIT. XI, 208/1, cf. SCRIBAN, D., NDU. ◊ Fig. *Cum au luat şi iau idei grecii regeneraţi, prin vorbe turceşti şi italiene... sau prin espulsia unor asemenea mii de vorbe şi reîntregirea în cele străbune şi uitate?* HELIADE, O. II, 330. *În acest proces de a stabili o normă pentru limba scrisă, trebuie luate în considerare şi acele influenţe istorice,*

care au rezistat tendinței de espulsiune și s-au conservat în limba vie. EMINESCU, S. P. 21.

2. (Med.) Eliminare din organism a unui produs fiziologic sau patologic, a unui corp străin etc.; expulzare **(3)**, evacuare. Cf. COSTINESCU, CONTA, O. F. 222, DER, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., NDN, MDN. ◊ F i g. *Să delimităm organul poeziei, tipul lui de funcțiune, momentul de absorbție și de expulzie.* STĂNESCU, R. 167. ♦ S p e c. Eliminare a fătului sau a placentei din cavitatea uterină. V. d e l i v r e n ț ă **(2)**. *După expulsia fătului... se pot produce unele accidente.* BELEA, P. A. 185, cf. DL, DM. *Gravida va fi învățată cum să respire în timpul perioadei de dilatație și a celei de expulzie.* ABC SĂN. 28, cf. D. MED., DN^2, D. ENC., NDN, NDU.

3. (Fiz.) Împingere în afară a unui gaz, a unui lichid etc.; expulzare **(4)**. Cf. DN^2, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^2, NDN, NDU.

– Pl.: *expulsii.* – Și: (rar) **expúlzie,** (învechit, astăzi rar) **expulsiúne,** (învechit) **espúlsie, espulsiúne,** (învechit, rar) **expulziúne** s. f.

– Din fr. **expulsion,** lat. **expulsio, -onis.**

EXPULSIÚNE s. f. v. **expulsie.**

EXPULSÍV, -Ă adj. (Med.; învechit; despre substanțe) Care servește la expulzare **(3)**. Cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Pl.: *expulsivi, -e.* – Și: (învechit) **espúlsiv, -ă** adj. LM, ALEXI, W.

– Din lat. **expulsivus, -a, -um,** fr. **expulsiv.**

EXPULZÁ vb. I. T r a n z. **1.** A obliga pe cineva să părăsească teritoriul unei țări unde era stabilit; (livresc) relega. V. e x i l a, e x t r ă d a. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 645^2/13. *A expuls pe tirani afară din Roma, ba încă și pentru totdeuna le-a tăiat... orice speranție de a mai intra.* ARISTIA, PLUT. 287/9. *Amândoi frații fură expulși peste hotar în Bucovina.* SION, P. 316, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Se zvonește că se va porni o goană extremă contra socialiștilor și sindicaliștilor străini și români. Zilele trecute au expulzat iar câțiva.* CARAGIALE, O. VII, 74. *Domnitorul... nu răspundea cererilor Rusiei și a Austriei de a expulza sau a extrăda pe refugiații poloni și unguri.* XENOPOL, I. R. XIII, 239, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 81. *Îl expulză, trimițându-l... pe jos de la Sofia la Lom Palanka.* ARH. OLT. V, 313, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ar fi în stare să te expulzeze din țară, dacă ar intra la bănuială.* REBREANU, R. I, 22, cf. SCRIBAN, D. *De cum pusese mâna pe administrația țării, încasă veniturile statului prin oamenii săi, sechestră clădirile boierilor de la Iași și de la țară și expulsă pe agenții consulatului austriac.* OȚETEA, T. V. 193, cf. CĂLINESCU, B. I. 422, DL, DM. *În anul următor este expulzat din România.* ABC SĂN. 315. *Insuccesul acesteia îl face să pornească în exil, expulzat odată cu ceilalți revoluționari.* IST. T. I, 232. *O face pe Fibula să părăsească definitiv Roma, fiind aproape expulzată din Italia.* BĂNULESCU, C. M. 281, cf. M. D. ENC, DEX, DN^2, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ R e f l. p a s. *Am văzut mai sus cum se expulzase din țară cei doi ziariști, italian și german.* XENOPOL, I. R. XIII, 84. ◊ F i g. *„Vocabularul de vorbe streine în limba română" expulza elementele neromane.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 12/2. (Ironic) *Semnele de punctuație sunt total expulzate.* ib. 1993, nr. 7, 9/1.

2. P. e x t. (Complementul indică oameni) A exclude, a îndepărta pe cineva dintr-un loc, dintr-un anturaj, dintr-o colectivitate etc.; a scoate, a da afară. *Dumneavoastră veți socoti, cu scrupulozitate,... ca să expulzați pe domnul Rosnovanu din cauza etății.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 108, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Wiest a fost, printr-o simplă măsură administrativă, expuls din teatru și aruncat pe strade.* EMINESCU, O. XI, 398. *În dârdora mutatului, sânt expulzat din Wilmersdorf.* CARAGIALE, O. VII, 57, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Natura pedepsește și expulzează pe acest produs orășănesc care e d-na Mia Vasilian.* IBRĂILEANU, S. 4, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dacă nu plecați singuri, o să fim siliți să vă expulzăm.* SEBASTIAN, T. 123. *Gabriela îl expulzase la bucătărie.* TEODOREANU, L. 21. *Puiu... fusese expulzat din sufragerie în salon.* id. M. II, 100. *Manifestantul era un intrus și fu îndată expulzat din local.* CĂLINESCU, B. I. 498. ◊ F i g. *Pururea strivind tirania patentă, mulți ani predomnitoare în Roma,... a expuls*[-o] *și a spulberat-o.* ARISTIA, PLUT. 286/20. *Bătrânul este înăbușit în mijlocul unei familii balzaciene: o nevastă, expulsată de mult din viața lui sufletească.* LOVINESCU, C. VII, 97. *Materia sub care sufere, el o clădește în mormane de care se scuturã... ca să se simtă mai îndreptățit s-o respingă, s-o expulzeze din conștiință.* STREINU, P. C. III, 23. *Să nu expulzăm deci, cu prea multă grabă și ușurință, nici umilul din câmpul măreției!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 9/4.

3. (Med.; complementul indică produse fiziologice, patologice, corpuri străine etc.) A elimina din organism; a da, a împinge afară, a sili să iasă. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Tresări tare, gata să arunce țigara școlărește, întorcând și capul ca să poată expulza urgent ultimii aburi.* TEODOREANU, L. 295, cf. SCRIBAN, D. *Ventriculul se contractă și expulzează sângele.* ABC SĂN. 41. *Oul fixat în trompă moare, de obicei, și este expulzat.* ib. 319, cf. M. D. ENC., DEX. *După respirație, aerul este expulzat.* RL 1978, nr. 10 333, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

4. (Fiz.; complementul indică particule, gaze, lichide etc.) A evacua (cu putere). *La fel erau, fără îndoială, și fragmente expulsate din Soare.* CAMIL PETRESCU, P. 397. *Crește pericolul de a fi mai ușor expulzat dintre cele două suprafețe metalice.* SOARE, MAȘ. 98. *Un balon de săpun, format la capătul unui tub, se contractă și expulzează aerul din el.* CIȘMAN, FIZ. I, 349. *Datorită presiunii, uleiul este expulzat din cilindru.* DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN^2, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Prez. ind.: *expulzez*; part. și: (învechit) *expuls.* – Și: **expulsá,** (învechit) **espulsá** (LM) vb. I.

– Din lat. **expulsare,** fr. **expulser.**

EXPULZÁRE s. f. Acțiunea de a e x p u l z a și rezultatul ei.

1. Acțiunea de a obliga pe cineva să părăsească teritoriul unei țări unde era stabilit; (învechit) expulsie **(1)**; (livresc) relegare, relegație. V. e x i l. Cf. e x p u l z a **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Se zice că prefecții de județe au decrete de expulzare în alb.* CARAGIALE, O. VII, 74, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. 486. *Ludovic al XVI-lea întreabă pe șeful poliției dacă nu există vreun ordin de expulzare a filosofului, rămas încă în vigoare.* VIANU, L. U. 208. *Expus în orice moment expulzării... Stendhal se hotărăște să plece în Franța.* id. ib. 443. *Se va lua împotriva mea măsura expulzării.* STANCU, R. A. V, 385. *Renumele acesta s-a format... în vreo 44 temnițe de sub tot atâtea drapele și în câteva expulzări definitive.* VINEA, L. I, 383. *Acesta ar fi scris chiar o serie de editoriale, cu prilejul expulzării unui grup de evrei, care apelaseră la Alianța israelită.* CIOCULESCU, C. 21, cf. DL, DM, DER, DEX, M. D. ENC. 348, DN^3, DSR, D. ENC., NDN 572, NDU.

2. Excluderea, îndepărtarea cuiva dintr-un loc, dintr-o societate etc. Cf. e x p u l z a **(2)**. Cf. COSTINESCU, 411, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. 348, DEX, NDN 572, NDU. ◊ F i g. *Erau două naturi moarte de o absurdă împerechere... Copiii cutezară să ceară expulzarea lor, odată cu mutatul.* C. PETRESCU, C. V. 9.

3. (Med.) Eliminarea din organism a unor substanțe fiziologice sau a unor corpuri străine etc.; expulsie **(3)**. Cf. e x p u l z a **(3)**. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 411, NDU. ◊ F i g. *Vorbirea..., ca obiect, și, mai apoi, expulzarea din afara trupului uman a vorbirii..., dansul... constituie materialul artei.* STĂNESCU, R. 100. ♦ S p e c. Eliminare a fătului din cavitatea

uterină; naștere **(I 1)**. *Sarcina, starea în care se află femeia din momentul fecundației până la expulzarea produsului de concepție.* ABC SĂN. 317, cf. D. MED. 530.

4. (Fiz.) Evacuarea unui gaz, a unor particule, a unor lichide; expulsie **(3)**. Cf. e x p u l z a **(4)**. *Locul liber din pătura* [electronică] *inferioară fiind produs prin expulzarea unui electron, de către un alt electron cu viteză mai mare.* T. V. IONESCU, E. 510.

– Pl.: *expulzări*. – Și: (învechit, astăzi rar) **expulsáre** (COSTINESCU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. 486), (învechit) **espulsáre** (BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.

– V. **expulza.**

EXPULZÁT, -Ă adj., s. m. **1.** Adj., s. m. (Persoană) care a fost expulzată dintr-un loc, dintr-o țară, dintr-o colectivitate etc. V. e x i l a t. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Sindicaliștii au vrut să conducă in corpore pe expulzați.* CARAGIALE, O. VII, 74, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Mi-a rămas în minte tabloul celui expulzat, stând cam ruşinat şi umilit la o parte.* SADOVEANU, O. XXI, 147, cf. DSR. *M-am gândit... ce puțin va lipsi să mă trezesc expulzat ca indezirabil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 6, 20/1.

2. Adj. (Despre particule, gaze, lichide etc.) Care a fost evacuat, care a fost eliminat. *Electronul expulzat... va reveni pe atom şi-l va neutraliza.* T. V. IONESCU, E. 481, cf. DL.

– Pl.: *expulzați, -te*. – Și: (învechit) **espulsát, -ă** (PONTBIRANT, D., LM, ALEXI, W.), **espúls, -ă** (LM) adj.

– V. **expulza.** – **Expuls** < lat. **expulsus, -a, -um.**

EXPÚLZIE s. f. v. **expulsie.**

EXPULZIÚNE s. f. v. **expulsie.**

EXPUNĂTÓR s. m. (Învechit) **1.** Expozant **(1)**. [La expoziția națională românească] *nu împedecă nimica a se admite şi alți espunători* (a. 1881). BARIȚIU, C. II, 243, cf. CADE.

2. Conferențiar. *Când ascultăm o prelegere rea supra unei ştiințe care cere în expunerea ei un model de limpezime, să ştim că vina nu e a ştiinței, ci a expunătorului.* EMINESCU, O. XI, 414.

– Pl.: *expunători*. – Și: **espunătór** s. m.

– **Expune** + suf. *-tor*.

EXPUNCȚIÚNE s. f. (Livresc) **1.** Terminare, încheiere. Cf. LM, DN², DEX, NDN.

2. Marcare printr-un punct, pus deasupra sau dedesubtul unei litere, al unui cuvânt etc., a unei anulări; eliminare a unor cuvinte, a unor litere etc. dintr-un text. Cf. LM, DN², DEX, NDN.

– Pronunțat: *-ți-u-*. – Pl. *expuncțiuni*. – Și: (învechit) **espuncțiúne** s. f. LM.

– Din lat. **expunctio, -onis.** Cf. fr. e x p u n c t i o n.

EXPÚNE vb. III. **1.** T r a n z. (Complementul indică idei, principii, teorii, opinii, păreri etc.) A face cunoscut, a prezenta, oral sau în scris. V. d e m o n s t r a **(1)**, e x p l i c a, r e l a t a. Cf. TDRG³, I. GOLESCU, C. *Îmi pare foarte rău că sânt silit a expune drepturile ce am la dragostea ta.* VOINESCU II, M, 114/25. *O orfanotrofie îndeplinită desăvârşit, după principiile expuse în Regulament.* KOGĂLNICEANU, O. I, 576. *D[omnul] Preşedinte al consiliului espune apoi că.... cererile... sânt îndestul datoria guvernului de a preveni toate nevoile.* id. ib. IV₁, 43. *Espune fundamentele cele adevărate ale sistemei sale.* LAURIAN, F. 199/6, cf. NEGULICI. *Papa... au expus în conclava cardinalilor motivul acestei ambasade.* CALENDAR (1851), 32/7. *Aplicând la analiza aerului deosebitele metode ce espuserăm, se află că aerul coprinde în volum 20, 80 volume de oxigen.* MARIN, PR. I, 64/8. *Adunând noaptea pre toți ofițerii săi, Le espuse-a sale planuri.* NEGRUZZI, S. I, 116, cf. POLIZU. *Se duce la un medic... îi espune cazul, durerile şi suferințele ce simte.* GHICA, S. 586, cf. PONTBRIANT, D. *Maiorescu a espus teoria sa psicho-fiziologică.* CONV. LIT. II, 36. *Înainte d-a espune această sistemă, se uitase cu luare-aminte împrejurul său.* BARONZI, I. G. 191/14, cf. COSTINESCU, LM. *Voi expune aici totuşi cinci considerații care justifică această ipoteză.* CONTA, O. C. 37. *Cu cât vor fi ideile mai simplu şi mai lămurit expuse, cu atât ele vor fi mai apreţuite.* ODOBESCU, S. II, 369. *Discuția asupra principiilor expuse în programul nostru se face, de către amici sau adversari politici, cu bună-credință şi în acel ton limpede şi franc.* EMINESCU, O. XI, 51. *Doamna Popescu îmi expune părerile ei sănătoase.* CARAGIALE, O. I, 273. *Va protesta în contra celor espuse prin memorandul conferinței* (a. 1882). BARIȚIU, C. II, 249. *Aceeaşi persoană nu scria într-un fel când îşi expunea propriile sale idei şi într-alt fel când făcea o traducere.* ARHIVA, I, 51, cf. DDRF. *După noua Constituție, trebuia să expună domnitorului nevoile țării după fiecare legislatură.* XENOPOL, I. R. XIV, 36, cf. BARCIANU. *În cei doi ani din urmă de la gimnasiul superior ni espuse Aron Pumnul teoria sa despre puterea creativă.* SBIERA, F. S. 113, cf. ALEXI, W. *Costache Negruzzi şi-a expus părerile în multe articole.* IBRĂILEANU, SP. CR. 105. *În acest poem de tinerețe, Poe expune un principiu al esteticii sale.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 49. *Nepotrivirile... sunt destul de importante, cu se poate vedea uşor comparând rezultatele expuse aici.* RF I, 123, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Teoria sincronismului este, în sfârşit, expusă şi tratată în cadrul ei istoric şi sociologic.* LOVINESCU, C. VII, 27. *Pentru ideile lui sănătoase, precum şi pentru claritatea cu care sunt expuse, studiul s-a bucurat de elogiul lui Eminescu.* DR. VIII, 16. *Vreme de cincisprezece minute expuse subiectul tezei.* TEODOREANU, L. 120. *Am să te chem într-o zi să-mi expui şi celelalte patru dezlegări.* SADOVEANU, O. VIII, 75, cf. SCRIBAN, D. *De la Târgoviște, el a lansat către „nobilii fii ai Daciei" o proclamație în care expune „temeliile pe care va trebui să se rezime viitoarea legislație politică a țării".* OȚETEA, T. V. 26. *D. Cioculescu expune toate motivele în „Introducere", care l-au dus la recunoaşterea paternității articolelor nesemnate.* CONSTANTINESCU, S. II, 77. *Ideile mele politice au fost expuse într-o memorabilă conferință.* ARGHEZI, P. T. 112. *Îi expuse nevoile casei, sugerându-i dorința de a fi creditată un timp.* CĂLINESCU, S. 265. *Luam atitudine chiar şi împotriva părerilor expuse de Henri Poincaré.* BLAGA, H. 144. *Am să le expun proiectul dumitale.* VINEA, L. I. 138, cf. DL. *Ți-am şi expus problema cu implicațiile ei.* PREDA, R. 259, cf. DM, DN². *D. Zamfirescu îşi expune un punct de vedere.* IST. T. II, 106. *A precedat-o o dedicație şi... un prolog în care-şi expune teza.* MANOLESCU, A. N. I, 132. *El îmi expune crezul lui Ludendorff, constatând cu destulă surprindere că-l ştiu.* STEINHARDT, J. 121, cf. M. D. ENC. *Ultimul venit... este însă de altă părere şi-şi expune „teoria financiară" văzută dintr-un unghi optimist.* CIOCULESCU, C. 72, cf. DEX. *Am expus pe larg... rațiunile hotărârii lor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 14/3, cf. DN³. *Mi s-a părut că nu este posibil să expun părerile mele fără să mă refer la teoriile mai vechi.* IVĂNESCU, I. L. R. VIII, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Mi-am expus destul de coerent punctul meu de vedere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 15/3, cf. D. ENC. *De la acest om ciudat, mama a moştenit două lucruri: ... o cronică de familie (pe care ți-am expus-o pe scurt...) şi o colecție de timbre.* CĂRTĂRESCU, N. 212, cf. NDN, DEI, NDU. ◊ A b s o l. *Transilvania o locuiesc românii carii sânt de gen italic, precum vom espune îndată.* MAG. IST. I, 42/17. *Cratinus şi Aristofan, zice Orațiu..., dacă găseau pe cineva demn de a fi descris, de era vițios sau fur... espuneau înaintea publicului cu multă libertate.* CONV. LIT. IV, 165. *Istoricul Fotino... expune direct în limba greacă lucrurile pe cari le cunoaşte ca martor ocular.* BUL. COM. IST. II, 15. *Scriitorul nu expune, ci demonstrează.* VIANU, S. 83. *Aflu că... Dinu citeşte, expune, rezumă.* STEINHARDT, J. 210. ◊ R e f l. p a s. *Măiestria agriculturei se espune cu termini foarte lesne de înțeles.* CALENDAR (1847), 40/11. *Prin urmare, în alaturare cu datinele şi credințele ce s-au expus mai sus, rolul corbului... merită cea mai mare luare-aminte.* MARIAN, O. II, 15. ♦ T r a n z. (Complementul indică fapte, întâmplări, manifestări, sentimente, stări sufleteşti etc.) A spune, a prezenta, a face cunoscut prin cuvinte, detaliat şi de

obicei într-o desfășurare gradată; a istorisi, a povesti **(1)**, a relata. *Ce ați zice, domnilor mei, când, în unul din procesele D[omniilor] voastre de hotar sau de fond, ați vedea că tribunalul își dă hotărârea începând mai întâi a da deoparte dosariul, neprimind a se citi dovezile Domniei voastre și nelăsându-vă nici d[umnea]voastră, nici advocatului d[umnea]voastră dreptul de a espune cursul pricinei?* KOGĂLNICEANU, O. III$_2$, 170. *El espusă Brandei pregătirile solenității ce aveau a doua zi să înceapă.* ASACHI, S. L. II, 58. *Espune crudul chip prin care locuitorilor li s-au fost refuzat petiția lor* (a. 1848). URICARIUL, X, 2. *Aveam nevoie a vă espune fapta civilizațiunii.* BARONZI, I. C. I, 38/10. *A istorisi vra să zică a espune un șir de fapte legate între sine prin cauză și efect.* CONV. LIT. IV, 181. *Mai nainte de a expune pe scurt această istorie, trebuie să ne aducem aminte că satira, la latini, este o zicere colectivă.* ODOBESCU, S. I, 45. *Am espus răpede această stare de lucruri.* EMINESCU, S. P. 227. *Rezultă o mare probabilitate că descălecarea Munteniei să fie petrecut așa cum o expune tradiția.* XENOPOL, I. R. III, 25. *Am fost deci surprins când am văzut cum acești profesori espun mai altfel întâmplările.* SBIERA, F. S. 123. *Mă mulțumesc să expun un fapt pe care l-am constatat.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 15. *E imposibil să admitem că cronicarul care a expus așa de pe larg istoria Moldovei până la Dabija, și îndeosebi întâmplările de pe la 1650 înainte, la cari fusese martos și actor, să fi povestit sumar tocmai aceste evenimente.* BUL. COM. IST. I, 200. *Evenimentul acesta va conta... ca un moment de seamă... Așa fiind, e bine, credem, să încercăm a expune și a aprecia... împrejurările în care el se produce.* AN. IST. NAȚ. I, 1. *Alăturând toate faptele expuse până aici..., nu putem să nu afirmăm o influență germană mai veche la noi.* DR. II, 389. *Expuse cu mutră amărâtă și glas plâns pățania copilașului său.* REBREANU, R. II, 94. *După aceea expune întreaga diplomație pe care au întrebuințat-o ei spre a opri războiul bolșevic împotriva României.* ARH. OLT. XIII, 499. *Expunem în câteva cuvinte ce-am văzut.* D. GUSTI, P. A. 264. *Faptele expuse în plângerile fraților Răescu sunt prea precise ca să poată fi puse la îndoială.* OȚETEA, T. V. 78. *Prin „Hronicul" lui, în care voiește să expună istoria tuturor românilor..., D. Cantemir e precursorul Școalei Ardelene.* CONSTANTINESCU, S. II, 13. *V-ați expus la unul din congrese nevoile și suferințele ce le îndurați.* ULIERU, C. 72. *Rămase mișcat de sinceritatea glumeață și plină de grație cu care Georgeta își expunea cazul.* CĂLINESCU, O. III, 250. *Istoricii francezi expun faptele colorat și pregnant.* RALEA, F. 22. *Judele de instrucție... îi mai expuse încă o dată întâmplarea.* STANCU, R. A. V, 148. *Samsarul îi expuse greutățile întâmpinate și sorții de reușită.* VINEA, L. II, 230. *Regele a expus situațiunea extraordinară.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 28. *Să povestească și să expună oral amintirile ce-l legau.* MS. 1975, nr. 2, 18, cf. DN^2. (Refl. pas.) *Asta e istoria fără critică, sau mai bine astfel s-a găsit cu cale a se espune conjurațiunea lui Catilina.* TEULESCU, C. 71/15.

2. Tranz. (Complementul indică lucruri, obiecte sau produse, mărfuri etc., care au de obicei o anumită importanță, valoare etc.) A pune la vedere; a prezenta publicului cu scopul de a fi cunoscute, admirate sau vândute. Cf. POEN.-AAR.-HILL, V. I, 644^2/31, NEGULICI. *Lălăii cască gura la mărfurile expuse prin magazine.* NEGRUZZI, S. I, 329, cf. POLIZU, PROP.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Productele române... vor fi expuse atunci la Paris.* ODOBESCU, S. II, 85. *E espus la vedere tortul, fiind pe fiecare ghem însemnat numele fetei care l-a tors.* FRÂNCU-CANDREA, M. 139, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Expusă câtva timp în librării, lucrarea a fost, de altfel, retrasă de însuși autorul ei.* LOVINESCU, M. 265. *Pantofi de aur expuși în vitrine.* BACOVIA, O. 124. *Îmi place să umblu cu lucrurile expuse prin magazine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 246. *În sala de onoare erau expuse hărți colorate.* BRĂESCU, A. 120. *Jirebiile de lână, vopsite în toate culorile, sunt expuse în fiecare zi de marți la târgul săptămânal.* APOLZAN, P. I. 60. *Expoziția cuprinde numeroase standuri în care sunt expuse aparate, scule, piese.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 361. *Încălțămintele cizmarului stau expuse fiecare cu nume și preț.* ARGHEZI, S. XV, 235. *Rămase pironit în fața unui obiect expus în vitrină.* CĂLINESCU, S. 244. *Într-o vitrină văzu expuse câteva perechi de galoși noi, lucitori.* STANCU, R. A. IV, 253. *Vioara a fost expusă la expoziția universală din Viena.* ALEXANDRU, I. M. 133, cf. DL. *Erau expuse... blănuri scumpe.* PREDA, C. I. P. III, 46, cf. DM, DN^2. *Insignele erau purtate și expuse de meșterii înșiși.* IST. T. I, 70. *E o întâmplare lipsită de semnificație (pretinde M. Blecher) faptul că ne încredem în existența de dincoace de sticla vitrinei și nu în aceea a fotografiei expuse dincolo de ea.* N. MANOLESCU, A. N. III, 68. *Se află azi un modest colț memorial în care este expus catalogul clasei a III-a.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 2/2. *Macheta Forului lui Traian este expusă la Muzeul Columnei din București.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 64. *Sunt expuși porumbei călători standard și de performanță.* SPORTUL, 1972, nr. 6 927, 2/6, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ Refl. pas. *O astfel de pasiune pentru faptul literar și mai ales pentru propriul său fapt se traduce* [prin]... *dezlănțuiri furtunoase prin librării pentru a i se expune cărțile în vitrină.* LOVINESCU, M. 253. *S-au expus aici și fotografii ale ororilor făptuite.* STANCU, R. A. II, 375. ♦ Spec. (Complementul indică opere de artă, vestigii arheologice etc.) A prezenta publicului într-o expoziție, într-un muzeu etc. Cf. PROT. – POP., N. D. *Obiectele de aur de la Petroasa vor fi expuse fără primejdie în Paris.* ODOBESCU, S. II, 87. *Unul din cei mai buni elevi ai Școalei de pictură din Iași... au espus la librăriile de aice una din gravurele sale.* EMINESCU, S. IX, 111. *Expune în sala Ateneului toate lucrările sale de pictură.* SĂM. I, 12, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Dl Ștefan Constantinescu expune o serie de aquarele din Balcic.* CONV. LIT. LXVII, 255. *Un tânăr talentat... expune câteva pânze care opresc atenția prin concepția nouă și îndrăzneala tușeului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 11, cf. SCRIBAN, D. *În colaborare cu Gherasim Luca, expune grafii colorate.* SIMION, S. R. III, 7. ◊ (Prin extensiune; despre artiști plastici ale căror opere fac obiectul unei expoziții). *Acum... cu ce mi-ai venit să espui aici?... Cu un biet portret.* GTN (1836), 52^1/29. *Prin sculptură a expus zeitatea sub oarecare formă.* BOLLIAC, O. 37. *Cei bătrâni,... espuind niște icoane de altar nou zugrăvite, ar fi zis că fac o espoziție a artiștilor în viață.* CONV. LIT. IV, 192. cf. CADE. *Statua expusă pentru întâiași dată publicului.* LOVINESCU, C. IV, 109. *Colecțiile... n-au fost până acum studiate în întregime, aranjate sau expuse după cerințele muzeistice.* ARH. OLT. XIX, 37. *Cea mai mare parte din aceste desene au rămas în Spania și sunt expuse în săli speciale la Muzeul Prado.* OPRESCU, S. 223. *Mergea... legănându-se puțin prin fața tablourilor și a pieselor expuse în muzeu.* CĂLINESCU, S. 140. *Tablourile și le expunea uneori în vitrina librăriei.* STANCU, R. A. II, 17. *Se găsește expus la Muzeul din Sevilla.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 4. *Bustul în marmură al Stolnicului... expus la Padova.* MS. 1975, nr. 2, 8. *Decenii întregi tablourile lui Ion Popescu Negreni au fost expuse în Saloane.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 17/3, cf. NDU. (Absol.) *Au dreptul a expune într-un loc rezervat numai lor.* ODOBESCU, S. II, 80. *Expunând cu impresioniștii, Cézanne se oferă ca o victimă sigură a ironiilor.* OPRESCU, I. A. IV, 283. *De asta am expus la Salonul Oficial de la Paris?* CAMIL PETRESCU, N. 106. *E ocupat. Lucrează. Expune... Zugrăvește tablou după tablou.* STANCU, R. A. I, 257. *Pictorița izbuti să facă să i se aprobe o parte din mulțimea ei de pânze și să expună.* PREDA, M. S. 36. *Se aruncau replici împotriva celor care expuneau.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 18/1. ♦ A înfățișa vederii, de obicei într-o piață publică, un condamnat, pentru a fi supus oprobiului public sau, după execuție, pentru a servi de exemplu. *Femeile vinovate le espunea în piață legate de un stâlp, cu capul ras.* GHICA, S. X. *Îi restigni cu cuie de fer..., cu capul în jos, și-i espuse astfeli în fața înspăimântaților orășeni.* HASDEU, I. V. 102. *Tudor a poruncit apoi ca, înfipte în pari, capetele celor doi vinovați să fie expuse în vederea întregii oștiri.* OȚETEA, T. V. 175. *În toate orașele... au fost împușcați oameni și expuși în piețele publice.* STANCU, R. A. III, 34. *Fu executat..., iar cadavrul său expus într-o piață.* T. POPOVICI, S. 91. ♦ A prezenta, a arăta ceva sau pe cineva, pentru a pune în evidență, pentru a

impresiona. *Dac-am ascunde ca un secret frumoasa faptă pe care ne-o aduce aminte astă pungă, n-am fi espus-o astfel la vedere.* BARONZI, C. IV, 94/2. *V-am spus că nu vreau prea decoltată. Eu nu-mi expun nevasta goală.* KIRIȚESCU, G. 56. *Lăsă o mână să-i alunece pe genunchii puși unul peste altul, expunând vederii un inel cu e enormă piatră portocalie.* CĂLINESCU, S. 164.♦ F i g. A da la iveală, a (se) dezvălui **(2)**; a (se) destăinui **(1).** *Fără îndoială că actorul face din personalitatea sa un instrument p[entru] o altă personalitate și... espu[ne] această mascare a ființei sale celei mai proprii la privirea unei mulțimi.* EMINESCU, O. XIV, 230. *D. Arghezi... ne expune multiplele sale fețe lăuntrice.* CONSTANTINESCU, S. I, 70. *E o teamă globală care-mi neagă ce-am lăsat în urmă și sare peste timp, expunându-mă gol în fața necunoscutului.* BĂNULESCU, I. 147. (R e f l.) *În jocul său, măscăriciul se interpretează pe sine, se expune, devenind o imagine teatrală.* IST. T. I, 77. *Pann nu se expune niciodată total, nu riscă ridicolul unei confesiuni patetice.* SIMION, D. P. 377.

3. T r a n z. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la") A fi situat, a fi orientat într-o anumită direcție sau a fi în situația de a suferi acțiunea unor factori fizici, atmosferici etc. *Confetăria și magazinul de mode s-au trezit într-o zi fără acoperământ și expuse unei grozave ploi.* KOGĂLNICEANU, O. I, 96. *Alegeți o locuință espusă la soare.* MAN. SĂNĂT. 25/11, *Expusă la aer, apa aburește la orice temperatură.* FĂTU, D. II/12. *Acest cristal să rămâie espus la lumina soarelui.* BARASCH, M. I, 10/15. *Tristă și tânjitoare ca floarea espusă arșiței soarelui.* NEGRUZZI, S. I, 145, cf. COSTINESCU. *Abia expus la dogoreala jaraticului,* [grangurul] *se preface într-o sărmăluță de grăsime profumată.* ODOBESCU, S. III, 32. *Reclamă să intre imediat în casă, neputând sta cu mobila d-sale expusă la intemperii.* CARAGIALE, O. I, 190. *Întreg localul este așezat într-un loc expus la soare.* CONV. LIT. XXII, 435. *Trebuie să-și facă cuibul său în cămine, espusă fiind fumului înnegritor.* MARIAN, O. II, 111. *Această silitră, expusă acțiunii focului..., văzură scurgându-se niște râulețe străvezii.* ARHIVA, X, 24. *Versantul dinspre răsărit și mai ales cel de sud al Carpaților Meridionali erau mai expuse la soare decât cele dinspre apus și nord.* VUIA, PĂST. 158, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prispa, expusă frigului, este... incomodă iarna.* ARH. OLT. X, 106, cf. SCRIBAN, D. *Viță japoneză acoperea cu tapete de frunziș pereții exteriori expuși în plin câmp.* CĂLINESCU, S. 139. *Părți ale gospodăriei în care trăiesc sunt în câmp deschis, tot atât de expuse adversităților firii, ca și întinderile goale ale pământului.* BOGZA, C. O. 218. *Se acumulează zăpada spulberată în locurile expuse vânturilor.* CHIRIȚĂ, P. 277. *Plantele semănate devreme... sunt mai puțin expuse la brumele târzii.* AGROTEHNICA, II, 67, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ R e f l. p a s. *Astfel un fer... devine prea fărămător când se espune la vibrații repetate des.* MARIN, PR. I, XXXIX. *Fosforul se espune la o temperatură de 70^0.* id. ib. 33/2. ◊ R e f l. *S-a expus vântului și frigului pe zi de ploaie.* BLAGA, în NDU. ◊ F i g. *Poezia ar avea atunci o scenă expusă fără control societății și un forum în fiecare sat.* BOLLIAC, O. 45.

4. T r a n z. și r e f l. A (se) pune într-o situație periculoasă, dificilă, neplăcută etc., a (se) lăsa fără apărare în fața pericolelor; a-și pune în primejdie viața, onoarea, reputația etc., a r i s c a, a s e h a z a r d a. *Eu... declar că mă espun impopularității domnilor comercianți de rachiu și de vin.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 318. *De ce să te espui la primejdii?* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 46. *De aici un panteism, care se consideră ca ateism și îl espuse urii contimpuranilor săi.* LAURIAN, F. 205/8. *Când cineva n-are ce să piardă, atunce poate a se expune la orișice rizic.* CODRESCU, C. II, 178/26, cf. NEGULICI. *A da ascultare vorbelor sale, este a te espune de bună voie întristării.* LĂZĂRESCU, S. 31/3. *Am vrea ca dânșii să dormim prin păduri... Am vrea să stăm la pândă pe vârful unei stânce, să ne espunem zilele necontenit la trude, la pericule, la lupte?* RUSSO, S. 175. *Fură însărcinați a ecspune la peire copii.* ARISTIA, PLUT. XXVIII/1. *Așa, romanii să nu se espuie a vedea locul în care ne aflăm, ca un altcineva destul de cunoscut, și să se ilustreze prin rușinea republicei și sfărâmarea armatei.* TEULESCU, C. 117/19. *Să mă espun și țintei pistolului său.* NEGRUZZI, S. I, 211, cf. POLIZU. *Cei mai vechi amici ai unirei complete..., acei care aufost cei mai ardenți apostoli ai acestei idei, care s-au expus pentru dânsa, se opun astăzi la realizarea ei actuală* (a. 1859). ap XENOPOL, I. R. III, 53. *Carnea devenea buhavă și fără gust, vitele erau foarte espuse la boalele de gură și de unghii.* GHICA, S. 541. *Iată cum se venerează memoria oamenilor celor mari, care și-au espus viața ca să ne dea o patrie liberă.* FILIMON, O. II, 10, cf. PONTBRIANT, D. *Espui pericolului numai o porțiune din armată, restul conservându-se.* HASDEU, I. V. 147. *Suferise atât de mult, încât nu mai voia a se espune la suferințe.* BARONZI, C. VIII, 179/24. *Să ne espunem primejdiilor pentru împlinirea unei dorințe de nimica?* CONV. LIT. IV, 74, cf. COSTINESCU, LM. *Dacă în adevăr simți compătimire pentru mine, nu-ți expune zilele în zadar.* ALECSANDRI, O. VII, 538. *Dacă vom întârzia, ne expunem la pericole.* MAIORESCU, D. II, 250. *La fiecare pas omul primitiv este expus la rele de acelea pe care el le atribuie sufletelor de morți.* CONTA, O. F. 343. *Ne place mai bine să fim cu credințe greșite, decât să ne espunem a le smulge din mintea noastră.* CONTEMPORANUL, I, 6. *Expusă la batjocura unor soldați mojici..., ea nu avea altă apărare decât hainele ei bărbătești.* ODOBESCU, S. I, 18. *Ne putem feri de pericolele la care ne-ar espune și pe viitor o politică aventuroasă.* EMINESCU, O. XI, 24. *N-aș fi nebun să vă expun la primejdii.* CARAGIALE, O. VII, 34. *Cei bogați și culți au rămas în Dacia traiană, espunându-se invaziunii goților.* REV. IST. II, 286. *Într-altfel, se expuse a nu fi citit.* MACEDONSKI, O. IV, 33. *Dintre toate galițele, bobocii sunt cei mai expuși pericolelor și boalelor.* MARIAN, O. II, 380. *Radu încheiase pace cu turcii..., de care foarte se bucurară brașovenii care nu se mai temeau a fi expuși și ei la prădăciuni.* XENOPOL, I. R. IV, 188, cf. BARCIANU. *Mă temeam să nu mă espun la vreun refuz.* SBIERA, F. S. 118, cf. ALEXI, W. *Dintre ființele omenești, copiii sunt cei mai expuși deochiului.* CANDREA, F. 194. *Într-o zi de toamnă poți fi expus să degeri de frig.* PĂCALĂ, M. R.11, cf. ȘĂINEANU. D. U., CADE. *Criticul nu este atât de expus la ura celor pe care-i atacă, pe cât e la ura celor de care n-a avut ocazia să se ocupe.* LOVINESCU, M. 115. *Nu poate permite trecerea; s-ar expune la sancțiuni grave.* REBREANU, R. I, 269. *Îndurau privațiuni de tot felul, expuși la cine știe ce pedeapsă.* BRĂESCU, A. 138, cf. SCRIBAN, D. *Poarta poate lua toate măsurile pe care le va crede potrivite și necesare, fără să se expună la reproșul de a fi violat tratatele.* OȚETEA, T. V. 205. *Refuzând, s-ar fi expus unei primejdii mortale.* CĂLINESCU, B. I. 230. *În solurile cu reacție alcalină..., plantele... sunt expuse îmbolnăvirii de cloroză.* AGROTEHNICA, I, 351, cf. DL. *Ce secrete poate avea un om care, dezvăluite fiind, expun ființa noastră la lovituri atât de primejdioase?* PREDA, R. 340, cf. DM. *Bolnavul poate fi expus unor complicații.* ABC SĂN. 7, cf. DN^2, M. D. ENC. *Domnitorul nu se mai putea expune riscului semnării unei convenții în alb.* CIOCULESCU, I. C. I, 11, cf. DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ T r a n z. (Prin lărgirea sensului) *Scopul lor este... nu să asigure proprietatea, dar să o espuie, ca pe trecut la relele care au fost supusă.* DÂMBOVIȚA (1860), 93^3/10. *Șlicele lor erau espuse a se turti sub desele caramboluri ce făceau între ele pe stradele podite cu grinzi de lemnt.* ALECSANDRI, O. IV, 361. *Peirea formelor de organizare superioară expunea pe poporațiile ce locuiau în Muntenia și în Moldova a fi ușor supuse, întrucât, lipsindu-le închegarea în state..., nu aveau putința de a se împotrivi.* XENOPOL, I. R. III, 47. *Expediția moldovenească... e expusă în câteva rânduri.* IORGA, I. L. I, 216. *Bogăția acestui teritoriu... l-a expus la foarte dese încălcări și devastări.* AN. IST. NAȚ. I, 30. *Acesta era de altfel singurul mijloc de a scăpa țara de nenorocirile la care răscoala lui* [Tudor Vladimirescu] *o expusese.* OȚETEA, T. V. 281. *Portul*

femeiesc este expus mai mult acestor variații. APOLZAN, P. I. 93. *Apa curgătoare... îndepărtează fragmente din stratul dezagregat al rocilor, expunând astfel noi suprafețe dezagregării.* CHIRIȚĂ, P. 25. *Asemenea moment expunea însă mai degrabă pe contemplator.* PREDA, R. 426. *Regimul poate deveni monoton, plictisitor, expunând fie la denutriție, fie la părăsirea lui.* ABC SĂN. 23. *Nu mai am la conac decât patruzeci de vagoane de grâu, expuse nesiguranței.* BĂNULESCU, I. 161. ◊ F i g. *Pedantismul moldo-român... au produs o literatură fără viață, espusă criticei.* RUSSO, S. 43. *Fluctuațiunile la care limba noastră este încă expusă în procesul ei de limpezire.* ODOBESCU, S. II, 360. *Ei nu espun onestitatea lor unei diviziuni în infinitul nevoiei și a concurenței.* EMINESCU, O. XV, 374. *Astăzi școala românească... este espusă persecuțiunilor.* REV. CRIT. I, 337. *Tocmai astfel de firi sunt expuse iubirii subite și totale.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 14. *Ca într-un limb Expus miracolelor zarea țipă.* DOINAȘ, A. P. 251. *Îl expun câteodată diagnosticului pus în sens nespecific „cultural".* GRIGURCU, C. R. 18.

5. T r a n z. A supune acțiunii luminii un material fotosensibil (film, hârtie etc.), pe timp limitat, în vederea obținerii unui clișeu, a unei fotografii etc. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN..

6. (Latinism învechit, rar) A da afară, a îndepărta, a înlătura (ceva). *A espune mercile* [mărfurile] *din nave din cauza tempestatii.* LM, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ◊ F i g. *Veni-va o zi fatală... Când pizma, nedreptatea vor fi espuse-afară.* MUREȘANU, P. 71/1.

– Scris și: *ecspune.* – Prez. ind.: *expun.* – Și: (învechit) **espúne** vb. III.

– Din lat. **exponere** (după *pune*).

EXPÚNERE s. f. Acțiunea de a (s e) e x p u n e și rezultatul ei.

1. Aducere la cunoștință, prezentare, prin cuvinte, a unor idei, teorii, situații etc.; comunicare, spunere **(2)**; expozeu. Cf. e x p u n e **(1)**. *Aceasta provine și din însăși procedura păzită de guvern în espunerea ce v-a făcut despre situațiunea financiară a țărei.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 122. *Nu mă sumețesc... să fac aice o espunere deplină; căci spre aceasta se cer o mulțime de documente autentice.* CALENDAR (1847), 42/20, cf. POLIZU. *Espunerea de mai jos asupra celor mai principale venituri ale statului... esplică într-un mod mai dezvoltat opinia mea.* DÂMBOVIȚA (1858), 3^1/65. *El adăogisă... documente a cărora text el comentasă și care era ca temeiul și sorgentul ecspunerei sale cei întinse.* CALENDAR (1861), 17/15, cf. PONTBRIANT, D. *Espunerea sa profundă și lucidă a fenomenelor psihice.* CONV. LIT. II, 36. *Nu înțelegem de ce autorul pleacă de la un asemene text în espunerea teoriei sale științifice.* ib. IV, 47, cf. COSTINESCU. *Metoda deductivă... se poate întrebuința la expunerea științelor experimentale.* MAIORESCU. L. 142. *Prin expunerea sistemelor metafizice primitive voi face în acelaș timp istoria religiunilor.* CONTA, O. F. 341. *Vom procede îndată la expunerea celor ce ne-au venit până acum la cunoștință.* ODOBESCU, S. II, 164. *Dăm aici câteva șiruri din expunerea pe care d. Bariț a făcut-o în ședința întâiu.* EMINESCU, O. XII, 161. *Unii credeau că... istoria ar fi espunerea diferitelor opiniuni, pe cari oamenii le-au avut asupra faptelor economice.* id. ib. XV, 1 138. *Va încheia în chipul cel mai potrivit această expunere a stării economice a Țărilor Române.* ARHIVA, I, 149. *Expunerea situației României... arată, privitor la legea rurală, că guvernul a fost și este departe de a-și ascunde gravitatea perturbației momentane.* XENOPOL, I. R. XIV, 24, cf. BARCIANU. *Espunerile noastre de mai sus oglindesc realitatea.* SBIERA, F. S. 37, cf. ALEXI, W. *Despre această schimbare a obiceiurilor lor comerciale va fi vorba numai la sfârșitul acestei expuneri.* IORGA, C. I. III, 78. *Cea mai bună însușire a stilului e expunerea adevărului în modul cel mai clar.* BUL. COM. IST. I, 88. *Pe lângă această expunere a ideilor sale, autorul înfățișează, în romanul amintit..., aspecte din societatea bucureșteană de după 1920.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 133, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu-l auzisem făcând o expunere susținută timp de cinci minute.* LOVINESCU, M. 277. *Expunerea lui Hanotaux mi s-a părut confuză.* TITULESCU, D. 121. *Aprobă, cu întrebări mirate, savanta expunere.* CAMIL PETRESCU, T. II, 90. *Înregistrările acestui aparat, pe suluri de ceară, nu pot fi folosite decât în laborator. În expuneri publice ele sunt cu totul deficitare.* CONV. LIT. LXVII, 80. *Aș fi vrut să le prezint într-o expunere sistematică un bogat material documentar.* PUȘCARIU, L. R. I, 1. *D. Nichifor Crainic face o expunere a ciclului de conferințe ținute... în Germania.* UNIVERSUL, 27 XI, 1940, 6. *În cursul expunerilor sale, istoricul se oprește pentru a evoca o luptă.* VIANU, A. P. 444. *Expunerea noastră se întemeiază aproape exclusiv pe izvoare tipărite.* OȚETEA, T. V. 6. *Am insistat de atâtea ori asupra școlii istorice a lui Pârvan și D. Onciul, de sobră expunere și de erudiție critică.* CONSTANTINESCU, S. VI, 172. *Profesorul simțea că nici o expunere detaliată a meritelor lui științifice... nu putea să desființeze imaginea culinară.* ARGHEZI, S. X, 24. *Mi-a cerut să fac o expunere succintă a problemelor în chestiune.* BLAGA, H. 146. *Se poate vedea bine din această lungă expunere că revoluția... e o transformare.* RALEA, S. T. III, 69. *Voi fi foarte mulțumit să fac Maiestății Voastre o amplă expunere.* STANCU, R. A. V, 29. *Din expunerile anterioare s-a văzut că factorii principali ai alterării acestor minerale sunt ionii... și apa.* CHIRIȚĂ, P. 38. *Tendința de a depăși expunerea analitică este evidentă.* IST. LIT. ROM. II, 40. *După tonul răspicat și clar... Lucu înțelese că profesorul făcea o expunere și un rezumat.* VINEA, L. I, 346. *În arta discretă a d[octo]rului N. Vătămanu vedeam reînflorind prestigiul sacrul al medicilor fără arginiți..., într-o sinteză de cercetare științifică personală și de farmec al expunerii.* CIOCULESCU, I. C. I, 12. *Își încheie această expunere de principiu cu amenințări.* PREDA, R. 226. *Expunerea concepțiilor sale relative la analiza logică.* JOJA, S. L. 357. *Platon atribuie lui Socrate expunerea despre vindecarea sufletelor.* PANAITESCU, C. R. 44. *Aduceau tot mai des, în coloanele ziarelor, în discursuri și în expuneri publice, vorba de necesitatea unei instituții de stat.* IST. T. II, 18. *Bruder Harald, în expunerea asupra vieții și operei lui Martin Luther, citează și comentează esențialele cuvinte rostite la Worms, în 1517.* STEINHARDT, J. 100. *Expunerea... acestei idei este voit simplificatoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 35, 20/1. *Nu este nevoie să facem o expunere a sistemului de transcriere.* MS. 1980, nr. 1. 43. *Chipul prea metodic de expunere, teama de risc îl apropie pe critic de locul comun.* GRIGURCU, C. R. 74, cf. DEI, NDU. ◊ *Expunere de motive* = prezentare a unui proiect de act normativ, care cuprinde sublinierea și motivarea soluțiilor noi sau a celor mai importante. *Noi nu am înțeles deloc a critica cât de puțin modul de procedare pe care l-ați adoptat pentru espunerea de motive.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 127. *Reproducem expunerea de motive și cele două discursuri ținute de autorul legii.* MAIORESCU, D. I, 394. *Ministerul, în expunerea de motive a bugetului pe 1863, declară că „finanțele țarei se află în mare dezordine".* XENOPOL, I. R. XIII, 150, cf. CADE, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DEI.

2. Prezentare, aducere la cunoștință, prin cuvinte, a unor fapte, întâmplări, manifestări etc. de obicei într-o desfășurare gradată; istorisire, relatare, povestire **(1)**. Cf. e x p u n e **(1)**. *Puțini din istoricii noștri au întrecut pe Stavrinos, la zelul narației și la voioasa espunere a subiectului.* MAG. IST. I, 254/8. *Balada... începe cu espunerea cea măreață, în două linii, a sugetului.* RUSSO, S. 25. *Avea nevoie de prestigiul ce-l dă distanța, zgomotul unui nume venit de departe, esagerările ce espunerile populare fac totdauna despre izbânzile unui om asupra căruia țara-și are atintită privirea.* TEULESCU, C. 95/10. *Împărtășim românilor expunerea acestui suget interesant.* CALENDAR (1862), 76/12. *Științele spiritului... erau mai mult descrieri, espuneri de fapte.* CONV. LIT. IV, 180. *Mă voi grăbi... a trece la expunerea faptelor.* ODOBESCU, S. II, 245. *Cu espunerea faptelor de sus am ajuns la concluziunea istoriei economice a*

Orientului. EMINESCU, O. XV, 1 141. *Expunerea celei de pe urmă lupte pe care Moldova o mai încearcă spre a redobândi neatârnarea ei.* XENOPOL, I. R. V, 94. *În espunerea întâmplărilor şi în descrierea observărilor şi impresiunilor mele am năzuit să fiu deplin veridic.* SBIERA, F. S. 3. *Ducând mai departe expunerea evenimentelor, cronica vorbeşte totdeauna cu simpatie despre tânărul Constantin Vodă Mavrocordat.* IORGA, L. I, 501. *În „Momente" e un minimum de expunere..., totul e dialogat.* IBRĂILEANU, S. 60. *Fiecare* [schiţă] *cuprinde o întâmplare... căreia autorul îi dă, numai prin expunerea sa, însemnătate şi întindere.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 273, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lovitura apare genială şi toţi sunt sub impresia expunerii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 377. *În acelaş scop trebuie folosită metoda „compunerilor", care să nu fie însă expuneri de lucrări abstracte, învăţate pe dinafară.* CONV. LIT. LXVII, 356. *Expunerea i se complica... cu tot felul de informaţii şi afirmaţii despre împăraţi, papi, eroi şi cardinali.* STREINU, P. C. III, 103. *Expunerea evenimentelor încarcă sufletul scriitorului cu indignare şi mânie.* VIANU, A. P. 62. *Scurtimea şi precipitarea dramatică cedează treptat unei expuneri largi.* CONSTANTINESCU, S. II, 65. *Înainte de a trece la expunerea faptelor, daţi-mi voie să vă evoc momente din viaţa lui.* CĂLINESCU, B. I. 330. *Cartea lui... nu urmăreşte să se remarce prin stilul expunerii.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 57. *Începem aşadar lectura prin a constata siguranţa stilistică a expunerii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 9/1. *Studenţii îi declară că preferă o expunere neîntreruptă de o oră şi jumătate, uneia fragmentare în două reprize.* GHEŢIE, în NDU. *Şerban Cioculescu îşi colorează expunerea, parafrazând... documentul, captând tensiunea vitală a acestuia.* GRIGURCU, C. R. 46, cf. DEI, NDU. ♦ (Muz.) Expoziţie **(1)**; s p e c. parte a unei fugi, în care subiectul apare în întregime la una dintre voci sau trece o dată la fiecare dintre vocile participante. Cf. IVELA, D. M. *Cu cât vor fi mai multe voci, cu atât expunerea va fi mai mare.* CERNE, D. M. II, 94. *O regulă de păzit e... ca niciodată să nu se succeadă în expunere două voci analoage prin timbru.* id. ib. 95. *Din motivul cel mai simplu, înfăţişat la începutul expunerii muzicale, se dezvoltă întreaga materie a unei construcţii uriaşe.* VIANU, L. U. 290, cf. DN^2, DN^3, DEL ♦ (Învechit) Prima parte a unei opere literare, mai ales a unei opere dramatice, în care autorul face cunoscut subiectul, personajele, locul acţiunii etc. Cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., CADE.

3. Punere la vedere, prezentare publică a unor obiecte sau a unor produse, mărfuri etc.; (în special) prezentare a unor opere de artă într-o expoziţie, într-un muzeu etc.; e x p o z i ţ i e **(3)**. Cf. e x p u n e **(2)**. Cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Vi se cer să susţineţi scoalele de muzică, de bele-arte, expunerea artiştilor în viaţă etc.* MAIORESCU, D. I, 126, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI W. *E o ruşine expunerea odoarelor în fostele buduare elegante din Ştirbey Vodă.* CONV. LIT. LXVII, 26, cf. SCRIBAN, D. *Apariţia fenomenului realist în Flandra... se poate data cu o mare exactitate: este expunerea, în 1851,... a operei lui Courbet.* OPRESCU, I. A. IV, 60. *După o lună de inutilă expunere, căci nimeni nu venea să vadă proiectele,... întrebă pe Pomponescu dacă poate să-i trimită materialul expus.* CĂLINESCU, B. I, 405. ♦ S p e c. Etalare (a cuiva) în vederea supunerii la oprobiul public. *A fost filmată expunerea leşurilor legionare pe caldarâmul Cotrocenilor după omorârea lui Armand Călinescu.* STEINHARDT, J. 387.

4. Situare, orientare, în spaţiu, într-o anumită direcţie sau situaţia, împrejurarea de a suferi acţiunea unor factori fizici, atmosferici etc. Cf. e x p u n e **(3)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Expunerea mai accentuată a terenului faţă de soare şi vânturi uscate... cauzează formarea de soluri de un anumit subtip mai uscat.* CHIRIŢĂ, P. 657. *Administrarea calciului necesar creşterii se face adăugând vitamina D împreună cu expunerea copilului la razele solare.* ABC SĂN. 77. *Spalierul asigura şi o expunere egală a strugurilor la soare.* C. GIURESCU, P. O. 105, cf. NDU.

5. Punere a cuiva într-o situaţie periculoasă, dificilă, neplăcută etc; periclitare, primejduire. Cf. e x p u n e **(4)**. *Comparând etatea lui cu anii ecspunerei la peire, nu s-a lepădat de speranţa ce-l mângâia.* ARISTIA, PLUT. 53/31, cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., DL, NDU.

6. Supunerea unui clişeu, a unei plăci fotografice etc. la acţiunea luminii pentru obţinerea unui clişeu, a unei fotografii etc. Cf. e x p u n e **(8)**. *Instalaţie cu celulă fotoelectrică pentru expunere.* NOM. MIN. I, 367, cf. LTR^2, DL.

– Scris şi: (învechit) *ecspunere.* – Pl.: *expuneri.* – Şi: (învechit) **espúnere** s. f.

– V. **expune.**

EXPURGÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) A elimina dintr-un text pasajele care sunt sau par a fi incompatibile cu principiile decenţei, ale moralei sau ale religiei etc. Cf. LM., DM, DN^2. *Un film cu atât mai merituos cu cât a ştiut expurga toate neadevărurile din scenariu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 8, 24/2. *Şi-şi scoate – cum mărturiseşte – poezia dintr-o biografie expurgată de anecdotică.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 155., cf. DEX. *Expurgându-şi lucrarea de tensiunea contradicţiilor... a situat-o într-un cerc unde... e obligată a suferi consecinţele dezamăgitoare ale impersonalităţii.* GRIGURCU, C. R. 75, cf. D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ F i g. *Satira eminesciană are ca punct de plecare mânia, şi când această mânie este directă, plină de insulte personale, nu expurgată... ea prevesteşte prin cruditatea ei pamfletul arghezian.* CĂLINESCU, O. XIII, 465. (R e f l.) *Contemplând-o în aceste momente muzicale, Ioanide constatase că sentimentele lui pentru Mini se expurgau de orice dorinţă.* id. S. 215, cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 7.

– Prez. ind.: *expurg.* – Şi: (învechit) **espurgá** vb. I LM

– Din fr. **expurger,** lat. **expurgare.**

EXPURGÁRE s. f. Eliminare dintr-o carte a unor pasaje care sunt sau par a fi incompatibile cu principiile decenţei, ale moralei sau ale religiei etc.; expurgaţie. *Pare o poveste pentru copii şi ca atare este privită de mulţi din cauza expurgării textului.* CĂLINESCU, în NDU, cf. DN^2 296, DEX, DN^3, NDN 573.

– Pl.: *expurgări.*

– V. **expurga.**

EXPURGÁT, -Ă adj. (Rar; despre pasajele dintr-o carte) Care a fost eliminat, fiind considerat incompatibil cu principiile decenţei, ale moralei sau ale religiei etc. *Stăruim încă în deciziunea de a cerca, de a pune bazele, de a începe măcar, un Dicţionar mai complet al limbei române, o ediţiune revăzută, expurgată şi completată a proiectului actual.* ODOBESCU, S. II, 400.

– Pl.: *expurgaţi, -te.*

– V. **expurga.**

EXPURGÁŢIE s. f. Expurgare. Cf. LM, DN^2, DEX, NDN, NDU.

– Pl.: *expurgaţii.*

– Din fr. **expurgation.**

EXPÚS, -Ă adj. **1.** (Despre idei, principii, opinii etc.) Care a fost făcut cunoscut, prezentat, oral sau în scris. Cf. e x p u n e **(1)**. *Materia tratată în ele* [prelegeri] *va găsi în spiritul auditorului oarecare noţiuni omogene, urme de care să se poată prinde ideile espuse.* CONV. LIT. VI, 33. *Noi nu sântem tocmai bucuroşi de-a alege, pentru o serie de principii sincer expuse, un nume care... să figureze în fruntea tuturor făgăduinţelor.* EMINESCU, O. XI, 17. *Produce o mişcare... care urmează legilor espuse pentru corpuri ce cad sau se suie.* id. ib. XV, 1 197. *Una din aceste obligaţii mai de căpetenie* [ale unui scriitor] *e să-ţi aperi vederile expuse, dacă urmezi a crede că sunt adevărate.* GHEREA, ST. CR. III, 203. *Locke pare că nu s-a gândit la aceasta în legătură cu ideile espuse.* ARHIVA, X, 226. *Discuţia în jurul conferinţei este rezumată de dânsul ca observaţii personale asupra apropierilor ce se pot face între ideile expuse în conferinţă şi*

cele ale lui Hegel. LOVINESCU, S. VII, 225. *Procesul se poate petrece în mintea noastră, a cititorilor, ca o prelungire din viața fictivă a cărții, ca un ecou, dar nu trebuie să fie însăși tema, pusă și expusă, a romanului.* CONSTANTINESCU, S. I, 215, cf. NDU. ◊ (Substantivat) *Luând în băgare de seamă cele ecspuse mai sus, să binevoiască a asigura școalei locul ce neapărat îi trebuie* (a. 1846). ARH. OLT. X, 37. *Fauna neocomiană... este, precum rezultă din cele expuse, de o însemnătate în adevăr foarte mare.* ARHIVA, I, 15. ♦ (Substantivat, n.; învechit, rar) Expunere **(1)**. *Vom da, în această... secțiune a părții a treia, espusul pe scurt, dar de ajuns, al rezultatelor pozitive ale lungei noastre esperiințe.* MAN. SĂNĂT. 198/8.

2. (Despre obiecte sau despre produse, mărfuri etc.) Care este pus la vedere, care este prezentat publicului cu scopul de a fi cunoscute, admirate sau vândute. Cf. e x p u n e **(2)**. *Obiectele expuse trebuie să se întregească unele pe altele.* CONV. LIT. LXVII, 188. *În realitate nu vedea nimic, nu izbutea să determine obiectele expuse și să rețină prețurile.* CĂLINESCU, S. 424. *Ideea de bază a lui Teilhard... poate fi exemplificată foarte bine astfel: lucrurile se petrec, pare-se, ca într-o vitrină unde o mână nevăzută înlocuiește în fiecare anotimp obiectele expuse.* STEINHARDT, J. 284, cf. NDU. ◊ F i g. *Feminitatea ei era parcă desferecată, expusă, între secretele ființei ei și ceilalți neexistând parcă nici o barieră.* PREDA, R. 193. ♦ (Despre opere de artă, vestigii arheologice etc.) Care este prezentat publicului într-o expoziție, într-un muzeu etc. *Neputând bine a distinge la lucirea lunei tapiseriele ecspuse, se repeziră iute.* ARISTIA, PLUT. 331/13. *Să aruncăm o privire asupra tablourilor și desenurilor espuse.* CONV. LIT. IV, 193, cf. NDU. ◊ (Substantivat) *Multe lucruri din cele expuse nu-s cunoscute de Moș Gheorghe.* SP. POPESCU, M. G. 93.

3. Care este pus într-o situație periculoasă, dificilă, neplăcută; vulnerabil. Cf. e x p u n e (4). *Patriarhul din Alexandria, prea era departe și espus, încât avea mare nevoie de ocrotirea împăratului.* EMINESCU, O. XIV, 136. *Sărăcia locuitorilor începu... de la elementul cel mai expus al schimbărilor economice, de la proprietate.* XENOPOL, I. R. VI, 97. *Întru sănătatea... tuturor participanților la această escursiune, atât de espusă și periculoasă.* TURCU, E. 142. *Credinciosul e fericit, așadar apărat, însă e și vulnerabil, expus ca un convalescent, ca un jupuit de viu.* STEINHARDT, J. 216, cf. DSR, NDU.

– Scris și: *ecspus.* – Pl.: *expuși, -se.* – Și: (învechit) **espús, -ă** adj.

– V. **expune.**

EXRADIÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A radia[1]. *Un corp cald va exradia... mai multă căldură dacă suprafața sa e mată.* EMINESCU, O. XV, I 209.

– Prez. ind.: *exradiez.*

– **Ex-** + **radia.**

EXRADIÁRE s. f. v. **exradiere.**

EXRADIÉRE s. f. (Învechit, rar) Radiere[1]. *Corpii aciia... radiază mai lesne căldura lor: puterea de exradiare în afară crește în același raport cu puterea de absorțiune.* EMINESCU, O. XV, 1 209.

– Pl.: *exradieri.* – Și: **exradiáre** s. f.

– V. **exradia.**

EX-RÉGE s. m. Fost rege. *După moartea lui Robert, luară guvernul Balduin II... și... Ioan de Brienne, ex-rege de Ierusalim.* EMINESCU, O. XIV, 112, cf. ENC. ROM. II, 361, L. ROM. 1993, 20.

– Pl.: *ex-regi.*

– **Ex-** + **rege.**

EXSANGUINÁ vb. I v. **exsangvina.**

EXSANGUINÁȚIE s. n. v. **exsangvinație.**

EXSANGUINOTRANSFÚZIE s. f. v. **exsangvinotransfuzie.**

EXSANGUITÁTE s. f. Însușirea de a fi exsanguu; paliditate; lipsă de energie. Cf. NDN, NDU. ◊ F i g. *Statuia dinamică impresionează pe romantic prin exanguitatea, prin mineralitatea ei.* CĂLINESCU, O. XIII, 253.

– Pronunțat: *-gu-i-.* – Și: **exanguitáte** s. f.

– **Exsanguu** + suf. *-itate.*

EXSÁNGUU, -UĂ adj. **1.** (Despre țesuturi) Care a pierdut mult sânge; care este lipsit de sânge. Cf. DN[3], DEX[2], NDN, NDU.

2. (Despre fața omului sau despre părți ale acesteia) Care este lipsit de viață; care este palid, livid. *Liniile feței anguloase, ochii vegetali sporiți într-o tensiune dincolo de conturul lucrurilor, ochi exangui, cufundați în vis, ai omului ce doarme cu pleoapele deschise.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 808. *Fața ancilară, cum ar spune Călinescu, era exanguă și de tot speriată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 11, 13/3, cf. DN[3], DEX[2], NDN, DEI.

3. F i g. Care este lipsit de forță, de vigoare. *Romantismul e o pseudo-revoluție, care face „obiectivității exsangue" a clasicismului să-i succeadă „o falsă subiectivitate plină de sânge stricat".* STREINU, P. C. III, 326.

– Pronunțat: *-gu-u.* – Pl.: *exsangui, -ue.* – Și: **exánguu, -ă** adj.

– Din fr. **exsangue,** lat. **exsanguis, -e.**

EXSANGVINÁ vb. I. T r a n z. (Med.) A face operația de exsangvinație. Cf. DN[3], NDN.

– Prez. ind.: *exsangvinez.* – Și: (rar) **exsanguiná** (pronunțat *-gu-i-*) vb. I DN[3].

– Din fr. **exsanguiner.**

EXSANGVINÁRE s. f. Extragere a masei sangvine dintr-un organism; exsangvinație. Cf. D. MED., NDN, NDU.

– V. **exsangvina.**

EXSANGVINÁȚIE s. f. (Med.) Extragere a sângelui dintr-un organism pentru a fi înlocuit cu sânge străin; exsangvinare. Cf. DN[3], NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *exsangvinații.* – Și: **exsanguináție** (pronunțat *-gu-i-*) s. f. DN[3].

– Din fr. **exsanguination.**

EXSANGVINOTRANSFÚZIE s. f. (Med.) Metodă de transfuzie care permite înlocuirea aproape totală a sângelui circulant al unui bolnav cu o cantitate echivalentă de sânge provenită de la donatori compatibili. Cf. DER. *Pentru o exsanguinotransfuzie se folosesc 10-15 litri de sânge.* ABC SAN. 360, cf. D. MED., M. D. ENC., DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *exsanguinotransfuzii.* – Și: **exsanguinotransfúzie** s. f.

– Din fr. **exsanguinotransfusion.**

EX-SAVÁNT s. m. (Ironic) Fost savant. Cf. IORDAN, L. R. A. 198.

– Pl.: *ex-savanți.*

– **Ex-** + **savant.**

EX-SCHÍVNIC s. m. (Rar) Fost schivnic. *Criticul se manifestă ca un ex-schivnic.* GRICURCU, C. R. 52.

– Pl.: *ex-schivnici.*

– **Ex-** + **schivnic.**

EX-SECURÍST, -Ă s. m. și f. Fost securist. Cf. L. ROM. 1993, 20.

– Pl.: *ex-securişti, -ste.*
– **Ex-** + **securist.**

EXSECVĂLUÍ vb. IV v. **execvălui.**

EXSELÉNȚIE s. f. v. **excelență.**

EXSICÁTA s. f. pl. Colecție de plante uscate și inserate într-un ierbar. Cf. DN[3], NDN, NDU.
– Din fr. **exsiccata,** lat. **exsiccata** (pl. lui *exsiccatum*).

EXSICATÓR s. n. Aparat de laborator, alcătuit dintr-un vas de sticlă acoperit cu un capac ce se poate închide ermetic, folosit pentru uscarea sau păstrarea în stare uscată a substanțelor cu ajutorul compușilor higroscopici; (rar) desicator. Cf. ENC. ROM., DT, LTR[2], DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.
– Pl.: *exsicatoare.*
– Din fr. **exsiccateur.**

EXSICÁȚIE s. f. (Rar) Desicare. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *exsicații.*
– Din fr. **exsiccation.**

EXSTROFÍE s. f. Defect de conformație al unui organ care este astfel întors, încât fața sa internă devine externă; extroversiune **(1)**. Cf. DN[2], D. MED., DEX, DN[3], NDN, DEI.
– Pl.: *exstrofii.* – Și: (rar) **extrofíe** s. f. D. MED., DEX, DN[3], NDN, DEI.
– Din fr. **exstrophie,** engl. **extrophy.**

EXSUDÁ vb. I. Intranz. **1.** (Învechit, astăzi rar) A transpira **(1)**. Cf. COSTINESCU, LM, DN[3], NDN.
2. (Med.) A produce un exsudat **(1)**. Cf. COSTINESCU, DN[3], NDN, DEI.
– Prez. ind.: *exud.*
– Din lat. **exsudare,** fr. **exsuder.**

EXSUDÁNT, -Ă adj., s. m. (Substanță) care provoacă transpirația **(1)**. Cf. DN[2], DEX, DN[3], NDN, NDU.
– Pl.: *exsudanți, -te.*
– Din fr. **exsudant.**

EXSUDÁRE s. f. **1.** (Învechit, astăzi rar) Transpirație **(1)**; exsudație **(1)**. Cf. e x s u d a **(1)**. Cf. COSTINESCU, I, 411, DN[3], NDN.
2. Producere a unui exudat **(1)**; exudație **(2)**. Cf. e x s u d a **(1)**. Cf. COSTINESCU, I, 411, DN[3], NDN.
3. (Tehn.) Proces de separare și ieșire la suprafață a anumitor componenți dintr-un material eterogen. Cf. LTR[2], DER, NDN.
4. (Geol.) Proces de ridicare a soluțiilor conținând săruri, urmată de precipitarea acestora prin evaporarea apei, caracteristic deșerturilor sau altor regiuni cu climat arid. Cf. D. GEOMORF., DN[3], NDN.
– Pl.: *exsudări.*
– V. **exsuda.**

EXSUDÁT s. n. **1.** (Med.) Lichid seros sau albuminos, bogat în substanțe proteice, și conținând adesea elemente celulare (hematii, leucocite, histiocite etc.) care provine din capilarele sangvine și care trece în țesuturi ca urmare a unui proces inflamator al mucoaselor și al diferitelor țesuturi ale organismului. Cf. ENC. ROM., BIANU, D. S., ENC. AGR., LTR[2], DN[2], DER. *Bacilii difterici... produc un exsudat caracteristic.* ABC SĂN. 126, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.
2. (Bot.) Scurgere de sevă sau de rășină care se prelinge la suprafața organelor plantelor ori se strânge în anumite goluri ale țesuturilor. Cf. DN[3], D. ENC., NDN, DEI, NDU.
– Pl.: *exsudate.*
– Din fr. **exsudat.**

EXSUDATÍV, -Ă adj. (Med.; despre inflamații) Care este însoțit de supurație. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *exsudativi, -e.*
– Din fr. **exsudatif.**

EXSUDÁȚIE s. f. **1.** Transpirație **(1)**, exsudare **(1)**. Cf. COSTINESCU, DEX, DN[3], NDN, DEI, NDU.
2. Producere a unui exsudat **(1)**; exsudare **(2)**. Cf. COSTINESCU, DEX, DN[3], NDN, DEI.
3. Apariție la suprafața unui strat de asfalt a excesului de bitum sau de gudron. Cf. DN[2], DEX, DN[3], NDN, DEI.
– Pl.: *exsudații.* – Și: (învechit, rar) **exsudațiúne** s. f. COSTINESCU.
– Din fr. **exsudation.**

EXSUDAȚIÚNE s. f. v. **exsudație.**

EXSUFLÁȚIE s. f. (Med.) Extragere a unei cantități de aer din cavitatea pleurală sau extrapleurală. Cf. D. MED., DN[3], NDN, DEI.
– Din fr. **exsufflation.**

EXTÁNT, -Ă adj. (Jur.) Care există în natură. Cf. DN[2], DN[3], NDN, DEI, NDU.
– Pl.: *extanți, -te.*
– Din lat. **extans, -ntis, fr. extant.**

EXTÁNZIE s. f. v. **extensie.**

EXTÁS s. n. v. **extaz.**

EXTÁSĂ s. f. v. **extaz.**

EXTÁSE s. f. v. **extaz.**

EXTASIÁ vb. I. v. **extazia.**

EXTASIÁRE s. f. v. **extaziere.**

EXTASIÁT, -Ă adj. v. **extaziat.**

EXTASIE s. f. v. **extaz.**

EXTASIÉRE s. f. v. **extaziere.**

EXTASIS subst. v. **extaz.**

EXTÁTIC, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care ține de extaz **(1)**, care este caracteristic extazului; care este cauzat de extaz. Cf. NEGULICI. *Să fi văzut... acea mulțumire extatică râzând pe fețele lor.* BOLLIAC, O. 220, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Putea vedea acolo o maică bătrână, oacheșe... și cu privirea extatică.* CARAGIALE, O. I, 163. *Admirația aproape estatică, de care îl umpleau operile marilor maeștri,... îi ațâțau și-i concentrau într-un singur gând toate puterile lui sufletești.* VLAHUȚĂ, D. 125, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *O putere peste fire ai zice că se desprinde din încremenirea estatică a timpului său.* HOGAȘ, H. 58, cf. IBRĂILEANU, A. 126, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În loc de a vibra, se lasă într-o contemplație extatică.* LOVINESCU, C. VII, 138. *Întrevedea cu extatică admirație pe Annie, în rochia ei vaporoasă.* C. PETRESCU, C. V. 176, cf. SCRIBAN, D. *Figura se menține extatică, ochii sânt mereu pironiți într-un punct, care poate să fie și Alah.* RALEA, S. T. I, 253. *Chipul ei avea darul... să-i arate rând pe rând viața, bucuria, dragostea..., totul sub o înfățișare extatică.* VINEA, L. I,

194. *Un zâmbet alb şi subţire, aproape extatic, se întinse pe chipul său.* PREDA, R. 281, cf. DL, DM, DN^2. *Zâmbetul ei este extatic, şi-i rămâne pe buze zece, cincisprezece secunde.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 29, 32/1, cf. ib. 1971, nr. 12, 15/1, DEX, NDN. ◊ F i g. *Acest proces extatic, în care viaţa fiziologică era redusă la minim, dăinuia câtă vreme dura cafeaua.* CĂLINESCU, O. XI, 135.

2. Adj. Care are caracter de extaz **(1)**; care exprimă extaz. *Era deja în iritaţie împătimită..., prin ajutorul unor fanatici religioşi cumpăraţi şi prin proorocirile acestora, rostite în stare extatică.* EMINESCU, O. XIV, 80. *Privirile lui pierdute cine ştie unde, aerul extatic care-i lumina capul încremeniră pe omul din afară.* CARAGIALE, O. I, 49. *Adâncimea fascinantă a gândurilor lui mă umpleau de un fior mistic, de o admiraţie estatică.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 423. *În loc de a vibra, se lasă într-o contemplaţie extatică.* LOVINESCU, S. I, 443. *Atitudini extatice au trecut apoi în romantism.* CĂLINESCU, O. XIII, 320. *Întregul devine o viziune extatică a durerii.* BLAGA, Z. 73. *Sugestia muzicală nu mai este prezentă numai în seria imaginilor, în difuza stare extatică, ci în însăşi structura poemei.* CONSTANTINESCU, S. I, 172. *Autorii cursului adoptă uneori o atitudine extatică în faţa însuşirilor literare incontestabile ale cronicarilor.* GL, 1959, nr. 21, 2/3. *Vocea profetică apare... ca urmare a transei extatice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10/4. ◊ F i g. *Între frunza ce cade Şi ramura goală Moartea se circumscrie C-un gest de extatică boală.* BLAGA, POEZII, 245. ◊ (Substantivat, n.) *Amestecul atât de evident de extatic din figura poetului cu straniile luciri mefistofelice din privire are şi un echivalent sufletesc.* LOVINESCU, M. 215. ◊ (Adverbial) *Îşi pierde cu totul compătul şi vorbeşte extatic despre talentul d-lui Vojen.* SĂM. III, 576. *Mioaţa continuă să fie încântată, contemplând extatic, aducându-şi aminte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 12. *Mainardi clatină extatic din cap.* CĂLINESCU, C. O. 165. *Critica i s-a închinat întotdeauna extatic; nu l-a valorificat însă în complexul factorilor vremii în care a scris.* CONSTANTINESCU, S. II, 537, cf. DL. *Ochii îi ţinea întredeschişi, zâmbea extatic şi trist.* CĂRTĂRESCU, N. 25.

3. Adj., s. m. şi f. (Persoană) care este cuprinsă de extaz **(1)**; exaltat. V. e n t u z i a s m a t, î n c â n t a t. *Estaticul cufundat în fantasiele sale.* LM. *Lumina care-i cădea pe faţă, de sus, îi dădea înfăţişarea uniui extatic.* BACALBAŞA, S. A. I, 133. *Către dânsul înălţa... extatica călugăriţă aprinsele ei imnuri.* ARHIVA, I, 513. *Omul cuprins de extas se numeşte extatic.* ENC. ROM. II, 369. *Un băieţaş cu ochii negri, cântând la harmonium..., înconjurat de fete brune şi la fel de extatice.* CĂLINESCU, S. 285. *În ţară la noi s-au înjghebat numaidecât doctori teologi, extatici şi întunecaţi închizitori.* RALEA, S. T. III, 280, cf. DL, DM, DN^2, DEX, NDN.

4. Adj. Care predispune la extaz **(1)**, la contemplare; care cauzează extaz, stări (admirative) paroxistice. *Peisajul se tulbură şi atmosfera extatică se sparge.* CINEMA, 1968, nr. 5, 19. *Eu ies să privesc Extatica noapte de vară.* DOINAŞ, A. P. 33. *Aceeaşi muzică extatică îl trânti la pământ.* CĂRTĂRESCU, N. 315.

5. Adj., s. m. şi f. (Persoană) Care are stări de extaz **(2)**. *Imaginaţiunea, inteligenţa şi voinţa extaticilor sunt cu totul tulburate.* BIANU, D. S. 296.

– Pl.: *extatici, -ce.* – Şi: (învechit) **estátic, -ă** adj., s. m. şi f.
– Din fr. **extatique.** Cf. ngr. ἐκστατικός.

EXTÁZ s. m. **1.** (Adesea construit cu verbe ca „a fi", „a rămânea", „a cădea" etc., de care se leagă prin prep. „în") Stare afectivă paroxistică de satisfacţie, de admiraţie etc., care suspendă alte sentimente; exaltare, entuziasm, încântare. *Marte, văzând p-acest Mehmed, în extasis rămase.* VĂCĂRESCUL, IST. 258. *Juan contempla pe juna greacă ca un om pe care l-a deşteptat sonul depărtat al unui organ şi care se îndoieşte încă în estasul său dacă mai visează.* HELIADE, D. J. 154/5. *Ascultători în extaz şi îmbătaţi de plăcere auzea o filomelă (privighitoare).* CR (1832), 137^1/24. *Toţi privitorii au rămas în cel mai mare extaz de mulţumire auzind toate ştiinţele în limba patriei.* ib. (1834), 89^1/38. *Revederea patriei dacă estazul în tine aduce,... Pasul tău înaripează către insubra cetate.* ASACHI, S. L. I, 158. *După vreo câteva minute petrecute în cea mai dulce extasie mă apropiei de mormintele lui Brunellesco şi a lui Piotto.* DACIA LIT. 259/4, cf. NEGULICI. *Lăutarul, vrând să mă aducă în estas, începe balada Mioriţei.* RUSSO, S. 193. *Cu câtă bucurie şi estaz vor fi admirat... în calea lor tăriile cereşti presărate cu stele şi cu flăcări.* CALENDAR (1854), 1/17, cf. FIS. 218/10. *Suava-ţi melodie În extaz mă legăna.* ROM. LIT. 423^2/19. *Încă o zi cu tine, o zi de fericire În dulcele estazuri ce simţ când te privesc.* ALEXANDRESCU, S. 65/4. cf. 12/19. *Buzele lor se împreunară şi rămaseră câteva momente într-un extaz febril.* FILIMON, O. I, 154. *O pasere plăcută, cântul ei, aripile sale cele adzurie Mă cufundau în extaz şi-mi aduceau O fericire necunoscută.* CALENDAR (1862), 85/33, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Copila îl ascultă perdută în extaz, Cu zâmbetul pe buze, cu lacrimi pe obraz.* ALECSANDRI, POEZII, 320, cf. COSTINESCU, LM. *Şi cum mergeai, armonic şi lin îţi era pasul, Rămas în nemişcare m-a fost cuprins extasul.* EMINESCU, O. IV, 410, cf. 56. *Să mă pierd cu ochii-n soare În pacea spaţiului vecinic, în lumea sfintelor extaze.* MACEDONSKI, O. I, 98. *Ce ne pasă, poete, de plângerile, de bucuriile, de extazurile, într-un cuvânt de toate peripeţiile dragostei tale?* GHEREA, ST. CR. I, 144, cf. DDRF. *Uneori te prinde extasul într-atât Că-n tremur tu oricărei femei îi sari de gât.* COŞBUC, S. 153, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Dânsa... nu era un reflex al unei minţi în extaz, ci sta aievea la zece paşi de mine.* PETICĂ, O. 309. *Sânt câteva clipe de extaz general vrednic de admirat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 28, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pârvan ţinea nişte prelegeri, amestec de predică şi de litanie, care, fără nevoia înţelegerii, produceau beatitudinea extazului şi a comunicării spirituale.* LOVINESCU, M. 85. *Înjura când era vesel,... indignat sau în extas de admiraţie.* C. PETRESCU, I. II, 53. *Lăsând pe ţaţa Eliza în extaz, am alergat... după ofiţer.* BRĂESCU, A. 94, cf. BL VI, 22, SCRIBAN, D. *Închizând ochii pe jumătate, ca-n extaz, îşi duse un deget la buze şi-mi şopti doar atât: „Sânt fericit!"* MIHĂESCU, D. A. 164. *Un fel de extaz se produce în el, ori de câte ori se găseşte cu pensula în mână, în mijlocul naturei.* OPRESCU, I. A. IV, 319. *Bătrâni din generaţii de mult stinse stau nemişcaţi,... cu ochii pironiţi în extaz, cu faţa încremenită de hipnoză.* RALEA, S. T. I, 249. *Cum puteam să mă îndoiesc că lângă mine ai găsit fericirea şi extazul, când mi-o repetai şi o simţeam în fiecare clipă?* VINEA, L. II, 259, cf. DL. *Încă o dată,... încă o dată, şopti în extaz Suslănescu.* T. POPOVICI, S. 309, cf. DM, CONTRIBUŢII, III, 160, DN^2, SCL 1966, 170. *Faţa i se luminează ca într-un extaz.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 30/2, cf. DEX, MDN. ♦ (Învechit) Paroxism **(2)**. *Îmbrăţişarea trebuie dară să urmeze numai atunci când natura cere acest tribut până la extaz.* NEP. VIND. 14/26.

2. Stare psihică de mare intensitate, caracterizată prin concentrarea extremă în contemplaţie, cu sentimentul unei revelaţii şi al comuniunii cu divinitatea, şi prin suspendarea activităţii intelectuale şi a receptivităţii senzoriale. *Totul invita la umilire, la rugăciune. Rezultă din o iluminăciune divină, căpătată prin extaz.* LAURIAN. F. 182/17. *Omul se simţea împins către ceru, către eternitate... O privire căzută în timpul estazului pe mauzoleul izolat făcea a reveni ca din unul de acele visuri reale.* CALENDAR (1857), 61/21. *În al ei ecstaz, se credzu chemată de Dumnezeu la astă mare întreprindere.* ib. (1860), 117/18. *Se ştie că postul prelungit... provoacă extazuri şi halucinaţii.* CONTA, O. F. 365. *Prea-nţeleptul, de trei zile, în extazul lui de sfânt, Era stei de nemişcare şi cu ochii în pământ.* MACEDONSKI, O. I, 100, cf. CADE. *Se înghesuie în atenţia noastră... preotul Vasile, tip de haiduc alcoolic, afemeiat şi cu extaze ortodoxe.* CONSTANTINESCU, S. V, 7. *Prin confundarea cu divinitatea pe calea extazului, corpul îşi pierde materialitatea.* IST. LIT. ROM. I, 327. *Aş vrea să spun că în extazul creştin fiinţa omenească nu încetează de a fi raţională, modestă şi mai ales discretă.* STEINHARDT, J. 181.

3. Stare provocată de un dezechilibru nervos, în care bolnavul, dominat de o idee fixă, este lipsit de senzații și rămâne imobil, cu o expresie de beatitudine. Cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 296/5. *Cu aceste mijloace trebuie să caute cinevași catalepsia, extazul și leșinul, boale ce cer odihnă în vremea atacului.* KREȚULESCU, M. 133/24, cf. CORNEA, E. I, 48/31, 143/6, COSTINESCU, LM, BIANU, D. S., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, D. MED., DEX, MDN.

– Pl.: *extaze* și *extazuri*. – Și: (învechit) **extáză** (POLIZU, MACEDONSKI, O. I, 273) s. f., **extás** (accentuat și *éxtas* L. ROM. 1965, 218, 224) s. n., **extásă** (FIS. 218/10, COSTINESCU, scris și: *ecstásă* ALEXI, W.), **extáse** (scris și: *ecstáse* LM) s. f., **estáz** s. n., **estáză** s. f., **estás** s. n., **estáse** (PONTBRIANT, D., LM) s. f., (învechit, rar) **extasie** (accentul necunoscut) s. f., **extasis** (accentul necunoscut) subst., **estásă** (BARCIANU) s. f.

– Din ngr. ἔκστασις, fr. **extase.**

EXTÁZĂ s. f. v. **extaz.**

EXTAZIÁ vb. I. R e f l. A fi cuprins de exaltare; a fi cuprins de (sau a manifesta) admirație (și uimire), încântare, entuziasm, v. m i n u n a **2**. Cf. NEGULICI. *Păn atunce nu fusesem niciodată în adunări mari și, măcar că moșul se extazia dinaintea tualetei mele, eram tulburat fără voie.* ROM. LIT. 49^2/30. *Se poate ca, extaziindu-se prin cuvinte de libertate și de onor, o mulțime de oameni să se apuce la mari întreprinderi.* CALENDAR (1861), 1/20, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Fereastra se deschidea și o vedea iar, parcă mai veselă și mai frumoasă decât totdeauna, ochii lui se extaziau ca de-o apoteoză, ca de-o explozie de lumină.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 79. *Să ne extaziem pentru toge și pentru pitoresc este tot atâta de vătămător pe cât de caraghioz.* GHEREA, ST. CR. I, 105, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *E și mai rău... când... te extaziezi de conținut fiindcă te vrăjește cupa.* CAMIL PETRESCU, T. II, 20. *S-au extaziat, au hulit, au etichetat, au categorisit, n-au găsit însă cu cale să întreprindă lucrările de pietate asupra marilor noștri artiști morți.* SADOVEANU, O. XIX, 416, cf. SCRIBAN, D. *Dacă soțul tău va fi un bărbat excepțional, nu te extazia în fața altora de tot ce face.* CĂLINESCU, S. 503, cf. DL. *Spre casă ea îi reproduse scene întregi, se extazie.* T. POPOVICI, S. 105, cf. DM, DN^2. *Înainte ca romanticii să descopere natura, să se extazieze în fața măreției sale..., lirica noastră populară și a tuturor popoarelor a descoperit fața omenească a naturii.* IST. LIT. ROM. I, 141, cf. DEX, MDN. ◊ T r a n z. *Maică-mea, estaziată de bizara idee a călugăriei mele, a început a plânge și a se lamenta.* SION, P. 361. ◊ (Prin extensiune) *Printr-însul geniul, arta, mai sus se-ncornorează. În palpit pune inimi, suspinu extaziază, S-azvârlă flori, detună, aplaud toți pe Liszt.* PELIMON, S. 56/22. *Stinsu-s-a timpul ce mă răpea, Când prea frumoasa, dulce vergină. D-amor angelic – viață divină Estasiase inima mea.* DÂMBOVIȚA (1858), 4^2/16.

– Pronunțat: *-zi-a*. – Prez. ind.: *extaziez*. – Și: (învechit) **extasiá** (PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, scris și *ecstasiá* ALEXI, W.), **estaziá** (ALEXI, W.), **estasiá** vb. I.

– Din fr. **extasier.**

EXTAZIÁRE s. f. v. **extaziere.**

EXTAZIÁT, -Ă adj. Care este în extaz **(1)**, care este plin de admirație (și de uimire), de încântare, de entuziasm; exaltat. *Ca un columb se bate în piept inima mea Și vocea mi se stinge, rămâi estasiată Pe loc cât te-oi vedea.* HELIADE, O. I, 69, cf. NEGULICI. *Baronul și vasalii săi priveau estaziați frumoasa șosea construită de demoni numai într-o noapte.* FILIMON, O. II, 177, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LĂCUSTEANU, A. 86. *Iată-ne... extasiați dinaintea acesti sublime priveliști.* ODOBESCU, S. I, 230. *Să vezi lecții ce face la pension! Noi ramâneam câteodată extaziate și, când ieșea din clasă, nici nu mai știam unde ne găsim.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 40, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *El o privește aproape extaziat, înainte de a mai putea să spuie ceva.* CAMIL PETRESCU, T. II, 218, cf. SCRIBAN. *Își lăsa capul cu ochii închiși pe speteaza scaunului, extaziat și plin de o fericire teatrală.* CĂLINESCU, B. I. 56, cf. DL, DM, DEX, MDN. ♦ (Rar; despre sentimente) Paroxistic. *Această imagine plastică, prin ea însăș, e departe de a exprima acea iubire fierbinte, extaziată, neliniștită, pe care o zugrăvește Eminescu.* GHEREA, ST. CR. III, 368.

– Pronunțat: *-zi-at*. – Pl.: *extaziați, -te*. – Și: (învechit) **extasiát, -ă** (scris și *ecstasiát, -ă* ALEXI, W.), **estaziát, -ă, estasiát, -ă** adj.

– V. **extazia.**

EXTAZIÉRE s. f. Faptul de a (se) extazia; entuziasm, exaltare, încântare. V. e x t a z **(1)**. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Nicăieri declamații politice, simțiri meșteșugite, extasieri și disperări de ocasie.* MAIORESCU, CR. I, 288, cf. DDRF, ALEXI, W., DL, DM, DN^2, DEX, MDN. ◊ F i g. *S-a topit cântarea lunii În alba lacului extaziare.* ap. CONSTANTINESCU, S. I, 166.

– Pl.: *extazieri*. – Și: (învechit) **extasiére, extaziáre, extasiáre** (COSTINESCU, DDRF), **estaziáre** (ALEXI, W.), **estasiáre** (NEGULICI, PONTBRIANT, D.) s. f.

– V. **extazia.**

EXTEMPORÁL[1] s. n. Probă scrisă, neanunțată, dată elevilor, de obicei din lecția zilei, pentru verificarea periodică a cunoștințelor; lucrare de control, v. l u c r a r e **(4)**. Cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, BARCIANU, ALEXI, W., D., MINERVA, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC. *La acea masă, încărcată de cărți... și niște extemporale corectate... stătea un tânăr și bătea la mașină.* CĂRTĂRESCU, N. 280, cf. NDN, NDU.

– Pl.: *extemporale*. – Și: (învechit) **extemporálă** s. f. RESMERIȚĂ, D.

– Din germ. **Extemporale.**

EXTEMPORÁL[2]**, -Ă** adj. (Livresc) Care este improvizat; prin improvizație. Cf. ENC. ROM. ◊ (Adverbial) *Ia ca model opera lui Saint-Beuve... căruia îi observă procedeul portretisticei literare, înfăptuite extemporal.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 892.

– Pl.: *extemporali, -e*.

– Din lat. **extemporalis, -e,** it. **estemporale.**

EXTEMPORÁLĂ s. f. v. **extemporal**[1]**.**

EXTEMPORALIZÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) A scoate în afara timpului. Cf. NDN. ♦ F i g. A ieși din timpul istoric. *La fel, în „Împărat și proletar" Cezarul stă – singur la marginea apei extemporalizat, lângă o salcie pletoasă, în vreme ce departe revoluția zilei clocotește.* CĂLINESCU, O. XIII, 393.

– Prez. ind.: *exteriorizez*.

– **Extemporal** + suf. *-iza*.

EXTENSÍBIL, -Ă adj. Care poate fi extins, mărit, alungit, fără a se rupe. *Metalurile sânt mineralii grele și compacte, nu prea vârtoase, cu lucire proprie, mai mult seau mai puțin extenzible.* J. CIHAC, I. N. 403, COSTINESCU, ALEXI, W., DL, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ♦ F i g. Care își poate mări sfera, domeniul de aplicare. *Unele teorii economice sunt extensibile în mai multe domenii.*

– Pl.: *extensibili, -e*. – Și: (învechit, rar) **extenzíblu,-ă** adj.

– Din fr. **extensible.**

EXTENSIBILITÁTE s. f. Proprietate a unui corp de a fi extensibil; posibilitatea de extindere, de mărire a unui corp. Cf. TURNESCU, MED. OP. 41^r, COSTINESCU, ALEXI, W., LTR, LTR^2, DL, DP, DER, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ♦ Posibilitate a unui fenomen de

a-şi mări proporţiile sau sfera de aplicare, de a căpăta amploare. *Criticul a analizat extensibilitatea noului curent literar.*

– Şi: (învechit, rar) **extenzibilitáte** s. f. ALEXI, W.

– Din fr. **extensibilité.**

EXTÉNSIE s. f. **I. 1.** Dezvoltare, creştere, mărire, amplificare; extindere, (învechit, rar) extensitate. *Cu cât va trăi o fiinţă mai intensiv (silnic), cu atâta mai mult va perde viaţa sa în estenzie.* VASICI, M. I, 52/6. *Holera se lăţeşte cu o intensie şi estensie tot mai mare, în toată ţara* id., ap. BARIŢIU, C. II, 20, cf. COSTINESCU. *Dacă e vorba de cantitate, sau mai bine de extensiune, atunci e adevărat că începuturile sunt mici.* MAIORESCU, CRITICE, 70. *N-ar trebui să căutăm sprijinul nostru în puterea interesată, ca şi noi, a pune o margine acestei extensiuni?* EMINESCU, O. XII, 37, cf. SCRIBAN, D. *A contribuit apoi, pentru a ajunge la acelaşi rezultat, viaţa socială, cu extensiunea ei teritorială, cu trecutul ei istoric, cu periodicităţile sărbătorilor ei.* VIANU, P. 107, cf. DL. *În epoca de maximă extensiune otomană... civilizaţia europeană nu era nicăieri mai puternic ameninţată ca la noi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 119, 13/1, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ♦ Aplicare mai largă, extindere a sferei (de aplicare); generalizare. *Crescând extensia vreunui concept, scade intensia dânsului.* EMINESCU, O. XV, 569. *Prin această extensiune de durere, de la omenire la universul întreg, Coşbuc dă poemei un adevărat caracter epic.* GHEREA, ST. CR. III, 324. *Extensiunea unei legi.* SCRIBAN, D.

2. (Mat.) Funcţie al cărei domeniu include domeniul funcţiei date şi care, în punctele comune celor două domenii, ia aceeaşi valoare cu funcţia dată. Cf. ASACHI, E. III, 287, LTR^2, D. ENC.

3. (Lingv.; mai ales în forma *extensiune*) Proces prin care un cuvânt îşi lărgeşte înţelesul. *Această zicere, afară de semnificaţiunea ei naturală, mai are, prin extensiune, şi cutare alta.* COSTINESCU, cf. SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., D. ENC., NDN.

4. (Filos.) Totalitatea, clasa de obiecte sau fenomene cărora le corespund notele, atributele unui concept sau termen la care se referă o noţiune. *Extensiunea exprimă mai vizibil natura relaţiilor logice.* JOJA, S. L. 128, cf. NDN. ♦ Sferă a unei noţiuni. Cf. ENC. ROM, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. *Raportul extensiunii sau sferei de aplicare a noţiunilor.* MAIORESCU, CR. II, 370.

5. (Tehn.) Set de caractere adăugat unui nume de fişier, într-un computer, pentru a indica apartenenţa sa la o anumită categorie. Cf. D. ENC., DEXI.

II. Faptul de a întinde, de a pune ceva în linie dreaptă; întindere. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., RESMERIŢĂ, D., LTR, LTR^2, DL, DP. *Între lucrurile măsurabile întinderea (extensia) e ceva absolut, dar între întinderi lungimea e absolută.* JOJA, S. L. 343, cf. DER. ♦ (Fiziol.) Mişcare de alungire sau de întindere a membrelor ori a trunchiului anatomic (în caz de luxaţii sau de fracturi). Cf. TURNESCU, MED. OP. 95^r. *Trebuie să să facă întinderea sau extenzia membrului luxat.* BIANU, D. S. 436, cf. DER, M. D. ENC, DEX, D. ENC, NDN.

– Pl.: *extensii.* – Şi: **extensiúne,** (învechit, rar) **esténsie** (URSU, T. S. 203), **esténzie, exténzie, extánzie** (URSU, T. S. 203), **extenziúne** (ALEXI, W.) s. f.

– Din lat. **extensio, -onis,** fr. **extension.**

EXTENSIONÁL, -Ă adj. Care ţine de extensiune, care se referă la extensiune. Cf. NDU.

– Pronunţat: *-si-o-.* – Pl.: *extensionali, -e.*

– Din engl. **extensional.**

EXTENSITÁTE s. f. (Învechit, rar) Extensie **(1)**. *Reacţia întrece pe întipărirea răcelei atât prin a ei ecstensitate (lăţire), cât şi intensitate (întindere).* FĂTU, D. 6/19. *Intensitatea victoriei momentane asupra sufletului îl dezdăunează oarecum de lipsa estensităţei în timp.* EMINESCU, O. XIV, 245.

– Scris şi: *ecstensitate.* – Şi: (învechit) **estensitáte** s. f.

– **Extensie** + suf. *-itate.*

EXTENSIÚNE s. f. v. **extensie.**

EXTENSÍV, -Ă adj. **1.** Care produce, care arată, care marchează o extensie **(I 1)**; care are proprietatea de a (se) extinde. *Vom însemna dar în viitoriu viaţa repede prin zicerea „viaţa intensivă", iar cea înceată prin zicerea „viaţa estensivă".* VASICI, M. I, 5215, cf. 27/3, COSTINESCU, LM. *Aruncă căutătura abstracţiunii în univers şi reduce masa, multiplă şi extensivă, la o câtăţime mărginită.* EMINESCU, O. IX, 417, cf. DDRF, ALEXI, W., DEX, D. ENC., DL, M. D. ENC. *Etapa exploatării extensive a ansamblului unei comunităţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 3/2, cf. NDN. ♦ (Adverbial) În mod amplificat, extins. Cf. DDRF, SCRIBAN, D.

2. (Despre culturi, sisteme etc. agricole) Cu randament mic; la care investiţiile sunt minime, iar creşterea producţiei se bazează numai pe mărirea suprafeţei cultivate. *Se împuţinează puterile ce esploatează pământul, prin urmare începe regresul agriculturei şi o esploatare a brazdei din ce în ce mai extensivă şi mai istovitoare.* EMINESCU, O. IX, 260, cf. ENC. ROM., SCRIBAN, D., DEX, D. ENC., NDN.

3. (Despre mărimi caracteristice unui sistem fizic) Care, prin compunerea mai multor sisteme identice, îşi măreşte de atâtea ori valoarea câte sisteme au fost compuse. *Forţă extensivă.* SCRIBAN, D., cf. LTR^2, DL, M. D. ENC., D. ENC., NDN.

4. (Lingv.; despre sensuri, valori semantice etc.) Care şi-a lărgit sfera; care a rezultat în urma unei extensiuni a sensului propriu. Cf. SCRIBAN, D. ▭ *Sensurile extensive ale unui cuvânt.*

– Pl.: *extensivi, -e.* – Şi: (învechit, rar) **estensív, -ă, extenzív, -ă** (ALEXI, W.) adj.

– Din lat. **extensivus, -a, -um,** fr. **extensif,** it. **estensivo.**

EXTENSIVITÁTE s. f. Însuşirea de a fi extensiv. Cf. NDN.

– Din fr. **extensivité.**

EXTENSOGRÁF s. n. Aparat care înregistrează variaţia viscozităţii unui aluat de o anumită consistenţă. Cf. LTR, LTR^2, DP, DEX, NDN.

– Pl.: *extensografe.*

– Din fr. **extensographe.**

EXTENSOGRÁMĂ s. f. Diagramă înregistrată de extensograf, care reprezintă rezistenţa şi extensibilitatea maximă a unui aluat, valoarea raportului dintre acestea caracterizând calitatea aluatului. Cf. LTR, LTR^2, DP, NDN.

– Pl.: *extensograme.*

– Din fr. **extensogramme.**

EXTENSOMETRÍE s. f. Parte a metrologiei care studiază diversele aparate de măsură a deformaţiilor mecanice. Cf. NDN, DEXL

– Din fr. **extensométrie.**

EXTENSOMÉTRU s. n. Instrument folosit în extensometrie. Cf. LTR, LTR^2, DP, DER, NDN.

– Pl.: *extensometre.*

– Din fr. **extensomètre.**

EXTENSÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. Care are rolul de a întinde (în lungime). Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LTR^2, DL, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ◊ (Anat.) *Muşchi extensor* (şi substantivat, m.) = muşchi de suprafaţă care are ajută la întinderea diferitelelor părţi ale corpului, în special a membrelor. Cf. PROT. –

POP., N. D., COSTINESCU. *Extensorii funcționează în opoziție cu flexorii.* DL, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.

2. S. n. Instrument de gimnastică pentru dezvoltarea mușchilor, format dintr-unul sau din mai multe arcuri sau benzi de cauciuc, prevăzute la capete cu mânere. Cf. LTR[2], DL, DER, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.

– Pl.: *extensori, -oare.* – Și: (învechit, rar) **extensóriu, -ie** adj. PROT. – POP., N. D.

– Din fr. **extenseur,** engl. **extensor.**

EXTENSÓRIU, -IE adj. v. **extensor.**

EXTENUÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) obosi peste măsură printr-un efort excesiv și prelungit; a (se) istovi, a (se) epuiza **(1)**. Cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Eu nu cred că, extenuându-ne acum, facem mare lucru.* BARANGA, I. 184. *Ascensiunea l-a extenuat.* DL, cf. DM. *Eu nu m-aș fi mutat, dar mă extenuează drumurile.* H. LOVINESCU, T. 85, cf. DN[2], DEX, MDN.

– Pronunțat: *-nu-a.* – Prez. ind.: *extenuez.* – Și: (învechit, rar) **estenuá** vb. I LM.

– Din fr. **exténuer.** Cf. lat. extenuare.

EXTENUÁNT, -Ă adj. Care extenuează, care sleiește puterile; istovitor, epuizant. *Inhibiția travaliului fizic, extenuant, disimularea crispațiilor și a tahicardiei... cer o ucenicie aspră.* CĂLINESCU, C. O. 225, cf. DL, DM, DN[2], DEX. *A îndeplinit cu abilitate și strălucire o funcție mult mai delicată și mai extenuantă decât cea de împărat.* STEINHARDT, T. 296, cf. MDN.

– Pronunțat: *-nu-ant.* – Pl.: *extenuanți, -te.*

– Din fr. **exténuant.**

EXTENUÁRE s. f. Acțiunea de a (se) extenua și rezultatul ei; stare de slăbiciune extremă a corpului în urma unui efort excesiv și prelungit; oboseală excesivă; istovire, epuizare. Cf. CADE. *Îi era milă de extenuarea ei vădită.* REBREANU, R. I, 226. *Aceeaș lispă de gradație, aceeaș extenuare inutilă și aceeaș impresie de platitudine.* CAMIL PETRESCU, P. 75. *Cum primeau un semn de aprobare..., se învârteau progresiv, până la extenuare.* BRĂESCU, A. 231. *„Bellum omnium contra omnes" aduce degenerare prin istovire și extenuare.* RALEA, S. T. II, 275. *Fiecare muncă își are extenuările ei.* BOGZA, Ț. 51, cf. DL, DM, DN[2], DER, DEX. *Într-o parte, dușmănii și violențe... Ura și răcnetul durerii, disprețul și văicăreala extenuării.* STEINHARDT, J. 189, cf. MDN. ♦ Secătuire (a solului). *Coboară fertilitatea efectivă a solului de cultură: extenuarea solului prin culturi exigente.* CHIRIȚĂ, P. 740.

– Pronunțat: *-nu-a-.* – Pl.: *extenuări.*

– V. **extenua.**

EXTENUÁT, -Ă adj. Slăbit, vlăguit de muncă, de boală etc.; frânt de oboseală, sleit de puteri; epuizat, istovit, obosit. *Corpu-i palid și estenuat, mai conserva încă ceva din frumusețea-i și din formele-i grațioase.* HELIADE, D. J. 137/24, cf. LM, ALEXI, W. *Extenuați noi ducem înainte Picior după picior.* CAMIL PETRESCU, V. 16. *Scuipă triumfător între crupele pline ale iepelor extenuate.* REBREANU, R. I, 217. *Oamenii pășesc extenuați, după o risipă de desfătare prea mare.* C. PETRESCU, Î. II, 186. *Altădată îi făcuse o pijama, supunându-l la canonul încercatului repetat, până când, extenuat, se prefăcuse că pleacă trântind ușa.* TEODOREANU, M. II, 117. *Miss Sibyl a rămas lângă bolnava extenuată.* BART. E. 981. *S-a ridicat puțin și, extenuat, cade.* H. LOVINESCU, T. 226, cf. DL, DM, DN[2], DEX, MDN. ◊ Fig. *Locomotiva gâfâia rar, extenuată.* REBREANU, R. I, 16. *Încăperile răsunau de sughițul saxofonului, de zângătul cimbalului și de suspinul extenuat al banjoului.* C. PETRESCU, C. V. 178. *În cele din urmă, apele extenuate ale Oltului ajung în fundul adevărat al văii.* BOGZA, C. O. 100. ♦ (Despre soluri) Secătuit. *Cercetarea analitică de laborator devine indispensabilă pentru cunoașterea și caracterizarea solurilor transformate – degradate, extenuate, îmbunătățite – prin cultură.* CHIRIȚĂ, P. 910.

– Pronunțat: *-nu-at.* –Pl.: *extenuați, -te.* – Și: (învechit) **estenuát, -ă** adj.

– V. **extenua.**

EXTENZIBILITÁTE s. f. v. **extensibilitate.**

EXTENZÍBLU, -Ă adj. v. **extensibil.**

EXTÉNZIE s. f. v. **extensie.**

EXTENZIÚNE s. f. v. **extensie.**

EXTENZÍV, -Ă adj. v. **extensiv.**

EXTERIÓR, -OÁRĂ adj., s. n. (În opoziție cu interior) **I. 1.** Adj. Care este în afară, care este din afară; aflat dincolo de o limită; extern **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646[2]/6, NEGULICI. *Apa a făcut golul și presia exterioară, prea predominantă, a împins licuidul în tub cu violență.* MARIN, F. 199/2. *Această lume esterioară privită ca izvorul tutulor ființelor însuflețite ce esistă, se numește natură.* BARASCH, I. 75/2. *Construcțiunea interioare și esterioare a părților..., legile creșterii și morții lor.* id. B. 2, cf. PROT. – POP., N. D. *Este un popor a cărui viață esterioară e dulce, comodă; plătește puține biruri; nu sufere deloc;... esistința materială luată împreună e destul de bine și fericit regulată.* BARONZI, I. C. I, 20/2. *Omul și-a manifestat impresiunile sale față cu mărețul spectacul al lumei exterioare.* CONV. LIT. IV, 143. *Tot ceea ce se petrece în lumea esterioară este rezultatul unor legi nestrămutabile care predomnesc asupra fenomenelor naturei.* ib. 179, cf. COSTINESCU, LM. *Chiar și mici lucruri exterioare, cum sunt... numele de femei pline de dulceața vocalelor, ne ating în mod plăcut.* MAIORESCU, CR. III, 15. *Înrâuririle exterioare ajung totdeauna scopul lor... căile prin cari ele se exercitează nu sunt identice.* CONTA, O. F. 45. *Metafizicii... afirmă că se petrec lucruri în sufletul nostru pe care le simțim, dacă nu tot atât de lămurit, dar... cu acelaș grad de certitudine cu care simțim lucrurile exterioare.* id. ib. 109. *Ce-i trebuia lui să mai vadă lumea exterioară?* CONV. LIT. XI, 261. *Care să fie factorul pricinuitor al progresului: lumea exterioară, organizarea societății ori mintea omenească?* CONTEMPORANUL, I, 735. *Dacă combateți formele esterioare ale fondului, băgați de seamă a o face din punct de vedere absolut, estetic.* EMINESCU, O. IX, 82, cf. DDRF. *Soluțiunea cea mai probabilă... este aceea care vede intenții sau voințe și în lumea exterioară, după cum există în organismul omenesc.* REV. CRIT. I, 68. *Hipnoza broaștei cuprinde nu numai inhibițiunea mișcărilor de răspuns la excitațiunea extericară directă.* ARHIVA, II, 308. *Când circonferințele sunt exterioare, se poate duce patru tangente comune.* MELIK, G. 62. *Cu toată evlavia exterioară, se simțea în cuvintele lui un fel de ironie ascunsă foarte hazlie în privirea vieții monahale.* ARHIVA, X, 146. *Ligulele exterioare păroase sau având dinții ciliați.* GRECESCU, FL. 370, cf. ALEXI, W. *Dacă simptomele exterioare nu sânt suficiente pentru a indica babei doftoroaie diagnosticul exact al boalei, ea recurge la diverse mijloace ajutătoare.* CANDREA, F. 227. *În susul paginei, spre partea exterioară vine cifra paginei.* BUL. COM. IST. I, 82. *Părții exteriori, cu lizene și arcade turtite, poartă și ei urmele unor zugrăveli foarte bogate.* PĂCALĂ, M. R. 369. *Prin ceața care o separa totdeauna de lumea exterioară, i se păru Manuelei că-i mișcă împrejur un mic animal.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 370. *Intrarea în subsol, exterioară, pe lângă marchiză.* REBREANU, I. 11, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Succesul poeziei minulesciene nu vine... de la lărgimea lirismului în regiunile subconștientului, ci de la muzicalitatea ei exterioară.* LOVINESCU, S. IV, 576. *Forma exterioară a vorbelor de origină latină nu mai seamănă cu prototipul lor.* ARH. OLT. XII, 168.

O fatalitate organică provoacă depresiuni încontinui, fără determinante şi excitante exterioare, numai dintr-o adâncă turburare internă. CONV. LIT. LXVII, 21. *În anume poziţie a retinei faţă de lucrurile exterioare, distinge încă femeile şi banii... Cele dintâi aveau un spor apreciabil de luminozitate neobişnuită.* SADOVEANU, O. XVI, 502. *Fără vreun motiv exterior aparent, sufletul său a gemut sub povara unei dureroase solitudini morale.* VIANU, E. 370. *Acest regionalism strâmt se reduce... ca expresie poetică la aglomerarea maladiv luxuriantă a amănuntului exterior.* CONSTANTINESCU, S. II, 467, cf. LTR. *Se opreşte un moment la uşa exterioară.* ARGHEZI, în DL. *Era îmbrăcat în haine de doc cafeniu, vestonul fiind prevăzut cu patru mari buzunare exterioare.* CĂLINESCU, B. I. 127. *În capul ei mijea ideea unei evadări cu ajutor exterior sau a unei fugi de sub escortă în ziua execuţiei.* id. ib. 526. *Viţă japoneză acoperea cu tapete de frunziş pereţii exteriori, expuşi în plin câmp.* id. S. 139. *Sufletul lui Thomas Hardy e proiectat în afară, funcţiile sale perceptive sunt îndreptate ca o lunetă de observaţie asupra lumii exterioare.* RALEA, S. T. I, 117. *Oamenii... evocaţi în înfăţişarea lor exterioară şi în înfăţişarea lor lăuntrică, sunt puşi să acţioneze, devin personajele unor întâmplări.* L. ROM. 1953, nr. 3, 45. *Se observă un inel slab dezvoltat de vase lemnoase în partea interioară şi vase liberiene în partea exterioară.* AGROTEHNICA, II, 9, cf. LTR[2], DM. *Ar fi o eroare să credem că aceste obiecte sensibile... sunt singura bază a cunoaşterii noastre despre lumea exterioară.* JOJA, S. L. 12. *Petala superioară (vexilul)... este exterioară, învăluind pe celelalte.* FLORA R. P. R. V, 20. *„Matei Basarab sau Dorobanţi şi seimeni" (1858), o piesă care exemplifică elocvent tendinţa de a impune, prin pompă exterioară, indicaţiile autorului privitoare la costumele lui Matei Basarab.* IST. T. II, 125. *Psihologismul nutrea iluzia explicării comportamentului exterior prin trăirile interioare.* N. MANOLESCU, A. N. III, 63. *Având un obiect exterior savantului, un obiect existent ca atare prin sine..., opera de ştiinţă îşi face un merit din a explica legităţile, determinaţiile şi implicaţiile specifice ale acestuia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 28/2. *O carte dinamică presupune că te ocupi numai de lucrurile exterioare oamenilor.* A. HOLBAN, O. I, 12. *Fenomene exterioare..., cu timpul, se pot, eventual, naturaliza poeziei.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 3/2, cf. M. D. ENC. *Ceea ce în prezent vedem din acest moment nu e decât o ruină..., păstrând pe loc din veşmântul său exterior doar seria de trepte de la bază.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 41, cf. DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G. *Tramvaiele erau de lemn, cu multe rame exterioare, cu geamuri mici şi un singur fer.* CĂRTĂRESCU, N. 188, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ◊ Fig. *Remâne să ne ocupăm numai de cultul direpţ sau de adorăciune. Acesta poate fi interior sau esterior, după cum ne mărginim a înălţa sufletul nostru la D[umne]zeu sau formulăm apert voturile... noastre.* LAURIAN, F. 151/25. *De cadrul exterior al iubirei se îngrijeşte... puţin.* GHEREA, ST. CR. I, 238. *După cum puterea viziunii interioare l-a scutit de vizualitatea exterioară, violenţa sentimentului îl scuteşte de rafinarea expresiei.* LOVINESCU, C. V, 6. *Este caracteristic, pentru proza sa, absenţa unui cadru exterior al evenimentelor sau... estomparea acestui cadru, redus până la schemă.* CONSTANTINESCU, S. I, 232. *Orice relaţie între opere rămâne exterioară, neputându-se..., esteticeşte vorbind, stabili vreo legătură cauzală între Dante şi Shakespeare.* CĂLINESCU, O. XV, 75. *„Romanţele pentru mai târziu" n-au cucerit favoarea publicului... pentru că podoaba exterioară nu e atrasă de magnetul unei axe lăuntrice.* PERPESSICIUS, M. I, 115. *Marile simboluri ale artei sunt, într-un fel, exterioare evaluaţiei morale.* VIANU, P. 157. *Inconştientul e substituit prin conştient, destinul prin calcul, „etnicitatea autentică" prin etnografie, calitatea interioară şi vie a sângelui prin combinaţia exterioară şi moartă a unor realităţi folclorice.* BLAGA, Z. 324. *Erorile sistematice se datoresc unei defectuoase etalonări a aparatelor de măsură, unor acţiuni exterioare permanente, de care nu s-a ţinut seamă.* CIŞMAN, FIZ. I, 10. *Obiceiurile acestea începeau să-şi piardă câte ceva din conţinutul lor străvechi, continuând să viejuiască mai ales prin aspectul lor exterior, de petrecere.* IST. LIT. ROM. I, 37. *Tot aşa se arată viaţa sa şi în mod exterior concentrată, localizată.* N. MANOLESCU, C. M. 107. *Ceea ce părea a fi, şi într-o măsură era, rezultatul unei relative constrângeri exterioare se revelează în chip paradoxal până la urmă ca fiind substratul cel mai adânc al spiritului lovinescian.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 111, 9/3. *Nu forma exterioară este cea reală, ci esenţa lucrurilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 14, 3/3. ◊ (Substantivat) *Lectura educă viaţa interioară, în vreme ce imaginile pe cea exterioară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/4. ◊ (Adverbial) Cf. RESMERIŢĂ, D. *Turnătorul e văzut exterior, fizic, fără vreo indicaţie asupra a ceea ce gândeşte el despre munca sa.* CONTEMP. 1950, nr. 178, 4/3, cf. DL. ◊ (Mat.) *Unghi exterior* = fiecare dintre unghiurile formate de o latură a unui triunghi cu prelungirea altei laturi. Cf. M. D. ENC., D. ENC., NDN, DEI.

2. Care se referă la relaţiile cu alte ţări. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646[2]/6, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *A compara starea unei ţări de sine stătătoare, oricât de nenorocită ar fi din cauza unei politice rătăcite, dar vitează şi onestă în relaţiile ei exterioare, cu o provincie turcească care a disperat lumea prin neonestitatea şi neplata datoriilor sale.* EMINESCU, O. X, 280, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, NDU. ◊ (Econ.) *Comerţ exterior* = relaţiile comerciale ale unui stat cu statele străine; comerţ extern. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646[2]/8. *Experienţa ne-a învăţat că un popor nu trebuie niciodată să sacrifice soarta manufacturilor sale comerciului esterior.* CONV. LIT. XI, 108, cf. RESMERIŢĂ, D. *Comerţul exterior al Germaniei se ridică în 1912 la 19 miliarde mărci..., pe câtă vreme comerţul exterior al Marii Britanii... nu reprezintă decât 95%.* GOLOGAN, C. R. 11, cf. CADE, DL, DM. *E vorba de „a deschide" o economie închisă prin liberalizarea progresivă a comerţului exterior.* V. ROM. februarie 1960, 144, cf. M. D. ENC., DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI. (Învechit) *Politică exterioară* = politică externă. *Nu mai puţin dibace fu politica esterioară a lui Ioan Vodă.* HASDEU, I. V. 50. *Mai alaltăieri prinţul Grigorie Sturza inaugurează un partid nou şi o politică exterioară specială.* EMINESCU, O. XII, 37.

II. 1. S. n. Partea din afară a unui lucru. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646[2]/10, NEGULICI, COSTINESCU, LM. *Fiecare dintre chipurile cari trăiesc...în novelele sale... nu seamănă în exterior cu ţăranul român, în port şi în vorbă, ci au fondul sufletesc al poporului, gândesc şi simt ca el.* EMINESCU, O. XIII, 85, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Cu mult mai împodobit decât exteriorul e interiorul casei cu mobilele sale. Printre acestea amintim la locul întâi lăzile, scaunele lungi, paturile, mesele şi obloanele de ferestri.* PĂCALĂ, M. R. 479, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Ştiinţa exteriorului animalelor domestice face parte integrantă din ştiinţele zootehnice.* ENC. AGR. *Sergentul... a primit întâi o rană în mâna dreaptă, vindecată în exterior, dar estropiată pe dinlăuntru.* ARGHEZI, S. XII, 45. *Presiunea exteriorului, a obiectivului cere savantului să accepte şi să admită, fără veleităţi voluntare, adevărul.* RALEA, S. T. I, 177, cf. DL, DM. *Specificul deducţiei sintetice constă în faptul că pune la un loc... elemente din exterior cu elemente preformulate.* JOJA, S. L. 147. *Sepale... carenate, cu carena spre exterior verzuie.* FLORA R. P. R. VI, 167. *Loja oficială... are acces direct din exterior.* CONTEMP. 1971, nr. 1 287, 4/4, cf. M. D. ENC. *Mi-am dat seama că impresia nu vine dinăuntrul meu, ci din exterior.* GHEŢIE, în NDU, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Exteriorul se estompează cu totul, lăsând frâu liber jocului interior al simţurilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 10/2. *Scriam... pe zece ianuarie: „Viaţă orientată spre exterior. Nu mai regăsesc... drumul care duce... spre mine".* CĂRTĂRESCU, N. 127, cf. D. ENC., DEX[2], NDN, DEI, NDU. ♦ Mod de a se prezenta al unei persoane ca fizionomie, îmbrăcăminte, comportare etc.; ţinută, înfăţişare, aspect, alură. Cf. NEGULICI. *Era un om în vârstă, de un exterior indiferent.* VLAHUŢĂ, în DL. *Judecând după exteriorul lui, pare a fi un om sărac.* CADE. *Nu avea nici un fel de preocupare*

pentru exteriorul lui vestimentar. RALEA, S. T. III, 201, cf. DM, M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, DEI. ♦ (Cinemat.; la pl.) Scene, cadre filmate în afara studioului. *Filmarea exterioarelor va dura mult.*

2. Străinătate. *Relațiile noastre cu exteriorul.* NDU.

– Scris și: *ecsterior* (PROT. – POP., N. D.). – Pronunțat: *-ri-or.* – Pl.: *exteriori, -oare.* – Și: (învechit) **esteriór, -oáră** adj, s. n., **esterióre** (LM) adj., s. n. invar.

– Din lat. **exterior, -oris,** fr. **extérieur,** it. **esteriore.**

EXTERIORITÁTE s. f. Caracterul a ceea ce este exterior **(I 1)**. *Philippide izbutise cu deosebire în bucățile de lirism indirect..., adică în acelea de o exterioritate mai bogată, de ordin simbolic.* STREINU, P. C. III, 86. *Din inspirație îi rămân exteriorităților disparate, firimiturile, pleava, mătreața unei idei, pielea jupuită a unei imagini.* ARGHEZI, T. C. 41. *Societatea e ceva mai mult decât suma indivizilor ce-o compun. Or, afirmând aceasta, afirmi implicit în același timp o superioritate și o exterioritate a societății față de individ.* RALEA, S. T. III, 154, cf. DN[2]. *Nu găsim la Blecher flux de conștiință, introspecție etc., ci naturalism și hipertrofie a exteriorității.* N. MANOLESCU, A. N. III, 61. *Spațiul nu e doar „în afară" și expresie a exteriorității, ci adesea a intimității lucrurilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 29, 14/1. *Este vorba numai de o exterioritate, hieratismul fiind inefabil.* STĂNESCU, R. 139. *Pentru Alecsandri lucrurile se împart în două categorii: prietenoase și „rele". Cele din urmă aparțin unei exterorități neprielnice trupului și spiritului (frigul, starea rea), dar prielnice... poeziei.* SIMION, D. P. 211, cf. DEX, DN[3], NDN, NDU.

– Pronunțat: *-ri-o-.* – Pl.: *exteriorități.*

– Din fr. **extériorité.**

EXTERIORIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică gânduri, sentimente etc.) A exprima, a comunica, a manifesta prin cuvinte, gesturi, fizionomie etc. *Aceste idei au nevoie de imagini pentru a fi exteriorizate.* PETICĂ, O. 365/5. *Totul era exteriorizat; totul era oferit indiscreției analizelor și razelor.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 219. *Caragiale... a simțit nevoia să exteriorizeze ceea ce crease în închipuirea sa.* IBRĂILEANU, SP. CR. 219. *De aceea vorbim, scriem și ne exteriorizăm nu gândurile, ci voința.* ARDELEANU, U. D. 162, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *A început a compune de timpuriu, din pornirea imperioasă de a-și exterioriza sentimentele.* ARH. OLT. XIX, 271. *Oamenii apar ca figuri individuale sau în puține și neadâncite relații, exteriorizate mai degrabă prin dialog.* VIANU, A. P. 200. *Anume stare de spirit... prin care un pictor poate să-și exteriorizeze simțirea, credința și avântul sufletului.* OPRESCU, I. A. IV, 174. *A exteriorizat cu marele-i talent toate aspirațiile neamului nostru.* SADOVEANU, O. XIX, 358. *Toată viața, și mai cu seamă în tinerețe, Eminescu a visat subiecte naționale în marginile unei limbi ieșite din studiul folclorului și al graiului istoric, și îndeosebi drama națională, ca una ce exteriorizează mai viu mișcările sufletului.* CĂLINESCU, O. XIII, 217, cf. DL, DM, DN[2]. *Se ajunge astfel la modul teatral de reflectare a lumii în imagini prin dezvoltarea capacității de a exterioriza mișcarea determinată în conștiința omului de reflectarea vieții omenești.* IST. T. I, 77. *Îți trebuie niște interpreți care să audă în ei muzica aceasta specială, pentru a o exterioriza apoi organic, parcă de la sine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 68, 25/4. *Mihai Ralea găsea că Arghezi e un artist cu o energie sufletească mult superioară putinței de a fi exteriorizată lesne prin cuvinte.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 86, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ R e f l. *Imaginea articulatorică velară și imaginea articulatorică palatală așteptau să se exteriorizeze.* DR. IV, 50. *Ambiția bărbatului, gelozia, iubirea de femeia sa se amestecă exteriorizându-se în vorbă, gest și acțiune.* ARH. OLT. X, 74. *În tot ce pictează el are o atitudine lirică, de sentimental inspirat, exteriorizându-se în efuzii.* OPRESCU, I. A. IV, 291. *Prin ea* [năframa] *se exteriorizează diferite situații de stare economică sau vârstă.* APOLZAN, P. I. 111. *Comicul rezulta mai ales din fantezia și verva verbală; acumulările și jocurile de cuvinte, repetițiile... erau sursa cea mai frecventă a râsului, prin care se exterioriza buna dispoziție a publicului.* IST. T. I, 100, cf. M. D. ENC. *Năzuințele lor se exteriorizează atât de diferit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 16/5, cf. DEX. *Nu se exteriorizează ca un om supărat.* DSR, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC. ♦ R e f l. p a s. A scoate în afară. *Se exteriorizează ansa intestinală perforată.* ABC SĂN. 355.

– Pronunțat: *-ri-o-.* – Prez. ind.: *exteriorizez.*

– Din fr. **extérioriser.**

EXTERIORIZÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) e x t e r i o r i z a și rezultatul ei; exprimare, manifestare exterioară a unor gânduri, sentimente etc., prin cuvinte, gesturi, fizionomie etc. *Ritmul vieții, care-și cere exteriorizare concretă prin forme.* PÂRVAN, I. F. 99. *Cuvântul... este și aspirație, exteriorizare a gândurilor și sentimentelor.* GR. S. I, 14. *Exteriorizarea adâncului sufletesc pune pecetea autenticității și originalității întregii sale arte.* ARH. OLT. XII, 126. *Metoda statistică... nu poate reda nici semnificația faptelor sociale, nici formele lor de exteriorizare.* D. GUSTI, P. A. 137. *Purtarea lui față de Pascalopol era vulgară, prin prea marea exteriorizarea a temerilor lui.* CĂLINESCU, E. O. II, 129. *Cuvântul „expresie" înseamnă o exteriorizare, o manifestare comunicativă.* RALEA, S. T. II, 145, cf. DL, DM, DN[2]. *Pentru exteriorizarea vieții interioare, expresivitatea onomatopeelor..., textele poetice... sunt modalități insuficiente.* IST. T. I, 87. *Arăta aceeași înclinație spre exteriorizări violente.* T ianuarie 1969, 119, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Putea să-și scuze exteriorizarea obsesiei prin aceea că altceva amuzant nu știa să spună.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 14/3.

– Pronunțat: *-ri-o-.* – Pl.: *exteriorizări.*

– V. **exterioriza.**

EXTERITORIÁL, -Ă adj. (Jur.) Care se bucură de dreptul de exteritorialitate, care este supus principiului exteritorialității. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *-ri-al.* – Pl.: *exteritoriali, -e.*

– Cf. germ. **exterritorial.**

EXTERITORIALITÁTE s. f. Regim juridic special de care se bucură anumite persoane, precum și sediile agenților diplomatice aflate într-un stat străin, prin prezumția că ele ar continua să fie situate pe teritoriul statului lor național. Cf. DL, DM, SFC III, 10, M. D. ENC., DEX, DN[3], L. ROM. 1988, 38, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pronunțat: *-ri-a-.*

– Din germ. **Exterritorialität,** fr. **exterritorialité.**

EXTERMINÁ vb. I T r a n z. **1.** A desființa, a distruge **(2)**; a rade de pe fața pământului. V. p r ă p ă d i **(1)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646[2]/31. *Parte mare dintre magnații rămași catolici, se lungea în calea protestanților, îmbărbătând pe monarch ca să ia toate măsurile posibile spre a extermina... pe toate sectele protestante.* BARIȚIU, P. A. I, 24, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Ploaia se auzea șuroind... ca o putere rea și tenace care n-are nevoie de nici o grabă ca să potopească tot, să putrezească tot, să extermine tot.* C. PETRESCU, C. V. 100, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., DEX[2], NDN. ◊ F i g. *Se substitui un theolog catolic ca consiliariu în toate afacerile bisericești, spre a sta episcopului în ajutoriu ca se estermine succesive un legion de abusuri și neregularități.* BARIȚIU, P. A. I, 200. *A extermina viciile.* COSTINESCU.

2. A omorî **(1)**, a ucide; a masacra. V. p r ă p ă d i **(2)**, s t â r p i **(II 2)**. Cf. PONTBRIANT, D. *A estermina o națiune.* LM. *Susține... că dacii au fost cu totul exterminați de romani.* MAIORESCU,

CR. I, 268, cf. BARCIANU. *A extermina un popor.* SCRIBAN, D., cf. DM, M. D. ENC. *Or să ne extermine... cu ce este între laţul hingherului şi glonţ.* D. R. POPESCU, I. S. 151, cf. DEX, DN^3, D. ENC., DEX^2.

– Prez. ind.: *extermin* şi (învechit) *exterminez.* – Şi: (învechit) **esterminá** vb. I.

– Din lat. **exterminare,** fr. **exterminer,** it. **esterminare.**

EXTERMINÁNT, -Ă adj. **1.** Care extermină **(1)**. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2, D. ENC., NDN. ▭ *Un potop exterminant.*

2. Care extermină **(2)**. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2, D. ENC., NDN. ▭ *Un război exterminant.*

– Pl.: *exterminanţi, -te.*

– Din fr. **exterminant.**

EXTERMINÁRE s. f. Acţiunea de a e x t e r m i n a şi rezultatul ei.

1. Distrugere, desfiinţare. Cf. e x t e r m i n a **(1)**. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, NDN 574. ▭ *Când culturile dau semne de îmbolnăvire, se impune exterminarea factorilor vătămători.* ◊ (Glumeţ) *„Maestrului" nu-i scăpa nimic neargumentat, în scopul vădit al exterminării unui viitor... de serioasă literatură, ce mi-aşi fi propus să fac.* KLOPŞTOCK, F. 208.

2. Omorâre **(2)**, ucidere **(1)**, masacrare. V. p r ă p ă d i r e **(2)**, s t â r p i r e **(II 2)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Imperatorul a declarat rezbelul... de exterminare a barbarilor.* LĂCUSTEANU, A. 47, cf. BARCIANU. *Primea mandat de la organizatorul lagărelor de exterminare.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 2/2. *Uzinele de arme şi muniţii măreau depozitele de proiectile, fabricau artileria trebuincioasă exterminării.* ARGHEZI, ap. DL, cf. DL, DM. *Toţi se exercitau la exterminarea unui inamic şi cumpărau materii explodante.* CĂLINESCU, B. I. 322. *Încep condamnările la moarte ale ostaticilor nevinovaţi, deportările, grozăviile din lagărele de exterminare.* V. ROM. aprilie 1970, 126. *Eroul nostru va încerca să salveze o familie de evrei refugiaţi de teama lagărelor de exterminare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 17/3, cf. M. D. ENC. 349, DEX. *Scoaterea în afara legii a oricăror arme de exterminare în masă.* SCÂNTEIA, 1979, 11 412, cf. NDN 574.

– Pl.: *exterminări.* – Şi: (învechit) **esterminăre** s. f. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W.

– V. **extermina.**

EXTERMINÁT, -Ă adj. Care este ucis, omorât; masacrat. *Jur de a nu depune armele decât când patria mea va fi mântuită şi neamicii săi esterminaţi* (a. 1821). URICARIUL, VI, 29, cf. PONTBRIANT, D., LM, DL, DEX, DEX^2.

– Pl.: *exterminaţi, -te.* – Şi: (învechit) **esterminát, -ă** adj.

– V. **extermina.**

EXTERMINATÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care extermină, care serveşte la exterminarea cuiva (sau a ceva). Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646^2/20, PROT. – POP., N. D., LM, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., M. D. ENC., DN^3, DEX, DEX^2, NDN.

2. S. m. şi f. Persoană care extermină, care distruge, care nimiceşte totul. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646^2/20, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, M. D. ENC., DN^3, DEX, DEX^2, NDN.

– Pl.: *exterminatori, -oare.* – Şi: (învechit) **esterminatór, -oáre** (POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646^2/20, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.) adj., s. m. şi f., (învechit, rar) **esterminătór** (PONTBRIANT, D., BARCIANU) s. m., (învechit, rar) **esterminatóriu, -ie** (LM) adj., s. m. şi f., **esterminătóriu, -ie** (PONTBRIANT, D.) adj., s. m. şi f.

– Din fr. **exterminateur,** it. **esterminatore.**

EXTERMINÁŢIE s. f. Ucidere, omorâre; exterminare **(2)**. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646^2/25, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Război de exterminaţiune.* CADE, cf. SCRIBAN, D., DN^3, DEX, DEX^2, NDN.

– Pl.: *exterminaţii.* – Şi: **exterminaţiúne,** (învechit) **esterminăţie** (POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646^2/25, ALEXI, W.), **esterminaţiúne** (LM, ALEXI, W.), **esterminăţiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din lat. **exterminatio, -onis,** fr. **extermination,** it. **esterminazione.**

EXTERMINAŢIÚNE s. f. v. **exterminaţie.**

EXTÉRN, -Ă adj., s. m., s. f (În opoziţie cu i n t e r n) **I.** Adj. **1.** Care se află aşezat în afară, care se exercită în afară, care vine de afară, e x t e r i o r **(I 1)**; care vine, care provine din altă parte, s t r ă i n **(2)**. *Întâmplările, aflându-să... în mintea omenească şi adăugându-să însă la fiinţă, să chiamă externe (din afară).* POTECA, F. 83/1, cf. I. GOLESCU, C. *Tipolite la care s-au păstrat numai forma externă.* J. CIHAC, I. N. 464/6, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646^2/37. *Ele se produc făr-a fi determinate prin irităciunea obiectelor externe.* LAURIAN, F. 116/9, cf. STAMATI, D. *Cât de mare este nebăgarea în samă esternă a năravurilor la întâmplări care covârşesc închipuirea omenească.* RUSSO, S. 25. *Afară de aceste probe mai sânt şi alte mărturie ecsterne.* ARISTIA, PLUT. 164/28, cf. POLIZU. *În ce se deosebesc mormintele aceste aice descoperite, aşa în privinţa formei esterne, cum şi a celei interne de cele de astădzi obicinuite în Moldova?* CALENDAR (1857), 78/20, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Criteriile interne şi externe ne fac a bănui că el* [manuscrisul] *se apropia mai mult de cea dintâi... din aceste două cifre.* CUV. D. BĂTR. I, 265. *Afirmarea naţionalităţii depinde de la cultura sufletului şi nu din împrejurări materiale esterne.* CONV. LIT. II, 48, cf. COSTINESCU, LM. *Obiectele din lumea externă venind în contact cu capetele nervilor, imprimă acestora o zguduitură.* CONTA, O. F. 51. *Părenţii externi, precum şi cei interni, au fost zugrăviţi cu chipuri de sfinţi.* ODOBESCU, S. II, 216. *Întregului aparat al unei depline suveranităţi interne şi esterne nu-i lipsea decât numele propriu.* EMINESCU, O. XI, 21, cf. DDRF. *Puse pe nişte fugari în putinţă de a lupta contra duşmanilor interni şi externi totodată.* XENOPOL, I. R. III, 51, cf. ENC. ROM. *Această manifestare s-ar efectua după o necesitate... neinfluenţabilă prin cauze externe.* ARHIVA, X, 82, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *O reproducere... se dă la începutul volumului... din culegerea de documente externe.* IORGA, V. F. 55. *Complexul circumstanţial extern cuprinde tot ce mediul social, intelectual, sentimental şi religios poate pune împotriva moştenirii ancestrale.* PETICĂ, O. 420. *Valori istorice, nesfârşite de variate... [î]şi cer, toate, formularea obiectivă externă.* PÂRVAN, I. F. 106. *Controlând ultimele notiţe ale mele asupra particularităţilor externe ale acestui document am constatat următoarele.* BUL. COM. IST. I, 160. *O iubire provocată de cauze conştiente, de calităţi pentru care dicţionarul are cuvinte, de însuşiri externe... nu este iubire.* IBRĂILEANU, A. 105. *Unele dintre aceste datine le-a păstrat... poporul nostru cu deosebită stăruinţă până în ziua de astăzi fiind ele nişte forme externe care ating mai mult înfăţişarea, decât esenţa sau sâmburele credinţei creştineşti.* AN. IST. NAŢ. I, 34. *În cartea de cl[asa a] III-a se face trecerea de la intuiţia externă la cea internă.* DR. II, 743, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Reală, de altfel, psihologia scriitorului se reduce la fixarea unor atitudini sufleteşti momentane, imprecise, estompate, condiţionate numai de împrejurări externe.* LOVINESCU, S. V, 35. *Urma, jos, o telegramă externă fără importanţă.* CAMIL PETRESCU, P. 413. *Pentru naturalism... punctul lui de plecare e lumea externă, obiectul.* CONV. LIT. LXVII, 409. *Schimbările în limbă sunt produsul unui complex de fapte care pleacă de la tot felul de influenţe interne şi externe.* DR. VII, 318. *Apoi foarte uşor se înţeleseră asupra chestiei externe: armatele duşmane vor fi zdrobite.* SADOVEANU, O. VII, 44, cf. BL VII, 47, SCRIBAN, D. *Cu tot resortul împrejurărilor externe... întregul păstrează caracterul unui jurnal intim.* VIANU, A. P. 318. *Ne întrebăm cum s-a putut impune valoarea unor produse spirituale*

care n-ar fi decât un mozaic de înrâuriri externe? id. L. U. 8. *La dificultățile situației externe, se adaugă, pentru domni, amenințarea permanentă cu mazilirea.* OȚETEA, T. V. 32. *Nu putem vorbi de o regiune exclusiv pastorală, ci mai mult de o viață pastorală acomodată condițiilor externe specifice.* APOLZAN, P. I. 34. *Fragmentele de jurnal, intercalate între faptele externe și evenimentele din propriul lui eu, întregesc o psihologie și îi fixează fizionomia intelectuală.* CONSTANTINESCU, S. V, 12. *În așteptarea desfășurării evenimentelor externe... ei trăgeau nădejde să câștige timp.* CĂLINESCU, B. I. 517. *Omul încearcă să utilizeze timpul de adaptare externă.* RALEA, S. T. III, 46. *Este demnă de relevat prezența în expoziție, alături de caricaturile pe teme externe, a unui mare număr de caricaturi.* CONTEMP. 1954, nr. 378, 1/2. *Scoarța are în partea externă un strat de suber.* AGROTEHNICA, II, 8, cf. LTR[2], DL, DM, DN[2]. *Cei doi factori, unul extern – natura activității culturale, celălalt intern – modificările de structură, acționează conjugat.* COTEANU, S. E. 57, cf. URSU, T. S. 203, SORESCU, P. 64, ALIL XVI, 184. *Adoptarea slavonismului cultural de către români a fost un fenomen complex, datorit atât împrejurărilor interne, cât și celor externe.* PANAITESCU, C. R. 186. *Abținerea pe care cabinetul francez și-o impune în problemele externe.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 9. *Omul însuși a încetat să i se mai înfățișeze, precum prozatorilor realiști, ... drept „natural" și congruent sub raportul comportării externe sau interne.* N. MANOLESCU, A. N. III, 16. *Condițiile externe sunt sensibil schimbate.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 18. *Cinstea sau necinstea obiectului de artă decurge din plasarea acestuia în relație externă cu ideea de bine și cu ideea de frumos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 1/3, cf. M. D. ENC., DEX, CONTRIBUȚII, I, 201, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Substantivat) *Marele poet al zilelor noastre se afla de la primul său volum în atingeri istorico-literare mai întâi cu confrații conaționali și apoi cu cei externi.* STREINU, P. C. III, 14. *Aceeași fuzionare a externului în imaginea interioară din „Înotare", în care panteismul înglobează în sine și divinitatea.* CONSTANTINESCU, S. V, 151. ◊ *Politică externă* = totalitatea metodelor și a mijloacelor pe care le folosește un stat în vederea protejării propriilor interese și a atingerii anumitor obiective, în relațiile cu alte state și pe plan internațional; (învechit) politica exterioară, v. e x t e r i o r **(I 2)**. *Pentru a dejuca traiul din afară a acestui stat, trebuie să începem a cerceta politica lui ecsternă de la întâiul război persian.* SĂULESCU, HR. II, 15/23. *Memorandul de care e vorba... fusese trimis de domnitor lui Negri, cum obicinuia el să facă în politica externă, fără știrea miniștrilor.* XENOPOL, I. R. XIII, 169. *Niciunul dintre aceștia nu s-a ocupat nici de politică externă, nici de politică internă.* SĂM. VIII, 75. *Ca mare dragoman, conducea politica externă a Imperiului.* BUL. COM. IST. II, 26. *Trecând la politica externă ajunseră la frații ardeleni.* REBREANU, R. I, 41. *Fiecare stat are o politică externă și în același timp o politică internațională.* CONV. LIT. LXVII, 40. *Conu Leonida... și-a sporit comicul comentând politica externă.* CONSTANTINESCU, S. II, 27. *Relațiile cu Argentina interesau prea puțin politica externă a guvernului de atunci.* CĂLINESCU, S. 255. *Se lansă brusc într-o amplă examinare a situației politice interne și externe.* STANCU, R. A. IV, 114, cf. DL, DM, DN[2]. *Emil Gayk are în materie de politică externă idei în spiritul arghezian.* N. MANOLESCU, A. N. III, 25. *În politica externă, Constantin Cantemir s-a manifestat ca un adversar al lui Ion Sobieski.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 3. *Expresia se repetă cu alt prilej, de politică externă.* CIOCULESCU, I. C. 25, cf. DEX. *Activitatea și finalitățile politicii noastre externe fiind relevate ca tot atâtea contribuții importante în diferitele sectoare și în multiplele domenii ale vieții internaționale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 2/1, cf. NDN. *Ministerul Afacerilor Externe* sau *Ministerul de Externe* (și substantivat f. pl.) = minister care pune în aplicare politica externă a unui stat. *La Ministerul de Esterne iarăși s-a făcut reduceri.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 42. *Un proiect... zace, îngropat în arhivele Ministerului de Esterne.* NEGRUZZI, S. I, 346. *Toate... afacerile departamentului său... la Externe.* CONV. LIT. XI, 236. *Era vorba de-a se lua consulatele de la Ministeriul de Externe spre a le da celui de marină.* ib. 237. *Călugăr – secretar general la Esterne.* EMINESCU, O. XV, 387. *Această parte a administrațiunii își are propriul său organism: Ministeriul de Esterne și consulatele.* id. ib. 1 158. *Șeful, prezidența și Finanțele, Maiorescu, Justiția, Alexandru, Externele.* CARAGIALE, O. I, 301. *Trebuiesc legalizate în traducere oficială de către Ministerul de Externe respectiv.* id. ib. VII, 26. *La prima remaniere, ia sigur Externele.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 55, cf. CADE. *Intră în diplomație... sub auspiciile lui D. Ollănescu-Ascanio, secretarul general al Ministerului de Externe.* LOVINESCU, S. VIII, 106. *Am răspuns că ideea lui este bună și, dacă Externele întreabă asupra însărcinării domnului Sipsom, eu răspund favorabil.* TITULESCU, D. 218. *Știu că și ei sunt măguliți să stea la masă cu mine, din cauza numelui și a situației mele în Ministerul de Externe.* CAMIL PETRESCU, P. 41. *Am întârziat la Externe. Tocmai îmi aranjam plecarea la Geneva.* C. PETRESCU, C. V. 63. *Ministerul de Externe va numi o comisie pentru examinarea gestiunii fostului ministru plenipotențiar.* CĂLINESCU, S. 419. *De asta din '47 când a fost scos de la Externe și până în '52 n-a găsit de lucru?* DEMETRIUS, C. M. 30. *L-am pus... în legătură cu un fost consilier la Externe.* H. LOVINESCU, T. 54, cf. DL. *A fost secretar general la Ministerul de Externe în 1938.* PREDA, R. 230, cf. DM. *Veți primi mâine raport asupra convorbirii cu secretarul general al Ministerului de Afaceri Externe.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 8, cf. DEI, NDU. *Ministru de externe* sau (învechit) *ministru extern* = ministru care conduce Ministerul Afacerilor Externe. *Ministrul extern sau al trebilor de afară, pentru relațiile statului cu altele.* GENILIE, P. 53/2. *După cum s-a zis în camera franceză în 1823 de deputatul Manuel, răspunzând lui Chateaubriand, ministrul de externe, cine va fi judecătorul motivelor de intervenție?* ARHIVA, I, 81. *Ambasadorul Franței și... ministrul de externe al Porței, Ali-pașa, se opun la această cerere.* XENOPOL, I. R. XIV, 52, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Contele Alopeus... încheie cu contele Bernstorff, ministrul de externe al Prusiei, un protocol.* OȚETEA, T. V. 345. *Ministrul de externe este nemulțumit.* VIANU, L. U. 445. *Turcia exercita mari presiuni asupra lui M. Kogălniceanu, ministrul de externe în acea perioadă.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 11. *I-a fost preferat ca ministru de externe.* CIOCULESCU, I. C. I, 49. (Mat.) *Unghi extern* = **a)** unghi[2] **(5)** format de o latură a unui triunghi cu prelungirea altei laturi a triunghiului. Cf. MELIK, G. 23, DL, DM, DEX, DEI; **b)** fiecare dintre unghiurile formate de două drepte tăiate de o secantă, aflate în afara dreptelor. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., NDN, DEI, NDU. *Unghiuri alterne externe* v. a l t e r n. (Ieșit din uz) *Comerț extern* = comerț exterior, v. e x t e r i o r **(I 2)**. *Comerțul extern era necunoscut.* OȚETEA, T. V. 42, cf. DL. *Comerțul extern a făcut posibilă fixarea zilelor de târg.* PANAITESCU, C. R. 27.

2. (Anat.; despre părți ale corpului) Care este situat în exteriorul corpului; care este orientat spre exteriorul corpului. *Sub numirea de regiile ligheanului* [= bazinului], *vom cerceta mai întâi fața esternă și fața internă.* KRETZULESCU, A. 73/8, cf. COSTINESCU. *Inflamația atinge canalul extern.* ENC. AGR. IV, 335. *Artera carotidă externă, ale cărei ramuri irigă pielea și musculatura capului și gâtului, precum și glanda tiroidă, limba și mușchii masticației.* ABC SĂN. 82. *Mușchii intercostali externi.* ib. 310. *Urechea externă este formată din pavilionul orechii și din conductul auditiv extern.* MOGOȘ – IANC., C. 380. ♦ (Mai ales despre boli) Care afectează pielea sau părți exterioare ale corpului; care se manifestă în afara organismului. *El priimește bolnavi cu exantemuri seau și alte boale externe.* CUCIURAN, D. 66/22. *Spitalul... are pentru tratația bolnavilor... în secția boalelor externe un hirurg.* C. VÂRNAV, H. 80/31, cf. MAN. SĂNĂT. 24/7, COSTINESCU, LM. *Deosebim o patologie internă, chirurgicală sau externă, după cum sediul și manifestațiile boalelor sunt în interiorul corpului sau la suprafața lui.* ENC. ROM. III, 543. *Când se rănește capul, sau trunchiul, sau un membru, sângele curge îndată afară și atunci zicem că emoragia*

este externă. BIANU, D. S. 274, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Avem de a face cu o otită externă.* ENC. AGR. IV, 335, cf. SCRIBAN, D. *Astfel se înfățișa moartea lui moș Costache: ca un furt total agravat cu paralizie integrală și externă.* CĂLINESCU, E. O. II, 217. *Există o patologie generală și o patologie specială, care se ocupă cu studiul analitic al bolilor și care cuprinde...patologia internă sau medicală, patologia externă sau chirurgicală.* DER III, 685. *După locul unde s-a produs revărsarea sângelui, poate fi: hemoragie externă, când sângele se scurge în afara organismului.* ABC SAN. 82. *Hemoragie externă, hemoragie în care sângerarea se face la exterior.* D. MED. I, 673, cf. NDU. ♦ (Despre medicamente) Care se aplică numai pe suprafața corpului. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646^2/37, CADE, DL. *Scria pe sticlă: „numai pentru uz extern".* PREDA, M. S. 9, cf. DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU. ◊ (Adverbial) *Această boală nu dispare tratând-o extern.* SCRIBAN, D.

II. Adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Elev, student etc.) care locuiește în afara școlii sau a locului unde învață. *Vedeți că profesorii țin la menținerea catedrelor desființate prin buget și a șefului pedagog pentru ținerea disciplinei a 80 seminariști interni și a celor esterni.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 240, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 646^2/42, PANN, în CONTRIBUȚII, I, 28, NEGULICI. *Noăsprezece eleve se îndeletnicesc cu arta moșitului, din care 11 locuiesc afară din Institut, iar noă se țin cu cheltuiala lui, adecă: șapte interne și doă externe.* CALENDAR (1853), 92/34. *Se mai aflau în fiecare an și esterni ascultători de teologie morală.* BARIȚIU, P. A. II, 70. *Soborul au încheiat jurnal prin care încunoștiințează a să face internatul gimnazial la Târgul Neamțul, unde să vor primi și esterni.* ROM. LIT. 315^2/22. *Pentru esterne sau acele ce vor veni de afară să învețe, scoala va fi publică și deschisă pentru toate.* CALENDAR (1855), 61/8, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Scolari interni și scolari esterni.* LM, cf. BARCIANU. *Frate-mieu, ca teolog estern și instructor privat.* SBIERA, F. S. 121, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În 1895, am ieșit din internat și am terminat liceul ca extern.* GALACTION, O. 15, cf. SCRIBAN, D. *Școala avea internat, externe nu se primeau.* CĂLINESCU, B. I. 295, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

2. S. m. și f. (În trecut) Student în medicină care, în urma unui examen, este admis să facă practică într-o clinică. *Externul citește foaia de observație și dă lămuririle necesare.* CURENTUL, 19 IX, 1930, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, NOM. PROF. 77, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *externi, -e.* – Și: (învechit) **estérn, -ă** adj., s. m. și f., (învechit, rar) **ectérn** (PANN, în CONTRIBUȚII, I, 28) s. m.

– Din lat. **externus, -a, -um,** fr. **externe.**

EXTERNÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică pacienți) A elibera din spital un pacient (însănătoșit). Cf. DEX^2. *Noi nu dorim să vă externăm oricum, ci, pe cât posibil, vindecat.* I. GHEȚIE, în NDU, cf. NDN. ◊ Refl. *Voia să se externeze mai curând.*

– Prez. ind.: *externez.*

– V. **extern.**

EXTERNÁRE s. f. Acțiunea de a externa și rezultatul ei. Cf. DEX^2, NDU.

– Pl.: *externări.*

– V. **externa.**

EXTERNÁT[1] s. n. **1.** (Învechit) Școală medie în care primeau numai elevi externi. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN, NDU.

2. (Învechit) Școală secundară de fete. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cea mai veche școală de fete era internatul și externatul deschis.* ARH. OLT. X, 289, cf. CADE. *Se îndeletniciseră în tot cursul anului cu serenade frivole pe sub balcoanele externatelor.* KLOPȘTOCK, F. 278.

3. Stagiu de practică în spital, la care sunt admiși studenții în medicină după trecerea unui examen ce constă în practica zilnică (remunerată) într-o clinică; spec. calitatea de extern **(II 2)** la un spital. Cf. CADE. *A da examin de externat.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU. ♦ Examen prin care sunt admiși studenții la acest stagiu. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pl.: *externate.* – Și: **esternát** s. n. BARCIANU, ALEXI, W.

– Din fr. **externat,** germ. **Externat.**

EXTERNÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre pacienți) Care a ieșit din spital. Cf. DEX^2, NDU.

– Pl.: *externați, -te.*

– V. **externa.**

EXTERNÍST s. m. (Med.; rar) **1.** Medic specialist în boli externe **(I 2)**. Cf. DN^3, NDN, NDU.

2. Bolnav care este tratat ambulatoriu. Cf. DN^3, NDN, NDU.

– Pl. *externiști.*

– Din germ. **Externist.**

EXTEROCEPTÍV, -Ă adj. (Anat.; despre senzații) Care transmite centrilor nervoși informații asupra lumii din afara corpului. Cf. DN^3, DEX^2, NDN, NDU.

– Pl.: *exteroceptivi, -e.*

– Din fr. **extéroceptif.**

EXTEROCEPTÓR s. m. (Anat.) Organ din sistemul nervos central care receptează stimuli din mediul extern. *La om și la animalele superioare, exteroceptorii se împart în: luminoși, auditivi, tactili, termici, gustativi și olfactivi.* DER, cf. D. MED., M. D. ENC., DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^2, NDN.

– Pl.: *exteroceptori.*

– Din fr. **extérocepteur,** engl. **exteroceptor.**

EXTINCTÍV, -Ă adj. Care duce la stingerea efectelor unui act juridic. *Tranzacția produce un efect extinctiv, în sensul că, odată încheiată, are puterea unei hotărâri definitive.* PR. DREPT. 391, cf. 331, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU.

– Pl.: *extinctivi, -e.*

– Din fr. **extinctif.**

EXTINCTÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. (Despre substanțe, aparate etc.) Care are proprietatea de a stinge **(1)**. *Lichid extinctor.* DL, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, NDN, NDU.

2. S. n. Dispozitiv, aparat care servește la stingerea incendiilor; stingător **(2)**. Cf. ENC. ROM., LTR. *Carburatoarele... au fost prevăzute cu filtre de aer, urmând ca fiecare autocamion să fie înzestrat cu extinctoare speciale.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 393, cf. LTR^2, DL, DP, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., NDN, NDU.

– Scris și: (după fr.) *extincteur* ENC. ROM. – Pl.: *extinctori, -oare.*

– Din fr. **extincteur,** lat. **exstinctor, -oris.**

EXTÍNCȚIE s. f. **1.** (Livresc) Stingere **(2)**, dispariție **(2)**, sfârșit[1] **(2)**. Cf. PROT. – POP., N. D. *În „Floare albastră", semnalându-i-se aceeași bigeminare a percepției poetice, contrariile particulare îți retrag ostentația ce se însumează în opoziția moarte-viață;... opoziția de situații se amplifică în unica opoziție de legi... a extincției și a creației.* STREINU, P. C. III, 87. *Se străduí să găsească în conștiință momentul cel mai blând pentru înțelegerea morții. Încă din copilărie avusese oroarea extincției.* CĂLINESCU, O. I, 278. *Dacul vrea să poată să moară, să dispară fără urmă în stingerea eternă... Dacul cere așadar extincția totală pe*

care Zamolxe nu o poate da. id. ib. XII, 56. *Extincția vieții (căci moartea nu există) trebuie să se petreacă simplu, undeva într-o pădure, la marginea unei ape.* PREDA, C. I. P. II, 223. *Vrem... să spunem că o poezie a sentimentului de extincție sau de jubilație în fața spectacolului cosmic se poate scrie și în acest stil suav.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 56, 5/2. *Cu „Ceaslov" (1940) se înregistrează o modificare de fond a poeziei lui George Lesnea, semnificația trecând asupra „amintirii"... cu o gravitate impusă de gândul extincției, inevitabil din momentul în care se ajunge la vârsta bilanțurilor.* ib. 1972, nr. 24, 10/4, cf. M. D. ENC. *Dan Laurențiu este un poet al extincției.* SIMION, S. R. III, 363, cf. DSR. *Sobrietatea clovnului său, faciesul sumbru relevă abandonul sufletesc grav ce prevestește extincția omului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 16/2, cf. D. ENC., NDN. ♦ Dispariție a unei familii, a unei specii etc. *O parte din aceste ființi rămân staționare în modul lor de reproducțiune și se degradează până la extincțiune.* CONTA, O. F. 230. *Selecțiunea naturală nu este decât o lege a extincțiunii ființelor organice.* CONV. LIT. XI, 170. *Simțea nevoia imperioasă a procreării, a perpetuării familiei sale pe pragul extincțiunii.* CĂLINESCU, O. I, 92, cf. D. ENC.

2. (Livresc) Încetare de a se manifesta, de a se produce. *Poezia lui Baudelaire... proclamase extincția morală în pesimismul, am zice, cel mai atroce.* STREINU, P. C. III, 84. *Coana Efimița, confidentă integrală,... cu bun-simț feminin, e singura femeie cu instinctul senzual intrat în extincție.* CONSTANTINESCU, S. II, 138. *E curios a vedea cât de mult a cultivat poetul acest început de extincție a conștiinței.* CĂLINESCU, O. XIII, 281, cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ♦ (Învechit, rar; în forma *estincțiune*) Plată integrală a unei datorii bănești. Cf. FROLLO, V. 212. ♦ Slăbire a intensității vocii (până la dispariție). V. a f o n i e. *Câtă vreme madam Berthaud nu auzea bine și nu fusese lovită de extincțiunea ei de voce, e drept că plăteam cam scump ospitalitatea.* CARAGIALE, O. IV, 380, cf. CERNE, D. M. *Ce curioasă extincție a vocii ai dumneata... Se vede că fumezi prea mult.* CĂLINESCU, O. IV, 65.

3. (Fiz.) Micșorare sau anulare a intensității unui fascicul de radiații, datorat absorbției acestora de mediul prin care se propagă. Cf. LTR[2], DER, DTT, M. D. ENC., DEX, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pl.: *extincții.* – Și: (învechit, astăzi rar) **extincțiúne**, (învechit, rar) **estincțiúne** (FROLLO, V. 212) s. f.

– Din lat. **exstinctio, -onis**, fr. **extinction**, it. **estinzione**.

EXTINCȚIÚNE s. f. v. **extincție.**

EXTÍNDE vb. III. **1.** T r a n z. și r e f l. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „asupra", „în", „la" etc.) A (se) lărgi sfera de acțiune a unui fenomen; a (se) mări sfera de aplicare a unui fenomen. *De aci, opinez, numele saxonilor s-a extins la ceilalți germani din Transilvania.* MAIOR, S. II, 59. *Autonomia... unui mitropolit nu se poate estinde așa de departe.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 132. *În sillogismul precedinte, „muritoriu" e terminul mare, fiind că se estinde peste cel mai mare numer de ființe.* LAURIAN, F. 94/7, cf. LM. *Grija sa trebuia, așadară, să se estindă, afară de copiii săi, și asupra cumnatelor.* SBIERA, F. S. 324. *Bara acestui stadiu se arată în deplina ei valoare în momentul chiar când tipul poetic se estinde în direcțiuni diferite cari nu urmează nemijlocit din concentrațiunea simțirei lor.* EMINESCU, O. XIV, 261. *Modul acesta... este folosit în chip constant în poezia americană de azi, formând chiar una din caracteristicile ei generale, deoarece se extinde și în alte domenii ale poeziei.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 199. *Mi-am permis acest blam indiscret pe care îl extind asupra întregului fel de trai ce ai adoptat în timpul din urmă.* M. I. CARAGIALE, C. 105. *Autorul ne expune scurt și clar, mai mult informativ, decât critic, viața și operile referitoare la români, extinzându-se numai asupra părții de analiză bibliografică a scrierilor.* DR. V, 655. *La aromâni, analogia s-a extins asupra tutulor verbelor cu „n" în tulpină.* ib. VII, 52. *Obiectivul eseistului se extinde la însăși concepția socialistă asupra artei.* LOVINESCU, S. VIII, 54. *Seurat și ceilalți intenționează... să extindă teoria diviziunii tonului până la ultimele ei consecințe.* OPRESCU, I. A. IV, 223. *Procedeul îl extinde d. Ardeleanu și asupra oamenilor.* CONSTANTINESCU, S. I, 38. *Spaniolii și-au extins interesul geografic și către lumea nouă.* CĂLINESCU, I. 291. *Studiul microbiologic al rizosferei a fost extins și asupra plantelor lemnoase.* CHIRIȚĂ, P. 400. *Extindea acum asupra întregului nostru trecut idei care nu erau decât ale degradării care urmase.* PREDA, C. I. P. II, 133, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 8 723. *Această proprietate nu se mai extinde la poligoane.* GEOMETRIE IX, 68. *Asepsia, care, la început, se aplica numai în chirurgie, astăzi s-a extins și în domeniul bolilor infecțioase.* ABC SĂN. 40, cf. DL. *În cazul lui Pascaly, exigența artistică se extindea și asupra ansamblului.* IST. T. II, 58. *Criticul a extins-o însă și la „Craii", unde elementul misterios nu mai joacă același rol.* N. MANOLESCU, A. N. III, 108. *Starostii de Putna extinseseră, prin abuz, această dare asupra podgoriei din întregul ținut.* C. GIURESCU, P. O. 240. *Campania ilustra o optică proletcultistă, extinsă și asupra literaturii interbelice.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 23, cf. M. D. ENC., DEX. *Cred că ar fi cazul să se extindă cercetarea la toată țara.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 8/4. *Învățatul ieșean... extinde aprecierile de acest fel și asupra dialectelor din sudul Dunării.* IVĂNESCU, I. L. R. 37, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDU.

2. R e f l. și t r a n z. A (se) răspândi **(3)**, a (se) propaga **(3)**. *Societatea „Prietenii științei" a fost recunoscută ca persoană morală și juridică, activitatea ei s-a estins în capitalele Olteniei, cum și mai departe, la Caransebeș, Lugoj, Timișoara, Arad, Slatina.* ARH. OLT. XIX, 278. *Am edita albume cu modele și broderii, pe care le-am extinde, prin școli, în toate satele.* APOLZAN, P. I. 223. ◊ (Figurat sau prin lărgirea sensului) *Am ales o impresie subconștientă care se extinde treptat, dar se și luminează în același timp, ajunge în cele din urmă să străbată la claritățile conștiinței și să se recunoască deplin.* VIANU, A. P. 344. *Curentul platonic, propagat de acești doi învățați, se extinde și va lua forme oarecum organizate, în a doua jumătate a secolului* id. L. U. 26. (A b s o l.) *Primul război mondial... au făcut ca mentalitatea aceasta să se extindă.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 203. ◊ R e f l. p a s. *O regulă, care... s-ar putea estinde cam departe este, zice Lock: „... copiii pot să învețe ce cade sub simțurile lor".* ARHIVA, X, 227. ♦ R e f l. (Despre infecții, epidemii etc.) A se propaga **(2)**. *Candidozele... se pot extinde mult.* ABC SĂN. 80.

3. T r a n z. A face să ocupe un spațiu mai mare decât cel inițial; a crește proporțiile unui obiect. V. d e z v o l t a **(3)**. Cf. LM. *A fost considerabil extinsă rețeaua de școli.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 396. *Suprafața cultivată cu orez poate fi extinsă.* AGROTEHNICA, II, 1 044. *A construit o fabrică, mică la început, pe urmă a extins-o.* PREDA, C. I. P. III, 57. *Spitalul „Caritas" din capitală își va extinde capacitatea cu încă 140 de paturi.* RL 1977, nr. 10 253, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU. ◊ R e f l. p a s. *În regiunile de deal se va extinde cultura porumbului pentru boabe.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 858. *Așezările... se extind și se fac mai bogate.* H. DAICOVICIU, D. 78. *Cultura în trei rotații se extindea, de asemenea.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 31 cf. M. D. ENC., DEX. *În industria metalurgiei feroase, se vor extinde centrele metalurgice existente.* RL 1977, nr. 10 308. ♦ R e f l. (Despre forme de relief) A se întinde, a se situa **(1)**. *Piatra Craiului se află între comuna Zărnești și comunele Branului... estinzându-se în direcțiune de la nord spre sud către România.* TURCU, E. 42. *În Peninsula Balcanică* [planta] *se arată în munții care se extind în partea septentrională și centrală a peninsulei.* RF I, 102. ♦ R e f l. (Med.; despre leziuni) A se mări, a crește. *Leziunea are tendința să se adâncească și să se extindă în suprafață.* ABC SĂN. 139.

– Prez. ind.: *extind.* – Şi: (învechit) **estínde** vb. III.
– Din lat. **extendere** (după *întinde*).

EXTÍNDERE s. f. Acţiunea de a (se) extinde şi rezultatul ei.

1. Lărgire, mărire. Cf. extinde **(1)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru a supune lumea procesului acesta de extindere, pentru a obţine impresia grandoarei şi a vastităţii, unul din mijloacele... scriitorului. este întrebuinţarea pluralului în locul singularului.* VIANU, S. 117, cf. DL. *Ca urmare a extinderii ariei de investigaţie, pot fi observate legăturile dintre riturile, ceremoniile şi spectacolele desfăşurate în epoca veche în spaţiul carpato-dunărean.* IST. T. I, 23, cf. M. D. ENC. 349, DEX, DN[3]. *Caracterul ştiinţific al concepţiei sale asupra lumii... apare în opera literară ca un substrat cu manifestări surprinzător de juste, care rezistă timpului într-o epocă de „revoluţie" a fizicii, de extindere nemaipomenită a orizontului cosmic.* MS. 1980, nr. 1, 25, cf. V. BREBAN, D. G. *„Lumea bacoviană" se instituie nu prin „explozie" sau extinderi repetate, ci prin „implozie", prin surpare în sine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 6, 13/3, cf. D. ENC., NDU. ♦ Amploare. *Treapta a doua se arată în momentul semnificativităţei, idealităţei şi a conexului intern a caracterului în toată estinderea lui, căci aceste nu sânt posibile decât privind... concret tipul dramatic ca pe o viaţă despărţită de-aceea a reprezintatorului.* EMINESCU, O. XIV, 271. *Farmecul... constă în însăşi verva satirică. O problemă căreia s-ar părea că i-am dat o prea mare extindere, pornind de la o bucată singură; în realitate, ea... priveşte însuşi spiritul caragialian.* CONSTANTINESCU, S. II, 73. *Ioanide îşi continuă acasă meditaţiile, cărora, dintr-o firască discreţie, nu le putuse da, faţă de Erminia, toată extinderea.* CĂLINESCU, B. I. 175. *A dat extindere vieţii ţărăneşti, cu îndeletnicirile ei tradiţionale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 9/4. *Teoria criticii a dobândit în ultima vreme o relativ mare extindere.* GRIGURCU, C. R. 14. ♦ (Lingv.) Extensie **(3)**. *Deşi a numit uşa de trecere în chip special „strungă", prin extindere a întrebuinţat acelaşi cuvânt pentru cealaltă închisoare din faţă.* DR. II, 335. *Printr-o extindere a termenului care ajunge la un moment dat a desemna... şi calitatea distinctivă, înnăscută, posedă... geniu... şi locurile.* VIANU, P. 9. *Reprezentaţia dramei religioase era urmată de „Jocul păpuşilor", care în unele regiuni purta, prin extindere, numele generic de „vicleim", „viclei", „viflaim" etc.* IST. T. I, 116. *Derivatul verbal „colinda" a ajuns, prin extinderea înţelesului originar, sinonim popular parţial pentru „a cutreiera".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/3.

2. Răspândire, propagare. Cf. extinde **(2)**. *Un fenomen de extindere culturală în provincie îl constituie cele trei volume intitulate „Tradiţie şi actualitate românească", conferinţe rostite la subsecţiunea Focşani.* CONSTANTINESCU, S. VI, 171. *Marea noutate pe care o aduce cu sine umanismul secolului al XV-lea este extinderea studiilor greceşti.* VIANU, L. U. 26. *Reumatismul articular acut este cel mai important, datorită marii lui extinderi la copii şi adolescenţi.* ABC SĂN. 313. *Au subliniat valoarea ridicată a unor soiuri de struguri de masă... şi necesitatea extinderii soiurilor lui Afus-Ali în regiunile din sudul ţării.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 892. *Ar dori extinderea acestei acţiuni şi în cadrul şcolilor secundare.* D. R. POPESCU, I. Ş. 377. *Rolul major al legilor fizice şi extinderea lor în întreaga natură se profilează în conştiinţa poetului.* MS. 1980, nr. 1, 25, cf. NDN.

3. Mărire a suprafeţei; creştere a proporţiilor. Cf. extinde **(3)**. V. dezvoltare **(3)**. *Înăriţa verde... preferă regiuni păduroase... cu luminişuri sau văi de râuri mărginite cu diferiţi copaci sau pomi, dar nu lipsite de conifere. Aceasta pare a fi o condiţie esenţială la extinderea ariei de răspândire.* DOMBROWSKI, P. 118. *Extinderea afacerilor... nu-l angaja intelectual.* CĂLINESCU, B. I. 169. *Devenise o clasă prosperă... prin extinderea industriei manufacturiere.* VIANU, L. U. 165. *Solurile zise „calde" sunt biologic active, înlesnesc extinderea limitei altitudinale şi nordice a diverselor specii vegetale.* CHIRIŢĂ, P. 215, cf. M. D. ENC. 349, DEX. *La noi nu există râuri sau lacuri care să facă posibilă extinderea irigaţiilor.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 11 003. *Program de extindere şi modernizare a reţelei rutiere.* RL 1977, nr. 10 317, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU. ♦ Spec. (Şi în sintagma *extindere geografică*) Situare **(1)**. *După rezultatele recensimentului Moldovei, estinderea teritoriului ei se arăta a fi de 6 501,998 pogoane* (a. 1865). ap. I. IONESCU, M. 15. *E de mirare faptul... cum, totuşi, cu toate vicisitudinile,... s-a putut menţinea acea surprinzătoare unitate de limbă între aromână şi dacoromână, mai ales că extinderea geografică ar fi putut favoriza în mod firesc diferenţieri dialectale cât mai pronunţate.* GR. S. I, 218. *Ne-am aştepta, socotind după extinderea geografică a acestui fenomen fonetic, să dăm şi de forme ca „oichi".* RF I, 76. ♦ (Med.) Mărire, creştere (în suprafaţă). *Împiedecarea extinderii zonei de infarct.* ABC SĂN. 202. *Se manifestă prin apariţia... unor mici ulceraţii dureroase, cu tendinţă la extindere.* ib. 349.

– Pl.: *extinderi.* – Şi: **estíndere** s. f.
– V. **extinde.**

EXTINGÍBIL, -Ă *adj.* (Rar) Care poate fi stins **(1)**. Cf. DN[2], DEX[2], NDN, NDU. ♦ (Jur.; despre acţiuni judiciare) Care trebuie stins **(1)**. Cf. DN[2], DEX[2], NDN, NDU.

– Pl.: *extingibili, -e.* – Şi: (rar) **extinguíbil, -ă** DN[2] adj.
– Din fr. **extinguible,** lat. **ex(s)tinguibilis, -e** (după stinge).

EXTINGUÍBIL, -Ă adj. v. **extingibil.**

EXTÍNS, -Ă adj. **1.** Care şi-a lărgit sfera de acţiune; care şi-a mărit sfera de aplicare; amplu. Cf. extinde **(1)**. *Avea studii estinse şi foarte temeinice.* SBIERA, F. S. 252. *Concurenţa în democraţia extinsă e mai aprigă în noile generaţii.* CONSTANTINESCU, S. II, 24. *Eminescu mai făcea în vremea din urmă însemnări filologice extinse.* CĂLINESCU, O. XI, 124. *Cât de intens era el* [comerţul] *şi cât de extins?* H. DAICOVICIU, D. 43. *Structura cursurilor pare destul de didactică: biografie, tabloul operei, analize. Acestea din urmă constau, de obicei, din rezumate şi citate extinse.* N. MANOLESCU, C. M. 98.

2. Care şi-a mărit dimensiunile; lărgit, mărit. Cf. extinde **(2)**. Cf. LM. *Titlul glosarului... presupune o regiune mai extinsă decât comuna Făureşti.* MAT. DIALECT. I, 222. (Fig.) *Ca sclavul, când scapă din oarba cămară, La lumea cea largă, supt cerul estins, Aşea al mieu suflet stă gata să sară Din corpul ist vesced, de graţii suprins.* MUREŞANU, P. 94/4.

3. (În opoziţie cu destins) Întins (până la limita maximă); tensionat. *Cald – căldura îngrijorării şi a nervilor extinşi.* KLOPŞTOCK, F. 110.

– Pl.: *extinşi, -se.*
– V. **extinde.**

EXTIRPÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică plante, de obicei, buruieni) A distruge prin dezrădăcinare sau prin tăiere. V. stârpi. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Nevoile de la lăzui sau extirpa pădurile pentru a mări spaţiul agricol au schimbat complet înfăţişarea de odinioară a pământului ţării.* ENC. AGR. IV, 396, cf. SCRIBAN, D., IST. LIT. ROM. I, 207. ◊ Fig. *Trebuie să extirpi ispitele din ultimul lor refugiu, care e şi cel mai nobil loc al lor, gândul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 30, 14/1. (Refl. pas.) *Poezia de aspiraţiuni intelectuale este şi mai pură când s-a extirpat din ea orice năzuinţă erotică.* CĂLINESCU, O. XIII, 448.

2. (Complementul indică un organ sau o parte dintr-un organ, o tumoare etc.) A înlătura pe cale chirurgicală. Cf. COSTINESCU. *Era... un tânăr inexpresiv, cu obrajii foarte drepţi, ca şi când*

mușchii ar fi fost extirpați pe dedesubt. CĂLINESCU, B. I. 97. *Dacă le extirpezi ochii, cresc alții în loc.* BLAGA, H. 63, cf. DL, DM, DN^2, DEX, MDN. (R e f l. p a s.) *Se extirpă o bucată de intestin unde este perforația.* ABC SĂN. 255. ◊ (Prin extensiune) *Apoi, cu opintiri minuscule și stoarceri repetate își extirpă un punct negru de pe nas.* VINEA, L. I, 360. (F i g.) *Trăindu-și copilăria pe la gazde și pe drumuri, Eminescu și-a extirpat de mic simțul interiorului organizat.* CĂLINESCU, O. XI, 113.

3. (Complementul indică tendințe, manifestări, situații etc. negative) A face să dispară; a lichida, a stârpi. *A extirpa vițiele.* COSTINESCU, cf. CADE. *Să extirpăm din practica literară tendința de a crea conflicte artificiale.* CONTEMP. 1952, nr. 27, 3/4. *A extirpa schematismul... nu are nimic comun cu înfățișarea unui microcosm închis, individualist.* V. ROM. decembrie 1953, 298, cf. DL, DM, DN^2, DEX, MDN.

– Prez. ind.: *extirp* și *extirpez.* – Și: (învechit) **estirpá** vb. I. ALEXI, W.

– Din fr. **extirper,** lat. **extirpare.**

EXTIRPÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi extirpat. Cf. SCRIBAN, D., DN^3, DEX – S.

– Pl.: *extirpabili, -e.*

– Din fr. **extirpable.**

EXTIRPÁRE s. f. Acțiunea de a e x t i r p a și rezultatul ei.

1. Distrugere prin dezrădăcinare sau prin tăiere (a buruienilor). Cf. e x t i r p a **(1)**. *Cuțitele pentru extirpare pot fi unilaterale sau bilaterale.* LTR^2 V, 505.

2. Înlăturare pe cale chirurgicală a unui organ **(1)** sau a unei părți dintr-un organ **(1)**, a unei tumori, etc.; extirpație **(1)**. Cf. e x t i r p a **(2)**. V. a b l a ț i e. Cf. ENC. AGR. *Extirparea unor anumite glande, face să crească apa din unele organe și țesuturi.* PARHON, B. 113. *Extirparea unei tumori canceroase deja dezvoltate este urmată mai devreme sau mai târziu de refacerea ei.* BELEA, P. A. 371 cf. DL, DM, DN^2, DER. *Operația e... lipsită de complicații constând în extirparea chistului.* ABC SĂN. 93. *În baza numeroaselor experiențe privind extirparea și transplantarea diverselor glande cu secreție internă, s-a stabilit rolul fiecărei glande.* ib. 148.

3. Înlăturare, lichidare, stârpire (a ceea ce produce un prejudiciu, dăunează etc.). Cf. e x t i r p a **(3)**. *E greu de găsit în civilizația modernă un suflet mai lipsit de animalitate, prin extirparea violenței și a impulsivității, ca cel al marelui maestru.* RALEA, S. T. III, 260. *Este necesar să se intensifice lupta pentru extirparea deplină din viața literară a rămășițelor formaliste.* SCÂNTEIA 1953, nr. 2 648, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *extirpări.* – Și: (învechit) **estirpáre** s. f. ALEXI, W.

– V. **extirpa.**

EXTIRPÁT, -Ă adj. (Despre organe, părți de organe, tumori, etc.) Înlăturat pe cale chirurgicală. *În locul cancerului căutat se ivește o glandă esențială, extirpată.* ARGHEZI, P. T. 113. *Ele cresc din nou ca ochii extirpați ai unui triton.* BLAGA, Z. 29. *Aceste tumori beneficiază de tratament chirurgical și, extirpate, nu mai recidivează.* ABC SĂN. 92.

– Pl.: *extirpați, -te.*

– V. **extirpa.**

EXTIRPATÓR, -OÁRE subst., adj. **1.** S. n. Mașină agricolă folosită la dezrădăcinarea sau tăierea buruienilor răsărite după arătură; (învechit) stirpitor, plug hârlecer. V. c u l t i v a t o r. *Figura 5 arată un plug numit extirpator.* MN (1836), 53^2/7. *Pe un pământ greu, cum și pe toate pământurile lutoase se îngroapă semințe obicinuit, cu grapa sau pe moșii mari, cu plugul hârlecer (extirpatorul).* FILIPESCU, D. I, 89/12. *Să va boroni bine popușăitatea cu o boroană cu dinți lungi de fer adecă cu o mașină ce să numește extirpator.* I. IONESCU, C. 65/11, cf. 158/24. *Plugul hărlecer sau săpător și estirpator (stirpitoriu); un soi de pluguri care numai ating surfața pământului... și îl curățâ de buruiană.* LITINSCHI, M. 26/11, cf. 48/19, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., NICA, L. VAM. 88, ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., MDT. *Buruienile sunt apoi distruse... prin lucrări cu extirpatorul făcute... spre toamnă.* SCÂNTEIA 1952, nr. 2 400. [Tractorul] *remorchează cultivatorul sau extirpatorul cu care se face întreținerea culturilor.* AGROTEHNICA, II, 47, cf. LTR^2, DL, DP, DM, DN^2, DER, DEX, MDN.

2. Adj., s. m. (Persoană) care extirpează **(3)**, înlătură (din practica sau din viața socială). *Extirpatorul eresiilor.* COSTINESCU, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN^2, DEX, MDN.

– Pl.: *extirpatori, -oare.* – Și: (învechit) **estirpatór** (accentuat și: *estirpátor,* BARCIANU) s. n.

– Din fr. **extirpateur.** Cf. lat. e x s t i r p a t o r.

EXTIRPÁȚIE s. f. (Rar) **1.** Extirpare **(2)**. Cf. TURNESCU, MED. OP. 8^r, 275^v, ENC. ROM., DN^2, DEX, MDN.

2. Extirpare **(1)**. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

3. Extirpare **(3)**. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: *extirpații.* – Și: **extirpațiúne** (pronunțat: *-ți-u-*, COSTINESCU, ENC. ROM., ALEXI, W., SCRIBAN, D.), (învechit) **estirpáție** (ALEXI, W.), **estirpațiúne** (pronunțat: *-ți-u-*, id. ib.) s. f.

– Din fr. **extirpation,** lat. **exstirpatio, -onis.**

EXTIRPAȚIÚNE s. f. v. **extirpație.**

EXTISPÉX s. n. (În Roma antică) Haruspiciu. Cf. DN^2, NDN, NDU.

– Cuv. lat.

EXTISPÍCIU s. n. (În practicile religioase din Roma antică) Cercetare a măruntaielor păsărilor pentru prezicerea viitorului; haruspicii. Cf. DN^2, DEX, NDN.

– Pl.: *extispicii.*

– Din lat. **extispicium.**

EXTOMPÁ vb. I v. **estompa.**

EXTÓMPĂ s. f. v. **estompă.**

EXTORCÁ vb. I, T r a n z. A obține bani, bunuri materiale etc., cu forța, prin amenințări, prin violență, prin șantaj.; f i g. a stoarce **(5)**. *Cu prilejul cercetărilor, poliția a stabilit că bandiții se ocupau și cu trimiterea de scrisori de amenințare pentru a estorca diferite sume de bani.* UNIVERSUL, 30 XI, 1933, 4/4, cf. IORDAN, L. R. A. 338. *Scrisorile și fotografiile pe care el le utiliza pentru a extorca pe doamna Alba proveneau din sertarele fratelui său.* MIHĂESCU, D. A. 181. *Dacă... m-ai prinde cu unele scrisori în care am încercat un rău cât de mic la adresa soțului tău, să-l înșel, să-l extorchez de ceva parale, să-l șantajez, ... m-ai da pe mâinile lui sau ale justiției.* id. ib. 206. *Hagienuș... voia doar să aibă un ascendent asupra progeniturii sale, să se lase extorcat în rate.* CĂLINESCU, B. I. 194, cf. DL, DM, L. ROM. 1967, 283, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU. ♦ F i g. (Învechit, rar) A obține ceva în urma unor eforturi susținute; a smulge **(5)**. *Se poate ca un tiner de mare-însemnătate Din partea unui popul, lipsit de rari bărbați, Să nu extoarcă lacrimi pe fețele curate...?* MUREȘANU, P. 123/21.

– Prez. ind.: *extorchez* și (învechit, rar) *estorc.* – Și: **estorcá** vb. I.

– Din lat. **extorquere,** fr. **extorquer**

EXTORCÁRE s. f. Acțiunea de a e x t o r c a și rezultatul ei; obținere de bani, de bunuri materiale etc., cu forța, prin

amenințări, prin violență, prin șantaj etc.; (rar) extorcație, extorsiune, (fig.) stoarcere **(5)**. *Nu mai sunt șantajistul de până acum, vă rog să uitați toate estorcările pe care le-am scos din poșeta voastră sub cea mai odioasă amenințare.* MIHĂESCU, D. A. 210. *Se întâmpla ca bărbatul cel mai hidos din epocă să fie și deținătorul celor mai depline puteri pentru estorcarea milioanelor bugetare.* ARGHEZI, S. X, 61, cf. DM, M. D. ENC. 349, DEX, DN[3], DSR, NDN 575, NDU.

– Pl.: *extorcări.* – Și: **estorcáre** s. f.

– V. **extorca.**

EXTORCÁT, -Ă adj. (Despre bani, bunuri materiale) Care a fost obținut cu forța, prin amenințări, prin violență, prin șantaj etc. Cf. DEX.

– Pl.: *extorcați, -te.*

– V. **extorca.**

EXTORCÁȚIE s. f. (Rar) Extorcare. *Socoteala sa era că, implicând pe colonel în extorcațiile sale, ar fi fost mai acoperit.* CĂLINESCU, S. 522, cf. L. ROM. 1967, 283, DN[3], NDN.

– Pl.: *extorcații.* – Și: **estorcáție** (L. ROM. 1967, 283, DN[3]), (astăzi rar) **extorcațiúne** (DN[3], NDN), **estorcațiúne** (DN[3]) s. f.

– De la **extorca.**

EXTORCAȚIÚNE s. f. v. **extorcație.**

EXTORSIÚNE s. f. (Rar) Extorcare. Cf. LM, ALEXI, W. *În Divan fusese de părere a nu se asigura prin scrisori domnești păstorii ardeleni contra extorsiunilor gealepilor.* IORGA, L. II, 138, cf. DN[2], DEX, DN[3], NDN, NDU.

– Pronunțat: *-si-u-.* – Pl.: *extorsiuni.* – Și: (învechit) **estorsiúne** (LM, ALEXI, W.), (învechit, rar) **estórsie** (ALEXI, W.) s. f.

– Din fr. **extorsion,** lat. **extorsio, -onis.**

EXTRA[1]- Element prim de compunere savantă care înseamnă: **a)** „afară (de)", „(în) afară", „deosebit (de)" și care servește la formarea unor adjective ca: extrabugetar, extraconjugal, extracorporal, extraparlamentar, extrașcolar, extraurban, extrauterin etc. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 647 [1]/36, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, IORDAN, L. R. 346, DER, FORM. CUV. I, 41, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, NDU; **b)** „superior" **(4)**, „ultra-[1]", „deosebit", „foarte" și care servește la formarea unor adjective ca: extracentral, extradur, extrafin, extraplat etc. Cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, DER, FORM. CUV. I, 41, 42, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, NDU.

– Din lat. **extra** „în afară", fr. **extra-.**

ÉXTRA[2] adj. invar. (Familiar; despre calitatea unui produs) Care este superior **(4)**, foarte bun, excelent, extraordinar. V. ales, selectat **(1)**, selecționat **(1)**. Cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Cafea extra.* CADE, cf. FORM. CUV. I, 42. *Mazăre extra.* DEX[2]. *Vin extra.* ib, cf. NDN. *O carte extra.* NDU.

– Din fr. **extra.**

EXTRAATMOSFÉRIC, -Ă adj. Care este din afara atmosferei terestre. Cf. DEX[2], NDN, DCR[2].

– Pl.: *extraatmosferici, -ce.*

– Din fr. **extra-atmosphérique.**

EXTRABALCÁNIC, -Ă adj. Care este în afara spațiului balcanic, care este în afara intereselor țărilor balcanice. *Opoziția nu vrea altceva decât ca să se precizeze caracterul pur balcanic al pactului și să evite în același timp ca Grecia să fie atrasă în vreun conflict de natură extrabalcanică.* UNIVERSUL, 13 III, 1934, 1/3.

– Pl.: *extrabalcanici, -ce.*

– **Extra[1]- + balcanic.**

EXTRABUGETÁR, -Ă adj. Care nu este prevăzut în buget, care se face în afara bugetului. *Liceul era extrabugetar. Avea nevoie de taxe.* I. BOTEZ, ȘC. 88, cf. DL, DM, SFC, I, 41, DER, SCL 1963, 214, DN[2], M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *extrabugetari, -e.*

– Din fr. **extrabudgétaire.**

EXTRACARPÁTIC, -Ă adj. Care este situat în afara arcului munților Carpați. *Geții din regiunile extracarpatice dispuneau de prea puține resurse metalifere.* H. DAICOVICIU, D. 52, cf. L. ROM. 1989, 131, NDN.

– Pl.: *extracarpatici, -ce.*

– **Extra[1]- + carpatic.**

EXTRACELULÁR, -Ă adj. (Biol.) Care este situat în afara celulei, care nu ține de celulă. *Absența glandei tiroide conduce la... o stagnare de lichide extracelulare, nu* [la] *o creștere a apei de constituție celulară.* PARHON, B. 113. *Humusul apare ca un produs al unui proces biochimic bifazic: descompunerea în anumiți compuși intermediari ai materiei organice, urmată de sinteza enzimatică extracelulară a unora dintre acești compuși.* CHIRIȚĂ, P. 126, cf. DL, DM, DN[2]. *Digestia la om... are loc în afara celulelor, în cavitățile tubului digestiv, fapt pentru care se numește digestie extracelulară.* ABC SĂN. 130, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *extracelulari, -e.*

– Din fr. **extracellulaire.**

EXTRACONJUGÁL, -Ă adj. Care se referă la relațiile sexuale din afara căsătoriei; adulterin, extramarital. *Socoti că-i îngăduit a căuta distracții extraconjugale.* CĂLINESCU, B. I. 443. *Așadar recunoști că ai mai întreținut relații extraconjugale și cu alte femei.* STANCU, R. A. IV, 242, cf. DN[3], DEX[2], NDN, NDU. ◊ (Adverbial) *Olguța, când va avea treizeci de ani, va fi măritată, va avea copii, va iubi poate extraconjugal.* IBRĂILEANU, S. L. 34.

– Pl.: *extraconjugali, -e.*

– Din fr. **extraconjugal.**

EXTRACONSTITUȚIONÁL, -Ă adj. (Jur.) Care este în afara prevederilor Constituției. *Cine... a provocat planul Comisiunii centrale pentru măsura tocmai extraconstituțională pentru secularizarea făcută fără lege a monastirilor chinoviale din Moldova?* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 132, cf. DN[3], DEX[2], NDN.

– Pronunțat: *-ți-o-.* – Pl.: *extraconstituționali, -e.*

– Din fr. **extraconstitutionnel.**

EXTRACONTÁBIL, -Ă adj. (Despre calcule, situații contabile, lucrări etc.) Care se efectuează pe baza unor date procurate pe alte căi decât evidența contabilă. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN, DEI.

– Pl.: *extracontabili, -e.*

– **Extra[1]- + contabil.** Cf. fr. extracomptable.

EXTRACORPORÁL, -Ă adj. Care se află în afara corpului. Cf. *Operația și circulația extracorporală a fost condusă în așa fel încât pacientul s-a trezit la terminarea operației.* CONTEMP. 1961, nr. 746, 1/4, cf. L. ROM. 1962, 136. *Cercetări în legătură cu circulația extracorporală și operațiile pe cord oprit și deschis.* ABC SĂN. 169, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, NDN, DCR[2], DEI, NDU.

– Pl.: *extracorporali, -e.*

– **Extra[1]- + corporal.** Cf. fr. extracorporel.

EXTRACRANIÁN, -Ă adj. Care se află situat în afara cutiei craniene. Cf. DN[3], NDN.
– Pronunțat: *-ni-an.* – Pl.: *extracranieni, -iene.*
– Din fr. **extracrânien.**

EXTRÁCT s. n. **1.** Copie (legalizată) a unui act, scoasă dintr-un registru (mai adesea de stare civilă). Cf. extras[2] **(5.** *Eu iată că am scos exctracturi letineşti dupe toate scrisorile pentru acea parte de moşie* (a. 1732). BUL. COM. IST. II, 251. *Să trimită scrisorile pruncilor despre toată luna, împreună cu estractul carele trebuie fieştecarele dascal să-l facă cu slove latineşti şi să-l aducă iscălit de cei ce au fost de față la examen* (a. 1820). IORGA, S. D. XII, 209. *Să se oprească estract cu arătare când s-au început până când s-au trăgănat* [procesul] (a. 1844). URICARIUL, VIII, 97. *Estract de chieltuielile peste an a şcoalelor* (a. 1847). ib. VII, 236, cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX, D. Î. LAT.-ROM. 183, NDU. ♦ Act. *Ne-au înfăţioşat şi estract în somă de... lei* (a. 1814). URICARIUL, I, 39. *Să alcătuiește estract de numerul locuitorilor a fieştecărui sat* (a. 1814). ib. 186. *Din vânzarea sarii la ocnă cu bani peşin, după extracturi, verese* (a. 1823–1825). FURNICĂ, D. C. 285.

2. (Astăzi rar) Extras[2] **(2).** Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *În această colecție,... sub literatură se înțelege adunarea tuturor literelor tipărite şi chiar neptipărite, şi în acest chip se puteau umple zeci de volume cu extracte de aceeaş valoare.* MAIORESCU, CR. I, 213. *Această interesantă lucrare e acum perdută...; numai notița şi extractul lui Fotino ne stau dovadă despre existența ei.* ODOBESCU, S. I, 327. *În acele țări, chiar Academiile traduc în extracte... principalele lor opere.* id. ib. III, 644, cf. LM. *Recomandăm deci această carte, care – deşi nu ni s-au trimis un exemplar din partea editorilor – totuşi credem că va fi conținând extracte din Talmud cari vor fi caracterizând mişcările vieței naționale a evreilor.* EMINESCU, O. IX, 137. *Ne propunem azi a face un extract din chiar situațiunile prezintate de dânşii, pentru a arăta alegătorilor cu țifre împrumuturile reale ce roşii au făcut în timpul guvernării lor.* id. ib. XIII, 409, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDU.

3. (Chim., Farm.) Produs preparat prin concentrarea soluțiilor extractive obținute din diverse materii vegetale sau animale, proaspete sau uscate; extras[2] **(3).** *Extract şofran... cu sirop.* MEŞT. DOFT. II, 123[r]. *Extract de pelin.* PISCUPESCU, O. 290/1, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 647[2]/29. *Atuncea îi dădui laudanom (estract de afion).* CODRESCU, C. II, 260/28, cf. COSTINESCU, LM. *Naturalistul ştiențific primeşte numai noțiunile generale despre felurile plântelor, are în extract esența tuturor.* EMINESCU, O. IX, 417. *Sorbind pe nări dintr-o batistă înmuiată în triplu extract de vervenă.* CARAGIALE, O. I, 114, cf. DDRF, ENC. ROM., ALEXI, W. *Extract de sucuri dulci, adormitoare, Mixtură de puteri ucigătoare, Fii meşterului tău azi milostivă!* GORUN, F. 31, cf. RESMERIȚĂ, D. *Extract de carne.* NICA, L. VAM. 88, cf. CADE. *Vom întrebuința cuvântul lipoide pentru denumirea substanțelor din plante şi animale ce se separă odată cu grăsimea brută în extractul eteric.* ENC. AGR., III, 592, LTR. *Până în prezent, acest tratament* [cu preparate de timus] *s-a părut inferior celui cu extract de epifiză.* PARHON, B. 160. *Extracte de opium.* id. ib., cf. DL, DP, DER. *Tratamentul se face ca şi la tenie, cu extract eterat de ferigă, medicament vermifug.* ABC SAN. 72. *Extract preparat din țesuturile leproase, care se utilizează ca antigen specific.* D. MED. II, 99, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. I. LAT.-ROM. 183, D. ENC., NDN, NDU. ◊ Fig. *Mirosurile, efluviile, extractele şi quintesențele acestea alambicate... au dospit cu beatitudine pe locurile virane.* ANGHEL, PR. 31.

4. (Învechit) Rezumat. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 647[2]/37, NEGULICI. *Aceasta e negreşit vrun extract lesnicios a sistemului său de învățătură.* NEGRUZZI, S. I, 7, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL.
– Pl.: *extracte* şi (învechit) *extracturi.* – Şi: (învechit) **estrácț** s. n.
– Din lat. med. **extractum,** germ. **Extrakt.**

EXTRACTIÉR s. m. (Învechit, rar) Funcționar însărcinat cu extragerea şi eliberarea unor acte. *Ecstractierul vistieriei* (a. 1828). IORGA, S. D. XVI, 167, cf. SFC I, 119, 120.
– Scris şi: *ecstractier.* – Pl.: *extractieri.*
– **Extract** + suf. *-ier.*

EXTRACTÍV, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Care poate fi extras **(2).** *Cafeaoa să alcătuieşte din o materie răşinoasă şi extractivă, din un oloiu gras şi din o altă proprie materie, numită amărăciunea cafelii seau cafein.* ALBINEȚ, M. 147/12, cf. COSTINESCU. *Materie estractivă.* LM.

2. (Despre procedee, substanțe, aparate, instalații etc.) Care extrage **(1, 3),** care serveşte la extragerea unor substanțe, materii prime etc. Cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Instalații extractive.* NOM. MIN. I, 493, cf. LTR[2], DL, DM, DN[2], DEX, MDN. ◊ *Industrie extractivă* = ramură a industriei grele care se ocupă cu extragerea materiilor prime din pământ fără a le prelucra. Cf. LEG. EC. PL. 423, NOM. MIN. I, 37. *Se va acorda o atenție specială industriei extractive.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 10/1. *Din această sumă cea mai mare parte... este afectată industriei extractive.* SCÂNTEIA, 1949, nr. 1 320, cf. LTR[2], DL, DM, DN[2], DEX, MDN.
– Pl.: *extractivi, -e.* – Şi: (învechit) **estractív, -ă** adj. LM, BARCIANU, ALEXI, W.
– Din fr. **extractif.**

EXTRACTÓR[1] s. n. **1.** Dispozitiv al închizătorului armelor de foc care extrage **(1)** tubul cartuşului tras. Cf. CADE, STOICA, VÂN. 10. *Extractorul e util numai la muniția echipată cu tuburi-cartuş.* LTR[2], cf. DL, DM, DN[2]. *Se umflă cartonul cartuşului şi am bucluc cu extractorul.* VÂN. PESC. 1964, nr. 10, 7, cf. DEX, MDN.

2. Aparat cu ajutorul căruia se scoate mierea din faguri; centrifugă. Cf. ENC. AGR. *Ramele pline despovărate zilnic la extractor erau imediat date albinelor, ca să le umple iar.* SADOVEANU, O. XVIII, 624. *Mierea e aruncată din celulele de pe fața exterioară a fagurelui şi e colectată în corpul cilindric al extractorului.* LTR[2], cf. DL, DM, DN[2], DEX, MDN.

3. Aparat folosit pentru separarea unuia sau mai multor componenți dintr-un material solid sau lichid, prin acționare mecanică sau cu ajutorul solvenților. *Florile sunt strivite, eliminându-se astfel esența ce o conține, apoi sunt puse în contact direct cu eterul de petrol, în aparate numite extractoare.* ENC. TEHN. I, 416. *Extractoare de ulei.* NOM. MIN. I, 459, cf. LEG. EC. PL. 298. *Extractorul e format dintr-un cilindru cu fund conic.* LTR[2], cf. DN[2], DER, MDN.
– Pl.: *extractoare.*
– Din fr. **extracteur.**

EXTRACTÓR[2], -OÁRE adj. Care extrage **(1, 3)** sau ajută la extragerea unor substanțe sau corpuri. Cf. LM, DL, DM, DN[2], DEX, MDN.
– Pl.: *extractori, -oare.* – Şi: (învechit, rar) **estractóriu, -ie** adj. LM.
– Din lat. **extractorius, -a, -um.**

EXTRÁCȚIE s. f. **1.** (Învechit) Determinare prin calcul. V. extragere **(1).** *Extracție de rădăcini cubice.* HELIADE, A. 81/2. *Despre extracția rădăcinilor pătrate.* G. POP. E. 111/5, cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.

2. Operație de separare a unor substanțe dintr-un compus, din secreția unui organ sau din plante; extragere **(2).** *Extracția feculei din grăunții ce coprind glutenul.* BREZOIANU, A. 293/1. *Acest acid slujeşte în arte spre preparația chlorului... şi estracția*

gelatinei din oase. MARIN, PR. I, 97, cf. MACAROVICI, CH. 25. *Aceasta se face folosind planta ca mijloc de extracție din sol, până la apariția ofilirii permanente a acesteia.* CHIRIȚĂ, P. 263, cf. LTR[2], D. MED. ◊ Fig. *Mijloacele extracției elementului satiric rămân aceleași.* LOVINESCU, C. VII, 47. *Cugetările sale filozofarde sunt absconse, aidoma încăperilor cu vitralii gotice, o extracție banală din reziduurile periferice ale gândirii.* SORESCU, S. 86.

3. Origine, proveniență; (în special) origine socială. *De la gândul de a stârpi cuvintele de extracție străină am agiuns a schimba tot glosarul.* RUSSO, S. 69, cf. ROM. LIT. 228[2]/37, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Acolo, aceeași pe de o parte umilitate a extracțiunii, pe de alta aceeași îndrăzneală pentru bătăliile viitorului, ne-au apropiat.* CARAGIALE, O. VII, 245. *Aceasta înseamnă că ei sunt de extracție populară.* IBRĂILEANU, S. L. 81. *Extracția unui cuvânt din altul devine o vorbă etimologică.* SEVERIN, S. 54, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Toată lumea lor bună e de o extracție inferioară, rurală și semirurală.* ARGHEZI, P. T. 206. *Zece persoane de cea mai bună extracție, distribuite în cinci automobile luxoase, ocupară felurite poziții în fața porții cu portieră a închisorii.* CĂLINESCU, B. I. 525, cf. DL, DM, DN, DN[2]. *De multe ori avem de-a face cu spovedanii ori cu dialoguri între personaje de extracție comună, ori cu ieșiri patetice în momente de dezechilibru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 42, 32/2, cf. DEX, MDN.

4. Scoatere din locul sau din corpul în care s-a format sau a fost introdus; detașare dintr-un ansamblu (unde reprezintă un element, o parte). Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Prin extracțiunea cu centrifugul, se obține o miere pură.* ENC. AGR. I, 287, cf. DL, DM, DN[2]. *Potențialul de ionizare al acestor electroni este mai mare decât energia de extracție a unui electron din catod.* T. V. IONESCU, E. 526, cf. DEX, MDN. ♦ Operație chirurgicală prin care se înlătură un corp străin, o tumoare, un organ (bolnav) dintr-un organism; spec. operație de scoatere a unui dinte. V. extirpare **(2)**. Cf. COSTINESCU, DL, DM, DN[2], DER, ABC SĂN. 155, D. MED., DEX. *O atmosferă de gravitate s-a mai produs odată, într-un cabinet medical, unde se duc pentru extracții dentare.* STEINHARDT, J. 164, cf. MDN. ♦ Exploatare prin scoaterea la suprafață a materiilor prime din sol sau din subsol. *Cunoașterea procedeelor întrebuințate pentru extracția materialelor prime.* D. GUSTI, P. A. 161. *Coloană de extracție.* NOM. MIN. I, 42. *Se va extinde mecanizarea extracției în bazinele importante de lignit.* LEG. EC. PL. 427. *Tot ceea ce putuse fi concesionat – extracția petrolului, exploatarea telefoanelor... – fusese concesionat cu mult înainte.* STANCU, R. A. V, 99. *Acest procedeu prezintă dezavantajul că extracția... nu se poate face de la diferite orizonturi.* LTR[2], cf. DER. *Magnetismul, oligistul și limonitul constituie cele mai însemnate și căutate minerale pentru extracția fierului industrial.* GEOLOGIA, 15. *Pot să apară îmbolnăviri de saturnism la persoane care lucrează în mediu cu plumb: extracția de minereuri, industria acumulatorilor.* ABC SĂN. 320. *Schela de extracție Zemeș.* SCÂNTEIA, 1972, nr. 9 336, cf. DEX, MDN. ♦ Sinteză (a unui registru, document etc.) *Un expert contabil venit de la București a găsit două rânduri de registre, de plată și de extracție, pe cari le ținuse Kurz.* ARDELEANU, V. P. 260.

– Pl.: *extracții.* – Și: (rar) **extracțiúne,** (învechit) **estrácție,** (învechit, rar) **estracțiúne** (PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.

– Din fr. **extraction.**

EXTRACȚIÚNE s. f. v. **extracție.**

EXTRACURÉNT s. m. (Fiz.) Curent electric de regim tranzitoriu, produs prin autoinducție, care se suprapune curentului principal. Cf. ENC. ROM., LTR[2], DN[3], DEX[2], NDN, NDU.

– Pl.: *extracurenți.*

– Din fr. **extracourant.**

EXTRACURRICULAR, -Ă adj. Care este în afara curriculumului școlar, care nu face parte din disciplinele de studiu obișnuite într-o instituție de învățământ. *Elevii participă la multe cursuri extracurriculare.*

– Pl.: *extracuriculari, -e.*

– **Extra[1]- + curricular.**

EXTRADÍȚIE s. f. (Învechit) Extrădare. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Iovașco Golescu mijloci estradițiunea vornicului Dumbravă.* HASDEU, I. V. 170, cf. COSTINESCU. *Mohamed ceru categoric estradițiunea celor doi fugari.* EMINESCU, O. XIV, 185, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., ARH. OLT. V, 385.

– Pl.: *extradiții.* – Și: **extradițiúne** (COSTINESCU, ENC. ROM.), **estradíție** (NEGULICI, ALEXI, W.), **estradițiúne** s. f.

– Din fr. **extradition.**

EXTRADIȚIÚNE s. f. v. **extradiție.**

EXTRADÓS s. n. **1.** (Arhit.) Suprafața exterioară, de obicei convexă, a unui arc sau a unei bolți. *Când atingeți extradosul, completați, ca în schema pe care o aveți, cintrul de lemn din câte trei popi solizi pe tălpi bune.* CĂLINESCU, O. IX, 226, cf. LTR, LTR[2], DP, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI.

2. Porțiunea superioară a aripii unui avion, cuprinsă între bordul de atac și bordul de fugă. Cf. LTR, LTR[2], DP, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN, DEI.

3. Fața convexă a unei palete de turbină sau de pompă. Cf. LTR, LTR[2], DP, DN[2], M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.

– Pl.: *extradosuri.*

– Din fr. **extrados.**

EXTRADOTÁL, -Ă adj. (Jur.; despre averea soției) Care nu este cuprinsă în dotă; parafernal. Cf. LM. *Toată averea femeiei care nu este dotală, este... avere extradotală.* HAMANGIU, C. C. 329, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], DEX, DSR, NDN, NDU.

– Pl.: *extradotali, -e.* – Și: (învechit, rar) **estradotále** adj. invar. LM.

– Din fr. **extra-dotal.** – **Estradotale** < it. **estradotale.**

EXTRADÚR, -Ă adj. Care este foarte dur. *Noul material extradur... este comparabil, ca duritate, cu diamantul, fiind chiar mai rezistent.* în DCR[2] 44, cf. DEX[2], NDN, NDU.

– Pl.: *extraduri, -e.*

– **Extra[1]- + dur.**

EXTRADURÁL, -Ă adj. (Anat.) Care este situat în afara sau deasupra durei mater. Cf. D. MED., NDN.

– Pl.: *extradurali, -e.*

– Din fr., engl. **extradural.**

EXTRAESTÉTIC, -Ă adj. Care se află sau care se consideră în afara esteticului **(III 1)**. *Privitor la comediile lui Caragiale, opinia critică a trecut printr-un joc de balanță; unii le-au respins, ca fiind de totală neaderență la românism, din motive extraestetice.* CONSTANTINESCU, S. II, 105. *Cât privește obișnuitele stări estetice, acestea nu permit concluzii teoretice lămurite, fiind prea influențate prin educație..., și mai ales prea amestecate cu stări extraestetice în urma întrepătrunderii firești dintre stările și procesele conștiinței.* BLAGA, Z. 40. *Ibrăileanu vedea în critică o știință, profesarea ei presupunând studierea fenomenului literar încadrat în complexul fenomenelor extraestetice.* V. ROM. martie 1960, 74. *Piesa este extraordinar de interesantă, dintr-un punct de vedere extraestetic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 25, 2/2. *Sensul noțiunii de actualitate artistică nu este unul extraestetic ci, dimpotrivă, o trăsătură a artei mari.* T ianuarie 1972, 21, cf. DEX[2],

NDN. ◊ (Substantivat, n.) *Apare dorința de a extinde teoriile extraesteticului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 24/3.

– Pl.: *extraestetici, -ce.*

– **Extra[1]- + estetic.**

EXTRAFÍN, -Ă adj. Care este de o calitate superioară; foarte fin, extraordinar de fin; superfin, suprafin. *Supremația culturei extrafine... poate fi visul diplomaților.* EMINESCU, O. IX, 154, cf. CARAGIALE, O. I, 202, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, L. R. A. 199, SCRIBAN, D. *Uleiuri extrafine.* NOM. MIN. I, 177. *Tutun extrafin.* DL, cf. DM, DN[2], SFC I, 42, V, 7, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *extrafini, -e.*

– Din fr. **extra-fin.**

EXTRAFÓR s. n. Panglică (foarte) rezistentă folosită (pentru tivuri) în croitorie. Cf. DN[3], DEX[2], NDN, DEI, NDU.

– Din fr. **extra-fort.**

EXTRAGALÁCTIC, -Ă adj. Care se află în afara galaxiei; care este din afara galaxiei. Cf. M. D. ENC., DN[3]. *Printre preocupările majore ale astronomiei actuale figurează și cercetările extragalactice și cele asupra quasarilor.* în DCR[2], cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX[2], NDN, NDU.

– Pl.: *extragalactici, -ce.*

– Din fr. **extragalactique.**

EXTRÁGE vb. III. Tranz. **1.** (Mat.; în expr.) **A extrage întregii** = a transforma o fracție supraunitară într-o fracție mixtă sau într-un număr întreg. *Fie expresia 3/14 din care să se extragă întregii.* ASACHI, E. I, 74/1, cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D. ♦ (Complementul indică rădăcina unui număr) A determina prin calcul. Cf. COSTINESCU, LM. *Spre a estrage rădăcina cubică a unui număr, facem următoarea operație.* EMINESCU, O. XV, 156, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pot extrage aproape instantaneu rădăcina pătrată și cubică din numere cu mai multe cifre.* SADOVEANU, O XIX, 154, cf. SCRIBAN, D. *Încearcă să învețe a extrage rădăcina pătrată.* CĂLINESCU, O. XII, 358, cf. DL, DM, DN[2], DEX, MDN.

2. A separa o substanță dintr-un compus sau din secreția unui organ ori a unei plante. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM. *Se mai crede că poate extrage veninul din orice rană.* CANDREA, F. 28, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. [Bacteriile] *extrag elementele nutritive minerale din feldspați.* CHIRIȚĂ, P. 62. *Celulele care învelesc embrionul... extrag hrana pentru embrionul care crește.* AGROTEHNICA, II, 13, cf. DL, DM. ◊ Refl. pas. [Acizi humici] *sunt solubili în soluții alcaline,... cu ajutorul cărora se pot extrage din sol.* CHIRIȚĂ, P. 116. *Cu ajutorul aparatelor centrifuge se extrăgea smântâna din care se făcea unt.* VUIA, PĂST. 193. ♦ (Complementul indică noțiuni abstracte) A abstrage, a scoate dintr-un ansamblu de fapte; a degaja idei, date, concluzii; a obține dintr-o sursă printr-o operație mintală. *Din această sumă de reprezentări relative la acelaș fel de obiecte, conștiința lui extrage... reprezentarea lor comună.* MAIORESCU, L. 20. *Vom extrage... indicațiuni numeroase din această scriere.* ODOBESCU, S. II, 209. *Gusturile sânt multe și schimbătoare și ideea pe care o extragem noi din ele... nu trebuie confundată cu vreun frumos absolut.* PHILIPPIDE, P. 136. *Un romancier ori un dramaturg extrage din propria-i substanță tipurile operelor sale, se pune pe el în diferite împrejurări și situații.* IBRĂILEANU, S. L. 103. *Din vâna populară extrage Delavrancea... unele motive de basm.* VIANU, A. P. 172. *După ce-și dase seama că a extras din această tehnică... tot ce se putea scoate, Pissarro renunță din nou la ea.* OPRESCU, I. A. IV, 166. *Imaginea despre sine... căuta s-o extragă acum prin anchetă de la Smărăndache.* CĂLINESCU, B. I. 416. *A extrage dovada acțiunilor înalte și mobile din om, din cele mai abjecte gesturi ale sale, aceasta n-a reușit s-o facă, desigur, nici cel mai pur spiritualist.* RALEA, S. T. I, 54. *Acum a îmbătrânit și popa, adăugă pe neașteptate, extrăgând parcă din ironia existenței exact partea care i se cuvenea popii.* PREDA, R. 263, cf. PANAITESCU, C. R. 172. *Cu același sânge rece de colecționar, G. Călinescu extrage de peste tot mobilul răului, fondul brut, apropiat de pornirea impulsivă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 75, 8/4. *Din toate acestea... extragem o perspectivă foarte optimistă.* CONTEMP. 1972, nr. 1 312, 8/3. *Din poezia epică națională istoricul a extras datele referitoare la dinastiile regale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 12/3. ◊ Refl. pas. *Sensul propriu al frazei nu are valoare în sine... ci reprezintă numai pilda, exemplul din care se extrage concluzia cu caracter general.* IST. LIT. ROM. I, 198.

3. A scoate ceva dintr-un loc, dintr-un corp în care s-a format sau a fost introdus; a trage afară; a lua dintr-un ansamblu un element, o parte. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DS, SCRIBAN, D. *Scoase dintr-un buzunar al vestei o cutiuță mică, din care extrase un inel decorativ.* CĂLINESCU, B. I. 118. *În timpul cât durează acest câmp electric, electronii ținuți pe orbite de câmpul magnetic al electromagnetului se rotesc de multe ori și la fiecare rotație extrag din câmp energia.* T. V. IONESCU, E. 477. *Secretarul își extrage numaidecât catastiful din buzunar și ia însemnare după cugetările patronului.* VINEA, L. II, 39. *Nu vom încerca niciodată să extragem obiectul înghițit, deoarece îl putem înfunda și mai mult.* BELEA, P. A. 188, cf. DL, DM, DN[2], SCL 1960, 21, L. ROM. 1965, 379, SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 943. ◊ Refl. pas. *Au coincedat cu lucrurile autorităților Bucovinei, de a cerceta mormintele prinților Dragosidzi, ca cum pentru viitorul Moldovei s-ar fi cerut a se extrage țerina lor din tuneric și în brondz prefăcută să se puie înaintea ochilor.* CALENDAR (1857), 67/9. *Până a nu se cunoaște acest aparat, mierea se extrăgea din faguri prin stoarcerea acestora.* ENC. AGR. II, 472. *Când se deschide închizătorul, se extrage tubul cartușului care a fost tras.* LTR[2] VII, 438. ♦ (Complementul indică pasaje, fragmente) A detașa, a transcrie; a selecta, a reține. Cf. NEGULICI. *Autori[i] celor mai multe manuale voiesc a spune tot, în loc de a se mărgini a alege și a extrage din cele ce au a spune.* MARIN, PR. I, I/40. *Aceste tradiții s-au cercetat de renumitul astronom F. Arago, din a căruia carte extragem următoarele.* CALENDAR (1855), 83/22. *Iată descrierea unei scene fioroase, ce au urmat pe vaporul Austria, unul dintre vasele cele mai bune de fer și pe carea noi o estragem întocmai după descrierea unuia dintre nenorociții actori ai evenimentului.* CALENDAR (1859), 74/25. *Extragem dintr-o corespondență din București adresată către „Courrier du dimanche".* DÂMBOVIȚA (1859), 234, 2/42, cf. LM. *Extragem toate pasagiile relative la chestiune.* HASDEU, I. V. 228, cf. COSTINESCU. *Trebuie să ne mărginim a extrage pentru cazul nostru numai câteva rânduri din o baladă a sa.* MAIORESCU, CR. I, 99. *A căpătat această carte de la Alecu Văcărescu... și... a întrebuințat-o spre a extrage unele acte.* ODOBESCU, S. I, 327. *Următoarele pasage.... le estragem din nouă numere consecutive.* EMINESCU, O. XI, 40. *Prelucrătoriul unei zoologii nu trebuie să se mărginească a lua o zoologie mai pe larg și a extrage de pe ici de pe colea câte o frază.* CONTEMPORANUL, I, 52, cf. BARCIANU. *Carmen geme de pasiune mortală, pe care în zadar ai căuta-o în același grad în nuvela din care a fost extras libretul.* IBRĂILEANU, A. 193. *Extragem toate știrile pe care* [documentele] *mi le pot da despre dregători.* BUL. COM. IST. I, 29, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *S-a găsit între hârtiile lui un manuscris ce-mi era adresat, din încâlcitele meandre ale căruia extrag istoria ce urmează.* SADOVEANU, O. XII, 16, cf. SCRIBAN, D. *Din dosarul afacerii Bogdan extragem câteva piese.* CĂLINESCU, B. I. 251. *Nu este scopul acestor pagini de a expune dezvoltarea gândirii umaniste, ci numai acela de a extrage din numeroasele documente... pe acelea care pun în lumină aliațele ideologice*

contractate de umaniști cu antichitatea. VIANU, L. U. 27. *Aspectul suburbanelor bucureștene e atât de viguros și atât de pitoresc înfățișat, că merită să extragem acest pasagiu.* CONSTANTINESCU, S. II, 74, cf. DN[2]. ♦ (Complementul indică minerale, țiței, etc.) A exploata, a scoate din pământ. Cf. MARIN, PR. I, 29/11. *Staturile străine vor putea dobândi noțiuni pozitive asupra productelor ce pot extrage din țara noastră.* ODOBESCU, S. II, 85. *Luptați cu toată hotărârea și energia pentru a extrage tot mai mult cărbune.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 392. *Poporul băștinaș extrăgea din pământ sarea.* PANAITESCU, C. R. 80. ◊ Refl. pas. *Suflul întrebuințat în industrie se extrage mai cu seamă din tărâmurile numite „solfatare".* MARIN, PR. I, 29/11. *Oamenii au început să înalțe sonde. A început să se extragă petrol – o nouă bogăție a regiunii.* SCÂNTEIA, 1963 nr. 2 814. *Din Lacul Negru se extrage un nămol sapropelic folosit în împachetări.* ABC SAN. 339. ♦ (Complementul indică un corp străin, un organ etc.) A da afară, a scoate pe cale chirurgicală. *Glontele... a rămas în genunchi. Un doctor bun l-ar putea extrage.* STANCU, R. A. I, 91, cf. II, 382.

– Prez. ind.: *extrag.* – Și: (învechit) **estrăge** vb. III, (învechit, rar) **extrăguí** (ASACHI, E. I, 182/11, CONTRIBUȚII, III, 144) vb. IV.

– Din lat. **extrahere,** fr. **extraire** (adaptat după *trage*).

EXTRÁGERE s. f. Acțiunea de a extrage și rezultatul ei.

1. Transformare a unei fracții supraunitare în fracție mixtă. Cf. extrage **(1)**. *Să lămurim motodul de a face asemene extragere.* ASACHI, E. I, 73/3, cf. COSTINESCU. ♦ Determinare prin calcul a rădăcinii unui număr. *Această extragere a rădăcinilor este o lucrare destul de grea.* HELIADE, A. 108. *Extragerea rădăcinii cvadrate a oricăruia număr.* ASACHI, E. I, 192, 7, cf. COSTINESCU. *Estragerea unei rădăcini pătrate.* EMINESCU, O. XV, 156. *Operațiunea ce exprimă acest semn este o operațiune inversă a ridicării la potență, i se dă nume de extragere de rădăcină.* CULIANU, A. 3. *Operațiunea... poartă numele de extragerea de rădăcină.* CLIMESCU, A. 160, cf. KLOPȘTOCK, F. 278, DL, DM, DEX, M. D. ENC., MDN.

2. Separare a unei substanțe dintr-un compus sau din secreția unui organ ori a unei plante. Cf. extrage **(2)**. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *A perfecționat metoda extragerii soluției solului, prin presarea solului.* CHIRIȚĂ, P. 287, cf. DL, DM.

3. Scoatere, detașare dintr-un loc, dintr-un corp în care s-a format sau a fost introdus; desprindere dintr-un ansamblu; (rar) extras[1]. Cf. extrage **(3)**. Cf. COSTINESCU, DDRF. *Pentru extragerea mierii din faguri, fără a-i strica, se întrebuințează astăzi așa-zisul centrifug.* ENC. AGR. II, 472. *Atinge în 8 luni intensitatea avută înainte de extragerea uraniului X.* SANIELEVICI, R. 31, cf. DL, DM, ABC SĂN. 53, DEX, M. D. ENC., MDN. ♦ Exploatare, scoatere la suprafață a materiilor prime din sol sau din subsol. *Începură a deschide puțuri pentru extragerea petrolului.* CONV. LIT. XI, 48. *Extragerea petrolului se face cu ajutorul turlelor de extracție.* IOANOVICI, TEHN. 18. *Extragerea hidrocarburilor fluide prezintă aspecte diferite, după cum aceasta se face prin sonde de țiței sau de gaze ori prin minerit.* LTR[2] VII, 439. *Pentru extragerea minereurilor, în secolul al XVII-lea, se iau unele măsuri concrete menite să promoveze mineritul.* IST. LIT. ROM. I, 334. ♦ Operație chirurgicală de înlăturare a unui corp străin sau a unui organ. *Cercetările... orientară pe descoperitor să suprime extragerea dinților și plomba.* ARGHEZI, S. XVI, 8. *Intervenția constă în extragerea din ochi a cristalinului opac.* ABC SAN. 20. ♦ Transcriere de fragmente, de pasaje etc. dintr-un text. *Credem de datoria noastră a face o extragere cu oarecari comentarii.* CONTEMPORANUL, I, 98. *Acest material se îmbogățește... prin noi atrageri de cuvinte.* DR. I, 5. *S-a procedat la o extragere masivă de citate noi.* SCL 1953, 147.

– Pl.: *extrageri.* – Și: (învechit) **estrágere** s. f.

– V. **extrage.**

EXTRAGRAMATICÁL, -Ă adj. Care este în afara gramaticii. Cf. DN[2]. *Introducerea acestor capitole, consacrate unor domenii extra-gramaticale se justifică prin necesitatea de a familiariza pe cititori... cu teoria vocabularului.* L. ROM. 1959, nr. 4, 27, cf. ib. 1962, nr. 2, 136, DN[2], DEX, NDN.

– Scris și: *extra-gramatical.* – Pl.: *extragramaticali, -e.*

– Din fr. **extragrammatical.**

EXTRAJUDICIÁR, -Ă adj. (Despre proceduri sau despre probe) Care are loc sau care se administrează fără intervenția unui organ de jurisdicție. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 647[2]/42, COSTINESCU, LM. *Mărturisirea extra-judiciară verbală nu poate servi de dovadă când obiectul contestațiunei nu poate fi dovedit prin martori.* HAMANGIU, C. C. 302, cf. ALEXI, W., CADE, SFC I, 41, DN[2], M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN, DEI.

– Scris și: (învechit, rar) *extra-judiciar.* – Pronunțat: *-ci-ar.* – Pl.: *extrajudiciari, -e.* – Și: **estrajudiciár, -ă** adj. POEN.–AAR.–HILL, V. I, 647[2]/42, LM, ALEXI, W.

– Din fr. **extrajudiciaire.**

EXTRALEGÁL, -Ă adj. Care este în afara legalității. *Nici avem vreo încredere în mișcări violente sau estralegale.* EMINESCU, O. XI, 17, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *O măsură extralegală.* CADE, cf. SCRIBAN, D., SFC I, 41, DN[2], DEX, NDN, NDU.

– Pl.: *extralegali, -e.* – Și (rar) **estralegál, -ă** adj.

– Din fr. **extra-légal.**

EXTRALEXICÁL, -Ă adj. (Lingv.) Care este în afara lexicului. *Ceea ce permite să cruțăm o mulțime de vorbe sunt mijloacele extralexicale de care dispunem.* PUȘCARIU, L. R. I, 35. *Raporturile între cuvântul cu goluri și între cuvintele care servesc spre completarea lor se exprimă sau cu mijloace lexicale, sau cu mijloace extralexicale (diferite morfeme, instrumente gramaticale, auxiliare, sintagme...).* id. ib. 142.

– Pl.: *extralexicali, -e.*

– Din fr. **extra-lexical.**

EXTRALINGVÍSTIC, -Ă adj. (Lingv.) Care este în afara limbii sau a lingvisticii. *Motivele inovațiilor linguistice nu sunt numai interne, ci ele sunt cauzate și de factori extralingvistici, anume sociologici.* DR. VII, 351. *Afectul influențează asupra vorbirii, ... când mai rapid, când mai lent, după împrejurări. Fenomenul este tot fonetic, întrucât se leagă... de emisiunea cuvintelor, ... căci și el reprezintă un mijloc extralingvistic de exprimare a stărilor sufletești.* IORDAN, STIL. 76. *Vorbitorii copiază, adeseori inconștient, un model lingvistic, care li se impune prin factori, în majoritate, extralingvistici.* L. ROM. 1959, nr. 3, 55, cf. SCL 1959, 526, L. ROM. 1962, nr. 2, 136, ib. nr. 4, 397, DN[2], DEX, L. ROM. 1989, 472, NDN. *Cuvinte care denumesc realități extralingvistice.* NDU.

– Pl.: *extralingvistici, -ce.*

– Din fr. **extralinguistique.**

EXTRALITERÁR, -Ă adj. Care este din afara literaturii, a operei literare. *Nu există document mai edificator despre stilul... extraliterar al limbii române din secolul al XIX-lea decât opera lui I. L. Caragiale.* VIANU, S. 205. *M-am ferit poate să nu fiu influențat de atâtea motive extraliterare.* RALEA, S. T. I, 75. *O sumă de puncte de vedere extraliterare erau agitate în opinia publică de prietenii lui Artur Gorovei.* CIOCULESCU, I. C. 134, cf. L. ROM. 1989, 472. *Niciunul din autorii despre care scriu, nu se lasă influențați... de criteriile extraliterare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 1/1, cf. NDN.

– Pl.: *extraliterari, -e.*

– Din fr. **extra-littéraire.**

EXTRAMARITÁL, -Ă adj. Extraconjugal. Cf. DEX[2], NDN.

– Pl.: *extramaritali, -e.*
– Din engl. **extramarital.**

EXTRAMODÉRN, -Ă adj. Care este foarte modern. Cf. SFC I, 48. *Tinerii călători dispun de tot felul de mijloace extramoderne care-i apără de foame şi de frig.* V. ROM. august 1960, 183, cf. NDN.
– Pl.: *extramoderni, -e.*
– **Extra[1]- + modern.**

EXTRAMUNDÁN, -Ă adj. (Livresc) Care este din afara lumii. *Locuri estramundane.* LM. *Un salt în regiuni extramundane.* ALAS 27 X, 1935, 9/3. *Comte a crezut că a descoperit punctul extramundan al lui Arhimede, din care va putea să mişte lumea.* BLAGA, Z. 100, cf. DN[3], NDN, NDU.
– Pl.: *extramundani, -e.* – Şi: (învechit) **estramundán, -ă** adj. LM.
– Din lat. **extramundanus, -a, -um,** germ. **extramundan.**

EXTRA-MÚROS loc. adv. În afara oraşului, din exterior. Cf. DN, NDN.
– Loc. lat.

EXTRANATURÁL, -Ă adj. (Livresc) Supranatural. *Dacă mâncarea materială nu este ceva extranatural, nu poate fi nici mâncarea spirituală.* STĂNILOAIE, în NDU, cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *extranaturali, -e.*
– Din lat. **extranaturalis, -e.**

EXTRANEITÁTE s. f. (Jur.) **1.** Caracter străin al unui element cuprins într-un raport juridic, necesitând aplicarea unei legi nenaţionale. Cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN, DEI, NDU.
2. Situaţia juridică a unei persoane care se află într-o ţară străină. Cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.
– Pronunţat: *-ne-i-.*
– Din fr. **extranéité.**

EXTRANÉU, -ÉE adj. (Livresc) Care este din afară, străin. *G. Călinescu... ilustra punctul de vedere estetic, disociat în judecata critică de valori extranee, cu care în opere se întâmpla totuşi să coexiste.* STREINU, P. C. III, 249. *Nu are nevoie să ceară falsificarea istoriei literare prin amestecarea cu materie extranee disciplinei.* CĂLINESCU, în NDU, cf. L. ROM. 1962, nr. 5, 609, DN[2], DEX, NDN.
– Pl.: *extranei, -ee.*
– Din lat. **extraneus, -a, -um,** it. **estraneo.**

EXTRANUCLÉAR, -Ă adj. (Biol.) Care este situat în afara nucleului, în citoplasmă. Cf. DN[3], DEX[2], NDN.
– Pronunţat: *-cle-ar.* – Pl.: *extranucleari, -e.*
– Din fr. **extranucléaire,** engl. **extranuclear.**

EXTRAORDINAMÉNTE adv. v. **extraordinarmente.**

EXTRAORDINÁR, -Ă adj. **1.** (Jur.; despre legi, măsuri, funcţii, adunări etc.) Care nu este, nu se desfăşoară, care nu-şi exercită prerogativele potrivit regulilor obişnuite sau potrivit programărilor prevăzute. V. e x c e p ţ i o n a l **(1).** *Toate poruncile cele ecstraordinarie ce vor fi să se dea părţii ostăşăşti să fie întărite de câţi cincisprezece veliţi* (a. 1822). URICARIUL, IV, 288/19. *Era nainte diregătoriu, numai estraordinariu.* BOJINCĂ, A. II, 58/7. *Deschiderea obştestei ecstraordinare adunări* (a. 1831). URICARIUL, II, 212/11. *Alegerile se vor face de către Obştească Adunare Ecstraordinară a Moldovei.* REG. ORG. 1/7. *Aliniatul din urmă al articolului 3 din Statut nu dă puterii executive alt drept decât... dreptul de a lua sub răspunderea sa măsure urgente... şi carii nu sufer amânarea până la convocarea ordinarie sau extraordinarie a Corpurilor legiuitoare.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 78, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 468[1]/1. *În asemine împrejurare s-au luat de către sfatul administrativ ecstraordinar... în privire cele mai de căpitenie puncturi.* CUCIURAN, P. 2/11. *Amnestia... unii dintre mădulările scaunelor judecătoreşti straordinare... nu o băgă în seamă* (a. 1849). ap. GHICA, A. 307, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Judecătorii estraordinari, tribunalele escepţionale, puterile discreţionare etc. nu fondează libertatea, ci terorismul.* RUSSO, S. 183, cf. POLIZU. *A fost guvernator al Cicladelor orientale cu titlul de... guvernator extraordinar.* GHICA, S. 160, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Un consiliu de miniştri extraordinar ar fi hotărât de a acorda un armistiţiu.* EMINESCU, O. IX, 222. *Isac II Angelos scoase o dare estraordinară în natură, pe împărăţia toată.* id. ib. XIV, 80, cf. DDRF. *Obşteştele adunări erau înlocuite cu nişte divanuri compuse de membrii sfatului extraordinar (consiliul miniştrilor).* XENOPOL, I. R. XII, 98, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cei doi directori convocară de urgenţă o şedinţă extraordinară.* AGÂRBICEANU, A. 450. *Tribunalul extraordinar nu pronunţă decât condamnări la moarte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 423. *Un Divan extraordinar s-a întrunit la curtea dumneavoastră să trateze cu ei.* OŢETEA, T. V. 39, cf. DL. *E o şedinţă extraordinară, cu cineva de la capitală.* PREDA, R. 40, cf. DM, DN[2]. *Nu erau diete ardelene, dar se convocau în adunări extraordinare.* PANAITESCU, C.R. 247, cf. DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., NDN, NDU. ◊ *Ambasador* (sau *trimis*, învechit, *legat, sol*) *extraordinar* = ambasador sau trimis, legat, sol care are o misiune diplomatică specială, particulară. *Pripealnică călătorie solilor straortinarii* (a. 1701). FN 98. *Împăratul Leopold... trimise solu ecstraordinar la Ţarigrad..., dându-i poruncă ca să facă verice mijloc va şti şi să potolească războiul.* VĂCĂRESCUL, IST.[2] 64. *Sol extraordiner şi ministru cu deplină putere la Nalta Poartă.* GOLESCU, T. 77/17. *Au sosit în capitala noastră... sol extraordinar şi ministru deplin împuternicit la Poarta Otomană.* AR (1831), 469[1]/9. *Împărăteasa Rusiei numi pre Cantemir ambasador estraordinar.* NEGRUZZI, S. II, 151. *Venea un legat estraordinar, cu gura surâzătoare.* BARONZI, C. II, 14/2. *Gen[eralul] Baner, trimis spaniol, ambas[ador] estraordinar.* EMINESCU, O. XV, 1 080. *Trimite, deci, pe la începutul anului 1853, un ambasador extraordinar la Constantinopole.* XENOPOL, I. R. XII, 151, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Noi cerem de la un trimis extraordinar ca, prin prestigiul său personal, să determine guvernul pe lângă care este acreditat să ia poziţie faţă de presa calomnioasă.* CĂLINESCU, S. 355. *George Keith, un scoţian regugiat, folosit de rege ca trimis extraordinar în Franţa, cu prilejul urcării sale pe tron.* VIANU, L. U. 193. *Sesiune extraordinară* = şedinţă a unui organ legislativ desfăşurată în împrejurări speciale, în afara programului obişnuit. *Nu aş putea asista la această sesiune straordinarie* (a. 1879). ap. BARIŢIU, C. II, 239. *Camera, în sesiune extraordinară, nu face aproape nimica şi de bugete nici vorbă măcar.* EMINESCU, O. XI, 71. *Câteva zile după închiderea sesiunei extraordinare..., domnitorul părăseşte ţara.* XENOPOL, I. R. XIV, 47. *El are dreptul de a convoca în sesiune extraordinară Adunările.* HAMANGIU, C. C. XXI. *Congres extraordinar* = congres al unui partid politic, desfăşurat în afara celor obişnuite. *Se cere convocarea unui congres extraordinar. Cale de atac extraordinară* = cale de atac care nu poate fi folosită în cazurile şi în condiţiile prevăzute de lege. Cf. M. D. ENC. *Există trei căi de atac extraordinare: contestaţia, revizuirea, recursul în anulare.* D. ENC. ◊ (Adverbial) *Întrunind ecstraordinar Generalnica Obicinuita Adunare* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 128, cf. DDRF. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Istoria naturală se suptîmparte în normală şi în escepţională, după cum dă compt de fenomenele ordinare sau estraordinare.* LAURIAN, F. 194/17. ♦ (Substantivat, m.; învechit, rar; în formele *straordinariu, straordinarion, straordinarios*) Ofiţer de rang superior, în vechea Republică venetiană, însărcinat cu comanda unei garnizoane, în situaţii de beligeranţă. *Deci, după ce au sosit vizirul cu toate oştile, îndată au gătit pe un agă şi l-au trimis la cetate, la straordinarion şi la prevedorul cu solie să le zică să dea cetatea.* CRON. TURC. 48. *Care*

scrisoare, după ce o au văzut straordinarios şi ceialalţi, au luat mare bucurie şi au început cu inimă a să bate. ib. 49. *Au în gîndul lor să dea cetatea? El au zis că vor să o dea, că pentru aceea l-au trimis straordinariul să spuie că să poruncească să nu mai sloboază focuri, că vor să scoaţă bairac alb.* ib. 54, cf. D. Î. LAT.– ROM. 328. ♦ (Învechit; despre corpuri de armată) Care are o pregătire deosebită în vederea efectuării unor misiuni speciale. *La mijloc, înaintea căruia mergeau uneltele grele de război şi suita estraordinară, conducea însuşi Isaac Angelos.* EMINESCU, O. XIV, 84. *Comandant... al unui corp extraordinar de armată, compus din legionari.* REV. IST. II, 265. ♦ (Despre cheltuieli, fonduri etc.) Care nu a fost prevăzut. *N-am luat nici un milion de vistierie pentru cheltuiele străordinare.* FM (1844), 171[2]/32. *Pentru* [cheltuielile] *cele extraordinare, tragem în foaia de-alături... alte 6 rigle.* PENESCU, M. 76. *Principii din vremea noastră nu se află în încurcătura de-a trebui să se gândească la mijloace estraordinare pentru a îndestula soldaţii.* EMINESCU, O. XIV, 903, cf. CADE. *Votează împrumuturi şi cheltuieli extraordinare.* SADOVEANU, O. XIX, 167. ◊ (Adverbial) *Au cheltuit ecstraordinar pentru păstrarea acestui lucru.* COD. ŢIV. 182/38. ◊ *Venit extraordinar* = venit al unei firme, care nu rezultă din operaţiunile ordinare. D. ENC. *Buget extraordinar* = buget creat în mod separat faţă de cel ordinar, pentru anumite scopuri bine precizate. D. ENC. ♦ (Rar; despre profesori, studenţi, elevi) Care are un statut special; care este peste numărul stabilit. *Numărul profesorilor este acuma fixat la 33, dintre care 17 extraordinari.* CONV. LIT. XI, 35/2, cf. SCRIBAN, D. *Ca student extraordinar nu eram obligat să susţin examene.* GHEŢIE, ap. NDU. ◊ (Substantivat, m.) *În Sibiiu se afla o academie... de dreptu, cu 5 profesori ordinari, 1 estraordinariu.* BARIŢIU, P. A. II, 707. ♦ P. ext. (Despre publicaţii periodice) Special **(4)**. *„Foaia ştiinţifică şi literară", redactată de mine, tipări un număr extraordinar din 6 februarie 1844, în care, în proză şi în versuri, se cântă marea reformă.* KOGĂLNICEANU, O. II, 611. ♦ P. ext. (Despre reprezentaţii, spectacole etc.) Care se desfăşoară în afara repertoriului stabilit ori în afara stagiunii. *Între petrecerile mari ale timpului erau şi alaiurile, serbările extraordinare.* IORGA, C. I. I, 164.

2. Care este cu totul deosebit, care iese din comun; care este ciudat, bizar; excepţional **(2)**, rar **(1 3)**. V. miraculos **(1)**, mirabil, nemaiauzit, nemaicunoscut, neobişnuit, nemaiîntâlnit, nemaipomenit, uimitor, unic[1] **(2)**. *Moartea încetează de a fi neînsemnată... daca este însoţită de împrejurări ecstraordinare şi mântuitoare pentru patrie.* MARCOVICI, D. 452/25, cf. VEISA, I. 169/9. *Hatmanul Mico-Rosiei..., în a căruia cap îmbătrânit de 70 de ani s-au urzit planul cel ecstraordinar de a dispărţi Mico-Rosia de Rosia.* ASACHI, I. 267/9. *Un eveniment estraordinar se repezea cu pasuri înaripate.* id. O. II, 43, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 648[1]/23. *Un lucru estraordinar simţ în mine... Merge-va oare treaba noastră bine?* PR. DRAM. 132. *Era comitele... de o energie şi totodată de agerime militară extraordinară.* BARIŢIU, P. A. II, 15, cf. STAMATI, D. *Apa sedativă... le va potoli* [frigurile] *şi le va face a despărea în cinci minute în cel mai mare număr de cazuri, într-un pătrar de ceas în cazurile cele mai estraordinare.* MAN. SĂNĂT. 182/3. *Nopţile sânt luminoase în vremea verii... Chiar numai pentru acest fenomen estraordinar meritează cineva a călători la Persburg.* BARASCH, M. II, 64/31. *Urmăresc cu luare-aminte evenimentele cele straordinare a Orientului.* CALENDAR (1856), 31/27, cf. POLIZU. *De pe amvone şi tribune răsună... cuvântul cel frumos al amorului de patrie; dar oare cine nu încape în nedumerire când este a face pentru amorul de patrie vreun pas straordinar, a contribui cu un mare sacrificiu...?* CALENDAR (1862), 4/13, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Acest fenomen nu ne va mai părea deloc extraordinar, când ne vom aduce aminte.* CONTA, O. F. 39. *Noi am accelerat în mod extraordinar lucrarea comisiunii lexicografice.* ODOBESCU, S. II, 387. *Nu era ceva estraordinar, ci tocmai în spiritul chemării Scaunului roman de-a se folosi de această ocazie pentru încercări de convertire.* EMINESCU, O. XIV, 164. *Se produce pe cer un extraordinar fenomen.* CARAGIALE, O. VII, 96, cf. DDRF. *Nu ne va mai părea extraordinară necontenita sporire a elementului grecesc în Ţările Române.* XENOPOL, I. R. VI, 35, cf. BARCIANU. *Ceea ce însă se petrecu în sufletul meu, fără a fi un fenomen extraordinar, vă va interesa.* DELAVRANCEA, H. T. 50, cf. ALEXI, W. *Uimirea, veşnic nouă, în faţa evenimentului extraordinar, incredibil, că ea există.* IBRĂILEANU, A. 169. *Plecă de la serviciu înainte de ora închiderii... şi, fapt şi mai extraordinar, se îndreptă la vale către Calea Victoriei.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 32, cf. CADE. *Grozav ar fi dorit să spuie..., câteva amănunte extraordinare.* REBREANU, R. II, 26. *Se spun despre el lucruri extraordinare.* CAMIL PETRESCU, P. 186. *Costea, am aflat ceva extraordinar. Ghici?* C. PETRESCU, C. V. 86. *Îmi povestea fapte extraordinare de vânători îmbelşugate.* COCEA, S. I, 7. *Cer să văd nepreţuitul coif, exemplar extraordinar.* VOICULESCU, P. II, 176. *Ceasul unei întâmplări extraordinare... i-ar umplea de lumină viaţa.* SADOVEANU, O. V, 34. *Ne minunăm... de calităţile noastre extraordinare de organizatori ai graiului.* PUŞCARIU, L. R. I, 14, cf. SCRIBAN, D. *Cine străbate... pe cei trei cronicari amintiţi, străbate... o epocă a vieţii noastre spirituale şi-şi poate da seama de extraordinara mlădiere a graiului.* CONSTANTINESCU, S. VI, 159. *Dezvăluia o capacitate de expresie extraordinară.* CĂLINESCU, S. 223. *O nouă întâmplare are loc deasupra munţilor, cu totul extraordinară şi de neaşteptat.* BOGZA, C. O. 64. *Nu văd pentru ce ţi se pare atât de extraordinară ideea lui.* STANCU, R. A. IV, 377. *Cu mine o să se întâmple un lucru extraordinar.* H. LOVINESCU, T. 146. *A deţinut elementele absolut necesare pentru a da reportajului său caracterul extraordinar al unei adevărate comedii politice.* CIOCULESCU, C. 24, cf. DL. *Nu-ţi spune nici el ceva extraordinar.* PREDA, R. 302. *Iată un lucru extraordinar: să ai conştiinţa că ai putut schimba ceva.* T. POPOVICI, S. 533, cf. DM, DN[2]. *Originalitatea romanului lui Ştefan Bănulescu ţine... de reţeta aceasta extraordinară, pe care e cazul s-o analizăm mai îndeaproape.* N. MANOLESCU, A. N. III, 128. *Era o lumină extraordinară acolo.* CONTEMP. 1971, nr. 1 294, 715, cf. M. D. ENC., DEX. *O povestise... ca pe un eveniment extraordinar.* ŢOIU, G. 9, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Era un moment de exultare extraordinar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 14/4. *Într-o zi... surveni o întâmplare şi mai extraordinară, care avea să-i tulbure definitiv existenţa.* ib. 1993, nr. 3, 15/1, cf. D. ENC., NDN. ◊ (Adverbial) *Extraordinar e că profesorul acesta... avea ochii plini de lacrimi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 218, cf. DN[2], L. ROM. 1966, 363, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU. ◊ (Adverbial; în exclamaţii cu valoare afectivă, indică admiraţie, mirare, indignare etc.) *A, Emil, e extraordinar...!* AL. PHILIPPIDE, S. II, 42. *Ei bine, e extraordinar! Una ca asta nu mi s-a mai întâmplat!* SEBASTIAN, T. 379. *E extraordinar! strigă elevul, sculându-se în picioare.* ARGHEZI, P. T. 152. (Cu elipsa verbului) *Extraordinar. Am să-ţi povestesc cazul meu!* CAMIL PETRESCU, P. 40. *Furios, magistratul a făcut fiţuica boţ şi a zvârlit-o cât colo, scrâşnind: – Extraordinar!* POPA, V. 205, cf. DL. *Şi te-au eliminat, zici? Te-au dat afară? Extraordinar!* T. POPOVICI, S. 68. ◊ (Adverbial; legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ absolut) *Românii sânt astăzi un neam întreg de peste zece milioane de suflete, având una şi aceeaşi limbă, (nu ca s-o lăudăm noi) extraordinar de frumoasă şi de... grea.* CARAGIALE, O. IV, 251, cf. VI, 42. *Se simţea extraordinar de uşor şi de sigur.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 30. *Ori e un personaj aşa de extraordinar de important, încât orice moft al său merită combatere.* LOVINESCU, S. VIII, 37, cf. SCRIBAN, D., IORDAN, L. R. A., 298. *Imaginea comică a vieţii, încadrată într-o extraordinar de puternică ambianţă socială..., îl ţintuieşte pe Ion Luca în canoanele unui stilizat clasicism.* CONSTANTINESCU, S. II, 175. *Văzul este extraordinar de ager.* DOMBROWSKI, P. 32. *Ignorant în materie tehnică, are impresii proaspete şi se exprimă în metafore de multe*

ori extraordinar de juste. CĂLINESCU, B. I. 455. *Subiectele acestor poveşti sunt extraordinar de variate.* IST. LIT. ROM. I, 89. *Alături de foame, se poate urmări... sentimentul extraordinar de exigent al demnităţii.* VIANU, L. U. 100, cf. DL, L. ROM. 1959, nr. 2, 97. *În teatrul românesc există un sistem de fenomene extraordinar de bogat.* IST. T. II, 360. *Trebuie apreciată în raport cu condiţiile extraordinar de grele.* ROMÂNIA LITERARĂ 1973, nr. 1, 1/1, DSR. *Îmi aduc extraordinar de bine aminte.* CĂRTĂRESCU, N. 192, cf. NDU. ◊ (Substantivat, n.) *Actorului... îi trebuie un fel de inspiraţiune uitită... pentru artea sa spre a produce... estraordinarul.* EMINESCU, O. XIV, 227. *Nu sunt o femeie ca toate femeile? De ce nevoia de a mă izola în extraordinar?* TEODOREANU, L. 283. *Am avut câteva clipe o impresie de extraordinar, care m-a copleşit.* VOICULESCU, P. I, 88. *Extraordinarul, nepătrunsul, iată ce pot bucura un suflet al donnei Alba.* MIHĂESCU, D. A. 212. *Romantismul preţuieşte extraordinarul.* RALEA, S. T. I, 163. *Numai pentru cineva care a trăit un singur accident, faptul capătă proporţiile extraordinarului.* V. ROM. 1960, nr. 10, 89. *Evenimente... imprevizibile şi captivante prin extraordinarul şi imprevizibilul lor.* CONTEMP. 1972, nr. 1 325, 3/4. ♦ Care întrece orice închipuire, care este cu totul neobişnuit; ciudat, straniu; supranatural, fantastic. *Viaţa sa privată şi politică a fost plină de tâmplări straordinare romantice şi cavalereşti.* ASACHI, P. R. 4/2, cf. VALIAN, V. *Nu era numai acele în timpul prezent întâmplate miraculoase semne, ci şi mai ecstraordinarie decât acestea se întâmplară la Roma, şi alte, pe carii ar vrea să le comunice lui.* ARISTIA, PLUT. 340/2, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Aşteptau o întoarcere spre mai bine a sorţii de la ceva neobicinuit, estraordinar şi miraculos.* EMINESCU, O. XIV, 144. *Trebuia fără-ndoială să fie o arătare extraordinară ca să poată face aşa senzaţie.* CARAGIALE, O. II, 338. *Muierea..., sub tot decursul însărcinării, nu e bine să iasă din casă şi să meargă în locuri de acelea, unde ar avea prilej să vază lucruri străordinare.* MARIAN, NA. 18. *Multe din subiectele acestor povestiri sunt întâmplări cu totul neobişnuite, extraordinare, fantastice, anormale...* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 20, cf. CADE. *Dar celorlalte... li se păru o invenţie extraordinară.* VOICULESCU, P. I, 191. *Poporul iubeşte ficţiuni extraordinare.* SADOVEANU, O. XIX, 428. *Dumneata nu vrei să înţelegi, rusule, ce coincidenţe extraordinare s-au produs aici?* id. ib. XXI, 260, cf. SCRIBAN, D. *Natura... abundă în fenomene, care nu sunt fenomene, şi este plină de lucruri normale şi banale, care nouă ni se par extraordinare.* ARGHEZI, P. T. 164. *Scopul lor era să intereseze pe ascultători sau pe cititori prin caracterul rar, neaşteptat şi extraordinar al faptelor povestite.* VIANU, L. U. 63. *Zugrăvesc extraordinare lumi şi fiinţe.* N. MANOLESCU, A. N. I, 42. *Aceste întâmplări extraordinare... presupun comentariul în surdină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 20/1. ♦ Cumplit, groaznic, grozav, teribil. *Învălvoind ecstraordinarii vălvori dă foc... s-au întors înapoi.* VĂCĂRESCUL, I. I, 94^{v}/7. *Strânsuri extraordinare în pântece.* VEISA, I. 50/7. *Cătră nenorocirile în care se afla atunce Rosia, s-adăogea încă: molipsirea, foamea şi gerul extraordinar.* ASACHI, I. 74/8. *Aceste greutăţi estraordinarie irita pe locuitori.* BARIŢIU, P. A. I, 76. *Călătoria cea estraordinară, lâncedzindu-i vinele, i-au tăiet vârtutea, nemaiputându-se ţinea în picioare.* CALENDAR (1859), 99/6. *Toate s-au nimicit, acum patru ani, printr-o boală extraordinară.* ODOBESCU, S. I, 383. *Pe aici, căldură extraordinară şi pâclă.* CARAGIALE, O. VII, 167. *O schimbare de timp estraordinară a urmat în vara anului 1888, una după alta.* TURCU, E. 170. *Mai mult decât întâmplarea însăşi, care nu poate fi mai extraordinară... decât un război, m-ar interesa amănuntele.* CAMIL PETRESCU, P. 40, cf. DSR.

3. (Despre oameni) Care este înzestrat cu calităţi ieşite din comun; eminent, excepţional. *Gentilomul... se cam miră puţin de răspunsul acesta; şi vrând să cunoască mai mult pe acest om, care, daca nu altceva, era estraordinar, îl rugă să-i spuie ce înţelege cu cavaler rătăcitor.* HELIADE, D. C. 88/25. *Bonfiniu urmează... cu... de-amăruntul pe acest român estraordinariu.* MAG. IST. I, 71/15. *A apărut un om cu adevărat straordinar, un om de o mare concepţiune.* GHICA, C. E. II, 445. *În loc să salute pe acest straordinar violonist, avu nesocotinţa de a-l provoca la o luptă artistică.* FILIMON, O. II, 324, cf. I, 123, PONTBRIANT, D., LM. *În mijlocul acestei esistenţe stă omul, cu fiinţa sa estraordinară.* EMINESCU, O. XV, 1 137. *Am rămas cu convingerea... că mă aflu în faţa unui om extraordinar.* CARAGIALE, O. II, 205, cf. DDRF, BARCIANU. *Care este acea fiinţă străordinară care a avut atâta putere magnetică... să mă scoată din „sângurătatea" zgomotoasă în care m-am aflat până acum?* SBIERA, F. S. 279, cf. ALEXI, W., CADE. *Tincuţa mângâia penele păsării, neîndrăznind parcă să-şi arate mai pe faţă toată dragostea pentru biata raţă, de teamă să nu pară prea copilăroasă unui vânător aşa de extraordinar.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 140. *Ştii că ai fost extraordinar...!* CAMIL PETRESCU, T. I, 428. *Nathan, eşti un prieten extraordinar.* TEODOREANU, L. 350. *Omul se simte rău sau nu, inteligent şi extraordinar, după sugestii.* ARGHEZI, P. T. 289. *Am iubit o fată extraordinară, un adevărat înger.* CĂLINESCU, O. IV, 13. *Eşti o femeie extraordinară.* H. LOVINESCU, T. 192, cf. DL, DM, DN^{2}. *Fachirul e un om extraordinar.* SORESCU, U. 8. *Simpla apariţie a acestui tânăr extraordinar împarte lumea între prieteni şi duşmani.* N. MANOLESCU, C. M. 13, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., NDN, NDU. ◊ (Prin extensiune) *Mitologia orientală şi elenică sânt tocmai ca un bal mascat unde ni se înfăţişează chipurile estraordinare, monstruoase, dar luându-se masca fiecăria, dăm peste figurile amabile, vesele şi expresive.* BARASCH, M. I, 21/6. ◊ (Prin sinecdocă) *În unele capete şi inimi extraordinare poate patriotismul să se limpezească.* XENOPOL, I. R. VI, 47. ♦ (Despre însuşiri sau despre creaţii, fapte, manifestări etc. ale oamenilor) Care este admirabil, remarcabil, excelent. V. d e s ă v ă r ş i t. *Când va trebui să facem toate sacrificiele pentru învăţământul public, noi, prin un puritanism extraordinar, să respingem din mijlocul nostru pe singurul reprezentant practic al acelui învăţământ primar.* KOGĂLNICEANU, O. V$_3$, 26. *Înălţându-să pururea prin făptuiri, prin urmări, prin mărire şi ecstraordinară strălucire înaintea tuturor.* ASACHI, I. I, 99/17. *Nici un curagiu străordinariu nu se cere pentru împărţire, iaca, mă ofer eu a le împărţi cele 200 ex*[emplare] *ministrilor* (a. 1882), ap. BARIŢIU, C. II, 252. *Călugării cu crucea în mână au perit de sabia cea ageră a turcilor carii, însufleţiţi de fiinţa marelui sultan, dezvăleau o bravură şi netemere de moarte estraordinară.* CALENDAR (1855), 126/1. *Bătălia era perdută, în adevăr, daca Cesar, printr-un curagiu estraordinar, nu restabilea lupta.* TEULESCU, C. 140/4. *Se puse pe învăţătură cu o silinţă extraordinară.* FILIMON, O. I, 122. *Principele Moldovei... desfăşură o activitate diplomatică de o fineţă rară, de o întindere estraordinară.* HASDEU, I. V. 58. *Constantin Negri... reprezenta... o capacitate intelectuală extraordinară.* EMINESCU, O. IX, 221. *De mult aud lăudându-se inteligenţa estraordinară a românului.* id. ib. XV, 174. *Pe chipul Sandii se răsfrângea... conştiinţa unei energii extraordinare.* CARAGIALE, O. II, 312, cf. DDRF. *Numai astfel se poate explica energia extraordinare de împotrivire.* XENOPOL, I. R. III, 51. *Un sentiment de demnitate rănită îi dete o putere extraordinară.* D. ZAMFIRESCU, A. 115. *Brâncoveanu făcu sforţări extraordinare pentru a răpune pe acela care, prin căsătoria cu fata lui Şerban Vodă, ajungea păstrătorul tainelor politice.* IORGA, L. I, 341. *Documentul..., cu un extraordinar lux de erudiţie.* BUL. COM. IST. I, 131. *Fu cuprins de o îndrăzneală extraordinară.* REBREANU, I. 486. *Extraordinara vitalitate... este un alt argument pentru vechimea lui.* DR. II, 369. *Găseam mai întotdeauna şi un adaus „scris" de Adela, nişte arabescuri extraordinare.* IBRĂILEANU, A. 22. *„Ulise" este o faptă literară extraordinară.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 255. *Un erudit împovărat cu o memorie extraordinară.* LOVINESCU, S. VIII, 138. *Aveam pentru unul dintre comeseni... o admiraţie extraordinară.* CAMIL PETRESCU, P. 45. *În sala asta... am dat o serbare de sfârşit de an extraordinară.* I. BOTEZ, ŞC. 124. *Impresia acestei înmormântări*

a unui copil creştin urmat de turcii mititei, printre dealurile pustii, trebuie să fi fost extraordinară. A. HOLBAN, O. II, 284. *E o creaţie cu totul extraordinară.* SADOVEANU, O. XIX, 429. *Prin aceste linii, foarte fine şi nenumărate, el dă o impresie extraordinară de viaţă.* OPRESCU, I. A. IV, 46. *Nuanţele stilistice sunt dozate cu extraordinară pătrundere.* IORDAN, STIL. 116. *Caragiale are un extraordinar simţ al invenţiei împrejurărilor, al mediului şi faptelor.* CONSTANTINESCU, S. II, 166. *Sunt talente extraordinare, care ar face cinste oricărei literaturi europene.* ARGHEZI, S. XXV, 389. *Vorbea cu un entuziasm extraordinar.* CĂLINESCU, E. O. II, 12. *Se povesteşte, cu un umor extraordinar, devastarea redacţiilor ziarelor de opoziţie.* N. MANOLESCU, C. M. 137. *Filmului acesta extraordinar i s-a acordat foarte îndreptăţit premiul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 41, 21/3. *Ceea ce uimeşte, întâi de toate, la lectura acestei cărţi este extraordinara memorie a autorului.* ib. 1993, nr. 2, 8/1. *Dacă unul începea câteva măsuri dintr-un cântec, ceilalţi le continuau imediat, cu o plăcere extraordinară.* CĂRTĂRESCU, N. 129. ◊ (Adverbial) *Ne-am amuzat extraordinar.* CAMIL PETRESCU, T. III, 100. *Am vorbit cu oameni care îl preţuiau extraordinar.* CĂLINESCU, B. I. 10. ◊ (Prin extensiune; despre obiecte sau despre elemente ale naturii etc.) *Edificiul atât este de atrăgător, atât este de extraordinar, el însuflă atâtea impresiuni vii şi felurite.* ODOBESCU, S. II, 506. *Prezintă un penaj extraordinar.* DOMBROWSKI, P. 193. *Delta mi s-a părut extraordinară.* H. LOVINESCU, T. 357. *Doamna Sturdza a rămas cu cele mai extraordinare diamante.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 27. ♦ (Despre alimente, băuturi etc.) Care este foarte bun, foarte gustos; care este de cea mai bună calitate. V. s a v u r o s. *Datorită aceste compoziţii secrete, la măsuţa din sufrageria ei mică şi curată, se bea cea mai extraordinară cafea cu lapte.* SADOVEANU, O. VIII, 152. *Aş mânca ceva picant, ceva extraordinar.* CĂLINESCU, E. O. II, 169. *Un vin extraordinar.* DL, cf. DM, DSR, DN^2, DEX, V. BREBAN, D. G., NDN, NDU.

– Scris şi: *ecstraordinar.* – Pl.: *extraordinari, -e.* – Şi: (învechit) **estraordinár, -ă, estraordinárіu, -ie** (scris şi *ecstraordinariu, -ie*; pl. *estraordinarii, -ie*), **straordinár, -ă, straordinárіu, -ie, străordinár, -ă, străordinárіu, -ie,** (învechit, rar) **extraordinér, estraordinér** (BULETIN, G. 1840, ap. URSU, Î. L. II, 272), **straortinárіu, -ie, straordinárion, straordinarios** adj.

– Din fr. **extraordinaire,** lat. **extraordinarius, -a, -um.** – Pentru **straordinar, straordinárіu** etc., cf. it. s t r a o r d i n a r i o.

EXTRAORDINARITÁTE s. f. (Rar) Însuşirea a ceea ce este extraordinar **(2)**. *Se descoperă până acum 3 morminte... Aceste însă nu dau vreun semn de estraordinaritate decât toate mormintele până acum descoperite.* CALENDAR (1857), 72/15, cf. SFC VI, 56, NDN.

– Şi: **estraordinaritáte** s. f.

– **Extraordinar** + suf. *-itate.*

EXTRAORDINARMÉNTE adv. (Învechit, rar) În mod extraordinar. Cf. HELIADE, în SFC II, 195. *Colegiurile nu se convoacă estraordinarmente decât la vacanţă, cel puţin de o a treia parte din numărul întreg* (a. 1881). ap. EMINESCU, O. XII, 231.

– Şi: **estraordinarménte, extraordinaménte** (HELIADE, în SFC II, 195), **estraordinariaménte** (id. ib.) adv.

– Din fr. **extraordinairement.**

EXTRAORDINÉR adj. v. **extraordinar.**

EXTRAPARLAMENTÁR, -Ă adj. Care nu face parte din Parlament, care este din afara Parlamentului. *Guvernul era ca şi căzut – din alte cauze, a căror cercetare rămâne să facem îndată ce ne vom fi dat seamă de acţiunea oposiţiei extraparlamentare.* MAIORESCU, D. II, 7. *Comisiune extraparlamentară.* CADE, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1992, 544, NDN, DEI, NDU.

– Scris şi: *extra-parlamentar.* – Pl.: *extraparlamentari, -e.*

– Din fr. **extraparlementaire.**

EXTRAPERITONEÁL, -Ă adj. Care este situat în afara peritoneului. *Peritonită difuză acută... prin deschiderea unei colecţii purulente extraperitoneale.* ABC SĂN. 281, cf. DN^2, DEX, NDN, DEI.

– Pronunţat: *-ne-al.* – Pl.: *extraperitoneali, -e.*

– Din germ. **extraperitoneal.**

EXTRAPIRAMIDÁL adj. (Med.; în sintagmele) *Sistem extrapiramidal* = ansamblu de fibre aferente şi deferente, situate în regiunile subcorticale şi subtalamice, care servesc motricităţii involuntare şi tonusului muscular. Cf. DER. *Aceste formaţiuni ţin de sistemul extrapiramidal (din creier).* ABC SĂN. 274, cf. D. MED., NDN. *Sindrom extrapiramidal* = ansamblu de tulburări provocate de alterarea sistemului piramidal. Cf. NDN.

– Pl.: *extrapiramidali, -e.*

– Din fr. **extrapyramidal.**

EXTRAPLÁT, -Ă adj. (Despre obiecte, mai ales despre ceasuri) Foarte plat. *Cutia de pudră... a fost atât de extraplată, încât fetiţa l-a pupat de câteva zeci de ori.* ARGHEZI, S. VII, 102, cf. SFC I, 42, DN^3, DEX^2, NDN, NDU. ♦ (Substantivat, n.) Ceas. *Aveam un extraplat de platină, dăruit de tata la bacalaureat.* VOICULESCU, P. II, 103.

– Pl.: *extraplaţi, -te.*

– Din fr. **extraplat.**

EXTRAPLEURÁL, -Ă adj. (Anat.) Care este situat în afara pleurei. Cf. DN^2. *Pneumotorax extrapleural.* ABC SĂN. 102, cf. DEX, NDN, DEI.

– Pronunţat: *-ple-u-.* – Pl. *extrapleurali, -e.*

– Din fr. **extrapleural.**

EXTÍNCŢIE s. f. **1.** (Livresc) Stingere **(2)**, dispariţie, sfârşit[1] **(2)**. Cf. PROT. – POP., N. D. *În „Floare albastră", semnalându-ni-se aceeaşi bigeminare a percepţiei poetice, contrariile particulare îşi retrag ostentaţia şi se însumează în opoziţia moarte – viaţă;... opoziţia de situaţii se amplifică în unica opoziţie de legi... a extincţiei şi a creaţiei.* STREINU, P. C. III, 187. *Se strădui să găsească în conştiinţă momentul cel mai blând pentru înţelegerea morţii. Încă din copilărie avusese oroarea extincţiei.* CĂLINESCU, O. I, 278. *Extincţia vieţii (căci moartea nu există) trebuie să se petreacă simplu, undeva într-o pădure, la marginea unei ape.* PREDA, C. I. P. II, 223. *Vrem... să spunem că o poezie a sentimentului de extincţie sau de jubilaţie în faţa spectacolului cosmic se poate scrie şi în acest stil suav.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 56, 5/2. *Cu „Ceaslov" (1940) se înregistrează o modificare de fond a poeziei lui George Lesnea, semnificaţia trecând asupra „amintirii"... cu o gravitate impusă de gândul extincţiei, inevitabil din momentul în care se ajunge la vârsta bilanţurilor.* ib. 1972, nr. 24, 10/4, cf. M. D. ENC. *Dan Laurenţiu este un poet al extincţiei.* SIMION, S. R. III, 363, cf. DSR. *Sobrietatea clovnului său, faciesul sumbru relevă abandonul sufletesc grav ce prevesteşte extincţia omului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 16/2, cf. D. ENC., NDN. ♦ Dispariţie a unei familii, a unei specii etc. *O parte din aceste fiinţi rămân staţionare în modul lor de reproducţiune şi se degradează până la extincţiune.* CONTA, O. F. 230. *Selecţiunea naturală nu este decât o lege a extincţiunii fiinţelor organice.* CONV. LIT. XI, 170. *Simţea nevoia imperioasă a procreării, a perpetuării familiei sale pe pragul extincţiunii.* CĂLINESCU, O. I, 92, cf. D. ENC.

2. (Livresc) Încetare de a se manifesta, de a se produce. *Poezia lui Baudelaire... proclamase extincţia morală în pesimismul, am zice, cel mai atroce.* STREINU, P. C. III, 84. *Coana Efimiţa, confidentă integrală,... cu bun-simţ feminin, e singura femeie cu instinctul senzual intrat în extincţie.* CONSTANTINESCU, S.

II, 138. *Locul visului este însă somnul şi e curios a vedea cât de mult a cultivat poetul acest început de extincţie a conştiinţei.* CĂLINESCU, O. XIII, 281, cf. DL, DN^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ♦ (Învechit, rar; în forma *estincţiune*) Plată integrală a unei datorii băneşti. Cf. FROLLO, V. 212. ♦ Slăbire a intensităţii vocii (până la dispariţie). V. a f o n i e. *Câtă vreme madam Berthaud nu auzea bine şi nu fusese lovită de extincţiunea ei de voce, e drept că plăteam cam scump ospitalitatea.* CARAGIALE, O. IV, 380, cf. CERNE, D. M. *Ce curioasă extincţie a vocii ai dumneata... Se vede că fumezi prea mult.* CĂLINESCU, O. IV, 65.

3. (Fiz.) Micşorare sau anulare a intensităţii unui fascicul de radiaţii, datorat absorbţiei acestora de mediul prin care se propagă. Cf. LTR^2, DER, DTT, M. D. ENC., DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., DEX^2, NDN.

– Pl.: *extincţii.* – Şi: (învechit, astăzi rar) **extincţiúne,** (învechit, rar) **estincţiúne** (FROLLO, V. 212) s. f.

– Din lat. **exstinctio, -onis,** fr. **extinction,** it. **estinzione.**

EXTRAPOLÁ vb. I. T r a n z. **1.** A aplica metoda extrapolării **(1).** *Din lucrările lui Procopiu extrapolăm următoarele date.* CIŞMAN, FIZ. II, 350. *Scara termometrică, definită între 0° şi 100° C, nu poate fi extrapolată prea departe de aceste puncte.* MARIAN – ŢIŢEICA, FIZ. II, 72, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU.

2. A face o extrapolare **(2).** Cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Acţiunea se petrece, deci, într-un viitor nu foarte diferit de epoca noastră, extrapolată social şi tehnologic peste trei milenii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 20/3. D. ENC., NDN, NDU.

– Prez. ind.: *extrapolez.*

– Din fr. **extrapoler.**

EXTRAPOLÁRE s. f. **1.** (Mat.) (Operaţia de) determinare a unei serii de valori ale unei funcţii, pentru valori situate în afara unui interval de valori cunoscute; extrapolaţie. Cf. LTR, DP, DN^2, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU.

2. (Filos.) Extindere ipotetică a unei noţiuni, legi, teorii, propoziţii de la un domeniu la altul, extrapolaţie; trecere de la o idee la alta mai complexă, cu o sferă mai largă etc., generalizare. Cf. LTR, DP, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, NDU.

– Pl.: *extrapolări.*

– V. **extrapola.**

EXTRAPOLÁŢIE s. f. Extrapolare **(1, 2).** Cf. DSR, DN^3, NDN, NDU.

– Pl.: *extrapolaţii.*

– Din fr. **extrapolation.**

EXTRAPROFESIONÁL, -Ă adj. Care este din afara profesiunii cuiva. *Răzvan îşi vede de micile lui operaţii extraprofesionale.* VINEA, L. I, 360. *Autorităţile elveţiene erau convinse că, pentru el, spionajul reprezenta o pasiune extraprofesională.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 74, cf. NDN, DEX^2. ◊ (Adverbial) *Au timp să se ocupe extraprofesional şi cu descoperirea unui medicament universal.* BĂNULESCU, I. 132.

– Pronunţat: *-si-o-.* – Pl.: *extraprofesionali, -e.*

– Din fr. **extraprofessionnel,** engl. **extraprofessional.**

EXTRAREGLEMENTÁR, -Ă adj. Care este în afara regulamentului. Cf. CADE, DN^3.

– Pl.: *extrareglementari, -e.*

– Din fr. **extra-réglementaire.**

EXTRÁS[1] s. n. (Rar) Scoatere, detaşare, desprindere dintr-un loc sau dintr-un corp; extragere **(3).** *Extractor, instrument folosit în chirurgia ortopedică pentru extrasul cuielor de osterosinteză.* D. MED. I, 532.

– V. **extrage.**

EXTRÁS[2]**, -Ă** adj., s. n. **1.** Adj. (Despre pasaje, fragmente, rezumate etc.) Care a fost detaşat sau transcris dintr-un text mai amplu; care a fost selectat şi reţinut dintr-o lucrare. Cf. STAMATI, D., DDRF, CADE. ◊ (Despre minerale) Care a fost scos din pământ; exploatat. *Studiul profilului se poate face înşirând probele extrase în ordinea succesiunii lor în sol.* CHIRITA, P. 918.

2. S. n. Fragment, pasaj, citat scos, reprodus dintr-o lucrare; variantă rezumativă, prescurtată, condensată a unui text; (astăzi rar) extract **(2).** *Îţi împărtăşesc un extras din scrisoarea oficioasă.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 59. *Cruţăm pe cetitori cu extrase din această broşură; titlul ei o caracterizează îndestul.* MAIORESCU, D. II, 11. *Ni s-a părut cu cale de a reproduce şi noi aceste extrase din cartea d-lui Danilevski.* EMINESCU, S. P. 133, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dăm în acest loc întreg extrasul acesta, foarte important.* PACALĂ, M. R. 37. *Această bibliotecă... e bogată mai ales în extrase şi articole de reviste şi ziare.* DR. I, 6, cf. SCRIBAN, D. *Se folosea de extrase şi recenzii de prin reviste.* CĂLINESCU, O. XII, 354. *În cărţile sale se găsesc extrase din operele altor partizani ai doctrinei progresului.* RALEA, S. T. III, 71, cf. DL, DM, DN^2. *Extrasele din romane sau nuvele... se asigură de vitalitatea acestei literaturi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 30, 23/1, cf. DEX, M. D. ENC., MDN. ◊ *Extras de cont* = copie de pe un cont care reflectă situaţia la zi a debitului şi a creditului. Cf. DL, DM, DER, MDN. ◊ L o c. a d v. **În extras,** reprodus fragmentar sau în rezumat. *Compunea cel puţin două articole, pe care le comunica în extras corpului profesoral.* CĂLINESCU, B. I. 18, cf. DL, DM, DN^2, DER, DEX, M. D. ENC., MDN. ♦ Articol sau studiu scos dintr-o publicaţie (periodică sau colectivă) şi tipărit separat în broşură. Cf. LTR^2, DL, DM, DN^2, DER, DEX, M. D. ENC., MDN. ♦ (Rar) Corespondent al unei realităţi redate prin elementele definitorii. *Gramatica..., care porneşte de la filologie, nu dă extrasul limbei vii.* RUSSO, S. 81.

3. S. n. Produs obţinut prin concentrarea unei substanţe (rezultate din plante sau din organe animale); extract **(3).** *Îşi făcea injecţii cu extrase glandulare.* VINEA, L. I, 392. *Solventul dizolvă o parte din componenţi şi se elimină ca soluţie a extrasului prin fundul perforat.* LTR^2 VII, 433. *Este un precursor al apoterapiei moderne prin experienţele sale de stimulare a sexualităţii masculine cu ajutorul extraselor testiculare.* ABC SĂN. 74.

4. S. n. (Rar) Document care atestă înscrierea într-o condică, într-un catastif etc. V. e x t r a c t **(1).** *Matei Basarab scoase un extras de naştere.* CĂLINESCU, S.20.

– Pl.: *extraşi, -se.* – Şi: (învechit) **estrás, -ă** adj., s. n.

– V. **extrage.** Cf. fr. e x t r a i t, lat. e x t r a c t u s, - a, - u m.

EXTRASENSÍBIL, -Ă adj. **1.** Care nu este accesibil prin simţuri. V. s u p r a s e n s i b i l **(1).** Cf. DN^3.

2. (Despre oameni) Care este foarte sensibil **(2);** suprasensibil **(2).** V. u l t r a s e n s i b i l. Cf. NDN, DEX^2. ♦ (Despre organisme) Care reacţionează instantaneu la cea mai uşoară excitaţie exterioară. Cf. NDN, DEX^2.

– Pl.: *extrasensibili, -e.*

– Din fr. **extra-sensible.**

EXTRASENZORIÁL, -Ă adj. Care este perceput pe alte căi decât cele senzoriale. Cf. NDN, NDU.

– Pronunţat: *-ri-al.* – Pl.: *extrasenzoriali, -e.*

– Din fr. **extrasensoriel.**

EXTRASEZÓN s. n. Timpul din afara unui sezon; perioadă în care afluenţa turiştilor este scăzută, aceştia beneficiind de preţ redus la cazare şi, eventual, la transport. Cf. NDN, DEX^2, DCR^2.

– Pl.: *extrasezoane.*
– **Extra[1]- + sezon.** Cf. fr. h o r s – s a i s o n.

EXTRASÍSTOLĂ s. f. (Med.) Tulburare de ritm cardiac caracterizată prin existența unor contracții cardiace suplimentare în cadrul ritmului cardiac de bază. Cf. DN[2], DER. *Extrasistole, bătăi suplimentare ale inimii.* ABC SĂN. 156, cf. D. MED., NDN, NDU.
– Acc. și: *extrasistólă.* – Pl.: *extrasistole.*
– Din fr. **extra-systole.**

EXTRASTATUTÁR, -Ă adj. Care este în afară de statut. Cf. CADE, DN[2], DEX, NDN.
– Pl.: *extrastatutari, -e.*
– Din fr. **extra-statutaire.**

EXTRAȘCOLÁR, -Ă adj. Care se efectuează, care se desfășoară în afara programului sau a activității școlare. *Activitatea extrașcolară îmi răpește mult timp.* ARH. OLT. V, 284. *Ceea ce s-a numit la noi „activitate extrașcolară", o necesitate..., i se părea un pericol.* LOVINESCU, S. VIII, 205. *În Roșiorii de Vede, unde părinții nu mai erau lângă mine, lectura mea extra-școlară era nestingherită.* GALACTION, O. I, 11, cf. SCRIBAN, D. *Elevilor asociați... să li se dăruiască pentru vacanță o seamă de cărți, care întâi intră în educația extrașcolară a viitorilor profesori, advocați, ingineri... artiști.* ARGHEZI, P. T. 163, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, NDN, NDU.
– Pl.: *extrașcolari, -e.*
– **Extra[1]- + școlar.**

EXTRAȘÍC adj. invar. (Familiar) Care este foarte șic[1]. Cf. IORDAN, L. R. A. 198, SFC I, 42. *C-așa-i tramvaiul comunal, Tramvaiul nostru extrașic.* BARBU, G. 160, cf. NDN.
– **Extra[1]- + șic[1].**

EXTRATÁRĂ s. f. (Învechit, rar) Greutatea celui de al doilea ambalaj al unei mărfi; supratară. *Sânt mărfuri cari se ambalează în cutii, sticle etc. și, astfel ambalate, se pun într-o ladă mai mare, într-un bol mai mare, în acest caz avem o supratara, o estratara.* PANȚU, PR. 4.
– Pl.: *extratare.* – Și: **estratará** s. f.
– **Extra[1]- + tară[1].**

EXTRATEMPORÁL, -Ă adj. Care este în afara timpului. *E vorba de percepția unei sinteze între prezent și trecut, temporală și în compunerea ei, dar extratemporală în unitatea percepției.* STREINU, P. C. III, 163, cf. NDN.
– Pl.: *extratemporali, -e.*
– **Extra[1]- + temporal[2].**

EXTRATERÉSTRU, -ă adj., s. m., s. f. **1.** Adj. Care se află, care există sau care se desfășoară în afara globului terestru. Cf. CADE. *Aceste coincidențe Strindberg le atribuie unei voințe conștiente extraterestre care se revarsă periodic în istoria omenirii.* BLAGA, Z. 175, cf. DN[2]. *O greutate mare în alegerea eventualilor aștri candidați la experimentul recepționării semnalelor civilizațiilor extraterestre vine de acolo că nu avem nici o idee despre longevitatea civilizațiilor și interesul lor în astfel de comunicații.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 2/3. *Din totalitatea misiunilor extraterestre ale oamenilor, numai șapte au fost îndreptate spre Lună.* CONTEMP. 1971, nr. 1 289, 10/2, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ◊ F i g. *Această vocație îl situa, nu pe un punct chiar extraterestru, dar oricum dincolo de vârful turbat al oricărei actualități.* STREINU, P. C. III, 248. *Ne închipuim greu un argument mai insolit decât acela că vecinătatea cea mai liniștitoare pentru extraterestrele făptuiri urmuziene ar fi aceea a studiilor docte ale unor profesori de universitate, ambasadori ori oameni politici.* N. MANOLESCU, A. N. III, 10.
2. S. m. și f. Presupus locuitor al unei alte planete decât Pământul. Cf. NDN, DEX[2], DCR[2].
– Pl.: *extratereștri, -stre.*
– Din fr. **extraterrestre.**

EXTRATERITORIÁL, - Ă adj. Care este în afara teritoriului unui stat. Cf. IORDAN, L. R. A. 198, DN[2], DEX, NDN.
– Pronunțat: *-ri-al.* – Pl.: *extrateritoriali, -e.*
– Din fr. **extra-territorial.**

EXTRATERITORIALITÁTE s. f. Regim special aplicat în relațiile reciproce dintre state, referitor la privilegiile sau imunitățile acordate unor persoane ori instituții străine, care sunt tratate ca și când s-ar afla pe teritoriul național. Cf. DEX[2], DCR[2].
– Pronunțat: *-ri-a-.*
– Din fr. **extraterritorialité.**

EXTRATEXTUÁL, -Ă adj. (Lingv.) Care este exterior unui text; care aparține contextului extralingvistic. Cf. NDN, MDN.
– Pl.: *extratextuali, -e.*
– Din fr. **extra-textuelle.**

EXTRATÍE s.f. (Grecism învechit) Expediție militară; campanie. *Era dă la 1722, încă din vremea lui sultan Ahmed, pornită ecstratie sau sefer în Persia pântru tulburările lui Mirveis.* VĂCĂRESCUL, IST.[2] 87.
– Scris și: *ecstratie.* – Pl.: *extratii.*
– Din ngr. **ἐκστρατεία.**

EXTRAUMÁN, -Ă adj. Care se află în afara inferiorității omului. *Arta cristalizează după legi psiho-fiziologice specifice aspectul strict senzoriu și momentan al lumii și vieții, ritmat – desigur nu eterogen, dar totuși – total autonom față de ritmul vieții extraumane.* PÂRVAN, I. F. 49. *Religia creează pentru individul simplu, gata să se prăbușească la fiecare clipă în prăpastia atemporalului, aspațialului și extraumanului filosofic, parapetul ocrotitor de nihilismul asocial și amoral.* id. ib. 51.
– Pl.: *extraumani, -e.*
– **Extra[2] + uman.**

EXTRAURBĂN, -Ă adj. Care se află în afara orașului. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U, CADE, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Verbul „colinda" numește o acțiune ce se defășoară cu precădere în vastele spații libere extraurbane.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/3, cf. D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *-tra-ur.* – Pl: *extraurbani, -e.*
– **Extra[1]- + urban.**

EXTRAURGÉNT, -Ă adj. Care este foarte urgent. *Am vrut să vă citesc un ordin telegrafic extra-urgent.* BRĂESCU, V. A. 111. *Salutare, fraților, mă duc la slujbă că am de lucrat niște hârtii extra-urgente.* P. CONSTANT, R. 85, cf. SFC I, 42, NDN.
– Scris și: *extra-urgent.* – Pronunțat: *-tra-ur.* – Pl.: *extraurgenți, -te.*
– **Extra[1]- + urgent.**

EXTRAUTERÍN, -Ă adj. (Med.) Care este situat în afara cavității uterine. ◊ *Sarcină extrauterină* = sarcină patologică în care ovulul fecundat se dezvoltă în afara cavității uterine. *O femeie... are ceea ce să numește de oamenii măiestriei o îngreoiere extrauterină (afară de matcă).* CR (1833), 40[1]/48, cf. POLIZU, P. 195. *O sarcină extrauterină ruptă duce la o revărsare de sânge în partea interioară a peritoneului.* BELEA, P. A. 98, cf. DL, DM, DN[2], URSU, T. Ș.

204. *Sarcină extrauterină, fixarea anormală a oului în afara cavității uterine.* ABC SĂN. 319, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Prununțat: *-tra-ur-*. – Pl.: *extrauterini, -e.*

– Din fr. **extra-utérin.**

EXTRAVAGÁ vb. I. I n t r a n z. (Rar; despre oameni) A acționa, a se manifesta în mod extravagant. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., BUL. FIL. II, 224.

– Prez. ind.: ? – Și: **estravagá** (PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.), **stravagá** (COSTINESCU) vb. I.

– Din fr. **extravaguer,** it. **stravagare.**

EXTRAVAGÁNT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care iese din comun, prin comportare, prin atitudine etc., contravenind obișnuințelor sau rațiunii; ciudat, excentric. V. b i z a r, o r i g i n a l **(3)**. Cf. I. GOLESCU, C. *Om stravagant! Și pentru ce gemete și suspinuri.* VOINESCU II, M. 92/21. *Oarecine răspunde că ești atât de extravagant, deșeințat ca dânșii.* CALENDAR (1850), 30/2, cf. NEGULICI. *Ești un om extravagant. Mă întrebi de lucruri ce aștept a le afla de la tine.* LĂZĂRESCU, S. 66/10, cf. ARISTIA, PLUT. *Un englez estravagant a mers în această idee prea departe, încât a dat loc la o anecdotă originală.* BARASCH, M. II, 125/22. *Ipocondriacul..., un om ciudat și estravagant.* FIS. 139/31, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Mă vor privi ca un om cam estravagant.* BARONZI, C. IV, 176/1, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În fond îl găseau extravagant și-l disprețuiau cu indulgență.* CAMIL PETRESCU, P. 242, cf. SCRIBAN, D. *Cine te cunoaște ca mine te crede cel mai extravagant dintre oameni.* CĂLINESCU, B. I. 32, cf. DL, DM, DN^2, DEX, M. D. ENC., MDN.

2. (Despre manifestări, însușiri etc. ale oamenilor) Care denotă, care trădează extravaganță **(1)**; care șochează, care contrariază; neobișnuit, straniu. *Făcându-și unul altuia jurământ, dragostea ar fi mai puțin estravagantă și prieteșugul mai viu.* MN (1835), 39^1/19. *Toată fericirea ei sta în împlinirea celor mai mici și mai extravagante capricii.* FILIMON, O. I, 117, cf. PROT. – POP., N. D. *Un prințișor vasal..., cum să cuteze el a întreprinde o revoltă atât de extravagantă, ale cării consecuențe amenințau însăși anima Imperiului otoman.* HASDEU, I. V. 129. *Asta e o glumă din cele mai estravagante ce a trăsnit prin mintea corespundinților mei din străinătate.* BARONZI, C. IV, 33/11. *Ce folosește în adevăr publicului cititor... a scălămba cel puțin acele creațiuni într-o limbă trivială sau extravagantă?* ODOBESCU, S. II, 368. *Purtarea sa extravagantă trebuie atribuită și existenței unor cause patologice.* EMINESCU, O. IX, 386. *Femeia începe să sbiere răgușit făcând gesturi extravagante.* CARAGIALE, O. I, 78, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Face demersurile cele mai extravagante pentru a-l găsi.* VIANU, A. P. 288, cf. DL, DM, DN^2, DEX, MDN. ◊ (Adverbial) *Apăru pe prima poartă de la intrare o siluetă de femeie... îmbrăcată extravagant.* PREDA, M. S. 90.

3. (Despre idei, gânduri, proiecte etc.) Care se abate de la ceea ce este firesc; care este subiectiv, particular; care nu se raportează la ceea ce este obișnuit; absurd, fără sens. *Nu le place a-și esprima ideile cele stravagante ca lumea.* HELIADE, ap. MUMULEANU. P. V/12. *Id[e]ea stravagantă a Soțietății filarmonice de a da nume de vodevil la niște comedii cu cântece.* GTN (1836), 46^1/25. *Tocma atunci se desprindeau mai mult în Egipt, muma multor idei stravagante, cu meșteșugite și nefirești mijloace spre scopul acesta.* VASICI, M. I, 5/29. *N-au dat niciodată în acest respect decât numai soluțiuni extravagante.* LAURIAN, F. 135/11. *Se priimi cu această propunere extravagantă și ordonă să se zidească o casă înadins, astupată din toate părțile.* GM (1854), 2^1/62. *După mai multe opinii, care de care mai stravagante, o idee satanică veni unuia în minte.* NEGRUZZI, S. I, 12, cf. POLIZU. *Nu înseamnă altă ceva decât introducerea în mintea elevilor a unor idei din cele mai estravagante.* CONTEMPORANUL, I, 116, cf. BARCIANU. *Tanți avea niște idei extravagante, vrea să-și lase averea pentru scopuri războinice.* D. ZAMFIRESCU, A. 186. *În ipoteza asta extravagantă, ar trebui să-i cer mâna.* IBRĂILEANU, A. 173. *Alții puneau în circulație cele mai fantastice și extravagante idei asupra trecutului.* D. GUSTI, P. A. 79. *Scopul urmărit de eteriști păru atât de extravagant, încât nu l-a luat în serios.* OȚETEA, T. V. 127. *Un om convins că era vorba de o opinie extravagantă.* CĂLINESCU, S. 132.

4. (Despre realizări, creații etc. ale oamenilor) Care este realizat fără a respecta normele obișnuite; care este singular prin formă, prin întindere etc. V. e x c e p ț i o n a l, i n s o l i t. *Ertați-mă să fac o asemănare care, cu toate că este cam stravagantă, însă pricina o deslușește foarte bine.* HELIADE, C. 36/18. *Sadic se mira cum se poate* [ca] *un om ce făcuse niște lucruri atât de estravagante să judece așa de bine.* CĂPĂȚINEANU, S. 104/13. *Încă icoanele planeteștilor zăi nu sufereau să aibă antică, ci o mistică și estravagantă formă.* VASICI, M. I, 16/17. *De unde până atunci Ioanide fusese arhitectul care construise o biserică extravagantă, acum devenea eroul unui scandal controversat.* CĂLINESCU, B. I. 498. ◊ (Prin extensiune) *Vorbise o femeie subțire și înaltă, într-o haină albă de primăvară, foarte strânsă pe trup, cu mânecile acoperite de aripile unei extravagante pelerini.* C. PETRESCU, A. 323. *În acea epocă nu mă putea impresiona deosebit îmbrăcămintea lui extravagantă.* SADOVEANU, O. XVIII, 455. *Costum extravagant.* SCRIBAN, D. *Părinți, școlari și prieteni dascăli ne-au aprovizionat cu o întreagă bibliotecă de modele extravagante.* ARGHEZI, P. T. 162. *Se adapta, cu condiția unei decențe exterioare, celor mai extravagante situații.* CĂLINESCU, B. I. 198. ◊ F i g. *Poezia... poate... zidi cele mai extravagante castele în Spania, dar peste simetrie nu poate trece.* PHILIPPIDE, P. 136. ♦ Excesiv de mare. *Poate că nici într-un stat, în Europa cel puțin, nu există atâta extravagantă deosebire între realitate și aparență, între ființă și mască.* CARAGIALE, O. V, 167. *Luxul în îmbrăcăminte e și mai extravagant, Cașmirul și diamantele sunt pentru boieroaice podoabe ordinare.* OȚETEA, T. V. 61. ♦ (Despre sume de bani) Exagerat, exorbitant. *El dădusă pentru dânsa o somă extravagantă... negreșit, din pricina frumoasei celei extraordinară.* CODRESCU, C. II, 455/14.

– Pl.: *extravaganți, -te.* – Și: (învechit) **estravagánt, -ă, stravagánt, -ă, străvăgánt, -ă** (STAMATI, D.), **stravagánte** (ARISTIA, PLUT.) adj.

– Din fr. **extravagant,** it. **stravagante.**

EXTRAVAGÁNȚĂ s. f. **1.** Atitudine, conduită, faptă etc. ieșită din comun, care contravine obișnuinței, uzanțelor, bunului simț sau rațiunii. V. c i u d ă ț e n i e, b i z a r e r i e, e x c e n t r i c i t a t e, o r i g i n a l i t a t e **(2)**. *Filosofii, retorii, geometrii, soboarele n-au nicidecum a face cu stravagațele dumitale.* HELIADE, D. C. VII/13, cf. id. GR. P. 23/9. *Se poate judeca lesne că într-această frumoasă adunare, un amor serioz se socotea de cea mai mare extravaganță.* CĂPĂȚINEANU, B. 55/5. *Toate extravagansele unui mai mare și unui mai bătrân se priimea de toți drept lege.* PR. DRAM. 146, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Caldeii, persienii și alte națiuni din Asia s-a închinat la foc. Această din urmă estravaganță tristă ne arată învederat că omul este foarte espus a greși.* BARASCH, M. II, 207/23, cf. III, 150/4, POLIZU. *Pe fiecare zi publicul citea câte un abus, câte o stravaganță, câte un scandal.* DÂMBOVIȚA (1858), 6^1/63. *Nerăbdarea este cea mai de căpitenie cauză a neorânduielilor și a estravaganțelor noastre.* CALENDAR (1858), 56/8. *Stravagațele și manierele lor ridicule... provocă pe toți călătorii la un râs nervos.* FILIMON, O. II, 19. *O asemene desmințire dată la toate maximele noastre, la toate sistemele, ar interesa lumea măcar de curiozitate, și asta, nici ar fi o extravaganță (dișențare) atât de mare, pe cât c-ar părea deodată.* CALENDAR (1861), 59/30, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Ștefan Tomșa... făcea paradă de o antipatie febrilă contra Poloniei, mergând cu extravaganța-i până la aceea încât pe negutătorii din*

Galiția... poruncea armașilor să-i înece în apă. HASDEU, I. V. 206, cf. LM. *Noua mască trecuse peste extravaganța unui Erod.* CARAGIALE, O. II, 338, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Admira frumusețea mlădie și fragedă a Sabinei, minunându-se prin ce extravaganță a naturii, a apărut într-o familie cu oameni ziditi din aluat vârtos.* C. PETRESCU, C. V. 336, cf. SCRIBAN, D. *Dacă n-ar fi iubit-o pe Vera, ar fi făcut extravaganțe, ar fi sărit bunăoară pe geam.* CĂLINESCU, C. N. 282. *Eliade e un polemist înflăcărat și, cu toată extravaganța lui, viguros.* id. O. XII, 469, cf. SCL 1950, 66. *Eu mă aștept la toate extravagantele și surprizele, și de aceea sunt foarte atent și respectuos cu viața.* ARGHEZI, S. IX, 81. *La americani coexistă extravaganța și sclavajul mecanizării.* RALEA, S. T. I, 148, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, II, 204, DN^2, DEX, M. D. ENC., MDN.

2. Starea a ceea ce este extravagant; calitatea, însușirea de a fi extravagant. *Nebunia și extravaganța însoțesc îndată toate faptele lor.* BUZNEA, F. 17/18. *Mobilele lui Oster nu aveau extravaganța celor împrumutate de legație.* CĂLINESCU, S. 284. *Bahica lui are un miros de garnizoană și de boemă stridentă și o anume extravaganță.* id. C. O. 201. *Rochia, care-i venea până la glezne, era de o extravaganță nemaivăzută.* CĂRTĂRESCU, N. 245.

– Pl.: *extravagante.* – Și: (învechit) **extravagánție** (SCL 1950, 66), **stravagánță, stravagánție** (CĂPĂȚINEANU, M. R. 125/5, STAMATI, D.) **stravagánță,** (învechit, rar) **estravagánsă** s. f.

– Din fr. **estravagance,** it. **estravaganza, stravaganza.**

EXTRAVAGÁNȚIE s. f. v. **extravaganță.**

EXTRAVAZĂ vb. I. R e f l. (Med.; despre sânge, umori etc.) A se vărsa afară din canalele sale. Cf. LM. *Sângele s-a extravazat.* ȘĂINEANU, SCRIBAN, D., DN^2, DEX, NDN.

– Prez. ind. pers. 3: *extravazează.* – Și: (învechit, rar) **estravazá** vb. I. LM.

– Din fr. **extravaser,** it. **estravazare.**

EXTRAVAZÁRE s. f. (Med.) Faptul de a s e e x t r a v a z a; vărsare, curgere a sângelui, a umorilor etc. afară din canalele sale; s p e c. trecere aplasmei sangvine din vase în spațiile interstițiale, îndeosebi în cazul edemelor; (astăzi rar) extravazație. Cf. SCRIBAN, D. 487, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN 576.

– Pl.: *extravazări.*

– V. **extravaza.**

EXTRAVAZÁT, -Ă adj. (Med.; învechit, rar; despre sânge, umori etc.) Care este vărsat afară din canalele sale. *Sângele estravazat, despuiat prin alcool de porțiunea sa apoasă, se usucă și, prin urmare, nu mai poate a se schimba în puroi.* MAN. SANAT. 122/7.

– Pl.: *extravazați, -te.* – Și: **estravazát, -ă** adj.

– Din it. **estravasato,** fr. **estravasé.**

EXTRAVAZÁȚIE s. f. (Med.; astăzi rar) Extravazare. Cf. LM, ENC. ROM., SCRIBAN, D.

– Și: (învechit, rar) **extravazațiúne** (ENC. ROM., SCRIBAN, D.), **estravazațiúne** (LM) s. f.

– Din it. **estravasazione,** fr. **extravasation.**

EXTRAVERSIÚNE s. f. v. **extroversiune.**

EXTRAVERTÍT, -Ă adj. (În sintagma) *Tip extravertit* = tip psihologic, caracterizat prin proiectarea tendințelor psihice interioare asupra lumii înconjurătoare, prin exteriorizarea sentimentelor, prin sociabilitate. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC. ♦ (Și substantivat) (persoană) care este de tip extravertit. V. d e s c h i s^2 **(2).** *M-am săturat de psihopați, de asteni, de extravertite și intravertite.* CAMIL PETRESCU, T. III, 175. *Structura lui temperamentală îl împiedica să fie... extravertit.* V. ROM. ianuarie 1957, 136, cf. DN^2. *Trecem brusc la telespectatorul extravertit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 3/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN. ◊ F i g. *Capitalismul extravertit... nu are însă eficiență.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, NR. 3, 3/2.

– Pl.: *extravertiți, -te.* – Și: **extrovertít, -ă** adj. DN^2, DEX, NDN.

– Din fr. **extraverti.**

EXTRAVILÁN, -Ă adj. Care este situat în afara spațiului clădit al unei localități; care este caracteristic terenurilor situate în afara spațiului clădit al unei localități. Cf. LTR, LTR^2, DP, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., NDN.

– Pl.: *extravilani, -e.*

– Din fr. [zone] **extravillaine.**

EXTRĂDÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică persoane urmărite sau condamnate) A preda altui stat, la cerere, în condițiile prevăzute de convențiile și de tratatele internaționale. *După el, polonii își aleseră rege... și apoi estradase muntenilor pe vornicul Dumbravă.* HASDEU, I. V. 194. *Înnădi prin soli îndemânatici tratări cu bulgarii, cu scopul ca aceștia să-i estradeie pe regina.* EMINESCU, O. XIV, 139, cf. DDRF. *Venețienii din Corfu refuzaseră a extrăda turcilor pe un sclav fugit al pașei din Atena.* XENOPOL, I. R. IV, 53, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, DEX, M. D. ENC., MDN. ◊ R e f l. p a s. *Puse condiția de căpetenie că să i se extrădeze acest prinț.* EMINESCU, O. XIV, 130. *Nu se extrădează, de obicei, propriii cetățeni și nici persoanele cărora statul respectiv le-a acordat drept de azil.* DER, II, 332. ◊ F i g. A transmite, a oferi. *Frumusețea pronunției va sta... într-aceea de-a face observabilă și pentru ureche această coeziune și de-a extrăda sufletului deja prin asta impresiunea și imaginea.* EMINESCU, O. XIV, 295.

2. (Învechit) A preda documente (sau copii ale lor) dintr-o arhivă (de tribunal). *Un exemplar al diplomei, extrădat din arhiva Capitulului din Alba Iulia..., se află în posesiunea căpitanului de grăniței.* TURCU, E. 89. *Acuzatorii cereau acum de la judecătorii lor să constrângă a extrăda din arhiva orașului originalul acordului încheiat.* PĂCALĂ, M. R. 78.

– Prez. ind.: *extrădez.* – Conj. pers. 3 și: (învechit, rar) *să extradeie.* – Și: (învechit) **estrădá** vb. I.

– Din fr. **extrader.**

EXTRĂDÁRE s. f. Acțiunea de a e x t r ă d a și rezultatul ei; (învechit) extradiție. Cf. AR (1838), 209. *În acest tratat... se vede o convenție de extrădare, aliație ofensivă și defensivă, libertate de comerț.* CALENDAR (1861), 24/4. *Ion-Vodă ceru estrădarea lui Petru cel Șchiop.* HASDEU, I V. 102. *Nefericitul de mine, murmură el, vor fi căpătat estradarea mea.* BARONZI, C. VIII, 154/13. *Ar fi putut să încapă pe mâinile cumanilor, cari ar fi cerut apoi pentru estrădarea lui o sumă de răscumpărare.* EMINESCU, O. XIV, 142, cf. DDRF. *Face pe turci să trimită la moment o solie amenințătoare în Polonia, cerând extrădarea domnului refugiat.* XENOPOL, I. R. V, 92. *Extrădarea refugiaților politici este oprită.* HAMANGIU, C. C. XIX, cf. ENC. ROM. 369, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Reis-Efendi acceptă explicațiile lui Stroganof, dar ceru, ca dovadă a sincerității lor, extrădarea rebelilor refugiați în Rusia.* OȚETEA, T. V. 206. *Extrădatul nu poate fi supus la executarea altor pedepse peste cele prevăzute în cererea de extrădare.* COD. PEN. R. P. R. 38. *El a aflat ceva de adunarea pe ascuns din Țara Leșească a lui Petru Rareș, a cărui extrădare o ceruse regelui.* CĂLINESCU, O. XII, 105, cf. DL, DM, DER, DEX, M. D. ENC., MDN. ♦ (Învechit, rar) Predare, depunere, transmitere. *Cartaginezii... au îndeplinit toate condițiile Romei – până și dezarmarea generală și extrădarea tuturor armelor în mâini romane.* EMINESCU, S. P. 176.

– Pl.: *extrădări.* – Și: (învechit) **estrădáre** s. f.

– V. **extrăda.**

EXTRĂDÁT, -Ă adj. (Despre persoane urmărite sau condamnate) Care a fost predat altui stat, la cerere, în condițiile prevăzute de convențiile internaționale. Cf. DDRF. ◊ (Substantivat) *Extrădatul nu poate fi supus la executarea altor pedepse peste cele prevăzute în cerea de extrădare.* COD. PEN. R. P. R. 38.

– Pl.: *extrădați, -te.*

– V. **extrăda.**

EXTRĂGUÍ vb. IV v. **extrage.**

EXTRĂSĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Extras **(2)**. *Cei care acum încep pot să-și facă o scurtă extrăsătură pe o țâr de hărtie, ca apoi la scriere să să poată îndrepta.* CPI II, 170/7.

– Pl.: *extrăsături.*

– **Extras** + suf. *-ătură.*

EXTRÉM, -Ă subst., adj. **I. 1.** S. m., (învechit) s. n. (Mat.; de obicei la pl.; în opoziție cu m e z i) Primul și ultimul termen al unei proporții. *Acele patru numere ce formează o proporție să împart în extreme și în miezine.* ASACHI, E. I, 113/19. *Termeni[i] a, b, c, f sânt aritmeticești proporționali, a și f extremi (din afară) b și c medii (de mijloc).* POENARU, E. A. 117/28. *Termenii 20 și 7 sânt extremii, 10 și 14 sânt medii ai proporției.* G. POP, E. 131/23, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ENC. ROM., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, DER, DEX, NDN, ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 6/4. ◊ (Prin extensiune) *A doua se zice „minore" și atributul care se distinge se cheamă „mezii", fiindcă unește cei doi extremi.* LAURIAN, F. 94/2.

2. S. f., (învechit) s. n. (De obicei la pl.) Fiecare dintre cele două limite opuse ale unei realități; fiecare dintre cele două ipostaze care constituie limitele opuse, din punct de vedere calitativ, ale unei categorii de fenomene; cea mai mare sau cea mai mică valoare pe care o poate lua o mărime variabilă. *Se însămnează extremele termometrice într-o carte înadins făcută pentru aceasta.* CIUCURAN, D. 45/23. *De atunci, împăratul Leopold I nu se mai încrezu orbește la miniștri, căzu însă în alt extrem.* BARIȚIU, P. A. I, 16. *Toate ornamentele pământului, toată viața și mișcarea se află între aceste extreme prăpăditoare.* BARASCH, M. II, 148/23, cf. POLIZU. *Esemplu d-aceste două estreme ne dau două paseri care le prezentăm aici în două figuri, adecă strutul și colibri.* ISIS (1859), 92^1/31, cf. PROT. – POP., N. D. *Politețea sa batjocoritoare era numai afectată și s-apropia de un estrem așa de vecin cu sfrunteria.* BARONZI, C. IV, 38/10, cf. COSTINESCU. *Soarta nu vrea extreme. Din chiar mijlocul răului se naște reacțiunea spre bine.* MAIORESCU, CR. II, 396. *Între aceste două extreme, socotim că este o cale medie.* ODOBESCU, S. I, 351. *Aceste extreme au fost condiționate de însăși natura lucrului.* EMINESCU, S. P. 68. *Oameni ai extremelor... noi nu ne scriem de loc unul altuia, ori ne prea trecem din scris.* CARAGIALE, O. VII, 529, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Împărecherea extremelor a dat un dezechilibru de individualitate și un copil bătrân.* ARGHEZI, P. T. 399. *Ioanide avea acest mod între ceremonios și brutal de a se purta cu femeile, știind să dozeze bine extremele.* CĂLINESCU, B. I. 13. *Idealul revoluționar... va împăca ambele extreme.* RALEA, S. T. III, 77. *Între aceste două extreme se situează toate solurile cu diverse porozități.* CHIRIȚĂ, P. 854, cf. DL, DN^2, DEX, M. D. ENC., MDN. ◊ E x p. **Extremele se ating** (sau, rar, **se întâlnesc, se aseamănă**) = se întâmplă adesea ca lucruri opuse, caractere sau opinii contrare să se apropie unele de altele, să prezinte asemănări neașteptate. *Aici putem să zicem că în politică „extremele se întâlnesc".* ISIS (1859), 36^2/45. *Dar fiind că extremele s-ating, ar fi mult mai lesne să ne asvârlim în idealism.* EMINESCU, S. P. 7, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. (Cu parafrazarea expresiei) *În această privință teziștii, deși pleacă de la un punct de vedere deosebit decât metafizicii, ajung la aceleași încheieri, fie din pricină că și unii și alții au temelie greșită, fie pentru că extremele se aseamănă.* GHEREA, ST. CR. I, 303. *Extremele se pot câteodată atinge.* SADOVEANU, O. XIX, 141, cf. SCRIBAN, D. **A trece de la o extremă la alta** sau **a cădea dintr-o extremă în alta** = a trece de la o atitudine (exagerată) la alta opusă (tot exagerată). *Din nenorocire... s-a trecut prea repede de la un extrem la altul.* PETICĂ, O. 454, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Găsind că e potrivit să-și schimbe tactica, trece de la o extremă la alta.* STANCU, R. A. V, 186, cf. DL, DM, DN^2, DEX, MDN. (Cu parafrazarea expresiei) *Au ajuns unii oameni de la un extrem la altul.* MN (1836), 74^1/37. *Plecarea lui de la un extrem la altul.* ROM. LIT. 258^2/26, cf. MAIORESCU, D. II, 96. *Sufletel, ajuns la stadiul civilizației, a căzut în extrema opusă, e mirat de situația de a te închina femeii.* CĂLINESCU, B. I. 239. ♦ (Mat.) Valoare maximă sau minimă pe care o poate lua o funcție într-un domeniu dat. Cf. LTR^2, DER.

3. S. f. Zonă care se află la limita unui spațiu determinat sau care reprezintă punctul cel mai îndepărtat în raport cu o referință; capăt, extremitate **(1)**, margine **(I 1)**. *Masculul adult are... cele două extreme aproape complet albe.* DOMBROWSKI, P. 203. *Spaniolii de la o extremă a Europei.* CĂLINESCU, I. 261.

4. S. f. (Adesea determinat prin „dreaptă" sau prin „stângă") Fiecare dintre cele două zone laterale ale unui teren de fotbal, de handbal, de hochei etc. *Cele două panouri de baschet, amplasate și ele în colțurile terenului..., anihilau, vrând-nevrând, acțiunile pe estrema stângă.* SPORTUL, 1972, nr. 6 935, 2/6. ♦ Jucător care ocupă locul cel mai înaintat din stânga sau din dreapta într-o echipă de fotbal, de handbal sau de hochei. Cf. DL, DM, DN^2, L. ROM. 1959, nr. 2, 88, SCL 1956, 172. *Obișnuita emulație din campionat... operantă pentru celelalte posturi a fost ca și inexistentă în cazul fundașilor de margine și a extremelor.* SPORTUL, 1972, nr. 6 926, 3/4, cf. DEX, M. D. ENC., MDN.

II. S. n. **1.** Limită superioară; punct culminant. *Cele mai înfricoșate extreme a mortalității timpurilor mai noă.* VASICI, M. I, 127/9. *Totul pare neobișnuit în acest peisaj, total sugerează extremul.* CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 3/4.

2. (În l o c. a d v.) **(Până) la extrem** = (până) la limită; (până) la ultima posibilitate. *Până la extrem merge numai amorul.* CONV. LIT. IV, 132. *Adus la estrem prin această presiune morală și religioasă, Terteres s-adresă împăratului.* EMINESCU, O. XIV, 143. *Ar fi fost mai nepolitic de a împinge lucrurile la extrem.* XENOPOL, I. R. XIII, 148. cf. BARCIANU. *M-am opus până la estrem.* SBIERA, F. S. 234, cf. CADE. *Spiritualitatea până la extrem e nobilă și rodnică.* LOVINESCU, C. IV, 27, cf. SCRIBAN, D. *Seurat adoptase o manieră... care constă din divizarea tonului la extrem.* OPRESCU, I. A. IV, 166. *Domnul Iorga a devenit iritabil la extrem.* ARGHEZI, S. XXV, 269.

III. Adj. **1.** Care ajunge la limita superioară, care atinge cel mai înalt grad (în ceea ce privește intensitatea, amploarea etc.), foarte intens; foarte mare. V. s u p r e m, m a x i m. *Te rog să aibi estrema bunătate de a mă face să cunosc și eu pe omul care-l cauți.* HELIADE, D. J. 62/15. *În straile lor... au conservat o simplitate estremă.* CODRESCU, C. I, 202/30, cf. STAMATI, D. *Atare testimoniu este de o greutate extremă.* HASDEU, I. V. 207, cf. COSTINESCU. *Muma noastră..., în fireasca și extrema ei bunătate, nu au consimțit să plătească chezașul.* LĂCUSTEANU, A. 23. *Mijloacele noastre diagnostice sunt prea imperfecte în comparație cu extrema delicatețe și complicație a părților din cari se compune acest organ.* CONTA, O. F. 44. *Concurentul în extrema-i modestie, a gândit să-și aplice sieși epitetele versului naevian.* ODOBESCU, S. II, 378. *Ne dă detalii de tot interesante despre extrema bunăvoință cu care ne regalează.* EMINESCU, S. P. 198. *Fusese o luptă extremă.* CARAGIALE, O. I, 34. *De-ale lor furtune, – semețe, – își râdeau! Iubind pân la excese simțirile extreme.* MACEDONSKI, O. I, 261, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Această stare sufletească de sociabilitate extremă are, negreșit, și ea inconveniențe.* LOVINESCU, M. 166. *Poate că tocmai extrema lui seriozitate le atâță mai rău.* CAMIL PETRESCU, T. III, 19. *În genere, lucruri simple, dar de o curățenie extremă.* SEBASTIAN, T. 9. *Un orășel a cărui curățenie extremă o admiră chiar olandezii.* SADOVEANU, O. IX, 291. *C-o extremă sforțare se ridică.*

BART, E. 212, cf. SCRIBAN, D. *Este consecința extremă a teoriilor impresioniste.* OPRESCU, I. A. IV, 166. *Toate afecțiunile extreme turbură periodic căsnicia bietului om.* ARGHEZI, P. T. 397. *Începu să cânte... alunecând degetul spre a trece pe aceeași coardă de la do la nota de sus cu o extremă prudență și emoție.* CĂLINESCU, S. 119. *Apa, focul, pământul iau contact între ele în împrejurări de o violență extremă.* BOGZA, C. O. 224, cf. DL. *Era criza de vârf, manifestarea extremei epuizări, după ce rezistase atâta vreme bolii.* PREDA, R. 350, cf. DM, DN^2. *Rocile obișnuite în această zonă sunt marnele, argilele, gresiile și conglomeratele, în care se remarcă extrema raritate a fosilelor.* GEOLOGIA, 114, cf. DEX, M. D. ENC., MDN. ◊ (Adverbial; ca determinant al unui adj. sau al unui adv., de care se leagă prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ absolut) *E extrem de interesant și prin aceea că nu mai avem altul românesc din această dintâi stăpânire.* BUL. COM. IST. II, 219. *O extrem de ceremonioasă politețe profesională.* IBRĂILEANU, A. 73. *Era extrem de discret și nu-i spunea niciodată nimic.* REBREANU, R. I, 192. *Extrem de rar ziua, treceau în trăsuri.* CAMIL PETRESCU, P. 96. *M-a chemat la telefon, extrem de alarmat.* C. PETRESCU, C. V. 337. *Sunt extrem de puțini.* SADOVEANU, O. IX, 349. *Limba noastră este extrem de bogată în sufixe diminutivale.* IORDAN, STIL. 174. *Potrivirea acestor două mișcări este un rezultat extrem de delicat.* VIANU, A. P. 126. *E o lucrare foarte sobră, minunată ca desen, o prezentare extrem de elegantă.* OPRESCU, I.A IV, 18. *Noroc că a învățat să conducă și că este extrem de prudent.* ARGHEZI, P. T. 259. *Era o femeie extrem de inteligentă.* CĂLINESCU, B. I. 6. *Este absolută nevoie de o intervenție chirurgicală... extrem de urgentă.* STANCU, R. A. II, 323. *Curba are o înclinare extrem de mare.* CHIRIȚĂ, P. 200. *Pentru mine e extrem de serios.* BARANGA, I. 192, cf. DL. *Sunt extrem de curios să aflu ce ați vrut să spuneți.* PREDA, R. 21. *Îi spuse calm, parcă ar fi fost vorba de un lucru extrem de normal.* T. POPOVICI, S. 250, cf. DM. *După vreo două luni de amăgitoare ameliorare a stării lui Bălcescu, boala reveni în forme extrem de amenințătoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 27, 5/4, cf. DEX, M. D. ENC., MDN. *Spre ea ducea un coridor extrem de îngust și întunecat.* CĂRTĂRESCU, N. 46.

2. Care se află în punctul cel mai îndepărtat față de un reper; care se află la marginea unui spațiu delimitat; care se află la capăt. *Orodenca nu departe de catul estrem al Nistrului.* LAURIAN, M. II, 42/15. *Se răspândiră către oceanul despre nord și se stabiliră la părțile estreme ale Europei.* ARISTIA, PLUT. 354/7. *Cei trei maghiari... se așezară în partea estremă a batelului.* FILIMON, O. II, 54, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Estrema limită a Munteniei despre oriinte se oprea lângă Chilia.* HASDEU, I. C. 5, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acum duruia surd, în încăperea extremă, mașina de cusut.* C. PETRESCU, C. V. 49. *Era un iacut, de pe fluviul Lena, din nord-estul extrem siberian.* SADOVEANU, O. XXI, 199, cf. SCRIBAN, D. *Regatul s-a destrămat; provinciile extreme s-au separat.* OȚETEA, R. 142. *Căsătoriților li se rezervase un mic pavilion de vânătoare la capătul extrem al parcului.* CĂLINESCU, S. 218, cf. DL, DM, DN^2. ◊ *Extremul Orient* (sau, rar, *Răsărit*) = spațiu geografic care cuprinde țările situate în partea de răsărit a Asiei. Cf. ENC. ROM. *Trecut prin poezia modernă vieneză, Extremul Orient ne-a dat un scriitor caracteristic.* LOVINESCU, C. VII, 133. *Oșteni din Extremul Răsărit foiau prin bălți de noroi.* SADOVEANU, O. VII, 186, cf. DL. ♦ Care reprezintă atitudinea radicală a unui partid, a unei ideologii, a unei orientări artistice etc. *Rareori au stat față în față partide atât de estreme ca acelea din Camera franceză.* EMINESCU, O. X, 9. *Stânga extremă a camerei este coortea cea mai turbată a chauvinismului unguresc* (a. 1879). ap. BARIȚIU, C. II, 240. *Cu dreapta nu se putea împăca, cu stânga extremă iarăși nu.* XENOPOL, I. R. III, 108. *A ținut pasul cu extrema stângă literară.* CONSTANTINESCU, S. II, 231. *Extremă dreaptă* (sau *stângă*) = fracțiune reprezentând poziția cea mai intransigentă a unei orientări politice de dreapta (sau de stânga). Cf. CADE, DL, DM, DEX, MDN. *Nu agreez puncte de vedere care reduc fenomenul extremei drepte românești... la dimensiunea antisemită.* Cf. CADE, DL, DM, DEX, MDN. ♦ Care se află la limitele opuse ale unui obiect, ale unui grup de obiecte etc. *Coeficienții termenilor extremi sunt numere opuse.* ALGEBRA IX, 22. *Se măsoară distanța între umbrele extreme.* GEOMETRIE IX, 60. ♦ Care reprezintă cea mai mare sau cea mai mică valoare pe care o poate lua o mărime variabilă; care se află la limitele opuse, din punct de vedere calitativ, ale unei categorii de fenomene. *Organismele inferioare nu sunt de loc incompatibile cu temperaturile extreme.* CONTA, O. F. 209. *Nu trebuie... să aibă omul judecăți extreme.* CARAGIALE, O. II, 154. *Numai după ce se va poseda cu siguranță sunetele din mediu, se vor ataca sunetele extreme.* CERNE, D. M. II, 12. *Și la noi ideile extreme stau alături, ca în toate universitățile.* SADOVEANU, O. IX, 94, cf. DL, DM, DN^2, DEX, MDN.

3. Care depășește (cu mult) limitele normale, care întrece măsura. V. excesiv, exagerat, nemăsurat. Cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT. *Trebuie să fie o mare tulburare în minți, a suferință extremă în afacerile publice.* XENOPOL, I. R. XIII, 135, cf. ENC. ROM. *Adorația egoistă, amestec de dorință și idealizare extremă, nu cedează.* IBRĂILEANU, A. 116. *Deosebim... romanul în care predomină preocuparea analitică preferând, în formele lui extreme, documentul neelaborat artificiului compoziției.* VIANU, A. P. 368, cf. DL, DM, DN^2, DEX, M. D. ENC., MDN. ♦ (Despre situații, împrejurări etc.) Foarte grav. *În suferințe teribili și calamități extreme, prin faptă astăzi s-au terminat.* ARISTIA, PLUT. 242/4. *Câteva cuvinte încă asupra situațiunii estreme ce adusese această schimbare.* BARONZI, I. G. 4/8. *În momentele estreme ale vieții sale.* LM. *La ulcer, tratamentul chirurgical nu se aplică decât în cazuri extreme.* DL, cf. DM, DN^2, DEX, M. D. ENC., MDN. ♦ (Despre manifestări, acțiuni, mijloace terapeutice etc.) Radical, foarte energetic; determinat de împrejurări grave, desperate. *Soluție extremă.* LM. *Luă deciziunea extremă de a omorî pe infamul amăgitor al consoartei sale.* FILIMON, O. I, 118, cf. CADE, DL, DM, DN^2, DEX, M. D. ENC., MDN.

4. (Despre oameni) Care are idei, sentimente, atitudini exagerate. V. extremist. Cf. COSTINESCU. *În lumea viitoare, în lumea pe care cel mai extrem utopist o poate visa, vor fi diferențe de închipuire, de judecată și de gust de la individ la individ.* CARAGIALE, O. II, 77. *Cei mai extremi pesimiști sânt mai simpatici decât acești optimiști înguști la minte.* GHEREA, ST. CR. II, 347, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ♦ (Despre trăsăturile, acțiunile etc. oamenilor) Care denotă lipsă de moderație, extremism. V. extremist. *Patriotul nostru, caprițios ca toate naturele escentrice sau estreme, semăna a avea preferință pentru oarecare lespezi.* BARONZI, I. G. 444/17. ♦ (Despre doctrine, idei politice etc.) Care se caracterizează prin lipsă de moderație, prin exclusivism. Cf. DN^2, DEX, MDN.

– Pl.: *extremi, -e.* – Și: (învechit, rar, n., **I 2**) *extremuri* (POLIZU). – Și: (învechit) **estrém, -ă** subst., adj.

– Din fr. **extrême.** – Pentru sensul **III,** cf. și lat. extremus, -a, -um.

EXTREMÍSM s. n. Atitudine (politică) caracterizată prin idei sau atitudini exagerate, unilaterale. *Marele critic francez... avea cum să bănuiască depășirile ulterioare ale extremismului baudelairian.* STREINU, P. C. I, 77, cf. SCRIBAN, D., DL. *Teoria dumneavoastră cu extremismul dintr-o mișcare politică e foarte interesantă.* PREDA, DELIR. 94, cf. DM, DN^2. *A resimțit înaintea multora prăpastia dintre gândire și trăire, fiind... ostil extremismelor și dictaturii unilateralului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 7/2, cf. MDN.

– Pl.: *extremiste.*

– Din fr. **extrémisme.**

EXTREMÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care susține, profesează idei extreme; adept al extremismului. Cf. SCRIBAN, D. *Literatura sa ne-a părut mai mult experimentarea unei mentalități decât o proprie experiență de artă.*

E cazul tuturor extremiștilor. CONSTANTINESCU, S. II, 231. *Totuși, așa cum este, el e mai aproape de noi, decât de extremiști căci pe dânșii nu pot să-i trateze autoritățile ca pe lucrătorii de rând.* PAS. Z. IV, 122, cf. DL, DM, DN^2, DEX, M. D. ENC., MDN. *Primejdia literatorilor e mai mare, într-un fel, decât a extremiștilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 13/2.

2. Adj. (Despre idei, concepții, atitudini etc.) Care ține de extremism; care depășește limitele obișnuitului, ale normalului; care este lipsit de moderație. V. e x a g e r a t. *Am constatat la Maiorescu nu o poziție extremistă, dar o sinteză de elemente în aparență contradictorii.* ap. LOVINESCU, S. VIII, 208. *Nu era frământat de înclinări extremiste.* BLAGA, H. 68. *Există și o politică extremistă.* H. LOVINESCU, T. 9, cf. DL, DM, DN^2. *Dintre reprezentanții latinismului extremist din această epocă este de reținut un singur nume, acela al lui Timotei Cipariu.* L. ROM. 1965, 4, cf. DEX, M. D. ENC., MDN. *Vechii profitori îl regretă mai ales în ziarele extremiste.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 4/4.

– Pl.: *extremiști, -ste.*

– Din fr. **extrémiste.**

EXTREMITÁTE s. f. **1.** Limită, parte extremă, capăt al unui lucru sau a unui spațiu determinat; punct final, hotar; extremă **(I 3)**, margine **(I 1)**. Cf. v â r f, c a p. *Românii pot astăzi călători până la extremitățile Europei.* KOGĂLNICEANU, O. II, 507, cf. NEGULICI. *La extremitatea de jos a acestui dulap se zărea un lighean de argint, pe al cărui acoperământ era pusă o bucată de săpun... în formă sferică.* FILIMON, O. I, 102, cf. PROT. – POP., N. D., LM. *Cufundată până la începutul secolului XIX în barbaria orientală, societatea română, pe la 1820, începu a se trezi din letargia ei, apucată poate de-abia atunci de mișcarea contagioasă prin care ideile Revoluțiunii franceze au străbătut până în extremitățile geografice ale Europei.* MAIORESCU, CRITICE, 77. *Așa se numește în tipografie tot paralelipipedul ce înfățișează la una din extremitățile sale relieful unei figuri a alfabetului.* ISPIRESCU, în L. ROM. 1965, 321, cf. DDRF. *Cele două proiecțiuni de lumină veneau de la sute de kilometri, din orașele care se situau pe liniile vizuale de la extremitatea unui unghi de 90°.* ARH. OLT. XIII, 48, cf. ALEXI, W. *La cealaltă extremitate a lumii getice... a fost găsit.* PÂRVAN. G. 418. *Eu, învelită de trei ori în voalul meu cel mare..., plecam repede pe la extremitatea... parcului.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 116, cf. 233, cf. RESMERIȚĂ, D. *Adăpostul văcăriilor avea forma unei case-colibe, cu trei încăperi: într-o parte coliba, la mijloc șura, iar la cealaltă extremitate grajdul pentru adăpostirea viteilor.* VUIA, PĂST. 192. *La cealaltă extremitate a străzii.* CADE. *Extremitățile șinelor de sudat se învelesc cu șamotă și se așează într-o formă.* IOANOVICI, TEHN. 168. *Bilele... sunt atașate la extremitatea liberă a pârghiei.* ENC. TEHN. I, 280, cf. LTR, LTR^2, DL, DM. *Planul perpendicular pe o rază la extremitatea ei este un plan tangent la sferă.* GEOM. SP. 84, cf. M. D. ENC., DEX. *Băncile se urmau pustii, una după alta, spre extremitatea culoarului.* GHEȚIE, în NDU, cf. DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI.

2. Limită superioară; punct culminant; extrem **(II 1)**. *Extremitatea nenorocirilor sale.* CADE. ◊ F i g. *Contele se afla în trista estremitate a victimei care-și expie păcatele.* BARONZI, C. VI, 215/17. *Nu poate fi acuma vremea de a aduce pe un corp legiuitor la estremitatea de a-și rosti antipatiile sale.* EMINESCU, S. P. 192. ◊ L o c. a d v. (Rar) **Până la extremitate** = (până) la limită; (până) la extrem. *Fanariotul, deși depravat până la extremitate, poseda însă o scânteie de amor în inima sa și aceasta îl făcea nefericit chiar în mijlocul celor mai mari veselii.* FILIMON, O. I, 114. ◊ E x p r. **A trece de la** (sau **a cădea din** ori **dintr-)o extremitate la** (sau **în) alta** = a trece de la o extremă la altă sau a cădea dintr-o extremă în alta. V. e x t r e m **(I 2)**. *Guvernul și organele sale au căzut acum din o extremitate într-alta și au început să ieie o atitudine violentă față cu Rusia; noi însă am rămas consecuenți, adică rezervați, plini de respect, dar demni și hotărâți.* EMINESCU, O. X, 81, cf. CADE, DL.

3. (Anat.) Partea inițială sau terminală a unei formațiuni anatomice sau a corpului; s p e c. membru. *Estremitățile corpului uman.* LM, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Antropoidele ar fi trecut prin procese de specializare a extremităților și a dentiției.* BLAGA, în NDU. *Mai ales extremitățile sunt expuse la degerături.* DL, DM. *Se fixează cu extremitatea liberă.* ZOOLOGIA, 7, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI, NDU.

– Pl.: *extremități.* – Și: (învechit) **estremitâte** s. f.

– Din lat. **extremitas, -atis,** fr. **extrémité,** it. **estremità,** germ. **Extremität.**

EXTRÈM-ORIENTÁL, -Ă adj. Care aparține Extremului Orient; care provine din Extremul Orient; caracteristic Extremului Orient. *Succesul exotismului extrem-oriental germanizat nu e o întâmplare, ci răspunde unei necesități estetice.* LOVINESCU, C. VII, 134. *Sub impresia estampelor și a picturii extrem-orientale, el nu-l vede ca o combinație de solide, ci mai degrabă sub forma unei suprafețe pe care se îmbină culori clare.* OPRESCU, I. A. IV, 140, cf. CONTEMP. 1949, nr. 120, 15/2. *Trebuia să se deplaseze pe o rază mare în spațiul extrem-oriental în care lucra compania.* CĂLINESCU, B. I. 158.

– Pl.: *extrem-orientali, -e.*

– Din fr. **extrême-oriental.**

EXTRINSÉC, -Ă adj. (În opoziție cu i n t r i n s e c: despre cauzele fenomenelor, despre lucruri sau despre calitățile lor) **1.** Care își are originea în afară; care provine, este luat din afară; care este exterior esenței. *În întâmplarea întâi se numesc întrinsece sau din lăuntru, iar în a doa, extrinsece sau din afară.* GR. R.-N. I, 189/24. *Să însemnăm că indigința rezultă din condițiunile intrinsece ale esistinței și că pasiunea provine din provocăciunile estrinsece.* LAURIAN, F. 117/8, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Cu vremea... înrâurirea factorilor extrinseci scade, iar înrâurirea omului crește.* PETICA, O. 478, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2. *Cauzalitatea extrinsecă a frumosului, atitudinea lui Lanson surprinde pe cei dispuși să-l judece din unghiul legendei.* CONTEMP. 1966, nr. 44, 2/6, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, MDN. ♦ (Despre valoarea banilor) Care este stabilit prin convenție. Cf. COSTINESCU, CADE, SCRIBAN, D.

2. Care este situat în afară; exterior. Cf. BL, VII, 47, 63, D. MED.

– Pl.: *extrinseci, -ce.* – Și: (învechit) **estrinséc, -ă** adj.

– Din fr. **extrinséque.** Cf. lat. e x t r i n s e c u s.

EXTROFÍE s. f. v. **exstrofie.**

EXTRÓRS, -Ă adj. (Bot.) **1.** (Despre antere, ovule) Care se deschide spre exterior. Cf. ENC. ROM., NDN.

2. (Despre organe) Care este curbat în afară față de axul central. Cf. NDN.

– Pl.: *extrorși, -se.*

– Din fr. **extrorse.**

EXTROVERSIÚNE s. f. (În opoziție cu i n t r o v e r s i u n e) **1.** (Med.) Exstrofie. Cf. DN^2, D. MED., NDN, MDN.

2. (Psih.) Orientare a unui subiect către obiectele exterioare și adaptarea sa la ambianță. *Acest instinct vital își îndreaptă cursul către două curente: unul care duce către eu (introversiune), celălalt către realitatea exterioară (extroversiune).* RALEA, S. T. 45, cf. DN^3, D. PSIH., NDN, MDN.

– Pl.: *extroversiuni.* – Și: **extraversiúne** s. f. DN^3, NDN.

– Din fr. **extroversion, extraversion.**

EXTROVERTÍT, -Ă adj. v. **extravertit.**

EXTRÚCȚIE s. f. (Învechit, rar) Document oficial care cuprindea normele după care trebuia păzită granița. *Să îngrijesc a*

să păzi dă acum înainte granița cu chipul ce să păzea din vechime de către vameșii de plai, iar nu după cum se cuprinde în extrucție, fiindcă acum s-au desființat toate acele extrucții (a. 1831). FURNICĂ, I. C. 379, cf. T. PAPAHAGI, C. L.

– Pl.: *extrucții.*

– Din lat. **exstructio, -onis.**

EXTRUDÁ vb. I. Tranz. A supune procedeului de extrudare. *Semifabricat de extrudat.* LTR[2] VII 453, cf. NDN.

– Prez. ind.: ?

– Din fr. **extruder.**

EXTRUDÁRE s. f. (Tehn.) Extruziune **(1)**. Cf. LM, LTR[2]. *Aici, în atelierul nostru de extrudere, se fac pentru prima oară în țară țevi de mase plastice.* V. ROM. septembrie 1960, 80. *S-a trecut la producția de mașini de injectare și extrudere pentru mase plastice.* în DCR[2] 103, cf. DEX, DN[3], NDN.

– Pl.: *extruderi.* – Și: **extrúdere** s. f. LTR[2].

– V. **extruda.** Cf. fr. extrudage.

EXTRUDÉR s. n. Mașină sau dispozitiv cu care se realizează extruziunea **(1)**. Cf. NDN, DCR[2].

– Pl.: *extrudere.*

– Din germ. **Extruder.**

EXTRÚDERE s. f. v. **extrudare.**

EXTRUDÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană specializată în realizarea extruziunii **(1)**. cf. MDN.

– Pl.: *extrudori, -oare.*

– Din fr. **extrudeur.**

EXTRÚZIE s. f. v. **extruziune.**

EXTRUZIÚNE s. f. **1.** (Tehn.) Procedeu de prelucrare prin deformare plastică a materialelor, care constă în trecerea lor forțată printr-o matriță; extrudare. Cf. LM, CANTUNIARI, L. M. 139, LTR[2], DN[2], DER, DEX, MDN.

2. (Geol.) Totalitatea fenomenelor legate de ieșirea la suprafață a magmei prin coșul vulcanului. Cf. LTR[2]. *Alcătuirea geologică a Dobrogei de N este foarte complexă, în constituția ei intrând depozite de vârstă paleozoică și mesozoică, puternic cutate și străbătute de intruziuni și extruziuni de roci erupte venite în mai multe faze.* GEOLOGIA, 40, cf. DN[3], MDN. ♦ (Med.; în sintagma) *Extruziune dentară* = ieșire a dintelui din alveolă. Cf. DN[3], MDN.

– Pl.: *extruziuni.* – Și: **extrúzie** s. f. MDN.

– Din fr. **extrusion.**

EXTRUZÍV, -Ă adj. Geol. Care ține de extruziune **(2)**, care se referă la extruziune. Cf. DN[3], MDN. ◊ *Rocă extruzivă* = rocă magmatică ajunsă la suprafață prin canale și fisuri ale coșului vulcanului, care se solidifică rapid. Cf. DN[3], MDN.

– Pl.: *extruzivi, -e.*

– Din fr. **extrusif.**

EXTUMESCÉNȚĂ s. f. Umflătură, tumefacție. Cf. DN[2], DN[3], NDN.

– Pl.: *extumescențe.*

– Din fr. **extumescence.**

EXȚELÉNȚ[1] s. m. v. **excelență.**

EXȚELÉNȚ[2]**, -Ă** adj. v. **excelent.**

EXȚELÉNȚIE s. f. v. **excelență.**

EXȚÉNTRU s. n. v. **excentru.**

EXȚÉNTRUM s. n. v. **excentru.**

EXȚEPȚĂLUÍ vb. IV. Intranz. (Jur.; învechit, rar) A ridica într-un proces obiecții, prin care apărarea urmărește să fie respinsă acțiunea sau amânată judecata. *Această excepție trăbuie să să puie la începerea judecății îndată sau când ar prinde de veste, cum că are pricină a excepțălui asupra înfățătoriului.* AARON, P. F. 633[r]/18.

– Prez. ind.: *excepțăluiesc.*

– **Excepție** + suf. *-ălui.*

EXȚÉPȚIE s. f. v. **excepție.**

EXȚEPȚIONÁL, -Ă adj. v. **excepțional.**

EXȚÉS s. n. v. **exces.**

EXȚIPĂLUÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A protesta, a se opune. *Într-această întâmplare exțipăluesc asupra actorului de vreme ce n-are acție asupra mea la luna lui octombrie.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 125.

– Prez. ind.: *exțipăluiesc.*

– Din magh. **excipiálni.**

EXUBERÁ vb. I. Intranz. (Rar) A fi prea plin (și a se revărsa); a abunda. Cf. LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *exuberez.*

– Din lat. **exuberare.**

EXUBERÁNT, -Ă adj. **1.** Care depășește limitele obișnuite (prin cantitate, prin intensitate etc.); îmbelșugat, abundent; luxuriant. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D., CADE. [Natura] *a prefăcut pe încetul flora și fauna exuberantă a epocilor talazice în zăcăminte grase de păcură.* C. PETRESCU, A. 465. *De multe ori, bogăția solului este privită de om, din pricina vegetației exuberante, ca o piedică în calea așezării sale.* ENC. AGR. IV, 138, cf. SCRIBAN, D. *După o fază de 2-3 ani cu floră de buruieni,... cu vegetație exuberantă, urmează faza de fâneață cu ierburi cu rizomi.* CHIRIȚĂ, P. 71, cf. DN[2]. *În carbonifer, criptogamele vasculare constituiau păduri exuberante.* GEOLOGIA, 72, cf. DEX, MDN. ◊ (Prin extensiune) *Se bucură de o geografie exuberantă și de un temperament focos.* CĂLINESCU, I. 239. ◊ (Adverbial) *Consecutiv acestui defect de mineralizare se formează un țesut osos moale, care crește anarhic și exuberant.* ABC SĂN. 303. ◊ (Substantivat) *Exuberantul, utopia, aventura hrăneau deopotrivă imaginația artiștilor.* BLAGA, Z. 86. ♦ (Despre stil, despre opere de artă etc.) Care se caracterizează prin bogăție (excesivă) de imagini, de mijloace de expresie etc. Cf. ALEXI, W., CADE. *În general,* [poezia] *este exuberantă și dithyrambică, câteodată însă e cât pe ce a cădea în fantastic.* CĂLINESCU, C. O. 201.

2. (Despre oameni) Care este plin de vivacitate, de însuflețire, care își exteriorizează fără reținere sentimentele (de bucurie, de satisfacție etc.) V. expansiv. *Vedea o față de faun ostenit sau exuberant, de care ferea, cu o îndurerată pudoare, privirea ochilor din el.* TEODOREANU, M. II, 62. *Caty sălta exuberantă, jucându-și calul alb.* CĂLINESCU, S. 185, cf. id. B. I. 570, DL. *Lucian înțelese că s-a întâmplat ceva: tatăl său era prea exuberant.* T. POPOVICI, S. 185, cf. DM, DN[2], DEX, MDN. ♦ (Despre manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care rezultă dintr-o stare de exuberanță **(2)**; care exprimă, denotă exuberanță. *De o veselie exuberantă, începu să-mi destăinuiască secretele redacției unde lucra.* SĂM. I, 40. *Primirea exuberantă pregătită la București*

studenților italieni,... vizita la Roma a unui grup românesc... toate sunt ultime urmări ale curentului latinist decăzut. IORGA, C. I. II, 78. *Ei, asta e Babaroaga... strigă arendașul cu o bucurie exuberantă.* REBREANU, R. I, 191. *Și-a adus aminte, între altele, de veselia exuberantă a țăranilor și țărancelor italiene.* OPRESCU, I. A. IV, 127. *Era o scrisoare exuberantă ca un strigăt de triumf și veselă ca o glumă.* V. ROM., noiembrie 1953, 68. *Nunta constituie, înainte de orice, cea mai exuberantă dintre manifestările artistice populare.* IST. LIT. ROM. I, 41. *Dirijorul nu este o fire imaginativă și exuberantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/3.

– Pl.: *exuberanți, -te.* – Și: (învechit, rar) **esuberánt, -ă** adj. BARCIANU.

– Din fr. **exuberant,** it. **esuberante.** Cf. lat. e x u b e r a n s, - n t i s.

EXUBERÁNȚĂ s. f. **1.** Cantitate (și varietate) mare; belșug, abundență; luxurianță, prisos. V. e x c e s. *Rumpând echilibrul economiei vegetale, eshuberanța anormală a frunzulițelor se face cu paguba fructificației.* BREZOIANU, R. 100/30, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ca om de știință a urmat o epocă creatoare apoi o exuberanță de relațiuni intelectuale peste hotarele țării, prin organizarea Școalei de la Roma.* LOVINESCU, M. 85. *Exuberanță de vegetațiune.* SCRIBAN, D. *Exuberanța vegetației din „Cezara" are înțelesul unei intensificări a naturii pe treapta mai inocentă a regnului vegetal.* CĂLINESCU, O. XIII, 250, cf. DL, DN^2, DEX, MDN. ♦ Bogăție (excesivă) de imagini, de mijloace de expresie etc. (a stilului, a unei opere etc.). Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Bălcescu rămâne un scriitor sobru, fără exuberanță coloristică și imagistică.* VIANU, S. 80. *Erau necesare acomodări pe o scară întinsă, totul într-un stil de o exuberanță și bogăție așa cum se înțelegea noblețea arhitectului la curtea împăratului.* OPRESCU, I. A. IV, 130. *Exuberanța lingvistică a lui Rabelais... îl face să și recurgă la formații personale, pe care le înzestrează cu o expresivitate pusă în serviciul satirei sale.* L. ROM, 1953, nr. 3, 40. *Ornamentația românească nu are exuberanța orientală.* PANAITESCU, C. R. 171.

2. Vivacitate, însuflețire exteriorizată fără reținere; manifestare spontană (și impetuoasă) de bucurie, de satisfacție etc. V. e x p a n s i v i t a t e. *O vervă necontenită îl făcea în exuberanța lui juvenilă să reflecteze cu bunăvoință despre oameni și despre lucruri.* ANGHEL, PR. 88. *În poezia Elenei Farago nu vom găsi... exuberanța vieții sau exaltarea naturii, ci aprigul cântec al unui sentiment tiranic și fără bucurie.* LOVINESCU, C. V, 174. *Veselia maioresciană nu urcă niciodată până la acest nivel al exuberanței.* VIANU, A. P. 101. *Poezia e harul fiecărei gâze și al fiecărui fir de iarbă pitit și o trăiește cu exuberanță toată grădina.* ARGHEZI, P. T. 351. *Nu râdea, n-avea exuberanța vârstei, ci numai frenezie.* CĂLINESCU, S. 499. *Tata era de-o exuberanță și de o volubilitate deosebit de simpatică, atunci când se nimerea să se simtă în largul său, între prieteni, ce-i arătau înțelegere.* BLAGA, H. 41. [Poezia] *țâșnește din exuberanță, din veșnică tinerețe, din prea plin de viață.* RALEA, S. T. III, 269, cf. 179. *Prin exuberanța poeziei ce-o scria atunci... ea mergea pe cu totul altă cale decât autorii Mioriței.* BENIUC, M. C. I, 189, cf. DL. *Să nu devenim stupizi în exuberanțele noastre.* PREDA, C. I. P. II, 135, cf. DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, MDN.

– Pl.: *exuberanțe.* – Și: (învechit, rar) **esuberánță** (BARCIANU), **eshuberánță** s. f.

– Din fr. **exubérance,** it. **esuberanza.** Cf. lat. e x u b e r a n t i a.

EXULCERÁȚIE s. f. Ulcerație superficială, ușoară. Cf. LM, ENC. ROM., DN^2, DER, MDN.

– Pl.: *exulcerații.*

– Din fr. **exulcération.** Cf. lat. e x u l t a t i o, - o n i s.

EXULTĂ vb. I. I n t r a n z. A simți și a manifesta o mare bucurie; a fi foarte bucuros. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Îl urmărește exultând, cu toată fața înflorită ca un strigăt.* CAMIL PETRESCU, T. I, 509. *Olguța exulta.* TEODOREANU, M. II, 128, cf. SCRIBAN, D. *Când tocmai exultam mai intens, pregătindu-mă să-i explic în ce chip anume m-a putut câștiga nu aliat, dar rob, domna Alba reluă cuvântul.* MIHĂESCU, D. A. 317. *În culmea fericirii, exultând din toată fața,... Hagienuș sorbi cu ochii fotografia.* CĂLINESCU, B. I. 107. *Când aude de instituirea regimului popular al lui Rienzi, poetul exultă.* VIANU, L. U. 22, cf. DL. *În ceea ce îl privea, nu părea că are motive să exulte de bizara reușită.* PREDA, M. S. 41, cf. DM, DN^2, DEX, MDN.

– Prez. ind.: *exult.*

– Din fr. **exulter.** Cf. lat e x s u l t a r e.

EXULTÁNT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care exultă, care este foarte vesel. Cf. LM. *Eram fericit, exultant, mândru de povestea mea.* A. HOLBAN, O. II, 41, cf. DN^2, MDN.

2. (Despre manifestările oamenilor) Care rezultă dintr-o stare de bucurie nestăpânită. *Forma veseliei lui era o veselie exultantă.* MAIORESCU, CR. II, 302.

3. Care exprimă, care denotă exultanță. *Este o fire eminamente erotică, versurile sale de dragoste sunt vibrante, exultante.* CĂLINESCU, C. O. 186. *Orchestra execută selecțiuni din Mozart într-o combinație găsită de Cucly, pe textul căruia aceasta imaginase o promenadă coregrafică exultantă.* id., S. 352.

– Scris și: *exultant, -ă.* – Pl.: *exultanți, -te.*

– Din fr. **exultant,** lat. **exultans, -ntis.**

EXULTÁNȚĂ s. f. Manifestare frenetică de bucurie, de plenitudine. Cf. LM. *Artistului îi stă bine tristețea și o exultanță continuă devine agasantă.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 8/2. *În aceste clipe de exultanță, profunditatea ochilor se accentua.* CĂLINESCU, S. 112, cf. DN^2, 298. *În cântecul de lume orășenesc de la noi întâlnim... reminiscențe biblice alături de clamorurile amoroase și exultanțele bachice ale neo-anacreonticei grecești.* IST. LIT. ROM. I, 139, cf. MDN.

– Pl.: *exultanțe.*

– Din lat. **exsultantia.**

EXULTÁRE s. f. Faptul de a e x u l t a; exultație. Cf. LM, SCRIBAN, D. 487, DN^2. *Era un moment de exultare extraordinar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 14/4, cf. MDN.

– Pl.: *exultări.*

– V. **exulta.**

EXULTĂȚIE s. f. Exultare. Cf. LM, SCRIBAN, D., DN^2, MDN.

– Pl.: *exultații.* – Și: (învechit) **exultațiúne** s. f. LM, SCRIBAN, D.

– Din fr. **exultation,** lat. **exsultatio, -onis.**

EXULTAȚIÚNE s. f. v. **exultație.**

EXUNDÁ vb. I. I n t r a n z. (Învechit și regional; despre ape curgătoare) A crește și a se revărsa; a ieși din matcă;a inunda, a se revărsa. Cf. LM. *Care nu cunoaște poziținea Seghedinului gândește că Tisa a esundat nemijlocit lângă oraș.* F (1879), 154. *Ilișava, în timpuri ploioase, mai vârtos primăvara, esundează de multe ori în holdele cele mai mănoase.* LIUBA – IANA, M. 2. *A fost frig și umezeală, iar în martie Crușna a exundat. Noroc că n-a stricat decât câteva case în jurul abatorului.* I. GHEȚIE, B. I, 63, cf. COMAN, GL. ◊ F i g. *Acum în rezbele mai învecinate cu așa soarte au esundat încât cu greu vei găsi regiuni cari să nu (se) fi apropiat vreodată gloriei.* EMINESCU, O. XV, 1 092.

– Prez. ind.: *exundez.* – Şi: **esundâ** vb. I.
– Din lat. **exundare.**

EXUSCHIE s. f. (Grecism învechit, rar) Mandat, delegaţie, împuternicire. *Eu poci să încredinţăz cu din partea politiceştii exuschii[i] mele... am putut să înţăleg greutatea şi ticăloasa stare* (a. 1774). URICARIUL, VI, 429, cf. GÁLDI, M. PHAN. 187.
– Accentul necunoscut. – Pl.: *exuschii.*
– Din ngr. **ἐξουσία.**

EXUVIÁBIL, -Ă adj. (Despre animale) Care îşi schimbă pielea. Cf. DN^2, DN^3, DEX^2, NDN.
– Pronunţat: *-vi-a-.* – Pl.: *exuviabili, -e.*
– Din fr. [zone] **exuviable.**

EXUVÍE s. f. (Zool.) Înveliş rezultat prin năpârlirea şi ieşirea adulţilor din pupe^2. Cf. LM, DN^3, NDN.
– Pl.: *exuvii.*
– Din fr. **exuvie.**

EX-VÓTO s. n. invar. Formulă prin care se denumeşte o ofrandă, o danie făcută din recunoştinţă (unei divinităţi, unei biserici) în urma unei făgăduieli. *Se afla o icoană făcătoare de minuni, pe care erau atârnate o mulţime de ex-voto.* GHICA, ap. CADE, cf. ŞĂINEANU, D. U., CONTRIBUŢII, II, 170, SCRIBAN, D., DN^3, NDN.
– Din lat. **ex voto** „după dorinţă".

EZÁCT, -Ă adj. v. **exact.**

EZACTITÁTE s. f. v. **exactitate.**

EZACTITÚDE s. f. v. **exactitudine.**

EZAGERÁT, -Ă adj. v. **exagerat.**

EZAGERÁŢIE s. f. v. **exagerăţie.**

EZALTÁRE s. f. v. **exaltare.**

EZALTÁŢIE s. f. v. **exaltaţie.**

EZÁMEN s. n. v. **examen.**

EZAMINÁ vb. I v. **examina.**

EZAMINÁRE s. f. v. **examinare.**

EZÁN s. n. Imn religios cu care se cheamă credincioşii mahomedani la rugăciune. *Şi într-acel ceas s-au strigat la meceturi ezanul,... la doă ceasuri de noapte* (a. 1716). GCR II, 19/38, cf. ZEITSCHRIFT, XVII, 80, ŞIO, II$_2$, 147, T. PAPAHAGI, C. L.
– Pl.: ?
– Din tc. **ézân.**

EZANTEMÁTIC, -Ă adj. v. **exantematic.**

EZECUTÁ vb. I v. **executa.**

EZECÚTĂR s. m. v. **executor**[1].

EZECUTÍV, -Ă adj. v. **executiv.**

EZECUTÓR s. m. v. **executor**[1].

EZECÚŢIE s. f. **execuţie.**

EZÉMPLU s. n. v. **exemplu.**

EZERCITÁ vb. I v. **exercita.**

EZERCITÁT, -Ă adj. v. **exercitat.**

EZERÍNĂ s. f. Substanţă foarte toxică, extrasă din seminţele unei plante leguminoase, întrebuinţată la prepararea unor medicamente. Cf. BIANU, D. S., NOM. MIN. I, 223. *Ezerina poate produce o răcire sau accelerare a bătăilor inimii.* DANIELOPOLU, F. N. I, 12, cf. DN^2, DER, MDN.
– Din fr. **ésérine.**

EZERSÁ vb. I v. **exersa.**

EZIÉT s. n. (Învechit) Risipă, pagubă. *Să nu se facă atâta eziet, ce să se facă o fărâmă de economie* (a. 1715). ŞIO, II$_2$, 147. *Împielejire de a-şi vinde zahareaua cu foarte greu preţ şi cu mii de ezieturi* (a. 1783). id. ib.
– Pl.: *ezieturi.*
– Din tc. **eziyet.**

EZIGÉNŢIE s. f. v. **exigenţă.**

EZÍL s. n. v. **exil.**

EZILÁ vb. I v. **exila.**

EZILÁT, -Ă adj. v. **exilat.**

EZIRCÍŢ s. n. v. **exerciţiu.**

EZISTÁ vb. I v. **exista.**

EZISTÉNŢIE s. f. v. **existenţă.**

EZISTÍ vb. I v. **exista.**

EZISTÍNT, -Ă adj. v. **existent.**

EZISTÍNŢĂ s. f. v. **existenţă.**

EZITĂ vb. I. Intranz. şi tranz. A fi într-o stare de nehotărâre **(1)**; a sta la îndoială, a sta în cumpănă, a se codi, a pregeta; a manifesta nesiguranţă **(2)**, nehotărâre, reţinere (în îndeplinirea unei acţiuni); a şovăi **(III 1)**. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Nu ezitez a considera deprinderea organică a creierului ca unul din factorii principali ai formării ideilor şi cugetărilor noastre.* CONTA, O. F. 472. *Nu ezităm de-a cita câteva pasaje dintr-o epistolă a lui Théophile Gautier, care colorează oarecum ideea aceasta.* EMINESCU, P. L. 65. *Cineva... putând împiedica continuarea oprobiului şi infamiei şi crimei, să ezite de a-şi împlini această datorie, când şi-o înţelege?* CARAGIALE, O. VII, 256, cf. 47, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Boiangiu ezită câteva clipe până să mărturisească limpede că nu îndrăzneşte să întrebuinţeze metoda lui obişnuită.* REBREANU, R. II, 116, cf. id. P. S. 121. *Tânărul, după ce a ezitat câteva clipe, neştiind ce să facă..., se decide.* CAMIL PETRESCU, P. 54. *Şoferul ezită când auzi numele străzii.* C. PETRESCU, A. 329, cf. id. C. V. 185. *Tata nu m-ar crede la început. Ar ezita.* SAHIA, S. A. 125. *Un moment ezită, parcă ar voi să nege, parcă ar voi să reziste.* SEBASTIAN, T. 74. *După o vacanţă întreagă, abia de îndrăznesc să-i spun pe nume, şi parcă tot ezit.* TEODOREANU, M. II, 511, cf. SCRIBAN, D. *Pornesc o campanie susţinută contra lui, foarte violentă, cu atât mai surprinzătoare, date fiind moravurile englezilor, care totdeauna ezită să întrebuinţeze expresii prea*

drastice. OPRESCU, I. A. IV, 200. *Ioanide avusese impulsiunea de a scoate portofoliul şi a cumpăra nu importă ce... Totuşi, persiflajul antipatic care trăda o malignitate congenitală îl făcu să ezite şi în cele din urmă să renunţe.* CĂLINESCU, S. 48. *Se apropie ezitând de mine.* BLAGA, H. 90. *La uşa cabinetului judecătorului de instrucţie, ezită şi întoarse faţa către reporteri.* STANCU, R. A. V, 184. *Tudor Bălosu îl invită pe vecin în casă. Moromete ezită, spunând că ar avea treabă, dar pe urmă se hotărî.* PREDA, M. 87. *Fata ezită o clipă, apoi răspunse, uitându-se în ochii lui.* VORNIC, P. 51, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, MDN. ◊ (Prin extensiune) *O clipă mai ezită gândul meu şi pe urmă refăcu sumar, dar sigur toată împrejurarea.* MIHĂESCU, D. A. 170. *Actul voluntar ezită, deliberează cum se zice.* RALEA, S. T. II, 139. ♦ (Rar) A oscila, a fluctua. *Poetul ezită între imagine şi ideea nudă, complicând discursul liric în sens tabuizant, ocolind expresia directă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 41, 8/4.

– Scris şi: (învechit) *esita.* – Prez. ind.: *ezit* şi (rar) *ezitez.*

– Din fr. **hésiter.** Cf. lat. h a e s i t a r e.

EZITÁNT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care ezită. Cf. LM, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, DEX, MDN.

2. (Despre manifestări, creaţii etc. ale oamenilor) Care rezultă dintr-o stare de incertitudine, de îndoială etc.; care exprimă, denotă ezitare. *Formele de poezie nouă..., deşi ezitante încă, ne dau dreptul să sperăm în rapida lor creştere.* CONTEMP. 1949, nr. 138, 4/4. *Atitudinea ezitantă a poetului nu dovedeşte că el ar fi destul de bine informat.* ib. nr. 164, 2/3. *Reacţia foarte ezitantă la provocările duşmanului nu corespunde întru totul premizelor.* V. ROM. ianuarie, 1960, 132. *Teoria biografiei rămâne totuşi în bună parte ezitantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 4/2.

– Scris şi: (învechit) *esitant.* – Pl.: *ezitanţi, -te.*

– Din fr. **hésitant.** Cf. lat. h a e s i t a n s, - n t i s.

EZITÁRE s. f. Faptul de a e z i t a; nehotărâre **(1)**; îndoială, dubiu; codire, pregetare; lipsă de fermitate; şovăială **(III)**, şovăire **(II 1)**, (astăzi rar) ezitaţiune **(1)**. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ar fi o ruşine să se lase biruit, ori să treacă indiferent: să nu emită el părerea sa fără nici o ezitare?* CARAGIALE, O. VII, 446, cf. VI, 138, ALEXI, W. *Ne-am luat adio cu ezitări şi păreri de rău de la priveliştile care ne dăduse puţin senzaţia şi a eternităţii şi a vremelniciei.* IBRĂILEANU, A. 83. *Mabel... cu ezitări, de trei ori deschizând gura să vorbească şi de trei ori oprindu-se, sfârşi prin a răspunde.* ARDELEANU, U. D. 143, cf. CADE. *Spre a evita orice eventuale ezitări, vă rog să luaţi măsuri... ca în detaşamentele desemnate pentru represiune să nu fie înglobaţi soldaţi din regiunea tulburată.* REBREANU, R. II, 228. *Andrei, care era foarte stânjenit, după o evidentă ezitare, tot fără să ştie dacă e bine, iese.* CAMIL PETRESCU, T. I, 35. *Fără nici o ezitare, minţi cu seninătate.* C. PETRESCU, C. V. 161. *După un moment de ezitare, face un pas spre el, cu ceva decis în mişcare.* SEBASTIAN, T. 56. *Fără nici o ezitare, îşi scoase pieptenii aşezându-i pe canapea.* TEODOREANU, M. II, 233. *Zilele trecute făceam şi eu, după multe ezitări... una din acele minunate şi surprinzătoare călătorii cu trenul.* SADOVEANU, O. XIX, 161, cf. SCRIBAN, D. *Ai ezitat la ezitările mele, te-ai împiedicat unde mă împiedicasem eu, ai fost colaboratorul îndoielii şi bănuielilor mele, prezente încă pe manuscris.* ARGHEZI, P. T. 168. *După multe ezitări m-am decis să plec din ţară.* CĂLINESCU, B. I. 157. *Ezitările personajelor... dovedesc divergenţele care sfâşiau aristocraţia vremii.* VIANU, S. 162. *După câteva momente de ezitare, răspunse totuşi.* STANCU, R. A. V, 60. *Are un nou moment de ezitare, apoi dă hotărât din cap, în semn de negaţie.* H. LOVINESCU, T. 56, cf. DL. *Nu avu nici o ezitare şi nu avu parcă nici o consideraţie pentru cel care stătea întins şi care era, de asemenea, medic.* PREDA, R. 477, cf. DM, DN^2, DEX, MDN. ◊ (Rar) Oscilaţie, fluctuaţie. *La iniţială, sau în interior, după o lichidă, s-a produs o ezitare între „v(u)" şi „b".* IST. L. ROM. I, 24.

– Scris şi: (învechit) *esitare.* – Pl.: *ezitări.*

– V. **ezita.**

EZITAŢIÚNE s. f. (Astăzi rar) **1.** Ezitare. Cf. NEGULICI. *Dupe puţină ezitaţiune, sui scara pavilionului şi intră înlăuntru.* FILIMON, O. I, 105, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Suspect; sens etimologic) Poticnire (în vorbire). Cf. PROT. – POP., N. D.

– Şi: (învechit) **esitaţiúne** (COSTINESCU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU), **esitáţie** (NEGULICI, PROT. – POP., N. D., ALEXI, W.) s. f.

– Din fr. **hésitation,** lat. **haesitatio, -onis.**

EZIXTÁ vb. I v. **exista.**

EZOFÁC s. n. v. **esofag.**

EZOFÁG s. n. v. **esofag.**

EZOFAGHIAN, Ă, adj. v. **esofagian.**

EZOFAGÍSM s. n. v. **esofagism.**

EZOFAGÍTĂ s. f. v. **esofagită.**

EZOFÁGIU s. n. v. **esofag.**

EZOFÁJ s. n. v. **esofag.**

EZOFÓG s. n. v. **esofag.**

EZOTÉRIC, -Ă adj. **1.** (În Antichitate; despre învăţături sau doctrine filosofice; în opoziţie cu e x o t e r i c) Care se transmite şi care poate fi înţeles numai de cei iniţiaţi. *Învăţătura lui, atât cea verbală, cât şi cea scrisă, era de două spete; cea dântâi, numită esoterică, intra în profundul cercetărilor şi era rezervată pentru iniţiaţi; cealaltă, mai superficială, se numea exoterică şi era destinată pentru public.* LAURIAN, F. 179/19, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., ŞĂINEANU, ENC. ROM., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN. *În Antichitate se distingeau operele esoterice ale lui Aristotel, destinate numai discipolilor săi, de operele exoterice, destinate marelui public.* DER, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX. *Esoterice sunt scrierile încifrate, destinate unui cerc restrâns de iniţiaţi.* DTL. *Despre Aristotel se spune că a scris două categorii de scrieri: esoterice (pentru iniţiaţi) şi exoterice (destinate publicului larg).* ib., cf. DN^3, D. FIL., D. ETNOL., DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. (Învechit, rar; şi substantivat, m.) (Discipol) care era iniţiat în învăţăturile sau doctrinele filosofilor antici. Cf. LM.

3. (Mai ales despre creaţii literare în versuri sau despre limbă, exprimare, stil etc.) Al cărui înţeles este accesibil numai celor iniţiaţi. *Dar aceste acorduri onomatopeice, amestec de sunete surde şi clare, nu sunt simple elemente folclorice, utilizate cu scopul de pitoresc; ele exprimă mijloace poetice, alternanţe de noţional şi ezoteric, spre a deschide o perspectivă interioară a ideii.* CONSTANTINESCU, S. I, 186. *Imagist, din aceeaşi clasă cu dl Ilarie Voronca, dl Saşa Pană utilizează imagina apocaliptică şi dozajul lor imprimă de multe ori un caracter ezoteric poemului.* PERPESSICIUS, M. IV, 457. *Sensibilitatea cultivată ţine pe critic la egală distanţă de pseudogustul gregar şi de estetismul esoteric.* CONTEMP. 1968, nr. 1 116, 9/3. *Specializarea duce inevitabil la fabricarea unui jargon esoteric,* ib. 1970, nr. 1 211, 8/7, cf. ib. 1 227, 2/3. *În poezie, ermetismul se manifestă ca o tendinţă de încifrare a comunicării lirice într-un spirit ezoteric.* DTL 154. *Există poezie ezoterică, ce nu e nici ermetică, nici saturniană.* PALEOLOGU, S. L. 198.

4. Care este ascuns, secret^2 **(I 6)**, ocult **(2)**, misterios **(1)**, tainic **(I 2)**; care aparţine ocultismului, privitor la ocultism, o c u l t **(1)**.

Cf. ALEXI, W. *Creatorul de poezie e un profet, un iluminat... Pentru el frumusețea, tradusă prin muzicalitate, era un rit, îndeplinea un oficiu esoteric.* CAMIL PETRESCU, P. 324. *În natura lui domnea într-adevăr puritatea unei formule matematice. Mai bine spus, deși într-o formă esoterică, energia vieții lui trecătoare se mișca sub simbolul numărului sacru.* SADOVEANU, O. XIX, 442. *Adesea, practici ezoterice și superstiții acoperă fenomene naturale, ca în „Lacul rău", sau, mai cu seamă, în „Șarpele Alidor".* STREINU, P. C. III, 231. *Folosirea cromatismului în cosmologie reprezintă un mod esoteric de a scrie istoria materiei, atrăgând atenția că culoarea corespunde la felurite stadii de condensare a ei.* CĂLINESCU, B. 222. *Eroul romanului... Toma Novac... asistat de Ileana și de prietenul său, Aleman, retrăiește în ultimele clipe nu numai viața pământească, cât și celelalte 6 vieți anterioare... Aceasta ca o verificare a sistemului esoteric al prietenului său, Aleman, sistem pe care l-a combătut și față de care s-a arătat totdeauna sceptic.* PERPESSICIUS, M. I, 235. *Metoda „fenomenului originar" fusese adoptată concomitent de științele naturale la romantici, dar și de gândirea filosofilor idealiști. În metafizică metoda împrumută o înfățișare esoterică, un aer de ultimă taină, în care mai poate să fie introdus un pământean.* BLAGA, Z. 165, cf. 99. *Doar printr-un elan ezoteric sufletul comunică cu exteriorul.* RALEA, S. T. III, 129. *Puse stăpânire îndată pe cenaclu, pe care... îl abătu spre ocultism, științele esoterice...* PREDA, DELIR. 183. *Și, peste tot, simțise mirosul de pepene și gudron al Veneziei, cu tot ce avea ea esoteric.* BARBU, S. N. 78. *Acei care interpretează basmul din punct de vedere esoteric, văzând în el o rămășiță a unui mod încifrat de a introduce în arcanele universului, ignorează esența lui de tablou al vieții.* IST. LIT. ROM. I, 226. *Cercetase folclorul ca specialist,... îi adulmecase înțelesurile ascunse prin scrutarea zărilor de tradiții ce brăzdează lumea din Indii până în vechile Americi,... se inițiase ca puțini alții în tainele eresurilor și ale practicilor ezoterice, încât, pe acest fond de înțelepciuni,... a putut răsări o proză de amețitoare complexitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 73, 12/4. *Cunoaștem azi că aproape toți marii inițiatori în doctrinele ezoterice și-au cules învățătura din umbra templelor egiptene.* ib. 1992, nr. 1, 21/1. ◊ (Adverbial) *Interpretând mitul nu esoteric, ci exoteric, deci în lumina rațiunii care substituie realității sacre o ficțiune, – Blaga a încercat să reconstituie semnificațiile originare ale miturilor.* CONTEMP. 1966, nr. 1 050, 3/5.

– Pl.: *ezoterici, -ce.* – Și: **esotéric, -ă** adj.

– Din fr. **ésotérique,** ngr. **ἐσωτερικός** „din interior".

EZOTERÍSM s. n. **1.** Totalitatea principiilor unor învățături, a unor doctrine filosofice, a unor practici ritualice care se transmite numai celor inițiați. Cf. LM, DN, DN^2, DEX, DN^3. *Ezoterismul caracterizează doctrinele pitagoreice,... urmărind o inițiere.* D. ENC., cf. NDN.

2. (Mai ales în poezie) Caracterul a ceea ce este ezoteric **(3)**. *Poezia lui Macedonski... n-are nici unul din caracterele esoterismului pentru a justifica o inițiare, ci reprezintă un impresionism de o valoare poetică discutabilă.* LOVINESCU, S. I, 274. *Această impresie vine de la cohorta de poeți care își robesc lăudabila voință de noutate a tinereții unui ezoterism nivelant, acelei industrii comune de imagini abstruze, idee neajunsă la exprimare, vrăjitorie fără vrajă și incantație fără cântec.* STREINU, P. C. III, 68. *Acești scriitori practică formule artistice oarecum oraculare, dacă nu de-a dreptul ininteligibile. Paradoxul situației e cu atât mai pronunțat, cu cât ezoterismul literar contemporan coincide chiar cu influența tehnicii moderne de difuzare a culturii.* id. ib. 297. *Un anumit caracter ritual și inițiatic nu e legat cu necesitate de ermetism, ci de ezoterism.* PALEOLOGU, S. L. 197. *La Valéry, poet ermetic, nu se găsește nici urmă de ritualitate și ezoterism, ci totul păstrează un caracter de intelecțiune laică.* id. ib. 198. *Poezia saturniană a lui G. de Nerval e încărcată de ezoterism orfic și sincretist.* id. ib.

3. Ceea ce este ascuns, secret[2] **(I 6)**, ocult **(2)**, misterios **(1)**, tainic **(I 2)**; (ceea ce ține de) ocultism. *Esoterismul indian... se oglindește în „Satira I-a".* GHEREA, ST. CR. I, 118. *S-a absorbit și s-a adâncit definitiv într-un esoterism propriu și în renașterea-i minunată.* SADOVEANU, O. IX, 166. *Poveștile din „O mie și una de nopți" se caracterizează printr-o simbolistică lipsită de esoterism, redusă la parabolă.* IST. LIT. ROM. I, 227. *Mateiu Caragiale a fost socotit și un maestru al simbolurilor și cifrurilor de tot felul (emblematica și heraldica l-au pasionat, ca pe toți afinii săi întru esoterism și ocultism).* N. MANOLESCU, A. N. III, 108. *Erudiția lui E. Barbu în materie de ermetism, esoterism, cabalistică, alchimie, magie, este prea de tot ostentativă.* CONTEMP. 1970, nr. 1 211, 3/6, cf. NDN. *Întregul joc al actorului este impregnat de un studiu anterior al ezoterismului.* RL 2006, nr. 4 869, 10/5.

– Și: **esoterísm** s. n.

– Din fr. **ésotérisme.**

EZÓTIC, -Ă adj. v. **exotic.**

EZRÉD s. n. (Maghiarism regional) Regiment (Moftinul Mic – Carei). ALR SN IV h 953/334, ALRM SN II H 769/334.

– Pl.: *ezreduri.*

– Din magh. **ezred.**

EZREDÉȘ s. m. (Prin nord-vestul Transilv.; în trecut) General. ALR SN IV h 956/316, 325, ALRM SN II h 770/316, 325.

– Pl.: *ezredeși.*

– Din magh. **ezredes.**